Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
17 L
1

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

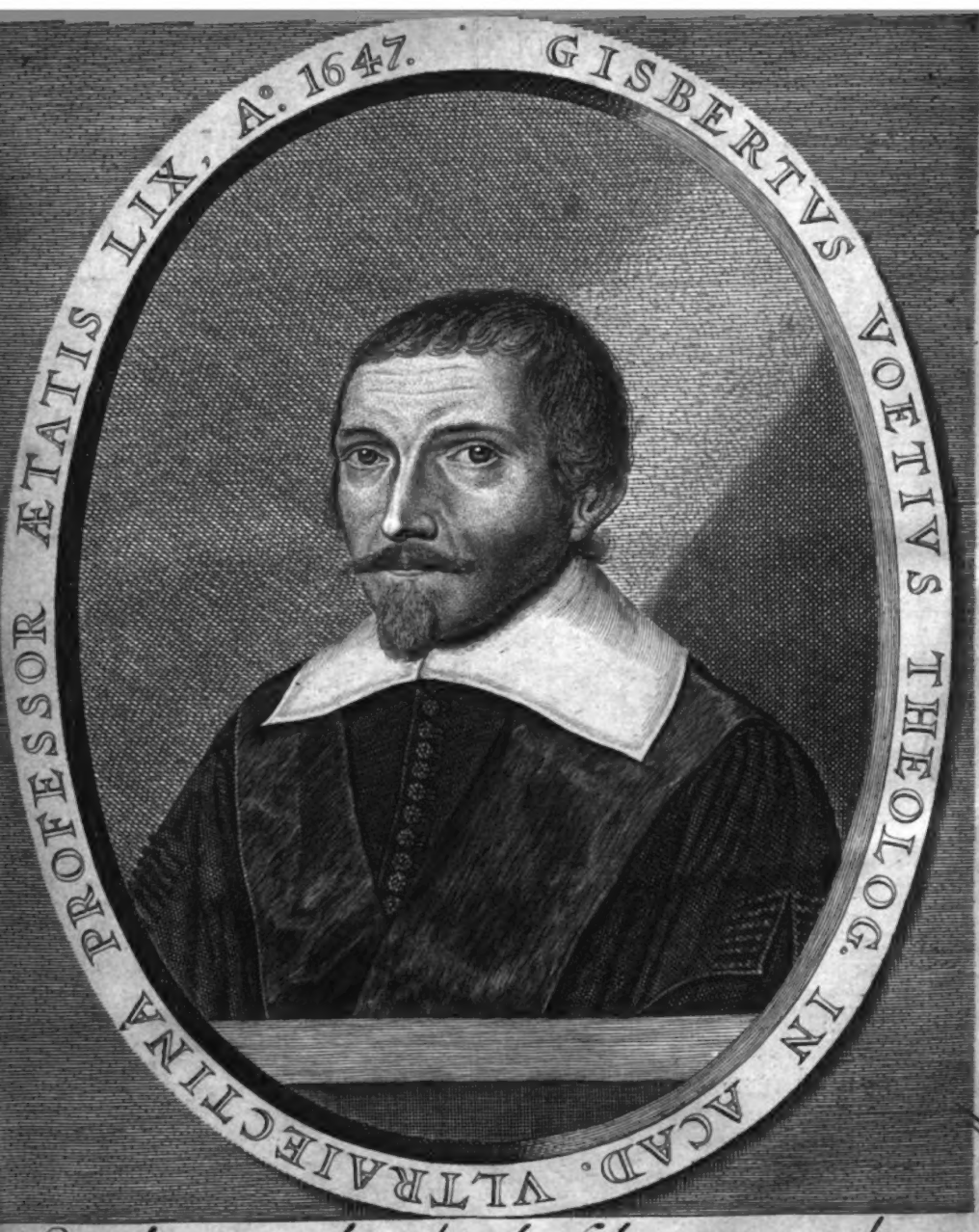

En tibi Voetiadæ q. lacida sub imagine vultus:
Divinum ingenium linea quęq; notat.—
Si majora cupis: Viva est Virtutis imago,

GISBERTI VOETII
Theologiæ in Acad. ULTRAJECTINA Professoris,

SELECTARUM

DISPUTATIONUM THEOLOGICARUM.

PARS PRIMA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

ULTRAJECTI,

Apud JOANNEM à WAESBERGE,
ANNO cIↃ. IↃ. C XLVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

VENERANDO ET CELEBERRIMO

THEOLOGO

D. ANDREÆ RIVETO SS. Theologiæ in inclytâ Acad. Lugduno-Batava Professori honorario,

NEC NON

Illustris Gymnasii Auriaci, *quod est* Bredæ Brabantorum Curatori *residenti, ac primæ educationi* Celsiss. Principis Auriaci *quondam* Praefecto.

Venerande & Celeberrime Vir,

DIATRIBAS, *quas de selectis nonnullis materiis & quæstionibus publicarum disputationum examini in hac Academia subjeci, tandem visum fuit studiosis & amicis ita flagitantibus, curis secundis interpolare, & per partes in lucem emittere. Consilium illud, ut & primam complurium* ἀφτιζῶν *scriptionem, quia tibi non displicuisse scio, ausus fui primæ huic parti, quæ nunc exit, nomen tuum præscribere. Rationes hujus instituti mei satis graves fuisse arbitror. Quarum prior & potior, ut hâc publicâ gratitudinis meæ contesseratione testatum facerem, quam dignè æstimem tum utilissimos labores tuos in ecclesiæ bonum, & communem theologorum institutionem impensos, tum etiam favorem & beneficia tua, quibus me, ex quo tibi innotui, privatim dignatus es. Altera ratio est, ut scriptum hoc nostrum umbone celeberrimi nominis tui obtectum tanto tutius in publicum prodire, & quorumcumque adversariorum spicula tanto facilius declinare aut contemnere queat. Tu enim is es, quem post tot labores in ecclesiis & scholis exhaustos, post tot eruditissima scripta edita, post tot trophæa ab adversariis reportata, supraque omnem invidiam in hac felici senectâ positum, tanquam*

Digitized by Google

quam militiæ theologicæ ducem, & honorarium ordinis noſtri arbitrum eruditi paſſim ſuſpiciunt. Tuo ſubacto & excercitatiſſimo judicio, ſi ſupra ac præter Rever. collegarum meorum judicia, de quibus certus ſum, hæ meditationes noſtræ comprobentur, ſaltem non improbentur, utique aliorum rectè ſententium ſuffragia mihi polliceri audebo. Quod ſi tamen eveniat, ut aliquis nonnulla per errorem aut animi morbum prædamnata iniquius carpere malit, quam benignè interpretari, facile erit eadem tuo & collegarum meorum calculo præjudicata tueri, atque unà æquo cuivis lectori ſatisfacere. Accipe ergo, Venerande & Celeberrime Vir, *literarium hoc munuſculum, eo quo offertur animo, & autorem ſolito patrocinio ac favore porro dignari perge. De quo cum minime dubitem, nihil reſtat, quam ut Deum noſtrum ſupplicem, te diu nobis & univerſæ eccleſiæ incolumem ſervare dignetur. Vltrajecti Kal. Octobr.* CIↃ IↃ C XLVII.

Venerandi & celeberrimi nominis
tui cultor

GISBERTUS VOETIUS.

Lectori

Digitized by Google

Lectori benevolo salutem.

BEnevole Lector, tria sunt, de quibus visum est te paucis monere. *Primum* est, quod quarundam materiarum & quæstionum delectum habere maluerim, quam omnes locos theologiæ ordine conscriptos edere & publicis disputationibus subjicere. Ratio hic nulla alia fuit, quam quod actum agere noluerim, & utilissimos libros, quos studiosi nostri familiariter terere solent, è manibus eorum excutere, substitutis nostris non-nostris, inde descriptis & nomine nostro insignitis. Libri, quibus studiosi ex nostra commendatione in cursu Academico ut plurimum utuntur ad imprimendos & accurandos conceptus locorum communium, fuerunt hactenus, *Theses Gomari*, *Synopsis Professorum Leidensium*, *Maccovii collegium disputationum*, *Amesii Medulla* & *Casus Conscientiæ*, *Clutonis Idea*, *Commentarius Catecheticus Vrsino-Pareanus*, *Mellificium Catecheticum Diestii*. Hos enim autores studiosis nostris ordinario commendare soleo, & ad eos collegia examinantium & disputantium instituere. Quibus postea provectiores & jam concionibus-formandis vacantes, de nostro consilio, adjungunt lectionem *Syntagmatis Tileni*, & *Institutionum Calvini*, posterioris etiam in ministerio ad annos aliquot continuandam. Quid ergo dices, opus scriptione & editione tuarum disputationum? Tantopere iis opus fuisse, ego non contendo: Tantum regero me studiosorum & aliorum virorum doctorum atque amicorum voluntati hâc in parte obsecutum: ne viderer meo unius judicio plus tribuere quam ipsorum, & meæ quieti magis consulere, quam multorum utilitati. Occurrebat etiam illud Augustini lib. 1. de Trinitate cap. 3. *Vtile est plures libros à pluribus fieri diverso stylo, non diversâ fide, etiam de quæstionibus iisdem, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios sic, ad illos autem sic.* Materias aliquot explicandas ipse quidem mihi sumsi, sed pleraque alii obtule-

Digitized by Google

runt, quin etiam nonnunquam importunè opportunè satis alioquin occupato extorserunt : cum scil. putarent, uberius quædam circa illam materiam tractanda ; aut saltem aliâ methodo ac veste evidentis explicationis induenda, & magis specialiter ad particulares hypotheses, aut ad statum controversiæ, ut nunc est, aut ad postremas ac novas adversariorum exceptiones applicanda ; etiam nonnulla peculiaribus titulis & justis diatribis supplenda, quæ plerique autores modo citati, si non planè prætermiserant, saltem parcè ob rationes proculdubio ipsis notas, mihi ignotas, attigerant. Hinc factum ut fundamentales locos communes quamplurimos de *Scripturâ*, de *Dei naturâ & attributis, de Trinitate, de Angelis, de Peccato, & lapsu, de Imagine Dei, de Providentiâ, Prædestinatione, de Personâ Christi, de Justificatione, de Fide, de Sacramentis, de Ecclesiâ, de bonis Operibus, de Idololatriâ, de Iuramento, de Disciplinâ Ecclesiasticâ, de Ministerio &c.* hactenus publicis Thesibus non explicuerim, nec à studiosis ex *Synopsi Leidensi*, aut ex *Gomaro* aut alio aliquo autore, modo nominato, qui in omnium manibus versatur, descriptos proponi passus sim. Sumptibus enim illis parcendum putavi, cum multò melius in autoribus modo indicatis locos illos legere, & inde memoriæ mandare, etiam in suos quique M.S. locos communes, si ita visum fuerit, transcribere possint. Nec desunt nobis exempla præstantissimorum Theologorum, qui delectum illum pro suo arbitrio adhibuerunt, locis omnibus ordine non pertractatis; inter quos eminet, *Aretius in problematis* ; ut non dicam de *disspp. Marpurgensibus, Giessensibus*, & variorum Professorum in Belgio, quorum selectæ disputationes quotidie eduntur. Atqui dices, hoc saltu & delectu minus rectè juventus informatur, præsertim in locis illis quam maximè necessariis supra memoratis. Siquidem tota institutio Academica in ejusmodi selectarum materiarum aut quæstionum conscripta disputatione consisteret, aut ego solus in hâc Academiâ Theologiam docerem, utique aliquo colore hoc objiceretur. Sed longè aliter se res habet, ut op-

ut optimè nôrunt diſcipuli noſtri. Minima enim apud nos pars eſt, vix minima particula inſtitutionis Academicæ in locis communibus. Prælectionibus publicis loci illi modo dicti, cum omnibus aliis tum perpetuo curſu, tum quavis occaſione in interpretatione ſcripturæ per annotationem doctrinarum, & digreſſiones explicantur : & corollariis ſubjectis publicæ cuiq; diſputationi ventilantur. Accedunt frequentiſſima collegia privata examinantium & diſputantium ad unum aliquem ex autoribus modo nominatis, aut alium quemcumque orthodoxum, ſiquidem ſtudioſi hoc petierint, aut rationes eorum ita tulerint. Ut jam nihil dicam de collegiis & collationibus privatis ſuper controverſiis aut omnibus à capite ad calcem, aut ſeorſim Pontificiis, Socinianis, Remonſtranticis, Anabaptiſticis, etiam Iudaicis. Affirmare poſſum ſingulos Profeſſores ternis aut quaternis ; nonnunquam quinis, ejuſmodi locorum communium, & controverſiarum collegiis diſtineri, præter collegia repetentium conciones & proponentium. Nec deſunt auxilia aliquorum ex Rever. in verbi miniſterio collegis, qui in gratiam ſtudioſorum ſimilia aliquot collegia continuo habere ſolent. Hac ratione fieri non poteſt, quin mediocri ingenio præditi, debita diligentia adhibita per Dei gratiam ſatis feliciter conceptus locorum communium imbibant. In eo etiam hallucinantur, ſi qui conſpectis aut forte tantum ex rumore auditis titulis ſelectarum aliquot diſputationum noſtrarum, neſcio quo præjudicio aut affectu, imaginari velint, me ſolum in hâc Academiâ theologiã omnem publicis diſputationibus excolere debere, & quorumcumque ſtudioſorum neceſſitatibus ac rationibus ſatisfacere. Duo ſunt præter mè Rever. collegæ qui in eâdem hac vineâ laborant & præter ſelectas materias etiam aliquos ex principalibus illis locis communibus modo recenſitis omneſq; cõtroverſias eò pertinentes ex profeſſo explicarũt, inſuper corollariis quæ diſputationibus pro arbitrio reſpondentium ſive delectu adhibito ex locis & controverſiis capitalibus, ſive ſecundum ordinem locorum commu-

communium ſubjici ſolent, ſatis ſuperque agrum illum locorum communium aſſiduò excolunt. Si qui æquo arbitrio hic defungi velint, inſpiciant modo ipſorum eruditiſſ. & utiliſſ. diſputationes, cum ſubjectis corollariis, & fatebuntur operam dari in hac Academia, ne in hoc inſtitutionis genere neceſſaria ſubſidia ſtudioſis noſtris deſint. Addere poſſem, me diatribis problematicis, quas ad locos communes, hactenus publicis diſputationibus à me ex profeſſo non explicatos, inſtituere decrevi, ſi Deus vitam & valetudinem conceſſerit, conceptus aliquot difficiliores perſpicuè pro viribus explicaturum. Nihil puto amplius à me ſtudioſos noſtros poſtulaturos. *Secundum*, de quo monitum te volui, concernit citationem variorum autorum. Comparet autem ea in his noſtris diſputationibus gemina. Una in principio aut in fine cujuſque diſputationis. Altera in ipſo contextu. De priori non puto apud quenquam cauſam dicendam. Quod enim non ſine aliqua laboris & temporis impenſa bona publico hic præſto, & in omnibus diſpp. problematicis cum Deo porro præſtare decrevi, donec ſtudioſi habeant juſtũ indicem aliquẽ autorum & materiarũ, id exemplo præſtantium autorum tueri poſſum. Præeunt hic *Victorellus in notis ad Toleti inſtructionem Sacerdotum*, aliique Theologi Pontificii mox infra citandi: Et ex noſtris *Chamierus in Panſtratia Catholica*, ubi ad ſingulas controverſias, ſcriptores utriuſque partis indicantur. Imprimis hic conferendi ſcriptores illi, qui ex profeſſo meros indices materiarum, & collectanea conſtruxerunt quales: *Molanus in indice materiarum*, *Auguſtinus Barboſa in collectaneis ad decreta Concilii Tridentini*, *Martinus de Ripalda in collectan. ad epitomen Lombardi.* Ut nihil dicam de *Poſſevini Bibliotheca ſelecta*, *de Pandectis Geſneri*, aliiſque iſtius generis utiliſſimis operibus. De poſteriori ergo citatione quæ contextum theſium intercurrit, aliquid dicendum: Ne otiosè ad vanam oſtentationem, aut ad ingenia & ſtudia juniorum perturbanda, aut ad imminuendam ſcripturę autoritatem, inſtituta eſſe videatur. Ac primum

gitized by Google

mum præjudicium aliquod huic cauſæ mutuare mihi liceat ab exemplis eorum, qui ſupra invidiam ſunt, & apud Theologos reformatos omni exceptione majores habentur: Qualis *Ioh. Raynoldus in variis ſcriptis*, præſertim in Eruditiſſimo opere *prælectionum ad libros apocryphos*, quod citationibus omnis generis autorum teſſellatum eſt. Præterea *Petrus Martyr in locis communibus*, *Andr. Rivetus in Catholico orthodoxo.* Inſuper *Voſſius* in omnibus *diſpp. theologicis* olim Lugd. Batavorum inſtitutis, adhæc in tract. *de Symbolis*, *& de Tempore Nativitatis Chriſti*, *de Idololatriâ.* Quibus accedat *Seldenus in tract. de Iure naturali & Gentium*, qui ad theologiam & ſcripturę explicationem ſpectat. Poſſem addere ex recentioribus Pontificiis Scholaſticis *Zvvarezium* & ex antiquioribus *Pelbertum Themeſvar.* Ex Caſuiſtis *Azorium*, *Eligium*, *Baſſeum*, *Fragoſum* &c. Ex Ritualibus, *Bartholomeum Gavantum.* Ex commentatoribus *Cornelium a Lapide*, imprimis *Ioh. Lorinum*, qui omnes hic ſuperare videtur. Et quid vetat exemplum petere à ſcriptoribus Juriſconſultis, Politicis, Philoſophis, Medicis, qui tum in theſibus Academicis tum in libris à ſe editis ex profeſſo citandis autoribus occupari ſolent. Conferat, cui vacat, *Tholoſanum in commentariis ad ſyntaxes artis mirabilis*, *in Syntagmate Iuris*, & in *Politica*; *Althuſium in Politica*, *Dicaiologia*, *& Ethica*; *Beſoldum inſcriptis Iuridicis*, *Politicis*, *& Theologicis*: qui tres non tantum ex ſcriptura, & ex corpore Juris, ac Doctoribus ſuis, ſed etiam ex theologis, philoſophis citationes multiplicare ſolent. Inſuper *Gryphiandrum*, *Liebenthalium*, *Carpzovium*, *Ruvium*, *Conimbricenſes*, *Goclenium*, præcipuè in Conciliatore, & Lexico philoſophico, *Zacchiã*, *Canonhierũ &c* Sed his omiſſis varios uſus iſtarũ citationum oſtendamus. *Primus eſt*, in tractanda theologia hiſtorica (ut eam cum eximio Theologo D. Altingio τῇ μακρολογίᾳ ſic appellem,) cujus ultima analyſis eſt in teſtes & autores; non vero in ſcripturam. Neque enim ex antiquitatibus aut novitatibus eccleſiaſticis, theologia quovis ſæculo recepta & hæreſes atque errores veritati oppoſiti rectè explicari poſſunt ſine autorum

rum citatione. Docent hoc recentiores omnes hæreſeon ſcriptores, & *Myſteriũ iniquitatis Pleſſei cum defenſione Riveti, & Willeti tetraſtylon Papatus*, & *Gomari diſpp. de Antichriſto, de Symbolo* &c. *Molinei Catalogus Traditionum eccleſ Romanæ.* Imprimis citationes neceſſarię ſunt, cum diſputatur de quæſtione circa ſtatum inficialem, An ſcil. Pontificii, aut alii heterodoxi tale quid dixerint, ſcripſerint, dogmatizarint. Vide de citationum neceſſitate in hiſtoricis & antiquitatibus diſſertationem *Voſſii lib. 3. de Idololatriâ cap. 84. p. 1184. 1185.* *Secundus uſus eſt* in theologia elenctica: ubi adverſarii per proprios & domeſticos teſtes ſubinde convinci debent; imprimis ſi præfracti ſint, & ad ſcripturę, immo & ad patrum teſtimonia obſurduerint. Sicuti enim inter patres olim *Iuſtinus*, *Clemens Alexandrinus*, *Tertullianus*, *Theodoretus &c.* Gentiles crebrâ Gentilium ſcriptorum citatione convincebant, ſic hodie Antagoniſtæ Atheiſmi, Gentiliſmi, Judaiſmi, Papatus, ex humanis teſtimoniis confundunt eos, qui ſcripturæ teſtimonia non admittunt, aut in iis non acquieſcunt. Exemplo ſint *Raynoldus*, *Rivetus* modo laudati. Quibus adde *Mortonum in apologiis catholicis*, *Ferrium in ſcholaſtico Orthodoxo*, *Iacobum Laurentium*, in ſcriptis compluribus. *Tertius uſus eſt*, in iis quæſtionibus, ubi de novitate, de peculiari opinione, deque ἰδιοσυγκρίσια, de præjudicata & communiter recepta ſententia, de conſenſu antiquorum aut recentiorum theologorum dubium movetur aut moveri poſſet. Ex ſolis enim citationibus autorum (non ex ſcripturâ) conſtare debet, in quam partem ſuper dubio illo determinandum ſit. Exemplum hic præbuit ſummus Theologus Rivetus in tractatibus ſuis *de origine Sabbathi*; & de *Imputatione peccati Adami.* In patrũ citationibus frequẽtes ſunt *Pleſſeus*, *Molineus*, *Rob. Abotus*, *Iuellus*, *Davenantius*, *Vſſerius*, *Rivetus*, *Blondellus*, aliiq; doctiſſimi Pontificiorũ Antagoniſtę. *Quartus uſus eſt*, in ſtatu cõtroverſię conſtituendo, atque hac occaſione in incruſtationibus, diſſidiis, & inteſtinis circa ſtatum illum contentionibus adverſariorum detegendis. Exemplo ſint tractatus *Andr. Craſtovii* &

Flacii

Flacii Illyrici, de sectis & dissidiis Papistarum & Mortoni apologiæ catholicæ. Hæc causa non nisi meris autorum citationibus agi potest. *Quintus usus est*, in controversiis illis enodandis, quibus philologiæ, & antiquitatum sacrarum cognitio admiscetur. Talia enim sine autorum citationibus expediri non posse, nulli tyrones in theologia ignorant. Videantur *Theses Gomari*, scripta *Raynoldi, notæ* variorum ad *N. T. Erasmi, Camerarii, Bezæ, Casauboni, Heinsii, Grotii. Commentaria Merceri in Genesin, Iobum, Proverbia* &c. Imprimis disputationes aut exercitationes textuales & philologico sacræ *Helvici, Crinesii, Tarnovii, Amama*. Confer etiam scripta *Seldeni, Schickardi, Drusii, Scaligeri, Serrarii, L'Empereur*, quibus varia ad antiquitates sacras pertinētia explicant. Vide supra indicatā dissertationem *Vossii lib. 3. de Idololatr. cap. 84. Sextus usus*, & specialis est in controversiis quibusdam moralibus & Casuisticis, ubi omnibus non ita liquidum est, in utram partem potissimum statuendum sit, & nonnunquam opiniones admittuntur, quæ inter omnes magis probabiles & magis tutæ judicantur. Qui Casuistas modo inspicere dignabitur, discet autorum citationes aliquam illic, si non paginam, saltem paginæ partem facere: Certè doctiorum ac prudentiorum sententiis ac consiliis theologiam nostram moralem, & scriptiones casuum ac consiliorum circa politiam ecclesiasticam non minus decorè amplificantur, quam vulgaria consilia, Theses Academicæ, & tractatus Jureconsultorum. *Septimus usus*, itidem specialis, est in explicatione totius theologiæ naturalis, & in enodatione illarum quæstionum theologiæ supernaturalis, quæ ancillantem philosophiam imprimis requirunt. Philosophorum dogmata, sententias, testimonia cum fructu tunc allegari ac conferri, nemo sanus inficias ibit. Vide *Danæi physicam, Ethicam, & antiquitates primi mundi, Zanchium de operibus creationis*, scriptores de Deo, de Angelis, de veritate religionis Christianæ. Adde & philosophos tum Pontificios, tum reformatos: ex quibus supra aliquos citavimus. *Octavus usus est*, in manuductione ad notitiam

variorum præſtantiſſimorum autorum: ut, ſi aliquando neceſſe ſit aliquem aut aliquos ex iis legi, aut ſaltem inſpici & conſuli, nôrint eos eſſe in rerum naturâ, & quomodo de illis inquirendum ſit, & quis eorum delectus habendus: in quem finem ſubinde exſertè indicamus quinam inter illos materiæ ubertate & plenitudine, aut methodi ἀκριβείᾳ, aut diſtinctionum & diſputationum ſubtilitate, aut variorum autorum citatione uſibus noſtrorum magis commodi videantur. Neque enim omnes ſcriptores orthodoxi, nedum omnes alii, ab omnibus, omni tempore, multo minus in curſu Academico, legi debent aut poſſunt, immo ne quidem inſpici aut conferri. Non arbitror ipſam calumniã tale quid ex theſibus meis aut *Bibliothecâ theologica* antehac editâ collecturam. *Nonus uſus eſt*, ut hac ratione candidè profitear per quos profecerim, & unde aut aliqua, aut plurima, nonnunquam pleraque depromſerim, & unde aliquando à ſtudioſis æquè ac à me eadem aut etiam longè plura hauriri poſſint, ſiquidem diligentiam adhibeant. Procul enim abſum ab illorum judicio, qui ſtudioſis haut indicandum cenſent, quibus potiſſimum rationibus & quorum adminiculorum præſidio anteceſſores in prælectionibus, diſputationibus, ſcriptis ſupra diſcipulos & vulgarem ſortem eminere queant. Ego longè aliter animatum me profiteor. Quidquid enim mente complexus ſum, quidquid aſſidua lectione, ſtudio, experientia hactenus, aſſecutus quam libentiſſimè quavis occaſione φιλοφρόνως diſcipulis meis pro ratione profectus ad promovenda ſingulorum ſtudia communicare paratus fui, & etiamnum ſum, etiã uſque ad M. SS. quaſdam obſervationes virorum doctorum, præceptorumque meorum, aliorumque ſi quæ ſub manibus meis unquam fuerint, quinimmo & notulas proprias, ſive aliquibus libris meis adſcriptas, ſive variis in ſcedis ſparſas. Bonum enim eſt communicativum ſui; & ubertimo ſtudiorum fructu tunc me frui puto, cum quamplurimis profuturus, omnia mea trado ac cõmendo *fidelibus hominibus qui idonei erũt & alios docere*: ut loquar cũ 2. *Tim.* 2. Si qui malint aliorũ theſibus, & lo-

cis

cis communibus orthodoxè, methodicè, perſpicuè, & accommodatè ad præſentem controverſiarum ſtatum explicata, inde deſcribere; omiſſis modo nonnullis minime tamen inutilibus, atque ita proprio ſuo ſub nomine exſtare & à ſtudioſis legi, non commendatis utiliſſimis libris, immo & ſuppreſſis planè autorum nominibus, quorum vitulâ arârunt; fruantur ii ſane judicio ſuo; ego fruar meo. Hoc ſaltem ſcio viris ingenuis & verè eruditis juxta mecum in Ieſuitis talem agendi modum, quo præſtantiores quoſque autores è manibus ſtudioſorum excutiunt, ut omnis theologia omniumque artium & ſcientiarum latifundia in Jeſuitarum libris in poſterum legantur, & omnes φιλομαθεῖς ab unius ſocietatis tripode admirabundi dependeant. *Ludovico Cœlio Rhodigino* viro multæ lectionis ac variæ eruditionis hoc vitio vertitur, quod diſſimulaverit autores, unde ſua deſcripſerit: de quo vide *diſſertationem Voſſii lib. 3. de Idololatria cap.* 84. cujus concluſionem tantum adſcribo p. 1185. *Quare cum etiam in rebus ratione ſuffultis ſatius ſit veteres adducere, quia iis honos primus debetur, qui primi docuerunt: longè magis hoc in illis, quæ teſtimonio ſunt ſubnixa, fieri convenit, ubi altero etiam nomine veterum exigitur auctoritas, cum abſque ea in rebus ambiguis claudicet omnis ſcribentis auctoritas: eoque non mereantur laudari, qui, quò pro antiquis ipſi rerum antiquarum teſtes, à junioribus advocentur, inani hac gloria, magno ſtudiorum incommodo, mira quædam narrant, ſed animo ingrato æquè ac ſuperbo digitum recuſant ad fontem intendere, unde ipſi profecerint, unde item aliis ſitim plenius certiuſque liceat explere.* Addo prudens monitum Gryphiandri in tract. de Inſulis, præfat. p. 14. *Ac ſemper id egi, ut fideliter allegando auctores, furti litterarii maculam effugerem. Cujus multi non ex modernis ſaltem, ſed & ex antiquioribus ſcriptoribus rei aguntur, qui opes & gloſſas, quas fecerunt Dd. antiqui mortui, jam multis temporibus, viventes ſibi appropriant, ut conſequantur laudem & gloriam ſcholarium*, ut conqueritur Rofred. Benevent. in proœm. quæſt. ſabbat. de quo late Frider. Tilean. in diſcurſ. philol. fol. (mihi) 40. *Et quamvis Advocatus non te-*

neatur loca legum & Dd. in individuo allegare, Specul. in tit. de disput. & alleg. *Decimus usus est*, ut studiosis nostris & cuivis lectori tantò melius constet, me reformatæ religionis viam tutam insistere; nec curiositatibus inauditis, aut profanis novitatibus aut quæsitis καινοφωνίαις & κενοφωνίαις, præsertim circa casus conscientiæ, praxin pietatis, & politiam ecclesiasticam, ecclesiarum nostrarum planam & genuinam theologiam corrumpere. Hinc est quod non tantum probatos nostros autores cito, sed etiam ubi res ita requirit, decreta ac constitutiones synodorum nostrarum, colloquia publica, confessiones, apologias, liturgias: uti imprimis ex tertiâ & quartâ part. disputationum nostrarum patebit. *Undecimus usus est*, ut hac ratione quodammodo suppleam quæ meis desunt: cum aut temporis, aut thesium, aut instituti nostri ratio non permittit illa in præsentiarum tractare; aut saltem tam plenè aut prolixè tractare, ac quidem materiæ ubertas, aut controversiæ gravitas requireret: aut cum tam expeditè & accommodatè ad ingenia & usum nostrorum ea ab autoribus, quos ex commendatione nostrâ in manibus habent, pertracta sunt, ut judicem utilius & compendiosius ea istic legi & inde imprimi posse, quam à nobis de novo proponi. Nequid autem indicii hâc in parte desit studiosis & junioribus theologis, plures plerumque autores indico, ut si aliquorum aut saltem unius ex omnibus copia illis sit, necessario auxilio non destituantur. Atque hi fines istarum citationum. Quod si quis in lectione thesium nostrarum iis carere malit, per me licet, eas prætereat: & earum usum aliis relinquat, qui à me hoc efflagitant, aut qui vel hoc nomine imprimis disputationes nostras sibi comparandas censent. Neque enim tyronibus catecheticæ & elementaris theologiæ ignaris Theses nostræ scriptæ sunt, saltem illis solis scriptæ non sunt. Ne quis autem cavilletur me meros indices materiarum dare (quamvis jure meo hoc possem, magnorum virorum exemplo, nec tamen sine fructu,) exhibui non raro ipsa formalia autorum verba; sed sacræ scripturæ ferè nunquam aut rarissimè: quod nullo

Digitized by Goog

nullo alio consilio factum, quam ne liber in majorem molem sine necessitate excresceret; cum biblia cuivis lectori ad manum sunt, aut esse debeant, reliqui autores non itidem. Nec tamen omnibus omnium autorum transcriptis sententiis librum & lectorem onerare volui, sed tantum iis, quæ acutè aut admodum significanter, aut breviter rem proponunt, aut quorum autores à compluribus lectoribus quotidie consuli non possunt, aut cum proposita materia autoritatem, & testimonia postulat. Si cui nihilominus hæc excerptorum exhibitio, quæ non exiguâ temporis & laboris impensâ mihi constitit, inutilis videatur: eum ad *Photii Myrobiblon, Busæi Viridariũ & Panariũ, Crespetii Summã fidei catholicæ* &c. similesq; authologiarũ & collectaneorũ autores ablegabo, una eundem obtestatus ut his meis longè meliora atque utiliora pro virili præstare conetur. Nemo ut opinor, invidebit, saltem non ego, qui recordor vulgatum illud dicterium: μωμήσεται ἢς μόλλον ἢ μιμήσεται. *Tertium*, de quo hâc occasione monendum te censui, est de libellis quibusdam à duobus scriptoribus, altero professione Pontificio, altero reformato in theologiæ meæ, professionis Academicæ, & ecclesiastici ministerii detractionem postremis his annis evulgatis: si forte in aliquem ex illis incidere te contigerit. *Prior* est *Renatus des Cartes*, olim Jesuitarum discipulus, qui ex Galliâ in Belgium nostrum novæ philosophiæ ovum sub præsumta libertatis, an licentię, umbra excluserus, ante complures annos advenit, & varia ejus loca insedit. Is quia putabat in hac nostra Academia philosophię suæ incunabulis haut vulgare impedimentum objectum, quod Professor quis ipsius philosophiam in throno hic collocaturus decreto Academico & autoritate inclyti Senatus Reipubl. Ultrajectinę in ordinem coactus esset; non veritus fuit famoso libello sub forma epistolæ ad Dinetum Jesuitarum provincialem in Gallia, putidissimis mendaciis & calumniis farto in Inclytum hujus urbis Senatum, & Cl. Professores, imprimis & supra omnes in me tunc Academię Rectorem grassari. Cujus famosi libelli occasione cum *D. Martinus*

nus Schoock antehac Ultrajectinæ, tunc Groninganæ Academiæ Professor, *Methodum philosophiæ Cartesianæ*, & Metaphysicam ejus sibi examinandam sumsisset, adhibitâ etiam aliquâ in libellum ejus famosum retorsione, ipse nequiter fingens me esse scripti illius (cujus prima folia aliquot nactus erat) autorem, ut aliquo prætextu insatiabilis & ambitiosæ vindictæ suæ saburram exoneraret, alterum libellum famosum in me protrusit, obstetricantibus immo & materiam hinc suppeditantibus improbissimis quibusdam mendaciorum architectis, qui id studiosè caviſſe videntur, ne unquam verum dicerent, tenebrarum & latibulorum suorum præsidio tuti; juxta axioma patris mendaciorum: *Mentire audacter; semper hærebit aliquid.* De viri hujus vertiginosis cõtentionibus, & metaphysicis meditationibus prolixè aut ex professo mihi hic aut alibi agendum non censeo. Non de illis: quia apud verè pios & eruditos qui insulsas chartas inspicere dignati sunt, eum sordere certus sum. Quin apud ipsos Pontificios, ne quidem apud patres Jesuitas, quos tantopere venerari se dicit, tanti nomen ejus esse arbitror, ut multum de eo laborandum sit. Insuper insani & famosi ipsius libelli in me editi publicâ autoritate condemnati & proscripti sunt, & actio à nobiliss. Domino Prætore Ultrajectino cœpta institui (quo tamen meam minimè exstinctam arbitror,) ipsiusque crassissima & improbissima de me mendacia testimoniis inclyti Senatus, Cl. Professorum, & venerandi consistorii ecclesiastici ita confossa sunt, ut aliam hic faculam in meridie accendere haut opus. De quo consulendi duo libelli publicè editi & infra pâg. 868. indicati. Accedit, quod in vicinâ Academiâ Lugduno Batavâ ipsius imperitiæ & temeritati frænum aliquod nuper injectum; quod dum ipse frustra mordet, videat ne forte illic atque alibi parentur aliæ huic morbo sanando anticyræ. De vertiginosis & periculosis aliquot ipsius &, siqui sunt, asseclarum, qui iisdem fere vestigiis insistunt, philosophematis mei instituti non est, aut hic aut alibi ex professo disserere, sic ut nomine & verbis ipsius miseras chartas

chartas commacularem. Medicinam, Phyſicam ſpecialem, & Aſtronomiam quæ ſpectant, Medicis, Phyſicis, & Mathematicis examinanda relinquimus. Quæſtiones autem illas, quæ ad Metaphyſicam, Pneumaticam, Theologiam naturalem propriè pertinent, & theologiam ſupernaturalem per propinquas, immo & proximas ac primas conſequentias, non leviter concutiunt, ſuis quæque locis in publica & recurrente locorum communium prælectione, publiciſque in diſputationibus, & privatis collegiis theologicis, pro ratione muneris ad neceſſariã præmonitionem & inſtructionem diſcipulorum noſtrorũ, abſolutè & abſtractè non vero abſtrictè ad eriſticos libellos & dictata ſive Carteſii ſive cujuſcunq; alterius, perſtringere decrevi: ne ſi præſcripto viri illius, aut alicujus ex aſſeclis nomine publicis chartis in eum inſurgerem, illè ex Academiis & Theologis reformatis, Carteſii aut Myſtæ ſcil. ejus Antagoniſtis, tenebris ſuis lucem aliquam & ingratę philoſophiæ gratiam aliquam in Papatu & apud præceptores Jeſuitas fœneretur. Hanc puto & aliis theologis reformatis cauſam fuiſſe, cur privatis monitis, atque inſuper corollariis, diſputationibus Academicis contenti, publicis libris ipſius philoſophemata hactenus ex profeſſo non examinarint. Ut enim autor infra iram & pugnam eorum eſt, ſic & meditationes ejus circa illa μεταφυσικά: in quibus ſe ipſum variis & periculoſis abſurdis implicat, dum nec ſua nec aliena ſatis intelligit, quin & ipſorum terminorum ignorantia paſſim laborat. Nec prætereundum, quod à Pontificiæ religionis philoſophis aut theologis, inter quos Gaſſendus, hoc ſatis ſuperque præſtitum ſit: quibus juſtam defenſionem & omniũ objectionum & exceptionum refutationem πρώτως nondum oppoſitam vidimus. Sed ſi ipſe, aut alius quis ex ipſius aſſeclis, poſthabitis ineptis rhetoricationibus, & otioſorum verborum quiſquiliis, ac perſonalibus calumniis quæſtiones ſequentes non tantum nudè affirmando aut negando determinare, aut ſimilitudine aliqua explicare, ſed tanquam philoſophus breviter, acroamaticè, & ſyllogiſticè in

***

alteru-

alterutram partem determinatas defendere ausit, & ad opposita argumenta breviter & in forma respondere, aut saltē secundum methodum Thomæ aliorumque scholasticorum procedere; utique minime dubito, quin à studiosis non tantum sed etiam à professoribus Academicis, Philosophis & Theologis cujuscunque religionis, opiniones ipsius eâdem methodo, examinandæ sint. Sunt autem illæ quæstiones

AN quia hominis intellectus, æque ab imaginariis ac à veris afficitur, *hoc est*, falli potest, aliqua veritatis certa haberi possit cognitio, citra scripturę aut specialem spiritus sancti revelationem?

An certa cognitio rerum spiritualium, *hoc est*, de Deo, de Dæmone, de Animâ humanâ haberi possit?

Aut rerum corporalium?

An per sensus externos aliquid cognosci possit & hujus cognitione aliqua possit esse certitudo?

An quidquid possumus concipere, id potest esse?

An cujus idea est in aliquo homine, id revera existit?

An anima rationalis sit separabilis à corpore, & suâ naturâ seu intrinsecè & in se immortalis, seu incorruptibilis?

An immortalitas repugnet lumini naturali?

An eadem ex lumine naturali citra scripturam, contra Atheos & Epicureos probari possit?

An possit clarè & distinctè concipi tanquam necessario à corpore realiter distincta?

An sit substantia, aut accidens (qualitas scil. aut actio) aut modus substantiæ seu corporis?

An sit cogitatio? aut facultas cogitandi?

An sit attributum cogitationis, quod una cum extensione certis substantiis seu materiis inest?

An informet totum corpus omnesque ejus partes; an vero aliquas partes; an potius nullas, ita ut assistat corpori sicut nauta navi, & sicut angeli aut dæmones assistunt corpori, quod assumunt, aut quod possident atque agitant.

An bos ligneus, aut mortuus idem specie & substātiâ sit cum bove vivo? & eadem ratione ens per accidens?

An animalia, plantæ, homines quod ad actiones nullâ aliâ ratione sint entia per se aut per accidens, ac horologium?

An

Digitized by Google

An mens humana & corpus hominis animâ animali prædituм, conſtituant unum per accidens?

An anima humana quamdiu eſt in corpore, in omnibus actionibus ſuis ſit organica?

Et an unio animę & corporis ad conſtituendum hominem, ſit ſubſtantialis, an vero accidentalis?

An idem numero corpus ſuſcitari poſſit, & animę ſuę rationali ſuperſtiti denuo uniri, atque unum hominem cum illâ conſtituere?

An hoc non repugnet lumini naturali & rectę rationi?

An citra ſcripturam ex lumine naturali evinci poſſit, peccata contra quintum, ſextum, ſeptimum, octavum, nonum præceptum eſſe peccata, & non eſſe adiaphora; ſpecialiter an de horrendis illis ſceleribus(quorum meminit apoſtolus *Roman.* 1. *v.* 26.27.) illud contra Atheos, Epicureos, Gnoſticos, Libertinos, Gentiles, Saracenos &c. evinci poſſit?

An naturaliter cognoſci & probari poſſit eſſe Deum?

An articuli de Trinitate, Chriſto θεανθρώπῳ, peccato originis, beatitudine cœleſti, æternis pœnis infernalibus, repugnent lumini naturæ & rectę rationi?

An hactenus à philoſophis Gentilibus, & inter Chriſtianos à patribus, ſcholaſticis hodiernis, theologis & philoſophis, rectè ex lumine naturę, probatum ſit eſſe Deum?

An idea Dei ſit in nobis & an inde ſolidè probari poſſit, eſſe Deum?

An principia aliqua, ſeu communes notiones, homini ingenitę ſint; inter eas practicæ, quæ ſynteresis dicuntur?

An inter alias rationes, per illam ab effectu ad cauſam, ab operibus ad opificem, ſeu per viam cauſalitatis citra ſcripturam, recte inveſtigetur & probetur deitas & providentia Dei, contra Atheos & Epicureos?

An Spir. ſ. in ſcripturâ talem methodum probandi docuerit, & ſi ſic, an ſine blaſphemiâ illa aut rejici aut poſthaberi poſſit?

An unquam vel ad momentum dubitare liceat, An ſit Deus?

Idem quæro de articulis theologię naturalis, & ſupernaturalis?

An homo poſſit de omnibus quæ hactenus ſcivit aut didicit dubitare, aut etiam omnium ignorantiam aut oblivionem affectare, ut hâc viâ ad ſolidam ſcientiam perveniat?

An dubitare poſſit Chriſtianus de divinitate & autoritate ſacræ ſcripturę?

An de certitudine ſuæ ſalutis, & teſtimonio ſpir. ſ. in conſcientia ſuâ?

An certum ſit principium, aut medium perveniendi ad ſcientiam, & conſequenter ad cognitionem Dei per novè jactatum illud: *Cogito*; *Ergo ſum.*

Digitized by Goog

An omnibus illis quæſtionibus aut pleriſque de certitudine ſcientię, de Deo, ejuſque juſtitiâ & providentia, de anima rationali, ſecundum novas quaſdam hypotheſes determinatis oppugnari poſſint Athei, Epicurei, Sceptici, Gentiles, Mahumediſtæ, aliique à fide extranei, item Enthuſiaſtę, & Libertini, etiam Sociniani, & veritas Chriſtianæ religionis contra eos defendi?

An infideles coram Deo & hominibus verè ſint ἀναπολόγητοι, aut tales poſſint dici, quamdiu Chriſtiani facti non ſint, aut per gratiam ſpiritus illuminantis ad certiorationem propoſitæ veritatis perducti?

An mundus ſit infinitus, an vero indefinitus, an utrumque?

An potuerit eſſe ab æterno?

An extra hunc mundum ſit ſpatium imaginarium.

An Deus ſolus ſit abſolutè infinitus & æternus?

Addimus ex phyſica ſacra, ſeu hiſtoria creationis.

An terra motu diurno & annuo moveatur, cœlum vero aut ſol quieſcat?

An bruta animâ vivente, aut ſenſitiva ſint prædita?

Alter, qui σκιῤῥοδάκνους libros & quidem nomen meum in fronte præſcribentes in me emiſit eſt *Samuel Mareſius* Theologię in Academia Groningana Profeſſor. Tituli librorum ſunt, *Vltima patientia* &c. *Bona Fides* &c. *Lingua abortiva* &c. Quarto libri Groningæ excuſi (ſed cujus exẽplaria diſtracta non ſunt) titulũ ignoro, nec exemplar ejus hactenus nanciſci potui. Itaq; accuratius indiciũ ejus, in aliud tempus rejiciendum: quamvis ex amicis nõnulla ἐκ παρόδου de materia ejus libri audiverim, cujus magnam partem facere dicor. Alios libros aut libellos, ubi me nominatim aut periphraſtice deſignatum vellicat quidem, ſed nomẽ in fronte nõ præſcribit, ſtudio nunc prætereo. Quas occaſiones & rationes iſtarum in me ſcriptionum ibi alleget, quas cauſas potiſſimũ & quã bene ibidem tractet, quo jure, quo modo, quo ſtylo, quo fine, nunc non diſquiram, nec juſtam hiſtoriã aut declarationem apologeticã, hac vice opponã; ſed tantum ſimplici ac prodroma negatione & proteſtatione torrentẽ hũc ſiſtere conabor: ſi forte ab adverſariis religionis, aliiſque qui me non nôrunt ex *D. Mareſii libris* & affirmatione miniſterium meum, & conſequenter per meum latus cauſam & eccleſiam refor-

Digitized by Google

reformatam infamari contingeret, vi ſcil. ſolitę ipſorum conſequentiæ, *Et crimine ab uno, Noſce omnes.* Apud reformatos in Belgio, & noſtros quibus notus ſum, nulla proteſtatione opus eſt vel contra Mareſii vel contra alios centenos iſtius cõmatis libellos: ibi enim, ut Zenonis rationes Diogenis ambulatione, ipſa factorum luce omnes λόγων nubeculę ſatus ſuperque diſciſſæ ſunt, & porro cum Deo diſcutientur. Acrior erumpit, ne quidquam obtenditur umbra. Publicæ hujus proteſtationis primo diſputationum mearum volumini præmittendę jamdudum conſilium ceperam, & cum Rever. collegis meis aliiſque amicis eruditione, pietate, prudentia ſpectatiſſimis communicaveram; ex quibus nulli quod ſciam, conſilium hoc improbarunt. Ratio mea palmaria, in quâ illi acquieverunt, iſta erat: Quod non viderem, quomodo tot & tanta crimina publicis & victuris chartis Profeſſoris Theologi nomen & autoritatem præferentibus toties quoties repetita tanquam vera aut ſaltem maxime probabilia fidem apud adverſarios, alioſque, quibus plane ignotus ſum, non invenirent, & Cochlei, Surii, Laingæi, Lindani, Bolſeci, Coſteri & ſimilium ſcriptorum perſonales noſtrorum Theologorum criminationes non augerent; ſi nulla publica ſaltem inficiatione & proteſtatione fidem eorum elevare auderem. Admodum enim probabiliter bonã ſuam fidem ſibi tueri viderentur, dicẽdo, ſe noſtras res ignorare, ſed publicũ accuſatorem cogente conſcientia *hæc profunda Satanæ detegentẽ* (uti ipſe loquitur *Vlt. Pat. p.* 425.) ejuſdẽ ordinis, ejuſdẽ religionis eſse cum accuſato, & conſequenter de tanti & domeſtici teſtis fide, qui me vivente, nec contradicente, libros illos edidiſſet, non dubitandum. Regulam illam juris, *Qui tacet conſentire videtur*, ſic vulgò explicant & limitant Doctores: Non fateri quidem ipſum; certum tamen eſſe, eum non negare. Ne ergo hæc regula cum gloſsa in me cudatur, Nego ac pernego, criminationes D. Mareſii veras eſſe, aut veri ſpeciem quam habere; ſed contra coram Deo hominibuſque proteſtor, eas eſſe falſiſſimas, ſive ipſe D. Mareſius ἀπὸ τῶν μυϊγγα τῆς ἰγκεφαλίδος

eas fabricaverit, sive ab improbissimis & mendacissimis susurronibus suggestas temere eas, adoptârit, & evulgando suas fecerit. Atque una obtestor D. Maresium, ut aliquando & conscientiæ & famæ suæ, & ecclesiæ ædificationi consulat, ac de æquissimâ aliquâ restitutione cogitet, justâ liturâ malesanis criminationibus inductâ. Præmoneo etiam quoscunque lectores, præsertim à religione & ecclesia nostra alienos, ne fide implicita ad solius Maresii affirmationem categoremata ex libris ejus excerpta in me spargant; sed tantisper ἐπέχωσι, donec viderint ea debitè ab illo probata, aut honesta aliqua sive compositione sive palinodiâ inducta. Sunt autem criminationes, quas pernego & contra quas protestor trium generum. *Primum* est earum, quæ si verè essent, politicam infamiam mihi conciliarent: Quales sunt, Quod contra scientiam & conscientiam sollicitaverim & impulerim D. Schoockium ad falsum testimonium & ad falsum perhibendũ & juramẽtum præstandum, *Vlt. Pat. p.* 108. 410. 412. 413 414. 415. 417. 420. Et *ibid. in parasc. Octern.* 1. *p.* 13. Et *Ling. Abort. p.* 57. Et quod falsorum testimoniorum faber falsarius sum. *Ling. abort. p.* 93. Et quod veritatis omnium eorum, quæ D. Schoockius in judicio Groningano declaravit (quæ à Maresio in *Vlt. Pat. locis modo cit.* refertur), corã Deo in conscientia conscius sum. *Vlt. pat. p.* 415. Et quod vim aliquã conscientiæ meæ feci cum D. Schoockium arresto constrictum Ultrajectino tribunali stiti. *Vlt Pat. p.* 414. Quod æquivocationes Jesuiticas docui aut suggessi *Vlt. pat. p.* 409. 412. 413. Quod Amplissimi Senatui Ultrajectino falso imposuerim contra scientiam & conscientiam meam, adhibito tum scripto testimonio Schoockii, tum falsa meâ declaratione coram ipso Senatu facta *Vlt. Pat. p.* 410. 412. 420. & *Ling. Abort. p.* 57. Quod D. Diestium Theologum Daventriensem ad sacræ inquisitionis meæ tribunal rapere voluerim ab nescio quod corollarium &c. *Vlt pat. p.* 263. Quod falso citaverim testimonium Gomari in quæstione de bonis operibus. *Vlt. pat. p.* 331. Quod ea commisi, quæ tendunt in ignominiam totius ordinis theo-

Digitized by Google

theologici, ita ut profunda illa Satanæ publico illo libro detegere debuerit. *Vlt.Pat p.*422.423. Quod concitaverim Schoockium ad ſcribendum contra Vedelium, Salmaſium, Mareſium, & quidem hoc ſolo argumẽto quod eſſent exteri ac peregrini. *Bon. Fid.p* 61.& *Vlt.Pat.in paraſc.p.*34. Quod epiſtoliũ ſalebroſũ D.Lecherperii nomine ſuppoſito circũferri curo. *Ling. Abort.p.* 50. Quodq; Mareſio tria mẽdacia bellula hac ſcriptione volui imputare. *Ibid.* Quod illũ imitor, qui reus & convictus multorũ ſcelerum per teſtes idoneos, nihil aliud reponebat Actori, quã ſe iſta negare illi & ſuis teſtibus. *Ib.p.*60. Quod Rempublicã, & pacem publicã perturbo. *Vlt.Pat.p.*121.122.294.& *in Paraſc. p.*4. Quod præfectus Heuſdanus non ſine mea culpa vapularit *Bon.Fid.p.* 63. Quod idẽ factũ aliter refert in *Ling. Abort.* quod verbera à Præfecto retuli. *p.*50. Quod dũ rixoſis, eriſticis & ἀπροβούλοις ſcriptionibus meis in omnes impudiẽter graſſor, & pacis inimicum me per omnia præbeo, ac in veritatem & innocentiã cum meo filio ac per illũ vi armata ruo, & eo ipſo *reſpondeo*, ut ille, *generi meo, ut qui de latronum & convenarum natus ſum ſemine &c. Ling. Abort. in præfat.* Quod lacera famę meæ carina tempeſtatibus ſævis mea culpa & juſto Dei judicio, non modo premitur, ſed planè deprimitur & quaſſatur. *Ibid.* Quod bona eccleſiaſtica (vicariorum ſcil.& Canonicorum ſeu quinque capitulorum Ultrajectinorum) mihi volo vindicare, ut, ſi Deo placet, ex merè idolothytis fiant ſpiritualia. *Vlt.Pat. Paraſc. p.* 43.& *p.*227. *Secundũ* genus eſt eorũ, quæ eccleſiaſticã ἀπιστίαν mihi imponerent, quales de tranſlatione & tranſitu meo à cura eccleſiæ Vlymenſis ad curam eccleſiæ Heuſdanæ abſque ullius vel claſſis, vel ſynodi autoritate prævia. *Ling. Abort. p.*50. De procurato apud Ill. ac præpot. DD. Ordd. Belgii impedimento, ne ſynodus Geldrica Sylvæ-ducis haberetur. *Ling. Abort. p.* 1.& 2. Quod multis theologis orthodoxis lites moverim, dum Ariſtarchum ago in omnes: & hanc rem eſſe in propatulo. *Vlt. Pat.in paraſc.p.*26. Quod quendam exſeniorem eccleſiæ Gallo-Belgicæ Sylvæducenſis, in ipſum concitaverim, & in ſciſma-

te

tes à Mareſio & eccleſia obſirmaverim. *Vlt. pat.*, *Paraſc. p.* 30. Quod homo ſum ἀνπιδικ@-, à quo præciſitas illa, quam prior in Theologiam introduxi, &c. nulla in re ſanctius ac præcisè magis obſervatur, quam in odio & irreconciliabilitate. *Ling. abort. p.* 1. Quod collegas meos Theologię Profeſſores ad ſubſcriptionem judicii contra Fraternitatem Marianam pro imperio adegi. *Vlt. Pat. p.* 155. *Tertium genus* eſt eorum quæ me hæreticum aut heterodoxum facerent. Quales ſunt, quas tanquam λόγυς & conſequentias, aut ſaltem tanquam πάθη & amplificationes paſſim inſpargit de Phariſaiſmo, Anabaptiſmo, Browniſmo, Præciſitate, nova Theologia, nova Caſuiſtica, Atheiſmo, Scepticiſmo, &c *Vlt. Pat. p.* 159. 160. 161. 304. 340. 341. 243. *Bon. Fid p.* 48. 55. 126. &c. De quibus quia alibi & alia occaſione, non nominato accuſatore Mareſio (ad evitādū ſcādalū ſc. & propter honorē ordinis) cōmodius agi poſſit, & quia antehac aliquid de iiſdem egi; hac vice non ita laborandum mihi duxi: præſertim cum particulares heterodoxias (quarum centurias D. Mareſius promittit. *Ling. Abort. p.* penult.) nondū enumeraveritin libellis mihi lectis. Nam quartus libellus, cujus exemplaria Groningę detenta ſunt, & in quo hanc telam exorſus dicitur, nondum mihi viſus eſt. Interim quia in crimine hæreſios neminem oportet eſſe patientem, proteſtor in anteceſſum, me nullam ſententiam in theologia dogmatica, aut practica hactenus, quod ſciam, tradidiſſe, aut defendendam ſuſcepiſſe, quæ communi & receptæ eccleſiarum reformatarum, aut Belgicarum doctrinæ repugnet. Præter hæc tria criminationum genera ſunt & aliæ exprobrationes quamplurimæ, quæ partim falſę, partim veræ; ex quibus pleriſq; tamen Pontificios alioſq; adverſarios infamationum ſuarum collectanea non ita inſtructuros arbitror. Quarum etiam aliquæ, ſi verę eſſent, vel minimum honeſtę famæ meæ obeſſe poſſent. *Falſæ ſunt* pleræque, contra quas eadem ſcientia & conſcientia, quâ ſupra, coram Deo hominibuſque proteſtor. Sunt autem illę de educatione mea in orphanotropheio *Bon. Fidei p.* 57. ut & in *Vlt. Pat.* De bis à me edi-

rum

tis Latinè ſcil. & Belgicè determinationibus D.D. Profeſſorum Belgicorum contra cauſam Fraternitatis Marianæ ab ipſo defenſam, *Vltim. Patient. pag. Ibid. Paraſc. pag.* 42 43. Quod præcipuus ſeu primarius autor ſum libri Schoockiani contra novam philoſophiam Renati des Cartes, quodque materiam D. Schoockio ſuppeditarim, ille ordinem & ſtylum contulerit. *Vltim. Pat. pag.* 415. & *ibidem in paraſc. pag.* 25. Quod libro Renati des Cartes in me edito in quo cauſam Fraternitatis Marianæ defendit atque una D. Mareſium, qui ante pro illa fraternitate ſcripſerat, maluerim proſcriptionem opponere quam reſcriptionem, inſtar Alexandri qui nodum Gordium quem ſolvere non poterat, gladio reſeruit. Quibus artibus, inquit, hoc peractum ſit, non eſt hujus loci dicere. *Vltima Patientia pag.* 240. Quod à Synodo Gallica Ultrajectina per libellum ſupplicem petierim deciſionem abſolutam [ſuper quæſtion. ſcil. de Fraternitate Mariana], quam nobili Carteſio & Mareſio opponerem. *Vltim. Pat. pag.* 283. Quod à tempore ſcriptionis meæ contra Fraternitatem Marianam nulla ferè mihi lectio aut diſputatio abierit, in qua aliquid non inſperſerim hac de re, quo Mareſii orthodoxiam diſcipulis meis ſuſpectam redderem. *Vltim. pat. in paraſc. pag.* 29. Quod impingo palam in decretum Ordd. Hollandię 17. Aprilis &c. *Ling. Abort. pag.* 4. Quod pro innata mea curioſitate compilaverim ſcrinia amicorum ipſius, ad literas ipſius conquirendas. *Ling. Abort. pag.* 67. 68. In chartam conjicit & publicè legi vult, partim Conjecturas aut ſuſpiciones ſuas de *piis fraudibus*, partim fabuloſas relationes de ſuppoſititia epiſtola, per quam Rovenii dicti Archiepiſcopi Ultrajectini bibliotheca Magiſtratui innotuerit [cujus ego in conſcientia mihi bene conſcius eſsem] & ſimiles chimæricas nugas, quas antehac amico per epiſtolam communicaſſe ſe fatetur, Vide *Ibid. pag.* 68. 69. 70. Paſquillum Sylvæducis editum, & ibidem proſcriptum videtur velle defendere aut excuſare, ſaltem quod ad illa quæ in perſonali ipſius cauſa

contra me in dicto paſquillo continentur, non quod ad illa quæ quoſdam ex Magiſtratu ibidem tangunt. Negat tamen illũ paſquillum integrum (N.B.) unquã ſibi viſum; antequam excuſum exemplar ipſi Groningæ communicaretur. Ibidẽ appellat, *feſtivũ dialogũ*. Fatetur etiam ſe ſcripſiſse ad amicos nonnulla de me & filio meo [præcipua ſc. mẽdacia, quæ in illo Paſquillo mihi & filio objiciuntur], quæ vera an falſa ſint, in medio ſe relinquere ait. Vide *Ibid. p.* 68. 69. 70. Quod credit epiſtolã Fr. de Wael & Joh. van der Hagen [quam ſcil. filius inſeruit *Trib. iniquo p.* 163.] eſse ſuppoſititiam ab homine facto [me ſcil.] ad falſos teſtes in ipſum ſubornandos. Quodque epiſtola illa ſcripta ſit ad ideam ſtyli mei : & quod bonorum ac ſimplicium iſtorum virorum nomine abuſus ſum. *Ibid. p.* 73. Eaſdem literas vocat Voetianas *p.* 75. Quod ex mea Caſuiſtica Franciſcus de Wael Miniſter Sylvæ-ducenſis bibere nolit in ſanitatem alterius ; ſed paratus ſit reſpondere propinanti in ejus memoriam. Unde concludit Fr. de Wael nominatim juraſſe in mea verba, & cauſæ meæ ſemper faviſſe. *Ibid. pag.* 74. Quod ab Ampliſſ. D. Quæſtore Zuerio præter omne meritum ſuum, me uno autore, tot retulerit injurias. *Ibid. p.* 76. Quod manipulos colligo, & toto orbe inimicos ipſi quæro. *Ib. p.* 77. Quod notarius Sylvæducenſis Gul. van Camphen falſidica inſtrumẽta in mei gratiam conſcripſerit. *Ib p.* 76. Quod nomine claſſis Gorinchemienſis abuſus ſum ad judicia Profeſſorum Belgicorum contra Marianã fraternitatẽ præter jus & fas extorquẽda, cõquirenda & evulgãda, & quod omnia hæc à me facta ſub claſſis nomine. *Ib. p.* 81. 82. & *Vlt. pat. p.* 136. Quod ego enumerãdo (uti præſupponit aut fingit me eſſe ſcriptorẽ libellorũ contra ipſum editorũ), quæ ipſi à D. Lecherpiere, aliiſq; objecta ſunt, ſcelerũ & mendaciorum architectus ſum, *Ibid. p.* 92. Quod ego falſorum teſtimoniorum faber fallarius Philippicis, & ſatyris [intelligit libellos à D. Lecherpiere, D. Leemanno & filio meo, denique anonymo quopiam qui vernaculè hiſtoriam Marianæ Fraternitatis conſcripſit] cum meis aſſeclis furioſis famæ honeſtiorum infamibus

Digitized by Google

mibus depeculatoribus in ipſum inſurrexerim. *Ibid. p.* 93. Quod ad famam & gloriam non geſtio niſi per ſymmiſtarum meorum infamiam, & opprobrium; ex aliorum ſtatuis fractis & fuſis meam ſtudeo conflare; cum Caligulâ paratus ſum ipſi Jovis ſimulacro caput auferre, ut meum reponam in locum; non ex innocentium modo, ſed ex ipſiuſmet innocentiæ ſanguine balneum expeto ad lepram illam & ſcabiem, quâ infectus ſum, ſanandam; cœlum terræ ſtudeo miſcere ut perperam à me facta peſſimè tuear; denique dicenti ἐμοῦ ζωντος γαῖα μιχθήτω πυρί, paratus ſum reſpondere cum Nerone, imo ἐμοῦ ζῶντος. *Ibid. p.* 94. Quod omnia illa, propter quæ nunc in libello tit. *Pietatis* &c. (qui D. Mareſii *Vlt. Patientiæ,)*, & altero tit. *Tribun. Iniqui* (qui eidē *Vlt. Pat.* D. Mareſii & *Bonæ Fidei* oppoſitus fuit à filio meo: quamvis D. Mareſius libros illos mihi paſſim adſcribat) aperto ore dicitur *falſarius, ſceleſtus, ſceleratus, furioſus, ordinis noſtri propudium &c.* à Voetio & Voetianis ipſi publicè objecta ſint *Ibid. p.* 95. Quod ex ſcriptis ab ipſo antehac emiſſis, luculenter patet, me inmunem non eſſe à crimine falſi, &c. *Ibid. p.* 96. Et hoc conſtanter affirmat, non obſtante, quod in Filii mei *Tribunali Iniquo*, teſtimonia, rationes, D. Schoockii juramenta in contrarium vidiſſet, aut videre potuiſſet. Sed pergo, & addo commination em ejus pag. 97. *Eum ad realia traducam, & enotem ac impugnem publicè aliquot centurias aſſertionum periculoſarum, lubricarum, falſarum, ejus ſcriptis publicis inſperſarum, quas imprudens propinat juventuti, dum paradoxa &* κατ' ἐξοχὴν *ac* κατ' ἐξοχὴν *ſectatur, nihil ex authoribus quos tumultuariè evolvit adoptat in ſuum, niſi quod à ſententia receptiori & ſaniori eſt remotius, univerſam Theologiæ reformatæ ideam & hypotypoſim hactenus receptam evertit & ad ſuum modulum reformare ſatagit, fœnum ac ſtipulam pro auro & gemmis fundamento ſemel poſito inædificat, ac periculoſa ex Pontificiorū lacunis axiomata in ſanam doctrinā derivat, quæ illi potius corrūpendæ quā ornādæ inſerviant.* Hæc & ſi quæ ſint iſtius farinæ cū in tertio libello in me nominatim emiſſo tit. *Ling Abort.*, qui nomē ipſius & meū in fronte præfert, ſine veritate, ſine ratio-

ratione effundat, nefas non erit quærere an in ſanam mentem aut in bonã conſcientiam calamum ſuum ſatis intinxerit, cum ibidem pacis olivâ (more ſolito) libellum prædictum coronat *p.*97. & os ſuum abſtergit, ac ſi nihil mali feciſſet *p.*91.92. & tãtũ juſtâ apologiâ ſe defendendi, non conviciandi aut reconviciãdi animo *p.*95. talia ſe ſcripſiſſe dicit. *Veræ ſunt*, quæ quãvis minus juſtè & veraciter vitio mihi vertũt nõnulla à me facta, [ſiquidẽ nuda facta ſine ſycophanticis additionibus aut detractionibus hiſtoricè referantur): cõtra quæ quatenus à me facta non proteſtor, ſed libẽter ea agnoſco eorũq; relatione me nõ infamari ſed laudari arbitror. Sunt autẽ præcipuè iſta, quod oppoſuerim me novæ philoſophiæ: *Vlt. Pat. p.*406.407.240. 245. Pro meâ parte & meo ſuffiragio, ſi intelligat; fateor equidem, nec pudet. Neq; enim juventutem noſtrã Academicam, & conſequenter Academiã eâ perturbari & diſſidiis ac cõtentionibus ſcindi vellem. Quod opponam me novæ philoſophiæ Renati des Cartes. Sic eſt: ſaltem eam ut ineptam ſtudiis, præſertim theologiæ, & periculoſam in Academias minime recipiendã cenſeo. Quod aliter ſtatuo & in caſu conſcientię determino, de uſu & abuſu bonorum eccleſiaſticorum & de abuſivè dictis vicariis ac canonicis, aliter, inquam, quam ipſe velit, aut alii, quorum intereſt. Vide *Vlt. Pat. p.*294. 431. Quod oppugno (in determinatione caſus conſcientię) fœnus vulgariũ apud nos Trapezitarum. Vide *Vlt. Pat. p.* 203. & 299. Sic eſt: nec etiamnum video aliter hic ſtatuendum. Quod opponam me cauſæ fraternitatis Marianę. Sic fateor; & porro illud facturum me profiteor, quantum per conſcientiam teneor. In prioribus duobus confido univerſalem cõſenſum omnium totius Chriſtianiſmi Academiarum non defore. Mittantur modo ad illas Renati des Cartes & aſſeclarũ ipſius philoſophemata, & judicium earum ſuper iis exquiratur. In tertio & quarto habeo ſuffragantem totius Chriſtianiſmi antiqui, & hodierni conſenſum. Specimen & partem aliquam conſenſus illius dederunt excerpta aliquot de Trapezitică à Theologis Ultrajectinis tit.

Rei

Rei Iudicatæ vernaculo ſermone edita. Reliqua ſupplebit iterata editio *diſp. meæ de Vſurâ*, ſi Deus velit. De uſu & abuſu bonorum eccleſiaſticorum magnam nubem teſtium collegerunt Theologi aliquot & Miniſtri Ultrajectini in MS. quodam reſponſo ad quæſtionem ipſis propoſitam. In quinto, conſenſus reformatarum Eccleſiarum, & in iis Belgicarum, nimis manifeſtus eſt contra D. Mareſium, & Renatum des Cartes; qui poſterior quamvis in theologia hoſpes, imprimis reformata, & religione Papiſta, hanc cauſam pro D. Mareſio contra me ſibi tractandam ſumſit (Vide *Vlt. Pat. p.* 240) ut ſpiſſiorem ſcil. redderet famoſum ſuum in me libellum, & aliquam gratiam apud ſuæ religionis conſortes & apud pauculos reformatos negotio Marianæ Fraternit. implicatos, eidem famoſo libello ſuo cõciliaret. De conſenſu noſtrorũ contra duos hos in hac cauſa Antagoniſtas, certum me reddunt tum judicia Theologorum Belgicorum, tum alia quamplurima in ſcriptis meis tit. *Specimin.* & diſp. de *Idolol. indirectâ*, ſuper hâc quęſtione notata. De ſenſu & doctrina mea circa fœnus trapeziticũ, & circa uſum bonorũ eccleſiaſticorum, ſub titulis abuſivè dictorum Vicariorum, Canonicorum &c. idem profiteri auſim: quidquid D. Mareſius me eo nomine perſtringat. Si quis porro dubitet, Academiarum & ſynodorum in Gallia, Scotia, Anglia, Germania, Helvetia, Ungaria, Tranſilvania, ſentẽtias exquirat, ſi tanta ipſi cauſę fiducia. Tandem ad cumulum accedant cõplures aliæ partim directæ criminationes, [quæ ſupra recenſeri debuerãt,] partim aſperſiones, per ſuſpiciones, conjecturas fallaces aut falſas conſequẽtias, odioſas amplificationes, quibus me gravatum & contemtui atq; odio objectũ queror. Sunt autem iſtæ: Quod amicorũ communium interceſſiones, Potentiorum etiam è Republ. noſtra Ultrajectina adhortationes, conſilia, molimina fruſtra fuerint, & me non tangunt illa, nihilque moveat ordinis noſtri decus, ſcandalum infirmiorum, ædificatio eccleſię: quod ipſa vita mihi carius ſit illud honoris mei idolum &c. cui nonniſi aliorum ſanguine & fama litetur. *Ling. Abort. p.* 2. Quod

ego illum directè & ex professo conor efficere & probare, sceleratum, scelestum, falsarium, ordinis sui propudium &c. *Ibid: in præfat.* Quod dicendo famam mihi vita cariorem & magis defendendam esse, securus sum honoris divini &c. vel mihi persuadeo Dei honorem & meum eundem esse, prout Canonistæ Dei & Papæ consistorium unum esse nugantur. *Ibid. p.* 2. Quod ad scenam ubique factus videor *Ibid. p.* 7. Quod patri mendaciorum me auctoravi ad ea Maresio affricanda(de percussione scil. & secuto abortu uxoris D. Chabanei Gymnasiarchæ Sylvęducensis,) quæ falsissima & calumniosissima esse, coram Deo in conscientia optime novi. *Ibid.p.*7. Quod Anna Hortensia uxor D. Chabanei me instruxit ad maledicentiam. *Ib.p.*8. Quod gestiam ad Cretensium sceptrum &c.& hoc nunc effecerim, tam falsa & impia criminatione, ut nequidem alicui veræ à me aut meis prolatæ fides adhibenda sit, *Ibid.p.*9. Quod ex paredris meis Sylvæ ducis aliquem adhibui ad falsum hoc testimonium [scil. Annæ Hortensiæ uxoris D. Chabanei] fabricandum. Quod falsi testimonii convincitur declaratio Annæ Hortensiæ, & ego una qui eam sciens & volens produxi. *Ibid.p.* 9. & 12. Quod in hac arte [falsorum scil.testimoniorum] ita Roscium me ostendam, ut mulierculæ illi extorserim falsum testimonium, & eam perjurii crimine coram Deo & mundo implicaverim. *Ibid. p.* 15. Reliqua quamplurima ejusdem farinæ in illo libello non lubet huc transcribere. Videat, cui vacat *p.* 16.17. 33. 43. 46. 47.48. & conferat, *Rescriptionem Chabanei*, & filii mei explicationem *causæ desertæ Maresii*. Mihi enim nihil illic feritur aut metitur: nisi quod protestor contra calumnias & mendacia modo exhibita. Pergo nunc ad alia. Quod in negotio Sylvæducensi de Marianâ Fraternit. prorã & puppim salutis cõstituo. *Ling. Abort.p.*4. & *Vlt. Pat.p.*125. Quod D. Lecherpiere de la Riviere me honestorum numero eximit [per consequentiã scil. seu illationem Maresianam,] quod eum flagitiosis & ἀλοιβαλιμίοις ausus fuerim annumerare in Pseudo-Riveriano judicio. Quodque ausit quovis pignore certare,

hanc

hanc ſalebroſam ſcriptiunculam falſo D. Lecherperio affingi &c. Et quod epiſtolam illam jam ante minatus eram, ad inſtar iſtius, qui prædicit mala, quæ vult facere. *Ling. Abort. p.* 46. 84. 85. Quod omnia illa ſpurca convitia, quæ in ſcripto Schoockii contra Philoſophiam Ren. des Cartes ſub alterius nomine in Carteſium evomuerim, *diſp. de Atheiſmo*, [prout refertur in filii mei *Tribunali Iniquo p.* 55. 56. 57. 58.] ceu legitimè pronuntiata & propter quæ actio injuriarũ non poſſit intendi; cum ſanioris Theologię & eccleſiæ probro, auſus ſim defendere. *Ling. Abort. p.* 48. Quod camarinam de negotio quod interceſſerat Mareſio cum Cl. Molinęo ejuſque familia movere tentaverim, *Ling. Abort. p.* 53. Quod axiomata à me proponantur, quibus Papa ſit extra noxam, dum permittit lupanaria. *Ibid. p.* 55. Quod ſynedrium Sylve-ducenſe dictaturis meis mordicus inhærebat; antequam ſcil. Synodo Geldricæ aſſociaretur. *Ibid. p.* 55. Quod judicium contra D. Regium collegam meum olim à me fabricatum, & typis deſcriptum, & ubique diſſeminatum ſit; quodque illud rigidum judicium Cl. Profeſſoribus Ultrajectinis extorſerim. *Ling. Abort. p.* 58. 64. Quod de me dicta, affirmata (ſtolida ſcil. & temulenta mendacia, ſolenniter coram Senatoribus Eirenicis revocata) à Jac. Leuwio, in foro Roterodamenſi queſtus ſum; excuſata recantata non probavi; quod Deus & dies plura manifeſtabunt. Quod de nominis mei celebritate tantopere glorior: quodque illa videatur &c. vergere ad occaſum &c. *Ibid. p.* 62. Quod formidabilem in Republ. Ultrajectina potentiam variis artibus acquiſivi. *Ibid. pag.* 64. Quod ſolenne mihi ubique Diotrephen agere. *Ibid.* Quod Heuſdę in collegio S. Huberti muſicæ gratia ſæpe cum aliis claſſis concionatoribus convenire ſolebam: inter ceremonias hæc erat prima, Novitio exhauriendum erat ingens cornu &c. *Ibid. p.* 83. Quod nomini Gallico ex profeſſo infeſtiſſimus ſum. *Ibid. p.* 88. Quodque nobiliſſ. Salmaſium, Mareſium, Carteſium, tres ſcil. Gallos delegere volui, in quos non tantum incurrerem, ſed omni injuriarum genere ſævirem. *Ibid. p.* 88. Quod tanti fuerit

mihi

mihi infallibilitatis meæ opinio, ut Maresius videatur peccasse in spir. s., quod eam in rebus facti non admiserit &c. quæ ibi sequuntur convitiorum & calumniarum & syncophantiarum plaustra. *Vlt. Pat. in Paras. p.* 27.28.29.30.31.32.33.34.35.36. Quod non alius, quam ego, autor sit libri D. Schoockii contra Cartesium, quodque hoc toti Belgico nunc innotuit. *Vlt. Pat. in Paras. pag.* 25. Quod voluerim à Schoockio jurari, me non magis editionis libri Schoockiani contra Cartesium fuisse conscium, quam quemlibet è trivio. *Vlt. Pat. p.* 413. Quod Groningam destinaverim 200. exemplaria scripti mei cui tit. *Specimen Excerptorum &c. Ibid. in Paras. pag.* 30. Quod D. Schoockius primum literis meis tentatus sit ad scribendum librum illum c. Cartesium cui tit, *Admiranda Methodus &c. Ib. p.* 406. Quod exemplum sententiæ Senatus Ultrajectini contra libellos Cartesii, nunquam obtinere potuerim. *Ibid. p.* 407. Quod idem Senatus Ultrajectinus curaverit supprimi libellum Belgicum, quem filius meus de processu Ultrajectino contra Cartesium ediderat. *Ibid. p.* 407. Quod transegerim cum carnifice, & in antecessum stipulatus fuerim, ut in comburendo libro Cartesii eam curaret excitari flammam, quæ eminus cõspiceretur: quasi diceret cum illo monstro, sic feci ut se mori sentiat. *Ibid. p.* 407. Quod D. Lecherpiere impulerim ad suam palinodiam gallicè emittendam. *Ibid. in Paras. p.* 31. Quod judicia Professorum Belgicorum de fraternitate Mariana hinc inde dissemineverim; quò Maresio tanquam hæretico prædamnato omnium consensu majorem conflarem invidiam. *Ibid. in Paras. p.* 22. Quod reformatos illos, qui Sylvæducis Marianam fraternitatem ingressi erant, fecerim manifestarios idololatras, vix dignos hujus lucis usurâ. *Ibid. pag.* 133. Quod ὁμοψηφισμάτῳ cum Maresio grandius crimen in Inquisitione Præcisistarum [inter quos me imprimis denotatum vult] haberi non potest. *Ibid. p.* 197. Quod Nob. Cartesium Atheismi accuso, quia novis quibusdam argumentis contra Scepticos illum oppugnat: Ita proceres Sylvæ-ducenses mihi sunt Idololatræ, quia idololatriam exstirpant. *Ibid. p.* 229. Quod suppositionem decreti Episcopi Colo-

Digitized by

Colonienſis ac Leodienſis ejuſque defenſionem à Mareſio conſcriptam, antehac laudavi. *Ibidem p.* 338. Idem habet in *Oratione Groninga in depoſitione Rectoratus*: ubi citat *diſp.* meam *de Vocatione Miniſtrorum* &c. quam videat cui vacat, & de D. Mareſii candore & conſequentia ſtatuat. Sed pergo. Quod injuriam interpretor, nolle mentiri, & falſum teſtimonium dicere. *Vlt. Pat p.* 415. Quod magni ſuperſunt viri, qui recordantur qualem me præſtiterim in Synodo Dordra c an. 1618. 1619. *Bon. Fid. p.* 62. Quod quæ D. Schoockius imprudenter aut malè geſſit, à meis conſiliis profecta ſint. *Ibid. p.* 209. Quod Diotrephes ſum, imperioſus in collegas, quodque infallibilis habere volo, homo Bonifacii VIII. qui omnia judicat, judicatur à nemine. Adde tererifmata illa, de Papa Ultrajectino, de dictatura, de triumviratu, & quod meo judicio ſum canonizatus. *Ibid. p.* 44. 49. 85. 124. coll. cum *Vlt. Pat. pag.* 236. Blaſphemiam mihi impingit, & Jeſuiticas fraudes & æquivocationes, malas artes. Et heterodoxiam de Juramento inquiſitorio, ſeu ex officio *Vlt. Pat. p.* 407. 414. 405. 406. 409, 410. 412. 418. & *Bonæ Fid.* 26. 27. 76. 77. Quæ à D. Schoockio in proceſſu Ultrajectino objecta, noſtrâ Reſponſione ita retuſa ſunt, ut poſtea ſatius duxerit illa præterire. Filius poſtea in *Pietate* & *Tribunali* paulò fuſius de iis egit. Sed quia hæc in Problematis moralibus pro tuenda noſtra orthodoxia contra criminationes Mareſianas aliquãdo tractãda ſunt, eò rejicimus. Quas præterea fabulas, aut fallaces, aut falſas conjecturas ac ſuſpiciones, aut cavillatorias alluſiones, aut calumnias de meo Atheiſmo indirecto & Scepticiſmo *Vlt. pat. p.* 243. *Bon. Fid. p.* 48. De prenſationibus, & ſophiſticis Exceptionibus, de Põtificiorũ libello in ipſum ſcripto, cui tit. *Munus adventitiũ*, de captatoribus Teſtamentorũ, *Bon. Fidei p.* 52. 58. *Vlt. pat. p.* 342. De ſcriptione aut tranſlatione Retorſionis D. Leemãni ex vernaculo ſermone in latinum, de editione judiciorum Profeſſor. Belgiorum ſuper Fraternitate Mariana, eorundemq; tranſlatione Belgica, & de hiſtor. Fraternit. à me ſcil. ſcripta aut edita, ut prætextu hujus fictionis in me graſsaretur *Vlt. pat. in paraſc p.* 21. 23. 28. 29. 30. 33. 34. 35. 41. 42.

43. & *p.*123.130.131.132. 133. 307. 318. De Riveto, de injuriis ſibi illatis *Vlt. pat. in paraſc p.*35.36.37. *& p.* 158. & ſimilia ejuſdem furfuris accumulat, ad eandem categoriam referimus, quo pertinent non entia, & homonyma ante factam diſtinctionem. Pudet & piget plura notare. Plurimę ſi non pleræque trium librorum paginæ, immo & lineę paginarum fermè deſcribendę eſſent. Abrumpo ergo catalogum inſectationum & cavillationum, contra quas tanquam iniquiſſimas partim aperte falſas, partim ſophiſticas, & calumnioſas iterum iterumq; proteſtari me profiteor: relicto piis lectoribus judicio, quo ſenſu D. Mareſius proteſtetur ſe nihil iſtorum animo injuriandi, cõviciãdi, aut reconviciandi ſcripſiſſe, ſed ſolum ſe defendendi & excuſandi *Bonæ Fid.* p. 41. *Ling. Abort.* p. 95. & conſequẽter moderamen inculpatæ tutelæ non exceſſiſſe. *Vlt. pat. in paraſc. p.* 49. contra libellum ſci. Anonymi, quem mihi modo affingit, modo affingere non audet. De quarto ipſius libro qui ſtantibus ſcribendi induciis, quas ſingularis Nobiliſſ. & ampliſſ. DD. Curatorum Groning.-Omlandic. prudentia ſervandas curaverat, magnam partem, forte majorem in me ſcriptus dicitur, & cujus exemplaria in aliquorum manibus eſſe intelligo, quãvis Groningę ſuppreſſus ſit, aliquid adderem: ſed quia librum ipſe non vidi, nec de omnibus, quæ referuntur ſatis certus eſſe poſſum; in aliud tempus hæc deliberatio differenda eſt. Sed dicent forte aliqui ſimplicem inficiationem & proteſtationem non ſufficere: ſiquidem audiant D. Mareſium in *Lingua Abort p.* 62. 63. *Vera eſſe quæ ille mendacii & calumniæ inſimulat paratus ſum probare in judicio; etſi notum ſit illud, plus negaturum aſinum quam probaturum Philoſophum; veracitatem ſuam curet reſtitui in integrum, prius quam alios mendacitatis inſimulet. Inter meum* Ajo, *& ſuum* Nego, *in iis quæ edita ſunt, judicent qui ſunt extra partes; & ſciat ſe ſplendidiſſimè mentiri, quoties me arguit mendacii. Provoco circa res geſtas & facti, ad eorum quorum intereſt conſcientias, & ad Deum cordium ſcrutatorem.* Conferenda *pag.* 60. & ubi ad meam conſcientiam provocat *Linguæ Abortiv. p.* 7. *Vlt. Pat. in Paraſc. p.* 28. 29. 32. *&c.* Ego fateor me nihil

hil aliud ex verbis ipſius colligere poſſe, quam quod D. Mareſius publicis ſcriptis coram toto mundo pleraque crimina modo excerpta tanquam veriſſima mihi impoſuerit: quorum tamen ſcientiam & probationem nullam habere, aut habuiſſe, ſe non obſcurè fateri videtur, ſed habere poſſe aut tum demum habiturum, cum & ſi ego aliquando conſcientiam meam ſuper iis exoneravero, inſuper illi mecum ſuper iiſdem conſcientiam ſuam exoneraverint, quorum intereſt. Sed applicemus ad rem præſentem. Criminationes Mareſianæ non unius generis ſunt, nec uno modo diluendæ. Nam *primo*, de criminationibus quibuſdam à ſolo Deo cordium ſcrutatore, & à me in conſcientia mea dijudicari & ſtatui poteſt, quales ſunt illæ, Quod feci contra ſcientiam & conſcientiam meam, cum à D. Schoockio tale teſtimonium petii. Et quod conſequenter vim conſcientiæ meæ feci, cum eundem Schoockium ſuper dictis de extorto falſo teſtimonio injuriæ poſtulavi. Quod optimè novi coram Deo in conſcientia falſiſſima eſſe, quæ de uxore Chabanei &c. Ad me ſolum inter homines in his & ſimilibus criminationibus provocari poteſt, & ego ſolus affirmando aut negando ſive juratus ſive injuratus certi quid reſpondere. Dato enim (quod tamen falſum eſt) me quid petiiſſe à Schoockio declarandum, quod ita ſe non haberet; quis certo dicere poſſet niſi ego, an per errorem, oblivionem, ſeu memorię lapſum hoc ita petierim, an vero contra ſcientiam & conſcientiam? Et ſic de certa ſcientia mea circa negotium illud de percuſſione uxoris D. Chabanei, &c. judicandum. Idem etiam dicendum eſt, de illis factis meis, quorum conſcii aut conſcius deſiit vivere. Non video aliud quid à me hic fieri debere, quam ut ajendo teſter pro Mareſio accuſatore, ſi verum dixerit; aut negando contra illum teſter & proteſter, ſi falſum dixerit. Quod poſterius nunc facio, ut omnes, ſi fieri poſſit, hoc exaudiant, ad quos accuſatio D. Mareſii pervenit. *DD. communiter* (inquit Schneidwinus ad §. *ſed iſtæ*. Inſtit. Action.) *ſtatuunt, quod ea quæ conſiſtunt in intellectu vel conſcientia noſtra probentur per ſimplicem noſtram*

assertionem cum juramento. Ad Deum an & quomodo provocare possit, cum agitur de dictis & factis alienis, quæ ipse accusator coram nec vidit nec audivit, fateor me non satis capere, nec in præsentiarum ulterius disquiro. *Secundo*, sunt criminationes, de quarum factis scire & testari potest præter me alterius aut aliorum conscientia (siquidem meminerint:) eo quod aut dictum aut factum hoc meum coram juxta mecum viderint aut audiverint. Ad eorum ergo & meam conscientiam aut conscientias dum post promulgatas & repetitas publicè accusationes provocat Maresius: utique nihil prius ad provocationem & postulatum Maresii faciendum mihi videtur, quam ut secundum scientiam & conscientiam meam, ajendo tester pro Maresio de illo facto meo, aut negando tester & protester contra illum; uti posterius nunc feci, & ob rationes supra indicatas, insuper ob insultationem Maresii facere coactus fui: ne quis suspicetur, me otiosè publicam hanc protestationem emittere: *Quod cum filium suum in me immittat D. Voetius, nec ipse pro se palam* (N.B.) *& apertè respondeat, eo ipso convictus teneatur.* Ling. Abort. pag. 63. Nulla ergo restat anchora ad secundi generis criminationes probandas, quam in scientia & conscientia unius illius, aut duorum, aut plurium, si qui facti mei juxta mecum conscii sint, aut quorum interest, ut ipse loquitur. Atqui complurium scientiam, conscientiam & declarationem de præsumtis quibusdam factis, prævenit Maresius, ipseque ea facta, parum ex honore meo, publicavit; quæ tamen coram nec vidit nec audivit; super quibus etiam prælumtos & appellatos illos testes & cõscios, quorũ interest & qui soli hic testari possũt, corã aut per literas nõ audivit, nec consuluit; quin immo non pauci ex illis contra ipsius *ajo* jam testati sunt, & aliqua ex illis testimoniis in *historia novæ philos. &c.* & in Actione seu *modo procedendi c. Ren. des Cartes*, adhæc in scriptis *Chabanei*, *Leemanni*, *filii mei* contra Maresium jam edita sunt, Nec puto eum plane ignorare quid declarẽt & quid velint scriptiones classis Gorinchemensis ad consistoriũ & ad classem Groninganã. Unde ergo le-

go legitimã probationem omnium istorum, ad quam se offert, hausturus sit equidem videre velim. Interim dum id nondũ video, & exspecto promissam & oblatam inter ipsum & me collationem Groningæ instituendam, nihil aliud ego accusatus istius criminationibus absque ulla probatione, absque ullo testimonio evulgatis teneor opponere, quam candidam & apertam negationem ac protestationem secundum scientiam & conscientiam meam: cui si accedit declaratio testium, à me productorum, quorum modo meminimus, ex abundanti accusatorem meum retundo. Exempla harum exprobrationum inter-alia sunt, de iis quæ contra ipsum inter me & D. Leemannum, inter me & D. Chabaneũ, inter me & ampliss. quęstorem Zueriũ, inter me & Typographũ Ultrajectinum, inter me & D. Lecherpiere, inter me & D. de Wael & D. van der Hagen classis Sylvæ-ducensis ad Synodum Harderovico-Geldricam deputatos, inter me & classem Gorinchemensem fabricata, aut consulta, aut acta finguntur. Quo refer, quæ à me agi & acta ajit in præjudicium collegarum meorum Theologiæ Professorum, aliorumq; Cl. hujus Academię Professorum, adhæc Collegarum aut olim aut nunc in ministerio ecclesiastico, præterea D. Diestii Professoris Daventrienſis. Illi omnes juxta mecum negant. Quid ultra expoſcit? Ad Deum in hujus generis criminationibus, si confugiendum sibi putet, ad quem *loco cit.* exsertè provocat, utique prius ex Theologis & JCC. determinari velim: An & quomodo jus & fas sit, in præsumtis factis, quæ quis nec vidit nec audivit, quæque vidisse aut audivisse se negant illi, qui aut soli ea videre & audire poterant, aut soli in casu publici testimonii de iis judicare solent, ac debent, ad judicium Dei provocare, & sic ad justam probationem coram quovis judice se offerre? Ego in secundo hec criminationum genere feci & faciam, quod facere teneor. Quod si D. Maresius ultra quid postulet, & suam affirmationem meæ, & testium ac testimoniorum modo dictorum negationi præponendam putet, libens fero, siquidem legitimo judicio

Digitized by Google

eccleſiaſtico aut politico, aut honorariis ac poſtulatis arbitris ita viſum fuerit, ut canonica purgatio, conſequenter juramentum, πρὸς πάσης ἐνλλογίας, mihi imponatur, etiam teſtes modo dicti denuo, & quidē jurati audiantur: hac tamen conditione ut idē D. Mareſio imponatur in iis, quæ factū ipſius cōcerniunt, quæq; ſcriptis publicè editis, à *D. Lecherpiere, D. Leemānō, D. Chabaneo, & filio meo*, in *Pietate Trib. Iniq. Expl. cauſæ deſertæ* ipſi objecta ſunt. *Tertiū* genus criminationū eſt, quas teſtimonio, aliquo ſive explicito & revelato, ſive implicito & occulto (ex. gr. amici, qui adipsū ſcripſit *Ling. Abort. p.* 76. 82. 83.) munire tētavit: quæ in tanta multitudine pauciſſimę ſunt. Hic primū à conſcientia meâ, ad quā toties provocat paratiſſimum reſpōſum habet, me negare omnia illa quæ ſupra recenſui, quippe omni veritate nō tantum, ſed & omni veriſimilitudine deſtituta: quidquid ille ad teſtes provocet aut nonnullos oſtentet. Si canonica purgatio per juramentū requiratur à legitimo judice aut honorario arbitro, non refugio: hâc conditione, ut ſimilibus in factis, quæ D. Mareſio publicis ſcriptis modo nominatis objecta ſunt, idē ipſi imponatur. Quod ad teſtes, factorum & rerum geſtarū cōſcios, ad quos provocat, juratos per me licet eos producat, ſi poſſit. Quod ſi ego, aut teſtes illi pro ipſo renuant teſtari, aut aliqui ex illis legitimè non poſſint, quāvis vellent: jā ipſi videndū iterū, ſecundum quam theologiā & juriſprudentiam ad tribunal Dei provocet, cum tam gravia de me ſine probatione, ſine certa aut debita ſcientia, aſſerta probare præſumit. Et certè in graviſſima illa criminatione de crimine falſi, quam ſolius fere Schoockii prætenſo teſtimonio & fide [uti fatetur *Ling. Abort. p.* 58.] toties intonat, & pro quâ tantopere laboravit, non tantum juramento me purgare paratus ſum, ſi legitimo judici ita viſum fuerit, ſed & ipſe D. Schoockius unicus D. Mareſii præſumtus teſtis jam ſatis teſtimonio illi ſe ſubduxit, cū religione juramenti interpoſita coram Nobil. & ampliſſ. judicii Ultraj. delegatis declaravit, ſe hoc de me & de Rev. collega meo Carolo de Maets non dicere (quod ſcil. acta Groningana præ ſe

ferre

ferre videntur, & D. Mareſius eadem acta interpretatus aperte ac publice nobis imponit,) nec unquam alibi aut etiam coram Acad. Groninganæ Senatu de nobis hoc dixiſſe. Idem D. Schoockius ante proceſſum Carteſianum Groninga ſcriptis ad me literis, etiam menſe uno atque altero poſt, libello typis deſcribi cœpto tit. *Epiſtolæ ad Ren. des Cartes* non ſine juramento proteſtatus erat, ſcriptum à ſe, & quidem proprio motu, *Admirandam Methodum*, atque unà mendacii arguebat Carteſium, qui mihi librum illum adſcriberet. Idem præſtiterat in teſtimonio à ſe ſcripto & ſubſignato; in quo unà ad juramentum ſe offerebat. Et licet D. Schoockius ſuis teſtimoniis, & jurata declaratione coram judicio Ultrajectino me à criminatione illâ non liberaſſet, conſcientiam quidem ſuam lædere potuiſſet, minime vero cauſam meam & innocentiam ſubvertere. Meum juramentum à me coram eodem Nobiliſſ. & Conſultiſſ. judicio præſtitum, juratis pro me contra ipſum teſtibus junctum ſufficeret telo huic avertendo. Et jam machina illa favente Deo veritatis & juſtitiæ vindice parata eſt. Ter enim comparui coram judicio ſeu judicii delegatis, & ſub juramento reſpondi ad omnia illa quæ ad proceſsum hunc pertinentia Schoockius cum advocatis ſuis more & modo hic uſitato, mihi proponi voluerunt. Cõparuit ibidẽ & ad propoſita interrogata reſpondit, Rever. collega meus Carolus de Maets; qui ejuſdem falſi teſtimonii D. Schoockio extorti juxta mecum reus peractus fuit (vide *Vlt. pat. p.* 409. 412. 417. cum *Bonæ Fid. p.* 6. 22. 30.) Quem tamen D. Schoockius interpoſito juramento in judicio ſatis ſuperque à crimine illo purgavit: quamvis inficiatio D. collegæ & juramentum cuivis æquo cognitori ad purgationem ſufficere deberet. Comparuerunt ibidem teſtes illi, qui factorum, de quibus dubium eſſe poſſet, optimè conſcii erant. Ut nihil dicam de rationibus, quibus teſtem illũ Mareſianum circa meum factum, & à Rever. collega circa ipſius factum ad contradictiones & abſurdũ ſatis adactum puto. De quo videri poteſt *Proceſſus*, & *Trib. Iniq.* Sed hæc, aliaque acta terminato

pro-

processu,aut etiam non terminato, si opus sit,pluribus aliquando & sigillatim cum omnibus circumstantiis detegentur. Quod ad factum & intentatum crimen D. collegæ nostri,illud jam pridem ipse difflavit brevi aliquâ apologiâ, quam filius meus consensu autoris *Tribunali suo* &c. *p.* 117. insertam evulgavit: ubi videri potest. Nihil aliud nunc restat, quam ut D. Maresius, qui toties pacem obtulit & commendavit, quamvis interea nunquam mihi pepercerit (quod evincunt tres libri ejus supra indicati) pacis negotium reipsa & seriò promoveat, inque eum finem opportunè importunè apud Nobiliss. & amplissi. Acad. suæ Curatores instet, ut conventus ille Groningę, quo per literas Nobilisſ. & amplisſ. DD. Curatorum ad inclytum hujus urbis Senatum, invitatis sum,quam primum haberi possit. Illic probationem omnium in me scriptorum, quorum summa quædam capita jam excerpsi,& contra quæ protestatus sum,si juxta promissa sua & triumphalem conclusionem [*Ling. Abort.p.* 59. 62. 94. 96. *Bon. Fid p.*89.] præstiterit, polliceor culpæ confessionem, & debitam satisfactionem. Quod si ipse in probando defecerit, debitam satisfactionem & restitutionem ex æquo & bono non detrectet. Si vero nec illud nec istud seriò agat, prudentioribus judicandum relinquo, quomodo ad pacem & ad probationem tot tantorumque criminum de me promulgatorum sese hactenus obtulerit. Avidè jam integrum termè annum exspecto, & porro exspectabo oblatam collationem,confisus post Deum pacificis consiliis, studiis, & promissionibus nobiliss. & amplisſ. DD. Curatorum: Exspectat mecum collega meus D. Carolus de Maets: cujus brevis apologia D. Maresio proculdubio lecta, si nondum satisfaciat, etiamnum ultrò se offert sicuti antehac se obtulit ad fraternam super nota hac infamiæ sibi immerenti inusta collationem Groningæ cum D. Maresio habendam. Exspectat etiam nobiscum filius meus, qui quod semel declaravit coram Nobilisſ & amplisſ. hujus urbis Cosſ. & Senatoribus,cum primę Nobilisſ.& amplisſ. *DD.* Curatorum Groning. literæ huc missæ de

litis

litis compositione & scriptionum induciis ; idem nunc declarat, paratissimum scil. se esse, ad omnia illa, quæ libellis suis, dum parentem suum, nec non venerandum fautorem suum D. Carolum de Maets, seque ipsum contra D. Maresii criminationes, ab infamiâ vindicare studet, in eundem D. Maresium justo, uti putat, dolore & ad enervandas adversarii criminationes, retorsisse comperietur, aut sigillatim probanda, aut palinodiâ publicè revocanda, ut debitè D. Maresio satisfiat : modo D. Maresius à parte suâ idem vicissim promittat in omnibus iis, ubi ipse actoris, filius defensoris partes sustinet. Insuper uti tunc, ita & nunc declarat, eum in finem se juxta mecũ & cũ Rev. collegâ nostro Carolo de Maets paratũ esse coram, cum D. Maresio conferre. Ego cũ eodẽ tempore (4. Decembr. 1646) à Nobil. & amplis. hujus urbis Cos. ac Senatoribus, ex literis Nobil. & Ampl. DD. Curatorũ Groning-Omlandic. duo illa mihi proponerẽtur, An scil. corã cum D. Maresio super controversiis cõferre vellẽ, & tãtisper à scriptionibus omnibus apologeticis aut rescriptionibus, si quas forte meditarer, aut præ manibus haberem, abstinere; in utrumq; cõsensi, hac cõditione, ne instituenda collatio in longum aut indefinitum tempus protraheretur, & hac ratione cogerer famam meam libellis D. Maresii corã omnibus ecclesiæ hostibus injustè prostitutã quasi in perpetuũ negligere: statutum enim mihi esse de cõsilio amicorum primâ quaque occasione, non quidem justã aut seorsim cõscriptã apologiã emittere, sed simplicem protestationẽ; ne aliquando adversarii nostri, & posteri cum accusatore meo dicãt, publicè à me ne semel quidẽ apertè & simpliciter negata esse gravissima illa & infamia crimina, quæ D. Maresius mihi adhuc vivẽti & mẽtis per Dei gratiã cõpoti publicè imposuit & ad quorũ probationem se obtulit. Addebã cõmodissimã occasionem edendę hujus protestationis nunc præ foribus esse, eòque minimè negligendam ; quod editio primæ partis disputationum theologicarum propediem absolvenda esset, cujus præmissæ præfationi ad lectorem, dictam protestationem inserere aut

 sub-

ſubjicere decreviſsem: Ne ergo famæ meæ, typographo, & operis editioni nimium adferretur præjudicium, me paratum quidem eſse ad duos aut tres menſes pacis cauſâ, dictæ proteſtationis publicationem differre; ſed non poſse ultra obligari, ſi illo tempore exacto, aut paulo poſt, collatio nõ inchoaretur. Quod cum ita placeret Ampliſſ. illi conventui, coram quo cũ filio meo accerſitus eram, & jam fermè novem menſes elapſi ſint, ex quo poſtrema ſcriptione ſua votum & ſtudium pacis ab illa parte promovendum abunde declararunt Nobiliſſ. & ampliſſ. DD. Curatores Groning. Omland., ac inſuper D. Mareſius interea librum Groningæ typis deſcribi curârit, quem quamvis illic ſuppreſſum, in aliorum manus facile deventurum, atque adeo de novo alibi recudendum [uti Bezæ poëmatis juvenilibus, & Paſquillo Sylvæ-ducenſi, aliiſque libris & libellis hoc evenit] vix dubitamus: committere non debui, ut primum hoc Diſputationum mearum volumen ſine promiſsa & exſpectata hac Proteſtatione exiret. Ex animo quidem doleo hanc neceſſitatem partim à D. Mareſii provocatione & iteratâ probationis oblatione, partim à metu non vano inſultationis adverſariorum, mihi impoſitam, ut innocentiam meam ab hactenus inauditis mihi iiſque, qui me meaque nôrunt, perſonalibus criminationibus ne ſimplici quidem proteſtatione purgare potuerim, niſi una accuſatori meo Kappa aliquod minime glorioſum inuſtum videretur, quale mihi ſine cauſa inuſtum volebat, ipſeque inciderit in foveam quam alteri fodit. Hic fructus, proh dolor! temere defenſæ fraternitatis Marianæ. Quâ cauſâ cum infeliciter ſe cecidiſſe videret poſt conſcripta judicia Theologorum & Profeſſorum in Belgio, nec aliud judicium illi exſpectandum eſset ex omnibus aliis eccleſiis & Academiis reformatis; mihi qui neceſsariâ reſcriptione Theſes meas publico ipſius libro impugnatas defenderam, omnem hanc ſive ſuam ſive malę cauſę calamitatẽ imputare maluit, & prætextu vanæ præſumtionis aut fictionis de libello vernaculo anonymi in ipſum

ſuper

ſuper cõtroverſia illa Marianâ tanquã à me ſcripto (quem ego tamen nec ſcripſi, nec edidi) perſonalium inauditorũ hactenus crĩminũ excogitatis commentis me obruere, & minimè Chriſtianam vindictã in me deſpumare, quam veritati manus dare aut ſiquidem ſeriò adhuc dubitaret, methodo theologicâ ipſam cauſam, omiſſis perſonalibus, ulterius proſequi. Sed abrumpo, & querelarum ſatis. Det Deus, ut ultima hæc ſit viri hujus impatiẽtia, ultimus furor ex patiẽtia læſa [uti prætexitur] oriundus. Si vocula mihi exciderit, quæ ipſi non ita grata ſit, cogitet me tot tamque atrocibus & crudelibus calumniis ſine ulla cauſa priorem petitum accuſatori reſpondiſſe. Deum veritatis & pacis orare non deſinam, ut D. Marcſius aliique omnes, quotquot mecum in Belgio noſtro ſive publicè ſive privatim, ſive privato-publicè de ipſius actionibus aut ſcriptionibus conqueſti ſunt, veritatem & pacem ſectentur, eaque omnes reipſa præſtent, ad quæ præſtanda ſe offerunt. Ultrajecti Eid. Novembr. clɔ Iɔ c XLVII.

1. Corinth. 9. v. 15.

Nam bonum eſt mihi mori potius, quam ut gloriationem meam aliquis inanem reddat.

Auguſtinus ſerm. 52. ad fratres in Eremo.

PRopter nos conſcientia noſtra ſufficit nobis: propter vos fama noſtra non pollui, ſed pollere debet in vobis. Tenete quod dico, atque diſtinguite. Duæ ſunt res, conſcientia & fama: conſcientia neceſſaria eſt tibi, fama proximo tuo. Qui fidens conſcientiæ ſuæ negligit famam ſuam, crudelis eſt: maximè in loco iſto poſitus, de quo dicit apoſtolus, ſcribens ad diſcipulum ſuum: Circa omnes te ipſum bonorum operum præbe exemplum.

Digitized by Google

INDEX
DISPUTATIONUM.

1.
ISP. de Ratione Humana in Rebus Fidei. 1.
2. *De Theologia Scholastica.* 12.
3. *De Quæstione hac; Quousque se extendat Autoritas scripturæ?* 29.
4. *De Insolubilibus [ut vocant] scripturæ.* 47.
5. *De Symbolo Apostolico.* 64.
6. *De Patribus, seu Antiquæ Ecclesiæ Doctoribus, pars prima.* 74.
7. *Pars Altera.* 87.
8. *Novus Scepticismus Lojoliticus circa Principia fidei Christianæ.* 108.
9. *De Atheismo.* 114.
10. *Ejusdem pars secunda.* 135.
11. *Ejusdem pars tertia.* 149.
12. *Ejusdem pars quarta.* 166.
13. *De Vnica & Simplicissima Dei Essentia.* 226.
14. *De Scientia Dei.* 246.
15. *De Conditionata seu Media in Deo Scientia.* 264.
16. *Ejusdem pars secunda.* 273.
17. *Ejusdem pars tertia.* 285.
18. *Ejusdem pars quarta.* 309.
19. *De Iure & Iustitia Dei.* 339.
20. *Ejusdem Appendicis pars prima.* 364.
21. *Pars secunda.* 379.
22. *De Potentia Dei.* 402.
23. *Ejusdem pars secunda.* 410.
24. *Ejusdem pars tertia.* 410.
25. *Ejusdem pars quarta.* 422.
26. *Præscriptiones & Antidota Generalia pro Christianismo adversus Socinianos.* 434.

27. Fran-

Digitized by Google

27. *Franciſci Gomari Diatribe de Chriſto Αυτοθεῳ cum notis.* 442.
28. *De Neceſſitate & utilitate Dogmatis de SS. Trinitate.* 466.
29. *Ejuſdem pars Altera.* 489.
30. *De Quæſtione hâc an Chriſtus qua Mediator ſit Adorandus?* 520.
31. *Ejuſdem Appendicis pars prima.* 536.
32. *De Creatione.* 552.
33. *Ejuſdem pars ſecunda.* 571.
34. *Ejuſdem pars tertia.* 597.
35. *Ejuſdem pars quarta.* 617.
36. *Ejuſdem pars quinta.* 635.
37. *Ejuſdem pars ſexta.* 652.
38. *Ejuſdem pars ſeptima.* 699.
39. *Ejuſdem pars octava.* 726.
40. *Ejuſdem pars nona.* 754.
41. *Ejuſdem pars decima.* 775.
42. *Ejuſdem Appendix prima.* 808.
43. *Ejuſdem ſecunda.* 831.
44. *Ejuſdem tertia.* 851.
45. *Ejuſdem quarta continens quædam Corollaria* 869.
46. *De Hierarchia Cæleſti & Angelis Tutelaribus.* 882.
47. *De Natura & Operatione Dæmonum.* 906.
48. *Ejuſdem pars Poſterior.* 933.
49. *De Spectris.* 985.
50. *De Energumenis.* 1018.
51. *Ejuſdem pars Altera.* 1036.
52. *De Peccati Viſibus per Accidens.* 1059.
53. *De Propagatione Peccati Originalis.* 1078.
54. *Methodus Reſpondendi excerptis & Calumniis de Deo Autore peccati.* 1118.
55. *Paralipomena quædam.* 1137.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE RATIONE HVMANA IN REBUS FIDEI.

Resp. LUCA COUTERELIO Hag. Comit. Batav. 17. Febr. 1636.

De usu rationis humanæ in rebus fidei duplex est controversia: Una cum Socinianis eorumque assectis; altera cum neotericis quibusdam Pontificiis. Nos utramque breviter his Thesibus explicabimus.

SOCINIANI quamvis aliquando videantur fluctuare (ut Scepticis & Phyrrhioniis affinis est hæc secta) dum præ se ferunt scripturis omnia à se tribui: tamen ista & similia perperam effutiunt. *Ostorod. institut. cap. 6. Cateches. Racoviana* p. 37. 55. 56. Smalc. in præf. c. Franzium. *Sola ratione dijudicari possibilitatem & impossibilitatem articulorum fidei; non esse credenda quæ menti impossibilia videntur, summam religionem esse rationem*: & ostendit ipsorum methodus disputandi contra Trinitatem, Christi personam & officia &c. non scripturam tantum sed etiam rationem, & vel imprimis, esse normam religionis & credendorum: præcipuè cum omnes fidei veritates ex simpliciter prioribus & notioribus deduci volunt: quippe qui notiones ac conceptus univocè universales de Deo & creaturis, de rebus actionibusque divinis & humanis fingunt tanquam æqualiter illis convenientes & applicandos, idque ante, extra & supra scripturam. Nec abludit author anonymus libelli in Hollandiâ sparsi anno 1633. qui continet *examen libelli Papistici Valerii Magni de Acatholicorum credendi regulâ*, ubi & Pontificiorum & nostrâ de judice controversiarum sententiâ explosa, naturalis ratio humana statuitur judex & norma fidei. 1.

Præcognita & hypotheses nobis sint istę. I. Per rationem humanam *primò & propriè* intelligimus facultatem animæ rationalis in homine, quâ intelligibilia apprehendit & dijudicat; de quâ Physici in libris de animâ. *Secundo* per metaphoram metonymicam etiam denotare potest lumen cognitionis naturalis. Quale duplex est, *unum* affitum, extrinsecus objectum, seu externum, quod exterius homini proponitur & offertur per providentiam Dei moralem: Estque nihil aliud quam liber naturę, & media, adminicula, atque occasiones in hoc universo suppeditata ad co- 2.

Digitized by Google

gnitionem & ratiocinationem naturalē, quæ citra revelationē ſupernaturalem peragitur. *Alterum* eſt inſitum ſeu internum quod intus inditur & introducitur. Hoc rurſum duplex eſt *vel* impreſſum omnibus hominibus ab ipſo ortu, & habet ſe ad modum principii, ſeu mavis habitus principiorum, diciturque communis ſenſus, communes notiones: de quibus egimus in diſp. de Atheiſmo: *vel* acquiſitum & poſt nativitatem hominis de novo ſuperinductum per auxilia Dei generalia; habetque ſe ad modum ſcientiæ ſeu habitus concluſionum, quo mens diſponitur, facilitatur, & determinatur ad cognitiones actuales eliciendas, conceptus formandos, & concluſiones ritè ex principiis deducendas de Deo & rebus divinis. De lumine hoc interno ſeu inſito *Rom.* 2.14.15. *Pſal.* 19.v.1.8. *Rom.* 1.19.20. II. Ratio humana propriè dicta conſiderari poteſt. 1. *vel* in ideâ, ſeu objectivè, & abſtractè: *vel* concretè, ſeu ſubjectivè, & ratione certi ſtatus, ſcil. ante lapſum ut dotata imagine Dei; in lapſu, ut corrupta; in gratiâ, ut liberata, quamvis imperfectè; in gloriâ, ut perfectè colluſtrata lumine gloriæ. Nos hic ut plurimum eam accipiemus ſubjectivè, ut per lapſum totaliter corrupta eſt, aut ut per gratiam liberata eſt, ſed non perfectè: ſubinde etiam objectivè, abſtractè, ut ſic & in ſuâ eſſentiâ contradiſtinctè & diviſim ab omni habitu, aut diſpoſitione, aut quâcunque formâ accidentali eam informante, determinante ac modificante, quæ ex principiis eſſentialibus ſubjecti (hominis ſcil.) non emanat & fluit; atque adeo non eſt proprium, quod omni, ſoli, & ſemper competat. Prout ſcil eſt à Deo hominem producente; atque adeo opus Dei ſeu bona Dei creatura: nonnunquam etiam compoſitè cum habitu, aut diſpoſitione per ſola media naturalia aut per Dei quædam auxilia communia citra gratiam regenerationis in ipſam introducta. III. Principium fidei duplex eſt, *ex quo* ſeu externum; & *quo* ſeu *per quod* ſive internum. Illud poſſet dici principium objectivum; iſtud principium formale. Illud eſt verbum Dei: iſtud illuminatio Spir. S. ſeu lumen ſupernaturale menti noſtræ infuſum. Externum fidei principium, de quo hic quæritur debet eſſe primum & ἀυτόπιστον, ex quo primò educuntur & in quod ultimo reſolvuntur omnes fidei veritates, articuli ſeu concluſiones: de principiis primis vide *Philoſophos ad lib.* 1. *poſterior. c.*2.6.10. *& Scholaſticos ad* 1.*p.qu.* 1.*art.*2.6.8. IV. Objectum fidei divinę hic intelligimus formale, non præſuppoſitum: h. e. articulos fidei ſalvificæ ἐιτείας, proprios & ſtrictè dictos, non vero præſuppoſitos, qui ipſi cum Theologiâ naturali, & cum ſanâ Philoſophiâ ſunt communes: Quales e. g. *Eſſe Deum*, *Deum eſſe juſtum*, *gubernatorem mundi*, *animam eſſe immortalem*, *&c.* V. Præſupponimus rationem humanam revera eſſe & rectè dici ſubjectum fidei recipiens, item inſtrumentum & principium

(ut vo-

Digitized by Google

(ut vocant) elicitivum fidei & cognitionis actualis: quia ſola fidei eſt capax nō vero alia aliqua inferior facultas, quæ homini cum brutis ſit communis. Hæc tanquam *principiū quod* concluſiones fidei ex unico infallibili ſcripturarum principio educit, atque adeo actibus ſimplicis apprehenſionis, cōpoſitionis, diviſionis, & diſcurſus τῦ γνωστῦ ſupernaturalis ſeu ſpiritualis intelligētiā peragit. VI. Præſupponimus etiā ſupernaturales veritates fidei divinę ſuperare rationem hominis quà talem ſeu ut ſic: quia non percipit illas niſi per lumen ſuperius elevetur atque informetur: Non tamen ei per ſe & quâ tali repugnare, ſed per accidens corruptionis, & pravæ diſpoſitionis, quæ menti noſtræ adhæret. Hactenus ergo fides & Theologia noſtra tota dici poteſt rationalis, non quod à priori veritatem ſuam rationibus neceſſariò demonſtret apud negantes principia religionis Chriſtianæ; ſed quod demonſtret concluſiones ex authoritate ſcripturæ, & rationibus ex ſcriptura deductis, apud eos qui aliquid concedunt eorum, quæ divinitus revelata ſunt: & quod ſolvat ſaltem rationes eorum qui nihil concedunt, quibus illi contradictionis, & abſurditatis fidem noſtram arguunt, ut rectè diſtinguit, *Thomas. p. 1. qu. 1. art. 8.* Adde quod oppugnando directè falſam Theologiam, conſequenter & indirectè unà propugnet veram: impedimenta ſcil. & præjudicia removendo, & ſic viam ad veritatem muniendo. Talem fidei defenſionem videre eſt apud *Athenagoram*, *Juſtinum Martyrem*, *Clementem Alexandrinum*, *Origenem*, *Tertullianum*, *Arnobium*, *Lactantium*, *Auguſtinum*, *Theodoretum*, *Cyrillum Alexandrinum*, *&c.*; & intermediæ ætatis ſcriptores *Thomam contra gentes*, *reliquoſque Scholaſticos*, ſi cum delectu & judicio ſolidiora excerpantur; item *Savanorolam in lib. de triumpho crucis*, *Raymundum de Sabunde in Theologiá naturali*; *Cardinalem Cuſanum*, *Dionyſium Carthuſianum*, *alioſque contra Mahumediſtas*, recentiores denique *Ludovicum Vivem*, *Auguſtinum Steuchum*, *Charronum*, *quaſtionarios Scholaſticos & commentatores in Lombardum & Thomam*; inprimis apud *Pleſſæum in egregio tractatu de veritate Religionis Chriſtianæ*: quibus adjungi poſſunt Antagoniſtæ Socinianorum alibi nobis citati.

His præmiſſis dicimus nullam rationem humanam eſſe principium 3. *quo* ſeu *per quod*, aut *ex quo* ſeu *cur* credamus, aut fundamentum aut legem, aut normam credendorum ex cujus præſcripto judicemus: atque adeo falſum non eſſe habendum illud in rebus fidei e.g. *trinitatem*, *peccatum originale*, *Chriſtum* θεάνθρωπον *ejuſque ſatisfactionem*, quicquid lumen naturale aut ratio humana ex prioribus & notioribus non capiat, vel quod ad accuratam definitionem, vel quod ad demonſtrationem, vel quod ad utrumque:

que : ſed contrà reſolvi fidem noſtram, ut notat credenda, in S. Scripturam ; ut notat actum credendi, in illuminationem Spiritus Sancti. Probatur I. quia ratio hominis irregeniti circa legem divinam cæcutit. *Eph.* 4.17.18. *Rom.* 1.21.22.23. circa Euangelium plane cæca eſt, meræ tenebræ. 1. *Cor.* 1.23. & 2.25. *Ioh.* 1.5. cum 9. *Eph.* 5.8. II. Quia multa ſunt myſteria in Theologiâ noſtrâ, imò totum Euangelium dicitur myſterium. 1. *Tim.* 3.16. *Mat.* 13.11. At illorum nil percipit homo animalis abſque divinâ revelatione, nec *quod ſit*, nec *quia ſit*. Regenitus autem etiam cum intra & ſupra alios optimè ſe habet in primis ſummiſque fidei capitibus, ex accuratis definitionibus τὸ *quid*, *quomodo*, & *quia* non percipit, ſed tantum *quod ſit* ex ſupernaturali revelatione Spiritus *S. Mat.* 19.17. & 13.11.25.27. III. Quia eſſentia & attributa Deitatis ab humanâ mente immediatè, adæquatè, ut ſunt in ſe, atque adeò perfectè non comprehenduntur : ſed tantum per viam negationis, cauſalitatis, eminentiæ: habet enim ſe hic mens humana ut oculi noctuarum ad Solem. Quin etiam de operibus Dei teſtatur Scriptura, quod comprehendi non poſſint *Rom.* 11.33.34. *Iob.* 41.2. *Iſ.* 40.13. 1. *Cor.* 2.19. Nedum ut perſonæ Trinitatis ; Chriſtus redemptor, & totum myſterium redemptionis ratione humana comprehendi poſſit. Conſer hic *diſputationes Theologorum de viſione & cognitione Dei, deque ejus in comprehenſibilitate.* IV. Quia mens hominis regeniti, inprimis ſi adhuc infans ſit. 1. *Cor.* 3.1.2. *Heb.* 5.12.13. cum *Phil.* 3.15. imperfectè & ex parte hîc cognoſcit, 1. *Cor.* 13.12. Multumque nativæ caliginis ſemper ei adhæret ; hinc difficultas, imperfectio, obſcuritas, confuſio in rebus divinis cognoſcendis: Non eſt itaque principium fidei divinæ, cui non poteſt ſubeſſe falſum. V. Principium eſt infallibile, unde primò educitur ac demonſtratur, & in quod ultimò reſolvitur fides, at talis non eſt ratio humana, Ergò. ultima enim reſolutio fidelium eſt non *qua* aut *quia* ego ita intelligo, capio, judico, ideo de fide eſt, ſed quia Deus in Scriptura ita loquitur, ideo de fide eſt, & hinc ego ita judico, ac judicare & credere debeo. 2. *Tim.* 3.14.15.16. 1. *Theſ.* 2.13. ita ut ratio infallibilitatis fidei, ſit in & ex verbo Dei, non in aut ex ratione humana tanquam principio. VI. Ratio humana non eſt prior notior, certior fide; ergo non eſt ejus principium. Majoris conſequentia in confeſſo eſt, ex Philoſophis *ad c.* 2. *l.* 1. Poſterior analytic. minor probatur: quia omnis cognitio fidei, quam tenet ratio eſt ex verbo Dei *Ioh.* 1.18 *Mat.* 16.17. ergo non eſt prior. Quia per fidem ratio illuſtratur, *Eph.* 1.17.18. Ergo non eſt notior. Quia fides eſt teſtimonium Dei, per ſupernaturalem ſcilicet revelationem, at ratio humana non eſt, ergo non eſt certior, 1. *Ioh.* 5.9. VII. Chriſtus, Prophetæ, Apoſtoli ad ſolum Dei verbum remiſe-

runt

runt auditores, atq; ex eo solo fidem explicârunt ac demonstrârunt. *Jes.* 1. 20. *Luc.* 24. 25. 27. *Actor.* 25. 22. 27. & 13. 27. & 17. 2. 11. 2. *Tim.* 3. 15. 16. VIII. Ex absurdis consequentibus. *Primo* tum sequeretur totam religionem esse naturalem, & naturali ratione, ac lumine demonstrabilem; sed hoc absurdum est: est enim latissima distinctio inter gratiam & naturam, inter revelationem gratiæ specialem seu lumen supernaturale, & revelationem Dei generalem seu lumen naturæ, inter Philosophiam & Theologiam seu fidē, ex 1. *Joh.* 1. 9. *Rom.* 1. 19. & 2. 14. 15. cum *Psal.* 147. 20. *Act.* 14. 16. 17. *Ephes.* 2. 12. 13. *Secundo* sequeretur rationem nullibi esse captivandam, abnegandam, sistendam, atque adeo ad silentium & quietem doctæ ignorantiæ in altitudine veritatis occultæ redigendam, nullaque adeo indigere regeneratione, renovatione, & transformatione contra *Rom.* 11 v. 33. 34. 35. & 12. 2. *Eph.* 4. 23. 1. *Cor.* 1. 18. 19. 20. & 2. *Cor.* 10. 4. 5. 21. 22. 23. 24. 25. *Mat.* 16. 17. 24. *Tertio* sequetur eos quibus ratio perspicacior, & ingenium magis exactum ac subactum, posse melius percipere ac dijudicare mysteria fidei, contra universalem experientiam & 1. *Corinth.* 1. 19. 20. 21. 22. *Mat.* 11. 25. IX. Accedat argumentum ad hominem. Socinus cum suis negat omnem Theologiam naturalem, seu cognitionem Dei tam insitam quam acquisitam, eamque totam si quæ alicubi sit aut fuerit apud extraneos à scripturâ ex probatione inartificiali atque adeo maxime fallibili merâ scilicet traditione & testimonio hominum habitam fuisse contendit. Quomodo ergo ratio humana erit principium infallibile mysteriorum fidei? atque hæ rationes sufficiant. Meritò ergo dicere possumus Socinianis, eorumque asseclis & fautoribus, quod Augustinus Manichæis lib. 17. contra Faustum, c. 3. *Undique tergiversatio vestra confunditur. Aperte dicite vos non credere Euangelio: nam qui in Euangelio quod vultis creditis: quod vultis non creditis; vobis potius quam Euangelio creditis.* Postquam hæc scripsi prodierunt anno 1641. *Collegia Theologica Joh. Maccovii, ubi tom.* 1. *p.* 544. quæstio hæc contra Socinianos tractatur. Quæ cum nostris conferri possunt. Rationis humanæ subjectivè consideratæ incertitudinem & insufficientiam in moralibus (nedum in mysteriis fidei) describit *Seldenus* in erudito opere *de jure Naturali & Gentium &c.* edito anno 1640. *lib.* 1. *cap.* 7. Remonstrantibus in *Vindiciis* seu *Vedelio Rhapsodo* nonnulla exciderunt, quæ à Socinianis non ita abludere videntur: quæ detecta & excussa sunt à *Nic. Vedelio in Arcanis Arminianismi* part. 3. lib. 1. cap. 4. & part. 4. lib. 1. cap. 4.

Accedamus nunc ad novum εὕρημα pontificiorum, qui contendunt 4.
à nostris Papismum refutari debere tantum ex expressis scripturæ verbis, absque ullâ ratiocinatione, discursu, consequentiarum nexu & probatione, at-

ne, atque adeo rejiciunt, & removent à collationibus & disputationibus nobiscum habendis omnem Logicam naturalem, & artificialem, docentem & utentem. Quod inventum primus videtur prodidisse *Iesuita Gunterus in colloquio Durlacensi*, Anno 1612. non tam habito, quam tentato: perfecerunt Pandoram illam tandem Iesuitæ in Galliâ inter quos emicuit Verronus, qui nescio quæ epinicia editis libris non cecinerit, quæ miracula illi non tribuerit. Quid de fungo & Ionæ ricino illo tactum sit, & quo successu nascens mortuum fuerit indicavimus in *Desperata Causâ Papatus, libro 2. sect. 2. cap. 25.* Nostri in Galliâ speciatim Rhotomagi quàm bellè exceperint Verronum, indicat *Cl. D. Rivetus in epist. dedic. ad Tom. 1. Catholic. Orthodox. & author elegantissimi libelli cui tit. Verron exploctant.* Quia autem cõpendium ludicræ istius methodi absq; seriâ disputatione nostros cõfundendi latinè Coloniæ 1628, & postea Belgis suo idiomate ex prolixo Verroni volumine ante paucos annos exhibuerunt, operæ pretium facturos nos arbitramur, si breviter hoc quicquid inaniarum est explodamus.

5. Præcognita & præambula probationum nostrarum sunt ista, I. Colosso illi suo præstruunt & substruunt hanc falsissimam hypothesin: nostros asserendo scripturam esse unicum fidei principium, eo ipso omnes dogmatum demonstrationes & errorum refutationes ex expressis scripturæ verbis tantum admisisse hactenus, aut etiamnum velle admittere: quod cum strenuè neget doctrina & praxis nostra, ruit tota ipsorum moles. II. Sumunt sibi hoc postulatum, in omnibus collocationibus collatori nostro quamvis provocato tantum incumbere partes probandi, non verò Pontificio: Quod cum nemo sanus illis concesserit, naturalis etiam ratio & æquitas, atque adeò omnes collationum leges, & perpetua praxis tam antiquarum quam recentiorum, etiam omnium Pontificiorum cum nostris sive vivâ voce sive scriptis usque ad Gunterum & Verronum, &c. exclusivè contrarium planè doceant; rursum in se corruit hæc methodus. Quin imo contendimus, Pontificiis quippe affirmantibus *Indulgentias potestatem Papæ, satisfactiones humanas, sacrificium Missæ, cultum imaginum*, &c. solis istic incumbere probationem: fides enim & Theologia ad salutem necessaria per se non est negativa, alioquin esset indefinita, & infinita; cum *veritas una sit falsitas multiplex*, teste Philosopho: præterea omni jure solis illis, non nobis incumbit probatio, saltem cum actionem novitatis, hæreseos, apostasiæ, schismatis temporalibus & æternis flammis expiandi nobis intentant. III. Siquidem ergo histrioniam illam Verronicam absque operosa probatione eludere nobis liberet; peteremus quod olim Diogenes à Sophistâ quodam argutante: *Quod ego sum id tu non es, Ego sum homo, ergo. A me*, inquiebat, *incipe*: ut à nobis etiam inciperent Verronici, & ita firmitudi-

Digitized by Google

mitudinem hujus ſuæ methodi explorarent. Auſint affirmare nos eſſe ſchiſmaticos, Apoſtatas, Hæreticos, &c. quod facit *Concilium Tridentinum ſeſſ.*13.*in Octob.*1551. *& ſeß.*21. 16. *Iulii*, 1562. Si non auſint, jam triumpharemus apud dramatis ſpectatores; ſi auſint jam ipſis probandum eſſet, aut vadimonium deſerendum. Concederemus ut probationes non tantum depromerent ex ſcripturis, ſed etiam ex Conciliis & Patribus, quos perpetuò crepant. Oſtendant nobis non humanis conſequentiis, non Ariſtotelicis Syllogiſmis (ut nobis exprobant) ſed liquidis ſententiis, expreſſis verbis: *Proteſtantes, Lutherani, Calviniani, Angli, Scoti, VVittebergenſes, Genevenſes, Emdani, &c. aut Calvinus, Beza, Zwinglius, Martyr, Bucerus, Muſculus &c. ſunt novatores, hæretici; vel non poſſunt ſalvari, non ſunt Eccleſia, quia non agnoſcunt Vrbanum* VIII. *eſſe caput Eccleſiæ, quia non recipiunt Concilium Tridentinum*, &c. Prout à nobis oſtendi poſtulant, *Papa non eſt caput Eccleſiæ, Miſſa non eſt ſacrificium, nullum eſt Purgatorium*, &c. Ita videbunt Methodum Verronicam in ipſos converſam, & par pari retuſum, non aliter ac dilemma Euathli dilemmate Protagoræ, de quo *Agellius lib.*5. *cap.* 10.

Sententia noſtra eſt, in Theologia Elenctica, ſeu in refutatione falſita- 6.
tis e.g. purgatorii, indulgentiarum, &c. diſcurſu, & conſequentiis utendum eſſe, & ſiquidem præfractus adverſarius eas neget, etiam probationibus conſequentiarum, non tantum ex ſacris litteris, ſed etiam ex axiomatis & principiis luminis naturalis ſive naturaliter ſive technicè ex Philoſophiâ & Logicâ notis, ut appareat apta connexio medii termini cum majori extremo: Veritatem vero ſententiarum ſeu terminum medium & connexionem medii cum minori extremo ex ſolius ſcripturæ (niſi ſententiæ pertineant ad Theologiam naturalem, quales ex ſcripturâ primario, & ex lumine naturali ſecundario etiam probantur) ſive expreſſis verbis, ſeu æquipollentibus, ſive per bonam conſequentiam demonſtrandam eſſe. Rationes noſtræ ſunt iſtæ, I. Quia tota Theologia poſitiva eſt argumentativa, *primo*, quia eſt, ſapientia & ſcientia: non deducit itaque concluſiones fidei ex principiis ſuis abſque diſcurſu. *Deinde*, quia omnis interpretatio ſcripturæ, & aſſertio, ſeu theſis theologica inde deducta debet eſſe ſecundum analogiam fidei, *Roman.*12.*v.*6. (Confer *Irenæum lib.*6. *cap.*46.47. *& lib.*4. *c.*63. *& à Lapide, alioſque commentatores ad Roman.*12.) ergo non eſt ſine diſcurſu, collatione, conſequentiâ. Ergo multò magis Theologia elenctica eſt argumentativa. Vis hujus argumenti in confeſſo eſt; & debet eſſe apud omnes Pontificios, ex *Thoma*, *p.*1. *q.*1. *a.*8. II. Quia Theologia elenctica Prophetarum & Apoſtolorum eſt argumentativa & formalitatibus, ac terminis argumentantium utuntur ſcriptores

tores θεόπνευστοι, ut λογίζεσθαι, κρίνειν, συγκρίνειν, διανοίας, δοκιμάζειν. *Rom.* 3. 28. & 6. 11. *Hebr.* 11. 19. 1 Cor. 14. 29. 1 *Cor.* 2. 13. & 10. 16. & 11. 13. *Heb.* 4. 12. & 5. 14. *Act.* 17. 11. *Eph.* 1. 18. 1 *Pet.* 1. 13. & 2 *Pet.* 3. 1. 1 *Theſ.* 5. 21. & *Phil.* 1. 10. Sic etiam λόγω, ἐρθολομεῖν, διαλέγεσθαι. 2 *Tim.* 4. 15. & 2. 15. *Act.* 17. 2. 3. κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως. *Rom.* 12. 6. & τὸς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. *Tit.* 1. 9. ἐπίδειξις. *Act.* 18. *v. ult.* & 1 *Cor.* 11. 13. 14. κρίνατε &c. φύσις διδάσκει, &c. *Heb.* 7. 7. χωρὶς ὴ πάσης ἀντιλογίας, &c. III. Quia Chriſtus, Prophetæ & Apoſtoli per conſequentias dogmata ſua demonſtrant, & falſitates arguunt. Ita Paulus, Apollos aliique valide evicerunt contra Iudæos, Ieſum eſſe Meſſiam *Act.* 18. 28. nihil tamem dicentes extra Moſem & Prophetas. *Act.* 26. 22. Ipſe Chriſtus perſonam & officium ſuum quomodo probat, & adverſarios ex Moſe & Prophetis redarguit, *Ioan.* 5. & 8. & 10. *Luc.* 24. 12? Cum dicit Moſem & Prophetas de ſe teſtari ac ſcripſiſſe *Ioan.* 5 39. 26. ſic *Mat.* 22. *v.* 44. Probat ſe eſſe dominum Davidis; & *v.* 29. probat reſurrectionem mortuorum: eamque dicit ſcriptura contineri, quamvis concluſio expreſſis verbis ibi non compareret: eodem modo diſputabatur in concilio Apoſtolico *Act.* 15. *v.* 8. 9. 16. 17. & ſic Apoſtolus *epiſt. ad Rom.* & *Galat.* diſputat de juſtificatione; & 1. *Cor.* 15. de reſurrectione, & *Actor.* 17. 16. 17. 18. Athenienſes philoſophos non refutavit abſque conſequentiis. Petrus *Act.* 2. & 3. de miſſione Spir. S. paſſione, reſurrectione, adventu Chriſti. IV. Quia plurima Chriſtianiſmi dogmata non exſtant ἀντιλεξεί, ſed tantum κατὰ διάνοιαν aut verbis æquipollentibus in ſcriptura, ut tres perſonæ Dietatis realiter diſtinctæ, filius ὁμούσιος patri, duæ naturę in una perſona Chriſti eſſentialiter, incontuſè &c. ergo per conſequentiam inde educenda ſunt. V. Ex natura articulorum ſeu dogmatum fidei. Sunt enim & rectè dicuntur concluſiones; at illæ eliciuntur etiam per conſequentias ex ſuis principiis, in quibus potentiâ & virtute continentur: quæ ergo eſt ratio omnium principiorum, axiomatum, & legum in theoreticis, & politicis, eadem etiam eſt verbi divini; atqui ibi ex verbis non tantum ſed etiam ex ſenſu per evidentem rationem & conſequentiam aliquid ſtatuitur & dijudicatur. VI. Quia nulla diſputatio eſt abſque elencho & contradictione, nullum autem de contradictione judicium abſque regulis conſequentiarum, abſque principiis rationis, quæ à Deo ſunt non ab homine ſive Ariſtotele, ſive alio, non magis quam uſus aurium (ſine quo nec fides haberi nec contra hæreſes defendi poteſt) ab Ariſtotele eſt. VII. Ex communi conſenſu & praxi patrum, conciliorum, ſcholaſticorum, etiam recentiorum pontificiorum, qui atheos, gentiles, judæos, hæreticos, adverſarios quoſcunque hactenus adhibita ratiocinatione & conſequentiis refutârunt: contraria ſententia

tia & praxis, quam nunc renovant Verronici, fuit veterum hæreticorum Arrianorum, Neſtorianorum, Monophyſitarum &c. qui ſcripturæ expreſſa verba à Catholicis perpetuo poſtulabant. VIII. Accedunt teſtimonia patrum, quibus uſum principiorum rationis commendant Nazianz. orat.6.de Spir. S. adverſarium ſuum dicit *litteræ ſervire, & rebus relictis ſyllabas conſectari*, vocat eum *alphabetarium ſophiſtam*, *συνοφάντην τῶν ὀνομάτων* quod ſcil. conſequentias, per quas ex ſcripturis probatur Spir. S. Deitas, non admitteret. Vid eundem *in Orat. funebr. in laudem Baſilii Magni*. Auguſtin.de doctr.Chriſt.lib.2.c.30. *Aliud eſt noſſe regulas connexionum, aliud ſententiarum veritatem: in illis diſcitur quid ſit conſequens, quid repugnans. Conſequens, ſi orator eſt, homo eſt. Repugnans, ſi homo eſt, quadrupes non eſt. hic ergo de ipſa connexione judicatur.* Vide eundem *cap.31.35.37.ejuſdem libr.* & *contra Creſc.lib.1.cap.15.* Athanaſius in epiſt de decret. Syn. Nicen. *Hominum perſpicacium eſt, ut Paulus præcipit, lectioni attendere, ut rem judicio diſcernant, & pro natura rerum, quæ ibi ſcribuntur, vocabula accipiant, ſine confuſione intellectus.* Aug. lib.2.contra Creſc. cap.2. *Non curo utrum ipſa ea dialectica vocetur, curo tamen quantum valeo noſſe ac poſſe diſputare, h. e. veritatem à falſitate in loquendo diſcernere, qui niſi hoc curavero, perniciosè errabo.* Hieronym. in Galat.1.ait, *Non in verbis ſcripturarum eſſe Euangelium, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis.* Cum his convenit dictum Anſelmi in lib. de concordiâ gratię & lib.arbitr. *Sic itaque ſacra ſcriptura omnis veritatis, quam ratio colligit, autoritatem continet, cum illam aut apertè affirmat, aut nullatenus negat. Quod enim apertâ ratione colligitur, & illi, ex nullâ ſcripturæ parte contradicitur, quoniam ipſa ſicut nulli adverſatur veritati, ita nulli favet falſitati, hoc ipſo quia non negat quod ratione dicitur, ejus autoritate ſuſcipitur.* Cum illis faciunt Pontificii *Scholaſtici ad Thomæ locum ſupra laudatum. Salmero tom.1.proleg.9. can.7. & tom.8. tract.61. Vega ſuper Concil. Trident.cap.39. Bellarminus lib.4. de verbo Dei, c.9. & de notis Eccleſ.cap.3. & de juſtific.lib.3. c.8. Canus locor. Theol.lib.12.c.6. & lib.6. c.8.* Et quicunque uſum Philoſophiæ, Logicæ, & Theologiæ Scholaſticæ, quæ hodie in omnibus ipſorum Academiis etiamnum explicatur, defendunt. Etiam *Coſterus in prolegom. Enchiridii* & alii, qui non niſi argumentis in formâ nobiſcum diſputandum præmonent. Ita ferebant leges colloquii Ratisbonenſis anno 1600. ubi etiam ſubinde collocutores Pontificii clamabant: *In formâ, in formâ.* Iidem Pontificii contemptum Logicę & Philoſophiæ (quem reformatis calumniosè affingunt) ponunt inter tanquam *αἱρέσεις* hæreticorum. Vide *Peterium in præfat. ad diſputationes Phyſicas, A Lapide in 1 Timoth.6.20. Canum lib.9. locor. Theolog. c.3.* IX. Ex abſurdis conſequentibus *primò*, quia ſequeretur homines *ἀλόγους* ſe habere

bere circa res divinas absque ratiocinatione: breviter esse tanquam equos & mulos contra *Psal.* 32. 9. *Secundò*, non posse nos alios erudire, reprehendere, convincere, atque adeo finem illum scripturarum (de quo 2 *Timot.* 3 16.) obtinere: poterit quilibet hæreticus aut peccator quotiescunque ex scripturis arguitur, petere, ut absque consequentiis à generali ad singularia sub illo contenta, item à pari ad par, à simili ad simile &c. ostendatur ubi scriptum sit, esse maledictum damnandum, hoc vel illud suum factum displicere Deo. Nulli ergo posthac casus particulares decidantur ex scripturâ, aut patribus, aut jure Canonico. atque hæc recta via ad atheismum & libertinismum. Confer *disp. nostram de Atheismo. Tertiò*, tum vicerint Iudæi, quibus absque consequentiis nunquam exsertè monstrabunt Christiani in V. Testamento *Iesus Nazarenus filius Mariæ est Messias*, non magis quam nos in Novo Testamento monstramus, *Papam Romanum esse Antichristum*; vicerint etiam Sceptici & Pyrrhonii, Enthusiastę, Libertini, item Sociniani & similes, & respondeant illis Pontificii dicentibus omnem ipsorum Scholasticam, casuisticam, & textualem Theologiam, æque ac nostrę reformatę magnam partem, esse glossas, consequentias, ac subtilitates humanas, minimè ad salutem necessarias, quippe quæ exsertis verbis in scripturâ non exstent. *Quartò*, jacent tum omnia capitula, canones & symbola antiquorum conciliorum, nominatim primorum quatuor Oecumenicorum, quæ contra hæreticos & schismaticos nostrâ methodo, non Verronica, h.e. per consequentias procuderunt, ut disertè testatur *Bellarminus de Concil. lib.* 2. *c.* 12. & constat ex actis & canonibus Conciliorum per totum. *Quintò*, quia condemnatur & ridetur hac arte Verronica omnis ratio disputandi à patribus contra antiquos hæreticos Manichæos, Arianos, Pelagianos &c. usurpata; nec non tota methodus Theologię Scholasticæ: adhæc Pontificii scriptores, elenctici, quales *Bellarminus, Stapletonus, Becanus, Serrarius, Gretserus, Costerus, Perronus*, &c.: denique scriptores eorum, qui usum Logicæ & Philosophiæ in Theologiæ commendant & commonstrant. Atque hæ rationes nunc sufficiant. Pleniorem quarundam rationum diductionem cum exceptionum solutione si quis desiderat, is adeat *Nicol. Vedelii rationale Theologicum*; ubi & alii citantur. Conferatur *Rivetus in Catholico Orthodoxo*; imprimis *Abr. Ramburtius* Theologus Sedanensis, qui eruditam disputationem edidit hoc titulo: *De renovatâ antiquorum hæreticorum arte, quâ sese venditant hodierni agyrtæ & circulatores provocantes ad certamen orthodoxarum ecclesiarum ministros*. Denique *Conr. Bergius in dissertationibus de fide Catholico* anno 1639. editâ in 8. *dissert.* 5. Concludimus Pontificios per omnia hic similes esse illis hæreticis de quibus Nazianzenus quod *amor literæ nihil aliud*

aliud quam impietatis indumentum ipſis eſſet. Vide quæſo ejus *Orat. 6 de Spiritu Sancto*; Breviter his & ſimilibus exceptionibus declinatoriis, & moratoriis aliis poſt alias excogitatis hoc tantum eos agere, ut omnino cauſa non agatur, quod Donatiſtis *Epiſt.* 152. *& in actis collat.* Carthagin. cum Catholicis objicit Auguſtinus: ſiquidem cauſa ipſorum tam deſperata eſt, ut potius deſpiciendum ſibi putent, quomodo ratio non poſſit reddi, quam quomodo reddenda ſit, ut olim Pericli tale quid ingerebat Alcibiades. Conſilium adverſus imbelles hujus methodi inſultus ſi forte quis eos experiatur, hoc ſuggerimus & ſupra jam attigimus theſi. 5. ut noſtri proteſtentur ſe velle diſputare eâ methodo, quâ uſi ſunt antiqui patres, ſcholaſtici, & Doctores Pontificii uſque ad Ieſuitas Arnoldum & Verronum incluſivè contra omnes ſuos adverſarios, ſive ſcripto ſive vivâ voce. Illam methodum aut probent aut improbent: ſi probent, ergo & nobis liceat eam ſequi: ſin improbent; rationibus, quod ajunt, evincant; quibus noſtri parati erunt reſpondere. Quod ſi nihilominus methodo Verronicæ præfractè inſiſtant: noſtri priores aut poſteriores, alternis inſtitutę collationis vicibus eâdem methodo urgeant, ut Pontificii nos reducant ad unitatem eccleſiæ Romanæ, convincendo hæreſios & ſchiſmatis (quorum nos reos peragunt, ac propterea vivicomburio adjudicant) idque ex ſolis patribus & conciliis. Hoc ſi tentare audeant, ad ſingula argumenta eo modo excipiendum, quo Verronici ad noſtra excipiunt: ut auditores & cognitores omnes videant methodi illius abſurditatem. Hic nullum effugium patet, quam ſolos Pontificios illam methodum quaſi ad hominem adhibere poſſe, reformatos non poſſe: *Primo*, quia ex reformatorum hypotheſi, nulla veritas credenda, nulla falſitas rejicienda & refutanda, niſi omnia totidem verbis in ſcripturâ expreſſa habeantur. *Deinde*, quia ſoli reformati quippe actores partibus opponentium defungi debent; non vero Pontificii, qui rei peraguntur idololatriæ & apoſtaſiæ. *Tum*, quia hæc eſt compendioſiſſima & expeditiſſima diſputandi ratio: ſi nos convicerimus Pontificios de idololatria & defectione: quo peracto nulla ulteriori diſputatione opus erit. Sed *primæ* rationi repono, calumniam illam præſupponi tantum, non probari, nec in æternum probandam. *Secundæ* repono: ſumi hoc aut poſtulari, ſed à nobis non concedi, nec à Pontificiis probari. In quæſtione hæreſeos & ſchiſmatis nos rei peragimur & patimur; Pontificii accuſatores ſunt & perſecutores. *Tertiæ* repono, ſic inverti poſſe: hæreſeos ſcil. & ſchiſmatis probatione ritè peracta nobiſque ad palinodiam aut ad vivicomburium juſtiſſimè redactis, de probatione idololatriæ & apoſtaſiæ Papatus nullo modo aut vix laborandum eſſe. Videat lector, cui vacat, nonnulla quæ ad commentum hoc faciant apud

Bartholdum Nihusium in Methodo novâ disputandi cum Prostantibus; quæ repetit in *Apologetico hujus Methodi* anno 1640. edito in 8. ubi vide imprimis *cap.* 5. Sed vanitatem ejus methodi perstrinxit *Georgius Calixtus Theologus Helmstadiensis in iteratâ compellatione ad Acad. Coloniensem*, quam cum tract. *De communione sub utrâque specie edidit anno* 1642.

COROLLARIVM.

Defectus caritatis est, quod Eckhardus fasci : cõtroverſ. c. 1. Stechmannus in Photinianismo disp. 1. Meisn. in Phil. sobr. in quæst. general. *nostros cum Socinianis componunt, quasi rationem faciant fidei principium, & normam. Vsum rationis & logicæ cum requirimus, non magis fundamenta, principia, & regulas fidei illa facimus, quam oculos, aures, linguas, sine quibus religionem nec discimus, nec docemus, nec contra adversarios defendimus. Sunt ergo nobis media & requisita, sine quibus nulla fides aut cognitio theologica: non vero principia, norma, regulæ, fundamenta.*

DE THEOLOGIA SCHOLASTICA.

Resp. EVERHARDO ROTARIO *Neomago-Gelro, ad diem* 22. *Febr.* 1640.

AD supplementum loci communis de Theologia, pertinet disquisitio de Theologia Scholastica tanquam opposito veræ & genuinæ Theologiæ. Alias ψευδονύμου *aut corruptæ Theologiæ species alibi perstrinximus in* disp. de Gentilismo, de Iudaismo: *& pluribus forte institutũ hoc persequemur, siquidem Deus vitam & vires concesserit edendi aliquando disp.* de hæresi, de Muhammedismo, de Enthusiasmo &c. I. *Nunc Thelogiam Scholasticam ex mente sectatorum ipsius historicè describamus.* II. *Critice inquiramus, quæ ipsius vitia, qui abusus & usus.* III. Problemata aliquot subjiciamus.

I. THeologia scholastica dicitur à schola, ut pote subjecto loco, seu continente & adjuncto circumstantiali. De Schola, quid sit, quæ ipsius causę, proprietates, effecta &c. ut hic agamus, non sinit ratio instituti nostri, & brevitas Thesium. Consulendi sunt autores, qui in disciplinis politicis, aut in politiis ecclesiasticis, aut in præcognitis eruditionis universalibus, aut etiam peculiari disciplina, quam *Scholasticam* appellant, hoc agunt. Vide *nostram bibliothecam theologic. lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 1. Tyronibus indicis & manuductionis vicem præstabit Schola-

Scholastica Alstedii, quam *Encyclopædia* inseruit. Porte etiam aliquid suggeret concio nostra ad *Luc.* 2. quam hujus Academiæ nostrę initiationi præmissimus. Sumi autem potest vox Theologię Scholasticæ 1. *latissimè* pro omni ea quæ in V. & N. T. sive benè sive malè, sive per doctores θεοπνεύστους, sive per doctores orthodoxos sed fallibiles, sive per errones, hæreticos, apostatas in scholis & conventibus privatis aut publicis unquam tradita fuit. 2. *Latè* pro formula & methodo illa Theologię, quæ in scholis Europæis, sequioribus aliquot ecclesiæ sæculis post ingressam Antichristianam religionis corruptionem ut plurimum obtinuit. Eam ita vocabant, tum quod in scholis traderetur & alia ejus ratio ac methodus esset, quam ejus quæ in ecclesiis personaret: tum quod contra distincta esset à Theologia Ecclesiastica, quam primis & melioribus ecclesię sæculis, ut & intermedia ætate in ecclesiis non tantum sed & in scholis ac collegiis Theologicis sectarentur. Eam melioris doctrinę causâ facimus quadrimembrem, *textualem* seu scripturariam, *dogmaticoquæstionariam*, *Canonisticam*, & ex omnibus illis conflatam *summisticam seu casuisticam*. *Prima* utut misera & corrupta, non tamen ita frequenter & familiariter in scholis comparebat: cujus rei fidem facient tam raræ cathedræ & lectiones scripturarię in scholis & monasteriis constitutæ, & tam pauca commentaria in scripturam (comparatè scil. ad alia scripta theologica & ecclesiastica) tenebrosis illis sæculis edita. Quæ autem & quam imperfecta fuerit illa Theologia textualis, docebunt *commentaria Thomæ, Alberti, Holcoti, Bonaventuræ, Ægidii Romani, Richardi de media villa, Gregorii de Armino, & similium scholasticorum*. Ad textualem theologiam scholasticorum imprimis referendæ *quæstiones Cardinalis de Turrecremata ad euangelia dominicalia*, scholasticè pertractatę. *Secunda & tertia* post constitutas *sententias Lombardi*, & *rhapsodias Iuris Canonici*, imprimis, immo vel solæ in plerisque scholis & monasteriis dominatę sunt. Quartam ex utrâque illa potissimum decerptam, & seorsim traditam introduxit necessitas confessariorum, & quasi omnipotens atque universalis illa fundi tam ecclesiastici quam politici calamitas, confessio scil. auricularis. De hujus Theologiæ vitiis & virtutibus, mystis & scriptoribus alibi diximus in prælectionibus tit. *de Theologia practica*, nominatim, sub tit. *de Theologia Morali*, & *de Politia Ecclesiastica*. Quomodo Pontificii hanc suorum Theologiam commendent & præscribant vide apud *Possevinum Bibliothec. select. lib.* 3. De tertia egimus nuper *disput. de Iure Canonico.* 3. *Strictè* pro formula & methodo Theologię, qualem synopticè libris quatuor sententiarum, & post eum Thomas tribus partibus summę suę Theologicę exhibuit & sic deinceps in disputationibus & commentariis ad Lombardum omnes sententiarii, & ad

Thomam recentiores ſcholaſtici; denique omnes eclogarii & quodlibetarii, qui ſeorſim quæſtiones & quodlibeta fabricârunt. De quâ nunc propriè agendum. Nam ſcholaſticam Theologiam & ſcholaſticum, hoc eſt didacticum & elencticum Theologiæ Profeſſorem (qualem *Poſſevinus lib. 3. biblioth.* deſcribit) putamus toto cœlo à ſcholaſticis ſententiariis differre.

2. *Subjectum* tractationis ſeu materia hujus Theologiæ, eſt doctrina ſacra (ut quidem prætenditur) ex verbo Dei, conciliorum & patrum declaratione, naturali ratione & autoritatibus philoſophorum depromta; non tamen pati autoritate ac certitudine: de quo vide diſtinguentem *Thomam cum Cajetano* 1. *qu.* 1. *art.* 8. *ad* 2. Vbi traditionis & definitionis eccleſiaſticæ non meminerunt, ex quâ tamen imprimis hæc Theologia exſtructa eſt; niſi eam ſub verbo Dei comprehenſam velint. *Forma* & methodus tradendi hanc Theologiam tota ferè eſt elenctica ſeu quæſtionaria: certo enim numero quæſtionum controverſarum & dubiorum in orbem recurrentium ad dictata Lombardi aut Thomæ ferè abſolvi ſolet; niſi quod nonnulli literam textus explanent obſcuriora illuſtrando, aut in compendium ſeu ſummam redigendo, aut analyticè proponendo. Eſt ergo diſtincta à Theologiâ poſitivâ ſeu thetica, quæ ſyntheticè & ſimpliciter veritates Theologicas definit & explicat. *Forma* externa eſt ſtylus ſeu ſermo quo traditur; ſimplex plane, Philoſophicus, & acromaticus; rebus ipſis, de quibus agitur, conveniens; cujus apologiam vide in *epiſtolâ Pici Mirandulæ ad Hermolaum Barbarum* quæ exſtat inter *epiſtolas Politiani. Objectum* occupans, ſeu *finis cui* hujus theologiæ fuerunt doctrinæ ſacræ ſtudioſi in Acàdemiis, & Monachi aliique Clerici in monaſteriis & collegiis, ubicunque aliqua theologiæ exercitia vigebant.

3. Cauſæ efficientes, origo ac progreſſus Theologię Scholaſticæ nunc explicanda. Primus autor, qui in forma aliqua novam hanc Theologiæ methodum in ſcholis extulit & antiquiori methodo ſubſtituit & quidem cum approbatione aliqua, fuit Lanfrancus adverſarius Berengarii. Quem poſtea diſcipuli & ſectatores in Italia ſecuti, numero ſuffragiorum meliorem illam & antiquiorem Theologiæ tractandę methodum jam inde ab Auguſtino derivatam, quæ antehac in ſcholis & eccleſiis Europeis quadantenus adhuc obtinuerat, paulatim extruſêre. Incidit autem hoc circa annum 1020; quando in odioſo nomine Berengarii antiquior & purior Theologia (comparatè loquor) ſcripturis & ſaniori patrum doctrinæ ſubnixa magis ac conformis condemnata ac profligata eſt. Ita paulatim invaluit, & per ætates crevit impurior illa Theologiæ formula, quam ſcholaſticam vocant. Poſtea perfecere hoc opus Lombardus anno 1150, Albertus Magnus

gnus anno 1200. & Thomas Aquinas. Lombardi & Thomæ collectiones ſcholis quaſi canonizatæ, & autoritatem tantam nactę ut pæne nefas eſſet ab iis alicubi diſcedere. Fuerunt quidem aliæ ſummæ, ſeu collectiones locorum communium à tempore Lanfranci tam ante Lombardum, quam poſt editæ: ſed nullæ felicitatem hanc nactæ, ut ſcholas occuparent. Sunt autem illæ, *Hugonis de S. Victore ſumma ſuarum ſententiarum anno* 1120. *Petri Abælardi Theologia.* 1120. *Richardi monachi S. Victoris epitome bibliorum* 1140. *Gulielmi Abbatis S. Theodorici ſententiarum fidei liber unus. Bandini ſententiæ*; quas Lombardus ſurrepſit & pro ſuis venditavit, uti vult *Genebrardus*; ſed calumniam eſſe ſuſpicatur *Daneus in. Prolegom. ad Lombardum cap.* 3. *Ruperti Linconienſis ſumma Theologiæ* 1140. *Alberti Magni Summa Theologiæ* 1200, ſed quam non perfecit. *Bonaventuræ compendium Theologicæ veritatis anno circiter* 1270. *Antiſidorienſis Summa aurea, anno* 1306. *Gualteri Epiſcopi Pictavienſis Quodlibeta* 1250. Hic primus eſt, qui quodlibeta ſcholaſtica evulgavit. *Ioh. Gerſon compendium Theologiæ*, quod habetur *tom.* 2. quamvis putetur non eſſe illius. *Antonini Summa*; quæ dogmatica, caſuiſtica & canonica complectitur. Vt autem originem & progreſſum Theolog. Scholaſticæ tanto melius obſervemus, notabimus antecedens, occaſionem, & triplicem ejus ætatem. I. *Antecedens* eſt tum remotum, tum propinquius. *Remotum* eſt methodus ac ratio Theologiæ à quarto ſæculo uſque ad ſeptimum; quæ qualis fuerit prolixè patet ex patrum ſcriptis; compendiosè verò ex ſummis ſeu eclogis, quales *Ruffini expoſitio ſymboli, Cyrilli Theſaurus orthodoxæ fidei, Auguſtini enchiridion ad Laurentium, Gennadii de dogmatibus eccleſiaſticis.* Fuerunt & alia iſtius generis, ſed quæ interciderunt. *Propinquum* eſt ratio Theologiæ in ſcholis & collegiis Occidentalibus à ſeptimo ſæculo uſque ad decimum. Quæ qualis fuerit, conſtat ex ſcriptis *Gregorii Magni, Bedæ, Alcuini, Rabani Mauri, Claudii Taurinenſis, & ſectatorum*; qui *Auguſtini Theologiam* à ſuperiorum ſæculorum præſtantiſſimis ſcriptoribus *Fulgentio, Primaſio, Proſpero, Maximo Taurinenſi*, hauſtam & poſteris commendatam, quantum in ſe eſt conſervare & ad poſteros propagare conati. In Oriente etſi alia fuit methodus; uti videre eſt ex *Damaſceno de Fide* Saltem non fuit Scholaſtica; & *Niceta Choniatæ lib.* 4. *Orthodoxæ fidei.* II. *Occaſio* ejus inter alias fuit, fervens in ſcholis ſtudium legum Romanarum recens excitatum ab Irnerio circa anno 1030. & poſt eum à Iohanne Bulgaro, Azone, Placentino &c. Hinc Monachi & Theologi Theologiam ſuam Scholaſticam & Ius Canonicum humanâ autoritate ac ſæculari ſapientia ac ſubtilitate exornatum proponere contendebant. Vt quidem *Peucerus in Chronico lib.* 4. & cum eo *Danæus proleg. cit.* I. rectè obſervant. III. Ætatem ſcholaſticorum doctiſſimè *Daneus* (ex quo

Digitized by Google

(ex quo alii postea plurima descripserunt *Keckerm. in Gymnasio log. Alstedius in Historica, & in chronologia tit. 4. Himmelius in tract. de Canonicis & Theol. Schol.*) *in suis prolegom. ad Lombardum*, distribuit in veterem, mediam, novam: *Vetus* est, quæ incepit à Lanfranco Papiensi anno 1020. & duravit pæne per annos 200. usque ad Albertum Magnum anno 1220.; hæc accersebat dogmata etiam ex humanâ autoritate patrum, & non tantum ex scripturis. Scriptores istius commatis qui tum floruerint facile est colligere ex Catalogis scriptorum aut *Bibliothecis Trithemii, Gesneri, Bellarmini, Senensis, Possevini*: & nos forte notabimus aliquando in *alphabeto seu idea historiæ ecclesiasticæ*. Excelluit inter eos tanquam maximè Scholasticus immo pater eorum Lombardus; & post eum Alexander de Alez, qui primus comentatus est in Lombardum. *Media* est, quæ incipit ab Alberto M. anno 1220.,& durat usque ad Durandum de S.Portiano ano.1330. Tùc præter immo & supra scripturæ ac patrum dicta, introducta sunt in Theologiam Aristotelis effata sæpe malè lecta, malè intellecta, tanquam irrefragabilis demonstrationis principia. Hinc in laciniis & partibus quibusdam Aristotelis exponendis, aut ad illas quæstionibus movendis ac solvendis plus studii & operæ ponebant, quam in meditatione & explicatione scripturarum. Inter hujus ætatis scriptores celebres sunt, *Albertus, Thomas, Bonaventura, Scotus, Ægidius de Româ, Durandus, Rich. de Mediavilla, Occamus, Ariminensis, Mayronis* &c. *Nova* incipit post annum 1330., & durat usque ann.1517. Hâc ætate multa, quæ apud prædecessores aut intacta, aut in medio, aut tanquam dubia & disputabilia relicta erant, superciliosè sunt definita, atque una dissentientium suffragia obfuscata, aut oppressa. Celebres tunc fuerunt *Capreolus, Soncinas, Aliaco, Gerson, Iohan. Major, Gabriel Biel, Nicolaus Denise, Pelbartus Themesvar*, &c. Scholasticę Theologiæ ortum, progressus, & ætates longè aliter constituit *Possevinus biblioth. 3.c. 5.*, ubi Theologiâ Christianam & Scholasticam facit synonyma. *Prima* ergo secundum ipsum Theologiæ scholasticæ, periodus fuit, cum florerent, Hierotheus, Dionysius Areopagita, Pantenus, Clemens Alexandr. *Secunda*, currit illi ab Athanasio usque ad finem sæculi septimi. *Tertia*, à Bedæ discipulis, usque ad Lanfrancum, Algerum, Guitmundum &c. & Lombardum inclusivè; & tunc ipsius judicio, Theologia Scholastica sub signa revocata est, cum ejus exercitatio ante minus tractata fuisset. *Quarta*, ab Alexandro Alensi, Alberto, Bonaventura &c. usque ad synodum Florentinam. Tunc ipso teste ibid. *cæpit vividiores resumere vires* &c. *Et magna præstantium Theologorum seges in ecclesia Dei ad frugem maturuit &c. cum adversus schismata, hæreses que & sexcentas alias pestes doctissimi libri & commentaria emitterentur in lucem.*

Adjun-

Adjuncta hujus Theologię ſunt tum abſoluta, neceſſitas, auctoritas, interpretatio, *tum* comparata, præſtantia, & licentia, prę omni aliâ Theologiâ. 4. I. Neceſſitatem, perfectionem, atque utilitatem ejus deprædicat *Canus in locis Theolog. lib.* 8. *c.* 2. quod ſit ſcientia Dei, cœleſtium rerum cognitio, humanarum prudentia & uſus: quod quæ in ſacris literis & apoſtolorum traditionibus abdita continentur, in lucem quaſi è tenebris eruat; ſuo ſtudio doctrinâque fidem muniat, & adverſus impios defendat; Chriſti eccleſiæque doctrinam ex diſciplinis humanis, quantum fieri poteſt, aut illuſtret aut confirmet; quod ad ſtudium ſacrarum literarum invitet, allectet & præparet; breviter quod ſine eâ nullam omnino doctrinam in eccleſiâ conſequi poſſimus: Eaſdem has utilitates, ſed paulo aliter diſtributas & explicatas vide apud *Poſſevinum lib.* 3. *c.* 3. II. Autoritatem ejus tantam facit *Canus d. lib. c.* 4. ut communi ſententiæ omnium ſcholaſticorum refragari temerarium illi ſit & impudēs; immo cōcordibus ſcholæ ſententiis de fide & moribus contradicere, ſi non hæreſis, at hæreſi proximum ſit. Cujus rationem poſtea aſſignat; *quod nullū tam proprium ſcholæ decretum ſit, quod vel ex ſacris literis, vel ex apoſtolorum traditione, vel ex conciliorum aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui ſcholæ decreta refutarunt, hi ſemper inventi ſunt & fontem, unde illa manant, repudiaſſe &c.* addit *ibid. p.* 470. *Eccleſiam ejus autoritate plurimas res definiviſſe; & trecentos ab hinc annos ſi quas hæreſes damnavit, ejus ſubſidio & diligentia vehementer adjutam.* Tandem huc trahit verba Chriſti: *Qui vos audit, me audit* &c. III. Interpretatio & traditio hujus Theologię, qualis debeat eſſe, docent Doctores Pontificii (nobis enim hic propriè nihil ſeritur aut metitur); inter alios *Poſſevinus lib.* 13. *c.* 12. Huc refer requiſita Profeſſoris Theolog. Scholaſticę apud eundem *cap.* 10. quæ vulgaribus Scholaſticis æque conveniunt, ac bovi clitellę. Noſtrorum interpretatio (revera examen & cenſura) qualis optimè conveniat, diſces ex *Danæi prolegom. & cenſura in libr.* 1. *Lombardi.* Quâ ratione ſtudioſi in Acad. ad aliquā ſcholaſticę Theologiæ cognitionem manuducēdi ſint, indicat libellus noſter de *Bibliotheca & Exercitiis ſtudioſi Theologiæ.* IV. Præſtantiam ejus ſupra omnem aliam Theologiam poſt tempora Apoſtolorum, haut obſcuré celebrat *Poſſevinus lib.* 3. *c.* 5. ſupra à nobis cit. V. Licentiam magnam ſuis dat ſchola (teſte *Cano cap.* 4.), ut quodcunque maximè probabile occurrat, ſuo jure liceat ipſis defendere; ſed non liceat tamen eos, qui adverſi ſunt, temere ac leviter damnare. VI. Ortum ex omnibus his utilitatibus, ac præſtantiis adjunctum ſuit; quod antehac in ſcholis eam Theologiæ poſitivæ, ſcripturariæ, & Practicę prætulerint & prę illis excoluerint.

5. Cum hâc Theologiâ conveniunt, 1. Ius Canonicum. 2. Sophiſtica antiquarum & modernarum ſectarum in philoſophiâ. 3. Curioſa, litigioſa, & taſtidioſa quorundam Grammatica, Critica, Rhetorica. 4. Improba quorundam Pſeudo-Iuriſconſultorum & Pragmaticorum ſubtilitas, & quidvis non defendendi aut impugnandi audacia ac temeritas. 5. Antiquorum & hodiernorum hæreticorum (imprimis Pontificiorum & Socinianorum) mataeologia. Repugnant illi 1. Scriptores Θεόπνευστοι. 2. Theologia patrum. 3. Etiam intermediæ ætatis ſcriptorum, uſque ad Lanfrancum & Lombardum. 4. Theologia reformata. 5. Specialiter judicium Lutheri, Melanthonis, Dañæi, Sadeelis &c. omniumque noſtrorum. De quibus non ſine atroci calumniâ & ἀνισορησίᾳ pronuntiat Canus lib.8.c.1. *Lutheranorum autem hæreſis, ſi ſibi conſentanea eſſe velit, de ſchola inſtituto nihil queat dicere, in quâ nunquam ſe exercuiſſe vel ipſa fatetur.* Et lib.9.c. 3. Quod velit diſcipulos ſuos à *facultatibus, quæ ratione conſtant, eſſe alienos: quodque ab omni cognoſcendi facultate eos ſevocant.* Quis neſcit primos reformatores Scholaſticæ Theologiæ & Philoſophiæ (uti tum in ſcholis tradi ſolent) fuiſſe innutritos, in eâ promotos, immo nonnullos eandem in Academiis aut Collegiis docuiſſe? Succeſſores autem eorum, quam gnaviter & dextrè ſupra Papales Scholaſticos, diſciplinas & artes, imprimis Philoſophicas, una cum linguis & hiſtoriis excoluerint, clamant ſcripta eorum in illo genere edita, & ſcholarum apud nos uſque in hodiernum diem facies.

6. Scholaſtica Theologia ex materiâ dogmatum, adjunctis & circumſtantiis quibuſdam variè dividi poteſt: & ſecundum eam Doctores Scholaſtici. 1. Eſt vetus, media, nova, quam diviſionem ſupra explicuimus. 11. Eſt ſecta realium & nominalium: quibus addunt nonnulli conceptuales. Nominalium ſecta ab Occamo Scoti diſcipulo imprimis exculta eſt. Realium ſectata eſt placita Thomæ. 111. Rurſum eſt ſecta Thomiſtarum & Scotiſtarum; quę diviſio viget uſque in hunc diem. Tertia Albertiſtarum nunc obliterata eſt. Scoto mordicus adhærent lectores Theologiæ in collegiis Minoritarum, qui Theologiam ſuam non tradunt ad ſummã Thomę, quod fit in Academiis, ſed ad Magiſtrum ſententiarum & ad commentaria Scoti in Magiſtrum. Ferunt alicubi in Academiâ aliquâ Hiſpanię etiamnum eſſe cathedram Scotiſticam, cui ſucceſſivè præficiantur Profeſſores Theologię Scotiſticæ. Thomam ſequuntur Dominicani, & plerique Profeſſores in Academiis. Moderni Ieſuitę, quamvis ad Thomam commententur, ad Scotum tamen non raro inclinant, & ſic ſe medios præſtant inter partes illas diſſidentes; ut videre eſt in ſcriptis *Zwarez*, *Vaſquez*, *Becani*, *Ariaga* &c. nequid dicam de dictatis Phi-

tis *Philoſophicis Conimbricenſium*, *Toleti*, *Ruvii*, *Pererii* &c. Quæ autem & quanta diſſidia ſint inter Scotiſtas & Thomiſtas, cognoſces ex Thomiſta *Cajetano in commentar. ad Summam Thomæ*; ubi ad Scoti impugnationes paſſim reſpondet; & ex Scotiſta *Cavello in ſcholis ad Scoti comm. in Magiſtrum*; imprimis ex *Rhada Epiſcopo Pactenſi in tract. de Controverſiis Theologicis inter Thomam & Scotum. Cardinalis Sarnanus conciliatorem* edidit *inter utrumque*. In celebri controverſia de immaculata conceptione Mariæ videntur Thomiſtę non parum nunc inferiores, & quaſi capite diminuti: de quo certamine ex *Chemnitii examine Concil. Trident.* & *ex Bullario Cherubini ejuſque epitome per filium edita*, denique ex *Legationibus Philippi* III. & IV. *ad Pontificem deſcriptis à Luca VVaddingo*. Alibi in prælectione locor. commun. ſynopſin hujus hiſtorię in gratiam auditorum propoſui. Sed videant nunc φιλομαθεῖς Cl. *Riveti Apologiam Mariæ lib.* 1. *c.* 5. 9. In altera celebri controverſia de gratia Dei & libero arbitrio, crepero Marte etiamnum certatur; Ieſuitis frigidam uti illic ita & hic ſuffundentibus, & Thomiſtas cupidè oppugnantibus. Adverſos ſectarum conatus, vide apud *Bellarmin. in Controverſiis*, aut *Zwarez in opuſculis Theologicis*; aut *Fr. Sylvium in tract. de Motione primi motoris*: & in *Diſp. noſtra de Scientia Dei*. IV. Diſtinguuntur etiam Doctores Scholaſtici ex gradibus autoritatis quam in ſcholis doctrina eorum obtinuit. 1. Alii enim ſunt obſcuriores, & pęne communiter oppugnati & rejecti, quales *Ioachimus Abbas*, *Abaillardus*. Alii in peculiari tantum aliquâ opinione aut opinionibus communiter reprobati ut *Gilbertus Porretanus*, *Aureolus*, *Durandus*, *Occam*; uti & *Lombardus* in variis opinionibus, quibus nigrum illud Theta: *Hic Magiſter non tenetur*, appingi ſolet. Videndus *ſyllabus opinionum*, quas in eo partim Pariſienſis, partim Oxonienſis ſchola condemnavit, editus cum ipſo Lombardo, & cum *commentariis Bonaventuræ ad Lombardum*. 3. Alii ſunt probati, & immunes à ſtigmate ſcholarum. 4. Denique, alii ſupra omnes alios in columnas ſcholarum evecti: ut *Alexander de Alez* dictus *Doctor irrefragibilis*: *Thomas*, dictus *Doctor Angelicus* (de cujus autoritate pęne canonicâ, vide *Sixtum Senenſem*, *Poſſevinum*, *editores operum Thomæ*, *Sylvium in præf. ad tract.* De Motione primi Motoris). *Bonaventura D. Seraphicus*: *Henricus de Gandavo D. ſolemnis*: *Ioh. Duns Scotus D. ſubtilis*, *Ægidius Romanus D. Fundatiſſimus*: *Franciſcus Mayronis D. Illuminatus. Iohannes de Baccone D. Reſolutus*. V. Ex modo ac methodo ſcribendi, dividuntur in Sententiarios, & Quodlibetarios. *Illi* ſunt qui ad Lombardum dictata ſua aptabant; qnorum ingentem numerum vide apud *Poſſevinum biblioth. lib.* 3. & paſſim in *apparatu ſacro*. *Iſti*, qui de certis & ſelectis quęſtionibus Quodlibeticis diſputabant. Primus Quodlibetalium editor fuit Gualterus Epiſc.

Pictavienſis ; cujus exemplum imitati Thomas , Henricus de Gandavo ; Occam , Raymundus de Sabunde , &c. VI. Denique dividuntur ex circumſtantiâ temporis, in Scholaſticos ante tempora reformationis ſeu renaſcentiæ tum literarum tum religionis, & poſt ea. Quantum poſteriores differant à prioribus quippe à reformatis Doctoribus edocti, aut excitati, aut coacti haut paulo verecundius, & circumſpectius, in multis θεολογεῖν, conſtabit utroſque conferenti. Sunt autem inter poſteriores hodie maximè celebres Cajetanus, Dominicus à Soto, Ferrarienſis, Bannes, Medina , Valentia , Corduba , Molina , Vaſquez , Zwarez , Raph. la Torre , Gul. Eſtius , Ioſephus Angles , Ledeſma , Fr. Sylvius , Ægidius de Coninck , Malderus &c. quorum cõmentaria & diſputationes in Magiſtrum, aut in Thomæ ſummam ſive totam , ſive partem ejus publicè proſtant. Præter eos ſunt , qui peculiares tractatus aut opuſcula quædam ſcholaſticâ methodo ediderunt, ut Victoria, Leſſius, Alvarez, Riſpolis, Rhada &c. ut nihil dicam de infinitis Caſuiſtis & Moraliſtis ; de quibus alibi : interim prolixum eorum Catalogum (cui tamen non pauci addendi) vide apud *Poſſevinum Biblioth. lib.* 3. Nec prætereundi , qui antiquorum Scholaſticorum opuſcula tanquam introductoria ad doctrinam Scholaſticam interpolata recudi curârunt, aut dictionaria ſeu explicationes terminorum, aut ſynopſes Theologiæ Scholaſticæ ſcripſerunt , quales *Gothutius in Gymnaſio ſpeculativo* , *Author novæ editionis dictionarii Theologici Ioh. Altenſtaig Coloniæ* 1619. *Gualth. de Ray in Formalitatibus* , *Vallo in lecturis* , *Caſtaneus in diſtinctionibus*, *Becanus in Theologia Scholaſtica*, *Arn. Veſalius in compendio Lombardi*, *Martinus de Ripalda in compendio ejuſdem cum allegationibus ſcholaſticorum nuper edito* , *Anonymus in tract. cui tit. Concluſiones Thomæ* aliquoties recuſæ ; aliæque epitomæ ſummæ Thomiſticæ in *noſtrâ Biblioth. Theolog.* indicatæ. VII. Membrum diviſionis hic faceret peculiaris *Scholaſtica, Philoſophia & Theologia Raymundi Lullii* , niſi illa ab omnibus fere ſcholis communiter deſerta fuiſſet , & ſic quaſi exoleviſſet. Fuerunt quidem aliqui, qui ſubinde Lulliſticam ſcholam extollere ſtuduerunt, ſed non potuerunt pertendere : ita ut intra ſolius patriæ ipſius Majorcæ anguſtias continere ſe debuerit : ubi etiamnum doctrina Lulliſtica publicè prælegitur. Varia & contradictoria de illâ Pontificum & Conciliorum judicia alibi ex *Nonii Hiſpania*, aliiſque indicavimus. Videndus liber anno 1604. hoc titulo editus : *Sententia definitiva in favorem Lulliana doctrinæ* &c. Negat tamen Bellarminus definitum eſſe an Lullius ſit hæreticus , an verò ſanctus martyr, & doctor illuminatus. Conſer. *Poſſevinum in apparatu ſacro.* Bernhardus Lavinheta Theologus Minorita anno 1523. Lugduni diſciplinas Lullii, & Theologiam ipſius uno volumine compendiosè complexus ad

Schola-

Scholasticam adaptare & cum eâ miscere studuit. De Philosophicâ methodo Lullii ex recentioribus plurimi judicium suum tulerunt: inter alios contra illum *Keckerman. in præcognitis Philosophicis*, sed imprimis & fusè in *præcognitis Logicis*; & pro illo *Alstedius in Logica Lullistica.*

Hactenus tractatio Exegetica, sequitur nunc critica: quæ bimembris est; quarum prior censuram, posterior usum Theolog. Scholasticæ indicabit. Censurâ notanda occurrunt quamplurima, idque tum in materiâ, tum in formâ. *In materia* quidem 1. falsitas & novitas thesêon seu sententiarum capitalium ex. gr. de libero arbitrio & gratiâ, de justificatione, de meritis & satisfactionibus humanis, deque indulgentiis; de cultu sanctorum, imaginum, rerum consecratarum; de efficaciâ sacramentorum, de transubstantiatione & missâ, de infallibilitate & potestate Ecclesiæ ac Papæ, de peccato veniali, deque opere operato, de Conciliis & votis monasticis, &c. Et quæ sunt istius generis inter nos & Papatum hodie controversa. II. Falsitas opinionum multarum in controversiis secundariis, ex. gr. de Angelis, Dæmonibus, Inferno, Cœlo, Creatione & operibus Creationis &c. III. Falsitas in controversiis hypotheticis, cum scil. pseudographematis bonam causam agunt, & siculneo tibicine seu falsâ hypothesi veritatem aliquam fidei fulciunt: aut ex thesi vera falsa ὑπόμνησις & porismata educunt: aut argumentis contrariis falsas & insufficientes responsiones opponunt. IV. Vertigines, contradictiones & dubitationes innumeræ: quibus & se & lectores ac sectatores suos involvunt, eosque magis incertos reddunt, quam instruunt. Sunt autem illæ contradictiones & fluctuationes 1. partim inter sectas, utpote Thomistas & Scotistas, Nominales & reales: partim inter Doctores ejusdem familiæ seu sectæ. 2. rursum, partim in controversiis primi generis: ut de gratia Dei, de materia & forma cujusque sacramenti, de cultu & adoratione imaginum, de potestate Papæ &c. partim in controversiis secundi & tertii generis: uti constat ex *Bellarmino in controversiis; & Tannero ac Becano in Theol. Scholastica; & Zwarez, Vasquez, Sylvio in summam Thomæ*, & Casuistis *Azorio, Diana, Bonacina* &c. Contradictionum istarum centurias ex nostris collegerunt, Andr. Crastovius, Ioh. Pappus, Mathias Flaccius Illyricus. Frustra autem occurrunt Pontificii distinctione dissensionum in fide & in Theologia, & laudatione earum, tanquam peculiaris & salutaris effectus providentiæ divinæ. Audi Theologum Iesuitam Tannerum in præfat. ad lect. tom. 1. Theol. Scholastic. *Vasquez & Zwarez societatis nostræ magni Theologi, & hoc quidem tempore quidam quasi theologorum coryphæi, qui in singulas partes S. Thomæ plures ac bene magnos commentariorum tomos scripsere, ut tamen in*

7.

BIBLIOTECA

men in pleriſque ſcholaſticis controverſiis, non abſque ſingulari, ut exiſtimo, divinæ providentiæ nutu veritatis magis illuſtrandæ cauſa, inter ſe perpetuò diſſentirent. De problematicis eorum propriè ita dictis, aliiſque aut in medio relinquendis, aut liberè, ſobriè in utramque partem conſiderandis, aut poſt diſquiſitionem commodè conciliandis, nihil hic notandum cenſeo; ſiquidem diſſentientes ſententiæ & quodlibetales (ita loquar) diſquiſitiones, ac liberæ prophetiæ circa talia nuſquam non apud patres & orthodoxos Theologos occurrunt. Sunt autem tales controverſiæ problematicæ (ut ἐν παρόδῳ hoc explicem,) de quibus inter pios & orthodoxos in utramque partem diſquiri ac ſentiri ſolet, ſex generum. *Primi* generis ſunt circa theſes purè Theologicas, ex. gr. An fideles ſe invicem cognituri ſint in vitâ æternâ; an impii noviſſimo die viventes ſint morituri. &c. Confer *bibliotech. theologic. lib. 1. c. 9. Secundi* circa ſpeciales & intricatos nonnullos conſcientiæ caſus, in materiâ ſcandali, aut in ſpecie mali, aut in participatione cum alieno peccato &c. ubi vix liquet quid certò ſtatuendum, *Tertii* circa theſes Theologico-Philoſophicas ſeu technicas; ex. gr. Vbi tropus ſit in verbis cœnæ, Quomodo diſtinctio illa non realis, quâ attributa diſtinguuntur ab eſſentiâ, item eſſentia à perſonâ propriè ſit appellanda. Dabimus forte aliquando ſyllabum iſtarum quæſtionum. *Quarti*, circa explicationem dictorum ſcripturæ; præſertim quæ obſcuras antiquitates, aut ritus, aut chronologica, aut topographica quædam continent, aut etiam quâcunque ratione cenſentur ἐναντιοφανῆ. *Quinti*, circa plurimas controverſias hiſtoricas ſeu antiquitates, & novitates eccleſiaſticas; ubi diſquiritur; an tale quid ab hoc vel illo Doctore martyre, Eccleſiâ, Concilio, Eccleſiæ nutritio, aut ab hæretico & extraneo creditum, dictum, ſcriptum, factum, determinatum ſit, nec ne. *Sexti*, circa formalitates, & methodum ac modum explicandi, aut diſputandi: an ſcil. propriè, evidenter, methodicè quid explicatum aut diſputatum ſit. Ad illuſtrationem hujus materiæ de controverſiis problematicis, conferet collatio diſp. *de articulis & erroribus fundamentalibus*, & tit. in politiâ eccleſiaſt. *de libertate prophetandi*, & *de tolerantia*.

8. *Formam* Theologiæ ſcholaſticæ conſideramus aut magis extrinſecam, aut magis intrinſecam. *Extrinſeca* habet ſtylum ſeu phraſin, & externum ordinem ac diſpoſitionem partium: in qua quamvis pleraque ad Logicorum magis quam Theologorum cenſuram pertineant, breviter tamen notamus iſta. 1. Quod nonnunquam abſque ulla neceſſitate, utantur vocibus barbaris & obſcuris. 2. Quod etiam alicubi abhibeant terminos rem minimè exprimentes; quippe minus proprios, adæquatos, & perſpicuos. 3. Quod methodus cujuſque capitis Theologici in particulari, ſit

sit purè elenctica & quæstionaria non positiva atque adeo accumulandis tantum quæstionibus quibusdam videantur laborare, inque eas involare, absque explicatione terminorum per definitiones, divisiones &c. cum tamen Aristoteles ipsos doceret, prægnita demonstrationis esse, an sit, quid sit. Hinc fit, ut sæpe disputent de *Non ente*. Quam Lucifugarum methodum hodierni Pontificii in disp. de Merito, libero arbitrio &c. etiamnum imitantur. 4. Quod methodus universalis totius Theologiæ non satis accuratè videatur servari: siquidem Logicorum filii velint ἀκεῖβῶν; de quo tamen nos nolumus hic contendere. *Possevinus lib. 3. c. 8. & 9.* Lombardi, Scoti, Bonaventuræ (quos in scholis á Professoribus exponi innuit *ibid.*) methodo præterita, contendit Thomæ integerrimam & absolutissimam esse. Nec tamen dissimulare potest aliis aliter visum; unde factum, ut, cum pressior illa scholasticorum dicendi ratio omnibus superiori sæculo nec probaretur nec percipi posset, *Sixtus Senensis Biblioth. sacræ lib. 3. Villa Vicentius de studio Theologico lib. 3. Melchior Canus de locis Theolog. Maldonatus Parisiis* (cujus methodi ideam illic exhibet) aliam utiliorem docendæ Theologiæ methodum ac rationem ostenderint atque inverint. Ejusdem sententiæ fuere *Viguerius* qui *Institutiones Theologiæ* de novo composuit, *Cardinalis Sarnanus*, qui *summam Theologicam*: *Hieronymus Torrensis*, qui *Augustinum in locos & methodum* redegit, *Seraphinus Capponi*, qui *Alberti M. compendium Theolog.* edidit, adjectis scholiis: ne quid dicam de *locis communibus Eckii, Clingii, Bunderi* &c. Adeo ut ægre ferendum non sit, si Logici & Methodici nostri (inter quos *Keckerm. lib. 1. Gymnas. Logici*) methodum Thomæ excutiant. *Intrinseca* magis forma habet principium, objectum, & modum tractationis scholasticæ. 1. Circa principium notamus. 1. *Quod* promiscuè partim ex falsa ratione sua, partim ex autoritatibus scripturæ, patrum, intermediæ ætatis scriptorum & Aristotelis, dogmata Theologica demonstrent ac determinent: addunt posteriores Ius Canonicum, Thomam, Scotum &c. 2. *Quod* scripturæ, Patrum, Aristotelis dicta malè versa, malè lecta, malè intellecta, sæpe ab ipsis nec visa nec lecta, sed tantum aliena fide, allegent. Exempla subinde monstrabimus studiosis nostris: & ex professo hoc agi poterit, ubi aliquando Lombardum aut Thomam, aut saltem compendia eorum privato collegio examinaverimus. Interim videatur *specimen* à *Danæo* exhibitum, *in primo libro Lombardi*. 11. *Circa objectum*. 1. *Quod* quæstionibus & controversiis nimis multis inveniendis & coacervandis unicè intenti sunt. 2. *Quod* nonnunquam, & ex professo nimis langueant circa quæstiones inutiles, vanas, curiosas, periculosas, absurdas, immo & blasphemas: quales ex. gr. Vtrum in statu innocentiæ omnes

omnes nati fuiſſent in ſexu maſculino ; cujus quantitates & figuræ ſit cœlum empyreum : Vtrum filius Dei naturam quamcunque, utpote curcubitæ, aſini, ſerpentis &c. aut naturam humanam peccatricem potuerit aſſumere. An teneat baptiſmus cujus formulæ admiſceantur hæc verba, *in nomine diaboli*, aut, *arma virumqne cano*; An bona fuiſſet forma baptiſmi, ſi Chriſtus eam inſtituiſſet in nomine, *buf*, *baf*; Quid mus arrodat, cum hoſtiam conſecratam rodit, & quid de mure illo faciendum ſit ; Vtrum poſſibilis ſit propoſitio, *Pater Deus odit filium* &c. 3. *Quod* nimis multas quæſtiones Philoſophicas ex alienis diſciplinis infarciant. 4. *Quod* abſurdis, aut alienis aut ſuperfluis illis dum immorantur, multa utiliſſima ad intimam medullam & praxin fidei pertinentia plane ignorent & omittant: qualia ſunt, de praxi fidei & reſipiſcentiæ ; de arte & methodo precandi, de tentationibus & ſpiritualibus deſertionibus, & ſimilia quamplurima, qualia nos in Theologiâ morali & aſceticâ ; nec non politiâ eccleſiaſticâ tractare ſolemus: quæ nuſquam in Lombardi aut Thomæ ſummâ comparent. III. *Circa modum* explicandi, probandi, refutandi. 1. *Quod*, ridiculis & ineptis explicationibus, ac probationibus ſæpe chartam conſcribillent. 2. *Quod* ſolidiores & meliores probationes non raro prætereant. 3. *Quod* plerumque committant μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος : & myſteria fidei ex ratione & lumine naturali, aut ex Philoſophiâ atque authoritate philoſophicâ humana probare ſatagant. 4. *Quod* ſubinde magis operam ponant in recenſendis dubiis, & omnis generis opinionibus: quam tollendis & decidendis : quaſi ad imitationem Plutarchi ſcripturi eſſent de placitis Philoſophorum. 5. *Quod* ad unum extremum abeuntes, in quodlibetali probabilitate & ipſi hæreant, & lectorem ſuum relinquant. 6. *Quod* rurſum in alterum extremum abeuntes, in minutiis problematicis, aut incertis nimis contentiosè determinent. 7. *Quod* in explicatione, & conciliatione autoritatum allegatarum, aut in ſolutione rationum, nimis deliras & ficulneas adhibeant diſtinctiones: quæ rem magis implicent, quam explicent : & cauſam magis prodant, quam defendant, Quæ omnia exemplis abunde illuſtrabimus aliquando : cum in præſentiarum Theſium ratio hoc non ferat. Suffecerit nunc indicaſſe autores qui ſcholaſticos cenſura notarunt. Sunt autem illi tum noſtri, tum Pontificii, tum teſtes veritates ante reformationem in communione Eccleſiæ Romano-Occidentalis viventes. *Noſtri* ſunt, *Sadeel*, *Daneus*, *& Keckerm. locis cit. Marnixus Sanct. Aldegondii dominus in alveario eccleſiæ Romanæ. Ioh. Himmelius in tract. de Canonicatu*, ubi in fine agit de Theologia ſcholaſtica, *Binderus de Theologia Scholaſtica* & ante omnes illos *Eraſmus Sarcerius peculiari tract. de Inutilitate Theologiæ Scholaſticæ*. Pontificii ſunt, *Abbas Trithemius*, *Clichtoveus* & *Aven-*

Aventinus lib. 6. annalium; *Eraſmus in Encomio Moriæ*, & *Antibarbarorum*, *in Compendio Theologico*, & *epiſtol. præfixa*, *de Ratione perveniendi ad veram Theologiam*; & *in notis ad 1 Tim. 1. Ludov. Vives de corrupt. diſcipl. & in Auguſt. de Civit. Dei l. 13. c. 1. & 21. c. 7. & l. 20. c. 16. & l. 18. c. 18. Autor epiſtol. obſcurorum virorum*, qui putatur *Glareanus*; *Melchior Canus in locis Theologicis*: *Ambroſ. Catharinus contra Dominicum à Soto*, & *in 208. erroribus Cajetani*: *Eſpencæus in commentar. in epiſtolas ad Timotheum & Titum*: *Chriſtophorus à Capite Fontium*, *in tract. de Neceſſaria correctione doctrinæ Schol. Longolius in oratione ad Lutheranos*, *Agrippa de Vanitate ſcient. Alciatus Orat. de Legibus* habita Avenione. *Teſtes veritatis*, *Anſelmus Avelburgenſis* 1140. *Nicolaus de Clemangis*, *Weſſelus Groningenſis.*, *Iacobus Faber Stapulenſis*, *liber, cui tit. Onus Eccleſiæ*: aliique quorum dicta (ſiquidem libri omnes ad manum non ſint) vide in *Illyrici Catalogo Teſtium Veritatis*, & *Myſterio Pleſſei*. Reliqui autores ubivis ſatis obvii: ideo verba eorum non exſcribimus. Tantum nunc Alciati celebris I. C. verba ex oratione de legibus habitâ Avenione (quam forte plures bibliothecæ, præſertim Theologorum non habent) exhibemus: *Quæ*, inquit, *Theologi præter materias cum* ICC. *communes propria habent, vix ad Theologiam pertinent: qualia ſunt infinita volumina, innumeræque inepta quæſtiones, quæ id in divino cultu poſſunt, quod canis in balneo.* Vt videamus, quanti in Academiis fecerint eruditi vulgarem Theologiam Scholaſticam.

Reſtat nunc originem & occaſiones hujus tam corruptæ Theologiæ indicemus. 1. Eſt ignorantia linguarum, præſertim Græcæ & Hebrææ: quibus Deus ſcripturam ſcribi voluit: & hinc ignorantia phraſeologiæ ſacræ, ac conſequenter ſenſus literalis. 11. Ignorantia hiſtoriarum & antiquitatum, præcipuè eccleſiaſticarum. 111. Ignorantia diſciplinarum, quibus tamen maximè ſuperbiebant. Ex Grammatica enim Alexandri, & Huguotto, Catholico, Mammotrecto, Gemma Gemmarum & ſimilibus iſtius ævi dictatoribus Philologiam ſuam hauriebant. Philoſophiam cum cognatis artibus circumſcribebat ſummula dialecticæ Petri Hiſpani, dictatæ quædam quæſtiones à præceptoribus ad parva Logicalia, ad partes quaſdam Logicæ & Phyſicæ Ariſtotelis ſæpe haut ſatis feliciter tranſlatas; adjectis pauculis quæſtionibus Ethicis & Metaphyſicis. Et hic curſus Philoſophicus, qui etiânum hodie alicubi nondum exolevit. Linguis & diſciplinis illis inſtructi accedebant ad Lombardum, cui plerique immoriebantur. 1v. Defectus praxeos & exercitationis tum pietatis, tum curæ eccleſiaſticæ. Erant enim maximam partem Doctores purè ſpeculativi & umbratici. v. Ignorantia ſcripturarum (hoc eſt, unici 9.

principii Theologici) & rara, aut perfunctoria, aut nulla earum lectio, meditatio, collatio &c. Quod ex variis indiciis colligimus. 1. Quod ipſi Doctores, vel 50. annos nati ſolent in ſcholis profiteri, ſe Scripturam non legiſſe, ſed loca illa, quæ citabant, habere ſe ex Hieronymo aut jure Canonico: ut videre eſt in *Apologia Rob. Stephani adverſus Parienſes.* Carolſtadius faſſus eſt, ſe ſeptennio poſt collatum Theologiæ doctoratum demum cœpiſſe ſcripturas legere. 2. Quod loco lectionis biblicæ ſaturarent ſe Comeſtoris hiſtoriâ eccleſiaſticâ: qui inſulſis ſuis aſſumentis hiſtoriam ſacram fœdavit: quem poſtea imitati ſunt, *Bonaventura & Ludolphus de Saxoniâ, in Vita Chriſti.* 3. Quod tam inſulſis & ineptis interpretamentis ſcripturas paſſim torqueant & pervertant. In quo genere prælucebant ipſis Pontifices, & pari paſſu cum illis ibant Canoniſtæ.

10 Sequitur altera pars Criticæ, quæ uſum Theologiæ Scholaſticæ exponit: de quo alibi etiam aliquid monuimus, in *Therſite* (cil. *Heautontimor.* & poſtea in *biblioth. theolog.* Eſt autem 1. Quod in Philoſophicis ſubtilitatibus, præſertim Logicis, Phyſicis, Metaphyſicis, Ethicis, Politicis enodandis plurimum conducant: & recentiores plerique ipſorum vitula arent. Vide *Scaligeri elogia Exercit.* 249. 3. & 324. & 340. & *epiſtolam Pici Mirandulæ ad Hermolaũ, in epiſtolis Politiani.* 11. In methodo ipſorum Theologica, ſpeciatim Thomæ, probanda ſunt. Quod *quatuor inter ſeſe implacabiliter pugnantia, indiſſolubiliter conjugnat, copiã, brevitatem, perſpicuitatem, obſcuritatem*: uti commune habet proverbium de Thoma, teſte *Sixto Senenſi*: quod ſi non in omnibus ſaltem in multis verum eſſe comperimus. 2. Quod terminos & diſtinctiones multas rebus alioquin obſcuriſſimis & difficillimis elucidandis excogitârint: quibus mirificè juvari ingenium & memoriam hominis, & expeditiſſimè ac tutiſſimè myſteria multa Theologica explicari ac defendi nemo inficias ibit, niſi ſolidæ Theologiæ ignarus. 3. Quod controverſias tractent abſque πραγματείᾳ καὶ παθῶν, hoc eſt abſque caſcis & grammaticis pigmentis, abſque oratoriis & poëticis amplificationibus ac digreſſionibus, quæ veritatem obfuſcant potius quam illuſtrant. 4. Quod phraſin ſeu ſtylum adhibeant non ſemper tam ineptum ac barbarum (ut delicatuli quidam clamant) ſed verè acroamaticum, rebus abſtruſis & divinis (ubi etiam vera dicere periculoſum eſt) contra adverſarios defendendis maximè idoneum. 5. Quod quamvis non videantur ſemper tantum Logicę uſum prę ſe ferre: tamen in analyſi textus Ariſtotelici, aut ſcripturæ ſummum ſæpe oſtendant judicium & ſubtilitatem. Videant, quibus vacat, ex. gr. *Thomæ Commentaria in Ariſtotelis libros de Anima, Bonaventuræ Commentaria in Lucam* &c. 111. Materia Theologiæ eſt gemina, vel in dogmatis quę Theologiæ naturalis termi-

nos

nos (quos alibi designavimus) non excedunt, vel in dogmatis quæ eos excedunt. In illa admodum felices sunt: & fœcunda ipsorum ingenia, non parum juvabunt nos in rationibus & solutionibns contra Atheos, Epicureos &c. expediendis. Consulantur scripta recentiorum de Deo, de angelis, de anima humanâ &c. Materia Theologiæ supernaturalis est vel hodie inter nos & Pontificios controversa, vel non controversa. In non controversis exemp. gra. de Dei simplicitate, infinitate: de Trinitate, persona Christi, resurrectione mortuorum &c. Non parum nobis inserviunt contra antiquos & hodiernos hæreticos, præsertim Neo-Arrianos: sunt enim ingeniosi in implicatis hæreticorum explicandis & detegendis, rationibus inveniendis, quas ratiunculis hæreticorum opponant, adhæc in solvendis perplexis sophismatis, & nodis ἀλύτοις: denique, quod magis mirum, non rarò in explicandis scripturis ab adversario detortis & objectis. *In materiâ* hodie controversa duplicem usum nobis præstant. *Unus* est, quod dum candidè magis quam hodierni æruscatores, mysteria corruptæ suæ Theologiæ exponunt, occasionem nobis dent prævaricantes Lucifugas tantò facilius convincendi & in lucem protrahendi. Ex omnibus aliis, documento nobis erit, Controversia de adoratione & cultu Imaginum. *Alter* est, quod veritatem in nonnullis adhuc melius retinuerint, aut ad eam propius accesserint, quam hodierni irreformabiles & αὐτοκατάκειτοι: ex.gr. de Principiis & objecto fidei, de gratia Dei & libero arbitrio: quò fit ut domesticis testibus eos passim confundamus. Has aliasque Theologiæ Scholasticæ utilitates agnoscunt passim præstantiores Theologi nostri si non verbis, saltem ipso facto: hoc est imitatione & usu Scholasticorum in scriptis suis: ubi non pauca ex illis partim mutuantur, partim allegant. Catalogum eorum texui in *Thersite* meo.

Restat problemata quædam perstringamus. 1. Primum probl. & quod capitalem hic facit controversiam est: An scholastica sit genuina Theologia, & in scholis retinenda? Resp. Ita quidem contendunt Pontificii: *Gregor. de Valentia Disp. 1. qu. 1. puncto 2.*; *Hieronymus Vielmius in oratione apologetica*, quæ edita est cum *libro de sex diebus conditi orbis*: *Possevinus biblioth. lib. 3. c. 3. 5.* & prolixè *Melchior Canus lib. cit.* ubi objectionum omnium solutionem præ se fert. Sed si quis attendat, videbit eum, ludere ambiguo & probationes pertinere ad Log. Scholasticam in ideâ & abstractè, qualis scil. debet esse; non autem ad eam, quæ heri aut hodie in scholis Papatus obtinuit. Quod ipse satis prodit, cum tacitè & quasi aliud agens intermiscet censuras pleraſque, quibus nos Scholasticos gravamus. Sumit ergo sibi defendendam Scholasticam Theologiam, non istam illam, quæ 11

aut qualis fuit & in ſcholis paſſim obtinuit, quamquè primi noſtri reformatores juxta cum Pontificiis nonnullis Eraſmo, Vive &c. perſtrinxerant: ſed qualis debebat eſſe, ipſius judicio. Ita ille prætexendo accuſationem ſed calumnioſam noſtrorum, atque apologiam ſcholaſticorum, revera eos accuſat (*vide p.* 461. 463. 465. 467. *& lib.* 9. *c.* 1.) & longè aliam ac novam Theologię rationem præſcribit, & antiquæ ſcholaſticę ſubſtituit. Videat, cui vacat, ipſam ejus diatribem, & attendat imprimis ad illa verba cap. 1. *Sed in omni oratione memento lector, eam me defendere ſcholæ doctrinam, quæ ſacrarum literarum fundamentis conſtituta ſit,* & eadem p. 460. præmonet ſe neminem vocare Theologum ſcholaſticum, niſi *qui de Deo rebuſque divinis aptè, prudenter, doctè è literis inſtitutiſque ſacris ratiocinetur.* Cap. 2. p. 463. deſcribit proprium munus Doctoris Scholaſtici, *quod debeat ſcire quemadmodum fides Catholica & piis opituletur, & adverſus impios defendatur*: & pag. 426. *Vt quæ in ſacris literis, Apoſtolorum traditionibus abdita continentur, ea in lucem quaſi è tenebris eruantur*: Et p. 464. *Vt Chriſti eccleſiæque doctrinam, quantum fieri poteſt, ex diſciplinis humanis illuſtrent & confirment.* Rurſum pag. 465. manifeſtè prævaricationem ſuam prodit: *Tres itaque fines veræ Theologiæ conſtituendi ſunt. Nec enim tantum de ſcholaſtica, ſed de omni omnino Theologia diſputo.* Et paulo poſt: *Hæc eſt enim vera* Theologia &c. *ſcientia Dei, Cæleſtium rerum cognitio, humanarum prudentia & uſus.* Eſt ergo tota illa Cani (ut & Poſſevini) non tam diſputatio quam calumnioſa prævaricatio & occultatio τῆς ἀισχύνης. Quæ detegimus iſtis fontibus ſolutionum 1. Rationem, lumen naturæ, Logicam, Philoſophiam Theologię ancillantem à ſchola Theologica non relegamus: ut videre eſt in *Diſp. noſtra*: *De Ratione humanâ in rebus fidei.* 2. Methodum acromaticam didacticè & elencticè in ſcholis tractandi Theologiam non rejicimus, ſed ſtudiosè ſectamur & excolimus. 3. Aliud eſt vera ac ſolida Theologia, aliud Theologia Papalis Scholaſtica, aut Sociniana, aut quævis alia hæretica: ſicuti aliud eſt Eccleſia Catholica, & aliud Papalis: aliud Chriſtianiſmus, aliud Antichriſtianiſmus: qui iſta improbat, eo ipſo illa improbare non eſt dicendus. 4. Non eſt in eo error cenſuræ noſtræ in Theolog. Scholaſticam: quod non diſtinguamus opiniones ſcholæ à certis conſtantibuſque decretis: & quod confundamus ea quæ ad religionem attinent, cum his quæ eam ne attingunt quidem: uti vult *Canus cap.* 5. *p.* 472. 473. Vide & confer *cenſuras noſtras* ſupra indicatas. 11. Probl. An quis poſſit eſſe eruditus Theologus didacticus & elencticus, qui hoſpes ſit, in Theologia ſcholaſtica? Reſp. *Minime.* Nam ut utilitates ſupra ablatas præteream: quomodo quæſo poterit ſolidè eam refutare, aut Pontificiis hodie abhuc ipſius armis pugnantibus reſiſtere, ſiquidem eam nec

legat

legat nec intelligat? III. An ſtudium & cognitio aliqua Theologiæ Scholaſticæ conſiſtere poſſit, cum ſtudio Theologiæ practicæ: & an cognitio & delibatio illius cognitionem & ſtudium iſtius non corrumpat atque intervertat? Reſp. *Aff. pr. N. poſt.* Non magis quam accuratam practicæ Theologiæ explicationem intervertit illud 1 Theſſ. 5. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Exempla ſint duo præſtantes Theologi practici Perkinſus & Ameſius. IV. An tam difficile ac tetricum ſit illius ſtudium? Reſp. *Neg.* ſi quis modo mediocri Logicæ, Phyſicæ, & Metaphyſicæ cognitione imbutus ſit. V. An autores eſſe debeamus ſtudioſis ut in curſu Academico Theologiam ſcholaſticam delibent? R. *Aff.* ibi enim recentes ſunt à ſtudiis philoſophicis, atque adeo maxime ad diſtinctiones & terminos ejus intelligendos idonei. Quando autem, & quâ præparatione, quove modo ac ordine ad ſcholaſtica delibāda accidendum ſit, indicamus in *Biblioth. Theolog.* VI. Quantum & quale ejus ſtudium tunc ipſis imponendum aut ſuadendum. R. *Geminum*, alterum ſc. ex profeſſo, alterum incidentale ſeu data occaſione. Prius lectione Theologiæ Scholaſticæ: etiam, ſi fieri poſſit, ſocia exercitatione ſeu collegio examinantium & diſputantium abſolvatur. Alterum potiſſimum eſt triplex. 1. cum ſtudent Metaphyſicis, & de iis diſputant. 2. cum exercentur in Theologico-Philoſophicis. 3. Cum publicè aut privatim, Theologicè aut Philoſophicè opponendum eſt. Iſtis occaſionibus utiliſſimè devertent ad lectionem diſputationis alicujus ſcholaſticæ.

De quæſtione hac

QUOUSQUE SE EXTENDAT AUTORITAS SCRIPTVRÆ.

Reſp. HENRICO RIDDERO *Rommerſ-vvale Zeeland.*
Ad diem 9. Julii 1636.

CApitales *controverſiæ de Authoritate Scripturæ Doctiſſim.* Theologorum *Theſibus, Syſtematibus, & ſcriptis elenchticis contra Atheos, Epicureos, Libertinos, Pontificios tam ſolidè & plenè expoſitæ ſunt, ut poſt Homerum Iliada ſcripturire videri poſſint, ſi qui de novo commentationes ſuas chartis illinerent. Nos ergo ad labores eorum ablegatis ſtudioſis, ſpicilegium, & ἐκλογὴν ſolummodo problematum παραλειπομένων his theſibus exhibemus, idque hoc ordine.* I. *præmittemus diſtinctionem* Authoritatis Scripturæ. II. *Extenſivam Authoritatem ſeu extenſionem authoritatis ſcripturæ (intenſivam enim à noſtris aſſertam præſupponimus) κατ' ἄρας & κατὰ βάθος breviter delineabimus.*

Digitized by Google

1. DIvinitas Scripturę ſeu divina & infallibilis ejus veritas ac poteſtas reſpectu noſtri dicitur authoritas ſeu *αὐθεντία*. Eſt autem authoritas ſcripti & inſtrumenti alicujus nihil aliud, quam *ἀξία* dignitas quædam, ſecundum quam & propter quam ſcriptum illud pro vero habetur, immo & pro potente nos obligare ad omne illud credendum aut præſtandum, quod credi & præſtari præcipit. In ſcripturæ authoritate diſtingui & conſiderari poteſt *Authentia Hiſtoriæ* ſeu *hiſtorica*, & *authentia normæ*, ſeu *normalis*, quam etiam *præcepti* appellare ſoleo. Illa eſt, quâ Scriptura infallibiliter vera eſſe intelligitur veritate *διαπρεύσῳ*, quatenus ſcriptores ſacri hiſtoricè *ἱστορίᾳ* divina exponentes omnia dogmata, conſilia, dicta, facta, ſive bona ſive mala, quæ bibliis continentur, ex ore & per immediatam Dei revelationem illa accepiſſe & abſque ullo errore nobis exhibuiſſe creduntur. Authentia *Normæ* eſt, quâ ipſa rerum materia ſcripturis contenta (ex. gr. conſilia, dicta, facta,) præter ſui notitiam, etiam obligant & conſtringunt conſcientias noſtras ad fidem, obſervationem & imitationem eorum quæ ibi credenda, obſervanda, & imitanda dicuntur. Quamvis fateamur authentiam hiſtoriæ habere & includere etiam authentiam præcepti, quia præcipit Deus ut verbo ipſius ſcriptoribus ſacris dictato fidem adhibeamus, tanquam verbo Dei per Spir. S. dictato. Sed huic præcepto & obligationi generali, qua lectores & auditores omnes obligantur ad fidem ſeu aſſenſum veritatis cujuſcunque hiſtoricę, contradiſtinctè opponimus præceptum & obligationem, quâ inſuper obligantur ad aſſenſum veritatis euangelicæ, in promiſſionibus ſcil. euangelicis; aut veritatis legalis, in mandatis ſcil. legalibus; aut veritatis cujuſcunque theologicæ in dogmatis theologicis, de Deo, ejuſq; attributis, operibus &c. Accipimus ergo in altero membro hujus diſtinctionis *τὸ authentia præcepti*, ſtrictè, nõ laxè. Diſtinctionis hujus neceſſitas & evidentia ex analogiâ legis & hiſtoriæ optimè pateſcet. In lege duo hæc momenta diſtinguamus, potentiam & actum notificandi, & actum ſeu poteſtatem imperandi, obligandi & conſtringendi. Lex aliqua municipalis ex. g. in hoc aut illo regno ſive bona ſive mala mihi authentica eſt, quia certò certitudine humanæ hiſtoriæ indicat & notificat mihi, hoc vel illud à Rege in illo regno ſtatutum; ſed non eſt mihi authentica authentiâ normæ aut *præcepti*, quia non habet poteſtatem conſtringendi & obligandi me ad illa præſtanda quæ lege illa poſtulantur, ſeu continentur. Similiter in *hiſtoria*, ex. gr. *Saluſtii*, diſtinguo veritatem hiſtorici fideliter referentis quæcunque conſilia, facta, dicta, ſcripta, à veritate aut bonitate dictorum, conſiliorum &c. ut etiam à veracitate loquentium, conſulentium, ſcribentium ex. gr. Catilinæ, Lentuli, Cethegi

&c,

&c. Probamus hiſtoriam quâ talem, formaliter ita dictam, ſed non probamus hiſtoriam materialiter ſeu omnem materiam eâ contentam, utpote conjurationem Catilinę, conjuratorum dicta & conſilia; nec putamus illa tanquam exempla ad imitationem proponi aut nos conſtringere. Sic tota ſcriptura tanquã divina & infallibilis hiſtoria à nobis recipitur propter authoritatem hiſtorici, nempe Spiritus S. per quem acti eam nobis tradiderunt amanuẽſes ſacri. Sed ſimplex & nuda illa ἱστορία ſeorſim & in ſe ſpectata (ſi aliud quid non accedat) non obligat immediatè conſcientiã noſtram, ut promiſcuè omnibus omnium vel promiſſionibus innitamur, vel cõminationibus terreamur, vel conſiliis acquieſcamus, vel dictis fidem adhibeamus, vel factis quaſi à Deo probatis (quamvis in Dei codice & ex ejus ore recenſitis) tanquam exemplis utamur, vel omnibus illis tanquam juris & præſcripti divini trabalibus clavis affixos nos putemus, atque adeo conſcientias noſtras abſque ulteriori examine & diſcretione illis ſubjiciamus. Verum quidem eſt nudam veritatem cujuſcumque ſacræ hiſtoriæ mediatè, alterius interventu, per conſequentiam aliquam facere ad inſtructionem fidei & morum, cum ſcil. ſingula dicta, ſive vera, ſive falſa, & facta ſive bona, ſive mala, ad jus ſeu ad regulas juris divini alibi in ſcripturâ propoſitas exiguntur & cum iis conferuntur e.gr. *Iob.* 2.4. & *Iob.* 4. ac deinceps ubi amici Iobi loquuntur. Neque enim illa dicta per ſe, primo, & immediatè ſunt authentica ut fidem iis adhibeamus, aut vitam ſecundum ea inſtituamus, ſed indigent alia juris divini normâ priori & ſuperiori, in quam ultima fiat fidei & conſcientiæ noſtræ analyſis.

His præmiſſis dicimus totam ſcripturam eſſe authenticam authentiâ hiſtoriæ, hoc eſt, infallibilem & αὐτόπιστον veritatem per omnes & ſingulas ejus partes eſſe diffuſam: ita ut ſcriptores non privato ſuo impulſu & libitu, ſed dictante Spir. S. omnes & ſingulas ſententias quod ad rem & quod ad phraſim protulerunt, ſive bonos deſcribant ſive malos, ſive vere dicta ſive falſò, ſive bene geſta, ſive male. Conſtat hoc ex 2. *Timoth.* 3.16. Coll. cum 2. *Pet.* 1.21. aliiſque teſtimoniis & argumentis, quibus ſcripturæ authoritas probari ſolet. Quidquid ſit habemus ſcripturam integram, authenticam, canonicam, ut nunc eſt, illa hactenus proprio divinitatis ſuæ lumine inter tot ſectas in tam cimmeriis hujus mundi tenebris eluxit, & quia primum principium eſt, à priori hoc demonſtrari non debet; non magis quam lumen ſolis alio lumine colluſtrari, ut actu videatur. Sumuntur enim principia, non probantur. Quod ſi qui extranei à fide principia hæc negent, hoc tantum agendum eſt, ut rationibus ipſorum refutatis ad abſurdum eos adigamus. 2.

Rejicimus autem ſententiæ huic noſtræ repugnantia partim in *Diſput. de In-* 3.

de Insolubilibus Scripturæ Thesi 3. recensita, partim hic recensenda vel in defectu peccant vel in excessu. In defectu peccant placita eorum qui authentiam scripturæ nimis coarctant : quales sunt. 1. qui methodum seu dispositionem, adhęc exornationem, ἐρμηνείαν, phrasin, & stylum scripturæ humano ingenio atque industriæ attribuunt,& non immediatè atque infallibili revelationi Spir.S.inter quos emicat *Castalio in dialog.2. de Electione ; p.*132.103.107.113. ubi Pauli locum *Rom.9.obscurum, durum, impeditius dictū*, & Paulum *duas similitudines implicare & confundere* conqueritur, optatque ut *mentem suam copiosius & apertius exposuisset*. Comparatione factâ inter Ieremiam & Paulum ait. *Certè si tam copiosè & apertè scripsisset hoc in loco Paulus, quam Ieremias, nulla inter eos cerneretur discrepantia : nec enim veritas à veritate dissidere potest. Quamquam si verum fatendum est, si alter ab altero discreparet, mallem hoc in loco Ieremiæ credere quam Paulo, idque duabus de causis. Primum quia Ieremias scribit & apertius, & naturæ rei convenientius : siquidem Pauli verba quædam, ac non potius perpetuum ejus tenorem doctrinæ velis pertinacius urgere. Deinde quod apud Ieremiam loquitur Deus ipse, cum Paulus loquatur ex sua persona. Quantum verò referat, utrum ipse ex sua persona, an verò Dei mandato loquatur, apparet ex ipsomet, qui alicubi sic scribit* 1 *Cor.7. Conjugibus præcipio non ego, sed dominus* &c. Contra tenendum est Spir. S. immediatè & extraordinario dictasse omnia scribenda & scripta, tum res, tum verba,tum quæ antea ignorabāt aut recordari nō poterāt scriptores, quam quæ probe noverant,tum historica seu particularia,tum dogmatica universalia theoretica & practica ; sive visu, sive auditu, sive lectione sive meditatione ea didicissent. Hæc autem dictasse eum ducendum est (ut bene Corn.à Lapide in 2.Timoth. 3.16.) *primo, quia scribentibus astitit, ne vel in puncto à veritate aberrarunt. Secundo, quia eos excitavit, & suggessit, ut hæc potius scriberent,quam illa &c. inspiravit ut hanc potius conceptum quam illum scripserint. Tertio,quia omnes eorum conceptus & sententias ordinavit,digessit, & duxit Spir.S.v.gr.ut hanc sententiam primo, illam secundo, aliam tertio loco, & ita consequenter collocarent, & scripto consignarent : hoc tum propriè est librum concinnare & conscribere. Et hác ratione propriè sacrorum librorum autor dicitur esse Spiritus S.* Et citat ibidem dictum *Gregorii M. præfat. in Iobum cap.* 2. 11. Qui *volunt* scriptores novi Testamenti alterius linguæ (Syriacæ scil.) phrasi concepisse quæ scripserunt, alterius verò (Græcę aut Hellenisticę) scripsisse, quæ conceperant : itaque genuino interpreti eundum esse ad allusiones, non quæ exstant, sed quas animo conceperunt. Hęc,quamvis à viris doctissimis speciosè ita dicantur, cum totius scripturæ authoritate consistere non possunt. Firmiter enim tenendum est, Spiritum S. non

tantum

tantum res, ſed etiam methodum & phraſim, quâ res illas proponerent, amanuenſibus ſuis inſpiraſſe; illos inſpirata percepiſſe, & conceptus ſuos dextrè formaſſe; denique bene concepta vivâ voce & ſcripto rectè expreſſiſſe, ita ut nulla falſitas, nullus error, nullum erroris periculum ſermonibus aut ſcriptis eorum ſubeſſe potuerit. Quæ omnia ut apud Chriſtianos ſcripturarios in confeſſo ſunt, ſic antiquorum ſuffragiis confirmavit *Eduardus Kelletus Miſcellan. theologicis* vernaculo ſermone (h.e. Anglico) editis anno 1635. *lib.* 2. *cap.* 9. III. Qui ſtylum Scripturæ, ſpecialiter N. T. barbariſmi & ſolœciſmi accuſant; quaſi Spiritus Sanctus non potuiſſet uſitato ac recepto ſermone (qui uſu valet, & conſequenter inde analogiam habet) mentem ſuam exponere. Illis reponimus *primò*; intercurrere multos Hebraiſmos, aliquos etiam Targumiſmos, Rabbiniſmos, Latiniſmos, &c. qui illâ ætate barbariſmi non erant ſaltem illis, qui ejuſmodi idiotiſmis affueverant: præterquam quod pluſquã trivialis error eſſet in Rhetoricâ & Grammaticâ, ſi quis *Græciſmum* in latino ſcriptore occurrentem barbariſmi aut ſolœciſmi notaret. *Secundò*, Phraſes illæ quæ taxantur, magnam partem ut deliciæ Atticæ & Ἑλλαδ῀ Ἕλλας à delicatulis illis criticis deglutiuntur, cum apud profanos authores occurrunt. Occurrere verò jam ſatis ſuperque demonſtratum *à Beza in notis ad N. T.* & ab *Henr. Stephano in* egregiâ *præfatione Novi Teſtamenti* gr. edit. in 16. anno 1580. præfixâ. *Tertiò*, nec ſunt omnia tam averſa ab Helleniſmo, ut nonnulli volunt. Quæ tanquam exotica Hebraica, aut Syriaca ſcævis oculis nonnulli linguarum orientalium imperiti, intuiti ſunt, ea in mediâ Græciâ nata, aut forte ab Hebræis ad Græcos traducta, monſtrari poſſunt. Vide *Seb. Pfochenii Diatriben, de puritate linguæ græcæ N. T.* & *Hebraiſmos Homeri annotatos à Iacob. Capello Vindiciar. Caſauboni lib.* 4. *c.* 11. 12. quorum plenã meſſem Cl. *Heinſium in exercitat. ſacr. in Johannem* alicubi promittere memini. Confer etiam ejuſdem *cap.* 10. *exercitat. ad Nonnum*. IV. Qui interpunctiones in originali textu Novi Teſtamenti ſollicitant, quotieſcunque rationibus ipſorum id prodeſſe videtur. Inter quos emicat *Fauſtus Socinus*. Quæ ratio ſuadet interpunctionem (ſiquidem pars ſcriptionis ſeu orationis, & olim, & ſemper habita fuit) ſcriptoribus ſacris non adſcribere? Quod ſi illis adſcribitur, à nemine mutanda eſt. V. Qui puncta vocalia in Veteri Teſtamento negant eſſe authentica, quippe textui Hebræo adſcripta primum à Doctoribus Tiberienſibus vulgò dictis *Maſorethis*, anno 446. *Galatinus lib.* 1. *de arcanis Cathol. veritatis cap.* 8. inventionem apicum tribuit ben Nephta & ben Eſſevun. Sententiam hanc in Europam intulit Elias Levita Germanus, qui poſt ſe traxit aliquos

ex Rabbinis Chriſtianorum, *Petrum Martinium in Technolog. Autorem arcani punctationis ab Erpenio editum; Sixtin. Amama in Antibarbar. biblic.* præterea Theologos Pontificios (*vide Bellarmin. de Verbo Dei lib. 2. c. 2.*) & nonnullos ex noſtris, qui ſi mordicus Tiberienſibus punctationem non aſſerant, ſaltem ſcriptoribus ſacris eam detrahunt: inter quos *Iohannes Piſcator in appendice quæſtion. in Pentateuchum*;& ex Lutheranis *N. Oelſchlegelius tractatulo peculiari de punctis*: ubi pro ſe citat Chemnitium, & Salom. Geſnerum. Contrarium ſentiunt *Fr. Iunius in animadverſ. in Bellarminum*, & cum illo Theologi plerique; adhæc Rabbini Iudæi omnes, & ex Chriſtianis primipili *Broughtonus loco infra cit. Buxdorfius*, qui ex profeſſo hanc cauſam agit in ſuâ *Tiberiad. part.* 1. *c.* 7. & 9. coll. cum bibliothec. *Rabbinica, in voce zohar.* Confer librum *Bibliandri de optimo genere interpretandi Hebraica*: Et ex Lutheranis *Crineſium in diſcurſu de confuſione linguarum cap.* 3. *Laur. Fabritium in partit. bibliorum cap.* 2. *Helvicus appendice* 3. *elenchor. Iudaicor.* diſtinguit. quo Lectorem remittimus. Addimus Buxdorfii rationibus & iſtas. *Primò*, ſi primum inventa eſſet punctatio à Tiberienſibus Maſorethis, cur criſin exercent in vocem non punctatam. *Ierem.* 51. 3. & alias ἀνωμάλως punctatas? Potuiſſent enim ipſi punctare ex animi ſententia. Invenerunt ergo jam conſtitutam, & non dederunt punctationem. *Secundo*, ſequeretur hoc abſurdum, aliquam partem ſcripturæ ſive authoritatis ejus & fidei noſtræ pendere à Rabbinis & Criticis Iudæis errori obnoxiis, & non à Spir. S. Ratio conſequentiæ, quia ſenſus literalis ſcripturæ ex verbis eruendus eſt; verba autem conſtituuntur non tantum à conſonantibus ſed etiam à vocalibus. *Tertio*, multæ ſententiæ in ſacris literis eſſent nobis incertę & ambiguæ, quia puncta ſæpiſſimè toto genere diſtinguunt voces quamvis iiſdem literis notatas, & conſequenter tanquam anima & forma (juxta Rabbinos apud *Buxdorf. & Broughton. loc. cit.*) ſpecificant & dant ſuam cuique ſignificationem: ſi autem puncta abſunt, ἀόριστος & indeterminata erit ſignificatio primo quidem vocis iſtius, deinde etiam totius ſententię: *Quarto*, non eſt improbabile argumentum ex *Math.* 5. *verſ.* 18. *Luc.* 16. 17. ubi per μείζονα puncta & accentus commodè intelligi poſſe docti opinantur: inter quos *Broughthonus in comment. in Daniel. p.* 45. & *Polanus Syntagm. lib.* 1. *c.* 37. quamvis argumento illi nolimus inſiſtere. *Quinto*, adde argumentum ad hominem; quia Pontificii aliique qui negant puncta eſſe autentica ſollicitè ſe torquent circa expoſitionem ſententiarum & vocum ſecundum puncta, ut ex. gr. *Pſal.* 22. *v.* 17. de quo in *diſp. de Inſolubil. ſcripturæ*: Atqui hoc nullo modo opus eſſet, ſiquidem puncta non eſſent authentica. Problema I. An partitio librorum V. T. in Moſem, Prophetas, Pſalmos, & in libros 22. item in capita, & verſus, fuerit à

rit à temporibus Eſræ ; aut ab ipſis Prophetis ſingulorum librorum ſcriptoribus ante Ezram ; aut à viris ſynagogę magnæ poſt Ezram? Reſp. Non ita liquet. De capitibus negat *Buxdorfius junior in præfat. ad concordantias hebraicas.* De diſtributione librorum, rationem non video cur ad Ezram referri nequeat. II. An omne Soph paſuk faciat periodum aut colon ? N. vide *Ierem.* 41. *verſ.* 17. 18. III. An aliqua ratione probent Pontificii Euangelium Matthæi cum epiſtola ad Hebræos Hebraice, & Euangelium Marci latinè ſcripta eſſe. N. Vide *diſſert. Fr. Gomari* ſubjectam *tract. de genealog. Chriſti.* IV. An tranſlatio Chaldaica, Syriaca, Arabica aut alia Orientalis V. aut N. T. alicubi cum textu originali comparari, immo illi præferri poſſit, quod ad expreſſionis evidentiam aut efficaciam. Reſp. non magis quam tranſlatio aliqua latina, Hiſpanica, Germanica, Iaponica, Malaccica.

Atque hi quidem nimis coarctant ſcripturæ *αὐθεντίαν.* In exceſſu pec- 4.
cant & nimis eam extendunt, qui τὸ *keri* ſeu lectiones marginales V. T. faciunt authenticas, vel ſolas excluſo & extruſo τὸ *ketib*, (quibus favet *Sixtin. Amama in Antibarb. lib.* 3. ubi vide ipſius rationes) vel una cum *ketib*, pro quâ opinione eſt *Broughtonus in annotat. in Iob.* 6. *verſ.* 21. 29. & poſt illum *Ainſworthus annotat. in Exod.* 21. 8. quem ideo graviter perſtringit *Paget us in tract. contra Brounniſtas* anglicè edito anno 1618. *in appendice admonitionis cap.* 4. *p.* 372. Huic opinioni favet *Polanus ſynt. lib.* 1. *c.* 37. *Broughtonus* has adfert rationes *loc. cit.* quia Chriſtus ſeu Lucas *cap.* 4. 18. ex *Iſ.* 61. 1. verba contextus & lectionem marginalem uno tenore exprimit, & quia paraphraſtes Chaldæus ſæpiuſculè transfert lectionem marginalem præterito contextu. Nos vivæ diſceptationi objectionum ſolutione reſervatâ, ne otio & chartæ anguſtiâ abutamur, argumenta aliquot utrique huic ſententię opponimus. *Primo*, Si textui renuntiamus, & Maſoreticas lectiones illi ſubſtituimus, jam ſequetur textum ſive ſcriptorum, ſive librariorum culpâ plus quàm 800. locis mutationem aliquam ſubiiſſe, & quidem non rarò talem quæ ipſum ſenſum corrumpat : quod quidem inviolabili ſcripturæ authoritati, & conſervationi divinę, & curæ ac fidei Eccleſię, quæ hujus theſauri cuſtos eſt, non leviter repugnat. Confer *diſp. de Inſolubilibus ſcripturæ.* *Secundò*, quia lectiones marginales ſæpe ſunt non neceſſariæ, imo nugatoriæ & futiles, cum idem valent quod *ketib*, aut cum *ketib* ſatis probum ſenſum facit, ut *Geneſ.* 27. 3. 1 *Reg.* 21. 8. *Proverb.* 6. 14. cum 19. *Ezechiel* 37. 10. *Ierem.* 15. 4. & 24. 9. & 29. 18. & tamen vocem eandem ועה intactam relinquunt *Iſ.* 28. v. 19. Vide & *Proverb.* 17. 13. & 22. 3. *Pſ.* 18. 4. 5 & 24. 5. & 56. 7. 1. *Reg.* 17. 14. *Iudic.* 16. 21. & plurima ejuſmodi ſunt, circa quæ frivola ſatis eſt criſis, cum ex. gr. *littera omittitur,*

Digitized by Google

mittitur, 1. *Sam.* 17. 23. *Pſal.* 10. 5. *Numer.* 15. 24. *Proverb.* 3. 15. 2. *Sam.* 20. 23. aut *redundat* 2. *Sam.* 11. 1. *Zachar.* 4. 2. *Pſal.* 16. 10. *Mich.* 1. 10. aut *permutatur Iudic.* 19. 3. & 7. 13. 2 *Reg.* 5. 12. 2 *Chronic.* 26. 15. aut *tranſponitur Ieſ.* 6. 12. *Iudic.* 12. 3. aut *ſupponitur una pro alia.* 1 *Reg.* 12. 33. cum *Proverb.* 2. 7. 1 *Reg.* 23. 31. *Ierem.* 31. 40. & 28. 1 *Daniel.* 9. 24. *Ieſa.* 65. 7. aut *puncta variant Numer.* 21. 30. 2. *Reg.* 20. 18. *Iob.* 42. 2. *aut vox una diſtrahitur in duas*, 1 *Sam.* 9. 1. aut *duæ voces contrahuntur in unam. Ieſa.* 3. 15. *Ierem.* 6. 29. & 18. 3. Quæ omnia in literaturâ Grecâ & Latinâ figuras faciunt Grammaticas & Rhetoricas tmeſin, craſin, epentheſin, parapogen, enallagen, pleonaſmum, ellipſin, metatheſin, &c. non autem corruptionem : quæque adeo neceſſitatem immutandi aut condemnandi textum genuinis Criticis minimè imponunt. De varietate Ortographiæ & linguæ, Vide *Manutium de Ortographia*, *Lipſium de pronunciatione linguæ Latinæ*, *Auſon. Popma de Vſu antiquæ locutionis*, *Iunii Specularium in Genebrardum*, *Dureti Theſaurum hiſtoriæ Linguarum. Maſoreticum* πρῶτον ψεῦδος & quorundam Criticorum falſa hypotheſis eſt contra Grammaticam Generalem, & omnium Linguarum naturam : *Orthographiam & Etymologiam Linguæ ſacræ ſemper eandem & invariatam per omnia fuiſſe, uſque ad minimos apices, & quidem à Moſe primo ſcriptore uſque ad Malachiam & Ezram.* Cui addenda eſt altera : *Analogiam linguæ ſacræ in pronuntiandis vocibus, literis, ſyllabis, vocalibus, fuiſſe unam & eandem in omnibus vicis, civitatibus, regionibus Iſraelitarum ; eamque unam ſolam analogiam adæquatè contineri in ſolis libris ſcripturæ, à quâ ſi quid in ſcriptura recedat, id tanquam barbarum, & corruptum habendum.* Quaſi & ipſi non faciant atque admittant exceptiones ab omni ferè regulâ, ſeu communi analogiâ biblicâ, quas vide in *Buxdorfii* incomparabili *Theſauro Grammatico* ; imprimis ad ſingulas conjugationes, & Syntaxin ſtatus conſtructi, affixorum, particularum annotatas. Quin immo Rabbini cum ſe expedire non poſſunt per Grammaticam & Linguæ Analogiam, confugiunt ad ornatum & euphoniam. Vide ſis *commentar.* eorum *ad Hoſea* 3. *v.* 2. Quod ſi contingat vocem aliquam ἅπαξ λεγόμενον ſemel tantum inveniri, quæ regula Critica jubebit, eam ilico transformare ? An quia in anguſtiâ illâ claſſicorum linguæ iſtius ſcriptorum, nullum aliud exemplum occurrit, concludemus nulla alia fuiſſe tunc temporis in ſermone aut ſcriptione Hebræorum ? *Tertiò*, Quia variæ lectiones & criſes Maſorethicæ laborant ſæpiſſimè, curioſitate, ignorantiâ & oblivione, audaciâ & ſuperſtitione. *Curioſitate* quidem, cum criſin exercent circa nomina propria ut 1. *Paral.* 1. 45. & 4. 7. & 6. 20. & 9. 5. quæ tamen in Hebræâ & in omnibus aliis linguis nō uno modo ſcribi notiſſimum eſt. Videātur modo *onomaſtica & dictionaria*

Poëti-

Poëtica, *Historica*, *Geographica* &c. *Ignorantiâ*, cum sine ratione opinati sunt scripturam implicare contradictionem ut *Iesa.9.3.* (Vide ibi notas & commentaria nostrorum:) cumque uno loco crisin in vocem stringunt, alibi eandem prætereunt ut mox indicabimus: quod certè haut vulgaris oblivionis aut negligentiæ est. *Superstitione & audaciâ*, quando voces, quę ipsis videntur obscœnæ, quantum in se est expungunt, aliasque ipsis substituunt, ut *Deuteron.*28.27.quam tamen retinent 1.*Sam.*5.6.9. Et rursum *Dueteron.*28.30.*Iesa.*13.16.*Zachar.*14.2.quam retinent*Ierem.*3.2. & certè verbale inde deductum in re honestissimâ usurpat Spir.S.*Ps.*45.10. Vide 18. loco emendata à scribis, ut loquuntur, quia indignum quid divinâ majestate continebant,*in Buxdorf.Tiberiade.* *Quarto*, Quia τό *keri* sæpe ambiguum facit, aut invertit scripturæ sensum 1.*Sam.*2.3.*Ps.*130.3. *Eccl.*9.4.2.*Sam.*14.2.2.*Reg.*23.33.*Prov.* 4. 3. & 19.7. immo contradicit contextui *Exod.*21.8.*Levit.*11.21.2.*Reg.*8.10.*Ezr.*4.2.*Iesa.*63.9. saltem diversum & duplicem sensum literalem infert; ergo una cum ipso textu non potest esse authenticum. *Quinto*, Quia lectiones illæ marginales saltem magnam partem (imprimis quod ad 18.voces) sunt à Rabbinis, fatente *Amama in Antibarb.p.*739.740. & constat omnino ex *Tiber.Buxdorfii* aliunde originem non petendam: atqui illi non sunt nobis ἀνωτεύθυνοι & διοπτεύσει Prophetæ, quales scriptores V.T.*Rom.*1.*vers.* 2. *Hebr.* 1. 1. *Actor.*26.27.2.*Petr.*1.21.ergo eorum crisis non est authentica. *Sexto*, argumento ad hominem contra Pontificios,*Amama* &c. qui, quoties usu venit, ex ipso *ketiv* argumenta petunt ad astruenda dogmata theologica: atqui hoc nefas esset, siquidem τὸ *keri* solum esset authenticum. His rationibus allatis argumenta Ainsworthi sponte sua concidunt. Siquis tamen solidè refutata videre velit, is adeat eruditiss.*Pagetum loc.cit.*

PROBLEMATA. I.

AN paraschot, haphtaroth, Semichot, literæ majores, minores, exstantes, inversa, clausa, apertæ sint à scriptoribus sacris, & denotent aliquod mysterium? N. *Vid.* Amama antibarb.lib.3.pag.736.& seqq. *Et* Buxdorfii Tiberiadem.

II. *An mazora magna & parva, ut nunc est, Ezræ & viris synagogæ magnæ sit ascribenda?* N.

III. *An tituli & inscriptiones librorum sint authentica?* R. De Græcis V. T. neg. ut & de plerisque Hebraicis. *Aliter censemus de illis quæ continuam partem faciunt contextus sacri, ex. gr. Proverbiorum, Iesaiæ, Ioelis &c.*

IV. *An distinctiones capitum, sectionum, versuum; item subscriptiones epistolarum Pauli, & variantes lectiones, in N. T?* N. *Vide* Bezæ notas; *& Confer* controversiam de Episcopatu & presbyterio: *ubi exprofesso sub scriptiones epistolarum Pauli excutiuntur.*

V. *An ketib omne, saltem maximam partem, sit ex mendosâ librariorum descriptione?* Resp. *nullam video necessitatem, cur hoc concesserint viri docti, quos laudat* Amama antibarb. p. 740. *Confer.* Disput. de Insolubil. scripturæ.

5. Atque hæc quidem de veritate & authentiâ scripturæ historicâ, nunc videndum quousque se extendat authentia normæ seu præcepti. Præsupponimus autem nullius sani judicio eam æque latè patere ac authentiam historiæ. Distinguenda itaque sunt dicta seu scripta à consiliis & factis; item personæ à personis. I. Personæ, quarum dicta, facta, consilia absque ullo discrimine sunt omni modo authentica, sunt sanctę & individuę Trinitatis, item Angelorum; authentica, inquam, ut singula fide recipiamus, eaque etiam vita exprimamus & imitemur, quatenus pertinent ad officium nostrum, hoc est rationem habēt communis præcepti aut imitabilis exempli. Excipienda ergo, motus & mandata Dei extraordinaria & specialia ut Abrahami *Genes.* 22. Pinehas *Numer.* 25. Mosis *Exod.* 2. Eliæ 2. *Reg.* 1. cum *Luc.* 9. Elizæi 2. *Reg.* 2. Simsonis *Iudic.* 16. Petri *Actor.* 5. Ad hæc facta & mandata Dei specialia prȩter & supra legem (ubi Deus de lege non dispensat, sed mutat statum rei seu objecti: de quo in *disp. de Iure & justitiâ Dei*) item miraculosa &c. II. Personę quarum dicta, consilia, facta nullo modo sunt authentica, nec rationem habent normę fidei, aut prȩcepti, aut exempli imitabilis, sunt Diabolorum & improborum: nec ulla hic est exceptio, nisi Deus dicta eorum sua dicta nominet, eaque approbet ut Bileami, Cajaphę &c. Non est ergo quod probemus mendacia & calumnias diaboli *Gen.* 3. *Iob.* 1. 2. & improborum, Pharaonis *Exod.* 6. Rabsake *Iesa.* 36. Herodis &c. nec facta & consilia eorum nobis sunt authentica. III. Quorumcunque fidelium & piorum, aut saltem hominum non malorum, sive doctrina & dicta, sive consilia & facta non sunt nobis promiscuè authentica: sive illi seorsim sive in cœtu Ecclesiastico in V. aut N. T. quid dixerint aut egerint: non magis, inquam, sunt authentica, quam dicta & facta hodiernorum Christianorum; nisi adfuerit & præfuerit ipsis assistentia & directio prophetica aut Apostolica, extraordinarii sc. ministri prophetę aut Apostoli; tum enim precatio eorum, confessio, professio, dogmatizatio in rebus fidei est authentica: residente proprio instrumentali principio authentiæ, & lumine infallibili non in ipsis, sed in solis apostolis aut prophetis. De factis, consiliis, dictisque, & sermonibus privatis aliter judicandum est, ut mox dicemus. Τυχόντες autem e-

tem ejuſmodi fideles cenſemus omnes ſive plebeios, ſive ſacerdotes aut miniſtros, quorum in ſcriptura fit mentio, exceptis ſolummodo iis quos mox recèſemus. *Conſect.* 1. *Hinc ſequitur, nomina* 2 Theſſ. 1. v. 1. & Coloſſ. 1. 1 *adjuncta nomini apoſtolico nihil facere ad authentiam illius epiſtolæ, ſive primo ſive ſecundò, ſive immediatè, ſive mediatè. Conſect.* 2. *Non ſatis circumſpectè ex ſcripturâ promiſcuè allegari exempla quæ vis pro concione, tanquam rationes doctrinarum. Nullam enim rationem faciunt, niſi aut generatim aut in ſpecie à Spiritu S. in ſcripturâ approbentur.* IV. Prophetarum θεοπνεύστων ut & Patriarcharum, Apoſtolorum, *primo* facta non eſſe authentica, apud omnes nunc fere in confeſſo eſt; & evincunt illud facta quædam Abrahami, Iacobi, Lothi, Davidis, Petri &c. (*Gal.* 2.) reprehenſione digna & fugienda: *Secundò*, de conſiliis privatis œconomicis, etiam nonnullius circa ſpeciales circumſtantias & particularem executionem publici regiminis Eccleſiaſtici aut politici idem ſtatuendum arbitramur: docet hoc ex. gr. conſilium Pauli & Barnabæ de aſſumendo aut non aſſumendo Marco *Actor.* 15. de Euangelio prædicando prius in Aſiâ, quam Hieroſolymæ, aut Romæ, aut alibi: conſilium Davidis de exſtirpando Nabale, de parcendo Abſolone, de fugâ ad Regem Achis & de expeditione cum illo ſuſcipiendâ; de templo ædificando. *Tertio.* Dicta & ſermones quique privatim & in communi converſatione de quibuſcunque rebus ac negotiis particularibus Oeconomicis, Politicis, & βιωτικοῖς habiti, imo etiam de quæſtionibus facti Eccleſiaſticis, ut non erant abſolutè authentici audientibus, ſic nec nobis forent authentici, ſiquidem perſcripti eſſent. Idem de ejuſdem generis ſcriptis & epiſtolis judicandum. Ex pauculis illis, quæ ſcripta ſunt, conſidera modo verba illa Moyſis, quæ effutiiſſe dicitur *Pſalm.* 106. *verſ.* 33. & Abrahami mendacium *Geneſ.* 20. 2. & 12. 12. & verba ſi quæ commutabant Paulus & Barnabas in παροξυσμῷ *Actor.* 15. v. 39. & temerarium juramentum Davidis 1 *Samuel.* 25. 22. & quæcunque effutiebat apud regem Achis cap. 21. & 27. & 28. & 29. Maledictiones quibus diei nativitatis maledicebat *Iobus cap.* 3. & Epiſtola Davidis qua Uriæ interitum procurat, & ſi quæ his ſimilia. *Quarto*, reſtat ergo omnia dicta ſeu ſcripta quæ dogmatizant & inſtruunt eccleſiam Dei, primo, per ſe, & abſolutè eſſe authentica, ſive illa immediatè verſentur circa myſteria fidei ſive per conſequetiam & in ordine ad ſpiritualia, per digreſſionem aut incidenter etiam intermiſceant quędam Phyſica, Aſtronomica, Hiſtorica, Politica, Geographica &c. Nihil eſt quod non vere exponant, dextrè applicent, & legitimè imponant conſcientiis noſtris. *Quinto*, de exemplis, & factis apoſtolorum, ſeu apoſtolicæ eccleſiæ, quæ & quouſque habebant aſſiſtentiam ac directionem apoſtoli-

cam,

Digitized by Google

cam, in regimine ecclesiastico, dubitatum. Nos distinctione adhibitâ inter specialia illi loco, tempori, personis, rebus peculiariter convenientia & accõmodata;& inter generalia ac communia: dicimus,posteriora exempla & facta sive sub formâ mandati, aut consilii ad imitationem, sive nudè & historicè tantum proposita aut relata obligare ecclesias nostras in specie ad observationem; Priora vero obligare tantum analogicè, aut quod ad genus. De quo alibi, in politiâ scil. ecclesiasticâ ex professo & pluribus agendum. Interim videatur *Parkerus lib.* 3. *de Politiâ Ecclesiast.*

6. Peccant ergo I. in excessu, qui sine judicio quævis consilia, dicta, facta (modo ea in scripturis recensentur) arripiunt, ut fidem divinam & jus divinum in iis fundent, quo conscientiæ obligentur. Sic ex. gr. sæpe in scriptis veterum & recentiorum allegari videmus ex libro Iobi dicta amicorum ejus, cum tamen in conclusione principali disputationis suæ aberrarint,Deo ipso judice *Iob.*42.7. Mecum hic sentiunt *Corn. à Lapide comm. in* 1.*Corinth.*3.*Baranzan.in Uranoscop.p.*1.*qu.*3. *dub.*10.*membro* 3.*Fr.Gomarus in Disput. de Angelis.* Talis incuria in aliorum dictis aut factis allegandis nimis frequens fuit. II. In defectu peccant. *Primo*, Anabaptistæ, qui normam fidei & morum in scriptis V.T. non quærunt sed tantum in N. T. *Secundo*, *Castellio* cum suis, qui *dialog.*2.*p.*113. supra cit. sententiis & disputationibus Pauli authoritatem detrahit. *Tertio*, *Anonymus* Remonstrantium *Hyperaspistes*, qui negat Scriptores sacros etiam dogmatizantes esse authenticos in iis, quæ præcise ad salutem non sunt necessaria:quem errorẽ pluribus excussimus in *Thersite nostro Heautont. part.*3.*c.* 2. *Barranz. loc. cit.* dicit Iosuam Astrologiæ ignarum ex suo sensu locutum. Sed Vide *Thomam pag.*1.*q.*1.*art.*6.*ad* 2.& Confer *Raynoldum* mox citandum. *Quarto* Sociniani, qui minutulis nonnullis authentiam detrahunt, aut de eâ dubitant.Vide *Socini libellum de autoritate scripturæ*;Remonstrantes ab hâc opinione non videntur ita alieni: ut constat ex *Episcopii disputat.privatis tit.de autoritate script.* *Quinto*, *Valesius philos.sacr.c.*2. qui putat scriptores sacros confictis fabulis subinde δογματίζειν. Sed doctè pro more suo refutat hoc commentum *Raynold.censur.libr.apocryph.tom.*2.*prælect.*196.&c.

PROBLEMATA. I.

AN *dici debeat cum* Cano locor.Theol.lib.2.cap.18.*B.Stephanũ* Actor. 7. *memoria lapsum?* N. *aliter enim & rectè* ἐναντιοφανὲς *illud tollunt commentatores Pontificii & nostri ad locum cit. Vide* disp. de Insolubilibus &c.

II. *An judices omnes à Mose usque ad Samuelem fuerint* διάπυροι? Resp. *Pro* Aff. *videtur facere, quod omnes à Deo immediatè & peculiariter excitati & acti fuerunt. Maxima dubitandi ratio est de Iephta,& de Eli. Quod ad reliquos, malim inclinare in* Aff. *De Iosua certò statuerem contra* Baranzanum loc. cit.

quia

quia ſcriptor libri canonici, & ſuper eum fuit Spir. Domini Numer. 27.

III. *An etiam reges à Saule, aut ſaltem à Davide uſque ad Zedekiam?* Reſp. Neg. *De piis regibus Aſa, Ioſaphat, Hiſkia, Ioſia dubitari poſſet. Sed non auſim affirmare: quia ſolidam rationem nondum video.*

IV. *An omnia dicta & diſputata Iobi ſuerint autentica?* Reſp. Neg. *Ipſe enim Spiritus S. exſertè diſtinguit* cap. 1. v. 20. & 2. v. 10. & *ipſe* Iobus *à Deo reprehenſus, quorundam dictorum pœnitentiam agit* cap. 38. 2. & 39. 34-35. 36. 37. & 40, 3. & 42. 6. *Si ergo nonnulla ejus dicta non fuerunt ſimpliciter vera, recta, bona; multo minus fuerunt infallibiliter vera. Diſtinguenda ergo concluſio, theſis, & ſumma diſputationis, ab hypotheſi, ſeu particulari applicatione ad perſonam & ſtatum Iobi: rurſum cauſæ ipſius defenſio & controverſiæ determinatio, ab intercurrentibus quibuſdam rationibus, ſeu mavis affectibus & amplificationibus, quas per modum objectionum à carne & infirmitate ſuâ ſuggeſtas ipſe Iobus hiſtoricè refert ac recenſet; ſubjectâ tamen finali πληροφορίᾳ & fidei triumpho de illis objectionibus, dubitationibus, & ſuggeſtionibus. Quomodo de Davide & Ieremiâ mox dicendum.*

V. *An dicta Elihu Baracelis ſint autentica?* Reſp. *Non ita liquet. Pro* Aff. *videtur facere, quod Deus eum non reprehendat cum tribus amicis Iobi. Sed hoc non ſufficit. Proſequitur enim diſputationem amicorum Iobi, quæ mala erat. Et ipſa ejus diſputatio videtur Iobo imponere quaſi abſolutam ſibi tribuiſſet innocentiam & conſequenter Deum accuſaſſet injuſtitiæ, qui affligeret innocentem. Atqui Iobus tantum reſpectu accuſationis amicorum innocentiam ſeu cauſæ juſtitiam ſibi vindicat: quod ſcil. non eſſet hypocrita & operarius iniquitatis ab omni pietate alienus, aut quod ſupra alios homines enorme aliquod facinus non commiſiſſet; & conſequenter eo nomine à Deo peculiariter non afflige retur. Atque hanc apologiam & vindicias Iobi probat ipſe Deus* cap. 42. 7.

VI. *An ex* 1 Corinth. 3. 19. *ubi apoſtolus putatur citare* Iobi 5. *v.* 13. *ſolidè probetur, dicta amicorum Iobi eſſe autentica.* R. Neg. *Conſtat enim ex* Iob. 42. 7. *& totius ſcripturæ analogia, ipſos erraſſe in concluſione & cauſa principali, atque adeo totam eorum diſputationem hac ratione fuiſſe malam, quaſi ſcil. Deus neminem externè ita afflige ret, niſi hypocritam, aut ſcelere aliquo nobilem, contra* Eccleſ. 9. 1. 2. 3. & 8. 11. 14. Iohan. 9. v. 2. 3. Hebr. 12. 6. 7. 1. Petr. 4. 17. 18. Pſalm. 73. *per totum. Eſt ergo commoda ſolutio danda ad objectum locum Pauli, quæ triplex poteſt eſſe* 1. *Apoſtolum non citare exſertè librum Iobi: atque adeo non eſſe certum, quod præſupponitur, citari hæc verba ex libro Iobi.* 2. *Quod ad verba citata ab Apoſtolo, non convenire ea per omnia cum verbis* Iobi 5. *Et quamvis convenirent, inde tamen non inferri, Apoſtolum reſpexiſſe locum Iobi: potuit enim reſpexiſſe alios textus, ubi ſententiæ illius contentum occurrit ſive definitè, ſive indefinitè, quomodo ad locum* Epheſ. 5. v. 14. *commentatores obſervant.* 3. *Quid ſi dicatur reſpicere Apoſtolus* Iob. 5. *& verba Eliphazi (quamvis in ſe & ex ſe minime au-*

tentica, autentiâ scil. normæ) huc advocare, non aliter quam alibi verba Epimenidis *&* Arati, *&* Iudas *in* Epistol. *sua* v. 14. *verba Enochi.*

VII. *An dicta Davidis* Psalm. 73. v. 13. 14. *&* 116. v. 11. *&* 77. v. 7. 8. 9. *&* Ierem. 12. v. 1. 2. Resp. Neg. *Ipsi hic autenticè referunt suas cogitationes, dubitationes, tentationes, insultus, objectiones, voces, & murmurationes carnis suæ; breviter suas infirmitates, sua peccata: quæ exsertè distinguunt à fidei & spiritus responsionibus, & victoriis in paroxysmo tentationis. Ista fide cogitatione, corde, opere nobis imitanda proponunt: illa minime; quia sunt à malo, ut ipsi ibi fatentur, dum ea rejiciunt & condemnant. Non magis ergo nobis autentica sunt norma fidei seu fiducia, spei, caritatis, patientiæ, constantiæ &c. quam Mosis infidelitas, Davidis adulterium, Pauli abundans peccatum* Rom. 7.

VIII. *Anna mater Samuelis an fuerit* Θεόπνευστος, *ejusque canticum (quod habetur* 1. Sam. 2.) Resp. *De cantico, quod à Spir. Sanct. Scripturæ & Canoni insertum est, nullus dubito. Sed ultra disquiritur an illa ad solum dictamen illius cantici fuerit* Θεόπνευστος, *an vero perpetuò, quotiescunque de rebus divinis apud homines loqueretur. Ego malim inclinare in Affi. & dicere eam fuisse spiritu prophetico & infallibili donatam, si non ante, saltem ab illo tempore.*

IX. *An & quomodo dicta Agur filii Iake* (Proverb. 30.) *sint autentica?* Resp. *Sunt qui statuunt, nomina hæc esse appellativa, sive epitheta, quibus describatur Salomon: quomodo epithetum Ecclesiastæ notat autorem libri secundi Salomonici. Alii malunt dicere, esse personam introductam, quam loqui faciat Salomon: haut aliter ac* Plato in dialogis *Socratem, Cratylum &c.* Minutius Felix *Octavium; & recentiores scriptores,* Lipsius in Constantia, Saturnalibus, de pronuntiatione linguæ latinæ &c. *suos amicos & sapientes. Alii censent, non esse hæc verba Salomonis, sed viri sapientis & Prophetæ, qui illo tempore floruit. Quælibet interpretationes suos habent autores: quorum sententias vide expositas & probatas in* commentar. Corn. à Lapide. *Mihi postrema sententia non displicet: quia Psalmis Davidicis additi sunt Psalmi Asaph, Heman Esrachitæ &c. qui prophetico spiritu instructi fuerunt. Quidni ergo proverbia Agur viri Prophetæ uno volumine cum Proverbiis Salomonis comprehendi potuissent? Sed occurrit aliud, quod mihi tutissimè dici posse videtur, Dicta hæc quidem esse à Agur viro sapiente (quamvis non* Θεοπνεύστῳ), *& inde accepisse ac didicisse hæc Salomonem sive quod ad materiam propositam solummodo, sive etiam quod ad istum modum ac ordinem proponendi; & sic repetita atque approbata à Salomone habere ab ipso propriam suæ authentias notam ac gnorisma tanquam ab infallibili amanuensi Spir. Sanct., qui ea pro suis adoptavit, non autem ab Agur. Ita scriptores sacri referentes historiam, aut dogma Philosophicum, aut quodcunque Theologicum, quod olim à præceptore fallibili, aut saltem aliunde, quam ex infallibili dictamine Spir. S. audiverant, ac didicerant, autenticè ea ferunt, tradunt, & applicant ana-*

lysi

ſi ultimâ factâ non in præceptores, aut perceptiones atque obſervationes ſenſitivas, aut in ratiocinationes, diſquiſitiones, & diſcurſus ſuæ mentis, ſed in ſeipſos à Spir. S. infallibiliter & immediate inſpiratos, tanquam in primum principium inſtrumentale, unde autentia dependeat.

X. *Quid de dictatis Batſabe matris Salomonis* Proverb. 31. Reſp. *Dici poſſet hæc ibidem à Salomone adoptata fuiſſe, & conſequenter autentica. Non diſplicet tamen ſententia* Joh. Pinedæ lib. 1. de rebus Salomonis cap. 4. §. 8. *qui ſtatuit eam fuiſſe prophetiſſam, & ſpiritu Dei actam hæc dictaſſe. Cum quo facit* Corn. à Lapide in commentar. ad Proverb. 31. *Et videtur aliquo modo confirmari ex voce* משא v. 1. *quæ communiter* prophetarum onus, prophetiam, oraculum *ſignificat.*

XI. *An Zacharias, Simeon, B. Virgo Maria fuerint* θεόπνευσοι? Reſp. *Nos malumus accedere affirmantibus. Saltem negari non poteſt, quin Cantica eorum ſint autentica.* Remonſtrantes cap. 11. Apolog. fol. 125. *Zachariam etiam Canticum illud autenticum dictantem haut obſcure faciunt fallibilem, quippe qui ne quidem tunc cognoverit ſecundum ipſos Meſſiam eſſe regem ſpiritualem. Sed contra notandum, eum exſertè dici repletum Spiritu S. & Prophetaſſe* Lucæ 1. v. 67. *Et quod eodem illo in cantico agnoverit ſpirituale regnum Meſſiæ, conſtat ex* v. 70. 71. 72. 76. 77. 78. 79. *De Simeonis ſpiritu prophetico, & divinis oraculis atque alloquiis docemur* Lucæ 2. v. 25. 26. 27. 34. 35.

XII. *An 70. diſcipuli, & Apoſtoli ante accepta dona* Spir. S. (Actor. 2.) *fuerint in cognitione & doctrinâ infallibiles?* Reſp. Neg. *Docent hoc multiplices errores, hallucinationes, & dubitationes Apoſtolorum.*

XIII. *An ex facto Petri,* Galat. 2. *&* Actor. 10. *cum* 11. *Colligi poſſit eum in doctrinâ ſuiſſe fallibilem.* Reſp. Neg.

XIV. *An in Apoſtolis ſingulis poſt pentecoſtem, cognitio actualis infallibilis æqualiter ſe extenderit?* Reſp. Aff. *quod ad univerſalia dogmata fidei & morum.* Neg. *quod ad particularia quædam ſive facta præterita aut præſentia, aut futura, probanda, aut improbanda; ſive per modũ exempli, aut comparati, aut teſtimonii ac dicti humani, ad illuſtrationem univerſaliũ allata & applicata, tanquam amplificationes, aut tanquã argumenta ad hominem. Hypothetica & particularia conſilia, facta, dicta, ſcripta, ſive præterita ſive præſentia non omnibus æqualiter nota fuiſſe, indubium eſt: neque enim erant omniſcii. Futura etiam actualiter cognita fuiſſe uni Apoſtolo (e. gr. Paulo de ſuâ morte* 2 Timoth. 4., *& Petro de ſua* 2 Petr. 1.), *& non alteri, ſine ſcrupulo dici poteſt. Sed de futuris, quæ univerſam eccleſiam concernunt (ex. gr. adventum Antichriſti* 2 Theſſ. 2. *converſione Judæorum* Rom. 11. *mutatione viventium die noviſſimo* 1 Corinth. 15. *adventu pſeudo-Prophetarum* 1 Timoth. 4. & 2 Timoth. 3.), *idem hoc affirmari non debet.*

Digitized by Google

XV. *An tamen particularia illa, siquidem in ordine ad dogmatum fidei universalium propositionem, examen, apologiam, eorumque ad quasvis conscientias applicationem usui essent, ab omnibus Apostolis datâ quâcunque necessitate & occasione, æquali infallibilitate intelligi ac dijudicari non poterant?* Resp. Aff. *Nec obstat illud* Actor. 23. v. 5. *uti constat ex commodis expositionibus interpretum: quas apud illos vide.*

XVI. *An Apostoli sive voce, sive scripto, privatim aut publice, in concionibus, institutionibus, disputationibus, apologiis, citârint, examinârint, applicarint exotica Poêtarum, Philosophorum, Rabbinorum &c. recte hoc fecerint ex solo ordinario studio ac judicio humano: an vero ex immediata & infallibili revelatione ac directione Spiritus Sancti?* Resp. N. pr. Aff. post. *Sanctificavit enim Deus has partes humanæ eruditionis, hactenus scil. ut intelligentiam earum (data occasione) de novo doceret apostolos; aut si antea didicissent, ad earum actualem conceptum ac recordationem eos excitaret, verbatim ac syllabatim eas inspiraret ac dictaret, & præsenti negotio applicaret, & scriptionem earum in mente & manu, & per mentem ac manum eorum absolveret.*

XVII. *An scriptores N. T. lingua alia (Syriaca scil.) conceperint, quam scripserint; & lingua alia (græca scil. aut hellenistica) scripserint; quam conceperint? & consequenter an genuino interpreti respiciendæ sint allusiones, non quæ in textu græco exstant, sed quas animo conceperant scriptores, Syriaca scil. aut targumica?* R.N. *Nemo enim rectè & rationaliter quid profert sive viva voce sive scripto, nisi prius illud recte conceperit. Si ergo Græcè aut Hellenisticè scripserunt, græcè etiam conceperunt, idque ex inspiratione & dictamine Spir. S. Nisi autor contrariæ opinionis concedat cum distinctione, sententias textus sacri prius Syriacè (de quo tamen disquirendum esset,) postea græcè à scriptore sacro conceptas, atque ita immediate conceptus græcos per specialem, immediatam, atque infallibilem inspirationem & directionem Spir. S. ab ipso scriptos, aut amanuensi ad calamum dictatos esse: utique non parum decederet autoritati scripturæ. Sed vide novam hanc Clariss. viri opinionem ex professo excussam ab* Eduardo Kelleto lib. 2. miscellan. Theologic. cap. 9. *ubi hæc postulata & axiomata inculcat* 1. Inspirationes & conceptus scriptorum θεοπνεύστων divinitus traditos & impressos esse in aliqua lingua. 2. Non potuisse scriptores illos in conceptibus suis errare, aut decipi. 3. Inspirationem esse ordinatam ad conceptionem, tanquam causam & medium; conceptionem vero ad ἑρμήνειαν & expressionem. 4. Indubia, certa, & infallibilia esse media simul & finem: nec hunc posse certum esse, illis incertis & fluctuantibus; aut vice versa. 5. Infallibiliter ergo scriptores à principio ad finem illuminatos & ductos esse à Spir. S. 6. Nec potuisse eos in ultima hujus divini operis ἐνεργείᾳ & executione (scriptione scil.) magis aberrasse & discessisse ab internâ mentis conceptione

one, quam in eâdem conceptione ab internâ Spir. S. inſpiratione. *Spiritus enim fecit ut ſic facerent; & illi ſic ab illo acti* (2 Petr. 1. 21.) *conformiter egerunt à primo ad ultimum : ita ut aliter agere non potuerint, in ſenſu ſcil. compoſito. Sunt ergo iſtæ concluſiones ejuſdem Kelleti adverſus opinionem Clariſſ. Viri.* 1. *Non eſſe differentiam inter ſcriptores* V. *& ſcriptores* N. T. *quod ad conceptionem & ſcriptionem in diverſis linguis.* 2. *In rectâ ſcripturæ interpretatione recurrendum eſſe ad alluſiones quæ in ſcripto apparent; non verò ad eas quæ in mente aut cogitatione ſcriptorum dicuntur fuiſſe.* 3. *Non habuiſſe ſcriptores libertatem, concipiendi quidquam, aut ſcribendi extra aut præter dictamen & inſpirationem Spiritus S.; ſive addendo, ſive detrahendo, ſive quocunque alio modo mutando.* 4. *Non habuiſſe libertatem veſtiendi & poliendi interiores conceptus ſuos, verbis propriis à Spir. S. non dictatis.*

XVIII. *An Apoſtoli quædam ſive hiſtorica, ſive moralia ex proprio ſenſu, & ordinario ſtudio aut ex mero teſtimonio & traditione hominum, abſque infallibili & immediata Spir. Sanct. inſpiratione, epiſtolis ſuis immiſcuerint? ex. gr.* 1 Corinth. 7. v. 12. 25. & 2 Timoth. 3. 8. Reſp. Neg. *notavimus errorem illum in* Caſtellione. *Cujus veſtigiis olim inſiſtentem* Arminium *audivi in quadam* diſputatione de ſcriptura: *ubi locum* 1 Corinth. 7. 12. *hunc in finem citatum, conferebat cum* 2 Timoth. 4. 13. *Eſt etiam nonnemo ex Celeberrimis Theologis noſtris, cui ſimile quid videtur excidiſſe* in privatâ epiſtolâ, *anno* 1619. *poſtea tamen vulgata cum* opuſculis Lanceloti Andrews Epiſcopi Wintonienſis *anno* 1629. *editis à* Wilh. Lado tunc Epiſc. Londinenſi & Iohanne Epiſcopo Elienſi. *Dictum illud Celeberrimi Theologi de prudentia humana ab Apoſtolis alicubi adhibita notatur* ibidem p. 193. *ab* Epiſcopo Wintonienſi, *& pluribus refutatur à* Kelleto lib. 2. Miſcellan. c. 9. p. 98. 99. 101. *Sed arbitror Celeberrimum Theologum aliud quid voluiſſe, uti verba antecedentia* p. 182. *innuere videntur : quamvis mentem ſuam non ſatis accurate aut plenè expreſſerit.*

XIX. *An ſcriptores ſacri Prophetæ ſcil. & Apoſtoli omnia intellexerint, quæ ſcripſerunt; an vero quædam ignoraverint, aut de iis dubitaverint.* Reſp. Aff. pr. Neg. poſt. *Quæcunque enim materias, ſententias, phraſes ſcripſerunt, ipſi intellexerunt, nec potuerunt ignorantia aut dubitatione circa eas laborare : alioquin ſcripturæ auctoritas neganda, & ipſi Spir. S. eos ad ſcribendum excitanti, & continuo dirigenti atque illuminanti ignorantia aut dubitatio tribuenda eſſet. Ad ea, quæ objiciuntur apud* Thomam 22. qu. 173. art. 4. & apud A Caſtro, ex Auguſt. lib. 7. de Civit. Dei c. 33. ex Ambroſio de Abraham 1. c. 8. & *apud* Canum lib. 2. locor. Theol. c. 4. & *ex locis* 1 Petr. 5. 12. 2 Corinth. 11. 5. 17. 1 Corinth. 7. 40. Iohann. 21. 25. (*ubi videtur opinio aut dubitatio ſcriptoribus tribui*) *facilis eſt reſponſio. Videri poteſt* Kelletus loco cit. *ne actum agam.*

XX. *An volentes, an vero inviti & ad ſcriptionem compulſi ſcripſerint ſcriptores ſacri?* Reſp. Aff. pr. Neg. poſt. *Vide per diſtinctionem hoc explicantem* Kelletum loc.cit. p.76.&c.

XXI. *An conceptum & memoriam eorum, quæ antea didicerant, aut per revelationem cognôrant, de novo ſcribentibus ingeſſerit Spir. S.* R. Aff. *cum hac diſtinctione: ut ſcil.non tantũ habitualiter cognita per infuſionem charismatis infallibilitatis & luminis ſupernaturalis(quod ad modum habitus concipimus) immediatam impreſſionem ſed etiam actualiter cognita, de novo ingeſſerit quod ad conceptum formalem ſcil. & actualem recordationem; non vero quod ad impreſſionem ſpecierum intelligibilium: illas enim ſemel impreſſas putamus manere, & non ad modum coruſcationis accedere aut recedere. Et hac ratione ſatis ſalvatur autoritas ſcripturæ θεοπνευ-στε. Contra periculo exponitur, ſi dicamus cum* Cornà Lapide in 2 Timoth. 3. 16. *Non fuiſſe neceſſarium hiſtorias & moralia quæ antea &c. dedicerant, inſpirari & dictari à Spir. S. &c., nam (uti poſtea ſe explicat)* conceptum & memoriam eorum, quæ ſciebant, non iis ingeſſit Spir.S. *Sed malè: ſciebant quidem materialiter ſed non formaliter, ſeu ſub formali immediatæ revelationis divinæ: humanè ſciebant, non divinè: poterant ea obliviſci, in repetita conceptione, & ſcriptione eorũ, ut & in applicatione ad rem præſentem aberrare, hæſitare, dubitare. Rectius ergo & tutius ſe expreſſit Eſtius in commentar. ad loc.cit. 2. Timoth. 3.* Ita nimirum ut non ſolum ſententiæ, ſed & verba ſingula, & verborum ordo, ac tota diſpoſitio ſit à Deo, tanquam per ſemetipſum loquente aut ſcribente.

XXII. *An Euangeliſtæ omnes, qualis Barnabas, Titus, Timotheus, Sylvanus, Epaphroditus, &c. fuerint θεοπνευστοι & infallibiles?* Reſp. *Non video rationem hoc affirmandi. Hoc privilegio & charismate Apoſtoli ab illis diſtincti erant.*

XXIII. *Quid cenſendum de Luca & Marco?* Reſp. *Non video, cur de illis affirmandum non ſit, tanquam ſcriptoribus librorum Canonicorum. Quod enim dicitur illis dictata eſſe Euangelia ab Apoſtolis, ita ut tantum fuiſſent amanuenſes; nondum video ſatis probatum.*

XXIV. *Quid de amanuenſibus Prophetarum, aut Apoſtolorum, ex. gr.* Baruch, & Tertio, Roman. 16. 22. Reſp. *Sunt ex Pontificiis qui eos infallibiliter à Sp. S. directos volunt (vid.* commentatores ad Rom. 16.); *nec alienus videtur ab hac ſententia* Kelletus loc. cit. *Sed non video illos magis debuiſſe eſſe infallibiles, quam Librarios & Typographos, qui jam inde ab Apoſtolis uſque in hunc diem biblia Eccleſiis procurant.*

XXV. *An verba illa* Roman. 16. 22. *ſint autentica?* Reſp. *Quidni; quippe quæ Paulus inſeri & ſcribi juſſit.*

XXVI. *An fideles congregati* Actor. 12. 15. *fuerint infallibiles; & conſequenter ex dictis eorum tanquam autenticis argumentum Theologicum exſtrui poſſit?* Reſp. Neg.

XXVII. *An*

Digitized by Google

XXVII. *An scriptores sacri, nonnunquam inviti docuerint & scripserint.* R. *Videtur tale quid sensisse* Bened. Aretius commentar. in 2 Petr. 1. v. 21. *Si intelligantur proprio motu & instinctu non scripsisse, sed impulsi, tracti & acti à Sp. Dei; insuper si dicantur ante istam tractionem aut inspirationem noluisse: utique concedimus. Sin verò dicantur fuisse & mansisse nolentes atque inviti, cum jam moti essent à spiritu ad scribendum, & actu scriberent: absolutè* Negamus. *Nam gratia prima, seu habitus extraordinarius infallibilis Theologiæ ipsis divinitus infusus; eique accedens gratia secunda, hoc est, actualis raptus, agitatio, ductus, & compulsio Spir. S. fecit eos volentes & promptos: quamvis ante gratiam nolentes essent, aut in principio aliquando metus aut alia infirmitas eos minus promptos reddidisset. Confer* Iesa. 6. Ierem. 20. *coll. cum* Luc. 1. 1. 3. Galat. 6. 11. Iudæ v. 3. 2 Petr. 3. 15. *Sunt ergo cum distinctione explicanda loca illa, quæ forte objici possunt* 1 Corinth. 9. 16. Actor. 4. 20. *Haut aliter ac fideles & regeniti quivis suaviter & potenter compelluntur & trahuntur* Cantic. 1. 4. 2 Corinth. 5. 14. *& quasi non agere dicuntur* 2 Corinth. 12. *nec tamen inviti agunt, uti alibi explicatur, in controversiâ, de libero arbitrio, & de gratiâ conversionis, & vocationis efficacis. Et hâc ratione, distinguuntur* Θεόπνευστοι *scriptores à* Θεόκτοις *Prophetis, Bileamo scil. & similibus, in quibus invitis Deus subinde coruscat lumine extraordinario. Uti etiam distinguuntur à Pythonibus & pythonissis, energumenis, aliisque à diabolo actis.*

XXVIII. *An scriptores sacri intellexerint ea, quæ scripserunt?* Resp. Affi. *contra antiquos Montanistas apud* Epiphan. hæresi 48. *Sed de hâc quæstione alibi agendum*, in loc. comm. de Prophetiâ. *Interim videri poterit* Christoph. à Castro in proph. min. lib. 3. de verâ futurorum cognitione cap. 12. *& qui ex eo multa transcripsit,* Kelletus lib. cit. p. 80.

XXIX. *An ordinaria studia, inquisitiones, & præmeditationes fuerint necessariæ ad scribendum?* Resp. Neg. *Spiritus enim immediatè, extraordinario, & infallibiliter movebat ad scribendum, & scribenda inspirabat ac dictabat.* 2 Petr. 1. 21. *Confer* disp. de Prophetiâ.

DE INSOLVBILIBVS (VT VOCANT) SCRIPTURÆ,

R. IACOBO MIGRODIO, Aernemuda-Zeelãd. *Ad diem* 5. *Mart.* 1636.

VT *in omnibus scientiis, ita & in Theologia dubia & quasi ἄλυτα quædam humanæ mentis imbecillitati relicta videntur, cum Deo* (*ut nonnemo loquitur*) Scripturas ita temperare visum fuerit ut locis evidentioribus famem, obscurioribus fastidium detergeret. *Quibus tamen non obstantibus singuli fideles pro vero, unico, & αὐτοπίστῳ fidei divinæ principio eas habent, & infallibilem veritatem per omnes sententias, & voculas sparsam libenter agnoscunt, saltem implicitè; siquidem alicubi explicitè*

ratio-

rationem ejus videre & reddere non queant, ut sibi & aliis plenissimè satisfaciant: inertiæ, ignorantiæ, stupori, imperfectioni quique suæ hoc imputant, non Dei verbo, quod integrum, & sine macula, Psal. 19. *Nolumus tamen dicere ab hujus aut istius ἀλύτῳ solutione, & genuina conciliatione aberrare simul & semel omnes ac singulos fideles, qui una ætate vivunt: nedum omnes & singulos, qui à constituto scripturæ antiquo aut novo canone vixerunt & victuri sunt usque ad finem mundi.*

1. Τοπιφανῆ & ἐναντιοφανῆ non pauca ab omni ævo, etiam hodie, invenire sibi visi sunt, etiam studiosè conquisita jactârunt veræ religionis & scripturarum adversarii, quasi scil. sanę sobrięque rationi, aut universali experientiæ, aut veritati historiæ, & rei gestæ, aut pietati & honestati, aut sibi ipsis non raro repugnarent. Notæ sunt impiæ machinationes *Luciani*, *Porphyrii*, *Simplicii*, *Iuliani Apostatæ*, aliorumque ex Gentilibus, quibus se oppoſuerunt, antiquæ Ecclesiæ Doctores, *Origenes*, *Cyrillus Alexandrinus*, *Nazianzenus* &c. Non segniter etiam Iudæi insultârunt Scripturis N.T. ut imprimis videre est in virulentissimo scripto cui tit. *Nizachon*, ex quo excerpta quædam exhibuit & refutavit *Munsterus*, *ad Euangelium Matthæi Hebraicum*. Corruptas eas contendebant *R. Farrar* aliique Iudæi, cum quibus *Hugo Broughtonus* disputabat, ut ipse refert in *libello de Familia Christi*, anglicè edito in 4. Idem clamabant Hæretici *Marcionitæ*, *Manichæi*, aliique istius farinæ *August. de hæresibus cap.* 40. *Epiphan. hæres.* 42. & 66. Illorum βλασφήματα omnia auxit & superavit impurissimus impostor *Mahumed Alcoar.* v. coll. *cum* 1. ut hac occasione novum fidei principium novas revelationes, hominibus obtruderet, abominandum scil. & insanum suum Alcoranum, qui solus nunc Saracenis *verbum Dei κατ' ἐξοχὴν* appellatur. Enthusiastæ idem hoc saxum volvunt, ut imperfectione & ineptitudine verbi scripti evicta, homines ad verbum occultum, ad spiritum suum internum, & furores enthusiasticos detruderent atque adeo ab omnibus externis fidei pietatisque mediis abducerent, *Sebast. Francus in præf. ad paradoxa, & in libr. septem sigillorum per totum.*

2. Pontificii, qui alias divinitatem Scripturæ, & veritatem religionis Christianæ contra prædictos adversarios tueri se jactant, non veriti sunt armis & insignibus Atheorum, Gentilium, Iudæorum, Mahumetistarum, Enthusiastarum sibi aptatis propriam suam atque adeo totius Christianismi causam quantum in se est oppugnare, & hostibus suis prodere, partim ut suos à scripturę lectione absterrerent, partim ut Catholicis reformatis quasi per regulam falsi, necessitatem Chimæricarum traditionem & lar-

vati

vati ſui ſupremi & infallibilis magiſterii ac judicii in Eccleſiâ Romanâ oſtenderent. Longam injuriam, ut hic referam anguſtia chartæ non patitur, videatur *VVithakerus*, *Chamierus*, *Rivetus de Scriptura*, *Molinæus in novitate Papiſmi contra Cardinalem Perronum*, *Turretinus contra Cottonum*, *Meſſreſatus contra Ieſuitam Regourdum*, qui (priores tres latinè, poſteriores gallicè) cauſam Dei & verbi divini ita tutati ſunt, ut omnes ſani ſobriique facillimè videant Elymas & Bileamos illos cœcitate ac Spiritu contradictionis eſſe percuſſos. Nos ſepoſitis infinitis invectivis eorum in Scripturam, tantum loca quædam quæ depravata atque difficilia etiam Catholicis ſeu Orthodoxis nonnullis videntur, à contradictione & abſurditate vindicare conabimur. Conferat, qui vult. *diſp. noſtram de Atheiſmo. Galatinus de Arcanis Catholicæ verit. lib.* 1. *c.* 8. aſſerit ſcripturas Hebraicas à Iudæis non uno modo depravatas per traditiones Thalmudicas poſſe ac debere corrigi. Quod quidem non eſt tueri cauſam contra Iudæos, ſed turpiter prodere. *Maldonatus in Matth.* 1. 11. locum illum corruptum criticè reſtituit. *Cajetanus Commentar. in V. T.* notat hæc loca in Hebraicis, Chaldaicis, Græcis, Latinis eſſe corrupta, 2 *Chronic.* 5. *verſ. ult.* & 16. 1. 2 *Chron.* 22. 2. *Bellarminus de verbo Dei lib.* 2. *c.* 2. ait Hebræos Codices Mendoſos eſſe *Exod.* 2. 22. *Ieſ.* 9. 5. *Ier.* 23. 6. *Pſ.* 19. 8. *Pſ.* 22. 7. *Cardinalis Perronus in Reſponſ. ad Regem Magnæ Britanniæ lib.* 5. *c.* 6. Plurima collegit ex ſcripturis, quæ abſurda, ſcandaloſa, & contradictoria videntur. *Regourdus demonſtrat.* 2. objicit *Luc.* 3. 36. *Matth.* 27. 9. *Act.* 8. 26. *Act.* 7. 43. &c. *Cottonus in Genev. Plagiaria in præfat.* probat fontes Hebræos eſſe corruptos ex *Matth.* 2. 23. *Matth.* 5. 27. *Pſalm.* 19. & 22. & 96. *Deut.* 21. 23. *Gen.* 49. 10. *Zach.* 9. 11. &c. Ex omnibus loca *Pſalm.* 22. 2 *Paralipom.* 22. 2. *Matth.* 27. 9. *Luc.* 3. 36. *Actor.* 7. 14. *Actor.* 13. 20. & quidem pleraque judicio etiam noſtrorum ſatis difficilia, imo quaſi ἄλυτα viſa ſunt *Scalig. in* 1. *Elencho Chronologic. Iacob. Capell. in hiſtor ſacr. & profan. pag.* 35. 36. 37. *Beza* aliiſque infra citandis. Reliqua facilia ſunt ab interpretibus tam antiquis quam novis, & iis qui conciliatores Scripturæ ediderunt, (quales *Cumiranus*, *VVeſthamerus*, *Herm. Bodius*) jam ſatis explicata. Vid. etiam *Amama in Antibarb. Bibl.* & *Capellum in hiſt. ſacr. & prof.* paſſim; ſpeciatim *p.* 35. 36. & *p.* 129.

Contra iſta ἄλυτα & ἀπορφανῆ varia antidota, varios conciliandi aut interpretandi modos ſuppeditant. *Primò* nonnulli facilè rem expediri putant; ſi concederent ſcriptores ſacros memoriâ labi, aut in levioribus erraſſe potuiſſe. *Caſtellio in Dialogis. dial. de prædeſtinat.* 2. *Socin. de authoritate Scripturæ.* Tale quid de lapſu memoriæ B. Stephani *Act.* 7. habet *Beda*, *Rabanus*, *Melchior Canus lib.* 2. *locor. Theologic.* in fine; & de lapſu Matthæi Euangeliſtæ *cap.* 27. *v.* 9. *Beda in comment. ad locum*, *Auguſtinus lib.* 3. *de conſenſu Euan-* 3.

 geliſt.

geliſt. c. 7. & ſic cenſuerunt aliqui autores, & docti & Catholici, fatente *Maldonato in Math.* 27. 9. Sed rectè ibidem ut & *Corn. à Lapide* & *Zanchez in Actor.* 7. hanc opinionem repudiant. Hoc enim conceſſo, non video, quomodo Scripturæ authoritas ſatis defendi poſſit. *Secundo*: alii prætendunt Codices Hebræos & Græcos eſſe corruptos; & remedium à vulgata verſione, aut Eccleſiæ infallibili interpretatione repetendum. Sic Pontificii ſupra citati, quibus adde *Canum lib.* 2. *c.* 13. *Lindanum de optimo genere interpretandi*, *Iacobum Epiſc. Chriſto polit. præf. in Pſalmos* & reliquos iſtius commatis; quam tamen audaciam reprimunt ipſi Pontificii. *Bellarm. l.* 2. *de verbo Dei c.* 1. & 2. *Simeon Muis* Profeſſor Hebraicæ linguæ Pariſienſis *in commentar. in Pſalmos*, imprimis *diſſertatione præmiſſa tom.* 2. *Pſalm.* Vide & alios citatos à *Riveto cap.* 8. *Iſagoges ad ſcripturam.* A quibus nemo eorum diſcedit, quoties cum Atheis, Gentilibus, Iudæis, Mahumetiſtis pugnandum eſt. Vide *Dionyſ. Carthuſ. contra Alcoran.* & *Sectam Mahumeticam lib.* 1. *c.* 9. *Tertio*: ſunt qui aſſerunt in rebus præcisè ad ſalutem non neceſſariis, Spiritum Sanctum & Scriptores ſacros non loqui tam accuratè. Quam periculoſa & inſolens hæc interpretandi ratio, cœpimus oſtendere in *Therſite noſtro Heautontimor. ſect.* 3. *cap.* 2. *Quarto*: Alii concedunt librariorum culpâ paucula menda irrepſiſſe, & nunc etiam in textu originali cubare, quæ nulla M. SS. Codicum fide & collatione ſanari poſſint, ſed Criticâ illâ quâ abſque M. SS. ex ingenio & judicio ſtatui ſolet de genuina locorum lectione in bonis authoribus. Ita *Scaliger loco cit. Caſaubonus ad appar. Baronii num.* 28. *p.* 94. 95. edit. in 4. *Beza in Luc.* 3. & *Act.* 13. *Capellus loco cit. Bertramus in Lucubrat. Francothalenſibus ad Act.* 7. Quibus non obſcurè accedere videntur *Turretinus in Cottonum*, *Meſtreſatus in Regourdum*, *Amama in Antibarb. Biblico*, *Spanhemius in dubiis Euangelicis* nuper editis: dum argumenti Pontificiorum majorem negant, minorem verò concedunt aut tranſire permittunt. Capellus in hiſtor. ſacrâ & exoticâ *p.* 39. diſtinctione adhibitâ conjicit, *priores libros à Prophetis ſcriptos*, *à Prophetis confirmatos*, *& à librariorum mendis Eſdræ opera expurgatos, quam caſtigatiſſimos ad nos perveniſſe. Vltimos vero, quales libri Chronicorum, Eſdræ, Nehemiæ, deficientibus jam prophetis, fortaſſe minus correctos eſſe, non autorum nulla, ſed librariorum culpa.* *Quinto*: Alii, ut omnes fere tam antiqui quam recentiores interpretes, tum noſtri, tum Pontificii genuinis interpretationibus adhibitis aut quæſitis, locorum iſtorum authoritatem & integritatem vindicant; quibus nos adſtipulamur. Rationes noſtræ ſunt iſtæ. Loca illa non ſint deſperata nec dubia ἄλυτα, ut nonnulli ſibi perſuadent, & mox videbimus, & egregii quoque interpretes hactenus oſtenderunt. 2. Quia Deus verbum ſuum mirabili ſuâ providentia conſervavit:

Digitized by

vit: quod unum ex argumentis pro veritate religionis Christianæ hactenus adductis. Testatur universalis experientia nullam Tyrannidis violentiam, nullum sapientiæ mundanę astum hic unquam prævaluisse, licet omnem lapidem non moverint. Videantur *locor. commun. scriptores de autoritate scripturæ*; *& scriptores de Veritate religionis Christianæ contra Atheos, Gentiles* &c. Accedit testimonium & promissio Dei, *Matth.* 5. 18. 1 *Petr.* 1. *v.* 25. coll. cum 1 *Corinth.* 10. 11. *Rom.* 15. 4. *Math.* 28. 16. Promissionem autem illam extendimus etiam ad singulas scripturæ sententias & phrases. Nam quod literarum inversio, aut major minorve figura, aut terminationis ac scriptionis varietas objicitur, in quibus solis fere sudat tota Critica Masoretica, nihil essentiæ aut materiæ vocum præjudicat, non magis quam si quis Gallicè scribat *reine* aut *roine* & Belgicè **morgen** aut **mergen**/ &c. Sed aliud quid esset, si oratio affirmans in negantem aut vice versa, item una res disparata in aliam disparatam vel oppositam esset mutata. Tale quid accidisse strenuè negamus. 3. Siquidem textum alicubi corruptum fateri eumque emendare nobis liceat additione, detractione aut mutatione, tum sane nimis lata porta Atheis, Gentilibus, Iudæis, Enthusiastis, &c. aperitur, nec video quomodo autoritatem Scripturæ tueri possimus. Immo si tibi aut mihi, cum expedire me nequeo, hoc licet, cur non & alteri, atque itidem tertio, & sic in infinitum. 4. Si Critica illa licentia ex ingenio absque M.SS. Codicum authoritate emendandi semel concedatur, habebimus mox aut à curiosis, aut ab hæreticis (præsertim Socinianis) tot calidas conjecturas, conjectanea, verisimilia, suspiciones, dispunctiones, variantes lectiones, quot Plautus aliique boni authores annis aliquot nunc passi sunt, imo textus originalis definet tandem in chaos variarum lectionum, & concordiam discordem, qualis vulgatæ versionis, de quâ *Thomas Iamesius in libr.* cui tit. *Bellum Papale*, seu *Concordia discors*, &c. Tutius ergo sequimur optimorum & plurium antiquorum M.SS. Codicum fidem, ubi lectio variat. Hæc sit regula generalis Criticæ sacræ, extra quam non est evagandum. Facessat ergo hic audacior illa critica, quæ ex ingenio emendat, quam ne quidem in profanis autoribus æquo animo tulerunt moderatiores critici, inter quos *Lipsius in epistol.* 13. *& 15. centur.* 1. *ad Belgas.* Quidquid statuat criticorum Senatus de Manilio, Plauto, Petronio, Apuleio tam multa passis &c. deque libris conjecturarum, verisimilium &c. nos tamen secundum timorem & reverentiam *Iesa.* 66. *v.* 2. non cessabimus ingeminare, *procul ô procul este profani.* Placet nobis prudens illud monitum in Comment. Martyris & Wolphii ad 2 Reg. 8. 17. *Occurrunt sæpe obscura loca in iis Chronologiis, ad quæ conciliandæ non eo confugiendum puto, ut dicamus Codicem sacrum mendosum. Nam Deus qui pro sua mi-*

ſericordiâ voluit divinas literas nobis conſervatas, eas etiam integras, non corruptas conceſſit. Quamobrem ſi quando quoad numerum annorum, nos explicare minime valemus, fatenda eſt ignorantia, quâ laboramus. Et attendendum ſacras literas quãdoque tam concisè loqui, ut non facilè appareat unde ſupputatio incipienda ſit. Maneat itaque ſcriptura incorrupta, quæ ſi labefactetur in uno aut altero loco, in aliis quoque ſuſpecta erit. 5. Accedunt teſtimonia patrum contra prætenſam Scripturę corruptionem *Euſeb. Hiſtor. Eccleſiaſt. lib.* 5. *c.* 13. ſub finem. *Hieronymi, adver. Helvidium, & præfat. in Euangelia ad Damaſum. Auguſtin. Epiſtol. ad Hieronym.* (exſtat in *epiſt. Hieronym. edit.* Lugdun. apud Gryphium tom. 1:) & *contra Fauſtum Manicheum lib.* 32. *c.* 16. *& de civit. Dei l.* 15. 13. *Origen. lib.* 8. *in Ieſa. apud Hieronym. in c.* 6. *Ieſ.* ex recentioribus *Ioh. Iſaac in Lindanum* coll. cum *Tiberiade Butxorfii part.* 1. *cap.* 8. & 20. *Rivetum Iſagog. c.* 8. alioſq; Antagoniſtas Pontificior. *VVithakerũ, Chamierũ, Fr. Iuniũ &c.* quin & ipſum *Bellarm. l.* 2. *de verbo Dei c.* 2. quæ etiã dictis illis *ἀλύτοις* jure applicamus.

4. Solutionem dubiorum talem ſuppeditamus, in quâ acquieſcere malimus. *Pſalm.* 22. *v.* 17. כארי *kaari*, id eſt, *ſicut leo*. Quid *VVittakerus, Lubbertus, Iunius, Chamierus Bellarmino & Gretſero, Turretinus Cottono, Amama in Antibarbaro, Rivetus in Comment. in Pſ.* 22. reſponderint Pontificiis non repeto; Hoc tamen addo (ſalvo meliori judicio) me rationem non videre, quare Pontificiis concedendum ſit aliquod hic mendum irrepſiſſe in textum, ſive Iudæorum perfidia ſive librariorum culpâ. Legatur ſanè & maneat כארי ידי ורגלי *ſicut leo manus & pedes meos*, Oratio fluit & ſenſus ſatis conſtat, nulla hic contradictio, nullum abſurdum, non uno modo expedire nos poſſumus: aut enim ſuppleri poteſt cum Targum *ſicut Leo* נכתין *nachetin*, id eſt, *mordentes* quomodo Ellipſis verbi, 2 *Sam.* 8. 12. 1 *Reg.* 22. 36. & ſic *Auguſt. Epiſcop. Nebienſis in Pſalterio octo linguarum*, dicit conſtructionem eſſe defectivam, ſupplendum, *perforaverunt*; aut ſuppleri cum *R. Sel. Iarchi*: מריכים בפי ארי *medukim bephi ari*; aut cum *Aben-Ezra*, ut הקיפוני *hikkiphuni* jungatur עם ארי *ari* & exponatur *circumdederunt* vel *cinxerunt* (undique ſcilicet coarctârunt & conſtrinxerunt) *manus & pedes meos*, ita ut non ſit evaſio. Nulla enim neceſſitas cogit hunc textum exponere de transfixione propriè dicta: Aut, ut retineamus argumentum noſtrorum ex hoc loco contra Iudæos, (quod maximè mihi placet) dicemus verbum נקף *nakaph* ſignificare *percutere, pertundere, contundere, confringere*, ut *Kimchi in Lexico* exponit per שבר *ſchabar* & כרת *carat*. Vide *Ieſ.* 10. 30. & 24. 1. & 3. 24. *perfodere, perforare, pertundere*, quomodo *Iob.* 19. *v.* 26. ut idem quod נקב *nakab*: literæ enim ב & פ facile inter ſe permutantur, non tantum in dialecto Chaldaicâ, ſed in ipsâ linguâ Hebræâ: ita ſenſus eſſet: *perfoderunt, transfixerunt vel contuderunt veluti leo manus meas & pedes*

Digitized by Google

pedes meos, eâdem ſententiâ qua *Ieſ.* 38. 13. Metaphoram R. D. Kimchi in Comment. ad Pſal. 22. ſuis ita explicat: *velut leo qui fodit cauda ſua in ſylva.* Quidni potius dicamus, qui fodit, contundit, pertundit unguibus, & dentibus. Apud Chaldæos ſignificatione *percutiendi, contundendi* occurrunt in Targum *Pſalm.* 140. *v.* 6. 12. & 56. 14. *Ieſai.* 66. *v.* 3. *Philippus Aquinas* ex Iudæo factus Chriſtianus *in Dictionario in voce* נקף, obſervat לשון כריתה ושבירה, id eſt ſignificationem *exciſionis*, & *fractionis*. Ita non opus erit ſollicitare receptam lectionem כארי *kaari ſicut leo.* Atque hæc interpretatio ſatis aptè cum 70. gr. (quamvis ea non ſit nobis authentica) conciliatur: illi enim duabus vocibus utramque ſignificationem verbi נקף *nakab* expreſſerunt; στερέσχον quod eſt ex ſignificatione יקף *Iakaph*, & ὄρυξαν quod eſt ex נקב *nakab*. Non inſolens hoc ipſis, cum occurrit verbum unum diverſas admodum ſignificationes habens, & utraque textui aptari poſſe videtur, aut anceps ipſis viſa punctatio, aut alia rationalis cauſa ſubeſſet ipſorum judicio. Vide *Ieſ.* 61. *v.* 1. 2. collat. cum *Luc.* 4. 18. 19. & ibidem commentatores. Quod contra lectionem quæ nunc eſt in textu, objicit *Iohannes Iſaac contra Lindanum* accentum Atnach prohibere quo minus הקיפוני *hikkiphuni* cum כארי *kaari* conjungi poſſit *primo* refutatur ex inſpectis locis *Geneſ* 1. 1. *Pſalm.* 83. 13. & 119. 13. & 124. 3. 4. 5. 8. & 130. 2. & 8. *Ierem.* 7. 20. *Ezechiel* 6. 13. *Zephan.* 2. 1. *Ioſua* 3. 11. *Secundo*, valeret quidem contra pleroſque Iudæos qui alibi accentibus tanquam authenticis inſiſtunt, quamvis hic negligant; ſed nihil facit pro Pontificiis nec pro *Amama*, qui puncta vocalia & accentus Maſorethis aut aliis, non vero Scriptoribus θεοπνεύστοις attribuunt. Similiter altera ipſius objectio invalida eſt, quæ dicit literâ *Caph* nõ eſſe ſervilem, quia punctatur cum Kamets. Punctatio enim ſi à Maſorethis (uti eſt ipſorum ſententia) nihil nobis præjudicat. *Deinde* Kamets eſſe ab articulo præpoſitivo ה hic extruſo: eſt enim regula Grammatica articulum illum conjunctum voci inchoatæ ab א punctari per Kamets. Si quis dicat omnes interpretationes Chriſtianorum tam vernaculas quam latinas *foderunt. R.* retineant ſanè, ſed ut exprimat vocem *hikkiphuni* non vero כארי: Hæc enim nullo modo exponi poteſt *foderunt*, niſi contra communem omnium codicum conſenſum (excepto uno forte aut altero, quem vidiſſe ſe dicunt *R. Iacob Ben Chaim*, & *Iohannes Iſaac*: penes ipſos fides ſit) violentas manus ipſi textui injiciamus. Quidquid ſit ego malim textum originalem retinere, & cætera ἰσόχειν aut ignorantiam meam profiteri, ſiquidem interpretatio commoda non occurreret, quam nudæ interpretum authoritati, & teſtimonii *Ioh. Iſaac* ex Iudæo converſi Chriſtiani, ſed tunc Pontificii, fidem meam addicere. Doctiſſ. *Amama in Antibarb. Biblico p.* 723. 724. ex Iudæorum ſen-

tentia affirmat aut ſumit ſibi duas hypotheſes, quarum *prima* : non eſſe רֹ֣ כְּאֵרִי *Kaari* hic transferendum *ut Leo; altera* Maſoreticam lectionem marginalem fuiſſe כָּארוּ *karou ſoderunt* : Inde autem duas elicit theſes, quarum *prima* eſt ergo interpretandum *ſoderunt*, *altera* eſt Keri mariginale in textum reponendum à Chriſtianis ; atque adeo locum hunc ita à Iudæorum corruptione vindicandum. Nos zelum ejus pro fide Chriſtiana probamus; ſed ſcientiam & ſufficientem demonſtrationem non videmus. Quinam & ubi ſunt illi Iudæi quorum conſenſu hypotheſes illæ conceduntur ? Certe ex *commentariis Kimchi, & Aben Ezra, Sel. Iarchi* contrarium planè conſtat. De Keri Maſoretico in textum reponendo nefas ducimus. Abſit, abſit. Cujus & quantæ authoritatis ſint lectiones marginales (quas ipſi textui æquat & præfert *eod. libr.*) alibi diſquirimus, in *diſp. Quouſque ſe extendat autoritas ſcripturæ.* Quantæ autoritatis ſit tranſlatio græca, & quod non ſit 70. Interpr. ſed mixta ex multis, atque adeo in plurimis deficiat aut corrupta ſit, docent noſtri c. Pontificios, *Chamier. tom. 1. panſtrat. lib. 13. Rivetus Iſagog. c. 10. & 11.* Immo quid ni inſuper dubitare liceat, An non miſcella illa tranſlatio græca, in hoc aliiſque locis poſt tempora Apoſtolorum ab imperitis zelotis interpolata & efformata ſit ad textum gr. N. T. ubi loca illa ex V. T. citantur non ſemper ad literam, ſed paraphraſticè & cum expoſitione, idque per infallibilem ſpiritus Apoſtolici autoritatem. Summus inter Chriſtianos Rabbinus Ioh. Buxtorfius ſenior, Ioh. Iſaaci ſententiæ fere inſiſtens aliter Hebræum textum à corruptione defendit : cujus M. S. diatriben hic exhibeo, à Rev. & Cl. Henrico à Dieſt Theol. & Hebreæ linguæ tunc in illuſtri ſcholâ Harderovicenâ, nunc in Daventrienſi Profeſſore mihi liberaliter communicatam, poſtquam diſp. hanc meam editam vidiſſet. Lector utramque conferat, & judicet, utra certior ac tutior ſit, meane (in quâ adhuc maneo) an Buxtorfii : Sic ergo maximus ille Hebræus :

„ *Accuſantur Iudæi, quod hanc vocem corruperint. Cauſa accuſationis quod an-*
„*te Chriſtum natum aliter ſcripta ac lecta fuerit, unde & Interpretes primi Græci*
„*eam aliter verterunt, quàm nunc ad literam ea vox ſignificat. Nam* כְּאֵרִי *ut ho-*
„*die legitur*, eſt, ſicut Leo; *Græcorum tranſlatio eſt* ὤρυξαν foderunt.
„ *Hic quæritur utra genuina ſit? Pro Græca ab Interpretibus Chriſtianis concludi-*
„*tur, quaſi ipſorum tempore hæc corruptio, vel mutatio vocis nondum acciderit. Facta*
„*eſt iſta Græcorum* LXX. *verſio, annis* 280. *plus minus ante natum Chriſtum.*
„ *Inquirenda ergo mutationis origo, & verſionis græcæ ratio.* Primò, *quod* LXX.
„*Græci verterunt* ὤρυξαν, foderunt, *arguit, quòd in eo exemplari Hebræo, quo ipſi*
„*tunc uſi, ſcriptū fuerit abſque punctis vocalibus in textu* כארו, *quod legerunt* כְּאֵרִי

& deduxe-

„& deduxerunt à Radice כָּרָה fodere, *per Epentheſin literæ* א, *quales eſt in*
„וְקָאֵם & ſurget, & *in* וְרָאֵמָה & exaltabitur, Zach. 14. 10. Secundò, *ſic*
„*ſcriptum fuiſſe, teſtantur aperte Maſoretharum ſive Criticorum Hebræorum notæ*
„*marginales ad Biblia. Nam* R. Iacob ben Chajim in Maſorâ magnâ, *in or-*
„*dine literarum alphabetico* אר, *id eſt, earum vocum, quæ ab Aleph Reſch*
„*incipiunt, ad vocem* אָרִי, & *inde ad* כַּאֲרִי Pſalm. 22. *hanc adjecit gloſſam*: In
„aliquot libris emendatis reperi ſcriptum כארו, & lectum כארי. At
„quæſivi inter eas voces, quæ in fine ſcribuntur per ו, & leguntur per י,
„ſed non inveni illud כארו in earum numero, neque etiam in numero
„variarum lectionum inter Orientales & Occidentales; *Hæc ille. Hic R.*
„*Iacob vixit ante centum annos, nempe anno* 1500. *Chriſti, tempore Danielis*
„*Bombergi, primi Typographi Hebraici, qui ipſum ad correcturam Hebraicam aſ-*
„*ſumpſit, & ipſi author fuit, ut Biblia Hebraica cum Maſorâ magna & parva (id*
„*eſt notis criticis) in ordinem redigerat, & prælo committeret, quod etiam ab iſto fa-*
„*ctum. Teſtatur ergo hic Rabbi, ſe adhuc reperiſſe in quibuſdem libris manuſcriptis*
„כארו *per* ו *in fine, & vocem legendam in margine poſitam* כארי *per* י *in fine. Er-*
„*go inde uſque à Græcorum* LXX *tempore, iſta ſcriptio per* ו *in fine, quæ ſignifica-*
„*tum Græcis dedit verbi* ὄρυξαι, fodiendi, *alicubi in quibuſdam libris ad ſupe-*
„*rius ſeculum permanſit.*

„ *Et quidni etiam exſtet, ſi cui detur copia antiquiſſima exemplaria Bibliorum*
„*manuſcripta apud Iudæos inſpiciendi? Quod ſi nos Chriſtiani hujus Iudæi teſti-*
„*monium rectè ſuſcipimus ad probandũ, fuiſſe aliquando in textu Hebræo* כארו *per*
„ו *in fine, eodem & meliori jure recipiemus teſtimonia Chriſtianorum idem affir-*
„*mantium. Nam Iohannes Iſaac, qui fuit Lævita genere, ſed gratiâ Dei Chriſtia-*
„*nus, & Profeſſor Linguæ Hebraæ in Academiâ Colonienſi ſeculo ſuperiori, ſcri-*
„*bit in libro ſuo, cui titulus: Defenſio veritatis Hebraicæ contra Lindanum & c. lib.*
„2. *p.* 112. *his verbis*: Hoc idem ego Iohannes Iſaac ipsâ veritate & bonâ
„conſciẽtia teſtari poſſum, quod hujuſmodi Pſalterium apud avum meum
„viderim, ubi in textu ſcriptum erat, כארו & in margine כארי per י in fi-
„ne. *VVolfgangus Fabricius Capito, in Inſtitutionum ſuarum Hebraicarum lib.* 1.
„*literâ* H. 2. *ſcribit*: Atque ita (*de hac voce* כארו *loquitur*) in membranaceo
„ac vetuſtiſſimo libro, aſſcriptum margini olim vidimus, apud Vãgiones,
„indicante Matthæo Adriano, qui rogatus à me datâ operâ, hunc potiſſi-
„mùm locum inveſtigavit, & invenit facilè.

„ *Quærant & alii Chriſtiani, quibus facultas & occaſio inſpiciendi Iudæorum*
„*Bibliothecas datur, & ſine dubio adhuc invenient idem.*

„ Præterea *quod dicit author ſupradictus de vocibus, quæ in fine ſcribuntur per* ו,
„& *leguntur per* י, *earum* 41. *ſunt, ac enumerantur in Maſorâ circa principium li-*

„*bri*

„bri primi Samuelis. Quod etiam meminit Orientalium & Occidentalium, per eos „intelliguntur Iudæi in Babylonia, & in terra Israelis Hierosolymæ habitantes. Ba„bylonis erant Orientales; Hierosolymitani Occidentales: Illis præerat Rector R. Ia„cob ben Naphthali: his R. Aharon ben Aschar. Dissidebant autem inter se hi duo „in Orthographia & Prosodia vocum quarundam, id est, diversa ipsorum scriptione, „tam juxta literas, quàm vocales, ac ipsarum prolatione. Author Chronici, cujus „titulus, Zemach David, scribit, anno Christi 1027. dissipatas fuisse, & penitus „defecisse Academias in Babylonia. Paulo post illud tempus, dissidium lectionis „inter duos istos rectores fuit publicatum.

„ Tertiò, expresse notatum est in Masora textuali, quæ infra textum ascripta le„gitur ad vocem כְּאֲרִי Num. 24. 9. כָּרַע שָׁכַב כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ sicut leo ma„nus meas & pedes meos, Psal. 22. כָּאֲרִי scriptum est. Fuit ergo aliquando vox „ista scripta in textu כארי per ו quod septuaginta verterunt ὤρυξαν.

„ Quartò, ex nota Masoretica ad Psal. 22. manifestè liquet, vocem כָּאֲרִי ibi „habere significationem: verba nota Masoreticæ sunt כ׳ קָמְצִין כְּתָרֵי לְשַׁנַּיָּא Duo „sunt Kametzata in duplici significatione: Id est, vox כָּאֲרִי bis extat in bibliis cũ „camet ab initio sub כ scripta nempe semel hîc, & secundo Isa. 38. 13. ubi legitur: „Proponebam mihi usque ad mane; כָּאֲרִי sicut leo, sic confracturus est ossa mea. „Hic cum aperte leonem vox ista denotet, necessario consequitur ex priori annotati„one in Psal. 22. non sic, sed aliter significare. Quid autem aliud significare potest, „quam quod vox scripta כָּאֲרִי de qua præcedentes notæ loquuntur, denotat?

„ Quintò, Paraphrastes Chaldæus libri Psalmorum, & vocem scriptam, & vo„cem lectam, id est, כָּאֲרִי & כָּאֲרוֹ transtulit, inquiens: אַקְפוּנִי נָכְתִּין הֵיךְ כַּאֲרִיָא אִידֵי וְרַגְלֵי circumdederunt me, mordẽtes sicut leo manus me„as, & pedes meos. Hic quis dubitat, quod per verba נָכְתִּין כַּאֲרִיָא mordent „(sive lacerant) instar leonis, non respexerit ad vocem aliter scriptam & lectam, sc. „כָּאֲרִי כָּאֲרוֹ perfoderunt instar leonis? Quando autem hic Paraphrastes vi„xerit aut scripserit, non rectè constat. Ex stylo libri apparet, ipsum diu post Christi „tempora scripsisse: Est stylus impurus, syriasmum sæpe redolens, & etiam longis in„tervallis gravitatem Ionathams Prophetarum paraphrastis post se relinquens. Hoc „tamen ex eo non obscurè lucet, fuisse tunc temporis adhuc utramque vocem כארו & „כארי, in usu librorum, contra quam hodie est.

„ Ex his omnibus patet, fuisse primitus hanc vocem diversimodè lectam & scrip„tam, neque id sine mysterio. Nam Propheta David voce scriptâ factum, & faci„nus ipsum Iudæorum exprimere voluit, voce verò lectâ, facinoris qualitatem, rabiem

„rabiem sc. ipsorum, quâ furebant contra eum instar leonum fame rabiorum. Quâ „eâdem Metaphorâ, propter petulantiam & insolentiam appellat eos vitulos, pro„pter fortitudinem tauros, V. 13. propter atrocitatem ipsorum leones rapientes & „rugientes, V. 14. atque hic mox adjicit, eos manus & pedes ipsius persodisse in„star leonis, prædam lacerantis.

„ 6. Ac omninò, si in postremo isto versus membro non adsit verbum, oratio „plane hians & manca est. Et quidem verbum conveniens requiritur, nec Antece„dens cingendi, quod per duo Synonyma expressum, optimè toti corpori Davidis qua„drat, ibi repeti poterit, quod malè admodum manibus & pedibus applicaretur. Quis „enim sensus in his: circumdederunt me canes, cœtus maleficorum circumvenerunt, „inquam, ut leo manus meas & pedes meos? An leonis est cingere manus & pedes „prædæ? An potius morsu persodere & lacerare pedes prædæ? quod vox scripta „כארו indicavit, qua citra opem alienam perfectam exhibet sententiam. Quod si „ergo per superiora testimonia aliquando fuit in textu scriptum כָּאֲרוּ: & lectum „כָּאֲרִי, malè in Bibliis Regiis Antverpiensibus in textu scriptum est כָּאֲרוּ & „puncto in ' posito, indicata lectio in margine perversè posita כָּאֲרוֹ. Hæc enim in „textum reponenda; Altera margine adscribenda fuisset.

„ Quæritur itaque primò, quando, & secundò, quare vox כָּאֲרוּ scripta in textu, „ex eo exclusa sit, & vox כָּאֲרִי ex margine in textum substituta?

De primo. Verisimile est, post mortem & passionem Christi vocem כָּאֲרוּ ex „textu exulare & excludi cœpisse, quod nimis manifestè passionis Christi partem il„lam, qua manus & pedes ejus perfossi fuerunt, confirmaret. Ad eam obscuran„dam Vox כָּאֲרִי magno suffragio Iudæorum ex margine arrepta, & in textum insita „fuit. Sic certè Masoretharum tempore, qui ad minimum sexto post Christum secu„lo, si Eliæ Levitæ credendum, vixerunt, & suum opus elaborarunt, ex communi„bus exemplaribus abfuit, quando de voce כָּאֲרִי in textu scripta notarunt, eam „quater reperiri, bis cum ¯, & bis cum ˙ sc. sub præfixa litera ב. Cum ¯ quidem, „Num. 24. 9. & Ezech. 22. 25. Cum ˙ Iesa. 38. 13. & Psalm. 22. 17. ac si suis„set vox diversæ lectionis, sine dubio id quoque annotassent, ut in omnibus aliis etiam „minimis, quæ diversitatem lectionis haberent, fecerunt. Sed nihil tale in hac voce fa„ctum, unde R. Iacob ben Chajim supra dixit, se eam inter voces diversæ lectionis „& scriptionis, quæ sc. scribuntur per ו in fine, & leguntur per י in fine, non invenisse. „Quod si etiã in textu scripta fuisset per י & lecta per ו, ut biblia Antwerpiensia po„nunt, tunc debuissent notari inter eas voces, quæ scribuntur in fine per י & leguntur „per ו quorũ 24. sunt, & enumerãtur in Masora magna, in litera jod. Sed nec inter eas „voces est. Vnde colligitur, Masorethas suo tempore in hac voce diversitatem lectionis

Digitized by Google

„nullam obſervaſſe, ac ſimpliciter in textu reperiſſe per ' ſcriptam.

„ Ad ſecundum *dicitur*, *vel ex imperitia*, *vel ex malitia Iudæorum vocem* „בָּאֹרוֹ *excluſam eſſe.*

„ *Ex imperitiâ & incuriâ, quòd plerique librorum ſcribæ in Maſorâ eſſent impe-*
„*riti, & neſciverint diſcrimen inter voces variæ ſcriptionis & lectionis, id eſt, inter*
„*eas, quæ aliter in textu ſcriptæ, & aliter in margine legendæ notatæ fuerunt, pa-*
„*rum intereſſe exiſtimantes, utrum hanc vel illam in textu ſcriberent.*

„ *Ex malitia, ut myſterium crucifixionis Chriſti apertiſſimè à Davide prædi-*
„*ctum obſcurarent. At verò ex malitia & induſtria id factum minimè eſſe docet*
„*conſenſus omnium librorum Hebraicorum, in quibus præceptum Dei*, Deut. 4. 2.
„*de non addendo vel detrahendo aliquid tanti ſit, ut vel mille mortibus illud factum*
„*expiandum ducant, vel mundum ob unius literæ corruptionem vel ſublationem rui-*
„*turum credant. Si verò aliqua clandeſtina malitia ſcribarum hîc acciderit, eam*
„*Deus per magnos viros ex ipſiſmet Iudæis detectam voluit, quorum teſtimonia ſu-*
„*pra ſunt allata. Et ſi hanc vocem* בָּאֹרוֹ *ex malitia ſuſtulerunt, quare etiam non*
„*ſuſtulerunt verſum ejuſdem* Pſalm. 19. *de partitione veſtimentorum & projectio-*
„*ne ſortium ſuper eâ, quo certè loco non minus premuntur, quam voce* בָּאֹרוֹ ? *qua-*
„*re etiam quàm plurima alia de Chriſto loca non minus evidentia corrupernnt ? Sed*
„*de hac quæſtione ſuprema videatur* Ioh. Iſaac contra Lindanum, *& alii Theo-*
„*logi Chriſtianorum qui prolixè de hac re ſcripſerunt.*

„ 7. *Huc refer interpretamentum Aquilæ, viri exquiſita peritia, & ſingulari in-*
„*duſtria, qui floruit ſub Imperatore Ælio Adriano, ac verſionem ſuam edidit, vix-*
„*dum exacto centeſimo à Chriſti aſcenſione anno. Ille, inquam, reddit* ἤσχυναν,
„*verbo pluralis numeri : ex quo apertiſſimè* באר *eum quoque reperiſſe in bibliis*
„*Hebraicis liquet, non ſolum* בארי.

„ *Alioquin haud dubiè non verbum, ſed nomen duntaxat, ſibi uſurpandum judi-*
„*caſſet. Sic enim ipſum commendat Hieronymus : Aquila homo eruditiſſimus lin-*
„*guæ Hebrææ, & verbum de verbo exprimens. Differt tamen ipſius & LXX ver-*
„*ſio. Sed* lxx *melius explicarunt per verbum* Hebræum בָּרָה foderunt, *& per e-*
„*pentheſin* א *interpoſitum.*

„ *Videamus ergo, cur ipſe reddiderit* ἤσχυναν, *id eſt*, tupiter tractarunt *ſeu* fœ-
„darunt. *Putavit ergo radicem eſſe* כור *&* א *loco* ו *ut ſæpè.* Hoc *verbum cum*
„*nuſpiam reperiſſet, ſciretque linguam Syram* Hebrææ *propaginem eſſe,* א *radicale*
„*cenſere maluit, & verbum* כאר *deinceps apud Syros veſtigavit, ubi deprehendit*
„*illud* ἐντρυφᾶν *vel* διασχύνειν *ſignificationem obtinere. Quare* באר *ex idiomate*
„*Syriaco reddidit* ἤσχυναν, *id eſt*, turpiter tractarunt *ſeu* fœdarunt.

„ *Etſi autem* LXX. *melius verterint, illeque à vera vocis ſignificatione receſſerit,*
„*non tamen aſpernari illam debemus, imo potius grata memoria proſequenda & reti-*
nenda

„nenda ; velut eximium teſtimonium , & ad rei ipſius immotam veritatem , & ad „textus Hebraici illibatam ſinceritatem aſſerendam.

Argumenta duo video inſuper huic ſententiæ opponi: *Vnum* eſt ferè commune omnibus Theologis , quia in N. T. *Math.* 27. citatur ἄρτιξαν, quod *Hebr.* eſt כרו. Alterum eſt eorum qui nimiam קרי & כתיב Maſoretici, ſeu marginalis lectionis conſcientiam habent. Ad *prius* reſpondetur , citationes locorum ex V.T. in N.T. nihil præjudicare textui Hebræo, nec facere ut ab Hebræo fonte diſcordans tranſlatio græca κατὰ τὸ ῥητὸν cum hebræo conveniat. Videantur *Fr. Iunii parallela ſacra*, & *Ioh. Druſii annot.* Ad *poſterius* reſpondetur, Maſoræ marginales lectiones non eſſe nobis autenticas. Confer *diſp. præced. Quouſque ſe extendat autoritas* &c.

Inſolubile 2. *Paralip.* 22. *v.* 2. Achazia dicitur fuiſſe annorum XLII. cum regnare cœpit ; cum tamen pater ejus Ioram *cap. præced.* dicatur XXXII. ætatis anno cœpiſſe regnare , & regnaſſe VIII. annos. Sunt qui nodum rumpunt non ſolvunt , dicentes eſſe mendum in textu, ut *Scaliger*, *Cajetanus*, *Torniellus*, *Salianus*, *Petavius*. Omiſſis aliorum conjecturis (quas vide apud *Henricum Philippum Theologum Ieſuitam in accurato Exam. chronolog. V.T. p.* 141. & illa *Capelli p.* 159. de anno 42. æræ Samaritanę, recipimus interpretationem Lyrani ex Hieronymo. Regnaſſe ſcil. Ioramum XX. annos ſupra illos VIII. Horum autem tantum *cap.* 21. mentionem fieri, quia illis ſatis bene regnavit , antequam ab uxore ad idololatriam pertraheretur. Reliquis XX. regnavit & non regnavit, unde tanquam inglorius ſepulchris Regum non fuit illatus 2 *Paral.* 21. *verſ. ult.* tum vel quia non ita bene regnabat , vel potius quia cum illo ac pro illo regnavit ac negotia regni adminiſtravit filius Achazia.

Inſolubile 3. Hinc etiam dependet conciliatio 2 *Reg.* 8. 26. cum 2 *Paralip.* 22. 2. Ibi dicitur XXII. anno cœpiſſe regnare ſcil. nomine patris , ita ut ſumma rerum eſſet penes Achaziam , patri vero inepto aut ſecuro dignitas & titulus relinqueretur. Hic vero dicitur cœpiſſe regnare anno XLII. ſcilicet poſt mortem patris (de quâ *cap. præced.*) tum enim ſolus & ſuo nomine regnavit & quidem annum unum. Habet etiam utramque hanc conciliationem *Vatablus*. Vident ergo Pontificii ne ſuis quidem hunc nodum fuiſſe ἄλυτον.

Inſolubile 4. *Math.* 27. *v.* 9. Varias conciliationes vide apud *Maldonatum in Math.* 27. & *Glaſſium lib.* 1. *Philolog. Sacra tract.* 2. *p.* 189. Sed nos omnibus aliis omiſſis, à difficultate loci hujus ſatis pulchrè nos expedimus , dicentes *Zachariam* vocari *Ieremiam*, quomodo ſacerdos *Iojada* vocatur *Barachia Math.* 23. 35. qui tamen nunquam ſic vocatur in V. T. eodem enim redit ſive dicas *Exaltator Dei* , *exaltatio Dei* (*Ieremia*) ſive *Memorator Dei*, *memo-*

ratio Dei (*Zacharia*) ſicuti idem ſunt Nathanael, Theodorus, Dorotheus, Deodatus, Godtgaetus; & in Sacris idem eſt *Iehoachaz*, cum *Achazia* & *Azaria* 2 *Paralip.* 21. 17. & 22. 1. 6. *Iochanan* cum *Ioachaz*. 1 *Paralip.* 3. 15. 2 *Reg.* 23. 30. 34. *Eliſchama* cum *Eliſchuah.* 1 *Paral.* 3. 6. 2 *Sam.* 5. 15. *Azariah* cum *Vzzia* 1 *Paralip.* 3. 12. 2 *Reg.* 15. 30. Vide & *Geneſ.* 46. *v.* 10. 11. coll. cum 1 *Chronic.* 4. *v.* 24. 13., & alia quam plurima 1 Paralipom. 3. coll. cum locis concordantibus. Confer & commentaria *VVilleti in Geneſ.* 46. *v.* 10. ubi de ſynonymis propriis, ſeu variatione nominum.

7. *Inſolubile.* 5. *Luc.* 3. 36. dicendum *Cainan* citari ex verſione Helleniſtica; quæ *Geneſ.* 10. & 11. & 1 *Paralip.* 1. 18. inter *Arphachſad* & *Salah* ponit *Cainan.* Cur autem ab illis hoc factum diſquirendum relinquitur. Vide *Fr. Iunii analyſin in Geneſ.* 11. Modo conſtet exemplaria tranſlationis gr. V. T. & exemplaria N. T. cum paraphraſte Syro & Arabe, & commentatoribus antiquis ita habere: Nam unum exemplar, quod vidit *Beza*, non poteſt lectionem conſtituere, aut veterem lectionem & textum movere: Si tam periculoſa Critica ſemel admittatur, jam ſexcenta loca eadem facilitate mutari poſſent. Sed dices cur errorem 70. Interp. ſuum fecit Lucas? Siquidem error ſit, ſaltem ſuum non fecit, cum citat integrum illum contextum: citando enim nec improbat nec approbat verſionis παρεγράμματα, nec ἀκριβειαν ejus ex profeſſo ad examen revocavit ne homines verſioni illi & ſecundum eam genealogiæ aſſuetos initio turbaret. Suffecit illi ad probationem genealogiæ Chriſti loca Biblica citaſſe ex verſione vulgata, maximè omnium nota & recepta, imprimis à Διασπορᾷ illâ Iudaicâ Alexandrinâ, quam eâ uſam fuiſſe teſtis eſt *Scaliger in notis ad N. T.* Porro verſionem illam à ſcriptoribus N. T. ſuo loco relictâ, & ex eâ omnia fere loca de verbo ad verbum ita citata (quamvis ſæpe tam doctè aut accuratè Hebraicam veritatem non exprimeret) nimis notum eſt. Inſtituto & ſcopo illorum hoc ſufficiebat, legatur modo epiſtola ad Hebræos coll. cum locis parallelis V. T. Confer *Parallela Fr. Iunii.* Non fuiſſe autem hoc ἄλυτον crediderunt ipſi Pontificii, dum varios conciliandi modos excogitârunt; inter alios *Torniellus in Annalibus Arphachſad dicitur genuiſſe Salæ* (ſcilicet Geneſ. 10. & 11. in textu Hebr.) *quia genuit Cainan, in cujus lumbis erat Salah*, ſicut Mat. 18. *Ioram dicitur genuiſſe Oziam.* Aliæ Pontificiorum Doctorum conjecturæ complures referuntur ab *Henrico Philippo in accur. Exam. Chronolog. V. T. in Geneſ. cap.* 11. *quæſt.* 1. Confer & *Glaſſium lib. cit. p.* 196.

8. *Inſolubile.* 6. *Actor.* 7. 14. cum *Gen.* 46. 27. non pugnare ipſi Pontificii contendunt & varias conciliationes adferunt, quas vide apud *Zanchez commen-*

tar. in Acta; apud Pererium & à Lapide comment. in Geneſin & in Acta. Ex omnibus quas referunt hæc tutior videtur: Stephanum citaſſe ex verſione 70. quæ numerum illum habet; atque adeo hic ut & ſupra ad *Luc.*3.36. valere regulam Hieronymi in tradit. Hebr. in Geneſin: *Vbicunque Apoſtoli ad populum loquuntur his plerunque teſtimoniis abuti, quæ erant gentibus divulgata.* Hanc conciliationem Hyeronymi & Lyrani probat *Corn. à Lapide commentar: in Acta & Geneſin*: & *Zanchez ad Act.*7.14. *pag.* 148. Quare autem 70. Interpr. numerum illum auxerint, pluribus ibid. explicant. Sed & altera conciliatio adfertur à noſtris, non loqui Stephanum & Moſen de eodem; & per conſequens non eſſe repugnantiam. Moſes enim Catalogum texit omnium eorum, qui ex femore Iacob egreſſi erant *verſ.* 26. quamvis tum actu Ægyptum cum illo non ingrederentur (ut Ioſeph, Ephraim, Manaſſe) immo nonnulli nondum nati eſſent (ut Hezron & Hamob filii Pharez v.11.) Numerum illum habent omnes Codices Hebræi *Geneſ.*46. cum paraphraſibus Chaldaicis, Arabicâ, vulgatâ latinâ, & ipſi 70. Interpr. *Deuter.* 10. 22. ubi eſt repetitio hujus hiſtoriæ, & *Ioſephus antiquit. lib.* 2. *cap.* 4. Stephanus vero πᾶσαν συγγενείαν Iacobi recenſet, prout deſcribitur à Moſe, & non tantum prout ſumma ejus ſubducitur *Geneſ.*46.27. additis ſcil. quinque ad iſtam ſummam, hâc ratione: & detracto uno Iacobo ſcil., idque hâc ratione

Conſtabat familia Iacobi *Geneſ.*30.&46.	Iacob	1	Iſſachar	5	Ioſeph	3
	Ruben	5	Zabulon	4	Benjamin	11
	Simeon	7	Dina	1	Dan	2
	Levi	4	Gad	8	Nephtali	5
	Iuda	6	Aſer	8		
					Summa	70

Geneſ. 26.27. *Deuteron.* 10.22.ubi gr. Interpr. eundem numerum habent. Si dicatur proto-martyr Stephanus annumeraſſe quatuor uxores filiorum Iacobi ante recenſitas, & Her cum Onam filios Iudæ mortuos in Canaan, omiſiſſe autem Iacobum totius familiæ caput (qui à συγγενείᾳ ſuâ exſerte diſtinguitur *Actor.*7.v.14.): habetur conciliatio, ut ſcil. intelligatur enumeratio familię hic repetita à Stephano, non qualis erat, cum n Ægyptum deſcenderet, ſed prout à Moſe deſcripta fuerat *Geneſ.* 30. & 46. Atque hæc eſt *Epiphanii*, quam amplectitur *Fr. Iunius in ſuâ analyſi in Geneſin*; nec ab eâ alienus eſt *Rivetus exercit.* 149. *in Geneſin.* Sed difficile eſt explicare, quomodo familia ita enumerata dicatur evocata eſſe à Ioſepho, ut venerit in Ægyptum. Quid ſi ergo dicatur cum *Zanchez*

in Actor. 7. *Lucam* ex translatione græca citasse textum *Genes.* 46. 27. quomodo ad *Lucæ* 3. de *Cainan* plerique respondent. Quidquid sit *vers.* 14. *Actor.* 7. à mendo defendunt post antiquos & recentiores plerosque interpretes *Zanchet* & *à Lapide*; qui posterior *commentar. in Genes.* 46. utramque numerationem conciliat: idem facit *Salianus in annalibus ad ann.* M. 2529. Ita ut hic ex eorum sententia nullum sit ἄλυτον, propter quod hasta nobis abjicienda & ad oraculum Papæ confugiendum.

Insolub. 7. *Actor.* 13. 20. cum 1 *Reg.* 6. 5. expeditissima conciliandi ratio mihi semper visa est *Bedæ*, *Glossæ ordinariæ*, *Lyrani*, *Hugonis*, *Carthusiani*, *Salmeronis*, *Genebrardi in Chronico*, quam amplectuntur Iesuitæ *Zanchet* & *à Lapide*. Annos scil. hic numerari non Iudicum, sed qui præcesserunt Iudices, à nato Isaaco usque ad divisionem terræ, qui inde supputantur (*Actor.* 7. 6.) usque ad exitum ex Ægypto 400. quibus si addas 40. annos in deserto, & 10. aut 8. aut 12. in debellandis Cananitis, habemus ὡς ἔτη τετρακόσια καὶ πεντήκοντα numero rotundo ex more scripturæ expressa; Ita ut numerus annorum non sit conjungendus cum ἔδωκε κριτάς, sed cum μετὰ ταῦτα ut sit sensus; *Et post ea* (de quibus *vers.* 17. 18. 19.) *quadringentis & quinquaginta annis*. Notamus hic ἐν παρόδῳ, Syrum & Arabem interpretes omittere ἐν μετὰ ταῦτα, consequenter egregiam hanc interpretationem submovere. Cum ergo in locis ex N. T. nunc allatis & gr. codices & interpretes Arabs & Syrus, etiam Æthiopicus & Hebræus, *Matth.* 27. 9. (ubi tamen Syrus dissentit) ita legant, & nulla necessitas, nullum Pontificiorum argumentum ad corruptionem textus nos compellat; imprimis cum vel soli Pontificii tam egregias interpretationes nobis suggerant, in quibus & illi & nos pariter acquiescimus, atque adversariis Iudæis, Mahumetistis, Atheis, Enthusiastis, satis feliciter os obturamus, quid restat quam ut posthabita infelici ac periculosa nimis Critica, argumenti istius,

Quod mendis aliquot corruptum est, quod absurdis & contradictionibus ἀλύτοις aliquot laborat, aut saltem quod ad nos nostramque intelligentiam, iis laborare videtur; illud non potest nos sapientes reddere ad salutem, neque est canon fidei:

Sed scriptura talis est, Ergo &c.

Et majorem & minorem intrepidè negemus: ac porro Pontificiis accinamus illud Irenæi adv. hær. l. 3. c. 2. Hæretici *repugnant & resistunt saluti suæ, cum enim ex scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum scripturarum, quasi non rectè habeant, neque sint ex authoritate, & quia variè sint dicta, & quia non possit ex his inveniri veritas ab his qui nesciant traditionem: non enim per literas traditam illam, sed per vivam vocem.*

Addimus hic sententiam *Iohannis Andreæ, Mauri, Sacerdotis olim in ecclesia Ro-*

ſia Romana ex legiſperito Mahumedano Valentiæ anno 1487. converſi, qui cap. 10. p. 229. *confuſionis ſectæ Mahumedicæ ex Italico in latinum converſæ per Iohannem Lauterbach in Noſcovviz anno* 1595, omnes Mahumediſtas contendentes vetus & novum teſtamentum eſſe corruptum,& aliud fuiſſe „tempore Moyſis & Ieſu Chriſti, dupliciter convincit: *Primo* dicendo, *ni-* „*hil eſſe in V.T. immutatum aut perverſum, & idem eſſe hodie, quod ſub Moſe &* „*Prophetis uſque ad I. Chriſtum, poſt quem Chriſtiani planè eundem librum ha-* „*buerunt, ne uno quidem titulo omiſſo. Scis autem*, inquit, *à Iudæis Chriſtianos* „*diſſentire. Si ergo Iudæi corrupiſſent aut intervertiſſent ſanctam ſcripturam,non u-* „*na & eadem ſemper apud Iudæos hucuſque permanſiſſet. Scriptura autem divina* „*nunquam perditur, ut libri* Zunæ Mahumedicæ, *de quibus egimus ſupra cap.* „*tertio. Secundo, tempore Mahumetis jam anni ſexcenti effluxerant, quibus lex* „*Chriſtiana toti mundo innotuerat, & unio facta fuerat Teſtamenti veteris & novi,* „*id eſt, figuræ & figurati, quæ ita bene coïerunt, ut una & eadem res eſſe videretur.* „*Quia etiam à Deo Mahometi tum revelatum, eam ſcripturam eſſe bonam & ve-* „*ram, omnino in veritate nativa permanſit, & hodie talis eſt. Quod ſi Mahometis* „*ætate aliqua accidiſſet immutatio, Deus illi dubio procul indicaſſet errores. Ergo* „*nihil agis Maure cum toto tuorum cœtu, alias qui duos integros teſtes producit, vi-* „*ctoriam certam conſequitur, mali autem reprobantur. Cumque Deus Mahometem* „*juberet Iudæos & Chriſtianos de ſcripturis conſulere,veræ & integræ erant illorum* „*ſcripturæ, ſicut inviolatæ ad hoc uſque tempus propagatæ ſunt. Cede ergo veritati,* „*& Alcorani contrarietates à nobis enumeratas agnoſce.*

COROLLARIVM.

INfeliciter ex *epiſt. ad Philemon. v.* 5. fidem in Sanctos, & eorundem invocationem diſtinct. adhibitâ colligit *Corn. A Lapide in commentar.* Nam, ut præteream ſolutionem quam *Carthuſianus*, *Cajetanus*, *Iſidorus Clarius* aliique Pontificii in commentar. non obſcurè ſuppeditant, eſt hic figura quam *Hermogenes* vocat *Chiaſmum* & *Photius in Myriobiblo* ſeu *bibliotheca cod.* CC XLVI. σχῆμα χιαστὸν. Quem vide; & imprimis *Cujacium*, qui plurima ex Iure civili & bonis authoribus obſervat *lib.* 14. *Obſervat. cap.* 24. Exemplum ejuſdem ſchematis occurrit *Math.* 12. *v.* 22. ut ibi annotavit *Caſaubon. in notis ad* N. T. Hinc eſt quod Syrus interpres hic ita verterit: הימנותך וחובא *haimonutoch vechoubo*,id eſt, *fidem tuam & charitatem*, præmittens fidem charitati,cum alioquin in Græco ſit τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν. Eundem ordinem cum Syro ſervat Arabs.

DE

Digitized by Google

DE SYMBOLO APOSTOLICO.

Resp. IOHANNE ALMELOVEEN, Vltrajectino.

Ad diem 26. *Martii* 1636.

NIhil magis familiare Symbolo Apostolico; de ejus ergo origine & autoritate aliquid certi tenendum. Cum autem videamus non omnes idem hic sentire, aut satis accuratè mentem suam explicare, operæ pretium facturos nos arbitramur si in gratiam Theologiæ candidatorum rem ipsam paucis aphorismis complectamur.

1. SYmbolum definit Gerson in Compend. Theolog. tract. 1. *omnium credendorum ad salutem spectantium compendiosam collectionem.* De Origine vocis disceptatur. Συμβολὴ & σύμβολον differunt, ut genere & terminatione sic etiam significatione, monente *Casaubono ad Athenæum lib.* 3. *c.* 31. Et *Math. Martinio in Etymologico.* Hæc vocis affinitas in errorē impulit *Ruffinum loco infra cit.* & *Budæum in Commentariis linguæ græcæ*, qui Symbolum ait significare *fidem* propter scil. collationem, & tamen nullum græcum autorem pro hac significatione adducit. Symbolon deducit Gabriel Biel in dist. 25. qu. unica art. 1. lib. 3. *à sin quod est con & bolos particula vel morsellus, quasi particularum collectio: nam quilibet Apostolorum particulam aliquam quasi bolum suum apposuit.* Alii deducunt à σὺν & βολὴ, id est, sententia quasi collectio sententiarum; hanc etymologiam *Altenstaig in Dictionario Theolog.* attribuit Bonaventuræ. Si quis conjecturę locus, dicitur Symbolum, quia est nota, signum & tessera Christianisini: aut metonymicè ita dicitur ab ipso baptismi signo & pacto *Vide Chrysologi homil.* 62. *& Chrisost. homil. ad Neophytum tom.* 5. *&* Gersonē *in compend. Theol. de art. fid. tom.* 2.

2. Ex collatione antiquissimorum patrum & scriptorum, qui 4. 5, 6. & sequentibus sæculis vixerunt colligimus duplex esse distinguēdum Symbolum: quæ distinctio neglecta aut non animadversa confusionem & errorem omnem perperit. Prius Symbolum est explicatione brevius, usu antiquius, authoritate & Catholicismo majus, cum ipsa baptismi institutione receptum, & una cum administratione baptismi jam inde ab Apostolorum temporibus usurpatum eique perpetuo & ἀχωρίστως connexum, origine immediatè divinum, atque adeo αὐτόθιστον & authenticum, regula norma & principium fidei quippe pars Scripturæ Canonicæ. Est autē illud quod

Digitized by Google

quod habetur Math. 28. v. 19. *Ite & docete (μαθητεύσατε) omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, filii & Spiritus sancti.* Symbolum hoc à Christo institutum, ab Apostolis propagatum est nudum fundamentum. Alterum Symbolum est illud, quod nunc habemus tot articulis tanquam ornamentis successivè vestitum, sed aliis & quidem incertis autoribus; quibus æqualis authoritas cum Christo & Apostolis neutiquam tribuenda.

De priori simplicissimo & brevissimo Symbolo non verò de posteriori necessario intelligendi sunt patres cum dicunt regulam fidei à Christo institutam, cum mitteret Apostolos in mundum ut *docerent nationes tinguendas in patrem, filium & Spiritum* S. Tertullianus de præscript. c. 14. & 20. *accepisse nos regulam veritatis per baptismum.* Irenæus lib. 1. cap. 2. *Habere nos confessionem fidei per ipsam baptismi traditionem. Basilius seu author libri de Spir. S. lib. 1. c. 2.* Et sic Gennadius Massilienſis orditur libr. de dogmatibus Ecclesiasticis: *Credimus*, inquit, *unum esse Deum patrem & filium, & Spiritum Sanctum.* Vbi notat Elmenhorstius: *Exorditur à communi regulâ fidei quam velut fundamentum omnibus hæresibus opponit.* Et citat. ibid. *Nazianzen. de Fide Orat. 49. Socratem Histor. Eccles. lib. 2. cap. 25. Tertullian. de virgin. velandis cap. 1. Guitmundum de Trinitate tom. 4. Bibl. patrum. Augustin. Hipp. Eccles. Episcopum tom. 3. de Fide & Symbolo cap. 1. de tempore serm. CXCV. & CXXV. Iohan. Damascen. de Fide Orthodox. lib. 1. cap. 8. Gregor. PP. in decretis part. 1. tit. 1. Athanas. in exposit. Fidei fol. 394. & seqq. Concilium Constantinopol. II. cap. 7. Concil. Toletanum 1. cap. 21. Concil. Toletan. 4. cap. 1. Concil. Lateran. cap. 1. Isidorum Hispalensem de off. Ecclesiastic. lib. II. cap. XXIII. Autorem de Fide ad Petrum Diaconum cap. 1. apud Augustin. tom. 3. Victorem in exposit. Fidei tom. V. Bibliothec. patrum fol. 457. fol. 457. Fulgentium ad Trasimundum regem lib. 3. fol. 54. Ferrandum Diaconum paranet. ad Reginum fol. 1893. in Append. Biblioth. patrum. Edictum Iustiniani Imp. de fide tom. 1. Iuris Græco-Romani fol. 521. Concil. Arelatense III. c. 1. Conc. VVormatiense cap. 1. Rabanum Maurum de Institut. Clericorum lib. 2. cap. 57. Gregor. Turonensem Historiar. Francor. lib. 1. cap. 1.* Ex multis quas adducit *Parkerus libr. 4. de desc. ad Infer.* verba aliquorum hic exhibemus, ut constet fundamentum illud fundamenti hoc est Symbolum absque commentario, non autem quale nunc est, ipsos intellexisse, cum tot elogiis ac titulis cohonestârunt, *regulæ* scil. *fidei & veritatis, τρόπου πίστεως, ὅρου, κρότους πίστεως, summæ fidei Corporis Fidei, Apicis & fundamenti. Euangelicæ Fidei sacramenti, formæ Fidei, & cælestis præscripti, primæ & solius Euangelicæ Fidei confessæ in baptismate, rationis Fidei, Mysterii religionis, Fidei, idiomatis Fidei, Characteris ecclesiæ, normæ sanctæ Fidei.*

Audiatur ergo primus Athanasius, in Epistol ad ubique Orthodox.

& orat.c. Gr. Sabell. & contr. Arrian. *Summa*, inquit, *& corpus totius noſtræ fidei continetur in verbis baptiſmi, & fundatur in illa ſcriptura. Ite & baptiſate omnes nationes in nomine patris & filii & Spiritus ſancti*, & Auguſtinus cõtra Donatiſtas lib.6.c.25. *Symbolum conſtat verbis Euangelicis*, & paulò ante *Deus adeſt verbis Euangelicis ſuis, ſine quibus baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt.* Et in ſermone ſuo in Symbolum: *Hanc fidei normam ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus inſtruxit, & nemo niſi impius de ea Catholicæ fidei regula dubitat, quam ille dictavit cui fides ipſa debetur. Ipſe ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus cum jam glorificatus reſurrexit à mortuis in cælum aſcenſurus ad patrem, hac ſacramenta fidei diſcipulis*, id eſt, *Apoſtolis reliquit. Ait enim euntes baptiſate omnes nationes in nomine patris & filii & Sp. Sancti.* Gregorius Nyſſenus de Reſurrect. Orat. 2. ſcripturam illam apellat *rete illud, quo Apoſtoli hominum piſcatores evaſerunt, & in ea conſiſtere* dicit *totius noſtræ religionis myſterium. Epiphanius Anacepha* poſtquam omnes hæreſes recenſuit quæ contra fidem Catholicam erant ad earum impugnationem illam unam ſcripturam ſumit: *ſed hæc eſt noſtra fides ite prædicate* &c. Eundem textum *Euſebius Pamphilus epiſt. ad Paleſtin.* appellat fidem, *hac à nobis expoſita fide* (inquit) *nullus eſt relictus reſiſtendi locus.* Concilium Antiochenum Symbolum *Socrat. l. 1. c.8.* ad largum recitans, illud euangelicam traditionem appellat & eodem in textu fundamentum ſuum collocat. Sic Concilium Ancyranum *de Sp. ſancto* 2. ad eundem textum dicit, *Fides noſtra ſecundum Chriſti doctrinam eſt in patre & in filio & in Sp. Sancto*, & *Didymus Alexandrinus* exponens illud Apoſtoli, unus eſt Dominus, unum baptiſma, una fides: *atque hæc una Fides* (inquit) *in Patre & Filio & Spiritu Sancto eſt.*

3. Quæſtio eſt an Symbolum, illud quod nunc habemus ſit ab Apoſtolis aut viris apoſtolicis conſcriptum, atque adeo divinæ & canonicæ autoritatis. Pontificii ſtatuunt certo conſilio compoſitum eſſe à 12. Apoſtolis (& quidem ante converſionem Pauli. *Bonav. lib. 3. diſt. 25. qu. 1. num. 8.*) in unum collectis antequam à ſe invicem diſcederent ad prædicandum Euangelium, ita ut ſinguli articuli eſſent à ſingulis per expreſſionem, & totum Symbolum à quolibet per approbationem. Vide ibidem *Bonavent. Durandum*, & *Biel.* & *Catechiſmum Concilii Trident. p. 15.* Et *Baronii annales ad ann. 44. 3. 8. Bellarm. de verbo Dei lib. 4. c. 4. Baylium in Catecheſi quæſt. 9. Gaſparen Sanctium de prædic. Iacobi in Hiſpania tract. 1. cap. 7.* citat autem pro ſe *Ruffinum in expoſitione ſymboli, Auguſtin. ſerm. 181. de tempore; Clementem in epiſtol. 1. ad fratrem domini.* Addunt alii originem & authoritatem divinam ſymboli non conſtare nobis niſi ex traditione non ſcriptâ, *Becanus in Manuali lib. 1. c. 2.* Bellarm. loco cit. *Non ſcripſerunt*, inquit, *ſed tantum viva voce tradiderunt. Baronius loc. cit* comprobare nititur teſtimonio *Hironymi, Auguſtini, Ambro-*

Ambroſii, ſymbolum hoc *ſine ſcripto ab apoſtolis traditum eſſe*. Omnes parem illi authoritatem tribuunt cum Scripturis Canonicis. Nos contra profitemur, quamvis materiâ ſeu materialiter divinum ſit, ut & Symbolum Athanaſii, quippe deſumptum ex S. literis, formâ tamen & ſtructura, ſeu formaliter eſſe ſcriptum humanum, & eccleſiaſticum humanæ authoritatis: non eſſe itaque canonem, regulam ſeu principium fidei infallibile, in quod ultima analyſis fidei facienda, ſed eſſe regulatum & principiatum, imo non eſſe antiquiſſimum perpetua ſucceſſione, jam inde poſt Apoſtolica tempora propagatum & receptum.

Rationes noſtræ ſunt iſtæ. *Primò*, quia Scholaſtici & recentiores illam hiſtoriam de origine, antiquitate, & authoritate Symboli cum referunt ſua fide id faciunt, abſque ulla probatione, itaque eadem facilitate rejicimus, qua illi afferunt. Citant quidem *Bellarminus* & *Baronius*, *Auguſtin. ſerm. 115. de Tempore*, pro duodecim bolis, ſed mox *Baronius* authoritatem iſtius ſermonis 115. in dubium trahit *ibid.* & aliorum patrum (ut loquitur) teſtimonia ſuccenturiat aut ſubſtituit, *leonem epiſt. 96. ad Pulcher. Venantium Fortunatum in præfat. expoſ. ſymboli*, *Albinum Flaccum de offic. eccleſiaſtic. cap. 22. Rabanum Maurum lib. 2. de Inſtitut. cleric. cap. 56.* Sed quo candore ac judicio hos citet, & Rabanum atque Albinum nominet patres Auguſtino in hoc negotio ſubſtituendos, aut æquiparandos tanquam antiquos teſtes, facile judicabunt prudentiores. De Ruffino aliiſque infra dicemus. *Secundò*, quia non eſt pars librorum ſcripturæ, ergo non eſt pars canonis nec ſcriptum divinum & authenticum. Antecedens docet experientia, nuſquam enim ibi comparet, aut unquam comparuiſſe dicitur. Conſequentia probatione non eget, ſaltem apud noſtros qui integritatem & ſufficientiam verbi ſcripti contra prætenſas traditiones fortiter aſſerunt. Cum ergo omne ſcriptum de rebus fidei formaliter ſit divinum aut humanum, authenticum aut non authenticum, Canonicum aut non Canonicum, nec poſſit dari tertium, ſeu medium ſive participationis ſive negationis extremorum: ſequitur Symbolum eſſe ſcriptum merè humanum. *Tertio*, videtur ridiculum & inſolens Symbolam quiſque contuliſſet, quaſi cento confuendus eſſet. Et ſatis malè divulſi connexique ſunt articuli ex. gr. ut Petrus dixerit: *Credo in Deum patrem omnipotentem*, Iohannes addiderit, *Creatorem cæli & terræ*, &c. *Quarto*, quia uno tempore non eſt compoſitum ſed ſucceſſivè: aliis hos, aliis alios articulos, & quidem ſero, ſæculis aliquot poſt tempora Apoſtolorum addentibus. Ergo non eſt conſtructum ab Apoſtolis, aut à viris Apoſtolicis, & conſequenter non eſt divinum ſeu Canonicum, imo ne quidem antiquiſſima ſucceſſio, Catholiciſmus & authoritas Eccleſiaſtica illi tribui poteſt. Antecedens probatur 1. 4.

quia antiquiſſimi ſcriptores *Martialis, Ignatius, Iuſtinus, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Symbolum Nicenum* (ut exſtat apud *Nicephor. lib.* 8. *c.* 13. *Socratem lib.* 1. *c.* 5. *hiſt. tripart. lib.* 2. *c.* 9.) cum ſummam fidei recenſent ultra Trinitatem non progrediuntur. 2. Quia articulus de *Deſcenſu ad inferos* qui Apoſtolo Thomæ tribuitur in antiquis Symboli editionibus non habetur: non apud *Auguſtin. in libr. de Symbolo ad Catechum. tom.* 9. non in Symbolo Romano neque in Eccleſiis Orientis teſte *Ruffino*. Sic etiam *Ruffinus*, *Auguſtinus* ultimum articulum, alii patres alios, etiam voces quaſdam non habent. Vide *Eraſmum ad Cenſur. Pariſienſ. tit.* 11. Quin ipſe *Ruffinus in præfat. ad Expoſit. Symboli* in aliis Eccleſiis alia propter hæreticos fuiſſe adjecta fatetur. Atqui abſurdum eſſet talem fidei ſummam, & quaſi Canonem Canonum, à Collegio Apoſtolico conſtitutum, non fuiſſe à corruptione aut mutatione per divinam providentiam in Eccleſiâ conſervatum ut ex 12. Articulis & ex 12. Apoſtolis unus non excideret: Cum Deus ſcripturas ab omni corruptione, detractione, additione conſervaverit. Nec prætereundum eſt quod de numero articulorum nihil certi ſit in ipſa Eccleſia Romana, an ſint 12. an vero 14. *Thomas* 2. 2. *quæſt.* 1. *artic.* 8. 3. Quia antiqui patres victuri hæreticos & provocantes ad primam antiquiſſimam & ſimpliciſſimam fidei ſummam ac regulam non prætenduat Symbolum hoc quod nunc habemus, quod tamen facere debuiſſent & divino compendio facere potuiſſent, ſiquidem originis & authoritatis Apoſtolicæ, ac antiquiſſimæ perpetuæque ſucceſſionis Catholicæ fuiſſet. Non eſt autem quod nos negativam probemus; inſtantias expectamus ab illis qui affirmativam tuentur. Ex ſuperabundanti tamen indicamus loca ſupra *Theſ.* 2. *cit.* 4. Quia antiqui expoſitores Symboli, *Symbolum* ſcilicet *Nicenum, Antiochenum, Syrmianum, Arminenſe*, item *Ruffinus, Epiphanius, Auguſtinus* non habent ut hodie *Credo in Spiritum ſanctum*; ſed *& in Spiritum ſanctum* quod judicio eſt primitus nihil plus dictum fuiſſe, de Patre & Filio, quam de Spiritu Sancto, & per conjunctionem copulativam illa verba *in Spiritum Sanctum* proxime atque immediate cohæſiſſe cum illis *in Filium*, ita ut prima ſtructura Symboli Chriſti fuerit iſta. *Credo in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum*. Concludimus ergo uno verbo Symbolum, ut nunc eſt ante quartum ſeculum nuſquam exſtitiſſe. *Quintò, Thomas* 2. 2. *quæſt.* 1. *art.* 8. & 9. Symboli ſtructuram adſcribit Eccleſiæ univerſali: quin & in medio Papatu abſque hæreſi ſententiam ſeu fabulam Pontificiam de Symbolo hoc noſtro ab Apoſtolis conſcripto oppugnavit *Eraſmus in Reſp. ad Cenſuram Pariſienſium tit.* XI. Dubitat de eo *Laurentius Valla & Polydorus Virgilius lib.* 5. *de rerum Inventor. cap.* 13.

Sexto

Sexto, ab absurdo consequenti; tum totum revelatum Dei verbum non esset in scriptura, nec perfectus esset canon, siquidem ei aliud quid Canonicum aut authenticum addi posset. Vide *disputationes* nostrorum *de libris Canonicis & perfectione scripturæ* imprimis cum citant locum *Apocal.* 22. *v.* 18. *Septimo*, & nequis nos nova plane paradoxa adferre putet, *Chamierus* non paucos nostrorum hic nutantes confirmare poterit. *In Ecclesiis* inquit Chamierus, *autoritatem esse, fidem variis verbis docendi, modo eandem. Sic factum Symbolum Nicenum, sic Ephesinum, sic Chalcedonense etiam Athanasii. Sic multi Catechismi, infinita homilia, tractatus, & libri.* Vides ipsi esse scriptum mere humanum quod ad *verborum structuram & compositionem* ut ipse distinxerat ibid. 6. 7. Et in Panstratiâ lib. 9. de scripturâ cap. 10. *Esse ab Apostolis Symbolum sic compositum, si non est falsum, certè quod proximum falso esse nemo negat, est incertum. Brentius in Catechesi* exsertè negat esse ab Apostolis conscriptum. Sic etiam Perkinsus in expositione Symboli in principio pag. 3. *Dicitur porro fides Apostolica, non quidem eo sensu, ac si ipsi illam conscripserint, & præter res in ea contentas, etiam stylum & verba sic formaverint, prout ea jam recensuimus, cum certa verba & phrases in ea comprehendantur, quæ in scriptis sanctorum Apostolorum nequaquam reperiuntur, utpote illa* descendit ad inferos, & Ecclesiam Catholicã, *quæ postrema verba haud dubie in consuetudinem venerunt, tum cum Ecclesia Christi post Apostolorum tempora, inde in omnes partes mundi fuit dispersa. Deinde si & materia & ipsa loquendi ratio ab Apostolis descendisset Canonicam certe scripturam fidem Apostolicam esse oporteret prout cætera ipsorum scripta & monumenta. Adde quod Apostoli brevem & succinctam epitomen habuerint capitum Religionis Christianæ quæ proponebant aliisque similiter docenda tradebant, quæ duabus consistit partibus principalibus nimirum fide ac dilectione, ut illa Apostoli docet admonitio ad Timotheum,* expressam formam teneto saniorum sermonum quos à me audisti in fide & veritate quæ est in Christo Iesu. Vide & *Parkerum in doctiss. tract. de Descensu ad Inferos.* Inclinare etiam videtur in hanc sententiam *Iacob. Laurentius in Catechesi Heidelberg. Orthodox. c. Coppensteinium quæst.* 22. quamvis non determinet. Parkerum sequitur *Ludov. Crocius in Syntagm.* Omnes illos præcesserat *Lavaterus in tract. de descensu ad inferos. Remonstrantes in Apologiâ cap.* 1. *fol.* 37. 38. *rectè numerant inter scripta humana. Octavo*, Ecclesiæ Reformatæ in scripturæ libris Canonicis nunquam numerant. Vti constat ex harmoniâ Confessionum. Immo *Confessio Gallica Articul.* 5. exsertè hoc, aliaque Symbola à scripturâ distinguit. Idem facit *Liturgia* nostra *Belgica in formulâ administrationis Baptismi, quæst.* 3. parentibus infantium Baptizandorum proponi solitâ.

5. Contra tamen Pontificii pro Apoſtolicâ origine & autoritate ſymboli contendunt, inter alios *Genebrardus lib. 3. de Trinitate, Feuardentius in Irenæum lib. 1. cap. 2. Baronius ad ann.* 44. Quod opponant vix hâbent, niſi teſtimonium Ruffini, qui in expoſitione Symboli ſic *ισχει̃*. *Tradunt majores noſtri quod poſt aſcenſionem Domini cum per adventum Sancti Spiritus ſuper ſingulos quoſque Apoſtolos igneæ linguæ ſedíſſent, ut loquelis diverſis variiſque loquerentur per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ in acceſſæ viderentur, & in via præceptum ejus à Domino datum ob prædicandum Dei verbum ad ſingulas quaſque proficiſci nationeȝ diſceſſuri itaque ab invicem normam prædicationis in commune conſtituunt, ne ſorte alius ab alio abducti diverſum aliquid his qui ad fidem Chriſti mutabantur exponerent, omnes ergo in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breve iſtud futuræ ſibi ut diximus prædicationis indicium, conferendi in unum quod ſentiebat unuſquiſque componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam conſtituunt. Symbolum autem hoc multis & juſtiſſimis ex cauſis appellare voluerunt, Symbolum enim græcè indicium dici poteſt & collatio hoc eſt quod plures in unum conferunt, id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus, in unum conferendo unuſquiſque quod ſenſit.* Reſp. 1. Ruffinum Pontificiis non eſſe teſtem ἀνυπεύθυνον: Sic enim Bellarminus lib. deſcriptor. Eccleſiaſt. num. 390. *In apologia pro Origene multa mentitur ipſo Hieronymo teſte &c.* Et paulo pòſt, *denique Ruffinus merito notatur erroris à Gelaſio Papa cap. ſancta Romana diſt. decima quinta.* Poſſevinus in appar. Sacr. tom. 2. p. 358. Scripta Ruffini vocat *Labyrinthum: & haud facile judicari poſſe, cujuſnam ingenii aut fidei Ruffinus fuerit.* 2. Ruffino abſque idoneo autore hæc referenti non eſt fides adhibenda, cum remotior ſit ab Apoſtolorum temporibus. 3. Prætenſa traditio etiam antiquiſſimos patres turpiter decepit, qui tamen ex proximis ſucceſſoribus Apoſtolorum illam habebant, *ut Irenæum l. 2. c. 39. 40. in queſt. de ætate Chriſti,* eundem ut & *Juſtinum, Lactantium* &c. (& quem non?) decepit traditio Chiliaſtica ab ipſo Papia diſcipulo Apoſtoli Iohannis propagata: vide *diſp.* noſtram *de Regno millenario*: Sic *Cyprianus* cum Africanis traditionem apoſtolicam obtendebant ſuo anabaptiſmo: & in contentione de obſervatione Paſchę utraque pars ad traditionem provocabat. De quibus vide *Baronii annales* & *Myſterium iniquitatis Pleſſæi.* Iam fiat argumentum à majori ad minus, ab antiquiſſimis patribus ad Ruffinum, qui floruit anno 390. 4. Tempus compoſitionis Symboli, quod aſſignat Ruffinus nec antiqui omnes nec recentiores etiam ipſi Pontificii accipiunt: *Eucherius homil. 1. de Symbolo, Paſchaſius præfat. libr. de Spir. S. Cyrillus Hieroſolymitan. Catechef.* v. *Thomas* 2. 2. *qu.* 1. *art.* 9. *Durandus, Biel* aliique Scholaſtici in *Diſt.* 25. *lib.* 3. ajunt ex univerſa ſcriptura ſeu Canonicis ſcripturis eſſe collectam, Si compoſitum eſt Symbolum poſt conſtitutum Scripturæ canonem, ergo non illo tempore, quod

notat

tat *Ruffinus*. *Baronius in annum ſecundum Claudii aut in* 44. à nato Chriſto refert hanc compoſitionem. Vide ejus *annales ad annum* 44. 5. Addimus ſi illo tempore compoſuiſſent, utique tantæ rei narrationem Lucas in Actis non præteriiſſet. 6. Cauſa quæ fingitur compoſitionis Symboli, non eſt cauſa. Apoſtoli enim unum Spiritum S. habebant, itaque non erat metuendum, ne diverſum quid docerent: nec Symbolo ipſis opus erat tanquam normâ conſenſus in prædicandâ doctrinâ fidei. 7. Eucherius homil. 1. de Symbolo dicit: *Patres de populorum ſalute ſollicitos compoſuiſſe Symbolum*. *Eraſmus* conjicit in 1. Concil. Niceno eſſe conſcriptum. *In compend. Theolog.* De qua conjectura quid ſtatuendum ſit diſq. permitt. 8. Quid vetat verba Ruffini reſtringi ad Symbolum primigenium, ſeu ad Symbolum ratione fundamenti, quod jecit Chriſtus *Math.* 28. unde & ſuper quo totum exſtructum eſt. Certè Ruffinus nihil de 12. bolis ſeu Morſellis totidem Apoſtolis ſigillatim attribuendis.

Objici etiam poſſet quod patres ſæpè Symbolum dicant *Euangelicum, Apoſtolicum*, & *Traditionem*. Reſp. 1. apud antiquiores pro fidei Chriſtianæ ſumma vox Symboli non uſurpatur, ſed pro ipſo ſigno aquæ ſeu baptiſmi. 2. *Euangelicum* cum dicunt & *Apoſtolicum* & *Traditionem*, reſpiciunt Symbolum ratione primi fundamenti ſeu priori modo acceptum: *Credo* ſcil. *in Patrem, in Filium & Spiritum S.* non vero explicationem poſtea additam ſeu Symbolum poſteriori modo acceptum, & ut nunc eſt: ut conſtat ex locis ſupra *theſ.* 2. citatis; imo vel ex nuda inſpectione locorum quæ pro ſe citant Pontificii vide *Becanum in Manuali lib.* 1. *cap.* 2. *n.* citantem ex Baſilio. Quod *Bellarminus lib.* 4. *de verbo Dei c.* 4. *Baronius ad ann.* 44. *Clementem, Irenæum, Auguſtinum, Hieronymum, Ambroſium, Leonem, Chryſologum, Venantium, Albinum, Rabanum Maurum* huc advocant, vix reſponſum meretur. Vt chartæ parcamus vide breviter illa perſtringentem Chamierum *loco cit.* & *ad loca Clementis, Auguſtini, Ambroſii Rivetum in Cathol. Orthod. tom.* 1. *quæſt.* 9. Si quis vero pleniſſimam & ſuperabundantem reſponſionem deſideret, is adeat Doctiſſ. *Parkerum de deſcenſu ad Inferos lib.* 4. eique conjungat *Gerh. Iohannem Voſſium*, qui poſtquam hæc ſcripſiſſem, diſſertationem edidit *de Symbolis* anno 1642. 6.

Quæſtione hac principali de Origine & Authoritate Symboli excuſsâ reſtat poriſmata quædam hinc educamus. *Primum* eſt: Symbolum non eſſe Traditionem divinam ſeu verbum Dei non ſcriptum, nec inde probari traditionum neceſſitatem. Vide *Chamier.* & *Rivetum locis cit.* & hunc in *Iſagoge ad Scripturam cap.* 26. *n.* 9. 10. & ex Pontificiis *Thom.* 22. *qu.* 1. *art.* 9. *ad* 1. *Secundum*, non eſſe ſcriptum divinum Canonicum, & authenticum ſeu *αυτόθεσον*. *Tertium*, ambiguè & minus accuratè dici ferè canonicum aut 7.

divi-

divinum : quomodo ex reformatis aliqui Theologi minus accurate loquuntur. Nullum enim datur quasi, seu medium inter Canonicum & non-Canonicum. *Quartum*, non esse Apostolicum, sive ab Apostolis sive ab Apostolicis viris conscriptum : uti vult *Vrsinus in Catechetica*, & in *admonitione Neostadianâ p.* 120. *Calvinus loco mox citando*, non determinat. Alii tamen Theologi reformati hanc opinionem sine accuratiori examine nimis facile amplectuntur, ut *Ioh. Iac. Grynæus in expositione Symboli*, *Aistedius in Synopsi Theologiæ loco* 4. *p.* 15. ubi perperam probationis loco commonstrat *Cyprianı* (Ruffini dicendum fuisset) *expositionem Symboli*. *Quintum*, atque adeo non esse Catholicum, antiquissimum, jam inde à sæculo Apostolico, aut etiam proximo, perpetuâ successione per universam Ecclesiam unanimi consensu propagatum. Vt quidem Pontificiis hoc sine necessitate concedere videntur plerique ex nostris : etiam *Calvinus lib.* 2. *Instit. c.* 16. §. 18. *Sextum*, malè illud usurpari tanquam precationis formulam, cum sit fidei professio. *Septimum*, optimo tamen & salutari consilio formulam illam professionis conscriptam, & etiamnum in Christianis familiis & Ecclesiis repeti ac proponi. *Problemata sint*, 1. *probl.* An sit fons & origo aliorum Symbolorum. *Resp.* Sic quidem aliquando dicitur. Sed ego rationem nullam video ; cur scriptura non debeat dici fons esse pariter & hujus & aliorum symbolorum. Præterquam quod non sit symbolum universale : sed Romanum. 2. *Probl.* An fides hoc Symbolo contineatur sufficienter. *Resp.* & theticâ ac simplici istius fidei Professione : Si fides strictè sumatur pro promissionibus Euangelicis seu proprio objecto fidei proximè seu formaliter justificantis. Sic quidem vulgò dicitur. Videantur Scholastici *Polanus lib.* 2. *Syntagm. cap.* 2. aliique locor. commun. scriptores ; & elenctici fere omnes, qui disputant de necessariis & fundamentalibus. Confer *disp.* nostram *de articulis & erroribus fundamentalibus*. Sed multâ distinctione hic opus est. *Affirm.* cum limitatione, quam habet etiam *Bonaventura loco cit.* Et *Thomas in scripto* 2. *in Lombardum lib.* 3. *dist.* 25. ut scil. articulis Symboli omnia necessariò antecedentia seu præsuppositа & necessariò consequentia seu consectaria fidei contineri & includi, non vero excludi, intelligantur. Sed si fidei explicationem ac formulam evidentem, & quidem apologeticam atque elencticam, appositè & accommodatè ad nostra tempora, & appositè adversarios hæreseq; antiquas & novas requiramus, ausim præferre *Catecheses reformatas, præsertim Belgicam*, *Harmoniam confessionum*, *Symbolum Nicenum*, & *Constantinopolit.*, imprimis *Symbolum* dictum, *Athanasii* ; *Confessionem fidei Chalcedonensem*, Determinationes Synodi Ephesinæ, *& Edictum Iustiniani de fide*, quod exstat in *Iure Græco-Romano* ex edit. *Leunclavii tom.* 1. *p.* 521. Certè videmus Socinianos

minus

Digitized by Google

minus infenſos eſſe huic Symbolo, quam Athanaſiano, immo & *Socinum in Epiſtolis* ſatis benignè illud laudare: nullam aliam ob cauſam, uti arbitror, quam quod tam exſertè hæreſin ſuam, non detegit & condemnat, ac Athanaſianum.

3. *Probl.* An patres Concilii Niceni, an vero Epiſcopus ſeu Clerus eccleſiæ Romanæ ſint autores hujus Symboli. *Reſp.* poſterius probabilius eſt: vel hâc ſolâ ratione, quod in uſu non fuerit Orientalibus, aliiſque eccleſiis; fuiſſet autem, ſiquidem pro eccleſiæ univerſæ ſymbolo habitum fuiſſet, non minus ac Niceni, aliique univerſæ eccleſię Canones. Vide pluribus hæc proſequentem *Ger. Ioh. Voſſium Diſſert.* 1. *de Symbolis.*

4. *Probl.* An ſymbolum ab initio eccleſiæ in Miſsâ fuit cantatum, uti vult *Gavantus in Theſauro ſacr. rituum tom.* 1. *p.* 36. *Reſp. Neg.* Probatio quam adducit ex *Dionyſii Eccleſ. Hierarch. cap.* 3. & *liturgiâ Petri* reſponſum non meretur. Videantur modo de ſcriptis illis *Cocus in cenſurâ patrum*, & *Rivetus in Critico ſacro.*

5. *Probl.* An rectè dicatur à Dionyſio *apud Lindanum ad Liturgiam* Petri, hymnologia catholica, & hierarchica euchariſtia? *Reſp. Neg.* non enim eſt formula precationis aut gratiarum actionis. Neque enim loquitur Deo, ſed hominibus, qui fidei confeſsionem edit.

6. *Probl.* An ſymbolum quod in Miſsâ Papiſticâ recitatur ſit Apoſtolicum, an vero Conſtantinopolitanum? *Reſp. Poſter. Aff.* Pontificii, dicentes additionem illam *filioque procedit* factam in Concil. Toletano ſub Leone 1. juxta *Baronium ann.* 447. ſeu in Concil. Romano, ſub Damaſo, juxta *Ioh. Steph. Durantum lib.* 2. *de ritibus c.* 24. Cum quo facit *Gavantus loc. cit.*

7. *Probl.* An articulus de deſcenſu ad inferos, ut quidem habetur in ſymbolo, ſit neceſſarius & fundamentalis, & an diſputatio de genuinâ explicatione iſtius articuli ſit de fide, aut ſaltem de Theologiâ; an potius de hiſtoriâ ſeu ſenſu antiquitatis. *Reſp. Neg. Pr. Aff. Poſterius.* Chriſtum eſſe paſſum immediatè in animâ eſt dogma verè Theologicum (quanti autem ponderis & an fundamentale, hic non determino): ſed an hoc ſuo articulo de deſcenſu ad inferos directè docuerint autores ſymboli, non pertinet propriè & directè ad dogmata Theologica, nedum ad fundamentum fidei. Multo minus eſt de fide, opinio illa de locali deſcenſu animæ Chriſti ad inferos, ut volunt Pontificii; aut de deſcenſu propriè accepto totius Chriſti poſt reſurrectionem, ut volunt recentiores Lutherani apud *Eckhardum in tract. de deſcenſu ad inferos cap.* 2. *in principio, & cap.* 8. *p.* 102. 106. 108.

8. *Probl.* An *Roman.* 12. *v.* 6. Per analogiam fidei intelligatur Symbo-

lum, vulgò dictum Apoſtolicum, formaliter ſcil., quod ad ſtructuram & compoſitionem ſuam? *Reſp. Neg.*

9. *Probl.* An uno tempore ſimul & ſemel conditum ac perfectum: an verò diverſo tempore & ſucceſſivè: *Reſp. Aff. Poſter.* Videatur *Ger. Joh. Voſſius*: nolo enim librum lectu digniſsimum deſcribere. Sunt & alia problemata partim hiſtorica, partim liturgica, de quibus Pontificii inter ſe quærunt, ubi nos nullam partem facimus: qualia ex. gr. An & quare Symbolum recitandum ſit poſt euangelium: Quibus diebus recitandum ſit: Quo vocis tenore & in primâ, & in Miſsâ proferri ſolitum: An Symbolum Romanum ſit antiquius Niceno: An licuerit Symbolo Niceno quidquam addere: An ſymbolum in eccleſiâ Romanâ aliquando deſitum recitari, & quare: An ſingulis horis in officio recitandum, an vero quinquies: Quare in fine completorii ſubmiſsâ voce recitetur: Cur in medio ad preces partim ſubmiſsâ partim clarâ voce recitetur: Quot ſint ſymbola in officio Romano; tria, an quatuor, an plura: An ſoli Apoſtoli condiderint Symbolum vulgò dictum Apoſtolicum, an vero præter eos 120. viri, quorum fit mentio *Actor.* 1. Quot ſint articuli, ſeu capita ſymboli: An ſinguli apoſtoli ſingulos articulos contulerint, an vero communiter ſymbolum condiderint: an compoſuerint apoſtoli Spiritu S. ſic dictante; an vero excerpſerint ex iis quæ ſusè ſcripſerant: Quo tempore condiderint: An ſui causâ, an vero eccleſiæ cauſa condiderint. De his videantur *Ioh. Stephan. Durantus lib. 2. de ritibus Eccleſ. Cathol. cap.* 24. *Barthol. Gavanti Theſaurus ſacr. rituum tom.* 1. *p.* 36. *& tom.* 2. *pag.* 64. *Dominicus Gravina lib.* 4. *præſcript. Catholic.* Conferendi ex noſtris *Parkerus in tractatus de deſcenſu ad inferos, Lavaterus de deſcenſu ad inferos, Gerhardus Ioh. Voſſius in diſſert. de ſymbolis.* Forte aliquando de confeſsionibus & ſymbolis in genere, deque antiquis ſymbolis in ſpecie acturi in Politiæ eccleſiaſticæ part. 3.

DE PATRIBUS, SEU ANTIQUÆ ECCLESIÆ DOCTORIBUS.

PARS PRIMA.

Reſp. CORNELIO P. F. vander LINGEN

Ad diem 23. *Junii* 1640.

DE patribus acturi, I. *thetice delineabimus, qui qualeſque ſint patres eccleſiæ & quis eorum uſus.* II. *Controverſiam principalem, & problemata determinabimus.* III. *Appendicem de hiſtoricis Eccleſiaſticis ſubjiciemus.*

Pater

Digitized by Google

PAter Ecclesiæ aut fidelium dicitur. 1. solus Deus tanquam autor omnis essentiæ, vitæ, bonitatis spiritualis 1. *Matth.*23.9.& 6.9.*Rom.*8.15.*Galat.*4.6. 1 *Petr.*1.17.coll. cum *Malach.*1.6. *Deuter.*32.6.*Iesa.*63.16. Vbi Deus essentialiter non verò notionaliter intelligendus; qui est Pater, Filius, Spiritus Sanct. *Ephes.*3.15. nomen patris appropriatè tribuitur primæ personæ; quod sit origo & fons operationum ad extra. Hanc patris acceptionem respiciunt Catholici, cum in collat. Carthaginensi ore Augustini negant, Cæcilianum esse patrem suum. *Collat.*3.*cap.*222.230.232.235. 11. Homo tanquam minister gratiæ divinæ, 1 *Corinth.*4.1.& 3.5. quippe qui eam offert, proponit, applicat verbo, sacramentis, precibus. Hinc architectus, plantator, servator, pater &c. dicitur: quod ecclesiam seu fideles Deo gignat 1 *Corinth.*4.15. *Galat.*4.19. *Philemon.*4.10. & sic *Ioannes* in *epistolis* passim usurpat vocem πατρία. Est autem hæc paternitas 1. *vel* latè dicta, quomodo omnes quicunque vivâ voce aut scriptis homines manuducunt ad salutem, dicuntur patres; & inter eos κατ' ἐξοχὴν genuini Pastores & Episcopi. Hinc etiam titulus *Papæ* Episcopis olim tributus: ut videre est in *epistolis Hieronymi ad Augustinũ & in libro epist. August.ep.*25.& 30. *Et in epist. Sidonii Apollinaris lib.*7.& 8.& 9.*ad diversos Episcopos.* Sic titulis *patris*, apud *August. epist.* 35. [redacted].191.&c. *vel* strictissimè & sic competit solis scriptoribus & Doctoribus θεοπνεύστοις, prophetis scil. & Apostolis: est enim ecclesia regenita per verbum eorum tanquam unicum infallibile fidei principium: hinc ædificata dicitur super fundamentum Apostolorum &c. *Ephes.*2.20. 3.*vel* strictè, ac peculiari quâdam ratione: & sic antiqui Doctores Ecclesiastici qui scriptis suis ecclesiæ præluxerunt, dicuntur patres: illis enim antiquitas, successio, Catholicismus doctrinæ & ecclesię historicè (humanam historiam intelligo) exhiberi putatur. His nonnunquam accensentur Historiæ ecclesiasticæ scriptores, quorum aliqui univocè & primariò, aliqui analogicè saltem & secundariò patres appellari solent: de quibus infra. Notandum hic imprimis, antiquitatem illam admittere latitudinem in vulgatis Pontificiorum disputationibus; prout causæ necessitas, aut defectus antiquiorum hoc postulaverit. Nonnunquam omnes scriptores Ecclesiasticos tanquam patres allegant (ne quidem exceptis Græcis scismaticis) qui homiliis, commentariis ad scripturam, asceticis scribendis intenti, à scholasticis disputatoribus formâ, methodo, & stylo scribendi distinguuntur. Vide *Bellarmini Controversias*, & *Coccii Thesaurum Catholicum*: Et *Benedictum Vernierum in tract. cui tit. Magnum & universale Concilium super veritate diviniß. eucharistiæ &c. quod instar Concilii Niceni* 318. *patribus orthodoxis constat.* Inter quos com-

Digitized by Google

& orat.c. Gr. Sabell. & contr. Arrian. *Summa*, inquit, *& corpus totius noſtræ fidei continetur in verbis baptiſmi, & fundatur in illa ſcriptura. Ite & baptiſate omnes nationes in nomine patris & filii & Spiritus ſancti*, & Auguſtinus cõtra Donatiſtas lib.6.c.25. *Symbolum conſtat verbis Euangelicis*, & paulò ante *Deus adeſt verbis Euangelicis ſuis, ſine quibus baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt.* Et in ſermone ſuo in Symbolum: *Hanc fidei normam ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus inſtruxit, & nemo niſi impius de ea Catholicæ fidei regula dubitat, quam ille dictavit cui fides ipſa debetur. Ipſe ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus cum jam glorificatus reſurrexit à mortuis in cælum aſcenſurus ad patrem, hæc ſacramenta fidei diſcipulis*, id eſt, *Apoſtolis reliquit. Ait enim euntes baptiſate omnes nationes in nomine patris & filii & Sp. Sancti.* Gregorius Nyſſenus de Reſurrect. Orat. 2. ſcripturam illam apellat *rete illud, quo Apoſtoli hominum piſcatores evaſerunt, & in ea conſiſtere* dicit *totius noſtræ religionis myſterium. Epiphanius Anacepha* poſtquam omnes hæreſes recenſuit quæ contra fidem Catholicam erant ad earum impugnationem illam unam ſcripturam ſumit: *ſed hæc eſt noſtra fides ite prædicate* &c. Eundem textum *Euſebius Pamphilus epiſt. ad Paleſtin.* appellat fidem, *hac à nobis expoſita fide* (inquit) *nullus eſt relictus reſiſtendi locus.* Concilium Antiochenum Symbolum *Socrat. l.* 1. *c.*8. ad largum recitans, illud euangelicam traditionem appellat & eodem in textu fundamentum ſuum collocat. Sic Concilium Ancyranum *de Sp. ſancto* 2. ad eundem textum dicit, *Fides noſtra ſecundum Chriſti doctrinam eſt in patre & in filio & in Sp. Sancto*, & *Didymus Alexandrinus* exponens illud Apoſtoli, unus eſt Dominus, unum baptiſma, una fides: *atque hæc una Fides* (inquit) *in Patre & Filio & Spiritu Sancto eſt.*

3. Quæſtio eſt an Symbolum, illud quod nunc habemus ſit ab Apoſtolis aut viris apoſtolicis conſcriptum, atque adeo divinæ & canonicæ autoritatis. Pontificii ſtatuunt certo conſilio compoſitum eſſe à 12. Apoſtolis (& quidem ante converſionem Pauli. *Bonav. lib.*3. *diſt.*25. *qu.*1. *num.*8.) in unum collectis antequam à ſe invicem diſcederent ad prædicandum Euangelium, ita ut ſinguli articuli eſſent à ſingulis per expreſſionem, & totum Symbolum à quolibet per approbationem. Vide ibidem *Bonavent. Durandum*, & *Biel.* & *Catechiſmum Concilii Trident. p.*15. Et *Baronii annales ad ann.* 44.3.8. *Bellarm. de verbo Dei lib.*4. *c.*4. *Bayllium in Catecheſi quæſt.* 9. *Gaſparen Sanctium de prædic. Jacobi in Hiſpania tract.* 1. *cap.* 7. citat autem pro ſe *Ruffinum in expoſitione ſymboli, Auguſtin. ſerm.*181. *de tempore*; *Clementem in epiſtol.* 1. *ad fratrem domini.* Addunt alii originem & authoritatem divinam ſymboli non conſtare nobis niſi ex traditione non ſcriptâ, *Becanus in Manuali lib.* 1. *c.*2. Bellarm. loco cit. *Non ſcripſerunt*, inquit, *ſed tantum viva voce tradiderunt. Baronius loc. cit* comprobare nititur teſtimonio *Hironymi*, *Auguſtini*, *Ambro-*

Ambroſii, ſymbolum hoc *ſine ſcripto ab apoſtolis traditum eſſe*. Omnes parem illi authoritatem tribuunt cum Scripturis Canonicis. Nos contra profitemur, quamvis materiâ ſeu materialiter divinum ſit, ut & Symbolum Athanaſii, quippe deſumptum ex S. literis, formâ tamen & ſtructura, ſeu formaliter eſſe ſcriptum humanum, & eccleſiaſticum humanæ authoritatis: non eſſe itaque canonem, regulam ſeu principium fidei infallibile, in quod ultima analyſis fidei facienda, ſed eſſe regulatum & principiatum, imo non eſſe antiquiſſimum perpetua ſucceſſione, jam inde poſt Apoſtolica tempora propagatum & receptum.

Rationes noſtræ ſunt iſtæ. *Primò*, quia Scholaſtici & recentiores illam 4.
hiſtoriam de origine, antiquitate, & authoritate Symboli cum referunt ſua fide id faciunt, abſque ulla probatione, itaque eadem facilitate rejicimus, qua illi afferunt. Citant quidem *Bellarminus* & *Baronius*, *Auguſtin. ſerm. 115. de Tempore*, pro duodecim bolis, ſed mox *Baronius* authoritatem iſtius ſermonis 115. in dubium trahit *ibid.* & aliorum patrum (ut loquitur) teſtimonia ſuccenturiat aut ſubſtituit, *leonem epiſt. 96. ad Pulcher. Venantium Fortunatum in præfat. expoſ. ſymboli*, *Albinum Flaccum de offic. eccleſiaſtic. cap. 22. Rabanum Maurum lib. 2. de Inſtitut. cleric. cap. 56.* Sed quo candore ac judicio hos citet, & Rabanum atque Albinum nominet patres Auguſtino in hoc negotio ſubſtituendos, aut æquiparandos tanquam antiquos teſtes, facile judicabunt prudentiores. De Ruffino aliiſque infra dicemus. *Secundò*, quia non eſt pars librorum ſcripturæ, ergo non eſt pars canonis nec ſcriptum divinum & authenticum. Antecedens docet experientia, nuſquam enim ibi comparet, aut unquam comparuiſſe dicitur. Conſequentia probatione non eget, ſaltem apud noſtros qui integritatem & ſufficientiam verbi ſcripti contra prætenſas traditiones fortiter aſſerunt. Cum ergo omne ſcriptum de rebus fidei formaliter ſit divinum aut humanum, authenticum aut non authenticum, Canonicum aut non Canonicum, nec poſſit dari tertium, ſeu medium ſive participationis ſive negationis extremorum: ſequitur Symbolum eſſe ſcriptum merè humanum. *Tertio*, videtur ridiculum & inſolens Symbolam quiſque contuliſſet, quaſi cento conſuendus eſſet. Et ſatis malè divulſi connexique ſunt articuli ex. gr. ut Petrus dixerit: *Credo in Deum patrem omnipotentem*, Iohannes addiderit, *Creatorem cæli & terræ*, &c. *Quarto*, quia uno tempore non eſt compoſitum ſed ſucceſſivè: aliis hos, aliis alios articulos, & quidem ſero, ſæculis aliquot poſt tempora Apoſtolorum addentibus. Ergo non eſt conſtructum ab Apoſtolis, aut à viris Apoſtolicis, & conſequenter non eſt divinum ſeu Canonicum, imo ne quidem antiquiſſima ſucceſſio, Catholiciſmus & authoritas Eccleſiaſtica illi tribui poteſt. Antecedens probatur 1.

quia antiquiſſimi ſcriptores *Martialis, Ignatius, Juſtinus, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Symbolum Nicenum* (ut exſtat apud *Nicephor. lib.* 8. *c.* 13. *Socratem lib.* 1. *c.* 5. *hiſt. tripart. lib.* 2. *c.* 9.) cum ſummam fidei recenſent ultra Trinitatem non progrediuntur. 2. Quia articulus de *Deſcenſu ad inferos* qui Apoſtolo Thomæ tribuitur in antiquis Symboli editionibus non habetur: non apud *Auguſtin. in libr. de Symbolo ad Catechum. tom.* 9. non in Symbolo Romano neque in Eccleſiis Orientis teſte *Ruffino*. Sic etiam *Ruffinus*, *Auguſtinus* ultimum articulum, alii patres alios, etiam voces quaſdam non habent. Vide *Eraſmum ad Cenſur. Pariſienſ. tit.* 11. Quin ipſe *Ruffinus in præfat. ad Expoſit. Symboli* in aliis Eccleſiis alia propter hæreticos fuiſſe adjecta fatetur. Atqui abſurdum eſſet talem fidei ſummam, & quaſi Canonem Canonum, à Collegio Apoſtolico conſtitutum, non fuiſſe à corruptione aut mutatione per divinam providentiam in Eccleſiâ conſervatum ut ex 12. Articulis & ex 12. Apoſtolis unus non excideret: Cum Deus ſcripturas ab omni corruptione, detractione, additione conſervaverit. Nec prætereundum eſt quod de numero articulorum nihil certi ſit in ipſa Eccleſia Romana, an ſint 12. an vero 14. *Thomas* 2. 2. *quæſt.* 1. *artic.* 8. 3. Quia antiqui patres convicturi hæreticos & provocantes ad primam antiquiſſimam & ſimpliciſſimam fidei ſummam ac regulam non prætendunt Symbolum hoc quod nunc habemus, quod tamen facere debuiſſent & divino compendio facere potuiſſent, ſiquidem originis & authoritatis Apoſtolicæ, ac antiquiſſimæ perpetuæque ſucceſſionis Catholicæ fuiſſet. Non eſt autem quod nos negativam probemus; inſtantias expectamus ab illis qui affirmativam tuentur. Ex ſuperabundanti tamen indicamus loca ſupra *Theſ.* 2. *cit.* 4. Quia antiqui expoſitores Symboli, *Symbolum* ſcilicet *Nicenum, Antiochenum, Syrmianum, Arminenſe*, item *Ruffinus, Epiphanius, Auguſtinus* non habent ut hodie *Credo in Spiritum ſanctum*; ſed *& in Spiritum ſanctum* quod judicio eſt primitus nihil plus dictum fuiſſe, de Patre & Filio, quam de Spiritu Sancto, & per conjunctionem copulativam illa verba *in Spiritum Sanctum* proxime atque immediate cohæſiſſe cum illis *in Filium*, ita ut prima ſtructura Symboli Chriſti fuerit iſta. *Credo in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum*. Concludimus ergo uno verbo Symbolum, ut nunc eſt ante quartum ſeculum nuſquam exſtitiſſe. *Quintò, Thomas* 2. 2. *quæſt.* 1. *art.* 8. & 9. Symboli ſtructuram adſcribit Eccleſiæ univerſali: quin & in medio Papatu abſque hæreſi ſententiam ſeu fabulam Pontificiam de Symbolo hoc noſtro ab Apoſtolis conſcripto oppugnavit *Eraſmus in Reſp. ad Cenſuram Pariſienſium tit.* 11. Dubitat de eo *Laurentius Valla & Polydorus Virgilius lib.* 5. *de rerum Inventor. cap.* 13.

Sexto

Sexto, ab absurdo consequenti; tum totum revelatum Dei verbum non esset in scriptura, nec perfectus esset canon, siquidem ei aliud quid Canonicum aut authenticum addi posset. Vide *disputationes* nostrorum *de libris Canonicis & perfectione scripturæ* imprimis cum citant locum *Apocal.* 22. *v.* 18. *Septimo*, & nequis nos nova plane paradoxa adferre putet, *Chamierus* non paucos nostrorum hic nutantes confirmare poterit. *In Ecclesiis* inquit Chamierus, *autoritatem esse, fidem variis verbis docendi, modo eandem. Sic factum Symbolum Nicenum, sic Ephesinum, sic Chalcedonense etiam Athanasii. Sic multi Catechismi, infinitæ homiliæ, tractatus, & libri.* Vides ipsi esse scriptum mere humanum quod ad *verborum structuram & compositionem* ut ipse distinxerat ibid. 6. 7. Et in Panstratiâ lib. 9. de scripturâ cap. 10. *Esse ab Apostolis Symbolum sic compositum, si non est falsum, certè quod proximum falso esse nemo negat, est incertum. Brentius in* Catechesi exsertè negat esse ab Apostolis conscriptum. Sic etiam Perkinsus in expositione Symboli in principio pag. 3. *Dicitur porro fides Apostolica, non quidem eo sensu, ac si ipsi illam conscripserint, & præter res in ea contentas, etiam stylum & verba sic formaverint, prout ea jam recensuimus, cum certa verba & phrases in ea comprehendantur, quæ in scriptis sanctorum Apostolorum nequaquam reperiuntur, utpote illa* descendit ad inferos, & Ecclesiam Catholicã, *quæ postrema verba haud dubie in consuetudinem venerunt, tum cum Ecclesia Christi post Apostolorum tempora, inde in omnes partes mundi fuit dispersa. Deinde si & materia & ipsa loquendi ratio ab Apostolis descendisset Canonicam certe scripturam fidem Apostolicam esse oporteret prout cætera ipsorum scripta & monumenta. Adde quod Apostoli brevem & succinctam epitomen habuerint capitum Religionis Christianæ quæ proponebant aliisque similiter docenda tradebant, quæ duabus consistit partibus principalibus nimirum fide ac dilectione, ut illa Apostoli docet admonitio ad Timotheum,* expressam formam teneto saniorum sermonum quos à me audisti in fide & veritate quæ est in Christo Iesu. Vide & *Parkerum in doctiss. tract. de Descensu ad Inferos.* Inclinare etiam videtur in hanc sententiam *Iacob. Laurentius in Catechesi Heidelberg. Orthodox. c. Coppensteinium quæst.* 22. quamvis non determinet. Parkerum sequitur *Ludov. Crocius in syntagm.* Omnes illos præcesserat *Lavaterus in tract. de descensu ad inferos. Remonstrantes in Apologiâ cap.* 1. *fol.* 37. 38. *rectè numerant inter scripta humana. Octavo*, Ecclesiæ Reformatæ in scripturæ libris Canonicis nunquam numerant. Vti constat ex harmoniâ Confessionum. Immo *Confessio Gallica Articul.* 5. exsertè hoc, aliaque Symbola à scripturâ distinguit. Idem facit *Liturgia* nostra *Belgica in formulâ administrationis Baptismi, quæst.* 3. parentibus infantium Baptizandorum proponi solitâ.

5. Contra tamen Pontificii pro Apostolicâ origine & autoritate symboli contendunt, inter alios *Genebrardus lib. 3. de Trinitate, Feuardentius in Irenæum lib. 1. cap. 2. Baronius ad ann.* 44. Quod opponant vix habent, nisi testimonium Ruffini, qui in expositione Symboli sic *ἱστορεῖ*. *Tradunt majores nostri quod post ascensionem Domini cum per adventum Sancti Spiritus super singulos quosque Apostolos igneæ linguæ sedissent, ut loquelis diversis variisque loquerentur per quod eis nulla gens extera, nulla lingua barbara in accesse videretur, & in via præceptum ejus à Domino datum ob prædicandum Dei verbum ad singulas quasque proficisci nationes discessuri itaque ab invicem normam prædicationis in commune constituunt, ne forte alius ab alio abducti diversum aliquid his qui ad fidem Christi muc abantur exponerent, omnes ergo in uno positi, & Spiritu sancto repleti, breve istud futuræ sibi ut diximus prædicationis indicium, conferendi in unum quod sentiebat unusquisque componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam constituunt. Symbolum autem hoc multis & justissimis ex causis appellare voluerunt, Symbolum enim græce indicium dici potest & collatio hoc est quod plures in unum conferunt, id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus, in unum conferendo unusquisque quod sensit.* Resp. 1. Ruffinum Pontificiis non esse testem *ἀνυπεύθυνον*: Sic enim Bellarminus lib. descriptor. Ecclesiast. num. 390. *In apologia pro Origene multa mentitur ipso Hieronymo teste &c.* Et paulo post, *denique Ruffinus merito notatur erroris à Gelasio Papa cap. sancta Romana dist. decima quinta.* Postevinus in appar. Sacr. tom. 2. p. 358. Scripta Ruffini vocat *Labyrinthum*: *& haud facile judicari posse, cujusnam ingenii aut fidei Ruffinus fuerit.* 2. Ruffino absque idoneo autore hæc referenti non est fides adhibenda, cum remotior sit ab Apostolorum temporibus. 3. Prætensa traditio etiam antiquissimos patres turpiter decepit, qui tamen ex proximis successoribus Apostolorum illam habebant, *ut Irenæum l. 2. c. 39. 40. in quæst. de ætate Christi*, eundem ut & *Iustinum*, *Lactantium* &c. (& quem non?) decepit traditio Chiliastica ab ipso Papia discipulo Apostoli Iohannis propagata: vide *disp.* nostram *de Regno millenario*: Sic *Cyprianus* cum Africanis traditionem apostolicam obtendebant suo anabaptismo: & in contentione de observatione Paschę utraque pars ad traditionem provocabat. De quibus vide *Baronii annales* & *Mysterium iniquitatis Plessæi*. Iam fiat argumentum à majori ad minus, ab antiquissimis patribus ad Ruffinum, qui floruit anno 390. 4. Tempus compositionis Symboli, quod assignat Ruffinus nec antiqui omnes nec recentiores etiam ipsi Pontificii accipiunt: *Eucherius homil. 1. de Symbolo, Paschasius præfat. libr. de Spir. S. Cyrillus Hierosolymitan. Cateches. v. Thomas 2. 2. qu. 1. art. 9. Durandus, Biel* aliique Scholastici in *Dist. 25. lib. 3.* ajunt ex universa scriptura seu Canonicis scripturis esse collectam. Si compositum est Symbolum post constitutum Scripturæ canonem, ergo non illo tempore, quod

notat

Digitized by Google

tat *Ruffinus*. *Baronius in annum ſecundum Claudii aut in* 44. à nato Chriſto refert hanc compoſitionem. Vide ejus *annales ad annum* 44. 5. Addimus ſi illo tempore compoſuiſſent, utique tantæ rei narrationem Lucas in Actis non præteriiſſet. 6. Cauſa quæ fingitur compoſitionis Symboli, non eſt cauſa. Apoſtoli enim unum Spiritum S. habebant, itaque non erat metuendum, ne diverſum quid docerent: nec Symbolo ipſis opus erat tanquam normâ conſenſus in prædicandâ doctrinâ fidei. 7. Eucherius homil. 1. de Symbolo dicit: *Patres de populorum ſalute ſollicitos compoſuiſſe Symbolum*. *Eraſmus* conjicit in 1. Concil. Niceno eſſe conſcriptum. *In compend. Theolog.* De qua conjectura quid ſtatuendum ſit diſq. permitt. 8. Quid vetat verba Ruffini reſtringi ad Symbolum primigenium, ſeu ad Symbolum ratione fundamenti, quod jecit Chriſtus *Math.* 28. unde & ſuper quo totum exſtructum eſt. Certè Ruffinus nihil de 12. bolis ſeu Morſellis totidem Apoſtolis ſigillatim attribuendis.

Objici etiam poſſet quod patres ſæpè Symbolum dicant *Euangelicum, Apoſtolicum, & Traditionem.* Reſp. 1. apud antiquiores pro fidei Chriſtianæ ſumma vox Symboli non uſurpatur, ſed pro ipſo ſigno aquæ ſeu baptiſmi. 2. *Euangelicum* cum dicunt & *Apoſtolicum* & *Traditionem*, reſpiciunt Symbolum ratione primi fundamenti ſeu priori modo acceptum: *Credo* ſcil. *in Patrem, in Filium & Spiritum S.* non vero explicationem poſtea additam ſeu Symbolum poſteriori modo acceptum, & ut nunc eſt: ut conſtat ex locis ſupra *theſ.* 2. citatis; imo vel ex nuda inſpectione locorum quæ pro ſe citant Pontificii vide *Becanum in Manuali lib.* 1. *cap.* 2. *n.* citantem ex Baſilio. Quod *Bellarminus lib.* 4. *de verbo Dei c.* 4. *Baronius ad ann.* 44. *Clementem, Irenæum, Auguſtinum, Hieronymum, Ambroſium, Leonem, Chryſologum, Venantium, Albinum, Rabanum Maurum* huc advocant, vix reſponſum meretur. Vt chartæ parcamus vide breviter illa perſtringentem Chamierum *loco cit.* & *ad loca Clementis, Auguſtini, Ambroſii Rivetum in Cathol. Orthod. tom.* 1. *quæſt.* 9. Si quis vero pleniſſimam & ſuperabundantem reſponſionem deſideret, is adeat Doctiſſ. *Parkerum de deſcenſu ad Inferos lib.* 4. eique conjungat *Gerh. Iohannem Voſſium*, qui poſtquam hæc ſcripſiſſem, diſſertationem edidit *de Symbolis* anno 1642. 6.

Quæſtione hac principali de Origine & Authoritate Symboli excuſsâ reſtat poriſmata quædam hinc educamus. *Primum* eſt: Symbolum non eſſe Traditionem divinam ſeu verbum Dei non ſcriptum, nec inde probari traditionum neceſſitatem. Vide *Chamier.* & *Rivetum locis cit.* & hunc in *Iſagoge ad Scripturam cap.* 26. *n.* 9. 10. & ex Pontificiis *Thom.* 22. *qu.* 1. *art.* 9. *ad* 1. *Secundum*, non eſſe ſcriptum divinum Canonicum, & authenticum ſeu αὐτόπιστον. *Tertium*, ambiguè & minus accuratè dici ferè canonicum aut 7.

divi-

divinum : quomodo ex reformatis aliqui Theologi minus accurate loquuntur. Nullum enim datur quasi, seu medium inter Canonicum & non-Canonicum. *Quartum*, non esse Apostolicum, sive ab Apostolis sive ab Apostolicis viris conscriptum : uti vult *Vrsinus in Catechetica*, & in *admonitione Neostadianâ p.* 120. *Calvinus loco mox citando*, non determinat. Alii tamen Theologi reformati hanc opinionem sine accuratiori examine nimis facile amplectuntur, ut *Ioh. Iac. Grynæus in expositione symboli*, *Alstedius in synopsi Theologiæ loco* 4. *p.* 15. ubi perperam probationis loco commonstrat *Cypriani* (Ruffini dicendum fuisset) *expositionem symboli*. *Quintum*, atque adeo non esse Catholicum, antiquissimum, jam inde à sæculo Apostolico, aut etiam proximo, perpetuâ successione per universam Ecclesiam unanimi consensu propagatum. Vt quidem Pontificiis hoc sine necessitate concedere videntur plerique ex nostris : etiam *Calvinus lib.* 2. *Instit. c.* 16. §. 18. *Sextum*, malè illud usurpari tanquam precationis formulam, cum sit fidei professio. *Septimum*, optimo tamen & salutari consilio formulam illam professionis conscriptam, & etiamnum in Christianis familiis & Ecclesiis repeti ac proponi. *Problemata sint*, 1. *probl.* An sit fons & origo aliorum Symbolorum. *Resp.* Sic quidem aliquando dicitur. Sed ego rationem nullam video ; cur scriptura non debeat dici fons esse pariter & hujus & aliorum symbolorum. Præterquam quod non sit symbolum universale : sed Romanum. 2. *Probl.* An fides hoc Symbolo contineatur sufficienter. *Resp.* & theticâ ac simplici istius fidei Professione : Si fides strictè sumatur pro promissionibus Euangelicis seu proprio objecto fidei proximè seu formaliter justificantis. Sic quidem vulgò dicitur. Videantur Scholastici *Polanus lib.* 2. *Syntagm. cap.* 2. aliique locor. commun. scriptores ; & elenctici fere omnes, qui disputant de necessariis & fundamentalibus. Confer *disp.* nostram *de articulis & erroribus fundamentalibus*. Sed multâ distinctione hic opus est. *Aff.* cum limitatione, quam habet etiam *Bonaventura loco cit.* Et *Thomas in scripto* 2. *in Lombardum lib.* 3. *dist.* 25. ut scil. articulis Symboli omnia necessariò antecedentia seu præsuppositа & necessariò consequentia seu consectaria fidei contineri & includi, non vero excludi, intelligantur. Sed si fidei explicationem ac formulam evidentem, & quidem apologeticam atque elencticam, appositè & accommodatè ad nostra tempora, & appositè adversarios hæreseq; antiquas & novas requiramus, ausim præferre *Catecheses reformatas, præsertim Belgicam*, *Harmoniam confessionum*, *Symbolum Nicenum*, & *Constantinopolit.*, imprimis *symbolum* dictum, *Athanasii* ; *Confessionem fidei Chalcedonensem*, Determinationes Synodi Ephesinæ, & *Edictum Iustiniani de fide*, quod extat in *Iure Græco-Romano* ex edit. *Leunclavii tom.* 1. *p.* 521. Certè videmus Socinianos minus

Digitized by Google

minus infenſos eſſe huic Symbolo, quam Athanaſiano, immo & *Socinum in Epiſtolis* ſatis benignè illud laudare: nullam aliam ob cauſam, uti arbitror, quam quod tam exſertè hæreſin ſuam, non detegit & condemnat, ac Athanaſianum.

3. *Probl.* An patres Concilii Niceni, an vero Epiſcopus ſeu Clerus eccleſiæ Romanæ ſint autores hujus Symboli. *Reſp.* poſterius probabilius eſt: vel hâc ſolâ ratione, quod in uſu non fuerit Orientalibus, aliiſque eccleſiis; fuiſſet autem, ſiquidem pro eccleſiæ univerſæ ſymbolo habitum fuiſſet, non minus ac Niceni, aliique univerſæ eccleſiæ Canones. Vide pluribus hæc proſequentem *Ger. Ioh. Voſſium Diſſert. 1. de Symbolis.*

4. *Probl.* An ſymbolum ab initio eccleſiæ in Miſsâ fuit cantatum, uti vult *Gavantus in Theſauro ſacr. rituum tom. 1. p. 36. Reſp. Neg.* Probatio quam adducit ex *Dionyſii Eccleſ. Hierarch. cap. 3.* & *liturgiâ Petri* reſponſum non meretur. Videantur modo de ſcriptis illis *Cocus in cenſurâ patrum*, & *Rivetus in Critico ſacro.*

5. *Probl.* An rectè dicatur à Dionyſio *apud Lindanum ad Liturgiam* Petri, hymnologia catholica, & hierarchica euchariſtia? *Reſp. Neg.* non enim eſt formula precationis aut gratiarum actionis. Neque enim loquitur Deo, ſed hominibus, qui fidei confeſsionem edit.

6. *Probl.* An ſymbolum quod in Miſsâ Papiſticâ recitatur ſit Apoſtolicum, an vero Conſtantinopolitanum? *Reſp. Poſter. Aff.* Pontificii, dicentes additionem illam *filioque procedit* factam in Concil. Toletano ſub Leone 1. juxta *Baronium ann.* 447. ſeu in Concil. Romano, ſub Damaſo, juxta *Ioh. Steph. Durantum lib. 2. de ritibus c.* 24. Cum quo facit *Gavantus loc. cit.*

7. *Probl.* An articulus de deſcenſu ad inferos, ut quidem habetur in ſymbolo, ſit neceſſarius & fundamentalis, & an diſputatio de genuinâ explicatione iſtius articuli ſit de fide, aut ſaltem de Theologiâ; an potius de hiſtoriâ ſeu ſenſu antiquitatis. *Reſp. Neg. Pr. Aff. Poſterius.* Chriſtum eſſe paſſum immediatè in animâ eſt dogma verè Theologicum (quanti autem ponderis & an fundamentale, hic non determino): ſed an hoc ſuo articulo de deſcenſu ad inferos directè docuerint autores ſymboli, non pertinet propriè & directè ad dogmata Theologica, nedum ad fundamentum fidei. Multo minus eſt de fide, opinio illa de locali deſcenſu animæ Chriſti ad inferos, ut volunt Pontificii; aut de deſcenſu propriè accepto totius Chriſti poſt reſurrectionem, ut volunt recentiores Lutherani apud *Eckhardum in tract. de deſcenſu ad inferos cap. 2. in principio*, & *cap. 8. p.* 102. 106. 108.

8. *Probl.* An *Roman. 12. v. 6.* Per analogiam fidei intelligatur Symbo-

lum, vulgò dictum Apoſtolicum, formaliter ſcil., quod ad ſtructuram & compoſitionem ſuam? *Reſp. Neg.*

9. *Probl.* An uno tempore ſimul & ſemel conditum ac perfectum: an verò diverſo tempore & ſucceſſivè: *Reſp. Aff. Poſter.* Videatur *Ger. Ioh. Voſſius*: nolo enim librum lectu digniſsimum deſcribere. Sunt & alia problemata partim hiſtorica, partim liturgica, de quibus Pontificii inter ſe quærunt, ubi nos nullam partem facimus: qualia ex. gr. An & quare Symbolum recitandum ſit poſt euangelium: Quibus diebus recitandum ſit: Quo vocis tenore & in primâ, & in Miſsâ proferri ſolitum: An Symbolum Romanum ſit antiquius Niceno: An licuerit Symbolo Niceno quidquam addere: An ſymbolum in eccleſiâ Romanâ aliquando deſitum recitari, & quare: An ſingulis horis in officio recitandum, an vero quinquies: Quare in fine completorii ſubmiſsâ voce recitetur: Cur in medio ad preces partim ſubmiſsâ partim clarâ voce recitetur: Quot ſint ſymbola in officio Romano; tria, an quatuor, an plura: An ſoli Apoſtoli condiderint Symbolum vulgò dictum Apoſtolicum, an vero præter eos 120. viri, quorum fit mentio *Actor.* 1. Quot ſint articuli, ſeu capita ſymboli: An ſinguli apoſtoli ſingulos articulos contulerint, an vero communiter ſymbolum condiderint: an compoſuerint apoſtoli Spiritu S. ſic dictante; an vero excerpſerint ex iis quæ ſusè ſcripſerant: Quo tempore condiderint: An ſui causâ, an vero eccleſiæ cauſa condiderint. De his videantur *Ioh. Stephan. Durantus lib. 2. de ritibus Eccleſ. Cathol. cap.* 24. *Barthol. Gavanti Theſaurus ſacr. rituum tom. 1. p. 36. & tom. 2. pag.* 64. *Dominicus Gravina lib. 4. præſcript. Catholic.* Conferendi ex noſtris *Parkerus in tractatus de deſcenſu ad inferos, Lavaterus de deſcenſu ad inferos, Gerhardus Ioh. Voſſius in diſſert. de ſymbolis.* Forte aliquando de confeſsionibus & ſymbolis in genere, deque antiquis ſymbolis in ſpecie acturi in Politiæ eccleſiaſticæ part. 3.

DE PATRIBUS, SEU ANTIQUÆ ECCLESIÆ DOCTORIBVS.

PARS PRIMA.

Reſp. CORNELIO P. F. vander LINGEN

Ad diem 23. *Iunii* 1640.

DE patribus acturi, 1. *theticè delineabimus, qui qualeſque ſint patres eccleſiæ & quis eorum uſus.* 11. *Controverſiam principalem, & problemata determinabimus.* 111. *Appendicem de hiſtoricis Eccleſiaſticis ſubjiciemus.*

Pater

PAter Ecclesiæ aut fidelium dicitur. 1. solus Deus tanquam autor omnis essentiæ, vitæ, bonitatis spiritualis 1.
*Math.*23.9.& 6.9.*Rom.*8.15.*Galat.*4.6. 1 *Petr.*1.17.coll. cum *Malach.*1.6. *Deuter.*32.6.*Iesa.*63.16. Vbi Deus essentialiter non verò notionaliter intelligendus; qui est Pater, Filius, Spiritus Sanct. *Ephes.*3.15. nomen patris appropriatè tribuitur primæ personæ; quod sit origo & fons operationum ad extra. Hanc patris acceptionem respiciunt Catholici, cum in collat. Carthaginensi ore Augustini negant, Cæcilianum esse patrem suum. *Collat.*3.*cap.*222.230.232.235. 11. Homo tanquam administer gratiæ divinæ, 1 *Corinth.*4.1.& 3.5. quippe qui eam offert, proponit, applicat verbo, sacramentis, precibus. Hinc architectus, plantator, servator, pater &c. dicitur: quod ecclesiam seu fideles Deo gignat 1 *Corinth.*4.15. *Galat.*4.19. *Philemon.*4.10. & sic *Ioannes* in *epistolis* passim usurpat vocem τεκνία. Est autem hæc paternitas 1. *vel* latè dicta, quomodo omnes quicunque vivâ voce aut scriptis homines manuducunt ad salutem, dicuntur patres; & inter eos κατ' ἐξοχὴν genuini Pastores & Episcopi. Hinc etiam titulus *Papæ* Episcopis olim tributus: ut videre est in *epistolis Hieronymi ad Augustinũ & in libro epist. August.ep.*25.& 30. *Et in epist. Sidonii Apollinaris lib.*7.& 8.& 9.*ad diversos Episcopos.* Sic titulis *patris*, apud *August. epist.* 35. ☞.191.&c. *vel* strictissimè & sic competit solis scriptoribus & Doctoribus θεοπνεύστοις, prophetis scil. & Apostolis: est enim ecclesia regenita per verbum eorum tanquam unicum infallibile fidei principium: hinc ædificata dicitur super fundamentum Apostolorum &c. *Ephes.*2.20. 3. *vel* strictè, ac peculiari quâdam ratione: & sic antiqui Doctores Ecclesiastici qui scriptis suis ecclesiæ præluxerunt, dicuntur patres: illis enim antiquitas, successio, Catholicismus doctrinæ & ecclesię historicè (humanam historiam intelligo) exhiberi putatur. His nonnunquam accensentur Historiæ ecclesiasticæ scriptores, quorum aliqui univocè & primariò, aliqui analogicè saltem & secundariò patres appellari solent: de quibus infra. Notandum hic imprimis, antiquitatem illam admittere latitudinem in vulgatis Pontificiorum disputationibus; prout causæ necessitas, aut defectus antiquiorum hoc postulaverit. Nonnunquam omnes scriptores Ecclesiasticos tanquam patres allegant (ne quidem exceptis Græcis scismaticis) qui homiliis, commentariis ad scripturam, asceticis scribendis intenti, à scholasticis disputatoribus formâ, methodo, & stylo scribendi distinguuntur. Vide *Bellarmini Controversias*, & *Coccii Thesaurum Catholicum*: Et *Benedictum Vernierum in tract. cui tit. Magnum & universale Concilium super veritate diviniß. eucharistiæ &c. quod instar Concilii Nicæni* 318. *patribus orthodoxis constat.* Inter quos com-

parent etiam præter plerosque Scholasticos, *Ludolphus Carthusianus*, *Angelus de Clavasio*, *Rodericus Samorensis*, *Bessarion*; breviter omnes Pontificii scriptores usque ad annum 1500. Hinc etiam titulus *Bibliothecæ Patrum*, quam edidit *Margarinus de la Bigne*. Alias ad solos illos provocatur, qui post Apostolorum tempora, usque ad annum 600 inclusè vixerunt. Ex illis disputat *Hardingus contra Iuellum*; nullos alios citat *Campianus Rat.*5.;& sic passim reliqui Polemici Pontificiorum in controversiis (ubi putant ex antiquitate nubem testium suppetere) solos illos adducunt: Vide *Bunderium*, *Eckium*, *Fisherum*, *Episc. Rossensem*, *Stapletonum*, *Costerum* &c. Nuper Cardinalis *Perronus in Epistolâ ad Iacobum Magnæ Britanniæ Regem*, potissimum illos voluit esse patres & judices, seu antiqui Catholicismi indices, qui vixerunt tempore quatuor Conciliorum, à Constantino scil. usque ad Marcianum. Ex quibus etiam disputat in prolixo volumine post obitum ejus edito; cujus examen instituit *Molineus lib. de Novitate Papismi*. Nos ut in confusione illâ quid distinguamus & ordinem servemus, putamus titulum *patris* usurpari tripliciter, propriè, analogicè, æquivocè. *Proprie* tribui, & quidem *primariò* Orthodoxis ac probatis scriptoribus, qui vixerunt usque ad obitum Augustini præter propter; *secundario*, qui post Augustinum, usque ad obitum Gregorii Magni. Primæ classis distinguimus rursum in *antiquissimos*, qui floruerunt ante Concilium Nicenum; & in antiquos qui deinceps. *Analogicè* scriptoribus mediæ, quam vocant, ætatis, post Gregorium usque ad ἀκμὴν Antichristianismi in Occidente, hoc est, usque ad decimum sæculum. Vbi primæ classis habendi, qui antecesserunt annum 800; secundæ vero classis, qui secuti sunt. *Æquivocè* plane tribuitur scriptoribus novitiis, qui vel paulò ante illos, vel etiam post exortum eorum florucrunt. Ita honorifico patrum titulo nonnunquam citari audias, *Anselmum*, (*Cantuariensem* scil.) qui floruit anno 1081. *Bernardum*, qui 1130. *Euthymium* (*Zigabenum*) qui 1118. *Theophylactum*, qui 1071. *Micrologum*, qui 1077. *Oecumenium*, & *Olimpiodorum*, quos alii collocant inter annum 800.& 900.alii post annum millesimum. Quamvis enim formam & methodum Theologiæ patristicæ propius imitari & exprimere studuerint; doctrinę etiam puritate à patribus non tam longè recedant, ac alii: tamen patres (præsertim si nostro idiomate exponatur Out-Daters)dicendi nõ sunt:vel quia vixerunt sub Papatu; vel quia nimis remoti sunt à seculo Apostolico; vel quia ætas eorum incerta est: ne dicam recentiores scriptores Græcos ab ipsis Pontificiis numerari inter scismaticos. Vide *Bellarmin. de scriptor. eccles.*& *Possevinum in apparatu*, *in Euthymio* & *Theophylacto*. Nos quæ de patribus dicturi sumus, potissimum de scriptoribus usque ad Augustinum, intelligi volumus; & aliquo modo de

sequen-

ſequentibus uſque ad Gregorium Magnum. Scriptoribus vero mediæ ætatis, qui vixerunt poſt natum Anti-Chriſtum anno 607. & poſt diviſionem Occidentalis Imperii ab Orientali, nonniſi analogicè & κατὰ συγχώρησιν alicubi applicari.

Dividuntur vulgo patres in Græcos & Latinos, denominati ſcilicet aut 2.
ab idiomate quo ſcripſerunt, aut à loco miniſterii ſui, aut ab utroque. Syros, Ægyptios, alioſque non eſt quod hic memoremus: quia nulla ipſorum ſcripta exſtant, aut ſi quæ exſtent illa græcè tantum habeantur; aut ſi alio idiomate, quod ea græce tranſlata ſint. Sunt ergo Græcis annumerandi. Nam quod *Poſſevinus in apparatu* jactat ſe ex *Serrario* ſuo didiciſſe Venetiis exſtare aliquot libros Arabicos & Syriacos, inter quos erat *Ephræm*; id relegamus ad recentiorum quorundam peculiarem pruritum, quo affectant καινότερά τινα λέγειν καὶ ἀκούειν (*Actor.* 17.) ut ita novam admirationem de ſe concitent. Patres Græci antiquiſſimi ſunt Ignatius, (quamvis de illius epiſtolis diſceptetur: de quo vide editores Ignatii *Nicol. Vedelium*, & *Iacobum Vſſerium*, qui hoc anno 1645. Oxoniæ prodiit,) Polycarpus, *Iuſtinus*, Melito (cujus fragmenta quædam apud *Euſebium*) Athenagoras, Theophylus, Tatianus, Irænæus (de quo dubitatur, ſit ne inter Græcos, an latinos numerandus) Clemens Alexandrinus, Origenes, Ammonius Alexandrinus, Gregorius Neo-Cæſarienſis, Dionyſius Alexandrinus, Methodius, Euſebius Cæſarienſis, Macharius Ægyptius. *A tempore Conſtantini & Concilii Niceni* floruerunt, Athanaſius, Serapion, Didymus Alexandrinus, Cyrillus Hieroſolymitanus (de cujus ſcriptis quid ſtatuendum diſce ex *Riveti Critico ſacro*) Ephræm, Baſilius, Andreas Cæſarienſis, Gregorius Nazianzenus, Epiphanius, Gregorius Nyſſenus, Theophylus Alexandrinus, Diadochius, Chryſoſtomus, Severianus, Syneſius, Lucianus, Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, Proclus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Iſidorus Peluſiota, Nilus, Simeon Stilita, Theodorus preſbyter, Æneas Gazæus, Gelaſius Cyzicenus, Leontius Bizantinus, Anaſtaſius Sinaita, Procopius Gazæus, Heſychius, Sophronius. *Latini* uſque ad *Conſtantinum & Concilium Nicenum*, Tertullianus, Minutius Felix, Iulius Africanus, Cornelius Papa, Sixtus ſecundus, Cyprianus, Arnobius, Lactantius. Iam inde *à tempore Conſtantini*. Iuvencus, Iulius Maternus Firmicus, Lucifer Calaritanus, Victorinus Afer, Hilarius, Gregorius Betticus, Sebadius Pacianus Barchinonenſis, Optatus Milevitanus, Aginnenſis, Fauſtinus Diaconus, Ambroſius. Idacius Clarus, Hieronymus, Ruffinus, Gaudentius Brixienſis, Prudentius, Chromatius, Auguſtinus, Paulinus, Sedulius, Claudianus

Mamertus, Cassianus, Vincentius Lyrinensis, Chrysologus, Leo Papa, Hilarius Arelatensis, Prosper, Arnobius Iunior, Salvianus Massilienſis, Salonius, Faustus Rhegiensis (sed Pelagianus, inter patres minimè numerandus; vide *Bellarm. de script. Eccles.* & *Possevinũ*) Gennadius Massilienſis, (sed qui Fausto favebat) Iulianus Pomerius, Gelasius Papa, Gildas sapiens, Paschasius Diaconus, Fulgentius, Primasius, Ennodius, Ferrandus Diaconus, Eugippius Abbas, Ioh. Maxentius, Avitus Alcimus, Boëtius, Dionysius Exiguus, Victor Episc Africanus, Iustus Orgelitanus, Arator, Iunilius Africanus, Martinus Braccarensis, Gregorius Magnus. Citantur subinde nomine antiquorum patrum & sanctorum scriptores, aut libri planè suppositi: quales, sunt, qui *ante Constantinum floruerunt*, partim Græci partim latini; Canones Apostolorum, libri Liturgici continentes missam Petri, Marci, &c. Opera Clementis, Anacleti Epistolæ, Opera Dionysii Areopagitæ, Epistolæ Martialis Lemovicensis, Testamentum 12. patriarcharum, Hyppolytus de consummatione mundi, Opera Zenonis Veronensis, Victorini commentar. in Apocalypsin. *A tempore Constantini*, Titus Bostrensis; Eusebii Emisseni homilię; Cyrilli Hierosolymitani epistolæ, & catecheses, Philonis Carpathii commentar. in Canticum; Opera Marci Eremitæ; Sermones Maximi Taurinensis; Philippi presbyteri comm. in Iobum; Opera Eucherii Eugdunensis; libri tres adscripti Sixto tertio; Vigilii quinque libri contra Eutychem; Cæsarii Arelatensis homiliæ; Anastasii Niceni liber Responsionum; Sophronii pratum spirituale. Præter alia notha & spuria, quæ probatis autoribus supra recensitis Cypriano, Augustino, Epiphanio, Basilio &c. supponi solent; insuper supposititios aut dubios historicos (quos infra recensebimus); & collectores Conciliorum, & eorum quæ eò pertinent, de quibus agendum in loco comuni, de Conciliis. Sed de patrum cit. vitâ, scriptis, operum editionibus consulendi sunt antiquitatum studiosis præter antiquos *Hieronymum*, *Gennadium &c. Trithemius*, *Gesnerus in bibliothec.*, *Sixtus Senensis*, *Baronii annales* cum Antagonistis, (ut alios Pontificios historicos nunc præteream), *Bellarminus de script. Eccles.*, *Possevinus in Apparatu sacro*, *Coccius in Thesauro Catholico*, *Iohann. Maria sacri Palatii Magister in indice Romano libr. expurgandorum*, *Index expurgatorius Hispanicus* posterioris editionis, *Angeli Roccha epitome bibliothecæ theologicæ & scripturalis.* Ex nostris, *Centuriatores Magdeburgenses*, *Bachosius in appendicè historicâ ad Catechesin* testimoniis patrum à se munitam, *Perkinsi problema catholicum*, *Sculteti medulla patrum*, *Coci censura patrum*, *Riveti Criticus sacer*, *Thomæ Iamesii tract. de corruptione script. concilior. patrum &c.* quibus adde *Hyperium de studio Theologico*; ex Elencticis scriptoribus potissimum *Raynoldum*, *Chamierum &c*, imprimis etiam editores singulorum patrum tum Pontificios,

Digitized by Google

cios, tum noſtros. Qui compendio ſtudent, aut primum aliquem guſtum hujus Criſeos quærunt (præſertim ſtudioſi in curſu Academico), ſolum *Perkinſi problema* percurrant, cum *Riveto* aut *Coco*. Epitomen vero hiſtoricam petant ex *Bachoſio* modo cit.

Ita deſcripſimus quales & qui ſint patres; *Doctores ſcil. probati antiquæ Eccleſiæ, qui ſcriptis ſuis fidem illuſtrarunt*; quorum catalogum texuimus. Circa 3.
quem notandum. I. intercurrere nonnullos quorum ſcripta & olim & hodie dubiæ autoritatis fuere; aut quia nonnulla ſine judicio & minus conſona ſacris literis (idque ex ignorantiâ ἀκαιδεύσιᾳ) ſcripſere; aut quia errorum & ſciſmaticorum partibus acceſſere, qualis ex. gr. Tertullianus, Origines &c. Prioris generis quāplurimi ſunt, ſi non plerique. Vide paſſim *Sixtum Senenſem*, *Bellarminum*, *Poſſevinum*; & editiones plerorumque patrum in Papatu. II. Comparere ibi aliquos, qui Doctorum munere nunquam functi; quamvis ſcriptis ſuis erudierint, ut, Alcimus Avitus, Boëthius. III. Poſſe eos aliter dividi ratione graduum, æſtimationis & autoritatis, quos in antiquâ Eccleſiâ, aut ætate intermediâ, aut in novitate Papali tam ante quam poſt tempora reformationis obtinuere. Quæ diviſiones colligendę ex vitis & elogiis quę ſingulorum operibus præfixa: aut, ſi compendio quis ſtudeat, ex *Poſſevino*. Inter omnes videtur excelluiſſe (quam rectè, nunc non dicam) Ephræm Syrus, cujus ſcripta in eccleſiis nonnullis publicè prælecta fuiſſe, teſtis eſt *Hieronymus de ſcriptor. Eccl.* IV. Poſſe etiam diſtribui in certas claſſes ſecundum materiam, & methodum tractandi. Vt ſcripta eorum ſint 1. philoſophica ex. gr. Auguſtini nonnulla, item Iuſtini, Nyſſeni &c. 2. Hiſtorica, de quibus infra. 3. Commentaria in ſcripturam, quorum indicem contexuit *Angelus Roccha*: & poſt eum *Bellarminus*. Videri etiam poteſt *catalogus commentatorum* qui exſtant in bibliothecâ Oxonienſi. 4. Elenctica; quæ rurſum diſtribuuntur ſecundum hæreſes Marcionis, Manis, Arrii, Pelagii &c. & ſecundum apoſtaſias, ut contra Gentiles, aut Iudæos. 5. Didactica; qualia Auguſtini Enchiridion, Ruffini expoſitio ſymboli &c. 6. Moralia, Oratoria, concionatoria, paræneticа. 7. Politica eccleſiaſtica; quàlis ex. gr. Dioniſii Exigui, Martini Braccarenſis, cum aliis codicibus ſeu collectionibus canonum. 8. Aſcetica; qualia Confeſſiones Auguſtini, Ambroſius de bono mortis, Chryſoſtomus de Oratione &c. 9. Poëtica; quæ tamen partim ad hiſtorica, partim ad aſcetica, partim ad elenctica, partim ad paraphraſtica ſcripturæ referri poſſunt; ut ſunt ex. gr. Tertulliani, Iuvenci, Paulini, Sedulii, Nazianzeni, Proſperi &c. *Confer noſtram Bibliothecam.*

De patrum cauſis efficientibus, & finalibus, non eſt quod heic quidquam 4.
delineemus: ſunt enim fere ἀίδιοι, & in uſum, conſuetudinem, poſſeſſionem,

nem,& posteriorum quorumvis doctorum priores διδασκάλους imitantium privatum ac liberum judicium (nonnunquam affectum)tandem resolvuntur & reducuntur. Ita ut non magis de plerisque designari possit quando, per quos,quâ autoritate,quâ sententiâ simplici aut jurisdictionis, quo consensu sint constituti, aut canonizati, aut agniti aut promulgati publici & communes Ecclesiæ Doctores, quam de autoribus classicis, aut de famâ hujus vel istius viri,quæ crescit velut arbor occulto ævo,nonnunquam immerito subrepit & illudit hominibus nihil mali suspicantibus. Quæ à me non dicuntur,ut orthodoxis & egregiis Doctoribus quidquam detraham, sed ut nihil θεόπνευστον hic intercessisse ostendam, atque adeo à patribus nihil tale exspectemus. Sufficerit ergo requisita patrum hic indicare, & sic fundamenta seu causas efficientes hujus paternitatis à posteriori colligere. I. est, ut quis sit exploratæ & exemplaris pietatis. II. ut zelo, in propagandâ fide,cõvertendis hominibus,defendendâ veritate, præ aliis se commendaverit: imprimis si ad confessoris aut martyris honorem ascenderit. III. Vt Doctoris seduli & fidelis partes expleverit:quod de plerisque verum est. Si qui nullo munere functi sunt illi minus propriè, & quasi analogicè patres dicuntur. IV. Vt ab ecclesiæ unitate non recesserit, saltem non finaliter. De Tertulliano ergo jam Montanistâ facto disquirendum, quâ ratione inter patres numerari debeat. V. Vt nihil pertinaciter defenderit contra catholica & fundamentalia ecclesiæ dogmata.VI. Vt non tantum vivâ voce, sed & scriptis solidè & aptè docuerit; eaque ejus scripta hodie exstent: Alioquin publici Ecclesiarum Doctores, & communes nostri præceptores jure appellari nequeunt. VII. Vt communiter omnes ecclesiæ Orthodoxæ & Doctores aut positivâ, aut saltem passivâ sententiâ pro talibus eos habuerint. In quemcunque singulæ hæ conditiones minus aut magis convenerint, ille minus aut magis *patet* est. Præsertim hoc nomine minus digni erunt,si qui tam vulgariter docuerint aut errârint potius, ut non tam communes præceptores, quam discipuli esse videantur: quales esse aliquos ex modo nominatis non est negandum. Fuit enim & olim verum illud vulgatum: *Scribimus indocti, doctique poemata passim.*

5. Adjuncta patrum (præter modo dicta) notamus tum *absoluta*, positiva, privativa, negativa, tum *comparata*. *Positiva* sunt I. Eloquentia, & δύναμις ἑρμηνευτικὴ in plerisque, præsertim exotericè atque oratoriè conceptus suos exprimendi atque amplificandi, exemplo sint Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Basilius, Nazianzenus, Epiphanius Chrysologus &c. II. Quod qui in Gentilem superstitionem scripsere, ab omni literaturâ sæculari egregiè fuerint instructi, nonnulli eas professi fuerint, exemp. grat. Athenagoras, Iustinus, (dicti philosophi)

Digitized by Google

ſophi) Tertullianus (quem Hieronymus ait omnem ſæculi eruditionem complexum fuiſſe) Clemens Alexandr. Origines, Arnobius, Lactantius, Euſebius, Theodoretus, Auguſtinus, Cyrillus Alexandr., Hieronymus &c. III. Dexteritas & ſubtilitas in hæreticorum ſtrophis diſſolvendis; ubi excellunt Auguſtinus, Athanaſius &c. IV. Perſpicacia & ἀγχίνοια in explicatione difficilium & ἐναντιοφανῶν, quę in ſcripturis occurrunt: Vide præ reliquis Chryſoſtomum, Theodoretum, Auguſtinum, Hieronymum. *Hermannus Bodius in ſuâ unione diſſidentium conciliationes* illas ex patribus collegit. V. Εὐπορία in inventione & elocutione moralium ac practicorum. Hic triumphant Cyprianus, Chryſoſtomus, aliique eximii concionatores modo citati. VI. Prudentia (hoc eſt prudens zelus & pietas) eorum in conſiliis Theologicis, & caſibus Eccleſiaſticis: quam ſpirant plurima dicta & ſcripta eorum, & de factis loquuntur Hiſtoriæ. VII. Hujus prudentiæ effecta conſequentia ſexdecim; quæ enumerata à Clariſsim. *Vedelio cap. 2. lib. 1. de Prudentiâ veteris Eccleſiæ*, conſiliis, determinationibus, exceptionibus & reſponſionibus patrum analogicè applica. Atque hæc adjuncta continent virtutes & encomia patrum.

6. *Privativa* ſunt quę nævos & πτήματα eorundem exhibent. I. Magna, ſi non pæne univerſalis linguarum originalium ſcripturæ, & conſequenter phraſeologiæ ſacræ ignorantia. Vix ullus inter eos comparet, qui hebraiſmum deguſtavit, præter Origenem & Hieronymum: qualem negligentiam & vertiginem in ullo profano literione aut Legum Doctore vix toleraſſent; ut ſc. fundamentales autores ſuos per interpretem tantum audiviſſent. II. Ignorantia ſolidæ & propriis conceptibus incoctæ philoſophiæ in non-paucis: quam quod ad phyſica paſſim notant recentiores in commentar. ad πρωτοκτίσια Geneſeos, & in Diſputationibus phyſicis. In Metaphyſicâ, & Theologia naturali ſeu Pneumaticâ pauciſſimi aliquid eximii præſtiterunt. Auguſtinum ſupra omnes alios abſtractione, ſubtilitate, perſpicaciâ & judicio circa univerſaliſſimos & generaliſſimos conceptus omnibus ſcholaſticis præluxiſſe docent potiſſimum ſcripta ejus contra Manichæos & Pelagianos, cum Enchiridio. III. Ignorantia & hallucinatio in hiſtoricis & chronologicis, Quam attingit *Caſaubonus Exerc. 1. ad Baronium ſect. 26.* & nos in *Diſput. de Tempore Nativitatis Chriſti.* IV. Defectus acroamatici & Logici judicii atque artificii in analyſi ſcripturæ ut & in geneſi thematicâ, ſyllogiſticâ, methodica: ſive quod ſtudia & exercitatio in illo genere ipſis deeſſent, ſive quod illud faſtidirent, quippe Rhetoricis & floridis diſſertationibus plerique ex more ſui ſæculi magis intenti: Cum tamen acroamatico & concisè diſ-

Digitized by Google

ſertandi genere rebus Theologicis (in quibus etiam vera dicere periculoſum eſt) ſæpe melius conſuluiſſent. v. Hinc frigidæ ſæpenumero, ſi non ridiculę, curioſæ, fallaces, erroneæ, periculoſæ, dubiæ, ſcripturarum interpretationes: ita univerſa neceſſariis & maximè perſpicuis maximè impingant dum allegoriis & vanis conjectationibus ſuis inprimis circa ignota & doctè ignoranda tanquam ſcopulis adhæreſcunt. Ἀπαιδευσίαν & περιεργίαν eorum in abſurdis conjecturis, & interpretationibus, non diſſimulant recentiores, qui in commentariis ſuis ad ſcripturam varias aliorum interpretationes colligunt; quales *Maldonatus, Salmero, Lorinus, Ribera, Pineda, Serrarius* &c. & noviſſimus omnium *Corn. à Lapide*; ex noſtris inſtar omnium *VVilletus in Hexaplis.* VI. Neglectus Theologiæ Theticæ; in cujus conceptibus ex ſcriptura formandis ac delineandis parum videntur laboraſſe: ſaltem vix ullum in iſthoc genere tentamen hodie ſupereſt. Hinc factum, ut in ſcriptis homileticis ſæpe de iis rebus videantur diſſertare, quæ quid ipſis ſuerint nos ignoramus; ita ut videantur de non Ente diſſerere: quandoquidem nullibi earum nomen & definitionem ex profeſsò explicuerint. VII. Ἀκεισία in delectu argumentorum, quibus veritatem dogmatum probent contra adverſarios. Nihil non arripiunt; ut numero potius videantur pugnare velle, quam pondere. Ita ut recentioribus in delectu adhibendo, & Augiæ illo ſtabulo repurgando non parum ſit laborandum. Conferatur *diſp. Franciſci Gomari de Antichriſto*, ubi aliquot nævi theologię patriſticæ notantur.

7. Atributa *Negativa* ſunt I. quod non faciant legem, normam, aut regulam, nec primariam nec ſecundariam in interpretatione ſcripturæ & rebus fidei: de quo ex profeſſo infra diſputandum. II. Quod nullam faciant normam aut regulam prudentiæ (nec etiam ſemper exemplum) in conſtituendis, & gubernandis eccleſiaſticis. Idem intelligendum de omnibus ritibus, & adiaphoris. Hic conferendę *diſp. & problemata ad politiam eccleſiaſticam, & ad ſecundum decalogi præceptum ſpectantia.* III. Quod conſequenter nec ingenium, nec ſtudium, nec libertatem abſtulerint ſucceſſoribus ſuis. Attributa *relata & comparativa* ſunt I. Quod Scholaſtici & qui eos ſequuntur patribus præferendi ſint in diſputationibus de Deo, de Angelis, de homine &c. quę ex Theologiâ naturali illuſtrantur; ut & in accuratis diſtinctionibus & limitationibus in reſpõſione ad ſophiſmata adverſariorum. II. Quod iiſdem longè præferendi Theologi Reformati, & qui eorum ſtudio ac laboribus adjuti & excitati ſunt ex Põtificiis (ut *Vatablus, Arias Mõtanus, Maſius &c.*) in philologicâ ſeu verbali, & cõſequẽter in reali ac genuinâ ſcripturæ interpretatione. Cum enim phraſin ſcripturæ propriis oculis non viderent, quomodo feliciter ex analogiâ linguarum iſtarum de ejus interpreta-

pretatione judicare potuiſſent? *Origenes*, qui inter omnes cœcos hic luſcus regnavit, peſſimè tamen ſcripturam interpretatus eſt; adeo ut ſtupendæ ſæpe ſi non deteſtandæ ſint ejus obſcurationes & detorſiones. De cujus ſcriptis quid ſtatuendum, indicamus in *diſp. de Chriſto αὐτοθεῷ.* III. Iiſdem recentiores non cedunt in poſitiva, didactica, ſeu ſyſtematica Theologia. Immo, quam multi eos longiſsimè ſuperant? IV. Quamvis quidam nō vulgares fuerint in practicis & aſceticis; nullos tamē ex iis video, qui ex fontibus ſcripturæ accedēte omnigenæ eruditionis & ſpiritualis experiētiæ apparatu tam liquidam, profundam, ac medullarem praxin propoſuerint & pro concione fidelium conſcientiis applicuerint, qualem plurimi Doctores Reformati, præſertim qui poſt Perkinſum ipſius in iſthoc genere laboribus excitati, ſcripſere: quorum nomina alicubi indicamus. Quòd ſi hoc odioſum nimis videatur; velim modo oſtendi quodnam ſcriptum eorum aſceticum cum libello *Tho. à Kempis de Imitatione Chriſti* paria facere poſsit?

Reſtat agendum de uſu & ſtudio Theologiæ patriſticæ. *Uſus* eſt vel ſe- 8.
cundarius, vel primarius. *Primarius* eſt I. in commentationibus ad ſcripturæ quædam *ἐναντιοφανῆ* & difficilia, ubi in non paucis glaciem fregêre; uti compendio videre eſt in *gloſſa utraque interlineari* ſcil. *Anſelmi Laudunenſis*, & *ordinariâ Strabi Fuldenſis*, ut & in *poſtillâ Lyrani*: ne quid dicam de *Thomæ Catena in Euangeliſtas* & recentioribus *Corn. à Lapide*, *Villeto* &c. ubi veterum interpretamenta aut exhibentur aut ſaltem indicantur. Sed aliud indicii & judicii compendium hic ſuppeditat *Hermanni Bodii Vnio diſſidentium locorum ſcripturæ*, ubi conciliationes *ἐναντιοφανῶν* ex patribus. II. In moralibus & caſibus conſcientiæ: in quibus, ut erat ipſorum pietas & zelus, plerumque ſectantur *τὸ ἀκριβές*: à quo utinam Pontificii aliique nonnulli recentiores tam facile non recederent, in caſibus de Vſuris, choreis, comœdiis, vanitate in veſtium & capillorum ornatu, idololatriâ indirectâ &c. III. In patheticis amplificationibus, & ſtylo concionum. Nam ut quis imitetur illos in materię inventione ac delectu, ejuſdemq; diſpoſitione & methodo, quod ad textus explicationem, deductā inde dogmatizationē & applicationem; nō poſtulat hæc ætas noſtra, nec cuiquā autor eſſem. Longè aliter hodie artifices concionandi intellectui, memoriæ, & affectibus auditorum conſulunt; & uberiores ſcientię & judicii ſcripturarii ac ſpiritualis fructus in iis per Dei gratiam producunt. IV. In Elencticis, ſeu reſponſionibus ad objecta adverſariorum; imprimis Arrianorum, Neſtorianorum, Monothelitarum, Novatianorum, Pelagianorum. Atque hi ſunt uſus eorum ſpontanei, & per ſe. Reſtat alius hodie, ſed per accidens, & propter importunitatem Pontificiorum maximè frequens & neceſſarius; qui eſt. V. In Diſputationibus de antiquitate & Catholiciſmo Doctrinæ. Vt

autem dextrè hic utamur patribus apud Pontificios, ſi qui literati ſint aut haberi velint (nam fruſtra ferra patrum reciprocatur apud idiotas, qui quamvis ſtolidè & ineptè ad eos provocare ſolent, nullum tamen ex iis inſpicere aut conferre queunt) nota hæc duo tibi præſtanda. 1. *Si* ipſorum dogmata, & ſcripturæ interpretationes de ponte Catholiciſmi detrudendæ; aut ſi noſtra ab hæreſeos & novitatis crimine liberanda, nihil expeditius eſt, quam ſententiam, aut interpretationem alicujus aut aliquorum patrum proferre: ita præjudicii velamen ipſis ilico ſublatum erit; niſi contra conſcientiam velint prævaricari, aut à propriis hypotheſibus reſilire. Sic fecere *Bucerus in Colloquio Ratisbonenſi*, *Calvinus in præfat. ad Inſtitutiones*, *Eraſmus* paſſim *in Apologiis contra adverſarios*. Teſtimonia patrum pro dogmatibus noſtris (quæ à Pontificiis hodie oppugnantur) indicant junioribus *Backhoſii Catecheſis*, aut *Symphonia Catholica Polani*; explicant & defendunt *Iuellus*, *Pleſſeus*, *VVittakerus*, *Iunius*, *Chamierus*, *Abotus* &c. Interpretationes ſcripturarum indicat *Corn. à Lapide*. 2. *Sin* illi nos oppugnent, aut ſua propagent, atque ita ad objecta eorum ex partibus (quamvis nos iis nec ſtemus, nec teneamur: atque adeo nullo jure nos ad reſponſionem adigere poſſint) reſpondendum ſit: moneo juniores, ut ad hæc generalia ordine attendant & ſingulis objectis teſtimoniis prudenter atque accuratè applicent. *Primo*, expendat diligenter. An ſit pater ſeu autor probatus & quidem ipſis Pontificiis, qui producitur. Sic enim ex. gr. Origenes, & larvatus Euſebius Emiſſenus, & ſimiles quibus ſancti nomen ante fuit tributum. *Secundo*, Quis ſit textus patris, qui allegatur, originalis Græcus, an ex tranſlatione: Si iſte; non recipiatur in controverſis, niſi conſulto textu græco. Quantus hic tranſlatorum defectus ſit nôrunt, & conqueſti ſunt ipſi Pontificii, cit. à nobis *Deſper. Cauſ. lib. 3. ſect. 1. c. 7.* *Tertio* quæ ſit editio textus originalis græci aut latini. Eſſe editiones aliquas ſuſpectas, caſtratas, aut falſificatas in controverſis; oſtendimus *Deſperat. Cauſ. ibid. & cap. 11. & 12.* *Quarto*, An tractatus ſeu liber nomine patris alicujus (ex. gr. Cypriani, Auguſtini, Chryſoſtomi &c.) editus, non ſit nothus ſeu ſuppoſititius. Hic ſuccurret lectio *Coci*, aut *Riveti*, aut *Perkinſi*. Quod ſi quis memoriâ non teneat, aut libri illi ad manum non ſint, inſpiciat ipſam editionem patris, quæ in frontiſpicio aut in prolegom. plerumque indicat, quæ in operibus illis ſint notha aut dubia. *Quinto*, An phraſis rectè exponatur ex uſu iſtius ſæculi, & autoris citati, aliorumque illi coætaneorum: hic proderit inſpicere & conſulere, aut ſcolia ſeu notas marginales ab editoribus adjectas, dictionariolia ſeu gloſſaria ad finem addita aut ſeorſim edita. *Sexto*, An realis ſententiarum citat. interpretatio fiat conſonè integro contextui ſuo, & reliquis ſcriptis

tis ejuſdem autoris. Huc refer diſtinctiones, abſolutè & ſecundum quid, item hoc vel illo reſpectu: quæ ex Conciliatoribus Theologicis, Iuridicis & Philoſophicis petendæ. Conſer quæ hic monet *Photius in Myrobiblo* 225. *pag.* 762. *Septimo*, An referat tantum aliorum ſententiam, an vero ſtabiliat propriam: Item an factum, an vero jus: an abuſum & errorem popularem, reliquias Paganiſmi, cacoëthes iſtius ſæculi; an vero praxim & conſtitutionem eccleſiaſticam: an præjudicatas & tunc pleriſque Doctoribus frequentatas opiniones, an vero ſuam ſententiam, quam recipiendam putet. Breviter an fit δόγμα; an συγκατάθεσις. *Octavo*, an dubie, probabiliter, πιθανῶς, & ſemel atque iterum quaſi aliud agentes aut ex affectu & ſtudio partium in eriſticis, aut paræneticis, atque adeo in diſputationis aut Rhetoricationis æſtu hoc dixerint; an vero aſſertive determinantes, & ſerio ac perpetuo hoc inculcantes. *Nono*, An ſuam ſententiam ſic dogmatizârint; ut contrariam una damnârint & ex eccleſiâ proſcripſerint; an verò contra: an ut neceſſarium dogma, ſeu articulum fidei, ſeu conſenſum Eccleſiaſticum & Catholicum dictârint; an verò ut ſententiam ſolummodo ſuâ opinione veriorem. *Decimo*, An verba citata formam atque ideo ſyſtema erroris & novitatis Papalis; an etiam formam ſeu ſubſtantiam ſententiæ noſtræ, quam pater ille loco allegato aut probare aut improbare prætenditur, contineant; an verò affine aut cognatum quid. Quod imprimis eſt obſervandum. *Undecimo*, An (ſiquidem nihil ex præcedentibus excipi & reſponderi poſſit) citatus autor faciat conſenſum patrum ſeu antiquitatis: & an hic propriam ac particularem opinionem ſuam; an verò dogma Catholicum non tantum ex ſuo, quam ex univerſali Eccleſiæ ac Doctorum ſenſu ac conſenſu proferat. Quod ſi ipſe autor hoc aſſerat, an illi ſemper in hoc, aliiſque omnibus dictatis fides ſit adhibenda, & an Pontificii hæc, aliaque dictanti ſemper tantam fidem adhibeant. Quod ſi nobiſcum Pontificii Cypriano aſſerenti ſuum Anabaptiſmum, & Auguſtino euchariſtiam infantilem, tanquam dogma Catholicum, antiquum, Apoſtolicum, fidem non adhibent: cur nobis ſtandum eſſet aut illis aut ullis patribus, ſiquidem contra veritatem ſcripturæ & conſenſum Doctorum, prætenderent Catholiciſmum. Breviter ſi prætenſo allegati patris Catholiciſmo, non dico alios ſed vel unum patrem ac probatum Doctorem opponere queam, qui contra ſentiat; jam cadit ilico Catholiciſmus. Has & his ſimiles exceptiones ad interpretationem patrum quotidie adferri à Pontificiis, liquet ex Elenchicis & commentatoribus, & nos ſtrictim indicamus *Deſp. Cauſ. lib.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 2. *p.* 419. *& c.* 7. *p.* 469. *Secundarius uſus* patrum eſt 1. in perpetuis notis ac comentariis ad textum ſcripturæ. 11. In ideâ & ſyſtemate Theologię poſitivæ. 111. In

Digitized by Google

idea & ſyſtemate Theologiæ poſitivæ. III. In delectu argumentorum, & claſſibus eorum digerendis, quibus theſeωn veritas demonſtretur, aut antitheſes oppugnentur. Ad tria illa quantillum illud ſit, quod plerique patres conferant, ex modo dictis conſtare arbitror.

9. *De ſtudio* Theologiæ patriſticæ nunc dicendum. Vt quis in curſu Academico, aut in miniſterii tyrocinio, immo vel primo quadriennio, aut quinquēnio, ex profeſſo & totum aut dimidiâ ex parte ſe det lectioni quorumvis patrum, nemini ſuaſerim. Quos velim in curſu Academico datâ occaſione evolvi & quantum in Theologiâ patriſticâ tunc præſtari, alibi indicamus, *lib.* I. *ſcil. de Exercitiis & bibliothecâ* &c. Primis annis miniſterii ſuffecerit. 1. loca pręcipua quę in controverſiis Pontificiis coram doctis & indoctis hodie nobis objici ſolēt, in ipſis patribus legere & relegere, collatis *tum* antecedentibus & conſequentibus ejus tractatus, libri, homiliæ, epiſtolæ, unde verba allegantur; *tum*, aliis ejuſdem aliorum patrum dictis & ſententiis, unde controverſa allegatio lucem aliquam fœneretur. Manuducet hic *Perkinſi problema*: & *Molineus in Novitate Papiſmi*, *Chemnitius in Panſtratiâ*, &c. ſimileſque Elenctici. Quod de patribus dixi, etiam de Conciliis intelligi volo. II. Ad theſes theticæ Theologiæ tum dogmaticæ tum moralis (nominatim quas hodie cōtroverſas faciunt aut Pontificii, aliique ſectarii, aut popularis carnalium hominum error & inundans abuſus) conſenſu patrum ornandas, teſtimonium unum atque alterum ex indicio *Perkinſi*, aut *Polani*, aut *Backhoſii*, quod maximè ſtringat, ſelegere, illudque in ipſo autore legere, & collatione eâdem, quæ ſupra, adhibitâ expendere. III. Ad locorum ſcripturæ pro dogmatis Papiſticis, Vbiquitiſticis, Neo-Pelagianis &c. objectorum (in quibus ſcil. pręſidium cauſæ ponunt adverſarii) interpretamenta patriſtica, quæ prætenduntur, examinanda, ipſos patres conſulere, & ſiquidem talem interpretationem habeant, cum aliis ipſorum aliorumque patrum dictis & interpretamentis ſive ad eundem, ſive ad parallela aut concordantia ſcripturæ loca conferre. Et hic indicii ac manuductionis vicem præſtabit recentior aliquis commentator Pontificius, vel ſolus *Corn. à lapide*: quamvis candorem minus, quam alii, adhibeat. IV. Locorum ſcripturæ, quæ nos pro theſibus noſtris opponimus adverſariis, interpretamenta patriſtica, ſi quæ in eundem ſenſum eant, haut ita neceſſe erit in ipſis patribus legere & expendere; Habes ea apud *Thomam*, *Cajetanum*, *Ianſenium*, *Pererium*, *Toletum*, *Lorinum*, *Sanctium*, *Riberæ*, *Pinedæ*, *Salmeronem*, *Corn. à Lapide*, aut ſimilem aliquem ex recentioribus, qui indicare ſolent varias interpretationes. V. Locorum ſcripturæ difficilium & ἐναντιοφανῶν conciliationes, aut etiam aliorum quorumvis interpretationes, hoc tempore in patribus ipſis legere & examinare,

minare, itidem minus neceſſarium. *Conciliationum index à Bodio ſupra cit.* concinnatus nunc ſufficiat: niſi de quibuſdam controverſia ſit. Idem dico de patrum ſententiis in quorumvis locorum expoſitione: ubi ſufficerit indicium haberi ex *Thomæ catenâ*, aut *à Lapide*, aut *VVilleto*. Sit ergo ſtudium, lectio & impreſſio patrum triplex *Prima*, in curſu Academico; ad hæc (ſiquidem hic curſus contractior ſit) in primo biennio miniſterii. *Secunda*, quæ quaſi eclogaria (quam modo deſcripſimus) à principio, aut à *tertio* anno miniſterii, uſque ad ſextum, aut ſeptimum. *Tertia*, deinceps. Quæ erit *partim* occaſionata, cum ſcilicet aut adverſarii provocatio & oppugnatio, aut alia quæcunque ſtudiorum privatorum aut concionum habēdarum ratio ad hos aut illos ſive patres, ſive patrum tractatus perlegendos invitat: *partim*, ſtata & certo ordine ſuſcepta, quę ſelecta ſelectorum patrum opera & tractatus ſubceſivis horis à capite ad calcem percurret, alternatim ſcil. *Elenctica*, qualia imprimis Athenagoræ, Iuſtini, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Origenis, Euſebii, Lactantii, Arnobii, Theodoreti contra Gentiles, Iuſtini, Tertulliani, Chryſoſtomi contra Iudæos, Athanaſii, & Hilarii contra Arrianos, Auguſtini contra Manichæos & Pelagianos &c., *Moralia* & oratoria, qualia Cypriani, Chryſoſtomi, Baſilii &c. *Hiſtorica*, qualia Epiphanii, Hieronymi, Auguſtini nonnulla. Omnia & ſingula ſingulorum, ut quis noctes dieſque evolvat, non magis à Theologo exigendum, quam ut legat omnes Scholaſticos, aut ſcriptores recentes, in quorum tamen lectione & Theologiâ ideo hoſpes non eſt dicendus. Quomodo in latinâ aut græcâ linguâ hoſpes non eſt dicendus, qui omnes & ſingulos autores ſibi familiares non reddiderit.

DE PATRIBUS, SEU ANTIQUÆ ECCLESIÆ DOCTORIBUS.

PARS ALTERA.

Reſp. CORNELIO P. F. vander LINGEN

Ad diem 20. *Iunii* 1640.

PRæmiſſis præcognitis de Patribus, ad capitalem controverſiam deveniendum, de autoritate ſcil. & uſu patrum in rebus fidei. Vt ſtatus controverſiæ rectè conſtituatur, & per aliquot concluſiones determinetur, removendæ prius *calumniæ*, quibus ſtatus controverſiæ à parte noſtra; & *incruſtationes* ac *prævaricationes*, quibus idem 1.

dem à parte adversariorum involvitur atque obscuratur. 1. *Calumniæ* sunt partim Pontificiorum : partim nonnullorum ex novatoribus in Ecclesiis Belgicis, quorum *ἀπαξίωσις* anno 1619. per ecclesiasticam & Politicam potestatem fibula imposita est; partim ex novatoribus hodiernis, qui novum alicubi Remonstrantismum & Papismum specioso patrum prætextu haut obscurè moliri videntur. 1. Pontificii hyperaspistæ clamant passim, nos patres plane rejicere, & doctrinæ ab ipsis traditæ *διαῤῥήδην* repugnare : sic *Canus locor. Theolog. libr. 7. cap. 2.* ubi ait, *moliri Lutheranos ut authoritatem sanctorum de gradu dejiciant. Lessius in Consult. cons. 8. Campianus Rat. 5. Possevin. biblioth. libr. 5. cap. 29. & 26.* ubi nostris impingit, quod non *sine causa patres nunquam ex professo in scholis exposuerunt, nec libenter aut incorruptè unquam eos ediderunt &c.* Becanus in prælud. ad Manuale num. 2. *quod agnoscunt se recedere à communi sensu ecclesiæ & patrum.* 2. Ex novatoribus Remonstranticis Grotius in Pietate illustr: Ordinum Hollandiæ. p. 15. *Dixisses ita reverentem esse antiquitatis, ut non ad sola Calvini ac Bezæ &c. nomina stupeat, Græcos autem latinosque patres ferociter contemnat &c.* Ita more causidicorum, qui malâ causam agunt logis & calumniosis dicteriis innoxiam ecclesiam Belgicam (cujus ipse membrum & filius tunc erat) flagellat; cum legibus, testimoniis, & argumentis urgere nequiret. Quæ ecclesia Reformata, quis probatus Doctor aut scriptor ferociter omnes patres contemsit? ede autorem, librum, caput, paginam? Quo autem consilio & quam feliciter Vorstio & suis Remõstranto-Socinianis patres prętenderit; docuerunt eum Antagonistæ *Bogermannus, Lubbertus, Sopingius*; & ipse proprio indicio postea cœpit prodere in libris *de Iure pacis & belli*, & *de Veritate religionis Christianæ* tandem *in notis ad Cassandrum* earumque *apologiis contra Rivetum, & in notis ad V. ac N. T.* quæ post primam hujus nostræ disp. editionem prodierunt. Sed opponimus ipsi Iociorum Remonstrantium rotundam confessionem, Apolog. cap. 2. *Vanum est, quia purior & impurior antiquitas nonnisi inanes voces sunt. Puritatem & impuritatem quisque pro arbitrio suo & prout usu venit, æstimat.* Et in dedicat fol. 3. *Quare nec pro dignitate &c. ut declarationem Remonstrantium non tam erroris convincerent, quam similitudinis cum iis quos errasse olim antiquitas, & nunc communis credit opinio. Hoc eorum est qui cum causæ suæ diffidant, adversarios suos speciosis autoritatibus* &c. Cætera quam reverentes sint antiquitatis docet passim *Apologia*, & *Responsum ad DD. Profess. Leidens. & Vindiciæ*, & vernaculus libellus **Den rechten Remonstrantschen Theologant**: quotiescunque in iis disputant contra Arrianismi, & Socinismi rejectionem ac condemnationem, quam orthodoxi ab illis postulant. 3. Novatores quidam hodierni, qui alibi prætextu piæ antiquitatis, antiquæ Ecclesiæ, patrum, traditionum apostolicarum aut antiqua-

rum,

rum, reformationem tanto ſudore piorum prædeceſſorum ibi plantatam & ſanguine martyrum rigatam, quantum in ſe eſt Remonſtranticis & Papiſticis ſordibus ſtudent deformare: nec hoc tantum, ſed & omnes alias eccleſias reformatas paſſim contemnere, pleraſque novitatis, nonnullas ἀταξίας traducere. Vbi quidem vexillum publicè extulit *Richardus Montacutius* in libellis vernaculis tit. *Appellatio* &c., imprimis etiam *in Exercit. ad Baronium* : tit. *Apparatus* & *Origines Eccleſ.* de quo alibi. Secuti, ſunt eum complures alii, aut pari paſſu cum eo ambulârunt, quidam etiam illum ſuperârunt, quorum ſcriptorum catalogum contexuit, & cimelia Papiſtica excerpta lectori exhibuit doctiſſ. *autor anonymus* (quem poſt primam hujus diſp. editionem deprehendi eſſe miniſtrum Scotum) Libri vernaculi, cui tit. *Ladenſium* Αὐτοκατάκρισις, Sed vide modo *præfationem Montacutii ad Apparatum*, & quæ ex libro illo notavi in *Diſp. de Tempore Nativitatis Chriſti*. Et imprimis nota eos Reformatis, nominatim Genevenſibus detorſionem & corruptionem patrum impingere, Vide *Montacutii appar.* 1. *p.* 19. ubi ſtomachatur in Genevēſes typographos, quaſi nihil ab illis exſpectari poſſit, *præter fraudes, fucos, & præſtigias*. Et nominatim in *Nicol. Vedelium Ignatii* editorem : qui pro ſe reſpondit *in præfat. ad tract.* ſuum *de Deo ſynagogæ*. 11. Nos calumniis & dicteriis Pontificiorum, & ſi qui hodie eos ſequuntur opponimus, & doctrinam & praxim noſtrorum à primâ reformatione uſque in hunc diem. Quanti *Bucerus*, *Melanthon*, *Oecolampadius*, *Victor. Strigelius*, *Muſculus*, *Bullingerus*, *Lavaterus*, *Martyr*, *Calvinus*, *Beza*, *Iuellus*, *Math. Flacius Illyricus*, *Chemnitius*, *Bened. Aretius*, *V Vittakerus*, *Zuilivius*, *Raynoldus*, *Zanchius*, *Toſſanus*, *Fr. Iunius*, *Hoſpinianus*, *Zadeel*, *Pleſſæus*, *Sculletetus*, *Perkinſius*, *Back-hoſius*, *Georgius & Robertus Abotii*, *Pelargus*, *Polanus*, *Iac. Vſſerius*, *Georgius Downam*, *Aubertinus*, *Iac. Laurentius*, *David Blondellus*, *Lancelotus Andrews epiſc. V Vintonienſis*, *Gerh. Iohannis Voſſius*, *Andr. Rivetus*, *Petrus Molineus*, *Daniel Chamierus*, *Ioh. Forbeſius*, *Thomas Mortonus*, *Ioh. Davenantius* : fecerint patres, docent ſcripta eorum didactica & polemica, & commentaria in ſcripturam. Nec prætereundi inter Anglos Theologi, qui ſuâ linguâ Pontificios ex patribus oppugnârunt, quales *Franciſ. V Witte Featly*, *Robertus Abotus*, *Thomas Iameſius* &c. Ante omnes videndi, *Hyperius de ſtudio Theologico lib. 4. c. 9.* & quicunque alii, qui de methodo illius ſtudii, aut de Rhetoricâ Eccleſiaſticâ, aut de ratione interpretandi ſcripturam quidquam commentati ſunt Confer *tract. Ioh. D'Ailié de uſu patrum*, gallice. Imprimis congitandum viros doctos in reformatâ aut Proteſtanticâ Eccleſiâ viventes tam multa ſcripta patrum edidiſſe aut ea notis Illuſtraſſe, ut Baſilienſes, qui ediderunt monumenta patrum orthodoxographa anno 1555. Tigurini, qui anno 1559. græcorum quorun-

dam patrum opuſcula; *Gualtherus*, & *Goulartius*, quorum ille *Theodoretum de providentiâ* latine, iſte Gallicè tranſtulit. *Iunius* qui *Tertullianum*; *Goulartius* qui *Cyprianum*; *Hoeſchelius*, qui *Origenis Philocaliam*, *Chryſoſtomum contra Iudæos*; *Xiſtus Betulejus*, qui *Lactantium*; *VVeitſius*, qui *Prudentium*; *Savilius*, qui *Chryſoſtomum*; *Elmenhorſtius*, qui *Gennadium* & *Arnobium*; *Heraldus* qui *Tertulliani apologeticum*, *Minutium Felicem*, & *Arnobium*; *Iuſtellus*, qui *Codicem canonum eccleſiæ Vniverſæ*, & *Eccleſiæ Africanæ*, & *Photii Nomocanonem*; *Danæus*, qui *Auguſtini Enchiridion*, & *de Hereſibus*; *Heinſius*, qui *Clementem Alexandrinum*; *Sylburgius* qui *Theodoretum de curationibus græcor. affect.*; *Laurentius Ludovicus*, qui *ejuſdem Dialogos*; *Rittershuſius*, qui *Salvianum*; *Beza*, qui *dialogos Athanaſii*, *aliaque veterum ſcripta contra Arrianos*; *Henricus Stephanus*, qui *Athenagoram*; *Caſaubonus*, qui *epiſtolas aliquot Nyſſeni*; *Molinæus*, qui *epiſtolam ejuſdem de Euntibus Hieroſolymam*; *Coppenius*, qui *Oecumenium* (quamvis hic æquivocè pater dicatur) *in epiſtol. Canonicas*; *Lucas Loſſius*, qui *Alcuinum de Trinitate cum commentariis*; (quamvis & hic impropriè pater dicendus ſit;) *Vulcanius*, qui *Cyrillum Alexandr. contra Antropomorphitas*, & *de Incarnatione*; *Montacutius*, qui *Orationes Nazianzeni in Iuliam*; *Ieremias Stephani* & *Oxonienſes*, qui *Cyprianum de Vnitate Eccleſiæ*, & *Gregorii Magni Paſtorale*; *Vedelius*, qui *epiſtolas Ignatii*; *Iac. Vſſerius*, qui *eaſdem epiſtolas Ignatii*; *Meurſius*, qui *Arnobium*. Vt nihil nunc dicam, de lexico ejuſdem *Græco-Barbaro*: De *Bonnefidii* & *Leunclavii Iure Orientali*; de *Scaligeri Euſebianis*, & *de Emendatione temporum*; de *Salmaſii Eccleſiis ſuburbicariis* & *diatribis ad Tertullianum de pallio*, & *diſſertatione de Epiſcopatu contra Petavium*, & *tract. de Vſuris*; de *Caſauboni Exercitationibus ad Baronium*, *Centuriis Magdeburgenſium*, *Illyrici catalogo teſtium Veritatis*; De *Seldeni comment. ad Eutychium Alexandrinum*; De *Gothofredi comment. ad Philoſtorgiũ*; De *Conr. Rittershuſii lectione ſacrar. libris ſeptem*; De *Samuelis Petiti* & ſimilibus miſcellaneis, quibus antiquitates eccleſiaſticę haut parum illuſtrãtur. Hos ex iis, qui mihi ad manum, nunc in hâc feſtinatione ſtudioſis noſtris indicare volui; vel ideo imprimis, quod nomina eorum in *Poſſevino*, *Senenſi*, *aliiſque patrum indicibus*, & *bibliothecis* (quæ à Pontificiis edi ſolent) nuſquam compareant, niſi forte in *Indicibus Expurgatoriis*. De *Euſebio*, *Sulpitio*, aliiſque eccleſiaſticis à noſtris editis, hic non eſt dicendum. Conferatur *bibliotheca noſtra theolog. lib. 2. ſect. 2. c. 7.* Patet ergo quod patrum labores minime contemnamus. II. *Prævaricatio*, *vertigo*, & *contradictio*, à parte Pontificiorum non una eſt. Modo ajunt, modo negant (vide vel ſolum *Canum lib. 7.*) modo nihil fere, modo aliquid patribus in hâc aut illâ particulari controverſiâ tribuere videntur; modo hodiernam eccleſiam, aut nova concilia, aut Papam Romanum præferunt conſen-

conſenſui omnium patrum & totius antiquitatis ; modo rurſum antiqua hodiernis , ſanctos patres profano huic ſæculo præferre videntur ; modo diſtingunt patres à traditionibus , & hæc utraque ab eccleſiæ definitionibus ; modo omnia illa miſcent & confundunt. Similis tergiverſatio & digladiatio evenit illis circa determinandum conſenſum patrum , & quis & qualis ſit ; de quo infra. Sed conſtituamus certas aliquot opiniones , quæ dogmaticè & ſpeculativè ab illis aſſeruntur (nam in praxi & applicatione patrum autoritatem extollunt , aut deprimunt , prout ipſis uſui venerit): ſunt autem illæ tres. Duæ extremæ , & una media. 1. *Extrema* una eſt gloſſatoris c. *Noli meis* diſt. 9. *loquitur hic ſecundum illa tempora , cum ad huc ſcripta Auguſtini & aliorum ſanctorum patrum non erant autentica: ſed hodie jubentur omnia teneri uſque ad ultimum jota.* Et lemma marginale habet ibid. *Scripta ſanctorum ſunt ad unguem obſervanda.* Quam opinionem ex profeſſo perſtringit *Melchior* Canus *lib.* 7. *c.* 3. & *Alphonſ. à Caſtro adv. hæreſes lib.* 1. *cap.* 7. Ab eâdem etiam non obſcurè diſcedunt *Poſſevinus in appar.* & ii , quos ibid. citat ; quibus adde *Gregorium de Valentia tract. de Analyſ. lib.* 8. *c.* 8. breviter omnes illos , qui mediam ſententiam ſequuntur. Sed viderint illi quantum privatæ ipſorum autoritati hic tribuendum : cum gloſſa hæc nullam cenſuram ſub Pio v. anno 1572. aut ſub Gregorio xx1. 1580. ſubjerit. Habeatur ergo hæc opinio tantiſper Papiſtica , donec publicâ autoritate condemnetur. 2. *Altera* extrema eſt *Cajetani*, quæ ſentit nec unius nec aliquorum , neque multorum patrum concordem ſcripturæ interpretationem præjudicare debere alium & veriorem ſenſum ex ſcripturâ afferenti. Vid. *ejus præfat. in Pentateuchum.* Hanc opinionem perſtringit Canus *loc. cit.*, & *Pererius in Gen. c.* 1. 4. *reg.* præmiſſis explicationi ſuę. 3. *Media* eſt recētiorum, quæ putat , communem omnium patrum ſcripturariam interpretationem certiſſimum Theologo argumentum præſtare , & ab eâ non diſcedendum. Sic Canus, *Valentia, locis cit.* Idem innuunt , *Stapletonus, Bellarminus*, Suarez aliique Elenctici & Scholaſtici , & paſſim *Concil. Tridentinum* : quin etiam Caſander (quem hodie reſoſſum velint nonnulli) *in tract. de officio pii* &c. *pag.* 6. 7. Sed in varios ramos opinio hæc rurſum dividitur. Sunt enim , qui plures patres , uni atque alteri aut paucioribus ſic præferendos putent , ut hi credantur habere veritatem & fidem catholicam , illi vero verſari in errore. Sic *Valentia loc. cit.* & ante eum *Waldenſis cit. à* Cano. Alii , reſtringunt; ſiquidem pauciorum aut aliquorum ſententia ab Eccleſiâ fuerit rejecta; alioquin ex plurimum autoritate nihil certò poſſe concludi. Sic Canus *loc. cit.* Alii præcipuis , aliquibus ex quâque mundi plagâ , immo & ſex , denique & uni (ſiquidem affirmet ſe non ſuam propriam, ſed communem eccleſiæ ſententiam proferre) ſtandum eſſe ajunt. Sic Antagoniſta noſter

Corn. Ianſenius tunc Theolog. Lovanienſ., & paulo poſt Epiſcop. Iprenſis in *Spongiâ cap. 5. p. 45* Obſervandum etiam diſtingui ab illis Theologica, à philoſophicis, & in illis fundamentalia à non fundamentalibus: in illis potiſſimum aut ſolum valere prætenſam autoritatem patrum. Poſtremò monendi ſunt rudiores, latere apud recentiores Elencticos (inter quos *Becanus in præludio ad compend. Manualis* §. 1. Hunc anguem in herbâ quod cum patribus autoritatem tantam tribuere videtur, eamque nobis & ſubditis ſuis Gorgonis inſtar objicere, adjicere plerunque ſolent eccleſiam (hoc eſt Papam Romanum) cujus judicio dogma aliquod patrum ſtet aut cadat; immo antiqui Doctores patres ſint aut vitrici. Quod myſterium pandit **Cornelius Muſſus** Epiſcopus Bituntinus, alibi nobis cit. & *Gretſerus in defenſ. Bellarmini de Pontif. lib. 3. c. 10.* imprimis etiam *in tract. de More & modo corrigendi* &c. Zwarez in 3. com. 1. qu. 2. art. 2. diſput. 42. ſect. 1. *Definitio*, inquit, *Pontifices omnino vera eſt: & ſi dictis omnium ſanctorum eſſet contraria, illis eſſet præferenda* Bellarmin. lib. 4. de Pontif. c. 5. *Si Papa erraret, præcipiendo vitia vel prohibendo virtutes, teneretur Eccleſia credere vitia eſſe bona, & virtutes malas: niſi velit contra conſcientiam peccare.* Gretſeri, aliorumque verba exhibemus *Deſper. Cauſ. lib. 3. ſect. 1. c. 11. p. 496.* & *c. 12. p. 520. 521. 522.* Non deſunt etiam qui cum fateantur patres, Doctores ſcholaſticos, immò & Papas ſtare ab utrâque parte controverſi dogmatis, non numero aut majoris partis conſenſu, ſed ſcripturâ & Conciliorum decretis in partem amplectendam ponderari volunt. Sic Chriſtophorus à Capite Fontium in Tract. de Neceſſ. correctione Theol. Scholaſt. p. 123. *Certè videbo* (inquit) *cujus ſententia magis cum ſcriptura, vel conciliorum decretis conveniat, & illam ſequar.* Atque hæc concordia diſcors, & labyrinthus errantium Papiſtarum.

2. Nos remoto ſupparo calumniarum, & τῶν κρύπτων τῆς ἀισχύνης, noſtram ſententiam iſtis concluſionibus determinamus; quarum ſeptem priores erunt poſitivæ, très poſteriores negativæ. Sit ergo 1. Patrum orthodoxiam in ſummis & fundamentalibus, adhæc ſanctitatem, zelum, laborem, etiam eruditionem (in aliis ſummam, in aliis majorem, in aliis mediocrem, in nonnullis inferiorem pro difficultate illorum temporum, aliiſque incommodis & defectibus) agnoſcimus. II. Eos tanquam mutos magiſtros & communes præceptores audimus; & laboribus eorum pro re natâ libenter utimur ad ſtudium ac profectum noſtrum in rebus fidei: Vti diximus *diſp. hujus parte priori.* III. Inſuper eorum conſenſu non parum gaudemus. IV. Quin & in dubiis, obſcuris, ac controverſis quæſtionibus (quarum veritatem ex ſcripturâ adhuc quærimus, nondum deprehendimus) conſenſus illorum præjudicio tanto apud nos præponderat, ut à poſteriori pro illâ ſententiâ potius quam pro alterâ validis præſumptionibus

Digitized by Google

nibus animum noſtrum occupari & detineri velimus; ut etiam à rejectione illius ſententiæ & oppoſitæ vel leviſſimâ receptione tantiſper abſtineamus & integros nos ſervemus; donec ſcripturæ ſententia nobis liquida ſit. v. In fundamentalibus de Deo uno & Trino, de Chriſti perſonâ & officiis, aliiſque inde dependentibus, ut & in doctrinâ de virtutibus & vitiis per totum decalogum, eorum conſenſum nunquam poſt habemus, ſed ſimplicitati ſcripturarum ex abundanti, & ſecundo loco (primo tamen loco in genere teſtimonii humani & Eccleſiaſtici) ſubjungimus. Nunquam enim deprehendemur rejeciſſe in illis aliquem catholicum conſenſum, de quo verè dici poſſit, illud Lyrinenſis: *Quod omnes, quod ubique, quod ſemper.* In ceremoniis, ritualibus, politicis eccleſiaſticis, & ſimilibus ad ſuorum hominum circumſtantias aut determinatis aut ſaltem uſurpatis, alia longè eſt ratio: nec ipſi Pontificii ad illum modulum ſua efformari aut revocari velint. VI. Eorum παραράματα & nævos in phraſibus, dictatis, problematis toleramus tegendo aut excuſando, ubi & quando id fieri poteſt. VII. Quod ſi graviores & periculoſi ſint errores, malumus tamen propter virtutes eorum in benigniorem partem de illis ſentire aut ἐπέχειν, quam hæreſeos aut ſyncretiſmi cum hæreticis, ſciſmaticis peremptoriè eos condemnare, aut in vitricorum claſſem redigere; aliter ac Pontificii, cum de Tertulliano, Origene, Cypriano, Theodoreto, Hieronymo, immo de integris Conciliis Vniverſalibus (ex. gr. Chalcedonenſi) judicare ſolent. Vide *Iac. Laurentii Reverentiam patrum*; & noſtram *Deſper. cauſam Papatus.* VIII. Patres non ſunt aut principium, aut norma fidei, nec judex ſupremus infallibilis in controverſiis de fidei dogmatis, & interpretatione ſcripturæ: uti vult praxis & pretenſio vulgaris Pontificiorum, & exſertè id defendunt autores eorum ſupra cit. IX. Per conſequens, non ſunt idonei judices controverſiarum, quæ hodie inter Pontificios & Catholicos agitantur uti prætendunt *Campianus rat.* 5. *Perronus in Reſponſo ad Regem Magnæ Britanniæ*, aliique polemici. X. Nedum, ut ſit tutiſſima, facillima & expeditiſſima via per patres & hiſtoricos eccleſiaſticos inveſtigãdi veræ fidei & eccleſiæ antiquitatem, catholiciſmum, ſucceſſionem: ſaltem longè tutior & facilior, quam ſi quis veram fidem & eccleſiam quærat in ſcripturis. Quod eſt παράδοξον antagoniſtæ mei Ianſenii, à me excuſſum in *Deſp. Cauſâ Papatus. lib.* 3. *ſ.* 1. *c.* 7. 8.

Sed pro tribus poſtr. concluſionibus (pro reliquis enim haut opus) argumenta annotemus, ſeu potius claſſes eorum digeramus & ſtudioſis noſtris communicemus. Sint ergo pro octavâ concl. iſtæ 1. Quia ſola ſcriptura eſt principium, norma, & canon fidei; eademq; eſt ſola ſentẽtia ſupremi judicis, & ſic metonymicè judex infallibilis: quippe quæ ſit verbum Dei, in quod ultima fidei analyſis. Ergo nõ patres ſunt, ſive ſeorſim, ſive cũ ſcriptu-

Digitized by Google

ra (ſupra ſc. aut infra eam) tanquam ejus interpretes conſiderentur. Antecedens prob. in controv. de Scriptura. II. *arg.* Quia teſtimonium patrum eſt humanum, & autoritas illorum merè humana, & argumenta inde deducta pariunt tantùm probabilitatem: atqui principium & norma fidei eſt veritas & revelatio divina: Prius in confeſſo eſt apud Scholaſticos ad *Thomam* 1.*qu.* 1.*art.*8. Poſterius, ſolidè probant non tantum noſtri, ſed & ipſi Scholaſtici quos ſequuntur recentiores Pontificii, alibi nobis cit. Videat qui compendio ſtudet *Becani Theol.Scholaſt.*, aut ſi quem habet commentatorem, *Cajetanum, Bannes, Vaſquez, Valentiam, Sylvium, Malderum, ad Thomæ loc.cit.* & *ad* 22.*qu.* 1.*art.* 1. III. Quia de facto, in quam plurimis patres 1. apertè errarunt, 2. obſcurè, impeditè, impropriè, periculosè locuti ſunt. 3. ſibi ipſi & aliis contradixerunt. 4. & quidem non tantum ſinguli, ſed ſæpe aliquo numero, nonnunquam æquali cum orthodoxis, immo majori atque adeo communi conſenſu; ſiquidem illam ætatem, aut ſæculum reſpiciamus. Ergo non ſunt norma, aut judex &c. Antecedentis probationem non eſt quod moliamur, cum laborem hunc ademerint nobis Pontificii; 1. ſcriptis Polemicis inter alios *Bellarminus*, qui in plurimis controverſiis indicat diſſenſionem patrum à Pontificiis in interpretatione ſcripturæ, in qnæſtionibus controverſis &c. 2. In commentariis ad ſcripturam. 3. In editionibus patrum, ubi notas, ſcholia, cenſuras &c. additas videbis. 4. Indicibus expurgatoriis, ex.g. *Hiſpanico* poſteriori à *Turretino edito*, ubi vide excerpta quædam in principio lectori exhibita. 5. In hiſtoriis, ex.gr. *Baronius in annalibus* paſſim. 6. In monitoriis, antidotis, bibliothecis, obſervationibus &c. c. g. *Billius in Obſervationibus ſacris, Sixtus Senenſis bibliot. ſanctæ lib.* 5.*annot.* 170. 171. *& lib.*6. 7. *Lipomanus in proleg.ad Catenam in Geneſin, Ribera præludio ad comment.in Hoſeam, Bellarminus de ſcriptoribus eccleſiaſticis, Salmero in prolegom. ad Euangelia, Poſſevinus in Bibliot.lib.*5.*c.*5.6. &c. ubi etiam citat alios ſive cenſores ſive antidotarios; Idem in *apparatu ſacro* ad vocem *Pater*: & ſic paſſim ad nomina ſingulorum patrum: cujus ſolius collectanea ex aliis omnibus poterunt Αὐτοσχεδίασις noſtris ad primam ſtudii patriſtici impreſſionem, & hujus argumenti noſtri deductionem ſufficere. Si cui iſta perrimari nõdum animus aut otium eſt, cõſulat interea ex noſtris *Rivetũ in Critici ſacri prolegom.* & in *Catholico Orthod*, alioſque infra citãdos, qui non pauca ex illis excerpta exhibent. Quod autem dixi de majori numero patrum, aut communi quaſi conſenſu pro errore aliquo: id exemplis de chiliaſmo, de euchariſtia infantum, de igni quem in fine mundi tranſituri eſſent fideles &c. apud eoſdem autores tum Pontificios tum noſtros probatum habes. IV. *Arg.* Quia pauca patrum ſcripta habemus, imprimis ex antiquiſſi-

Digitized by Goog

quiſſima antiquitate (trium ſcil. ſæculorum) quæ apoſtolicæ ætati erat proxima, & conſequenter minus à primæva ſimplicitate & integritate receſſerat: ſive quod tunc parum ſcripſerint, ſive quod pleraque intercíderint. Adhæc ſequentium ſæculorum uſque ad ſextum, non pauca interciderunt, præterquam, quod multi Doctores (forte reliquis doctrina & ſanctitate pares, ſi non ſuperiores) non ſcripſerunt. Denique quæcunque exſtant, non ſunt Doctor. in toto orbe Chriſtiano, (qui euangelium ab apoſtolis & viris ac diſcipulis apoſtolicis jam acceperat) ſed tantum Doct. & eccleſiarum in imperio Romano. Ergo patrum ſcripta quæ exſtant, non poſſunt eſſe ſufficiens norma, & univerſalis, ſupremus atque infallibilis judex. v. *Arg.* Quia ex patribus, & ſcriptis patrum, quæ hodie prætenduntur tam multa ſunt notha; nec certò conſtare potuit hactenus (nequidem in Papatu communi & irrefragabili credulitate Papiſticâ) quænam ſint ſcripta genuina & indubia. Quod per partes ita probatur, 1. quia, tot ſcriptores fuerunt ante hac titulo ſanctorum & patrum publicè ornati & agniti, qui nunc tanquam heterodoxi aut indigni à recentioribus rejiciuntur: catalogum eorum alibi texui. 2. quia ſcripta genuinis patribus tam multa ſupponuntur, & cum operibus eorum eduntur: quæ alii recipiunt, alii ea rejiciunt, alii de iis dubitant: de quibus conſulendi *Cocus*, *Rivetus*, *Sixtus Senenſis*, *Bellarminus*, *Poſſevinus*. 3. quia nunquam finis eſt, nec certus numerus conſtituitur ſcriptorum, ſed quotidie adhuc nova prodeunt, aut exſpectãtur, aut etiamnum latere putãtur in potëtiâ bibliothecæ alicujus, ſi nó heuretici alicujus ingenii. Ita prodierunt ante paucos annos, nónulla *Nyſſeni*, *Opera Greg. Neo-Caſarienſis*, *Tertullianus ad Nationes*, *Dulciloquia Auguſtini*, nónulla *Cyrilli Alexandrini* &c. & nuper *Clementis epiſtola*, *ad Corinthios*: quã tãtopere quidã Ἀρχαιομανῆται nunc admirãtur, ac ſi quintum Euangelium reperiſſent. Nuperrimè ſcripta *Iohannis Hieroſolymitani*, quæ editor vindiciis ipſam molem autoris ſuperantibus oneravit. Confer *Poſſevinum* paſſim *in apparatu*; & *catalogos bibliothecarum* ibidem in fine additos. Ne quid nunc dicam de antiquorum ſcriptis, quæ linguâ Æthiopicâ, Armenica, Syriaca, Perſica, Coptica (& qua non?) exſtare putantur. Meminit *Kircherus in Copto Prodomo cap.* 8. *p.* 193. 194. 195. jam in naſſam Vaticanam, aliaſque bibliothecas Romanas nonnulla collecta eſſe, antiqua volumina liturgiarum ſeu Miſſalium, ritualium, Martyrologiorum Copticè ibi exſtantium; quæ proculdubio dicentur antiquiſſima. Poſſevinum *de operibus Ephrem Syriacè* novi quid inaudiiſſe retulimus *præced diſp.*: *Perronum de canon. Concilii Nicen.* Æthiopicè, in *Deſp. cauſ. Papatus*. Cum ergo hujus infiniti potentiâ nullus ſit finis, ſequitur patres non eſſe certam normam, aut infallibilem judicem. v1. *Arg.* Quia ut ut certi ſint patres,

tres, & certa eorum ſcripta: tamen tam incertę ſunt eorum editiones non tantum in verſionibus, ſed etiam in originalibus. Nam 1. *Verſiones*, quibus pleriq; hodie à literatis; & theologis pleriſq; (ſaltem Pontificiis) leguntur, & legi poſſunt in non paucis ſunt corruptæ, mutilæ, obſcuræ, incertæ. 2. *Mutæ* editiones typis expreſſę partim ignorātia, partim fraude multipliciter ab anis aliquot ſunt corruptæ & quotidie magis ac magis corrumpētur: uti indicavimus *Deſper. Cauſ. lib. 3. ſect. 1. c. 7.* & 11. præſertim cum patres expurgandos, hoc eſt, falſificandos apertè defendant, *Ibid.* & egregia ſpecimina ediderint in Cypriano, Auguſtino, aliiſque à *Thoma Iameſio* (*tract.* ſæpe *laudato*) notatis. *Codices* M.SS. latini, præſertim Græci *tum* qui in bibliothecis Græciæ adhuc hodie ſuperſunt, *tum* qui in bibliothecas Occidentales inde illati ſunt; quam immunes ſint à corruptione, docent ipſi Pontificii à me *loc. cit.* indicati. Addo nunc *Sixti V. conſtitutionem* (apud Quaranta in Summa Bullarii, ſeu Conſtitut. Pontif. p. 256.) de congregatione Cardinal. pro typograph. Vaticanâ, ubi prætexens mendoſas patrum impreſſiones & editiones ab hæreticis coinquinatas, ſancit dandas ab eruditis ex collatione exemplarium &c. editiones emendatas, hâc conditione: *ſi graviores dubitationes, & difficultates in veterum codicum autoritate, librorum correctione, & emendatione inciderint, rebus prius in congregatione examinatis ad nos referant, ut in lectionum varietate id, quod orthodoxæ veritati maxime conſonum erit* (N.B.) *ex ſpeciali Dei privilegio huic ſanctæ ſedi conceſſo, ſtatuamus.* VII. *Arg.* Quia tam multa ſcripta patrum (adde Conciliorum & hiſtoricorum) etiamnum ſuperſunt; ut videri non poſſit quando & quomodo homines literati & Theologi (nè dicam idiotæ) omnia illa lecturi, collaturi, intellecturi ſint, ut verum conſenſum & eccleſiaſticā ac Catholicam ſcripturæ interpretationem, & dogmatum determinationem inde hauriant. Certe brevi ſtatuendum, immo & hodie, quis ſit verus cultus Dei, quæ via ad ſalutem, ut eam ingrediamur in tempore, dum adhuc hodie dicitur. Ergo non ſunt idoneus judex, aut norma. VIII. *Arg.* Quia difficiles & obſcuri ſunt, propter phraſes inſolitas, idiotiſmos, alluſiones, hiſtorias & antiquitates, ambiguitates, nimias ſubtilitates, *ἀκειβολογίας*, catachreſes, allegorias, troporum figurarum & rhetoricationum involucra, apparentes contradictiones &c. Ergo non ſunt idoneus & ſummus judex; aut norma in rebus fidei, imprimis controverſis. Quod ſi hoc (quamvis impiè) ſcripturis objiciunt Pontificii; quanto juſtius nos chao iſti ſcriptorum, qui omnes potuerunt falli, & fallere. IX. *Arg.* Quia tanta in pleriſque fuit, ignorantia linguarum, in nonnullis, etiā ſcientiarum & artium; In aliis tanta oſcitantia, & infelicitas in conferendis ſcripturis: ut ipſorum interpretatio minime nobis pro normâ ſit conſtituenda. X. *Arg.* Quia ubi

Digitized by

ubi jam ex verbis bene perceptis eruit quis mentem seu sententiam patris; certò tamen vix (saltem in pluribus) constabit: an ibi tradat opinionem suam particularem, eamque constantem, quam in senectute aut postea non retractavit (uti aliqui fecerunt); an vero in calore declamationis aut disputationis illi hoc exciderit; an verò ex aliorum sensu hoc tantum retulerit; an denique ex more sui sæculi, aut ut auditoribus se accommodaret, κατὰ συγχώρησιν & συγκατάβασιν potius, quam ex propriâ fide, & firmato judicio: Rursum an dogmatizârit sententiam suæ ecclesiæ aut vicinarum; an vero Catholicam & communem omnium ecclesiarum, idq; ex rei veritate, aut judicio tantum & intentione suâ, in quâ eum falli posse, & nonnullos admodum falsos esse, docent exempla Cypriani &c. Confer quæ de hoc argumento diximus *Disp. hujus parte priori.* Notatu digna sunt verba *Francisci Quaresmii* Minoritæ terræ sanctæ præsulis & commissarii apostolici lib. 2. elucidationis terræ sanctæ cap. 19. *Nec mirandum Hieronymum*, &c. XI. *Arg.* Quia nondum constat, ne quidem in Papat. saltem communi fide & determinatione ecclesiasticâ, nequidem scholarum doctrinâ, quid sit consensus patrum: Ergo remittunt & suos & nostros ad normam, quæ non est in rerum naturâ. Antedecens probatur; quia miseri Andabatæ in scholis (otiosè spectante Ecclesiâ seu Papâ) disceptant; 1. An & qui sint genuini patres, ac genuina eorum scripta & quomodo à spuriis atque apocryphis certo discernantur; eadem dubitatio & incertitudo est de integris & corruptis editionibus. 2. Qui & quanti ex genuinis faciant cõsensum: an omnes & singuli: an verò major pars simpliciter: an potius melior pars & rectius sentiens: an aliqui & quidem præstãtiores ex omnibus plagis mundi; an saltem sex: an unus: denique an unius sæculi tantum, an vero omnium sæculorum intelligendi sint illi omnes & singuli, aut major pars, aut melior pars, aut aliqui, aut sex. Vide dissidentes hic *Gregor. de Valentiâ, lib. 8. c. 8.* & *Iansenium in Spongiâ c. 9. p. 45.* à *Cano supra cit.* XII. Sententiæ huic nostræ accedit consensus patrum: quem deprehendimus *partim* ex apertâ doctrinâ eorum, *partim* ex praxi. *Illa*, ex variis ipsorum testimoniis: ex quibus hæc paucula nunc indicamus: *Primum Optati Milevit. lib. 3. contra Parmenianum: Quærendi sunt judices* &c. ubi ad solã scripturam tanquam normam & judicem nos ablegat: *Secundum Augustini de bono perseverantiæ. c. 21.* Adde contra *Cresc on. Grammat. lib. 2. cap. 31. & 32. & c. Maximin. lib. 3. c. 14. & de baptismo Donatistarum lib. 2. c. 6. & c. Petilianum lib. 3. c. 6.* Habes ejusdem testimonia sex, quæ *Iuri canonico* inserta sunt *dist. 9. c, 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.* ubi omnia vide & cum codicibus Augustini cõfer. Vnum tãtum hic exhibeo, ex epistol. 19. ad Hieronymum, quod habetur dist. cit. c. ego solis: *Ego*, inquit, *fateor caritati tuæ, solis eis scripturarum libris qui jam Cano-*

Digitized by Google

nici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum autorem scribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutũ eſſe quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe nõ ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt: ſed quia mihi vel per illos autores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Nec te, mi frater, ſentire aliquid aliter exiſtimo: prorſus, inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum, vel Apoſtolorum: de quorum ſcriptis, quòd omni errore careant dubitare neſarium eſt. Abſit hoc à pia humilitate & veraci de temetipſo cogitatione, qua niſi eſſes præditus, non utique diceres &c. : *Tertium*, lib. Moral. (ſub nomine Baſilii ſummæ 72. cap. 1.) *Oportet auditores eruditos in ſcripturis probare omnia quæ à Doctoribus dicuntur, & quæ quidem ſcripturis conſona ſunt, ſuſcipere, & quæ vero aliena, rejicere. Quar-* *Quartum*, *Ambroſii de Incarn. dominicæ ſacram. c. 3.* *Quintum*, Hieronymi in pſ. 86. *Quamvis ſit aliquis ſanctus poſt apoſtolos, quamvis diſertus ſit, non habeat autoritatem; quoniã dominus narrat in ſcripturis populorum & principum* (prophetas & apoſtolos ibidem exponit) *qui fuerunt in eâ. Idem in apologiâ* ad Iovinianum : *De me, ubicunque ſcripturas non interpretor, ſed libera de meo ſenſu loquor, arguat me quilibet.* *Sextum*, *Cyrilli Hieroſolym. catech. 4. & 12.* *Septimum*, *Lactantii, de Origine erroris c. 8. Iſta*, praxis ſcil. patrum idem docet cum 1. in prædeceſſoribus aut coætaneis ſibi patribus errores reprehendunt, aut ſaltem liberè ab iis diſſident. Sic Cyprianus à Cornelio, Theodoretus ab Epiphanio, Auguſtinus ab Hieronymo, Ruffinus ab eodem. Vide *Auguſtin. epiſt.* 19. quæ eſt *ad Hieronymum.* 2. cum non aſtringunt lectorem ſuis dictatis, ſed liberum ei judicium permittunt : immo aliorum judicio & correctioni ſe ſubjiciunt, erratorum veniã petunt. Vide clauſulam Auguſtini ad libros de Trinitate; *domine Deus unus, Deus trinitate, quæcunque dixi in his libris de tuo agnoſcant & tui : ſi qua de meo, & tu ignoſce, & tui. Amen.* 3. Cum eadem ſubinde retractant, vide *Auguſtini libros retractationum* : 4. Cum in libris & tractatibus ſuis ſibi minime ſatis faciunt, quippe non ſatis elaboratis & ſolidis, aut extemporaneis, Vide *Hieronymi præfat. in Proverbia & epiſt. 16. epitaph. Marcell. & epiſt. 128. ad Fabiolam, & epiſt. 47. præfat. comm. in Math. & præf. comment. ſecundi in epiſt. ad Epheſios.*

4. Atque hæc argumenta directa. *Indirecta ſunt* duorum generum, 1. ducentia ad abſurdum. 2. ad hominem. *Prioris generis ſint iſta.* 1. Tum ſequeretur patres eſſe pares, immo ſuperiores prophetis & apoſtolis; quippe illis non crederemus, niſi propter iſtos. 11. Illorum ſcripta eſſe perfectiora, evidentiora, faciliora lectu & intellectu ipsâ ſacrâ ſcripturâ, breviter à patribus

Digitized by Google

tribus res divinas minus ambiguè, obscurè, periculosè esse expositas, quam à scriptura: hinc fit ut hujus lectio quibusvis indoctis, promiscuè non permittatur, sed satis prohibeatur in Papatu (uti ex *reg. 4. libr. prohibitor. Concilii Trid.* coll. cum quotidianâ experientia & cum monito *Indicis libr. prohibit. Clementis* VIII. quod agnoscit & refert *Azorius. Mor. tom. 1. l. 8. c. 26.* solide evincitur); illorum vero non prohibeatur. III. Æque promissionem divinitus esse factam de genuinis scriptis patrum, ac de verbo Dei; quod scil. manebunt in æternum, nec Iota ex illis peribit. IV. Patrum interpretationem & sententiam æque debere esse normam, in philosophicis, historicis, Theologiâ problematicâ, ritibus, & agendis ecclesiasticis; ac in fidei dogmatis, & moralibus: siquidem scripturam in illis æquè interpretantur ac in istis: & siquidem in istis consensus eorum nobis mensura est, quidni & in illis? Quæ n. scriptura, aut quis pater, ubi, quâ autoritate hæc unquam distinxit? Iam vero Pontificii philosophica, historica, ritualia, & agenda patrum minimè recipiunt, tanquam mensuram suæ Philosophiæ, Theologiæ, Liturgiæ, politiæ. V. Per plura agendum esse in negotio fidei, quod per pauciora brevius & tutius fieri posset: per infinitas scil. patrum ambages; quod ex rei veritate & nostrâ sententiâ per solam scripturam: aut ex ipsorum sententiâ per verbum scriptum in corde ecclesiæ compendio & certo fieri posset, & quo tandem nihilominus post jactationes & naufragia in tam vasto patrum Oceano deveniendum est. Quæ omnia, aliaque his addenda, quam absurdissima sunt. Ergo.

Argumenta ad hominem sint ista 1. quia ipsi Pontificii tum directè & exsertè tum indirectè negant. Directè ex testimoniis quamplurimis nunc ista solummodo notamus. 1. *Ex* antiquioribus *Gerson in 1. parte de Exam doctr. consid.* 5. ubi docet simplicis unius in scripturis eruditi assertioni plus credendum esse, quam Papæ aut Concilio: ergo etiam plus quam patribus. 2. *Ex* locorum communium scriptoribus, seu Scholasticis *Thomæ in 1. q. 1. art.* 8. Adde *Can. lib. 7. c. 1. Villavincentiũ de Studio Theolog. lib. 4. 3. Ex* Elenchicis *Bellarmin. lib. 3, de verbo Dei c. 10, ad arg. 16. Aliud est interpretari legẽ* &c. & libr. 2. de Concl. c. 12. *Sacra scripta patrum non sunt regulæ, nec habent autoritatẽ obligandi. Stapleton, de Scripturâ c. VVittak. lib. 1. c. 2. sect. 1. Alph. à Castro lib. 6. de hæresibus tit. Episcop. 4. Ex* cõmentatoribus, *Stellæ in Luc.* 10. *ad* illa verba: *Cõfiteor tibi.* Verba ejus notatu digna hic adscribo, quia autor forte omnibus tam familiaris nõ est: *Bene tamen scimus pigmæos gigantum humeris impositos plus quam* &c. *gigantes videre. Pererii ad Roman. 8. disp. 22. & 23. Maldonati in Iohann. 5. 53. 5. Ex* historicis & antiquariis, Baronii ad annum 34. n. 213. *Patres*, inquit *non semper nec in omnibus in interpretatione scripturarum sequitur ecclesia catholica. Sixtum Senensem & Possevinum*, supra citavimus. Adde 5.

nunc Indicem Expurgatorium Belgicum, ubi de Bertramo: *Cum in Catholicis veteribus aliis plurimos feramus errores, & extenuemus, excuſemus, excogitato commento perſæpe negemus, & commodum iis ſenſum affingamus, dum opponuntur in diſputationibus, aut in conflictionibus cum adverſariis &c. Indirecte* negant multis modis 1. *cum* in dogmaticis, commentariis, controverſiis liberè ab illis diſcedunt, immo eorum errores notant, improbant & oppugnant, ubi modo hoc uſu venerit: quod infinitis exemplis probari poſſet, ſed ſufficient inſpectio *Bellarmini*, *Poſſevini*, *Corn. á Lapide*, & ſimilium quos ſupra indicavimus. 2. *Cum*, *tot cautelis* editionem & lectionem patrum muniunt. Vide *Poſſevin. Biblioth lib. 5. & apparatum*, ſupra cit. Et *Senenſem lib. 5. 6. 7.* ubi profitetur, ſe notaſſe *patrum errores, qui ſine Catholicæ pietatis offenſione, nec ſine magnâ legentium perturbatione diſſimulari non poterant.* Et *Feuardentii cenſuras in Irenæum*, *Billii in Iuſtinum Martyrem*, *Raudenſis in Lactantium*, *Herveti in Clementem Alexandrinum* & alios editores patrum. 3. *Cum* tot diſtinctiones in elenchicis & commentariis ipſorum occurrunt, quibus excipiunt adverſus teſtimonia patrum ſibi objecta: quæ in *Deſperat. Causá loc. cit.* magnam partem indicamus. 4. *Cum*, expurgationi & correctioni ſcripta eorum ſubjici credunt, & reipſa eam exercent; uti ſupra indicatum; & evictum hoc irrefragabiliter à *Thoma Lameſio* in ſcripto ſupra laudato. 5. *Cum* denique & reipſa oſtendunt, & apertè profitentur patrum autoritatem ipſis larvam, ludibrium, & merum nihil eſſe; in dicta ſua Eccleſia ſeu Papa omnem autoritatem reſidere. Quo facit dictum *Zwarecii ſupra cit.* cui adde celebre illud & noſtris paſſim exagitatum Cornelii Muſſi Epiſc. Bituntini comm. ad Rom. 14. p. 606. *Ego* (ut ingenuè fatear,) *Plus uni ſummo Pontifici crederem in his quæ fidei myſteria tangunt, quam mille Auguſtinis, Hieronymis, Gregoriis &c. Quod ſummus Pontifex in his, quæ fidei ſunt, errare non poteſt. Gretſerus in libr de Modo & more corigendi* &c. diſputat patres & ſcripta patrum etiam ſubjici eccleſiæ (h. e. Romanę ſedis, ſeu Papę) judicio, atque adeo ſic poſſe expurgari ac corrigi, ſi quid ſcripſerint ab ejus ſententiâ diſſonum. Sixtus Senenſis in præfat. ad Pium V. anno 1566. *Expurgari & emaculari curaſti omnia Catholicorum, & præcipuè veterum patrum ſcripta* &c. Adde *Conſtitut. Sixti V. ſupra cit.*

6. Atque has argumentorum claſſes pro concluſione VIII. putamus jam ſatis inſtructas eſſe. Deductionem omnium, & ſingulorum non patitur hæc charta: interim conſulant ſuo tempore φιλομαθεῖς inter & præter autores cit., hos ſequentes aut aliquos ex iis: qui ex profeſſo hoc agunt, *Hyperium lib. 4. de ratione ſtudii Theolog. c. 9.*; *Rivetum in prolegom. ad Criticum ſacrum*; *Mortonum Apolog. Cathol. lib. 2. c. 14.*, *Tileuum ſyntagm. tom. 2. diſput.*

Digitized by

ſput.16.; Iacobi Laurentii Reverentiam patrum &c.; Noſtram *Deſper. Cauſ. Papatus lib. 3.ſect.1.c.7.8.11.12.Thomæ Iameſii tract.* Anglicum de *corruptione &c. Iohannis Daillé* miniſtri Pariſienſis tract. Gallicum tit *De L'Employ des Saincts Peres.* Specialiter quod ad ritus, & regimē eccleſiaſticum, patrum & ātiquitatis infirma & ſuſpecta autoritas probatur à *Didoclavio c.9.altaris Damaſceni p.542.543.544.* ubi citantur & alii tum noſtri tum Pōtificii; qui ibi videndi : & à nobis in *diſp.de Tempore nativitatis Chriſti.* Quam parum valeāt patres in hodiernis controverſiis dogmaticis (in moralibus aliter judicandum) quæ à ſectis extra Papatum moventur, piè atque eruditè oſtendit *VVilhelmus Teellingius* in ſuo *Eubulo* belgicè conſcripto *cap.* 15. Quod ad reliquas duas concluſiones ad hanc principalem conſectarias, non eſt neceſſe novis aut aliis argumentorum claſſibus eas firmare, cum ex modo allatis deſumi, & illis facile applicari poſſint. Tantum *Priori* ſeu 1x. *concl.* quæ erat : *Ex patrum conſenſu non poſſe idoneè controverſias inter nos & Papatum explicari & decidi*, ſubjungo has rationes : 1. *Quia* pleriq; tractant res à noſtris cōtroverſiis alienas ; & pleræq; noſtræ controverſiæ, ea ſaltem formâ, ut nunc ſunt, in pleriſq; non comparent. 2. *Quia* præterquam ea, quæ ſupra ex rei veritate adverſus patrum conſenſum excepimus, omnes illæ difficultates ſecundum hypotheſes & conſequentias Pontificiorum moveri poſſunt, quas illi ſcripturis objicere ſolent ; quod ſcil. ſint tenebræ, ſcriptura ſcripta in membranis, naſus cereus, regula Leſbia, libri hæreticorum, quodque omnes omnium opinionum autores ad eos provocent, & quiſque adulterâ interpretatione eos depravet, pro ſe alleget, & ad ſuas patres flectere ſatagat. 3. *Quia*, circa genuinos autores, ſcripta, editiones, eadem dubia ad minimum moveri poſſunt, quæ pro Atheis, infidelibus &c. circa Scripturam movere ſolent Pontificii, ut *Perronus*, *Ianſenius Lovanienſis in Spongia cap.* 8. & *Ieſuita Regourdus* : cui reſpondet *Meſtreſatus* miniſter Pariſienſis peculiari tractat. Gall. Conferri poteſt *diſputatio* à nobis interpolata & ſub noſtro præſidio habita de *novo Sceptiſmo Loiolitico, quam mox ſubjiciemus.* Ad poſtremam concluſ. conſectariam, quę eſt : *An ſit expeditius, facilius, & tutius in patribus & hiſtoriis Eccleſiaſt. quærere ſucceſſionem veræ fidei & Eccleſiæ, quam ex ſcripturis* &c. verbum non addimus : ſed ſtudioſos ad *Deſper. Cauſ. lib. 3. ſect.1.c.7.& 8.* ablegamus.

Controverſiâ principali determinatâ, reſpondendum nunc eſſet ad varia problemata partim generalia partim ſpecialia, ſeu hiſtorico-theologica. Sed quia tempus & charta nunc nō fert, tantum paucula quædā nudè proponemus. 1. An Theologiæ ſcripturariæ & accuratioris methodus & ſtudium ad modulum antiquę formæ patrum hodie exigendum & revocan- 7.

Digitized by Google

dum sit? *N.* II. An aliter contra hæreticos adhibendi, quam post causæ nostræ ex scripturis triumphum; ex abundanti scil., ad ostendendum consensum, & ad liberandos nos à suspicione seu calumniâ novitatis, & singularitatis? *N.* III. An liceat Pontificios nostram fidem, in quâ ab illis dissidemus, evocantes ad tribunal patrum aliter sequi, quam cum illâ protestatione: Nos non disputare ex patribus ut judicibus fidei; nec posse aut debere autoritate illorum urgeri: Velle tamen ex abundanti, & concessione & συγκαταβάσει quâdam, disputare; non condemnari eam consensu patrum, nec Pontificiorum novas antitheses eo contineri? *N.* IV. An ergo ullâ ratione quęstio de veritate alicujus articuli, à nobis sistenda est judicio patrum, an vero tantum quęstio de antiquitate. *Pr. N. Post. A.* V. An quando Pontificii instar infidelium videntur scripturam unicum fidei principium plane rejicere, aut saltem declinare; inconsultum sit agere tum quod possumus, hoc est convincere eos ex patribus, aut Conciliis, aut domesticis suis doctoribus; quomodo patres Ethnicos ex scriptoribus Ethnicis? *N.* VI. An studioso Theologiæ inchoandum sit à patribus, an à Theologis recentioribus & an patres istis sint præferendi? *N. Pr. Post. Diff.* Et notãdum infeliciſſimè illos θεολογεῖν, qui cum theologiâ catecheticâ vix satis imbuti sint, nec ex propriâ lectione scripturæ & collatione præstantium autorum, locos communes & solidos theologiæ conceptus sibi formarint ac collegerint, ad lectionem patrum, aut saltem duorum, trium quatuorve provolant, atque inde nonnullis theologicis semi conceptibus & crudis observationibus vix haustis, dictaturam in theologicis controversiis, in determinatione casuum conscientiæ, regiminis ecclesiastici, & praxeos pietatis sibi sumunt, supra & contra ecclesiasticam ac communem scripturæ interpretationem, receptamque universalem theologorum praxin & experientiam. Antehac Barbaris & agrammaticis seu aphilologis scholasticis dictatura hæc præpostere erepta esset, si quidem aliis extra theologicum ordinem & perpetua exercitia constitutis eam concedamus. Videmus enim literatos aliis studiis & ordinariis occupationibus districtos, quamvis subcesivis horis aut in affectâ ætate tractantes theologica, satis feliciter nõnnulla inveniant; in logicis tamen, philosophicis, & accuratæ theologiæ solidis consequentiis, definitionibus, distinctionibus, conciliationibus excogitandis, & subtiliter ac profundè contra strophas hæreticorum dijudicandis, nec non in conscientiarum practica informatione sępe deficere, ac sine ratione singularibus suis (sed haut raro semesis ac male cohærentibus, male ordinatis conceptibus) nimium indulgentes, viris ecclesiasticis & theologis (quorum hic ager est) superbe insultare. Nec mirum: cum propter ἀπειρίαν in talibus pericula & præcipitia, & quid cui cohęreat aut repugnet, non ita per videant. VI. An majorem jacturam quis subeat in studio

Digitized by

dio theologico, ſi in curſu Academico aut ſaltem in vegetâ ætate & primis miniſterii annis non deguſtârit theologiam ſcholaſticam; quam ſi hoſpes ſit in lectione patrum? *Reſp. Aff.* Nam qui theologiæ philoſophicæ & ſcholaſticæ plane ignarus eſt, poſtea vix ad accuratiores conceptus contra ſubtilitates hęreticorum, carnalium ingeniorum in dogmaticis & caſuiſticis formandos, & ad ſcholaſticos autores intelligendos aſſurgere poteſt. Ad patres autem legendos, conſulendos, intelligendos nulla ætas importuna mihi videtur. Quis enim ſine magiſtro, vel in affectâ ætate ἀυλοδίδα-κτος, ſi modo lectionis induſtriam adhibeat, aliquem profectum nō ſperet. Ne tamen arbitretur quis hæc aliter à me dici quam cōparativè: nō abſolutè: placet enim nobis ea ſtudiorum ratio, quam delineavimus in noſtrâ *bibliothecâ lib.* 1. *cap.* 6. 7. 8. VIII. Quid de epiſtola Clementis ad Corinthios nuper evulgata, ſed non ſine magnis multiſque lacunis? *Reſp.* Admiramur ſingularem divinam providentiam, quæ curavit ut ab apoſtolorum diſcipulis, viriſque apoſtolicis, & apoſtolorum ſæculo proximis aut nihil ſcriberetur; aut nihil conſervaretur & ad poſteros manaret; aut ſaltem nihil ab initio eccleſiæ uſque in hunc diem ſupereſſet, de quo non dubitaretur, aut quod per tineas blattaſque aut alium quemvis Dei exercitum mutilatum non eſſet: ut ſoli ſcripturæ tanto evidentius ſua conſtaret autoritas; illique ſoli eſſet propria incorruptibilitas & æternitas. Vide & confer quid de *epiſtolis Ignatii*, *epiſtolâ Martialis ad Lemovicenſes* ſcriptis *Clementis*, *Abdiæ Babylonici*, diſceptetur ab editoribus eorum, & *Poſſevino*, *Bellarmino*, *Coco*, *Riveto*, &c.

Appendix de Hiſtoricis Eccleſiaſticis.

CAMPIANUS *Rat.* 6. cauſæ ſuæ probationem inter alia defert hiſtoricis, 6. nominatim *Euſebio*, *Damaſo*, *Hieronymo*, *Ruffino*, *Oroſio*, *Socrati*, *Sozomeno*, *Theodoreto*, *Caſſiodoro*, *Gregorio Turonenſi*, *Vſuardo*, *Reginoni*, *Mariano*, *Sigeberto*, *Zonarę*, *Cedreno*, *Nicephoro*. Hos vocat ibidem antiquiores hiſtoricos, qui priſtinam eccleſiæ faciem retegunt. Cum his jungi vult peculiares certarum regionum hiſtoriographos. Sed an vir ille unquam viderit illos hiſtoricos, an etiam præter nuda nomina ex indiculo aliquo deſcripta quidquam ſciverit, de ſcriptis, geſtis, ætate eorum; vehementer dubito. Nos poſtremas tres concluſiones negativas, quas ſupra de patribus protulimus, de hiſtoricis Eccleſiaſt. pronuntiamus, freti ijſdem argumētorum claſſibus: ex quibus nonnulla hic delibamus & propius applicamus. I. quia hiſtorici ex antiquiſſimâ antiquitate nulli ſuperſunt: quod tamen imprimis hic requiritur. II. Quia ex reliquis, qui poſt tertium ſæculum

lum ſcripſere, aliquo numero (imprimis qui Eccleſiæ antiquæ faciem exhiberent) ipſis adverſariis ſuſpecti ſunt, immò & hæreſeωn ac ſciſmatum inſimulantur; quod de Euſebio, Socrate &c. probavimus in *Deſp. Cauſ. Papatus* lib. 3. *ſect.* 1. *c.* 7. Alii ſuppoſititii ſunt, ut *Damaſi Pontificale*; teſtibus *Baronio*, *Poſſevino*, *Bellarm.*, *Onuphrio*, *Binnio*. Breviter vide omnes ferè hiſtoricos *Campiani* à nobis *loc. cit.* furcillis Pontificiis de ponte deturbatos. II. Quia hiſtorici tam pauci ſunt, ut *Baronius ad ann.* 44. 22. & *Onuphrius ibid.* à nobis *citatus* deſperent inde hiſtoriam eccleſiæ conſarcinari poſſe. III. Quia qui ſuperſunt, incertis narrationibus, fabulis, partium ſtudiis autoritatem ſuam imminuunt, apud nos non tantum, ſed etiam adverſarios. Hinc eſt, quod eos rejiciant, mendacii arguant, caſtigent, in dubium trahant, quotieſcunque hoc uſu venerit. Vide *Baronium ad ann.* 383. 28. & 29 Et *Perronum* paſſim *in Reſponſo ad Regem Britanniæ*, ubi Euſebii tanquam Arriani, & Socratis tanquam Novatiani fidem elevat. Cõfer ea quæ habet *Canus lib.* II. *c.* 3. & 5. & 6. IV. Quia quæcunq; difficultates ſacræ ſcripturæ (ſed improbè) objici ſolent à Pontificiis, eaſdem nos jure merito prætenſæ ipſorum hiſtorię objicimus. V. Quia quidquid exhibeant aut non exhibeant nobis hiſtorię, autoritas tamẽ ut ut minimè ſuſpecta, nulla alia remanet, quam merè humana, ex ſententiâ & noſtrâ, & Pontificiorum, quam bene explicuit *Canus lib.* II. *c.* 4. Vnâ iſta criſi Baronii ad ann. 39. §. 22. omnes dimittimus: *Majoris profecto fidei eſſe Acta Apoſtolorum a Luca conſcripta quâvis authoritate majorum, nemo negârit.*

Nolumus tamen ſtudium hiſtoriæ antiquæ eccleſiaſticæ negligi, aut contemni: ſed judicium & delectum velimus adhiberi. *Eſt autem hiſtoria Eccleſiaſtica cognitio rerum ſingularium, in & ab eccleſia, aut circa eam geſtarum.* 1. Objecti ſeu materiæ hujus hiſtoricæ partes præcipuæ ſunt duæ. Quarum *prior* continet ea quæ pertinent ad ſtatum eccleſiæ abſolutum, qualia ſunt

1. Formulæ fidei in præcipuis capitibus ex hiſtoriis, præſertim ex Perkinſ. problem. notandæ. Huc refer edita ſymbola, Catechiſmos.

2. Ritus & Ceremoniæ. &c.

3. Regimen ſeu Politia Eccleſiaſtica, & conſtitutiones ſcriptæ, ſi quæ ſint.

4. Vita & Mores.

5. Concilia.

6. Propagatio fidei, quæ habet legationes euangelicas, converſiones Gentium, Plantationes eccleſiarum. Huc refer Epiſcopos de novo inſtitutos.

7. Celebres Doctores & ſcriptores.

8. De-

Digitized

8. Defenſores & Patroni celebres, ſi qui ſint.
9. Succeſſio Epiſcoporum Romanorum.
10. Collegia & Academiæ inſtitutæ, aut florentes. Huc refer celebriora monaſteria & capitual.

Poſterior continet ea, quæ pertinent ad ſtatum eccleſiæ turbatum, qualia ſunt

1. Perſecutiones & vaſtationes Eccleſiarum.
2. Martyria & martyros inſigniores.
3. Celebres confeſſores, & teſtes veritatis.
4. Apoſtaſiæ, Hæreſes, Hæretici.
5. Schiſmata & contentiones in Eccleſiis.
6. Collationes, diſputationes & Colloquia.
7. Reformationes & inſtaurationes Eccleſiarum.

11. Finis & uſus eſt multipex, 1. docet propagationem Euangelii & Origines eccleſiarum. 2. Eſt teſtimoninm conſenſus. 3. Exhibet exempla patientię heroicæ, fortutidinis Chriſtianæ, pietatis eximiæ. 4. Habet ſpeculum & malitiæ Diaboli cum ſuis; & bonitatis ac potentiæ divinæ in defenſione Eccleſiæ. 5. Docet prudentiam Eccleſiaſticam, imprimis miniſtros & pios Principes ac Magiſtratus. III. Efficientes ejus ſunt ſcriptores, ſeu hiſtorici. Qui 1. partim patres ſeu probati eccleſiæ Doctores, partim alii: 2. Rurſum duplices; vel qui publicâ autoritate eccleſiæ ad illud conſtituti: vel qui privato zelo illlud ſuſceperunt. 3. Qui vel partem tantum hiſtoriæ ſcribunt, ex. gr. de hæreſibus; de Perſecutione; de Martyribus; de Concilio aut Conciliis; de Doctoribus Epiſcopis, Patriarchis, Papis &c.; de Scholis aut Collegiis Theologicis: De converſionibus Gentium: *vel* integram hiſtoriam, eamque aut perpetuam, aut κατ' ἐκλογὰς aut ἔπιτομας &c. 4. *Vel* antiqui, *vel* medii, *vel* novi: (prout hiſtoria eccleſiaſtica dividitur.) Antiquos, qui ſcil. vixerunt ante annum 700. ſigillatim nunc accipe: nam reliqui huc non pertinent. Sunt autem Euſebius in Chronico, & hiſtor. Eccleſiaſticâ, Epiphanius de Hæreſibus, Theodoretus, Sozomenus, Socrates, Gelaſius Cyzicenus, Nicephorus, Euagrius, Pontius Diaconus, Hieronymus in Chronico, & de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, Ruffinus, Palladius Galata, Philaſtrius, Auguſtinus de Hęreſibus, Poſſidonius, Sulpitius, Paulus Oroſius, Proſperi Chronicon, Victor Vticenſis, Gennadius, Marcellinus comes, Caſſiodorus, Victor Capuanus, Dacius Mediolanenſis, Liberatus, Venantius Fortunatus, Gregor. Turonenſis. Atque hi ſoli pertinent ad antiquitatem Eccleſiaſticam. Nothi & ſuppoſitii ſunt, Prochorus, Ariſteas, Abdias Babylonius, Linus, Ioſeph Ben Gorion, Hegeſippus,

Digitized by Google

ſippus, Paſſio Andreę; Melitonis de tranſitu Marię, Dorothei ſynopſis, Epiphanii de vitâ prophetarum, Damaſi Pontificale, Amphilochii vita Baſilii: Euſebii epiſt. de morte Hieron., Euodii Vzalenſis de Miraculis Stephani. Addenda eſſent nonnulla de ætate, & ſcriptis ſingulorum & quouſque produxerint hiſtoriam, de editionibus, de eorundem lectione & ſtudio: ut etiam de hiſtoricis præcipuis ætatis mediæ. Sed abrumpendum. Interim conſulant ſtudioſi de ſpuriis quidem Cenſuram Coci: de genuinis verò Poſſevini Apparatum, & Voſſium de Hiſtoricis Græcis, & Latinis. De apparatu ſtudii hiſtorici eccleſiaſtici, videant ſtudioſi noſtram bibliothecam theologicam. Incidi ante annos aliquot in diſputationem Franckenbergi de hiſtoricis eccleſiaſticis: ſed ea nunc non eſt ad manum.

NOVUS SCEPTICISMUS
LOIOLITICUS
CIRCA
Principia fidei Chriſtianæ

Reſp. LAMBERTO vanden WATERLAET.

Ad diem 15. *Martii* 1645.

Placuit hanc diſputantionem à Reſpondente ex ſcedis ipſius ad Jeſuitam quem miſſis contractam & conſcriptam meis inferere: *tum* quia feliciter ex primit conceptus meos quos diſcipulis noſtris præformare, & methodum excipiendi tales Lojoliticas quæſtiones, quam iis publicè privatimque oſtendere ſoleo: *tum* quia eam (quod ad principalem materiam) ipſe interpolavi, & limavi, demendo aut addendo, ubi opus.

ANno ſuperiori Theologus & cõcionator Lojoliticus in urbe celebri apud ſuos non incelebris, totus infideliũ & Atheorũ larvâ indutus ſcepticas has quæſtiones per aliquem ſui admiratorẽ honeſto viro noſtræ religionis cõſorti obtrudi curavit. Ad eas ego rogatus reſponſum aliquod pro modulo lingua vulgari adornavi; quod theologo illi exhibitum fuit. Ille dum adhuc magis mutus quam piſcis, nobis cogitandum relinquit quam ſit ἀυλογετάκειτον, & quanta ſit vis veritatis. Interim non putavi me abs re facturum, ſi hac occaſione reſponſum meum in compendium contractum Academici examinis exercitio ſubjicerem.

Quæ-

Væſitum ſeu problema primum eſt: *An Chriſtianus ſolis ſacræ ſcripturæ libris innixus (ſeclusâ omni auctoritate & confirmatione eccleſiæ, Patrum, Traditionum &c.) omnino certus eſſe poſſit, omnia, quæ libris illis continentur eſſe genuinum verbum Dei? Reſp.* 1. Spiritus ſanctus in ſacra Paginâ hunc in modum quæſtioni huic occurit ac ſatisfacit, *Epiſt.* 11. *Ad Timotheum cap.* 111. *verſ.* 15. 16. 17. *Euang. Ioannis cap.* v. *verſ.* 39. collat cum *Iſaiæ cap.* xxxiv. v. 16. *& Lucæ cap.* xvi. *verſ.* 29. *&* 31. *Epiſt.* 11. *Petri cap.* 1. v. 19, 23. 21. *Pſalm.* 119. *&* 19. *verſ.* 8. *Deut. cap.* iv. v. 1. 2. *Iſaiæ cap.* vi 11. v. 20. *Epiſt.* 1. *Ad Theſſalonic. cap.* 11. v. 13. *Ep.* 1. *Ad Coriuth. cap.* 2. v. 13. 1.

Ad judgat Ieſuita noſter illa S. Scripturæ loca, quibus pro virili urget & confutare conatur infideles quoſvis *Rob. Bellarm. Ieſuita lib.* 1. *de verbo Dei. cap.* 11. &c. Hiſce manifeſtis Sac. ſcripturæ teſtimoniis (quibus diſcutiendis & citandis cùm noſtris tùm ipſis Papæ Clementis VIII. & Lovanienſibus in urbe Antwerp. editis Bibliis ſtare poterit) requirimus, ut Ieſuita noſter aut cum univerſo Chriſtianiſmo categoricè tanquam divinæ veritati ſuffragetur & aſſentiatur; aut cum infidelibus, Atheis, & omnibus antichriſtianis refragetur, eaque mendacii & falſitatis arguat. Si prius agit, jâ Quęſtioni ac Conſcientiæ ſuæ ſatis factum eſſe agnoſcit: Sin poſterius malit; Aliâ uti nobis incumbit & reſponſionis & diſputationis methodo adornata & uſurpata contra Atheos, Ethnicos, Turcas, Libertinos, Epicureos & ſimilis farinæ ſenſuſque homines; In eo ſemper morem gerentes doctrinæ, monitis & praxi Doctorum Chriſtianorum pro veritate Chriſtianiſmi tuēdâ, adeo ſollicitè & animoſe ſēper luctantium cum quibuſvis Infidelibus & adverſariis. Cōſulat jeſuita noſter ſuum *Bellarminum lib.* 1. *de verbo Dei*; & prudens Conſilium ac Monitum Doct. ſui Angelici *Thomæ Aquinatis Sum.* 1. *part. quæſt.* 1. *art.* 8. *&c.* A quibus num degenerare malit Ieſuita, ego diſcere velim ulterius reſponſurus, pioſque aliorum conatus adverſum infideles defenſurus. *Reſp. II.* Quæſtioni Ieſuitæ noſtri luculentiſſima Patrum Teſtimonia & dicta. Inſtar omnium ſint *Auguſtinus*, *lib.* 6. *Confeſſ. cap.* 5. *& contra Donat. & Petilian. cap* 3. *Tom.* 7. *De Trinit. lib.* 3. *cap.* 14. *contra Maxim. Item lib.* 19. *De civit. Dei. cap.* 18. *Contra Crēſc. Grammat. lib.* 2. *cap.* 31. *Contra Fauſtum Manich. lib.* xi. *&* 13. *cap.* 5. Itē *de unit eccl. cap.* 10. *Ad Hieron. Epiſt.* 19. *De Baptiſm. cont. Donat. lib.* 11. *cap.* 6. Et *de Doct. Chriſt. cap.* 24. *Hieronymus cap.* 1. *In Proph. Aggeum.* Item: *Cap.* 23. *In Euang. Matth. Item Epiſt. Ad Paulam & Vrbicam.* Et *Epiſt.* 48. *ad Vincent.* Adde *Epiſt. ad Demetriad & Prologem. in Pſalm. & Ieſaiam. &c. Chryſoſtomus in Geneſ. Homil.* 13. *In Epiſt.* 2. *ad Corinth. Homil.* 13. *ſub finem* In *cap.* 1. *Epiſt. ad Galat.*

Galat. in Pſal. 95. & 86. *Euang. Matth. Homil.* 49. *In Epiſt.* 11. *ad Timoth. homil.* 9. Item, *tom.* 1. *Homil. Eutrop. & Tom.* 11. *homil. in Math. &c. Tertullianus: Lib. de Reſurrectione Carnis Cap.* 3. Item, *contra Marc. lib.* 1. Et *contra Hermog. cap.* 1. Et *Apolog. contra gentes cap.* 5. *Origenes* περὶ ἀρχῶν *lib.* 4. *cap.* 1. & *cap.* 63. Item *in Ierem.* Et *Homil.* 25. *in Math. Irenaus adverſus Hæreſ. lib.* 3. *cap.* 1. Et *lib.* 4. *cap.* 60. Itemque *lib.* 11. *cap.* 46. *Baſilius Tract. de verâ & piâ fide.* Et *in moral. Reg.* 26. & *Reg.* 8. & *Reg.* 27. *Epiſt.* 80. Adde *Epiſt. ad Euſtas. med. proëm. expoſ. in Eſaiam &c. Cyprianus ad Pomp. Epiſt.* 74. *&c. Athanaſius in Reſcript. ad Liberiũ & Tom.* 1. *ſerm. de Incarnat. Domini cont. Apollinarem.* Item *lib. de ſent. Dioniſii & lib. adverſ. Iudæos in ſynopſi &c. Cyrillus Hieroſol. Catech.* 6. *Epiphanius: Hæreſ.* 41. & 42. & 51. & 9. *&c. Clemens Alexandr. lib.* VII. *Stromat. &c. Theodoretus præfat. in* Ezech. *& in cap.* 34. *Ezech. & Præfat. in Malach. &c. Lactantius lib.* 6. *cap.* 21. *Inſtit. divin. & Cap.* 71. Item *lib.* 3. *divin. Inſtit. cap* 26. *&c.* Et *lib.* 4. *De verâ ſapiẽtia Cap.* 20. *Salvian. lib.* 3. *de Guber. &c.* Horum Patrum ſententias & dicta (quæ ad verbum tranſmiſimus, hîc autem repetere longum nimis & minus neceſſarium, adeoque citaſſe ſufficere arbitramur) categoricè velut ipſi veritati cõformia velimus â Ieſuita (ſi modo Romano Pontificius haberi amet) aut probari; aut velut abſurda & erronea reprobari. Si prius; nil eſt quod meritò quærat: ſin vero poſterius, ulteriorem debebimus reſponſionem. Interim manifeſtum fiet lectori Chriſtiano Ieſuitam ipſum Patres eos flocci facere, quos nobis aliiſve velut principium fidei ſeu ad minus conprincipium juxta ipſas ſac. paginas, Traditiones &c. obtrudere velle hiſce quæſtionibus prætendit ac ſimulat. *Reſp. III.* Ætatis intermediæ Scriptores ad quæſtionem & Problema præſens cum ipſa Sac. Scriptura & antiquis patribus facere liquet ex iis, quæ habet: *Damaſcenus lib.* 4. *de Orthod. Fid. Cap.* 18. Et *lib.* 1. *de Orth. fid. cap.* 1. *&c. Theophylactus*: Comment: *in Cap.* 111. *Epiſt.* 2. *ad Timotheum.* Comment: *in cap.* VI. *Epiſt. ad Epheſ.* Comment. *in Euang. Math. c.* 23. *&c. Anſelmus Cantuar De proceſſ. Sp. S. contr. Græcos &c.* Adde *Hugonem de S. Vict. Lib.* 6. *erud. didaſ. cap* 4. *Item Tom.* 1. *Prænot. elucid. de ſcript. Sac. &c.* Quorum ſcriptorum ſenſui ſi præbet aſsẽſum Ieſuita, jam fruſtaneum percunctatorem agit; ſin vero è contra diſſentire velit, fruſtanea provocatio eſt ad ſcriptores quos & ipſe provocando approbare abnuit. *Reſp. IV.* Cum Scripturæ & antiquorum ad quæſita Reſponſione locis ſupra cit. univerſum agmen Doctorum pontificiorum adverſum quoſvis verbi Divini hoſtes dimicat. *Thom. Aquin.* (quem falſum nunquam ajunt) *Sum. Part.* 1. *Queſt.* 1. *art.* 8. & *art.* 9. *ad* 1. & *Queſt.* 111. *art.* X. *ad* 1. Item *Comment. in cap.* 111. *Epiſt.* 2. *ad Timoth. Et* 2. 2. *Queſt.* 1. *art.* 9. *Scotus in proleg. Lombard. Queſt.* 11. *in prin. in* 4. *ſentent. Baptiſt. Mantuanus Carmelita. lib.* 111. *de Patientia cap.* 32. & 33.

Gabriel

Gabriel Biel in canonem miſſæ Lect. 71. pag. 166. edit. Baſil. 1515. per totam lectionem & Lect. 7. Item *in 3. ſent. diſt. 15. Quæſt. 2. Claudius Eſpenſeus Doct. Sorb. in Epiſt. ad Rom. Cap. 15. v. 4.* Idem *in Tit. cap. 11. verſ. 8.* Item *in Epiſt. 11. ad Timoth. cap. 3. & in Epiſtol. 1. ad Timoth. cap. 11. Petrus de Alliaco Card. Camerac. Com. in 1. Sent. Quæſt. 1. Quæſt. 1. art. 3. col. 46. Gerſon. de exam. doct. part. 11. conſid. 1. & cõſid. 5. & part. 18. cõſid. 1. fol. 105.* Item *Tract. contra aſſert. M. Ioh. Parui num. 14. Idem ad Object. ex Auguſtino: Non crederem &c.* collat. cum *Wympfelingo in Prolog. 4. Tom. Operum Gerſonis &c. Laurentius Villa vincentius, de Rat. ſtud. Theol. lib. 1. cap. 3. & in Epiſt. 1. ad Timoth. cap. 3. Guſelmus Pepin Dominicanus ad 11. Domin. Advĕt. conc. 1. &c. Robertus Bellarminus lib. 111. de Iuſtific. cap. 8. lib. 1. de verbo Dei cap. 1. 11. & 111.* Item *lib. 1v. de verbo Dei cap. 1x. cõtra quoſvis Religionis Chriſtianæ & verbi Dei Adverſarios & Hoſtes. Gregorius de Valentia Anal. Fid. lib. 1. cap. v. & xv. & lib. v111. cap. v. &c. Nicolaus de Nyſſe, in reſolut. Theolog. Quæſt. 11. proœmiali. Ioannes Major. In 1. ſent Diſt. x1. cap. 1. Ioannes de Turrecremata Card. Summæ de Eccl. lib. 4. part. 11. Cap. v111. & 1x. Melchior Canus Epiſc. Carnar. loc. Theol. lib. 12. cap. 16. Frat. Brito, in Præfat. gloſſ. Ord. Euſtachius à S. Paulo: 1. Part. Sum. Theolog. Tractat. 2. Diſp. 1. Quæſt. 2. &c. Becanus Theol. Scholaſt part. 1. Tract. 11. cap. 6. Quæſt. 11. M. Smiglecius Ieſuita, contr. Moſcorovium de Bapt. pag. 7. &c. A Coſta Ieſuita, lib. 111. De Chriſto revelato cap. 21. & c Chriſtophorus de Capite Fontium, Tract. de neceſſ correct. Doct. Scholaſt. Serarius in Proleg. Cap. 4. Quæſt. v. Item Iacobus à Caſtro Epiſc. Rurem. Ad Senatum Neomagenſem.* Adde Ius Canonicum *c. ego ſolis, dict. 9.* Horum omnium Pontificiorum doctorum, pro Sac. Script. veluti infallibili fidei externo principio, teſtimoniis ac elogiis ſi Ieſuitæ ſubſcribere placeat, eſt quod Reſponſioni acquieſcat: Sin minus, alia nobis pertentanda via eſt. Interim Lojolita noſter, Doctoribus Pontificiis ſpretis, ne quidem Pontificii (quem ſe jactitat) nomen meretur, imo vix in catalogo Manichæorum, Arrianorum, Pelagianorum & ſimilium Hæreticorum numerum faciat.

Quæſitum ſeu Problema eſt: *An Chriſtianus ſolis Sac. Scripturæ libris innixus (ſeclusâ omni auctoritate & confirmatione eccleſiæ, Patrum, Traditionum &c.) omnino certus eſſe poſſit? II. Libros illos in totum conſcriptos eſſe dictamine Spiritus ſancti, & non è contra quorundam Impoſtorum & hominum nequam ſeu ſcurrarum. Reſp. I.* Teſtimonia ipſius S. Script. ſupra theſi 1. citata, ſunt potiſſimum hæc: *Epiſt. 11. Petri cap. 1. v. 21. Epiſt. 1. Ad Corinth. cap. 11. v. 13. Exodi cap. 17. v. 14. Ierem. 30. v. 2. & 36. v. 2. Apoc. 1. v. 19. Iſ. 8. v. 1. Epiſt. 11. ad Timoth. cap. 3. v. 16. Ioannis cap. xiv. v. 17. &c.* Quæ niſi fidem apud Ieſuitam noſtrum veluti Chriſtianum merentur, aliam à nobis reſponſionis methodum Chriſtiano nomine indignus præſtoletur, modo docuerit nos teſtimo- 2.

ſtimonia illa divina cum Rationibus ab & ex eorundem ſanctitate, infallibilitate, origine & Auctore, Confirmatione, materia, ſtylo, cæteriſque circumſtantiis, deſumptis non eſſe ſufficientia, nec idonea, quibus tam nobiles & ſtrenui Chriſtianiſmi propugnatores adverſum ejuſdem infenſiſſimos quoſq; hoſtes hactenus feliciter uſi ſunt. Videant vel unicum *Rob. Bellarminum* ſuum *lib.* 1. *de verbo Dei* &c. *Reſp. II.* Vnanimis Patrum conſenſus & doctrina inculcat, dictamine Sp.S. conſignatos eſſe Sac. Scripturæ Libros. Videri poſſunt ad ſupra dicta *Auguſtinus duobus* integris *libris contr. adverſarium Legis & Prophetarum* qui oportunè ad rem, ſuntque in *Tom.* 6. Ejus *operum. Item, lib.* 1. *De conſenſu euang. cap.* 35. Item *contra Fauſt. Manich. lib.* 32. *cap.* 21. Et *ſermone* 31 *de verb. Dom. De Civit. Dei lib.* 11. *cap.* 3. Et *Conc.* 2 *in Pſal.* 90 &c. quæ ſupra *lib.* 6 *Confeſſ. cap.* 5. *Tertullianus adverſ. Hæret. Cap.* 22. 23. 2 &c. Item *Apolog. cap.* 18. &c. *Origenes De Princip. lib.* 4. *cap.* 1. *Juſtinus Martyr*: In *Concert. ad Græcos. Irenæus*: *lib.* 3 *cap.* 1. *Athanaſius In Reſcripto ad Liberium, Gregorius magnus Præfat. in Iobum* & *lib.* 4. *Epiſt.* 84. & cætera omnia quæ ſupra: Præcipuè vero ex illis Patribus qui adverſus Celſum, Porphyrium & Iulianum ſcripſere. Ex quibus abunde conſtat, eſſe agnoſcique genuinum verbum Dei, quod ipſis iis libris conſignatum: non poſſe itaque idipſum nó ſcriptum eſſe inſpiratione S. ſancti. Quod ſi fidem illis deroget Ieſuita, noverit jam ſe nobis ſurdis Patres tanquã conprincipia occinere, quibus ipſe fidem tribuere nolit: Sin vero iiſdem aſtipulari malit, jam inter nos de Quæſito convenit. *Reſp. III.* Huc revocandi mihi forent omnes illi Doctores & Scriptores Pontificii locis citatis hanc divinam non vero fraudulentam aut impiam ſacrorum librorum ſcriptionem adſtruentes: verum non acta agam; licet ſententias plurimas hic ſpeciatim ſtringentes recenſere poſſem. Videri poſſunt. *Gabriel Biel*: *In Can. Miſſæ lectione* 71. *Salmeron Prolog*: 25. & 26. *Serarius Proleg. cap.* 4. *Quæſt.* 21. *Lorinus Ieſuita in Acta Apoſt. cap.* 22. *Rob. Bellarm. lib.* 4. *de verbo Dei cap.* 4. & *lib.* 1. *cap.* 11. *Thom. Aquinas ſum.* 1. *Quæſt. Art.* 8. *Card. Baronius Tom.* 1. *ad Annum Chriſti Domini* 41. *ſect.* 18. *Baptiſta Mantuanus cap.* 33. *lib.* 3. *De patientia ſub finem.* Et cæteri omnes, qui ſupra cum univerſo conſenſu eccleſiæ ac Chriſtianiſmi cùm in Oriente tùm in Occidente ipſi verbo Dei hìc omnino conſonè idẽ aſtruunt. Quod ſi eccleſię Catholico-Chriſtianæ membrum velit eſſe Ieſuita noſter, non poteſt in re tam ſeriâ diſſentire: Et ſi diſſentiat, non poteſt amplius dici Chriſtianus, vel analogicè, ne quidem æquivocè.

Quæſitum & Problema eſt, *An Chriſtianus ſolis S. Scripturæ libris innixus (ſecluſa omni auctoritate & confirmatione Eccleſiæ, Patrum, Traditionum &c.) omnino certus eſſe poſſit? III. Sac. Scripturæ libros temporum intervallo nuſpiam depravatos*

Digitized

prævatos eſſe? Reſp.I. Ad hoc ita Reſpondet Sac. Scriptura, *Math. cap.* v. *verſ.*18 *Epiſt.*1.*Petri cap.*1.*verſ.*25:*Ieſaiæ*, Cap.XL.*v.*8.*Lucæ*, *cap.* XVI.*verſ.* 17.*Ieſaiæ*, *cap.*LV.*verſ.*11.&c. Hiſce ſi acquieſcat Percunctator noſter, jam extra litem Problema eſt; Sin vero contra ſtimulum calcitrare eligat, eſt quod nos ulterius audiat. *Reſp.II.* Patres rurſum ſi ad quæſitum hoc Ieſuiticum reſpondeant interpellare mihi fas ſit, Audiat Ieſuita grave dictum *Hieronymi* Comment.*in Ieſaiam cap.*6.*ubi* & Origenem appellat. Quem etiamnum vide in Cant. Cantic. *Auguſtinus vero lib.*XV.*de civit. Dei cap.* 13. *& lib.*18.*cap.*18. *Athanaſius in ſynopſi*, *Hilarius in Præfat. ſuper Pſalm. Theodoretus*, *lib.*1.*de fide &* cæteri plurimi; quibus citandis ne nauſeam crcem, ad unicum *Sixtum Senenſem* mihi recurſus ſit, ubi Quæſtionarium noſtrum detineam *lib.* videlicet 7. ejuſdem *Biblioth. ſelect. & lib.*2.*cap.*22. ubi incontaminatum, verum, ſyncerum, fidelemque Codicem demonſtrat, lectione duodecim & plurium Patrum tum ante ac poſt Hieronymi tempora perduraſſe. Cui alios Religionis pōtificiæ Doctores adjungo. *Dried. lib.*2.*de ſcript. & dog. eccleſiæ.* Itē *de Tranſlat. ſcript. lib.*2. *Genebrardum in Pſalm.* 21. Item *Chron. lib.*2.*ad annum mundi conditi* 3560. Item *anno* 3638. Et *anno* 3066.&c. *Poſſevinum Biblioth ſelect. lib.*2.*cap.* 39. *Iacobum Bonfrerium Ieſuitam*, *Proleg. in Pentat. cap.*12.*Sect.*5.*Salmeronem Proleg.*9.*Can.* 4. *Ludovicum de Tena lib.*2.*de Script. diff.*3.*ſect.*4. *Ioſephum à Coſta de Chriſt. Revelat. lib.* 2. *cap.*16. *Ludovicum Vivem, ad verba Auguſt. lib. de civit. cap.*13. *Marcum Marinum*, *in Præfat.* Theſauri. *Ariam Montanum* Præfat. *in Bibl. interlin*, *Andradium, defenſ.* Conc. Trident. *lib.*4. *Simonem Muis Heb. ling.* Profeſſ. Pariſ. *in Proleg.* Comment. *in* Pſalm. Adde *Bannez.Pagninum*, *Cajet. Hier. ab Oleaſtro, Sanderum &c.* Quorum omnium coronam claudat *Rob. Bellarm. Ieſuita lib.* 2. *de verbo Dei cap.*7. *& cap.*2.& 1. &c. Horum omnium dicta, teſtimonia & elogia in veritatis tutelā Ieſuitę noſtro Quæſtionario verbotenus ſcripta exhibuimus, obnixeque requiſivimus ac demum requirimus eorundem judicio aut ſuffragari aut refragari auſit, quò nobis aut lis dirempta ſit; aut ulteriori Reſponſioni nos paremus homini nec Romano-Pontificio nec hæretico; ſed Atheo, Epicureo, Libertino, Manicheo.

Quæſitum & problema eſt: *An Chriſtianus ſolis ſacræ ſcripturæ libris innixus (ſeclusâ omni auctoritate & confirmatione eccleſiæ, patrum, traditionum &c.) omnino certus eſſe poſſit? IV. Saracenum non æquè firmiter demonſtrare poſſe Alcoranum Mahumedi eſſe verbum Dei ac Chriſtianus ſolis ſacræ ſcripturæ libris innixus (ſecluſo omni alieno teſtimonio) demonſtrat ac probat?* &c. Reſp.1. Sacra ſcriptura ita reſpondet: *Epiſt. ad Romanos cap.*1.*v.*16. 1.*ad Corinth. cap.*1.*v.* 18. *Iohannis cap.*5.*v.*39. *Pſalm.*19.*&* 119.*per totum.*1.*ad Timoth. cap.*1.*v.* 15. 1. *Petr.*1.*v.*25. 1.*ad Theſſ.*2.*v.*13.*ad Coloſſ.* 1.*v.* 2. *Iohannis* 14. *v.* 24 11. *ad* 4.

Cor.6.v.7.ad Epheſ.1.v.13. ad Epheſ.1.v.13.ad Philippen.2.v.16. Euang. Iohannis c. 6. v. 68. &c. Quæ omnia ſi æquâ veritatis lance utrobique Saracenorum Alcorano ac Chriſtianorum Sacræ ſcripturæ congruere aſſerat Ieſuita, jam cum eo veluti Saraceno nos agere patiatur: Sin verò ut Chriſtianus negare malit, jam non eſt quòd pro Saraceno ejuſque armis Chriſtianus Chriſtianum ſimilibus quæſitis infeſtet. *Reſp.* II. Patres ita ſuffragari Sacræ ſcripturæ eamque aſſiduo tueri nunquam deſtiterunt. *Auguſtinus libr. 26. confeſſ.cap. 5.* Item *libr. de util. credendi ad Honor.c. 16.* Et *contr. Epiſt. fund. cap. 14. contr. Donat. cap. 3. Hieronymus, Epiſt. ad Paulatum & Vrbicam* &c. *Chryſoſt. in cap. 1. Epiſt. ad Galat. Origenes περὶ ἀρχῶν lib.4.cap.1. Iunilius de Part. Divin. Legis lib. 2.cap. 27. Euſebius, Hiſt. Eccl.lib.3.cap. 19. Ambroſius ad Gratianum Imperat. Theodoretus, in cap. 34. Ezech. &c. Caſſiodorus, Divin. Inſtit. lib. 1.cap. 16. &c.* qui ſupra theſ. 1. Quibus unâ operâ junxiſſe & annumetaſſe nihil obſtat quoldam Religionis Papalis Doctores. Videri poſſunt *Gregorius de Valentia, Anal. fid. lib. 1.cap.25.ex Clemente Alexandrino & Lactantio. Baptiſta Mantuanus, lib. 3. de Patientia cap. 32. &c. Petrus de Alliaco, in lib.1 ſent.art.3.fol 46. Gerſon. lib. de Exam. doct.parte 2.Conſid.1.Tom.1.fol.105. Melchior Canus, lib.2.de Loc.Theolog. cap. 8. Malderus* Epiſcop. *Antverpienſ. de Object. fid. quaſt. 1. ſect. 8. Durandus à S. Portiano in 3.ſent.diſt.24. Quaſt.1.fol.196. Driedo, lib. 4.de Dogmat. variis & libr. Apoc.cap. 4. Bellarminus, locis* ſupra *citatis.* Horum veſtigiis ſi nobiſcum hâc in re inſiſtere velit Ieſuita Quæſtionarius noſter, eorumque doctrinæ morem gerere; jam quæſtionibus Atheis & Chriſtiano indignis valedixerit, ac pio amplexu nobiſcum ipſum verbum divinum fidei noſtræ principium ac fundamentum exoſculetur.

5. Docuimus jam Sceptico-Libertinum Quæſitorem noſtrum, Scripturę lucifugam & adverſarium, quâ ratione in partes Atheorum & Infidelium ipſi tranſeundum ſit ejurato nomine Chriſtiani, ſi acies argumentorum ex & cum Patribus, Scholaſticis, omnibuſque Theologis Chriſtianis adverſus ipſum inſtruenda ſit. Quod ſi nolit in tam turpe præcipitium ſe dare, deſinat in poſterum armis & inſignibus atheorum ac infidelium Chriſtianos quamvis ab ipſo diſſentientes tentare. Vt autem tanto evidentius videant hominem ad vertigenes Scepticorum actum, exhibemus hic *ἀντιζητήσεις*, ſeu Quæſtiones quaſi per parodiam ipſi repoſitas. Ad quas ubi reſponderit, nôrit eadem methodo ad ſuas quæſtiones jam reſponſum eſſe. Erant autem noſtrę anti-quæſtiones I. An Papę Romani, aut concilia Papalia (ex.gr. Tridentinum) certò & firmiter inniti poſſint ſuis dogmatis, decretis, traditionibus: ſecluſis omni teſtimonio, omnique inſpiratione ſpiritus ſancti, ſeu omni internâ perſuaſione, convictione, & certiora-

tione

ratione factâ per ſpecialem Dei gratiam ſive cooperantem ſive præoperantem. II. Quod ſi Papæ & concilia Papalia dicantur habere ejuſmodi internas perſuaſiones Spir. S. Quæritur unde prædicti Papę & Concilia *primo*, in ſe certò ſcire queant perſuaſiones & inſpirationes eſſe à Spir. S. & non eſſe à diabolo, aut corruptâ ſuâ naturâ? *ſecundo*, alios omnes, qui Papalibus decretis non ac quieſcunt (quales ſunt Reformati, Armenii, Græci, cæterique Orientales, inſuper Iudæi, Saraceni, Ethnici) certò & evidenter convincere, perſuaſiones ſuas modo dictas, eſſe à Spiritu S. & non à diabolo? III. An Lojoliticus quæſitor, aut quicunque Romano-catholici, Papalia decreta recipientes tanquam infallibilia, iſtam ſuam fidem, & cognitionem (quâ omnes Reformati, &c. quin & Iudæi, Saraceni, Ethnici carent, quamvis multis eorum ſpecioſè eadem dogmata credenda proponantur) habeant ex inſtinctu diaboli, aut ex deceptione corruptę ſuę naturæ: an vero ex illuminatione Spir. ſancti, & gratiæ divinæ cooperatione. IV. Quod ſi poſterius dicat aut dicant, (uti dicturos arbitramur:) Quæritur, An & unde ipſi in ſe certi eſſe poſſint, & ſimul omnes contradicentes evidenter convincere, eſſe ſuam illam fidem ſeu perſuaſionem Romano-catholicam, quam habent in corde ſuo, à Spir. Sancti tanquam à primâ veritate omniſque veritatis autore; & non eſſe à diabolo, aut corruptâ ſuâ naturâ? V. An & unde Romano-catholicus ſolis decretis Tridentinis, & deciſionibus Pontificum, & dogmatis ac Conſenſui patrum, & traditionibus eccleſiaſticis & libris ſacræ ſcripturæ innixus, certus eſſe poſſit, omnia illa à genuinis patribus ſcripta, à Tridentino aliiſque Papalibus Conciliis decreta, à genuinis Pontificibus deciſa, ab Eccleſiâ Catholica tradita eſſe; nihilque eorum fictum eſſe, & nomine eccleſiaſticę traditionis, Patrum, Conciliorum, Pontificum obtruſum per Impoſtores, & Scurras? Plures ejuſmodi quæſtiones Lojolitę noſtro & ſociennis proponi poſſent: quibus ſi reſpondere auſint, (uti non auſuros arbitror) viderent ſe ad circulum, vertiginem, contradictionem, & ἀυτοκατάκειστν manifeſtè adactos. Sed hę ſufficerint. Addimus: Methodum quâ nos adverſus Atheos, Gentiles, Saracenos, Libertinos utimur, in tribus illis conſiſtere, eâ quoque & non alia Pontificios contra dictos adverſarios uti ſolere ac debere. (Vide *Poſſevinum*, *Ioh. Andream Maurum*, *Guadagnolum*, *Thomam à Ieſu*, alioſque Gentilium & Mahumediſt. antagoniſtas.) 1. *Vt*, ſolvantur argumenta, quæ illi, principio noſtro, hoc eſt, Sacrę ſcripturę opponunt. Quod unicum commendat *Thomas p.* 1. *qu.* 1. *art.* 8. *&c.* 2. *Vt* ipſorum principia, ſi quæ habent aut obtendunt, (ex. gr. Alcoranum) impugnemus, & ex falſis, abſurdis, ac contradictionibus ibidem occurrentibus evincamus non

esse ea divina, θεόπνευστα, certa, infallibilia. 3. Vt persuasionibus & rationibus quibusdam à posteriori desumtis, item deductionibus ad absurdum, denique rationibus ad hominem, additis verisimilibus, quibuscunque possumus, ad agnitionem autoritatis S. scripturæ simul & veritatis fidei Christianæ ipsos deducamus. Postremam hanc methodum vide in loc. comm. de Autoritate scripturæ & in Scriptoribus antiquis ac recentioribus, nominatim Pontificiis pro veritate fidei contra Atheos, Scepticos, Gentiles, Epicureos, Saracenos, Iudæos, Enthusiastas & Libertinos. Scriptores illos require in *Cl. D. Præsidis bibliothecâ theologicâ.*

COROLLARIA
Agnata.

I. AN *omnia dogmata religionis seu Theses & Conclusiones theologicæ, exsertis verbis in scripturis descripta commonstrari debeant?* Negatur.

II. *An syllogismi integri cum regulis consequentiarum, ad elenchum falsorum dogmatum ibidem monstrari debeant?* Negatur.

III. *An omnes determinationes Casuum conscientiæ in dubiis moralibus; omnes peccatorum hypotheticæ reprehensiones, omnesque concionatorum applicationes totidem verbis ibidem exhiberi debeant.* Neg. *Hæc via tandem ad Libertinismi, Scepticismi, Atheismi præcipitia nos duceret. Vt ostensum est à Cl. D.* Præside in disp. de Ratione humanâ in rebus fidei; *& fusè ac doctè à* Vedelio in Rationali theologico.

DE ATHEISMO.
Resp. GUALTERO de BRUYN Amisfurtensi.
Ad diem 22. *Iunii* 1639.

Subtitulus de *atheismo* & *atheis* quamvis etiam referri possit ad tit. *de Ecclesiâ*, ubi inter hostes recensentur? & ad *primum decalogi præceptum* ubi religioni in defectu opponitur: hoc tamen loco non alienum esse judicamus, ubi *de Deo* & demonstratione deitatis in cursu locor. commun. tractari solet.

Atheismi & Atheorum meminit sacra scriptura Psalm. 10 & 14. & 53. & 94. Malach. 3. Iobi 21. Ephes. 2. &c. Et Theologi *passim* 1. *Didactici omnes in loc. comm.* de Deo, & de cognitione Dei. 2. *Scriptores Theologiæ naturalis; cum Metaphysicis.* 3. *Elenctici, imprimis qui tuentur veritatem religionis Christianæ.* 4. *Scriptores hæreseon: quibus adde Directoria Inquisitorum.* 5. *Casuistæ & Moralistæ, ad tit.* de Religione, & in explicatione primi præcepti

cepti. 6. *Practici Ascetici, tit.* de Resipiscentiâ. *Vide inter alios* Ioh. Taffinum libro de Emendatione vitæ. 7. *Commentatores ad modo citata, aliaque loca scripturæ.* 8. *Quin & scriptores Politici, cum Iureconsultis. Adhæc universalis omnium temporum experientia; imprimis noviss. morum, in tantum, ut occultis non modo machinationibus, sed & libris vocibus ac dissertationibus, insuper editis scriptis Atheismos passim promoveri ac spargi videas, ut infra ex historiâ patebit. Cum autem atheismus & superstitio sint ἀκρότητες ἀμαθίας,* extrema ignorantiæ, *ut loquitur* Clemens Alexandrin. in protrept. pag. 12. edit. Heinsii 1616. *imprimis illa nobis expugnanda. Nemini ergo mirum videatur, si hanc diatribem in chartam conjiciamus, & studiosos nostros pro modulo instruamus ad pestes illas felicius detegendas ac profligandas: imprimis cum jamdiu tale quid a nobis postulent viri doctissimi & amicissimi, quibus hoc denegare nefas. Est & alius hujus diatribes usus, quem indicat Hyperius in loc. commun. lib.* 1. *tit. de Deo p.* 74. Quoties, *inquit*, insuper aliqui in tentationibus & periculis calliditate Satanæ eo perducuntur, ut num Deus aliquis sit, addubitent? Igitur necesse est &c. *Deum precamur ut dum δεινώματα, & furoribus illis examinandis & exagitandis occupantur mentes nostræ, ille eas Spiritu suo in veritate confirmet & ita contremiscere faciat ad verbum sunm, ne cogitationibus impuris polluantur, aut injectionibus Satanicis infestentur. Habebit autem diatribe hæc nostra* 1. *quædam* didactica, *thetice scil. Atheismi naturam & proprietates delineando.* 11. Elenctica, *controversias decidendo.* 111. Practica, *usus hujus doctrinæ, & consilia Theologica indicando.* 1v. Historica, *tum antiquitates tum novitates nonnullas de Atheis perstringendo.*

Thei & Atheismi vox latè patet: vel enim catachrestice aut æquivocè sic dicitur tantum; vel revera est, idque magis, aut minus. Priori modo Iulianus apostata Christianismum ἀθεότητα vocabat apud *Sozomen. lib.* 5. *c.* 15. quod receptam scil. religionem non servassent. Et ante Iulianum, jam ab initio Christianismi sectatores ejus apud Gentiles vulgo Atheismi traductos, constat ex *Clement. Alexandr. 7. Stromat. p.* 504. & inprimis ex *apologiâ Athenagoræ.* Ita & hodie Pōtificii nostris atheismum impingunt, ut *Possevinus biblioth. lib.* 8. *Claudius de Sanctes tract. peculiari, Chiconius cōtra Cuvillū, Campanella in Atheismo triumphato, Merseunus comment. in Genesin,* aliiq; quā plurimi; de quibus infra in problematis. Quin ex suis tanquam Atheos traducunt passim sub nomine Politicorum, Nominatim Athei & Libertini coronantur *Gallo Franci,* qui nutibus curiæ Romanæ se non manciparunt; ut inter alia 1.

videre eſt in libro *Ieſuitæ Garaſſe* in *Steph. Paſchaſ.* conſiliarium & advocatum regium an. 1622. gallicè emiſſo tit. *Des Recherces.* Et libro *Richeomi* ac *Felicis de la Grace* Ieſuitarum, cui tit. *La Chaſſe du Renard Paſquin.*; coll. cum *Apologiâ pro eodem Paſchaſio* à filiis ipſius editâ *lib.* 4. *p.* 673. 731. ubi dictionarium dicteriorum & calumniarum exhibetur. Sic Athei ſalutantur ab Hiſpanic. partium Theologis, Galli, Veneti, omneſque alii, qui conſiliis & conatibus domus Auſtriacæ non favebant. Quibus retalianus autor *vindic. gallic.* contra *Patric. Armachanum cap.* 29. Hiſpanos Atheiſmi inſimulat. *Ieremias Ferrier* tunc Pontificius, ſed quondam Profeſſor & concionator Nemauſenſis reponit, eſſe *proditorem patriæ ſuæ, hypocritam, Dei & verbi divini hoſtem, immo impium & Atheiſtam,* quicunque nō eſt *catholicus ſtatus,* ſeu catholicus politicus. In tract. cui tit. *Catholique d'eſtat:* ſeorſim in 8. & poſtea anno 1640. edito cum aliis tractatibus tit. *Recueil de diverſes pieces pour ſervir à l'hiſtoire.* Sed calumniosâ hac ſignificatione nunc miſsâ, intelligimus hic Atheum revera talem, *qui cognitionem, fidem, & cultum Dei directè aut indirectè, à ſe aut ab aliis removet.* Quam deſcriptionem colligo ex *Pſal.* 10. *verſ.* 6. 11. 13. & 14. 1. & 36. 2 *Iobi* 21. 14. 15. *Epheſ.* 2. 12. coll. cum *Theſſal.* 4. 5. 1 *Corinth.* 15. 32. 34. 2 *Petr.* 3. Et certè non eſſe appellationem Athei ita reſtringendam, ut quidem nonnulli velint, vidit Beza in notis ad Epheſ. 2. 12. *Multiplex*, inquit, *eſt Atheorum genus. Unum, eorum, qui nullum prorſus numen agnoſcunt. Alterum eorum, qui Deos prorſus fictitios loco veri numinis colunt. Tertium eorum, qui Deum illum quidem verum agnoſcunt, at non cujuſmodi eſt, ſed qualem ipſum eſſe imaginantur,* &c. Clemens Alexandrin. quamvis *Stromat.* 7. *p.* 504. ſtrictè acceptum atheum definiverit: Ἄθεος μὲν γὰρ ὁ μὴ νομίζων εἶναι θεὸν, id eſt, *Atheus quidem eſt, qui non putat eſſe Deum*: in *protreptico* tamen pag. 11. laxius accipiendam hanc vocem oſtendit, & Gentilium ſacris applicat: ἀθέους δ' εἰκότως ἀποκαλῶ τούτους, οἱ τὸν μὲν ὄντως ὄντα θεὸν ἠγνοήκασιν, παιδίον δ' ὑπὸ πτάντων διασπώμενον &c. ἀναισχύντως οὕτω φίλτῃ ἐπισχημένοι ἀθεότητι &c. id eſt, *Atheos eos jure voco, qui eum quidem, qui eſt verè Deus ignoraverunt, puerum autem qui diſcerpitur à Titanibus &c. impudenter colunt, duplicique tenentur Atheiſmo* &c. Adde *Suidam* infra cit. *Plato dialog.* 10. *de legibus*, ſub finem, ſex facit Atheorum genera, publicâ autoritate coercenda. Ex recentioribus *Stephanus Paſchaſius in Recherces de la France lib.* 3. *cap.* 8. tria genera recenſet. Conſer & *Voſſium lib.* 1. *de Idrlol. cap.* 3. & *addenda pag.* 1. *num.* 20. Sed ſupervacaneæ huic probationi ex autoribus paſſim citandis ſuperſedeo.

2. Atheus & ἀθεΐα ſeu ἀθεότης (quæ vox apud profanos authores frequens & ſemel in ſcriptura *Epheſ.* 2. 12.) variè appellatur 1. נבל *Stultus, inſi-*

insipiens Psam. l. 14. *vers.* 11. *אין נבון ישר Iob.* 21. *v.* 7. III. *Ἄθεοι* apud *Sophoc. in Thyeste* & *δυσθεὸς*, apud eundem in *Electrâ*, ut quidem Gr. Scholiastes exponit. IV. *Βέβηλοι Hebr.* 12. *v.* 16. *ἀνοσιοὶ* apud *Lucian ἀνιερεὺς* apud *Plutarch. ἀνοσιουργοὶ* apud *Philon. lib.* 3. *de vitâ Mosis.* Vulgò dicuntur *Epicurei*; denominatione à certo gradu Atheismi desumpta. VI. Et *Libertini*, itidem à specie & certo modo; de quo alibi. Libertinos Iesuitæ in *Imagine primi sæculi lib.* 6. *pag.* 800. vocant *liberos*, quos ibidem eosdem faciunt cum Atheis. VII. Insuper *atheismus* dicitur synecdochicè *cyclopismus*: quod Cyclopum instar, nullam pietatis, & honestatis, curam habeant. Sic dicuntur *gigantes*, *θεομάχοι*. VIII. Hodie in Galliâ vocantur *Deistæ*: Vide *Henr. Stephanum præpar. ad Apolog. Herodoti cap.* 14. & *Mersennum Theologum* ordinis minimorum de S. Paulâ *comment. in Genesin*, ubi eos definit, *quod cum cognitionem aliquam numinis præ se ferant, providentiam tamen ejus, & justitiam negent.* Addimus nos, aut animæ immortalitatem, aut pœnas infernales post hanc vitam. Idem *Mersennus* ex professo eos detegit ac refutat in libro gallico anno 1630. edito, in 8. cui tit. *Questions rares & curieuses theologiques, naturelles, morales, politiques* &c. Paris. apud Petr. Billaine; ubi *pag.* 112. & 146. libri satis se prodit autor *Mersennus*, quamvis nomen dissimulet. Cum hoc Deistarum Atheismo conspirant Sociniani, & socienni eorum, qui illa *βλαύγματα* nostro idiomate cum auctario in Belgio ediderunt. Vide *nostram catechizationem ad catechismum Remonstranticum. quæst.* 105. IX. *Luciani*, *Aretini*, *Rabiesii*, qui exemplo eorum omnem religionem exsibilant. X. In Gallia vernaculè mystica cabalâ seu termino furoris istius initiatis & mystis usitato *Degrués*; quo innuunt se non esse grues, id est, non facile falli. Hanc esse mentem Deistarum, & paroemialis istius phraseos Gallicæ (*je ne suis point grüe*), per literas docuit me summus Theologus *Andr. Rivetus.* Iidem Deistæ vocant se *Esprits forts*: qui scil. jam confirmati sint ad nihil amplius credendum; seu qui ad perfectionem nihil credendi jam pervenerunt. XI. Dicuntur etiam synechdochicâ denominatione *Politici* (quam verè aut accuratè hic non disquiro,) & signatè *Machiavellistæ.* Ita ut synonyma sint *Libertinus*, *Atheus*, *Politicus.* Corn. à Lapide ad Hebr. 11. v. 6. *Si tum quis Atheus aut politicus putet Deum non curare res humanos &c.* Et in 2 Timoth. 3. 9. ait, *Lutheranismum & Calvinismum abire in Atheismum; eorumque asseclas fieri Libertinos & politicos.* Confer *Lenseum*, *Stapletonum*, *Contzen* infra cit.

Vt gradus & species Atheorum cognoscamus; dividimus Atheismum 4.

in proprium, & participatum. *Iſte eſt*, quando quis conſilio, permiſſione, imperio, aut quocunque alio modo, quo quis particeps ſit alieni peccati, atheiſmum promovet. Excellit autem inter alios ille modus, quando quis curioſis & maleſanis diſputationibus contra proprium ſenſum alteri perſuadet Atheiſmum, idque ut aliquid ab aliis impetret, quod alio modo ſe non poſſe conſequi credit; aut ut ſubtilis, doctus & diſertus ſupra alios appareat. Hos *Merſennus cōmentar. in Geneſ. 1. verſ. 1. p. 226.* non vult veros Atheos appellari. Sed omnino tales ſunt dicendi, ſicut idololatria aut Magia participata, verè talis eſt, quamvis ab aliis ſpeciebus diſtincta. Ab hoc Atheiſmo participato putamus non alienum fuiſſe Cardinalem Perronum (quid de atheiſmo proprio fuerit, nos hic non dicemus; forte infra. Interim videat, cui vacat noſtram *Deſper. cauſam Papatus lib. 3. ſect. 2. c. 10*) qui cum coram Rege Galliarum Henrico III. habitâ oratione probaſſet eſſe Deum, obtulit ſe die ſequenti contrarium probaturum, ſi Regi allubeſceret: qua ob cauſam juſſus fuit aulâ excedere. *Ille* eſt vel directus vel indirectus ſeu interpretativus. *Directus* eſt, cum quis omnem cognitionem, ſenſum, & fidem numinis, in corde ſuo quantum in ſe eſt exſtinguere conatur; adeo ut ad ἀπιστίαν contendat, immo ad eam aliquando perveniſſe & ſibi & aliis perſuaſum velit: Et hunc eſſe ſummum ac perfectiſſimum Atheiſmi gradum infra in parte elenctica oſtendemus. *Indirectus* eſt, cum quis per neceſſariam conſequentiam omnem Dei cognitionem & ſenſum everſum it. Eſtque vel theoreticus vel practicus. *Practicus* eſt 1. cum quis ipſa profeſſione, religionis ac pietatis curam & exercitia etiam externa, tanquam inutilia abnegat, aut negligit. Quales ſpecialiter Deiſtæ, Epicurei, Lucianici, Libertini, Profani dici poſſunt. Ad hanc claſſem referimus *enthuſiaſtas & zelotas ſpiritus*, imprimis, *Henric-Nicolaitas, David-Joriſtas*. De quibus videndi *Marnixius Sanct. Aldegondii dominus, Ubbo Emmius, Caſparus Grevinckhovius &c.* 11. Quando quis veræ religionis profeſſionem & exercitia externa abnegat, aut negligit: quamvis aliquam religionem profiteatur. Et ſic Ethnici omnes dicuntur Athei *Epheſ. 2.* & κατ' ἐξοχὴν peccatores *Galat. 2.* Pari fere modo Mahumedani, Judæi; & ſectarii illi inter Chriſtianos tum antiqui tum novi, qui proximè ad apoſtatas illos accedunt. 111. Quando quis non tam ſenſu aut profeſſione, quam vita, moribus, praxi religionem & Deum abnegat 2 *Timot. 3 verſ. 2. 3. 4 5. Pſalm. 14. 1. 2.* De talibus hodie innumeræ concionatorum & theologorum querelæ. Adſcribam verba perſpicaciſſimi & piiſſimi Perkinſi Operum Tom. 2. pag. 446. in parte altera explicat. *Sermonis Chriſti in Monte.* in Math. 6. 24. *Vſus. 2. Hinc Atheiſmus hujus ſæculi, qui paſſim abundat, nobis pateſit: Deū enim contemnere & odio proſequi eſt purus putus Athe-*

Atheiſmus. Iam verò qui Corda ſua Deo ſubducunt & ſeſe huic mundo totos devovent, mandatis Dei oblitis, & eorum obedientiâ excuſſa, Dei contemtores oſoreſque, Chriſto Iudice, habentur; horum verò plena ſunt omnia. Novi quidem hos homines, ut Athei audiant, valde indignari, (N. B.) *nihil tamen refert, quantum à mundo fiant, nam uſque dum ſceleſtos hos mores correxerint, Chriſtus eos meliores non ducet.* Tales vomicas complures eſſe hodie in eccleſiis noſtris conqueritur *Sculletus in Ieſa. 22. conc. 1. p. 274.* Ad hanc claſſem referri poſſunt, qui neutrales & indifferentes ſunt ad cujuſcunque religionis ſuſceptionem & profeſſionem, quique religione utuntur ut nummo, modo ajunt, modo negant, ſimulant, diſſimulant, de quibus verè dicitur: *Omnis religio nulla religio.* Dicuntur autem illi *Neutrales, Ecebolii, Vertumni, Cothurni.* 4. Hujus generis imprimis ſunt Machiavelli diſcipuli, Pſeudo-politici, Pſeudo-aulici, & iſtius farinæ χαμαιρπτς, popularis auræ & ambitionis mancipia. 5. Adde gulæ mancipia, quorum Deus venter *Philipp. 3.* qui φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι 2 *Timot. 3.* Epicuri de grege porci: quorum hæc ſumma pietas: *Edamus & bibamus* &c. 1 *Cor. 15.* 6. *Denique* mancipia avaritiæ, qui deſcribuntur 1 *Timoth. 6. Epheſ. 5. Coloſſ. 3.* Inter quos bona eccleſiaſtica uſurpantes & Deo non dantes quod Dei eſt hoc nomine inſigniunt Theologi Angli *Topſel in Ioel ſerm. 10. & Kelletus lib. 2. miſcellan. theolog. pag. 9. p. 50.* 7. *Poſtremo* adulatores & mendaces, præſertim aulici: quos Atheos ſalutat *Conzen* Ieſuita theologus in *ſuo aulico cap. 21.* & *Chavaſſus de perfecta prudentia lib. 2. cap. 3.* Conſer *Fileſari tract de Idololatria politica. Indirectus Atheiſmus theoreticus eſt* cum quis per verâ & ſolidam conſequentiam Deum negat, & deitatem tollit. Hic iterum duplex eſt, vel primarius vel ſecundarius. *Primarius* eſt cum 1. conſequentia eſt immediata, ut ex. gr. ſi quis neget omnem Dei providentiam, is proxima & immediata conſequentia negat Deum. Ita ſi quis neget Deum eſſe juſtum, immunem ab omni peccato &c. Sic Epicurei paſſim vocantur athei. 2. Cum generalitas eſt negati antecedentis, quia ſcil. principium generale eſt religionis, ut ſi quis neget divinitatem ſcripturæ cum ethnicis, aliiſque extraneis, aut eam in dubium trahat cum Pontificiis; aut ſi neget lumen naturale, ejuſque certitudinem, quæ tamen poſt ſcripturas eſt omnis cognitionis rerum tum divinarum tum humanarum principium; quod faciunt antiqui & recentiores Sceptici, Pyrrhioni, Academici, quorum furoribus non parum obſtetricatur præſumta nova methodus Ieſuitarum *Arnaldi, Verroni*, &c. Quam perſtrinximus Diſput. *de Ratione humana in rebus fidei*: Conſer *Vedelii Rationale fidei lib. 1. cap. 5.* Forte eodem reſpexit doctiſſim. *Merſennus*, cum ſub nomine Math. Flaccii Illyrici tanto cum zelo & tam operosè probat eſſe in homine na-

ne naturales notiones, & legem naturæ in 1. *cap. verſ.* 1. *fol.* 225. *uſque* 279. Spero illum aliquando viſurum, non ab hæreticis, quos ſic appellat, ſed à Papiſtis arma Atheis certatim ſuppeditari. De quo infra in problematis. Ipſe *Illyricus in diſp. contra Strigelium pag.* 313. concedit eſſe aliquod lumen in homine, quod ſcil. *ſit aliqua divinitas & potentia ſupra hominem.* 3. Cum generalitas eſt negatorum conſequentium, ſeu concluſionum; quo fit ut Deus negetur. Sic e. gr. ſi quis aut omnia, aut pleraque Dei attributa neget, is conſequenter Deum negat. 4. Cum per conſequentiam non tantum certam & proximam, ſed etiam lumine naturali evidentem negatur deitas. e. gr. cum quis negat Dei præſcientiam *Secundarius* eſt, cum lumine naturali certa quidem eſt conſequentia, ſed non tam proxima & evidens; ut cum negatur modus Dei immenſitatis, immutabilitatis, animæ immortalitatis, corporum inſtaurationis: quo modo negato, ipſa res negari intelligitur. Et hoc ſenſu à *Becano in Manuali*, & *ſcriptis contra Vorſtium*, quoſdam ejus errores non immerito *Atheiſmos* dici concedimus. Vide *primum tractatulum Becani contra Vorſtium*, ubi dicit à Calviniſtis nunc doceri *hos Atheiſmos* &c. & alterum *tractat. de Deo & attributis divinis* editum anno 1611. Moguntiæ, ubi in frontiſpicio comparent iſta verba: *Et novi Calviniſtarum* (Vorſtium intelligit) *Atheiſmi reſelluntur.* Idem agit *Grauwerus Lutheranus.* Ex noſtræ Religionis Philoſophis Vorſtio Atheiſmum impingit *Georgius Egliſemmius in Criſi, & Hypocriſi reſponſi Vorſtiani.* Et Math. Sladus in Scholaſticæ diſceptationis part. 1. talem præſcribit titulum: *de Vorſtii blaſphemiis, hæreſibus, atheiſmis à Sereniſſim. Potentiſſim. magnæ Britanniæ &c. rege Iacobo &c. notatis.* Quin ipſe *Rex Iacobus in declaratione ſua ſuper cauſa Vorſtii*, verbis & ore legati ſui hoc epiphonema Vorſtii novitatibus adſcribit: *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.* Scepticiſmum eidem Vorſtio paſſim attribuunt omnes ejus cenſores & antagoniſtæ. *Sladus in præfatione libri modo cit.*, *Pareus in epiſtola ibid. Lubbertus*, aliique. A Socinianis, aliiſque antitrinitariis *Atheiſmum* promoveri contendunt ipſorum antagoniſtę, inter alios *VVigandus*, quem citat & approbat *Prateolus de hæreſibus* in voce *Athei.* Remonſtrantibus idem objicit *Vedelius lib.* 1. *Arcanorum Arminianiſmi cap.* 1. Qui liber à Clar. Theologis Leidenſibus approbatus, & poſtea tribus ſeqq. partibus à *Vedelio* defenſus eſt. Vide *part.* 4. *lib.* 2. *cap. penult.* Atque hæc Atheiſmorum diviſio. Poſſet uterque atheiſmus tum directus tum indirectus aliter & variè diſtribui. 1. *Ex cauſis.* Sic alii ſunt qui ex praxi procedunt ad theoriam, & hanc ex illa oppugnant; alii è contra ex ſeductione & mala theoria corrumpunt praxim.

xim. Alii ab authoribus ſuis dicuntur Epicurei, alii Machiavelliſtæ, alii Rablæſiani, alii Lucianici, &c. Rurſum, alii qui curioſitate & vanitate ingenii; alii qui pravis affectibus & cupiditatibus otii, ignaviæ, rerum novarum, voluptatum, avaritiæ, ambitionis, vindictæ &c. in Atheiſmum propelluntur, aut alios propellunt. II. *Ex ſubjecto*; alii ſunt ingenii magis theoretici aut artificialis, utqui inter Medicos, Philoſophos, Mathematicos, Architectos, Grāmaticos, Rhetores, Poëtas, Dei cultum ſuſq; deq; habent, aut numē oppugnāt, aut in dubiū vocāt. *Alii* ingenii magis practici, quales profani inter politicos, Iuriſconſultos, militares, Eccleſiaſticos (ſeu mavis Politico-Theologos & politico-eccleſiaſticos) in quo genere excellunt non pauci Papę, Cardinales, Epiſcopi, aliique Pſeudo-Clerici, præſertim curiales Romani; de quibus vide teſtimonia domeſtica collecta ab *Illyrico in catalogo*, & *Pleßæo in myſterio*. Quibus addo recēs Petri Mathæi hiſtorici Galli in Hiſtoria Henrici IV. lib. 7. narr. 2. §. 8. *Ingenia quorundā in Italia ſunt ſatis libertina, quæ ſibi placitis tantū fidem habere & credere, ad inſtitutū modum Deum colere, & ſuo judicio fideque ſtare volunt, & quo propiores Pontifici ſunt, eo minus fulmen Vaticanum curant. De anima opinionem in delitiis & voluptatibus ponunt, eamque pro ſalis grano habent, quod corpus à corruptione tutum ſervat, atque in hoc unicè incumbunt, ne homines videri queant.* Notæ & lemmata marginalia ibidem adſcribuntur: *Ingenia athea & libertina.* Et, *Athei ſibi perſuadent animam non eſſe, nec ullum vitiorum judicem & cognitorem Rhadamantum.* Pontificii poſthac deſinant *Calvinum* mendacii arguere quod *lib. 4. Inſtitut. c. 7. §. 27.* ſimile quid curiæ Papali objecerit. III. *Ex adjunctis*, ſtatibus & vocationibus hominum. Sic alii ſunt Principes & Magnates; alii aulici & miniſtri regum aut regnorum, alii nobiles, alii mercatores, alii literati & Academici, alii plebei, Idiotæ &c. IV. *Ex quantitate* tum intenſivè tum extenſivè, hoc eſt, ex partibus integrantibus, gradibus &c. Sic alii ſunt Athei in fieri, alii in facto eſſe; alii integri & perfecti, ſeu totales, alii partiales, prout vel paucorum, vel nullius fidem prætendunt; alii magis verecundi aut moderati, alii aperti, audaces & gnaviter nequam; alii ductores & ſeductores, alii ſeducti; alii ſpecie & ſimulatione religionis aut ſectæ alicujus peculiaris, alii abſque ulla tali palliatione; Alii qui nominatim & perpetuo in impugnatione hujus aut illius articuli e. gr. immortalitatis animæ, providentiæ divinæ, reſurrectionis, divinæ juſtitiæ aut ſapientiæ, autoritatis ſcripturæ &c. ſenſum aut magiſterium atheiſmi ſui produnt, alii contra univerſaliter rerum divinarum & naturalium τὸ ἄγνωστον prætendunt. Poſſent alio modo partitiones atheiſmi ſeu atheorum inſtitui: ut ſit I. *Craſſus*, quando aut Deum, aut ſaltem Dei providentiam, aut metum & cultum numinis oppugnant, aut in dubium trahunt, aut

non admittunt & conſtanter profitentur. Huc refer brutalem rerum divinarum ignorantiam; adhæc cyclopicum ac ferocem contemtum. II. *Subtilis & palliatus*, ſeu tectus: quando attributa divina & qualis ſit verus Deus: aut verus Deus, ſeu quis ſit ille verus Deus exemplo Gentilium, Mahumediſtarum, Iudæorum negatur; aut religio ſeu ratio colendi Deum indirectè negatur, ſive in totum, ſive quod ad principalem, ſive quod ad magnam partem. *Pſal.* 94. *Malach.* 3. 1 *Corinth.* 15. 2 *Petr.* 3.; aut ſaltem non curatur. *Caſp. Barthius lib.* 10. *adverſar. cap.* 6. *in fine*, mahumediſmum vocat *diabolicorum atheiſmorum ſarraginem*. De hodierno Iudaiſmo quid ſtatuendum ſit, conſtabit ex *Synagogâ Iudaica Buxdorfii*, coll. cum eruditâ *diatribe Vedelii de Deo ſynagogæ*. Huc facit textus 2. Iohann. v. 9. *Quiſquis tranſgreditur, nec manet in doctrinâ Chriſti, Deum non habet*. Omnes, qui veram religionem negant aut oppugnant atheis accenſentur à *Gulielmo de Aſſonville in Atheomaſtige*, edito Antwerpiæ 1599. Sed majorem fidem in applicatione theſeos ad nonnullas hypotheſes in ipſo deſidero. III. *Subtiliſſimus ſeu interpretativus*; iſque aut indirectus, aut participatus. Hâc ſignificatione *Merſennus in libro* gallico *contra Deiſtas modo cit.* in ſuſpicionem atheiſmi vocat *Charronum*, qui tamen ex profeſſo contra Atheos diſputavit *in tract.* gall. *de tribus Veritatibus lib.* 1. *cap.* 3. *uſque ad* 12. Hodierni Ieſuitæ (inter quos *Delrio lib.* 2. *qu.* 26. *ſect.* 1. *diſquiſ. Magicar.*) Eraſmum apertè condecorant titulo *Luciani Batavi*. Reformatis atheiſmi paſſim impinguntur à Pontificiis: uti infra dicetur. Remonſtrantes in *apologiâ cap.* 2. *fol.* 42. 43. & in *reſponſo ad excerpta DD. Profeſſorum Leidenſium pag.* 88. communem Chriſtianorum ſententiam de Dei immenſi-menſitate, atheiſmi conſequentiâ gravare auſi ſunt. Idem fere clamant de totâ religione reformatâ, quæ gratiam Dei aſſerit contra Pelagianos: Quâ veritate, & quâ caritate hæ appellationes, ſuſpiciones & conſequentiæ formentur, hic non determino: ſufficit oſtendiſſe, varium & multiplicem hujus vocis uſum longè latèque patere apud vulgares ſcriptores: quâmvis in applicatione theſeos ad hypotheſin aberrent. Porro atheiſmi *indirecti* ſunt, vel *externi* ſeu orales, vel *ſecreti & interni* in cogitationibus hominum: qui vel *formati* & cum victoriâ (ſed hi ad craſſiores potius referendi,) vel *informes* & abſque victoriâ (ſaltem totali aut finali,) iique voluntarii (nam *involuntarias* per meras injectiones & obtruſiones dæmonis hic non numeramus) ſive in ſe ſive in cauſa, quando cogitationes ac dubitationes obrepunt contra Deum, providentiam, animæ immortalitatem, corporis reſurrectionem, vitam æternam, cruciatus infernales, autoritatem ſcripturæ &c. Atheiſmi palliati & indirecti & quidem externi ſeu orales, ſunt vel collectivè conſiderati, vel ſigillatim. *Illi* ſunt per modum ſectæ & profeſſionis peculiaris, ejuſque vel theologicæ ſeu religioſę, ut Saduceiſ-

Digitized by Google

duceiſmus, Manicheiſmus, Libertiniſmus, & poſt illum Sociniſmus; vel philoſophicæ, ut Scepticiſmus, & Pyrrhioniſmus, Epicureiſmus, Stoiciſmus. De duobus poſterioribus exſtat judicium Cornelii à Lapide in cõmẽtar. ad Actor. 17. v. 18. *Ex dictis liquet tam Stoicos quam Epicureos habuiſſe ſuos atheiſmos, & in re fuiſſe atheos, immo polytheos, ideoque magis atheos.* De Scepticiſmo forte infra tribus verbis monebimus. *Iſti* ſunt, qui in una aliqua atque altera opinione hæretica theologica aut philoſophica latere judicantur. Sic Ariſtoteli atheiſmus imponitur à *Tychone Brahe*, apud *Claromontium lib.* 15. *de Vniverſo cap.* 20. De aliis opinionum monſtris, & petulantium ingeniorum luſibus in ſubvertendis principiis diſciplinarum, & novitatibus procudendis ſic cenſet Melanthon & cum eo Academia Wittebergenſis tom. 1. conſiliorum p. 200. *Ne ſerant, aut probent, aut defendant profanas opiniones contumelioſas adverſus Deum, ut multi philoſophi in Gymnaſiis aliarum gentium hac una re perhiberi volunt philoſophi, quia auſint Epicurea aut alios furores defendere* &c. Et paulo poſt: *Non ſint* profeſſores philoſophi *agmen gigantium* aut *Cyclopum furenter ludens fingendis opinionibus, ſicut gigantes certabant cumulandis montibus.* Ita *Theologi Heidelbergenſes* anno 1610. in *epiſtola ad fratres Belgas de cauſa Conr. Vorſtii*, Nic. Taurellum propter abſurdas & periculoſas opiniones ac novitates philoſophicas, vocabant Atheum. De philoſophiæ profeſſoribus in Italia quid conqueratur conſilium delectorum cardinalium ſupra retulimus. Alios philoſophos naturæ omnia adſcribentes, aut ſupra naturalem cognitionem vix aſſurgentes plerumque *Naturaliſtas* vocant. *Judæ v.* 19. Ψυχικοὶ πνεῦμα μὴ ἔχοντες. *Atheiſmi palliati magis practici* in genere rei ſunt omnes formaliſtæ, & craſſi hypocritæ: de quibus agimus *diſp. de ſimplicitate & hypocriſi.* In ſpecie ſunt 1. *Machiavellici, & pſeudo-politici*; quos celebris Theologus Pontificius Stapletonus in oratione Academica, *An politici horum temporum in numero Chriſtianorum ſint habendi*, ita deſcribit: *Politici ſunt, qui rei privatæ & publicæ curam religioni anteponunt, adeoque religionem ipſam nullo loco ducunt, atque huic tam perſpicuæ impietati politiæ & prudẽtiæ civilis honeſtiſſimã veſtem imponũt, ut politici dicantur, qui athei ſunt.* Confer orationem *Lenſæi c. eos. qui ſe falsò patriotas nominant, p.* 36. 37. ubi eos vocat *Libertinos.* Adamus Contzen Ieſuita lib. 2. Politicor. cap. 14. *Athei, qui Rempubl. adminiſtrant, politicos ſe nominari gaudent, falſo omnino nomine &c. Atheorum ſeu pſeudopoliticorum duplex eſt ſententia de Republ. gubernandâ. Quidam enim palam omnem non modo religionem, ſed & ſuperſtitionem tollunt.* Et ſequente §. 2. *Alterum genus atheorum eſt, qui nulla quidem ipſi ſuperſtitione tenentur, inanibus tamen numinum terriculamentis plebeculam premendam cenſent, ceremonias illi ceremoniis addunt, & divos divis, variarum religionum conditores irreligioſi &c.* Inter atheos politicos e-

minent aulici ; inter aulicos Curiales Romani, præsertim ipsi Papæ. Vide *Zegedini speculum Pontificum* & *Plessæi mysterium iniquitatis*. Vide etiam ex aulicis tract. *Ant. Gnevara* cui tit. *Contemtus aulæ*. *Contzen* Iesuita *in* suo *Aulico* dicit aulicos Nebucadnezaris fuisse atheos. *Gentiletus in suo Antimachiavello* p. 235. (edit. gall. in 12.) testatur in aulis tanti æstimatos fuisse atheos, ut dicerentur, *Gens de service*. Sunt ex Pontificiis theologis quamplurimi qui non tantum nostræ, sed & suæ professionis politicos atheismi suspectos habent. Vide *anonymi Stateram c. Erycium Puteanum* p. 98. *Corretum & Possevinum contra discursus la Noue*. *Claudii de Carnin propugnationem utriusque legislationis pag.* 38. 48. *Lensæum de libertate Christiana*. *Apologia VVilhelmi Principis Arausonensis* Duci Parmensi ejusque aulæ, & hæredibus Petri Aloysii tribuit atheismum, similesque artes Romanas p. 66. edit. lat. in 8. Politicis ita dictis accensendi *neutrales, cothurni, vertumni, Ecebolii*, inepti aut improbi *syncretistæ* & similes, de quibus verè usurpari potest vulgatum illud : *Omnis religio, nulla religio*. De his quædam notamus in disp. *de Syncretismo*. 11. *Avari* ; qui ut idololatræ secundum scripturas, sic & athei practici atque indirecti dicendi sunt. *Ephes.* 5. 5. *Coloss.* 3. 5. Inter avaros illos emicant fœneratores, de quibus Lutherus ita conqueritur tom. 1. meditat. consilior. &c. pag. 98. *Lipsia immersa est tanta avaritia ut* 345. *flor. annuatim accipiat sub spe pietatis & titulo caritatis. Mutuo dare alicui* 100. *flor. solvunt* 1000. *flor. Nonne hic est epicureismus*, &c. *Ah quam mala adhuc futura sunt tempora. Nostri Epicurei pejores sunt Italicis Cardinalibus, qui dixerunt, sinamus alios pios esse, si ipsimet nolumus*. Ibid. p. 97. refert, *quendam fœneratorem ἄθεον decem de decem rapientem dixisse : si tu pietatem exercere vis, nunquam in virum divitem evades: ego libentius sumerem quindecim flor.* De bonorum ecclesiasticorum helluonibus supra diximus. Sed consulendi moralistæ & casuistæ tit. de *sacrilegio*, ubi horum impietatem exaggerant. Et nos forte alibi. 111. *Voluptuarii* & ventri dediti *Philipp.* 3. Inter quos emicuerunt Curiales Romani, reliquique clerici Papales, & inter hos Canonici, quorum plerique superbiam, avaritiam, luxuriam, tres diaboli filias simul & semel sibi desponsasse videbantur. De quibus multa ex scriptoribus Pontificiis colligenda alibi forte exhibebimus. *Lutherus* libr. modo cit. titulo, *De Epicureismo in mundo* pag. 97. *Canonici VVirtzburgenses, Moguntini, & Colonienses lautissimam vitam ducunt, in otio & luxu sine curâ omnia in promptu habentes, & postea cœlum summa hilaritate occupant, scilicet*. Ex ipsis Pontificiis Hadr. Barlandus in dialogis anno 1524. editis, in colloquio canonici & philosophi, satis contemtim de iis loquitur : *Obtigit mihi canonicatus*. Philosoph. *Vide ne incontinentius vivendi præstita sit materia. Permultos gloriari videas canonici vocabulo*

qui

qui interim ab ipsa re longius absunt, quam distat ortus ab occidente. Tacitè etiam otiosum & supervacaneum hoc genus clericorum pungit *Contzen lib. 6. Polit. cap.41.* Apertius & liberius *Grotius in notis ad Cassandrum tit. de Canonicis p.48.* Et hos Epicureos atque otiosos imprimis respiciunt commentator. nonnulli ad *Apocal.9.v.ult.* inter quos autores annot.ad novam translationem Belgicam:qui videndi. Omnibus in universum carnalibus & Epicuri porcis nomẽ & definitionẽ athei appopriat Suidas, cum sic scribit: ἄθεον δὲ τὸ μὴ τὴν ἀθανασίαν τῆς Ψυχῆς διασώζειν καὶ ἀνάγειν εἰς τὸ θεοειδὲς· καὶ συνάγειν αὐτὴν ἐκεῖ τὸ θεῖον ἀῤῥήκτοις καὶ ἀλύτοις δεσμοῖς. ἢ τ' ἀναισθησία τύπων. τὸ καταστρῶν καὶ καθαιρεῖν τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον εἰς τὸ γηγενὲς καὶ ἀλιτήριον καὶ γιγαντῶδες, ἢ πανικὸν δεισιδαιμόνιον. Cum hoc fere convenit descriptio Christoph. Besoldi in axiomatis philosophico-theologicis part.2. p. 363. *Atheus est qui credit & curat visibilia tantum.* Confer commentatores ad *Philipp. 3. 19. & Iudæ v. 19. & 2 Petr. 2. 12.* Vt hinc rursum videas, quam latè patcat athei nomen, & quam non tantum aliquando sed ut plurimum tribuatur illis, qui Deum exsertè aut directè non negant. Conferant etiam studiosi *Danielem Tilenum* ob multiplicem peregrinationem & habitationem in Gallia, ut & variam eruditionem ac lectionem in hac diatribe de atheismo minime hospitem, *tom. 1. syntagm. disp. 10. thesi 24. & seqq. Atheismi participati* variæ possunt esse species quæ analogicè ex collatione doctrinę de peccati participatione in genere, deque idololatriâ & magiâ interpretativâ ac participatâ desumi possunt. Qui causam veritatis & pietatis malè agendo, aut non bene agendo sive prudentes sive imprudentes atheismum promovent,atheismi suo modo participes fiunt: non minus ac medicus, qui artem medicam profitetur, læsæ sanitatis ac vitæ reus est, quamvis non volens & sciens,sed per meram ignorantiam & ἀπειρίαν ferociter contemtis tritis aliorum consiliis ac remediis, novam ac periculosam medendi methodum præter & contra artem secutus, homines perdiderit. De quo infra forte pluribus.

Accedamus nunc ad causas Atheismi. De causa principali non est quod dicamus: indubium enim est esse hominem, & impulsorem diabolum. Sed causæ impellentes & adjuvantes explicandæ. Quæ sunt vel internæ vel externæ. Internæ & proëgumenæ sunt, *tum communiores*, tum magis speciales. Illæ sunt hominis lapsi corruptio & à Deo aversio,inque ea humani ingenii cœcitas, vanitas, superbia, præsentium & antiquorum fastidium, novorum & difficillime aut minime γνωστῶν appetitus, ἀπιστία & difficultas credendi imprimis ea quæ à sensibus remota. *Istæ* spectari possunt partim in intellectu, partim in voluntate & affectibus, partim in a- 4.

ctionibus ab utroque principio procedentibus. *In intellectu, quando* quis aut cum Scepticis & Pyrchioniis ſive antiquis ſive hodiernis omne ſcibile, omnem ſcientiæ certitudinem explodit, ridet, in dubium trahit; aut quod libeticè quidlibet pro re natâ amplectendo aut repudiando, omnem naturalem veritatis conſcientiam, omnem ejus amorem, omne naturale ſciendi deſiderium hominibus inditum (juxta Philoſophum *Metaph.* 1. *c.* 1.) quantum in ſe excutit. Cujus cauſa eſt partim invidia alienæ ſcientiæ, partim deſperatio propriæ; idque propter ignaviam ſuam aut ingenii paupertatem, aut occaſionis difficultatem ac defectum. Quod à ſuo ſolius ingenio exſpectare non poſſunt, ab alieno exſpectare nolunt; quod ſuâ induſtriâ & labore acquirere nolunt, ab aliis inventum negant: & cum tot ſæculorum experientiæ ac ſcientiæ minimam partem aſſequi & diſcere nequeant, aut per ignaviam & animi levitatem diſcere nolint; & tamen exinnatâ ſuperbiâ & vanitate ſtet ipſis illud: *Αἰ ἴν ἀειρένεν ἐν ὑπερέχον ἴμεναι ἄλλων*: hinc eſt quod deſperatione & triſtitiâ in audaciam atque impudentiam verſa, ſcepticum ſuum furorem in omnes ſcientias, omnia ſapientum inventa, dictata, ſcripta; omnes Academias & honeſteſſima ſtudia, omnia Dei dona, omnes labores ac conatus effundant. 2. Quando quis contra nimio & impatienti ſcientiæ ardore in abdita & abſtruſa quæque fertur; & quo altius evehitur, eo fortius ab altitudine inperveſtigabilis veritatis repulſus in abyſſum deſperatę ignorantiæ & improbitatis demum dejicitur, aut inſtar venti in transverſum fertur, & ſcientiam ac conſcientiam & ſuam & aliorum turbat, ſubvertit. Cauſa hujus naufragii eſt. quod noluerit alicubi ingenium ſuum ſiſtere, captivare, & docta Ignorantia paſcere. Cum tamen in docta ignorantia non minus mentis quietatio quærenda ſit, quam in ſcientia. Eſt enim & hoc ſcire, ſi certi ſimus non poſſe aliquid ſciri, aut non debere inveſtigari: ita enim aliorum in hac parte errores tutò prætervehimur, aut ex alto deſpicimus. Sed de docta ignorantia forte alibi & alias diſſeremus. 3. Vt impotens illud ſciendi deſiderium conjunctum ſibi habet τὸ *Nil admirari*: ſic & τὸ *nil credere*. Quando ſcil. homo in ſcientiæ inquiſitione & proceſſu, aut ſenſuum ſuorum, aut naturæ terminos non tranſcendit, aut cognitione τ ὅτι non contentus eſt. *Primi* generis tanquam nimis idiotici à ſubtilioribus ingeniis, & ſolidè eruditis ferè rejiciuntur. *Secundi* generis inter literatos nimis multi reperiuntur. Tales enim fuerunt excellentes alioquin naturæ Myſtæ philoſophi, & Medici in Italia, quos Atheiſmum non obſcurè profeſſos teſtantur non tantum alii, ſed & propria eorum ſcripta, de quibus infra. Ad hanc claſſem refer novos Saducæos, qui omnes operationes & apparitiones ſpirituum aut ad cauſas naturales averſis veſtigiis & obtorto collo trahunt,

hunt, aut tanquam fabulas ſuaviter rident. *Tertii* generis ſunt, qui ἀπιστίαν aut δυσπίστιαν in eo oſtendunt: quod in rebus ſupernaturalibus, quæ Deum ejuſque opera, adhæc angelos bonos aut malos, animas ſeparatas concernunt, non admittant niſi demonſtrationes Mathematicas, & quidem τὰ διότι ſeu potiſſimas, pari certitudinis & evidentiæ paſſu ſemper procedentes. Cum tamen vel accuratiſſima philoſophandi ratio, experientias & inductiones, cognitiones τὸ ὅτι, & demonſtrationes inferioris gradus; ac tales, quales ſubjecta materia patitur (*Ethic. Nicomach. lib.* 1. *c.* 6.) non reſpuat. Addo & vitam communem atque adeo totam orbitam Politiæ & Oeconomiæ axe nudę fidei humanæ ſuſtentari ac circumferri. Dicant enim Athei & Sceptici certitudinis ἀκρίβειαν & evidentiam ſemper poſtulantes, nullam ipſi adferentes, cur verè ſint & dicantur hujus aut iſtius magnatis, nobilis, aut honeſti ac præſtantis viri filii, & hæredes? An non quia mater ipſorum hoc dixit? Hic ſane mera fides & quidem humana, cujus ultima analyſis in affirmationem unius mulieris, abſque alia ulla probatione. Hic primum cavillos ſuos, & ſophiſticas argutias exerceant; antequam ad fidem omnem divinam & humanam elevandam accedant. 4. Quando quis τῷ νοῖ ſeu habitui principiorum vim facit, & communia cujuſque ſcientiæ principia temere negat aut labefactat: quin & circa receptionem communiſſimorum iſtorum: *Nihil poteſt ſimul eſſe & non eſſe*: *Et, Contradictoria non poſſunt eſſe ſimul vera*; tergiverſatur, aut nodos exceptionum nectit. Quod illis evenit qui mordicus opinionem quamvis præconceptam contra adverſarios tuendam ſuſceperunt: qui ſi ipſi in atheiſmum non ruant, aliis ſaltem eo viam parant. 11. *Ex parte voluntatis* & appetitus internè impellentes cauſæ ſunt 1. *Impatientia* alicujus defectus in affectata & ſolidè jactata panſophia: unde homines ad deſperata conſilia non raro prolabuntur. 2. *Elatio* animi, & carnalis ſingularitatis affectatio: quo fit ut homines quavis via, modo non trita, inſtar Heroſtrati, qui templum Dianæ incendit, ad ventoſam aliquam gloriolam graſſentur. Inflatum ejuſmodi vanitatis utrem notat Alexander Capellus theologus Salmurienſis in libro gallico, cui tit. *Atheiſme convaincu*, p. 32. Vbi vocat eum *novum & admirabilem philoſophum, majorem mathematicum quam physicum, qui reductas velit atomos Democriti &c. qui poſtulat ſibi dari certam materiam, & promittit ſe producturum ac formaturum inde mundum huic noſtro ſimilem.* Addit ibidem: *Vbi ediderit demonſtrationem modo dictam* (atomorum ſcil.), *videbitur, an hæc ipſius promiſſio tam bene fundata ſit, ac præceptoris ipſius Archimedis &c.* 3. *Ferox* & indignus omnium ſapientum, omnium præclarè inventorum, omnium ingeniorum, & donorum Dei præ ſe contemptus. 4. Qui contemptus etiam ad propria, quæ olim bene didicerunt,

runt, se extendit : adeo ut agant, saltem agere se profiteantur, ut omnia obliviscantur & dediscant, quæcunque unquam ex aliorum scriptis aut institutione didicêre : ut scil. miraculosum ipsorum ingenium instar rasę tabulæ solummodo inventis & observationibus propriis inscribendis idoneum reddatur. III. *Ex parte actionum* ex duobus illis principiis intellectu & voluntate promanantium, impellentes causæ sunt, potissimum istæ 1. *Præposteræ* illa methodus, quando incipiunt quidam à summis seu ultimis, hoc est judiciis & dictatis Magistralibus, antequam fuerint discipuli, aut terminos & elementa perceperint : contra illud philosophi : *Oportet discentem credere* ; immo contra monita scripturæ *Iacob.* 3. 1. 1 *Corinth.* 3. 1. 2. 2. *Securitas* carnalis, vita profana, imprimis derisio religionis & pietatis : qui idcirco fidei naufragium faciunt 1 *Timoth.* 1. *v. ult.* Celebrem illum *Franc. Rablæsium*, & cum eo *Deperium*, *Goveanum* ex multis nominat *Calvinus tract. de Scandalis*, quos gustu veritatis antea imbutos cœcitate percussos dicit, quod sacrum illud æternæ vitæ pignus sacrilega ridendi audaciâ profanassent. 3. Crebra religionis mutatio, & transitus de sectâ in sectam : sic videas Anabaptistas, per omnes aut multas sui ordinis sectas discurrentes, tandem in Libertinismi aut Atheismi præcipitium ruere. Idem docuit experientia, de vertumnis, Ecceboliis, Libertinis, Enthusiastis, qui κορυφὰς ἀιρέσεων ἀπὸ πασῶν ubi decerpserint, hoc est, omnium olcta (ut non ineptè *Lutherus de Sebastiano Franck*) ubi perreptaverint, in proprio tandem suffocantur. Sed imprimis hoc obtinet in illis qui à Christianismo ad Mahumedismum, & Iudaismum deficiunt; aut qui in verâ religione apud nos educati, aut è Papatu ad nos profecti ut canes ad vomitum redeunt. Non possum non quin adscribam memorabile dictum celebris Theologi Veneti, quo ad mentionem injectam reditus Marci Antonii de Dominis Episcopi Spalatensis candidè affirmabat : *Eum, qui à reformatâ religione deficit ad Papatum, esse aut bestiam, aut atheum.* Hæc verba Venetiis in conventu NN. 13. Martii anno 1625. ex ore ipsius audiverunt Nobiliss. & excellentiss. D. Girardus Donhof Celsis. Vladislai tunc Poloniæ principis supremus Oeconomus seu aulæ præfectus, & eruditiss. D. Andreas Colvius amicus noster, tunc Nobilissimi equitis Berckio Belgarum ad Venetos Legato à sacris concionibus ; qui illico verba illa in diarium suum (quod audita, visa, gesta, memoranda, non pauca continet) retulit ; ibique mihi legenda & inde enotanda exhibuit. Idem nuperrimè per literas ex eodem diario suo addidit, Nobiliss. D. Donhof eodem tempore à Theologo illo serio monitum, ut anniteretur gustum & cognitionem Euangelii (reformatæ scil. religionis) Principi suo pro viribus impartiri. 4. *Perversa* illa sapientiæ divinæ, natura-

Digitized by Google

naturalis, & humanæ methodus, quod ſe ſolis, & in ſe naſcentibus bonis (ut verbis Senecæ utar) contenti, tantum propriis experientiis ſuis innitantur, indeque omnem Dei & creaturarū cognitionem de novo fabricare velint; libris & hiſtoriis omnibus, etiam ſacris diffiſi, tanquam mendacii & περιπλογιῶν ſuſpectis. Qualem fere cauſam ſeu viam Atheiſmi video & gaudeo etiam notatam ab eruditiſſ. *Merſenno in commentar. in Geneſin p.* 232. Sane *Ariſtoteles* non veretur ſapientem non expertum præferre experto non ſapienti *Metaph.* 1. *c.* 1. Et huc facit tritum illud Hippocratis: *Ars longa, vita brevis, occaſio volucris, experientia fallax* (ſeu *periculoſa*) Confer quæ habent commentatores in utrumque autorem, & ea hodiernis noſtris empiricis abſque libris, abſque ſtudiis, abſque artibus & literis nihil non otiosâ & deſultoriâ aliquâ cogitatione perſpicientibus repone.

Atque hæ quidem cauſæ antecedentes, ſeu internè impellentes, quas, refert ſcriptura ad *ſtultitiam*, tanquam ad primam & generalem radicem *Pſal.* 14. 1. Vide ibid. commentatores. Sequuntur *externæ*; quæ ſunt vel impulſivæ, vel, inſtrumentales ſeu adjuvantes. Impulſivæ ſeu procatarcticæ ſunt vel propriè dictæ, quæ tales per ſe & ex natura ſua; vel impropriè dictæ, quæ tales per accidens, nudæ ſcil. occaſiones ἀφορμαί. *Poſterioris* generis ſunt. 1. *Indocti* & malè conſuti libri, qui rerum ſacrarum explicationem & defenſionem præ ſe ferunt. 2. *novæ* impugnationes atheorum, minus ſolidæ, quæ dum ab unâ parte Atheiſmo & libertiniſmo occurrere videntur, ab alterâ eidem portam aperiant. Tales ſunt *Vanini in Amphitheatro*, ſed quem conſultò hoc ita egiſſe cataſtrophe ipſius oſtendit, & paſſim notat hoc *Merſennus*. *Campanellæ*, *Poſtelli*, *Cardani*, *Gaſſarelli*, *Tanſtelli*, necnon Cabaliſtarum, Paracelſiſtarum, & larvatorum fratrum roſeæ crucis ſcripta ab hoc incommodo omnino non eſſe libera, prudentiores facile vident; quamvis nolim de intentione eorum hic judicium ferre. 3. *Naturalia* quædam temerè aut imperitè credita & jactata ſupernaturalia: quorum illi cauſas naturales cum deprehendant, inde occaſionem ſumunt omnia illa intra naturæ terminos compingendi. 4. *Specialiter*, ut cochlea teſtæ ſuæ, ſic illi uni atque alteri experimento de virtutibus magneticis ſeu idioſyncraſiis, & de viribus imaginationis perpetuo inhærentes, illis legibus etiam maxime ſupernaturalia ſubjiciunt, & ex iis aut ex occultâ aliquâ arte Magiæ naturalis, ſive aſtralis omnes illos effectus deducunt. 5. *Quod* vident, pios, juſtos, induſtrios, eruditos, ſæpiſſimè in Rebuſpublicis, & à Magnatibus negligi, fucos autem & improbos in deliciis eſſe atque evehi. Atque hæ quidem occaſiones, quæ avidè arripiuntur, involvunt noxam aliquam eorum, qui illas hominibus 5.

objiciunt, & habent rationem ſcandali dati. Sequuntur & aliæ *occaſiones ſed planè per accidens*, & innoxiæ tum quod ad rem ſeu factum in ſe, tum quod ad intentionem agentis ſive formalem ſive virtualem. 1. *Idem* naturę tenor; & recurrentes ac ſtabiles omnium naturalium vices. Vide 2 *Petr.* 3.4. 2. *Permiſſio* peccatorum. 3. *Quod* malis tam benè ſit, & bonis tam malè. Vide *Pſ.* 73.4. *Quod* Deus nõ ſemper aut ſtatim exaudiat; quodque non ſtatim puniat. Vide *Eccleſ.* 8. 11. 12. *Cauſæ procatarticæ* primariæ, & quæ per ſe ſunt tales 1. *Graſſantes apoſtaſiæ*, & hæreſes, quæ maximam hominum partem abripiunt. Corn. à Lapide in commentar. ad epiſtol. Iudæ v. 11. ait, *hæreticos tandem fieri atheos, omnemque hæreſin eſſe regiam viam ad atheiſmum.* Idem inculcat ad 2 *Petr.* 2. *v.* 10. & noſtris applicat. Idem agunt paſſim alii ſcriptores Pontificii: quorum aliquos infra citabimus. Quam verè autem has conſequentias nectant, & an non melius conveniant illæ plurimis libertinicis Papiſmi & Ieſuitarum diſcipulis atque alumnis; alibi diſquirendum. 2. *Contentiones* & conteſtationes pro illis acerrimę. 3. *Conficta miracula*, apparitiones & revelationes; item vitæ & legendæ ſanctorum: imprimis cum impoſtores talia fingentes ἐαυτοφώρῳ deprehenduntur; aut ipſæ hiſtoriæ ſe ipſas ἀτόπων & mendaciorum ſatis redarguunt; aut ipſi Doctores, quibus conſcientia non eſt plane cauterizata, commentis illis bellum indicunt. Hæc homines cum vident eccleſiis Chriſtianis obtrudi, & vulgo pluris fieri in negotio religionis, quam ipſas ſcripturas; in ἀπιστίαν dilabuntur, putantes omnia ab hominibus ingeniosè eſſe conficta, idque ut plebei in devotione contineantur. Adderemus breviter viginti ſex inſulſas & inſanas rationes, quibus hodie vana & profana ingenia, & ſe & alios exercent, quas unum in faſcem quaſi collegit *Merſennus p.* 234. quaſque ipſe ibidem, & ante eum autores pro veritate religionis, infra nominandi, imprimis & *Pleſſæus* ſtudioſis noſtris familiaris, & ubique gallicè, belgicè, latinè proſtans, ſatis ſuperque diluerunt. Habes etiam capitales Atheorum & Epicureorum objectiones, apud *Plutarchum de placitis philoſoph. cap.* 7. Et *Sextum Empiricum lib.* 3. *c.* 1. Et *Plinium lib.* 2. *c.* 7. Quas repetit, & ſolvit *Valeſius in ſacrâ philoſophiâ cap.* 58. Conferēdi *Eſpenceus in* 2 *Timoth.* 3. *p.* 106.; & autores de Providentiâ *Theodoretus*, aliique indicati in noſtra *diſſertatione de Termino Vitæ.* Sed quia animus non eſt virorum iſtorum egregias reſponſiones otiosè nunc tranſcribendi, & ubi opus, elucidandi; conſultò ab objectionum delineatione abſtineo.

6. *Inſtrumentales* & adjuvantes cauſæ ſunt partim remotiores partim propiores, partim magis communes partim magis propriæ. 1. *Neſarii* præceptores; qui ſive gratis ad oſtentationem ingenii, ſive ſpe didactri, ſive ut turbent Reſpublicas & ordinem omnem inter homines conſtitutum pervertant,

vertant, paſſim quoſcunque poſſunt hujus diſciplinæ conſecraneos faciunt. Infamis ille Vaninus Tholoſæ combuſtus fatebatur Neapoli tredecim fuiſſe emiſſos, qui per omnem Europam venenum hoc ſpargerent; ſibi autem ſortitione aut deſignatione contigiſſe Lutetiam, ubi etiam ſtrenuè ſpartam ſuam exornaverat, ut refert *Merſennus pag.* 671. 11. *Libri*, partim apertè, partim per cuniculos Atheiſmum promoventes partim M. S. (quorum meminit *Merſennus p.* 1830. & *in libro* Gallico, *contra Deiſtas*) partim typis editi; quorum infra aliquos indicabimus. Quod autem Merſennus ibid. addit de *libellis quos Cracovia, Geneva, & aliæ urbes plurimæ (totidem impietatis aſyla) excudunt* &c. id quidem explicari velim; & judicium, prudentiam, caritatem in illo deſidero. De Genevâ certum eſt, nihil tale affirmari poſſe. De Cracoviâ, ubi papatus dominatur, ipſi viderint. Sed fortè male quis ipſi retulit, aut ipſe malè intellexit: ut per errorem pro Racovia (oppido in Polonia, ubi antehac Sociniani blaſphemos ſuos libros ediderunt) Cracoviam regni Polonici metropolim, ubi celebris Academia eſt, ſubſtituerit. 111. *Colloquia*, diſſertationes, dubia, &c. quæ huc faciant. Inter quæ maximè incautos irretiunt, quæ exercitii cauſa & ad oſtentationem ingenii, aut ſub aliena perſona inſtituuntur. Huc refer diſſertationem Perroni Regi Galliarum oblatam; cujus ſupra meminimus. Et diſputationem quodlibeticam coram Leone x. cum ex duobus alter omnibus rationibus probaret eſſe Deum, alter negaret; & ipſe judicium tale ferret: *Tua quidem opinio verior eſt* (ea ſcil., quæ Deum probaret,) *ſed tua* (contraria ſcil.) *facit hilariorum vultum*. 1v. *Secta* philoſophorum aut religionum, quæ proprio quodam genio Atheiſmo obſtetricantur: *Prioris* generis ſunt 1. Pyrrhonii & Sceptici. 2. Epicurei. Nec tam procul abeunt, Hermetico Lulliſtæ, & Hermetico Paracelſiſtæ; Breviter antiqui & novi Cabaliſtæ. Quis enim unquam inter ſenos unum atque alterum monſtrare poterit ab Atheiſmo, aut Deiſmo ſeu Libertiniſmo, aut neutraliſmo in religionis negotio & profeſſione immunem? *Poſterioris* generis ſunt, Enthuſiaſtarum, Spiritualium, & Phantaſtico contemplativorum & ſublimantium familiæ, de quibus mox dicemus.

Ad cauſas adjuvantes imprimis referendas puto ſpecioſos illos & ſubdo- 7.
los prætextus, quibus Atheiſmi myſterium peragitur, quique totidem ſunt allicia hominibus capiendis: aliquid enim videntur prima fronte polliceri à vero & bono non alienum. Dum enim generaliter hoc dicitur, nec in ſpecie, aut partibus, aut ἐνθυμήμασι omnibus & corollariis explicatur, facile incauti & minus ſolidè docti aut pii inſcantur. Doloſus enim verſatur in generalibus. Sed venenum inſtar ſcorpii habent in cauda. 1. Prætenſa libertas philoſophandi, etiam tollendi aut in dubium vocandi omnia

naturalis luminis principia atque axiomata, hactenus communi Chriſtianorum & extraneorum philoſophantium conſenſu recepta; quam Socraticam, Academicam vocant: ſed quæ revera in temeritatem, audacem inſcitiam, & ſcepticam ἐποχὴν deſinit. 11. Iactata libertas in rebus divinis & theologicis prophetandi; de quâ cum appendicibus alibi agendum. Vide egregia apud *Vedelium in Arcanis Arminian.* 111. Promiſſa ἀκρίβεια, perfectio, & innovatio omnium ſcientiarum: & per hanc optata omnium rerum ſcientia, & quidem per compendium, abſque diuturno magnoque labore, abſque librorum, præceptorum, ſcriptionum, collectionum apparatu. 1v. Gloriatio, & ſpes facta, de inauditis & admirandis methodis, dogmatis, dictatis, ſubtilitatibus, inventis: quæ cum humana omnia ingenia & hactenus inventa excedant quantum lumen ſolare candelam, imò ipſas tenebras, utique vacuas, puras, & perpurgatas tum aures tum mentes requirunt, atque adeo deletionem, oblivionem, & præſentaneam erāſionem atque abjectionem omnis ſcientiæ & fidei, ſi quam antehac quis concepit aut admiſit, hoc eſt ſcepticiſmi aut ſemi-ſcepticiſmi, quin & Libertiniſmi profeſſionem. Quod ſi quis pœnitere illud tanti aut ſpem pretio emere nolit, jam dicunt illum ſublimibus illis capiendis (quæ qualia ſint nunquam explicant) non eſſe idoneum: quippe à libris, præceptoribus, diſcentiis antiquis divortio nondum facto, præjudiciis adhuc infectum. Neceſſe eſt ergo implicita fide & cœca obedientia thaumaturgis & mirionibus illis ſe mancipet & in diſciplinam tradat, paſſivè omnes infuſas & impreſſas quaſi ſpecies recipiendo: immo in caſu morbi neceſſe eſt eâdem fide (miraculorum ſcil.) & ſcientiâ aſtrali omnem medicinam & omnes Medicos ſuos abneget, atque adeo ſanitatem ac vitam illis totam credat & impendat, quo miraculi promiſſi experientiam in ipſo faciant: ſub fide ſcil. ſilentii: quam etiam religioſè plerique ſervant; quod mortui non ſoleant divulgare, quæ inaudita & mirabilia adhibuerint, & quam benè aut malè ſe curaverint. Et hæc ſcil. decantata illa libertas philoſophandi, & compendium ad panſophiam perveniendi. v. Specimen indicii in quibuſdam ſcientiarum defectibus aliquâ cum dexteritate factum: quod tamen ante ipſos verè & ſolidè eruditi omnes jam præſtiterunt: qui nunquam non fatentur, crucem & metam ingeniis noſtris non tantum in theologicis ſed & in philoſophicis diſciplinis alicubi fixam eſſe: nec unquam ſcientias & Academias per omnia fore perfectas. Ex bonis autoribus, quos diffiant, argumenta illa, adjunctis ſolutionibus omiſſis, depromunt plerumque, quæ pro ſuis admirandis & inauditis ſubtilitatibus venditant. Hinc perperam apud idiotas, & nomine tenus literatos ſed revera indoctos & inſtabiles (2 *Petr.* 3.) concludunt: *Et crimine ab uno*

noſce

noſce omnes. VI. Specimen alicujus ſpeculationis aut inventi plerunque non tam novi aut admirabilis, quam nova veſte induti; & conſequenter Stoicum in morem non tam re, quam verbis ſeu terminis (quales ex. gr. Lullii, Paracelſi, Campanellę, χειροφωνίαι, ἀχνεφλογίαι, πεφτολογίαι, ad imitationem agyrtarum, erronum Cingarorum excogitatæ.) In quo uno atque altero ejuſmodi ſpecimine cum non ſine rhetoricâ perpetuo ſe jactant (haut aliter ac Empirici circumforanei in uno liquore aut unguento:) hinc fit, ut incauti paria ab illis in omni ſcibili exſpectent; interim inſtar piſcis dolosâ illâ eſcâ ex elemento ſuo, hoc eſt principiis & axiomatis Theologiæ tum ſupernaturalis tum naturalis extrahi ſe patiantur. Quid intendant aut non intendant tales vertiginoſi novatores nos non dicemus, (Deus novit), ſed operis effectus & occaſiones ſolummodo indicamus. VII. Prætenſa hereſeωn refutatio, & zelotica cum iis contentio. Odioſum quidem eſt hoc applicare: neceſſe tamen eſt præmonere. In Papatu ſane (quidquid proteſtentur, de intentione ſua) ita nonnulli oppugnant veritatem ſcripturæ & religionis Chriſtianæ ut omnium Atheorum, Libertinorum, infidelium, armis contra nos utantur, atque ita communem Chriſtianiſmi cauſam illis non obſcurè prodant. Videatur modo *Cardinalis Perroni libellus de Inſufficientiâ ſcripturæ, Diſputatio Ieſuitæ Regourdi de Scriptura, Arnaldica & Veronica commenta* quæ ſcripturæ non tantum ſed & luminis naturalis principium ſubvertunt, aliaque iſtius farinæ, & conferantur cum ſcriptis *Sebaſtiani Francki* Enthuſiaſtæ, Libertinorum in Gallia (quos refutat *Calvinus*) & eorum, quorum argumentis reſpondet *Bellarminus*, omnium denique, quorum furores detegit Nobiliſſ. *Marnixius*, *in tract. contra Enthuſiaſtas*; & videbit infrunitos illos Libertinos non tam ſpecioſè & ingenioſè cauſam illam egiſſe ac Pontificios. Videantur *Meſtreſatus contra Regourdum*, aliique ex noſtris *Promachi tract. de Scripturâ*; imprimis etiam *Vedelij Rationale Theologicum*, ubi oſtendit Perrono-Verronicum ἄνευμα recta deducere ad Atheiſmum. Quod ſi excipiant, ſe non ſentire, ſed aſſumere tantum illa, ut nos ad abſurdum deducant: Reſp. hoc à Vanino aliiſque Atheis eodem colore dici poſſe; quaſi ex aliena perſona, aut κατ' ἄνθρωπον & κατὰ βίαιον illa intorqueri à ſe: interim dum nihil reponunt, ſaltem nihil ſolidi, inficiunt incautos & hæret lateri lætalis arundo. Hoc ſaltem habent Athei & Libertini, ut cum libri ipſorum prohibentur, ſua tamen abſque ulla adjuncta refutatione ſub ſigillo approbationis Romanæ publicè proſtare & omnibus propinari gaudeant. Hinc eſt quod nullibi plures Atheos & tutius verſari videas, quam in Papatu; imprimis Romę, in Italia, in Gallia: cujus hiſtoriâ infra texemus.

VIII. Prætensa refutatio Atheismi: qui prætextus subtilissimus,& nocentissimus. Vsus est eo *Iulius Cæsar Vaninus*, qui atheismi apostolatum suum nactus apud Parisienses, disputationibus adversus Atheos virus suum hoc texit, & ad illud spargendum autoritatem ac viam sibi munivit. Quin & tract. edidit tit. *Amphiteatri æternæ providentiæ divinæ*; in quo magno ut, videtur,molimine,& novo ac solidiori modo providentiam Dei defendit. Sed revera in nonnullis causam ita defendit, ut potius destituat ac prostituat. Hæc enim ars artium: Si tantus scil. Atlas tam raris tam novis ex philosophiâ & theologiâ machinis adhibitis sustinere non potest, ergo nihil certi, nihil solidi aliunde exspectandum. Detexit passim has ejus artes laudatus nobis sæpè *Mersennus*. De Campanellæ, Postelli & similium novis machinis & singularibus μυθοπλάις, quibus hanc causam agunt, idem forte quis suspicetur. De intentione tamen eorum nolo judicare. *Apologia Paschasii* impingit *Iesuitæ Garassio* Atheismos, quod exemplo Vanini(qui impia sua axiomata depromebat sub nomine alieno, tanquam referens dicta ab Alexandro quodam aut alio Libertino) sepulta & obsoleta Libertinorum dicta in publico quasi theatro denuo pronuntiaret,*lib.*5.*p.*841. Deum peccati autorem faceret *p.*854.sub personâ Libertini in dubium vocaret passionem Christi *p.* 839. Lachrymas Christi, dictum Christi de camelo per foramen acus ridendo prostitueret *p.* 837 841. Ebrium vocet *Incherubinatum* (encherubine)*p.*827.852.breviter quod profanitates Rablæsii & Machiavelli longè superet *p.* 30. & quidem prætextu pietatis & zeli contra Atheistas, Libertinos*p.*825. IX. Prætextus pietatis, sublimati & deificati spiritus, singularis & rigidæ honestatis.Sic olim perversè contemplativi quidam ad eam perfectionem & deificationem perveniisse se putabant, ut affirmarent: *Se nullum habere Deum,sed usque adeo se sibi esse mortuos ac Deo unitos, ut ipsimet Deus effecti sint*: ut refert celebris Theologus Mysticus *Ioh. Ruysbrochus in Apolog.sua cap.* 2. Imprimis hodierni Enthusiastæ nostri dum spirituales videri volunt, & hac specie simplicioribus imponunt, strenuè ἀθλίζουσι, ut quidem mysteria ipsorum detexit, & pietatem ac autoritatem potestatum Belgii contra monstra illa imploravit Nobiliss. Marnixius Sanct. Aldegondii dominus. Sed unum testem omni exceptione majorem contra Atheismum *familiæ caritatis*, seu *Henrici Nicolai* (de quo alibi) produco *Theodorum Cornhert* in Belgio notum Libertinum, saltem plus quam Semi-Libertinum, qui in *Specimine injustitiæ deificati Henr. Nicolai, præfat.* refert se cum Henrico illo & sectatoribus ipsius multis annis familiariter conversatum, apertam confessionem hanc ex illis audivisse, *Ego sum Deus.* Atque hactenus μυθολογίαν τῆς πλάνης exposuimus. Conferat,cui vacat, ea quæ de causis & occasioni-

casionibus Atheismi notavit *VVigandus*, & ex eo *Prateolus de hæresibus*, & *Tilenus tom.* 1. *syntagm. disp.* 10. §. 24. 25. 26. 27. Et *Charron. de* 3. *verit. lib.* 1. *c.* 3. ubi quinque causas recenset.

DE ATHEISMO,
PARS SECVNDA,

Resp. GUALTERO de BRUYN Amisfurt. *Ad diem* 29. *Iunii* 1619.

Djuncta Atheismi partim concomitantia partim consequentia notamus nunc ista 1. blasphemiam, cujus definitionem & species nuperrimè ad 3. decalogi præcept. explicuimus. Convenienter huic præsenti negotio, sufficerit distinxisse eam in palliatam magis, & apertam. *Illa* est quando quis non serio nec tam ex sensu suo, quam captandæ tãtum (ut excusare solent) oblectationis causâ in Deum & sacra blasphemias evomit; & sic facit ea materiam joci, & risus. In quo genere excelluêre inter antiquos Lucianus, inter recẽtiores Franciscus Rablæsius, quos sequuntur plures alii hic nõ nominandi: homines indigni & obscuri; nisi forte Iesuita Garasse, qui celebrem se reddit per adversarium Paschasium: ut videre est *in apologia Paschasii tit. l'Antigarasse* supra cit. Vide 2. *Petr.* 3. 3. *& Iudæ v.* 18. *Ista* est quando quis apertè & ex professo Deum blasphemat; cujus modos & exempla suppeditat cõmunis experiẽtia, & nos quædam tunc indicavimus. Interim legat, cui vacat, *Henrici Stephani tractatũ præparatoriũ ad apologiam pro Herodoto part.* 1. *c.* 14. *&* 25. ubi vulgatas quasdam in Italia, nominatim inter clericos, blasphemias recenset. 1. 11. *Cumulum* omnium impietatum, vitiorum, & scelerum, adversus primam & secundam tabulam: quæ hic recensere supervacaneum. Quibus enim honestatis, fidei, obedientiæ vinculis, & à quo peccati genere retineatur ille, qui Deum abnegat? 111. In specie Conscientiam cauterizatam, *τὸν ἀδόκιμον, ἀσύνετον καρδίαν*, ejusdemque *πώρωσιν* & indurationem. 1v. Desperationem, nisi resipiscant. v. In nonnullis etiam resipiscere nesciis, peccatum in Spiritum sanctum. De quo Sultetus in ideis concionum ad cap. 6. ad Hebræos p. 106. *Quæstio adhuc expedienda: An etiam abnegatio Christi, quæ fit corde in Epicureismum prolapso, sit peccatum in spir. s.? Respondent affirmatè apostolus noster infra cap.* 10. 26. *Petrus* 2. *Petr.* 2. 20. *Christus ipse Luc.* 11. 24. v1. Iudicia & terrores omnipotentis, quibus eos etiam in hâc vitâ persequitur, & plerumqne exemplariter punit: inter quæ emicat infelix & ignominiosa mors. Lucianum à canibus laceratum refert *Suidas*. Anonymus quidam, qui præsente Calvino in hospitio omnem Dei cultum & spem meliorts vitæ deridens subinde

inde nefariè ingeminabat, blaſphemam ſcripturæ detorſionem Atheis uſitatam (teſte *Henr. Stephano tract. modo citato part.* 1. *c.* 14. *p.* 102.) *cœlum cœli domino, terram autem dedit filiis hominum*, à Deo diris torminibus repentè percuſſus eſt, quo factum, ut ſubinde magno boatu vociferaretur, ô Deus, ô Deus: cui quidam ex hoſpitibus homo probus ſed facetus: *Tune Deum invocas? an philoſophiæ tuæ oblitus es? cur non in ſuo cœlo ſinis Deum quieſcere?* Et quoties ille tonabat, *O Deus*, hic alter ſubſannans regerebat. *Ubi nunc eſt illud tuum Cœlum cœli domino.* Sic *Calvin. comment. in Pſal.* 115. Cum anno 1464. XVII, Kal. Iun. cauſa cujuſdam civis Atheiſmi ab Epiſcopo Andegavenſis accuſati ageretur Pariſiis, & verba Athei iſtius à procuratore Epiſcopi referrentur, aula curiæ parlamenti (ubi cauſa agebatur) bis contremuit, & lapis ex alto cecidit; poſtridie cum eadem cauſa revocaretur aula rurſum tremuit, & trabs à propriâ ſede longè dimota fuit demiſſa ad duos pedes abſque ruinâ; adeo ut omnes qui aderant hortore conſternati, & pene examinati fuerint. Ita refert *Monſtreletus tom.* 3. Et poſt eum *Ludovicus d'Orleans c.* 26. de fede præſidum. Et ex iis *Honſdorfius Theatri c.* 25. *Et Merſenn. epiſt. dedicator. ad comment. in Geneſin.* Franc. Rablæſius ebrius obiit, ridens eos qui de converſione ad Deum hortarentur. Bonaventura de Perieres author Cymbali mundi (quem Atheiſmi ſeu Epicureiſmi inſimulant *Honſdorfius in Theatro judiciorum Dei cap.* 24. Et paſſim *Merſennus in Geneſin*) in deſperationem incidit & infelices manus ſibi intulit: ut refert *Honſdorf. loc. cit.* De Tragœdiis Atheorum Machiavello Politicorum imprimis ipſi Machiavello laudatorum (Cæſaris Borgiæ ducis Valentini, Oliverotti, Caſtrucii Lucenſis, Ludovici Sfortiæ, &c.) conſule hiſtorias, aut ſi compendio ſtudes, libellum hiſtoricum in 8. cui tit. *Speculum Tragicum.* Alia exempla, & pleraque illa in monitis & exemplis à Politicis ſcriptoribus paſſim allegantur, ubi agunt de Principibus impiis, injuſtis, & tyrannis. Nec prætereundi, qui infamibus & extremis ſupplicis ſubjecti, quales celeberrimus & doctiſſimus ille Atheiſmi anteceſſor & apoſtolus Iulius Cæſar Vaninus Theologus Pontificius, qui detectus & convictus Tholoſæ exſectâ prius blaſphema lingua vivicomburium paſſus eſt. Godefridus à Valle (quem Pontificii fingunt ex Calviniſta Atheum factum, apud *Henricum Fits in Britanno machiâ Miniſtror. lib.* 1. *c.* 12.) author libri de *Arte nihil credendi*, anno 1572. Pariſiis combuſtus. Et alius anonymus ibidem nuper combuſtus referente *Merſenno p.* 672. *commentar. in Geneſin.* editor. anno 1623. ſed qui potius Pſeudo-Iudaizans; quam Atheus dicendus: cujus opinio fere convenire videtur cum Martini Seidelii Sileſii, cujus epiſtolæ exſtant apud *Socinum Diſput. de Adoratione Chriſti adverſus Chriſtian.* Francken & Franciſcum Davidis; & cum

Digitized by Google

& cum Georgii Novarienſis Bononię combuſti, de quo *Baptiſta Mantuanus lib. 3. de patientiâ cap. 13.* Meminit *Honſdorf.* dicto *libro Exemplorum ad decalogum* Lipſiæ in fol. ann. 1570. edit. (unde alii compendio ediderunt *Theatrum ſeu exempla judiciorum Dei adverſus flagitia &c.* Belgicè) cujuſdam *Ligneroles* paraſiti aulici, qui apertè atheiſmum profeſſus tandem tragicum exitum habuerit; & Stephan. Iodelli gallici poëtæ, quem Epicureum & Atheum dilapidatis bonis inediâ confectum dicit. De poſteriori quid fuerit diligenter inquiſivi, ſed in bibliotheculâ meâ nihil invenire potui: donec ἐμψυχον Cicliothecâ Clariſſ. D. Rivetum conſulerem, qui ſuggeſſit; fuiſſe eum nobilem Pariſienſem, dominum de Lymodin & obiiſſe anno 1573. ætatis 41. nihil ab amicis poſt obitum ejus editum, quod Atheiſmum ſaperet: quin contra verſus ejus nonnullos contrarium apertè docere; quales illi, quos inſerit Antonius de Verdier ſuo Catalogo: *Amour n'eſt point ce grand Dieu qui ſous ſoy, Tient l'univers gouverné par ſa loy.* Et paulo poſt: *Vn autre Dieu ce grand œuvre à baſti, Et à ſon veuil à ſeul aſſubjetti, Toute ame au ciel & en terre compriſe.* Quos opponit poëmati Ronſardi de Cupidine, ubi illum introduxerat loquentem: *Ie ſuis amour le grand maiſtre de Dieux.* Idem laborem Bezæ in pſalmis vertendis ſic commendat: *Beze fut lors peſle acculli, qu'il retouchoit ceſte Harpe immortelle: Mais pour-* „*quoy fut Beze d'elle aſſailli? Beze aſſailloit la peſte à tous mortelle.* Addit idem „Eximius D. Rivetus forte rumorem Atheiſmi ei impacti ex eo proceſ„ſiſſe, quod cum primus inter Gallos tragicum cothurnum induiſſet (po„ëtam enim Tragicum fuiſſe *Honſdorfius loco cit.* agnoſcit) & quidem feli„citer; in pago quodam juxta Lutetiam Ronſardus, Muretus, Baiffius, „Belleau & alii poëtæ, poſtquam genio indulſiſſent, ibi hircum repertum „in honorem Iodelli tanquam Tragicorum Coryphæi mactârint. Quâ „de re agit *Binetus in vitâ Ronſardi*, & id totum ludicrum ac ſcenicum fu„iſſe proteſtatur. Hactenus Cl. D. Rivetus, qui in medio relinquit, an ob idem factum Atheus ſit dicendus, niſi aliunde alia authentica teſtimonia ſuppetant. In cujus ſententiâ & nos acquieſcimus; & gratias ei & noſtro & publico nomine debemus. Interim Ethnicum illud ſacrificium neutiquam probandum. Sed de familiari & omnibus poëtis fere communi cacoëthe, in Gentilium religione mimeticè & verbis & factis exprimendâ aliquid diximus *in Diſput. de Gentiliſmo.* Interim non poſſum diſſimulare; mihi poſt primam hujus diſp. editionem in mentem veniſſe, factum hoc de hirco ſacrificato refutari à *Joſepho Scaligero tanquã mendacio, in refutatione fabulæ Burdonum*, quæ cum opuſculis ejus edita eſt in 8. *pag.* 145. Infelix exitus Pontificum Romanorum, qui Atheiſmum aut Epicureiſmum non obſcurè præ ſe tulerunt, peti poteſt ex hiſtoriis Pontificum; fuerunt

autem inter alios Benedictus IX. Bonifacius VIII. Alexander VI. &c. Adderem Protagoram Abderitanum, quem ferunt ob Atheismum capitis damnatum ab Athenienſibus & profugum in mari periiſſe. Sed de pœnis ab humano judicio inflictis infra erit dicendum in problematis practicis. An autem Protagoras fuerit Atheus, itidem infra in problematis hiſtoricis diſquirendum. VII. Adjunctum eſt, quod virus hoc atheiſmi longè latèque diffuſum ſit; & quaſi univerſale tum ratione locorum, nationum, ſtatuum, temporum &c. Vide hiſtorica, quæ infra notamus. VIII. Quod familiare magnatibus, aulicis, clericis & curialibus Romanis, & ſimilibus. Hinc vulgata illa dicteria: *Exeat ex aulâ, qui volet eſſe pius.* Et, *fides laicorum optima.* Et illud Baptiſtæ Mantuani: *Vivere qui ſanctè cupitis diſcedite Româ. Omnia cum liceant non licet eſſe pium.* Et illud Pii II. *Non audet Stygius Pluto tentare quod audet Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.*

2. Ad adjuncta Atheiſmi imprimis notanda ſigna & gnoriſmata, quibus deprehendi poſſint. Sunt autem 1. Negant, aut ſaltem omni datâ occaſione in dubium trahunt ſupernaturalia; miracula ſcil. prophetias, apparitiones & operationes ſpirituum: & cum factorum luci obloqui nequeant, ad naturalem vim, antipathias ſcil. & ſympathias, ad fictas craſes & peculiaria hominum quorundam temperamenta, ad vires intellectus humani, aut phantaſiæ omnia referunt. II. Studioſè conquirunt & exagitant quæcunque invenire ſe putant in ſcripturis, paradoxologa, & ἄτοπα, ἀδύνατα, contradictoria, & ſic ſcripturæ autoritatem tam in hiſtoriis quam in dogmatis hominibus ſuſpectam & contemtam reddunt. III. Eamque & cum luce humanæ hiſtorię, & cum ratione ac ſcientiâ naturali committunt: quaſi ſcil. veritas cum veritate pugnaret. Et huc omnem eruditionem, ſi quam habent, ſpecioſè conferunt. IV. Paſſim Scholas & Academias, eorumque Doctores & ſtudia traducunt; imprimis Theologos; tanquam homines fantaſticos, infrunitos, & vitæ civili ac ſuavitati convictus humani ἀπαιδεύτους: quippe ab omni ingenii & judicii, literarum & morum elegantiâ & venuſtate alienos. V. Omnes Libertinorum, Lucianorum, ac Atheorum dotes ſaltem mediocres, ut & vulgaria eorum bene geſta, admirantur, & in cœlum extollunt; quaſi nullus cum illis paria facere poſſit. VI. Metum omnem, & juſtam ſolicitudinem hominibus excuſſum eunt, & nil niſi ſecuritatem atque hilaritatem provocant, alioſque ad eam adducunt; juxta illud 1 Corinth. 15. 32. *Ede, bibe, lude &c.* Et hoc epiphonemate Epicureus poëta Lucretius tetricam religionem dimittit: *Tantum religio potuit ſuadere malorum.* VII. Hinc etiam ab animarum paſtoribus qui doctrinâ & exemplo ad Dei timorem, gravitatem, &c. manuducunt, abhorrent; eos tanquam ſtyges, aut aves infelices, Alaſtoras, nigras nubes paſſim

paſſim declinant & traducunt; immo ad conſpectum & additum eorum haut aliter ac Felix *Actor.*24.25. horrore perfunduntur; aut ut olim oracula diabolica ad ingreſſum Chriſtiani,(*Tertullianus Apologet.c.*23.) hilares & Epicureæ eorum diſſertationes conticeſcunt. VIII. Atheiſmos & Lucianiſmos aliorum cupidè referunt, & hiſtoricè ac oratoriè ediſſerunt: & ſiquidem tempora & homines ita requirant, frigidam eorum rejectionem, aut elumbem ac novam refutationem ſubjungunt, aut tanquam ἄλυτα quædam & admirandas ſubtilitates in medio relinquunt. IX. Quod privatim, & apud ſuos, aut talium abominationum capaces aut helluones, & fautores, Lucianiſmos ſuos effundunt: interim, ubi res, locus, tempus ita requirit, ſtrenuè religionem aliquam ſimulant, & graviſſimè conteſtantur contra eos qui atheiſmi ipſos inſimulant. Eleganter oſtendit hoc autor *Antimachiavelli*, gallicè *part.*2.*p.*236.237. in Machiavelliſtis, nominatim in Caligula. De Vanino refert *Merſennus* ſupra citatus. X. Quod religionem ac pietatem, quam titulo tenus præ ſe ferre videntur, ſaltem ſtrenuè negant ſe ejus hoſtes eſſe, nunquam aut rarò ac parcè admodum exerceant: ubi ſcil. religio publica non imponitur, aut ubi libertas conſcientiæ viget, aut promiſcuè quævis religio permittitur. *Parcus Deorum cultor & infrequens*, de ſe olim canebat Epicuri de grege porcus. XI. Quod ægerrimè ferunt publicè ſcribi, diſputari, prædicari, contra atheos, & de atheis ſive in theſi ſive in hypotheſi. Ita ut videantur tacitè pungi, aut telis iis ſe induere, quæ nemine nominato in altum mittuntur. Nimirum hæc vis eſt malæ & irrequietæ conſcientiæ. Diſputationem hanc meam ipſis admodum gravem & moleſtam fore & ante hac fuiſſe certum eſt. *Caſtellio* ſcribens *tractatulum de calumnia*, præmonebat inde dignoſcendos calumniatores, ſi illum libellum ſuum ferre nequirent. Plura Atheorum gnoriſmata, ex cauſis adjuvantibus & prætextibus ſupra delineatis deſumi poſſunt. Hæc aliaque partim πιθμήεια, partim εἰκότα & veriſimilia, unde ſuſpiciones & præſumtiones deſumi poſſunt, ut tantò melius nobis caveamus, alioſque incautiores præmoneamus, conjunctim accipienda ſunt, non ſeorſim. Et quæ non proſunt ſingula, multa juvant.

Conveniunt cum Atheiſmo I. Odium Dei; de cujus natura & differentiis 3. alibi à nobis dictum eſt. II. Blaſphemia, de quà ad 3. præceptum. III. Peccatum in Spiritum ſanctum. IV. Induratio, & conſcientia cauterizata. V. Ἀπιστία, ἀνόητος καρδία, ἀναισθησία. VI. Saducæiſmum, Neo-Enthuſiaſmum ſeu Libertiniſmum, & ſimiles furores non tam Atheiſmo cognata, quam ſpecies dicendas putamus. Quomodo autem omnia iſta abominanda ab Atheiſmo differant, facile erit cuivis ex ſingulorum deſcriptionibus cum diſcriptione Atheiſmi collatis deſumere. *Pugnantia* Atheiſmi

sunt 1. directè & primario Theologia, Religio, & tota fidei ac pietatis praxis. 11. tanquam antidota sunt rerum divinarum & humanarum solida scientia, & quæ ad apparatum illum faciunt. De quibus infra.

4. Sequitur pars Elenctica; ubi excutienda occurrunt trium generum problemata 1. Magis dogmatica 2. practica. 3. historica. Problemata dogmatica sunt 1. *Probl.* An detur cognitio Dei naturalis cõgenita. *Resp.* sunt qui omnem Theologiam naturalem negant tam congenitam, quam acquisitam; & sic hodie Sociniani. An longè ab hâc opinione absint Remonstrantes, ego non dicam, sed lectori ipsorum *apolog. cap.* 1. *fol.* 25. *b.* expendendam relinquo. Nostri communiter ex *Roman.* 1. 18. cum 2. 15. & *Iohann.* 11. 9. esse theologiam innatam, hoc est statuunt κοιναὶ ἔννοιαι seu notiones innatas, latens scil. rationis & religionis semen naturale, quod se habeat ad modum habitus principiorum: qui in adultis in actum educitur, & unde actus theologiæ elicitur absque demonstratione, perceptâ modo terminorum apprehensione: aut aliter ac primorum principiorum veritas suo lumine radiat & in mentem nostram se infundit, simulac enuntiationis termini percipiuntur: adeo ut nullius hominis adulti mens ab actuali istius veritatis coruscatione & sensu ad explicationem & perceptionem terminorum omnium possit esse libera. Damascen. lib. 1. de Orthod. fid. c. 1. πᾶσι γὰρ ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεὸν ἀπὸ φυσικῆς ἐγκατέσπαρται. Augustin. in *Psalm.* 44. *Deus ubique secretus est ubique publicus, quem nulli licet ut est cognoscere, & quem nemo permittitur ignorare.* Idem tract. 106. in Iohannem: *hæc est enim vis veræ divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti, non omnino ac penitus possit abscondi: Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum hujus mundi fatetur autorem. In hoc ergo quod fecit hunc mundum in cælo terrâque conspicuum &c. notus omnibus gentibus Deus.* Conser & *Aristotelem* 1. *de cælo cap.* 3. *Senecam epistol.* 117. *Ciceronem de naturâ Deorum, cum commentariis Xylii Betulei.* Cognitionem naturalem acquisitam non est quod hic persequamur; cum pauci illam negent. *Congenitam* plures negant; & qui concedunt, non uno modo illam explicant, aut probant. Pontificii vulgo testimoniis à nobis allatis addunt *Psalm.* 4. 7. idque ex interpretatione Hieronymi, Augustini, Lyrani &c. sed non videmus hoc esse solidum. Flaccius Illyricus disputans pro corruptione naturali, contra prætensum liberum arbitrium, ita nonnunquam loquitur, ut fere videatur ἀσυλήπτους & notiones impressas negare. *Molineus in tract. de Cognitione Dei p.* 62. censet axioma hoc: *Est Deus*; non videri ejus evidentiæ & ἀξιοπιστίας esse ut absque demonstratione veritas ejus percipiatur, quomodo aliorum principiorum, ut *Totum est majus sua parte*: rationem addit, quia fuerunt, qui perceptâ terminorum cognitione

gnitione, negarunt tamen esse Deum. Sed longè aliud est exterius negare axiomatis alicujus veritatem, & aliud eam interiori mente & conscientia non sentire, aut ea non convinci; Invenias etiam vertiginosos Scepticos qui ex mera animi vanitate & malitia externa disputatione in dubium trahant veritatem primo primorum principiorum: *Nihil potest simul esse, & non esse; Contradictoria non possunt simul esse vera.* Vt ab objectionibus Aristotelicorum, Socinianorum, & aliorum dubitationibus aut ἐπαπορίαις juniores se expediant suggerimus has conclusiones tanquam fontes solutionum. 1. Est congenita quædam seu innata cognitio Dei, quam Theologiam naturalem, σεμέλιος, impressas notiones κοιναῖς ἔννοιαις, lumen naturale, naturæ dictamen & synechdochicè legem naturæ aut syntersin, metonymicè rationem naturalem indigetant. 2. Non quod actualis aliqua sit aut eliciatur cognitio Dei ab infante recens nato: aut species intelligibiles una cum intellectu & memoria illi inditæ sunt, ita ut μαθήσις adultorum tantum sint ἀναμνήσεις, (discentiæ sint reminiscentiæ, ut vertit Tertullianus) quod volebat Plato. Neutiquam; nam respectu actualis cognitionis rectè dixit Aristoteles: Hominis mentem habere se instar rasæ tabulæ. 3. Neque ut notiones illæ idem planè sint cum vi naturali ratiocinandi, seu cum ipsa potentia intellectivâ. 4. Sed quod sint ab eâ distinctum quid, habens se ad modum dispositionis, aut habitus principiorum, immo pars generalis habitus principiorum. Quod si quis notionem habitus illi minus accuratè adaptari putet, dicat facultatem naturalē; quomodo de *conscientia* communiter Scholastici cum nostris philosophari solent. 5. Consistit autem hæc facultas, seu vis, seu aptitudo facultatum rationalium, seu lumen naturale in eo, quod intellectus veritatem principiorum potest sine ullo labore, prævio studio, aut ratiocinatione comprehendere, & positis ponendis (cognitione scil. terminorum) de facto sic cōprehendit, ex naturali quâdam necessitate & insito sibi pōdere in hunc veritatis sensum atque assensum delatus & inclinans: haut aliter ac voluntas, ex naturali quâdam necessitate sine electione præviâ appetit bonum ut sic, aut ultimum finem: Et ut oculus sanus & apertus lumen aut visibile quodcunque ingestum aut objectum, non potest non videre; Et certe requirit hoc natura primorum principiorum, ut non probentur, sed sumantur. 6. *Complectitur* habitus ille principiorum; seu vis illa naturalis intellectus (siquidem cum *Durando ad 3. dist. 33. qu. 1.* aliisque recētioribus malit quis habitum superadditum negare, cum sufficiat naturalis vis ipsius intellectus tum practici tum speculativi, quam cum *Thoma in 3. dist. 23. art. 2. ad 1.* ejus necessitatem statuere) veritatem principiorum absque discursu aut demonstratione, simplici quasi intuitu percipiendi, principia partim theoretica,

retica, partim practica. *Illa* sunt, vel *universalia*. Nihil potest simul esse & non esse &c. vel *particularia*, primo primum : Deus est. Secundo primum: creator est, gubernator est, judex est. *Ista* sunt, *universale*, bonum est faciendum, malum fugiendum : *particularia*, primò primum, Deus rectè colendus est : Secundo prima, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris &c. Vis percipiendi, & secundum eam actualis absque prævio studio perceptio. Principiorum particularium tum theoreticorum tum practicorum propriè & formaliter constituunt theologiam naturalem congenitam. *Quod si* quem infantem in solitudine educari contingat, nec unquam terminos istius axiomatis, *Est Deus*, illi ab alio exponi ; eum tamen insitâ sibi ἐγχύσει, sed non absque prævia quamvis non tam operosâ observatione, inductione, & ratiocinatione actualem illam cognitionem : *Quod sit Deus*, eliciturum putamus. 8. *Aliud* est ignorantia putæ negationis, aliud pravæ dispositionis, de quâ 1 *Thessal.* 4. 1 *Corinth.* 15. *Ephes.* 4. &c. 9. *Aliud* est cognitio salutaris & efficax, quâ scil. immutamur, ut quæ novimus opere ipso exprimere conemur ; aliud non salutaris & inefficax, & frigida, quâ nihilo reddimur meliores, de quâ 1 *Iohann.* 2. 4. 10. *Aliud* est cognitio pura absque errore ; & aliud impura dubiis, erroribus &c. contaminata. 11. *Probl.* An sint Athei, hoc est, homines qui credant non esse Deum? *Resp.* Esse Atheos nemo dubitat. Sed quæ sit Atheismi illius ratio, propius explicandum est, præmissa hac tabella,

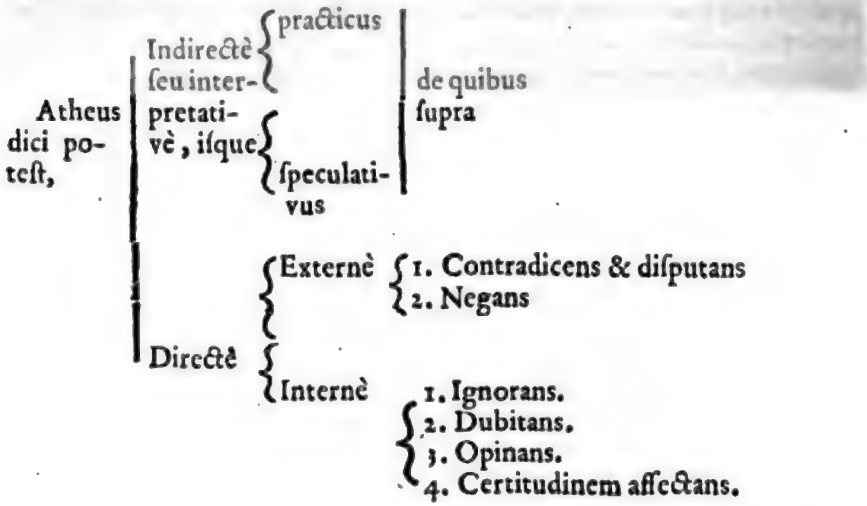

Nunc

Nunc iſtis concluſionibus ſententiam noſtram explicamus 1. *poſſunt* eſſe, & ſunt Athei practici, qui Deum non colunt, de quibus *Pſalm.* 14. 4. 2 *Tim.* 3.4.5. 2. *Athei* ſpeculativè interpretativè ſeu indirectè, qui talia Deo attribuunt, aut talia de illo negant, ut per neceſſariam & proximam conſequentiam contra lumen naturale, Deum negent. De quorum gradibus & ſpeciebus ſupra actum eſt. 3. *Externè* diſputantes, immo & malitiosè ac contra ſenſum ſuum negantes. 4. *Internè* ignorantes, ignorantia ſcil. pravę diſpoſitionis de Deo quod ad quæſtiones, *quid ſit*. & *quis ſit*; immo & ignorantia puræ negationis, quod ad quæſtionem *an ſit*, ſeu *quod ſit*; idque ad tẽpus & in caſu ſolitarię educationis, ubi à nemine audiunt eſſe Deum; & in ſtatu ſolitudinis ac inveſtigationis conſtituti, dum palpando eum quærunt, momento illo ante actualem cognitionem & inventionem (aliquam enim hic inquiſitionis & ratiocinationis morulam intercedere facile concedimus;) ratione, inquam, abſentis iſtius actualis cognitionis & inventionis, quæ eſt motus & diſcurſus intellectualis terminus ad quem, ignorantes tales impropriè poſſent dici Athei; haut aliter ac fideles qui in infantia habebant ſemen, radicem & ſpiritum fidei, infideles poſſunt dici negativè ſeu contradictoriè, quia non habent actualem fidem. 5. *Intus* dubitans, qui ad tempus dubitationibus *an ſit Deus* vexatur, & nonnunquam iis ſuccumbit, adeo ut ipſe formaliter poſſit dici dubitare, excludendo aut ſiſteudo ſubinde actualem fidem, ſeu certam cognitionem. 6. *Intus* opinantes; cum ſcil. aliquando ex incerta & probabili veriſimilium collectione putant ſe attingere poſſe, aut jam fere attigiſſe apicem impietatis ſuæ, & improbi voti; quod eſt, ut ab omni ſenſu & metu numinis ſimul & ſemel liberati ſint. 7. *Intus* ſtudioſe affectantes totalem numinis ἀναισθησίαν atque adeo ἀπίςιν ſuæ πληροφορίαν hoc eſt cupiti Atheiſmi in animo ſuo certitudinem & evidentiam. Atque hæc impiarum ejus cogitationum (*Pſalm.* 10. & 14. *Iob.* 21.) & conatuum ſumma: ulterius enim ire eum non ſinunt trabales illi luminis & dictaminis naturalis, & æternæ legis divinæ clavi; ut rationibus ſequentibus cuivis æquo iſtarum rerum arbitro facilè perſuaſum iri ſperamus. *Prima*; tum ſequeretur nullum γνωτὸν ἐκ θεοῦ homini cuique venienti in hunc mundum in & cum natura à Deo eſſe inſculptnm: quod eſt contra *Rom.* 1. 18. coll. cum 2. 14. 15. Theologia enim illa congenita non magis poteſt abeſſe ab homine, quam intellectus rationalis. Vide *commentat. in Rom.* 1. alioſque autores mox citandos; nominatim & *Merſennum in Geneſ.* 1. *v.* 1. ubi à *p.* 235. uſque *p.* 279. argumentum hoc de notionibus impreſſis fusè perſequitur. *Secunda*, ſequeretur hominem aliquem eſſe ſine lege naturæ, ſyntereſi & conſcientia naturali; Quod abſurdum eſt, & legem eam non poſſe deleri plane de mentibus homi-

hominum docet experientia,& egregiè disputant Scholastici ad 1.2.*quæst.* 94.*art.*6. Nominatim & *Zuarez tract. de legibus libr.* 2. *cap.* 13. & ex nostris *VVilletus in Roman.*2.14. Confer *Armin. disputat.*14. *thesi* 8. *Tilenum tom.* 1. *disputat.*10.*thesi* 6. 7. & cujuscunque ordinis ac Professionis scriptores, de *lege naturæ*; de *Conscientia*, speciatim de *cauterizata*. *Tertia*, tum homines essent inferiores diabolis, (adde & damnatos in inferno) in quibus scintillæ illæ cognitionis exstinctæ non sunt juxta illud *Iacobi.* 2. 19.; sed consequens absurdum. Ergo. *Quarta*, sententiam nostram evincit experientia universalis & consensus communis omnium gentium: quem allegant Theologi naturales, infra citandi;& omnes locor. commun.scriptores: inter quos *Vorstius de Deo Disp.*1.*th.*10.*Arminius Disput.priv.*14. *thesi* 4.&c. vide nostrum *Thersitem Heautontimor. sect.* 2. *c.* 4. Has quatuor rationes Sociniano Remonstrantico tenebrioni ibidem oppositi pro asserendâ thesi nostra: *Speculativè nulli sunt Athei, qui certo persuasi sunt non esse Deum.* Sed quia idem, ut videtur, anonymus indoctis & ineptis suis exceptionibus alias ineptias addere non destitit: addatur ratio. *Quinta*; Si omnis cognitio numinis & omnis lex naturæ, ac naturalis conscientia, plane abjici posset, tum nullum lumen remaneret in homine, quod excitatâ conscientiâ illum redderet ἀναπολόγητον; sed posterius est absurdum ex *Roman.* 1. 19. 20. *Sexta*, quia contraria sententia admodum favet Atheis, & argumenta contra eos magnam partem labefactat. *Mersennus loco cit.* ostendit primum & palmarium Atheorum argumentum duci, ex negatis notionibus menti humanę naturaliter & ἀχωρίστως impressis. *Septima*, Eadem contraria sententia cum Socinianis colludit, & juvat imprimis exceptionem eorum ad hypothesin argumenti quod pro deitate Christi ex opere creationis tanquam deitati proprio (quippe ex quo certâ naturalis luminis demonstratione concludatur æterna creantis deitas & omnipotentia *Rom.* 1. 20.) orthodoxi adferre solent. Confer *Disp.* nostram *de Creatione part.*1.*thesi* 4. *Denique*, accedit consensus Theologorum imprimis eorum qui contra Atheos disputant; inter quos *Mersennus* passim, & exsertè *pag.*246. reliquos tum patres, tum Scholasticos, tum recentiores vide infra citatos. Hic nunc adde commentatores in *Roman.*1. *Martyrem, Pererium, Corn. à Lapide*; & qui Socinianas exceptiones refutârunt, *Pareum* & *VVilletum*; quibus adde alios Antagonistas Socinismi,inter quos *Ioh.Iunius in Refutatione prælectionum Socini c.*2.& *comment.Riveti in Psal.*19; ut & commentatores quoscunque in *Psal.* 19. & 10. & 14. & 53. Videbis neminem asserere, quidquid Athei blasphement & externè negent, quidquid intus persuadere sibi conentur, eos tamen certò persuasos esse, *Non esse Deum*; aut hoc potuisse perficere; quippe reclamante ipsorum animo

Digitized by Google

nimo & obluctante conſcientiâ, ut *p.*246. loquitur *Merſennus*, & graphicè hoc depingit *Tilen.tom.*1.*diſp.*10.*th. ult.* & breviter totam hanc controverſiam acutus epigrammatographus Ovenus lib.3.epigr.de Atheo :

Inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus, inquit,
Dixit; at hoc nullus credidit inſipiens.
Inſipiens negat eſſe Deum ſi nemo, quis ergo
Atheus eſt? Nullum qui velit eſſe Deum.

Conſideremus nunc noviſſimas & interpolatas exceptiones atque objectiones adverſarii Remonſtrantici; tum ut veritas à nobis contra Atheos aſſerta illuſtrior ſit; tum ut lectores, quorum intereſt, ſpecimen habeant eruditionis, candoris, conſcientiæ iſtorum hominum. Notandum *primo* „quod cum omnia diſputaverit, tandem concludat *p.* 180. Fateor do„ctiſſimos etiam Theologos quoſdam ex pietate erga Deum in eam ſen„tentiam propendere, quæ ſtatuit notitiam Dei hominibus ſingulis ſic „infixam eſſe, ut penitus evellatur nunquam &c. plauſibilis & ipſo pieta„tis zelo commendabilis ſententia eſt: à quà tamen publicè aſſerenda „prudentia quemvis verbi divini concionatorem abſterrere debet, ne irri„ſores qui fortaſſe aliquamdiu, vel per annos integros non aliter quam „per ludibrium de Deo cogitant, per imprudentiam in malo etiam con„firment. Neque enim ſecurum eſſe judico & firmum, hanc fidem, quod „Deus ſit, omnium mortalium mentibus tam certo inditam eſſe. *Et pag.* „187. Vt non temere aſſerendum ſit, neminem mortalium eſſe, quin „Deum agnoſcat. Apud plures fortaſſe in dubium id vocabitur, quam „ipſi vercamur. *Et rurſum paulo poſt*: Incertum eſt, ſi non falſum, an nulli „ſint ſpeculativè Athei. Notandum *ſecundo*; defendi poſſe antitheſin no„ſtræ aſſertionis, vel quod nunquam fuerit naturalis notitia Dei in homine; vel quod ſit quidem in omnibus, ſed in quibuſdam plane amittatur. Priori modo defendit eam Socinus. Poſteriori modo defendere videri vult adverſarius Remonſtranticus: qui Socini errorem manifeſtè quidem non rejicit (ut nec ſocii ipſius in *Apologia cap.*1.*fol.*25.)ſed tamen à ſuà aſ„ſertione diſtinguit *pag.* 179. adducto hoc ſimili: An non poſſum enim „ſtatuere, aliquam eſſe Dei naturalem notitiam, & tamen aliquos ab ea „deficere, ſicut omnes à naturâ homines ſumus, & tamen nonnulli om„nem humanitatem deponunt. Sit ergo hæc controverſia: An Theologia quam omnes Theologi (exceptis Socinianis) hactenus naturalem vocant & agnoſcunt, partim *congenita* (habitus ſcil. principiorum intellectui ſuperadditus aut naturalis vis intellectus à Deo impreſſa) partim *acquiſita*; in hominibus aliquibus plane amittatur aut aboleatur, ita ut contraria notitia illi ſuccedat, & mens hominum iſtorum (Atheorum) tali ſpeculativâ

cognitione & certa perſuaſione informetur ut poſitis ponendis, hoc eſt quando quis Deum ipſis proponit, aut illis cogitationes de illo ſuboriantur, tum certo mens eorum eliceret hunc actum ſcientiæ aut perfidiæ ſuæ atque in eo acquieſcat: *quod non ſit Deus.* Haut aliter ac Therſites & ego directè & ſpeculativè ſumus Apapæi, quippe qui certo perſuaſi ſumus nullum eſſe Papo-Monarcham à Chriſto inſtitutum. Et quomodo Socinianiſpeculativè ſunt A' ὁμοῦσιοι, quippe qui certo perſuaſi ſint nullum eſſe τὸ ὁμοούσιον filii Dei. Nos *Neg.* ducti argumentis præced. theſi allatis. Si quis ſerio Socinianam opinionem rejiceret, & totalem amiſſionem omnis notitiæ naturaliter impreſſæ, & inſuper ex libro naturæ per ratiocinationem acquiſitæ ſolummodo defendendam ſuſciperet, is tamen urgeretur incommodis & argumentis ſupra poſitis. idque *primo* quia habitum naturalem principiorum, ſeu vim illam intellectus humani, ab homine ſeparat: cum propria naturalia ſpeciatim intrinſeca & abſoluta à ſubjectis ſuis ſeparari non poſſint, ſine implicatione contradictionis. Sicuti libertas à voluntate, riſibilitas ab homine, extendi ſeu habere partem extra partem à quantitate & corpore, &c. Sed vis illa intellectus modo dicta eſt tale proprium; Ergo. *Secundo*, quia ex hypotheſi adverſarii *p.* 118. ſi quis ex nullis teſtimoniis tam internis conſcientiæ, quam externis libri naturæ (per quæ palpando Deus inveniri poteſt) Deum deprehendat; is facile poteſt demonſtrari ex homine in belluam, aut per negligentiam aut per malitiam degeneraſſe; atqui poſterius abſurdum, & implicat contradictionem, ut homo retinens ſpeciem & formam eſſentialem hominis mutatus ſit in animal irrationale. Vnde conſtat vel ipſius adverſarii confeſſione non poſſe magis à naturâ rationali ſeparari totaliter illud lumen naturale à Deo impreſſum, quam libertatem aut appetitum boni (ſivè veri ſive apparentis) à voluntate humanâ. Quod ſi dicat, ſe *belluam* metaphoricè accipere: rectè & belluis metaphoricis non repugnat alicui ſenſui numinis, ſtimulis naturalis rationis velint nolint obnoxias eſſe, etiam cum maximè Deum oppugnant, & belluino more vivunt. *Tertio*; ſi ad eum ſtatum devenirent homines ut certa falſæ ſuæ & contrariæ fidei ſeu ἀπιστίας Atheiſticæ perſuaſione credant non eſſe Deum; ſequeretur hanc falſam fidem ſeu hunc errorem ſpeculativum, ex hypotheſibus Remonſtrantium etiam ſuo modo dicendum eſſe innoxium, atque adeo publicè privatimque tolerandam ejus confeſſionem; quatenus ſcil non eſſet contra naturalis & proprii ſenſus, ac conſcientiæ ſtimulos, ſaltem quatenus & quamdiu illi profiterentur ſe non ſentire ſic contra ſcientiam aut conſcientiam ſuam, ſed ex merâ & certâ intellectus ſui perſuaſione ac convictione: itaque contra hanc perſuaſionem non poſſe ſe aut debere ullum axioma crede-

re, re-

re, recipere, aut profiteri. Quod si adversarii eorum dicant ipsos errare; responderent se idem sentire & dicere de accusatoribus suis, atque adeo tantundem utrimque dici: juxta methodum apologeticam omnium fanaticorum & hæreticorum, quam præformarunt ipsis Remonstrantes in *Vindiciis contra Vedelium lib.* 1. *c.* 1. *p.* 10. 14. 16. & *cap.* 3. *p.* 13. & *lib.* 2. *cap.* 2. *p.* 104. & *cap.* 8. *p.* 148. & *cap.* 9. Dicet enim prætensus ille Atheus speculativus se non magis à novâ istâ methodo apologeticâ excludendum, quam Servetum, Franciscum Davidis, Socinianos aliosque hæreticos; aut quam Libertinos seu Atheos secundi generis, de quibus Remonstrantes *loc. cit.* loquuntur: Nisi probent 1. Magis professione suâ secundum intimum animi sensum prolatâ peccari à se contra naturam & lumen naturale, quam à Socino negante Dei præscientiâ futurorum. 2. Suam hanc hæresin magis esse contra conscientiam & ex merâ malitia, quam blasphemas alias hæreses, Libertinismos, Atheismos: vel sic, Atheismos secundi generis, hoc est practicos, aut indirectos, aliasque blasphemas hæreses non ducere originem suam ex propria hominum negligētia, aut malitia (quamdiu scil. ipsi hoc non confitentur) suam autem ducere. 3. Libertinos & secundi generis Atheos nō degenerasse ab hominibus in bestias; se vero degenerasse. Cōtra quæ naturæ aut rationis humanæ indita semina, principia, naturales notiones, æternam legem peccarit? Immo addet, se potius venia ac cōmiseratione, & minori insectatione, odio, pœnâ dignum, quam ullum alium hæreticum aut Epicureum, aut Atheum secundi generis, hoc est Libertinum; quod ad statum bestialem à ratione humanâ illi nondum degenerarint, ipse autem in eo statu nunc constitutus sit. Hæc & similia conformiter arcanis & dictatis Remonstranticis Vanino alicui ad rogum damnato commonstranda essent; siquidem absque principiis & notionibus impressis, quas nos cum Antagonistis Atheorum (inter quos *Mersennus* in hâc palestra ob tantam in Galliâ Atheorum frequentiam exercitatus) tam studiosè defendimus, cum illo congredi velint. Horridus enim ille Vaninus, usque ad extremum vitæ scientiam suam omnibus Antagonistis suis non desiit opponere, ejusque libertatem postulare & defendere. Cum enim more solito imponeretur illi à judicibus ut à Deo, Rege, & justitia veniam postularet: Negavit se id posse facere: Non à Deo, quandoquidem eum esse certum non esset, nec ipse crederet: Non à Rege, quod nihil in eum peccasset, immo nullum se fideliorem subditum rex habuerit: Non à justitia seu judicibus, quod in eos non peccasset, & illi ipsum maxima injuria afficerent; & si diaboli essent in inferno, ut quidē hoc credi & dici solet, se potius devoturum judices, ut ab illis auferantur. Alii addunt dixisse ipsum: Se potius Deum precaturum ut vindicaret:

ſed quia certum non eſſet, Deum & diabolos eſſe, relinquere ſe hoc in medio: hoc eſt ſe nec veniam a Deo & judicibus petiturum, nec vindictam imploraturum. Hæc à fide dignis mihi ita relata hic referre viſum fuit, ut Theologiæ naturalis æternæ (ne in ipſo quidem inferno abolendæ, non magis quam rationis humanæ) veritatem retinendam & contra Atheos tales (quidquid ſimulent & proteſtentur) urgendam oſtenderem. Paulo aliter tragicam Vanini hiſtoriam refert *Mercurius Gallicus*. Sed de hoc infra. Leviculas autem & volaticas Sceptico-Remonſtrantis noſtri non tam rationes quam ſuſpiciones, conjecturas, interrogationes, ut diſſolvant juniores, & tanto evidentius rationum noſtrarum ſoliditatem pervideant, ſuggerimus hos fontes ſolutionum. 1. Exteriorem Dei negationem, & malitioſam ac hypocritam proteſtationem, quæ verbali contentione peragi ſolet, non eſſe eandem cum interiori ſcientiæ & conſcientiæ negatione, immo iſtam illâ non includi aut neceſſario & ἀχωρίστως cum illâ conjunctam eſſe. Quod docent exempla Atheorum & Epicureorum ab autoribus paſſim citata: inter quæ Anonymi apud *Calvin. in Pſal.* 115. *ſupra cit.* & Caligulæ apud *Suetonium in Caligulâ cap.* 51. coll. *obſervatione Philonis Judæi*, & *Tilen.* quæ in *Therſite* noſtro citavimus. Adde quæ Theologi commentantur de Abnegatione Petri, & de diſtinctione hæreſeos in externam & mentalem: quæ analogicè huc applicanda. 11. Aliud eſt interiori ſcientiâ & conſcientiâ (ſed errante) aliquem ad tempus certo perſuaſum eſſe, Deum non eſſe gubernatorem univerſi, aut creatorem, aut futurorum præſcium aut immutabilem, aut infinitum &c. & aliud aliquem intus certò perſuaſum eſſe, contra impreſſum illud principium particulare primo primum: *Eſt Deus*. Prior perſuaſio ſi poſt adhibitas omnes convictiones alicubi ſtatuatur (quod ego ex Epicurei, aut Deiſtæ aut Sociniani conſcientiæ ſuæ convictionem prætendentis affirmatione non facile admitto, ſine aliis documentis) illa utique dicenda eſt indirectè & per conſequentiam Deum ipſum negare & tollere: ſed inde non ſequitur, hominem illum intus ſpeculativè videre, & certo perſuaſum eſſe: *Non eſt Deus*. Vt infra ad objectionem Remonſtrantis perſpicuè pluribus inſtantiis ipſum docebimus. 111. Aliud eſt tentatio, ſuggeſtio diaboli & carnis: & aliud ejus receptio: aliud item lucta & pugna cum cogitationibus atheis: & aliud victoria: aliud volatica cogitatio, aliud fixa & conſtans ſcientię aut fidei (ſeu potius ἀνοσίας) contrarię perſuaſio ac certitudo, quâ mens humana informetur, & tanquam raſa tabula omni ſenſu & notione naturali numinis jam vacua & exuta conſcribatur. Prius *non negamus*: quia nec ſcripturę nec rationi repugnat, ut teſtimoniis & experientiis hominum fidem hic adhibeamus. *Merſennus p.* 280. refert quendam merore

merore confectum, conqueſtum ſe de Dei exiſtentia dubium, idque 80. rationibus, quibus diabolus eam à mente ejus tollere niteretur: qui tamẽ ad ſaniorem mentem redierit. Poſterius *negamus*, quidquid athei quidam ex ſua experientia aut affirmatione, & cum iis anonymus Remonſtrans Atheorum veracitate in teſtimonio dicendo nimium fiſus hic cõtradicant. Ratio eſt, quia repugnat ſcripturis & rationibus à nobis allatis; ſpeciatim huic. Quod tali certitudine informari intellectum hominis, prohibet vis illa & lumen intellectus intus impreſſum: niſi ſolidè probent, illud planè in hominibus illis aboleri, manente ſcil. mente rationali; quod tamen de diabolis, & damnatis in inferno affirmare non auſint, ſaltem probandum non ſuſceperint. Reliquos fontes ſolutionum ſequenti parte pertexemus.

DE ATHEISMO.

PARS TERTIA.

Reſp. GUALTERO de BRUYN Amisfurt. *Ad diem* 6. *Julii* 1639.

EOns ſolut. IV. eſt; Aliud eſt dubitationis & ſuſpicionis, incertitudo; aliud certa perſuaſio ἀδόξαστον ſcientiæ aut fidei. Quantum differant dubitatio & certitudo nôrunt tyrones philoſophiæ. V. Rurſum, aliud eſt opinio, cujus aſſenſus infirmus & vacillans; eſt enim opinio, ut à nobis hic ſumitur, *acceptio unius partis cum formidine alterius*, ut *Bonaventura in* 3. *diſt.* 24. *qu.* 5. aliud certa perſuaſio, quæ explicitam mentis convictionem, quietationem ſeu acquieſcentiam dicit; ſive illa ſit fides, ſive ſcientia. Requiritur enim ad aſſenſum firmum & certum, ut mens huic vel illi enuntiationi ita aſſentiatur, ut de veritate ejus non dubitet, nec aliquo modo metuat, ne iſti enuntiationi aſſentiendo erret. Sed hæc docebunt anonymum noſtrum tyrones philoſophiæ; aut ipſe diſtinctiones terminorum iſtorum diſcat ex lexicis philoſoph. & Theologic. *Ruvii tract. de Habitibus, commentat. in Ethic. Nicomach. libr.* 5. *Alſtedii Hexilogiâ in præcognit. Philoſoph.*: Vel ſi ita malit ex *diſputat. Bellarmini & Antagoniſtar. de certitudine fidei*, & *Baronii Philoſoph. Ancillante Exercit.* 3. Et Scholaſtic. ad *Thomæ* 22. *quæſt.* 2. *art.* 2. VI. Notitia Dei eſt habitualis: aut actualis. Illa abeſſe nunquam debet nec etiam totaliter abeſt: iſtam ſæpè abeſſe contingit, immo aliquo in caſu abeſt ſine peccato: neque enim tenentur omnes homines ſingulis momentis enuntiati iſtius, *Eſt Deus*, actualem & formalem cognitionem elicere, aut cogitationem exercere, apprehendendo & dijudicãdo. Aliud ergo eſt abeſſe ad tempus actuales cogitationes, ſeu actualiter elici-

1.

Digitized by Google

tam cognitionem de Deo à mente Athei, idque per negligentiam & malitiam; & aliud est abesse notitiam Dei quæ ad modum dispositionis, seu habitus permanentis primitus impressi & deinde per observationem ac ratiocinationem ex libro macrocosmico efformati concipitur. Nota est distinctio inter privationem actus seu partialem, & habitus aut facultatis, seu totalem. In dormiente aut affectibus opthalmicis laborante est privatio visus priori modo, in cœco posteriori. Cum de Atheo speculativo, & certò persuaso disputatur, intelligitur & contrariæ formæ (ita loqui liceat) positio & habitus seu facultatis permanentis privatio: haut aliter ac quæri solet an aliquis sit injustus, impius, blasphemus, apostata, Iudæus, Epicureus &c. Non agitur ex. gr. de unâ altera transeunte & volaticâ cogitatione qua quis de Christo non assentitur firmiter huic veritati *Christus est ὁμοούσιος cum patre Deus*: ut inde dicatur hæreticus interior, mentalis, & speculativus, qui certo persuasus sit, Christum non esse ὁμοούσιον. VI. Aliud est actualiter abesse aliquo tempore, hoc est non elici actuales cognitiones istius enunciati, *Est Deus*: seu non adesse ejus cogitationem, aut certum assensum: & aliud adesse insuper contrarium assensum actualem, & quidem certum, absque intellectus recalcitratione, absque obluctatione dictaminis conscientiæ, absque formidine partis oppositæ: quotiescunque scil. aut admirandi opera & judicia Dei in oculos quotidie incurrentia, aut aliorum admonitiones & convictiones occasionem dant de Deo cogitandi. Illud si fieri concedant autores, istud tamen minimè concederent. Quidquid enim apud illos occurrit de suffocatione, obliteratione, obtuscatione luminis & theologiæ naturalis ad tempus aliquod in paroxysmo scil. furoris & impietatis suæ: quidquid de conscientiæ cauterizatione, de stupore, de lethargo, de ἀναισθησία; illud neutiquam referendum 1. *ad* totalem Theologiæ naturalis exstirpationem & abolitionem. 2. *nec ad* assensus & persuasionis contrariæ certitudinem quâ mens ipsorum informata & actuosa esset, 3. *immo* ne quidem ad stuporis, eclipseos, soporis & cessationis istius æquabilem absque offensione & interturbatione processum, aut longam continuationem, quotiescunque occasiones ingruunt sopitam conscientiam suscitaudi & vellicandi. Sic *Tilenus*, aliique à nobis *cit.* Quibus adde *Calvinum lib.* 1. *Institut. c.* 4. *sect.* 3. Ex Recentioribus *VVeemsius à lathoquar* non inconcinnâ similitudine exprimit dilucidorum & turbulentorum intervallorum vicissitudines. Sicuti, inquit, literæ succo cœparum scriptæ non videntur nec leguntur, sed ad motæ ad ignem leguntur, sic &c. *In Tract. de quatuor filiis degeneribus, sect.* 1. *de Atheis cap.* 1. legantur quæso ipsi autores à nobis citat. & quicunque contra Atheos probant esse Deum. Non enim fert ratio

tio Theſium ut in re tam manifeſtâ omnium Theologorum & Philoſophorum verba ubivis obvia deſcribamus. Sed ut mens ſextæ hujus noſtræ diſtinctionis melius percipatur, Actualis ἀγνωσία Dei poteſt triplicitèr ſpectari, negativè, privativè, contrariè. *Negativa* ſeu contradictoria eſt, cum quis actu non cogitat de illâ enuntiatione. *Eſt Deus*; & conſequenter aſſenſum veritatis iſtius non elicit, aut in ſe ſentit. Qualis eſt in infantibus, etiam adultis, cum abſque culpâ ſuâ alii utili aut neceſſariæ cogitationi mens eorum intenta eſt. *Privativa* & culpabilis eſt duplex. *Una* cum quis adultus plerumque, aut admodum frequenter, aut continuo aliquo tempore non cogitat de iſtâ propoſitione, *Eſt Deus*, idque negligentiâ aut malitiâ ſuâ; & conſequenter ingenium & memoriam non exercet, nec inſiti ſeminis per oblatas & quæſitas quaſque occaſiones germinationem & incrementum procurat. *Altera*, cum ſubinde cogitat & recordatur iſtam propoſitionem, non tamen ſemper ad cogitationem ejuſdem, firmum aſſenſum elicit: & conſequenter aſſenſuum actibus multiplicatis, habitum Theologiæ naturalis non confirmat. *Contraria* conſideratur dupliciter vel exterius vel interius. *Exterior*, eſt cum quis verbis directè & apertè negat principii iſtius veritatem: *Eſt Deus*. *Interior* rurſum dupliciter ſpectari poteſt; *Una* eſt ut inquiſitio, ſeu actus intellectus inquirens & cogitatio informis: *Altera* eſt ut cogitatio formata, & perfecta intellectio per certitudinem viſionis. *Illa* eſt actus intellectus deliberantis, & conſequenter formabilis tanquam motus, via, & tendentia ad terminum; Iſta eſt terminus ſeu res motu facta, intellectio formata, & firmus aſſenſus. Ad contrariam Dei ἀγνωσίαν refer conatum eorum qui volentes ſcientes omnium rerum, concluſionum, principiorum, cognitionem & aſſenſum abnegant & abjiciunt atque adeo univerſale mentis ſuæ vacuum affectant, ut hac ratione ad veram ſcientiam perveniant. VII. Aliud eſt voluntas, ſtudium, lucta, conatus formaliter & firmiter aſſentiendi; aliud effectus formatæ conſiderationis & firmi aſſenſus. Prius autores concedunt, & nos cum illis; poſterius minimè propter rationes ſupra allatas. Ne quis autem putet videri nonnullos & hoc cõcedere, aut ſaltem in medio relinquere, cum dicunt, ſi monſtrum unum atque alterum tale exſtiterit, non poſſe illud toti naturæ & ſpeciei humanę præjudicare; notandum illos de exteriori negatione & quidem contra internum ſenſum & naturale conſcientię dictamen, tantum loqui; non verò de interiori certitudine aut perſuaſione: ut cuivis verba eorum inſpicienti ilico patebit. Quod ad pauca illa monſtra externè negantia, dicimus, ſi nomina eorum prodantur, & vita ac mores diligenter examinentur, facile quid commonſtrari poſſe, unde conſtaret illos ab internis ſtimu-

ſtimulis & teſtimoniis non fuiſſe omnino immunes, quidquid externè ſimularent; ut quidem vanè ambitioſum & mendaciſſimum animal eſt homo. In Caligulâ id ſupra probatum eſt. De Iul. Cæſare Vanino (qui alioquin ſupra omnes alios univerſale axioma noſtrum videretur configere) reſponderi poteſt, eum primum vinculis commiſſum timore, tergiverſatione & Theologię ſimulatione non obſcurè prodidiſſe, non fuiſſe ſe ſine ſtimulis, & recalcitratione propriæ mētis, certò perſuaſum ac ſecurè ἄπιστον. Si quis objiciat, eum amore & ſtudio conſervandę vitæ, externè tantum ſimulaſſe ſenſum numinis, intus autem revera non fuiſſe ſimulatum: facile mihi erit regerere, cum etiam ut honori prætenſæ & affectatæ inſolubilis ſubtilitatis, & fortitudinis ac conſtantiæ apud ſocios ſuperſtites (cum quibus ille fœdus inierat) totamque Atheorum, Libertinorum & Scepticorum poſteritatem ſaltem conſuleret, externè tantum ſimulaſſe quaſi intus nihil ſ γνωσῦ, aut aliter, ac locutus eſſet, non ſentiret. Dici enim non poteſt quam profunda ſit vanitas, ambitio, & deceptio cordis humani. Potuit & hæc illi cauſa fuiſſe continuandi Atheas dubitationes & diſputationes; quia forte putavit propter miſerandum illum ſtatum, dilatum fore ſupplicium ſuum, cui ſecundum leges ſe obnoxium videbat. Quidquid ſit unius mendaciſſimi & deſperatiſſimi hominis, qui in hâc tragœdiâ jam ſæpe ſeſellerat, furibundus conatus non debet hic facere teſtimonium ſufficiens, unde λίαν μίγα hoc ἄιτημα in præjudicium naturæ humanæ exſtruatur, & una difflentur omnes rationes à nobis allatæ cum univerſali aliorum hominum experientiâ. Alterum exemplum, quod ſupra omnia videretur aliquo modo aſſertionem noſtram in dubium vocare, obſervavi apud *Henricum Stephanum* in tract. gallico tit. *l'Introduction aut traité preparatif à l'Apologie pour Herodote cap.* 14. *pag.* 105. Vbi refert nobilem quendam Italum in civili bello Gallico ſclopo trajectum ſe Regi commendaſſe (pro eo quod alii moribundi Deo ſe commendant) & voluiſſe ut illi dicerent, ipſum jacturam facere fidelis miniſtri. Eundem ſæpe in vitâ familiaribus ſuis confeſſum, deſiderare quidem ſe ut juxta cum aliis in Deum crederet, ſed non poſſe. Inſuper oblectaſſe ſe blaſphemiis contra Deum & hiſtorias ſcripturæ datâ occaſione eructandis. Quorum exempla refert iſta duo. Vnum eſt; Deum iniquè egiſſe quod genus humanum propter morſellum pomi condemnationi ſubjeciſſet. Alterum; nihil ſe didiciſſe in novo Teſtamento, niſi hoc unum, quod Ioſephus eſſet magna beſtia, qui nullâ zelotypiâ laboraret &c. Sed totam hanc hiſtoriam, ſi propius intueamur, ne jota in eâ inveniemus, quod ſubvertat theſin noſtram. Fuit hic homo Atheus ſecundi generis, ſeu Libertinus; ad hæc Atheus practicus, ut & Epicureus; qui

ut in

ut in Deum non credebat in vitâ,ſic in morte ad eum accedere nec auſus nec potuit; Non quæſivit ergo eum in agone ; quia forte ſtupor & lethargus nondum excuſſus fuit ; & in ultimo articulo ſi aliquatenus excuteretur,defuit uſus ſermonis,quo internos ſtimulos aliis referret; aut hypocriſis & profunda ac deſperata ambitio docuit eum vulnus hoc tegere. De Italo illo cujus moribundi horrendum epiphonema ex *Sabellico*,*Iovio*, & *Ioh.Baptiſtâ dial.*2.refert *Merſennus p.* 674. *Chi piu puo,piu tiri* , qui plus poteſt plus trahat, hoc eſt, qui fortior eſt ad ſe trahat ; quo ſe dæmoni aut Deo commendabat: de illo, inquam,dicendum , illum blaſphemiis & furiosâ deſperatione turgidum hæc eructaſſe;inſtar plurium blaſphemorum cum blaſphemiis animam ſuam eructantium (de quibus alibi) & Iuliani Apoſtatæ : *Viciſti ô Galilæe* ; quem tamen ideo non dicemus in vitâ & in morte certò perſuaſum fuiſſe,nullum eſſe Deum. Exemplum Selii apud Martialem lib. 4. epigramm. 16. *Nullos eſſe Deos, inane cælum &c.* , ſi quis proferat, eâdem cum diſtinctione reſpondendum. *Bellarminus in tract. de morte*, meminit cujuſdam Athei : ut & *Samuel VVard in Concione ad Iohann.* 13. fæminæ cujuſdam in Angliâ , ſed ad ſaniorem mentem reductæ. Sed eadem diſtinctio adhibenda. Par ratio eſt exempli Diagoræ , quem *Theodoret. lib. 6.de curatione gr. aff.* aliique nonnulli videntur facere craſſum & directum atheum. Concludimus ergo nullos dari Atheos ſpeculativos propriè dictos , qui ſcil. certo perſuaſi ſint non eſſe Deum 1. nec quod ad ἀγνωσίαν τοῦ θεοῦ aut ἀθεότητα habitualem ſeu conſuetam , eamque aut negativam,aut privativam, aut contrariam; quod ſolum ſufficit aſſertioni noſtræ firmandæ. 2.Nec etiam quod ad actualem ἀγνωσίαν & ἀθεότητα (quod ex abundanti addo) ſi non merè privativam, ſaltem contrariã interiorem,per firmatam ſcil. cogitationem,& aſſenſus certitudinem.

Reſtat nunc objectiones Remonſtranticas ſummatim exhibeamus , & notis illuſtremus. 1. Quia ipſe concedo multos eſſe ſpeculativè atheos indirectè ; qui animæ immortalitatem oppugnant , qui non credunt Deum eſſe juſtum, aut gubernatorem mundi , qui plures Deos ſtatuunt. Atqui illi omnes conſcientiâ teſte ſciunt ſe directè Atheos eſſe , „nec conſequentiam illam negabunt. Rationem hanc addit *pag.* 183. „Quid enim Deus ſignificat apud omnes homines, niſi naturam aliquam „ſublimem, quam oporteat homines ut judicem colere? Qui talem na„turam eſſe negat, is ſolus, is, inquam , & nemo alius directè Deum ne„gat, & Deum negare ſe ſcit : nam is ſolus attendit quid vocabulum Dei „ſibi velit. Primam rerum cauſam agnoſcere non ſatis eſt , ut quis di„catur Deum fateri &c. *Reſp.*Si inter directè & indirectè ſeu per conſequentiam aliquid affirmare aut negare,& inter quæſtionem quis aut qualis ſit Deus,nulla ſit diſtinctio, ut quidem tenebrio hic à Remonſtranticis 2.

hypothesibus longè recedens (*in Apolog. cap.* 1. *fol.* 25.) contendit; utique respondeat ad ista. Sociniani negant præscientiam Dei; statuunt duos Deos; negant verum & æternum Deum (Spiritum Sanct. scil.) esse substantiam aut personam, sed faciunt ex illo accidens aliquod; nolunt adorare verum & æternum Deum (spir. sanct. scil.) ergo sunt Athei speculativè, qui certo persuasi sunt non esse Deum. Si enim *ex animo sentiunt* Deum non præscire futurâ, *cum sint* Philosophi & Theologi, *quis sibi persuadere poterit eos tam stupidos esse, ut non agnoscant se per consequentiam Deum negare*: ut verbis ipsius *p.* 176. hunc nodum nectam. Ex Socinianorum & Vorstii Atheismis de quantitate & finitate, compositione, mutabilitate Dei &c. à Becano & Eglisemmio illi per solidas consequentias (judicio totius Christianismi) impactis, simile judicium eliciat, si placet, & conferat cum *Apologiâ loco cit.*, Et *Vorstij scriptis Apologeticis*: ut videant lectores quomodo more sceptico & Sociniano hic saltem adversario suo obstrepat, ne scilicet ita liquido advertant imperitiores, ipsum ad temeritatis, ἀ παιδευσίας, & vanæ contentionis non obscuram confessionem adactum. De David-Ioristarum Atheismis, quos Antagonistæ ipsorum per consequentiam ipsis impingunt, idem concludat tenebrio · & de Sceptico-Libertinorum Atheismo secundi generis & de similibus simile esto judicium. Illos ubi in eodem genere & ordine Atheorum deprehenderit; subjungat consilium de Syncretismo cum Socinianis & David-Ioristis ineundo, quem se hactenus non posse repudiare, satis ostendit *cap.* 17. *p.* 144. Addimus, Reformatos doctores cum sectatoribus suis, qui controversias illas intelligunt, per consequentiam Remonstranticam, & quidem solidissimam ipsorum judicio, esse Manichæis, Turcis, Atheis affines; quippe qui pertinaciter teneant & defendant illa dogmata, unde sequatur, Deum esse autorem peccati, simulatorem, injustum, tyrannum &c. hoc est, Deum non esse Deum. Iam conclude, eos directè tollere Deum, atque adeo speculativè ac directê esse Atheos, qui certo persuasi sunt non esse Deum. Videt jam quam telam ex merâ & ambitiosâ contentione ad ignorantiæ & temeritatis suæ palliationem sibi texuerit: eam retexat, si potest, sed convenienter hypothesibus propriis, & sociorum in *Apologiâ, Vedelio Rhapsodo, Responso ad Professores Leidenses*, Den Rechten Remonstrantschen Theologant / & farragini apologiarum Vorstianarum &c. nominatim *apologet. Exeges. cap.* 1. 11. Est con-
„tra sacram scripturam. An non impiâ malorum vita colligit Propheta
„(*Ps.* 14. 1.) &c. Non est Deus. Quo jure ita colligit nisi præsupponat
„fieri posse, ut eo stultitiæ homines prolabantur. In postremo infami
„scripto hanc defensionem addit. Sensus est, Prophetam absurde statue-
„re ad

„re ad impiorum quorundam deteſtationem, quod dicant in corde ſuo, „Non eſt Deus, ſi nos rectè ſtatuimus, ipſos ne quidem poſſe id in corde ſuo dicere. Addit ibidem, me argumentum hoc diſſimulare, & ſenſum ei affingere, quem pro ſuo non agnoſcit; & citat in margine *paginam libelli mei* 182. *Reſp.* 1. Argumentum hoc non diſſimulavi, ſed ſolutionem ejus ibidem indicavi: non poſſe ſcil. locum illum *Pſ.* 14. 1. ut nec *Epheſ* 2,12. intelligi de Atheis directis & ſpeculativis, qui certo perſuaſi ſint &c. nec ullum interpretem (excepto tenebrione noſtro, cum Socinianis) ſic loca illa accipere: ſequeretur enim alioquin, cum loquantur univerſaliter: de omnibus impiè viventibus toto illo pſalmo deſcriptis coll.cum *Pſ.*94.& *Rom.* 3. & de omnibus Gentilibus *Epheſ.*2. deſcriptis, omnes illos fuiſſe tales Atheos ſpeculativos & directos; quod abſurdum eſt; & in eum finem digitum intendi ad commentatores, nominatim ad *Corn. à Lapide in Roman.* 3. *p.* 55. & ad autores paulo ante citatos, *VVilletum in Rom.*2. 14. *Arminium*, *Tilenum &c.* Sic ego tum perſtringebam hoc argumentum, minimè illud diſſimulans. Ipſe etiam ſibi contradicens teſtatur me non diſſimulaſſe, quia addit, *affingere me ei ſenſum, quem pro ſuo non agnoſcat.* Hic oppoſitum in appoſito, dicerent logicorum filii: Sed quia nonnulli inſtar raſæ aut potius malè conſcribillatę tabulæ, veram ac ſolidam ſapientiam nec didicerunt, nec etiamnum doceri volunt aut poſſunt, quamvis quis iis manuductionem præſtet: repetamus ergo reſponſum, & ſolutiones autorum ad quos digitum intendimus. 2. *Dicimus* Atheos innui *Pſalm.* 14. indirectos, non directos, & practicos non ſpeculativos; innui illic atheos dicentes,quærentes & hoc agentes ut quietè credere poſſint non eſſe Deum; non verò tales qui hoc aſſecuti ſint, ſaltem non innui eos, qui certo perſuaſi ſint, non eſſe Deum. Sic commentatores textus illos accipiunt. Vide *Lorinum*, apud quem complures alii citantur. *Genebrardus*, *Ianſenius*, *Muis &c.* exponunt de indirectis Atheis qui negant Dei providentiam, & juſtitiam vindicantem mala, præmiantem bona. Et ſic paraphraſis Chaldaica: *non eſt poteſtas Dei in terra,* In hunc finem urgent autores citati, vocem אלהי"ם (non יהוה") hic adhiberi, quæ notat Deum ut gubernatorem & judicem. *R. Sel.Iarchi* exponit de Nebucadnezare, alii de Sanheribo, aut ſimilibus eccleſiæ perſecutoribus. *R.Sel.*ſequitur *Lyranus*, qui addit: Eum non negaſſe omnem Deum, ſed Deum Iſraelis. Merſennus, de Atheis directis, qui conatu tales ſunt p.246. *Addas his nonnullos fuiſſe adeo impios, ut conati ſint perſuadere ſibi, Deum non eſſe, & quamvis hoc perficere non potuerint reclamante animo & obluctante conſcientiâ, tamen ſcriptura de illis pronuntiat juxta eorum conatus; & ſic ait Deum illos non cognoviſſe. Auguſtinus, Cajetanus, Salmero, Toletus,*

Digitized by Google

A Lapide in Rom. 3. exponunt & probant ex circumstantiis textus accipiendum esse de vita impia, seu atheismo practico, qui est status corruptionis omnibus hominibus communis, quamdiu gratiâ Dei non illuminantur. Illi enim ita vivunt, & eo tandem deveniunt, ut vel *explicitè vel implicitè dicant non est Deus*, sunt verba Corn. à Lapide. Qui tamen admittit expositionem Salmeronis: *Omnis insipiens, hoc est, impius & peccator, hoc ipso quo peccat, in corde suo implicitè & virtualiter dicit*, Non est Deus: *quia ita liberè & impudenter in Deum peccat, ac si Deus peccatum ejus non videret, sed punire non posset aut vellet &c. atque huic expositioni favet, quod ita explicare se videatur Psaltes v.* 2. Et sic ferè *Lorinus comment. in Psalm.* 14. Porro distinctionem inter Atheismum practicum, & speculativum, ex iis quæ de errore practico & speculativo philosophantur Remonstrantes *in præf. Apologiæ p.* 8. analogicè colligat; & inde explicet illud suum *p.* 182. *Nam practicè impium esse, ex eo quod speculativæ impietati indulgeatur, proficiscitur*: de quo problem. 3. sequenti tribus verbis. 3. *Ad locum Ephes.* 2. respondimus in *Thersite nostro pag.* 183. *ex notis Camerarii.* Quod si illæ ad manum non sint, consulant *notas Bezæ*; ne huc omnia transcribamus. 4. *Nunquam* calumniam illam probabit anonymus, quâ nos aspergit, quasi statuerem, *Impios non posse in corde suo dicere, non est Deus.* Contrarium statuo. Vide quomodo cogitationem deliberantem & informem, à cogitatione formata, hoc est verbo mentis (*Thomas* 22. *qu.* 2. *art.* 1.) & ab intellectione seu visione ejus verbi certa, ac firmo assensu supra di-
„stinxerim. 111. Qui scis nullos esse tales Atheos, cum nemo sciat
„quid in homine, sive in aliis hominibus sit, nisi spiritus hominis, qui
„in ipso est. *Resp.* Ineptam hanc objectionem *in Thersite nostro* refutavimus dicendo, scripturam, & universalem experientiam, ac rationes inde deductas nobis hic suffragati. Sed *excipit* 1. *hic agi* de liberis hominum cogitationibus, quas novit solus Deus: philosophos autem disputare de facultatibus humanæ naturæ, quas demonstrent ex argumentis earum rerum, de quibus controversia nulla sit. *Resp.* Quid si homo aliquis protestaretur se nihil scire, nihil intelligere, immo docilitatem nullam in se habere; se principii istius, *Nihil potest simul esse & non esse*, veritatem non percipere; se nullum unquam intelligere discursum in actu signato aut exercito; se nullam habere legem naturæ, nec conscientiam accusantem aut excusantem; nullum in se esse voluntatis motum, nullam boni ab intellectu propositi electionem aut mali fugam & similia; an non de actionibus illis liberis judicaret philosophus, & monstro illi Sceptico mendaciter & contra interiorem sensum suum protestanti, universalem experientiam, rationem, scripturam opponeret? Præterea esse actiones

aut

aut paſſiones quaſdam in intellectu & voluntate,quæ in *humanæ cogitationis penetralibus abſconduntur* (ut ipſe loquitur) quæ tamen non ſint liberæ, à philoſophis doceri poteſt, & à *Thoma* 1.2.*quæſt*.10.*art*.1. & 2. Nobis non vacat elementa artium & ſcientiarum ad quæſtiones quaſque Theologicas inculcare. 2.*Exc*.Ad inſtantiam meam,quod Remonſtrantes pronuntiarent,noſtros omnes ex fide ſuâ de prædeſtinatione & perſeverantiâ nihil aliud concludere poſſe,quam deſperationem aut ſecuritatem,cum tamen non noverint quid ſit in corde cujuſque reformati : ſic excipit; *Reſp*. „nos concludere non quid in ipſorum animo ſit, ſed quid ex ipſa doctri„na ſequatur,ſi conſequenter loqui velint. *Reſp*. Cum omnes & ſinguli reformati qui doctrinam illam ſic intelligunt, & ſic credunt, certoque perſuaſi ſunt, ſic eam ſe habere & non aliter ; proteſtentur ſe nec poſſe velle nec velle poſſe inde aut theoreticè aut practicè ſentire ullam ſecuritatem aut deſperationem, ſed potius omnia contraria, ſi conſequenter loqui velint, & conformiter interiori ſenſui & conſcientiæ ſuæ: Remonſtrantes tamen omnibus & ſingulis opponunt univerſale illud axioma : Fides, ſenſus, & applicatio talis prædeſtinationis & perſeverantiæ nihil aliud in te producit aut producere poteſt, quam deſperationem &c. 3. *Exc*. Ad inſtantiam meam, *Objice & Theologis, qui de reſipiſcentia, fidei* &c. *actibus, de anatomia conſcientiæ &c. accurate differunt, & tamen nullius hominis conſcientiam unquam viderunt præter ſuam* : Sic excipit; „Si Theologi pœnitentiam, fidem, & ſpem & reliqua illa pronuntiarent „(quod ego facio de Atheiſmo)omnibus aut nullis ineſſe,diceret eos pa„ri temeritate peccare. *Reſp*. Dic ergo temeritate eos peccare, qui ex ſcripturis *Galat*. 5. *Iacob*. 2. & univerſali experientia ſtatuunt in nullius unquam hominis corde fuiſſe fidem vivam & ſalvificam, quæ caritate deſtitueretur. Quidquid carnales & σαρκικοὶ credentes à Therſite edocti contra proteſtẽtur.*Temere ſumitis vobis ea ſcire,quæ ſolus Deus homini conſcius novit*. Neminem fidelem, qui vivum gratiæ deſiderium, & dolorem ſecundum Deum ſuper peccatis ſuis ſentiret ut & ſtudium bonorum operum eſſe in ſtatu deſperationis, aut revera deſperare (ex *Math*.5. 3. 4. 6. *Pſalm*. 51. 19. 2 *Corinth*. 7. 10. 11. *Rom*. 6. 6. 8. 14.) quamvis in media lucta cum deſperatione, & in paroxyſmo tentationis Satanicæ ipſe exclamaret, ſe deſperare. 4. *Exc*. Ad inſtantiam meam; *Objice & tibi, qui omnem meam pietatem eſſe hypocriſin peremptorie judicas, & „tamen non noviſti quid ſit in corde meo* &c. ſic excipit; Poſſunt multa „deprehendi & reprehendi ſimulata, quamvis de eo quod in alieno „animo latet abſconditum nihil temerè pronuntiemus. Addit præterea:ſe omnem pietatem meam hypocriſeos non damnaſſe &c.nec omnes à

Digitized by Google

ſe ſtatui diabolicos, quorum aliqua redarguitur hypocriſis &c. *Reſp. Fieri* potuit ut conſcientia, aut humanus ſaltem pudor eum hic monuerit. Quænam alioquin & quanta temere effutiiſſet, oſtendit ſatis *Therſites noſter* collatus cum ipſius *Accurato Examine p.* 36. 60. 62. Quomodo de cordis mei cogitatione & intentione temerè judicârit, oſtendi in noſtro *Therſite Heautontimor. ſect.* 3. *cap.* 4. & *cap.* 2. *p.* 262. 263. Quid ſit de injuſtâ exaggeratione meâ, quâ ex dictis ejus hanc conſequentiam necto; Me ergo judicari ab illo, quod ſim cum diabolo, & non cum Chriſto &c. videat cui vacat *Therſit. ſect.* 2. *c.* 7. *p.* 205. ubi refuto hanc adverſarii aſſertionem: *Fidelis ſi peccatum facit, in præſenti quatenus facit, ac dum facit ex diabolo dicitur eſſe* &c. *à ſalute aberravit, à Deo ad diabolum defecit* &c. Quam in poſtremo ſcripto etiamnum tueri, aut potius miſeris ſubterfugiis involvere & lenire conatur *c.* 32. Sed mittamus hæc, & alteri occaſioni reſervemus. Sufficerit exceptioni huic reponere: Me quidquid profitear, his aut illis animi mei cogitationibus, motivis, rectis & ſimplicibus intentionibus actum & coactum, talem veritatem & cauſam Dei profiteri, propagare, defendere &c. non definit tamen de intentione meâ interiori, de pietate, devotione erga cauſam ac cultum Dei ſecus judicare: nec tamen ſcit quid ſit in homine. Videat ergo quomodo dictum apoſtoli huic negotio non ſit applicandum. Sed faciet huc ſolutio ſequentis argumenti. „IV. Multi omnia ea dixerunt & fecerunt, quibus ſe ſpeculativè Atheos „demonſtrare poſſent. Addit in poſtremo ſcripto ad defenſionem hu„jus argumenti: Nam quî poſſimus in cognitionem ejus venire, quod in animis latet, niſi per dicta ac facta. *Reſp.* Facta, probant Atheiſmum practicum, quem concedimus; de quo ſupra. Ad dicta reſpondent Antagoniſtæ Atheiſmi, ſi inter homines aliquando tale monſtrum inveniatur, quod præfractè neget Deum, facere hoc contra interiorem ſenſum, & conſcientiæ dictamen; quod antea ipſo actu ſenſit, aut poſt paroxyſmum & lethargum impietatis denuo ſentiet, velit nolit. Itaque ex teſtimonio impiiſſimi & mendaciſſimi hominis unius atque alterius minime tamen perpetuo aut conſtanti, non poſſe extrui axioma, contra communem Theologiam & Philoſophiam, ſcriptura, rationibus, & experientia univerſali & exinde conſtanti teſtimonio ſingulorum hominum Gentilium, Iudæorum, Chriſtianorum, doctorum, indoctorum, proborum, improborum ſuffultam. Cor hominis perverſum eſt *Ier.* 17. & ſeducit homo proprium cor *Iac.* 1. quidni homines decipiat hypocritica & mendaci perſuaſionis ac certitudinis internæ oſtentatione & jactatione, dicendo; ſe nihil quacunque occaſione unquam ſenſiſſe aut credidiſſe de Deo, aut nihil jam amplius ſentire, credere, immo de oppoſita parte ne quidem aliquate-

quatenus dubitare. Non credo. Ratio eſt, quia οὐκ ἔστι ἀναγκαῖον ἅ τις λέγει, ταῦτα καὶ ὑπολαμβάνειν, teſte philoſopho *lib.* 3. *Metaphyſic. cap.* 3. At adverſarius noſter credit furioſo & mendaciſſimo Atheo; qui alias nihil fere credit, qui myriadibus fidelium animarum, de ſuo ſenſu & praxi interiori circa corruptionem ſuam & omnimodam gratiam Dei, qui omnibus Chriſtianis de ſenſu & praxi circa doctrinam de Trinitate, Chriſti perſona, & ſatisfactione fidem non adhibet, ut hodiernos Pelagianos & „Socinianos faciat ipſis longè pientiores. v. Temeritatem tuam plane „teſtatam facis contra univerſalem omnium gentium, religionum, æta„tum (ut tuo verbo utar) experientiam, addam etiam, quod gravius eſt, „contra ſcripturam. An non enim ex impia malorum vita colligit pro„pheta, ſtultum, cum animo ſuo ſic ſtatuere &c. *Reſp.* probat eſſe Atheos ſic eſt; indirectos & practicos: ſed non iſtius generis & formæ, quales Sociniani fingunt, qui aut plane notitia Dei deſtituti ſint, aut ſpeculativè & certo perſuaſi, non eſſe Deum. Et ſic omnibus voluptuariis Deus venter eſt, & avaris theſaurus *Philipp.* 3. *Coloſſ.* 3. Quos tamen omnes non credimus ſpeculativè & certò perſuaſos &c. Opponebas etiam in *Therſit. Heautontim. p.* 180. 182. univerſalem experientiam, unde neceſſe eſt, cum audimus multos eſſe Atheos, accuratè diſtingui & explicari Atheiſmum. Adverſarius videns ſe in anguſtias redactum; & univerſalem experientiam ac *Pſalmum* 14. fruſtra pro Atheiſmo hoc controverſo allegari, cum tantum doceant omnium eruditorum & accuratè hæc penſitantium judicio, multos eſſe Atheos, quorum genera ipſi iſtic explicueramus: mirabili verborum ſuorum interpretatione, ἀναιδείᾳ & „temeritati ſuæ epithema quærit in poſtremo ſcripto: Quid ego per u„niverſalem experientiam mihi voluerim, non videtur intellexiſſe: hoc „volui, quod ubique & ſemper inventi ſunt, qui vererentur Atheos eſſe „tales etiam qui ſibi perſuaderent, nullum eſſe numen. *Reſp.* judicet lector de gloſſa. Nos cum poſt omnes Antagoniſtas Atheiſmi, univerſalem experientiam allegamus, poſtulatur ut probemus de ſingulis (quorum corda ſcil. non novimus) hoc quod dicimus: nullum ſcil. inter Epheſios (& ſic inter reliquos Gentiles) ſpeculativè Atheum unquam fuiſſe *p.* 181. Conſulantur philoſophi de Inductione, Experientia. Et hic noſter univerſalem experientiam adverſus me inclamat; quæ tamen non progreditur ultra quoſdam, qui metuerint, aut putarint cum noſtro anonymo Remonſtrantico, eſſe *fortaſſe* (hanc enim limitationem ſemel atque iterum exſertè addit) ſpeculativè Atheos certò perſuaſos &c. Et hæc ſcil. univerſalis experientia. Sed quomodo experientiam hanc me„tus ſeu dubitationis quorundam; An non ſint Athei ſpeculativi, pro-

bat. 2.

„bat. 1. *Quia* Theologi laboriosè contra Atheos probant esse Deum, „non tantum ut linguas eorum coërceant, sed magis ut animas tum ip„sorum, tum & aliorum adversus eorum ratiunculas erudiant. *Resp.* Et probant philosophi quocunque modo possunt primo prima universalia principia theoretica, ut & practica supra recensita; unde tamen non sequitur aliquem speculativè ἄναρχον esse qui certo persuasus sit de parte oppositâ. *Deinde* rationes adferuntur, ut homines, à partis oppositæ certo assensu non tantum, sed etiam tum ab exteriori assertione aut disputatione, tum ab interiori tentatione, dubitatione, opinione, voluntate „& studio avertamus. 2. *Quia Erasmus in paraphrasi Math.* 6. § 1. dicit Eth„nicos aut Deum esse non credere, aut non credere eos curam agere „mortalium. *Resp.* Nec Erasmus, nec ullus mortalium, nec tu ipse credis, Ethnicos fuisse tales Atheos; de quibus hic quæritur. Contrarium probant Scriptores antiqui contra Gentiles, & ex recentioribus *Eugubinus libr. de Perenni Philosophiâ*; & *Plessæus de Veritate religionis Christianæ*. Et Nemo melius hoc potuit scire quam Erasmus, qui Ethnicorum libris pervolvendis maximam ætatis partem insumserat. Nihil aliud voluit, quam eos verum Deum non cognovisse, juxta 1 *Thess.* 4. aut cognitione efficaci ad praxin fiduciæ (de quâ *l. c. Math.* 6.) non cognovisse. Quâ ratione „generaliter dicuntur ἄθεοι *Ephes.* 2. 3. *Quia Acontius Stratagem. Satanæ lib.* „1. hoc affirmat. *Resp.* Sit ita; quid tum? Et tu affirmas, & Sociniani tecum; quorum autoritas hic non admittitur: Qui contra eos ex professo disputo. Quam longè autem abfuerit Acontius ab occulto Socinismo, aut saltem syncretismo cum eo, disci potest, quod Sabellianorum hæresin præcisè excludat, Photinianorum vero minimè, immo eos symbolo suo (*libr.* 7. *p.* 341.) non obscurè includat: de quo alibi monuimus. 4. „*Quia* ipsa Athei appellatio & vocis proprietas, planum facit, quæ fuerit „sententia veterum. *Resp.* Iam diximus Atheum significare, eum qui modo negat Deum sive speculativè sive practicè, sive indirectè, sive directè: sicut hæreticus, notat eum qui negat articulos aut articulum fidei. Sed hoc nihil ad internam mentis certitudinem & persuasionem, ad exstirpationem Theologiæ naturalis. *Calvinus ad Ephes.* 2. 12. ab adversa„rio citatus nihil habet pro ipsius sententiâ. Lector quæso eum consu„lat. VI. Quid? an fieri non potest ut aliquando impii in eo errore ver„sentur, ut &c. *Resp.* respondi in *Thersite*: Ad quod in postremo scripto nihil reponit, quod examen aut notam requirat aut mereatur: nisi quod recoquit, dubitationem, fluctuationem ac disceptationem ad tempus à me concedi? quo putat rem confectam esse. Sed minime hoc sequitur, ut di„stinctiones supra præmissę ostendunt. VII. Si Deus ex sententia nostrâ homi-

„homines nonnullos dat in reprobum ſenſum, cur non poſſit eos hoc „ipſo peccato indurare ut conſcientiam plane cauterizatam habeant, nec „amplius credant Deum eſſe. *Reſponderam*, à poſſe ad eſſe non valet con„ſequentia. *Replicat* ille in poſtremo ſcripto : Ineptitiſſimè ; argumentor „enim non à poſſe ad eſſe, ſed ab eſſe ad poſſe, hoc modo: Qui homines „in reprobum ſenſum dat ob antecedentia peccata, is etiam poteſt hoc „ipſo reprobo ſenſu aliquando homines indurare &c. *Reſp.* Acutè ſane. Quaſi Rhetoricus tuus proſyllogiſmus & ſyllogiſmus, ſi logicè abſque crypſibus & enthymematis plenâ formâ proponantur non debeant eſſe tales : Si poſſunt eſſe aliqui Athei qui non credant &c. Ergo aliqui Athei ſunt. Sed poſſunt eſſe, Ergo. Vides jam cõcluſionem tuam directè opponi meæ, quæ ſic ſe habet : *Speculativè nulli ſunt Athei, qui certo perſuaſi ſint non eſſe Deum.* Hæc ergo major negatur, & tota hæc argumentatio præſcinditur; à poſſe enim ad eſſe non valet conſequentia. Quod ſi dicis, ego hoc ſyllogiſmo, & concluſione contentus ſum, prout eam nunc in formâ expreſſi. *Reſp.* 1. jam concluſionem illam rejicio, quia committitur fallacia ἀγνοίας τοῦ ἐλέγχου, & mutantur termini in faciendâ oppoſitione. Hic poſſem ſubſiſtere. 2. Sed condonato illi hoc elencho, cujus habitum pravâ conſuetudine videtur ſibi contraxiſſe, ex abundanti detegamus & alias ipſius ineptias. Syllogiſmi tui, qui ad prioris ſyllogiſmi à me expreſſi minorem probandam faceret, major *Negatur.* Tu eam proba, & rationem adfer conſequentiæ. Hic tacet ; & more ſolito probationem mihi imponit: *Redde mihi ſolidã rationem* &c. Hoc ſcil. *accuratum examen*, hæc refutatio mearum Theſium. Sed opponamus illi geminum: Cum doceatis, Deum homines dementare (ſic enim *Therſites in examine*; quod in poſtremo ſcripto *c.* 58. excogitato commento miſerè incruſtare voluit) redde mihi ſolidam rationem, cur non poſſit hoc ipſo illos facultate intellectivâ privare? Dices, quia hoc implicat contradictionem, ut manens homo ſit abſq; ratione. Idem & ego dico : implicat & repugnat juſtitiæ & juri divino, legi creationis, & naturæ rationali ut homo non ſit ſublex Deo (Confer *diſp. de Iure & juſtitiâ Dei*) ut nulla ſit in illo lex æterna, nulla ſyntereſis, nulla conſcientia, ut nullo vel tenui filo à Deo ſupremo domino dependeat, ut quibuſcunque machinis & convictionibus adhibitis abſque omni ſenſu numinis, abſq; omni metu judicii & judicis ſuaviter acquieſcat in illâ certâ perſuaſione ſuâ, *non eſt Deus*; & ſic in formâ ſit Atheus directè ſpeculativus. Ratio hujus rationis eſt, quia ne quidem diaboli, aut damnati in inferno ad eum ſtatum perveniunt, quorum vermis non moritur. *Deinde*, adde & hanc rationem, quia homines illi qui in reprobum ſenſum dicuntur traditi *Rom.* 1. 24. & excœcati, indurati, dedolentes, cõſcientiâ cauterizati

Digitized by Google

rizati *Epheſ.*4.18.19. *Exod.*9. coll.cum *Roman.*9.17.18.& 11.7.non privantur omni ſenſu numinis, ita ut contraria forma mens ipſorum induta ſit, inque câ certò ac ſecurè acquieſcant; ſed exſertè de iis contrarium aſſeritur *Roman.*1.*v.*30. ubi dicuntur διεσυγκῖς, & *v.*32.τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες &c. & *c.*2.14.15. 1 *Timoth.*4. 1. 2. Vbi ſuperſtitio illis adſcribitur, quam ab ἀθεότητι diſtinguendam rectè notat *Calvinus in Epheſ.* 2. 12. à te citatus. Et ſic induratis Iudæis zelus Dei *Rom.* 10. Idem de Atheo Pharaone eſto judicium. VIII. An fieri non poteſt, ut aliquamdiu „impii in eo errore verſentur, ut non credant Deum eſſe ullum, omnia„que à fortuna exiſtere. *Reſp. Non propriè quæritur quid poſſit eſſe, ſed quid „ſit. Replicat ille*: Immo à me quæritur quid eſſe poſſit: ſi certo affirma„rem aliquos ſpeculativè Atheos eſſe, eſſem temerarius &c. *Reſp.* potuit ille millena alia quæſita in medium proponere; ſed eo ipſo non refutat aſſertionem meam. Si ego theſin hanc defendam, Chriſtum eſſe διαθρωτον, & ſatisfeciſſe pro peccatis noſtris; Et Antagoniſtæ accuratum examen & refutationem meæ theſeos præ ſe ferentes; loco argumentorum quæſtiones iſtas in medium projiciant: An non potuiſſet Chriſtus aliud quid adſumere quam humanâ naturam? An non potuiſſet alio modo homo liberari &c. Vtique directa & opportuna reſponſio eſſet: Non quæ„ritur propriè quid poſſit eſſe &c. Quod autē ſubjicit: Nunc ipſum teme„ritatis accuſo qui neget ullos eſſe ſpeculativè Atheos, cum cogatur fateri „tales eſſe poſſe. *Reſp.* conſequentia non valet: quod multis inſtantiis „poſſet probari. Adhæc antecedens longè à vero abeſt. Nec faſſus ſum nec cogor fateri. Qui enim diſputationem adverſarii præſcindit negando majorem; eo ipſo non probat minorem. *Deinde* minorem exſertè negavi; dicendo eos qui fortunæ tribuunt omnia, non eſſe abſque omni ſenſu numinis: addidi Atheos qui dici ſolent, non dici ilico câ acceptione quâ vult adverſarius: in quem finem cito *Camerarium* (adde nunc *Calvin. & Bezam*) *in Epheſ.* 2. & *Vorſtium diſput.* 1.*de Deo theſi* 19.20. alioſque autores ſupra *part.* 1. *theſi* 1. & 3. citatos. *Denique* addebam, *ſi per errorem in„telligit fluctuationem, ac diſceptationem ad tempus aliquod, non repugnamus & „nihil contra nos. Replicat* noſter: Ajo me per errorem intelligere erro„rem, id eſt opinionem errori addictam. Ajo etiam nihil ad rem facere, „an ad tempus aliquod errent, an perpetuo &c. Ergo quod ad tempus „aliquod concedis, egregiè facit contra te. *Reſp.* Sic ludos facit in re ſeriâ, & lectori ſuo imponit: mala fide, verba reſponſionis & diſtinctionis meæ, quæ alterum faciunt membrum, detruncando, quæ immediatè ſequuntur: *Sin vero ignorantiam pravæ diſpoſitionis, qua in ſuo genere ſpeculativa & certa ſcientia habeatur, quâ hominis mens informata inclinetur ac facilitetur ad*

tur ad eliciendam talem actualem conclusionem, Non est Deus, *Negamus*. Iam videt lector, quam apposita sit ejus responsio. IX. Conjecturas quas accumulat in peroratione sua *pag.* 186. 187. hic non prosequimur; quia ipse iis non fidit, quod formulis illis indicat: *An non vulgo credimus?* Et, *Quid enim verisimilius*. Et, *Sed ut hæc se habent, talia tamen videntur, ut non temerè asserendum* &c. Et *Apud plures fortasse in dubium illud vocabitur, quam ipsi vereamur*. Et, *cum natura nostra ita corrupta sit, uti quidam (Contra Remonstrantes scilicet) testantur, ut ægrè sibi certò persuadere possit, Deum esse*.

Lustremus exceptiones ipsius ad nostra argumenta 1. *Exc.* ad arg. no- 3.
„strum à Theologia congenita, & communibus notionibus, *Excipit* 1.
„Ineptè, Potest, inquam, naturalis notitia exstingui. *Resp.* eadem opera facultatem intelligendi, & principiorum notitiam congenitam, & conscientiam non tantum posse exstingui, sed & de facto in non paucis (probante id universali tua experientia) exstinctam esse. Proser unum (ut inductionem nostram & conclusionem Antagonistarum Atheismi experientia, scripturis, & rationibus hactenus allatis subnixam infringas) in quo exstincta fuerit. Proba hoc aut ratione aliqua, aut divina revelatione, aut testimonio humano: non verò pete à me, (quod facis *p.* 185. & 181.) ut probem inter omnes & singulos impios nullum talem fuisse. Sufficit mihi consueta formula Inductionis: *Nec ullum potest dari dissimile exemplum*. Et hac methodo omnia scientiarum axiomata & theoremata hactenus exstructa sunt. Singularia enim cum sint infinita, ab affirmante ἐπιμικτῷ pertransiri nec possunt, nec debent. Sed opponens tenetur dare instantiam. Sed vadimonium hactenus deseruisti: neque enim testimonium divinum, nec ratio ulla à te adferri potuit. Vltima analysis est in testimonium humanum. Sed illud nullum est quam impii & hypocritici unius atque alterius Athei, qui infames homines, quam testabiles nobis debeant esse, tu nos doceas. Et tamen ὃ δεῖνα, seu οὐδὶς ille Atheus ubi sit, & quis sit, & quale ac quam constans ejus testimonium hactenus non indicatur. Nunc judicent lectores, quam accurati disputatores sint
„Neo-Sceptici nostri & quam justè epiphomena hoc sibi accinant: Vides
„enim hic Christiane lector quam miseris argumentis eorum temeritas
„nitatur, quam facile clamant Remonstrantes, qui magis circumspecti
„sunt rerum æstimatores, quam ipsi, nihil aliud quam Scepticos esse.
„II. *Exc.* Ad arg. nostrum, *Tum nulla esset synteresis & conscientia naturalis*;
„*Excipit.* 1. *Mirabilem* esse connexionem. Si Petrus est speculativè Athe-
„us, ergo nulla est synteresis vel conscientia naturalis in Paulo. *Resp.* Si
„verba mea non detruncasset, nullo colore potuisset illudere mihi & lectori. Sic enim immediatè addebam: *quæ nititur cognitione numinis omni homini*

homini à naturâ indita contra Rom. 2. 14. 15. *cum* Ioh. 1. 9. Actor. 14. 15. 16. 17. & 17. 22. Psal. 19. 1. 2. 3. 4. *omnesque commentatores, excepto Socino. Vbi enim non est cognitio seu γνωσὸν legislatoris, ibi nullum opus legis in cordibus scriptum. Iam vero conscientia omnibus creaturis rationalibus inest, ut rectè* Armin. disp. 14. th. 8. & Tilen. tom. 1. disp. 10. th. 6. 7. *nec potest lex naturæ penitus exstingui aut deleri, ut comentat. observant ad* Rom. 2. 14. *inter alios* Willetus pag. 121. Conferantur quæ de communibus notionibus & innatâ ac naturali Dei cognitione disputat. *Mersennus in commentar. in Genesin* contra Raymundum de Sabunde. Adde autores supra cit. Sed pergit noster conscius „ludum illum tantum esse ludum. Si enim, inquit, velit nihil aliud con„cludere, quam tum in ipso Petro nullam syntereſin, neque conscientiam „naturalem remanere, fatebor verum esse &c. Temere præsupponit nun„quam conscientiam impiorum exstingui. *Resp.* tum concedat eâdem operâ etiam facultatem intelligendi & ratiocinandi posse in homine exstingui. Est enim lex illa naturæ non tantum actuale judicium, sed etiam lumen ipsius, quod veluti permanenter continet legem illam primitus in scriptam, & potest semper actu illam repræsentare. Videantur Scholastici ad 1. *qu.* 79. *art.* 12. & 13. & 22. *qu.* 94. Sed forte noster lúdit ambiguo in voce syntereseos & conscientiæ. Nos intelligimus permanens aliquid, quod plane exstingui, & contrarium ejus introduci atque inhærere negamus; nisi humanitatem, & naturalem vim intellectus tum theoretici tum practici exstingui quis dicat. Et ipse *p.* 185. fluctuat aut rem involvit, cum negat se concedere, scintillas cognitionis esse exstinctas: atqui illæ scintillæ tanquam intus apparens prohiberent extraneum, hoc est, non permitterent ut contrarium sui subjectum occuparet, & quidem totaliter. Quod si regerat; actum contrarium (si non habitum permanentem) posse ibi ad tempus saltem existere. *Resp.* 1. *Non* potest talis actus mentis, qualem dicit certa persuasio, illic existere, ubi naturale principium actus contrarii perstat. 2. Non agit thesis nostra de puro puto actu transeunte; sed partim formaliter innuit aliquod permanens sive habitum, sive consuetudinem; partim, idem præsupponit, cum dicit, *Nullum esse Atheum speculativè, qui certo persuasus sit* &c. Nam à volaticâ cogitatione nemo dicitur Atheus speculativus, ut nec ab actione transeunte tanquam à formâ inhærente dicitur quis talis aut qualis. Rectè Bonaventura in 2. dist. 38. n. 39. *In animâ dicuntur esse, quæ sunt in eâ per modum quietis? Talia enim potius di„cuntur esse ab anima, quam in anima.* Addit adversarius: Si quæ in impiis „aliquando conscientia permaneat, non sequi tamen eam necessario cum „notitiâ, vel metu aliquo Dei conjunctam esse. Non est ita: potest etiam „conscientiæ flagellum remanere ex hominum metu, quamvis homi-

num

„num nemo ſit ſceleroſo conſcius; docuit enim experientia,quæ occulta „ſunt, palam ſæpe fieri per autorum imprudentiam à quâ nemo ſeſe o„mnino tutum eſſe intelligit. Sæpe etiam per obſcura indicia, quæ cum „ſuſpicionem in animo relinquant, neceſſe eſt ut etiam relinquant metum. *Reſp.* Hic quidem inſigniter juvat Atheos,& ad argumentum Antagoniſtarum (quos paſſim, & infra citamus) docet excipere. Sed dicat quæſo, an cum nemo hominum conſcius eſt ſceleris ab homine Βαυκαλοτύρῳ commiſſi,nullius altioris cauſę ſenſus & metus ipſum agitet quam proprii ingenii & oris, ne per illud prodatur,aut manuum,ne eas ſibi inferat, aut irrationalium creaturarum quarumcunque, ne vindictam de ſe ſumant. Ego hactenus putavi hic θεῖον quid ſubeſſe,& digitum Dei: cum conſcientia dicatur vicarius ſupremi judicis. Sed ne terminos & elementa ſemper inculcemus; videantur Antagoniſtę Atheorum infra indicandi, quin ipſe *Arminius diſp.priv.*14.*theſi* 8.; nec non *diſputationes de Syntereſi & Conſcientia ad loca Thomæ modo cit.* Aut ex noſtris *Perkinſus tract.de conſcientia cap.*1.&*Ameſius lib.*1.*c.*1..& 2. Et patres,ut & philoſophi &c,quorum magnam partem indicant Polyanthææ. IV. *Exc.* Ad arg. noſtrum, *tum omnes homines eſſent longe inferiores diabolis, eſſentque omnes ſcintillæ cognitionis* (*de quibus* confeſſio Belg. art. 14.) *in iis magis exſtinctæ quam in diabolis, qui* „*ſpeculativè Athei non ſunt* Iacob.2.19.&c. *excipit*: Subtilis logicus,qui ſic „argumentatur. Si aliqui ſunt ſpeculativè Athei; ergo omnes homines „ſunt diabolis inferiores. Item ſic: Si cognitio exſtincta eſt, ergo etiam „ſcintillæ cognitionis exſtinctæ ſunt. *Reſp.* Quod ad priorem conſequentiam valet illa pro theſi meâ contra antitheſin Socini (cujus hanc eſſe ſententiam indicâram initio iſtius capitis *p.*147.) qui negat omnem naturalem Dei notitiam. Anonymus noſter in poſtremo ſcripto, ut aliquâ ratione declinaret argumenta noſtra,diſtinxerat inter abſolutam abſentiam notitiæ naturalis,& inter ejus amiſſionem: illam in omnibus aut aliquibus cum Socino nec affirmat, nec contra eum negat; quod ſi fecerit aliquando ad Kal. Græcas, tum non ſtringet illum hoc argumentum, pariter ac Socinianos, niſi *omnes* mutetur in *aliqui*, & ſic ipſius hypotheſibus opponatur.Poſterior conſequentia,etiam ſolida eſt,quia *ſcintillæ*, & *notitiæ ingenitæ* (de quà nos agimus) ſunt realiter idem. Sed condonandum hoc παρέργῳ ignorantiæ terminorum,quæ huic diſputatori familiaris eſt. Ad „ipſum arg. noſtrum reſpondet, gratis ſe largiri omnes homines quoad „cognitionem diabolis longe inferiores eſſe,quos à ſumma rerum ſciētia „δαίμονας Græcis appellari &c.*R.* Egregia ἀδολεσχία & ἀπαγωγή. Nō quęritur de ſciētia quàvis;ſed quęritur de impietate & Atheiſmo an in eo homines in terris ſuperēt diabolos;& an notitia de γνώσῳ Dei in tātū ipſis ſint

riores, ut naturalis Theologia, ſyntereſis & conſcientia in illis plane exſtingui poſſint, & ſæpe exſtinguantur, in iſtis verò non exſtinguantur. In illis poſt lapſum ſcintillę illę judicii & juſtitiæ Dei vicariæ aut non remanſerint, aut plane aboleantur; in his contra. Idem abſurdum duci poſſet à deſperantibus, peecantibus in ſpiritum ſanct. damnatis in inferno; quorum vermis nunquam moritur, quique adeo omni ſenſu & metu numinis totaliter exui non poſſunt. Reliqua problemata cum practicis & hiſtoricis quartâ & ultimâ, ni fallor, parte expediemus.

DE ATHEISMO.

PARS QVARTA.

Reſp. GUALTERO de BRUYN Amisfurt. *Ad diem* 13. *Iulii* 1639.

I. III. *Robl.* An diſtinctio Atheiſmi in ſpeculativum & practicum ſit legitima? *Reſp. Affi.* Membra enim non coincidunt, ideoque non ſunt confundenda, non magis quam ſcientia theoretica & practica. Vt enim nulla praxis eſt quæ non præſupponat cognitionem, & nulla cognitio quæ non ad utilitatem aliquam dirigi poſſit: Sic nullus eſt practicus Atheiſmus, qui non præſupponat aliquam corruptionem theoriæ ſeu judicii mentis; & nullus ſpeculativus qui non procedat ad corruptionem praxeos; ſunt enim ſibi mutuo cauſæ; prout in aliis omnibus intellectus & voluntas vide Scholaſticos *ad* 1. 2. *qu.* 135. *art.* 3. *&* 5. *& ad qu.* 9. *art.* 1. Nec eſt fides, aut error in fide ſine actu voluntatis: de quo in Diſput. *de praxi Fidei*; & *Thomas* 22. *qu.* 2. *art.* 1. Quamvis ergo non ſeparentur à ſe invicem Atheiſmi illi, tamen diſtingui poſſunt, & ſecundum elementum prædominans, aut ultimum actum ſpecificantem ſic denominari & diſtingui. Vbi ergo magis conſiſtit & ſubſiſtit in verborum jactatione & blaſphemiis, aut in interiori mentis dubitatione, dicitur ſpeculativus: ubi magis in factorum impietate, dicitur practicus. Conferatur diſtinctio idololatriæ ſpeculativę, & practicę. Et ſic ſere hæreſis poſſet diſtingui in theoreticam & practicam: ut illa magis conſiſtat in profeſſione errorum contra articulos fidei: iſta magis in moralibus erroribus contra decalogum, aut operibus contra eundem, aut in utriſque. Scitum illud Auguſtini: *Hæreticus diſputat contra fidem, malus Chriſtianus vivit cõtra fidem.* Quod ſi quis hæreſin ſpeculativam explicet, errorem qui nó ſit contra conſcientiam: & practicam, errorem, quem quis mordicus tuetur contra ſcientiã & conſcientiã: non repugnabimus, modo ne illam faciat innoxiam,

Digitized by

noxiam, aut commentum Theologorum, cum nonnullis Scepticis, contra 1 *Timoth.* 1. 13. 15. *Roman.* 10. 3. Facile enim quis eodem colore Atheismos Saducæorum, & similes faceret innoxios. IV. *Probl.* An liceat disputando probare esse Deum. *Resp.* 1. Vbi periculum est ab Atheorum furoribus, parcè, cautè, compendiosè, & perspicuè hoc præstandum: ubi non est, potest abstineri, imprimis coram rudioribus & infirmioribus, & in institutionibus catecheticis. Suffecerit ibi plerumque præsupponere & sumere hoc principium. 2. Tractatio instituenda est κατασκευαστικῶς potius, quam ἀνασκευαστικῶς; hoc est argumenta potius pro veritate proferenda, quam adversariorum objectiones refutandæ: ne dum dicuntur talia, doceantur; & diabolus cum corruptâ carne occasionem sumat horrendis ejusmodi cogitationibus hominum mentes perturbandi. 3. Alia tamen ratio est librorum qui eduntur, quam institutionum, quæ fiunt vivâ voce. In illis, præsertim si dogmatici, aut elenctici sint, vix demonstratio hæc præteriri potest: in istis pro re natâ potest. 4. Alia ratio est institutionum & disputationum Academicarum; & alia ecclesiasticarum. Illic armari debent Theologi contra omnis generis Antagonistas. Eâ tamen cautela & reverentiâ hoc agendum, ne videatur ventilari problema dialecticum. His distinctionibus adhibitis, admittimus, inter Christianos non debere disputari (siquidem necessitatem non faciat nobis impiorum importunitas) An sit Deus. Quo analogicè applicandum prudens Philosophi monitum Topicor. lib. 1. c. 11. *Nec verò oportet omne problema aut omnem thesin in quæstionem revocare: sed eam de quâ dubitare quispiam possit* τῶν λόγου δεομένων, καὶ μὴ κολάσεως ἢ αἰσθήσεως (*Legens rationis non pœnæ aut sensus*), *Nam qui ambigunt utrum oporteat Deos colere, & parentes deligere, nec ne, pœnâ; qui verò dubitant utrum nix sit alba, nec ne: sensu indigent.* V. *Probl.* An omnes homines propter naturæ suæ corruptionem dici possint Athei, quamdiu non convertuntur. *Resp.* voce Atheismi latè sumptâ pro Atheismo speculativo indirecto *aff.* de Gentilibus & extraneis saltem ex *Ephes.* 2. coll. cum 1. *Thessal.* 4. quia verum Deum non agnoscunt. An non etiam de iis qui in populo Dei educati verâ ejus cognitione aliquatenus imbuti sunt. *Aff.* de Atheismo practico, ex *Psalm.* 14. & 53. & coll. cum *Rom.* 3. VI. *Probl.* An quis ab Atheismo à nobis descripto possit converti; & consequenter an possit aliquis ejus gradus, imprimis summus cadere in electos nondum actualiter vocatos & conversos. *Resp. Aff. pr.* quia nullum peccatum legimus à quo ἀδύνατον sit resipiscere, & pro quo non sit orandum, quam peccatum in spiritum sanctum *Hebr.* 6. cum 1. *Joh.* 5. *Post.* non video cur affirmari non possit de electis, in infantiâ non fœderatis, & consequenter omni regeneratio-

nis

Digitized by Google

nis semine & sanctificatione Spiritus destitutis. De fœderatis, quod ad Atheismum indirectum itidem conceditur; & docet Augustini exemplum qui non tantum electus & interna gratia ac semine sanctitatis fœderalis præditus, sed insuper actualiter rudimentis fidei ac pietatis initiatus in Manicheismum incidit; qui merito ad Atheismum indirectum reducitur. Quamvis nolim dicere Manicheismum ut habitum Augustino insedisse: sufficerit dicere ut dispositionem quandam. Sed de supremo gradu hujus mali, hoc est, de Atheismo speculativo directo, crudum forte videbitur hoc affirmare. Memorabile est exemplum fœminæ cujusdam in Anglia, quæ (referente *Samuele VVardo in concione ad Iohann.* 13. *v.* 17. *pag.* 515. edit. Angl. in 8.) cum annis aliquot vixisset in professione atheismi (dubitantis scil., An esset Deus) tandem convicta fuit, & tunc ægrè consolationem super hoc peccato suo admittere potuit. VII. *Probl.* An Antichristus sit futurus Atheus? *Resp. Aff. A Lapide comment. in Daniel.* 11. 37. & in *Thess.* 2. 4. & in 2 *Petr.* 3. *v.* 4: Quod scil. directè Deum omnem negaturus sit, & ipse volet solus coli ut Deus. Nos *Neg.* Ridiculus sane & stolidus esset ille Antichristus, qui hâc ratione mundum seducturum se putaret. Est ergo locus 2 *Thess.* 2. intelligendus de Atheismo practico, & speculativo indirecto: non verò de constanti & directa professione ac doctrinâ, *Ego solus sum Deus.* 2. *Petr.* 2. non agitur de Antichristo, sed de omnibus carnalibus irrisoribus in genere. Quæ *Daniel* 11. 37. habentur, Antiocho conveniunt. Sed de hoc ex professo agitur in controv. de Antichristo. Nos Pontifici Romano ut Antichristianismum, ita & Atheismum impingimus tum speculativum, quod partim apertè partim per consequentiam ea sibi tribuat quæ Deo & mediatori Christo conveniunt; tum practicum, propter mores & regimen. Vide hoc probatum ab autore *Bruti Fulminis* in principio, ubi de impietate Pontificum; & à *Daneo, Pouelo, VVittakero, Downamo, Vigniero, Beumlero, Tileno, Gomaro,* aliisque disputantibns de Antichristo. Fuerunt etiam in illâ sede, qui non tantum communi hoc respectu, sed insuper peculiari quodam Atheis & impiis accensendi sunt, ex. gr. *Sylvester* II. *Benedictus* IX. *Iohannes* XIII. *Gregorius* VII. *Alexander* VI. *Leo* X. *Paulus* III. *Iulius* III. De quibus consulendi historici, & scriptores modo cit. cum *Plessei mysterio Iniquitatis*, ejusque defensore *Riveto.* VIII. *Probl.* An ἀθεότης sit minus malum, quam δεισιδαιμονία? *Resp.* Ita quidem disputat *Plutarchus lib.* περὶ δεισιδαιμονίας: ubi eam describit, quod secundum eam homo statuat esse Deos, ἀλλὰ λυπηρὸς καὶ βλαβερός. Idem statuit *Bodinus lib.* 4. *Politica cap.* 7. *p.* 759. Deistæ in suis scedis (apud *Mersennum in libro gallico supra part.* 1. *citato*) clamant *Bigotos* credentes pœnas infernales peccatorum, pejores esse Atheis, qui Deum

qui Deum apertè negant. Nos *Neg.* quamvis enim ſuperſtitio ſtrictè ex mente Plutarchi accepta nihil aliud ſit quam Atheiſmus indirectus (ſic enim ſub finem libelli: ὁ δὲ δεισιδαίμων τῇ ὄψει ἄθεος ὤν) tamen minus malum eſt ἀθεότης prout eam deſcribit Plutarchus circa principium. Η' μὲν, inquit, ἀθεότης κρίσις ἔοικε φάναι δ' μηδὲν εἶ μακάριον καὶ ἄφθαρτον εἶς ἀνθρώπους τινὰ δοκεῖ τῇ ἀπιστίᾳ δ' θεὸν συκοφάντειν, ἡ τέλος ἐστὶν αὐτῇ δ' μὴ νομίζειν θεόν. Et ſub finem libelli: Οὐκ οἴεται θεὸς εἶ ὁ ἄθεος, ὁ δὲ δεισιδαίμων βούλεται, πιστεύει δὲ ἅπαν, ἀπειλητὴν καὶ φοβερὸν. Saltem ut vox illa vulgò ſuperſtitionem quamvis ſignificat (quomodo & *Actor.* 17. & ipſe Plutarchus in fine, ubi εὐσεβείας ἐν μέσῳ κειμένης duo extrema facit ἀθεότητα & δεισιδαιμονίαν) minimè dubitandum eſt, quin minus malum ſit ſuperſtitio. Confer *diſp. de Superſtitione.* IX. *Probl.* An injectiones purè diabolicę in mentem hominis circa quæſtionem: *An ſit Deus*, dicendi ſint Atheiſmi? *Reſp. Aff.* objectivè ſcil. quatenus procedunt à diabolo. Sed nullo modo ſunt ſubjectivè reſpectu hominis, qui tantum invitus patitur illos colaphos Satanæ; & nullo modo iis cooperatur, aut conſenſum aliquem præbet. Sed attigimus aliquid de injectionibus *Diſp. de Deſertionibus ſpiritual.*; & forte pluribus agemus *Diſp. de Tentationibus.* X. *Probl.* An motus primo primi in fidelibus, aliæque cogitationes ac ſuggeſtiones carnis de Atheiſmis, ſint formaliter malę; & an illis inde ſit tribuendus Atheiſmus, & ipſi denominandi ſint Athei. *Reſp. & Aff. pr.* & hactenus peccatum ac culpa illis tribuenda. *Neg. poſt.* Vt enim propter tentationes ad deſperationem, & luctam cum eâ, immo nec propter cogitationes quaſdam deſperationis (informes ſc. & intellectus ſive animi tantum fluctuâtis & luctantis) & conſequenter voces deſperatorum emiſſas, nemini fidelium deſperatio formaliter tribuitur, aut ipſe deſperatus dicitur: ſic nec propter ejuſmodi tentationes Athei ſunt dicendi; Atheiſmi enim oppugnatio eſt, non victoria. XI. *Probl.* An præſtantiſſima, expeditiſſima, ſufficientiſſima, & unica ratio ſit probandi deitatem contra Atheos, & apud homines, quicunque tandem ſint, dummodo judicii & ſanæ mentis expertes non ſint; ex revelationibus factis in V. & N. T. *Reſp.* ſic quidem cenſent Remonſtrantes in *Confeſſione cap.* 1. *ſect.* 2. & *Apolog. c.* 1. *ſect.* 2. *fol.* 25. Vbi totam caulam notionum naturalium & interni teſtimonii ex conſcientiâ cujuſque hominis; ut & argumentorum ex libro & principiis naturæ & ſic totam fere methodum probandi Deum, adverſariis Atheis tradere videntur addito inſuper hoc ἐξουδενισμῷ: *Remonſtrantes ſequi amant plana, facilia, & brevia, quæ rudes & indocti ſine ullo labore ſtatim percipiunt, & doctiſſimi quique coguntur admittere, niſi cavillatores agere & manifeſtè prævaricari velint.*

Digitized by Google

Quale hoc eſt : Iſta ſigna, prodigia, virtutes &c. facta fuerunt : Ergo Deus eſt : & is qui ea fecit verus Deus eſt, & Religio, quam iſte præſcripſit, vera ac divina religio eſt. Hoc argumentum primâ ſtatim fronte palpari poteſt. Cætera quæ ex principiis philoſophicis deducuntur, tam operoſe ſunt elaborata, tot exceptionibus involuta, tot diſtinctionibus, hypotheſibus, poſtulatis intricata, ut indoctus ea ſæpe aſſequi non poſſit, & doctiſſimi quique non raro reperiant, quod in iis deſiderent. Reſp. 1. Ita diffiatur & ſuperbè contemnitur, quidquid omnium Theologorum, Philoſophorum, Philologorum ingenia hactenus comportarunt, adverſus protervos & impios Atheorum Scepticiſmos. Remonſtrantes ſcil. ſoli hic viri ſunt, reliqui *ὡς σκιαὶ ἄϊσσουσι.* 2. In ſpecie ab armamentario hoc relegantur notiones naturales & ſynteresis ac conſcientia; quas mordicus retinendas, & per quas Atheos feliciſſimè oppugnandos cenſent, qui hæc tractant, immo ſine quibus principiis demonſtrationes adverſus eos nullas poſſe inſtrui contendimus. Videantur omnes autores qui probant eſſe Deum : nominatim *Pleſſeus de Verit. relig. Chriſt. c.* 1. *Merſennus in Geneſ.* 1. ante nobis cit. *Leſſius contra Atheos*; Ex philoſophis, Metaphyſici omnes quorum Diſputationes aut ſyſtemata ſtudioſorum manibus hodie teruntur. Ex philologis *Lipſius epiſtola ad Berchemium Cent.* 2. *ad Belgas.* Quin & ex Gentilibus *Empiricus contra Mathem. lib.* 8. *cap.* 1. & *Cicero libr.* 1. *de Natura Deorum*; & *Dion Chryſoſtomus orat.* 12. Quibus addant ſuum *Grotium, in Demonſtratione religionis*, in principio : imprimis & *Vorſtium in lib. de Deo*; & Præceptorem ſuum *Arminium Diſp. privat.* 14. *à th.* 4. *uſque ad finem.* Ipſum etiam Socinianum *Volckelium cum Crellio, in Inſtitutionibus lib.* 1. *cap.* 5. ubi naturæ inſtinctum non rejicit. Plures autores, inter quos patres & ſcholaſtici, pro univerſali conſenſu mox citabimus. 3. *Argumentum* hoc ſuum ex hiſtoria V. & N. Teſtamenti deſumptum, quomodo opponent illis, qui totam autoritatem ſcripturæ negant, aut in dubium trahunt, quod faciunt Athei; imprimis ſi qui inter Gentiles, aut Turcas educati ſint ? Hic manus dandę erunt, & arma abjicienda novis his & compendioſis diſputatoribus, quamdiu in ſupernaturali illo principio (ſcripturæ ſcil.) adverſarii Athei cum ipſis non conveniunt. Nullum patet effugium; quia naturale lumen & principium omnibus hominibus commune *δοκησίσοφοι* noſtri explodunt, aut tanti non faciunt. 4. Denique ipſe anonymus Remonſtrans à nobis in *Therſite Heautontimor.* edoctus, & vi veritatis adactus quidquid pro ſpeculativis Atheis & abolitâ naturali notitiâ Scepticè in nos diſſeruiſſet, tandem ita concludere coactus fuit in poſtremo ſcripto cui tit. Gymnaſ. Vltraj. p. 187. *Hinc etiam Deum eſſe firmiſſimè* (N. B.) *demonſtrabimus, qui ſe nullo negante infinitorum hominum conſcientiis tam intimè inſinuavit, ut & impii plurimi, alii reluctantes, alii incogitantes ei teſtimonia*

Digitized by Google

monia omni exceptione majora præbuerint. Et poſt p. 188. *Quod ſi præter conſcientiæ teſtimonia quæ in plurimis apparent, quamvis in ſingulis apparere non poſſunt, unde neque opus eſt de ſingulorum conſcientia diſputari: ſi præter hæc inquam, & alia velimus conquirere teſtimonia, quibus nunquam deſtituitur Deus, & per quæ palpando inveniri poteſt, mox ea tam infinita occurrent, ut qui ex nullis eorum deprehendat, eum ex homine in belluam &c. degeneraſſe &c.* Et ſic poſt Theologiæ naturalis Scriptores, Atheiſtarum Antagoniſtas, philoſophicos libellos, & Locor. commun. ſcriptores per cœlum, lunam, aërem &c. diſcurrit; ac tandem concludit: *Quis non intelliget ipſos* (homines ſcil.) *non tam creatos eſſe rationales, ut ingrati vivant, quam ut tantum beneſactorem palpando quærant &c. præſertim cum hoc ipſo ſine intus habeant conſcientiam ejus nomine velut pro tribunali ſedentem & juſta minantem &c.* Si hæc cum dictatis ſociorum in Apologia, & τοῖς ἰδίοις ante effutitis conciliare poſſit, erit nobis κατ' ἐξοχὴν Conciliator. 5. Quod ſocii prætendunt ſe ea proponere, quæ rudes & indocti ſine ullo labore facile percipiunt: hoc non liberat eos à prævaricatione & ſyncretiſmo cum Socinianis, ſi non etiam cum Sceptico Libertinis, hoc eſt Atheis ſecundi generis. Manet tamẽ quæſtio; an nõ ſupra dictata ipſorum modo recẽſita, ſint vera & utilia quædam refellendis Atheis. Si ſint, ne culpent & faſtidiant ea, atque una univerſalem omnium ſapientum conſenſum. Sin minus: jam fruſtra obtendunt ingenia rudiorum. Sive enim capiant, ſive non capiant; ſive cum labore, ſive abſque labore; veritas tamen in ſe una eademque eſt. *Deinde* addo, eos more ſuo hic ludos facere. Cum agitur de quæſtione an ſit Deus, non tantum rudibus, ſed & ingenioſis ac doctis, immo iis imprimis, ſatisfaciendum eſt: ex illis enim pauciores, ex his plurimi ſunt Athei; de quorum convictione Theologis laborandum ſit. Quin *Epiſcopii Theſes* (ubi nihil de Theologia naturali) doctis ſcriptæ ſint, nemo opinor negabit. Totam *Apologiam Remonſtrantium* nihil aliud fere tractare quam Metaphyſicam Rhetoricam ſeu declamatoriam Socinianorum, nôrunt illi qui modo eam leviter inſpexerunt, & quidem in gratiam non rudiorum, ſed literatorum. Quod ſatis ipſi oſtendunt, cum ne quidem uſque in hunc diem à ſe impetrare potuerint, ut in vernaculum ſermonem, in gratiam auditorum ſuorum eam tranſtulerint, eamque *Cenſuræ* confeſsionis ſuæ à *DD. Profeſſor. Leidenſibus* latinè & vernaculè editæ, oppoſuerint. Sed tollat ludicrum & ineptum hunc prætextnm, omni exceptione apud ipſos major Eruditiſſ. philologus & I. C. Grotius, qui *Demonſtrationem Religionis Chriſtiana* belgico carmine conſcriptam (in quâ methodo conſuetâ, ex principiis philoſophicis ex libro naturæ & conſcientiæ, probat deitatem) dedicat popularibus ſuis Batavis, nominatim rudioribus; nautis

ſcil. & navalibus ſociis, quibus propter commercia cum Indis aliiſque Barbaris ſæpe contra Atheos & infideles agendum eſt. XII. *Probl.* An hactenus inventa & à ſapientibus adhibita ſit genuina & certa quædam ratio divinitatem ſeu numen ejuſque providentiam, atque una communia cognoſcendi principia contra Atheos, Scepticos, Epicureos, alioſque fanaticos defendendi; ſic ut ſolidè atque evidenter convicti ſint, ſi non paſſivè, ſaltem activè? *Reſp. Aff.* Cum toto Chriſtianiſmo, cum omnibus ſcholis ac ſapientibus theologis & philoſophis, antiquis, & recentioribus, cujuſcunque in religione Chriſtianâ Profeſſionis. Vt nihil dicam de Ethnicis, Mahumediſtis, Iudæis. Claſſes & titulos probationum infra *theſi* 4. indicabimus. Hanc univerſalem omnium ſæculorum ſapientiam otioſè rideri & explodi nolimus, tritamque ac tutam hanc viam removeri, ut novam nondum inventam, nondum exploratam, ſed in merâ potentia ac chao, ſeu mavis imaginatione & vanitate promiſſorum & magnorum hiatuum adhuc hærentem ei ſubſtituant. Qui enim hoc agunt, aut temerariis illis conatibus favent, cauſam Dei & veritatis apud atheos & Scepticos nimis proſtituunt & manus impiorum (prudentes an imprudentes, Deus novit) non parum confirmant; inſuper in rectam rationem, lumen naturale & dona Dei iujurii ſunt, immo & in ipſum ſpir. ſanctum, qui hanc methodum ipſe docuit, & adhibuit. *Ieſ.* 40. *Pſalm.* 19. *Actor.* 17. *Roman.* 1. &c. uti mox dicetur. Spero eos, qui guttam pietatis habent, à temeraria hac & periculoſa opinione receſſuros, ne blaſphemiis implicentur, quaſi ſcil. ſpiritus ſ. in ſcriptura rationem ac methodum convincendi Epicureos aut atheos incertam, & minus evidentem ac tutam nobis tradidiſſet & ipſe uſurpaſſet: adeo ut ipſius conceptus nunc demum à philoſophaſtro aliquo juvari, perfici aut corrigi debeant. XIII. *Probl.* An in hac methodo partem & quidem præcipuam faciat probatio ſeu cõſequentia ab effecto ad cauſam, ſeu ab operibus ad opificem, quam vulgo cum dicto *Dionyſio Areopagita viam cauſalitatis* appellant, & probationem ex libro naturæ. *R. Aff.* & probatur 1. autoritate & exemplo ſpir. ſ. *Roman*: 1. *v.* 19. 20: *Act.* 14. 15. 17. & 17. 27. 28. *Pſ.* 8. 2. 4. & 19. *v.* 1. 2. 3. &c. *Iobi* 38. & 39. *Ieſ.* 40. 21. 22. 26. *Ierem.* 10. *v.* 10. 11. Quæ loca diligenter expendenda, in quibus ipſum Deum, prophetas, apoſtolos hac methodo diſputantes audies. *Secundo* defenditur hæc methodus contra omnes exceptiones: ut videre eſt apud Scholaſticos in 1. *qu.* 2. *artic.* 2. & 3. *Tertio* eſt ea feliciter hactenus uſurpata & adhibita ab omnibus omnium ſæculorum ſapientibus. Quibus hodie reclamatur ab uno atque altero inepto philoſophaſtro aut ab otioſis quibuſdam novaturientibus Athenienſibus (*Actor.* 17.) aut ab hominibus vix ſemi-literatis, præſertim in metaphyſica & theologia naturali tam

hoſpiti-

Digitized by

hoſpitibus, ut ne terminos quidem unquam didicerint aut fando de iis audiverint. Sed ſunt qui ineptias & vertigines iſtorum hominum jam detexerunt, & porro detegent. Interim videantur per occaſionem, & conferantur, 1. *ex patribus, Lactantius lib.* 1. *cap.* 2. *Euſebius lib.* 1. *præpar. evang. Theodoreti ſermones de providentiâ*, & *de Curatione græc. affect. orat.* 3. Dictus *Dionyſius Areopagita de divinis nominibus cap.* 17. *Damaſcenus lib.* 1. *de orthod. fide c.* 3. 2. *Ex ſcholaſticis, Thomas opuſc.* 6. & *lib.* 1. *c. Gentes cap.* 12. & 13. & *ſummæ p.* 1. *qu.* 2. *art.* 2. & 3. cum *Cajetano*, aliiſque commentatoribus. *Magiſter Sententiarum lib.* 1. *diſt.* 3. & ibidem omnes ejus commentatores. 3. *Ex Theologis naturalibus & antagoniſtis Atheorum, Epicureorum, Gentilium &c. Savonorola in Triumpho crucis lib.* 1. *cap.* 6. *Raymundi de Sabonde in theologia natur.* (quæ in gallicum traducta à Michaele de Montagne) *cap.* 1. *Steuchus in Perenni philoſoph. lib.* 7. *c.* 22. *Ludovicus Vives, de veritate relig. lib.* 1. *cap.* 9. *Mutius Panſa in oſculo Chriſtianæ & Ethnicæ philoſophiæ Pleſſeus de veritate relig. Chriſt. capp.* 1. 11. 12. *Thomas à Jeſu de procuranda ſalute Gentium lib.* 11. *cap.* 6. 8. *Poſſevinus lib.* 10. *biblioth. ſelectæ cap.* 2. 414. *Charronus verit.* 1. *lib.* 1. *cap.* 6. 7. *Petr. Molineus* in libello *de cognitione Dei*, *Alſtedius in theologia Naturali, Grotius in libr. de veritate fidei; Gul. de Aſſonville in Atheomaſtige.* Adde & tract. gallicos c. Atheos, *Alexandri Capelli* in 12. *Baruchi Canephi atheromachum* in 8. Infantici *Hotman. tract. tres*, ubi in 1. *de providentia cap.* 2. Et Anglicos *Smithi* cui tit. *telum adverſus Atheos*, qui una cum concionibus ipſius editus; *Ioh. Veemſe of Lathoquar* in tract. *de quatuor filiis degeneribus*; *Martianus Fotherbii in atheomaſtige tract.* 1. 4. *Ex locorum commun. ſcriptoribus*, qui quidem mihi familiariter noti, aut nunc ad manum, *Philippus Melãthon, Muſculus, Calvinus, Martyr Hyperius, Zegedinus, Daneus, Tilenus, Polanus*, in loco cõmuni *de Deo.* Conſer eoſdem in loco *de providentia*, aliolque ſcriptores qui ex profeſſo providentiam defendunt, ut *Leſſius contra Atheos*; *Andr. Gorrutius de providẽtia; Zwinglius de Providentia*; 5. *Ex commentatoribus ad loca ſcripturæ* modo cit. *Pineda, A Lapide, Lorinus, Villetus, Rivetus, Pareus* &c. 6. *Ex concionatoribus, practicis, aſceticis, Bonaventura in Itinerario mentis in Deum. Bellarminus de aſcenſione mentis in Deum* &c. *Taffinus de emendatione Vitæ. Preſtonus Concione in theſ.* 1. 7. *Ex Metaphyſicis, Zwarez*, aliiq; vulgò. 8. *Ex eruditis Iureconſultis, Politicis, Medicis, Philologis, Gentiletus in Antimach. part.* 2. *axiom.* 1. *Lipſius in epiſtol. ad Berchemium*; *Grotius de veritate religionis*; *Chriſtoph. Beſoldus in ſpecimine locor. commun. part.* 2. *p.* 19. 363. *edit. in* 16. *Valeſius cap.* 58. *Philoſoph. ſacra.* 9. *Ex heterodoxis aut ſuſpectis, Arminius & Vorſtius* ſupra citati Imprimis *Volckelius* Socinianus *in Inſtitution. lib.* 1. *c.* 2. 3. 4. 5. *Ioh. Trithemius in libro octo quæſt. Qu.* 8. quæ eſt *de providentia.* 10. *Ex Gentilibus.* Vt *Ariſtoteles lib.* 8. *Phyſ. Acroaſ. Sextus Empiricus, Maximus Tyrius diſſert.* 1. Alios complures vide citatos apud *Pleſſeum*

cap.2.& 12.adv.Mathematicos p.317.319. Cicero lib. 2. de Natura Deorum. Seneca de Provid. Galenus lib.3.de uſu partium: quem illuſtrem locum deſcripſit *Beza in notis ad Rom.* 1. 19. 11. *Ex Judæis*, *Maymonides in conſtitut. de fundamentis legis cap.* 1. XIV. *Probl.* An huic probationi deitatis inſerviat,& præſupponatur cognitio ſenſuum ; & an rectè hoc medium cognoſcendi deitatem tum ad noſtri ipſius convictionem & confirmationem, tum adverſariorum confuſionem adhibeatur, & contra antiquos ac novos Scepticos defendatur? *Reſp. Aff.* ex *Iſaiæ* 40.*v.* 21.26. *Actor.* 17.*v.* 27. *Pſ.* 19. 1. 2. 3. 4. 5. & 8. *v.* 4. *Roman.* 1.*v.* 19. 20. & autoribus præced. probl. citatis. Nec à ſcepticiſmo aut ſaltem ſemi-ſcepticiſmo, plane purgari poteſt pſeudo-philoſophia eorum, qui temere hoc principium cognoſcendi & inveſtigandi deitatem rejiciunt ; & conſequenter tacitè acculant ſpir. ſ., quod in ſcripturâ homines ad ſenſuum teſtimonium in his aliiſque quæſtionibus revocando à veritate abduxerit,& deceperit. Confer etiam *Ioh.* 20.*v.* 27. & *Luc.* 24. *v.* 39.40. Hæc ſuffecerint monendis iis, qui Chriſtianum nomen & ſcripturæ divinitatem profitentur. Objectiones ſcepticorum contra teſtimonium ſenſuum apud philoſophos refutatas vide. XV. *Probl.* An ergo periculoſa nonnulla philoſophemata partim manifeſtè falſa & abſurda, partim incerta, involuta, & contorta præſertim circa Metaphyſicam & Theologiam naturalem ; quâ hæc trita ac tuta via inveſtigandi deitatem ab ipſo ſpir. ſ. commonſtrata ſubmovetur ; non tantum rejici ſed etiam ad periculum commonſtrandum, hominesque incautos præmonendos, affinitate & conſequentiis ſcepticiſmi, Libertiniſmi, Atheiſmi premi poſſunt? non obſtante quod authorès eorum Dei cognitionem immo & religionem aliquam profiteantur. *R. Aff.* Quamvis enim quis apertè non neget Deum ſed contra ejus cognitionem cõſtanter profiteatur, immo & contra atheos defendat, (quod etiã antiquis Epicureis & Saducæis, & hodiernis Deiſtis frequentatũ; ne quid dicã de Socinianis, Vorſtio, Taurello) cõſequẽtiis tamẽ illis periculoſa & temeraria philoſophemata urgeri poſſunt. Quod ſi veritatis cõvictioni,& ſanioribus cõſiliis locum det, utiq; deſiſtendum : ſin minus, prætextu & proteſtatione peculiaris ſæpe opinionis & puri puti mentalis erroris (ſiquidem error judicetur,) pſeudo-philoſophemata ejuſmodi abſolvi nõ debẽt. Videtur hoc vergere ad ſemi-Libertiniſmum illum, Sociniano-Remonſtranticum, *de hæreſi ſpeculativa*: quem doctè & ſolidè detexit *Vedelius in Arcanis Arminianiſmi.* Probatur hæc noſtra ſentẽtia. 1. *ex* ſcripturâ, *Pſ.* 14. 1. *Eph.* 2. 12. 1 *Theſ.* 4 5, 1 *Cor.* 15. 32. 33. 34. *Pſ.* 94. 7. & 59. 8. & 10. 11. *Iob.* 21. 14. 15. ubi Atheiſmi aut Epicureiſmi cõſequentiis gravantur, qui tamen omnem numinis aut providentiæ divinę cognitionem apertè non oppugnabant. 2. *Ex* analogiâ, idololatriæ ſive craſ-

Digitized by Google

ve crassioris sive subtilioris, directæ aut indirectæ quæ similibus consequentiis gravatur, quidquid homines contra consequens protestari soleant. Huc refer avaros, voluptuarios, &c. *Ephes.* 5. 5. *Coloss.* 3. 5. *Psalm.* 106. 19. 20. *Iesa.* 44. 15. 16. 17. 1 *Corinth.* 10. 7. 20. 21. 3. *Ex* analogia magiæ indirectæ seu interpretativæ: quâ gravantur infinitæ actiones & vacuæ observationes eorum, qui ab omni fœdere diabolico, & nefaria magia se alieniſſimos esse protestantur. Vide quæ notavimus in *disp. de Magia.* 4. *Ex* analogia aliorum errorum circa meritum Christi, justificationem gratuitam, & observationem legis ceremonialis quos rigidis consequentiis in ipsis fidelibus & fratribus persequitur apostolus *Galat.* 2. *v. ult.* & 5. *v.* 2. 4. Conferatur *qu.* 30. & 80. *catechesios Belgicæ.* 5. *Ex* praxi quotidiana & communi consensu quorumvis theologorum & sapientum, qui gravibus aut capitalibus erroribus circa deitatem & Dei attributa, item circa Dei verbum, promissiones, cultum, atheismi consequentiam impingunt. Vide supra *part.* 1. *thesin* 1. 3. 4. Vbi imprimis notanda exempla Taurelli aliorumque philosophorum, item scriptorum de Deo, ut Vorstii, nec non Politicorum & aulicorum; quos tamen cognitionem Dei, & religionem aliquam, nonnullos ex iis veram religionem professos constat. 6. *Ex* sensu & praxi Theologorum orthodoxorum, qui Papatui, Papis, & curiæ imprimis Romanæ, Iesuitis & squamis eorum, tum propter dogmata, tum propter mores & artes parum Christianas Libertinismum aut Epicureismum, atheismum imponere solent: uti infra suo loco indicabimus. Huc refer consequentias, quibus tum Libertini, tum Sociniani, tum neutrales, tum vertumni, Ecebolii, apostatæ gravantur. Oblitus sum *part.* 1. *th.* 2. ad scribere Iudæis synonyma esse Epicurum seu Epicuretum & מין *min* i. e. hæreticum, apostatam, ut videre est apud *Maymonidem tract. de Idololatria p.* 83. edit. hebraico-lat. Vossii in 4. XVI. *Probl.* An parci Deorum cultores & infrequentes, aut pro re natâ in religionis negotio subinde neutrales; aut neutralibus proximi, si vanitati ingenii tãtum indulgeant, ut cõtendant theologiã naturalem seu naturalem deitatis investigationem ac probationem à nemine sapientiũ (ne quidem à patribus, & theologis Christianis) hactenus ostensam; ac propterea rationes à se excogitatas; sed falsas, aut ineptas, aut obscuras, & involutas tutæ & tritæ illi viæ temere substituant: an atheismi aut scepticismi consequentiis, infelix & vertiginosa ipsorum Philosophia ad absurdum adigi possit; & incautioribus præcipitia illa commonstrari? *Resp. Aff. cum dist.* præsertim si non sint idiotę, aut amabili insaniâ seipsos ludant. Medici titulum & praxin affectantes si damnum sanitati aut vitæ alicujus inferant, extra culpam non collocantur; quamvis protestentur se intentione bonâ novam optimamque suo

tius in ignorantiæ & Atheiſmi cœnum impinguntur, qui de Deo, deque ejus cognitione ex utroque libro ſeu principio & naturæ & ſcripturę minus rectè ſentiunt: quodque eximium illud donum Dei, *Rom.* 1. 19. ſana ſcil. & ſobria Philoſophia Theologiam naturalem fundans, & ſupernaturali ancillans hac ratione contemnitur; & arma nobis eripiuntur, quibus veritas fidei hactenus contra extraneos, & hæreticos feliciter defenſa eſt. Hæc ab iis conſiderari velim, qui orthodoxæ theologiæ & pietatis cura tanguntur. XVII. *Probl.* An non ad illuſtrandam & perficiendam philoſophiam, ad hunc ſtatum dubitationis & univerſalis ignorantiæ primùm amatori ſapientiæ deveniendum eſt? *Reſp. Neg.* Quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona. Atqui talis affectatio ignorantiæ,& ſequeſtratio omnis cognitionis, & oblivio veritatis, quam diximus, eſt malum, peccatum ſcil. contra primum decalogi præceptum, & contra *Iohann.* 17. 3. *Philipp.* 1. 9. 10. *Proverb.* 4. 5. & 23. 23. Videntur hi homines ſimiles, illi fatuo Philoſopho, qui amore ſapientiæ oculos ſibi eruebat, ut tanto liberius philoſophari poſſet. Senſus enim externos abnegant, & in impietatis abyſſo verſari eos proclamát, qui ad cognitionem Dei ſenſuum auxilio utuntur. Inſuper lumen internum principiorum naturalium ad tempus exſtinguere conantur,ut ſc. lumen affectatæ & admirandæ ſuæ cognitionis accendant. In utroque tacitè accuſare mihi videntur ſpiritum ſ. *Rom.* 1. 19. 20. *Ieſa.* 40. *Actor.* 17. 27. *Rom.* 2. *v.* 14. 15. 2 *Theſſal.* 1. 8. *Iacobi.* 2. 19

XVIII. *Probl.* An ſuſpiciendi ſint, an potius ſuſpecti debeant eſſe conatus philoſophici illorum, qui ſcripturæ autoritatem ſuſpectam habent propter nonnulla, quæ ibi occurrunt, carnali ipſorum ſenſui minime congruentia: qui probata & communia in orbe Chriſtiano principia & axiomata luminis naturalis in Logicis & Metaphyſicis relucentia explodunt, nec meliora ipſis ſubſtituunt: qui conſequenter arma nobis ereptum eunt, quibus hactenus patres, ſcholaſtici, recentiores Theologi & Philoſophi Theologiam naturalem probârunt, ſupernaturalem contra infideles, atheos, hæreticos defenderunt: qui docent de omnibus dubitare, & conſequenter antiquum ſcepticiſmum reducunt: qui Phyſicam Moſaicam & ſcripturariam à ſpir. ſ. dictatam tam parvi faciunt,ut ſuos conceptus de univerſo & rerum naturâ illi longè præferre videantur: Qui omnes demonſtrationes Deitatis hactenus in orbe Chriſtiano ab omnibus adhibitas, tanquam ineptas diſſlant; inter quas etiam illa eſt ab operibus ad opificem, Spiritui ſ. in ſcripturis frequentata: quique conſequenter divinitatem ſcripturæ labefactant & Spir. ſ. ineptiæ & pſeudographematis in probatione deitatis tacitè inſimulant,& ſic manus atheorum atque infidelium confirmant: Qui impeditiſſimè, obſcuriſſimè, abſurdiſſimè,& ineptiſſimè

Digitized by Google

tissimè omnium causam Dei c. atheos & scepticos egerunt: qui profitentur se conscientiæ bonæ in omnibus coram Deo & hominibus servandæ votum non fecisse: qui admirantur & probant novum Scepticismum Lojoliticum, & blasphemam istorum præceptorum sophisticam contra autoritatem scripturæ; quam præced. disputatione ex parte deteximus: qui parci sunt Dei cultores & infrequentes, etiam secundum illam religionis formulam, à quâ denominari volunt. *Resp.* Non video rationem cur tali philosophiæ Neutralismus, aut Epicureismus, aut Libertinismus, aut Scepticismus & consequenter Atheismus (sed cum termino diminuente, indirectus scil. & participatus, ad minimum) impingi non debeat, & de hoc accuratè & maturè præmoneri, quorum interest. De assectis istius philosophiæ, & fautoribus non uno modo statuendum. Videndum unde prodierint, quamdiu & quâ constantiâ quibusque machinis saxum hoc volverint; quomodo monitiones ab aliis sibi factas acceperint; an aliquâ ratione piscatores icti cœperint sapere, & à præcipitiis quibusdam sibi magis cavere; quibus mediis institutionis gavisi fuerint; an non idiotica ignorantia elementorum philosophiæ præsertim artis logicæ & scientię metaphysicæ, ut & theologiæ homines in hanc vertiginem egerit; an intervalla delirii melancolici aut amabilis insaniæ speculationes eorum non patiantur. Interim dum suaviter in vertiginosis & periculosis philosophematis sibi applaudunt, absurdis & consequentiis quamvis ingratis & durioribus vellicandi sunt, si forte à veterno suo excitari possint. Habemus exemplum Apostoli *Galat.* 5. *v.* 2. 4. & *Philipp.* 3. *Quorum Deus est venter* & 1 *Corinth.* 15. *v.* 33. 34. *Ne errate. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Evigilate juste, & ne peccate. ignorantiam enim Dei quidam habent. ad pudorem vobis loquor.* Simili modo urgentur Pontificii à Catechesi nostrâ qu. 30. ubi dicuntur *reipsâ negare unicum servatorem Jesum*; & qu. 80. ubi missa dicitur *abnegatio unici sacrificii Jesu Christi* in cruce peracti. A Theologis vulgò Papæ imponitur ex 2 *Thess.* 2. *quod extollit se supra omne id quod Deus & numen appellatur.* Et sic quam plurimæ hominum minime malorum actiones & observationes urgentur absurdis consequentibus, idololatriæ, magiæ, superstitionis; qui tamen ab illis quam maximè alieni sibi videntur. De quo in *disp. de Idololatriâ indirectâ, Magia, superstitione.* XIX. *Probl.* An antiqui Sceptici & Pyrrhionii Atheorum & Libertinorum promotores aut satellites, cum fanaticis nugis suis antehac solidè refutati sint: An vero hæc laus reservata novis quibusdam hominibus. *Resp. Aff. pr. Neg. post.* Ex iis quæ apud *Tertullianum*, *Augustinum*, *Sextum Empiricum*, & recentiores Philosophos occurrunt.

Sequun-

2. Sequuntur nunc problemata magis practica 1. *Probl.* An Athei, profitentes ſcil. & ſpargentes Atheiſmum in Rempubl. ſint admittendi aut in eâ tolerandi. *Reſp.* Practicos vix toleratos alicubi in Rebus publicis Chriſtianis, indubium eſt. Sed quæſtio eſt de ſpeculativis, ſi quidem cætera neminem lædant, ſuum cuique tribuant, & ſecundum leges civiles vivant. Nos *Neg.* ſi ſcil. Atheiſmum directum aut & Epicureorum, Saducæorum, ac ſimilium indirectum profiteantur & ſpargant; Ratio eſt; Quia *corrumpunt bonos mores colloquia prava.* 1 Corinth. 15. Atqui non eſt ferendum ut civium mores corrumpantur. *Excep.* Quid ſi prætendant, ſe nec contra ſcientiam nec contra conſcientiam paradoxa illa profiteri; nec de falſitate eorum hactenus convictos eſſe: ergo ſibi libertatem tantiſper concedendam &c. *Reſp.* Petimus à Remonſtrantibus noſtris, qui aquilæ ſunt in talibus, ut ſolidè ipſis reſpondeant. Nos rationem conſequentiæ negamus 11. *Probl.* An tales poſſint, & debeant à Magiſtratu coërceri; & quomodo? *Reſp. Pr. Aff.* ne ſcil. ſpargant & aliis affricent hoc malum, Quod ſi non tantum ſimpliciter apud alios profiteantur, ſed profeſſioni inſuper blaſphemias addant; pœnæ iis irrogandæ. Qualis autem coercitio & pœna requiratur, id legibus & judicibus determinandum relinquitur. Canoniſtæ & I. CC. in Papatu ſtatuunt eos qui evomunt blaſphemias hæreticales (ad quas reducuntur Atheiſmi exteriores ſeu vocales, ut conſtare poterit ex deſcriptione blaſphemiæ apud *Thomam* 22. *quæſtion.* 13. *art.* 1. & *Navarrum Manual.* 1. *cap.* 12. *n.* 81. 82. &c.) infami mitrâ conſpicuos, alligatâ linguâ & ſine pallio in publicum ducendos, flagellis cædēdos, & in exilium mittendos; ſi ſcil. plebei ſint: ſin nobiles, ſine mitrâ producuntur, in monaſterium ad certum tēpus detruduntur, aut etiam multantur. Sic *Nic. Aimericus Direct. Inquiſ. part.* 2. *c.* 66. Et *Diaz. in praxi Criminali Can. c.* 110. ubi de blaſphemiis. Adde *Royas Epiſcopū Sergentenſem De Hæretic. part.* 2. *aſſert.* 12. poſſe aliquando ad remos dānari; ſi ſcil. conſuetudo blaſphemandi acceſſerit. Particulares, magis deciſiones habent *Bullæ Leonis* x. *Iuli* 111. *Gregorii* x111. de quarum interpretatione videndi *Cherubinus in ſummâ Bullarii tom.* 1. *pag.* 137. imprimis *Quarantain Conſtitut. Pontiſ. p.* 145. Quod ſi quis pertinaciter defenderit ſuos Atheiſmos, & ſe ita ſentire profeſſus ſit, pœnas hæreticorum aut apoſtatarum illi imponunt. Quæ autem ſit pœna hæreticorū juxta ipſos, & quid nos de opinione illorum judicemus; alibi dicendum eſt, *Diſp. de Hæreticis.* Interim conſuli poſſunt Caſuiſtæ, Canoniſtæ, & Iuriſtæ eorum *tit. de Hæreſi*; inter alios *Iordanus Brunus I. C. lib.* 5. *de Hæreticis cap.* 12. 13. 14 &c. qui hanc cauſam ſtrenuè & fusè agit. Confer & *Bullam Innocentii* IV. *anno* 1243. Et *Director. Inquiſit. part.* 1. *p.* 149. Lege Moſaicâ pœna

craſsâ ignorantiâ & ſtolidâ ac culpabili in rebus divinis, ac ſimplicitate laborare : aut in Dei, veritatis, religionis negotio tepere ; φιλήδονοι μᾶλλον eſſe quam φιλόθεοι 2 *Timoth.* 3. : aut valido novitatis, curioſitatis, vanitatis, ambitionis œſtro agitari ; aut, quod peſſimum, occulto aliquo Epicureiſmi & Atheiſmi afflatu ad hanc mundanam & carnalem ſocietatem ferri; juxta axioma, *ſimile quærit ſimile.* Abſterrere eos debebat timor & amor Dei, & periculum ſeductionis propriæ aut aliorum, ſcandalum piorum, impiorum neutralium, infirmiorum &c. Et tot paternæ monitiones in ſcripturâ per ſpir. ſ. conſignatæ, *Pſalm.* 1. 1. & 16. 3. 4. 1 *Corinth.* 5. *v.* 11. 2 *Corinth.* 6. 14. 17. *Epheſ.* 5 6. 7. 8. 11. 1 *Cor.* 15. 33. 34. 2 *Ioh. v.* 10. VI. *Probl.* An crimen ſit politicè coërcendum, & cujus nomine actio injuriarum inſtitui poſſit, ſi quis reformatus theologus aut philoſophus abſurdam & periculoſam alicujus Pontificii aut Libertino-neutralis, aut nomine tenus reformati Philoſophiam aut Theologiam Atheiſmi conſequentiis gravet & urgeat, ut incautos & rudiores tantò melius præmoneat. *R. Neg.* alioquin condemnaretur *Vedelius*, qui Remonſtrantiſmum *in arcanis* ſuis hoc modo urſit, & *Sladus*, *Egliſemmus*, aliique antagoniſtæ Conr. Vorſtii, cum Seren. *Rege Magnæ Britanniæ* qui Vorſtianam Theologiam hac methodo oppugnarunt. Quid etiam coram iſtiuſmodi judicibus fieret Melanthoni; Calvino aliiſque primariis reformationis Theologis infra citandis, ſi Pontificii & Ieſuitarum filii actionem injuriarum adverſus illos inſtituant, quod Papiſmo, Papæ, Cardinalibus, & Clericis ac Theologis Papalibus multiplicem Atheiſmum impingant ? Quid animi & ſpei eſſet reformatis in regnis, Provinciis, & Vrbibus Papiſticis, e. gr. in Gallia, Polonia, Ducatibus Iuliacenſi, & Montenſi, Coloniæ, Aquiſgrani &c. Si quis excipiat, hæc eſſe longè diſſimilia : quod ibi ageretur cauſa religionis, & quidem contra theologos & religionis antiſtites ; Repono, non minoris momenti eſſe theologum Pontificium aut ſacrorum antiſtitem Atheiſmi aut Scepticiſmi arguere, ipſiuſque theologiam talibus conſequentiis oppugnare, quam Pontificium quem philoſophum, aut politicum, aut philologum, aut mathematicum, aut Muſicum, aut Iureconſultum, aut medicum, aut nobilem, aut mercatorem. *Deinde*, dato hic eſſe longè diſſimilia (uti non ſunt;) quâ ratione expediret ſe *Zanchius*, qui *in tract. de operibus creationis* Simonem Portium, alioſque philoſophos Italos, quamvis externâ religionis profeſſione Pontificios, in ſuſpicionem atheiſmi vocavit : & *facultas Theologia Heidelbergenſis*, quæ anno 1610. in judicio de cauſâ Conr. Vorſtii, Taurellum medicum & philoſophum quamvis religionis profeſſione Lutheranum, ob nonnulla periculoſa philoſophemata in Metaphyſicâ & Theologia naturali, Atheum in forma appellabat. Idem dicendum

de Gentileto, aliisque Anti-Machiavellicis & scriptoribus contra Atheos tum politicis tum theologis supra *parte prima indicatis*, qui hominibus aulicis & politicis religionem Christianam in communione ecclesiæ Romanæ aut reformatę exercentibus atheismum publicè victuris scriptis imponunt, & de maxima atheorum inter Christianos frequentia tragicis boatibus (& quidem non immeritò) conqueruntur. Emicat inter illos *Mersennus*, cum nonnullis aliis Atheorum flagellis, supra citatis, & porro citandis. VII. *Probl.* An si quis puro mentis errore aberraret in novis, involutis ac periculosis philosophematis præsertim circa Theologiam naturalem & Metaphysicam per absurdas scepticismi, libertinismi, atheismi consequentias revincendis; ita ut illæ consequentiæ aut omnes aut partem aliquam sive revera & in se, sive judicio particulari unius atque alterius præjudicio laborantis aut theologi non satis solidè, saltem non satis evidenter concluderent: an in judicio publico ad instantiam hominis libertino Pontificii & ab ipsis Pontificiis pariter ac reformatis theologis & philosophis cum vertiginosa ac periculosa sua philosophia exploti injuriarum condemnari debeat. *Resp. Neg.* 1. Laudabili zelo veritatis ad minimum tantum tribuendum est, ut purus putus ille error mentis aut defectus subtilitatis & judicii (si quis esse putatur) si non laude, saltem venia dignus habeatur. Neque enim omnes theologi & philosophi, qui causam veritatis aut pietatis pro modulo defendunt æquè dextrè per omnia hoc agunt. 2. Cõtrarium docet praxis tribunalium politicorum, ibi enim inauditum est, cõdemnari veritatis defensores, si ab adversariis Pontificiis, Remonstrantibus, Socinianis, Libertinis, Neutralibus Dubitantiis aut Scepticis actionem injuriarum institui contingeret. 3. Hac porta semel ipsis aperta, non video quomodo illa claudi possit: præsertim in Gallia, Polonia &c. ubi reformati Doctores majorum vestigiis insistentes pro re nata Antichristianismi, Libertinismi, Atheismi, & similibus consequentiis Papismum, nominatim novos Scepticismos Iesuiticos urgere non verentur. De quo *thesi proximè sequenti* nonnihil notabimus. 4. A minori ad majus: quod si in regno Galliæ *theses de Antichristo Ierem. Ferrerii* Professoris Nemausensis (postmodum apostatæ) an. 1605. aut 1606. (ni fallor) ab actione cœptæ institui; & *liber de missa* pereruditi *Aubertini* à molestia illi creari cœpta 1635. exemptæ sunt: quanto major moderatio expectanda est à tribunalibus & in Rebuspubl. reformatis, siquidem in similibus concertationibus theologicis aut philosophicis Pontificii aut Libertino-paradoxi, de consequentiarum duritie aut acerbitate orthodoxiæ defensoribus litem moveant. Autor libri cui tit. *mysteria patrum Iesuitarum*, edit. secundæ, in appendice historica de nonnullis gestis contra Cyrillum nupe-

nuperum Patriarchâ Cõſtantinopolitanum, refert Muphti h.e. ſummum ſacrorum apud Turcas præfectum ſeu Põtificem, ſua ſententia abſolviſſe Cyrillum per Ieſuitarũ perfidiã accuſatũ, quod edito libello cõtra religionẽ Mahumedicã in tribunali politico reum ſe feciſſet. 5. Artificium illud de politizandis controverſis aut argumentis,& conſequentiis purè Theologicis ac Theologico-philoſophicis, iiſq; hac ratione ad tribunalia politica trahendis, ut veritatis defenſoribus tantò compendioſius os obſtruatur, novum non eſt, in Gallia, Germania &c, ubi ſupremæ poteſtates à religione noſtra alienæ ſunt. Quæ remedia iſtic adhibeant orthodoxi, vide apud ICC. præſertim Germanos *Reinking*, *Mathiam Stephani*, *Carpzovium*, *Arumeum*, alioſque alibi citatos. Sed inſolens & novum eſſe, ſiquidem invaleſceret in regnis & rebuspublicis reformatis, ut Iudæi, Enthuſiaſtæ & Libertini, (præſertim Henric-Nicolaitæ, David-Georgiani, Paracelſo-Weigeliani, Ioh. Bohemiani) Sociniani, Franciſco-Davidici, Philoſophi Taurelliſtæ, Hermetici fratres roſeæ crucis, & ſimiles, arrepta occaſione ex abſurdis conſequentibus quibus orthodoxi eos urgent, actionem injuriarum inſtituerent, & in judicio triumpharent: quidquid orthodoxi de zelo & ſinceritate ſuâ poteſtarentur, & eccleſiarum, Academiarum, præſtantiſſimorum Theologorum exempla & conſenſum hâc in parte prætenderent. 6. Denique ad hominem reponi poſſet illis propria apologia, quâ à ſuſpicione & conſequentiis Atheiſmi ſe eximendos, contendunt quamvis peſsimè diſputarent & Atheis cauſam proderent: quomodo quidem pro modulo Atheiſmum refutare intendunt. VIII. *Probl.* An actio injuriarum talibus in caſibus, nominatim in caſu intentati per conſequentiam ſcepticiſmi aut Atheiſmi (ſaltem participati & indirecti,) æque permittenda non eſſet heterodoxis pariter & orthodoxis, ac in caſu intentati furti aut adulterii, aut perjurii, aut homicidii, aut criminum publicorum ex. gr. ſeditionis, proditionis &c. *Reſp. Neg.* Aliæ enim ſunt accuſationes perſonales (ita loquar) aliæ reales: illæ propriè & directè cauſam doctrinæ cum aliis quamplurimis communis, aut opinionis peculiaris in theologia ſupernaturali aut naturali ſeu philoſophia pneumatologico-metaphyſica concernunt: iſtæ particularem ſtatum, vitam, mores alicujus. Si Taurelli Conr. Vorſtii, David Georgianorum, Weigelianorum, fratrum roſeæ crucis, Deiſtarum in Gallia, aliorumque fanaticorum opiniones, Atheiſmi aliiſque conſequentiis premantur: immò ſi Pontificii & reformati, hæreſes, idololatriam, ſuperſtitiones, Atheiſmos, Anti-chriſtianiſmum diſputando ſibi mutuo imponant: non datur actio injuriarum, in Regnis & Rebuspubl. reformatis, aut etiam Papiſticis, ubi libertas exercitii aut ſaltem conſcientiæ conceditur, ut in Germania,

onis, aut homicidii, adulterii, perjurii: abſque ullâ vel minimâ probabilitatis aut probationis ſpecie? *Reſp. Neg.* Nefas hoc in foro ſoli & poli. 1. Quia non licet retaliare per mendacia & calumnias: cum periculoſa alicujus doctrina juſtè redarguitur. 2. Ne quidem licet, ſi certum eſſet doctrinam injuſtè conſequentiis illis fuiſſe gravatam. Neque enim ignorantia, aut error, aut malitia adverſarii peccatis contra conſcientiam cõpenſanda eſt. 3. Non convenit legi talionis illa inæqualitas: ut doctrina abſurda & periculoſa aut tanquã talis argumentis ex locis realibus oppugnata argumentis ex locis perſonalibus, aut potius pure extravagãtibus & infamantibus calumniis vindicetur: hoc eſt, ut Pontificius in Republicâ reformata theologos & verbi miniſtros propter conciones & ſcripta, quibus Papiſmum conſequentiis hæreſeos, idololatriæ, Magiæ, Atheiſmi, Libertiniſmi datâ occaſione gravare ſolent, libellis famoſis viciſſim proſcindat. XI. *Probl.* An reformátis theologis tam enormiter diffamatis actio injuriarum competat in Libertinum aut Pontificium libelli famoſi autorem; & tribunalia reformata hanc cauſam ad ſe delatam ex æquo & bono terminare debeant: non obſtante quod Pontificius conqueratur, ſuam doctrinam viciſſim ab illo diffamatam, aut ab alio quopiam reformato ejuſdem religionis conſorte & diffamati ſocienno in atheiſmi & ſcepticiſmi ſuſpicionem vocatam eſſe. *Reſp. Aff.* 1. Quia à parte reformati per conſequentias ſuas oppugnantis theologiam aut philoſophiam Libertino-Pontificii, eſt veritas & juſtitia: à parte Libertini aut Pontificii politicè adverſarium ſuum ſine cauſa infamantis, non eſt. 2. Quia longè differunt periculoſi errores in theologia aut philoſophia abſurdis illis conſequentiis ſcepticiſmi & atheiſmi pulſati à criminibus politicis, quibus theologi miniſterium inutile, & perſona ejus infamis redditur. XII. *Probl.* An conveniat Academiæ, aut Senatui Academico reformato Profeſſorem publicum orthodoxiæ zelotem & vindicem condemnare, & cauſam Ieſuitaſtro aut Libertino Pontificio unis modò literulis apud illum Senatum conquerenti de injuriâ à Profeſſore illo ſibi facta contra eundem ilico adjudicare, eumque ad palinodiam adigere: prætexendo, quod non ſatis ſolidis & evidentibus conſequentiis novas ac periculoſas opiniones dicti Libertino-Pontificii ſcepticiſmi aut atheiſmi convictæ ſint. *Reſp. Neg.* Quia Profeſſor ille communis ac receptæ philoſophiæ ac theologiæ naturalis (quæ toti Chriſtianiſmo immò & ſanioribus & ſapientoribus Gentilibus, Iudæis, Mahumediſtis communis eſt) pro modulo ſuo ex principiis luminis naturalis & theologiæ ſupernaturalis defendere ſtuduit. Quod ſi ergo in nexu conſequentiæ aut conſequentiarum alicubi aberraſſet, pro omiſſis venia, pro inventis gratia debebatur:

non vero πλῆγαὶ ἀντὶ σώρων. Videant, an hoc non sit triſtitiâ afficere corda juſtorum, & confirmare manus impiorum. *Deinde* non abſurdè aut importunè (in pleriſque ſaltem aut quod ad rem ipſam) præcipitia & pericula ſcepticarum iſtarum vertiginum & involutionum oſtenſa eſſe eaq; abſurdis conſequentibus preſſa, judicabunt omnes aliæ ſcholæ theologicæ & philoſophicæ; uti jam quædam judicare cœperunt. Quibus ut quatuor aut quinque Profeſſores extemporaneum ſuum judicium obrepticiè & ſubrepticiè extruſum opponant & præponant, non videtur facere ad unitatem & concordiam Chriſtianam. *Denique* cogitandum fuerat judicibus illis, ſiquidem ipſorum ſenſu non ſatis ſolidæ aut evidentes viſæ fuiſſent conſequentiæ, Profeſſorem illum communis veritatis & philoſophiæ vindicem erraſſe tamen errore erudito, & cum multis aliis ipſi communi. Ita ut in ipſo ſolo exemplum palinodiæ & ludibrii in gratiam omnium novaturientium & phanaticorum non debuiſſet ſtatui. Magnos enim poterat laudare autores theologos & philoſophos, reformatos & Proteſtantes (aliquos ex iis in hâc diſp. indicamus,) quorum exemplo adverſariorum heterodoxias & periculoſas opiniones ſcepticiſmi, enthuſiaſmi, atheiſmi conſequentiis gravârat. Sed hæc aliaque huc ſpectantia in hypotheſi forte à nobis, aut ab aliis ex profeſſo explicabuntur. XIII. *Probl.* An conveniat theologo reformato directè & indirectè vindicare cauſam Libertino-Pōtificii, qui in reformatum theologum libellos famoſos criminibus politicis ſine ullâ probationis ſpecie fartos & alibi publicâ autoritate cōdemnatos, lege ſc. uti prætexebat, talionis & ex juſtâ vindictâ vulgârat, nullâ aliâ de cauſâ, quam quod impatiēter ferret vertiginoſas & periculoſas ſuas opiniones toti Chriſtianiſmo, omnibuſque ſcholis theologicis & philoſophicis oppoſitas, refutatas atque exploſas eſſe, inter alia argumentis ac conſequentiis ſcepticiſmi & atheiſmi, indirecti ſcil. & participati? *Reſp. Neg.* Oſtenderet enim theologus ille non tam ſe conſpirare tacitè cum Pontificiis, Ieſuitarum ſociis, & Libertinis, quam theologiam ſuam habere atque uſurpare ad meras contentiones privatas, & & mundi hujus vanitates, & rotationes. XIV. *Probl.* An privata ſuſpicio & metus de alicujus inclinatione ad atheiſmum, quem quis amico privatim ad neceſsariam cautelam aut mali prævention em aperit, poſſit fundare actionem injuriarum in foro politico. *Reſp. Neg.* Qui enim ſuſpicatur & metuit, non aſſerit, non κατηγορεῖ. Adhæc qui privatim amico ſuo, aut amico ſuſpecti illius, aut utriuſque ad neceſsariam cautelam aut ad mala prævenienda, aut alium aliquem honeſtum in finem hanc ſuſpicionem & hanc tacitam animi ſui ſollicitudinem ac metum ſive coram ſive per literas aperit, is minimè infamat, nec injuriam infert. XV. *Probl.*

Quibus

Quibus conveniat invigilare adverſus atheiſmos? *Reſp.* Omnibus, qui veritatem & pietatem amant. Sed peculiari ratione Magiſtratibus, ut poteſtate ſuâ eos coërceant: & philoſophis; ac multò magis Paſtoribus & Doctoribus Theologis, ut eos deprehendant & refutent. Fruſtra ergo eos ab his ſacris tanquam arcanis phyſicis aut ſpeculationibus mathematicis aliiſque philoſophicis arcere ſtudent nonnulli, & res ſuas curare jubent. Nemo enim ſanus negare poteſt, quin commentationes theologiæ naturalis, pneumatologiæ, & metaphyſicæ ad eruditionem & curam theologicam pertineant, non minus, immo multo magis quam ad Mathematicos, Medicos, Iurecõſultos, Philologos, Politicos, pragmaticos. Solent etiam vulgò theologi non tantum in rebus theologicis in genere, ſed etiam ſpecialiter in logicis, metaphyſicis & theologia ſcholaſtica haut paulò melius verſati eſſe, quam multi eorum, quos jam nominavimus. XVI. *Probl.* Quid ſi novi ſceptici, Pyrrhonii, & novi Academici in ſcholis & eccleſiis graſſari incipiant, qui ſub prætextu & titulo philoſophico omnia in dubium trahant aut ſubvertant, an theologi eſſent ardeliones aut ἀλλοτριεπίσκοποι ſi talibus pro modulo ſe opponerent? *Reſp. Neg.* Quia theologorum ſpeciali, immo & ſpecialiſſimæ curæ atque inſpectioni commiſſa eſt juventus philoſophiæ ſtudioſa ſtudio theologico deſtinata. Si in curſu philoſophico ingenia illa pervertantur, & pravis ſeminibus conſerantur, fruſtra plerumque in curſu theologico ad reſtitutionem eorum laborant theologi. *Quo ſemel eſt imbuta &c.* Et *error parvus in principio fit magnus in fine.* Et, *Quidquid eſt peccatum in primâ concoctione, non corrigitur in ſecundâ.* Et quamvis paradoxi illi philoſophi (e. gr. Taurellus, & philoſophi in Academiis Italiæ, de quibus conqueritur conſilium delectorum Cardinalium) ſcripturam & theologiam ſupernaturalem primo impetu non petant, immo maximè proteſtentur, ſe illam nolle tangere: indirectè tamen & per conſequentias certitudinem ejus in animis multorum exſtinguunt aut labefactant. Neque enim dextrè explicari ac defendi poteſt theologia ſupernaturalis ſine principiis, axiomatis, conſequentiis & regulis conſequentiarum, quæ ex lumine naturali in artibus ac ſcientiis, præſertim logicâ & metaphyſicâ reſplendent. Vide quæ habent *Canus*, *Pererius*, *Melanthon*, *Hyperius*, *Keckermannus*, *Alſtedius*, *Hornejus*, *Vedelius*, *Dieſtius*, de uſu philoſophiæ in theologia. Accedit quod per ſchema illud politicum ſeu philoſophicum excuſſa omni cognoſcendi tum certitudine, tum modo ac methodo hactenus probata, via munitur ad artem dubitandi aut nihil credendi, & arma eripiuntur ſine quibus autoritas ſcripturæ & myſteria contra fanaticos aut infideles defendi nequeunt. Nec ſatisfaciunt, cum dicunt ſe theologica

ologica & mysteria religionis Theologis in solidum relinquere: modo vicissim theologi ipsos suaviter & libere sinant philosophari. Tantundem enim faciunt, ac si aperti hostes aut suspecti vicini omnia ante-muralia omnesque aditus limitaneæ urbis occupent, cum protestatione de ipsa urbe non occupata aut occupanda: Notum est illud vulgatum de veritatibus seu capitibus religionis, quod *fide tenentur, ratione probantur.* Et quid si prætextu & sub involucro terminorum & controversorum philosophicorum tota theologia naturalis directè impugnaretur, atque una theses nonnullæ aut hypotheses theologiæ supernaturalis sive directè sive indirectè labefactarentur? An hic tacendum theologis? An deserendi orthodoxi philosophi, qui veritatem cõtra novos illos Scepticos tuẽtur? Nõ arbitror. Tum tua res agitur, paries cum proximus ardet. Conferantur leges Academiæ Witebergensis à *Melanthone* cõceptæ, & ipsius *consil. theologicis part.* 1. *p.* 199. insertæ. XVII. *Probl.* An si theologi tẽpestivè invigilẽt, & ejusmodi Neo-scepticismis aut infelicibus philosophematis obsistant, adhibitis etiam durioribus veris tamen consequentiis: ilico philosophos illos hæreseos, aut atheismi in forma accusare dicendi sint? *Resp.* Quod si Theologi ab odiosis illis terminis abstineant, nec in forma talem accusationem instituant; utique per odiosarum consequentiarum nexus odiosum hoc sive accusatoris sive inquisitoris munus invitis ipsis imponendum non est. Errores detegendi sunt, & pericula ac præcipitia candidè indicanda: quidquid sit de intentione, & de docilitate aut pervicaciâ errantis. Si error non sit gravis & quidem in fundamento fidei, nec accedat pertinacia: utique hæresis non est; nedum ut errans sit dicendus hæreticus. Sunt enim præter hæreses, propositiones erroneæ, periculosæ, scandalosæ, malè sonantes, piarum aurium offensivæ (uti notum ex vulgaribus Casuistis & Canonistis; & nos aliquando notabimus in *disput. de Hæresi*:) à quibus cavendum est, illis qui orthodoxiæ, pietati, & paci student. Modicam & in omnibus bene constitutis Academiis dissentiendi libertatem non tango. Adde, quod Corinthii & Galatæ non erant hæretici aut athei; quos tamen gravissimis hæresẽon & atheismorum consequentiis urget ac terret apostolus, ne tales fierent. Vide 1 *Corinth.* 15. 32. 33. 34. *Galat.* 3. 1. 2. 4. *v.* 9. *&* 5. *v.* 2. 4.

3. Sequuntur problemata magis historica: quorum 1. est; *Probl.* An semper apud homines qui humanitatem non exuerunt, & certis legibus vixerunt coercitus ac punitus fuit Atheismus? *Resp.* De indirecto *Neg.* De directo externo contradicente simul & blasphemante? *Affirm.* neque enim societas hominum, aut bonum civile consistit sine cultu & metu numinis. Pleræque Gentes capitali supplicio Atheos subjecerunt: Vide

Cicero-

Ciceronem lib. 1. *de Natura Deorum, Platonem de Republ. lib.* 10. *Valer. Maxim. lib.* 1. Athenienſes ob Diagoram Melium unam ex Cycladibus inſulis ejus patriam dictam *Melos*, deleverunt. Ipſum ut & Theodorum ac Protagoram exilio mulctarunt: Socratem capitis damnârunt, quod viſus fuiſſet Deos negare. De quibus conſulendus *Laertius, de vitis Philoſoph.* Epicureus Româ expulſus, teſtis *Suidas in voce ἄθεος.* 11. *Probl.* Quorum Atheorum hodie in Chriſtianiſmo maximus videatur eſſe numerus: plebeiorum, an eruditorum; naturalium, an politicorum ſeu Machiavellicorum, quos ita vocant? *Reſp.* Siquidem experientiam & ſcripta eorum, qui obſervatione & experientia hic præcellere videntur, conſulimus; videntur Politici reliquos numero vincere. Contra illos enim præcipuè inſurgit *Merſennus*, & *Campanella*: contra eoſdem probat providentiam Dei & immortalitatem animæ *Leſſius*, & titulus libri eos exſertè præſcribit, contra *Atheos ſive politicos.* Eoſdem in commentar. paſſim locis cit. perſtringit *A Lapide*: & *Contzen Politica lib.* 1. *c.* 13. *& lib.* 2. *c.* 14. 15. Et illi quidem omnes Theologi Pontificii; adeo ut de Chriſtianiſmo Papali minimè dubitandum videatur. Sed unum addendum eſt quod illi obliti ſunt, aut non audent dicere: *Politicos* (quos illi appellant) ſeu Machiavellicos, ſignificatione & complexu ſuo comprehendere eccleſiaſticos imprimis in ſuperioribus hierarchiæ gradibus conſtitutos, quales ſunt Papæ, Cardinales, Epiſcopi, Prælati Regulares &c. Vide infra *theſin ult.* Reformatas Reſpubl. iiſdem magis quam alterius generis Atheis eſſe infectas facile quis diſcet; ſi modo iſtos hominum ſtatus perluſtrarit, 1. Magnatum & nobilium. 2. aulicorum & miniſtrorum politicorum. 3. militum. Proximi numero illis videntur ex voluptuariis in plebe, immo, in omni ordine. Poſt illos ſunt ex avaritiæ mancipiis. Minimi numero ſunt Naturaliſtæ. 111. *Probl.* An *Socinians, Franciſco-Davidici*, & ſimiles *Anti-Trinitarii* dicendi ſint Athei. *Reſp.* 1. *Directe* & formaliter non ſunt tales? 2. *ſed* quia negant quis ſit unus verus Deus, præterea circa pleroſque fundamentales fidei articulos, facilis inde eſſet in directum Atheiſmum prolapſus. 3. *Saltem* indirectus aliquis Atheiſmus illis tribui poteſt: quia contra lumen naturæ ſubvertunt Dei ſimplicitatem, infinitatem, immutabilitatem, præſcientiam; adhæc animæ immortalitatem. Confer *notas Bezæ in Epheſ.* 2. *v.* 14. Et ſic accipiendus *VVigandus* cum *in libro contra Arrianos* in Polonia agit de Atheis & contra eos probat eſſe Deum. IV. *Problem.* An aliquo ſcientiæ aut conſcientiæ colore aut minima veriſimilis ſpecie Pontificii paſſim noſtræ religioni Atheiſmi originem adſcribunt immo & non nulli Atheiſmum in forma. Prius faciunt *Leſſius libr. cit. cap.* 1. *Merſennus* paſſim, ſed obſcurius;

Campanella vero impotenter & aperte per totum. *Corn. à Lapide commentar. ad 2 Petr. 2. & 3. p. 362. 365. 374. 389. 381. 382. 384. 385. & ad 2 Tim. 3. 9. & ad 1 Cor. 11. 24.* Posterius faciunt *Lindanus in Dubitantio dial. 2 p. 245.* 247. Quem laudat *Theod. Petrejus* Carthusianus *in catal. hæreticorum*, in voce *Atheista*. *Prateolus de Hæresibus lib. 1 n. 77. tit. Athei*, inter multas alias legendas (quas ibi vide) & *hanc* ex Lindano assuit addito lemmate marginali ut sit tanquam purpureus pannus latè splendens: *Diabolus ab Euangelicis per diem invocatur decies*, Sic *Hosius. Feuardentius lib. 2. theomachiæ Calvinist. cap. 12. §. 2.* nostros vocat lenones Libertinorum. Et *lib. 1. cap.* 13. quod ad Plinii atheismos confugiunt, eosque palam amplexantur, & *cap. 14. §. 25.* Quod Satana sint deteriores: quippe qui minus omnipotentiæ divinæ tribuant quam Satan. *Iohannes Lensæus in oratione c. Pseudopatriotas p. 36.* reformatos vocat Libertinos. *Gulielmus Rosseus de justâ Reipubl. Christianâ in reges impios & hæreticos autoritate cap. 4. & 5. edit.* Antverp. apud Keerbergium anno 1592. contendit protestantium hæresin Mahumedismo & paganismo deteriorem esse, & quod credant animas esse mortales, & pejus vivant quam athei & bestiæ, & quod doctrina eorum sit merè belluina, Epicurea & Atheismi plena & quod Satanam sibi Deum faciant. *cap.* 10. doctrinam eorum dicit esse perjuram & Machiavellicam, immo ea longè pejorem. Hinc Wilhelmus Princeps Arausionensis illi dicitur Machiavellista & Atheista. Confer & *p. 688. 783. 784.* 822. 295. *Anonymus*, qui *animadversiones* scripsit *in historiam Thuani, cap. 2. pag. 4.* Melanthonem facit atheum. *Stephanus Moquot* Iesuita ex professo hoc agit spisso quodam libro gallico in magno 8. constante *paginis* 842. Burdegalæ cum privilegio & approbatione apud Iaques Millanges 1624. cujus tit. *Ab. egé de l'Examen & censure des bibles & corps de la doctrine des Eglises pretendu-reformées de France &c. ou les ministres sont combatus avec leur propre maximes, & convaincu de conduire les ames droit à l'Atheisme, ostans toute parole de Dieu du monde.* Personatus Iesuita sub nomine Theonesti Cogmandoli in Secretis Calvino-Turcicis, consid. 4. *Religio, sive ut propriè loquar, atheismus Calvinistarum seditiosus, inquietus, crudelis est, qualis olim Ægyptiorum &c.* Iesuitæ Monasterienses anno 1607. Theses editas ad disputandum proposuerunt, hoc titulo: *Credo Calvinisequarum*, ubi religionem reformatam blasphemiæ, Turcismi, atheismi accusant, & reformatos Ethnicos; immo ipsis diabolis pejores, & prorsus atheos esse contendunt. *Mersennus* in tract. contra Deistas tit. *Quæstions rares & curieuses &c. cap. 3. p. 34.* impingit nostris, quod non distinguant inter bonitatem & malitiam moralem; adeo ut Gentiles melius de hoc scripsisse dicat, quam Calvinum, Lutherum, Chemnitium, eorumque discipulos &c. Ad-

Digitized by Google

&c. Adde *Leſſium de Antichriſto pag.* 284. edit. in 8. *Arthurum de Invocatione ſanctorum theſ.* 914. 4. *Poſſevini biblioth. lib.* 8. ubi de atheiſmis hæreticorum. *cap.* 6. *Gulielm. Aſſonleville in Atheomaſtige* ; *Reginaldi & Giffordi Calvino Turciſmum*. *Perpinianum Orat.* 8. *Claudium Carnin in defenſ. utriuſque politiæ p.* 38. 48. *Corretum contra diſcurſ. la Noue pag.* 288. *Reſp.* 1. Priores rogamus , ut ſecum habitent , & coram Deo in conſcientia ſtatuant , utri potius occaſionem dederint Atheiſmo , Pontifices cum curia Romana, & clero irreformabili; an vero noſtri qui abuſus & corruptelas tam in cultu publico quam in moribus poſtulante ita conſcientia ſua & ſalute eccleſiæ detexerunt, & quantum in ſe eſt ſuſtulerunt. 2. Poſteriores cum reſponſo archangeli Michaelis dimittere poſſemus : *Increpet te Deus ô Satan.* Sed conſideremus quem malæ cauſæ & conſcientiæ ſuæ accuſatores illi quærant tibicinem. Vt omnes ante hac citatos præteream : ſolus *Poſſevinus libr.* à nobis *cit.* ſatis operosè & poſt illum *Henricus Fitz. Simon* Ieſuita in *Britannomachia Miniſtrorum lib.* 1. *cap. ult.* breviter & apertè hoc agit. Titulus capitis eſt : *Reformationem ad Atheiſmum veluti ad centrum magno impetu ferri.* Et in fine capitis ſic illud concludit : *Ex ipſa natura reformationis, veluti ex genuina radice Atheiſmum germinare : ita ut ſine eo fructu, reformatio ab omnibus, effœta, infelixque arbor cenſeatur.* Sed quo argumento tam horrendum carmen nititur. *Cauſæ*, inquit. *illæ ſunt.* 1. *quia à vobis Deus author peccati conſtituitur.* 2. *quia ſolius fidei juſtificatio aſſeritur.* 3. *quia liberum arbitrium tollitur.* 4. *quia ſublato extremi judicii timore animæ immortalitas denegatur.* Ad 1. *Reſp.* ſatis ſuperque à noſtris (quos infinitum eſſet hic recenſere) demonſtratum eſt, nos nihil de providentiâ Dei circa malum credere aut docere, quod non ſcriptura ſexcentis locis , & cum eâ patres , Scholaſtici & ex recentioribus Pontificiis præſtantiſſimi tradidiſsent. Vid. poſt omnes alios *Chamierus* , & *Rivetus in Cathol. Orthodox.* Ad 2. *Reſp.* nos hic docere idem quod ſcriptura , patres, Et recentiores nonnulli Pontificii. Vide laudatos modo authores : quibus adde imprimis *Davenantium de Juſtificat.* & *Miniſtros Hanovienſes contra Coſmam Morelles*: & *Balth. Lydii appendicem ad Perrini hiſtoriam VValdenſium* noſtro idiomate editam. Et nos ex Pontificiorum propria confeſſione apologiam hujus veritatis compendio exhibuimus , *Diſp.* peculiari, cui tit. *Vis veritatis* &c. Ad 3. *Reſp.* Quidquid liberi arbitrii *Auguſtinus* , *Proſper, Fulgentius, Bernhardus* aliique in *Sylvii* libello cui tit. *Sententiæ Spirituales* cit. adhæc *Thomas* cum ſuis , præſertim Dominicanis *Cajetano, Bannes, Medina, Sumel, Riſpolis, Alvarez* , *Doctoribus Duacenis* & hodiernis *Lovanienſibus* (quorum *libelli apologetici contra Ieſuitas* , nuper editi &c.) in homine tollunt , idem & præterea nihil nos in illo tollere.

Pro-

Probêt prius eos fuisse Atheos: deinde âd nos accedât. Cõfer *tabellas* nostras *in problematis theologicis*, & *in catechizatione catechismi Remonstrantici* per retorsionem calumniis illis oppositas: & *Ferri scholasticum Orthodoxum*, cum ejusdem *apologia c. Perrinum*, *Tuvissi Vindicias gratiæ*, *Riveti Catholicum Orthodoxum*, *Ejusdemque & aliorum epistolas de Termino vitæ*, uno volumine editas. Ad 4. *Resp.* insanas hominis istius suspiciones & consequentias, ilico concidere, ubi quis nostrorum confessiones, ac capitum istorum de quatuor novissimis & animæ immortalitate explicationes modo inspicere dignatus sit. v. *Probl.* An reformati vicissim, & quomodo Papatum Libertinismi, scepticismi, atheismi suspicionibus & consequentiis gravent? *Resp. Aff. cum dist.* non quidem in singulis membris seu subditis ecclesiæ Romanæ, sed in capite, h. e. Papâ; ejusque curiâ Romanâ, & curialibus; adhæc ecclesia consistoriali & Cardinalibus; nec non repræsentativa ecclesia irroformabilis Cleri Antichristiani: specialiter etiam in Iesuitis, & si quę sint istius generis locustæ: omnibus denique in laicis gulæ & ambitionis mancipiis, qui illis malorum architectis, capiti scil., curiæ, clericis, Iesuitis in omnibus promiscuè ad orthodoxæ fidei & pietatis exstirpationem, auctorati sunt, *habentes speciem pietatis, & vim ejus abnegantes* 2 Timoth. 3. Rationes quæruntur *Primo*, in generali methodo tradendi theologiam Papisticam tum in credendis tum in faciendis, quæ ad Academicos & Scepticos accedere videtur. Vide modo *recentiores commentatores ad summam Thomæ*, & *Bellarmini controversias*, & variantes atque incertas *interpretationes Concilii Tridentini*: ubi pleraque quæstionibus variariumque opinionum enumeratione perstrepunt, & tandem in ἐποχὴν, aut probabilem conjecturam, aut contentionem desinunt. In theologia elenctica mendaciis, calumniis, contradictionibus, falsificationibus pleraque superstruuntur. Vide *Iac. Laurentii conscientiam cauterizatam*, *VVilleti tetraglyton Papismi*, *Mortoni apologias catholicas*, aliosque *in bibliothecâ nostrâ* indicatos. *Secundo*, In tota theologia morali seu Casuistica: ubi pietatem, honestatem, & inoffensam conscientiam non uno modo homines dedocent; tum generalibus quibusdam regulis & distinctionibus, de peccato veniali, de opere operato, de attentione virtuali, de dispensationibus Papalibus, de consuetudine, de taxa pœnitentiaria, de indulgentiis; tum pluribus specialibus determinationibus per omnia decalogi præcepta, nec non sacramenta, & agenda ecclesiastica. Specimen *peculiaribus catalogis* dederunt *Molineus* & *Drelincourt* minister Parisiensis, sed uterque lingua vernacula. *Dorscheus* theologus Argentoratensis nuper idiomate latino idem conatus, tit. *Theologia moralis Iesuitarum contra bonos mores Christianorum* 1645. in 4. Addi hic debent *Catechismus Iesuiticus*, & *Mysteria patrum Iesuitarum*, cum *apologia* eorundem tit. *Statera c. Sylvestrum à Petra sancta*. *Tertio*, in Libertinicis disputatio-

Digitized by Goog

putationibus de autoritate, perfectione, & perſpicuitate ſcripturæ. Videndi hic antagoniſtæ Pontificiorum (inter quos *Meſtreſatus c. Ieſuitam Regourdum in præfat. p.* 14. 15.) qui oſtendunt iiſdem armis oppugnari hic reformatos à Pontificiis, quibus Chriſtiani ab Atheis & infidelibus. *Cl. Cloppenburgius* indicavit ſyncretiſmum Papiſtarum cum Enthuſiaſtis & Libertinis, peculiari diſp., quæ cum aliis ipſius *diſp. in* 8. nunc edita. Confer & *diſp.* noſtram *de novo Scepticiſmo Loiolitico.* Hodierni enim Ieſuitæ, opportunè importunè, ſupra omnes alios hunc atheiſmum promovent: hinc ſcripta eorum *viam ad atheiſmum* dicenda cenſet Meſtreſat. loc. cit. *Quarto*, in nova methodo Verronica: per quam viam ſterni ad Atheiſmum, oſtendit *Nic. Vedelius in Rationali theologico.* Confer *diſp.* noſtram *de Ratione humana in rebus fidei. Quinto*, in impiis & Machiavellicis artibus regiminis Papæ-curialis Romani, totaq; praxi conclavis, & curiæ, atque adeo Epicurea vita, & atheiſticis moribus eccleſiæ virtualis, conſiſtorialis, curialis, repræſentativæ clericalis, laicalis, ſi quæ totã Antichriſtianæ impietati ſe conſecravit: in quo genere excellunt, aliqui Ieſuitarum tum diſcipuli, tum fratres ſeu ſodales laici. Quo nomine atheiſmus practicus ſeu Epicureiſmus à noſtris nõ tãtum, ſed etiã à nonnullis teſtibus veritatis in medio Papatu Papiſtis ſtimponi ſolet. Aliquos ex multis ſupra *part.* 1. indicavimus: plures ex *Illyrici catalogo teſtium veritatis & Pleſſei Myſterio* privata cujuſq; diligentia ſupplebit. Ex noſtris legẽdi *Centuriatores Magdeburgenſes, Balei vita Pontificũ, Zegedini ſpeculũ Pontificum, Iacobi Capelli Romana eccleſia ſanctitas, Thomæ Nageorgi poema de regno Papiſtico, Henrici Stephani tract. præparator. ad apologiam Herodoti, Marnixii Sanct-Aldegondii Tabulæ, ſeu alvearium eccleſiæ Romanæ, Edwvini Sandis relatio de ſtatu Europæ, angl. & gall.* deniq; ſcriptores noſtri de Antichriſto, ſupra indicati. Ex Principibus, Magiſtratibus, & ſcriptoribus politicis ſupra indicavimus *Brutum fulmen c. excommunicationem Sixti V.* Et *apologiam Principis Arauſionenſis* contra proſcriptionem Regis Hiſpanarum. Adde nunc autorẽ Secretorum Turco-Papiſticorum ſub nomine Iuſti Iuſtini Iuſtino-politani, conſider. 4. *Si Atheos quæris, nuſquam plures quam in ipſa Roma invenies* &c. *quotuſquiſque Romæ Cardinalis eſt, quot prælati, quot regulares irregulares, quibus facilius ex Homero aut Virgilio purgatorii fabulas perſuaſeris, quam reſurrectionem mortuorum* &c. Idem conſider. 49. adducit teſtem Eraſmum in adagio, dulce bellum inexpertis: *Quot enim ſunt apud nos, qui nec reſurrectionem corporum credunt, nec animum credunt corpori ſuperſtitem? Et interim per iſtos ſævitur in hæreticulos, qui dubitant an Pontifex Romanus habeat jus in animas purgatorio cruciatos.* Ex Theologis videatur *Rob. Abotus in defenſ. cathol. reform. Perkinſi, part.* 3. *ad præf. p.* 5. 6. *Lutherus in colloquiis, conſiliis* &c. ſupra cit. *pag.* 97. 98. & paſſim. Sed ne ad hyperbolas ipſius hæc

Digitized by Google

hæc referant nonnulli, audiant mitissimi & moderatissimi ingenii virum Melanthonem tom. 2. consilior. theologicor. p. 376. *Pii etiam infirmi, tamen dociles, discernantur ab Atheis & idolorum defensoribus, qui cum universam ecclesiæ doctrinam inanem fabulam esse statuant, tantum eò retinent usitata idola, quia vident simulationem superstitionis adferre opulentiam, & nervum esse potentiæ.* & part. 1. pag. 100. *palam Epicuræi καὶ ἄθεοι qui securè* &c. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 27. *Iulius, Leo, & Clemens & Paulus &c. qui nihil aliud de Christo tenuerunt, nisi quod didicerant in schola Luciani. Sed quod tres aut quatuor Pontifices enumero? Quasi vero dubium sit qualem religionis speciem professi sint jampridem Pontifices cum toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primum enim arcana illius theologiæ, quæ inter ipsos regnat, caput est, Nullum esse Deum. Alterum, quæcunque de Christo scripta sunt ac docentur, mendacia esse & impostluras. Tertium, doctrinam de futura vita & ultima resurrectione meras esse fabulas. Non omnes ita sentiunt, & pauci ita loquuntur, fateor: jam pridem tamen hæc ordinaria esse cœpit Pontificum religio. Hoc cum sit notissimum omnibus, qui Romam noverunt &c.* VI. *Probl.* An *Libertini*, & *Enthusiastæ*, præsertim *Henric-Nicolaitæ*, *David-Georgiani*, atheismi consequentiis urgendi sint? *Resp. Aff.* Quia nonnulli eorum omnem deitatem, quantum in se est, evertunt & negant, quippe eam cum creaturis confundentes, aut ab ea non distinguentes. Et quia omnes divinitatem aut necessitatem scripturæ oppugnant, ut & necessitatem cultus externi, & discrimen honesti & turpis in externis operibus. Præterea angelos & spiritus, resurrectionem mortuorum, immo & totum Christum mediatorem in allegorias transformant. De quo alibi forte dicendum. Interim autores, qui ista edoceant, require in nostra *Bibliotheca Theolog.* VII. *Probl. Sociniani*, & si qui proximè ad illos accedunt; quales specialiter se produnt omnes illi, qui quemque in sua religione salvari contendunt? *Resp. Aff.* Cum dicunt quemque in sua religione salvari, & quod omnes unum Deum colere putantur, viam sternunt ad Neutralismum, Scepticismum, Libertinismum, & consequenter ad indirectum atheismum. Hanc opinionem esse barathrum omnis atheismi, affirmat *Stapletonus in orat. Acad.* supra parte 1. cit. Propter hanc opinionem, potissimum Politici συνώνυμως dicuntur Libertini & Athei *Cornelio A Lapide in* 2. *Petr.* 1. 1. (ubi *p.* 365. ait numerum talium admodum crescere) *Adamo Contzē*, *Lensæo*, *Stapletono*. Ex nostris *Vedelius in arcanis Arminianismi part.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. & *p.* 3. *lib.* 2. *c.* 10. & *c.* 4. *lib.* 2. *c.* 10. præcipitia Scepticismi & atheismi ex hoc capite potissimum probat; qui videndus. Accedit quod Sociniani negent quis sit verus Deus; ut & Dei præscientiam, resurrectionem carnis hujus, immortalitatem animarum, ac pœnas infernales: In quo genuinos Epicureos & Deistas (quales in Gallia è *Mer-*

Digitized by Google

è *Merſenno tract. gallico* ſupra cit. oppugnantur) ſe oſtendunt. Ex *tract. Sociniano* in vernaculum noſtrum ſermonem traducto per ſocium quem Remonſtranticum. Partem myſteriorum iſtorum deteximus in *catechiſatione catechiſmi Remonſtrantici.* Nec dici poterit determinationem hanc nimis rigidam & inſolentem eſſe: cum Melanthon inter Proteſtantes moderatiſſimus non veritus fuerit errorem Antinomorum de legis & operum neceſſitate deliramenta, *ſophiſticas præſtigias, ſycophanticas Cynicorum conciones, manifeſtam inſaniam, Cyclopum & Cynicorum furorem, ſcurrilitatem* appellare. tom.2.Conſil.p.361.358.357. VIII. *Probl.* An jure meritoqne Remonſtrantes *religioni orthodoxæ & reformatæ* Atheiſmum ſive indirectum ſive participatum impingant, propter doctrinam de Dei infinitate *Apolog. c.*1. coll.cum *Reſponſ.ad Excerpta Profeſſor. Leidenſium pag.* 88. De doctrina reformatorum de prædeſtinatione & gratia in ſynodo Dordracena anno 1619. ſtabilita videnda *præfatio Tileni ad notas ſuas in canones ſynodi Dordracenæ. Reſp. Neg.* Aut enim manifeſtè blaſphemiam vomunt adverſus doctrinam ſcripturarum; aut vanè fingunt, quod non eſt; aut ſi tale quid ſit, turpiter fallaciam accidentis committunt. Chriſtus crucifixus ſi prædicetur, poſſet eadem conſequentia dici cauſa impietatis, aut prolapſus in atheiſmum;eſt enim ruina multorum *Luc.*2.& ſcandalum ac ſtultitia 1 *Cor.* 2.Sed hoc totum per accidẽs. IX.*Probl.*An *ſatyrica omnis* ſtolidarum ſuperſtitionũ,comẽtorũ,fabularũ,humanarumq; traditionum deriſio,Lucianiſmi & atheiſmi meritò acculari poſſit ? *R.Neg. Eraſmum in colloquiis* urbanè in ſtolidas ſuperſtitiones hominumq; abuſus jocãtẽ(τὸ nimium ipſius,ſi quod ſit,nolo defendere)Lucianiſmi accuſant recẽtiores Põtificii.Ex noſtris etiã *Petrũ Viretũ & Marnixiũ Sanctaldegondiũ.* Sed nos factum eorum defẽdimus in *diſp.de lacrymis. Kelletus in miſcellaneis theologicis* poëtæ cui vernaculo Hierarchico-Papalis regiminis in eccleſia Anglicana antagoniſtæ titulum atheiſmi tribuit : ſed nos ordinem humanum in præjudicium cauſæ Dei introductum, & multiplici abuſu ſe proſtituentem tanti faciendum non putamus,ut rigidum ejus examen atheiſmi accerſendum putemus.X.*Probl.* An *Scepticiſmi aut Semi-ſcepticiſmi*, aut *Neutrahſmi*, & conſequenter indirecti & participati atheiſmi ſuſpectus eſſe poſſit Pontificius quis externa profeſſione, ſeu titularis, idemque parcus Deorum cultor & infrequens; ſcripturæ etiam tum communi afflatu Pontificio & Ieſuitico, tum peculiari ſuo ſenſu tenuis aut dubius æſtimator;adhæc apertè profitens quemque in ſua religione ſalvari, quod omnes ſub nomine Chriſtiano degentes unum colant Deum; inſuper vitæ morumque puritate atque integritate ſecundum legem Dei ſuſque deque habitâ; quippe cujus votum nunquam fecerit; præterea theologiæ naturalis,logicę, metaphyſicæ principiis atque

Digitized by Google

axiomatis generalibus, & toti antiquo atque hodierno Christianismo (patribus scil., scholasticis, &c.) receptis ac communibus exemplo Scepticorum, Atheorum, omniumque fanaticorum rejectis & explosis: nec non sublatis & negatis omnibus argumentis, quibus hactenus demonstrata est deitas & veritas contra atheos & Scepticos, nec substitutis aliis quæ certius atque evidentius hanc causam defendant; multis etiam circa theologiam naturalem & deitatis probationem, ut & circa physicam Mosaicam ac sacram, præter & contra autoritatem scripturæ determinatis; denique fidelium reformatorum devotione ac sancta ad verbum Dei commotione redactâ ad affectus & animorum motus, qui ex actione fabularum in theatro concitari solent. *Resp. Aff.* Quod si enim singula illa apud pios & eruditos theologos ac philosophos præsumtiones faciunt (uti in præcedentibus problematis ostensum,) quanto magis omnia illa simul sumta, & in uno subjecto concurrentia. Cui amplius hoc mirum sit, ille mihi aut Sceptico-libertinismi merito suspectus erit, aut pro maximo ignorantiæ & stuporis miraculo habebitur, aut pro vanæ contentionis & pertinacis levitatis mancipio: imprimis, si reformatæ religioni innutritus sit. Qui vero insuper orthodoxum quem contra deliras, periculosas, ac scandalosas perplexorum istorum assertiones fideliter monentem, in gratiam eorum injuriæ condemnet; quod scil. non satis evidenter de istis constet: næ is *Calvinum*, *Melanthonem*, aliosque supra cit. pari si non majori ratione condemnet, ac Pontificiis de illorum mendacio & calumniâ conquerentibus causam adjudicet. Fuit enim utrobique non personalis obtrectatio, aut exprobatio absque manifestâ utilitate, aut necessitate; sed realis ac necessaria doctrinæ alicujus censura, impugnatio, convictio, confusio, deductio ad absurdum: ut ipsi autores aut saltem sequaces absterreantur & ab ea abducantur. Confer supra *thesi* 1. x1. *Probl.* An *Diagoras Melesius* & alter *Melius* (duos enim hos distinguit *Suidas*) *Protagoras*, *Theodorus*, *Euemerus*, *Tegeates*, *Nicanor Cyprius*, *Diogenes Smyrnaus* &c. qui inter omnes Atheos antiquitus celeberrimi habiti sunt, tales revera fuerint? *Resp. Aff.* Illud & credunt, *Plutarchus lib.* 1. *de placitis qu.* 7. & ex eo *Theodoret. de Curat. gr. aff. serm.* 2. & 3. & 6. Videtur tamen *serm.* 6. *p.* 86. edit. gr. lat. Commelini in fol. ex communi fama & aliorum opinione id potius referre, quam ex sua: ait enim φάσι & λέγεται. De iisdem affirmat *Suidas*, imprimis de Diagora Melio. *Epiphanius in compendiar. fide explicatione*, de Protagora & Theodoro. Sed non immerito quis suspicari queat tales vulgo andivisse, quod mythologicam deorum Theologiam, & stolida sacra Gentilium explodérent: ita ut illis Atheismi condemnatis idem evenerit, quod Socrati; cujus apologiam habes apud *Xenophontem*, *Platonem*, *Maximum Tyrium*. Et certè videmus in hac sententia esse Clementem Alexandrin.

andrin. in Protreptic. p. 11. Vbi ait, se mirari quod eos σωφρόνως βεβιωκότας, καὶ καθωσιωμένους ὀξύτερον τῶν λοίπων ἀνθρώπων τῷ ἀμφὶ τὰς θεὰς τύπῳ πλάνῃ, ἀθέους ἐπικεκλήκασιν &c. Et refert ibidem nonnulla eorum dicta & facta, unde Atheismi forte insimulati, justiùs tamen judicandi sunt errori vulgari se opposuisse. Diagoræ & Heracliti physici, & Eudæmonis Comici dicta & facta refert etiam *Epiphanius in Ancorato* circa finem, *Idem* tamen in *compendiar. fide Expos.* planè aliter ac *Clemens* censet de Theodoro; Illum scil. putasse non esse Deum, & ideo omnes hortatum ad furta, perjuria, rapinas &c. Et sic fere de Diagora Melio *Suidas*; & ex recentioribus *Lipsius epistol. cit. Athenagoras in Orat. pro Christianis* ait ei malitiosè dicam impietatis ab Athenienſibus impactam. De eodem & Protagorâ in eandem sententiam *Cicero lib.* 1. & 3. *de Naturâ Deorum*, & *Lactantius libr.* 1. *Instit. cap.* 2. *Idem in libro de Irâ Dei cap.* 9. *Irenæus lib.* 2. Anaxagoran ἄθεον nominat; sed nominis similitudine, ut opinor, deceptus. Meminit & Diagoræ *Diodorus Siculus lib.* 13. Et *Valerius Maximus de neg. relig.* Protagoræ vita exstat apud *Philostratum, Suidam, Laertium, Agellium lib.* 5. *c.* 3. Meminit ejusdem *Arnobius lib.* 8. *Lactantius de Ira Dei cap.* 9. *Theophilus lib. ad Autolycum* 3. ubi Clitomachum Academicum & Critiam ejusdem impietatis consortes facit. XII. *Probl.* Quo sensu Maris Chalcedonis Episcopus *Julianum Apostatam* Constantinopoli fortunę sacrificantem appellarit Ἄθεον? apud *Sozomenum l.* 5. *c.* 4. *Resp.* 1. Quia aut Atheus est aut bestia, qui à Christi fide ad Gentilismum relabitur: appellabat enim eum ibidem παρεξάτῳ, id est, *desertorem fidei.* 2. *Quia* Ethnicorum theologiam & idololatricum cultum seu πολυθεότητα nomine ἀθεότητος traducere solent Christiani scriptores: tot enim & tales Deos, & tali modo colere, per proximam & necessariam consequentiam tantundem est, ac nullum Deum agnoscere & colere. Sic Theodoretus de curat. græc. Affect. serm. 3. Οὐ μόνοι γε ἄθεοι Διαγόρας ὁ Μιλήσιος, καὶ ὁ κυρηναῖος Θεόδωρος, καὶ Εὐημέρος ὁ τραγῳδοποιὸς &c. πάνταπασι μὴ εἶναι θεὸς, &c. ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος, καὶ Ἡσίοδος, καὶ οἱ τῶν φιλοσόφων ξυμμορίαι &c. Vide reliqua. Clemens Alexandrin. in Protrept. p. 11. sic de Gentilium Theologia & religione: ταῦτα τῶν ἀθέων τὰ μυσήρια. Ἀθέους δὲ εἰκότως ἀποκαλῶ τούτους, οἳ τὸν μὲν ὄντα ὄντως θεὸν ἠγνοήκασιν &c. διὰ τῆς ἐνισχημένοι τῇ ἀθεότητι· σφετέρα μὲν, κατὰ γε τὸν ἀληθῆ τὸν θεὸν, τὸν ὄντως ὄντα μὴ γνωρίζοντες θεὸν· ἑτέρα δὲ λυτέρα ταύτης πλάνῃ, τοὺς οὐκ ὄντας, ὡς ὄντως νομίζοντες &c. XIII. *Probl.* Quid de celebri *philosopho Pomponatio* statuendum? an ad classem Atheorum referendus? *Resp.* Sic passim judicare videntur, Pontificii (in quorū Ecclesia & Academia vixit,) *Delrio in Disq. Magicis Mersennius p.* 195. & suffragātur aliqui ex nostris. *August. Niphus* philosophus Italus illi coætaneus *Immortalitatem animæ* peculiari *tract.* cōtra ipsum probavit. Et *Mirandula*

*randula Eversione singul.certamin.à l.*21.*usq*; 30.Ex nostris *Zachius tract.de Operibus Creationis* cõtra eundem, ni fallor & *Simonem Portiũ* eandem causam agit. *Keckerm.in præcog.philosoph.*perstringit eum,quod miracula Christi,Dei providentiã, & similia fidei mysteria impugnarit. Vide & *VVierum lib.*5.*de præstig.*Sed contra *Gul. Gratarolus Medicus Italus*(quem propria scripta uno volumine in 8. Basilea edita, & testimonium *Bezæ in epistolis*, ut & *in dedicatione libelli* cujusdam,aliorumque præterea doctorum virorum suffragia, quorum familiaritate Basileæ & alibi usus est, à pietatis zelo commendant) cum contra calumniatores tuetur, & piè pro eo tempore vitam cum morte commutasse scribit : in *epistol. dedicator.*Operibus Pomponatii anno 1567. Basil. editis præfixâ. Confirmat apologiam suam *elogio Pauli Iovii.* Sed illud, ut verum fatear, tanti non est: neque enim satis constat,quam longe ipse Iovius ab Atheismo fuerit. Illud penitius considerandum,quod respondet: Eum ex mente Aristotelis negasse animæ immortalitatem : quod, ut illi cum aliis philosophis ac Theologis ita judicantibus commune fuit (*Plutarcho,Galeno, Aphrodisæo, Iustino Martyre, Theodoreto, Origene, Nysseno, Nazianzeno, Cajetano in* 3. *Anima*) sic non debet hic fraudi esse : nisi probari posset illum sub hoc schemate subdolè & tutò voluisse hunc Atheismum spargere in animos auditorum. Nisi itaque alia ex dictis, scriptis, factis ejus certior demonstratio suppetat, utique in benigniorem partem, immo in optimam accipienda sunt illa, quæ ille pro modulo & conditione sua de Fato, Providentia Dei, & prædestinatione conscripsit: in quibus si non rei dignitati, & solidis Theologis per omnia satisfaciat, saltem hoc præstat, ne nigra Atheismi nota illi tam peremtoriè inuratur. Hæc ego in re dubia: postquam omnia ejus opuscula præsertim modo nominata videre contigit: qui ante multos annos ex lectione solius tract. *de Incantationibus* (ubi placitis Avicennæ & Averrois nimis adhærescens, in supernaturalibus quibusdam satis miserè fluctuat)& ex communi aliorum judicio siniſtram magis de illo opinionem conceperam.XIV. *Probl.*An *Cardanus* Naturalium Atheorum numero eximendus ? *Resp.* Admodum suspectus est quod Mâgiæ faverit ; immo ab exercitio ejus non alienus fuerit. Vide eum *de Varietate rerum lib.*8.*c.*43. & passim hoc illi impingit *Delrio in Disquis. Magicis*; & post eum *Mersennus in Gen. p.*602. Qui idem cõtendit *p.*533.& 1830.eum Atheis favere.Quidquid sit de ejus sensu aut intẽtione:constat saltem eum vt virum eruditiss. ita absurdis suis quibusdã philosophematis indulsisse,ut sive sciẽs sive inscius, nimiũ novis Scepticis, Lucianis,& Atheis cõcesserit. Vide *l.*12.*de subtilit.c.de Naturâ hominis*, ubi omnes actiones humanas ad temperamẽtum & naturam corporis videtur referre. Addit *Mersennus p.*251.eum summam libri de *tribus Impostoribus* ibidem

bidem referre. Quod tamen nondum potui videre. Plura periculosa passim in ipso notavit *Scaliger* (quāvis nō raro iniquus censor;) quæ omnia *Apologia sua* postmodum edita non diluit. Quid de viri Atheismo statuendum sit, in medio relinquatur: modo juniores moniti sint erudita ejus scripta cum judicio perlegere, & tātum Mathematica ac Physica particularia ab illo discere. In divinis enim & spiritualibus loquitur tanquā ἄπειρος & scripturarū, & internæ ac spiritualis praxios, omnis deniq; solidæ Theologiæ, immo ipsius scholasticæ & Metaphysicæ. xv. *Probl.* Quid judicādum de *Bonavētura de Periers*? *Resp. Honsdorfius in libro* supra *cit. ad* 3. *præcept.* eum numerat inter Atheos. Et sic *Henricus Stephanus tract. præpar. ad apologiā Herodoti c.* 26. *p.* 364. ubi autorem dicit libri detestabilis, cui tit. *Cymbalum mundi*; & proprio gladio desperabundum se transfixisse. Mersennus in Genesim p. 669. eum vocat *Bonaventuram de Perez*, & describit, tanquam *monstrum*, *impiissimum nebulonem*; addit: *quem plurimi Atheum fuisse asserunt &c. atque notarunt illum in vita fuisse impiissimum*, *& morte periisse*. Refert ibid. non fuisse autorem *Cymbali Mundi* (quod habet *Honsdorf.* & *Henricus Stephanus*) sed in gallicum illud transtulisse, & sic editum anno 1538. Præterea librum illum constare quatuor dialogis; & plurimas fabulas de Iove, Mercurio &c. complecti per *quas fidem catholicam irridere*, *& ea*, *quæ de Deo verissima esse dicimus & credimus*, *rejicere velle videtur*. Quod si Deo, de cœlo, inferno sacris literis revelata rejiciat, utique subscribimus Mersenni judicio: sin vero fabulas tantum de purgatorio, aliaque hominum commenta, utique hinc Atheismi non convincitur. Sed erunt forte qui excipiant summum fuisse oratorem & poetam, & hæc solummodo vulgarium tunc poetarum & literātorum more (quam laudabili & Christiano nunc non disputabo) ita descripsisse. Quibus reponi potest: nihil vetare, quin Lucianum omnesque prophanos & impios poetas atque antiquos literiones imitando quis subdolè Atheismum, Epicureismum, Gentilismum hominum animis instillet; quamvis stylum ludicris ambiguitatibus, & jocis, item mimesibus, prosopœiis &c. ita moderetur, ut si quis hæc ad examen revocet, colore aliquo eludere & elabi possit. Quomodo meminimus à Sceptico-Libertinis & Epicureis nebulonibus alicubi in Belgio omnem pietatem & fidem Christianam dicteriis quibusque apud homines traductam esse, exempli gratia, Tragœdia scribitur, & in theatro exhibetur tit. *Iphigenia*: in quâ Ethnica illa, de Hecate triformi, de diis sanguine humano, idque ex consilio sacerdotum, placandis perstringuntur. Si quis pius metuat (ut quidem autores illos novit) eos mysterium Trinitatis, & redemptionis nostræ per sanguinem Christi velle deridendum proponere & sic Epicureismo, Deismo, aut Turco-Socinismo viam munire: quomodo hoc evincet; cum prom-

promptum semper sit effugium; rideri tantum fabulas Gentilium. Vt ad Bonaventuram reverſamur, dum has theſes ſcribens, de illo inquiro, commodum ex auctione aliquâ nactus ſum ejus tract. cui tit. *Nouvelles recreations* &c. editum denuo Rhotomagi anno 1606. apud Raphaelem du Petit Val, qui ſe nominat typographum Regium. Eum carptim percurrens, offendi nihil aliud eſſe quam *colloquia prava*; hoc eſt, narrationes & diſſertationes, meris morologiis, vanitatibus, obſcœnitatibus, nominis divini abuſibus refertas, quo quidem nemini niſi Epicureis (quibus voluptas ſummum bonum) placere poteſt. Et tamen librum cum auctore in cœlum tollit, quiſquis præfationem præfixit. Sed ne meipſum faſtidioſâ libri ejus lectione, & lectorem relatione eorum, quæ eo continentur, multum fatigem, ſufficerit ex primâ novell. quæ inſtar præambuli eſt, annotaſſe, quod dicat ſe libellum illum oportunè tunc edere, ut in mediis bellis civilibus & publicis calamitatibus habeant unde ſe oblectent imprimis matronæ & virgines, quas ad lectionem nominatim ſcurrilium quæ ibi occurrunt, contentioſe invitat. Summam autem & maximè convenientem huic vitæ noſtræ doctrinam eſſe: *Bene vivere & lætari*; quod poſtea interpretatur: *ridere*. Vt autem media ad finem ducentia ab illo inſtituuntur, non video aliud quid illum fuiſſe, aut ſaltem ibi voluiſſe formare, quam pinguem & nitidem Epicuri de grege porcum, ſeu mavis Menippum, aut Diogenem. XVI. *Probl.* Cur *Theologi Heidelbergenſes* ante annos aliquot *Nicol. Taurellum* philoſophum non ignobilem, dixerint Atheum Medicum, *in literis ad Deputatos Synodi Holland. ſuper libro & causâ Conr. Vorſtii perſcriptis*? Et an non falcem miſerint in alienam meſſem, & indignè traduxerint iſtius aliorumque ſimilium magnorum virorum inventa ad illuſtrandam & perficiendam philoſophiam? *Reſp.* Arbitror eos reſpexiſſe paradoxa non pauca quæ imprimis *compendio Metaphyſico*, & *Triumpho Philoſophiæ* inſpargit; & ad divina ac Theologica paſſim applicat: quibus limites communis hodierno Chriſtianiſmo Theologiæ tranſiliri, & dogmata nonnulla conquaſſari, atque adeo Scepticis, Libertinis, aliiſque fanaticis & ſecundi generis Atheis cauſam nimis tradi non immerito metuendum eſt. De intentione illius viri nolumus judicare, nec cætera ejus inquirimus. Aliter etiam judicamus de ingenioſis ipſius *diſputationibus, in naturalibus* contra Piccolomineum, Cæſalpinum, alioſque phyſicos: ubi omnem libertatem Socraticam tollere nolimus: nec theologici hoc fori eſt, ſed medici, phyſici, mathematici: quomodo viceverſa, metaphyſica, pneumatologica, & theologica naturalia non tam, nedum ſolius, phyſico-medici & mathematici fori ſunt, quam theologici. Videant ergo juniores, ut cum judicio legant philoſophemata ejus, quæ naturalia tranſcendunt. XVII. *Probl.* Quid de *Cam-*

de *Campanella* novis, ut putat, inventis,& disputationibus adversus Atheos sentiendum? *Resp.* Hoc quidem rectè, quod intendit probare naturalem esse sensum numinis, & naturalem aliquem cultum secundum rectam rationem; & religionem Christianam nuspiam cum eâ pugnare. Sed cogitandum an satis feliciter oppugnet Atheos, dum naturæ & rationi tantum tribuit, ut ex eâ quasi accersat & demonstret Theologiam supernaturalem; & dum spretis Theologorum ac Philosophorum axiomatis & omnibus receptis in Christianismo & apud Theologos philosophandi methodis substituit sua quædã (uti gloriatur) ἐυρήματα, vel minus solida (quippe ipsius affirmatione non raro subnixa) vel Stoicorum & Paracelsistarum in morem novis terminis & acurologiis involuta, ut ingeniis loco compendii tanto plus molestiæ & confusionis adferant; quæ si penitius inspiciantur, comperiemus ea nihil solidi aut admirandi præ tam diu tritis ac probatis sapientum dictatis adferre. Sic ex.gr. *in Atheism. Triumph. cap.* 2. Hoc fundamentum toti demonstrationi religionis substernit. Esse tres pri-
„malitates seu præeminentias, potentiam, sapientiam, amorem; de qui-
„bus ex professo in suâ Metaphysicâ: Ens primum per illa tria essentiari,
„secunda verò entia horum participio, ac in tantum esse, existere, &
„vivere in suo quoque gradu, in quantum perseverant in eis potestatis,
„sapientiæ, & amoris radii, participationes, cuique pro ratâ suâ &c. Ibidem, legem naturæ & rectam rationem si quis in puris naturalibus sequatur ac servet, illum vivere Christo summæ rationi atque autori naturæ, à quo sumus participio rationales, & sic posse immunem esse à damnatione quod ad pœnam sensus, ac frui bonis naturalibus & Deo ut fine naturali &c. *Cap.* 11. ait ex incarnatione patefactam esse di-
„stinctionem personalem patris ac filii explicitam; quæ apud philosophos
„nesciebatur, nisi sub umbra, & aliquo pacto, aut secundum ratio-
„nem tantum. Postea verò in apparitione spiritus s. hujus ab eis distin-
„ctio patuit &c. Addit ibidem: vide etiam subtiliter inquirendo rem o-
„mnem licet simplicem, qualis est calor, constitui vel integrari partipatio-
„nibus potentiæ, sapientię, & amoris &c. ac tantum esse rem quamcunque,
„quantum potest esse & prętentit esse, & amat esse *cap.* 9. distinguit religi-
„onem quadruplicem *naturalem*, quæ est cultus cunctarum rerum juxta *Ps.* 18.19.12.3. *animalem*, quæ supra naturalem cultum addit illud obsequium,
„quod bruta præstant superioribus sibi beneficis causis; Deum enim natu-
„raliter diligunt, ut ait S. Thomas sed animaliter omne beneficum principium; propterea elephas lunæ genuflectit, & se baptizat à coîtu, & solem aves prętimunt in mane &c. *Rationalẽ*; quæ est idem quod Theologia naturalis & inde cultus ac metus numinis, *Supernaturalem*, quam revelat Deus

in scripturâ. Istis & similibus sexcentis quæ *in Atheismo Triumphato*, *in Metaphysicâ*, *libris de sensu rerum*, aliisque operibus venditat *Campanella*, putamus Libertinis causam tradi, & Scepticis atque Atheis religionem deridendam prostitui; immò homines superbos & curiosos in scepticismos, & Atheismos hâc occasione nonnunquam incidere: quamvis Campanella volens & sciens nihil tale intendisset. An cerebri infirmitati & intervallis maniacis, aut deliriis melancholicis, an verò omnia innovandi & evertendi prurigini, & quidem sub prætextu zeli & pugnæ adversus Epicureos, Atheos, hæreticos (Calvinistas scil. quos in præfat. Atheos appellat) hæc tribuenda sint, nos non dicemus, qui viri illius vitam & studia proprius intueri non possumus. Alterutrum saltem in illo visi sunt animadvertere socii ejus, qui illum 30. annis in Italiâ captivum & inclusum detinuerunt; ut conqueritur *in præfat. ad Metaphysicam*. Videtur etiam passus infestationes & illusiones dæmonum (quod malim dicere, quam eum in Magiæ directæ suspicionem vocare,) sic enim lib. 12. Metaphysicæ cap. 3. *Angelos pravos sæpe fugavi divina invocatione, & persecutiones passus sum ab eis.* Ibid. *Mihi comparuit in tribulationibus non semel vario vultu & horribili nescio quis, & fugatur nomine Dei.* Et cap. 12. art. 4. *Quæsivi utrum Deus posset immutare fatum & mala hominum. Ille dæmon, qui se Deum esse simulabat, respondit, se posse abbreviare mala & alleviare, & accelerare vel tardare, non tollere, si fato sunt decreta & prædestinatione. Tunc ego dixi ad illum: si Deus prædestinat fato immobili; ergo & tempus & modum rei. Prædestinat res fato immobili; ergo & tempus & modum rei. Ergo non potest accelerare, neque allevare mala. Hoc argumentum ipse, quamvis à me scriptum non intellexit, & respondit me esse stultum; quasi ejus responsum non percepissem.* XVIII. *Probl.* Quid de *Iulio Cæsare Vanino*? *Resp.* Eum fuisse celeberrimum & consummatissimum Atheum, si cum multis aliis comparetur. *Mersennus p.* 156. vocat eum Atheorum Cæsarem, qui aliquando nomen sanctissimæ religiosorum congregationi dederit, sed quæ statim illum ut verum monstrum evomuerit. *p.* 673. quique cum tredecim aliis missus sit ad furores illos propagandos. Quæ de illo primâ editione hujus disp. scripsi, habui ex *Mersenni commentariis in Genesin*, & *apologia filiorum seu hæredum Stephani Paschasii contra Iesuitam Garasse*, & lectione libri *Vanini* cui tit. *Amphitheatrum æternæ providentiæ divino-magicum* &c. Lugduni 1615., denique ex adversariis & observationibus eruditissimi & amicissimi D. Andreæ Colvii ministri ecclesiæ Gallo Belgicæ Dordracenæ. Dialogos *Vanini* physicos tit. *de Admirandis naturæ reginæ deæque mortalium arcanis*, Lutetiæ 1616. nondum tunc videram; nec contuleram *Rosseti historias tragicas* gallicè editas, nec 5. tom. Mercurii Gallici. Ex duobus postremis hæc nunc addo. *Il fit*, inquit Rossetus, *revivre ce meschant & abominable*

minable livre, que l'on intitulé, les trois Imposteurs, que l'on imprime à la veue & au grand scandale des Chrestiens. Il composa un livre des causes naturelles, & le dedia à Monsieur Bassompeire, il donnoit à la nature, ce qui n'appertient proprement qu'au createur de l'univers & de la nature mesme. La Sorbonne de Paris condamna ce livre au feu &c. Mercurius Gallicus vernaculo sermone editus tom. 5. ad ann. 1619. pag. 63.64. *Au mois de Novembre de l'an passé, fut arresté prisonnier en la ville de Tholouse un Italien, Philosophe & grandement docte, qui alloit monstrer par les logis aux enfans de maisons qui desiroient scavoir parfaictement la Philosophie. Il soustenoit & enseignoit, que nos corps estoient sans ame, & que mourans tout estoit mort pour nous, ainsi que les bestes brutalles : que la Vierge (ô blaspheme execrable) avoit eu cognoissance charnelle comme les autres femmes, & d'autres mots bien plus scandaleux, du tout indignes d'escrire ny de reciter. Par son eloquence il glissoit tellement sa pernicieuse opinion dans l'entendement de ses auditeurs particuliers, qu'ils commencerent à balancer en la croyance de ceste fausse doctrine ; ce qu'estant venu à la cognoissance du Parlement, il decreta contre ce nouveau Ministre : Et estant pris, & interrogé, il soustint ses instructions veritables. Surquoy son proces luy fut faict, & l'Arrest donné, portant condamnation de faire amende honorable nud en chemise, la torche au poing & traîné sur une claye, la langue coupée & bruslé vif, ce qui fut executé au commencement de Fevrier, au lieu appellé la place du Salin. Il mourut avec autant de constance, de patience & de volonté qu'aucun autre homme que l'on aye veu : car sortant de la Conciergerie comme joyeux & allegre, il prononca ces mots en Italien;* allons, allons allaigrement mourir en Philosophe, *mais bien plus pour monstrer sa constance en la mort, & un desespoir en l'ame, lors que l'on luy dist qu'il criast mercy à Dieu, il dit ces mots en la presence de mille personnes, Il n'y à ny Dieu ny diable, car s'il y avoit un Dieu je le prierois de lancer un foudre sur le Parlement comme du tout injuste & inique ; & s'il y avoit un diable, je le prierois aussi de l'engloutir aux lieux sous-terrains ; mais parce qu'il ny à ny l'un ny l'autre, je n'en feray rien.* Sunt & alii, qui ejus meminerunt, *Continuatio Mercurii Gallo-Belgici, & Graumontius in vitâ Ludovici* XIII. sed qui mitius de illo sentire & pronuntiare videntur: uti vir eruditus plurimæ lectionis mihi nunc indicat ; nam libri nunc ad manum non sunt ; nec vacat inquirere. Sit ergo hic Vaninus inter eruditos atheos tanquam aquila, aut Homerus quis, à quo omnes alii denominari, aut ad quem atheismi omnes reduci possint: quomodo hactenus Epicurus, Lucianus, & similes hãc vicem præstiterunt. Vbi tamen proportiones, & leges similiũ, & graduum differentiæ servandæ sunt. Neque enim omne simile est æque simile, nedum ut simile sit idem. Desperatorum dictis dicta similia ab aliquo proferri possunt, qui tamen formaliter non est desperatus. Sic similia aut affinia Lucianicis aut Epicureis excidunt subinde alicui, qui tamen in formã

Digitized by Google

Lucianus non eſt. Vti de Eraſmo mox dicemus. XIX. *Probl.* Quid de *Paulo Iovio* hiſtorico, & Epiſcopo Nucerino? *Reſp.* Virum illum nimis ethnicè paſſim loqui, non immeritò animadvertit *Delrio in diſquiſ. Magic.* alibi nobis cit. ſcil. in *Deſper. causâ Papatus.* Quantum diſcrimen honeſti & turpis ab illo factum ſit, collige ex ipſius Epicureo judicio de ſodomiâ Leonis X. Sic enim in ejus vitâ lib. 4. p. 192. 193. edit. in 8. *Non caruit etiam infamia, quòd parum honeſtè nonnullos è cubicularijs (erant enim è tota Italia nobiliſſimi) adamare, & cum his teneriùs atque liberè jocari videretur. Sed quis vel optimus atque ſanctiſſimus princeps in hac maledicentiſſima aula lividorum aculeos vitavit? & quis ex adverſo tam malignè improbus ac invidiæ tabe conſumptus, ut vera demum poſſet objectare, noctium ſecreta ſcrutatus eſt? At ſi aliqua ex parte eo nomine ſugillari inclyta virtus potuit, Leo certè cum ſuperiorum principum fama comparatus æſtimatione rectiſſima continentiæ laudem feret. Quòd ſi falsò notatus (ut credi par eſt) iniquam ſubiit invidiam, miſerabilem profectò principum conditionem exiſtimaverim, quando eorum mores ad arbitrium paucorum improborum ſævam potius quam benignam interpretationem accipiant. Sed alia principis, alia hominis eſſe vitia, quis neſcit? hæc uni privata conditione quum noceant, etiam aliquibus ſortaſſe proſunt: illa verò ab dira poteſtate, & luctum & calamitatem univerſis mortalibus apportant: idque veriſſimum eſſe conſtat præclaro quondam populi Romani teſtimonio, qui neminem ſibi principem Trajano meliorem exoptavit, quanquam cum illicitæ libidinis ac ebrietatis cenſura notaſſet. Sed demus aliquid humanitati Leonis uti in ſumma licentia fervida ætatis ac proſperæ valetudinis æſtiū agerrimè ſuſtinenti, poſtquam in magnis ſalutaribuſque virtutibus optimi atque benefici cognomentum facile meruerit.* Sed non mirum hæc publicè victuris chartis ita oſtentari, cum ſodomia non faciat irregularem, uti operosè defendit *Quaranta in Conſtitutionibus Pontificum in voce. Irregularitas.* XX. *Probl.* Eâdem hâc occaſione quæro de *Ioh. Caſâ* archiepiſcopo Benevētano, & Pontificis ad Venetos legato? *Reſp.* Certum eſt eum edidiſſe poēma Italicum tit. *Il furno*, in quo horrendum flagitium ſodomiticum commendat & extollit tanquam opus divinum & ſanctum *meſtier divino, meſtier ſanto.* Quod obſtitiſſe illi refert *Thuanus in hiſtoria*, quò minus fieret Cardinalis? *Petrus Victorius in epiſtola dedicatoria* præmiſsâ editioni gr. Politicorum Ariſtotelis Florentiæ 1552. (quam una cum illa dedicatoria recudit Andreas Wechelius 1577. Francofurti in 4.) eum ab eruditione (quod minimè negandum docet ejus libellus Ethicus tit. *Galatheus, ſeu de Moribus*) & eximiis virtutibus profusè commendat? *Virtutes autem illæ tuæ ſolidæ ac firmæ quæ uno omnium ore celebrantur, ac mirificos ſui amatores cotidie inveniunt, cum honore non parvo dignitateque decoratæ ſint, videbantur adhuc altiore gradu dignæ, ut probi viri non ſine cauſa ſæpe quæſti ſint (en probitatem & ſanctitatem Romanam), tibi cum honorem*

rem delatum non esse, ad quem alii minoribus fortasse laudibus commendati, facile pervenerunt. Nec tamen non Alexander Farnesius optimus ac clarissimus juvenis tuique amantissimus, qui plurimum olim in hoc potuit, ac de probitate doctrinaque tua egregiè semper sensit, non magnoperè pro te laboravit, ut mihi ipse crebrò, cum apud nos maneret, commemoravit: & tibi enim ipsi honorique tuototo animo favebat, & hanc rem avo suo pontifici Max. laudi datum iri intelligebat. Sed vincit sæpe omnia omnium studia fortuna iniquitas ac fatum ipsum quod tibi nunc non sine damno summi ordinis contigit: cui, quamvis amplissimo ac sanctissimis pluribus honestissimisque viris fulgenti splendoris aliquid decorisque virtutibus tuis attulisses: vera tamen laus est, dignum se præbere maximis honoribus, non altissimum dignitatis locum adipisci. Ignosces autem mihi, si hoc vulnus nunc refricui; ut enim te reliquis bonis instructum libenter video, ita hac quoque specie auctum incredibiliter cupio. Poëma hoc ab illo editum fatetur ex Pontificiis *Thuanus tom.2.histor. p.621. 642. 643. Hardingus contra Iuellum*, sed scelus Epicureum extenuare studet, quasi non tam laudasset quam extenuasset flagitium sodomiticum. Quod falsissimum est. Objecerunt hanc maculã sanctitati Romanæ, ex nostris non pauci, *Sleidanus in historia, Beza in præfat. ad poëmata sua edit. in* 8. &c. quorum aliquos puto fuisse testes oculatos, *Petrum Paulum Vergerium*, *Iuellum*, *Marnixium Sanctaldegondium*: qui citant editionem Venetam apud Pompejum Nave. *Carolus Molinæus* apud Wolphium *lectionum memorabil. centur.* 16. ait librum Venetiis editum, cum Casa ibi Papæ legatum ageret. Quia autem à Pontificiis sæpe negari solet, nostrique propterea mendacii argui, indico in manus nostras beneficio amplissimi hujus Reipubl. senatoris nuper incidisse editionem poematum aliquot Italicorum Florentiæ in 8. ann. 1548. apud Bernardum Iuntam hoc titulo: *Il primo libro del l'opere burlesche. Di M. Francesco Bernerdi, M. Gio. della Casa, del Varchi, del Mauro, di M. Bino, del Molza, del Dolce, & del Firenzuola: ricorreto & con diligenza ristampato.* Vbi post fol. 132. habetur sceleratum hoc poëma hoc tit. *Capitolo di Messer Giovanni della Casa sopra il forno*, constans pag. 6. versibus 166. Exemplar illud intuli in bibliothecam publicam ut sub publica custodia perpetuum sanctitatis Romanæ monumentum exstaret & præfractè negantibus ostendi posset. Hac occasione moneo & obtestor omnes veritatis amantes, ut & hic & alibi libris ejusmodi, quorum nunc pudet Papistas, aut quos alioquin abolitos aut expurgatos velint, publicis bibliothecarum custodiis & obseratis capsis committant, quò per bibliothecarios conspectus eorum concedi possit illis, quorum interest. Hoc ni fiat, privatorum bibliothecis auctione publica distractis, quovis pretio in nassam suam per emissarios exemplaria omnia pertrahent adversarii, & abolebunt: nostrisque postea dicam falsi scribent. xx 1. *Probl.* Quid de *Petro Aretino*

retino. Resp. Fuit is magnus atheismi doctor ; putaturque autor famosi illius libri de *Tribus impostoribus*: uti refert *Mersennus p.* 1830. ex indicio amici, qui librum illum legerat, & judicabat esse stylum Aretini : Quid liber contineat (nunquam enim vidi) discres ex *Mersenno loc. cit.* Aretini epitaphium apud *Iovium in Elogiis virorum doctorum*, & alterum apud *Guizeppe Pazzi* indicat qualis & quantus atheismi præco fuerit. Sic enim Pazzi in libr. cui tit. *Continuatione della monstruosa farina*, Venetiis 1609. *Qui giace l'Aretino poëta Tosco, Che disse mal d'ogn' un fuor che di Dio ; ma si scuso dicendo no'l conosco.* Aliter sic, *Qui giace estinto quell' amaro Tosco; Ch'ogn' huom vivendo col mar dir trafisse. Vero e che mal di Dio giamas non disse. Che si scuso, dicendo, io co no'l conosco.* XXII. *Probl.* Quid de *Cremonino philosopho* peripatetico non incelebri in Acad. Patavinâ, qui ante paucos annos obiit ? *Resp.* Antehac ab eruditiss. viro & amico mihi communicatum erat epitaphium, quod dicebatur sibi feciſse : *Totus Cremoninus hic jacet.* Sed postea ab eodem aliunde aliter informato monitus revocavi illud in primâ hujus disp. editione. Quid de illo sit cum facilius sit suspicari, quam asserere, exhibeo solummodo hæc verba celeberrimi philosophi Fortunii Liceti, ex historia propriorum operum cap. 16. *Semper habens animum ad immortalitatem animorum excolendam; animadvertens opinionem Alexandri* (Aphrodisæi scil.) *de immortalitate rationalis animæ magnum indies (N. B) incrementum suscipere, cum maximo ingeniorum in peripato tenellorum damno : continenter urgebam opus antea diu cœptum de animæ immortalitate ad aures Aristotelis.* Ibid. pāulo post : *Etsi Cæsar Cremoninus collega meus & Aloysius Albertus s. scripturæ publicus interpres ambo D. Federici Pendasii discipuli me seniores, ambo doctrinæ Aphrodisæi cultores non semel dixerint se volumini meo contradicturos : qui nullâ contradictione relicta diem obeuntes fato cesserunt.* XXIII. *Probl.* Quæ de *Politiano, Hermolao Barbaro, Mureto, Lipsio*, aliisque literatoribus aut poetis non paucis referuntur, an Lucianio-neutralismi, aut semi-ethnicismi, aut epicureismi eos suspectos reddant ? *Resp.* De Politiano refert *Plesseus in libro de veritate religionis Christianæ*, quod diceret nunquam se bonas horas suas pejus collocasse, quam in lectione scripturæ. De Hermolao Barbaro (quamvis patriarchâ Aquilensi) *Monlorius in tract. de Entelechia*, quod casu nactus colloquium cum dæmone, ex illo quæsiverit, quid esset Aristotelis entelechia. Qualem finem habuerint, & an postea mutati sint, mihi non constat. Saltem ut studia eorum erant, videbantur non dissimiles pluribus, si non plerisque philosophiæ professoribus in Italiâ, aut Averroi Arabi qui fastiditâ christianâ religione dicebat se malle animam suam esse cum philosophis. Muretum in vita sua impietatis & Epicureismi satis suspectum fuisse innuunt verba *Lipsii in præfat. ad librum de pronuntiatione linguæ latinæ* : & epi-

Digitized by

epigramma Bezæ (quod vide in ejus poëmatis,) *Gallia quod peperit, pepulit quod Gallia monſtrum. Quem Veneti profugum non potuere pati &c.* Eum tamen ſub finem vitæ admodum devotum, immo & ſacerdotem factum prædicat *Ieſuita Bēcius in oratione funnebri*, quę cum Mureti orationibus edita. Lipſium aut Semi-Ethnicum, aut Libertinum & vertumnum, & religione uſum ut nummo non paucis argumentis cōtendunt *Thomſonus in refut. Divæ virginis Aſpricollēſis*, & pereruditus ſcriptor Anonymus *in diſſertatione de Idolo Hallēſi.* Eum tamē poſtea ad eximiā devotionem (ſed ſuperſtitioſam, proh dolor!) converſum multis prædicat vitæ ejus ſcriptor *Carolus Scribanius.* XXIV. *probl.* An de *Eraſmo* ſimile quid ſuſpicari liceat: atque adeo jure eum Lucianiſmi accuſent recentiores nonnulli Ieſuitæ; & ante illos *Lutherus in colloquiis, in tit. eruditi? Reſp.* Nolim illum cum ſuperioribus literatoribus comparari. Aliud enim in illo fuit religionis, lectionis ſacræ, & rerum devinarum ſtudium; uti opera ipſius abunde teſtantur. Fateor ipſum nimis, ἀνδεγπάϛατον & politicum videri in negotio religionis & eccleſiæ reformandæ; nimis etiam ſubinde ſimilem Sceptico in doctrina de Trinitate; nimis ſimilem Ethnicis in doctrina de gratia Dei, libero arbritrio, ſalute Gentilium; nimis ſimilem Luciano & profanis irriſoribus in dicteriis & jocis quibuſdam De Deo, rebus divinis, & verbo Dei. Sed tamen hinc nullo modo concludendum illum fuiſſe atheum, aut Lucianum, aut Arrianum, aut omnis religionis cōtemptorem. Contrarium patet ex hiſtoria vitæ & mortis ejus variiſque noſtrorum apologiis, quos in ſcriptis polemicis c. Pontificios, data occaſione inſtituunt. *Vide Pauli Merulæ apologiā* præfixā duabus cēturiis epiſtolarum Eraſmi à ſe editis Lugd. Batav. in 4o. Paulò moderatius etiam eſt judicium *Poſſevini in apparatu ſacro*: ubi viri ingenium in quibuſdam non malè deſcribit; in quibus tamen humanitus eum quid paſſum dicam; non vero infirmitatem illam fuiſſe in illo elementum prædominans. XXV. *probl.* De *Franc. Rablæſio? Reſp. Calvinus in tract. de ſcandalis* propter profanam ſacra ridendi licentiam eum perſtringit. Et Lucianicum & celebre ipſius, quod exſtat, ſcriptum ſatis eum arguit. Fuerat is monachus Frāciſcanus. Poſtea excucullatus ad medecinā, ſe contulit. Habet nōnulla de ipſo *Scevola Sammarthanus inelogiis, & Thuanus in libro de vitā ſuā pag.* 23. edit. Genevenſis in fol. exſtat etiam *epiſtola græca Budæi ad Rablæſium.* Illum ebrium obliiſe & riſiſse eos, qui Deum ejuſque miſericordiam illi proponerent, habet *Honſdorfius in Theātro.* XXV. *Probl.* Quæro de *Epicuro*, an apertè aut Deum aut Dei cultum tum verbis tum factis negaverit; & ſi non, an nihilominus atheus dici poſſit, & athei omnes ac numinis contemtores ab illo denominari? *R.* Quod ad *pr. Neg.* Numen enim agnovit, uti conſtat ex *Laërtio*, & poëmate ſectato-

ctatoris ejus *Lucretii*. Quin & formam religionis seu cultus admisit & ipse exercuit, & *librum* scripsit *de pietate erga Deos*, teste *Laertio*, & *Cicerone lib.* 1. *de Natura Deorum* (cujus posterioris verba notatu digna velim videri), & *Plutarcho in libro c. Colotem Epicureum*? Vide *Peccarti observat. Historico politicas*, & *Lambinum in Lucretium pag.* 9. Quod ad *Post. & Aff.* ob negatam scil. providentiam, & summum bonum in voluptate collocatum. Athei vocem esse πολύσημον, & latè se extendere, *part.* 1. *hujus disp.* ostensum est. Possemus ad hæc quærere de multis aliis tam veteribus, quam recentioribus ex. gr. de *Luciano*; de *Stephano Doleto*, cujus meminit *Prateolus libr. & tit. cit.* De *Bocacio*, quem *cap.* 2. Atheum facit *Campanella*, & jungit cum autore libri *de tribus Impostoribus*: de cujus tamen instituto longe aliter *Fr. Iunius in notis ad Refutationem libelli Italici*, *A viso piace vole* &c. à Bellarmino editam, & Controversiæ de Pontifice subjunctam; itidem de *Gul. Postello*; Deniq; de Paracelso, Weigelio, fratribus roseæ crucis: sed nolumus ex professo prosopographiam instituere.

4. Nunc digitum intendamus ad praxin. Continet autem ea 1. Vsum hujus doctrinæ. 2. Consilium aliquod. Quod ad prius, usum nunc notamus duplicem, unum paræneticum seu adhortationis, alterum cõsolationis. *Ille* est geminus 1. ad gratiarum actionẽ quod per Dei gratiam (per quam sumus quod sumus) non simus tales. 11. ad conatum, ut totis viribus refugiamus, avertamus, & præveniamus illos furores, toto corde detestemur usque ad minimam illorum speciem aut occasionem: cõtra veræ & salutari cognitioni, fidei, ac cultui Dei nostri magis studeamus. *Motiva* hujus adhortationis non est quod delineemus; quæ ex capitibus de Dei cognitione, Fide, Resipiscentiâ, sanctificatione nominis divini huc applicari possunt. *Media* sint ista. 1. Assidua oratio, ut Spirit. sanct. sensus nostros in Christo custodiat, mentes certas reddat & confirmet, persuadeat omnia credenda. 2. Reverentia scripturæ: cui nos submittamus; ingenium captivemus, si quid occurrat, quod capere nõ possumus alicubi enim sistenda est angustia rationis nostræ. 3. Luminis naturalis, & sobrię sanæq; philosophiæ usus: quousq; pertingere potest. Extra illos terminos verum est, simplicitatem & fidem laicorum esse optimam. 4. Amor & honor veritatis agnitæ: ne eveniat nobis illud 2 *Thessal.* 2. 10. Reliqua media partim declinanda partim adhibenda petantur ex causis & oppositis Atheismi *primâ hujus Disput. parte* designatis. Imprimis pietati & conscientiæ & vitæ integritati studendum tum ut nos ipsos tum ut alios ab atheismis præservemus aut revocemus. Male enim viventes, dum student declinare supplicium, fabricant sibi aut obtrudi patiuntur atheismos, *Psalm.* 10. 9. Fæmina illa Anglicana, cujus meminit *Samuel Wardus conc. in Iohan.* 13. 1. post conversionem suam ab atheis-

atheiſmo ſæpe proteſtabatur dubitationi ſuæ maximam occaſionem datam à vita diſſoluta viri docti (Concionatoris, uti arbitror) in illâ civitate degentis. Theologorum vanitati idem aſſcribit *Fr. Iunius in lib. de Theologia c.* 17. vide quæſo. Vſus *Cõſolationis* eſt: quod admirãda Dei benignitas & potẽtia cõtra tot tãtaſq; Atheorum machinationes conſervet puſillum illum gregem & aliquos veros nominis ſui cultores: & porro conſervatura ſit.

Conſilium de profligandis & exſtirpandis atheiſmis eſt, ut adhibeantur 5. prophylactica, & antidota, tum publica, tum privata. *Illa ſunt* 1. ut Chriſtianorum liberi ab infantiâ in ſcholis, familiis, eccleſiis fideliter in veritate fidei inſtituantur. De quo pluribus in loco de Catechizatione. 2. Ne locus, ſaltem ne honor ſit impiis & ἀθέοις in Republicâ: contra ad dignitates promoveantur verè pii & religioſi. Imprimis hoc agendum ne in aulis tanti fiant, & præ aliis omnibus aut ſaltem pleriſque habeantur ac dicantur *gens de ſervice*: uti ſtylo aulæ dictos ſuo tempore in aulâ aut aulis gallicis teſtatur Autor Antimachiavelli (*Gentiletus*) *part. 2. axiom. 1. pag.* 233. edit. gallicæ in 16. 3. Vt libri eorum prohibeantur. 4. Vt imprimis in ſcholis & Academiis præficiantur viri pii & religioſi: quod ſpeciatim obſervandum in profeſſionibus facultatum & artium extra Theologiam; ubi adiaphorum quid, ſi non ridiculum & præter decorum, nonnullis hæc ἀκρίσια videtur: Hinc factum, ut Athei, Epicurei, ſive Machiavelliſtici, ſive naturaliſtæ, Iuris, Politices, Medicinæ, Matheſeos, Philoſophiæ, Literarum cathedras nõ rarò inſederint, qui nullã prorſus pietatis aut religionis formã profiterentur. Memorabiles ſunt leges, quas de cõſilio Melãthonis facultati artium figebat Academia Witebergenſis; quas vide in tom. 1. cõſil. Melanth. Et confer ejuſdem præfat. ad phyſicam ſuam, ubi ſic loquitur. *Et gratia debetur omnibus qui partem aliquam* (phyſicæ) *rectè & ſimpliciter monſtrant, ac præſertim iis, qui cum multi audaciſſime corruperint ſimplicem doctrinam, ut Democritus, Epicurei, Stoici, Pyrrhonii & horum ſimiles, monitores ſunt iunioribus, ut vitent monſtroſas opiniones, & rectâ artium via quærant veras ſententias, nec putent ingenii decus eſſe ludere præſtigiis opinionum, ſed acquieſcant in veritate, ac Deo gratias agant, quod in hac caligine humanæ mentis aliquas tamen ſcintillas ſuæ ſapientiæ vult lucere &c.* Et paulo poſt: *Sed multo plus mali eſt in ipſa conſuetudine petulanter contradicendi veris ſententiis. Hic vere eſt, ut inquit Euripides* ἀχόλαστε γλῶσσα ἀισχίστη νόσος. *Quare plurimum refert ingenia recentia præmunire & quantum fieri poteſt aſſuefacere, ut ament moderatas ſententias gravi autoritate traditas, nec artium metas evertant.* Inde arceantur authores & libri omnes Epicureiſmum, aut pietatis ἐλιγωρίαν redolentes. Et Ariſtotele, Ptolemæo, Plinio, Seneca, Platone, Avicenna, Averroe, Hippocrate, Galeno, Iuſtino, Tacito, Horatio, Homero,

mero, Luciano, Ariſtophane, Pindaro, &c. (quos ibi interpretari ſolent, aut ad quorum modulum commentationes ſuas efformare) quid occurrat, quod à pietate & verâ religione alienum ſit, id ex mente eorum non urgeatur & defendatur (ut ātehac in Academiis Italiæ Ariſtotelem & Averroem ſuum ſectantibus ſæpe fieri ſolet): nec hiſtoricè & paraphraſticè enarratum in medio relinquatur, & ſic aculei in animis imperitiorum: ſed potius ſolidè & piè refutetur; ut ſemper cognitio Dei noſtri & religio Chriſtiana triumphet. Quod cum non raro negligatur tam in ſcholis quam Academiis: hinc fit ut teneri adoleſcentum animi ſenſim ſine ſenſu Atheiſmo, Epicureiſmo, Gentiliſmo imbuantur. Talia enim cum dicuntur docentur. Immo vix abſque periculo coram quibuſvis auditoribus referuntur, quamvis adhibitâ ſummâ deteſtatione, & ſolidiſſimâ refutatione. 5. Vt cōſciētia & prudentia adhibeatur in artibus & diſciplinis tradēdis nec petulantibus ingeniis permittatur ſubverſis ſcientiarum principiis Academico-ſceptică philoſophandi rationem introducere. Huc faciunt pia monita *Melanthonis* jam cit. *In iſtis hoc eſt in antidotis*, conſideramus Præparationem, & applicationem. *Præparatio* continet per quos, & per quæ ſeu ipſum apparatum. *Per quos*; per literatos, & ſcientiarum peritos eoſque firmi cerebri, ne in melancholicas, aut vertiginoſas cogitationes incidant. Idiotæ & infirmi cerebri quamvis fidei ſuæ retinendæ, Atheiſticis tamen ſophiſmatis refellendis non ita ſufficiunt. Requiritur enim hic peculiaris ἀγχίνοια, & multarum rerum ſcientia. *Per quæ* eſt *primo* ſacrarum literarum, præſertim locorum difficilium & ἐναντιοφανῶν (quibus ventilandis plerumque occupantur adverſarii) accurata cognitio. *Deinde* ſcientia univerſalis univerſalium, imprimis Metaphyſica, Pneumatica, Phyſica, ad quam refer generalem Aſtronomiam, Geographiam, Opticam, & ſpeculationes de ſonis, ponderibus &c. *Denique* notitiam particularium, ſeu Hiſtoriam antiquam, novellam. Sine hoc apparatu argumenta contra illos inſtrui, objectiones & exceptiones eorum dilui, nec ſcripturarum hiſtoriæ & dogmata contra eorum cavillos defendi queunt. Quod diſcent juniores, ubi præſtantiores aliquot commentatores in ſcripturam, aut ſaltem locorum difficilium interpretes, adhæc Antagoniſtas Atheorum, Epicureorum &c. mox nominandos conſuluerint. Pertinet ad hunc apparatum bibliotheca contra Atheos; quam conſtituunt ſcriptores antiqui, & recentes, philoſophi ac Theologi. Antiqui Theologi ſunt patres illi qui contra Gentes veritatem religionis defendunt, ut *Athenagoras*, *Juſtinus*, *Tertullianus*, *Minutius*, *Clemens Alexandrin.*, *Origenes*, *Tatianus*, *Theophilus*, *Lactantius*, *Arnobius*, *Julius Firmicus*, *Euſebius*, *Theodoretus*, *Cyrillus Alexandrinus*, *Auguſtinus*: ubi ſæpè occaſio eſt deitatem, ejuſque unitatem, ſapientiam, juſtitiam,

tiam, creationem, providentiam, item animæ immortalitatem, resurrectionem probandi. Inter Philosophos antiquos sunt *Plato, Plotinus, Aristoteles, Sext. Empiricus, Cicero de Natura Deorum, Seneca*, quare viris bonis malè accidat *cum commentar. Mureti*, aliique, quos patres citati, & inter recentiores *Eugubinus, Plessæus, Mutius Pansa* exhibent. Recentiores philosophi sunt cõmentator. in libr. 8. physicor. & in 12. Metaphysic. & scriptores quicunque Metaphysici; quorum catalogum non est quod hic texam. Adde iis *Marsilium Ficinum*, utrumq; *Picum Mirandulam*, & *Mutium Pansam* modo cit. Ex Theologis intermediæ ætatis sunt Scholastici, & nominatim *Thomas contra Gentes*, Idemque *in summâ*, cum suis commentatoribus: post illum *Savanorola in Triumpho crucis*, *Raymundus de Sabunde in Theologiâ Naturali*. Ex recentioribus Theologis sunt præter *Eugubinum* & *Plesseum* jam cit. *Georgi Pacardi Theologia naturalis*: *Charroni tres veritates*, Gallicè: *Iohannes Ludov. Vivaldus in opere Regali*: *Petrus de la Cavalleria in zelo Christi*: *Leonard. Lessius contra Atheos*: *Petrus Molineus de cognitione Dei*: *Campanella Atheismus triumphatus*: *Postellus in tract. de Orbis concordiâ*. *Vvigandus in tract. supra cit. Smithus adversus Atheos* Anglicè, qui tract. cum postremâ editione cõcionũ *ejus* prodiit; *Alstedii Theologia naturalis*: *Zachariæ Boërii demõstratio symboli cõtra Atheistas*, & post omnes *Mersennus in cõment. in Genesin*, qui operosè & doctè Atheorum exceptiones dissolvit. Ex Philologis hoc egerũt *Ludov. Vives in libro de Veritate religionis*: *Lipsius in Epist. ad Berchemiũ cẽt. 2. ad Belgas & in physiol. Stoicâ l. 1. diss. 13. 14. 15. 16. Grotius in Demõstratione Religionis*. Ad Atheos scripturarum oppugnatores retundẽdos faciet *Sixtus Senẽsis lib. 6. & 7. biblioth.* & scriptores qui dubia, ἐυαντιοφανῆ, & ἄλυτα scripturæ expediunt; quiq; philosophica, historica, chronologica, topographica, architectonica ex professo explicant: quos vide in *nostrâ bibliotheca*. Atheos politicos seu Machiavellicos refutant Antagonistæ Machiavelli, qui ex professo cum oppugnant, quales *Gentiletus*, *Stephanus Iunius Brutus* (id est *Plesseus*,) & *Possevinus*: qui duo posteriores cum Principe ejus excusi sunt. Qui in tractatibus politicis, aut theologico-politicis hæc attingunt, ut *Ribadeniira de Principe*, *Stapletonus in orat. Academica c. Politicos*, *Thomsonus contra Lipsium*. Quo refer nonnulla, quæ occurrunt apud *Coretum* & *Possevinum contra discursus Domini la Noue*, *Burchardum in autonomia*, *Pamelium de religionibus diversis non admittendis*, similesque complures, una cum præstantissimis syntagmatis & systematis politicis in *bibliotheca Theologica* jã indicatos, partim in iteratâ editione *disp. de Libertate conscientiæ* indicandos. Conferri possint *disp. nostra de Iure & Iustitia Dei*; & scriptores de lege naturæ, & de communibus notionibus, quales præter scholasticos ad Thomam, *Hemmingius tract. peculiar. Seldenus de Iure naturali & Gentium cap. 7. & 8.*

& 9. *Zwarez de legibus*, aliique complures alibi nominandi. Si juniores in cursu Academico delectum aliquem adhibere, & compendio studere malunt: autor ipsis sum ut rationes familiariter & perspicuè propositas quærant in *Plessæo* aut *Alstedio*: subtilius & scholasticè in *commentatoribus Thomæ*, aut autore aliquo Metaphysico: Autoritates vero & consensum populorum, sapientum, in eodem *Plessæo* aut *Eugubino*. Quod ad speciales disputationes pro providētiâ Dei, animę immortalitate &c. eas nō tantum in autoribus cit., sed & in ordinariis suis Theologis ac philosophis invenient. Peculiariter c. Atheos immortalitatem animæ vindicârunt *Leon. Lessius & Ant. Sirmondus* uterque dictæ societatis Iesu theologus. *Applicatio*, consistit in illis tribus. 1. in detectione. 2. convictione. 3. fugâ aut coercitione. *Detectio*, quomodo ab omnibus imprimis à viris eruditis, peragenda, desumi potest ex signis & prætextibus *hujus Disput. parte* 1. & 2. annotatis. *Convictio*, habet κατασκευὴν, & ἀνασκευὴν. *Illius* methodus seu tituli ac classes argumentorum tantum modo hic indicandi. Omnibus post habitis unius Mersenni (qui omnia complectitur) hic exhibebo. 1. Est, quod omnes creaturæ numinis existentiam aliquo modo affirment. 2. quod omnes homines illam cogitationem habeant. 3. Quia necesse est aliquid esse à seipso. 4. Ab æternitate veritatis. 5. ab optimâ entitate & bonitate. 6. Ex axiomate: quidquid habet virtutem movendi, habet ab alio. 7. Ex gradibus Entium. 8. Quia Deus est lumen cætera manifestatum; estque per se notum, Deum esse. 9. Quia creatura est ens productum ab alio, de nihilo. 10. Ex singularum creaturarum pulchritudine. 11. Ex lege naturali immutabili. 12. Ex appetitu nostro. 13. Ex dissonantium rerum concordia. 14. Ex rerum gubernatione. 15. Ex scientia Metaphysica, ejus objecto &c. 16. Ex Arithmetica & Algebra monade scil. numeri principiò, aliisque numerorum admirandis. 17. Ex Geometria; figurarum scil. & dimensionum abstrusis & admirandis. 18. Ex Musica; ubi de Macrocosmi & microcosmi harmonia, & de Musicæ mundanæ cum humana collatione. 19. Ex Astrologia; stellarum scil. ordinata revolutione, imprimis motus diurni ab oriente in occidentem pernicitate. 20. Ex Mechanica; imprimis maganaria quæ vi minima maximum pondus tollit. 21. Ex quibuslibet scientiis & artibus. 22. Ex aliis scientiis inferioribus. 23. Ex omnibus divinationum speciebus. 24. Ex sex determinationibus rerum, quæ natura sua indeterminatæ. Sunt autem quantitatis, dispositionis & partium, durationis, figuræ, multitudinis individuorum & specierum, intensionis graduum, & existentiæ. 25. Ex rebus moralibus. 26. Ex omnibus artefactis & ex astris. 27. Ex omnium entium collectione. 28. Ex Geographia & Hydrographia. 29. Ex paupertate; ex

vultuum

vultuum, vocis, ſcripturæ, ſtatuum, inceſſuum diverſitate. 30. Ex fine, ad quem omnia tendunt. 31. Ex eo, quod objectum aſſignari debeat, quod amorem noſtrum terminare atque ſatiare valeat. 32. *Ex* variis abſurdis & incommodis, & ex commodis, quæ ex oppoſitâ ſeu variâ ſententia conſequuntur. 33. *Ex* Optica. 34. *Ex* Gnomonica. 35. *Ex* Architectura. 36. *Ex* Nautica. *Et* hæc diffuſiſſima κατασκευὴ. Ἀναστευὴ ipſius in ſolutione & inſectatione exceptionum Atheiſticarum occupata: quas, numero 26. hic non exhibeo, quia non fert ratio Theſium eas refutare. Conſulatur ipſe *Merſennus p.* 234. & *Valeſius*, *Pleſieus* aliique ſupra *parte* 1. *cit.* Medullam earum habes apud *Pleſſeum*; & eos qui Providentiam Dei defendunt. Nos in curſu & repetitione locorum communium, quam in hac Academia ſingulis ſeſquiannis præter propter abſolvimus, hactenus iſtas claſſes argumentorum ſtudioſis noſtris propoſuimus, eaſque pro virili deduximus & defendimus. Argumenta ſunt vel inſita vel aſſita. Illa ſunt magis quaſi à priori, vel magis à poſteriori. *Priora* ducuntur ex principiis & axiomatis quibuſdam luminis naturalis. 1. Non datur in cauſis proceſſus in infinitum. 2. Nihil eſt à ſe ipſo; ſeu nihil eſt cauſa ſui ipſius. 3. Quidquid movetur ab alio movetur: & ſic tandem deveniendum ad motorem immobilem. 4. In ordine eſt aliquod primum. *Poſteriora* ducuntur 1. ab ornatu perfectione, ordine, actionibus, viribus creaturarum ſeu univerſi *Pſalm.* 8. & 19. *Iſ.* 40. *Rom.* 1. 2. A naturâ intellectuali angelorum, diabolorum eorumq; apparitionibus, operationibus, energematis. 3. Ab homine microcoſmo cõſiderato tum in natura ſua, & partibus eſſentialibus, integralibus &c. tum in ſymbiotico ordine œconomico, politico, eccleſiaſtico, ſcholaſtico, cum mutationibus, prȩmiis, pœnis in hac vita. *Pſal.* 8. coll. cum *Iſ.* 40. & *Eccleſiaſte Salomonis* 4. A miraculis & vaticiniis *Iſ.* 64. *Argumenta aſſita*, ſeu teſtimonia ſunt. 1. *Interna*, ſyntereſios & conſcientiæ *Rom.* 2. Hic de communibus notionibus. 2. *Externa*, conſenſus omnium Gentium, & doctrina omnium ſapientum. Sed rationibus omnibus ſubductis, & iteratis cogitationibus ſæpius recurrentibus, deprehendimus ordinem & naturę & melioris noſtrę cognitionis hunc potius & tutius ſervandum, ut demonſtratio ab effectis ad cauſam ab operibus ad opificem & gubernatorem primo tanquam palmaria & univerſalis, quæ omnes alias in ſe complectitur, ponatur; quippe à quâ omnes aliæ dependeant & ex quâ deriventur, & quam omnes præſupponant. Legem enim naturæ & implantatæ communis notionis, & hinc agnitionem ac profeſſionem numinis, adhæc miracula, vaticinia, ordinem politicum inter opera Dei referendum nemo ambigit. Quod ad axiomata illa de cauſis, de motu, de ordine, non eſſent illa principia complexa, niſi in operibus Dei ſeu creaturis obſervata

ſervata eſſent illa, ex quibus inductio, & tandem theſes ac principia complexa: non eſſet obſervatio, nec inductio de & ex creaturis, niſi eſſent creaturę. Tutiſſimam autem, expeditiſſimam & evidentiſſimam eſse hanc methodum perſuadent Chriſtianis doctrina & exemplum ſpiritus ſ. *Rom.* 1. *Pſal.* 19. *Actor.* 17. *Ieſa.* 40. &c. Quem inſcitiæ, aut pſeudographematis velle arguere atheiſmus eſt, latitans ſub pallio Chriſtiani. Quod ſi quis monitus pergat ineptire, & ſeipſum ac veritatem involvere meris petitionibus principii, aut obſcuris aut incertis conſequentiis, quales *Cogita ergo ſum*, Et, *cujus idea eſt in me, illud ipſum* &c. inducto prius ſcepticiſmo, omnique notitia naturali inſita & acquiſita eraſa, aut per dubitationem ſequeſtrata, nec non negatis & ereptis omnibus principiis ac demonſtrationibus antehac toti Chriſtianiſmo uſitatis, & quidem convenienter ſcripturis: utique ſuperbis illis cauſę proditoribus aut corruptoribus ſuggerendum eſt illud Tertulliani; *Scilicet Valentinianos & Marcionistas exſpectabat liberanda veritas.* Iiſdem etiam eorumque fautoribus dicere poſſent omnes omnium ſcientiarū, præſertim theologiæ ſtudioſi & magiſtri: *Redde legiones.* Facilis enim deſcenſus averni, ſed revocare gradum &c. Vbi notitia omnis, etiā de Deo & cultu Dei, de honeſto & turpi, de nemine lædendo, ſuum cuiq; tribuēdo, ſemel abjecta fuerit, & principia luminis naturalis, ac regulæ cōſequētiarum cum totâ logicâ & metaphyſicâ profligata, unde quis ſibi aut aliis ad placitum theologiā naturalem & ſupernaturalē reſtituet, unde arma ſuppetent? quibus utramque contra infideles, fanaticos, Scepticos, hæreticos, Libertinos defendat? Hæc cum non ſint fori geometrici, aut optici, aut mechanici, theologis, & veræ religionis ac pietatis conſortibus ſeriò cogitanda ſunt. Deus non irridetur. *Væ illi homini per quem unus ex minimis ſcandalizatur.* Quid ſi rudiora, aut volatica, aut diſtorta ingenia perplexis, ambiguis, incertis, obſcuris (à paucis enim ſua capi fatētur novi Heroſtrati) illis inaniis & phantaſmatis ſpecie novè inventæ aut illuſtratæ philoſophiæ irretita, aut ad deſperationem obtinendę ſcientiæ adacta ſcepticiſmi & libertiniſmi periculis objiciantur; cui hoc imputabitur? Et quid dicemus de ingratis illis, qui in ipſa veritatis meridie petulanter cæcutire volunt, ſemper quærentes nunquam ad cognitionem veritatis pervenientes. Verè pia illa anima Melanthon præſagiebat triſtia noſtro Belgio à fluvio ſanguinis & petulantia ingeniorum: uti refert *Henr. Antonides in præfat. ſyſtem. theolog.* Sed de Atheiſmi fœcunditate & periculis in Belgio noſtro infra tribus verbis monebimus. Eſt autem methodus diſputandi cum Atheis vel generalis, vel ſpecialis. Illam nunc delineavimus. Specialis pro ratione adverſariorum potiſſimum eſt quadruplex 1. adverſus Atheos *practicos*, & Epicuri porcos; quibus nulla fere ex

notatis

Digitized by Google

notatis argumentis opponenda, ſed tãtum quotidianis judiciis Dei & quatuor noviſſimis conſcientia vellicanda. 2. *Deiſtas* & naturaliſtas ſeu potius Gentiles; contra quos argumenta illa non inſtruenda (qui Deum non negant:) ſed ſolum ea quæ *primo* juſtitiam & providentiam Dei evincunt: *deinde*, autoritatem ſcripturæ, & veritatem religionis Chriſtianæ: quæ apud Locor. commun. ſcriptores: & autores ſupra cit. occurrunt. 3. Contra *Machiavelliſtas*, qui religionem habent pro invento humano: quorum maximus numerus. Hi, quia nomine & profeſſione literati aut Politici ſunt, reipſa tamen abdita ſcientiarum non penetrarunt, armis illis modo propoſitis oppugnari non debent, nec opus eſt. Bene obſervat *Campanella* Machiavellum omnium ſcientiarum, excepta ſola hiſtoria humana(tantum fere Romana) fuiſſe imperitiſſimum. Itaque ſola fere hiſtoria opponenda eſt,& inde judicia Dei in Machiavelliſtas ipſis ſuggerenda: Et intus notiones naturales effodiendæ,ac ad proprium ſenſum & metum ipſorum provocandum. Peculiaria autem Machiavelli axiomata à *Stephano Iunio Bruto*, *Poſſevino*, *Gallo Anonymo* (*Innocentio Gentileto* IC.) *tract.* prolixo quem dedicat Duci Alenſon, *Molano in tract. de Fide ſervanda*, *Campanella* imprimis *cap.*18.19. *Contzen*, *Tholoſano*, *Bodino*, *Althuſio*, *Keckermanno*, *Thomſono contra Lipſium*, aliiſque ſcriptoribus politicis ſatis excuſſa ſunt. Reliqua, quæ in fraudem religionis Chriſtianæ ab Ethnico-Machiavellicis (in quibus cum Deiſtis conveniunt) paſſim jactantur, diſſolvunt Apologiſtæ pro veritate Religionis jam cit. 4. Contra *Naturaliſtas*, ſeu φιλομαθεῖς philoſophos, Medicos, Mathematicos, Scripturarios, Hiſtoricos &c. Illis, quamvis numero paucioribus, Merſenni armamentarium propriè extructum eſt. *Coercitio*, qualis ſit ſupra dictum eſt.

Reſtat tractatus hujus pars Hiſtorica, cujus ſciographiam aliquam da- 6.
bimus. Diſtribuimus Atheiſmum 1.in eum qui fuit ante natum Chriſtum, 11. & eum qui poſt. 1. *Ille* eſt vel ante diluvium. vel poſt. Ante diluvium fuiſſe in poſteris Caini *Lamechum*, & ſimiles *Geneſ.*4.& *Nephilim* ac potentes illos (Machiavelliſtas ſcil.) *Geneſ.* 6. non eſt improbabile. De ipſo *Caino* vide *Targum Hieroſolymitanum in Geneſ.*4. Huc referenda mythologia de Cyclopibus, qui apud *Homerum Odyſſ.*9. Deorum cõtemptores & ἀθέμιστοι, id eſt exleges; & Gigantibus, qui tanquam θεομάχοι deſcribuntur apud *Ovidium Metamorph.* 1. Vide *Natalis Comitis mythologiam lib.* 9. *cap.*8.*& lib.*6.*cap.*21. Imprimis etiam *anonymi libellum obſervationum* editum cum Natalis mythologiâ Genevæ apud Criſpinum 1612.,tit.*Gigantes*. Poſt diluvium in hiſtoria ſacra comparent *Pharao*, *Sennaherib* & inter Iſraelitas *Pſal.*10.& 14.& 94. in hiſtor. profanâ *Antiochus*, *Critias*, *Prodicus Chius*, *Diogenes*, *Protagor. Diagor. Theodor. Euemerus*, (de quibus poſtremis ſupra dixi-

diximus) *Epicurus*, *Lucretius*. 11. Poſt Chriſtum, *primis ſæculis* fuerunt, *Herodes Actor*. 12. & irriſores illi 2 Petr. 3. *Lucianus*, *Caligula*, *Plinius* (uti patet ex *lib.* 2. *c* 7.) *Anaſtaſius Imperator* (referente *Paulo Diacono libr.* 15.) His adde *Hermogenem*, *Phrygellum*, Nicolaitas, Valentinianos, Arabicos, Gnoſticos, Manicheos, ſimileſque hæreticos (de quibus conſulendi *Auguſtin.*, *Epiphanius*, *Philaſtrius* &c.) etiã hæreticos aut paradoxos philophos qui animam mortalem fecerunt. Vide *diſp. de Creatione*. De Gnoſticis & ſimilibus hæreticis Irenæus lib. 2. cap. 58. *Qui quidem Epicuri philoſophiam, & Cynicorum indifferentiam æmulantes, non Ieſum magiſtrum &c. Intermedia ætate* & ſequioribus ſæculis uſque ad annum 1500. excelluêre in hoc genere Curiales Romani, & Papæ non pauci, quorum aliquos ſupra notavimus. *Fridericum* 11. Imperatorem Atheis annumerant Pontificii. Vide *Contzen lib. 2. politic. cap.* 14. *Lipſius in monitis & exemplis Politicis tit. de Impietate* 4. dicit illi ſæpè in ore fuiſſe: *Tres fuiſſe inſignes impoſtores, qui genus humanum ſeduxerunt, Moyſen, Chriſtum, Mahumetum.* Idem refert ibidem Alphonſum X. Hiſpaniarum Regem ſolitum ſubinde providentiam Dei culpare & dicere: *Si principio mundi ipſe Deo adfuiſſet, multa melius ordinatiuſque condenda fuiſſe.* Fuerunt etiam corruptis illis ſæculis ſubinde fanatici nonnulli ab eccleſiâ Romanâ damnati: quos require apud *Alphonſum à Caſtro*, *Prateolum*, *Lutſenburgium*, *de hæreticis*; & in *annalibus Baronii* ac *Bzovii*, *eorumque Epitomatoribus*. *A ſæculo decimo quinto* oppugnata ſuperſtitione imprimis erupit aut detectus fuit Atheiſmus omnis generis ſcriptis, dictis, factis. Poſſet diſtribui ſecundum partes ſeu factiones religionum, aut ſecundum nationes. Priori modo deprehendi poſſet frequentia atheorum in partibus, quidẽ Papiſtarum, ex multiplicibus querelis theologorum & Politicorum ejuſdem profeſſionis, quos per totam hãc diſputationem citavimus: ubi imprimis conſulendi, qui contra Atheos ex profeſſo ſcripſerunt. His addi debent *Libri confeſſionales*, *Indices expurgatorii*, *indices librorum prohibitorum*. In partibus & politiis Proteſtantium quanta ſit frequentia conſtare poterit ex ſcriptoribus noſtris hactenus citatis: inter quos imprimis conſulendi, qui contra atheos ſcripſere; quibus addendi præſtantiores concionatores quos indicamus in *bibliotheca theologica*; & ſcriptores politici, ac Iuriſconſulti, *tit. de religione, impietate* &c. Sed præſtat ſecundum nationes indaginem ſeu indicium hoc inſtituêre. Incipimus ergo ab *Italiâ* religionis & pietatis arce (uti præ ſe ferunt) ſecundum antiquam ſcil. expoſitionem numeri apocalyptici λατῖνος. Illic vulgatus eſt horribilis *liber de Tribus Impoſtoribus* autore *Petro Aretino*, ut vult *Merſennus ſupra cit.*; aut *Poggio Florentino* ut vult *Campanella in Atheiſmo triumphato*: qui illum librum videtur legiſſe. Renaſcentibus

Digitized by Google

centibus bonis literis antiqua Lucianica, Epicurea, Horatiana, Lucretiana &c. recocta, exculta, adaucta; Reſuſcitatâ philoſophiâ Græcâ, ut & Medicinâ, Matheſi, nonnulli eorum Profeſſores cum præſtantiſſimis illis diſciplinis Atheiſmos ſuos propinant, idque prætextu antiquitatis, & autoritatis antiquorum. Sic cum *Ariſtotele* de Dei providentiâ, de ſupernaturalium ad naturales cauſas revocatione, cum *Galeno* de animæ eſſentiâ, cum *Averroë* de intellectu univerſali, & mundi æternitate, cum *Avicenna* de miraculis & prophetiâ per corporis temperamentum &c. ſuaviter ἀθεΐζειν, imprimis philoſophi & Medici in Italiâ; de quo vide ſis querelas *Pereriꝰ in præf.* ad *diſputationes phyſicas*, & *Conſilium Delector. Cardinal.* datum Paulo III. & paſſim *Delrio in Diſquiſ. Magic. Merſennum libr. cit.* & *Fortunium Licetum ſupra theſi* 5. *probl.* 21. *cit.* Hæc cauſa fuit, quod tot tractatibus de Immortalitate Animæ coram ibi confligendum fuerit; quin & decretum in *Concil. Lateran.* ſub Leone X. faciendum *ſeſſ.* 8. (Vide quæſo) Confer *tract. Naclanti Epiſcopi Clugienſis*, & *Auguſtini Niphi de immortalitate animæ.* Et *diſp. noſtræ de Creatione part.* 10. Scholis in Italia ſic conſtitutis, non mirum ad Curiales Romanos, & inde ad eccleſiaſticos, Politicos, & plebem virus hoc ſtrenuè propagatum: adeo ut Itali propterea paſſim Atheorum nomine traducantur: (quod viris melioris notæ tamen non præjudicat.) Habuerunt ibi præter Machiavellum publicum Doctorem Atheiſmi κατ' ἐξοχὴν, Petrum Aretinum, Vaninum Neopolitanum, cum tredecim aliis ejuſdem miſſionis de quibus ſupra. Porro de Italis & Romanis Atheis atque Epicureis, imprimis etiam Clericis conſulenda *Henrici Stephani præpar. ad apologiâ pro Herodot. c. ſupra cit.* Enotavimus *part.* 1. de Italis & curialibus Romanis verba *Petri Matthei*, & *part.* 4. verba *Calvini lib.* 4. *Inſtit. c.* 7. §. 27. Addimus ex apologia Wilhelmi Principis Arauſonienſis p. 66. edit. lat. in 8. *In domo principis Parmenſis atheiſmus & aliæ virtutes Romanæ in delitiis habentur, & hujuſmodi libertatem nuſquam uberius invenias, quam apud hæredes* Petri *Aloyſii.* Vulgò Romę & in Italia homines ſatui & ſtolidi dicuntur boni Chriſtiani (teſte experientia, & *Hoſpiniano lib.* 6. *de Monachis cap.* 66.) Ita ut in ipſorum lingua ſynonyma nunc facta ſint ſtultitia & Chriſtianiſmus. Melanthon aliquando Italo theologo occinebat: *Vos Itali vultis diſputare Deum, ſeu Chriſtum, eſſe in euchariſtia, quem non creditis eſſe in cœlo.* Idem in conſiliis theolog. part. 1. p. 100. *Quid ſi injuſtis armis oppreſſi fuerimus, tamen præſtabimus ut literæ noſtræ depingant poſteritati adverſarios noſtros, qui cum &c. Et in his ſunt quidam belli homines, palam Epicurei* κατ' ἄθεοι, *qui ſecurè irrident omnes religiones. Tales ferunt nobis de religione leges. Sed reprimo me.* Hanc cauſam puto eſſe, cur eximius theologus *Zach. Urſinus in epiſt. ad amicum* (edita olim à Pareo cum miſcellaneis catecheticis)

cheticis) Italiam vocaret *cloacam diabolorum*; & Iosephus Hallus in Epistol. dec. 4. Epist. 10. *Italiã feces seu excrementa orbis terrarũ, Romam Italiæ.* Ex Italia & curia Romana tanquã impietatis arce, omnisq; atheismi fœcunda matre in universã Europã (ut olim Gẽtilismus ex Ægypto in totũ orbẽ) diffudit se hoc malum, imprimis in *Galliam*, (ubi teste *Tholosano tom. 3. syntax. artis mirab. c.* 1.) societas Atheorum ad 60000. millia excreverat: immo una Lutetia anno 1623. jam 50000. contineret teste *Mersenno commentar. in Genesin p.* 671. ubi in unica domo possis aliquando reperire 12. qui hanc impietatem vomant. Vide eundem *in epist. dedic.* & in *præfat. Alexander Capellus in præfat. tractatus gallici c. Atheos*, ait plures nunc profanos & atheos esse, quam olim tempore Gentilismi. Neapoli præter Vaninum tredecim missi erant ut furorem hunc, & societatem propagarent, teste eodem *Mersenno p.* 673. Inter doctos Atheos Iul. Cæs. Vaninum ex scriptis hoc nomine notum (quem tamen Lucil. Vaninum vocat *apologia Paschasii tit. l'Antigarasse p.* 30. & 823.) describit ex parte *Mersennus p.* 156. 671. & alium anonymum *in præf.* Rablæsium describit dicta *Apologia p.* 30. 31. Godefridi de Valle Parisiis combusti jam meminimus. *Beza in notis ad Iohann.* 21. *v.* 22. refert Postelli quendam sociennum Tholosæ combustum, qui diceret se esse Iohannem Euangelistam. Quam ferax monstrorum istorum sit Gallia docet quotidiana experientia, & *tract. Calvini c. Libertinos*, & *Mersenni contra Deistas*, & varii tractatus supra cit. contra Atheos vernaculo idiomate ibidem editi, & *Antonii Sirmundi tract. de Immortal. animorum*, & *Antimachiavellus Gentileti.* Tales tamen plerique sub nomine & professione Pontificiorum delitescunt. In *Hispaniâ* quamplurimos esse Atheos, saltem practicos clamat experientia & exprobrant ipsis scriptores Gallici, ex quibus supra unum atque alterum citavimus. An autem post Italiam Hispanis secundæ partes tribuendæ sint, nõ Gallis: inter ipsos uñius religionis Pontificiæ consortes disceptandum relinquo. Videntur saltem Hispani zelo Pontificiæ religionis omnibus aliis palmam velle præripere. An propter hunc prætextum minus athei sint dicendi, alii disquirant. Saltem Galli hodierni Hispanis palmam impietatis tribuunt, ut videre est in *Vindiciis Gallicis c. Martem Gallicum Patritii Armacani cap.* 29. & in *Ieremia Ferrierii Catholique d'estat*: ubi telum hoc ab Hispanicis & Austriacis in Gallos emissum, in eosdem, omnesque Gallos ipsis faventes retorquet. Negari tamen non potest quin à tempore Francisci I. Gallicam aulam & inde totum regnum magis ac magis omnis impietas & atheismus inundârint. Quod nõ dissimulat *Gentiletus* in suo *Antimachiavello p.* 232. 233. 235. 286. Et *Thuanus ad ann.* 1572. ubi in causas lanienæ Parisiensis inquirit, deque tam inmani perfidiâ judicium fert. *Ant. Sirmundus præf. libri de Immortalitate animæ* innuit, non paucos esse hodie in Galliâ, qui eam negent

Digitized by G

gent. *Carolus Paſchalius in tract. de virtut. & vitiis cap.* 15. de multitudine ſectæ atheorum conqueritur. *Iulius Cæſar Scaliger*, qui in Galliâ vixit ac ſcripſit, teſtatur ſe infinitum pœne atheorum numerum noviſſe. Formalia ejus verba citat & laudat *Clapmarius lib.* 5. *de arcanis Rerumpubl. cap.* 4, ubi ait atheiſmum eſſe in fidei negotiis velificari, & ſacra diripere. Quam frequens fuerit velificatio, & conſequenter atheiſmus (hâc notione acceptus) in Galliâ, Angliâ, Germania, Belgio (& ubi non?) à tempore reformationis, nimis notum eſt. De direptione ſacrorum tum violenta in bello, tum fraudulenta in pace, infinitæ ſunt quærelæ : quarum autores alibi indicamus. Quod ſi ſacrilegia & abuſus bonorum eccleſiaſticorum nomine atheiſmi veniant (uti vult *Clapmarius* aliique auctores ſupra parte 1. citati,) jam colligi poteſt, quotuplices atheiſmi hac tẽpeſtate regnent. Vt ad Galliam revertar, non immerito ex debitis indiciis & veriſimilibus ſuſpecti poſſunt eſſe inde adventantes & ad libertatem Batavicã cõfugientes etiã politici & literati, quamvis deitatem profitentes & probare ſatagentes. Hanc prudentiam juſtorum ſecundum monitum Apoſtoli *Epheſ.* 5. 15. docere nos deberet experientia, & vel unus ille tract. *Merſenni* cui Titulus: *Queſtions rares & curieuſes, theologiques, naturelles, morales, politiques, & de controverſe, reſolues par raiſons tirées de la philoſophie, & de la theologie &c. A Paris chez Pierre Billaine* 1630. Vbi *p.* 112. & 146. ejuſdem libri indicatur author eſſe Marinus Merſennus. Hic autor in præfatione ad Cardinalem Richelieu conqueritur, quod ante annos aliquot impietas ſub nomine Atheiſmi vomuerit blaſphemias contra Deum; quæ etiam flammis in terris hic expiata ſit. *Sed quod renata ſit in corde Gallia ex cineribus infelicis illius* (Vaninum intelligit) *alia ſecta, qua ſub nomine magis ſpecioſo expoſuit venenum magis contagioſum, quam prius. Complices hujus ſecta fabricarunt nomen Deiſtarum, ut ita decipiant animas ſimpliciores & credulas, par l'opinion qu'ils leur donnent du recognoiſtre un Dieu, & leur deſſein eſt cependant de ſapper ſourdement les colomnes & les fondemens de la verité catholique.* In ipſo libro rhytmos quoſdam Deiſtarum cum prosâ exhibet, quibus rationes abominandæ iſtius ſectæ continentur. Quod ſi in Galliâ ſuſpectos habent omnes etiam maximè ſanos qui ex Belgio, aut Angliâ, aut aliis locis, ubi peſtis graſſatur, eò adveniunt; non mirum eſt ſi animarum curatores ſuſpectos habeant Semi-ſcepticos aut Semi-Libertinos, aut Libertino-Pontificios inde ad nos adventantes, qui religione & inoffenſa coram Deo hominibuſque conſcientia, ſe communi ſuſpectorum ſorte non eximunt. Confer, quod idem *Merſennus* jam ante monuerat *in commentariis in Geneſin* (anno 1623. editis) *pag.* 233. in tantum numerum atheos in Galliâ excreſcere, ut periculum ſit ne hæreſibus Calvinianis & Lutheranis, aliiſque id ge-

Digitized by Google

id genus atheiſmis ſuccedant. Idem *pag.* 156. ſic præmonet contra offucias proteſtationum ac ſimulationum Gallorum ſuorum: *Sic enim paſſim eos audire potes, cum ajunt ſe nihil contra conſcientiam facere, ſe lumen rationis in omnibus ſequi, ſe malle mori quam peierare, quam ullum velle decipere. At revera mentiuntur.* Cum ergo ipſi Galli & quidem Pontificii contra Gallos complures nos ita præmoneant, nimis Batavæ aures nobis eſſent, ſi homines ex Italiâ aut Galliâ ſub ſpecie & titulo Pontificiæ profeſſionis ſcepticè & vertiginosè ſophiſticantes, circa metaphyſicam & theologiam naturalem, artiumque principiis & axiomatis funditus everſis, meliora magno hiatu pollicentes ſed nihil aut parum præſtantes, inſuper dubiis de ſcripturæ abſurdis, contradictoriis, inſolubilibus homines, quibuſcum familiariter agunt, ſubinde vellicantes, ſolutionem eorum nunquam aut raro præſtantes, ſuſpectos non haberemus, tanquam eos qui ordinem ſcholarum, artium, & ſtudiorum prudentes aut imprudentes perturbatum eant, atque adeo cauſam veritatis & pietatis cõtra Scepticos & fanaticos aut ipſi derideant, aut aliis prodendam & deridendam proſtituant: juxta illud Thomæ p. 1. qu. 32. art. 1. & qu. 46. art. 2. *Cum quis ad probandam fidem chriſtianam inducit rationes, quæ non ſunt cogentes; cedit in irriſionem infidelium. Credunt enim quod hujuſmodi rationibus innitamur & propterea credamus.* Et Melanthonis part. 2. conſil. p. 202. ubi legem hanc facultati artium & philoſophicæ in Acad. Witenbergenſi figi curavit: *non concedat proponi materias abſurdas, falſas, inanes: ſed jubeat veras & profuturas vitæ eligi, quod propter multas cauſas utile eſt. Primum enim conducit inſeri veras & bonas opiniones teneris mentibus. Deinde ad amorem veritatis aſſuefieri juventutem, multo melius eſt Reipubl., quam ad ſtudium defendendi paradoxa, & labefactandi communes & honeſtas ſententias comprobatas veris judiciis ſapientum. Et quia paradoxa non veris argumentis, ſed tantum ſophiſmatum præſtigiis defenduntur, conſuetudo ſophiſtices poſtea religionem (N.B.) & graviſſimarum rerum deliberationes turbat, immo & privatim in mentibus ciet magnos tumultus, eaſque tandem Pyrrhoniis dubitationibus de religione & aliis multis rebus implicat. Experientia etiam oſtendit pravas eſſe naturas & ſeditioſas, quæ amant abſurdas & monſtroſas opiniones, & artium conturbationes.* Ne ergo ab ingeniis Libertinicis & novaturientibus præſertim ex tã ſuſpectis & infeſtis locis Italia ſcil. aut Galliâ ad loca tã ſuſpecta & infeſta, quale Belgium noſtrum, tãquã cõmune Libertinorum receptaculũ cõvolãtibus, eccleſiis & ſcholis periculi quid creetur, providendum eſt illis, qui ſciunt ſe Deo aliquando rationem reddituros. Nec timendum erit ne nimium hic ſoliciti & diligentes ſimus. Vide *Gal.* 4. 11. 2 *Cor.* 11. 3. Quãtã autẽ ſuſpicionis materiã Belgicũ ſeu Batavicum cœlum ſuppeditare debeat, mox dicemus. Nec prætereũdum inter Gallos ad propagationẽ atheiſmi plurimum confer-

conferre pruritum & licentiam rara, inaudita, nova, ſeu innovata quævis defendendi, ad meram ingenii & acutulæ eloquentiæ aut vanæloquentiæ oſtentationem. Inter complures vernaculo ſuo idiomate hanc palmam affectantes, occurrit *Gaffarellus* & quidem ſacerdos, cujus *curioſitates inaudita*, Sorbonæ Pariſienſis cenſurâ notatæ ſunt. Is tamen ut Libertinicam inſolentiam ſuam ſcandaloſo hoc ſcriptionis genere cõmiſſam defendat, adducit exempla Clericorum complurium in Papatu, qui libros cõtra aut præter religionem & pietatem ediderint: quales *Albertus Magnus*, *Abbas Trithemius*, *Rogerus Bacon*, *Ioh. de Rupeſciſſa*, *Petrus de Aliaco*, *Iunctinus ſacerdos & theologus Florentinus*, *Aurelius Augurellus*, *Pantheus*, *Marſilius Ficinus*, *Bernardus Mirandulanus*, *Thomas Cajetanus*, *Iohannes Ingegnerus*, *Abbas Ioachimus*, *Cardinalis Bembus*, *Æneas Sylvius*, *Poggius Florentinus*, *Theophilus Folengius* ſub nomine *Merlini Coccai*. De Atheiſmo in *Polonia* & edito Atheo libello *Cracoviæ* an. 1588. tit. *Simonis religio incerto autore*; ut & in *Lithuania*, *Scotia*, *Anglia*, quod refert ex *And. Philopatro*, *Dureo*, *VVigando*, *ibid. Merſennus*, *Henricus Fitz in Britannomach. lib.* 1. *cap.* 12. *lib.* 2. *c.* 8. Id cum grano ſalis accipiendum. Nolumus alioquin negare, Reſpubl. reformatas huic peſti etiam eſſe obnoxias. *Autor notationum in hiſtoriam Thuani* ſub nomine *Ioh. Baptiſtæ Galli IC.* Ingolſtadii 1614. *cap.* 11. refert una cum mutatione ab Henrico VIII. introductâ *Atheiſmis Briandi* (*quem Henricus per jocum, ſuum apud inferos, vicarium vocabat*) *inſulam miſerrime fuiſſe deformatam*. Quis fuerit ille Briandus, & quid de eo ſit, non vacat nunc inquirere. Huc referenda quæ *Henricus Fitz* de atheiſmis in Angliâ ex theologis reformatis iſtius gentis refert ut ex *VVithgiſto in defenſ. pag.* 31. *&* 278. *Eduino Sandis in Relatione pag.* 45. edit. angl. *Kingo in lectionibus ſuper Ionam ſect.* 32. *p.* 442. Item *Parkes*, *Barlou*, *Iethia*, ibid. citatis. Longè plura ex editis concionibus & libellis practicis & commentariis (ut *VVilleti in Iudæ v.* 10. *&* 18.) enotari poſſent. Non fruſtra à theologis reformatis ſcripti ſunt ibidem vulgari idiomate tractatus contra Atheos; quorum aliquos ſupra recenſuimus. Nec eſt de nihilo, quod comes Eſſexius ſupplicium ſubiturus proteſtaretur ſe nunquam atheum fuiſſe, aut Papiſtam: uti habet *Petrus Mattheus* hiſtor. Gallus, & *Cambdenus part.* 4. *hiſtoriæ* ad annum 1601. p. 804. Quid quod Ioh. Caſus philoſophus Oxonienſis in prolegomenis ad phyſicam p. 14. 15. 16. graviſſimè contreſtatur & præmonet philoſophię ſtudioſos contra atheiſmos tunc graſſantes, ſubjiciens hæc verba; *Vereor*, inquit, *ne nimis longus & prolixus ſim. Sed facile dabis mihi veniam* (*ſtudioſe lector*) *ſi decrepitam ætatem, vel potius delirium hujus mundi conſideres, in quo hoc opus ſcripſi. Horrendum eſt dictu quidem* (*& tamen dicendum*) *multi ſunt hodie incredibiliter ſtulti, qui audeant*: *cæ-*

tera quis neſcit? totus horreo verba repetere, qui (inquam) audēant dicere (O tempora!) non eſſe Deum. Iſtos ſi oraculis divinæ philoſophiæ urgeas, fanatico quodam ſpiritu & furore perciti, hæc ipſa negant, & certe non mirum, cum ipſum Deum eorum authorem negent. Si non vidiſſem, ſi non audiſſem hæc monſtra, (Hacketum blaſphemum illum Atheum, alioſque ab inferis furenter excitatos ſcorpiones & locuſtas intelligo) certè tam multus, vehemens & copioſus in hac causâ non fuiſſem. Sed quoniam vidi non ſolum iſtos, ſed iſtorum aliorumque furias, ſatyraſque volantes in Deum, in Dei verbum, in fidem, in eccleſiam & Academias, optimarum literarum aſyla; operæ pretium eſſe putavi, bellum illis palam indicere, & rationis telis illorum inſaniam, furorem, blaſphemiam pro viribus configere, Deumque in primis docere, ſine cujus cognitione totum humanarum artium & ſcientiarum ædificium ruit. Philoſophia enim non eſt philoſophia, ſi Deum non ſapiat. Quod *ad Germaniam*, nominatim partes illas, ubi Proteſtantica religio obtinent, quamplurimis atheis refertas eſſe haut obſcurè innuunt *Honſdorfius & Lonicerus in Theatro tit. de Atheis & Epicureis. Lutherus tom. 1. meditat. conſolat. conſiliorum* &c. edit. Francofurtenſis in 8. anno 1571. per Henr. Petrum Rebēſtock ubi *p.* 96.97. graviſſimè cóqueritur de multiplici epicureiſmo, cui homines euangelium profitentes paſſim immerſi erant. *Brentius homil.* 35. *in Luc.* 20. *p.* 433. dicit eſſe inter Chriſtianos innumeros ſectatores & ſucceſſores Saduceorum. Citantur etiam à *Lindano in dubitantio dial.* 2. nonnulla ex *Andreæ Muſculo*, & *Ioh. Spangenberger*: ſed illa pertinent ad atheiſmum practicum, & corruptos mores; de quibus in concionibus in Germania editis graviſſimæ querelæ quamplurimæ obſervari poſſent. Supra *part.* 1. notavimus quid ex concionibus *Sculteti in Ieſaiam.* Nec eſt de nihilo, quod *Clapmarius lib.* 5. *de arcanis cap.* 4. conſiderationem illam de atheiſmo inſeruerit. *Beſoldum* virum doctiſsimum quid à Proteſtanticâ religione ad Papiſmum abduxerit, ego nō dicam quia particularitates illas non novi. Liberè fateor me ſuſpicatum ſubinde, virum illum à devotionis & pietatis ſtudio non alienum, (ut ſcripta ejus teſtantur) ſcandalizatum fuiſſe moribus Epicureis multorum, qui Proteſtantes audire volunt. Speculativi & practici atheiſmi in Germaniâ Proteſtantica non parum vidētur promoveri per ſcepticiſmos & libertiniſmos dictorum Hermeticorum, Paracelſiſtarum, fratrum Roſeæ crucis, Weigelianorum, & ſimilium. De quibus vide *Sennertum in tract. de chymicorum cum Galenicis & Ariſtotelicis conſ. & diſſ. cap.* 4. & 5. & *Libavii refutationem Famæ & confeſſionis fraternitatis R.C.*; *Nicol. Hunnium, Stechmannum, Beeckmannum*, alioſque antagoniſtas Weigelii alibi indicatos. De *Dania* forte intelligenda verba *Hemmingii in tract. de lege naturæ*, ubi dicit hodie multos eſſe atheos. Sed de *Dania, Norvvegia, Holſatia, Suetia, Livonia* non eſt nunc otium aut animus

nimus in concionibus ibi editis inquirendi. *Belgium* noſtrum, verè Libertinorum omniumq; fanaticorum monſtrorum Africam, his peſtibus quam maximè fuiſſe & etiamnum eſſe obnoxium, negari non poteſt: *Franc. Iunius* ſcribēs in Batavia ajebat multos certatim ruere in ἀθεότητα *lib. de Theol. c.* 17. Nec fruſtra tam operosè cōtra Atheos deitatem aſſeruit *Iohānes Taſſinus* in celebri tract. *de Emēdatione vitæ*, gall. & belg. De Enthuſiaſtarum & Libertinorum atheiſmis vide quæ Nobil. Montis *Sanct-Aldegondii dominus Phil. Marnixus*, Illuſtr. Belgii Fœderati Ordines monuit *in tract. c. Enthuſiaſtas*, & in *epiſt. dedicator.*, quam poſtea peculiari *apologiâ* gallicè editâ c. anonymum quendam defendit. *De Henric-Nicolaitis*, aliiſque Enthuſiaſtis abominanda quædam indicamus in *diſp. de Meditatione*, *in fine*. Vſque in hodiernum diem multi ex Belgis, præſertim Batavis, novitatis nimis avidi Libertiniſmo nimis patienter & ſtolidè admirantur, fanaticos quoſque hic ortos & emergentes, aut aliundè ob libertatem ſeu licentiam ſectarum huc confluentes Libertinos, neutrales, atheos benignè ferunt, cumque iis familiariter converſantur, eos pro ſolitâ imprimis in exteros & peregrinos humanitate in deliciis habent. Oblectantur enim aut morum civilitate; aut urbanitate & dexteritate in ſalibus & jocis; aut promptitudine aut ſaltem oſtentatione alicujus ingenii; aut aliquâ eorum ſive eloquentiâ ſive loquentia; aut facultate poëtica; aut aliqua arte & thaumaturgiis atque inventis mathematicis & mechanicis; aut aliqua ſolius arithmeticæ & geometriæ practicæ, exercitatione. Hæc aliaque ſolidæ ſapientiæ & pietati, quæ delicatulis & verſatilibus hominibus nimis moroſa & moleſta, vulgò præferuntur. Hic pietatis honos. Hinc fertilis atheorum, libertinorum, Lucianorum, neutralium apud nos proventus, furor, inſolentia. *Lipſius epiſt. cit.* dicit ſe plurimos noviſſe qui Deum negarent; & ibidem illi res erat cum Berchemii amico, viro literato: ſed hic hærebat in Belgio Papiſtico. In Hollandia nuper fuit indoctus & ἰδιοπαὶς quis *Torrentius*, opificio & arte pictor: is quod à penicillo exſpectare non poterat, à garrulitate ſua quæſivit, qua incautas & voluptuarias mulierculas, alioſque inſanos quoſdam homines, in profeſſionem Epicuream (ad quam propendebant) traheret atque una argento emungeret, ita ut nonnulli foro ceſſerint. Summa Atheiſmi ejus videbatur eſſe: Infernum eſſe hic miſerè vivere; cœlum vero hic benè vivere, & bonarum rerum eſſe. Senatus Harlemenſis conquiſitis teſtimoniis ex conſilio ſeptem præſtantiſſ. ICC. quæſtionem de illo habuit: ſed cum non confiteretur, viginti annorum incarceratione fuit multatus. Inde paucis annis poſt demiſſus, in Anglia ad tempus aliquod publico ſtipendio honoratus vixit; unde bello civili exorto, ſtipendio deſtitutus, in Hollandiam cum rediiſſet

rediiſſet anno 1644. Amſteldami obiit & ſepultus eſt. De cauſa & geſtis ejus, in archivis & ſcriniis urbis Harlemenſis (ſi cui hæc tanti ſint) plura conquiri poſſunt. Fuit & alius quidam idiota Alcmarianus nomine *Nachtegaelius*, qui anno 1614. aut 1615. (ſi bene memini) ob atheas blaſphemias de tribus impoſtoribus Hagæ-Comitis effutitas ab ordinariis deputatis Ordd. Hollandiæ in exilium pulſus eſt. Plura ejuſmodi monſtra recenſeri poſſent ſi hiſtoria ſcribenda eſſet & non potius æternis tenebris ſepelienda illa nomina, quæ publicâ judicum ſententia, aut propriis ſcriptis, orbi non innotuerunt. Saltem conſtat, Bataviam noſtram tanquam hæreſeon, Libertiniſmorum, & atheiſmorum ſentinam ubivis fuiſſe habitam; ac propterea hæreticos ac fanaticos alibi dilapſos aut extruſos, prætenſa loci libertate ſeu licentia illectos, hic ſibi aſylum quæſiviſſe. Notum quomodo Anabaptiſtæ & Enthuſiaſtæ olim hic nidulati ſint; & poſt eos idem tentarint Novi Arriani & Sociniani. Quorum ſtratagema anno 1586. hic Vltrajecti refert deligentiſſimus Belgarum hiſtoricus *Petrus Bor Vltrajectinus*. Et alterum anno 1598. ipſi detegunt, ſcil. *Oſſorodus & Voidovius in apologia c. decretum Ordinum Belgii*; quorum etiam meminimus *in diſp. de Neceſs. & util. doctrinæ de Trinitate*. Tertium ante quinquenium conceptum, quod in ſpongiam incubuit, detegunt notulæ noſtræ ad epiſtolam miniſtri Sociniani nomine Sartorii belgicè una cum *catechezatione catech. Remonſtr.* editam. Invenio *in epiſtolis Socini, epiſtol. 3. ad Radecium*, fuiſſe in belgio *Concilium peregrinantium Chriſtianorum*: quod revera colluvies fuit monſtroſorum hæreticorum, Libertinorum, & fanaticorum. Habuit ibi Socinus emiſſarium & proxenetam ſuum *Cornelium Daems Antwerpianum* Goudæ in Hollãdia habitantem: cujus meminit *in epiſtolis p. 97. 105. 348. 349. Fr. Puccius Fidelinus* (quem depingit *Socinus in epiſtolis epiſtol. ad Radecium*) ad tempus in Batavîâ ſubſtitit, & mõſtroſum illum fœtum de *natura & gratia Goudæ* excudendum dedit. *De Davide Georgio, Huberto Medico*. Nigro vulgò dicto, olim á Dordracenis ejecto, qui Goudæ vixit & obiit, deque aliis iſtius generis fanaticis aliiſq; compluribus Belgium noſtrum dehoneſtantibus nunc non vacat cõmentari, ut ſemel finem faciam. Et pertinet hoc ad hiſtoriam Enthuſiaſtarum & Libertinorum. Quod ſi latè accipiatur vox *athei*, pro eo, qui nullam religionem externè in communione eccleſiæ alicujus viſibilis in Chriſtianiſmo profitetur, utique nullibi talium majorem numerum invenies quam in noſtro Belgio: qui vulgò apud nos Libertini, aut Semi-Libertini aut neutrales vocãtur. Laxam illam ſignificationem puto reſpexiſſe *Ioh. Maccovium part. 4. loc. comm. diſp. 15.* ubi ait per ſacramenta tanquam teſſeram & publicam profeſſionem diſcerni *fideles à profanis & atheis*. Quod ſi per

ſi per atheos intelligas Politico-Machiavelliſtas & corruptos aulicos, homines mundanos, ambitionis mancipia; tales certè in Belgio non pauci; inter quos non poſtremi, qui, peregrinationibus Gallicis & Italicis abuſi, quaſi ad faſtigium artis atheiſticæ contenderunt, & ex illis ſcholis tanquam ex equo Trojano ad pietatem, ſimplicitatem, fidem prædeceſſorum ſuorum apertè aut per cuniculos ſubruendam prodiiſſe videntur. Atheos ſi quæras ſecundum acceptionem *Clapmarii ſupra cit.*, qui ſcil. in negotio religionis velificantur; & tales fert terra Belgica. Nunquam melius hoc apparuit, quam ab exordio factionis Remonſtranticæ anno 1611. & deinceps uſque ad annum 1619; & poſt inſtaurato jam ordine & pace eccleſiis reſtituta. Denique atheiſmos & atheos practicos vitæ & morum corruptelis chriſtianiſmum proſtituentes ſi intelligas, quamplurimos deprehendas apud nos hodie neceſſe eſt, quibus obtigit ſæculum & regio religionum ferax pietatis ſterilis. Et huc procul dubio reſpiciunt frequentes concionatorum querelæ & exclamationes. Quod atheorum & Libertinorum tanta frequentia. *Quemadmodum* enim *bona opera profitentur Deum; ita mala quodammodo loquuntur: Non eſt Deus, nec eſt ſcientia in excelſo*: ſunt verba *Cypriani de dupl. martyr. Profitentur ſe Deum noſſe, ſed factis eum abnegant. Tit.* 1. 16. Et huc applicanda verba Bernardi ſerm. 33. in Cantica. *Væ generationi huic à fermento phariſeorum quod eſt hypocriſis: ſi tamen hypocriſis dici debet: quæ jam latere præ abundantia non valet: & præ impudentia non quærit. Serpit hodie putidatabes per omne corpus eccleſiæ: & quo latius, eo deſperatius: eoque periculoſius quo interius. Nam ſi inſurgeret apertus inimicus hæreticus: mitteretur foras & areſceret: ſi violentus inimicus, abſconderet ſe forſitan ab eo. Nunc vero quem ejiciet: aut à quo abſcondet ſe? Omnes amici omnes inimici: omnes neceſſarii & omnes adverſarii: omnes domeſtici: & nulli pacifici: omnes proximi: & omnes quæ ſua ſunt quærunt. Miniſtri Chriſti ſunt: & ſerviunt Antichriſto. Honorati incedunt de bonis domini, qui domino honorem non deſerunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor: hiſtrionicus habitus: regius apparatus: inde aurum in frenis: in ſellis & calcaribus: & plus calcaria quam altaria fulgent. Inde ſplendida menſa & cibis & ſciphis: inde commeſſationes & ebrietates: inde cythara & lyra & tibia: inde redundantia torcularia & promptuaria plena eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria: inde referta marſupia pro hujuſmodi volunt eſſe & ſunt eccleſiarum præpoſiti, decani, archidiaconi, epiſcopi, archiepiſcopi. Nec enim hoc merito incedunt: ſed negocio illi quod perambulat in tenebris. Olim prædictum eſt: & nunc tempus impletionis advenit. Ecce in pace amaritudo mea amariſſima. Amara prius in nece martyrum: amarior poſt in conflictu hæreticorum: amariſſima nunc in moribus domeſticorum. Non fugare non fugere eos poteſt ita invaluerunt: multiplicati ſunt ſuper numerum. Inteſtina & inſanibilis eſt plaga eccleſiæ: & ideo in*

pace amaritudo ejus amariſſima. Sed in qua pace? Et pax eſt, & non eſt pax. Pax à paganis: & pax ab hereticis: ſed non profectò à filiis. Vox plangentis in tempore iſto. Filios enutrivi & exaltavi: ipſi autem ſpreverunt. Spreverunt & maculaverunt me à turpi vita: à turpi quæſtu: a turpi commercio: à negocio denique perambulante in tenebris. Supereſt ut jam de medio fiat dæmonium meridianum ad ſeducendos ſi qui in Chriſto reſidui ſunt; adhuc permanentes in ſimplicitate ſua. Imprimis etiam attendendum ad illos, qui Pontificiam religionem non profitentur, interim hierophantis eorum ſatis familiares ſunt, ſi non eorum proxenetas ſe præbeant; nec à Ieſuitis, quippe ingeniis Machiavellico-politicis, ita abhorrent; cum pſeudo-clericis eorum edunt, bibunt, ludunt, & quam ſuaviſſimè delitiantur; atque ita ſub illis magiſtris quotidie in deterius proficiunt. Ieſuitarum coryphęos prętextu religionis ἀθεΐζειν, & pietatem quæſtui habere, jampridem à noſtris oſtenſum eſt: quin & de iiſdem hoc affirmant ipſi Pōtificii nominatim, *VVatſonus*, apud *Robertum Abotum* 3. *part. defenſ. cathol. reform. Perkinſi ad præfat. p.* 6. Conferantur *Concla-ve Ignatii*, *Ars Ieſuitica*, *Catechiſmus Ieſuiticus*, *Myſteria patrum Ieſuitarum*, *Ludovici Lucii hiſtor. Ieſuitica*, *Nupera ſcripta Sorboniſtarum*, aliaque alibi citanda. Autor libelli anglici editi 1643. tit. *Myſterium Iniquitatis p.* 2. ait ædificandæ illic Babelis Ieſuitas fuiſſe architectos; qui ſocios & auxiliatores ſibi aſciverint quoſdam atheos politicos. O utinam diſcamus & ſapiamus!

DE UNICA ET SIMPLICISSIMA DEI ESSENTIA.

Reſp. IOHANNE ALMELOVEEN, Vltrajectino,

Ad diem 10. *Iunii* 1637.

Quandoquidem de Deo etiam vera dicere periculoſum, omni cum reverentiâ, & ἀκριβείᾳ ſalutaris ejus cognitio per certa attributa nobis inveſtiganda. Dividuntur ea vulgo in primi & ſecundi generis. Illa ſunt unitas, infinitas, immutabilitas. *Ista*, intellectus, voluntas, potentia: *ad quæ omnia alia reduci poſſunt. Inter attributa primi generis primum eſt* unitas, *quo tres illos conceptus ſeu notiones comprehendimus* ſingularitatem, primitatem *ſeu* independentiam, *&* ſimplicitatem, *ſub quâ continetur* ſpiritualitas *ſeu* incorporeitas, *quippe ſpecies ſimplicitatis. Notione* ſingularitatis *ſeu unitatis ſingularis excludimus* πολυθεότητα, *quæ primo & directè unitati Dei opponitur. Notione* primitatis *&* ſimplicitatis *excludimus omnem dependentiam, poſterioritatem, minoritatem, compoſitionem, multiplicitatem ac diviſionem, quæ indirectè unitatem ſubvertit, & conſequenter* πολυθεότητα *quandam implicat. Nos in præſentiarum tantum de ſimplicitate ex lumine & libro tum naturæ tum ſcripturæ acturi,* I. præcognitis quibuſdam præmiſſis II. Theſin principalem probabimus III. Antitheſin una cum rationibus adverſariorum refutabimus. IV. Poriſmata & uſus quoſdam annotabimus. Ad

AD faciliorem hujus rei explicationem præcognoſcenda ſunt iſta. *Primò*; Simplicitas in genere eſt modus, quo ens per ſe unum eſſe intelligitur, & opponitur compoſitioni aut multitudini, aut utrique, prout vox preſsè vel latè accipitur. Videantur de Simplicitate & compoſitione Scholaſtici ac Metaphyſici. Compendium ſi quærant ſtudioſi, adeant ex recentioribus *Combachium Metaphyſ.c.*5.& 23. aut *Lexicon Philoſophicũ Goclenii*, aut *Diſtinctiones Caſtanei*. Nos ſtrictè intelligimus hic ſimplicitatem non tantum comparativè, qualis eſt in angelis & animabus ſeparatis, nec tantum ſimpliciter ſimplicem, qualis etiam materię primæ, formæ, differentiæ ultimæ & ultimatè abſtractis convenit; ſed eam, quam vocant, abſolutè & ſummè ſimplicem, per quam fit ut *res nec in ſe ſit compoſita, nec aliquid ipſi componibile, nec ipſa alicui componibilis. Secundò*; In hac ergo diſputatione non tantum quæritur an Deus ſit liber ab omni compoſitione propriè dicta ubi extrema ſunt realiter diſtincta, ſed etiam ab impropriè dicta qualis eſt ex Eſſentiâ & eſſe, ex naturâ & ſuppoſito ſeu ex eſſentiâ & ſubſiſtentia, ex genere & differentiâ, atque adeo an liber ſit ab omni multiplicitate, diſtinctione ſeu diviſione, prioritate & poſteritate in eſſentiâ ſua; nam diſtinctionis & multitudinis tranſcendentalis perſonarum atque adeo modorum & relationum longè alia eſt ratio, ut infra videbitur, *theſi* 5. *Tertiò*; Vox ſimplicitatis quamvis videatur poſitiva, revera tamen eſt negativa, quia formaliter enuntiat in Deo non eſſe compoſitionem aut multiplicitatem. Nihilominus materiale ejus ſignificatum eſt perfectio poſitiva, per quam Deo convenit talis negatio, quomodo per *τὸ incorporeum* materialiter ſignificatur ratio *Spiritus*. Pari modo ſe habet in omnibus Dei attributis negativis. Quod autem nos negativè illa attributa concipimus & proferimus, hoc provenit ex ordine ad creaturas, quia ſignificantur nominibus creaturarum per viam negationis, & in ordine ad illas concipiuntur. *Quartò*; ejuſdem generis & momenti cum ſimplicitate ſunt attributa incommunicabilitatis, infinitatis, immutabilitatis, incomprehenſibilitatis, incorporeitatis, inviſibilitatis; immo ex ea fluunt, aut quocunque alio neceſſario nexu cum ea *ἀσωμίᾳ* cohærent; ita ut hac ſublata omnia illa tolli aut labefactari neceſſe ſit. 1.

Simplicitatem, quam diximus, Deo competere, probamus iſtis rationibus; quorum, *Prima* eſt, *Iſ.*44.6. *Apocal.*1.8.& 21.6.& 22.13. *Rom.*11. 35. 36. unde colligimus primitatem & independentiam Dei tam in eſſendo quam operando; independentiam dico à ſubjecto, à cauſis tam internis quam externis, à principio quocumque priori aut ſuperiori; Eſt enim, ut 2.

nim, ut *Iuſtinus Martyr*, οὐσία, ἄναρχος καὶ ἀναίνος, & ut divinè canit. Iul. Cæſar Scaliger Exercit. 365. ſect. 10.

Sine principio principium; abſque fine finis,
Cui præteritum non abit, haut ſubit futurum.
Ante omnia, poſt omnia, totus, unus. Ipſe.

Atqui ſi Deus ex partibus, aut accidentibus, aut modis compoſitus eſſet, jam non eſſet ſimpliciter primus; quia partes ſunt priores compoſito, & principia (unde modi aut accidentia dependerent) ſunt priora principiatis, ut notum ex Philoſophiâ. *Secunda*, Ex omnimoda & infinita Dei perfectione, qua eſt actus purus ſine ullius potentiæ admixtione. Si enim eſſet potentia in Deo, eſſet quid imperfectum ſeu perfectibile, cujus actus eſſet perfectivum, per quem accederet illi ulterior aliqua perfectio. Majoris conſequentia probatur, quia omnis compoſitio ut & compoſitum eſt ex actu & potentia: nam genus, materia, pars integrata, eſſentia, natura, ſubjectum habent rationem potentiæ; contra differentia, forma, pars integrans, exiſtentia, ſuppoſitum, accidens, habent rationem actus. Minor probatur. *Tum* quia repugnat abſolutæ Dei perfectioni, ut in ipſo ſit aliquid perfectibile; *tum* quia partes ſeu principia, unde componeretur, eſſent imperfectiora compoſito, & ſic ex iis nihil poſſet fieri aut componi, quod abſoluta & infinita perfectione præditum eſſet; *tum* denique quia in Deo eſſet potentia paſſiva, radix mutabilitatis, poſſetque Deus in partes aut Principia componentia reſolvi, & corrumpi contra *Pſal.* 102. 28. *Iacob.* 1. 17. *Numer.* 23. 23. 1 *Timoth.* 1. *v.* 17. *Rom.* 1. *v.* 23. Vnde conſtat Deum tantum eſſe quod eſt, nec poſſe non eſſe, & aliud eſſe. Hinc rectè Damaſcenus Orthod. fidei lib. 1. c. 4. σύνθεσις μὲν ἀρχὴν μάχης, μάχη δὲ διαστάσεως. Διαστάσις δὲ λύσεως, λύσις δὲ ἀλλότριον θεοῦ παντελῶς. *compoſitio enim pugnæ principium: pugna vero ſeparationis: ſeparatio autem ſolutionis. Atqui ſolutio alienum quid penitus à Deo eſt. Tertia*, Quia Deus eſt abſolutiſſimè & perfectiſſimè unus ac idem *Deuter.* 6. 4. *Pſal.* 102. 28. nihilque in ipſius eſſentia realiter diverſum. Atqui ubi nulla diſtinctio, ibi nulla per extremorum diſtinctorum unionem compoſitio. Probatur autem omnia, quæ ſunt in Deo, eſſe Deum, eſſe unum, idemque ac ipſum 1. ex nomine *Iehova*, יהוה אשר אהיה Gr. ὁ ὤν *Exod.* 3. 14. 15. cum *Apocal.* 1. 8. ὁ ὤν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. 2. Ex eo, quod propriè, ſynonymica & directa prædicatione ea, quæ ſe videntur habere ad modum accidentium aut adjunctorum, de ipſo prædicentur, ut e. gr. lux *Ioh.* 1. 9. cum 1 *Ioh.* 1. 5. caritas 1 *Ioh.* 4. 8. 16. Qui ergo eſt quod eſt, & cujus, quidquid eſt in ipſo, eſt ipſe, is nullas habet partes, accidentia, modos, aut principia quæ aliud ſint ab ipſo.

ab ipso. 3. Quia attributa, quæ nos tanquam diversa concipimus, de se invicem prædicantur essentialiter, quippe quæ essentialiter sint unum idemque inter se, ut infra explicabimus. 4. Attributa illa e. gr. potentia, sapientia si non sunt Deus, sunt aut infinita & summè perfecta, aut non sunt. Si illud, jam erit præter unum Deum aliquod infinitum & summè perfectum, atque adeo erunt duo infinita, hoc est duo æquales Dii: sin istud, jam Deus propriam essentiam & perfectionem suam infinitam adæquatè non cognoscet, sed tantum aliquatenus & pro modulo, quia non est proportio inter potentiam cognoscitivam finitam & objectum seu γνωστὸν infinitum. *Quarta*, quia dato in Deo esse extrema tam distincta ut compositionem ingredi possint, tamen non possent inter se uniri & coalescere, nisi per actionem alicujus causæ efficientis. Atqui ubi & quæ est illa causa prior & superior Deo, quæ Dei substantiam componeret? *Quinta*, probatur ex enumeratione seu remotione omnium specierum compositionis. Compositio omnis in genere, est ex actu & potentia quia in ea altera pars ex componentibus est in potentia ad aliam, & ambę in potentia ad esse totius, quod participant; at in Deo omnia ex se esse in ultima actualitate, nec esse potentiam aliquam passivam aut perfectibilem jam supra dictum est. In specie compositionem ex partibus essentialibus aut integrantibus, hoc est corporeitatem & quidem corporis humani (quod volebant Anthromorphitæ) non cadere in Deum discimus ex *Iohan* 4. 24. *Rom.* 1. 20. 1 *Timoth.* 1. 17. *Iesa.* 40. 18. Hoc fundamento præmisso, varia argumenta proferri possunt, partim ex natura & proprietatibus corporis partim ex naturâ Dei; quæ vide apud *Damascenum Orthod. fidei lib.* 1. *c.* 4. *Thomam lib.* 1. *c. Gentes cap.* 19. 20. 21. Scholasticos *in dist.* 8. *lib.* 1. & *in partem* 1. *qu.* 3. *art.* 1. *Alphonsum à Castro in verbo Deus, hæres.* 2. *Vasquez disputat Metaphys.* 17. & ex nostris *Zanchium lib.* 2. *de Deo cap.* 2. De compositione ex subjecto & accidente probatur, quia Deus in se infinitè perfectus est continens in se omnes perfectiones possibiles vel formaliter, vel eminenter; ergo non potest ulterius perfici. Atqui esset in Deo potentia passiva & defectus, ipseque ulteriorem reciperet perfectionem, si acciperet accidentia realia, quæ sunt perfectiones quædam reales. De compositione ex genere & differentia facillimè probatur, quia Deus non est in prædicamento nec in illum propriè cadit notio generis & differentię: ut ostendunt Logici & Metaphysici pariter ac Theologi-Scholastici. Vide ex recentioribus *Vasquez disput.* 16. & Antagonistas Vorstii, nominatim *Eglisemnium*. Compositio ex essentia & existentia, ex natura & supposito à Deo removetur, quia Deus est actus purissimus, quia summe perfectus, quia primus & independens,

quia eſt quod eſt, quia quidquid eſt per eſſentiam eſt & non per participationem, de quo *Zanchius loco cit.* & *Thomas dicta quæſt. art.* 3. & 4. *Sexta*, Accedat his argumentis conſenſus antiquæ Eccleſiæ & patrum, *Auguſtin. de Trinit. lib.* 6. *c.* 6. & 4. *lib.* 5. *c.* 1. & *lib.* 7. & 8. & 10. *Irenæi lib.* 2. *c.* 16. *Athenagor. in legatione pro Chriſtianis. Tatianus Orat. ad Græcos. Origen. lib.* 1. περὶ ἀρχῶν. *Euſeb. præpar. Euangel. lib.* 8. *c.* 2. *Athanaſ. in decret. Synodi Nicen. Dionyſius* dictus *Areopagita de divin. nomin. cap.* 5. *Nazianzen. Orat.* 49. *ſeu lib. de Fide; & Orat.* 11. *de Theologia. Nyſſeni Orat.* 1. ad illa verba: *faciamus hominem* &c. *Cyrilli Alexandr. epiſt. ad Caloſyrium & l.* 10. *contra Iulianum. Caſſiani l.* 8. *Inſtit. c.* 4. *Damaſcen. loc. cit.* & *cap.* 17. *Æneæ Gazæi in Theophraſto ſol.* 91. Authoris de Spiritu & animâ cap. 18. apud *Auguſtin. tom.* 3. *Gennadii Maſſil. de eccleſiaſt. dogmat. c.* 11. Scholaſticorum *ad lib.* 1. *diſt.* 8. & *ad Thomæ p.* 1. *qu.* 3. per totum; imprimis ad *artic.* 7. Recentiorum omnium in locis communibus & theſibus; præſertim Antagoniſtarum Socini, Vorſtii, & Remonſtrantium, inter quos ex Pontificiis *Becanus in tract. contra Vorſtium*; ex noſtris *Broeckerus, Sladus, Egliſemnius* &c. Adde philoſophos & metaphyſicos Chriſtianos. Quin & Platonici philoſophi, omneſque extranei Gentiles, Iudæi, qui ſaltem Theiſtæ audiunt, ad ſuffragia hic vocari poſſent pro unicâ & ſimplici Dei eſſentiâ. Videantur ſcriptores theologiæ naturalis; & qui pro Veritate Religionis Chriſtianæ ſcripſerunt. Ex Iudæis illuſtre teſtimonium huic veritati præbet *Maymonides More Nebuchim part.* 1. *c.* 51. & 52. ubi etiam adfert argumenta non contemnenda. Cui veritati repugnat commentum illud de Sephirot apud *Menaſſe ben Iſrael in libello de Creatione*: de quo notamus quid in *diſp. de Creatione part.* 2. Mahumediſtæ conſentiunt: ſaltem Philoſophi & eruditi, uti videre eſt in *Politore ſpeculi Achmedi Perſæ*, referente *Phil. Guadognolo apologiæ c. Achmedum tract.* 3. *in præfat.*

3. Veritate jam confirmatâ reſtat adverſariorum ſententiam examinemus. Fuerunt inter Ethnicos qui Deum *corpus* dicerent, aut *animam mundi*, aut *mundum univerſum*, atque adeo aut in ſe, aut cum alio extra ſe compoſitum *Epiphan. hæreſ.* 5. *Euſeb. præpar. Euangel. lib.* 4. *c.* 6. *Damaſcen. lib. de hæreſib.* Inter Chriſtianos *Audiani* (perperam *Prateolo* aliiſque recentioribus dicti *Vadiani*) Deo corpus & quidem humanum attribuebant *Epiphan. hæreſ.* 70. *Auguſtin. de hæreſ. c.* 50. *Theodoret. lib.* 4. *hæret. fabul. c.* 13. *Idem hiſtor. lib.* 4. *c.* 19. *Nicephor. lib.* 11. *c.* 14. qui à Græcis poſtea dicti ſunt Antropomorphitæ à *Lactantio lib.* 4. *c.* 30. Anthropiani. Affine quid erroris iſtius adhæſiſſe *Tertulliano* non obſcurè colligi videtur ex *lib.* 2. *adverſus Marcionem c.* 16. *& adverſus Praxeam*, & teſtimonio *Auguſtin. lib.* 10. *de Geneſi c.* 25. 26. quamvis *lib. de hæreſibus c.* 84. innuat fuiſſe magis diſcrepantiam in voce ſeu abuſum

ſum vocis, quam hæreſin. Sequioribus ſæculis emerſerunt ſubinde qui ſimplicitatem Dei oppugnarunt, quorum errores ilico à Scholaſticis & eccleſiaſticis oppreſſi & condemnati ſunt. Vide condemnationes ſubjectas *Magiſtro ſententiarum, anno* 1226. *&* 1340. &c. Meminit etiam *Becanus cap.* 1. *qu.* 1. cujuſdam Walteri, qui eſſentiam & attributa Dei realiter diſtinguebat. Noſtra memoria Sociniani hæc monſtra opinionum ab inferis denuo ſuſcitarunt, nullum alium in finem, quàm ut Chriſtianiſmi fundamentum Deum ſcil. unum & trinum convellerent. Hinc in *Catechesi Racovienſi loco de cognitione Dei cap.* 1. ex claſſe attributorum Dei expungunt, ſpiritualem Dei naturam, ſimplicitatem, infinitatem, inviſibilitatem. Eodem fere tendere videntur *Remonſtrantes in Confeſſione.* Quin & in Apologiâ aſſerunt, *ne jota quidem de ſimplicitate Dei in ſcripturâ eſſe* cap. 2. fol. 41. *deinde totam diſputationem eſſe metaphyſicam*, Ibid. & ſceptice ſatis totam hanc Chriſtianiſmi doctrinam exagitant ibid. & fol. 42. *Tota penè metaphyſica proluendus eſt animus, antequam intelligas quid ſit compoſitio, tum an & quid ſit compoſitio ex eſſe & eſſentia, ex actu & potentia; an compoſitio hæc ſit vera compoſitio: An ſimplicitati Dei repugnet, ſi volitiones & actiones Dei libera ab eſſentia Dei dicantur diſtincta; quia inexplicabile videtur, quomodo, ſi diſtinctio nulla ſit, volitio Dei libera eſſe poſſit, imo quomodo volitio deſinere ac ceſſare poſſit, cum eſſentia libera non ſit, ſed ſemper eadem prorſus maneat, nec deſinere unquam poſsit: Item, cum de Deo expreſſe dicatur, quod juſtum quem amat, à juſtitia ſua deficientem odio habeat & averſetur, quomodo amor iſte & odium ſubſequens amorem, reſpectu ejuſdem ſubjecti, ſit ipſa Dei eſſentia, quæ eadem ſemper manet, & quæ ſunt ejus commatis alia. Et quotuſquiſque mortalium quæſtiones iſtas intelligit? habent ibi acutiſsima ingenia, in quo exerceant induſtriam ſuam. Et poſtquam id fecerunt, altercationes eorum aridiores ſunt arena. Crucem diceres eos ſibi ipſis fixiſſe, ex qua ſuſpenſi hæreant. Remonſtrantes itaque earum deciſiones Doctoribus Academicis relinquunt, & iis omnibus, quibus licet in arido iſto pulvere luctari & ſe jugulare. Tertio, Et cur faciant aliter? ut intelligantur neceſſe non eſt, juxta ipſum horum Cenſorum fundamentum, quod in Synopſi ſuæ Theologiæ purioris poſuerunt. Diſput. III. Theſ.* 19. Quicquid Scriptura non continetur, quamvis ſimpliciter ab ea non diſſentiat, non eſt neceſſarium ad ſalutem dogma. Vide, quæſo, reliqua. Nec mirum, cum anno 1611. profanas diſput. *Conr. Vorſtii de Deo*, approbando ſuas feciſſent. Ille enim in *libr. de Deo p.* 207. 209. 210. 214. 219. 221. 246. delineârat Deum corporeum, viſibilem, mutabilem, accidentibus ſubjectum, in quo eſſent res plures, &c. quæ monſtra opinionum exegeſibus, apologiis, aliiſque ſcriptis polemicis adverſus totum Chriſtianiſmum defendere non deſtitit. Videatur *Apologia Regis Magnæ Britanniæ, Egliſemnii Criſis & Hypocriſis, Examen Reſponſi Vorſtiani ad articulos*

Digitized by Google

articulos ex Angliâ transmissos, scripta Sladi, Ministrorum Leovardiensium, Piscatoris, Sibrandi Lubberti contra Vorstium, & contra Grotium Vorstii patronum, & *Bogermanni ac Sopingii contra* eundem *Grotium*, denique *judicium Synodi Nationalis Dordracenæ anno* 1619. *de Doctrinâ & scriptis Vorstii.* Nuper etiam *Crellius* Socinianus *in supplemento Institutionum Volckelii* simili fere modo Dei essentiam descripsit, citato etiam honoris causâ, & in margine allegato libro *Vorstii de Deo.*

4. Rationes quas ab adversariis jam recensitis unquam adductas scimus, aut alioquin adduci posse quis putaret, breviter sic diluimus. *Prima*, est, ne jota haberi in sacris literis. *Resp.* Si terminis scholarum & hodie usitatis, aut si explicitè per theses & antitheses omnia ibi non decidantur, per consequentiam tamen doctrina hæc inde colligitur, ut *thesi* 2. supra ostensum est. Confer. *Disput. nostram, De ratione humanâ in rebus fidei*; & alteram, de *Articulis & erroribus fundamentalibus. Secunda*, tota doctrina est philosophica, scholastica, metaphysica, Ergo nihil ad fidem & pietatem Christianorum. *Resp. Negamus* materialiter & in se esse philosophicam, quamvis formaliter dici posset talis, quatenus terminis philosophicis & scholastice proponitur, & ab adversariorum strophis pseudo-philosophicis vindicatur. Idem posset objici doctrinæ de omnibus attributis Dei, etiam iis quæ Sociniani & Remonstrantes ipsi proponunt, item de Trinitate, Christi persona & naturis contra Eutychen & Nestorium, immo de totâ fere Theologiâ. *Tertia*, Tota doctrina hæc incerta & inexplicabilis est, ergo præstat hic si non Vorstianos aut Socinianos, saltem Scepticos agere. Antecedens probatur, quia Metaphysicis non convenit in expositione terminorum simplicitatis & compositionis. *Resp.* Non est hoc κεφάλαιον veritatis, ut omnes authores eam æque intelligant. Quidquid in explicatione terminorum & controversiæ hujus varient sive Metaphysici, sive Scholastici Thomistæ & Scotistæ, omnes tamen hoc certatim agunt ut omnem compositionem à Deo removeant. Vide modo *Rhadam controversiarum inter Thomam & Scotum part.* 1. *controvers.* 4. *Quarta*, In scripturis Deo membra, partes, affectus adscribuntur, ergo est in ipso aliud & aliud. *Resp.* ἀνθρωποπαθῶς hæc dicuntur, quæ θεοπρεπῶς intelligenda. Si quis enim metaphorica illa proprie velit intelligi, jam eâdem methodo probatum esset Deum esse lapidem, leonem, habere alas, esse quid (absit blasphemia) ex variis animantibus conflatum. Vocatur enim ignis, rupes, leo &c. & membra non tantum hominis sed & aliorum animantium illi tribuuntur. Dicitur præterea dormire, oblivisci, procul esse, dolere, pœnitere; irasci &c. Sed metaphorice has phrases explicandas docent *Augustinus de vera & falsâ religione cap.* 50, & *epist.* 112. & *in libr. de*

Essentiâ

Essentia divinitatis, *Novatianus* sub nomine *Tertulliani de Trinitate cap. 6. & 7. Hieronymus epistol.* 15. *Isidor. lib.* 3. *Etymolog. Gregorius lib.* 14. *Moralium cap.* 22. *Damascen. lib.* 1. *de Orthod. fide cap.* 14. *Quinta*, Quia in Deo sunt plurima attributa realiter ab ipso & inter se distincta, saltem ita distincta ut non sint ipse Deus, Ergo. *Resp. Neg. antecedens.* Sunt ipse Deus, nec realiter differunt ex. gr. bonitas, justitia, potentia, intellectus, voluntas. Sunt qui concedunt distingui ex natura rei formaliter, ut *Scotus* cum suis, quia quamvis sint eadem res simplex, tamen ex natura rei sunt distinctæ rationes formales, non enim ratio formalis & definitio unius ex. gr. intellectus aut justitiæ, est definitio & ratio formalis alterius ex. gr. voluntatis aut misericordiæ, quam sententiam subtiliter contra omnes Thomistas defendit ex recentioribus *Rhada* Episcopus Pactensis *loc. cit.* Alii vero ut Thomistæ & recentiores Pontificii plerique (cum quibus puto facere philosophos & Theologos reformatos) verius & accuratius statuunt hic distinctionem rationis ratiocinantis & ratiocinatæ. *Illam* quidem à parte intellectus nostri, tum propter eminentissimam Dei perfectionem quæ non potest unica ratione repræsentari, tum propter finitudinem & angustiam intellectus nostri, qui non potest totam Dei perfectionem unico conceptu adæquatè concipere, sed indiget ad eam concipiendam multis conceptibus inadæquatis, hinc fit ut pluribus conceptibus formalibus realiter distinctis divisim unam eandemque rem concipiat, conceptibus, inquam, analogicè desumptis à rebus creatis, quæ per multas distinctasque qualitates præstant ea, quæ essentia divina per se. *Hanc* verò à parte rei, quia varii sunt conceptus objectivi non realiter, actu, in se; sed virtualiter seu eminenter in effectibus, egressibus & terminationibus distincti. Hanc distinctionem propriè vocant rationis ratiocinatæ, virtualem aut eminentem; seu (ut terminis Scotisticis eam aptemus) ex natura rei formalem non actu sed virtute aut eminenter. Ita ut hujus posterioris distinctionis aliquod sit fundamentum à parte rei, non quidem in ipso Deo, sed in effectibus Dei. Quamvis enim una & simplex sit essentia & perfectio divina, non tamen operatur secundum adæquatam suam rationem. Vnde dicimus Deum punire malos secundum rationem justitiæ, salvare suos secundum rationem misericordiæ, producere bucephalum ad ideam equi, non hominis; Alexandrum vero ad ideam hominis non equi. Actu quidem attributa justitiæ & misericordiæ, ut etiam ideę hominis & equi in ipso Deo non multiplicantur aut distinguuntur; sed distinguuntur solummodo virtualiter in ipsis effectibus, seu in terminatione ad opus aut effectum talem & talem. *Distinctionis*

Sunt & aliæ quæ ſemper accipiuntur in ſenſu formali, atque adeo ſub illis terminis abſolutè & ſemper ſunt falſæ,in quibus ſignificantur actus eſſentiales aut notionales. Eſſentiales, ut, *intellectus intelligit,voluntas vult. Notionales, ut, pater generat, filius generatur, ſpiritus ſ. procedit.* Quæ tantum veræ ſunt,quando ſignificatur aliquid Deo convenire ſecundum eam rationem, ſecundum quam verè convenit: ſed falſę ſunt, quando ſignificatur aliquid Deo convenire ſecundum aliam rationem, quæ ſe habet per accidens & ſecundum quam verè non convenit. ex. gr. *intellectus vult, voluntas intelligit, juſtitia miſeretur, miſericordia punit.* Quæ tamen ſub aliis terminis veræ eſſe poſſunt, ſumptæ ſcil. in abſtracto, in ſe, ut ſunt à parte rei in Deo, nõ vero ut attenduntur in diſtinctis effectibus taquam principia diverſarum productionum, aut ſecundum diverſas Dei emanationes: ut, *res illa,quæ eſt voluntas, intelligit,res illa,quæ eſt miſericordia,punit.*

Sexta, quia plures ſunt perſonæ in Deo, quæ ſunt tres res ſi non plures; alia enim res, ſubſtantia, ſive eſſentia eſt pater, alia filius, alia ſpir. ſ. 6. Sic Philoſophatur *Vorſtius tract. de Deo p.*205. 209. 219. & *in Exegeſ. apologetic.p.*39. *in Reſponſo plęniori p.*11. *in Catalogo errorum Sibrandi p.* 2. & 5. Et hæc Socinianis favere videntur, ad impugnandam perſonarum trinitatem. Iudæi & Mahumediſtæ eodem abſurdo urgent trinitatem ut videre eſt in *R. Davidis Kimchi reſponſo ad loca ex pſalmis pro Trinitate allata*;& in *Politore ſpeculi Ahmedi filii Zin Alabedin Perſæ*, apud *Philippum Guadagnolum in apologiâ pro Chriſtiana religione Arab-lat. contra dictum Achmedum tract.*2. *cap.*10.*ſect.*8. *Reſp.* Perſonæ divinæ conferuntur dupliciter aut cum eſſentiâ, aut inter ſe. Priori modo negamus perſonas divinas realiter diſtingui ab eſſentia: ſed dicimus eas realiter idem eſſe cum eſſentiâ, diſtingui tantum ex natura rei eminenter. Quomodo fere in rebus creatis diſtinguuntur natura & ſuppoſitum; quæ quamvis realiter idem ſunt, non tamen quidquid verè, ſingulariter, & affirmativè prædicatur de uno, etiam prædicatur de altero, ſed aliquod ſingulare quod affirmatur de uno verè negatur de altero. Sic *communicari* affirmatur de naturâ, & negatur de ſuppoſito; & vice versâ *incommunicabile* affirmatur de ſuppoſito & negatur de naturâ. *Poſteriori modo*, perſonæ diſtinguuntur realiter, quia ſcriptura alium dicit patrem, alium filium, alium ſpiritum ſanctum *Iohan.* 5. *v.*32.& 14.16. & quia relativè opponuntur: atqui oppoſita quâ talia non poſſunt eſſe idem. Non tamen diſtinguuntur eſſentialiter;omnis quidem diſtinctio eſſentialis eſt realis, ſed non contra. Simile hoc poteſt adferri: Sicut in creatione angeli habetur ſubſtantia angeli, & creatio angeli: & tamen hæc duo non faciunt compoſitionem; quia creatio nihil aliud eſt quam ſimplex ſubſtantia angeli cum reſpectu ad creatorem, tanquam ad

Digitized by Google

eum à quo est. Atqui respectus hic non infert aliam & novam entitatem. Sic in Deo multiplicatio personarum non infert compositionem; quod non fit nisi per relationem; (omnia enim in Deo idem sunt & una simplicissima entitas): atqui relatio realis adveniens potest facere distinctionem realem absque ullâ compositione. *Instantia* 1. personæ quâ tales aut nihil sunt aut aliquid; si nihil jam negatur Trinitas; si aliquid, si entia, ergo essentiam habent,& per consequens formaliter consideratæ sunt tres distinctæ essentiæ. *Resp. Neg.* quidquid est aliquid, seu quod habet aliquam entitatem, seu formalitatem, habere etiam essentiam. Tum enim in creatis existentia & suppositalitas, quia non sunt nihil sed aliquid, haberent essentiam,& consequenter essentiæ esset essentia, & hujus rursum essentia, & sic in infinitum; quod absurdissimum est. Sic fere Vorstio hoc inculcabat *Eglisemnius in Crisi p.* 20. 21. *Instantia* 2. Vbi sunt extrema realiter distincta ibi est aliqua compositio, sed personæ quà tales sunt realiter distinctæ, Ergo. *Resp.* Compositio requirit non tantum distinctionem extremorum, sed & unionem. Sed personarum quà talium, ut formaliter sumunrur, non est unio; quia non est una persona, sed tres. *Instantia* 3. Vbi est essentia cõmunicabilis & personalitas incõmunicabilis, ex quibus resultat persona divina, ibi est cõpositio ex essentiâ & modo. *Resp.* Nolumus dicere, ut vulgo solvitur hæc objectio; *Modi non cõponunt, sed distinguunt*; aut *extrema cõponentia debent esse res, realiter distincta* (quia hoc non tolleret compositionem secundariam ex natura & supposito, essentia & esse, genere & differentia) sed sufficerit negare consequentiam; quia essentia non habet se ad modum potentiæ, nec persona ad modum actus; quod tamen requiritur in omni compositione sive propriè sive impropriè dicta. Dicit quidem persona essentiam & personalitatem seu certum subsistendi modum, sed absque omni compositione, quæ alias in persona creata concipi solet. Ratio autem discriminis est, quod essentia in creatis imperfectæ sit actualitatis & est divisibilis per id quod ipsam ad esse individui aut personæ contrahit, per differentiam scil. individualem aut personalem: deitas vero seu essentia divina nullam habet potẽtialitatem, ut per proprietates personales determinari, contrahi, actuari, possit; nam qui de se jta est hæc, & singularis, & per se existens, ut singularitas & per se existentia sint de conceptu ejus formali & essentiali, etiam de se & ex se habet ultimam unitatem & actualitatem. Hinc ergo sequitur eam per paternitatem aut filiationem, aut processionem non contrahi, actuari aut perfici: quamvis enim sint proprii actus personæ, nullo modo sunt actus ipsius naturæ divinæ ut sic & præcisè consideratæ, eam perficientes vel informantes. Axioma ergo illud: *Vbi sunt duo extrema aliqua ratione distincta, qua concurrant ad constitutio-*

by Google

ſtitutionem tertii, ibi eſt aliqua compoſitio; ſic limitandum eſt, *quorum alterum ſit potentia alterum actus* vel, *quæ utraque non ſint in ultima ſua unitate & actualitate.* Sed in perſona divina uterque actus (ita liceat docendi cauſa diſtinguere) & *quidditativus*, quò quidditativè eſt Deus, & *relativus* ſeu perſonalis debet concipi ultimus & perfectiſſimus, quorum prior à poſteriori in ſe non actuatur aut ulterius perficitur, ſed ambæ illæ rationes formales ſunt in Deo ſecundum ultimam unitatem & actualitatem propriam. Contra quidditas creata & ejus ſingularitas aut perſonalitas ſunt duo actus, quorum poſterior tanquam ultimus priorem actuat ac determinat. Hanc puto eſſe genuinam ſolutionem hujus dubii. Nam quæ ab aliis quibuſdam ſcholaſticis adferuntur, non ſatis expedita mihi videntur, nec cum doctrinâ de compoſitionibus (ubi perplexitatem & incertitudinem Philoſophis objiciunt Remonſtrantes in *Apolog. loc. cit.*) ſatis convenire. Puto ergo in recentiori quodam *compendio Metaphyſico* circa compoſitionem Dei nimium concedi ab erudito autore mihi, cum viveret, amiciſſimo. Quin ipſe *Becanus in doctrina ſcholaſtica* alioquin ſatis ſubtilis & perſpicuus, „nimium mihi labaſcit, cum hoc aliiſque argumentis motus, concedit dari in Deo compoſitionem virtualem ex natura rei, quia dantur componentia ſubſtantialia, quæ virtute ſeu eminenter inter ſe diſtinguuntur, „ut *eſſentia & exiſtentia*, *eſſentia & attributa*, *natura & perſonalitas.* Præterea „dari compoſitionem actualem per operationem noſtri intellectus, quia „dantur componentia ſubſtantialia, quæ per operationem noſtri intellectus inter ſe diſtinguuntur. c. 1. qu. 2. præſertim in *tract. 2. theolog. ſcholaſticæ cap. 3. qu. 11. Reſut.* 1. quia compoſitio rationis ſeu mentis noſtræ nulla eſt compoſitio. Vt & virtualis illa ignota philoſophiæ. Pari jure poſſet ſtatui unitas & compoſitio inter Deum & creaturas, inter ſolem & mineralia, vegetabilia, animalia, quia tãquam cauſæ univerſales virtualiter ea in ſe continent. 11. Tota hæc ſpeculatio nititur falsâ iſtâ hypotheſi, Vbicunque eſt diſtinctio & quanta ac qualis illa eſt, ibi etiam & tanta & talis eſt compoſitio. Sed hoc falſum: requiritur inſuper diſtinctorum unio, & tranſitus à potentia ad actum. Diſtinguitur angelus à lapide, ab homine, à cœlo, à terrâ, ſed cum eo non componitur. Et ut propius accedamus, diſtinguitur proprietas perſonalis patris à proprietate filii, ſed tamẽ præcisè & formaliter ita ſumptæ nõ uniuntur inter ſe & in ſe: nam unio in & cum eſſentia eſt in aliquo tertio. 111. Oblitus videtur Becanus proprię doctrinę, paulo ante poſitæ, ubi probaturus in Deo nõ eſſe actualem cõpoſitionem, „inter alia adfert & hoc argumentum: quia quæ actu ex natura rei diſtinguuntur, non poſſunt inter ſe uniri & coaleſcere niſi per actionem cauſæ „efficiẽtis, at nulla cauſa efficiẽs prior Deo &c. & applicat ad cõpoſitionẽ ex

num unitate per se vel per accidens secundum compositionem aut quasi compositionem, nec unum per aggregationem; ne etiam dicatur essentia Dei per relationem propriè modificari ac determinari. Vide Rhadam *Episcopum Pacī.*controv.inter Thomam & Scotum part.1.controv.4. append.2.p.82.83.84. v. *Maximam itaque injuriam fecit Vorstius Scoto & Scotistis, quod eos in patrocinium sua θεομαχίας hic advocárit. Nemo enim magis abhorret ab ulla vel minima ac maximè impropria compositione in Deo admittenda, & similibus absurdis Vorstianis, quam Scotus cum suis; ut videre est apud* Rhadam modo cit. *Et* Meurisse in Metaphys. Scotisticâ lib.1.qu. 23. *Inscitiam Vorstii hac in parte jam peristrinxerat* Eglisemmius loc.cit. VI. *Malè Anabaptistarum Coryphæus & Antecessor,* Theodoricus Philippi in Enchiridio fol.4. *in V.T. pluribus nominibus Deum fuisse nominatum secundum proprietates & operationes suas, in N.T. tribus, Patris, Filii, & Spir. S.* VII. Rectè *Lutherus* vocem Germanicam **Dꝛyfaltichẽpt**/ i.e. *triplicitatem, quamvis ab omni ævo sic usitatam voluit in commodiorem & minus ambiguam commutari; & injustè propterea* Bellarmino *in Arianismi suspicionem vocatur*, præfat. ad controv. generalem II. *ad quam vide* notas Fr. Iunii. *Nos putamus Belgas & Germanos tutissimò posse imitari & exprimere Græcorum τειὰς per suum* **Dꝛiehepl**/ *aut latinorum* trinunitas, *per* **Dꝛie einighepl.**

Septima, Obtenduntur simplicitati omnes actiones Dei. Quæ sunt ad intra, vel ad extra. *Ad intra* sunt quæ terminantur in ipso Deo: & dividuntur in *cõmunes tribus* personis, quales intelligere & velle naturale Dei, quâ intelligit ac vult seipsum; & in *proprias* seu *personales*, quales generatio, spiratio, processio. *Ad extra* sunt, quæ terminantur in creaturis; & dividuntur in immanentes seu internas, & emanantes seu externas. Illæ sunt scientia indefinita, & definita seu ipsa decreta Dei. Istæ sunt vel generales, ut creatio, conservatio, gubernatio; vel speciales, ut opera redemptionis. De actionibus Dei, quas decreta vocamus, imprimis quæstionem movent Vorstius & assecla ejus Remonstrantes. Rationes ipsorum sunt istæ. *Prima*, quia decreta sunt multa, Deus est unus. *Secunda* quia decreta sunt libera, Deus est ens simpliciter & summè necessarium. *Tertia*, quia decreta habent causam efficientem Deum, & sunt illo posteriora. *Quarta*, quia Deus est ab æterno, decreta minime. *Quinta*, quia decreta sunt mutabilia, conditionata, dependentia: Deus autem est essentia immutabilis, absoluta, independens. Argumenta hæc partim per se concidunt, nec probationibus ullis ab adversariis fulciuntur, partim à Scholasticis, & Antagonistis Vorstii, nominatim *à Becano*, ut *& Alstedio in Theologia naturali, & D. Makkovio in collegio Miscellan. quæst. anno* 1621. *disput.* 17. 20. 23. 24. 25. 26. solidè & perspicuè satis refutata sunt: Itaque sufficerit hos fontes solutionum annotare. *Primus* est decreta Dei quoad realem exi- 7.

stentiam

ſtentiam & ſecundum perfectionem, quam dicunt in Deo, ſunt neceſſaria, Deo eſſentialia, & quidem unus ac ſimplex actus; atque adeo ipſe Deus decernens; ſed quoad ſpeciem ſeu terminationem ſeu ſecundum extenſionem ad hoc aut illud objectum à ſe diſtinctum & libera ſunt & nec Deo eſſentialia, nec ipſe Deus. Breviter intellectus & intellectio, voluntas & volitio Dei una eſt & ſimplex, nec multiplicitatem aut diviſionem & diſtractionem, nedum oppoſitionem, nec prius & poſterius aut ſucceſſionem, nec dependentiam cauſalitatis & effectus aut cujuſcunque alterius ordinis admittens; ſed rebus intellectis & volitis ab eſſentia intellectione & volitione divinâ realiſſime diſtinctis, quippe ejus objectis, totum hoc tribuendum eſt. Et hoc ſenſu dicitur à patribus & Scholaſticis non differre in Deo, *Eſſe*, *poſſe*, *operari*. *Secundus* eſt, In decreto Dei tria ſpectanda ſunt. 1. Eſſentia Dei per modum actus vitalis ſignificata, quatenus neceſſario terminatur ad ipſam divinam bonitatem amandam, & ad omne poſſibile ſeu à Deo producibile, ſecundum ideas in mente divinâ. 2. terminatio illius eſſentiæ actuoſæ ad creaturas producendas & ſic regendas; aut non producendas & ſic regendas: illam melioris doctrinæ cauſâ dicemus *poſitivam*, iſtam *negativam*. 3. Relatio rationis, quæ reſultat ex illâ terminatione. Quod ad *primum*, dicimus eſſentiam & quidem ut actuoſam, eſſe ſimpliciter neceſſariam, & terminari neceſſario ad increatam Dei bonitatem. Quod ad *ſecundum*, terminatio ad creaturas has aut illas ut illæ ſint aut non ſint, hoc agant, aut non agant, eſt ſimpliciter libera; diviſim ſcil.: quamvis ſit neceſſaria compoſitè ſeu conjunctim. Eſt ex. gr. neceſſarium, ut Deus quid decernat de iſtius poſſibilis aut hominis, aut canis, aut arboris exiſtentiâ & actione tali aut tali: ſed liberum eſt, ut decernat in iſtam aut iſtam contradictionis partem; ut ſcil. ſit aut non ſit. Quod ad *tertium*, relatio illa ad rem futuram neceſſario reſultat, ex hypotheſi ſcil. & poſita illa terminatione poſitivâ: poteſt tamen non reſultare, ſi non ponatur terminatio poſitiva, ſed tantum negativa. *Tertius fons ſolutionum eſt*, Decretum Dei poteſt à nobis concipi ſecundum tria momenta ſeu inſtantia rationis, aut naturæ, non vero temporis ſeu durationis, quia decretum eſt Deo coæternum, In primo concipimus eſſentiam divinam per modum actus vitalis ſignificatam, quatenus neceſſario terminatur ad Deum tanquam objectum primarium, & adhuc indifferens eſt ad creaturas. In ſecundo concipimus eandem, quatenus libere terminatur ad creaturas producendas aut gubernandas, ſine ulla ſui mutatione, vel reali additione: quia Deus immediatè per eſſentiam intelligit, vult & decernit, & ad creaturas libere terminatur, eſtque ipſius intellectio ſimul intellectio, amor, & decretum; nec in ſe producit

novas

novas actiones intellectus & voluntatis, quæ sint accidentia à substantiâ ejus distincta. Tantummodo accedit externa quædam denominatio & respectus rationis, quo essentia Dei per modum intelligentis, amantis, decernentis refertur ad rem intellectam amatam & decretam. In tertio ergo instanti concipimus decretum quatenus hinc resultat respectus rationis, qui ex parte Dei fundatur in ipso decreto jam liberè terminato; & ex parte creaturæ in ipsa futuritione seu existentia illius. His præmissis, jam facilè erit Vorstii objectionibus solutiones aptare. De actionibus Dei externis seu emanantibus, minor est difficultas, nec ab adversariis hoc ita urgetur. Vide *Vasquez. disput. Metaphysicam* 25. & *Thomam lib.* 2. *c. Gentes cap.* 12. 13. 14.

Consectar. 1. *Doctrinâ hâc de simplicitate & perfectione essentiæ, scientiæ, ac volitionis divinæ assertâ, corruunt, quæcunque contra Providentiam Dei & absolutum, immutabile, independens prædestinationis decretum ab adversariis adseruntur, cum omnibus profanis novitatibus de scientia media, de volitione conditionata, de ordine decretorum, de concursu simultaneo* &c.

Octava, Possent etiam objici omnes aliæ relationes divinæ. *Resp.* De 7. relationibus *ad intra* & quidem *propriis*, ut paternitate, filiatione, spiratione activa, processione jam diximus thesi præced. De relationibus *ad intra*, quæ omnibus personis *communes*, quales sunt *identitas, similitudo, æqualitas, περιχώρησις* seu mutua præsentia personarum inter se (de quâ *Rhada part.* 1. *p.* 320. 321.); dicimus eas esse relationes rationis, non reales cum Thomistis ad 1. *qu.* 42. *art.* 1. & *Capreolo ad dist.* 31. *lib.* 1. & *Becano tract.* 2. *cap.* 1. *qu.* 2. §. 7. Quamvis subtiliter pro Scoto suo contrarium tueri satagat *Rhada super* 1. *controv.* 26. Hinc ergo nulla vel minima exsurgit compositio ex parte rei. Identitas enim opponitur distinctioni, & nihil aliud est, quam transcendentialis relatio & denominatio fundata super unitatem essentiæ, notans habitudinem ejusdem totaliter indistincti ex natura rei ad seipsum. Et sic similitudo fundatur super unitatem attributorum, æqualitas super unitatem magnitudinis. Quod ad *relationes ad extra*, illæ sunt triplices; vel enim fundantur in actionibus Dei transeuntibus, ut *creator*, *gubernator*, *redemptor*; vel in immanentibus, ut *prædestinator*; vel partim in actionibus immanentibus, partim in quibusdam attributis, quæ necessario Deo conveniunt ab æterno, ut *idea*, *scientia simplicis intelligentiæ*, addit *Becanus cit. capite quæst.* 1. verbi seu λόγου, qui præter relationem, quâ respicit patrem, etiam refertur ad creaturas. De quo postremo alibi forte disquirendum. Dicimus ergo relationes ad extra fundatas in actionibus Dei præcisè & formaliter sumptas, esse tantum extrinsecas denominationes, non verò reales relatio-

Digitized by Google

nes in Deo. Itaque hinc nulla compositio. Quia Deus creator, si non attendas terminationem in creatura, nihil aliud est quam Deus denominatus ab actione vitali. De idea & scientia simplicis intelligentiæ, dicimus nihil inferre quam denominationes; sunt enim nihil aliud nisi essentia divina quatenus est cognitio creaturarum, seu quatenus representat creaturas per modum actualis cognitionis illarum, sive futurarum, sive possibilium. De quibus agendum in *Disput. de Scientia Dei.*

8. *Nona*, Deus est in omnibus rebus, & omnes res sunt in Deo. Quo pertinent teratologica illa: Deum esse materiam primam, hominis animam esse divinæ particulam auræ, & Deum esse animam mundi, Deum se nobis communicare, nosque divinæ ipsius naturæ ita participes esse, ut homines deificari & in Deum transformati, cum illo essentialiter uniri, dicendi sint; qualia apud fanaticos & Enthusiastas, Henric-Nicolaitas, Weigelianos &c. occurrunt, de quibus alibi. Interim consuli poterit *tractatus* Nobiliss. Domini *Sancti Aldegondi contra Libertinos*, & *Stechmannus in Photianismi sui appendic.* 2. *de vero Christianismo* cum quibus conferatur *Thomas* 1. *qu.* 3. *a.* 8. *& contra Gentes lib.* 1. *c.* 17. 20. 26. 27. *Resp.* Fontes solutionum breviter istos capiant φιλομαθεῖς, inde ad ratiunculas seu potius insanias illas applicent. 1. Deus est in omnibus rebus non ut pars essentialis aut integralis in toto, aut ut contentum in suo continente, aut ut subjectum sub suo accidente, aut ut accidens in suo subjecto, sed ut causa adest ei, in quod immediatè agit. Deus adest, inquam, omnibus per essentiam; non quod sit de essentia rerum, aut aliquid essentiæ earum, sive ut materia transiens aut constituens, sive ut forma informans, sive ut accidens eas perficiens. Est enim maximè unus, solus, divisus, distinctus ab omnibus: quod etiam attributo *sanctitatis* in scriptura innui posse non malè quidam opinantur. Ad hæc si in cõpositionem veniret cum aliqua re, illa esset Deo perfectior; quia omne compositum est perfectius partibus aut principiis componentibus. Vide rationes speciales apud *Thomam* ejusque *commentatorem Ferrariensem loc. cit.*, & *p.* 1. *qu.* 8. *a.* 1. 11. Omnia sunt in Deo tripliciter, in potentia ejus tanquam in causa efficiente, in idea tanquam in causa exemplari, in scientia tanquam in cognoscente. Vnde triplex esse creaturarum in Deo, eminens, ideale, intelligibile. Sed totum hoc esse est objectivum, absque ulla compositione aut permixtione sicut lumen est in aëre, & aër in lumine, *August. de Genesi ad lit. lib.* 4. *c.* 12. *& lib.* 14. *de Trinit. c.* 12. *Cyrill. Alexandrin. in Iohann. lib.* 9. *c.* 40. Vide porro Scholastic. *ad* 1. *qu.* 18. *a.* 4. *& Zwarez de Deo lib.* 2. *c.* 2. & commentatores *ad Actor.* 17. 28. 2 *Petr.* 1. 4. Et Philosophos explicantes axioma illud: Quatuor quodammodo sunt omnia, Deus, cœlum, materia prima, intellectus.

415.

Digitized by Google

III. Deus communicat extra se, seu ad extra essentiam, vitam, bonitatem suam, in genere causæ efficientis, exemplaris, finalis, & quidem non naturaliter sed liberè non per essentiam sed per gratiam; ita ut ex. gr. omnia participent de ejus bonitate, eâque sint bona extrinsecè & causaliter, sed bonitatibus propriis formaliter *Thomas* 1.*qu.*7.*a.*4 maneant interim & individuo & specie seu genere univoco distinctissima essentia aut bonitas Dei, & essentia aut bonitas ad similitudinem sive imaginem divinam in creaturis producta. Est autem communicatio illa essentiæ divinæ quintuplex 1. per creationem. 2. per gratiam adoptionis, 3. per gloriam & beatitudinem, 4. per amorem & desiderium, 5. per incarnationem; de quo postremo mox dicemus.

Decimo, Obtendi posset compositio divinæ Christi naturæ cum humanâ in unam personam. *Resp.* Vnio illa dicitur compositio, sicut Christus impropriè totum dicitur. Sequeretur alioquin naturam divinam esse alicujus rei partem, & ex illa unione existere aliquid perfectius, quam est ipsa natura divina. Sic ergo dicendum: personam λόγου assumsisse naturam humanam, hoc est, eam sibi univisse substantialiter, eandemque terminare per suam subsistentiam seu personalitatem non tanquam partem aut accidens quo perficiatur; sed tanquã adjunctum aut instrumentum ὀργανικόν, quod intimè in sua persona gestat, ut illud perficiat & per illud hominem redimat. Quia ergo divinæ naturæ nihil accessit, nec cum humana in tertiam quandam essentiam coaluit, nec proprietates utriusque naturæ permixtę sunt, nec persona λόγου habuit se ad modum potẽtię perfectibilis, nec humana natura ad modum actus divinã naturã perficientis: sequitur nihil hinc decedere simplicitati Dei, nec ullam vel minimam compositionis speciem admittendam. Hanc solutionem puto sufficere. Quæ cum *Thoma contra Bonaventuram, Richardum, Scotum, Cajetanum de compositione personæ* disputat *Becanus Theolog. Scholastic. part.* 1 *tract.* 1. *c.* 6. *qu.* 3. non video sane, quomodo cum Doctrinâ Metaphysicâ de Simplici & composito, ut & cum sententia de Simplicitate Dei ab ipso Becano assertâ satis conveniant; quomodo etiam ejusmodi determinatione Anabaptistici & Zwenckfeldici conceptus satis dextrè detegi & refutari possint. Accuratius mihi philosophari videntur Scotistæ apud *Rhadam ad* 3. *controv.* 3. *artic.* 3. *Vndecima*, Opponit etiam Socinianus *Moscorovius libr. de baptismo adversus Scargam* huic axiomati: *Quidquid est in Deo, est Deus*, locum 1 *Timoth.* 6. 16. cum *Hebr.* 12. 27. unde fabricat locum Dei increatum & æternum, qui tamen non sit Deus. Simile quid agitabat *Vossius*, *in subsidium advocatâ opinione Steuchi Eugubini*; cujus commentum profligatum vide à *Slato disceptat. scholastic. part.* 1. *p.* 50. 51. 52. *Resp.* Breviter dicimus meram esse inconsequentiam,

9.

tiam, & lucem illam inacceſſam nihil aliud eſſe quam ſplendorem majeſtatis ac gloriæ divinæ, hoc eſt, ipſum infinitum Deum, qui eſt & habitat in ſeipſo. Eſt autem hæc deſcriptio metaphorica, quales *Pſal.* 93. 1. *Ieſa.* 6. 2. & 57. 15. *Ezechiel.* 1. & 10. Vide commentatores ad loca cit. imprimis *Daneum in* 1 *Timoth.* 6. 16. & confer. diſputationes de Immenſitate, & illocalitate Dei. *Duodecima*, Deus totum appellatur, ergo non eſt ſimpliciter ſimplex; Item, Deus non eſt individuum ex *Clemente Alexandrin. Strōmat.* 5. 1. denique Deus non tantum eſt in prædicamento ſubſtantiæ, ſed etiam in multis prædicamentis accidentium; & ſi quæ plures ſint iſtius commatis ſubtilitates Socino-Vorſtianæ. *Reſp.* Tyrones Dialectici ex compendiis ſuis, & libro terminorum ſeu dictionario philoſophico hæc ſolverint: non eſt ergo quod illis immoremur. Videat interim, cui vacat, *Alſtedii Theologiam Naturalem part.* 1. *cap.* 5.

10 Nunc Poriſmata & uſus ex hâc doctrina educimus, quorum I. Simplicitas Dei numeranda eſt inter attributa ſeu proprietates Dei. Probatur, quia ſoli Deo convenit. Quia immediatè naturam Dei ſequitur. Quia diſtincta eſt ab aliis proprietatibus ratione ratiocinatâ, ſeu eminenter. II. Vnitas, identitas, ſimplicitas Dei imprimis vindicanda eſt, ut imperfectionem, mutabilitatem, finitudinem, multitudinem, diſtinctionem, & compoſitionem ab illo removeamus; nec in deliria Ethnicorum, & veterum hæreticorum Valentinianorum, Marcionitarum, Manichæorum &c. aut etiam recentiorum Enthuſiaſtarum, Socinianorum incidamus. III. Doctrina hæc tum in ſe, tum etiam imprimis ut hypotheſis & fundamentum neceſſarium doctrinæ de infinitate, immutabilitate, æternitate, ſpiritualitate eſſentiæ, ſcientiæ, & voluntatis divinæ, ut & de Trinitate perſonarum pro re natâ & pro captu auditorum omni cum fidelitate ac reverentiâ & plane ad praxin in Eccleſiis ac ſcholis tradenda eſt. IV. Vel imprimis hinc lumen infertur ſublimi myſticæ, & piæ iſti contemplationi; quod in unicâ Dei eſſentiâ ſubſiſtant tres perſonæ, eamque totam ſingulæ poſſideant, & una perſona perpetuo ac inſeparabiliter ſit in alterâ ac cum altera, eamque complectatur, permeet, (mutuam περιχώρησιν vocant patres Græci) poſſideat, amet, & glorificet *Johann.* 1. 1. 5. 18. & 14. 10. 11. 23. & 17. 21. *Proverb.* 8. 22. 30. V. Errant Remonſtrantes, qui ex claſſe attributorum divinorum Simplicitatem eximunt; in quo tanto propius ad Catecheſin Racovianam & Socinianos accedunt quantò longius ab artic. 1. Confeſſionis Belgicæ, & à communi totius Chriſtianiſmi doctrina recedunt. Pejus faciunt, quod errori addant pertinaciâ, & DD. Profeſſoribus Leidenſibus in *Cenſura Confeſſionis*, ut & D. *Bodechero in Sociniano-Remonſtrantiſmo* fideliter ipſos monentibus

tam

tam ferociter insultent. VI. De Dei simpliciſſima & perfectiſſima eſſentia ſpiritualiter cogitemus; omnes craſſos & terrenos conceptus, omnes ſenſibiles imagines, omnia imaginativæ facultatis phantaſmata procul habeamus; & de illo ſentiamus quæ ſentire non poſſumus (ut piè *Jul. Cæſar Scaliger exercit.*165.*ſect.*9.) aſcendamus per viam negationis, cauſalitatis eminentiæ. VII. Vt Deus ſimpliciſſimus eſt eſſentia; ſic & voluntate, promiſſis, factis: nullus in illo dolus, nulla hyprocriſis: Illum ergo imitemur, & ſtudeamus ſimplicitati ac ſinceritati: illius etiam verbis & promiſſis ſtemus & ſpe firmâ impletionem exſpectemus. Ipſe faciet, qui verax in promiſſis, & potens in executione. Denique Deum ſpiritum ſpirituali puroque cultu in ſpiritu & veritate colamus. Ab omni ſuperſtitionum & inanium obſervationum choragio, ab omni opere operato quàm longiſſimè fugiamus. VIII. Alii uſus practici ex reliquis attributis primi generis cum ſimplicitate connexis analogicè aut per conſequentiam huc applicari poſſunt. Ita videbimus doctrinam hanc non eſſe merè ſpeculativam, Scholaſticam, metaphyſicam, aut omnis fiduciæ ac pietatis ſterilem. Rectè Arminius Diſput. privat.XV.theſ.10. *Hi modi ſupereminentiæ &c. in vita Dei & vitæ facultatibus conſiderati infinitam in Theologia utilitatem habent, & religionis veræ non minimum ſunt fundamentum.* Vbi notandum ipſum attributa illa Dei etiam includere, quæ cum Socinianis Remonſtrantes excludunt. Vt vel hinc perſpicias, quantum illi receſſerint, & imperitos aut imprudentes auditores ſuos ab Arminii Theologia, theſibus de Deo expreſsâ, abduxerint.

PROBLEMA.

SI quis dicat animam rationalem eſſe compoſitam ex quatuor elementis, aut eſſe temperamentum, aut ſpiritum animalem, aut halitum & flatum oris: item angelos eſſe animalia, eſſe aſtra, aut animas ſeparatas; præterea Deum eſſe corpus, viſibilem, animam mundi, formam cæli, unum unitate accidentali, aut analogia, aut ſpecie tantum, non vero individuo; perſonas divinas eſſe proprietates Dei ſeu diverſas denominationes tantum; denique Chriſtum mediatorem conſtare ex una natura aut duabus perſonis &c. an & quomodo veritas dogmatum ſolide defendi, & errores modo indicati cõvinci poſſint ex nudis ſcripturæ textibus abſq; adhibitis regulis conſequentiarum, abſq; terminis Logicis aut Philoſophicis? Et an omnes illæ diſputationes tanquam inutiles ad Scholaſticorum & Philoſophorum ſubſellia relegandæ ſint? An Remonſtrantium unio & tolerantia eccleſiaſtica de his non laboraret?

DE SCIENTIA DEI.

Resp. ENOCHO POTTEY Vera-Zeelando.

Ad diem 17. Iunii 1637.

Attributa divina primi generis dicunt perfectiones in Deo, quæ non sunt operationes, secundi vero generis perfectiones, quæ sunt operationes. Posteriores sunt duum generum, vel quæ positæ sunt in operatione immanenti, quæ non est productio, vel quæ positæ in operatione emanante, quæ est productio, sive potentia sive intellectus & voluntatis (nunc enim non disputamus an potentia Dei formaliter nihil aliud sit quam intellectus & voluntas solâ ratione nostrâ ab iis distincta, ut cum Scoto & Scotistis vult Vasquez ad 1. qu. 23. disp. 102. c. 3. *& probabilem hanc sententiam agnoscit* Zwarez Disput. Metaphys. 30. sect. ult. & tract. de Deo lib. 3. c. 9.) *Perfectio Dei posita in operatione intellectus dicitur Scientia, quam Deo competere docet scriptura cum de eo prædicat νῦν, id est, mentem, sapientiam, scientiam, intelligentiam, artem, prudentiam, consilium, omniscientiam,* Rom. 11. 33. 34. Psal. 94. 7. 8. 9. 10. 11. Hebr. 11. 10. *cum* Ps. 139. 15. Ierem. 10. 12. & 40. 28. Ier. 32. 19. *cum* Ephes. 1. 11. Iohan. 21. 17. *Suadent etiam rationes ex lumine naturæ petitæ, quas vide apud Philosophos in Metaphysicis, & Scholasticos, nominatim* Thomam contra Gentes lib. 1. c. 44. & in quæst. Disput. de Scientia art. 1. & in 1. qu. 14. art. 1. *Nos de eâ acturi.* I. Quæ & qualis sit explicabimus. II. Duas circa eam capitales controversias ventilabimus. III. Appendicem de Ideis divinis subjiciemus.

IN cognitione scientiæ Dei potissimum attendendum est 1. ad distinctiones quasdam. 2. ad proprietates. 3. ad doctrinas & Vsus, qui ex hoc attributo educuntur. Quod ad *primum*, variè distinguitur, scil. in Necessariam & liberam, in simplicis intelligentiæ & visionis, in definitam & indefinitam, in speculativam & practicam, in simplicis notitiæ seu apprehensivam & scientiam enuntiabilium seu judicativam, in absolutam & conditionatam seu mediam. *Necessaria* est, quæ omnem voluntatis actum ordine naturæ antecedit. Et hâc Deus primò actu immediato, & maximè necessario cognoscit seipsum in se ipso & per seipsum. Deinde, omnia possibilia, non in seipsis sed in sua essentia tanquam causa ipsorum necessaria. Probatur autem hæc scientia possibilium ex *Math.* 3. 9. & 26. 53. Si enim potest Deus transformare

Digitized by Google

formare lapides in homines, & Christo mittere duodecim legiones angelorum; ergo scit se posse: novit enim Deus seipsum,& omnem potentiam suam. Deinde si Christus secundum humanam naturam, & Ioh. Baptista hanc potentiam Dei, & hæc possibilia nôrunt; ergo multo magis Deus. Denique si homines nôrunt sibi aut aliis hominibus possibilia; ergo Deus novit sibi possibilia. *Libera scientia* est quâ post decretum suæ voluntatis cognoscit determinatè res omnes existentes, in quacunque temporis differentia sint, sive præsentis, sive præteriti, sive futuri. *Simplicis intelligentiæ*, eadem est cum naturali quod ad objectum secundarium, possibilia scil.; non vero quod ad primum objectum, nempe Deum, hoc enim pertinet ad alterum hujus distinctionis membrum. A nonnullis dicitur intuitiva (teste *Altenstaig in Diction.*) & hâc ratione Deus ipse ad ejus objectum referri posset. *Visionis*, quâ cognoscit determinatè seipsum, & omnia alia existentia præter se. Sunt tamen Scholastici, qui strictius hanc exponunt; de scientia existentium tantum, aut futurorum contingentium. Sic ex recentioribus *Becanus Theolog. Scholast. part.* 1. *tract.* 1. *c.* 10. 1. *Arminius Disput. de Naturâ Dei* habita anno 1603. *thes.* 44. scientiam liberam, visionis, & præscientiam pro uno sumit. Postea tamen *in collegio privato Disp.* 17. *thesi* 9. longè aliam & quidem ἀκυρολόγως admodum & periculosè terminorum explicationem adhibet. *Simplicis intelligentiæ*, inquit, *est quâ se, omnia possibilia, omniumque entium naturam intelligit. Visionis est, quo suam & omnium aliorum entium existentiam videt.* Mirari subit, quid sibi velit, & unde talem terminorum acceptionem hauserit; nisi forte exscriptorum hic aliquod vitium sit. Sunt enim ab aliis post obitum ipsius Disputationes illæ editæ. Certe tale quid ex thesi proximè sequêti videtur colligi. *Castaneus in Distinctionibus* dicit hanc *Visionis* etiâ vocari *intuitivam*, cujus respectu illi opposita (simplicis intelligentiæ) est abstractiva. Certè *Indefinita* & *definita*, ad sola objecta secundaria extendi debent, minimè vero ad Deum; illa ad possibilia, hæc ad futura: ideoque *præscientia* (ita dicta) propriè in duas istas distingui solet. *Speculativa*, est scientia Dei secundum propriam rationem in se ipsâ præcisè & absolutè considerata absque ullo voluntatis actu adjuncto prout scil. in seipso agit, & non in alio. *Practica* est, quæ consideratur cum voluntate conjuncta, & prout agit in alio; & hanc nonnulli vocant scientiam beneplaciti. Sed nimis angustè per hoc epithetum *beneplaciti* restringitur. Praxis enim & practicum dupliciter dici potest. (Vide *commentatores ad Thom. p.* 1. *qu.* 14. *art.* 16.) Potest enim practica scientia esse rerum simpliciter possibilium, de quibus nullum est decretum aut beneplacitum: uti bene observavit *Vasquez ad Thomam loc. cit. Becanus tract. & cap. cit. qu.* 15. & *Castaneus in Distinct.* ex recentioribus Scholastico-

laſtico-Ieſuitis, *Arminius loc. cit.* Scientiam ſimplicis intelligentiæ ſeu indefinitam & ſuam Mediam, faciunt practicam, atque adeo cauſam rerum, non quidem quatenus præcisè ſpectatur in ſe ſed quatenus annexum habent decretum voluntatis; ita *ſimplicis intelligentiæ* eſſet cauſa in actu primo & remotiore, *media* vero in actu ſecundo proximè & propriè. De *ſimplicis intelligentiæ* concedimus, & convenit hoc cum communi ſchola; de Media negamus, & infra videbimus. *Simplicis notitiæ*, quæ & *apprehenſiva* eſt ſcientia Dei, ſecundum quod eſt ſimplex apprehenſio rerum. *Enuntiabilium*, quæ & *judicativa* eſt eadem ſcientia, ſecundum quod eſt evidens judicium eorum.

Illam ſubdividunt *primò* in ſcientiam omnium tum poſſibilium, tum præſentium, præteritorum, & futurorum, & ſic obtinet nomen generale, *ſcientiæ ſcil. ſimplicis notitiæ*: *ſecundò* ſpecialius in ſcientiam viſionis, quæ cognoſcit ea quæ coëxiſtunt alicui tempori præteritò, præſenti, futuro: *tertio*, adhuc ſpecialius reſpectu futurorum, quæ dicitur *præſcientia*. Hanc etiam ſubdividunt ſecundum diſtinctionem propoſitionum affirmativè, negativè, de ineſſe, de præſenti, præterito, & futuro, quam vocant diſtinctionem non rerum, ſed nominum. Diſtinctionem poſtremam in ſcientiam rerum & ſcientiam enuntiabilium habent *Altiſiodorienſis Summ. lib.* 1. *c.* 10. & *Gabriel Biel ad lib.* 1. *diſt.* 35. Scientiam *abſolutam*, & *conditionatam* ſeu *mediam* commenti ſunt recentiores Ieſuitæ. Sed ſupervacanea eſt, ut infra demonſtrabimus. Vt conſulamus junioribus damus hanc tabellam.

Deus cognoſcit
- Seipſum, *primo, neceſſario & intuitive.*
- Alia à ſe
  - Poſſibilia, *ſcientia naturali ſeu neceſſaria, ſimplicis intelligentiæ, indefinita*
    - Præcisè in ſe, & abſtractivè ab actu voluntatis, quæ dicitur *ſpeculativa*,
    - Cõjunctè cũ actu voluntatis divinæ, quæ eſt *Practica.*
  - Exiſtentia
    - Communiter, futura, præterita, præſentia, quæ eſt *Libera, viſionis, definita.*
    - Specialiter, exiſtentia, ſed tantum in differentia temporis futuri, & dicitur *Præſcientia.*

Eſt ergo, ut diſtinctiones conciliemus, omnis Dei præſcientia, ſcientia; ſed non contra: nam ſcientia qua Deus ſeipſum cognoſcit, non eſt præſcientia. Indefinita omnis ſcientia eſt neceſſaria; ſed non contra: nam ſcientia, quâ Deus ſeipſum neceſſariò cognoſcit, non eſt indefinita. Omnis inde-

Digitized by Google

indefinita ſcientia eſt naturalis; ſed non contra: quia ſcientia naturalis, quâ Deus ſeipſum cognoſcit, non eſt indefinita.

Proprietates ſcientiæ divinę ſunt 1. quod ſit una, indiviſa in ſe, & ſimpliciſſima, quamvis ſecundum objecta eam diſtinguamus, atque adeo ſit ipſe Deus intelligens. Deus enim, intellectus ejus, & ſcientia ſeu τὸ intelligere, ſunt unum idemque & ipſe intelligit uno in actu. II. Quod ſit prima & independens; per eſſentiam, non per participationem; non cauſata à rebus; à quâ omnis creaturarum ſcientia dependet, ἀνεξάρτητος non ἔκτυπος: Nullo indigens principio, nullâ ſpecie intelligibili, nullâ revelatione, nullo lumine elevante, nullâ experientiâ aut obſervatione; quia ex ſe, in ſe, per ſe omnia cognoſcit *Iſ.*40.13.14. cum *Rom.*11.34. III. Quod ſit æterna. IV. Quod immutabilis, & conſequenter ſimultanea, ut in eâ non ſit ſucceſſio, prius & poſterius, acceſſio, deceſſio: quamvis nos momenta ſeu inſtantia rationis in ordine ad objecta in eâ concipiamus. V. Quod perfecta, non tantum per apprehenſionem, ſed per comprehenſionem; per ſimplicem intuitum non per diſcurſum à noto ad ignotum, immediatè & intimè res introſpiciendo; non per compoſitionem & diviſionem, non per conceptus inadæquatos aut analogicos, aut univerſales, aut confuſos, aut inevidentes; quia plenè & diſtinctiſſimè cognoſcit res, ut ſunt. *Pſal.*7.10. & 139.2.3.4.5. *Ierem.*17.10. *Hebr.*4.13. VI. Neceſſaria determinata & certa; etiam cum verſatur circa libera, contingentia, & maximè in natura ſua indeterminata: ita ut nulli ignorantiæ, aut errori, aut dubitationi vel per remotiſſimam potentiam poſſit eſſe obnoxia. VII. Actualis, non per modum potentiæ aut habitus: ita ut per nullam ideam aut ſpeciem intelligibilem, vel ſibi coæternam vel à rebus acceptam, per nullum medium actuari poſſit: ipſe enim tanquam puriſsimus actus eſt ſibi idea, ſpecies, exemplar, intellectio, intellectus. VIII. Infinita, & intenſivè & extenſivè, hoc eſt & in ſe & ratione objecti; itaque nuſquam abſtracta, præciſa, ut cognoſcat ſeu concipiat unum, non cognito alio, ex. gr. ſubjectum abſque accidente, totum abſque parte aut extra partem, univerſale abſtractivè à ſingularibus aut extra ſingularia: de quo egimus in *Therſite* noſtro *Heautontimor. ſect.* 2. *cap.* 6. Breviter eſt *Omniſcientia*, ut nihil ſit quod ipſum lateat; Deus aut creatura, neceſſarium aut contingens, naturale aut liberum, in potentia aut in actu, univerſale aut ſingulare, ſubſtantia aut accidens, res aut modus, ſubjectum aut adjunctum & circumſtantia, cauſa aut cauſatum, ens reale aut rationis, ſimplex aut complexum, poſsibile aut futurum, excellens aut vile, apertum & occultum, nominatim cogitationes cordis, inde καρδιογνώστης *Pſ.*139. *Ier.*17. *Hebr.*4. *Apoc.*2.23. denique malum

 & ſimpli-

& ſimpliciter impoſsibile, quod cognoſcit nō poſitivè & formaliter, ſed negativè & oppoſitivè, illud per oppoſitū bonū, hoc per oppoſitum poſsibile.

Conſectar. I. *Ratione iſtarum proprietatum diſtincte & comparativè Deus dicitur μόνος σόφος* Timoth. 1. 17. & epiſt. Iudæ verſ. 25. (*Quomodo* Math. 19. *bonus*, 1. Timoth. 6. 15. 16. *potens, & habens immortalitatem.*) *Eſt enim omnis creata ſapientia accidentalis, per participationem, per aliud, per gratiam, dependens, mutabilis, ἔκλυτος & ideata, ſecundaria, analogica, finita, imperfecta, diviſa & multiplex.* II. *Blaſphemiam & βλασφημίαν implicant errores* Averrois, Avicennæ, & Agaſelis *philoſophorum Mahumedicorum, quorum ille* in 12. Metaphyſic. text. 51. *negat Deum intelligere res viles, quia intellectus ejus vileſceret: iſte referente ibidem* Averroe *negat Deum cognoſcere ſingularia ſecundum exiſtentias eorum, hic verò* in 3. Metaphyſ. c. 5. *ſtatuit Deum ſingularia intelligere per univerſalia. Adhæc* Ciceronis 2. de divinat. & Socini, *qui negant ſcientiam futurorum contingentium, de quo errore infra agendum. Ariſtotelem, quem erroris hic inſimulant nonnulli patres & Scholaſtici, excuſant* Thom. 1. quæſt. 14. art. 11. *&* lib. 1. contra Gentes c. 50.. *& ex recentioribus* Zwarez Metaph. diſp. 30. ſect. 15. art. 40. III. *Dei ſcientia cum voluntate conjuncta rectè ab* Auguſtino lib. 6. de Trinit. c. 10. & lib. 15. c. 13. *dicitur cauſa rerum*: non quia ſunt ideo novit Deus, ſed ideo ſunt, quia novit. *Quam ſententiam vide explicatam à* Thoma *cum ſuis* p. 1. qu. 14. art. 8. *Quod tamen intelligendum eſt de cauſa exemplari & remota: nihil enim in Deo immanens eſt cauſa proxima, per quam res ponuntur in exiſtentia ſua; ſed ſola actio Dei emanans ſeu externa eſt cauſa proxima, qua poſita res ponitur.* IV. *Accuratè loquuntur recentiores, cum Deo tribuunt ſcientiam practicam, non quidem ſui ipſius, ſed aliarum rerum contra Scotum: & cum alias omnes res pronuntiant & practice & ſpeculativè à Deo cognoſci; ſic Thomiſta cum quibus* Vaſquez, Zvvarez, Becanus. V. *Rectè meo judicio ex principiis Thomæ Thomam corrigit* Vaſquez ad qu. 14. art. 16. cap. 2. *Etiam ad poſſibilia ſe extendere practicam, quatenus ſcil. eſt de ipſis rebus prout fieri poſſunt, per modum principii dirigentis.*

Neceſsitas & uſus hujus doctrinæ eſt multiplex I. ad naturam Dei intelligendam, ut recta fide in Deum noſtrum feramur: eſt enim ſcientia Dei ipſe Deus ſciens. Præterea ad cognitionem doctrinæ de Providentia Dei, de prædeſtinatione, (quæ ſpeciali modo *notitia* dicitur 2 *Timoth.* 2. 19. *Joh.* 10. 14. *Rom.* 11. 2.) de libero arbitrio, auxiliis gratiæ & converſionis modo, de Prophetia & prophetis. II. Validè facit ad ἔλεγχον Epicureiſmi & omnis Atheiſmi, *Pſal.* 94. 7. 8. item Ethniciſmi, Socinismi &c. III. Refutantur etiam hinc Idololatræ, & verus Deus ab omnibus idolis diſcernitur *Iob.* 38. *&* 39. *&* 40. cum *Ieſa.* 42. 37. Deteguntur denique errores Scholaſticorum, & hodierni Papatus, ut & Vbiquiſtarum de *Scientia animæ*

nima Christi. IV. Facit ad reprehensionem & correctionem securitatis & profanitatis improborum, qui peccata peccatis accumulant *Iob*. 9. 3. 4. *Psalm*. 10. 11. V. Ad consolationem piorum, in labore pietatis & incultu Dei 2 *Paralip*. 16. 9. & *Apocal*. 2. *v*. 9. *Malach*. 3. 16. *Psal*. 139. 1. 2. & 26. 1. 2. 3. *Iohann*. 21. 17. in calamitatibus, injuriis, periculis, persecutionibus, calumniis *Ierem*. 31. 1. 2. *Exod*. 3. 7. *Nahum*. 1. 7. *Ps*. 56. 9. & *Apocal*. 2. 9. *Rom*. 9. 1. & 11. 11. 30. *Iesa*. 40. 13. 14. 1 *Thessal*. 2. 10. 2 *Paralip*. 24. 22. In necessitate & indigentiâ hujus vitæ *Deuter*. 2. 7. cum *Math*. 6. 31. 32. VI. Ad parænesin & excitationem ut in timore & tremore coram Deo ambulemus, cogitemus & ponderemus vias nostras, attendamus cogitatis, dictis, factis etiam maximè absconditis, custodiamus cor nostrum, quia Deus omnia videt, oculi ejus tanquam flamma ignis, quibus tenebras omnes illustrat, occulta omnia detegit *Hebr*. 4. 13. *Apoc*. 1. 14. & 2. 2. 18. *Ierem*. 16. 16. 17. Egregiè Boethius (ni fallor) *Magna nobis necessitas bene vivendi incumbit, qui omnia gerimus coram oculis Dei.*

4. Excutienda nunc controversia de scientia futurorum contingentium, Inter Gentiles *Cicero lib*. 2. *de divinat*. eam negavit, hâc ratione ductus, quia alioquin tollerentur contingentia, ex antiquis hæreticis Theophronius, teste *Sozomeno lib* 7. *histor. eccles. cap*. 17. Et *Niceta Chroniate in thesauro lib*. 5. *cap*. 36. Et Gnostici teste *Irenæo lib*. 1. *cap*. 5. Confer scriptores hæreseon, *Epiphanium*, & *Augustinum* &c. Socinus eandem negat *Prælection. Theologic. c*. 8. 9. 10. 11. ut tanto expeditius Ethnico-Pelagianismum suum defendat. Remonstrantes quamvis apertè Socino-Ethnicismum hic profiteri non ausint, facilè tamen colligitur eos ab eo non ita abhorrere, siquidem per auditores suos & rationes mundano-politicas sensu suo frui ipsis liceret. *Episcopius in Thesibus* ait, *videri* eam passim in scripturis Deo tribui. Adhæc disquiri permittit, an necessarium scitu sit, ad hoc ut Deus colatur, scientiam istam Deo competere. Vtrumque hoc in ipso defendunt & laudant Remonstrantes in *Apologia cap*. 2. *pag*. 44. Hinc etiam in *Vindiciis*, seu *Vedelio Rhapsodo lib*. 1. *c*. 9. *p*. 54. innuunt, probari non posse, præscientiam contingentium omnium ἐσομένων καὶ μελλόντων esse necessariam *scitu & creditu, ad hoc ut colatur Deus*. Idem *Episcopius in Epistolica Disceptatione de Termino vitæ p*. 81. eodem modo tumultuatur pro Socino, asserens: opinione illa Socini *magnis multisque difficultatibus circa divinam providentiam occurri posse &c*. Socinianos præscientiam talem *non negare, quia divinam perfectionem nullatenus imminutum ire volunt, sed tantum quia futura contingentia talia esse credunt, ut cognosci non possint: divinæ itaque scientiæ non magis quidquam detrahi, si dicatur Deus nescire ea quæ scibilia non sunt, quam divinæ omnipotentiæ detrahatur, si dicatur Deus non posse, quod possibile non est, aut quod contradictionem im-*

nem implicat. Denique, controverſiam hanc *tot tantiſque difficultatum tricis involutam eſſe, ut ad eam evolvendam decimus tertius Herculis labor requiratur, ac niſi rationibus omnibus obſtaret una divinarum prædictionum irrefragabilis authoritas, pars negans pæne præponderatura videatur.*

5. Monſtroſam hanc & ab omni naturali Theologiâ pariter ac pietate Chriſtianâ abhorrentem opinionem iſtis argumentis profligamus. *Primum eſt*, Ex apertis ſcripturæ teſtimoniis *Pſ.* 139. *v.* 2. 3. 4. 5. 6. 19. *Epheſ.* 1. 11. *Actor.* 15. 18. & 2. 23. & 4. 28. 1 *Petri* 1. 2. *Rom.* 8. 29. *Ieſa.* 46. 10. *Secundum eſt*, ex iis locis, ubi Deus dicitur noſſe omnia 1 *Ioh.* 3. 20. *Ioh.* 21. 17. *Hebr.* 4. 12. 13. *Daniel* 2. 22. Inter omnia autem illa ſunt etiam futura contingentia: Nam ſpecialiter de cordibus hominum libera ſua electione res contingentes producentibus illud aſſeritur *Proverb.* 15. 11. *Tertium eſt*, ex prædictionibus & prophetiis, ad quas Deus imprimis provocat, & quibus ſe à falſis Diis diſcernit *Ieſ.* 46. 10. Hinc ſcitè Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: *Tantos habet præſcientiæ ſuæ teſtes, quantos fecit prophetas.* Conſiderentur omnes prophetiæ, imprimis Danielis & Ieremiæ, quibus regnorum & populorum viciſſitudines atque everſiones (ubi tanta actionum contingentium & liberarum farrago) prænunciantur. Similiter prædictiones de erroribus, peccatis, Anti-Chriſtianiſmo *Math.* 24. 2 *Theſſ.* 2. 2 *Timoth.* 3. 2 *Petr.* 3. &c. *Quartum eſt*, Quia ſcientia Dei eſt perfectiſſima, immutabilis, expers ſucceſſionis, incrementi, æterna, una & ſimpliciſſima; ergo æquali & uno eodemque actu verſatur circa omnia præſentia, præterita, futura. Nulla enim temporis differentia, quam res aliqua connotat, Dei ſcientiam excludit: Sunt enim Deo omnia præſentia, quamvis in creaturis ſeu in rebus cognitis connotent differentiam temporis præteriti aut futuri: talem tamen connotationem non recipit ſcientia Dei, quæ non eſt ſubjecta tempori, ſed eſt ſupra omne tempus, & verſatur circa tempus. *Quintum*, quia Beatitudo, *ἀυτάρκεια*, majeſtas, gloria & excellentia Dei, ac ſapientia ejus, cujus nulla perveſtigatio *Rom.* 11. 33. 34. *Ieſa.* 40. 14. *Iob.* 41. 2. 1 *Corinth.* 2. 19. requirit ſcientiam futurorum. In quo enim excelleret ſupereminenter, ſi non hac in parte? præſertim cum talis ſcientia ſit excellens aliqua perfectio, & homines naturali appetitu ad eam ferantur, & minimam ejus particulam in hominibus admirentur: atqui omnis perfectio Deo competit vel formaliter vel eminenter. *Sextum*, A decretis Dei, quæcunque Deus decrevit antequam fierent & ab æterno, ea etiam præſcit: ſed futura contingentia decrevit *Actor.* 2. 23. & 4. 28. *Septimum*, A providentia & gubernatione Dei; quâ Deus proſpicit omnibus hominum rebus & actionibus; prævenit etiam malorum conatus, occurrit ipſorum conſiliis & cogitationibus; ergo ea omnia

Digitized by Google

nnia ante perſpecta habet. Antecedens pluribus ſcripturę teſtimoniis probatum vid. *in loc. comm. de Providentiâ. Octavum*, quia omnem entitatem ac veritatem Deus novit: atqui futurorum contingentium eſt quædam entitas & veritas, Ergo. Probavimus antecedens prolixè *in* noſtra *Diſſertatione de Termino vitæ. argum.* 12. *p.* 269. 270. 271. 272. edit. in 4. *Denique* accedit conſenſus Patrum, imprimis *Auguſtini lib.* 5. *de civit. Dei cap.* 9. Vbi diſputat contra Ciceronem, qui *ut homines faceret liberos, faciebat ſacrilegos*, ut loquitur Auguſtinus: *Nam & confiteri eſſe Deum, & negare præſcium futurorum apertiſſima inſania eſt.* Ibid. lege ſis elegantiſſimam diſputationem & videbis, aut Socinum ἀθυμίζειν, aut Ethnicum Ciceronem σοφιζειν pro liberi arbitrii ſui Helena. Ejuſdem cum Auguſtino ſententiæ ſunt patres alii, inter quos primipili qui hæreſi Pelagianæ ſe oppoſuerunt, ut *Hilarius*, *Proſper*, *Fulgentius*, *Greg. Magn.* & qui Providentiam Dei aſſeruerunt *Theodor. Chryſoſtom. Salvianus*, &c. Poſtremo omnes qui Religionem Chriſtianam contra Gentiles defenderunt, & qui vel ex profeſſo vel data occaſione, de prædictionibus veris & falſis diſſertarunt. Patribus ſurcenturiamus Scholaſticos omnes ad 1. *diſt.* 35. & *ad Thom. p.* 1. *qu.* 14. Et recentiores Pontificios, Auguſtanæ Confeſſionis, & Reformatos Theologos omnes. Addi poſſent ex Ethnicis *Proclus in Alcibiadem primum Platonis*, *Simplicius in* 8. *phyſic. text.* 408. aliique Græci Latinique Philoſophi, quorum dicta collecta vide à *Pleſſæo lib. de Veritate Religionis Chriſtianæ*, *Steucho Eugubino de perenni philoſoph. lib.* 6. *c.* 1. 2. 3. 4. 5. 10.

Conſectar. I. *Lollardis (hoc eſt, piis VValdenſibus)* Coccius theſauri Cathol. lib. 1. artic. 1. pag. 1.) *impingit & quidem fide* Trithemii in Chronic. Hirſaugenſi ad ann. 1315. *quod docuerint, Deum nec ſcire, nec punire mala, quæ ſub terra fiebant; unde in ſpeluncis & cavernis ſubterraneis abominanda & infanda multa patrârint.* Reſp. *Sed, ô bone Cocci, an Punicæ & Papiſticæ fidei contra innocentes homines ſufficit unus teſtis hiſtoricus, quem infamem Magum & Magiæ Doctorem fuiſſe affatim probavimus in* Deſper. Cauſa Papatus lib. 1. ſect. 4. *& veſtri nunc fateri coguntur, nominatim* Delrio, Bellarminus &c. *Præterquam quod fuerit juratus eorum adverſarius, & rigidus Papiſta. Accedit quod innoxia fides & vita iſtorum hominum ab iſtis aliiſque hæreſibus & flagitiis ex teſtimoniis Papiſtarum ſatis ſuperque vindicata ſit. Vt oſtendimus* Deſperat. Cauſ. Papatus lib. 3. ſect. 2. cap. 9. 11. *Solitæ fidei, candoris, conſcientiæ & caritatis eſt Remonſtrantiæ, quod ipſi Socinianiſmi, nimis ſuſpecti, ut invidiam declinent & hominum oculis pulverem offundant, Eccleſiæ noſtræ ſtrenuè pro Dei præſcientiâ laboranti ac pugnanti exprobrare auſi ſint negatam futurorum contingentium præſcientiam* Apolog. cap. 2. fol. 43. Epiſcop.

Dissertat. de Termino vitæ p. 72. *Qui lusus & artes eorum non absimiles mihi videntur* Richeomi Iesuitæ Pantheo Huguonotarum detecto, *id est*, tract. de Idololatria Huguonotica. III. *Quamvis Remonstrantes velint videri nondum abjecisse omnem orthodoxam fidem, de Præscientia futurorum: tamen cum defensionem hujus veritatis tam difficilem, rationes Socini tam urgentes, doctrinam hanc tam parum necessariam esse disputent, & arenosum illud fundamentum de infinitate scientiæ divinæ tantummodo sublata doctrina de prædeterminatione & decreto voluntatis divinæ sive ad operandum, sive ad permittendum: nemo non videt, quid de illa temporum fide (an simulatione?) statuendum sit.* Vbi aliter *cum toto Christianismo adversus Socinum se declararint, præsumptionibus illis non ultra agemus.*

6. Ratiunculas *Socini in prælectionibus loc. cit.* allatas ut solvamus chartæ angustia non fert; nec etiam necesse est, siquis modo locos communes Theologiæ à limine salutârit. Palmarium argumentum de futurorum contingentium indeterminata veritate, & alteram amplificationem Rhetoricæ Socinianæ, de sublata contingentia, libertate, &c. satis, ut opinor, profligavimus *in dissertat. de Termino vitæ.* Si quis ex professo Socini vestigia prementem, & logos ejus operosè ac solidè refutantem quem videre cupiat, is legat *Iohannis Iunii Refutat. Prælection. Socini, ad cap.* 8.9.10.11.

7. Altera capitalis controversia restat examinanda, de scientia quam vocant, media seu conditionatâ futurorum contingentium, quam definiunt, quod sit, *Scientia, quâ Deus ab æterno, non absolutè, sed sub conditione cognovit, quid homines & angeli facturi essent, pro suâ libertate, si cum his aut illis circumstantiis, in tali vel tali rerum ordine collocarentur.* Dissentiunt autem inter se conditionales Doctores an hæc scientia ad indefinitam an verò ad definitam sit reducenda. Item, an objectum ejus sint omnia futura conditionata, etiam quæ pendent à causis naturalibus; an verò tantum ea conditionata, quæ pendent à libero arbitrio: ut videre est apud *Becanum cap. cit. qu.* 1. Originem profanæ hujus novitatis & evanidæ speculationis toti antiquitati, omnibus Theologorum scholis incognitæ, si scire desideras, sic habe. Post exortam novellam istam sectam Iesuitarum, magna inter ipsam & reliquos Clericos cum sæculares tum regulares passim exstitit contentio. Iesuitæ aliorum, imprimis Dominicanorum authoritatem, haut aliter ac Carthago æmula Romani imperii, passim imminutum ibant. Hinc prætextus quæsiti, plausibiles occasiones omnes arreptæ. Inter alias putârunt ad rem ipsorum maximè facturas controversias celebres de Conceptione Mariæ, & de gratiæ ac liberi arbitrii concursu, ubi quidem sperabant applausum maximæ partis, tum clericorum tum laicorum sibi non defo-

defore. Diſputationes illæ de gratiâ & libero arbitrio (de Conceptione Mariæ alibi dicendum eſt) primum Lovanii in Leonardo Leſſio Pelagianiſmi aut Semi-Pelagianiſmi condemnatæ per Theologos Lovanienſes, Duacenos, deinde & Epiſcopos Belgicos: de quo Ieſuitæ conqueruntur in *Imagine primi ſæculi lib. 6. p.* 847. Vbi vide. Poſtea inter Ieſuitas & Dominicanos in Hiſpaniâ in tantum exarsêre, dum illi ſublatum liberum arbitrium & ſyncretiſmum cum Lutheranis ac Calviniſtis objicerent Dominicanis, Dominicani viciſſim Pelagianiſmum objicerent Ieſuitis, ut quadriennale ſilentium à Papâ & ſummo hæreſeos Inquiſitore ipſis ſit impoſitum quod ægrè ſolvi potuit, niſi ſub iſtâ conditione, ut poteſtas ipſis eſſet diſputandi & ſcribendi de illâ controverſiâ, *ſine ſuggillatione & cenſura alterius opinionis*, referente *Vaſquez præfat. dedicat. ad Commentar.* in *Thomam*. De illâ Tragœdiâ nonnulla refert. *Petrus Matthæus hiſtoricus Gallus lib. 7. narratione* 4. §. 3. Ieſuitæ ne apertè viderentur Auguſtino & Thomæ cum ſequacibus bellum indicere, aut cum Pelagianis συγκρητίζειν, excogitârunt ſcientiam *Mediam*, quæ uſque in hunc diem omnium Pelagianizantium aſylum eſt. Nonnulli primum κατασκευὴν iſtius authorem faciunt Fonſecam, alii Molinam. Certe uterque de eo gloriatur; & poſſet judicio meo adhibitâ aliquâ diſtinctione utriuſque nomen æternitati conſecrari in novâ editione *Polydori de Inventoribus rerum*, aut *Panciroli de novis repertis*; ſeu mavis in novis catalogis hæreſeωn, ſi cum auctario aliquando recudantur, *Medices* ſcil., *Alphonſus à Caſtro*, *Patreolus*, *Lutſenburgius*. Sic ſe res habet *Fonſeca* anno 1566. publicis prælectionibus & dictatis modum illum conciliandi liberum arbitrium cum gratiâ propoſuerat, & conceptus ſuos etiam verbotenus cum auditoribus communicârat (ut teſtatur *ad Metaphyſ. lib. 6. c. 2. qu. 4. ſect.* 8.) ſed propter ſpeciem novitatis typis nihil vulgârat ante annum 1596. cum ederet *commentat. Metaphyſicor. tomum* 3. Primus urſinum illum fœtum Fonſecę, lambendo perfectum ac *paulatim emollitum* (ut loquitur *Fonſeca*) in lucem edidit *Ludovicus Molina in tract. de Concordia liberi arbitrii & gratiæ* primum edito 1588. deinde iteratâ editione auctо 1595. Antvverpiæ apud Trognæſium in 4. & *in commentar. ad* 1. *qu.* 13. ubi etiam exſertè profitetur, *hanc rationem conciliandi à nemine, quem viderit, hucuſque traditam*. Vbi ἀυτοδίδακτος vult videri, nec Fonſecæ mentionem facit. Demus ergo eodem ſpiritu actos hoc commentum fabricaſſe, quamvis alteri de alterius conceptibus nihil innotuiſſet. Illos ſecutus eſt *Fr. Zvvarez ad* 3. *p. qu.* 1. ſed imprimis *peculiari tract.* qui inter opuſcula Theologica primum in 4. & ſeorſim, deinde in fol. cum omnibus operibus ejuſdem eſt editus. Et hic contortâ & omnia torquente ingenii ſui ſubtilitate non parum hanc novitatem promovit.

Digitized by Google

movit. Nec minus poſt illum etiam *Vaſquez comment. ad 1. qu. 14. Mendoza in quodlibetis.* A quorum veſtigiis alii quamplures iſtius ordinis & commatis ut *Becanus in theolog. Scholaſtica, Lorinus, & A Lapide* paſſim *in commentariis*, cum Profeſſoribus Colonienſibus, Moguntinis, Ingolſtadienſibus &c. non receſſerunt. Ajunt multa, imprimis ſeriem prædeſtinationis ſine illa ſcientia percipi non poſſe. *Lorinus in commentar: ad Sapientiæ 4. p.* 115. & *ad cap.* 11. *v.* 18. Vbi tamen utens voce *videtur*, dubitationem ſuam prodit. *Molina de concordia &c. diſput.* 53 *membro* 1. Sed acriter oppoſuerunt ſe genuini ſectatores Thomæ, inter eos Dominicani *Banez, Alvarez, Riſpolis* &c. & Doctores Duaceni. Inter quos *Franc. Sylvius* edidit *ſententias ſpirituales* in 12. & *tract. de Motione primi motoris* in 4. hoc agens ut catholico antiquorum patrum, Scholaſticorum, & recentiorum conſenſu novitatem illam obruat; & ſententiam Auguſtini ac Thomę (hoc eſt Eccleſiæ Catholicæ ut loquitur) tueatur. Inter alia tract. de *Motione* part. 2. art. 9. poſt recenſita faſtuoſa hæc Molinæ verba: *Quod ſi hæc* ratio conciliandi *data explanataque ſemper fuiſſet, forte neque Pelagiana hæreſis fuiſſet exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrii libertatem auſi fuiſſent negare &c. neque ex Auguſtini opinione concertationibuſque cum Pelag. tot fideles fuiſſent turbati, ad Pelagianoſque defeciſſent &c.* ita exclamat: *Sentit ergo Molina ſe primum iſtius ſcientiæ mediæ & optimæ rationis conciliandi libertatem hominis cum gratia Dei inventorem: quæ cum* SS. *illos Auguſtinum, Hieronymum, Ambroſium, Gregorium, Chryſoſtomum latuerit, uni Molinæ detecta eſt, quaſi vero* SS. *illis patribus vel doctior ſit vel ſanctior. An Auguſtinus Eccleſiæ peculiariter datus Doctor, & Pelagianorum excitatus malleus non fuit tam perſpicax quam Molina, &c.* Inventum illud Ieſuitarum novitate ſua vix notum in Batavia, nedum examinatum, commodiſſimum Remonſtrantibus noſtris viſum fuit muniendis inſullis & infrunitis illis *Caſtellionis, Cornherti, Coolhaſii, Wiggerti* & ſimilium contra gratiam Dei & prædeſtinationem teretiſmatis. Hinc *Arminius loc. cit.* ſcientiam hanc mediam, ſed in generalibus terminis tantum, innuit. Poſt eum *Vorſtius lib. de Deo in notis ad Diſput. 5. p.* 217. Qui tamen *p.* 253, videtur Molinæ ſententiam de mediâ ſcientiâ mutare, & aliam opinionem non meliorem ſubſtituere *p.* 253. 254. Sed involvit hanc rem, aut ſeipſum non intelligit, aut intelligi non vult. Vide quid de diſcurſu, conjecturâ futurorum, ſcientiæ ſucceſſione, & diviſione per varios conceptus in ipſo tum notabat *Egli ſeminus Criſeos p.* 1439. & *Hypocriſeos p.* 44. 75. Poſtea apertius hanc ſcientiam mediam tutatus eſt, & controverſiæ quinquarticulanæ applicuit *Grevinchovius* infelici illo ſcripto *contra Ameſium*: exſcriptis nonnullis, uti videtur, ex *opuſculis Theologicis Zvvarezii*, quamvis vix ſatis intellectis, aut concoctis. Eum cum ad ſilentium adegiſſet

giſſet *Ameſius* doctiſſimo ſuo reſponſo, non deſierunt tamen coccyſmum & crambem eandem reponere *in ſcriptis Antiſynodalibus*. Poſtremam illam aciem profligavit idem *Ameſius*, *in Animadverſionibus de gratia cap.* 5. Poſt quem tamen protritum & exploſum illud commentum repoſuit *Epiſcopius in epiſtola de Termino Vitæ*. Sed vide contra eum diſceptatores de *Termino vitæ*, *editos* in 4.à Clariſſ. *Beverovicio*.

Conſectar. I. *Vltima analyſis Neo-Pelagianiſmi Ieſuitarum, & Remonſtrantiũ eſt: in novam & commentitiã illã diſtinctionem ſcientiæ mediæ. Vnde judicet Lector quo jure illi novitates, iſti diſtinctiones philoſophicas & ſcholaſticas in hac doctrina Eccleſiis noſtris objiciant.* II. *Liquet etiam, quanta ſit Papiſticæ ſectæ imperitia, cum tam abſurdas opiniones, tamque multiplicem diſſenſum circa Prædeſtinationem & gratiam Dei nobis exprobrando, ſuum antiquum Catholiciſmum & omnimodum conſenſum jactare non deſinit.*

Scientiam mediam ex profeſſo refutavimus *Diſſertat. de Termino Vi-* 8.
tæ arg. 15. *pag.* 275. edit. in 4. ubi oſtendimus eam nullam eſſe niſi purè indefinitam ſeu ſimplicis intelligentiæ: Hic iſtas rationes breviter opponimus. *Prima*, Conditiones quæ apponuntur, ut dicatur ſcientia conditionalium, vel ſunt futuræ, vel non. Si prius, jam ſunt objectum ſcientiæ *viſionis*: Sin poſterius, jam ſunt objectum ſcientiæ ſimplicis intelligentiæ. Ergo nulla eſt ſcientia media. *Secunda*, omnia ſunt à Deo abſolutè præordinata, & dependent ab ejus voluntate. Ergo independenter à ſcientiâ conditionalium ea decrevit Deus: nam & ipſas cauſas conditionales liberas tanquam providentiæ ſuæ effectum ordinavit. Quod plurimis ſcripturæ teſtimoniis, conſenſu antiquitatis (nominatim *Ambroſ. lib.* 1. *Offic. cap.* 13. *Chryſoſtom. lib.* 6. *de Providentiâ*, *Auguſtin. lib.* 5. *de Geneſ. ad liter. cap.* 22. *Homilia* 23. *inter* 50. *Enchirid. cap.* 98. *lib.* 5. *de civitat. Dei cap.* 9. 11. *& lib.* 7. *cap.* 9. *Proſperi lib.* 1. *de vocat. Gentium cap.* 14. *& in epiſtol. ad Ruffinum*) Scholaſticorum *Thomæ in* 1. *p. qu.* 22. *&* 116. *& de Veritate qu.* 5. *& lib.* 3. *contra Gentes cap.* 17. 64. 76. 97. 28. 102. probandum eſt in loco communi de Providentia Dei. Si quis excipiat, eſſe aliquam voluntatem Dei conditionatam, abſurdum per multo obſcurius & abſurdius probatum ibit. Vide commentitiam illam voluntatem à Dei perfectione remotam & alia argumenta contra ſcientiam mediam in *Diſſer. de Term. vitæ p.* 276. 277. 278. 279. Rationes pro ſcientia media nullas ferè alias ex ſcriptura video adferri quam ex *Math.* 11. 21. 1 *Samuel* 23. *ſic Zuvarez*, *Becanus*, *Vorſtius*, Remonſtrantes. Ad quas reſpondit *Ameſius contra Grevinckhovium*, *& contra Antiſynodalia loc. cit.* Addit *Becanus cap. cit. quæſt.* 5. apud patres eſſe frequentem quæſtionem, cur Deus creaverit angelos & primos parentes, eiſque

præceptum imposuerit, cum sciret illos peccaturos; eosdem patres sæpe docere, Deum eripere justos ex hoc mundo, quia prævidet illos peccaturos, si diutius viverent. Hinc ergo eruitur scientia illa conditionata. *R.* sequitur hinc veritates illas enuntiabiles à Deo sciri, ex. gr. Si absque auxilio speciali subsequentis seu secundæ gratiæ meæ talis ac tanta hominum malitia & Satanæ tentatio circumsistat Titium aut Mævium, utique seduceretur. Quæ enunciatio reducitur ad illam: Omnis homo, etiam Titius, absque auxilio speciali &c. à tanta malitiâ necessario seduceretur, hæc propositio dicit, non quid determinatè futurum sit, sed quid absolutè sit possibile, seu quæ sit consequentia rerum. Non magis ergo hinc evincitur scientia media quam ex istis: *Si homo discurrit est rationalis*, vel, *qui utitur discursu, est rationalis.* Et, *Si Petrus à Deo totaliter deseritur, excidet totaliter ex gratiâ*, quæ eadem est cum illâ, *Petrus à Deo totaliter desertus excidit ex gratia.* Et continetur ista; *Omnis fidelis à Deo totaliter desertus excidit ex gratia.* Pari absurditate scientiam mediam eliciat quis ex Galat. 1. v. 8. *Si nos aut angelus è cœlo euangelizet vobis, præter id quod euangelizavimus vobis, anathema sit.* Et ex Iohann. 8. 55. *Si dixero, quod non noverim eum, ero similis vestri, mendax.*

Consectar. Vasquez in 1. p. qu. 14. art. 13. disput. 65. cap. 1. 2. 3. 4. Becanus cap. cit. qu. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *negant Deum futura contingentia certo præscire in decreto suæ voluntatis nisi remotè; sed certitudinem petunt tum ex infinita vi & perspicacitate divini intellectus, tum ex determinata veritate futurorum contingentium; unde dicunt proximè oriri. Quos eo tandem redigi necesse est, ut aut cum modernis sociis suis* Catharino, Iansenio *aliisque* (*quos designat* Zvvarez Opusc. de Scientia cap. 1.) *conjecturalem faciant hanc scientiam, siquidem futurorum istorum ante actum voluntatis divinæ nulla potest fingi determinata veritas; aut contra communem doctrinam Augustini & Scholasticorum statuant, Deum certo quid scire quia futurum est, & consequenter res futuras esse causas scientiæ Dei. Sed pluribus & ex professo hæc excutiuntur* disp. *proximè sequenti, quæ est* de scientiâ mediâ. *Conferri potest* Rivetus in dissert. epistolicâ de Termino vitæ; *imprimis in* Catholico Orthod. tom. 2. p. 340. *edit. in* 4.

De Ideis in Deo.

2. IDeas Deo tribui, deque iis tractari à Theologis constat ex *Augustin. tom. 4. lib. Octuoginta trium Quæstionum quæst. 46. & lib. 5. de Genesi ad literam c. 13. 14. & epist. 115. & lib. 11. de Civit. Dei c. 10. 11. & lib. 12. c. 26. Iustino Martyre Orat. paranetic. ad Gentes, Clemente Alexandrin. lib. 5. Stromat. Dionysio* dicto *Areopag. de divin. nominib. c. 5. Ambros. lib. 1. Hexaemer. c. 2. Boethio*

Digitized by Google

Boethio de consolat. lib. 3. metro 9. (ubi videnda commentar. Thomæ) *Bernard. in epistol. de Vita solitar. ad fr. de monte Dei. Anselmo in Monolog. c. 5. Scholasticis omnibus ad Lombard. l. 1. dist. 25.* ubi inter & supra alios omnes *Bonaventura.* & ad *Thom. 1. p. q. 15.* Et nostris Theolog. *Danæo ad Lombardi lib. 1. dist. 35. & in physicâ Christianâ part. 1. p. 48.* edit. in 8. *Zanchio de Deo lib. 3. qu. 2. c. 3. Polano lib. 5. syntagm. Alstedio Theolog. Natur part. 1. c. 16. Amesio in Medullâ*, aliisque. Quibus adde Philosophos & Metaphysicos Christianos, & cum iis *Scaligerum Exercit. 29.* Ex philologis *Rhodiginum lib. 16 lection. antiqu. c. 17. Ludovicum Vivem ad Augustin. de civit. Dei loc. cit.* Scripsit prolixum & peculiarem *tractatum de Ideis Gabriel Buratellus*: sed cujus exemplar hactenus mihi non obtigit.

Idea in genere describi potest, *forma imitabilis ab agente per intellectum*, seu 2.
(ut Biel ad lib. 2. dist. ult.) *Est exemplar ad quod agens per intellectum respiciens, producit ideatum.* Durandus: *est ratio rei apud intellectum existens objectivè, ad cujus imitationem aliquid est producibile.* Thomas de verit. qu. 3. art. 1. *Est forma, quam aliquid imitatur ex intentione agentis præstituentis sibi finem.* Bonaventura loc. cit. *Est similitudo rei, per quam res cognoscitur & producitur.* Synonyma sunt imprimis si de divinis ideis intelligatur, *rationes, formæ, similitudines, sapientiæ, vires effectivæ, causæ primordiales, conditiones, speculationes, exemplaria, species, cogitationes, naturæ, quidditates* &c. Ad rationem ideæ tres conditiones requiruntur. 1. ut sit forma objecta intellectui, ad cujus similitudinem producatur res ad extra. 2. ut ista similitudo rei ad extra sit ex intentione ipsius operantis. 3. Vt effectus productus sit intentus à particulari agente. Cum enim equus producit equum sibi similem, non est idea in equo producente. Potest autem ea esse aut realiter in intellectu, aut objectivè. Distinguitur ab exemplari, quod hoc vel late omnem formam imitabilem, vel strictè externam formam sensibus objectam notet: idea verò tantum formam internam. Est autem talis idea omni agenti intellectuali necessaria: de quibus videndi Philosophi *ad 7. Metaphys. c. 8. & ad 1. Ethic. c. 6. & ad Isagogen Porphyrii.* Metaphysici passim, ubi agunt de Causis. Platonici ad *Parmenidem* seu *dialogum de Ideis.* Sunt autem ideæ vel in Deo, vel in agente rationali creato, angelo scil. aut homine. Vox ideæ divinæ ambigua est, aut enim appropriatè & personaliter dicitur de secundâ personâ filio scil., aut propriè & essentialiter de totâ trinitate. Priori modo dicitur de filio, quia omnia per ipsum facta sunt, tanquam per exemplar & ideam creaturarum. Vide *Thomam c. Gentes 4. cap. 13. Augustin. 11. de Civit. Dei c. 29. Vasquez ad 1. disput. 176. 5. 40. 46. 47.* Posteriori modo propriè & ὑποδῶς dicitur de Deo trinuno. Quia ideæ propriè & immediatè sunt in essentiâ divinâ ut sic, & in intellectu divino ut intel-

lectu divino ut intelligente. Atqui eſſentia, intellectus, intelligere ſunt tribus perſonis communia & eſſentialia. Adhæc eſſe cauſam per intellectum convenit Deo ratione eſſentiæ, quæ eſt communis tribus perſonis. Atqui in perfectâ ratione cauſæ includuntur ideæ. Ergo. Denique quæ Deus operatur ad extra ſunt unius Dei, quatenus habet unam eſſentiam: Atqui hæc eſt communis tribus perſonis. Ergo. Ideas in Deo propriè acceptas definit Auguſtinus loc. cit. *principales formas ſeu rationes rerum, ſtabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ & ſemper eodem modo ſe habentes, quæ in divina intelligentia continentur.* Theodoretus de curat. græcor. affect. ſerm. 4. explicat per τὸ παράδειγμα *intellectile exemplar* Albertus Magnus in expoſit. cœleſtis Hierarchiæ, Pſeudo-Dionyſ. Areopagitæ vocat *radium divinum.* Dictus Dionyſ. Areopag. lib. 4. de divinis nominibus: *exemplar ſempiternorum Deo ſemper præſens, ad quod Deus cuncta, quæ ſunt, aſpiciens, molitus & fabricatus eſt.* Communiter nunc definiunt recentiores Scholaſtici, quod nihil aliud ſit Idea, *quam eſſentia divina, quatenus eſt cognitio creaturarum ſeu quatenus repræſentat creaturas per modum actualis cognitionis earum ſeu ſpeciei expreſſæ.* Sic Becanus tract. 1. 10. quæſt. 8. Scotus ad 1. diſt. 35. quæſt. unicâ, *Idea eſt ratio æterna & incommunicabilis in mente divina, ſecundum quam aliquid eſt formabile extra, tanquam ſecundum propriam rationem ejus.* Fonſeca in Metaph. lib. 7. c. 8. q. 2. ſect. 6. *Eſt circumſcriptus conceptus formalis, ſeu, peculiaris ratio formalis cujuſque rei factibilis à Deo in mente divina exiſtens.* Polanus ita deſcribit: *Idea ſunt formæ in mente divina exiſtentes, quas imitantur res creata ex intentione Dei creatoris determinantis ſibi finem.* Alſtedius: *Eſt conceptus formalis, ſeu peculiaris ratio formalis cujuſque rei factibilis in mente divinâ exiſtens.* Ad intelligendam Ideam divinam, concipiamus eam tanquam relationem in Deo, (eſt enim exemplar, & omne exemplar eſt relatio) cujus correlatum ſit ideatum, quod ſunt omnes res præter Deum, factibiles ſcil. Subjectum (ita loqui liceat) eſt ipſe Deus, ſunt enim ideæ in Deo: Et quidem non quà concipitur ut eſſentia; ſed ut intellectus, ſeu eſſentia intelligens. Fundamentum ejus eſt imitabilitas Dei, ſeu perfectionum Dei, quæ vel formaliter vel eminenter ſunt in ipſo. Finis ejus, qui hic habet rationem formæ ſeu formalis, eſt, quod ſit principium cognoſcendi & producendi. Porro hæc propria ſeu attributa partim negativè, partim affirmativè enuntiata de Ideis divinis notanda 1. Eſſe illas neceſſario ponendas in rerum naturâ: etiam in ipſo Deo. Probat hoc breviter *Scotus in 1. diſt. 35.* Deus omnia cauſat, vel cauſare poteſt rationabiliter: habet ergo rationem, ſecundum quam format: non autem eandem omnium; ergo ſingula propriis rationibus format. Non autem rationibus extra ſe, quia non

eget

eget in efficiendo aliquo alio à ſe : igitur rationibus in mente ſuâ. *Alexander Ales ad 7. Metaphyſ. text.* 44. ſic probat : Deus eſt cauſa efficiens omnium rerum, aut per modum artis aut per modum naturæ. Non iſtud, quia ſic Deus neceſſariò produceret ad extra. Ergo illud, hoc eſt, per modum artis. Omnis autem efficiens per modum artis requirit exemplar ad quod reſpiciens operetur. Cum enim agens non ſit determinatum per formam naturalem ad hoc potius quam ad illud producendum, opus eſt ut determinetur per aliquid aliud : Illud autem eſt exemplar ſeu idea. Scholaſtici communiter, & cõpendiosè, ex iis *Capullus*, quatuor cauſas, cur ponantur ideæ, ex Auguſtino proponunt. I. propter rationes participandi. 2. propter rationes agendi. 3. propter rationes aſſimilandi. 4. propter rationes cognoſcendi. II. Eſſe in Deo ipſo, non extra Deum (quod haut obſcurè voluit Plato cum ſuis) : non quidem formaliter, ſeu ſubjectivè, ut ſigilli forma in cerâ, ſed virtualiter : III. Eſſe æternas & immutabiles. IV. Non eſſe res ipſas à Deo producendas, quatenus divino intellectui objiciuntur, ut voluerunt, *Scotus, Durandus, Ocham, Gabriel Biel*, qui citat *Gerſon libr. de Vita ſpirituali animæ lect.* 2. hoc eſt, non habere eas rationem objecti, in quo tanquam in imagine cognita cognoſcantur creaturæ : ſed eſſe ipſam cognitionem creaturarum, ſeu ſpeciem expreſſam formaliter eas repræſentantem. V. Eſſe cauſas rerum effectrices, & quidem ſimpliciter primas ac principales in ſuo genere. VI. Eſſentiam Dei prout conſideratione noſtrâ præcedit omnem actum intellectus non eſſe ideam, ſed prout eſt cognitio & quaſi expreſſa creaturarum ſimilitudo; contra *Baſolis*, *Richardum* & nonnullos recentiores. VII. Non omnem ſcientiam ſeu cognitionem Dei dicẽdam eſſe ideam, quia ſcientia viſionis, quâ Deus cognoſcit res futuras non habet rationem ideæ, conſideratur enim tanquam purè ſpeculativa : atqui idea pertinet ad ſcientiã practicã, & eſt ipſa formalis ratio creaturæ in mente divina exiſtens, quatenus ab eo ſpectatur imitanda aut imitabilis in agendo. Quod patet ex definitionibus ſupra allatis. VIII. Malè at impropriè admodum dividunt nonnulli ideas in ſpeculativas & practicas ; cum omnes ſint practicæ, quippe rerum factibilium. IX. Ideæ ſolum repræſentant res quod ad eſſe earum poſſibile, & modum quo fieri poſſint. Non ergo repræſentant res in eſſe futuro ſeu futuritionem & exiſtentiam earum; niſi ut poſſibilem : & modum ut in actu exercito poni poſſit in eſſe. Ratio hæc eſt, quia præcedunt in ſigno rationis omnem actum voluntatis divinæ, ſeu omne decretum : atqui ſine eo nulla rerum futuritio. X. Diſtinctio in ideas actu & potentia, rectè explicari poteſt; haut aliter ac cauſa diſtinguitur in actu & potentia. XI. Simpliciter impoſſibilia & mala culpæ, privationes ex. gr. tenebræ,

mors &c. non habent in Deo ideas: quod vide explicatum non tantum à theologis; ſed etiam ab *Alcinoo in lib. de doctrina Platonis cap.* 9. XII. Ideæ omnes in Deo una ſunt, & realiter idem cum Deo; nec in ipſo Deo poſſunt realiter diſtingui, cum nihil aliud dicant quam conceptum divinum ſeu Deum cognoſcentem cum relatione imitationis paſſivæ, & cum fundamento ſeu ratione fundandi talis relationis. Diſtingui tamen poſſunt, ratione ratiocinata, & eminenter, in ordine ſcil. ad diſtincta ideata ſeu res factibiles, ut diximus *in Diſput. de Simplicitate Dei.* XIII. Ideæ in Deo & in ſeipſis, à nobis intelligi aut inveſtigari nec poſſunt, nec debent. De his aliiſque Theorematis operosè diſputant Scholaſtici ſupra cit. & *Thomas in quæſt. Diſputatis tract. peculiari.* Ex recentioribus *Zvvarez in Metaphyſ. de cauſa exemplari; Meuriſſe in Metaphyſicâ Scotiſticâ lib.* 1. *qu.* 16. 17. *Vaſquez in* 1. *qu.* 15. *Fonſeca in Metaphyſ. loc. cit. Rhada part.* 1. *contr.* 29. Et *Petrus Capullus in commentariis ad lib.* 1. *ſententiar. Bonaventuræ diſt.* 35. qui ſupra omnes alios minutim & doctè omnes quæſtiones explicuiſſe mihi videtur.

3. Opponuntur huic veritati de Ideis in mente divina, *Ideæ*, quas vocant, *Platonicæ*, quæ dicuntur eſſe univerſales naturæ à ſingularibus non tantum mente abſtractæ, ſed etiam realiter & ipſo actu ſeparatæ, ſeorſimque exiſtentes. Quas dicit eſſe inviſibiles, incorporales, ſupermundiales (ut loquitur *Tertullianus cap.* 18. *de Anima*,) perpetuas & immobiles, participari ab individuis, nec exiſtere in ipſis individuis, & eſſe ipſas individuorum communes ſeu univerſales naturas. Hinc Platonici *αὐτοάνθρωπον*, *αὐτοανθρωπότης*, *αὐτοαγαθὸν*, univerſale ſcil. & ſummum bonum, in quo conſiſteret beatitudo, prout etiam de ſolis ideis ajebat eſſe ſcientiam; & ideas eſſe veritates, res autem ipſas tantum imagines idearum. Hanc opinionem Platonis refutavit paſſim *Ariſtoteles*, imprimis *Metaphyſ. lib.* 1. *c.* 6. *&* 7. *& lib.* 7. *c.* 14. *& lib.* 13. *c.* 5. *& Ethic. Nicomach. lib.* 1. *c.* 6. Sententiam tamen ejus multi laudant, & de ideis in mente divinâ accipiunt *Auguſtin. in* 83. *quæſt. jam cit. & lib.* 12. *de civit. Dei c.* 26. *& lib.* 7. *c.* 28. *& lib.* 1. *retract. c.* 3. *& epiſt.* 58. *&* 56. *Clemens Alexandr. Stromat. lib.* 4. *&* 5. *Euſeb. lib.* 11. *de præparat. c.* 1. *Plutarch. de placit. lib.* 1. *c.* 10. *Laertius in vita Platonis, Apulejus de dogmat. Platonis, Seneca epiſt.* 58. 65. 66. *ad Lucil. Alcinous de doctrina Platonis cap.* 9. Euſtratius & Simplic. *apud Thomam de regim. princip. lib.* 4. *cap.* 4. Philo & Plotinus *apud Eugubin. lib.* 1. *c.* 12. *Stobeus in Eclogis phyſicis c.* 12. *Scotus in diſt.* 35. *quæſt. unica. Franc. Mayronis in* 1. *diſt.* 45. Et *Picus de Exam. Vanitat. lib.* 6. *cap.* 1. Et fautores Platonicæ Philoſophiæ *Ficinus, Beſſarion, Petrus Crinitus, Sebaſt. Foxus, Piccolomineus* &c. Ex recentioribus, huc inclinant cæte-

ra non

ra non Platonici ſed Ariſtotelici *Petr. Capullus* Minorita Epiſcopus Converſanus *in commentar. ad* 1 *Bonaventuræ diſt.* 35. *quæſt.* 1. *punct.* 1. Et *Meuriſſe metaphyſ. Scotiſtica lib.* 1. *qu.* 16. *concl.* 2. Quibus accedat *Lipſius* Stoicæ philoſophiæ ſectator *lib.* 2. *phyſiol. Stoicæ diſſert.* 3. Nos contra non vanis rationibus ducti ſtatuimus Platonem minimè tradidiſſe veram illam Theologiam, quam ipſi affingunt, ſed illud potius quod Ariſtoteles in eo impugnat. Rat. 1. quia, quidquid de æternitate, ἀφθαρσίᾳ & præſtantiâ idearum more ſuo peroret, facit tamen eas naturas & eſſentias communes à Deo & ab individuis creaturis realiter diſtinctas, *de Republica l.* 6. ubi diſp. τὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν μέγιστον εἶναι μάθημα. In Timæo menti adſcribit ideas, & tribuit eas Diis & hominibus, ita ut ſint quiddam Deo & hominibus quibuſdam commune. *Epiſtol.* 7. *ad Dionis propinquos*, dicit ideam eſſe intelligendi vim hominibus inſitam. Idem in *Parmenide* unum diſtinguit per hæc tria; ſenſibilia, intelligibilia ſeu ideas, & illud quod eſt ſupra iſtas ideas, Deum ſcil. Quam mentem præceptoris ſui, ita explicat *Marſilius Ficinus in argumento, quod dialogo* illi præmiſit. 11. Quia non eſt credibile Ariſtotelem ita pervertiſſe Platonis mentem, cum 20. annos illum audiviſſet, & viverēt diſcipuli Platonis, qui præceptorem ſuum à calumnia vindicaſſent. 111. Quia ſic accipiunt ejus mētem & cum Ariſtotele faciunt *Juſtinus Martyr in orat. ad Gētiles*, ferè ſub finem *Tertull. de Anima c.* 18. *Irenæus l.* 2. *c.* 19. *Ambroſ. lib.* 2. *Hexaem. c.* & 2 *Nazianz. orat.* 33. & 1*b. Elias Cretēſis*, *Cyrillus lib.* 2. *c. Julian. Thomas p.* 1. *qu.* 6. *a.* 4. & alibi, ut & *Alexander*, *Averroës*, aliique commentatores Ariſtotelis. Sic etiam recentiores commentatores ad loca cit. Ariſtotelis, quos omnes nominatim indicare haut operæ pretium. 1v. Ipſi Platonici *Plotinus*, *Porphyrius*, *Proclus*, aliique quos ſecutus eſt Proclus, Platonem ita non explicant, ut cum Theologia noſtra conveniat, fatente *Ficino in comment. ad Dionyſii cap.* 5. *de divin. nominibus.* v. *Theodoretus* aliter Platonem explicat, ſaltem nihil certi ex illo ſtatuendum putat, de *Curat. Græc. affect. ſermone* 4. *p.* 94. Et ſic recentiores Platonici fluctuant, dum alii ideam explicant genus logicum, *ſic Ramus ſchol. Logic. lib.* 3. *c.* 2. & 7. alii cauſam: ita ut plane ſynonyma Platoni eſſe contendant ἰδέαν & αἴτιον, *ſic Serranus argum. in Parmenidem.* v1. Accedant recentiores Peripatetici plerique in controverſia de Vniverſalibus, & in commentariis ad loca Ariſtotelis cit.

Conſectar. 1. *Romano-papiſtica fide* Concilium Conſtant. ſeſſ. 16. *inter errores VVicleſi & Huſſi refert, quod ideas ſeu eſſe ideale creaturarum in Deo negaverint, atque adeo ſine additamento has propoſitiones veras eſſe dixerint*: Omnis creatura eſt Deus, & quodlibet eſt Deus. *Conſulendi de doctrina VVicleſi & Huſſi* hiſtorici eccleſiaſtici, & *ſcriptores de* ſucceſſione doctrinæ & eccleſiæ, *de-*

ſiæ, deque teſtibus veritatis, alibi indicati. Si quam phraſin aut theſin cum limitatione aut certo reſpectu conceſſerint, eam iniquum eſſet abſolutè accipi & ad hæreſin detorqueri. Cogitare debebant prius corrigendum modum loquendi Anſelmi, Thomæ, aliorumque ſcholaſticorum, quo ſtatuerunt, ideas eſſe creaturas objectivè in Deo. Secundo *opponuntur ideis Æones Valentini, & genealogiæ Gnoſticorum, quæ enatæ partim ex ideis Platonicis* (teſte Tertulliano loc. cit.) *partim ex Heſiodi theogonia.* Tertio, *Cabaliſtarum & Rabbinorum ſephirot: de quibus ſuperiori* diſp. de Dei ſimplicitate.

COntroverſiam de ſcientiâ mediâ, cujus nos ſolummodo guſtum ſtudioſis noſtris tunc dederamus, annis aliquot poſt unus ex diſcipulis ex profeſſo & doctè pertractavit, & publicâ diſputatione ſub noſtro præſidio ventilandam propoſuit, Diatriben illam viſum eſt hic inſerere, tum ut ſtudiis φιλομαθῶν inſerviat, tum ut hinc conſtaret de eximio quorundam diſcipulorum noſtrorum ſupra ætatem in rebus theologicis profectu.

DE CONDITIONATA SEU MEDIA IN DEO SCIENTIA, *SECTIO PRIMA,*

Autore & Reſp. M. MATTHIA NETHENO Reeſſenſi

Ad diem 9. Decemb. 1643.

Poſt formatum controverſiæ ſtatum, mediam quorundam ſententiam ad examen revocans.

1. PVrgatam dedimus voluntatem divinam, à fuligine Conditionatorum Decretorum, quibus conſpurcare eam conabantur Pelagianæ hæreſios incruſtatores; idque pro ea facultate & gratia, quam nobis indignis famulis ſuis Creator & Dominus noſter conceſſerat: juvat nunc aſpirante eadem illius gratia pergere in ſuſcepto tam bonæ cauſæ patrocinio & ſapientiſſimum Creatoris univerſi intellectum à monſtroſa ſeu prodigioſa ſcientiæ conditionatæ fœditate immunem præſtare. Quod autem antea in genere monui de tribus illis controverſiis, quas hiſce diſputationibus examinandas ſuſcepimus, ab iis cætera fere omnia Hypotheticorum placita dependere, id inprimis de hac ſcientia intelligendum, ultimo totius cauſæ hypotheticæ refugio, quæ defenſoribus ſuis ut neceſſarium fundamentum ſupponitur ad declarandum totum divinę prædeſtinationis myſterium & gratiæ divinæ, in univerſa hominis peccatoris circa initium, medium & finem ſalute infallibiliter procuranda, efficaciam: quod ipſum pluribus etiam oſtendit Clariſſ. *Twiſſus in præfat. diſſert. de ſcient. media.* Recens eſt

hæc

hæc controverſia nec in antiquis PP. Scholaſticorum aut Philoſophorum libris & commentariis Theologicis agitata: ſed ante paucos annos à Lojolæ poſteris, mendaciorum architectis & ſcholaſticæ Theologiæ corruptoribus primariis, in Academia Salmanticenſi primum contra Monachos Dominicanos, mota, unde poſtmodum ad alias Chriſtiani orbis Academias dimanavit. Primus hunc ſcientię conditionatæ fœtum, Pelagianiſmo gravidus, clam enixus eſt Petrus Fonſeca Ieſuita, obſtetricantibus Lud. Molina & Fr. Suario itidem Ieſuitis. Ex quibus *Molina* eam primus omnium ſcripto *de Concordia libro* in conſpectum omnium protulit anno 1588. & contra Dominicum Bannes iſtius Concordiæ oppugnatorem defendit: à quo deinde ſectatores ejus Moliniſtę dicti. Hinc & ipſe *Fonſeca in Metaph. lib. 6. cap. 2. quæſt. 4. ſect.* 8. gloriatur ſe primum hujus ſcientiæ authorem & inventorem fuiſſe, cujus cogitatio ſibi primum inciderit an. 1566. cum materiam de Providentia divina & Prædeſtinatione in publicis lectionibus ingreſſus, hæreret implicitus difficultatibus, quæ ibi moveri ſolent: iſtius verò ſcientię inventum omnium pene objectarum difficultatum tenebras depuliſſe, ut nova quædam lux mentis ſuæ oculis oborta videretur, lætaturque adeo hoc ſuum inventum, quibuſdam ex auditoribus verbo tenus tum temporis communicatum, ſubactum poſtea magis, ſubauctum & rationibus confirmatum eſſe à Molina, à Suario, à Vaſquio, à Mendoza aliiſque quos reliqui deinceps Ieſuitæ ad unum omnes ſecuti ſunt, ut hæc communis nunc ſit totius Ieſuiticæ ſocietatis ſententia. Tantis vero partium ſtudiis controverſia hæc in principio agitata fuit, ut poſt contentiones Academicas ad ſummum Rom. Pontificis tribunal provocatum ſit. Longa eſt hiſtoria longæ ambages, quas ne quidem in tranſitu propoſita theſium brevitas luſtrare patitur. Eventus hic fuit ut partes diſſidentes poſt conſultum ſuum Apollinem dicere potuerint, quod olim poſt conſultos juris interpretes Demipho ille Terentianus. *Feciſtis probè: incertior ſum multò, quam dudum.* Manet ſcil. hodie dum ſcientia media pomum contentionis inter Papiſtas: ſunt qui propugnent, ſunt qui oppugnent. Quo autem tempore caput efferre cœpit Remonſtrantica factio, cujus myſteria partim è Sociniſticis, partim è Lojoliticis capſulis petita ſunt; quotquot ex illis cum Socino & Vorſtio exiſtimarunt futura contingentia libera, propter incertam & ambiguam ipſorum naturam præſciri à Deo non poſſe: vel præſcientiam talium futurorum in dubium vocarunt, unde nec in Confeſſione nec in Apologia nec in Synodalibus ipſorum clara quæpiam & luculenta hac de re extat confeſſio, qualem decebat eos, qui ſuſpicionibus nimii cum Sociniſmo ſyncretiſmi gravari ſe ſciunt; vel apertis ſcripturæ

teſtimoniis convicti, præſcientiam iſtam dixerunt ſe credere, modum ignorare & conditionatæ Ieſuitarum ſcientiæ, aliunde quam ex decreto divino certitudinem ſuam mutuantis, remigio cauſam ſuam promovere ſtuduerunt, inter quos fuere cum primis totius incepti author Arminius & poſt eum Nic. Grevinchovius. In Synodalibus quindecim iſti diſputatores *ad art.* 1. & 4. obiter ejus mentionem faciunt, ſed ibi quantum ſatis eſt reſpondit *Ameſius Antiſyd. art.* 1. *cap.* 1. *th.* 29. & *art.* 4. *cap.* 5. *th.* 4. A noſtris DD. ſimul ut cognita, ſimul tanquam plenum delirii Ieſuitarum nugamentum, tanquam fallax abominabilis Pelagianiſmi tectorium & veræ Theologiæ ludibrium exploſum fuit: niſi quod contra torrentem DD. ivit unus atque alter; quos tamen, ſaltem duos ex iis, ſcimus verborum ſpecie & explicandi modo potius, quam reipſa ab orthodoxis diſſenſiſſe, nihilque de juvando aut incruſtando Pelagianiſmo & Semi-Pelagianiſmo cogitaſſe.

2. Sed nunc ſcientiam ipſam in ſcenam producamus, ut, quid monſtri ſit, intelligere valeamus. Definitur ea *à Lud. Molina* primo illius, poſt inventa Fonſecæ, incruſtatore & defenſore in *comment. ad* 1. *partem Thomæ*, *qu.* 14. *art.* 13. *diſp.* 17. quod ſit *ſcientia, qua Deus ex altiſſima & inſcrutabili comprehenſione cujuſque liberi arbitrii in ſua eſſentia, intuitus eſt quid pro ſua innata libertate, ſi in hoc vel illo vel etiam infinitis rerum ordinibus collocaretur, acturum eſſet, cum tamen poſſet, ſi vellet, facere ipſa oppoſitum.* Alibi adhuc clarius ait: certitudinem totam divinæ ſcientiæ circa actus liberi arbitrii creati provenire ex *ſcientia media, qua ante omnem actum ſua voluntatis cognovit, in quam partem arbitrium pro ſua libertate ſe eſſet flexurum, ex hypotheſi quod ea auxilia & concurſus vellet illi conferre, ſciturus contrarium, ſi in partem contrariam pro eadem libertate arbitrium ſe eſſet flexurum.* Ex. gr. ſciet per hanc ſcientiam ante omne ſuum decretum Deus, quod Titius qui nunc profitetur Reformatam Religionem, Papiſticam amplexurus ſit, ſi iterum in has terras introducatur inquiſitio Hiſpanica; & contra Sempronius ejuſdem Religionis particeps, in ea ad mortem uſque conſtanter perſeveraturus ſit: licet & hic deficere & alter conſtans manere potuerit & forte neutro vivente inquiſitio introducenda ſit. Ex orthodoxis unus in Diſp. de Prædeſt. th. 31. dicit *eam eſſe, qua Deus, ex infinito ſcientiæ ſuæ lumine, quædam futura, non abſolutè, ſed certa conditione poſita, prænovit.* Similiter alter in Loc. comm. *Scientiam iſtam vocari ait, qua ex hypotheſi res futuræ cognoſcuntur, etſi abſolutè futuræ non ſint aut nondum ſint.* Ab aliis aliter definitur, prout quilque eam vel breviore gyro includit vel latiores habenas indulget vel eandem ſæpe rem diverſis, ut fieri ſolet, verborum formulis diverſoque conſiderandi modo proponit, ſed ut totum myſterium atque ut ita dicam quinteſſentia

ſcientiæ

ſciẽtiæ iſtius omnium ſimul oculis exponatur lubet eam referre extractã ex Moliniſtarum placitis à *Gul. Gibieuf* Sorboniſta & Chymiſta hic non illaudato. Sic ille de Lib. Dei & creat. lib. 1. cap. 13. *Eorum* (Moliniſtarum) *ſententia eſt, ut Deus Opt. Max. eligere poſſit efficaci & abſoluta voluntate homines ad gloriam, ſine libertatis diſpendio obtinendam, aut etiam ad aliquos voluntatis actus temporarios, illaſa arbitrii libertate exercendos, debere, antequam in eo ſe voluntatis decreto firmet, noſſe quo tempore & in qua occaſione homo futurus ſit melius diſpoſitus, quibus rebus magis afficiatur, quibus denique modis conditionibus aut circumſtantiis poſitis liberum ejus arbitrium hoc aut illud operabitur; cumque prævideric hominem ſub talibus circumſtantiis poſitum, tali motioni & vocationi obtemperaturum, tum demum & non prius poſſe abſolutè prædefinire conſenſum ejus*: VOLOEUM ID VELLE: *& cum eodem cognitionis genere prævideric ſub quibus circumſtantiis ſit in finem uſque perſeveraturus, tum poſſe abſoluta voluntate eligere illum ad gloriam. Quodſi ſecus faceret, oportere aut Deum neceſſitatem inferre voluntati, ut omnino vellet, quod ipſe decrevit aut exponere ſe periculo, ut id non fieret, quod ipſe efficaciter intendit.*

Hæc de re: videamus de nomine. Vocatur ſcientia hæc à ſuis autho- 30
ribus *Conditionata* non, quaſi illa nondum ſit in Deo ſed poſitâ conditione aliquâ demum ponenda; (quia illam actu æquè ac ſimplicis intelligentiæ & viſionis ſcientiam Deo ineſſe volunt) ſed quia pro objecto habet res ex conditione futuras: id eſt, quibus abſolute non convenit ulla futuritio, ſed dependenter ab aliquâ conditione; ita ut quia in iſto æternitatis momento, quo à Deo præſciuntur, conditio eſt indifferens ad futuritionem & non futuritionem, ſimul iſtæ quoque res ab ea pendentes eandem habeant ad futuritionem & non futuritionem indifferentiam. Vnde *apparet primo*: Quod de iſtis rebus futura ſolum exiſtentia prædicetur, non ideò fieri, quaſi non poſſit prædicari quoque præſens aut præterita: (nam *Math.* 11. prædicatio eſt de re præterita) ſed quia ab æterno ante mundum conditum, proindeque ante ullam rei creatæ exiſtentiam præſentem aut præteritam à Deo conſideratæ fuerunt. *Apparet ſecundo*: Iſtas res ex conditione futuras, tametſi prout hujus ſcientiæ objectum conſtituunt, inter ſe prorſus conveniant, ex accidente tamen diſtingui, quatenus ex iis quædam, accedente poſtmodum actu quodam voluntatis divinæ, tranſeunt in res abſolutè futuras adeoque objecta evadunt ſcientiæ viſionis: quædam vero in hoc ſolum ſtatu permanent & conditione in æternum non explenda vel ponenda, ipſę ad ſtatum abſolutæ futuritionis nunquam evehuntur. Pro meliori tamen & objecti iſtius & præſentis quæſtionis declaratione. *Notandum* 1. Omnia futura conditionata ad duas claſſes revocari poſſe, quarum prima contineat ea, quæ conditiones

habent possibiles ; altera , quæ impossibiles ; utraque verò tria distincta genera : quorum primum sit necessariorum in quibus necessaria ; secundum contingentium,in quibus contingens; tertium disparatorum,in quibus merè casualis & fortuita est consequentis ex antecedente illatio. *Notandum.* II. Ex omnibus istis futuris conditionatis tantum ea,quæ in prima classe secundum genus constituunt continere proprium ac domesticum hujus scientiæ objectum sicut patet ex allegata Molinæ descriptione , quamvis nostrorum modo citatorum definitiones generales sint & laxiores. *Notandum.* III. Futura illa conditionata, quæ sunt hujus loci , respectu causarum liberarum considerari posse vel in Deo vel in angelis vel in hominibus. Quo loco rursum insuavis est novorum suavis Concordiæ authorum discordia , quibusdam angelicos tantum & humanos , ut princeps Molina , quibusdam vero divinæ etiam voluntatis actus huc reducentibus, ut Fonseca, qui tamen hic aperit nobis quoddam Iesuiticæ iniquitatis mysterium : Cum quo alias facit Zuarez , & recentiores Iesuitæ fere omnes. *Notandum* IV. Certam esse apud Deum futurorum conditionatorum non modo necessariorum, sed etiam liberorum,præscientiam, ab utraque parte concedi , at fundamentum certitudinis non unum statui. Nam à Molinistarum parte , *Molina* princeps certitudinem hanc provenire statuit à supercomprehensione cujusque arbitrii creati : Zuarez autem & plerique alii eam derivant nunc à sola altitudine intellectus divini , nunc à determinata rerum ante omne decretum veritate : multis tamen locis ex utraque juncta unum certitudinis istius fundamentum constituunt. Rursum in adversa parte Nostri vix aliam certitudinis istius rationem proferunt , quam ex decreto divino , ut olim Scotus : alii actualem rerum in æternitate præsentiam adducunt aut quædam ex his conjungunt : sed in specie cum de his futuris contingentibus sub conditione rationem adversariis reddunt Thomistæ , recurrunt ad conditionata quædam decreta in Deo actu existentia. Qui tamen inter illos præsentiam rerum in æternitate à decreto deducunt ut Rispolis aliique videntur cogi ad similem conditionatam rerum in æternitate præsentiam statuendam. Propter objectum igitur conditionatum hactenus à nobis expositum scientia hæc vocatur *Conditionata* : vocari alias à patronis suis & vulgo etiam consuevit *Media*,quia participat aliquid de naturali & necessaria , simplicis intelligentiæ & visionis scientia, medioque inter binas utriusque distinctionis species loco stabulari debet. Eandem ob causam etiam à Fonseca, primo & genuino parente suo, *Quodammodo Mista* appellatur, quia scil. est talis , uti diximus chimæra & mistum ex bestialitate & humanitate monstrosissimum monstrum, ab ipso conceptum, fœtum &

ita

Digitized by

ita loquar, in dias luminis auras excluſum. Hic autem rurſus inter Moliniſtas eſt diſſidium, quia, ſicut ex noſtris modo cit. prior illam reducit ad naturalem & ſimplicis intelligentiæ ita Zuarez ad liberam & viſionis ſcientiam: alii autem ſibi magis conſentientes tertiam, ut par eſt, inde ſcientiæ divinæ ſpeciem conſtituunt.

Iſtis præcognitis quæſtio capitalis hæc eſt: *An detur talis ſcientia in Deo,* 4.
qualem vidimus à Ieſuitis primum inventam & à Dominicanis monachis oppugnatam? ſive: *An Deus, antecedenter ad decretum ſuum adeoque præciſo determinato concurſu & cooperatione ſua, ſed his tantum ſuppoſitis: ſi creaturam rationalem crearet, in his vel illis occaſionibus & circumſtantiis poneret, cum eaque indeterminato & indifferenti concurſu vellet concurrere; certò ſcire poſſit in quam oppoſitionis partem liberum iſtius creaturæ arbitrium ſe eſſet, pro innata ſua libertate, determinaturum?* Affirmant DD. *Hypothetici*, negant *Abſoluti*: libet enim nunc reſumere terminos initio poſitos, ut complectamur etiam eos qui extra Papatum vel Moliniſtarum vel Thomiſtarum placitis accedunt. Poſterior ex noſtris modo cit. hic inter partes litigantes ſe medium interponit putatque abjectis quibuſdam Hypotheticorum hypotheſibus ſcientiam iſtam mediam, ab abuſibus ſuis vindicatam, magno in Theologia adjumento futuram. Vult igitur *loco* 3. *de Deo tit. de ſcient. Dei & loco* 12. *de Act. Dei Provid.* Deum ſcire quid in iſtis aliiſque circumſtantiis conſtitutus homo facturus ſit: ſed ita ut velit hoc intellectum. *Primò* de actionibus malis, ad quas non effectivè ſed permiſſivè concurrit Deus: *Secundo*, de actionibus communibus & hanc vitam concernentibus; non autem de ſpiritualibus, quarum omnis laus ſoli Deo debeatur: *Tertio*, de actionibus ſingularibus, quæ jam conſtituto per decretum in rebus ordine, non pendent aut neceſſario ſequuntur ex generalibus decretis & ſententiis, alias per viſionis ſcientiam cognoſci ex illis decretis: ex. gr. reprobum ſalvandum, ſi credat, quia generale Dei decretum ſit omnem credentem ſalvandum. *Quarto*, ut velit illam conſtitutionem & ſeriem rerum, ex qua infallibilitas pendet, etiam ex Dei Providentia ſeu ordinatione & conſtitutione derivandam, vel ut aliis verbis dicit ſupponendum eſſe conditionatum Dei decretum ne res vel à ſe ipſa vel à Fortuna & caſu vel Stoico quodam fato poni exiſtimetur. *Quinto*, ut neceſſarium non putet tertiam inde ſcientiæ divinæ ſpeciem conſtitui, ſed poſſe commodè ad ſimplicis intelligentiæ ſcientiam reduci, quia illud ſit abſolutè neceſſarium, ut Deus omnes modos poſſibiles cauſarum ſecundarum, ſive ſolæ ſive cum aliis agant, ab æterno conſpexerit ac proinde quid ex unaquaque hypotheſi poſita, infallibiliter fieret aut non fieret, ſi cauſas illas produceret, eas conſervaret & cum eis hoc vel illo modo concurreret vel hoc aut illo

modo disponeret aut disponi sineret : extra quod nihil petat hæc scientia. De *abusu* hujus scientiæ quæ monet, ea ex restrictione secunda satis intelliguntur. *Vult enim primo*; Non debere per hanc scientiam viam sterni ad prævisa merita humana (eadem fidei ratio) in eligendis & servandis statuenda. *Vult secundò* : Non debere per eam tolli ex voluntate humana omnem physicam Dei actionem in hominis conversione.

5. Mihi vero hos ipsius conceptus, tum inter se, tum cum adversariorum & nostra sententia, diligentius conferenti, videtur vir, alias propter insignia in Ecclesiam merita Reverendus, aut non intellexisse (sit venia dictis) scientiæ istius mysteria, aut ista temerè & sine accuratori præmeditatione, quod malim, in chartam conjecisse miserèque admodum illius causam egisse. Vt à *definitione* ipsius th. 2. proposita initium faciamus; nescio quomodo in malum sonent nec commodam satis interpretationem admittere videantur illa verba : *etsi absolute futura non sint, aut nondum sint.* Eccui enim promtum non erit evidenti consequentia hinc educere alterutrum ex hisce consectariis : Aut æternitatem non esse totam simul sed velut tempus triplicem durationis suæ differentiam habere : quæ affinia essent Socinianæ & Vorstianæ Theol. quam vir Clariss. satis apertè detestatus est : Aut futuritionem rerum in tempore & ævo non esse æternam, sed temporariam, & nunc adhuc quotidie novas produci rerum futuritiones : quod ab omni sobria ratione est quam alienissimum. In *restrictionibus* & limitationibus istis, tanta cura adjunctis, accidit viro optimo, quod multis syncretistis, qui neutri parti certò adhærentes ipsi sæpè sibi non constant, sed instar navium, orta tempestate, nunc sursum nunc deorsum, nunc antrorsum nunc retrorsum, nunc in dexteram nunc in sinistram partem, incerto cursu feruntur. Ecquid enim ? An in actionibus malis, in actionibus vitæ, in actionibus & exemplis singularibus, à generali aliquo decreto non pendentibus, locum habebit scientia media, in reliquis non habebit ? Ergo in quibusdam actionibus dabitur ante omne decretum futuritio aliqua, in reliquis non dabitur : Et cum futuritio illa sit æterna dabitur aliquid creatum à creatore independens, dabitur aliquid simpliciter æternum præter Deum, adeoque dabitur Creatura creator, finitum infinitum, dependens independens : quæ cum apertam habeant in adjecto contradictionem, nihil illis absurdius dici potest. Et cur, si in quibusdam actionum generibus hoc videtur concedendum, in reliquis non videtur ? Sat scio quantumvis laboret vir Clarissimus causam disparitatis afferre non poterit, in qua homo cordatus acquiescat. An verò futuritio quibusdam in actionibus à se, fatalis & necessaria videtur, in reliquis non videtur ? At istud videri non bonum videtur, nec etiam

videri

Digitized by

videri poteſt. Si in uno vis concedere, etiam in alio teneris concedere; aut ſi id non vis, nihil concede: quod & optima ratione fieri poteſt. Nam *quod ad primam reſtrictionem*: licet vere dicatur ad actionem malam non effectivè ſed permiſſivè concurrere Deus, ſi vid: ea ſpectetur formaliter, quâ mala, vel ſi præcisè conſideres vitioſitatem actui adhærentem; tamen etiam verè dicitur, Deum effectivè concurrere ad actum, vitioſitati ſubſtratum, in quo peccati materiali æquè entitas eſt aliqua in ſuo genere, atque in virtutum formali. Et quamvis per decretum non ſit author Deus furitionis ipſius vitioſitatis ſeu irregularitatis in peccato: tamen etiam illius reſpectu eſt quædam futuritio, cujus author Deus æquè ac materialis in peccato, futuritio ſcilicet actualis ſuæ permiſſionis circa ipſam vitioſitatem. *Quod ad ſecundam*: licet homo in primo regenerationis momento cum jacet in peccatis mortuus non habens in ſe ullum vitę ſpiritualis principium, merè ad ſui regenerationem ſe habeat paſſive: tamen, à morte peccatorum ad vitam ſpiritualem à Deo excitatus, etiam activè concurrit cum Deo in productione actus ſupernaturalis: ſic tamen ut principium vitę ſpiritualis internum, nuper à Deo inditum, non ita per omnia ſit approportionatum actionibus vitę ſpiritualis, quales debebant eſſe, ſicut alterutrum principium vitę eſt approportionatum actionibus vitę temporalis præſentis. Sed inde non ſequitur Deum ſcientia media hujus vitę actiones prævidere poſſe, illius non poſſe: non magis quam hæc ratio obtineret in actionibus vitæ temporalis, quæ producuntur ab homine ſano & ægro: quia omnis regenitorum, in operibus vitæ ſpiritualis, imperfectio eſt ab inveterato peccati originalis morbo, à quo in hac vita non plenè liberantur, quamvis, ſi Adamus non peccaſſet, aut ipſi ſub eodem cum ipſo fœdere comprehenſi non fuiſſent, etiam perfectam in hoc genere ſanitatem habuiſſent; prout & illam habuit benedictus ſalvator noſter. *Quod ad tertiam*, illud ſolum monuiſſe ſufficiet, ea, quæ de generalibus ſententiis & decretis à Deo formatis intermiſcet, ex quibus per viſionis ſcientiam ſtatim videat Deus, quid in ſingularibus conſequenter & neceſſariò eventurum: lituram mereri ex iis quæ *diſp. præced. ſh. 7. concl. 2.* à nobis dicta ſunt. Non enim hæc διαρρήσεις opponuntur errori Algaſelis Mahometici philoſophi, exiſtimantis, Deum ſingularia intelligere per univerſalia: quem tamen abominari meritò debent omnes Orthodoxi tum Philoſophi tum Theologi. *Quod ad quartam*; dicit vir Clariſſ. ſupponendum eſſe in iſtis ſcientiæ medię exemplis & actionibus à ſe admiſſis conditionatum Dei decretum. Atqui iſtud ſi bene explicet, ut ſcil. velit decernere jam ante Deum, ſi quid in iſta occaſione futurum ſit, id ex voluntate ejus ita futurum; quod tamen nunc

eventu-

Digitized by Google

eventu ipſo non ſit futurum, quia nihil, in iſta rerum occaſione velit eſſe futurum; ſi porro ex animo id dicat, ut meritò præſumimus de tam ſpectatæ probitatis viro, ſibique conſtet; jam noſter eſt omnemque ſcientiam mediam, quam videtur alia porta admittere, hac eliminat. Quæſtio enim eſt: Num ante omnem ſuæ voluntatis actum iſta conditionata certô prænôrit Deus? quod iſtis verbis diſertè negatur. Id ſi nolit cogetur volens nolèns ex neceſſitate evidentis conſequentiæ admittere, ut ante dicebamus, creaturam quæ ſit creator, finitum quod ſit infinitum, dependens quod ſit independens: imô fatales Stoicorum tabulas, in quibus non tantum creaturis, ſed ipſi etiam creatori duræ neceſſitatis leges adamantinis literis exaratæ ſint. *Quod ad quintam*: poſtremum hunc ad diſterminandum mediæ ſuæ, de ſcientia media, ſententiæ agellum, æquè infeliciter limitem collocavit ac præcedentes omnes. Si enim admittatur media iſta ſcientia, niſi quis temerario auſu receptas antiquitus terminorum ſignificationes abſque doctiorum S. C. aut mediocrium P. S. immutare velit; neceſſariò tertiam divinæ ſcientiæ ſpeciem conſtituet, quia per eam cognoſcitur aliquid medium inter merum poſſibile & abſolutè futurum, quæ duo reliquarum ſcientiarum, ubi ad alia extra & præter Deum referuntur, ex communi ſententia & recepta ſignificatione, objectum conſtituunt. Fatemur quidem neceſſarium ut Deus ab æterno conſpexerit omnes poſſibiles modos cauſarum ſecundarum in actionibus vel ſolitariis vel ſociis, ac proinde ut certo nôrit quid hac illave occaſione poſita futurum eſſet aut non futurum: ſed quæritur, num ante conſpectionem decreti ſui, quod novit Deus firmum eſſe & immutabile certamque in executione futuri eventus exiſtentiam inferre. Id vero probandum eſſet viro Clariſſ. Quod tantum abeſt ut faciat ut ſequentibus iterum verbis negare & lethali rurſus ictu ſcientiam iſtam è medio tollere videatur. Quid enim aliud ſibi vult addita iſta declaratio: *ſi cauſas illas produceret, eas conſervaret & cum eis hoc aut illo modo concurreret?* Quæro enim an non vir Clariſſ. nobiſcum admittat concurſum Dei prædeterminantem cauſas omnes ſecundas ad individuos etiam actus? Quidni? Ergo quicquid in iſtis circumſtantiis fieret (de poſitivo loquor) id fieret vi concurſus divini, cauſas ſecundas, tanquam inſtrumenta ſua, moventis & applicantis: & per conſequens quicquid ab æterno futurum fuit in iſtis circumſtantiis, id vi decreti divini futurum fuit. Quæ enim eſt ratio concurſus divini ad eſſe actuale præſens, eadem eſt decreti ad eſſe futurum. Hæc de *reſtrictionibus* iſtis: quod autem *abuſus* illos ſupra memoratos ab hac ſcientia, cujus, ut, cum bono Deo, probabimus, nullus legitimus eſt uſus,

remo-

Digitized by Goog

removere conatur : perinde facit ac si Papatum Romanum, Missam, Mariolatriam, ebrietatem vel adulterium reformare vellet; cum ut istorum, ita & hujus scientiæ natura omnis in abusu consistat, & ista consectaria tam sint scientiæ mediæ quartò modo propria, quam sit homini esse risibilem.

DE CONDITIONATA SEU MEDIA IN DEO SCIENTIA,

SECTIO SECVNDA.

Autore & Resp. M. MATTHIA NETHENO Rceſſenſi

Ad diem 20. *Decemb.* 1643.

Exhibens argumenta adversariorum.

Via igitur ut existimabat Vir Clariss. medium hic in- 6.
veniri non potest, quin media ista scientia vel in totum admittenda vel in totum abjicienda sit : videamus nunc Hypotheticos pro Pergamis suis, quibus possunt, argumentorum copiis magno studio & ingeniorum contentione magnaque alacritate pugnantes.

Principio igitur ut ostendant non esse hanc suam scientiam χθὲς καὶ πρώϊω excogitatam aut miseri Iesuitæ cujuspiam, in jejunis suis speculationibus evanescentis, & phantasticis illusionibus extra se extra orbem cælumque supremum, nescio in quam Vtopiam aut rerum inane, abrepti, delirium : varia proferre solent ex V. N. Q. T. partim Dei ipsius, partim Christi salvatoris, partim SS. Prophetarum oracula ; quibus hæc scientia media tam certò tamque manifeste exprimi ipsis videtur quam si totidem verbis scriptum esset, dari mediam in Deo scientiam. At quænam illa ? *Gen.* 11. 6. de Babylonicæ turris ædificatoribus inquit Deus, *si sibi relinquantur, non desituros à cogitationibus suis, donec eas opere compleant* : quod tamen non factum, etiamsi à Deo certo præcognitum, quia conditio posita non fuit. Rursum *Exod.* 34. 16. Coll. cum *Deut.* 7. 3. 4. & 1 *Reg.* 11. 2. Deus intercidit Israelitis ne filios vel filias suas cum filiabus aut filiis Canaanitarum & hominum exterorum matrimonio jungant ; cujus ratio loco ultimo sic exprimitur : *profecto inclinarent animum vestrum post Deos suos* ; vel ut vulgata habet versio, *certissimè enim adverterent corda vestra &c.* Quod & in Salomone, ob positam conditionem, impletum, in aliis Israelitis, in quibus hæc conditio antecedens impleta non fuit, neque consequens istud impletum fuit ; tametsi etiam in illis posita conditione implendum Deus præ-

Digitized by Google

viderat. Similiter 1 *Sam.*23.11.12. cum rogaſſet Iehovam David: *An, ſiquidem Kehilæ maneret, Saul venturus eſſet ad capiendum ipſum? & ſi ille adveniret, an Kehilitæ traditurі eſſent ipſum in manus Saulis?* reſponſum accepit *& Saulem venturum & Kehilitas ipſum in manus Saulis tradituros, ſi maneret.* Vtrumque ſub iſta conditione libera futurum certo præſcivit Deus, & tamen, ipſo fugam arripiente, neutrum factum. Item Propheta Elias 2 *Reg.* 2.10. cognita Eliſæi famuli ſui petitione dicebat ei: *Si videris me aſſumi à te futurum eſt tibi ſic; ſin verò minus non eſt futurum.* Vbi ex duplici eventu, eadem certitudine præcognito, ex libero Dei & Eliſæi arbitrio dependente, prior in actum deductus fuit, alter, conditione omiſsâ non fuit. Ipſe etiam Eliſæus poſtmodum Ioaſchum Regem Iſraelis increpans, 2 *Reg.*13.19. aſſeverabat; *ſi quinquies aut ſexies percuſſiſſet terram, percuſſurum etiam ad conſumtionem fuiſſe; nunc quia ter ſolum percuſſiſſet, ter etiam Syros modo percuſſurum.* Vltimum è V. T. oraculum eſt iterum ipſius Dei, qui *Ezech.*2.16. 17. ad Prophetam ait; *Nonne ſi ad populos ignoto ſermone & impedita lingua mitterem te, ipſi auſcultaturi eſſent tibi? Domus vero Iſraelis nolent auſcultare tibi, cum nolint auſcultare mihi, nam tota domus Iſraelis obſirmata fronte & duro corde ſunt.* E novo autem teſtamento adducunt verba Chriſti *Matth.*11.21. de Tyriis & Sidoniis convertendis, *ſi edita fuiſſent apud illos ejuſmodi virtutes, cujuſmodi apud Chorazitas & Bethſaiditas*: & *Matth.*24.22. cum dicit *non ſervandam eſſe ullã carnem, niſi decurtentur dies iſti*; Item *Matth.* 26.53. cum affirmat *patrem miſſurum plusquam duodecim legiones angelorum, ſi id peteret.* Afferri etiam poſſet locus *Actor.*22.18. ubi in apparitione Paulum Hieroſolymis exire jubet Salvator, *quia teſtimoniũ de ſe nõ ſint ſuſcepturi.* Vidit igitur in iſtis locis, ante omne decretum ſuum, Deus, quid iſtæ cauſę liberæ in hac vel illa circumſtantia & occaſione facturæ eſſent; in reliquis vidit; qui, ex liberis quibuſdam actibus prævіis, eventus ſecuturi: in quibus tamen pleriſque quia vel à Deo vel ab hominibus poſita non fuit conditio, neque actu ſecutum eſt conditionatum, tunc æquè, ut alia, quæ conditione poſita, poſtmodum facta ſunt, ut ſic dicam, futuribile; quod nunc omni futuritionis ſtatu & ſpe ad illum ſtatum excidit, & ſicut factum non eſt, ita in æternum non fiet. Quæ cum ſcriptura dicit, quid aliud dicere videtur quam dari mediam ſcientiam in Deo? Quia *manifeſtum hinc eſt primo*, iſta futura conditionata infallibili certitudine fuiſſe præcognita, quia non hominum fallaces & conjecturales præviſiones & prædictiones hic referuntur ſed divina oracula, partim immediatè ab ipſo Deo primo & ſummo & ſummo vero, partim mediatè per Chriſtum & Sanctos ipſius Prophetas in V. T. prolata. *Manifeſtum hinc eſt etiam ſecundo*, iſta certo prævіla & præcognita fuiſſe ante omnem actum voluntatis

Digitized by Google

tatis divinæ: quod ſic oſtenditur. *Quia cum futura iſta conditionata ex libero creaturæ arbitrio pendentia infallibiliter hic cognoverit Deus; unum ex tribus neceſſario conſequitur, ut veritatem eorum cognoverit vel ante omne actuale decretum ſuum, vel ſimul cum eo, vel poſt illud. Non poſt illud*, quia illud non poteſt eſſe ſine aliquo reali effectu, qui producatur in aliqua temporis differentia, unde res abſolutè accipiat eſſe vel futurum, vel præſens, vel præteritum. Iam autem in futuris iſtis conditionatis omnibus, præcisè ut ſic ſpectatis, nullus producitur realis effectus in aliqua temporis differentia: quod patet in omnibus illis exemplis ubi poſita conditione conditionatum aliquod infallibiliter futurum erat, quod nunc, miſsâ pro iſto tempore conditione, ut factum non eſt, ſic nec in æternum futurum eſt, quod alias ſecus eſſet. V. G. in populis iſtis ignoti ſermonis & impeditæ linguæ apud Ezech. nulla fuit mutatio facta ex eo, quod auſcultaſſent prophetæ, ſi ad ipſos miſſus fuiſſet: neque etiam in futurum erit ulla mutatio, quia & ipſi & propheta mortui ſunt & eadem tempora jamdudum elapſa ne virtute quidem divina reduci poſſunt. *Non etiam ſimul cum decreto* futura illa conditionata cognoſcuntur, quia licet iſtam conditionatam futuritionem & decretum, ut ſolem & lucem, conjuncta ſtatuamus, concedi tamen debet quædam non temporis ſed naturæ prioritas aut poſterioritas. Ergo ex iſtis ſcripturæ teſtimoniis non ſolum apparet, quod *infallibili certitudine* cognoſcat Deus iſta futura conditionata; ſed etiam quod *ante omne actuale voluntatis ſuæ decretum*: quod nihil aliud eſt quam dari mediam ſcientiam, quæ ex iſtis duobus membris commode definiri poteſt.

His ſcripturarum & Theologiæ ſupernaturalis, uti exiſtimant præſi- 7.
diis fulti majore etiam confidentia, quas habent è Theologia naturali rationes, in medium producunt. Putant enim per hanc ſcientiam ſingularem quandem in Deo conſtitui ſapientiam, quæ in noſtra via non poſſit. Sic igitur *ſecundo* argumentantur: *ſi ad prudentiæ ac ſapientiæ rationem ſpectat nihil moliri vel agere, niſi perſpectis ante mediis ad finem certo obtinendum accommodatis, præviſoque quid ex hoc illove medio, ſic aut ſic, in iſta vel illa occaſione, adhibito conſecuturum eſſet aut non conſecuturum: utique non poteſt Deo prudentiſſimo & ſapientiſſimo negari talis ſcientia, per quam ante omne voluntatis ſuæ decretum nôrit, quibus mediis poſſit aut non poſſit, ſalvâ hominum & angelorum libertate, obtinere in ipſis finem ſuum*. Ex. gr. ut hominem Salvare poſſit, ſcire neceſſe eſt, in qua rerum occaſione ille pro libertate voluntatis ſuæ, ſemper ad hanc vel illam oppoſitionis partem indifferenti, aſſenſurus ſit vocationi divinæ aut non aſſenſurus; quò ſic deinceps, non violenta & rapiente, ſed attemperata voluntatis genio operatione atque efficacia, ef-

Digitized by Google

fectum finemque propoſitum infallibiliter aſſequatur. Sed primum illud, inquiunt, quam maxime pertinet ad rationem prudentiæ & ſapientiæ, *uti* ſecundum Zuarez de ſcient. condit. fut.conting. cap. 4. *vel ex rebus humanis conjectare licet. Nam*, inquit, *ſi ego cupio aliquid alteri perſuadere: ut prudenter id faciam, multum confert prænoſſe, in quo tempore aut opportunitate ſoleat ille melius eſſe diſpoſitus, & quibus rebus magis affici ſoleat, & ſic de aliis circumſtantiis. Quodſi omninò præſcirem, quid eſſet facturus tali & tali modo exoratus, talis cognitio utiliſſima eſſet ad ſtatuendum, quid agere oportet & ad applicandum media accommodata.* Imò ſi Ieſuitæ alicui parum credimus, ipſe hoc Salvator docet Lucæ 14.28. & ſeqq. *Quis*, inquit, *ex vobis, ſi velit turrim ædificare, non prius conſidens computat ſumtum, an habeat, quæ ad ejus perfectionem requiruntur? ut ne, poſtquam ſtatuerit fundamentum & nequiverit eam perficere, omnes, qui ſpectarint, incipiant illi illudere, dicentes: Homo iſte cæpit ædificare & nequivit ædificium perficere. Aut quis Rex proficiſcens, ut committat prælium adverſus alterum Regem, non prius conſultat conſidens, an poſsit cum decem millibus occurrere illi, qui cum viginti millibus venit adverſus ipſum? Alioquin cum adhuc procul eſt, legatione miſſa rogat ea, quæ ad pacem ſpectant.* Si ergo in creaturis hæc tanta reperitur perfectio, num eam ſumino creatori negare fas erit? num creaturæ erunt ſapientes & prudentes, ſed creator earum, quod abſit, imprudens & temerarius, è cujus tamen liberali manu & inexhauſtis theſauris illud donum acceperunt homines viventes & demortui, accipient naſcituri & deinceps victuri?

8. Hoc igitur pacto vindicare ſolent à DD. abſolutorum injuriis maximam Dei prudentiam & ſapientiam Hypothetici & acerrimos ſe illius vindices præbent. Quid rei ſit, poſtea videbitur, nunc *tertium argumentum* ſic inſtituunt: *Datur objectum ſcientiæ mediæ: ergo & ipſa datur*, quia neceſſarium ut Deus omne objectum ſcibile per aliquam ſcientiam cognoſcat; niſi velimus dicere eſſe aliquod ſcibile Deo incognitum adeoque tribuere omniſcio inſcitiam, quod abſurdum. Antecedens igitur ſic probant: Omne objectum ſcibile cognoſcitur à Deo vel ante vel poſt decretum ſuum. Ante decretum ſuum cognoſcit primo omnia abſolutè fieri poſſibilia præcisè ut ſic; de quo non eſt dubium: ſecundò futura contingentia ſub conditione, quæ indifferentia ſunt ad futuritionem ſeu non futuritionem, elevata ſupra meram poſſibilitatem, depreſſa infra abſolutam futuritionem. Ex. gr. quid hæc vel illa creatura rationalis pro innata ſibi libertate actura eſſet, ſi cum his illiſve circumſtantiis poneretur in tali vel alio rerum ordine. Vnde tum juxta nonnullos ex generalibus quibuſdam maximis à ſe ab æterno factis, colligit quidnam ipſe ad iſtam creaturæ ſuæ actionem circa illam velit agere præmiando vel puniendo

vel

Digitized by Google

vel connivendo : quomodo & *Fonſeca* vult , Deum priùs ſcire,quid creaturæ in his illiſve circumſtantiis, volituræ aut acturæ eſſent , quàm norit , quid ipſe in hac vel illa occaſione voliturus aut facturus eſſet. A quo delirio etiam ex noſtris Theologum quendam non omnino immunem fuiſſe liquet ex præcedentibus : quamvis ipſe actiones, è generalibus regulis & decretis pendentes , è ſcientiæ mediæ objecto exemtas velit. Iam vero dari ante omne decretum divinum tale objectum ſcibile ſic videtur oſtendi poſſe. Concurſus & determinatio propria arbitrii creati non dependet à voluntate divina , aut potentia Dei executrice, ergo ante omne ſuum decretum poteſt cognoſcere Deus, quid liberum arbitrium creatum voliturum & facturum eſſet, ſi hæ vel illæ conditiones ponerentur. Bonitas illationis hinc pateſcit,quia quod non dependet à determinatione voluntatis aut potentiæ executricis Dei , id ante omnem voluntatis divinę actum eſt ſcibile : & DD. Abſoluti ideo negant illud eſſe ſcibile , quia dependeat concurſus arbitrii creati futurus à voluntate divina. Ergo ſi non dependet, præciſo omni voluntatis divinę actu,eſt ſcibile. Quod autem non dependeat , probatur primò , quia concurſus Dei non eſt influxus in arbitrium creatum , ſed cum arbitrio creato in effectum , ut cum duo equi influunt in tractionem ejuſdem currus , aut ſimilitudine magis appoſitâ, cum pater & filius influunt in tractionem ejuſdem navis. Quamvis enim per ſociatum utriuſque cauſę concurſum , eadem producatur actio, idem opus , ſic ut hic non detur diſtinctio formalis ex natura rei, diſtinguuntur tamen iſti concurſus , propter terminos ſuos diverſos , virtualiter. Quia igitur volitio arbitrii in præſenti eſſe non dependet à concurſu vel operationę Dei, neque in eſſe futuro pendet à decreto,quia quomodo Deus res in tempore exequitur ſic ab æterno decrevit exequi. Probatur ſecundo, quia concurſus arbitrii creati, quâ talis, nihil aliud importat , quam ordinem operationis ad cauſam ſecundam. Iam vero iſte ordo non pendet à cauſa prima , quia non illa , ſed cauſa ſecunda eſt terminus hujus ordinis , à quo præciſe ratio hujus ordinis deſumenda eſt. Cognoſcit igitur Deus ante decretum ſuum tum merè poſſibilia, tum ſub cõditione futura : poſt decretum ſuum cognoſcit omnia abſolutè in tempore futura: quod rurſum extra dubiũ eſt. Primi illius objecti cõſideratio, quia eſt ſimpliciter in Deo neceſſaria, utpote quæ revera nihil aliud eſt, quam conſideratio attributi omnipotentiæ divinæ , quod Deus ignorare non poteſt, conſtituet ſcientiam ſimplicis intelligentiæ : tertii verò objecti conſideratio,quia nititur interveniente libero Dei decreto , conſtituet ſcientiam , quæ communiter vocatur viſionis. Ergo conſideratio intermedii iſtius objecti, dabit intermediam quandam in Deo ſcientiam : niſi,

ampliatis terminis receptis, ad aliquam ex prædictis ſcientiæ divinæ ſpeciebus eam velis reducere, in quo parum admodum eſt ſitum cum ex dictis rem dari conſtet. Atque iſta probatio hactenus allata brevius etiam ſic inſtitui poſſet: *Cognoſcitur a Deo vel mera rei poſsibilitas vel conditionata futuritio, vel abſoluta futuritio. Primum cognoſcitur a Deo per ſimplicis intelligentiæ, ultimum per viſionis ſcientiam. Ergo & medium illud, quod plus eſt quam mera poſsibilitas, minus quam abſoluta futuritio, ſimiliter per aliquam ſcientiam cognoſcetur; quæ alia eſſe non poteſt quam hac media.*

9. Pergamus ad *quartum argumentum*, quo ita nos renitentes in anguſtum cogent Hypothetici, ut ſi rimam etiam qua elabamur, adhuc inveniamus, felices nos impoſterum prædicare poſſimus. *Datur*, inquiunt, *in futuris iſtis conditionatis, ante omnem voluntatis divinæ actum, determinata veritas. Ergo & ſcientia media, per quam illam cognoſcat Deus.* Antecedentis demonſtrationem ſic moliuntur: Quocunque momento poſſunt de re quapiam formari propoſitiones contradictoriæ, eo illa determinatam habet veritatem: quia, ut docet Ariſtoteles de Interp. cap. 7. *Quæcunque rerum univerſalium contradictiones ſunt univerſaliter, earum neceſſe eſt alteram eſſe veram vel falſam: & quæcunque ſunt de rebus ſingularibus, ut, eſt Socrates albus, non eſt Socrates albus.* Quod & cum Ariſtotele verum agnoſcunt omnes alii philoſophi. Aſſumunt: Atqui de his futuris conditionatis, ante omnem actum voluntatis divinæ poſſunt formari propoſitiones contradictoriæ; ut, ſi Petrus conſtituatur in tali rerum ordine abnegabit dominum ſuum; &, non ſi Petrus conſtituatur in tali rerum ordine, abnegabit dominum ſuum. Ergo iſta futura conditionata etiam in iſto æternitatis momento determinatam habent veritatem. Atque iſtis jam allatis nititur altera quoque antecedentis probatio, à nonnullis adduci ſolita, quia, ut in contradictoriis, ita etiam in neceſſariè disjunctionis propoſitionibus, altera pars eſt & fuit ab æterno determinatè vera, altera falſa. Tales autem propoſitiones ſimiliter hic ante omnem divinæ voluntatis actum formari poſſunt. Ex. gr. Petrus in iſto rerum ordine convertetur, aut non convertetur, abnegabit dominum aut non abnegabit & ſimiles aliæ. Cum ergo & in contradictoriis & in disjunctivis iſtis enuntiatis, ante omnem divinæ voluntatis actum, ſit veritas aliqua, neceſſe eſt eam per aliquam ſcientiam intelligi à Deo, quia alias non eſſet *Deus ſcientiarum* 1 *Sam.* 2, 3. *cujus intelligentiæ non ſit numerus Pſal.* 147. 5. quibus elogiis ſupereminentiſſimam omnium veritatum ſcientiam ſcriptura Deo vendicat. Jam vero non poterit iſtam veritatem intelligere Deus per ſcientiam naturalem & ſimplicis intelligentiæ, quia illa tantum eſt veritatis in merè poſſibilibus: neque per ſcientiam liberam & viſionis, quia illa eſt tantum veritatis in abſolute

abſolute futuris præſentibus & præteritis ; itemque decretum ſupponit, quod hic non licet. Ergo per iſtam mediam ſcientiam ; quæ cum ſcientia naturali eſt ante omne decretum. Potuiſſet forſan ex utroque hoc argumento, tertio vid: & quarto unum commodius ſic formari. *Datur objectum cognoſcibile, quod nec per ſimplicis intelligentia nec per viſionis ſcientiam à Deo intelligitur. Ergo dabitur media ſcientia.* Sed cum probationes utriuſque argumenti, tametſi ad eundem ſyllogiſmum revocari potuiſſent, ſint inter ſe diverſæ, non erimus ea in re admodum ſcrupuloſi.

Quintum nunc *argumentum* petetur à modo explicandi certitudinem iſtius præſcientię mediæ ; qui cum apud Hypotheticos non unus ſit, non uno etiam modo hic argumentari poterunt, ſed unus quidem ſic, alter vero aliter. Etſi vero huic argumentandi rationi, cum pro ſcientia media depugnant Hypothetici ſuum, inter alia argumenta, peculiarem locum aſſignare vulgò non ſoleant, forte quia hic inter ipſos non ſatis convenit : quia tamen cauſæ fundamenta tangit & ſuam videtur difficultatem habere ; proponemus eam ex cujuſque hypotheſi propriis ipſorum verbis aliunde deſumtis. Primum locum dabimus *Molinæ*, qui *in* 1. *partem. q.* 14. *art.* 13. *diſp.* 14. *concl.* 1. in ſecundo argumento ex ſua hypotheſi ſic loquitur : *Deus per ſcientiam naturalem ſe ipſum comprehendit & in ſe ipſo omnia quæ in ipſo eminenter ſunt, atque adeò liberum arbitrium cujuſcunque creaturæ, quam per ſuam omnipotentiam poteſt condere. Ergo ante ullam liberam determinationem ſuæ voluntatis, ex altitudine ſuæ ſcientiæ naturalis, quæ infinitè ſuperat ſingula, quæ in ſeipſo eminenter continet, penetrat, quid liberum arbitrium cujuſque creaturæ, datâ hypotheſi, quod velit illud creare in hoc vel illo ordine rerum, cum his vel illis circumſtantiis aut auxiliis, pro ſua innata libertate ſit facturum, cum tamen, ſi vellet, poſſet continere actum aut facere oppoſitum ; & ſi eſſet id facturum, ut liberè poteſt, Deus idipſum proſpiceret, non vero quod reipſa ab eo faciendum eſſe proſpicit. Indignum namque altitudine & perfectione divinæ ſcientiæ, imò & impium minimeque cohærens cum tanta comprehenſione liberi arbitrii ſingularum creaturarum, eſſet, aſſerere Deum ignorare, quid ego pro libertate mei arbitrii eſſem facturus, ſi me conſtituiſſet in alio ordine rerum, vel ſi in hoc ipſo in quo me conſtituiſſet ſtatuiſſet conferre mihi majora aut minora auxilia, quam reipſa donare ſtatuit, vel ſi conceſſiſſet mihi longiorem vitam aut graviores tentationes permiſiſſet.* Hinc deinde probat contra Thomiſtas Deum non indiguiſſe exiſtentia rerum in æternitate, ut cognoſceret, quænam contingentia eſſent futura aut non futura, ſed cognoviſſe ex libero ſuo decreto, quo elegit hunc rerum ordinem. Sed quouſque ſunt à nobis poſita ejus verba probant, ex intentione authoris, dari ſcientiam mediam. *Suarez* autem *de ſcient. fut. conting. abſol. cap.* 8. de omnibus futuris contingentibus tum abſolutis tum conditionatis

onatis sic in genere rem explicat: *Dicendum est Deum cognoscere hæc futura solum per simplicem intuitum veritatis, vel rei, quæ futura est in sua temporis differentia & prout in illa futura est & secundum omnes conditiones existentiæ, quas in illa est habitura.* Id est, ut eodem capite inquit, illa sufficienter non cognosci in causa nec cognosci sine causa vel non cognosci effectum talem in sola virtute causæ illiusve influxu & determinatione, sed cognosci videndo emanationem ejus à sua causa. Sequenti libro *de scient. condit. fut. conting. cap.* 7. speciatim de his futuris conditionatis inquit: *licet res actu non existat neque absolutè extitura sit, propositio conditionata habet veritatem, per habitudinem & conformitatem ad illam sub existentia apprehensam cum prædicta conditione & divinus intuitus ratione suæ infinitatis extendi poterit ad videndum quid tali rei conjungeretur aut quid ab illa prodiret, si tali modo constitueretur.* Rhætorfortis autem noster etiam locum Suarezii citat ubi de futuris contingentibus absolutis & conditionatis instituta comparatione sic loquitur: *Sicut in absolutis de causa existente vel præsente in intuitu Dei ut existens verè affirmatur in eadem mente Dei, tale effectum esse libere dimanaturum ab illa, non quia in virtute causæ hoc videat Deus, sed quia intuitu suo videt causam illam tametsi liberam, tanquam influentem in illum effectum: ita in his conditionatis, de causa ex hypothesi concepta, ut præsenti sub tali existentia possibili, potest verè affirmari & cognosci in mente Dei, hunc determinatum effectum esse dimanaturum ab illa causa libera ex eadem hypothesi; non quia in virtute causæ talis effectus determinatè cognoscitur, sed quia verè in se & actu secundo esset ad illum determinanda.* Ab istis non abludit *Fonseca*, qui *Metaph. lib. 6. cap. 2. q. 2. sect. 7.* clarius etiam dicit, *simpliciter quidem & absolutè veritatem enuntiationum de iis futuris, quæ ex libero arbitrio pendent*, (sive absoluta sint sive conditionata) *non ex causis* (intellige completis sic ut primæ causæ operatio non excludatur) *sed ex futuris eventibus judicandum.* Et in hujus sententiæ confirmationem argumenta etiam nonnulla adducit. *Primum* est, quia enuntiationes, de quibuslibet futuris, non dicunt aliquid esse aut non esse in suis causis, neque etiam fore aut non fore per suas causas, ut est apertissimum, sed absolutè fore aut non fore. *Secundum* est, quia enuntiationem de quolibet futuro, etiam necessario, esse actu veram, nihil est aliud, quam esse nunc talem in significando, qualis aliquando res erit in essendo: falsam autem è contrario. At in hac consideratione nulla habetur ratio de causa sed de ipso eventu. Cumque vel affirmativus vel negativus eventus revera futurus sit, efficitur ut simpliciter & absolutè altera sit determinatè vera, altera falsa. *Tertium* quia enuntiationes de futuris actibus liberorum agentium determinatè veræ sunt aut falsæ apud Deum, ac proinde simpliciter & absolutè veræ aut falsæ. Cum ergo voluntas sit ex se indeterminata ad op-

ad oppoſita, quibuſvis etiam ſuppoſitis circumſtantiis, fit ut, ex ea ſic cognita, cognoſci non poſſit determinatè futurus ejus effectus, ac proinde ex ſolis eventibus futuris judicanda ſit in hoc rerum genere veritas enuntiationum de futuro. Vult igitur *Fonſeca* futura iſta contingentia libera ſive abſoluta ſint ſive conditionata, ut in cauſis ſuis, quantumvis completis, continentur, à nullo intellectu eſſe cognoſcibilia, ne à divino quidem, ac proinde à nobis ſimpliciter non eſſe cognoſcibilia, quia nos futura ſolum ex cauſis naturaliter cognoſcere poſſumus ; à Deo tamen qui aliam quoque habeat cognoſcendi rationem, ea cognoſci ex ſimplici intuitione eventus neceſſario ſic vel ſic, in abſolutis abſolutè, in hiſce conditionatis ex conditione ſuppoſita, ſecuturi. Argumentum ergo hactenus propoſitum in forma tale eſſet : *Si poteſt aſſignari ſufficiens ratio, quomodo Deus in futuris illis conditionatis ante omne voluntatis ſuæ decretum videat determinatam veritatem : dabitur ſcientia media, per quam iſtam veritatem videat. Atqui verum prius. Ergo & poſterius. De majoris* conſequentia non eſt dubium. *Minorem* probat ex ſua hypotheſi *Molina*, quia Deus id poteſt videre in ſupercomprehenſione cujuſque arbitrii creabilis, creati aut creandi : Aliter *Suarez* ex ſua hypotheſi, quia Deus etſi hoc non videat in virtute cauſæ, ut vult Molina, poteſt tamen id videre per ſimplicem intuitum veritatis, quæ hic eſt, quia cauſa eſſet vere in ſe ad actum illum aliquando determinanda, ſive ut *Fonſeca* loquitur poteſt id videre ex eventibus, poſita conditione, ſimpliciter & abſolutè futuris.

Extremum nunc, exercitus Hypothetici pro ſcientia media depugnantis, *agmen* ex latebris ſuis erumpens, in apertis ſeſe campis conſpiciendum dabit : quod conſtat conglomeratione argumentorum quorundam, quibus ſummam iſtius ſcientiæ neceſſitatem nobis perſuadere conantur. Vis probandi omnis hæc eſt : *illam ſcientiam neceſſario in Deo admittendam eſſe, ſine qua veritates Theologicæ extra omnem dubitationis caliginem luce ſua conſpicuæ & ab omnibus non ſolum Chriſtianis ſed & extra Chriſtianiſmum rectè ſecundum naturales luminis ductum judicantibus, probatæ & receptæ, defendi, & graviſſimæ abſurditates evitari nequeunt : de quo non eſt dubitandum.* *Sed hanc ſcientiam mediam eſſe talem* ſic ex ipſorum mente demonſtrari poteſt : *Primo* quod ad voluntatem Dei : *Abſque hac ſcientia non poteſt ſapienter Deus condere decreta ſua libera*, ſed temerario impetu, prout cunque fors ferat, aliquid decernet. Scimus blaſphema & abominanda eſſe iſta ; ſed quomodo id, quod dicunt, probant Hypothetici ? *Suarezius* ſic probat : quia, inquit, voluntas eſt cæca & ab intellectu ducitur : & ideo non poſſet intellectuale agens per

11

voluntatem ſecum ſtatuere de tali effectu abſolutè efficiendo, vel tali fine conſequendo, niſi per intellectum prius infallibili ſcientia judicaſſet, tali vel tali modo illum finem vel effectum comparari poſſe. Quod adeò verum eſt, ut etiam de his rebus, quas Deus per ſeipſum efficit, non poſſet habere voluntatem abſolutam illas faciendi, niſi prius in ſe cognoviſſet potentiam ſufficientem ad illas faciendas. Quid enim eſt præcognoſcere talia media eſſe talia, ut per illa poſſit infallibiliter obtineri talis finis, niſi cognoſcere quod ſi talia media ponantur, ille effectus per illa infallibiliter fiet. Hæc autem inquit eſt ſcientia conditionata, de qua agimus. Sic igitur *Sapientia decretorum divinorum* abſque ſcientia media ſalvari non poteſt: *ſed nec eorundem immutabilitas abſque iſta ſcientia, ut ex noſtris inquit, vir Clariß. ſupra cit. videtur poſſe defendi.* Nam, juxta ipſum, Deus primò ſtatuit homini vitam proponere ſub conditione legalis obedientię, poſt lapſum verò ſub conditione fidei in Chriſtum. Ergo vel hanc hypotheticam ſcientiam lapſus oportet legali fœderi præponere, cui poſtea Deus alterum ſubordinavit, vel dicendum eſſet Deum primo fœdere decreto & præcognito, tum demum poſt lapſum hominis mutaſſe propoſitum & alterum fœdus ſubſtituiſſe. Sic vir Clariſſimus, qui idem in præcedentibus innuere videtur, ideo hanc ſcientiam admittendam eſſe, ut aliquo modo explicari poſſit, quomodo Deus per decretum ſuum non ſit author vel cauſa mali: Sed probationem, quæ iſtius ſcientiæ eam ad rem neceſſitatem oſtendat, additam non video, neque quæ mea eſt ingenii tarditas, proprio indagine, ſolidam invenire poſſum. *Secundo*, quod ad intellectum divinum, *non poteſt ſine hac ſcientia, juxta adverſarios, ſalvari omniſcientia Dei, ab Ethnicis etiam credita & deprædicata*: quia, ut *Fonſeca* contendit, incertus eſſet Deo prædeſtinatorum numerus, niſi Deus certò præſciret, eos de quibus ex æternitate, more intelligendi noſtro ad cœleſtem beatitudinem eligendis quaſi deliberabat eſſe ad finem uſque in ejus gratia liberis omnino actibus perſeveraturos. Tum verò infinitæ poterunt Deo quæſtiones dubię proponi, ut olim Apollini Delphis ex tripode oracula fundenti, ad quas Deus ſine hac ſcientia nihil certum & perſpicuum reſpondere poterit niſi ſimpliciter per neſcio: quod durum eſſet. Exempli gratia. Deliberet apud ſe Iacobus Patriarcha, ſi hujus, ſi illius, ſi iſtius, ſi alterius puellæ Cananęæ nuptias ambiret eſſetne aſſenſum impetraturus nec ne? cum tamen certo apud ſe conſtituerit, unicam tantum Rachelem ex omnibus ad connubii ſocietatem ineundam ſollicitare. Fac potiatur eâ, nec ullam præterea infidelem ad connubium ſollicitet, dicendum erit juxta DD. Abſolutos, Deum abſolutè decreviſſe, ut Rachelem non aliam in uxorem acciperet; reliquarum nullam quia ad

connu-

connubium ſollicitârit, vel uxorem duxerit, nõ fuiſſe à Deo decretum, ut id fieret, ſed & ſollicitationem & ductionem illam manſiſſe in ſtatu meræ poſſibilitatis: ac proinde, quia præſcientia divina innititur abſoluto voluntatis decreto, nõ poterit juxta ipſos reſpondere hic certi quippiam Deus, quia nullum præceſſit decretum Dei liberum addens merè poſſibilibus futuritionem aliquam; nullum ſequetur, quia omnia Dei decreta æterna, nulla temporalia. Similis eſſet ratio, ſi pergeret quærere; qualem cum Cananæis puellis quas nunquam ambire velit vitam habiturus eſſet? & an ſatis ex voto, ſi hanc illamve uxorem duceret? an liberos ſuſcepturus? quomodo ii victuri? qui evaſuri? quæ munia aliquando obituri? quas in uxores ducturi? ubi & quando morituri? Item ſi caſus ſimiles animo agitaſſet Sichemus, filius Hemor in negotio Dinæ: aut ſcire aliquis cuperet, ſi ad hoc illudve munus publicum aſpiraret, eſſetne voti compos futurus, aut quoſnam in adminiſtratione illius caſus & eventus habiturus, nec unquam tamen illis, penes quos poteſtas, operam ſuam eam ad rem offerret, & quæ alia addi poſſent infinita ex his & ſimilibus caſibus aliis. *Tertiò* quod ad potentiam Dei executricem: *niſi Deus* (Quinta hæc eſt ratio apud Fonſecam de verbo aſſcripta) *hac ſcientia conditionata præſciret futuros eventus liberos; non eſſet certa & infallibilis divina providẽtia*, quæ certis mediis, accommodatis tamen ad rerum ipſarum naturas utitur ad propoſitos fines ſuarum actionum ad finem perducendos juxta illud Sapientiæ Septimo: *Attingit à fine uſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuaviter.* At divinam providentiam non eſſe certam, ſed falli poſſe, impium omnino & impoſſibile eſſe palam eſſe. Ergo &c. Sequela ex eo probatur, quia multa intendit Deus abſolutè efficere interventu liberorum actuum creatarum voluntatum. Cumque dixiſſet ad divinam providentiam pertinere, ut præſciverit, quinam & quibus temporibus futuri eſſent mechanicarum artium inventores & excultores, quinam & quibus temporibus rerumpubl. authores legumque conditores & liberalium artium ſcientiarumque inventores & profeſſores, antequam huic quaſi deliberationi de hac rerum univerſitate condenda abſoluta ejus voluntas quaſi accederet: addit: De quibus tamen omnibus Deus Opt. Max. ambigeret poſſetne ea ad exitum perducere, niſi prius more cogitandi noſtro certo intelligeret forè, ut certorum hominum voluntates propoſitis ſibi opportunè earum rerum utilitatibus aut dignitatibus ſibi eſſent obſecundaturæ.

Quarto, quod ad tria prædicta junctim: *ſine hac ſcientiâ non apparet ratio conciliandi arbitrii noſtri libertatem primo cum decretis divinis adeoque prædeſtinatione & reprobatione. 2. cum certa futurorum præſcientia. 3. cum divina providentia adeoque gratia Dei in hominis converſione.* Quia ſine iſta ſcientia, decre-

ta illa abſoluta certam inferunt voluntatis determinationem reique futuræ exiſtentiam & neceſſitatem omne liberum voluntatis exercitium antecedentem; quæ directe tollit omnem arbitrii libertatem, utpote, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, ad hanc illamve oppoſitionis partem adhuc indifferentem. Similiter & certa illa præſcientia neceſſariam ponit rei contingentis à libero arbitrio producendæ futuritionem, ante omnem liberi arbitrii actum; quod proinde iterum cogitur neceſſitate antecedente ſic & non aliter operari. Denique concurſus ille Dei prædeterminans, ſive in operibus naturæ, ſive in operibus gratiæ, frangit & violenter rapit, non ſuaviter ducit lib. arbitrium. Sed contra admiſſa ſemel hac ſcientia, omnia illa prædicta cum libero arbitrio non pugnare, ſed amicè & ſuaviter conſentire, liquido & ad oculum demonſtrari poteſt; quia tunc contingentia libera non ideo erunt, quia Deus ab æterno decrevit voluntates creatas concurſu ſuo efficaci ad eas ſic producendas determinare; ſed Deus decernet abſolutè futura, & præſciet abſolute futura & providentia ſua cum voluntate concurrendo efficiet, ut certò fiant, quia jam, ante omne decretum, præſcientiam & actualem providentiam ſuam, Deus ex imperſcrutabili altitudine intellectus ſui, certò cognovit, quod iſtæ cauſæ liberæ in tali rerum ordine, quem decreto voluntatis, approbativo & permiſſivo ex omnibus aliis elegit, conſtitutæ, pro innata ſua libertate, ſic eſſent acturæ, cogniturus contrarium, ſiquidem pro ſua libertate, ut poterant, contrarium acturæ fuiſſent. Vnde nullum omnino præjudicium libertati voluntatis & rerum contingentiæ affertur: ſed omnia ſalva manent perinde ac ſi nullum decretum, nulla præſcientia, nulla providentia fuiſſet, eſſet aut foret. Hic verò locus eſt, in quo ſe admodum jactant adverſarii: hinc libros ſuos de hac & affinibus materiis ſcriptos Concordias vocant. Quin juvat audire thraſonicum Molinæ Ieſuitæ in hoc argumento typhum. Is in ſua Concordia quæſt. 14. art. 4. diſp. 1. *Nos pro noſtra tenuitate* (hem qualis modeſtia Ieſuitæ!) *rationem totam reconciliandi libertatem arbitrii cum divina gratia &c. bene cum ſcientia media & facillimo negotio reconciliamus. Quæ ſi data explanataque ſemper fuiſſet, forte neque Pelagiana hæreſis fuiſſet orta, neque Lutherani tam imprudenter arbitrii noſtri libertatem fuiſſent auſi negare, obtendentes cum divina gratia, præſcientia & prædeſtinatione cohærere non poſſe, nec ex Auguſtini opinione & concertationibus cum Pelagianis tot fideles fuiſſent turbati ad Pelagianoſque defeciſſent, facileque reliquiæ illæ Pelagianorum in Gallia, quarum in epiſtolis Proſperi & Hilarii fit mentio, fuiſſent extinctæ.* Viden' ut ſimię ſui placeant catuli? Enimvero tam lepidus fœtus niſi à talibus parentibus in lucem edi non potuiſſet.

DE

Digitized by Goog

DE CONDITIONATA SEU MEDIA IN DEO SCIENTIA,

SECTIO TERTIA.

Autore & Resp. M. MATTHIA NETHENO Reesſenſi

Ad diem 29. Decemb. 1643.

Exhibens reſponſionem ad argumenta præcedentia.

SEd nos hinc ad ſeria regreſſi, videamus quid opponi 12.
debeat iſtis Hypotheticorum argumentorum cohortibus tanto impetu in nos irruentibus. *Primum agmen* conſtare video ex congeſtis variis S. literarum teſtimoniis & in prima ſtantem acie locum *Gen.* 11.6. Sed jam ante edico vobis Hypothetici, iſte miles prorſum non pugnabit contra nos. Vos eum larvatum per vim conjeciſtis in hanc pugnam. Nam *non deſituros Babylonios à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant*, haud ex genuina textus Hebraici veritate, ſed ex manifeſta Papiſticæ verſionis depravatione dicitur. Verba Dei apud Moſen hæc ſunt: ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות *Et nunc non præcidetur ab illis omne quod, vel omnia, quæ cogitaverunt ad faciendum?* Hunc igitur militem, Hypothetici, ſi ſapitis, contra nos in aciem ne producatis. Si vultis eo adhuc nonnihil vexare veſtros Thomiſtas & ludere cum verbo divino, hoc nos impedire non poſſumus. Pergamus ad *ſecundum* pro media ſcientia *teſtimonium*, tribus locis parallelis à Sp. S. proditum. Sed hic data occaſione in genere monemus quod ſatis in hiſce cótroverſiis omnibus moneri non poteſt: *Nec decreta, nec præſcientiam, nec actualem Dei providentiam proprie, primo & immediatè eſſe circa res hypothetica enuntiatione vel effatis generalibus: ſed tantum circa res enuntiatione propria & ſingulari expreſſas.* Qui aliud ſibi quid imaginatur, ille nidos muriuin, ex putribus Pelaginiſmi quiſquiliis, ſponte naſcituroruin ſtruit in capite. Nos aſſertionem hanc noſtram, quoad primum membrum de divinis decretis, probavimus *diſput. prioris theſ.* 7. quoad tertium, neminem repugnaturum confidimus: & ſecundi eadem eſt ratio & argumenta pro primo membro adducta ad ſecundum etiam & tertium a quovis mediocriter exercitato facile accommodari poſſunt vel ipſa ſe potius accommodant. Pro majori tamen rei evidentia ad hoc quod præ manibus eſt, præſcientiæ divinæ exemplum dicimus: Si ſtatuatur primarium præſcientiæ divinæ objectum fuiſſe tale: *Si Iſraelitiæ duxerint uxores alie-*

alienigenas ſeducentur ad colendos Deos alienos : vel iſtud : *Omnis Iſraelita ducens uxorem alienigenam ſeducetur ad colendos Deos alienos* : jam mere conjecturalis fallax & falſa ſtatuetur divina præſcientia,quod abſurdum & blaſphemum. Ratio eſt , quia ſi unum vel duo afferam exempla contraria , jam & enuntiationis hypotheticæ conſequentia & iſtius ſimplicis univerſalitas corruerit. Non puto tam abſurdos futuros adverſarios , ut negare ſuſtineant , talia ulla unquam exempla viſa aut lecta in populo Iſraelitico. Quanquam interdictum illud tale eſt , ut omnes etiam Chriſtianos non minus , quam Iudæos, concernat : quorum proinde ſi dentur exempla, qualia ipſa etiam quotidiana ſuggerit experientia ſatis magno numero, jam res confecta ſit. Sed non abibimus à ſacris literis vel populo Iſraelitico. Machlon igitur & Chiljon, filii Elimelech & Naomi , Bethlehemo Ephratæ oriundi, cum, ex terra Iſraëlis ob famem profugi, habitarent ad tempus in agris Moabitarum , duxerunt ibi uxores Moabitidas, alter Opram, alter Ruth,matrem poſtea Obed,Davidis proavi,nec abillis tamen ſeducti fuerunt ad colendos Moabitarum Deos ; quod multis documentis ex primo capite libri Ruth oſtendi poſſet, ſi illa res tanti foret. Imo tantum abeſt ut iſti viri hac occaſione ad Moabitarum idololatriam adducti fuerint , ut etiam Ruth ab ea abducta ſit , ad verum Deum Iſraelis colendum. Itaque quod cum bona Hypotheticorum venia fiat & abſque ſenſibili cauſæ ipſorum detrimento , (Neque enim vidi ipſos hoc in teſtimonio & ſimilibus aliquid præ cæteris quæſiviſſe præſidii) in locum iſtius enuntiationis Hypotheticę univerſim loquentis, ſubſtituemus aliam, in qua iſta generalis enuntiatio ad certam & individuam perſonam accommodetur hoc modo : ſi Salomon duxerit uxores alienigenas, ab iis ad idololatriam inducetur. Quamvis neque hanc proprium præſcientiæ divinæ objectum exprimere ſtatuamus , ſed iſtam potius : *Salomon ducendo iſtas & iſtas uxores alienigenas , ab iis ad hanc illamve certam idololatriam inducetur*. Hoc modo omnibus ſcripturæ teſtimoniis unam tribum , de hic & nunc loquentium , reductis, cogitandum eſſet de vera aliqua & certa reſponſione , qua omnia hæc loca Sophiſticis adverſariorum unguibus lancinata, in nativum ſuum decus aſſerantur. Equidem reſpönſiones hic apud diverſos authores pro ingeniorum & ſcientię, apud eoſdem pro teſtimoniorum oppoſitorum varietate, varias & diſcrepantes invenio. Quibus omnibus nimiam in ſalvandis ſcripturæ teſtimoniis anxietatem & curam exprobare videtur *Theodorus Smiſing* Scotiſta , qui dicit neceſſe non eſſe , ut ad illa reſpondeatur quia, inquit, non ajunt Deum habere ſcientiam futurorum ſub conditione ante determinationem ſuæ voluntatis , ſed ſolum habere ſcientiam illorum. Quod quidem veriſſimè dictum eſt, ſi os

Digitized by Google

ſi os tantum velimus occludere adverſariis, qui ſatis frigide communiter hæc ſcripturæ loca pro ſua cauſa ſolent allegare, non autem quæramus quomodo ipſi nobis in explicanda illa ſcientia ſatisfacere poſſimus. Quia adhuc quæritur quomodo in noſtra via hæc ſcire poſſit, cum neque ex ipſis locis probetur cognoſci illa poſt determinationem voluntatis divinæ. Atque hic *Smiſing* arripit cuneum Thomiſtarum, qui an feliciter ſatis hunc nodum ſolvat, mox videbimus. Quare mihi damnandus minimè videtur iſtorum Doctorum labor & conatus, quamvis reſponſiones illorum nec in totum placeant nec in totum diſpliceant, quas hoc loco omnes commemorare operæ pretium non videtur. Nominatim tamen, quia ex V. T. locus 1. *Sam.* 23. ex N. *Matth.* 11. ab adverſariis potiſſimum urgeri ſolet, ſunt qui reſpondeant *ad primum*, in reſponſione Deum non tam reſpexiſſe quid ex conditione futurum eſſet, quam quid jam in præſenti eſſet, nimirum: Saulem & Kehilitas eo jam eſſe animo, ut manente Davide, ille ad urbem accedere, hi Davidem in manus illius tradere velint, & ſe nolle ipſorum voluntates immutare aut Davidem repentino aliquo injecto terrore vel edito miraculo liberare: *Ad ſecundum*, præterquam quod manifeſtam inferat ruinam gratiæ iſti univerſali, verba illa Chriſti non eſſe ſumenda in rigore ſuo, ſed tantum prout ſatisfaciunt ſcopo Chriſti, qui ibi ſit exaggerare ſummam iſtorum Galilæorum contumaciam & duritiem: quod quidem hic faciat hyperbolica quadam formula, ut *Lucæ* 19. 40. quæ tamen neceſſariam non inferat conditionis cum ſuo conditionato connexionem. Nam & *Lucæ* 11. Salvator ait, *ſi hi ſilebunt, lapides clamabunt*, cum tamen in lapidibus nulla eſſet omnino diſpoſitio aut potentia niſi obedientialis, ut ceſſantibus diſcipulis ipſi in laudes Chriſti erupturi fuiſſent. Quas ſolutiones multi tum ex Pontificiis tum ex noſtris etiam amplectuntur. *Ameſius* quoque noſter, ut in poſteriori loco connexionem partium oſtendat eſſe dividuam & non neceſſariam, opponit ſimilem enuntiationem hypotheticam ex *Lucæ* 17. 31. Vbi Abrahamus diviti epuloni, *Si Moſen*, inquit, & *Prophetas non audiunt* (fratres tui) *ne ſi quidem quiſpiam ex mortuis reſurgat, perſuadebuntur.* Vnde concludit: ſi credidiſſent Tyrii & Sidonii viſis miraculis, etiam Moſen & prophetas audiviſſent. At hoc non feciſſent, quia vicini Iudæis non potuere Moſem & prophetas penitus ignorare, & ſi potuiſſent, debuiſſet Deus, juxta Remonſtrantes, neceſſario hominibus ſic ad vitam æternam diſpoſitis, prophetam mittere aliquem, atque adeò converſi fuiſſent. Puto reſponſiones iſtas contra adverſariorum inſultus facilè defendi poſſe; etſi rationem non videam, quare in poſteriore loco ſequi non poſſimus explicationem *Ruperti Abbatis Tuitienſis*, qui dicit: Ideo Tyriis & Sidoniis

non

non fuiſſe ſigna talia divinitus procurata, quia pœnitentiam acturi fuerint ad temporales tantum pœnas evadendas, non autem æternas; atque ad terrena bona retinenda non autem ad regnum cælorum conſequendum, eoque depulſo metu, exemplo Ninevitarum, rurſus ad priſtinos mores redituros: uti hæc verba ipſius Lovanienſibus refert Clariſſ. *Twiſſius p.* 169. Iuxta hanc vero expoſitionem mens Chriſti ferè talis fuiſſet: ſi impius Achabus, impii Ninevitæ ad externam tantum prædicationem & pœnę denuntiationem, externam pœnitentiam egerunt, multo magis facturos id fuiſſe Tyrios & Sidonios viſis miraculis, quæ apud Chorazitas & Bethſaiditas factę fuiſſent. In quo abſurdum nihil eſt, cum homo etiam irregenitus naturæ viribus externam & hypocriticam ejuſmodi ob metum pœnæ reſipiſcentiam poſſit agere, quamvis alias ad bonum vere ſpirituale mortuus, & natura ſua miraculis commoveri homines plus ſoleant, quam nuda verbi prædicatione. Neceſſaria tamen illatio in *verbis* Chriſti neque ſic eſſe poſſet. Verum admiſſis hiſce ad prædicta loca reſponſionibus, nondum ſatisfactum eſt difficultatibus, quæ in reliquis latent ſcripturæ teſtimoniis, in quibus negari non poteſt, neceſſariam eſſe partium connexionem & conditionati ex conditione poſita conſequentiam; neque dici ſermonem eſſe de eo, quod jam in præſenti eſt. *Thomiſtæ* videntes ſcientiam talium conditionatorum negari in Deo non poſſe, fundamentum illius ponunt *decretum conditionatum* quod actu in Deo exiſtat, ex quo prævia illa cognoſcantur. Sic ad omnia hæc ſcripturæ loca reſpondet in ſumma operis de auxil. lib. 1. c. 7. Did. Alvarez, *quod veritas illorum futurorũ contingentiũ conditionatorum fundetur in decreto, quo Deus ſtatuit ponere in eſſe conſequens eorundem conditionatorum, illud efficiendo vel permittendo ex hypotheſi, quod ipſa conditio purificacetur in eſſe. Quia tamen ex prædicto decreto conditio non fuerit poſita in eſſe, ideo neque ipſum conſequens fuiſſe poſitum in eſſe.* Addit in reſponſione ad ſecundum argumentum, *decretum hoc eſſe conditionatum ex parte objecti voliti, eaque de cauſa non eſſe neceſſe, ut inferat mutationem realem in creatura.* In quibus ſi quid eſſet ſolidi, omnis jam difficultas ſublata eſſet; ſed non conſultum reor, ut iſti pelliceæ cymbæ in procelloſo hoc mari vitam committamus. Nam præterquam quod in iſtis decretis voluntas Dei videtur à conditione extra Deum ſuſpendi, Ex. gr. ſi hoc vel hoc fiat, à quacunque demum cauſa, ego decernam & juxta decretum meum faciam, ut hoc illudve conſequatur; quod tamen nollent Thomiſtæ: etiam antehac probavimus non poſſe eſſe primum immediatumque voluntatis divinę decretum, quod effertur enuntiatione hypothetica. Et hoc loco contra illos *primo* ſic argumentor: ſi per decretum voluntatis divinæ totum eſſe futurum præſens & prætcritum conditionati ſea

ti ſeu conſequentis pendet ab antecedente; ita ut illo poſitò à quacunque cauſa, quocunque loco & tempore, ponendum ſit conſequens & illo non poſito non ponendum; jam ſimili ratione cõcatenatas inter ſe rerum ideas & præſentiam in æternitate debent admittere. Sive ut breviter dicam, ſi velint ſtatuere hic conditionata ejuſmodi decreta, debebunt ſtatuere etiam conditionatas ejuſmodi ideas & rerum in æternitate præſentiam. Ratio eſt quia præter decretum etiam ideas & rerum in æternitate præſentiam, rationem præſciendi in Deo ſtatuunt & utramque à decreto divino derivare debent. Quid autem tandem erunt conditionatæ ideæ, conditionata rerum in æternitate præſentia? quomodo illa debitè ipſi concipient & commode aliis ſine hæſitatione explicabunt? *Secundo*: quæro, utrum circa conditionem ſeu antecedens abſolutè decreverit aliquid Deus, nec ne? Si primum, jam vel decrevit ponendum aliquando, vel non ponendum. Si ponendum, jam & decrevit conſequens ponendum, & ſic utrumque certiſſimè futurum eſt. Si non ponendum, ergo nec conſequens unquam ponendum, quod proinde nulla ratione futurum eſſe poteſt. Si dicant nihil decretum circa antecedens, pro ut volunt, prius ratione determinatam eſſe voluntatem Dei circa eventum rei conditionatæ quam de conditione quicquam decernat abſolutè; jam nihil quoque circa conſequens, decretum, cujus futuritio tota à futuritione antecedentis ſuſpenſa eſt. Neque juvat, ſi dicant, poſt decretum & per decretum ſuſpenſam eſſe, ante non fuiſſe: quia cum ante decretum conditio nihil ſit, Deus volet Ens dependere à non ente: quin ſi demus tum mox dependere, cum conditio ſit non ens, ipſe quoque eventus erit non ens, adeoque idem ſimul erit & non erit, quod contradictorium. *Alvarez* hic videtur ponere decretum aliquod abſolutum & explicitum de conſequente implicitum de antecedente vel conditione. Cum enim in ipſo opere de auxiliis lib. 2. diſp. 4. num. 8. dixiſſet *in futuris conditionatis, quæ nunquam ponentur in eſſe, per decretum conditionatum ſtatuiſſe Deum, ut eveniret conſequens ſi impleretur cõditio importata in antecedente futuri conditione*, mox addit: *ſed quoniam abſoluta & efficaci voluntate decrevit, ut conſequens non ſit futurum, eâdem etiam efficaci voluntate ſtatuit, ut conditio ejuſdem conditionati non ponatur eſſe*. Sed hæc ratio decernendi in perfectiſſimo numine ſic ſatis imperfecta conſtitui videtur. Quo enim te cunque vertas, cogeris fruſtranea in Deo ponere decreta & entia multiplicare citra neceſſitatem. Si enim dicas in ſigno rationis priori, id eſt, ante abſolutum decretum factum eſſe conditionatum, cui uſui erit, prius rem ab incerta conditione velle ſuſpenſam, quam poſtea abſolutè nolis futuram? Si in ſigno rationis poſteriori, quæro iterum, cui uſui, cum jam ante abſolutè nolis rem

futuram ? Deinde si de alterutro explicitum decretum esset formandum, videtur potius formandum de conditione antecedente, quam de consequente, quia ipsa conditio est prius quid ipso consequente & ejus quasi causa, cum tota futuritionis ratio in hoc ab illa dependeat.

13 Ex Nostris *Guil. Tvvissus*, cujus doctissimis lucubrationibus multum debemus, etsi protestetur sibi nequaquam placere, decretum Dei appellare conditionatum ; tamen nec probandam ipse responsionem adfert ad locum 1 Sam. 23. dum *in locum conditionati substituit generale aliquod Dei propositum sive decretum de ciendis creaturis suis ad motus suos congruenter naturis ipsarum Deumque ex propensione animi in Kehilitis atque generali isto decreto ea Davidi prædixisse : neque futurum providenti rerum administrationi divinæ decorum fuisse, ipsos invitos cogere ad Davidem ex manibus Saulis liberandum* lib. 1. c. 27. Idem animadvertit Metaphysicæ Suarezianæ Repurgator *D. Revius. Patet autem hoc* 1. quia ut nullum conditionatum, sic nec ullum, propriè loquendo generale est Dei decretum, quod sæpius jam inculcamus. Et cum non possit res aliqua de statu possibilitatis transire in statum qualiscunque futuritionis, nisi per decretum divinum, quem bolum omnibus ferè paginis adversariis suis deglutiendum proponit vir doctiss. mirandum videtur quomodo persuadere sibi potuerit, ab uno aliquo generali adeoque confuso decreto tot rebus distinctis futuritionem datam. *Patet* 2. quia Deus non raro creaturas ciet contra naturas & dispositiones suas, ut docent tot miracula & miraculosæ animorum immutationes. Quod nec ipsum virum doctiss. fugere potuit cum addidit, *quod congruentia hæc infinitam admittat latitudinem nec dæmonibus nec angelis perscrutabilem* : quasi scil. supra naturam aut contra naturam agere sit etiam ad congruentiam naturæ attendere. *Patet* 3. quia ex periculosa illâ locutione videtur non minus colligi posse scientia media, in quo tamen monstro debellando tantopere sudavit vir doctiss. quam ex illa Molinæ sententia statuentis, Deum, ex supercomprehensione cujusque liberi arbitrii creati, videre quid in his illisve circumstantiis acturum esset. Ista enim supercomprehensio includit & inspectionem dispositionis naturalis intimarumque, ut sic dicam, lib. arbitrii fibrarum & propositi illius de congruenti motione generalis, ut *Tvvissus* ait, vel ut aliter dicere possemus notitiam generalium quarundam maximarum, nim : quod lib. arbitrium, ut octo, in istis circumstantiis sic in aliis sic ageret, aliud, ut sex, in iisdem rursus aliter & sic deinceps. Nisi quod *Tvvissus* noster generale illud decretum à Deo conditum & Molina maximarum ejusmodi notitiam ex ipsa voluntatum creabilium & creatarum natura petitam velit : quod tamen de summa rei nihil decerpit. Posita verò ista scientia, longum aliud Hypotheticarum opinionum

opinionum aliarumque abſurditatum *σύγμα* admittendum eſſet viro doctiſſ. non ignotum magis, quam exoſum. Quibus omnibus eò etiam magis gravandus eſſet vir doctiſſ. quod exiſtimet lædi decorum providentiæ divinæ ſi ab iſto generali decreto recedat Deus: neque tamen, ut mihi quidem perſuadeo, ipſe vir doctiſſ. id læſum affirmaret, vel quando Abimelechum, illicitos Saræ complexus jam tacita cogitatione præoccupantem, tanquam freno cohibuit: vel quando Pharaonem, pertinaciſſimè populum Iſraelis in ſervitute detinere volentem, tot calamitatibus ad eum dimittendum coëgit. Et hoc *unum σφάλμα* quod in reſponſi illius ad præſens exemplum accommodatione comparet; *alterum eſt*, quod ſupponat vir doctiſſ. fuiſſe de natura & naturali diſpoſitione Kehilitarum, habere animum Davidem in manus Saulis tradendi: quod tamen liberum planè & contingens naturaque incolumi mille modis variabile erat. Probationem hic aliam non adducam, niſi quam ipſe ſuppeditat vir doctiſ. qui agnoſcit *penes Deum eſſe vel vertigine percutere, vel ſaniora & nunquã antea cogitata conſilia ſuggerere vel diabolicis illuſionibus homines proſtituere, vel à diabolicis præſtigiis immunes cuſtodire, etiam facie rerum externarum ſubito immutata, novorum conſiliorum capiendorum materiam ſuppeditare.* An verò ſi id faciat, naturæ vim inferre, aut homines invitos cogere dicetur? A quocunque dicatur, certè non dicetur à doctiſſ. *Tvviſo*: De cujus quidem ſententia hactenus. Melius ipſo rem hanc expendit & accuratius propoſuit terribilis ille poſt mortem etiam Pelagianiſmo hoſtis *Ameſius*, qui in Cõtract ad Grevinckhovium Reſcriptione c. 15. *Dignum*, inquit, *& hoc accurata contemplatione: decretum Dei vel ut formale ſtatutum & explicitum concipi, vel ut implicitum & virtuale, quod virtute alterius decreti includitur: implicitum verò tantum dari in futuris conditionatis contingentibus, quæ nunquam exiſtunt, quia virtute actualis decreti hoc vel illo poſito exiſterent. Decreviſſet Deus, liberare Davidem à manibus virorum Ceilæ mediante fuga, non mutatione animorum præter ordinem. Ex hoc actuali fluit conditionatum illud contingens: ſi non fugiat David tradetur.* Et hoc ſenſu ait ſe dixiſſe futurum conditionatum decreto libero inniti adeoque per viſionis ſcientiam intelligi, quæ non ſit de iis tantum, quæ abſolutè futura ſunt, ſed & de iis quæ ex actuali decreto jam facto fluerent ex hac vel illa conditione poſita. Terminos diſtinctionis, etiam alibi lectos, non memini à quoquam præſenti negotio vidiſſe ſic accommodatos præterquam ab *Ameſio*. Quæ cum olim ex ipſius mente apud alium relata legiſſem, gaudebam inventum à tanto viro, è cujus ingenio nil niſi limatum prodiret, dignum patellis Ieſuiticis & Remonſtranticis operculum. Sic enim ad præſentem locum quadrare videbatur reſponſio, ut nihil poſſet aptius. Sed non videtur vir æterna me-

na memoria digniſſimus ſibi ipſe hic adhuc ſatis feciſſe, quãdo iſtum ſuum conceptum accurata contemplatione dignum præmonet. Itaque & mihi eum poſtmodo ad examen revocanti viſum eſt, quibuſdam in exemplis locum ei non inepte aſſignari & aliis etiam in controverſiis uſum ſuum iſti diſtinctioni eſſe poſſe, non tamen omni difficultati, hic motæ, ſimul & ſemel amovendæ parem eſſe. Hærebam, primo in hoc ipſo loco quem citat *Ameſius*, quia, cum primò reſponſum eſſet venturum ad obſidendam urbem Saulum, non apparebat, quomodo hoc ex iſto decreto flueret. Ac tametſi iſthunc facile ſcrupulum eximi poſſe viderem, ponendo novum aliquod decretum vid: Ego Saulo volenti propter Davidem cum exercitu Kehilam ire impedimentum non ponam præter Davidis fugam, unde mox ſequitur, ſi non fugiat David venturum Saulum; occurrebant tamen in aliis exemplis quamplurimis vaſtæ abyſſi & profundæ voragines, è quibus iſtius cortice diſtinctionis enatare non poſſem. Occurrebant inprimis verba Eliſæi ad Ioaſchum, ſi quinquies aut ſexies percuſſiſſet terram, deleturum Syros ad internecionem ſuiſſe: Occurrebant verba Chriſti ad diſcipulos: Si rogaret patrem, mittendas ab eo plus quam duodecim legiones angelorum. De illationis veritate & neceſſitate etiam dubitare nefas exiſtimabam, neque tamen in quaſcunque formas me converterem ex iis quæ in tempore facta adeoque verè à Deo ab æterno decreta ſunt, decretum formare ullum poteram, unde per evidentem & neceſſariam conſequentiam iſta implicita decreta explicari & virtute latentia in apertum proferri poſſent. Chriſti enim verba ad hoc actuale & explicitum decretum revocare: Ego Chriſto filio meo quæcunque petierit, indulgebo; ineptum videbatur, quia decretum ineptum utpote confuſum & univerſale nimis complectens multa quaſi individua vaga eaque de cauſa indignum Deo. Tandem lectus inter alios etiam *Rhatorfortis* noſter viſus eſt reſpondiſſe omnium accuratiſſimè & & eam hærenti in ambiguo menti viam oſtendiſſe, quæ recta ad veritatis arcem deduceret. Ex illo igitur hoc pro certiſsimo & indubitato fundamento ſuppono: *Quod voluntas Dei ad nulla entia, vel quæ actu ſunt, vel quæ ſunt in potentia ſeu aliquando actuanda ſeu in actum nunquam deducenda, ſit indeterminata, dubia, aut ſuſpenſa, ſeu habens in ſe potentialitatem, ſuſpenſionem & privationem actus ſecundi, qualis reperitur in voluntate creata, ſed quod ſit, ut in* 2. diſt. 27. q. 1. Scotus *ait, per eminentiam ſui actus reſpectu omnis entis ab æterno determinata.* Quia ut Hypotheticorum Princeps Zuarezius agnoſcit Metaph. c. 2. diſp. 30. ſ. 9. num. 42. *Cum dicitur Deus poſſe velle & non velle, illud poſſe non dicit potentiam activam vel paſſivam, ſed dicit ſolum indifferentiam ejuſdem actus ut ad hoc objectum terminetur.* Vt in exemplo: cum dico Deum poſſe

posse diligere Iohannem & odisse Petrum, illud posse non dicit potentiam in Deo actuabilem seu indifferentem ipsius voluntatis, sed tantum indifferentiam actus seu volitionis divinæ, ut terminetur in hoc objecto & dicatur amor; ut terminetur in isto, & dicatur odium. Hoc verriculo non tantum purgari possunt à sordibus scientiæ mediæ omnia illa scripturæ loca, quibus ea conspersum & fædatum eunt Hypotheticorum proceres: sed etiam hoc ariete validè concutitur & evertitur omne Decretum in Deo Conditionatum, Antecedens, Nonperemtorium, Congruum, Disjunctivum & quicquid est confinium apud Hypotheticos circa Dei voluntatem nugarum. Sed, ut in præsenti difficultate ex præsuppositio hoc fundamento rem, quemadmodem concepi, distinctè explicem: Considero in objecto scientiæ divinæ *duos status* possibilitatis & futuritionis, sed *tria momenta*. *Primum* quando Deus intuendo suam omnipotentiam vidit quid absque contradictione à se fieri possit. *Alterum*, quando omnium fieri possibilium modos, connexiones & concatenationes apud se decreto absoluto præfinivit, id est, quid causa, quid effectum, quid medium, quid finis, quid prius, quid simul, quid posterius foret aut non foret; sed cum hac cautione, *si vellet eas futuras*, *Tertium*, quando inter illas res, sub conditione tali præfinitas, discrimen statuit, relicta quibusdam conditione illa & super addito tali decreto: *nolo futuras*: ab aliis sublata conditione ejusque in locum substituto tali decreto: *volo futuras*: In tertio momento statuo rem demum extrahi ex statu possibilitatis in statum futuritionis; in prioribus duobus manere in statu possibilitatis, hoc tamen discrimine, quod eas in primo per naturam & ante omnem voluntatis actum cognoscat, in secundo post actum voluntatis. Neque *primò* mirum hic videri debet, quod statuo actum voluntatis divinæ, circa rem in æternum non futuram, sed in statu possibilitatis mansuram, quia hoc etiam admittit Hypotheticorum Princeps, quando l.c.n.49. vult *mutationem, quam vocat objectivam, etiam in rebus nunquam futuris suo modo intelligi. Nam*, inquit, *hoc ipso, quod Deus decrevit, ut illæ nunquam sint, intelliguntur habere aliquam habitudinem ad existentiam, quam ex se non habebant. Nam ex se erant quasi indifferẽtes, per decretum autem Dei determinantur ut nunquã existant. Et hæc sola mutatio sufficit, ut aliter etiã cadãt sub scientiam: nam jam cognoscuntur per scientiã visionis, ut nunquã futuræ.* Cur ergo & nobis non liceat dicere de rebus nũquã futuris, decrevisse Deũ, si vellet futuras, ut sic fierẽt, deinde, se nolle futuras. Neq; *secundò* mirum videri debet, quod videar in secundo illo momento statuere in Deo decretum aliquod conditionatum. Ex. gr. si vellem eas res futuras, sic vellem esse futuras aut sic essẽt futuræ; quia hoc in tantum differt à decretis conditionatis Hypotheticorum, ante à nobis impu-

impugnatis,quantum lux à tenebris & cœlû ab inferno diſtat. Nam *Primo* hæc conditio libere eſt à Deo poſita, eſt in Deo & ab eodem liberè removeri poteſt, ita ut ejus hic voluntas à nulla alia extra ipſum incerta conditione ſuſpendatur. Vnde neq; *Secundo* ulla in Deo velleitatis imperfectio ſtatuitur cum nihil ſit quod ſanctum ejus deſiderium impedire poſſit. *Tertio*, quia hic ſubſiſtere & terminari actum voluntatis divinæ non dicimus circa illa non futura, ſed in ſuperveniente mox decreto libero : nolo futuras. *Quarto* quia hoc neceſſariò flagitant allegata ab Hypotheticis ſcripturæ loca, in quibus de tempore futuro eſt ſermo & firma inter antecedens & conſequens ex divina prædictione connexio invenitur, ut intelligamus quomodo illa utriuſque partis connexio firmata ſit non caſu & fortuito,neque ex natura partium neque ex circumſtantiarum quarundam congruitate, neque à ſtoico quodam fato,ſed à libero Dei decreto. Vnde quia poſtmodum nunquam fiunt, neceſſe eſt in iſto momento hanc ſubintelligi conditionem, ſi vellem futuras eſſe. *Quinto* quia ex communi hominum piorum inſtinctu videtur non male colligi ejuſmodi conditionatum circa res non futuras decretum. Si enim petant ipſi à Deo, ut ſiquidem decreverit ipſis in cultu virtutis & ſalutis promotione adjumento futuras, eas largiatur; ſin impedimento & laqueo, non largiatur ; Item, ſi decreverit dare ipſis filios probos,quos ſuo ipſe ſpiritu regat, det ſibi filios, Sin aliter, ne det ; quæro annon illa mentis deſideria talia ſint, ut piè cæleſti numini repræſentari poſſint ? Si ſunt,ergo dabit Deus filiis ſuis deſiderium cordis ipſorum. Si dabit,ergo ex duobus contradictoriis alterum fiet, alterum non fiet ex. gr. largietur opus vel non largietur. Si non largiatur iſta non largitio ab æterno futura fuit, largitio non fuit : & tamen homo pius ſupponit hic de iſta largitione non futura decretum divinum, quod videlicet largitiò opum ipſi in laqueum futura eſſet. Hic igitur nunc pedem figo ſecurus omnis Pelagiani moliminis omniumque tabularum ſcholaſticarum ſophiſticæ loquacitatis, etiam concedendo, ſi de eo anxiè laborent, omnia illa hypothetica enuntiata, ex ſcripturis allata, loqui de eo quod futurum & non quod præſens eſt; item firmiſſimam eſſe inter antecedens & conſequens connexionem, ita ut quam certò Deus eſt verax, tam certò illa ſic vel ſic, ut prædicta erant, eventura fuiſſe : conſiderato hic etiam loco *Matth.* 11. de Tyriis & Sidoniis ante ipſorum finalem in peccatis perſeverantiam & mortem: *Dico* quod Deus futura illa conditionata ab æterno viderit & nunc adhuc videat, non per mediam aliquam ſed per viſionis ſcientiam, in decreto ſuo prædeterminante connexionem & concatenationem,non tantum omnium entium, præſtituto tempore futurorum, in tertio ; ſed etiam ullo tempo-

tempore fieri poſſibilium, in ſecundo illo momento. Ita ut Deus in hoc momento ex decreto ſuo etiam ſcire poſsit, ſi alium mundum creare vellet quot in eo angeli homineſque forent; quæ item Reſpubl. & qui in Rebuſpubl. Reges & Principes, qui ſacrorum adminiſtri, qui linguarum & artium inventores & doctores: & quæ ſimilia per mediam illam ſcientiam cognoſcere eum volunt Hypothetici: Ideo vero in nulla temporis differentia in rebus mutationem fieri, quia ſuperveniente decreto abſoluto decernit Deus ut non ſint futurę. Ecquid igitur evicerunt nunc ſuis argutiis Hypothetici? Anne certam aliquam ejuſmodi futurorum contingentium in Deo notitiam dari ante omnem voluntatis actum? vellent hoc illi quidem, ſed nihil pro aſſerenda media iſta ſcientia ex iſtis ſcripturæ locis exſculpent: quæ Sophiſticis ipſorum unguibus erepta, hoc tantum probant cognoſci illa certò à Deo, ſed nonniſi poſt decretum Dei: quod & nos libenter damus & mediam iſtam ſcientiam funditus evertit.

Nunc igitur poſtquam Hypotheticos omni ſcripturarum præſidio, in 14
quo ſe admodum inſolenter jactare ſolent, depulimus, metuendum non eſt, ne contortis quibuſdam & ſophiſticis ratiunculis, multum contra veritatem proficiant. Videntur illi quidem *ſecundo argumento*, quod *Zuarez* primarium exiſtimat, præclaram quandam per hoc ſcientiæ mediæ figmentum in Deo conſtituere ſapientiam, ſed revera humanam non divinam. In hominibus fatemur talis ſcientia media inſignem quandam arguet ſapientiam & perfectionem, ſed quæ ſimul notet ipſorum ut creaturarum, ab alio in fieri, eſſe, & operari dependentium, imperfectionem, non aliter quam edere, bibere, dormire, ambulare & quæ ſunt iſtius generis alia. Homines enim adhibito ſtudio præcognoſcunt quid ſit ex hoc vel illo ſecuturum, ſi rem ſic vel ſecus aggrediantur, ne decernant vel adhibeant media obtinendo fini parum accommodata, quantoque id ſtudioſius & accuratius agunt, tantò aliis ſapientiores haberi meritò ſolent. Sed in eo jam eſt ipſorum imperfectio, quod media invenire debent ad fines accommodata: facere autem quæ volunt, non poſſunt, accommodata. An igitur Deum hic miſeris homuncionibus & perfectiſsimum creatorem imperfectis creaturis aſſimilabimus? qui ſicut propter omniſcientiam non habet neceſſe, longo ſe labore & moroſa contemplatione fatigare ad quippiam cognoſcendum, ita propter omnipotentiam timere non debet, ut medium decernat propoſito fini non ſatis idoneum, quia media quantumvis etiam in ſpeciem humilia & abjecta, dum decernit, facit apta, facit alta, valida & efficacia ad dejicienda mundi excelſa & quicquid inani propriæ ſapientiæ, dignitatis, roboris & virtutis perſuaſione

ſuaſione ſe extollit contra Deum & cauſam Dei. Et num alligabimus eum, naturæ mediorum explorandæ, antequam ſapienter aliquid decernat, qui etiam media contrariæ naturæ adhibet ad fines naturæ ſuæ prorſus contrarios obtinendos, non aliter quam ſi per aquam calefaceret aut per ignem frigefaceret? Ipſe eſt, qui è tenebris lucem producit: ipſe eſt qui peccata natura ſua ad gehennam & damnationem tendentia, facit eſſe occaſiones promovendæ electorum ſalutis, animæque ipſorum aridæ, in cultu fidei ſpei & charitatis, fœcundandæ, non aliter quam fimo & ſtercoribus agri nō ſatis fœcundi impinguantur ad uberem omnis generis fructuum proventum. Sed videlicet hæc ſunt illa Sathanæ profunda, ad quæ primum ſcientiſſimo urinatori Fonſecæ penetrare datum fuit, unde nobis extraxit iſthanc ſcientiæ mediæ gemmam, nemini ante viſam, nemini auditam. Audiamus eum hæc propriis verbis nobis declarantem. *Itaque*, inquit loco ſuperius citato ſect. 8. *rem hunc in modum habere credebamus, ut quemadmodum ii, qui ſapienter magnum opus aliquod moliuntur, prius apud ſe cogitant, quid ex eo conſecuturum ſit, quam abſolutè ac determinate illud facere decernant; ita Deum Opt. Max. more intelligendi noſtro* (Ieſuitarum intellige Pelagianizantium) *priuſquam abſoluta determinatáque voluntate vellet mundum condere, quaſi apud ſe deliberantem cogitaſſe, quid eſſet ſecuturum, ſi cælum & terram & omnia, quæ in eis continentur hoc ipſo modo & ordine, quo ea diſpoſuit, conſtitueret.* Hunc quidem hominem ſatius fuiſſet antequam Deum ſic deliberantem conciperet, pro mâle ſano iſto cerebro curando hellebori doſin non admodum parvam aſſumſiſſe: expuliſſet utique magnam partem craſſorum ejuſmodi humorum, qui illum, ad tam groſſos de ſummo illo creatore conceptus formandos, diſponebant. Et qui vos eſtis Fonſeca, qui vos Molina, qui vos Suarez, qui vos cæteri Ieſuitæ, novi myſterii iniquitatis promotores, ut audeatis ita illotis pedibus invadere arcana, & tremenda Dei conſilia & illius ſapientiam in ſapientiam filiorum Adami commutare, ut niſi omnes fibras ac fibrillas humanæ voluntatis ante proſpexerit, nihil poſſit ſapienter decernere. Audite, ſi erudiri vultis, ſanctiſſimum Dei prophetam ita deliria veſtra redarguentem. *Quis veſtrum expendit ſpiritum Iehovæ? ut vir à conſiliis ei doceat eum? cum quo communicavit conſilium, ut inſtrueret ſe, doceretque ſe iter judicii: doceret, usquam, ſe ſcientiam & viam ſummæ prudentiæ notam faceret ſibi? En gentes tanquã gutta e ſitula & tanquã flos pulviſculi in lancibus reputantur.---- Omnes Gentes velut nihil ſunt coram eo, minus nihilo & inanitate reputantur ei.* Iſ. 40. Audite, ſi pudefieri noſtis, tumidum illum è gentiliſmo Monarcham, poſt vitam in agris cum pecudibus actam, mente reverſa Excelſo benedicentem viventiſq; in perpetuum laudes gloriamque decantantem: *quod dominatus ſit*

Digitized by Google

ejus ſit dominatus æternus & regnum ejus in omnes generationes: Omnes vero habitatores terræ, ut nihili reputentur & pro voluntate ſua faciat in exercitu cœli & habitatoribus terræ, neque ſit qui prohibeat manum ejus, aut dicat ei, quid facis? Dan. 4.

Et nos ipſo virtutem ſuggerente decurramus ſine fatigatione hanc viam noſtram & fugientem à facie noſtra imbellem, quæ ſuper ſunt, argumentorum turbam conſectemur, dum nullum ſuperſit amplius. Et ecce *tertium* contendit, dari ante omne decretum divinum aliquod objectum ſcibile, quod nec ad ſimplicis intelligentiæ, nec ad viſionis ſcientiam, prout illæ in ſcholis ſumuntur, referri poſſit, nempe futurum ſub conditione, medium inter merum poſſibile & abſolutè futurum & tam ad futuritionem quam non futuritionem indifferens. Sed num exiſtimant boni iſti viri, nos tanquam humiles ſubditos ipſos in Theologia pro Dictatoribus agnoſcere, qui cæca ſimplicique obedientia nos ipſorum dictatis ſubmittamus? nihil minus. Non ſumus Pythagoræi, imo nec ipſi Pythagoræ; non ſumus Papiſtę, imo nec ipſi Papæ. Probent igitur nobis, ſi viri ſunt, dari ante omne decretum Dei aliquod tale objectum ſcibile: promant nobis cauſas præter decretum divinum, quarum vi atque efficacia aliquid merè poſſibile è ſtatu ſuæ poſſibilitatis ad qualemcunque futuritionem evehi poſſit. Quamdiu id non faciunt, non facient autem in æternum, tamdiu ne exiſtiment nos iſtis larvis & ſpectris argumentorum terreri poſſe. At enim, quamvis hic deſint vires adverſariis ſolidam aliquam probationem afferendi, non deeſt tamen voluntas, pro ſolida, ſpecioſam aliquam obtrudendi. Contendunt nim: dari ejuſmodi ſcibile, quia, inquiunt, concurſus voluntatis cum Deo & determinatio ejus propria eſt independens à voluntate & concurſu Dei: ac proinde abſtractè à voluntate & concurſu Dei, id eſt ante omne decretum divinum ſciri poteſt quid liberum arbitrium creatum poſitis his illiſve conditionibus voliturum & facturum eſſet. Conſequentiam agnoſcimus, ſed antecedens quomodo probant; *Primò*, quia concurſus Dei eſt tantum in effectum, non in arbitrium creatum ac proinde arbitrii concurſus eſt à Deo independens. Atqui hoc eſt dubium per æquè dubium probare, quia talem concurſum nos in ſummam Dei majeſtatem ſumme injurium ſtatuimus, qui non ſubordinatum & ſubditum, ſed ſocium & æqualem Deo facit in operando hominem. *Secundò*, probant, quia ordo operationis ad cauſam ſecundam, non dependet à cauſa prima. Sed licet non dependeat à cauſa prima terminative, quia prout ſunt diverſi termini, ſic, reſpectu terminorum, diverſi etiam ordines: non ſequitur tamen, quod non dependeat effectivè, id eſt, quoad entitatem & produ-

ctionem ſui, ſeu ita ut eximatur ſubordinationi iſti eſſentiali & intrinſecæ, quam creatura dicit ad ſuum creatorem adeoque regimini directioni & providentiæ divinæ: ſicut relatio, quæ eſt inter patrem & filium terminativè quidem pendet à ſolo filio, ſed effective etiam à Deo, à cœlo, à patre, à matre. Imo verò non difficile erit nobis oſtendere etiam concurſum arbitrii creati, qua talem, non eſſe independentem à voluntate & concurſu divino, his peremtoriis demonſtrationibus. *Primo*: Quod continetur intra latitudinem Entis creati, id non poteſt eſſe independens à voluntate & concurſu creatoris, quia hoc implicat. Atque concurſus arbitrii creati, quâ talis, continetur intra latitudinem entis creati: Ergo. *Secundo*. Nulla creatura in ſuo fieri & eſſe poteſt eſſe independens à Deo. Ergo nec in ſuo operari; par enim ab utraque parte eſt ratio. Iam autem eſſet in operari creatura à Deo independens ſi concurſus ipſius, qua talis, ab ipſo eſſet indepẽdens. Quia igitur falſum eſt prius, falſum etiam poſterius. Veritas iſta ſuo fulgore omnes dubitationum tenebras diſpellit & vel invitos in aſſenſum rapit adverſarios, ita ut etiam politicus ille è Fulienſium cõgregatione monachus, *Petrus*, inquam, *à S. Ioſeph* ſuavis ſuæ *Concordiæ diſp. 4. ſect. 2.* in ipſo limine notatum velit: A nemine dubitari quin ad cognitionem futurorum ſub conditione neceſſarium ſit aliquomodo (heu quam difficulter ex invitis pectoribus erumpit veritas!) decretum divinum. NB. *cum nihil poſſit eſſe futurum ſive abſolute ſive ſub conditione, niſi Deus ut prima cauſa velit ad id concurrere.* Verba ſunt clara & diſerta quamvis alias & hac ipſa ſectione & in toto libro cum magiſtris ſuis Ieſuitis fidelis diſcipulus cantilenam eandem canat. Non ſunt igitur ulla futura conditionata quæ peculiare & novum ſcientiæ divinæ objectum conſtituant ſed de illis ſecundum veritatem ſic ſtatuendum. *Primo*: In quibus futuris conditionatis antecedens & conſequens eſſentialiter & neceſſario inter ſe connectuntur, ita ut iſta connexio ſuam neceſſitatem habeat in principiis primis atque communibus, ex formali ipſorum ratione, primo, per ſe, per omnia, neceſſariis, ut, ſi conjungas bis bina, habebis quatuor, ſi lapis fiet homo, fiet animal rationale & ſimilia, quæ immutabilem habent neceſſitatem independentem à decreto divino, illa Deus cognoſcit per ſcientiam naturalem & ſimplicis intelligentiæ. Sed iſta non ſunt futura conditionata contingentia, verum neceſſaria; quia quamvis contingens ſit in ſe & liberum reſpectu voluntatis divinæ, dari hominem, illud tamen ſimpliciter neceſſarium, ſi detur fore animal rationale: & de his nulla inter nos & adverſarios eſt quæſtio. *Secundo*, in quibus futuris conditionatis antecedens & conſequens ex natura ſua accidentaliter ex ſolo autem decreto divino, per reſpectum extrinſecum, neceſſario con-

rio connectuntur, qualia fere continentur ſcripturæ locis, quæ citare hic ſolent Hypothetici, illa Deus cognoſcit poſt decretum ſuum, per ſcientiam viſionis, quia nihil merum poſſibile poteſt ullo modo eſſe futurum, niſi per decretum Dei; de quo jam habuimus confitentem reum *Petrum à S. Joſeph.* Imo quod amplius, extendimus hoc etiam ad ea futura conditionata, quæ ex intrinſeco & naturali principio, ſed tamen impedibili, neceſſitatem habent naturalem ſed non prorſus immutabilem, ut ſi eſt ignis uret, quia in fornace Babylonico non uſſit *Dan.* 3. ſi eſt ferrum mergetur in aqua, quia natavit tempore Eliſæi 2 *Reg.* 6. & ut ibi ſic mille aliis locis Deus, ſi vellet, poſſet concurrere cum igne, cum ferro & qualibet re gravi. Iſtis igitur etiam futuris conditionatis hoc pacto ad duas receptas ſcientiæ divinę ſpecies revocatis nullum ſupereſt tertium objectum, propter quod tertia quædam ſeu media in Deo ſcientia conſtituenda ſit.

Quartum adverſariorum argumentum æquè ut tertium elumbe eſt. 16
Dicant enim dari in futuris illis conditionatis contingentibus ante omnem divinæ voluntatis actum certam & determinatam veritatem. Quod ſanè quid aliud eſt dicere, quam dari veritatem ſecundam, quæ non ſit à primo vero, dari in rebus contingentibus certitudinem & determinationem ad hanc vel illam oppoſitionis partem, abſque cauſa certificante & determinante. At, inquiunt, ante omne decretum divinum poſſunt de iis formari propoſitiones contradictoriæ. Et quid tum poſtea. Ergo habebunt determinatam veritatem, quia omnis ejuſmodi contradictionis pars altera eſt determinatè vera, altera falſa. Hoc quidem ipſis hic non illubentes concedimus: quandocunque una contradictionis pars determinate eſt vera, alteram eſſe determinatè falſam: ſicut & hoc in quolibet *momento in quo* alteram partem eſſe determinatè veram alteram falſam: ſed id ſimiliter locum habere, in quolibet *momento à quo* vel ſigno rationis; id vero eſt quod ab ipſis probatum velimus. Si enim ſpectes hæc enuntiata contradictoria in ſigno rationis quod præcedit omnem actum divinæ voluntatis, id eſt, ante cauſam cujus vi hæc pars eſt determinatè vera & ſic altera falſa, neutrum eſt determinatè verum, neutrum determinatè falſum ſed utrunque indifferens ad veritatem & falſitatem: quia, ut ſumamus exemplum ab adverſariis allatum, ſicut ante omne decretum divinum ipſa extrema, Petrus, conſtitutio in tali ordine & abnegatio domini ſunt non entia, non vera, non ſcibilia; ſic & habitudo quam concipimus inter Petrum, ut ſubjectum & conſtitui in tali ordine, ut adjunctum; item inter Petrum conſtitutum in tali ordine, ut cauſam efficientem & abnegationem domini ut effectum vel magis defectum, non

eſt habitudo, non entitas, ſed abyſſus nihilitatis & meræ poſsibilitatis: pro indeque nec vera nec falſa, nec cognoſcibilis nec ignorabilis. Ratio eſt evidens, quia ut nullus effectus ante & abſque cauſa ſua, ita & nullum ens quomodocunque futurum, ante & abſque decreto Dei, ſummi Entis; à quo, veluti omnis Entitatis fonte, ſicut promanare debet entitas extremorum in iſtis propoſitionibus: ſic etiam connexionis & mutui inter extrema reſpectus. Atque eadem omnino valet reſponſio ad alteram illam quorundam probandi rationem de enuntiatis disjunctivis, quia illa disjunctionis neceſsitas fundatur in natura contradicentium.

17 In *quinto argumento* primum ſe offert *Molina*, qui vult Deum futura iſta conditionata certò ſcire poſſe ideo, quia Deus exactiſsimè comprehendit naturam cujuſque liberi arbitrii. Contra quem ſic procedimus: ſi hæc eſt ratio ſufficiens quare futura iſta conditionata Deus cognoſcat; jam certò etiam cognoſcet, quid ſua voluntas in quaque occaſione ſit volitura, quia ſuam voluntatem non minus exactè cognoſcit quam cujuſque creaturæ. At falſum eſt poſterius juxta *Molinam*. Ergo & prius. Iterum: ſi illa ratio eſt ſufficiens debet dari aliqua occaſio, in qua voluntas creata non ſit indifferens, verum certò inclinetur ad hanc oppoſitionis partem præ illa, quia alias non magis ſciri poteſt ſic, quam ſecus acturam. At juxta Hypotheticos talis occaſio dari nequit. Ergo ratio non eſt ſufficiens. Neque hic terrere nos debent ipſius clamores, quibus indignum hoc perfectione divinæ ſcientiæ, imo impium eſſe & minimè cohærere dicit, quia dicit non probat: neque Ieſuitas ſuos hactenus iis clamoribus terrere potuit, qui in hac ſententia ab ipſo diſcedunt. Vbi illi ſe coram illo, ab iſto crimine purgârint, nos deinde videbimus, an tale quid à noſtra parte operæ pretium futurum ſit. Succedat nunc *Suarezius*, qui cum *Fonſeca* non vult illa cognoſci in virtute cauſæ ſed ex eventu certò futuro. Si enim quæras quomodo poſſit in iſtis conditionatis hunc determinatum effectum cognoſcere Deus? Reſpondet quia cauſa verè in ſe actu ſecundo eſſet ad actum illum determinanda. Non quæro nunc, quomodo intelligat hoc, quod illa non cognoſcantur in virtute cauſæ, quæ ipſe ſine dubio intelligit in ſenſu copulativo, cum tantum in disjunctivo verum ſit, id eſt, prout ſpectatur cauſa ſecunda in ſe, non conſideratâ naturali ſubjectione ad decretum & providentiam Dei: ſi effectus jam ſit determinatus & cauſa ſecunda ad illum determinanda, illud quæro, unde & à qua cauſa ſit iſta determinatio? Hic expediat *Suarezius*, ſi quod habet, acumen ſuum; hic Rhodus eſt, hic ſaltet. Certè non eſt à ſe, quia nihil

nihil ſui ipſius cauſa: non à cauſa ſecunda, quia illa ante effectus productionem omni momento indifferens & indeterminata, illum determinare non poteſt: non etiam à cauſa prima, quia & illa, juxta Hypotheticos ſe indifferentem ſervat, uſque dum videat, quo arbitrii creati bilanx inclinet, ante nec certò decernit nec determinat quicquam. Vnde conficitur ſi Deus tale futurum conditionatum videat, quod videat non ens, non ſcibile, ac proinde nihil videat. At *Suarezio* quidem videtur futura effectus determinatio à ſe eſſe, quia primam ſecundamque cauſam à futura determinatione rejicit. Quam viam tametſi ei jam præcluſerimus, tamen, ne ſperare poſſit ullum hic exitum, monſtrari poſſunt non difficulter multa obſtacula & incommoda, quæ hanc viam prorſus reddunt inviam. Nam *primò*, ſi Deus videt effectum jam ante, non in virtute cauſæ contingentis, in ſe, extra cauſas ſuas determinatum, tum non videt eum qua contingentem, ſed qua neceſſarium: quod quidem grave eſt ex Hypotheticorum mente ἀτόπημα. *Secundò*, erit aliquid præter Deum, quod eſſe habeat in ſe & à nulla cauſa. *Tertio*, Cauſa ſecunda neceſſario ad illum determinabitur, quia ex omnibus poſſibilibus hoc jam ante & extra ſuas cauſas, habuit ab æterno futuritionem & eſſe determinatum. Qui ineluctabilis eſt contradictionis labyrinthus, è quo exitum non inveniet *Suarez*, quibuſcunque id etiam tentet ſophiſticis argutationibus. Sed deſperare hic ſocios adhuc vetat Suarezius, qui agnoſcit *non eſſe quærendam commenſurationem inter ſcientiam hanc & objectum, quia illa non ſit certa ex objecti certitudine, ſed ſolum ex eminentia & perſpicacia divini intellectus, qui potens eſt certius cognoſcere hæc objecta, quam ipſa ſint cognoſcibilia. Illa enim*, inquit, *ſicut non ſunt ab æterno, ita ex ſe incerta ſunt & conſequenter ex parte ipſorum nulla ratio talis ſcientiæ dari poteſt. Nihilominus tamen Deus infinita vi ſua illa cognoſcit & quaſi vincit illam difficultatem.* Si objicias, iſta repugnantiam & contradictionem involvere, quia ſicut divina potentia non poteſt facere id, quod de ſe non eſt factibile, ita nec ſcientia divina ſcire id, quod ex ſe non eſt ſcibile, debereque omnino inter ſcientiæ & objecti certitudinem & infallibilitatem eſſe adæquationem & commenſurationem: *Reſpondet* diſtinguendam eſſe in objecto duplicem habitudinem, unam principii, cum in ipſo objecto eſt quædam entitas ſeu realitas per quam poſſit eſſe principium alicujus ſcientiæ; & talem entitatem in objecto hujus ſcientiæ non dari. Alteram quaſi termini, cum poteſt determinare divinam ſcientiam, etiamſi ab æterno non habeat exiſtentiam æternam ad Deum, ſed tantum pro ſuis temporibus ita, ut hæc terminatio ſit tantum extrinſeca denomina-

Digitized by Google

tio proveniens ab ipſa ſcientia. Sed talis diſtinctio non eſt, niſi turpis principii petitio, quæ pueris fortaſſis os oblinet, homini autem cordato non ſatisfaciet. Annon contradictorium eſt, ut terminare dicatur ſcientiam objectum aliquod quod non habet terminos, niſi per extrinſecam tantum denominationem, quæ in re fundamentum non habet, ſed in ſcientia? Imo vero ſicut quod non eſt factibile non poteſt terminare divinam potentiam, aut ab ea extrinſecam denominationem talis terminationis accipere: ita & quod non eſt ſcibile non terminabit per denominationem extrinſecam ſcientiam divinam. Atque ut unum ita & alterum manifeſtam dicit repugnantiam, in qua conſtrictus cum ſuis hæret *Suarezius*, tanquam mus in pice, quicquid contra in adverſum nitatur. Videndæ & luſtrandæ adhuc obiter rationes Fonſecæ, quibus confirmare nititur de veritate futurorum contingentium liberorum non ex cauſis, ſed ſimpliciter ex futuris eventibus judicandum. Notandum vero hic minus accuratam loquendi rationem eſſe, dicere, illa cognoſci ex cauſis. Quamvis enim ut ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, ita præſcire ſit præcognoſcere, tamen Philoſophi à quibus iſta loquendi ratio deſumta, non hucuſque extenderunt illud ſcire & præſcire & per cauſam intelligunt eam, cujus ſolius vi & reſpectu neceſſaria eſt inter antecedens & conſequens connexio reliquis excluſis. Illam vero hoc loco eſſe conſtat ſolum decretum divinum rebus contingẽtibus extrinſecum, cum intrinſeca nulla detur. Sed quid tum neceſſe eſt cauſas ſecundas in ſe abſque iſto decreto & conſequente concurſu ſpectatas, prorſum indeterminatas, in aſſignanda præſcientiæ ratione cauſæ primæ conjungere? Damus ergo *Fonſecæ*, quod & veriſſimum, ex cauſis ſecundis præciſe & ſeorſim ſpectatis ea nullo modo præſcire poſſe. Verum rationes ipſius contra primam etiam cauſam directæ ratiunculæ ſunt & ſatis leves. *Ad primam dicimus*: licet enuntiationes de futuris illis contingentibus ſæpè abſolute dicant rem fore aut non fore: non tamen quenquam poſſe certam accuratam & ſolidam habere cognitionem veritatis, quæ eſt in iis, niſi cognitis cauſis & earum ad effectus ſuos habitudine. Et quid ineptius tali argumento. Vulgus hominum, cum de iſtis futuris loquitur, aut ſapientes, cum vulgari modo, abſolutè dicunt rem fore aut non fore: Ergo de iſtarum enuntiationum veritate ex ſolo eventu judicãdum ex eoque poteſt certa iſtorum futurorum ſcientia jam ante haberi. Etiam homo ſapiens non judicat ſe habere certam alicujus rei ſcientiam, niſi certam nôrit cauſam, in qua fundetur effectus ille. Non ſpero quod ipſum etiam Deum fæci hominum potius, quam ſapientibus conformare velint Ieſuitæ. *Ad ſecundam dicimus*: iterum concedi quod ponit, ſed non ſequi quod infert. Scimus enuntiationem de iſtis futuris veram, talem nunc eſſe

esse in significando, qualis aliquando res erit in essendo: sed ut hinc inferat, de veritate talium enuntiationum & futurorum iis enuntiatorum ex solo eventu judicandum, probet nobis quomodo res futura existentiam sit habitura, nisi à certa & determinata causa ac proinde quomodo veritas talium enuntiationum sciri possit, non cognita ista causa, unde res futura futuritionem & præsens certam existentiam habeat. Nam, quod mussitat de eventu vel affirmativo vel negativo revera futuro, id in quarti argumenti principalis solutione abundè confutatum est. *Ad tertiam & ultimam dicimus*: Non dubitari quin enuntiationes de ejusmodi futuris apud Deum sint determinatè veræ aut falsæ, sed dubitari an aliunde sint, quam ex causa, unde est determinata in futuris veritas aut falsitas, id est, ex decreto divino prima & infallibili omnis futuritionis causa, absolutè de rebus sic an secus futuris statuente. Hic vero est scopulus quem refugiunt Hypothetici & cum ad probandum res devenit, stant loquaciſſimi Sophistæ magis muti, quam pisces.

Ad triarios res rediit, *ultimum* adversæ partis *refugium*, quo sublato nul- 18
lum erit antrum quo se recipere queant amplius. Conantur enim hic persuadere nobis summè necessariam esse istam in Deo scientiam ad veritates alias luce clariores defendendas. Quid sit de ista scientia & jam satis vidimus & imposterum, volente Deo, adhuc magis videbimus. Dicimus ergo, sicut in practicis, ex Apostoli monito, non sunt facienda mala, ut eveniant bona, sic nec in theoreticis confingenda falsa vana & inepta ut defendantur vera. Quin si inter hæc vera & alia vera pugna quædam intercedere videatur, & quis velit, ut conjungamus ista vera, respondebimus potius cum doctiss. *Cajetano*, nos scire quod verum vero non sit contrarium, sed nescire hæc vera jungere, sicut nescimus alia mysteria fidei quæ credimus; quam ut ad formandam pro nostro intellectu concordiam falsi quid comminisci velimus aut aliorum commentum admittere. Sed religiosissimi PP. Iesuitæ hæc parum videntur curare, quibus ut religio non est, piis fraudibus & technis nutantem Antichristi sedem statuminare, sic nec ineptis & vanis commentis Pelagianam sententiam contra adversarios defendere. Nobis tamen irasci nequaquam debent, quod mediam hanc scientiam, Veritatum, ut videtur, pugnantium conciliatricem, ab ipsis tam liberaliter oblatam, non ambabus ulnis amplectimur; quam non modo inter suos Monachis Dominicanis, sed ne ipsi quidem Clementi Octavo Deo suo & Pontifici ter Opt: Max: quantumvis astuti Sophistę & callidi rerum suarum promotores, probare potuerunt. Verum enimvero non videmus quid in receptis istis veritatibus magnopere desiderare possint Hypothetici, ut mediæ istius scientiæ usum tam necessarium

ceſſarium eſſe nobis perſuadere conentur. Primo enim quomodo probabit nobis *Suarezius* non poſſe Deum ſapienter aliquid decernere, niſi præſuppoſita media hac ſcientia? An quia voluntas per ſe eſt potentia cœca? At pudeat illos accommodare hæc perfectiſſimæ Dei voluntati quæ de creata tantum dicuntur eam ob cauſam, quia objectum ejus non invenitur in ipſa, ſed in rebus extra ipſam, quarum ipſa non eſt cauſa, ut proinde ab intellectu duci in objectum ſuum neceſſe habeat; quod in divina voluntate longè ſecus eſt, quæ, quia cauſa eſt omnis futuritionis præſentiæ & præteritionis, ipſa ſibi format ſuum objectum, ut proinde in illud ab intellectu duci neceſſe non habeat. Neque interim tam ſumus abſurdi ut negare velimus eſſe ordinem aliquem eſſentialem inter objectum intellectus & objectum voluntatis tum in humana tum in divina voluntate; ſed iſte ordo ſalvatur per antecedentem poſſibilitatis in objecto volendo cognitionem, quam ſimplicis intelligentiæ ſcientia præſtat, per quam fit ut intelligere præcedat velle in Deo & velle procedat ab intelligere. Vlterius aliquid urgere non poſſunt Hypothetici, quin ſimul mediæ iſtius ſcientiæ in iis etiam rebus neceſſitatem debeant ſtatuere, quæ ab arbitrii libertate minimè ſunt dependentes: quod hactenus nondum fecerunt: niſi quod unum in iſta fuiſſe ſententia *Becanus* commemoret. Doleo vero quod iſti hominum generi ſe in hac cauſa adjungat ex noſtris Theologus quidam compluries citatus. Sed non videtur futurus adverſarius adeò importunus, cujus omnis impetus conſiſtit in vix videri, quomodo divinorum decretorum immutabilitas defendi poſſit abſque iſta ſcientia; cui ſi opponas aliorum bene videri, non video quid contendere amplius poſſit vir Clariſſ. Et ita eſt ſanè. Quando enim primis parentibus propoſuit ſub conditione obedientiæ vitam Deus, non eo docuit, quid ipſe futurum decreviſſet aut non futurum, ſicut neceſſario intelligi debent verba viri clariſſ: ſed potius ad quid creaturam ſuam obligaret, addita indebita mercedis retribuendæ promiſſione: quod & abſque conciliatrice iſta ſcientia cum Euangelio optimè convenit & abſque divinæ voluntatis mutatione conſiſtit. Hoc vero quid quæſo eſt: *Deum priori fœderi & decreto alterum ſubordinaſſe*? An exiſtimat vir clariſſ. voluiſſe Deum primo & principaliter ſalvare hominem per opera, ſed ſimul decreviſſe ex præviſione lapſus per hanc ſcientiam, ſi iſto fine excideret aut iſtud medium inutile redderetur, ſalvare per fidem? Alium enim ſenſum in verbis illis non video. At vero ſi talia de Deo concipere abſurdum non ſit, jam eadem opera, tota gratiæ cauſa, naturæ patronis tradatur, quia totius Pelagianiſmi hæc baſis: poſſe fine ſuo fruſtrari altiſſimum. Equidem video è quibus initiis iſta proceſſerint, & quo modo ficulnea

culnea iſta mediæ ſcientiæ folia quæſita ſint. At nos iſta parum tangunt, qui alium quam ipſe decretorum Dei ordinem ſtatuimus. Prout enim in temporaria decretorum executione primo creat hominem Deus juſtum & integrum, ſecundo generale operum fœdus cum ipſo init, tertio lapſum permittit, quarto homines huc uſque pares diſcriminando, reprobos in violato iſthoc operum fœdere linquit ſub maledictione & poſt mortem temporalem æternum damnat, cum electis autem gratiæ fœdus init in Chriſto iſtius fœderis mediatore eos per ſpiritum ſuum & verbi prædicationem vocat ad communionem regni ſui, propter Chriſti merita, fide apprehenſa, juſtificat & in filios adoptat: per inhabitantem in ipſis Spir. Sanct. indies magis magiſque ſanctificat, ac per mortem ex ſtatu miſeriæ pleniſſimè extractos in cæleſtem gloriam aſſumit: ſic in æterno decreto ſeu intentione juxta finis mediorumque inter ſe ordinem contrario & inverſo modo ſe habere ſtatuimus; quamvis alias doctiſſ. *Twiſſo* facile accedamus ſtatuenti, omnia illa quæ circa electos in tempore agit Deus, unius in decreto æterno medii rationem habere, cujus finis ſit gloria miſericordię divinæ: quæ circa reprobos, item unius, cujus finis ſit gloria juſtitiæ divinæ. Hæc ſunt tremenda illa & cum humili ſilentio veneranda, æternæ prædeſtinationis myſteria, velut acies quadrata campo expoſita, ab omni parte ſibi conſtans, ab omni parte periculorum & cladis ſecura. Nequid intactum relinquamus, exiſtimat idem Vir Clariſſ. quamvis nullam ſuæ opinionis rationem proferens, abſque iſta ſcientia non poſſe explicari, quomodo Deus per decretum ſuum non ſit author peccati. At nos cum aliis haud infimi ſubſellii Theologis illud abſque iſta ſcientia jam ante præſtitimus. Ex abundanti vero & hoc addimus, ſi quod hic incommodum, illi ipſius æquè, ne dicam magis, ſententiam obnoxiam fore, ac noſtram. Annon enim tametſi haud conſtans ſibi, vult futuritionem actionum illarum, quas ſcientiæ medię objectum conſtituit, inter quas & ſuum peccatis locum facit, pendere à conditionato Dei decreto? neque vero hic ratio apparet quare, cum has quidem actiones à decreto abſoluto, illas vero à conditionato eſſe ſuum habere ſtatuat, non ſimiliter author ſit earum actionum quæ à conditionata, quam earum, quæ ab abſoluto decreto eſſe ſuum accipiunt. Vbi hic ipſe ſe expedierit, eadem imo leviore opera nos expedierit. Videamus quænam circa *intellectum Dei* veritas defendi ſine iſtius mediæ ſcientiæ præſidio non poſſit. Hæc ſcilicet communis tum ſcripturę tum naturę vox, *Deum eſſe omniſcium*. Nam, uti contendit *Fonſeca*, incertus erit Deo Prædeſtinatorum numerus. Fateor ita dicēdum in via Hypotheticorum, ubi decreta divina

Digitized by Google

à libero hominis arbitrio, non in Abſolutorum, ubi liberum hominis arbitrium à decretis divinis ſuſpenditur. Sed in diſputando ſuam viam pro vera, & contrariam pro falſa ſupponere, eſt ſe adverſariis ridendum dare. Alii dicunt multas & infinitas Deo quæſtiones ab homine proponi poſſe in futuris illis conditionatis liberis, quæ tamen ob conditionem nunquam ponendam, nunquam futura ſunt, ad quas nil certi Deus reſpondere poſſit. Sed nos ipſis aliquid certi reſpondere poſſumus, vid: nullam eſſe quæſtionem talem, ab humano vel angelico intellectu imaginabilem, ad quam non perſpicue reſpondere poſſit Deus, poſita conditione ſi ſic & ſic eſſet. At quomodo? Hoc jam ante ſatis declaravimus in reſponſione ad primum adverſæ partis argumẽtum, vid: Deum iſta ſcire ex libero voluntatis ſuæ decreto, quo non tantum modos & connexiones rerum in tempore futurarum, ſed etiam nunquam futurarum & tantum fieri poſſibilium apud ſe ab æterno præfinivit, ſed cum hoc diſcrimine, quod iſta vellet fieri, hæc nollet: quæ tamen ſi vellet, ſic futura eſſent, quemadmodum præfiniverat. Tertio, ſine hac ſcienta adverſarii putant certam eſſe non poſſe & infallibilem *Dei providentiam*, quia ſine illa media ad fines propoſitos juxta rerum naturas accommodata adhibere non poſſit. Quod certum eſt ſi Deus, ex Hypotheticorum ſententia, diſponat omnia ſuaviter & non juxta Abſolutos pertingat etiam à fine ad finem fortiter. Sed cum illud incertum, imo falſum ſit, incertum quoque & falſum eſt quod ex eo deducitur. Quin hic eſt ſcopulus offenſionis, in quem ſemper incurrunt roſtratæ Hypotheticorum naves, quod ſine ratione, ſine ſcriptura, imo contra rationem, contra ſcripturam exiſtiment, creatorem ut creaturas invenire in mediis ad propoſitos fines congruitatem & aptitudinem, non per decretum dare. Tandem vero Gordium illum nodum objiciunt, de inſtituenda decretorum, præſcientiæ & providentiæ divinæ cum libero arbitrio *concordia*, qui multis jam ſæculis doctiſſimorum virorum ingenia exercuit, quem ſine iſtius ſuæ ſcientiæ gladio inſolubilem putant. Sed habeant ſibi *ſuavem* illam ſuam *concordiam*, quam ipſos docuit Spiritus carnis, propriæ excellentiæ perſuaſione intumeſcens, non Spiritus Dei humilitatis verba, in intimam fidelis animæ auriculam inſonans. Nos illam nolumus concordiam, quæ Deum homini, creatorem creaturæ ſubjiciat & ſi vel maxime nullis humani, addo & angelici, intellectus viribus iſta conciliari inter ſe poſſent, mallemus miſſa omni libertate eſſe ſervi, quam, erepta Deo gloria, ſacrilegi. Neque tamen ante iſtius ſcientiæ conciliatricis inventum tot ſæculis fruſtra laboratum eſt à viris doctiſſimis ad inveniendam talem concordiæ viam, quam modeſta hominum ingenia ſine offendiculo calcare poſ-

care poſſent. Ecce ante tot annos commonſtravit eam intentis digitis in medio papatu *Thomas Aquinas*, cætera Papiſta, hic Orthodoxus : & adhuc monſtrat non diſcipulis tantum ſuis, ſed etiam ipſis doctrinæ ſuæ hoc in puncto adverſariis, *Quod libeto* 11. *art.* 3. modo poſſent oculos ſuos tenebris aſſuetos, ad lucem tam perſpicuæ veritatis attollere, quam ex Aquinatis ore etiam docet *Ameſius* noſter *Antiſynod. art.* 1. *cap.* 1. *th.* 31. Imo vero libertatem arbitrii cum divina conciliare præſcientia, non admodum magnam in ſe difficultatem, continet, cum omnis de præſcientia difficultas ſit ex decretis præfinientibus & efficaci decretorum executione, quæ prima fronte ipſam tangere libertatis radicem videntur. Verum priorem difficultatem etiam abſque media iſta ſcientia ſuſtulimus diſputatione præcedente : in quo puncto alii rigidius cum adverſariis procedentes omnem ipſis diſputandi anſam uno verbo præcidunt, dicentes, ut præſcientia in intellectu, ſic deceta in voluntate eſſe operationes ad extra quidem, ſed in Deo immanentes nec ſe foras immediatè exerentes. Quare, ſi quid adhuc difficultatis ſuperſit, id totum ad potentiam divinam & actualem rerum omnium in tempore juxta æternum decretum providentiam referendum : de qua agendum erit diſputatione ſequenti. Interim tamen ne promiſſa in futurum reſponſio ſiniſtram forte in adverſariorum animis ſuſpicionem generet, ex abundanti hoc loco *Dicimus primo* : Ne quidem juxta ipſorum viam neceſſariam eſſe hanc ſcientiam ad explicandam divinæ providentiæ cum libero arbitrio concordiam; quia ne apparens quidem inter illa duo eſt diſcordia, ſi concurſum Dei univerſalem, indeterminatum & indifferentem ſtatuas ad hanc vel oppoſitam actionem, ſed à creatura determinari tam ad exercitium quam ad ſpeciem actionis ; quomodo concurſus ſolis determinatur à generante ad generationem, à ſtatuario ad ſtatuæ, à piſtore ad panis, à ſartore ad veſtis, à ſutore ad calcei confectionem : quem nemo unquam ſomniavit pugnare cum arbitrii libertate. Atqui talem concurſum Dei docent adverſarii, ut videre eſt apud *Bellarminum*, *Becanum*, *Molinam*, *Fonſecam*, & quos non ? quam verè autem talem ſtatuant præſentis non eſt diſquiſitionis. *Dicimus ſecundo* : Dato, per ſolam hanc ſcientiam maximas Theologiæ difficultates facillimo negotio explicari poſſe, quæ alia ratione non poſſint, vel eo ipſo nomine ſuſpectam merito eam eſſe, quod tam facilem in graviſſimis theologicis quæſtionibus reſponſionem ſubminiſtret, præſertim in iis, quæ tanquam humano ingenio ἄλλυδα ipſe Sp. Sanctus, appoſito quaſi inſcrutabilis profunditatis ſigillo, obſignavit, ut eſt æternum divinæ prædeſtinationis myſterium illiuſque in tempore per infallibilem potentiam executio. Et tamen uti cum *Guil. Gibieuf* obſervat etiam *Theodorus Smi-*

rus Smiſing plerique Theologię ſtudioſi apud Papiſtas deſcendunt in hanc de ſcientia media ſententiam non ob rationem & fundamenta ejus, ſed ob eam, quam præ ſe fert facilitatem ad explicandum illud difficile myſterium concordię inter libertatem arbitrii creati & efficaciam gratiæ, divineque præſcientiæ & providentię certitudinem: quod quidem *Auguſtino* aliiſque veteribus, imo & ipſi Gentium Doctori, humano ingenio inexplicabile viſum fuerit. Et ſibi etiam aliquando, propter iſtam quam præ ſe fert facilitatem, prædictam placuiſſe ſententiam idem *Smiſing* alibi teſtatur, ſed, diuturna tandem omnium, quæ de hac quæſtione ſcripta ſint conſideratione, diſplicuiſſe. *Dicimus tertio*: Etiam procedendo ex conceſſis adverſariorum hypotheſibus, plurimum abeſſe, ut iſtud cerebri Ieſuitici delirium, ſcientia, inquam, media ad certiſſimam intentionem, præſcientiam atque executionem divinam cum libertate creata, conciliandam, & ad enodandas, quæ antiquitus circa iſta puncta moveri ſolent, difficultates, aliquid valeat. *Primo* enim cum in ea ſpectetur actio liberi arbitrii creati, præciſa ab omni actione & concurſu Dei; inter concurſum Dei & creaturę, juxta adverſarios, non realis, ſed rationis modo datur diſtinctio. Iam quæro: An igitur ab operatione mentis noſtrę, ſeu ficta iſta diſtinctione, quæ ſimpliciter eſt non ens, dependet iſta concordia? Et quid ſi mens non cogitet de iſtorum concurſuum diſtinctione, cum utriuſque una & indiviſibilis ſit actio, num, diſſoluta protinus omni concordia, diſcordia & pugna erit? non fit veriſimile. *Secundo*: In mente divina non valet iſta concordię ratio. Ergo ſimpliciter non valet neque apud nos valere debet. Probatur antecedens, quia Deus non concipit ut diſtincta, quæ reipſa diſtincta non ſunt. Sed concurſus arbitrii creati & divinus reipſa diſtincti non ſunt: quod utrumque docent adverſarii. Ergo Deus unum abſque altero non concipit aut per talem abſtractum conceptum prædictam concordiam explicat. Quid hic dicent adverſarii? Anne ſeraphicum ſuum Fonſecam, illuminatiſſimum Molinam & jubilatum ſacræ Theologiæ profeſſorem Zuarez capere rationem concordiæ, quam nec Deus capiat? Etſi ſint impudentiſſimi, non tamen mihi perſuadere poſſum, ſic adhuc frontem perfricuiſſe.

DE

Digitized by Google

DE CONDITIONATA SEU MEDIA IN DEO SCIENTIA.

SECTIO QVARTA, & ultima.

Autore & Resp. M. MATTHIA NETHENO Reesſenſi.

Ad diem 16. *Iulii & Auguſti* 24. *horis ſolitis.*

Exhibens argumenta Noſtra contra Scientiam Mediam.

ET nunc profligatis omnibus adverſariorum copiis, 19
quid ſupereſt, quam ut ipſam ſcientiæ mediæ arcem, omni præſidio nudatam, ſigno dato diripiendam & ab imis fundamentis evertendā demus. Sit igitur *primum* noſtrum *argumentum* tale: *Diſtributio ſcientiæ divinæ, in ſimplicis intelligentiæ & viſionis ſcientiam, exhaurit totam naturam objecti ſcibilis. Ergo non datur media quædam.* Conſequentia eſt evidentiſſima: de antecedente igitur ſolum laborandum, quod ſic probo: Omne objectum ſcibile vel eſt in ſtatu impoſſibilitatis, quod repugnantiam dicit ad exiſtendum; vel in ſtatu poſſibilitatis, quod non dicit; vel in ſtatu exiſtentiæ, qui pro exiſtentiæ, diverſitate triplex iterum diſtingui poteſt; ſtatus futuritionis, exiſtentiæ futuræ; præſentiæ vel actuationis, exiſtentiæ præſentis; & præteritionis, exiſtentiæ præteritæ. Iam vero quicquid eſt in ſtatu impoſſibilitatis, è quo nulla entia Deus extrahit, item quicquid eſt in ſtatu poſſibilitatis, è quo multa extrahit ad ſtatum exiſtentię, totum hoc, quantumcunque eſt, quod certe maximum eſt, id omne Deus novit per naturalem & ſimplicis intelligentiæ ſcientiam, ante omne decretum ſuum, quia ad illa cognoſcendum nihil requiritur, præter exactam cognitionem attributi omnipotentiæ divinæ, quæ Deo naturalis eſt. Præterea quicquid eſt in ſtatu exiſtentiæ ſive futuræ ſive præſentis ſive præteritæ, id omne Deus novit poſt decretum ſuum, per viſionis ſcientiam, quia nihil ex ſtatu poſſibilitatis ad ullam futuritionem evehi poteſt niſi per ſolum decretum divinum: quod & adverſarii negare non audent, & ſi auderent, antehac ſatis probatum eſt & in ſequentibus adhuc amplius probandum.

Digitized by Google

20 *Secundum argumentum* sic procedat. *Quodcunque objectum non est scibile, ejus nulla datur apud Deum scientia. Sed futurum conditionatum, ante omnem divinæ voluntatis actum, non est scibile. Ergo ejus nulla datur apud Deum scientia.* Major in confesso est: Minor sic probatur. *Primo*: Quodcunque objectum ex natura sua est indifferens ad futuritionem & non futuritionem, seu non magis futurum, quam non futurum, illud tanquam futurum non est scibile. Sed objectum scientiæ mediæ, quod non audent diffiteri adversarii, est tale. Ergo. *Iterum*; Quod objectum nulla necessitate est necessarium, id non est scibile. Atqui scientiæ mediæ objectum nulla necessitate est necessarium. Ergo. Minor patet, quia cum duplex sit necessitas, consequentis ex causa rei antecedente, & consequentiæ ex principio conclusionis antecedente, neutra datur in objecto, scientiæ mediæ. Non consequentis, quia illa non potest coincidere & stare cum contingentia consequentis. Atqui illam velle sublatam est negatio naturalis liberi arbitrii, quod sublata contingentia salvum manere non potest. Non etiam consequentiæ; quia nullum in rerum natura infallibilitatis principium, ex quo sine erroris periculo, conclusionem hanc inferre liceat: Ergo istud posita conditione futurum est. *Tertio*: Quod objectum nulla veritate est verum, illud non est scibile. Sed objectum scientiæ mediæ est tale. Ergo. Probatur Minor; in quo nec est prima nec secunda veritas, in eo nulla est veritas. Sed in objecto scientiæ mediæ nec est prima nec secunda veritas. Ergo. Non prima, quia illa est solus Deus. Non secunda, quia non à prima v. gr. in hoc futuro conditionato: si David maneat, Saulus Ceilam veniet, secluſa omni divinæ voluntatis determinatione, non potest esse veritas secunda, quia obturatur fons, per quem emanare potuerit ista veritas à veritate prima, sine qua nulla datur veritas secunda. Quæ veritas etiam propria luce sua tam est perspicua, ut invitos etiam animos ad assensum trahat, nec ullis sophismatum nebulis se obscurari patiatur. *Quarto*: ex concessis adversariorum sic argumentari licet: Deus ante decretum suum non potest certò præscire actum liberum absolutum futurum, ut ipsi agnoscunt. Ergo nec actum sub conditione futurum. Non dubito consequentiam illam adversariis ridiculam videri, sed optima ratione firmari potest, etiam procedendo à minori ad majus. Actus liber sub conditione futurus & minus est cognoscibilis quam absolute futurus. Ergo si hunc Deus ante decretum suum certo præscire non potest multo minus illum, qui difficilius cognoscitur. Antecedens patet quia actus liber conditionatus remotior est ab actu ergo à cognoscibilitate actus, cum unumquodque ita sit cognoscibile, prout est actu. *Quinto*: Quod, in genere rei futuræ, est non ens & nihil, illud non

lud non eſt ſcibile, quia cognoſcibilitas ſequitur modum eſſendi, in quo fundatur, ita ut determinatè aliquid tanquam præſens præteritum aut futurum cognoſci nequeat, niſi habeat eſſe ejuſmodi determinatum. Sed objectum ſcientię mediæ in genere rei futuræ eſt non ens & nihil, quia cum hic non ſpectetur ut præſens & habens jam eſſe determinatum in ſe, ſed tantum ut futurum & habens eſſe in ſua cauſa, nulla ante decretum divinum in cælo vel in terra vel in quibuſcunque ſpatiis imaginariis excogitari vel dari poteſt cauſa, unde ſuum eſſe qualecunque futurum determinatum habeat. Ergo prorſus non eſt ſcibile. *Sexto* : ſiquo modo objectum ſcientię mediæ eſſet ſcibile, deberet ex apprehenſione iſtorum enuntiatorum, quibus illud efferri ſolet, certo ſciri poſſe conſequentis futuritio. At hoc falſum, quia cum enuntiatum conditionale nec antecedens nec conſequens ponat in eſſe, ſed tantum dicant partium *συνημμένων* connexionem, quæ utraque parte falſa, vera, & utraque parte vera, falſa eſſe poteſt, ut docent Logicorum ſcholæ : ſi ex poſitione antecedentis certo cognoſci debeat conſequentis poſitio, debet neceſſaria eſſe inter utramque partem connexio. At in iſtis enuntiatis conditionalibus v. g. ſi Tyrii vidiſſent iſta miracula, pœnitentiam egiſſent; ſecluſo omni voluntatis divinæ actu, nulla poteſt eſſe quocunque etiam modo neceſſaria connexio, quia non eſt ab illa ſumma & abſoluta neceſſitate, qua ſola res in ſe contingentes ſecundum eſſe futurum ab æterno certo modo determinat. Ergo contingens fallibilis adeoque falſa eſt connexio. Conantur illi quidem diſtinctionis alicujus ſubſidio hic evadere; ſed per viam prorſus inviam. Novo enim & hactenus inaudito commento perſuadere nobis conantur duplices eſſe enuntiationes conditionales, quaſdam argumentativas, in quibus vi antecedentis illatio formalis eſt & neceſſaria; quales illæ, de quibus Logici ſolent præcipere; alias vero ſimplicis coexiſtentiæ atque affirmationis unius de alio, ſub tali conditione : quæ proinde Logicis innominatæ hactenus fuerunt : de quibus *Becanus* Ieſuita, agens *De ſcientia Dei quæſt.6.* ait: eas quoad formam & modum eſſe hypotheticas; quoad ſenſum vero æquivalere categoricis, in quibus unum ſimpliciter de alio affirmatur : differre nihilominus ab utriſque, ab hypotheticis, quia non ſit neceſſaria in iis conſecutio, ſed ſolum conjunctio; à categoricis, quia non affirment aliquid ſimpliciter, ſed ſub conditione. Mirabile genus enuntiationum ! & Hypothetici credo, ut monſtrum ſcientiæ mediæ defenderent non dubitarent tantum Logicam, ſed ipſam quoque Philoſophiam & Theologiam in monſtrum aliquod transformare. Quis enim hoc pacto perſuadere ſibi facile patiatur doctrinam logicam tot ſæculis à feliciſſimis ante & maxime poſt Ariſtotelem ingeniis excultam tan-

Digitized by Google

tam tanta laboraſſe hactenus imperfectione ,ut nunc demum poſt ſcientiæ mediæ inventum ab Hypotheticis diſcendum ſit quot & quę ſint ſpecies enuntiatorum conditionalium ; cum res ipſa manifeſte oſtendat eos in fugam & extremas anguſtias conjectos voluiſſe , iſtius ſecundi enuntiatorum conditionalium generis inventione , nubem quandam oculis noſtris objicere , ne agnoſci poſſint amplius , quam tamen ad majorem etiam ipſorum confuſionem , micantibus veritatis radiis diſpellere facillimum eſt. *Primo* enim coexiſtentia vel eſt neceſſaria vel contingens, vel certa vel incerta, vel infallibilis vel fallibilis ; niſi forte inter hæc etiam medium aliquid ſomniando invenerint ; quod quia hactenus nondum declararunt , adhuc quidem tanquam ex conceſſis argumentabimur. Si igitur primum, bona, eſt in iis conſequentia & conſequens ex antecedentis vi recte infertur, quia nunquam falſo deprehendetur argumentatus fuiſſe , qui ſic procedat. Si alterum , fateri debent nullam poſſe certam ejus dari ſcientiam, in quo nulla eſt certitudo. *Rurſus*, annon ridiculum eſt negare iſtas enuntiationes eſſe illativas , cum ipſi illas loco propoſitionis conſtituant in diſcurſu , per quem Deus ex hac media & conditionata ſcientia , provehitur in ſcientiam rerum abſolutam. Nam primo , ſecundum illos , ante omne ſuum decretum ita procedit Deus : ſi Petrus in iſtis rerum circumſtantiis vocetur , aſſentietur vocationi. Tam faciendo decretum abſolutum de conditione , aſſumit : Atqui in iſtis rerum circumſtantiis vocabitur. Hinc tum infert & per viſionis ſcientiam intelligit : Ergo aſſentietur vocationi. Si bonus eſt ſyllogiſmus , jam non ſimplicem coexiſtentiam ſed neceſſariam conſequentis cum antedente connexionem habebit major. Si hoc non admittunt , jam pejus homine Deum argumentantem faciunt. Neque vero ſolum in ejulmodi ſyllogiſmis enuntiata hæc conditionalia majorum loco ſtatuunt , quod ad rationem conſequentiæ inter antecedens & conſequens demonſtrandam ſatis eſt , ſed etiam in antecedente cauſam præſtuunt conſequentis , quâ poſita effectus infallabiliter ſequatur. An vero etiam in nova iſthac Logica prioritas naturæ inter cauſam & effectum ſublata eſt , ut à poſitione cauſę ad poſitionem effectus procedendo , nullam faciamus conſequentiam , ſed coexiſtentiam tantum & conjunctionem aliquam ? Forte etiam fruſtraneæ erunt in Logicis & ad vexandos tantum tyrones traditæ enuntiationes copulativæ , quibus hactenus res conjunctas & coexiſtentes efferre conſuevimus. Saltem non erunt neceſſariæ. Monendique erunt impoſterum doctores Logici, ſi integre diſciplinam tradere velint, ne obliviſcantur tradere novam quandam , inter enuntiata copulativa & conditionalia

hæc ,

hæc, æquipollentiam. Denique ſi, ad formandas propoſitiones hypotheticas, requiruntur partes ſolum coexiſtentes & nullam inter ſe illativam connexionem habentes, annon poſthac bonum ſe Logicum probabit, qui dicat: ſi illud eſt animal, eſt gallus, eſt aſinus aut ſimile quid: ſi eſt homo eſt eruditus, eſt claudus, eſt cæcus, eſt formoſus: item ſcribit, ambulat, diſcit, docet & quæ ſunt aliâ ejus generis vel adjuncta vel effecta, quæ cum homine unquam poſſunt coexiſtere: ſi baculus ſtat in angulo, cœlum eſt rotundum, Iohannes eſt Romę, Imperator ſaltabit & ejuſmodi infinita.

Nos vero hinc jam pergamus ad *tertium argumentum* quod ſic habet; *Si* 21
daretur media aliqua in Deo ſcientia, deberet eſſe cauſa aliqua cujus vi voluntas in iſta vel iſta occaſione, infallibiliter determinetur in hanc partem non in illam. At talis cauſa nulla eſt. Ergo neque datur ſcientia media. Majoris conſequentia eſt manifeſta: *primo*, quia cum voluntatis ex ſe indifferentis & indeterminatæ ſit aliquis effectus determinatus, neceſſario illius cauſa aliqua aſſignari debet; nihil enim in creatis determinatum ſine cauſa determinante: *Secundo*, quia ſine cauſa nullum effectum Deus poteſt intelligere, quia ejus intellectio eſt perfectiſſima. Vnde ſi dicant Deum iſta cognoſcere ex eventu futuro, ſicut in præcedentibus audivimus, quæro, annon perfectior multo futura ſit Dei cognitio, cognita ipſa etiam cauſa, quod negare non audebunt. Minor vero ſic probatur: *Si ſit talis aliqua cauſa, erit vel concurſus divinus aut cæleſtis, vel angeli & homines præſentes & inſtigantes, vel ipſa voluntas hominis, vel ipſius complexio & proprietates individuales, vel objectum, vel locus, vel tempus, vel quædam ex his conjunctim vel omnia ſimul*: aliæ enim cauſæ vix videntur eſſe. *Atque nulla eſt harum omnium. Non concurſus divinus*, quia ille ex ſe eſt indifferens & attemperat ſe voluntatis inclinationi, ſicut concurſus ſolis naturis rerum ſubluna-rium ſe attemperat: imo non tenet ſe ex parte cauſæ, niſi aliquatenus & ſpecie tantum aliqua in operibus gratiæ ſupernaturalis, ſed tenet ſe ex parte effectus, in eum una cum voluntate influendo. *Non etiam concurſus cæleſtis*; quia & ille indifferens agitque immediatè tantum in corpus & ſpiritus animales ac vitales, non in ſpiritum rationalem ſeu ipſam animam. *Non angeli vel homines alii*, quia nec illi in voluntatem quicquam reali efficientia poſſunt, ſed ut cœlum influentiis ſuis, ſic iſti morali tantum efficientia diſponere poſſunt ad hoc vel illud voluntatem noſtram, non determinare, *Non ipſa voluntas hominis*; quia cum illa, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, ſit maneatq; ad agendum aut non agendum, item iſtud vel aliud agendum, indifferens, accidentarium illi eſt, quod determinetur in hanc præciſe partem, non in oppoſitam. *Non complexio*

Digitized by Google

aut proprietates individuales, quia & illæ tantum inducere & disponere possunt, & si ab illis hæc determinatio, cum non sint in nostra potestate, homo ageret ex necessitate naturæ; quod repugnat. *Non objectum* quia nullum objectum homini in via propositum voluntatem ipsius efficaciter movere aut determinare potest, sed tantum allicere, *Non locus*, quia ille non est voluntati naturalis, sicut rei gravi imus, levi supremus; qui locatum suum continere trahere & conservare dicitur. *Non tempus*, quia illius nulla est efficacia, ne in corpora quidem, nedum in spiritus. *Non etiam quædam conjunctim, vel omnia simul*, quia quicquid ponas aut componas voluntas semper manet indifferens ad hanc illamve partem. Nec excogitare quicquam in mundo poteris, quod juxta Hypotheticos hanc voluntati indifferentiam auferat, eamque ad hanc præcisè, non ad istam, partem determinet. Superest ergo ut vel Casus, novus quidam Deus & Præses humanarum atque angelicarum voluntatum, eas determinet, vel Fatum dura necessitatis lege divina humanaq; omnia involvat: quod quidem necessarium hujus scientiæ consequens esse, postea dicemus.

22 Nunc ad *quartum* accedamus *argumentum* quod tale est: *Si datur media ista in Deo scientia, dabitur aliqua vocatio ex congruo, qua Deus locum, tempus, prædicatorem, verba omnesque circumstantias, ita accommodatè ad naturam & captum vocati attemperat, ut homo in talibus circumstantiis certissimè assensum præbeat vocationi divinæ ad fidem, quem in aliis circumstantiis & occasionibus non præberet.* Neque puto in istius consequentiæ vi ostendenda multum nobis laborandum esse (quamvis intelligo ex Remonstrantium grege ipsisque etiam Iesuitis non deesse, qui crassa quadam ignorantia vel inadvertentia, & scientiam mediam defendant & vocationem ex congruo rejiciant,) quia etiam terminos scientiæ mediæ & vocationis ex congruo intelligenti liquidissimum est non nisi in scientia media fundari talem vocationem & illa admissa hanc, ut necessarium consequens, admittend. Alterius sic altera poscit opem res & conjurat amice: quod & maxima Hypotheticorum pars libenter agnoscit. Iam pergamus: *Atqui non datur aliqua talis vocatio ex congruo. Ergo neque scientia media.* Minor ab adversariis negata novam exhibet controversiam quæ proinde pluribus posset argumentis & accuratius pertractari, ut factum à Clariss. *Twisso in Vindiciis lib. 1. tit. 2. de Elect. Digress. 6.* Nos impræsentiarum istis argumentis sententiam nostram firmamus 1. Quia suasio congrua, etiam à præstantissimo oratore instituta, in naturalibus non semper est efficax, cum Rhetorica proprie non sit facultas persuadendi, sed tantum dicendi appositè ad persuasionem. Multo igitur minus in spiritualibus, quæ superioris adhuc sunt ordinis. 2. Quia quælibet suasio Euangelica non est efficax apud

pud regenitum; quod teſtantur graviſſimi nec abſque horrore nominandi ſanctiſſ. Dei virorum lapſus. Ergo nulla apud irregenitum, cum nulla ejuſmodi ſuaſio magis congruat homini irregenito, quam quælibet regenito. 3. Quia nulla dari vel excogitari poteſt ſuaſio congrua homini nondum renato: nam, ut ſcriptura teſtatur mortuus eſt talis in peccatis ſuis *Eph.*2.1. *Col.*2.13. ac proinde nullam habet potentiam, plus minuſve proportionatam ad actus vitæ ſpiritualis eliciendos, cui externa ſuaſio quæcunque aut qualiſcunque poſſit congruere: ſicut homo mortuus morte corporali nullis Tullianæ eloquentiæ viribus, nullis Demoſthenicis fulminibus excitari aut ullo modo diſponi poteſt, ut reſurgat ad vitam corporalem. *Tvviſſus* autem noſter etiam pulchrè hoc loco oſtendit, non poſſe apud irregenitum quacunque ſuaſione aliquid obtineri, ſive in genere jucundi, ſive utilis, ſive honeſti rem tentes, quia ipſa morte magis amarum homini irregenito Sathanæ, mundo & propriæ carni valedicere, & utilitatem atque honeſtatem rerum cæleſtium ludibrio habet mente in terram defixus. 4. Quia unica Petri die Pentecoſtes habita concione converſę ſunt circiter tres mille animæ *Act.*2. 41. quod ſane per vocationem congruam fieri impoſſibile, quia ut quiſque homo vultu, oratione & inceſſu ab aliis differt, ſic quoque complexione & diſpoſitione. Differebant & iſti auditores Apoſtoli natione, alii Parthi, alii Medi, alii Cappadoces, alii Arabes; differebant ſexu, alii viri, alii fœminę: differebant ætate, alii adoleſcentes, alii juvenes, alii viri, alii ſenes; diſferebant denique vitæ inſtituto & dignitate, alii mercatores, alii opifices, alii docti, alii indocti; & ſimilia, quæ in tanta hominum multitudine infinitam ferè gignunt varietatem, ad quam orationem ſic attemperare, ut omnibus congruat prorſus impoſſibile videtur. 5. Quia dare poterit aliqua creatura rationalis, quæ per abſolutam Dei potentiam ſalvare, alia quæ per abſolutam potentiam damnari non poterit. Si enim in iſtis circumſtantiis congrua ſit vocatio iſtius hominis, in aliis non ſit, non implicat creari poſſe à Deo aliquem hominem aut liberum arbitrium, cujus reſpectu nulla detur congrua, aut etiam cujus reſpectu nulla detur incongrua vocatio; quia dari non poteſt ratio, quare magis repugnet in omnibus circumſtantiis, quam in quibuſdam, aut in his magis, quam illis; item cur ſaltem una hora dari non poſſit, in qua iſti incongrua, hinc congrua vocatio nulla dari poſſit? & quæ unius horæ, eadem ſeptimanæ, menſis, anni & totius vitæ eſt ratio. Agnoſcunt ſententiæ iſtius abſurditatem ipſi etiam adverſarii & ad eam declinandam hoc ſolent reponere: etſi quidem nulla hic ſit contradictio metaphyſica, eſſe tamen contradictionem moralem, id eſt poſſibile non videri, ut ex tot mille modis Deo

per ſcientiam mediã cognitis homini alicui creato non conveniat ſaltem unus, qui congruam, aut etiam alius, qui incongruam vocationem poſſit conſtituere, ſed ſcire debent morales iſti Theologi nos parum morari iſtam moralem non contradictionem, cum noſtra metaphyſica non contradictio eos hic in anguſtum cogat, nec ſe per illam moralem non contradictionem ullo modo conſtringi aut vinciri patiatur.

Quintum nunc ſequitur *argumentum* & ſatis per ſe ad convincendum
23 evidens & efficacia ſua mediam iſtam ſcientiam ex imis & primis fundamentis ſubvertens. *Objectum ſcientiæ mediæ eſt ſimpliciter non ens & nihil. Ergo ipſa ſcientia non ſcientia.* Antecedentis probationem ſic molimur. Si futurum conditionatum, ante decretum divinum, eſt ens aut aliquid, habebit entitatem ſuam vel à natura ſua, vel à cauſa alia extra ſe. Non à natura ſua, quia per naturam ſuam eſt indifferens ad futuritionem & non futuritionem & non magis futurum quam non futurum. 2. Quia alias ſemper futurum eſſet, nunquam præſens aut præteritum. Quod enim adjunctum à natura eſt, id à ſubjecto ſuo eſt inſeparabile ſaltem in generica & ſpecifica natura. Non etiam habet entitatem ſuam à cauſa alia extra ſe, illam naturæ ad futuritionem & non futuritionem indifferentiam, vi ſua determinante ad futuritionem: quia illa cauſa vel erit extra vel intra Deum. Extra Deum nullum eſt agens in cauſis ſecundis tantæ virtutis & efficaciæ, ut res in ſtatu poſſibilitatis conſtitutas poſſit ſublimare ad qualemcunque futuritionem ſeu abſolutam ſeu conditionatam. Deinde futuritio illa fuit ante mundum & tempora condita ab æterno. Sed ab æterno nulla fuit creatura, nedum ut operari quicquam potuerit aut ipſo actu operata ſit. Ergo intra Deum cauſa quærenda iſtius futuritionis æternæ. Atque ſi Dei naturam cum ſuis attributis tum in communicabilibus tum communicabilibus conſideres, nullum, quò te cunque vertas, aliam futuritionis iſtius cauſam invenire poteris, quam voluntatem & decretum divinum. Faſſum id ſupra audivimus Fulienſem illum Monachum *Petrum à S. Ioſeph.* Cum quo etiam *Penotus* vi veritatis convictus *Propugnaculi ſui lib. 3. c. 31. prop. 1.* ex Auguſtino aſſerit, *Divinum decretum eſſe principium eſſendi omnium futurorum contingentium. Auguſtini* autem ipſius verba hæc ſunt. *Enchir. cap. 95. Non ergo fit aliquid niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo.* Quando igitur DD. Hypothetici omnem hic divinæ voluntatis actum removent, annon omnem quoque objecti ſcientiæ mediæ entitatem tollunt? cum ſublata cauſa eaque ſolitaria, effectum quoque ſolitarium tolli, immotus ſit Logicorum canon. Quid igitur ſupereſt, unde volitio creaturæ aut effectus ejus, ex ſe tantum poſſibilis, pro illo inſtanti ſit certò futu-

futurus? aut quæ jam, tranſmigrationis iſtius è ſtatu meræ poſſibilitatis in ſtatum futuritionis, cauſa aſſignari poteſt? Anne dicent ideo volitionem & effectum futurum, quia creatura ſic volitura & ſic actura eſt; Sed hoc eſt mutatis tantum vocabulis id quod in quæſtione eſt Sophiſtica argumentandi ratione pro certo & indubitato velle obtrudere. Quia id ipſum eſt quod quæritur: nempe, unde factum ſit ut cum creatura per ſe æquè ſit non volitura ac volitura, æquè aliud & oppoſitum actura, pro hoc in inſtanti certò ſit volitura & ſic actura? nam creaturam poſitis iſtis circumſtantiis volituram, dicit volitionem creaturæ ex ſe mere poſſibilem pro tali inſtanti eſſe certò futuram. Hærent igitur hic & hærebunt adverſarii, tanquam aviculæ in perticis viſco illitis & quo magis annitentur ſe expedire aut ſophiſtico motu ingenii alas vibrabunt, quò magis ſe omnibus cordatis ridendos proſtituent. At enim agnoſcere ſe juxta nobiſcum dicunt adverſarii, nihil quocunque modo poſſe futurum eſſe, niſi per decretum divinum. Interim opus non eſſe exiſtimant, ut aliquod decretum actu ſit in Deo de iſtis futuris conditionatis; ſed ſatis eſſe, ſi foret in Deo poſita conditione. Quod etiam aliter ſic enuntiant: Licet hic non ſupponatur decretum liberum præexiſtens in Deo, ſupponitur tamen ex hypotheſi ponendum, ut ab illo effectus dimanare poſſit. Sed non ſic evadent: quia ſi futuritio effectus eſt à decreto divino, tanquam à cauſa, illud non ſequi ſed præexiſtere jam ante neceſſarium eſt, cum poſito effecto cauſa non demum poni ſed jam ante poſita eſſe debeat, ne trahant plauſtra caballos. Quodſi ergo Deus ante cauſam poſitam cognoſcit effectum, manet & æternum manebit, quod cognoſcat non ens, adeoque non verum, non ſcibile. *Secundo*, annon æternitatem decretorum divinorum ſatis apertè convellunt iſti, dum ea à temporariis conditionibus ſuſpendunt, quibus poſitis ea ponenda ſint? Ergo nondum etiam fortaſſe ſatis apud Deum certa totius mundi adminiſtrandi & hominem ſua providentia dirigendi ratio; cum fieri poſſit, ut incidentibus variis occaſionibus & motibus liberi arbitrii, nova adhuc quotidie decreta condat. *Tertio*: Cum ipſi decretum iſtud liberum ponendum in hoc velint conſiſtere, ut approbet rem bonam, aut permittat rem malam: annon eo ipſo negant decretum divinum eſſe ullo modo cauſam, à qua futuritio rerum dimanare debeat? quia decretum iſtud approbativum aut permiſſivum futuritionem aliunde, & quis dicat unde? productam accepit & tanquam antecedens jam præſupponit. *Quarto*: ex propriis eorum verbis & hypotheſibus tale contra eos dilemma formo: Si ponendum eſt decretum liberum ut ab illo effectus dimanare poſſit: ponendum eſt vel li-

berè vel neceſſario. Si liberè, poteſt non poni adeoque effectus eſſe non futurus. Quomodo igitur erit aut præſcietur futurus? Si neceſſario, jam aufertur Deo ſua in decretis de rebus ad extra formandis libertas; quod eſt abſurdum, in Philoſophorum aut Theologorum ſcholis non tolerandum. Hactenus igitur prima antecedentis probatio cum ſuis vindiciis paulo prolixior: ſequentes contractiores erunt & magis ſuccinctæ: Altera igitur probatio ſic habet: Res nullam habent poſſibilitatem ante & citra potentiam Dei, unde fluit illa poſſibilitas. Ergo & nullam futuritionem ante & circa decretum Dei, unde fluit illa futuritio. Igitur talis conditionata adverſariorum futuritio eſt non entitas & ipſum futurum conditionatum ante omne Dei decretum non ens. Iterum; inter abſolutè poſsibile & abſolutè impoſſibile nullum datur medium. Ergo nec inter futurum abſolutè & non futurum abſolutè. Ergo quod fingitur medium eſt non ens. Denique non datur aliqua idea iſtorum futurorum conditionatorum in mente divina. Ergo ipſa ſunt non entia, quia omnium, quæ cognoſcit Deus, aliqua eſt in ipſo idea. Antecedens ſic probatur: Idea in mente divina pertinet vel ad ſpeculativam ſcientiam in Deo & eſt principium cognoſcitivum: vel ad practicam ſcientiam & eſt exemplar in creaturis exprimendum, uti docet *Thomas* 1.*p.q.*15.*art.* 1. & 3. Sed idea talium contingentium ad neutrum genus ideæ prædictum referri poteſt. Ergo non datur. Non enim pertinet ad ſcientiam ſpeculativam, quia talis idea ante omne decretum divinum quidditatem rerum & exiſtentiam tantum repræſentat poſsibilem, nullo modo autem futuram; non etiam ad ſcientiam practicam, quia talis idea poſt decretum divinum repræſentat rem, ut actu futuram ſecundum actualem ſuam exiſtentiam.

24 Sicut in fœcundo ſolo magna ad exhilarationem cultoris frumenti, ita ex falſiſsimo ſcientiæ mediæ commento magna ad abominationem piorum & ipſorum etiam, ſi quis illis ſenſus ſupereſſet, adverſariorum, abſurdorum conſequentium naſcitur copia, ita ut nullo negotio ea vel integris modiis admetiri poſsimus. *Primo enim impingit hæc ſcientia in veritatem Logicam, ab ipſa etiam natura traditam, quæ eſt, enuntiatum connexum ſi verum ſit eſſe neceſſarium & ſi non ſit neceſſarium, non eſſe verum, eò quod hic non partium ſed conſequentiæ ſpectetur veritas, quæ poteſt dari parte utraque falſa.* Ita ſi aſinus volat, habet alas; verum eſt: Si eſt præceptor, caſtigat diſcipulum, falſum: quia ibi vera, hic fallax & falſa conſequentia. Quod manifeſtum eſt, ſiquidem ad plenam ſyllogiſmi hypothetici formam conſtruendam, aſſumtionem & concluſionem in utroque exemplo apponas. Ex. gr. Atqui aſinus volat. Ergo habet alas: Atqui eſt præceptor: Ergo caſtigat

caſtigat diſcipulum. Si aſſumtionem hic ſupponas tanquam veram, debebis, vel propoſitionis negare conſequentiam, quod in primo exemplo non potes, ubi neceſſaria & vera; in ſecundo potes, ubi contingens & falſa conſequentia: vel debebis concluſionis neceſſariam admittere veritatem: aliud hic effugium non patet. Atqui hæc ſcientia negat enuntiatum connexum neceſſarium ſemper eſſe, ſi verum ſit, ſed verum dari poſſe quod neceſſarium non ſit. V.g. ſi Petrus conſtituatur in tali rerum ordine, abnegabit dominum ſuum: & quæ ſunt hujus generis alia. Comminiſcuntur quidem adverſarii, ut hoc telum evitent novum aliquod enuntiatorum conditionatorum genus ex partibus, nullam inter conſequentiam ſed meram conjunctionem & coexiſtentiam, habentibus. Sed illos ſe futilitate iſtius commenti tueri non poſſe, ad argumentum ſecundum ſatis oſtenſum fuit. Alius quidam gratiæ univerſalis & ſcientiæ medię interpolator dicit, commune illud axioma, de propoſitionibus conditionalibus, verum eſſe in Logica miſellorum, ſed non in Logica Dei. At num novus iſte Logicus hac ultima mundi ſenecta in paradiſum raptus & ad inſpiciendam altiſſimam Dei Logicam admiſſus fuit, ut tam magiſtraliter nobis dictaret quod hic apud nos in lumine naturę eſt veritas, ibi in lumine gloriæ eſſe falſitatem. Equidem niſi alia nobis documenta proferat, haud facile nobis perſuaderi patiemur, Deum, authorem luminis naturalis, tenebras pro luce, mendacium pro veritate animis noſtris inſeviſſe aut veritatem ſecundam, quæ non ſubordinetur & conſonet primæ. Aliud effugium hic quærit *Vaſque*ʒ cum ſuo diſcipulo *Luiſio Turriano*, qui coexiſtentiam & meram unius partis cum altera conjunctionem non urgent, nec ad arcanam quandam Dei Logicam confugiunt, ſed communem Logicæ divinæ & humanæ veritatem agnoſcentes, duplex nobis conſequentiarum genus in iſtis enuntiatis cudunt: unum in materia neceſſaria neceſſarium, utpote quod reduci poſſit ad aliquam propoſitionem univerſalem: alterum in materia contingenti, contingens quidem, quando ex antecedente ſingulari infertur conſequens quod poterat non ſequi, nec poteſt reductio fieri ad aliquam propoſitionem univerſalem; verum tamen & bonum, quia ſufficiat ad veritatem iſtius conſequentiæ, ſi conſequens revera ex antecedenti ſequatur. Si quæras quomodo in illis propoſitionibus contingentibus ulla certa connexio eſſe poſſit; pro exemplo adducunt verba Eliſæi ad Ioaſchum 2.Reg. 13.19. *Si quinquies aut ſexies percuſſiſſes, etiam Syros ad conſumtionem percuſſiſſes*; ubi connexionem dicunt, fuiſſe ex promiſſione Dei: quod pro ſimilibus propoſitionibus obſervandum ſit. Nolo jam dicere eos turpiter hic principium petere dum ſupponunt id quod in quæſtione eſt, an ſcil. detur ulla talis

propo-

ſitio conditionalis,quæ veram habeat , ſed non neceſſariã connexionem ; hoc tãtum dico hærere hic magnos iſtos DD.in cõtradictionum dumetis implicitos tam miſerè ,ut etiam à tyronibus exibilari mereantur. Ecquid enim ? an à promiſſione divina erit connexio iſtius & ſimilium propoſitionum , aliarum ſorte à comminatione ; & tamen à Deo per ſcientiæ mediæ dioptram videbitur ante omne decretum ſuum ? An vero ſunt promiſſiones ejuſmodi & comminationes non à libera voluntate ſed à natura divina , ita ut integrum ipſi non ſit eas ſic vel ſecus formare ? Etſi ſatis cæci ſunt adverſarii , huc tamen uſque prolapſuros non exiſtimo. Porro autem , ſi à decreto divino eſt veritas iſtius connexionis , quid periculi eſt ſimul dicere neceſſitatem an vero poſito decreto aliter cõnexio ſe habere poteſt , ac decretum eſt , & ſi non , cur non quæſo connexio illa hoc reſpectu dicetur neceſſaria ? Imo ſi vera ſit ex decreto prævio , ſine quo promiſſio aut comminatio eſſe non poteſt , neceſſaria erit , non neceſſitate conſequente , quam ex decreto divino provenire ſtatuunt adverſarii , ſed neceſſitate antecedente , à qua velut ſcopulo abhorrent. Res ipſa cogit fateri Ieſuitas illos vertigine correptos , cum iſta chartis mandarent & veritati , quam obſcurare & oppugnare unicè molirentur , tam illuſtre etiam inviti teſtimonium præberent. Quodſi interim ſunt & aliæ quædam hic propoſitiones , quarum connexio ſecundum ipſos non ſit ex promiſſione aut comminatione , id eſt , ex decreto Dei prævio , aliam nobis ejus cauſam reddere debent Ieſuitæ. Quodſi fecerint , non poterunt autem quicquid caput ſcalpant Sophiſtæ , videbimus tum quid ulterius reſpondendum ſit. Sed de hoc jam ſatis.

25 Plurimas etiam alias negat vel evertit hæc ſcientia veritates partim ex lumine naturæ , partim ex lumine ſcripturæ manifeſtas, quas ne per incertum vagemur melioris ordinis ergo reducimus vel *ad Voluntatem* vel *ad Intellectum* vel *ad Potentiam Dei* vel *ad has tres facultates ſimul. Voluntatem* igitur Dei quod attinet ; *Primo ſtatuit hæc ſententiâ abſurdum abſurdorum , Dari in rebus creatis futuritionem certam , ante omne decretum divinum , & ſufficere ad futuritionis illius productionem decretum , poſita conditione , ponendum , aut decretum concomitans objectum ſcientiæ iſtius , non actuale ſed ad modum poſſibilis.* Quaſi vero poſito effectu cauſa demum ponenda,aut quaſi ad certam futuritionem poſsibile decretum , quod poteſt non eſſe , ſufficiat ; aut quaſi ex decreto concomitante neceſsitas conſequens emergat , uti alias contendunt. Neque hoc tantum ſed & *Secundo in conſimili genere aliud non minus grave abſurdum ſtatuit ; manere ſcil. poſt determinationem divinæ voluntatis , de omnimoda non futuritione rerum , tamen futuritionem adhuc aliquam.* V.g. Electo hoc rerum ordine à Deo , cæteris omnibus rejectis ac

non

non esse jussis ; manere tamen verum in alio rerum ordine, istis vel istis lubricis & incertis conditionibus positis, hoc vel illud, quod poterat æquè non evenire ac evenire, certò eventurum. *Tertio : Assignari poterit ex hac scientia ratio & causa prædestinationis divinæ ex parte nostra.* Quia cum inter conditionatam & absolutam scientiam reperiatur ordo essentialis & naturalis dependentia unius ab altera, ita ut sine illa prævia per hanc nihil scire possit Deus ; reperietur etiam talis ordo inter objecta istarum scientiarum, ita ut, sine futuro conditionato prævio, futurum absolutum esse non possit. Ergo hoc dependebit ab illo vel tanquam à causa causatum, vel saltem tanquam à regula & conditione necessaria regulatum & conditionatum : prius enim in signo rationis intelligitur Petrus in istis rerum circumstantiis assensurus Deo vocanti & in gratia perseveraturus, quam Deus possit de illo facere ordinatum aliquod & rationabile prædestinationis decretum ; ita, ut ratio ordinis in mediis, ad finem supernaturalem, in priori signo prævisæ, rationem prædestinationis sortiatur in signo sequenti nec absque illa hæc unquam detur. Qui error geminus est antiquo *Fausti* Regiensis Episcopi & Semipelagianorum errori, sive affirmative illum, sive negativè consideremus. Affirmativam illorum sententiam : Prosper in epist. ad August. refert his verbis : *Qui autem credituri sunt quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit juvanda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum ; & eo, prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione & de hac vita bono fine excessuros esse præviderit.* Id est, breviter loquendo : *Hominem prædestinatum ex prævisa fide & bonis operibus* : quod duplici modo intelligi potest vel post prævisam fidem & bona opera vel propter. Vtroque sensu propositionem esse veram aperte contendit *Becanus*, ita ut nullus Semipelagianus potuerit apertius. *Fonseca* autem *Molina*, *Suarez* aliique timidius loquuntur, dicendo: etsi bonus usus liberi arbitrii, à Deo per scientiam mediam præcognitus, non sit causa ratio vel conditio, propter quam Deus aliquos prædestinaverit, tamen prædestinationem factam non fuisse sine præscientiæ boni usus liberi arbitrii futuri : ex hypothesi, quod in talibus circumstantiis homo poneretur, ita ut præscientia liberi arbitrii futuri sit conditio, sine qua decretum conferendi adultis media ad salutem non habuisset rationem prædestinationis, sed retinuisset rationem communis providentiæ ; quod ab illis didicisse videtur *Arminius*, quando *contra Perkinsum* ait, suasionem internam Spir. Sanct. sufficientem adhiberi ex decreto providentiæ, cum certa præscientia fore ut rejiciatur: suasionem autem efficacem ex decreto prædestinationis, cum certa præscientia fore, ut acceptetur & fi-

dem converſionemque operetur. Id vero ex ſcientia media conſequi, manifeſtius eſt quam ut probari oporteat & prædicti authores libenter agnoſcunt. Vnde *Bellarminus* verè quidem & rectè ſtatuit, prædeſtinationis divinæ nullam rationem, ex parte noſtri, aſsignari poſſe, ne conditionem quidem ſine qua non prædeſtinaretur is, qui prædeſtinatur: non tamen aut ſcientiæ mediæ aut vocationi congruæ congruenter. Iſti igitur authores negativam Semipelagianorum ſententiam apertè defendunt & affirmativam quoque, ſi ex prævisis bonis operibus explicetur per poſt prævisa bona opera. Negativam enim illorum ſententiam citãte Alvarez ita Fauſtus ipſe expreſsit de gratia & humanę mentis arbit. lib.2. cap. 3. *Niſi præſcientia exploraverit, prædeſtinatio nihil decernit*: cujus ampliorem explicationem habemus ib.cap. 2. *Præſcientiam & prædeſtinationem Dei malè intelligunt aſtruentes, quod inde humanorum actuum cauſa naſcatur*; & in epiſt. Proſperi ad Auguſt. ubi eos docere ait: *Removeri omnem induſtriam tollique virtutes, ſi Dei conſtitutio humanas præveniat voluntates: & ſub hoc prædeſtinationis nomine fatalem quandam induci neceſſitatem, aut diverſarum naturarum dici Dominum conditorem, ſi nemo aliud poſſit, quam ſactus eſt.* Non ovum ovo, magis ſimile, quam prædictorum authorum ſententia huic negativæ Semipelagianorum atq; etiam affirmativæ juxta priorem explicationem. Quin tametſi cum *Becano* ita craſſe non profiteantur etiam Deum propter prævisa bona opera homines elegiſſe; tamen nec ab hoc errore planè immunes eſſe hinc liquere poteſt; tum quia aliã nullã prædeſtinationis cauſam aut intra aut extra Deum agnoſcunt (Beneplacitum enim & voluntatem Dei, cauſam agnoſcunt collocationis in tali rerum ordine atque etiam decreti de iſta collocatione, ſed non decreti electionis, cujus immediatum objectum eſt gratia & gloria, non autem talis conſtitutio) tum etiam, quia bonum uſum liberi arbitrii circa gratiam non ſtatuunt effectum prædeſtinationis; quod omnino debebant, ſiquidem voluntatem Dei unicam prædeſtinationis cauſam agnoſcerent, tum denique, quia omnis prædeſtinationis, quoad eventum, certitudo aut incertitudo ſuper hac ſola prævisione boni uſus liberi arbitrii fundatur. Aut igitur irrationale ſtatuant prædeſtinationis decretum neceſſe eſt & temere ac fortuito ſine ulla cauſa intra vel extra Deum factum, aut iſtum prævisum bonum uſum liberi arbitrii illius antecendentem conditionem, rationem & cauſam prędeſtinationis agnoſcant neceſſe eſt, cum vocatio congrua & conſtitutio in tali rerum ordine, contingens occaſio tantum ſit, nullo modo cauſa acceptæ & rectè adhibitæ gratię & formalem prædeſtinationis rationem non attingat. Adde his aliud argumentum ex ipſis adverſariorum hypotheſibus, qui docent

docent Chriſtum & Mariã ad altiorem quandam gloriæ eminentiã, præ omnibus reliquis SS. prædeſtinatos, quia Deus prævidebat, ipſos melius uſuros libero arbitrio, quam cæteros. Vbi apertè meliorem liberi arbitrii uſum altioris cujuſdam & nobilioris prædeſtinationis cauſam ſtatuunt. Quod ſic oſtendo: quia illius melioris uſus cauſa principalis vel eſt gratia vel liberum arbitrium. Non gratia, quia ſi propter majorem gratiam melius uſi fuiſſent, jam cæteris melius uſi non fuiſſent; ut evidenter apparet in ſimili. Si enim tres equi æqualium virium trahant pondo trecenta, & duo ex illis trahant ducenta pondo: tres illi equi, quoad internas trahendi vires earumque exertionem non melius trahunt, quam duo: ſic aliquis cum gratia ut tria, reſipiſcentiæ fructum proferens ut tria, non melius utetur libero arbitrio, quam alius habens gratiam, ut duo eique reſpondentem fructum proferens. Supereſt ergo ipſum liberum arbitrium eſſe cauſam iſtius melioris uſus, qui jam ante præviſus cauſa eſt prædeſtinationis ad excellentiorem gloriam. Vnde ſic argumentor. Quomodo ſe habet excellentior liberi arbitrii uſus præviſus ad prædeſtinationem excellentiorem; ita ſe habet minus excellens lib. arbitrii uſus præviſus ad prædeſtinationem minus excellentem. Atqui excellentior uſus lib. arbitrii prævius habet ſe ad prędeſtinationem excellentiorem, tanquam cauſa ad effectum. Ergo & minus excellens uſus ad minus excellentem prædeſtinationem. Ergo & omnis bonus uſus ad omnem prædeſtinationem. Quod erat probandum. *Quartò, Prædeſtinatio igitur potius reſpectu ſcientiæ iſtius poſtdeſtinatio vocanda fuerit, quam reſpectu objecti temporarii prædeſtinatio*, quia ad ſcientiam mediam ordinem dicit eſſentialem qui abeſſe non poteſt: ad objectum temporarium, ordinem accidentalem, qui nullam ad eſſendum neceſſitatem imponit. Amplius & *Quinto, In arduo hoc æternæ prædeſtinationis negotio, quod ad reprobationem quorundam hominum, cæteris non pejorum & tamen poſthabitorum, non opus erit cum Apoſtolo confugere ad abſolutam Dei poteſtatem ac dominium in ſuas creaturas & tumultuantem contra Deum ſtultam ſtulti hominis rationem iſthoc capiſtro frenare, dicendo, O homo tu quis es, qui ex adverſo reſponſas Deo? num dicet figmentum fictori, cur me tale feciſti? Annon habet poteſtatem figulus in lutum, ut ex eadem maſſa faciat aliud quidem vas ad decus aliud vero ad dedecus?* Rom. 9. 20. 21. Expeditior hic & planior pro tali homine via: dicendum illi potius: Stante Reprobationis tui decreto apud Deum non tui ſolum ſed etiam Dei ipſius reſpectu contingens fuit, te fieri vas ad dedecus. Deus te tantum locavit in tali rerum ſtatu, in quo etiam tu pro indifferentia libertatis tuæ, quicquid ille decreviſſet, credere, bene operari & ſalvari potuiſſes, imo non potuiſſet te repro-

bare Deus, etiamsi voluisset, nisi jam ante omne decretum suum, te in istis rerum circumstantiis pro innata voluntatis tuæ libertate gratiam & vocationem divinam repudiaturum atque in peccatis tandem moriturum præsciviſſet. Sic Paulus sic Hypothetici? quid distãt æra lupinis? *Sexto: Nulla quoque ratio fuerit cur exclamemus cum Apostolo: O profundas divitias tum sapientiæ, tum cognitionis Dei; quam inscrutabilia sunt ejus judicia, & ejus viæ impervestigabiles!* Quia jam penetrarunt ad istas profunditates urinatores Hypothetici. Dicent enim ideo elegit hunc, ideo illum reprobavit, quia prævidebat ante omne decretum suum hunc in istis rerum circumstãtiis crediturum, bene operaturum & ad finem perseveraturum aut si aliquando gratia Dei excidat, ante mortem resipiscentiam acturum, illum vero in istis gratiam repudiaturum, aut si acceptet, ad finem non perseveraturum & in peccatis moriturum. Scio quid hic respõdeant, abyssum vid: inscrutabilis judicii divini in hoc consistere, quod cum Deus infinitas rerum circumstantias noviſſet, in quibus etiam Reprobi gratiam acceptaturi & salvandi fuiſſent, æque ac illi qui actu sunt electi, itemque infinitas alias in quibus electi à salutis via retrocesſiſſent adeoque æternum periiſſent, non minus item, quam illi, qui nunc actu ipso sunt reprobi: eum elegerit rerum ordinẽ, quem videbat congruum istis ad damnationem & mortem, his ad salutem & vitam perducendis. Atqui nos jam probavimus cõsensum esse in sententia Hypotheticorum de æternæ prædestinationis causis cum antiquis semipelagianis, qui nullam hic relinquunt abyssum. Et ne errent adversarii, ista electio hujus rerum ordinis præ alio his fortasse congruo, quibus præsens incongruus, aut aliis incongruo, quibus præsens congruus; non abyssus aliqua est divinæ prædestinationis, sed potius, si juxta scripturas judicare velimus, profundum aliquod Sathanę à Iesuitis nuper penetratum. Ratio est, quia prædestinatio æterna pro formali & immediato objecto habet gratiam eique infallibiliter annexam gloriam prædestinatis conferendam, quæ partes & gradus sunt unius & ejusdem benedictionis divinę. Similiter, si de Reprobatione loquamur cùjus verum & immediatum objectum est denegatio gratię medium à parte Dei ad manifestandum gloriã justitiæ suæ in quorundam damnatione, ad quod necessitate hypothetica infallibiliter sequitur peccatum creaturæ, causa damnationis, ut effecti: ut satis probant tum nostri ex scripturis & rationibus inde depromtis, tum ipsi quoque in medio Papatu Thomistę in suis scriptis de auxiliis divinæ gratiæ. At vero istius decreti, quod ipsi hic prætendunt, si per externum respectum conferatur ad veram prædestinationem, proprium & immediatum objectum est collocatio in congruo

rerum

Digitized by Goog

rerum ordine; ſi cum vera reprobatione, in incongruo: quod longe eſt aliud. Imo ne quidem ad iſtam collocationem per accidens & contingenter ſequitur gratiæ efficacis aut gloriæ in electis collatio & receptio; aut denegatio gratiæ adeoque peccatum in reprobis & propter peccatum damnatio. Quibuſnam fidiculis, quæſo ex ullis ſcripturis ulliſve PP. qui orthodoxè & cum ſcripturis contra Pelagianos dimicarunt, talem nobis prædeſtinationem talemve reprobationem extorquebunt Hypothetici? Tentent & agant quicquid velint, certum eſt quod nullis. Atque hęc una eſt ratio: altera eſt, quia abyſſus illa Paulina ſe extendit ad omnem prædeſtinationem & reprobationem: & omnis prædeſtinatio & reprobatio continet abyſſum illam, aut monſtrent nobis exceptionem. At vero Ieſuitica illa abyſſus non extendit ſe ad omnem prędeſtinationem & reprobationem, nec omnis prædeſtinatio & reprobatio Ieſuitica continet in ſeſe abyſſum illam: Nam ipſimet agnoſcunt non implicare contradictionem metaphyſicam, ut detur homo, cui nullus rerum ordo congruus, aut alius, cui nullus ſit incongruus. Quid, ſi jam Deus illum prædeſtinare velit & ad certiſſimam gloriam perducere, hunc reprobare & propter peccata damnare: dicetne, velut cum Hercule in bivio conſtitutus? Aut violanda eſt libertas illorum hominum; aut iſte neceſſario reprobandus & damnandus, hic vero Prædeſtinandus & ſalvandus. Dura conditio! Patet igitur quod neque abyſſus illa Paulina ſit eadem cum Ieſuitica, neque prædeſtinatio & reprobatio Ieſuitica eadem cum Paulina.

Intellectum Dei quod attinet, *Primo: ſcientia media fruſtraneam in Deo facit ſimplicis intelligentiæ ſcientiam.* Si enim neceſſarium eſt in Deo, ante omnem voluntatis ſuæ actum pręſcire quid à libero arbitrio in hac vel illa rerum diſpoſitione futurum eſſet; cui fini, quęſo hic ſimplicis intelligentię ſcientia? Annon poterit, aliquid ſub conditione à creatura futurum, cognoſcere Deus, niſi jam ante viderit eſſe ſimpliciter & abſolutè illud poſſibile? At inquam: quod ab omni æternitate, etiam in ſigno rationis, ante omne decretum divinum, ex natura ſua fuit futurum ſub conditione; id in nullo ętcrnitatis momento potuit cognoſci, ut merum poſſibile: quia de natura ejus eſt nunquam fuiſſe in ſtatu meræ poſſibilitatis, ſed ſupra illum evectum eſſe. Vnde ſi cognoſceretur ut merum poſſibile, falſo cognoſceretur; quod de Deo vel cogitaſſe impium. Sic juxta adverſarios, nos autem ſimplicis intelligentię neceſſitàtem & uſum optimè tueri poſſumus ex eoque mediæ etiam ſcientiæ vanitatem oſtendere. Quando enim per eam videt Deus eſſe aliquid abſolutè poſſibile; annon eo ipſo videt, aliquid 26

Digitized by Google

quoquo modo futurum, posito decreto ipsius, quod solum illud ex statu meræ possibilitatis extrahere & ad quamcunque futuritionem promovere potest? Quo concesso, obscurum non puto istam cognitionem sufficienter divino prælucere intellectui ad aliquid sapienter & cum ratione decernendum. Frustra igitur ad hunc finem alia quædam cognitio, qualis est scientia media, necessaria venditatur. *Secundo. Facit hæc scientia intellectum Dei pendere ab objecto externo, ideam suam illi advenire aliunde rationesq; adeo rerum æternas prioritate naturæ prius esse in creatura quam in Deo, creaturamque hic non dependere à Deo, tanquam suo, sed Deum dependere à creaturis tanquam suo exemplari.* Quæ omnino absurdissima sunt & manifestam involvunt contradictionem. Si enim increatum à creato, infinitum à finito, æternum à temporario dependeat; nec illud increatum, infinitum & æternum, nec hoc creatum finitum & temporarium erit; sublatoque adeo, cum creaturis, creatore, non parvum & magnum, de quo Physici disputant, sed maximum & hactenus inauditum dabitur vacuum, eritque totus mundus spatium magis imaginarium, quam sunt illa extra mundum, ex quibus Deus adhuc nondum excluditur. *Tertio. Ponit hæc scientia proprie dictum in Deo consilium*: de quo rectè Iul. Cęsar Scaliger: *Tam est impia vox in divinis consilium, quam pluralitas Deitatis.* Exerc. 365. sect. 8. Tametsi enim statuat Deum ex altitudine intellectus sui statim scire, quæ congrua sint media ad finem propositum, quod homo nonnisi post morosam meditationem, accuratam inquisitionem, inspectionem & cum aliis collationem, rectè assequitur: tamen statuit Deum non sua voluntate efficere & mediis dare, sed ab extra accipere congruitatem & efficacitatem illorum, quam ex natura sua habeant, à decreto Dei independentem. Hæc autem prima est in creatura consultante imperfectio & omnis reliquæ imperfectionis principium. Vnde & juxta Hypotheticos illa altera in Deo exoritur, quod, antequã sapienter aliquid possit decernere de salute Petri, prius videre debeat, quo & quousque se inclinatura sit bilanx libertatis ejus in hoc illove rerum ordine sc. si in isto rerum ordine collocetur, repudiata omni gratia mea, perseverabit in peccatis; si in illo, credet quidem, sed ad tempus tantum & in peccatis suis morietur; si in isto, credet, deficiet, resipiscet, & perseverabit; si in hoc denique credet & non interrupto cursu ad finem perseverabit. Sed an non hoc est, Deo scientiarum, ignorantiam, & simpliciſſimo intelligentiæ actui, mentis discursum tribuere? Ita enim in toto hoc negotio Deum nobis argumentantem faciunt: Si Petrus in isto rerum ordine collocetur, salvabitur. Atqui in isto ordine collocabitur. Ergo salvabitur. Primum igitur quæstio Deo ignota statuitur: An Petrus salvabitur? Secundo,

Digitized by Google

cundo, ad illius certam cognitionem habendam, Deus non ut nos ſtatim medium aliquem quęrit terminum, qui cum cæteris, varia ratiocinandi forma diſponi poſſit: ſed per ſcientiæ mediæ ſpecillum ex chimærico quodam creaturarum non exiſtentium libro, ignotiſsimam quandam propoſitionem diſcit, quæ ſemper conſtituit argumentationis prædictæ majorem hypotheticam. Vnde ſyllogiſmus ſemper evadit Hypotheticus, nunquam primæ ſecundæ aut tertiæ figuræ, nunquam disjunctivus. Cum jam illam majorem præcognovit, tum demum poteſt ipſe ſapienter aliquid decernere & addere de ſuo minorem, ut ex utraq; fluat certa concluſio. Decernit igitur, v. gr. Atqui collocabitur in illo ordine. Ex quibus præmiſsis ſponte fluit hæc concluſio. Ergo ſalvabitur. In hoc igitur & ſimilibus exemplis aliis nihil deſideratur eorum quæ ad verum & proprium mentis diſcurſum requiruntur. Nam 1. Debet extra ſe currere Deus, ad chimæricum illum creaturarum poſsibilium librum ut inde diſcat veritatem aliquã extra ſe, quę exprimitur in Majore: mox recurrere intra ſe, ut videat veritatem aliam intra ſe. Ex qua veritate *extra ſe*, quæ præcedit, & *intra ſe*, quæ ſequitur, oritur una communis veritas concluſionis, utrique præmiſſarum innixa. 2. Datur prius natura cęteris æternitatis momentum, in quo Deus novit propoſitionem illam majorem, in qua, licet vaga & incerta, terminatur ſcientia media, minoremque ſibi, ad eliciendam concluſionem, adjungi non poſtulat; cum locum in Deo habitura fuerit etiamſi nullus Petrus aut Paulus ad talem collocationem præordinatus, aut mundus ipſe nunquam condendus fuiſſet. Certa ergò & nota majore hac, ignota poteſt eſſe minor & proinde ex majori & minori reſultans concluſio, cùm tamen omnes tres propoſitiones ſint de re aliqua futura. Summa, Creator redigetur in ordinem creaturę, creaturæ in modum diſcurret, creaturæ in modum conſultabit & ipſi perfectioni deerit perfectio!

Potentiam Dei quod attinet, decretorum executricem; *primum ea per* 27
ſcientiam mediam ex ſe indifferens vaga & determinanda, non certa determinata & determinans ſtatuitur. Quod conſectarium adeo adverſariis non videtur abſurdum, ut tanquam certiſsimam veritatem alibi apertè doceant, & contrariam potius ſententiam abſurdam imò abſurdiſsimam judicẽt. Quare & de eo ſequenti diſputatione, cum bono Deo, ex profeſſo agendum erit. *Secundo*: Quod *hæc ſcientia introducat craſſum Pelagianiſmum & homini in ſtatu naturæ lapſæ extra gratiam conſtituto ad bonum ſupernaturale, quod eſt extra ſphæram activitatis ejus, vires & facultatem tribuat*: ex evidentia rei etiam vidit & agnovit *Clemens Octavus* Papa Rom. Cum enim in publica illa diſceptatione Romana, in qua ipſe Præſes, Monachus quidam,

dam, ni fallor, Carmelita ſcietię mediæ patrocinium ſuſcepiſſet, quæſivit ex eo: *Quid provideret per ſcientiam mediam Deus* reſpondit Monachus: *Bonum uſum liberi arbitrii.* Et mox regeſſit Papa: *An ex natura, an ex gratia? ſi ex natura? hoc eſt ſecundum Caſſianum. Si ex gratia? hoc eſt contra Molinam.* Eruditum à Papa Rom. reſponſum! Quod hominum genus ut leviter dicamus, aliis magis quam ſacris curis deditum, in momentoſis Theologiæ capitibus, quale & hoc, amplius quicquam non vident ſæpè, quam talpæ. Neque vero nos ejus hic ideo adducimus teſtimonium, quaſi acquieſcere in eos conſcientiæ noſtrę debeant. (Abſit: quid enim nobis cum Antichriſto?) ſed ut ratione ab ipſo allata omnes & addita Papę authoritate Papiſtas adverſarios magis etiam urgeamus, quibus & hoc deliberandum relinquimus, annon hęc Papa dixerit tanquam ſummus controverſiarum judex adeoque papali & infallibili illo ſpiritu correptus? Quodſi ita eſſet, certè admodum largiter &, ſine dubio, ad mortem peccarent Ieſuitæ, qui ſpiritui iſti Papali per vivę vocis oraculum ſe revelanti, tam pertinaciter adhuc hodie obloquuntur. Et quamvis hoc judicium Papæ malum dicant, tamen, ut ſunt ſagaces culpam omnem ab ipſo tranſlatam, in accuſatores ſuos transferre ſatagunt. Quæruntur enim hic malè cauſam ſuam apud Pontificem delatam quia ipſi æquè ac adverſarii agnoſcant omne opus ſalutis pendere à Dei gratia præveniente & comitante, adeoque Deum non prævidere ſcientia iſta bonum uſum liberi arbitrii, qui gratiam præcedat: ſed liberum arbitrium gratia præventum dum eidem intus cor pulſanti liberè conſentit, eadem comitante prius ſe determinare ad opus ſalutis, non prioritate temporis, ſed rationis tantum, quam Deus author gratiæ intelligatur per gratiam adjuvantem concurrere ad idem opus ſalutis perficiendum. Hanç autem liberi determinationem præciſe ut ſic ſpectatam ſeu ratione diſtinctam à determinato concurſu divino, conſtituere proprium ſcientiæ mediæ objectum: quamvis aliàs eadem ſit atque indiviſibilis, authoris gratiæ, & libertatis humanæ operatio. Anne ſic quidem à crimine objecto ſatis ſe purgarunt Ieſuitæ? Imo vero quicquid in ſpecioſum verborum velum obtendere conentur, lucem multis locis velum tranſmittit veritatiſque radii produnt anguem Pelagianum in herbis deliteſcentem. Quia cum gratia ipſorum per ſe vim certam ad hominis converſionem non habeat, ſed a libero arbitrio accipiat, quod ex ſufficiente efficacem illam reddit, quando prævidet hac ſcientia Deus bonum uſum liberi arbitrii prævidet ſolis naturæ lapſæ, nullis gratiæ, viribus inſtructi, accommodationem ad concurſum & gratiam ſuam indifferentem, qua accommodatione indifferentia gratiæ & potentia ad non convertendum

Digitized by Google

dum tollitur & potentia oppoſita ad convertendum in actum deducitur. At vero iſta accómodatio vel illa collateralis ſui aſſociatio ad gratiam ad ſimultaneum influxum in opus ſalutis producendum, quod tum certo ſequitur: annon eſt opus ſupernaturale? Nemo hoc niſi Pelagianus negaverit. Et cum abſque gratiæ adjutorio homo in ſtatu miſeriæ id præſtet? annon ex naturæ viribus bene utitur libero arbitrio? hoc autem ſolum Papa ipſis pro crimine imputabat. Vin' autem videre hic cum antiquis Pelagianis convenientiam? Non opus multa indagine. Audiatur modo *Hilarius* in epiſt. ad Auguſtinum, qui ſtatuiſſe ſui temporis Pelagianos ait: *Exhibendam ab eo fidem cujus naturæ id voluntate conditoris conceſſum eſt.* At quiſnam ex eorum ſenſu talis? Id docet verbis ſequentibus cum ſic pergit: *Et nullam* (naturam) *ita depravatam vel extinctam putant, ut non debeat vel poſſit ex ſe velle ſanari, propter quod vel ſanetur quis à ſua, vel ſi noluerit, cum ſua ægritudine puniatur. Nec negari gratiam, ſi præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantum medicum quærat, non autem quicquam ipſa jam valeat.* Quantum differt hoc *velle ſanari* ab accommodatione illa liberi arbitrii ſuique ad concurſum gratię indifferentem aſſociatione? Equidem videre non poſſum. Et tamen illi homines clamabant; nullum hominem ad ullum opus ſibi ſufficere, æque ut Ieſuitæ omne ſalutis opus à Dei gratia pendere. Sed verum iſtorum verborum ſęſum & primum erroris fontem ibidem recludit Hilarius. *Neque enim*, inquit, *alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita & ſupplici voluntate unumquemque ægrotum velle ſanari.* Interroga de hoc Ieſuitam aliquem, interroga Remonſtrantem, interroga Anabaptiſtam aut quemvis alium ex modernis Pelagianis? Invenies idem dicere quod antiqui, fontes horum eodem infectos veneno, quo illorum. *Secundo*: *Non licebit jam amplius ad veram humilitatem animis hominum ingenerandum, ut olim chariſmata, ita quævis bona ſalutaria cum Orthodoxa antiquitate totaque ſcriptura ſoli divinæ bonitati & efficaci, potentiæ inſuperabilis, operationi, accepta ferre & dicere homini nimis magno ſui ipſius admiratori: Quis te ab aliis diſcernit? quid autem habes quod non receperis? Quod ſi etiam accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* 1 *Cor.*4. 7. In promtu erit reſponſio: Ego me diſcerno ab improbis: ego me feci vas in honorem, & jure merito converſionis & ſalutis meæ laudem mihi quoque arrogare poſſum. Deus tantum theatrum & occaſionem dedit boni operis cum aliis improbis ſępe communem. Ego ex propriis naturæ viribus volui à morbo liberari, Deum ut Medicum, gratiam ut medicinam amplexus ſum: & ſic comitante & adjuvante gratia cum eadem gratia opus ſalutis meæ perfeci, non aliter ac in quotidiana Medicinæ praxi medicina naturam ju-

vat in depellendo morbo & ſanitate acquirenda. Alius quiſpiam ignavus eandem, vel etiam majorem habens, quam ego occaſionem, eam non arripuit nec ſalutarem hunc,quem ego, conatum adhibuit. Hinc ego jam ab illo improbo diſcriminor, mihi vita, illi mors æterna debetur ex vi promiſſionis & comminationis divinæ. Vah ſpiritus ſuperbiæ! *Tertio*: Vt ex lege talionis agamus: *poſita iſta ſcientia, fruſtranea erunt omnes vocationes,omnes ſuaſiones & diſſuaſiones,hortationes,dehortationes, promiſſiones, comminationes,obteſtationes & quæcunque media ſalutis Deus adhibet circa eos, quos poſuit in tali rerum ordine, in quo vidit ipſos non permovendos aut ſalvandos*:eodem modo, ut illi contra nos argumentantur cum docemus maximum hominum partem ex mero Dei beneplacito ab ipſo reprobatam. *Quarto*: *iidem homines noviſſimo die varia contra Deum gravamina,varias querelas nec plane iniquas movere poterunt.* Querelam *Iuſtitiæ*, ut qui circa omnes ſe indifferentem non ſervârit,ſed alios quidem in congruis, ſe vero in incongruis rerum circumſtantiis locârit, cum tamen meritis & dignitate æquales eſſent,antequã id Deus decerneret. Querelam *Crudelitatis*,ut qui viderit ipſos in aliis rerum circumſtãtiis locatos æq; probos futuros ac reliqui,nec tamen voluerit ipſos locare in talibus circumſtantiis, adeoque impedierit bonum, quod revera futurum, poſita aut ponenda iſta collocatione & promoverit malum, quod revera tunc futurum non erat. Quaſi delectatus fuiſſet ipſorum peccatis & interitu, aut ipſis invidiſſet bona ſua opera & æternam felicitatem. Querelam denique *larvatæ Hypocriſeos*,ut qui ſimulârit ſe intentionem habuiſſe ipſos ſalvandi, quam tamen non habuerit, locaturus eos alias in alio congruo rerum ordine: adeoque ipſis Euangelium & verbum ſuum annuntiari curârit ad propriæ condemnationis aggravationem & hoc pro inſigni adhuc beneficio ab ipſis agnoſci voluerit. Non procedimus hic niſi Ieſuiticis & Remonſtranticis conſequentiis, quas ſi bene ſolvant, rem facient nobis gratiſſimam.

28 *Ad tres iſtas Facultates ſimul* quod attinet: *Poſita iſta ſcientia, modi entium,contingentiæ ſcil. & neceſſitatis, eximuntur divinæ providentiæ*, qui tamen eſt, ut rectè *Thomas* ait, univerſalis proviſor totius Entis. E. g. Videt per ſcientiam mediam, ante omne decretum ſuum, *D*eus, Petrum iſtis rerum circumſtantiis ex innata ſua libertate aſſenſum vocationi cœleſti præbiturum. Ergo, ſi ſalvatum cupiat, tantummodo neceſſe habet, illi proſpicere de congrua aliqua vocatione: de modo conſenſus nil opus habet decernere,ex decreto cognoſcere,& juxta decretum exequi. Neq; vero modi tantum entium,*ſed ipſa etiam quædam entia dabuntur independentia à voluntate, ſapientia & potentia, primi & ſummi entis*, quia effectum

effectum causæ liberæ, prout subjicitur scientiæ mediæ, necessario debet concipi, ut producendum ex meto hominis arbitrio & potentia illi subserviente. Quo pertinet & concursus ille Dei indifferens, ab homine determinandus in hanc illamve partem. Qui proinde tametsi in ipsa scientia media includatur, dependentiam tamen istius entis à primo ente non magis arguit, quam alia aliqua potentia subserviens in homine puta facultas locomotiva, quæ æque necessario requiritur atque concursus ille indifferens; aut quam arguit dependentiam voluntatis divinę ab humana, quod Deus eundem illum effectum, quem cum creatura efficit, efficere non possit absque illa. Quod utrinque conceditur sed consequentia negatur. Viden' igitur plura dari entia independentia, quam unum, imo centena millena & millies millena isti uni adjungere licebit. Atque istud est πρῶτον ψεῦδος contrariæ sententiæ in seipso palpabile & sine magno molimine expressum, cum sponte efflueret, non aliter quam, aurea Ovidii ætate, *sponte sua fruges tellus inarata ferebat.*

Altius tamen assurgamus. Quis tam in hisce controversiis est hospes, 29
qui ignoret quanto conatu studeant adversarii nostram denigrare sententiam invidioso illo *Fati Stoici* consectario? quamque se ab eo abhorrere protestentur? non aliter, quam à portis inferni. *At vero illud ipsum fatuum Stoicorum Fatum, divinæ, angelicæ & humanæ libertati duras gravissimæ necessitatis compedes injiciens, per hanc scientiam, velut per decumanam portam, introducitur?* Negant? At probatio facilis: Objectum scientiæ istius ordine naturæ & rationis præcedit ipsam scientiam. Prius enim debet aliquid esse, antequam intelligatur esse. Scientia vero ista præcedit omne in Deo decretum, adeoque & scientiam ex decreto ortam & potentiam decreti executricem. Ergo ista contingentia conditionata non solum ante omnem actum potentiæ divinæ, quæ tantum decreta voluntatis exequitur, sed ipsius etiam voluntatis & intellectus divini, habent futuritionem suam atque è statu meræ possibilitatis egressa sunt. At vero unde aliquam, id est, conditionatam illam futuritionem ante, non dico decretum, sed etiam scientiam mediam, quæ decretum antecedit, quacunque demum ratione acceperunt, inde quoque omnem id est absolutam futuritionem possunt accipere, quia istæ duæ futuritiones non differunt essentia aut specie sed gradu tantum, ut lux vespertina & meridiana. *Deinde*, si à decreto divino res illę accepissent absolutam futuritionem pro conditionata, debuerunt ab eo decreto accepisse, quo Deus statuit in illis circumstantiis locare creaturam: quia alias Deus sibi non sumit arbitrium absolutè & directè aliquid statuendi de humanis & angelicis actibus, ne scil: SS. Libertas offẽdatur aut lædatur. Sed ab eo

decreto non acceperunt, quia illud decretum ne quidem tangit absolutam eorum futuritionem, nedum ut ejus causa sit: Verum creaturâ jam collocata in istis circumstantiis absolutè adhuc contingens est & nullo quocunque etiam respectu necessarium, eam hoc & non aliud acturam. *Quid?* quod juxta plerosque Iesuitas, per scientiam mediam quoq; videt Deus, quid ipsius voluntas in omni occasione & ad quamvis conditionem volitura sit. Quod etsi neget *Molina* & *Suarez* cum paucis forte aliis tamen communem debere esse scientiæ medię defensoribus hypothesin, validè probat & contra prędictos authores satis defendit *Rispolis lib.* 1. *q.* 1. *concl.* 2. *pag.* 87. Hoc igitur supposito, scivit Deus ante decretum suum quem ipse rerum ordinem electurus esset. Non potuit igitur alium eligere. Et si ordo circumstantiarum certus ante decretum divinum, jam ablata conditione ante omne decretum certa quoque est absoluta futuritio omnium istorum, quæ dicuntur sub conditione futura. Non potuerunt igitur Deus vel creaturæ rationales aliter disponere res suas quam dispositæ sunt; nec res ipsæ aliter fieri possunt, quam sunt: neque per absolutam quidem potestatem Deus poterit efficere, ut non sint, vel ut aliter sint. Erit igitur Iehova Deus noster, quem scriptura asserit cœlos inhabitare & quicquid vult facere, Homericus quidam Iupiter, qui delectissimum filium suum Sarpedona, crudelis Patrocli manibus & instanti mortis necessitati, eripere volet, sed fatalibus constrictus vinculis non poterit, idemque telum quod Sarpedonem letho dabit, paterna ipsius quoque viscera perfodiendo, in tristes luctus ac muliebres ploratus omnipotentem conjiciet. Apage istiusmodi Theologiam quę omnipotentem nobis fingit potentia destitutum! At enim quia hic jugulum adversariorum petimus, omnibus ingenii viribus pugnant, ne ferrum recipere cogantur. Contendunt enim potuisse Deum contrarium ejus quod à voluntate creata fit, aut velle, si bonum sit, aut permittere, si malum: quia inquiunt, per eandem scientiam mediam ante omne decretum scivit Deus, voluntatem creatam, si in alio rerum ordine collocata fuisset, contrariam facturam fuisse & potuisset Deus eadem libertate, qua nunc istum elegit, alium elegisse rerum ordinem. Quod vero nunc non possit contrarium velle, id fieri propter divinæ voluntatis in decreis suis constantiam, qua quæ semel absolutè decrevit, nunquam postea refigit. Sed irritus hic conatus, non sic evadunt infortunium. Nam primo hinc infero: posito uno decreto de rerum ordine, mox alia entia infinita, de quibus nihil certo decretum, absolutè futura sunt, independenter ab omni voluntate divina. Dei tantum erit de congruis aut incongruis

Digitized by Google

gruis rerum occaſionibus cogitare & cum creaturis naturaliter & indifferenter concurrere; ipſi tum actus determinati & effecta iſtis actibus ad extra producenda, ſponte provenient. Deo hic nil ſeritur, nil metitur. Et hæc *Fatum* non ſapiant ? 2. Si potuit Deus velle cõtrarium ejus quod à creatura fit, potuit velle creaturam conſtituiſſe in alio ordine: & ſi hoc, potuit vanam & falſam reddere ſcientiam ſuam, per quam præviderat ſe hunc rerum ordinem electurum. 3. Qui probatur creaturam in aliis circumſtantiis contrarium certò facturam, cum ſemper retineat indifferentiam libertatis ſuæ non implicet creaturam in nullis circumſtantiis contrarium facturam, ut ſæpius ante dictum. Hæc ad iſtam exceptionem : *Novo* nunc *argumento* idem *Fatum* demonſtrari poteſt ex iis quæ tradit *Fonſeca*, pater hujus ſcientiæ, de actu voluntatis divinæ, qui in ſequenti ſigno rationis actum ſcientiæ mediæ ſtatim excipit. Vult enim futura illa contingentia conditionata tranſire in ſtatum abſolutæ futuritionis tantum per actum voluntatis divinæ approbativum, ſi bona ſint, aut permiſſivum, ſi mala & iſtis actibus illa, ut abſolutè futura, à Deo cognoſci. Quo nihil dici potuit ad ſtolidum *Fatum* introducendum accommodatius. Si enim hoc tantum Deus facit ad abſolutam eorum futuritionem : ergo jam ſunt abſolute futura ante omnem divinæ voluntatis actum, quę certam determinatamque futuritionem tribuat. Conſequentia patet, quia approbatio in bonis, aut permiſſio in malis, non tribuit contingentibus ullam, nedum abſolutam futuritionem. Quando enim gubernator urbis approbat hoſtes à præſidiariis militibus fortiter depulſos : aut permittit hoſtes per vim irrumpentes urbem diripere ; nullam vel repulſioni iſti vel huic direptioni futuritionem tribuit : aut ſi ad creatorem ire malimus : Quando Deus in prima creatione approbavit omnia opera ſua, quæ fecerat ; aut permiſit lapſum Adami : certè nec rebus illis nec lapſui futuritionem ullam, adde nec actualem exiſtentiam (cum futuritio ęterna ſit, hęc in temporalibus temporalis) contulit, ſed collatam præſuppoſuit. Et quomodo omnino per iſtã permiſſionem, quæ ipſis eſt tantum negatio & ceſſatio ab actione, aliquid futurum eſſet. An vero Deus nihil agendo & ſolum ceſſando poteſt rebus, ad futuritionem & non futuritionem indifferentibus, certam tribuere futuritionem. Quocunque ſe vertunt in *Fatum* incidunt. *Pergo* : ſicut illi contendunt in futuris conditionatis ante omne Dei decretum poſſe formari propoſitiones contradictorias, in quibus neceſſario altera pars debuerit eſſe vera, altera falſa ; ſic ego de effecto conditionato dicam : illa à conditione abſtractus, aut abſolutè futurus fuit aut non. Si futurus, ergo & ip-

Digitized by Google

ſa conditio futura abſolutè, quia, ante omne decretum divinum, illa duo inter ſe connexa ſunt, ut quamvis unum ſine altero concipi, non tamen ſine altero exiſtere unquam poſſit: ſed ut ipſa certiſſime & infallibiliter ſibi coexiſtere debeant: cum cæteroquin fallibilis eſſet Dei præſcientia. Vnde ſicut poſita conditione, effectus conditionatus, ſic poſito effectu conditionato conditio inevitabili legi poni debet. Non potuit igitur de illo effectu vel conditione aliter decernere intelligere aut circa illa operari Deus, quam fatalis hęc futuritio juſſerit. Si autem effectus iſte abſolutè ſit non futurus, tum neque conditio eſt futura. Vnde rurſum emergit inviſum illud adverſariis *Fatum*. Aliter etiam hoc argumentum inſtitui poſſet de conditione ſic: Aut conditio illa, abſolutè ſumta, futura fuit aut non futura. Si futura: ergo inevitabiliter etiam effectus conditionatus. Si non futura: ergo & neceſſario effectus conditionatus non futurus. Quæ ratio diſputandi & proba eſt & eadem conſequentiæ vi *Fatum* introducit. Quia tamen adverſarii de ſcientia media diſputantes futuritionis in conditione nullam habent rationem, ſed tantum in effectu conditionato, poſſumus facile hic nos attemperare ipſorum genio. Etſi interim nihil vetat & de conditione & de effectu conditionato ſeparatim formare propoſitiones contradictorias non habita σχέσεως intercedentis ratione. *Contra illos* verò qui ſcientiam quoque mediam ad ipſam Dei voluntatem accomodant, ut hodie pleriq; faciunt Ieſuitæ & omnes merito facere deberent, etiam ſpeciatim procedendi ratio ſat facilis oſtenditur: Si enim poſita quacunq; conditione Deus novit quid ipſe voliturus: jam ſciet quot angeli aut homines forent ſi mundum alium creare vellet, quidve illi acturi eſſent, ſi crearentur. Poſito igitur uno illo decreto, quod velit creare alium mundum, non potuit aliter vel de numero angelorum & hominum eorumq; qualitatibus & actionibus ſtatuere: nec potuerunt angeli hominesq; plures vel pauciores, meliores vel pejores eſſe, vel aliter quam agãt egerintve & acturi ſunt, agere; in quo manifeſte apparet *Fatũ*. Amplius de uno illo decreto dicendum; etſi nos ignoremus, Deum tamen ſcire, qua conditione poſita ipſe velit alium mundum creare & qua conditione poſita illa conditio ponenda. Idque videtur inferre explicatio *Fonſecæ*, cum ſtatuit Deum non ſcire, quid ipſe circa creaturas decreturus ſit; niſi ante cognôrit, quid quæque creata voluntas in hac vel illa occaſione factura eſſet. Talis enim prævifio de actibus creatarum voluntatum ſemper poteſt eſſe conditio ad quam aliquid velit Deus. Ex. gr. Si iſtæ voluntates in tali aut in tali ordine cõſtitutæ ſic agent: ego apud me decernam, ut ſit iſte ordo, vel ut creetur mundus, in quo ſit talis ordo. In quibus ſi verum Deus prævidet,

non

non poterit aliter decernere nec res aliter esse. Atq; isto pacto conditiones & effectus cõditionati in sphęra ęternitatis magna orbium & motus varietate perpetuo in gyrum aguntur, alia sursum alia deorsum, alia dextrorsum alia siniſtrorsũ alia horsum, alia istorsum; nulquã fixi poli aut termini, nullus ubi incipias, nullus ubi subsistas locus dabitur. Nullæ Ptolemaicæ, nullę Tychonicę, nullę Copernicanę, seu verę seu fictę, hypotheses exlegem & extraordinariã istius motus incertitudinem ad certas leges atque ordinem revocarent, flacceſceret hic *Regiomontani*, *Purbacchii*, *Galilæi* & *Kepleri* ingenium. Et illa tam mirabilis Fatorum machina involuit secumq; rapit Deum humanaq; omnia. Sed quoniam hic noviſſimè in Fonsecam incidimus, qui tantum sapit supra alios consortes suos, antequam progrediamur, unico solum argumento demulceamus homini caput nonnihil: quod quidem tale sit: Si Deus non potest scire, quid ipse circa creaturas decreturus sit, nisi post quam vidit quid creatę voluntates in omnibus acturæ essent: tum quoque nihil potest ad extra agere, nisi prius aliquid agat creatura quæpiam: quia non est ratio, quare in actionibus æternis Dei & creaturarum minus retineatur iste ordo, quam in præscientia de istis actionibus, cum ipsi dicant eo modo & ordine omnia fieri, quo per scientiam mediam præscita sunt. Atqui consequens est falsum. Ergo & antecedens. Minor probatur, impossibile est, ut cum Deus primum inciperet creare, vel præextiterit aliqua creatura, nedum, ut aliquid egerit. Sed hæc de commento isto *Fonsecæ* obiter. Pulchre autem istud de *Fato* argumentum diducit & consequentiis non minus firmis, quam verbis ad rem accommodatis valide urget doctiſſ. Rhetorfortis in epiſt. dedicatoria ad Nobiliſſ. Lacu-Varriæ Dominum, ubi ex Neopelagianorum familiis Remonſtrantes potiſſimum, dociles illos Ieſuitarum malorum magiſtrorum, diſcipulos, hunc in modum affatur: *Dicite enim per Deum immortalem, nec conſcientias candidiores obteſtari verebor, & quæ Deo libertas ſalva eſſe poſſet, ſalvâ veſtrâ ſcientia mediâ, & actuum contingentium decreto conditionato. Nam obtinente hoc dogmate, futuritionem habente antecedenter ad Dei tum ſcientiam, tum decretum, omnes quotquot ærumnæ mortalibus, miniſterio cauſarum contingentium, eveniunt, morbi contagioſi, mors inopina ex ædium ruina, pauperies, exilium, uxoris & liberorum mors immatura & acerba, imo ſecures, laquei, rogi, furcæ, rotulæ, iſta verò quoniam Dei voluntatem & commentitiam hanc ſcientiam antevertunt, nulla ſpes, nulla conſolatio, patientia denique nulla in Deo ſupereſſe poteſt. Nonne Deus ita mortales, alloqueretur? Ferenda, non flenda eſt (mei viri) quæ vos læſit, Fortuna Fatalis. Iſta enim ab æterno meam providentiam antegreſſa: non potui ego præpedire, non potui ego non votis fatalibus Contingentiæ ſubſcribere, illa aleam jecit, Parcarum exaraviſ*

exaravit tabulas, ſententiam adamantinam dixit ſortem atram vel albam, ab æterno in æternum ſtatuminandam, vel me invito, finxit. Et pari per omnia ratione, res ſecundæ, nobilitas imperium, proſpera valetudo, numeroſa ſoboles, bonorum omnium affluentia, vita longæva, mors felix & placidiſſima, aurea ſuppellex, quæ cauſarum liberè & contingenter operantium ſubſidio & ope obveniunt, eandem providentiam antevertunt. Ecquid jam ſpei, gratitudinis, ſubmiſſionis, conſcientiæ officii in Deum & obedientiæ debitæ homines jam teneret? Iſta enim inſcio & invito Deo obtigerunt: Mihi credite, hoc eſt fidem, ſpem, patientiam, gratitudinem, orandi ſtudium, debitam ſubmiſſionem, omnem denique officii in Deum conſcientiam, religionem extirpare, expectorare, imo funditus evertere, & peſſumdatâ gratiâ, proſligata providentiâ Dei, imo Deo è ſolio deturbato, Fortunæ, ſive novæ Deæ, Contingentiæ, aras, vota, preces & ſacrificia inſtituere. Pathetica verò ad modum ſunt, quæ juſta rei indignitate motus ſubjungit: *O tempora! o mores! o miſerandam ſponſæ Chriſti conditionem! Iſta tamen in pulpitis, in Academiis, in ſcriptis publicis, moderatoris Theologiæ nomine, larvata & fucata incedunt. Domine Ieſu nonne iſta vides? Audis quæ ſponſa tua patitur? quaſi illa vidua, defuncto marito, nec opprobrii haberet vindicem. At vides, Domine, exaudis, repoſces.*

30 Ex iis, quæ hactenus contra ſcientiam mediam diſputata ſunt, manifeſtum eſt, totam præſentis controverſiæ difficultatem recidere in hoc punctum: *An futura conditionata libera, ex ſua natura ad futuritionem & non futuritionem indifferentia, ab æterno potuerint tranſiiſſe in ſtatum rei futuræ aliter quam per decretum divinum, quod cauſa ſit omnis, qualiſcunque etiam, futuritionis?* Hoc eſt fundamentum fundamentorum, cui tota cauſæ moles incumbit; hoc eſt poſtulatum illud, quod & nos adverſariis concedere & ipſi nobis probare non poſſunt. Hoc eſt centrum, illud ex quo ducuntur deformes & abſurdæ iſtæ hypotheſes, quibus tum Philoſophiam, tum ſacram quoque Theologiam miſerè conſpurcant DD. iſti Hypothetici. ſcil: Voluntatem Dei eſſe in faciendis decretis cęcam potentiam, niſi lumen præfulgeat ſcientiæ mediæ: Media ad finem quemcunque habere efficaciam & congruitatem ex natura ſua, ad quam Deus attendere cogatur in decretis ſapienter formandis, quæ quidem certum eventum habitura ſint: Futurorum cõditionatorum liberorum veritatem aut falſitatem non cognoſci ex cauſis ſuis aut ex decreto divino, ſed ex ipſo rei eventu: Deum ante omnem voluntatis ſuæ actum poſſe videre certitudinem in rebus ex natura ſua prorſum incertis: ſumma, dari ens aliquod independens à ſummo ente. Quorum omnium abſurditas tum per ſe patet tum in præcedentibus, ubi opus fuit, oſtenſa eſt. Colophonem diſputationi imponant nonnulla adhominem argumenta. *Primo:*

Pudet

Digitized by Goog

Pudet multos conſequentiarum, immediate ex ſcientia media eductarum. Ergo ſcientia eſt pudenda. Antecedens patet ex antedictis. Ex. gr. plurimos pudet aſſerere, Deum ante omne decretum ſuum noſſe, quot angeli hominesque forent, ſi alium mundum creare vellet. Quod evidenter ſequitur ex ipſorum ſententia, ſi Deus dicatur noſſe ante omnem ſuæ voluntatis actum, quid poſita quacunque conditione futurum ſit; quia mundus abſq; angelis & hominibus eſſe non poterit, aut ſi fingas ibi creaturas quaſdam producendas innominatas & nunquam in hoc mundo viſas vel auditas; jam de illis procedet eadem argumentandi ratio. Quem ictum declinare voluit *Grevinchovius*, dicendo illud hypotheticum eſſe de futuro neceſſario. Vult enim ſupponi Deum angelorum & hominum numerum certum creare velle, & hoc ſuppoſito neceſſarium dicit, ut is angelorum & hominum numerus exiſtat, quem Deus velit. Sed bene oſtendit illi *Ameſius* futurum hoc prorſus non eſſe neceſſarium, niſi ſuppoſito hoc, quod jam ante decreverit, tot angelos hominesque creare. Sed præcedente decreto locus non relinquitur ſcientiæ medię ſed tantum viſionis, hic vero nullum decretum prę ſupponitur, verum eſſentialis & proprius ſcientię medię actus proponitur. Sed & poſſumus ſupponere, quod vult *Grevinchovius*, neque tamen hoc ſuppoſito neceſſarium eſt, ut is angelorum & hominum numerus exiſtat, quem Deus velit ſcil; ante, quam iſte numerus definitus ſit, ſed quem velit poſt numerum jam ante definitum; id eſt, ſequitur hinc neceſſarium eſſe, ut Deus poſtea velit eum angelorum & hominum numerum, quem per ſcientiam mediam, ante omnem ſuæ voluntatis actum, vidit definitum & ſe voliturum. Quo nihil ad dilirium Stoicorum *Fatum* introducendum aptius dici poteſt. *Secundo, Poſita hujus ſcientiæ veritate, ex ipſis adverſariorum hypotheſibus & modo argumentandi contra nos, evidenter colligemus, tolli omnem Dei & creaturæ libertatem, Deumque, quod horrendum, peccati authorem conſtitui. Primum* ſic: Quod impedimento eſt ne voluntas divina & humana ſe in utramvis partem pro ſua indifferentia determinare poſſit; id tollit libertatem Dei & creaturæ. Sed conditiones & circumſtantiæ iſtæ ſic divinæ & humanæ voluntati impedimento ſunt, Ergo. Minor inde confirmatur, quia infallibiliter juxta ipſos Deus præſcit, quid ipſe vel creatura ſit factura poſitis conditionibus. Quod ſi jam eo ipſo momento, quo ponuntur & poſitæ ſunt conditiones, retineret ſuam utraque voluntas indifferentiam, nihil infallibiliter & certo Deus præſcire poterit, ubi neque reſpectu Dei aut creaturæ quicquam eſt certum. *Alterum* ſic: ſi Deus cõſtituit hominem in talibus occaſionibus, in quibus videt eum infallibiliter peccaturum, Deus eſt author

Digitized by Google

peccati : quia ipſi dicunt & nobis continuo oggerunt : qui facit aliquid ad quod alterum infallibiliter ſequitur , eum iſtius rei cauſam eſſe. Atqui verum antecedens ex ipſorum confeſſione. Ergo & conſequens. *Tertio. Dantur etiam ex adverſariorum confeſſione , multi actus liberi , abſolutè à Deo citra ſcientiam mediam definiti & prædeterminati , ubi Deus nec inſipienter aliquid decrevit , nec cauſarum libere agentium libertatem læſit. Ergo ſupervacua prorſus & inutilis ad defendendam vel Dei ſapientiam in decretis ſuis formandis vel arbitrii noſtri libertatem , media iſta ſcientia.* Si enim in quibuſdam decretorum , abſolutè citra præſcientiam mediã actus creaturarum liberos prædefinentium , exemplis nihil deceſſit ſapientiæ divinæ , nihil libertati humanæ , quare etiam in cæteris omnibus ? Dari autem talia decreta & tales actus ex adverſariorum confeſſione , patet exemplo Chriſti hominis : de quo etſi dicat *Molina* ad divinam providentiam pertinuiſſe,ita res diſponere , ut ſervata in ipſo libertate omnino non peccaret,quod & factum ſit;idem tamen,ratione & unanimi PP.conſenſu victus,cogitur affirmare, ſi Chriſtus ſpectetur quoad ea , quæ naturæ ipſius ratione gratię unionis inſunt,eum nullâratione potuiſſe peccare,& contrarium implicare contradictionem 1. *parte quæſt.* 14:*art.*13. *diſp.*18. *membro* 4. Quid hoc aliud,quã violenter à veritate preſſum confiteri,*opus non fuiſſe ut Deus conditionali ſcientia præſciret , quibuſnam occaſionibus voluntas Chriſti obeditura eſſet divinis præceptis, antequam abſoluta voluntate ea illi imponeret* : Prout hæc ſunt ipſiſſima verba Fonſecæ lib. 6. cap. 2. q.5.ſect.12. qui & addit : *Certum enim erat illum omnino eſſe obtemperaturum , cum ne in ſenſu quidem diviſo peccare poſſet.* Similia dici poſſunt de angelis per Dei gratiam confirmatis & beatis in cælo animabus. Atque hoc primum : alterum eſt , quia fatentur adverſarii, quod *Deus multos ex his hominibus , quos in ſtatu conditionato perditum iri intelligebat, ſalvos facere decreverit & alios in ſua obſtinatione relinquere* : quæ itidem verba ex *Fonſeca* allegat Riſpolis lib. 1.q.1.concl.1.pag.31. & hoc conceſſo non video , quare etiam dici non poſſit Deum multos , quos videbat in ſtatu conditionato ſalvandos, decreviſſe condemnare. Quodſi ergo talia decreta Dei non ſunt inſulſa aut ſtolida,ſi per illa creaturarum libertas non deſtruitur,ſed in ſalvãdis perficitur , prout hic putamus facile conſenſum præbituros adverſarios , habemus inſtitutum noſtrum. *Quarto.* docent ipſi adverſarii : *Primo* , Concurſum Dei & arbitrii creati , non re ſed ratione tantum diſtingui : *Secundo*,Deum non fingere diſtinctiones rationis,hoc eſt nõ concipere ut diſtincta , quę noſtra ſolum imperfecta ratione diſtinguuntur : *Tertio*, Scientiam Dei eſſe propriam & perfectam quæ totam rerum prout in ſe ſunt , quidditatem perfecte penetrat & comprehendit. Ex quibus hypotheſibus

theſibus facillimum eſt contra ſcientiam mediam ſic argumentari ; *Inter quæ non eſt ſufficiens diſtinctio ad fundandam diſtinctam cognitionem , eorum unum ſine altero non cognoſcit Deus* , quia ſcientia ejus eſt perfectiſſima , cui non poteſt objici unum ſine altero ex iis quę non re , ſed ratione ſolum diſtinguuntur. *Atqui inter concurſum Dei & arbitrii creati non eſt ſufficiens diſtinctio, ad fundandam diſtinctam cognitionem* ut patet ex hypotheſi prima. *Ergo illos Deus diſtincte non cognoſcit* : *Ergo non datur ſcientia media* , quia illius objectum ſtatuitur concurſus liberi arbitrii , ut ſic. Neque video quid ſalvis hypotheſibus ſuis cum ratione ad hoc argumentum excipere poſſint adverſarii. Nos vero hic præſentis diſputationis terminum figemus poſtquam , Dei beneficio , collapſos quaſi ad clangorem tubę ſacræ Hierichuntinos ſcientiæ iſtius mediæ muros & ima illius fundamenta convulſa ac everſa conſpeximus. Det porro Deus Opt. Max. adverſariis videre tenebras ſuas & ad lucem gratiæ divinæ aſpirare: nobis vero digne in luce ſua ambulare , donec tandem poſt lucem gratiæ exoriatur nobis in altera vita lux glorię. Fiat , fiat.

DE JURĘ ET JUSTITIA DEI.

Reſp. CORNELIO GENTMAN Goeſa-Zelando.

Ad diem 15. *Junii* 1639.

De Iure & juſtitiâ Dei duplici ratione in Theologia tractari poteſt. Vnâ , quatenus per ea deſcribitur natura divina, in loco communi de Deo. *Altera quatenus fontes ſunt legum divinarum & humanarum , ad quas omnium actionum bonitas aut malitia moralis ex igitur , in loc. comm. de* Bonis operibus.

AD explicationem attributi divini, quod Dominium Dei appellamus , pertinet determinatio de Iure Dei , An & quale illud ſit. Nos præmiſſis neceſſariis præcognitis, ad præcipua quædam problemata reſpondebimus. Iuris acceptiones varias habent ICC. ad *tit. de Juſtit. & Jur.* & *Scholaſtici* ad 22. *q.* 57. *a.* 1. & ex illis Caſuiſtæ. Diſtinguunt ibid. Scholaſtici , fas à jure , & jus à lege. Ac fas volunt notare proprie legem divinam, jus verò legem humanam. Sed (quidquid ſit de phraſi latina) hoc uſu ſcripturæ minime probatur , ubi Δικαίωμα Deo tribuitur *Rom.* 1. *verſ. ult.* Ius à lege *ibid.* cum *Thoma* diſtinguunt , quod jus ſit objectum juſtitiæ ; lex verò ratio ejus ſcripta. Aliter *Iſidorus in etymolog.* ubi jus dicit eſſe nomen generale , legem verò juris ſpeciem. Quamvis autem Scholaſtici & Caſuiſtæ Thomam ſecuti Ius divinum cum lege Dei plerumque confundant, non tamen

tamen ab eâ distinguendum putamus. Quod jus concipiatur quid intra Deum & formaliter quasi in Deo; cum respectu tamen ad creaturam sive existentem sive possibilem : lex verò extra Deum & effectivè à Deo, dicit enim regulam practicam, quam Deus judicat servandum esse à creaturâ, atque adeo vult eâ creaturam obligare, & actuali revelatione & imperio secundum illam voluntatẽ obligat. Itaque lex divina quà talis non potest dici vim habere obligandi Deum, jus verò contra. Scio distingui vulgo triplicem considerationem legis, ut est in se, ut est in legislatore, ut est in subdito. Sed essentialis definitio legis est ejus, quæ spectatur in se, ut habet vim dirigendi & obligandi, cujus fundamentum proximum est revelatio & imperium legislatoris. Nam conceptus æternus regulæ practicæ in mente divina cum voluntate obligandi non ponit legem nec ullam vim habet dirigendi & obligãdi juxta illud *Deuteron* 29.29. coll. cum 2 *Sam.* 7. &c. ut pluribus explicatur in doctrina de *Voluntate Dei* : ubi distinguitur in occultam & revelatã. Est ergo nobis hic jus divinum idea rectitudinis & bonitatis Dei circa gubernationem creaturarum rationalium, cum potestate in legem seu præcepta se diffundendi ac per ea creaturas dirigendi & obligandi. Non ergo differunt realiter in Deo rectitudo (Heb. יֹשֶׁר *Ioscher*) *δίκη*, *δικαίωμα*, dominium, *ἐξουσία*, potestas, τὸ *Nor*, autoritas legislatoria. Ex descriptione hac colligimus jus divinum seu potestatem esse attributum relativum, & referri ad creaturas quatenus à Deo gubernari possunt, aut gubernantur.

2. Quod ad divisionem juris, varie illa explicatur. *Thomas* 1. 2. *qu.* 91. legem (quam cum jure confundit) facit quadruplicem ; æternam, naturalem, divinam, & humanam. Alii Scholastici dividunt jus in naturale, & positivum; & hoc rursum in divinum & humanum; illud in veteris & novi testamenti, hoc in jus gentium, civile, canonicum. Iurisconsulti dividunt in publicum & privatum; in naturale, Gentium, civile ; in commune & proprium : in scriptum & non scriptum ; in mutabile & immutabile. Distinctiones illæ & quidem solæ à Scholasticis ad Thomam petractantur imprimis à *Valentiâ* & *Vasquez ad* 1. 2. & *Azorio Instit. moral. tom.* 3. *l.* 1. coll. cum *tom.* 1. *l.* 6. *c.* 1. 2. *Becano Theolog. Scholast. part.* 2. *tom.* 1. *tract.* 3. *à Francisco Zuarez volumine peculiari de legibus*, aliisque alibi indicandis. Ex nostris *Amesius lib.* 5. *Cas. consc. cap.* 1. fere intra eosdem terminos se continet. Sed ut verum fatear, nunquam mihi visæ sunt illæ distinctiones exhaurire totum illud γνωστὸν, quod scriptura hâc in parte nobis exhibet : & consequenter sufficere variis quæstionibus tum dogmaticis tum moralibus in Theologia enodandis. Vt ergo nobis & aliis si non omnino satisfaciamus saltem occasionem

ulterius

ulterius meditandi ſuggeramus, tentandum an non paulo accuratius, & evidentius hæc explicari queant. Sit ergo jus aliud finitum ſeu creaturæ, & aliud infinitum ſeu divinum. Illud verſatur inter creaturam & creaturam, quatenus ſcil. una ordinatur ad aliam, eamq; obligat aut ab eâ obligatur. Eſtque vel angelicum, vel humanum. Vtrumq; hoc immediatè & formaliter tale dicẽdum eſt; quãvis denominetur etiam divinum à fundamento ſuo, quod eſt jus divinum præſcribens aut permittens talem obligationem creaturarum inter ſe. Et ſic intelligitur juris divini eſſe ut liberi obediant parentibus, ſubditi magiſtratibus, ut quiſque poſſideat bona ſua &c. Porro de jure angeli in angelum, ex ſcripturis vix aliquid determinari poteſt; itaque doctæ ignorãtiæ hic ſtudendum. Quia autem ſcriptura tanquam norma actionum hominibus data eſt, omnes fontes juris humani illic referantur primariò, & ſecundario in lumine naturali ſeu recta ratione; unde neceſſariæ concluſiones educi debent: Quæ autem libera ſunt & in utramque partem determinabilia pro ratione circumſtantiarum, ea determinantur, & regulæ juris & æqui ad eadem explicantur à legitima poteſtate à Deo inter homines ſtabilita. Cujus determinationes omnes vim juris humani obtinent, quouſq; ſcilicet rectæ rationi & ſcripturæ non repugnant. Semper enim convenienter naturæ, rectę rationi, & ſcripturæ omnia agenda & præſcribẽda ſunt. Sed hoc ſpeciale jus humanum legum latoribus & Iuriſconſultis relinquimus: Nobis agendum eſt de Iure divino proprie & contradiſtinctè ſic dicto. Vt quodlibet jus in genere eſt neceſſitas & poteſtas recta adhærens perſonæ ad aliquid agendum, aut omittẽdum, aut permittẽdum: ſic etiam dicatur jus divinum eſſe neceſſitas & poteſtas recta, quâ Deus aliquẽ obligat, aut obligare poteſt. Obligatio hęc propriè, aut impropriè, dicitur: & ſic jus. Impropriè dicitur jus Dei eſſe, quo obligat creaturas omnes irrationales. Quæ Dei ſunt ejuſq; arbitrio, dominio, uſui & legibus naturalibus ſubjiciuntur, jure ſcilicet creationis *Pſal.* 24. 1. & 50. 10. 12. Hinc etiã eas pœnis ſubjicit, quæ tamen propriè & ultimatè diriguntur ad creaturas rationales. Vide *Geneſ.* 3. 14. 17. *Exod.* 21. 29. Ius propriè dictum eſt vel ad intra, vel ad extra. *Ad intra* eſt, quod terminatur in ſolo Deo: quo Deus concipitur quaſi obligare ſeipſum, circa ſeipſum, ſeu ſibi debitor eſſe de ſeipſo. Eſt autem terminatio illa in Deo conſiderata vel eſſentialiter, vel perſonaliter. Illo modo jure poteſt & tenetur Deus amare ſeipſum: iſto modo tenetur Pater amare filium & viciſſim: uterque Spirit. S. & viciſſim. *Ad extra* eſt, quod terminatur in creatura rationali, aut in Deo quidem ſed tantum in ordine ad creaturam. Et hoc propriiſſimè ac ſtricte jus divina dicitur: fuitq; à nobis modo definitum.

Spectari autē potest vel ut tenet ex parte Dei, vel ut tenet ex parte creaturæ. Illo modo rursum spectatur *tum* active, *tum* passivè, seu potius terminativè. *Active* Deus obligat seipsum in ordine ad creaturas, seu circa gubernationem creaturarum rationalium: quò refer illud *Proverb.* 16. 4. *Rom.* 11. *v. ult.* coll. cum *Iesa.* 42. *v.* 8. *Passive* seu terminativè Deus obligatur à seipso, & sibi est debitor, in iis quæ pertinent ad gubernationem creaturarum. Deum obligari & teneri jure aliquo, quod realiter sit ipse Deus (nullum enim δικαίωμα supra aut extra Deum normam facit, & τὸν ἔσχατον ἢ τὸν πρώτον aliqua ratione limitat & determinat: hinc Deus dicitur sibi esse lex) constat ex 2. *Timoth.* 2. 13. *Hebr.* 6. 18. 2. *Thessal.* 1. 6. *Habacuc.* 1. 13. *Genes.* 18. 25. coll. cum *Rom.* 3. 5. 6. *Ius divinum ad extra*, ut spectatur seu tenet ex parte creaturæ rationalis, est *subjective* necessitas & potestas adhærens personæ, ut rectè quid agere aut omittere possit; *objectivè* adhærens rei ut rectè agi aut omitti possit. Ius hoc divinum creaturę rationali præscriptum, est vel naturale seu absolute necessarium; vel liberum seu hypotheticè necessarium. *Illud* obligat absolutè ex necessitate naturæ divinæ *tum* creaturam ut subjiciatur, & debitum reddat; *tum* Deum, ut præscribat & exigat, ita ut oppositum ejus implicaret contradictionem: Sic ex. gr. juris divini naturalis est, ut creatura rationalis Deo obediat & sublex sit, aut ut pœnam luat: hoc est, ut obligetur ad debitum officium; aut si hoc negligat, ligetur ad reatum & debitum supplicium. Hujus juris axiomata *negativè* si concipiantur sunt ista: Deus non potest seipsum abnegare. Non potest gloriam suam alteri dare. Non potest dimittere creaturam rationalem, ut non sit ὑπόδικος aut sublex Deo. Non potest peccata remittere absque satisfactione: seu injuriam sibi illatam impunitam dimittere. Deus non potest mandare, dispensare, aut concedere creaturæ rationali, ut se odio habeat, nomen suum blasphemet. *Affirmativè* si concipiantur sunt ista. Deus tenetur quærere & promovere nominis sui gloriam. Deus tenetur gubernare & judicare mundum, quamdiu mundus est. Deus tenetur creaturæ rationali cultum sui naturalem præscribere. Deus tenetur in casu chasmatis per interventionem peccati, hominem quemcunque salvandum per justificationem & conversionem ad gratiam & gloriam suam reducere: nam stante peccato homo non potest cum Deo uniri; 1. *Iohan.* 5. 1. coll. cum *Habac.* 1. *Iesa.* 1. nedum ut Deus personaliter sibi unire posset naturam peccatricem, ut curiosè & blasphemè satis disputarunt *Scotus*, *Gabriel*, aliique insigniores Scholastici. *Ius divinum* liberum (quod aliter dicitur positivum) & hypotheticè tantum necessarium est, tale est, quiā Deus libere ita voluit: qui absque implicatione contra-

contradictionis potuisset velle oppositum. Huc pertinent, permittere peccatum, seu lapsum angelorum & hominum & omnia peccata inde promanantia: censere homines omnes & singulos in veteri fœdere, non per capita, sed per stirpem in uno Adamo, angelos verò sive stantes sive cadentes sigillatim & seorsim æstimare, ita ut in uno homine omnes homines peccârint, in uno verò angelo omnes angeli non peccârint: Gratiam primam aut secundam, conservantem aut concurrentem seu præmoventem huic creaturæ dare aut non dare. Satisfactionem pro peccato, & obedientiam legi debitam transferre in mediatorem seu sponsorem nobis substitutum, & sic ab ejus manu in solutionem ea accipere: Præmium æternæ & cœlestis beatitudinis hominibus in primævo fœdere proponere ac promittere: Christum specialibus illis tot tantisque cruciatibus, quos refert scriptura, in animâ & corpore pro nobis subjicere. His adde legem illam symbolicam de arbore scientiæ boni & mali Adamo in paradiso latam; ut & totam legem ceremonialem, ac forensem Mosaicam; magnam præterea partem decalogi: ut in primâ tabula modum cultus instituti positivum ex. gr. per externam verbi prædicationem, &c.: in secundâ, de monogamiâ, de gradibus prohibitis, de dominiorum distinctionibus, de potestate Magistratus, de homicidio, &c. De omnibus enim illis dici nequit, Deum ad alteram contradictionis partem ex naturæ suæ necessitate fuisse astrictum. Ad positivum hoc jus reducendum est, ejus *divinum permissivum*, ut vocant. Quid si aliter distinctiones has digeramus sequenti tabella?

- Ius divinum est
  - Naturale seu necessarium
    - 1. Impropriè, ad creaturas irrationales, quod ad dependentiam suam & subjectionem ad Deum in genere.
    - 2. Propriè, seu ad intra terminatum in ipso Deo, { ὑποστατῶς / ὑποστατικῶς.
    - 3. Propriissimè seu ad extra terminatum in creaturis rationalibus, easque obligans ad officia
      - 1. Circa Deum, cultum scil. naturalem in genere & in specie.
      - 2. Circa proximum, amorem ejus scil. &c.
      - 3. Circa alias creaturas.

Libe-

Digitized by Google

- Liberum seu arbitrarium
  - Positivum seu determinativum
    - Improprie; determinans scil. jura & leges naturæ cujusque irrationalis in specie.
    - Proprie, determinans officia naturæ rationalis eaque lumine naturæ & scripturæ exprimens,
      - Erga Deum, cultum sc. institutum.
      - Erga proximum, particulares scilicet actus caritatis ex. gr. eleemosynam.
  - Permissivum; determinationē scil. creaturis rationalibus permittens in officiis
    - circa proximum
    - circa alias creaturas.
      - Erga alias creaturas.

3. Distinctionibus his præmissis, attributa juris divini scitu imprimis necessaria problematis sequentibus explicamus. Sit ergo *Probl.* 1. An jus etiam locum habeat in bestiis. *Resp. Neg.* cum *Scholasticis supra cit.* Admodum autem *ἀνυσιλογίαις* aut homonymiis ludunt illi, aut portēta novarum opinionum procudunt, qui serio defendunt, aliquam naturæ legem bestiis à Deo inditam, ita ut generalem quorundam innocentiam singulorum generum naturę convenientem tum inter sese tum maximè erga homines servandam Deus ipsis præscripsisse videatur: atque adeo eas agnoscere Deum *Iob.* 12. *v.* 7. 8. 9. 10. peccare *Genes.* 6. 11. pœnam promereri *Exod.* 21. *Gen.* 9. 5. *Levit.* 20. 15. imaginem ac vestigium tum rationis tum voluntatis habere, sicuti scriptura passim judicat *Iesa* 1. *Ierem.* 8. *Iob.* 39. *& seqq. Proverb.* 6. &c. & Philosophi quidam ut *Plutarchus*, aliique jam pridem ostenderunt. Sic *Vorstius libr. de Deo p.* 7. & in *Paraskeve Responsionis ad Piscatorem p.* 71. *& in Amica collat cum Piscatore sect.* 1. & 94. quę tamen primum per *aliquatenus* post per *improprie & tropice* more suo excusare conatur. Nuperrimè tenebrio quidam Remonstranticus in libro cui tit. fecit *Gymnas. Vltrajectin.* opinionem *Valesii de*

sacra

Digitized by Google

ſacra philoſophiâ c. 44.& 55. quâ ſtatuit Brutis ineſſe rationem ſerio defendēdā ſuſcepit:cui neceſſarię veritati ſecundum pietatem,aut cui bonę rei hæc moveat, nondum capio. Invenio hanc opinionem placuiſſe etiam Manichæis, teſte *Auguſtin. de Hæreſib.* & non male convenire hanc hypotheſin theſibus Mahumetis de beſtiâ Alborach, & vervecibus, quos mactant in Paſchate, paradiſum ingredientibus, ut habet liber dictus *zuna*; ut & deliriis Franciſci Aſſiſſii & ſimilium μελαγχολώντων, qui euangelium prædicabant avibus, piſcibus, aſino, lupo, quem poſtremum prædonem etiam à peccato ſuo convertiſſe dicitur idem Franciſcus. Sed paradoxum hoc de brutorum ratione ex profeſſo refutant hodierni omnes philoſophi, & Theologi, qui videndi; & nos verbo perſtringimus *Diſput.de Creatione.* Accedat conſenſus veterum *Baſil.orat.* 3.*in Adam.Auguſtin.de quantitate animæ cap.*27.28.*Autor de Spir.& animâ cap.* 48.*Autor de Fide ad Petrum cap.*24.*Gennadius Maſſil.de Eccleſ. dogm.c.* 17. *Damaſcen. de duabus Chriſti voluntatibus.* Porro jus divinum quomodo locum habeat in creaturis irrationalibus docent *Scholaſtici ad* 1.2. *qu.* 93, *art.*4. dicentes legi æternæ eas eſſe ſubjectas non per cognitionem & judicium, ſed per naturalem tantum inclinationem; non liberè ſed neceſſario; hinc eſt quod impropriè dicantur obligari, non propriè, (nam ubi non eſt libertas,ibi non eſt obligatio ſub peceato);atq;adeo lex æterna earum reſpectu propriè non habeat rationem legis. Applicari huc poteſt diſtinctio philoſophica, quâ irrationalia dicuntur moveri à fine ſibi convenienti, & in eum per deſtinata media tendere aut dirigi *materialiter*,non formaliter ſub ratione ſcil.finis,& mediorum.Iuriſconſultorum definitio juris naturalis, *quod natura omnia animantia docuit*, ab ipſis, ut & Scholaſticis ac Caſuiſtis, & ex illis ab *Ameſio lib.* 5.*c.*1.*qu.*3.ſatis congruè explicatur. Cum quibus conferri poteſt *Bachovius in cōmentar.ad Inſtitutâ. Probl.* 11.An jus naturale divinum à nobis propoſitum, idem ſit cum jure naturali Iuriſconſultorum. *Reſp. Minime.* Eſt enim hoc jus ſubjecto & objecto merè humanum (quamvis ortu divinum), & ſymbioticum,pertinens ad ſocietatem humanam quatenus illa reſpicit vitam naturalem & animalem; atque adeo eſt jus hominis in hominem, aut hominis in rem quamcunque, ſed non niſi in ordine ad alium hominem. Illud vero eſt *primo* jus divinum reflectens in Deum. *Deinde* jus inter Deum & creaturas, *Tertio* ex divinâ poteſtate in creaturas diſpoſitio & obligatio rationalium ad officia erga ſe mutuo & erga alias creaturas.Itaq; hoc illo cōprehenditur non vice versa.*Probl.*111.An noſtrum jus naturale divinum idem ſit cum naturali illo, quod Scholaſtici, & ex iis *Becanus Theolog. Scholaſt.tract.cit.c.*1.*qu.*2. deſcribunt: Quod ſit jus, cujus obliga-

Digitized by Google

tio oritur ex natura rei, & inde ſe diffundit in præceptum. Et *qu.* 7. ait: Obligationem legis oriri ex ipſa rerum natura, ſi lex ſit naturalis *Reſp. Neg.* 1. quia Membrum hoc diſtinctionis Scholaſticæ non exhaurit nec exprimit totum illud, quod de naturaliter neceſſario jure Dei ſecundum ſcripturas concipi poteſt: immo, ut alibi ſe explicant, ſupra limites Theologiæ, luminis & legis naturalis, ſeu κοινὰς ἐννοίας & ſyntereſin naturalem non aſcendit. 2. quia non oſtendit nec diſtinguit an natura illa rei, in qua jus ipſorum naturale fundatur, & unde obligatio oritur, dependeat ex natura Dei, an vero à decreto. 3. Quia conſequenter non explicat aut oſtendit fontem, ac primam radicem talis aut talis naturæ rerum, hoc eſt, non oſtendit fundamentum fundamenti iſtius obligationis. Atqui hoc non oſtenſo, mens noſtra non acquieſcit, ſed hæret in eadem quæſtione & dubio: Cur ex.gr. hoc aut illud præceptum eſt juris naturalis magis quam aliud? Si dicas, quia ibi natura ipſius rei dicit honeſtum aut inhoneſtum? Si inſtem: Quare? & unde certus es? *Reſpondebis*, quia natura ab illo ut turpi & indecoro abhorret, & ratio naturalis contrarium dictat. Hic ultima eſt analyſis in lumen naturale homini cuique cum natura divinitus implantatum: quod certè ſecundarium eſt principium, & unde concluſionum deductio, imprimis earum quę à primis principiis practicis remotiores ſunt, ſæpè fallaciſſima eſt: niſi ſcriptura ejuſmodi primis ſecundiſque principiis & concluſionibus (quod ſæpè facit) exſertè atteſtetur. Quomodo ergo philoſophi cum Theologis non contenti ſunt diſtinctionem neceſſitatis & contingentiæ proponere: ſed inſuper radicem & originem utriuſque inveſtigant: ita etiam in hac quęſtione de jure atque æquitate naturali agendum putamus. Noſtram vero diſtinctionem ita explicatam defectibus & dubiis omnibus paulo plenius ſatisfacere ſi non confidamus, ſaltem velimus. *Probl.* IV. An ergo axiomata practica & præcepta omnia, quæ lumine naturali innoteſcunt aut certo demonſtrari poſſunt, ſint juris divini naturalis & abſolutè neceſſarii: ita ut ſi oppoſitum eorum præſcribat aut permittat Deus implicaret contradictionem. *Reſp. Neg.* & exemplum dari poteſt: in conjugio inter fratres & ſorores: occiſione filii innocentis, quorum oppoſitum conceſſit & mandavit Deus: addi poſſet ex ſententia præſtantiſſimorum theologorum δυτοφωνία, quam peculiari inſtinctu & mandato divino à Simſone peractam cenſent: quæ tamen in ſe, per ſe, ordinario, & communiter indecora, turpia, inhoneſta eſſe dictat & percipit ratio naturalis. Sed quæres, unde deducit ratio naturalis niſi ex neceſſitate naturę divinę & juris divini ſimpliciter immutabilis. *Reſp.* Dici poteſt, deducere hoc ex revelatione juris divini non tantum naturalis

ſed

ſed & liberi ac poſitivi, & conſequenter hypotheticè immutabilis, ante lapſum homini facta in Adamo;cujus ſcintillæ & reliquię aliquæ remanſerunt poſt lapſum. Dicatur ergo Deum revelaſſe Adamo has leges juris poſitivi de monogamia, *Mat.* 19.4. de gradibus prohibitis &c. Et hanc cognitionem per lapſum non plane exſtinctam eſſe, ut nec inclinationem naturalem ad talem legem ex illo jure proſectam & homini latam: aut fugam naturalem & averſionem ab ejus oppoſito *Probl* v. An jus divinum naturale idem ſit cum lege æterna Scholaſticis ita dicta. *Reſp.* Lex æterna notare poteſt. 1. *regulam* quamvis practicam neceſſarię & æternæ veritatis, ad quam naturaliter obligamur, ut ex. gr. Deum eſſe colendum, parentes honorandos, nemini faciendam injuriam: hę regulæ quia leges immutabiles ſunt,dicuntur æternæ. 2.actum divinę mentis quo concipit & judicat regulas illas ſervandas eſſe à creatura rationali, cum voluntate eam obligandi: qua notione accipit *Thomas qu.* 93. *art.* 1. *Neg.* de lege æterna in prima acceptione: Quia multæ ſunt regulæ practicæ quæ quidem ſunt veritatis æternæ & hypotheticè neceſſariæ, quas tamen Deus aliter potuiſſet voluiſſe & nobis præſcripſiſſe: quæque conſequenter non ſunt juris naturalis divini. *Neg.* itidem de lege æterna in ſecunda acceptione: quia indifferens voluntas obligandi hic intercedens & præcedens immo conſtituens bonam hujus legis partem, oſtendit eſſe jus liberum quod ad illam partem, non vero naturale, & abſolute neceſſarium ex neceſſitate naturæ divinæ. Cum ergo omne jus naturale divinum ad extra,ſit legis æternæ,ſed viceverſa omnis lex æterna nõ ſit juris divini naturalis ad extra: ſequitur non reciprocari jus hoc divinum cum lege æterna,nec eſſe *ισοδυναμοῦντα*. *Probl.* v 1. An omnia præcepta moralia quæ ad decalogum pertinent,ſint juris naturalis? *Reſp. Scholaſtici* communiter affirmãt ad 1.2. *qu.* 94. *art.* 4. & 5. ſed per jus naturale intelligunt jus divinum immutabile ſi nõ abſolute,ſaltem ex hypotheſi voluntatis & mãdati divini,cujus veritas nobis natura innoteſcit:quod propterea dicũt in ſe eſſe immutabile,ut nec abrogari poſſit,nec deſinat obligare. Nos cõtra *Neg.* prout jus naturale ſupra explicuimus. Et ſic ad jus divinũ liberum referimus,cultum externum & inſtitutum tum cõmunem V. ac N. Teſt. tum proprium N. T. de ſacramentis ſc. de eccleſia viſibili & inſtituta, etiã regulas quaſdã ſpeciales circa 5. 6. & 7. & 8. præceptum. Quod inde colligimus, quia Deus poteſt mandare ut quis propriam ducat ſororem (quod neceſſario factum fuit in prima generis humani propagãtione):& ſororem viduam fratris ſui *Deut.* 21. potuiſſet etiã non inſtituere monogamiam. Poteſt mandare ut quis occidat filium innocentem, *Geneſ.* 22. item ut judex politicus capitali pœna afficiat filios innocentes patris

tris transgressoris *Iosuæ* 7. & *Numer.* 16. Potuisset in primæva integritate constituisse genus humanum absque Magistratibus; & certe eum actu ita constituisse disputant Theologi non ignobiles. Adhæc potuisset ab initio cõmunionem bonorum injunxisse, siquidem non injunxerit. *Probl.* VII. An ergo ullum præceptum legis naturalis possit deleri de cordibus hominum? *Resp.* Legem naturalem communi notione Scholasticorum hic accipimus,& sic de præceptis ejus communibus *Neg.*(qualia sunt,bonum est faciendum,malum fugiendum:Deus est colendus,quod tibi fieri non vis alteri ne feceris, & si quæ his similia.) Principia prima quod ad habitum nunquam exstinguuntur : quamvis quod ad Praxin & exercitium seu actualem cognitionem & intuitum, eorumque exsertionem & usum ad axiomata practica proximè, propinquè, remotè inde deducenda, & factis ac conscientiæ factorum applicanda res aliter se habeat. Sed de præceptis particularibus inde deductis *Aff.* ex *Rom.* 1.21. *Ephes.*4.18. & universali experientiâ. Vide *Scholast.ad Thomæ qu.cit.art.*6. *Probl.* VIII. An Deus de præceptis juris naturalis dispẽsare possit? *R.* Hic præmittẽdæ sunt distinctiones terminorum. *Dispensatio* est,quando in aliquo casu,quo revera viget & obligat lex,tollitur obligatio legis ab aliquo homine particulari; reliquis manentibus obligatis. *Declaratio*,seu *interpretatio* legis est, quando declaratur in aliquo casu legem non obligare.Nonnulli hæc cõfundunt sed perperam.Vide *Valentiam qu.*4.*de legibus puncto* 6.Et *Azorium lib.* 6.*Institut.cap.* 1.*qu.* 3.*Vasquez.in* 1.2.*disp.* 178.*c.*2. *Irritatio* est, quando lex aboletur antequã perfectè obligat. *Privilegium* est,quando quis excipitur ab obligatione legis communis. *Abrogatio* est,quando lex quæ jam perfectè obligabat, simpliciter aboletur & tollitur. *Derogatio*, quando ex parte tollitur, ex parte manet. Distinguunt & vulgo præcepta legis naturalis in tres ordines. Vt quædã sint universalissima principia,ex.gr.Malum faciendum non est, & bonum prosequendum. Quædam conclusiones immediatæ,& dictis principiis intrinsecè conjunctæ,& talia sunt omnia præcepta decalogi.Quædam sint à principiis illis,& ab ipso decalogo magis remota, ex.gr.de polygamia, de non ducenda uxore fratris &c. Sic *Zwarez lib.* 2.*de legibus cap.* 15.Scholastici in varias abeunt sententias. Sunt qui statuunt Deum in omnibus præceptis decalogi posse dispensare, ut *Occam*, *Gerson*, *Aliaco*, *Almaynus*;quod scil.peccata adversus hanc legem ideo solum sint mala quia Deus prohibuit.Alii in omnibus præceptis secundæ tabulæ ut ex parte in quarto præcepto, ut *Scotus*, *Gabriel*, qui idcirco præcepta illa eximunt à lege naturali rigidè sic dicta. *Durandus* & *Io.Major* negativa decalogi præcepta faciunt indispensabilia.Sed *Durãdus* excipit quintum præceptum, & sextum cum aliqua distinctione : ita ut

utrum-

utrumque faciat dispensabile. *Thomas* 1.2.*qu.*120.*art.* 8. cum multis aliis *Altisiodor. Richardo*, *Paludano &c.* omnia præcepta decalogi esse simpliciter & absolutè indispensabilia, etiam per potentiam Dei absolutam; & hanc sententiam quasi communem defendit *Zwarez loc. cit.* Ratio hæc est quia continẽt intrinsecam rationem justitiæ & debiti, inquam, non ut procedit à lege tanquam effectus ejus, sed ut provenit ex intrinseca proportione inter objectum & actum comparatum ad rectam rationem, seu naturam rationalem. Nam lex naturalis prohibet ea, quæ secundum se mala sunt, quatenus talia sunt, & ideo supponit in ipsis objectis seu actionibus intrinsecum debitum, ante omnem legẽ externam, ut non amentur seu fiant; & contra præcipit bona quatenus intrinsecam connexionem & necessitatem habent cum natura rationali. Quæcunque hic objiciuntur de mutatione pręceptorum ex autoritate Dei, ut *Genes.* 21. *Hos.* 1. *Exod.* 12. respondent Deum propriè non dispensare de pręcepto, nec mutare præcepta formaliter ita dicta; sed immutare præcepta materialiter, hoc est, ut propriè loquamur ipsam materiam, & rem, seu actionem circa quam versatur præceptum. Et hoc facit non tanquam legislator, ad quem pertinent jus νομοθετικὸν & dispensativum, sed tanquam dominus, qui potest dominia mutare vel concedere. Sic ex.gr. Non dispẽsavit de lege furti, nec Israelitis mandavit furtum; sed tanquam supremus dominus per suum dominium mutavit dominium humanum, & bona Ægyptiorũ subjecit potestati Israelitarum; & sic nulla ratio furti ibi locum habet. Si qui verò autores cum *Bernardo de præcepto & Dispensatione c.* 5. hic posuerint dispensationem, eos ajunt impropriè locutos, & exponendos, ut jam dictum est. Et hęc quidem sententia hactenus non displicet. Sed manet ulterius inquirendum quod sit fundamentum intrinseci debiti in ipsis actibus aut connexionis & necessitatis eorum cum naturâ rationali; & an omnia præcepta decalogi (quo nos, quidquid est morale referimus) sint juris naturalis divini; & simpliciter necessarii, ita ut nó tãtum præceptum naturale homini inditum ex hypothesi constitutę nunc naturę impossibile sit mutari, sed nec ipsam materiã, seu actus, circa quos pręceptum versatur? Breviter quærendum est, an actus intrinsecè mali, materialiter sumpti per autoritatem Dei pręcipientis honestari possint, & deformitas eorum ab iis separabilis sit, quia scil. honestas aut turpitudo ejus pendeat à dominio Dei. De tribus primis præceptis decalogi quod ad negativum eorum, hoc absolute statuendum est. Neq; enim potest Deus sine abnegatione sui ipsius relaxare præcepta illa, aut creaturæ rationali cõcedere ex.g. ut Deũ odio habeat, blasphemet, aliũ Deũ colat &c. De primo & tertio, quod ad affirmativum eorum & actus cultus naturalis, idem

ſtatuendum; ſic ex.gr. non poteſt concedere aut diſpenſare, ut Deum non colat, non amet, ei non credat, nomen ejus non ſanctificet. Sed de ſecundo præcepto dubitatur; 1. an omne negativum ejus per mutationem materiæ præcepti aliquâ ratione mutari poſſit: ex. gr. an Deus poſſit ſimilitudinem aliquã ſui qualemcunq; aut ſignum materiale exhibere; per quam pictam aut efformatam homini illi, cui eam exhibere dignaretur, licitum eſſet in poſterum Deum colere. 2. dubitatur an affirmativum ejuſdem præcepti ſi exponatur eſſe cultus inſtitutus, Deus abſque implicatione cõtradictionis ita mutare poſſet, ut aliquis nullo cultu inſtituto ſive V. ſive N. teſtamenti teneretur. Nos non videmus alterutrum, ſi dicatur, implicare. Ac prius quidem colligimus tum ex ſignis ſeu imaginibus extraordinariis, ut columbæ *Matth.* 3. tum ordinariis, ut cherubinis, & arcâ fœderis cum propitiatorio. De Quarto præcepto, ſi determinatam, & ordine recurrentem ſpeciem temporis eo deſcribi dicimus (ut quidem ego malo dicere) abſque ulla dubitatione ſtatuendum, eſſe illud juris divini poſitivi. Quod autem *Zwarez* ad quartum præceptum determinat non implicare contradictionem, ſi Deus homini licentiam daret per omne vitæ tempus, immo per totam æternitatem nullum bonum motum circa ipſum exerere, neque cultum aliquem directum & proximum exhibere, illud ſatis crudum & curioſum mihi videtur. Siquidem cultum & motum externum intelligeret, utique poſſemus in medio relinquere: ſed motus internus ſi intelligatur, malim cum Thomiſtis nonnullis ſentire hoc non poſſe fieri, nec per propriam diſpenſationem, nec per mutationem materiæ: Quæ etiam videtur eſſe ſententia *Gregor. de Valentia diſp. tom. 2. diſp. 7. qu. 4. punct. 6.* De præceptis ſecundæ tabulæ diſquirendum, ſintne ea juris divini poſitivi: & conſequenter poſſitne materia eorum mutari abſque implicatione. Zvvarez ibid. affirmat: *excepto nono de Mendacio, in quo* ait *fortaſſe eße ſpecialem rationem, vel quia etiam reſpectu Dei ipſius malum ſit, vel quia de ſe non limitatur ad materiam creatam, nec pendet ex dominio Dei in illam, vel in perſonam: ſed in quacunque materia & de quacunque perſona dici poteſt, vel denique quia ejus deformitas non dependet ex alio dominio vel divino jure, ſed ſtatim oritur ex diſſonantia verborum ad mentem.* Sic ille. De Quinto præcepto non exigua difficultas eſt, an ſcil. honor parentum quà talium poſſit mutari & aboleri; ita ut non implicaret contradictionem, ſi omiſſionem hujus actus, aut contrarium Deus alicui præſcribat. *Durandus* cum ſuis affirmat; hâc ratione, quia ut á materia reliquorum ſecundæ tabulæ ita & quinti præcepti poteſt auferri debitum: eſt enim dependentia hominis unius ab alio ſeparabilis à quocunque, ſola dependentia à Deo nullo modo eſt ſepara-

by Google

ſeparabilis. Sed opponit Zwarez, inſeparabile eſſe debitum honorandi parentes à filio, ſuppoſita procreatione per tales parentes. Et certe malim in hãc partẽ inclinare, immo & addere, juris divini naturalis eſſe præceptũ illud generale, quod homo teneatur diligere hominẽ. *Probl.* VIII. An lex naturæ ſit mutabilis, de quo diſputant ad *q.* 94. *art.* 5. *&* 6. *Reſp.* 1. eſt per additionẽ. Sic Deus poſſet nova ſpecialia præcepta addere: quomodo de facto addidit ſi nõ præceptum ſpeciale ſeu explicitum, ſaltem novã præcepti explicationem, extenſionem, applicationem: *Crede in Chriſtum mediatorem*: quod tamen virtualiter & implicitè, ſeu quod ad genus, ſub primo decalogi præcepto continetur. 2. Non eſt per ſui deſitionem, quod ad univerſaliſſima præcepta, etiam quod ad præcepta particularia, ut ſcil. illa univerſaliter amplius non obligent: poſſunt tamen nonnulla modo recenſita in particulari caſu & quoad aliquem hominem mutari materialiter ſc. ita ut ſtatus objecti ſeu actus, circa quem verſatur præceptum, mutetur: ut modo dictum eſt. 3. Non eſt mutabilis ex parte ſubjecti, id eſt naturæ humanæ, ſeu naturalis ſyntereſios, in quà tanquam in ſubjecto eſt & permanet habitualiter. Hoc eſt, nõ pòteſt deleri ex mẽte humanâ ſaltem quoad univerſaliſſima principia, & quoad particulariũ principiorum, & præceptorum radicem, ſyntereſin ſc. Conſ. *diſp. de Atheiſmo part.* 2. *&* 3. *Probl.* IX. An juris præcepta rectè conſtituantur, honeſtè vivere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere. *Reſp.* Sunt qui negant; inter quos *Ameſius lib.* 5. *Caſuum cap.* 1. *qu.* 5. Rationes apud ipſum vide. Mihi tamen videtur non malè hoc dici: ſiquidem intelligas, ut intelligi videtur, jus hominis ad hominem. Sed de his aliiſque quæſtionibus in loco comm. de *Legibus*: & ad ſecundam decalogi tabulam, de *Juſtitia & Jure*, agendum eſt. Rejicimns 1. *Occamum in* 2. *qu.* 19. & *Aliaco in* 1. *qu.* 14. qui ſtatuunt actum odii Dei poſſe rectè fieri, & à Deo præcipi, ut & alia quævis contra legem moralem. 11 *Panormitanum* & quoſdam ejus ſectatores, qui ad *capitul. ultim. Extravag. de Conſtitutionibus* ſcribunt *jus naturale poſſe ex causâ tolli*, ab humana ſcil. autoritate. Sed de poteſtate diſpenſandi circa jus divinum, quam Canoniſtæ tribuunt Papę Romano, alibi diſputandum.

Probl. X. An repugnet juri divino naturali, ſi præcipiat peccata. 4. *Reſp. Aff.* & rectiſſimè annotatum à *Cajetano ad* 1. 2. *qu.* 100. *art.* 8. voluntatem divinam, etſi non ſit abſolutè determinata, ut velit aliquid extra ſe, aut ut velit hominem aliquid agere; eſſe tamen neceſſario determinatam, ut ſi velit hominem aliquid agere, velit ipſum bene & convenienter ſuæ naturæ agere: eſt enim voluntas ejus rectiſſima, fons & regula omnis bonitatis, immo eſt prima bonitas: haut aliter ac

Deus

Deus non poteſt docere falſum, nec velle ſeu præcipere, ut homo per ſe aut per alium fallatur, quia eſt prima & ſumma veritas. Sed hæc controverſia infra in *appendice* ex profeſſo agitabitur. *Probl.* XI. An ſit juris divini naturalis & antecedat omnem voluntatis actum, præmium vitæ æternæ debitum in veteri fœdere ante lapſum cum homine inito. *R. Neg.* Neque enim probari poteſt implicare ſi Deus hominem creaſſet abſque promiſſo hoc prẹmio: Deus enim ad præmium nemini eſt obligatus. *Rom.* II. 35. niſi ex præſuppoſitâ liberâ voluntate, & promiſſione. *Probl.* XII. An permiſſio peccati ſit juris divini poſitivi; an vero Deus ad non permiſſionem ſeu impeditionem naturali jure & neceſſario obligetur. *Reſp.* *Pr. A. Poſt. N.* Idque à poſteriori ex ipſo effectu colligimus. Deus enim de facto permittit peccata. Atqui hoc non facit præter aut contra jus & poteſtatem ſuam. *Probl.* XIII. An gratia conſervans ac confirmans, angelis, (qui eam habuerunt) & hominibus (qui eam non habuerunt) in primâ creatione fuerit debita. *Reſp. Neg.* Idem etiam dicendum de gratia inſtaurante, ut & de præparatione ad gratiam & gloriam. Quæ omnia deſumuntur ex *Rom.* II. *v.* 25. 36. cum 9. *v.* 18. 20. 21. *Probl.* XIV. An jus divinum naturale requirat, ut Deus hominem condat cum prætensâ voluntatis naturali libertate independente, qualem fingunt antiqui & recentiores Pelagiani. *Reſp. Neg.* *Probl.* XV. An jus divinum tum naturale tum poſitivum poſtulet pœnas peccatis debitas, & conſequenter non poſſit ea remittere abſque ſatisfactione. *Reſp.* De jure poſitivo Antagoniſtæ Socinianorum minime dubitant: idque ex *Rom.* I. *v. ult.* & 2. 8. 9. 2. *Theſſal.* I. 6. 7. *Hebr.* 2. 4. *Ieſa.* 43. *Habac.* I. *Ieſa.* I. *Exod.* 32. ſatis conſtat. Et hactenus ſufficit credere, non poſſe Deum abnegare aut veritatem, aut jus ſuum poſitivum ſcil. (cujus ſenſum & notitiã humanæ menti una cum lege naturæ impreſſit *Rom.* I. *v. ult.*) Ita ſtat argumẽtum noſtrorum cõtra Socinum pro neceſſitate ſatisfactionis ſecundum æternum & immutabile jus Dei. An autem jus hoc dici poſſit naturale, & neceſſitatis abſolutæ, nec Deus aliter ab æterno concipere ac decernere potuerit, non æque liquet. Ego malo in partem affirmãtem inclinare; præſertim cum nullæ rationes cogãt nos ad oppoſitam. Sed de hoc infra, *theſi* 2. *de Iuſtitia Dei. Probl.* XVI. An jus divinum ſive liberum ſive neceſſarium poſtulet, ut ipſe peccator pœnas luat; & ſic dationem ſponſoris, ejuſque ſatisfactionem excludat? *Reſp. Neg.* idque conditiones novi fœderis, & eventus à poſteriori demõſtravit. Fruſtra itaq; propter ſubſtitutionem ſpõſoris noſtri pro nobis fingitur remiſſio aliqua de jure Dei, aut Diſpenſatio, aut relaxatio, ut nonnulli loquuntur. Nihil tale hic locum habet; ſed tãtum divini juris & latæ legis interpretatio, quam facit novum fœdus & Euangelium, juxta *Rom.*

*Rom.*3.24.25.26.& 8.3.coll: cum *Iacob.*4.12. Et ſic nihil deceſſit juri divino *Rom.* 3.29. Nam declarat Deus jus ſuum tanquam ſummi Rectoris & domini eſſe, aut in ipſo peccatore pecatum vindicare; aut in ejus ſponſore, & ſic peccatorem impunitum dimittere. Quantum autem differant juris diſpenſatio ſeu relaxatio,ab interpretatione: docent ſcriptores de legibus à nobis cit. Nulla hic eſt mutatio legis intrinſeca aut in ſe per abrogationem,aut diſpẽſationem à Deo legiſlatore quà tali factam: ſed ſolummodo extrinſeca per appoſitionem ſeu additionem ſanctionis & revelationis euangelii ad revelationẽ legis operum Rom.3.29. 30.31. ſtrictè ita dictã,quã credere tenemur per ſubſumtionẽ lẽgis fidei ſub lege obediẽtię generaliter acceptę,& illius ex iſta eductionẽ:poſita ſcil.euãgelii & gratuitæ Dei promiſſionis revelatione, & conſequenter mandato ut homo ei credat.In omnibus enim Deo loquenti fidem adhibere tenetur. Mutationi autem legis modo dictæ præſupponitur gemina mutatio una objecti circa quod verſatur legis maledictio & executio,Chriſti ſcil.qui in ſe cum eſſet juſtus,factus eſt peccatum & κατάρα atq; adeo juſtiſſimè legi pœnali ſubjectus fuit;altera mutatio fuit noſtri, à quibus cẽſitis in ſpõſore noſtro debita omnia ablata fuerunt,& in illum tranſlata.Et hic actus ſubſtitutionis fuit Dei non qua legiſlatoris,ſed qua ſupremi Rectoris & domini.Quod autẽ quidam (inter quos *Grotius de ſatisf.c.*3.) hunc actũ legis pœnalis relaxationem & diſpenſationem indigetãt,id impropriè dici putamus:quo modo *Greg.de valen.*,*Zwarez.modo cit.*rectè obſervant *Bernardum*,& *Thomam* impropriè loqui in *quæſt.de Diſpenſatione legis naturalis.* Nam propriè hoc dici non poteſt: niſi oſtendatur eſſe hanc ſanctionem legis pœnalis idque ex iure Dei naturali aut poſitivo:*Ipſe peccator in perſonâ, & nullus ſponſor pro illo luat.* Coroll. *Rejicimus Socinianos aſſerentes legis divina per euangelium abrogationem & derogationem.*Sic *Crellius de ſatisfact.contra Grotium c.*3. *Probl.*XVI. An repugnet juri & juſtitiæ Dei, ut peccata noſtra in alio, & quidem innocente ac juſto puniantur. *Reſp. Neg.*contra *Socinum de Servat.*Ejuſque *Hyperaſpiſtem Crellium libr.cit.c.*4. Conferantur Antagoniſtæ Sociniſmi. *Probl.*XVII. An fuerit immutabilis juris divini, ut ſponſor noſter eſſet Deus, & homo. *Reſp.*Ex *Heb.* 2. 17. aliiſque locis cum *catecheſi* noſtra *quæſt.*16.17.inclinare malumus in partẽ affirmantem;tanquam tutiorem; & hæreſi Socinianæ fortius contradicentẽ.Sunt ex Orthodoxis qui aliter ſentiunt,inter quos *Calvinus* & *Beza* ſecuti hâc in parte *Auguſtinũ*.Nos cẽſemus *catechiſmi* noſtri ſententiam tutiorẽ eſſe.Depẽdet hęc quæſtio ab alia priori an infiniti valoris ſatisfactio requiſita fuerit? *Probl.*XVIII. An fuerit de eodẽ jure Dei,ut eſſet homo juſtus. *Reſp.Aff.*cum eadẽ *catecheſi*,quæ cum cõmentatorib. ſuis ratibnes adfert ibi legendas.Quib.accedit & iſta,quod poſito eũ fuiſſe & debuiſſe

esse Deum seu personam divinam, non potuerit ea assumere humanam naturam peccatricem. Contra quam satis profanè disputant Scholastici, alibi refutandi. *Probl.* XIX. An debuerit esse secunda persona Dietatis? *Resp.* congruitates hic adferri solent: sed de necessitate non liquet. Malumus, ergo hic ἀστόχητον; & quæstionem hanc inter curiosas numerare. *Probl.* XX. An omnes species pœnarum, quas sustinent homines pro peccatis, ferre debuerit, an vero sufficerit adæquatio, & compensatio per pœnam æquivalentem *Resp. Post.* cum *Aff.* *Probl.* XXI. An fuerit juris immutabilis, an vero liberæ voluntatis divinæ, quod Christus extensive tot tantasque pœnas ad satisfactionem pro nobis subierit? *Resp. Post.* cum *Aff.* *Probl.* XXII. An jure Dei immutabili naturali, an vero positivo Christus debuerit mori? *Resp. Post.* ad minimum affirmandum cum nostrâ *catechesi qu.* 40. *Pr.* etiam videtur innui *qu.* 11. Sed non ita liquet, & potest in medio relinqui. *Probl.* XXIII. An Christus in humanâ naturâ ex naturali jure fuerit subjectus legi & consequenter non tantum pro nobis, sed etiam pro se obedientiam præstiterit. *Resp. Aff.* De hoc ex professo disputatur in loco *de Justificatione*, ubi de imputatione obedientiæ Christi. Vide *Gomari disp de materiâ & formâ Justificationis* imprimis *Tilenum in syntagmate tom.* 2. *disp.* 4. *Probl.* XXIV. An in actibus religionis formaliter & proprie ita dictis locum habeat jus divinum permissivum: illudque per se sufficiat ad tales actus homini imponendos? *Resp. Neg.* De quo agendum in loc. comm. *de Traditionibus*, *de Autoritate Ecclesiæ in fidei dogmatis*, *de Ceremoniis & adiaphoris*. *Probl.* XXV. An Deus absque peccati prævisi tanquam causæ aut necessarii antecedentis sui decreti interventu posset aliquem reprobare. *Resp. Aff.* cum *August. de prædest. & gratia c.* 16. Atque ita statuunt *Arimin. in* 1. *dist.* 40. & 44. & *Aliaco in* 1. *qu.* 12. *art.* 2. & 3. *Iavellus tom.* 1. *quæst. de causa prædest. Viguerius Instit. c.* 20. 58 *Iacobus Andr. in colloq. Mompelgard. pag.* 508. *Flacc. Illyricus, David, Rungius, Georgius Major in Rom.* 9. Et de facto sic reprobasse sentiunt ex nostris Theologi quiq; præstantissimi *Beza, Marloratus, Danæus, Martyr, Wittakerus, Perkinsus, Zanchius, Piscator, Vrsinus, Hubertus Sturmius, Gomarus, Chamierus, Scharpius, Ferrius*, plures q; alii alibi nominandi: quorum sententiã nuper explicuit & defendit *Guil. Twissus contra Arminium c.* 2. *digress.* 8. cujus liberum publicè approbavit Remõstrantismi malleus *Guil. Amesius*. Ante Twissum idem præstiterat *Franc. Iunius in collatione cum Arminio*; sed adhibitâ conciliatione & distinctione reprobationis negativæ & positivę. Conciliationem reprobationis absolutæ quæ ascendit supra lapsum, cum ea quæ subsistit in lapsu docte & perspicue instituit *Maccovius part.* 1. *locor. comm. disp.* 27. Vbi vide *thesi penult.* Vnum est loquẽdi genus de destinatione peccati,

cati,aut hominis ad peccatũ: quod mutari malimus, ut dicatur deſtinata permiſſio peccati tãquã medium fini ſubordinatum. Vide & cõciliationes D. *Spanhemii*,& D.*Revii in diſpp.de prædeſtinatione*. Anno 1644. Lugd. Batavorum propoſitis. *Calvinũ* cum diſtinctione duas illas ſententias tãquam ſibi ſubordinatas atque adeo minimè pugnantes tradidiſſe certiſsimum eſt : quamvis nonnulli viri docti contra contendant, eum ſupra lapſum non aſcendiſſe. Sed credendum eſt Bezam præceptoris & collegæ ſui mentem optimè percepiſſe ; nec dubitare nos ſinunt ipſius *Calvini* verba *Inſtitut.lib.* 3.*cap.*21.§.5.*&* *cap.*23.§.7.8.*&* *cap.*24.§.12. & in *commentar. ad Rom.*9:18.& in *tract.de aternâ Dei prædeſtinatione*. Et in *reſponſ. ad calumnias Nebulonis ad artic.*1.*Cõfeſſio Gallica & Belgica* objectum prædeſtinationis lapſu Adami non circumſcribunt. Quod autem adverſarii Pelagiani de horrore illius ſententiæ conqueruntur;id nos dimovere non debet ab ingenuâ veritatis confeſſione & defenſione. Neque enim unquam per remiſſionem aut deſcenſum aut emollitionem in hoc negotio quemquam eorum ad noſtras partes attractum videas ; ſed contra ex noſtris ſubinde aliquem per hanc dimiſſionem ſeu deſcenſum ad ipſorum partes dilapſum : intẽr quos *Daniel Tilenus* (cujus *ſyntagmatis* prior editio cum poſteriori conferenda) & alter in Germaniâ quem hic non nomino , quia in adverſariorum ſententiam planè & apertè non tranſiit , qui prius ſententiam ſupra lapſum animosè tutatus erat contra virulentas adverſariorum calumnias; ſed poſtea neſcio quibus conſiderationibus adductus infra lapſum deſcendit , & vix ibi ſubſtitit. Sunt & alii quibus ob metum & in gratiam calumniantium adverſariorum , *συγκαταβάσις* & emollitiones duritiei (uti loquuntur) ſententię de prędeſtinatione , primum ſoliditatem ac eruditionem,deinde & orthodoxiam ex parte attriverunt;ita ut ſe & alios perplexitatibus , contradictionibus aut ſaltem umbraticis logomachiis involverint. Quod autẽ adverſarii Neo-Pelagiani tam horridam & odioſam proclamant hanc ſententiam id terrere nos non debet: ſcripturis enim & rationibus hic agendum , non verbis & clamoribus. Ponam hic ſingula hujus decreti momenta , ſecundum ordinem naturæ generantis & intendentis concipienda , ut adverſarii ſi poſsint abſurditatem unius ex illis in ſe , aut ſingulorum inter ſe connexionis evincant. Deus reprobavit N.N. negativè & poſitivè hoc eſt, decrevit , voluit , ſtatuit , deſtinavit ab ęterno ſecundum beneplacitum ſuum 1. Eum creare. 2. permittere lapſum. 3. relinquere in lapſu & permittere finalem ejus impœnitentiam & infidelitatem. 4. Iuſtè illum damnare. 5 gloriam juſtitiæ ſuæ in illo oſtendere. Cur injuſtum aut abſurdum, quod Deus pro beneplacito ſuo ſtatuit huic N.gratiam & gloriã

Digitized by Google

non cóferre,ſed peccatum ejus permittere, & propter permiſſum peccatum juſtiſſime eum damnare ad gloriam juſtitiæ ſuæ. Ne minimâ quidem ſpecie hic contradici poteſt, niſi prius ſolide probetur ex ſcriptura Deum homini debere gratiam & gloriam, nec poſſe pro abſoluta & ſuprema ſua poteſtate eum prꝛterire,ac ſibi relinquere,aut peccatum ejus permittere. Breviter niſi probetur eſſe ſimpliciter impoſsibile & implicare cõtradictionem, ſi tale quid vellet aut decerneret, ſicuti velle creare alium Deum, vel facere peccatum,velle mẽtiri &c.Si quꝛeras an ergò deus abſq; peccato ſeu abſq; ullo intuitu peccati ſive originalis ſive actualis prꝛteritos reprobavit,hoc eſt,decrevit nõ ſalvare ſed damnare ad gloriam juſtitiꝛ ſuæ. *R.*cum diſtinctione:Abſq; intuitu peccati tãquã cauſꝛ meritoriꝛ & antecedẽtis illius decreti divini, cur hic minus eligeretur & magis reprobaretur quã ille:Cum intuitu peccati tanquã cauſꝛ meritoriꝛ & antecedentis ipſius damnationis, & tanquã termini ſeu objecti (pro parte ſuâ)decreti divini, quo ſeu ſecundum quod permittit peccatum & deſtinat ad juſtã damnationem propter peccatum. Eſt ergo peccatum cauſa rei volitꝛ, h. e. damnationis,ſed nõ eſt cauſa volitionis divinæ,ſeu Dei volẽtis;nõ magis quam fides quæ eſt cauſa inſtrumẽtalis juſtificationis noſtrꝛ & ſalutis, ideo cauſa eſt electionis ad ſalutem.Diligenter hic notãdum axioma ſcholaſticorum: *Deus vult,hoc propter hoc,Sed non propter hoc vult hoc.*Sic Deus vult & decernit N. damnare propter peccatum. Quod ſi *τὸ propter peccatum* jungatur cũ *τῷ velle*;ſeu ponatur ſuper *τὸ velle aut decernere* Dei,dicimus eſſe fallum: quia decretum ſeu voluntasDei in ſe ſpectata nullam habet causã, nullum antecedẽs,nihil ſe prius ; nihil à quo pendeat,determinetnr,limitetur,cõditionetur: quãvis res volita ſeu decreta una depẽdeat ab aliâ tãquã causâ aut conditione antecedente.Sed ſi *τὸ propter peccatũ* jungatur cum *τῷ damnare*,dicimus eſſe veriſsimã.Sicuti Deus decrevit per fidẽ ſalvare Petrum aut Paulum : ut *per fidem* jungatur cum *ſalvare*,tanquam cauſa & conditio ãtecedẽs ſalutis;nõ vero cum *decernere*.In hoc ergo objecto reprobationis locum finis obtinet illuſtratio gloriæ juſtitiꝛ;locum mediorum 1. juſta dãnatio propter peccatum,2. eiq; proxime ſubordinata(ut pleriq; ſtatuunt) aut coordinata,ut ſtatuit *Tvviſſus*,permiſsio peccati. 3.quam prꝛcedit, & cui in ordine decreti ſubordinatur creatio hominis. Hanc enim ex ſerie prædeſtinationis excludere nõ poſſunt,qui illa axiomata nobiſcũ retinẽt: Deum nihil velle, nihilq; agere fruſtra ſed certo fine:Deum ſuâ intẽtione non excidere:Finem eſſe primum intẽtione,& ultimum excutione.Quod ſi omnem veritatem non ponunt & exhauriunt,aut propter adverſarios abſtinere malunt,omittendo partes aut momẽta quędam in objecto prædeſtinationis ; facile ferimus eos ſuo frui judicio,& hic ſubſiſtere : modo

teme-

temere non cõdemnetur ſententia tot ac tãtorum theologorum,qui ſupra lapſum aſcẽdunt; præſertim cum ſuperiorem illum aſcẽſum præſcindere, nedum juxta cum aliis heterodoxiis & periculoſis acurologiis rejicere & condemnare noluerit celebris ſynodus Nationalis Dordracena an. 1618. 1619.; quamvis communem ſententiã de electione ex lapſo genere humano,propoſuerit: ad vindicias communis (etiã laicorum) fidei de ſolida Dei gratiâ & abſoluta eius volũtate cõtra Hypotheticos & liberi arbitrii patronos. Neo-Pelagiani ut orthodoxæ ſentẽtiæ odium cõcitent,ſubinde voci *reprobationis* ſubſtituunt vocem *dãnationis*:quin immo cõtendunt perinde eſſe ſive quid dicas de reprobatione ſive de dãnatione.Sed illis reponimus, pari ratione dicẽdũ eſſe, nõ diſtingui decreta Dei ab executione & perinde eſſe ſive quid dicas de decreto ſive de executione: e.g.decretum creãdi mundum ẽſt ab æterno,ergo & creatio mundi:& viceverſa creatio facta eſt in tempore,ergo & decretum creationis.Nullum adhuc eſt judicium extremũ, actualiter ſc.exiſtens: ergo nullum eſt judicii extremi decretum divinum.Quæ omnia ſunt abſurdiſſima.Sed ſentẽtię hujus ſuperlapſariæ(uti loquuntur Remonſtr.)innoxiã & ſanctã veritatem nullo ſcripturę dicto,nullo ſanioris philoſophię axiomate aut ratione hactenus expugnatã aut expugnabilẽ facile videbũt juniores,ſi modo ab exclamationibus & πάθεσι rhetoricis ad λόγους & præciſa argumẽtationũ pũcta adverſarios ſuos revocẽt.Rever.& doct. editiores operum ſummi Theologi & præceptoris noſtri Fr.Gomari,habebunt forte occaſionem accuratiſſimos ejus de hac quæſtione conceptus cum cygnea cantione paucis diebus ante obitum ad calamum dictata evulgandi,& ab impugnationibus ſeu inſultationibus cujuſdam malevoli, ſi quidem ulterius ſe prodat, vindicandi.

DE IVSTITIA DEI.

AD voluntatem Dei referuntur attributa duplicia *Priora* ſunt, quæ analogicè concipiuntur ad modum affectuum, ut amor, miſericordia &c.*Poſteriora* ſunt,quæ concipiuntur ad modum habituum,ut juſtitia, patientia,longanimitas &c.Inter hæc juſtitia aliquando concipitur,tanquã virtus univerſalis,& ſic idẽ eſt quod bonitas, ſanctitas, & puritas Dei. Aliquando tanquã virtus particularis; atque ita hic ſumitur & definitur, virtus Dei jus ſuum cuique tribuens. Eſtque vel in dictis vel in factis.Illa eſt cũ oratio aſſenſũ auditorum requirẽs & à nimo ipſius,& rectæ rationi, & rei conſẽtanea eſt:adeo ut in mandatis ſit æquitas, & enuntiationibus ſive dogmatũ,ſive promiſſionum aut minarũ veritas ac rectitudo.Hęc juſtitia etiã fides Dei dici ſolet 2. *Timoth.*2.v.13.& fidelitas *Hebr.* 10.*v.*23. Et hac ratione in Hebr. Syriaca, Arabica lingua *συνωνύμως* uſurpantur, juſtitia, fides, veritas; ut alibi per occaſionem oſtendimus in *deſper.cauſa Papatus.* Cum quo convenit phraſis græca *Rom.* 3. *v.* 3. 5. 4. 6.7. 1.

Digitized by Google

67. *Iuſtitia in factis* eſt merè diſtributiva (nam commutativa inter Deum & creaturas propriè nulla eſt *Thom.* 1.*q.*21.*a.*1.)quâ ſuum cuique,ut conveniens eſt, diſtribuit. Ejus objectum & effectus eſt jus δικαίωμα; objectum occupãs(qui & finis *cui*)eſt tum Deus ipſe,ſeu Dei gloria:tum creatura. Eſtque hæc duplex vel regiminis (ſeu creationis ac gubernationis judicandorum) vel jurisdictionis, ſeu judicii. *Illa eſt*, qua omnes ſuas actiones in creatione & gubernatione ad juris & rectitudinis ſuæ naturalis normam ſummâ æquitate inſtituit ac dirigit *Pſal.*33.4. adeo ut neque peccati aut injuſtitiæ alicujus autor ſit *Iacob.* 1.13.1.*Ioh.*15. neque actionibus ſuis ullam declinationem à recto & juſto admiſceat. *Rom.* 3.5.6. coll.cum *Iacob.*1.17.*Iuſtitia judicii eſt*, quæ ſecundum opera mercedem retribuit *Rom.* 2.6.7.8.9.10.*Ierem* 17.10.2.*Theſſal.*1.5. Eſtque hæc duplex vel remunerativa ſeu præmians ſecundum gratuitam promiſſionem erga bene agentes.2 *Timoth.*4.8.Vel correctiva erga malè agentes.Quam rurſus poſſumus diſtinguere tripliciter in *caſtigantem* ſeu *emendantem* erga filios & amicos *Hebr.*12.5.6.7.8.9.10.11. In *præparantem*, quam & retrahentem ac reprimentem dicere liceat; erga electos nondum converſos, ſive remotè ſive proximè & ipſo inſtanti ante converſionem *Act.*9.3.4. quo referri poteſt *Pſ.*83.17. Denique in *vindicantem* ſeu punitivam propriè & ſtrictè ſic dictam, quam exercet erga reprobos.*Adjuncta* ſeu propria hujus juſtitiæ punitivæ ſunt,1. quod Deo ſit eſſentialis & neceſſaria (quomodo & reliqua Dei attributa) atque adeo realiter idem ſit cum Deo. 2. Quod conſequenter non dependeat à liberâ Dei voluntate: quaſi ſcil. eſſet effectum aliquod voluntatis divinæ. 3. Quod ſit attributum relativum: &, quod ad egreſſum ſui, hypotheticum: neque enim in actum exit, niſi poſitâ creaturâ ejuſque peccato: haut aliter ac miſericordia reſpicit miſeriam creaturæ, vel actualem, vel futuram vel poſſibilem. 4. Quod normam & menſuram externam nullam habeat, ſed ſolum intrinſecum dominium,jus, & poteſtatem Dei:breviter Deum ipſum, ens & agens primum, perfectiſſimum. Hinc etiam rectè dicitur: Deus non vult aut agit aliquid, quia juſtum eſt: ſed quia vult aut agit hoc, ideo juſtum eſt. *Effecta* ejus extra Deum ſunt, *tum* lex pœnalis, & inde reſultans jus ſeu δικαίωμα, tum pœna.Ius ſeu δικαίωμα,quod hic ſpectatur, diſtinguendum eſt, à jure quod in Deo ſpectatur, & quaſi norma juſtitiæ illius. Hoc enim eſt immanens quid, realiter à Deo non diſtinctum: illud vero eſt emanans quid,& tanquam effectum extra Deum realiter ab illo tanquam causa diſtinctum. Hoc præcedit omnem legem ſive naturæ, ſive ſcriptam: illud vero eam ſequitur, tanquam concomitans aut adjunctum, aut relatio ex eâ reſultans. Hoc;quatenus naturale

eſt

eſt præcedit omnem voluntatem Dei, in ſigno ſc. rationis ſeu in inſtanti naturæ: illud vero totum quantum eſt, eam ſequitur, quippe una cum lege atq; imperio ex libero ejus decreto promanans. Porro hæc lex pœnalis, ſeu hoc δικαίωμα punitivum, quamvis eſſentialiter unum idemque ſit, tamen propter additionem ſeu acceſſum legis fidei, ſeu fœderis novi, aliud eſt ante lapſum, aliud poſt lapſum. *Illud* tantum verſatur circa legis moralis immutabilis, ut & ſymbolicæ de arbore vitæ; & ſcientiæ boni mali tranſgreſſionem *Gen.*2.17. *Hoc* verò circa tranſgreſſionem non tantum legis moralis ſed & additamenti novi de fide & gratia Chriſti, quod vocamus euangelium. Hinc reſultat debitum majus & extenſivè & intenſivè. Habet enim euangelium novas gratiæ promiſsiones in Chriſto mediatore: quæ faciunt novum objectum credibile, ſeu novã partem objecti credibilis. Hinc tenetur homo virtute fidei etiam in hoc objectum tendere; ſeu fidem ſuam ad illud extendere: quia Deus veritatem illam ipſi revelat & revelando fidem ejus mandat; atq; hominem ad hoc fidei officium obſtringit. Eſtque poſterius hoc δικαίωμα rurſum vel veteris teſtamenti tempore ἐπαγγελίας, cujus formula *Deut.* 27. *v. ult.* *Exod.*20.5.7. Vel Novi Teſtamenti, cujus formula *Ioh.* 3. 19. 36. coll, cum *Hebr.*3.2.3.4. *Ioh.*15.22.23.24. & 26.*v.*8.9.10. Obſervandum autem non extendere ſe hoc δικαίωμα ampliatum (ita loqui liceat) ex occaſione ſupervenientis novi fœderis, ad illos quibus non eſt revelatum: uti analogicè colligimus ex *Rom.*2.12. Alterum & ultimum effectum juſtitiæ punitivæ eſt *pœna*, quæ etiam per metonymiam metaphoricam *ira* dicitur. De qua peculiari loco communi ex profeſſo agitur. Hic tantum ἐν παρόδῳ diſtingue ſubjectum pœnæ proprie ſic dictæ & conſequenter objectum juſtitiæ vindicativæ aliud eſſe vas dilectionis, Chriſtum ſcil. τὸν ἠγαπημένον; alia vaſa odii, & iræ, reprobos ſcil. & damnandos, aut damnatos tum homines tum angelos. *Finis* juſtitiæ vindicativæ, reſpectu *hominum*, ut abſterreantur & moneantur *Ieſ.*26.9. reſpectu *Dei* ut in vindiciis gloriæ ſuæ acquieſcat, Vide *Ieſ.* 1.24. *Ezech.*5.13. *Prov.* 1.26. *Problema*: *Vtrum ut textus* 2 Pet. 3.9. *ita* & Ezech.18.21. & 32 11. *de peccatoribus convertendis tantum, an verò de omnibus & ſingulis etiam nunquam convertendis intelligendus ſit. Comparatum*, & proxime, affine juſtitiæ divinæ eſt juſtitia Chriſti mediatoris quà talis: quam tamen à juſtitiâ eſſentiali Dei quę eſt ipſe Deus, accurate diſtingue, ne in errorem Oſiandri (quem vide à *Calvino* in *Inſtit. Conr. Schluſſelburgio in catal. hæreticor. Meiſnero in Anthropologia*, refutatum) incidas. Vocatur quidem juſtitia Dei, quia ſcil. ex Deo eſt *Phil.* 3.9. *Rom.* 10.3. qui novum fœdus ſancivit, ſponſorem dedit, ejus vadimonium & debiti exolutionem pro nobis acceptavit, ac nobis

bis imputavit per fidē. Habet illa juſtitia ſpectata ex parte Dei judicis ad Chriſtum rationē pœnę, ex parte Chriſti ad Deum quidem ſatisfactionis, ad nos verò meriti; ex parte noſtri, ſeu ut in nobis terminatur, noſque ejus participes ſumus, rationem gratiæ, ſeu doni gratuiti. *Oppoſitum* juſtitiæ judiciariæ Dei, eſt ἀφεσιολη⊕ία: quam ideò ab eâ longe removet ſcripturâ *Rom.* 2. *v.* 10. 11.

2. De juſtitia Dei punitivâ hodie controvertitur, an illa in Deo ſit neceſſaria, quod ad egreſſum ſcil. ſeu exercitium: ita ut Deus neceſſariò puniat peccatum, quandocunque illud commiſſum fuerit. Vnde dependent controverſiæ in loc. comm. *de ſatisfactione Chriſti, & de Juſtificatione* determinandæ; An ſatisfactio & juſtitia Chriſti fuerit neceſſaria; ſive abſolutè ex neceſſitate naturæ divinæ quia juſtitia eſt Deo eſſētialis & naturalis, ſive hypotheticè ex ſuppoſito Dei decreto, & comminatione legis pœnalis. Sociniani omnia illa negant. Ex Orthodoxis ſunt qui affirmant abſolutè & ſimpliciter ſatisfactionem jure Dei naturali eſſe neceſſariam; & conſequenter remiſſionem peccati abſque interventu ſatisfactionis eſſe ſimpliciter impoſſibilem, quippe naturæ Dei repugnantem. Alii defendūt hypothetice ex ſuppoſitione decreti & legis pœnalis Adamo latæ eſſe neceſſariam: ideóque alium redemtionis modum fuiſſe & nunc eſſe impoſsibilem. Alii denique videntur nullam neceſsitatem ſatisfactionis agnoſcere; ſed à verbulo aut nutu Dei (ut loquuntur) totum opus redemptionis ſupendere. Nos nondum videmus rationes, cur receptam à pluribus Socinisſmi Antagoniſtis ſententiam deſerere, & hypotheſin hanc dogmatis de ſatisfactione Chriſti adverſariis tradere debeamus. Sint ergo argumenta hæc pro ſententia affirmante, quæ ſi omnia non tenent pro primâ ejus explicatione, ſaltem tenebunt pro ſecunda. 1. *Argum.* Ex *Ieſa.* 1. 14. & 33. 14. *Hab.* 1. 12. 13. 2. *Theſſa.* 1. 6 *Exod.* 34. 7. *Pſal.* 5. 5. 6. *Ex.* 20. 5. *Deut.* 4. 24. *Hebr.* 10. 30. 31. & 12. 29. *Rom.* 2. 2. 3. 5. & 3. 6. & 12. 19. *Num.* 14. 18. *Nah.* 1. 3. Quæ deſcriptio oſtēdit Deum naturaliter odiſſe peccatum, hoc eſt peccatum ei diſplicere; & poſito objecto non poſſe odium ſuum ex neceſsitate naturę ſuæ adverſus illud exſerere. 11. *Arg.* *Rom.* 1. 32. collatum cum communi ſenſu omnium hominum, qui ut naturaliter Deum concipiunt neceſſario eſſe aliquem Deum, ſic eum gubernatorem, juſtum, & vindicem intelligunt. Hinc naturalis conſcientiæ accuſatio *Rom.* 2. 16. & in oppreſsione ac injuria quacunque ad Dei juſtitiam provocatio; hinc & excogitata innumera ἱλαστήρια placando numini; & luſtrationes, expurgationes, hinc à ſacrificiis profani omnes procul eſſe juſsi. Ex antiquitatibus ex profeſſo illa eruit *Stuckius de ſacrificiis Gentilium.* Poſt quem excerpta exhibuit *Grotius* ad calcem libri ſui *de ſatisfactione*

Digitized by

factione Christi. Vt nunc axiomata omnibus insculpta ex.gr. ἰχει δὸς ἔκδικον ὄμμα : & alterius poëtæ : *Aspiciunt oculis superi mortalia justis*, & similia infinita una cum Theologia mythologicâ de Nemesi, Rhadamanto &c.prætéream. Quę certe plus aliquid, quam liberum Dei institutum aut imperium,cujus oppositum æquè esse potuisset, indicare videntur. III.*Arg.*Sequeretur hoc absurdum : quod Deus posset concipi sub opposito hujus attributi,injustus sc.Atqui hoc fieri non potest sine abnegatione Dei.Quicunq; enim concipit Deum sub opposito attributi cujuscunq; divini ex.gr.scientiæ,voluntatis, potentiæ,&c.ille Deum indirectè negat.Exceptio quæ ex attributo misericordiæ hic oppponi posset,facile diluitur negádo parem rationem esse necessitatis aut libertatis in egressu seu exercitio justitiæ & misericordiæ divinæ : quod Deus creaturæ non obligetur,sed creatura Deo : De quo infra. IV.*Arg.*Videtur à posteriori id etiam piè colligi posse & huc facere *Rom.*3.25.26.quod sc.Deus dederit filium unicum, & commoverit cœlum & terram,ut admirabili illo opere redemptionis defungeretur.Quod si justitiæ non fuisset satisfaciendum,vix concipi potest cur cum verbulo aut nutu,aut mille aliis modis facile esset remittere peccata, tantæ molis opus occeperit.Per se quidem hæc ratio non sufficit ; tamen non minoris forte momenti est, quam rationes sententiæ adversæ.Scio rationes nostras non exiguis difficultatibus urgeri,nec forte tam evidenter omnes tolli : tamen experiemur an Antagonistæ Socinianorum etiam hac in parte defendi possint, & an non potius in illorum sententia (quæ alioquin per se absurdi nihil in Deum aut fidem implicat) permanendum sit.Saltem quidquid sit de naturali necessitate puniendi peccatum, firmum stat ex immutabili decreto & lege æterna Dei etiam naturæ & menti omnium hominum indita peccatum ex sua natura mereri pœnã, nec posse à peccato quem absolvi nisi placato numine.Fontes solutionum adversus objectiones tum heterodoxorum, tum ex Orthodoxis doctiss.*Twissi Vindic.l.*1.*part.*2.*digr.*8.sunt isti 1.Distingue pœnam & satisfactionem in genere dictam,ab hac pœnæ aut factionis specie,seu speciali ejus modo.2.Distingue volitionem seu actum voluntatis divinæ quo vult quid ex necessitate naturæ seu jure naturali & tamen liberè concomitanter : à volitione qua vult per indifferentiã & liberè antecedenter, cujus sc.oppositum potuisset velle. 3.Distingue turpitudinem seu deformitatem peccati,à reatu. 4.Egressus attributi divini relativi, quod respectum habet ad creaturas est necessarius ex hypothesi & positis ponẽdis. Sic Deus necessario agit per & secundũ omnipotẽtiã, posito,quod extra se quid agit.Sic determinatè & certo novit hoc vel illud futurũ cõtingẽs,posito sc, decreto suo de illo cõtingenti. Sic adorationis,

& cultus naturalis officium Deo debetur, ex hypothesi scil. seu suppositâ creaturâ rationali. Sic necessario Deus continua manutenentiâ suâ influit in quamq; creaturam eamque in esse conservat : posito scil. quod velit eam existere. Nam sine illâ manutenentiâ & influxu perpetuo existere nequit, ut nec sine concursu operari : cum dependentia creaturæ à creatore in essentiâ, existentiâ, operatione sit essentialis. Sic gubernatio & judicium justum necessario competit Deo circa peccata secundum dominium & jus suum naturale, posita scil. creatura rationali & peccati permissione ; quia necessario subjacet Deo omne rationale aut ad obedientiam aut ad pœnam pro defectu, ad compensationem injuriæ majestati & gloriæ ipsius illatæ. Hæc, aliaque in ipsa *Disputatione* objectionibus pro re nata tunc applicanda relinquebamus. Nunc visum est in iterata editione hujus disp. breviter objectiones & exceptiones præcipuas perstringere. Quarum 1. Misericordia est attributum Dei essentiale & necessarium; nihilominus egressus seu exercitium ejus est liberum; misereretur enim Deus quorum vult *Rom.*9. Ergo par est ratio justitiæ punitivæ. *R. Neg.* consequentia ab egressu necessario aut libero unius, ad egressum alterius. Ratio imparitatis est, quod Deus nemini obligatur, nemini quidquam debet, *Roman.* 11. 33. 34. *Luca* 17. 10. ideo miseretur aut non miseretur pro libero suo beneplacito. Sed homo obligatur Deo, ad subjectionem & obedientiam, aut ad vicariam compensationem per debitam pœnam. Ideo necessario aut debitam obedientiam Deo præstat, aut à Deo punitur, non vero liberè, (antecedenter scil.) 11. Si in obedientia hominis citra interventum constitutionis seu liberæ voluntatis divinæ necessario & ex necessitate naturæ divinæ meretur pœnam ; ergo obedientia pari ratione meretur præmium. *R. Neg.* consequentia. Ratio disparitatis ex solutione præcedentis argumenti huc applicetur. 111. Sequeretur Deum ad extra operari ex necessitate naturæ ; quod absurdissimum. *R. Neg. minor* cum distinctione. Deus cum ad extra liberè operatur, necessario divino modo & convenienter suæ naturæ operatur. e. gr. cum liberè producit hunc aut istum hominem, necessarium est ut producat ratione præditum : aut si liberè velit angelo aut homini aliquid revelare, necessarium est revelet veritatem : aut si liberè producat mundum, necessarium est, ut eum gubernet. Vide infra in *appendice part.* 1. *thesi* 4. *cit. Cajetanum.* 1v. Sequeretur Deum non posse dispensare ; sed necessario punire quando & quantum potest. Sed hoc absurdum. *Resp. Neg*, consequentia. Dilatio pœnæ, aut dispensatio quod ad tempus aut modum libero Dei arbitrio in hanc aut illam partem determinari potest, quamvis τὸ punire seu ipsa pœna in se & absolutè considerata sit necessaria.

ria. Idem reſponderi poteſt de gradibus ſeu incremento pœnarum in inferno, ſiquidem damnati nunquã ceſſent peccata peccatis accumulare. De quo quidem ſatis moleſta diſquiſitio. Interim ex eo , quod vix aut difficulter ſic aſſequimur,ut & noſtro & aliorum curioſis ingeniis ſatisfaciamus,nõ eſt ſubvertẽdum quod aſſequi poſſumus & ſatis perſpicimus. v. Sequeretur Deum neceſſario debere conſervare hominem damnatum : Atqui videtur abſurdum. *R. Negatur minor.* Poſito enim hominem à Deo liberè productum & liberè permiſſum peccatum : ſequitur neceſſario illum puniendum , & per conſequens neceſſario in exiſtentia conſervandum , quamdiu punitur aut puniendus eſt. An autem pœna juſtè æquivalens cuilibet peccato, neceſſariò debeat eſſe æterna,ſecundum jus Dei naturale, adeo ut Deus abſque implicatione contradictionis non poſſet aliter decernere ; hâc vice nõ diſputamus: cum abſq; hoc propoſitæ objectioni ſatisfactum ſit. VI. Sequeretur terminos eſſe contradicentes , peccatum & non puniri : Sed hoc abſurdum ? Ergo. *R.* Termini proximè & immediatè implicantes contradictionem ſunt, Dei univerſale, ſupremum , & abſolutum dominium & poteſtas in hominem : & hominem non eſſe ſubjectum aut obligari Deo ſupremo domino ad actualem obedientiam , aut illa deficiente ad vicariam ejus compenſationem ; quod fit per pœnam.Hic tam cruda implicatur contradictio,quam ſi quis dicat Philippum eſſe patrem Alexandri , & Alexandum non eſſe filium Philippi:Socratem eſſe Hermachi legitimum dominum,aut Principem , & Hermachum non eſſe ſervum aut ſubditum Socratis. VII. Deus poteſt mitiorem pœnam inferre quam peccatum meretur : ergo poteſt per potentiam abſolutam univerſam pœnam ſuſpendere. Minor prob: Quia Deus poteſt remunerari ultra condignum:ergo poteſt punire citra condignum. *R.*Probetur perſpicuè conſequentia majoris. 2.Probatio minoris invalida eſt : utitur enim iſta hypotheſi , Quod par ſit ratio boni & mali , in ordine ad præmium conferendum , & ad pœnam inferendam. Nos eam *Neg.* Deus enim nulli creaturæ rationali præmium debet , nec ſibi debitor eſt ex neceſſitate naturæ , ſed tantum ex libera gratia & promiſſione? Sed contra creatura rationalis neceſſario debet Deo obedientiam aut vicariam compenſationem ; & ſic conſequenter Deus in ordine ad illam ſibi ipſi , ſeu abſolutæ poteſtati , juri & juſtitiæ ſuæ debitor eſt. Abnegaret ergo ſe ipſum , ſi hoc debitum juris ſui naturalis ſibi non præſtaret : ſed non abnegaret ſeipſum , ſi hominem quem ex gratia & liberaliter(citra intercedentem promiſſionem)non præmiaret. VIII. Poteſt Deus cruciatum infernalem alicui inferre abſque omni demerito ; ergo etiam poteſt non obſtante demerito quocunque omnem

pœnam ſuſpendere. Conſequentia probatur, quia multò pronior eſt ad beneſaciendum, quam ad puniendum. *Reſp.* Conſequentia majoris cum ſuâ probatione non parum examinari poſſet. Sed ſufficiat nunc ad minorem excipere. Incertum per incertum, dubium per multò magis dubium probari. An extenſio illa poteſtatis & juris divini in creaturam ſatis ſolidè probetur infra diſpiciemus.

APPENDICIS AD DISPVTATIONEM THEOLOGICAM DE IURE ET IVSTITIA DEI.

PARS PRIMA.

Reſp. M. ANDREA LANSMAN Amſtelod. *Ad diem* 21. *Decemb.* 1644.

DE Iure Dei cum ante hac ageremus, conſtituebamus diſtinctionem juris divini in naturale & poſitivum, ſeu in neceſſarium & liberum. Cujus diſtinctionis apud Scholaſticos & qui eos ſequuntur neglectæ aut non ſatis excultæ explicationem & applicationem uti tunc admodum utilem judicabamus, quippe per tam multas theſes, hypotheſes, & quæſtiones theologicas ſe diffundentem: ita nunc operæ pretium nos facturos arbitramur, ſi eam denuo ad modum controverſiæ uberius pertractemus, & ab objectionibus virorum Doctorum, quæ poſt illud tempus in lucem prodiere, pro virili vindicemus, aliaque nonnulla ſubjiciamus, quæ ad illuſtrationem diſp. *noſtræ* de Iure & Iuſtitia Dei *pertinere videbũtur. Quod ad controverſiam de præſenti diſtinctione.* I. Ejus ſtatum conſtituemus. II. Rationes pro ſententia noſtra indicabimus. III. Objectiones, & exceptiones ſolvemus. IV. Poriſmata deducemus, & per modum problematum controverſorum determinabimus.

1. EST igitur quæſtio: An ſit jus aliquod divinum in Deo immanens, Deo naturale, neceſſarium, & immutabile; ita ut Deus abſque implicatione contradictionis per abſolutam ſuam potentiam & poteſtatem non poſſit velle aut non velit poſſe aliquid mãdare aut facere, quod juri illi repugnet, Vel ſic, An ſit aliquod jus Dei in ordine ad creaturam, quo ipſe abſolutè teneatur & obligetur, ita ut poſito ſubjecto ſeu objecto idoneo, creatura ſcil. rationali, non poſſit in exercitio & egreſſu iſtius juris actum debitum & juri illi homogeneum omittere, aut contrarium actum exercere, aut ut ab aliis exerceatur præcipere. Vel ſic, an ullum ſit jus Dei in ordine ad creaturam rationalem, quod quidē aptum natum ſit in præceptum ſe diffundere, ad cujus revelationē, mandatum, ad utramvis contrarietatis aut cõtradictionis

traditionis partem Deus libere ſe habeat & indifferenter:ut in iſtam aut in iſtam partem abſque violatione & abnegatione poteſtatis, potentiæ, perfectionis,& ſapientiæ ſuæ,hoc eſt,abſque abnegatione ſui ipſius apud ſe primum decernere,deinde extra ſe ſecundum decretum ſuum revelare,præcipere,exequi poſſit.Vel ſic,cum quædam ſint,quæ à Deo ex neceſſitate naturæ ſuæ, & non ſecundum antecedentem libertatem voluntatis aut liberum decretum agi dicuntur, an inter ea etiam numeranda ſint aliqua præcepta creaturę rationali præſcripta,& obligationes inde in creatura rationali exiſtentes.Vel ſic,An omne jus Dei ex quo & ſecundum quod quid mandat aut mandare poteſt creaturæ rationali,aut tanquam ſibi debitum quid exigit & poſtulat ab ea,ſit mutabile, liberum, & quod poſſet aut potuiſſet aliter à Deo decerni,& cõſequenter in aliud aut contrarium præceptum diffundi:an vero aliquod ſit ſimpliciter neceſſarium & immutabile,quo Deus non poſſit poſitis ponendis obligare creaturam rationalem,ſiquidem velit aliquam producere & exiſtere.Alii ſic proponũt,an omnia apud creaturas rationales in ordine ad Deum & inter ſe juſta & recta ſint, tãtũ quia Deus vult,an vero quædã juſta ſint & dici poſſint, quæ Deus aliter velle non poteſt,ad quæ neceſſario obligentur creaturæ,& conſequenter an dici poſſit, Deum ea velle & mandare;quia antecedenter,& per prius juſta & recta ſint.Scholaſtici ſic quærunt, An omnia præcepta decalogi ſint mutabilia aut diſpenſabilia.Subinde quęrunt An omnia ſint juris naturalis.Sed tum cõfundunt jus naturale humanum, quatenus ineſt & adeſt homini,cũ jure naturali divino,quatenus illud ineſt aut adeſt Deo in ordine & revelatione ad hominem.Solet etiã cõtroverſia in hypotheſibus quibuſdam proponi, & ſpeciatim huic aut illi actui applicari: quas infra in ipſa diſceptatione, & conſectariis perſtringemus.

Argumenta noſtra ſunt. *I. arg.* Dependentia creaturæ rationalis à Deo, quà ſcil. rationalis eſt, & in genere moris ac in ordine ad rectam rationem tam neceſſaria eſt, ut oppoſitum ejus repugnantiam dicat in terminis, ac contradictionem implicet: Huic dependentiæ paſſivæ à parte creaturę,reſpõdet dependẽtia activa à parte Dei, cujus oppoſitum itidem contradictionem implicaret. Vel ſic,Omnis creatura rationalis Deo ſubjici debet rationaliter,& obligatur ad obedientiam, ſi Deus ipſi quid mãdet,aut ab ea poſtulet:ergo ex vi relatorum eſt in Deo jus ſubjiciendi ſibi & obligandi creaturã rationalem ad obediẽtiam; quod abnegare non poteſt,aut ejus oppoſitum decernere ac præcipere ſine implicatione contradictionis.Eſſe autẽ tale jus neceſsario,& immutabiliter in Deo,hoc eſt antecedenter ad omnem liberã voluntatis actum, probatur. 1. *quia* Dei primitas,independentia, perfectio, ſuprema poteſtas, & ſimilia divina 2.

attributa hoc requirunt, & tale jus fundant. Quod ſi ergo hæc attributa in ſigno rationis antecedant Dei voluntatem ſeu libera Dei decreta, ergo & jus Dei, ſecundum quod datam quamcunque creaturam rationalem ſibi ſubjicit, & ad obedientiam obligat. 2. *quia*, (ut ab analogiâ ſeu à pari argumentemur) neceſſariò & immutabiliter in Deo eſt adorabilitas quippe reciprocum Dei attributum, nec data quacunque creatura rationali per liberum Dei decretum oppoſitum ejus decerni poteſt, ſine implicatione contradictionis: Ergo jus aliquod in Deo eſt ante liberum decretum. Antecedēs putamus in confeſſo eſſe apud eos, qui ſententiá contrariam tuentur. 3. *Quia* (ut rurſum à pari concludamus), dependentia in actu aut potentia, cujusque datę aut dandæ aut dabilis creaturæ à Deo, in genere ſcil. entis, & naturæ, & cauſæ ſecundæ, eſt creaturæ neceſſaria & eſſentialis; ita ut Deus non poſſit oppoſitum per liberam voluntatem apud ſe decernere, aut extra ſe in tempore exequi, abſq; repugnātia in terminis & ſui abnegatione: poneretur enim alius Deus, præter Deum alia ſcil. cauſa prima, aliud ens independens, primum, &c. Iam vero dependentia naturæ rationalis, ut talis, in genere moris, bonitatis moralis, & rectæ rationis, à Deo & ente primo, perfectiſſimo, optimo, primaque & ſumma atque archetypa veritate, bonitate, recta ratione, prima, item & ſumma ac abſoluta poteſtate, & potentia; non minus eſt neceſſaria, quam dependentia cujuſque naturæ irrationalis in eſſentia, exiſtentia, operatione ſibi connaturali. Neque enim bonitas moralis, ejuſque principium ac fundamentum intellectus ac voluntas rationalis, in illo altiori & peculiari gradu entitatis ac bonitatis, magis independens eſt, quam quodcunque aliud ens. Neceſſario ergo tenetur quælibet natura rationalis, ſecundum actus rationales ſeu rectæ rationis convertere & movere ſe in Deum tanquam primam & ſupremam rectam rationem, eique tanquam principio & exemplari & normæ ſe conformare ac ſubjicere. Oppoſitum Deus libera voluntate ſua decernere, & ſecundum hoc decretum mandare non poteſt, ſine abnegatione bonitatis ac poteſtatis ſuæ. 4. *Quia* (ut ad hominem argumentemur) obedientiam & ſubjectionem in genere neceſſariam eſſe ſtatuit ſententia adverſa; ut etiam homo teneatur æque ad blaſphemiam Dei, ac ad adorationem, ſiquidem Deus ipſi præciperet, prout præcipere poſſe, haut obſcurè innuit. Si ergo obedientia & obligatio ad eam, quotieſcunque Deus quid præcipit, neceſſaria eſt in creatura rationali, nec oppoſitum ejus ſtatui poteſt ſine repugnantia in terminis: ſequitur ex vi relatorum, jus aliquod obligandi ad illam obedientiam eſſe in Deo, quod ab illo abnegari, & cujus oppoſitum decerni aut præcipi non poteſt ſine implicatione. Hoc ſi

conce-

Google

concedatur, habemus quod volumus, jus ſcil. Dei naturale in ordine ad creaturam, quod antecedat liberam Dei voluntatem, ita ut illud deponere, aut ejus oppoſitum decernere non poſſit. II. *Argum.* Quia juſtitia punitiva ante omne liberum Dei decretum, ſeu antecedenter ad Dei voluntatem eſt in Deo: ergo aliquod jus Dei in ordine ad creaturam rationalem. Conſequentia patet, quia non poteſt juſtitia eſſe abſque jure & vice verſa. Minor in confeſſo eſt, maximè apud hodiernos ſententiæ adverſæ defenſores, alioſque accuratos Socinianismi Antagoniſtas, in controverſia de ſatisfactione Chriſti. Et nos ſupra de ea egimus in *diſp. de jure & Juſtitia Dei*, Conferatur etiam D. *Maccovius diſp. locor. commun. part.* 1. *diſp.* 22. III. *argum.* Ab abſurdis conſequentibus. 1. *quia* ſequeretur, nullum eſſe atheiſmum, Epicureiſmum, diaboliſmum, Magiam, odium & abnegationem Dei, blaſphemiam, &c. quem Deus non poſſit liberè velle mandare & ipſo facto mandare tanquam moraliter aut ſpiritualiter bona ac ſibi placentia, quippe præſtita ex debita obedientia Majeſtatis divinæ. Quidquid enim poteſt cadere ſub præceptum, eo ipſo cum præcipitur à Deo non eſt peccatum aut malum, ſed facit Deus ut peccatum fiat aut ſit non peccatum: ſed omnia illa modo recenſita poſſunt cadere ſub præceptum, ex ſenſu adverſariorum. Quid ſi ergo quis dicat Deum liberè poſſe velle & revelare ac præcipere: ut homo cognoſcat & credat nullum eſſe Deum; Deum Patrem, Filium, Spiritum Sanct. non eſſe unum illum verum Deum, creaturam hanc illamve; imo & ipſum diabolum eſſe unum illum ſolum verum Deum; Duos eſſe Deos Manicheorum; eſſe Æonas Valentini, creaturas quaſlibet, immo & diabolum religioſè colendum & adorandum; Deum non condidiſſe mundum, nec cum providentia ſua regere: inſuper dicat Deum poſſe velle & præcipere, ut homo ſibi non obediat ſe non cognoſcat, colat, religioſè honoret tanquam Deum, ſed diabolum: huic fidat, hunc amet ex toto corde, ex omnibus viribus, Deum vero unum & trinum odio habeat, abneget, blaſphemet. in hunc abſurdorum labyrinthum neceſſario compingitur ſententia adverſa, quę nullo colore præſcindi poſſunt. Iam vero ex quo tanta abſurda per ſe, neceſſario, & evidenter ſequuntur, illud ipſum pro abſurdo habendum eſt. 2. *quia* ſequeretur Deum poſſe abnegare ſeipſum, non tantum indirectè & implicitè, ſed exertè & directè, præcipiendo ſcil. homini aut angelo, ut credat iſtą falſa: Ego non ſum Deus, non ſum Deus tuus à te colendus, amandus &c. ſuper omnia, non ſum bonus, perfectus, omniſcius, omnipotens creator & gubernator mundi, juſtus. Aut ut in tertia perſona de ſe iſta externè prędicet, aut intus cordi hominis inſcribat,

bat, & tanquam objectum fidei credenda proponat: Deus non eſt juſtus, omniſcius, creator &c. Chriſtus non eſt Deus ὁμούσιος, nec Meſſias mediator Dei & hominum &c. Adamus morte non morietur, etiāſi edat de fructu vetito: non puniet Deus infideles aut impœnitentes. Ratio nulla dari poteſt, cur iſta mendacia minus credenda proponere ac præcipere poſſit, quam quæcunq; alia: ſiquidem omnia illa ſolummodo à libero Dei decreto, & mandato dependeant, ut in hanc vel illam partem voluntate ſigni & mandati à Deo determinata proponantur. 3. *Quia* ſequeretur potuiſſe Deum liberè decernere, & ſecundum decretum ſuum creare homines & angelos, qui talem habuiſſent legem, quæ ſingula peccata adverſus decalogum tam commiſſionis quam omiſſionis præſcripſiſſet, & rationem peccati ſeu ἀνομίας ab omnibus actibus humanis & angelicis abſtuliſſet atque adeo rationem oppoſitę bonitatis & obedientię illis contuliſſet: ita ut peccatum nullum exiſtere potuiſſet imo ne quidem concipi; illique omnes neceſſario, & non per gratiam Dei ſive confirmationis, ſive reſtitutionis, ſive primam ſive ſecundam, ab omni peccati umbra immunes fuiſſent, tanquam per naturam, & ex neceſſitate naturæ: ferè ut Deus, cui lex nulla poſita. 4. *Quia* ſequeretur potuiſſe liberè Deum decernere, & ſecundum decretum creare homines aut angelos, ſine ſyntereſi, conſcientia, atque adeo omni lege naturali ſeu æterna: apud quos rectæ rationis conformitas cum prima & ſuprema recta ratione, & conſequenter diſcrimen boni aut mali in actibus rationalibus tam in ſpecie quam individuo conſideratis nullum habuiſſet locum: non magis quam in bruto, aut lapide, aut ſole, aut arbore. Breviter potuiſſe creaturam rationalem fieri, quæ eſſet planè exlex, quippe aut ſupra omnem legem moralem, ceremonialem, quamcunque aliam, ut Deus; aut infra legem, ut brutum, lapis, arbor. 5. *Quia* ſequeretur, nullum actum humanum poſſe dari etiam religioſum actum e.gr. invocationem religioſam diaboli, juramentum per nomen ejus, divinum amorem ejus tanquam ſummi boni, fidem in illum tanquā in primā veritatē, fiduciā & ſpem in illum tanquā in primā bonitatē &c. qui ita habeat conjunctā ſibi malitiā aut ita ſit intrinſecè malus, ut per circūſtātiā quā mutari nō poſſet matęria ſufficiēs peccati & ſic actus ille reddi bonus. 6. *Quia* ſequeretur, poſſe Deū liberè decernere & facere, ut creatura rationalis ſibi quacunq; ratione quid præcipienti in genere & univerſaliter nō obediat: nec etiā in ſpecie præcipienti credat falſum, aut aliud quodcunque peccatum faciat contra primum, ſecundum, tertium præceptum, cum Deus rationem malitiæ & ἀνομίας ab eo auferret. Poſterius abſurdum, tanquam ad hominem, ſupra tetigi, ut oſtenderem adverſam ſententiam abſurdis & con-

Digitized by Google

contradictionibus involvi. 7. *Quia* consequenter hinc inferretur, Deum si velit, posse esse autorem aut approbatorem inobedientiæ, hoc est, autorem & causam saltem moralem peccati peccatorum (juxta 1. *Sam.*15.) quippe qui docere possit hominẽ, aut illi mandare, ne sibi quodcunque præcipienti aut præcepturo obediat. Nulla enim est obligatio in homine, nec jus obligationis in Deo, quod necessario & antecedenter ad Dei voluntatẽ ac legem hoc impedire possit secundum adversarios: Neque enim præcipit Deus sibi Deo suo obediant, quia justum est: sed contra justum est, quia Deus nunc sic vult & præcipit, qui tamen oppositum æque velle & præcipere possit. Nihil potest hic excipi ab adversariis, quam inobedientiam illam universalem hominis aut omnium hominum, siquidẽ esset ex præsuppositio præcepto Dei de inobedictia, non fore tunc peccatum, sed virtutem & actum obedientię. Sed videat, an & quomodo sanis hominibus labyrintheã istam inobedictem obedientiã & obedientẽ rebellionem seu inobedientiam persuadere possint. Ego saltem fateor, me tam cruda nec capere nec concoquere posse. 8. *Quia* sequeretur non posse ulla ratione defendi hypothesin illam contra Socinianos, de essentiali & absolutè necessaria justitia punitiva Dei, deque necessitate satisfactionis pro peccato: quam tamen adversæ sententiæ patroni hactenus nobiscum defenderunt. 9. *Quia* tandem sequeretur, nullam esse repugnãtiam in terminis, nullam implicationem contradictionis, nihil Deo absolutè impossibile. Vt enim nonnulli Dei potentiam, Dei rationem & logicam male asylum faciunt contradictionum & absurdorum: sic metuendum ne tandem quis ex hypothesi sententiæ adversę & à pari inferat, Deum liberè posse decernere & secundum decretum facere ut homo sit irrationalis, & brutum rationale, & canis sit lapis aut homo, & viceversa, & corpus sine quantitate, & accidens sine subjecto, & idem Petrus Romæ moriatur, & Vltrajecti vivat, & Coloniæ quiescat & Lutetiæ moveatur, aliaq; similia sexcenta, quorũ partẽ notavimus in *disp. de Potẽtia Dei*: ubi vide. Facile enim erit illis, qui portẽta hæc parturiunt aut alunt, prætexere, nullã necessitatem & immutabilem rationem se habere antecedẽter ad voluntatem Dei, cur ille, qui tãquam liberum agẽs nunc illa ad extra sic decrevit, & fecit in creaturis, oppositũ decreviſſe aut decernere non possit: quandoquidẽ libera voluntas Dei sit sola, prima, suprema causa omniũ ad extra. IV. *arg.* sit supernumerarium & probabile, desumtum à consensu sapientiũ, qui hanc rem proprius considerarunt. A multis enim (fateor) in terminis & abstractè quęstio proposita non fuit, ac proinde distinctio non intellecta, ab aliis non satis exculta penitissimè usque ad finem eam defendendo, & ad particularia applicando. Primum

ergo huc conferēda quæ Theologi dicunt de eſſentiali, ſuprema,& abſoluta poteſtate,majeſtate,ac dominio Dei,quod Deus poſita aliqua creatura in actu abnegare nō poteſt, & cui materialiter ſubeſſe tenētur omnes creaturæ, formaliter & rationaliter creaturæ rationales,quippe ſolæ talis ſubjectionis capaces.Iam vero ubi poteſtas naturalis,neceſſaria,ante liberā voluntatis actum,ibi jus homogeneum. Siquidē jus nihil aliud eſt quā qualitas moralis perſonæ competens ad aliquid habendum aut agēdum. Cōſulāt ſtudioſi noſtri data occaſione, quoſvis locorū comm. ſcriptores, & Scholaſticos. *Deinde* omnes Scholaſtici illi & Caſuiſtæ , qui exſerte iſta ſtatuunt,Aliquibus actibus humanis ita eſſe conjunctam malitiam,ut ab illis prorſus ſit inſeparabilis ; & contra aliquibus ita intrinſecam eſſe bonitatem,honeſtatē & juſtitiā,ut ab iis divelli non poſſit : Item Aliqua eſſe naturaliter juſta , & ideo præcepta,quia bona; aliqua vero fieri juſta inſtitutione divina , & bona eſſe quia præcepta , quorum materia non pendet ex dominio Dei ; ita ut abſoluto dominio Deus uti non poſſit ad materiā obligationis mutandā;quæ præcepta ideo ſint naturalia, in qualibet circumſtātia obligantia.Adhæc non poſſe legem naturæ quo ad cōmunia ejus mutari , aut ex cordibus hominum aboleri. Denique omnia præcepta decalogi,ſaltē tria primę tabulę pręcepta non eſſe diſpenſabilia. Vide *Thomā* cum Thomiſtis, 1.2.*q.*100.*art.*8.(ubi nominatim,*Cajetanus* 2.2.*qu.*57.*art.*2.& *q.*94.*art.*5.*&* 6.*Bonaventuram ad* 1.*diſt.*47.*qu.*4.in quem *commentar.Petri Capulli*, *Scotum* cum Scotiſtis exhibet egregie explicatio *Rhadæ in controverſiis part.*3.*controv.*16.§.2. Ex recentioribus *Vaſquez ad* 1.2.*diſp.*97.3. & 179. 3. Quem citat & ſequitur *Ferd: à Caſtro Palao in opere morali tract.* 3. *diſp.* 6. *punct.* 3. §. 6. ubi de diſpenſatione legis circa exemplum Abrahami ſic loquitur: *Supponendum eſt aliqua eſſe præcepta naturalia immutabilia , quæque in qualibet circumſtantiâ præcepta ſunt. Hæc cenſentur eſſe omnia illa , quorum materia non pendet ex dominio Dei , qualia ſunt mentiri , falſos Deos colere , odio Deum habere. Alia vero ſunt , quorum materia ex dominio Dei pendet : Hæc inquam , ſi Deus uti velit ſuo abſoluto dominio, non obligabunt ; quia mutabitur materia obligationis.* Cum his faciunt omnes alii Scholaſtici exceptis *Occamo* , *Aliaco* , *Gerſone* , *Almayno*. *Azorius* tam rigide in hanc partem contendit , ut non vereatur dicere , peccatum repugnare rectæ rationi , etiamſi nullus eſſet Deus. Quam ſolidè,hic non diſquirimus. Accedant Theologi qui diſtinguunt cultum Dei in naturalem & inſtitutum , ut *Ameſius* & qui illi hanc diſtinctionem præformarunt. Ad hęc illi , qui aſſerunt Deum antecedenter ad liberum ſuum decretum ſibi debitorem eſſe & ad aliquid teneri , cujus oppoſitum decernere nequeat. Sic Vrſinus comment.ad Ieſa.3.v,10. *Sibi enim ipſi tanquam ſummo bono*

bono gratificari, & ſuo honori conſulere Deus debet ex ordine juſtitiæ ſuæ: creaturis non debet, ſed ex gratuitâ benevolentiâ dat beneficia, quacunque dat. Maccovius tom. 2. diſput. theologic. p. 304. rectè ſtatuit hominem ſemper obligari ad obedientiam: quę hypotheſis non videtur convenire cum ſententiâ adversâ, quam alibi ex profeſſo defendit.

Sententiâ noſtrâ ſatis jam firmata, reſtat adverſam excutiamus, quæ olim in quæſtione de diſpenſatione præceptorum decalogi forte excidit uni atque alteri ex *Scholaſticis* modo *cit.*; quamvis ad finem cum omnibus hypotheſibus & conſectariis non defenderint: ſed nuper occaſione diſceptationis de fidei objecto, an poſſit eſſe falſum, huc delątus Theologus recentior (cętera ut orthodoxię perquam ſtudioſus, ſic ſubtilis & perſpicax) *D. Maccovius*, in *diſput.* nuper editis *ad decalogum* in 8. & cum eo doctiſſ. quidam ipſius diſcipulus ipſo vivente & approbante in libello cui tit. *Vindiciæ* &c. & altero cui tit. *Mantiſa* &c. eam ex profeſſo defendendam ſuſcepit; confirmatione opinionis iſtius etiã accerſita ex diſputationibus hodiernis Antagoniſtarum Pelagianiſmi, inter quos eruditiſſ. *Twiſſus* & *Rhætorfortis*, quorum ille in *defenſione Perkinſi contra Arminium lib.* 2. *ſect.* 5. *criminat.* 2. iſte *exercitat.* 2. *contra Arminianos cap.* 3. defendunt, eſſe aliquid juſtum, quia Deus vult non contra Deum velle, quia juſtum eſt. Carptim idem axioma indicare videntur *Calvinus lib.* 3. *Inſtit. c.* 23. *Perkinſus in libello de Prædeſtinatione ex Aliaco*, *Polanus ſyntagm. lib.* 2. *c.* 26. §. 4. Sed poſteriores extra diſputationem, & omnem adverſæ ſententiæ intuitum hoc dixiſſe, ac proinde per diſtinctionem additam facile dicta eorum cum noſtris conciliari poſſe patebit ex ſolutionibus noſtris mox ſubjiciendis. Quod ad *Twiſſum* & *Rhætorfortem*, non arbitror eos aliquid aliud voluiſſe, quam nullam extra Deum eſſe regulam, menſuram, rationem, cauſam Dei voluntate, aut Deo volente ac decernente priorem, à qua in liberis decretis (ſpeciatim electionis & reprobationis) dependeat. Nullam etiam eſſe regulam, normam, rationem ac formam juſtitię ultra & ſupra liberum beneplacitum & ſupremam, abſolutam ac liberrimam Dei poteſtatem, quærendam, ad quam Dei præteritio, reprobatio, decretum non dandi gratiam & gloriam, ſed peccatum permittẽdi aut hominem ſibi permittendi & propter permiſſum peccatum damnãdi ad gloriam juſtitię ſuæ, exigi debeat, aut unde à priori deduci à nobis poſſit: ſed ſufficere nobis, ſi certi ſimus ex verbo Dei de τῷ ὅτι, quod ſcilicet Deus apud ſe ab æterno ita decreverit inter hominem & hominem: τὸ διότι vero, cur hunc elegerit, non eſſe ultra quærendum; quia ejus cauſa quæritur, cujus cauſa non eſt, ut loquitur *Auguſtinus*. Totum autem fundamentum hujus diſceptationis contra Pelagianos in eo collocan- 3.

Digitized by Google

dum eſt. Quod nihil ſit antecedēter ad voluntatē Dei aut juris, aut attributi in Deo (ſive juſtitia, ſive gratia, ſive miſericordia appelletur) ſecūdum quod Deus debitor eſt & obligatur creaturæ rationali, ad peccatum ipſius impediendum, & ad gratiam ac gloriam illi deſtinandam ac præparandam, & in tempore conferendam. Vnde neceſſario ſequitur non eſſe de decretis illis Dei electione ſcil. & reprobatione comparativa quærendum, an juſta ſint, an Deus ſic potuerit decernere abſque περισσοπλη/ια & abſque læſione juſtitiæ ſuæ, quia falſo contra *Roman.* 11. *verſ.* 35. præſupponitur decreta illa Dei ſeu actiones Dei immanentes eſſe formaliter actus juſtitiæ diſtributivæ, ſicut actus illi emanantes, quibus Deus juſtè ſuum cuique tribuit ex antecedente ipſius permiſſione, & fœdere cum Chriſto & cum membris Chriſti in Chriſto initæ *Hebr.* 6. 10. 2. *Theſſ.* 1. 6. 7. coll, cum *Roman.* 8. *verſ.* 18. Hoc ſolum velle eruditiſſ. illos theologos indubium erit illi, qui ſcopum, filum & concluſionem totius diſputationis penitius perſpexerit. Et cum ipſi per Dei gratiam etiamnum ſuperſtites ſint, poterunt data occaſione declarare, an eō ſua trahi velint, quo à recentioribus modo cit. trahuntur.

4. Accedamus nunc ad examen argumentorum. I. *argum.* Si fluerent aliqua præcepta ex natura Dei, tum voluntas Dei non eſſet prima regula juſtitię: ſed poſterius abſurdum; quia omnium rerum ad extra eſt regula. *Reſp.* 1. Voluntas libera non eſt prima regula bonitatis, juſtitiæ, & uris in Deo; nec in actionibus ad intra (quod adverſæ ſententiæ autores directè fatentur); nec etiam in actionibus ad extra: quod alibi extra hanc diſceptationem non diffitentur; in quæſtione ſcilicet de neceſſitate pœnæ & ſatisfactionis pro peccato: ubi primam regulam in momento naturæ & ſigno rationis, faciunt eſſentialem Dei juſtitiam punitivam, quam ſequatur, & non poſsit non ſequi Dei decretum, & ex decreto mandatum, ac comminatio; ſecundum quam Deus actu puniat. Ad hæc in quæſtione de adoratione Deo debitâ & tribuenda, quam Deus poſtulat à creatura rationali, ubi contra Socinianos, primum fundamentum ſtatuunt, non Dei voluntatem ſigni, aut beneplaciti; ſed adorabilitatem, ſeu excellentiſsimam & perfectiſsimam naturam Dei, quæ ab æterno in æternum non poteſt non Deo competere, & ſecundum quam non libere antecedenter, ſed liberè concomitanter Deus creaturæ rationali officium adorandi decrevit præcipere & præſcribere. Supra *Maccovium* citavimus docentem, creaturam rationalem neceſſario Deo obligari. II. *arg.* Si aliquid eſſet bonum & juſtum antecedenter ad Dei voluntatem: tum Deus ex obligatione & officio illud velle & facere teneretur. Atqui hoc abſurdum

dum; Deus enim nullo modo officio aut obligationi morali ſubeſt. *Reſp.* Deus non ſubeſt officio ulli morali ab extra, quia nemini debitor eſt, nullaque cauſa eſt extra Deum, quæ illum poſſit obligare aut determinare. Sed ab intra obligari poteſt (ita loquar) non vero ſubeſſe; quia ſibi ipſi eſt debitor, nec poteſt ſeipſum abnegare. Sic pater in divinis obligatur ad amandum filium, non poteſt enim non amare: filius obligatur ex neceſſitate naturæ divinæ ad operandum à patre, non poteſt enim non operari à patre, quotieſcunque operatio extra Deum inſtituēda eſt. Sic etiam in actionib. ad extra, poſito productam eſſe creaturam, Deus obligatur eam perpetua manutenentia ſua ac continuo influxu conſervare (quamdiu eam eſſe vult) inſuper eandem tāquam primus motor movere, & gubernare ad ſuam gloriam *Prov.* 16. 4. *Rom.* 11. *verſ. ult.* Hoc immutabiliter bonum & juſtum eſt, cujus oppoſitum velle non poteſt. III. *arg.* Si quid eſſet intrinſecè juſtum & bonum ad beneplacitum Dei: tum neceſſario regularetur beneplacitum ad illud volēdum. At Dei beneplacita eſt prima regula, quæ à nullo primo regulatur: alias non eſſet Deus infinitè juſtus & bonus &c. *Reſp.* Non poteſt Deus aliquid velle producere in creatura, aut ei quid mandare ut faciat contra gloriā ſuā, & ſubjectionem atque obedientiam à creatura ipſi debitam, aut contra honorem filii Dei, aut cōtra honorem Sp. S., Nō poteſt mādare aut velle mādare ut omnes ac ſinguli homines & angeli abnegēt ac blaſphement Filium ac Sp. S. eoſque non honorent; ſicut honorant patrē: imo abnegent, blaſphemēt, odio habeant Deum unum & trinum, quod ad perſonas, attributa omnia & opera tum eſſentialia tum perſonalia. IV. *argum.* Sequeretur dari bonum & juſtum, quod à primo & ſummo non flueret: Daretur enim effectus qui in primam cauſam reſolvi non poſſet. *Reſp.* Conſequentia negatur: nullum ejus nexum video, Sed explicabunt ſequentia. V. *arg.* Si Deus quid velit, quia juſtum eſt; ſequeretur Deum extra ſe & quod ad volitum & quod ad volitionem liberrimè non velle, ſed neceſſario ſe creaturis communicaret: Sed hoc abſurdum. *Reſp.* 1. *Inſtantiam* damus, & quidem ex mente adverſarii in quæſt. de Iuſtitia Dei punitiva, cujus egreſſus ſeu effectus eſt ad extra, & tamen ita neceſſarius, ut non poſſit fieri oppoſitus. De quo infra 2. *Conſequens* negatur. Deus neceſſitate abſoluta non debet velle & producere e. g. hunc hominē, hunc canē: ſed ex hypotheſi, poſito quod jam velit producere iſtum hominem puta Titium, non poteſt non producere eum ſecundū ideam ſuam, & ſecundum definitionem hominis; nec poteſt velle oppoſitum, hoc eſt, eum producere irrationalem, aut ubiquitiſticum ſeu immenſum, aut rationem illi dare ſine omni ſyntereſi, & conſcientia, aut eum producere tan-

Digitized by Google

quam primum & ſupremum ἀντιξέσιον, Deo non ſubjectum, nec ab illo dependentem quod ab bonitatem naturalem & moralem, nec conſequenter Deo collateralem. Sic poſito quod Deus voluerit incarnationem & quidem libere;non potuit non aſſumere humanam naturam ſine peccato : ne verificarentur horrendæ illæ propoſitiones, Deus eſt peccator, Deus eſt damnatus. Quo tamen non negatur, Deum liberè ſuam bonitatem extra ſeſo cõmunicare, aut extra ſe operari. Rectè hic diſtinguit Cajetanus ad 1.4.qu.190.artic.8. *Divina voluntas, licet ſit ſimpliciter libera ad extra, tamen ex ſuppoſitione unius actus liberi poteſt neceſſitare ad alium, ut, ſi vult promittere abſolutè, neceſſitatur ad implendum promiſſum, & ſi vult loqui aut revelare, neceſſariò debet revelare verum, ſi vult gubernare, non poteſt niſi juſtè gubernare, ſi vult habere ſubditos ratione utentes, non poteſt non eſſe legiſlator eorum.* Ibid. diſtinguit determinari nõ poſſe voluntatem divinam ex ſe ad volendum, ut aliquid ſit vel non ſit; ſed bene determinari poſſe reſpectu complexorum; ad rectitudinem eorum, quæ ſunt, aut quæ vult eſſe. 3. *Breviter* ſi hoc argumentum adverſæ ſententiæ abſolute procedit, tum nulla erit repugnantia in terminis & poterit Deus extra ſe libere velle ac producere quævis abſolute impoſſibilia & implicantia: Quod abſurdorum omnium præcipitium, quomodo ſalva hac conſequentia evitari poſſit;velim ab aliquo doceri. Confer *diſp.* proxime conſequentem *de Potentiâ Dei.* VI. *arg.* Sequeretur peccatum non eſſe ἀνομίαν, nec unquam in legem peccari, quin peccetur in naturam & voluntatem Dei, quæ erit inſtar legis primitivæ. *Reſp. Neg.* conſequ. Peccatur ab homine immediatè in legem Dei revelatam, & ſimul peccatur mediatè ac conſequenter in Deum autorem legis & ſupremum dominum, qui legem fixit. *Pſalm.*51.*verſ.*6.1.*Sam.*2.25.*Daniel.*9.8. Et paſſim peccatores arguuntur quod contra Deum peccarunt. Cadunt ergo omnia quæ argutantur, quod nihil opponatur Deo aut phyſicè, aut moraliter ſed tãtum effectis Dei. Frigus opponitur ſoli, effecto ignis, calori ſcilicet, immediatè; & nihilominus ipſi igni mediatè ſcil. ſeu conſequenter. Quę diſtinctio nota & frequentata eſt tyronibus dialecticis in cap. de prædicamento ſubſtantiæ. VII. *argum.* Omnium bonarum & malarum actionum norma eſt lex : nam niſi Deus eam nobis revelaſſet ac tuliſſet, neſciremus diſcrimen inter bonum & malum morale, nec etiam pecaremus, ſed omnes actiones eſſent indifferentes : ergo nihil eſt bonum, nihil juſtum, nullum jus antecedenter ad Dei legem. *Reſp.* Conſequentia negatur. Quod ad nos & cognitionem noſtram, ſeu à parte noſtra, & quod ad jus obediendi nullum eſt jus, nullum juſtum, nulla forma aut ratio juſtitiæ ſeu bonitatis moralis ante noſtri exiſtẽtiam, & rectæ rationis, ſyntereſeos,

legis

Digitized by Googl

legis divinę cujuſcunque actualem communicationem ac revelationem : eſt tamen aliqua bonitas, rectitudo, juſtitia, ante legem revelatam quod ad Deum ſeu à parte Dei & quod ad jus divinum obligandi & imperandi, habendi quid à creatura rationali, aut in ea, per eam circa eam quid agendi. Talis bonitas, rectitudo, juſtitia, tale jus antecedit ordine naturæ immo & tempore omnem actualem legis revelationem, quę fit huic aut illi homini. Antecedit etiam in ſigno rationis in ordine ad Deum & in ipſo Deo quod ad aliquam partem adjecti ſeu materiæ legum divinarum, antecedit, inquam, ipſum decretum Dei. *Deinde* conferri huc poteſt diſtinctio Scholaſtic. apud *Becanum in Theolog. Scholaſt. p.* 156. edit. in 8. lex æterna eſt remota ſeu mediata regula humanorum actuum : recta ratio eſt proxima. *Denique*, ſi hoc argumentum procederet, tum æquè deberet negari antecedens Dei decretum, ac antecedens jus divinum naturale. Si enim primo & poſtremo per ſe & abſolute omnis rectitudo & bonitas à creaturis debita, tantum procedit & pendet à lege Dei actu revelatâ: ergo nulla dabitur bonitas & rectitudo in actibus voluntatis divinæ internis, ſeu in decretis Dei. VIII. *arg.* Deus ſimpliciter ad omnia extra ſe eſt exlex : & ſicut à naturâ ſuâ non aſtringebatur, ut præcepta ſua daret hominibus ; ita ab eàdem aſtringi noluit, ut hęc vel illa, talia vel non talia daret. *Reſp.* 1. Eſt exlex à lege, quam figit homini, formaliter ſcilicet ſumendo legem ut lex eſt ; ſed non eſt liber & abſolutus ab omni materia ſeu contento legis, ut oppoſitum ejus poſſit aut præcipere ; aut ipſe facere ex. gr: ut credat ſe non eſſe Deum, & aliis mandet hoc credere, oppoſite ſcil. ad primum decalogi præceptum. 2. Ex hypotheſi, cum & quando vult præcepta dare, neceſſario dat bona & juſta : nec in genere poteſt facere aut velle oppoſitum. 3. In ſpecie etiam nonnulla dat juſta antecedenter ad liberam voluntatem ſuam, quippe ad quæ *neceſſario terminetur*, deſumta ſcilicet, *ex intrinſecâ naturâ & bonitate ſuâ* : ut loquitur *Rada loco* ſupra *cit.* Qualia ſunt in primo Decalogi præcepto. Ut homines cognoſcant verum Deum patrem, filium Spirit. Sanct.; ut eum ament, honorent, ei obediant, & ſe ſubjiciant ; è contra, ut angelum bonum aut malum, aut hominem quem, aut ſolem, aut lunam, aut arborem, aut lapidem &c. non habeant pro uno ſolo vero Deo, nec ut Deum religiosè colant. IX. *argum.* Si Deus legem ferret neceſſitate naturæ, ſequeretur eum non poſſe non eadem ſemper jubere & vetare, quæ jubet & vetat. Quod abſurdum eſſe patet ex immolatione Iſaaci, & ſpoliatione Ægyptiorum. *Reſp.* Diſtinximus in *diſp.* noſtrâ *de Iure & juſtitiâ Dei* ; multa eſſe quę Deus aliter potuiſſet velle & mandare, non tamen omnia, X. *argum.* Si antecedenter quid bonum ad voluntatem Dei,

Digitized by Google

Dei, ſequetur quid prius eſſe voluntate Dei, & dari aliquid bonum independenter à voluntate Dei, & conſequenter voluntatem eſſe dependentem. *Reſp.* Non eſt abſurdum, ſi dicatur Deum dependere à ſeipſo: ſiquidem τὸ *dependere* & τὸ *prius* διοσρητῶς accipiatur, in ſigno ſcilicet rationis, abſque compoſitione in Deo, aut diſtinctione reali. Sic ſcientia indefinita poſſibilium, item ideæ divinæ (quæ non ſunt ad intra, nec terminantur in Deo, ſed dicunt reſpectum ad aliud quid extra Deum) ſunt antecedenter ante voluntatem & decretum Dei. Quin imo omnia attributa primi generis, ut & intellectus habent ſe antecedenter ad Dei voluntatem. Sufficit ergo evitari hoc abſurdum, quo ſtatueretur dependere Deum ab aliquo extra ſe, aut proponi ac revelari nobis à Deo aliquod bonum independenter á voluntate Dei: independẽter dico quod ad revelationem & mandatum. Nam poteſt eſſe quædam ratio boni & recti in ordine ad hominem, quæ antecedat voluntatem Dei in ſigno rationis. XI. *arg.* Si Deus poteſt permittere blaſphemiam, odium ſui &c. ergo poteſt præcipere. *Reſp. Neg. conſequens.* Pari ratione quis inferat: Si Deus poteſt ἀνομίαν qua talem ſeu peccatum quodq; permittere, ergo & facere. Nam τὸ præcipere dicit agentem, actionem, & efficientiam moralem. Poſſet ergo eſſe autor peccati. Vrgetur porro hoc *arg*: quod multo minus repugnet Deo mandatum blaſphemiæ, quam permiſſio; quia præceptum eſt externum quid, voluntas permiſſiva eſt internum & eſſentiale Dei attributum. *Reſp.* 1. Sed hæc aut illa actualis permiſſio, & terminatio voluntatis permiſſivæ non eſt Deo intrinſeca & eſſentialis magis, quam mandatum Dei. Æque enim libere aliquid permittit ac mandat. 2. Poſſet quis eodem modo argumentari, facere peccatum minus repugnat Deo, quã voluntas permiſſiva peccati: quia illud eſt externum quid, hoc vero eſſentiale Dei attributum. Vbi hanc conſequentiam diſſolverit opponens, videbit & ſuam eadem opera ſolutam. XII. *arg.* Lege, ejuſque promulgatione ſublatâ nullum poteſt eſſe diſcrimen juſti & injuſti: Ergo blaſphemia non eſt peccatum, niſi ex hypotheſi legis prohibentis. *Reſp.* Diſcrimen nullum eſt boni & mali apud hominem ſeu quod ad cognitionem hominis, cui lex lata revelata non ſit: eſt tamen apud Deum. Vbi nulla eſt recta ratio in homine, immo ubi nullus homo; ibi nullum diſcrimen, boni aut mali, immo nec veri & falſi. Sed inde non ſequitur apud Deum non eſſe; qui eſt prima recta ratio, prima & ſuprema veritas & bonitas. Immo potius ſequitur verum & bonum eorumque diſcrimen à falſo & malo, omnem revelationem & legem ordine naturæ præcedere, quatenus ſcil. ſunt objectum legis & revelationis? non vero per ea demum conſtitui. Quaſi quis dicat, bis duo

duo esse quatuor, totum esse majus suâ parte, Nihil simul posse esse & non esse, bonum non esse malum, Deum esse honorandum, aliaque axiomata æternæ veritatis tam practica quam dogmatica, esse indifferentia ad veritatem & falsitatem usque ad revelationem huic aut illi homini factam. Analogicè huc applicari potest distinctio de futurorum contingentium determinata veritate. De qua in *dissertatione* nostra *de Termino vitæ*. Atque hæc quidem argumenta, quæ pro adversâ sententia adferri solent. Exceptiones ad nostra argumenta sequenti parte perstringemus.

COROLLARIA AFFINIA.

AN jus forense Mosaicum immediatè divinum & à Deo traditum, ac proinde sapientissimè constitutum nullibi repugnans juri naturali, aut divino morali seu perpetuo; in omnibus Rebuspublicis Christianis habeat, aut saltem habere debeat vim legis? Resp. Neg. *de communi theologorum consensu.*

2. *An præ jure Romano, quod apud nos communiter & in omnibus obtinet, ubi scil. per specialia & propria statuta non abrogatur, quodque nævis suis non carere dicitur (dato hoc, inquam, non concesso, neque enim hic ager noster est,) vim legis habere debeat?* Neg.

3. *An ad minimum obtineat aut perpetuò obtinere debeat vim legis in judiciis criminalibus aut saltem in pœnis capitalibus, uti disputat* Piscator in præfat: ad cõment. in Leviticum; *quem nonnulli sequuntur, inter quos* Zepperus in explic. legum Forensium Mosis, & Maccovius in disput. Theolog. tom. 2. *seu* locor. commun. disp. 14. Resp. Neg.

4. *An opinio, quæ vel in totum vel ex parte jus hoc forense vim legis perpetuæ & communis ubique obtinere velit, satis conveniat cum doctrina, de statu populi sub Nov. Testam. & de libertate Christiana?* Neg.

5. *An non dici possit vim legis habere; quia & quatenus judicia tribunalium nostrorum [illegible]bis aut illis causis, quod ad materiam & rem ipsam, cum eo conveniunt, aut etiam libere modulum & exemplum ejus subinde sequuntur, atque ad illud pro arbitrio suo sententias suas efformant?* Resp. *Si quis cum ita loquitur, nihil aliud intelligi velit; ab errore contra theologiam de libertate Christiana sequidem liberat, non tamen ab ἀκυρολογίᾳ seu locutione admodum impropria & catachrestica, ne dicam à contradictione.*

6. *An dici possit, vim legis habere, quando & quatenus hæc aut ista Respublica partem aliquam aut leges aliquot ex eo decerpit & pro lege sancit, quæ contineant aut meram repetitionem & applicationem juris naturalis & divini moralis, aut talem determinationem, quæ cum jure divino & naturali non tantum conveniat, sed etiam præsenti statui & regimini istius populi maximè accommodata judi-*

 cetur?

cetur? Resp. *Idem, quod supra. Non magis enim sub isto formali Ius Mosaicum vim legis habet, quam Ius Anglicanum, Norwegicum, Russicum, Persicum, Turcicum &c. nec non dicta philosophorum, responsa & consilia prudentum sive Iurisconsultorum sive Theologorum & Casuistarum, imprimis synodorum, aut facultatum theologicarum, adhæc decisiones Rotarum Neapolit., Romanæ &c. Arresta curiarum, Parisiensis, Tholosanæ &c. cameræ Spirensis &c. ubicunque cum jure divino & naturali probe consentiunt, aut moribus & statui nostro præ aliis juribus accommodatissima judicantur.*

7. *An ergo paris autoritatis sit quodcunque jus extraneum, quod vim legis apud nos non habet, cum jure Mosaico?* Resp. *Materialiter seu in genere doctrinæ & disciplinæ & consequenter, in genere moduli ac exempli, ad quod aut identicè aut analogicè leges condi possint.* Neg. *est enim divinæ perfectionis & autoritatis. Sed in genere legis quà talis seu formaliter ita dictæ.* Aff. *Neque enim Deus positive magis præscripsit e. gr. Reipublicæ nostræ, Ius Mosaicum, quam Anglicanum, aut Norwegicum.*

8. *An præjudicium adferatur libertati, & potestati, Reip., ubi obtinet Ius Romanum, aut Anglicanum, aut quodcunque aliud sapienter constitutum, & moribus istius populi accommodatissimum: si instar dogmatis theologici & casus conscientiæ defendatur, Ius forense Mosaicum perpetuo habere, aut debere habere vim legis?* Aff.

9. *An quia ICC. nostri eximiam, aut saltem aliquam cognitionem sibi acquirere debent Iuris forensis Mosaici, illudque in consiliis aliquando suis allegant, & quia tribunalia nostra conformiter illi juri judicant, quotiescunque ita usu venerit, quia denique Respublica partem aut partes ejus aliquot in legem sancit, aut sancire potest, an inquam, hoc ipso dici non debeat habere vim legis juxta cum recepto Iure Romano, & statutis propriis?* Neg. *nisi improprie & catachrestice.*

10. *An ex eodem fundamento negari possit Ius forense Mosaicum in N. T. abrogatum esse, quippe adhuc obtinens vim legis, & consequenter Theologos hactenus male in hac abrogatione constituisse partem libertatis Christianæ?* Neg.

11. *An ex eodem fundamento sequatur ICC. nostros æque proprie ornandos esse titulo Doctorum Iuris Mosaici, ac civilis Romani, non minus quam olim V. T. inter Levitas dicti γραμματεῖς καὶ νομικοὶ* i. Scribæ & Legisperiti, *qui proprie juris istius Mosaici consulti, interpretes & Doctores erant, ac secundum illud consulebant & determinabant?* Neg. *Ut enim rei veritati non conveniret, ita etiam præjudicaret aliquantum doctrinæ theologicæ de abrogatione legis mosaicæ, & de libertate Christiana.*

12. *An titulus Doctorum Theologiæ dicat & in se complectatur Iuris forensis Mosaici doctorem?* Resp. *quatenus cognoscit & docet Theologus τὸ historicum, & τὸ dogmaticum seu doctrinale illa parte sacri codicis comprehensum,* Aff. *ut etiam*

etiam de jure ceremoniali. Non vero quatenus obſervationem ejus tanquam legis obligantis conſcientiis hominum applicat & imponit , ac ſecundum illud in foro conſcientiæ judicat , caſus conſcientiæ determinat, conſilia ſcribit. Sic enim ſolius Juris divini moralis Doctor eſt.

Sed hæc applicata ad diſtinctionem cum & ſub quâ noſtri hodie dici poſſint aut debeãt Doctores juris canonici,ex profeſſo & pluribus perſequimur in *diſp.de Iure canonico*;& forte in *diſp.de Legibus divinis & humanis.*

APPENDICIS AD DISPVTATIONEM THEOLOGICAM DE IURE ET IVSTITIA DEI.

PARS SECVNDA.

Reſp. M. ANDREA LANSMAN Amſtelod. *Ad diem* 29. *Mart.* 1644.

Ad argumenta, & ſolutiones priori parte à nobis productas iſtæ exceptiones & inſtantiæ ab amico ſubmiſſæ ſunt ; quæ, niſi ſolide & perſpicue diluantur,obſtare dicuntur , quo minus in ſententiam noſtram hactenus deſcendat , qui contrarium defendit. Hoc ergo agamus.

INſtant. 1. *Si Deus res aliquas extra ſe ſic & non alio modo neceſſario vult , idque propter illarum bonitatem vel malitiam intrinſecam , jam voluntas Dei eſſet regulatum , at voluntas Dei nunquam eſt regulatum,ſed ſemper regulans. Quia regulãs & regulatum neceſſario realiter differunt, hoc eſt tanquam cauſa & effectum.* At in Deo nihil ſic Differt. *Reſp.* 1. Ad argumenti majorem , diſtinguendam eſſe bonitatem creaturę ſic ipſi intrinſecam , ut non dependeat à Deo ; ſed Deus ab ipsâ. Hæc ſi innuitur , conceditur totum argumentum quia nihil contra nos. Sed ſi intelligitur bonitas in actibus Dei circa creaturam , & in ipsâ creaturâ formaliter inhærens & effectivè ſeu principiativè à Deo dependens: jam diſtinguimus regulatum in illud,quod propriè dicitur tale: & in id , quod analogicè. Poſteriori modo ſi accipiatur , *negamus* minorem.Eſt enim in Deo lex æterna: uti docetur ab omnibus Theologis: nominatim à *Scholaſticis ad* 1.2.*qu.*93.*artic.*1. cui non ſubjicitur divina eſſentia , quia eſt ipſa lex.*Ibid.artic.*4. Eſt etiam in Deo idea , quæ habet rationem artis , & exemplaris , & principii operationum Dei ad extra:uti docent *Scholaſtici ad* 1.*qu.*15.*artic.*1.2.3.& noſtri theologi cum ipſis:quorum aliquos indicamus in *diſp.de ſcientiâ Dei.* Si ergo volitionis divinæ & legum , quas fert creaturis , & operationum externarum circa creaturam , aliqua regula , norma , lex, Principium in Deo ponatur θεσμοθετῶς acceptum , utique minime evertit Dei eſſentiam & voluntatem primam ,

Digitized by Google

independentem, ἄναρχον. Hoc ipſum 1. *part.* hujus *diſp. theſi.* 4. ex *Cajetano* oſtendimus. Et docent communiter theologi noſtri cum Scholaſticis, ubi diſputant voluntatis divinę cauſam eſſe voluntatem divinam, in ordine ſcilicet ad volita, & quod ad attingentiam paſſivam. 11. Ad *priorem* probationem minoris *reſpond.* voluntas mandati proprie à Theologis dicitur regulare noſtram voluntatem noſtraſque actiones & in ordine ad nos, & ſic nullo modo regulatur. Sed ideo non repugnat, eandem comparatam cum voluntate beneplaciti, cujus effectum eſt, regulari ab eâ tanquam norma. Rurſum voluntas beneplaciti ſeu decreta Dei ſunt regula mandati, immo & omnium externorum Dei operum: nec tamen repugnat volitiones & decreta illa regulari (διαφορικῶς hoc intellige) à prima & perfectiſſima Dei eſſentia per varia attributa, primitatem ſcil., ſimplicitatem, immutabilitatem, æternitatem &c. nobis in verbo Dei manifeſtata ac deſcripta: ita ut ſecundum illam & non aliter Deus velit & decernat, quidquid velle aut decernere poteſt de creaturis, & circa creaturas. *Ad poſteriorem* prob. *R.* Omne regulans à ſuo regulato realiter differre tãquam cauſam & effectũ, *Neg.* In divinis operatio patris ad extra, eſt regula & exemplar operationis Filii *Ioh.* 5. *v.* 17. 19. Nec tamen hujus operatio ab illius realiter differt, tanquã cauſa ab effectu. Quin & perſona patris eſt exemplar & filii eſt εἰκὼν *Col.* 1. & hic illius eſt character *Heb.* 1. Non tamẽ ſequitur hic eſſe cauſam & effectum: quamvis non negemus revera differre. Rurſum potentia generandi in patre eſt principium quo, ſeu ſecundum quod generat filium: nec tamen τὸ generare à potentia generandi realiter differt tanquam effectum à cauſa. Spiritus ſanctus ſumit à filio, & ab illo revelat ac loquitur *Ioh.* 16. *v.* 13. 14. 15. Nec tamen locum hic habet cauſa & effectus. Egreſſus & actus attributorum ſecundi generis (puta ſcientiæ, voluntatis, juſtitiæ, miſericordiæ, veracitatis, potentię) circa creaturas, regulantur ſecundum modulum & perfectionem attributorum primi generis: ita ut Deus ſimpliciter, independenter, immutabiliter intelligat aut velit. Nec tamen attributa primi & ſecundi generis inter ſe differunt realiter II. Inſtantia *hæc firmatur ſequenti* Except. *ſeu* Prolepſi: *Nec reſponderi poteſt, Deum eſſe ſui ipſius regulam. Præterquam enim quod phraſis inſolens ſit: Deus Deum regulat, hoc accedit, quod hic quæſtio ſit, non an aliquid in Deo ſit, quod Deum regulet, ſed an aliquid extra Deum tale ſit. Ideo fruſtra reſpondebitur quoad momenta & ſigna rationis poſſe admitti in Deo regulans & regulatũ. Quæritur enim hic de regulante extrinſeco, non intrinſeco. Item, ſi dicetur, illud extrinſecum (v.gr. juſtè jurare &c.) pendere à natura Dei, tum reſpondemus hoc eſſe totum, quod negatur, adeoque eſſe petitionem principii. Reſp.* 1. Non eſt phraſis tam inſolens: ſi cum illa complures alias compa-

res

res quæ in ſcriptura occurrunt, quas θεοπρεπῶς accipiendas novimus. Vt cum Deus dicitur judicari *Rom.* 3. ſecum quaſi luctari & contendere *Hoſea.* 11. deliberare & conſulere *Epheſ.* 2. 2. *Reg.* 22. Cum jurat per ſeipſum & per animã ſuam *Heb.* 6. ubi diſtinguimus aliquo modo (minime tamen realiter) jurantem, & eum per quem jurat. Sic Deus movens à quieſcente, evigilans à dormiente diſtinguitur; miſericos à juſto, miſerans & parcens à puniente & affligente, judex ab abſoluto & ſupremo domino. Ne quid dicam de phraſibus illis, quibus Deus dicitur eſſe à ſeipſo, operari ſeu producere aliquid à ſeipſo, & quod filius ſit Deus de Deo, lumen de lumine. 11. Falſo præſupponitur & ſumitur, quęſtionem hic non eſſe, an Deus reguletur, menſuretur, aut determinetur ab aliquo extrinſeco. Quia utrique hoc ſtrenuè negamus. Quod ſi quæſtionem mihi proponat, reſpondebo negando: & in *priori parte diſp.* ſatis perſpicuè reſpõdi. Ac propterea non fruſtra reſpondi, Quoad momenta & ſigna rationis poſſe admitti in Deo regulans & regulatum. 111. Sed urget neceſſario ad extrinſecum aliquod regulans admittendum nos compelli, quia ipſe neget extrinſecum illud in creaturis aut circa creaturas, pendere à natura Dei, adeoque eſſe petitionem principii, cum nos hoc affirmamus. *Reſp.* Eodem halitu omnia attributa divina, quæ reſpectum dicunt ad creaturas neganda eſſent; totaque doctrina philoſophica & theologica de implicatione contradictionis, deque ſimpliciter & abſolutè impoſſibili ſubvertenda eſſet. Fons erroris eſt, quod quæ ab intra ſunt, quamvis in ordine & cum reſpectu aliquo ad extra, quæque ab ipſa natura atque attributis Dei dependent proximè atque immediatè, quo minus ea aliter quam ſic operari aut facere poſſit; putantur eſſe ab extra, atque inde proximè atque immediatè dependere: quia ſcil. dicunt ſeu involvunt reſpectum ad extra atque inde denominationem aliquam extrinſecam recipiunt. Deinde, quod perperam putatur, quidquid extra Deum habet rationem termini, aut objecti eſſe cauſam aut antecedens aliquod à quo Deus pendeat tanquam poſterius à priori, determinabile à determinante, regulatum â regula, effectum à cauſa, paſſivum ab activo. Prior falſa hypotheſis, ſeu falſum lemma eliditur ab omnibus locorum communium ſcriptoribus, & Metaphyſicis, cum dicunt tale vel tale quid repugnans in terminis & contradictorium non poſſe à Deo fieri, quia ſcil. repugnat naturę, veritati, bonitati & perfectioni divinę in lumine naturę & ſcripturę nobis revelatæ. Neq; enim poteſt Deus operãdo extra ſe, abnegare ſeipſum. Sed exemplis de quibus inter nos convenit, rem declaremus. Non poteſt producere humanam naturam infinitam aut alium quem Deum, aut creaturam moraliter malam aut motum ſeu præmotionem in

Digitized by Google

creatura rationali ad peccatum quà tale ; non poteſt accidens conſervare ſine ſuâ ſubſtantiâ , nec factum infectum reddere , nec mutare aliquid in præexiſtens ; non poteſt voluntatem hominis ſic movere & cum eâ ſic concurrere,ut in eliciendâ actione ſuâ vim patiatur aut violẽtetur(de quo operosè *Vaſqu.ad* 1.2.*diſp.*26.& *I.Alphonſ.Curiel in lecturis ad* 1.2.*q.*6.*art.* 4.) Hic paſſivè in objecto & termino ad quem , ſeu à parte creaturæ , ſeu rei producibilis , in quâ formaliter eſt , ſi poſſibilitas effectus quæſiti cõſideretur,dicitur eſſe repugnantia in terminis:ſin vero activè ſeu principiativè in termino à quo ſeu à parte Dei productivi aut productoris poſſibilitatis ejuſdẽ rei ſeu effectus quæſiti cõſideretur,dicitur repugnare naturæ & perfectioni divinæ : & hoc eſt in quod ultimo reſolvitur & reducitur impoſſibilitas rerum, quippe primam radicem,rationem & menſurá omnis poſſibilitatis producendi activè , cui conſequenter reſpondet poſſibilitas aut impoſſibilitas productionis paſſivè , atque adeo poſſibilis exiſtentiæ rerum. Hæc doctrina conſtans, atque apud omnes in confeſſo ; quam cum hic præſupponimus , alibi & ſuo loco à nobis explicatam & probatam in *diſp.de Potentia Dei part.* 1.*in fine & part.* 2.*in principio* , & ab autoribus ibi citatis , minime petimus principium ; ſed potius negantes, ſi pergant,dicendi eſſent negare principia communis philoſophię & theologiæ , quæ hactenus utrinque in confeſſo fuere. Nihil autem refert , quod non ſecundum noſtrum concipiendi modum & κατ' ἀνάλυσιν prius ſubinde intelligimus ad extra in termino à quo ſeu in objecto, repugnantiam & contradictionem , hoc enim eſt à poſteriori colligere & venari , quid ſit ſimpliciter poſſibile , quid non. Eſt tamen ſecundum ordinem naturæ à priori & κατὰ σύνθεσιν accerſenda ex ipsâ Dei naturâ , tanquam primâ ac propriâ radice & principio effectivo ut contingentiæ aut neceſſitatis , ſic etiam omnis poſſibilitatis in creaturis , & conſequenter , indirectè ſeu per oppoſitum , omnis impoſſibilitatis.Abſoluté enim & in genere actus natura prior eſt potentia , & potentia activa prior eſt potentiâ paſſivâ , atque hæc ex illa reſultat. Sic Dei natura & perfectio eſt prior quocunque alio extra Deum , ſive poſſibili ſive futuro , & quibuſcunque rerum modis & affectionibus. *Poſterior falſa* hypotheſis , ſeu falſum lemma eſt , perfectionem Dei ab intra , cum reſpectu ad extra ad aliquid futurum aut poſſibile , non poſſe ad illud referri , immo non poſſe relationem illam rationis ſeu denominationem extrinſecam admittere , niſi una dependeat ab illo extrinſeco tanquam priori principio, aut cauſa , aut menſura & regula determinante. Quod figmentum abſurdiſſimum eſt , & plane ἀναπόλουθον. Vitam æternam à Deo promiſſam accipiunt ſinguli fideles propter Chriſtum;& eſt oppoſitum hypothetice impoſſi-

Digitized by Google

impoſſibile ut fiat, aut ut Deus illud velit ac faciat. Non tamen dependet Deus ab aliquo extrinſeco,verbo ſcilicet promiſſionis, aut homine fideli, aut vita æternâ promiſſa : ſed tantum â ſeipſo(ita loquar): hic enim & nō alibi eſt radix ac fundamentum impoſſibilitatis *Heb.*6.18. 2. *Tim.* 2. 13. Quod peccatum hominis non potuerit expiari ſine ſatisfactione , dependet à juſtitia Dei punitiva , non contra. Quod futurorum contingentium ſit determinata veritas,dependet à voluntate & ſcientia Dei non contra. Quod potuerit mundus ex nihilo produci,dependet à potentia creativa Dei ; non contra. Quod homo ſit ſublex Deo & teneatur Deo obedire quidquid ipſi mandaverit , nec poſſit eſſe ἀντεξούσιος , dependet à ſuprema poteſtate , & abſoluto Dei Dominio ; non contra. Quod creatura non poſſit non dependere à Deo , dependet à Dei primitate & perfectione ; non contra. Veritas principiorum theoreticorum & practicorum , quæ homini naturaliter inſita , dependet â Deo tanquam prima veritate ; non contra. Promiſſionis impletio in creaturis , aut circa eas dependet à Dei veracitate & perfectione *Heb.* 6. R*om.* 3. ; non contra. Nullum ens poteſt eſſe metaphyſicè ſeu natura ſua malum : cujus impoſſibilitatis prima radix invenitur in natura Dei , & inde dependet ; non contra. Et ſic in omnibus aliis potentia Dei per prius refertur ad poſſibilia , & hæc ab illa reſultant ac dependent ; non contra : quamvis relatione ſeu habitudine tranſcendentali ad ſe invicem referantur. Habent ergo poſſibilia in terminis , in ordine ad Deum ejuſque potentiam , rationem correlati termini , aut objecti , non cauſæ , aut principii , aut regulæ ; & ſic indirectè ſeu per oppoſitum & negativè habent impoſsibilia & repugnantia in terminis rationem quaſi correlati ſive termini ſive objecti , ſiquidem ad potentiam Dei comparentur. Vno verbo ſunt ab intra & ex parte divinæ naturæ & potentiæ impoſſibilia , ſed relatè ad extra ſeu in ordine & cum reſpectu ad aliud quid,quod non eſt Deus. Deus alius præter & extra verum Deum eſt incompoſsibilis , nec poteſt eſſe nec poteſt produci.Et tamen Deus non redditur depẽdens, ſi dicamus Deum non poſſe velle talis Dei exiſtentiam aut productionem;nec petitur principium cum hoc aſſeritur. Si quis enim tam abſurdus ſit , qui neget eſſe repugnantiam in terminis ; aut Deum hoc non poſſe , eum ex natura & attributis divinis evidenter refutabimus , & ad abſurdum deducemus.

III. Inſtant. *Deum ad falſum credendum item ad impoſſibile poſſe obligare* , 2. *ut Abrahamum , item Ieſaiam prædicentem Hiskiæ mortem , Ionam prædicentem excidium Ninive , plenius diſcutiendum eſſet.* *Reſp.* 1. Ad exemplum Abrahami reſpondemus , illud minime comparatum eſſe ad illud λίαν μέγα αἴ-

τημα

τημα & paradoxon invita omni ſanâ Theologiâ aſtruendum : *Fidei divinæ poſſe ſubeſſe falſum , & Deum poſſe alicui mandare ut credat falſum.* Nota eſt diſtinctio voluntatis Dei in beneplaciti , & mandati ; quæ cum utrinque in confeſſo ſit, non eſt quod hic ex elementis locorum communium probationem ejus recoquamus , aut ad rancidas objectiones Pelagianorum operoſe reſpondeamus. Vt verbo abſolvam,Negatur Deum Abrahamo præſcripſiſſe ut crederet mortem filii , ſeu effectum & complementum mactationis. Neutram contradictionis partem ; An morte iſta violenta Iſaacus periturus eſſet nec ne , illi revelavit , nedum ut credendam præceperit : hactenus enim erat illi voluntas Dei occulta , & non revelata. Contrarium ex textu ne minima quidem ſpecie probabitur. Credebat Abrahamus , Deum per Iſaacum (ſive in vita ſervandum , ſive ex mortuis ſuſcitandum : utrumque enim erat poſſibile) propagaturum gentem magnam & inde tandem oriundum Meſſiam. Nec minus credere debebat , Deum ſibi mandare , ut illum Iſaacum mactaret , ſeque obligari ad obedientiam ; prout etiam de facto obedientiam hactenus præſtabat , ut filium ſuum decreto & voluntate ſua offerret *Hebr.* 11.*v.* 17. Sed de hoc forte alibi , aut infra in problematis paulo fuſius diſputandum erit.Scholaſtici varias hic adferunt diſtinctiones, ut argumẽto huic ſatisfaciant: ſed nos putamus hanc eſſe ſimpliciſsimam & tutiſsimam. 11. Illud de Hiſkia & Iona ſatis explicuimus in *diſſert.de Termino vitæ.* 111. An Deus poſsit hominem obligare ad impoſsibile , fruſtra huc adfertur. Sive enim affirmetur ſive negetur ; nihil facit ad probandam antitheſin,quod Deus poſsit mandare ſui odium , blaſphemiam , & quodcunque aliud peccatum contra primum & tertium decalogi præceptum.Sed forte infra in progreſſu ζήτημα hoc attingemus.

3. IV. Inſtant : *Deum ſine demerito poſſe affligere innocentem creaturam.* At vero innocentem affligere eſt res intrinſecam malitiam habens &c. *Reſp*, 1. Quæſtio erat an Deus ſalva ſua natura & abſque implicatione contradictionis poſſit velle & præcipere odium ſui , blaſphemiam , & quælibet horrenda peccata contra primam decalogi tabulam , quorum aliqua *priori parte* hujus *diſp.* recenſuimus. Pro affirmativa adfertur hoc argumentum , quia poteſt aliquid habens intrinſecam malitiam, affligere ſcilicet creaturam innocentem. Sed *Neg.* conſequentia, Non enim ſequitur , à malo triſti ſeu λυπηρῷ ad malum turpe ſeu culpæ , Deus poteſt affligere, ergo poteſt peccare aut velle homini præcipere peccatum. Poteſt eſſe autor & cauſa mali triſtis : ergo etiam mali turpis ſive phyſica ſive moralis ſic ut ipſe illud faciat , aut alteri præcipiat facere. 11. Quod ſi dicat , ſtatui & ſolidè probari à ſe & à Scholaſticis ac recentioribus nonnullis , Deum ſine

Digitized by Google

ſine peccato & abnegatione ſui ipſius poſſe etiam in æternum cruciatibus infernalibus affligere creaturam innocentem: jam una ſtatuit voluntatem & executionem illam Dei, nullam habere intrinſecam malitiam reſpectu Dei; quod non repugnet ſupremę, abſolutæ & liberrimæ naturæ, poteſtati ac Dominio Dei, ſed optimè cum iis conveniat, prout illa nobis ex lumine naturæ & ſcripturæ pateſcunt. Vnde ergo & cur hic fingitur in actu illo Dei intrinſeca malitia? cum ſive data ſive conceſſa hac hypotheſi (de qua non eſt hic diſputandi locus) Deus optimè & juſtiſſimè hoc faciat, non quidem jure judicii tanquam judex ſecundum juſtitiam vindicantem, ſed tanquam abſolutus Dominus jure dominii ſecundum juſtitiam ſeu bonitatem dominantem. III. Quod ſi dicere malit, eſſe intrinſecam malitiam reſpectu hominis in tali actu, quo affligeret innocentem; eum tamen actum homini à Deo præcipi poſſe. *Reſp.* Negari ergo actum ejuſmodi ita intrinſece malum eſſe, ut nunquam poſſit honeſtari. Ordinariò enim præcipitur Medicis & chirurgis, ut urant, ſecent &c. & ex vi & conſcientia vocationis affligant quoſvis innocentes, qui modo opera ipſorum indigent. Extraordinario præcepit Deus Abrahamo ut filium innocentem mactaret, & recte ac pie fecit Abrahamus cum hoc voluntate ſua ageret *Hebr.* 11. *v.* 17. Peccatum hic aberat, quia Deus qui erat ſupra legem, *Non occides*, ex plenitudine poteſtatis abſque ulla repugnantia naturæ, bonitatis, & poteſtatis ſuæ, creaturam in ordine ad ſe & univerſaliter nocentē ac mortis debitorē (*Gen.* 3. cum *Rom.* 5.) quamvis in ordine ad Abrahamum & in particulari innocentem ſubjecit poteſtati Abrahami: legemque illi tulit peculiarem, quæ erat quaſi exceptio à lege communi, *Non occides innocentem.* Nulla ergo hic fuit malitia moralis, quam Deus præceperit, quia nulla erat lex, quæ Abrahamo hoc prohiberet. Similiter judicandum eſt de facto Pinehas *Pſalm.* 106. Elię 2. *Reg.* 1. Elizæi 2. *Reg.* 2. Iſraelitarum cherem in Cananitas exequentium, omneſque ipſorum agros ſibi vindicantium. Vide *diſp. de jure & juſtitiâ Dei.* Sed quid hæc faciunt ad odium Dei, blaſphemiam, inobedientiam, & quævis peccata erga cultum & ſubjectionem Dei naturalem, quæ volunt à Deo poſſe præcipi.

V. Inſtant. *Eodem modo ſe habere voluntatem Dei ad volita, ut intellectum ad ſcibilia. Ratio eſt, quia ſi intellectus divinus ideo non dicitur res intelligere quia ſunt, ſed eſſe eas, quia intelliguntur: quia alias intellectus divinus eſſet menſuratum. Ergo etiam voluntas, ſi volet res aliquas, quia ſunt bonæ, erit menſurata à rebus, & per conſequens poſterior rebus quia menſuratum eſt poſterius menſura.* *Reſp.* 1. Argumentum tale eſt: Voluntas divina eſt menſura rerum, & non 4.

Digitized by Google

menſuratur à rebus : ergo nullas res vult Deus, quia bonæ ſunt,ſed bonæ ſunt,quia vult.Probatur ãtecedẽs à pari:Quia intellectus intelligit res,nõ quia ſunt &c.poſſet concedi totum argumentum , cum probatione.Nihil enim contra nos : Neq; enim nos diçimus, Dei voluntati præſupponi aliquam entitatem , aut bonitatem , aut veritatem in creaturis, quæ non ſit & dependeat à Deo. Sed dices.,ſequitur ergo, odium Dei,blaſphemiam, inobedientiã in genere & in ſpecie &c.poſſe decerni à Deo, & ſecundum illud decretum in tempore homini præcipi , atque ab homine juſtè & benè præſtari. *Reſp.*Negatur ſequi : non magis,quam ſequitur,Ergo Deum poſſe in rebus creatis formaliter intelligere , & poſſe velle intelligere omnia falſa,& cõtradictoria,e.gr.Duo & unum ſunt quatuor, bis duo non ſunt quatuor,quatuor & tres planetæ nõ ſunt ſeptẽ, unum luminare magnum & unum luminare magnum nõ ſunt duo luminaria magna,pars eſt major toto,pars mundi toto mundo, terræ tota terra,corrupta eſt virgo, factum eſt infectum,humana natura eſt & poteſt ẽſſe infinita,omnipotens &c.& de facto ſic fuit in Chriſto,corpus eſt aut poteſt eſſe ſine quãtitate, accidens ſinę ſuo ſubjecto , peccatum originale in homine eſt aut poteſt eſſe ſubſtantia , quadratum eſt rotundum , par eſt impar , homo eſt lapis, aut lupus propriè dictus , equus eſt rationalis , voluntas violentatur aut poteſt violentari , & ſimilia infinita. Et omnia hæc tum non erunt falſa , ſed vera : alioquin ſcil. Dei voluntas & intellectus eſſent menſuratum, & veritas in rebus eſſet menſura mrenſurans. Hoc ſyrma abſurdorum conſequentium ſi præſcindere quis velit , neceſſe eſt dimittat abſurdum illud & πρῶτον ψεῦδος , unde illa neceſſario ſequuntur. 11. Omnis veritatis & γνωσῦ ſive theoretici & practici quod ad nos , ſeu reſpectu cognitionis noſtræ cauſa & menſura eſt revelatio Dei naturalis aut ſupernaturalis , ita ut mihi hoc verum ſit , quia Deus ita revelavit , non vero quia mihi verum ſit aut fuerit ideo ita & non aliter revelaverit : eſt enim prima veritas revelans cauſa,principium & menſura omnis veritatis & cognitionis in homine , non contra. Nec tamen ſequitur veritatis abſolutè & in ſe conſideratæ primam radicem ac principium eſſe quærendum in revelatione divina; hoc eſt in lumine naturali, aut in ſacra ſcriptura : nam hinc ſequeretur Deum ſummam ac primam veritatem , menſurari & dependere ab effectu & opere aliquo ſuo extefno. Diſtingue ergo in Dei revelatione independentiam & prioritatem , quod ad nos , ſeu res aliquas extra Deum:& dependentiam ac poſterioritatem(in ſigno ſcil.rationis) quod ad ipſam Dei naturam & perfectionem vitalem. Et ſic Deus non poteſt aliter aut aliud quid revelare, quam conveniat naturæ & perfectioni ſuę. Pari modo in ratione boni , Deus lege ſua præſcribit nihil

niſi

nisi bonum : neque enim potest esse αἴτιον συμβουλευτικὸν seu causa moralis mali turpis, non magis quam causa physica. Et nihil nobis, vel quod ad nos habet rationem bonitatis, nisi quia & quatenus Deus lege aliqua sua tanquam unica moralis bonitatis nostrę seu honestatis mensura illud nobis præscribit. Sed inde non sequitur omnem bonitatem & ideam bonitatis, quæ est in Deo ab intra sed cum relatione seu denominatione communicativi aut communicabilis in ordine & cum respectu ad creaturam, quod ad Deum, seu respectu Dei, qui est supra legem suam, depeṇdere à lege hominibus lata : atque adeo dicendum, esse eam bonitatem & non aliter quia Deus lege sua ita sancivit, quæ nobis est unica bonitatis & justitiæ regula. Lex Dei est quidem prima & ultima radix & norma bonitatis, quod ad nos seu nostram obedientiam : nam voluṇtas beneplaciti divini quà talis non est nobis norma, nisi mediate & consequenter, quatenus à posteriori & ex signo nobis deprehenditur. Vt ergo legi divinæ primo (quod ad nos) principio actionum moralium non repugnat, si dicatur dependere ab ipsius decreto seu voluntate, sic nec voluntati divinæ repugnat, si διστρισῶς dicatur dependere à Dei natura & attributis, hoc est, egredi & tendere extra se in aut circa creaturam secundùm primitatem, simplicitatem, immutabilitatem, perfectionem, bonitatem, sufficientiam, scientiam possibiliùm, ideam, immo & secundum essentialem justitiam, veracitatem, potentiam, potestatem, majestatem, dominium. Nam tum Deus nec interne agendo, hoc est volendo & intelligendo, nec externe agendo, hoc est exequendo limitatur aut mensuratur ab ullo extrinseco : sed ab intrinseco à seipso, à natura scil. & perfectione sua. Distingue ergò velle Deum aliquid boni quia tale, & rursum aliquid esse bonum quia vult, uti nos jam distinximus, & omnia recte conciliata & sanæ ac communiter apud omnes Christianos receptæ philosophiæ ac theqlogiæ congrua videbis. Et rursum aliquid esse in Deo ab intra, non ab extra, quamvis sit ad extra, seu dicat respectum ad extra. Ad illustrationem & confirmationem doctrinæ de Possibilitate rerum, ejusque radice conferri possunt, quæ disputant *Scholastici ad* 1. *dist.* 42. imprimis *Henricus de Gandavo*, ubi statuit possibilitatem cujusque rei fiendæ attendi ex parte Dei, ita ut res dicatur à Deo factibilis ; quia Deus potest facere, non è converso. Et *Scotus* ac *Bonaventura*, qui sic distinguunt : ut possibilitas rei seu creaturæ sit ex ipsa formaliter, & accipienda sit ex parte rei vel creaturæ : sed possibilitas ejusdem sit effectivè, principiativè & originaliter ex intellectu divino ; eo quod potentia objectiva non possit accipi originaliter ex parte illius, quod originatur sed ex parte illius quod originat &c. Idem statuendum est de impossibilitate. Quæ vide

Digitized by Google

fusius explicata à *Petro Capullo in commentar. ad commentar. Bonaventuræ in* 1. *dist.* 42. *quæst.* 4. *punct.* 1. & 2. Nec possum præterire, quin indicem, quam sanè & accuratè sententia hæc, quam defendimus, in Academia Franequerana ante paucos annos ad disputandum publicè volente & approbante D. Maccovio proposita & explicata sit à genuino ipsius discipulo D. *Joh. Clutone* Theol. Doctore in *Idea Theologiæ disp.* 4. *th.* 20. 35. 36. & *disp.* 11. *th.* 18. & *disp.* 19. *th.* 19. & *disp.* 40. *th.* 31. 32. Hæc vel sola moderatis & perspicacibus ingeniis dubia omnia eximere possent: & cum conceptibus nostris fusius nunc expositis per omnia conveniunt. Operam non lusserint studiosi nostri, si eum in hac, aliisque materiis consulant: supra multos alios faciet ad accurandos conceptus locorum communium.

Occasione libelli à Doctiss. D. Zydlovio D. Maccovii discipulo editis in qua sententiam nostram de Iure Dei ex professo oppugnaverat, scripsi ad eundem D. Zydlovium epistolam, quam quia ipse in Mantissa prædicti libelli edidit, visum est hic reponere ob materiæ affinitatem.

Ornatissime & doctissime

D. ZYDLOVI,

PEtis judicium meum de quæstionibus duabus à te nuper pertractatis libello, cui tit. *Vindiciæ Quæst. aliquot difficilium*, &c. Honestæ tuæ petitioni non possum refragari; quippe omnibus, imprimis tui ordinis, debitorem me profiteor. Sic ergo habes: quæstionem illam de adorationis objecto formali; cujus gratia libellus tuus potissimum conscriptus videtur, à te quod ad summam rei seu rem ipsam convenienter sacris literis, & hypothesibus orthodoxæ Theologiæ nostræ esse petractatam, solidequè discussa, quę ab aliis possent aut etiam solent objici, adhæc detectum fideliter errorum quorundam ſvrma, quod contraria sententia mordicus defensa secum tractura & in Theologiam nostram invectura videtur; de quo nôn vana fuit præmonitio summi & veterani Theologi D. Gomari præceptoris nostri, cujus verba exhibui in *appendice prima* ad *disp. de Adoratione Christi qua mediatoris.* Est itaque quod orthodoxiæ & ἀκριβείας amantes hoc nomine gratias tibi agant, tuoque labore in concertationibus cum Remonstrantibus & Socinianis libenter utantur, fruantur. Hoc meum est judicium non tantum, sed & multorum ministrorum, aliorumque virorum doctorum, quos quidem audire mihi contigit. Quod ad alteram quæstionem. *An res sint ideo justæ & bonæ, quia Deus eas vult, vel an ideo eas velit, quia justæ sunt*: fateor eam in genere & in Thesi à nonnullis Theologis (inter quos ex nostris mihi nunc occurrit. *Polanus Syntagm. lib.* 2. *cap.* 26. *axiomate* 3. & 4.) ita videri determinari, ac tu determinas; ab aliis eam involvi, saltem non satis explicatè determinari,

nari, cum disputant. *An Deus de omnibus præceptis legis dispensare possit.* Vide inter alios *Valentiam & Sylvium ad* 1.2.*qu.*100.*art.*7.*aut* 8. si bene memini. Vt tamen candide dicam, quod res est, nondum video contrariam sententiam, quam antehac in *disp.*mea *de jure & justitia Dei* proposui argumentis tuis satis alioquin subtilibus elisam esse. Reponi enim potest axioma illud de libero Dei decreto seu voluntate tanquam prima causa nullam normam aut mensuram se priorem habente, ita limitandum esse, ex mente Theologorum, ut dicatur nullam volitionis divinæ normam esse ab extra seu extra Deum: quo tamen non negetur normam & mensuram priorem (in sign.scil.rationis) esse ab intra & in Deo, hoc est, Deum seu naturam Dei & primitatem, perfectionem, potestatem seu dominium ejus essentiale supremum absolutum, divinæ volitionis esse normam. Quomodo necessitate quadam Deus seipsum intelligit, vult seipsum & amat, nihilominus voluntate libera non quidem antecedenter, sed concomitanter: non potest enim velle seipsum non cognoscere, non amare, item non potest Pater velle non generare aut amare filium. Dices objectum voluntatis divinæ hic esse actiones & relationes ad intra. Monstremus ergo actiones & relationes ad extra. Non potest Deus velle non cognoscere scientia indefinita omnia possibilia, non potest non omnium rerum ideas in se habere, quæ sunt mensuræ priores (in signo scilicet rationis) seu exemplaria omnium producendorum; ita ut Deus, posito quod velit existere hanc aut illam rem, non possit velle res aliter producere, quam suis quæque ideis præformatæ ac præconceptæ sunt. Rursum Deus necessario (sed ex hypothesi creaturæ rationalis peccantis) vult punire peccata secundum δικαίωμα suum (*Rom.* 1.32.) & justitiam punitivam, nihilominus liberè; nec tamen justitia punitiva in egressu seu exercitio suo antecedēter libera est, ita ut possit Deus velle nō punire, posito scilicet peccato. Quod si hic nolis succumbere objectionibus Doctissimi Twissi adversus justitiæ necessitatem, uti te nolle arbitror, utique vides argumenta tua non esse ἄλυτα. Sin vero in Twissi sententiam concedas, paulo aliter erunt instruendæ & applicandæ responsiones & exceptiones nostræ. Sed de his accuratiorem disquisitionem diligentiæ tuæ relinquo: mihi enim non vacat nunc ex professo tua excutere, & theses meas relegere, alteri occasioni hoc reservandum est. De hypothesi seu consectario hujus quæstionis, *An Deus possit præcipere aut velle præcipere peccatum*; exempli gratia blasphemiam, odium Dei, &c. sic censeo, illud non satis tuto & prudenter ex thesi generali, quæ extra omnem dubitationem & difficultatem nondum in luce posita est, sed potius duritiem & difficillimas consequentias ejus suadere posse, quærendam aliquam limitationem,

tionem , aut ſaltem amplectendam tantiſper aliquam ἐποχὴν circa theſin generalem. Scholaſticis non infrequens fuit de iſtius generis durioribus quæſitis exempli gratia , *An Chriſtus potuerit aſſumere aliam quamcunque naturam , aut humanam naturam peccatricem , &c.* libere differere uti & inter eos *Occam. ad 2. diſt. 19.* quærit. *An Deus homini poſſit præcipere actum odii ?* Nos tamen abſtineri malimus ab omnibus , quæ ſonant in malum. Inter alia , quæ nuper per occaſionem in mentem veniebant, fuit & illud: videri ex tua ſententia ſequi , Deum providentia ſuâ activâ eſſe autorem peccati. Qui enim quid præcipit , eſt cauſa moralis ſeu αἴτιον συμβουλευτικόν , uti eam appellat Philoſophus. Vidiſti proculdubio, quæ Clar. D. *Maccovius* , & Eximius Doctor *Cluto* eleganter concepерunt de providentia Dei morali. Sed uti jam dixi , hæc aliaque diligentiæ tuæ ſerio conſideranda , & cum ſubtiliſſimi ac ſubactiſſimi judicii Theologo ac philoſopho D. Maccovio conferenda relinquo. Ille hic tibi aquila ſit in nubibus , perſpiciet proculdubio & candidè exponet quid in hac cauſa ſit liquidum. Scio urgeri à te contrariam ſententiam petitione demonſtrationis , ſine qua alioquin tota defenſio laboret petione principii. Sed quamvis illa non tam evidenter exhiberi poſſet ; non negandum tamen quin tutius ſit in ea tantiſper acquieſcere cum aliqua dubitatione ſeu formidine oppoſiti , aut ſaltem in doctæ ignorantiæ aſylum potius concedendum , quam in horridiorem illam ſententiam excurrendum. Præterquam quod aliquæ ſtricturæ veritatis in ſcripturâ & lumine naturali ſe oſtendant, unde demonſtrationem moliri nobis videmur. Poſita enim neceſſaria creaturæ rationalis à Deo non tantum ut primo ac ſummo principio naturali ſed & morali dependentia , & conſequenter ejuſdem ſecundum rectam rationem ad Deum tanquam ſummam rationem ſubjectione & adhæſione : non poteſt non lex illi ferri , quæ obliget ad obedientiam Dei in genere , & ad cultum , quem vocant , naturalem ; niſi admittere velimus contradictionis implicationem , hoc eſt , eſſentialis dominii divini ac juris in creaturam rationalem , hoc eſt ipſius Dei abnegationem. Si enim Deus dimittere & abſolvere poteſt creaturam rationalem ab obligatione, qua neceſſario ad ſubjectionem & obedientiam tenetur , ſequitur Deum poſſe abjicere jus ſuum & dominium ſpeciale in illam creaturam. Atqui hoc videtur abſurdum ; primo quod tollat nobis ſolutionem argumenti capitalis contra juſtitiam Dei punitivam (quod eſt, ſi Deus antecedenter libere miſeretur peccatoris ; ergo ſic etiam punit peccatum , ita ut poſſit non punire) : Secundo quia videtur hoc minimè convenire cum tuis aſſertionibus de abſoluta Dei potentia & ſupremo dominio. *P. 144 P. 163.* Tertio quia fundatum eſt in productione

Digitized by Google

ductione istius creaturæ, non tantum ut generaliter existentis ac bonæ juxta cum aliis, sed etiam ut rationalis, quę capax sit obedientiæ & λογικῆς λατρείας, haut aliter ac potestas ac existimatio patris inter homines fundata est in generatione filii, quæ abjici & abnegari non potest, nisi & ipsa generatio negetur. Quod si forte excipiat quis, hominem in genere quidem ad obedientiam aut subjectionem Dei necessario teneri: sed non ad hanc aut illam in specie: respondeo, nisi aliqui actus in specie & forma designentur, per quos & in quibus homo necessario teneatur obedientiã suam erga Deum exferere, sequeretur tum nullam esse necessariam obedientiam (genus enim nihil aliud est quam sua species, realiter scilicet) Deinde quicunque actus obedientiæ ponantur, pariter posse dici Deum habere se ad illos æque ac ad alios libere antecedenter, ut possit eos velle aut non velle, velle eos prȩcipere aut non præcipere, aut contrarium præcipere, e.g. ut homo Deum non cognoscat, ut nullam habeat & retineat Theologiam, syntheresin, & conscientiam naturalem, ut Dei veritatem & causam in injustitia detineat aut condemnet, ut odio habeat Deum, ut Diabolum adoret atque honoret tanquam Deum (ad quod peccatum tentatus fuit Christus *Matth.*4.) ut corde credat, ore doceat ac profiteatur Æoñas Valentini; duos Deos Manicheorum, verum Deum esse simulatorem, autorem peccati, tyrannum, Diabolum (quæ horrenda & abominanda nostris ecclesiis impingunt Iesuitæ Monasterienses in *Credo Calvini sequarum*) ut desperet; ut Deum tentet & blasphemet, ut minimam quamvis creaturam, imo vilissimas & pessimas suas cupiditates plus diligat, quam Deum, ut eas habeat pro summo bono, Deum vero non habeat, ut omnes species & modos idololatriæ & magię exerceat; quę unquam apud Ethnicos aut Pontificios in usu fuere. De permissione quod objicitur, nihil est: aliud enim est peccata permittere, hoc est non impedire, & aliud actu positivo ac directo ea præcipere: illic enim nihil aliud est quam mera negatio actus seu cessatio ab actu. Sed quo abripior? non vacat mihi aliis curis nunc distento, defœcata mente hæc aliaque ultro citroque agitanda examinare, & si quæ huic quæstioni affinia prȩsertim apud Scholasticos occurrant, inquirere & conferre; qui si optatam veritatem non adferrent, saltem cotem & limam ejus non contemnendam præstarent. Velim te, qui nunc hic habitas, hoc serio agere, advocato in auxilium perspicacissimo judicio D. Maccovii. De thesi non ita apud te laboro; quandoquidem post problematicas utriusque partis disceptationes facile per limitationem commoda conciliatio inveniri posset, uti supra indicavi. Sed ab hypothesios defensione usque ad finem, video abhorrere animos multorum, saltem omnium, cum quibus hac de re contuli,

Digitized by Google

tuli : nec tu ab omni formidine & ἐποχῇ alienum te oſtendis p. 143. tãtum lucem te quærere & aliunde avidè exſpectare profiteris, ut ab argumentis à te allatis ſemel expediri poſſis. Quâ quidem declaratione apud æquos rerum arbitros te liberas à crimine, imo & â juſtâ ſuſpicione hæreſios. Quod ſi viſum fuerit appendice aliqua, aut ſaltem diſputatione Academicâ ulterius hypotheſin explicare, & conſẽquentiarum catenam præſcindere, deque ipſa theſi magis preſsè, & limitatè diſputare, non dubito, quin omnibus melius ſatisfacturus ſis. Deum precor ſtudiis tuis quam cumulatiſſimè benedicat, Cl. D. Maccovius ex me ſalveat, & ex Rev. ac conjunctiſſimis collegis meis D. Schotano ac D. de Maets. Vltrajecti VII. Kal. Iunii CIↃ. IↃC. XLIII.

Appendix aliquot problematum, quæ cum diſputatione edita non fuerunt. 1. *Probl.* An Deus poſſit infernalibus cuciatibus affligere hominem innocentem? *Reſp.* Quæritur hic de afflictione ipſa in ſe & materialiter ſpectatâ; non autẽ formaliter & in ratione pœnę ſpectatâ. Nemo enim ita nugatur uti diſputet Deum poſſe imponere pœnã, ubi non eſt culpa: hoc enim craſſiſſimam implicaret contradictionem. Pro parte affirmante ſtant ex Scholaſticis non pauci. Et ex noſtris *Twiſſus lib.* 1. *Vindiciar. gratia contra Arminium part.* 2. *ſection.* 4. *digreſſ.* 4. quem alii nonnulli ſequuntur. Nos malumus inclinare in partem negantem; quod rationes adverſæ ſententiæ tam ſolidè & evidenter concludentes hãctenus deprehendere non potuerimus, ut ſententiæ renuntiare debeamus. Et dato, utrimque æque validas rationes in ambiguo nos detinere, potius tamen acquieſcitur in parte mitiori, aut ſaltem circa oppoſitam ἐποχὴ tantiſper ſuſcipitur. *Prima ratio* ſit, Si Deus innocenti creaturæ citra ullum demeritum poſſit cruciatum aliquem minimum inferre; ergo & gradibus aliquot majorem, corporalem ſcil., & denique mortem: Et ſi hoc poſſit, quidni cruciatum in anima & corpore æternum. Quis enim genera, gradus durationem cruciatuum circumſcribet, & Deo hic quidquam præſcribet. Minorem ſic videntur probare: Si Deus non poſſit creaturæ innocenti ſuum eſſe auferre cum dolore & cruciatu, aut eidem non poſſit tribuere ullum eſſe doloroſum: ſequeretur Deum ex juſtitia teneri ad conſervandam creaturam in ſua ἀναλγησίᾳ, & ſanitate. Sed poſterius eſt abſurdum. Nam tum non poſſet Deus liberè auferre valetudinem, quam homini liberè tribuit, nec poſſet hominem innocentem occidere; nec poſſet eum annihilare, eique abſolutum eſſe auferre, ſiquidem teneretur in bene eſſe eum conſervare. *Reſp. Neg.* conſequentia majoris. Alia enim ratio eſt temporalis cujuſque afflictionis, & alia æternę mortis: quæ æternam abjectionem à facie Dei non tantum, ſed & vermem conſcientiæ, & deſperationem,

rationem, neceſſario involvit, ſubjectivè ſcil. ſi conſideretur in creatura rationali. Atqui repugnantia eſt in terminis, ſi ſtatuatur homo innocens imagine Dei præditus & legi ac voluntati divinæ conformis idemque mortem infernalem ſuſtinens, hoc eſt verme conſcientiæ corroſus, & deſperans, immo & blaſphemans Deum: nam cruciatus ille, vermis, deſperatio, ſine intermiſſione, non eſt abſq; blaſphemia. Atque hoc præcipuum adverſę ſententiæ argumentum meo quidem judicio: quod cum inſolubile non ſit, facile de aliorum ſolutione deſpiciemus. Alii forte ad minorem ejuſque probationem quid dicendum putabunt: ſed haut opus, *Secunda ratio* eſt, ſequetur hoc abſurdum, minus licere Deo in hominem innocentem, quam in proprium filium innocentem. *Reſp. Neg.* conſequentia. Erat enim filius in ſe juſtus, & innocens: ſed imputative & tanquam ſponſor poteſt dici nocens, maledictus ſcil. propter peccata noſtra, quæ in ſe ſuſceperat. *Tertia ratio*, Si eſt de jure Dei, ut creaturam innocentem non affligat, ergo juſtitia ejus hoc exigit. Sed poſterius eſt abſurdum ergo. Prob. minor; quia juſtitia ſuum cuique tribuit, & nulli ſuum aufert. Atqui nullum eſt creaturæ ſuum ad quod tribuendum aut non auferendum Deus obligetur. *Reſp.* Abſolute non obligatur Deus ad aliquid dandum: ſed bene obligatur ad creaturæ non imponendum aut inferendum tale quid, quod repugnantiam in terminis involvit. Sic e.gr. non poteſt homini imponere aut mandare ſimpliciter impoſſibile, ut ſcil. potentia, aut perfectione, ſit æqualis Deo, aut ut ſit in eſſentiâ ſua, ejuſque præſentia, motu, &c. ſicut angelus. Reliquas rationes, quæ ibidem adducuntur, quia exſertè concludunt de cruciatu aliquo corporali, non vero de morte infernali, & præſupponere videntur veritatem conſequentiæ majoris, in prima ratione, (quam nos negamus) hic præterimus. II. *Probl.* An Deus jus habeat obligandi hominem ad aliquid impoſſibile; idque probetur exemplo Adami ante lapſum. *Reſp. Neg.* Erat enim illi poſſibilis perſeverantia in ſtatu innocentiæ, in ſenſu ſcil. diviſo, Nota eſt diſtinctio inter cauſam actu & cauſam potentia, & rurſum inter potentiam ſeu poſſibilitatem cauſæ, & effectus. Prior Adamo omnino tribuenda cum *catecheſi* noſtra *quæſt.* 9. Quod autem à nonnullis ſubtractio gratiæ hic interveniſſe dicitur, duriuſcule aut ambiguè & obſcure mihi dictum videtur. Deus enim actu poſitivo & contrario non magis abſtulit homini gratiam primam ſeu habitualem in creatione collatam, quam angelis lapſis. Sed utrobique negative tantum ceſſavit ab ulteriori collatione gratiæ ſecundæ & ſubſequentis, confirmantis ſc. excitantis & præmoventis ac prædeterminantis: cujus neceſſarius concurſus negari non poteſt, abſque luxatione theologiæ de Dei primitate, ſcien-

Digitized by Google

tia, voluntate, gratiâ, potentiâ, providentiâ &c. Si objicias, non fuiſſe ergò poſſibilem effectum ex præſuppoſitione ceſſationis ſeu negativæ illius deficientię Dei; concedimus illo reſpectu non fuiſſe effectum poſſibilem in ſenſu cõpoſito: ſed negamus inde ſequi ſimpliciter Adamo fuiſſe impoſſibilem. Poſſibilitas enim erat in ordine ad cauſam ſecundam, quæ pro ſua parte habebat ſufficiẽtem potentiam: ſed nõ in ordine ad cauſam primam, cujus præcurſus adfuturus non erat. Abſolute ergo dicendum Adamum potuiſſe facere: cum diſtinctione dicendum effectum potuiſſe exiſtere, & non potuiſſe; diverſo ſcil. reſpectu: ut jam explicuimus. Si quis aliud & tutius quid adferre poſſit, nec hic ingenium humanum ſiſtendum exiſtimet; utique non invidebimus. Cogitet modo certa & receptis veritatibus Theologicis conformia adferenda eſſe. III. *Probl.* An omne bonum morale poſſit dici ſecundum naturam, & omne malum morale contra naturam. *Reſp. Aff.* ſi intelligatur natura primigenia ut à Deo creata; non vero ut corrupta *Epheſ.* 2. 3. Deus enim naturam hominis creavit bonam, eique indidit inclinationem & facultatem ad bonum. *Geneſ.* 1. *v.* 27. *& ult. Eccleſiaſt.* 7. 29. Legem notificantem & obligantem illi inſculpſit, & vim ratiocinandi rectamque rationem contulit, per quam concluſiones ex principiis inſitis educeret, & πρακτοῖς quibuſque applicaret. Quæ duo poſtrema ne quidem poſt lapſum tanquam relictæ ſcintillæ plane aboleri potuerunt: quamvis multis modis ab hominibus occultentur aut corrumpantur. *Rom.* 2. 14. 15. cum *Rom.* 1. 19. 20. 21. 22. 23. *Actor.* 17. 25. 26. 27. 28. Convenienter huic ſententiæ applicari poſſunt placita philoſophorum quæ collegit *Lipſius in Manud. ad Philoſoph. Stoicam lib.* 2. *diſſert.* 14. *uſque diſſert.* 19. IV. *Probl.* An omnis cognitio eorum, quæ ad vitam humanam moreſque vivendi pertinent, poſſit dici naturalis, aut lex naturæ, aut legis naturę. *Reſp.* ſi accuratè loqui velimus aliud eſt ipſa lex naturæ formaliter propriè, & ſtrictè ſic dicta, quæ ſcil. continet principia practica (de quibus in *diſp. de Atheiſmo*;) & aliud eſt axioma morale ſeu præceptum univerſale & generale proximè ex principiis illis fluens, ſeu per ratiocinationem deductum: & aliud præceptum ſpeciale, ſeu determinatio particularis cujuſque caſus ex principiis, axiomatis, & præceptis modo dictis per legitimam ſubſumtionem aut analogicam ſecundum particulares actionum circumſtantias applicationem deducta. Determinatio & applicatio illa fit dupliciter vel ſecundum jus divinum poſitivum, vel ſecundum permiſſivum. Et rurſum vel circa actiones ſua natura, ſpecie, & objectivè adiaphoras (nam in individuo nullæ actiones humanæ propriè ſic dictæ ſunt tales); vel circa actiones, non quidem intrinſecam malitiam habentes, ſed ſonantes in malum e.g.

occidere

occidere hominem, perſequi parentes, fratres, liberos. Omnia ergo hęc ſunt juris, legis, & cognitionis naturalis *vel eductivè vel reductivè*: quod ex ea vel per neceſſariã conſequentiã & ſubſumtionem ratiocinando educi poſſint aut debeãt; aut quod ad eam reducantur tanquã illi cõveniẽtia, aut ſaltem illi minime repugnantia; qualia ſunt leges forenſes Moſaicæ, & leges quæcunque Politicæ poſitivæ (ſi recte & juſte latæ ſint) omniaque judicia legem ad factum applicantia, & monita ac præcepta parentum, omniumque ſuperiorum, modo obedientiæ Deo debitę non repugnent. Talia quidem in ſpecie Deus jure ſuo poſitivo non determinavit, ſed jure permiſſivo legitimam & rationalem determinationem circumſtantiis rerum & perſonarum proportionatam, ſuperioribus poteſtatibus jure ſeu lege ſuâ poſitiva permiſit, & inferioribus parẽdi neceſſitatem impoſuit. Quæ reductive tantum ſunt juris & legis naturalis, aliquando oppoſite & contradiſtinctè ad ea quæ eductivè ſunt talia, dicuntur eſſe juris humani meré arbitrarii ſeu poſitivi, & negantur eſſe juris ac legis naturalis. His diſtinctionibus bene obſervatis concidunt cõmenta illa de conſiliis, de monitis, de actionibus præſtantibus & laudandis, deque πρέπουτος ſeu decoro, ad quæ tamen quilibet homo pręcisè non teneatur, & cujus omiſſio aut oppoſitum non ſit peccatum. Si de actionibus in individuo loquuntur (uti loqui debent), certè nõ parum hallucinantur. Semper enim homo ad alterutram contradictionis partem (poſitis ponendis) ſecundum dictamen & judicium rectæ rationis tenetur: & in quamcunque partem inclinaverit, ſemper moraliter bene aut moraliter malè inclinat; quorum illud proſequi, iſtud fugere tenetur. v. *Probl.* An etiam ad legem naturæ & moralem revocandæ & ſecundum eam menſurandæ ſint actiones in externis quibuſdam ad vitam hominis animalem, & civilem converſationem ſpectantibus ut cibo, potu, ſomno, ſermone, geſtibus, veſtibus, corporis cultu &c. & an determinationes in ſpecie ſeu objectivè circa illa fieri poſſint ac debeãt & conſcientiæ rite inſtrui juxta regulas juris divini & naturalis. *Reſp. Aff.* ex 1. *Corinth.* 10. 31. *Philipp.* 4 8. 1. *Corinth.* 11. 13. 14. *Deuteron.* 22. 5. *Ieſa.* 3. 16. 24. 1. *Petr.* 3. 2. 3. Plura huc facientia vide in *diſpp.* noſtris *de Excelſis mundi.* Accedit ratio illa ex epiſtol. *Iudæ verſ.* 10. Quod homines in iis, quæ ad vitam animalem pertinent, naturaliter corrumpuntur. Immo quam plurima & εὐπερίστατα peccata in iis obrepere poſſunt & ſolent: contra quæ quotidie invigilandum. Adeo ut periculoſè illi diſputent, qui illa titulo minutiarum, aut vilium & ſterilium ſpeculationum, aut leviorum peccatulorum, aut rerum civilium & politicorum, conſuetudinum ac morum, à cura theologiæ & conſcientiæ amandant. Confer *diſp.* noſtram *de*

Digitized by Google

Theologia practica. VI. *Probl.* An omne illud possit dici merè adiaphorum,nec determinari per legem naturæ aut moralem,quod & quia non sit semper & absolute observatu necessarium , ita ut oppositum ejus aliquando à Deo mãdari,& ab homine sine peccato fieri possit? *Resp.Negat.*Ius naturæ , & consequenter lex atque officium hominis , in quod se diffundit , est vel *absolutum vel hypotheticum. Illud* est quod omnes homines absolutè,& ad semper obligat, ita ut actus oppositus nunquã honestari possit. e.gr. blasphemia, adulterium, fallum testimonium. *Illud* est quod absolutè & ad semper omnes homines ita non obligat , ut aliquando actus oppositus honestari & sine peccato fieri non possit. Suntque hujus tria genera aut gradus , 1. est eorum quæ sonant in malum , & consequenter prima , absolutâ , ac potiori proæresi fieri non possunt , sed tantum succedanea , positis scil. ponendis : sic non debemus homines occidere ; debet tamen Magistratus in justo bello , & ut puniat facinorosos , & privatus quisque in casu inculpatæ tutelæ. 2. Est eorum , quæ absolutè , communiter & ordinario fieri non debent : sed bene extraordinario , speciali scil. seu particulari lege intercedente. Quæ lex variis modis notificatur , aut explicitè & exsertè, aut implicitè. *Illo modo* rursum dupliciter , aut per legem pluribus communem & externè promulgatam , omnibus individuis casibus ejusdem speciei applicandam. Qualis est de ducenda vidua fratris *Deuteron.*25. de detondendis captivæ fœminæ capillis *Deuter.*21.de alendis comis Nazareorum *Numer.*6.aliter ac lege communi 1.*Corinth.*11. Aut per legem propriam & externam uni individuo propositam : ut de venditione omnium bonorum *Matth.* 19. De punitione innoxiorum liberorum Achan *Iosuæ* 7.de auferendis vasis Ægyptiorum *Exod.* 12. Aut per legem propriam & internam uni individuo , & quidem interno instinctu ac motu revelatam , ut Elizeo 2.*Reg.*2.& Eliæ 2.*Reg.*1.coll.cum *Luc.*9. Et Pinehas *Numeror.*25. Et levitis *Exod.*32.coll.cum *Deuteron.*33.*v.*9. Et Abrahamo *Genes.*22. Isto modo cum implicitè hoc per casum absolutæ aut majoris necessitatis ab ipsa lege concessum aut exceptum subintelligitur. E.gr. Ius absolutum est , & legis naturæ ut nemo carnem propriam odio habeat aut lædat,aut mutilet , sed contra foveat ipsam *Ephes.*5.Et tamen docet idem jus ac lex naturæ in casu & ex hypothesi præsentissimi periculi,digitum abscindere, aut corpus vulnerare , ut totum hominem à gangræna liberes , aut præsenti morti ex carcere aut aqua eum eripias. Docet natura turpe esse fœminæ , si radatur , & viro si prolixos capillos alat 1.*Corinth.*11. Eadem nihilominus docet oppositum utrobique esse faciendum in casu morbi , aut alterius necessitatis. De viro muliebri veste induendo idem statuendum

Digitized by Google

dum ubi patria liberanda, aut innocentis vita tyrannidi ſubtrahenda, aut in careere corpus tegendum, cum nihil aliud ſuppetit ; nec tamen repugnare illud *Deuteron.*22. Prohibet natura conjugium cum ſorore, eadem tamen ſuaſit illud filiis Adami. Ex Caſuiſtis Pontificiis non pauci ſtatuunt in caſu extremæ neceſſitatis poſſe quem aliena bona contrectare, ne fame pereat. De quo nos in pręſentiarum non diſputamus. Huc referri poteſt exemplum de ſtipendiis miniſtrorum: quod neceſſitatis & juris naturalis eſt. Et tamen Paulus poſitis ponendis ab eccleſia Corinthiaca noluit recipere. Quod ſimili in caſu imitandum eſt omnibus miniſtris. Confer *diſp.* noſtram *de ſtipendiis Miniſtrorum.* Eſt ergo utrumque juris & legis naturalis : Sed prius habet ſe ut lex generalis, poſterius ut lex ſpecialis. Quam diſtinctionem ſub iſtis terminis habet *Polanus lib.6.cap.*10. Rurſum diſtingui poteſt lex in ordinariã & extraordinariam. Sunt alii qui prius vocant legem ; & poſterius exceptionem à lege. Quo nomine appelletur, ſaltem conſtat, licere quid aliquo in caſu aut ex certa aliqua hypotheſi, quod abſolute, cõmuniter, ordinario, & ſemper non licet : Et tunc jus juri, lex legi non repugnat, ſed tantum diſtincta & diverſa ſunt, tanquam partes integrantes unius & totius legis ab eodem legiſlatore Deo ſancitæ & revelatæ ſiquidem conſideretur lex ſpecialis ut explicite propoſita ; tunc enim lex ſpecialis habet ſe ad legem generalem, ut novum & inſuper adjectum additamentum & ampliatio, illi coordinata & collateralis. Sin vero conſideretur, ut implicité in ea contenta, & ſubintellecta in mente atq; intentione legiſlatoris & ex indicio legum ac principiorum primorum atque univerſalium de abſoluta & perfecta caritate & obedientia Deo debita : dicendum eſt ſpecialem legem generali ſubordinari, & ex ea educi. Ita ut ſimili fere modo de convenientia & diſtinctione utriuſque judicandum ſit, quo Ethici de convenientia & diſcrimine juſtitiæ & æquitatis. Et Caluiſtæ ac ICC. communiter conciliant juſtitiam particularem ſuas cuique poſſeſſiones vindicantem, cum uſucapione : cum utraque ad juſtitiam referatur tanquam pars ad totum integrale, aut tanquam ſpecies ad genus ſeu totum univerſale; & utraque ex primis ejus principiis deducatur. Et Theologi omnes de præceptis ceremonialibus affirmant, quod cedere debeãt moralibus, de præceptis ſecundæ tabulæ, quod cedere debeant præceptis primæ tabulę. Vnde tamen non ſequitur poſteriora non eſſe legis naturæ, moralis, immutabilis ; aut præcepta præceptis oppoſita, obedientiam obedientiæ. Omnia ergo hæc ſecundum legem generalem & ſecundum ſpecialem quæ generalis legis appendix & additamentum (exceptio à regula, caſus reſervatus, legis interprætatio, ampliatio, extenſio,

aut quocunque alio nomine appelletur) præſtita aut pręſtanda ad jus divinum & naturale revocanda ſunt : nec inter adiaphora numeranda , tanquam nullo præcepto ſive abſoluto ſive hypothetico, explicito aut implicito circumſcripta. VI. *Probl.* An jus naturale, prout ſtricte ſumitur, pro ſola natura noto , & ſupernaturali contradiſtinguitur , repugnet ſupernaturali. *Reſp. Neg.* Eſt enim à Deo autore naturæ ſancitum & revelatum : conſequenter verum vero , bonum bono non repugnat. Deinde non differt quod ad materiam ſuam à lege morali ſupernaturaliter revelata: ſcil. quantam & quouſque communem cum eâ habet materiam. Extenſionem autem & limites hujus juris & legis naturalis tribus capitibus circumſcribunt *Scholaſtici ad Thomam* 1.2. *qu.* 94. *artic.* 2. Requirit enim lex naturæ ab homine nonnulla ut eſt ens : nonnulla ut eſt vivens & animal : nonnulla ut eſt rationalis. Quæ ibi videnda. VII. *Probl.* An ergo ex jure naturali , ut contradiſtinguitur ſupernaturali , ratio & modus colendi Deum deduci poteſt , aut ſub eo ſubſumi? *Reſp. Neg.* In genere quidem & indefinitè quomodo Deus ſit colendus ; & negative quomodo non ſit colendus , in multis inde oſtendi poteſt: ſed poſitive & in ſpecie cultus Dei naturalis , ut nunc poſt lapſum modificatus eſt , ex eo deduci aut ſub eo definite atque explicite ſubſumi non poteſt. Multo minus cultus inſtitutus. Hæc ergo à ſupernaturali revelatione exſpectanda. Quæ cum in *loc. com. de Neceſſitate & perfectione ſcripturæ*, & *de theologiâ, deque uſu rationis in rebus fidei* abundè explicentur , non eſt quod pluribus abſurdum illud rituum ſacrorum in cultu publico ſulcrum, à natura petitum ſubruamus. Sunt ritus quidam communes naturaliter neceſſarii , aut civiliter decori, ſed illi non ſunt ſacri & myſtici. ex. gr. natura docet , ſi concionator velit ritè , & commodè diſtribuere cœnam, ut detecto ore, aut ut ſtans & erecto corpore hoc faciat , ſi commodè á communicantibus agenda illa ſpectari & audiri velit. Civile decorum poſtulat , ut miniſter decorè veſtitus , abſque defluente muco è naribus, abſque natante in ore ſaliva &c. concionem habeat. Sed hæc omnia communia ſunt in ſchola , in curia , in collegiis , in compitis &c. non vero propria , myſtica aut formaliter ſacra. VIII. *probl.* An jus. & lex naturalis ab omnibus hominibus cognoſcitur : & per contrarium ſenſum inferri poſſit , non eſſe illud juris naturalis , quod ab omnibus non agnoſcitur. *Reſp. Neg.* Aptum quidem natum eſt ut ab omnibus cognoſcatur , & debebant illud omnes cognoſcere : ſed multis modis lumen illud exſtinguunt concluſiones ex principiis male inferendo ut videre eſt *Roman.* 1. 21. 22. *Jude. v.* 10. Quod ſi per jus & legem naturæ intelligantur tantum prima principia practica , fatemur ea ab omnibus , qui rationis uſu

Digitized by Google

uſu præditi ſunt, admitti, percepta modo terminorum explicatione. Vide *diſp.* noſtram *de Atheiſmo.* Quo ſenſu autor *anonymus deſinitionum*, quæ una cum *Nazianzeni* ex bibliotheca Auguſtanana editæ à Davide Hoeſchelio, & Heidelbergæ in 8o. excuſæ 1591. τί ἐστι κοιναὶ ἔννοιαι; αἱ ὑκοθεν τὸ πιστὸν ἑτοίμως ἔχουσαι, καὶ μηδενὸς ἑτέρου δεόμεναι πρὸς ἀπόδειξιν. IX. *Probl.* An & quomodo honeſtas actionis alicujus à legibus humanis, & determinationeMagiſtratus derivari ac ſuſpendi poſſit: ita ut autoritate & determinatione illa poſita aut ſublata, ponatur aut tollatur licitum & honeſtū in foro conſciētiæ, convenienter juri divino & naturali? *Reſp.* 1. præſupponenda eſt diſtinctio noſtrorum Theologorum, inter directam & immediatam obligationem, & inter indirectam, ſeu mediatam. Illa legibus, & autoritati humanæ in conſcientias tribui non poteſt, ſed tantum divinæ: iſta poteſt. 2. Altera diſtinctio eſt: Leges & determinationes Magiſtratus ſunt vel permittentes tantum ſeu tolerantes, vel approbantes & præſcribentes. Priores verſantur mediate & indirecte circa actionem in ſe & in foro conſcientiæ illicitam, immediate & directe circa poſitam rationabilem & neceſſariam tolerantiam aut permiſſionem iſtius mali, quod tolli non poteſt; idque ad evitandum majus malum. De judiciis, defenſione, aliiſque actibus Magiſtratus circa illud malum, aut ſuper illo malo ſecundum legem permiſſivam, ſimiliter diſtinguendum eſt. *Poſteriores* verſantur circa actiones in ſe & ſuo genere licitas: quibus modum ponunt & quas publico bono limitant ac circumſcribunt, quale ſunt ſucceſſiones in hæreditates, contractus emptionis & venditionis, & pretia rerum venalium, & contractus mutui atque uſurarum, quæ jure divino & naturali non ſunt illicitæ. 3. Diſtinctio eſt, Ius divinum & naturale aliud eſt poſitivum, aliud permiſſivum. His diſtinctionibus præmiſſis dicimus Magiſtratus autoritatem, leges, judicia modum ponere rebus & actionibus in ſe & ſuo genere non illicitis, nec jure divino aut naturali prohibitis; de quibus jure divino permiſſivo poteſtas determinādi & applicandi ſecundum circumſtantias rerum, perſonarum, locorum, temporum ipſis conceſſa eſt. Et cum rationaliter ac juſte circa eas legibus ſuis determinat, cōſtitui tum illas in genere & ſtatu licitorū; e.g. ut nummi iſto pretio aut valore, non majori aut minori numerētur, ut iſta hora aut iſto tempore naves ſolvant, ut poſt iſtam aut iſtam horam veſpertinā ſine lucerna nemo in publicum prodeat, ut carnes agninæ ante menſem vernum nō ſint venales in macello, ne piſcatores halecum āte tale vel tale tēpus rete ejiciāt, aut captos haleces verum exponant, ut fœnus nauticum & vulgares uſuræ mercatorum tale vel tale pretium non excedant. Huc refer pleraſque leges ſpeciales militum. Vnde conſectarium educitur,

contra

contra duas graviſſimas hallucinationes & confuſiones quæ à nonnullis committuntur circa varios conſcientiæ caſus : Quarum *una* eſt , cum modus & determinatio Magiſtratus circa ea quæ ſunt juris divini permiſſivi, & conſequenter in ſe non illicita , extenditur promiſcuè ad quævis alia jure divino & naturali poſitivo prohibita & illicita. E.gr.cum dicitur uſuræ iſtæ mercatoriæ & nauticæ , quibus Magiſtratus modum poſuit,& quas ac quia recte & prudenter ſic determinavit , ſunt licitæ : ergo & quævis aliæ etiam mordentes , à fratre attenuato exactæ , & quidem retento pignore rei neceſſariæ,qua carere non poteſt. Ratio conſequentiæ ipſis eſt, quia intercedit aut intercedere poteſt autoritas Magiſtratus,quæ modum omnibus uſuris , ita & iſtis ponere poteſt ; & cum poſuit , faciat eas abſque omni ſcrupulo in ſe & in foro conſcientiæ licitas. Conſequentiam illam,cum ratione ſubjectâ inconſequentem eſſe dicimus:quod ipſi facile videbunt , uti ſpero , ſi ſimilem conſequentiam quis nectat : Venditiones iſtarum & iſtarum mercium ſunt licitę , & juſtum earum pretium ; quibus & quia Magiſtratus (ad quos jure divino & naturali hoc pertinet) modum ita poſuit : Ergo venditiones uxorum (quales alicubi in Africa etiam hodie uſitatæ dicuntur,)& quidem tali vel tali pretio,ſunt licitæ ; modo Magiſtratus modum aliquem venditionibus illis ponat , & pretium determinet. Quid reſpondebunt ? An non dicent , uti dicere debent , Non eſſe merces illas venales jure divino & naturali , nec poſſe Magiſtratum eas facere venales, quamvis pretio magno aut parvo poſito: Et quamvis Magiſtratus probaret talem venditionem,male tamen ipſum facturum , & ſimul malè facturos venditores & emptores ; quia nemini propterea in conſcientia licita foret venditio. Neque enim Magiſtratibus tribuenda eſt poteſtas determinandi contra jus poſitivum divinum & naturale,quod non minus uſuras mordaces prohibet *Exod.*22.*Levitic.*25. coll.cum *Ezechiel.*18.*pſ.*15.*Proverb.*28.quam venditiones uxorum. Quod ſi enim Magiſtratus poteſtas huc uſque extendatur , jam relaberemur in abominationes Antichriſtianas Papatus , quæ Papæ tribuunt poteſtatem contra jus de jure diſpenſandi , & de peccato non peccatum faciendi. Quidquid enim in ſe & per ſe jure divino aut naturali moraliter malum eſt , & ut tale ex ſcriptura aut recta ratione deprehenditur , non poteſt per Magiſtratuum leges, interpretationes, judicia, contractus,permiſſiones , indulgentias , tolerantias honeſtari & fieri moraliter bonum , nec poteſt lex poſitiva divina aut naturalis per contrariam legem Magiſtratus abrogari, aut de ea diſpenſari. *Altera* hallucinatio eſt , quod non diſtinguunt modum ſeu determinationem per leges, contractus,& judicia Magiſtratuum duplicem : quarum una ſit circa rem in ſe & per ſe illicitam ;

Digitized by Google

tam, altera circa rem illicitam & malam. Hujus exempla dant leges Mosaicæ circa polygamiam & libellum repudii *Deuteron.* 21. & 24. *Matth.* 19. circa stuprum virginis puellæ captivæ *Deuteron.* 21. Et Magistratuum Christianorum circa Synagogas, & libertatem religionis Iudaicæ, circa usuras mordentes Iudæorum aut aliorum quorumcunque fœneratorum, circa sympolia in tabernis; Magistratuum reformatorum, circa privatam publicamve Papalis religionis professionem, & exercitium. Malum hic præsupponunt, non procurant: permittunt propter majus bonum, aut ad majus malum evitandum; non faciunt: tolerant quia tollere non possunt; non approbant: indulgent, seu lege non prohibent, nec pœnis coërcent; neutiquam tamen mandant aut suadent: circumscribunt, limitant, determinant, imminuunt, cohibent quantum possunt seu tollunt in tantum; non vero tollunt in totum, aut ponunt, sed in medio relinquunt, adeo ut neutras & indifferentes se hic habeant leges eorum, quæ malum non prohibent aut mandant. Duo ergo actus sunt in legibus, contractibus, & judiciis eorum, sicut in providentia divina circa peccatum. Quorum prius est nuda seu pura permissio, seu non actio, quæ improptiè & reductivè actio dicitur, quæ directè & immediatè versatur circa malum quà tale e.gr. lectio rosarii, & invocatio sanctorum aliæque superstitiones, quas domi privatim exercent Pontificii in Belgio fœderato: aut otiosæ & ebriosæ compotationes, quas nónulli azoti & bonorũ dilapidatores quotidie in tabernis exercent. Hæc lege aut contractibus aut judiciis nec probant nec improbant, nec prohibent nec mandant Magistratus nostri; sed tantum cum ita reperiunt, permittunt, seu in medio relinquunt, & legi suæ de qua mox dicimus præsupponunt, tanquam materiam seu occasionem legis. Alter actus (qui propriè & directè actus dicitur) est circumscriptio, limitatio, modificatio, & determinatio istius mali, ne ulterius eat, aut alio modo quam certo illo ac determinato exerceri permittatur. Versatur potestas, lex, contractus, judicium Magistratus (quæ à parte Magistratus in se & per se bona ac laudabilis.) 1. Immediate ac directè circa bonum, scil. circumscriptionem & mali permissi determinationem. 2. mediate & directe circa permissionem. 3. mediatè & indirectè circa malum, quod præsupponitur tanquam materia & occasio regiminis & determinationis Magistratuum, & cui modus ponitur. Ostendamus hoc rursum in exemplo posito: Titius rem familiarem suam dilapidat, quotidie aut frequenter in tabernis potando. Hoc malum, si novit aut videt Magistratus, permittit, hoc est lege sua aut pœnis non impedit. Coërcet tamen, limitat, & tollit illud in tantum legibus & pœnis, ne ille aut alius quis bibaculus in

tabernis ultra horam nonam veſpertinam compotationes ſuas protrahat. Cum poſterius prohibet, & non permittit, prius vero permittit & non prohibet Magiſtratus, neutrum probat aut ſuadet, neutrum in foro poli ſeu conſcientiæ licitum facit; ſed tantum prius licitum facit politice, ſeu in foro ſoli. Atque hoc quidem exemplo multa alia ejuſdem generis quæ in quæſtionibus moralibus & caſibus conſcientiæ agitari ſolent, prompte & perſpicue explicari & expediri poſſunt. Vt providentia divina circa mala verſatur non tantum circumſcribendo & limitando, ſed etiam in bonum convertendo: ſic Magiſtratus legibus & judiciis ſuis mala in bonum convertit, iis in bonum utitur, & facit ut alii iis bene, aut ſaltem minus malè utantur: unde tamen non ſequitur malum eſſe bonum, aut à Magiſtratus legibus & judiciis probari, tanquam bonum. Malum enim & bonum quamvis in exiſtentia ſua illic conjuncta ſint, & conjuctim ſeu ἀχωρίστως Magiſtratus poteſtati, regimini, curæ, legibus, & judiciis objiciantur: unum tamen non eſt alterum, nec mutatur in alterum, nec actus verſantes directé circa unum ſunt actus circa alterum, nec adjuncta & effectus unius ſunt adjuncta & effectus alterius: ſed habent ſe ad invicē cum cauſis, adjunctis, & effectis ſuis per accidens. Sic e. gr. ut Iſraelitæ filios ſuſciperent ex duabus uxoribus ſimul, erat illicitum in foro conſcientiæ, non tamen in foro politico; ubi malum hoc permittebatur non tantum, ſed legibus inſuper mali ejus effectus in bonum convertebantur, ut iis bene uterentur. *Deuter.* 21. Ita in ἀταξίᾳ & circa eam ordinem ſervari voluit Deus: quamvis ipſam ἀταξίαν non voluerit. Plura alia problemata hic tractari poſſent: ſed quia pleraque ad loc. comm. de legibus (forte aliquando à nobis peculiari diatriba explicandum) referri poſſunt, & temporis anguſtia nunc vetat ulterius ire, hac vice finio.

DE POTENTIA DEI,

Deque poſſibili & impoſſibili,

Reſp. IOHANNE CARRÉ *Campano-Gallo. Ad diem* 2. *Martii* 1644.

Melioris doctrinæ causâ agemus. I. *De attributo potentiæ.* II. *De objecto ejuſdem, ſeu quouſque ſe extendat; hoc eſt*, de poſſibili & impoſſibili.

Qmiſſa

Missa explicatione potentiæ & actus in genere & in actu signato, (quam ex logicis & Metaphysicis hic presupponimus,) prænonemus notiones potentiæ objectivæ, hoc est, τῦ *posse esse*, aut potentiæ subjectivæ seu passivæ, hoc est τῦ *posse pati* aut recipere, aut potentiæ defectivæ, aut denique potentiæ cujuscunque Metaphysicæ quæ & quatenus actui contra-distinguitur, in Deo locum non habere; cum sit ens simpliciter & absolutè necessarium, perfectum, immutabile, actusque purissimus; sed tantum notiones *potientiæ logicæ*, seu non repugnantiæ in terminis, quando Deo sine contradictione quid tribui potest; & *potentia activa*, hoc est, *posse agere*: Distinguuntur actiones Dei in eas quæ ad intra, & quæ ad extra, ut intelligere & velle Dei quo seipsum, & quo alio à se intelligit ac vult; quorum illud est ad intra, terminatur enim in Deo; hoc vero ad extra, quia terminatur in creaturis. Rursum dividuntur in notionales seu personales & in communes. Vtræque rursum in immanentes seu internas, & emanátes seu externas. Sic generare, spirare sunt actiones personales immanentes & ad intra; intelligere & velle seipsum sunt actiones communes immanentes & ad intra. Intelligere, & velle creaturas, seu decernere quid de creaturis sunt actiones communes, immanentes seu internæ & ad extra: Sic mundum diligere, ut semetipsum velit dare, & mitti in mundum pro mundi vita, quod soli filio tribuitur, est actio personalis immanens, sed ad extra; Assumere humanam naturam, est actio personalis externa, & ad extra; Creare, conservare, gubernare mundum, salvare electos sunt actiones communes, externæ seu emanantes, & ad extra. Ex hac divisione actionum divinarum resultare possunt variæ acceptiones potentiæ divinæ. Ita distinguetur potentia activa in internam (quamvis improprie) & externam; ad intra & ad extra; communem seu essentialem, & propriam seu personalem. His distinctionibus observatis facile determinari poterunt quæstiones nonnullæ problematicæ, & dicta Theologorum ἰσαγγιοφανῆ conciliari. 1. An potentia Dei habet pro objecto ipsum Deum, seu versetur circa Deum, & in ipso terminetur? *Resp.* De potentia ad extra & externa executiva, *Neg.* 2. An potentia ordine naturæ præcedat intellectum & voluntatem? *Resp.* De potentia stricte & proprie dicta, seu externa & executiva, *Neg.* 3. An potentia sit attributum primi generis, in primo momento, pertinens ad essentiam Dei; an vero attributum secundi generis, in secundo momento, pertinens ad vitam seu vitalitatem Dei. *Resp.* De potentia proprie dicta, ad extra scil., externa, & executiva, *Neg. pr. Aff. post.* 4. An notio potentiæ 1.

Digitized by Google

tiæ divinę, ab ejus efficientia distingui debeat? *Resp. Affi.* Fuit enim & cogitari debet Deus potens efficere, antequam quid extra se efficeret, aut produceret. Adhæc, potentia est ratio & principium efficientiæ in Deo, sicut intellectus in essentia divina est ratio & principium intelligẽdi, voluntas volendi. 5. An potentia Dei, qua consideratur ut simpliciter potens, non autem ut actum exequens, idem plane sit cum ejus sufficientia, & pertineat propriè ad naturam Dei, qua consideratur sub ratione entis: uti vult *Amesius lib.* 1. *Medullæ cap.* 6. *Resp.* Non putamus accurate hoc dici de potentia Dei proprie & stricte dicta, quæ pro objecto & & termino habet creaturas. Illa enim cum dicat relationem ad creaturas, sicuti gratia, misericordia, justitia punitiva, &c. Non potest dici pertinere ad naturam Dei, qua consideratur sub ratione entis.

2. Nos de potentia stricte dicta, quæ intrinsecum respectum dicit ad creaturas, disquiremus. 1. An sit in Deo. 2. Quid sit. 3. Quotuplex sit. 4. Qualis sit. Quod ad primum quæsitum, agunt de eo *Scholastici ad* 1. *qu.* 25. *art.* 1. & ex iis recentiores Metaphysici *Zwarez* &c. Fuerunt, qui negarent, ut *Cajetan.* & *Valent. ad* 1. *q.* 25. *art.* 1. Sed refutantur *tum* scriptura, quæ non minus Deo potentiam tribuit quam intellectum aut voluntatem *Eph.* 1. 19. *Ps.* 89. 106. *tum* ratione. 1. *Quia* unumquodque secundum quod est actu & perfectum, secundum hoc est principium activum alicujus; & sic quod est maximè perfectum, habet maximè potentiam activam: est enim principium hoc activum nihil aliud quam potentia activa. Iam vero Deum esse actum purum, & universaliter perfectum hic præsupponimus, & alibi probatur. 2. *Quia* actiones ad extra & externæ de facto Deo conveniunt, ut creare; gubernare &c.: atqui actio præsupponit potentiam agendi; non enim quis ageret, si non posset agere. Est ergo in Deo potentia executiva. 3. *Quia* agere & posse agere est perfectio simpliciter, nec ullam imperfectionem in conceptu suo involvit: atqui nihil à Deo removendum quod simpliciter est perfectionis. Objectiones à *Scholast. loc. cit.* motæ, facile diluuntur indicatis istis fontibus solutionum. 1. Potentia activa non distinguitur contra actum, sed in eo fundatur: sed aliter se res habet in potentia passiva. 2. Potentia est nobilior sua operatione, quando potentia & operatio seu actus distinguuntur: atqui in Deo hoc locum non habet; ubi potentia idem est quod suus actus. 3. Potentia activa in Deo est principium sui actus seu operationis, quæ est ipsa divina essentia (Deus enim est νοῦς ἄναρχος καὶ ἀνάιτιος, ut recte *Justinus Martyr.*) sed solummodo sui effectus. In creaturis potentia activa est principium & sui actus & effectus. 4. Potentia Dei est causa rerum non tamen eodem modo,

quo

quo intellectus & voluntas. Intellectus est principium per modum dirigentis, voluntas per modum imperantis ; potentia per modum exequentis, uti recte *Thomas loc.cit.* Non multiplicantur ergo in Deo principia rerum absque necessitate : quamvis enim hæc tria eadem sunt realiter, differunt tamen secundum rationem : Potentia enim non est aliud à voluntate & intellectu ; sed est ipsamet voluntas & intellectus, ut habent rationem principii effectivi. His ita positis facile refutantur opiniones, si quæ sint, oppositæ, & ad speciales quæstiones sigillatim respondetur. 1. An scientia Dei sit ipsa potentia operans per imperium? *Resp.Neg.* 2. An scientia per ideas sit proxima potentia agendi, per quam Deus immediate operetur ad extra ; per absolutum scil.velle & efficax, ut talis creatura sit tali tempore, modo, &c. *Resp.Neg.* Vide *Scotum ad* 1. *dist.*37.Et ex recentioribus *Fons.in* 5.*Metaph.c.*15.*q.*8.*sect.*4.An potentia sit ratione distincta ab intellectu & voluntate secundum suas præcisas rationes formales conceptis. *Resp. Aff.* De quibus quæstionbus docte & operose disputat *Zwarez.Metaphys.disp.*30.*sect.*17.qui videri potest.

Quid sit potentia Dei patet ex hâc discriptione : *Est essentialis Dei pro-* 3.
prietas, qua potest & efficit omnia in omnibus & singulis. Aliis sic: *Est qua extra se voluntate liberâ agit, omniaque possibilia agere potest.* Non male etiam descriptionem elicias ex verbis Zwarez sect.cit.5.45. *Nihil aliud est quam ipsamet divina natura, quæ quatenus est ipsum esse per essentiam, est per se effectrix cujuslibet esse participati seu participabilis, si accedat voluntas, ut applicans, & scientia ut dirigens.* Alii sic describunt : *Potentia Dei est infinita & simplex vis agendi ea omnia, quæ essentiæ & attributis illius sunt consentanea.* Quatuor autem sunt, quæ essentiali potentia Dei continentur, eamque ab omnibus aliis potentiis distinguunt, & consequenter definitionem ejus ingredi debent. 1. *quod* à se operari possit, & operetur, *Ies.*44 24.2. *quod* omnia *Luc.*1.*Psal.*115, 3. *quod* immutabili essentiæ robore *Iesa.*40. 26. 28.4. & *quod* facillime, ita ut nulla sit resistentia, au possit esse. *Iesa.* 14. Et talis potentia peculiari nomine dicitur *omni potentia*, quam Apostolus *Eph.*1.*vers.*19.vocat *supereminentem magnitudinem potentiæ.* Et sic Deo tribuitur potentia tanquam ipsi propria 1.*Paralip.*29.11 *Matt.*6.*vers.*13.atque ab ea Deus κατ' ἐξοχὴν dicitur potens ille. *Luc.* 1. *vers.* 19. solus potens & dynasta 1 *Sam.*2. 2.1 *Timoth.* 6. *vers.* 15. omni potens 2 *Cor.* 6. 18.

Dividitur potentia Dei secundum rationem in plures, non quidem in 4.
se (quia est in se formaliter una ac simpliciſſima), sed in ordine ad varias actiones. Quod in re sit omnino simplex, probatur *tum* ex simplicitate naturæ divinæ ; tum ex universalitate ipsius & objecti, quod est ens participabile

cipabile ut ſic. Quod ratione poſſit diſtingui per inadæquatos conceptus probatur, ex analogia potentiæ finitæ ſeu creatæ quomodo e. gr. variè partimur intellectum humanum. Sit ergo diviſio I. in creativam, & generativā ſeu effectivam per eductionem formæ de materia. II. In potentiam activam per modum cauſæ proximę, vel per modum cauſæ univerſalis tantum. III. In potentiam effectivam, & conſervativam. Sed poſteriorem non diſtingui niſi nomine ab effectiva, probant. *Scholaſtici ad* 1. *quæſt.* 104. *art.* 1. & *Zwarez diſp.* 21. *Metaphyſ. ſect.* 2. IV. In productivam, & annihilativam. Sed hæc non tam eſt potentia agendi, quam non agendi; nec addit etiam ſecundum intellectum aut conceptum propriā rationem potentiæ: ſed tantum connotat libertatem ſeu ſubordinationem potentiæ. V. In naturalem & ſupernaturalem. Quæ diſtinctio non eſt reſpectu ipſius Dei (quia illi omnis potentia maxime connaturalis eſt); ſed in ordine ad actiones, quæ ſunt ſupra naturam rerum creatarum. VI. In Phyſicam & moralem; quæ denominatio eſt ab actionibus ſeu Providentia Dei Phyſica & morali. De qua ſuo loco. VII. In abſolutam ſeu neceſſariam & liberam. *Illa* eſt qua Deus intra ſe potenter agit, ex naturæ neceſſitate: quæ etiam dicitur naturalis, intrinſeca & immanens. *Illa* eſt, qua Deus extra ſe agit, quæ agere decrevit, ac plura poteſt facere quam vult: quæ etiam dicitur voluntaria, extrinſeca, & tranſiens. Hanc diviſionem habet *Alſtedius in Theolog. Naturali cap.* 13. Sed hæc diviſio melius omitti poteſt. Quia potentia intelligendi & volendi improprie dicitur potentia Dei, non male obſervat *Zwarez diſp.* 30. *ſect.* 17. Conſer & *Thoman c. gentes lib.* 2. *c.* 10. *& lib.* 1. *c.* 82. Et potentia patris non comprehenditur ſub omni potentia Dei, uti notat *Gabriel ad* 1. *diſt.* 20. & *Themeſvar in Roſario lib.* 1. *in voce potentia*. ex Guliermo, aliiſque ibi cit. Quin ipſe *Alſtedius loc. cit. pag.* 124. in ſolutione primæ objectionis: *Potentia Dei hic non conſideratur ἐν πλάτει ſed ſtrictè, quatenus dicitur executiva & exequens, quæ opponitur intellectivæ & volitivæ.* VIII. In abſolutam & ordinatam. Alii diſtinguunt in extraordinariam & ordinariam. De qua diviſione ex Scholaſticis Lychetus Schotiſta ad 1. diſt. 44. quæſt. unica: *Cum dicitur potentia vel abſoluta vel ordinata, non dicitur aliqua potentia, ſed magis quidam modus agendi, abſolutè ſc. vel ordinate*, hoc eſt, quæ aſtricta non eſt ad iſtum ordinem in natura, aut in ſupernaturalibus ſecundum ſcripturas poſitum. Potentia ordinata, quam & limitatam dicere poſſis, eſt quæ ſequitur leges à voluntate Dei poſitas; vel eſt *Potentia, in quantum eſt principium exequendi alia conformiter legi rectæ, ſecundum ordinem præfixum ab illa lege.* Sic *Scotus* in genere & abſtractè, *in* 1. *diſt.* 44. Vbi etiam explicat ſimilitudine ab Imperatore ſumpta, qui ſecundum leges à ſe poſitas agit

ſecun-

ſecundum potentiam ordinatam. Si autem agat ex reſervatis, aut ex jure majeſtatis, vel etiam de facto, ſupra, vel præter, vel contra leges, agit ſecundum potentiam abſolutam. Ordo autem cum hic dicitur, & abſolutio ab ordine recte ac διακρίτως accipiendum eſt, uti non malè monet *Scaliger Exercit.* 365. *ſect.* 8. Ne concipiatur ullam ἀταξίαν poſſe cadere in Deum, aut limitationem ab aliqua cauſa ſeu agente extrinſeco. *Abſoluta* potentia eſt, quæ abſtrahit ab illis legibus, quâque Deus poteſt quæ ſimpliciter & abſolutè poteſt. Alii ſic: eſt quę ſimpliciter reſpicit omne non implicans contradictionem; hoc eſt, quæ aſtricta non eſt ad certum ordinem ſive in natura, ſive in ſupernaturalibus ſecundum ſacras literas poſitum, & à Deo ſervari ſolitum. Ordo autem ſecundum quem & intra cujus terminos agere poteſt & agit Deus dupliciter conſiderari poteſt, vel ſecundum nudam Dei voluntatem ſeu immanens decretum; vel etiam ſecundum externam executionem, revelatam & ſignificatã ſive per leges naturæ in prima mundi & rerum creatione fixas atq; adeo naturæ libro inſcriptas, ſive per revelationem ſcripturæ aut aliam quamcunque ſupernaturalem. Sed tota hæc diſtinctio forte commodius ad hos terminos revocari poſſet, ut alia dicatur potẽtia agendi futura, alia potentia agendi non futura; ſeu potius potentia volitorum & non volitorum: ita ut inter eam formale diſcrimen faciat ſola voluntas divina ſive revelata.} Nam ordinata cum dicitur eſſe ſecundum leges in natura poſitus, nimis anguſtam facit diviſionem. Porro voluntas Dei diſcriminans inter poſſibile ordinatum & poſſibile abſolutum, eſt vel purum decretum ſeu voluntas beneplaciti, vel perpetuus ac certus ordo in natura poſitus, vel quæcunque alia voluntas ſigni, mandatum ſcil. promiſſio, comminatio. *Probl.* 1. Quid ſentiendum de diſtinctione illa Lombardi & quorundam antiquorum ſcholaſticorum: *Deus quædam poteſt de Potentia, quæ non poteſt de juſtitia.* *Reſp.* ſi juſtitia juris divini poſitivi & revelati intelligitur, utique admittenda eſt: ſin vero de juſtitia juris divini naturalis, negamus illum præter, aut ſupra, aut contra illam quid poſſe; quia implicat contradictionem. Confer *diſp.* noſtram *de Iure & juſtitia Dei.* *Probl.* 2. An actualis ſeu efficax & operans omnipotentia Dei concidat cum ordinatâ, ſeu ordinaria. *Reſp.* Ita quidem vult *Polanus lib.* 2. *ſynt. c.* 24. Sed minus accurate dicitur: nam latius patet ordinata, quam actualis. Ordinata Deus poteſt e. gr. hunc puerum cadentem in foveam extrahere, huic eſurienti ſuccurrere, huic vulnerato ſanguinem ſiſtere, hoc incendium reſtinguere &c. per ordinariam ſcil. hominum operam, & ſecundum leges naturæ nec tamen facit. *Probl.* 3. An potentia & voluntas Dei æque latè pateant? *Reſp.* de potentia ordinata *Aff.* de potentia abſoluta

Digitized by Google

abſoluta diſtinguitur. Si enim τὸ velle nõ facere, ſeu volũtas indirecta, ſeu noluntas ad voluntatem reducatur, *Aff.* aliter *Neg.* Sed objiciat quis, noluntas extendit ſe ad ſimpliciter impoſſibilia; potẽtia ad eadẽ ſe non extẽdit: ergo nõ æq; latè patent. *Reſp.* Reſolvatur & reducatur noluntas ad voluntatem; & dicatur, voluntas divina nõ extẽdit ſe ad ſimpliciter impoſſibilia, nec etiã potentia: ergo in hoc puncto æque late aut anguſte patent.

5. Qualis ſit potentia Dei per hæc attributa explicatur 1. Eſt unica & ſimpliciſſima. Ratio eſt, quia realiter eſt idem quod Deus, qui eſt unicus & ſimpliciſſimus. Nec obſtant huic ſimplicitati diſtinctiones modo allatæ: ut ibi dictum eſt. II. Eſt infinita, 1. *tum* ratione eſſentiæ divinæ; 2. *tum* ratione durationis; 3. *tum* ratione objectorum, in quæ agere, & effectuum, quæ producere poteſt. 4. *tum* denique ratione actionis, qua agit, aut agere poteſt; quæ actio nunquam tam intenſa eſt & valida, ut non poſſit fieri validior. Hic diſtinctio obſervanda inter infinitum actu & potentia; & inter poſſibilitatem ſeu potentiam cauſæ & effectus. III. Eſt immutabilis: quamvis omnia movere & mutare poſſit. IV. Conſequenter eſt invincibilis, irreſiſtibilis, inimpedibilis. V. Eſt cauſa rerum immediata. *Ierem.* 32.27. VI. Eſt incommunicabilis, ut & aliæ proprietates divinæ. Hic controverſiam movent Vbiquitarii ſtatuentes per unionem perſonalem humanæ naturæ Chriſti cum λόγῳ communicatam ei eſſe à divina natura omnipotentiam, omniſcientiam, immenſitatem, gloriam. Quem errorem ex profeſſo refutatum vide à *Benedicto Thalmanno*, *Mathia Martinio*, aliiſque eorum Antagoniſtis; & á recentior. ſcriptor. locor. commun., de Dei potentia, & de Incarnatione ac perſona Chriſti; inter quos *Polanus lib. 2. cap. 29.* & *lib. 6. cap. 16.*

6. Accedimus nunc ad objectum potentiæ: ubi tria tractanda occurrunt I. De poſſibili & impoſſibili, deque contradictione. II. De implicantibus contradictionem in genere. III. De iiſdem in ſpecie. Quod ad primum, Poſſibile in genere deſcribitur, quod cum non ſit, poſſit eſſe. Diſtinguitur à contingẽti, quod, cum ſit, poſſit non eſſe. Impoſſibile quod eſſe non poteſt, ſeu cujus nulla potentia objectiva aut paſſiva. Vt autem duplex eſt potẽtia logica & phyſica, ſic duplex eſt poſſibile & impoſſibile; naturaliter ſcil. ſeu ſecundum quid, & abſolute ſeu logice, quando non eſt repugnantia in terminis. Quid & quotuplex ſit contradictio tum terminorum ſimplicium tum enuntiationum diſcendum eſt ex Logicis. Hoc certiſſimum luminis naturalis principium hic & ubivis apud hominem ratione præditum præſupponendum, Duo contradictoria non poſſunt ſimul eſſe vera aut falſa: quod, ſi quæ ſceptica, & vertiginoſa ingenia ſubinde vellicent, interiori tamen mente negare nequeunt; de quo videndus

Digitized by Google

dus *Aristoteles* 3. *Metaphys. cap.* 3. *& seqq.*, & vulgati Philosophi, ubi agunt de Veritate, de principiis, de contradictione. Cum ergo quæritur quid Deus possit, responderi solet: Quidquid non implicat contradictionem. Phrasi scripturæ idem sic exprimi posset, ex *Luc.* 1. *v.* 37. Deus potest omnem rem seu omne ens, quod scil. essentiam habet. Atqui simpliciter impossibile, seu contradictorium nullo modo ad rem seu ens reduci potest; sic dicitur Deum non posse impossibilia. Hic ergo determinanda ista problemata. 1. *Probl.* An recte & pie secundum scripturas dici possit, Deum quædam non posse. *R. Aff.* 1. *Quia* disertis verbis ita loquitur scriptura 2 *Tim.* 2. 13. *Hebr.* 6. 18. Huc refer attributa illa quæ terminis privativis efferuntur, ut Deus est immortalis, invisibilis, immutabilis, ἀμεταμέλητος, &c. quæ æquivalent istis, Deus non potest mori, mutari, pœnitere &c. 2. *Quia* hâc ratione negatur de Deo non aliqua potentia sed impotentia & imperfectio: uti recte *Ambrosius, Augustinus, Thomas* mox citandi. 3. *Quia* consentiunt post patres *Scholastici* & recentiores *ad* 1. *q.* 25. & sic omnes Logici & Metaphysici Christiani cujuscunque professionis, etiam ipsi Lutherani *Iac. Martinus, Sceiblerus* &c. Adeo ut mirandum sit à Neo-Lutheranis ecclesias nostras odiosis clamoribus de negata potentia Dei toties petitas. Ne autem locus sit calumniæ, distingue cum Scholasticis impossibilia naturæ & impossibilia naturâ; & rursum impossibilia alicui, & simpliciter; adhæc secundum quid, & absolute, aliquo respectu & in se; hypothetice & absolute. Illa dicimus Deum posse ex *Matth.* 19. 26. *Zac.* 8. 6. ista minime: quia sunt contradictoria. 11 *Probl.* An Deus possit facere contradictoria, seu, ut duo contradictoria simul vera sint? Et an possit hoc velle? *R. Aff.* hoc passim Pontificii & Vbiquitistæ si non in thesi, directe, explicite, in actu signato, saltem in hypothesi, indirecte seu per consequentiam, implicite, in actu exercito; uti infra patebit. Ex Vbiquitistis videntur antehac nonnulli tam crasse philosophati, ut aperte affirmarent, contradictoria à Deo fieri, adeoque simul vera esse posse. Quod ipsis haut obscure objiciunt ex nostris *Alsted. loc. cit.* ubi refert quendam distinguere inter Logicam divinam & humanam. Et *Keck. in Syst Logico cap. de Oppositione propositionum.* Et supra ac post omnes, *Nic Vedelius lib.* 3. *Rationalis Theologici cap.* 8. Sed refutantur communi consensu patrum, *Schol. loc. cit.* recentiorum Philos. & Theolog. etiã Lutheranorum. Rationes hæ sunt. 1. *Quia* non ens non potest esse effectum & terminus divinę potẽtiæ: atqui contradictorium est nõ ens. 2. *Quia* Deus est ipsa & prima veritas, non ergo cadit in ipsum falsitas: atqui contradictionis altera pars est falsa. Rectè Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 5. *Quisquis dicit, si omnipotens est Deus, faciat ut quæ facta sunt, non facta fuerint, non videt hoc se dicere, faciat ut, quæ vera sunt, eo ipso quo vera sunt, falsa sint.*

Digitized by Google

DE POTENTIA DEI,
Deque possibili & impossibili.
PARS SECVNDA.

Resp. IOHANNE CARRE' Campano-Gallo. *Ad diem 9. Martii*, 1644.

1. VIdeatur idem *Augustinus lib. 5. de civit. Dei c. 10. & lib. 15. c. 15. & l. 1. de Symbolo fidei ad catechum. c. 1. & contra Arianos cap. 14.* ubi explicat quomodo non repugnet potentiæ Dei quod non possit mutari, falli, peccare, seipsum abnegare &c. De quo etiam *Thomas* cum suis 1. *q.* 25. *art.* 3. Vbi etiã ad 1. rationem nostram perspicue explicat & deducit; Idem ex recentioribus facit *Zwarez metaph. disp. 30. sect.* 17. §. 10. Concludimus dicto Ambrosii lib. 6. epist. 37. *Quid impossibile Deo? non quod virtuti arduum, sed quod naturæ ejus contrarium. Impossibile istud non infirmitatis est, sed virtutis & majestatis.* Atque hoc voluit Thomas cum dixit loc.cit. *Vnde convenientius dicitur, quod ea non possunt fieri, quam quod Deus ea non possit facere.* Quæ à recentioribus Lutheranis in contrarium adferri solent, solide refutat *Nic. Vedelius loc. cit.* Sequitur III. *Probl.* An committatur circulus, aut idem per idem explicetur, cum dicitur Dei potentia se extendere ad omne possibile. Possibile enim denominatur à potentia aut passiva aut activa. Non à passiva: quia nulla præsupponitur potentiæ activæ. Ergo ab activa, & quidem Dei, quia nulla alia est prior. Et sic idem per idem explicatur. *Resp.* Possibile accipitur vel positive, & sic denominatur à potentia: vel negative seu per non repugnantiam. Priori modo si accipiatur, obscurum per æque obscurum, idem pr♦ idem circulariter explicatur; posteriori modo, minime, explicatur enim infinita virtus & capacitas potentiæ divinæ, ut quidquid ex se non repugnat, sit possibile per ipsam. Repugnat autem ex se quidquid contradictionem involvit; (contradictio enim facit solam veram repugnantiam in re); quia extra latitudinem entis *seu in se rationem non entis includit*, ut loquitur *Thomas lib. 2. c. Gentiles cap. 22. ratione 2.* quod ibidem docte explicat & distinguit *Ferrariensis*. Sequitur ergo potentiam divinam habere pro formali objecto, τὸ producibile simpliciter & absolute, hoc autem nequit esse, non ens. Ratio est, quia non ens fortissime, immo & solum repugnat enti qua tali, seu in ratione entis. Cõfer *Thomam* & *Zwarez loc. cit.* IV. *Probl.* An Calvinus negârit absolutam potentiam Dei, prout illa ordinatæ potentiæ contradistinguitur? *Resp.* Objiciunt hoc vulgo Pontificii, apud *Gregor. de Valentia disp. 1. q. 25. punct.* 3. Et apud *Beca-*

Becanum lib. 1. *Manualis cap.* 17. *qu.* 6., & in Theolog. Scholasticâ, ubi cap. 17. de potentia Dei quæst. 4. *An Deus sit omnipotens, Quidquid dicant Calvinistæ, certum est Deum revera omnipotentem esse. Hoc salva fide negari non potest.* &c. Et quæst. 6. *An Deus possit facere plura, quam quæ facit? Catholici distinguunt duplicem Dei potentiam ordinariam & absolutam. Docent enim per ordinariam potentiam Deum non plura posse facere quam hæc, quæ facit; per absolutam posse. Calvinistæ rident hanc distinctionem, asserentes Deum non posse aliud facere, quam quod ordinariè facit; absolutam potentiam esse profanum commentum & execrandam blasphemiam. Vide Calvinum lib.* 3. *Institut. c.* 23. §. 2. *& lib.* 2. *c.* 7. §. 5. Idem etiam Waldensis *lib.* 1. *de doctr. fidei cap.* 10. tribuit *Wicleso.* Refert utrumque *Sceiblerus lib.* 3. *Metaphys. cap.* 3. *pag.* 148 ubi tamen nec accusat nec excusat Calvinum. Sed alter quidam Lutheranus *Eckardus in fascic. controv. cap.* 2. *quæst.* 7. apertè determinat Calvinianos non credere sincerè omnipotentiam Dei, idque probat ex *Martyre, Bezâ, Zadeele, Piscatore, Keckermanno.* Sed meræ sunt calumniæ. Si quis enim autores inspiciat, videbit illos rationibus, instantiis, & autoritatibus, quas adducunt, nihil aliud velle, quam quod *Erasmus*, qui in notis ad 1 *Timoth.* 1. (ubi vide) reprehendit periculosas, ineptas, absurdas, temerarias, immo & blasphemas nonnunquam disputationes scholasticorum, quibus sine fine sine modo disquirunt. An Deus hoc vel illud possit. Quales nonnullas recenset *Erasmus in annotat. ad* 1. *Timoth.* 1. & nos infra. Voluerunt ergo homines revocare ad voluntatem Dei revelatam, à commentis & falsis consequentiis de possibilitate. Quomodo & Tertullianus contra Praxeam capit. 10. *Deo nihil est difficile. Sed si tam abrupte in præsumtionibus nostris hac sententia utamur, quidvis de Deo confingere poterimus &c.* Videantur reliqua. Aut dicendum eos velle, ne quis temere ex lumine naturæ à priori statuat de omnipotentiæ divinæ objectis; cum omnia inde à priori certe demonstrari nequeant, immo nec á posteriori tam evidenter sciri, nisi ex revelatione Dei & fide firmiter teneantur. De quo etiam ex ipsis Pontificiis aliquid monet *Zwarez disp. Metaph.* 39. *sect.* 17. §. 13. 14. qui videndus. Denique nihil aliud voluerunt quam potentiam Dei quæ à Pōtificiis & Lutheranis nimium extenditur ad ea scil. quæ cōtradictionem implicant, revocare ad terminos & conditiones perfectionis, veritatis, & veræ potentiæ divinæ, atque ita Deum ab omni impotentiâ, falsitate, & abnegatione sui ipsius immunem præstare. In quo nihil dissentiunt à patribus, Scholasticis, omnibusque recentioribus antehac cit. Quod ex ipsius *Becani* verbis *cap. cit. qu.* 9. satis desumi posse videtur. Vbi cum duo ad Dei omnipotentiam necessaria esse dixit, unum scil. ex parte Dei, alterum ex parte objecti, nimirum ut e-

Digitized by Google

videns sit in objecto non esse contradictionem, seu non esse contra naturam & essentiam objecti: subdit, *hinc sequi, quando disputamus cum Calvinistis, qui contendunt probare hoc vel illud esse impossibile, & à Deo fieri non posse; eos nihil contra nos effecturos, nisi ostendant, apertam repugnantiam in objecto. Verbi gr. si non possunt Calvinistæ ostendere, esse contra intrinsecam rationem quantitatis, ut idem corpus alicubi existens &c.* Et qu.4.§.3. *Tota difficultas est in eo, quid vocemus possibile, quid impossibile. Nam multa sunt, quæ Calvinistæ dicunt esse impossibilia, non autem possibilia, ut verbi gr. Idem corpus esse simul in diversis locis. Accidentia manere sine subjecto.* v. *probl.* An radix, origo, fundamentum,& principium primum possibilitatis & impossibilitatis seu contradictionis alibi sit quærendum, quam in Deo. *Resp. Neg.* Idem enim hic statuendum, quod de radice & principio primo contingentiæ & necessitatis. Quamvis prioritate cognitionis quod ad nos, sæpe prius deprehendatur & desumatur à nobis ex ipsa re potentiæ divinæ objecta seu objicibili aut non objicibili. Prioritas ergo originis est à Deo & ex Deo, & inde diffundit se in rem. Ita ut possibilitas & impossibilitas originaliter & principiative sit Dei; terminativè & formaliter sit rei. Cognoscitive vero quod ad nos, aliquãdo prius à posteriori deprehẽdatur & desumatur ex re; siquidem ejus naturæ repugnet aut non repugnet, seu repugnantia sit in terminis: aliquando prius quasi magis à priori deprehendi videatur ex ipso Deo, sive ex absoluta scil. & perfecta ejus natura: sive ex ejus voluntate per voluntatem signi nobis revelatâ. Est autem revelatio illa seu voluntas signi sextuplex 1. *per* opus creationis universi & leges generales atque immotas in natura positas. 2. *per* ipsum rerum omnium & singularum eventum, Vnumquodq; enim dum est necessario est; & factum infectum fieri nequit. 3. *per* prophetiam seu prædictionem simplicem. Vt *Iesa.*6.9. coll. cum *Iohann.* 12.30.40. 4. *per* præceptum. 5. *per* promissionem. 6. *per* comminationem. VI. *Probl.* An principium adæquatum & primum omnis impossibilitatis sit sola Dei voluntas, seu liberum ejus decretum: ita ut nihil sit impossibile, nisi per liberam & antecedentem Dei voluntatem. *Resp.* Ita quidem videntur velle nonnulli in controversia de jure Dei, an scil. possit mandare odium sui, blasphemiam &c. & in hunc finem allegatur *Bradwardinus.* Sed quidquid sit de illorum sententia, Nos *Neg.* Et distinguimus impossibilia seu contradictoria in absolute talia, & ex hypothesi tantum voluntatis seu liberi decreti divini talia. *Priora* vult Deus libere concomitanter non vero antecedenter; ita ut non posset eorum oppositum velle, exempl. grat. Sic impossibile est absolute & quidem ex necessitate naturæ divinæ ita ut Deus ea nõ possit velle: alius Deus, creatura independens, peccatum â Deo productum,

creatura

creatura rationalis Deo non ſublex aut ſubjecta, mendacium à Deo productum *Hebr.*6.18.2 *Tim.* 2. 13. peccator quâ peccator Deo gratus & acceptus. *Poſteriora* vult Deus antecedenter; potuiſſet enim oppoſitum voluiſſe exempl.gr. filius Abrahæ ex lapide *Matth.*3.miſſio duodecim legionum angelorum ad liberationem Chriſti ab illa captivitate *Matth.*26. Ita ut eas exiſtere ſit impoſsibile & implicaret non abſolute,ſed ex hypotheſi decreti divini. Vide & confer *diſp.de Iure & juſtitia Dei.*

Sequitur nunc punctum ſecundum, de implicantibus contradictionem 20
in genere, quænam ſcilicet illa ſint, quæ affirmata aut negata de aliquo faciant contradictionem quam vocant in adjecto, ſeu oppoſitum in appoſito, ſeu quænam implicite & indirecte ſeu per conſequentiam contradicant, quod Scholaſtici vulgo dicunt *implicare* aut *involvere* contradictionem. Vt autem ea feliciter dextreq; inveſtigemus ac circumſcribamus, ponimus iſtas concluſiones. Quotieſcunque ex poſitis ſequitur, ut 1.*Concluſ.* Quotieſcunque ex prædicatione affirmante aut negante reſultat enuntiatio contradictoria, axiomatum logicorum & metaphyſicorum quæ ſunt & habentur neceſſariæ atque æternæ veritatis; certiſsimum eſt implicari contradictionem. Axiomata illa ſunt tum principia & theoremata prima ac generalia, tum regulę conſequentiarum, e. gr. poſita & affirmata ſpecie ponitur genus. Sublato genere tollitur ſpecies. Relatorum uno poſito ponitur alterum. Privatio præſupponit habitum, & ſubjectum capax. Cauſa eſt prior effectu,&c.Sed de ſignis contradictionis infra. 11.*Concl.*Prædicata neceſſaria,ſunt omnia illa quæ juncta cum ſubjecto faciunt prædicationem ſeu enuntiationem veram pertinentem ad aliquem ex gradibus neceſsitatis propoſitionum, ſcil. *per ſe,& univerſale primum.*Harum enuntiationum contradictoriæ ſi reſultent, ut ſcil.prædicata illa negentur de ſubjectis ſuis, jam implicatur contradictio. e.g.ſi ſequatur ex poſitis, Homo non eſt animal, aut rationalis, aut docilis, aut riſibilis,corpus humanum non eſt quantum, finitum, ſpatio & loco commenſuratum & coëxtenſum &c. 111.*Concl.* Entitatum modalium ſeu modificationum exiſtentia non poteſt affirmari ſine eſſentia abſoluta, ſeu ſine ſubjecto cujus ſunt modi.Sic modi ſubſtantiales,unio materiæ cum forma, & ſubſiſtentia, nec non dependentia neceſſaria à cauſa ſuperiori,& modi accidentales, figura, actio, paſsio, relatio, ubi, non poſſunt eſſe ſine ſuo abſoluto, aut ſubjecto, aut termino. Ratio eſt, quia realiter idem ſunt cum re cujus ſunt modus. Sic de pleriſque modis modo indicatis *Baranzanus in opinionibus novis diglad.* 2. *theorem.* 12. Idem nos dicimus de duratione, cauſalitate, uno, vero, bono, perfectione, contingente, potentia, actu, identi-

tate, aliisque modis & relationibus transcendentalibus, quas Metaphysici tanquam affectiones entis pertractant. De quantitate an huc referri debeat, tanquam modus intrinsecus substantiæ corporeæ, seu corporis, & realiter cum illo idem, disquiritur. De quo vide sententiam cum rationibus Nominalium apud *Zwar. disp.* 40. *Metaph. sect.* 2. §. 2. Hanc ergo prædicationem implicantem contradictionem reducimus ad tertium modum necessitatis *per se*, tanquam ad suum oppositum. IV. *Concl.* accidentium communium, omniumque adeo in genere accidentium existentia affirmata sine inhæsione in subjecto aliquo, seu inhæsio eorum in subjecto negata, implicat contradictionem. Et hoc reducimus per modum oppositi, ad tertium modum necessitatis *per se*. Sed controversiam hic movent Pontificii, de quo forte infra. V. *Concl.* Modorum accidentalium sive naturalium sive supernaturalium ortus per eductionem negatus, aut τὸ fieri seu ortus eorum absque eductione è potentia materiæ affirmatus, implicat contradictionem. Ratio est, quia essentialiter pendent à subjecto & in fieri & in esse. Sic determinant ipsi Pontificii apud *Zwar. disp. metaph.* 15. *sect.* 1. §. 16. VI. *Concl.* Affirmata prædicatio (loquimur de prædicatione propria) oppositi de suo opposito per omnes species oppositorum, ut & oppositorum prædicata reciproca (definitiones scil., formæ seu differentiæ, & adjuncta propria, ut & modi proprii sive specifici sive individuantes & singulares, denique causæ proximæ internæ & emanativæ,) affirmata de suo cujusque opposito, implicant contradictionem. E.gr. in contradictorie oppositis, homo est non homo: non homo est homo, aut rationalis, docilis, risibilis; In privative oppositis, morbus est sanitas, & contra, aut sanitas est actio læsa, & morbi hujus causa συνεκτικὴ, item symptoma, est causa συνεκτικὴ & symptoma sanitatis; In contrarie oppositis, calor est frigus, & contra, aut calor congregat heterogenea, In relate oppositis tam abstracte quam concrete, pater est filius, & paternitas est filiatio, & pater est genitus à filio; In disparate oppositis tum speciebus tum individuis, equus est canis, bucephalus est melampus, hinnibile est latrabile, anima seu forma equi est anima canis. Huc refero omnia realiter distincta, quæ affirmate de se invicem prædicari nequeunt absque implicatione contradictionis. VII. *Concl.* Addo ad dictorum majorem evidentiam, non posse propriam existentiam, aut principium individuationis seu existentiæ, aut proprietates individuantes, de aliquo existente seu individuo negari, aut etiam affirmate de quocunq; alio individuo realiter distincto prædicari, sine implicatione contradictionis. E.gr. Petrus apostolus non habuit existentiam: Iste homo quem ibi video, non habet existentiam seu non est: Petrus,

Petrus,aut iſte homo nõ habuit aut nõ habet ſuum principium individuationis,ſuas proprietates individuãtes,Petreitatem.Rurſum,Petrus habet exiſtentiã Pauli,& Petreitas eſt Paulinitas,principiumque & proprietates individuãtes unius ſunt principiũ & proprietates individuantes alterius. Idem pariter dicẽdum eſt,de individuis accidentiũ,modorum, privationũ inter ſe oppoſitis aut realiter à ſe invicem diſtinctis, VIII. *Concl.* dependẽtia eſſentialis ſeu neceſſaria effectus cujuſque ſpecifici à ſua particulari, propria, & univoca cauſa ſi negetur,aut ſi effectus ille alteri cui libet cauſę propriæ ac particulari realiter diſtinctæ tribuatur, implicatur contradictio. E.gr. hoc vel illud genitum abſque ſuo univoco generante, radius, aut lux aut calor ſolis abſque ſole, calor cœleſtis ſeu ſolis productus ab igni, lux ſolis producta & emanans ex luna aut alio quocunque ſubjecto, homo creatus per generationem ex parentibus,aut genitus per creationem. Ejuſdem farinæ eſt, Creatura non dependens à creatore in fieri, in eſſe, in operari. Quæritur etiam de creaturâ rationali non dependente à prima & ſuprema recta ratione, eique neceſſario non ſubjecta ad obedientiam, honorem, amorem exhibendum. Vbi nos *Aff.* ſequimur. De quo in *diſp.de jure & juſtitia Dei.* Sic quæritur de generatione hominis per diabolum: ubi etiam *Neg.* ſequi malumus, uti dictum in *diſp.de Dæmonibus.* IX.*Concl.* Omnia attributa divina quamvis realiter idem ſint & in ſenſu identico de ſe invícẽ prædicari poſſint, ut & proprii effectus ac determinationes cujuſq; cuilibet alteri attributo tribui,in ſenſu tamen formali de ſe invicem non prædicantur ſine implicatione contradictionis. E.gr. Dei miſericordia formaliter eſt ejus ira ſeu juſtitia correctiva & punitiva,Deus odit peccatum,& condemnat æterniſque pœnis affligit peccatorem per miſericordiam. Ratio autem hujus implicationis eſt,quia attributa divina virtualiter diſtinguũtur,& quatenus diſtinguuntur non poſſunt formaliter unum idemque eſſe, quia effectus formales eorum e.gr. odiſſe & miſereri, ſalvare Petrum, & punire Iudam non ſunt formaliter eadem.

Ad uberiorem hujus doctrinæ cognitionem indicabimus quædam ſi- 3.
gna & veſtigia, unde quis deprehendat implicari contradictionem. 1. Si quis temere negando, affirmando, & compoſsibilitatem repugnantium defendendo, eo adigatur, ut impingat aut illidatur in principia illa prima Metaphyſica, Nihil poteſt ſimul eſſe & non eſſe, contradictoria non poſſunt ſimul eſſe vera, & Logicorum dictum de omni & nullo, itemque principium illud ecthetícum, Quæcunque in uno tertio conveniunt, inter ſe conveniunt. Adminiculum hujus indagationis eſt Logicorum argumentatio indirecta ſeu deducens ad impoſsibile, & converſio enuntiationum

tiationum per impoſſibile; quibus adde reductionem ſyllogiſmorum ſecundæ & tertiæ figuræ ad primam per impoſſibile. II. Secundum ſignum ſeu gnoriſma eſt, cum eo recidunt aſſertiones alicujus, ut impingant aut ab adverſario illidantur in axiomata Logica & Metaphyſica ex primis illis principiis modo indicatis certiſſime deducta, quibus tanquam regulis conſequentiarum contradici non poteſt, ſine violatione aut abnegatione luminis naturalis, & rectæ rationis, & conſequenter ſine omnis Theologiæ naturalis, & ſupernaturalis ſubverſione; Illa enim ex dictis Principiis & axiomatis demonſtrari, iſta contra Atheos, Sceptieos, Epicureos, Libertinos, infideles, hæreticos defendi debet. Quænam autem illa ſint theoremata generalia, & axiomata ac regulæ conſequentiarum: diſcendum eſt ex vulgaribus libellis Logicis & Metaphyſicis: quæ ab omnibus Philoſophis & Theologis, omnibuſque adeo eruditis & ſapiẽtibus (in quorum numero non pono fanaticos Scepticos & protervos *ἰδιογνώμονας* ac *θαυματύργους*) cogente veritate & interiori conſcientia abſque contradictione communiter recipiuntnr. III. Signum & gnoriſma eſt, cum thetica principia, ſeu theſes & concluſiones neceſſarię, ex principiis & axiomatis modo indicatis rite deductæ, negantur, quas *Ariſtoteles* vocat *συμπεράσματα ἄϊδια* 1. concluſiones æternas 1. Poſter. *cap.* 7. §. 7. Vide hic *Pacium*, *Zabarellam* alioſque commentatores, & *Pererium diſput. Phyſ. lib.* 12. *cap.* 8. Illæ enim ita ſunt veræ, ut nunquam poſsint eſſe falſę; & oppoſitæ earum ita ſunt falſæ, ut in æternum non poſsint eſſe veræ. IV. Signum eſt cum oppoſitum ſtatuitur exiſtere, aut non exiſtere ejus, quod neceſſario exiſtit neceſſitate ſive conſequentię ſive conſequentis. Atque hæc ſigna, quamvis forte quibuſdam re ſignata notiora non appareant, indicare voluimus ad abundantiorem cautelam.

4. Quandoquidem quædam ex noſtris determinationibus hodie controverſæ ſunt, operæ pretium fecerimus, ſi paucis de iis diſquiramus. Sit ergo controverſum 1. *Probl.* An prædicata neceſſaria & eſſentialia in ſe, hoc eſt, an adjuncta propria de ſubjecto ſuo negari, atque ei non ineſſe poſſint, abſque implicatione contradictionis: an vero ſolummodo de prædicatis eſſentialibus genere ſcil., differentiâ, & definitione, quę referuntur ad primum modum dicendi per ſe, quæque ſunt de ratione formali rei, hoc affirmandum ſit. *Reſp. Neg. pr. Aff. poſt.* communiter Theologi & Phiioſophi Pontificii, ut & Lutherani, adacti neceſsitate erroneæ ſuæ Theologiæ: quo fit, ut vim inferant propriis axiomatis & principiis Philoſophicis. Nos autem. *Aff. pr. Neg poſt.* 1. *Quia* prædicata illa in ſecundo modo neceſsitatis per ſe, habent neceſſarium & eſſentialem nexum

cum

cum ſubjectis & cum iis reciprocantur : Ita ut ab iis abeſſe aut de iis negari nequeant ſine cõtradictione. Probatur, quia eſſentialiter & neceſſario fluunt atque emanant ex eſſentiâ ſubjecti & ſubjecto poſito ponuntur, ſublato auferuntur. Hinc Philoſophus ea definit, quod ſubjecta ſint de ipſorum definitione. 2. *Quia* inſtantiam damus in particularibus quibuſdam ; ubi ipſi adverſarii veritatem coguntur admittere. E.gr. Intellectus, voluntas, ſeu potentia intelligendi, & volendi, item libertas voluntatis, ſunt propria prædicata in ſecundo modo per ſe: atqui illa nec ab homine aut angelo nec à voluntate humana aut angelica abeſſe deque iis negari queunt abſq; implicatione. Idẽ dico de facultatibus ſenſitivis & appetitivis quæ ab animali abeſſe aut de eo negari nequeunt; ut nec diviſibilitas, à quantitate. Similem inſtãtiam poſſumus dare in ente creato ſeu finito, à quo ubicatio, duratio terminata & ſucceſſiva, virtus finita, dependentia in cauſalitatibus ſuis ab ente primo, cauſalitas mediata per qualitates tanquam principia *quo*, aliaque adjuncta & attributa propria ſeparari aut negari nequeunt. Iam vero omnium aliorum prædicatorum in ſecundo modo per ſe ſimilis eſt ratio, ut e.gr. quantitatis (poſito quod realiter à corpore diſtinguatur) diviſibilitatis, nec non localitatis ac locationis reſpectu corporis humani. Huc referunt quidam inhærentiam accidentis in ſubjecto. Ex qua hypotheſi eadem ratio eſt hujus proprii adjuncti, ac aliorum : diſparitas enim nulla oſtendi poteſt. Quod ſi tamen oſtendi poſſit, uti nos poſſe putamus, inhærentiam eſſe differentiam & rationem formalem accidentis, non minus, quam per ſe ſubſiſtere ſubſtantiæ, extendi quantitatis, jam ex ipſa confeſſione adverſariorum, non poterit ſine contradictione de accidente negari, quippe ejus eſſentiale prædicatum in primo modo per ſe. 3. *Quia* Modi eſſentiales & intrinſeci tum magis abſoluti ut ſubſiſtentia ſubſtantiæ, & generales modi tranſcendentales unum, verum, bonum, non poſſunt ſine implicatione negari de ſubjecto ; quamvis non ſint in primo modo dicendi per ſe, nec ſint intrinſeca ratio formalis, aut eſſentia aut quidditas rei : tum magis reſpectivi ut e.gr. creaturæ dependentia à creatore (e.gr. hominis, angeli, canis, equi, ſolis, arboris &c.) in eſſe & in operari eſt illi eſſentialis, nec tamen eſt hominis aut equi eſſentia, quidditas, ratio formalis, aut de ejus ratione formali. Rurſum dependentia creaturæ rationalis à Deo tanquam prima recta ratione in eſſe morali & rectæ rationis, eſt neceſſaria & eſſentialis, ita ut ſine implicatione de ea negari nequeat, nec Deus per abſolutam potentiam oppoſitum ejus velle aut producere tanquam ſimpliciter impoſſibile, & repugnans in terminis. Et tamen non eſt illa dependentia moralis e.gr. hominis aut angeli de ejus eſſentia (con-

ſtituente ſcil.)aut de intrinſeca ejus ratione formali;nõ eſt genus ejus,aut differentia , aut pars eſſentialis , aut definitio , aut quodcunque prædicatum neceſſarium in primo modo dicendi per ſe.4. *Quia* concluſiones immediate & neceſſario conſequentes ex primis principiis practicis non poſſunt ab iis ſeparari aut tolli aut negari ſine implicatione & tamen concluſiones illæ ſunt in ſecundo momento & gradu luminis & legis naturæ, & principiis primis poſteriores atque ex iis neceſſario conſequentes ; non vero ordine & gradu ipſis pares , nedum ut ipſis ſint priores aut de ratione formali ipſorum , aut ea eſſentialiter conſtituant. Vide hoc deductum à *Rhadâ* Epiſcopo Pactenſi in *controv. inter Thomam & Scotum part.* 3. *queſt* 16.*p.*453.454.*&c.* Analogice conſideranda & applicanda hæc ἀνακολουθία neceſſaria & reciprocatio principii primi & primæ concluſionis, ut & Dei ac providentiæ Dei ; quorum priori poſito aut ſublato antecedenter ponitur aut tollitur poſterius,& poſteriori poſito aut ſublato conſequenter ponitur & tollitur prius , utrobique tamen tam neceſſario ut oppoſitum affirmatum implicaret contradictionem. Sic homo & docilitas ſeu facultas intelligendi aut volendi neceſſariò & eſſentialiter ita connexa ſunt , ut uno poſito aut ſublato , alterum poni aut tolli neceſſe ſit , cum diſtinctione tamen illâ , quam modo diximus. 5. *Quia* confirmatur communi conſenſu Philoſophiæ Peripateticæ,quam adverſarii admittunt. Teſtimonia vide citata à Philoſophis noſtrę religionis , ubi in Metaphyſicis & Logicis agunt de accidente proprio. Objectiones & exceptiones , quæ recentibus adverſariis ſunt inſtar ſacræ anchoræ, ad has potiſſimum revocantur. 1 *Excepi.* Accidentia propria & prædicata quædam quæ ad ſecundum modum per ſe reduci poſſunt(e. gr. locatio , quantitas) non ſunt ratio formalis , ſeu de ratione eſſentiali rei , ſed tantum in ſecundo momento naturæ : ergo ſine implicatione abeſſe & de re negari poſſunt , iis enim ſublatis aut negatis non tollitur rei eſſentia. Huc collimant ea quæ habet *Zwar.diſp.* 37.*ſ.*2. *R.*Sed hæc eſt mera petitio principii. Hoc enim in quæſtione verſatur & ab adverſario ſumitur non probatur. An ſcil.ſolis prędicatis primi modi per ſe , & non etiam ſecundi modi negatis, rei eſſentia tollatur , & contradictio implicetur.Nos paulo ante noſtram ſententiam probavimus: contra *Zwar.loc.cit.*nihil demonſtrat , ſed tantum veritatem fidei de tranſubſtantiatione & miſſa obtendit : quæ nulla eſt , nec ex principiis fidei ullo modo probatur. *Deinde* negamus accidentia propria non eſſe de eſſentia rei. Sunt enim eſſentialia conſecutiva , quamvis non conſtitutiva (ut diſtinctionem *Zabarellæ* hic uſurpemus) & de ſecundo momento naturæ ſeu eſſentiæ , hactenus ergo ſunt de eſſentia. 2. *Excepi.* Propria neceſſario ſubjectis ſuis ineſſe , & ſubjecta

ſubjecta non eſſe ſine propriis, intelligendum eſt de aptitudinali inhęſione non de actuali, ſeu quod conveniat ea eſſe in illo ſubjecto, & apta nata ſint iis ineſſe, ac ſubjecta apta ſint eadem recipere. Atque hoc poſtremum effugium recentiſſimorum, *Ruvii in Phyſica, lib.4.q.5. de loco; Ioh à S. Thoma in Philoſophiâ Thomiſtica in Logic.qu.11.artic.1.pag.* 178. *R.* Sed 1.egregie hic petunt principium : de hoc enim tota difficultas eſt, An ſc.verum corpus actualiter poſſit eſſe ſeu an poſſit exiſtere ſine actuali coëxiſtente quantitate, & homo aut angelus ſine intellectu aut voluntate,voluntas ſine libertate,& creatura ſine actuali depẽdentia à creatore & Deus ſine omniſcientia,aut omnipotentia, & quantitas ſine diviſibilitate. 2.*Deinde* hac exceptione & diſtinctione admiſſa, ſequeretur nullã eſſe aut cogitari poſſe implicationem contradictionis, quæ hac ratione eludi non poſſit. Facile enim erit ejus concipere ſubjecta ſub negatione quorumcunque attributorum tam in primo, quam in ſecundo modo per ſe. Homo actu non erit rationalis, nec animal; rurſum animal actu non erit ſenſitivum, nec angelus actu intellectu aut voluntate præditus; nec voluntas actu libera, nec Deus actu infinitus, omniſcius, omnipotens, nec triangulus actu habebit tres angulos &c.; ſed ſufficit ad evitandam contradictionem, ut dicantur iſta ſubjectis illis convenire, & poſſe ſubjecta talia eſſe : Quæ omnia per quam abſurda ſunt 3. *Denique* præſupponimus eſſentiam veram nullam eſſe, niſi actualem : cum ergo de rebus actu exiſtentibus, earumque actualibus eſſentiis quæritur, intelligendum etiam quæri de coëxiſtentibus eorum actualiter, ſive de accidentibus individuis & actualibus. Vt ergo in quæſtione de puro puto poſſibili ſeu de potentia objectiva rei & formæ ſeu differentiæ rei & modi eſſentialis,ſubjecti & proprii eſſentialis(quæ neceſſario & reciproco nexu cohærent) non debet tranſiliri ad exiſtentiam ſeu eſſentiam actualem,eaque alterutri reciproco applicari, relicta poſſibilitate aut futuritione alteri reciproco : ita nec hic in quæſtione de duobus reciprocis actualiter coëxiſtentibus, non debet tranſiliri ad τὸ poſſibile, aut τὸ poſſe convenire ſeu inhærere, aut τὸ aptitudinale.

Digitized by Google

DE POTENTIA DEI,
Deque possibili & impossibili.
PARS TERTIA.

Resp. IOHANNE CARRE' Campano-Gallo. *Ad diem 9. Martii*, 1644.

1. EXcept. 3. Quam in controversia de penetratione corporum per absolutam Dei potentiam contra Durandum obtendunt recentiores Philosophi, in Physica de loco *Toletus*, *Ruvius*, *Conimbricenses*, *Ariaga*, *Oviedo*, *Mendoza*, & qui post alios omnes recentissimi, *Autores collegii Complutensis* Carmelitarum discalceatorum, & *Iohannes à Sancto Thoma*. Adde Theologos recentiores ad 3. *quæst.* 76. *art.* 5.; nec non Philosophos à modo nominatis citatos, quos omnes ego non vidi aut contuli: Nec etiam fuit necesse; cum alii aliorum dictata plerumque describant, & de suo nihil aut parum addant. Summa exceptionis hæc est: Proprium quod est effectus formalis secundarius alicujus rei, non vero primarius, potest de facto abesse, idque per inhibitum concursum divinum & consequenter impeditum effluxum seu actualem emanationem istius effectus à suo subjecto seu forma. E. gr. quantitatis effectus formalis sed secundarius est situaliter extendere & collocare partes corporis quanti in ordine ad locum, hoc est, eas ordinare in loco, & in diversis spaciis ac terminis extendere. Atqui hic effectus quantitatis potest totaliter tolli, salva tamen quantitate, ut patet in corpore Christi sacramentato, ubi est quantitas ejus ut & reliqua ejusdem accidentia sine extensione ad locum. Multo magis salvâ quantitate impediri potest effectus magis secundarius, qui naturaliter ad extensionem illam actualem sequitur, corporum scil. & partium tactus mutuus penes extremitates seu indivisibilia & terminos, & consequenter expulsio alterius corporis ex eodem loco, in quo corpus, aut pars est, ne una scil. intret aliam, nec penetretur sub eodem loco. Potest enim Deus stante secundario effectu quantitatis, occupatione scilicet loci & contactu corporis locati ad aliud corpus circumscribens & locans, impedire contactum ejusdem locati corporis ad aliud corpus sibi appropinquans, sicque istud admitti ut simul sit in eodem loco. Probationem hujus exceptionis hypotheticæ, unde thetica exstruitur nostræ determinationi de implicatione contradictionis directe oppositæ, nullam aliam video nisi geminã. Quarum una est à posteriori, quia sic factum est, in nativitate Christi, qui egressus est ex utero clauso; & in resurrectione,

Digitized by Google

ſurrectione,quia clauſo ſepulchro &c. ; & ingreſſus eſt ad diſcipulos clauſo oſtio;& penetravit cœlos nulla facta diviſione in eis. Sed huic crambæ recoctæ nihil hic opus reponi , quandoquidem tyronibus paratæ ſunt ſolutiones.Altera probatio eſt à priori,quia eſt proprietas & effectus formalis quantitatis ſecundarius tantum ; & conſequenter actu abeſſe poteſt , ac de ſubjecto quanto negari : repugnat enim oppoſitum ſeu oppoſiti affirmatio naturaliter , non *divinitus aut eſſentialiter* (ſic in terminis loquitur *Ioh.à S.Thoma part.2.curſus Philoſoph.Thomiſtici quæſt.16. art. 4. p. 273.coll.a.& p.274.coll.b.*) : quia naturaliter debetur quantitati extenſio in ordine ad locum , & corporum aut partium mutuus circa extremitates , atque inde reſultans expulſio alterius corporis , & impenetratio dimenſionum. *Reſp.* Omnia falſa & abſurda aut incerta quæ hic præſupponuntur & ſumuntur , non probantur : quibus negatis corruit tota moles exceptionis. 1.Quod affirmatum aut negatum de re eſt contra rei proprietatem , quæ naturaliter rei debetur, illud implicare contradictionem,jam ſupra probavimus:itaque non debet antitheſis illius theſeos noſtræ hic præſtare vicem peremtoriæ probationis ſimul & exceptionis ſeu ſolutionis.2.Si impenetratio ſeu duorum corporũ præſẽtia in eodẽ loco repugnat naturaliter proprio quãtitatis,(ut ipſe aſſerit cõtra eos qui diſputant naturaliter poſſibilem eſſe impenetrationem , ex vaſis cineribus aut aquâ repletis , quorum illa cineres iſta aurum recipiunt : item ex ferro candenti) certe eſſentialiter repugnat , quia proprium eſt eſſentiale ſubjecto.Fumum ergo ſpargit hæc diſtinctio.Tantundem enim eſt ac ſi quis dicat,voluntatem eſſe cauſã naturalẽ,aut agere ex neceſſitate naturæ, aut nõ agere cum prælectione, aut agere ad extremũ potẽtiæ repugnat naturaliter ejus proprio,ſc.libertati;ſed non repugnat eſſẽtialiter;cõſequenter poteſt ſupernaturaliter impediri ut voluntas aliquid agẽs nõ agat cum prælectione aut cum antecedẽte judicio.Breviter hâc nugatoriâ diſtinctione admiſſa , ſequetur quævis oppoſita propriorum poſſe de ſubjecto affirmari quia ſc.nõ repugnãt eſſentialiter : & ratio erit,quia propria non ſunt de ratione formali aut de eſſentia rei.Ita aſinus poterit diſputare,intellective cognoſcere,quia non repugnat hoc aſineitati eſſẽtialiter,ſed tãtũ naturaliter;& quia ſupernaturaliter effectus formalis proprius aſini qua animalis,cognoſcere ſc.ſenſualiter ac materialiter poſito objecto ſenſili , & quod actu cognoſcit,poteſt impediri Deo non præbente concurſum ad actualem emanationem iſtius effectus formalis. Rurſum eadem nugatione dici poterit , creaturam poſſe operari abſque concurſu & prædeterminatione divina (contra ac vere & conſtanter diſputant Thomiſtæ , ut videre eſt in Thomiſtis Theologis , *Cumel* , *Riſpolis* , *Bannez*, *Alvarez*,

DE POTENTIA DEI,
Deque poſſibili & impoſſibili.
PARS TERTIA.

Reſp. IOHANNE CARRE' Campano-Gallo. *Ad diem 9. Martii*, 1644.

1. *Xcept.* 3. Quam in controverſia de penetratione corporum per abſolutam Dei potentiam contra Durandum obtendunt recentiores Philoſophi, in Phyſica de loco *Toletus*, *Ruvius*, *Conimbricenſes*, *Ariaga*, *Oviedo*, *Mendoza*, & qui poſt alios omnes recentiſſimi, *Autores collegii Complutenſis* Carmelitarum diſcalceatorum, & *Iohannes à Sancto Thoma*. Adde Theologos recentiores ad 3. *quæſt.* 76. *art.* 5.; nec non Philoſophos à modo nominatis citatos, quos omnes ego non vidi aut contuli: Nec etiam fuit neceſſe; cum alii aliorum dictata plerumque deſcribant, & de ſuo nihil aut parum addant. Summa exceptionis hæc eſt: Proprium quod eſt effectus formalis ſecundarius alicujus rei, non vero primarius, poteſt de facto abeſſe, idque per inhibitum concurſum divinum & conſequenter impeditum effluxum ſeu actualem emanationem iſtius effectus à ſuo ſubjecto ſeu forma. E. gr. quantitatis effectus formalis ſed ſecundarius eſt ſituáliter extendere & collocare partes corporis quanti in ordine ad locum, hoc eſt, eas ordinare in loco, & in diverſis ſpaciis ac terminis extendere. Atqui hic effectus quantitatis poteſt totaliter tolli, ſalva tamen quantitate, ut patet in corpore Chriſti ſacramentato, ubi eſt quantitas ejus ut & reliqua ejuſdem accidentia ſine extenſione ad locum. Multo magis ſalvâ quantitate impediri poteſt effectus magis ſecundarius, qui naturaliter ad extenſionem illam actualem ſequitur, corporum ſcil. & partium tactus mutuus penes extremitates ſeu indiviſibilia & terminos, & conſequenter expulſio alterius corporis ex eodem loco, in quo corpus, aut pars eſt, ne una ſcil. intret aliam, nec penetretur ſub eodem loco. Poteſt enim Deus ſtante ſecundario effectu quantitatis, occupatione ſcilicet loci & contactu corporis locati ad aliud corpus circumſcribens & locans, impedire contactum ejuſdem locati corporis ad aliud corpus ſibi appropinquans, ſicque iſtud admitti ut ſimul ſit in eodem loco. Probationem hujus exceptionis hypotheticæ, unde thetica exſtruitur noſtræ determinationi de implicatione contradictionis directe oppoſita, nullam aliam video niſi geminā. Quarum una eſt à poſteriori, quia ſic factum eſt, in nativitate Chriſti, qui egreſſus eſt ex utero clauſo; & in reſurrectione,

by Google

ſurrectione,quia clauſo ſepulchro &c. ; & ingreſſus eſt ad diſcipulos clauſo oſtio;& penetravit cœlos nulla facta diviſione in eis. Sed huic crambæ recoctæ nihil hic opus reponi , quandoquidem tyronibus paratæ ſunt ſolutiones.Altera probatio eſt à priori,quia eſt proprietas & effectus formalis quantitatis ſecundarius tantum ; & conſequenter actu abeſſe poteſt , ac de ſubjecto quanto negari : repugnat enim oppoſitum ſeu oppoſiti affirmatio naturaliter , non *divinitus aut eſſentialiter* (ſic in terminis loquitur *Ioh.à S.Thoma part.2.curſus Philoſoph.Thomiſtici quæſt.16. art.4. p.273.coll.a.& p.274.coll.b.*) : quia naturaliter debetur quantitati extenſio in ordine ad locum , & corporum aut partium mutuus circa extremitates , atque inde reſultans expulſio alterius corporis , & impenetratio dimenſionum. *Reſp.* Omnia falſa & abſurda aut incerta quæ hic præſupponuntur & ſumuntur , non probantur : quibus negatis corruit tota moles exceptionis.1.Quod affirmatum aut negatum de re eſt contra rei proprietatem , quæ naturaliter rei debetur, illud implicare contradictionem,jam ſupra probavimus:itaque non debet antitheſis illius theſeos noſtræ hic præſtare vicem peremtoriæ probationis ſimul & exceptionis ſeu ſolutionis.2.Si impenetratio ſeu duorum corporũ præſẽtia in eodẽ loco repugnat naturaliter proprio quãtitatis,(ut ipſe aſſerit cõtra eos qui diſputant naturaliter poſſibilem eſſe impenetrationem , ex vaſis cineribus aut aquâ repletis , quorum illa cineres iſta aurum recipiunt : item ex ferro candenti) certe eſſentialiter repugnat , quia proprium eſt eſſentiale ſubjecto.Fumum ergo ſpargit hæc diſtinctio.Tantundem enim eſt ac ſi quis dicat,voluntatem eſſe cauſã naturalẽ,aut agere ex neceſſitate naturæ, aut nõ agere cum prælectione, aut agere ad extremũ potẽtiæ repugnat naturaliter ejus proprio,ſc.libertati;ſed non repugnat eſſẽtialiter;cõſequenter poteſt ſupernaturaliter impediri ut voluntas aliquid agẽs nõ agat cum prælectione aut cum antecedẽte judicio.Breviter hâc nugatoriâ diſtinctione admiſſa , ſequetur quævis oppoſita propriorum poſſe de ſubjecto affirmari quia ſc. nõ repugnãt eſſentialiter : & ratio erit,quia propria non ſunt de ratione formali aut de eſſentia rei.Ita aſinus poterit diſputare,intellective cognoſcere,quia non repugnat hoc aſineitati eſſẽtialiter,ſed tãtũ naturaliter;& quia ſupernaturaliter effectus formalis proprius aſini qua animalis,cognoſcere ſc.ſenſualiter ac materialiter poſito objecto ſenſili , & quod actu cognoſcit,poteſt impediri Deo non præbente concurſum ad actualem emanationem iſtius effectus formalis. Rurſum eadem nugatione dici poterit , creaturam poſſe operari abſque concurſu & prædeterminatione divina (contra ac vere & conſtanter diſputant Thomiſtæ , ut videre eſt in Thomiſtis Theologis , *Cumel , Riſpolis , Bannez , Alvarez ,*

Digitized by Google

*vare*ζ, *Sylvio &c.* & Philoſophis *Ioh.a S. Thoma, ac Complutenſibus in ſua Philoſ. Thomiſtica*), quia ſcil. hoc repugnat tantum naturaliter non eſſentialiter proprio creaturæ, quod eſt dependentia in operari à cauſa primâ; & quia dependentia illa nó ſit de eſſentia aut ratione formali e. gr. hominis, nec intrinſecè hominem conſtituat: neque enim eſt genus ejus, aut differentia, aut materia, aut forma. 3. Non ſatis accurate diſtinguitur proprietas, ſeu proprius effectus formalis in primarium & ſecundarium: quibus terminis luditur. Dicendum erat, proprium aliud eſſe primum aut immediatum ut intellectus & voluntas hominis, aliud eſſe mediatum ſeu ortum ſeu ſecundum, ut libertas voluntatis, riſilibitas, docilitas. Sic corporis proprietas ſeu effectus formalis immediatus eſt quantitas ſeu extenſio; mediatus & inde ortus diviſibilitas; item finitudo, & terminatio interna; nec non relativa proprietas in ordine ad ſpatium & ubi, localitas; hinc reſultans proprietas hypothetica (poſitis ſcil. locis & corporibus contiguis, aut ſaltem intervallis ac ſpaciis realibus) locatio actualis, & extenſio ac commenſuratio ad locum aut ſpatium; & hinc cõſequens quãtitativus corporum aut partium penes extrema contractus, & ſic impenetratio atque excluſio mutua ex eodem loco aut ſpatio. Quæ omnia propria ſive prima ſive ſecunda ſive abſoluta ſive hypothetica revera propria ſunt, & conſequenter oppoſita eorum repugnant ſive mediate ſive immediatè ſubjecto. Et Ratio eſt, quia quocunque nomine aut termino diminüente propria ſecunda & mediata (quæ illi ſecundaria vocant) à propriis primis & immediatis diſtinguantur, ſunt tamen prædicata *Primo*, Neceſſãria in aliquo modorum per ſe. *Secundo*, Emanant neceſſario ab eſſentia ſubjecti, cumque ſubjecto eſſentialem nexum habent. *Tertio*, realiter à primis propriis quantitatis, finitudine ſcil. & terminatione interna, & diviſibilitate non differunt, ſed tantum modaliter. *Quarto*, Nec juvant opinionem de propriorum corporis & quantitatis abſentiâ aut negatione, tenebræ illæ & abſurda contradictoria de loco Phyſico, quæ ex male intellecta doctrina Ariſtotelica arripiunt hic Pontificii & Lutherani. Nam *Primo*, opponi poſſet *imaginarium ſpatium*, ex ſententia plurimorum antiquorum & recentiorum: quam improbare nequeunt *Conimbricenſes ad 4. Phyſic. cap. 5. qu. 1. artic. 2. Secundo*, Aut ſpatium ſeu intervallum reale; quam ſententiam poſt antiquos & recentiores aliquos libentiſſime ſe amplexurum profitetur *Maſius lib. 4. cap. 4. ſect. 1. quæſt. 3.* ſi per Ariſtotelis & Thomæ autoritatem liceret. *Tertio*, opponi poſſet diſtinctio loci in ambientem & ſuſtentantem, cum ratione poſterioris corpus aliquod eſſe in loco ſaltem ſecundum quid & ex parte, adverſarii fateri cogantur. Vide *Ioh. à S. Thoma libr. 4. phyſ. q. 16. art. 1.* Neceſſitatem

tem hujus distinctionis ex Aristotele ex professo probant & defendunt *Keckermannus in system.physico, & peculiari libello de loco, & VVendelinus in contẽplationibus Physicis.* Et *Timplerus in physica. Quarto*, opponi posset distinctio de loco interno & externo à nostræ religionis Philosophis recentioribus quibusdã non tam inventa, quam de novo in lucem protracta & exculta. Quam ex ipsis Pontificiis *Toletus in Physica sua lib.4.cap.5.quæst.8.* ex professo inculcat: quem vide quæso. Nec improbabilem putat *Zwar. disp. Metaph.c.1.sect.2.§.4.* Vsurpat etiã eam sed alio sensu *Ioh.à S.Thoma, modo cit.quæst.art.2.* Nostrorum sensu eam olim tradidit *Simplicius in 4. Phys.digressione de loco*: uti fatetur & ex illo refert *Slekerus resut.Phys.Keckermanni.* Eandem tacite agnoscit *Gilbertus Porretanus, in explicatione prædicamenti Vbi.* dicens extimi cœli locum esse superficiem ejus convexam. Eandem aut similem distinctionem necessario adhibendam vidit *Nicephorus Blemmidas egregius Philosophus & Aristotelicus* in *epitome Physica* ante 430. annos conscripta, quam anno 1605. primus Græce edidit *Iohannes VVegelinus Augustanus*, religionis professione, ni fallor, Lutheranus. Vbi Aristotelem, quem alioquin in succum & sanguinem convertisse deprehenditur, correcturus aut perfecturus sic ait. ὁ μὲν οὖν ἐιρημένος τόπος ὁ κατὰ τὴν περοχὴν ὅτι καὶ ὑποδοχὴν καὶ γὰρ ἕκαστον τῶν περιεχόντων γίνεται τόπος τοῦ περιεχομένου καὶ ὡς περιεκτικὸς αὐτοῦ καὶ ὡς ὑποδεκτικός. καὶ οὗτός ἐστιν ὃν πλατυκῶς λεγόμενον τόπον ὃς καὶ ἀκίνητός ὅτι καὶ χωρισὸς &c. Ἔοικε δὴ κατὰ λόγον ἀκριβέστερον ὁ τόπος, μέτρον εἶδος τὸν τῶν κειμένων θέσεως· ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος, μέτρον ἐστὶ τῆς τῶν κινουμένων κινήσεως. διττὴ δὴ ἡ θέσις. ἡ μὲν ὑπαιθρος. ἡ δὲ ἐμπεράτου. διττὸς οὖν καὶ ὁ τόπος ὁ μὲν κατὰ φύσιν. ὁ δὲ κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπαίθρος θέσις διττή. ἡ μὲν κατὰ τὸν εὐθετισμὸν καὶ τὴν εὐταξίαν τῶν οἰκείων μορίων ἑκάστου πράγματος, ὡς ὅλου διαιρουμένου, καθ' ὃν κεφαλὴ μὲν καὶ χεῖρες καὶ πόδες καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μορίων ἐπὶ ζώου τοιῶδε κεῖται θέσεις ἀλληλά τε καὶ πρὸς τὸ ὅλον ζῶον, καὶ τὸ ὅλον πρὸς τὰ μέρη. ῥίζαι δὲ καὶ στελέχη καὶ κλάδοι ὅτι φυτῶν, ὁμοίως. ἡ δὲ, παρὰ τὴν ἕδραν ὅλου ὡς μέρους πρὸς τὸ ὁλικώτερον ἀναφοράν &c. διττὸς καὶ ὁ κατὰ φύσιν τόπος. ὁ μὲν τῶν οἰκείων μορίων ἑκάστου εὐθετισμὸς. ὁδὲ ἀφορισμὸς καὶ κλῆρος εἰς κατοχὴν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἐν ὅλου κόσμου μερῶν. καθολίζεται τοπὸς τῆς γῆς τὸ μέσον τοῦ παντὸς &c. Videantur quæso reliqua *pag.74.75.76.*: neque enim fert chartæ angustia ut omnia lectu alioquin dignissima exscribantur. Hæc hâc occasione indicare visum, ne aliqui ex nostris propter hanc distinctionẽ, qua doctrinæ physicæ & theologicæ lucem aliquã illatã velint, audiãt novatores. Videantur ex Lutheranis *Hookerus in Diatribis contra Keckermanũ, Slekerus in animadversionibus Physicæ Keckerman. Finekius in Schediasmatis, Meisnerus in Philosophiâ sobria, Iacobus Martinus in tract.peculiari de loc.cit. Keckermannum. Quarto*, siquidem adversarii

nec

Digitized by Google

nec ſuorum nec noſtrorum cõceptibus & diſtinctionibus modo indicatis acquieſcere nolint, ſciant tamen poſt carecta illa de loco Ariſtotelico non poſſe ſe latere : *tum* quod impugnationes illæ loci interni, & ſuſtentantis in nominalem ſolummodo diſputationem deſinant circa uſum vocabuli *loci*, uti non obſcurè fatetur *Zwar. loc. cit.* Ne dicam à parte noſtra ſtare uſum ſcripturæ *Ioh.* 14. *v.* 2. 3. 4. *tũ* quod Philoſophia de Vbi & ubicatione corporum quantitativa & circumſcriptiva ſeu circumſcriptibili ſufficiat elidendæ eorum pantopiæ & polytopiæ. Repetatur doctrina de ubi ex Pontificiis & Lutheranis Logicis ac Metaphyſicis. Quidquid enim vitiligentur de acceptione vocabuli *loci*, quaſi illud ex uſu tum exotericè & populariter loquentium, tum acroamaticè philoſophantium, nec ad locum externum ſubſtratum, nec ad internam tum totius rei locationem ac ſituationem ad ſpacium ſuum tum partium in toto ad ſe & inter ſe ac ad totum & una ad ſpatium & locum, ad quem coëxtenſa eſt, extendi non poſſit; manet tamen hæc realis Philoſophia, de unaquaque ſubſtantia creata ſeu finita, quod non tantum locabilis ſit & ubicabilis, ſed poſito quod actu exiſtit & dum exiſtit, quod alicubi exiſtat, hoc eſt, actualiter etiam ubicetur & locetur ſive definitive (ut angeli & animæ ſeparatæ) ſive circumſcriptive, ut corpora. Et ratio ſumitur ab analogia durationis quæ itidem diſtingui debet in internam & externam, quarum poſteriori poſita neceſſe eſt poni priorem, ne implicetur contradictio: ſed non vice verſa. Potuiſſet enim Deus unum ſolum angelum aut unum corpus creare, abſque ullâ alia creatura, ſpecialiter abſque primo mobili aut cœlo: Et quiſnam tunc fuiſſet locus ambiens, quis numerus & menſura motus à motu primi mobilis aut cœli deſumta. Nec tamen corpus illud fuiſſet omnino extra ſpacium, & tempus; nec deſiiſſet à Deo immenſitatis & æternitatis inhabitatore diſtingui; quippe non fuiſſet inſtar Dei abſolutum à terminis & extremis quantitativis, & à medii extenſione & coextenſione. Breviter meminerit, quouſque illi corpus humanum abſque quantitate aut abſque quantitatis propriis adjunctis & tum concomitantibus tum conſequentibus actualiter exiſtere poſſe concipiunt, eouſque & pari paſſu, idem abſque duratione & tempore exiſtens concipiendum eſſe. Sed hoc abſque implicatione fieri non poteſt : ergo nec prius. Accedunt & ſcintillæ veritatum ac diſtinctionum apud ipſos adverſarios: quibus ſi conſequenter & conformiter loqui velint, non poterunt noſtra philoſophemata ſubmovere. Quod quantitas ſit menſura intrinſeca ſubſtantiæ corporeæ, ita *Thomas de Veritate q.* 1. *art.* 5. & in 1. *diſt.* 2. *q.* 1. *art.* 1. & cum illo hodierni *Philoſophi Thomiſtici contra Zwar. diſp. metaph.* 40. *ſect.* 3. *num.* 11. Quod quantitas menſurando intrinſece ſubſtantiam

cui

Digitized by Google

cui ineſt, faciat eam ſimul menſurativam ut poſſit aſſumi ad menſuram extrinſecam aliorum, & menſurabilem, ut paſſive menſuretur ſeu poſſit menſurari à menſura intrinſeca : ita ut quæcunque quantitas diverſo reſpectu ſimul ſit actu menſura intrinſeca ſui ſubjecti, & poſſit eſſe menſura activa cujuſcunque alterius quantitatis extrinſeca ; & poſſit à quacunque alia quantitate menſurari. Sic *colleg. Complutenſe diſp. Logica* 13. *queſt.*2. Quod extenſio quantitatis in ordine ad ſe & ratione partium ſuarum ſit radicaliter localis & ſitualis ſeu quantitativa, à qua extenſio in ordine ad locum dimanat, & cui connaturaliter debetur. *Ibid.* Quod extenſio ſit radix, unde diviſibilitas & menſurabilitas quantitatis proxime oriuntur. *Ibid.* Et quod extenſio partium in ordine ad ſe, ſit ratio formalis, & eſſentia quantitatis. *Ibid.* & *Thomas c. Gentes lib.*4. *cap.*65. Et quod ſitus partium ſignificans ordinem partium in toto (ut una ſcilicet ſi poſt eliam & una ſit ab alia ſecundum quantitatem realiter diſtincta) ſit de ratione rei quantę ut ſic. *Ferrarienſ. ad* 4. *c. Gentes cap.*87. Quod motus localis poſſit fieri in vacuo. Sic communis ſchola recentiorum. Quod angeli ſint definitive in loco. Quod duo corpora non poſſint eſſe circumſcriptive in eodem loco &c. Quod locus ſit res ipſa locata. *Baranzanus digladiatione* 13. *theor.* 11. Hęc, aliaque iſtis cognata ſufficiunt oppugnandis dictis erroribus in theologia, non obſtantibus calvis effugiis de loco.

Sed inſtant adverſarii pro ſuis exceptionibus. *Inſtantia* 1. Sicuti po- 2.
tentia urendi ſeu aptitudinali uſtione ignis manente, abeſſe & impediri potuit per abſolutam Dei potentiam actualis uſtio, in fornace Babylonico : ſic manente quantitate corporis ejusque primario effectu formali ſcil. extenſione in ordine ad partes & aptitudinali ſeu radicali extẽſione in ordine ad locum, abeſſe & impediri poteſt proprietas, ſeu effectus quantitatis ſecundarius, extenſio ſcilicet actualis in ordine ad locum & conſequenter ſubjectum poteſt eſſe ſine proprio ſecundario. *Reſp.* 1. Τὸ urere eſt actus ſecundus, ſeu actio tranſiens ; conſequenter non eſt proprium quarto modo ſubjecto inhærẽs, in ſecundo modo dicendi per ſe : de quo ſolo hic quæſtio eſt. Nihil ergo hæc inſtantia ad rhombum. Eſt enim finitudo ſeu terminatio corporis quanti intrinſeca, quâ propriis terminis & extremis continetur & partes ejus in toto & in ordine ad totum ac terminos ejus internos extenduntur & ſituantur, & conſequẽter extẽſio ad ſpacium, atque adeo circumſcriptiva commẽſuratio ad locum (ex hypotheſi corporis cõtigui & loci ambiẽtis:) nõ vero eſt actio quãtitatis, (nulla enim ejus actio aut efficacia) ſed ejus πάθος ſeu *affectio propria*, ſeu mavis eſſentialis. Atqui ſubjectum actu exiſtens nullo modo eſſe poteſt, niſi ei coéxiſtat & inhæreat modus eſſentialis ſeu affectio propria. Aptitudinali

Digitized by Google

ſubjecto aptitudinalis affectio, actuali ſubjecto actualis,potentia exiſtenti potētia coexiſtēs,actu exiſtenti actu coexiſtēs tribuenda eſt. Sicut potētia materię primæ actu exiſtente nō vero potētia; ſic modus extēſivus, ſituativus, & terminativus quāti in ordine ad partes ſuas & proprios terminos internos abſolute & actu eſt in quanto,nec manente quanto,per divinam potentiam abeſſe poteſt:Quod adverſarii *loc. cit.* fatentur. Et hoc ſufficit ad refutandas opiniones de corpore ubiquitario,aut in pluribus locis, aut duorum corporum præſentia in uno loco.Habetur enim hic radicalis extenſio quanti ad locum , ut ipſi loquuntur. Quod ad modum circumſcriptivum ab alio corpore ambiente , & commenſurativum ad aliud corpus contiguum , aut extenſivum ad locum ambientem, actu ſemper adeſt , ex hypotheſi ſcil. cum adeſt corpus contiguum aut locus ambiens. Quales multæ ſunt affectiones propriæ hypotheticæ , e. gr. neceſſitas actualis concurſus cauſæ primæ cum ſecunda , actualis Iuſtitiæ divinę vindicantis & punientis peccatum,actualis repletivæ Dei præſentiæ in omnibus locis & in omnibus creaturis , ex hypotheſi ſcil.ſeu poſitis actione cauſæ ſecundæ & peccatis creaturę , & locis ac creaturis. Hic enim abſurde quis exciperet , non implicat contradictionem ſi non ſit concurſus divinus, aut præſentia Dei repletiva,quia de facto non fuit ante mundum conditum; & conſequenter ſufficit aſſerere aptitudinalem concurſum aut præſentiam repletivam , abſque actuali. Aut ſi quis exciperet τὸ adorari non eſt proprium Dei , aut ſi eſt,ſequitur propria poſſe adeſſe aut abeſſe, quia de facto non fuit adoratio ante creatam creaturam rationalem. 2. Fruſtra additur diſtinctio inter proprium ſecundarium , & primarium , quod eſt ſicuti actio reſpectu potentiæ activæ ſeu emanativæ propriæ. Nam non dubitant (quicquid videri velint cavere in controverſiâ de penetratione corporum)à proprio ſecundario,ad proprium conſequentiam ducere. Sic Iohann.à Sancto Thoma part. 1.curſus quæſt. 11.artic. 3. *Tò convenit non dicit exiſtere vel adeſſe ſubjecto , ſed idem quod debetur , ſeu connectitur , & poſtulatur à ſubjecto , licet non ſemper actu exiſtat in eo. Et ita intelligitur* D. Thomas *quando dicit in* quæſt. De ſpirituali creatura artic. ult. ad 6. *quod ſubjectum eſſe ſine propria paſſione , nec intelligibile eſt, id eſt non convenire aut non connecti ei propriam paſſionem.* Viderit ipſe quomodo hæc Philoſophia & tortura Thomæ conveniat cum eo quod alibi concedunt , non poſſe actu hominem aut angelum eſſe ſine intellectu ſeu potentia intellectiva. *Inſtantia.* 2. Viſibilitas eſt propria affectio corporis , atqui illa actu abeſſe & ſic de corpore negari poteſt , juxta *Luc.* 24. *verſ.* 31. Sufficit ergo dicere corpus neceſſario potentia eſſe viſibile , & conſequenter aptitudinalē viſibilitatem negatam implicare contradictionem , non vero actualem.

actualem. *Resp.* 1. Visibilitas non est proprium quarto modo aut corporis in genere aut corporis humani. Non illius, quia multa sunt corpora in se, per se invisibilia ut cœlum, aër, spiritus naturales, vitales, animales in corpore humano. Non istius: quia & multis aliis corporibus convenit præter quam humanis. 2. Si visibilitas idem notet quod actu videri à vidente nego hoc esse corporis humani proprium quarto modo; non magis quam actu ridere est proprium animalis visu præditi. Detur ergo actu corpus aliquod humanum hic & nunc nõ fuisse visum,& ex hypothesi positis ponendis,aut nõ positis ponendis nõ potuisse videri(possibilitate scil.seu potẽtia effectus)ita ut potẽtia activæ visionis negetur:non tamẽ inde sequitur,negandã actu fuisse absolutam passivam, & intrinsecã visibilitatem, quæ necessario convenit corpori humano,qua colorato; per quam à spirtuali substantia etiam distinguitur (haut aliter ac qualitatibus tactilibus *Luc.*24. 39.) : nam lux per se visibilis,ut & colorata per lucem visibilia, sępissime actu videri nequeunt ab animalibus visu præditis, quia nõ adsunt cõditiones omnes ad actualem sensationẽ requisitę,aut ponuntur impedimenta sive per naturalem, sive per humanam,sive per diabolicam,sive supernaturalẽ & miraculosam virtutem, in objecti visibilis ablatione aut ejusdem præsentis radiatura & speciebus, aut in medio, aut in organo visus. De quo vulgares Physici & Optici. Quorum usum attigimus juxta cum nostris, præsertim cum Pontificiis Theologis in *disp. De Spectris, & de Dæmonibus.* 3. Ad phrasin græcam ἄφαντο ἐγένετο, responderi potest, eam à vulgato non bene verti, *evanuit ex oculis eorum*, ut in notis suis observavit *Erasmus* (quem vide);& ex Pontificiis sic transfert *Ar. Montanus*, ut hoc argumentum satis tollat: *& ipse non apparens factus est ab &c.*longe tamen evidentius ex Lutheranis *Hutterus in translat. Hebraicâ*: והוא חלן מעיניהם id est: & *ipse ivit* seu *discessit ab oculis eorum.* Et sic Syrus אשתקל לה מנחון id est, *sublatus est ab illis*: Et Arabs חפי ענהמא id est *occultatus est ab iis.* Videatur explicatio hujus phraseos Græcæ apud *Pindarum in Olympiis. Ode.* 1. *antistr.* κωλ. ιζ. Vbi de Ganymede rapto & in cœlum translato ἄφαντο ἔσσιλεν, id est, *nusquã conspiceris.* Et in *Homeri Batrachom.* De legato murium discedente, ἀπέφυγε. Insuper repono non posse hinc magis intrinsecam & passivã visibilitatem corporis Christi, & consequenter propriorum de subjectis suis negationem concludi, quam ex aliis quibuscunque actualis visionis impedimentis aut fallaciis *Genes.* 19. 11. 2. *Reg.* 3. *vers.* 22. 23. *&* 6. *vers.* 17. 18. & *Iohann.* 18. *vers.* 67. & *Lucæ.* 24. *vers.* 16. Quamvis enim locis allegatis impedimentum non fuisset in organo, sufficit si alibi fuerit aut potuerit esse in objecto scilicet aut in medio. Saltem 2. *Reg.* 3. fuisse in organo, & non circa objectum, aut in medio, probari nequit. Proclive ergo est respon-

Digitized by Google

dere ad *Luc.*24.*verſ.*31. Chriſtum non amplius conſpectum , aut non amplius ibi comparuiſſe,quia corpus ejus ſubito oculis eorum ſubductum & alio tranſlatum fuit,ut *Actor.*8.39.& 1 *Reg.*18.12.unde tamen non ſequitur corpora Elię , aut Philippi ſuis proprietatibus actu tunc deſtituta fuiſſe. Quod ſi quis velit Chriſtum ibi præſentem adhuc fuiſſe , & tamen non potuiſſe à diſcipulis amplius conſpici , dicemus tunc & quidem abſque ullo periculo aut ſpecie contradictionis,circa objectum viſibile ejuſque ſpecies ſeu imagines viſibiles,aut circa medium miraculosè fuiſſe impedimentum aliquod viſioni poſitum. Sive ergo dicatur corpus Chriſti localiter inde fuiſſe tranſlatum ; ſive dicatur eodem illo in loco actualem conſpectum ejus fuiſſe impeditum (quomodo *v.*16.& *Ioh.*20.14.15. aut quocunque alio modo ut *Geneſ.*19.11. 2.*Reg.*3.22. & 6. 17. *Luc.*4.30. & 18.67. ubi videndi commentatores) , removetur argumentum & refugium adverſariorum in hac noſtra controverſiâ. *Inſtantia.* 3. Subjectum eſt naturaliter prius ſua propria affectione , & nullo modo ab eâ dependet : ergo non implicat , ſi per abſolutam Dei potentiam inveniatur abſque illa affectione.Probatur antecedens quod ad prius membrum: quia affectio illa per naturalem reſultantiam ex ſubjecto profluit, & conſequenter ſubjectum prius eſt , ſicut cauſa prior ſuo effectu. Probatur quod ad poſterius membrum , quod ſcilicet nullo modo à propria ſua paſſione dependeat ; quia neque pars ejus eſt , neque neceſſaria partis diſpoſitio, ſed totum in perfectione ſua cõſtitutum præſupponit.Sic *Ferrarienſis ad 4.c.Gentiles c.65.Reſp.* Tota hæc inſtantia applicata angeli & hominis propriis paſſionibus intellectui ſcilicet & voluntati,quæ realiter à ſubjectis ſuis diſtinguuntur , minime expediet hominem aut angelum non intellectivum (ſiquidem ponatur) à repugnantia in terminis.Quamvis enim *Ferrarienſis, contra Thomam in quæſt.de ſpiritu art.*11.*ad* 7. & *in qu. de animâ art.*12.*ad* 7. , & (quidquid eum adverſis veſtigiis in ſententiam ſuam pertrahere conetur) aſſerere auſit, non eſſe repugnantiam intellectuum , ſi anima rationalis per virtutem Dei fieret abſque propriis potentiis : non video tamen virum, alioquin ſubtiliſſimum, ferè aliter illud defendere , quam ex propria affirmatione , *p.*728.*art in reſp.ad 2.rationem dubii moti ad tertium dictum Thomæ.* Paulo poſt *p.cit.coll.b.in reſp.ad quintum* diſtinguit quidem intellectivum & angelum aut hominem intelligendi principio & facultate deſtitutum. Priori modo intellectivum dicendum putat, quia humana natura, ſeu anima rationalis eſt talis, ut ei conveniat eſſe radicem & principium eſſentiale intelligẽdi.Sed quæſtio eſt primum an homo aut angelus iſte actu exiſtens,ſit formaliter & actu intellectivus, nec ne; non vero an radicaliter aut potentia ſit talis,ſeu an homo actu aut

forma

forma rationalis, deſtitui poſſet effectu illo formali eſſentiæ angelicę aut humanæ. Hic ergo in reſponſione Ferrariēſis aut principium petitur; aut abſtractio præciſionis (qua intelligitur & concipitur eſſentia humana aut forma hominis & nō ſimul potētia intelligēdi) cum abſtractione negationis immo cum reali ſeparatione cōfunditur, & priori abſtractione cōceſſa, etiam poſterior ſine ratione & contra mentem *Thom. loc. modo cit.* conceditur. Adde quod poſito ſubjecto in actu tanquam materia è cujus potentia emanare & reſultare aptum natum eſt principium intellectivum ſeu intellectus, nullus tamen formalis effectus in actu ponitur & conſequenter ſubjectum illâ formâ accidentali tanquam principio *quo* ſeu proximo intelligendi non actuatur & informatur ad connaturales ſibi operationes intellectuales producendas: uti liquet ex verbis *Thom. art. 4.* pro ſuo hoc effugio ibidem cit.: *Quodſi*, inquit, *anima eſſet ſine ſuis potentiis, ad hoc tamen diceretur intellectiva vel rationalis, non quia actu haberet illas potentias, ſed propter ſpeciem talis eſſentiæ ex qua natæ ſunt tales potentiæ effluere.* Ita ut cum diſtinctione illa ad propoſitam difficultatem dici quid videatur, revera nihil dicatur. Manet enim perpetuo hoc dubium: Quomodo intelligi poſſit abſque implicatione, eſſe animam rationalem in homine, aut eſſentiam intelligentiæ in angelo, ut ei actu non inſit principium *quo*, ſeu facultas intelligendi. Ego hâc vice præter alia hactenus dicta hoc dubium ipſis objicio. An non pari ratione abſque implicatione intelligi poſſit anima canina cui actu inſit intellectus, atque anima rationalis aut ſubſtantia intellectiva, cui actu non inſit intellectus. Quomodo ergo refutabunt eos, qui diſputant pro communicatione proprietatum in genere, & in ſpecie proprietatum divinæ naturę Chriſti. Quod ſi dicāt longe diſparem eſſe rationem: quia in anima ſeu eſſentia canina non eſt radix aut primū principium intellectus. Regerat quis; *Primo*, non minus fingi poſſe ibi radicem ſeu potentiam obedientialem ad habendum abſoluta & miraculoſâ Dei virtute intellectum, quam in homine ad non habendum. Quomodo nonnulli ex Theolog. (inter quos ex noſtris *Franciſcus Junius in Num.* 22.) ſenſerunt aſinæ Bileami ad tempus à Deo inditam fuiſſe rationem. Idem de ſerpente *Gen.* 3. ſentit *Ephrem. apud Bar. Cepha. l. de Paradiſo.* Quæ tamen, meo judicio implicant: & rejiciunt ea Doctores Pontificii tanquam implicantia. Sed velim videre quomodo ex ſua hypotheſi ſolide refutaturi ſint. *Deinde*, regerat & fingat quis ut animæ caninæ inhæreat aut adſit intellectus, repugnare hoc naturaliter non eſſentialiter aut ſupernaturaliter: prout *Ferrarienſis, Complutenſes, Ioh. à S. Thoma*, &c. in hac controverſia pro quanto ſine extenſione ad locum diſtinguunt. *Tertio.* Regerat & fingat quis, ſupplere cauſam primam omnes effectus

ctus & operationes cauſarum ſecundarum, ſaltem efficientium. Vti in *diſp. de accidentibus ſine ſuo ſubjecto*, huc confugere ſolent. Quidni ergo Deus poſſit animam caninam elevare ad recipiendum intellectum? ſicuti ſecundum ipſos elevat ignem materialem ad torquendos dæmonas: & animas, in inferno; & aquam baptiſmi ad Phyſicam gratiæ in anima productionem. Quidni facultatem intelligendi in cane ſubjectare, ſicuti accidentia panis poſt factam tranſubſtantiationẽ ſubjectat quaſi in ſeipſo, conſervando eam extra ſuum ſubjectum, & ſupplendo defectum ſubjecti, unde alioquin naturaliter in eſſe & conſervari dependent? His & ſimilibus abſurdis urgeri poſſent, ut tandem videant abſurdas eſſe negationes axiomatum Philoſophicorum, & aſſertiones paradoxas, unde illa abſurda ſequi neceſſe eſt. Alia quæ pro propriorum negatione, ſubtiliter & expedite, ſupra multos alios, quos vidi, ibidem diſputat *Ferrarienſis*, nunc minutatim non excutiã: quod cum exceptionibus & inſtantiis ſupra allatis fere coincidant, & ſolutiones eorum facile deſumi poſſint ex iis quę nobis jam dicta ſunt.

II. *Probl.* An ſine implicatione abeſſe poſſit ab accidente, inhærentia in ſubjecto, & ſic vere de eo negari illa ſive ratio formalis ſive proprietas, *inhærere, ſe ſubſtantiæ*, ſeu *eſſe in ſubjecto*. *Reſp. Affirm.* communiter Pontificii ad 3. *q.* 77. *art.* 1. *&* 3. *&* *philoſophi* eorum in *logicis & Metaphyſ.* ubi *de accidente*. Nam ſecundum ipſos quantitas panis remanet in euchariſtia ſine ſubſtantia panis, & reliqua accidentia panis, color ſcil., figura, odor, ſapor &c. ſubjectantur in quantitate. Ratio à poſteriori ex fide (de tranſubſtantiatione ſcil.) adducitur, quia ſupernaturaliter non repugnat accidens extra ſuam ſubſtantiam exiſtere, & eſſe ſubjectum ultimum reſpectu aliorum accidentium; quamvis ſecundum naturas rerum repugnet: uti diſtinguit *Zwar. diſp. metaph.* 11. *ſect.* 4. §. 1. Immo *diſp.* 37. *ſect.* 2. fatetur ingenue non poſſe ratione naturali demonſtrari. Conatur ergo objectiones ſolvere, & ibi & *comm. in Thom. p.* 3. *tom.* 3. *qu.* 77. *art.* 1. Quod vir ſubtiliſſimus tam abſurde, tam trepide, tam frigide facit ut haut obſcure inde colligas repugnantiam & formidinem interioris conſcientiæ, mixtam cum credulitate Romana, & cœca fidei implicitæ obedientia. Objectiones noſtras ſolummodo hic reponimus, quas tanquam ſolidas rationes pro noſtra ſententia coram in ipſa diſputatione defendemus. 1. *Ratio*: Oppoſito ſeu diſparato non poteſt tribui definitio oppoſiti, abſque contradictione: Ergo nec definitio ſubſtantiæ Ariſtotelicæ ab omnibus Philoſoph., imprimis Pontificiis hactenus recepta tribui poteſt accidenti. Fit autem hoc, cum dicitur accidens (quantitas ſcil.) per ſe ſubſiſtere & ſubſtare accidentibus. 2. *Ratio*: Per abſolutam Dei potentiam

non

Digitized by Google

non poteſt definitio abeſſe aut removeri à definito : ergo nec definitio accidentis ab accidente. Hoc autem fit cum accidens aliquod(puta quantitas panis) negatur eſſe ens quod eſt in ſubjecto ; ſeu , quod ſubſtantiæ inhæret ; ſeu , quod ſubſtantiam afficit. 3. *Ratio* : non poteſt res eſſe ſine entitate actuali : ergo non poteſt accidens eſſe ſine entitate actuali ; atqui illam habet à ſubjecto. Probatur , A quo accidens habet individuationem , ab illo habet entitatem actualem : Accidens (e. gr. qualitas & conſequenter multo magis quantitas) habet individuationem a ſubjecto. Ergo. Minoris probationem non addo : quia ejus veritatem agnoſcunt adverſarii , ut videre eſt apud recentiorem Theolog, & philoſophum *Karamuel Lobkowitz lib.* 4. *Metaphyſ. ſect.* 4. *in epilogo.* Exceptiones omnes *Zwareſii* , & *Thomæ* ibidem & commentatorum , ut & *Ferrarienſis ad* 4. *c. Gentiles cap.* 65. ad iſtas revocari poſſunt. I. *Except.* Aptitudinalis inhærentia eſt de ratione accidentis , non autem actualis. *Reſp.* Tantundem eſt ac ſi quis excipiat , homo actualiter exiſtens non eſt actu animal rationale , nec convenit illi animalitas aut rationalitas actualis , ſed tantum aptitudinalis;& hoc ſufficit ad evitandam contradictionem. *Inſtantia* Ferrarienſis : *Confirmatur* inquit *quia licet inhærentia aptitudinalis ſit de eſſentia accidentis , inhærentia tamen actualis eſt ejus propria paſſio , ipſam naturaliter & neceſſario concomitans ſi ſuæ naturæ relinquatur , & tamen per divinam potentiam accidens eſt ſine ſubjecto in ſacramento altaris? Reſp.* egregia principii petitio. Deinde ſit inhærentia actualis nihil aliud quã neceſſarium & eſſentiale cõcomitans ſeu proprietas accidentis : non tamen de eo negari aut ſeparari poteſt , uti præced. problemate oſtenſum eſt. *Inſtantiam* eandem ineptiſſime ita amplificat Zwarez in 3. quæſt. 77. artic. 1. primo negando definitiones ſubſtantiæ & accidentis: *Quidditati ſubſtantiæ competit habere eſſe non in ſubjecto , & quidditati eſſentiæ accidentis competit habere eſſe in ſubjecto. In hoc autem ſacramento non datur accidentibus , quod ex vi ſuæ eſſentiæ ſint in ſubjecto , ſed ex divina virtute ſuſtentante. Et ideo non deſinunt eſſe accidentia, quia nec ſeparatur ab eis definitio accidentis , quæ eſt aptitudo ad ſubjectum , quæ ſemper manet in iis nõ actualis inhærentia : nec competit eis definitio ſubſtantiæ. Reſp.* abſurdorum & fatuitatum cumulatio. 1. Sumitur quod eſt in quæſtione : non probatur. 2. Admodum inter ſe digladiantur , an inhærentia ullo modo etiam aptitudinaliter ſit de eſſentia accidentis; Vt *Zwarez ibidem* refert. Quam lubricum ergo & miſerum hoc refugium; in quo ipſi ſibi non ſatisfaciunt. 3. Sequitur hic definitionem per divinam virtutem abeſſe & negari poſſe de definito ; aut ſaltem definitionem, eſſentiam, & quidditatem generis aut ſpeciei non competere actualiter rei exiſtenti , ſeu individuo ſub illo genere & illa ſpecie contento. Quaſi quis diceret

quidditas

Digitized by Google

quidditas & definitio hominis est existere rationalem, & consequenter per absolutam Dei potentiam poterit ab isto homine illic ambulante actu abesse rationalitas, non quod ex vi suæ essentiæ homo sit sine rationalitate & sine intellectu, sed ex divinâ virtute sustentante. Et ideo non desinit homo esse homo, quia non separatur ab eo definitio hominis, quæ est aptitudo ad rationalitatem & intellectum, quæ semper manet in eo, non actualis præsentia rationalitatis & intellectus: nec competit homini definitio bruti. Hæc parodia verborum Zwarezii. Similem instituere possim de materia, de forma, de efficiente, de effectu, de cane, de equo, de terra, de aqua, de Deo ente primo, deque creatura, seu ente secundo & finito, deque omnibus aliis, aptando ipsis definitiones disparatorum, & proprias eorum definitiones de ipsis in singulari aut individuo aliquo negando.

DE POTENTIA DEI,
Deque possibili & impossibili.
PARS QVARTA.

Resp. IOHANNE CARRE' Campano-Gallo. *Ad diem* 22. *Iunii*, 1644.

1. *Xc.* II. Divina virtute posse accidens conservari sine substantia, quia potest causalitatem subjecti supplere. Sic *Thom. p. 3. qu. 77. art. 1.* Ferrariensis loc.cit sic amplificat *Divina virtus potest producere effectus quarumcumque causarum secundarum, sine ipsis causis secundis, quod habet veritatem de causis efficientibus, non autem de causis materialibus & formalibus.* *Resp.* Recte: non potest ergo Deus supplere virtutem substantiæ corporeæ quæ est subjectum & causa materialis ut & formalis suorum accidētium propriorum. Sed huic difficultati sic occurrit Zwarez loc.cit. *Quod Deus non possit supplere causalitatem materialem vel formalem, quæ consistit in intrinseca compositione ex subjecto & forma (hoc enim & imperfectionem & repugnantiam includit) sed quod possit supplere causalitatem quandam quæ consistit in extrinseco influxu seu adhæsione unius ad aliud, &c.* posterioris generis causalitas est mutua quam ad se invicem habent materia, & forma: nam neutra alteram componit, & utraque aliquo modo pendet ex consortio alterius, quod Deus supplere potest per vim activam & creativam. *Resp.* Teratologiæ mere, quas indicasse est refutasse. Duplex ergo erit causalitas materiæ & formæ, una scil. intrinseca quæ respicit compositum, altera quæ ipsas caulas internas inter se? illa dicetur intrinseca compositio altera tantum extrinseca adhæsio.

Sed

Sed quomodo cauſę intrinſecę tum non fient extrinſecę, & eſſentiæ & rationes formales earum non confundentur, aut ſibi invicem non tribuentur,idque abſque cõtradictione?Pariter dici poterit,eſſe ſimitatem ſine naſo, claudicationem ſine motu progreſſivo animalium, privationem & malum quodque ſive triſte ſive turpe abſque ſubjecto bono in quo fundetur. Sed quæ hic fingi poterit dependentia, effectiva à Deo, quæ ſuppleat defectum ſubjecti & dependentiæ ſubjectivæ ab illo ſubjecto? Eadem ratione fingatur relatum e.gr. filiatio Alexandri, abſque correlato paternitate Philippi, & ſurſum abſque deorſum, maritus abſque uxore, dominus abſque ſervo, &c. ut Deus ſcil.in omnibus illis ſubjecti relati aut correlati, aut formalis relationis aut correlationis defectum ſuppleat. Adde etiam ad cumulum abſurdorum, viſum ſeu potentiam ſecundam videndi ſine oculo & organis, qualitates tactiles ſine corpore, qualitates corporeas aut materiales ſine corpore aut materia, & quidni divinas proprietas (e.gr. infinitatem,omnipotentiam)ſine Deo aut eſſentia divina;quia ſcil. Deus ſupplere poteſt in illis cauſalitatem ſubjecti. Adhæc poterit eodem jure affirmari cum *Ariaga* poſſe dari vivens intellectivum, quod non ſit volitivum. Quod tamen improbat *Thomas* 1. *p.qu.*19.*art.*1.& cum eo *Vaſquez*, *Zwarez*, *Molina*, *Hurtadus Mendoza* &c. Præterea non video cur pari ratione affirmari non deberet,Entitatem modalem ſeu modificationem eſſentialem poſſe eſſe ſine abſolutâ; ſi ſcil. Deus ſuppleat defectum entitatis abſolute, cui entitas modalis adhæret. Quod negant *Baranzanus diglad.*2.*theor.*12. Denique idem dico de relatione abſque proprio fundamento e. gr. Hermachus filius Titii abſque generatione activa Titii & paſſivâ Hermachi. Immo etiam de omni toto & parte,de quovis ſubjecto & adjuncto, de principio & principiato,de cauſa & cauſato: inter quę quãvis mutuus nexus & reſpectus ſit neceſſarius, poterit tamen unum eſſe ſine alio abſque implicatione,primâ ſcil. cauſâ ubique ſupplente rationem coordinatæ partis aut totius, aut principii aut principiati, aut cauſati, aut ſubjecti aut adjuncti. Imprimis etiam dicendum erit indiviſibilia poſſe per ſe & ſeorſim cõſiſtere abſque continuo & extra continuum: quod tamen recentiores communiter negant & cum iis *Ruvius ad* 6.*phyſic.acroaſ.tr.de compoſitione continui*, quidquid *Zwarez*.contra dicat *diſp.*40.*ſ.*5.46. Quinimo pari ratione dicendum erit poſſe conſervari effectum formalem ſine causâ formali, & unionem ſine extremis unionis; & lineam ſine indiviſibilibus continuantibus & viciſſim collectionem omnium punctorum in lineâ ſine linea: quæ omnia tamen implicare probat *Zwarez diſp.*40.*ſ.*5.45.46. 47.Hæc omnia eſſe abſurdiſſima & implicantia quomodo oſtendent adverſarii,

Digitized by Google

versarii, siquidem Zwarezii exceptio supra posita admittenda esset.

2. *Probl.* III. An próprium unius subjecti possit communicari alteri subjecto realiter distincto. *Resp. Aff.* Vbiquitistæ, ut videre est in scriptis eorum Philosophicis, ut *Heizonis Buscheri Exercit.*, *Gaspari Finckii schediasmatis*, *Hoockeri sylloge quorundam articulorum controversorum*, *Iac. Martinii & Sceibleri logicis*, ac *Metaphysicis*: in *Meisneri philos. sobriæ part.* I. imprimis in *tractatibus peculiaribus Thomæ Rhadi Scoti* (quem tamen haut arbitror religionis professione fuisse Lutheranum) & *Schroderi*, & *Iacobi Martinii de communicatione proprii.* Sed ex nostris negativam strenue & recte defenderunt *Goclenius* in *adversariis ad Scaligeri quæst. exotericas à principio usque pag.* 50. & in *Prodomo spongiæ errorum Buscheri*, & in *Theologico-Philosophicis*, *Timplerus* in *Metaphysica*, *Keckermannus* in *Gymnasio Logico* primæ editionis, *Gutberlethus* in *disputationibus Finckii scediasmatis oppositis*, & in earundem *disputationum vindicatione*, *Combachius* in *antidoto contra Hesselbeinium c.* 15. 16. 17. Argumenta & testimonia Philosophorum pro veritate sunt evidentia, quæ hic nō repetimus: ne actum agamus. Instātiæ & exceptiones omnes adversariorum controversiam non attingunt: Loquuntur enim aut de propriis non propriis, aut de communicatione non communicatione, hoc est, tali, de qua hic non quæritur. Est itaque mera fallacia ἐπεζητήσεως, & homonymiæ, merique lusus in variâ aut perversâ acceptione terminorum. *Probl.* IV. An prædicatum contradictorium seu implicans contradictionem per distinctionem aliquam conciliari possit subjecto. *Resp.* Ita quidem opinātur Pontificii ex cōtradictione facere nō cōtradictionē, e.gr. An aliquid possit mutari in præexistēs, panis scil. in corpus Christi; ita ut simul dicatur unus idemq; numero Christus esse & nō esse, actu esse & futurus esse ac fieri; præsens esse & nō præsens esse. Dinstinguunt præsentiam in naturalem & sacramentalem: Rursum distinguunt, esse eum actu seu existere personaliter, & essentialiter & modo personali ac essentiali; non esse vero, sed fieri sacramentaliter seu modo sacramentali. Atqui ita distinguunt & limitant existentiā actualem quæ est principium rei, & modus intrinsecus, per τὸ sacramentale, hoc est, per relationem quandam & denominationem extrinsecam, seu per modum accessorium, qui non sit de essentia rei, nec de principiis intrinsecis rei existentis, nec sit principium extrinsecum per quod res extra causas suas constituatur. Quasi quis distingueret circa absolutum esse entis, e.gr. Petri, quod actu existat scil. per Petreitatem; & tamen non existat actu, sed demum exstiturus sit; aut ut Petrus, qui actu existit & actu habet essentiam Petrinam nunc tamen sit in fieri seu in potentiâ (consequenter nunc actu non existat) essentiæ istius humanæ, seu *esse Petrini.*

trini, idque per & ſecundum conſulatum aut Doctoratum (ſi ſcil. creetur aut creandus ſit hodie conſul aut Doctor); ita ut quod ad eſſe aliquod relatum & acceſſorium ex.gr. quod ad modum conſularem ſeu eſſe conſulis dicatur fieri aut futurus Petrus; & non eſſe actu: ſecundum eſſe abſoluta Petri ſeu ſecunda Petreitatem dicatur actu exiſtere, ſeu eſſe Petrus. Pariter de accidente aliquo dicatur (e.gr. quantitate) quod non ſit in ſubjecto, ſecundum modum ſubſtantiæ ſeu non-accidentis; & quod ſit in ſubjecto ſecundum modum accidentis. Aut quod ſecundum eſſentiam (præciſam ab exiſtentia) ſit in ſubjecto, & ſecundum exiſtentiam non ſit in ſubjecto. Quaſi ſcil. exiſtentia, ſeu modus eſſentiæ tolleret eſſentiam aut eſſentialia, & non potius præſupponeret: & quaſi quæreretur de attributis competentibus ſubjecto in re, in ſpecie, abſtracte, & in idea conſiderato; & non potius in individuo hic & nunc conſiderato. Similiter implicat contradictionem, non explicat, diſtinctio quam habet *Alagona* in *compendio ſummæ Thomæ pag.* 3. *quæſt.* 77. *art.* 3. Species panis, quæ remanent; habent, eſſe licet divinitus, & ſic agunt ac ſentiuntur, & poſſunt mutare aliquid extrinſecus. Et rurſum qu. 75. art. 6. *Forma panis convertitur in formam Chriſti, ut dat eſſe corporeum, non ut dat eſſe animatum. Deus dat accidentibus panis aliquam operationem formæ, ut confirmare cor miraculosè, non ob formam vel materiam.* & qu. 76. artic. 4. *Quantitas Chriſti in ſacramento non eſt ſecundum modum proprium, ſed ſecundum modum ſubſtantiæ, id eſt, ut ſit tota in toto.* Quæ diſtinctionum teratologiæ omnes implicant cōtradictionē in terminis, & petunt principiū; haut aliter ac iſtæ, Chriſti humanum corpus eſt infinitum ſecundum modum majeſtaticum ſeu infinitū, & eſt finitum ſecundum modū naturæ aut corporis, & homo eſt rationalis ſecundum modum humanitatis ſeu qua homo, & eſt animal irrationale ſecundum modum beſtialitatis, ſeu quà beſtia. Et homo operatur omnipotenter, non qua homo, nec ob formam humanam, ſed quatenus divinitus habet omnipotentiam. Et homo, aut Angelus, aut alia quælibet ſubſtantia eſt in ſubjecto, ſeu eſſentialiter inhæret, non ſecundum modum ſubſtantiæ ſed ſecundum modum accidentis. Et album eſt nigrum non ſecundum modum albedinis, ſed nigredinis. Et σοφώτατος iſte Philoſophus aut Theologus eſt ſtolidiſſimus, non ſecundum modum ſapientiæ; ſed ſecundum modum ſtolidiſſimæ ſtultitiæ. Infinita ejuſmodi portenta accumulari poſſent, & ex ſola imaginatione, ſolaque affirmatione noſtra proponi.

Accedimus nunc ad enumerationem omnium in particulari, quæ con- 3.
tradictionem implicāt. In quo ſequimur ordinem diſciplinarum: ac primo in Theologia. 1. An intellectus creatus poſſit elevari ad videndum Deum immediate & intuitive. *Reſp. Aff.* Scholaſtici cum *Thoma p.* 1.

Digitized by Google

quæst. 12.*art.* 1.Nos *Neg.* II. An Deus ſupplere poſſit activitatem luminis gloriæ ? *Reſp.*digladiantur inter ſe Scholaſtici. Vide *Zwarez.Metaph. diſp.* 30.*ſect.* 11.*f.*46.& *Becani Theolog.ſcholaſt.part.*1 *tom.*1 *cap.*9.*qu.*4. III. An lumen gloriæ poſſit eſſe connaturale intellectui creato ? *Reſp.* Digladiantur iidem : quamvis plerique inclinent in *Neg.Bec. ib. qu.* 5. IV. An Deus poſſit videri oculo corporeo ? *Reſp. Aff.Conr.Vorſt.*in *lib. de Deo p.*200.237.251. Nos cum orthodoxis omnibus, & Scholaſticis ad 1.*qu.* 12.*art.*3.*Neg.* V. An aliqua creatura ita poſſit videre Deum ut perfecte eum comprehendat. *Reſp.* Fluctuant hic aliqui *Scholaſtici* : plerique tamen cum *Thoma Neg.* Vide eos ad 1.*qu.*19.*art.*7.& *Becan.Theol.Schol.tom. cit.cap.*9.*qu.* 11. VI. An Deus poſſit abſolutè præterire & reprobare quaſdam creaturas rationales abſque antecedente & præviſo peccato ? *Reſp. Aff.* contra Remonſtrantes, alioſque antiquos & recentiores Pelagianizantes. VII. An Deus poſſit abnegare jus ſuum , quod habet in creaturam rationalem ; ut ſcilicet obligetur ad obedientiam , aut ad pœnalem compenſationem ? Seu an poſſit homini mandare ut credat falſum , ut odio habeat Deum &c. *Neg.* Vide *diſp.* noſtram *de Iure & juſtitia Dei.* VIII. An poſſit de jure ſuo remittere , & peccata ſecundum juſtitiam ſuam punitivam non punire. *Reſp.* Inclinamus in *Neg.* contra Socinianos , & nonnullos alios. Vide *diſp.de Iure & juſtitia Dei.* IX. An Deus poſſit plura facere quam fecit. *Reſp. Aff.* cum omnibus Orthodoxis & Scholaſticis , contra *Becani* calumniam , quæ oppoſitam ſententiam nobis tribuit *cap.*17.*qu.*6. X. An ea quæ facit Deus , poſſit facere meliora. *Reſp.Aff.* cum diſtinctione, accidentaliter ſcil. meliora,& cum exceptione , exceptis creaturis quibuſdam , quæ in quodam genere non poſſunt fieri meliores, ut humanitas Chriſti perſonaliter aſſumta à Deo,& B.Maria facta mater Dei , & viſio beatifica. Vide *Schol.ad qu.*25.*art.*7. XI. An implicet tres perſonas divinas eſſe unius ſingulariſſimæ eſſentiæ;Deumq; eſſe infinitum & æternum ſine quantitate aut extenſione ? *Reſp.Neg.*contra Socinianos. XII. An abſque ulla revelatione per ſolum lumen naturale ex libro naturæ quis deduci poſſit in cognitionem Trinitatis , aut Chriſti mediatoris , & novi fœderis. *Reſp. Neg.* cum omnibus orthodoxis. Vide & *Scholaſticos ad* 1.*qu.*32.*art.*1. XIII. An quælibet perſona divina poſſit mitti à qualibet. *Reſp. Scholaſtici Neg.* cum diſtinctione ad 1.*qu.*43.*art.*1. Nos non videmus quin ſententia hæc ſit tutior,ſi quid dicendum ſit. Malumus tamen abſtinere ab hujuſmodi quæſtionibus.XIV. An angeli aut homines beati poſſint excidere ex ſtatu beatitudinis. *Reſp. Neg.*hypotheticè enim hoc impoſſibile. Conſer *Schol.ad* 1.2.*qu.*5.*art.* 4. XV. An angelus viator poſſit peccare contra præcepta naturalia,& ſupernaturalia ,

Digitized by Google

naturalia, *Resp. Schol. ad* 1.2. *qu.* 48. *art.* 2. fluctuant, & distinguunt. Vide *Becanum part.* 1. *tract.* 3. *c.* 4. *qu.* 1. & 2. XVI. An beatus possit cessare à visione beatifica? *Resp. Neg.* cum *Scholast. ad* 1.2. *qu.* 5. *art.* 4. Hypotheticè enim hoc impossibile. XVII. An manente visione beatifica possit cessare ab amore Dei? *Resp. Neg.* cum *Schol. ad* 1.2. *qu.* 4. *art.* 4. XVIII. An pœna peccato debita possit esse infinita intensivè? *Resp. Neg.* cum *Thoma* 1. 2. *qu.* 87. *art.* 4. XIX. An potuisset Deus fœdus operum seu creationis cum homine aliter instituere, per capita scil., sicuti cum Angelis. *Aff. Resp.* XX. An charitas possit augeri in infinitum. *Resp.* Digladiantur inter se *Schol. ad.* 22. *qu.* 24. *art.* 7. recentiores sequuntur *Aff.* Vide *Becan.* 2. *part.* 2. *cap.* 22. *qu.* 4. XXI. An implicet, ut Deus mandet alicui occidere innocentem, aut seipsum occidere? *Resp. Neg.* exemplis Abrahami, & Simsonis. XXII. An Deus possit concedere ut creatura adoretur aut quovis religioso cultu colatur? *Resp. Neg.* c. Pontificios. XXIII. An ecclesia, aut Papa, aut Episcopus possit irritare vota Deo præstita, aut in iis dispensare. Idem quæro de juramento? *Resp. Neg.* c. Pontificios ad 22. *qu.* 88. *art.* 10. 11. 82. & *qu.* 89. *art.* 9. XXIV. An incarnatio sit possibilis? *Resp. Aff.* cum toto Christianismo, c. Socinianos & infideles. Quamvis non sit posibilis demonstratio incarnationis per solum lumen naturale. Vide de utroque *Becanum part.* 3. *tract.* 1. *c.* 1. *qu.* 1. XXV. An potuerit redemptio generis humani fieri per alium quem, aut aliud quid, quam per Deum incarnatum? *Resp. Aff.* communiter *Schol. ad* 3. *qu.* 1 *art.* 2. & nonnulli ex orthodoxis. Nos non ausimus hanc sententiam tueri. Oppositam ejus si quis rigide tueri nolit aut non possit; autores ei sumus, ut saltem ἐποχή. XXVI. An quælibet persona divina potuerit humanam naturam assumere. *Resp. Aff. Schol. ad* 3. *qu.* 3. *art.* 5. Nos illis nolumus contradicere: quamvis malimus de eo non disputare. XXVII. An plures personæ divinæ possent unam numero naturam assumere? *Resp. Aff. Schol. qu. cit. art.* 6. Nos malumus de eo non disputare. XXVIII. An potuerit Christus assumere seu suppositare quãvis naturam, etiam irrationalem, aut inanimatã? *Resp.* Profanas & curiosas disputationes *Schol. ad* 3. *qu.* 4. *art.* 1. fugimus. XXIX. An potuerit assumere humanam naturam peccatricem? *Resp. Aff.* nonnulli *Schol. ad* 3. *Lomb. dist.* 12.: inter quos *Durandus, ad d. dist. qu* 2. & satis indecorè fluctuant Remonstrantes *Apol. cap.* 17. *fol.* 190. Nos absolute *Neg.* tanquam, implicans contradictionem. Et sic *Anselmus, ibidem à Durando citatus*, aliique, quos non nominat; quorum tamen rationes, minime dissolvit: quamvis annitatur, & contendat suæ *opinioni magis obsistere verba devota, quam rationem efficacem.* Sunt autem istæ rationes quas sibi objicit: *Prima* actiones sunt suppositorum;

Digitized by Google

ergo omnis ſecundum quamcunque naturam exiſtentem in Chriſto debet attribui ſuppoſito divino. Atqui implicat, ſi dicatur ſuppoſitum divinum exorbitare à rectitudine rationis. *Secunda* actio plus imputatur principali agenti, quam inſtrumento : ſed humanitas in Chriſto fuit inſtrumentum deitatis, ergo actio humanitatis Chriſti (etiam vitioſa, ſi concedatur talem cadere poſſe in Chriſtum) debet imputari ſuppoſito divino. *Tertia* eſt *Anſelmi*, Minimum inconveniens eſt Deo impoſſibile : peccare eſt inconveniens, & quidem maximum : Ergo. *Quarta* ejuſdem : Si poſſet peccare poſſet damnari : Sed poſterius abſurdum; Ergo. Sed rectius cõtrarium tenet *Thomas ad d. diſt.*, & ipſe *Lõbardus*: quos ſequitur *Becanus Theolog. ſcholaſt. part.* 3. *tract.* 1. *cap.* 12. *qu.* 3. & 4. Obſervandum autem triplici ratione apud ſcholaſticos in hac controverſia conſiderari impeccabilitatem Chriſti, ut *Thomas* obſervat *loc. cit.* *Prima* eſt, quia ſuo fini per gloriam comprehenſionis anima ipſius conjuncta erat. *Secunda*, quia ſecundum ſtatum viatoris, per gratiam perfectæ ſanctitatis, debuit eſſe omnium actuum regula infallibilis. *Tertia*, ex vi & neceſſitate unionis perſonalis : quia natura humana in Chriſto quaſi quoddam inſtrumentum naturæ divinæ eam moventis & in ea operantis fuit, quæ ad peccatum movere non poteſt. Tertii modi impeccabilitatem negat *Durandus* : primo modo, ex hypotheſi ſcil., conceſſo : quia potuit, inquit, aſſumere naturam humanam non glorificatam, ſed in puris naturalibus abſq; gratia habituali conſtitutam: in qua potuiſſet peccare. Ibidẽ Durandus concedit, *potuiſſe Chriſtum damnari*, nec eſſe majus inconveniẽs, quam potuiſſe Chriſtum mori: nec videre ſe ait, cur *perſona divina non poſſit aſſumere naturam hominis damnati*. xxx. An potuerit aſſumere ſeorſim materiam aut formam ; aut etiam accidens ? *Reſp. & Aff. Becan. part.* 3. *tr.* 1. *cap.* 5. *qu.* 4. & 5. Sed à diſputatione curioſa potius abſtinendum. xxxi. An potuerit aſſumi natura creata exiſtens cum propria perſonalitate ? *Reſp. Neg.* communiter Scholaſtici tanquam probabilius. Vide *Zwarez* in 3. diſp. 14. *ſect.* 1. xxxii. An perſona divina potuiſſet aſſumere plures naturas humanas ; & an tum fuiſſet plures homines. *Reſp. & Aff. Schol. pr. ad* 4. *qu.* 3. *art.* 7. *Neg. Poſt.* ibidem. xxxiii. An Chriſti humana natura per communicationem idomatum potuerit fieri infinita ; & omnipræſens, ad hæc omniſcia, omnipotens, ſummè majeſtatica, adorabilis, miraculorum effectrix ? *Reſp. Neg.* contra Vbiquitiſtas. xxxiv. An implicaret, ſi negetur formatio corporis Chriſti & unio ejus cum anima fuiſſe facta uno inſtanti. *Reſp.* Videntur id affirmare communiter ad 3. *qu.* 6. *art.* 5. Vide imprimis *Zwarez ad* 3. *diſp.* 16. & 17. Aliqui ex noſtris, quos ego vidi, ſequuntur. Sed fateor ingenue contrariam ſententiam & de potentia

Digitized by G

tentia & de facto non videri mihi ulla solida ratione innixam. Quid enim vetat sequi simpliciter textus *Hebr.* 2. *v.* 14. cum *Luc.* 1. *v.* 31: & 2. *v.* 7. Vbi nihil distinctionis adfertur inter conceptionem & gestationem naturalem aliorum hominum, & Christi, nisi quod ad alterum principium generans patrem scil. *Luc.* 1. *v.* 33. 35. & quod ad consequens seu adjunctum per accidens, propagationem & labem peccati originalis *Heb.* 4. *v.* 15. & 7. 26. Et confirmat me, magis hypothesis illa *Conimbricensium*, aliorumque Philosophor. Pontificiorum, quâ statuunt Christi generationem fuisse univocam. XXXV. An gratia Christi potuerit augeri? *Resp. Neg.* communiter ad 3. *qu.* 7. *art.* 12. Nos *Aff.* cum orthodoxis. XXXVI. An alio modo potuerit nos redimere quam per passionem & satisfactionem? *Resp. Aff.* ad 3. *qu.* 46. *artic.* 2. Nos incl. in *Neg. cum dist.* Saltem *Aff.* sententiam ut incertam oppugnabimus. XXXVII. An sacramenta operentur physicè quando non existunt. *Resp. Aff.* nonnulli Scholastici apud *Becan. part.* 3. *tract.* 2. *cap.* 2. *qu.* 6. Sed nos cum illo ibid. *Neg.* immo totam hanc disputationem ut absurdam & nugatoriam explodimus. XXXVIII. An implicet, ponere actualē fidem in infantibus omni usu rationis destitutis. *Resp. Aff.* Nisi dicatur posse Deum facere ut ibi miraculosè actus rationis eliciantur, & cum illis atque in illis actus fidei. XXXIX. An transubstantiatio, & prę sentia corporalis Christi in Eucharistia implicet? *Resp. Aff.* contra Pontificios. *Becan. tract. cit. cap.* 17. *qu.* 11. demonstrat mysterium hoc esse possibile; non posse demonstrari ratione naturali, seclusâ fide & revelatione; quod ad tria scil. ista miracula, existentiam accidentium sine subjecto, existentiam quantitatis sine extensione locali, existentiam corporis in diversis simul locis. Addere debuisset, conversionem seu mutationem substantialem alicujus rei in aliquid præexistens. XL. An consubstantiatio implicet? *Resp. Aff.* c. Lutheranos: quia corpus humanum non potest esse aut in pluribus aut in omnibus locis, & quia corpus non potest esse in corpore in eodem loco, & quantitas penetrare quantitatem. XLI. An corpus Christi in eucharistia possit localiter moveri, physicè agere & pati, actiones immanentes exercere, videri oculo corporeo, aut ab oculo glorificato, cognosci ab intellectu creato; præterea an totum sit sub utraque specie sacramenti, & sub qualibet parte specierum. An reliqua accidentia panis possint manere sine subjecto. An accidentia hæc possint agere & pati, An ex his accidentibus possit substantia aliqua generari aut nutriri? *Resp.* Has aliasque disquisitiones apud *Becanum tract. cit. cap.* 19. & 30. & communis scholæ ad 3. *qu.* 76. & 77. tanquam absurdas & ineptas rejicimus. XLII. An implicet ponere sacrificium expiatorium incruentum? *Resp. Aff.* c. Pontificios. XLIII. An implicet ponere re-

Digitized by Google

re remissionem peccati retenta tamen pœna ? *Resp. Aff.* c. Pontificios. XLIV. An peccatum possit remitti per solam condonationem Dei, nulla facta reali mutatione in peccatore ? *Resp. Neg. Becanus cap.* 21. *qu.* 5. *contra Scotum, Gabriel* alios que citatos à *Zwarezio* in 3. *Thomæ tom. disp.* Nos *Aff.* XLV. An unum peccatum mortale tolli & remitti possit sine alio. *Resp. Neg. Becan. ibid. qu.* 6. Nos absurdam & ineptam censemus hanc disputationem. XLVI. An polygamiæ, divortia, conjugia quædam in gradibus prohibitis *Levitic.* 18. potuissent à Deo permitti ; siquidem ita voluisset ? *Resp Aff.* XLVII. An implicet idem numero corpus quod per mortem cecidit, instaurari ? *Resp. Neg.* c. Socinianos. XLVIII. An implicet animas impiorum & dæmonas cruciari igni corporeo ? *Resp. Aff.* c. Pontificios. XLIX. Et animas impiorum interire, & piorum dormire, aut saltem non existere extra Deum ? *Resp. Aff.* c. Socinianos, & Anabaptistas. Ex hypothesi creationis animarum intrinsece & sua natura incorruptubilium, est impossibile, & repugantiam habet in terminis.

4. In Metaphysicâ & physicâ quæritur de istis an implicent : 1. An tanta sit dependentia materiæ a forma, ut sine illa per divinam potentiam existere aut conservari non possit ? *Resp.* Dissentiunt Scholastici: recentiores tamen communiter tenent *Neg.* & modum quomodo hoc fieri possit ostendunt. Vide *Ruvium* ad 1. *Physic. tract. de materia qu.* 5. Nos non cogimur istis assentiri. Multo minus *Baranzano*, qui contendit eam naturaliter posse existere sine forma *tom.* 1. *Opinion. Physic. novarum diglad.* 4. *theor.* 6. II. An plures formæ substantiales possint informare eandem numero materiâ? *Resp.* Repugnantiam in terminis hic inveniunt nonnulli recentiores, apud *Ruvium*, Contrarium tamen defendit *Ruvius lib.* 2. *tract. qu.* 7. & *Zwarez disp.* 15. *sect.* 10. 5. 62. ubi tamen prolixe probat, naturaliter id fieri non posse. III. An eadem forma possit informare plura subjecta valde distantia ? *Resp. Aff. Baranzanus*, & probat ex πολυτοπίᾳ corporis Christi ; & sanctorum quorundam, qui eodem tempore fuerunt in diversis locis. Nos *Neg.* IV. An repugnet produci aliquid ex nihilo ? *Resp. Neg.* cum toto Christianismo. V. An repugnet aliquid produci ex nihilo per creaturam ? *Aff.* Vide *disp. de creatione.* VI. An repugnet creaturam productam esse aut produci ab æterno ? *Resp.* Tutius inclinamus in *Aff.* contra recentiores plerosque Theologos Pontificios. Vide *disp. de Creatione.* VII. An angelus nunc possit creari, qui sit æternus â parte ante ? *Resp. Aff. Baranz. diglad.* 14. *th.* 1. Nos *Neg.* VIII. An repugnet dari formas separabiles, non productas e potentia materiæ ? *Resp. Neg.* IX. An forma materialis sola possit creari independenter à materia. *Resp. Aff. Baranzanus diglad.* 5. *theor.* 4. Nos malumus inclinare in *Neg.* & putamus

Digitized by Google

tamus implicare. x. An persona creata posit alienam naturam assumere? *Resp. Aff.* nonnulli. *Paludanus*, *Durandus*, *Henricus*, & cum aliis *Becan. part. 3. theol. schol. tr. 1. cap. 4. qu. 5.* Vide & *Zwarez Metaph. disp. 13. sect. 4.* sed tutius *Neg.* cum *Thom. p. 3. qu. 3. art. 1.* XI. An posit dari quantum actu infinitum, sive continuum, sive discretum? *Resp. Neg.* cum *Thom. quodl. 9. art. 1.* & *1. qu. 7. artic. 3. & 4.* Sunt tamen non pauci qui contrarium tenent. Vide *Ruvium* ad *lib. 3. phys. tract. 2. qu. 2.* XII. An à privatione ad habitum sic detur regressus, ut factum etiam posit infectum fieri? *Resp. Neg.* Cum Theologis, *Augustino lib. 26. adversus Faustum cap. 5.* quem sequuntur scholastici. Cum jure civili, *Novell. de aqualit. doct. §. 1. l. in bello 12. §. facta D. de captu. l. verba C. de testamentis l. verum D. de reg.* Cum jure canonico *c. Si Paulus 32. qu. 5.*, ubi citantur verba Hieronymi: *audacter dicam, cum omnia possit Deus, tamen suscitare virginem non potest post ruinam.* Cum philosophis, *Platone 2. de legibus*, & *Aristotele Ethicor. Nicomach. 6. cap. 2.* XIII. An stante hac hypothesi, dici posit absque implicatione virginitatem perditam à Deo posse reparari. *Resp. Neg. cum distinctione Scholastici ad 1. q. 25. art. 4.* quã hic adhibere solẽt Nos eam otiosam & ineptam censemus; & absolute *negandum* censemus. Consistit enim virginitas formaliter in privatione seu absentia conjunctionis & coitus cum viro. Vide *Luc. 1. 34. 35. 36. 37. 38. Judic. 11. 37. 39. & 21. 11. 12. Numer. 31. 19. 18. Genes. 24. 26.* non vero in absentia seu carentia apertionis uteri, aut in carentia seu absentia divulsionis partium, aut dilatationis alicujus: sive apertio aut divulsio, aut dilatatio illa fiat per morbum, & medicinam, sive per alium quemcunque casum, extra coitum cum viro. De casibus illis videndi *Medici* & *anatomici*, ubi *de corporis humani partibus*, & *morbis mulierum* agunt. XIV. An à Deo fieri posit infinitum in potentia aut syncategorematice secundum essentialem perfectionem, ita ut data quacunque specie, cujuscunque perfectionis, posit alias & alias perfectiores in infinitum producere absque ulla limitatione perfectionis vel numeri? *Resp. Neg.* nonnulli, ut *Henricus*, *Durandus*, *Scotus. Aff.* communis schola ad *1. qu. 25. art. 6.* & in *1. dist. 44.* & philosophi ad *3. Physicor.* ubi *de infinito*; & *Zwarez disp. 30. sect. 27. 5. 19. 20. 21. 22. 23.* col. cum *disp. 35. sect. 3. 5. 25. &c.* XV. An idem numero corpus posit esse in diversis locis? *Resp. Aff.* nunc communiter recentiores Theologi Pontificii ad *3. q. 76. art. 5.* & Philosophi ad *4. Physic. Conimbricenses, Complutenses, Arriaga*, *Mendoca &c. Zwarez Metaph. disp. 48. sect. 4.* Non pauci tamen *Neg.* ut *Thomas*, *Bonaventura*, *Durandus &c.* quos vide cit. apud *Ruvium in phys. de loco qu. 7.* ubi ipse utramque opinionem judicat probabilem *Becan. part. 3. tr. 2. c. 17. qu. 14.* Nos *Neg.* XVI. An idem corpus existens in

Digitized by Google

duobus locis habeat utrobique eaſdem formas non tantum relativas, dependentes per ſe à præſentiâ locali, ſed etiam alias abſolutas non dependentes? *Reſp.Neg.Scotus.* Sed communiter nunc *Aff.* Vide *Becan. ibid.q.*15.& 16. Ita ut hic moveatur localiter, illic non; hic calidum ſit illic frigidum; hic creſcat, illic non; hic moriatur,illic vivat,hic eliceret actus vitales tum ſenſitivos tum intellectivos, illic non. Solum eximit, hominem non poſſe hic amare Deum, & eſſe juſtum per gratiam, illic vero non. Nos fanatica hæc deliria deteſtamur. Nec deſunt ex Pontificiis, qui fateantur implicare: quod ad formas ſeu mutationes ſecundi generis ut *Ruvius*, cum *Thoma*, *Scoto*, *Bellarmino*. XVII. An duo aut plura corpora poſsint eſſe in eodem loco,& dari penetratio dimenſionum? *R. Aff.* communiter Pontificii ad 4.*phyſ.*& in *diſp. de Euchariſtia.* Nos *Neg.* XVIII. An indiviſibilia continui ſeparari poſsint à continuo, & ſeorſim per ſe ſeparata conſiſtere & permanere? *Reſp. Neg.* recentiores communiter teſte *Ruvio* ad 6.*Phyſic.tract.de compoſitione continui*: & quidem recte. *Zwarez* tamen concedit *diſp.*40.*ſect.*5.5.46.Sed nõ video,quomodo hâc ratione dicendum non ſit:Entitatem modalem ſeu modificationem poſſe eſſe ſine entitate abſoluta, cujus eſt modus. Quod tamen ipſe cum aliis philoſophis negat. XIX. An Deus poſsit conſervare lineam ſine indiviſibilibus continuantibus, aut collectionem omnium punctorum in lineâ? *Reſp.Neg.* utrumque *Zwar.ib.*5.45.47.& recte. XX. An poſsit conſervari effectus formalis ſine causâ formali, aut unio ſine extremis unionis. *Reſp.* Recte *Neg.Zwarez ibid.*5.9.5. XXI. An motus proprie dictus ſeu mutatio ſucceſſiva inter terminos poſitive contrarios, poſſit fieri in inſtanti. *Reſp.Aff.Scotus*, *Durandus*, *Gregorius*, *Baranzanus diglad.*12.*th.* 4. & huc inclinat *Zwar.diſp.*30.*ſect.*4.5.27. Sed rectius *Neg.Ruvius* ad 6. *phyſ.c.*3.*qu.unica.* XXII. An poſſit transferri corpus de loco in locum, non tranſeundo per medium. *Reſp.* Concedit *Ruvius loc. cit.* Nos putamus eſſe repugnantiam in terminis. XXIII. An Deus poſſit eundem numero motum, qui præceſſit, reproducere ut iterum fiat; & idem numero tempus, quod præteriit, producere? *Reſp.* Concedit utrumque *Zwar.diſp.*50.*ſect.*9.5.14.Nos dicimus craſſe implicare. XXIV.An motus & ſucceſſio potuerit eſſe ab æterno? *Reſp.* Recte *Neg. Zwarez diſp.* 29. *ſect.*1.5.9.*Ruvius* ad 8.*Phyſic.tract.*1.*an* 3. aliique ibid. citati, contra *Thomam*, pluresque alios *ibid. cit.* XXV. An generationes & corruptiones rerum naturalium potuerint eſſe ab æterno? *Reſp. Aff. cum diſtinctione* nonnulli Scholaſtici. Sed recte *Neg.* plerique recentiores & cum iis *Ruvius tract.cit.q.*4. XXVI. An implicet cauſam aliquam principalem, aut inſtrumentalem aliquid agere, ubi præſens non eſt per ſe, nec per ſuam virtu-

virtutem ? *Resp.Neg.Conimbric.*, *Zwarez*, *Vega*, *Bellarminus*. Addit *Soto* in causis principalibus naturaliter id fieri posse. Sed recte, & convenienter theologiæ *Neg.Thomas*, *Molina*, & cum iis *Ruvius* ad 7.*phys.c.*2.*qu.*1.& 2. XXVII. An forma hominis possit informare corpus bruti alicujus; & vicissim corpus hominis possit informari ab anima bruti;& an lycanthropia, prout vulgariter concipi solet, sit possibilis ? *Resp. Neg.* Vide *disp. de Dæmonibus.* XXVIII. An dari possit creatura,quæ operetur immediate per propriam substantiam. *Resp.Neg.* recentiores nonnulli apud *Ruvium lib.*2.*de Anima tract.de potent.animæ q.*1. XXIX. An dari possit ullum ens creatum, quod in essentia, omnique sufficientia, & causalitate sua non pendeat à Deo. *Resp.*Recte *Neg.Zwarez* cum commmuni schola,*disp.*22. *sect.*1. XXX. An potentiæ vitales ab anima, & consequenter, quævis passiones absolute propriæ à suo subjecto separabiles sint per potentiam Dei? *Resp.Aff.Ferrar.lib.*4.*c.Gentes cap.*69.*Bann.ad* 1.*qu.*77.*art.*1.*Ruvius ibid.qu.*2.Nos *Neg.*cum *Cajetano ad* 1.*qu.*54.*artic.*4. XXXI.An potentia vitalis separata ab anima & accidens quodcunque separatum à subjecto esset per se, per modum scil. aliquem perfectitatis supernaturaliter sibi superadditum, qui sit vel modus substantialis seu existentia substantialis actualis : vel modus accidentalis, sed quasi substantialis quantum ad officium : aut per negationem actualis inhærentiæ in subjecto, & divinam efficientiam illud sine subjecto sustentantem per propriam existentiam actualem, quam habet, & per quam est extra causas. *Resp.* Vide Andabatas circa portenta contradictionum pugnantes apud *Zwarez* in 3.*Thomæ tom.*5.*disp.*56. & *Ruvium in* 2. *de anima tr. cit. qu.* 3. XXXII. An sensibile proprium indivisibili modo exsistens (e. gr. corpus Christi in eucharistia) possit per sensum percipi, per potentiam Dei absolutam. *Resp.Aff.*nonnulli absolute, alii cum distinctione, alii etiam naturaliter fieri posse : apud *Ruvium libr.cit.tract.de object.sensil.qu.*12.Nos deliria hæc rejicimus. XXXIII. An possit sensus elicere sensationem circa objectum absens, vel non existens etiam absque specie ejus ? *Resp. Aff. Ruvius*, aliique ab ipso citati. Sed rectius *Neg.Conimbricenses ad* 2.*de Anima cap.*6.*qu.*5. XXXIV.An intellectio aut volitio possit produci à solo Deo, sine ullo concursu effectivo intellectus aut voluntatis ? *Resp.* Ex Pontificiis nonnulli statuunt in eisdem potentiis posse produci, etiam secundum rationem formalem cognitionis & appetitionis ; alii & rectius cum *Thoma* utrumq; negant.Vide *Ruvium in* 3.*de Anima tr.de actu intell.passib.q.*1. Plures ejusmodi quęstiones apud Metaphysicos,physicos,& theologos Scholasticos occurrunt, imprimis ineptæ quamplurimæ apud *Baranzanum*.Sed sufficerit has nunc indicasse, ut ex discussione singularum ; tanto melius

diſcant juniores, quæ ſit repugnantia in terminis & quomodo ea inveſtiganda, præterea hinc videant quam ſtrenue Pontificii in contradictionibus circa Euchariſtiam, & ſibi invicem & propriis ſuis hypotheſibus contradicant.

PRÆSCRIPTIONES
ET ANTIDOTA GENERALIA
PRO CHRISTIANISMO
ADVERSVS SOCINIANOS.

Reſſ. IOHANNE DEAK, Benyei, Vngaro. *Ad diem* 14. *Febr.* 1635.

CVm doctrina de Trinitate, & duabus naturis Chriſti in una perſona in Confeſſione noſtra Belgica ex ſacris literis propoſita, à nobis defenſa ſit in curſu diſputationum; non abs re facturi videmur ſi præter ſolutiones ſpeciales tunc allatas generalia quædam antidota ſtudioſis Theologiæ ſuggeramus, quorum uſus ſit in lectione & examine Pſeudo-Theologiæ Sociniana.

1. RÆſuppoſita ergo veritate de S.S. Trinitate & Chriſto θεανδρώπῳ, ſcripturarum demonſtrationibus ſubnixa, quam hic denuo ſecundum Confeſsionem Belgicam & antiqua ſymbola defendendam ſuſcipimus: ante omnia notari volumus, diſtinguẽdum eſſe inter τὸ ὅτι illorum myſteriorum & τὸ διότι. Certe τὸ ὅτι liquido conſtat & probatur ex ſacris literis; ſed τὸ διότι & τὸ πῶς (id eſt quomodo) mens noſtra penetrare cum nequeat, nec Deus in hac vita revelare voluerit, utique quieſcendum eſt in docta ignorantia & altitudine veritatis occultæ. Οὐ φθάνω, inquit Nazianzenus. Orat. 4. de ſancto Baptiſmo ſub finem, τὸ ἓν νοῆσαι καὶ τοῖς τρίσι σφιγγόμενον. Οὐ φθάνω τὰ τελὰ διυλεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι. Male ergo faciunt adverſarii, qui ex τῷ ἀκαταλήπτῳ ὅ διότι ſeu ejus quod Deus non revelavit cõvertuntur in accuſationem τοῦ ὅτι quod Deus revelavit, tanquam ἀδυνάτου & ἀτόπου.

2. Diſtinguendum etiam eſt inter nudam veritatem, quam fide tenemus; & inter veritatis iſtius liquidam probationem ac defenſionem cõtra ſtrophas eorum qui ſcripturis non acquieſcunt. Vnde peccant illi, qui cum argutias aut nodos adverſariorum ſolvere non poſſunt, reſiliunt à ſimplicitate fidei ſuæ ſcripturarum veritati ſubnixæ. Præſtat fateri ignorantiam & ſtuporem, aut accuſare ſocordiam ac negligentiam ſuam, aut alicubi captiva-

Digitized by Google

captivare ingenium, quam fidem deſerere, atque ita paulatim ad Libertiniſmum atque Atheiſmum prolabi. Alicubi enim ſubſiſtendum eſt & ſimplici fide tenendum, quando ratione probare aut ſolvere omnia ita non poſſumus, ut nobis aut aliis ſatisfaciamus. In rebus enim divinis multum eſt caliginis; habitat ille lucem inacceſſam, & nos hic per fidem ambulamus non per intuitum, ex parte cognoſcimus, ex parte prophetamus.

3. Diligenter notandum adverſarios directam ſuæ ſententiæ demonſtrationem, & noſtræ refutationem, ex ſacris literis (ad quas videntur alias provocare) aut nunquam aut parce ac jejune admodum moliri; ſed perpetuò adhibere leſbiam ac fallacem corruptæ rationis regulam, nihilque quam ignorantias, dubitationes, & murmurationes ſuas inde depromere; quas abnegatione ſui nobiſcum reprimere potius deberent, quam eas fovere & in Chiſtianam fidem armare. Inſpiciantur argumenta adverſariorum contra Trinitatem, unionem perſonalem, & Chriſti ſatisfactionem.

4. Adverſarii perpetuo eadem illa ſua ſophiſtices chorda oberrant, quod non animadverſa Dei infinitate, & infinita à creaturis diſtantia, fingant conceptus, notiones, & terminos communes pſeudo-Logicos ac pſeudo-Metaphyſicos, ſub quibus Deum & creaturas, ens finitum & infinitum comprehendant, quoſque uno eodemque plane modo & æquali deſcenſu Deo & creaturis applicent. Cum Deus non ſit ſub uno conceptu ac genere univoco cum creaturis, ſed tantum ſub analogico, ut notum ex Philoſophia. Sic e.g. rationem eſſentiæ, naturæ, pluralitatis, unitatis, individui ſeu ſingularitatis, perſonalitatis, actionis, generationis, proceſſionis, originis ſeu principii, cõmunionis & cõmunicationis, cõmunicabilis, communicantis ſeu communicativi, Totius & partis, cõpoſiti, unius numero, & principii individuationis ſeu ſuppoſiti, item principii perſonalitatis &c. à creaturis ſeu à ſecundo Entis analogato tantum deſumptum tanquam generalem menſuram Deitati applicant eamque examuſſim ad illam exigunt. Diſtinguãt igitur notionem generalem quæ aliquo imperfecte uno & communi conceptu Deo & creaturis tribuitur, à ſpeciali modo, quo illa inæquali & infinite diſtanti ratione tribuitur Deo, & creaturis: Neque illas confundant, aut ab una ad alteram fallaci diſcurſu argumententur. Sed ab imperfectione illa quæ illi ex uno analogato adhæret prius liberanda eſt. Et hoc pertinet ad viam eminentiæ vulgo in cognitione Dei ex dicto *Dionyſio Areopagita* commendatam. Scholaſtici ſecuti *Thom. in q. de* libero arbitrio nõ malè diſtinguunt dicendo illud vel abſtracte, univerſaliter, & ſecundum conceptum proprium poſſe conſiderari,

Digitized by Google

vel concrete ſecundum ſtatum & conditionem in certo ſubjecto e. gr. Deo, aut angelo, aut homine. Hæc diſtinctio præſenti noſtro negotio applicanda eſt.

5. Etiam illa anguſtia & difficultas contemplationis noſtræ circa hoc myſterium notanda; quod nihil ſimile occurrit in tota rerum natura, in quo perfecte rationem Trinuni, infiniti θεανθρώπου, nobis aut aliis commonſtrare queamus. In hunc ſcopulum adverſarii impingunt, cum naturæ & rationi iſta repugnare clamitant, quia in natura nihil tale quid invenitur. Quaſi adhuc alii ſint Dii infiniti, aut Dii manifeſtati in carne. Deus unus eſt; Chriſtus θεανθρώπος unus eſt. Et nihil Deo aſſimilari poteſt. *Iſ.* 40. Argumentis ſimilibus oppugnari poſſet Dei omnipotentia, omniſcientia ſaltem præteritorum & præſentium, item æternitas &c. Quia in nullo illa inveniri poſſunt; nec poteſt dari ſimile. Idem dico de forma materiali & ſeparabili, anima ſcil. humana, quæ una eſt inter omnes formas, de ſubſtantia angelica quæ inter omnes ſubſtantias unica eſt: de reſurrectione corporum noſtrorum, qui unicus regreſſus eſt à privatione totali, inter omnes alias privationes totales. Dicamus igitur potius de Trinitate de unione hypoſtatica, iſta aut ſimilia in natura non eſſe aut poſſe eſſe, nec ratione aliqua ibi inveniri aut excogitari poſſe, quia totã naturam ſupereminentiſſimo modo excedunt. Deus enim neceſſario excedit omnem creaturam. Sint ergo myſteria illa præter & ſupra naturam rationemque omnem naturalem, non contra.

6. Conſiderandum etiam, quod myſteriis illis de Trinitate & Chriſto θεανθρώπῳ, Chriſtianæ religioni detractis, & ſublatis; nihil fere in ea remanet quod terminos naturalis Theologiæ excedat; & conſequenter nihil ſit in cujus cognitionem Ethnici, Iudæi, Mahumetiſtæ ductu luminis naturalis deduci non poſſint. Itaque non poſſe religionem noſtram vocari myſterium, quod nemo ſapientum hujus mundi cognovit, quæque ab omnibus aliis ψευδωνύμοις religionibus immenſum diſtet. Quibus myſteriis ſubſtituunt nova ſua monſtra Chriſtianiſmo inaudita, de duobus Diis colendis, de Chriſto Semideo, de filio Dei Metaphorico, de Servatore exemplari; de quibus videndus *Smiglecius* in *tract. de Novis monſtris novorum Arrianorum.*

7. Adde, quod illis fundamentis de Trinitate & Chriſto θεανθρώπῳ ſublatis, homines à novo fœdere ſancito in ſatisfactione & juſtitia ſponſoris Chriſti relabuntur ad vetus fœdus fundatum in propria noſtra obedientia, ut videre eſt in miſeris Socini diſcipulis, omnibuſque aliis, qui ab ipſo diſcunt θεολογεῖν. Atqui irritum factum eſt vetus ſeu prius illud fœdus per interventum lapſus ac peccati, & nemo nunc amplius per illud ſervari

ſervari poteſt *Rom.* 3. *v.* 21. 22. 23. 24. & *c.* 8. *v.* 3. Ita tandem per conſequentias & ſucceſſive evaneſcit illud totum euangelium, nihilque aliud in religione ſua retinet, quam caſcos titulos *Dei* & *Chriſti*. Qualem religionem parallelam puto illi Mahumetiſtarum: *Non eſt Deus niſi Deus & Mahumed apoſtolus ejus*. Objecto enim ſive ultimato ſive proximo aut intermedio non differunt, ſed tantum religionis teſte ac Doctore. Ita Chriſtianus in religione ſua majorem aut certiorem conſolationem nullam haberet in vita & morte quam quivis alius Gentilis aut Mahumediſta, qui ſcilicet cum de Chiſtiana religione nihil audiverit, probe tamen vixit pro modulo cognitionis ſuæ.

Nec omnino prætereundum, quod orbis univerſus Euangelii cogni- 8.
tionem adeptus, hæc myſteria uno ore ſonarit jam inde ab apoſtolorum temporibus; adeo ut vere hic habeatur illud γνησίως apoſtolicum & Catholicum Vincentii Lirinenſis: *Quod omnes, quod ubique, quod ſemper*. Evincunt hoc teſtimonia patrum, & imprimis doxologia illa communis: *Gloria patri, & filio, & Spir. Sanct.* Et familiaris illa catechizandi ratio ex formula baptiſmi, quæ etiam Ethnicis non fuit ignota. *Lucianus n. in Philopatri* inducit Chriſtianum ita Ethnicos catechizantem: Deum alte regnantem, magnum, ætherium, atque æternum filium patris, & Spir. Sanct. ex patre procedentem unum ex tribus & ex uno tria. Lucianus vixit ſub Trajano circa annum 120. Quod etiam exortis adverſariis, Catholico conſenſu Chriſtianiſmi & primorum Conciliorum Generalium hæc fides explicata, ſtabilita, & poſtea à Piis Imperatoribus in orbe Romano publicis legibus ſancita ſit: atque ab illo tempore ſub utraque poteſtate Eccleſiaſtica & Politica ſarta tecta permanſerit, etiam oborta in Oriente tanta contentione & ignorantia, in Occidente magna illa apoſtaſia; atque etiamnum perſtet in Ægypto, Æthiopia, Græcia, Perſia, Syria, Armenia, Ruſſia, Occidente toto, & ubicunque Chriſtianum nomen auditur. Contra fundatiſſimam hanc fidem quicquid olim aut ſuperiori ſæculo molitæ ſunt infelices quædam animæ, ſuo malo expertæ ſunt, quam durum ſit contra ſtimulum calcitrare. Vide exempla aliquot in *Epiſtol. Bezæ ad Petr. Statorium* Polonum tunc ad Socinianos abiturientem. Adde quod recta ad Atheiſmi, Libertiniſmi, Epicureiſmi, Turciſmi, Iudaiſmi præcipitia hæc via ſit. Exempla dabunt Neuſerus & M. Eraſmus Paſradus viri non indocti; quorum ille miniſter in Palatinatu poſt occultam molitionem ad Anti-Trinitarios dilapſus, tandem publice & ſolenniter Conſtantinopoli Mahumetiſmum ſuſcepit ac profeſſus eſt; Iſte præceptor claſſicus Scholę Marpurgenſis ad Iudaiſmum defecit, defectionis ſuæ cauſam diſertis verbis teſtatus, quod *ementitum illud* (ut blaſpheme loqui-

tur

Digitized by Google

tur in literis Theſſalonica Marpurgum ad amicum ſcriptis) *myſterium Trinitatis concoquere non poſſet.*

9. Obſervanda etiam nova methodus diſputandi, quam adverſarii uſurpant. Non aperto Marte, ſed per cuniculos adoriuntur incautos. Primum enim magis voces & terminos quam res: deinde & loca ſcripturę atq; hypotheſes articulorum vellicare ſolent, cum theſibus & articulis ipſis adhuc parcere videntur: adhæc de articulorum neceſſitate magis atque adeo de ſalute ignorantium & errantium ſcrupulo, pro teneritudine conſcientiæ ſuæ ſcilicet, quam de veritate diſquirere videntur, aut videri volunt. Præterea diſcentium & inquirentium vel ſuo vel aliorum nomine, aut ad ſummum dubitantium partes ſuſtinere magis quam aſſerentium. Hinc iſtas dubitantiæ & Scepticæ Theologiæ formulas perpetuo ex ipſis audias: *Poſſet hoc aliter intelligi aut exponi: Poſſet quis aliter ſentire. Videndum eſt an vox aut phraſis illa non admittat aliam ſignificationem. Neſcio, dubito an hoc ſit ſatis ſolidum. Ego non poſſim, non auſim certi quid ſtatuere.*

10 Adde quod partes aſſerendi & probandi, adverſariis ſuis aſſignant, ſolas negandi atque excipiendi ſibi ſumunt; ita audacter & impudēter quidvis negant, ſuſque deque habentes an ſua negatione aut exceptione Atheiſtis, Mahumetiſtis, Iudęis, Gētilibus omnibuſq; Scripturarum & Chriſtianiſmi adverſariis latam portam aperiant, imò & propriis placitis contradicant, modo adverſario ſuo in præſenti diſceptatione obicem ponant. Hič compellendi ſunt ut vices probandi & reſpondendi æqualiter ſuſtineant, & theſin certam teneant, atque ex ſuo ſenſu reſpondeant.

11 Notandum etiam omnes fere exceptiones & oppoſitiones eorum laborare paralogiſmo à particulari ad univerſale, ab indefinita ad univerſalem & quidem excluſivam, à ſtatu aliquo Chriſti ad omnem ſtatum, ab Oeconomia ad Theologiam e.gr. Vocabulum aliquod ita alicubi ſumitur ergo ubique & hoc loco ita ſumendum eſt. Hæc & illa Chriſto tribuuntur, quod ſit homo, quod ſervus Dei, quod Doctor & martyr; ergo nihil præterea illi tribuitur; ſcil. quod ſit æternus Deus, quod propitiatio pro peccatis noſtris.

12 Denique partim falſas conſequentias & applicationes ex veris principiis ac regulis deducunt, partim aliquid eſſe videntur apud rudiores Pythagorico axiomatum & generalium effatorum magiſterio, ſolo *αὐτὸς ἔφα* & authoritate dicentium ſubnixo. Quæ ſi quis ad ſuas diſciplinas revocet, aut probationem eorum ab iis poſtulet (affirmantibus enim incumbit probatio) mox evaneſcunt. Sunt autem illa partim pſeudo-Philoſophica, partim pſeudo-Iuridica, ſeu Politica, partim pſeudo-philologica. Hęc ſunt infinita: quæ in Socinianorum Antagoniſtis *Choveto*, *Simlero*, *Fran. Iunio*, *Puccio*,

Puccio, Grotio, Iacob. Martinio, Franzio, Smiglecio, Steghmanno, Iacob. ad Portum, VVintero, Zarnovecio, Tarnovio, Andrea Keslero, Pareo, Ioh. Iusto aliisque videri possunt. Inter ista vulgatum est illud; *Innocenti seu justo non potest pœna mortis irrogari.* Et alterum, *Quisque potest remittere de jure suo*, quod examinatum vide à Grotio lib. de satisactione Christi. Illa sunt, *Essentia numerica non est pluribus communicabilis. Quot sunt personæ, tot sunt essentiæ. Omne generans esentiam numero distinctam habet à generato. Nulla essentia humana potest esse sine propria subsistentia. Persona nequit esse in personâ. Vna actio nequit totam naturam corrumpere. Quodcunque de aliquo prædicatur est universale, non singulare, nullum enim singulare prædicatur. Persona personis absque sui corruptione dari nequit.* Et similia quam plurima quæ enotata vide apud *Keslerum in Examine Logicæ, Metaphysicæ & Physicæ Photinianæ.*

Antidotum antidotorum est ut, 1. sacris literis. 2. sana philosophia ac 13
Philologia. 3. Pietatis ac conscientiæ studio, rerumq; divinarum intima atq; assidua διοδικία, gustu, & circa eas exercitatione hæresibus illis resistamus. De primo observãdę sunt istæ regulę: *Prima*, Sacrarũ literarum testimonia multa simul & confertim ipsis ingerenda sunt, contra quæ exceptio paralogistica a particulari parum valebit. Neque enim ostendent e. gr. omnia illa quæ de Filio *Ioh.* 1. *Colos.* 1. *Hebr.* 1. & alibi aut de Spiritu Sãcto 1. *Cor.* 12. tanquam personis divinis dicuntur, de alio aliquo simul dici posse. *Secunda*, Vbi locus scripturæ ab exceptionibus vindicandus est, ad absurdum teratologiæ, Libertinismi, Atheismi, & ad contradictiones compellendi sunt, quibus ostendatur ex depravatione ista sacrarum literarum autoritatem & fidem labefactari. In philosophiæ contra ipsos usu, *Keckermannus, Iacob. Martinius, Alstedius, Keslerus, Smiglecius* aliique jam pręivere. Imprimis Scholastici, eorumq; princeps *Thomas* in *Summa*, & *contra Gentes* plurimum disputatorem nostrum juvabunt. Interim videndum ut judicio Logico-Theologico accurate delectum scripturarum & argumentorum habeamus, ne quidvis temere & cœco zelo arripientes mordicus defendamus. Recte enim Thomas P. 1. qu. 32. act. 1. & qu. 46. art. 2.: *Cum quis ad probandam fidem Christianam inducit rationes, quæ non sunt cogentes cadit in irrisionẽ infidelium. Credunt enim quod hujusmodi rationibus innitamur, & propterea credamus.* De Tertio recte monet Cõfessio Belgica art. 1x. *Personas Trinitatis cognosci tam ex scripturis quam ex effectis ipsarum, iisque potissimum, quas in nobismet ipsis percipimus.* Nõ facile enim quis obscurabit, nedũ ut exstinguat in nobis fidem Trinitatis, si gratiam Filii, & amorem Patris, communicationem Spiritus Sancti quotidie in nobis sentiamus, confirmemus, excitemus confessionibus, precibus, doxologiis & renovatis fidei, spei, caritatisque amplexibus. In quo quidem tum antiquæ omnium, tum hodiernæ

Digitized by Google

diernæ noſtrorum conciones, liturgię, ac doxologiæ nobis affatim præcunt, quippe quæ à Trinitate incipiunt, in Trinitate deſinunt.

Nazianz. ſentent. ſpiritual lib. 3.

Πάντα μὲν ἀὶὲν ἄειρα θεοπρεπὲς ἔργα πολίσσω,
Η' ᾧ τειὰς πάντων ἐξοχά σοι μελέτω.

Hoc eſt interprete Ioh. Lango:

Optima quæque decet divinitus edere facta,
In primis Triados ſed meminiſſe ſacræ.

Vide ejuſdem *Nazianzen. Iuramentum Epiſcopale*, & *præfationem ad carmina ſua*. Sed de praxi hujus doctrinæ alia occaſione fuſius egimus an. 1639. in *diſp. de Neceſſitate & Vtilitate Doctrinæ de Trinitate*: quam mox ſubjicio.

COROLLARIA.

1. *Doctrina de Trinitate, de Chriſto Θεανθρώπῳ, ejuſque ſatisfactione, non eſt Scholaſtica aut problematica, ſed de neceſſitate fidei Chriſtianæ.*

2. *Photiniani ſeu Sociniani Chriſtiani dici non poſſunt, niſi æquivocè aut valde analogicè. Vide* Smiglecium in prolegom. & appendice ad Nova Monſtra &c. *Patres Gentilium numero adſcribebãt Arrianos, vide* Athanaſ. orat. 3. & 4. c. Arrian. *Conſtantinus edicto cavit, ut Porphyriani dicerentur non Chriſtiani, utque eorum libri cremarentur.* Object. *Atqui confitentur Chriſtum ergo ſunt Chriſtiani, immo confitentur ejus veram Deitatem.* Reſp. *Qui eſſentiam divinam negant, illi deitatem negant, & verum Chriſtum non confitentur, ſed tantum idolum aliquod, & Deum alium à Deo patre.*

3. *Iudicium illud à Theologis Academ. Lugduno-Batavæ D. Iunio, D. Trelcatio ſeniore, D. Gomaro, ad poſtulatum Illuſtriſſ. Ordd. Generalium A. 1598. latum de Fauſto Socino, quod ſcilicet eſſet non Chriſtianus, ſed Semiturca, cum rei veritate & univerſi Chriſtianiſmi conſenſu optime convenit.*

4. *Sociniani Voidovius & Oſtorodus in apologia ſuâ edita A. 1600. contra Decretum Illuſtr. & Præpot. Ordd. General. injuſtè quiritantur, quod blaſphemi ipſorum libri Hagæ-comitis combuſti, ipſi verò ex Belgio excedere juſſi eſſent, quaſi Dominationes ipſorum religione, conſcientia ſua, & libertate Belgicâ indignum quid commiſiſſent atque adeo jure ipſis convenirent atroces illæ Apologiſtarum calumniæ*: Videmini, *inquiunt*, ab ipſis hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus in Hiſpania æquitate & humanitate, quod hoc veſtrum factum attinet, ſuperari &c. *Et poſt*: ac ſi jam ipſum Antichriſtum plane imitari velletis, & tandem aliquando ipſos etiam homines religionis ergo igni tradere &c. *Et poſt*; Aſtutiſſimus Satanæ ſpiritus vobis perſuaſit, vos Dei honorem, Eccleſiæ

cleſiæ quietem,& Reip.veſtræ commodum tum cõſervare, quando maximè iſta omnia turbatis & peſſumdatis. *Notet lector fuiſſe inter libros illos M.S.* tractatum Oſtorodi contra Tradelium *Syndicũ Auguſtanũ, ubi ſatisfactionem Chriſti nominat* figmentum Trinitariorum. *Sicuti idem Oſtorodus In Inſtitut.* c. 36. nominat falſum errorem, puerilem, ridiculum, blaſphemum &c. *quod* redoleat anilem, ſuperſtitioſam & Papiſticam fabulam.

5. *Vnio Eccleſiaſtica, ſeu Syncretiſmus inter noſtras Eccleſias & Socinianos iniri nulla ratione debet aut poteſt, quamvis maxime vellent Sociniani. Nec tamen hinc ſequitur nos Eccleſiæ noſtræ perfectionem in odio pacis conſtituere.*

6. *Dubia Conradi Vorſtii Theologia à Synodo Dordracena Anno.* 1619. *ſeſſ.* 152. *jure meritoque damnata eſt.*

7. *Pontificii pſalterio Mariano-Bonaventuræ, quod hoc noſtro ſæculo ſæpius recuſſum Inſulis* 1605. *Leodii* 1607. *Conſtantiæ* 1611. *& alibi, ſibi imprudenter arma plurima eripiunt, quibus pro deitate Filii & Spiritus Sancti ipſis ac nobis pugnandum eſt contra Socinianos.*

Lutherus in præfat. ad Lectorem præmiſſa tractatui Anonymi de Religione Turcarum.

NOſtra ſumma præſidia & robuſtiſſima arma ſunt articuli de Chriſto, ſcilicet quod Chriſtus ſit Filius Dei, mortuus pro noſtris peccatis, exſuſcitatus ad vitam noſtram, quod fide in illum juſti & peccatis remiſſis ſalvi ſumus &c. Hæc ſunt tonitrua, quæ deſtruunt non modo Mahometum, ſed & portas Inferi. Mahomet enim negat Chriſtum eſſe filium Dei. Negat mortuum pro noſtris peccatis. Negat ipſum reſurrexiſſe ad vitam noſtram, negat fide in illum remitti peccata & nos juſtificari. Negat ipſum judicem venturum ſuper vivos & mortuos: licet reſurrectionem mortuorum & diem judicii credat. Negat Spiritum Sanctum: Negat ejus dona. His & ſimilibus articulis eſt munienda conſcientia, contra ceremonias Mahumeti. His machinis Alcoranus ejus confutandus.

Socinianiſmus eſt verecundior aut ſubtilior Mahumetiſmus.

Digitized by Google

FRANCISCI GOMARI
DIATRIBE,
DE

Christo Αὐτοθεῷ, *olim dictata in Academ. Lugduno-Batava : quam impetrata venia à Cl. autore typis edidit & publica disputatione ventilandam proposuit in Academiâ Vltrajectinâ* GISBERTUS VOETIUS, *additis etiam notis. 9. Martii* 1639.

Resp. CORNELIO GENTMAN *Goesâ-zelando.*

QVemadmodum λογομαχίαν & profanas κενοφωνίας, stultasque & imperitas quæstiones fugere nos decet : Sic contra rectus ac pius earum vocum, quæ in Theologia tritæ sunt, usus est cognoscendus, ne in errores incidamus aut adversariorum contentionibus implicemur. Quocirca non abs re facturum me arbitror, si ad ea, quæ contra Socinum pro filii Dei deitate disseruimus, auctarii loco disquiramus & examinemus: An filius Dei sit Αὐτοθεός. Nam ut ab hæreticis olim, ita & nostris temporibus variè hæc controversia ad Christi & Christianorum contumeliam agitata est. Ac quamvis majorum in hac materia pertractanda illuxerit industria, non pauca tamen relinquerunt aliorum diligentiæ. Quare ad uberiorem veritatis intelligentiam & filii Dei gloriam pro modulo meo quæstionem hanc conabor explicare, à vocis origine & usu exorsus. Αὐτοθεὸς vox antiqua & oxytona ut recte apud *Epiphanium* & evincit hoc analogia similium compositarum vocum. Quidam (*is erat Iac. Arminius*) ausus fuit adfirmare eam vocem apud patres non extare: Nam ut apud *Dionys. Areopag. de divin nomin. c.* 11. exstat Αὐτοθεότης, sic Αὐτοθεὸς apud *Origenem in Iohann. tom.* 2. *p.* 372. & *Epiphan. hæres.* 76. *contra Anomæos.* Hi dicebant Christum esse ἀνόμοιον patri. Nam quod *Greg. de Valentia* in *opus. Theolog.* & in *prim. sum. Thomæ p.* 717. & *Bellarmin.* in *controvers. de Christo lib.* 2. *cap.* 20. *hæresin.* 69. (quæ contra Arejomanitas est) citant, ne quis frustra quærat, humanus est aut memoriæ aut fidei erga alienam diligentiam lapsus. Cæterum quod ad vocis Αὐτοθεῷ compositionem & formam attinet, eam non aliunde quam à scholæ Platonicæ, quam olim plerique sequebantur, consuetudine profluxisse adparet. Platonici enim in Ideis suis & abstractis rerum formis exprimendis nomina cum pronomine αὐτὸ, poëtica quadam licentia conflabant. Suidas αὐτὸ ἔλεγον οἱ φιλόσοφοι

λόγοις τὸ κυρίως λεγόμενον ϗ τῷ ἰδίαν δηλοῦν, αὐτοάνθρωπος· λέγεται καὶ αὐτοδόξασον τὸ κυρίως καὶ μᾶλλον δόξασον.

Nec aliter *Ariſtoteles* contra ideas differens *Metaphyſ.6.cap.16.* Docet enim ideas declarari addita ſenſibilibus vocè αὐτὸ.

Ταύτας γὰρ ἴσμεν αὐτοάνθρωπον, (Scotus in Metaphyſ. hominem idealem vocat.) καὶ αὐτοίππον προσθιθέντες τοῖς αἰσθητοῖς τὸ (αὐτὸ.) Et *lib. 2. cap. 2.* per tmeſim quandam ait: αὐτὸ γὰρ ἄνθρωπον φασιν εἶ) ϗ αὐτοίππον ϗ ὑγίειαν. Et *ibidem* αὐτοαγαθὸν. Et *lib.6.cap.11.* αὐτογράμμιν. Et *lib.12. cap.7.* αὐτοέκαστος, Et per tmeſim αὐτὸ γὰρ ἕκαστος. Et *cap. 10.* αὐτοάλφα καὶ αὐτοβῆτα. Et in *Phyſ. de ortu & interit. cap.2.* Αὐτοτρίγωνον. Et *Topic.5.cap.7.* Αὐτοάνθρωπος & αὐτοζῶον. Et *lib.6.cap.6.* Αὐτομύκης. *Lib.6.cap.8.* Αὐτοεπιθυμία, Αὐτοηδονὴ ϗ Αὐτοβούλησις Αὐτοαγαθοῦ, hoc eſt. Ipſa cupiditas eſt ipſius jucundi, & ipſa voluntas ipſius boni. *Ibid.* Αὐτοφαινόμενον ipſum adparens. Et *lib.8. cap. 11.* δόξασον Αὐτοαληθῆς, & Αὐτοδόξα ipſa opinio, quæ exponitur proximè αὐτὴ ἡ δόξα ipſa opinio.

Simili ratione Platonicorum imitatione quadam Αὐτοθεὸς dicitur, quemadmodum ex *Origine* & potiſſimum ex *Dionyſio* Platonis æmulo *de divinis nominibus cap.5.6.11.* & *Maximi ſcholiis*, ac *Pachymerii paraphraſi* clariſſimè adparet. Atque hæc vocis origo, unde ſenſus & uſus clarius innotescit: Αὐτοθεὸς enim & αὐτοθεότης dicitur ipſe Deus & ipſa deitas κατ' ἐξοχὴν, ut non ſolum Deum notent, ſed etiam ex Pronominis uſu excellentiam Deitatis, quemadmodum profane Iovem ſuum, in hymno, adpellat *Callimachus* Διὸς αὐτὸν αἰεὶ μέγαν αἰὲν ἄνακτα. Veruntamen excellentia illa bifariam conſideratur pro uſu nominis Dei duplici & relatione diverſa. Deus enim aut proprie primam & infinitam eſſentiam notat, quo modo comparate cum aliis αὐτοθεὸς ipſe Deus mundi & deorum opifex dicitur: aut improprie & per metaphoram, ut angelus, qui gratia creationis & ſimilitudinis officii cum Deo Deus nominatur, & quod prius conditus ſit, potentiaque longe ſuperet relatè ad homines, qui etiã Dii dicuntur, αὐτοθεὸς ipſe Deus metaphoricè adpellatur: quãvis ab illa voce hoc ſenſu sãctius abſtineri poteſt ac debet. Hanc autem diſtinctionem ex *Dionyſio de divin. nominib.* hauſimus *c.11.p.404.405.406.* Edit. Pariſ. gr. Et græcis illius interpretibus *Maximo* & *Pachymerio*. Oſtendit enim quo modo interdum dicat Deum eſſe αὐτοζώων, interdum verò αὐτοζώης ὑποστάτην conditorem, αὐτοσῖραν ϗ αὐτοζώων ϗ αὐτοθεότητα vocari quidem Deum ἀρχικῶς καὶ θεϊκῶς καὶ αἰτιατικῶς, angelos verò quos προνοητικὰς δυνάμεις providentes virtutes vocat μεθεκτῶς participatione; Vnde etiam diſtinctè cum à Deo (quem ἀμέτοχον & cap.12. ἀμεθεκτον ἄπειρον adpellat) αὐτουσίωσιν, αὐτοθέωσιν; tum ab hominibus *cap.12.* αὐτομεθεκτὰς nominat. Et hæc quidem de vocis αὐτοθεὸς

origine & uſu, reliquum eſt ut propoſitæ controverſiæ autores & examen ſubjiciamus paucis. Autor illius, quantum potui obſervare, fuit Origenes qui in Euangelium Iohann. tom. 2. pag. 272. Edition. Baſil. poſtremæ, ait: *Dicendum enim eſt illis quod αὐτοθεὸς quidem (hoc eſt per ſe Deus) Deus ille eſt cum articulo propter quod & ſervator in precatione ad patrem inquit: Vt agnoſcant te ſolum verum Deum; quidquid vero eſt præter hunc qui αὐτοθεὸς dicitur (hoc eſt per ſe Deus) participatione & communicatione deitatis illius deificatum. Non ille Deus cum articulo, ſed Deus ſine articulo magis proprie dicendus eſt, quomodo omnino, primogenitus omnis creaturæ, quippe qui cum primus ſit apud ipſum attrahens divinitatem ad ſeipſum honorabilior reliquis diis, qui ſunt præter ipſum (quorum ille Deus) Deus eſt, juxta id quod dicitur: Ille Deus Deorum, dominus locutus eſt, & vocavit terram, dans eſſe diis, à Deo hauriens abundanter, unde ipſos efficiat Deos, & unde illis juxta ſuam ipſius bonitatem ſuppeditet. Verus igitur Deus eſt ille Deus cum articulo. Qui autem dii efformantur ad ejus formam, velut imagines quædam ſunt primi exemplaris.*

Et paulo poſt de filio ait: *Haudquaquam Deus manſurus niſi perpetuo permanſiſſet in contemplatione paternæ profunditatis. Sed quoniam fortaſſis veriſimile eſt futurum ut multi offendantur, quia diximus unum eſſe verum Deum nempe patrem, & præter Deum verum multos factos Deos participatione Dei, verentes gloriam ejus qui omnem creaturam præcellit æquali reliquis obtinentibus appellationem Dei ſine articulo præter datam differentiam per quam Deum λόγον diximus reliquis omnibus diis miniſtrum eſſe deitatis &c.* Hæc Origenes, ex quibus adparet, illum ſtatuiſſe patrem Αὐτοθεὸν hoc eſt ipſum Deum (nam non ſatis expreſſe interpres vertit per ſe Deum) per excellentiam appellari, comparatum non ſolum cum creaturis ſed etiam cum λόγῳ, eoque ſolum verum & natura Deum, filium vero & creaturas participatione deitatis, Deos factos. Qua de cauſa θεὸν γέννητον Deum factum alicubi nominat, ut *Epiphanius* arguit *hæreſ.* 64. *contra Origenem*, ac propterea *Epiphanius* & *Hieronymus* Origenem hæreſis Arrianorum fundamenta jeciſſe ſtatuunt, quamvis interdum loquatur ſanctius, ſibique non ſatis vi veritatis adactus conſtet, eoque non tam hæreſeos, quia pertinacia defuit, quam erroris fuit convincendus.

Origenem igitur ſecuti ſunt Arriani, ut ante concilium Nicenum *Euſebius Cæſarienſis de demonſtrat. Euangelica lib. 5. cap.* 1. 4. 12. 16. Opponi θεὸν ἀυτὸν & θεὸν λόγον & patrem unum & ſolum eſſe Deum proprie filium eſſe *Νοητὸν* ſecundum Deum, qui exſtet à deificante ipſum patre. Similia ab aliis Arrianis, aliaque prolata oſtendit *Epiphanius hæreſ.* 69 & 76. Noſtris vero temporibus exortus eſt Valentinus Gentilis, qui prothesi 8. ait *Solus pater eſt αὐτοθεὸς, id eſt, à nullo ſuperiore numine eſſentiali*

Digitized by Google

tiatus, ſed à ſeipſo Deus. Et 12. *qui filium αὐτοθεὸν eſſe contendit is vel duo aſſerit principia: vel turrim Babel ædificet neceſſe eſt.* Et proth.40.& ultima: *Vnus Iehova pater λόγος, & unus ille Deus Iſrael ſynonyma ſunt primæ perſonæ trinitatis.* Huic acceſſerunt calumniandi potius libidine quam erroris cum Arrianis ſocietate, primum pontificius *Genebrardus*, qui hæreſin nominat Autotheanorum, ut Calvinum, Simlerum, Bezam, Danæum traduceret: Deinde ex Lutheranis *Ægidius Hunnius in Calvino Iudaizante*, quem alii nonnulli ſecuti ſunt.

Contra verò filium eſſe αὐτοθεὸν ſive αὐτοθεότητα ſtatuerunt Orthodoxi patres bifariam, partim κατὰ τὸ ῥητὸν eadem voce, partim κατὰ τὴν διάνοιαν eodem ſenſu vocibus diverſis. Et eadem quidem voce *Dionyſ. Areopag. de divin. nominibus cap.* 11. quo loco Deum ἑνιαῶς καὶ ἁπλῶς citra ullam perſonæ diſtinctionem conſiderans, eoque patrem filium Spir. S. Αὐτοθεότητα nominat. Deinde Epiphanius hæreſ.76.contra Anomœos, de patre & filio ait: φύσις ἡ θεῖα ἀπλοῦς ἔχουσα τὸ ἀξίωμα ἢ διά τι ἕτερον ἄλλα διὰ τὸ Αὐτοθεὸς καὶ Αὐτοαίδιον. Ἀεί γε καὶ τὸ γίνημα ὁμοίως ἔσῃ. Diverſa verò voce ſed eâdem ſententia multis modis uſi ſunt. Filius enim Dei vocatur.

1. Αὐτουσία ipſa eſſentia κατ' ἐξοχὴν vid.divina. Arrius enim filium vocavit alienum à patris eſſentia & exclamavit: πῶς γὰρ ἡ αὐτὴ οὐσία τυγχάνει teſte *Epiphanio hæreſ.69.pag.*317.& 335. Et Aëtius Αὐτουσίαν de ſolo patre aſſerunt *ibid.hæreſ.*76.*p.* 406. Contra verò Aëtium *Epiphanius* dicit *p.* 413. quapropter Αὐτουσία eſt Deus pater, & filius & Spiritus ſ. & non ὑπερουσία. Et Baſilius Magnus contra Eunomium lib.4.p.392.edit. Stephani: *Si ingenitus non eſt nomen eſſentiæ, ſed* Αὐτουσία *ipſamet eſſentia, eſt autem filius quoque eſſentia, fuerit quoque filius ingenitus.*

11. Αὐτοζωὴ ipſa vita. Vt Baſil.ibid. p. 409. *Edit.* gr. in fol.: *Si per Patrem vivit Filius, per aliũ & non per ſe ipſum vivit, qui vero per alium vivit* αὐτοζωὴν *eſſe non poteſt, neque qui ex gratia ſanctus eſt* αὐτοάγιος *ipſe ſanctus eſt; ſefellerit igitur Filius cum diceret, ego ſum vita.* Sic de Spir. ſ. ait *Greg. Naz. oratione de Herone philoſopho p.*162. edit.gr.Baſileenſis οὐχ ἑκὼν πεφυκὼς ὁ ἁγιασμὸς ἀλλ' αὐταγιότης. Et *Baſil. lib. 2. contra Eunom. p.* 311. in octavo editi cum dialogis Athanaſii, filium τὸν ὄντως ὄντα τῷ πηγῷ τῆς ζωῆς vocat. Et apolog. de diſceſſu p. 361. *Quidquid enim per alium vivit* αὐτοζωὴν *eſſe non poteſt (quemadmodum neque ab alio caleſactum* αὐτοθερμότης *eſſe poteſt) Chriſtus vero & Deus noſter dixit: Ego ſum vita.*

111. Αὐτοδύναμις. Quod refert & reipſa probat de filio *Epiphanius contra Marcellianos hæreſ.*72.*p.* 358. Neque aliud ſibi voluit *Baſilius contra Eunomium lib.*2.*p.* 339. cum de filio ait: ὁ τῆς αὐτοδυναμίας ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δύναμις.

1V. Αὐτοαγαθὸν ipſum bonum Baſil. ibid. lib. 2. p. 335. *Hanc eſſe omnibus Chriſtia-*

Christianis (qui hoc nomine quidem digni sunt) insitam anticipationem, filium esse genitam lucem ex ingenita luce refulgentem, & αὐτοζώω καὶ αὐτοαγαθὸν ex vivifico fonte paterna scil. bonitate. Et Epiph. contra Anomœos hæres. 76. p. 407. De filio ait: ἔνομα ἔχων αὐτοαγαθὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοαγαθοῦ ὄντος. Quibus omnibus consonat Damascenus Orthod. fid. lib. 1. c. 8. Quo loco clarissime Deum absolute & communiter tribus personis consideratum vocat αὐτόφως, αὐτοαγαθότητα, αὐτοζώω, αὐτουσίαν *non ab alio esse habentem aut quidquam eorum quæ est* (male enim interpres vertit *sunt.*)

v. Αὐτοαλήθεια ipsa veritas, ut *Nazianzenus oratione de filio* 2. *p.* 216. Editionis Basilien. gr. Si enim illud solum verum Deum de patre pones, ubi pones αὐτοαλήθειαν. Similiter *Origenes* veritate adactus *in Johan. tom.* 6. sub finem *p.* 290. in illa verba (Ium veritas) filium vocat αὐτοαλήθειαν. Et *tom.* 3. *de Christo homine p.* 824.

vi. Αὐτοσοφία ipsa sapientia. Quomodo Deum ὑπερθέως & communiter tribus personis vocat *Dionys.* Αὐτοεῖναι, αὐτοζώω, Αὐτοδύναμιν, αὐτοσοφίαν *de divin. nominib. cap.* 11. Et *Orig. in Euang. Johann. tom.* 2. *p.* 272. de filio ait: Cum sit ipse αὐτοζοφία vel αὐτοῦ ipse filius.

vii. Αὐτοδικαιοσύνη ipsa justitia. Vt *Basilius apolog. de discess. p.* 461. Filius vero αὐτοδικαιοσύνη & immortalitas est.

viii. & ix. Αὐτοτέλειον ipsum perfectum, & Αὐτοδόξα ipsa gloria, quæ ex superioribus fluunt. Vt enim *Athanasius dialog.* 2. *de trinit. p.* 80. de patre ait. Θεὸς ὢν καὶ Αὐτοδόξα, Sic *Epiphanius contra Ariomanitas hæres.* 69. *p.* 341. ait de filii Deitate eâ habere τὸ αὐτὸ δεδοξασμένον καὶ τὸ αὐτὸ τέλειον. Similia *contra Marcellianos hæres.* 72. *p.* 358. recenset convenienter suæ sententiæ, quo loco filius Αὐτοδόξα, αὐτοζύλη, Αὐτοδύναμις, ut à *Nonno in Johann. cap.* 1. *carmine* 40. λόγος Αὐτοτέλεστος.

Hanc patrum orthodoxorum consensionem secuti sunt *Calvinus, Simlerus, Zanchius, Beza, Pareus in Calvino Orthodoxo lib.* 1. *cap.* 9. aliique non pauci.

Ad rem autem quod attinet & controversiæ examen.

1. Quicunque est ipse Deus, ac vere proprie & essentialiter Deus, ille est αὐτοθεὸς.

Atqui filius Dei est ipse Deus, vere proprie & essentialiter Deus.

Ergo est αὐτοθεὸς.

Propositio confirmatur & significatione & usu vocis αὐτοθεὸς apud eos patres à quibus ducit originem ut ante demonstravimus. Quo etiam pertinet illud *Justini Martyris* antiquissimi Theologi, qui *hortatione ad græcos p.* 13. Edit. Commelinian. θεὸς αὐτὸς exponens ait pronomen τοῦ ὄντως ὄντα θεὸν significare.

Assum-

Aſſumptio vera & certa eſt, unde & vera colligitur concluſio.

11. Quicunque eſt αὐτουσία, αὐτοζωή, αὐτοάγιος, αὐτοδύναμις, αὐτοαγαθότης, αὐτοφῶς, αὐτοαλήθεια, αὐτοδικαιοσύνη, αὐτοσοφία, αὐτοτέλειον, αὐτοδόξα, ille etiam eſt αὐτοθεὸς, quia deitas, illius eſſentia & attributa ſunt reciproca, Atqui filius eſt ejusmodi, ut ex earum vocum recta interpretatione & uſu ex ſuperioribus, & ex filii natura quæ ſ. literis deſcribitur 1 *Iohann.* 5. *v.* 20 conſtat, Ergo eſt αὐτοθεὸς.

Quemadmodum etiam patres recte aſſerunt. Atque hoc adeo clarum eſt & certum ut inter pontificios *Bellarm.* id aperte agnoverit, & Calvinum in quem tamen ſæpiſſime iniquus eſt ea in re adverſus ſuum Genebrardum multis deſẽderit *l.* 2. *de Chriſto c.* 19. Sed dicat aliquis recte dici filiũ αὐτοθεὸν hoc ſenſu qui antiquitati & uſui vocis cõvenit, modum tamen loquendi reprehendit *Bellarm*: Quod Calvinus dicat filium eſſe ἀυτοθεὸν hoc eſt, Deum à ſeipſo. Improprie denique & dure dictum eſſe in ſymbolo: Deum de Deo, lumen de lumine. Sed contra inepte cavillatur *Bellarm.* Nam à ſeipſo aliquid dicitur eſſe bifariam, Aut poſitive à ſe effectum eſſe, aut negative eſſe ἀναίτιον ſeu non eſſe ab alio effectum. Priori modo, nec deitati immo nec ulli rei convenire poteſt, quia contradictionem implicat ipſius cauſam eſſe & effectum. Poſteriori vero optime, immo neceſſario deitati quadrat, quia deitas eſt ens primum cauſæ expers & cauſa omnium entium, ut nomẽ Iehovæ evincit & natura Dei *Exod.* 3. *Apocalypſ.* 1. & rotunde *Anaſtaſius* & *Cyrillus in cõpendiaria expoſitione fidei.* Quid eſt Deus? οὐσία ἀναίτιος αἰτία πάντων τῶν ὄντων. Et *Gregor. Nazianz. Orat.* 2. *de filio*: τί τῶν ὄντων ἀναίτιον; θεὸς, Nemo enim poſſet cauſam Dei dicere. Sic ibidem cum patrem vocet filii cauſam, tamen Deitatem ἀναίτιον vocat.

Deinde quod objicit quoque *Bellarminus*, Calvinum male dicere filium habere eſſẽtiam à ſeipſo, iterum cavillatur. Primum enim locis iis quæ adducit hoc non probat, aliud enim eſt eſſentiam aliunde mutuari, quod *Calvinus* ait, aliud habere. Illud enim notat habere eſſentiam nõ natura ſed gratia. Deinde aliud eſt abſolute loqui, aliud relate ad certam materiam & phraſin ac ſententiam adverſariorum, atque hoc modo ſi adverſarii importunitas poſtulet, quidni dicere liceat recte explicatæ ſententia filium eſſentiam habere à ſe, non quatenus vox (à) notat tantum terminũ, ſic enim habet à patre per communicationẽ generatione æterna; nec quatenus (à ſe) notat à ſe effectũ poſitive, ſed quatenus acceptũ negative efficientiam tollit, & ἀναίτιον ſeu à nullo effectũ notat contra ſententiam Valentini Gentilis, qui fatebatur filium habere eſſentiam à patre ſed effectam, quod eſſet eſſentiatus à patre; cui ſententię contradixit *Calvin.*, atq; hoc modo loquitur *Damaſc. Orthod. fid. l.* 1. *q.* 8. cum Deum communiter vocat ἀυτουσίαν ἢ

Digitized by Google

Christianis (qui hoc nomine quidem digni sunt) insitam anticipationem, filium esse genitam lucem ex ingenita luce refulgentem, & αὐτοζώλω καὶ αὐτοαγαθὸν ex vivifico fonte paterna scil. bonitate. Et Epiph. contra Anomœos hæres. 76. p. 407. De filio ait: ἕτερμα ἔχων αὐταγαθὸν ἀπὸ Ϛ αὐτοαγαθοῦ ὄντος. Quibus omnibus consonat Damnascenus Orthod. fid. lib. 1. c. 8. Quo loco clarissime Deum absolute & communiter tribus personis consideratum vocat *αὐτόφως, αὐτοαγαθότητα, αὐτοζώλω, αὐτουσίαν non ab alio esse habentem aut quidquam eorum quæ est* (male enim interpres vertit *sunt.*)

v. Αὐτοαλήθεια ipsa veritas, ut *Nazianzenus oratione de filio* 2. *p.* 216. Editionis Basiliens. gr. Si enim illud solum verum Deum de patre pones, ubi pones *αὐτοαλήθειαν.* Similiter *Origenes* veritate adactus *in Iohan. tom.* 6. sub finem *p.* 290. in illa verba (Ium veritas) filium vocat *αὐτοαλήθειαν.* Et *tom.* 3. *de Christo homine p.* 824.

vi. Αὐτοσοφία ipsa sapientia. Quomodo Deum *ὐσιωδῶς* & communiter tribus personis vocat *Dionys.* Αὐτοῦναι, *αὐτοζώλω*, Αὐτοδύναμιν, *αὐτόσοφίαν de divin. nominib. cap.* 11. Et *Orig. in Euang. Iohann. tom.* 2. *p.* 272. de filio ait: Cum sit ipse *αὐτοσοφία* vel *αὐτοῦ* ipse filius.

vii. Αὐτοδικαιοσύνη ipsa justitia. Vt *Basilius apolog. de discess. p.* 461. Filius vero *αὐτοδικαιοσύνη* & immortalitas est.

viii. & ix. Αὐτοτέλειον ipsum perfectum, & Αὐτοδόξα ipsa gloria, quæ ex superioribus fluunt. Vt enim *Athanasius dialog.* 2. *de trinit. p.* 80. de patre ait. Θεὸς ὢν καὶ Αὐτοδόξα, Sic *Epiphanius contra Ariomanitas hæres.* 69. *p.* 341. ait de filii Deitate eã habere *τὸ αὐτὸ δεδοξασμένον καὶ τὸ αὐτὸ τέλειον.* Similia *contra Marcellianos hæres.* 72. *p.* 358. recenset convenienter suæ sententiæ, quo loco filius Αὐτοδόξα, *αὐτοζώλη*, Αὐτοδύναμις, ut à *Nonno in Iohann. cap.* 1. *carmine* 40. λόγος Αὐτοτέλειος.

Hanc patrum orthodoxorum consensionem secuti sunt *Calvinus, Simlerus, Zanchius, Beza, Pareus in Calvino Orthodoxo lib.* 1. *cap.* 9. aliique non pauci.

Ad rem autem quod attinet & controversiæ examen.

1. Quicunque est ipse Deus, ac vere proprie & essentialiter Deus, ille est *αὐτοθεὸς.*

Atqui filius Dei est ipse Deus, vere proprie & essentialiter Deus.

Ergo est *αὐτοθεὸς.*

Propositio confirmatur & significatione & usu vocis *αὐτοθεὸς* apud eos patres à quibus ducit originem ut ante demonstravimus. Quo etiam pertinet illud *Iustini Martyris* antiquissimi Theologi, qui *hortatione ad græcos p.* 13. Edit. Commelinian. Θεὸς αὐτὸς exponens ait pronomen τοῦ ὄντως ὄντος Θεοῦ significare.

Assum-

Assumptio vera & certa est, unde & vera colligitur conclusio.

11. Quicunque est αὐτουσία, αὐτοζωὴ, αὐτοαγιότης, αὐτοδύναμις, αὐτοαγαθότης, αὐτοφῶς, αὐτοαλήθεια, αὐτοδικαιοσύνη, αὐτοσοφία, αὐτοτέλειον, αὐτοδόξα, ille etiam est αὐτοθεὸς, quia deitas, illius essentia & attributa sunt reciproca, Atqui filius est ejusmodi, ut ex earum vocum recta interpretatione & usu ex superioribus, & ex filii natura quæ s. literis describitur 1 *Iohann.* 5. *v.* 20 constat, Ergo est αὐτοθεὸς.

Quemadmodum etiam patres recte asserunt. Atque hoc adeo clarum est & certum ut inter pontificios *Bellarm.* id aperte agnoverit, & Calvinum in quem tamen sæpissime iniquus est ea in re adversus suum Genebrardum multis defẽderit *l.* 2. *de Christo c.* 19. Sed dicat aliquis recte dici filiũ αὐτοθεὸν hoc sensu qui antiquitati & usui vocis cõvenit, modum tamen loquendi reprehendit *Bellarm*: Quod Calvinus dicat filium esse ἀυτοθεὸν hoc est, Deum à seipso. Improprie denique & dure dictum esse in symbolo: Deum de Deo, lumen de lumine. Sed contra inepte cavillatur *Bellarm.* Nam à seipso aliquid dicitur esse bifariam, Aut positive à se effectum esse, aut negative esse ἀναίτιον seu non esse ab alio effectum. Priori modo, nec deitati immo nec ulli rei convenire potest, quia contradictionem implicat ipsius causam esse & effectum. Posteriori vero optime, immo necessario deitati quadrat, quia deitas est ens primum causæ expers & causa omnium entium, ut nomẽ Iehovæ evincit & natura Dei *Exod.* 3. *Apocalyps.* 1. & rotunde *Anastasius* & *Cyrillus in cõpendiaria expositione fidei.* Quid est Deus? ἡ οὐσία ἀναίτιος αἰτία πάντων τῶν ὄντων. Et *Gregor. Nazianz. Orat.* 2. *de filio*: τὶ τῶν ὄντων ἀναίτιον; θεὸς, Nemo enim posset causam Dei dicere. Sic ibidem cum patrem vocet filii causam, tamen Deitatem ἀναίτιον vocat.

Deinde quod objicit quoque *Bellarminus*, Calvinum male dicere filium habere essẽtiam à seipso, iterum cavillatur. Primum enim locis iis quæ adducit hoc non probat, aliud enim est essentiam aliunde mutuari, quod *Calvinus* ait, aliud habere. Illud enim notat habere essentiam nõ natura sed gratia. Deinde aliud est absolute loqui, aliud relate ad certam materiam & phrasin ac sententiam adversariorum, atque hoc modo si adversarii importunitas postulet, quidni dicere liceat recte explicata sententia filium essentiam habere à se, non quatenus vox (à) notat tantum terminũ, sic enim habet à patre per communicationẽ generatione æterna; nec quatenus (à se) notat à se effectũ positive, sed quatenus acceptũ negative efficientiam tollit, & ἀναίτιον seu à nullo effectũ notat contra sententiam Valentini Gentilis, qui fatebatur filium habere essentiam à patre sed effectam, quod esset essentiatus à patre; cui sententię contradixit *Calvin.*, atq; hoc modo loquitur *Damasc. Orthod. fid. l.* 1. *q.* 8. cum Deum communiter vocat ἀυτουσίαν εἰς

Digitized by Google

μὴ παρ' ἑτέρου τὸ εἶναι ἔχωσιν ut quæ ab alio esse non habeat; vid. effective non autem communicative. Hoc enim αὐτουσίαν non infringit, sed maximè confirmat. Atque hæc sane adeo solida sunt & perspicua, ut Gregor. de Valentia pontific. Theologorum Coryphæus idem stabiliat ad summæ Thomæ part. 1. disp. 2. quæst. 1. punct. 1. p. 718. *Tribuit* (inquit) *etiam Genebrardus hunc errorem* Calvino lib. 1. Inst. cap. 3. *sed revera si attente legatur, tantum videbitur voluisse filium ut Deus quidem essentialiter est, ex se esse, & solummodo ut persona est esse ex patre, idque verum est. Nam etsi verissime patres & concilia asserant Deum esse ex Deo, accipiendo vocabulum Dei personaliter, ut scilicet significat quoque personam ipsam patris & filii, tamen filius quatenus essentialiter Deus est, hoc est, ut est unum illud simplicissimum quod est Deus, non est ab alio, quia ut sic est quid absolutum. Quod si hoc tantum voluerunt alii hæretici, quos Autotheanos nominant, non esset cum illis hac de re certandum. Nam & in eo sensu videtur* Epiphanius hær. 69. *filium appellasse* αὐτοθεὸν & pag. 716. *filius non habet essentiam à patre tanquam productam aut genitam, sed tantum ut communicatam, hoc ipso quod filius producitur subsistens in illa.* Hæc Gregorius de Valentia. Quibus verbis *Bellarmini lib. 2. de Christo cap. 19.* objectio egregie refellitur, qua ita urget: Si Calvinus asserit patrem communicasse filio essentiam quomodo potest vere dicere filium habere à se essentiam. Item si dicit filium esse productum à patre, quomodo potest negare essentiam & vitam in filio esse à patre. Nam facillime Bellarmin. reponit potest esse quidem filio à patre communicatam essentiam, sed non à patre effectam ac productam, ut in antecedentibus Iesuita ait. Valentinus Gentilis perpetuo jactabat solum patrem esse αὐτοθεὸν, & per hoc nomen intelligebat solum patrem habere essentiam vere divinam increatam, filium autem & spir. s. habere aliam essentiam productam à patre, & ideo quoad essentiam eos non esse αὐτοθεὸν. Calvinus igitur occurrere volens Valentino contrarium asseruit, nempe filium esse αὐτοθεὸν quod ad essentiam, eo sensu quo id à Valentino negabatur. Ergo cum Calvinus fatente adversario Bellarm. respectu sententiæ adversarii sui ita sit locutus, non autem absolute, sophistam agit Iesuita; dum absolute accipit, quemadmodum etiam dum ita argutatur: Si αὐτοθεὸς significaret eum, qui est Deus à seipso, certe nec pater nec filius posset dici αὐτοθεὸς nam filius non est Deus à se sed à patre. Pater etiam non est Deus à se sed à nullo, Esse enim à se est productum esse à se. Pater enim est simpliciter ingenitus & improductus. Sed hæc mera est vanitas, nam à se esse (ut ex superioribus constat) accipi potest aut positive & ita vera est sententia Iesuitę, aut negative ut denotet à nullo productum esse metaphorice per quãdam similitudinem quod quæ à nullo sunt perinde sunt ac si essent à se. Quibus

modus

modis idem ait & negat diversa ratione *Epiphanius*. Nam quod *Aetiũ* arguit *p.*417. quod cum ãtea vocasset Deum ἀγέννητον, nunc vocet αὐτογέννητον cum seipsum non fecerit, non quod absolute damnemus loquendi modum, sed sophistæ & vocum censori nimis rigido neglectum proprietatis objicio; quemadmodum apparet etiam ex antecedentibus *pag.* 407. ubi de patre ait: καὶ τὸ ἀγέννητος διὰ τὸ αὐτογέννητον hoc est, & ingenitus quia à se ipso, hoc est, à nullo genitus. Et Hesychius in lexico suo: ἀὐλογενὴς, αὐτογένηθλος· ἐκ ἐκ τίνος γεννώμενος, item αὐτολοχάτος, θεὸς ἀγέννητος, αὐτογέννητος, quem sequitur Suidas, αὐτολόχευτος, αὐτογέννητος, ὁ θεὸς ἀγέννητος. Sic Deus pater vocatus à Synesio hymno 6. αὐτολόχευτος & à Nonno in Iohannem cap. 1. & 5. αὐτογένηθλος. Et Iohann. cap. 1. αὐτόφυτος, Et Iohann. 3. αὐτογενὴς. Quemadmodum & antea ex Orpheo *Iustinus Martyr hortatione ad Græcos pag.* 12. Et Sibyllina oracula lib. 1. αὐτογενὴς γένητος. Quod etiam vidit Lactantius divin. Inst. l. 1. *Verum* (inquit) *quia fieri non potest, quin id quod sit, aliquãdo esse cœperit, consequens est ut quãdo nihil ante illũ fuit, ipse ante omnia ex seipso sit procreatus, ideoq; ab Apolline* αὐτοφυὴς, *à Sybilla* ἀὐλογενὴς & ἀγέννητος *& ἀπόλυτος nominatur, quod Seneca vir acutus in exhortationibus vidit. Nos, inquit, aliunde pendemus, itaque ad aliquem respicimus, cui quod est optimum in nobis animam debeamus, alius nos edidit, alius instruxit, Deus ipse se fecit.* Hæc Lactantius, in quo etiam metaphorico loquendi modo Synesius ait hymno 3.

πατέρων πάντων	Hoc est interprete	Patrum omnium
πάπαρ, αὐτοπάτωρ	F. Porto	Pater, pater sui-ipsius
προπάτωρ ἀπάτωρ		Ante-pater sine-patre
υἱὸς σαυτῷ		Fili tui ipsius.

Quamvis majorem cautionem in vocum & phrasium similium usu reverentiæ causa postularem: cæterum ex hisce omnibus liquere satis arbitror, temere & iniq; Pontificios nonnullos & Vbiquitarios eorumque sectatores in nostros Theologos invehi, quod Christum esse ἀὐλοθεὸν professi sint, cum eodem sensu patri & filio id competere demonstratum sit.

GISBERTI VOETII
Notæ ad præcedentem
DIATRIBEN.

*Pag.*443. *lin.*15. ipsa opinio.

VOX αὐτὸς cum non simplicem relationem, sed emphasin in se includit, & hâc etiam notione compositionem ingreditur, notat 1. τὸν μόνον; Vt in illo *Homeri* (citante *Etymolog. magno*) τυδείδης, αὐτὸς πὰρ ἑὼν προμάχοισιν ἐμίχθη. 2. τὸν κατ' ἐξοχήν. Vt in illo Ἐι ἧ κε (sunt verba etymol.) μὴ δώῃσιν, ἐγὼ ἧκεν αὐτὸς ἕλωμαι: καὶ ἀὶς τὸ, Οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος. Sic

Digitized by Google

Phythagoram designare solent discipuli ejus, αὐτὸς ἔφα. 3. *A se*, ut excludat omnem aliam causam & principium, unde res sit aut pendeat, & una connotet proprium seu οἰκεῖον principium aut causam; ut in compositis αὐτόματος, αὐτόχθονος, αὐτάρκης, αὐτολίπυθος, & similibus, quæ partim ab *Etymologo ib.* partim *Budæo in commentariis*, ac vulgaribus lexicographis explicantur. Sic *Plato* animum hominis vocabat αὐτοκίνητον. Sed cum vocabula Deum designantia ingreditur (ut αὐτοθεός, αὐτοζώη &c.) tantum exclusivé connotatio ejus accipienda est, non vero positivè: quia deitate quà tali & absolutè consideratâ, notio causati, aut principiati locum non habet. 4. *Per se*, rei intrinsecum, essētialiter, τὸ τί ἦν εἶναι, (philosophi quidditatē, perfectitatem, intraneitatem, formalitatem dicerent) item ὄντως; ut excludat τὸ ἕτερον, τὸ ὅμοιον, τὸ λεγόμενον, τὸ συμβεβηκὸς, aut quodcunque θύραθεν adveniens, aut omne per accidens, per aliud, καὶ ἀ μετοχῶ, denique omnem accidentium & attributorum (quæ non sunt de rei essentia & ratione formali) admixtionem. Sic in Aristotelica & Platonica philosophia αὐτοείκαστον ὄν & ἓν exponunt. Vide *Scheckium de Demonst.* & in *Topic.* 8. *c.* 11. Platoni in Hipp. τὸ αὐτὸ est rei substantia & οὐσία & αὐτοείκαστον est Deus; κατ' ἐξοχῶ scil. Aristotelicum illud *Ethic.* 4. *c.* 13. ὁ δὲ μέσος αὐθέκαστός πως ὤν, ἀληθευτικὸς καὶ τῷ βίῳ καὶ τοῖς λόγοις; Zwingerus in scholiis, referri posse putat ad ipsius veritatis essentiam: *Veritas enim*, inquit, *in rerum, nostrique intellectus conceptuum & sermonum conformitate posita est. Verax igitur omnia quodammodo erit, cum res omnes, tales quales sunt ratione complectatur, non in theoricis tãtum, sed etiam in practicis.* Quamvis ibidem addat αὐθέκαστον posse exponi ex *c.* 14. seq. οἷον νόμον ὄντα ἑαυτῷ. Ad hanc notionem refer, quod αὐτὸς nõnunquam apud Philosophos habet vim limitationis reduplicativæ; ut Ipsum animal sentit, id est, qua animal. 5. *Per se* & vi principali sufficiente ac propria operans ac producens quid. Sic *Clemens Alexand. Strom. l.* 8. *p.* 561. & 565. in distinctione causarum efficiẽtium αἴτιον συνεκτικὸν (quæ si adsit manet effectus, & si tollatur tollitur) synonymicè ait vocari αὐτοπαλὲς, id est, *per se perfectum*, quoniam αὐτάρκως δ' ἀπὸ τοιητικόν ἐστι τὸ ἀποτελεσματικόν. Quocũque autem ex quinque illis modis emphasis pronominis αὐτος in compositione exponatur, putamus τῷ αὐτοθεῷ applicari posse & debere: adeo ut mihi nõ leviter errasse videantur, qui vocẽ hanc à nostris Theologis filio Dei perperam tributam putarunt, quod genitus sit à patre, & juxta symbolum Nicenum, *Deus de Deo.* Quis enim cos coẽgit hujus syncategorematis omnem emphasin & significationem ad solã illam notionẽ (*à se*) præcisè restringere? Cũ Deus ex usu linguę rectè dici possit αὐτοθεός, quia Deus est. 1. κατ' ἐξοχῶ ὁ θεὸς. 2. *quia* solus ὁ μόνος. 3. *quia* per essẽtiam, non per participationẽ; per se, & non per accidens, in se & essentialiter, nõ externo aliquo respectu

reſpectu aut denominatione;quomodo multi ſunt λεγόμενοι θεοὶ 1. *Corinth.* 6. 4. *quia* à ſe , non ab alio , ἄναρχος ſcil. καὶ ἀναίτιος. 5. *quia* primum agens,primus motor,qui à nemine dependeat,ſed à quo omnes cauſę ſecũdæ,haut aliter ac cauſæ minus principales à principali,in eſſe & operari dependeant.Dato ergo, non conceſſo,duriuſcule,& improprie ratione iſtius notionis *à ſe*, τὸ αὐτοθεὸς de filio uſurpari, negandum tamen nõ eſt,ratione aliarum notionum proprie & commode de illo dici poſſe: quod ſufficit contra cenſuras *Bellarm.*& *Armin.*quorum ille contẽdit nulla ratione , hic vero non alio ſenſu hanc vocem Chriſto applicandam , quam quatenus ſignificat *verum Deum.*Sed latius ſe extendere τὸ αὐτος ex uſu recte loquentium jam oſtendimus,& pluribus in quæſtione hâc de Chriſto docuit diatribe.To *Verus Deus* nullo modo ſufficit ad excludẽdos Anti-Trinitarios ; hoc enim plenis buccis ipſi fatentur , ut videre eſt in *apologia Voidovii & Oſtorodi ad Decretum Illuſtr. D D. Ordd. Belgic.*anno 1598. ubi contendunt: *Nullam cauſam fuiſſe cur affirmarent Theologi Leidenſes ſe* (hoc eſt , Socianos) *divinitatem filii Dei & ſpir.ſanct. negare.* Et poſtea : *Non negamus, Dei gratia , veram* (N.B.) *filii Dei divinitatem , ſed falſam & imaginariam , & quam nuſquam ſacræ literæ agnoſcunt.*Et *Valentinus Smalcius* in *libro de divinitate Chriſti cap.*25. prædicat diligentiam & zelum ſuum *in propugnanda vera divinitate Ieſu Chriſti.*

Ibid lin.

Deus per excellentiam dicitur αὐτος ipſe *Deus* apud ſacros pariter & profanos autores (quod æquipollet τῷ μόνος θεὸς, ὁ θεὸς &c.) 2 Sam.c.7. v.28.1 Paralip.c.17.v.26. אתה הוא האלהים *tu es ipſe ille Deus* 2 Reg. 19.26.additur לבדך *ſolus* Ieſ.31.4.*Ego ſum prim.& ult.* אני הוא id eſt , *ego ſum ipſe* Nehem. 9.6. אתה הוא יהוה *tu es ipſe Iehova* : ubi 70. gr. vertunt ὁ αὐτος κύριος. *Galat.l.3.de arcan.cath.verit.c.23.*Hebræum pronomen הוא *ipſe* ſeorſim abſque nomine ſubſtantivo *Deus* , poſitum , unum eſſe ex nominibus Dei , quod probari putat ex *Ieſa.*42.8. Sed in eo fruſtra eſt. cum ipſe textus liquidiſſimè evincat relative illic accipiendum , (uti *Ieſa.* 41.4.& *Pſ.*37.5.) & cum antecedente ſuo conjungendum : quod tantundem eſt ac ſi cum nomine *Deus* exſerte conjungeretur. Hinc judicium ferri poteſt , quid de prima ſignificatione Ꝟ αὐτος in vocabulis compoſitis αὐτοθεος , αὐτοζώη &c. dicendum ſit.

Pag.444.lin.33.

Origenem ut *Epiphanius & Hieronymus* jam *cit.* ita & in ſuſpicionem hujus hæreſios trahit Auguſt.de hæreſ.c.43. *Dicit præterea ipſe Origenes , quod filius Dei ſanctis comparatus , veritas ſit : patri collatus mendacium : & quantum diſtant apoſtoli Chriſto , tantum filius patre. Vnde nec adorandus eſt filius cum patre ,*

Digitized by Google

ter, Chryſoſtomus, *aliique patres Origenis patrocinium contra Epiphanium &c. ſuſceperint, totque errores non ab Origene, ſed ab Origenis calumniatoribus, ſcriptorumque ejus depravatoribus profectos eſſe ſtatuerint.* In qua brevi apologia acquieſco: præſertim cum *Beza ad Rom.* 3.20. tacite ſatis ἐποχὴν ſuam de hypotheſi hiſtorica, an hęc ſint genuina ſcripta Origenis, teſtetur; & multo apertius in *epiſtolis* ſuis *epiſt.* 28 *p.* 163. Quin & ipſi Pontificii (ſaltem maxime Παπομανῦται) quamvis propter autoritatem judicii Gelaſiani velint omnia olim judicata de Origene eſſe authentica & ἀναπρόπτα, fluctuare tamen ſe oſtendunt, quoties eum communi titulo ſancti patris, & Doctoris eccleſiaſtici allegant in controverſiis, ubi ſcil. putant illum cauſæ ſuæ ſuffragari: loca illa annotavit *Cocus in Cenſurâ patrum.* Vt nihil jam dicam de autoribus modo allegatis. Vide totum hujus controverſię inteſtinæ actum apud *Baronium* ad *ann.* 397. coll. cum *anno* 256. *ſect.* 40. Et *Poſſevinum in appar. ſacro*, in *Origenes.* Saltem in controverſia de Trinitate ſiquidem ex ſcriptis, quæ exſtant, judicandum ſit, non debet ex periculoſis & incommodis, quas effutiit, phraſibus aut ſententiis quibuſdam conſtans ejus doctrina colligi & atro hæreſeos carbone notari. Cum orthodoxi contradicentium & certantium ſtudiis non exercentur, ſecurius ſæpe loquuntur.

Pag. 445. *lin.* 4.

Triplices adverſarii hic diſſentiunt 1. Pontificii; qui in duas *claſſes* abeunt; *Alii* enim rem ipſam in Calvino reprehendunt, & hæreſin, blaſphemiam, atheiſmum ei per calumniam impingunt, quaſi ſcilicet doceret filium à patre in unitate ejuſdem eſſentiæ non eſſe genitum, & ſunt poſt *Genebrardum lib.* 1. *de Trinitate*, *Poſſevin. de notis verbi Dei lib.* 3. *c.* 74. *Richeomus lib.* 3. *Idololatriæ Hugonoticæ c.* 3. *Hayus in quæſtion. qu.* 132., *Salmero tom.* 2. *tract.* 10., *Claudius de Sanctes in declar. Atheiſmor. Calvini & Bezæ*, *Lindanus dial.* 2. *qui eſt dubitantius*; *Petrus Caniſius præfat. libr. de Iohanne Baptiſta*: *Monachi Burdegal. in art. abjurat. Sacerdotes Rhati in diſp. Tiranenſi*, *Reginaldus & Giſſord. in Calvino-Turciſmo l.* 3. *c.* 6. 7. *Ieſuitæ Anglo-Remenſes in notis ad Ioh.* 1. *v.* 1. *Stapletonus in promptuario Catholico, feria* 3 *poſt. paſſ. Campianus ratione* 8. *Iohannes Faber I. C. cod Fabriani lib.* 1. *tit.* 1. *Feuardentius* in libro gallico cui tit. *Entremangeries & guerres miniſteriales cap.* 16. Idem in *Theomachia Calviniſtica lib.* 3. *cap.* 3. Calvino, Bezæ, Vireto, Farello, Simlero, Gualtero, Bullingero, Lavatero, Volano, immo & integris ſynodis Helveticis hanc hæreſin imponit. Vbi tamen addit eos ſibi contradicere & locis ac diſputationibus quæ ex illis ibidem citat, hæreſin eam ſolide refelli. *Pratcolus lib.* 3. *in voce Calviniſta.* *Alii* ex Pontificiis phraſin ſolummodo carpunt in Calvino, ut *Bellarmin. libri* 2. *de Chriſto cap.* 19. cum quo jungi poteſt

teſt *Gregor.de Valentia lib.2.de Trinitate c.*1.& 17.& *lib.*1. *c.* 22. & dubitant an nova hæreſis *Autotheanorum* debeat conſtitui : quod ante illos fecerant *Genebrardus* cum aliis iſtius commatis. 11. Lutherani , qui non phraſin tantum, ſed & ipſam ſententiam Calvini perſtringunt & quaſi hæreſin hoc nomine illi impingunt ; ut *Heſhuſius libr.de Euchariſtia* , *Hunnius in Calvino Iudaizante* , & ſiqui illum præceſſerunt , quos notari & refelli puto á *Pareo in Calvino Orthodoxo lib.* 1. *cap.* 9. Ex recentioribus Lutheranis eandem crambem recoquit *Stechmannus in Photinianiſmo diſp.*5.*qu.*6. Contra tamen ex profeſſo defendit Calvinum *Meiſnerus contra Socinianos* , quem eo nomine exagitat *Slichtingius Socinianus in diſp. de Trinitate &c. c. Meiſnerum p.*375. 111. Iacobus Arminius in declaratione ſua ad illuſtres Hollandiæ Ordines p. 61. 62. 63. non phraſin ſed ipſam theſin oppugnat , aſſerens *eam pugnare cum verbo Dei & vetere tota Græca & latina eccleſia.* p. 64. addit : *nullo modo tanquam bene dictum excuſari poſſe , filium Dei* ἀυτοθεὸν eſſe. Eandem controverſiam tractat in *Reſp. ad* 31. *artic. p.* 13. ſed paulo moderatius. 1v. Petrus Carolus quondam miniſter Lauſanenſis , qui in ſynodo quâdam Helvetica Farello ſe oppoſuiſſe dicitur à *Feuardentio in Theomachiâ loc.cit.* ubi etiam argumenta ejus refert. v. Rem ipſam in Calvino & orthodoxis oppugnant hodierni Antitrinitarii, inter quos *Crellius in tract. de Vno Deo patre lib.*1.*ſect.* 2.*cap.*2. Et *Slichtingius contra Meiſnerum.*

*Pag.*445 *lin.* 9.

Argumenta pro noſtra ſententia hæc ſunto. 1. Qui vere eſt & rectè dicitur , ἀυτὸς θεὸς. *Ipſe Deus* hoc eſt verus , ſolus , magnus ille Deus, ille rectè dicitur ἀυτοθεός. Sed Chriſtus vere eſt & recte dicitur ἀυτὸς θεὸς , Ergo. Majoris conſequentia patet , quia ἀυτὸς θεὸς. & αὐτοθεὸς revera unum idemque ſignificant : nec oſtenſum eſt hactenus ex uſu græcè philoſophantium, aut patrum græcorum duo illa tãtoperè differre, ut cui unum neceſſario tribui debeat , alterum tribui non debeat. Minor probatur ex eo quia eſt verus , ſolus , & ὁμούσιος cum patre Deus (quod hic præſupponitur) & Deus noſter tantum unus eſt: atqui ille dicitur ἀυτὸς θεος locis ſupra citatis 2 *Sam.*7.28.1 *Paralip.*17.2 *Reg.*19.15.*Nehem.*9.6. 11. Qui eſt ὁ θεος (cum articulo) ὁ ἀληθινος θεος, ὁ μέγας θεος , τὸ φῶς τὸ ἀληθινον, ille eſt ἀυτοθεος : Sed Chriſtus eſt ὁ θεος &c. *Iohan.* 20. 28. coll.cum *Hebr.* 2.9. 1 *Ioh.*5.20.*Tit.*2.13.*Iohan.*8.*v.*9. Vbi recte Beza , *id eſt , ut loquitur pro ſuo modulo Plato* , αὐτοφῶς. Ergo eſt ἀυτοθεός. Ratio conſequentiæ eſt, quia particula αὐτος & ὅ pariter excellentiam illam notant , ſeu viam eminentiæ (ut cum dicto *Areopagita* vulgo dici ſolet) ſecundum quam eſſentia & perfectio omnis Deo tribuenda , quo à creaturis diſtinguatur ; ita ut ὅ ὤν & αὐτοὼν tantundem ſit ac ὑπερουσία , quomodo *Damaſcenus* Deum vocat :

item

item ἡ ζώη & αὐτοζώη, ἡ ἀγαθότης & αὐτοαγαθότης tantundem sit ac ἀυτοζώη, ἀυτοαγαθότης, & sic in cæteris. III. Qui est οὐσία ἄναρχος καὶ ἀναίτιος, hoc est, essentia principii & causæ expers, absque principio principium & absque fine finis, Deus naturâ & per essentiam, qui est simpliciter independens, & à quo omnia dependent: ille est ἀυτοθεός: Sed verum prius, ergo. Minor probatur, *primo*, quia Christus est unus, solus, æternus, magnus ille cum patre Deus: atqui summus ille & æternus Deus in scripturâ *Ies.* 40. 18. 25. *Rom.* 11. *v. ult. Gal.* 4. 8. 1 *Tim.* 1. 17. & 6. 16. coll. cum *Iohan.* 17. 3. *Ex.* 14. 3. talis & non alius describitur & sic ipsi Gentiles & cum atque ex iis patres passim Deum describunt quod sit ἄκτιστος, αὐτογενὴς &c. *Theodoretus de Curationibus Græc. affect. sermone* 2. *p.* 25. ex Orpheo: Εἷς ἐς' ἀυτογενὴς, ἀπὸ δ' ἄπαντα πλεῖται. Vulgò nota est illa descriptio Dei ex *Iustino Martyre*, quod sit οὐσία ἄναρχος καὶ ἀναίτιος: quam etiam habet *Arminius disput. de Naturâ Dei, thesi* 9. Hæc autem descriptio Christo convenit, quia & quatenus est unus, primus & summus ille Deus: nam ratione cõmunis deitatis (quam totam habet unaquæq; persona) & communium essentialiumq; attributorum nulla distinctio cogitari debet, sed tantum ratione personę, & proprietatum personalium. *Secundo*, quia specialiter filio Dei hæc divinitatis descriptio applicatur, ipse enim dicitur *Iehova* Ier, 23. ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος. *Apoc.* 1. 8. 11. coll. cum *cap.* 4. 8 & 10. 5. & *Ies.* 43. 10. & 44. 6. & 48. 12. IV. Qui habet vitam in se ipso, sicuti pater, ille eo respectu est & dici potest ἀυτοθεός. Sed verum prius *Ioh.* 5. 26. Ergo. Nõ possum quin adscribam verba Corn. à Lapide Iesuitę, ex comentar. in hunc locum: *Habere vitam in semetipso tria significat. Primo, habere vitam à se suâque essentiâ, non ab alio. Dei enim essentia est vita, & vita est essentia. Deus ergo essentialiter & per essentiam est ipsa vita essentialis, increata, & immensa. Ita S.* Augustin. *hic tract.* 19. *Quid est, inquit, habet pater vitam &c.* Et paulo post: *Sic dedit & filio habere vitam in semetipso: qua Filius Deus est, idque juxta tres modos jam re-*
„*censitos*, ut vita ejus non esset egens vita, ait Augustinus, ne participando
„intelligatur habere vitã: si enim participando haberet vitã, posset & amit-
„tendo esse sine vitâ &c. Manet ergo pater vita, manet & filius vita: pater
„vita in semetipso, non à filio, filius vita in semetipso, sed à patre. Supra de
„patre dixerat habet vitam in semetipso, hoc est, non alibi habet vitam, sed
„in semetipso: vivere quippe suum in illo est, & nõ aliunde. Non alienum
„est, non quasi mutuetur vitam, neq; quasi particeps sit vita ejus vitæ, quæ
„non est quod ipse: sed habet vitã in semetipso, ut vita ipsa sibi sit ipse. Cum
„his conjuge ex serm. 38. de Tempore: *Quidquid est pater quo Deus est, quo substantia est, quo æternitas est, hoc pater, hoc spiritus s. est*, &c. Atqui pater est ἀυτοθεότης, ἀυτουσία & ὑπερουσία &c. ergo & filius. V. Qui est ad se Deus, quãvis

ad patrem filius, ille eo reſpectu eſt & dici poteſt αὐτοθεὸς, hoc eſt ipſe Deus, per eſſentiam Deus, in ſe, per ſe, & à ſe Deus. Sed verum prius. Ergo. Minorem habet Auguſtinus ſerm. 38. de Tempore. *Sciendum eſt vero quod quædam de Deo ſubſtantialiter dicuntur: ut Deus eſt magnus, omnipotens, & quidquid ad ſe dicitur id eſt ſubſtantiam divinitatis ſignificans. Quædam vero relative dicuntur, ut præter ad filium, filius ad patrem, & ſpiritus ſ. relative ad patrem & ad filium: ad ſe autem ſive pater ſive filius, ſive Spir. ſ. Deus dicitur. Itaque pater eo quod Deus eſt, hoc ipſo ſubſtantia eſt, quia ejuſdem ſubſtantiæ proculdubio & filius Deus, & Spir. ſ. Deus. At vero Deus eo quod pater eſt, relative dicitur, quia non ſubſtantiæ nomen eſt, ſed refertur ab filium Deum eſſe. Nec ita dicimus filium patrem eſſe, ſicut dicimus Deum eſſe, quia Deus ſubſtantialiter dicitur, pater vero & filius, & ſpiritus ſ. relativè dicitur.* Et paulo poſt: *Et hæc trinitas unus eſt Deus ſolus, bonus, magnus, æternus, omnipotens, ipſe ſibi unitas, deitas, magnitudo, bonitas, omnipotentia, & quidquid ad ſe ſubſtantialiter dicitur. Non ita in relativis vocabulis intelligendum vel dicendum eſt: quia dici non poteſt pater ſibi pater &c.* VI. Ex abſurdo conſequenti. Eſſentia filii abſolute conſiderata quatenus una & communis eſt patri, filio, Spir. S., ſi non eſt αὐτοθεότης, & filius eo reſpectu non ſit αὐτόθεος, erit ergo alia hæc eſſentia quam eſſentia patris, aut ſaltem ab alio à patre ſcil. Non eſt alia, eſſentia; quia tum tolleretur unitas eſſentiæ divinæ: jam vero, ſiquidem divina eſſentia, quam habet pater eſſet αὐτοθεότης & filii non eſſet, utique non tenetur una eademque eſſentia. Rurſum, ſi eſſentia filii qua eſſentia communiter conſiderata, eſſet ab alio, à patre ſcilicet ergo erit aut genita, aut eſſentiata ſeu cauſata. Nõ iſtud, nam tunc pater produceret ſuam eſſentiam. Non illud, quia eſſentia in divinis nec generat, nec generatur, ut poſt patres unanimitur docent noſtri cum Scholaſticis ad *Lombard. libr. 1. diſt. 5.* Nec eſt quod hic repetamus. VII. Adde & hoc abſurdum, quod ſolide & feliciter errores multi circa hoc myſterium refutari, & exceptiones tolli nequeant, niſi τὸ αὐτοθεὸς cum diſtinctione ſeu limitatione illa (quam noſtri adhibent) admittatur. Experiantur adverſarii. Sabelliani ſeu Patriſpaſſiani, perſonarum diſtinctionem in Deo negant: quod non diſtinguant inter perſonam & eſſentiam, ſubſtantiam & ſubſiſtentem, ut loquitur *Euſeb. hiſtor. l. 10. c. 29.* Arriani contra cum Valentino Gentile eſſentiæ unitatem tollunt. Gilbertus Porretanus Pictavienſis Epiſcopus anno 1147. accuſabatur, quod docuiſſet: Divinam eſſentiam non eſſe Deum: Proprietates perſonarum non eſſe ipſas perſonas; theologicas perſonas in nulla prædicari propoſitione: Divinam naturam non eſſe incarnatam. Idem in conſeſſu Pariſienſi aſſerebat: patrem alio eſſe patrem & alio eſſe Deum, nec tamen eſſe hoc & hoc. Videantur *Bernardus ſerm. 80. in Cantica*, & *Otho Friſingenſis lib. de Friderico cap. 47. 47. 50. 51. 52. 53. Baronius*

ronius ad ann. 1147.*n.* 17.18.19.20.& *ann.* 1148.*n.*9. *Thomas* 1. *qu.* 39. *a.*6. Petimus ut Pontificii ſententiam Concilii Rhemenſis qua in aliquibus contra Gilbertum deciditur, tueantur; & reliqua, quæ indeciſa relinquuntur, probent aut improbent: & videbunt, quam neceſſaria ipſis futura ſit explicatio & diſtinctio *Calvini contra Valentinum Gentilem.* Ioachimus Abbas anno 1195. contendebat contra Lombardum, eſſentiam generare eſſentiam, ſicuti Deus generat Deum. De quo *c. damnamus Extravag. de Summa Trinitate.* Aggrediantur & hujus opinionis refutationem. Velimus etiam videre quomodo Genebrardum ſuum ſimileſque Calvino-maſtigas à ſyncretiſmo cum Arrianis immunem præſtituri ſint. Audiant Socinum in reſponſo ad paræneſin Andreæ Volani p.193. *Chriſtum conſtat inter omnes non carere origine, ſed ſui principium patrem habere. Nam ſi hic Volanus ad diſtinctionem eſſentiæ & perſonæ confugiat, & dicat Dei filium perſonæ quidem ratione non carere origine, ſed ratione eſſentiæ carere. Primum dico, hoc non videri ad rem facere: nam de ipſa perſona filii Dei, cum ita à patre diſtinguitur, neceſſe eſt ſermonem eſſe, & ipſa perſona eſt Deus, ipſaque colitur, adoratur, invocatur, non autem eſſentia. Deinde moneo* (N.B.) *ut diligenter legat librum primum G. Genebrardi Theologi Pariſienſis de Trinitate, ubi contra ſuos Magiſtros ex autoritate antiquorum explicatum inveniet, Dei filium ratione ipſius eſſentiæ originem à patre habere, ſolumque patrem αὐτοθεὸν eſſe, & hæreticos debere cenſeri eos, qui Chriſtum αὐτοθεὸν eſſe contendunt.* Denique non videmus, quomodo Calvini & noſtrorum diſtinctione *a ſe*, & αὐτοθεῦ rejecta, immo hæreſeos notatâ, feliciter reſponſuri ſint Pontificii, Lutherani, & diſcipuli Arminii ad *Iohannis Crellii* Sociniani argum.2.*ſect.*2.*lib.*1.*de Vno Deo patre.* Experiantur quæſo. Idem dico, de *diſputatione Ionæ Slichtingii* Sociniani *de Trinitate &c. adverſus Meiſnerum* Lutheranum *p.*375-386. ubi operosè defendit Socinum gloriantem de ſyncretiſmo ſuo cum Theologis Pōtificiis, contra Calvinum, Bezam alioſque Theologos Euangelicos. *Ibid. p.* 372.VIII. Accedit, quod ſentētia hæc cum orthodoxa antiquitate optime conveniat: ut fusè & egregiè oſtenſum eſt à D. Gomaro. Quibus adde *Auguſtinum ſerm.*38.*de Tempore modo cit. Chamierus citat. Euſebium hiſtor. eccleſiaſt. lib.* 10.*c.*4. (ſed locum in hac feſtinatione invenire non potui) ubi Chriſtus diſerte dicitur Dei παῖς γνήσιος καὶ αὐτοθεός. Et ſic quidem κατὰ τὸ ῥητὸν. Sed per ἰσοδυναμίαν multis modis efferunt. Novem recenſet D. Gomarus. *Ad* 2. αὐτόζωη adde cit. autoribus Athanaſium orat. de Incarnat. verbi, & Nyſſen. in Catecheſ. majore cap. 1. *Neceſſarium prorſus eſt, ut admiſſa ſimplicitate, τὸν λόγον ipſum per ſe vitam* (αὐτοζωὴν) *eſſe cenſeamus, non vitæ μετουσίαν. Ad* 3. αὐτοδύναμις adde *Athanaſ. orat. contra Gentes. Ad* 4. αὐτοαγαθὸν, adde αὐτοαρέτη & αὐτοδικαιοσύνη, *Athanaſ. loc. cit. Ad* 5. adde *Athanaſ. ibid.* & *Origenem*

rigenem contra Celſum lib. 3. p. 140. *Ad. 6.* adde *Athanaſ.* & *Origenem loc. cit.* cum quo convenit *αὐτοσύνεσις* apud *Baſil. in pſ. 44.* & *αὐτενὲς* apud *Epiphanium loco* aliquoties *cit.* 10. *Sic αὐτολόγ@* apud *Origenem*, & *Athanaſ. locis modo cit.* 11. *αὐλοχάεις* apud *Theophylact. in Ioh.* 1. *v.* 14. Argumentis his addi poſſunt illa teſtimonia patrum, ubi per neceſſariam conſequentiam aſſerunt filii *αὐτοθεότητα.* 12. *Nazianz. ſermone de Spir. ſ. Deum vocat αὐτοαγιότητα*; ergo idem dici debet de filio. 13. Quia omnia eſſentialia Dei attributa, per additionem (*ὁ αὐτὸς*) paſſim efferuntur ut *αὐτοαθανασία, αὐτοφῶς, αὐτοσόφ* &c. Atqui attributa divina competunt filio & Spir. ſ. æque ac patri. Quin & vero Deo creaturis atque idolis oppoſito Gentilium imitatione applicant *αὐτογένητ@, αὐτοΐλεως@, αὐτογενὴς, αὐτόφυτ@, αὐτολόχευτ@, αὐτοπάσχητ@* &c. filius autem æque ipſis eſt verus Deus ac pater. Ergo. Certe *Nonnus* non veretur filium *cap. 2. ad v.* 12. *αὐτόγονον υἱέα* &c. *c.* 1. *ad v.* 14. *λόγον αὐτοτέλειον*: *per ſe exiſtentem* (quamvis Cl. *Heinſius* ſuſpicetur aliud quid hic intelligendum) & Spir. ſ. *cap. 3. ad v.* 6. *πνεῦμα αὐτόγονον*, dicere. 15. Quin & ipſi Pontificii huic veritati teſtimonium perhibent. Præter *Gregor. Valentiam* & *Bellarminum* à Cl. Gomaro citatos, eſt Iacobus de Valentia in Canticum: *te Deum laudamus: Vlterius*, inquit, *eſt cum humilitate & tremore advertendum, quod præter ſupra dictum ordinem reſpectivum, eſt conſiderandus in divinis alius ordo quaſi abſolutus, qui nullam diſtinctionem ponit in Deo, ſcilicet in quãtũ Deus a nullo dependet cauſaliter, ſed eſt à ſe*, (N.B.) *in ſe & propter ſe.* Et mox: *Et iſte ordo, qui videtur eſſentialiter abſolutus, non tollit ordinem reſpectivum: immo eſt ſimul cum illo.* Gretſerus apolog. Bellarm. tom. 2. lib. 5. in defenſ. c. 5. *Perſonæ Chriſti ejuſque divinæ naturæ, tam eſt naturale rerum omnium dominium, quam naturale eſt ei eſſe ens primum à ſe independens.* Vaſquez in 1. Thomæ. Diſput. 140. c. 2. Vbi de perſonâ patris ſic ait: *Patres tam Græci quam latini admittunt græcam vocem ἀγέννητ@ & latinam* ingenitus, *abſq; ulla ſuſpicione, eamq; non ad eſſentiã, ſed ad eſſentiæ ſeu ſubſiſtentiæ modum, & characteriſticã proprietatem ſignificandam, quam ſcholaſtici vocant notionẽ.* Hic diſtinctio illa inſinuatur; qua noſtri filium dicunt *a ſe*, ſeu à nemine, ratione ſc. eſſentiæ: nam ratione modi ſubſiſtendi eſt à patre, & ſolus pater dicitur *ἀγέννητ@*. Citatur à *Mortono in apologia de notis Eccleſiæ*, *Pineda in commentar. ad Iobi. c.* 2. Sed nihil tale illic comparet. A libi forte autoris iſtius verba quærenda. Lindanus in Chriſtomachia dum hoc unice agit, ut maledicat, imprudenti ipſi excidit illa benedictio in catalogo Sacramentor. p. 33., ubi de Valentino Gentili: *Patrem prædicat ſolum eſſe verum Deum: filio deinde concedit Dei nomen, ſed quaſi precarium, quia ſit eſſentiatus a patre, quem eſſentiatorem fingit* (N.B.) *atque αὐτοθεόν &c. Patrem ergo ſolum dicit eſſe αὐτοθεὸν, id eſt, a nullo ſuperiori numine eſſentiatum, ſed a ſeipſo Deum: qui vero dicit filium eſſe αὐτοθεὸν, is duo aſſerit*

Digitized by Google

ſerit principia. In ſumma filiũ Dei docet impius a patre differre numero ſubſtantiali, hoc eſt ſubſtantialiter alium a patre. Vnde duas facit eſſe ſubſtantias, ſed filium non habere αὐτουσίαν, uti pater. Concludimus verbis Bellarmini l. 2. c. 19. indicatis à D. Gomaro, quæ hic deſcripta exhibemus: *Sed quamquam hæc ita ſe habeant, tamen dum rem ipſam exactio Calvini ſententias diligenter conſidero, non facile audeo pronuntiare illum in hoc errore fuiſſe: ſiquidem docet filium eſſe a ſe reſpectu eſſentiæ, non reſpectu perſonæ: & videtur velle, perſonam eſſe genitam a patre, eſſentiam non eſſe genitam nec productam, ſed eſſe a ſe ipſa, ita ut ſi a perſona filii removeas relationem ad patrem, ſola reſtet eſſentia, quæ eſt aſeipſa.* Deinde rationibus nonnullis ſatis ſolide & perſpicue evincit Calvinum, aut Bezam, aut Simlerum à veritate catholica hic non diſceſſiſſe: quamvis poſtea phraſin Calvini caſtiget, ſed admodum imperite: Partem verborum Bellarm. exſcribit, & judicium ejus laudat *Poſſevinus in apparatu ſacro p.* 639. in voce *Gilbertus Genebrardus.* Et quia nonnulli ex Lutheranis olim hic peccatum à noſtris putarunt, cõmonſtramus ipſis verba Meiſneri Philoſ. ſobriæ part. 2. ſect. 1. c. 2. q. 2. *Bellarm. l. 2. de Chriſto c.* 19. *taxat eos qui filiũ Dei vocant αὐτοθεὸν. Oritur autem erroris ſuſpicio ex æquivocatione vocabuli. Nam αὐτοθεὸς duplicẽ ſenſũ habet. Opponitur enim primo productioni perſonali, notatq; Deum prorſus ἀγέννητον & improductũ qui à nullo eſt nec per cõmunicationem accipit divinam eſſentiã. Hoc ſenſu ſolus pater eſt αὐτοθεὸς. 2. Productioni temporali, & ſignificat Deum, qui habet divinam eſſentiã increatã ſine omni ortu temporis. Hoc ſenſu & filius & S. ſ. eſt αὐτοθεὸς. Ipſa enim divina eſſentia nihil eſt aliud quam ἀυτοθεότης &c. quæ ſibi ipſi & per ſeipſam & in ſeipſa eſt quod eſt &c. Atq; hoc eſt quod alii dicunt, divinitatem conſiderari dupliciter. 1. ratione* ſui eſſe. *2. ratione* modi habendi. *Quoad eſſe ſuum recte vocatur ἀυτοθεότης &c. eoq; ſenſu filius, cũ verè ſit Deus increatus, ob hoc ipſum merito appellatur αὐτοθεός. Quoad modũ habendi diſtinctio quædã oritur inter perſonas. Pater enim deitatẽ à nullo accepit, Filius a patre &c.* Et poſt. *Breviſſime filius eſt αὐτοθεὸς reſpectu eſſentiæ increatæ; non eſt in relatione ad patrem &c. habet quidem αὐτοθεότητα ſed non a ſeipſo &c. Quod unũ ſi conſideraſſet Bellarm. in culpãdo tam temerarius, & in judicando tam iniquus non fuiſſet.* Idem *Meiſnerus* pluribus & ex profeſſo ſententiam noſtrã, & dicta Calvini à Socino oppugnata defendit apud Slichtingium *loc. cit.* ubi vide quæſo. *P. Tarnovius de Trinit. c. Socinũ c.* 8. quãvis Calvinum nõ nominet, rem ipſam tamẽ habet, diſtinguẽs Chriſtum eſſe αὐτοθεὸν nõ ὑποστατικῶς ſed γενικῶς; habere eandẽ omni ſciẽtiã, reliquaq; attributa divina ex ſe, non quidem ratione perſonę (quod perſona ejus ſit à patre) ſed ratione eſſentię. Deniq; Arminii judicio opponimus *Vorſtiũ*, qui *in Anti-Bellarm. ad cont. 2. l. 2. c.* 19. phraſin Calvini tuetur: addens implicare cõtradictionem ſi negetur is eſſe αὐτοθεὸς, qui totã divinã naturam à ſeipſa exiſtentẽ neceſſario, naturaliter, ab omni ęternitate poſſideat. x. Claudat ag-

men consensus nostrorum, ne quis putet, unum forte atque alterum genio suo & κατορθωσεως magis studuisse, quam communis veritatis necessariæ defensioni. *Calvinum in Institut. lib. 1. c. 13. in refut. Gentilis*, & *epistol.* 351. ac *Bezam epist. ad Polonos, Simlerum in lib. de Filio Dei*, ita docentes quãvis insectarentur nonnulli) secuti tamen sunt cõmuniter nostrarum ecclesiarum Doctores, *Daneus Isagoges part. 1. cap. 9. Perkinsus in explicatione symboli, Keckerm. in system. Theol. Trelcatius filius in loc. commun.* Idemque in *disp. de Persona Christi* in Acad. Lugduno Batava propos. 12. Iulii anno 1603. Respondente Ieremia Pours, ubi thesi 5. sic loquitur: *Prima persona* secundę *non essentiam absolutam* (*illius enim respectu hæc persona est à seipsâ & αὐτοθεὸς*) *sed modum essentiæ dedit modo incomprehensibili, quem generationem vocant scripturæ* &c. *Tilenus & Polanus in syntagm. VVollebius in compendio Theol. Henricus Salcobrig. in Becano-baculo pag. 22. Altingius in collegio Disputat. Theolog.* Eodem sensu puto dictum esse à *Grynæo Disput. Theologic. Disp. contra Ebionitas*, filium esse *ἀϊδιον καὶ ἄναρχον* ratione essentiæ. Theologis istis adde *πολυμαθέστατον Schriverium* in notis ad Cl. Heinsii Hymnum in Christum nostrate lingua decantatum, ubi p. 23. ita ait: *Author noster duobus his versiculis proprie expressit quod scil. græci Theologi prædicãt de Filio, esse sc. illũ αὐτοθεὸν non ἄυλον, Deum à se ipsõ, non vero filium à seipso.* Imprimis autem hic in gratiã juniorum indicãdi Doctores illi, qui ex professo & sentẽtiã & phrasin Calvini contra adversarios tutati sunt, quoquot mihi legere contigit. Suntq;, *Daneus tract. peculiari contra Genebrardũ qui cum epuſculis ipsius in fol. editus est ubi c. 1. p. 1314.* a. omnes orthodoxos Theologos Germanos, Helvetios, Anglos, Gallos, Italos qui tũ vivebãt, & postea vixerãt cũ Calvino sentire docet. *Zanchius in epist. lib. 1. pag. 43. Chamierus Panstrat. tom. 2. lib. 1. cap. 3. & 4. Ministri collatores* in disputatione Tiranensi in Rhætia anno 1595. *parte 4. pag. 295. 302. 378.* & hi quidem paulo fusius: sequentes vero brevius, *Zadeel contra Burdegalenses artic. 1. Iac. Lectius IC. præscript. Theolog. adversus Fabrum lib. 4. negatione 4. Pareus Calvini orthod. lib. 1. c. 9. Mortonus apolog. Cathol. de Notis Eccles. lib. 1. c. 52. Author Turco-papismi lib. 3. p. 459. VVhittakerus contra Campianum rat. 8. Franc. Junius ad Bellarmin. lib. 2. cap. 19. & ad præfat. notâ 20. Vorstius in Anti-Bellarm. ibid. Amesius Bellarm. enervat. part. 1. disp. 16. Rivetus in Genesin Exercit. 14. Altingius Theol. Problemat. M.S. loco 3. 32.* Adde ex Lutheranis *Meisnerum & Tarnovium* supra *cit.*

Pag. 447. lin. 13.

Objectiones adversariorum facile erit diluere ex iis, quibus *Chamierus* Bellarmini, Claud. de Sanctes Salmeronis ratiunculis & exceptionibus satisfacit: Ministri Rhætici itidem uni atque alteri adversariorum suorum. *Zanchius* dum dubia eximit amico, ad quem scribit, pressé, accurate & schola-

Digitized by Google

ſcholaſtice, nihilominus perſpicue omnem difficultatem tollit. *Genebrardus* dum hoc agit, ut 8.argumentis hereſin aliis imponat omnium turpiſſime ſe dedit; nec Scholaſticis, nec patribus, nec ſcripturis, nec rationi ſatis conſentanea effutiendo: quæ præter Danæum, peculiari reſponſo magnam partem detegit antagoniſta ejus *Iac.Scheckius Philoſophus* in *Antiſimonio*, *c.ult.Iacobus Arminius* novi nihil producit, quod ab autoribus jam cit. imprimis à Zanchio non ſit abunde refutatum. Et ipſe in 31. *articulis art.*21. plus videtur concedere, quam in *Declaratione*; & magis diſputare adverſus peculiarem phraſin & hypotheſin Trelcatii (de qua infra) quam adverſus communem ſententiam. Suffecerit ergo à nobis fontes ſolutionum junioribus indicari, dubiis aut ab aliis motis aut ſibi ſuborientibus facile applicandos. Sunt autem partim hypotheſes, partim diſtinctiones. *Illæ* ſunt 1.Dei eſſentia eſt una individuo, ſeu ſingulariſſime;Itaq; non eſt in ea eſſentians & eſſentiatum,nec habet filius eſſentiá à patre per multiplicationem:ſed habet unã & eãdem eſſentiã,quæ illi cum patre eſt cõmunis. 11.Deus eſt ens primum & indepẽdẽs,eſt πρῶγμα ἀυθύπαρκτον id eſt,*res quæ per ſe eſt*,ut *Cyrillus* in ἐνδεσ Dei eſſentiam definit. 111.Non habet ergo à ſeipſo, nec aliunde originem ſuam, ut docet *Chryſoſt.libr.de Incorporeit. natura Dei*; & *Baſilius lib.* 1.*c.Eunomium*, ubi ait,hoc ſemper in confeſſo fuiſſe apud omnes, Deum neque à ſe neque ab alio exſtitiſſe.Hinc forte ibidem, & *Athanaſ.in dialogo Orthod.& Anomoei* aliique patres rejiciunt τὸ ἀγένητον ſoli patri tributum. 1v. Et hac ratione eſſentiam, divinam recte dici ἀυτοθεότητα, & Deum ἀυτοθεόν. v. Perſona diſtinguitur ab eſſentia, & perſonæ diſtinguuntur inter ſe; ut & proprietates ac prædicationes eſſentiales, à perſonalibus, ſeu notionalibus, ut vocant Scholaſtici. v1. Eſſentia in divinis non gignit aut gignitur, ſed perſona: Gignit pater in, de, & ex eſſentia ſua,quæ eadem eſt cum eſſentia filii. v11. Poteſt ergo dici eſſentia à patre communicari, dari, & à filio ex communicatione ſeu datione illa accipi, & haberi. Breviter, gignit perſona patris perſonam filii per communicationem ejuſdem eſſentię. v111. Pater eſt ἀυτοθεός, utroque reſpectu & eſſentialiter & notionaliter. 1x. Eadem quæ dicuntur de patre reſpectu eſſentiæ ſeu eſſentialiter, filio conveniunt. Athan. c. Arrium orat. 4. *Cum igitur unum ſint, unaque ſit illis deitas, eadem dicuntur de filio, quæcunque dicuntur de patre; excepto quod pater non appellatur.* Diſtinctiones ſunt. 1. Perſona in divinis tripliciter conſiderari poteſt, *communiter* in eſſentiâ, quâ Deus eſt; *ſingulariter abſolute* in perſonâ, quà ſubſiſtit in unitate eſſentiæ; *relative*, in diſtinctione & ordine unius perſonæ ad aliam. Hæc eſt diſtinctio *Fr. Iunii*. 11. In divinis duplex ordo conſiderandus: unus reſpectivus ad perſonas, qui reſpicit ſingularum perſonarum pe-

Digitized by Goog

rum peculiarem ὕπαξιν & ſubſiſtentiam ; alter ordo cauſalis , eſſentialis , & dependentiæ : Sic *miniſtri Rhæti in diſput. Tiranenſi.* III. *Habere eſſentiam ab alio* cum dicitur, notandum τὸ *habere* multa in ſe complecti , & eum qui habet , & eum à quo habet , & modum quo habet , & id quod habet. Quæ accurate ſunt diſtinguenda. Sic *Zanchius.* IV. Particula reduplicativa *quatenus* , inventa eſt , ut per hanc mente ſeparentur , quæ reipſa ſeparari non poſſunt. *Idem.* Hæc male & improprie in hâc diſputatione uſurpata, cõfuſionis ac erroris cauſa eſt: quod in amico ſuo notat *ibid. Zanch.* Et hoc ſolum Arminium hallucinari fecit, quod diſtinctionẽ cõceptuum ſeu rationum formaliũ eſſentiæ & perſonalitatis admittere noluerit, quia ſc. videbat realiter & in exiſtentia nõ ſeparari eſſentiã à perſona, nec vice verſa. Cõferenda & repetenda hic , quæ *S*cholaſtici & recentiores tum Pontificii tum noſtri inculcant de ſenſu identico & formali , & diſtinctione eſſentiæ ut ſic à perſona patris aut filii , aut ſpiritus ſancti ut ſic. Nos etiam alibi in *diſputatione de adoratione Chriſti qua mediatoris* pluribus explicuimus τὸ *quatenus*, & *qua* , & *formale* , *formalitatem* &c. ubi & Remonſtrantes Arminii diſcipulos ad partes adducimus: ut conſtet rationes formales perſonæ & eſſentiæ neceſſario diſtinguendas eſſe. V. Filius non eſt Deus , *quatenus* habet eſſentiam *hoc modo* , à patre ſcil, generante (nam tum pater & ſpir. ſ. non eſſent Deus) ; ſed *quatenus* habet eſſentiam ſeu deitatem abſolute & ſimpliciter. Rurſum filius eſt filius non *quatenus* habet eſſentiam Dei ſeu deitatem (nam tum pater & Spiritus ſ. pariter eſſent filius , quia habent eandem ditatem) ſed *quatenus* habet eſſentiam *hoc modo* , communicatam ſc. à patre generante. *Idem Zanchius.* V. Filius αὐτοθεὸς dicitur , quia habet eſſentiam divinam quæ eſt à ſeipſa , non vero quia eam habet à ſeipſo ; habet enim à patre *Iohann.* 5. Sic communiter diſtinguunt. Diverſimodè tamen efferunt. *Alii* : Filius quà filius non eſt αὐτοθεὸς ; ſed quà Deus ὑποδῶς ſeu qua deitas & eſſentia divina eſt αὐτοθεός. *Alii* : Filius eſt αὐτουσία , αὐτοὼν, abſolute habita ratione eſſentiæ (eſt enim deitas αὐτοθεότης, αὐτουσία) non vero relate habita ratione perſonæ. *Alii* diſtinguenda eſt conſideratio , qua filius comparatur cum perſona patris , ab ea qua filius abſolute conſideratur tanquam *D*eus. *Alii* , Filius eſt αὐτοθεὸς quatenus conſideratur *ad ſe Deus* ; non eſt , quatenus conſideratur Deus ad patrem. *Alii* , Quoad eſſentiam vel κατ' οὐσίαν , filius eſt expers principii (eſt enim eſſentia divina ἄναρχος ; & eandem habet filius cum patre) : ſed quod ad propriam ſubſiſtentiam non eſt. *Alii*, Eſſentia Dei conſideratur communiter vel ſingulariter: illo modo eſt æqualiter in patre, filio & ſpir. ſ.; poſteriori modo eſt in patre ἀγεννητῶς, in filio γεννῆτῶς, in Spir. ſ. ἐκπορευτῶς Sic *Alſtedius in Diſtinctionibus Theol. c.* 3. Idem, Eſſe patris & eſſe patrem, item eſſe filii

Digitized by Google

filii & esse filium differunt: priori formula significatur essentia deitatis quæ tribus personis communis; posteriori character essentiæ, qui cuilibet personæ est proprius. *Alii*, Filius est Deus à se & per se quantum ad essentiam; non est Deus à se & per se quantum ad filiationem. Distinctionis autem hujus quintæ veritatem & necessitatem patres passim incultant, & cum iis adversarii supra citati *Bellarm.*, uterque *Valentia*, *Vasquez*, *Corn. à Lapide* & ante illos Scholastici: nec ipse *Arminius in resp. ad artic.* 31. multum abnuere potest; quamvis in Declaratione p. 63. 64. dicat contradictoria nulla distinctione conciliari posse, esse *nova loquendi genera*, *novas opiniones, quæque consistere etiam nullo modo possint. Filius enim, & qua filius & qua Deus, deitatem à patre habet* &c. & mox: *Si eam à seipso habet, quatenus absolute ea consideratur; non potest illa ei cõmunicari; si ei cõmunicata est, quatenus relate ea consideratur, non potest eam absolute consideratam à seipso habere. Rogabor forte utrum non fatear, duo hæc distincta inter se esse. Vtiq; sane: sed cũ ulterius proceditur, dicitur q; quod sicuti filium Dei esse, significat à patre essentiam suam habere; ita Deum esse nihil aliud significat, quam essentiã suã à seipso habere aut à nemine; id vero pernego: simulque dico magnum hoc esse ἀμάρτημα, non solum in sacra Theologia, sed etiam in naturali philosophia. Nam filium esse, & Deum esse optime inter se conveniunt: a patre vero essentiam suam habere eamque simul à nemine habere, contradictoria sunt seque mutuo perimunt.* Et post, p. 64. *Si ita agere visum est, nihil tam prave dici poterit, quod non poterit excusari.* Et infra: *Nullo igitur modo tanquam bene dictum excusari potest, filium αὐτοθεὸν esse.* Sed puto imprudenter totum mysterium trinitatis everti, aut defensionem ejus contra Valent. Gentilem aliosque Arrianos deseri, cum rejicitur distinctio inter prædicationes seu attributa *essentiæ in se, simpliciter, absolute, & ut sic consideratæ*: & inter prædicationes seu attributa *essentiæ consideratæ restricte in certa propria aliqua subsistentia & relate ad aliam subsistentiam* seu personam. Absit tamen ut *Arminio* (cujus alii errores non ignoti sunt) aut hæresin aut voluntariam causæ proditionem hic impingam; ut quidem *scripta* ejus jam *cit.* collata cum *Disputation.* tum publicis tum privatis suadent nihil deterius de illo sentiendum, quam de Pontificiis, & Lutheranis qui circa τὸ αὐτοθεὸς *a se Deus* pariter cum illo hallucinati sunt. Sed si Theologis non Antitrinitariis rancida illa sophismata: (*Deus seu essentia Dei est pater, Filius est Deus*, Ergo: & *Vnus & solus verus Deus est primus: filius est unus solus verus Deus ergo: & consequenter non est ordine secundus in subsistendo aut operando*) Perspicue solvenda proponantur, ilico confugient ad distinctionem nostram, atque una necessitatẽ particularum *qua, quatenus, sub hoc formali, respectu hoc aut illo*, in distinguendis notionibus & prædicatis personalibus ab essentialibus (quæ tamen in re non separantur, nec separari possunt) agnoscent. Quin

ipſe Arminius p.64.monet:*quãvis Deus & eſſentia divina non differãt* ὐποστάσει *nequaquã tamẽ quidquid de eſſentiâ divina prædicari poteſt, idem de Deo prædicari poteſt:quia noſtro cõceptus modo ea diſtinguuntur:ad quem tamen omnes loquendi modi exigi debent.* Idem applica ad notiones eſſentiæ,perſonalitatis;perſonæ,filii, Sp.ſ.Concipe in filio diſtincte , 1. eſſentiam divinam. 2.perſonalitatem & perſonam. 3. perſonam iſtam , filium ſcil.& filiationem : applica ſingulis tum attributa communia deitatis , tum propria attributa perſonalitatis, & filiationis:& ſponte offeret ſe noſtra diſtinctio.Audiatur Athanaſius Dial. 1. De Trinit. *Nequaquam ſane differt reſpectu Dei, ſive in Deum eſſe. Sed in eſſe patrem , & eſſe filium ; Quoniam ille quidem genuit : ille vero genitus eſt.* Sed pergamus ad reliquas diſtinctiones. VI. Aliud eſt diſtingui conceptibus *deitatem* in abſtracto, à *Deo* in concreto ratione attributorum perſonalium & propriorum: & aliud diſtingui eadem ratione attributorum communium ſecundum unam eandemque deitatem.Si poſteriori reſpectu ita diſtinguantur , ut deitati in *abſtracto* quid tribui poſſit (ex gr. αὐτουσία,αὐτοών, αὐτοθεὸς) quod Deo in *concreto* non ſit tribuendum (ut velle videtur *Arminius*)utiq; manifeſte cauſa *Val.Gentili* traditur. VII. Aliud eſt negare filii eſſentiã eſſe genitã,& aliud filiũ eſſe genitũ per cõmunicationẽ eiſẽtię. Vulgatũ illud Athanaſii: *Filius quidquid habet naſcibiliter habet, nec tamen natũ.* VIII. Aliud eſt negare filii eſſentiã eſſe ortã & productã ab eſſentia patris (hoc eſt eſſentiatã ſecundũ *Valent.Gentilẽ*): &aliud negare,eã eſſe à perſona patris per communicationem ejuſdem eſſentię. IX. Aliud eſt negare filium Dei certo reſpectu (reſpectu ſcil.eſſentiæ abſolute conſideratæ) eſſe ab ab alio (quippe αὐτοθεὸν) : & aliud filium ullo modo,aut etiam *qua* ſeu *quatenus filium* eſſe ab alio. Sic aliud eſt negare Dei eſſentiam ſeu deitatem quę eſt in filio ęque ac in patre , *qua eſſentiam & ut ſic , in ſe , abſolutè* conſideratam eſſe ab alio ; & aliud eſſentiam illam *qua* , ſeu *quatenus* , ſeu *ut* eſt in filio , eſſe ab alio. In una quæſtione quæritur quid , quis , quale ſit à ſe ? & reſpondetur deitas , Deus , filius qui eſt æterna deitas , unus Deus cum patre & filius patris : (nonnulli abuſive & laxe particulam (qua) ſumendo dicerent agi de *quâ ſpecificativo.*) In altera quæſtione quæritur , *quà* , quatenus , quo reſpectu , ſub quo formali dicendus ſit eſſe à ſe , aut non eſſe à ſe?Et reſpond.eſſentiam quâ eſſentiam eſſe à ſe,non vero filium qua filium ; item Deum filium quâ filium eſſe ab alio, nó vero deitatẽ ſeu eſſentiam filii quâ eſſentiam , ſeu qua talem. Et hęc eſt propria acceptio ſyncategorematis(qua),quam vocant *reduplicativam*.ex.g.Deus de Deo,lumen de lumine , aut eſſentialiter exponitur (& ſic *Valentin. Gentilis*) : aut perſonaliter , ut ſit ſenſus : Deus , ſecunda ſcilicet perſona , ſeu patre , qui eſt Deus. Priorem expoſitionem rejicimus , poſteriorem probamus.

Vide

Vide *Auguſtin. ſerm.* 38. *de Tempore p.* 639. 640. edit. Baſilienſis.

Pag. 449. *lin.*

Quamplurimæ ejuſmodi ἀκυρολογίαι, & duriuſculæ phraſes ex patribus colligi poſſent : ſiquidem hujus eſſet inſtituti. Cl. *Heinſius exercitat. in Nonnum pag.* 67. 68. 87. 88. in autore illo nonnullas notat: Et *Elmenhorſt. in Gennad. p.* 107. plures congeſſit *Julius Gabrielius in ſcholiis ad apol. Nazianz. pag.* 445. 452. Ex antiquiſſimis patribus *Dionyſ. & Alexandr. Athanaſ. & Ambroſius* &c. noluerunt perſonaliter patri tribui τὸ ἀγέννητον: Sed quo ſenſu, & quo reſpectu ad adverſarios, hoc tum factum ſit ; ex recentioribus docte oſtendit *Vaſquez in* 1. *Thomæ diſput.* 140. *c.* 1. & 2. Confer notata ab *Elmenhorſt. p.* 208. 209. Vnum ſolummodo hac occaſione monendum cenſeo ne juniores impingant, in locis comm. Lucæ Trelcatii junioris in 4. Lugd. Batavor. 1604. editis, & anno. 1621. ad illam editionem recuſis Hanoviæ apud Petrum Antonium in 12. perperam ſcriptum eſſe : *cum eſſentia ſit ἀυτουσία illiuſque reſpectu tres in divinitate perſonæ αὐτοθεοὶ ſint.* Dicendum eſt αὐτοθεὸς juxta regulam Auguſtini ſerm. 38. jam cit. : *Quid ergo ad ſeipſum dicitur Deus, & de ſingulis perſonis dicitur, de patre, & de filio, & de ſpiritu ſ. & ſimul de ipſa trinitate non pluraliter ſed ſingulariter dicendum eſt &c.* Et emendaturum ſe promiſerat eximius vir, quod præter *Arminium loc. cit.* teſtatus eſt mihi Theologus fide digniſſimus D. Gomarus. Addo in *locor. commun.* editione Leidenſi in 8. (cui D. Feſtum Hommium præfuiſſe arbitror) de facto ex mente & voto D. Trelcatii ita emendatum eſt: *illiuſque reſpectu unaquæque trium in divinitate perſonarum αὐτοθεὸς ſit.* Idem *Trelcatius ibid.* cum *Keckermanno* in *ſyſtem. Theolog.* negare videtur communicationem eſſentiæ : quos ſequitur *Maccovius in Metaphyſica, cap.* 8. ubi contra Arminium determinat, à patre non communicari eſſentiam, ſed perſonalitatem. Sed ἀκειβῶς hic loquẽdum eſt: gigni ſcil. perſonam per communicationem eſſentiæ ; & autores illi excuſandi : quod putemus illos communicationis vocem phyſicè nimis accepiſſe ; & reſpexiſſe ad Valentin. Gentilem. Quod præterea doctiſſ. alioquin philoſophus *Keckermannus* definitionem perſonæ in divinis (quamvis intentione minime mala) fruſtra interpolare conatus ſit doctiſſimè oſtendit venerandus præceptor meus D. *Gomarus* in *diſp. de Trinitate* : quas ut cum aliis aliquando bono publico recudendas dare dignetur nomine multorum φιλομαθῶν obnixe ab humanitate ejus contendo : Deum precatus ut ipſum alioſque fideles Dei ſervos, cum eccleſiis noſtris in cultu & profeſſione Dei unius & trini per gratiam ſpiritus ſui conſervet.

P. eadem. lin. 24.

Vbi notantur phraſes Lactantii & Syneſii. Adde, quod *Poſſevinus in ap-*

Digitized by Google

paratu ſacro in voce *Gilb. Genebrardus* non minus duras phraſes Auguſtini, Hieronymi, omneſque alias patrum, quibus Deum dicunt cauſam ſui ipſius cum *Zwarezio* ſic exponendas judicat, ut à ſe & αὐτοθεὸς ſit, negative hoc eſt habens eſſe ſine emanatione ab alio: ita ut per illam negationem declaretur poſitiva & ſimplex perfectio illius entis, quod ita in ſe & eſſentia ſua claudit ipſum exiſtere ut à nullo illud recipiat: quam perfectionem non habet illud ens, quod eſſe non habet, niſi illud ab alio accipiat. Hæc ille. Nos ſupra τὸ *Ipſe* & *à ſe* expoſuimus *not.* 1. *ad p.* 443.

Benevolo Lectori.

DIatriben eximii theologi & præceptoris noſtri D. Gomari primus Ultrajecti anno 1639. typis deſcribendam dedi, notis illuſtravi, & publicâ diſputatione ventilandam propoſui bonâ cum ipſius veniâ. Quod moneo, ne quis anxiè quærat, cur & quâ occaſione eam cum meis theſibus nunc edam. Verba ipſius ex epiſtola ad me 16. Januarii 1639. hic exhibeo: *Quare mihi eſſet dolori non exiguo ſi quid ex meis illis dictatis in lucem prodiret ſine mea qualicunque & materiæ & ſtyli limâ. Interim ne amico integerrimo nihil tribuere videar, patior ſane ut quæ de αὐτοθεῷ habes, conſultis autoribus adductis, corrigas & illuſtres, iis præmiſſis vel ad finem adjunctis, quæ tibi pro eruditione tua placebunt.* Et ex epiſtol. 25. Maji 1639. poſtquam ei exemplar diatribes ad diſputandum propoſitæ miſiſſem, ſic reſpondit. *Grata eſt tua in materia περὶ αὐτοθεότητος illuſtranda accuratio.* Hæc ideo etiam adducere volui, ne quis finiſtrè interpretetur, quod diatriben D. Gomari nunc demum poſt operum ipſius editionem exhibeam prout antehac in Acad. Leidenſi ex ore dictantis eam juxta cum aliis ſtudioſis exceperã: à quâ nonnihil variat illa quæ cum operibus poſt obitum ipſius anno 1644. edita. Ut tamen verum fatear, maluiſſem ſuppreſsâ priori editione à me anno 1639 ſic procuratâ, poſteriorem anni 1644. expreſſam fuiſſe: niſi typographus non ſatis tempeſtivè monitus magnâ parte prioris excusâ conſilium hoc meum præveniſſet.

De Neceſſitate & Vtilitate dogmatis de SS. TRINITATE.

Reſp. PETRO IOHANNIS SAANVLIET Amſtelredamenſi.

Ad diem 16. & 23. *Februar.* 1639.

Qui clanculum ſubruunt dogmatum Chriſtianorum veritatem, plerumque prius in quæſtionem vocant eorundem momentum & pondus, ut homines in ſecuritatis ſomnum inducti, tanto facilius veritatem illam excuti ſibi patiantur, nec decertent pro fide, quæ ſemel data eſt ſanctis. Hodiernos Anti-Trinitarios narcoticis ejuſmodi nimis quam familiariter uti videas: neque id omnino fruſtra, obſtetricante quippe & ſuccurrente ipſis profani hujus ſæculi Epicureiſmo & Libertiniſmo. Nos itaque pro veritate, Eccleſiâ, & utriuſque autore Deo uno & trino, quamdiu vita ſuppetit, decertaturi & juniores in hac palæſtra pro modulo ingenii & cor-

Digitized by Google

conſcientia officii noſtri exercitaturi , diſſeremus breviter. I. *De Neceſſitate Dogmatis de Trinitate.* II. *De ejuſdem utilitate , ſeu praxi.* III. *Subjiciemus conſectarium , de Anti-Trinitaria hæreſeos tolerantia.*

I. AD accuratiorem quæſtionis primæ enodationem duo præcognoſcenda. 1. Quid ſit dogma de Trinitate. II. Quid ſit dogma neceſſarium , ſeu articulus (ut vocant) fundamentalis. 1. *Primo*, Dogma de Trinitate notat non tam negativam & elencticam Theologiam , quam poſitivam ſeu aſſertivam ; non tam rationem hanc aut illã, quam ipſas Theſes , propoſitiones , ſeu aſſertiones ; non tam hypotheſes aliaſque theſes minus principales , quam principales Theſes ; non tam modum & methodum grammatice , rhetorice,& logice dogma illud explicandi , quam ipſam rem explicatam : non tam formam ac modum per philoſophicas & logicas notiones , diſtinctiones ; & axiomata dogma hoc contra pſeudo-rationarios quoſcunque tutandi , eorum ſubtilitates perſequendo & ad abſurdum redigendo , breviter non tam antemuralia quædam , quam ipſam arcem veritatis , quam ſimplicitate & ſoliditate fidei inſident & inſidere docentur omnes Chriſtiani , etiam infantes & lactantes ; non tam particularem explicationem hujus aut illius Doctoris ſive ſcholaſtici ſive eccleſiaſtici,ſive antiqui ſive recentis,(quamvis hac in parte ὀρθοδοξωτάτου) quam communem & catholicam Chriſtianiſmi & antiqui & hodierni (ut ut in multis aliis miſere diſtracti) fidem & profeſſionem publice & privatim ubique ſonantem : de quà veriſſimè uſurpare liceat illud Vincentii Lyrinenſis : *Quod omnes , quod ubique , quod ſemper.* Hæc antitheta autem ſic accipi volumus non quaſi alterum membrum ſuſque deque habeamus : ſed tantum ut oſtendamus pii alicujus præſertim idiotæ ſincera profeſſione circa πρῶτον & abſolute fundamẽtale recte ſe habente,nec juſta ſuſpicione in contrarium laborante,multum à fortioribus & poſſe & ſolere conniveri ad hallucinationes , ignorantias ; dubitationes , confuſiones circa alterum antitheti membrum : *tum* quia defectus ſuos deplorãs docilem ſe præbet,*tum* quia vera fide habet & tenet granum illud ſinapi,hoc eſt minimũ illud veritatis ſalutaris præcisè ad communionem eccleſiaſticam & animæ ſalutẽ neceſſarię Quod conſiſtit in his theſibus capitalibus. 1. Eſſe tres revera diſtinctos , patrem ſc.filiũ,& Spir.ſ. non diſtinctos ut nomina,aut attributa,aut ut operationes,officia,ſeu munera unius ejuſdemque perſonæ; ſed ſic diſtinctos ut ſint & poſſint dici alius & alius : hoc eſt , eſſe diſtinctas hypoſtaſes. 2. Et tres illos ac unumquemq; eorum eſſe unum illum verum Deum creatorem,cõſervatorẽ,re-

Digitized by Google

rigenem contra Celſum lib. 3. p. 140. Ad. 6. adde *Athanaſ.* & *Origenem loc. cit.* cum quo convenit *αὐτοσύνεσις* apud *Baſil. in pſ. 44.* & *αὐτονῦς* apud *Epiphanium loco* aliquoties *cit.* 10. *Sit αὐτολόγ☞* apud *Origenem*, & *Athanaſ. locis modo cit.* 11. *αὐλογχάεις* apud *Theophylact. in Ioh. 1. v. 14.* Argumentis his addi poſſunt illa teſtimonia patrum, ubi per neceſſariam conſequentiam aſſerunt filii *αὐτοθεότητα.* 12. *Nazianz. ſermone de Spir. ſ. Deum vocat αὐτοπνόητα*; ergo idem dici debet de filio. 13. Quia omnia eſſentialia Dei attributa, per additionem (*ἅ αὐτὸς*) paſſim efferuntur ut *αὐτοαθανασία, αὐτοφῶς, αὐτοῶν* &c. Atqui atributa divina competunt filio & ſpir. ſ. æque ac patri. Quin & vero Deo creaturis atque idolis oppoſito Gentilium imitatione applicant *αὐτογένητ☞, αὐτοΐλεος☞, αὐτογενῆς, αὐτόφυτ☞, αὐτολόχευτ☞, αὐτοπάσχητ☞* &c. filius autem æque ipſis eſt verus Deus ac pater. Ergo. Certe *Nonnus* non veretur filium *cap. 2. ad v.* 12. *αὐτόγονον υἱέα* &c. *c. 1. ad v.* 14. *λόγον αὐτοτέλεσον*: *per ſe exiſtentem* (quamvis Cl. *Heinſius* ſuſpicetur aliud quid hic intelligendum) & ſpir. ſ. *cap. 3. ad v. 6. πνεῦμα αὐτόγονον*, dicere. 13. Quin & ipſi Pontificii huic veritati teſtimonium perhibent. Præter *Gregor. Valentiam* & *Bellarminum* à Cl. Gomaro citatos, eſt Iacobus de Valentia in Canticum: *te Deum laudamus: Vlterius*, inquit, *eſt cum humilitate & tremore advertendum, quod præter ſupra dictum ordinem reſpectivum, eſt conſiderandus in divinis alius ordo quaſi abſolutus, qui nullam diſtinctionem ponit in Deo, ſcilicet in quãtũ Deus a nullo dependet cãuſaliter, ſed eſt à ſe*, (N.B.) *in ſe & propter ſe.* Et mox: *Et iſte ordo, qui videtur eſſentialiter abſolutus, non tollit ordinem reſpectivum: immo eſt ſimul cum illo.* Gretſerus apolog. Bellarm. tom. 2. lib. 5. in defenſ. c. 5. *Perſonæ Chriſti ejuſque divinæ naturæ, tam eſt naturale rerum omnium dominium, quam naturale eſt ei eſſe ens primum à ſe independens.* Vaſquez in 1. Thomæ. Diſput. 140. c. 2. Vbi de perſonâ patris ſic ait: *Patres tam Græci quam latini admittunt græcam vocem ἀγέννητ☞ & latinam* ingenitus, *abſq; ulla ſuſpicione, eamq; non ad eſſentiã, ſed ad eſſentiæ ſeu ſubſiſtentiæ modum, & characteriſticã proprietatem ſignificandam, quam ſcholaſtici vocant notionẽ.* Hic diſtinctio illa inſinuatur; qua noſtri filium dicunt *a ſe*, ſeu à nemine, ratione ſc. eſſentiæ: nam ratione modi ſubſiſtendi eſt à patre, & ſolus pater dicitur *ἀγέννητ☞*. Citatur à *Mortono in apologia de notis Eccleſiæ, Pineda in commentar. ad Iobi. c. 2.* Sed nihil tale illic comparet. A libi forte autoris iſtius verba quærenda. Lindanus in Chriſtomachia dum hoc unice agit, ut maledicat, imprudenti ipſi excidit illa benedictio in catalogo Sacramentor. p. 33., ubi de Valentino Gentili: *Patrem prædicat ſolum eſſe verum Deum: filio deinde concedit Dei nomen, ſed quaſi precarium, quia ſit eſſentiatus a patre, quem eſſentiatorem fingit* (N.B.) *atque αὐτοθεὸν &c. Patrem ergo ſolum dicit eſſe αὐτοθεὸν, id eſt, a nullo ſuperiori numine eſſentiatum, ſed a ſeipſo Deum: qui vero dicit filium eſſe αὐτοθεὸν, is duo aſſerit*

ſerit principia. In ſumma ſiliũ Dei docet impius a patre differre numero ſubſtantiali, hoc eſt ſubſtantialiter alium a patre. Vnde duas facit eſſe ſubſtantias, ſed filium non habere αὐτοθεότητα, uti pater. Concludimus verbis Bellarmini l. 2. c. 19. indicatis à D. Gomaro, quæ hic deſcripta exhibemus: *Sed quamquam hæc ita ſe habeant, tamen dum rem ipſam excutio Calvini ſententias diligenter conſidero, non facile audeo pronuntiare illum in hoc errore fuiſſe: ſiquidem docet filium eſſe a ſe reſpectu eſſentiæ, non reſpectu perſonæ: & videtur velle, perſonam eſſe genitam a patre, eſſentiam non eſſe genitam nec productam, ſed eſſe a ſe ipſa, ita ut ſi a perſona filii removeas relationem ad patrem, ſola reſtet eſſentia, quæ eſt aſeipſa.* Deinde rationibus nonnullis ſatis ſolide & perſpicue evincit Calvinum, aut Bezam, aut Simlerum à veritate catholica hic non diſceſſiſſe: quamvis poſtea phraſin Calvini caſtiget, ſed admodum imperite: Partem verborum Bellarm. exſcribit, & judicium ejus laudat *Poſſevinus in apparatu ſacro p. 639.* in voce *Gilbertus Genebrardus.* Et quia nonnulli ex Lutheranis olim hic peccatum à noſtris putarunt, cõmonſtramus ipſis verba Meiſneri Philoſ. ſobriæ part. 2. ſect. 1. c. 2. q. 2. *Bellarm. l. 2. de Chriſto c. 19. taxat eos qui filiũ Dei vocant αὐτοθεὸν. Oritur autem erroris ſuſpicio ex æquivocatione vocabuli. Nam αὐτοθεὸς duplicẽ ſenſũ habet. Opponitur enim primo productioni perſonali, notatq; Deum prorſus ἀγένητον & improductũ qui à nullo eſt nec per cõmunicationem accipit divinam eſſentiã. Hoc ſenſu ſolus pater eſt αὐτοθεὸς. 2. Productioni temporali, & ſignificat Deum, qui habet divinam eſſentiã increatã ſine omni ortu temporis. Hoc ſenſu & filius & S. S. eſt αὐτοθεὸς. Ipſa enim divina eſſentia nihil eſt aliud quam ἀυτοθεότης &c. quæ ſibi ipſi & per ſeipſam & in ſeipſa eſt quod eſt &c. Atq; hoc eſt quod alii dicunt, divinitatem conſiderari dupliciter. 1. ratione* ſui eſſe. *2. ratione* modi habendi. *Quoad eſſe ſuum recte vocatur ἀϊδιότης &c. eoq; ſenſu filius, cũ verè ſit Deus increatus, ob hoc ipſum merito appellatur αὐτοθεός. Quoad modũ habendi diſtinctio quædã oritur inter perſonas. Pater enim deitatẽ à nullo accepit, Filius a patre &c.* Et poſt. *Breviſſime filius eſt αὐτοθεὸς reſpectu eſſentiæ increatæ; non eſt in relatione ad patrem &c. habet quidem αὐτοθεότητα ſed non a ſeipſo &c. Quod unũ ſi conſideraſſet Bellarm. in culpãdo tam temerarius, & in judicando tam iniquus non fuiſſet.* Idem *Meiſnerus* pluribus & ex profeſſo ſententiam noſtrã, & dicta Calvini à Socino oppugnata defendit apud Slichtingium *loc. cit.* ubi vide quæſo. *P. Tarnovius de Trinit. c. Socinũ c. 8.* quãvis Calvinum nõ nominet, rem ipſam tamẽ habet, diſtinguẽs Chriſtum eſſe αὐτοθεὸν nõ ὑποστατικῶς ſed οὐσιωδῶς; habere eandẽ omni ſciẽtiã, reliquaq; attributa divina ex ſe, non quidem ratione perſonę (quod perſona ejus ſit à patre) ſed ratione eſſentię. Deniq; Arminii judicio opponimus *Vorſtiũ*, qui *in Anti-Bellarm. ad cont. 2. l. 2. c. 19.* phraſin Calvini tuetur: addens implicare cõtradictionem ſi negetur is eſſe αὐτοθεὸς, qui totã divinã naturam à ſeipſa exiſtentẽ neceſſario, naturaliter, ab omni ęternitate poſſideat. x. Claudat ag-

Digitized by Google

men consensus nostrorum, ne quis putet, unum forte atque alterum genio suo & *καινοφωνίας* magis studuisse, quam communis veritatis necessariæ defensioni. *Calvinum in Institut. lib. 1. c. 13. in refut. Gentilis*, & *epistol.* 351. ac *Bezam epist. ad Polonos, Simlerum in lib. de Filio Dei*, ita docentes quāvis insectarentur nonnulli) secuti tamen sunt cōmuniter nostrarum ecclesiarum Doctores, *Daneus Isagoges part. 1. cap. 9. Perkinsus in explicatione symboli, Keckerm. in system. Theol. Trelcatius filius in loc. commun.* Idemque in *disp. de Persona Christi* in Acad. Lugduno Batava propos. 12. Iulii anno 1603. Respondente Ieremia Pours, ubi thesi 5. sic loquitur: *Prima persona* secundę *non essentiam absolutam* (*illius enim respectu hæc persona est à seipsâ & αὐτοθεὸς*) *sed modum essentiæ dedit modo incomprehensibili, quem generationem vocant scripturæ* &c. *Tilenus & Polanus in syntagm. VVollebius in compendio Theol. Henricus Salcobrig. in Becano-baculo pag. 22. Altingius in collegio Disputat. Theolog.* Eodem sensu puto dictum esse à *Grynæo Disput. Theologic. Disp. contra Ebionitas*, filium esse *ἀϊδιον καὶ ἄναρχον* ratione essentiæ. Theologis istis adde *πολυμαθέστατον Schriverium* in notis ad Cl. Heinsii Hymnum in Christum nostrate lingua decantatum, ubi p. 23. ita ait: *Author noster duobus his versiculis proprie expressit quod scil. graeci Theologi prædicāt de Filio, esse sc. illū αὐτοθεὸν non ἄνθρωον, Deum à se ipsō, non vero filium à seipso.* Imprimis autem hic in gratiā juniorum indicādi Doctores illi, qui ex professo & sentētiā & phrasin Calvini contra adversarios tutati sunt, quoquot mihi legere contigit. Suntq;, *Daneus tract. peculiari contra Genebrardū qui cum epuſculis ipsius in fol. editus est ubi c. 1. p. 13 14.* a. omnes orthodoxos Theologos Germanos, Helvetios, Anglos, Gallos, Italos qui tū vivebāt, & postea vixerāt cū Calvino sentire docet. *Zanchius in epist. lib. 1. pag. 43. Chamierus Panstrat. tom. 2. lib. 1. cap. 3. & 4. Ministri collatores* in disputatione Tiranensi in Rhætia anno 1595. *parte 4. pag. 295. 302. 378.* & hi quidem paulo fusius: sequentes vero brevius, *Zadeel contra Burdegalenses artic. 1. Iac. Lectius IC. præscript. Theolog. adversus Fabrum lib. 4. negatione 4. Pareus Calvini orthod. lib. 1. c. 9. Mortonus apolog. Cathol. de Notis Eccles. lib. 1. c. 52. Author Turco-papismi lib. 3. p. 459. VVhittakerus contra Campianum rat. 8. Franc. Iunius ad Bellarmin. lib. 2. cap. 19. & ad præfat. notâ 20. Vorstius in Anti-Bellarm. ibid. Amesius Bellarm. enervat. part. 1. disp. 16. Rivetus in Genesin Exercit. 14. Altingius Theol. Problemat.* M.S. *loco* 3. 32. Adde ex Lutheranis *Meisnerum & Tarnovium* supra *cit.*

Pag. 447. lin. 13.

Objectiones adversariorum facile erit diluere ex iis, quibus *Chamierus* Bellarmini, Claud. de Saintes Salmeronis ratiunculis & exceptionibus satisfacit: Ministri Rhætici itidem uni atque alteri adversariorum suorum. *Zanchius* dum dubia eximit amico, ad quem scribit, pressé, accurate & schola-

ſcholaſtice, nihilominus perſpicue omnem difficultatem tollit. *Genebrardus* dum hoc agit, ut 8. argumentis hereſin aliis imponat omnium turpiſſime ſe dedit; nec Scholaſticis, nec patribus, nec ſcripturis, nec rationi ſatis conſentanea effutiendo: quæ præter Danæum, peculiari reſponſo magnam partem detegit antagoniſta ejus *Iac. Scheckius Philoſophus* in *Antiſimonio*, *c. ult. Iacobus Arminius* novi nihil producit, quod ab autoribus jam cit. imprimis à Zanchio non ſit abunde refutatum. Et ipſe in 31. *articulis art.* 21. plus videtur concedere, quam in *Declaratione*; & magis diſputare adverſus peculiarem phraſin & hypotheſin Trelcatii (de qua infra) quam adverſus communem ſententiam. Suffecerit ergo à nobis fontes ſolutionum junioribus indicari, dubiis aut ab aliis motis aut ſibi ſuborientibus facile applicandos. Sunt autem partim hypotheſes, partim diſtinctiones. Illæ ſunt 1. Dei eſſentia eſt una individuo, ſeu ſingulariſſime; Itaq; non eſt in ea eſſentians & eſſentiatum, nec habet filius eſſentiã à patre per multiplicationem: ſed habet unã & eãdem eſſentiã, quæ illi cum patre eſt cõmunis. II. Deus eſt ens primum & indepẽdẽs, eſt πρᾶγμα ἀυθύπαρκτον id eſt, *res quæ per ſe eſt*, ut *Cyrillus* in ἐνδιαθ. Dei eſſentiam definit. III. Non habet ergo à ſeipſo, nec aliunde originem ſuam, ut docet *Chryſoſt. libr. de Incorporeit. natura Dei*; & *Baſilius lib. 1. c. Eunomium*, ubi ait, hoc ſemper in confeſſo fuiſſe apud omnes, Deum neque à ſe neque ab alio exſtitiſſe. Hinc forte ibidem, & *Athanaſ. in dialogo Orthod. & Anomoei* aliique patres rejiciunt τὸ ἀγέννητον ſoli patri tributum. IV. Et hac ratione eſſentiam, divinam recte dici ἀυτοθεότητα, & Deum ἀυτοθεὸν. V. Perſona diſtinguitur ab eſſentia, & perſonæ diſtinguuntur inter ſe; ut & proprietates ac prædicationes eſſentiales, à perſonalibus, ſeu notionalibus, ut vocant Scholaſtici. VI. Eſſentia in divinis non gignit aut gignitur, ſed perſona: Gignit pater in, de, & ex eſſentia ſua, quæ eadem eſt cum eſſentia filii. VII. Poteſt ergo dici eſſentia à patre communicari, dari, & à filio ex communicatione ſeu datione illa accipi, & haberi. Breviter, gignit perſona patris perſonam filii per communicationem ejuſdem eſſentię. VIII. Pater eſt ἀυτοθεὸς, utroque reſpectu & eſſentialiter & notionaliter. IX. Eadem quæ dicuntur de patre reſpectu eſſentiæ ſeu eſſentialiter, filio conveniunt. Athan. c. Arrium orat. 4. *Cum igitur unum ſint, unaque ſit illis deitas, eadem dicuntur de filio, quæcunque dicuntur de patre; excepto quod pater non appellatur.* Diſtinctiones ſunt. 1. Perſona in divinis tripliciter conſiderari poteſt, *communiter* in eſſentiâ, quâ Deus eſt; *ſingulariter abſolute* in perſonâ, quâ ſubſiſtit in unitate eſſentiæ; *relative*, in diſtinctione & ordine unius perſonæ ad aliam. Hæc eſt diſtinctio *Fr. Iunii*. II. In divinis duplex ordo conſiderandus: unus reſpectivus ad perſonas, qui reſpicit ſingularum perſonarum pe-

Digitized by Google

rum peculiarem ὕπαξιν & ſubſiſtentiam ; alter ordo cauſalis , eſſentialis , & dependentiæ : Sic *miniſtri Rhæti in diſput. Tiranenſi.* III. *Habere eſſentiam ab alio* cum dicitur, notandum τὸ *habere* multa in ſe complecti , & eum qui habet , & eum à quo habet , & modum quo habet , & id quod habet. Quæ accurate ſunt diſtinguenda. Sic *Zanchius.* IV. Particula reduplicativa *quatenus* , inventa eſt , ut per hanc mente ſeparentur , quæ reipſa ſeparari non poſſunt. *Idem.* Hæc male & improprie in hâc diſputatione uſurpata, cõfuſionis ac erroris cauſa eſt: quod in amico ſuo notat *ibid. Zanch.* Et hoc ſolum Arminium hallucinari fecit, quod diſtinctionẽ cõceptuum ſeu rationum formaliũ eſſentiæ & perſonalitatis admittere noluerit, quia ſc. videbat realiter & in exiſtentia nõ ſeparari eſſentiã à perſona, nec vice verſa. Cõferenda & repetenda hic , quæ Scholaſtici & recentiores tum Pontificii tum noſtri inculcant de ſenſu identico & formali , & diſtinctione eſſentiæ ut ſic à perſona patris aut filii , aut ſpiritus ſancti ut ſic. Nos etiam alibi in *diſputatione de adoratione Chriſti qua mediatoris* pluribus explicuimus τὸ *quatenus*, & *qua* , & *formale* , *formalitatem* &c. ubi & Remonſtrantes Arminii diſcipulos ad partes adducimus: ut conſtet rationes formales perſonæ & eſſentiæ neceſſario diſtinguendas eſſe. V. Filius non eſt Deus , *quatenus* habet eſſentiam *hoc modo* , à patre ſcil, generante (nam tum pater & ſpir. ſ. non eſſent Deus) ; ſed *quatenus* habet eſſentiam ſeu deitatem abſolute & ſimpliciter. Rurſum filius eſt filius non *quatenus* habet eſſentiam Dei ſeu deitatem (nam tum pater & Spiritus ſ. pariter eſſent filius , quia habent eandem ditatem) ſed *quatenus* habet eſſentiam *hoc modo* , communicatam ſc. à patre generante. *Idem Zanchius.* V. Filius αὐτοθεὸς dicitur , quia habet eſſentiam divinam quæ eſt à ſeipſa , non vero quia eam habet à ſeipſo ; habet enim à patre *Iohann.* 5. Sic communiter diſtinguunt. Diverſimodè tamen efferunt. *Alii* : Filius quà filius non eſt αὐτόθεος ; ſed quà Deus οὐσιοδῶς ſeu qua deitas & eſſentia divina eſt αὐτοθεός. *Alii* : Filius eſt αὐτουσία , αὐτοὼν, abſolute habita ratione eſſentiæ (eſt enim deitas αὐτοθεότης, αὐτουσία) non vero relate habita ratione perſonæ. *Alii* diſtinguenda eſt conſideratio , qua filius comparatur cum perſona patris , ab ea qua filius abſolute conſideratur tanquam *Deus*. *Alii* , Filius eſt αὐτοθεὸς quatenus conſideratur *ad ſe Deus* ; non eſt , quatenus conſideratur Deus ad patrem. *Alii* , Quoad eſſentiam vel κατ' οὐσίαν , filius eſt expers principii (eſt enim eſſentia divina ἄναρχος ; & eandem habet filius cum patre) : ſed quod ad propriam ſubſiſtentiam non eſt. *Alii*, Eſſentia Dei conſideratur communiter vel ſingulariter: illo modo eſt æqualiter in patre, filio & ſpir. ſ.; poſteriori modo eſt in patre ἀγεννητῶς, in filio γεννήτως, in Spir. ſ. ἐκπορευτῶς Sic *Alſtedius in Diſtinctionibus Theol. c.* 3. Idem, Eſſe patris & eſſe patrem, item eſſe filii

filii & esse filium differunt: priori formula significatur essentia deitatis quæ tribus personis communis; posteriori character essentiæ, qui cuilibet personæ est proprius. *Alii*, Filius est Deus à se & per se quantum ad essentiam; non est Deus à se & per se quantum ad filiationem. Distinctionis autem hujus quintæ veritatem & necessitatem patres passim incultant, & cum iis adversarii supra citati *Bellarm.*, uterque *Valentia*, *Vasquez*, *Corn. à Lapide* & ante illos Scholastici: nec ipse *Arminius in resp. ad artic.* 31. multum abnuere potest; quamvis in Declaratione p. 63. 64. dicat contradictoria nulla distinctione conciliari posse, esse *nova loquendi genera, novas opiniones, quæque consistere etiam nullo modo possint. Filius enim, & qua filius & qua Deus, deitatem à patre habet* &c. & mox: *Si eam à seipso habet, quatenus absolute ea consideratur; non potest illa ei cõmunicari; si ei cõmunicata est, quatenus relate ea consideratur, non potest eam absolute consideratam à seipso habere. Rogabor forte utrum non fatear, duo hæc distincta inter se esse. Vtiq; sane: sed cũ ulterius proceditur, dicitur q; quod sicuti filium Dei esse, significat à patre essentiam suam habere; ita Deum esse nihil aliud significat, quam essentiã suã à seipso habere aut à nemine; id vero pernego: simulque dico magnum hoc esse ἀμάρτημα, non solum in sacra Theologia, sed etiam in naturali philosophia. Nam filium esse, & Deum esse optime inter se conveniunt: a patre vero essentiam suam habere eamque simul à nemine habere, contradictoria sunt seque mutuo perimunt.* Et post, p. 64. *Si ita agere visum est, nihil tam prave dici poterit, quod non poterit excusari.* Et infra: *Nullo igitur modo tanquam bene dictum excusari potest, filium αὐτοθεὸν esse.* Sed puto imprudenter totum mysterium trinitatis everti, aut defensionem ejus contra Valent. Gentilem aliosque Arrianos deseri, cum rejicitur distinctio inter prædicationes seu attributa *essentiæ in se, simpliciter, absolute, & ut sic consideratæ*: & inter prædicationes seu attributa *essentiæ consideratæ restricte in certa propria aliqua subsistentia & relate ad aliam subsistentiam* seu personam. Absit tamen ut *Arminio* (cujus alii errores non ignoti sunt) aut hæresin aut voluntariam causæ proditionem hic impingam; ut quidem *scripta* ejus jam *ejt.* collata cum *Disputation.* tum publicis tum privatis suadent nihil deterius de illo sentiendum, quam de Pontificiis, & Lutheranis qui circa τὸ αὐτοθεὸς a se *Deus* pariter cum illo hallucinati sunt. Sed si Theologis non Antitrinitariis rancida illa sophismata: (*Deus seu essentia Dei est pater, Filius est Deus*, Ergo: & *Vnus & solus verus Deus est primus: filius est unus solus verus Deus ergo: & consequenter non est ordine secundus in subsistendo aut operando*) Perspicue solvenda proponantur, ilico confugient ad distinctionem nostram, atque una necessitatẽ particularum *qua, quatenus, sub hoc formali, respectu hoc aut illo*, in distinguendis notionibus & prædicatis personalibus ab essentialibus (quæ tamen in re non separantur, nec separari possunt) agnoscent. Quin

Digitized by Google

ipſe Arminius p.64.monet:*quãvis Deus & eſſentia divina non differãt ἀναλύτως nequaquã tamẽ quidquid de eſſentiâ divina prædicari poteſt, idem de Deo prædicari poteſt:quia noſtro cõceptus modo ea diſtinguuntur:ad quem tamen omnes loquendi modi exigi debent.* Idem applica ad notiones eſſentiæ,perſonalitatis;perſonæ,filii, Sp.ſ.Concipe in filio diſtincte , 1. eſſentiam divinam. 2.perſonalitatem & perſonam. 3. perſonam iſtam , filium ſcil.& filiationem : applica ſingulis tum attributa communia deitatis , tum propria attributa perſonalitatis, & filiationis:& ſponte offeret ſe noſtra diſtinctio.Audiatur Athanaſius Dial. 1. De Trinit. *Nequaquam ſane differt reſpectu Dei, ſive in Deum eſſe. Sed in eſſe patrem , & eſſe filium ; Quoniam ille quidem genuit : ille vero genitus eſt.* Sed pergamus ad reliquas diſtinctiones. VI. Aliud eſt diſtingui conceptibus *deitatem* in abſtracto, à *Deo* in concreto ratione attributorum perſonalium & propriorum: & aliud diſtingui eadem ratione attributorum communium ſecundum unam eandemque deitatem.Si poſteriori reſpectu ita diſtinguantur , ut deitati in *abſtracto* quid tribui poſſit (ex gr. *αὐτοουσία,αὐτοών, αὐτοθεὸς*) quod Deo in *concreto* non ſit tribuendum (ut velle videtur *Arminius*)utiq; manifeſte cauſa *Val.Gentili* traditur. VII. Aliud eſt negare filii eſſentiã eſſe genitã,& aliud filiũ eſſe genitũ per cõmunicationẽ eiſẽtię. Vulgatũ illud Athanaſii: *Filius quidquid habet naſcibiliter habet, nec tamen natũ.* VIII. Aliud eſt negare filii eſſentiá eſſe ortã & productã ab eſſentia patris (hoc eſt eſſentiatã ſecundũ *Valent.Gentilẽ*): &aliud negare,eã eſſe à perſona patris per communicationem ejuſdem eſſentię. IX. Aliud eſt negare filium Dei certo reſpectu (reſpectu ſcil.eſſentiæ abſolute conſideratæ) eſſe ab ab alio (quippe *αὐτοθεὸν*) : & aliud filium ullo modo,aut etiam *qua* ſeu *quatenus filium* eſſe ab alio. Sic aliud eſt negare Dei eſſentiam ſeu deitatem quę eſt in filio ęque ac in patre , *qua eſſentiam & ut ſic , in ſe , abſolutè* conſideratam eſſe ab alio ; & aliud eſſentiam illam *qua* , ſeu *quatenus* , ſeu *ut* eſt in filio , eſſe ab alio. In una quæſtione quæritur quid , quis , quale ſit à ſe ? & reſpondetur deitas , Deus , filius qui eſt æterna deitas , unus Deus cum patre & filius patris : (nonnulli abuſive & laxe particulam (qua) ſumendo dicerent agi de *quâ ſpecificativo.*) In altera quæſtione quæritur , *quà* , quatenus , quo reſpectu , ſub quo formali dicendus ſit eſſe à ſe , aut non eſſe à ſe?Et reſpond.eſſentiam quâ eſſentiam eſſe à ſe,non vero filium qua filium ; item Deum filium quâ filium eſſe ab alio, nó vero deitatẽ ſeu eſſentiam filii quâ eſſentiam , ſeu qua talem. Et hęc eſt propria acceptio ſyncategorematis(qua),quam vocant *reduplicativam*.ex.g.Deus de Deo,lumen de lumine , aut eſſentialiter exponitur (& ſic *Valentin. Gentilis*) : aut perſonaliter , ut ſit ſenſus : Deus , ſecunda ſcilicet perſona , ſeu patre , qui eſt Deus. Priorem expoſitionem rejicimus , poſteriorem probamus.

Vide

Vide *Auguſtin. ſerm.* 38. *de Tempore p.* 639. 640. edit. Baſilienſis.

Pag. 449. *lin.*

Quamplurimæ ejuſmodi ἀκυρολογίαι, & duriuſculæ phraſes ex patribus colligi poſſent : ſiquidem hujus eſſet inſtituti. Cl. *Heinſius exercitat. in Nonnum pag.* 67. 68. 87. 88. in autore illo nonnullas notat: Et *Elmenhorſt. in Gennad. p.* 107. plures congeſſit *Iulius Gabrielius in ſcholiis ad apol. Nazianz. pag.* 445. 452. Ex antiquiſſimis patribus *Dionyſ. & Alexandr. Athanaſ. & Ambroſius* &c. noluerunt perſonaliter patri tribui τὸ ἀγέννητον: Sed quo ſenſu, & quo reſpectu ad adverſarios, hoc tum factum ſit ; ex recentioribus docte oſtendit *Vaſquez in* 1. *Thomæ diſput.* 140. *c.* 1. & 2. Confer notata ab *Elmenhorſt. p.* 208. 209. Vnum ſolummodo hac occaſione monendum cenſeo ne juniores impingant, in locis comm. Lucæ Trelcatii junioris in 4. Lugd. Batavor. 1604. editis, & anno. 1621. ad illam editionem recuſis Hanoviæ apud Petrum Antonium in 12. perperam ſcriptum eſſe : *cum eſſentia ſit αὐτουσία illiuſque reſpectu tres in divinitate perſonæ αὐτόθεοι ſint.* Dicendum eſt αὐτόθεος juxta regulam Auguſtini ſerm. 38. jam cit. : *Quid ergo ad ſeipſum dicitur Deus, & de ſingulis perſonis dicitur, de patre, & de filio, & de ſpiritu ſ. & ſimul de ipſa trinitate non pluraliter ſed ſingulariter dicendum eſt &c.* Et emendaturum ſe promiſerat eximius vir, quod præter *Arminium loc. cit.* teſtatus eſt mihi Theologus fide digniſſimus D. Gomarus. Addo in *locor. commun.* editione Leidenſi in 8. (cui D. Feſtum Hommium præfuiſſe arbitror) de facto ex mente & voto D. Trelcatii ita emendatum eſt: *illiuſque reſpectu unaquæque trium in divinitate perſonarum αὐτόθεος ſit.* Idem *Trelcatius ibid.* cum *Keckermanno* in *Syſtem. Theolog.* negare videtur communicationem eſſentiæ : quos ſequitur *Maccovius in Metaphyſica, cap.* 8. ubi contra Arminium determinat, à patre non communicari eſſentiam, ſed perſonalitatem. Sed ἀκριβῶς hic loquẽdum eſt: gigni ſcil. perſonam per communicationem eſſentiæ ; & autores illi excuſandi : quod putemus illos communicationis vocem phyſicè nimis accepiſſe ; & reſpexiſſe ad Valentin. Gentilem. Quod præterea doctiſſ. alioquin philoſophus *Keckermannus* definitionem perſonæ in divinis (quamvis intentione minime mala) fruſtra interpolare conatus ſit doctiſſimè oſtendit venerandus præceptor meus D. *Gomarus* in *diſp. de Trinitate* : quas ut cum aliis aliquando bono publico recudendas dare dignetur nomine multorum φιλομαθῶν obnixe ab humanitate ejus contendo : Deum precatus ut ipſum alioſque fideles Dei ſervos, cum eccleſiis noſtris in cultu & profeſſione Dei unius & trini per gratiam ſpiritus ſui conſervet.

P. eadem. lin. 24.

Vbi notantur phraſes Lactantii & Syneſii. Adde, quod *Poſſevinus in ap-*

Digitized by Google

paratu ſacro in voce *Gilb. Genebrardus* non minus duras phraſes Auguſtini, Hieronymi, omneſque alias patrum, quibus Deum dicunt cauſam ſui ipſius cum *Zwarezio* ſic exponendas judicat, ut à ſe & αὐτοθεὸς ſit, negative hoc eſt habens eſſe ſine emanatione ab alio: ita ut per illam negationem declaretur poſitiva & ſimplex perfectio illius entis, quod ita in ſe & eſſentia ſua claudit ipſum exiſtere ut à nullo illud recipiat: quam perfectionem non habet illud ens, quod eſſe non habet, niſi illud ab alio accipiat. Hæc ille. Nos ſupra τὸ *Ipſe* & *à ſe* expoſuimus *not.* 1. *ad p.* 443.

Benevolo Lectori.

DIatriben eximii theologi & præceptoris noſtri D. Gomari primus Ultrajecti anno 1639. typis deſcribendam dedi, notis illuſtravi, & publicâ diſputatione ventilandam propoſui bonâ cum ipſius veniâ. Quod moneo, ne quis anxiè quærat, cur & quâ occaſione eam cum meis theſibus nunc edam. Verba ipſius ex epiſtola ad me 16. Januarii 1639. hic exhibeo: *Quare mihi eſſet dolori non exiguo ſi quid ex meis illis dictatis in lucem prodiret ſine mea qualicunque & materiæ & ſtyli limâ. Interim ne amico integerrimo nihil tribuere videar, patior ſane ut quæ de αὐτοθεῷ habes, conſultis autoribus adductis, corrigas & illuſtres, iis præmiſſis vel ad finem adjunctis, quæ tibi pro eruditione tua placebunt.* Et ex epiſtol. 25. Maji 1639. poſtquam ei exemplar diatribes ad diſputandum propoſitæ miſiſſem, ſic reſpondit. *Grata eſt tua in materia περὶ αὐτοθεότητος illuſtranda accuratio.* Hæc ideo etiam adducere volui, ne quis finiſtrè interpretetur, quod diatriben D. Gomari nunc demum poſt operum ipſius editionem exhibeam prout antehac in Acad. Leidenſi ex ore dictantis eam juxta cum aliis ſtudioſis exceperã: à quâ nonnihil variat illa quæ cum operibus poſt obitum ipſius anno 1644. edita. Ut tamen verum fatear, maluiſſem ſuppreſsâ priori editione à me anno 1639 ſic procuratâ, poſteriorem anni 1644. expreſſam fuiſſe: niſi typographus non ſatis tempeſtivè monitus magnâ parte prioris excusâ conſilium hoc meum prævenisſet.

De Neceſſitate & Vtilitate dogmatis de SS. TRINITATE.

Reſp. PETRO IOHANNIS SAANVLIET Amſtelredamenſi.

Ad diem 16. & 23. *Februar.* 1639.

Qui clanculum ſubruunt dogmatum Chriſtianorum veritatem, plerumque prius in quæſtionem vocant eorundem momentum & pondus, ut homines in ſecuritatis ſomnum inducti, tanto facilius veritatem illam excuti ſibi patiantur, nec decertent pro fide, quæ ſemel data eſt ſanctis. Hodiernos Anti-Trinitarios narcoticis ejuſmodi nimis quam familiariter uti videas: neque id omnino fruſtra, obſtrepente quippe & ſuccurrente ipſis profani hujus ſæculi Epicureiſmo & Libertiniſmo. Nos itaque pro veritate, Eccleſiâ, & utriuſque autore Deo uno & trino, quamdiu vita ſuppetit, decertaturi & juniores in hac palæſtra pro modulo ingenii & con-

Digitized by Google

conſcientia officii noſtri exercitaturi , diſſeremus breviter. I. *De Neceſſitate Dogmatis de Trinitate.* II. *De ejuſdem utilitate , ſeu praxi.* III. *Subjiciemus conſectarium , de Anti-Trinitaria hæreſeos tolerantia.*

AD accuratiorem quæſtionis primæ enodationem duo præcognoſcenda. I. Quid ſit dogma de Trinitate. II. Quid ſit dogma neceſſarium , ſeu articulus (ut vocant) fundamentalis. I. *Primo,* Dogma de Trinitate notat non tam negativam & elencticam Theologiam , quam poſitivam ſeu aſſertivam ; non tam rationem hanc aut illā, quam ipſas Theſes , propoſitiones , ſeu aſſertiones ; non tam hypotheſes aliaſque theſes minus principales , quam principales Theſes ; non tam modum & methodum grammatice , rhetorice,& logice dogma illud explicandi , quam ipſam rem explicatam : non tam formam ac modum per philoſophicas & logicas notiones , diſtinctiones ; & axiomata dogma hoc contra pſeudo-rationarios quoſcunque tutandi , eorum ſubtilitates perſequendo & ad abſurdum redigendo , breviter non tam antemuralia quædam , quam ipſam arcem veritatis , quam ſimplicitate & ſoliditate fidei inſident & inſidere docentur omnes Chriſtiani , etiam infantes & lactantes ; non tam particularem explicationem hujus aut illius Doctoris ſive ſcholaſtici ſive eccleſiaſtici, ſive antiqui ſive recentis,(quamvis hac in parte ὀρθοδοξωτάτου) quam communem & catholicam Chriſtianiſmi & antiqui & hodierni (ut ut in multis aliis miſere diſtracti) fidem & profeſſionem publice & privatim ubique ſonantem : de quà veriſſimè uſurpare liceat illud Vincentii Lyrinenſis : *Quod omnes , quod ubique , quod ſemper.* Hæc antitheta autem ſic accipi volumus non quaſi alterum membrum ſuſque deque habeamus : ſed tantum ut oſtendamus pii alicujus præſertim idiotæ ſincera profeſſione circa πρῶτον & abſolute fundamẽtale recte ſe habente, nec juſta ſuſpicione in contrarium laborante, multum à ſortioribus & poſſe & ſolere conniveri ad hallucinationes , ignorantias ; dubitationes , confuſiones circa alterum antitheti membrum : *tum* quia defectus ſuos deplorãs docilem ſe præbet, *tum* quia vera fide habet & tenet granum illud ſinapi, hoc eſt minimũ illud veritatis ſalutaris præcisè ad communionem eccleſiaſticam & animæ ſalutẽ neceſſarię Quod conſiſtit in his theſibus capitalibus. I. Eſſe tres revera diſtinctos , patrem ſc. filiũ,& Spir.ſ. non diſtinctos ut nomina, aut attributa, aut ut operationes, officia, ſeu munera unius ejuſdemque perſonæ; ſed ſic diſtinctos ut ſint & poſſint dici alius & alius : hoc eſt , eſſe diſtinctas hypoſtaſes. 2. Et tres illos ac unumquemq; eorum eſſe unum illum verum Deum creatorem, cõſervatorẽ, re-

Digitized by Google

demptorẽ; quem una religione colimus. 3. Esse ordinem ut subsistentię, ita & operationis istarum hypostaseων. Patrem scil. esse à nemine, filium esse à solo patre per generationem; Spir. s. per processionem à patre & filio. Vide Symbola Conciliorum, & Harmoniam Confessionum. Alia autem ratio est adultorum & perfectorum (ut vocantur *Hebr.* 5. *Phil.* 3.) nominatim Doctorum; imprimis si ecclesia hęresibus θύελλα circumfundi, aut intus turbari incipiat, aut illi mordicus & ex professo illa λυπήρως, ὑποθετικῶς, & ἐπομένως necessaria oppugnent ac oppositos cõceptus & opiniones suas cupide ἐμφαίσεως ἀκαίρως spargant. Quamvis enim idem fundamentum fidei habeant cum simplicioribus, non tamen in iis ignorantiæ, & dubitationes illę ita transmittendæ, ut justis præsumtionibus ad uberiorem πρώτῳ fundamentalis declarationem, & δευτέρῳ discentiam adigi nequeant, ne tandem excusso πρώτῳ fundamentali, & larva hypocriseos abjecta maligni & peccantes illi humores in gravem ac periculosum totius ecclesiastici corporis morbum aliquando erumpant. Quin & Doctorem aliorum, per recidivam hanc ignorantiæ & dubitationis, quamdiu ea laborat, simpliciter ad dispensationẽ mysteriorum fidei ineptum putamus. Quomodo enim eam dextre & plene explicabit? quomodo eam solide contra adversarios tuebitur? Neutiquam autem hic intelligimus per dogma Trinitatis, aut ad illud referri patimur fallas quorundam hypotheses; audaces & incertas conjecturas potius quam assertiones; argumenta, si quæ sunt nugatoria & straminea quibus causa potius tradi videtur, quam defendi; inexplicabiles & vanas subtilitates quibus seipsos implicant magis quam explicant; Quæ omnia tanquam nævos & strumas à systemate & corpore hujus doctrinæ distinguimus. Quantus autem sit error eorum qui talia urgent, aut aliis tanquam primò aut secundò necessaria obtrudunt, hic non est dicendi locus. Sufficit hic præcognosci, non esse illa partem aut appendicem hujus fundamenti, nedum ipsissimum fundamentale hujus dogmatis. II. *Secundo*, Necessarium hic dicit necessitatem finis. Potest autem ea intelligi dupliciter 1. vel necessitas professionis dogmatum ad externam unionem & communionem ecclesiasticam, in externa, visibili, & particulari ecclesia. 2. vel necessitas fidei istorum dogmatum ad communionem internam & invisibilem cum Christo, & æterna salute per ipsum; seu cum Dei gratia & gloria. Distinctionem hanc pluribus explicuimus, & probavimus in *Disp. de Articulis & erroribus fundamentalibus*. Opponitur autem necessario seu fundamentali dogmati ex sensu adversariorum doctrina quælibet Theologica minus principalis; sive ea sit problematica in scholis & ecclesiis: de qua per libertatem prophetandi liceat in utramvis partem modeste sentire & pro re nata dicere; sive saltem sit talis, de qua etsi cum ædificatione ecclesiæ in utramvis partem non

non ita conveniat differere, non impedit tamem error circa illam : quo minus quis in communionem ecclesiastici cœtus recipiatur, aut siquidem existens jam membrum ecclesiæ ad errorem illum deflexit, in ea retineatur. Quæritur autem utra necessitas hic intelligatur. Nos præsuppositio, semper eas distingui, & alicubi separari; hic tamen utrãq; conjungimus, & statuimus tam ad salutem æternam seu internam communionem cum gratia & gloria Dei, quam ad communionem externam cum ecclesia visibili & particulari ejusque privilegiis necessarium esse, ut quis corde credat & ore confiteatur mysterium Trinitatis. Confessionis autem & cognitionis evidentia, constantia, ubertas, quam latitudinem admittat, & quomodo gradibus varietur distincte indicavimus in *Disputat.* modo cit. *de artic. & error. fundamentalibus.* Remonstrantes doctrinam hanc faciunt problematicam, hoc est, talem, ut veritas ejus simpliciter ignorari, insuper rationibus, exceptionibus, adhæc consequentiis in Ecclesiis Christianis modeste scil. oppugnari, & contraria sententia proponi atque urgeri possit, salva unione & fraternitatee ecclesiastica. Ratio autem palmaria hæc est, quia hactenus illī credere non possunt, nec à quoquam probatum vident, Deum Anti-Trinitarios à salute excludere, & consequenter illos à fraterna communione Ecclesiæ non esse arcendos. Hanc opinionem ipsorum colliges *primo* ex *Apologia cap. 3. fol. 53.* coll. cum *præfatione N. N. ad Remonstrantes*, apologiæ præmissa, *signo. 2. fol. verso.* Et *ibid.* examine *præfat. fol. 6. verso & fol. 19. Deinde* ex *Responso ad Excerpta DD. Profes. 85. Tertio* ex *Vedelio Rhapsodo lib. 1. c. 6. 7. 8.* Ex quibus scriptis tam perspicue id demonstravit Cl. D. *Vedelius in Arcanis Arminianismi*, ut supervacaneũ sit pluribus hoc agere. Post illud tẽpus editus est libellus nostrate lingua, titulo **Den Rechten Remonstrantschen Theologant** / quo hoc gnaviter agunt, ut persuadeant Socinianos (celeberrimos hodie Anti-Trinitarios) non esse à communione fraterna excludendos, nec errare fundamentaliter, quod scil. probari nequeat illos à salutis spe excluſos. Nuper ex illa cohorte tenebrio quidam cum omnem fraternitatem & salutem Mahumedistis & Pontificiis negare se prętendat, huic judicio haut obscurę subtractos velit Socinianos, quibus (quod novum & inauditum hactenus) conjungit *David-Joristas.*

De Argumentis nostris, quę pro affirmante sententia contra Remon- 2.
strantium opinionem adducturi sumus, præmonemus 1. ea evictura tantam necessitatem, ut homines cum erroribus Anti-Trinitariis in communionem Ecclesiæ nostræ aut cujusquam Christianæ recipiendi non sint; aut siquidem in communionem ejus antea recepti ad hæreses illas declinaverint, & necessariam hanc cognitionem ac fidem pertinaciter excusserint,

rint, in ea neutiquam ſint retinendi: quod explicite magis & conſectarii vice infra repetemus. 11. Præterea, non poſſe cum ſalutari Dei gratia communionem habere, aut æternæ ſalutis participes eſſe, ſiquidem quis hanc veritatem pertinaciter repudiet atque oppugnet. Quamvis autem demonſtratio prioris neceſſitatis ſufficeret, tamen utramque in hoc negotio agnoſco, & conjungo. In quibuſcunque aliis quæſtionibus ſive juris, ſive facti non itidem. Non pauci enim ſunt caſus in quibus alicui receptio in communionem eccleſiæ externę & viſibilis (imprimis miniſtro in communionem & ſocietatem miniſterii) recte & ἐνταῦθα denegari poteſt & ſolet, quem tamen omni communione remotiori, aut generali, aut implicita cum omni Chriſtianiſmo, nec etiam omni vel minima connexione cum gratia Dei & æterna ſalute deſtitutum nolimus pronuntiare. Diſtinctionem hanc inculcavi in *Diſput. de Articulis & erroribus Fundamentalibus*: quâ omnia Remonſtrantium κρησφύγετα, & ſtramineæ conſequentiæ pro unione ſectarum indiſtincte & ſubdole ab ipſis tantopere jactata; adhæc pro retentione miniſtrorum Remonſtrantium in communione & miniſterio eccleſiarum Belgicarum (contra judicium Synodi Dordracenę) valide eliduntur, ipſique remoto σφήνα ſupparo in lucem protrahuntur. Diſtinctionem talem velint nolint admittere ipſi coguntur niſi in ἄλυτα & ἄτοπα quamplurima compingi velint. Ex.gr. An in communionem cœtus & miniſterii ſui recipiant Remonſtrantes Chriſtianum aliquem ex papatu nuper emerſum, ſiquidem mordicus adhuc retineat, non quidem imagines ipſas cultu religioſo adorandas, ſed Chriſtum per imaginem crucifixi aut crucis adorandum, atque adeo ejuſmodi imagines in templis erigendas, ut & imaginem Spir.ſ. atque adeo coram iis incurvandum, ut Chriſtum per ipſas tanto majori cum attentione & devotione adoremus. Quod ſi non recipiant, an ergo ab omni Chriſtianiſmo, ab omni ſalute ſimpliciter illum excludant? Rurſum quæro an Anti-Trinitarium aliquem e.gr. Valentinum Gentilem, Servetum, Socinum, Oſtorodum, Voidovium, Smalcium, Crellium (ſiquidem moderationem & pacem, proprium illud ſymbolum Remonſtrantium juxta cum illis profiteantur) in cœtuum ſuorum, aut etiam miniſterii ſocietatem recepturi ſint, non obſtantibus hęreticis & blaſphemis (ut nos arbitramur) dictis ac ſcriptis eorum de Trinitate. Si dicant ſe non recepturos, ſive propter conſcientiam aliorum, ſive ob politicas ſive ob eccleſiaſticas rationes, declarent ergo, an certo ex verbo Dei perſuaſi ſint prædictos illos Anti-Trinitarios non poſſe ſalvari, ſic ſtante ipſorum fide. Sed non eſt quod eos ultra urgeamus; ipſi ſibi contradicentes diſtinctionem hanc aperte proponunt & propoſito ſuo (quam rectè hic non diſquirimus) applicant in Vedelio Rhapſo-

Digitized by

Rhapsodo lib. 2. cap. 5. p. 121. *Nostrum tamen non esse tristius quidquam decernere contra eos qui necessaria ista convellunt &c. Praestare itaque in mitiorem semper partem inclinemus &c. Deo cordium inspectori relinquentes supremum de eâ judicium, & sufficere rati, ut ab eorum communione abstineamus ex lege & praescripto domini Iesu, citra ullam aliam noxam.* III. Præmonemus argumenta nostra (quidquid forte contra ea Sociniani exceperint) concludere evidenter & αὐτοκατακρίτως contra Remonstrantes. Ipsi enim nullo exceptionum colore aut omnia aut aliqua impugnare queunt, nisi negent aut Dei unitatem, aut τὸ ὁμοούσιον filii & Spir. s., atque ita aperte in Socinianorum castra profugiant.

I. *Argum.* Ex *Matth.* 28. 19; coll. cum *Marc.* 16. 16. 1. *Iohann.* 5. 7. ubi proponitur hoc dogma tanquam scitu & creditu ad salutem necessarium. II. *Argum. Ex* aperto testimonio *Iohann.* 17. 3. coll. cum *c.* 14. 1. *&c.* 20. 31. *&* 1. *Ioh.* 5. 20. ubi de filio, & 2. *Corinth.* 13. 13. ubi de Spir. s. III. *Argum.* Non tantum necesse est cognoscere an seu quod sit Deus, sed etiam quis sit ille verus Deus, alioquin homines cum Pharaone quærerent, quis sit Deus Israelitarum. Iam vero proprius articulus Theologiæ supernaturalis, quo etiam imprimis à naturali distinguitur, est cognitio: Quod verus Deus sit pater, filius, Spir. s. ergo. IV. *Argum.* Necessarium est credere unum verum Deum esse patrem, quod etiam ipsi Sociniani in genere fateri coguntur, dum libris suis præscribunt, *De uno Deo patre*; etiã necessarium est credere filium ejus, & Sp. s. Ratio est, quia filius est unus idemq; ille verus Deus cum patre, ut & Sp. s. Et qui patrem cognoscit, negat, diligit, odit, in illum credit, cũ illo unionẽ & communionem habet, ille etiã filium cognoscit, negat, diligit, odit, &c. & cõtra qui filium nõ novit, negat, odit, &c ille una patrem non novit tanquam unum verum Deum, eum negat, odit &c. Quod invicte probatur ex *Ioh.* 14. 1. & 5. 23. & 7. 28. & 8. 19. 54. 55. 58. & 15. 21. & 16. 3. Appositè ad hanc rem Hilar. l. 9. de Trinitate: *Cum enim Christus ait, credite in Deum, & in me credite, quæro, in quo se in natura discreverit, qui non discrevit in honore? Dicens enim & in me credite, cum dixisset, & in Deum credite, anne per id, quòd ait. Et in me, non & suam intelligitur significasse naturam? Naturam plane separat, si fidem separat.* Et paulo post: *Veniens se fidei Dei & naturæ ejus se univit, cum memorato Deo in quem credi oporteret, & in se docuerit esse credendum; Deum se per id docens, cum credendum in eum sit ab his qui in Deum credant,* Adversus hęc argumenta excipi non potest à Remonstrantibus, omnem necessariam & salutarem fidem Trinitatis esse de tribus illis nudis verbis solummodo, *patris sc. filii, & Spir. s.* aut de chimærico quodam idolo seu perversa imaginatione quâ sumitur quid pro quo, Creatura scil. temporalis

Digitized by Google

pro ipſa unica & perfecta natura Dei (quod vocant Spir. ſ.) Hæc enim cognitio pure nominalis ſine re, aut potius perverſa conceptualis repugnans ipſi rei nullo modo eſt vera, nedum ut ſit veritas fundamentalis. Eſt enim veritas conformitas conceptus cum re. Sicuti Ligiſtæ in Gallia concipientes Henr. IV. tanquam Dom. Biarnenſem (quod alioquin ſeorſim & per ſe falſum non erat) eumque tanquam talem ſolummodo agnoſcentes, & regem Gallię eum negantes, quin immo ſub tali forma (ſiquidem ipſe ſe oſtentaret, & alii eum agnoſcerent) ei maledicentes, & reſiſtentes; non poterant dici habere neceſſariam & fundamentalem cognitionem Politicam de vero ac legitimo Rege Galliæ, nec ſufficientem cognitionem ad debitam obedientiam iſti Regi præſtandam. Habebant enim tantum perverſam & Ligiſticam imaginationem, apprehendentes pro Dominatore Galliæ idolum aliquod ſub titulo Biarnenſis, quod nihil minus erat quam Rex Galliæ. v. *Argum.* Sine quo dogmate neceſſaria & ſumma cauſa gratiæ ſalutaris & ſalutis cognoſci aut credi non poteſt, illud ipſum eſt cognitu & creditu neceſſarium; Sed ſine dogmate de Trinitate &c. Ergo. Probatur minor; Quia cognoſci non poteſt quis ſit ſupremus autor & operator ſalutis noſtræ, quod objectum vitæ æternæ. Quicunque enim non agnoſcit filium eſſe perſonam divinam & unum illum verum cum patre Deum, ille creaturam facit cauſam efficientem, & objectum ſuæ ſalutis, & conſequenter gloriam quæ ſoli æterno Deo competit enti creato tribuit. Conſideretur locus 1 *Ioh.* 5.20. οὗτος ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ἡ ζωὴ αἰώνιος. Sic qui Spir. ſanct. non cognoſcit eſſe perſonam, ille non cognoſcit autorem & agentem principalem communis gratiæ ſalutaris (2 *Corinth.* 13. *verſ.* 13. 1 *Corinth.* 12. *verſ.* 1. 2. 3. 6. 11.) Actiones enim ſunt ſuppoſitorum, non vero accidentium. Et perſona divina eſt objectum noſtræ gratitudinis atque adeo omnis cultus divini; non vero accidens aliquod, ſive creatum, ſive increatum, quod fingitur. v1. *Argum.* Quod alia fundamentalia (quæ ne ipſi quidem Remonſtrantes negare auſint talia eſſe) fundat, & unde illa neceſſario dependent, ita ut ſublata Trinitate omnia illa corruere neceſſe ſit, illud ipſum eſt dogma fundamentale; immo fundamentum fundamenti, & πρώτως ac κατ' ἐξοχὴν fundamentale. Sed tale eſt dogma de Trinitate. Inde enim pendent dogmata, de Miſſione filii, de adventu ejus in carnem, de ejus ſatisfactione, de ſuſcitatione ſui ipſius & aliorum, de miſſione Sp. ſ. & divinis ejuſdem operibus, illuminatione ſcil. ſanctificatione, conſolatione. Docuit hoc ſatis triſte exemplum Socinianorum, qui oppugnando myſterium Trinitatis, eo prolapſi ſunt, ut & illa modo dicta & omnia fere alia Chriſtianorum dogmata mirum in modum hæreſibus

ſibus ſuis conſpucarint & ſubverterint. VII. *Argum.* Cujus dogmatis negatio eſt infidelitas, impietas, apoſtaſia, & Antichriſtianiſmus, ejus affirmatio eſt neceſſaria & fundamentalis; Sed dogmatis de Trinitate &c. Ergo. Minor probatur, ex 1. *Iohan.* 2. *v.* 18.19.20.22.23.24. & *cap.* 4.1.2.3. *Coloſſ.* 1. 15.16.17.18. cum *v.* 23. & *cap.* 2. *v.* 2.4.6.7.8.9.10. Hic agitur de perſona filii, quæ nulla alia eſt quam perſona divina, & conſequenter ὁμόσιος cum patre Deus. VIII. *Argum.* Cujus dogmatis affirmatio à parte noſtra, aut negatio à parte Anti-Trinitariorum neceſſario fundat & infert *aut ἀσέβειαν* impietatem, & recuſationem cultus vero Deo præſtandi, aut manifeſtam idololatriam; illud eſt, cognitu, & creditu neceſſarium: Sed tale eſt dogma de Trinitate. Ergo. Probatur minor *primum* quod ad nos; ſi filium, & Spir. ſ. tanquam unum verum Deum colimus cultu divino, qui uni Deo tantum conveniat (& non ſint tamen unus ille verus cum patre Deus) utique craſſam committimus idololatriam & tres Deos eſſentialiter tales fingimus ac colimus: ſin Anti-Trinitarii non colunt filium, & Sp. ſanct. tanquam verum Deum eſſentia cum patre unum, utique ab *ἀσεβεία*, irreligioſitate, immo ab Epicureiſmo & atheiſmo excuſari non poſſunt. Quod ſi cum *Socino contra Franciſcum Davidis* & ſimiles Anti-Trinitarios malint contendere, Chriſtum quamvis eſſentia à Deo patre diſtinctum cultu divino eſſe colendum, jam tenentur idololatrię & duos Deos colunt, ſecundum rei veritatem & totius Chriſtianiſmi judicium. IX. *Argum.* Quod dogma habet quamplurimos & inſignes uſus practicos, hoc eſt (ut ipſi Remonſtrantes loqui ſolent) quod promovet fiduciam & obedientiam Deo Chriſtoque debitam, illud eſt neceſſarium; non vero problematicum, de quo ſc. ſine noxa aut pietatis & bonæ conſcientiæ jactura in utramque partem liceat libere prophetare. Sed dogma Trinitatis eſt tale. Ergo. Minorem infra probabimus.

Atque hæc quidem argumenta directa oſtenſiva: ſubjicimus nunc quę- 4.
dam ab abſurdis conſequentibus. 1. Tum nulla fere dogmata ſupernaturalis Theologiæ ſeu Chriſtianæ fidei qua talis probari poſſent eſſe fundamentalia. Experiantur Remonſtrantes, enumerent illa dogmata, quæ putant talia eſſe, ut nullo modo contrarium ſentientes ſalvari poſſint; oſtendant ex ſcripturâ eorum neceſſitatem, ſupra dogma Trinitatis, & *κατὰ τὸ ῥητόν*, aut ſaltem *per conſequentiam omnibus ſanæ mentis obviam & evidentem*, ut quidem hanc legem ipſi figunt *Vedel. Rhapſodi lib.* 2. *c.* 5. *p.* 121. Addo etiã nonnulla dogmata naturalis Theologiæ, poſſe haberi tanquam non neceſſaria, e.gr. Dei præſcientiam omnium futurorum, immutabilitatem, & quod ſolus ſit creator. II. Sequeretur fidem Chriſtianam objecto fidei & cultus ſui, non diſtingui, à Gentili, Iudaica, Mahumediſtica

distica. Si enim necessario non credat in unitate trinitatem, in trinitate unitatem, jam redigitur ad Theologiam naturalem, & symbolizat cum pseudo-religionibus modo memoratis. Quomodo autem Christiana fides tota essentia & forma distingui debeat ab apostasia & perfidia Iudaica,& quidem speciatim hoc dogmate de uno vero Deo,accurate & evidẽtissime contra Socinianos demonstravit Cl.*Vedelius* in *tract.de Deo Synagoga*.De Gentilium religione nuper aliquid notavimus in *Disp.de Gentilismo*. Addimus nunc tantum de Mahumedica,eam ex vagis & incertis Neo-Scepticorum hypothesibus vix posse convinci, apostasiæ absolute exitialis; ea enim præter pietatem & probitatem,statuit fidem unius Dei, & Christi tanquam magni prophetæ ac legati Dei ex virgine nati, immo tanquam Messiæ; ita ut in his fundamentalibus non admodum dissentire videantur ab Anti-Trinitariis Franciſci Davidis sectatoribus; quos omnes æterno exitio non devovebunt (uti opinor) Remonstrantes; solis scil. Socini sectatoribus, quia duos Deos invocant, æternæ saluti adscriptis. Quam recte supra alios infideles Mahumedistæ de Christo sentiant, innuere voluit Remonstrantium quondam advocatus Grotius in tract. de Veritate religionis Christianæ lib.6.pag.18. *Nos vero cum Iesum Dei filium dicimus, hoc significamus, quod ipse cum eum verbum Dei dicit: verbum enim ex mente suo quodam modo gignitur: adde jam, quod ex virgine, sola Dei opera vim paternam supplente natus est, quod in cœlum evectus Dei potestate, qua & ipsa Mahumeti confessa ostendunt Iesum singulari quodam jure Dei filium appellari posse, & debere.* Hæc verba lectori Christiano *expendenda* relinquo. III. Sequeretur, non posse evinci errores Cerinthi, Ebionis, Artemonis, Hermophili, Appolloni & similium monstrorum fuisse fundamentales, non magis quam Arii, Samosateni, Photini, Socini,Frãciſci Davidis,Serveti.Illis enim æq; ac istis proclive eritexcipere se siquidem alicubi errent, paucula illa Remonstrantica fundamentalia tamen retinere, quæ sunt: Quod sit Deus, & quod sit renumerator; quod sit unus Dominus Iesus Christus, Aut, ut verbis utar ἀναγώμ in epistola apologiæ Rẽmõstrantiũ præfixa *Necessaria dogmata voco, quæ ex officio nobis in Euangelio Iesu Christi præscripto necessario tenenda ac facienda sunt; ut æternæ salutis participes evadamus; quæ tribus, his comprehendo; Fide divinorum promissorum, obedientia divinorum præceptorum,& debitâ scripturis, quibus præter promissa ac præcepta, alia omnia divina oracula atque enuntiata continentur,reverentia.* Si supradicti hæretici non obstante sententia sua de Trinitate, Christi persona &c. protestentur suam religionem intra illos terminos manere, & mansuram, quantum per conscientiam & infirmitatem fieri potest; quibus scripturæ testimoniis excludent illos è regno cœlorum, &

con-

consequenter communione sua ecclesiastica? Breviter quo colore,& qua conscientia Remonstrantica segreges cœtus à Socinianis hactenus celebrãt: cur scissum Christianismum non uniunt? cur novum scisma faciunt, & fovent? cur ad eos ad fraternitatem satis invitantes aperte non accesserunt, cum conscientia eos cogeret (ut prætenditur) à nobis recedere?

Argumentis nostris addimus consensum totius Christianismi, apud 5. quem & testimoniis Doctorum, & decretis synodorum, & statutis Politicis dogmatis hujus necessitas hactenus præscripta: solis Remonstrantibus in gratiam Socinianorum dissentiẽtibus. Nam Iustinum Martyrem in partes suas frustra pertrahere conantur: ut ostensum est à DD. Professor. Leidensibus in *excerptis ex apologia*, & D. *Vedelio in arcanis Arminianismi*. De Salviano infra *part. altera thesi* 3. quid dicemus. Porro catalogum autorum & testimoniorum non est quod hic texamus. *Symbolum Nicenum*, & *Acta* ejusdem *Concilii*, & *Concil. 2. Constantinopol. cap. 7.* & *symbolum Athan.* à toto Christianismo usque in hunc diem approbatum, à solis Remonstrantibus *Apolog. cap.* 3. acerbe & inique reprehensum, huic rei demonstrandæ sufficeret: ὅτις ἐβλάστησε σωθῆναι &c. Addimus Hilarium lib. contra Auxentium sub finem: *Absistite ab Auxentio Satanæ angelo, hoste Christi vastato, perdito fidei negatore, quam sic est regi professus ut falleret; sic fefellit; ut blasphemaret. Congreget nunc ille &c. mihi certe ille nunquam, quam diabolus erit, quia Arianus est. Neque pax aliquorum unquam optabitur, nisi eorum qui secundum patrum nostrorum apud Niceam tractatum, anathemizatis Arianis Christum Deum verum prædicabunt.* Fulgentius libr. de Fide orthodoxa ad Donatum: *Proinde principaliter teneas sanctam Trinitatem, id est, patrem & filium & spiritum s. naturaliter verum esse Deum, summum verum & bonum, unius naturæ, essentiæ* &c. Postea subdit: *Docet nos & admonet grave peccatum esse, si quis extra unum Deum alium credat. Alium sine dubio credit, quisquis in patre, & filio, & Spiritu s. diversitatem divinitatis existimat.* Confer & *Basilium l. 2. c. Eunomium*, in principio & in fine. Et *Eulogium apud Photium in Myrobiblo n.* 220. Plura adducere nec ratio thesium patitur, nec etiam necesse est, quia adversarii consensum non negant, saltem jam inde à tempore Concilii Niceni. Quod autem ante illud Concilium Catholicæ Ecclesiæ sensum longè alium fuisse velint Sociniani, & cum illis *Venator* in *Theologia vera & mera*,& Remonstrantes in *Apologia* & *Responso ad Excerpta DD. Profess. Leidens.* id abũde refutari poterit ex *Polani Symphonia Catholica, & Syntagmate*; item *Paxilli* tractatu peculiari; cui tit. *Monomachia & Coccii Thesauro Catholico*: imprimis causam eandem agit *Calv. l. 1. Instit. c. 13. sect.* 27.28. Et *Bellarminus lib. 1. de Christo cap.* 10. Quem vide. Quamplurima loca patrum annotavit *Elmenhorstius in commentario ad Gennardium cap. 1.* V-

num tantum hic addimus Gregorium Neo-Cæſarienſem dictum Thaumaturgum. Sic is in 12.anathematiſmis cap.2.p.30.edit. Gerardi Voſſii: *Si quis dicit carnem Chriſti ὁμούσιον, id eſt, ſubſtantialem eſſe divinitati, & non confitetur ipſum in forma Dei, Deum eſſe ante ſæcula, & ſeipſum exinaniſſe, & formam ſervi accepiſſe, ſicut ſcriptum eſt, anathema ſit.* Idem in alia fidei expoſitione p.23. *Eos vero qui communicant cum iis, qui rejiciunt ὁμούσιον,(En ὁμούσιον, in uſu SS. patrum, Ante Concilium Nicænum)tanquam alienum à Scripturis, & qui dicunt aliquid ex Trinitate creatum eſſe, & ab una naturali divinitate ſeparant: alienos exiſtimamus, & cum nullo ex iſtis communionem habemus.* Vixit autem hic Gregorius a. 233. Conſtitutiones Politicæ quibus veritas & neceſſitas hujus dogmatis confirmata, ſunt Gratiani, Valentiniani, Theodoſii, Martiani, Iuſtiniani, quas vide in *C.de ſumma Trinit.*ubi prohibetur, ne quis publice de hac fide contendere audeat, & heteredoxi dicuntur Iudaice & apoſtatice huic contradicere, & hæretici nominis infamiam ſuſtinere, Chriſtianorum & Catholicorum nomen illis negandum, congregationes eorum prohibendas. Sic *L.Damnato C. de Heret. Manich.* inter alios Arrianis & Photinianis uſurpatio nominis Chriſtianorum plane interdicitur ut & *L. Ariani* & *L. Quicunque,d t.* omnia privata & clandeſtina conventicula prohibentur; & *L. Quoniam* Iiſdem teſtimonialia judicia contra orthodoxos inhibentur & *L.e Ariani* & *Quicunque* eccleſiæ ipſorum nominantur *conventicula* & *quaſi eccleſiæ, paraſynaxes.* Iuxta hanc deciſionem Iuris Conſulti, antiqui & recentiores, cujuſcunque fuerint profeſſionis, hoc dogma inter neceſſaria retulerunt. Eſt enim *præcipua pars religionis Chriſtianæ*, ut ex pontificiis *Cujacius*; eſt *fundamentum fidei orthodoxæ*, ut ex noſtris (tunc cum hoc ſcriberet) commentatur *Pacius.* Nec poterit, ut opinor, dari ullus interpres Iuris, qui aliter ſentiat. Adde ex Iuris Græco Romani tom.1. prolixum edictum Iuſtiniani de Fide orthodoxa: ubi imprimis notanda iſta capitula ſeu anathematiſmi p.533. (odit: gr.lat. Leunclavii & Freheri in fol.) *Si quis non confitetur Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum Trinitatem conſubſtantialem, unam Deitatem conſubſtantialem,& unam virtutem & poteſtatem in tribus ſubſiſtentiis ſeu Perſonis adorandam, talis anathema ſit.* Et pag.535. *Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Neſtorium, & Eutychen, & eos,qui ſimilia eis ſapuerunt vel ſapiunt, talis anathema ſit.* Videant nunc hodierni Remonſtrantici,ſi qui ſint, ICC. quomodo honorem nominis & profeſſionis ſuæ tueantur, cum Societatis Remonſtranticæ proprium genium & ſtudium in hæreſibus & *ſectis funeſtiſſimis* (ut eas vocat Imperator) à toto Chriſtianiſmo & eccleſiaſtice & politice proſcriptis tolerandis ſi non interpolandis, calculo ſuo & patrocinio dignantur. Objectiones & exceptio-

ceptiones, quæcunque adverſus theſim noſtram & argumenta hactenus adducta proferri poſſent, nunc non diluemus, ne ſtudioſis materiam diſputandi præripiamus. Vide infra *part. alt. theſi* 3. & 4. Supra *theſi* 1. & *Diſp. de Articulis & error. fundam.*: ubi putamus abunde fontes ſolutionum à nobis ſuppeditatos; quos facile erit ſtrophis & φλυαρίαις omnibus adaptare.

PARS II.

De Vtilitate & praxi hujus dogmatis.

SOcinianorum Theologia ut in pleriſque dogmatis Chriſtianis Libertino-Sceptica, & fere nulla eſt: ſic in praxi miſere ſtrigoſa, vix ultra Senecę, Plutarchi & recentium Enthuſiaſtarum ac Libertinorum, ut & Muhammediſtarum moralia aſcendens. Remonſtrantes quam dextre praxin religionis intelligant & doceant (de factis ipſorum nobis hic non eſt diſputandum) indicavi in *Tractatu* meo contra blaſphemum *libellum Tileni* à Remonſtrantibus noſtrate lingua editum: cui nihil poſt annorum aliquot ſilentium repoſuerunt, quam: *Se non capere, aut neſcire quid velim.* Ago enim in illo tractatu de utilitate noſtræ doctrinæ de prædeſtinatione & gratia Dei ad praxim conſolationis & novæ obedientiæ; & de ineptitudine Doctrinæ Remonſtranticæ ad eandem. At hic non eſt ager Rhetoricæ Socinianæ. In *Confeſſione* ſuâ uſus practicos doctrinæ de attributis divinis (quæ ibi tractant) ſeu de uno vero Deo ſatis fusè annotant: Sed praxin Trinitatis plane prætereunt. An quia utile tantum ſit, an verò purè putè ſpeculativum (juxta diſtinctionem *Epiſcopii in Diſput. privatis Diſp.* 2. *theſi* 4.) ipſi declarent. Quod cum objeciſſent ipſis Cl. DD. Profeſſores Leidenſes in *Cenſurâ Confeſſ. cap.* 3. nullum aliud reſponſum inter multa ſcommata, & dicteria tulere *Apolog. c.* 3. *fol.* 52. 53. quam: Vſus illos, quos divinitatis conceptus præbet jam ante in capite de Naturâ Dei fuiſſe annotatos, nec alios proprios & novos ex perſonarum trinitate colligi poſſe. Nos contra ſtatuimus cum orthodoxis, ut omnium articulorum fidei, ſic etiam & hujus de Trinitate ſuos eſſe uſus practicos, proprios ſcil. & peculiares. Sunt quidem omnes articuli fidei una copulativa, (ut de præceptis legis dici ſolet) & in concurſu ac cauſalitate ſuâ ſtant pro causâ ſeu principio uno: ſed tamen quilibet ſeorſim tanquam cauſæ partiales ſeu partes ſyſtematis & corporis fidei pro ſuâ parte peculiari quâdam vi & proprietate agunt, movent, ac promovent ad praxin: haut aliter ac corpus organicum tanquam totum collectivum concurrit ad actiones vitales producendas, & nihilominus ſingulæ partes in illo toto concurrunt & quæque pro ſuâ parte operantur facultate & formâ propriâ. 1.

Proba-

2. Probamus autem hanc ſententiam noſtram his argumentis. I. *Argum.* Quidquid à parte rei diſtinctum eſt aliquatenus (quamvis non realiter) præterea in mente noſtrâ diſtinctis conceptibus concipitur (quamvis partialibus & inadæquatis) nobis peculiares & aliquâ ratione diſtinctos uſus tum objectivè tum effectivè ſuggerit. Sed unica eſſentia ſeu natura divina, & quælibet perſona divina, habent diſtinctas rationes formales, ſeu diſtinctos conceptus tum objectivos tum formales : quin etiam perſonæ realiter inter ſe diſtinguuntur & ſic à nobis concipi debent. Ergo diſtincta perſonarum quod ad originem, & ordinem ſeu modum tum ſubſiſtendi tum ad intus operandi viſio & intellectio ſpiritualis diſtinctâ quadam perfectione, & voluptate ex luce illâ contemplationis exortâ mentem & voluntatem hominis perfundit atque afficit. Cur enim divina illa veritas, *In uno Deo eſt ineffabilis trinitas*, lumine ſuo ad praxin ſenſus ſpiritualis, acquieſcentiæ fidei, admirationis, reverentiæ, honoris, gaudii, nos non excitet ? Si enim omne verbum Dei timorem, gaudium, deſiderium, amorem, humilitatem in nobis concitare debet, (*Iſ.* 61. 1. 2. 10. *Pſal.* 19. & 119. 8. 9. & 119. 72.) quidni & hoc verbum mirificum (ita loquar) de Trinitate. II. *Argum.* Cognitio & fides, quis ſit unus ille verus Deus, habet uſum & praxin veræ religionis (Chriſtianæ ſcil.) immo magnam ejus partem facit; nec omnis ejus praxis haberi aut abſolvi poteſt cognitione ℈, quod & quid ſit verus Deus. Iam verò ſolum dogma de Trinitate tradit, quis ſit verus Deus. Ergo. III. *Argum.* Si peculiaris & appropriatus ordo ac modus operandi perſonarum in operibus ad extra peculiari ratione peculiarem praxin objicit & ſuggerit, devotionem, ſcil. fidem, adorationem, amorem, fiduciam &c. Ergo dogma de Trinitate habet in mente ac voluntate noſtrâ peculiares uſus practicos. Sed verum prius. Major probatur, quia uſus illi ut ſic & ſub illâ notitione non perciperentur, niſi prius concipiatur diſtinctus ordo perſonarum. Minor probatur ; quia peculiarem habet uſum ; ſi Deum patrem ſecundum ſcripturas agnoſcimus & credimus creatorem, filium redemptorem, Spir. ſ. conſolatorem. Eſt quidem unum opus, & unus opifex, ſed modus atque ordo operandi eſt diſtinctus. IV. *Argum.* Quia peculiari & diſtincto mentis conceptu & religionis actu tendimus in unam aliquam perſonam, ut eodem illo actu tunc directè & explicitè non tendamus in aliam : unde ſequitur diſtinctam praxim religionis proximè oriri ex diſtinctione perſonarum, atq; à diſtinctâ perſonâ proximè & immediatè terminari. Quod certè evincit proprios uſus practicos fundari in Trinitate perſonarum. Antecedens probatur : Quia preces & gratiarum actiones diſtinctè & ſeorſim diriguntur ad Spir. ſ. aut ad filium, aut ad patrem; quod docet univerſalis

Digitized by Google

verſalis conſenſus & devotio omnium fidelium *Actor.*7.06.*Apocal.*22.20. 2.*Cor.*13.13. v. *Argum.* Quia ſequeretur doctrinam de triade in Deo ejuſque diſtinctum conceptum plane ſterilem eſſe (ſiquidem nullos peculiares uſus ex ſe funderet) ſolum vero conceptum de monade utilem & ſufficientem eſſe ad omnem pietatem ; ſiquidem omnes uſus ex illa ſola, præcisè ac in ſe abſque reſpectu ad triadem in nobis generari dicantur. Itaque ſertilem & practicam non magis eſſe doctrinam de Trinitate, quam multa genealogica, geographica, phyſica , chronologica in ſcripturis. VI. *Argum.* Sequeretur Iudæos, Muhamediſtas, item Arrianos, Socinianos medullam veræ pietatis & praxeos ex doctrina de uno vero Deo ejuſque attributis, ſufficienter ad ſalutem poſſe habere : modo ſcil. fundamentalia illa de attributis Dei, quæ Remonſtrantes in *Confeß.* & *Apolog.* creditu neceſſaria ſtatuunt: admittant: quod plurimos eorum haut gravatè facturos arbitror. Vnde & hoc ſequeretur, non eſſe admodum laborandum, ut Muhamediſtæ & Sociniani ſaltem (qui Deum & Chriſtum non negant) convertantur ; ſiquidem enim pro modulo cognitionis ſuæ praxim pietatis exerceant, quid tantopere indigent tam laboriosâ & periculosâ ſæpe religionis ſuæ mutatione. VII. *Argum.* Pertinet ad praxin religionis, immo in eo eſt omnis praxeos fundamentum & quinteſſentia, ut is & talis Deus debitâ cognitione, fide, confeſſione, amore, timore, obedientia &c. colatur, qui & qualis coli debet, ſeu quem & qualem ipſe ſe coli vult: Eſt enim hęc genuina praxis ut honor, amor, fides divina ſoli vero Deo tribuatur, & non alteri. Vult itaque Deus ſe coli non unum tantum, ſed & trinum, non tantum patrem, ſed & filium cum ſpiritu ſ.; Atqui talis praxis nulla erit, ubi non præſupponitur cognitio dogmatis de Trinitate. Quidquid enim ex fide non eſt peccatum eſt *Rom.*14. Et nihil volitum, niſi cognitum; & tantum diligimus quantum cognoſcimus. VIII. *Argum.* Quod tanquam exemplum & norma intuendum nobis proponitur, tum ad conſolationem tum ad imitationem, illud movet ac promovet in nobis praxin. Sed trium admirabilis unitas inter ſe reſpectu ejuſdem divinæ eſſentiæ tanquam perfectiſſimæ conjunctionis exemplar proponitur *Iohann.*17. 10. 11. 21. 22. 23. Coll. cum *Iohann.* 10. 38. & 19. 11. Tenet autem Chriſtianiſmus contra gloſſas Anti-Trinitarias, hic non intelligi conjunctionẽ ſolummodo voluntatis & conſenſus, ſed ineffabilem illam in unitate ejus eſſentiæ individuæ, quæ fundamentum eſt (ita loqui liceat) unitatis in volitione & conſenſu. (Vide *Auguſtin.* & *Cyrillum Alexandr.* ad *locum cit.* & *Hilarium libr.* 8. *de Trinit. Ambroſ. lib.* 3. *de fide c.* 2. *Athanaſ. ſerm.* 4. *contra Arrianos.*) Nam perſonę divinæ *inconfuſè uniuntur, & diviſè diſcernuntur*, ut loquitur

Digitized by Google

Athanaſ. in Matth. 11. *Omnia mihi trad.* & *Nazianzen. orat. 3. de pace. Damaſcenus Orthod. fidei lib. 3. c. 5.* immo eſt earum ἐν ἀλλήλοις μονὴ καὶ ἵδρυσις, *mutua immanentia & ſtabilitas*, Damaſcen. Orth. fid. l. 1. c. 19. & ἀσύγχυτος ἐν ἀλλήλαις περιχώρησις *inconfuſa, mutua comprehenſio*; quam alii *circumitionem*, & *circuminſeſſionem* transferunt. (*Idem lib. 1. c. 11. & 3. c. 5. Cyrillus de Trinit. & perſonâ Chriſti.*) An non meditatio myſterii iſtius ſecundum ſcripturas cit. ſuaviſſimâ conſolatione corda fidelium perfundet dum diſcurrunt ab unione patris & filii, ad communionem, manſionem, inhabitationem, arctiſſimam præſentiam patris per filium in nobis (*Ioh.* 14. 23. coll. cum *Ioh.* 20. 31. & 17. 10. 22.): & rurſum aſcendunt ab inhabitatione, & amplexu divino, quam in ſe ſentiunt *Roman.* 5. 5., ad unionem patris cum filio non κατ' οἰκονομίαν tantum, ſed & κατὰ θεολογίαν conſiderato: in quam contemplationem ultima fidei & fiduciæ ſalutaris fit analyſis: hic enim ſummus totius religionis apex, hoc πρωτοτύπον fundamentum: Deus unus & trinus. An non mutua hæc poſſeſſio, περιχώρησις & inhabitatio Dei in nobis & noſtri in Deo, verè tabernaculum σκήνη Dei cum hominibus, melius concipi, firmius apprehendi, ſuavius ſentiri poſſet, ſi tanquam exemplum, motiva, σύνταγμα, ὑπόδειγμα infirmis & fluctuantibus cõſcientiis noſtris admoveatur. Vnio perſonarum deitatis, amor patris erga filium? Quidni liceat exclamare præeunte loc. cit ſervatore: Ego domine Ieſu, patris tui ſum; quia tuus ſum, & tu es patris; Pater me diligit, quia tu me diligis, & pater diligit filium. Pater in me manet, & quis me ſeparabit ab ejus dilectione in Chriſto *Rom.* 8.? Quia filius in me manet, & pater manet in filio. Hæc quidem praxis conſolationis. Nec minor hinc praxis excitationis ad imitandam hanc unionem, ut arctiſſime & ἀχωρίστως Deo nos ipſos uniamus per fidem, & caritatem, ut *undique ſibi inhæreant Deus & homo* (Vide *Bernard. ſerm. 71. in cantica & tract. de amore div. c.* 4.) adhæc ut cum fidelibus ſtudeamus ſervare unitatem ſpiritus per vinculum pacis *Epheſ.* 4. Filius Dei dominus & caput noſtrum cum patre unus eſt, & nos illi non uniemur? Perſonarum Trinitas in unitate eſſentiæ & voluntatis à nobis creditur & adoratur; an non unitati & paci inter nos ſtudebimus? unum cor & una anima erimus? Sed pluribus hæc amplificari non ſinit Ratio Theſium. Meditentur ſtudioſi diligenter *loca cit.* & datâ occaſione conferant quoſcunque commentatores; imprimis ex noſtris, *Calvinum* & reliquos à *Marlorato* conjunctos; ex Pontificiis *I. Ferum.* Exhibeo nunc tantum ſuaviſſimum illud dictum Bernardi tract. de Amore divino cap. 4. *Et hæc eſt in nobis voluntas filii tui, hæc pro nobis oratio ejus ad te Deum patrem ſuum: volo ſicut & ego & tu unum ſumus, ita & in nobis ipſi unum ſint. Hic eſt finis, hæc eſt conſummatio, hæc eſt perfectio, hæc eſt pax, hoc eſt gaudium*

dium in Spiritu ſ., hoc eſt ſilentium in cælo. Et Auguſtini tract. 48. in Iohannem: *Nos poſſumus dicere in Deo ſumus & Deus in nobis. Ego & Deus unum ſumus, nunquid poſſumus dicere? In Deo es, quia Deus continet te, Deus eſt in te, quia templum Dei factus es; ſed nunquid quia in Deo es, & Deus eſt in te, potes dicere: Qui me videt, Deum videt. Quomodo unigenitus dixit, Qui me videt videt & patrem, & ego & pater unum ſumus? Agnoſce proprium domini, & munus ſervi. Proprium domini eſt æqualitas patris, munus ſervi eſt participatio ſalvatoris.* Adde celebrè illud Epigramma Melanthonis; *Nec tu nate Dei majus meliuſve rogare, Æternum poteras, optime Chriſte, patrem*: &c. Quod ſi verò excipiant Remonſtrantes piiſſimos illos amore Dei & Chriſti ferventiſſimos Socinianos, ad cultum ejus & praxim nihilominus eniti quamvis filii unionem eum patre eſſentialem non agnoſcant: (Vide *Smalcium libr. de Divinit. cap.* 24.) *Reſpondemus*, falſum & abſurdum dogma, ſeu idolum perverſæ imaginationis humanæ, eſſe malum, atque adeo nullam veræ ſolidæque pietatis praxin poſſe fundare. Cujus axiomatis veritatem evidenter agnoſcunt Remonſtrantes (quamvis malè applicent) cum contendunt doctrinam de abſolutâ prædeſtinatione & perſeverantia omnem praxin plane ſubvertere, nedum ut faciat ad praxim. *Sed inſtant*; non ex dogmate ſuo de Trinitate habent eximium illum amorem Chriſti & fratrum; ſed aliunde. *Reſp.* aliunde habere non poſſunt, cum dogmate ipſorum funditus ſubvertatur. Amor erga Chriſtum debebat eſſe divinus, veri ſcil. & æterni Dei: at ipſorum, amor, ſi quis ſit, eſt humanus ſeu Chriſti φίλυ ἀνθρώπυ. Iam verò ut praxis propria & actus elicitus fidei divinæ, non eſt fides humana; ſic praxis amoris divini non eſt amor hominis ſeu creaturæ. IX. *Argum.* Praxis fiduciæ, conſolationis & gratitudinis nulla elici poteſt ex eo, quod in altiſſimâ rupe collocata ſit ſalus noſtra, in Iehova ſcil. juſtitiâ noſtrâ, magno & forti Deo, & conſequenter ſit invincibilis quoad impetrationem & applicationem: niſi fides præſupponat filium eſſe unum illum Deum, & tamen perſonam diſtinctam eſſe apud Deum, eſſe alium à patre. Vſus hi amplificari ſolent *ad loc. comm. de Æternâ filiatione & deitate Chriſti*; item *de ejus incarnatione, ſeu de perſona mediatoris*, item *de ejus officio & ſatisfactione.* Vbi quærendi. X. *Argum.* Ad praxim pietatis facit conſideratio perſonæ & deitatis Spirit. ſanct. *Conſolationis* eſt, quod datus ſit nobis ut nos ducat in veritatem, nos obſignet, teſtetur cum ſpiritu noſtro & nobiſcum in æternum maneat (*Iohan.* 16.7.13. & 14.16.17.26. *Rom.* 8.15.16.26. 2 *Corinth.* 1.22. *Epheſ.* 4. 30.) *Excitationis* ad pietatem eſt, quod non debemus illum contriſtari *Epheſ.* 4.30. ei reſiſtere *Hebr.* 3.12.13.18. Eum exſtinguere 1. *Theſſal.* 5. & quod debemus ei nos totos tanquam ſancta illius templa conſecrare 1 *Corinth.* 6.19. 20. ejus

Digitized by Google

20. ejus communionem desiderare & precari 2. *Corinth.* 13. 13. Quæ amplificata vide in patrum & recentiorum concionibus de Missione Spiritus s. & in *loc. comm.* de *Persona Spir. sanct.* ut & in *commentariis ac concionibus ad loc. cit.* XI *Argum.* Praxis pietatis est agnoscere & recipere summum testimonium de veritate religionis, & nullam ex divinis personis tanquam intestabilem à testimonio dicendo submovere. Atqui cognitio unius Dei sine cognitione trinitatis hanc praxim fundare nequit. Vide 1. *Ioh.* 5. 7. 9. 10. 11. 12. 13. submovebitur enim à testimonio dicendo filius, & spir. s. quippe ex sententia Anti-Trinitaria non sunt prima veritas revelans. XII. *Argum.* Quia omnis doctrina scripturæ est utilis ad praxim; 2. *Timoth.* 3. 16. Sed dogma de Trinitate (ut contra Anti-Trinitarios illud tenet Christianismus) est doctrina scripturæ, & quidem primaria, multis locis proposita, generalis, unde reliqua Euangelii dogmata derivantur & necessario pendent. Ergo. XIII. *Argum.* Quod facit ad obedientiam fidei, piam humilitatem, & profundam sui ipsius abnegationem, illud facit ad praxin. Sed cognitio & fides mysterii Trinitatis facit imprimis ad talem obedientiam, humilitatem, & abnegationem sui ipsius. Quia nullo lumine naturali per viam causalitatis aut negationis investigari potest; nec cum jam τὸ ὅτι ex scriptura constat, ratione humana percipi, propter altitudinem veritatis occultę, quantum ad τὸ διότι & τὸ *quomodo* scil. Itaque in multas angustias cogendæ cogitationes nostræ, & frenum ingenio nostro quamvis reluctanti injiciendum. Atqui heroica praxis est seipsum & insanientem sapientiam suam contundere & vincere. Non possum non huic proposito aptare verba Iul. Cæs. Scaligeri Exercit. 165. sect. 9. *Interest enim & nostræ pietatis, & Dei immensitatis ea sentire de Deo, quæ sentire non possumus: sentire quidem in ipso per ipsum, quæ per nos sentire nequeamus.* Ne quis autem excipiat cognitionem non esse praxin nec sub ea contineri, aut ad eam reduci; reponimus dicta scripturæ *Coloss.* 1. 16. *Philipp.* 1. 9. 10. 2 *Thessal* 1. 9. Et sic Theologi omnes veram Dei cognitionem referunt ad primum decalogi præceptum; cum quibus faciunt Remonstrantes in sua *Confessione cap.* 12. Breviter nemo potest Deum & Christum religione colere, ni fiat discipulus Christi & cognoscat quis Deus colendus sit. XIV. *Argum.* Cujus cognitio & fides facit ad odium & fugam errorum & malorum phantasmatum de uno vero Deo; insuper ad reprehensionem, laboriosam convictionem, & conversionem Muhammedistarum, Iudæorum, Arianorum, Socinianorum, aliorumque errantium; præterea ad zelum precum pro iis errantibus; denique ad instructionem ignorantium, aut ad confirmationem dubitantium circa hoc dogma; ejus cognitio prodest ad usus practicos peculiares

Digitized by Google

culiares juxta *Rom.*10.13.14.16 *Epheſ.*1.18. & 4. 14. 15. 1 *Timoth.* 6. 3. 20.*Iacob.*5.19.20. Sed dogmatis de Trinitate cognitio &c. Ergo. Nam ignoti nulla cupido. Si quis enim hoc dogma non cognoſcat ejus veritatem non amabit, nec ullo zelo propagationem ejus procurabit. Qui tantum Deum ut unum novit & credit, non vero ut trinum perſonis, ille nõ decertabit,pro fide, quę ſemel data eſt ſanctis, cujus pars eſt dogma de Trinitate. Breviter Deum trinum non glorificabit corde, ore, precibus, hymnis, confeſſione, apologia, martyrio. Atqui pars ſeu actus religionis eſt iſtis modis glorificare Trinitatem.

xv. *Argum.* Accedit conſenſus tum antiquorum, tum recentiorum, 3.
qui peculiares uſus hujus dogmatis agnoverunt. Hinc ejus dogmatis profeſſio exigebatur à baptizandis (vide *Diſput. de Symbolo apoſtolico theſ.* 2. & *autores ibi cit.*) rudiores de eo catechizabantur, quod etiam ſarcaſticè ipſis objicit *Lucianus in Philopatri.* Quamvis *Iacobus Micyllus in notis* ſuis *ad Lucianum* dubium moveat, an tractatus ille ſit Luciani. Sed nullam dubitandi rationem adducit. Preces, & doxologiæ publicè fiebant ad perſonas Trinitatis conjunctim & ſeorſim; ut colligere eſt ex *ſymbolo Athanaſii*, liturgiis & ſcriptoribus liturgicis; hymnis tum eccleſiaſticis tum privatis in filium aut ſpiritum ſ., inter quos celebris: *Veni creator ſpiritus*, *Mentes tuorum* &c. Et Hymnus Ambroſii: *Iam lucis orto ſydere* &c., & alius ejuſdem: *Conditor alme ſyderum* &c. Et alius ejuſdem: *Veni redemtor Gentilium* &c. Et incerti: *Tu trinitatis unitas &c.* Et alius incerti, *Deus creator omnium* &c. Et alius: *O pater ſancte, mitis atque pie* &c. Et Bedæ: *Primo Deus cæli globum &c.* Et Prudentii: *Da puer plectrum* &c. Et Paulini: *Reſulget omni luce mundus aureâ* &c. Et Anonymi: *Adeſto ſancta Trinitas.* Hos alioſq; hymnos vide collectos à *Iud.Clichtoveo* cum commentariis,in libro cui tit. *Elucidiatorium Eccleſiaſticũ &c.*Poſt quem idem & alii præſtiterunt, inter quos *Georgius Caſſander in Liturgicis*, ubi & notis eos illuſtravit. Vide & *Prudentium in præfat. apotheoſis*; & *in ipſâ apotheoſi.* Inter mediæ ætatis ſcriptores *Hildebertus* pium hymnum de Trinitate conſcripſit: quem vide apud *Honſdorfium in Theatro ad* 3. *præc.* ubi citat *Vincentium Bellovacenſem lib.* 25.*c.*114.*Poſſevinus in apparatu ſacro in Hildebertus*,ait hymnos illos inveniri apud *Antoninum*(*Vincentiũ* voluit dicere)*ſpeculi hiſt.tit.*16.*c.*3.Sed quia Vincentius ad manum non eſt: lectorum induſtriæ locum inquirẽdum relinquo. Quibus hoc non vacat,legant eum in *Honſdorfii Theatro.* Non pauca etiam, quæ huc faciant, conquiri poſſunt ex *ſcriptoribus de Divinis officiis*, uno volumine Coloniæ 1568. editis *per Hiſtorpium*; qui iidem collecti tomum faciunt in *biblioth. patrum Margar. de la Bigne.* Exſtant etiam *Liturgica Claudii de Sainctes.* Et *Liturgiæ Græcorum, Syrorum, Armeniorum, Cophi-*

Digitized by Google

tarum ſeu *Ægyptiorum* &c. quæ omnes celebrant Trinitatem in unitate. Nazianzenus ſent. ſpir. lib. 3. Πάντα μὲν ἀεὶν ἄειστα &c. hoc eſt, *Optima quæque decet divinitus edere facta, Imprimis Triados ſed meminiſſe ſacræ.*

Idem in præfat. ad carmina ſua: Οἷον ἐμοὶ κραδὶὴ ἔσκεν &c. hoc eſt interprete Ioh. Lango:

In rebus duris, luctus ſolamen acerbi,
Vnum præſidium, ſpes fuit una mihi,
Communis ſplendor Triadis &c. Et in fine:
O mihi ſit parata Trias, nunc undique telis
Quam pulſant: bellum ſupprime ſancta Trias.

In voto & juramento epiſcopali peculiariter amorem ſuum declarat erga veritatem de Trinitate: Ὄμοσα τὸν λόγον &c. h. e. interprete Iohan. Lango pag. 50. 51.

Per verbum juro, per numen ſcilicet ingens,
Principis æterni principiumque Patris,
Archetypi effigies, & par natura parenti,
Ad nos qui regno venit ab æthereo:
Iuro iterum atque iterum, fidei pugnantia veræ
Non errabundum dogmata prava ſequi:
Nec me mente alia mentem mutare ſupremam,
Nec verbo verbum deteriore Dei.
Si Triadis ſanctæ divinum ſcidero honorem,
Rebus in adverſis turgida vela ſequens:

Εἰ τειάδ῾ ἱερὸν ὄμοσσα διατμήξαιμι &c. Formulæ precum ſub nomine Baſilii, Chryſoſtomi, Damaſceni &c. ex *libello precationum græcarum deſcripta à Camerario*, & editæ cum aliis recentioribus gr. lat. Vbi nota pag. 76. 77. in precatione matutinâ Gregorii Nazianz.: σὲ καὶ νῦν εὐλογῶμεν χεῖρες μου, λόγε θεῦ, φῶς ἐκφαντὸς ἀνάρχε, καὶ πνεῦμα῾ πνοὰ, τελετὴ φατὸς εἰς μίαν δόξαν ἀθροιζομένη. Et p. 81. in precatione veſpertinâ Baſilii. Εὐδοκία, καὶ ἀγαθότης τῆς μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' ὃν εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. Et pag. 91. in precatione Baſilii poſt perceptam euchariſtiam. Δέσποτα χριστὲ ὁ θεὸς βασιλεῦ τῶν αἰώνων, καὶ δημιουργὲ τῶν ἁπάντων &c. Quam ita concludit. σὺ γὰρ εἶ ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ, ὁ πλοῦτος τῶν ἀγαθῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν πατρὶ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

τῶν ἁμῶν. *Pag.*145. 150. exhibet formulas recentes piarum precationum, distincte & seorsim ad patrem, filium & spiritum s. *Pag.*227. exhibet formulas recentes gratiarum actionum: Vbi distinctè gratiæ aguntur patri, filio & spiritui s. Nec prętereundum jam inde ex antiquitate usque in hunc diem celebre illud in oriente & occidente τρισάγιον, quo perpetuam sacratissimæ Trinitatis ὁμολογίαν & δοξολογίαν in ecclesiis suis sonare voluerunt. De quo vide *Baronium in annal. ad ann.*446.§.12.13. Imprimis in operibus *Damasceni* prolixam epistolam de Trisagio;& eundem *lib.* 3. *de orthod. fide cap.* 10. Et *Iohann. Meursii Lexicon Græco-Barbarum*: ubi in voce τρισάγιον multa de eo notavit. Si legantur homiliæ patrum de Trinitate, de filio,de spir.s.; & qui dogmaticè ac elencticè dogma hoc tractant (quales *Nazianzenus*, *Athanasius*, *Basilius*, *Augustinus*, *Hilarius*, *Alcuinus*) videbimus non esse tam siccum & sterile,ut nonnulli arbitrantur: quod docent imprimis practicæ meditationes preces, adhortationes, quibus *Augustinus*, *Hilarius*, tractatus suos concludunt, & *Nazianz. orat.* 1. *de filio*, & *orat. adv. Arrian.* & *de seipso* & *Orat. de Sp.s.* Idem in *Orat. in Pentec.* passim per totam. Omnibus illis antiquior *Clemens Alexandrinus in eleganti precatiuncula & gratiarum actione*, qua concludit suum Pædagogum. Quam vide.Recentiorum usus practicos,quos habent in *loc. comm. de Mediat.* imprimis in commentariis non vacat nunc conferre.Indico studiosis, paucu-los, quos consului, qui seorsim & ex professo aliquid de iis adnotarunt, *Nicol.* scil. *Biseldium*, *in Hypotyposi saniorum sermonum*, & Cl. DD. Professores Leidenses in *Censura confessionis Remonstr.* *Pezelium in Disp. de Trinitate* inserta *Examini Melanthonis p.* 170. *D.Gomarum in Disput. de persona patris & filii*, *& altera de Spiritu s. Melanthonem in locis communibus* sub finem loci *de Spiritu sancto*; ubi piè admodum monet de praxi hujus doctrinæ, & per eam orthodoxiæ confirmatione. Vide ipsum: & in *Consiliis part.*2.*p.*397. ubi habes pias preces ad trinitatem, filium, & spir. s., paucis ante obitum diebus ab ipso scriptas. Voluissem librum *Gisberti Schevicavii Soc. Iesu de Trinitate* cognoscendâ, amandâ, laudandâ, olim conspectum, percurrere; si forte symbolam aliquam huc contulisset: sed nunc ejus mihi non est copia. *Lorinus in commentar. ad Sapientiæ cap.*7.*v.*22.23.multa colligit attributa spir. s. quæ ad praxim piarum meditationum, & concionum usum suum præstare possint. Adde *Ludovici de Ponte meditationes*, *in Introduct.* §. 1. & 5.

Exceptiones Remonstrantium in apologia p. 53. nunc removendæ. 1. 4. *Vsus*, inquiunt, *doctrinæ de Deo præmissi fuerunt &c. nunc tantum hoc capite asseritur, Deum illum se patefeciisse sub tribus personis seu hypostasibus. Quis, nisi vetors, novos usus hic fingat. Quicunque enim hic fingentur usus, ii non fingentur sub*

alio

Digitized by Google

alio conceptu, quam ſub conceptu Deitatis. Perſona ut perſona eſt, ſimpliciter uſum præbere non poteſt, niſi quatenus perſona divina eſt. Reſp. 1. Quid per perſonam intelligant non ſatis capio. Perſonam filii cum dicimus aut cogitamus, non præſcindimus deitatem, ſed & perſonalitatem illi propriam & eſſentiam Dei ſimul intelligimus, hoc eſt, Deum filium. Iam autem uſus quos hic annotavimus, alii ſunt quam quos de Spir. ſ.; alio enim conceptu intelligitur Spir. ſ. & alio filius; immo ipſi ſunt revera alius & alius. 2. Si Trinitatem ſeu tres perſonas ſimul, aut unam ex illis ſeorſim cogites; jam illarum præciſi conceptus non ſunt conceptus deitatis ut ſic & præcisè conſideratæ: neque enim notio & conceptus triadis ſeu multitudinis & diſtinctionis eſt conceptus unitatis ſeu unionis. Si ergo eodem conceptu formali non intelligis filium, aut Spir. ſ. quomodo non proprios uſus practicos ſuggerent effata illa: *Coloſſ.* 1. *v.* 15. 16. 17. 18. cum *Hebr.* 1. 2. 3. de filio; & effata *Iohan.* 14. 16. 17. & 15. 26. de Spiritu S., & de patre *Iohann.* 5. & 16. *v.* 15. 23. 27. & 17. 26. 11. & de tribus 2 *Corinth.* 13. 13. Cur ergo ſcriptura diſtinxit? Niſi dicant omnia illa inferre diſtinctiones purè nominales, aut ad ſummum rationis ratiocinantis. Non eſt autem quod hic prætexant metaphyſicos terminos & diſtinctiones: ipſi enim nobis præeunt; ſuo *quatenus*, & *ſub conceptu*, & *realiter diſtincta.* 3. Siquidem propter conceptuum conjunctionem, aut mutuam ac neceſſariam ad ſe invicem relationem (juxta illud Nazianzeni: Οὐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι καὶ τοῖς τρεῖσι &c.) nullam eorum diſtinctionem patiantur, per proprios ac peculiares modos & reſpectus ſaltem; non video quid Sabellio reſponſuri ſint? Quid itidem illis qui ignorant aut diſſimulant tres perſonas; ſiquidem prætexant, ſe unum Deum confitendo triada jam confeſſos, quia trias non concipiatur niſi ſub conceptu unicæ eſſentię divinę. 4. Verum quidem eſt triada eſſe unam eſſentiam, & unam eſſentiam eſſe triada (in ſenſu ſcil. identico, ſed non in ſenſu formali): ſed ideo conceptus illius non eſt hujus, nec vice verſa: ſequetur enim Gentiles per lumen naturæ cognoſcentes unicam Dei eſſentiam, cognoviſſe tres perſonas. Sic etiã verum eſt, tres perſonas unas & unitas eſſe in unius deitatis communione: nec tamen negãdum, eas realiter diſtingui inter ſe, qua perſonas. Hic ergo uſus eatenus diſtincti & proprii ſunt cõſtituendi, quatenus & quouſq; cõceptus noſtri diſtincti ſunt: Sequuntur enim praxes illæ mentales & ſpirituales, conceptus noſtri intellectus. Vide *Arminii* diſtinctionẽ cõceptuum hic factam in *diſp.* proxime *præced. de* αὐτοθεῷ. 5. Quod addunt: *perſona ut perſona eſt, ſimpliciter uſum præbere non poteſt niſi quatenus perſona divina eſt: divinitatis autem conceptus, quos uſus præbeat jam ante præcedente capite* (de Dei ſc. Natura & eſſentia) *indicatum erat*: non uno modo abſurdum eſt. Nam

primo

Digitized by Google

primo, falsum præsupponunt. Persona ut persona simpliciter, hic non consideratur : sed, ut persona divina filii, ut persona divina patris, ut persona divina spir.s., *Adhæc*, ut trias, quarum secunda subsistat & operetur à prima, tertia à prima & secunda. Quod secunda generetur à prima atq; adeo sit μονογενὴς παράπαλιν : tertia vero procedat à primâ & secundâ. Quod persona divina patris sit in persona divina filii, & viceversa. Hæc distincte sic concipienda proponit s. scriptura; nec tantum unam essentiam Dei seu unitatem deitatis explicat & unitatem divinam quatenus talem in scriptura legi & ex ea à nobis concipi vult. Quæ usum suum habere quis negabit? *Secundo*, non satis distinguunt quis & qua. Vt si quæstio sit cum Socinianis an filius creaverit mundum. Quis creavit an pater, solus & non filius? Ego dico & filium creasse, (hic est conceptus meus) sed non quà filium; nam tum excluderetur pater. Idem concipio & dico de prima & suprema divina adoratione. Quis ea sit adorandus? Respondeo patrem, & filium, & Spir.s.; non vero quà filium, (filiatione ut sic, formaliter & obstractè consideratâ) sed quà Deum, nam conceptus unius deitatis fundat illam adorationem. Nihilominus conceptus hic : Is est adorandus, is creavit, fuit persona ante Mariam, filius scil. Et alter : Is creavit, is adorandus est; scil. spiritus s.; suum usum orthodoxis præbet, quo Sociniani (quãvis millies unam deitatem, & unum Deum, ut unum, concipiant) carent. *Tertio*, ut absurditatem suam videant repono ipsis simile sophisma : Vnitas ut unitas, scientia ut scientia, beneficientia ut beneficientia, misericordia ut misericordia, justitia ut justitia &c. simpliciter usum præbere non potest, nisi quatenus unitas, scientia &c. divina est. Divinitatis autem conceptus, quos usus præbeat jam ante dictum est, ergo ad singula attributa novi & proprii usus à Remóstrantibus nõ fuissent annotandi. Hoc ipsis oppositum fortius stringet, quam quod opponunt DD. Profess. Leidensibus; Personę enim divinæ revera seu realiter distinguuntur inter se; attributa autem Dei nec inter se nec ab essentia realiter distinguuntur.

Tertia pars, de tolerantia Anti-Trinitariorum.

EX iis quæ jam dicta sunt çonsectarii vice decidendum de tolerantia Anti-Trinitariorum. Præmittimus autem hæc præcognita. 1. 1. Tolerantia est vel ecclesiastica, vel politica. *Illa* est tolerantia alicujus tãquam membri aut tanquam ministri in communione & fraternitate ecclesiæ, aut etiam ad illam communionem receptio. Quæ terminis, *moderationis*, *pacis*, *syncretismi*, *unionis sectarum*, *libertatis prophetandi* exprimi solet : de quâ alibi ex professo agendum. *Ista*; est tolerantia in

 societa-

Digitized by Google

ſocietate politica,aut Anti-Trinitariorum ſigillatim & privatim ſic ſentiẽtium,aut inſuper cœtuum,in quibus ſive publicè ſive privato-publice hęreſeosillius profeſſio doceatur & propagetur.Nos in pręſentiarum de poſteriori(quam permiſſionem & libertatem exercitii vocare poſſumus)hic inquirimus. II. Anti-Trinitarii non unius ſunt ſectæ , Arriani ſcil., & Photiniani; & hi rurſum Franciſci-Davidici (qui Chriſtum adorandum negant) & Sociniani. Ante menſes aliquot in Tranſylvaniâ de ſummâ rei inter duas partes diſſidentes certatum eſt, utri eſſent genuini Anti-Trinitarii , quibus ibi libertas ante hac conceſſa , & in poſterum concedi deberet. Cui controverſiæ decidendæ delegati ſunt ex reliquis tribus profeſſionibus (quatuor enim ibi publicè obtinent , Reformata , Lutherana, Pontificia, Sociniana) Proceres deni octoni. Nos hic nunc proprie agemus , de illis Anti-Trinitariis , quorum hæreſes *catecheſi Racovienſi , ſcriptis Socini , Moſcorovii , Oſtorodii , Goſlavii , Smalcii , Crellii , Volckelii* &c. exhibentur : quia eos præ cæteris in oculis geſtant Remonſtrantes,& pietatem eorum in cœlum efferunt , quin & fraternitatem cum iis colendam non obſcure contendunt , & quorum ubera ſuxiſſe eos , demonſtratum eſt à DD. *Profeſſoribus in cenſura*,& D. *Vedelio in arcanis Arminianiſmi*,& *tract. de Deo ſynagogæ* ; & peculiaribus *tractatibus D. Bodecheri* & *D. Peltii* hunc in finem editis. Quin & ante Synodum Dordracenam , non pauci ex miniſtris Remonſtrantibus Socinianiſmi introductionem occultè molicbantur, quod docuit 1. *Cauſa* Conr. Vorſtii & promotio ejus ad cathedram Leidenſem (de quibus ſuo tempore conſulant Iuniores *Apologiam Iacobi Regis magnæ Britanniæ, Lubbertum & Sopingium contra Grotium, Matthæi Sladi diſcept. alteram c. Vorſtium in præfat.,narrationem hiſtoricam actis Synodi Dordracenæ* præmiſſam, & *ſententiam ſynodi Dord. ſeſſ.* 151.) 2. *Miniſtri* Remonſtrantes non pauci in Socinianis erroribus deprehenſi , inter quos , celebres Henr. Slaetſius, poſtea paricida , Adolphus Venator , Geiſterani duo (quorum confeſſio actis *Synodi Dordracenæ ſeſſ.* inſerta :) & nonnulli miniſtri in Zuydhollandiâ anno 1618.& 1619. per deputatos Synodi & Ampliſſ. Delegatos Illuſtr. DD. Ordinum in lucem protracti. Cum quorum dictis,ſcriptis conferenda excerpta nonnulla ejuſdem commatis in *Specimine controverſ. Belgicar. D. Feſti Hommii.* 3. *Promotio* M. *Epiſcopii* ad cathedram Leidenſem , ejuſque Theologia ibi in juventutem ſparſa ; quæ quam formaliter aut quam realiter differat à Theologia Sociniana , judicent illi qui lectiones ejus audiverunt, aut excerpta legerunt, aut qui (ut compendio utantur) *privatas* ejus *Diſputationes*, (quæ publice proſtant) cum catecheſi Racovienſi modo conferre dignabuntur.

DE

DE Neceſſitate & Utilitate dogmatis de SS. TRINITATE.

PARS ALTERA.

Reſp. PETRO IOHANNIS SAANVLIET Amſtelredamenſi.

Ad diem 23. Februar. 1639.

4 QUOD *plerique* corum (præſertim in Hollandia) ſuſpicionem Sociniſmi ingenua confeſſione à ſe amoliri detrectarint: quæ tergiverſatio imprimis notanda eſt in tribus illis Remonſtranticæ cauſæ deputatis 27. Februarii anno 1613. in collatione Delfenſi: de qua vide *narrationem hiſtoricam actis Synodi Dordrac.* præmiſſam. 5. *Quod* inter ſuos tolerarent; foverent, promoverent, eos quos Socinianis aut Anabaptiſticis, aut pejoribus opinionibus delibutos noverant ex. gr. Adolphum Venatorem, Henr. Slaetſium, Geiſteranos, Welſingium, Tombergium &c. 6. *Quod* illuſtr. Ordines Hollandiæ, quamvis magnam partem partim opinioni partim prætenſæ moderationi quinquarticulanæ tunc faverent, anno 1611. decretum fecerint, ne de perfectâ Chriſti ſatisfactione, de fide, de peccato originali &c. aliter doceretur, quam paſſim in eccleſiis reformatis hactenus traditum fuerat. Vide *dictam hiſtoriam.* 7. Quod *H. Grotius*, quem factionis ſuæ ornamentum, ſemper duxerunt in libris *de Iure pacis & belli, de Veritate relig. Chriſtianæ, in notis ad Euangeliſtas*, & in *appendicibus ibid.* nonnulla protulerit, quæ à Socinianis conceptibus tam procul abeſſe non videntur, ac nos quidem vellemus. Sed præſumptionibus & probationibus coacervandis non eſt quod ultra nos fatigemus: cum ab eo tempore dies diem ita docuerit, & operta ita aperta facta fuerint, ut omnibus præjudicio non excœcatis facile conſtare poſſit primipilis ſocietatis αἰτίαν fuiſſe contentionem de abſoluta prædeſtinatione &c. αἰτίαν verò Theologiam Socinianam. Poſtquam enim ſpes publice obtinendi & rerum potiundi plane decollaſſet, latens Socini virus *confeſſione* & *apologiâ*, cum *Vedelio Rhapſodo*, & *reſponſo ad Profeſſ. Leidenſ.*, ita effuderunt, ut nulla ſophiſtica, nullis deceptiunculis & æquivocationibus, nullis diverticulis & declamationibus hoc reſorberi poſſit. De his ergo Anti-Trinitariis quorum genealogiam & hiſtoriam nuper in *prælectionibus noſtris* ſynoptice exhibuimus (quæ etiam magna ex parte deſcripta exſtat apud *Schluſſelburgium de Hæreſibus, Poſſevinum in biblioth, ſelecta*) quæritur, An eccleſiaſtice aut politice ſint tolerandi. 1.

Ad prius quæſtionis membrum reſpondemus, Non eſſe in commu- 2.

Digitized by Google

nione Eccleſiæ noſtræ tolerandos, aut libertatem prophetandi circa dogmata controverſia ipſis ibi concedendam , aut fraternitatem cum iis colendam. Rationes omnes huc faciunt , quæ ſupra pro neceſſitate doctrinæ de Trinitate protulimus. Conferri etiam poſſunt quæ in genere diximus de *Articulis & erroribus Fundamental.*, & de *Syncretiſmo* , & de *Libertate prophetandi.* Suffecerit nunc iſtas ſpeciatim huic negotio applicaſſe. I. *Argum.* Quia non cognoſcunt nec colunt nobiſcum unum eundemque verum Deum ; qui eſt pater, filius , ſpiritus ſ. ſed colere ſe prætendunt unum ac primum Deum, patrem, & alterum Deum (ſed inferiorem , atque accidentalem ſeu factum) filium. II. *Argum.* Quia fundamentum aliud ponunt , quam poſitum eſt contra I *Corinth.* 3. Loco enim Chriſti , qui eſt perſona divina habens duas naturas , aliam ſubſtituunt perſonam , humanam ſcil. natura ſeu eſſentia humana tantummodo conſtantem. Negant itaque Chriſtum veniſſe in carnem I *Joh.* 4. aliud ponunt fundamentum , & eundem Chriſtum nobiſcum minime invocant. Quocirca non eſt fraterna communio cum iis colenda I *Corinth.* I. 2. III. *Argum.* Quia non habent nobiſcum idem lavacrum ſanguinis Chriſti, nec per illud ſe purgatos & ſanctificatos credunt : Negant enim ſatisfactionem ejus & *ἱλασμὸν* pro peccatis. Cum talibus itaque fraterna communio non eſt colenda I *Petr.* I. 2. IV. *Argum.* Quia partim convellunt partim graviter luxant , cauſas & media applicationis ſalutis ; in capitibus ſcil. de Iuſtificatione , regeneratione & gratia Dei convertente : cum quibus cohærent de peccato originali , & libero arbitrio , de imagine Dei , de perfectione in hac vita , de reſurrectione carnis , de diſpenſatione novi fœderis , ſacramentis. Ne ipſum quidem fidei principium verbum ſcil. Dei intactum manet , dum autoritatem ejus arrodunt , & aliud principium (rationem ſcil. humanam) ei adjungunt , ſi non præponunt. Hæc autem implicant partim graves , partim fundamentales errores. Quod ex *Galat.* 5. 2. 3. 4. coll. cum *cap.* 3. 1. 2. I *Joh.* 1. 8. I *Corinth.* 4. 7. & 15. 13. 55. *Hebr.* 6. 1. 2. analogice colligi poteſt. V. *Argum.* Quia ſequeretur hoc abſurdum , cum omnibus ſectis etiam Libertino-Enthuſiaſticis , David-Ioriſtis ſcil. Franckiſtis , Zwenckfeldianis , Henric-Nicolaitis ; & antiquis Valentinianis , Marcionitis , Manicheis , &c. ſyncretiſmum ineundum. Nihil habent , quod excipiant adverſarii ſecundum ſuas hypotheſes. Niſi probent illos 1. non invocare Chriſtum , aut ſaltem non profiteri eum, quouſque eandem profitentur ſectatores Neo-Photinianorum , aut Franciſci Davidis. 2. Non velle pie vivere , ſecundum profeſſionem & cognitionem ſuam. 3. Gradus aut partes cognitionis , quibus Sociniani aut

Digitized by

aut Franciſco-Davidici ſupra illos hæreticos aſcendunt præcise ad ſalutem eſſe neceſſarios ; atque adeo hos hæreticos quia per infirmitatem & conſcientiam ſuam illud faſtigium Socinianum & *το minimum quod ſic* attingere non poſſunt, eſſe in æternum damnatos: Et hoc in ſcripturis ſive κατὰ τὸ ῥητὸν ſive per conſequentiam tam evidentem comparere, ut quilibet ſanæ mentis hoc percipiat. VI. *arg.* ad hominem. Quia cum Pontificiis negant ſyncretiſmum ineundum *Arminius Diſput. peculiari de cauſis ſeceſſionis*, & *Vorſtius Diſputationibus duodecim de eadem quæſtione* ; & videntur hodierni Remonſtrantes eandem ſentẽtiam nondum abjeciſſe. Atqui tolerabiliores ſunt Pontificii quam Sociniani ; *quia* non negant primo prima fundamenta de Trinitate, de perſona Chriſti mediatoris, de ſatisfactione Chriſti: nec etiam ita corrumpunt, dogmata de Gratia Dei & libero arbitrio, de imagine Dei, de reſurrectione carnis &c. *tum quia* pleriq; errores eorum, etiã graviſſimi; nõ ita ipſa fundamẽtalia immediate & primo tollunt per ſimplicem negationẽ aut ſubſtractionem, ac Sociniani: collocant enim juxta fundamentalia, & alia fundamẽtalia, & ſic per additionẽ corrumpunt. Hic nihil habent quod excipiant, quã Pontificios exercere idololatriam, atque hac ratione Socinianis eſſe deteriores. *Reſp.* 1. Atqui prædicti autores ſolam idololatriam non faciunt cauſam ſeceſſionis, ſed & alias hæreſes Papatus : immo *Vorſtius* ſtatuit unam ex duodecim cauſis à ſe allegatis ſufficere. Sunt autem inter illas cauſas, errores de Iuſtificatione, Item de ſacramentis (extra idololatriam miſſaticam) ſtatu peccati & gratia Dei &c. 2. Sed quia prior dies forte diſcipulus fuit poſterioris, & ſic reſponſio iſta ad hominem nunc non amplius ſtringit, hodiernos ſeu Neo-Remonſtrantes ; damus alteram hanc & directam reſponſionem : Et Socinianos eſſe idololatras, & quidem turpiſſimos, quippe qui ex formula religionis ſuæ præter unum illum ſolum natura Deum conditorem omnium, divino cultu adorant Chriſtum natura φίλον ἄνθρωπον, contra *Galat.* 4. 2. coll. cum *Ierem.* 10. 11. Si dicant, illi in conſcientia ſentiunt Chriſtum divino cultu adorandum, reponimus Pontificios proteſtari ſe idem ſentire de idolo ſuo miſſatico, de imagine Chriſti, de Maria, de aliis ſanctis, de angelis. 3. Non-cultus veri Dei ſeu ἀσέβεια non eſt minus abominanda, quam cultus idololatricus. Sed illam committunt Sociniani, ratione Spir. ſ. quem non agnoſcunt aut colunt, ut unum illum verum Deum ; Ex quibus omnibus patet impietatem eorum hac in parte ſuperare idololatriam Pontificiam. 4. Denique exceptio hæc nulla eſt, niſi ſolide probetur ex ſcripturis idololatriam Pontificiam (quam illi ex præſcripto religionis ſuæ exercent) ſimpliciter & abſolute omnes &

Digitized by Google

ſingulos ab omni ſpe ſalutis excludere, idololatriam autem Socinianam cum ἀσυβείᾳ modo dicta conjunctam non excludere : horum errores eſſe innoxios, illorum minime. VII. *arg.* ad hominem : Quia Remonſtrantes ſtatuunt fraternitatem & communionem eccleſiaſticam nobiſcum non potuiſſe ab auditoribus ſuis ſervari, ſed ſeceſſionem & ſeparationem ubique inſtituendam fuiſſe, etiam ubi ſeparatos conventus ſuos ſive in publicis templis, ſive in privatis ædibus antea nnnquam habuiſſent ex. gr. Amſtelredami, Gorcomii, Auduatræ, Delfis, Harlemi, Leidæ. Ergo multo minus ſervari poterit cum Socinianis. Si enim dicant Eccleſias Belgicas *tum* quæ extra contentiones Remonſtranticas conſtitutæ fuerunt (ut in provincia Zeelandica, Friſica, Groningo-Omlandica, & aliquot civitatibus in Hollandia,) breviter pleriſque extra Hollandiá & diœceſim Vltrajectinā; *tum*, quæ contentionibus illis infeſtę fuerunt, ut hæc noſtra Vltrajectina; item Roterodamenſis, Leidenſis, Hornana, &c. eſſe minus tolerabiles, quam Socinianos : petimus ab illis ut ex ſcripturæ evidentibus teſtimoniis & conſequentiis demonſtrēt, gradum erroris & apoſtaſiæ noſtræ tantum ſuperare Socinilmum, ut hic cum aliqua ſpe ęternæ ſalutis conſiſtere poſſit, ille vero non poſſit. Hoc ubi probaverint, erunt mihi ex Remōſtrantibus (hoc eſt,) dicentibus, demonſtrantes. VIII. *Arg.* *Accedat* nunc conſenſus antiquæ Eccleſiæ; quæ omnibus Anti-Trinitariis pacis repudium miſit : ut videre eſt in *Actis Concilii Niceni*, quæ ſuo tempore requirant juniores in *Tomis Concilior*, & in *hiſtoriis eccleſiaſticis*, *Baronio*, *Centuriatoribus Magdeburg.*, aut ſimilibus. Nobis hic ſufficerit notaſſe, Anti-Trinitarios dictos *Paulianos* ſeu *Pauliamſtas*, (apud *Suidam* & *Concil. Nicen. can.* 18. & *Auguſt. de hæreſ. c.* 14.) hoc eſt Samoſatitas (ut eos vocat *Epiph. hæreſ.* 65.) δευτέρους Ἰουδαίους appellatos eſſe, ut *ibid.* notat *Epiphanius*, & ſiquidem ſe converterent rebaptizandos ſtatuit *Concil. Nic. can. cit.* coll. cum *Auguſtino* & *Epiphanio* loc. & *Niceta theſauri Orthod. Fidei lib.* 4. *hæreſi.* 32. De Symbolo Athanaſii & reliquorum primorum Conciliorum, nō eſt quod hic repetam. Addo fuiſſe Arrianis nomen Chriſtianorum à patribus negatum: ut docet *Athanaſ. diſp.* 1. *c. Arrianos* & *diſp.* 2. & *oratione* 2. *contra Arrianos*, & *ad Serapionem.* Hinc etiam orthodoxi abſolute dicebantur Chriſtiani, excluſive ſcil. ſeu oppoſitè ad Arrianos. Quomodo *Photius in Epitome Philoſtorgiana* (nuper à Iac. Gothofredo gr. lat. edita,) ſcribit Chriſtianos accuſari, à Theomacho iſto h. e. Philoſtorgio Arriano. Imprimis autem hic conſiderandum quanto cum zelo, quantis cum difficultatibus & perſecutionibus omnem ſyncretiſmum oblatum reſpuerint, obtruſum fugerint orthodoxi iſtius ſæculi Doctores; quod docent

geſta

gesta ante Concilium Syrmiense anno 357. & utrumq; Ariminense an. 358. & post ea, de quibus vide *Socratem histor. Eccles. lib. 2. c. 52. 29. Sozom. lib. 4. c. 5. &c. Athanas. de Synodis*, *Hilarium de Synodis*, *Epiphan. hæresi 73. August. sermon. 129.* Imprimis & *Theodoret. lib. 1. c. 4. & 7. & 12. & lib. 4. c. 3. & lib. 2. c. 8.* & *Socratem l. 1. c. 9. & 6.* Omnium verba nimis prolixum esset describere. Tantum ex Theodoreto exhibeo verba epistolæ synodicæ Sardicensis à 250. episcopis scriptæ : *Sunto igitur vobis etiam omnibus anathema, quia verbum veritatis cauponati sunt : est enim præceptum apostolicum, si quis vobis euangelizaverit &c.* Ibidem citant locum 2 *Corinth.* 6. 14. Et verba Socratis lib. 1. c. 6. *Ex hac Concilii* (Niceni scil.) *epistola planum sit, eos non solum Ario & ejus sectatoribus, verum etiam verba* (τὰς λέξεις) *opinionis ipsius anathemizasse.* Inter pios obnitentium conatus celebre est dictum illud Hilarii alibi nobis notatum : *Anathema tibi Liberi* : propter admissum scil. syncretismum aliquem cum Arrianis. Si quis nunc compendio studeat, is percurrat *Mellificium histor. Pezelii*, aut *Chronicon Melanthonis* : alias, ubi plus otii, conferat *Baronii annales ad ann. 357. 358.* &c. Facit autem ad consensum ex superabundanti, quod ipsum Concil. Syrmiense quãvis Arrianum, aut saltem suspectæ fidei, Photinum (cujus genuinos discipulos se profitentur Sociniani apud *Ostor. in Inst. c. 6.*) anathemizaverit, qui propterea etiam exilio multatus fuit teste *Socrate lib. 2. c. 24.* & *Sozomemo lib. 4. c. 5.* IX. *Arg.* Consensus Christianismi mediæ ætatis, & hodierni ne latum quidem unguem à patribus illis hac in parte recedunt : omnes enim & ubique approbarunt formulam Nicenam & sequentium Conciliorum, qua Anti-Trinitarii excluduntur. Sic enim docent scripta *Bedæ*, *Theophylacti*, *Euthymii*, *Oecumenii*, *Alcuini*, *Rabbani*, *Haymonis*, *Hugonis de s. Victore*, *Anspertini*, *Anselmi*, *Richardi de s. Victore*, *Bernardi*, *Lombardi*, *Thomæ* & commentatorum, qui partim peculiaribus tract. partim in commentar., concionibus, locis communibus & Disputationibus hoc dogma propugnant : ubi adversarios tanquam errantes in fide & hæreticos rejiciunt ; & consequenter communionem fraternam ipsis denegant. Inter alios *Alcuinus* sive *Albinus* anno 770, libros tres eruditè scripsit *de Trinitate*, quos seorsim editos anno 1554. commentario illustravit *Lucas Lossius*. Vbi *lib. 1. cap. 2. & 3.* necessitas hujus *doctrinæ afferitur.* His adde omnes. *Canonistas ad Clementinam unicam de Summa Trinitate & Fide Catholica.* Si per nationes suffragia colligantur eandem vocem omnium per singula sæcula successive audiemus : ita ut inter tot corruptelas & distractiones in hujus dogmatis veritate & necessitate Christianismi unitas & antiquus catholicismus mirabiliter conservatus sit. Ecclesiæ Gallicanæ suffragium habet

bet *Bochellus in Decret.eccleſ.Gallicanæ lib.*1.*tit.*1. ubi inter alia Gregorii Turonenſis, qui primus eſt, hæc ſeria conteſtatio ex hiſtor.lib.1. *Illos vero qui dicunt, erat quando non erat, exſecrabiliter renuo, & ab eccleſia ſegregari conteſtor.* Conſenſum Orientalium exhibet Photii Nomocanon tit. 1.c.1.ubi nota ſcholium Balſamonis(qui ſcripſit ſub Manuele Comneno circa annum 1200.) *Prima conſtitutio tit.*1.*lib.*1.*codicis eſt &c. Chriſtianus eſt qui credit patris, filii & Spir.ſ. ſub pari majeſtate unam eſſe deitatem. Qui vero contra dicta docet, hæreticus eſt.* Nec receſſerunt ab hâc ſentẽtiâ uſq; in hunc diem ut colligere eſt ex illis quæ acta cum Græcis in Concilio Florentino: item ex *reſponſo Ieremiæ Patriarchæ Conſtantinopol. ad Academ. VVitteberg.*, *Epiſtola Patriarchæ Meletii ad Nobiliſſ. I. Douzam* Nordovici Toparcham, & nupera *confeſſione patriarchæ Cyrilli*: ut nihil dicam de privatis variorum ſcriptis, & publicis euchologiis & liturgiis Græcor. Armenior. Ægyptior.Syror.Æthiopum, Moſcovitar. Exſtat etiam *Reſponſum Baſilis ducis Moſcorum* anno 1570. *ad Ioh. Rohitæ confeſſionem, ubi cap.* 3. *&* 6. Chriſtiani nomine privat in hoc dogmate diſſentientes: ſed calumniose id applicat miniſtro illi reformato. Ad Chriſtianiſmum occidentalem poſt tempora reformationis, ſi accedimus, comperiemus inter omnes mutationes, diſceſſiones,funeſtas diſceptationes hujus dogmatis integritatem & neceſſitatem uno zelo ab omnibus aſſertam. De Pontificiis infra dicemus. Et Remonſtrantes *Apolog.* dicunt eos eſſe primores hujus articuli defenſores.

Proteſtantes & Reformati inſiſtentes veſtigiis Waldenſium, Albigenſium, Wicleſiſtarum, Bohemorum, aliorumque qui antehac à Papatu diſceſſerant, aut ſub jugo ejus gemuerant, nullam reformationem aut mutationem hic poſtularunt, quin immo conſtanter huic univerſali totius fidei fundamento adhæſerunt. Cui rei fidem faciunt 1. certamina cum occultis & manifeſtis Anti-Trinitariis: quorum hiſtoria alias textenda. 2. Harmonia Confeſſionum. 3. Syncretiſmus omnis & tolerantia illis conſtanter negata, (ut ut chreſtologiis ſuis eam flagitent) 4. Nomen Chriſtianorum ipſis negatum. 5. Peremptoria excluſio eorum, extra omnia conſilia pacis aut ſyncretiſmi aut Interimiſmi inter Proteſtantes & Pontificios, rurſum inter reformatos & Lutheranos, denique inter quoſcunque alibi diſſidentes. Si percurrantur hiſtoriæ, & ſexcenti libelli (ut vocantur) pacifici (quorum catalogi editi cum *conſultatione Caſſandri*, & nuper cum libello *Ioh.Durei de pace Eccleſiaſtica inter Euangelicos procuranda*) non invenies communi pace, quę petitur aut prætenditur, Anti-Trinitarios comprehendi. Fidem etiam faciunt illa quæ anno 1635. Socinianis in Polonia ad collationem de religione

ligione & oblita consilia pacis se offerentibus. Vnus & solus est *Tractatus Acontii* imprudentioribus nonnullis imposuit ; nec est quod eum objiciant Remonstrantes in *Apol.p.*11.& *Resp.ad Profess.Leiden.p.*65. Siquidem innotuisset Ecclesiis Reformatis , quod tecte innuit *l.*3.*p.* 114. 123. & *lib.*7.*p.*341. edit, Basilienſis in 8. apud Waldkirchium 1616. edente Ioh.Iacobo Grasſero; Vtique in communione sua illum non retinuissent, nisi apertius declarasset , se ex Italia prætextu reformationis, non attulisse quod populares ejus Alciatus , Blandrata , Gribaldus , Socinus uterque &c. Adde consensum Politiarum in Christianismo : quin & ipsorum Remonstrantium (ut antehac prę se ferebant) quem utrumque commodius ad secundum hujus quæstionis membrum annotabimus.

Atque hæc quidem orthodoxa & catholica Christianismi sententia; 3. quam oppugnant præter Socinianos viri aliquot paradoxi , quos in Belgio Remonstrantes appellant. Oppugnant autem more suo , modo asserentium , modo dubitantium & disquirentium , modo opponentium, modo quasi ad ἐχεμυθίαν redactorum , modo ignorantium & φιλομαθῶν personam sustinendo. Quæstionem autem illam status inficialis tam solide tractavit Cl. *Vedelius in Arcanis Arminianismi* , ut ipsi nunc videantur acquiescere,& libello vernacula lingua nuper edito titulo, **Den rechten Remonstrantschen Theologant** / *p.*69.70.71.72.73. &c. sententiam illam suam rationibus & testimoniis undique conquisitis firmare. Argumenta, quæ ex *dicto libello & Apologia & Vedelio Rhapsodo*, imprimis ex *Responso ad excerpta Professor. Leidensium* (vide *p.*31.42.57.58.82.83.)colligere potuimus sunt fere ista. 1.*Object.* Quia patrem in Christo honorãt,& ab utroq; Spiritum sanctum precibus suis obtinere quærunt : sed tantum errant in fide de persona & officio Christi. **Remonstr.Apolog.***p.*85.86.in cõtroversiis circa personam & naturas Christi,quæ inter doctos moventur, *Ibid. p.*72. Nota Christiane lector,quisquis es,quomodo hic excludatur persona divina & adoratio Spir.s.;& hęreses Socinianę dicantur cõtroversiæ,quæ inter viros doctos agitantur : quasi scil.nihil aliud essent quam problematicę & scholasticæ quædam disceptationes. Ad objectionem sic *Resp.* 1. Qui legitimum regem honorat tanquam alium quem virum honorabilem,sed non tanquam suum regem , ubique exsertè contendens , eum non esse regem,is sane in politiâ errat fundamẽtaliter ; nec potest in communione & societate civica tanquam bonus civis tolerari. Pari ratione in religione & ecclesia fundamentaliter errant , qui deitatem filii & spiritus s.hoc est, supremam eorum majestatem oppugnant ; quamvis protestentur , se filium religiosè colere & adorare. 2. Signanter dicitur eos petere à patre & filio spiritum sanctum ; sed hoc non est colere , & adorare spiri-

tum ſanctum. Qui ſpiritum ſanctum haut aliter à Deo petit ac panem quotidianum, aut pacem conſcientiæ, aut fidem, aut ſpem, aut cognitionem, aut quodcunque aliud donum: is non magis religioſe colit & adorat ſpiritum ſanctum quam panem; aut fidem ſuam, aut cognitionem aut quodcunque aliud donum. Atqui error fundamentalis eſt, cum ſtatuitur non magis quam panem, aut quodcunque bonum noſtrum internum aut externum eſſe illum colendum & adorandum, qui cum patre & filio eſt ὁμοούσιος Deus; ut hoc etiamnum à ſuis credi præ ſe ferunt Remonſtrantes. 3. Pari ratione dici poſſet Muhamediſtas Chriſtum honorare, quouſque intelligunt & cognoſcunt eum honorandum: nec tamen ideo eos in communionem noſtram tanquam bonos Chriſtianos recipere velimus; uti nec Remonſtrantes id facturos arbitror. 4. Adde Pontificios proteſtari, ſe æternum filium Dei eundem cum patre Deum adorare, cum panem euchariſticum adorant: unde tamen non ſequitur errorem non eſſe noxium aut fundamentalem. 5. Quin & Iudæi proteſtari poſſent, ſe nihil aliud intendere quam ut adorent ac colant unum ſolum verum Deum; qui & quatenus ſe in ſcriptis V. T. patefecit. An ideo dicerentur non errare fundamentaliter, & à Remonſtrantibus in communionem eccleſiaſticam reciperentur? 11. *Obj.* Sunt Chriſtiani, & tales ſe profitentur, & verbum Dei tanquam unicum fidei canonem recipiunt. *Reſp.* Quamplurimos invenias inter antiquos & recentiores hæreticos qui eadem proteſtatione uti poſſent qui tamen eo ipſo non ſunt meliores e.g. Neſtoriani, Eutychiani, Monothelitæ, Sabelliani, qui poſtremi tamen ab *Acontio* Remonſtrantibus tantopere laudato extra novum ipſius catholicum ſymbolum & communionem ſeu ſyncretiſmum collocantur, quia ſtatuunt filium eſſe eandem perſonam cum patre. De fanaticis quibuſvis Anabaptiſtarum ſectis idem dici poſſet. Ex Pontificiis *Michael Bajus in diſputatione de euchariſtia contra* Nobiliſſ. *Sanct. Aldegondii dominum* eo deſcendit, ut controverſiã ſcripturæ tanquam unico principio & judici terminandam concederet. An ideo negarent Remonſtrantes reliquos omnes ipſius errores de ſacrificio miſſæ, de ſatisfactionibus humanis, de cultu imaginum &c. eſſe fundamentales, quibus non obſtantibus ad communionem noſtram admittendus eſſet? 111. *Obj.* Diligunt dominum Ieſum & ex intimo ejus amore, ut & verbi ac veritatis ejus ſic ſe credere ac ſentire, nec ſe aliter poſſe proteſtantur: ita ut anathema apoſtoli 1 *Corinth.* 16. 22. illis aptari nequeat. *Reſp.* 1. Idem proteſtantur Pontificii, & inter illos maxime omnium Papæ, Cardinales, Epiſcopi, Abbates, Inquiſitores, &c. cum imagines, ſanctos, angelos, panem euchariſticum adorant, ſcripturam contemnunt & traducunt; vere fideles

fideles & pios perſequuntur & excarnificant, millenas perfidias, proditiones, parricidia excogitant & exequuntur. An ideo Remonſtrantes, ad communionem ſuam illos admitterent? 2. Quid ſi quis amaret, ſeu potius proteſtaretur ſe amare dominum Ieſum; interim odio haberet & blaſphemaret ejuſdem verbum ac doctrinam e.gr. de vera ipſius divinitate, de ſatisfactione pro peccatis, de vero & ſupremo honore divino, qui illi juxta cum patre cõpetit; an prætenſus ille amor ſufficeret ut inter probos Chriſti diſcipulos & imitatores ille numeretur? 3. Quid ſi quis proteſtetur ſe amare perſonã aliquã, quæ ſit legitimus ipſius princeps aut Magiſtratus aut tutor, aut uxor; interim una proteſtaretur, ſe non agnoſcere illam pro legitimo principe, aut tutore, aut uxore, nec ut tales amare, an cõmunis ille prætenſus amor, reipſa perverſus & ſuppoſititius, ſufficeret? Sociniani Chriſtum diligunt, uti gloriãtur, ſed minime amore divino, qui ſoli Deo competit, & in eum ſolum tendit; conſequenter nullo amore debito & legitimo illum diligunt. Differunt enim in immẽſum amor Dei & creaturæ: uti ex multis rationibus & ex textu *Matth.* 22. *v.* 37, 38. 39. colligitur. Suum cuique hic tribuẽdum: nec poteſt ſine crimine horrendę ἀθεότητος & ἀσεβείας φίλῳ amore creaturæ amari infinitus ſumme bonus ac perfectus Deus; nec vice verſa ſine crimine horrendæ idololartiæ φίλου homo aut angelus aut quæcunque creatura amari amore divino. Quod ſi maritus amore conjugali non poteſt non proſequi uxorem, nec eodem proſequi poteſt quamcunque aliam mulierem abſque errore & peccato fundamentali adverſus conjugium: quanto minus abſque errore fundamentali adverſus religionem tantum amor creaturæ vero Deo deferri & amor divinus nõ deferri, aut cõtra amor Divinus creaturæ deferri poteſt. Major certe eſt diſtantia inter amorem creaturæ, & divinum; quam inter amorem communem hominum, & inter ſpecialem amorem conjugalem. 4. Si Mahumediſtæ proteſtarentur ſe Chriſtum amare; idque non tantum verbis ſed & ipſo facto oſtenderent, punientes ex amore & reverentia Chriſti Iudæos ipſum blaſphemantes: an ideo in fraternam communionem à Remonſtrantibus admitterentur? 5. Inſtantiam damus ad hominem: Iudęi proteſtantur ſe unum Deum diligere, non tamen eum agnoſcunt ac diligunt tanquam patrem domini noſtri Ieſu Chriſti (quod neceſſarium eſſe non diffitebuntur Remonſtrantes) An illis anathema dicent, & quidem hoc ſolo, quia non diligunt eum ut patrem Chriſti. An vero in communionem ſuam eos recipient? Quid ergo reſpondebunt ad loca iſta *Roman.* 10. 2. 1 *Theſſal.* 2. 15. 16. *Iohann.* 15. 22. Ipſi Sociniani apud *Smalcium in Refut. Smiglecii de error. Arrianor. lib.* 1. *cap.* 2. fatentur illum eſſe hæreticum qui talia defendit quæ non per-

mittunt credere quod Ieſus ſit Chriſtus, & quod Deus illum excitavit ex mortuis. Confer etiam *Vedelii Deum ſynagogæ.* IV. *Obj.* Sunt pii, immo piiſſimi, & conformiter ſuæ profeſſioni pie vivunt. *Reſp.*1.*Negamus* eos piè vivere. Qui vero Deo honorem ſuum detrahunt, hoc eſt, deitatem & divinam majeſtatem, eamque aperte & directe negant, oppugnant, blaſphemant, illi impie vivunt. Sed Sociniani vero & æterno Deo filio, ſcil.& ſpiritui ſ.,divinam majeſtatem detrahunt &c. Ergo.2. Aſſertio hæc de Socinianorum pietate nititur duabus falſis hypotheſibus; quarum *Prior* eſt civilem honeſtatem eſſe Chriſtianam pietatem. Quod vide refutatum ab autoribus practicis, qui verum chriſtianiſmum, ejuſque diſtinctionem à ficta & hypocritica μορφώσει pietatis deſcribunt. Confer *diſp.*noſtram *de Simplicitate & hypocriſi.* *Altera* eſt, genuinam ſpiriritualem Dei cognitionem ejuſque ſincerã, ac conſtantem profeſſionem, non eſſe partem neceſſariam pietatis, aut praxeos aut obedientiæ Deo debitæ, aut veræ religionis. Atqui præcipitur illa primo decalogi præcepto, non minus ac fiducia, honor, timor, amor. Idque ipſi Remonſtrantes ſtatuunt in *Confeſſione* ſua, ubi primum pręceptum explicant: quamvis poſtea in *catecheſi* ſua *quæſt* 58, omiſerint. 3. Idem de Paulo perſequente Chriſtum & cogente homines ad ejus blaſphemiam non minus affirmari deberet *Philipp.* 3.9.6. An eum negabunt erraſſe fundamenliter?an lupum illum in cõmunionem ovium Chriſti recipiendum dicent? Vide 1 *Timoth.*1.13.15. *Actor.*25.9.10.11. 4. De nõnullis Muhamediſtis & Iudęis non minori jure dici poſſet quam de Socinianis,Quod pie & honeſtè vivant. Atqui cum illis fraternitatem non colunt Remonſtrantes. 5.De Davide Georgii,ejuſque ſectatoribus idem dici poſſet. Vide *hiſtoriam ejus* â Baſilienſibus editam. 6. Denique multo majori jure dici poſſet aliquos ex Papalibus Epiſcopis, Theologis, monachis, Ieſuitis, Inquiſitoribus furiose religionem noſtram & eccleſiam perſequentibus pie vivere ſecundum profeſſionem, ſenſum, & conſcientiam ſuam. Nec obſtare zelum perſecutionis, cum ſecundum errantem ſuam conſcientiam cum non minimã verę pietatis & amoris divini partem ducant; haut aliter ac Sociniani ex mera reverentia ſcripturæ, & conſcientia officii Deo præſtãdi,ſe dogmata de Trinitate,ſatisfactione Chriſti &c. verbis,factiſq; pro virili perſequi & exterminare profitentur, eorumq; fidem in adverſariis ſuis etiam invitis, impedire. De verbis fidem faciunt, multiplices blaſphemiæ Socinianorum contra myſteria Trinitatis, incarnationis; ſatisfactionis, reſurrectionis ejuſdem carnis &c. De factis, carcer Franciſci Davidis, in quo phreneticus factus miſere obiit: quod Socino autori aut inſtigatori adſcribunt. Addi poſſent & Remonſtrantes, qui perſecutio-

cutionẽ cõtra orthodoxos Roterodami, Vltrajecti, Schoonhovię &c. concitatã (videãtur *decreta Vltrajectinũ*, & *Roterodamo Schielandicũ*) ex conſcientia bona, & zelo divino profectam eſſe dicent proculdubio. Tantundem cum prætendant Papales perſecutores, & Inquiſitores quidam, cætera piè & honeſte ſecundum profeſſionem ſuam viventes; quomodo non fraternitatem ipſis offerent Remonſtrantes, æque ac Socinianis? v. *Obj.* Quia pro erroribus ſuis circa doctrinam de Trinitate, perſona & officio Chriſti &c. non pugnant contra conſcientiam ſuam; itaque errores eorum ſunt innoxii, nec propterea à fraternitate excludendi. *Reſp.* Pervelim doceri à Remonſtrantibus, quibus judiciis & gnoriſmatis certo ſtatui poſſit, errores ab aliquo defendi contra conſcientiam. Non puto aliquid ab iis poſſe commonſtrari, præter propriam errantis confeſſionem. Atqui jam nullus hæreticus, fanaticus, Enthuſiaſta, atheus à fraternitate excludendus, nec contra ſcientiam errare dicendus: quamdiu ipſe contra ſeipſum & de ſeipſo hoc non declarat. Fratres ergo ſunt Iudæi, Muhamediſtæ, Marcionitæ, Manichæi, Arriani, Sabelliani, Circumcelliones, Henric-Nicolaitæ, David-Ioriſtæ, Papa cum ſuis Cardinalibus & curialibus Romanis, Vaninus & Godefridus à Valle (de quibus in *diſp. de Atheiſmo*) Iacobus Clemens, Balthaſar Gerardus, Henricus Slaetſius, aliique aſſaſini & paricidæ, qui fidem, religionem & conſcientiam ſuam paricidalem conſtanter profeſſi ſunt, & ſanguine ſuo obſignarunt. VI. *Obj.* Quia Deus propter Socinilmum (quem nos credimus eſſe hæreſin & blaſphemiam) neminem condemnabit: ſaltem hoc directe hactenus ex ſcriptura non potuit demonſtrari. *Reſp.* Nos contrarium per totam *hanc diſputationem* probavimus, ex fundamentis ſcripturæ *Galat.* 5. 1. 2. 3. & 3. 1. 2. & 1. *Iohan.* 1. 8. & 4. 3. & 1 *Corinth.* 5. 15. 13. Cõfer ſupra *part.* 1. *theſin.* 3. & *reſponſionem ad objectionem* paulo poſt ſubjiciendam. VII. *Obj.* Quia hæreſis ſpeculativa, hoc eſt, pertinax (ſed non contra conſcientiam) etiam circa neceſſaria, neminem damnabit; ſi modo pie vivat, & neget ſemper, per conſcientiæ dictamen aliter poſſe ſentire. *Reſp.* 1. *Hac* hypotheſi admiſſa dicendum eſſet, Paulum perſecutorem *Galat.* 1. 13. 14. ut & alios Iudæos hoſtes Chriſti *Iohann.* 16. 3. à Deo non potuiſſe damnari, aut à fidelium ſpirituali ac fraterna communione excludi quia ſcil. in conſcientia judicabant Deum hoc ita mandare: cujus mandatis non poterant non parere. Eſſe hic zelum Dei, *Roman.* 10. 2. eſſe intentam λαλιαν *Iohann.* 16. 3. Et tamen Iudæos illos, & ſeipſum condemnat apoſtolus 1 *Theſſal.* 2. 15. 16. 1 *Timoth.* 1. 17. 2. *Vnde* probabunt Hymeneum, Philetum, Alexandrum, Nicolaitas, contra ſcientiam & conſcientiam errores ſuos ſparſiſſe? qui tamen condemnantur in ſcriptura,

Digitized by Google

ptura,& ab omni communione ſegregantur 1. *Timoth.* 1.20. 2. *Tim.* 2.17. & 4.14. *Apocal.* 6.15. 3. *Quis* dicet omnes Chriſtianos Iudaizantes contra conſcientiã feciſſe? Eos tamen condemnat apoſtolus,& optat à cõmunione fidelium abſcindi *Gal.* 5.2.4.10.12. 4. Quomodo etiá probarent Remonſtrãtes, omnes Iudæos, Muhamediſtas, David-Ioriſtas, Weigelianos, Frãckiſtas, ſectatores Franciſci Davidis, Martini Seidelii &c. honeſte viventes, errores ſuos tenere & tueri contra conſcientiam? Interim non admitterent eos, ut opinor, ad ſuam communionem, aut fraternitatem eorum affectarent. VIII. *Obj.* Quia *Iuſtinus Martyr* ejuſmodi errores non collocat extra cõmunionem eccleſiæ Chriſtianæ. Et *Salvianus lib.* 5. *de gubernatione Dei* (quem allegant in libello **Den Rechten Remonſtr. Theologant**) cenſet Arrianos errare animo pio,& neminem noſſe, quomodo in die judicii propter hanc ſuam opinionem puniendi ſint. *Reſp.* 1. *Quid Iuſtinus*, & tota antiquitas de neceſſitate hujus doctrinæ ſtatuerint, conſtare poteſt ex teſtimoniis ipſorum, quæ ſtudioſi collecta videbunt à *Iodoco Coccio in Theſauro catholico lib.* 1. *art.* 4. *Elmenhorſtio in comment ad Gennadii cap.* 1. §. 1. *Polano in ſymphon. cathol. c.* 2. Confer ſupra theſin *ſecundam* & *partis primæ theſin.* 4. Quibus adde ex hiſtoricis *Paulum Oroſium lib.* 6. *cap.* 39. ubi de interitu Valentis. *Et Iornandum de rebus Geticis cap.* 25. ubi de eodem. 2. Inſuper huic Remonſtrantium objectioni reſpondent DD. *Profeſſores Leidenſes in Specimine Excerptorum p.* 17. & *Vedelius in Arcanis Arminianiſmi part.* 1. *lib.* 1. *c.* 7. & *part.* 3. *lib.* 2. *c.* 3. imprimis *part.* 4. *lib.* 1. *c.* 7. Et *Iſ. Iunius in antapologia cap.* 3. *p.* 101. Quæ nolo huc tranſcribere. 3. *Quod* ad *Salvianum lib.* 5. *de gubernatione Dei p.* 162. 163. (edit. Ritterhuſii in 8.) is non abſolutè ſed comparate loquitur, de judicio & pœna minori: uti colligi poteſt ex *ſeqq. p.* 164. 165. 4. *Quamvis* præcise & rigide condemnationem non auſi fuiſſent illis adjudicare, inde tamen non ſequitur ſalutem hæreticis illis adjudicatam fuiſſe: nedum ut illos in fraternam communionem recipiendos determinaſſent; quamdiu dubitabant, nec ex verbo Dei certo convicti erant, eſſe hæreticos illos non obſtante tali profeſſione veros & pios Chriſtianos, atque adeo Deo ad ſalutem placere. Abſtinendum ergo ipſis fuit à peremtorio judicio, & ab actuali receptione, quamdiu certi non erant: uti aperte indicant ſe certitudine fidei convictos non fuiſſe de aſſertione illa Remonſtrantica. Iam vero, *Quidquid ex fide non eſt, peccatum eſt.* *Rom.* 14.23. Confer *diſp. de artic. & error. fundamental.* IX. *Obj.* Quia conſilia pacis & ſyncretiſmi atque unionis ſciſſi Chriſtianiſmi à moderatioribus reformationis noſtræ theologis cum laude ſemper propoſita ſunt; ut Melanthone, Bucero &c. aliiſque in *apologia Remonſtrantium* & alibi citatis; inter quos emicat *Acontius in ſtratagematis Satanæ*,

Satana, quæ Ioh. Iacobus Graſſerus theologus Baſilienſis denuo recudēda dedit anno 1610. Baſil. apud Conr. Waldkirchium. *Reſp.* 1. Omnes ſcriptores ſyncretiſtici de cōtroverſiis inter nos & Pontificios, & inter nos & Lutheranos, Neo-Arrianos & ſimiles hæreticos exſerte excludunt, & quatuor prima concilia œcumenica (uti vocantur), & ſymbolum univerſale huic ſyncretiſmo præſupponunt. Imprimis conſulantur *Melanthonis loci communes, Examen Theologicum &c.* 2. Quod ad *Acontium*, dicimus eum merito in hoc negotio ſupectum eſſe; quidquid eum tantopere extollant Remonſtrantes. Videantur modo *lib.* 3 *pag.* 114. 123. & *lib.* 7. *p.* 341. edit. Baſil. a. 1610.; & judicetur, quis anguis in herba latuerit: quod hic vir in fundamentalibus aſſertionibus nunquam τὸ ὁμούσιον trium perſonarum ſtatuerit, nec adverſarios Samolatenū, Photinum, Arrium, Eunomium, Pneumatomachos, aut eorum errores rejecerit, contentus ſolos illos rejectos; qui negarent filium non eſſe alium à patre.

Alterum quæſtionis membrum eſt: An in Politiis Chriſtianis, hæreſi Anti-Trinitariæ nominatim Socinianæ libertas exercitii ſeu cœtuum eccleſiaſticorum celebratio publica, aut privato-publica concedenda ſit. Nos negantem defendimus, cum hac ſcil. limitatione, ſiquidem Magiſtratui ſit & poteſtas & potentia eos impediendi, abſque periculo ſubverſionis, aut graviſſimæ concuſſionis Reipublicæ. De qua limitatione in genere egimus in *diſp. de Libertate conſcientiæ &c.* Hic eam ſaltem præſupponimus: Et rationes iſtas adferimus. 1. Quia eſt funeſta hæreſis, circa primo primum fundamentum de Trinitate & circa perſonam Chriſti: Atqui talibus hæreſibus libertatem ſeu licentiam non eſſe concedendam, ut graſſentur in pernitiem nominis Chriſtiani, ignominiam nominis divini, ſeductionem animarum, perturbationem eccleſiæ, & conſequenter Reipublicæ, ſtatuit univerſus Chriſtaniſmus tam theologice quam politicè: cujus ſententia ex ſcripturæ teſtimoniis & rationibus in genere & ex profeſſo defenditur in loc. comm. ſupra cit. In hypotheſi hic tantum ſubſumendum eſt, Socinianas hæreſes eſſe tales: quod rationibus pro neceſſitate & utilitate dogmatis de Trinitate allatis ſatis probatum arbitror. 11. Quia eſt ἀσέβεια impietas, conjuncta cum horrendis blaſphemiis, ubicunque ſc. libertas prophetandi, & ſua ſecundum morem ac methodum Remonſtranticam prout viſum fuerit & ex ſuæ conſcientiæ dictamine proponendi, urgendi ἀνασκευαστικῶς & καταδεικτικῶς obtinuerit. Exempla blaſphemiarum Serveti, & Miniſtrorum Anti-Trinitar. in Tranſſylvania, & ſimilium ſatis nota ſunt, quæ legant, qui poſſunt; neq ue enim horrenda illa referre fert animus niſi ſumma neceſ- 4.

ſitate

ſitate urgente. Vide *Calvini* defenſionem contra Servetum. Quia eſt idololatria multo evidentior & magis theoretica & craſſa quam ex.gr. eſt invocatio Mariæ & ſanctorum in papatu : illa enim tam craſſe nō abducit ad alienum Deum,quā hæc Sociniana: atqui ſeductoribus idololatricis licentiam concedendam,nō conſtat ex ſacris literis,ſaltem non ex *Deut.* 13. nec ipſi Remonſtr.velint. IV.Quia ſequeretur in omnibus Chriſtianis Politiis licentiam illam concedendam Manichęis, Ophitis, Simonianis, Sethianis , Cœlicolis, Valentinianis immo & Muhamediſtis,Samaritis, Iudæis: ſaltem iis hæreticis qui ſcripturā pariter cum Socinianis honorarent, Chriſti nomen profiterentur,& probe modeſteq; victuros ſe pollicerentur.Quod ſi excipiant libertatem talem non eſſe dictis errantibus concedendā,rogo & obteſtor ut rationes liquidas ex ſcriptura depromāt,quibus probēt differentiam ſpecificam inter hæreticos modo dictos,alioſque Iure Civili prohibitos , & inter Muhamediſtas & Socinianos. V. Quia obſervatum blaſphemarum ejuſmodi hæreſeon permiſſionem plerumque gravia Dei judicia Politiis accerſere ; contra earundem coërcitionem , Dei benedictiones. Quod ſua ætate accidiſſe egregie obſervat *Ambr. in præf. ad l. de Sp.ſ.* VI.Accedit praxis Chriſtianiſmi & antiqui,& hodierni : ubi Eccleſiis & earumDoctoribus ita poſtulantibus libertas illa ſemper negata Anti-Trinitariis , quando negari potuit , & tanto ſtrictius quanto Principes ac Magiſtratus, ſapientiâ, pietate , virtute omnibus aliis magis præcellerent. Notavimus *tit. C.*, cum quibus facta Conſtantini , Theodoſii, Martiani &c. conſenſiſſe teſtantur *hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* , & *Acta Conciliorum.* Invenies ibi varia decreta quibus Imperatores proſcriptis hæreſibus, nonnunquam mulctis & pœnis impoſitis , fidem catholicam communiunt : quæ collecta vide à *Goldaſto in Conſtitut. Imper.* Memorabile eſt illud quod refertur de facto Amphilochii Epiſcopi Iconii,quo Theodoſius permotus templa Arrianorum claudi juſſit. Theod. hiſt. l. 5. c. 16. *Poſt Theodoſii illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis , cujus ſæpius à me jam facta eſt mentio , acceſſit oraturus Imperatorem , uti ex urbibus Arianorum conventus ejiceret. At imperator poſtulationem illam nimis ſeveram & inhumanā arbitratus rejicit. Sapientiſſimus igitur Amphilochius re ad tempus tacita , aliam rationem ad id , quod volebat , obtinendum , eamque planè memorabilem excogitavit. Nam cum alio tempore fortè intra palatium eſſet , videretque aſtantem Imperatori filium ſuum Arcadium , qui nuper Imperator creatus fuerat,ipſum Imperatorem Theodoſium (ut mos eſt) ſalutavit ille quidem , ſed filium ſine honore dimiſit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officii , jubet ad filium accedere , eumque oſculari. At Amphilochius reſpondit , Satis eſſe , quod ei honorem habuerat. Itaque Theodoſius rem acerbè & graviter ferens, probrum filio objectum,*

injuriæ

injuriæ loco sibi ipsi illatæ numeravit. Tum sapientissimus Amphilochius declarans Imperatori, quod animo instituebat, contenta voce : Vides, inquit, ô Imperator, quàm agrè ignominiam filii tui patiare : immo vero illis, qui in eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, hujus universitatis rectorem Deum, eos qui contra filium suum unigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tanquam ingratos erga servatorem & patronum suum odio prosequi. Cujus institutum cum hoc pacto intellexisset Imperator, facta ejus dictaque simul admiratus, legem protinus conscripsit, qua vetebat conventus ab hæreticis agi. Post conditum corpus Iuris civilis emanavit anno 639. Ecthesis Heraclii de S. Trinitate & Fide Catholicâ, ubi anathematizantur & ejiciuntur Anti-Trinitarii. Exstat apud Goldastum tom. 3. p. 637. 7. *Et hæc in omnibus sequentes, & divina eorum susceptientes dogmata, omnes, quos exceperunt, excipimus, & omnes, quos ejecerunt, ejicimus & anathematizamus, præcipue Novatum, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Origenem, Euagrium, Didymum, Theodorum Mopsuestenum, Nestorium, Eutychen, Dioscorum, Severum, & impia scripta Theodoriti, quæ contra rectam fidem & Ephesinam Synodum & duodecim Capitula sancti Cyrilli, & quanti pro Theodoro & Nestorio conscripserunt, & nuncupatam Ibæ Epistolam : & hortamur omnes Christianos sic sapere, & sic glorificare, nihil addentes his, nihil subtrahentes, nihil transmutantes, secundum quod scriptum est.* Ibidem p. 642. Edictum est Constantini V. Pogonati de Fide Catholicâ, & damnatione hæreseon. *anno* 681. Vbi cap. 8. *Anathematizamus autem omnem hæresim, quæ à Simone usque nunc in Dei Ecclesiam introducta est ad discindendam pacem atque unanimitatem credentium.* Et cap. *His omnibus ita à sancto hoc universali sexto Concilio constitutis, & per subscriptionem nostræ fortitudinis confirmatis, sancimus, ut nullus quoque omnino aliud quicquam de fide satagat, vel novi dogmatis adinuentionem machinetur, aut penitus ac una voluntate & una operatione docendi indicium, vel sermonem commoveat. Nos enim sanctos & probabiles Patres nostros sequentes naturarum voluntates adnunciamus : & sicut duas naturas in Christo credimus, ita & duas naturales voluntates, & duas operationes prædicamus. Hæc sunt veræ in Deum confessionis dogmata ; hæc sunt Euangelicarum & Apostolicarum vocum prædicationes ; hæc sunt sanctorum Conciliorum & probabilium Paternarum linguarum didagmata ; hæc Petrus, qui & petra fidei & Princeps Apostolorum, intemerata servavit. In hac fide & vivimus & regnamus, & conregnanti nobis Deo, conregnare denuo speramus. Hanc comitem hinc recedentes habere deposcimus, & cum hac ante Christi tribunal assistere. Ad hanc confessionem omnes hortamur, & deservire Deo nobiscum invitamus, ac super montem excelsum Imperii stantes, prædicamus, atque ecclesiasticam pacem totius populi solemnitatem adnunciamus. Nam illa quondam Christo dilectorum dissensio nunc in concordiam versa est ; Hæreticorum contra sunt scandala :*

Digitized by Google

propriamque dignitatem hæc fides adepta eſt, ipſo Chriſto ſuis Eccleſiis medente. Ipſe eſt igitur pax noſtra, qui ſolvit medium maceriæ parietem : & quæ per tempora diſſidebant, in unanimitatem conciliavit. Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma, una in Deum nunc eſt Eccleſiæ unitas. Si quis igitur Chriſti amator eſt, & metuit Dominum, optatamque ſalutem deſiderat, hanc fidem Orthodoxam teneat. Nec enim erit per aliam fidem ſalvari. Si quis vero hominum perſonis gratiam exhibet, Charitatis autem in Deum æmulatorem ſe non demonſtrat, præſentemque noſtram piam conſtitutionem non recipit, ſi quidem Epiſcopus eſt, vel Clericus, aut Monachico circumdatus eſt habitu, deportationis pœna exoluet : ſi vero in Ordine dignitatum inſertus eſt, ſupplicio proſcriptionis mulctator, eique cingulum adimitor: ſi autem idioticæ ſortis eſt, ex hac Regia, omnique penitus Civitate extorris abjicitor:& ſuper hæc omnia etiam terribilis atque inexpiabilis judicii non effugiet cruciatum.

Alcuinus in præfatione libr. de Trinitate ad Carolum Magnum, optat & commendat ut imperiali ipſius potentiâ concors hujus doctrinæ confeſſio protegatur : *Vt in omnem gloriam veſtrum extendatur imperium : ut ſcil. catholica fides, quæ humanum genus ſola* (N.B.) *ſanctificat, veraciter in unâ confeſſione cunctorum cordibus infigatur : quatenus ſummi regis donante pietate eadem ſanctæ pacis & perfectæ charitatis, omnes ubique regat & cuſtodiat unitas.* Idem in hexaſticho ad eundem Carolum M.

Te pater atque patris proles, te ſpiritus almus
Protegat, exaltet, ſalvet, honoret, amet.
Quem tua per populos, terras, per regna, per urbes,
Mens pia permandet, ſemper amare Deum.

Si ad noſtra tempora(quibus exortus novus Arrianiſmus)deſcendimus, comperiemus nullibi libertatem illis conceſſam, ubiq; aditus omnes præcluſos. 1. In imperio Germanico, ubi uſque in hunc diem nefas eſt libros ipſorum venales inferre aut exponere, nedum ut ſub pace religionis cõprehendi potuerint. Quin & Fridericus Elector Palatinus merito dictus Pius concionatorem quendam nomine Sylvanum cum Socinianis occulta conſilia agitantem de Sociniſmo in Palatinatum introducendo capitali ſupplicio ſubjecit. 2. In Magnâ Britanniâ nullum illis locum eſſe docent conteſtationes Sereniſſ. Regis Iacobi cõtra Vorſtium de Sociniſmo ſuſpe-ctum ; præterea ſupplicium illic ſumptum de blaſphemo Arriano. 3. A Cantonibus Helveticis Reformatis eos non tolerari,ut nec à Republ. Genevenſi fidem facit ſupplicium Valentini Gentilis, Serveti, & nuperrime cujuſdam Antonii anno 1633. Genevæ combuſti. 4. In Polonia, cum ibi primum irreperẽt,fideliter in publicis regni comitiis ſe oppoſuerunt Proceres Proteſtãtes & Reformati:ſed à Põtificiis cauſa tunc deſerta fuit.Sed anno 1640. nonnihil contra eoſdem Socinianos ibidem in regni comitiis

decretum

decretum. 5. In Transſylvania quamvis antehac non paucis in locis obtinuerint, hodie tamen tantum agit celsiſſ. Princeps Racocius reformatæ religionis protector eximius, ut cum Deo ſperandum ſit ſicuti jam cœpere res eorum accidi, ſic brevi plane collapſuras. 6. In Belgio fœderato multis modis tolerationi hujus ſectæ præjudicatum eſt. Approbatione ſc. judicii ſynodalis de Vorſtio ejuſque ex Belgio dimiſſione 1619. Illuſtr. Ordd. Friſiæ proceſſu adverſus libellum Socinianum à Vorſtii diſcipulis clanculum editum, & ſuper eo perſcripta admonitione, ad Ill. Ordines Hollandiæ anno 1616. Exauctoratione miniſtrorum qui Socinianis erroribus affines eſſent, per Ampliſſ. delegatos Ill. Ordd. Hollandię & Synodi Deputatos anno 1618. & 1619. Combuſtione librorum Socini & ejectione Oſtorodi & Voidovii ex his Provinciis: per Illuſtr. ac Præpot. DD. Ordd. Generales anno 1598. qui rationem hujus ſui decreti adferunt quod penes illos reperti eſſent libri quidam, *qui in Vniverſitate Leidenſi viſitati, inventi ſint concordare cum doctrina Turcica, negantes divinitatem Chriſti filii Dei & Spiritus ſancti: & quod dictæ perſonæ eandẽ doctrinam haut obſcurè profitentes, in has Provincias venerint, ut eam in illas introducant, atque ita ſtatum eccleſiæ hic eo magis perturbent: volentes ergo his in tempore, pro conſervatione honoris Dei, & commodi atque emolumenti Statuum Vnicarum Provinciarum, occurrere, decrevimus &c.* VIII. De Pontificiorum & Lutheranorum conſenſu non eſt quod multa addam: cum conſtet priores inhærere Conciliis, quæ poſt ſtabilitum in Occidente Papatum habitæ repetitionem hujus dogmatis præmiſerunt, cum excluſione aliter ſentientium; ut Lateranenſe anno 1316. ubi opinio Ioachimi Abbatis damnata: Viennenſe anno 1303. ubi approbatæ ſunt *Clementinæ*, quarum 1. *tit.* prę mittit tanquam neceſſarium catholicæ fidei fundamentum, quod filius æternaliter in eadem eſſentia cum patre æternaliter ſubſiſtens &c. Florentinum anno 1439. ubi definita proceſſio Spir. ſ. à patre & filio. Lutherani quantum deteſtentur Socinianos & omni Chriſtianiſmo excluſos velint, teſtantur ipſorum ſcripta ab annis aliquot in eos emiſſa. Quin immo ex præcipuis motivis (cur ex pace religionis in Imperio noſtros excluſos contendant) hæc una ipſis pariter ac Pontificiis communis eſt, quod doctrina noſtra ſuſpecta ſit de ſyncretiſmo cum nonnullis placitis Socinianorum: cui demonſtrationi ſuæ idoneum & evidens argumentum ſe reperiſſe putabãt in Conr. Vorſtio. Vide de hac re *ſcripta Alb. Graweri* Lutherani, & Ieſuitę *Becani*. Ante illos affinitatem aliquã aut ſyncretiſmum cum Anti-Trinitariis objecerat *Bellarminus in prolegom. ad 2. controv.* generalem; & ex Lutheranis *Phil. Nicolai in detectione Fundamentorum Calviniana ſecta cum veteribus Arrianis & Neſtorianis communium*. Qui liber à facultа-

Digitized by Google

cultate theologica Tubingenſi approbatus eſt. Sed immiti illi & abſurdæ calumniæ opponimus mitiora judicia & conſilia Regum Galliæ, qui noſtris religionis ſuæ exercitia permittunt : & præſentis Imperatoris, qui comitatui Hanovienſi eandem libertatem conceſſit, & in tractatibus pacis Lantgravio Haſſo obtulit; & regis, reginę, & procerum regni Suecię, quorum arctiſſima cum noſtris fœdera, & pro iis in Imperio Germanico poſtulata atque interceſſiones in tract. Monaſterienſi anno. 1645, 1646. in propatulo ſunt. Et invitationes Regis Poloniæ & Epiſcoporum ibidem ad pacem; à quâ ſolos Socinianos, non vero reformatos excludunt.

VIII. Sed quia Remonſtrātes pro tolerantia & moderatione nō raro appellant *Melanthonem, Franciſcū Iunium, Hemmingiū, Theologos Helvetios Muſculum, Bullingerum, Gualterum*; inſuper *Decretum DD. Ord. Hollandiæ, Conſilia pacifica Principum Germaniæ*, ut Frederici Electoris Palatini, & eirenica Theolog. Palatinor. & ſereniſſ. Magnæ Britanniæ Regis : illorum ergo conſenſum audiant, & ad Socinianiſmum applicent : alioquin dicendo nihil dicunt, aut latet anguis in herba, juxta illud : *Doloſus verſatur in generalibus.* Sciant ergo, Ill. Hollandiæ Ordd., qui magna ſui parte pſeudopoliticis advocati ſui Ioh. Oldenbarnevelt conſiliis ſeducti moderationi ac tolerantiæ in controverſia de Prædeſtinatione tunc favebant, eamque anno 1617. decreto ſanciebant, anno 1611. omnes diſſenſiones à recepta doctrina de plena ſatisfactione Chriſti, juſtificatione, peccato originis, perfectione in hac vita prohibuiſſe. Eoſdē per ordinarios Deputatos ſuos (inter quos tunc Grotius, & quibus præſidebat advocatus Hollandiæ Ioh. Oldenbarneveldius) *Adolphum Venatorem* primarium ex ſociis Remonſtranticis propter Socinianiſmum ſubdole libello ſuo cui tit. *Theologia vera & mera* &c. infarctum, in Graveſandam relegaſſe. Franciſcum Iunium virum Chriſtianę pacis & moderationis & noſtro & Remonſtrantium præconio ſtudioſiſſimum una cum L. Trelcatio ſeniore & Fr. Gomaro tunc Profeſſ. Leidenſ. Socinianiſmum cum Turciſmo comparaſſe, atque ita Illuſt. Ordd. ad decretum modo dictum præiviſſe; quod tanquam ſanguinarium & crudelitatem Hiſpanicæ Inquiſitionis longe ſuperans pacifico illi Iunio cum collegis imputat *Apologia Oſtorodi & Voidovii.* Theologos Helvetios, approbaſſe, nunquam ſaltem improbaſſe omnium ſectarum à Cantonibus reformatis exactionem; ne quid dicam de Catabaptiſtis quibuſdam, & Valentino Gentili capite plexis. Iidem cum Theologis Rhęticis, ut & Melanthone, Hemmingio aliiſque approbarunt ſupplicium Serveti: nemine quod ſciam id improbāte, quā Socinianis, Cornherto, & tenebrionibus illis, qui fervente contentione Rēmonſtrantica *Criſtallinum perſpicillum*, *Acta quædam in Claſſe Schielandicâ*, alioſque libellos

Digitized by Google

bellos vernaculo idiomate tunc evulgabant; insuper *Castellionis apologiam pro Serveto contra libellum Calvini* anno 1612. præfixa aculeata prefatione recudendam dabant. A Frederico pio Electore Palatino Neuserum carceri commissum, quem cum effregisset & ad fratres Socinianos in Transsylvaniam, inde ad Turcas profugisset, Sylvanum Neuseri sociennum capitis supplicio affectum: nunquam tamen propter hoc factum Principem illum ab Eirenicis Theologis suis eorumque successoribus *Tossano*, *Oleviano*, *Fr. Iunio* &c, Hispanicis Inquisitoribus annumeratum. Serenissimi *Regis Iacobi apol.* pro gestis & consiliis suis *contra Vorstium*, ut & vivi comburium Arriani cujusdam in Anglia modo indicavimus. Sed agmen claudant ipsi Remonstrantes, qui olim ore celeberrimi & disertissimi causæ suæ advocati sic loquebantur: *Grotius nihil ultra persuadere conatur, quam velle regem, ut tolerentur quinq; articuli, quos rex legit. Absit ut toleremus Sociniana: idque Deus avertat.* Sic Hyperalpistes Grotii (si non ipse) in bona fide Sibrandi num. 28. *Hic ubi rumor percrebuit* (de Vorstii scil. Socinianismo) *quam exhorruerint re inopinata perculsi illi ipsi qui Vorstium commendaverant*, (concionatores scilicet Remonstrantes) *nescire Sibrandus non potest. Grotius in Pietate Ordd. p.* 11, 12. Vbi subjicit summam epistolæ Ioh. Wttenbogardi ad Vorstium (quæ vernaculo idiomate tunc evulgata erat) qua monet Vorstium, ut diluat calumniam Socinismi Christiano nulli ferandam: si quid subesset veri, auctor est, ut oblatum munus recuset, neque Ordd. & Curatoribus imponat, seque in discrimen adducat. *Ab his enim omnibus Christianum exspectari professorem, non Ostorodianum.* Nota Ostorodianos tunc Remonstrantibus non fuisse Christianos; & sic eum interpretatur ibid. Grot. *Isne credendus est Socinismo, aut quod idem est Ostorodianismo favere, quum eam sectam profitentes extra Christianorum nomen releget.* Et paulo post p. 13. *Hic ego optima fide profiteor, neminem me nosse in omni Hollandia conventu, qui non istis opinionibus & omnibus & singulis dicturus sit anathema.* Opiniones autem in specie designata, & *gravissima crimina* apellata erant, Negata ὁμοούσιος καὶ ἀσυγχύτος, καὶ ἀδιαίρετος τριας, *Christi, immo & Dei vera aeternitas, immensitas quoque & ubique praesentia* ἀοιδιότης, *tum vero & immutabilitas, & omnipotentia, & rerum futurarum maxime* τῶν ἐνδεχομένων φύγων pretera δ θεῦ τὸ ἀσεύμαστον καὶ τὸ ἄπειρον *metus vero ac desperatio Deo tributa, & quidem* κατὰ κυριολογίαν, *ne quidem agnita Christi pro peccatis nostris vera ac plena satisfactio.* De Pastoribus Remonstrantibus p. 16, refert eos *in conventu Ordinũ testatos, ea quæ Samosateniani aut Sociniani docere de sacro sancta Trinitate, de domini nostri Iesu Christi persona atq; officio, de perfecta pro peccatis satisfactione, de justificatione etiam docerentur, à se rejici, contra vero iis adhaerescere, quæ universa Christianitas illis de*

rebus probaret : quaque passim in reformatis ecclesiis docerentur , & quæ ipsi docuissent hactenus. In fine ejusdem libri p.126. *Hoc agunt illustriss. Ordd.* (sequestros scil. se præbent pugnantibus Theologis de prædestinatione) *non convellunt antiquam fidem , non Oecumenic. synodorum dogmata rescindunt ; non Pelagium resuscitant ; nõn ad Sarmatica portenta connivent.* (N.B.) *Christiani sunt. Catholicis manent. Reformati esse non desinunt.* Atque hæc dictata tunc δμοθυμαδὸν ita probabãt Remonstrantes, aut saltem probare se simulabãt. Quin & *Ioh. Corvinus apologiam hujus scripti Grotiani contra Bogermannum* edidit. Nuperrime multis ingenii dotibus ornatissimus, & celeberrimus poëta Casp. Barlæus philosophiæ in Ill. Gymnasio Amstelredam. Professor, ita censet contra tolerantiam Socinismi in Vindiciis contra Vedelium , quas aut ipse conscripsit aut pro se scribi curavit : *Loquar* , inquit , *pro Barlæo severius. Non potuit illud fœdiore macula conspurcare, quam Socinianismi ; quem Barlæus pestem & everriculum esse fidei Christianæ dudum credidit , viamque sternere ad παρολεθρίαν ejus religionis , quam pretioso suo sanguine asperserit æternus æterni Dei filius , totque neces martyrum & laniena illustrem reddidere.* Et in fine : *Ita enim ipse* (Barlæus) *judicat , indignum se fore , qui inter Batavos publico munere* (N.B.) *fungatur , indignum quem Ampliss. Reipubl. Amstelred. Optimates tenerrime foveant ; indignum, cujus studia Illustriss. Princeps Auriacus insigni liberalitate erigat &c. si Socini , si Anti-Trinitariorum aut similium hæreticorum malesanis & damnatis ab ecclesia universa dogmatibus assentiatur.* Addimus postremo, ex prohibitione exercitii reformatorum (qui scil. negabant per conscientiam se posse aut conciones audire, aut cœnam accipere ab illis qui doctrinam de Gratia Dei , prædestinatione , & perseverantia calumniose traducerent, insuper alias novitates fovere viderẽtur) Remõstrantibus olim tantopere probata, & a Magistratibus qui illos audiebant, peracta ; firmiter concludi posse , Remonstrantes tunc nullam Socinismi tolerantiam suasuros fuisse. Ratio consequentiæ est, quia Remonstrantes tales auditores quondam suos non deteriores saltem judicabant Socinianis. Si ergo hic fratribus suis infirmis putabant libertatem non concedendam , utique Sõcinianis non concessissent. Antecedens nostri argumenti probat decretum Vltrajectinum, & Schielandicum à Grotio postea defensum , & utrumque defensum passim à concionatoribus Remonstranticis, argumentas ipsis suppeditante *Episcopii Disputatione publica & privata , De Iure Magistratus circa sacra.* Hic nulla exceptio est nisi dicant oves illas (ipsorum judicio errantes & infirmas) tunc fuisse deteriores Socinianis.

6. Hæc tam operose congerere visum est , non quod omnia illa consilia , dicta , facta , cum minutissimis circumstantiis ἀκειβῶς ἐξετάζειν, & omnibus

mnibus imitanda proponi, nedum ut ad errantes quosvis & aliter sentientes in religione applicari velim, aut hæreticidium, ut vocant, introductum, aut conscientiæ libertatem sublatam (ut calumniose sophisticari solent Remonstrantes) sed tantum ut ostendam, in hoc generali axiomate cõveniſſe omnibus tam ecclesiasticis quã Politicis, *Tolerandos non esse Anti-Trinitarios*: ὅτως ἴδῃ δεῖξαι. Quidquid de reformatione aut formatione, quidquid de sectis & scismatis, quidquid de unione ac syncretismo, quidquid de pace profana & ecclesiastica, quidquid de libertate Exercitiorum, libertate prophetandi, moderatione hactenus in Christianismo agitatum fuit, mansisse semper catholicum hoc axioma, de Anti-Trinitariis. Si quis antithesin nostræ theseos propugnare velit huc collimet necesse est, & in refutandis allegatis statutis ac judiciis tam ecclesiasticis quam politicis genuinum prius frangat, quam totius Christianismi causam in hunc aut *illum* Doctorem devolutam odiose traducere incipiat. Argumenta quæ ex Remonstrantium declamationibus conquiri possent palmaria sunt I. Quæ supra pro tolerantia ecclesiastica excerpsimus; inter quæ diligenter notandum est primum: quia seriam Socinismi apologiam continet, geminam Ostorodianæ & Voidoiv. in Apologia sua adversus Ill.ac Præpot. DD. Ordines lit. E iij. *Accusamur nos ac si negemus Christi domini & Spiritus s. divinitatem, propterea quod non concedimus Christum ab æterno ex substantia patris generatum, nec Spiritum s. personam esse. Verum est quidem nos ista non concedere, idque ipsi ultro confitemur: sed dicimus nihilominus, non propterea divinitatem filii & Spiritus s. a nobis negari: oritur ergo hic statim inter nos & vestros Theologos disputatio &c.* II. Quia libertas exercitii omnibus nomine Christianis concedenda, qui negant se posse per conscientiam exercitiis illis carere: & in segreges ejusmodi cœtus Magistratui nulla est potestas: nec potest eos prohibere, nisi persecutionem & tyrannidem exercere velit, atque adeo gravissimo crimine coram Deo se obstringere, & similia generalia quę pro quibuscunque sectis & hæresibus (solis Idololatris exceptis) adferri possent: qualia sunt pleraque illa axiomata quæ passim ex sua affirmatione defendunt Remonstrantes, in *libris* sæpe *citat.* III. Quia sectarum (nominatim Socinianæ quæ in Polonia obtinet, in Belgio non obtinet) permissio faceret ad pacem, majorem perfectionem, & singularem felicitatem Reipublicæ; hac ratione Remonstrantes in libello: **Den Rechten Remonstrantschen Theologant** p. 176. persuadere conantur Illustr. Belgii Ordd. *Quodnam regnum*, inquiunt, *majori pace ac felicitate gaudet, quodnam totius Christianismi adversus Turcas & Tartaros firmius propugnaculum, quam Polonicum, quod tamen hanc libertatem habet pro lege fundamentali, ubi innumeræ sectæ* (seu professiones) *non tantum tolerantur sed publica autoritate defenduntur. Hæc sint pharos seu Helice vestræ Reipublicæ,*

sed

Digitized by Google

ſed imprimis Ieſu Chriſti ſervatoris veſtri religio &c. Sed quam bene ad amuſſim politiæ ſpecialis, & hiſtoricæ Polonicæ hæc dicta ſint, alibi videbitur. IV. Quia Chriſti religio docet συμπάσχειν omnibus, nominatim errantibus, omni lenitate & manſuetudine ergo eos uti, eoſque inſtruere, ſi forte aliquando det ipſis Deus ut reſipiſcant. Applica nunc hæc argumenta ad Servetum, Blandratam, Socinum, Ochinum, Enjedinum, Franciſcum Davidis, Valentinum Gentilem, Davidem Georgium, Valentinianos, Manichæos (nam locum *Auguſtini* de lenitate ſua erga illos huic ſuaſoriæ de libertate ſectarum *ibid. p.* 178. inſerunt) ac pro illis libertatem agendi ſuos conventus atque adeo hæreſes ac blaſphemias ſuas publice ſpargendi conclude in figura & modo.

Conſectarium.

HÆC cum pro veritate, neceſſitate, utilitate hujus adorandi myſterii dicimus, ſcribimus, profitemur, inſuper adverſarios omnes apertos, clancularios oppugnamus, eorumque profanos ſermones procul habemus & omnes reformati nobiſcum; utique ceſſare deberent horrendæ illæ calumniæ, quibus eodem cenſu religio noſtra cum hæreſibus anti-Trinitariis habetur *tum* à Theologis, *tum* à Iuriſconſultis Papalibus. Inter Theologos præluxere apoſtata *Staphylus*, *Lindanus*, *Prateolus*, *Bellarminus Cottius in Theſauro lib.* 1. *art.* 4., ex quibus reliqui fratres ignorantes abſque examine tranſcribunt. Sed illis à multis reſponſum, præſertim ab Antagoniſtis Bellarmini. *Iunio*, *Chamiero* &c. Quibus addendi *Pareus*, *in Calvino orthodoxo.* Accurate etiam & ex profeſſo hoc præſtitum à noſtris in collatione Tyranenſi, in Rhætia anno. 1595. 1596. Quærant modo ab Anti-Trinitariis, utros Doctores fortiores & factioni ſuæ nocentiores adverſarios experiantur. Inter Iuriſconſultos ſagmen ducunt *Iordanus Brunus* qui tectè *libris* 6. *de hæreticis*, & *Antonius Faber*, qui in *Codice Fabriano* aperte omnia quæ Iure civili contra hæreticos ſtatuta ſunt, Proteſtãtibus applicata velint. Poſterior nimia credulitate ex irreformabili quodam Clerico mutuata in chartam conjecit, impellente illum, ut opinor, odio Sabaudico in Rempubl. Genevenſem. Sed παρέκβασις & evagationibus ipſius reſpondit egregie *Iacobus Lectius IC. profeſſor*, & poſtea Syndicus Genevenſis tract. cui titulus: *Adverſus Codicis Fabriani τὰ πρῶτα καλόδοξα* &c. Nos ſolum modo ad titulos, *de ſumma Trinit.* & de *Hæretic. & Manich.* nobis objectos reſpondemus, nec directe nec indirecte ullis hæreſibus Anti-

Anti-Trinitariis, aut etiam aliorum hæreticorum, qui ibi nominantur, per Concilia aut communem patrum consensum damnatis religionem nostram affinem esse: quod tamen in multis de Papismo probari posset. Et hoc vel ipsi Imperatores, Reges, Principes quamvis Papismo addicti haut obscure agnoscunt, dum in Imperio, regno Gallię, quin in ipsis Convallibus duci Sabaudo subjectis libertas religioni nostræ conceditur; quod ipsos facturos fuisse minime credendum est, siquidem Iure civili libertas religionis nostræ præjudicata esset. Confer quæ supra ad *num.* VII. notamus. Quod si Fabriani, quid pro quo hic sumant, & analogice alias hæreses à se fictas ad hos titulos reducant quod strenue facit *Faber* cum calumniæ de Arrianismo, Manichaismo &c. ipsos pudet, utique tantum magisterii theologici illis non est concedendum, qui fide implicita & carbonaria assueti sunt credere irreformabili Clero suo; quibus *Theologiam* tractare, scripturas sacras, & nostrorum libros legere religio est, eosque cum scripturis conferre, ne scil. *videantur cum sutoribus Lutheranis & Calvinianis* (ut Faber loquitur) *theologos agere. Deinde* videant an leges suas factis nostris juridica & bona consequentia bene applicent. Excurrunt quidem ad hodiernas controversias, sed illas negamus titulis illis directe aut indirecte designari. Si triplicem coronam Papæ negamus, non tamen Trinitatem; si utrumque ejus gladium, non tamen utramque naturam, aut triplex officium Christi; si ejus indulgentias totamque animarum nundinationem in pœnitentiaria & cancellaria Romana, non tamen mysterium redemptionis, nec fidem, aut salutarem pœnitentiam; si potestatem Imperatoriam statuimus, nec eam à Papa derivamus, non tamen cum Manicheis statuimus duo principia; si à factione Romano-Papali dissidemus, non tamen ab ecclesia Catholica; si Papistæ non sumus, nō desinimus tamen esse Christiani & Catholici; imagines patris, aut crucem, aut speciem columbæ non adoramus, Trinitatem tamen invocamus: & sic in cæteris. *Denique*, si per reconventionem nostris agere libeat, facile esset ostendere ejusmodi IC Ctos. non posse per omnia Papismum tueri, quin juri suo & conscientiæ juridicæ vim faciant, atque adeo sint hæretici & Theologice & Iuridice. Videatur *specimen Iurisconsulti Orthodoxi* nuper Sylvæ ducis à Doctiss. *D. Maresio* editum, ubi disputat. Iurisperitum Catholico-Romanū ex Codice Iustiniani nō habere argumenta manendi in papatu. Addimus nos, ne quidem Iuri Canonico conformari posse Fabrianum Papistam, sine multa, magnaque reformatione: ut aliquando alibi indicium faciemus. Confer *disp. nostram de Iure Canonico.*

Digitized by Google

Appendix quæstionum de Remonstrantismo.

4. QVæstiones, quæ de Remonstrantismo hodie apud nostrates agitari solent, sunt potismum istæ. 1. An reformatis unio & fraternitas cum eo sit colenda. 2. An ipsi Reformatis unionem illam serio offerant, aut offerre possint. 3. An eandem toti Christianismo, seu professionibus hodiernis. 4. An Iurisc. Christianus manere possit in communione societatis Rem. 5. An reliqui auditores eorum. Vt autem ad has quæstiones liquido respondeatur, præmittimus has distinctiones. 1. per communionem fraternam intelligi participationem eorundem sacramentorum, earundem concionum, ejusdem regiminis in iisdem conventibus ecclesiasticis, & agnitionem eorundam pastorum, ex.gr. ut ministri & membra ecclesiæ Trajectinæ quamvis propter multitudinem plura templa frequentent, una tamen sunt ecclesia, sic ministri & cœtus Remonstranticus unam cum nostra hic constituant ecclesiam Christianam reformatam Vltrajectinam; sive illorum cœtus nostro (quod videtur nonnullorum consilium esse) sive potius noster illorum cœtui incorporetur, & ad eum ex erroribus & schismate suo redeat; quomodo nuperus tenebrio modum & mysterium hoc unionis pandit: Et sic, uti à partibus integralibus ad totum veniatur, universa societas Remonstrantica communionem ecclesiasticam cum Ecclesiis Belgicis, & vicissim Ecclesiæ Belgicæ tanquam illi societati σύσσωμοι cum ea ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα constituãt. Talem enim communionem & ante & post synodum Nationalem prętenderunt Remonstrantes à nostris debuisse servari. 11. Per Remonstrantismum intelligimus hic non ut prætendebatur anno 1611. reformata scilicet religio, exceptâ opinione de prædestinatione cum appendicibus, quas *libello supplice & collatione Hagiensi* tunc explicarunt, & quomodo primo & proprie sic definitus fuit ab ipsis apud *Grotium in pietate Ordinum p.* 11.12.16.29.43.(quæso lector videat & conferat) relectis omnibus Socinianis, aliisque heterodoxiis de fide, justificatione, satisfactione, peccato originis, perfectione in hac vita &c. Anno 1617. in *sua secunda Remonstrantia* petebant ab Ill. Hollandię Ordd. ne tam injustis criminationibus & calumniis de Remonstrantium novitatibus fidem adhiberent, sed haberentur Remonstrantes, omnesque qui ipsorum sententiæ erant addicti, *pro talibus qui omnibus modis sequantur, & porro sequi desiderant s. scripturam, primitivam orthodoxam Christianam ecclesiam, ac simul etiam verum & primum fundamentum Christianæ reformationis in hisce regionibus receptæ.* Ibidem describunt affectas quosdam

dam ſuos, *quod primæ & antiquæ reformationi adhærere cupiunt.* Qualis Remonſtrantiſmus hodie in medio Remonſtrantiſmo non invenitur, non magis quam eccleſia Romana antiqua in hodierna, aut reformatæ eccleſiæ paſtor in Ochino, Neuſero &c. candidatus miniſterii in Statorio, membrum noſtræ eccleſiæ in Dudithio, Gribaldo, &c. poſtquam jam ab eccleſiæ reformatæ doctrina defeciſſent. Nec intelligimus contentiones aut controverſias quaſdam politicas, inter Provincias, aut civitates, aut Magiſtratus & ſubditos &c. Illæ enim non ſunt hujus fori, & qui eas rebus divini immiſcent, aut ſubdole pro iis ſupponunt, aut ad hujus controverſiæ deciſionem adferunt, quaſi μεταβάινοντες εἰς ἄλλο γένος, ii certe aliud quid per prętenſionem religionis quęrunt, quam religionem. Non intelligimus etiam, compoſitum & συγκεκυασμένον quid ex controverſiis & diſceſſionibus Eccleſiaſticis ac politicis ſimul, quo Belgium noſtrum alicubi infeſtatum fuit, ut nonnunquam altera alterius occaſio ac cauſa exiſteret: Sed purum putum Theologicum & eccleſiaſticum quid concipimus, & præcise de eo diſputamus. *An ſit, aut debeat.* Non denique intelligimus auditores & membra, ſive ſeorſim ſive collectim, qui Remonſtrantium conciones nunc audiunt, aut in ipſorum cœtibus religionem ſuam exercent ac profitentur: Neque enim hic diſquiritur, quæ & qualis illorum ſit fides; quomodo ſinguli invitandi, attrahendi aut retrahendi ad unitatem Eccleſiæ noſtræ, quibus conditionibus recipiendi &c. Hæc enim ad politiam eccleſiaſticam, & agenda ſpecialia pertinent: de quibus generales canones ſtatuti in ſynodis Provincialibus, præſertim Zuyd-Hollandicis Leidenſi anno 1619. cum Dordrac. anno 1627. & Delfenſi anno 1628. ac Leidenſi anno. 1629. aliiſque: reliqua prudentiæ paſtorum & preſbyteriorum permittuntur. Sed per Remonſtrantiſmum intelligimus *Societatem Remonſtrantium tum miniſtrorum tum cœtuum, qui poſt promulgatum judicium ſynodi Dordracenæ anno.* 1619. *ſeparatam profeſſionem, religionem in cœtibus ſuis exercere ſe profitentur, conformiter Confeſſioni ſuæ per apologiam explicatæ ac defenſæ.* In his terminis controverſia hæc continenda; extra eam ſi quis evagetur, aut cum aliis quæſtionibus eam confundat ac permiſceat, is non quærit veritatem, ſed fugit.

Nos negantem ſententiam ſtatuimus, propter has cauſas 1. Quia con- 2.
feſſione & religione à nobis diſſident, & quidem in neceſſariis: quod ipſi haut obſcure ſæpius inculcant, cum pro ſciſmaticis ſeu ſeparatis ſuis conventibus pugnantes, communionem nobiſcum (ſi ſcil. in hac fide noſtra & profeſſione anno. 1619. per Synodum Nationalem repetita & ſtabilita maneamus) colendam negant, & nihil fere ſibi cum reformatis

commune esse voluerunt. Vide libellos vernaculos, *Achabi Jejunium*, *Remonstrantium liberum exercitium*, *Nullitates synodi Dordracenæ*, libellum apologeticum pro statua Erasmi Roterodam.cui tit. *Spongia Erasmi contra quendam Ministrum Roterodamensem*. coll. cum *Apologia in præfat.* His adde suspicionem Sociniſmi, & demonstrationem intenti cum illis syncretismi; quas maculas nondum absterserunt: de quo infra. Addamus nunc argumenta magis specialia. II. Doctrina Pelagiana in quinque articulis; quam nulla Professio Christianorum (ut quidem illa scriptis antisynodalibus explicatur) admittet, ne quidem in uno articulo de Morte Christi. Præterquam quod Lutherani omnem synergiam liberî arbitrii in primo conversionis momento rejiciant. Neutri etiam placita eorum de prædestinatione probabunt. Nam Iesuitæ qui propius ad illos accedunt, multo verecundius errant: Dominicani vero, aliique genuini sectatores Thomæ *διαφθόλω* Pelagianismo hic adversantur. Ex Lutheranis Tarnovius Miscellan.sacr.lib.2.p.710. *Vorstiani*, *Arminiani & similes in Belgio*, *quando ajunt fide nos prædestinari ad vitam æternam*, *idem dicunt*, *non idem nobiscum sentiunt*. Circa quintum articulum, de certitudine salutis melius sentiunt Lutherani, & nonnulli ex Pontificiis *Catharinus*, *Isengrinius*, *Vlenburgius &c.* III. Errores de peccato originali de fide,de legis & euangelii, & utriusq; fœderis discrimine, de justificatione, de perfectione in hac vita, de resurrectione mortuorum. IV. Dubia, scepticismus, corruptelæ circa omnia fere reformatæ Theologiæ capita; quæ catechesi publice privatimque proponi solent: Quomodo ergo communionem in una externa ecclesia & professione colent nobiscum, qui eandem catechesin & confessionem nobiscum non habent sed suam propriam; nostram autem virulenter infectantur. Nisi velint ab ecclesiis Belgicis catechesin ex scholis & ecclesiis proscribi,confessionem cum harmonia aliarum confessionum ejurari: aut potius ex catechesi Racoviana & nostra, item nostra aliisque confessionibus & Remonstrantica cum Apologia unum chaos fieri. V. Photinianismi per Socinum renovati & ab ipsis incrustati partim gravissima suspicio, partim luculentum indicium jam sæpe factum, nominatim à Cl.D.*Vedelio libro* sæpius *laudato*. Quo fieret ut unio illa cum Remonstrantibus separatio esset ab omnibus ecclesiis reformatis, immo exclusio à generali Christianismo, & nomine Christianorum Porro Remõstrantes ab hæresibus Socinianis se nõ purgare; ne quidem in gratiã totius Christianismi hoc conari,vel ex eo constare potest, quod manibus suis simplici rejectioni sequẽtiũ articulorum Socin. ausuri non sint subsignare atq; una sancte promittere,se illos aut ullos eorum non docturos aut promoturos sive directe sive indirecte. Sunt autem

articuli

articuli isti, quos universalis Christianismus, omnesque ejus professores & Doctores simpliciter rejiciunt. 1. Patrem essentialiter & proprie esse solum, æternum, & supremum Deum, peculiari & excellentiori adoratione, honore & cultu honorãdum ac colendum. 2. Filium non esse unius & ejusdem essentiæ cum patre, & per consequens non esse ejusdem & supremæ majestatis, qui eodem & æque excellenti religioso cultu coli debeat: sed esse verum Deum alio modo & alia ratione ac pater, & per consequens alio peculiari ac distincto cultu & adoratione colendum. 3. Christum ideo non dici, aut saltem ideo tantum, aut ideo principaliter non dici filium Dei unigenitum, quod à patre ab æterno in una eademque essentia divina, per naturalem & necessariam ejusdem essentiæ communicationem genitus sit. 4. Spiritum sanctum non esse coëqualem & coëssentialem æternum Deum, cum patre & filio; & per consequens non esse tertiam personã divinam eandemq; cum patre & filio supremam majestatem, uno & supremo cultu, hoc est, divino cum utroque colendam, sed esse tantum virtutem seu potentiam Dei, cui nec divina essentia, nec divina persona, consequenter nec divinus cultus attribui possit. 5. Deum non esse omni modo aut simpliciter immutabilem; nec certo præscire futura contingentia, quæ à libera hominum voluntate profectura sunt. 6. Deum essentia sua non esse simplicem, immensum, sine finitudine & quantitativa extensione, nec omnipræsentem. 7. Non esse peccatum originale, ita ut omnes homines reatui primi peccati Adami obnoxii sint, nec in ac cum inhærente peccati corruptione concipiantur ac nascantur, quod coram Deo damnabiles eos constituat. 8. Christum non habere duas naturas, nec esse Deum & hominem in unitate personæ; manentem scil., qui & qualis erat ab æterno, immutabilem & ὁμοούσιον cum patre Deum; & in tempore factum, quod & qualis ante non erat, verum hominem, assumta quippe & personaliter sibi unita vera natura humana ex carne & sanguine virginis Mariæ. 9. Christum passione, & perfecta obedientia ac satisfactione tanquam sponsorem & mediatorem nostrum vice seu loco nostro pro nostris peccatis, quæ in se susceperat, non satisfeciisse, nec pœnas nobis juste debitas tulisse ac luisse, & sic à nobis abstulisse, ac nos redemisse, saltem ex postulato & jure Dei justi judicis ac legis divinæ plene non persolvisse pro nobis ac satisfeciisse: sed passionem ejus tantum fuisse exemplum, seu habuisse rationem exempli nobis imitandi, aut saltem quadantenus ac solummodo secundum gratiosum pactum, stipulationem, acceptilationem, ac conniventiam, atque indulgentiam Dei aliquid pro solutione præstitisse, quod sit quasi loco plenæ satisfactionis. 10. Corpora fidelium novissimo die non resuscitanda,

Digitized by Google

dam in libello cui titulus *Spongia Eraſmi adverſus* quendam miniſtrum Roterodamenſem, exſertè & multis rationibus probare conatur Eccleſiam reformatam in Belgio nullo modo eſſe Eccleſiam Dei, quod doceret prohibitionem conventuum Remonſtrantium, aut ſaltem receptaculum eſſet ejuſmodi Magiſtratuum, qui prædicta decreta ferrent, & executioni mandarent. Confer *apolog. c.* 24. *fol.* 273. & *præfat.* & *Reſp. ad Prof. Leid. p.* 53. In libello Belgico cui tit. **den Rechten Remonſtr. Theologant** *p.* 147. dicunt duas illas opiniones noſtras de deciſionibus neceſſario credendorum, & de prohibitione hæreſeon ac cœtuum cujuſcunque hæreſeos, eſſe duo principalia fulcra Papatus. 4. *Quia*, talis eſt doctrina, ſpeculativa Calvinianorum, tales noſtri Doctores, cum aſſeclis ſuis, talis ſecta Contra-Remonſtrantium, ut nec eccleſiaſticè nec Politicè toleranda videatur. Quod benignum Remonſtranticæ caritatis judicium de nobis in lucem protraxit *D. Vedelius Arcanor. part.* 2. *lib.* 1. *c.* 7. 8. 9. & *in epiſtol. Dedicator. ad Arcanor. Arminianiſmi partem.* 4. Et parte 3. *lib.* 2. *c.* 8. Ita ut peremptoria concluſio illorum adverſus nos ſit: *Anima noſtra non veniat in concilium eorum*. Et hæc pax atque unio ſcilicet eccleſiaſtica, quam moderati illi homines tantopere expetere ſe fingunt.

Tertia quæſtio. An Remonſtrantes ſerio offerant aut ex hypotheſibus ſuis offerre & admittere poſſint ſyncretiſmum cum omnibus Chriſtianis profeſſionibus, aut unionem diſſecti Chriſtianiſmi. *Reſp. Neg. utr.* Cum ſolis Socinianis poſſunt; & forte cum nonnullis Anabaptiſtis (qui nunc audiunt Semi-Enthuſiaſtę & Sociniani) Saltem cum Pontificiis non poſſunt *tum* propter idololatriam, *tum* quia dogmata faciunt neceſſaria, & perſecutionem docent. Vt nec cum Lutheranis. De reformatis jam dictum eſt. Sunt ergo talia pacis, moderationis, ac tolerantiæ prætenſa conſilia ipſorum nihil aliud, quam meræ logodædaliæ, & chreſtologiæ, quibus imprudentiores circumveniunt. Nihil habent quod excipiant: niſi forte, ſe moderationem, tolerantiam & ſyncretiſmum illum ſic intelligere, ut Reformati doctrinam ſuam abnegent, aut premant (ſpeciatim quinquarticulanam) & ſola Remonſtrantica in Eccleſiis unitis reſonet; inſuper in fidei neceſſariis, & hæreſibus definiendis, ut etiam in Doctrinâ de poteſtate Magiſtratus extendente ſe etiam ad conventicula ſectarum privato publica, & de externâ moderatâ ac neceſſariâ coercitione hæreticorum ſeducentium & turbantium, ſententiam ſuam revocent; quam tamen cum univerſo Chriſtianiſmo & antiquo & hodierno, ut etiam cum ipſis Remonſtrantibus (uſque ad annum ſcil. 1618.) habent communem. Siquidem ita excipiant, jam nemo eſt qui non videat quam illuſoria ſit illa moderatio, pax, libertas prophetandi, & tolerantia aliter ſentien- 4.

ſentientium : quippe quæ eodem ſenſu Gentilibus, Turcis, Iudæis offerri poſſet, ſi ſc. ſententiam ſuam mutent.

Quarta quæſtio. An Iuriſconſ. Chriſtianus ut ut Remonſtrantibus ac-
5. cedens in quinquarticulanis : religionem ſuam exercere ac profiteri poſſit in cœtu aliquo Remonſtrantico, niſi Societas ab erroribus Photini ſe prius purgaverit. *Reſp. Neg.* ſiquidem Iuſtiniani codicem ſequatur. Ibi enim hæreſes Photini, Pauli Samoſateni, quas ſcilicet conſenſus eccleſiæ cõdemnârat, plane proſcribuntur. Quæſtio. *Quinta*, An auditores Remõſtrantes conventiculis Remonſtranticis abſiſtere debeant, etiam ex fide, conſcientiâ & definitione genuini & primi Rem.mi, quam ex *Grotio* ſupra attulimus, & cujus tolerantiam politicis decretis hic & alibi ante hac ſtabilitam volunt. *Reſp. Aff* Et nullos, quibus Chriſtianæ ac reformatæ religionis guſtus ac conſcientia adhuc ſupereſt, (quales pleroſque eſſe ſperamus) aſſertioni huic noſtræ reclamaturos arbitramur. Vtinam videant ſe vanis prætextibus, admixtis parergis & extravagantibus, fraudulentis diſſimulationibus miſerè decipi, & à primo ac genuino Remonſtrantiſmo, qui in ſolâ opinione aut ſaltem moderatione quinquarticulana conſiſtebat, quin & ab ipsâ Arminii Theologia paulatim tam longè abduci, quam cœlum diſtat à terrâ. Quærant modo ex iis hæc duo 1. An & cur cautelas & proteſtationes illas contra Sociniſmum Illuſtr. Hollandiæ Ordinum, & primorum Remonſtrantiſmi aſſertorum anno 1611. & 1613. nunc prætergreſſi ſint. 2. Siquidem dies diem interea docuit, & præter cauſam aut moderationem quinquarticulanam (*Collatione Hagienſi, decreto Ordd. Hollandiæ pro pace eccleſiarum* 1614. cum rigido (ut vocare ſolent) *decreto anno* 1617. *Grotii pietate*, *Conſtitutionibus eccleſiaſticis Provinciæ Trajectinæ anno* 1612. expreſſam & circumſcriptam) alia quædam cauſa ab illis ſuſcepta eſt, cur eam non æquè ac priorem illam auditoribus & ſectatoribus ſuis exponunt? cur cum vernaculè tam multos libellos certatim edere ſoleant, *Apologiam confeſſionis ſuæ* non auſi fuerint in gratiam Belgarum ſuorum evulgare? cum *Cenſura DD. Profeſſorum* Leidenſ. Belgicè exſtet, & apologia ſcriptum ſit commune & quaſi neceſſarium, etiam tam erudite ac tantâ cum curâ conſcriptum, ut ſi Pergama dextâ defendi potuiſſent, etiam hâc defenſa fuiſſent. Idem quærere poſſum de *Reſponſo ad Excerpta Profeſſorum* Leidenſ., & de *Vindiciis*, *ſeu Vedelio Rhapſodo*. Sed pudet ipſos iſtorum librorum coram ſuis auditoribus : nôrunt enim hæreticorum detectionem eſſe eorundem refutationem. Addatur epimetri loco de Socinianis. *Sexta* Quæſtio. An Sociniani Trinitarii (uti eos vocant), & inter eos Reformatis ſeriò offerant, aut ex hypotheſibus ſuis offerre

offerre poſſint fraternitatem. *Reſp. Neg.* Ita enim eos deſcribunt in *libro de doctrina Chriſti & Antichriſti* à miniſtris Neo-Arrianis in Tranſſylvania edito : ut nullo modo communio lucis cum tantis tenebris (ſiquidem veritas ſtaret à parte ipſorum) cogitari poſſit. Patriarcha ipſorum Servetus Trinitarios dicebat eſſe Atheos : uti teſtatur *Calvinus in libro c. Servetum pag.* 82. edit. in 8. apud Rob. Stephanum. Breviter Trinitarii ſunt ex opinione eorum horrendi idololatræ ; quia duos colunt tanquam unum, ſolum, æternum natura Deum ; filium ſcil. & ſpir. ſ. : qui tamen revera non ſunt verus ille & æternus Deus. Smalcius librum de divinitate Chriſti cap. 25. ſeu ult. ſic concludit : *Audacter affirmamus neminem eorum qui ſtatuunt Chriſtum eſſe à ſe ipſo Deum, & à ſeipſo habere poteſtatem divinam, ex proprietate & vi ſuæ opinionis unquam poſſe habere certam & firmam ſpem vitæ immortalis.* Ita ut meritò ſuſpicari liceat eos tantiſper dulcem hanc fraternitatis cantilenam canere, donec poſſeſſionem in Chriſtianiſmo obtinuerint : poſtmodum facturos quod antiqui Arriani ſub Conſtantio, & Valente faciebant, hoc eſt, eccleſiam Chriſtianam non tantum à communione excluſuros, ſed & crudeliter perſecuturos ; & quod Eunomiani, quos ipſos Conſtantinopoli parato favore aulæ *accuſatores, & judices, & lictores, & omnia quæ volebant exſtitiſſe*, teſtis eſt Baſilius lib. 1. c. Eunomium paulo ultra principium. Fertur Socinus ſpecimen dediſſe in Franciſco Davidis, qui carceri commiſſus in phreneſin incidit, & miſerè obiit. Vide *Carr. Schluſſelburgium de hæreſib.* Et *Poſſevini biblioth. ſelect. lib.* 8. *cap.* 12. *&c.*

QUia hac diſputatione contra Remonſtrantes diſputavi ſyncretiſmum nullum cum Neo-Arrianis ineundem, non abs re facturum me arbitror, ſi ſententiam & praxin reformatorum in Polonia, ubi hæreticos illos proprius norunt, hic exhibeam, ex Iohannis Læti Moravi compendio hiſtoriæ univerſalis cap. 34. quod complectitur geſta ab anno 1612. uſque 1619. Sic ergo ille p. 713. 714. *Sed hic Valentinus Smalcius Socinianorum anteſignanus cum ſuis ſociis Eccleſias dogmatibus ac iniqua Unionis & Conſenſus poſtulatione turbabat. in* Synodo Lublinenſi *anno* 12. *præſidente* Franciſco Jeſerzicio, *poſtulatis ſuis in ſcriptis datis cum rem urgerent rejecit* Synodus *petita, reſponditque ſcriptis rurſum doctiſſime* Raphael Comes Leſzczinius *Andreæ Fr. Caſtel. Caliſienſis. & quia quædam reposuerant idcirco è Procerum numero* Petrus Goraiſcius *rurſus nervoſiſſimum reſponſum ſectariis remiſit. deinceps in* Synodo Belzicii *rurſus irridentes prius Orthodoxam concionem fatigare Eccleſiam cœperant, ſed* Chriſtophorus Krainſcius *ut erat Orthodoxiæ tenaciſſimus*, Domini faceſſite hinc, ne turbetis nos, citius cœlum cum Orco concordare poterit, quam nos Euangelici vobiſcum! qui Deum timet, è templo exeat. *è veſtigioque ipſe ex templo abibat, in pomeridiana ſeſſione cum iterum inſtarent, nomine totius* Synodi *graviter* Raphael Leſzczinius *reſpondit*, petitio hæc nec hujus loci, nec temporis eſt, concernit univerſas Reformatas Eccleſias, quibuſcum vinculum nobis intercedit. inſtituendum eſſet Concilium generale. fidem à vobis diſcere, cum in vera fundati ſimus, nolumus. *tum adverſarii de* Krainſcii *dicto quæſti*, qui

Digitized by Google

Deum timet è templo exeat, *quasi indignos conversatione censeret, subsumpsit* Leszczinius *Comes*, timeo ego Deum, igitur abibo. *simulque cum dicto exivit, & conscenso carpento discessit, sic Unio denegata.*

De quæstione hâc

AN CHRISTUS QUA MEDIATOR SIT ADORANDUS?

Resp. FLORENTIO MICHAELIDE, Arnemudâ-Zeel. *Ad diem* 21. & 28. *Aprilis Anno* 1638.

Quamvis problema ex aliis Academiis allatum de Adoratione Christi quâ mediatoris, *sæpius à studiosis nostris ventilatum, & satis superque veritas in luce posita videatur: non gravabor tamen post alios Doctiss. viros, quæ vivâ voce inculcata sunt, thesibus hisce methodice repetere & publico examini subjicere; nullam aliam ob causam, quam quia ita flagitant, quorum studiis me meaque devovi.*

1. *Occasionem seu ἀφορμὴν* problemati dederunt controversiæ Socinianæ & Remonstranticæ, ut alias nunc præteream, quarum infra ἐν παρόδῳ mentionem faciemus. Solent Doctores Christiani patrum vestigiis insistentes æternam Christi deitatem & τὸ ὁμοούσιον probare ex honore, cultu & adoratione divinâ. Vt videre est, apud recentiores *VViekum, Bellarminum, Zanchium, Fr. Iunium, Tarnovium, Iacob. Martinum, Smiglecium, &c.* contra Antitrinitarios; & passim apud Scholasticos ac locor. commun. scriptores. Sociniani ut classem hanc argumentorum amoliantur, excipiunt contra majoris propositionis consequentiam, distinguendo inter fidem, cultum & adorationem quæ tribuitur æterno Deo patri ut causæ primæ, & inter eam; quæ tribuitur Christo mediatori quà tali, hoc est, tanquam causæ secundæ, mediæ, & subordinatæ omnium eorum quæ pertinent ad salutem nostram; quæ utraque adoratio divina sit non tamen summa; illa enim summa, hæc minime, quod Christus non sit agnoscendus pro ultimo fine fidei, adorationis & invocationis, adeo ut qui in Christum credit non in eum credat sed in Deum. Sic *Catechesis Racoviana cap.* 1. *Socinus in resp.* 1. *ad Volanum*, & passim *in Epistolis. Smalcius libr. de Divinitate Christi cap.* 12. *&* 24. *Idem in Refutat. Smiglecii de Erroribus Arianorum lib.* 1. *c.* 10. Ostorodus in Institutionibus cap. 14 & 15. Vbi priori capite talem retorquet syllogismum: *Nemo est unus ille Deus, quem propterea cultu divino colere debemus, quod Deus illi dederit omne judicium & nomen supra omne nomen. Sed Christus propterea divino cultu colitur, Ergo.* Remonstrantes

Digitized by Google

tes in *Confessione & Apologia cap.* 16. hæc inculcant axiomata 1. Esse honorem adorationis, qui Christo ut mediatori contra-distincte, ut est unigenitus patris filius gratiose & ex promisso à patre collatus, attributus & communicatus est, ex *Iohan.*5.26.*Philipp.*2.9. 2. consequenter Christo qua mediatori religiosum adorationis cultum competere. 3. Gloriam illam esse veram adorationis gloriam sed non absolute divinam. 4. Non esse necesse, ut credatur, quomodo Christo mediatori communicatus sit honor adorationis, an secundum naturam divinam, an secundum humanam, an secundum utramque. Dum strophas illas detegere & ad exceptionem accurate respondere satagunt Orthodoxi, enata est hæc quæstio, quomodo respondendum sit ad hoc adversariorum argumentum: Quæ adoratio tribuitur Christo qua mediatori, illa non competit soli Deo qua tali: & per consequens non evincit ipsius deitatem & ὁμοούσιον. Sed verum prius, Ergo. Plerique qui controversias has tractant (quod nos sciamus) negant minorem; nonnemo tamen voluit negare majorem. Hinc tandem problema: Quomodo seu sub quo formali Christus adorandus?

Est ergo hoc quæsitum, seu controversum inter orthodoxos propriè 2.
problematicum: pertinens ad theologiã non tam theticã seu ecclesiarum nostrarum, quam ad ἀκρίβειαν scholasticam seu philosophico-theologicam. An & qualis scil. limitatio sit addenda subjecto enuntiationis Christo, cum adoratio de eo prædicatur. (*Sic quidem in priori editione hujus disputationis scripseram; sed infra in problematis disquiretur, annon accuratius dicendum sit limitationem addi prædicato.*) In re ipsa quidem conveniunt, sed in explicatione, usu, & applicatione terminorum quà; & sub hoc formali qua dissentiunt. Habet tamen enodatio problematis usum suum, cum ab adversariis nobis objectum sit; nec liceat jam per illos simplici ignorantiæ litare, nedum ex contentione aut ignorantia pravæ dispositionis quidquam concedere, ne causæ veritatis contra Socinianos vel minimum præjudicemus. Illi enim hic non subsistunt, sed ulterius hoc trahunt, ut tectè innuunt Remonstrantes *loc. cit.* aperte Sociniani *loc. cit.* Haut aliter ac evenit in theologico-philosophicis *Conr.Vorstii, de Deo in prædicamento, de loco & duratione Dei, de accidentibus & affectibus in Deo &c.*

Examen tituli, seu *præcognitio terminorum præmittenda.* Occurrit hic *pri-* 3.
mo subjectum problematis; scil. *Christus*; Deinde prædicatum, scil. *Adorandus qua mediator.* 1. Subjectum est *Christus*, subjectum in ordine ad attributa sua plane extraordinarium. Potest enim persona Christi cum de illa quid prędicatur spectari, quatenus præcisè est persona divinæ naturæ; aut quatenus præcisè est persona humanæ Naturæ, vel quatenus &

Digitized by Google

perſona utriuſque naturæ. De prædicationibus illis conſulendi Scholaſtici, & recentiores Theologo-philoſophi. 11. Quod ad terminos deſcribentes prædicatum, quia eſt enuntiatio non pura ſed modalis, conſidera. 1. ipſum prædicatum *adorandus*. 2. Limitationem ſeu determinationem prædicato additam. Quod ad ipſum prædicatum *adorandus*, ſeu *invocandus*, nota: Per adorationem nihil aliud quam cultum religioſum, ſeu divinum & Deo proprium intelligi. Diſtinguimus autem inter adorabilitatem & adorationem. Illa eſt attributum Dei abſolutum, & conſequenter proprietas ejus eſſentialis, ſine quà Deus non eſt Deus. Iſta eſt attributum reſpectivum, quod Deo tribuitur in ordine ad creaturas, & intercedente quadam actione earum; quod non eſt eſſentialis Dei proprietas, quia Deus ab æterno fuit ſine eo, ut bene obſervat *Zanchius lib. 1 de Incarnatione*. Illius reſpectu Deus conſideratur (analogicè & σχετικῶς) ut ſubjectum, inhæſionis (ita loqui liceat; quod σχετικῶς accipiendum) & attributionis & ſic problema formandum: *An Deus quâ Deus ſit adorabilis*. Iſtius ratione Deus conſideratur ut objectum terminans activam hominum adorationem: atque ita problema formandum: *An Deus, an Chriſtus quâ Deus adoretur*. In determinatione prædicati occurrunt 1. terminus realis ſeu dictum: *Mediator*, per quod fit limitatio. 2. modus ſeu σχεσιασμός, logico-grammatica ſcil. formalitas limitationis: *quâ*, vel *in quantum*. 1. *Mediatorem* & abſtractum ejus *mediationem* non eſt quod hic definiamus. Hoc ſaltem in præſenti negotio notandum. *Primo* vocem mediatoris ſignificare officium, quod eſt in prædicamento relationis. *Deinde*, eſſe relationem filio Dei accidentariam, contingentem, temporalem, non verò neceſſariam, naturalem & æternam. *Adhæc*, eſſe rationis, non realem, in perſona λόγου (quatenus præcisè ſpectatur ut perſona naturæ divinæ) nihil ponens reale, ſed tantum denominationem extrinſecam. Confer *diſput. De Vnica & ſimplici Dei Eſſentia theſi 6 & 9. Demiq*; non eſſe hanc relationem unum idemque eſſentiâ, formalitate, & conceptu cum natura divina, nec rationem formalem unius includere alterum: quod idem de abſolutis attributis & proprietatibus Dei intelligendum eſt. Et ratio eſt, quia alioquin pater aut ſpir. ſ. eſſet mediator, quatenus Deus eſt. *Poſtrema*. Non eſſe eandem rationem formalem mediatoris ut ſic, & ſecundæ perſonæ divinæ quà talis; nec eſſe meditationem de ratione perſonalitatis & λόγου; fuit enim λόγος, antequam eſſet mediator. Quamvis enim unus idemq; nunc ſit & ſecunda perſona divina deitatis, & mediator, non tamē unum eſt mediator & perſona illa divīna (in ſenſu ſcil. formali:) ſicut unus idemq; eſt & Petrus & Apoſtolus, non tamē unum idemq; eſt *Petreitas* & *Apoſtolatus*, ſed rationibus formalibus diſtinguuntur. 2. Modus ſeu σχεσιασμός formaliter limitans ſubjectum effertur vel per ſimplex ſyncategorema, vel

per

per alios terminos circumſcribentes. 1. *Illo modo* dicitur *quà* in cujus particulæ explicatione totius hujus diſceptationis cardo verſatur. Nota ergo 1. Synonyma ejus *eſſe quatenus, in quantum, ut ſic, ἢ τοῦτο qua tale, quatenus ipſum, καθ' ὅ quoad, κατὰ ſecundum, in eo quod, ea ratione qua, qua parte, qua ex parte.* Quamvis hæc ſynonyma alicubi diſtinguantur; & unum altero latius aut anguſtius accipiatur. 2. Determinare hoc ſignum partem enuntiantem, & facere limitationem dupliciter; *vel* reduplicando & repetendo eundem terminum, ita ut limitandum limitetur ſeipſo, ut ens in quantum ens eſt ſubjectum metaphyſicæ; Homo quà homo eſt riſibilis; Deus quà Deus adorandus eſt, Patres quà patres colendi; motus eſt actus entis in potentia qua in potentia, & mobilis quatenus mobile. *Vel* apponẽdo diverſum terminum, qui ſit *aut cauſa* attributionis prædicati, ut homo quà rationalis, eſt docilis; *aut Genus*, ut, homo qua animal ſentit; aut pars; aut deniq; accidens internum, externum, abſolutum, reſpectivum &c. 3. Non eſſe, hoc ſignum *quà* ſemper unius ejuſdemque ſignificationis apud philoſophos. Cum adjunctum prædicatur limitatè de ſubjecto (ut in hoc negotio) & non abſolutè, *aut* adhibetur ad conſignificandum ſubjectum proprium, cui affectio primo, immediatè & per ſe ineſt, ut homo quà homo eſt reſibilis: *aut* ad conſignificandam cauſam propriam, adæquatam & proximam, per quam & propter quam prædicatum ſubjecto primo & adæquatè ineſt; ut, homo quà rationalis eſt riſibilis. Aliquando adhibetur ad ſignificandum modum conſiderandi, ut corpus naturale quà mobile eſt ſubjectum Phyſicæ; Et ens quà ens eſt ſubjectum Metaphyſicæ. Sed priores duo modi noſtro huic negotio propriè quadrant. Quocunque modo uſurpetur, infert ſemper reciprocationem ſeu converſionem, ſeu adæquationem prædicati & ſubjecti, aut limitationis ſeu determinationis ſubjecti, ut patet in propoſitis exemplis, ubi mutuo convertuntur homo & riſibile, rationale & riſibile, &c. Iſtarum reſtrictionum exempla plurima ex Theologia adferri poſſent, ex. gr. Chriſtus mortuus pro nobis mittit ſpiritum ſanctum, ſed non quà mortuus; (quamvis rectè dicatur, quia mortuus) neque enim τὸ mori, aut humana natura eſt cauſa adæquata formalis miſſionis ſpiritus ſanctus. Filius Dei eſt ἀΐδιος, non quatenus filius (ſic enim eſt à patre) ſed quatenus Deus: nam Deus eſt οὐσία ἄναρχος καὶ ἀναίτιος. Peccatum ſeu actus peccaminoſus dependet à Dei providentia poſitiva & operante non quà peccatum, ſed qua actus & qua ordinabilis ſeu quatenus ordinatur ad bonum. Natus ex Maria eſt æternus, non quà natus ex Maria, ſed quà Deus. Ita in noſtro problemate quærendum eſt, an uſu Philoſophorum; à quibus ſyncategoremata illa habemus, *quà* gr. ἦ, & ἦ τοιοῦτον *ſecundum*

Digitized by

dum ſuam rationem qua tale, ut ſic καθ' ὁ, quatenus, ſecundum quod, ſub formali qua, aliud quid notare poſſit, quam quod prædicata ſubjecto aut termino limitanti ſubjectum inſint καθ' αὐτὸ, & cum eo reciprocentur; ex. gr. Deus qua Deus eſt adorandus; Chriſtus, mediator, homo Chriſtus, crucifixus qua Deus eſt adorandus. Quod ſi quis ſyncategoremata illa ad quaſcunque cauſas & rationes extendat quæ cum rebus non reciprocentur, putamus illum ἀκυρολογίαν committere. 11. Termini alii quibus circumſcribi ſolet hæc enuntiatio reſtrictiva, ſunt, *objectum formale*, *ratio formalis*, *formale*, *fundamentum*: Quid & quotuplex ſit objectum ex Logicis diſcendum. Hic ſuffecerit obſervaſſe, quid ſit objectum formale, quod vocat *Cajetanus ad* 1. *quæſt.* 1. *a.* 1. *rationem formalem objecti* (nam λόγος τῆς ἐυσίας *ratio rei* Peripateticis eſt forma) & cujus tam crebra non tantum apud Philoſophos, ſed etiam apud Theologos fit mentio, cum diſputant de objecto & analyſi fidei, & de autoritate ſcripturæ. *Objectum formale* ſeu ratio formalis objecti id eſt, quod eſt ratio, ut ipſum & objectum materiale à potentia aut habitu directe attingatur, ſeu ut actio agentis in ipſum tendat. Hæc ratio formalis in objecto ſcientiarum tripliciter conſideratur à Philoſophis 1. *Quæ*; eſtque illud quod ſe tenet ex parte rei ut res eſt, ex.gr. Ens ut ens eſt ſubjectum Metaphyſicæ. 2. *Qua* ſeu *per quam*, ratio ſcil. formalis tenens ſe ex parte ſcientis & eſt medium neceſſarium cujus gratia intellectus aſſentitur concluſioni, ex.gr. rationale eſt cauſa quare riſibile inſit homini, & eſt mihi medium neceſſarium per quod neceſſario aſſentior concluſioni illi ſcientificæ: *Homo eſt riſibilis* quia rationale eſt ratio vera ex parte rei, ob quam πάθος illud ineſt ſubjecto. 3. *Sub qua*, ſeu objectum eſt, ſeu ratio tenens ſe ex parte objecti, quæ nihil aliud eſt quam reſpectus ſeu habitudo quam objectum dicit ad potentiam non quatenus eſt res aliqua ſed quatenus eſt ſcibile, ex.gr. Corpus naturale eſt objectum Phyſicæ, quatenus eſt abſtractum à materia ſenſibili, tanquam ſub ratione formali ſub qua. Nos, ut huic negotio noſtro diſtinctiones applicemus, dicimus hic quæri 1. de ratione formali objecti adorabilis ut res eſt, An Deus ſit adorabilis ut Deus, An Chriſtus mediator aut homo ſit adorabilis, quà talis, hoc eſt, qua mediator aut qua homo? Et hæc eſt ratio formalis *Quæ*. 2. de ratione formali, quæ ſit ex parte adorantis, per quod devenimus in adorationem Mediatoris, An ſola Deitas ſeu Deus ſit ratio fundamentalis, neceſſaria, & reciproca cur adoratio poſſit & debeat tribui Chriſto; an vero ſint aliæ rationes ſeu motivæ adorationis noſtræ, quæ formales & fundamentales dici poſſint. Quod tantundem eſt, ac ſi quæratur, An riſibile tanquam proprium πάθος intelligi poſſit primo, immediate,

Digitized by Google

mediate, & adæquate esse in homine, per & propter aliud medium, quam τὸ rationale? Quod ad terminum *formalis* seu *formæ*, ille in ejusmodi disputationibus nihil aliud notat, quam rationem agendi & principium activum: dicitur *formâ à quâ*, qui effectus ut ab agendi principio ab illa egreditur. Sic ex.gr. adorabilitas à Deitate (ita loqui liceat) tanquam ex forma, & à persona filii considerata præcisè ut persona naturæ divinæ tanquam ex subjecto suo fluit & sequitur. *Fundamentum*, & fundare *late* aliquando notat quodcunque motivum aut rationem, aut quamcunque causam impulsivam, respectu nostri: *stricte* & *propriè*, rationem fundamentalem seu causam proximam & adæquatam. Nos posteriori notione hic accipimus. *Principium* itidem hic intelligimus *formale* quod nihil aliud est quam vis illa causæ, quæ facit ut tale effectum existat. Et hæc *sufficiant* ad explicationem præcognitorum, in hoc problemate. Porro quia in terminorum illorum genuina explicatione tantum situm est; & solo eorum abusu aut diversa acceptione heterodoxi ludunt & illudunt in Controversia de Deitate Christi, operæ pretium facturi sunt juniores si ex philosophis aut Scholasticis humanæ sapientiæ Magistris eos penitius & ex professo cognoscant. Vide *Gabrielem ad* 1. *dist.*9 *quæst.*1.& *ad* 3.*dist.* 27.*qu.* 1. *Fontanum de Terminis philosophicis, Formalitates Francisci le Roy lib.* 1. *c.*5.*&* 2.*Castanei distinctiones*, *Armandum de bello visu &c.*

His ita præmissis videamus quid non sit,& quid sit Σπόμενον seu controversum. 4. Non quæritur de adoratione Christi, mediatoris, hominis, crucifixi &c. ut mox patescet: nec quod nam sit objectum materiale (ita loqui liceat)adorationis in quod tendat adoratio,nam illud esse Christum mediatorem,hominem,filium Mariæ, fratrem nostrum; nemo Christianus dubitat: Nec quæritur an sint variæ rationes & motivæ, quæ nos impellere & incitare debeant ad Christum colendum. Sed quæritur? An Christus sit adorandus quà Deus, & quidem tantum sub illo formali quà Deus, hoc est an Deitas sit subjectum adæquatum adorabilitatis seu majestatis adorandæ, & objectum formale adorationis, seu ratio formalis per quam & propter quam suppositio huic adoratio conveniat, & tribui possit, alteri vero non conveniat, nec tribui possit. An mediatorium munus sit ratio formalis, & essentiale, naturale, ac necessarium fundamentum quod fundet adorabilitatem, atque adeo sint plures rationes formales in eo qui adoratur,ex. gr. æternum Deum esse, in tempore creare, hominem redimere, hominem à periculo aut morbo liberare &c. adeo ut tot sint rationes formales & objecta formalia adorationis, quot sunt motivæ seu rationes moventes; tot quà quot quia; tot principia prima, tot causæ proximæ essendi, unde primo

Digitized by Google

primo & immediatè fluit adoratio , & per quæ ſuppoſito ſeu ſubjecto ineſt adorabilitas, & in quæ ultimò reſolvatur, quot ſunt media proponentia , motiva , & rationes inducentes ac permoventes nos ad honorem & cultum Chriſto præſtandum. Quod ſi unam tantum rationem formalem quis ſtatuat,tum Quæſtio ſic formanda : An una ſit formalitas ſeu ratio formalis *Deitatis*, & *mediationis* : ſeu an Deitas ut ſic ſit de ratione mediationis , & vice verſa *mediatio* ſit de ratione deitatis ; Item an τὸ Deitas , & τὸ mediare, ſint unum eſſe,unus conceptus objectivus & formalis,magis quam humanitas & deitas unum ſunt , quamvis perſonaliter unus ſit Deus & homo in Chriſto. Rurſum , an attributum illud adorationis magis ſit de ratione formali actionis *mediandi* aut relationis *mediatoris* , quam eſt de ratione formali ſubſtantiæ, *humanitatis* ſcil. in Chriſto. Vel, An non adorabilitas, quæ fundatur in ſolâ divinâ excellentiâ , majeſtate ,& gloriâ (quam alteri rei dare non poteſt, niſi illam deificet; quod ſimpliciter impoſſibile) ſit de ratione deitatis ut ſic ? An verò ſit de ratione mediationis, ut ſic ? An potius utrumque ſimul & æqualiter,de ratione Deitatis ut ſic, & de ratione mediationis ut ſic ? An denique de ratione utriuſque ſed inæqualiter : deitatis quidem primario, per eſſentiam, naturaliter, neceſſario ; mediationis vero ſecundariò , participatè , per gratiam ſeu gratioſam communicationem & donationem ? An itaque dicendum ſit magis *Chriſtus mediator eſt adorandus quà mediator*, quam,Chriſtus homo eſt Deus, quà homo;Chriſtus Deus eſt homo, quà Deus. Chriſtus Deus mortuus eſt quà Deus ; Chriſtus homo æternus , & creavit mundum , quà homo. Chriſtus infirmus vicit mortem & ſeipſum ſuſcitavit, quà infirmus.Quæritur , an & cur omnes illæ enunciationes reſtrictivę ſint abſurdæ , quę limitent ſubjectum per adjuncta , quæ in tempore acceſſerunt filio Dei ; adjuncta, inquam, partim ſubſtantiale , uti humanitas , partim accidentalia, actiones ſcil. paſſiones, relationes : & cur ſola illa enuntiatio (*Chriſtus quà mediator eſt adorabilis & adorandus*) quæ limitat per actionem (*mediare*) aut relationem (*mediator*) non ſit abſurda ?

5. Habemus nunc ſtatum controverſiæ ; Præmittamus quædam ὑποθέσεις. Erunt autem illa I. Data & conceſſa à nobis. II. Præſuppoſita & hypotheſes , de quorum veritate utrinque conſtat. III. Poſtulata quæ hic ſolummodo ſumere licebit , cum alibi ex profeſſo probentur. Concedimus ergo iſta 1. *Chriſtus* homo & mediator , in carne & cum carne, in & cum officio mediatorio eſt adorandus : ita ut objectum conſiderationis noſtræ ſit Chriſti perſona cum omnibus quæ illi inſunt , ſeu totus Chriſtus. *proprie enim honor exhibetur toti rei ſubſiſtenti* , ut rectè *Thomas pag. 3. quæſt.* 25. *a.* 1. Nec ſunt dividendę naturæ , aut adjuncta aliqua à perſonâ

Digitized by Google

ſona λόγῳ. 2. In eo qui adoratur duo poſſunt conſiderari, is ſcilicet cui honor adorationis exhibetur, & cauſæ adorationis. Vnius adorationis poſſunt eſſe à parte noſtra variæ cauſæ ſeu rationes in genere ita dictæ: modo non ponantur plures cauſæ eſſendi proximæ, adæquatæ, fundamentales, & à priori, quæ ſint rationes formales, & unde ſit eſſe formale adorabilitatis in ſe, ſeu à patre rei; Nam illa tantum unica eſt, excellentia ſcil. & majeſtas ſingularis, ſumma, prima, & independens æternæ deitatis. 3. Caro Chriſti ſimul adoratur non καθ' ἑαυτὸν *per ſe* nec δι' ἑαυτὸν *propter ipſam*, ſed propter conjunctam illi & ſimul unitam deitatem, ita ut terminus ultimatus adorationis non ſit caro ſed Deitas. Thomas artic. cit. *Non dicimus quod manus hominis honoretur, ſed quod homo.* Et *ſi quandoque contingat, quod dicatur honorari manus alicujus, hoc non dicitur ea ratione, quod hujuſmodi partes ſecundum ſe honorentur, ſed quia in iſtis partibus honoratur totum.* Et hæc eſt ſententia Synodi Epheſinæ in *apologetic. anathem.* 8. & *in epiſtol. Synodic. Athanaſii contra Arrianos Orat.* 5. *& dialog.* 3. *contra eoſdem. Cyrilli libri* 2. *cap.* 92. *in Iohann. & de Incarnat. Vnigeniti cap.* 26. Quàm ſequuntur noſtri in Diſputat. contra Vbiquitiſtas mox citandi. 11. Hypotheſes, quæ utrinque & communiter contra heterodoxos præſupponuntur ſunt. 1. *Chriſtum* eſſe patri ὁμοούσιον. 2. *Non* eſſe duos Deos, ſed unum. 3. *Proprietates* omnes Dei cum ipſo converti & eſſe ipſum Deum. 4. *Non* poſſe alteri ſubjecto realiter diverſo communicari, immo ne unam quidem. 5. *Adorabilitatem* eſſe proprietatem divinam, prout majeſtas ſeu excellentia ejus ſingularis eſt nulli creaturæ communicabilis. 6. *Ideoque* veram de Deo exiſtimationem, atque adeo venerationem, cultum, adorationem inde procedentem non eſſe communicabilem. 7. *Hinc* etiam Deo ſingularem fidem & amorem debere, quia proprie & excellenti quodam modo verax ſit. Quas tres poſtremas hypotheſes in mediis tenebris ſuis nobiſcum & recte inculcãt Doctores Pontificii, inter eos *Smiglecius in novis monſtris novorum Arrianor. & Zwarez diſputat.* 51. *ſect.* 4. *ad Thomæ pag.* 3. *quæſt.* 25. *art.* 1. & 2. 8. *Vnicum* tantum eſſe objectum religionis, & adorationis religioſæ, unum ſcilicet verum Deum patrem, filium & Sp. ſ. con tra Pontificios: quos refutatos vide à *Riveto in Decalogum ad* 1. *præc. & Molineo in Novitate Papiſmi*, aliiſque Papatus Atagoniſtis. 9. *Vnam* ſpecie tantum eſſe adorationem religioſam, nec gradibus aut ſpeciebus inferioritatis vel ſuperioritatis eã diſtinguicõtra papales cultus latriæ, duliæ, hyperduliæ, quos genere ſive analogico, ſive univoco convenire ſtatuunt. *Bellarmin. lib.* 1. *de cultu ſanctorum cap.* 12. *Zwarez diſp. cit. ſect.* 3. 10. *Proprietates* Deitatis non communicari

Digitized by Google

humanæ naturæ Christi per unionem hypostaticam : & consequenter Christi carni propter communicatam omnem divinam potestatem , majestatem , & gloriam non deberi cultum adorationis divinæ , contra *Librum Concordiæ tit. de Persona Christi* , & in *catalogo Testimonior. Iacobi Andreæ in disput.* Tubingæ anno 1582. *thesi* 144. 145. & *Osiandrum Iuniorem in Enchirid. Controv. Calvinist. c.* 6. *qu.* 5. *Echardum in fasciculo cap.* 6. *qu.* 12. Quid autem illi in nostris oppugnent , & quid nostri ex scripturis & orthodoxa antiquitate defenderint vide apud *Daneum* , *Bezam* , *Zanchium* , *Zadeelem* ab adversariis ibidem *citatos.* 11. *Gloriam* Dei (in cujus cognitione fundatur omnis glorificatio creaturarum) esse Deo essentialem , unius solius & semper propriam , nec ulli creaturæ communicabilem. 12. *Eam* differre à gloria Christi humana & mediatoria , quippe quæ sit inferior non divinæ æqualis , sed proxima. (Est enim illa essentialis , ex naturali necessitate ac proprietate filio à patre generante communicata. Ista vero est Christo quà mediatori , & quà homini collata ex libera Dei voluntate , & libera gratiæ dispensatione.) Gloriam autem purè divinam Christo duntaxat tribui , qua Deus est. Vtraque hæc hypothesis deducitur à *Polano syntagm. lib.* 2. *c.* 31. *pag.* 190. Vide & confer fusè & ex professo hanc distinctionem , ejusque necessitatem contra Socinianos explicatam à *Polyandro in prima concertatione c. Socinianos cap.* 21. per totum. 13. Christum quatenus mediator est , patre minorem , eique subordinatum & inæqualem esse : quæ tamen inæqualitas non naturalis & substantialis sed Oeconomica & relativa ; quod ex 1. *Cor.* 11. 3. *Isa.* 2. 1. *Ioh.* 14. 28. nostri in disputationibus contra Arrianos concedunt. Vide *Fr. Iunium Defens.* 2. *de Trin. c.* 7. 11. 12. 20. & *Zanchium de Tribus Elohim part.* 2 *l.* 3. *c.* 10. & 11. 111. *Postulata* hæc sunto , ex philosophiâ 1. Forma rei unica est , & causa efficiens proxima unica est , qua posita res ponitur, & ablata aufertur. 2. In ordine ad facultatem seu actionem , quæ circa objectum versatur , una tantum est ratio formalis in objecto, quia illa nihil aliud est *quam forma secundum quam objectum est motivum illius potentiæ* , secundum *Scotum in* 1. *dist.* 3. *qu.* 1. Itaque plures in eodem objecto admittere rationes formales tam absurdum est quam plures ejusdem rei statuere formas specificas. 3. Ratio formalis ut est principium , unde primo & immediatè res dependet , sic est ultimum objectum in quod rei istius ultima fit analysis. 4. Ratio formalis cum re illa reciprocatur cujus est ratio , eique adæquata est , hoc est, illi soli , omni, & semper competit. 5. Ratio formalis prior est instanti naturæ, etiam signo rationis re illa ad quam refertur ; quia scil. & quatenus res illa à ratione formali dependet, inque ea fundatur.

His

His positis statuimus hanc thesim : *Christum quà mediatorem, seu sub hoc formali, quà mediator est, non esse adorabilem aut adorandum.* Quam probabimus. 1. argumentis directis. 2. ab absurdo consequenti. 3. Denique subjiciemus testimonia aliorum, ad ostendendum consensum. Argumenta directa sunt *primo* ex naturâ subjecti. 1. Christus adoratur unâ eâdemque adoratione cum patre & Spir. S. quà ὁμούσιος Deus : Ergo non adoratur aliter vel sub alio formali suo quà mediator. 11. Quia seorsim, quà mediator seu secundum οἰκονομίαν, non est absolutè summus & primus ; sed Deo subordinatus, ab eo dependens, eo minor & inferior, ei inæqualis, ejus servus &c. 1 *Cor.* 11, 3. *Isa.* 42. 1. *Chamier. Panstratiæ tom.* 2. *lib.* 1. *c.* 4. & passim Antagonistę Socinianorum. Ergo ut sic non adoratur. Consequentia majoris patet : quia minus Deo, & inæquale non adoratur religiosè quà tale seu in quantum minus Deo & ei inæquale: Atqui mediare, mediatio, mediator, de ratione suâ formali includit, subjectum esse, minus esse, inæquale esse, servire &c. Sed argumenti hujus evidentia magis patescet ex sequentibus. 111. In quo non est fundamentum adorationis, æstimatio scilicet debita excellentiæ, majestatis & gloriæ supremæ atque infinitæ, illud non est adorandum : Sed in Christo quà mediatore non est tale fundamentum &c. Ergo. Probatur minor. Non enim credimus Christi peculiarem mediatoriam gloriam, esse gloriam illam absolutè supremam & purè divinam, sed ab eâ distinctam, ut optimè contra quorundam confusionem & transfusionem proprietatum divinarum (communicationem vocant ipsi) hæc à nostris distinguuntur, inter alios à *Polano Syntag. lib.* 2. *cap.* 31. & *Polyandro in primâ concert. cap.* 21. Si enim supremam & divinam gloriam haberet quà mediator, illud haberet vel per naturam vel per gratiam unionis. Sed per neutrum. Ergo non judicamus Christum quà talem esse adorabilem adoratione divina. Debet enim esse & semper servari proportio inter honorem & honorabilitatem, inter æstimationem & inter excellentiam seu virtutem quæ æstimatur, ut rectè observatum à *Scholasticis ad* 2. *qu.* 25. *art.* 1. & *Smiglecio in novis monstris novor. Arrianor.* 1v. Quia non est objectum formale fidei quà mediator, ergo quà talis non est objectum formale adorationis. Consequentia majoris patet ex *Roman.* 10. *v.* 14. Minor probatur, quia quà mediator non est primum efficiens & ultimus finis, primum & summum verum ac bonum infinitum, æternum &c. nec primus & supremus autor seu causa efficiens omnis boni & salutis : sed est causa inferior tum procatarctica seu meritoria, tum instrumentalis, & hac ratione collator bonorum in cujus nomine, per quem & propter quem tendimus in summum bonum, Deum scil. inque eum credimus, in eo speramus, cum colimus

Digitized by Google

& adoramus *Iohann.* 14.6. Porro quæ de unico formali & ultimato objecto fidei ac fiduciæ hic innuimus, passim à nostris ita explicata invenies in *Disputationibus de Religione*, *de precatione*, *de invocatione creaturarum*, *de fide*, & *de analysi fidei*, *de spe &c.* v. Quia unica tantum est ratio formalis cujusque rei; ergo & adorabilitatis Christi, deitas scilicet, nec quidquam præter ipsam. Nam unica illa ratio formalis, aut est natura divina, aut natura humana, aut utraque, aut adjunctum aliquod seu relatio ex operibus & officiis utriusque naturę resultans. Non natura humana, hoc enim nolunt οἱ ἐξ ἑναντίας: nec utraque, nam tum etiam humana esset ratio formalis: nec adjunctum seu relatio mediatoris, quia tum rursum humanitas esset pro sua parte ratio formalis, Quia Christus est mediator secundum utramque naturam. Si ergo qua mediator adorabilis, ergo &qua homo. Sicuti si qua substantia homo est ens per se subsistens, ergo etiam est tale ens secundum animam non tantum, sed etiam secundum corpus. Sed proxime sequenti argumento hoc magis illustrabitur. VI. Mediatio non est objectum formale adorationis, ergo nec mediator qua talis adorabilis aut adorandus. Ratio Consequentiæ valet à forma ad formatum, à ratione formali ad esse formale & affirmativè & negativè, ex.gr. Vniversale non est objectum formale cognitionis sensitivæ, ergo universale non cognoscitur à sentiente quà tali; & consequenter non est dicendum, homo qua sentiens cognoscit universalia: sed est dicendum: homo qua rationalis cognoscit illa. Antecedens multis modis probatur. 1. quia mediatio est actio, & officium mediatorium est relatio; Sed actio & relatio externa in ordine ad creaturas; non est objectum formale adorationis, quia non est Deus aut deitas, sed certum quoddam opus Dei in creaturis, à quo Deus externe denominatur: Et sic mediatio seu redemtio est opus filii Dei in hominibus, quod nihil reale in persona divina ponit, sed tantum externam denominationem. 2. Quia est adjunctum contingens, temporarium, quod poterat esse & non esse, ergo qua tale non est adorabile aut numen σέβασμα, σεβαστὸν: non enim est excellentia suprema, divina, natura & per essentiam talis, non forma Dei, non natura Deus, sed est excellentia & forma quædam inferior, mediatoria per gratiam unionis hypostaticæ, ex liberrimo Dei decreto. 3. Quia instanti naturæ & signo rationis, immo & tempore est posterior majestate, excellentia, adorabilitate, quin & ipsa adoratione filii Dei; Ergo non est ratio ejus formalis. Ratio consequentiæ est, quia omnis ratio formalis in objecto natura prior est re & actione in objectum illud tẽdente,

vel

Digitized by Google

vel circa objectum illud verſante ; ſicut omne principium principato, cauſa cauſato, forma formato & formali : 4. Quia ſublata objecti ratione formali, tollitur attingentia & motus facultatis in illud objectum ; ſed ſublata ſeu negata mediatione non tollitur adoratio λόγυ : *Primo*, quia ſequeretur alioquin ante lapſum & ante inſtitutionem muneris mediatorii filium Dei non debuiſſe adorari;quod abſurdum.*Secundo*,quia ſequeretur patrem & Sp.S.(qui eadem adoratione tanquã unus Deus cum Filio adorantur) non eſſe adorandum-, eo quod non ſunt mediator. Quod autem nonnulli viri docti huic argumento confirmando adjiciunt : Munus mediatorium eſſe deponendum à Chriſto, & conſequenter non poſſe eſſe rationem formalem aut adæquatum fundamentum adorationis, nos malumus in medio relinquere.Eſt enim deponẽdum ex 1 *Cor.* 11.24. & tamen non eſt deponendum ex *Luc.* 1.33. itaque cum diſtinctione hic loquendum eſt. Sed illud merito urgetur contra Socinianos, quod ibidem 1. *Cor.* 11. 24. dicitur Chriſtum etiam excellentiam & gloriam mediatoriam jam conſecutum fore patri ſubjectum : ergo non poteſt talis evectio & gloria fundare adorationem divinam ſeu religioſam. 5. Quia objectum formale eſt illud in quo ultimo terminatur & primo fundatur actio aut facultas, & in quod ultimo reſolvitur, ut ex.gr. Homo videt, non quà homo aut qua rationale, ſed qua ſenſitivum ; ubi analyſis ultima ſit in τὸ ſenſitivum,non vero in humanitatem aut rationalitatem ; ergo hoc ſed illud eſt ratio formalis : & dicendum eſt homo videt qua ſenſitivum, non vero qua rationale, vel ſub illo formali, qua homo. Atqui mediatoris adoratio non reſolvitur ultimo in munus mediatorium, ſed in deitatem.Si enim quæro cur Ieſus adoratur, & reſpondeatur : *quia mediator* : Et ulterius quæram cur mediator adoratur, reſpondebitur à Chriſtianis contra Arrianos : *Quia eſt ὁμοούσιος cum patre Deus*, vel : *quia habet æternam Deitatem.* Hæc ultima reſponſio, hic ultimus terminus, & conſequenter hæc unica ratio formalis, non vero officium mediatoris. Hactenus demonſtrationes directæ ex natura ſubjecti. Sequuntur ex natura prædicati VII. Solus Deus quà talis,hoc eſt,eo ipſo quod habet divinã naturam & ſupremam excellentiam,eſt adorabilis & adorandus: Atqui mediator qua mediator non habet illam excellentiam, ut ſupra oſtenſum eſt, Ergo. Antecedens multipliciter demonſtratum fuit in controverſiis Vbiquitariis. Non eſt itaque, quod hic probationes aliquas moliamur. Minor probatur, Quia ſolus Deus qua talis habet illam excellentiam ſecundum omnes Vbiquitatis Antagoniſtas ; ergo nulli niſi deitati hoc tribuendum, nequidem adjunctis ἀχωρίστως perſonæ divinæ, ut humanæ naturæ Chriſti, aut officio ſeu operi mediatorio. Indirectæ pro-

Digitized by Google

bationes ex abſurdis conſequentibus ſeu repugnantibus tum ſubjecti tum prædicati multæ poſſent adduci. Nunc ſufficerint iſtæ. VIII. Sequeretur & concederetur 1. *Socinianis* eſſe duos Deos, duo numina σχίσματα, quorum unum ſummum, alterum ſubordinatum: ſaltem non poſſent ſolide nova illa monſtra in lucem protrahi & contundi: nec quarta claſſis argumentorum pro deitate Chriſti contra exceptiones eorum accuratè & perſpicuè defendi; nec illi idololatriæ convinci. Nec præterеundum quod *Smalcius* Photinianus *lib. de Divinitate Chriſti cap.* 24. iiſdem fere argumentis utatur ad probandam donatam deitatem, majeſtatem & adorabilitatem Chriſti mediatoris, quibus ex noſtris nonnemo probat Chriſtum adorandum quà mediatorem. 2. Nec ſolide & evidenter refutari poſſet duplex religioſa adoratio Chriſti ſed inæqualis; quam habent Remonſtrantes Σοκινίζοντες *Confeſſ.* & *Apolog. c.* 16. & duæ rationes formales iſtarum adorationum; nec defendi Concil. Epheſin. in *Apolog. anathemat.* 8 & in *epiſtol. Synod* ubi rejicit duas adorationes Chriſti. 3. Concederetur Pontificiis alium eſſe cultum religioſum ſecundum primam legis tabulam, quam divinum, quem illi, ſed perperam, proprio nomine apellant latriam. Certe non parum enervantur argumenta noſtrorum contra religionem & cultum religioſum creaturis tributum; & porta aperitur diſtinctionibus latriæ, duliæ, hyperduliæ & novis ac portentoſis illis commentis Cardinalis *Perroni*, qui *in reſponſo ad Regem Magnæ Britanniæ lib.* 5. *c.* 20. ita περίλογῆ: Precatio eſt indirecta, aut directa; relativa, aut abſoluta; ſubalterna aut ſuprema; tranſitoria, aut finalis; extra oblationem ſeu ſacrificium, aut oblatoria ſeu ſacrificatoria. 4. Enervantur reſponſiones noſtrorum ad Vbiquitiſtarum communicatam divinam majeſtatem, gloriam, & adorationem: atque adeo omnipotentiam, omnipræſentiam, omniſcientiam, & ſupremam poteſtatem judicandi. Nam neceſſario ſequitur, ſi adoratur Chriſtus mediator quà mediator, Ergo etiam adorandus eſt Chriſtus homo. Atqui poſterius tanquam abſurdum à *Beza*, *Zanchio*, *Daneo*, *Zadeele &c.* eorum Antagoniſtis ſemper negatum fuit & ſolide refutatum. Nulla hic poteſt differentia aut exceptio adferri cur magis dicendum ſit Chriſtum quà mediatorem, quam quâ hominem adorandum, niſi iſta: *Mediator comprehendit non tantum humanã ſed & divinam naturã, quæ poſterior in ſe per ſe eſt adoranda.* Atqui hoc ipſum eſt quod volumus, adorationem attribui Chriſto à Deo & ſub illo formali, quà Deus; non autẽ qua mediatori quia mediatio æquè reſpicit naturam humanam ac divinam; & ſuo interventu (ſiquidem eſſet ratio formalis adorationis) æquè eam applicaret humanæ ac divinæ naturæ. Imprimis notandum, quod eadem argumenta adferuntur ab eximio

mio Theologo *Amesio in Disp. de adoratione Christi quâ mediatoris*; quæ nostris oppoſuerunt *Eckhardus*, & *Oſiander locis* jam *c.* IX. Adjicimus duo argumenta ad hominem. *Primum arg.* opponimus Remonſtrantibus. Illi enim dum Socinianorum cauſam agunt, ut elevent neceſſariam veritatem articuli de Trinitate contra communem Chriſtianiſmi cauſam; ſic ſatis philoſophicè & ſcholaſtice diſtinguat in Reſp. ad Excerpta DD. Profeſſorum Leidenſium p. 93. ad 5. Specimen: *Perſona, qua talis, uſum præbere non poteſt ad cultum, pietatem, niſi quatenus perſona illa divina eſt, divinitas enim eſt ratio colendi Deum, non perſonalitas.* Et in Vedelio Rhapſodo p. 37. *Pater qua pater abſtracta ratione Deitatis non eſt adorandus.* Infero ego ergo nec mediator qua mediator abſtracta ratione deitatis eſt adorandus. Conſequentia valet à pari immo à majori ratione: niſi ipſi probaverint relationes rationis & externas denominationes Deo attribuas, (qualis eſt mediatoris) magis eſſe rationes formales adorationis religionis, quam perſonalitates divinas, paternitatem ſcil. &c. Atque una quæro duo iſta. *Primò*, Cur hic metaphyſicis, Logicis, & ſcholaſticis terminis tam libenter ſoleant ἀκειδελογεῖν, cum luminibus Chriſtianiſmi totius in gratiam Antitrinitariorum obſtruendum eſt; cum vero fides Chriſtiana aſſerenda & hæretici in lucem protrahendi & confundendi, omnia diſtinctionum & terminorum logicorum ac ſcholaſticorum auxilia faceſſere jubeant, immo & hoſtiliter inceſſant, & ſic ad ignorantiæ (ut quidem præ ſe ferunt) aſylum illico profugi, vadimonium deſerant: *Secundo*, an non ſibi aut ſtrenuè contradicant aut hypocriſin ſaltem prodant, cum in *Apologia* ſua *loc. cit.* dicunt, Chriſtum eſſe religioſè adorandum qua mediatorem, & quidem vero ſed tamen diſtincto honore adorationis ab illo, quo colitur Deus, quem vocant ibidem *abſolute divinum.* *Secundum arg.* ad hominem opponimus Cl. D. Ameſio, ex ipſius Diſputat. de Aoratione Chriſti theſi 4. *Particula*, inquit, *quatenus, quà, in quantum, ſecundum quod, nihil amplius in iſta propoſitione poteſt notare, quam Chriſtum mediatorem eſſe determinatum objectum adorationis aut etiam aliquam juſtam rationem adorationis in ipſius mediatione Chriſti reperiri. Nos utrumque ſenſum ſuſcipimus defendendum.* Atqui hoc eſt totam cauſam tradere (ut mihi quidem videtur) aut non obſcurè profiteri, languere hanc totam diſceptationem circa meram χὴ νοφωνίαν, ἀνενδελογίαν λογομαχίαν, ſi non σκιομαχίαν. Ipſam aſſertionem ejus concedimus & concedebat Cl. Theologus, ille, cui has theſes opponebat: ſed particulas illas male ab ipſo explicationi jam poſitæ applicari putamus x. Subjicimus conſenſum eorum qui ex profeſſo controverſias & ſtrophas Antinitarias examinarunt: quos paulo cautius hic locutos fuiſſe indubium eſt, Zanchius

part.

Digitized by Google

part. 2. de tribus Elohim lib. 3. c. 3. *Non eſt ſufficiens cauſa ut adoretur Chriſtus quia mediator eſt. Cauſa enim adorationis ſola eſt deitas. Ideo enim Iehova jubet ſe ſolum adorari & coli, quia ſolus eſt Deus, autor omnium rerum. Quare ſi Chriſtus non eſt Deus, nullo modo eſt invocandus & adorandus.* Et ibidem: Objicitur, *pater adoratur ut Iehova & autor bonorum omnium, filius ut mediator & diſtributor bonorum, quæ à patre accepit.* Vbi in egregiâ reſponſione hęc inter alia reponit p. 16. col. 9. *Cauſa unica, cur curvanda ſint alicui genua, nempe quia Iehova eſt: non igitur curvabuntur genua Chriſto quia judex eſt, ſed quia Iehova.* Cartwrigtus hiſtor. Euangelicæ part. 1. p. 327. *Hic vide ſi cum Cyrillo totius hic locus, quo divinitatem ſuam Chriſtus aſſerit, de mediatoris perſona intelligi debeat, an cum Auguſtino partim in æternam generationem, partim ad Mediatoris perſonam referendus. Cum enim par honor Chriſto hic habetur, qui patri: & cum in ſe vitam incluſam & inſitam habere videtur, non videntur iſta niſi in filii perſonam, quoad ex patris ſubſtantia genitus, competere.* Smiglecius Ieſuita, qui feliciſſimè cum Socinianis congreſſus eſt, in novis monſtris novor. Arrian. p. 21. *Sicut ob priorem poteſtatem Chriſtus Deus dicendus eſt, ita propter illam aliam poteſtatem Deus nequaquam dici poteſt; & illa quidem prior donata non eſt, ſed innata Chriſto: Hæc vero donata quidem eſt à Deo, ſed ejus conſideratione Chriſtus Deus non dicitur, neque divino cultu ob eam afficiendus.* Zwarezius, cum Thoma p. 3. qu. 25. art. 1. & 2. aſſerit Chriſto tantum quà Deo cultum divinum tribuendum. Sic enim titulum facit ſect. 1. *De adoratione Chriſto ut Deo debita*, & ſect. 4. *Quomodo Chriſtus ut Deus adorandus ſit.* Et adorationem illam explicat eſſe divinam ſeu Deo propriam. Grauwerus theologus Lutheranus in Hebr. 1. p. 93. *Non idcirco Chriſtus adorandus eſt, quia per ipſum preces diriguntur ad patrem, ſed quia æternus Deus eſt, hæc enim unica & ſola cauſa adorationis. Sic falſa cauſa allegatur cum dicunt, Chriſtum eſſe adorandum, quia poteſtatem habet in nos. Non enim hæc eſt vera cauſa adorationis, nec propter ſummam poteſtatẽ à Deo conceſſam adoratur.* Pareus in Eirenico cap. 28. p. 270. *Objectum adorationis eſt Chriſtus Deus & homo: cauſa vero adorationis Dei & hominis eſt deitas. Eſt enim in Chriſto natura adorabilis divinitas, eſt & adorans humanitas, inquit Cyrillus lib. 1. ad Theodoſ. de recta fide.* Zanchius part. 1. de tribus Elohim lib. 3. cap. 12. p. 117. edit. in fol. *Negamus ſequelem hanc, ſi Chriſtus eſt mediator non poteſt igitur invocari: non enim invocatur ut mediator, ſed ut Deus. Et ſic Stephanus invocavit &c.* *Actor* 7. 59. & addit alia exempla *Luc.* 17. 5. 1 *Theſſ.* 3. 11. 2 *Theſſ.* 2. 17. Camero tom. 3. prælection. p. 173 *Si tamen fieri nonpoſſet, quod omnino fieri non poteſt, ut qui mediator eſt verè & proprie, idem non eſſet Deus, profectò mediator non eſſet adorandus; & ratio idonea eſt, quia hic cultus mere divinus & religioſus eſt.* Iohannes Iunius, qui ſolide

lide atque eruditè Socinum refutavit in Examine Resp. Socini contra Wiekum classi. 5. cap. 6. *Deus singularis & individuæ essentiæ ratione unus, ex toto corde diligendus est, id est, ut indivisus in se, & divisus ab omni alio. Ergo etiam qua talis adorandus &c. Eo sensu etiam in uno Deo confidendum, ergo unus Deus, qua sic unus, adorandus & invocandus &c. Necesse est ergo aut duplicem unius essentiæ divinæ cultum dari*, &c. Vide reliqua, quibus egregie contra duas adorationis Socini disputat pro unica ratione adorationis Dei & Christi. Cl. DD. Professores Leidenses in Censura confession. Remonst. cap. 16. *Iam vero quandoquidem divina natura, cum humana natura in una persona mediatoris conjuncta est, hinc fit, ut una adoratione merè divina, una invocatione, una fiducia & spe, non duabus distinctis, nec una ex duabus mixta, à nobis colatur; in qua invocatione adoratione, & fiduciæ locatione, objectum formale & causa propria, seu terminus, (ut schola loquuntur) est divina tantum natura, quæ hujus cultus per se tantum est capax &c.* Huc etiam facere putamus *Polani* distinctionem gloriæ Christi *loc. citat.* Breviter tota disputatio nostrorum contra Vbiquitisticam Idiomatum communicationem & altera contra Antitrinitarios huc collimet, necesse est.

Objectiones Cl. *D. Amesii*, ut breves simus, sigillatim non excutie- 9.
mus: imprimis cum hoc satis superque præstitum sit à Clar. D. *Makkovio*, & D. *Doctore Clutone Disputationibus* in Academia Franequer. de hac quæstione profitis anno 1635. Sufficerit indicasse hos fontes solutionum. 1. Aliud est disputare quis & qualis sit adorādus, & aliud quę sit ratio formalis sub qua adorandus, sit. 11. Omne id est, qua est *quia*, & *ratione* seu *respectu*, sed non contra. Multæ possunt adferri rationes & motivæ quæ moveant à parte nostra ut feramur in objectum, sed una tātum est ratio formalis. Sic multæ sunt rationes seu motivæ cur Christus mediator à nobi glorificetur & divino cultu honoretur, ex. gr. quia redimit nos, quia vulneratus & mortuus est, quia pauper fuit pro nobis, quia vermis fuit, quia maledictus fuit, lachrymatus est desertus fuit & in agonia, quia pro nobis intercedit, quia liberat nos à morbis, periculis &c. Sed omnia ista non possunt dici objectum formale adorationis divinæ. 111. Aliud est specificatio objecti materialis quod adoratur, & aliud est limitatio per rationem qua prædicatum subjecto convenit. Illud cum DD. Professoribus Leidens. vocare possumus objectum considerationis: quam distinctionem otiosè rejiciunt Remonstrantes in sua *Apologia*, sed non refellunt. Verissimum, quod *Epiphanius Ancorat. & Augustinus serm. 58. de verbis domini* & post illos *Thomas loco* sæpius *cit.* & recentiores in Disputat. contra Vbiquitistas docuerunt, adorari cum carne filium Dei, atque ea ratione ipsius carnem in

unitate hypoſtraſeos deitati ejus unitam. Sic & nos totum Chriſtum mediatorem atque adeo conſideratum à nobis tanquam mediatorem, jam qualitatibus, officiis, & virtutibus omnibus veſtitum adoramus, nihil ſeparantes: non tamen quà mediatorem, ut ſcilicet mediatio aut aliud quid præter deitatem ſit objectum adorationis formale. Quæ præterea *loc. cit.* adferunt Remonſtrantes probandæ peculiari & diſtinctæ religioni Chriſti mediatori qua tali debitæ, ab Antagoniſtis Socinianorum jam refutata ſunt.

Probl. I. *An accurate & proprie poſſit dici Chriſtum eſſe mediatorem quà Deus & qua homo eſt.* Reſp. *Neg. nam videtur innui, Deitatem abſolute & humanitatem ut ſic, rationem formalem eſſe mediationis.* II. *Quomodo ſit intelligenda illa precationis formula*: Domine Ieſu ora pro me? Reſp. *Diſtingue ipſam petitionem formaliter ut eſt actus noſter, à re petita. Illa dirigitur ad perſonam mediatoris & ea terminatur, in qua deitas habet ſe ut ratio formalis illius tendentiæ ſeu motus cordis noſtri in Chriſtum. Res petita eſt, actio ejuſdem Chriſti mediatoris qua mediatoris agenda ſcil. ſecundum naturam humanam, quæ eſt immediatum precationis ſubjectum.*

Conſectarium. I. Qui in aſſertione D. *Ameſii* ſubſiſtunt, & profanas novitates de duplici adoratione &c. reſecant, ἀκυρολογίᾳ & verbis tantum diſſentire videntur. II. Putamus tamen nec ulli recte loquentium nec ſatis circumſpectè detectioni & refutationi Socinianorum accomodatam eſſe tam laxam & in propriam phraſin, quamvis eam orthodoxe explicent. III. Si qui ulterius cum Remonſtrantibus quid hinc exſculpere ſatagunt; ii videant, ne error pravus in principio ſit magnus in fine.

APPENDICIS
DE ADORATIONE CHRISTI QUA MEDIATORIS PARS PRIMA.

MATTHIAS NETHENUS Reeſſâ-Clivenſis. *Ad diem* 13. *Julii.* 1642.

I. PRoblema de adoratione Chriſti quà mediatoris, alibi natum (in Academia ſcilicet Francquerana), exinde ex vicina Academia Leidēſi in hanc noſtrā per ſtudioſos, qui propter graſſantem illic peſtem frequentes ad nos tunc divertebant, illatum, & publice privatimque in collegiis & privatis colloquiis ab iis ſæpiuſculè pro libertate Academica protruſum atque ex agitatum, neceſſitatem nobis antehac impoſuit, aliquid de eo reſpondendi, & com-

Digitized by Google

commentandi. Hinc factum, ut tandem illis obnixè poſtulantibus, ut conceptus noſtros ſcripto comprehenderemus, diatribe publice ad diſputandum propoſitâ, noſtra qualiacumque communicaremus; quibus tunc auditoribus noſtris abunde ſatisfecimus. Sed quia novitiorum ingenia ſubinde novis dubiis & effugiis (hoc eſt, novo modo, aut novâ formâ propoſitis) aliunde exerceri contingit inſuper ab imperitis aut malevolis nonnullis hæc clanculum admorderi ac calumniosè traduci; operæ pretium me facturum putavi, ſi diatribem noſtram antehac editã præſenti appẽdice in gratiam rudiorum (nam provectioribus ſufficiunt fontes ſolutionum ibidem indicati) illuſtrarem. Erunt autem ſectiones ejus ſeptem; quarum I. continebit conſenſum Theologorum, imprimis eorum, quibus cum adverſariis conſerta manu pugnandum fuit. II. Occaſiones & origines controverſiæ. III. Momentum, ſeu pondus controverſiæ. IV. Occaſiones & fontes errorum atque hallucinationum, circa hanc controverſiam. V. Argumenta pro veritate: cum ſolutione exceptionum. VI. Argumenta adverſæ ſententiæ refutata una cum exceptionibus & replicis. VII. Conſectaria & corollaria quædam per modum problematum propoſita.

Conſenſum, quem in diatribe noſtrâ cœperam indicare, triplici ſup- 2.
plemento nunc abſolvo. 1. *Primum* habet autores, qui ante Apologiam Remonſtranticum, & inde formatam hanc controverſiam problematicam, ſcripſere. Sunt autem Piſcator in Math. 2. v. 15. ubi ait Chriſtum adorandum *non tantum civiliter ut hominem, ſicut* Magi *videntur adoraſſe; ſed etiam religioſe, ut Deum*. Et paulo poſt: *Etenim adoratio propria debetur naturæ divinæ. Iob. Cramerus in Enchirid. controverſ. Vbiquitar. part.* 1. *p.* 141. 142. 143. Vbi urget Chriſtum ſecundum naturam divinam tantum, (hoc eſt, qua parte Deus eſt) invocandum eſſe: neque ideo adoratione dividi Chriſtum in hominem ſeorſim & in Deum. Zanchius lib. 3. de Tribus Elohim cap. 12. *Negamus ſequelam hanc: ſi Chriſtus mediator eſt, non poteſt igitur invocari. Non enim invocatur ut mediator, ſed ut Deus. Franciſcus Iunius in defenſ. Trinit. contra Samoſatenianos*, ubique tam ſollicite diſtinguit Chriſtum quà Deum, & quà mediatorem, & quà hominem, ut non poſſit non noſtra ſententia inde colligi, & adverſa rejici. Inter alia *part.* 3. *p.* 190. (edit. in fol.) diſtinguit prærogativas ſcilicet excellentias, quæ Chriſto in ſcripturis tribuuntur, in eas quæ ut Deo ſimpliciter in æqualitate naturæ, & in eas quæ ut mediatori in æqualitate ſecundum diſpenſationem, & ratione officii. Iam vero adorationem eſſe excellentiam quæ competat Chriſto non qua mediatori, ſed quà Deo ὁμουσίῳ, ſtatuit, in Exam. Gratiani Proſperi part. 2. §. 5. p.

Digitized by Google

265. *Christus adoratur à nobis ut coëssentialis & æqualis patri secundum deitatem suam, una adoratione cum patre.* His addimus *Amesium*, qui quamvis contenderit pro adoratione Christi qua mediatoris; hypothesibus tamen per totam Theologiam sparsis thesi huic suæ non obscure contradixit, & fontes solutionum suppeditavit. Vide in *Medullâ* ipsius *lib.* 1. *c.* 19. §. 28. *&* 23 §. 17. *&* 25. §. 29. & 26. §. 30. *&* 31. §. 8. & 41. §§. 16. 10. 28. *lib.* 2. *c.* 4. §. 19. 20. & 6. §. 2. 3. 4. 5. & 9, §. 4. 5. Aliud etiam ex verbis DD. Professorum Leidensium in *Censura confess. Remonstrantiæ* exsculpi nequit. Videat ipse lector & expendat verba eorum *pag.* 225. Et verba Parei in methodo controversiæ Vbiquetariæ cap. 31. *Invocamus igitur Christum quia verus cum patre & spiritu s. Deus,* λατρείᾳ, *ut sic loquar, deitatis absolutâ, invocamus quoque Deum in nomine Christi, quia est mediator, petentes nos exaudiri propter hujus personæ* διανθρώπου λύτρον *& intercessionem &c.* Nec prætercundus Grauerus Theologus Lutheranus in commentar. Hebr. 1. p. 63. *Non ideirco Christus adorandus est, quia per ipsum preces diriguntur ad patrem, sed quia Deus æternus est, hæc enim unica & sola* (N.B.) *causa adorationis. Sic falsa causa allegatur, cum dicunt Christum esse adorandum, quia potestatem in nos habet: non enim hæc est causa vera adorationis, nec propter summam potestatem à Deo concessam adoratur.* *Smiglecius* Theologus Iesuita *lib.* 1. *de erroribus novorum Arrianorum cap.* 9. distinguit accurate contra Socinianos potestatem Christi independentem & increatam, quam una cum natura divina communicatam habet, à potestate ejusdem Christi creata, dependente & ministeriali, quam Christus communicatam habet quà mediator, qua est sacerdos & salvator noster potestque nos salvare, orando interpellando, sanguinem fundendo. Priores potestatis ratione Christum ait meriri cultum divinum, seu cultum absolutum: non vero ratione posterioris, quę priori nullâ ratione æqualis esse possit. Videat lector, cui vacat, filum totius disputationis. 11. Habet eos, qui scripsere post editam apologiam Remonstranticam, cum responso ad excerpta Profess. Leidensium, atque inde formato & ventilato alicubi in terminis præsenti problemate, dum laboratur in refutandi exceptione Socinianor. & Remonstrantium: quos presse, exacte, & circumspecte magis hic locutos esse, indubium est. Sunt autem *Isaacus Iunius in Antapologia cap.* 4. *p.* 102. cum *cap.* 2. *p.* 78. 72. 23, & *cap.* 16. per totum & *c.* 3. *p.* 92. *Vedelius in Opusculis Theologic.*, *Colleg. Theolog. disp.* 30. *thesi* 5. Idem in *judicio quodam M.S. de hac quæstione*, Daventriæ 21. Augusti 1638. (quod infra integrum exhibemus) *Makkovius in disp.* de hoc problemate cum aliis nonullis edita in 4. anno 1640. ubi objectiones dissolvit. Recusæ sunt postea illæ theses & aliæ insuper additæ anno 1644. in 4. Vide *collegior. theologic. part.* 1.

Digitized by Google

part 1.*colleg.miſcellan.qu.*5.*diſp.*35.& 36.& 37.& *colleg.*6.*diſp.*3.*in corollar.* *Abrah. Heidanus in refutatione Catechiſmi Remonſtrantici qu.*89. *Iacobus Laurentius in Exegeſi ſeu confeſſione fidei* vernaculo ſermone conſcriptâ *Ioh. Cluto in Idea diſp.* 3.*theſi* 1.& *diſp.*40.*diſp.*4.*th.*15. Rever. & conjunctiſſ. collega noſter *Carolus de Maets in diſp.de perſona & officiis Chriſti. Henricus Dieſtius* Theol. Profeſſor. Daventrienſis, in erudita *diſp de Adoratione Chriſti*, habita 26.Auguſti 1640.ex qua (quia forte publicè ubivis non proſtat) hæc ſtudioſis noſtris exhibeo; theſi 63. *Ex quibus omnibus patet veram rationem ſeu formale adorabilitatis eſſe deitatem &c. patet etiã, quid ſit reſpondẽdũ ad illam quæſtionem,* An Chriſtus adoretur quàDeus an vero quà mediator? *Nimirum,non qua mediator,ſed qua Deus.* Et paulo poſt : *Rectius etiam dicitur mediator adoratur,quà filius Dei,quam filius Dei adoratur qua mediator,ſeu (quod idẽ eſt) quà θεάνθρωπος,qua Chriſtus &c. Quia illud* quà mediator,qua θεάνθρωπος,*utramque naturam,divinam & humanam inſinuat, filius Dei adorari, qua mediator, qua θεάνθρωπος, non ſine ſpecie contradictionis dicetur*, &c. *Niſi illud, quà, aliter etiam accipi poſſit, non tantum ſecundum quam naturam ſit mediator & θεάνθρωπος; ſed etiam pro novo reſpectu quem in aſſumta mediatione & carne accepit : prout diximus ſupra, theſi* 19.&c.*ſed hoc eſſet λογομαχεῖν*, &c. *Quæ de adoratione dicta ſunt, eadem quoque de honore ſeu cultu fiaci & fiduciæ ſunt intelligenda.* Et paulo poſt : *Credere in Chriſtum, hoc eſt fiduciam collocare in Chriſtum non videmur, niſi quá Deum, aut propter Deitatem. Polyander à Kerckhoven in* 2.*concertatione Sociniana, diſp.*27.*theſibus* 23.-27. quod ad ſummam rei ab hac ſententia mihi diſcedere non videtur. Videat & expendat lector filum diſputationis. Quin & *Beza* cum aliis collocutoribus reformatis *in colloq.Mompelgard. part.* 1.*p.* 196. 197. unicum fundamentum & ultimatum objectum (quod nihil aliud eſt quam objectum formale) divini cultus haut obſcure pronuntiat eſſe ſolam deitatem; *Ab adoratione*, inquit, *deitatis & λόγου minime ſeparant alterius partis collocutores humanitatis adorationem; non tamen inſeſe nec abſolute conſiderata,ſed reſpective,id eſt,quia eſt Deo τῷ λόγῳ unita, ſive quia Chriſti deitas qua propriũ & abſolutũ eſt*(N.B.)*veræ adorationis objectum, non eſt ſimpliciter deitas ſed deitas incarnata, & illa, humanitas non ſimpliciter humanitas, ſed τῦ λόγυ humanitas.* III. Habet eos, qui edita & lecta diatribe noſtrâ, pro eâ determinarunt, eamque approbarunt: quales viri docti, & theologi quamplurimi; inter quos veteranus & pereruditus Theologus ac præceptor noſter Franc. Gomarus in litteris ſuis ad me Groninga datis Kalend. Auguſti 1638. ſic ſcribit : *Diſputationem de quæſtione*, An Chriſtus quà mediator, ſit adorandus? *Evolvi, nihilque in illius diſcuſſione obſervavi, quod non accuratum & veritati conſentaneum exiſtimem. Ac ſane quantum errorum ſyr-*

Digitized by Google

ma, contraria D. Ameſii ſententia ſecum trahat, optime quoque obſervaſti: quemadmodum ante aliquot annos duobus eruditis juvenibus (huc Franekera me tentandi cauſa profectis) oſtendi. Quare pro opera tua perudite præſtita, gratia merito debentur: & pro ea mihi communicata, ut & D. Altingio, gratias ego & habeo maximas. Perge ſtrenue: & imperitiæ atque invidiæ, veritatis & utilitatis Eccleſiæ ſtudium præpone: Deus haut dubie favebit, ac cœpta ſecundabit. Summus vir, Veteranus itidem ac polyiſtor Theologus Andr. Rivetus in literis ſuis ad me Haga-comitis 12. Kalend. Quintil. 1638. ſic cenſet de eadem diatriba noſtra: *Sed quandoquidem agitur de adoratione divina, eaque per conſequens ſumma, quæ ſoli Deo debetur, & divinam excellentiam habet pro objecto formali, ut loquuntur; ego ſententiam illam præfero quam tueris, Mediatorem Chriſtum, non poſſe ea adoratione adorari, niſi quatenus Deus unus eſt cum patre proinde rationem formalem, cur adoretur, non eſſe mediationem ſed deitatem, etiamſi cauſæ multæ ſint & variæ, quæ nos moveant ad eum adorandum.* Et poſtea: *Quæ ex cenſura noſtra* (cap. 16. pag. 225. lin. 9. 15.) *citas, talia ſunt, ut nihil mihi videatur vel diſtinctius, vel expreſſius dici poſſe, eaque non dubito ſufficere, ut omnibus non contentioſis probes, nihil intereſſe inter doctrinam tuã, & noſtram in hoc dogmate. Id pluribus demonſtrare conarer, ſi opus eſſet: ſed in re manifeſta non exiſtimo utendum eſſe teſtibus non neceſſariis* &c. Atque hactenus demonſtratio conſenſus; quæ ſufficiet ad ſuſpicionem omnem temeritatis, & πυροφωνίας, ab accurata veritatis defenſione, quam cum aliis pro modulo molimur & intendimus, amovendam. Horum enim virorum in philoſophicis & theologicis (præſertim controverſiis Socinianis) eruditionem atque ἀκρίβειαν cum ſtudio ὀρθοδοξίας conjunctam, amplecti atque imitari malumus, quam in ἐχεμυθίας, aut ἀκνεφελογίας, & contradictionis, aut ignorantiæ aſylum à Socinianis compingi.

3. Occaſionem huic problemati, ejuſdemque accuratiori & cautiori enodationi dederunt. 1. Pontificii, qui de Chriſti humana natura adoranda diſquirunt ad *Thomæ p. 3. qu. 25. art.* Vbi vide *Cajetanum*, *Zwarez*, *Valentia &c.* 11. Poſt illos Vbiquitiſtæ, qui diſputant de adoratione carnis Chriſti, ſeu de adoratione Chriſti ſecundum humanam naturam, & quà mediator eſt, quà διαιρετῶς. Vide *Eckhardum in faſciculo controverſiar. cap. 6. qu. 12.* Et *Lucam Oſiandrum fil. in Enchiridio controverſ. cum Calvin. c. 6. queſt. 5.* Et *Balduinum in caſibus lib. 2. cap. 4 caſu 7. Diſput. Theolog. Gieſſenſes VVinckelm. & Mentzeri tom 1 diſp. 3, quæ eſt de Ieſu Chriſti διαιρέτῳ, theſi, 33. 44. 46. Acta Colloq. Mompelgard.* ut à Beza cum reſponſione edita ſunt Genevæ 1587. *part. 1. p. 196.* coll. cum *pag. 174. 175. VVolfgang. Franzium in diſp. c. Pontific. Calvin. Antitrinit. diſp. 3. de perſona Chriſti ſect. ult. th. 195.* Ex noſtris hanc opinionẽ oppugnant *Martyr, Daneus, Zanchius, Joh. Crame-*

Cramerus &c. 111. Hinc Sociniani, qui negant ex Christi adoratione probari ipsius deitatem, hac exceptione (ut alias nunc prætéream, apud *Socinum in disp. de adorat. Christi cum Christiano Francken, & Francisco-Davidis pag.* 191. Et *antithes. Fr. Davidis p.* 181.), quod adoretur quà, seu quatenus mediator, hoc est ut causa media seu secunda omnium eorum quę salutem nostram spectant, & ut intermedius religionis finis: cui contradistincte opponatur pater, quippe solus adorandus ut causa suprema, primum efficiens & ultimus finis. Sic *Volckelius Institut. lib. 4. c. 11. Crellius de uno Deo patre sect. 1. §. 36. 37.* Adeo ut fundamentum seu ratio formalis adorationis ipsis sit Christi munus mediatorium, & donata potestas, gloria, dominum in nos; cujus causa immediata sit exaltatio Christi, mediata ejusdem obedientia. *Socin. c. præf. VViecki.* Et hanc communicatam gloriam illi divinam & deitatem appellant. Sic *Ostorodus Institut. c.* 10. Quam dextrè & plene has Sociniſtarum strophas dissolvant Lutherani, qui Christum quà Deum & secundum deitatem tantum, adorandum negant: vide apud *Paulum Tarnovium libr. de Trinitate c. Socinum*. Et *Stechmannum disp. 9. qu.* 13. 16. 1v. Denique Remonstrantes, qui operam suam commodantes Socinianis negant argumentum irrefragabile ad probandam Christi deitatem à cultu divino peti posse: *quia ex scriptura didicerunt Deum patrem Christo filio, quatenus θεάνθρωπῳ mediator &c. Deus manifestatus in carne, cultum & honorem divinum gratificatum esse. Impossibile autem est, ut concipiatur Deum filium suum Iesum dignatum esse honore isto in tempore, si ratio adorationis sit tantum divina ejus natura* Apolog. cap. 2. Et cap. 16. fol. 153. a. *In hoc Capite non censetur nisi hoc unum, Quod* Remonstrantes eos rectè facere statuunt, qui Iesum Christum, quatenus Mediator noster apud Deum est, sanctè ac religiosè colunt, id est, adorant, invocant, spem & fiduciam suam in eo collocant, eique suppliciter gatias agunt ac benedicunt. *Fatetur Censor Christum nobis agnoscendum & colendum esse, non tantum ut unigenitum Dei Patris Filium & verum Deum, sed etiam ut θεάνθρωπον ac Mediatorem inter Deum & homines. Atqui nihil aliud dicunt Remonstrantes in Confessione sua.* At, *inquit*, cultum hunc constituunt Christo Mediatori proprium, ex, ratione solius officii ipsi à patre impositi, aut gloriæ ipsi à Patre concessæ. *Sane: Qui possunt aliter, si est cultus, qui Christo, ut Mediatori, contradistincte ut est unigenitus Dei Patris filius, gratiose à patre collatus est, quod ipse Censor agnoscit?* At hoc Socinianis manifeste favet, *inquit: favet ergo, inquam ego, Censor ipse Socinianis, dum id, quod diximus, iis concedit: Et ubi veritas hæretico favet, hæreticus ea parte hæreticus non est.* At, *inquit Censor*, hoc viam aperit Socinianis ad omnia argumenta orthodonorum eludenda, quæ pro vera & æterna Deitate Christi, ex hujus divini

vini cultus communicatione, ab Eccleſia veteri & recente, ſemper invicte ſunt petita. Et ibid.6. *Eheu! quantum periculum, Alterutrum ergo dicendum eſt; Aut falſum eſſe, Chriſto, ut Mediatori cultum & honorem hunc à Deo attributum & gratioſe communicatum eſſe, aut ſi hoc falſum non eſt, uti Cenſor hoc falſum non eſſe concedit, æquiſſimum omnino eſſe, ut argumento iſto plumbeo non amplius pugnemus.* Et paulo poſt: *Verba Concilii Epheſini, quæ Cenſor citat, talia ſunt, ut Patres idem definivisſe videri poßint, quia dicunt*, ſe non agnoſcere duas naturas in Chriſto, unam adorandam, alteram non adorandam. Sed unam naturam divini verbi incarnatam, quæ ſimul cum ſua carne una adoratione adoratur. Iidem in Vindiciis, ſeu Vedelio Rhapſodo lib.1.c.9.p.54. petunt ut probetur, *neceſſarium eſſe ut credatur, quomodo Chriſto mediatori communicatus ſit honor adorationis, an ſecundum naturam divinam, an ſecundum humanam, an ſecundum utramque, & ut determinetur modus ille ex ſcriptura.* Accedat *Simon Epiſcopius* in ſcripto Belgico poſthum. quo D. Abrahamo Heidano reſpondet *pro catecheſi Remoſtrantica*, ubi ad *quæſt.*85.*p.*285. ait: Ieſum Chriſtum qua filium non tantum Dei ſed & hominis eſſe glorificatam creaturam & conſequenter ut talem eſſe objectum cultus religioſi & adorationis idque evidenter probari ex *Ioh.* 17. 3. Adhæc, cultum religioſum competere Deo, & filio quà Deo per naturam; filio vero quà mediatori tantummodo per & ſecundum voluntatem atque ordinationem Dei. Prȩterea, Hunc honorem & cultum tribui non mediatori ſolum quà mediatori, ſed etiam ipſi Deo quia non tribuitur mediatori niſi ob Dei voluntatem, & quia Deus ita poſtulat, adeo ut Deus per illum honorem & cultum gloficetur. Denique, non eſſe idololatriam ſi quid religioſè colatur (uti hic fit) extra & præter Deum ſeu extra & prȩter divinam eſſentiam & perſonam quia Deus expreſſe mandat filium ſuum honorari ſicut ipſe honoratur. Iam vero mandatum hoc locum habere non poteſt, niſi quatenus filius ipſius eſt filius hominis. Ad *quæſt.præced.*84.*p.*283. Fatentur hunc cultum non eſſe eundem aut parem ei qui Deo qui Deo tribitur; quia talis Chriſto mediatori quà tali non convenit. Quamvis enim idem ſit in ſubſtantia, tamen in eo differt ab honore ſeu cultu patris, quod pater ſuum honorem habeat à ſe & natura; Chriſtus hunc ſuum habeat à patre & quidem in tempore gratioſè conceſſum tanquam præmium obedientiæ. Atque hæc quidem occaſio diſceptationis de hoc problemate, propinqua. Proxima eſt, παρρησία in refutatione horum adverſariorum, à viris bonis & orthodoxis admiſſa, hoc eſt, ut moliſſime loquamur, nonnulla impedite aut obſcurè, aut admodum laxe, impropriè & ambigue, conſequenter periculoſe ab ipſis dicta. Quorum cauſa videtur eſſe, improvida imitatio

by Google

eorum theologorum qui ante enatas controverſias Socinianas & Remonſtranticas ſecurius hic locuti ſunt (uti plerumque fieri ſolet , & docent exẽpla ſcriptorum, qui ante exortum Arrium, Neſtorium, Pelagium &c. floruere:) aut qui acroamatico & preſſo ac ſcholaſtico ſtylo ſeu loquendi genere non ita uſi ſunt , & conſequenter ad acceptiones philoſophicos particularum & formularum non tam ſtricte attenderunt , ac quidem ſophiſtæ Sociniani nunc docent & cogunt nos attendere. Accedit & ex priore hac promanat alia cauſa , quod abſque ſerio & accurato examine omnium , quæ ad cauſam hanc pertinent , ex tempore prima data occaſione ſæpe concipiatur , & dicatur ſententia aliqua , quam poſtea examini eruditorum ſubjectam , haut parum contrahere , aut incruſtare conantur , ſi non abſurdis longe abſurdioribus cumulatis infeliciter eam defendere velint. Poſſunt & aliæ particulares cauſæ intervenire. 1. Ignorantia mentis & intentionis adverſariorum : cum ſc. omnes hypotheſes , concluſiones , & artes eorum nondum ſatis perſpectæ ſunt. 2. Ignorantia terminorum , tum ex uſu adverſariorum, tum ex uſu ſcholarum , quos adhiberi neceſſe eſt in ventilatione hujus problematis : hinc fieri non poteſt , quin ſe & alios implicent , omneſque conceptus ſuos confundant; præſertim ſi ſtrictum & cautum terminorum uſum ſuſque deque habeant. 3. Ignorantia theſium quarundam, aut rationum, aut diſtinctionum Theologicarum; quæ aliqua ratione hanc controverſiam attingunt. 4. Forte & aliqua contentio , adhæc nimia facilitas & temeritas, in aliis carpendi ea, quæ tunc non capiunt, aut de quibus antehac non cogitarunt. 5. Quod ſi pertinacia & nimius τῶν ἰδίων amor atq; admiratio acceſſerit , in abſurda plura incidunt , & error errorem trahit. Porro viris doctis in diſſolvendis ejuſmodi nodis nonnunquam inconſiderate & periculoſe dicta excidiſſe , non mirum eſt, in hac humana infirmitate & caligine. Ex tota theologia ejuſmodi hallucinationes non colligimus : ſufficerit unam atq; alteram indicaſſe in probemate de adoratione Chriſti: ubi *Martyr* & *Daneus contra Vbiquitarios* in acie ſtantes , duas fecerunt adorationes Chriſti ; ille in *Geneſ.* 18. 2. iſte *in aſſertione contra Iacobum Andreæ p.* 37. 38. Forte idem in animo habuit Alſtedius, cum in Logica Theolog. c. 20. §. 16. ſcriberet: *A cultu mediatoris proprio , non valet conſequentia ad cultum Dei proprium. Nam prior ille eſt ἀξίωμα ἐν διαθρώσει : poſterior eſt λατρεία ſacroſanctæ trinitati debita.* *Ameſius* unam quidem facit adorationem , ſed quæ poſt incarnationem Chriſti variet ab adoratione ejus ante incarnationem, quippe quæ nunc fiat ſub illo formali qua mediator. Alii unam itidem adorationem , ſed quæ plures habeat rationes formales (de qua opinione infra) : qui omnes aliqua ratione cothurnum

Digitized by Google

ſuppeditare aut relinquere videntur adverſariis, ſub quo latere poſſint; nec directe iis occurrere videntur, aut ad mentem eorum reſpondere, ſed potius luſu ambigui pugnam declinare, contenti petitione & ſumptione ejus, quod eſt in quæſtione; ne dicam eos ab analogia elencticæ noſtrorum theologiæ & laudabili ſcholarum ἀκεκλισίᾳ in hiſce, aut affinibus problematis, aliquo modo diſcedere, idque ſine ulla neceſſitate. Quod cum animadverterent Theologi recentiores, quibus in controverſiis Socinianis ſubactum & exercitatum eſt ingenium, tempeſtive intercedendum putarunt; ne quid bona cauſa detrimenti caperet: quorum ſententiam & inſtitutum nos cum pluribus præſtantiſſimis theologis libenter probamus. Et hæc hactenus de occaſione & formatione hujus problematis.

4. De momento & pondere hujus problematis, ſi ſcil. illud dextrè, aut minus dextre explicetur, tres ſunt opiniones, duę extremæ, tertia media. 1. eſt eorum, qui videntur neceſſarium putare ut quis ad debitum honorem Chriſto exhibendum, affirmantem ſententiam cum ipſis tueatur. Quouſque hæc verba ſua extendi velint ignoro: hactenus tamen malo ſentire eos ex ſua opinione (quæ quam vera, quam tuta ſit, infra videbitur) nolle facere dogma eccleſiaſticum, ne quidem ſcholaſticum; & ſic omnes aliter ſentientes ἀγνοίᾳας ſtigmate notare. Sed tamen, metuendum eſt, ne iſtis & ſimilibus eorum phraſibus abutantur nonnulli (ut facile eſt inventis aliquid addere), qui in ignorantia ſua præſidium ponunt, & cum terminos aut ſtatum controverſiæ ne leviſſimè quidem deguſtarint: immo nec diſcere velint, magiſtraliter tamen determinant. De ſtupidis & improbis calumniis, negari ſcil. Chriſti mediatoris invocationem, errorem aut novitatẽ agitari, Remonſtranto-Socinianis forte pejorem &c. non eſt quod hic referam, cum talia non reſponſo, ſed commiſeratione digna ſint, nec in animis piorum aut eruditorum fidem inventura. Oſtendamus nunc hanc controverſiam eſſe problematicam, quamdiu intra proprios terminos, in quibus propoſita eſt, ſe continet. 1. *Quia* eſt in acceptione propria aut impropria, uſu aut abuſu ſyncategorematis quà, ut & termini *rationis formalis*. 2. *quia* eſt in modo & ratione refutandi exceptionem, ſeu argumentum adverſariorum, hoc ſcilicet, *Quicunque adoratur quà mediator, ille non eſt ſummus Deus; Sed Chriſtus adoratur qua mediator; Ergo.* Hic alii negant majorem, conceſſa minori; alii contra minorem negant. Quomodo etiam in aliis graviſſimis controverſiis non uno modo communes adverſarios oppugnant Orthodoxi: ut ex. gr. de genuino ſcripturæ canone & authentica ejus editione; cum opponitur, libros quoſdam è canone periiſſe, puncta à Maſorethis

rethis addita esse loco à librariis corrupta. Sic in quæstione, de interpretatione scripturæ & gemino aut unico ejus sensu, de judice controversiarum &c. de ecclesiæ invisibilitate & successione, de primorum reformatorum vocatione, de fide ad quam omnes dicuntur teneri, quod Christus pro ipsis sit mortuus. In illis dissolvendis quidã majorem concedunt, aut saltem eam patiuntur transire, negata absolute mĩnori; alii excipiunt adversus majorem: utri tutius & accuratius disputent, hic nõ est dicendum. 3. *quia*, qui ecclesiasticã, aut cõmunem, aut capitalem controversiã hic facerent, similem fere scientiam, prudentiam, æquitatem, caritatem adhiberent, qualem Pontificii qui nostros longe melius & accuratius Arrianismum oppugnantes, hæreseos Autotheanorum, & syncretismi cum Arrianis, & Turcis insimulant. De quo vide *notas nostras ad Diatriben. D. Gomari de Αυτοθεῳ*, & *Turco-Papismum oppositum Reginaldi Calvino-Turcismo.* Qualem item Lutherani, qui quod τὸ *qua* juxta cum ipsis in attributis personæ Christi non admittimus, aut quod paulo solidius quam ipsi Judæos, Arrianos, Eutychianos, Nestorianis refutamus; ut tanto melius omnem speciem syncretismi cum hæreticis evitemus, eosque cothurnis suis exuamus: non verentur nobis Iudaismi, Arianismi, Photinianismi, Nestorianismi dicam scribere. De quo vide *Gomari diatriben modo cit. cum notis nostris* editam, & *Hunnii Calvinum Iudaizantem* cum *Parei Calvino Orthodoxo*, & *Philippi Nicolai fundamentorum Calvinianæ sectæ cum veteribus Arrianis & Nestorianis* (etiam Mahumedistis) *detectionem.* II. Secunda opinio est, otiosam & inutilem esse hanc subtilitatẽ, aut inanem λογομαχίαν: & consequenter nullius faciendam. Sed hæc opinio cum grano salis accipienda est. Fateor, orthodoxorum quorundam contradictionem; extra intuitum Sociniſticæ & Remonstrantice *νεφέλας*, ex mera simplicique ignorantia profectam, inanem & imperitam λογομαχίαν posse dici, quæ transeat. Sed Remonstrantium & Socinianorum τὸ κρυπτὸν τῆς ἀιχύνης, limitationem illam *qua mediator*, involucrum & vehiculum faciunt realissimæ controversiæ. Quibus ergo arcana illa detecta & perspecta sunt, illi tenentur ad ἀκρίβειαν veritatis, & ἐλέγχου soliditatem atque evidentiam hic eniti: quod si negligant, aut si pertinaciter aliis, quorum melior sententia, hoc agentibus obstent; utique non erit à parte eorum, pura λογομαχία: uti mox videbitur. Compara nostrorum distinctionẽ inter illos, qui ante detectum Antichristum fuerunt in cõmunione Ecclesiæ Romanæ (ad instar eorum, de quibus 1 *Samuel.* 15. 11.) & inter eos, qui hodie post detectum, ibidem manent. III. Tertia & media opinio est, quam nos sequimur: esse quidem hanc controversiam minus principalem & problematicam; alicujus tamen momenti, ut nunc status

ejus eſt, poſt detectas Remonſtrantium ac Socinianorum inſidias, & quæſita latibula, in diſtinctione illa, de cultu Chriſti, quà mediatoris. Rationes ſunt iſtæ 1. *Rat. Quia*, cum in theologia dogmatica etiam vera dicere de Deo, de trinitate, de perſona Chriſti periculoſum ſit; accuratiſſimè attendendum eſt ad phraſes, ſyncategoremata, limitationes. 2. *Rat. Quia*, in theologia elenctica, ubi validi & ſubdoli adverſarii cothurnis, effugiis, æquivocationibus, malè fabricatis diſtinctionibus ſuis nos exercent, imprimis cautione & accurata diſtinctione opus eſt: nominatim attendendus uſus ſyncategorematis *quà*, & in hac & in aliis quamplurimis graviſſimis controverſiis. Ex.gr. an fides vivens ſeu efficax per opera, an quà efficax, juſtificet; non eſt controverſia logica aut grammatica (uti volunt Remonſtrantes *Apolog. c.* 11. *fol.* 113. cum quâ confer *Grotii notas ad Caſſandrum*, ejuſdemque *replicam in Rivetum*), ſed in Theologia maxima, ut docte oſtendit *Iſaacus Junius in Antapolog. pag.* 237. 238. 239. quem vide. Sic in quæſtione de objecto prædeſtinationis quod ſit & quale, ſcilicet peccator: ſed an qua peccator? Itidem in quæſtione de objecto formali fidei, & de ultima ejus analyſi, deque autoritate & credibilitate ſcripturæ; ubi tota diſterminatio partium contradicentium fit per particulam *qua*, & per terminum *rationis formalis*. Vide *Scholaſticos ad* 22. *quæſt.* 1. & ex noſtris *Baronium de objecto fidei contra Jeſuitam Turnebullum*; & *Rivetum in diſp. de Objecto fidei*, & in *Iſagoge de ſcriptura*. Etiam in controverſia de αὐτοθεῷ, uti oſtendimus in *notis ad diatriben Gomari*. Conter quæſo *Zanchium* ſuper eadem hac quæſtione, *epiſtol. lib.* 1. *epiſtol.* 9. *pag.* 58. ubi poſt accuratam diſtinctionis per *quà* & *quatenus* explicationem, ſic concludit: *Vides frater, quantum referat ſcite omnia diſtinguere.* Similiter in quæſt. illa Sociniana; An Chriſtus ſuſcitatus ex mortuis, & quia ſuſcitatus ex mortuis, dicendus & credendus ſit filius Dei. *Aff.* An etiam, qua ſuſcitatus ex mortuis. hoc eſt, an reſurrectio ſit fundamentum filiationis. *Neg.* In quæſtione de miraculis Chriſti mediatoris, deque ἐνεργητικῷ eorum principio: de quo monuimus in *Diſputation. de Miraculis*, *parte* 2. in quæſt. de Objecto religionis ſeu cultus religioſi; de qua vide *Rivetum in decalogum*, *Ameſium in caſibus*. Et nos de eadem monemus, atque ad uſum τῷ *qua* in præſenti quæſtione applicamus, *Diſp. de ſuperſtitione*, *append.* 2. *arg.* 4. In quæſt. de adoratione Chriſti hominis, immo & carne θεανθρώπου, τὸ quod ſit, de objecto materiali, & de objecto conſiderationis, & de *quà* ſpecificative accepto conceditur ſed τὸ *quà* (reduplicativum ſcil. & proprie acceptum) ac de objecto formali

Digitized by Google

mali negatur. In quæstione de jure Dei distinctio adfertur per τὸ *qua* dominum, & *qua* judicem. Vide *Grotium de satisfactione p.* 42. 43. edit. in 8. & *Joh. Junium in refutation. prælection. Socini cap.* 16. *pag.* 563. 564. Sic *Swarez de legibus lib.* 2. *cap.* per distinctionem Dei quà legislatoris, & quà domini, explicat jus dispensandi in lege naturali. Denique ut finem faciam in vexata illa controversia de Iure Magistratus circa sacra, τὸ *qua* neglectum, aut non bene applicatum, omnem difficultatem parit. Confer *disp.* nostram, *de Potestate ecclesiastica.* 3. *Rat.* Quia alterutra pars non satis feliciter causam Dei contra Socinianos tuetur, nec satis fortiter eos refutat; & consequenter manus eorum quamvis inscia quodammodo confirmat. Est autem alicujus momenti, tantam causam adversariis suspectam reddere, & legitimam defensionem ejus aliqua ratione perturbare. Applicandum vero hoc parti affirmanti, probo istis rationibus: quarum, *Prima*: quia pervertunt terminos artium in scholis omnibus usitatos, & ad explicationes ac disputationes theologicas adhiberi solitos. Quod hic operosè non probabimus; sed provocamus ad philosophos & Theologos philosophicos seu scholasticos, quarumcunq; in religione partium. Atqui talis abusus, aut detorsio terminorum, objici posset adversariis Socinianis & Remonstrantibus, tanquam signum desperatæ causæ. *Secunda*, quia cum termini non tantum illa notione, qua nos accipimus, accipiendi sunt; sed & ipsi adversarii Socinani & Remonstrantes eadem usitata ac communiter recepta notione accipiant: fallacia homonymiæ & ignorationis elenchi ludere ac prævaricari videntur nostri, nec adversariis directe occurrere (uti semper gestit veritas: teste *Tertulliano*) sed pugnam declinare & respondendo nihil respondere: illi enim de alliis loquerentur, & hi intelligerent de cæpis. Iam vero adversarios, particulam *qua*, in hisce aliisque suis distinctionibus non laxe, improprie, catachrestice aut specificative (uti quidam ex nostris) accipere; sed stricte, proprie, & reduplicative constat, e. gr. ex *Crellio* Sociniano, *de Vno Deo parte lib.* 1. *sect.* 2. *cap.* 1. ubi distinctionis causa sic loquitur: filius qua filius, qua Deus, persona quà persona. *Ibidem sect.* 1. §. 101. Et *Slichtingio c. Meisnerum pag.* 375. *&c.* Et sic Remonstrantes in *Vindiciis p.* 37. & locis ex *Apologia*, & *Responso ad excerpta &c. supra cit.* Et *Episcopius in defensione catechismi Remonstrantici c. Heidanum*, *ad quæstion.* 58. ubi ex professo explicat & probat adorationē Christi quà mediatoris. Ad ipsos promachos Socinismi, qui aliqua philosophiæ cognitione tincti sunt, & scholarū methodo uti solent, provocamus. *Tertia*, quia non satis stricte, tuto, & caute, respectu adver-

Digitized by Google

adversariorum loquuntur ; sed ipsis cothurnum relinquunt , aut suggerunt quo heterodoxiam suam tegant. *Quarta*, quia viam aperiunt & pontem sternunt , si non sibi , saltem aliis rudioribus atque infirmioribus ulterius τῇ ἀμετρίᾳ τῶν ἀνθολκῶν hic prolabendi in in varia absurdè , aut saltem periculosè , aut impedite & confuse dicta (quorum specimen infra exhibemus :) adhæc in aliis gravissimis controversiis (quales modo recensuimus) similiter perverso usu, aut confusione & ignorantia terminorum *quæ* , & *rationis formalis* impingendi , & omnia sursum vorsum miscendi. *Quinta* , quia consequenter bonæ causæ justam & accuratam defensionem perturbant ejusque defensoribus contra novos & Remonstrato-Socinianos conceptus præjudicant , & alacritati ipsorum obicem ponunt , contradictione sua sæpe satis acri & censoria, Quinam autem sint illi defensores, diximus *thesi* 1. Atque hactenus satis probatum putamus ex judicio eruditi præceptoris nostri D. *Gomari* (quod vide *thesi* 1.) esse hujus controversiæ aliquod momentum : ideoq; pro nihilo non habendam , imprimis inter eruditos & scholasticos. Quod tamen sic accipi velim ut subjective seu in subjectis distinguam gradus hujus hallucinationis , alii enim aliis altius hanc opinionem hauriunt & admittunt , quin & extensive in nonnullis latius se diffundere possent per assumptas plures hypotheses, & consectaria. Vt concludam ; 1. *Si* qui solummodo laxe particulam *quà* seu *ut* usurpant , & proculdubio nihil aliud intelligunt, quam objectum considerationis , non vero formale & ultimate terminans , illos ἀκυρολογίαν , & si contendant λογομαχίαν cõmittere arbitror. 2. *Si* qui insuper *rationem formalem* invitis omnibus philosophis & scholis Theologicis, peculiari suo conceptu & abusu aliud quid notare faciunt ut semel male posita defendant , illis philosophorum (unde Theologi terminos hos mutuati sunt) judicio relinquo ; quibus , si placet , rationem reddant , quo jure & cui bono novas philosophicorum terminorum acceptiones procudant, immo bene positos & ubique receptos disciplinarum terminos confundant ? An ad concitandam scilicet aut alendam novam controversiam problematicam in theologia ? Aut hoc , aut terminorum ignorantiam fateri necesse est. 3. Si post detectos cothurnos & insidias adversariorum pergat quis acriter hanc ferram reciprocare , & absurdis Philosophicis Theologica addere , is monendus est , videat, ne error parvus in principio fiat major in fine.

5. Occasiones & fontes hallucinationum tum in explicatione hujus problematis , tum in defensione partis affirmantis , sunt. 1. Ignorantia , confusio , & abusus terminorum , formalitatum , quibus res theologicæ dogmaticè & elenctice in scholis exprimi solent. 2. Mutatio status controtro-

Digitized by Google

troversiæ. 3. Assumptio, seu fictio pseudo-philosophematum, hoc est falsarum hypothesεωn in philosophia, quibus opinionem suam sustulciunt. 4. Assumtio, seu efformatio hypothesεωn theologicarum. 5. Efformatio novarum partim periculosatum, partim absurdarum distinctionum philosophicarum & theologicarum. 1. quod ad primum fontem, hoc in genere monemus neminem debere in scholis acroamatice, & secundum methodum didascalicam disputationes theologicas absolvere per terminos & technologamata disciplinarum, nisi ea intelligat & in actu exercito seu quod ad usum cõmunem, & in actu signato, saltem ea penitius discere & intelligere paratus sit, idque revocanda ea ad suas quæque disciplinas ex.gr. logicam, physicam, Rhetoricam, politicam, &c. in propriis sedibus ibi cognoscendo, aut si opus sit, artium istarum vivos Doctores consulendo, juxta illud philosophi: *Artifici credendum est in sua arte.* Vide, quomodo *Daneus*, *Martyr*, *Zanchius*, *Fr. Junius*, *Fr. Gomarus*, *Zach. Vrsinus*, *Pareus*, *Zadeel*. *Camero*, &c. cum Pontificiis, Socinianis, Vbiquitistis feliciter disputarint. Immo vel unus *εAmesius*, quamvis hac in controversia de adoratione Christi qua mediatoris nostro judicio hallucinatus fuerit, accuratum usum terminorum & formalitatum scholasticarum quem docere posset, quod norunt, qui ejus scripta inspexerint modo. *Twissi*, *Ferrii*, *Molinei*, *Vedelii*, *Riveti*, *Makkovii*, *VVendelini*, *Spanhemii* rationem disputandi & scripta non allego, tum quia vivunt; tum quod supra nonnullos ex iis pro mea sententia adduxi. Ex Lutheranis pretereundi non sunt *Meisnerus in Philosophia sobria*, *Keslerus in refutatione Logicæ*, *Physicæ*, *& Metaphysicæ Photianæ*; adde *Iacobum Martinum*, *Finckium*, *Danielem Cramerum*, *Schramum*, *Schroderum*, *Hornejum &c.* Confer *disp.* nostram *de ratione humana in rebus fidei*: imprimis *Vedelii Rationale Theologicum*: & in *M.S. Theolog. problematica* D. *εAltingii locum de Theologia*, ubi diluitur calumnia illa, de Theologia subordinata seu subjecta Logicæ. Sed indicemus nunc in specie usum & abusum terminorum. 1. *Object.* materiale à formali distinguunt Philosophi. Quod discendum ab illis; Consulantur libelli Logici & Metaphysici, & explicatores terminorum, ut *εArmandus de bello visu*, *Castanæus*, *Gothusius in Gymnasio speculativo*, *Vallonis*, *Fr. le Roy*, *Goclenius &c.* Nos applicemus & usum in Theologia ostendamus. Adorationis *objectũ materiale* est mediator seu Christus mediator, Christus homo, sacerdos, frater seu cõsobrinus Iacobi, filius Mariæ, filius Davidis, Iudæus &c.: sed *formale objectum* est, divina ejus natura, & consequenter quà Deus; non quà filius Mariæ, servus Dei, intercessor & advocatus, mediator, factus caro, homo consobrinus Iacobi, filius Davidis &c. 11. *Objectum* distinguunt in *immediatum*

Digitized by Google

diatum primum, principale, ultimatum, terminans; & in *mediatum ac movens.* Explicationem quære, ut ſupra. Applicationem Theologicam, in hac controverſia ſic habe: primum & ultimatum objectum adorationis, eamque terminans eſt deitas, ſeu Deus qua Deus; objectum mediatum, & movens, eſt mediatio, ac mediator qua talis, item adſumptio humanæ naturæ, paſſiones in eadem, & omnia Chriſti mediatoris apotoleſmata erga nos, immo omnes Chriſti hominis quà talis ἐνέργειαι in producendis ejuſmodi apoteleſmatis. Hinc enim rationes moventes peti poſſunt, & ſingula conſtituunt aut objecta conſiderationis, aut motiva. Sic ſunt & conditiones requiſitæ; ſed nec motivæ, nec conditiones, nec objecta conſiderata ſeu conſiderationis, ideo ſunt objecta formalia, ſeu rationes formales. Vſum & rectam applicationem hujus diſtinctionis, ſiquidem ex Philoſophis quis diſcere nolit; diſcat ergo ex Theologis, *in diſputationibus de Objecto & analyſi fidei, & de autoritate ſcripturæ, de objecto religionis.* Ex Pontificiis ſunt *Scholaſtici ad 22. quæſtion. 1. Cajetanus. Bannes, Valentia, Malderus &c.* & *Becanus in Theolog. Scholaſt. tom. poſter. tract. 1. cap. 1. Franciſc. Albertinus in corollar. Theolog. quæ deducuntur ex principiis Philoſophicis complexis tom. 1. in 4. Coroll. ex 4. principio quæſt. 4.* Ex noſtris ſunt *Rivetus ad 1. præc. decalogi*, & in *Iſagoge ad ſcripturam cap. 3. §. 15. &c.* Imprimis *Baronius* Profeſſor Theologus (cum viveret) Abredonenſis in Scotiâ, in *tract. de Objecto fidei* contra Ieſuitam *Turnebullum.* Confer & controverſias de cultu ſanctorum, imaginum; nec non de objecto prædeſtinationis, juſtificationis. III. *Terminus*, miſſis aliis acceptionibus, hic ſumitur pro termino ſubjecti occupantis, hoc eſt pro objecto ſeu re in quam fertur aliquid; ſic coloratum eſt terminus viſus, quia potentia ſeu actus videndi fertur in coloratum. Diſtinguitur autem in terminum *quod* ſeu *qui*, ſeu totalem, & in terminum *quo*, ſeu formalem. Rurſum eſt riciprocabilis ſeu convertibilis; & non convertibilis. Quas diſtinctiones ſic applicamus. Terminus *quod*, adorationis eſt mediatot, ſeu perſona mediatoris, terminus *quo*, ſeu *formalis*, eſt deitas mediatoris. Rurſum, terminus cum adoratione non convertibilis eſt mediator, terminus cum eadem convertibilis eſt deitas, ſed Deus in ſe quà Deus. IV. *Vltimum* ſeu *ultimatum*, dicitur, ultra quod nihil requiritur, aut quæritur, & ultimate terminans dicitur quod per ſe & immediate terminat. Sic occurrunt illæ phraſes apud Philoſophos & Theologos; ultimatus conceptus, ultimata reſolutio diſcurſus Theologici, quæ fit in autoritatem verbi divini, ſeu in primam veritatem revelantem. In hac noſtra controverſia, ad quæſtionem: quare mediator adoratur, non eſt ultima reſponſio, nec ultimus terminus, quia eſt mediator; ſed

quia

quia est ὁμοούσιος cum patre Deus : hoc enim ultimate terminat & adorationem nostram, & quæstionem de fundamento ac ratione adæquata adorationis. Vide *diatriben* nostram *de adoratione Mediatoris thesi* 7. Veritatem hanc si quis approbare nequit, nec tamen negare potest, non debet petitione principii & ἀπεζωτίσι quæstionem aliam formare, & ea ictum nostræ objectionis declinare: hoc enim non est directe „& in terminis respondere adversario. Si roger, inquiunt, cur adorem „Iesum : respondebo, quia filius Dei æternus cum patre Deus. Sed si „roger, cur illum venerer & colam ut mediatorem : respondebo, quia „est ille unigenitus Dei patris filius, qui patrem mihi reconciliavit, qui „me à peccato & morte redemit, qui me justitia & sanctitate donavit &c. „Hæc vera & unica est ad illam quæstionem responsio, ac proinde & ul„timus terminus ? *Resp.* Sed multis modis impingere, hanc declinationem (non solutionem, quam nullam videmus) argumenti nostri, ex istis constare poterit 1. aut una est quæstio, aut duæ diversæ. Si prius : cur diversimode, & distincte respondetur. Sin posterius cur duæ diversæ fiunt, cum ego in meo argumento unam proposuissem, & quomodo tum meæ quæstioni, quam argumentum meum continebat, respondetur ? aut quomodo sit contradictio & elenchus ? Quod si conceditur mea questio legitimè instituta esse, & legitimè ad eam à me responsum ; jam stat argumentum meum : si non conceditur, debuisset legitimè illi contradici, & contradictio probari, & quidem absque petitione principii.

2. Cum in alterâ quæstione dicitur. *Cur Christum colam ut mediatorẽ*, & per *ut* intelligitur *quà*, ut designetur ratio formalis seu objectũ formale seu ultimatè terminans adorationem : jam sumitur & petitur id quod est in quæstione. Non enim legitimè quæritur τὸ ὅτι cur sit ; nisi præcesserit quæstio εἰ ὅτι an sit & ὅτι ὅτι quod sit adorandus mediator, quà mediator. Atqui de eâ hic disputamus, & nos negantem partem tuemur. 3. Distinctio quæstionum plane otiosa est : quia responsionem ad secundam posset æque immo & deberet applicare primę. 4. Absurdum est dicere opera Christi mediatoris esse ultimatum objectum adorationis ulterius scil. & consequenter prius æternâ Christi deitate. Nam quod ultimatũ est, in quod ultimatè quid terminatur, hoc etiam primum est & immediatum unde incipit, & cur in objectum illud tendat actio agentis. Iam verò, dicere : Christi opera mediatoria esse primum & immediatum illud fundamentum in quo fundetur adoratio, durum nimis esset in sanâ Philosophiâ, & solidâ Theologiâ, vide ibi *disputationes de formali objecto & ultima analysi fidei*. 5. Denique & ad secundam quæstionem, quæ præsupponit & petit quod est in quæstione, responderi etiam deberet, quia

homo eſt : nam mediator eſt Deus & homo, & Ieſus eſt mediator qua homo & qua Deus; conſequenter cum reſpondetur, filius Dei unigenitus qua mediator adorandus eſt, quia humiliatus eſt pro me, quia me liberavit à peccatis, quia pro me mortuus eſt &c. Et ex illo *quia*, infertur *quà*, aut illi tanquam æquivalens ſubſtituitur; addam ego, quia homo eſt, & conſequenter, qua homo eſt : quia filius Dei eſt qui homo eſt & quia homo eſt; & conſequenter quà homo eſt. Quod tamen nolunt ſed tanquam abſurdum rejiciunt, qui hæc contra nos diſputant.

Supplementum diatribes de Adoratione Chriſti, ad finem hujus operis rejicimus: ubi vide.

DE CREATIONE.

Reſp. LUBERTO SPRUTIO Vltrajectino. *Ad diem* 8. *Septemb.* 1638.

De rerũ creatione & natura diſſeritur à Scholaſticis ad Lombardum & Thomam; *ut & à locorũ cõmuniũ ſcriptoribus. Inter quos ex Pontificiis nunc indico* Viguerium; *ex noſtris* Hyperium, Polanũ, Tilenũ, & Alſtedii Theologiã naturalem. *Nec non ab antiquis ac recentioribus commentatoribus in Geneſin: inter quos ex recentioribus Pontificiis uſui imprimis erit* Pererius, *cum quo conferẽdus ad habẽdas accuratas expoſitiones textuales*, Mercerus, Ainſworthus, Willetus, Rivetus; *aut ſi quis cõpendio uti debet*, notę bibliorũ Belgicorũ. *Video citari ab aliis* Vielmium & Martinengum in Geneſin: *ſed quia eos nõ vidi, dicere non poſſum, quantum præ aliis præſtiterint. Ex ſcriptoribus Rabbinis in Geneſin maximè hic commendari debet* R. Aben Ezra, *philoſophus eximius. Cui adjugenda phyſica* R. Aben Tibhó. *Tractatus peculiares ſunt*, Ambroſii, Baſilii, Ægidii de Roma hexaẽmera; Rabani Mauri de univerſo à lib. 6. uſq; 20. Gul. Pariſienſis de Vniverſo, Vincentii Bellovacẽſis ſpeculum naturale, Bartholomei Anglici de proprietatibus rerum, Eugubini coſmopoëia, Zãchii de operibus creationis, Danęi phyſica Chriſtiana, Molinę de opere ſex dierũ, Phyſica Chriſtiana Cõradi Aſſaci. *Nec prætereũdi tract.* Greg. Nyſſeni de opificio ſeu ratione hominis (*quod eſt ſupplementũ* Hexaẽmeri Baſilii), & *de* Philoſophia *conſtans* lib. 8.; *ut nec* Damaſc. lib. 2. de Orthod. fide, *cum cõmentar.* Iodoci Clichtovei. *Hiſtorici & annaliſtæ ſacri*, Torniellus, Salianus, Iacobus Capellus *aliq; etiam ſymbolã aliquã huc cõferunt, quibus adjũgẽdus* Danęus in primi mundi antiquit., & Eugubinus de per. phil. lib. 7. & 9. Saluſt. Bartaſii poëma, *cui tit.* hebdomas prima, *præter variarũ linguarũ, quibus exſtat, & divinæ poëſios, etiã phyſica ſacræ cognitionẽ angebit. Quod ſi quis in phyſicis minus exercitatus ſit, is*, Simon. Goulartii com-

Digitized by

cõment. *legat. Atqui hi quidem autores Theologi. Apparatũ phyſicũ ſeu philoſophicũ, quæ huic parti theologiæ ancillari debet, vide in noſtrâ* Bibliothecâ. *Nos in præſentiarũ nonnulla tum maximè neceſſaria, tũ difficiliora ſolummodo de hâc materia delibaturi, ut ſtudioſis ad dubiorum enodationem, lectionem dictorum Theologorum & conciliationem ἐναντιοφανῶν viam ſternamus, agemus* I. *de Creatione.* II. *De creaturâ in genere.* III. *De operibus ſex dierum in ſpecie.*

VT à nomine incipiamus, creare hebr. & chald. ברא gr. κτίζειν, Arabicè חלק, quo Impoſtor *Muhammed* paſſim in *Alcorano* utitur, eodem Paraphraſtæ Pentateuchi, pſalterii, & N. T. exprimunt hebr. ברא & gr. κτίζω. Synonyma ſunt חלל, יצר (gr. πλάσσω,) עשה. Tria autem philologis hic obſervanda 1. Vocem ברא de ſolo Deo in ſacris uſurpari & notare vel ex nihilo aliquid, vel ex aliquo aliquid novum & eximium producere: κτίζειν etiam de hominibus *Hebr.* 9. 11. coll. cum 8.2. adde tranſlationem gr. *Levitic.* 16. 16. II. Eandem ſynecdochicè alicubi notare rei originem, & ſynonymam ejus עשה rei factæ perfectionem, ut *Ieſa.* 43.7. Vbi R. D. Kimchi illam explicat: הוצחיו מאין ליש. i. *produxi eos ex nihilo ad eſſe*: hanc vero תקון פרטיו .i. *ordinationem ſeu aptationem particularium ſeu ſpecialium ejus.* In pihel per antiphraſin, exſcindere, expurgare *Ioſ.* 17. 15. *Ezech.* 23.47. III. Vocem gr. κτίζειν & hebr. ברא ut & latinam *creo* & *procreo* ſynecdochicè alicubi notare idem quod *gigno*, *genero*: unde pendet determinatio problematis de gr. 70. ἔκτισε. *Proverb.* 8. 22. & *Syracidæ* 24.10. ubi ἔκτισε de ſapientia Dei uſurpantur. Ne chartam impleamus, & aliorum utiliſſima ſcripta ſtudioſis ex manibus excutiamus, ablegamus eos ad *Sixt. Amama Antibarb. biblici lib.* 3. *pag.* 901. Conferri poſſunt notæ *Druſii ad Syracidæ cap.* 1. *verſ.* 8. Et *Corn. à Lapide comment. in Proverb.* 8. 22. *p* 178. IV. Vocem ברא (ut nec gr. κτίζειν aut latinam *creo*) ex vi ſuâ & per ſe non ſemper denotare productionem rei ex nihilo, ſed tantum per accidens ex ſubjecta materia & circumſtantiis in plurimis ſcripturæ locis ſic accipiendam. Contrarium à nonnullis, (inter quos & interpretes Hebræi, teſte *Aben Ezra in Geneſ.* 1. 1.) ante hac creditum: Sunt qui ſententiam illam etiam Kimchio adſcribunt; inter quos *Pagninus in Theſauro*; Sed quia liber *Radicum Kimchii* (quem reſpicit *Pagninus*) nunc ad manum non eſt, nihil certi hic poſſum ſtatuere. Locus ex commentar. ad *Ieſ.* 43. à nobis citatus forte tale quid innuere videbitur. *Lombardus* cum ſuis ſententiariis ſic ſenſit. Vide ipſum *lib.* 2. *diſt.* 1. & *ibidem*

ibidem *Scotum*, *Guliermum* &c. & *Pelbartum* *Themeſvar in Roſario lib.* 2. *in voce creatio.* Refellitur autem hæc ſententia, *primo* ex inductione locorum ſcripturæ, ubi vox illa de prima origine & effectione ſubſtantiæ ex præjacente materia *Geneſ.* 1. 21.26, 27. & accidentium *Exod.* 34. 10. *Numer.* 16.30. Iſa.45.7. & 57.19. *Ierem.* 31. 22. immo & de refectione ac inſtauratione rerum *Iſa.*65.17. *Pſal.*51. 12. uſurpatur. *Secundo* ex eo, quia *creare*, & facere עשה gr. ποιῶ συντύμως & promiſcuè de eadem productione dicuntur *Geneſ.*2.3.4. *Ieſ.*45.12. *Pſal.*115.16.& 121. 2. coll. cum *Iſa.*42.5. & 45. 18. Item *Ieſ.*17.7. coll. cum *Eccleſ.* 12. 1. *Tertio*, accedit conſenſus gr.70. Interpr. qui per ποιῶν & κτίζειν eam promiſcuè exponunt *Geneſ.*5.1. coll. cum *Deuter.*4.32. Et *Geneſ.*1.coll. cum *Pſal.*148.4. 5. ut & Aben Ezra qui in Geneſ. 1. exſertè hanc opinionem refutat. Verba ejus ſunt: רובי המפרשים אמרו שהבריאה להוצי יש מאין וכן אם בריאה יברא ה' והנרא שכחו ויברא אלהים את התניני ם ושלש בפסוק אחר ויברא אלהים את האדם ובראו אור חוא הפך האור שהוא יש i.*Multi interpretes dixerunt quod creatio ſit eductio ſeu productio rei ex nihilo & ſic Num.* 16.30. אם &c. *Et ecce obliti ſunt illud Geneſ.* 1.v.21. ויברא &c. Et ter in verſu uno, ſcil. *Geneſ.*1.v.26. ויברא &c. *Et Ieſ.*43.15. ובראי &c. *quod opponitur luci, quæ eſt aliquid ſeu ens.*

2. Creatio diſtingui poteſt 1. in primam & ſecundam: *Illa* eſt productio rei ex nihilo: & ſic producta ſunt cœlum, elementa, lux; & quotidie etiamnum producuntur animæ humanæ quatenus ſunt eſſentia ſpiritualis. *Iſta* eſt productio formæ eſſentialis aut accidentalis in præſubjecta ſed indiſpoſita plane materia, idque per immediatam virtutis divinę operationem: Et ſic producta ſunt opera quinque dierum, ut & pleraque opera miraculoſa ordine naturæ jam conſtituto. 11. Rurſum creatio eſt vel completa, vel incompleta. *Illa* eſt productio rei completæ ex nihilo, ut cœli & elementorum, angelorum, primo die: *Iſta* eſt productio rei incompletæ ex nihilo, ut materiæ primæ, primo die & animæ Adami ſexto die, & inde omnium animarum humanarum ſucceſſivè uſque ad finem mundi. 111. Diſtingui etiam ſolet à *Scholaſticis ad* 2. *diſt.* 1.nominatim à *Gabriele*, creatio in activam & paſſivam; ſeu in creationem actionem, & creationem paſſionem. *Illa*, juxta Gabrielem, dicit divinam eſſentiam & creaturam non potentem exiſtere niſi poſita divina eſſentia. Ita ut nihil aliud ſit quam ipſe Deus, cum relatione ſeu connotatione creaturæ à Deo producibilis, producendæ, productæ. *Iſta* dicit creaturam non potentem ſine Deo exiſtere, & divinam eſſentiam; & eſt realiter creatura à Deo producta prout connotat eſſentiam creatricem. 1v. Diſtinguitur etiam creatio à concreatione. *Concreatio* dupliciter ſumitur 1. univerſaliter pro

ter porro quâcunq; actione, quæ ſimul eſt cum creatione eamque immediatè conſequitur, ſive talis actio ſit ex nihilo, ſive non. Et ſic intellectus & voluntas hominis dicitur concreari cum anima rationali, quia naturalis emanatio earum ab animâ ſimul eſt cum creatione ejus, & formæ materiales plantarum, aſtrorum, animalium tertio, quarto, quinto, ſexto die concreatæ ſunt; quamvis non ex nihilo, ſed ex præſuppoſito ſubjecto. 2. Magis propriè & ſtrictè pro partiali productione ex nihilo factâ, licet cõjuncta ſit cum alia productione, vel eam proximè ſequatur. Sic tempus & locus ſeu ſpatium reale cœlorum & elementorum, ut & qualitas lucis fuerunt primo die concreata, ex nihilo ſcil. Vt autem naturam & definitionem creationis ἀκριβέστερον intelligamus, diſtinctè conſideranda ſunt iſta. I. Antecedens & præſuppoſitum ejus geminum; Ens ſcil. creabile *ſeu* poſſibile creari; & decretum creandi. II. Cauſæ creationis. III. Terminus à quo. IV. Terminus ad quem. V. Modus & peculiaris ratio hujus actionis; qui per adjuncta quædam explicabitur. VI. Conſequens creationis. VII. Comparatio ejus cum naturali rerum productione per generationem; & cum ſupernaturali productione tum rerum quarumcunque per miraculum, tum ſpiritualium eâque ordinariâ & extraordinariâ. VIII. Oppoſita ſeu pugnantia.

Præſupponitur creationi 1. *Potentia, ſeu ens poſſibile creari*; niſi enim fu- 3.
iſſet potentia qua nihilum ad aliquid potuiſſet perduci, utique Deus non potuiſſet creare: cum ſimpliciter impoſſibile & contradictionem involvens non objiciatur potentiæ divinæ. Confer *Luc.* 1. *verſ.* 37. cum 2 *Timoth.* 2. 13. Et hic eſt primus gradus ſive entitatis ſive ad entitatem: non eſt enim hujus loci determinare quæſtiones philoſophicas de ente & eſſentia. 2. *Ens creandum*, ſeu ens futurum creari: quod fit per decretum creandi in Deo; ſic enim tranſit μελλουσία in τὸ μέλλον, & promovetur ens in potentia, ad exiſtentiam futuram. De quo in doctrina de præſcientia & decreto Dei. Et hic eſt ſecundus entitatis gradus.

Efficiens eſt Deus pater, filius, Spir. ſ.; & quidem ſolus. Deum eſſe 4.
creatorem patet ex hiſtoria creationis, aliiſque ſcripturæ teſtimoniis. *Ieſ.* 45. 18. 1 *Petr.* 4. 19. De filio vide *Iohann.* 1. 4. *Coloſſ.* 1. 16. *Hebr.* 1. 10. cum *Pſalm.* 102. De Spiritu ſancto *Geneſ.* 1. 3. *Pſal.* 95. cum *Hebr.* 3. *verſ.* 7. 9. *Iob.* 26. *v.* 13. Deum ſolum eſſe creatorem, nullamq; aliam cauſam ſive principalem ſive inſtrumẽtalem hic admittendam probatur 1. ex *Ieſ.* 44. 24. *Iob.* 9. 8. *Ierem.* 10. 11. & hoc opere ſe ab omnibus aliis diſcernit *Pſal.* 96. 5. *Ieſ.* 37. 16. & 40. 12. 13. 26. 28. & 45. 12. 18. & 48. 13. II. Ex *Roman.* 1. *verſ.* 20. ubi docetur demonſtratio Theologiæ naturalis, qua ex creatione concluditur Deus: quæ concluſio non procederet, ſiqui-

dem alius fuiſſet aut poſſet eſſe creator. Vindicias hujus expoſitionis, & argumenti ex *loco cit.* educti vide apud Antagoniſtas Socinianorum. III. Ex ratione: quia creare ex nihilo excedit potentiam finitam & creatam. Non eſt ergo potentia creandi in ulla creatura, nec poteſt à Deo illi communicari. IV. Ab abſurdo conſequenti. Tum nihil eſſet omnipotentiæ in Deo; quo ille à creaturis diſcerneretur; & à poſteriori cõcluderet: Ergo ego ſolus, & præter me non eſt Deus. V. Accedit, ratio Scoti & Scotiſtarum, quam illi aliis repudiatis ſolam ſufficientem putant. Nos eam poſt *Vaſquez* & *Rhada* interpolatam atque exceptionibus adaptatam ſic breviter & perſpicuè proponemus: Nec ſubſtantia nec accidens poteſt eſſe cauſa principalis, aut inſtrumentum naturale creationis; Ergo. De accidente facile probatur, Quia ut accidens non poteſt eſſe, ſic non poteſt agere aut naturalem agendi vim habere ex nullo ſubjecto ſeu independenter à ſubjecto. De ſubſtantia ſic probatur: Ea eſſet aut materialis, aut immaterialis. Non illa, ut deducit *Rhada*; & præſupponit tanquam notum & conceſſum. Et Vaſquez, cujus hæc verba; *Si enim* inquit, *creatura aliqua poſſet creare ea deberet eſſe nobiliſſima omnium, eo quod creatio eſt perfectiſſima actio tranſiens, quæ alicui naturæ tribui poteſt.* Non poſſe autem ſubſtantiam ſpiritualem creare, Idem ſic probat: Quia crearet proxime aut per naturam ſuam, in quantum eſt; aut in quantum intelligit & vult, ſeu libere mediante intellectione & voluntate. Non illud: nam tum neceſſario & ſemper crearet. Non iſtud: quia intellectio & voluntas eſt accidens, ergo non poteſt eſſe principium creandi ſubſtantiam; Nec etiam inſtrumentum naturale, quia hoc requirit præviam aliquam diſpoſitionem, ut ex inductione conſtat: ſed talis in creatione nulla eſt. VI. Favet conſenſus patrum, *Athanaſii ſerm. 3. contra Arrianos, Cyrilli lib. 2. in Iulianum, Auguſtini de Trinit. c. 8. & 9. & 12. de Civit. Dei cap. 24. & lib. 9. de Geneſi ad liter. cap. 15. Proſperi in libr. ſentent. Auguſtin. ſentent. 146. Damaſcen. libr. 2. de fide cap. 3. Baſilii libr. 4. contra Eunomium*, atq; adeo omnium antiquorum & recentiorum, qui ex creatione probãt filium & Spir. ſanct. eſſe Deum. Et *Hugonis de ſacramentis lib. 1. p. 6. cap. ult.* imprimis *Thomæ in 1. quæſt. 45. art. 5.* cum *Cajetano, Banner, Vaſquez, Valentia, ibidem*; *Ferrarienſis ad Thomam contra Gentes lib. 2. c. 21. Ægidii & Henrici in quodlibetis*, item *Scoti, Occami, Gabrielis, Bonaventuræ* cum omnibus fere ſententiariis *ad 2. diſt 1. Valeſii philoſoph. ſacr. pag. 21. Baranzani in opinionibus novis diglad. 16.* Accedunt commmuniter Theologi & Philoloſophi noſtri. Nec contemnenda, quæ extranei ſcriptores philoſophantur de Deo unico δημιύργῳ. Quæ videant ſtudioſi apud *Pleſſeum de Veritate religionis Chriſtianæ cap. 9. & 10.* Diſſentiunt tamen

tamen hic *Durandus* ſtatuens *ad* 2. *diſt.* 1. *qu.* 4. poſſe aliquam creaturam à Deo produci, cui nativa virtute conveniat creare. Nec convenit ſatis inter Scholaſticos de ſolida demonſtratione hujus veritatis. Sunt qui negant ratione naturali poſſe probari, ut *Varro in* 2. *diſt.* 1. *qu.* 6. quem refert *Scotus* & ex eo *Vaſquez. diſput.* 176. *cap.* 2. Alii rationem Thomæ ſectatorum deſumptam ab infinita diſtantia inter ens & non ens,& nulla proportione nullius potentiæ ad aliquem actum, ad quod requiratur infinita potentia activa, cum aliis omnibus vulgatis Doctorum repudiant, ut *Scotus* cum ſuis. Quam ſententiam amplectitur *Vaſquez*, eamque contra recentiorum impugnationes defendit *Rhada in controverſ. Theol. part.* 2. *contr.* 2. *art.* 1. & 2. *Zwarez in Metaphyſ. diſp.* 20. *ſect.* 2. fluctuat. Alii negant ex ſcriptura probari, ut *Vaſquez loc. cit.* Quin ipſe *Magiſter in* 4. *diſt.* 5. *ult.* ſtatuit, Creaturam poſſe eſſe inſtrumentum creationis voluntarié ſcil. à Deo aſſumptum, quod operaretur non virtute propria ſed mendicata. Quam ſententiam aliquando tenuerat *Thomas ad Magiſtri loc. c.* & etiam defendunt *Zwarez ſect.* 3. aliique non pauci in ſcholis Pontificiis teſte *Vaſquez diſp.* 276. *cap.* 1. idque uti potentiam obedientalem & elevationem (quam vocant) ſacramentorum ad phyſicam gratiæ effectionem tanto melius defendant: ut innuitur *ibid. c.* 4. Oppugnant tamen eam *Thomas*, *Richardus*, *Scotus* cum ſequacibus. Sed de rationibus minime convenit, ut videre eſt apud *Rhadam*, *Vaſquez loc. cit.* Qui *cap.* 3. hanc rationem ſubſtituit, Quia tum res creata referretur ad inſtrumentum illud, tanquam effectus ad ſuam cauſam: eſt enim notiſſima omnium realis relatio producentis actu ad rem productam. Atqui talis nulla eſſe poteſt: quia vel effectus ex ſe, ab intrinſeco & ſua natura ad inſtrumentum referretur ut pendens ab eo, vel mutatione aliqua accidentaria per ſolam voluntatem Dei. Non illud: nam tum eſſet nativa virtus in inſtrumento ad creandum: quod abſurdiſſimum. Non iſtud: nam mutatio ea aut eſſet in inſtrumento prævia ad agendum, aut eſſet in effecto & non in inſtrumento. Sed prius abſurdum: quia tum eſſet virtus propria ad producendum inſtrumento, & ſic conſtitueret cauſam principalem. Poſterius itidem abſurdum; quia tum nulla eſſet inſtrumentalis vis & ratio creandi in inſtrumento. Quæſtionem autem hanc de abſoluta Dei potentia, & non tantum de ordinaria lege utilitur ventilari & determinari à nobis ad exemplum Scholaſticorum docet *tum* communis conſenſus patrum & hodierni Chriſtianiſmi, qui ex creatione demonſtrant deitatem filii & Spir.; *tum* neceſſitas defenſionis ſcripturæ, quæ ex creatione concludere docet unum verum Deum *Rom.* 1. 19. 20. aliiſq; *locis* modo *cit.* cujus patrocinium contra Atheos, & infideles

Digitized by Google

infideles non eſt deſerendum, ut quæ fide tenemus ratione etiam probemus, & rationes oppoſitas ſolvamus (confer *diſp. de Atheiſmo*) : *tum* importunitas heterodoxorum, quorum *alii* ſtatuunt primam ſubſtantiam ſeparatam creatam à Deo creare aliam poſt ſe, & ſubſtantiam orbis & animam ejus;& ſubſtantiam orbis creare materiam inferiorum corporum, ut Avicenna: *alii*, Mundum ab æonibus aut ab angelis creatum, ut Simoniani, Gnoſtici ſeu Valentiniani, Ophitæ, Carpocrates &c. apud *Tertullian. de præſcript. c.* 47. 48.49. & *Irenæum lib.* 1. c.20.21.22. 23. & *Epiphanium Hæreſ.* 27.& 31. Et *Auguſtin. de Hæreſ. c.* 3. 4.5 . 7.8.11.20. 46.70.81. *Alii*, conditum à Chriſto tanquam patris inſtrumento, ut Arriani & Duliani apud *Epiphan. hæreſ.* 99. & *Auguſtin. jam cit.* quorum rancidam exceptionem recoquit *Socinus contra Wiekum p.* 455. Quamvis autem veritatis à nobis propoſitæ certitudo non uſque adeo evidens nobis eſſet, nec argumenta oppoſita tam liquido diſſolverentur, non eſt tamen deſerenda aut in medio relinquenda, cum ſaltem melius & tutius ſit in hanc partem cum antiquitate & communi ſchola inclinare, atque ita adverſariis fidei ne minimum quidem concedere ; præſertim ſi fortior & evidentior ratio nulla cogat contrariam ſententiam amplecti.

5. *Impellentes* cauſæ, (ſiquidem hoc termino de Deo uti liceat) externæ nullæ ſunt : de Ideis mox dicemus. *Interna* eſt divina bonitas : bonum autem eſt diffuſivum & communicativum ſui, *Pſal.* 145.9. *Pſal.* 137.5.6. 7.8.9. Confer *Auguſtin. Enchirid. c.* 4. *Nazianz. in Nativit. Chriſti*, *Pſeudo-Areopagitam de divin. nomin. c.* 4. & præceptorem ejus *Platonem in Timæo*, cujus verba expreſſit *Cicero lib. de Univerſo. Cauſa ordinatrix*, eſt divina ſapientia, & decretum, ſecundum cujus præſcriptum egit : quam cauſam innui putamus *Geneſ.* 1. *Et dixit dominus* ; forte etiam *Pſalm.* 33.*v.* 6. quod tamen plerique de verbo ſubſtantiali, hoc eſt, de filio Dei accipiunt. *Cauſa executrix*, eſt potentia. *Cauſa* exemplaris ſunt ideæ, quæ quid ſint explicuimus ex profeſſo *Diſp. de Scientia Dei.* Rejicimus hic ideas Platonicas ſeu exemplaria & formas extra Deum conſtitutas, quas Deum reſpexiſſe, iiſque in creando adjutum volunt. Vide *Juſtini orat. paranet. ad Gentes*, *Nazianz. de Theolog. Ambroſ. lib.* 1. *Hexaem. c.* 11. *Auguſtin. lib.* 80. *quæſt. qu* 46. Boëtius de conſolat. lib. 3. metro 9. rem totam eleganter ſic explicat :

Terrarum, cœlique ſator, qui tempus ab ævo
Ire jubes ; ſtabiliſque manens das cuncta moveri,
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materia fluitantis opus, verbum inſita ſummi
Forma boni livore carens. Tu cuncta ſuperno

Ducis

Digitized by Google

Ducis ab exemplo, pulcrum pulcerrimus ipſe
Mundum mente gerens, ſimilique in imagine formans.

Quod Thomas in comment. ad hunc locum breviter & perſpicueſic exponit: *producis cuncta ab exemplo ſuperno, id eſt ab exemplari perpetuo. Tu ipſe pulcerrimus ab omni deformitate elongatus, gerens mente. 1. memoria plenũ mundũ ſeu pulcrũ mundũ, ſcil. archetypũ. Formans. 1. producens ipſum mundũ ſenſibilem ſimili imagine, ſicut præfuit in mente tua.* Cauſæ efficienti & impulſivæ creationis ſubjicimus finem: qui eſt vel ſummus, vel ſubordinatus. *ſummus* eſt gloria Dei *Rom.* 11.36. 1 *Corinth.* 8.6. *Coloſſ.* 1.16. *Proverb.* 16.4. ad quem locum exſtat elegans meditatio, inter *meditationes Pleſſæi*. Cum qua conferri poteſt *practica & pia meditatio Alvarez de Paz. lib.* 3. *part.* 3. *decad.* 9. *contemplat.* 80. cujus ſummã etiam invenies apud *Corn. à Lapide comm. in Proverb.* 16.4. Nam gloria bonitatis, ſapientiæ, potentiæ per creationem patefit *tum ab ipſo Deo*, qui triplicis iſtius gloriæ notas creaturis impreſſit, ſic ut illius cognoſcendæ ſpeculum exiſtãt *Pſ.* 8.2.4. & 19.1. & 136.5. *Ieſa.* 40.26. *Actor.* 14. & 17. *Rom.* 1.19.20. *tum à creatura* rationali, cum debitum illi cultum tribuit *Pſ.* 148.1.14. & 136.1.10. & 146.5.6. & 53.1. 9. & 95.1.9. *Ieſa.* 51.13. *Apoc.* 4.11. & 14.7. Quomodo autem Deus ſit & accurate intelligi ac dici debeat omnium rerum finis ſupremus & propter bonitatem ſuam omnia crearit, explicatum vide à *Thoma* 1. *qu.* 44. *artic.* 4. & *qu.* 65. *art.* 2.. Vbi ex profeſſo refutat opinionem Origenis, quæ ſtatuebat, creaturam corporalem in pœnam ſpiritualis creaturæ creatam eſſe & non ex prima Dei intentione, qua bonitatem ſuam aſpicit. Ipſum *Thomam* legant ſtudioſi. Tantum exhibeo hic annotationem ſubtiliſſimi Cajetani, qui forte omnibus ad manum non eſt. Sic ille ad qu. 44. artic. 4. *Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omnium rerum, comprehendo etiam primum agentem, divina bonitas eſt finis, adverte quod Deus poteſt dupliciter ſumi. Primo modo abſolute, & ſic ejus nullus eſt finis. Alio modo ut primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ eſt actio qua dicitur agens. Et ſic rurſus nullum habet finem, quia actio Dei eſt ejus ſubſtantia: & ſic conſuevit dici, quod Deus agit propter finem non ſui, ſed aliorum, ut in* quæſt. 19. artic. 1. *ad primum tactum eſt. Alio modo formaliter ſecundum rationem actionis, & ſic habet ſuam bonitatem finem ſuæ actionis, quia omne agens, ut in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, quia finis eſt cauſa cauſarum, id eſt cauſalitatis cæterarum cauſarum: ergo eſt cauſa cauſalitatis agentis: quod eſt eſſe cauſam ſuæ actionis, ſi igitur finis, propter quem agit Deus, eſt ſua bonitas, ipſa erit cauſa quare Deus agit. Et hoc expreſſe conatur litera docere in corpore, & in reſponſione ad primum, diſtinguendo de agente propter finem conſequendum vel communicandum, & in reſponſione ad quartum, docendo quod non*

inconvenit in Deo ſecundum rationem diſtinguere bonitatem ſuam, ut priorem cauſam à ſeipſo ut agente. Et ſic reſponſio amplior quodammodo eſt quam quæſtio. Dixi autem quodammodo: quia non eſt extenſa cauſalitas divinæ bonitatis, ut finis ad plures res, quam ſint omnes creaturæ: ſed ad aliquam rationem in ipſo creatore, ut ſic, ut patet ex dictis. Et *ad qu.* 65. *artic.* 2. Divina bonitas eſt finis omnium corporalium: *& probatur ſic. Totum univerſum cum ſingulis ſuis partibus ordinatur in Deum ſicut in finem: ergo divina bonitas eſt finis omnium corporalium. Antecedens declaratur, oſtendendo & graduando fines alicujus totius & partium ejus, juxta quadruplicem habitudinem & gradum: primo partium ad ſua opera, ſecundo partium inter ſe, tertio partium ad totum, & quarto totius ad finem extrinſecum. Et probatur, quia univerſum eſt ad imitandum & repræſentandum divinam bonitatem, quod eſt ad ejus gloriam ordinari: conſequentia vero probatur ex eo quod ex omnibus creaturis conſtituitur univerſum, ſicut totum ex partibus. Ac per hoc idem eſt finis totius & illarum, communiter loquendo. Subordinatus*, & quidem *primus* eſt creaturæ imprimis rationalis utilitas *Pſ.* 115.16. *Ieſa.*45.18. *Geneſ.*1.26.28. *Judæ v.*6. Propter hominem mundum conditum viderunt etiam Gentiles. Adde *Cicer. de Natura Deor. lib.* 2. *&* Stoicos apud *Laertium in Zenone*, *& Lactant. de Ira Dei c.* 13. *& Lipſium phyſiol. Stoic. lib.*2. *diſſ.*8. *Ultimus*, electorum in cœlo ſalus *Matth.* 25. 43. *&* 22.30. *Rom.*9.23.

Terminus à quo eſt nihilum, quod diſtinguimus 1. in nihilum abſolute & ſimpliciter in creatione prima, ubi univerſæ eſſentiæ ſuæ ratione res ex nulla materia productæ ſunt: cujuſmodi creatio fuit cœli, terræ, elementorum, angelorum, lucis primævæ *Geneſ.*1.1.1.2. *Pſ.*24.2.2. *Cor.*4.6. Huc refer ſuo modo creationem animę rationalis, quæ nõ educitur è potentia materiæ. Et talem creationem ex nihilo putamus innui *Hebr.*11.*v.*3. cum quo conferri poteſt *Rom.* 4. 17.11. Nihil ſecundum quid, ratione ſcil. formæ tantum eſt, cum res producitur non inſita atque efficaci materiæ potentia, ac ſucceſſione quadam, ſed ſola omnipotentiæ Dei vi & quidem in inſtanti ex aut in ſubjecto plane inhabili. Et hac mediata, (ut nonnulli diſtincte eam appellant) ſeu ſecunda creatione productæ ſunt omnes rerum ſpecies, exceptis illis quas modo notavimus. Porro particulam *ex* aut *de* conjunctam cum *nihilo* notat *Scotus in* 2. *diſt.* 1. *& Anſelmus in monologio cap.*8. poſſe variis modis accipi. Sed diſtinctionibus operosè enucleandis non eſt quod quis immoretur, cum indubium & notiſſimum ſit in hac materia nihil aliud innui τῷ *Ex nihilo*, quam quod *non fiat res de aliquo, tanquam de materia vel ſubjecto, aut quovis alio modo, ſed poſſt omnino nihil recipiat eſſe*, ut loquitur Anſelm. loc. cit. Rejicimus, 1. eos qui ex Dei eſſentia res aut omnes aut intellectuales productas volunt

inter

inter quos *Plato in Timæo*, à quo errore nõ satis recedit phrasis illa *Tertulliani in Marcion. lib. 4. c. 38.* ubi hominem dicit, in *materia Dei expressum*. Vtrumque erroris hujus notat *Gennadius Ecclesiastic. dogmat. cap. 4*, De opinione eorum qui animam Dei particulam faciebant, in Operibus sexti diei dicemus. 11. Omnes materiarios, qui putabant creationem ex præjacente materia factam. Non excludimus hic materiam, quæ rei corporeæ dat esse particulare quæ vel prima vel secunda, de qua infra agendum: sed eam quæ præexstitisse fingitur primo creationis initio. Sunt autem tales materiarii (ut eos appellat *Tertullian. adv. Harmogen.*) duum generum. 1. Quidam enim simpliciter statuunt materiam præexistentem, ut ex *Gentilibus* Pythagoras apud *Tertullian. contra Valentin. cap. 15*. Plato apud *Laërtium in ejus vita*, & *Apulei. de dogm. Platon. Tertullian. loc. cit. Ambros. lib. 1. Hexaëm. cap. 1.* Stoici apud *Tertullian. loc. cit. & lib. 5. adv. Marcion. cap. 19. & de præscript. cap. 7. Lactant lib. 6. cap. 3. Homerus Odyss. S.* qui per suam Eidotheam talem materiam intellexisse putatur apud *Sext. Empiric. lib. 8. adv. Mathem p. 309.* Forte & Thales qui aquam & mentem faciebat principia, aliique philosophi de principiis rerum μιξολογοῦντες: quos vide apud *Aristot. Physic. Acroas. lib. 1, cap. 3. & 5. Plutarch. de Placitis libr. 1.* & recentiores *Pererium disput. physic. libr. 4. Merulam commentar. in Ennium. Ex antiquis hæreticis*, Hermogenes, Marcion, Manichæi, Hermiani, Seleuciani, apud *Tertullian. adv. Valentin c. 16.* & *Hermogen. c. 1. & de præscript. c. 33.* Vt & *Theodoretum*, *Epiphan. Philastrium*, *Augustinum de hæresibus*: quibus Sabellium adjungunt *Baronius ad ann. 170.* & *Pamelius annotat. in Tertullian. contra Hermog.* (quam verè nunc non vacat inquirere.) Ejusdem opinionis fuere etiam hæretici quidam Iudaici, quorum meminit *R. Menasse problem. 3. de Creatione. Leo Hebræus dialogo 2. & 3. de Amore* ex sententia veterum (Platonicorum scil.) materiam Deo coæternam à Deo in æternitate genitam statuit, ex quâ omnes res temporali generatione productæ fuere. Hanc æternam materiam ibidem vocat chaos. 2. *Alii* finxerunt chaos, ut *Hesiodus in Theogon. Orpheus in Argonauticis, Ovidius lib. 1. Metamorphos.* (ubi videndi commentatores,) aliique ex antiquis philosophis. *Augustin. Steuchus* cum tenebris & inani *Genes. 1. 2.* chaos hoc conatur conciliare in *commentar. ibid.* & in *libris de perenni philos. lib. 7. cap. 10. & 11.*: sed benigne & ingeniosè magis, quam vere. Quod si solummodo illa adducantur ex gentilibus, ad commonstranda antiquæ veritatis (à qua defeciverunt & quam studiosè corruperunt) vestigia, aut ad convincendos eos ad hominem (ut vocant), ut desinant fidei nostræ placitis tanquam absurdis insultare, cum similia quædam (non eadem) occurrant apud scriptores extraneos: utiq; probãdus est talis cornatus: & sic accipiẽda

quæ patres *Origenes, Clemens Alexandr., Euſebius, Theodoretus, &c.* Et recentiores ſcriptores de veritate fidei *Mutius Pauſa*, nec non *Daneus in vetuſtiſſimis primi mundi antiquitatibus, Pleſſeus &c.* contra extraneos, ex extraneis quibuſcunque, etiam fabuloſiſſimis mythologis, adferre ſolent in hoc articulo. Idem imprimis etiam judicandum eſt de probatione articuli de Trinitate, & de redemptione humani generis per mediatorem. Originem & fontem proximum erroris de chao aliter etiam conjicere poſſemus; quod aërem ſeu ſpatium à terra ad ſydera uſque extenſum, tanquam magnum & vaſtum quoddã inane conceperint, cui ſimile ſpatium cum illo continuum fuerit ibi, ubi nunc eſt cœlum & terra cum contentis: quæ omnia ex illo ſpatio producta ſint tanquam ex præjacente quadam materia, in cujus potentia continebantur. Quid quid ſit de hac conjectura noſtra, ſaltem conſtat aërem veteribus dictum fuiſſe chaos (uti etiam hoc obſervat Cl. *Voſſius lib. 2. de Idololatria c. 25, p. 426.*) & Arabibus etiamnum ab eadem radice deductis verbalibus, aër dicitur הוא *hava*, & chaos הוה *havvat*. Ex iſtis fabulatorum lacunis Bythum & ſigen primam Æonum *συζυγίαν* (unde tota progenies 30. Æonum, non numinum ſed criminum, ut loquitur *Tertullian.*) hauſit Valentinus & Baſilides. Quam mythologiam vide compendio propoſitam à *Danæo in Auguſtin. de hæreſ. c. 11.* Aliquo modo affinis eſt huic figmento opinio eorum qui aquas, aut tohu, aut cœlum & terram *Geneſ. 1.* explicant materiam primam, de qua poſtea ex profeſſo agendum. Nec abludit Paracelſicum illud de myſterio magno, & materia prima ideali inviſibili ad mundi creationem præparata in centro finiti, quod collocaverat æternum Dei verbum in centro æterno ſui infiniti, ut loquitur *Dorneus in phyſica Geneſeos* juxta cabalam Paracelſicam expoſita. *Hoc myſterium magnum*, inquit Paracelſus in philoſophia ad Athenienſes, *fuit mater omnium elementorum, & pariter ante ſtellarum omnium, arborum & creaturarum carnes.* Idem Dorneus pag. 38. *Cum igitur Moſes dicat in principio creaſſe Deum cœlum & terram, nec ſubdat ex qua materia, tacite innuit fuiſſe eam rerum omnium primam materiam ex centro per verbum excitatam.* Quibus teratologiis nihil novi, ſed antiqua illa de Anima mundi, de chao, aut de idea occultari rectè evincit *Sennertus de Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. conſenſ. & c. cap. 7.* Paracelſica illa longe ſuperat ſomnium Davidis de Divinato, qui ajebat materiam primam Deum eſſe, quem refellit *Thomas in 1. qu. 3. art. 8. & contra Gentes lib. 1. cap. 17.* Cum quo fere convenit παλιλογία Plinii lib. 1. hiſtor. naturalis cap. 1. ubi Deum cum mundo confundit: *Mundum*, inquit, *& hoc quod nomine alio cœlum appellare tribuit &c. numen eſſe credi par eſt æternum, immenſum, neque genitum &c. ſacer eſt æternus, immenſus, totus in toto immo vero ipſe totum &c. idemque rerum naturæ opus, & rerum ipſa natura*

Digitized by Google

tura. Phrenetica deliria ſunt quæ habet Muhammedes: *Creavit*, inquit, *Deus Adam de limo, limus autem erat de ſpuma, ſpuma de procellis, procella de mari, mare de tenebris, tenebræ de luce, lux de verbo, verbum de cogitatione, cogitatio de hyacintho, hyacinthus de præcepto.* Rurſum *primum cælum creatum eſt de aqua viridi, ſecundum de aqua clara, tertium de ſmaragdo* &c. Item de diabolis ex igni creatis, cujus meminimus in *Diſp. de Dæmonibus.* Hæc & ſimilia iſtius farinæ vide exploſa à *Ludovico Vive l. 4. de Verit. fid. c. de Rerũ natura, & Carthuſiano contra Alcoran. lib. 3. art. 7. 8. 9.* &c. Similia ſunt portenta R. Elieſeris, quæ refert & refutat Maymonides in More Nevouchim part. 2. cap. 26. *In notis ac celeberrimis illis magni* Rabbi Elieſeris Apophthegmatis *vidi quædam ita aliena & mirabilia, ut ſimilia apud nullum eorum qui Legem noſtram ſequuntur, vidiſſe meminerim. Scribit enim ibi in hunc ſenſum*; Ex quonam loco (*unde*) Cœli creati ſunt? De luce veſtimenti ſui accepit, & extendit ſicut veſtimentum, & fuerunt expanſi ac euntes, ſicut dicitur; *Qui operit ſe lumine tanquam veſtimento, qui extendit Cælum veluti cortinam.* Ex quonam loco creata eſt Terra? De Nive, quæ eſt ſub ſolio Gloriæ, accepit, & ſparſit ſuper Aquas, & congelatæ fuerunt, ac factæ ſunt pulvis Terræ, ſicut dicitur; *Qui dicit Nivi, eſto Terra. Hæc ſunt verba ejus.* Eodem ſpiritu furoris actus recens ille enthuſiaſta & ſomniator *Iacobus Böhmen* in tract. Germanico cui tit. *Declaratio ſex punctorum* „*&c.* ſect. 10. 11. ait: Deum ab æterno ſolum eſſe omnia: eſſentiam e„jus dividere ſe in tres differentias: quarum una ſit mundus igneus: ſe„cunda mundus tenebroſus: tertia mundus lucidus ſeu luminoſus; & „ſit unica tantum eſſentia in ſe mutuo, ſic tamen ut una non ſit altera. „Dictas tres differentias eſſe pariter æternas & immenſas; nullo loco aut „tempore cõcluſas &c. Has eaſdem in *prima apologia adverſus Balthaſ. Tyle„ken ſect.* 51. facit tria principia. Sed fanatici hujus idiotę furores abunde detexit doctiſſ. vir *David Gilbertus Vltraject.*, eodem ſermone, quo libri ipſius Amſteldami editi ſunt. Porro materiarios hæreticos refutant ex profeſſo *Tertull. in Hermog.*, *Athanaſ. de Incarn. verbi*, *Euſebius de præparat. lib. 7. c. 8. Nyſſenus c. 24. Lact. lib. 2. c. 9. Epiphanius, Alph. à Caſtro, Prateolus, Sebaſtian. Medices de hæreſib.* deniq; Scholaſtici cum *Thoma contr. Gentes lib. 2. c. 16.*

7. Terminus ad quem ſeu effectum creationis eſt creatura, de qua infra pluribus agendum. Nunc ſuffecerit hic indicaſſe ad explicationem actionis creandi 1. A nihilo terminari ad aliquid ſeu ens, 11. Et quidem ad ſubſtantiam proprie, nam accidentia, modi, & ſimilia non tam dicuntur creata eſſe, quam concreata ſubſtantiis, in quibus eſſe ſuum habent. Eſt itaque ſubſtantia terminus fundamentalis creationis, per ſe creata, ſicuti etiam per ſe ſubſiſtit. Hinc *Thomas* 1. *qu.* 45. *art.* 1. *ad* 2. dicit: crea-

Digitized by Google

tionis *terminus ad quem est tota substantia rei.* III. ad entitatem, quę bona: *Genes.* 1. *v.* 31. 1 *Tim.* 4. 4. Bonitas autē illa est tum ratione qualitatis, tum ratione relationis ad rerum inter se commoditatem. Hinc resultat creaturæ cujusque perfectio & pulcritudo. Scitè Basil. Hexaëm. homil. 1. ἐνοῖ-ησεν ὡς ἀγαθὸς τὸ χρήσιμον, ὡς σοφὸς κάλλιστον, ὡς δύνατὸς τὸ μέγιστον. *Quæstio*: An non potuerit plura, & quæque in suo genere meliora facere quam fecit. Ad prius respondemus, potuisse, & etiamnum posse per absolutam potentiam ex *Math.* 3. & 26. Ad posterius *dist.* 1. Deus simpliciter facere potest aliam rem meliorem qualibet à se facta. 2. Sed non potest aliquam rem facere meliorem quam ipsa sit, bonitate scil. substantiali quæ est essentia rei, sicuti non potest quaternarium facere majorem, nam tum non esset quaternarius: sed unamquamque rem meliorem potest facere bonitate accidentali. 3. Nullam potuisset facere melius (adverbialiter scil. ut dicat modum ex parte facientis non ex parte facti) quia non potest facere ex majori sapientia & bonitate. Vide *Thom.* cum suis 1. *q. art.* 5. & 6. IV. Non terminatur itaque creatio directè ad ἀμαρτήματα naturæ, ad monstra &c. neque enim requiritur ad ea directa aut positiva Dei actio, quæ immediate & formaliter illa efficiat & in speciebus rerū cōstituat, sed sufficit in principio ab eo talia facta esse, ad quæ defectus sequi possint, aut iis accidere. *Rejicimus* 1. *Manichæos, qui naturas quasdam putabant malas, ut ignem quendam, fumum, ventum, aquam: unde eas non à bono sed à malo Deo creatas dicebant.* Vide Augustin. hæres. 46. & libr. de Natura boni, Et confer vulgares Metaphysicos, de Malo; & *Thomam in quæstionibus disputatis, de Malo, qu.* 1. *artic.* 1. *Et Plessæum de veritate relig.*, & ex eo *Eilhardi Lubini Phosphorum*. Tenendum est, Nullum malum ab initio creatum esse, nec culpæ, nec pœnæ, nec etiam purè naturale, quales sunt defectus naturales & monstra; in actu scil. quamvis radices & materiæ, ac dispositiones atque ordo creatus sit, unde talia positis ponendis oriri possent, & quædam etiam necessario oritura essent, ut ex. gr. eclipsis solis & lunæ. Quæcunque autem mala postea orta sint, propter ea non est ponendum alterum principium', seu Deus malus: quia mali nulla est natura; & quia consequenter non habet causam efficientem, sed deficientem. 2. *Eos, qui fœminam dixerunt esse monstrum & natura ἀμάρτημα: contra historiam & legem creationis* Genes. 26. 27. & 5. 1. *ut alia argumenta nunc præteream, de quibus alibi.* 3. *Pontificiorum vertigines, qui transubstantiationem antehac dixerunt esse creationem, & verba consecrationis verba creantia; cum tamen non sit productio termini ad quem: quam rationem ex recentioribus nunc urget* Vasquez disp. 176. c. 6. *& inde infert, non esse eam creationem nec productionem, sed ordinem quendam unius transeuntis in aliud.* Si quis autem quærat ubi quan-

bi quando ita delirarint Pontificii, is adeat *Stellam Clericorum*, ubi ſacerdos miſſificus dicitur *creator ſui creatoris*; & *Gabrielis Biel lectiones in canonem miſſæ lect.* 38. ubi quinque verba facit, *verba creantia*.

Modus creationis his adjunctis à nobis explicatur. 1. quod vel active 8. vel paſſive ſumatur: Illo modo ſumpta ſit vera actio, per quam Deus rebus creatis confert eſſe, & cujus immediatum principium ſit volitio Dei. 11. Quod active ſumpta non ſit vera mutatio, quia per eam Deus non mutatur, ſed tantum acquirit novam relationem creantis ad rem creatam; quæ relatio cum in Deo non ſit realis, non efficit realem mutationem. Non eſſe proprie mutationem aut motum, diſputatum vide à *Thoma* in *quæſt. diſput. de Creatione artic.* 2. coll. cum 1.*qu.* 45. *artic.* 2. *ad* 2. 111. Non eſt formaliter volitio divina, nec relatio creatoris ad creaturam; Sed eſt ipſe Deus creans, denominatus per modum principii à ſe & extra ſe actuoſi. Vide *Thomam* cum ſuis 1.*quæſt.* 45. *artic.* 2. & 3. Creatio vero paſſive ſumpta eſt aliquid in re creata, non realiter tanquam habens propriam entitatem, ſed ex natura rei ab illa diſtinctum tanquam modus ejus. Vide *Zwarezium Metaphyſ. Diſputat.* 20. *ſect.* 5. Et *Thomam in quæſt. diſput. de Creatione artic.* 3. Ex diſtinctione hac creationis in activam & paſſivam pendet determinatio problematis 1. *An creatio ſit res creata, an vero increata?* Quam movent *Scholaſtici ad* 2. *diſt.* 1. *Reſp.* idem: ſi activè ſumatur, non eſt res creata: idem enim eſt, quod creare, & conſequenter, idem quod creator ſeu Deus creans. Notat enim operationem divinam, quæ non eſt aliud, in quantum in Deo eſt; quam eſſentia vel ſubſtantia divina cum relatione quadam ad creatum. Sin paſſivè ſumatur, eſt res creata: quia eſt quoddam accidens in creatura; habitudo ſcil. habentis eſſe ab alio conſequens operationem divinam: & ſic eſt in ipſa re creata, quæ educitur per creationem, ut in ſubjecto; & ſequitur actionem divinam, ſeu creationem activam, ſicuti filiatio Alexandri in quantum recipit à patre Philippo naturam humanam in Alexandro, non eſt prior Alexandro, ſed poſterior, & ſequitur actionem generationis. 2. *probl.* & præcedentis appendix eſt, *in quo fundetur relatio, quâ creatura refertur ad creatorem. Reſp.* Relatio llla realiter fundatur in creatura: In Deo autem non fundatur realiter, ſed ſecundum rationem; quia Deus eſt immutabilis, & nullius accidētis ſuſceptibilis, ergo non poteſt in eo eſſe aliqua relatio realiter advēniens ex creatione temporali. De hoc aliiſque affinibus problematis, vidēdi ſcholaſtici ad *Lombardi loc. cit.* & ad *Thomæ* 1.*qu.* 45. *artic.* 3. 1v. Eſt actio unica, ſimpliciſſima & indiviſa ratione principii ſui: adeo ut hoc reſpectu nullas ſpecies, gradus, nullum ordinem prioris & poſterioris, aut ſucceſſionem admittat: quidquid enim

Digitized by Google

enim istorum de ea prædicatur, fit per externam & impropriam denominationem à termino & effectibus desumptam. Non repugnat autem huic unitati modus & ordo agendi, quod pater à seipso, filius à patre, spir.s.ab utroque dicatur agere: manet tamen una numero creationis actio, una creatura, unus Deus creator *Iohan.*5.17.18.19.cum 10.36.38. 37. juxta illud vulgatum: *Opera trinitatis ad extra sunt indivisa.*
Probl. 1. *Quam propriè, & quo usu terminorum distinctio illa in operibus.* Basil.lib.de Spir.S.cap. 16. *adhibeatur:* ϖϱοηγαταϱχικὴ αἰτία τῶν γινομένων ὁ ϖαπὴϱ, ἠδημιουϱγικὴ ὁ υἱὸς, ἡ τελειωτικὴ τὸ ϖνεῦμα. Disq. permitt.2. *An ulla ratione per cabalam, quam notarion vocant, personarum trinitatis creatio ex voce* ברא *& tribus primis literis vocis* בראשית *colligi possit ac debeat?* N. De absurditate superstitionis seu ϕλυαϱίας σοφίας cabalisticę in genere, alibi forte nobis agendum. 3. *An colligi possit trinitas creator ex plurali voce* אלהים *constructa cum verbo singulari tertiæ & plurali primæ personæ, additis utriusque numeri pronominibus affixis* Genes.1.26.27. *cum.* 3.22. Resp. *nos cum eximiis nonnullis Theologis & Antagonistis Iudæorum & Photinianorum putamus argumentum hoc non esse de nihilo*: quamvis ex solo plurali Elohim cum *Lombardo* aliisque nolimus argumentum educi, & rectè eos hic deseri putamus à *Calvino Gomaro,*&c. Norunt enim, qui linguam hebraicam degustarunt, facillime excipi posse ab adversariis: Nomina domini, usurpari solere numero plurali, etiam cum de uno sermo est.

8. Est actio ad extra, & consequenter libera & sic convenit cum decreto; adhæc externa seu emanativa & sic à decreto distinguitur. Potuit ergo Deus mundum condere prius aut serius,potuit & alios condere,potuit etiam omnino non condere, quia obligatus non erat, nec mundo indigebat, nec potentia ipsius limitari potest. *Rejicimus* 1. *Errorem* Aristotelis libr.1.de cœlo cap.9. *Vbi probaturus non posse plures esse mundos, inter alia adfert hanc rationem, quod hoc e.gr. cœlum omnem materiam occupaverit, atque adeo defectus materiæ in causa sit:* ἀμέινου οὐτ' ἐὼν ἄλλο, οὐτ' ἂϱ' ἐὰν ἐνδέχοιτο γενέσθαι πλείους διὰ τὸ πᾶσαν ὕλην συνειληφέναι τοῦτον. *Quem errorem à recentioribus ejus interpretibus* Conimbric. *aliisque castigatum vide.* 2. *Alterum ejusdem, & quidem fœdissimum, quo statuit, Deum ex necessitate naturæ agere, ut inde concludat mundum esse æternum, & non posse esse plures; quem errorem* Plutarchus *etiam tribuit Homero* libr.de Homero: & Waldensis in Doctrinali c.10. & *ex eo* Lorinus coment.in Sapient. cap. 11. *Abayljardo & VViclefo; quâ fide hic non est dicendi locus. Porro errorem hunc refutat.* Plutarchus loc.cit. Iustinus Martyr contr. Aristot.Ambros. 2. Hexaem. cap.2. Basilius homil.2.Hexaem.Thomas 1.quæst. 19. art. 4. & contr. Gentes libr.2.cap.23.3. *Denique rejicimus vanas & curiosas quæstiones, cur*

Deus

Deus prius non crearit, cur tali numero, tali figura, tali formâ & qualitatibus &c. cum ultra liberam ejus voluntatem causa & ratio nulla quarenda. Ephes. 1.11. *Psalm.* 115.3. *Rom.* 11. 33.34.35. VI. Quod sit actio immediata; hoc est, quod Deus nullis causis secundis usus sit *Ies.* 40. 13. quod alioquin ordinario facit post ordinem naturæ constitutum: ita ut alia ratione dicatur creaturas nunc producere. VII. Quod sit actio universalis, qui totum mundum attingit, nulla parte excepta. *Exod.* 20.11. *Nehem.* 9.6. *Ps.* 146 6. *Actor.* 4.24. & 14.15. *Coloss.* 1.16. & sic distinguitur à particularibus Dei actionibus. VIII. Quod sit actio tunc absoluta & cõpleta, ratione specierum scil. Nam alia naturam jam constitutam per creationem excepit Dei actio, ordinata scil. rerum productio, de qua infra.

Probl. *An opinio de specie aliqua, aut individuo speciei de novo & extraordinario creato e.gr. Stella Magorum, aut φαινομένῳ in signo Cassiopeæ anno* 1572. *præjudicet consummate rerum omnium creationi. Resp. Neg.* Nec possunt autores illi physici aut astronomi, qui φαινόμενον illud an. 1572. (*quos*) vide citatos apud *Keckermann. in disp. physicis, diascepsi de cometis*) hoc argumento absurdum ducente magis urgeri, quam quibuscunque miraculosis effectis supra & præter naturę leges productis. Vide infra *part.* 2. *thesi penult.* IX. Quod sit actio non successiva sed instantanea; neque enim creatio est motus, ut recte probat *Thomas c. Gentes lib.* 2. *cap.* 17. & 19. Itaque Deus singula si seorsim & in se considerentur in instanti creavit: quamvis aliorum creatio aliis per sex ψυχθήμερα successerit, si collectim consideremus. Cur autem Deus omnia simul non crearit, præter voluntatem ejus ratio nulla adferri potest. Nam ἀλλολογία gemina quæ ex *Ambrosii Hexaëm. lib.* 1. *cap.* 7. & *Augustino in Genes.* afferri solet mihi quidem, ut verum fatear, parum solida videtur: ut scilicet apertius hinc constaret mundum non ab æterno sed in tempore conditum; & ut homines tanto distinctius & attentius singula Dei opera meditarentur. Quasi scil. hominis animam, aut fœtus animationem, aut solem, aut Christi unionem hypostaticam successivè & attente minus meditemur, quia Deus momento opera illa effecit. Ratio autem illa quam pro tempore sex dierum adducit *Augustinus lib.* 4. *de Trinitate, & lib.* 4. *de Genesi ad lit. c.* 1. nim. quod senarius numerus primus sit perfectus; plane atheologa est, & sapit superstitiones cabalisticas: *Petrus Bongus de mysteriis numer. in numero senario p.* 268. hoc ita urget, ut non vereatur scribere: *Nec enim senarius sacer, ac perfectus solum perhibetur, quod hoc dierum numero condita sint universæ rerũ species; ut opinatus fuerat* Gulielmus Hamerus, *secutus* Gregorium Põtificem summum l. 35. c. 20. Moral. *sed etiã ea de causa sex diebus Deus opera sua perfecit, quia senarius perfectus est, ac sacrosanctus. Itaque etiamsi ista non*

essent, ille perfectus esset; nisi autem ipse perfectus esset, ista secundum eum perfecta non fierent: Eodem capite adducit pro hac μυστικώδει cabala *Clementem Alexandrinum* & *Eusebium*, qui in *libris de præparatione Evangelica* citat Clementem. Sed dici potest eos ad hominem magis argumētatos esse, quam ex rei veritate & proprio sensu. Sic enim Clemens libr. 5. Stromat. p 432. Vnum quidem mundum novit ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, *qui percipitur intelligentia, alterum vero sensilem &c.* τὸν μὲν ἀνατίθησι & *illum quidem attribuit unitati ut qui percipiatur intelligentia*: *hunc vero nempe sensilem*, *senario. Conjugium enim apud Pythagoreos vocatur senarius, ut qui sit genitalis numerus. Rejicimus* 1. *eorum opinionem, qui* statuunt vniversum mundum esse conditum in instanti, seu simul, & postea singula successive ab invicem separata. *Maymon. in More Nebuch part.* 2. *cap.* 30. Ejusdem sententiæ sunt *Philo l.* 1. *alleg. Cajetanus in Genes.* 1. *Melchior Canus apud Bannez in* 1. *p. q.* 74. *art.* 2. *August. lib.* 11. *de Genes. ad liter. cap.* 22. *Rejicimus* 2. eos, qui ex sex diebus creationis mundi durationem aliaque mysteria cabalisticè deducunt. Quales fuerunt non tantum Iudæi, sed & aliqui ex Christianis: De quo forte alibi dicendum in *cap. de Fine mundi* aut *de signis temporum*. x. Est actio temporalis: in tempore enim, seu mavis cum tempore hoc est primo temporis momento & mundi instanti cœpit natura rerum, quod phrasi illa *in principio* innui putamus: Quæ non significat Christum; ut Steuchus, & veteres, apud *Hieronym. quæst. Hebr. in Genesin*; nec sapientiam, ut habet *Targum Hierosolymit.* בחוכמא .i. *in sapientia*; nec principiatum, ut *Procopius & Tertullianus*; nec in capite seu summatim, ut *Aquila*; nec res principales & præstantiores, ut *Ambros. Procop. Beda*. Hic tres agitantur quæstiones. An mundus sit æternus? An ratione naturali demonstrari possit esse in tempore creatum? An Mundus aut aliqua creatura possit esse æterna? *Ad primam Resp. Neg.* ex historia creationis *Genes.* 1.; ex serie chronologica; & fidei autoritate *Hebr.* 11. 3. *Proverb.* 8. 22. 23. 24. *Iohann.* 17. 5. *Math.* 25. cum *Ephes.* 1. 4. Contra *aff. Ocellus*, *Aristoteles*, *Proclus*, *Averroës*, *Simplicius*; quorum rationes, ut antiquos præteream, solverunt ex recentioribus *Eugubinus de per. phil. lib.* 7. *Plessæus de Verit. relig. cap.* 8. *& Pererius in disp. physicis lib.* 15. *Zanchius de Operibus creationis lib.* 1. *cap.* 3. Et ex Iudæis *Maymonides in More Nevochim part.* 2. *c.* 14. 15. *Ad secundam Resp. Dist. Quod* mundus potuerit incipere demonstrari potest contra Aristotelem ex ipsius principiis, Quod Deus sit unus & æternus, à quo omnia entia participant suum esse, Quod sit agens intellectuale per intellectum & voluntatem hæc duo habentur *lib.* 8 *physic.* & 12. *Metaphys. text.* 29. 42. Tertium principium est, quod communicet suum esse creaturis per amorem, atque adeo per actum non natura-

naturalem seu necessarium, sed liberum. *Quod* vero mundus actu inceperit, seu in principio temporis fuerit creatus non ita evidenter est demonstrabile, nisi prius fide teneatur. Nolimus tamen dicere cum *Scholasticis ad Thom.* 1. *qu.* 46. *art.* 2. nullo modo esse demonstrabile. Vide *Plessæum, Eugubinum loc. cit. Ad tertiam, Affirmant* Scholastici, & recentiores Pontificii Theologi ac Philosophi fere omnes, apud quos passim sonare audias; *Novitas essendi non est de ratione creaturæ*, excepto *Scoto* qui problematice disputat, & *Alberto, Gandavensi, Marsilio, Toleto*, qui negant. Nos cum iis & cum *Augustino lib.* 12. *de civit. Dei c.* 15. *Damasc. lib.* 1. *orth. fid. c.* 8. *Athanas. orat.* 2. *contr. Arrian. Basil. lib.* 2. *contr. Eunom. Ambros. libr.* 1. *Hexam. cap.* 3. negantem tuebimur. Et certe miramur recentiores disputatores *Pererium, Zwarez, Vasquez, Ruvium, &c.* non cogitasse de argumento patrum etiam suo & nostro pro deitate Christi, ab æternitate ducto, contra hodiernos Photinianos. Quamvis autem tam abunde & tam evidenter forte demonstrari nequiret, esse simpliciter impossibile & contradictorium, si productio rei dicatur æterna, cum sit à non esse ad esse: tamen putamus tantum hic esse certitudinis, ut moderatis ingeniis & quidem pro fide certantibus debeat sufficere. Scite summam ejus expressit Athanasius orat. 2. contr. Arrian. *Etiamsi Deo possibile fuerit, ab æterno opera facere; non tamen potuerunt ea, quæ facta sunt, ab æterno fuisse. Siquidem ex non entibus emersérunt, nec erant priusquam fierent. Quæ autem non erant, antequam fierent, quomodo illa coëxistere poterant cum Deo semper existente.* Breviter, creatio est productio rei à non esse ad esse: concedendum est ergo instans aliquod non tantum naturæ, sed & temporis, quo producta non fuerit; unde sequitur nõ fuisse ab æterno. Quod si hæc ipsis non satisfaciant, in nostram tamen sententiam debuissent potius inclinare aut saltem ἐπέχειν, ne Arrianis quid concederent; quod faciunt in quæst. *An creatura possit creare.* Gregor. de Valentia tom. 1. disp. 3. qu. 3. puncto 2. non imprudenter monet: *Putandum est hujus impossibilitatis subesse aliquam rationem, licet ea nondum satis comperta videatur.*

Consequentia, concomitantia, connexa creationis sunt 1. Dei ac- 9.
quiescentia & oblectatio *Prov.* 8, 30. cum *Psal.* 104. 31. II. Angelorum laudatio, cum reliqua post ipsos conderentur *Iob.* 38. 7. III. Ius & dominium actuale Dei in creaturas, *Ps.* 50. 12. & 24. 1. 2. cum *Iesa.* 40. 12. 15. 22. Hic quæstionem quidam movent: An jure creationis creaturam rationalem possit non tantum absque promissionibus dimittere, & annihilare, sed etiam citra peccatum damnare. Sed de hoc in *c. de Prædestinatione*, ut & de *Dominio & Iure Dei* disquiritur. IV. Quies seu cessatio à creando *Gen.* 2. 1. 2: absque labore & fatigatione *Ies.* 40. 28. V. Productio

Digitized by Google

ctio rerum ordinata per continuatam individuorum conſervationem, aut ſucceſſionem *Geneſ.*22.28. quæ etiam Deo adſcribitur, propter conſervationem & gubernationem. *Comparata* creationis ſunt 1. Generatio quæ quátum ab ea differat, facile ex jam dictis, & doctrina phyſica colligitur. Vide *Ruviũ ad* 1. *phyſic. acroaſ. tract.* 1. *q.*2. *& Scholaſticos ad* 1. *q.*45. *art.* 1. 11. Miraculoſa productio; de qua *Diſp. de Miraculis.* 111. Supernaturalis rerum ſpiritualium productio; eaque vel extraordinaria ut chariſmatum eorum, quorum fit mentio 1 *Corinth.*12. vel ordinaria ut fidei, ſpei, caritatis per gratiam regenerationis. Hinc in ſacris termini, creatio, nova creatura &c. & commodè per analogiam hæc recreationis opera ex operibus creationis explicari poſſunt; ut de Motu phyſico ſpecialiter notat *Zanch. l.*1. *c.*6. *th.*1.2. de vento ipſe ſervator *Ioh.* 3. de pluvia *Ieſ.*55. & ſexcẽta ejuſmodi. Gratiá & dona gratiæ propriè nõ creari, ſed homines ſecundũ ipsã creari & in novo eſſe conſtitui ex nihilo contendit *Vaſq. diſp. Metaph.* 26. de quo alibi. *Opponitur*, creationi, vel ut accuratius loquamur, creationis continuationi ſeu conſervationi *Annihilatio*; quę non requirit actum poſitivum, ſed tantum ceſſationem influxus divini ſeu actionis conſervativæ: quod colligitur ex *Pſ.*104.28. Porro vis annihilandi creaturæ nulli communicari poteſt. Sic communiter Scholaſtici. Durante autem hoc univerſo (nam de fine mundi alibi diſputandum) actu nullam creaturam annihilari putamus, quia immateriales manent totæ, materiales vero quod ad materiam. Formæ & accidentia non ſunt entia completa ſed ſunt aliquid entis, quia non ſubſiſtunt, & conſequenter proprie non poteſt iis tribui annihilatio. Adhæc eo modo quo ſunt, non rediguntur in nihilum, ſed remanent in potentia materiæ & ſubjecti. De his *Schol. ad Thom.* 1. *qu.*104. *art*, 3. *&* 4. & *Scotus ad* 2. *diſt.*1. *qu.*1.26.

10 Vſus doctrinæ de rerum Creatione. 1. ad διδασκαλιαν, in genere per totam Theologiam naturalem: de quo uſu Commentator, in *Rom.*1. 19. *Actor.*17. *Pſal.*19. *Raymundus de Sabunde, & Alſtedius in Theolog. Naturali*, *Pleſſæus de Verit. relig. Bellarmin. de Aſcenſione mentis in Deum per ſcalas rerum creatarum &c.* 11. Ad διδασκαλιαν in ſpecie *locor. de Deo, de creatione hominis ad imaginem Dei*, *de conſervatione & providentia, de Regeneratione & nova creatura*: qui lucem hinc fœnerantur. 111. Ad Ἔλεγχον. 1. Arrianorum circa Deitatem Chriſti, ut jam diximus 2. Idololatrarum *Act.*14. & 17.3. Magiæ & divinationis *Ier.*10.1.; adde trãſubſtantiationem. Vbiquitatem corporis Chriſti &c. 1v. Ad σεβασίαν & excitationem, ad admirationem, amorem, reverentiam, ac cultum Dei *Pſal.*8. & 19. & 104. Tres enim voces omnium creaturarum ſecundum *Hugonem de S. Victore*: *Accipe*, *redde*, *fuge*. Accipe beneficium, redde officium, fuge ſupplicium. Quos

uſus

uſus *autores modo cit.* amplificant : & indicant vulgati locor. commun. ſcriptores; quin & *Thomas contr. Gentes lib.* 2. *c.* 2. *&* 3. Adde *Daneum lib.* 1. *phyſ. Chriſt. c.* 1. 2. 3. 6. & cõmentatores in *pſ.* 8. *&* 19. & 104. *Alſtedium in Theologia Naturali.* v. Poſtremum ad conſolationem, patientiam, & ſpem: Si enim in tuum uſum Deus omnia creavit, *ſi tui curam habuit* (ait Auguſtin.) *cum non eſſes*, quanto magis habebit, cum jam ſis.

Conſect. 1. *Hinc videmus quam utiliter, immo quam neceſſario ſtudium phyſicæ & metaphyſicæ cum Theologia conjungatur.*

II. *Male à Iudæis olim uſque ad* 30, *ætatis annum lectionem hiſtoriæ creationis* cap. 1. Geneſ. *prohibitam*; *quaſi celandum eſſet myſterium creationis* : *apud* Origenem. in Cantic. Hieronym. prol. galeato, *&* præfat. in Ezechiel., Mercerum prolog. in Geneſin.

DE CREATIONE.

PARS SECUNDA,

Reſp. LUBERTO SPRUITIO Vltraject. *Ad diem* 15. *Septemb.* 1638.

Terminus creationis, creatura ſcil. tripliciter conſiderari poteſt I. *abſtracte hoc eſt in genere, & in ſe.* II. *collectivè & coordinatè hoc eſt in Mundi unitate, univerſitate, & coordinatione ad ſe invicem.* III. *Diſtributivè, per & ſecundum ſpecies ſuas.*

Vod ad primum conſiderandi modum : Creatura gr. I. dicitur *κτίσις, κτίσμα, Hebr.* 4. 13. *Rom.* 1. 19. *Hebr.* בריאה (chald. בריא *birja*, Syriacè ברי׳א *berja*) Quod Rabbinis ſynechdochicè aliquando notat homines ut & gr. *κτίσις Marc.* 16. *v.* 15. quod *Matth.* 28. 19. *πάντα τὰ ἔθνη.* Quomodo etiam Arabes חלק *chalk* gentem vocant, creaturam חלי׳קה; utrumque à rad. חלק *chalaka* creavit. Rabbini ex *pſalm.* 103. 14. uſurpant vocem יצר *Creatura* & יצירה *creatio.* Vnde Geneſin vocant ספר יצירה *librum creationis.* Et rectè verbale hoc formatur, quia ipſa verba plane ſynonymos uſurpantur de homine & animantibus ברא *Geneſ.* 1. 27. & 21. de iiſdem יצר *Geneſ.* 2. 7. & 19. quod *Targum* exponit per ברא. In ſcholis theologico-philoſophicis ens finitum, creatum, per participationem, ſecundum entis analogatum, cauſa ſecunda. Et ſyneedochicè Ens, res; quomodo in ſcriptura דבר *res*, græcè exprimitur per *ῥῆμα Luc.* 1. Porro : Ex 1 *Timoth.* 2. 13.

Digitized by Google

2.13. *Rom.*9.20.cum *Eſai* 29.16.ubi 70.Interpr. מעשה tranſerunt πλάσμα ? . Et *Iob.*40.14. ubi דרך id eſt *via* exponunt per πλασμα, puto tam frequentem *plaſmatis*, *plaſmationis*, *plaſmare*, *plaſtæ*, *protoplaſtum*, eſſe uſum apud ſcriptores eccleſiaſticos.

Probl. 1. *An illæ enuntiationes ſint veræ* : Chriſtus eſt creatura, &, Chriſtus ſecundum quod homo, eſt creatura. R. *Diſtinguunt* Scotus, Bonaventura, Gabriel ad 3.diſt.10.& 11. *inter illas*, *& hanc* : Chriſtus ſecundum humanitatem eſt creatura. *Hanc putant admittendam* : *illas non itidem*, *niſi improprie ſumatur* τὸ *ſecundum quod*, *ut ſit dictio diminuens ſeu diſtrahens prædicatum* : *ſed falſam eſſe*, *ſi proprie hoc eſt reduplicative & ſpecifice ſumatur*, τὸ ſecundum quod : *Ratio eſt*, *quia reduplicativa & ſpecificativa enuntiatio omnis eſt falſa cujus præjacens*, *quam præſupponit*, *eſt falſa*. *Iam vero præjacens ejus* : Filius Dei eſt creatura, *eſt falſa*, *Ergo*. *Nos non videmus periculi quid eſſe in ejuſmodi enuntiationibus* : *Si enim recte dicitur* : Deus & filius Dei eſt homo, eſt creatura; item, hoc compoſitum, quod eſt Chriſtus, eſt creatum : *quidni dicatur* : Chriſtus eſt creatura : *Sed verum prius juxta communem ſcholam*, apud Becanum Theol. Scholaſt. p. 3.tract.1.c.6. qu.4.&c.7.qu.1. *Ergo.* 11. *An ſcripturam aut orthodoxam antiquitatem ſapiat illa inſcriptio Com.à Lapide præfixa commentar.in Proph.min.* Trinitati increatæ & creatæ in Chriſto Ieſu. *Reſp. Neg*: *Et taxavimus eam* Deſp. Cauſæ Pap.l.2.ſ.2.c.15. *Sed nunc comperimus longe aliter ab eodem in* apologet. append.ad commentar. in Syracidem *poſtmodum edito* χειροφωνίαν *illam exponi & excuſari*, *ac ego non tantum*, *ſed & plurimi ex domeſticis Theologis* (ut ibi indicat) *eam acceperant*. *Abſolvimus ergo eum à phraſi Sabelliana*; *ſed non ab acurologia*, *vaniloquentia & periculoſa novitate* : *quod animam*, *carnem*, *ſanguinem Chriſti appellet trinitatem*, *eique commentarium illum dedicet.*

2. Eſt autem Ens creatum, quidquid eſt præter Deum; & tale κυρίως & primò eſt ſubſtantia; ſecundario & ſuo modo, accidentia, modi & relationes. *Probl. An etiam privationes. Reſp. Aff.* de privationibus perfectivis, & deſtructivis naturalibus, ſed cum diſtinctione : ſic ut non directè, ſed indirectè; non in ſe, aut actu aut formaliter, ſed occaſionaliter & virtualiter in & cum ſuis ſubjectis in principio productæ dicantur, quia & quatenus ſubjecta producta ſeu creata ad tales privationes habilia erant, inque iis ſubjectis tanquam in principiis privationes illæ virtualiter & ſeminali quâdam ratione continebantur. Conſideranda ſunt ejus 1. principia. 11. affectiones ſeu adjuncta. 111. Oppoſita. 1v. Diviſiones. Principium eſt vel internum vel externum. *Illud* eſt, vel eſſentia, vel exiſtentia. Eſſentia eſt, quo ens creatum id eſt quod eſt ut ex.gr. homo per humanitatem. Exiſtentia ſeu individuatio (ut principium illud appellemus) eſt, quo

eſt,quo determinatur ad actum ſeu ſingularitatẽ,& cõſequenter ad locum ſeu ſpatium,& tempus. Ex.gr.Petrus ad & per petreitatem. Determinationis iſtius nullum aliud ulterius internum principium quæri debet aut poteſt. Nihil enim ſe ſeipſum actuat & ad ſingularitatem determinat;ſive quod ad ſe totum,ſive quod ad principia aut partes componentes : Vnio enim earum ex. gr. in ſubſtantia materiali , hujus materiæ , cum hâc forma (Petri , unde hoc numero compoſitum , Petrus,) à nullo alio dependet quam à cauſa externa tum ſecunda , generante ſcil. tum prima , præmotione & prædeterminatione ſcil. Dei. *Exod.*9. 16. cum *Roman.* 9. 17. ubi notat *Beza* verbum ἐξεγείρειν quo hebr. העמדתי *Exod.*9.à Paulo exponitur,ad primam Pharaonis creationem referendum,idque apparere ex verbo ποιῆσαι *v.*21.ita ut 17. ſit explicandum,*feci ut exiſteres.* Hoc ergo principiũ exiſtẽtiæ ſeu individuationis.Et in operibus ſex dierum,cœlum, angeli , terra , animalia , arbores , homines,aſtra,non tantum in ſpecie, conſequenter, & ſecundum intentionem ;ſed & in individuo primo & immediatè à ſolo Deo ſic conſtituta dicuntur. Et ſane in confuſis illis diſputationibus de principio individuationis , debuiſſet ſuccurrere ſcholaſticis , quod alibi de actionibus individuis tam expedite perſpexerunt : Cauſa prima prædeterminat & ad ſingularitatem & ad ſpecificationem actus. Et omnia neceſſario dependent à prima cauſa , in eſſe , exiſtere , & operari. Vide eorum *diſputationes de Providentia Dei , de concurſu primæ cum ſecunda , de concordia liberi arbitrii & gratiæ.* Nomina autorum alibi citavimus. Compendium & indicium Scholaſticorum , & recentium Theologorum ac philoſophorum , præſtabit libellus *Sylvii Theologi Duaceni de Motione primi motoris.* Cum quo , ſi cui vacat,conferat noſtram *diſſertationem de Termino vitæ.* Quod ſi ergo accidentia & actiones quæ propriè concreata & comproducta & conſequenter con-individuata dicenda ſunt , individuationis ſuæ ſeu ſingularitatis & exiſtentiæ primum principium habent externum , cauſam ſcil. efficientem primam , & ſecundum ſeu ſubordinatum principium , cauſam ſcil. ſufficientem ſecundam : cur non ipſorum ſubjectorum ſeu ſubſtantiarum (ſeu mavis eſſentiæ ſubjecti abſtractè & præcisè conſideratæ, ex. gr. Petreitatis,Bucephaleitatis &c.) individuatio ad principia externa referenda eſſet, actionem ſcil.primi & ſecundi agentis.Pleraq; Scholaſticorum & recentiũ philoſophorum cataplaſmata quæ ad determinationẽ hujus vexatæ quæſtionis cõferri ſolent,aut manifeſtè petunt principium;aut faciunt proceſſum in infinitum. Nam ſemper relinquitur quærendum,quo principio illa materia, aut forma,aut utraq;,aut unio & reſpectus naturalis utriuſque ad ſe invicem , aut individua eſſentia individuetur. *Externum* principium (omnis

Digitized by Google

(omnis scil. entis creati, quod non in individuo, ut Angeli, cœlum, astra &c. sed per individuorum successionem perpetuatur) est tum natura, tum ars. *Natura*, est compositum quodlibet naturale, viribus sibi in prima rerum creatione insitis (*Genes.* 1. 22. 29.) agens ad rei alicujus productionem. De quo principio intelligenda est definitio naturæ apud Aristotelem: & illud ejusdem axioma: *Deus & natura nihil faciunt frustra.* *Ars*, est principium, quo creatura intelligens ex habitu virtutis intellectualis aliquid producit. Intellige autem utrumque hoc principium esse dependens & subordinatum, primo scil. principio, Deo: hinc est quod subinde non male distinguatur inter naturam naturantem, Deum scil., & naturam naturatam. De natura docent hoc sacræ literæ *Hosea.* 2. *v.* 21. 22. De arte *Exod.* 33. 1. 3. 4. Potest autem dependentia illa considerari quadrupliciter. 1. ratione ordinis; Est enim Deus primus *Iesa* 40. & filius Dei primogenitus omnis creaturæ *Coloss.* 1. nec potest secundum ens esse ante primum, aut illud sibi subordinare. 2. ratione essentiæ quia à primo habet ut sit ens, & non sit nihil; & quidem sit hæc species entis. 3. ratione conservationis & durationis seu persistentiæ, *ps.* 104. 29. 30. *Hebr.* 1. 3. 4. *Denique* ratione causandi seu operationis. *Actor.* 17. 28. De quo pluribus Philosophi & Theologi, de Providentia Dei & de concursu.

3. Affectiones seu adjuncta creaturæ pertinent vel magis ad essentiam ejus, vel ad existentiã, vel ad operationem. Ista ad caput de Universo infra notabimus: Hæc vero partim *loc. comm. de Providentia*, partim ad *disputationes Philosoph. de Causa efficiente, de Motu, de generatione &c.* relegamus. Illa nunc præcipua hic indicamus. Sunt autem 1. Positiva. 2. Negativa. 3. Comparata. Positiva sunt. 1. Omne ens creatum est ens per participationem, atque hoc respectu, comparatè ad primum illique oppositè, aut sine eo, potest dici nihil aut quasi nihil, vanitas, umbra &c. *Ps.* 62. *v.* 10. *Eccles.* 1. 2. *Ps.* 39. 6. 7. cum quibus cõvenit dictum Nebucadnezar *Daniel.* 4. 32. 11. Vide *commẽt. ad loc. cit.* Habet potentiã receptionis, hoc est potentiã passivã & consequenter mutabile est & defectibile. Hoc est quod quidam intelligunt per vanitatem *Eccles.* 1. 2. Nam corruptio aut etiam corruptibilitas ab intra omnibus tribui non potest, ex. gr. angelis, animabus hominum: sed bene ab extra; quia Deus potest ea destruere sola cessatione influxus sui. 11. Necessario admittit successionem, prius & posterius, processum à potẽtia ad actum, à nõ esse, ad esse si non in substantia, saltem in qualitatibus aut operationibus. 1v. Novitas essendi est illi essentialis, seu de ejus ratione. De quo *disp. præced.* v. Vt etiam assidua dependentia à primo ente & continentia seu inexistentia in eo. Est autem

autẽm eſſe ejus in Deo triplex, eminens, ideale, intelligibile. Illo modo eſt in potentia ejus tanquam in cauſa efficiente, conſervante & gubernante: iſto in idea tanquam in cauſa exemplari: hoc in ſcientia tanquam in cognoſcente. *Pulchrum pulcherrimus ipſe mundum mente gerens &c.* canit Boëthius. Et divine apoſtolus *Actor.* 17. *In Ipſo vivimus, movemur, & ſumus*: Et, τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμεν, ut ex *Arato ibid.* Apoſtolus. Contra *Durandum*, & eos quorum meminit *Auguſtin. lib.* 5. *de Geneſi ad literam*; qui negabant concurſum. VI. Eſt compoſitum, & habet partes aliquas improprie dictas naturam ſcil. & ſuppoſitum, eſſentiam & eſſe, ſubjectum & accidens, genus & differentiam. Ratio eſt, quia habet in ſe actum & potentiam. VII. Eſt ordinatum & finitum; atque adeo ut eſſentiæ ita & potentiæ finitæ. Eſt autem dupliciter finitum, internis eſſentiæ ſuæ limitibus circumſcriptum; & externo efficiẽte ac fine. VIII. Hinc ſequitur: quod omne ens creatum habet finẽ, qui non ſit ipſe: ut & efficientem; nihil enim poteſt ſui ipſius eſſe cauſa, & ex nihilo nihil fit. Et quia nõ datur in cauſis proceſſus in infinitum; hinc eſt quod eſſe & operari ejus tandẽ reducatur ad primum efficiẽs & ultimũ finem. *Prov.* 16. 4. *Rom.* 11. *v. ult.* IX. Poteſt ſuſcipere rationem cauſati non tantum, ſed & cauſæ: ita ut nihil participarit eſſentiã cõpletã, quod nõ ſimul verã activitatẽ & vim cauſandi: *Gen.* 1. 11. 22. 29. *Hoſ.* 2, 21. 22. *Pſ.* 19. 6. 7. Aug. de civit. Dei l. 7. c. 30. *Sic itaq; adminiſtrat omnia, quæ creavit, ut etiã ipſa proprios exercere & agere motus ſinat.* Contra *Gabrielem* ad. 4. *q.* 1. *art.* 1. *not.* 3. alioſque qui volunt cauſam primam ſolam operari ad præſentiam ſecundarum. Vide ſtultam & impoſſibilem hanc opinionem, ut vocat *Thomas* expugnatam ab ipſo *lib.* 3, *contra Gentes c.* 96. *& in* 1. *qu.* 105. *art.* 5.

Probl. An entia incompleta, habeant vim cauſandi: Reſp. Quædam cauſalitate materiæ tantum ut materia. Quædam & formæ, & efficientis emanativæ, & finis, ut comuniter omnes formæ. Quædam cauſalitate efficientis emanativæ & tranſmutativæ; ut formæ immateriales, hoc eſt, animæ humanæ ſeparatæ. Vide & confer philoſophos ac theologos, ubi diſputant de Anima ſeparatâ. X. Sic tamen ut propter arctam dependentiam à prima ejuſque influxum ac præmotionem non tantum in effectum ſed & in cauſam, omnes ſecundæ hoc reſpectu dicãtur inſtrumenta ejus, Deuſq; tanquã principalis cauſa omnia operari *Ieſ.* 26. 12. & 10. 15. 1 *Cor.* 12. 16 *Pſ.* 139. 15. & 135. 25. & 147. 8. 1 *Cor.* 3. 6. *Luc.* 12. 28. XI Eſt contingens, triplici ratione, quia opus habet conformatione ad aliud, & causa à qua ſit, & fine, quia à ſeipſo terminari non poteſt. Vide *Fonſec.* 4. *Metaph. c.* 2. *q.* 1, alioſq; Metaphyſicos de neceſſario & contingẽte. XII. Eſt bona bonitate naturali *Gen.* 1, cũ 1. *Tim.* 4. & intellectuale poteſt eſſe bo-

num bonitate morali, sed omnis bonitas est per participationem & ad certum quoddam dimensum. Hinc est quod solus Deus dicatur bonus *Matth.*19. sapiens 1 *Tim.*6. absolute, scil. perfectissime, & per essentiam. Perfectionis eadem est ratio. XIII. Habet necessariam ac naturalem inclinationem & tendentiam ad sui perfectionem, & bonum sibi connaturale; atque adeo ad naturæ & perfectionis suæ conservationem ac promotionem. Hinc regula: *Natura semper appetit & intendit perfectissimum.* Est autem inclinatio illa triplex *instinctus* in omnibus cognitione destitutis, qui metaphorice describitur *Rom.*8.*vers.*19.22.*appetitus* in sensitivis *Ierem.*8.7.*Ies.*1.3.*Ps.*147.9.*Iob.*39.3.*appetitus rationalis* in *intelligentibus Ephes.*5.29. Duo priores modi tendunt in finem suum materialiter, & diriguntur à prima causa sicut à jaculatore sagitta ad scopum *Iob.* 39.17.18.19.20. postremus vero modus formaliter. XIV. Vt est vestigium Dei & illi subordinatum, sic etiam aptum natum est via causalitatis ad Deum ducere omne id quod intellectualiter ad Deum moveri illique uniri potest: hinc geminus usus creaturarum respectu hominis (de quo Theologi Naturales, & *Beza homil.*15. *in passionem*) Vnus ad necessitatem vitæ animalis 1 *Tim.*4.3. alter ad vitam cœlestem, idque dupliciter 1. ratione quadam cõmuni, in generali reum creatarum consideratione, & hic liber naturæ, ac lectio ejus, de quo *Raymundus de Sabunde*, *Plessæus*, imprimis *Alstedius.in Theol.naturali.* 2. ratione speciali: qua Deus aliquibus ad hominis instructionem & verbi sui obsignationem utitur, ut Iride *Genes.*9.12. naturæ miraculis, portentis, prodigiis, de quibus alibi dicendum, ut & omnibus illis, quibus Deus usus fuisse legitur in scripturis: qualia sunt asina Bileami, vellus Gideonis, ignis & pluvia Sodomæ, aqua diluvii, terræ motus in passione & resurrectione Christi, arbor vitæ, &c. nec prætereunda aqua baptismi, & panis ac vinum eucharistiæ.

4. Atq; hæ quidem affectiones positivæ: ex quibus sponte fluunt & facile colliguntur *negativæ.* Notamus speciminis causa solummodo istas, quarum imprimis usus in doctrina Theologica. 1. Non est sibi ipsi aut alteri primum efficiens & ultimus finis. Itaque non est sibi αὐτάρκης, nec alteri summum bonum. Vsus & applicatio hujus theorematis est in disputatione de beatitudine seu summo bono. II. Non est purus actus; & consequenter non est absolutè simplex, nec perfecte unum. III. Non est absolute necessarium. IV. Nec tamen & absolute & simpliciter contingens, nec ullum tale esse potest. Hinc recte post Cajetanum Naclantus in 4. tract. qui est de origine contingentiæ: *Necessitas & contingentia habent se, ut unum & multa, seu ut uniforme, & difforme, ut etiam*

etiam Cajetanus *dicit*. 1.q.14.art.13. *Ex quo infertur, quod contingentia esse non potest sine necessitate: sed è contra necessitas esse potest sine contingentia. Siquidem multa esse non possunt sine uno, sed unum esse potest sine multitudine. Quod quoque non tacuit* Cajetanus. 1.q.41.art.2. *Quo fit ut in illis rebus, in quibus cõtingentia est, oporteat aliquam necessitatis rationem concedere; at non è contra: quod & inductione manifestari facile potest.* v. Nec est absolute aut simpliciter bonum ac perfectum. vi. Non est actu infinitum, nec tale dari potest, 1. sive essentiam ejus, sive 2. quantitatem discretam, aut continuam, molem scil. & extensionem. spatium, durationem, 3. sive qualitatem potentias scil. aut habitus consideres. vii. Itaque non est immediatum suæ operationis principium, seu non agit per substantiam suam immediate immediatione virtutis. viii. Nec agere potest supra limitatam virtutis suæ proportionem: Hinc sequitur, non posse creare, annihilare, supra universalem naturam quid facere, hoc est, miracula. ix. Nulla proprietas Dei potest illi communicari, Immensitas scil. omnipotẽtia, omniscientia &c. Hinc sequitur, non posse simul esse pluribus in locis sive definitive sive circumscriptive; nec quiescere simul in termino à quo & ad quem. x. Nullum est in se, per se, & naturaliter malum: nedum ut detur aliquod summum malum: Contra antiqua & nova Manichaica deliria. *Affectiones comparativæ sunt* 1. Ens creatum unum altero est perfectius ac nobilius: quod de perfectione essentiali intelligitur tantum, cum diversæ species inter se comparantur: non vero, cum individua ejusdem speciei; nam tum accidentali tantum perfectione differunt. ii. Quæ propius secundum analogiam accedunt ad Deum, atque adeo ad plura ejus attributa non tantum primi sed & secundi generis, ea sunt perfectiora iis quæ tantum essentiam habent; & inter ea rursum perfectiora; quæ vitam habent intellectualem. Quæ simpliciora, quæ magis ad unitatem accedunt item ad immutabilem, ut durabiliora; inter quæ rursum excellunt incorruptibilia. Ad hæc quæ potentiæ minus limitatæ &c. iii. Perfectius ens creatum semper est finis imperfectioris, & hoc ad illud ordinatur, iv. Vniversalius (in causando scil. aut conservando) est nobilius minus universali, e.gr. sol. mure, aut arbore, &c. Hinc etiam illius bonum & perfectio prius ac potius promovetur. Quo spectat effatum illud philosophi: *Bonum universale prævalet particulari.* Quamvis alio respectu musca aut formica præstantior sit sole, immo toto cœlo cum omnibus stellis.

Pugnantia entis creati sunt 1. Neutra illa quæ fingutur, seu media in- 5.
ter ens creatum & increatum, Deum scil. & creaturas. Qualia sunt, 1. *Ideæ Platonicæ* (de quibus alibi) 2. *Effectus illi* qui præter angelos ponuntur, & quidem causæ primæ propiores: Cabalistarum scil. סְפִירוֹת id est,

by Google

numeri, aut luces: quas fingunt esse in mundo emanationes; & sunt numero decem, *Corona, scientia, prudentia, magnificentia, fortitudo, pulchritudo, victoria, decor, fundamentum, regnum.* Vocantur & dimensiones, dies fabricæ, lux (teste *Archang. de Burgo novo commentar. in Cabalist. dogm. p.*759.) *Vbi ad dogma hoc cabalistic.* Animæ à tertio lumine ad quartam diem, inde ad quintam descendunt: inde exeuntes corporis noctem subintrant: *sic commentatur*: *Animæ*, inquit, *primo à chochmach quoad esse ideale; secundo à binah proveniunt per creationem, deinde* ad quartam diem, id est, *ad geburah scil. post esse creationis à spiritu s., inde exeuntes, à geburah scil.* descendentes, *in alias intrant sephirot, quousque inveniant sephirah proportionatam, & symbolizantem cum planeta corpori dominante illius animæ corporis noctem subintrant.* Ita ille exponit eas de diebus Bereschit seu fabricæ mundi. Addit *pag.* 807. quos Cabalistæ vocant septem sephirot inferiores, & septem dies fabricæ, esse *septem intellectus separatos; qui juxta Apocal. & Tobiam semper sunt in conspectu Dei, & inferiora exequuntur, quæ supremus cheter jubet.* Ex hodiernis Iudæorum Doctoribus. *R. Menasse ben Israel. in problem. de creatione probl,* 27. conjicit eas esse, Platonis Ideas, *ad quæ omnes res reducuntur, quæque sint ipsa rerum perfectiones, uti justitia, bonitas &c.* Sed huic sententiæ non fidens, aliam substituit ex Mahumetanis Damascenis: Esse eas perfectiones, seu attributa Dei essentiæ superaddita, *quæ aliud sint quam Deus & tamen non sint distinctæ creaturæ; sed tantum emanationes quædam essentiæ, conjunctæ, perinde uti radii solares cum sole, flamma cum prunis ardentibus: aut, uti Plato ait, ultimum lineæ punctum cum linea conjunctum.* Longè aliter hæc explicat Rittangelius in comment. ad lib. Iezira p.2.Quem vide. 3.Novem *attributa* Dei (inter quæ potentia) quæ extra Dei essentiam constituunt Mahumetani Damasceni; & propterea Avicenam identificantem attributa essentiæ divinæ, hæreseos condemnarunt; siquidem vera referat *R. Menasse loc. cit.* Nec prætereundi Sociniani, qui Spir. sanct. quem faciunt potentiam Dei, negant esse Deum, & accidentia aliqua, aut quasi accidentia in Deo admittunt. & *Conr. Vorstius in libr. de Deo,* de quo vid. *Egliseminium, Becanum, Lubbertum*, alioſque Vorstii Antagonistas. 4. *Lux illa increata*, quæ sit habitaculum Dei: quam commentus est *Eugubinus*, nec esse Deum, nec creaturam. Cujus commentum renovant hodie Sociniani; nec abnuit *Vorstius.* Opinio *Steuchi* de cœli empyrei æternitate exserte repugnat *Hebr.* 11.*v.* 10.*Coloss.* 1.16. & refutat eam *Zanchius de Oper. creat. lib.* 1.*c.*4.*qu.*2. *Pererius in Gen.* 1.ut & *Vorstii* spatium seu habitaculum Deo coæternum *Math. Sladus Discept. Scholast. part.* 1.*c.*2.*sect.* 42. 46. *& part.*2.*p.*47. Et ante eum *Smiglecius in novis monstris Arrian. p.* 179. 11. Septem illa quæ Rabbini creata somniant ante conditum mundum

dum, גן ערן ותורה וצדיקים וישראל וכסא הכבוד וירושלם ומשיח id eſt *paradiſus*, *lex*, *juſti*, *Iſrael*, *ſolium majeſtatis*, *Ieruſalem*, *Meſſias*. Nihil ante conditum mundum exſtitit. Quod autoritate ſcripturæ adactus cum negare non poſſit *R. David Kimchi*, conatur ſuos excuſare, quod voluerint hæc ſeptem fuiſſe finem principalem cur Deus mundum condiderit. III. *Ficta impoſſibilia*, ut corpus humanum infinitum, creatura creatrix &c. Infinitum quodcunque actu, à Deo creabile: quod refutatum vide apud *Perer.lib.*10.*c.*10.11. *Entia ficta*, non exiſtentia aut nunquam futura, quæ dicuntur eſſe, ut Intelligentiæ ſeu genii ab angelis bonis & diabolis diſtincti; quas chimæras notavimus in *Diſp.de Dæmonibus*: dæmones item familiares, ut fauni, incubi, ſatyri, penates, & ſimiles, quos *R.e Abraham* autor libri *Zeror.Hammor* .i. *faſciculus myrrhæ ad locum Geneſ.* 2. *v.* 3. fingit eſſe creaturas, ſed imperfectas, quod Deus veſpera ſabbathi præventus eas non perfecerit. Hinc fugere eos ſabbathi ſanctitatem, quærentes montes & tenebrarum latibula, in quibus deliteſcunt uſque ad finem ſabbathi, & tunc revertentes infeſtare homines & moliri ipſis damna inferre. Ad entia ficta, & nunquam creata etiam referenda purgatorium, uterque limbus, cœlum aqueum ſeu cryſtallinum: præterea montes, ſylvæ, regiones, breviter alter orbis in ſphærâ lunæ, quem nuper quidam beneficio ſtubi Batavici ſe ibi obſervaſſe putat: Quod falſe & lepidè exagitat Author anonym.in libello cui tit. *Conclave Ignatii*. Denique multa chimærica in regno minerali, vegetabili, imprimis animali, apud fabuloſam vetuſtatem, *Plinium* & ſimiles ſcriptores, quæ nunquam ſunt, nunquam fuerunt: quorum aliqua indicabimus ad quintum & ſextum diem. v. Idololatrarum horrenda confuſio, qua Deus transformatur in creaturam, & vice verſa. *Rom.*1.23.*Actor.*14.11.15.& 17.29. Vide *Plinium.lib.*1.*c.*1. Cum quibus fere conveniunt Manichaica illa de lumine ex Dei ſubſtantia creato (apud *Auguſt.de hæreſ.c.*46.) *Alcoranica* ſupra *part.*1.*citat aliaque infra Theſ.*8.*citanda*. VI. βλασφημα recentium Enthuſiaſtarum qui jactant hominem deificari, ita ut ipſe ſit Deus: de quo ſuo loco dicēdum. VII. Deniq; Anabaptiſtarum & Zwenckfeldii profanę novitates: quorum illi ſtatuunt ſubſtantiam λόγου, hoc eſt, immutabilis Dei, mutatam eſſe in creaturam humanam: iſte vero Chriſtum hominem mutatum eſſe in Deum. Atq; hęc quidem de Ente creato in genere delineaſſe ſufficerit ad ſupplementum metaphyſicæ: ubi hactenus fere præterita fuit ejus ſynoptica contemplatio; cum tamen non minus locum ibi invenire debuerit, quam explicatio ſubſtantiæ, aut accidentis, aut omnium ſpecierum accidentis, aut entis primi ſeu infiniti.

6. Ens creatum late ſumptum diſtingui poteſt in ſubſtantiam & accidens; in univerſale & ſingulare ; in corruptibile & incorruptibile ; in permanens & ſucceſſivum ; in abſolutum & reſpectivum ; in poſitivum & privativum ; in rem & modum ; breviter in decem genera ſecundum 10. prædicamenta. Noſtro inſtituto optime convenit diviſio illa *Coloſſ.* 1. *v* 16. in viſibilia & inviſibilia. *Iſta* ſunt Angeli ſeu intelligentiæ, ut & cœlum beatorum quæ ut non videntur, ſic cum ſenſibili hoc mundo connexionem naturalem mutuamque dependentiam ac coordinationem nullam habēt, quæ quidem à nobis ſciri poſſit. Quomodo enim mundus cœleſtis aut elementaris pendet à cœlo empyreo in eſſe aut operari, quomodo viciſſim ad cœlum illud ordinatur? *Illa* ſunt omnia, quæ proprie *rerum naturam*, τὰ πᾶν *univerſum mundum* appellare ſolemus; ſupra quam naturam ſeorſim *Intelligentias*, Extra & ſupra quem mundum ſphæricum, ſedem beatorum collocamus. De mundo hoc viſibili nunc hic nobis agendum de intelligibili, Angelis ſcil. alibi. De inviſibili cœlo, quod vocant empyreum, ad primum diem nonnnulla diſquiremus: reliqua reſervantes peculiari diſputationi.

DE MUNDO.

7. DIvidimus ergo Ens creatum collective conſideratum in Mundum viſibilem & corporeum, & mundum intelligibilem, partim ſcil. incorporeum, partim corporeum quidem, ſed inviſibilem. Poſterior hic mundus complectitur *continens* cœlum inviſibile & corporeum; *contenta* angelos inviſibiles & incorporeos. Prior mundus potiſſimum definitur & tractatur ab autoribus tum antiquis *Timæo, Locro, Ocello, Lucano*, *Anonymo ſub nomine Ariſtotelis*, quem latinum fecit *Apulejus*, & altero ſub nomine *Philonis Judæi*, *Cleomede*, *Platone in Timæo*, *Cicerone de Vniverſo*, & in *fragmento Somnii Scipionis*, *Macrobio in ſomnium Scipionis*; ad hæc recentioribus *Pictolominæo*, ejuſque cenſore *Taurello*, & vulgaribus phyſicis tit. de *Mundo*. Theologos aliquot ſupra *part.* 1. in principio indicavimus. Nos pro inſtituti ratione maximè theologica aut Theologiæ affinia de hoc Mundo delibaturi conſiderabimus. 1. Quid nominis. 11. quid rei. Nomina hæc fere apud ſacros & profanos ſcriptores occurrunt; κόσμος, πᾶν id eſt univerſum, τὸ ὅλον (utrumq; occcurit apud *Ocellum*) natura, rerum natura, univerſa rerum machina, orbis, *αἰὼν*, vel *αἰῶνες*, Hebr. חרל & חלד, *ὀικουμένη hebr.* 2. 5. quod in V. T. הבל Targum & Rabbinis עולם *gnolam* עלמא *gnalma*, (quibus reſpondet gr. *αἰὼν* in N.T.) Arabicè dicitur רניא à ראן *judicavit, rexit*: unde etiam derivantur

Digitized by Google

tur מרינת *urbs*, (Hebræis, *regio, provincia, Esth.* 1.) Aliter etiam dicitur דהר *mundus, sæculum*; quod convenit cum Hebr. דור i. γένεα à rad. דור habitare: ut conveniat cum gr. οἰκουμένη, hebr. חבל. Distinguunt autem Hebræi mundum & sæculum (scil. secundum statum mutationis) in præsens ac futurum, הזה & הבא *hazze* & *habba* seu העתיד *hagnattid*. Sic *Targum Psal.* 92. 9. & 41. *v. ult.* & passim Rabbini: qui *Mundum præsentem* rursum distinguunt in הגדול *magnum* seu macrocosmum, & in הקטון *parvum* seu microcosmum. *Ille* dividitur in התחתון seu השפל i. *inferiorem*, & התכון i. *medium*, & העליון i. *supremum*. Mundus supremus continet angelos, & animas, & vocatur etiam עולם הרוחני i. *mundus spiritualis*. Mundus medius continet הגלגלים i. *sphæras seu orbes*, cum stellis, & regione aëriâ. Mundus inferior continet mare, flumina, desertum, solitudines & loca inhabitabilia. De aliâ quâdam acceptione mundi medii sic scribit Kimchi in comment. ad Ps. 19. v. 9. *omnes res tabernaculi sunt mirabilis sapientia &c. adeo ut sapientes vocaverint illud* עולם האמצעי שהיא רמוז העולם העליון ודמות העולם הקטון. *i. mundū mediū, qui similitudo mundi superioris & mūdi parvi.* Mundus futurus rursum variè apud illos accipitur: vel pro mundo qui futurus est post resurrectionē, cum animæ fuerint conjunctæ corporibus; vel pro mundo animarum, quem animæ post solutionem à corpore possident; vel pro diebus Messiæ. Distinctionē & phrasin *sæculi seu mundi præsentis & futuri* ex cōsueto Iudaicæ Theologiæ stylo adhibet Apostolus *Eph.* 1. 21. *Hebr.* 2. 5. & Servator *Math.* 12. *v.* 32. Qui postremus locus (ut ἐν παρόδῳ hoc moneam) si simpliciter exponatur per *nunquam*, non erit de eo prolixa disputatio. Phrasin autem illam *in hoc & in futuro sæculo seu mundo* notare universale temporis; hoc est affirmativè *semper, in perpetuum*, negative, *nunquam* constare potest 1. *tum* ex *Ephes.* 1. 21. 2. *tum* ex usu Targumico & Rabinico; 3. *tum* ex usu aliarum linguarum, ubi omnem durationem complexuri, distribuunt eam in præsentem hujus mundi, & in futuram post hunc mundum; 4. *tum* ex cognatâ phrasi *in cælo & in terrâ* quâ per distributionem partium (mundus enim totus continens synechdochice constat ex cœlo & terrâ, locis scil. cœlestibus & elementaribus) denotare solemus universale loci, hoc est, affirmative *ubique*, negative *nusquam Exod.* 20. 4. *Philipp.* 2. 10. 2 *Parал.* 6. 14. cum 1 *Reg.* 8. 23. *Denique* ita intelligendam hanc Phrasin apud *Matthæum* evincit collatio *Marc.* 3. 29. *Luc.* 12. 10. Quod etiam vidit *Hieron. in Math.* 12. ubi sic exponit: *huic nullo tempore blasphemia remittetur.* Porro de usu, distinctione, & synonymia, vocis *mundi*, ut chartæ & tempori parcamus, consulendi lexicographi tam sacri quam profani. Nobis hic sufficerit notasse. 1. Mundum distingui in idealem seu archetypum, quem

Digitized by Google

quem ἰνδαντὸν vocat *Ocellus in libro de Mundo*, Plato νοητὸν, id eſt, intelligibilem; & in ἔκτυπον ſeu realiter extra Deum exiſtentem, qui κατὰ τὸ παράδειγμα δὴ διδημιουργημένον, uti de cœlo loquitur *Clemens Strom.* 5, *p.* 427. Quæ diſtinctio eleganter exponitur à Boethio loco ſupra cit. *Pulcrum pulcerrimus ipſe mundum mente gerens, ſimilique in imagine formans.* Idem *Clemens modo cit. lib. cit. p.* 432. juxta philoſophiam barbaricam hanc mundi diſtinctionem ſic explicat, ut quaſi in duas partes τὸ πᾶν diſtribuatur ſeu in duos mundos, quorum alter ſit νοητὸς, ἀρχέτυπον, & παράδειγμα; alter αἰσθητὸς & ἔικων ἢ παραδείγματος &c. Quæ ibidem ſubjungit ex *Platonis Timæo* hauſta ſunt; quorum ſummam exhibet Ficinus in compendio Timæi cap. 10. p. 707. edit. Baſil. *Quemadmodum igitur ſex hi gradus ordine diſponuntur: Primo quidem ipſa ſolis ſubſtantia: deinde lux ſubſtantialis & intima: Tertio lumen inde manans: Quarto ſplendor reſultans ex lumine: Quinto calor ſplendore ſuccenſus: Sexto generatio caloris flagrantia coalеſcens: ita ſex alii digerantur: Primo quidem unitas, deinde bonitas; neque tamen re ipſa duo hæc, ſed ratione quodammodo diſtinguantur: eadem namque divinitas: & quia omnia ſupereminet, unitas: & quia per omnia rurſus exuberat, bonitas apelletur. Hanc utiq; exuberandi virtutem* Plato in ſexto de Repub. *ideam appellat boni. In epiſtolis vero bonorum: boni quidem, id eſt ſui ipſius, bonorum quoque quæ ab ipſa proſiſcuntur. Tertio in gradu ponatur divina quædam mens quaſi lumen de luce manans, multiformeſque, ut ita loquar, ideas in ſe concipiens duplici quodam ſuperne lucis, ideæque unius divina fomento: non aliter quam in lumine multi jam radii ex uno lucis radio derivantur. Non ſolum vero in hac mente rerum comprehenduntur ideæ quaſi fonte: ſed & ad hanc multi mentium reducuntur exercitus quaſi ducem: ab eadem videlicet divina luce à qua & ipſa æque proſilientes. Totum vero id genus mundus ſuperior nominatur: ſed quantum ad mentes ſpectat ſequentes, intellectualis mundus: quantum vero ad ducem, intelligibilis. Sed ipſa quoque mens dux mentium, partim quidem intellectus, partim intelligibile nominatur. Intellectus quidem qua rationibus rerum deſcernendis incumbit. Intelligibile vero, qua rationes ejuſmodi in ſuis continentur ideis. Idea denique boni non modo ſuper intellectum, ſed etiam ſuper intelligibile regnat. Poſt archetypum hunc mundum quarto gradu ſequatur corporei mundi anima: Mundus jam rationalis ex intellectuali mundo progenitus, quaſi ſplendor ex lumine. Et ſicut ſplendor jam motui permiſcetur, ſic anima immobilium idearum rationes mobili quodam pacto attingit atque percurrit. Quintus huic ſuccedat gradus, ipſa videlicet natura rerum, mundus jam ſeminarius, ex rationali anima mundo, quaſi calor ſplendore reſultans. Sexto tandem gradu mundus hic corporeus collocetur, ex ſeminario ita proxime ductus, ſicut rerum generatio ex calore.* Mundum dici vel parvum μικρόκοσμον hominem ſcil. vel magnum μακρόκοσμον

κόσμον. II. Mundum magnum, ratione partium distingui in superiorem & inferiorem, seu cœlestem & elementarem, hinc cœlum absolutè dicitur κόσμος mundus apud *Platonem in Timæo*: de quo observat Clemens Alexandr. lib. modo cit. p. 427. quod *ἀδιαφόρως περὶ τὰ ὀνόματα, συνωνύμως κοσμόν τε καὶ οὐρανὸν ἀπαγγελῶν indifferenter utitur nominibus, citra ullum discrimen nominis mundum & cælũ appellans.* Ratio hujus appellationis fuit, quod cœlum supremum sit totus mundus cõtinẽs, quippe omnia ambiẽs. Acceptionẽ hãc mundi ex græcis & latinis probat *Meursius in notis ad Arnobiũ* c. 1. Pariter & *terra* synechdochicè dicitur mundus. Rabbini tres faciunt mundos *inferiorem*, *medium*, & *superiorem* ut modo notavimus. Poëtæ triplicem item mundum faciunt, sed eum aliter ac Rabbini explicant Supremus ipsis est cœlum cum cœlitibus; medius est mundus hic visibilis; infimus est tartarus, cum incolis suis. Vide *Mythologicos scriptores* de Saturni filiis Iove, Neptuno, Plutone, deque tripartito inter ipsos regno. Exstat appellatio poëtica triplicis mundi apud Statium Papinium, ubi Tiresias sic loquitur:

Scimus enim & quidquid dici nesciique timetis,
Et turbare Hecatem, in te Thymbræe vererer,
Et triplicis mundi, summum, quem scire nefastum est,
Illum, sed taceo.

Cabalistæ eum quadruplicem faciunt. 1. Mundum emanationis in quo ponunt Sephirot. 2. creationis, in quo intelligentias à materiâ separatas. 3. formationis, in quo angelos qui affines sunt materiæ orbium cœlestium. 4. Fabricæ, in quo corpora cœlestia & elementaria. III. Mundum nonnunquam notare corpora continentia tantum; quæ significatio etiam in sacris occurrit *Actor.* 17. 24. IV. Universum τὸ πᾶν ab ὅλῳ distingui philosophis antiquis apud *Plutarc. de Plac. l.* 1, ut hoc sit mundus; illud verò infinitum inane extra mundum, aut mundus cum inani. *Lipsl. l. 2. diss. 9.* An & quomodo visibilis hic mundus possit dici universitas, τὰ ὅλα docet Daneus libr. 1. physicæ Christianæ c. 9.

D. Sed quod hic Mundus a quibusdam Latinis Universitas appellatur: à Græcis autem τὸ πᾶν & τὰ ὅλα tibi neprobatu ri?

P. Et doctissimis atque pientissimis quibusdam viris tam superbum nomen displicere scio: quia tamen graves autores, atque etiam Ecclesiastici patres & scriptores eo vocabulo sunt usi, equidem rejiciendum non censeo. Nam & August. in Enchir. cap. 10. lib. 8. cap. 25. de Genes. ad literam, & Tertul. alicubi Irenæus l. 2. cap. 32. hanc vocem pro Mundo usurpare non reformidant, ne & Ambrosium & Basilium tibi laudem, & fortasse ex Hebr. 3. v. 4. *eorum sententia confirmari potest. Quanquam enim præter hunc visibilem Mundum aliæ sunt Dei creaturæ, &*

ea quidem plurima eximia, & pulcherrima, quales sunt Angeli, & beatorum hominum sedes, videturque omnino arrogans & audax appellatio, Universitas, quo tamen sensu hoc ab illis dicatur, & à nobis debeat audiri intelligunt omnes ut sit hic mundus universitas non omnium Dei creaturarum, sed conspicuarum tantum & corporearum. v. Denique cum de mundo corporeo & visibili agimus considerari eum posse tripliciter. 1. Vt est creatus & integer. *Genes.* 1. 2. Vt nunc est corruptus, *Rom.*8. 3. Vt instauratus, seu post instaurationem *Actor.* 3. 21. *Rom.*8. Essentialia attributa triplicis hujus mundi non variant, quocunque modo consideretur: sed accidentalia quædam; de quibus infra dicemus. De divisione mundi confer *Conimbricenses in* 1. *de cœlo cap.* 1. *qu.* 1. *artic.* 2.

8. Definitio mundi commoda est, quam habet author libelli de Mundo, sub nomine Aristotelis: *Est compages è cœlo terrâque coagmentata, atque ex iis naturis, quæ iis continentur.* Eandem habet *Cleomedes lib.* 1. *de Mundo*, seu *circulari meteororum inspectione, in principio.* Et sic ferè anonymus ex bibliotheca Palatina una cum Nazianzeni definitionibus ab Hœschelio editus: τὶ ἔστι κόσμος; τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς τὸ ἐν μέσῳ σύστημα. Paulo aliter descriptio *Ocelli Lucani*, quã adducit rationem daturus cur τὸ πᾶν nominetur κόσμος: *Perfectum*, inquit, *& absolutum est σύστημα ὅλων φύσεων naturarum omnium collectio: extra quam nihil prorsus consistit, sed quidquid fuerit illud in universo & cum universo comprehendatur oportet.* Quæ descriptio visibilia & invisibilia, seu mundum sensilem & intelligibilem complectitur. Naziãzenus in definitionibus metricis ab Hoeschelio editis & Heidelbergæ 1591. excusis in 8. Κόσμος ῥεύστων καὶ νοουμένων λύσις: Id est, *Mundus autem rerum tam fluxarum quam mentis intelligentiâ comprehensilium connexio.* Sed notat hic *Hœschelius*, *in codice Augustano* scriptum fuisse λαστῶν, id est, visibilium: quod forte respicit locum *Coloss.* 1. 16. & magis convenit cum sensu Nazianzeni epistol. 1. ad Cledonem: ὁ κόσμος, τὸ ὕστος, τὸ ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων σύστημα. Et Homil. in dominic. novam: (κόσμον scil.) ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων συνεστῶτα. *Ciceronis* definitio *l.* 2. *de Natura Deorũ*, nimis metaphorica est, & impropria: *quasi communis Deorum atque hominum domus, aut urbs utrorumque.* Per Deos si angelos tantum intelligat, & illos mundo tanquam domo sua contineri fatemur: sed de vero Deo hoc propriè dici nequit. Rectè Nicephorus Blemmidas (quamvis autor non ita vetustus) in physica sua cap. 24. τοιοῦν ὁ κυρίως ὁρατὸς, ὁ πρῶτος καὶ ἄτρεπτος, πεπερασμένος ἐστὶν ἁπάσας κτίσεως ἀσωμάτου τε καὶ τοιαύτης. πᾶν γὰρ ἀσώματον σῶμα ἐντὸς αὐτοῦ περιειλημμένον. καὶ ἄυλοι μὲν οἱ γὰρ ἀσώματοι πῶς καὶ ἄυλοι, κἂν ἀσώματοι καὶ ἄυλοι λέγωνται τὰ ἀίσθητα σώματα καὶ τὴν τοιαύτην ὕλην παραλλόμενοι. Διὸ καὶ οὗτοι τῷ ὁρατῷ περιέχονται· μόνον δὲ τὸ θεῖον, ἀπερίβατον, ὅτι καὶ ἀμερὲς, ὅτι καὶ

ἀύτοτε-

αὐτοτέλειον, ὅπ καὶ ἄπειρον. διὸ καὶ ὑλαμοῦ ἐστι καὶ παντοχοῦ ἐστι, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἐστιν. ὡς μὲν γὰρ ἀμμιγὲς, καὶ πάντῃ παντὸς σώματος καὶ πάσης ὕλης ὑπερεξηρημένον, ὑλαμοῦ ἐστιν· ὡς δ' αὐτὸ καθ' αὐτὸ τέλειον καὶ πλησίστιον, παντοχοῦ ἐστι τὰ πάντα πληροῦν· ὡς δὲ καὶ ἄπειρον, ὑπὲρ τὸ πᾶν ἐστι καὶ πάντα περιέχει, καὶ πάντα περιορίζει, καὶ ἐλλιπὲς τῶν ἁπάντων ἐαλές ἐστι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Hic diſquirenda nonnulla circa mundi. 1. Principia. 11. Adjuncta ſeu affectiones. *Principia* ſunt vel externa vel interna. *Illa* ſunt efficiens & finis. Efficiens conſider. vel, quod ad primam mundi productionem, quod ad ejuſdem permanentiam ſeu continuationem. Illo modo conſider. eſt Dei creatio, de qua egimus *diſputat. præced.* Hoc modo conſider. *reſpectus totius mundi* & ſingularum ejus partium eſt conſervatio & providentia: ſed reſpectu partium mundi, quæ ſunt corruptibiles, accedit generatio phyſica providentiæ divinæ ſubordinata tanquã cauſa ſecunda; de cujus ſpeciebus aliquot in vegetabilibus *Pſal.* 704. 13. 14. *Matth.* 6. 28. 30. in animalibus *Iob.* 39. *Pſal.* 139. Hic de modis & ſpeciebus generationis, mixtione, de virtute plaſtica, &c. multa utiliter diſquiri poſſent; ſed quæ philoſophis relinquimus, quamvis apprime faciant ad loca ſcripturæ & dubia theologica felicius explicanda. *Interna principia* ſunt materia & forma: quæ analogice tantum reperiuntur in mundo; neque enim eſt corpus aut compoſitum per ſe, ſed ens per accidens, aggregatum, corporum collectio. Sit ergo *materia* mundi, partes ejus tum continentes, tum contentæ: quorum diviſio & enumeratio ex phyſicis nota. *Forma* mundi ſubſtantialis nulla eſt; ſed tantum forma relativa, quod formale vocamus, apta ſcil. partium mundi diſpoſitio, connexio, & ordinatio. *Rejicimus ergo opiniones.* 1. Platonis & Stoicorum, qui mundum ajunt eſſe animal ſenſu, immo & ratione præditum, apud *Lipſium phyſiol. libr.* 2. *diſſ.* 10. A quorum ſententia non alienus videtur *Campanella in lib. de Senſu rerum.* Eandem defendit *Abaylardus*, ut de illo refert *Bernardus epiſt.* 190. 11. Platonicorum qui mundo tribuebant animam, de quo vid. *Platonis Timæum*, & *commentarium Procli ad eundem.* Sed diverſimodè explicant hanc animam. Alii faciunt Deum; alii Spir. quendam creatum, alii aliud quid. Dorneus Paracelſi ſectator in *phyſica Geneſis p.* 67. ita cum ſcriptura conciliat hanc philoſophiam de anima mundi; ut ſcilicet firmamentum ſub nomine cœli ſecundo die creatum ſit anima mundi; generale elementum ſub appellatione terræ tertio die, ſit materia: lux quarto die in firmamenti luminari majore poſita ſit ſpiritus, & hæc tria ſint principalia membra, & principia mundi. *Baſſo in phil. natur. p.* 333. *&c.* Platonicam hanc mundi animam, & quidem ex mente Platonis, (uti probare conatur (negat eſſe intelligentem, ſed dicit eſſe ſubtiliorem quandam

naturam corpoream per omnia pervagantem omniaque moventem secundum uni cujusque aptitudinem. *p.* 341.

8. Sed hanc opinionem refutatam vide ab *Augustino lib. contra Felician. Arrianum, & libr. contra Priscillian. c.* 8. 9. *Daneo phys. Christ. lib.* I. *c.* 14. & recentioribus philosophis, de quibus aliisque ad hanc quæstionem pertinentibus infra in append. 3. pluribus agendum. III. Qui mundum faciunt Deum, ut Plinius lib. I. c. I. *Numen esse credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam &c. sacer est, æternus, totus in tota, imo vero ipse totum: finitas & infinito similis, omnium rerum certus, & similis incerto, extra, intra, cuncta complexus in se: idemque rerum natura opus, & ipsa rerum natura.* Sed supra *par.* I. hujus *disp.* Plinium, aliosque fanaticos citavimus. Adde Xenocratem aliosque apud Clementem Alexandrinum in protreptico ad Gentes pag. 33. *ὑστέρησεν δὲ τῆς τούτων ἀναισχυντίας*, &c. id est:

Sed nec eorum silebo impudentiam. Xenocrates (fuit hic Carthaginensis) septem quidem deos Planetas, octavum vero, qui ex his omnibus constat mundum tacite significat. Sed nec prætermittam Stoicos, qui omnem quantumvis vilem & abjectam materiam dicunt Deum pervadere, qui aperte suam philosophiam afficiunt dedecore. Sed nec molestum fuerit, ut arbitror, cum ad hunc locum pervenerim, meminisse etiam Peripateticorum, Cujus quidem secta qui est pater, nihil de eo patre qui supremus est intelligens putat esse animam universi: hoc est, mundi animam Deum esse existimans, ipse à se ipso confunditur. Qui enim usque ad Lunam ejus definit providentiam, deinde mundum Deum esse existimat, evertitur, ut qui eum qui est Dei expers, Deum esse arbitretur. Eresius autem ille Theophrastus, familiaris Aristotelis, aliquibi quidem cœlum, alicubi vero spiritum, Deum esse existimat. Nec prætereundus Plato, qui vulgò tanto major audit theologus quanto minor est philosophus *Aristotele.* Is *in principio dialogi* cui nomen *Critias*, mundum exserte Deum profitetur, & ut talem religiosè ibidem invocat.

9. Affectiones mundi sunt. I. Vnitas. II. Finitas. III. Tempus. IV. Locus. V. Figura. VI. Contiguitas & connexio. VII. Perfectio. VIII. Pulchritudo. IX. Subordinatio & dependentia. X. Mutabilitas, seu corruptibilitas. Quarum novem priores sunt consentaneæ, decima est dissentanea. Ex consentaneis *quinque* absolutæ, ortæ partim ex quantitate ut quatuor priores, partim ex qualitate, ut quinta: reliquæ respectivæ, ortæ ex relatione & habitudine aliqua partium mundi inter se. Quod ad I. Mundus est unus, ut docent sacræ literæ infinitis locis. Sufficerit indicasse *Iohann. I. v. 3. Coloss. I. 16.* coll. cum *Genes. I. & 2.* ubi describitur unus mundus creatus operibus sex dierum: atqui extra illa in principio facta, nihil præterea factum est; nec ullius alterius mundi conservator

ſervator *Hebr.* 1. 3. nec ſalvator indicatur. *Rejicimus* 1. *ãtiquos philoſophos apud* Stobæum Eclog. phyſic. lib. 1. c. 21. *qui innumerabiles mundos*: 2. *Opheos hæreticos apud* Auguſtin. hæreſ. 77. *Adde* Origenem lib. 2. & 3. περὶ ἀρχῶν *qui uno tempore unum quidem putabat, ſed ante illum fuiſſe alios, & poſt hunc alterum fore, eoque & Chriſtum, ſæpius paſſurum, ut oſtendit* Hieronym. epiſt. ad Avitum. *Videantur de pluribus mundis* Plutarch. plac. lib. 1. c. 5. Ambroſ. hexaëm. lib. 1. c. 1. Auguſtin. de civit. Dei lib. 18. c. 41. Theodoret. de curat. græcor. affect. ſerm. 4. *Refutant hunc errorem* Plato apud Alcinoum c. 12. Philo de Mundi opificio, Alexander Ales. 2. part. q. 11. Thomas 1. qu. 47. art. 3. *Addit* Iſidor. etymol. lib. 8. c. 5. & Decretum cauſ. 24. qu. 3. (c. Quidam autem) *eſſe hæreſin illam ab Eccleſia damnatam.*

Probl. An ratione naturali abſq; ſcriptura unitas mundi à priori demõſtrari queat? *Neg.* 11. Finitas mundi colligitur ex infinitate Dei 1 *Reg.* 8. ubi docetur ne quidem à cœlo beatorum Deum, quippe infinitum, capi poſſe: Quod ſi illud cœlum finitum eſt, multo magis viſibilis mundus, de quo nobis ſermo eſt. Vt rationes præteream *Ariſtotelis* & qui eum ſequuntur quas vide *lib.* 3. *phyſ. Acroaſ.* & 1. *de cœlo*, & *commentatores*, qui inſtar omnium, *Ruvium* & *Conimbr.* cum *Pereriì diſp. lib.* 10. adhæc *Scholaſticos in Thom.* 1. *q.* 7. *art.* 3. & 4. & *ſententiarios in diſt.* 34. *Rejicimus ergo antiquos philoſophos, qui ſomniabant actu aliquod infinitum*, quos *loc. cit.* refutat Ariſtoteles. Quæ autem ſit definita mundi quantitas, exactè neminem ſcire arbitramur; præter ſolum Deum qui omnia certo pondere, menſura, & numero condidit: de quo poſtea aliquid dicemus. 111. *Tempus mundi* conſiderari poteſt, vel quod ad principium ſeu rationem mundi in fieri; vel quod ad progreſſum ſeu rationem mundi in facto eſſe. *Poſteriori* modo convenire illi tempus, hic præſupponimus juxta illud *Eccleſiaſt.* 3. *v.* 1. rationes à motu, & fluxu ſucceſſivo ſecundum prius & poſterius deſumptas philoſophi enunclearunt: qui conſulendi. *Priori modo* illi cum tribuitur, incidunt quæſtiones. 1. An in tempore ſit creatus. 2. Quanto tempore ſit creatus. 3. Quando ſit creatus: ſeu quod fuerit initium temporis. 4. An, quale, & quomodo tempus ſit creatum. 5. Quantum tempus nunc effluxerit à creatione mundi. De quartæ quæſtione *diſp. ſeq.* agendum: de prima & ſecunda *diſp. præc.* actum. De Tertia & quinta hic diſquirimus. Sententiis variant paſſim Theologi, chronologi, philoſophi, tam Chriſtiani quam Ethnici & Iudæi. 1. Sunt qui creationem referunt ad ſolſtitium æſtivum inter quos *Ger. Mercator in Chronolog.* 2. alii ad tempus vernum 3. alii ad autumnum. Duæ poſteriores ſunt maximè celebres: quamvis autores in menſe aut die non conveniant. Autumno, ſive Septembri (ut antiqui Rabbini, apud *Scalig. de*

emendat.lib.5.& R. Elieʒer, apud *R.Menaſſe probl.9. Lanſberg. in chronolog. lib.2.c.2. Zanchius lib.6.c.1. Danæus Phyſic.Chriſt.lib.1.c.39. Piſcator quæſtion.in Geneſ.cap.1.* ſive octobri, (ut *Scaliger in Manil.lib.1. p.32.* & de *Emendat.Temporum lib.5.de Conditu mundi p.366.* & ex eo *Calviſius Iſagog. c.34. Helvicus in proleg.ad ſyſt.chronolog.*) Ex Pontificiis *Lyra*, *Toſtatus*, *Oleaſter*, *Arias Montanus*. Qui menſe Septembri conditum volunt variis utuntur rationibus, Præcipuæ ſunt duæ. *Prima*, quia menſis September fuit à prima hominum ætate, menſis primus, & anni initium: quod conſtat ex *Levit.*28.*v.*9.10.&c. In contractibus enim & negotiis publicis, in ipſa mundi ætate ſupputanda, quod per jubilæos fiebat, anni ab hoc menſe incipiebant, & in hoc finiebant. *Exod.*23.16. exitus anni refertur ad menſem ſeptimum Tiſri ſcil.& *Exod.*34 22. annus vertens ſeu anni revolutio eidem menſi aſſignatur. Vide *Pererium in Exod.*12.1. Accedunt veſtigia hujus antiquitatis, quæ legimus, apud Paraphraſtem Chaldæum 1 *Reg.*2.8. ubi menſem Ethanim teſtatur antiquitus fuiſſe primum, qui nunc ſeptimus בירחא דעתיק׳א דקרן לה ירחא קדמאה דתגא ובען הוא ירחא שב׳יעאה, id eſt, *In menſe quem veteres vocabant menſem primum, feſti, & ipſe nunc menſis ſeptimus.* Item apud *Euſeb.præpar.Euang. lib.9.c.4.* qui ex *Alexandro Polyhiſt.* affirmat, τεϑᾶσι ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ τὰ ἀλλὰ Phœnices & ἀστρολογίαν καὶ τὰ λοιπὰ Ægyptiorum ſacerdotes ab Abrahamo edoctos. Atqui ſupponamus Ægyptios ānum inchoaſſe à menſe ſeptimo: unde probabilis conjectura, ipſis ab Abrahamo hanc anni rationem olim traditam. Si quis volet, advocet & annos ſabbathicos ab æquinoctio autumnali ex mandato Dei inchoatos; principium lectionis biblicæ in ſynagogis ex vetuſta traditione in hunc menſem incidens; teſtimonium Iulii Firmici Aſtronomi cit. *à Scaligero*, qui ex barbarica hoc eſt, Ægyptiaca ratione (antiquiſſima certè) refert, in poſterioribus partibus libræ terram eſſe compoſitam. *Altera ratio eſt*, quod fructus arborum fuerint maturi; atqui hoc autumno magis convenit, quam veri. *Tertiam*, Daneus, ſumit à feſto tubarum, quod hoc tempore videtur à Deo conſtitutum, ut memoria creationis in Eccleſia conſervaretur: quodque plura feſta in menſe Septembri celebrati ſint. Sed hæc, aliaque quæ ab aliis adferuntur, conjecturæ potius ſunt, quam rationes. Nos ergo in re magis chronologica, quam fidei aut dogmaticæ Theologię, duabus rationibus contenti in hanc ſententiam inclinamus. *De Tempore Verno* non minus celebris, & plurimis tam Ethnicis & Iudæis, quam Chriſtianis frequentata eſt opinio. Vide *Iulium Cæſarem Scaliger.Exercit.*257. *Peterium in Gen.*1.& *Corn. à Lapide ibid.* Qui imprimis in hanc ſententiam delati videntur autoritate patrum, quos citat ibid. *Pere-*

Peterius & Concilii Paleſtini, quod refert *Beda libr. de Æquinoctio verno*: nam rationes eorum alioquin non ſtringunt. Adde iſtis *Baranzanum in quæſtionibus novis diglad. 18. theſi. 2. Gaſparem Sanctium comment. in Actor. 2. p. 47. Molinam de opere ſex dierum, diſp. 14.* Ex Iudæis huic opinioni favent R. Iehoſua apud *R. Menaſſe loc. cit.* ex noſtris *Alſtedius in præcognit. Theolog. Scaliger.* edit. priori *Emendat. tempor.* (quam ſententiam revocavit in editione ſecunda anni 1600, quæ ex M. S. ipſius excuſa Aureliæ Allobrogum 1629.) *Polanus ſyntagm. lib. 5. c. 7.* qui quia accuratius hanc quæſtionem examinat, pro hac parte videndus. *Keckermann. diſput. phyſic. 20. qu. 3.* Cujus cenſura eſt de ἀτόπῳ hujus quæſtionis (quod ſcilicet ante quartum diem nulla eſſet anni aut partium ejus ratio) *ibid.* & in *ſyſtem. Theolog.* Sed quamvis tres primi dies non habuerint actualem numerum & menſuram numerantem à ſole & ſignis zodiaci, habuerunt tamen durationem menſurabilem & numerum motus ſui numeratum: cui à primo motu ſolis quarto die creati, retro numerando menſura illa imaginariò aptari poteſt, haut aliter ac ſi ab initio primi diei motus primi mobilis, & tempus inde deductum cucurriſſet. Confer *Thomam p. 1. q. 70. artic. 2.* Imprimis fontes ſolutionem adverſus hos alioſque ſcrupulos circa hexaëmeron ſuppeditare poſſent verba Sanctii loco cit. quæ hic adſcribimus: *Mihi hæc non adeo gravia viſa ſunt, ut priorem mihi ſententiam extorqueant: nam ut in univerſi exortu multa facta ſunt, ſecus atque aliis, quæ deinde conſecuta ſunt, ſæculis: qua nimirum Deus ad hominum uſum aliter diſpoſuit, atque in principio rerum inſtituerat; ut quod terra ubique lateret ſub aquis quod tempora non eſſent dierum, ac noctium viciſſitudine diviſa; quod primus homo plures habuerit coſtas, quam reliqui hominum; quod ineunte vere arborum fructus illam haberent maturitatem, quam habere plerumque ſolent ſub Autumnum, ſic etiam non admodum durum videri debet, ſi dicamus aliter eſſe ſive numerata, ſive deſcripta tempora poſtea, quam in principio mundi: aut totum illud tempus, quod primam Lunæ cum Sole coïtionem anteceſſit, quæ menſes inchoat, in communem alium omnium ſæculorum ordinem non cogi. Ita ut menſis primus à Luna creata, id eſt, à plenilunio ad principium uſque ſecundæ Lunæ, à quo menſis incipit ſecundus diebus conſiterit quindecim, aut ſedecim, reliqui deinceps 29. aut 30. ſicut etiam de anno aliquid non minus difficile dicendum eſt. Nam ſi Sol creatus eſt principio Arietis, unde cum æquinoctio verno incipit annus, ſanè aut tres dies, qui præceſſerunt, extra ordinem ſunt, aut primus ille annus tribus diebus alios ſuperavit.* Quibus adde verba *Thomæ* loco cit. *Ad tertium dicendum, quod in prima die facta eſt communis diſtinctio temporis per diem & noctem ſecundum motum diurnum: qui eſt communis totius cæli: qui poteſt intelligi inceptſe primo die. Sed ſpeciales diſtinctiones dierum & temporũ, ſecundum quod dies eſt calidior die, & tempus tempore & annus*

anno:

anno : fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse. Et paulo post : *Ad quantum dicendum : quod luna quando est perfecta, oritur vespere & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, quod luna fuerit facta plena : sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen : & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deveniatur : simpliciter tamen perfectum prius est imperfecto. Augustinus tamen hoc non asserit : quia dicit non esse inconveniens, quod Deus imperfecta fecerit, quæ postmodum ipse perfecit.*

Pro tẽpore verno vide & *Lipſ. lib.2.c.9.* Porro dic̃ menſis dicti chronologi determinãt:de quo,quia non uſq; adeo certa ſunt &,& ratio theſium non patitur illa excerpere, ipſi conſulendi. *Non probamus imprudentiam Concilii iſtius particularis Palæſtini, quod læviſſimis conjecturis adductum, definit tempus creati mundi ſcil.25. Martii : quaſi hoc concerneret publicam Chriſtianarum Eccleſiarum doctrinam.* De *Quinta* quæſtione, Quantum temporis effluxerit ab initio creationis uſque in hunc diem, propriè diſquirendum à chronologis : ad quos ablegamus lectores noſtros:cum quibus cõferatur *Pererius in Geneſ.1.diſp.14. & 15.* Quinam autem ſint, & quot generum ſcriptores chronologi, in bibliothecâ noſtra indicavimus. v. Locus mundi nullus alius conſtitui poteſt quam ſpatium imaginarium ſeu aliquid intelligibile : nam reale ſpatium & locus phyſicus continens fuit ipſi mundo concreatus ; de quo *Diſput.ſequ.* Notat autem ſpatium illud nihil aliud quam non repugnantiã,ſeu aliquid in potentia obediẽtiali, ad ubi ſeu ſpacium & locum à Deo producibilem & producendum. Cujuſmodi ſpatia extra mundum intelligimus cum *Auguſtino de civit. Dei lib. 11.c.5.* Eſt ergo nec ſubſtantia, nec accidens, ſpeciatim non eſt locus Ariſtotelicus, nec ſpacium Scaligeri & qui illum ſequuntur,nec vacuum tale, quale antiqui & recentiores quidam philoſophi ſtatuunt in mundo elementari. Rejicimus 1. *Vacuum illud Stoicorum, in cujus medio mundum librari, & quod in ſcripturis abyſſum vocari cum Philone cenſet* Lipſ. loc. cit. 2. *Locum illum Deo coæternum, quem* Vorſtius *illi attribuit* apolog.Exegeſ.cap. 19. *Quod abſurdum vide detectum ab* Egliſemmio Hypocriſ. 5. pag. 37. VI. *Figuram* eſſe rotundam probant philoſophi ex partibus mundi, tum elementis tum cœlo, & ſtellis. *Plinius lib.1.c.2. Autor libelli de mundo cap. 2. Ariſtoteles lib.8.phyſic., & lib.2.de cælo c.4.*ubi addunt & alias rationes *Conimbric.* Conſer & *Clavii comment.in Sacroboſco.* Et *Ptolomei lib.1. μεγαλ.συντ.cap.2.* Ex ſcriptura recte adfert *Hieronym.in c.3. ad Eph. locum Eccl.1.v.5.6.* Nec prætereunda quæ notat *Danæus, Proverb.8.27. Iſa.40.22.* Breviter, notandum magnis ejus partibus, quæ totum abſolvunt, cœlo ſcilicet & terræ (juxta ſynechdochem phyſicæ Moſaicæ

Geneſ,1.

Digitized by Google

*Geneſ.*1.1.) rotunditatem adſcribi. Illi quidem *Ieſa.*40.22. ubi חוג הארץ id eſt *globus*, *aut ſphæra terræ*. Iſti vero *pſ.*77.19. ubi cœlum dicitur גלגל id eſt *ſphæra*, *orbis*, *rota*. *Itaque rationem* non videmus cur aliam figuram ei tribuant *tum* antiqui philoſophi apud *Theodoretum de curat. gr. aff. ſerm.*4. & *Plutarch. de plac. lib.*2. *cap.*2. *Cleomed. de Mundo*; *tum* imprimis patres *Lactant. lib.*3. *c.*23. *Baſil.* & *Ambroſ. Hexam. lib.*1. *Chryſoſtom. homil.* 14. & 17. *in epiſt. ad Hebr. Procopius in c.*1. *Geneſ.* & *Author ſub nomine Iuſtini quæſt.* 130. *ad Orthod.* Quod enim putant repugnare id *Ieſa.*40.22. *Heb.*8.2. *Pſ.*104. 2. *Apocal.*21.16. in ipſa diſputatione diluemus. Interim conſuli poſſunt *commentat. ad loc. cit.* & *Danæum Phyſ. lib.*1. *c.*13. *Lorinus in Eccl.*1. *v.*6.

VII. *Relativa affectiones* ſunt, *Contiguitas*, adunatio; & connexio mundi partium, cœleſtium ſcil. cum elementaribus, & harum viciſſim interſe. De cõtinuo & cõtiguo philoſophi ad 6. *Phyſic. c.*1. *de vacuo ad* 4. *c.*7. *Danæus* intervallum continuum à terrâ uſque ad cœlum abſque aëre aut corpore proprio conſtituit. Vide eum *lib.*1. *cap.*38. & *lib.*2. *tract.*2. *cap.*5.6.7. quem ſequitur *Timplerus*. Difficultates, & forte ἄλυτα quædam receptæ Theologorum & Philoſophorum ſententiæ opponunt: ſed eo nondum demonſtrari videtur contraria, aut melior ſubſtitui. Hoc cum certo & evidenter factum fuerit, tum demum ſequendum conſilium *Ariſtotelis Nicomach. lib.*1. *cap.*6. ὅσον ἐφ' ἡμῖν πρὸς ἀλήθειαν. VIII. *Perfectio* mundi eſt totius ratione partium & finis, uti & rerum omnium tum eſſentialis, tum accidentalis. Quam explicatam vide à *Scholaſticis ad Thomam contr. Gentes lib.*1. *c.*85. & 3. *c.*71. & *ad p.*1. *qu.*50. & *qu.*45. *art.*7. aut à *Conimbric. in* 1. *de cœlo cap.*1. ubi fuse. Hic emergunt ſequentia problemata. 1. *probl.* An mundus ita ſit perfectus, ſeu univerſum tam perfecte ab initio conditum ſit, ut poſtea novæ ſpecies ſtirpium, aut animalium, aut metallorum, aut liquorum, condimentorum, aut medicamentorum, ſive naturali diverſorum animalium aliarumve rerum commixtione, ſive ſolertia & artificio hominum productæ non ſint, & quotidie adhuc produci nõ poſſint? *R. Negantem* docet experentia: Et hanc rectè ſtatuit *Pererius in Geneſ.* 1. *v.* 24. 2. *Probl.* An injurii ſint in ſapientiam creatoris & perfectionem univerſi, qui novas ſpecies in mineralibus, aut vegetabilibus, aut animalibus, per commixtionem & commiſſionem diverſi generis animalium aut ſtirpium, aut per tranſmutationem metallicã procurant? *Reſp. Neg.* ſiquidem ad neceſſitatem humani generis, aut ad honeſtum & licitum aliquem uſum id fiat. Neque enim irritã facit legem univerſi in creatione poſitam; qui actualem eorum productionem procurat, quæ cauſaliter & virtualiter in principio ab ipſo producta intelliguntur. Huc pertinet inoculatio, aliæque inſitionis ſpecies,

item ſpeciei aut generis alicubi deperditi reſtitutio, ut de apibus narrat *Virgilius Georgic.*4, & multæ operationes chymicę & alchymicæ, productiones mulorum, canum leopardicorum; aliaque artificia magiæ naturalis, per quæ non ſpecies; ſed aliqua individua ſpecierum (e. gr. flores aut fructus maturiores, pulli gallinarum ex ovis furno impoſitis, aliaque apud *VVeckerum in ſecretis*, & *Ioh. Baptiſtam Portam in Magiâ Naturali*) per applicationem naturalium agentium ad ſua paſſiva producuntur. Hic tamen monemus curioſitatem, & τὸ nimium evitandum: ne temere & ambitioſe nimis provecti in præcipitia malarum artium incauti incidamus. Confer infra part.7.th.6.

Probl. 3. *An omnes ſpecies rerum; etiam beſtiæ & herbæ venenatæ, inſecta ex putri materia oriri ſolita e.gr. ſcarabæi, &c. ſpinæ, lappæ, tribuli &c. initio ſint creatæ?* Aff. cum diſtinctione; ſi non actu ſaltem cauſaliter & virtualiter. Vide *Daneum lib.*1.*cap.*42. Et *Pererium ad Geneſ.*1.11.& 24. Sic tamen ne ea, quæ poſtea ex putri materia ordinario oriri ſolent, ex eâdem initio producta dicantur, De quo vide *infra part.*8.*theſi* 1. Non male etiam addit *Pererius loc. cit.* animalia, quæ nō niſi corruptione aut intemperiè corporis humanioriuntur, eiq; moleſta ſunt, (ut e.g. vermes inteſtinales) principio nō fuiſſe. Hoc enim repugnaret felicitati ſtatus integri. 4. *Probl. An ſpecies quædam rerum deperditæ ſint, ſeu deſierint eſſe?* Neg. *cum diſt.* ut abſolutè, planè, ubique, & ſemper in toto mundo deperditæ ſint, aut deſierint eſſe. De Monocerote, qui nuſquam hodie in rerum naturâ reperiri videtur, infra dicemus, *part.* 8. De purpurâ, ſale ammoniaco, caſſia, murrhino, ſtacte, bdellio, balſamo, coſto, aurichalco, lino asbeſtino, aliiſque quæ *Pancirollus in tract. de antiquè deperditis & novè repertis* (cum *commentar. Henrici Salmuth*) enumerat; dicimus, 1. *Aut* ea abſolutè, ubique, & ſemper ita non eſſe deperdita, ut planè deſierint eſſe in rerum naturâ; ſed tantum frequentiam eorum aut copiam, ceſſare & eſſe nobis deperditam, in partibus Europæ, aut Italiæ, ubi autores illi vixerunt. 2. *Aut* vulgarem eorum uſum (qui olim obtinere ſolet) apud nos ceſſare, vel propter difficultatem ea habendi, & conſequenter nimium pretium, vel propter imperitiam ea præparandi & applicandi, vel propter contemtum, quod recentiores longè aliter ac veteres de iis opinentur, nec credant tanti ea eſſe, ſed alia ad manum habeant, quibus minori cum ſumptu & faciliori apparatu, & feliciori ſucceſſu uti poſſint. 3. *Aut* ſaltem minus nota ac frequentata eſſe in toto orbe, ac olim. 4. *Aut* deſiiſſe eſſe in hâc aut illa parte orbis, quæ peculiariter illa ferre ſolebat; non vero in toto orbe. Si enim hic effœta ſit terra fertilis; alibi terra ſterilis de novo fœcundatur. Nihil aliud velle *Pancirolli hiſtorias*

Digitized by Google

rias deperditorum, ipſe ſatis innuit, *cap.* 1. ubi de purpura diſſerens exſertè fatetur *ſpecies rerum non interire.* 5. Denique ſi quid aliud deperditum proferatur, dici forte poſſet illud eſſe artificiale non naturale; & conſequenter ad hiſtoriam de Rerum inventoribus referendum. 6. *Aut* nunquam fuiſſe in rerum natura; ſed ad mythologiam mirabilium & naturalem referendum: quo Pliniana non pauca pertinent, de Ariſmapis, cynocephalis &c. IX. *Pulcritudo*, ex bonitate & perfectione deducitur, vid. *comment. ad Pſ.* 8. & 104. *v.* 2. X. Dependentia harmonia & coordinatio ejus tam in exiſtentia quam operatione poteſt conſiderari vel relate ad aliquid extra ſe; vel ratione partium ejus inter ſe. Illa nulla eſt: libratur enim (ita cū Stoicis loquar) & pendet, ſeu potius ſubſiſtit mundus, & terra in medio mundi, per virtutem à Deo creatore inditam, in ſeipſo; Deo immediate eum geſtante *Heb.* 1. 3. ita ut nullis aliis fundamentis aut radicibus indigeat, Quod ex *Pſ.* 104. 5. & *Iob.* 26. 7. egregiè colligit doctiſſ. Fullerus Miſcell. l. 1. c. 15. *Atque eodem mihi ſemper pertinere viſa eſt vox* בלימה *apud Iobum. Quam Iudæi præſertim recentiores, compoſitam eſſe exiſtimarunt ex* בל׳ *particula negativa, &* מח *ſignificante* Quid *ſeu* Aliquid: *Quibus aſtipulantur reliqui omnes tam Græci, quam Latini,* οὐδὲν, *&*, Nihilum, *interpretati. Caterum quum rara admodum ſit hujuſmodi compoſitio apud Hebræos, & ab ipſo Themate* בלם *facillima ſit deductio, conſentaneum ſane eſt, ut hanc potius amplectamur. Liquet enim* בלם *Hebræis Syriſque ſignificare* φιμοῦν, ἄγχειν, *id eſt,* arctè conſtringere, *ſuffocantis videlicet in morem. Hinc ſecundum formam* אבילת *ſit nomen* בלימה, *quod denotet veluti* ἀγκτῆρα *ſeu fibulam, aut vinculum illud validiſſimum, quo undique conſtricta tenetur Terra, ne loco ſuo moveri queat ullam in partem. At quid hoc aliud eſt, quamvis illa* ἀσφαλειοτάτῳ καὶ ἀκινησίας *divinitus inſita, & per totum Telluris globū diſſeminata. Id vero eximie, meo ſane judicio, comprobat verſio Arabica* באסתי צאקהא (i. *in ſcu cum ſoliditate ipſius*) *quo* מכוניה *ſupra allatū Paraphraſtes expreſſit. Neq; enim ſoliditatē aut firmitatem modo ſignificat: ſed etiam primo ac proprie vim quandā aſtrictoriā, qua factum eſt, ut firmitatem illam ſeu ſtabilitatē nanciſcatur. q. d. Super firmitatem ſuā multiplicem ex ingenita ſtabiliendi & ad unum locum valentiſſimè ſeſe aſtringendi facultate procreatam. Atque hæc firmatrix (ut ita loquar) virtus, quum ex eſſentiali terreſtris Orbis forma emanet, haud temere eundem ſuper ſeipſum fundatum eſſe ait Euthymius, aut, ſi editionem Etonenſem ſequemur, Chryſoſtomus, vel potius Theodoretus.* ἄυτῳ γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ ἐδράσατο δέδωκεν αὐτῇ τὸ ἀκίνητον. Deus enim terræ ſuper ſeiplam ſtabilitæ, vim illam Immobilitatis indidit. Et paulo poſt: *Adeoque apud Prophetam de re clavis confixa, ne locum uſquam mutet, dicitur* לא־מוט, *q. d. id, eo fieri, ne dimoveatur. Clavorum porro inſtar in Terra ſphera ſunt* המכונות *ſeu baſes illæ, nimirum multiplex*

illa, quæ in ea ubique viget, virtus בולטח *vel* ἐφεκτικὴ *motus omnis: unde evenit, ut superioribus corporibus universis varia, admiranda, jugi celeritate circumrotatis, ipsa perpetuo eodem loci consistat, & tanquam centrum motus expers, in Mundi medio quiescat. Iesa.*41.7 .Et hoc quidem contra varias antiquorum opiniones observandum. Ista est partium inter se: sic imprimis dependent subluniaria à cœlestibus, & illa rursum à se invicē. Nā cœlestia ab inferioribus aut nutriri, aut sustētari, aut moveri, nondum mobis factum fuit verisimile. Quod autem Hermetici, aliiq; usque ad superstitionem, harmoniam macrocosmi & microcosmi; & harmoniam mundi invisibilis ac visibilis & rursum visibilis cœlestis seu superioris, & elementaris seu inferioris, adhæc virtutes magneticas, signaturas, astrales, quas vocant, virtutes, nimium extendunt, notavimus *Disp. de Magia*, & disquirit de iis *Sennertus libro cit. c.6.* Quem vide, & *disp. nostras de Magia & superstitione.*

11 XI. *Mutationē* mundo competere indubium est. Sed quęritur an & quomodo sit corruptibilis? Sunt qui plane negāt; Nos sic distinguimus. 1. per peccatum rerum natura non fuit quidem mutata essentialiter, sed tamen accidentaliter, & deterior facta. *Rom.*8.20.21, cum *Genes.*3.17.18. *Deuteronom.*28.23. & hæc dicitur corruptio aliqua *Rom.*8.21. Est autem illa, primo, non tam absolute & in se, quam quod ad nos (quomodo e.gr. dicimus solem eclipsare.) Deinde, non in ablatione naturæ alicujus, seu formæ, aut potentiæ primæ, aut etiam secundæ: sed in impedimento & obice ei posito, circa potentiam secundam, & potentiæ illius executiones. Et sic intelligendum illud *Deuter.*28. & *Amos* 4.7. Hinc & mundi naturæque rerum mutatio, quæ in cœlo & terra temporibus Messiæ futura dicitur *Hagg.*2. *vers.*7.8. & *Ezechielis* 47.12. *Isaiæ* 11.6. allegorice accipienda est: ut commētatores ibidem docent; quin & saniores ex Rab-
„binis agnoscunt. Sic enim Maymonides in Iad. Chasaca cap. ult: *Ne subeat*
„*cogitatio animum, diebus Messiæ quidpiam in mundi gubernatione effecturum,*
„*aut aliquid novi fore* (כמעשה ברשית) *in operibus creationis* (כמנהגו הולך
„עולם אלא) *sed mundus secundum ductum, ordinem & rationem suam vadens*
„(*hoc est, eadem ratione gubernabitur*). *Et hoc quod dicitur in Iesaia, & com-*
„*morabitur lupus cum agno &c.* (משל וחידה) *allegoria & ænigma est.* In
„Codice Thalmudico *de sabbatho* in Gemara, R. Samuel dixisse fertur.
„*Nihil est* (*seu non est differentia*) *inter* עולם הזה (*hoc sæculum*) *& dies*
„*Messiæ, nisi quod subjugānda sunt regna.* Corruptionem mundi per peccatum introductam describit apostolus *Rom.* 8. per *vanitatem & servitutem corruptionis.* Vanitatem illam in explicatione *Rom.* 8. puto concipi posse tum passivam (ita loquar) tum activam. *Passiva* est duplex, *Una* quod patitur abusum sui ab hominibus peccatoribus, qui utuntur immo

Digitized by Google

immo abutuntur creaturis in ignominiam creatoris. *Altera*, quod reflexivè & analogice ſuo modo etiam ferat miſerias & pœnas peccati. De pœnis irrationalium quomodo illæ intelligendæ, aliquid diximus in *diſp. de Iure & juſtitia Dei. Activa* vanitas & ſervitus eſt, tum negativa tum poſitiva. *Negativa* rurſum duplex, *Una* quod non tam perfectè inſerviat uſibus humanis, ac quidem inſerviiſſet in ſtatu integritatis Vide *Geneſ.* 3. 171.8. *Altera*, quod ratione corruptæ opinionis ac cupiditatis humanæ non præſtet illud bonum, illamque *αὐτάρκειαν*, quam homo in ejus uſu fruſtra quærit. Eſt enim defectus quidam omnibus rebus præſertim ſublunaribus adhærens & inhærens, ut iis animus humanus ſatiari, impleri, & quietari non poſſit, ſed potius quo pluribus fruitur, eo magis artetur, torqueatur, & exinaniatur, donec in ſolo Deo figatur eique uniatur. Quod Eccleſiaſtes per inductionem probat. *Poſitiva* vanitas eſt, quod creaturæ hominem multis modis vexent, oppugnent, illique noceant. Sol urit, venena exſtinguunt, aqua ſuffocat, Aër inficit, animalia diſcerpunt & devorant &c. *Conſectar.* Rejicimus 1. eorum ſententiam, qui hinc creaturas aliquas malas concludunt: contra 1 *Tim.* 3. 4. coll. cum *Geneſ.* 1, *v. ult.* Nihil quamvis noxium aut venenatum phyſicè, univerſaliter & abſolute malum; quamvis particulariter homini, aut huic illive creaturæ (e.gr. lupus ovi) malum ſit. 2. Opinionem *Friſchlini in libello ſpharico*, quam tangit *Caſmannus lib.* 1. *aſtrolog. c.* 11. quæ calorem ſolis non naturæ ejus primigeniæ ſed peccato hominis adſcribit. 11. A prima creatione aut ab ingreſſu peccati uſque in hunc diem etiam ad finem non poteſt dici mundus ſeneſcere, collabi, infirmari, deperdere quid vel quod ad materiam, vel quod ad ſpecies, aut vires rerum natutales, ſi univerſim ſcil. & in ſpecie conſiderentur: Quod imprimis de cœlo & ſtellis intelligi volumus; *Pſal.* 72.5.6. *Geneſ.* 8.22. contr. opiniones antiquorum & recentiorum apud *Lipſ. de Conſtantia lib.* 1. *cap.* 16. *Solem illum videsne? deficit. Lunam? laborat & tabeſcit. Sidera? labuntur & cadunt. Et ut velet aut excuſet hæc ingenium humanum, evenêre tamen in cæleſti illo corpore & evenient, quæ Mathematicis legem omnem frangant & mentem. Cometas omitto, varia forma, vario ſitu, & motu: quos omnes ab aëre & in illo eſſe, haud facile imponat mihi Lyceum: ſed ecce nuper negotium Aſtrologis fecere novi quidam motus deprehenſi, & novæ ſtellæ. Sidus exortum hoc ipſo anno; cujus incrementa clarè obſervata, vidimuſque (difficulter creditum) in cœlo ipſo naſci aliquid poſſe, & mori. Quin Varro ecce apud Auguſtinum clamat & adſerit*, ſtellam Veneris quam Plautus Veſperuginem, Homerus ἀστέρα appellat, colorem mutaſſe, magnitudinem, figuram, curſum. Sunt & alii ex veteribus, qui mundi ſenectutem deprehendiſſe ſibi viſi ſunt. Inter quos

Cyprianus serm.de Mortalitate. *Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam sui non tam senectute rerum, sed fine testatur.* Et Sidonius Apollinaris epistol.lib.8.ep.6. *Namque virtutes artium istarum saeculis potius priscis seculorum rector ingenuis quæ per ætatem mundum jam senescentis, lassatis veluti seminibus emedullatæ, parum aliquid hoc tempore in quibuscunque, atque id in paucis mirandum, ac memorabile ostentant.* *Melanthon in physicis* statuit solem esse viciniorem terræ, quam tempore Ptolomæi fuerat milliaribus Germanicis 9900. unde mundi senectutem & ruinam in deterius concludit *Deum enim solem versus terram retraxisse quia natura effœta egeat majori calore & fomento.* Et cum Melanthone *Daniel Tossanus lib.1.de Senectute cap.4.* Et sic fere *Aretius tom.2.probl.1.tit. de Vanitate.* Copernicus & ex illo Stellerus computat milliaria 2666. *Origanus in prognos. ad annum* 1604. disputans de solis eccentricitate, concedit esse mutatam, sed non tantum, quantum Copernicus statuit. Sed observationem hanc astronomorum, & sententiam de mutata solis eccentricitate alii philosophi rejiciunt: inter quos Iul. Cæsar Scalig. Exercit. 99. *Quæ vero nonnulli prodere ausi sunt: Solis corpus longe propius nos esse, quam quantum ab antiquis scriptum sit: ita ut in ipsa deferentis corpulentia locum mutasse videatur: vel ipsa scripta spongiis, vel ipsi autores scuticis sunt castigandi.* *Quæ vero de umbris horariis circumferuntur, eadem ratione falsa sunt.* Pro priori tamen sententia stare videtur *Ottho Casmannus lib.1.astrolog.cap.9.* Vbi ad probationem adducit 1. *fabulosas* (ut nos arbitramur) narrationes Ægyptorum, de cursu syderum quater mutato ex *Pomponio Mela*; & Mexicanorum de sole quater exstincto & quater nato, ex *historiis Mexicanis.2.historias* de portentis circa stellam Veneris, quæ colorem, magnitudinem, cursum, figuram mutaverit; & circa solem qui anno 790. obtenebratus fuerit, & radios suos 17. diebus nõ dederit (teste *Paulo Diacono*;) & Iustiniani tempore, aëre sereno tam exiliter luxerit, ut lunæ splendorem vix superaverit. Vnde concludit, rarefactionem illis temporibus passum solem, & sic lucem fuisse exiliorem; postea tamen flammam suam & anthraca rursum densasse; & consequenter *solem, stellas, cœlestia reliqua & passa esse, & pati posse alterationem, ortum, interitum ex naturali causa & divina conditoris voluntate.* Addit etiam mutationes circa solem tempore Iosuæ, Hiskiæ, passionis Christi. Sed observationes illæ dici possunt, Aut fallaces fuisse. 2. aut male expositæ & acceptæ; quomodo idiotæ stellas, quas vident, cadentes & parasselenas, parelios, circulos circum lunam imperitè affectiones cœli interpretantur. 3. Aut saltem responderi potest portentosa aut miraculosa illa in ipsis cœlestibus corporibus si acciderint, non debere adferri ad infringendas stabiles & ordinarias naturæ leges.

4. Quod

4. Quod ad effœtas & debilitatas, terrarum, aquarum, planetarum, animalium, hominum vires: dicimus id non fieri ſecundum totum & per totum mundum omneſque ejus partes pariter & ſucceſſive: ſed ſecundum locorum & temporum variationes ac viciſſitudinis; hic enim aut nunc decreſcunt vires, alibi aut alias accreſcunt. Nos ergo diſtinctione illa modo adhibita tutiſſimo de mundi tum elementaris tum cœleſtis mutatione philoſophari quem poſſe putamus. Si quis per partes & ſigillatim de his differere velit, is conferat *Iohannis Ionſtoni Poloni diatriben de Naturæ Conſtantia*, in qua diſtincte probat iſta quatuor. 1. Mundum ratione ſui totius non labi perpetuo in deterius. 2. Non ratione cœli. 3. Non ratione elementorum. 4. Non ratione mixtorum tam inanimatorum, quam animatorum irrationalium. 5. Non ratione hominis: quam poſtremam propoſitionem, in multas partes ſecuit & proſecutus eſt à *p.* 40. *uſque* 182. hoc eſt, uſque ad finem. Citat ibidem ejuſdem argumenti *tract.* e *Anglice* Georgii *Hacwilli theologi.* III. Inſtauratio & reſtitutio mundi in ſtatum perfectiorem *Actor.* 3. 21. cum *Rom.* 8. 21. & 2 *Petr.* 3. 13. non fiet ſine corruptione ſaltem accidentali per ignem 2 *Petr.* 3. De quo proprie agendum *cap. de fine mundi.* Videant interim de hac mundi Inſtauratione *Aretiũ prob. tit. de Vanitate & de fine mundi & VVilleti comment. in Rom.* 8., & Wendelini contempl. phyſ. ſect. 2. Sed ab utraque mutatione & vanitatis & expurgationis per ignem excipimus cœlum beatorum, quo referimus 2 *Cor.* 5. 1. 2. 3. coll. cum *Heb.* 12. 27. 28. & 11. *v.* 19. & 2 *Cor.* 4. 18.

DE CREATIONE.

PARS TERTIA,

Reſp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 21. *Septemb.* 1638.

Creaturæ per ſpecies ſingulas conſideratæ dividi ſolent apud Phyſicos, aut ſecundum ſpecies corporis naturalis, quod eſt ſimplex & mixtum &c. aut ſecundum partes mundi, quæ ſunt continentes & contentæ, cæleſtes & elementares &c. Nos iis in præſentiarum omiſſis ſequemur diviſionem per opera creationis ſex dierum Theologis & chronologis omnibus frequentatam; & nonnulla circa mundi ſyſtema ex phyſica Moſaica more & methodo theologorum explicabimus. Illam enim velle

Digitized by Google

enim velle in dubium vocare, & ad absurdum redigere eorum est, qui insanientem sapientiam suam spiritui S. submittere detrectant, & sibi aliisque viam ad Libertinismum aut atheismum sternunt: dum systema mundi à Mose descriptum ipsis non absimile videtur fabulis & absurdis Mahumedicis de terra fundata in cornu bovis (in lib. Sunna) de sole *cum occidit, demergente se in fontem aquæ fervētis* (Alcor. cap. de Antro) *Objectiones & exceptiones contra sacram hanc physicam, quæ adferri solent, tam subtiles non sunt, ut dissolvi nequeant. Vti inter alios ostendit* Franciscus Iunius contra 22. argumenta Simplicii, & hodiernorum antinomorum, ad finem explicationis trium priorum capp. Genes.: *cum quo conferendus* Scipio Claromontius de Vniverso, *alisque philosophi infra citandi, qui Anti-Mosaica recentium systemata sibi obtrudi non patiuntur.*

QUæra primi diei, quo primitus constituta est rerum natura, ut dextrè percipiamus, dividimus ea in visibilia, & invisibilia. Sunt enim tum creata totus mundus invisibilis; & partes continentes ac materia totius mundi visibilis. Mundi invisibilis seu intelligibilis pars continens est cœlum beatorum, partes contentæ sunt angeli, ex quibus aliqui à primæ creationis gratia desciverunt & domicilium suum deseruerunt *Iudæ, vers. 6.* coll. 2 *Petr.* 2. *& Iohann.* 8. *De Damonibus* ex professo egimus, & ex parte *de Angelis bonis.* Descriptionem cœli Empyrei, quia non pauca ibi prolixius disquirenda, peculiari *Disput. de vita æterna* reservamus. Hic sufficerit notasse, Cœlum illud, & angelos primo die fuisse creatos. Rationes sunt 1. quia cœli expr sse fit mentio *Genes.* 1. *v.* 1. à quo excipi cœlum empyreum probari non potest. 2. Quia creationis cœli istius, & angelorum in hexaemero null bi fit mentio: atqui sex diebus omnia absolvit Deus quæ creata sunt *G ne.* 2. *v.* 1. cœlum autem illud inter res creatas *Heb.* 11. 10. Ergo Eadem ratio militat pro creatione angelorum; pro qua etiam adfe ri potest locus *Iobi.* 38. *v.* 6. 7. Vti ex eo arguunt angelos tum fuisse E iphan. tom. 2. lib. 2. hæres. 65. c. Paulum Samosatensem p. 295. *Et q dem quum multa sint sydera, & Sol & Luna in quarta die facta, mare vero & l na ac fructus antea facta, firmamentumque terræ ac cœli & cum his simul Ang facti fuerint. Nisi enim unà cum cœlo & terra Angeli quoq; creati essent, non uti e dixisset ad Iob, quando genita fuerunt sydera, laudaverunt me omnes Angeli m voce. Itaque antea Lucis erum, quasi diceret, antequam esset quid, & creatum es Erat enim sem per verbum cum patre, per ipsum enim omnia facta, & sine i, factum est nihil.*

Porro

Porro dixerit quis, Oſtendiſti angelos fuiſſe ante ſydera, & una cum cælo & terra hos factos eſſe dixiſti, unde facis demonſtrationem, dic nobis? Numquid ergo ante cælum & terram omnino creati ſunt? Nuſquam enim clarè indicat Scriptura tempus creationis Angelorum. Et bene quidem oſtendiſti ipſos fuiſſe ante ſydera, niſi enim fuiſſent, quomodo laudaſſent Deum hymnis, obſyderum creationem? Nos equidem uniuſcujuſque quæſtionis inventionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex Scripturarum conſequentia. Clarè enim indicat divina Scriptura, quod neque poſt ſydera facti ſunt Angeli, neque ante cælum & terram, quum „palam intranſmutabile ſit dictum hoc, quod ante cælum & terram nihil erat ex „creatis. Nam in principio fecit Deus cælum & terram: ut principium ſit, & ni„hil ex creatis ante hoc ipſum ſit. Vide de hac quæſt. *Zanch.lib.*2.c.5. Tranſimus ergo ad alterum opus primi dici mundum ſcil. viſibilem continentem. Quod opus conſiderari poteſtatum ut immediatè, primo, & directè terminat creationem, tum ut mediatè, conſequenter & indirectè. Illud dicitur propriè creatum: & eſt ens completum, & quidem ſola ſubſtantia ſingularis; ut cœlum, & Elementa. Hoc dicitur concreatum. Eſtque vel principium internum creaturæ ſeu ens incompletum, poſſetque dici *increatum* (particula *in* ſumpta non στερητικῶς, ſed ut denotet continentiam) ſeu *præſuppoſitive creatum*: vel ejus affectio ſeu adjunctum, poſſetque dici *ad creatum* ſeu ἐφεμένως, id eſt, conſequenter creatum. *Principia* creaturæ corporeæ *metaphyſica* conſiderantur ratione vel productionis vel conſtitutionis, vel operationis. *Illo* modo conſiderata ſunt Materia & forma; *iſto* materia, forma, privatio; *hoc*, natura. Affectio ſeu adjunctum naturæ corporeæ, eſt vel quantitatis, vel qualitatis, vel actionis, vel relationis. De his omnibus breviter videndum, quomodo & qualia illa primo die creata aut concreata ſint.

Directè, primo, & immediatè creata ſunt cœlum & terra, quibus ſy- 2.
nechodiche mundum (continentem ſcil.) cœleſtem & elementarum denotari putamus. In genere ergo de iſtis obſervamus. I. Fuiſſe ſubſtantias corporeas. II. Fuiſſe non tantum corpora continentia, & mera receptacula: ſed & materiam omnium aliorum corporum, quæ ſequentibus diebus ex iis à Deo condita, & in iis collocata, quæ nomine צבא exercitus indigerantur Geneſ. 2.1. Conſectar. *Itaque Rationem non videmus cur cum* Pareo *commentar. in Geneſ.* 1. *& volum. diſp. theologic. diſp.* 7. *&* 8. Keckermanno *ſyſtem. theol. lib.* 1. *c.* 6. §. 11. 12. 13. *ſentiendum ſit, omnia opera ſequentium dierum* (*excepto homine*) *ex nihilo creata eſſe. Vide* Gen. 1. v. 11. 12. 20. *Quod de elementatis ſaltem contrarium aſtruit: quidquid ſit de cælo.* III. Fuiſſe ergo δυνάμει & continentia virtuali in illis corporibus primo die creatis, reliqua omnia poſtmodum creanda: atque adeo poſſe dici in

illis paucis omnia vilibilia producta, quippe ex ſinu eorum educenda & actu exſtitura. IV. Neutiquam tamen actu, formaliter, & directè creatam tunc eſſe primam (quam vocant) materiam Ariſtotelis, omni ſcil. forma denudatam: de qua infra. V. Nec etiam chaos ſeu confuſam omnium naturarum materiam: quæ forma & ſpecie diſtincta natura nulla fuerit, nec cœlum, nec aqua, nec terra &c. Sed ex qua res illæ demum creatæ & in ſpecie conſtitutæ fuerint. Quam opinionem amplexi ſunt ex patribus & noſtris nonnulli, ex Pontificiis plerique. *Auguſtinus* intelligit per cœlum angelos, per terram materiam primam: *Corn. à Lapide* cum patribus ab ipſo citatis per *cœlum*, ſedem beatorum: per *terram*, voraginem illam aquarum, quæ cum terra profundum illud uſque ad cœlum empyreum implebat, ex quâ poſtea cœli omnes (excepto empyreo) ut & elementa corporaque ex iis conflata ſint condita. Et convenit apprime hæc ſententia cum chao Platonico & poëtico Gentilium, ut compendio videre eſt apud *Daneum de Antiq. mundi p.* 1. *c.* 3. *Eugubin. Coſmopoeia*, & *de peteuni philoſ. l.* 7. *c.* 9. 10. 11. qui videndus: ex quo excerpſit nonnulla *Pererius l.* 1 *in Gen. qu.* 28. Nos contra cum iis ſentimus, qui ajunt terminum creationis hic fuiſſe cœlum & elementa, non vero confuſum aliquod chaos. Rationes ſint iſtæ. *Primo*, Quia nuſquam voces cœli & terræ hoc ſignificant; nec probari poteſt hoc loco ita exponendas. *Secundo*, tum nuſquam in *hexaëmero cap.* 1. mentio fieret creationis cœli & terræ: cum tamen conſtet ex *cap.* 1. *v.* 1. 2. 3. intra tempus illud creata eſſe. *Tertio*, quia *Geneſ.* 1. 2. Non dicitur terram (hoc eſt globum terra & aqua conſtantem juxta phraſin ſcripturæ *Geneſ.* 2. 1. 4. & 14. 22. *Exod.* 31. 17. 2 *Reg.* 19. 15. *Ieſa.* 51. 13.) demum creatam, ſed terram fuiſſe: & quidem deſolatam ac vacuam, hoc enim eſt tohu vabohu ut *Ierem.* 4. 23. *& v.* 9. dicitur terram arefactam *apparuiſſe*, (haud aliter ac factum in diluvio Noachi *Geneſ.* 8. 3. 13. 14.) Quod perſpicue explicatur *Pſal.* 104. 5. 6. 7. 8. *Fundavit terram &c.* Vnde colligimus fuiſſe revera terram, montes, convalles, ſpatium terræ æquis congregandis deſtinatum, ab aquis diſtincta: quamvis iis circumfuſa eſſent. Quod argumentum recte obſervat Tertull. adver. Hermog. c. 29. *Videatur*, inquit *non fiat: jam enim facta erat.* *Quarto*, ex abſurdo conſequenti: quia tum tollitur creatio ex nihilo: nulla enim pars mundi viſibilis, nec continēs nec cōtenta ex nihilo eſſet creata, ſed ex præjacēte illa informi materia. *Quinto*, accedit cōſenſus ātiquorum *Tertull. c. Hermog. c.* 19. *&* 25. *&* 26. *Athanaſii de Incarnat. Lactant: Inſtitut. lib.* 2. *Ambroſ. hexam. lib.* 1. *c.* 7. *Chryſoſt. homil.* 2. *in Geneſ. Theodoret. in Geneſ. qu.* 11. *Baſil. hexëm. homil.* 2. *Damaſcen. orthod. Fid. lib.* 2. *c.* 5. Ex recentioribus, *Piſcatoris* qui contrariam ſententiam

Digitized by Google

tiam, quam olim tradiderat, retrectat *quæst. in Genes.* 1. *qu.* 7. *Keckermannus lib.* 8. *systen. theolog. c.* 7. *Tileni syntagm. tom.* 7. *disp.* 27. *Danæi vetustiss. mundi Antiquit. libr.* 1. *c.* 1. : quamvis aliter loqui videatur in *Physic. Christ.* Imprimis *Pererii* & Cl. præceptoris nostri *D. Gomari, in Disputat. de Creatione*, qui egregie hanc sententiam tuentur; ex quibus rationes modo positas deprompsimus. Rejicimus. Ergo 1. opinionem *Lombardi in* 2. *dist.* 12. aliorumque Sententiariorum *Bonaventuræ*, *Alberti* &c. Item *Alensis* & *Glossæ*. Quos sequuntur *Abulensis*, & *Catharinus in Genes.* & ex nostris *Zanchius lib.* 1. *c.* 2. & 3. *Polanus syntagm. lib.* 5. *cap.* 4. *Martyr* & *Iunius in Genesin*, *Alstedius in physica Harmonic. c.* 1. *p.* 18. (ubi disputat ne quidem per cœlum posse intelligi certam aliquam naturam, aut cœlum empyreum) qui *terræ* nomine intelligunt informem materiam, ex qua omnia siut producta. 2. Absurda plane est *Marsilii in* 2. *qu.* 8. *art.* 2. qui statuit Deum creasse corpora cœlestia, & materiam elementorum sine omni forma substantiali & accidentali: excepta extensione. Cui fere accedit *Gabriel in* 2. *dist.* 12. *qu.* 1. & 2. 3. *Aliqui Rabbinorum* apud *Fagium in collat. var. Interp. V. T. in Genes.* & *R. Menasse problem. de Creat. Probl.* 4. quorum aliqui per aquas, super quas movebat se Spiritus, intelligunt materiam primam, ex qua omnia creata: alii vero per *tohu* intelligunt materiam per *bohu* formam. 4. *R. Mose ben Maymon*, qui *Moreh Neb. part.* 2. *cap.* 30. cum quibusdam Doctoribus dicit primo die omnia simul creata cœlum & terram, & quæ iis continentur: juxta *Iesa.* 48. 13. reliquis diebus illa tantum separata fuisse, ita ut particula את v. 1. sit exponenda per בְּ id est, *cum*: d. q. *cum cælo & cum terra creavit*, scilicet omnia iis contenta. 5. *Vatabli*, & aliorum, quos notant *Iunius* & *Zanchius*, qui primo versu tanquam propositione universali summam totius historiæ creationis contineri putant, quæ sequentibus distincte explicetur. 6. *Augustini*, qui quamvis alibi fluctuet, in *Confess. lib.* 12. *cap.* 8. & *libr.* 1. *de Genes. c. Manichæos* (quem sequitur *Eucherius in Genesin*) per cœlum & terram nihil aliud nisi materiam informen intelligunt, idque probant ex *Sapientiæ* 11. *v.* 18. cum liber sit apocryphus, & verba longè aliam interpretationem patiantur: vide *Lorinum in commentar.* 7. *Becani*, qui *Theol. Scholast. tom.* 1. *tract.* 3. *c.* 2. & *Cornelii à Lapide* qui in *commentar.* statuunt tria corpora hoc die creata, cœlum empyreum, terram, & aquam: ex qua postea creata sint aër, ignis, & omnes cœli mobiles. 8. *Merceri*, qui negat cœlum empyreum hoc die creatum. Contrarium vide probatum apud *V Viltetum in commentar. in Genesin*, & *Becanum loc. cit.* 9 *Vatabli*, qui *in notis* suis observat *terram* hic ita vocari per prolepsin, quippe demum tertio die exstituram, quem sequitur *V Villetus*.

Digitized by Google

3. Agendum nunc in ſpecie de cœlo, Elementis, & luce: De cœlo ſint iſta theoremata 1. Cœlum primo die eſt creatum. *Geneſ.* 1. *v.* 1. cum 2. *v.* 1. Adde *Pſal.* 102. 26. 27. cum *Heb.* 1. *v.* 10. ubi illud κατ' ἀρχας indicat in principio cum terra crearetur, etiam cœlum creatum; cœlum ſcil. non empyreum tantum, ſed illud quod mutandum ut *v.* 11. coll. cum 2 *Petr.* 3. 10. Iam vero terra creata fuit primo die. *Rejicimus* opinionem *Becani*, *Corn. à Lapide* & eorum, quos illi ſequuntur, qui ſecundo demum die creatum volunt. 11. An prius ſit creatum terrâ, ſcriptura non determinat. Primo quidem nominatur, ſed *v.* 2. rurſum terra. Itaque quid vetat dicere cum Mercero, eſſe ſimul creata? Tutiſſime tamen ἐπέχομεν & docte ignoramus. 111. *Ex nihilo* creatum eſt, non ex chao, aut aqua: contra autores *ſuperiori theſi* citatos. 1v. Conſtat materia & forma, ut omnia corpora naturalia: contra *Averroën*, & Averroiſtas. quorum ſententiam inter recentiores ex profeſſo tuetur Philoſophus *Patavinus Iac. Zabarella tract. de Natura cœli.* Quos refutatos vide apud *Scipionem Claromontium lib.* 1. *de Vniverſo cap.* 7. 8. 9. 10. Huc forte faceret illud apoſtoli 1 *Corinth.* 15. *verſ.* 40. ubi cœleſtia facit corpora: atqui corpus nullum eſt ſine materia. v. *Non eſt* animatum aut rationale: contra antiquos Ægyptios, Græcos, Iudæos, Priſcillianiſtas. Et recentiores nonnullos qui animam illi tribuerunt, quidam intelligentem tantum, alii etiam altricem. Qui intelligentem illi tribuunt, in diverſas ſententias abeunt: quidam enim formam informantem faciunt ipſam intelligentiam; alii animam aliquam infra intelligentiam; eamque aut rationalem, ſed inſtructam ſolum ſuperioribus ſenſibus (ut Academici & ex iis *Simpliciis in* 2. *de Cœlo cont.* 3.;) aut ſenſitivam tantum, eamque aut inſtructam tantum ſenſu interiore, imaginatione ſcil. (ut *Avicenna* 9. *Metaphyſ. c.* 2.) aut inſtructam etiam ſenſibus exterioribus, (ut *Ioh. Iacobus Paveſius, diſp.* 5. *Metaphyſ. cap.* 26.;) Alii denique vegativam ei tribuunt, ut Epicurei & Stoici. Vide *Senecam lib.* 2. *natur. quæſt.* Vide *Lactant. lib.* 2. *c.* 6. *Damaſc. de hæreſib. Ciceron. libr.* 2. *de Natura Deorum. Senec. lib.* 2. *qu. natur. c.* 5. *Platon. in Cratylo & Epinom. Laert. in Anaxagora, Plinium* lib. 2. c. 8. Ex Iudæis *Maymon part.* 2. c. 4. cœlo animam, intellectum, appetitum tribuit, ſed diſtinguit animam ejus ab animabus animalium. Confer *Buxd. ſynag. Iud. c.* 17. *p.* 374. Eandem opinionem ex Arabibus Mathumetanis fovent *Avicenna* modo *cit.* & cum illo *Algaſel, Alpharabius, Albumaſar*: nec mirum, cum propheta eorum Muhamed ſoli & lunæ fidem tribuat. Sed mirum eſt ex Chriſtianis *Origenem lib.* 7. περὶ ἀρχῶν & *tom.* 1. *comm. in Iohannem* & *lib.* 5. *c. Celſum*, ſtellas vitii & virtutis capaces ſtatuere, & religiosè Deum adorare, ſic enim ſonant verba ejus *lib.* 5. *contra Celſum*, ubi

ubi diſputat ſtellas non eſſe adorandas ab hominibus ſed homines potius adorandos à ſtellis : *ſiquidem*, inquit, *& Cœleſtes ſtellæ ſunt animalia rationalia & virtute prædita* (σοφίαν) &c. *etenim ſenſibile ipſorum lumen opus creatoris eſt: intelligibile autem fortaſsis & ipſorum κατ' ὀρθὸν ἐκ αὐτοῖς ἐξουσίαν ἀληθῶς*, id eſt, *profectum à libero ipſorum arbitrio.* Et paulo poſt. *Nec ignorantes, quod ipſe Sol, Luna, ſtellæque preces offerant Deo rerum omnium Domino, judicamus non opus eſſe, ut precibus ſollicitemus eos, qui ipſi precantur, quandoquidem id gratius eſt eis, ſi precaturi Deum potius accedamus, quàm ſe, & preces noſtras non dividamus.* Mirum etiam ipſum Auguſtin. dubitare lib. de doctr. Chriſt. c. 58. *Vtrum ad eandem ſocietatem* (angelorum ſcil.) *pertineant ſol & luna & cuncta ſydera, quamvis nonnullis lucida corpora eſſe, non cum ſenſu & intelligentia videantur.* Quamvis *lib. 2. retract. c. 7.* videatur variare, & *lib. 1. cap. 5.* & 11. haut obſcurè retractare. Ex Scholaſticis, *Thomas*, *Scotus*, *Aureolus*, *Cajetanus* huc videntur inclinare, ſatente *Pererio in Geneſin l. 2. q. 7.* Et recentioribus *Baranzanus Vranoſcop. part. 1. dubit. 4. Paulus Ricius* ex Iudæo converſus Papiſta-Chriſtianus antiquum errorem de anima cœli revocarunt, edito compendio *de Animâ cœli* : Oppugnavit eum peculiari tract. de *Animatione cœlorum Claudius Eſpenceus* Theolog. Pariſienſis. Eandem ſententiam ante eum proſcripſerant *Scholaſtici ad 2. diſt. 14.* & *Thomas* priorem ſententiam corrigens in *1. qu. 70. artic.* ibidemque commentatores : qui conſulendi. Et *Pererius in Geneſ. lib. 1. qu. 7.* Si quis compendio ſtudeat, is adeat *Claromontium lib. 1. de Vniverſo cap. 11. 12. 13.* Et *Conimbr. ad 2. de Cœlo c. 1. qu. 1.* Vnde conſtabit lectori, quam perperam mentem Ariſtotelis involuerit potius quam explicuerit Iacobus Scheckius in Antiſimonio ſect. 9. p. 409. *Sed ut intelligas*, inquit, *vera omnia, diſertè jam tibi, qua mea ſit ſententia, explanare volo. Ariſtoteles tria hæc, tanquam cauſas, & principia, tum Subſtantiæ, cum motus cœleſtis, dixit eſſe, nempe Naturam, ſeu φύσιν Cœli, deinde Animam, tum vero mentem & Intellectum; quibus omnibus, Orbis, & Subſtantia Cœleſtis, ut Animal ſempiternum & divinum conſtituatur, non tanquam loco, aut ſubjecto ſeparatis, ſed omnibus ſimul concretis & unitis, ſubſtantiam, & Animal cœleſte ad numerum unum conſtituentibus.* Ibid. p. 411. ſic habet lemma marginale : *Cœli forma, eſt actus ſeparatus, quia non conſtituitur à corpore, ſed ipſe conſtituit corpus, nec organicis inſtrumentis movet, ſed movet ſecretiſſima ſpecie mentis, & appetitu.* VI. Cœlum motu ſuo nullam edere harmoniam : contra Pythagoram alioſque nonnullos qui ſuaviludio hoc ſe oblectant, *jucunda magis quam neceſſaria ſubtilitate*, ut loquitur *Plinius lib. 2. c. 22.* Vide *Ariſtot. 2. de cœlo c. 9.* Nec alieni fuerunt ab hac opinione Doctores quidam Hebræi, quod indicat *Maymonides part. 2. c. 8.* Sed opinio hæc detecta ſponte ſua concidit. VII. Cœlum ſive aſtra in Cœlo à

ed by Google

forma propria moveri conſtat ex definitione naturę Ariſtotelica: Ex *Pſ.* 104.19.& 136.8.9.& 195.6.7. coll.cum *Geneſ.*1.10. diſcimus hanc eſſe naturæ legem à Deo ipſis primitus inditam: quid ni ergo motus ille à forma? Eſt itaque ſententia illa Ariſtotelis de Intelligentiis orbium motricibus pluſquam Platonico-poetica & conjecturalis, ab maſculæ ipſius philoſophiæ genio remotiſſima: quam tamen αἰθεσαυίσως tot ſæculis plerique philoſophi Chriſtiani ſecuti ſunt, ad 8.*Phyſ. cap.* 6. & 12. *Metaphyſ. cap.*8. & *Theologi Scholaſtici ad* 2. *diſt.* 14. & *ad Thom. in* 1. *qu.*110. Quibus adde Arabes, & Iudæos. Quin & *Thom. de potentia qu.*6.*art.*3. ait ſententiam hanc eſſe fidei. Ex recentioribus *Conimbr. ad* 2. *de Cælo cap.* 5. *quæſt.* 5. eam operosè tuentur. *Zwarez Metaphyſ. diſp.*35.*ſect.*1. tantum recipit *Ariſtotelis* diſcurſum tanquam probabilem. *Euſtachius à S. Paulo in ſumma Philoſoph. part.* 3.*pag.*89. & *Baranzanus Vranoſcop. pag.*1.*quæſt.* 7. *dub.* 1. Et *in opinionibus novis diglad.* 12. *theſ.* 2. eam oppugnant. Hac ergo aſſertione everſa aut incerta, de nihilo ſunt quæſtiones ſequentes. 1. An Deus immediatè moveat primum mobile. 2. An unicus ſit angelus cœli motor vel plures. 3. Cujus ordinis & hierarchiæ ſint motores illi. 4. An rotent cœlos per ſolum intellectum & voluntatem. 5. An moveant imprimendo impulſum & liberè. 6. An orbes inferiores moveantur ab ortu in occaſum à duplici intelligentia; à propria ſcil. & à motrice primi mobilis: cujus opinionis *qu. cit. dub.* 2. *membro* 1. *meminit Baranzanus.* 7. An primum movens moveat cœlum tantum ut finis amatus. 8. An intelligentia motrix poſſit eſſe forma vera dans eſſe cœlo. De quibus omnibus otiose diſquirunt *Scholaſt. ad loca cit.*& ex recentioribus *Iavellus ad* 12.*Met.q.*15.16.17.*Baranzan.& Conimb. l. c.* VIII. Cœlum non eſſe mutationi ſubſtantiali, ut & alterationi ita obnoxium ac ſublunaria docet experientia, & ſcriptura *Pſ.*72.5.17.*Iob.*14.7. Quo tamen non determinamus illam quæſtionem, an quid novi in eo oriri poſſit. Hanc enim quia non determinat ſcriptura philoſophis ventilendam relinquimus una cum ſequentibus: An cœli materia differat ſpecie à materia ſublunarium. An cœli figura ſit rotunda: An dentur plures diſtincti orbes & quot: An materiæ orbium, inter ſe, & ſtellæ ab orbibus ſuis forma & ſpecie differant: An cœli quantitas ejuſdem rationis ſit cum quantitate ſublunari: An in iis revera ſit raritas & denſitas, item gravitas & levitas: An ſint fluidæ, an vero ſolidæ ſubſtantiæ. *Quis* ſit ordo cœleſtium ſphærarum: An quælibet ſphæra planetarum componatur ex orbibus eccentricis: An dentur epicycli, &c. Fatemur à Scholaſticis, & recentioribus Ptolemaicis ac Peripateticis, *Clavio, in comment. ad Sacrob. Baranzano in Vranaſcopica, Keckerm. in phyſ. Caſmanno in Aſtrolog.*

Pererio

Pererio lib. 2. in Geneſ. qu. 3.4. pro determinatione theſium quarundam loca ſcripturę citari : ſed aliquid certi inde concludi poſſe de quibuſdam certum eſt, de aliis dubium, de aliis non ita liquidum ; ſiquidem accurate ex originalibus examinentur. De cœlorum compacta & ſolida ſubſtantia deque etymo vocis hebr. רָקִיעַ cjuſque tranſlatione per στερέωμα multa erudite congerit *Fallerus lib.* 1. *miſcellan. theolog. c.* 6. cum quo confer *Druſium ad loca diffic. Pentateuchi cap* 5. Quomodo cœlum tanquam Deum coluerint Gentiles & cur, fuſe explicat Voſſius lib. 2. de Idololatr. c. 37. 38.

Elementa primo die creata, eaque ſynechdochice nomine terræ contineri ſentimus cum Baſilio hexaëm. Mercero, Pererio, Munſtero ; quamvis hic non ita diſerte loquatur. Acceptionem hanc vocis אֶרֶץ uſitatam oſtendunt loca *Geneſ.* 1. 17. & 2. 1. & 14. 22. *Exod.* 31. 17. &c. Et certe de aqua, quæ unum cum terra globum conſtituit, patet ex v. 2. coll. cum pſ. 104. 6. ubi *abyſſi* (profunditatis ſcil. aquarum) fit mentio, & ſpiritus dicitur motitaſſe ſe ſuper facie *aquarum*. Ignem & aërem nomine terræ comprehendi non inſolens eſſe obſervant *Baſilius Beda*, *Perer.* quod revera multifariam intra terram etiamnum contineantur ; quod docent ignes, flammæ, aquæ ferventes continuo ex terra erumpuntes, & aër cavernas terræ implens. Diſſentiunt tamen variæ interpretationes ; nam 1. ſunt qui per terram intelligant chaos ſeu materiam communem, ut ſupra notavimus; Quin & *Philaſtrius* hæreſios inſimulat eos qui aliter ſentiunt. Sed hic error eſt *Philaſtrii*, qui cum aliis iſtius generis in ipſo & in aliis hæreſeωn ſcriptoribus notandus; ne ſola fide ipſorum promiſcue hæreſes & hæreticos definiamus. 2. *Alii*, omnia corpora ſublunaria, ut *Vatablus*, & ſi qui ſtatuant hoc primo verſu integram hiſtoriam creationis ſummatim proponi. Quod repugnat ſeriei creationis & Exod. 20. 11. Nam Deus tum primo die nihil in forma & ſpecie ſua creaſſet. 3. *Alii* terram tantum, & aquam ; ut *Becanus*, *Corn. à Lapide*, aliique ſupra cit. Quam interpretationem, quamvis alio fine, amplectuntur illi qui duo tantum agnoſcunt elementa. 4. *Eugubinus*, quem fere ſequeretur *Lorinus comment. ad Sapient.* 11. *v.* 18. per terram inanem & vaſtam intelligit *nihilum*, de quo poſtea terra & totus mundus factus. Idem forte voluerunt Aquila & Theodotio, cum *tohu vabohu* ille transferret : κένωμα καὶ οὐθέν, hic vero κενὸν καὶ οὐθέν. Sed quomodo dicitur Deus illud nihilum primo die creaſſe ? Porro de elementis (præſuppoſita definitione Ariſtotelica) iſta quæri ſolent. 1. Quot & quæ ſint elementa *Plato in Timæo & apud Macrob.* 1. *in ſomn. Scip.*; *Stoici apud Stobeum in Eclog. phyſ. Varro apud Auguſtin. de civ. Dei l.* 7. *c.* 6. *Ariſtoteles* cum phyſicis, Græcis, Arabibus,

Digitized by Google

bus, Latinis, etiam Medicis, Aſtronomis, poëtis; adhæc theologis tum patribus, tum Scholaſticis & recentioribus hactenus ſtatuerunt eſſe quatuor: Hebræi eandem viam inſtiterunt ut videre eſt in phyſica *R. Aben Tibbon cap.7.& Maymonidæ Moreh Nebuch.p.2.c.30.* Adeo ut liceat illud *Plinii lib.2.c.5.* hic acclamare. *Nec de elementis video dubitari, quatuor ea eſſe.* Rationes etiã à vulgaribus phyſicis adferuntur ex qualitatibus elemẽtaribus, ex generatione mixti &c. deſumptæ: quas ibi vide. Ex ſcriptura etiã nonnihil adferri poſſet; pro igni quidem paſſim (nã de terra & aqua nemo ambigit) *Exod.35.v.3. Numer.28.24.& 9,15. Pſ.104.4 Rom.12.20. &c.* ubi ſane ſubſtantia aliqua, & ſubjectum (quippe actiones ſunt ſuppoſitorum) tum à qualitatibus calore ſcil. luce, & facultate calefactiva, tum etiam ab alia ſubſtantia, (ut terra, aut mixto corpore) cui συνδυάζει, diſtincta, innui videtur. Et certe requirũt facultates atq; actiones ignis quas in mixto deprehendimus, ut aliqua ſubſtantia concipiatur: Si dicas videri non poſſe; nuſquam eſſe niſi in terreſtri ſicco, aut in mixto aliquo: atque adeo aut accidens eſſe, aut nihil quam terram, vel aërem accidentaliter mutatam: reponi poteſt, ſpiritus animales, vitales, naturales in homine eſſe ſubſtantiã, nec tamen videri, nec extra ſanguinem vehiculũ ſuum, aliaſque partes corporis tam ſimilares quam diſſimularis ſubſiſtere poſſe. Quid vetat ergo, attenuatum & ignitum illum, quem vocant, aërem, aut terram in ignem converſam, appellare corpus ſimplex, ſpecifice ab illis diſtinctum, haut aliter ac ſpiritus vitales ſpecifice differunt ab aëre, aut ſanguine, unde tamen generari & cui inſidere dicuntur. De aëre, ut experientiam & rationes philoſophis relinquam, quid vetat exponere *rakiang* expanſum (de quo ad diem tertium) uti ſumitur *Geneſ.* 1.20. Quin & vocabulum שחק *æther Ieſa,45.* *aërem* ſignificat; quomodo etiam Targum ibidem exponit per עננייא id eſt *nubes.* Receptæ huic doctrinę opponunt ſe 1. qui tria tantum ſtatuunt elementa: & igni ſubſtituunt *aut* cœlum (ut *Epicurei*, qui aſtra tantum ignea, & eandem cœli ac ignis putarunt materiam, apud *Lucret. lib.* 5. cum quibus fecerunt *Plato in Timæo & Epinomide & apud Plutarch.lib.2.de plac.c.11.1.* Plinius *l.* 2.c.5. Et antiqui philoſophi apud *Ariſtot.lib.1. Meteor. c. 3. & Stobæum eclog.lib.1.c.25.*) *aut* lumen ſolis tanquam purum elementum ignis, quod primo die creatum volunt. Sic *R. Menaſſe de Creat.probl.14.* ubi tres adfert rationes. 2. Qui duo tantum agnoſcunt, ut *Daneus phyſ. Chriſt.p.* 2.*tract.1. cap.6.7.8.* ubi diſputat aërem non eſſe corpus, ſed ſpatium illud expanſum à terra ad cœlum, ignem itidem eſſe merum accidens, calorem ſcil. illum lucidum primo die creatum; uti de eodem *Damaſcen. lib.2.c.7. Daneum* ſequitur *Timplerus* in ſua phyſica. Polanus itidem per lucem

lucem illam intelligit ignem : quamvis velit esse elementum, atque adeo corpus simplex proprie dictum. 3. Qui quamvis nomine tenus recipiant, re tamen plane negant omnia elementa,(ut recentiores Hermetici) dum alia elementa faciunt invisibilia, quæ tanquam anima sint visibilium elementorum, in quibus rerum semina lateant, quæ certis temporum periodis in generationem progrediantur : dum etiam tria alia principia nostris quatuor elementis priora faciunt, scil. salem, sulphur, & Mercurium ; quam sententiam cum historia creationis (*Genes.* 1.*v.* 1.2.3. *& Hebr.* 11.3.) quomodo conciliaturi sint non video. In terra quidem elementata, hoc est sale Paracelsi, quatuor elementa ut in proprio suo domicilio sedem habere atque mansionem (ut explicat *Dorneus in Physica ex Genesi desumpta p.* 53.) non negamus : sed non videmus quomodo hinc sequatur, illa tria aut ante elementa esse creata, aut simul in & cum ipsis elementis tanquam principia concreata ? Hæc elementa exposita invenies apud *Petrum Severinum* in Medicina philosophica, & post illum *Osvaldum Crollium* in Chymica Basilica, præfat.monitor.p.40. *Nam sancta Triunitas, per suum Triunum prolatum verbum* fiat, *omnia creavit* Triuna, *analysi Spagyrica teste : Deus per verbum* Fiat *produxit materiam primam, quæ ratione trium Principiorum contentorum primo triplex est, & postea hæ tres species separatæ sunt in quatuor diversa corpora seu Elementa, non aliter ac si peritus artifex è Plumbo faciat Minium, Cerussam, Vitrum & Spiritum Saturni. Ita Mundus cum omnib.creatis corporibus nihil aliud est quam fumus coagulatus, è tribus substantiis, ut è Sulphure, Sale, Mercurio* : Et paulo post p.41. *Quartum elementum addere solent*, quod spititum vocant (*Spiritus domini super aquas*, ut habet ibid. lemma marginale) *qui quamvis è mineralibus & vegetabilibus haberi possit, tamen in animalibus propter subtilitatem artificis actionibus non subjicitur, nec capi potest : sic sulphur igni, sal terræ, Mercurius aquæ, Spiritus aëri responderet. Et p.44.Nostra visibilia Elementa sunt aliorum saltem corpora & domicilia, & vim illorum impediunt & remorantur. Omnia enim, quæ visibili corpore copulata sunt, suffocant & frangunt vim, potentiam, & operationem interni Spiritus. Terra est duplex, Externa visibilis, Interna invisibilis. Externa non est Elementum, sed est corpus Elementi, & est Sulphur, Mercurius, Sal. Elementum autem Terræ est vita & spiritus, in quo Astra Terræ jacent, quæ per corpus Terræ, producunt omnia crescentia* : Et p.45. *Aqua etiam duplex est, Corpus videlicet, quod est* Mercurius, *Sulphur, & Sal: Elementum autem est vita & spiritus in quo Astra Aquæ continentur, quæ instar matris è sua abysso proferunt omnia mineralia, salia, metalla, lapides, gemistas, arenas, & omnes Aquæ fructus, qui tamen è Terra effodiuntur.* Addit ibidem in lemmate marginali : *Tanta elementi aquæ potestas, ut ne spiritualis regeneratio fiat sine aqua,*

ſicut Chriſtus ad Nicodemum dicit. Paracelſica hæc anti-elementa excuſſa vide apud *Sennertum* libri ſæpe laudati *cap.* 1. Et in Hypomnem. phyſic. *hypom.* 1. *c.* 2. *&* 3. ubi de Mixtione. Elementa Ariſtotelicam & doctrinam de Generatione defendit etiam *Libavius in quæſtionibus phyſicis* inter Rameos & Peripateticos controverſis contra *Iacobum Martinum Scotum.* 4. Qui contra Ariſtotelicos negant elementum ignis, ſub concavo lunæ, ut *Valla*, *Cardanus*, *plerique ſectatores Rami*, &c. Hujus problematis examen philoſophis committimus: *vid. Conimbric. ad* 3. *de cælo cap.* 5. *quæſt.* 1. *Scaligerum Exercitat.* 9. alioſque vulgares phyſicos, & *Cirvellum*, *ac Clavium*, qui pro Aſtronomis eandem cauſam agunt ad Sacroboſci c. 1. *Claramontius lib.* 11. *de Vniverſo cap.* 8. *& c. & lib.* 2. *c.* 1. eandem ſed ut probabilem defendit. *Voſſius lib.* 2. *de Idololatria c.* 83. putat ipſum Ariſtotelem talem ignem non agnoviſſe ſed tantum exhalationem ſiccam & calidam *lib.* 1. *Meterologic. c.* 7. ita ut dictus ille ignis nihil aliud ſit, quam *aër fervens ex calidarum exhalationum mixtura.* Forte loca Ariſtotelis quæ ignem propè cœlum collocare videntur, ſic exponi poſſent, ut dicatur ex ſententia veterum intellexiſſe per ignem ſuperiorem corpus cœleſte, non vero elementare, quod ignem ſtatuebant. Plin. lib. 2. cap. 5. Alios autores citatos vide apud *Lipſium lib.* 2. *phyſiol. Stoicæ diſſert.* 12. 11. Quæritur de ordine & ſitu elementorum, in hoc univerſo. De terra & aqua, quod unum conficiant globum conſtat ex opere tertii diei: quodque loco ſint infimo infra aërem & quidquid eſt cœleſtium corporum, quæ ſupra aërem (inter quæ & numeratur Sol *Pſ.* 19). Quomodo autem ſyſtema mundi *à Keplero Epitom. Aſtronomic. lib.* 4. *p.* 438. delineatum, cum his conveniat, nemo hactenus nos docuit. Tres ait eſſe mundi partes & regiones præcipuas trium SS. Trinitatis perſonarum ſymbola, centrum ſcil. patris, ſuperficiem filii, & intermedium ſpir. ſ. Solem è numero ſtellarum exemptum (quâ ſcripturâ, an *Geneſ.* 1. & *Pſalm.* 8.) collocat in mundi centro: ſphæram fixarum in ſuperficie, planetarum denique ſyſtema in regione inter ſolem & fixas intermedia. Terram vero planetariæ regioni ſeu mundo mobili accenſet: Quippe quæ non ſit pars mundi primaria. Quo ſtylo? an ſcripturæ *Geneſ.* 2. 1. & 14. 22. &c. Sed de his videant artifices. Theſin primariam, cui hanc hypotheſin ſubſtruit, de *rotatione terræ*, *ac ſolis quiete*, alibi pro modulo oppugnavimus. 111. An inter ſe mutentur elementa, fiatque revera generatio & mixtio, ut & mixtorum per corruptionem, in eadem reſolutio: præclare docent philoſophi: qui etiam contra impugnationes adverſariorum tantum defendunt, quantum in iſta mentis noſtræ caligine poſſet ſufficere, ſi non evidenti ſcientiæ, ſaltem doctæ ignorantiæ. *Vid.*

Senn.

Digitized by Goog

Sem.loc.cit.& Conimb.ad 2.de Gener.& corrupt.c.4.8.9. Sed de hoc infra. IV. Quæ præterea à philoſophis definiri ſolent de dignitate elementorum: de rotunda ſingulorum figura: de majori quantitate ſuperiorum: de gravitate & levitate, de qualitatibus eorum primariis & ſymbolicis &c. improbare nolumus: cum ſcripturis ſaltem non repugnent, ſi exſerte illis non contineantur: quin & doctiſſimi Theologi ea attigerint: & mentes noſtras honeſta contemplationis voluptate perfundant. V. Quandoquidem de aëre ad diem 2. de aqua & terra ad diem 3. ſpeciatim nobis agendum: tantum de igni, hac occaſione Theolog. ſtudioſis ex ſacris literis iſta conſideranda proponimus. Admirandorum ignium fit mentio, *in rubo Exodi.3.in columna Ex.*13.21.& 14.24. in monte Sinai *Exod.* 19.16. in everſione Sodomæ *Gen.*19. devorantis holocauſtum *Lev.*9.24. Et Nadab & Abiu *Lev.*40.2.& Korah, *Num.*16. ſacrificium Salomonis 2.*Paral.*7.1. & Eliæ 1 *Reg.*18. 38. deſcendentis, & devorantis milites *Achabi* 2 *Reg.*1.10.12. In curru Eliæ 2 *Reg.*2.11.in apparitione illa 2 *Reg.* 6.17. In fornace Babylonico *Daniel.*3. in miraculis Antichriſti, *Apoc.* 13.13. in fine mundi 2.*Pet.*3.7.cum 2 *Theſſ.* 1. 8. in inferno *Marc.* 9. de quo igni alibi ex profeſſo agendum. De prodigiis & portentis per ignem, *Actor.* 2. 19. deque variis naturæ miraculis, ut & incendiis, conflagrationibus, vivicomburiis, de ignibus ſubterraneis deque montibus ignivomis Hiſtorici & Thaumatographi naturales conſulendi. De poſtremis nos, infra aliqua notamus part. 6. Naturalis hujus elementi vehementia ex *Proverb.*30.17. ejuſque varius in vita communi, religione, artificiis uſus, & abuſus ex aliis ſcripturæ dictis diligenti lectori facile conſtabit. Quæ obſervationes ad multa ſpiritualia analogice explicanda non parum conferent. Speciminis cauſa annotavit nonnulla *Polanus lib.*5.*ſyntagm.cap.*16. Neceſſitas, efficacia, & uſus ignis quantus ſit, vel inde liquet, quod in Deum evectus ſit apud Gentiles *Lipſius lib.* 2. *phyſiol. diſſ.*12. Vide quamplurima de cultu Ignis collecta apud *Iul.Cæſar. Bulengerium lib.* 1. *eclogar. ad Arnobiumcap.*5.& 6. ; poſt quem itidem plurima collegit *Gerh.Iob.Voſſius lib.*2.*de Idololatria cap.*64. 65. 66. Inter problemata à philoſophis agitari ſolita, eſt illud non ignobile: An animalia aliqua in igni vivant, aut ex igni generentur. Pro Neg. parte videtur facere quod in hiſtoria creationis, aquæ & terræ fœcunda animalium productio tribuatur, nulla igni. Præterea allegatur & experientia communis, & conſenſus ſapientum cum *Ariſtot.lib.*2.*Generat.animal.cap.* 3.& *lib.de generat.& corrupt.tex.*21.& *lib.*4.*Meteor.c.*1.; & ratio, quia animal nullum ſubſiſtere poteſt ſine tactu; atqui ille cum conſiſtat in temperatione primarum qualitatum, ab exuperante quacunque qualitate

Digitized by Google

(præſertim calore) ilico corrumpitur ac diſſolvitur. Sic *Pererius lib. 1. in Geneſin ad cap. 1. v. 24.* Quæ ex *Plinio lib. 10. c. 67. & lib. 11. c. 36.* ubi de pyrauſtis & *Ariſtotele lib. 5. de hiſtor. animal cap. 19.* præſertim de ſalamandra adferri ſolent, ea inter fabulas numerant nonnulli: & contrarium de Salamandra ex propria experientia, refellit ad *Dioſcoridis lib. c. 65. Mathiolus in commentar.* adducitur & *Galenus lib. 3. de Temperamentis.* Contra tamen cum & pro Ariſtotele ac Plinio nituntur *Albertus Magnus, Cardanus, Scaliger, Georgius Agricola, Mercurialis, Licetus,* & cum iis *Nierenbergius lib. 4. hiſtor. Natur. c. 17. 18.* ubi ex profeſſo Ariſtotelis ſententiam tuetur, & ipſius ἀναλιοφανῆ conciliat hac diſtinctione, quod naſcantur animalia ſeu generentur in medio igne non vero ex igne. Quòd idem ſentiunt Cardanus, Mercurialis, Licetus, & poſt omnes illos Sennertus *Hypomnem. 5. c. 8. p. 420.* Ex igni tamen generari ſentiunt Senecа, Agricola, Scaliger Exercit. 23. Idem velle videtur *Plinius lib. 11. c. 36. Gignit aliqua & contrarium natura elementum: ſiquidem in Cypri æreariis fornacibus &c.* De Salmandra in igne vivente ibid. Nierenbergius cap. 19. diſtinguit, quod exiguos ignes aut cute aut æmulo rigore ad tempus retundat tantum, aut etiam refuſo humore exſtinguat, ſed à magnis ignibus vincatur. In utraque hujus viri diſtinctione acquieſcendum puto. Atque hæc quidem ſubſiſtentia hoc die creata. De quibus dicendum eſt, quod directè, propriè, & immediatè ex nihilo ſint creata, non vero ex ulla præexiſtente materia ſive æterna, ſive ante mundi & temporis initium producta. Et huc facere putamus loca *Hebr. 11. 3. Rom. 4. 17.* Et hiſtoriam creationis *Geneſ. 1. v. 1.* ubi nullius materiæ fit mentio. Cum quo conferri poteſt 2 *Corinth. 4. v. 6.* ubi lux primo die una cum cœlo & terra producta, dicitur ex tenebris ſplenduiſſe; hoc eſt, tanquam à termino, ſeu non luce, non vero tanquam è materia. Quod idem pariter intelligendum de cœlo & terra. Fide ergo tenetur, & ratione defenditur creatio ex nihilo. De quo videndi *Tertullian. c. Hermogenem Euſeb. lib. 7. præpar. Euang. c. 8.* &c. inter recentiores Pererius *diſp. philoſoph. lib. 5.*

5. In alio creata ſunt vel ſeorſim in ſubſtantiis producta, vel una cum illis. Iſtius generis tantum eſt lux; cujus oppoſitum ſunt tenebræ. De luce quæritur. 1. An proprie fuerit lux? Aff. contra illos, qui dicunt, fuiſſe elementum ignis, ut Polanus ſupra cit. *aut* ſolem, ut R. Menaſſe loc. cit., aut calorem lucidum, ut Daneus jam cit. Refutantur ex textu *v. 2. 3.* coll. cum 2 *Corinth. 4.* cujus privatio ei oppoſita ſunt tenebræ, illud nihil aliud eſt quam lux. Adhæc luminaria quarto die creata *v. 14. 15.* non poſſunt intelligi ſub nomine lucis primo die creatæ. Rejicimus imprimis opinionem *Auguſtini de Geneſ. ad liter. lib. 1. cap. 3. & 11. de civit. Dei c. 9. Eu-*

Digitized by Google

c.9. Eucherii in Geneſ. & Ruperti Tuitenſis lib. 1. de operibus Trinit. cap. 10. qui putant lucem hanc fuiſſe ſpiritualem, confirmationem ſcilicet angelorum in gratia & conſequenter diviſionem lucis à tenebris fuiſſe ſeparationem angelorum bonorum & malorum. Vide hoc refutatum à *Magiſtro. 2. diſt. & ſententiariis, Pererio lib. 1. in Geneſ. ad cap. 1. v. 3. Zanchio part. 2. lib. 1. c. 2.* imprimis *Becano Theol. Schol. tract. cit. c. 3.* 11. Fueritne ſubſtantia an accidens productum in ſubſtantia? Poſt aff. nec rationibus multis hic opus eſt: peti poſſunt ex doctrina Metaph. de *ſubſtantia* & *accidente*; ut & phyſica *de luce. Vide Schol. ad 1. q. 67. ar. 2. & 3.* Rejicimus 1. *eos* qui volunt fuiſſe ſolem, aut elementum ignis, ut *Damaſc. lib. 2. de Fide c.* 7. aliique jam citati. 2. qui putant productam eſſe, & exſtitiſſe qualitatem ſine ſubjecto: quam opinionem *Corn. à Lapide* tribuit Baſilio homil. 6. Theodoreto, Nazianzeno orat. in dominic. (quam vere, nunc non inquiro) & inde concludit: *Quod nota contra hæreticos, qui negant in euchariſtia accidentia ſine ſubjecto poſſe exiſtere.* 111. Ex nihilo an ex materia fuerit creata? Zanchius loc. c. vult ex materia (chao ſc.) quia dixit Deus, *ſit lux*, nempe ex materia, quod confirmat ex 2 *Cor. 4. v. 6. de tenebris juſſit lucem* &c. hoc eſt de chao. Sed rationes hæ minus firmæ. De quæſtione ipſa non ita laboramus, quamvis malimus credere ex nihilo qualitatem illam corpori alicui tanquam ſubjecto ſuper additam, quomodo Deus gratiam ſeu dona ſpiritus, (quę merę qualitates) in mentem & voluntatem ex nihilo creãdo introducit. 1v. Fueritne cœleſtis an elementaris; hoc eſt unde ſplenduerit & cui proprio ſubjecto lux illa inhęſerit; ſeu quod ac quale fuerit corpus lucidum. Qui elementarem faciunt in duas abeunt ſententias. 1. *Sunt* qui ſtatuunt ortam ex elemento ignis ſua in ſede collocato, atque ita ſparſam per aërem: *ſic Junius ad Geneſ. 1. v. 3.* Idem fere ſenſit *Hugo annot. in Geneſ. 6. Nyſſenus homil ſuper hexäëmer.* Sed ignis ille (qui ponitur ſub concavo lunæ) propter nimiam ſubtilitatem ſuam non illuminat, impurior autem ille qui erat in terra, non potuit illuminare totum illud ſpatium, imprimis cum terra & reliquis adjunctis elementis concluderetur: Vide hanc opinionem refutatam à *Zanchio loc. cit. Pererio p.* 90. *Fullero Miſcellan. lib. 1. c. 12. Becano Theol. Scholaſt. loc. cit. 2.* *Alii*, fuiſſe nebeculam lucidam primo die creatam, quæ ſuo motu circulari ab oriente in occidentem, diem & noctem cõfecit; ita ut fuerit imperfectus quaſi ſol, ſeu materia & embryo ſolis, quia poſtea ex ea ſol formatus ſit: Sic *Zanchius*; & cum eo *Fullerus loc. cit. Cornelius à Lapide*; & ante eos *Beda, Hugo de S. Victore, Magiſter 2. diſt. 14. & ibid. Bonaventura*, aliique ſententiarii, Lyranus, Toſtatus. *Beccanus* loc. citato hanc opinionem non improbat: ſed in genere vocat corpus lucidum;

Digitized by Google

quod quarto die fuerit resolutum in aquam, aut mutatum fuerit in solem. Quam opinionem *Thomas* 1. q. 67. *art.* 4. *ad* 2. oppugnat. 3. *Alii*, fuisse immediatè à Deo productam in aqua, tanquam in subjecto. Sic Becanus ibid. Autores, qui cœlestem faciunt, & in corpore cœlesti subjectatam, in duas discedunt opiniones. 1. Quidam censent lucem solis fuisse perfectam, æquè ac nunc est: sic Catharinus, qui excipit quarto die stellas fixas esse creatas, planetas autem primo die creatos (inter eos solem) per modum recapitulationis ibi commemorari. Refutant eum Pererius, Zanchius, Becanus loc. cit. 2. *Alii* fuisse imperfectam & quasi informem: quia sol tantum habebat motum primi mobilis, & eo ferebatur ab oriente in occidentem ad discernendum diem & noctem: sed quarto die datus est illi motus proprius ab occidente in orientem, atque ita accessit illi nova perfectio ad efficienda diversa anni tempora, dies & noctes inæquales, præbenda signa & præsagia tempestatum &c. Ita ut quarto die demum creatus dici debeat, non quod ad substantiam (sic enim primo die creatus) sed quod ad perfectiones illas. *Sic Th.* 1. *qu.* 67. *art.* 4. & *Valentia ibid. Carthusian. in Genes.* 1. imprimis acriter hoc tuetur *Pererius p.* 96. 97. 98. Sed hæc opinio non convenit cùm historia Mosis: quod etiam notat Becanus. Nobis in re tam controversa tutissimum semper visum fuit, statuere hanc lucem in toto cœlo stellato fuisse productam & disparsam: quarto autem die in creatas stellas (quæ Aristoteli partes densiores cœli) contractam: quomodo aquæ primum disparsæ, in mare & voragines collectæ sunt. Observo nunc in *Zanchio, cap.* 2. *p.* 314. nonnullos affine quid huic sententiæ habuisse, dicentes subjectum lucis (seu potius luminis) fuisse totam ultimam sphæram ipsius chaûs: adeo ut absque motu circulari conficeret sui expansione diem, & sui contractione noctem. De contractione illa *Damascenus*, *lib.* 2. *orthod. Fidei c.* 7. ἐν μὲν οὖν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἀναχωρούσης καὶ συστελλούσης τοῦ φωτὸς τῷ θείῳ προστάγματι, ὅτε ἡμέρα ἢ ἢ νὺξ ἐγίνετο. *In tribus igitur diebus recluso & contracto lumine, divino præcepto, dies & nox fiebant.* Et *Basilius homil.* 2. *hexaëm.* ferè sub finem: νῦν μὲν λοιπὸν &c. *Nunc quidem deinceps post solis generationem, dies est aër ipse, à sole in hemisphærio supra terram lucente illuminatus: & nox terræ umbra, occultato sole succedens. Tunc autem non secundum motum solarem, sed diffusa primogenita luce illa, & rursus contracta, juxta præfinitam à Deo mensuram, dies fiebat, & nox contra accedebat.* Vbi similiter dicitur τὸ φῶς ἀναχωρούμενον καὶ συστελλόμενον, κατὰ τὸ ἐπιτεθὲν μέτρον παρὰ θεοῦ. Idem Basilius, Theodoretus, & recentiores quidam apud Becanum affirmant, Deum absque ullo subjecto produxisse lucem immediatè, eamque diffudisse à certa parte spatii per integrum hemisphærium, eo modo quo nunc à sole diffun-

ditu

ditur : ita ut cœperit ſucceſſivè diſcurrere ab Oriente ad Occidentem & 24. horis ſuum curſum abſolverit in eo autem ab illis diſſentio, quod lumen non tantum ſtatuo, ſed & lucem propriè ſic dictam, ejuſque ſubjectum non tantum corpus luminis ſuſceptivum (puta, aquam aut chaos) ſed quod haberet vim producendi extra ſe lumen, (cœlum ſcil.) ſicut ſol & aſtra faciunt, quamvis minori gradu : quia vires unitæ ſunt fortiores. v. An lux cœleſtis quæ nunc eſt, differat ſpecie ab illa primigenia? Neg. & ſatis patet ex dictis. vi. An lux illa cœperit diffundi à puncto Orientis, an verò à puncto meridiei, an ab aliquo alio fruſtra quæri arbitror : & temere à Beda, Cajetano, Molina &c. determinari. Nam quod deſignant terram Canaan (cujus reſpectu volunt Moſem dierum & noctium terminos deſcripſiſſe) atque adeo in puncto orientis, reſpectu terræ illius, poſt 12. horas à creato mundo lucem illam productam ajunt, id eadem facilitate rejici poteſt, quâ adfertur. Videat, cui vacat, *Molinam ad* 1.*qu.* 67. *& Becanum loc. cit.*

Conſectar. *Lucem illam fuiſſe abſque omni ſubjecto, ut quidem prætextu auctoritatis Baſilii, Theodoreti, Nazianzeni velint A Lapide modo cit. & Becanus : non tantum improbamus cum Auguſtino, Thoma* 1. *q.* 68. *art.* 2. *Pererio p.* 95. *quod miraculum non ſit concedendum in opere ſex dierum ; ſed quod implicet contradictionem ut accidens ſit ſine ſubjecto, atque adeo ne per miraculum quidem ſit poſſibile.*

Atque hæc de luce primigenia. De luce in genere forte aliquid dicetur ad diem quartum. 6. Opponuntur luci huic tenebræ, ex quibus lucem ſplenduiſſe docet apoſtolus 2 *Corinth.* 4. 6. Non multis quærendum eſt iis, qui philoſophiam deguſtarunt, quid ſint tenebræ. Maymonides per *Geneſ.* 1. 2. intelligit ignem elementarem (quod ridicule probat ex *Deuteronom.* 5. 23. cum *Iobi.* 20. 26.) qui ſcil. lucem non præbet, quamvis ſit pellucidus. Baſilius homil. 2. dicit has tenebras eſſe umbram cœlorum. Putat enim ut & Theodoretus, tenebras illas exortas à cœlo corpore opaco interjecto inter terram, & lucem inacceſſibilem in qua verſabantur angeli, quamque Deus ante hunc mundum viſibilem fecerat. Similia fere Bedam depromere in Hexaëm., eaque teſtimonio Petri (referente Clemente Romano) confirmare, fatetur Pererius ad Geneſ. 1. v. 2. ſed non abſque rubore. *Sed de primis*, inquit, *mundi tenebris memorabile eſt ac verè paradoxum, quod Baſilius & Theodoretus* &c. & paulo poſt : *Sed profecto, ſi quod verba iſtorum in ſpecie præ ſe ferunt, hoc ipſi ſenſerunt, & ſignificare voluerunt, difficile eſt eorum opinionem approbare.* Vt vel hinc videas, quam tutum perfugium à ſcriptura ad traditionem, & patres ac ſemi-patres, ſeu quaſi-patres, patrum ſcilicet diſcipulos, & omnes intermediæ ætatis ſcripto-

ſcriptores. Quod ſi demonſtrationibus philoſophicis, renuntiandum cenſet Baſilius, multo magis ejuſmodi conjecturis & figmentis quæ & ſine ſcriptura, & ſine ratione immo ſine minima rationis umbra adferuntur: τὸ γε ἁπλοῦν τῆς πίστεως, ἰσχυρότερον ἐστι τῶν λογικῶν ἀποδείξεων. *Simplicitas fidei fortior ſit rationalibus demonſtrationibus.*

7. Concreata eodem temporis momento cum ſuis quæque ſubſtantiis completis, hoc eſt cum cœlo & elementis, & quidem tanquam partes in & cum toto, & tanquam principia & cum principiatis ſunt vel Metaphyſice ac logice conſiderata vel phyſicè. *Illa* ſunt genera, differentię, ſpecies. *Differentiæ* deſumptæ à forma eſſentiali, non aliter conproductæ intelliguntur quam formæ, quatenus ſcilicet abſolute & in ſe ſunt conſtitutivæ: quatenus vero diviſivæ, creari dicendæ ſunt conſequenter ſeu per reſultantiam. *Differentias* vero deſumptas ab accidentibus propriis eodem modo in ſe & ratione ſubjecti ſuæ creatas intelligimus, quo ipſa accidentia ἀπαραδιαστάτως vero alteri ſubjecto (à quo diſtinguunt) per conſequentiam. *Quod* ad *univerſalia*, genera ſcil. & ſpecies, illa concreata dicimus in tantum, quantum ſunt citra mentis noſtræ operationem. Neque enim plus aut minus terminare poſſunt concreationem. Et ſic intelligendum eſt: qnod vulgo dicunt: *Deum per creationem protuliſſe omnes rerum ſpecies.* In individuis ſcil., quia terminabatur primo & directe ad individua: eſt enim actionis omnis terminus ſingulare quid. Conferenda quæ hodierni philoſophi *contra Platonem*, *reales*, *nominales* diſputant de univerſalibus: inter alios *Ruvius*, *Zwarez*, *Conimbric.* *Partes* compoſiti ſeu principia phyſicè conſiderata in ordine ad conſtitutionem dicuntur *principia*, in ordine ad operationem *naturæ*, & ſunt materia & forma, quibus non malè additur privatio, tanquam principium per accidens, ad tranſmutationem requiſitum. *Naturam*, ut eam vulgo ex Ariſtotele deſcribunt, philoſophiæ ſacræ non repugnare, quin potius cum ea ſatis convenire colligimus ex Geneſ. 1. 11. 12. 25. Vnde φύσις Rabbinic. & Arabic. טבע 1. natura à rad. biblica טבע *immerſus*, *infixus*, *impreſſus fuit*, quod ſit cuilibet rei impreſſa & inſita. Apoſtolus Iacobus omnibus animalibus tribuit naturam cap. 3. 7. Quidni ergo dicamus naturas primas, hoc eſt, materiam & formam, per quas ſingula compoſita, & compoſitorum affectiones ac facultates dicuntur naturæ, initio à Deo eſſe compoſitis ſuis increatas & concreatas. Porro de principiis in genere & in ſpecie utiliter multa à philoſophis diſquiruntur, quæ Theologi faſtidire non debent. Nos quia egregiè illa explicata, & libri quotidie in manibus habentur, ab illis ſtudio nunc abſtinebimus: quamvis Theologi noſtri *Zanchius*, *Danæus*, *Polanus* &c. exemplo Scholaſticorum non vetcantur

Digitized by Google

reantur ex professo de illis differere. Sufficerit ergo hoc spicilegium nunc exhibere. 1. An detur materia prima Aristotelica; eaque à Deo sit creata? Aff. Et in rectam rationem, ac doctrinam de creatione peccant declamationes Rami in scholis physicis, & Hermeticorum apud *Sennertum cap.* 7. quibus materiam hanc concreatam negant. Vt Aristotelicorum rationes nunc non repetam, hæc objectionibus eorum opponenda. 1. formæ rerum, centrum terræ, animæ essentia &c. sensibus non percipiuntur, & tamen sunt aliquid creatum, neque hoc negant adversarii. 2. Quantitas corporum, & consequenter lineæ, superficies, puncta, tempus, numerus, non existunt seorsim absque substantiis suis, nec seorsim sine illis sunt creata: nemo tamen negat ea esse producta. Idem de coëxistentia solis & lucis dicendum quæ simul tempore creata, & tamen entitates eorum distinctæ sunt, & alterum altero prius est instanti naturæ. Similiter cogitandum de materia prima. 3. Cum Deus creavit composita naturalia, an non creavit partes & principia eorum, quæ entitatibus suis distincta sunt, quamvis ne ad momentum quidem separata & seorsim exstiterint? Iam vero materia ut absque hac forma (puta aquę) sub qua nunc existit, concipitur, & entitas ejus à forma à quæ distinguitur: ita non minus absque omni quacunque forma concipi & ab ea distingui debet. 4. Creatio hæc materiæ proprie vocatur creatio incompleta. Videatur ex recentioribus Aristotelicis *Antonius Rurius in* 1. *physic. tract.* 1. *de Forma q.* 1. *p.* 105. Sicuti etiam essentia, & existentia materiæ, ant formæ, & corporis aut animæ in Socrate vivente est incompleta. Qua distinctione posita, concidunt exceptiones illæ, quas ex Rameis declamationibus contra Aristotelem adoptant illi, qui dicunt materiam primam potius esse ab operatione mentis, quam à veritate existentiæ, & abstractive potius considerati, quam talem esse aut existere: & de principiis rerum considerandum prout sunt, non prout considerari possunt. Norunt philosophi per abstractionem præcisivam ut realiter distincta concipi multa, quæ tamen in existẽtia separata nõ sunt, aut separatim nõ existunt. Sic anima, & corpus in Socrate sunt duo realiter distincta entia (sed incompleta); & tanquam distincta concipiuntur: quamvis corpus ejus non existat nisi cum anima. Sic materia prima non existit nisi sub forma aliqua, & tamen essentia ejus incompleta distincta est ab essentia incompleta formæ, & distincte ab eâ considerari debet ac potest. 11. An materia hæc sit una specie & numero. R. Aff. saltem de sublunari: sic tamen ut sicut essentia ejus, sic & unitas incompleta & partialis, intelligatur. Habet autem unitatem illam non tantum negative, sed & positive ab intrinseca sua ratione: quam unitatem distingue ab extrinseca seu

accidentali, quam habet à forma à compoſito. Vide *Scholaſt.ad* 1.*qu.*16. *ar.*7.*& qu.*69.*art.*2. III. An tam perfecta ſit hæc unitas numerica, ut nihil ab initio uſque ad finem mundi materiæ deceſſerit. *Aff.* quia alioquin daretur annihilatio in rerum natura, quod negavimus *Diſp.*1. IV. An cœlum & terra initio creata (ſiquidem concedantur fuiſſe informis maſſa ſeu chaos) fuerint materia prima Ariſtotelica? *Reſp. Neg.* neque enim eſt directe creata ſed increata ſeu concreata in cõpoſitis; nec vel ad momentum exſtitit (addunt Thomiſtę, nec exiſtere potuit per abſolutam Dei potentiam) ſine aliqua forma. *Contra Marſilium & Gabrielem ſupra cit.* Et Argentinatem qui *in* 2.*diſt.*12.*qu. unica* diſputat eam prius extitiſſe ſine forma, duratione temporis imaginabili. V. An exſtiterit in materia initio creata forma quędam univerſalis ſine qualitatibus & proprietatibus, ut vult *Nyſſenus in Hexaem.*; aut forma corporeitatis, ut Abulenſis. *R.Neg.* VI. An materia prima fuerit maſſa illa, pro qua prolixe diſputat *Baranzanus*, *in opin.novis*, *diglad.*2.4. *R.Neg.* VII. An forma ſit accidentale quid, & an tota eſſentia rei, ac conſequenter ſola pars eſſentialis compoſiti. *Neg.* utrumq; cum omnibus ſanioribus philoſophis. *vid. Zwar. Conimbric.* Ruvium; & confer infra appendicem quartam. Hinc pendent quæſtiones. Quid ſit anima? Et an corpus hominis ſit pars ipſius eſſentialis; de quibus ad diem ſextum. VIII. Quæ ſit origo formarum materalium? *Reſp.*1. ſunt qui dicunt eas actu præexiſtere, *ſive*, in formis indiviſibilibus, atomis ſcil., ut Anaxagoras, Leucippus, Epicurei, & moderni quidam: quos refutant philoſophi *ad* 2.*&* 6.*Phyſic.* imprimis Ruvius tract. quem comment. *ad lib.*6.*phyſicor.* inſerit, de Compoſitione continui. Et *Pererius diſput.phyloſophic. lib.* 6. Et *Libertus Froymundus tract.pecul., de compoſitione continui.* *Sive*, quod actu ſint in materia, priuſquam generentur, nec tamen appareant, idque *aut* perfecte, ut illi apud *Thomam in* 1.*q.*45.*ar.*8. *aut* ſecundum eſſe actuale imperfectum, & quandam inchoationem, ut illi apud Durandum in 2.diſt.18.qu.2.aut ſecundum aliquam ſui partem. Ad extremam hanc ſententiam referri poteſt opinio Sennerti *de Chymicorum cum Ariſtot.& Galenicis conſ.cap.*9.*& in tract.cui tit. Hypomemata phyſica*, ubi ex profeſſo hanc opinionem tuetur. Quem, examinant Freitagius Medecinæ in Acad. Groningana Profeſſor *lib.de paradox.& error. novæ ſectæ Sennerta-Paracelſ.* Et Ioh. Gallego de la Serna in Iuventa de Naturali animarum origine adverſus Sennertum. Confer infra part. 10. probl. ult. 2. *Altera extrema* opinio eſt eorum qui dicunt nec actu nec potentia formam præexiſtere in materia, ſed tantum in virtute & potentia primi agentis à quo producuntur, quãvis ab agente particulari uniantur materiæ, ita ut per creationem producantur,

cantur, haut aliter ac formæ immateriales. Et hæc est sententia Avicennę, nec displicet hodiernis quibusdam philosophis & Theologis. 3. *Tertia & media sententia* est Scholasticor. *ad* 1. *qu.* 45. *art.* 8. *& qu.* 90. *art.* 2. atque adeo omnium peripateticorum, qui statuunt educi eas è potentia materiæ. Eductionem autem illam volunt duo includere. Quod forma scil. fiat in actu; & quod dependeat tam in esse quam in fieri à materia. Cui sententiæ cum melius aut explicatius nihil hactenus aut additum, aut substitutum viderimus, cumque nec rationi naturali, nec ordini & naturæ à Deo ad generationem physicam constitutæ, ut quidem ex scriptura cognosci potest, repugnet; æquum est, ut ei acquiescamus potius quam cum Scepticis propter arcana & ἄλυτα quæ in natura imprimis in productione formarum, nos adhuc latent, etiam omnia fere quæ sciri possunt explodamus: quo, fit ut nonnunquam ipsa physica sacræ scripturæ in nonnullis indirectè & per consequentiam oppugnetur, dum sola Peripatetica & recepta scholarum philosophia peti videtur. Confer *infra part.* 6. *& append.* 4.

DE CREATIONE.

PARS QUARTA.

Resp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 29. *Septemb.* 1638.

Explicabimus nunc I. *paralipomena quadam primi diei.* II. *Opera diei secundi & tertii.*

VIII. AN formæ cœlorum, & elementorum in prima creatione dici possint productæ de potentia materiæ? *Resp. Aff.* recentiores *Scholastici ad* 1. *qu.* 45. *art.* & cum iis recentiores nonnnulli *ad* 1. *Phys.* Alii negant, saltem de cœlo, cum quibus facit. *Zwarez Metaph. disp.* 15. *sect.* 3. qui tamen ibidem excogitat conciliationem. Si per *eductionem* significetur positiva ratio illius actionis, per quam fit forma dependenter à materia & in fieri & esse, conceditur: Sin vero nomine eductionis præter dictam rationem positivam & realem connotetur negatio, vel extrinseca denominatio, quod scil. cum illa actione non producatur simul subjectum (quamvis per aliam actionem creetur) Negatur. Iam enim non dicitur eductio sed concreatio. *Baranzanus diglad.* 5. *theor.* 5. con-

tra recentiores defendit formam materialem posse solam creari independenter à materia, rationem hanc adfert, quia habet suam entitatem (partialem scil.& incompletam) realiter distinctam à materia, potest terminare actionem distinctam ab actione tendente ad materiam. Qui affirmantem sequuntur varios excogitarunt modos, rem hanc explicandi. Nos cum *Ruvio ad* 1. *Physic.tract.*2.*qu.* 2. distinguimus actionem illam in principio specialiter tendentem ad formam, & à generatione & à creatione illi tum conjuncta, immo eam præcedente ordine seu instanti naturæ non verò temporis. *A creatione* illa (propriè concreatione seu creatione completa) distinguitur specie, tum quia termini ad quos, sunt formaliter distincti: tum quia modi istarum actionum sunt formaliter diversi & oppositi, cum materia sit ex nihilo, & forma ex præsupposito subjecto. Quamvis utraque fuerit conjuncta,& eodem temporis instanti. A *generatione* Physica distinguitur; quia hæc eductio formæ è materia immediate conjuncta est cum productione materiæ ex nihilo,& eodē temporis instanti cum materia producta est forma, & materiæ unita, & compositum constitutum:ita ut productio substantialis e.gr.terræ, realiter eadem sit actio cum eductione formæ ejus, & cum unitione. Sed contra in generatione, *primo* requiritur non materia tantum sed totum, & mutatio totius in totum, juxta Philosophum *lib.* 1.*de Generat. c.* 4. Ita ut generatio unius sit corruptio alterius. *Deinde* debet præcedere actualis privatio formæ, & sic materia moveri à privatione ad formàm. Ita ut omne quod fit,debeat ex privatione sui fieri, & non ex pura negatione. *Denique* necessariæ sunt dispositiones antecedentes ad expulsionem contrariarum ex subjecto. Sed quæritur an tum sit creatio ex nihilo quam disput. 1. diximus primam & propriè dictam. Resp. Quidni? manet enim generalis ratio *creationis* ut sic; hoc est productionis ex nihilo, & æqualiter prædicatur de angelis, anima hominis, terra, aqua &c. quamvis rationes particulares differant. Angelus ex nihilo est per unicam actionem creationis totalem & completam tanquam terminus ejus completus & adæquatus. Anima hominis ex nihilo, per creationem incompletam & partialem, tanquam natura incompleta & partialis. Terra aut aqua (ex sententia aliorum, corpus illud informe primo creatum ex nihilo) non sunt per unicam actionem creationis totalem tanquam completus, & primarius terminus ejus. Et ratio est, quia præcipua pars ejus forma scil.materialis debuit ut esse, sic & produci dependenter à materia. Qua tamen distinctione non obstante, in generali ratione creationis ex nihilo, corporea cum angelis, & anima conveniunt. Est enim 1. ex nihilo creata, seu concreata eorum materia, quæ tanquam terminus partialis & incompletus

Digitized by Google

completus terminat actionem illam incompletam. (Nam productio ex nihilo præcipuè & ut sic excludit omnem dependentiam à materia & subjecto) 2. Forma sic educta est, ut jam diximus. 1x. An forma semel facta in hac materia possit conservari sine illa, aut informare aliam seu plura subjecta. *Adhæc* an plures formæ non subordinatæ, aut duæ ejusdem speciei possint actuare eandem materiam, &c. Resp. Aff. *Zwarez, Disp. cit. Baranzan. diglad. 5 theor. 7. 8.* ut labyrintho contradictionum missaticarum succurrant. Nos dicimus, quidquid explicent & incrustent, implicari contradictionem: ultima enim analysis est in *est*, & *non est*: quia prædicata essentialia & tota definitio formæ (saltem materialis) de forma negatur. Confer *disp. de potentia Dei.* Reliquas quæstiones de formis, quamvis non inutiles philosophis discutiendas relinquimus: quales sunt: An forma & materia habeant propriam subsistentiam; In quo consistat ratio principiandi compositum physicum; An forma sit divisibilis; Quomodo differant productio formæ, unio ejus cum materia, & totum compositum; An partes essentiales differant à toto; An accidentia subjectentur in forma, an in toto composito &c. X. De privatione tum in genere seu Metaphysice, tum in specie seu physice, ut est principium, multa scitu digniſſima hic exhiberi possent, si ratio instituti nostri id permitteret. Vtiles saltem hæc speculatio ad distinctam & pleniorem cognitionem peccati, mortis & corporalis & spiritualis, desertionis spiritualis, indurationis & excœcationis spiritualis, pœnæ infernalis, aliorumque Theologiæ capitum, nec non ad explicationem scripturarum quæ metaphoris umbræ, tenebrarum, noctis, somni &c. utuntur. Sufficerit nunc notasse: Esse privationes non tantum substantiarum, & accidentium absolutorum, sed & relationum, ut *divortium*, cœlibatus, tyrannis, eique opposita Anarchia: immo & privationum, ut ἀνωνία, quæ est somni, & devirginatio quæ est virginitatis: Quod posterius in controversiis Pontificiis usum habere infra forte dicetur. Sed his nunc missis unicum problema proponimus. An *tohu vahohu* sit principium rerum naturalium ab Aristotele explicatum; ut volunt nonnnulli interpretes. *Resp. Neg.* nam non notat privationem substantialem seu formæ introducendæ in materiam (quæ Aristotelicum principium) sed tantum accidentis & adjuncti externi: erat enim terra vacua tum ab omnibus adjunctis externis, hoc est mixtis illis, quæ tertio die creata, tum ab accidentibus internis sive in se, sive ratione operationum suarum; quia impedita erat ab aquis: haut aliter ac tempore diluvii totaliter, & nunquam non alicubi partialiter impeditur per impositam illam vanitatem *Genes.* 3. cum *Rom.* 8. de qua supra quid notatum *part.* 2.

Digitized by Google

Atque hactenus de indirectis operibus primi diei incomplete creatis, Sequuntur nunc quæ ad secundum essentiæ momentum, & adjuncta vulgo referunt; quæ proprie dicuntur concreata. Sunt autem illa *partim* accidentia & modi interni ut quantitas & qualitas; *partim* externa *tum absoluta*, ut Actiones & passiones, tum relata. Præsupponimus hic ex philosophia, accidentia omnia, ut & modos tam puros quam entitativos, tam absolutos quam respectivos esse, aliquid & per consequens à Deo conproducta; adhæc, accidens non esse, nec posse esse sine substantia sua contra *Conimbricenses in* 1. *de Gener. & corrupt. c.* 4. & *Zwarez disp. metaphys.*

Confer *disp. de potentia Dei.* Primo ergo agemus de quantitate, & melioris doctrinæ causa distribuimus eam in interminatam (quæ materiæ primæ tribuitur) & terminatam. Hæc rursum dicitur vel absolute, vel comparativè. Illo modo dicta est vel continua vel discreta. Continua est vel *impropria* ac transcendentalis, quam vocant *intensivam* quæ tum perfectionis, tum virtutis seu vigoris: vel propria, *extensiva* scil. Quam rursum dividimus in permanentem 1. in *magnitudinem* scil. longam latam; profundam; quo referimus *locum* seu spatium; item *pondus*: 2. *in successivam*, , quæ est *tempus*. Quantitas discreta est numerus: cujus Affectiones Metaphysicus, species & numerationes Mathematicus considerat. Quantitas *comparative* dicta est, magnum, parvum, longum, breve, latum, angustum, altum, humile, seu inferum & superum; intervallum, propinquum, distans; situatio, commensuratio, & similes denominationes ex quantitate resultantes. Post habitis egregiis philosophorum speculationibus, ista nunc notamus tanquam θεολογικώτερα. 1. Quantitatis, ejusque specierum, affectionum & terminorum ita in scriptura mentionem fieri, ut inde saltem facile sit colligere, non esse mera teretismata, & imaginationis humanæ chimæras. Vide *Ephes.* 3. 18. *Isa.* 40. 12. *psl.* 19. 5. 6. 7. *Proverb.* 8. 27. & ibi commentar. Corn. à Lapide. Confer *Pererii disp. philos. de rerum Naturalium principiis & affectionibus l.* 10. *c.* 3. 4. 5. 6. 11. Admirandam esse providentiam divinam, quæ hactenus humano ingenio crucem fixisse videtur circa minutias illas figurarum & quantitatum; ita ut inveniri non potuerit quadratura circuli, & demonstratio ex actæ proportionis diametri ad peripheriam. Historiam hujus labyrinthi & errantium Mathematicorum breviter attingit *Salmuthus ad Pancirolli part.* 2. *tit.* 10. ubi & alii autores citantur. Esse autem possibilem quadraturam circuli (quamvis nonnulli recentiores: inter quos *Alstedius Geometr. part.* 1. *c.* 8. id negent) probat *Pererius lib.* 10. *c.* 19. 20. Tandem eam inventam esse à suo *Clavio* innuere videntur alicubi *Conimbricenses in comment. ad libros Physicor.* ni fallor: locus nunc non ita occurrit.

Ante

Ante complures annos me legiſſe, tamen memini. Sed in geometrarum Areopago nondum in rem judicatam id tranſiiſſe arbitror. III. Quantitatem magnitudinis ſeu extẽſionis eſſe, ſi non modum intrinſecum corporis, atque adeo realiter ab illo non diſtinctum (ut voluerunt *Aureolus*, *Occam*, *Gabriel*, *Major*, *Alb. de Saxonia*) ſaltem eſſe primum ejus ϖα̃θ⊙: Itaq; nullum corpus poſſe eſſe ſine ſua quãtitate & vice verſa; & conſequenter nullum eſſe in pluribus locis nec plura in uno loco, ita ut detur penetratio dimenſionum: contra Pontificios, de quo mox dicendum. III. Quantitatis per ſe nullam eſſe efficaciam, numeri ſcil., magnitudinis, loci, temporis: quo poſito cadere neceſſe eſt multas ſuperſtitiones, de quibus Diſp. de *Magia*, & de *Superſtitione*. IV. Omnem quantitatem corporis eſſe finitam, actu ſcil.: cui non repugnat potentia infinitum in quantitate diſcreta per geneſin, & in quantitate continua per analyſin ſeu diviſionem. *Rejicimus opinionem eorum qui ſtatuunt Deum poſſe facere aliquod actu infinitum*; quales præter Arabas nonnullos, ex Scholaſticis *Occam & Almain. in* 2. *diſt.* 13. Item *Gregorius*, *Aliacenſis*, cum recentioribus quibuſdam. Vide *comentat. ad Thom.* 1. *qu.* 7. *ar.* 4. *Sententiarios ad* 1. *diſt.* 43. *Philoſophos ad* 3. *Phyſic.*

De *loco* mundi in genere antea diximus. Diſtinguendum eſt ſpatium imaginarium à ſpatio phyſico realiter exiſtente. Et rurſus extenſio & terminatio, finitudo corporis intrinſeca, item inde reſultans locabilitas & commenſurabilitas ad ſpatium quodcunq; ſeu locum externum, ab actuali locatione, coextenſione, commenſuratione, continentia, præſentia: & utraque rurſus â loco ambiente, aut ſuſtinente. Vitilitigationibus & logomachiis circa terminos iſtos nonnulli tenebras doctrinæ de quantitate, loco, finitudine corporis Chriſti offundere conantur. Nos breviter iſta notamus 1. Omnia creata ſunt in ſua finitudine, ſpatio, & ubi; corporea etiam in finitudine ſeu terminis quantitatis ſuæ in ſe: quod ex recentioribus *Keckermannus in ſyſtem. phyſico & diſp. phyſicis*, & *libello de loco* appellavit locationẽ & locum internum, ut adverſariorum ſtrophas tãto melius detegeret, nihil novi commentus eſt: cum ſaltem res ipſa extra controverſiam ſit, & diſtinctio loci in internum & externum, ne ipſis quidem Ieſuitis *Zwarezio* & *Toleto* diſplicuerit; & ex Toleto eam defenderit *Baranzan. diſp.* 8. *q.* 5. *dub.* 5. præterquã quod *Nicephorus Blemmidas Græcus in phyſica ſua* ante 300. & amplius annos conſcripta hãc exſerte adhibuerit. De quo pluribus in *diſp. de Potentia Dei*. Antagoniſtę Keckerm. *Hokerus*, *Iacobus Martinus* tract. peculiari; *Slekerus* in refut. phyſ. Keckerm. ex philoſophematis Ariſtotelicis male intellectis meras logomachias ipſi opponunt: ſed fruſtra; cum uſus rectę loquẽtium, & ipſius ſcripturę cõcedat

cedat ibi esse locum, ubi nullum est corpus ambiens & consequenter nulla superficies ambientis *Iohan.*14.2. 2 *Corinth.* 5.5. Quidquid sit de usu vocabulorum, manet illud vulgatum Augustini: *Tolle spatia corporibus, & non erunt.* Nullum corpus potest esse in diversis spatiis, aut in diversis ubi; nec vice versa plura corpora in uno ubi seu spatio; quia non potest dari penetratio dimensionum. Exceptiones Pontificiorum diluimus *in disp. de Potentia Dei* & ostendimus, eas aut petere principium, aut præsupponere apertum illum, hoc nimirum: Implicatur cõtradictio solummodo, cum prædicata essentialia in primo modo dicẽdi per se de subjecto suo negantur, aut alteri subjecto realiter diverso attribuuntur. Tribue ergo facultates intelligendi, volendi, ridendi, lapidi, asino &c. rursum nega illas de homine, quia scil. sunt essentialia non constitutiva, sed consecutiva tantum, in secundo modo dicendi per se. Dicas etiam mentem ab homine, libertatem à voluntate, tres angulos pares duobus rectis à triangulo posse actu abesse non vero potentia; & libera hæc portenta una cum distinctione inter aptitudinem extensionis in loco, & actum extensionis, à contradictione. 11. Vt locus cum mundo & corporibus creatus est, sic etiam omnia corpora relatè ad alia sibi adjuncta dicuntur habere certum locum & situationem, aut saltem ubicationem: Et hoc sensu rectè dici à nostris, *Supra cœlum Stellatum esse locum*, physicum scilicet naturæ cœli empyrei & corporum quæ illic sunt aut futura sunt, convenientem, de quo *Ioh.*14.1.2.3.4. Quidquid sit; hoc saltem sequitur, corpus humanum, in cœlo non magis posse esse infinitum, aut ubique aut pluribus in locis, sive spatiis, sive ubi, quam in aëre, aut terra.

Consectar. Ad Deliria relegamus illa quæ hodie resonant in scholis & scriptis philosophicis Pontificiorum: An posito eodem corpore in pluribus locis, mutatio facta in uno loco fieret in omnibus, ex. gr. an Hermachus existens simul Romæ & Vltrajecti, illic sursum hic deorsum posset moveri, illic deãbulare hic in lectulo quiescere, illic ęgrotare hic sanus esse, illic calefieri hic frigefieri &c. Vide *Gabrielem ad* 4. *dist.*10. *Baranz. disp.*8. *quæ est de loco qu.*5. *dub.*8. *Ruvium ad* 4. *Physic. quæst.*7. *& disputat. nostram de Potentia Dei.*

4. De temporis creatione ante quartum diem, ut recte judicemus distinguenda est acceptio vocis; ne in labyrinthum Scholasticorum abducamur: quorum aliqui recurrunt ad motum & tempus discretum cogitationum angelicarum, ut *Thomas* 1. *qu.*66. *art.*4. *Alii* dicunt aquas fuisse tunc agitatas & illam localem agitationem aquarum fuisse tempus. *Alii* fuisse tempus secundum agitationem materiæ, ut *Hugo*, *Bonaventura*, *Gabriel*; *Alii*, fuisse tempus imaginarium ante productionem lucis; productio-

nem

Digitized by Google

nem vero tempus verum ac reale, ita ut primus dies compositus fuerit ex tempore imaginario, quod præcessit lucem, & tempore vero, quod secutum est lucem. Sic *Becanus cap.3.tract.cit.* Notat ergo tempus 1. fluxum successivum durationis seu permansionis rei in esse actuali seu in existentia sua: quod possumus vocare tempus internum; scholastici vocant tempus imaginarium, & est hic modus existentiæ intrinsecus, nec ab eo differ realiter. 2. Ens quoddam concretum seu συνδιασμένον, relationem mensurati (motus seu durationis motus) & mensuræ certi motus alicujus (e.gr.lucis primigeniæ, aut solis) includens: quod dici solet tempus externum. Illud tempus fuisse, quamdiu fuit creatura: istud non fuisse antequam mensura talis creata esset, ad quam omnes inferiores durationes & motus exigerentur; quod primo die cum creatione lucis quasi provisionaliter factum *Genes.*1. *v.* 2. & quarto die demum cum creatione astrorum completum *Genes.*1. *v.* 14. Non male distinguit *Baranzanus disp.*8.*qu.*4.*dub.*10. mensuram seu numerum in eum qui est intellectu, & in eum qui est in rebus: qui rursum duplex est vel *aptitudinalis*, qui dicitur numerabilitas, vel *actualis*, qui dicitur actualis numeratio passiva. Distinctionibus his positis doctrinam de loco non parum illustrari putamus: & dextre solvi objectiones Simplicii & recentium Antinomorum contra historiam creationis. Vide *Franc.Iunium ad finem comment.in tria cap.Genes.in Resp. ad object.* 4. Quod autem denominationes & differentiæ temporis externi, Deo æternitatis possessori in scriptura metaphoricè tribuuntur 2 *Timoth.*1.9.*Hebr.*12.*v.*1.*Psalm.*102.*vers.* 28. illud διαμενῶς intelligendum: coexistit quidem Deus tempori, sed ei non subjicitur, nec eo mensuratur: ut ostenditur cap. de æternitate Dei. Conferendi Antagonistæ *libri de Deo Conr.Vorstii* præsertim *Becanus tract.de Deo contra Calvinistarum(Vorstium intelligit)atheismos edito ann.*1611. *cap.*6.*&* 8.*& Georgius Eglisemmius* in *Crisi responsi Vorstiani c.* 3. *&* 4. *& in Hypocrisi hypocr.* 5. *&* 6. ubi locum & tempus Deo tributum examinant.

☞ *Qualitates* à Deo creatas manifestum est; & applicari huc potest illud 5. vulgatum Philosophorum: *Qui dat formam dat consequentia formam.* De qualitatibus physicis quæ sunt potentiæ naturales, patibiles qualitates, figuræ & formæ plurima præclare à philosophis (in biblioth. nostra indicatis) disputantur: Nos quia compendio studemus,ablegamus studiosos ad dictos philosophos, & ex Theologis ad *Zanchium & Daneum.* Tantum monemus, qualitates occultas antipathias scil.& sympathias (de quibus *Fracastorius tract.de sympathia, & Antipathia, Fernelius de abditis rerum causis*; *Sennertus cap.* 5. *de Chymic.cum Aristot. & Galen. consensu & diss.* & passim

paſſim admirandorum Naturalium ſcriptores alibi citati, in *diſp. de Signis*, non eſſe omnino negandas, aut tanquam aſylum ignorantiæ cum nonnullis deridendas: nec tamen ab altera parte nimium multiplicandas, aut actus earum extendendos cum recentioribus Hermeticis, aliiſque credulis novitatum amatoribus, ne errori ſuperſtitionem addamus. De quo monuimus *Diſp. de Magia*, ut & *Sennertus cap.6.& 8. Delrio in diſquiſ. Magic. lib.1.c.3.* Præter illa quæ ad ſuperſtitionem tendunt, ſunt & alia non pauca incerta ut de piſce remora &c. & ſimilia quam plurima apud *Plinium*, *Albertum Magnum* de virtutibus herbarum & lapidum, *Alexium Pedemontanum*, *& VVeckerum de ſecretis*, *Mizaldum in centur. memorabil. Baptiſt. Portam in Magia naturali*, *Cardanum de varietate rerum? Nierenbergium de Miraculoſis naturis in Europâ*; *Cornmannum in Templo natura,& de Miraculis mortuorum* &c. alia plane ridicula; ut ſympathia inter Monachos abbatiæ S. Stephani, & inter piſces lacus ibidem in oppido Sabaudico dicto S. Mauritii: & antipathia inter cimices & Carthuſianos, de quibus *Baranzan. diſp.9 th.32.& Scaliger. Exercit.246.n.3.& 5. Ger. Ioh. Voſſius lib. 4. de Idololatria cap.94.* Plura iſtius commatis indicamus *in diſp. de ſuperſtitione.* De qualitatibus elementaribus in ſpecie tum primis ut luce, calore, frigore &c. tum ſecundis ut raritate, levitate, gravitate, mollitie &c. tum ſecundo ſecundis, ut colore, odore, ſapore, ſono itidem conſulendi phyſici in bibliotheca noſtra indicati, & ex Theologis *Zanchius & Daneus*: Si cui ex profeſſo materia aut quæſtio aliqua perſcrutanda, is conferat apparatum Opticum, Muſicum, Medicum, Aſtronomicum, Geographicum &c. ibidem in bibliotheca indicatum. De *Actione* & paſſione phyſica, quæ motus ſit (ſaltem alteratio, & motus localis) item contactu, reactione & reſiſtentia, primo die comproducta non eſt quod dubitemus. Sed mutationem ſubſtantialem, generationem ſcil.& mixtionem primo die extitiſſe, aut etiam potentias proximas ſive in cœlo tanquam generante æquivoco ſive in elementis ad generationem mutuam per ſimplicem tranſmutationem, nedum ad mixtionem & mixti generationem, non eſt quod credamus. Idem judicandum de augmentatione; ad quam referimus rarefactionem. Huc ergo referendæ nobiliſſimæ contemplationes phyſicæ. De Motu & quiete, deque contactu, reactione, & reſiſtentia, rarefactione, condenſatione: De Generatione, corruptione, putredine; Mixtione; Temperamentis, Venenis, Monſtris. De quibus phyſici, & theologi modo laudati. *Relationes* reales initio creatas putamus, ordinem ſcilicet & ſitum partium in mundo, ſurſum & deorſum, altum, profundum, medium, *Geneſ.1.v.2.6.7. Pſ.* 103.11.12.

De

Digitized by Google

De aliorum quorumcunque modorum, ſi qui præterea ponantur, productione, idem ſtatuendum eſt. Rejicimus *Baranzanum*, qui *digl. 16. th.* 8. diſputat modum poſſe creari & conſervari ſine re modificata. Sed hujus & ſimilium determinatio pertinet ad *diſp. de Potentia Dei.* Quo etiam refer Examen iſtius aſſertionis Scotiſticæ, quam ex Scoto habet *Tartaretus ad 4. phyſic. tract. de Vacuo*: *Quod Deus poſſit quodlibet mobile movere in inſtanti, quia mobile eſt in plena obedientia majoris virtutis infinitæ.* Atque hæc de opere primi diei.

De Opere ſecundi diei.

OPus ſecundi diei eſt 1. firmamentum. 11. & diviſio aquarum; 111. quo refer meteora. Quæritur 1. de firmamento quid ſit. R. vox hebræa רָקִיעַ id eſt *expanſum*, à gr. 70. exponitur στερέωμα: de etymologiâ ejus *Fullerus miſcell. l. 1. c. 6.* & *autores annotat. ad biblia Anglica hoc anno* 1646. *editarum.* Synonyma ejus eſt שָׁמַיִם cœlum *Geneſ.* 1. 8. Vtraque notat aliquando cœlum ſtellatum *Geneſ.* 1. 14. 15. *Pſal.* 19. aliquando aërem ut hoc loco & *v.* 20. *Vide Kimchi ad Pſal.* 27. 20. *Targum ad Pſal.* 19. 5. aliquando univerſitatem τῶν λειτουργῶν, hoc eſt aëris, ignis, cœli ſtellati; quæ à fæculentis & ſpiſſioribus illis terrâ & aquâ diſtinguuntur: unde cœlo puritas, & nitor ſeu ſplendor tribuitur *Exod.* 24. 10. *Dan.* 12. 3. Nos dicimus hic ſignificare aërem, & quidem ſynechdochicè illam partem, quæ eſt à terrâ uſque ad nubes. Sic præter noſtros *Zanchium, Daneum, Polanum, Gomarum in loc. comm.*; item *Martyrem, Iunium, Mercerum, Piſcatorem, Willetum in comm.* &, qui ferè inſtar omnium, *Autores annotationum ad biblia Belgica, & Anglica*, ex ipſis Pontificiis *Rupertus, Pererius, Valentia. Cajetan. ad v.* 20. Diſſentiunt 1. *Catharinus* qui explicat octavam ſphæram. 2. *Molina & Becanus*, qui aërem, ignem, & omnes orbes ſtellatos. 3. Reliqui Doctores Pontificii fere omnes, cœlum ſtellatum. 11. Quid ſint aquæ ſupra expanſum? R. Nubes: ſic noſtri modo cit. Et cum iis *Baſilius homil.* 3. & orthodoxus quidam apud *Auguſtin. de Geneſ. ad lit. lib.* 2. *c.* 4. & ex Pontificiis *Pererius*: Contra objicit *Becanus* nondum fuiſſe nubes, quia nondum erat ſol qui attrahit nubes. R. Sed repono, unde & quando ante ſolem fuerit Becani nubecula lucida, de qua in opere primi diei. Objicit præterea in Cantico trium puerorum diſtingui aquas ſupra cœlum à nubibus *v.* 60. & 73. *Baranzanus adſert Pſal.* 149. *Apocal.* 7. 17. Sed hæc reſponſum non merentur, apud illos qui textus citatos modo inſpexerunt. Diſſentiunt 1. *Thomas, Bonaventura, Durandus,* 6.

Lyranus, *Abulenſis*, *Cajetanus*, *Catharin.* & moderni philoſophi ac theologi Pontificii plerique, qui faciunt cœlum aqueum quod *cryſtallinum*, & *glaciale* appellant. *Baranzanus diglad.* 18. *Titelmannus in phyſic.* 7. *caput* 13. *Clavius in Sacroboſc. caput.* 1. *pagina* 45. *Conimbr. ad* 1. *de cœlo cap.* 5. quamvis ſatis tenuiter & dubitanter loquantur. 2. *Juſtinus*, *Baſilius*, *Theodoretus*, *Ambroſ. Chryſoſt. Hilarius*, *Beda* & cum iis *Molina* intelligunt veras aquas. 3. *Origenes homil.* 1. *in Geneſ. aquas* ſpirituales; quibus oppoſitæ inferiores ſint aquæ abyſſi, in quâ tenebræ eſſe dicuntur, in quâ princeps hujus mundi &c. 4. *Auguſtinus de Geneſ. c. Manich. c.* 11. dubitat an non aquæ ſint inviſibiles, angeli ſcil. Vtramque hanc allegoricam opinionem egregiè refutat *Baſil. hexaëm. homil.* 3. *Denique* Maymonides loco cit. vult intelligi hic diviſionem ſeu diſtinctionem formalem, non verò localem, v. 4. Fingit enim aquam fuiſſe unam communem naturam ſeu materiam; ex quâ Deus formavit & in tres naturas ſpecificè diſtinxit aquam in mari & fluminibus, expanſum, & aquam ſuperiorem, quæ non ſit aqua ſpecifica, ſed nomine tenus ſic dicatur, juxta placita Rabbinorum. Sed *ineptias* iſtius aquæ ſupra omnes amplificat *Baranz. diglad.* 18. dum ſtatuit nec eſſe nubes, nec cœlum aut partes ejus, nec veram aquam ejuſdem ſpeciei cum aqua inferiori, ſed ſubtiliorem aquæ partem, quæ in modum cryſtalli congelata, (ex aqua enim fit cryſtallus *Eccleſiaſtic.* 43. 23.) verſa eſt in quandam perſpicaciſſimam ſubſtantiam aquæ ſimilem: in eum finem ibi collocatam, ut univerſum ornaret, & *Sanctorũ oculos mirificè oblectaret: cryſtallinus enim humor empyrei luce circundatus pulcherrimas producit imagines, quibus beatorum paſcuntur oculi; quo alluſiſſe videtur Iohannes Apocal.* 7. 17. conjicit etiam de variis orbibus cœli empyrei, ut ita lancti reſpirare poſſint. Sed nos omiſſis his *ἀσαφισμένοις μύθοις* rationes damus noſtræ interpretationis. *Primo*, quia nubes dicuntur aquæ ſuperiores cœli aut expanſi, & aquas in ſe continere *Pſalm.* 104. *verſ.* 2. *Iob.* 26. 6. fatente ipſo à *Lapide com. in Prov.* 30. 4. *Secundo*, quia aqua eſt corruptibilis, & actu corrumpitur quando adeſt aliquod agẽs naturale; atqui adeſt ibi agẽs quod poteſt eas corrumpere, radii ſc. ſolares qui eo uſque pertingunt, ex ipſorum ſententia: Talem autem corruptionem ibi ſtatuere abſurdum eſt. Excipit quidem Becanus, actu eas non corrumpi vel propter qualitatem loci conſervantem, vel propter ſummam reſiſtentiam, vel propter qualitatem aliquam ipſis impreſsã (qualis ſc. eſt corporis glorioſi) vel quia Deus denegat ſuum concurſum. Sed hæ meræ conjecturæ. *Tertio*, quia meteora alia, exempli gratia, ignita, quamvis dicamur eſſe ſupra in cœlo ſeu expanſio *Pſalm.* 18. 13. nullibi collocamus, quam in aëre: quidni ergo & aqua, nubes ſcilicet quæ aquæ appellantur, *Pſal.* 104. 2. *Iob.* 26. *verſ.* 6. imprimis *Jerem.* 10. *verſ.* 13. *cum Pſalm.* 125. *verſ.* 7. *Quarto quia* ſupra

Digitized by Google

pra cœlum ſummum non poteſt eſſe naturalis locus aquæ, quæ eſt elementum grave tendens ad mundi medium ſeu centrum. Deus enim creavit rerum naturam, non violentum, quod eſt contra naturam, & mundi τάξιν καὶ διακόσμησιν. Et hæc ratio declinare fecit Scholaſticos & philoſophos ſupra citatos, ut aquis cœlum cryſtallinum ſubſtituerent. Atqui ibi eas collocant *Chryſoſtom. in Geneſ.* 1. *homil.* 4. *& Ambroſ. Hexaëm.* 2. *cap.* 3. *& Auguſtin.* quamvis à ſeipſo diſſentiens, *de Geneſ. ad lit. lib.* 2. *cap.* 4. & cum iis Doctores Pontificii modo cit. ex quibus *Molina & Becanus* diſerte probant fuiſſe veras aquas ejuſdem ſpeciei cum inferioribus. Quod autem nonnulli excipiunt, non remanere aquas illic violenter, quia non habent centrum ſuum, niſi infra lunam; omni rationi repugnat, & merito refutatur à *Baranzano loc. cit.* Quia inclinatio & tendentia aquarum ad centrum eſt à gravitate & intrinſeca earum natura; ergo contra innatum impetum ibi æque ac alibi extra locum ſuum violenter detinentur: *Adhæc* una & eadem eſt naturalis rerum coordinatio, unus mundus, unum idemque centrum; ergo ad illud unus idemque eſt corporum appetitus. *Quinto*, quia nulli uſui iſtic eſſent aquæ illæ, non ut impediant, ne cœleſtis ſubſtantia ex aquis quaſi congelatis facta, ſolis & ſtellarum radiis diſſolvatur, ut volunt *Procop. & Theodoret.* nec ut temperent calorem ex cœli motu productum ut Beda; neque ut reverberent ſolis radios, & ad terram deprimant, ut *Procopius*, neque ut deprimant firmamentum, ne ad empyreum tendat, ut *Juſtinus*; neque ut diluvium Noachi cauſent, ut *Oleaſter*, qui in cataractis cœli *Geneſ.* 7. 11. putat repoſitas has aquas. Sed refutatur hæc opinio; quia oportuiſſet tum diſſolvi ipſos cœlos ſtellatos & per eos deferri has aquas; quod abſurdum: Præterea fuiſſet interea ibi vacuum; immo & etiamnum eſſet, quia nunquam eo redierunt. Confer commentator. ad textum cit. *Denique* opinio illa, ad quam declinarunt Scholaſtici de *cælo cryſtallino* quod ſit primum mobile, & *Baranzanus*, de aqua verſa in ſubſtantiam perſpicaciſſimam quæ ſit vera aqua, ſed ſpecie diverſa ab inferiori, facile eliditur, ex ipſo *v.* 6. 7. & merito urgent hoc (*Molina, & Becanus*) ubi dicitur expanſum fuiſſe conſtitutum, ut divideret ſeu ſepararet aquas ab aquis, quæ prius erant conjunctæ, & ſunt ejuſdem ſpeciei, hoc eſt, utraque eſt vera aqua: nec poteſt illa conjunctio dici de primo mobili & aquis elementaribus, quæ nunquam fuit. Quod excipiunt vocari cœlum illud aquam, quod ſit pellucidum, & eminenter (non formaliter) frigidum; id nec experientia, nec ratione nec ſcriptura probatur. 111. Vnde creatum hoc expanſum. R. ex aqua creatum contendit Becanus aërem, ignem & cœlum; (hæc enim illi ſunt expanſum) *Maymonides loc. cit.* ex eadem; objiciunt

ciunt alii tum cœlum fore corruptibile : & non productum ex nihilo. Sed dicendum cœlum hic non intelligi, nec hoc die creatum, neque etiam aërem : Separatum tantum ab aliis elementis aërem, cum quibus primo die creatus erat, & intervallum illud ac inferiorem partem aëris inter terram & nubes constitutam. IV. An aquæ superiores aliæ sint quam meteorologicæ, seu exhalationes sursum attractæ. R. *Daneus part. 2. tract. 2. cap. 13.* rationibus aliquot astruere conatur esse ibi aquas specie quidem cum inferioribus easdem, sed tenuitate, splendore diaphaneitate, & soliditate ab his & ab exhalationibus distinctas. Sed nondum video rationes esse satis urgentes. V. An elementum ignis sub sphæra lunæ secundo die sit collocatum. Resp. Quidni? Siquidem ibi sit ignis, ut quidem nondum profligatæ videntur rationes eorum, qui statuunt non esse positum à Deo in terra tanquam in propria sphæra. *Vide Baranz. digl. 18. th. 16. & autores disp. superiori cit.*

7. De Meteoris plurimæ & suavissimæ speculationes, & crebra plerorumque mentio in scriptura. Loca illa annotarunt *Zanchius*, *Daneus*, *Garcæus in Meteorolog. Keckerm. in systemate & disp. physicis*, *Polanus in syntagmate theolog.* Operosius studioso Theologiæ disquirendum. 1. De Nubibus. 2. De ventis: de quibus *Fridericus Bonaventura tract. de causa motus ventorum.* 3. De Iride: de quibus præter meteorologicos scriptores Optici. 4. De cometis: de quibus fusè *Keckerman. in disp. physicis.* 5. De terræ motu: de quo peculiari tract. fuse & docte *Keckermann.* & post illum *Polanus in Syntagm. Theol. & Henricus à Diest disp. peculiari* occasione terræ motus anno 1641. in schola Daventriensi proposita. Cum quibus conferri possunt scriptores de Vesuvio ardente infra *part. 6. thesi 3.* notati. Vide porro de tota meteorologia, *Keckerm. disputat. phys.* & *Timplerũ*, *Goclenium*, *Seidelium*, *Sennertum*, *Havenruterum*, *Meurerum*, *Garcæum*, *Conimbricenses*, imprimis etiam *Libertum Froymondum in tract. de Meteoris*, & *Ger. Joh. Vossium lib. 2. cap. 1. usque 16.* Autores & tractatus de quolibet meteoro in specie citatos invenies apud *Keckermannum in syst. & disp. phys. 1. & Jonstonum in Thaumatographia*, & *Lorinum passim in commentar.* ad quosdam libros scripturæ. Nos ista ad explicationem hexaëmeri tantum nunc attingimus. 1. *probl.* An meteora secundo die sint producta? Resp. Aff. quod ad locum, & communem materiam, exhalationes sc. & nubes; hoc est, in proxima potentia: actu vero, quod ad accidentales formas & figuras, Neg. solis nubibus exceptis. Probatur ex *cap. 2. vers. 5. Deinde*, quia nondum erant sydera, quorum virtute vapores ex elementis educti in sublime eveherentur. Objicit *Calvino* pro aquis supra cœlestibus contra nubes *Corn. à Lapide*, colligi, ex *c. 2. v. 5.* nubes nondum exstitisse, immo

Digitized by Google

immo nec ſex diebus, ſed tantum aërem limpidiſſimum. Reſp. textus de nubibus nihil habet; ſed de pluvia poteſt eſſe nubes, & tamen abeſſe pluvia alioquin perpetuo plueret, cum ſemper fere ſint nubes. Non dicitur de ſex diebus, ſed de tempore, quo Deus produxit herbas, antequam aſtra, influentiæ cœleſtes, & ab illis productæ pluviæ exiſterent. Reliquæ ipſius objectiones cum modo memoratis coincidunt. 11. *probl.* Quid fuerit אי"ד id eſt, *vapor* qui irrigabat totam terram *Geneſ.*2.6.*R.*70. gr.& vulgatus vertunt *fontem.* Hinc *Auguſt.lib.*5.*de Geneſ.ad lit. cap.*9. 10.opinatur unum fuiſſe fontem,qui ſtato tẽpore inſtar Nili univerſę terræ germina rigabat. Addit gloſſa interlinearis, irrigationem illam duraſſe uſque ad tempora Noah, nullamque interea fuiſſe pluviam: *Hugo* intelligit ſubterraneam abyſſum: *Albinus*, tantum Paradiſum hoc fonte irrigatum. *Alii* volunt notari fontes, rivulos, & flumina, quæ tanquam ex una fontali matrice (quæ indicatur Geneſ. 1. 9.) manantes totam terram hinc inde irrigabant. Sic *Philo*, *Auguſtinus*, *Nicolaus Papa* apud *Corn. à Lapide coment.ad Geneſ.*2.6. Qui ibid.cenſet melius intelligi per fontem, *gurgitem* & inundationem aquarum, abyſſum ſc. primigeniam *Geneſ.*1.2. Sed nimis coactæ & longè petitæ hæ interpretationes in gratiam ſcil. gr.70.aut vulgatæ verſionis. Præſtat ergo vertere *vaporem*; qui abſque ſolis & aſtrorum influentiis Dei potentia non minus inſidere & humectare potuit terram, quam lux primi diei illuminare, diem noctemque diſtinguere ſine ſole aut aſtris. Ita cadit exceptio illa: Quomodo abſque influentiis cœleſtibus exſtiterunt vapores. Vide quæ ſupra *part.* 3. citavimus ex *Sanctis commentar.in Actor.*2. Cadit & altera exceptio Corn.à Lapide: *præcedenti*, inquit, *verſu Moſes negavit ullam tunc pluviam, aut ſimilem humorem cœleſtem fuiſſe, qui terram rigaret?* R. pluvias negavit, ſed non quemcunque alium humorem aut vaporem. Porro ſententiæ huic noſtræ favent *Targum Onkelos & Ionathan*, qui exponunt ענן id eſt, *nubem*; & *R. Aben Ezra*: כמו עשן id eſt, *tanquam fumus* & ſic alii Hebræi. *Arabs* ab *Erpenio* editus בחאר *buchar*, id eſt, *exhalatio*, *vapor*, *fumus*; Et ſic *Pagninus*, *Montanus*, *Tigurini*, *Vatablus*, *Iohannes Benedictus*, *Pererius*, *Molina*, *Delrio*, *Andreas Oſiander*, *Mercerus*, ex antiquis *Theodoretus.* Sunt tamen de vapore illo variæ interpretationes. 1. Sunt qui negantem faciunt enuntiationem, *Et vapor non aſcendebat* &c. *R. Saadia Gaon* apud *Aben Ezram & R.D.Kimchi*, *Iunius & Tremell.*, *verſio Gallica*,& tuetur ex profeſſo *VVilletus.* Quam opinionem *cap.* 4. *annotat. in Geneſ.*perſtringit *Druſius.* Sed eum reprimit *Rivetus Exercit. in Geneſin.* 2.Alii vaporem atque adeo pluviam irrigaſſe terram, antequam diceretur à Deo: *Herbaſcat terra herbã.* Sic Rabbini antiquiores,& cum iis *Maymonides* in

des in *More Nevochim part.*2.*c.*30. Eandem fere expoſitionem refert *Vatablus in notis. Eugubinus* vult ſecundo die pluiſſe, & ſic plantas germinaſſe die tertio. 3. *Vaporem* hunc fuiſſe materiam præparatam ad germinationem plantarum, & creationem hominis; cujus hiſtoria immediate ſubjicitur: atque hunc in finem illius aſcenſionem hic referri. Sic *Vatablus in notis, ex R.Sel.Iarchi*: Sed refutat *VVilletus.* 4. *Muſculus* aſcenſionem vaporum v. 6. refert ad tempus primæ creationis plantarum. 5. *Mercerus* diſtinguit & *v.*5. de prima creatione abſque pluvia; v.6. de ordinaria germinatione intelligit. Itaque ſubtilibus & quæſitis ejuſmodi expoſitionibus poſt habitis, putamus acquieſci poſſe in ſimplici & plana illa, quam attulimus. 111.*probl.* An ignoretur ortus, & via ventorum, ut innui videtur *Proverb.*30.4.*Iob.*38.24.*Ier.*10.13.*pſ.*135.8. & *Ioh.* 3.8. R. Saltem ventum non eſſe aërem motum (ut volebant *Stoici*, & *Bodin. theat.l.*2.) ex locis cit & 1.*Reg.*18.*v.*45.ubi ab aëre (qui nomine cœli illic deſignatur)exſerte diſtinguitur,ſatis colligi videtur.Certo ſciri nequit ex quo determinato & proprio terrę loco exhalatio hęc aut illa orta ſit,unde qua & quo feratur,& ubi terminetur?adhęc cur nũc flet à meridie, paulo poſt ab oriẽte aut ab occidẽte? cur ecnephię magno impetu dẽſim propellãtur; cur typhones in orbem res circumagãt,cur prælteres ſint ignei,cur auſtri ſint pluvii, cur alibi ſalubres, nobis in hoc climate inſalubres &c. cur certo tempore anni ſpirent aliquot venti ut eteſiæ? cur in mari Indico ſtati magis ac durabiles,in noſtro verò admodum ſint inſtabiles? aliaque admiranda, de quibus autores meteorologici. Vnde rectè dictum: hominem neſcire unde veniat & quo vadat ventus: quidquid enim homo ſcrutatur, plurima tamen ipſum latent. Hinc minime probamus exceptionem *Danæi part.*2.*tract.* 2.*c.* 30. qui vult verba hæc Chriſti accipienda de vulgaribus idiotis, aut iis, qui phyſicam non didicerunt. Eſt enim ſententia generalis; quæ ſpeciatim complectitur Nicodemum minimè idiotam. Præterquam quod ſatis periculoſa & incommoda videatur talis exceptio: quod apparebit, ſi ad omnia illa *Iob.* 38. & 39. & 40. & *Prov.* 30. & *Marc.* 13. & *Geneſ.*15.5. & *Pſal.*139. applicetur quæ homo dicitur ignorare. Nec ſatisfacit exceptio *Keckermanni, in append. ſyſt. geographici*, probl. Nautico. 5. quod ventus non poſſit ad ſenſum dignoſci per ſe unde ſpiret, niſi deprehendatur per certa ſigna ex. gr. vexilla in culminibus ædium &c. quia eſt inviſibilis. R. Immo nec ad auditum poteſt hoc magis cognoſci,quam ad oculum, quamvis ſatis ſit audibilis: Adhæc viſu cum tactu conjunctis dignoſci poteſt in genere, ex quâ mundi plaga & ex quo loco generali ſpiret ventus: ſed non ex quo loco ſpeciali; aut ubi ſiſtatur ac flare deſinat; & ubi aut in quam partem terræ aut

Digitized by Google

aut aquæ hæc & illa exhalatio demum resolvatur. Quomodo in regeneratione spirituali novimus in genere esse eam à Dei spiritu &c. sed modum ac processum singularem in hoc aut illo homine, immo & generalem in adaptatione ac concursu gratiæ cum voluntate hominis ignoramus. Et hanc puto esse genuinam loci istius explicationem. Nam quod *Keckerm. ibidem* subdit: *Alias cap. 1. Eccles. v. 6. apparet, est omnium ventorum motus & flatus certa quadam ratione cognitos*: aut ad rem non facit, hoc est, ad cognitionem illam, quam supra delineavimus; aut potius (siquidem per spiritum ventus ibi intelligendus sit) confirmat hanc ignorantiam. Sit sane circuitus & itio ac reditio venti per certos circulos; sed quis potuit hæc itinera certa quadam lege instituta, cum intervallis, stationibus, terminis &c. observare, metiri, numerare. IV. *probl.* Qui qualesve fuerint venti & procellæ extraordinariæ *Ex.* 14. 1. *Reg.* 19. 11. item 2. 11. & *Iob.* 1, *Ionæ* 1. *Act.* 2. disq. perm. His & similibus quæ ad explicationem variorum textuum scripturæ, & physiologiæ sacrę, præsertim etiam *Actor.* 27. & 28. adferri possent delineandis hac vice supersedemus, tum quod a recentioribus commẽtatoribus nonnullis *Pererio, Toleto, Lorino, Corn. à Lapide* (qui ex professo talia consectantur) magnam partem illustrata sunt, tum etiã quod ea reservamus, alteri occasioni, ut & collegio, quod σὺν θεῷ aliquando, circa interpretationes locorum, quorum materia πάθεσι pertinet ad alias disciplinas, χρήσει vero ad Theologiã exemplo *Valesii in philosophia sacra* & *Iob. Henr. Alstedi in Triumpho Biblico*, privatim instituemus. v. *probl.* An licitæ sint prædictiones ex meteoris, seu prognostica meteorologica. R. aff. cũ distinctione, si scil. fiãt de effectibus naturalibus; non vero de humanis, contingentibus, & à libero arbitrio pendentibus: Et si certitudo iis tribuatur veritatis necessariæ διὰ τὸ πολύ. Probatur ex *Math.* 16. 2. *Luc.* 12. 54. 55. 56. Accedit, quod naturales rationes plerorumq; istorum effectuum ac signorum rite assignari possint, ut videre est apud scriptores problematum & Meteorologicos. Et quia universalis experientia, præsertim agricolarum & nautarum docet illa semper aut fere semper ita evenire, absque superstitione ad signa tália attendi posset, etiamsi causæ manifestæ nobis incognitæ essent. Idem statuendum de effectuum naturalium prognosticis ex animalibus, plantis, aliisque perfecte mixtis (quæ collecta vide à *Mizaldo in Aeriis Ephemerid.* & nonnulla apud *Rhodiginum lib.* 8. *cap.* 6. & *lib.* 24. *cap.* 28.) ne quis putet ea coincidere cum auguriis, & similibus prædictionibus, quas in *disp. de Prophetia, de Magia, de Superstitione* repudiamus. Porro prognostica hæc ex meteoris occurrunt, apud *Hesiodum de Oper. & diebus, Virgilium in Georgicis, Aratum in Διοσημείοις, Plinium lib.* 18. *c.* 35. *Theo-*

phraſtum lib. de ſignis ventorum, pluviæ &c. imprimis *Anton. Mizaldum in tract. cui* tit. *Phœnomena ſeu Aëria Ephemerides.* Nonnulla etiam occurrunt apud *Ariſtotelem* in problematis, alioſque phyſicor. problematum ſcriptores. De prognoſticis aſtrahibus infra *part.7.*

De Opere Diei Tertii.

8. HOC die 1. ſeparantur terra & aqua. 11. Plantæ, in ſuperficie, aliaque in viſceribus terræ producuntur. Quod ad prius, conſideranda occurrunt 1. quæ terram & aquam ſimul. 2. quæ diſtincte, & ſeorſim terram. 3. quæ aquam concernunt. Quæritur ergo 1. *probl.* quomodo facta fuerit congregatio aquarum in locum unum, de quâ *v.9.* Et ubi potuerit locus eſſe aquis univerſam terram contegentibus, quo confluerent. Dubium hoc movent *Antinoini apud Franc. Iunium*, libro aliquoties citato. Reſp. Sunt qui dicunt aquam, quæ prius totam terram cingebat, in unum locum confugiſſe, & magna mole in altitudinem ſe erexiſſe. Sic *Baſilius, Ambroſius, Catharinus, Thomas in* 1. *qu.* 69. *art.* 1, 2. Quod aqua antea ratior, tertio die condenſata minorem terræ locum occupârit. Sic *Auguſt. lib.* 1. *de Geneſ. ad lit. c.* 12. *& Beda in Hexaemero.* 3. Quod nec aſcenderit, nec condenſata ſit, ſed recepta fuerit in magnis terræ cavitatibus, terra enim major & profundior eſt quam peripheria aquarum, quæ terram ambiebat. Sit enim peripheria terra 19080. miliarium, diameter 7000. ſemidiameter 3500.; jam verò quæ fuerit profunditas aquarum ſupra terram, ex altitudine expanſi à terra ſcil. uſque ad nubes deprehenditur; quæ non ſuperat 60. miliaria (ut quidem ex crepuſculis, & diſtantia impreſſionum illic apparentium calculum hunc ineunt Mathematici.) *Sic Pererius, Molina, Becanus, VVilletus.* Confer *Clavium in comm. ad Sacrobo/co p.* 31. 32. Sed ſupereſt tamen dubium, quo corpore cavitates terræ antea repletæ fuerint, & quomodo evacuatæ, ut aquis locum concederent. 4. Quod terra hoc die demum ſit creata ex aquis; ſic *Hugo de S. Victore*, & *Lombardus.* Sed hoc non eſt veriſimile. 5. Quod terra fuerit æquabilis ac plana ſine montibus; quo factum ut tanto commodius aquæ in unum confluxerint. Sed nec hoc nodum ſolvit. 6. Quod calore ſolis & poteſtate naturali ſiccatæ ſint, ita ut partes orbis aquilonares, quæ inter arcticum & æquinoctialem circulum interjacent, primæ omnium cœperint apparere & deinde aliæ: non vero univerſa terra ſubito & ſimul per ſingularem Dei omnipotentiam detecta & aquis nudata fuerit. Sic *Eugubinus in Coſmopoëia*; quem rejicit, & merito, *Pererius lib.* 1. *in Geneſ. c.* 1. *v.* 11.

7. Quod

Digitized by Google

7. Quod vento vehementer urente aquæ fuerint ſiccatæ; haut aliter ac poſt diluvium. Venti autem hujus mentionem factam *v.* 1. Sic *Toſtatus Epiſc. Abulenſis.* Sed abſurde. 8. Quod confluxerint ad partem orbis inhabitabilem, noſtræ oppoſitam, eamque obtegant. Sic *Procopius Gazæus comment. in Geneſ.* cui hypotheſin hanc præformaſſe videtur *Auguſtinus lib.* 16. *de civ. Dei c.* 9. ubi negat eſſe Antipodas. Quod mirum in tanto philoſopho, qui Themiſtium habuerat præceptorem. Refutat eum experientia, hodiernæ navigationes, & communis Geographorum conſenſus. Sed de Antipodibus infra *part.* 5. agendum. *Nono*, aquas quippe conſtituentes peculiarem globum, ad ſuum centrum proprium, relicta terra, ſe collegiſſe. Sic Burgenſis in addit. ad poſtillam Lyrani. 10. *Quod* nubes conditę ſecundo die, & expanſum, magnam partem aquarum abſtulerint. Nos ſalvo meliori judicio hanc & tertiam opinionem conjungimus; *VVilletus* addit & ſecundam. Et hanc rationem eſſe ſcripturæ maxime convenientem conſtat ex *Geneſ.* 1. *v.* 9. *Pſal.* 104. 6. 7. 8. & 33. Reliquæ opiniones ſuas habent difficultates, etiam fallas hypotheſes, quę infra mox notandæ. *Vid. Pererium aut VVilletum.* 11. Quomodo aquæ dicantur collectæ in unum locum, cum tot ſint flumina, fontes, lacus, paludes, æſtuaria; ne quid dicam de ponto Euxino, qui cum oceano magno aquarum receptaculo non conjungitur: quem propterea ut & propter alia admiranda ἀξενώτατον & θαυμασιώτατον jure dixeris cum *Herodoto lib.* 4. Reſp. *Baſilius* reſpondet, *locum unum*, non intelligendum de quacunque aquarum collectione, ſed de mari, quod ſane unum eſt, quamvis diverſa obtineat nomina: ſicut terra (exceptis inſulis aliquot) unum facit continentem, ſic omia maria unum mare; juxta Geneſ. 1. v. 2. *Alii*, putant omnes aquas dici in unum collectas, quia fluvii (quamvis à magno receptaculo diſtincti) in mare ſe exonerant Eccl. 1. 3. Quod ad Euxinum, Plinius lib. 6. c. 13. Strabo lib. 2. Solinus, Mela, Dionyſius aliique antiquiores (quorum communem hunc fuiſſe errorem notat *Dalecampius ad Plinium lib.* 2. *c.* 67.) & cum iis Baſil. in hexaëm. putant eum conjungi cum altero mari. *Ariſtoteles lib.* 2. *Meteor. c.* 1. contrarium ſtatuit. Et *Ptolomeus lib.* 7. *c.* 5. ubi dicit omni ex parte littoribus obſideri, & inſulæ ſimilitudinem ex oppoſito ducere, λιμνοειδῶς περιγράφον περιοδεύειν λέγω τὴν βαθύζωνον, ut de Ptolemęo loquitur *ſcholiaſtes* Dionyſii periegetæ *ad verſ.* 49. Idem ſentit Herodotus ibidem à *Scholiaſte* citatus. Et *Haytonus* in Armenia ſua c. 5. Et *Mathias Michou* in Sarmatia *lib.* 1. *c.* 7. Et ſic recentiores Geographi. Inſtar omnium *Ortelius in Theſauro* Geograph. in voce *Hyrcanum mare* dicit ſe malle, *cum Arriano* in Periplo Ponti Euxini, & poſterioribus eum appellare la-

cum in mediterraneis,& undiq; ab Oceano remotum,eumq; totius orbis maximum : quomodo Mauri hodie Arabice vocāt *Buhar* (ſcribendum eſt *bahar*)*corſun*.id eſt mare clauſum.Cum hac opinione coincidit *Dalecampii ad Plin. l. 6. c. 13.* Et *Conimbricenſium tract. 8. de meteorolog. c. 2.* Et *Benignis Saumaiſe in comm.gallic.ad Dionyſ.perieg.* *Arabs* Geographus Nubienſis (qui ſcripſit ante annos circiter 470.) *climat.6.part.5.*.vocat בחר מטלם *bachar mutallam*. id eſt *mare tenebroſum*. *Stuckius* in ſcholiis ad Arriani Periplum ponti Euxini *p.* 10. diſputat non eſſe dicendam paludem. Ipſe Arrianus paſſim appellat θαλασσαν, & πόντον ; & inter alia diſtinctionem inter ipſum & mare hanc ſuggerit : καὶ , τοὶ ὁ πᾶς πόντ@-, πολύ π,γλυκυτέρ-ᾳ ὕδατ@- ὄζιν , ἢ περ ἡ ἔξω θάλασσα. καὶ τοῦτο τὸ ἄπιστον , ὁι πολλοὶ εἰσιν , ὅτι πλῆθ@-, ὅτι μίγαθ@- σαθμητοὶ ὄντες, id eſt, *quamvis univerſus Pontus longè dulcioris eſt aquæ , quam mare externum propter immenſam fere fluminum in illum ſe exonerantium multitudinem & magnitudinem.* *Strabo lib. 7. p.* 206. vult eſſe circiter quadraginta flumina. Sed dulcedinem hanc intelligendam puto de parte maris ſuperna , non vero inferna. Quomodo ibidem proximè ante hæc verba de Phaſide fluvio dixerat, aquam ejus eſſe dulcem , ſi quis è ſummo hauriat ; falſam,ſi urnâ in fundum demiſſa ab imo eam hauriat. Præter.hanc cauſam ab Arriano aſſignatam , non malè addit *Stuckius in commentar. ad Arrianum p.* 13. duas alias : quarum *una* ipſi probabilis dicta, quod in ſeptentrionalibus illis regionibus ſolis radii obliqui , non directi,minorem vim habeant tenuiores partes aquæ reſolvendi & adurendi. *Altera* , quod palus Mæotis ipſo ponto non multò minor aperto ſuo in illud influxu multum dulcedinis adferat. Sunt autem paludis iſtius aquæ Euxina multò dulciores. Sed hæc aquæ dulcedo non videtur præcipuam & peculiarem inter ipſum & alia maria differentiam facere : cum , teſte *Petro Martyre* in hiſtor. Indię Occidentalis, in provincia quadam regionis Mariatambal mare quoddam ſit aquæ dulcis , ob flumina magno cum impetu ex altiſſimis montibus in illud decurrentia ; Boſphori etiam Thracii aqua ſit dulciſſima : quam propterea ex acceſſu Ponti Euxini,non maris Ægei fieri exiſtimat *Gyllius in deſcriptione Boſphori Thracii.* Majorem differentiā facit hujus Ponti cōgelatio,de quà *Stuckius loc. cit.* *Alii* aquarū locum unum ideo dici,putam, quod ſit ſeparatus & diſtinctus à terra habitabili. Sic *VVilletus.* Sed hoc minus ſatisfacere videtur. Itaque in hac reſponſione acquieſco : Omnes aquas in unum receptaculum (tanquam utrem *Pſ.* 33.7.) confluere : quia omnia flumina , omnes paludes &c. in Oceanum fluunt ſive mediate ſive immediatè , ſive apertè ſive occultè : etiam Pontus Euxinus , ſive mare Caſpium & Hyrcanum , ſi non apertis ſaltem occultis ac ſubterraneis meatibus. A qua ſententia compa-

Digitized by Google

comperi poſt primam hujus diſp. editionem non abhorrere *Conimbricenſ. loc.cit.*ubi ita. *Non tam mare eſt quam palus multorum fluminum incurſu ſtagnans, niſi forte oceanum quoque ſubterraneo meatu occulte excipiat.* Apertius idem affirmat *Pererius in Geneſ.* 1. *v.*4 *p.*148. *ubi & alii citantur.* Ita diſſidētes ſententię antiquorum & recētiorum facile conciliari poſſe vidētur. Et ſane diſtinctionem & conciliationē hanc nuperrime conſulens ſcholiaſten Dionyſii ad loc. modo cit.comperi antiquis ignotam non fuiſſe, uti exſertis verbis teſtatur *pag.* 18. *edition. Rob. Stephani* : *καὶ οὗτοι μὲν διαφωνοῦσιν ἀυτοῖς. οἱ δὲ πλείους συμφωνίαν τῇ τοιαύτῃ τῶν παλαιοτάτων διαφωνίᾳ πλεκόμενοι φασὶν ὅτι τέλος διὰ τόπων ἀλλήλων ὁ κρίνων ἑαυτὸν ἐπιμίκτων, ἐναδίδωσι τὸν ὑγρὰν λόγον. καὶ ὅτω συνίστη ὁ λόγος ὁ λέγων τὴν γεωδίαν κύκλῳ περιέχεσθαι, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ κρίσει θαλάσσης ὑγρᾶς ἀντίου.* Adde Iunilium Africanum in commentar.ad Geneſ. 1. *Bene autem, cum multa eſſe conſtet maria, in locum tamen unum congregatas dicit aquas; quia videlicet cuncta hæc jugi unda atque continua Oceano ac mari junguntur magno. Sed & ſiqui lacus in ſemetipſos videntur eſſe circumſcripti, & hos ferunt occultis quibuſdam perforatis cavernis in mare ſuos evoluere meatus. Nam foſſores puteorum hoc probant: & quia tellus per inviſibiles venas aquis repleta eſt manantibus, & quia trahunt ex mari principium.*

DE CREATIONE.

PARS QUINTA,

Reſp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 6. *Octob.* 1638.

III. PRobl. An terra & aqua unum globum conſtituant, unumque habeant centrum? Aff. contra *Philonem libr. de Opificio mundi*, *Burgenſem* addit. ad poſtillam Lyrani: qui hinc exſculpit opinionem ſuam de modo terræ ab aquis libratæ, cujus modò meminimus. Videtur etiam dubitare *Ambroſius* 3. *Hexaem. c.*3. Sed refutantur *primo*, ex rotunditate terræ, quam ſcriptura innuit Proverb. 8.27. Ieſa.40. 22. ubi חוג *choug* id eſt *γύρῳ* gr.70. *gyrus* ut Vulgatus, *globus*, uti Tigurini & Vatablus; *compas* gallicè, ita. R. Sel Iarchi: eandemque probat philoſophia apud *Peucerum* in eleganti tract. *de Circulis cæleſt.*, ut & *Cirvellum*, *P. de Aliaco*, *Clavium in Sacrobоſc.* vulgareſque omnes libellos ſphæ- 1.

Digitized by Google

ricos & Geographicos : atqui terra aut aqua ſeorſim non habent eam rotunditatem (ut docet experientia,) ſed conjunctim ; ergo neceſſe eſt faciant unum globum. *Secundo*, Quia, teſte ſcriptura, aquæ initio tegebant terram eique erant concentricæ, & ſic cum ea ad unum centrum tendebant : quod fateri cogitur Burgenſis. Ergo etiam tertio die & poſt uſque in perpetuum, idem habent centrum. Niſi velimus dicere naturam aquæ tertio die fuiſſe mutatam, aut miraculosè nunc verſus proprium ſuum centrum ferri. Quam innaturalem naturam non eſt quod admittamus in prima naturę conſtitutione : ut bene diſputat *Pererius lib.* 1. *in Geneſ. p.* 144. IV. *Probl.* An globus terrenus ſit in medio mundi, & centrum mundanum? Reſp. non videmus cur antiquę & communis philoſophiæ termini cùm Keplero aliiſque recentioribus loco movendi ſint. Videndi autores modo cit. *Conimbric. in* 2. *de Cœlo cap.* 14. *quæſt.* 3. Et certe loca ſcripturę quæ cœlum ſupra terram elevatum, & circa eam undique extenſum ajunt *pſalm.* 103. & 104. 3. *Ieſa.* 40. *Prov.* 25. 3. adverſari videntur. Rationes utrimque adferri ſolitas philoſophis diſcutiendas relinquimus. Vide *Conimbric. loc. cit. & Claromontium lib.* 12. *cap.* 21. 22. & Davidem Chriſtiani lib. 1. ſyſt. geogr. cap. 51. V. *Probl.* An quantitas terrę, ſi comparetur cum cœlo, tam exilis ſit, ut poſſit dici eſſe punctum ſeu inſtar puncti? Reſp. Non eſt quidempropriè punctum : nam punctum non eſt quantitas, (quippe cujus μέρος οὐδέν, definiente Euclide) & mare dicitur magnum ac latum manibus *pſ.* 104. 25. ſed hyperbolicè & cõparativè ſic dici concedimus : ſaltem magnã eſſe diſtantiam *ex pſal.* 103. *v.* 11. colligitur; quæ ſic tamen ab Vranometris ſine neceſſitate non debet amplificari, ut cum immenſitate Dei pæne certare videatur; quod contra novos Copernicianos & Keplerianos non importunè monuit præſtantiſſ. Aſtron. *Mullerius in Epitom. aſtronomica*, in præfat. VI. *Probl.* Quibus fulcris, ſeu cui fundamento globus inſiſtat, aut unde ſuſpenſus ſit. Reſp. de fundamento aut ſuſtentaculo externo Deo ſc. liquidum eſt ex *Iob.* 38. *pſalm.* 104. Fundamentum, radix, fulcrum internum aut adjunctum ; nullum aliud quærendum eſt præter aut extra ipſum, ejuſque naturam à creatore inditam, gravitatem ſcil. quò factum ut omnes partes ejus ſe colligant verſus centrum proprium ; & ſic à centro gravitatis (uti omnia gravia) totum ſuſpenſum quieſcat : ut eruditè *Ovid. Metaphorm.* 1. *Nec circumfuſo pendebat in aëre tellus, ponderibus librata ſuis.* Et *Manil. lib.* 1. *aſtron.*

Imaque de cunctis mediam tenet undique ſedem,
Ideircoque manet ſtabilis, quia totus ab illa
Tantundem refugit mundus, fecitque cadendo
Vndique ne caderet, medium totius & imum eſt. Illa-

Digitized by Google

Ictaque contractis consistunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.

Et ante eum *Parmenides*, cujus versus à Manilio expressos ibid. in commentario suo exhibet *Scaliger*. Eosdem habes in poësi philosophica edita ab Henr. Stephano in 8° p,44. Et hoc est quod phrasibus illis scripturę innuitur Ps.104.5. *Iob.* 38.4.6. *cum Ies.*40. *Ier.*5. ubi mentio basis, & fundamentorum terræ. Quamvis *Kimchi Ies.* 40. quatuor elementa intelligat, quæ fundamenta sint eorum; quæ in terra. Alibi fundamenta terræ, & montium dicuntur interiores partes terræ, quæ tanquam basis superiores partes sustinent; sic *Psalm.* 18.8. nam illæ in terræ motu commoventur. Innititur ergo & solidata est terra ἀκινήτως super nihilo עַל בְּלִימָה *Iob.* 26. *v.* 7. (de cujus explicatione elegans dissertatio *Fulleri Miscellan. lib.* 1. *c.* 15. cujus partem supra exhibuimus part. 3.) si alia fulcra præter ipsius terræ corpus ac centrum respicias: super basi verò seu fundamento suo, si extra ipsius naturam nullum aliud sustentaculum (insitum scil. seu internum) quæras. *Rejicimus* 1. opiniones antiquorum de causâ firmitatis terræ apud *Aristot.* 2. *de cœlo textu* 78. *& Conimbric. ad c.*14. *qu.*5. inter quas emicuit Thaletis, qui terram volebat fundatam esse super aquas, eamque aquis quasi innatantem beneficio latæ figuræ sustentari: quam amplexus videtur Chrysostomus. Ex scripturis adferri solent *Exod.*20.4. *Psalm.*24.2. 2 *Pet.*3.5. Sed pugnat hæc opinio *Primo* cum experientia & ratione; est enim terra rotunda unum globum cum aquâ constituens; est & gravior aquâ, cujus partes cum in aquâ non fluitent, certè nec ipsa tota fluitare poterit. *Deinde*, cum scripturæ locis jam cit. ex *Psalm.* 104. 5. *& Iob.*26.7. Quod ad loca in contrarium adducta, ad ea in ipsa disputatione respondebimus. Refutat hanc opinionem *Aristot. loc. cit. & Seneca l.*6. *Natur. qu. c.* 6. ex recentioribus *Conimbric. loc. cit. item Clavius*; ex Theologis *Pererius, VVilletus, Zanchius.* 2. *Rejicimus* quorundam dicta, qui totum hoc ad miraculum referunt, & imaginantur simile esse hoc opus Dei, ac si securis Elizæi aquis supernataret, aut lapis molaris in medio aëre hæreat: cum tamen nec præter, nec contra, nec supra naturam, sed maximè secundum eam fit, ut corpus gravissimum in naturali suo loco, hoc est in medio mundi conquiescat. Vide *Plinium lib.*2. *c.*65. *infra thesi.*2. *citatum.* 3. *Denique* delirium Mahumedis, de terra inædificata in cornu bovini acumine, deque terræ motu aut tremore inde existente: quod habet liber Mahumedicus *Zuna*, teste *Iohanne Andrea Mauro in confusione sectæ Mahom. c.*5. liber enim ille nondum apud nos editus est. VII. *Probl.* An terra immobilis in mundi medio quiescat? Aff. cum Theologis, Physicis & Astronomis omnibus Iudæis

Iudæis, Arabibus, Græcis, latinis (exceptis uno atque altero ex antiquis, & omnibus hodiernis Copernici sectatoribus) innixi rationibus, ut nos putamus, solidissimis, quæ apud philosophos, & Astronomos hic & in *Therſite noſtro Heautontim.* citatos, videndæ: ne actum agamus: ne quid dicam de Pererio aliisque commentatoribus in Genesin. Nobis hic sufficerit ex scripturis immota argumenta exemplo non tantum Theologorum, sed etiam astronomorum indicare. Ea in prima acie collocat *Peucerus* in laudato tractatu *de Circulis cœleſtib. fol.* 6. *Nec recto*, inquit, *motu, nec circulari terram moveri, ſed in medio mundi quieſcere & ſacræ literæ confirmant, & rationes phyſicæ comprobant.* Idem nuperrimè præstitum à *Davide Chriſtiani* Professore mathematico Marpurgensi *lib.* 1. *ſyſtem. geographici cap.* 8. *p.* 126. ubi sic determinat: *Verum hac opinio* (scil. Copernici Galilæi &c.) *adverſatur ſacris literis, ſanæ rationi & experientiæ, immo convellit: aſtronomiæ & Geographiæ fundamenta.* Adducimus tres classes argumentorum ex sacris. *Prima*, habet ea loca, quæ dicunt terram quiescere, *pſ.* 104. 5. *Eccl.* 1. 4. *Iob.* 26. 7. & 38. 4 6. *Secunda*, continet loca, quæ Soli tribuunt motum, *Pſ.* 19. 6. 7. *Eccl.* 1. 5. 6. *Tertia*, loca illa *Ioſuæ* 10. *Iesſ.* 37. 8. quæ Solis stationem; & retrocessionem inter miracula referunt; ergo motus illi naturalis. Has classes argumentorum à filiis scripturarum, imprimis Theologis recte defendi, & defendendas esse contra recentiorum quorundam exceptiones Copernicanas prolixe differui in *Therſite Heautont.* nec otiosè illa hic repetam. Rationes physicas & astronomicas ab Aristotele, Ptolemæo, Sacrobosco, Tychone Brahe, eorumq; sectatoribus allatas, nullâ cladè à leviculis illis sive conjecturis, sive exceptionibus Kepleri aliorumq; passas esse ibidem pro instituti nostri ratione indicavi. Si quis cõpendio studeat, quærat rationes, earumq; vindicias apud *Conimbric. in* 2. *de cœlo c.* 14. *q.* 5. aut apud *Cirvellũ, Aliacenſem, Claviũ* ad sphæram Sacrobosci, imprimis apud *Froymundum* in tractatu de hac quæstione edito, cui tit. *Anti-Ariſtarchus* & ejusdem tractatus *defenſione* cõtra *Iacobũ Lanſbergiũ Medicum*, cui tit. *Veſta*, apud aut Davidem Christiani l. 1. c. 8. Confer infra appẽdicem quartã ad hanc disp. de Creatione. *Rejicimus* 1. opinionem illam de duplici motu terræ diurno scil. & annuo 2. Et alteram Baranzani, quæ statuit motum librationis; qui fit quando medium terræ & consequenter centrum mutatur, dum ab una parte terræ portio *auſertur, ex altera adſertur, montes auferuntur per terræ motus, inſulæ deſtruuntur per tempeſtatem, maria ſiccantur, montes ſuper oppida cadunt* &c. *Quare crediderim nunc amplius non eſſe in illo loco præcisè, in quo à Deo creata eſt, ſed lancis inſtar nunc in unam partem, nunc in aliam inclinaſſe & c. tot enim urbium, inſularum, montium, marium & c. viciſſitudines*

tudines cauſare potuerunt receſſum terræ à primo centro. Sic ille in Opinionibus novis *phyſ. diglad.* 18. *theor.* 10. Rationem autem mutatæ ſententiæ Copernicianæ, quam in Vranoſcopia edit. prioris defenderat, adfert ibidem *decretum ſacræ Congregationis Cardinalium* &c. *Copernici opinionem damnans, quod an militet contra omnem motum terræ tu videris. Ego hoc unum mihi perſuadeo, minimam aliquam libratiunculam, quæ ſyderum motus non pervertat, ibi non prohiberi* &c. Sed an hæc libratio non repugnet decreto illi Cardinalium, viderint ipſi Cardinales, & Froymundus, qui ex profeſſo pro decreto illo ſcripſit. Nos ſuſque deque habito illo decreto, cenſemus *Primo* prętenſum hunc motum librationis ad mutationem centri, non minus ſed potius magis repugnare ἀκινησίᾳ terræ, (de qua ſcriptura) quam motum diurnum aut annuum in proprio centro, quem Copernicani terræ tribuunt. Quæ enim major inſtabilitas, quam quod ad tam crebras mutationes terra baſin, columnas, fundamenta, locum ſuum, lapidem angularem, hoc eſt, centrum ſuum, (ut non infeliciter *Aquinas Iob.* 38. *verſ.* 6. interpretatur) mutare cogatur, atque adèo moveri inſtar ponderum in libra, dum augentur aut minuuntur. Certe in libra appendi & moveri, non eſt quieſcere aut ſtabilem ac fundatam eſſe. *Deinde*, mirabilis nobis videtur conſequentia: Mons aliquis terræ motu dejicitur, ergo aliquid materiæ & conſequenter pondus iſtius montis ab iſtâ terræ parte ablatum eſt; & ſic de inſulis, maribus &c. Speciem aliquam haberet conſequentia, ſi montes, aut maria terræ gremio (ex. gr. in Sabaudiâ aut Italiâ) abſorpta, ad antipodas per centrum terræ, aut ſaltem ultra centrum deſcenderent, aut ad vicinam regionem avolarent; inſuper, dum illa materiæ & ponderis portio illic aufertur, nihil rurſum vel aquæ, vel aëris, vel exhalationum, vel terræ aliunde accederet, quod librationem impediret & terram in eodem gravitatis centro contineret. Sed has novas opiniones alii porro excutiant: ubi in tractatu de Elementis fusè (quod ibidem promittit) docuerit librationem aliquam eſſe poſſibilem. Mihi nondum conſtat an tractatus ille ſit editus, ſaltem eum videre nondum potui. 3. *Rejicimus* cum ipſo Baranzano loc. cit. ridiculam opinionem quorundam (qui & quales illi ſint neſcio) qui putant ſingulis momentis ex compreſſione pedum noſtrorum, aut aliorum animalium, terram librari. VIII. *Probl.* An diluvium univerſale naturaliter fieri poſſit, poſtquam ſemel terra ab aquis fuit ſeparata? Neg. & conſequenter, diluvium Noachicum fuiſſe naturale. Nam quamvis eadem quantitas aquæ in fontibus abyſſi, & eadem quantitas exhalationum in cataractis cœli (quæ erat tempore Noachi) ſemper ſit, nullum tamen eſt agens naturale, quod de-

Digitized

ducat in actum, evocando scil. omnes aquas ex abyssis, & resolvendo omnes exhalationes in pluviam. IX. *Probl.* An ergo miraculosè mare universale contineatur intra littora, an verò naturaliter? Resp. Prius quidam (inter quos *Ambrosius*, *Basilius*, *Theodoret. in psalm.* 104.) *ex Iob.* 38.9. *psalm.* 104. & additâ hac ratione astruunt, quod mare sit altius terrâ, & consequenter naturaliter terram inundaret. Nos poster. aff. & quidem ex eodem loco *Iob.* 38. 8. 9. 10. *coll. cum psalm.* 104.9. *Genes.* 1. *v.* 9. *Ierem.* 5. 22. Memoratur enim ibi admiranda lex naturæ à Deo primitus impositæ; non vero aliquid naturæ leges transcendens, hoc est, miraculum. *Deinde*, miraculum erat cum starent aquæ maris rubri *Exod.* 14. 22. Ergo quod à tertio die creationis usque in perpetuum stant non est miraculum, quia est ordinarium. Ad rationem additam proxima quæst. respondebit. X. *probl.* An mare sit altius terra? Resp. contra experientiam & rationem affirmatum hoc ab autoribus modo cit. & *Cano*, *Burgensi*, *Catharino*, *Thoma* 1. *qu.* 69. *a.* 1. *Zanchio lib.* 4. *cap.* 1. *qu.* 2. *thesi* 2. idque ex male intellectis *ps.* 104. 6. *Basil. hom.* 4. & ex eo *Zanchius loc. cit.* insuper producunt experientiam Sesostris regis Ægyptii, & postea Darii Persæ qui juncturi mare Ægyptium cum mari rubro mare deprehenderint cubitis aliquot altius terra. Addunt alii experientiam quotidianam, quæ docet naves in mari è littore conspectas videri altiores & terram è navi conspectam depressiorem. *Georgius Abotus* Anglus in erudito commentario (sed lingua patria conscripto) *in Ionæ* 1. *lectione* 5. *num.* 21. non tantum Basilii demonstrationem per omnia probat, sed etiam de suo addit: Mare diversis in locis esse altius terra; idque sensu observatum in mari Atlantico versus Mauritaniã: ut habet historia navigationis Iohannis Lærii cap. 2. Sed contra statuunt Theologi & philosophi recentiores (*Pererius & VVilletus in Genes. Lorinus in Ps.* 24. *Conimbric. lib. & cap. cit. qu.* 4. *& Clavius in Sacroboscо, Keckermannus in appendice ad Geograph. problem. nautico.* 3. *Keplerus in epitom. astronom.*, *Contarenus de Elementis*, *Ægidius Hexaem. lib.* 2. *c.* 2. 27. *Cajetanus*, *Lipomanus*, *Honcala in Genes. Pineda in Iobi* 20. 10. *& in Ecclesiast.* 1. 7. *Molina in oper.* 3. *diei disp.* 11. *Valentia ad* 1. *qu.* 68. *artic.* 3. quod ad sui totum mare non esse altius terra, nec terram altiorem mari (quippe quæ unum constituant globum:) sed quod ad partes quibus mare contingit littora, esse illud depressius terra non quidem in universum, sed ratione partium terræ, quas littora dicimus, hoc est littora altiora esse mari ad illa alluente. Rationes vide apud autores cit. imprimis *Pererium & Conimbricens.* Ad objectum *Psal.* 104. facilis est responsio: agi istic de statu aquarum primo & secundo die, non vero post separationem factam tertio die. Ad tentamen

men illud Seſoſtris, & Darii, quod tamen felicius ſucceſſit Ptolomæo teſte Strabone *lib.* 17. dicimus cum Pererio Baſilium in eo memoria lapſum; neque enim mare Ægyptiacum, ſed Nilum cum mari rubro conjungere tentabant, *teſte Plinio lib.* 6. *c.* 29. *Deinde* ipſorum opinio ſive hallucinatio non facit demonſtrationem philoſophicam. *Adhæc*, ſi Straboni credimus, Ptolemæi iſthmum perfodientes & quidem abſque inundatione oſtenderunt experimento illo mare non fuiſſe altius. *Deniq;* detur mare aliquod altius tunc fuiſſe planitie illa Ægypti, prout altiora nonnuquam ſunt flumina, hinc tamen non ſequitur mare eſſe altius tota terra. Ad tertium, de conſpectu terræ è navibus reſpondetur eſſe fallaciam viſus; quia enim terra vergit ad nigredinem; & omnia nigra videntur depreſſa, hinc terra videtur depreſſior mari. Quam fallaciam viſus demonſtratam vide apud *Keplerum lib.* 1. *epitom. aſtronom. p.* 27. Addit ibidem: *Si ſtans in littore, metiaris inſtrumento libramentum undarum, etiam quas omnium extremas viſus aſſequitur; nequaquam in iis elevationem, ſed ſemper exiguam aliquam declivitatem deprehendes: apparebitque non imminere terris undas, ſed infra illas ſubſidere.* Alias objectiones vide ſolutas à *Conimbr. loc. c.* Quod autem rationes ſuas ita inſtituunt quaſi abſolute terra eſſet altior, id cū diſtinctione modo poſita accipi volumus. Vide *Keckerm. loc. cit.* Quæ ex *pſ.* 107. 23. *Daniel.* 7. 3. *Apocalypſ.* 13. 1. objici ſolent, craſſam linguæ ſacræ ignorantiam produnt. Aſcendere enim Hebræis ſubinde ſynechdochice notat quemvis motum animalem in etiã è loco altiori ad depreſſiorem: ſicut è contra deſcendere ſubinde notat profectionem ad locum altiorem, *Iudic.* 18. 11. XI. *probl.* An terræ major ſit quantitas, an vero aquæ. R. poſterius affirmarunt Peripatetici quidam, dicentes elementa decuplam ſervare proportionem; atque decuplo plus aquæ eſſe, quam terræ: quos refutat *Peucerus libro cit. fol.* 57. *Clavius p.* 130. *Scaliger Exerit.* 38. Et *Alexander Piccolomineus* peculiari tract. de Quantitate terræ & aquæ, (quem nondum habere potui, ſed ad eum provocant *Pererius lib.* 1. *in Geneſ.* & *Clavius loc. cit.*) Nos experimentis & rationibus eorum acquieſcimus. Quod ergo *Cajetanus* aſſerit aquam initio creationis decuplo ampliorem fuiſſe terra, quia hæc ſit naturalis proportio aquæ ad terram, inter incertas conjecturas deputandum eſt. Vt & illud *Bedæ* dicentis, totum ſpatium à terra uſque ad cœlum empyreum aqua plenum fuiſſe. XII. *probl.* An & quomodo globus terræ accurate menſurari poſſit? Reſp. Modum oſtendunt artifices ad *Sacroboſci cap.* 1. *concluſ.* 6. Sed in aſſignando ambitu admodum variant ut videre eſt ibid. & apud *Conimbric. in* 2. *de cælo c.* 14. *qu.* 1. & *Pererium p.* 71. Hinc nonnulli ex textu *Iob.* 38. *Eccleſiaſt.* 1. in eam devenerunt opinionem, non

esse mensurabilem. Pererius, quamvis pro affirmante sententia a
cit. respondeat phrasi illa non notari τὸ ἀόριστον, sed raritatem & d
tatem &c. subdit tamen p. 71. *Scriptura loquitur de exacta & infallib
gnitione amplitudinis terræ, quam Mathemathici non tradunt; nec inter
constat, quantum spatii terræ respondeat uni gradui cœlestis circuli* &c. A
tant dissidentes sententias seu calculos de ambitu terræ posse con
David Christiani lib. 1. syst. geogr. c. 11. dicit esse *sententiam probabi*
quod non tantum possit magnitudo globi terrestris investigari, sed
quod ope arithmeticæ & geometriæ certa ejus dimensio, sive p
trum, sive diametrum, sive superficiem, sive soliditatem specte
bis relicta sit. Nos putamus dicendum, Geographicam (quam
Geographus *David Christiani lib. 1. c. 10. historicam vocat*) mensu
nem esse possibilem & sufficere: quæ (ut & architectonica mensi
sit præter propter, atq; ideo à geometrica ἀκριβείᾳ distingui debeat
enim montes altissimi, valles profundæ, aliaque terræ globum r
inæqualem, & corpus (ita loquar) quodammodo irregulare, hinc c
cisa quantitatis ipsius mensuratione dicendum putamus quod c
rotunditate Clavius loc. cit. Recte hoc explicuit & distinxit *Str*
2. *p.* 54. ubi Eratosthenem Geographum contra Hipparchum defe
ait: οὐ δεῖ σφόδρα τὸν ἀκριβῆ ἔλεγχον τοῖς μὴ ὁμολογουμένοις σφόδρα ἄπαλα λέγ
&c. id est *non sunt refellenda accuratius ea quæ pro certis non ponuntur int*
Et mox subdit de continente terra, aliisq; notis locis: non fuisse
nandum Eratosthenem μεμιξημένως ὑπὸ ὄφιν, ἀλλὰ μονογραφικῶς μᾶλλον id
*metrice, ut dixi, sed geographice potius. Consectar. Cum ex terra & aq
globum constitui, eumque cum cœlo concentricum esse, & ab eo omni ex p
qualiter diffare manifesta ratione probarint artifices, sequitur dimittend
sensum, qui fallacia sua doceret, cœlum terræ imminere, horizontis extrem
tingere & cœlum & terram, solem quando oritur ex Oceano emergere.*

2. Nunc agendum de terra seu arida heb. יבשה seorsim. De qu
ta quærunt partim physici, partim Geographi; An sit el
tum frigidissimum; An & cur gravissimum ac densissi
quanta sit in se, & quanta cum orbibus cœlestibus comparata;
rotunda, & cur sensui appareat plana; & an mathematice intell
sit esse rotunda; An sit cava; quanta ejus pars sit habitabilis; Ej
bitus quibus viis investigetur; Cur sola occupet centrum terræ,
etiam aqua; Quid sit insula, mons, rupes, spelunca &c. An &
modo differat arena à pulvere & terra una ab altera; an & quo
arena numerari queat; quæ sit causa sterilitatis & fertilitatis terræ
De quibus *Zabarella de Elementor. qualitatibus, Conimbric. ad lib. 3. de*

1.

14.& *de Generat.& corrupt.l.*2.*c.*2.& 3.*Clavius* paſſim in *Sacroboſc. Claromont.l.*12.& vulgares libelli phyſici ac Geographici; inter quos noviſſime editum *ſyſtem.Geograph. Davidis Chriſtiani.* Quod ad certas terræ partes, ſtudioſis Theologię in primis conſiderādę ſunt & phyſice & geographice Terra Canaan, Paradiſus, Babylonia, Ægyptus &c. item montes Ararat, Libani, Sinai,Sion; Moreah, Sehir &c. deſerta Paran, Engeddi, &c. Rupes Rimmon &c. Spelunca Odullam &c. quorum in ſcripturis fit mentio. Nos contenti erimus paucula hæc phyſico-theologica delibare.1. An terra ſit animal, aut ſaltem animata? Reſp. Poſterius aſſerit *Daneus part.*2.*tract.*3.*c.*28. ductus hac ratione quia viventia germinat, juxta *Geneſ.*8.21.& hanc vetegabilem vim terræ atque aquæ injecit Dei ſpiritus *Geneſ.*1.2. Prius ſtatuebant Priſcillianiſtæ, qui ſenſum non tantum ſed rationem terræ tribuebant: quod ex Pythagoræ & ſimilium lacunis hauſtum videtur (conſer *Lipſii phyſiol.lib.*2.*diſſ.*19) Ex recentioribus *Campanella* omnibus rebus, conſequenter & terræ ſenſum tribuit. Sic enim *lib.*1.*c.*1. *Cum vero animalia (ex omnium Teſtimonio) ſenſum habeant; ſenſus autem ex nihilo non oritur: neceſſario adfirmandum eſt; Elementa, ipſorum Cauſas, ſentire, & quidem omnia. Nam quod uni ex Elementis ineſt, convenire omnibus, demonſtrabimus. Sentit ergo cælum & terra & mundus, animaliaque inter ipſum manent, ſicuti vermes intra ventrem corporis humani, qui hominis intellectum & voluntatem ſenſu non percipiunt, quoniam ipſorum ſenſui non proportionantur.* Sed meri ſunt luſus æquivoci, &παιχνολογίαι. Si enim definitionem vitæ ſenſitivæ aut vegetativæ ſpectemus, certe terræ minime aptari poteſt. Argumenta philoſophica contra vitam metallorum, hut analogice applicanda. Quod ad rationem Danæi, dicendum terram eſſe vegetabilem efficienter, non vero formaliter: nam & ſol producit vegetabilia, nec tamen vivit. Terra generat plantas, ſed generatione æquivocâ (haut aliter ac animalia ex putri materiâ) quia ſpecie differt à plantis: immo & plantas ex ſuo quaſque ſemine germinare facit, juxta *Geneſ.*1.*v.*11. Quod ſemen vel manifeſtum eſt, vel occultum, vel proprium & ſuæ ſpeciei, vel analogum; ut circa ortum viventium ſpontaneorum non malè diſtinguunt philoſophi. Videantur obvii libelli phyſici inter eos, *Seidelius lib.*2.*c.*2.*p.*399. Et *Scaliger ad Theophraſt. de plantis lib.* 1. quem citant & probant *Sennertus de chymic.* & *Galenic.&c.c.*12. & *in Hypomnem.phyſicis, hypomn.*5.& *Sagittarius diſp.phyſicar.*13.*th.*5. Reſpondemus ergo ad *Geneſ.*8.22. terram producere plantas quia concurrit ad earum productionem tanquam materia tranſiens, & quidem remota: nam propinqua eſt ſemen in quo immediatè

diatè & propriè eſt facultas πλαστικὴ ſive, ut alii (*Anſelmus de Boot l.* 1. *de Lapid. c.* 11.) loqui malunt ſeminaria & architectonicus ſpiritus in ſemine plantari concluditur. De cujus vitâ ideo diſputant *Scaliger exercit.* 208. *ſect.* 5. *&* 7. *Sennertus Phyſ. lib.* 6. *c.* 2. *& in Chymicor. cum Galenic. conſenſu & diſſ. c.* 9. *&* 12. Hypotheſin & conſequentiam Campanellæ, quam per totum illum tractatum diffundit, & ad omnes ac ſingulas partes mundi (etiam ad lucem, tenebras, frigus *lib.* 3. *c.* 5. cadavera *lib.* 4. *c.* 9.) extendit; facile elidet inſtantia illa, Deus tanquam cauſa univerſalis & æquivoca produxit omnia corpora, eorumque partes, vitam corpoream, ſenſus corporeos &c., nec tamen partes aut qualitates corporis habet, aut oculis corporeis videt, aut facultate nutritivâ nutritur, auctrice augetur &c. 11. *Probl.* An tota terra ſit habitabilis? Reſp. Vulgata eſt diviſio zonarum terræ, quarum media propter æſtum, duæ extremæ propter frigus dicuntur inhabitatæ, ut videre eſt apud *Virgil. Georg.* 1. *Ciceronem de Rep.* 6. *Plinium l.* 2. *c.* 108. *Martian. Capellam lib.* 6. *p.* 196. *Macrobium in ſomn. Scip. cap.* Specialiter mediam zonam æquinoctiali circulo ſubjectam inhabitabilē probat *Ariſt.* 2. *Meteor. c.* 5. quem more ſuo ſequuntur *Thom.* 1. *qu.* 102. *a.* 2. *Scotus & Durandus ad* 2. *diſt.* 17. Sed errorem hunc detexit experientia per navigationes recentiorum; ut nunc communiter oſtendunt philoſophi: inter eos *Clavius ad Sacraboſco*, & *Conimbric. ad* 2. *de Cælo c.* 14. *qu.* 1. *Valeſius in Philoſoph. ſacra cap.* 26. Et ante experientiam noſtrorum temporum tale quid ſuboluerat Erathoſtheni, Polybio, Ptolomæo, Avicennæ, & Theologis illis, quorum meminit *Thomas loc. cit.* qui ſentiebant ſub circulo æquinoctiali locum eſſe temperatiſſimum propter perpetuam æqualitatem dierum & noctium: contra ac ſtatuebat Ariſtoteles *loc. cit.* Cujus opinionis quamvis probabiliorem pronuntiaſſet, non auſus fidere concludit: *Quidquid autem de hoc ſit, credendum eſt paradiſum in loco temperatiſſimo conſtitutum eſſe vel ſub æquinoctiali, vel alibi.* *Petrus de Aliaco* Cardinalis & Epiſc. Cameracenſis Theologus, Philoſophus, & Mathematicus pro ratione iſtorum temporum (floruit circa annum 1410.) eximius, in Opere Coſmographico, *cui tit. de Imagine mundi cap.* 49. dubitationem & ignorantiam circa inhabitationem partium terræ apertè profitetur: *Quapropter*, inquit, *medietas æquinoctialis circuli non erit habitatio inter oriens & occidens. nec medietas rotunditatis terræ. nec duodecim horæ ut quidatur æſtimant. Sed longe plus medietatis terræ & plus quod revolutio medietatis cæli. Quantum hoc ſit autem ſic non eſt temporibus noſtris menſuratum nec invenimus in libris antiquorum certificatum. Nec mirum quoniam plus medietatis quartæ in qua ſimus eſt nobis ignotum. nec ſunt civitates à philoſophis comprehenſæ. Similiter ſi loquamur de aliis duabus quartis & conſideremus*

vias

Digitized by Google

vias naturales non erunt ille cooperta aquis ut vulgis mathematicorum æstimat. Et ad hoc inducunt aliquas rationes quas prosequi non est hujus operis ex quibus patet quod quantitas extensionis oceani super terram & ejus habitudo valde incerta est. III. *probl.* An sint Antipodes quos Antichtonas vocat *Scaliger comm. ad Manilium, Cleomedes lib.* I. ἀντίχθονες ἡμῶν, & ἀντῶμοι, id est, humeris aversos seu oppositos? Resp. Aff. *cum Plinio lib.* 2. *c.* 65. *Cleomede lib.* 1. *circular. inspect. meteor. cap. de cæli orbibus. Manilio lib.* 1. *p.* 8. *edit. in* 4. *Pomponio Mela lib.* 1. *c.* 1. & recentioribus Theologis & philosophis: quorum rationes vide apud autores Geographicos, imprimis & apud *Zanchium l.* 5. *c.* 1. *qu.* 3. Contrarium sensit *August. l.* 16. *de civit. Dei c.* 9. *Lactant. l.* 2. *c.* 24. *Beda* de ratione temporum *c.* 26. Et *Abulensis in Genes.* 1. Et Rabbini quidam apud *R. Menasse ben Israel probl.* 27. & 28. de Creatione. Nota etiam est ex Aventino historia Virgilii Episcopi Salisburgensis, cujus sententiam de Antipodibus Papa Zacharias accusante Bonifacio Episc. Moguntino *anno* 745. damnaverat. Quam historiam *Libertus Froymundus* in Ant-Aristarcho, ut Papæ infallibilitati consulat, pro virili longe aliter, ac quidem hactenus relata fuit, explicare conatur. Habet tamen eandem historiam Historicus: Gallic. *Fauchet tom.* 1. sub finem. Rationes eorum erant 1. quia homines illi essent penduli. 2. quia si daretur terram esse rotundam; nondum tamen probatum est, partem eam nostro orbi oppositam ab aquis esse denudatam. 3. Quia siquidem aquis esset detecta, non potuissent homines eo pervenire. 4. Quia sequeretur hoc absurdum, homines illos siquidem istic aliqui habitarent, non fore de genere Adami. 5. Quia cum apostoli ad omnes orbis incolas Euangelium detulerint *Rom.* 10. non legitur tamen aliquem eorum circulum æquinoctialem pertransisse. Quas facile diluimus: & tyro in solutione earum vix hæreat. Videantur etiam *Zanchius lib.* 5. *c.* 1. *Conimb. ad* 2. *de cælo c.* 14. *qu.* 1. *Clavius coment. Sacrobosco*; *David Christiani in systemate Geographico, anno superiori* 1645. *edito lib.* 1. *cap.* 39. *Salmuthus ad Panciroll. nove repert. tit.* 1. Primæ rationi nimis idioticæ eleganter respondet Plinius lib. 2. c. 65. *Ingens*, inquit, *hic pugna literarum contraque vulgi; circumfundi terræ undique homines conversisque inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli verticem, ac simili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contra siti; tanquam non & ratio præsto sit, ut nos non decidere mirentur illi. Intervenit sententia quamvis indocile probabis tu turba, inæquali globo, ut si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? pendere ipsam, ac, non cadere nobiscum, seu spiritus vis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere natura repugnante, & quo cadat, negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum*

nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu, ita terræ, arcentibus cunctis, nisi in se locus non est. *Secundam* rationem solvit quotidiana experientia, & navigationes, atque inde communis historia Geographica. *Tertiam* mox attingemus, probl. 5. *Quarta* concidit ubi ad tertiam responsum fuerit. Certum est omnes homines, quandocunque inventi fuerint (sive constet nobis quomodo illuc delati sunt, sive non constet) descendisse ex Adamo & Eva. Probatur ex *Actor.* 17. *v.* 26. Et *Genes.* 3. *v.* 20. *quia mater omnium viventium*, scil. hominum. De quinta, quæ movit pereruditum Abulensem, ut hanc opinionem defenderet, agendum ex professo *in Disput. de Vocatione Gentium. IV. probl.* An novus mundus fuerit antiquis cognitus? Resp. Inclinamus in partem Neg. Saltem nihil certi in contrarium adferri potest: atqui affirmanti incumbit probatio. Nos ex abundanti dicimus 1. Nusquam in scriptura V. aut N.T. istarum gentium fieri mentionem: quāvis indefinitè nomine insularum *Genes.* 10. *v.* 5. juxta cum aliis insulanis intelligi possint. 2. ne quidem cum prædictiones & historiæ de vocatione Gentium recensentur. 3. Nulla antiqua Geographia, nulla historia politica aut ecclesiast. earū meminit. 4. Nullius traditionis, nullius memorię, nullius famę παραδόσεως, nullorum monumētorum vestigia in alterutro mundo hactenus reperta sunt, quibus de mutua cognitione & commercio, saltem olim habito, edoceremur. Quod sane inter admiranda divina, naturalia, humana mihi semper admodum mirabile visum est: ad quod merito exclamare liceat: Ὦ βάθος πλούτου &c. *Rom.* 11. *v.* 33. Quis satis miretur jā inde post diluvium Noachicum primos incolas post diluvium scil. (nam ante diluvium fuisse ibi homines non est negandum) istius mundi cum posteris suis à nostro hoc mundo ita fuisse divisos, ut nulla viæ tunc repertę & apertę memoria, nedum per eam itio & reditio frequentata & retēta fuerit? Tam exiguā propriæ salutis curā in incolis novi mundi, tam nullam in incolis veteris mundi, à quibus discesserant, superfuisse? Nullos prophetas & viros Dei divulsione & discessione jam recenter facta, eo se contulisse: ne quidem apostolos aut eorum successores, cum jam messis illa vocationis gentium adveniisset? Gentes illas ultra tria annorum millia in viis suis ambulasse, nullo quidem vel tenuissimo lumine saltem per reflexionem illis apparente, quod aliis in hoc orbe evenire poterat? Sunt tamen qui velint orbem illum ante navigationes Lusitanorum cognitum & frequentatum fuisse. Quo referunt illud de Insula Atlantide ex Platone, & similia nonnulla ex aliis, quæ vide apud *Lipsium lib.* 2. *diss.* 19. *Et Keckerm. in problematis Nauticis*, quæ Geographico systemati subjecit; *Ionstonū p.* 82. Qui vidēdi. Sed imprimis Theologos nonnullos in hanc sentētiam pertraxit navigatio Ophiritica Salomon

1 *Reg.*

Digitized by Google

1 *Reg.*8.*&* 2. *Paral.*9. ex verisimilibus enim nonnullis colligere se putant *Ophir* esse *Peru*. Ita *Arias Montanus*, *in Caleb.Vatablus in* 1 *Reg.*9. *Brughtonus in Iob.*38., *Genebrard.in chronol.*, *Daneus phys.Christ.part.*2.*tr.* 3. *c.*46.cum quibus consentiunt ex philosophis & philologis Postellus,Goropius Becanus, & *Keckerman. Probl. Nautic. part.* 2. *p. pr.* 9. *Daleampius ad Plinii lib.*2.*c.*67. ubi & alii autores citantur. *Zwingerus in Theatro lib.*1.Sed opinionem hanc refutant *Iosephus à Costa l.*1.*de novo orbe c.*14.& & *Bellester in Onomatogr.sacra p.*288. Imprimis *Ortelius in thesauro Geopraph.*; Et *Isacius Pontanus* in appendice Discussion.Historicarum; *Deniq*; *Gaspar. Varrerius* tract.peculiari,quem cum Discuss.histor.recudi curavit laudatus modo Pontanus. *Pineda in Iob.*28. ubi & alios citat.*Gryphiander de Insulis c.* 4.*n.*25.*& c.*29.*n.*56.*Salmuthus ad Pancirol. part.*2.*tit.*1.qui videri possunt. Addendi his omnes autores qui cum Fl. Iosepho *Ophir* faciunt Iudæę regionem, ut *Pererius in Genes.*10.*Mercerus in Iob.*22.24. *Simeon Muis in Ps.*45.10.*Ribera in Ionæ.*1.Rationes in utramq; partem allatas studiosi illic invenient: nec est, quod eas hic repetam. Eandem quæst. tractat Erasmus Smit orat.ad finem comm.in Pindarum. Duo tantum addo. P*rius est*,*Broughtonum* annot. suis in Iobum anglicè à se translatum (si bene memini) alicujus facere quod aurum ab incolis novi orbis applletur כתם *ketem*; quæ vox hebraica occurrit *Cantic.* 5. 11. *Iob.*28. *v.* 16. *&* 19. ubi priori loco habetur כתם אופיר id est, *aurum Ophir. ut &c.*22.24. *&* P*s.* 45.10. Resp. sed levissima hæc conjectura; potuit enim illud retentum fuisse jam inde à confusione linguarum, & à primis incolis eo illatum, (quale fere videtur accidisse nomini שק id est, saccus, quod tot linguæ retinuerunt.) Aut,si quod post primam occupationem novi orbis Ophiritis cum incolis ejus fuerit commercium,inde adhæsisse. *Alterũ est*, conjecturã illã ex metathesi *Peru* & *Ophir*, & alterã ex *parvaim*(quod volunt duale esse à *Peru*) post omnes alios penitus jugulatam à *Garcia Lasso Inga apud Pinedam loc.cit.* qui refert regionem hanc non fuisse vocatã *Peru nisi* ab Hispanis,idq; hac occasione,cum Hispani littora illa legentes incidissent in piscatorem & signis ex illo quęsivissent de nomine regionis,ille putãsde nomine suo quęri,respõdebat *Beru*,*Beru*,quod nomẽ istic frequẽtissimum est maritimis hominibus. VI. Quomodo homines in novum orbem pevenerint? Resp. 1. Ex Asia (ubi homo primum creatus, & ubi post diluvium Noachicum consedit)eo perveniisse certum est: quamvis modus ignoraretur.*Augustinus lib.*15.*de Civit. Dei c.*7.quærit, an & quomodo omne genus bestiarum etiam noxiarum in arca servatum, in remotissimas quasque insulas delatum sit. Modos aliquot ibi proponit, tacite concedens remotissimas è terris insulas ex eo numero aliquas accepisse. Modos autem istos proponit, aut natando transisse, ad insulas

Digitized by Google

proximas; aut ab hominibus captas eò tradu&tas aut jussu sive permissu Dei ab angelis potuisse transferri. Medium modum confirmat Ludovicus Vives, exemplo insularum fortunatarum, ubi multa animalia non inventa, sed ab Hispanis importata sunt. Medius ergo modus præsupponit navigationem. Quo magis mirum nullum ex illis modis potius alibi ab Augustino excogitatum fuisse, quam ut negaret Antipodas libr. 16. cap. 9. hoc argumento: *Nimisque absurdum est, si dicatur aliquos homines ex hac in illam partem oceani immensitate trajecta navigare, ac pervenire potuisse: ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur humanum.* Quod si hypothesios illius certitudo de cõtinentia Asiæ & Americæ, aut saltem de disterminatione utriusque per sinum aut exiguum aliquod fretum haberi possit (in quam etiamnum inquirunt & inquirendum putant viri harum rerum peritissimi; inter quos amplis. & eruditiss. *Ioh. de Laet* in tra&t. de origine Gentium Americanarum c. Cl. Hug. Grotium) utique facile hoc dubium expediri posset. Vnde autem, quando & quomodo in novum istum orbem homines primum delati sint, non tam rationibus, quam ingeniosis conje&turis hodie inter eruditos certatur. Sunt qui putant statim post divisionem linguarum (de qua *Genes.* 11.) homines quodam terrestri itinere eo penetrasse, ac sedes suas fixisse, unde gentes illæ propagatæ. In hanc sententiam inclinat *Iosephus à Costa lib.* 1. *histor. Indicæ cap.* 16.; eamque aliis omnibus præfert modo laudatus *Ioh. de Laet lib. cit. p.* 11. & *p.* 104. & *p.* 89. 99. Qui tamen p. 132. &c. *observationes aliquot adjicit, è quibus diversæ viæ aperiuntur, per quas homines navigando in Americæ partes venisse videre possint, siquidem adhuc tam obscurum & difficile est terrestri itinere in ipsam homines deducere.* Pariter Acosta lib. cit. c. 20. concludit probabile esse primos incolas naufragio & tempestate actos eo devenisse. Prior sententia expeditissime quidem omnia dubia tolleret; sed cum probabilis tantum sit, & tota pendeat à conje&tura & suspicione de continentia orbis veteris & novi: non video cur tutius acquiescere non liceat (saltem tantisper dum de continentia illa nihil exploratum habemus) in sententia illa, quæ statuit per navigationes, eo devenisse homines, & eo tradu&ta animalia; & quidem per Noachidas Genes. 10. Dubia quæ contra eam moventur, non esse ἄλυσ& ostendit ibid. Cl. vir modo laudatus. De navigandi peritia, & frequentia apud veteres, vide quæ habet p. 75. de vicinitate insularum, & faciliori ex illis traje&tu p. 132. & 137. & 14. *Hug. Grotius* opinatur omnes ferme populos cis Isthmum Panamę ex Norwegia & Islandia, reliquos populos ab isthmo Panamæ usque ad fretum Magellanicum ex Sinensibus ortos. Quem dicto libro refutat Ioh. de Laet. Alii malunt ex Tarta-

Digitized by Google

Tartaria eo delatos : quorum opinio , ibidem à Grotio refellitur. Alii à Iudæis originem accerſunt. Alii à Chanaæis. Quæ opinio ibidem examinatur. *Robertus Comtæus Nortmannus in diſſertatione de origine gentium Americanarum*, probare conatur ex monumentis veterum, autoritatibus, & cõjecturis Americanos à Phœnicibus ſeu Sidoniis, ſeu Tyriis, ſeu Carthaginẽſibus procreatos. Quem videat, cui vacat. *Probl.* An mõtes, valles, aliæque terræ inæqualitates fuerint ante diluvium ? Reſp. cum *Scaligero Exercit.* 43. *De montium vero generatione qui quærit, quærat is quoque de maris cæli & aliorum.* Et evincit hoc *Proverb.* 8. 25. *pſalm.* 90. 2. imprimis *Geneſ.* 7. 10. Non diffitemur magnam mutationem circa montes , valles , fluminum alveos , paludes , lacus &c. factam eſſe per diluvium ; atque hinc non parum conturbatam ſi non fere deperditam antiquam Geographiæ rationem : Quin & poſt diluvium montes in valles , campos aut deſerta in lacus , inſulas in continentes & vice verſa aut natura aut nonnunquam hominum induſtria converti. Quod de montibus dicimus , An de Atlante , aliiſque majoribus *Scaligero Exercit.* 42. memoratis (propter loca *pſ.* 36. 6.) & non potius de partibus eorum aut de collibus & monticulis aſſerendum ſit dubitatur? Videtur tamen id deſumi poſſe ex *Ieſa.* 54. 10. *cum Iob.* 9. 5. & favent , quæ referunt *Strabo lib.* 17. & ſcriptores de terræ motu , præſertim *Keckerm. & Polanus ante hac cit. & Pineda in Iob.* 18. 4. Memorabilis hiſtoria eſt montis Conti in Rhætiæ valle Telina , qui cum aliquot dierum imber cum fulgetris & tonitru præceſſiſſet , ipſo crepuſculo & ſereno cœlo 4. *Septembr.* 1618. ſummo impetu & fragore unoque momento decidit , & oppidum Plurium & pagum Schilanum cum 920. incolis oppreſſit. Vide hiſtoriam hanc deſcriptam à *Fortunato Sprechero in hiſt. Motuum & bellorum Rhatiæ p.* 63. 64. 65. 66. Sed tamen & hæc de minoribus montibus aut partibus majorum exponi poſſunt. Quinam ſint maximi & celebratiſſimi montes , & quæ circa eos admiranda , compendio diſces ex *Kormanni Templo naturæ hiſtorico part. 4. conſider.* 13. Cui adjungi poteſt *Ionſtonus Thaumatogr. pag.* 89. *Bartholomeus Anglicus lib.* 14. *& Aliaco de Imagine Mundi cap.* 38. 39. ſcriptores Geographici & hiſtorici Naturales antiqui , *Plinius* cum *notis Dalecampii* , *Solinus cum Exercitationibus Salmaſii, Strabo cum notis Caſauboni , Geographia Nubienſis, &c.* (vide reliquos in Biblioth. noſtra) : aut ſi quis compendio ſtudeat conſulat recentiores ; *Mercatoris Atlantem* ; cum *Davidis Chriſtiani ſyſt. geograph. lib.* 1. *cap.* 9. De montibus in ſacrâ ſcriptura memoratis conſulendus eſt. *Adrichomius in deſcriptione terræ ſanctæ* , & *Nierenbergius in libro de Miraculoſis naturis terræ promiſſæ* : quamvis multa ibi occurrant fabuloſa. Vnde etiam petenda contem-

Digitized by Google

platio Promontoriorum, capitum, rupium, vallium &c. in genere & in ſpecie. VII. *Probl.* De montibus Ignivomis, quæritur, an ratio naturalis incendii illius aſſignari poſſit? Reſp. Affi. Eſſe montes ignovimos præ aliis, docet communis tot ſæculorum experientia, de Ætna in Sicilia; Veſuvio in Campania, Hecla in Iſlandia, apud *Camerarium centur. 3. horar. ſubciſiv. c. 17.* e *Adervam* apud *Geographum Nubienſem p. 29. & 123. edit. lat.* Æthnæ incendia deſcripſit *Bembus* peculiari libello de Æthna. Et *Cluverius lib. 1. antiquit. Siciliæ*, Veſuvii *Vincentius Alzarus* medicus Vrbani VIII. libro hiſtorico-phyſico apprime erudito, cui tit. *Veſuvius ardens*. Exſtant & alii tractatus de eodem Veſuvio Frid. Szembeck & Ioh. Bapt. Maſculi: ſed quos mihi nondum videre contigit. Meo judicio luculēter cauſam illius incendii explicuit Alzarus & ſtudioſis noſtris ſuffecerit. Poſſent & hic notari quædam paſſiones terræ 1. de terrę hiatibus & dehiſcentiis. Exemplum eſt Numer. 16. 2. De terræ-motu: de quo ſupra part. 3. ubi de meteoris 3. De ignibus ſubterraneis; qui ſæpe terribiles terræ-motus cient: de quibus *Voſſius lib. 2. de Idololatr. c. 42. imprimis c. 63.* Huc refer puteos ignovomos de quibus *Geographus Nubienſis p. 35. & 67.* Confer infra part. 6. theſ. 2.

3. De aquis & mari, ut & fontibus, fluviis, lacubus, ſtagnis, fretis, Euripis, æſtuariis, paludibus &c. quamplurima diſquirunt Phyſici & hiſtorici naturales ac Geographici modo citat. non pauca etiam Theologi ad *Geneſ. 1. & 7. Iob. 38. Pſalm. 104. & 107. Actor. 27.* aliaque loca ſexcenta. Vide hic *Zanchium* & *Daneum*. Quam nobilis ſit maris contemplatio, quam excellens ejus utilitas, compendio oſtendit *Stuckius in epiſt. Dedicator.* ad Periplum maris Erythræi; & *Gregorius Cyprius* in encomio Maris gr. quod edidit *B. Vulcanius cum Ariſt. libello de Mundo*. Et, ſi cui autores illi non ſint ad manum, *Alſtedius in Theolog.* natur. In ſcripturâ familiarius cognoſcenda Theologiæ ſtudioſo inter *Maria*, Occidētale ſeu mediterraneum Iudeæ, mare mortuum ſeu Sodomæ (de quo *Benjamin Tudelenſis Itiner. p. 53. Et Geographus Nubienſis p. 111. & Adrichomius num. 186. Salmaſius ad Solin. c. 36. D. Chriſtiani lib. 2. c. 7.*) ſtagnum Genezareth, mare rubrum (de quo Periplus Arriani cum doctiſſ. ſcholiis Stuckii, & *Conimbr. tract. meteorolog. 8. Benjamin Tudelenſis p. 12. & Ferdinandus Cordua in didaſc. multipl. c. 49.* Inter *fluvios*: *Iordanis*, *Nilus* (de quo poſteriori celeberrimo fluvio exſtant peculiares tract. *Ioh. Goropii Becani tit.* Niloſcopium & *Ioh. Baptiſtæ Scoriæ & Marc. Friderici VVendelini*) Tigris, Euphrates, Piſon, Gihon, quæ quatuor dicuntur flumina Paradiſi: de quibus infra *part. 6. theſi 5.* Extra ſcripturam, celeberrima eſt palus Mæotis, & Pontus Euxinus, de quo poſteriori exſtat Periplus Arriani cum doctiſſ. commentario Stuckii.

Porro.

Digitized by Google

Porro ad hydrographiã & geographiã ſacrã conducet ſtudioſis *tract. Ariæ Montani*, cui titulus *Caleb*, & *Adrichomii terra ſancta*: imprimis clavem & indicem præſtabit incomparabilis ille *Theſaurus Geograph. Ortelii*; cum quo conjungendus *Atlas Mercatoris* & *Nierenbergi liber de Miraculoſis naturis terræ promiſſæ*. De aquis, & mari, fontibus, fluminibus, phyſici, & hiſtorici naturales conſulendi, *Plinius lib. 2. cap. 79. cum notis Dalecampii*; *Solinus paſſim, cum exercit. Salmaſii*, *Voſſius lib. 2. c. 57.* & ſæpe jam indicati *Conimb.*, *Clavius*, *Bodinus*, *Seidelius*, *Cardanus de ſubtil. & Varietate rerum*, *Scaliger adver. Cardanum*; *Nierenbergii hiſtoria naturæ*, *ejuſdemque libri 2. de miraculoſis naturis Europæ*; *Ionſtonus in Thaumatogr. claſſe 2. Thomas Lydiat de Origine fontium*, *cujus libelli* ſummam exhibet *Ionſtonus claſſe 2. cap. 4. p. 64. Vbi* vide. Occurrunt etiam nonnulla in quibuſdam opuſculis Ariſtotelis & Theophraſti gr. ab Henr. Stephano editis anno 1557. in 8. & *apud Athenæum lib. 2.* & in mirabilibus *hiſtoriis Antigoni gr. lat. anno* 1620. à Meurſio editis cum notis Lugd. Batavor. *Plutarchus & Ioh. Bocacius de fluminibus*. De Balneis naturalibus, ſeu fontibus calidis *Franciſc. Fabritius* libello peculiari, *Bauhinus*, *Fallopius*, *Horſtius*, *Sebizius*, *Aleardus Veronenſis*. Sunt & aliiqui linguis vulgaribus Germanica ſc. & Gallica de balneis ſcripſerunt. Sed nihil attinet eos hic citare: imprimis cum latinos ſcriptores aliquot indicaverit *Ionſtonus claſſ. 2. c. 5.* De aquarum potarum, aut extrinſecus corpori applicatarum ſive nivalium ſive marinarum ſive fluvialium, ſive pluvialium ſalubritate, efficaciâ, & uſu, cogitãdi occaſionem præbent loca ſcripturæ *Proverb. 25. 13.* &c: Vide *Valeſium de philoſoph. ſacrâ cap. 16.* Habet nonnulla huc facientia, *VVendelinus de Nilo cap. 10. 11. 12. 13. 23. 24 & Thom. Minadeus* mediçus Vtinẽſis *in diſp. Mediceis*, *diſp. 6.* quæ eſt, Quid magis præſtet pro aquarum correctione, coctio an ſublimatio; & *Ioh. Manelſus in diſp. ad primam ſectionem probl. Ariſtotelis*. Qui ad alia properat, in cõtemplatione maris & aquarum, adeat ex theologis *Zanchiũ & Pererii l. 1. in Geneſ.* Ex philoſophis *Keckerm. in ſyſtem. & Diſput. phyſicis*, *& Dav. Chriſt. in ſyſtem. Geographico*, *& Caſmanni Problemata marina*: qui & alios præſtantiſſ. autores indicant. De hominum machinis & artificiis circa motum aquarũ, imprimis circa exaltationem, conſulẽdi inter antiquos *Hero in hydraulicis*; *Vitruvius l. 10.*; & inter recentiores *Joſephus Cenedus in libro Ital. anno* 1579. Parmæ edito tit. *tre diſcorſi ſopra il modo d'alzar acqueda luogi baſſi*; Cardanus l. 1. de variet. c. 6. Ioſephus Scaliger diſcurſ. gall. in opuſculis. De artibus urinandi, natandi, navigandi in aquis alibi autores quoſdam indicavimus. Poſt illud tempus didici *Georgiũ Fournier ſociet. Jeſu* edidiſſe hydrologiam, ſeu de arte navigandi *l. 24.* Qui conſuli poteſt à ſtudioſis noſtris, qui legationes euangelicas in Indiam Orientalem aut Occidentalem ſuſcipi-

unt. Quæritur à phyſicis, An aqua ſit frigidiſſima; an denſiſſima; an in loco ſuo gravis; an alat; an & quomodo peculiariter illi dominentur influentiæ lunares; quæ ſit maris profunditas; an moveatur ab oriente verſus occidentem; an diverſis aliis motibus moveatur; an omnia maria æſtuent; quæ cauſa æſtus marini; cur unum mare magis æſtuet altero; Pontus Euxinus an ſit mare; an mare ſit meteoro. Nos de aquâ uno, de maritribus, de fluminibus & fontibus uno atque altero, problematis propoſitis, appendiculas de diluviis & inundationibus, & de Inſulis ſubjicimus. *Probl.* 1. An aqua ſit calida an frigida, an neutra? Reſp. Pr. Aff. *Patricius in diſcuſſ. peripat. & Teleſius*; quorum prior addit nullum corpus ſuâ naturâ eſſe frigidum, & conſequenter nec aquam; ſed ejus frigus eſſe adventitium ab aëre ſcil. ſive per antiperiſtaſin, ſive per fugam à contrario, ſive per concentrationem in anguſta. Rationes non paucas pro hac opinione ſuâ coacervant, quas etiam recenſet *Caſmannus part.* 1, *de Mari probl.* 7. Sunt qui cenſent (ibid. apud Caſman.) nec frigidam nec calidam eſſe, ſed quia magis patitur quã agit recipiendo, aptam ad frigus & calorem, propter tenuitatem ſuam. Nos non videmus cur *Ariſtotelis* 2. *de Generat. & corrupt. cap.* 3. ac ſectatorum ejus tum philoſoph. tum medicorum ſententia ſit deferenda. *Scaliger exercit.* 47. 6. contendit aquam non habere calorem in potentiâ. Sed nobis ſuffecerit ſaltem calorem actu aquæ denegare, idque teſte ſenſu, ratione, & ſcripturâ *Proverb.* 25. 13. 25.

DE CREATIONE.

PARS SEXTA,

Reſp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 13. *Octob.* 1638.

II. *Probl.* Quæ ſit origo maris; & an fuerit ab initio? Reſp. Ab initio primo die ſcil. creatum fuit mare quod ad materiam ſeu contentum, elementum ſc. aquæ *Geneſ.* 1. *v.* 2.; tertio vero die quod ad formam ſuam ſeu potius formale, hoc eſt ſitum & formam externam ſeu figuram, quatenus eſt receptaculum aquarum inferiorum *v.* 9. 10. *Encherius* de quæſtion. difficil. V. T. in Geneſi: *Aquas ubi legimus à Deo factas? R. Etſi factas eas in exordio creaturarum non evidenter divinæ lectionis textus expreſſit*

Digitized by Google

preſſit, à Deo tamen facta ſunt. Nam & aliquanta alia quæ non ſcribuntur, quomodo de cæteris intelligantur oſtenditur. Et tamen de aquis à Deo factis illud nos aliquatenus inſtruere teſtimonium poteſt quod dicitur: Separentur aquæ in congregationem unam, & appareat arida, quia ſcilicet non præiſperet, ut aquæ à terra quam fecerat ſecernerentur, niſi & aquas ipſe feciſſet. Nec enim conſequenter in creaturarum ordine poſtea diſtingui juberet, quod ipſe non antea non creaſſet. Et hoc quidem ob id colligimus: quia creationis ejus manifeſte Geneſis non intulit mentionem. Manifeſtius autem creaturæ hujus Deum deſignat autorem Pſalmus ille qui dicit: Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud.

Eſt ergo cauſa producens ſolus Deus creator, ut conſtat ex loc. cit. & *Pſ.*65.5.*Iob.* 38.*Ion.*1.9. Ejuſdem eſt cauſa conſervans Nehem. 9. 6. cum Heb. 1.3. ſed non ſola & immediata; quia utitur cauſis ſecundis, imbribus ſcilicet tum in ipſum mare immediate decidentibus, tum in paludes & flumina, quæ in mare aquas ſuas exonerant. Hinc ergo corrigendi errores eorum, qui ajebant eſſe ſudorem terræ; aut reliquias eſſe primogenii humoris, quem ſolis ardor exſiccarat; aut ex ſubterraneo quodam fonte erumpere (cum quo forte convenit tertarus Platonis) aut ex fluminibus oriri; aut ex vaporibus reſolutis: de quibus videndi *Ariſtotel. Meteor.*2.*Plutarch.lib.*3.*de placitis c.* 16. *Conimbric. Meteor. tract.*8.*c.*1.*Zanchius lib.*4.*c.*1. III.*probl.* An mare ſit unum? Aff. unitate ſcil. collectiva. In ſcriptura promiſcue ſingulari & plurali numero *Mare*, & *Maria* vocatur. Sic *Geneſ.* 1.*v.*10. occurrit מקוה *mik've* id eſt, *congregatio* & ימים *jammim*, id eſt, *maria*. Quia unum revera eſt mare; unum *mikve*, unum receptaculum; quamvis pro variis locis, per quæ tranſit, aut quæ alluit, varia ſortiatur nomina. Hinc prima diſtinctio eſt in *Oceanum*, & *mediterraneum*. Illud eſt, externum, quod totam ἀνεμβλω ambit, & per medium diſtinguit, quod ſecundum quatuor plagas mundi diſtribuitur in *Atlanticum* ab occidente, *Mare Orientale & Indicum* ab oriente; *Mare rubrum & Æthiopicum*, à meridie, *Mare glaciale* ſive *mortuum* à borea. Iſtud eſt quod in ipſam terram irrumpit & penetrat, multoſque facit ſinus, quos numerant. 30. quorum principales ſunt *Perſicus* ab oriente, & *Arabicus* ab occidente: unde reliqui ſinus derivantur. De quibus conſulendi libelli Geographici: & ex Theologis *Zanchius lib.* 4. *c.*1. IV. *probl.* Vnde maris ſalſedo? Reſp. *Plutarchus de plac. lib.*3.*c.*6. *Plinius lib.* 2.*c.*100. *Ariſtoteles* 2. *Meteor.c.* 3. varias referunt opiniones: & ipſi tribuunt ſoli, qui partes tenuiſſimas extrahat, & in vapores convertat, quam ſententiã prolixe explicat *Scalig. Exerc.*51.1: pro ea etiã *Rhodiginus l.*27.*c.*15. qui eodem libro & paſſim quãplurima de Mari obſervat. Quem conferat, cui vacat, & *Ionſtoni thaumatograph. p.* 74. *Davidem Chriſt. l.*2.*c.*9.

Sunt

Sunt qui hanc tantum causam assignent, quia mare sit mixtum; quippe cui terrestre adustum sit admixtum. Sed quomodo & cur ab exustione salsum generetur, si porro quæras: non respondent. *Beatam*, inquit, Scaliger, *illam futuram vitam: quæ docebit nos quomodo fiat ab exustione salsum. Nunc enim meta intellectus nostri est.* *Alii* statuunt initio creatum esse salsum: ut *Daneus p.2.tr.3.c.11. Patricius tract.de Aqua & mari*; & ex illo *Casmannus part.* 1. *probl.* 8. qui contrarias opiniones ex professo impugnat. Nos cum his sentimus: *tum* propter historiam creationis, quæ non tantum aquam, sed & mare in formâ (cujus proprium est salsedo) ita creatum affirmat: *tum* quia non videmus, quomodo extractiones illæ vaporum tam vastam aquarum molem in perpetuâ salsedine continerent: *tum* denique, quia sequeretur naturam rerum mutatam esse, & à primâ creatione desciviſſe. Rationes salsedinis adferunt duas: *Una*, ne putrescat. *Altera*, ne pisces in eo putrescant: quæ est *Danæi loc.cit.* Priori aliquid tribuimus: posteriori fere nihil. Addo, putasse nos antehac, utramque opinionem de causâ salsedinis marinæ, posse sic conciliari: ut dicatur initio creatum salsum à Deo: & postea sic conservari mediante & concurrente vi solis. Invenio nunc talem fere distinctionem in *Titelman. physic.l.6.c.7.* v. *Probl.* Quæ causa æstus, aliorumq; motuum maris. Resp. Omnes species motus marini explicatas vide apud Casmannum in probl. *Marinis quæst.* 13. & 14. Idem de æstu sic determinat *quæst.* 27. *p.* 231. ut salsitudinem faciat proximam, internam, & propriissimam causam: solem vero & lunam statuit causas esse universales & externas per suas motiones, aspectus, luminis diffusionem, & influxum seminumque effusionem; ut ibidem cum Patricio loquitur. *Canonherus in interpret. lib.* 2. *aphorismor. Hippocratis p.*652. refert ad solum lumen lunæ (negat enim *influentias* omnes vulgo sic dictas) cum Vicomercato, Contareno, Burrio, Paulo Veneto, Mirandulano, Averroë, Scaligero ibid. citatis. Quibus in margine addit *Claudium Duretum de la verité des causes & effects des divers cours &c. de la mer &c.* Objectionem autem illam, quod lunâ in nostro hæmisphærio non apparente, nec lucem suam ejaculante, tamen fiat fluxus & refluxus maris, sic tollere conatur: *Cum Sol omnia lumina tam inferiora quàm superiora vario tempore temperet, ac moderatur: Luna tunc à Sole non temperata, sed fere natura sua relicta hæc inferiora & præsertim humida quibus dominatur vehementius commovet; facile enim est per se lubrica & nullo negocio mobilia movere ac agitare, quod tanto impetu non facit, quando à Sole temperatur* 3. *ideirco Luna majores assultus Oceani excitat, cæteraque inferiora perturbat, minorem lucem tunc possidens, quia ad ciendа humida minor lux requiritur dummodo, sit propria & à permistione aliena non admodum temperata, quia tunc eam ut propriam habens in frigida*

Digitized by Google

frigida & humida quibus dominatur, juxta naturam ſuæ ſubſtantiæ, & particularem conditionem operandi vires ſuas transfundit. Alii malunt cauſam quærere in naturâ ſoli, cui mare incumbit, ut *Alexander, Buccaferrus, Buridanus, Ciſalpinus ibid. apud Canonhier. citati. Claramontius lib.* 13. *c.* 22. *&* 25. cauſam facit incrementum aquę maris per flumina,& inde ex æſtuationem. Sed ab autoribus modo dictis non video cauſam proximam & adæquatam aſſignari,cur ſenis horis affluat, ſenis refluat, & cur menſtruas illas viciſſitudines patiatur. Sententiam Canonhieri & autorum ab illo cit. uberius explicatam & ulterius provectam dedit Zanchius part. 2. l. 4. c. 1. p. 514. *Sicut enim augetur lux Lunæ ſupra aquas : ſic illæ intumeſcunt & fluunt : Sicut autem minuitur, ſic aquæ remittunt, & refluunt; ſeu ſicut motus ejus intenditur, vel remittit. Sic itaque res explicatur. Quia Luna dominatur aquis; ideo æſtus maris motum Lunæ diurnum ſequitur. Motus autem Lunæ diurnus, in quartas diviſus eſt quatuor : ita ut ſingulis quartis, ſex horæ attribuantur, quibus totus dies naturalis conſtat, qui eſt 24. horarum. Atque iſtæ quartæ dantur diurno Lunæ motui, juxta 4. cœli quartas, quarum quatuor ſunt puncta, ortus, occaſus, culmen diei, & culmen noctis. Sic itaque ſingulis diebus naturalibus, mare ſequendo curſum Lunæ, quater movetur bis fluendo; & bis refluendo.* Vide reliqua *ibid.* & *theſin* 2. c. 3. de æſtu menſtruo, & cur in quovis mari non ſit æſtus nec idem in omnibus. Eadem eſt ſententia Conimbricenſ. tr. 8, meteor. c. 6. Aliæ diſquirentium conjecturis & opinionibus adferri ſolitæ ſunt quamplurimæ, *Sol, Venti, Fundi, Littorum ſitus & Figurationes, Oceani decurſus, Obices, refractio, in cumulum concurſus, reflexio aquæ, palpitatio, regurgitatio, caleſactio, frigeſactio, Cœli in circuitum imitatio, cœli partes Lunæ oppoſitæ, Lunæ curſus, Lunæ radii, luminis reſultatio, vapores, Lunæ aquarũ ductio, Lunæ tractio, Lunæ vectio, Lunæ ortus, Lunæ per ventos decurſus, Lunæ ad meridiem aſcenſus, Lunæ deſcenſus ad occaſum.* Quarum aliquas examinat *Caſmannus lib. cit.* Qui videri poteſt; & conferri *Claramontius l.* 13. *c.* 23. 24. *Ionſtonus Thaumatogr. p.* 79. 80. *Majolus lib.* 1. *colloq.* 10. *Voſſius lib.* 2. *c.* 69. Quod ſi quis naturæ hoc arcanum ſi non penetrare ſaltem proprius intueri velit, eum oporteret hiſtoriam factorum (ita loqui liceat) penitius ex quibuſq; nautis ſciſcitari, & obſervationes omnium conferri. Ea de quibus plenius edoceri deberent philoſophi iſtis quæſtionibus complectebatur. *Marcus Ant. de dominis Archiep. Spalatenſis*, cum anno 1617. ex Italia abiturus in Angliam, Hollandiam, & in ea urbem Amſtelodamenſem tranſiret.

Exemplum iſtarum quæſtionum hic exhibeo, prout illud ante annos aliquot mihi ſua manu deſcriptum communicavit Rever. & amiciſſ. *Antonius Plantius* miniſter, cum viveret, Amſtelodamenſis, Rever. & celeberrimi Petri Plantii itidem miniſtri Amſtelod. & ſummi geogra-

phi, Fil. *Scire cupit Rev. D. Archiepisc. Spalatensis à nautis peritis, circa fluxum & Refluxum maris.*

1. *An semper Luna existente in Meridiano loci, sit in eo maxima maris elevatio; & semper Luna existente in puncto per quadrantem praecise à meridiano distante sit finis praecise Refluxus & initium Fluxus. Et si puncta ista initii ac finis Fluxus & Refluxus non sunt Meridies & linea horae sextae, sed alia; quae nam illa sint, quot gradibus distent a meridiano & à linea horae sextae: Et An semper & ubique eadem respective an vero in eodem loco vel in diversis varient, & quomodo?*

2. *An in lato Oceano praeter motum sursum & deorsum maris, hoc est Intumescentiae & Detumescentia, sit etiam motus in Longitudine, aut latitudine, puta diurnus ab Oriente in Occidentem, vel alius?*

3. *An maximus fluxus & Refluxus sit sub aequinoctiali & minimus sub polis aut forte nullus, quoad intumescentiam & detumescentiam?*

4. *An in aliquo mari, Luna existente in aspectu quadrato cum sole, fluxus & Refluxus sit vel exiguus vel nullus?*

5. *Fluxus & Refluxus Novilunii sit semper aequalis in eodem loco fluxui & Refluxui Plenilunii. Sic etiam in utroque quadrato aspectu. An vero Novilunio & Plenilunio Luna existente circa Cancrum, majorem habeant fluxum & refluxum quam Luna existente circa Capricornum?*

6. *An ubique in lato Oceano fluxus & Refluxus sint aequales tempore, nimirum sex horarum?*

VI. *probl.* Vnde oriantur fontes & flumina. R. *Aristot. 1. Meteor. c. 13.* si non omnia saltem plurima generari vult ex aëre & vapore intra terræ poros concluso, ibiq; per frigus in aquę guttas condensato: quam opinionem tuentur Peripatetici non ignobiles, eamq; incrustat *Cardanus de Subtil. l. 2. p. 162. Alii*, ex imbribus intra terræ cavitates receptis: quam opinionem tribus rationibus solidè refellunt *Conimbric. Meteor. tract. 9. cap. 1.* *Alii*, Quædam oriri ex mari, quædam aliunde: sic *Titelmannus commentar. in Eccles. 1.* qui tamen Aristotelis opinionem per omnia sequitur *Physic. lib. 6. cap. 7.* *Alii*, omnia oriri ex mari: sic *Vales. Philosophia sacr. c. 63.* Quam opinionem strenue tuetur *Scaliger. Exercit. 46.* Ante illos tradita fuit à Plinio, Philone: & è Theologis Basilio Hieronymo, Isidoro, Damasceno, Hugone, Alberto, Thoma &c. nixis loco *Ecclesiast. 1. 7.* Sed modum quomodo aqua ex mari derivetur in fontes, varie explicare conantur: de quo videndi *Conimbric. tract. cit.* *Alii* denique distinctione aliqua, quam scripturæ dicto applicant, sententias conciliant; ut *Lorinus commentar. in Eccles. 1. Zanchius lib. 4. c. 1. Conimbric. loc. cit.* ubi etiam Lorinus explicat, quomodo intelligendum sit: Mare non impleri.

Digitized by Google

pleri. Nos putamus tutissime dici posse, Fontes & flumina omnia immediatè oriri ex mari sive per apertos, sive per subterraneos meatus: ita ut hæc sit perpetua & primaria eorum materia: Accedere etiã aquam ex imbribus, & ex resolutis vaporibus collectã, quæ partem aliquam faciat, atque hac ratione ex mari oriri tãtum mediatè, quia sc. imbres & vapores è mari (saltem maximam partem) extrahuntur. Confer *Claromont. l.* 13. *c.* 5. §VII. *probl.* Quid de miraculosis fontibus & aquis vinosis, sanguineis, rerum & qualitatum humanarum diacriticis; de quibus partim *Ionstonus*, *Thaumat. class.* 2. *artic.* 2. & 6. partim *Nierenbergius* in libris de Miraculosis naturis in Europa. R. De aqua Bethesda certum est ex *Iohann.* 9. & de aqua zelotypiæ *Num.* 5. & fuit utrobique miraculum divinum. De aliis quæ referuntur, superstitioni Gentilium, aut fabellis atque erroribus popularibus imputat Nierenbergius, quoties ipsi usu venit. Sic enim de lacu Pilati *lib.* 2. *cap.* 28. ex Gretsero suo: *Ita ut vulgaris illa non tam veritate; quam traditione imperitæ multitudinis niti videatur* & *c.* 29. ubi de fontibus prodigiosis: *Nec plures fontes accumulo; prædictos scriptores adeat, quem plures mirificos fontes cognoscendi desiderium tenet. Quamquam nonnulli non tantum è Poëtis, sed & ab Historicis & Philosophis proditi, ad fabulas potius quam ad rerum naturam, vel potius ad superstitiones malorumque geniorum præstigias spectare videantur, ut sunt illi de quibus Solinus cap.* 10. Fontes sane calidi & salubres aliquot locis efferuescunt, qui medelas adferunt, aut solidant ossa fracta, aut abolent à solifugis incertum venenum, aut etiam ocularias dissipant ægritudines: *Hactenus rectè his enim & similibus medendi facultatibus non paucos fontes instructos præditosque invenire licet.* Sed qui oculis medentur, *subdit Solinus*, & coarguendis valent furibus. Nam quisquis sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat, ubi periurium non est, cernit clarius: si perfidia abnuit, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis admissum tenebris fatetur. *Hæc Solinus, quæ aut facta sunt vi naturali aquæ, aut divina virtute, aut operatione dæmonis. Non primum: nam nulli aquæ ea vis naturaliter insita est, ut occulta patefaciat, sontemque tactu puniat, & insontem illæsum abire permittat. Non secundum: ubi enim Deus ad hæc per horum fontium aquas patranda sese obligavit? Vbi hoc scriptura vel traditio testatum fecit? Restat ergo tertium, ut scilicet, quidquid hic fit, id ope dæmonis fiat cujus vires nequaquam transcendit, ut quem tactu illa aqua vel acutiore videndi acie donet, vel lumine penitus privet, ita ut aquam illam non pro instrumento, sed pro signo producendi effectus adhibeat; quo offuciarum genere crebro olim dæmon Ethnicis nondum Christiana fide illustratis illudere consueverat.* Et *cap.* 30. fontes superstitiosos vocat qui apud Ethnicos insolitis effectibus admirandi erant. Applicet hæc suis fontibus sanguineis, aut salutaribus, de qui-

de quibus *ibid.cap.*32.33. & aqua ignis alimento *cap.*75. de fonte S. Columbæ *cap.*65. De fontibus vinosis, an unquam à veteribus eorum facta mentio, disceptat cõtra Baronium *Casaubonus in Exercitationibus*; quem rursum oppugnat *Rosweidus in lege Talionis tab.*4.*p.*49. Qui videndi.

Appendicula de Inundationibus.

CVM in explicatione textum scripturæ, & in causa inundationum Theologis de iis nonnunquam agendum sit, breviter scitu maximè necessaria hic indicabimus. 1. Diluvium omne est à Deo, unde dicitur ei præsidere *Ps.*29.10. & aquis imperare *Ps.*77. 114. 11. A Deo tanquam agente solo, cum est miraculosum: quale fuit universale Noachicum: de quo commentator.ad *Genes.*7.& *Danaus de Antiq.l.*4. Quod naturaliter nec fieri posthac poterit, *Iob.*38.8.9.nec fiet, ex fœdere inito, & peculiari sacramento Iridis confirmato *Gen.* 9. cum 2. *Pet.*3.6.7. De peculiari illo, quo terra Sodomæ versa fuit in mare mortuum: an fuerit diluvium, quomodo factum; & an miraculosum: *disq.* 11. A Deo, per agentia naturalia. 1. *terræmotum*, quale fuit *anno* 1509. cum Constantinopolis magna pars aquis oppressa. Confer authores de Terræmotu antehac cit. 2. *Absque terræ motu* fit vel à flumine tantum, vel à mari. *Illud* est cum ager aliquis sive pars regionis inundatur, aut ruptis aut superatis aggeribus: quia imbribus, aut liquefactis nivibus in tantum creverunt aquæ ejus, ut iis in Oceanum derivandis augusti alvei non sufficiant: imprimis ostia, per quæ se exonerat, glacie sint obturata: qualia quotannis fere alicubi evenire solent. *Istud* est cum mare ipsum intumescẽs & terminis suis egressum terræ partem inundat. Quod fieri potest duobus modis, vel superando ipsa littora, & proximam terram obtegendo; vel in fretum aliquod, aut per ostia in flumen æstuando, atque ita repagulis sive natura sive arte factis rumpendo aut transiliendo. Causam ejus si inquirimus; *superior* est justum Dei judicium adversus hominum peccata, quo fit ut terra, quæ cessit filiis hominum *Ps.*115.16. ipsis erepta mari adjungatur *Ps.*107.33.34. *Inferior*, & naturalis istius extraordinariæ intumescentiæ sunt, *tum* corpora & influentiæ cœlestes imprimis lunares, *tum* vapores, venti, ignes, aër partim in fundo marino, partim in ipso mari, & si quid præterea ad causam ordinarii æstus explicandam à physicis probabiliter adferri potest. Nam hic metam esse intellectus nostri, & curiosis crucem fixam minime dubitandum est.

Probl. 1. *An tale diluvium sit naturale?* Aff. quia est contra aut supra leges

Digitized by Google

ges mari positas ; quod se toto tum non mutat situm aut terminos suos. *Iob.*26.*Ier.*5.22. quávis inter miracula rariora & extraordinaria referendum sit. Probl. 2. *An intumescentia & motus maris Ionæ.* 1.*v.*4.13. *fuerit naturalis?* Disq. IV. Diluvia ejusmodi marina ex historiis, & scriptoribus Meteorologicis (*Comimbric.tr.*8.*c.* 10.) enotari possunt. Si qui compendio studeant, adeant *Chronicon Calvisii* ; aut *Alstedii*, aut cujuscunque alterius : Ex nostratibus *Petrus Twisk* vernaculo idiomate cum cometarum catalogo etiam omnium inundationum edidit. Qui autores cum cuique ad manm sint, non est quod hic prolixior sim. v. Effecta & consequentia inundationum sunt variæ mutationes, 1. Continens fit insula, ut Sicilia, Cyprus, Eubœa, Besbycum. 2. Civitates & regiones hauriuntur, ut Helice, Bura, Pyrtha, Antissa ; &, ne procul abeamus, partes quædam Flandriæ, Frisiæ ; Hollandiæ, Zeelandiæ &c. Quarum aliquæ paucis annis, aliquæ sæculis, aliquæ ultra mille annos & amplius, aliquæ forte usque ad finem mundi aquis obtectæ manent. Saltem de terra Sodomæ illud piè credi potest. 3. His affinis est mutatio illa, qua insula terræ adjungitur, ut Antissa Lesbo, Zephirum Halicarnasso, Dromiscos & Perne Mileto, Narthecusa Parthenio. 4. Et altera, qua novæ insulæ emergunt (quæ antea forte exstiterunt, sed aquis submersæ, denuo denudatæ sunt) ut Delos, Rhodus, Anapha, Nea, Alone, Thera, Therasia, Hiera, de quibus vid. *Geographos*, & *Lexicon Ortelii.* Et *Ionstoni thaumatogr.p.*86.Et qua partes continentis denuo emergunt, vel natura vel hominum industriâ, ut in Hollandia, Beemstera, Purmera, Schermera &c. 6. Terra fertilis, campestris & depressa, arenis aggestis altior, & vice versa. Confer *Ionstonum loc.cit.* & *Grypbiandr. de Insulis c.*29.

Probl. 1. *An diluvii Noachici memoria* παρὰ τοῖς καὶ *etiam apud Gentiles aliqua remanserit.* R. *Malim aff.* cum *Daneo in Antiq. Mundi l.* 3. *c.*3. *Plesſ.de Verit.Rel.c.*26. *Peretio in Gen.*7. *Lipsio l.*2.*dis.*21. De gentibus Americanis idem asserunt historiæ & navigationes recentiorum ; & ex iis *Ioh. de Laet in libro de Origine Gentium Americanarum.* Et *Ionstonus Thaumat. class.*2.*cap.*3. *artic.*7. 11.*probl. Quæ fides sit historiæ de fluviis Tamesi & Trenta aliisque sistentibus cursum suum per integrum diem* (Alsted. Chronol. c. 32.309.) *an non obscuret miraculum illud* Iosuæ 3. 16. *cum* Psal.114. *Resp.* Malim non credere, saltem ἐνίκως. Alia est ratio, & manifesta, cum aut terræmotu, aut quacunque obturatione violenta cursus fluminis sistitur: uti factum anno 1618. cum in valle Telina mons defractus est:de quo *Sprecherus in hist. Rhaticâ p.*63.-66.111.*probl. Quid de fluvio sabbathico.*R. de hoc aliisq; per intervalla quiescẽtibus fluviis,& fontibus,

tibus, vide disp. de Sabbatho & Festus. IV. *Probl.* Quid de lacu Pyrenæo, & altero in mõte fractõ prope Lucernã Helvetiorum (quem Pilati mõtẽ vocant) statuendum, in quos si quis lapidem dejiciat, continuo tempestates, tonitruas grandines dicuntur exoriri, apud *Bodin. in Theatro l. 2. p. 171.* & *Petr. Messiã lect. p. 2. c. 8.* R. Aut esse fallaciã auditus, aut illusiones hominum mendacium, aut spectra diabolica, aut ad populares mythologias referendum. Confer *Nierenbergium lib. 2. de miraculos. naturis Europæ lib. 2. cap. 28.* Quem vide de hoc, & passim de aliis quamplurimis aquarum admirandis: & *Ionstonum class. 2. cap. 3. artic. 3. 4. 5.* imprimis *artic. 6.* In specie *Maris* admiranda seu miracula tredecim breviter notavit *A Lapide comm. in Syrac. 43. 25.* & *Lorinus in psal. 107. Lacuum David Christiani lib. 2. c. 18. Fontium ibid. c. 21. Fluminum. Ibid. c. 20. De æstu marino* præter autores modo notatos, indico *Plin. lib. 2. 5. 97. Aristotelem in problem.* & *2. Meteor. 1. Plutarchum lib. 1. de placitis c. 17. Augustin. 7. de Civit. cap. 22. Ptolom. lib. 2. c. 12. Solinum c. 22.* Et ex recentioribus *Davidem Christiani l. 2. system. Geograph. c. 10.-16. Et Vossium l. 2. c. 69.* V. *Probl.* Quid de flammis in mari aut puteis, aut fontibus? De quibus *Ionstonus class. 2. cap. 1. artic. 1.* & *2.* & *nos infra thesi 3.* Resp. aut esse flammeum fulgorem καὶ ἴμφασιν, qualis piscium quorundã, lignorum putrium, pyropi, asbesti. Aut si revera ignis exardescat, eũ generari & ali bituminosa aut salsa materia. Vide *Alzari Vesuvium ardentem.* & *Ionstoni Thaumatogr. c. cit. artic. 4.*

Appendicula 2. de Insulis.

1. *Probl.* An nullę fuerintę insul ab initio hoc est, à die tertio creationis; sed omnes demum ortæ sint per & post diluvia tum universale, tum particularia? Resp. Distinctionem præmittimus insulæ in perfectã, & imperfectã quæ scopulus (extans scil. nam scopulus latens insula dici nequit) qualis insula Tyrus. Et rursum in peninsulam & insulam propriè dictam. Adhæc in marinam, fluvialem, stagnalem. Præterea in majorem, mediocrem, minimam. Denique in naturalem, casualem, manu seu arte factam. Vbi naturalis rursum distinguitur in perpetuam, quæ ab initio fuit; & in ortam. Et orta in fixam & fluitantem seu natantem; qualem ferunt esse in Scotiâ in lacu *loumond*, cujus meminit *Camdenus in descriptione Scotiæ p. 383.* Plurimas alias vide indicatas una cum scriptoribus apud Gryphiandr. c. 6 p. 71. De aliquibus insulis naturalibus scil., præsertim majoribus (quales America, Tapobrana sive Summatra, Madagascar & S. Laurentii, Albion & Iernia, Cyprus, Creta) non est improbabile asserere, quod ante diluvium exstiterint. De mediocribus, ut & de minoribus quæ infinitę, tum marinæ, tum fluviales, tum stagnales, videtur cum distinctione respondendum aliquas ab initio fuisse aliquas non fuisse.

Senten-

Digitized by Google

Sententia hæc probari ſolet ex *Geneſ.* 10. v.5. *coll. cum Syracid.* 43.25. ubi poſt diluvium & terram reſtitutam inſulæ quædam fuiſſe dicuntur. Sic *Majolus dier. canicular.* 9. & 14. Et ex eo *Gryphiander de Inſulis cap.* 6. Sed quid ſi quis exciperet *Geneſ.* 10.5. per prolepſin poſſe exponi, nō quod tūc actu eſſent inſulæ, ſed quod poſtea factę ſint. Excipi etiam poſſet Hebręis inſulas dici quaſcunque terras (etiam continentes) longè ſitas, & ad quas navibus itur. Vide *Ierem.* 25.28. Loca *pſalm.* 24. *v.* 2. & *pſalm.* 136.6. quæ *Gryphiander ibid. adducit*, non videntur mihi hoc probare. Argumentum ibid. c. 6. ſubjungit, Omnes illas pro perpetuis ab initio creatis habendas, quæ poſtea ortę nō reperiuntur in hiſtoriis, quia mutatio nō præſumitur, niſi probetur *l.* 3. *l.* 21. *de probat.* &c. Sed hoc nihil aliud quam probabile. Ejuſdem gradus eſt argumētum à finibus & uſibus inſularum deductum: quod ſcil. promoveant navigationes; diſtinguant maria; portus & ſtationes navigantibus præbeant; protegant continentes terras, aut majores inſulas contra maris violenti: uti de inſulis Norwegiæ littora obtegentibus *Chytræus lib.* 4. *Saxon.* & de inſulis Friſiæ *Vbbo Emmius lib.* 1. & 2. *rerum Friſic.* & de Cycladibus *Strabo lib.* 10. *Plin. lib.* 4. *c.* 12. 11. *Probl.* Quomodo naturales inſulæ oriantur, ſeu naſcantur? Reſp. tribus potiſſimum modis: cum per alluvionem & colluvionem arenæ paulatim naſcuntur: cum amnes locum, qui alvei fuerat, ſiccum relinquunt, & circumfluere cœperunt: cum inſulæ alveo fluminis non cohærent, ſed virgultis aut alia levi materia ita ſuſtinentur, ut ſolum ejus non tangant. Hos modos ex Iureconſultis, hiſtoricis, Geographis explicatos & probatos vide apud *Gryphiandr. cap.* 6. & 18. 111. *probl.* Quomodo naſcantur inſulæ caſuales, ſeu fortuitæ? Reſp. Per terræ-motum; aut per diluvium ſeu vim maris aut fluminis, per quam partes terræ à continenti avulſæ in inſulas ſecedunt. Duos hos modos pluribus exemplis probat *Gryphiand. c.* 7. 1v. *probl.* An mare totum in terram aliquando mutandum; an vero terra in mare. R. Prius opinabatur *Democritus apud Rhodigin. l.* 1. *c.* 14. poſterius *Blancanus. apud Claromont. l.* 12. *c.* 17. Sed uterque abſque ratione. Nos ex ſacris literis edocti ſumus, terram non eſſe aquis obruendam, & mundum perſtitutum uſque ad diem noviſſimum. *Geneſ.* 8. & 9. & 2 *Petr.* 3. Quo die aliquod corporum continentium mundi inferioris & ſuperioris (inter quæ mare & terra) tollendum, ex ſcriptura nondum probatum vidimus. Adi loc. comm. & ſcriptores de Fine mundi. v. *probl.* An & quæ ſint mirabilia inſularum? Reſp. Nonnulla ex autoribus collegit *Ionſtonus p.* 87. ſed longe operoſius & abundantius hoc egit *Gryphiander cap.* 32 Quem conſulant, quos hæc tangunt.

Tertio die creatæ ſunt plantæ. An etiam plantanimalia ζωόφυτα? Non puta-

putamus. Plantarum historia & contemplatio nobilissima est: quippe in quibus illustre creatoris & providentiæ divinæ speculum, & in quarum ortu, forma, figura, qualitatibus imprimis antipathiis & sympathiis infinita admiranda: quæ Botanici observant; quamvis omnia quis observet? Eclogam quorundam exhibet *Ionstonus in Thaumatographia.* Sapientissimus regum (1 *Reg.*4.29.) Salomon hanc physicæ partem studio suo maxime nobilitavit (1 *Reg.*4.33. De plantis sacræ scripturę memoratis præter commentatores, *Levinus Lemnius tract. peculiari*, & passim (qui cum Lemnio editus) *Vales. in philos. sacra.* De iisdem in genere *Danæus & Zāchius*; & carptim nōnulla Scholastici & locor. commun. scriptores. Imprimis exercētur Theologorum ingenia circa Rubenis *dudaim*, mādragorā (de qua dissertatiuncula *Ioh. Drusii & Ioh. Lud. la Cerda miscell. sacr. c.*110.) Ionę ricinum; ut & hyssopum, santalū, palmā, balsamum, myrrhā, aloën &c. quorum ibi mentio. Curiosè etiam à malè feriatis inquiritur cujus generis arbor vitę, arbor scientiæ boni & mali, lignum illud *Exod.* 15.25. arbor ex qua Iudas se suspendit. Apud philosophos agitantur istæ quæstiones; An plantæ sint animatæ; an sentiant; An in iis differentia sexus; cur plantis sint data folia; unde sit viscum in arboribus; cur partes earum vivant etiam à reliquo corpore separatæ; An plures sint errores & monstra in plātis, an vero in animalibus; An & quibus stellis & planetis subjiciātur; An certo syderum positu colligēdę, Quid de signaturis earum (quas vocant) statuendum, Quomodo natura & ars producant plantas: quid de foliis ambulantibus, agno schytico, herba illa Lusitanis dicta *Sentida*, radice *Bacharas*, & pluribus admirandis apud *Plinium*, & Magiæ naturalis scriptores antehac cit. de quibus vid. *Keckerm. disp. phys.* 13. *Scaligerum Exercit.* 138. & 178. *Sennertum cap.* 18. *Sagitarii Disput.* 13. *Timplerum*, *Magyrum*, *Sennertum*, *Velcurionem*, *Seidelium*, *alioque autores physicos*, & *Theologos modo cit.* Divisiones plantarum iidem suggerent: & quasi in tabella omnes exhibet *Alstedii Theolog. Naturalis.* De balsamo, aliisque hodie vix inveniendis *Pancirolus* & *Salmuth*: ubi & alii autores citantur. Nos studiosis nostris hæc ventilanda proponimus 1. *probl.* An Deus actu produxerit plantas: An vero terræ solummodo virtutem dederit, qua ipsa postea produceret plantas. *R. Pr.* statuit *Augustin. Genes. ad liter. c.*4. ob rationes, quæ sequentibus quæstionibus dissolventur. Sed nos cum Scholasticis *ad* 1. *qu.*69. *art.* 2. & recentioribus Theologis contrarium sentimus: *tum* quia convenit textui *Genes.* 1. *v.* 11. & 2.9. *tum* quia erant necessariæ ad pastum animalium: tum quia in paradiso erant arbores: qui si non tertio die, saltem ante lapsum hominis erat creatus. 11. *probl.* An terra etiam activè concurrerit ad productionum plantarum:

rum : an vero tantum passivè, ita ut materiam suppeditarit. *R. post. aff.* contra *Cajetanum.* Rationes sunt. 1. *quia* terra nunc non concurrit active, (est enim vis activa & plastica in semine non vero in terra : ut *praeced. Disput.* dictum fuit contra opinionem *Danei* :) nedum ut in prima creatione concurrerit. 2. *Quia* exserte *Genes. 2. v. 9.* ita explicantur verbæ *c. 1. 11. Germinet terra* &c. quæ *Cajetanus* & *Daneus* objiciunt. 3. *Quia*, in productione animalium terra se habuit passive subministrando materiam : quidni idem dicendum de plantis ? III. *Probl.* An herbæ noxiæ ac venenatæ, adhæc medicamentariæ ; item spinæ & tribuli tertio die sint creata ; antequam homo peccasset ? *Resp.* cum *Augustino*, & *Scholasticis ad Thomæ loc. cit.* 1. *Quia* hoc affirmatur *Genes. 2. v. 5.* ubi exsertè, *omne virgultum* ; coll. cum *c. 2. v. 1. 2.* ubi Deus dicitur cessasse à speciebus rerum producendis. 2. *Quia* spinæ & tribuli sunt apta usui animalium ; immo & venenata quædam hominibus noxia, illis dulces escæ : quod de cicuta canit *Lucretius.* 3. *Quia* fuerunt serpentes ante lapsum ; quidni herbæ venenatæ. 4. *Quia*, tunc non erant ea homini venena aut noxia ἀνάπηρα (ut venena dicuntur *Marc. 16. 18.*) cum omnia ipsius subessent imperio & usui : quomodo leones, lupi, ursi &c. tunc homini non nocebant. Et sic spinæ, tribuli non erant homini in pœnam, nec molesta. 5. *Quia*, omnia illa erant bona & perfecta in suo genere, accommodata scil. ad finem, ad quem producta : & specialiter propter hominem, cui partim in se prosunt, vel ad alimentum, vel ad medicamentum ; partim in alio, hoc est in animalibus ad usum hominis creatis, ut exemplo cicutæ ostendit *Lucretius* ; aliisque quamplurimis ostendi posset. 6. *Quia*, natura rerum per peccatum non est mutata : sed tribuli, spinæ, napelli, aconiti &c. hæc est natura. Quod est contra *Basilium*, *qui Hexaem. homil. 5.* vult rosam tertio die creatam sine spinis.

Probl. *An planta aquatica in fundo marium aut fluminum crescentes hac creatione* (Genes. 1. v. 11. cum 2. v. 9.) *comprehendantur.* Aff. *Quia ex terra nascuntur, aque ac omnes alia. Aqua, qua præstat ipsis locum ambientem, non magis eas sibi vendicat, quam aër, qui ambit terrestres. Idem judicandum de plantis, qua ex lapidibus proveniunt.* Maledictio illa terræ Israëlis *Hosea 4. v. 3.* quam *R. Aben Ezra* ברך ורש id est *allegoricè* accipiendam putat (pisces enim maris ne quidem tempore diluvii mortui sunt), à *R. David Kimchi* propriè exponitur, collato etiam loco *Deuteronom. 29. 23.* לא יצה נסלעים אשר בים ונם בקרקעהים עשב וצמח שהמה ירעו התים וזרחנים ארץ ישראל שהיתה בארץ קללת האל יהבר בעון יושביה ביבשה ובים, id est, *Non crescet in rupibus quæ sunt in mari : quin & in fundo*

fundo maris herba & germen quibus pascuntur pisces; idque in mari terræ Israel; Fuit enim in terra maledictio Dei benedicendi in continente & in mari. Atque hæc quidem corpora naturalia in superficie terræ: quæ si secundum certas collectionis aut situs species aut oppositas earum privationes considerentur, distincte vocantur sylva, lucus, nemus, saltus, arbustum, virgultum, dumetum, spinetum, campus, ager, arvum, vinea, pratum, pascua. Sylvarum, locorum, vallium, desertorum seu nemorum; & semi-artificialium quorundam, ut piscinarum, vivariorum, (*Eccles.* 1. פרדס gr. παράδεισοι) in scripturis crebra mentio. De quibus omnibus consulendi scriptores Geographici, architectonici, Oeconomici, & Geoponici. Exstat peculiaris *tract. Dubravii* Episcopi Olomucensis *de piscinis* in 8. antehac editus. Et prolixus tractatus *Iani Cornarii* Theologi ab Abr. Sculteto Heidelbergæ 1614. tit. *Theologia vitis vinifera* editus de Vite vinifera, ubi ex scripturis & bonis autoribus Ethice & theologicè quamplurima illustrat, & problemata huc spectantia determinat. Scripsit etiam (sed physicè & medicè) de vino & omni potabili *Gul. Gratarolus; Valesius cap.* 27. *Athenæus dipnosoph. l.* 1. & 2. & nonnulla de varia ejus temperatura apud veteres & de vino dulci apud *Mercurial. lib.* 1. *c.* 17. 18. & de vini atque olei usu in omnibus vulneribus curandis. *Petrus Parisius. tr. peculiari.* Porro de vegetabilibus & plantis in universum scripsere historici naturales & Botanici, ex antiquis *Plinius, Theophrastucum comment. Iul. Cæs. Scaligeri; Dioscorides cum comment. Mathioli*; Ex recentioribus *Fuchsius, Lobelius, Dodonæus, Bauhinus; & Clusius de plantis* exoticis & *Nierenbergius lib.* 1. & 15. Occurrunt etiam nonnulla huc facientia apud *Prosperum Alpinum in Medecina Ægyptiorum*, apud *Salmuthum in antiquè deperditis* (ubi & alii autores citantur); apud *Majolum in diebus canicularibus; Mercurialem in variis lectionibus; Cardanum de subtilit. & de Varietate rerum*, cum *Exercitat. Iul. Cæs. Scaligeri, Vossium de Idololatria lib.* 3. Illis qui ex professo & operosè hæc tractare nolunt, sufficere poterit *Herbarius Dodonæi* cum scholiis editus Lugd. Batav. lingua vernacula; quem ubi opus consulant. De admirandis plantarum & de plantis peregrinis *Jonstonus in thaumatogr. & Nierenbergius lib.* 14. & 15. *& Ioh. Terentius de plantis Mexicanis; Garcias ab horto & Ioh. Fragosus de aromatis apud Indos.* De herbis scripturæ *Valesius* & *Lemnius*. Earundem explicationem satis studiosè consectantur passim *Lorinus & Corn. à Lapide* in suis commentariis, & ex nostris *Beza in notis ad N. T. Zanchium & Danæum* modo indicavimus. *Plantas* à sanctis denominatas, (quarum denominationum speculatio theologos præ aliis aliqua ratione tangit) peculiari libello descripsit *Ioh. Bauhinus* celeberrimi *Caspari Bauhini* frater. Sunt & alia nonnulla in superficie terræ, sed quæ hujus loci non sunt 1. quippe merè artifi-

artificialia, ut viæ pyramides, obiliſci, arces, ſpeculas urbes horti, labyrinthi, umbracula, circi, theatra, xyſti, porticus, pergulæ, portus, canales & aquæ-ductus, domus, curiæ, templa, ſepulcra &c. de quibus agunt ſcriptores Politici, Oeconomici, Architectonici, Antiquarii.

3. Contenta corpora, quæ intra terram ſeu in viſceribus terræ continentur ſunt 1. Animalia; ut talpæ, lumbrici aliaque vermium genera de quibus *Georgius e Agricola lib. de Animantibus ſubterraneis.* Quo refer piſces foſſiles in Gallia Narbonenſi quorum meminit *Polybius l. 34. Hiſtoriarum* & ex illo *Athenæus l. 8. c. 1. Strabo l. 4. p. 126.* Et alibi pluribus in locis inveniri tales piſces teſtis *Plin. lib. 9. c. 57.* Etiam hodie tales inveniri ſcribunt recentiores, *Georg. Agric. l. cit. Rondeletius de piſcibus l. 1. c. 14. Majolus, Dalecampius ad Plinii loc. cit. Caſaubonus ad Strabonis loc. cit. & ad Athenæi l. 8. c. 1. Nierenbergius de mirac. naturis Europæ l. 1. c. 43. Voſſius lib. 4. de Idololatr. c. 4.* Sed contra haut obſcurè in dubium trahit hanc phyſicam *Seneca lib. 3. natur. quæſt. cap. 17.* & ex profeſſo explodit *Mela lib. 2. cap. 5.* eandem oppugnat *Franciſcus Fernandius de Cordua in didaſcal. multipl. cap. 11.* ubi teſtem advocat *ἀυτόπτην Caſp. Barerium.* Excipit tamen & ſuccurrit Plinius lib. 9. c. 57 ubi oſtendit quomodo ibi vivere & reſpirare queant: *Idem tradit in Paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos aliis ſcrobibus, in his locis ubi nullæ reſtagnent aquæ: vivaturque & ipſe gigni ſine cortu. Humo is quidem vim aliquam ineſſe, quam puteis, arbitratur, cum in nonnullis reperiantur piſces. Quicquid eſt hoc, certe minus admirabile talparum facit vita ſubterranea animalis, niſi ſorte vermium terrenorum & piſcibus natura ineſt.* Et Strabo lib. 4. p. 126. ubi docet, quomodo ibidem pili poſſint: *Ac paulo poſt ſupra mare locus aquoſus, plenus ſalinarum is etiam foſſiles habet mugiles. Ubi enim duos aut tres pedes foderis, immiſſo in aquam limoſam tridente conſigere licet piſcem eum juſtæ magnitudinis: is alitur limo ſicut anguilla.* Et huc non parum faceret quod habet Nierenbergius l. 6. hiſtor natural. c. 13. *Buſones & ſerpentes in ſolidiſſimorum lapidum meditullio inventi. Fertur in Anconitano littore ac mari compertos eſſe lapides omni ex parte integros ac ſolidos, in quorum medio piſces latebant, quorum egreſſus ingreſſuſve nullum veſtigium ſuis aut patuit eſſe. Diſſectis tamen lapidibus illis, erumpunt ad hominum uſum percommodi. Igitur piſces vixiſſe ibi, & adoleviſſe putantur innato lapidis humore ac frigore.* Contra defenſam vitam & reſpirationem replicari poſſet, piſces reſpirare aquâ per branchias attractâ, non vero, ut talpas, ſolo aëre ſubterraneo. Tutiſſimum forte videbitur & convenientiſſimum ordini creationis *Geneſ.* 1. (per quem piſcibus in aquis ortus & vita aſſignatur), ſi dicamus cum Cordua: *Non itaque piſces concedemus effoſſiles, niſi forte in aliqua aquarum vena, quæ terra latuerit operta; ex ea enim detecta, quemadmodum & ex puteis, aliquando piſces extrahi poterunt; caterum ingrati, ac noxii ſaporis, & non ju-*

cundi, ac salubris, ut de Paphlagonicis, ac Roscynonensibus piscibus dixerant antiqui: id enim reperiri non potest in piscibus luce carentibus, quemadmodum pro colophone, Senecæ nostri probabo testimonio, qui sic; Sed ut ad propositum revertar, accipe argumentum magnam vim aquarum in subterraneis loculis fertilem fœdo situ piscium: si quando erumpit, affert secum immensam animalium turbam, horridam aspici, ac turpem, ac noxiam gustu. Certe cum in Caria circa Myndum urbem talis exiliset unda, periere quicunque illos ederant pisces, quos ignoto ante eum diem cœlo novus annus ostendit. Nec id mirum; erant enim pinguia, & diserta, ut ex longo otio corpora, cæterum inexercitata, & in tenebris saginata, & lucis expertia, ex qua salubritas ducitur. Hæc cum scripsissem & utriusque sententiæ autores contulissem, placuit tandem omnium conciliationem instituere cum Vossio loc. cit. *Nec propterea existimandum, pisces ejusmodi ætatem omnem sine aquis posse vivere. Nam tales vel locis vivunt limosis, vel solo ejusmodi, quod aqua per venulas suas irrigetur. Imo pisces isti vel iis locis, quibus capiuntur, geniti sunt, ut anguillæ, & ranæ: vel eo depulsi undis reciprocis, postea; humo obtecti. Et hæc de piscibus fossilibus.* Huc pertinet *problema*: An sub & in terra carnes generentur, & consequenter dentur carnes fossiles. *R. Affirmant Lsbavius* & ex eo *Ionstonus class.4 c.3 t.170.* Sed ut verum fatear, nullâ experientiâ aut observationem, nullâ ratione necessitatem video. II. Plantæ subterraneæ, quales bulbo-castana, quæ nostrates glandes subterraneas appellant, & similes. Plantas in fundis maris & fluminum, de quibus *thesi* proxime *præced.*, non referimus ad subterraneas, ut nec raphanos, pastinacas &c. quæ folia sua in superficie terræ ostentant. III. Ignes subterranei: non tantum singulis partibus terræ (ex quatuor elementis aggregatæ) insensibiliter permixti; sed imprimis illi qui locis quibusdam notabiliter uniti se exserunt, ut in metallifodinis, & thermis 2. In montibus, & puteis ad oculum ignivomis. De montibus supra aliquid notavimus. Inter omnes Vesuvius tot motibus &c. incendiis, & inde ortis vastitatibus celebris: de quo peculiar. tractatibus physice & historice agunt *Alzarius* supra laudatus; & *Iohannes Baptista, Musculus, Fridericus Szembeck, Iulius Cæsar Recupitus.* De puteis ignivomis Geographus Nubiensis part.9.clim.1.p.35 *In extremitate ejusdem insulæ cernitur puteus ignis ardentis, altitudinis centum cubitorum: at interdiu fumus est, noctu vero ignis accensus.* Et 9.part.clim.2.p.67. *Fertur autem esse in prædicta insula* (Sejala scil.) *puteus ardens quandoque ignem evomens, quandoque vero tranquillus; incendioque pacatur.* IV. Aquæ subterraneæ non tantum insensibiliter terræ ubique permixtæ, sed etiam in fontibus, aliisque cryptis & cavitatibus subterraneis collectæ & seorsim subsistentes.

ſiſtentes. Huc refer flumina, ſeu partes fluminum ſubterraneas. Quales Pyramus apud *Strabonem lib.* 12, Vachſchiab apud Geographum Nubienſem part.8.clim.3.p.138. *Fluvius Vachſciab effluit è regionibus Tore, uſque quo appareat in terra Vachs, ubi abſcondit ſe ſub magno quodam monte, ſuper quem tranſeundum eſt quaſi ſuper pontem: nec ſcitur quantumnam curſum eo ſub monte conficiat; at poſtea relicto monte fluit per limites Balch, donec perveniat ad Termed*: v. Aër ſubterraneus, partim terræ permixtus, partim ſpeluncas, aliaſque majores & minores cavitates replens, ne detur vacuum. Qui non raro in cryptis quibuſdã ſubterraneis concluſus & ventilatione omni diſtitutus venenatã qualitatem induit:qua homines aliaq; animalia ſubito exſtinguuntur.Exempla(ſi bene memini)occurrunt apud *Cardanũ de varietate rerum.*Quod plerumq; ad latentes illic baſiliſcos aut venenata animalia referri ſolet. Confer infra *part.*8.*probl.de baſiliſco.* VI. Foſſilia; ſic dicta: quorum ſpecies commode revocari poſſunt ad metalla ſcil., ſuccos metallares,lapides,omnis generis terras.De Foſſilibus,eorumque ſpeciebus Metallis ſcil. lapidibus, terris, ſuccis agunt phyſici ſæpius laudati: ex quibus complures citavit, & admiranda pleraque enotavit *Ionſtonus in Thaumatographia claſs.* 4. per totum. *Georgius Agricola*, & *Libavius*, & *Martinus Cæſius in Mineralogia*, *de Metallis*; *Albertus Magnus*, *Marbodeus Gallus* cum ſcholiaſte ſuo, Imprimis *Anſelmus de Boot* Medicus Cæſareus *de Lapidibus* tam vulgaribus quam pretioſis peculiares *tractatus* ſcripſere. Vt jam nihil dicam de autoribus Chymicis, quorum hic ager eſt (quos vide in *Theatro Chymico*, & apud *Salmuthũ in nove repertis tit.* 7.& 8.& *paſsim* apud *Nollium in Phyſica Hermetica.*) Et *Cardano de rerum varietate & de ſubtilit.*cum *Scaligeri Exercit.*& tract.pecul. *Bernard.Gomeſii* cui tit.*Diaſcepſis de ſale*;de quo & *Salmuth.in deperd.tit.*15.*Gilberti* aliorumque infra cit.*de Magnete*;*Angeli Sala Vicentini de Mercurio* &c. Plures vide cit. apud *Nollium* & *Ionſtonum.* Notum eſt *Arn. de villa Nova*, *De Rupeſciſſa*, *Albertum Magnum*, *Thomam Aquinatem*, de mineralium natura & vario uſu in publicum dediſſe, quamvis profeſſione eſſent Theologi. Foſſilium, quæ in ſcriptura occurrunt, explicationem moliti ſunt *Rabanus Maurus lib.de Natura à rerum,& Barth. Anglicus lib.*16. *de proprietatibus rerum*: ex recentioribus *Danaus part.*2.*tr.*3.*c.*30.50.& *Riiens Medicus* libello de *Gemmis ſcripturæ*, qui ſeorſim, & cum *Valeſii philoſ. ſacra* excuſus eſt. Præmonendi ſunt ſtudioſi noſtri ne omnibus à *Plinio lib.* 34. 35.36.37.*Solino cap.*38.52.&c. *Alberto*; *Vincentio Bellovacenſi* &c. & ex iis à Secretiſtus *Alexio Pedemontano*, *Mizaldo*, *VVeckero*, *Porta*, *imprimis* promiſcue fidem habeant. Vt enim in aliis Phyſicæ ſpecialis partibus, ſic & in hac non pauca fabuloſa nobiliſſimam *ſcipsi* deformarunt. Im-

primis Theologi ſpeculationi ſcripturariæ occurrit *aurum*, (quod ſeptem nomina ſortitur in V.T.) orichalcum ſeu chalco-libanum, æs, argentum, ferrum, gemma, lapis ille Ex quo cultri *Ioſu.* 5. duodecim lapides pretioſi *Apocal.* 19.20. *Exod.* 28.17. & 39.10. &c. Nos iſtas quæſtiones cómentationi noſtræ convenire putamus 1. Quoto die creata ſint foſſilia, & cur Moſes eorum non meminerit. *R. ad pr.* die tertio: neq; enim videmus cui magis cóvenirent, quá illi, quo terra proxime adhærentibus adjunctis veſtita eſt. Et ſic Theologi communiter. *Ad poſt.* non liquere: niſi quod cum ſuo gremio & matrice (ita loquar) hoc eſt terra ea complecti ſatis viſum fuerit: quomodo angelorum creationem ſub creatione cœli (domicilii ipſorum) contentam antehac cenſuimus. Ratio *Danei*: quia ſcil. propoſuit Moſes tantum ea quæ in oculos incurrunt: at hæc à nobis paſſim non cernuntur; neſcio an ſatis ſolida ſit. Nam & in profundis maris multa reſtant, quę paſſim in oculos non incurrunt, quorum tamen mentionem facit *v.* 20·21. 11. *Probl.* An non repugnet ordini creationis, ſi dicatur ſpeciem unã rerum in alias per hominum induſtriam tranſmutari poſſe ex. gr. viliora metalla in aurum? *Reſp. Minime*: neque enim naturæ, rationi, aut ſcripturæ chryſopœia repugnat: immo & experientia multiplex huic ſententię favet, quod inter alios probat *Gualterus ab Hogelande libello peculiari.* Cui, ut & rationibus atque experientiis à recentioribus philoſophis, ac *Mart. Delrio* Theologo *Diſq. Magic. lib.* 1. *c.* 5. & ICC. *Pancirollo* ac *Salmutho part.* 2. *Memorabil. tit.* 7. (ubi & alios citant) allatis nolim reclamare; nec video quid ſolidius reponi poſſit. Nequis autem putet per tentamen illud, aut naturæ, aut Deo naturæ authori injuriam fieri; cogitet nemini vitio verti, quod procuret productionem plantarum, & animalium ex. gr. gallinarum ex ovis per calorem ignis focalis conformiter naturali calori temperatum: De quo *Scaliger Exercit.* 23. & *Brodeus lib.* 3. *miſcell. c.* 25. Sed hæc cum dico, nolim cuiquam autor eſſe ut rebus ſuis poſthabitis aureum cinifionem agat: abſit, abſit. Probo prudens monitum *Pancirol.* & *Salmuth. loc. cit.* & *Keckerm. diſp. phyſ.* 11. *Probl.* 8. 111. *Probl.* An orichalcum ſit diſtincta ſpecies metalli, & jam pridem in rerum naturâ eſſe deſierit? *Reſp.* Siquidem poſterius verum eſt, ut vult *Plinius lib.* 34. *c.* 2. *Pancirollus memorabil. part.* 1. *tit.* 8. *Magyrus in phyſ. c. de Metallis*, *Piccolomin. de Meteor. c.* 30. Nego eſſe ſpeciem diſtinctam, ſpecies enim rerum non intereunt, ſed ſunt æternę, phyſica ſcil. æternitate. Idem ſtatuendum de aliis deperditis *Pancirolli* modo memoratis; aut ſunt artificialia, aut nunquam fuerunt in mundo, aut non deſierunt eſſe, quamvis difficulter inveniantur. Confer ſupra part. 2. & 3. 1v. *Probl.* Quid ſtatuendum

dum de lapide asbesto, amianto, cyprio, chariſtio, deq; lino & ellychniis inde confectis, deque aliis lucernis & lampadibus (quas vocant) perpetuis. *Reſp.* de lapidibus, & lino inde facto cujus ſordes non aqua ſed igni purgentur affirmant *Plinius lib.* 19. *c.* 1. *Stephanus de urbibus in* κάρυστος. *Solinus cap.* 7. *Strabo lib.* 10. ubi linum *creticum* appellat *Auguſtinus de civit. Dei infra cit. Iſidorus l.* 16. *Origin. c. de gemmis. Rhodiginus lib.* 13. *cap.* 18. *Majolus dier. canicular. part.* 1. *colloqu.* 20. *Turnebus lib. adverſar. c. lib.* 2. *var. lection c.* 27. *Anſelmus de Boot. l.* 2. *c.* 204. *Lemnius lib.* 2. *de occ. nat. mir. c.* 12. Linum autem ex lapidibus confici, docet *Plutarchus de defectu oraculor. Strabo l.* 10. *Diſcorides l.* 5. *c.* 156. Et *Podocataru in hiſtoria de rebus Cypriis*, teſtatur Venetiis ſe habuiſſe tale linum (quod *Cyprium* appellat) igni illæſum & mundatum: quod ex lapide amianto, qui in Cypro reperitur, & malleo contuſus excuſſa terrea ſuperfluitate capillamentis ſuis lini ſpeciem retinet & contexitur in telam. Simile quid teſtatur *Porta in Magia naturali. Anſelmus de Boot. lib.* 2. *hiſtor. lap. & gemmar. cap.* 204. Contra tamen de lapide dubitare videtur Idem Anſelmus de Boot l. 2. hiſtor. gemmar. & lapidum cap. 303. pag. 280. *Asbeſtos in Arcadiæ montibus naſcitur coloris ferri. Plin. lib.* 37. *cap.* 10. *Albertus Magnus vocabulum corrupit & abeſton inde facit. Ignotus lapis niſi amianthus ſit.* Sed cap. 102. p. 190. aliter ſe explicat, *Modus*, inquit, *texendi hac ætate periit.* Plutarchus libro de defectu oraculorum mediam viam inſiſtit.

Τῆς δ' ἐν Καρύστῳ πέτρας χρόνῳ μὲν πολὺς, ἀφ' ἧς πίπτουσι μυρμηκίαν λίθον μαλακὴν ὑπολεύκην σωκάζουσι. καὶ γὰρ ὑμῶν ἱστρεπτίναι λινᾶς οἶσθα χειρόμακτρα καὶ δίκτυα καὶ κιρυφάλους ἐκείθεν, οὔπω σβεννυμένης, ἀλλ' ὅσ' ἂν ῥυπαθῇ χρωμένων ἐμβαλόντες εἰς φλόγα, λαμπρὰ καὶ ἀμιάντα ποιοῦντες. νῦν δ' ἀφάνισται, καὶ μέλις οἷον ἴνες ἢ τρίχες ἀραιαὶ διαπέφυκεν ἐν τοῖς μεταλλείοις.

id est, *Petræ autem Caryſto jam diu eſt quod vena deſiit glomos lapideos molles ferre, ex quibus fila nebantur. Nonnullos enim veſtrum mantilia, plagulas, retia ex illa materia contexta aſpexiſſe puto, quæ non comburuntur, ſed uſu ſordida effecta in flammam conjiciunt, atque inde lucida & ſplendida efferunt: nunc autem evanuit, vixque in metallis raræ veluti fibræ ac pili intercurrunt. Pancirollus tit.* 4. dicit, linum vivum hodie non inveniri. De lucernis & lampadibus diuturnis aut perpetuis, varii autores affirmant quorum aliquos, qui nunc occurrunt, mox citabimus. Sunt ignes & fulgores qui appoſitione novæ materiæ combuſtilis per naturam aut per artem & induſtriam humanam perennes ſervantur: qualem ignem ἄσβεστον in Lycia eſſe refert *Photius ex Cteſia lib.* 71. *p.* 145. qui noctes & dies ardeat. *Plinius lib.* 2. *c.* 106. montem hinc flagrantem vocat chimæ rani & *ibidem* confert cum Æthna, & Veſuvio. Sed hic non eſt hujus loci: uti nec ignis perpetuus

petuus apud Iudæos, & Romanos; quia nihil admirandi habet. Lucerna quomodo conficienda, quæ per integrum annum luceat, docet *Cardanus lib. 6. de Varietatate rerum p.* 661. Sed nec de tali hic quæritur: Reſtat ergo inquiratur, de lucerna conficienda ex lapide lychnite, aut carbunculo, qui perpetuo luceat, & flagret, aut ſaltem propter fulgorem ſuum flagrare videatur: uti poëta loquitur, flammaſque imitante pyropo. Atqui tales lucernas ad multos annos conſervari poſſe non mirum: cum conſtent ex lapide duro, & fulgido ſeu flammante. An ergo admirandum hoc quærendum in lino lapideo & durabili accenſo, aut in oleo lampadis inextinguibili. Ita quidem videntur velle autores qui de his ſcribunt, quamvis omnes nec uno modo nec ſatis accuratè loquantur. Certe funiculus quamvis nō conſumeretur (in quo ſolo durationis cauſam nonnulli ponere videntur, ſed male meo judicio) flamma tamen & lampas defectu olei neceſſario exſtingueretur: niſi adſit oleum inexſtinguibile, quo funiculus ille perpetuo humectetur & ardeat. Hoc ergo admirandum inveſtigandum eſſet, An ſit oleum inexſtinguibile, quod ἀλώπητον funiculum lucernæ aut lampadis humectare poſſet in perpetuum aut ſaltem ad 1000. aut 2000. ānos; ut flamma & igni non conſumeretur. Et, ex qua materia, ac quomodo oleum illud confici poſſit? Tale numerat *Pancirolla in antique deperditis tit.* 35. De funiculo perpetuo facile fidem faciunt; ſed non itidem de oleo flammam lucernæ paſturo nunqua tamen depaſcendo aut conſumēdo. *Apollonius mirabil. hiſt. c.* 36 *p.* 34. (edit. gr. lat. Meurſii in 4.) magis cautè & πιθανῶς mihi loqui videtur: *τὰ δὲ ἐμπύχια μένει τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλίσκεται καιόμενα μετ' ἐλαίου*, id eſt, *Lucernarii autem funes uſti cum oleo, nullo unquā tempore coburuntur.* Confer *de oleo Ionſton. p.* 2. *c.* 1. *art.* 5. Cōjicerem fuiſſe forte in ſepulcris illis cōſpectas non lampades vere accenſas & flammantes, ſed factas quaſi flammantes, hoc eſt, ex lapide lychnite aut ſimili efformatā fuiſſe figurā flammæ. Sed obſtat, quod hiſtoriæ referunt, alias lampades aperto ſepulcro & admiſſo aëre fuiſſe exſtinctas, alias vero accenſas. Exſtinctioni, quæ refertur, facile opponi poſſet, non fuiſſe veram exſtinctionem, ſed tantum ceſſationem ſenſibilis fulgurationis per admiſſum diem & lumē in ſepulcri aut cryptæ tenebras. In hiſtorias ergo & fidem ſcriptorum amplius inquirēdum videtur. Nos ea, quæ ad manum nunc ſunt lectori exhibemus eique ulteriorem indagationem ac judicium permittimus. Gutherius de Iure manium lib. 2 c. 32. *Quod ad lucernas attinet, illa in omnibus fere monumentis inveniuntur, quæ lychnuchi & Bilichnes dicuntur, vel plurium lychnōrū. Vidi enim unam undenum ἐνδεκάλυχνον.* &c. *poſt multos annos aperti tumuli immiſſo aëre: lucernæ ſtatim illæ accenduntur. Qua arte id fieri poſſit noſtrum non*

eſt

Digitized by Google

est diutius inquirere. Alii hac in re philosophati sunt multi, qui accensis his luminibus volantes alas ingenii combusserunt. Damasus in Sylvestro Papa refert Constantinum Magnum Romæ in baptisterio suo statuisse linum confectum ex amianto & incombustile ut perpetuo lampadibus arderet. Guido Pancirolla, de antiquè deperditis tit. 35. p. 124. *Præparabant etiam veteres Oleum incombustibile, quod nunquam consumebatur. Id nostra quoque ætate, sedente Paulo* III. *visum fuit, invento scilicet sepulchro Tulliæ filiæ Ciceronis: in quo lucerna fuit etiam tum ardens; sed admisso aëre, exstincta. Arserat autem annos plus minus* 1550. Ad quæ sic commentatur Salmuthus: *Incombustibile hoc Oleum rectius videtur appellari posse Vivum Statius:*

Vulcano condicta domus, quam subter eunti
Stagna sedent venis, oleoque madentia vivo.

Sed & Hermolaus Barbarus lib. Corollar. 5. *&* Franciscus Maturantius in epistola ad Alphenum *amicum, jamdudum testati sunt, Inveniri alicubi in subterraneis Italiæ monumentis lucernas perpetuo fulgore lucentes, qualis fuerit illa* Maximi Olibii *in agro Patavino, juxta oppidum Asteste erua: quam arsisse supra mille & quingentos annos tradit* l. 1. Antiq. Patav. in fine Bernardinus Scardeo: *quem laudat* Melchior Guilandinus in commentario de Papyro mẽbro 6. *Olei autẽ sive Ignis istius perpetui dilucida extat descriptio apud* Hieronymum Ruceli, *in egregio ipsius opere, cui titulus est* Le impresse illustri: *quem locum aliquando ex Italico Latinè reddidimus. Nec multũ absimilis fortassis natura fuerit Naphtha: quam circa Babyloniam, bituminis liquidi modo profluere, ait* Plin. lib. 2. c. 105. *Cum quo* Xiphilinus apud Dionem lib. 35. *consentit. Est autem Naphta inquit, ex genere bituminis, usque adeo ardens, ut omnia, quibus adhæserit, prorsus exurat, nec ulla re humida facile exstinguatur. Hunc, ait* Plinius, *magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecunque visam.* Augustinus de civit. Dei lib. 21. cap. 6. *Si talia credenda sunt, credite & vos quod in easdem literas est relatum, fuisse vel esse quoddam Veneris phanum, atque ibi candelabrum, & in eo lucernam sub divo sic ardentem, ut eam nulla tempestas, nullus imber extingueret. unde sicut ille lapis, ita ista λύχνος ἄσβεστος, id est lucerna inextinguibilis nominata est.* Et paulo post: *Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de lapide asbesto ars humana molita est, aut arte magica factum est, quod homines illo mirarentur in templo, aut dæmon quispiam sub nomine Veneris tanta se efficacia præsentavit, ut hoc ibi prodigium & appareret hominibus, diutius permanet.* Et ad eum locum Lud. Vives in commentar. De lapide asbesto. *Aut etiam lino, quod ignibus non absumatur nam esse talem lini speciem* Plinius tradit. l. 19. *vivum id vocant, Græci ἄσβεστον ex argumento naturæ: qualia Parisiis vidimus ellychnia permulta ego & Petrus Garsias Lalous condiscipulus mihi & summa familiaritate conjunctissimus, quale & in hac re-*

gione mantile medio convivio igni datum, redditumque domino mundius splendentiusque quam posset aquis & smegmatis quibuslibet, sicut se mappas vidisse Plinius *testatur id idem experimentum.* Aut arte magica factum est. *Erutum esse sepulchrum memoriæ patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi, ut ex inscriptione apparebat supra millesimum & quingentesimum annum, eaque tota extemplo, ut contrectari cœpta est, inter admotas manus friata in tenuissimum abiit pulverem. Pausanias in Atticis p.*24.25. (edit.gr.lat. Sylburgii apud Wechelum in fol.1583.) refert lucernam Minervæ factam oleo infuso noctes diesque arsisse per integrum annum: quod *funiculus inesset lucernæ è lino carpasio*, quod solum igni (*ἂν ἰσχυρὰ ἀλάσιμον*) *non conficitur.* v. *probl.* Quid de viribus & operationibus magnetis; & an omnium earum manifestæ causę explicari possint. *R.* Compluria admiranda magnetica describunt peculiaribus & ingentibus voluminibus *Chabeus, Kircherus, Leonard. Garzonius.* Scripsit & de *magnete Gilbertus*; nec non *Anselmus Boëtius de Boot in histor. lapidum à cap.*247. *usque* 258. *Libavius in singularibus, Ioh. Baptista Porta lib.*7. *Magiæ natur. c.*7. *Ionstonus class.*4. *c.*15. Inter veteres aliquas etiam observationes notârant *Augustin. lib.*21. *de civit. Dei cap.*4. *Isidorus Hispalensis lib.* 16. *originum cap. de gemmis. Plinius lib.*36. *cap.* 16. . Sed inter & post omnes alios *Samuel VVardus* Theologus quam plurimas suas de variis & admirandis magnetis affectionibus observationes exhibet libello Londini 1639. edito, tit. *Magnetis reductorium.* Si quis unius Wardi observationes attente legat facile videbit non illos asylum ignorantiæ captare qui doctã aliquã ignorãtiã in hoc occulto naturę sympatheticę miraculo libẽter profitentur; sed illos potius in labyrinthum absurdorum & turpissimorum errorum incidere, qui persuasi nihil se ignorare, omnium eorum scientiam & facilem explicationem pollicentur, quæ sapientes hactenus ignorant. Specimen pansophiæ suæ dent in demonstratione, quomodo ἀπορροιαι & perpetui effluxus particularum insensilium è corpore magnetico (quibus omnes admirandas tractiones magneticas, sed infelici successu adscribere voluerunt) castrorum instar aut vinculorum circumdare possint anchoram 20.lib. (de qua *VVardus c.*11.) eamq; motu violento protrusionis seu propulsionis & appulsionis ad magnetem perducere immo quam facillimè à terra elevare: reliquis omnibus metallis, lapidibus, & quibusque rebus loca intermedia occupantibus aut proximè vicina, immotis? Quomodo ferrum lõgè remotum per pulsum & trusionem istarum particularum lento motu ad magnetem propinquans celeri motu ad eandem contendat. De quo *VVardus cap.*13. & 14. Quomodo per istas effluentes particulas versus magnetem moveri trudi, & ferrum appelli possit, non impediente medio interposito, crassis

scil.

Digitized by Google

ſcil. tabulati, vaſis figulini, marmorei, metallici, etiam aurei, aut craſſæ laminæ aureæ, argenteæ, ſtanneæ &c., aut muri aut camini lateritii, aut corporis humani obeſiſſimi. De quibus *VVardus cap.* 16. Quomodo truſio & pulſus magnetem impellat & adducat ad ferrum, cum ferrum detinetur ne ad magnetem accedat. Quomodo particulæ illæ ex ſuperiori loco deſcendentes ferream maſſam circumplecti, & à terra in altum elevare poſſint, ipſæ ſcil. cum ferro aſcendentes & in aëre ſe librantes? De elevatrice virtute magnetis vide *VVardi cap.* 5. Quomodo fictitiæ illæ ἀντίτυποι non tantum ferrum verſus magnetem pellere, ſed etiam ibidem retinere poſſint. De quo *VVardus cap.* 41. Quomodo continuo tanta particularum magneticarum centies aut millies ferrum appellentium copia efluente magneticum corpus non minuatur? Cur magnes majora per inſtrumentum, quam immediatè ſuapte virtute efficiat? Cur decuplo plus per binas quam ſingulas cappas trahat? Cur non raro parvuli magnetes avellanæ nucis quantitatem excedentes, ſuum pondus ſexagies immo centies multiplicatum attollant: cum contra magni aliqui magnetes pondus ſibi æquale vix aut ægrè attollant? De quibus, aliiſque admirandis effectis vide *VVardum cap.* 18. 19. 25. Hic ergo ſiſtitur curſus eorum, qui quantitate, quiete, ſitu, figura, motu locali tanquam principiis naturæ univerſalibus omnia effecta ſe facillimè & ad oculum demonſtraturos nuper jactabant; quique hinc depulſi ad alia atque alia nova aſyla confugiunt; ne ſcil. doctam ignorantiam alicubi cogantur fateri. Nobis ſapientiſſima videtur ſententia Anſelmi de Boot Medici Rudolphi II. lib. 2. de gemmar. & lapid. hiſtor. cap. 249. p. 219. *Qualitas ſane videtur, eaque quæ cum luce vel ſono comparari poſſit. Vtenim lux vitrum tranſit momento temporis & ſonus per opaca corpora & ſolidiſſima defertur ad aures & agnoſcitur; ita etiam facultas Magnetis per quævis corpora ad ferrum, quod cum illo ſympathiam habens ipſius motum ſequitur & cum ipſo tanquam amico conſentit, idque non ſecus contingit quam fidibus, quæ dum ita extenſæ ſunt, ut ſi pulſentur à ſe diſtent diapaſon id eſt octava, una contacta altera intacta movebitur & conſonabit, cæteris fidibus interjacentibus aut intermediis immotis; quod profecto non niſi ſoni qualitate ad aliam fidem tranſmiſſa fieri poteſt.*

Cauſa cur mutuo amplexu gaudeant, aut magnes ferrum trahat, inventu non ſolum meo judicio difficillima eſt, ſed omnino impoſſibilis. Et paulo poſt: *Aliud itaque hic latet quam quod humana conſequi poſſit mens, id natura relinquimus quæ multa in ſinu ſuo recondita habet, ac admirari ſæpius quam intelligi vult.* VI. *probl.* Ex quo lapide fuerint facti cultri illi quibus filius Moſis *Exod.* 4. 25. & Iſraelitæ circumciſi dicuntur *Joſue* 5. *v.* 2. & an fuerint cultri

tri lapidei. *Resp.* Quod ad *prius* expedita magis videtur respon
camus ex vulgaribus saxis seu petris (materia facile in illis terris
bili, & ad scindendum aptâ) factos fuisse: idque innuere etiam
צור & צר quæ nó solet notare lapides raros aut pretiosos. Quod a
rius, omnino statuimus & ante annos cõplures amico de hujus loci
pretatione disquirenti respondimus non esse rationem cur propri
vocis interpretatio, & defensio *versionis græcæ & vulgatæ latinæ*, &
nostrę *Belgicæ* (quâ retinet nova & accuratius elaborata) deferatur.
quidem Chaldæum paraphrasten exponere per אזמלין חריפין, i
novaculas, cultros acutos; & in hanc sententiam ire commentaria
norum *Schelomo Iarchi, Kimchi*, quos sequuntur Lexicographi rece
Pagninus & *Buxdorfius*, cum interpretibus *Munstero*, *Tigurinis*
tablo, Tremellio & Iunio, *Piscatore, versione reformatorum Gallica*, *A*
Italica Deodati; *Drusius in commentar. ad loca difficiliora*. *Arias Mont*
Andreas Masius in commentariis ad Iosuæ 5. *Et nota ad biblia* nuperri
blica autoritate edita. *Exod.* 4.25. Qui posteriores cum *Aria*
non ex *psalm.* 89.44. novam vocis hujus significationem huc acce
sed mętonymicè cultros acutos dici putant צור, quod ad saxum
licem eos exacuissent; aut metaphoricè, quod acuti essent insta
saxi aut silicis. Sed videntur novam hanc impropriam significa
primi excogitasse Rabbini, & quidem absque ulla necessitate. Nu
nim ejus exemplum ex scriptura adfertur. Autoritas Rabbi
(quæ alioquin per se in grammatica & lexica non plus valere
quam in theologia) tandem resolvitur in Targum & in unicum il
cum *psal.* 89. *v.* 44. ut videre est & in *commentar. Schelomo Iarchi*, *L*
Gerson & R. Kimchi ad Iosuæ 5. ubi suum Targum, & illi firmane
cum hunc locum adducunt, ad quem *Kimchi commentar. ad psalm.*
sic notat: וצור חרבו פירוש חרוד חרבו, *& tsour charbo exponitu*
gladii ejus, Et sic ibidem *R. Scel. Iarchi & Aben Ezra in commentar.*
posteriores probandæ huic expositioni adducunt locum *Iosuæ* 5. v
circulum scil., aut obscurum per æque & magis obscurum. Cun
loco illi expeditè & concinnè aptari possit notissima vocis illius
metaphorica ut transferatur צור חרבו *robur* seu *fortitudo gladii ej*
modo ibidem transferunt Arabs נסנח סיפה *adjutorium gladii ej*
Syrus שרו נא *auxilium*. Sed forte hi non tam hebræum textu
gr. 70. (τὴν βοήθειαν) expressêrunt; quod utrique, præsertim Arabi
solens. Inter rationes, quæ Rabbinos & qui eos ex Christianis
tur, hęc effugia quærere coëgerunt, videtur hæc præcipua esse
saxa & lapides ad cultros; & cultri lapidei ad circumcisionem in

Sed errant. Nam *primo*, etiam hodierni Iudæi, quamvis vivos cultris chalybeis circumcidant, mortuos tamen ante octavum diem, aut abortivos cultris lapideis: referente *Schindlero in Lexico in voce* מוּל. Et notissimum est, apud Gentiles magnæ matris Cybeles sacerdotes (dictos Gallos) genitalia sua cultro lapideo, seu testa Samia præcidisse. De quo ritu, *Lucianus in Dea Syria*, Interpres *Nicandri*; *Sextus Aurelius Victor in Heliogabalo*. Iuvenalis satyr.2.& satyr. 6. *Mollia qui rupta secuit &c.* Et Martialis lib. 3. *epigramm.*80. *Abscissa est samia &c.* Hinc celebratus Attys, apud Catullum in Aty: *Devolvit acuto sibi pondera silice.* Et Ovidius lib.4.Fastorum: *Ille etiam saxo corpus laniavit acuto.* De quo etiam *Arnobius lib.*1.*& 5. contra Gentes*, *Eusebius*, aliique. Et fuit procul dubio hæc mimica diaboli, qui Gentiles docuit ut externos ritus Iudæorum in sacris hisce (ut & in plerisque aliis) imitarentur. Accedit, quod novi orbis homines ante adventum Europæorum cultris lapideis usi sint, non ferreis, iisque omnia non minus aptè secuerint, quam nos ferreis. Vide *descriptionem Hispaniolæ*, *aliarumque partium novi orbis*, *& Majolum pag.*1.*dier.canicular. colloqu.* 18. Quin immo antiquitus apud *Herodotum lib.* 2. *&* 3. *&* 7. Æthiopes utebantur sagittis, quarum cuspides non ex ferro, sed saxo. *Plinius lib.*12. *cap.* 25. Balsami fruticem incidi ait, vitro, lapide, ossevve cultellis. Nequid dicam de smiride(vernaculè *amaryll*) qua vitriari nostri vitra sua scindunt, deque adamante, aliisque lapidibus ad scindendum & sculpendum aptis. Atque hæc quidem objectioni huic diluendæ sufficiant. Sunt & aliæ apud *VVilletum commentar.in Exodi.* 4.sed quæ minoris momenti. Quod ibi non suppeterent tot cultri lapidei, quibus tanta multitudo circumcidi posset. Quod in institutione circumcisionis Deus non præscripserit cultros lapideos. Prior objectio concidit si quis cogitet rupium, saxorum, & montium in illa regione copiam non defuisse. Posterior objectio militaret forte contra *Magistrum l.*4.*dist.*5. *& Bernardum serm.*1. *de circũcisione* qui dicunt necessario semper adhibitos fuisse cultros lapideos: non contra nos. Porro in sententia hac nostra & defensione *Belgicæ versionis* magis magisque ab illo tempore confirmati sumus, postquam eam pluribus interpretibus non improbatam deprehẽdimus. Sunt autem ex veteribus. *Iustinus*, *Augustinus*. Ex recentioribus præter Pontificios (qui omnes ferè huc eunt, propter autoritatem *versionis vulgatæ*, *& gr.*70. *& Magistri in* 4.*dist.*5.*& Thomæ p.* 3.*qu.*70.*artic.* 3.) *Andreas Osiander in editione interpolatæ versionis vulgatæ*; *Castellio in sua translatione latina*; *Schindlerus in lexico*; *Lutherus in versione Germanica*: *Anton. Bruciolus in versione Italica*. *Lavaterus in homiliis ad librum Iosuæ homil.*19. qui insuper mysti-

cum quid agnoſcit adumbrans Chriſtum, qui eſt petra. *Brentius comment. in Exod. 4. dicit.* Ziporam arripuiſſe *petram acutam.* Quin ipſe *paraphraſtes Chaldeus Exod. 4. 25.* צר exponit per מנרא, id eſt, *ſilicem, ſaxum.* Et maximus Rabbinorum *Maymonides part. 1. More Nevouchim c. 16.* verba Ioſuæ exponit, per *cultros lapidum* ſive *lapideos.* Et *Geneſis Rabba* (commentarius eſt vetuſtiſſimus) vocat גרבין דטינח, id eſt, *novaculas ſaxi* ſeu *ſilicis*, hoc eſt laxeas. Et *verſio gallica Exod. 4. 25.* in margine adſcribit hanc expoſitionem, *cailjou aigue.* Et *Anglica Ioſ. 5.* in margine adſcribit: *or knives of flint. Exod. 4. 35.* in ipſo contextu: *à ſharpe ſtone.* Sunt ex patribus (quos ſequuntur *Thomas loc. cit. Toſtatus, Pererius in Geneſ. 17. & Maſius in Ioſuam p. 83.*) qui myſticum & typicum quid per cultros lapideos deſignatum putant, Chriſtum ſcilicet qui eſt petra 1 *Corinth.* 10. quæ ſententia nihil abſurdi aut impii habet: certò tamen probari nequit. Iuſtinus Martyr aliam præterea myſticam ſignificationem hic quærit, ſed quæ valeat, quantum poteſt: Dialog. cum Tryphone Iudæo pag. 232. (edit. latinæ Iohann. Langi.) *Ille dicitur per ſecundam circumciſionem cultris lapideis populum circumcidiſſe: quod præconium & annunciatio fuit circumciſionis hujus, qua re ſecuit nos ipſe* Ieſus Chriſtus *à lapidibus & aliis ſimulacris & acervos cumulavit eorum qui à præputio, hoc eſt ab errore & ſeductione mundi, in quovis loco ſaxeis cultris, id eſt nomine & verbis Domini noſtri ſunt circumciſi. Quod namque per ſimilitudinem* (παραβολικῶς) Chriſtus *lapis & petra à Prophetis ſit prædicatus, ſatis eſt à me demonſtratum.* Et p. 235. *O nos ergo beatos, qui per cultros lapideos ſecunda ſumus circumciſi circumciſione. Veſtra namque prima per ferrum & facta eſt, & etiamnum fit, duricordes enim eſſe perſeveratis. At noſtra circumciſio, quæ numero ſecunda poſt veſtram in medium eſt producta, per lapides acutos, hoc eſt per verba ipſorum Apoſtolorum ſummi angularis lapidis, & abſque manibus abſciſſi, nos circumcidit ab idolorum cultu, & (ut uno verbo dicam) à vitioſitate omni. Quorum corda ita ſunt circumciſa a pravitate, ut & lati mortem oppetamus propter nomen pulchræ petræ: unde aqua vivente, in cordibus eorum qui per ipſum, univerſitatis hujus parentem diligunt, ſcaturiens potum illa præbeat, aquam vitæ bibere volentibus.* Langus ibidem in commentariis præter alia ex Epiphanio adducta, notat p. 232. *Iudæi hodie in Rabinorum ſuorum ſcriptis proditum eſſe dicunt, Abraam uſum eſſe in circumcidendo duobus acutis lapidibus, quibus ex adverſo inter ſe objectis præputium interpoſitum, reſectum eſt, nunc autem ferro ſe illi circumcidi fatentur.* Et pag. 233. *Circumciſio petrinis culcellis ideo fiebat, quia petra erat Chriſtus. Et cum præputio quiſque naſcitur, cum vitio propaginis: nec mundamur ſive à vitio cum quo naſcimur, ſive à vitiis quæ malè vivendo addimus, niſi per cultellum petrinum, id eſt Dominum noſtrum Ieſum*

Iesum Christum, de sententia Augustini, tract. 30. in Ioan. *Serrarius in commentar. ad Iosuæ* 5. *q.* 8. dicit ex Rabbinis plurimos exponere de cultris acutis ad lapidem; idemque facere Ariam Montanum, *& ex hæreticis Chytræum*: *Calvinum vero studio forsam dissimulasse*. Sed quo candore hęc scripserit, patet ex iis quæ modo notavimus. Imprimis ex *Calvini Institut. lib.* 4. *cap.* 15. §. 22. quæ legere debuisset. VII. *probl.* Quid statuendum de decantato lapide philosophico? *Resp.* Quis, qualis & unde sit ille lapis, non uno modo explicant, qui eum jactant. A chimæra eum haut parum abesse facile quis suspicabitur, siquidem talis supponatur, qualem Henricus Nollius in appendice ad physicam Hermeticam describit pag. 737. 738. Quid est Spiritus Vniversi? *Spiritus Vniversi est essentia subtilissima, per omnes creaturas hoc mundo comprehensas diffusa, summa agendi potestate prædita penetratione sua omnibus robur & vires concilians, atque ita dispositа, ut corpora, quibus inest, conservet, vegetet, animet, atque ab omni imperfectione liberet, si modo perfectionis fuerint capacia.* Vnde est autem Spiritus hic Vniversi? *A Deo sub initium mundi creatus, atque corporea mundi substantiæ incorporatus est, ita tamen ut in constantiori corpore majori cum virtute & copia inveniatur.* Quodnam illud corpus est, in quod Spiritus Vniversi copiose transfusus est? *Est corpus omnium subtilissimum, & à corruptione crassitieque remotissimum nimirum cœlum, quod per astra & luminaria sua summam universi Spiritus copiam possidetia in hæc inferiora corpora vim & essentiam universi demittit, ut hinc in vigore persistant, ad vitam disponantur, anima impragnentur, atque ab omni imperfectione certis mutationum gradibus provehantur.* Et pag. 739. 740. Quo medio Spiritus Vniversi haberi potest? *Eo medio, per quod è cœlestibus luminaribus sublunari creaturæ communicatur & incorporatur, dubio procul acquiritur. Iam vero aqua est medium, cujus interventu non tantum mineralia metalla, sed etiam vegetabilia animalia de spiritu ex Sole & Luna, cæterisque stellis defluente participent. Quis ergo in aqua spiritum Vniversi quærendum esse inficiari poterit? Et Moses ipse* Genes. 1. *Spiritum Domini latum fuisse super aquas, ingenue fatetur.* Spiritus Vniversi est ne Lapis Philosophorum? *Non per se, quatenus jam actu omnia sustentat & conservat, sed quatenus jam ex Vniversali medio medicinam eminentissimam Philosophica digestione decoctus est, dicitur & est Lapis Philosophorum.* Quid ergo est Lapis Philosophorum? *Lapis Philosophorum est Spiritus Vniversi; incubatu suo actuans aquas atque in medecinam tam superiorum, quam inferiorum habitaculum digestione Philosophica deductus, eaque virtute præditus, ut imperfectis substantiis perfectionem sua ipsius communicatione ingeneret.* Quænam est perfectio, quam Lapis Philosophorum rebus suis communicatione impertit? *Lapis legitime administratus metalla imperfecta in auri sta-*

tum

rum deducit, vegetabilibus maturationem, virorem & vigorem inducit, animalibusque quæcunque, sive sint bestiæ, sive rationales creaturæ, si quo morbo infectæ fuerint, stupendum in modum ab eo sub minima dosi liberat. Imo hominem Angelica exornat sapientia, ita ut nihil in universo fiat & inveniatur, quod non cognoscatur ejus usu legitimo.

Materiam autem hujus miraculosi lapidis conficiendi ex lacrymis piorum, ex phantasticis arcanis istorum hominum deprehendit & in lucem protraxit Iohannes Iebsenius in discursu de lapide philosophorum Rostochii 1645. edito: ex quo hæc exhibere sufficerit: *Quid enim (ut pauculæ aliæ laborem absque Dei mandato suspectum facienti addam) Alcumistæ potissimum intendunt? Vt animadvertentes, Naturam omnia summa hominis concessisse, Deum naturæ authorem ardentius ament, & ex nobilissima hominis parte (liceat hic non philosophice loqui) extrahant id, quod multiplicester prodesse hominis potest; hoc est, ut pias lacrymas ignis beneficio redigant ad pulviculum, cujus naturam primo assumat auri non ita multum, & deinceps quævis particula auri hujus philosophici massam non exiguam plumbi vel alterius metalli imperfectioris in aurum convertat, & (quæ major virtus) ægrotis quibuslibet in vino epota intra 24. horarū spatium post profundū soporem sanitatem pristinam restituat?* Hæc deliria etiā nō sine impietate ex scripturis (*Psal.* 126. 5.) probari cœpta detegere est refutare. Ab historicis & Physicis quæstiones illæ agitātur, An metalla differāt specie; an vivant; an generētur ex halitibus, an vero ex aqua cum terra, an ex sulphure & argento vivo; an æs ferro adversetur; an aurum inter omnia sit maxime solidum & ponderosum: Quid fuerit antiquorum electrum, quid pyropus, marmor, Bdellium, sal ammoniacum, æs Corinthium, vitrum ductile, murrhinum; quid de auro potabili statuendum; quid de usu argenti vivi aliorumque fossilium in medecina; quid de lapide besoar, ejusque viribus &c. De quibus consulendi studiosis nostris, *Keckermannus*, *Sagittarius*, & *Sennertus* &c. *libris* sæpius *cit.*

Adde & *Libavium*, & *Panciroll. cum Salmutho Memorabil. part.* 1. *tit.* 4. 5. 7. 8. 14. 15. 16. 33. 34. 36. & *part.* 2. *tit.* 3. *ubi rariora quamplurima & scitu dignissima.*

Corollar. Vt veram chymiam honoramus, & chymi-Iatriam suo loco relinquimus (de qua *Libavius*, *Sennertus* aliique artifices:) sic rejicimus exsuperantiam illam superbiæ & vanitatis ciniflonum quorundam chymicorum, Hermeticorum recentium, Paracelsistarum, & dictorum fratrum Roseæ crucis, quæ in his se exserit: 1. quod omnium rerum scientiam profiteantur, eamque tenebrionibus suis Hermeticis (qui nusquam comparent) solis vindicent, quasi reliqui sapientes tum antiqui tum recentiores tanquam umbræ volitarent. 11. quod talem vim operand[i]

sive

ſive arti ſuæ,ſive tincturis ſive extractis metallicis,ſive lapidi philoſophico tribuãt,quæ neceſſario aut in miraculum aut in Magiam reduci debet, *Crollius in chym.Baſilic.* paſſim.& *Henricus Kunrath in Amphitheat*:apud *Henr. Salmuth*;& *Dialog.de Lapide philoſoph.* edit.à *Ioach Tanchio p.*55.56.Et *Epiſt. Iuliani Medici*, quæ edit. eſt cum *Fama & Confeſſ.Fraternit.Roſeæ crucis*: & libro Germanico Luneburgi edit. 1617. cui tit. *Aut hic aut nuſquam Elucidarius major elucidatio de reformatione totius orbis &c.per Ratdiehs Brotoſfers Laxene.* Sunt & aliæ libellorum quiſquiliæ, magnificis titulis inſignitæ, *Fortalitium ſcientiæ,Clypeus veritatis,Speculum Conſtantiæ, Raptus philoſophicus*, *Theſaurus fidei*, *Fons gratiæ.* Cum quibus conferenda *excerpta ex Theatro Chymico.* Argentorati edito. III. Quod nonnulli ſcientiæ ſuæ axiomata magica, & praxi operationes Magicas imprudenter,ſi non impie, admiſceant: quorum aliqua notavimus *Diſput. de Magia.* IV. Quod in acquiſitione panſophiæ ſuæ peculiare lumen, & extraordinariam gratiam divinam & ſæculum Sp.ſ. non obſcurè ipſi jactitent, ut *Crollius in præfat.Chym.Baſil.p.*25.51.56.57.68.69.& fratres Roſ.cruc.in *Fama & Confeſſione* ubi muſſitant de revelatione & aſſiſtentia angelica. Confer tract. *Henrici Kunrath. de Igne Magorum* &c. *p.*87.& illi adnectum *judicium de Amphitheatro Henr.Kunrath.p.*111.112.113. V. Quod magiſterio ſuo ſeu arti chymico-univerſali poſtponant lumen & ſapientiam ſcripturæ; ut *Rulandus Progymnaſ.Alchim.in epiſt.dedicat.* Quales Phyſicos & Medicos docte & piè monet celeberr.Medicus Sennertus in Hypomnematis phyſicis hypomn.1.pag.5. *Verum Dei Opt.Max. ſupra vires naturæ agentis potentiam, nudis freti naturæ & intellectus rationibus, cognoſcere ſatis non potuerunt Philoſophi. Rectiſſime autem ea è ſacris literis, quarum uſus Dei beneficio nobis indultus eſt, cognoſcere poſſumus; & propterea ea, in quibus Philoſophi deficiunt, ex iis ſupplenda ſunt. Etſi enim Sacræ litteræ non ad naturæ interpretationem ſcriptæ ſunt: tamen quia, quæ de mundi creatione à Moſe ſcripta ſunt Spiritus S. afflatu edita ſunt; omnia illa, quæ in hiſtoria creationis habentur, veriſſima eſſe putandum eſt: & à pietate alienum, putare, quæ ibi dicuntur, vel latum unguem à veritate aberrare. Et ſit, de quo jam non diſputo, ut paſſim quædam in Sacra Scriptura de rebus naturalibus occurrant, quæ ex vulgata hominum ſententia & ad vulgi captum vel tropice, vel figurate dicta ſunt: tamen de hiſtoria creationis id dici nullo modo poteſt, utpote quam Deus unico hoc Moſis ſcripto clarè comprehenſam ad extrema uſque mundi tempora hominibus notam eſſe voluit. Et licet Scripturæ S. ſcopus primarius ſit, media ſalutis æternæ proponere: ab iis tamen hiſtoria creationis mundi excludenda non eſt, ut Apoſtolus, ad* Rom.1.v.20. *docet, cum una opera à Spiritu Sancto ea nobis in iis revelentur de rebus naturalibus, ad quæ nullius ingenii acumen pervenire*

Digitized by Google

potuit. Et pag. 7. *Historiam autem Creationis descripsit Moses*, Geneseos cap. 1. *cujus interpretationem hic afferre operæ pretium non puto, cum multi, iique satis prolixi in hunc exstent commentarii, & inter eos, etsi brevis, non postremus,* Francisci Valesii. *Hoc saltem moneo, reperiri non paucos, qui textui Mosis mentem alienam inferunt, & non Mosen ex Mose, sed ex Gentilium scriptis interpretari conantur, ausu infelici & non tolerando. Certum enim est apud omnes Christianos, omnia, quæ in sacris literis habentur, vera esse, & quæ à Mose traduntur, plane historica, & propterea secundum propriam & germanam, & quam ipsa verba, secundum genuinam & Sacris, imo vulgo usitatam significationem suppeditant, intelligenda, non vero secundum anticipatas, & ex Gentilium lectione haustas opiniones explicanda, nec Sacram Scripturam ad ejusmodi opiniones detorquendam esse.* Ante Sennertum ἀγράφους seu ἀνεγράφους & profanos ejusmodi physicos tetigerat Francisc. Valesius quondam Medicus Regis Hispaniar. in præf. ad sacram philosoph. p. 6. 7. *Ob hæc ego mihi persuadeo atque omnibus persuasum volo, ut omnem aliam doctrinam, quæ vera sit, ita naturalem, in his divinis libris contineri, adeo, ut disciplinas omnes quam plurimum juvari posse sperem, si doctissimi viri, aliis perlustratis, in eis præcipue laborent, sua quique tractantes. Nam veterrimi Philosophi, horum lectione sunt plurimum adjuti, proinde ego, perfectis jam in omnes Auditorios Aristotelis de Natura, & quamplurimos. Hippocratis, & Galeni de re medica, libros, commentariis, quod Deus concesserit vitæ reliquum, statui in his philosophari, tum quoniam nulla alia ratione censeo certi quidpiam de naturalibus haberi posse; tum quia nescio quo modo eorum lectio, etiam historica, aut Physica, animum pietate imbuit latenter. Quare huic lectioni consecrare senectutem, æquum est putare, scripta esse mihi hactenus Philosophica, ad opinionem, hæc autem scribi ad veritatem. Horum enim author ipse est Deus.* Quin & nuper *Johannes Freitagius* Professor Medecinæ in Acad. Groningana ipsius Sennerti physica quædam philosophemata de productione formarum, *impietatis blasphemiæ, hæreseos* coarguit, quod scripturarum theologiæ & theologorum consensui & receptæ Academiarum philosophiæ viderentur ipsi refragari, & absurda ac periculosa nõnulla ἀκόλουθα post se trahere. Vide ejus apologiã ad orbis Christiani Academias præfixã *Refutationi novæ sectæ Semerto-Paracelsicæ.* Tenenda hic est regula August. l. 1. de Genesi ad lit. c. 21. *Cui respondeo, ad eum ipsum me cibum suaviter perveniisse, quod didici non hærere homini in respondendis secundũ fidem, quod respondendũ est hominib. qui calumniari libris nostræ salutis affectant: ut quicquid ipsi de natura rerũ veracibus documẽtis demonstrare potuerint, ostendamus nostris literis non esse contrarium. Quicquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris literis, id est, Catholicæ fidei contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus, aut nulla dubitatione credamus esse*

esse falsissimum: atque ita teneamus mediatorem nostrum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ atq; scientiæ absconditi, ut neque falsæ philosophiæ loquacitate seducamur, neque falsæ religionis superstitione terreamur. VI. Quod Epoptas suorum sacrorum nullos fere admittant, nisi credulos & in verba ac somnia sua jurantes: imprimis theologos omnes tanquam profanos ab his sacris arceant. Quasi vero theologi peculiariter imperiti sint rerum naturalium & ad earum cõtemplationem planè inepti. Contrarium ostenderunt *Rabanus Maurus, Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Vincẽtius Bellovacensis, Bartholomeus Anglicus, Rogerus Baco, Rupescissa, Arnoldus de Villa nova*, aliique quamplurimi: ut infinitos recentiores, quorum scripta physica exhibet *Nomencl. Isr. Spachii & Biblioth. Phil. Alegambe*, nunc prætéream. Sed plaustrum perculerunt theologi, quod ad physicam sacram & scripturam omnia philosophemata de nqvis inventionibus & systemátibus mundi, de rerum principiis ac naturis, deque novis & periculosis præsumtæ quasi omniscientiæ hiatibus cõformari velint, saltem tã cautè aut moderatè tractari, ne scripturæ in aliquo repugnent, & hac via juventus Christiana ad scepticismum, aut profanum scripturæ fastidium, aut ejus indignum abusum abducatur. Consideret pius lector, an theologi immo omnes pii & ad sobrietatem sapientes philosophemata hæc concoquere debeant; quæ ex arcano officinæ Hermeticæ depromit Henricus Nollius lib. x. physic. Hermetic pag. 551. *Si est possibile arte fieri & ex impuris corporibus oleum quoddam ardens & tamen incombustibile, quod etsi in omnia secula ardeat, flammamque de se edat, tamen non absumatur: multo magis Deo feliciter juvante illud idem oleum & remedium balsamicum humanæ naturæ convenienter præparari potest, ut hinc homo usitatos vitæ terminos transgrediatur, vitamque suam etiam in mille annos protrahat. Tanto beneficio quidam Philosophi præsertim Patriarchæ V. T. ante diluvium divinitus donati fuerunt. Ne vero arbitrare, tantum thesaurum sapientiæ hoc nostro seculo hominibus piis divinitus esse denegatum & plane ademptum. Certo enim certius scio filiis doctrinæ Theosophisque veris mediantibus precibus continuis a Deo hoc etiam abjecto tempore permitti, ut in accommodationem olei istius incombustibilis perpetuoque ardentis inquirant, oculisque suis deprehendant rationem & viam qua oleum ipsorum incombustibile ita disponatur, ut etiam in aqua perpetuam flammam, & sic perpetuam vitam edere possit. Si ergo tu quicunque ad divinam hanc sapientiam adspiras, Philosophicum istud oleum sanguini nostro immiscere, illudque in eo constanter flagrare curaveris, aditum habes dubio procul ad nobilissimum quendam thesaurum, quo post verbum Dei in hoc mundo vix major possidetur. Ut propius ad rem accedam, oleum & balsamum incombustibile, quod ad vitæ prolongationem facit, e metallis, per, in, & cum metallis producitur. Igitur generale est.* Et p. 137. *Quare nemo mirabitur,*

Digitized by Google

rabitur, quod Philosophi secretiores miraculum naturæ adepti An
induantur, cum Deus supercœlestes aquas in abjecta minera ubique
concluserit, illasque Philosophis eliciendas & externo vestitu ablato
cesserit, sapientesque omnibus temporibus extiterint, qui Dei in
thesauri subjectum cognoverint, & exinde eruerint. Vide & alias
nias (an insanias) apud *Salmuthum de nove repertis tit.*7.inter
siastico-atheismū sapiunt illa verba Rulandi in progymnasm
in dedicatione: *Si Paulo* (apostolo) *consentienter ratiocinari li*
tior Dei notitia ex hujus artis-cAlchymiæ praxi hauriri potest qua
crarum literarum monumentis. VII. Quod particularibus mi
gūs, labyrinthis, absurdis se implicent de quibus (quia no
sunt) videndi, *Libavius in Examine Fam. & Confession,*
Cruc. Iohannis Iebsenii Holsati discursus de Lapide philosoph
1645. Rostochii apud Rihelium. *Salmuth ad nove reperta*
Sennertum de Chymic. Consens. & Diss. Thomas Erastus
sum. Cum quibus conferendi Antagonistæ *Raymun*
quos manuductionem præstabit judicium *Keckermanni*
stat in *præcognitis Logicis.* Adeo ut tantum hiatum &
los bombos in superstitiosam Magiam, aut fanatica opi
ria & portenta, aut Pyrrhonico-Scepticismum, aut Liber
siasmum, & consequenter impietatem ac hypocrisin, aut sa
salemque ignorantiam plerumque desiisse deprehensum sit
stremo non male πολύσημον Cardani dictum de subtil.lib.15
surpare liceat: *Tertium genus inutilis subtilitatis in Raymund*
spectare licet. Res prorsus risu digna, omnem velle tradere doctrina
se. Conferenda hic *disp.* nostra *de cAtheismo*, nec non
Enthusiastarum & Libertinorum, quos indicavimus in *Bib*
quibus nunc addimus Rev.collegæ nostri *Ioh.Hoornbeeck tr*
gelianis hoc anno.1646. editum. Est enim paralleliſmus, se
cretismus inter Neo-scepticos, Libertino-Enthusiastas th
philosophicos: ita ut fanatici & thaumatophori tales philoso
progignant aut in se contineant fanaticos & mōstrosos The
mabo illud verbis celeberrimi Medici & philosophi Senner
ad librum de Chymic.cum Aristot.&c. *Ex Paracelso nimirum*
te, dogmata sua hauserunt Weigelius, Crollius; *imo illi ipsi E*
ante paucos annos in Thuringia religionem Christianam turbare co
plures alii ex iis, qui hodie Fratern. R. C. seu socii seu clientes
Et paulo post: *Ex eodem fonte* Henricus Conradus, Crollius, i
admonitoria, *& plurimi alii suas in Philosophia & Theologia op*

runt, qui Magiæ, quam putant, naturalis, & Cabalæ ſtudioſi, Academias & bonas literas præceptoriumque inſtitutionem negligunt, atque in Laboratoriis ſuis, quæ vocant, vel à ſideribus erudiri cupiunt, vel, Enthuſiaſtarum more, occultas inſpirationes & revelationes, ac ſpirituum conſortia, colloquia & auxilia exſpectant; atque Diaboli, qui ſe in Angelum lucis transformare valet, inſidiis incauti ſponte ſeſe objiciunt. Non pauca etiam docte & prudenter de artis chymicę & philoſophiæ Hermeticę uſu & abuſu monet *Salmuthus in nove repertis tit.*7.& 8.Qui cum fructu legetur.Cõfer quæ infra *part.*7. dicemus de temerariis quibuſdã philoſophematis circa cœlum & ſyſtema mundi.

Diſtinguitur terra in ſuperiorem & inferiorem; Illa vocatur etiam terra viventium & incolæ ejus ſuperi. Iſta terra mortuorum & tartarus, ἅδης, & incolæ ejus inferi. De qua diſtinctione multa congeſta vide in eruditiſſ. *tract. Parkeri de deſcenſu ad inferos lib.*1.& 2.Addamus nunc aliquid de inferno: & paradiſo terreſtri. De inferno alibi ex profeſſo acturi, quærimus nunc, quando ſit creatus? *Reſp.* 1. *Abulenſis in Matth.*25.& *A Lapide in Geneſ.*1.primo die creatum volunt.Et ſic *Iſidorus, Boërius*, & cum iis *Ruſca lib.*1.*de Inferno & ſtatu Dæmonum cap.* 85. 11. Rabbini vulgo ex ſententia *Bereſchit Rabba* ſecundo die: & rationes addunt ineptiſſimas. 1. *Quia Ier.* 30.*v.ult.* dicitur præparatus *ab heri* (unde etiam *Boërius modo cit.* abſurde probat primo die creatum.) 2. *Quia* operibus ſecundi diei non adjicitur, quod fuerint bona. Vide ineptias illas apud *R.Menaſſe De Creatione probl.*20.11. *Martinus del Rio & Bened. Fernan.in Geneſ.*1.*Molina de Opere ſex dierum diſ.*11. tertio die.111.*Richardus in* 4.*diſt.*44.*qu.*3.ſexto die,cum homo creatus eſt. 1v. *Rupertus Tuitenſis lib.*9.*de Oper.Spir.ſ.c.*21. ante creationem dæmonum: quod eſſet ante opera primi diei, hoc eſt, ante creationem mundi. Nos in re tam dubia putamus tenendum,fuiſſe inter opera ſex dierum atque adeo creatum initio mundi; ut recte *Gregor.M.lib.*15.*Moral.cap.*17.2.fuiſſe creatum ante creationem & lapſum hominis:nam tum angelos qui ceciderãt Deus ταρταρώσας catenis caliginis ligaverat 2. *Petr.*3.4.3. *Denique* maxime probabile eſſe, ſi dicatur fuiſſe conditus die primo aut tertio. Quod autem apud *Ruſcam loc.cit.* curioſe diſceptant nonnulli an ipſo momento lapſus diabolorum, an vero ante ſit conditus: id ipſis definiendum relinquimus. Alioquin ante ingreſſum peccati in mundum, infernum paratum, non magis abſurdum eſt, quam cœlum paratum ante creationem & redemtionem hominis,aut ante angelorum perſiſtentiam in gratia, atque adeo exiſtentiam in termino obedientiæ: quam medicamenta creata, ante quam exiſterent morbi. 4.

De Paradiſo diſquirunt *Scholaſtic.ad* 2.*diſt.*17.& *ad* 1.*p.qu.*93.& recentio- 5.

Digitized by Google

centiores *commentator. in Geneſ.* imprimis *Pererius toto l.* 3. ut &
Gratia primi hominis c. 10. 19. *Malvenda lib. pecul. de Par*
tiquis *Moſis Bar Cepha lib. de paradiſo.* Sed quia non pauca i
bia, plurima curioſa illic occurrunt, conferendi erunt
Bellarmini; & *Beroaldus in chronologiâ lib.* 1. *c.* 9. Et *Gabriel*
hiſtorica deſcriptione Paradiſi; denique *Franc. Iunius, VVilletu*
Geneſin; & *Zanchius de Operib. creationis part.* 2. *lib.* 1 *cap.* 1. No
ſes conſcribimus, tantum de ſingulis ſententiam noſtran
tionum apparatu indicare cogimur. I. An allegorice
diſi ſit accipienda. *Reſp. Neg.* contra *Aben Ezra* & *Ma*
tiquos illos, quos refutat *Pererius lib.* 3. *comment. in Geneſin p*
Epiphan. epiſtol. ad Iohan. Hieroſolym. Bellarmin. c. 10. 11. II.
creatus? *R.* Tertio aut ſexto, ſed prius probabilius vide
communiter Theologi: etiam Rabbini apud *R. Menaſſe pr*
An ſit locus in parte aliqua terræ, an vero tota terra? *Reſp. P*
nonnullos apud *Perer. p.* 373. IV. An ſit receptaculum ãni
lium poſt mortem. *R. Neg.* contra Iudæos: quorum opini
dem communem explicat *R. Menaſſe probl.* 17. V. An vox
origine hebraica (פרדס *Eccleſ.* 1. *Nehem.* 2. *Canticor.* 4.) qu
cem ¦ *hortum* expoſuerunt. *Reſp.* Ita videtur. Nec repugn
lux lib. 11. qui Perſicam eſſe dicit. VI. An ex *Geneſ.* 2. *v.* 8.
Paradiſum ſitum fuiſſe ad Orientem? *Reſp. Aff.* Patet enim
regionem orientalem verſus Aſſyriam, ex *Geneſ.* 2. 14. 2. *Re*
37. 12. *Ezech.* 27. 23. Et ex notatione locorum & fluvior
tium. VII. An per Orientalem partem mundi intelligatu
ta ſtylum Geographorum, & ſcriptorũ omnium latin. ac græ
ſed terræ quæ citra ſinum Perſicum uſque ad Iudæam por
menia ſcil cet, Perſia, Arabia, Meſopotamia &c. idque
ſcripturæ, *Geneſ.* 29. & 25. *Numer.* 23. cum *Deuter.* 23. VIII
noſtrum orbem habitabilem, ultra Oceanum: ut vult *Ephr*
Moſen bar Cepha in libr. de Paradiſo & *Bellarmin. de gratia primi*
Reſp. Neg. Fuit enim in plaga orientali: uti jam diximus *p*
ipſe *Bellarminus* ſibi contradicens contrarium ſtatuit & pro
IX. An ſit locus cœlo proximus; ut *Rupertus libr.* 1. *de Trinit*
gens uſque ad lunarem circulum, quo aquæ diluvii non pe
Rabanus, Strabus; quam opinionem *Catharinus, Auguſtino*,
ci *Beda* aſſignant (quod in dubium trahit *Perer. pag.* 376.)
utramque opinionem quæ à noſtra terrâ ſecludit paradi
tat *Perer. loc. cit.* X. An ſit ſupra turbulentum hunc aërem

aëris regione, ut *Tostatus*, *Alexander Ales*? *Resp. Neg.* & duas rationes eorum, *ne* scil. homo versaretur in aëre aut loco minus salubri; & ne ab aquis diluvii vastaretur, egregie lubruit *Perer. p.* 380. XI. An situs fuerit sub lineâ æquinoctiali, ut *Bonavent. & Durandus in* 2. *dist.* 27. *Resp. Neg.* neque ibi sunt flumina Euphrates, Tigris &c. XII. Quæ fuerint flumina Paradisi? *Resp.* inter tam multas opiniones (quas examinant *Bellarm. cap.* 12. *Pererius*, *VVilletus*, & *A Lapide in Genes. Zanchius de Oper. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1.) expeditissimum est dicere: Esse unum fluvium Euphratem, qui non quidem in Paradiso (nam hoc non habet textus) sed post irrigatum Paradisum deinde dividitur in quatuor capita. Sic *Iosephus* apud *Ambrosium epist.* 32. *Calvinus*, *Iunius*, *VVilletus*. Nam constat ex *Ptolom. Geogr. lib.* 5. *c.* 2. *Strabon. lib.* 15. *Plinii lib.* 5. *c.* 24. *Arrian. l.* 7. Euphratem in diversos canales se diffundere, & diversa nomina sortiri. Si quis properet, aut ei autores non sint ad manum, adeat *Ortelii Diction. Geogr. in voce Euphrates & Tigris.* XIII. Quæ sint hodie, aut olim juxta Geographiam veterum fuerint flumina illa Pison, Gihon, Ghiddekel, Perat? *Resp.* Quod *Perat* sit Euphates ex locis scripturæ *Genes.* 15. 18. *Deuter.* 1. 7. & 11. 24. *Iosuæ* 1. 24. 2 *Reg.* 23. 89. & 24. 7. (vide ibi *commentat.*) ubi illa describuntur, colligi potest. Quod *Chiddekel* sit Tigris ex *Genes.* 2. 14. *Daniel.* 10. 4. (Vid. *coment. ibid. Et Plinium l.* 6. *c.* 26.) sic satis constare putant *Ar. Montan.* & *Masius in Ios.* 1. qui ibidem docet cur Euphrates & Tigris dicantur magna flumina. *Gihon* complures patres putarunt esse Nilum, & huc etiam recentiores nonnulli argumentum ab etymologia nominis ex *Mose bar Cepha* adducunt: ut videre est apud *Ioh. Baptistam Scortiam. lib.* 1. *de natura & incremento Nili c.* 1. Sunt qui pro hac sententia pugnant (inter quos *Conimbricenses tract.* 9. *de meteor. c.* 8.) duobus argumentis: *Prius est*: huc advocant locum *Ierem.* 2. *v.* 18. *Resp.* Sed ibi in hebr. est. est שיחור non vero גיחון; quamvis per errorem versio gr. ita scripserit, aut forte librarii locum corruperint. *Alterum est*: Quia Gihon in Mose dicitur circumire terram Cusch seu Æthiopiam: atqui Nilus est, qui transit Æthiopiam, ut docent Geographi. *Resp.* Aliud est transire Æthiopiam, & aliud eam circumire. Deinde distinguenda est Æthiopia (vide *Strabonem lib.* 1. *p.* 21. & *Plin. lib.* 5. *c.* 8.) in orientalem Palestinæ & Syriæ vicinam; & in occidentalem quæ ad meridiem protenditur. Illam circumdat Gihon (de quo *Geographus Nubiensis part.* 8. *clim.* 3. *p.* 138.); istam Nilus. Præsupponunt autem *Conimbricenses* huic suæ opinioni falsam hypothesin de ortu Nili ex paradiso. Sed redarguuntur à genuinâ *ἱστορίᾳ* de ortu Nili, quem in Æthiopiâ ex decem fontibus in montibus lunæ primum oriri describit *Geographus Nubiensis part.* 4. *clim.* 1.

Et

Et ex hodiernis peregrinationibus unanimi consensu idem nunc docent recentiores Geographi;& qui ex professo de hâc quæstione scripsit *Ioh. Baptista Scortia lib.* 1. *de Naturâ & incremento Nili cap.* 2. Dari autem Æthiopiam Palestinæ & Syriæ vicinam constat ex Geographis. Vna hæc ratio sufficeret refutandæ huic opinioni ; Quod quatuor Paradisi flumina conjuncta dicantur, & uno ex fonte seu capite orta *Genes.* 2. 10. Atqui Tigris & Euphrates (qui proculdubio numerandi inter flumina Paradisi) hâc ratione cum Nilo non conjunguntur. Fluunt enim è septentrione ex Tauro monte Armeniæ majoris, & in sinum Persicum versus ortum exonerantur : Nilus vero fluit ex Montibus Lunæ (qui amplius 600.milliaribus Germanicis à Tauro distant) & in mare mediterraneum versus occidentem & Septentrionem sese exonerat. Sed huic errori forte occasionem dedit, quod Æthiopes Nilum appellant *Goion* vel *Gihon*: ut ambiguitate illâ decepti videri possint. Observo nunc apud *Geographum Nubiensem loco cit.* mentionem fieri fluminis *Gihon*, à Nilo distincti: & *part.*5.*clim.*4.*p.* 196. fluminis *Gihon* sive *gihan*, ibidem à Nilo distincti. Nã Nilum distinctè describit *part.*4.*clim.* 1.; & *part.* 3.*clim.* 3. *eumq;* exsertè ibidem distinguit *p.* 197. cum sex maxima flumina numerat, Nilum, Dagele(hoc est Tigrim.) Eufratem,Mehran Sindiæ,Hangen Indiæ, Baghanum in Sin,& Gihon in Chorasan.De Pison & Gihon doctè inquirit *Iunius*,& susè,*Pererius à p.*427. *usq;* 444.aliiq; *ib.*& à *Corn.à Lapide* citati.Sed quia opiniones quorundã veritati Geographicæ apertè repugnãtes videmus, alias omnes incertas & dubias, præstat cum *Mercero*,*Corn. à Lapide*, *VVilleto* doctam ignorantiam hic profiteri. XIV. Vbi ergo situs Paradisus. *Resp.* cum *Pererio*, *A Lapide*,*VVilleto*, *Riveto Exercit.*49.*Zanchio aliisque ibid.cit.* Circa Mesopotamiam & Armeniam, quia 1. ibi sunt flumina Euphrates & Tigris, quæ originem habent in montibus Armeniæ, cursum per Mesopotam. Assyr. Chald. exitum verò in sinum Persicum. 2. Quia *Eden* est pars Babyloniæ, & hæc pars Mesopotamiæ, ut constat ex *Ezech.*27.23. *Iesa.*37.12. Ibi enim dicitur fuisse prope Haran, quod est in Mesopotamiâ. 3. Hæ regiones sunt ad Orientem, & amœnissimæ: & sic convenit cum descriptione Paradisi *Genes.*2. Addunt & alias rationes *Pererius* & *A Lapide* : sed illæ minus solidæ sunt. XV. Quæ fuerit quantitas Paradisi ? *Resp.* agit de eâ *Tostatus in Genes.*13.*qu.*98.*Perer.lib.* 3. *qu.*3.*de Paradiso.* Sed dicendum : Non liquet. Saltem cum *Corn.à Lapide* puto non admittendam eorum opinionem, qui omnem Armeniam, Syriam, Mediam,Persiam &c. illi attribuunt. Fuisset ille orbis aliquis, non hortus. XVI. An hodie etiamnum superstit Paradisus ? *Resp.*Ita quidem velint *Bellarminus*, *Marius*, *Lessius*, aliique Pontificii ab ipsis *cit.* ut commen-

Digitized by Google

cõmentum ſuum de tranſlatione Enochi in illum paradiſum ſtabiliant. Ex antiquis idem ſenſit *Irenæus lib.* 5. *c.* 5. ut faciat eum receptaculum animarum fidelium uſque ad diem judicii. *Sed hic eſt* (ait A Lapide in Geneſ. 2.8.) *error Armeniorum damnatus in Concil. Florentino.* Pontificii in varias ſectas hic abeunt. *Sunt* qui locum tantum ſupereſſe aſſerunt, ſed formam & decorem aquis diluvii ſublatum, ut *Oleaſter*, *Eugubinus*, *Janſenius*, Zwarez *&c.* *Alii* ipſam formam & amœnitatem ſupereſſe; eamque providentia Dei ab aquis diluvii intactam fuiſſe, ut *Thomas*, *Scotus*, *Abulenſis*. *&c.* cum *patribus ibid. cit.* *Alii*, videri non exſtare, ſed diluvio periiſſe. Sic *Viegas in Apocal.* 11 *commen.* 5. *ſect.* 5. *Pererius quæſt.* 4. *pag.* 387. *& qu.* 5. per totum. Sed commentum illud de Paradiſo adhuc ſuperſtite; ejuſque laciniam, de Enochi habitatione in Paradiſo, ſolide refutarunt Diſputatores noſtri de Antichriſto; imprimis *Rivetus in Geneſ. Exercit.* 49. Et *Perer.* cum *Viegas modo cit.* XVII. De qualitatibus & adjunctis Paradiſi, & quæ in ipſo fuerint aut non fuerint animalia, curioſè quærunt Scholaſtici, & recentiores apud *Perer.* & *A Lapide.* Nobis ſufficerit dixiſſe, quod ex ſcriptura certo dici poteſt, fuiſſe in eo arbores, aquas, nec abfuiſſe animalia, cum ſerpens ibi inſtrumentum fuerit diaboli *Geneſ.* 3. 1. XVIII. An paradiſi decor ſuperſtes fuerit uſque ad diluvium; & hominibus fuerit frequentatus; ſaltem cognitus. *Reſp. De primo & tertio diſq.* permitt. vide *Pererium p.* 386. *Secundum Neg.* ex *Gen.* 3. 23. 24. XIX. Paradiſus cur nunquam repertus fuerit? *Reſp.* multa excogitant & fabulantur nonnulli apud *Pererium qu.* 4. Sed cum ipſo dicendum: Quia non eſt. XX. De cultura Paradiſi an fuiſſet laborioſa, Quæ bona homini attuliſſet, & an homo in ſtatu innocentiæ etiam extra illum vixiſſet, quamdiu in eo manſiſſet; An cuſtodia ejus fuerit ei neceſſaria; An & quando in vitam cœleſtem inde transferendus: Quæ fuerit arbor vitæ, & altera ſcientiæ boni & mali, quæque utriuſque facultas, & quis uſus; An & quomodo paradiſus fuerit figura aut typus vitæ cœleſtis &c. diſquirendum eſt in loco de *Imagine Dei*, ſeu *Gratia primi hominis. Denique*; quæſtiones de Ejectione hominis ex Paradiſo, deque Amœnitatis Paradiſi mutatione (cum tota terra maledictioni & vanitati ſubjecta fuit) deque Cherubim ad introitum Paradiſi conſtituto, pertinent ad locum de *Lapſu Adami.* Videantur *Bellarmini liber cit.* coll. cum Antagoniſta *Ameſio.* Et *Scholaſtici ad* 1. *qu.* 102. Atque hæc quidem de opere tertii diei, deque conſtitutione mundi elementaris, & quæ eo continentur, exceptis animalibus, de quibus in opere quinti & ſexti diei. De Harmonia ejuſdem cum mundo cœleſti, ad finem operis quarti diei *ἐν παρέργῳ* dicemus. Cæterum maxime admiranda in mundo hoc inferiori ſeu

elementari notata reperies, ſiquidem compendioſiſſimo cõpendio ſtudes *in Thaumatographia Ionſtoni*; cui adde ſi placet, *Cornmanni Templum Naturæ*. Si per plures ſcriptores diffundere te poſſis & velis, adeas recẽtiores naturalis hiſtoriæ partim ſcriptores, partim examinatores, *Majolum in diebus Canicularibus*; *Mizaldũ in centuris Memorabilium*; *Gaudentium Merulam in memorabilibus*: *Lemnium de occultis Naturæ miraculis*; *Georgiũ Brunonem in theatro mundi*, *Nierenbergium in hiſtoria Naturali*, & *de miraculoſis naturis in Europâ*; *Camerarium in Centuriis mirabiliũ*; *Cardanum de rerum varietate* eundemq; *de ſubtilitate* cum *Exercit. Scaligeri*; *Voſſium de Idololatria*. Si quis per omne genus autorum vagari malit, aut ſaltem data occaſione ſuper quæſtione aut materia aliqua omnes conſulere, is adjungat. 1. Antiquos phyſicos & hiſtoricos naturales, *Ariſtotelem*; *Plinium*; *Theophraſtum*; *Solinum*; *Stobeũ*; *Apollonium*, *Phlegontem*, *Antigonum gr. lat.* à Meurſio editos; *Rabanum Maurum*, *Albertum Magnum*, *Vincentium Bellovacenſem*; *Bartholomeum Anglicum* 2. Geographos antiquos & recentiores; quos in *bibliotheca noſtra* indicavimus. 3. Scriptores qui materias aut quæſtiones mixtas ſcil. medico-phyſicas pertractant: quales *Fracaſtorius*, *Valeſius*, *Cæſalpinus*, *Lycetus*, *Condrochus*, *Aquapendente*, *Libavius*, *Sennertus*, *Eraſtus &c.* 4. Problematum ſcriptores tum antiquos tum recentiores *Ariſtotelem*, *Theophraſtũ*, *Aphrodiſeum*, *Zimaram*, *Georgium Vallam*, *Triſſinum*, *Conimbricenſes*. 5. Scriptores Magiæ Naturalis & ſecretorum, ut *Iohann. Baptiſtam Portam*, *VVeckerum &c.* 6. Autores, qui miſcellas & varias quæſtiones, aut hiſtorias, aut obſervationes ſcripſerunt; apud quos aut compluria aut ſaltem aliqua huc ſpectantia occurrunt; quales *Atheneus*; *Plutarchus*; *Aulus Gellius*; *Macrobius*; *Lucianus*; *Photius in Myrobiblo*; *Rhodiginus*; *Philippus Camerarius in horis ſubciſivis*, *Lonicenus in varia hiſtoria*; *Alexander ab Alexandro*, (ſed qui pauciſſima habet ſcil. *lib.* 4. *c.* 9. & *l.* 5. *c.* 9. & *l.* 6. *cap.* 2.) *Petrus Meſſias in variis lectionibus*; *Mercurialis in var. lectionib.*; *Talantonius in variar. & reconditar. rerum Theſauro*, *Fernandius Cordua in didaſc. multiplice*; *Salmuthus ad Pancirollam*; *Brodeus* denique *Magius*, *Hadr. Iunius* aliique φιλόλογοι ſimul editi à *Grutero in Theſauro Critico*. 7. Scriptores oſtentorum, & prodigiorum; quales *Cornelius Gemma in coſmocritica*, *ſeu divinæ naturæ characteriſmis*, &c. quos indicamus in *diſp. prima de Signis*. 8. Denique *ſcriptores* particularium admirandorum, & hiſtoriarum naturalium, quales de Monſtris; de meteoris; de plantis, de animalibus, de metallis, de lapidibus, de Ignibus, de Mari & aquis, de Venenis, de medicamentis, de alimentis: quos ſuis locis in *hac diſp.* & alibi indicamus. 9. Conferantur ſcriptores, rerum cœleſtium in opere quarti diei, & Zoologici, in opere quinti & ſexti diei, anthropologici in opere ſexti diei notati. Ad

ſcripto-

ſcriptores anthropologicos refer *mirabiles hiſtorias medicas Donati & Schenckii.* 10. Conferantur etiam ſcriptores pneumatologici, *Martinus Del Rio*, & ſimiles in *diſp. de Dæmonibus*, *de Energumenis*, *de Magia* &c. & in *Bibliotheca noſtra* indicati.

De opere quarti diei.

AGendum hic 1. de ſtellis. 11. de eorum effectis, motu, lumine, calore, influentiis, phænomenis & ſignis atque hac occaſione de Harmonia mundi ſupetioris & inferioris, ſeu cœleſtis & ſublunaris. 6. De ſtellis in genere quærunt philoſophi, An ſint partes denſiores ſui orbis, & conſequenter ejuſdem materiæ; an numerus earum minuatur aut augeatur; an & quomodo numerari queant; an & cur diſtingui debeant in fixas & errantes; an ſex eorum differentiæ, quod ad magnitudinem, recte aſſignentur: an omnes ſint ſphæricæ: an fixis ſtellis triplex inſit motus; an ſtellæ moveantur per ſe, an vero ad motum cœli: An & quæ fuerit ſtella anno 1572.: an & quæ ſtellæ in qualibet regione ſemper apparentes, ſemperque latent, &c: De quibus *Conimbric.*, *Aliaco*, *Clavius*, *Barancanus*, *Gigas in ſphæra*, *Verenbergius in diſpp. Aſtronomicis*, *Caſmannus in Aſtronomia.* Ex Theologis *Zanchius*, *Danæus*, *Pererius in Geneſin*, imprimis etiam *Wendelinus in contemplationibus phyſicis & Claramontius de Univerſo*, qui in determinationibus ſuis ad ſcripturam reſpiciunt. Antiquorum varias de ſtellis opiniones invenies in *commentar. Scaligeri in Manilium*, & in *Stobæi eclog.* 22. 24. 25. 26. Nobis nunc iſta problemata reliquis προκαταλαμβανομένοις notanda: 1. *probl.* An in ſcientia aſtrorum ſpeciatim in ardua quæſtione de explicando ſyſtemate mundi, ſacræ ſcripturæ ratio habenda ſit? *Reſ. aff.* contra *Rothmannum in epiſt. aſtronom.* (quæ etiam exſtat apud *Caſmannum p.* 1. *aſtron. c.* 6. *p.* 329.) alioſque nonnullos recentiores ſyſtematis mundi inveſtigatores. Quamvis enim obſervationes, obſervationumque collectiones, & comparationes, & ex illis hypotheſibus conſequentiarum firmationes & argumentorum eductiones in ſcriptura non proponãtur, nec inde etiam primum diſcendæ ac petendæ ſint: tamen nullæ hypotheſes ſumendæ nullæ theſes defendendę, nulla argumenta producenda, quæ veritati ſcripturæ contradicãt, & autoritati ejus præjudicent. Quod ſi anceps pugna & diſquiſitio ſit, circa ſcripturæ interpretationem, præſtat ἀπέχεσθαι, quam periculoſas theſes ſcandaloſe ἀγορεύειν. Sententiam hanc noſtram probant argumenta, quibus autoritas ſcripturæ in genere contra uchcos, omneſque ù fide extraneos defendi ſolet. Accedit conſenſus præſtantiſſimorum cu-

juſcunque ſectæ aſtronomorum. De ſyſtematis Ptolemaici defenſoribus, id minimè dubium. Supra indicavimus *Peucerum in libro de Circulis cœleſtibus p.60.* De *Munſtero*, Aſtronomo ſimul ac theologo & bibliorum interprete, aliiſque alibi citatis id notiſſimum eſt. Mæſtlinus in epiſtol.dedicator.aſtronomiæ præfixa poſt citatos omnes textus ſcripturæ, aſtronomica continentes, non veretur aſſerere: *Etenim ſi probè examinemus ſacrum Codicem, haud difficile eſt ex eo omnium fundamentorum Aſtronomiæ (quæ hoc libro Hypotheſes nominantur) veritatem evincere & obtinere, adeò ut ſi cunctis Phyſicorum & Mathematicorum rationibus abſtinendum foret, in his ſolis nihil ultra deſiderari poſſet. Quod annè de aliis theoreticis ſcientiis ſimiliter dici, & probari poſſit dubito. Sic igitur nihil, niſi plenior & magis exquiſita tractatio, rationi humanæ relicta videtur, quæ tamen & ipſa ad Dei imaginem creata, ut hoc præſtare poſſit, divinitus admiranda ſagacitate informata eſt.* Tychonici ſyſtematis antiſtites non inviti ſequuntur maximi præceptoris ſui ſapientiſſima dictata in *reſponſo ad Rhotmannum* (quæ excerpſit Calmannus cap.cit.p.336.): *Multo minus, quæ in excuſandis iis, quibus ſacra ſcriptura contrarium aſſeverat, à te prætenduntur, locum merèri poterint. Major enim & eſt, & eſſe debet divinarum literarum auctoritas ac reverentia, quam ut ſic in modum cothurni eas tradi deceat. Licet enim ipſa in rebus Phyſicis & aliis quibuſdam ut plurimum ad captum vulgi ſeſe attemperent, abſit tamen, ut ob id ſtatuamus, eas ita vulgariter loqui, quin etiam vera proponere credamus. Sic Moſes etſi in* 1.cap. Geneſeos *de mundi creatione agens, Aſtronomiæ penetralia non referet, utpote rudi populo ſcribens, nihil tamen in medium profert, quod non etiam ab ipſis Aſtronomis concedi queat.* Ibid.p.337. *Sic etiam nimium Phrophetis derogas, dum vis, ipſos non plus intellexiſſe de rerum natura, quam alios vulgares homines. Licet enim ex profeſſo Phyſica non tractarint id enim non erat muneris eorum, tamen multa ſuis oraculis è Phyſicis deſumta immiſcent, quæ nemo etiam, quam maxime naturali Philoſophia imbutus ire poterit inficias.* Et pag.340. *Quod etiam Phrophetis nimium deroges*, eos non plus quam vulgus imperitum in Aſtronomicis & Phyſicis intelleziſſe, *aſſeverando, ut ut divinitus immeditate inſtructi fuerint, & præterea antiquiſſ. Patrum viſibilium à Deo conditarum rerum excolentium traditiones non paucas, noſtris procul dubio ab Ethnicis acceptis certiores & meliores in promtu habuerint, non approbandum duxi, in qua etiamnum perſiſto ſententia. Neque enim unquam leviter de his decernendum cenſui. Multa quidem & non poſt habenda, de iis, quæ phyſice in S. literis continentur, nuper etiam ſecundum vulgarium Philoſophorum ratiocinationes, explicuit* Franc.Valeſius *neque abſque ſolerti, quo ad ea principia, labore, licet & multo plura in his longe aliter ſecundum veriorem Phyſicam forte quoque ex his ipſis non minima de parte potius petendam, enucleanda deliteſcant. Quin &*

Lamb.

Lamb.Danæus, *vir ſane apprime eruditus, & de inſtituendis aliis optime meritus, Phyſicam ſuam Theologicam, tam ex veteri, quam novo codice non inutili labore exſtruxit.* Coperniciani ſyſtematis zelotæ, nihil prius habent cum ipſis uſu venit quam adverſarios ſuos ſcripturis ad revocare. De *Foſcarino*, & ſimilibus, qui etiam theologiæ ſcientiam profeſſi ſunt, non eſt quod dicam: Mirum magis, quod ipſe Keplerus totus Mathematicus in epitome aſtronomiæ Copernicianæ lib.1.part.5.pag.109. pro rotatione terræ & quiete aſtrorum argumentum ducturus â cauſa motus primi, ſic incipiat: *Cum non terra tantum, ſed etiam cælum ex materia ſit, Moſe nos contra Ariſtotelem obſirmante: neutrum corpus ſeipſo aptum eſt ad motum &c.* Ex dictis corrigi debet periculoſa illa exceptio *Kepleri ibid.pag.* 138. & *p.*9.10. & ab aliis recentioribus propoſita: Quod ſcriptura ſecundum viſus deceptiones & errores vulgi de rebus phyſicis & aſtronomicis loqui ſolet: Quam exceptionem prolixe examinamus in *Therſite Heautontimorumeno.* 11. *probl.* An ſtellæ ab hominibus poſſint numerari? *Reſp. Negat* ſcriptura *Geneſ.*15.5.& 22.17.& 26.4.*Ierem.*33.22. Excipit *Clavius p.*149. hoc intelligendum eſſe ſecundum ſententiam vulgi, & fallaciam viſus: quia hyeme nocte ſerena, maxime verſus polum arcticum ſtellæ admodum micant; hinc fit ut homines putent ſe multas ſtellas} videre, cum videant tantum apparentias propter vehementem illam ſcintillationem generatas. Sed hæc reſponſio periculoſa eſt; imprimis cum Deo tanquam peculiare quid tribuatur numeratio ſtellarum *pſ.* 147. 4. *Deinde*, quia ab aſtronomis non fuiſſe axacte notatam & numeratam illam multitudinem, (quod tamen abſurdum aut ἀδύνατον videtur *Clavio*) conſtat ex nuperis navigationibus Batavorum, qui extra 48. Ptolemaica, nova quædam ſydera notarunt (quæ vide apud *Alſtedium*, & *Mullerium in eAſtronom p.*55.) ad hæc ex *mundo ſyderco Galilæi*, ubi ſydera Medicæa deſcribit antehac à nemine obſervata; *Denique* ex deprehenſis ſtellis circuli lactei, idque beneficio tubi Optici, abſque quo Ptolemæi & ſectatorum ejus aciem hactenus fugerunt, ut diſerte notat *Mulerus loc. cit.* Rejicimus ergo ἀθεώλογον hoc Clavii pronuntiatum: *Non eſſe intelligenda verba ſcripturarum, ut ſonant, nempe tot eſſe ſtellas, quot filii Iſrael futuri eſſent*, &c. Altera exceptio ejuſdem *Clavii* (cui tamen haut ita fidit) admitti poteſt: ſcripturam loqui de omnibus ſtellis, etiam ſporadibus, quæ extra ſigna ſunt: non vero de notabilibus ſtellis, quæ ſane numerari poſſunt. Et ſic aſtronomia cum ſcriptura non male conciliabitur. 111. *probl.* An diſtantiæ ſtellarum à terra, & à ſe invicem, atque adeo quantitas cœlorum accuratè menſurari poſſit? *Reſp.* Videtur id homini negare *Ierem.c.*31.*v.*37.& inter ἀδύνατα ſtatuere; pariter ac ceſſationem

tionem diei & noctis *v.* 35.36. & numerationem ſtellarum *cap.* 33. 22. Quid ergo fiet nobiliſſimæ Vranometricæ ? Putamus metriam talem eſſe poſſibilem , quæ ſufficiat : præter propter ſcilicet qualis eſt Geographorum & mechanicorum,quæ cum propter multiplices difficultates tum ex parte inſtrumenti ejuſque collocationis , tum ex parte videntis , tum ex parte obſcurationis, turbationis, multiplicationis aut permixtionis medii per quod videtur ; ſemper fiat , cum aliquo poſtulato aut hypotheſi. Scripturam autem negare ἀκρίβειαν abſolutam & mathematicam. Quomodo *præc. Diſput. de Terræ dimenſione* reſpondimus. Breviter poſſunt exactiſſime meniſurari & numerari ſtellæ , ex hypotheſi ſcil. ut arenæ numerari & eas numeravit *Clavius in commentar. ad Sacroboſco p.* 217. Quæ omnia ſcripturæ dictis non repugnant. Hanc putamus eſſe commodiſſimam ſcripturæ cum Aſtronomia conciliationem. Noſtri inſtituti non eſt querelas philoſophorum de hujus ſcientiæ in multis defectu , aut exceptiones adverſus metrias & obſervationes eorum , apud *Perer. commentar. in Geneſ. lib.* 1. *p.* 312. 313. *Keck. Diſp. phyſic. in Diaſc. de Cometis* , aut de omnium hypotheſeωn incertitudine ſeu falſitate apud *Claromontium lib.* 3. *cap.* 3. imprimis *Caſmannum part.* 1. *c.* 6. reponere. Sufficerit nobis ſi Spiritum ſanctum non doceant ἀστρονομεῖν aut γεωμετρεῖν; aut ſcientiæ & obſervationis ſuæ certitudinem,ſcripturarum certitudini præponant. Vide quæ monuimus in noſtro *Therſite Heautontim.* IV. *probl.* An ſtellæ de cœlo cadant , aut in cœlo exſtinguantur aut lumen ſuum cohibeant , juxta *Iſ.* 13. 10. *Act.* 2. *Math.* 24. *R.* Siquidem ante finem mundi hoc futurum dicatur in ipſis ſtellis, hyperbolice & allegorice intelligendum eſt , aut de aliquo ſigno extraordinario ; non vero de naturali curſu. Confer *diſp. primam de Signis.* Præterquam quod ſtellæ , quæ dicuntur , cadentes , & cometa , aliæque phaſes meteoricæ mundo ſydereo & legibus Aſtronomicis præjudicium nullum adferãt;quippe quæ legem ordinemq; motus & appatitionis ſuæ nullum habentia ad phyſicam releganda : ut recte monet *Keplerus epitom. Aſtron. Copernic. l.* 1. *p.* 12. V. *probl.* An quarto die ſint conditæ ? *R. Aff.* cum patribus & recentioribus contra *Eugubin.* & *Catharinum.* Et res eſt evidentiſſima ex *Geneſ.* 1. *v.* 19. nec eſt quod verbum addamus. Videat , qui volet , ex abundanti *Perer. p.* 170. VI. *probl.* An ſint animatæ , aut rationales ?. *R. prim* videtur *affirmaſſe Ariſtoteles* ſecundum *Thomam* , *Aureolum, Scotum* , *Pererium. Poſterius Maymonides in libro de fundamentis legis p.* 29. 33. 34. *& Origenes*:& illo abſurdiores Manichæi ſtatuẽtes Chriſti corpus ſtellis affixum eſſe , imprimis lucido ſolis globo infuſum , apud *Danæum in Auguſtin. de hæreſ. c.* 46. Similia hæreticorum , Platonicorum , poëtarum deliria ſuppe-

ſuppeditabit *Virgilius Georgic.4.& Horat.Odar.1.Catullus in poëm. de coma Berenices* de animabus brutorum, hominum aut partibus eorundem in ſtellas mutatis. Huc refer Muhammedica de ſtellarum intellectu & fide, de ſole, quod cum occidit, demergit ſe in fontem ferventis aquæ, *Alcor.cap.17.de Antro.* *De ſtellis*, quod è cœlo terris proximo pendeant catenis aureis appenſę: & quod dæmones repellant ab acceſſu cœlorum. Deque mari nebuloſo ſupra ſeptimum cœlum, & aërio ſupra nebuloſum, & lapideo ſupra aërium, & alio tenebroſo ſupra lapideum & delitioſo ſupra tenebroſum &c. Et ſimilia, quæ in lectione Alcorani ſe offerent. Vide Refutationem animationis apud *Pererium pag.285.* & quæ ſupra *part.2.&.3.* diximus de animatione mundi & infra dicemus *append.* 3. Similis farinæ ſunt phantaſmata de angelis qui ſingulis ſtellis præfecti ſunt, eaſque movent. Ex fatuis his opinionibus de ſtellarum intelligentia ſive inſita ſive aſſita per angelos paredros & motores, orta fuit antiquorum idololatria, &magia. Confer *Voſſii* eruditum opus *de Idololatria, lib.2.c.30.* Et quæ de ſole ſpeciatim mox notabimus *theſi proximè* ſeq. Conſectar. *Hypotheſibus & axiomatibus hactenus indicatis ſponte concidunt exceptiones Simplicii & Antinomorum contra opus diei quarti; quibus ut & reliquis omnibus ſolide ſatisfecit* Fr. Iunius ad arg.1.3.4,7. VII. *probl.* An ſcriptura doceat aſtra eſſe ignea, & formaliter calida? *Pſ.* 19. 7. *Reſp.* ſic quidem cenſuerunt *Auguſtin.Baſil.Ambroſ.*; qui in hac opinione confirmati ſunt conſenſu omnium antiquorum philoſ. (ſolo fere *Ariſtotele* excepto.) Sed nulla ratio cogit nos hanc opinionem amplecti. Nec video cur de nihilo ſint, quæ in contrarium adferuntur rationes, à motu recto ignis, & vi ejus conſumente ac corrumpente, aliiſque abſurdis conſequentibus deſumptæ. Sint ergo calidæ, non formaliter, ſed virtualiter. Confer *Perer.lib.2.qu.10.* VIII. *probl.* An quarto die ſint productæ quod ad accidentia, an vero etiam quod ad ſubſtantiam, ita ut partibus his cœli denſioribus dederit novas formas ſubſtantiales, figuram rotundam, lucem; & motum. *Reſp.* Reſolutio hujus dubii, prærequirit reſolutionem iſtius, an differant ſpecie à cœlo ſeu orbe ſuo. Sunt qui de ſtellis fixis affirment (*Thomas in 2.de cœlo lect.10.*) *Alii* de omnibus (excepta luna) ut *Becanus Theol.ſcholaſt.tom.1.tract.4.c.3.* Contra de omnibus. Negant *Albertus*, *Richardus*, *Major*, *Avenroës*, *Niphus apud Conimbric.ad 2.de cœlo c.7.qu.1.* Vbi ipſi diſtinguunt. Nos *Becani* ſententiam putamus eſſe magis probabilem, & hac hypotheſi reſpondemus ad propoſitum probl. *affirmative.* Sed an etiam dicendum partes evaſuras in aſtra hoc die à Deo fuiſſe denſatas, cum antea æqualiter omnes eſſent raræ. *Reſp.* Non videmus rationes *Pererii p.171.* adverſus *Hieron.*

Vielmium

Vielmium allatas ita urgere, ut hoc negandum ſit. Nam manet tamen, cœlum poſt naturam rerum conſtitutam eſſe incorruptibile, nec in eo ordinariò perpetua individuorum ſucceſſione generari & corrumpi; quamvis Deus tum ex materia ejus formaverit aſtra. Contra rejicimus opinionem Pererii ibid. tanquam philoſophiæ & Theologiæ minus convenientem: *Neceſſe eſt*, inquit, *aſtra ſecundum materiam ſuam, quæ non eſt alia quam ſubſtantia cæli, & ſecundum figuram, magnitudinem, denſitatem à principio eſſe facta.* Vbi addit, quarto die datam ipſis formam quæ rei dat eſſe & nomen, formam autem illam eſſe lucem: adhæc varios motus: denique vim & virtutem varios effectus producendi. Sed ſtante hac ipſius opinione, non video quomodo *Eugubinum* & *Catharinum* tam præcisè rejecerit, qui dicebant ſtellas primo die treatas. IX. *probl.* Quis ſtellarum ſtatus futurus ſit poſt finem mundi? *Reſp.* Forte dici poſſet ſervaturas eas lucem & ſplendorem ad illuminandum, non vero ad caleſaciendum aut quidquam producendum: Nam ipſorum ut & elementorum, immo & corporum glorificatorum activæ qualitates (ex. gr. vegetativæ) ab opere ceſſabunt, Deo ſuſpendente earum uſum, & cohibente cócurſum ſuum cum illis qualitatibus ad agendum. Sed de hoc proprie agendum in *loc. comm. De Fine Mundi.* X. *probl.* An ſtellæ habeant ex ſe lumen, an vero omne mutuentur à ſole? *Reſp.* Diſputant de eo philoſophi & Theologi apud *Conimbric. in* 2. *de cælo c.* 7. Et *Pererium l.* 1. *p.* 176. Nos putamus *pr. affirmationẽ* magis cũ *Gen.* 1. 14. 15. *Iſ.* 30. 26. *Ier.* 31. 35. *Ezech.* 32. 7. cum 1 *Corinth.* 15. 41. convenire. Et ſic *Danæus tract.* 4. *c.* 27. Nec diſſentit *Pererius loc. cit.* XI. *probl.* An remotio ſtellarum à terra mutata ſit. *Reſp.* Ita quidem comperiſſe Copernicum teſtatur Peucerus de Circulis cœleſtibus, ſub finem, ubi agens de exacta horum corporum inter ſe proportione & magnitudine, quam artifices via geometrica eruerunt, ſic loquitur: *Copernicus cum remotionem luminarium à terra mutatam comperiſſet, diligentius perveſtigatis & examinatis diſtantiis, apparentibus ſemidiametris & parallaxibus &c. Melanthonem* alioſque idem hoc affirmantes ſupra indicavimus *part.* 3. *Melanthonem* allegat *Cardanus lib.* 3. *de ſubtilit. p.* 189. ſubdens: *argumentum quaſi ſeneſcentis mundi.* Quod tamen eximium illum aſtronomum nõ ex ſua, ſed ex Melanthonis ſententia, quam hiſtorice ibi refert, dixiſſe conſtat ex verbis immediate ſequentibus: *Sed ratio deduci poteſt, vel ab inſtrumentorum varietate, vel cæli ſolaris diſpoſitione, vel æquinoctiorum obſervatione, quæ varietatem ſuſcipit & à locis, & à Solis magnitudine, propter quam æquinoctium aliquanto celerius fit, quam exiſtimetur. Hoc autem cum obſervatum eſſet à multis, in Solis magnitudinem relatum eſt.* Adeo ut lemmatis marginalis in *libro Cardani* perperam aut incurioſe

curioſè poſſit inſpectio virum quem eruditiſſ. decepiſſe videatur cum ſcribit Cardanum in hac opinione aliis præviiſſe. Quod autem Copernicum hujus obſervationis faciunt autorem, videntur eum malè intellexiſſe. Quidquid ſit, ſententiam hanc rejiciunt *Scaliger in Exercit. ſuprà cit.* & *Rhotmannus in epiſtol. aſtronomicis Tychonis Brahe p.* 131. Nec ſcripturę congruere videtur : uti ſupra oſtendimus. Hæc *in παρόδῳ* viſum fuit notare, ut ſtudioſi noſtri præmoneantur, ne amplificationibns minus ſolidis de mundi ſenectâ & rerum omnium mutatione naſutioribus ridiculos ſe præbeant. XII. *probl.* An nomina Idolorum, & fabularum à Gentiliſmo olim ſyderibus ſeu ſignis cœleſtibus impoſita, à nobis ſint mutanda, ſi fieri poſſit? juxta *Zachar.* 13. 2. *Pſal.* 16. *Reſp.* Quid de toto hoc negotio ſentiendum ſit, ſuſè explicuimus in *diſp. de Idololatriâ indirectâ*, ejuſque geminâ *apologiâ tit.* & occaſione *confraternitatum Marianarum* editâ. Quia nomina nonnulla ſyderum *Iob.* 9. & 38. occurrunt, non eſt quod Theologiam Ethnicam, quam quotidiano ſermone & ſcriptis ſpirant nonnulli ac profitentur, excuſent. Nam vulgati interpretis latini, quiſquis ille fuit tranſlatio Spiritui ſ. non magis eſt tribuenda, quam incommodæ phraſes tum gallicæ tum latinæ *Seb. Caſtellionis*, quibus in tranſlatione ſuâ eum infeliciter, uſum notant *Bezæ tract. peculiar. adverſus Caſtellionem*, *Henr. Stephanus inſigni præfat. ad N. T.* gr. in 16. anno 1580. Et *Thuanus hiſtor. lib.* 36. Præterquam, quod alia longè ſit ratio de aſtris conſueto aſtrologorum ſermone loqui, quam de Deo & cultu Dei phraſibus non tantum, ſed ſententiis Gentilium, atque adeo ipſam veſanæ illorum Theologiæ praxin exercere. De quo monuimus in *diſp. de Gentiliſmo*. Interim non poſſum non hac occaſione indicare *αὐτόλυτον* in conjecturâ eruditiſſimi alioquin & optimi viri Peuceri libro modo cit. ubi Ethnicas ſignorum denominationes ad ſanctos Patriarchas referre videtur : Sic enim E. 7. Stellas, *in* 48. *imagines ſeu effigies collegerunt, iiſque ex notarum rerum ſimilitudine ac convenientia congruentia nomina impoſuerunt.* Et paulo poſt E. 8. *Nec dubium eſt ex Phœnicia primo in Græciam perveniſſe, Phœnicibus vero à ſanctis Patribus poſt diluvium velut per manus traditam eſſe, & totam de aſtris doctrinam, & hanc ipſam ipſam diſtinctionem. Nam & in hiſtoriâ Iob & prophetiis Amos ſyderum fit mentio, ut* Keſil & Kima. Keſil *Orionem*, Kima *Pleiades ſignificare docti judicant, & à* Keſil *menſem* Kiſleu *denominatum conjiciunt. Solem* Ichemes, *& idolum ejus* Moloch. *Lunam* Ierech, *Luciferum* Mezaroth, *Heſperum* Aiſch *ſacræ literæ vocant, quæ & vetuſtiſſimam eſſe ſtellarum in certas effigies partitionem ac diſtributionem, & primo à Sanctis Patribus profectam declarant.* XIII. *probl.* Quæ fuerit ſtella Magorum *Matth.* 2. *Reſp.* Alibi forte ex profeſſo de hac acturi; defendemus nunc,

Digitized by Google

nihil abſurdi eſſe, ſi dicatur de novo & miraculosè producta. *Danæus tr.* 4.*c.*10. putat fuiſſe aut cometam, vel unam ex ſtellis ordinariis quæ ſingularem curſum tunc tenuit. Interim videri poſſunt cõment.ad *Matth.*2. inter eos *Maldonat.*& *A Lapide.* XII. *probl.* Movent & has quæſtiones (*Thom.*1.*q.*70. *Pererius p.*172.174.*Becanus loc.cit.*) Cur aſtra quarto die ſint condita, ante animalia; & cur poſt plantas, quæ dignitate ipſis præſtant. Adhęc, cur quinque reliquorum planetarum Moſes non meminerit. Sed quia parum ſolidis rationibus illæ à dictis autoribus definiuntur;nõ eſt quod iis recenſendis immoremur, acquieſcentes in libera voluntate Dei, quæ eſt cauſa cauſarum & ratio rationum.

7. De ſole & lunâ, eorumque naturalibus viribus & operationibus multa admiranda contemplationi noſtræ objiciuntur ex lectione *Geneſ.*1.14. 15.16.*Pſal.*8.& 19.& 104.19.136.1 *Cor.*15.40.41. De ſignis extraordinariis circa illa *Luc.*21.25.*Actor.* 2. Imprimis conſideranda quatuor miracula circa ſolem *Exod.*10.*Joſuæ* 10.*Ieſa.* 37. *Matth.* 27. De quibus forte ex profeſſo alibi dicendum. Deus etiam, & mediator Chriſtus ſoli comparantur *Pſ.*84.& *Malach.*4. Ad loca hactenus cit. commentatores paſſim non exiguam contemplationis hujus partem ſuggerent. Sed ex profeſſo Phyſici atque aſtronomi in Theoricâ Planetarum diſquirunt, Quanta ſit ſolis & lunæ magnitudo, & quomodo illa inveſtiganda, An luna ſit minor omnibus aſtris, ſolo Mercurio excepto; Quæ cauſa Eclipſium; Cur ſol à lunâ, & non à Venere aut Mercurio eclipſin patiatur; An ſol ſit conſtituendus in medio planetarum; quid ſolis altitudo, declinatio maxima &c. & quomodo deprehendatur &c. De quibus præter philoſophos nonnulla *Pererius*, *Zanchius*, *Danæus*, *Voſſius lib.*3.*de Idololatria*, cum quibus conferendi Phyſici & aſtronomi ſupra indicati. Nos, quia tempus & charta nos monent; iſta nunc ventilanda proponimus. 1. An ſol ſit animatus. *Reſp.Neg.* cum communi philoſoph. & Theol. conſenſu.*Perer.pag.*281.283. Ex anima ſolis, ejus intellectus, ex intellectu tandem deitas, ſeu numen ejus eductum eſt. Et hac ratione hodierni Chriſtiani moveri debent, ne temere & ſine neceſſitate in cautioribus illudant opinionibus de mundi, cœli, ſtellarum, ſolis, anima, vita, ſenſu, intellectu. Qui antiquorum horrendam idololatriam, ejuſque occaſionem, progreſſum & varias formas noſſe cupit, is adeat *Voſſium de Idolotr.lib.*2.*a cap.*2.*uſque* 15. cum quo conferri poteſt *Seldeni ſyntagma de DIs Syris.Benjamin Tudelenſis* in ſuo *Itinerario p.*105. 107.refert in Haoulam ſolem peculiari ratione cultum fuiſſe; inque eum finem in ſingulis aris ſive excelſis fuiſſe גלגל חמה quaſi orbem ſolarem magicis artibus confectum, qui exoriente ſole maximo ſtrepitu vertitur.

Maymo-

Maymonides in More part. 3.*c.*29. idololatria Sabeoram describit. Solis excellentiam, ex scripturis, ejusque anagogen ad spiritualia vide ibidem à *Vossio* descriptam *cap.*2.& ab *Alstedio in Theolog. Naturali.* Conferat, cui vacat, encomia solis apud *Macrob. lib.*1.*saturn.c.*10. *Chalcidium in Timæum Platonis*, *Plinium lib.*2.*c.*6. *Ciceronem lib.*2.*de Natura Deorum*, *Ambrosium l.*4.*hexaëm.c.*1.-8. *Lorinum in Ecclesiast*, 11.7. 11.*probl.* Cur luna appelletur luminare magnum *Genes.*1.*v.*16. cum sit minor omnibus stellis, excepto Mercurio? *Resp.* Plenius illud explicuimus in *Therst. Heautontim.*; Vbi *Aben Ezra*, & Christianos interpretes nonnullos physicos atque astronomos citamus pro genuina hujus loci expositione, Adde *Chrysostomum homil.*6. *Cornelium à Lapide & Martyrem in Genes. & Fr. Iunium in resp. ad arg.*8. *Simplicii & Antinomorum. notas novæ translationis Belgicæ*, & *notas Anglicas* nuperrimè editas; Summa huc redit, Quod luna terris sit vicinissima, & sic apparet non tantum major, sed & efficacia ac virtute agendi omnibus aliis stellis major est, & consequenter quod ad rationem luminaris & nō quod ad rationem molis rectè diciturluminare magnum. 111.*probl.* Quid sint maculæ lunæ: *Resp. Danæus tr.*4.*c.*28. putat id fieri, quia corpus lunæ sicut terræ vicinum est, ita fecis terrenæ tanquam contagionem quandam habeat. Sed hoc parum philosophicè dici videtur: quamvis idem habeat *Plinius lib.*2.*c.*9. *Conimbric. in* 2.*de Cœlo cap.* 7. *qu.* 4. cum *Richardo*, *Ægidio* ibi *cit.* melius dicunt hoc esse à partibus rarioribus lunæ. Aliorum opiniones vide *ibid.* & apud *Plutrach. lib.* 3. *de placit.c.*30. 1v. *probl.* Quid de opinione eorum censendum; qui per tubū opticum putāt se vidisse ibidem novum quendam orbem? *Resp.* Esse lunaticam. Fuit hæc opinio antiquorum quorundam *Democriti*, *Heracliti*, *Anaxarchi*, *&c.* Vide *Plutarchi librum de facie lunæ*, & *lib.*3.*de placitis cap.* 13. *&* 25. *&* 30. *Laertium lib.*2.*&* 9. Et forte huc tēdunt Mahumedica deliria *c.*57.*&* 65. *Alcor.* de montibus, fluviis, campis in cœlo. Nostra ætate opinionem hanc renovavit *Galilæus de Galilæis*, pro quo apologiā scripsit *Cāpanella peculiari libello.* Eandem persuadere voluit scriptor quidam anonymus Anglus libello vernaculo tit. *Detectio orbis in luna*, edito Londini 1618. ubi prēter thesin prinicipalem has hypotheses & hæc consectaria defendit: Non repugnare plures mundos ulli principio naturæ aut fidei: Cœlos non constare materiâ incorruptibili, magis quam sublunaria: Lunam esse corpus solidum, cōpactum, opacum: partes lucidiores in lunâ repræsentata esse mare, obscuriores vero seu maculas terram: Esse illic altos montes, profundas valles, patentissima camporum spatia: esse illic atmo-sphæram, seu orbem crassi ac vaporosi aēris, qui immediatè ambit corpus lunæ: nostrum orbem illis esse lunam, sicuti illorum orbis nobis est luna,

probabiliter illic poni talia meteora orbis illius lunaris, qualia ſunt noſtri orbis: illic poni homines incolas illius orbis; ſed incertum eſſe, cujus generis homines ſint. Oppugnant hanc opinionem de pluribus mundis *Ariſtoteles l.*1. *de cælo c.*8. *& Metaphyſic.* 12. *c.* 8. Plato apud *Plutarchum de placitis lib.* 1. *c.* 5. Et *Scholaſtici ad Thomam p,* 1. *qu.*47. *artic.* 3. Imprimis peculiari tractatu & ex profeſſo cõtra Galilæum hoc egit *Iul. Cæſar la Galla de phænom. in orbe lunæ.* Nolim tamen dicere omnes eorum rationes & teſtimonia ex ſcripturis allata firmiter concludere. Vide contrarium oſtenſum à *Plutarcho de defectu oraculorũ, & Iacobo Carpentario in commẽtar. ad Alcinoum.* Quin ipſi Peripatetici agnoſcunt infirmitatem rationum Ariſtotelis, imprimis earum, quæ una inferre videntur pluralitatem mundorum eſſe impoſſibilem. Vide *Claromontium lib.* 16. *de Vniverſo cap.* 12. imprimis *Conimbric. ad lib.* 1. *de cælo cap.*8, *qu.* 1. ubi complures alii autores utriuſque partis citantur; & oſtenditur ex ſcripturis tantum hoc demonſtrari poſſe & non ex rationibus phyſicis: in quem finem adducunt *Actor,* 17. *v. Roman.* 5. *v.* 12. Zanchius lib. 2. cap, 5. theſi. 7. itidem rejicit rationes Ariſtotelis; & nullo argumento aut teſtimonio pugnandum putat, quam iſto: *Ea vero demum efficax eſt ratio, unum tantum eſſe Mundum, quia unum ſolum creavit Deus: ut Moſes narrat. Mundus autem alius eſſe non poteſt, niſi condatur ab eodem conditore; a quo & iſte. Vnum autem dumtaxat condidit & condere voluit: plures conditurus, ſi voluiſſet. Atque hæc eſt de unitate Mundi concluſio, veraque fides.* Si quod argumentum ex ſcripturis addendum, non improbabilia mihi videntur duo illa *Conimbricenſium.* quorum poſterius de hominum duobus Adamis ex *Rom.* 5. 12. 19, deque prædicatione Euangelii, adderem. Certe hic argumentum à Toſtato Abulenſi Epiſc. contra Antipodas allatum valeret. Neque enim ratio ulla eſſet homines ibi convertendi, niſi alati fierent apoſtoli & Euangeliſtæ: aut rapti crinibus ab angelis eo proveherentur: quale quid cuidam accidiſſe narrat apocrypha additio ad *Daniel v.* 35. v. *probl.* Quo die ſol ſit creatus, & quoto luna, an ſcil. in plenilunio, determinat *Beda*: & ex parte *Daneus c.* 28. cum *Baſilio & Damaſceno*: ut chonologos *Scaligerum, Torniellum, Capellum*, alioſque nunc præteream. Nobis non diſplicet ἀποχὴ Auguſtini lib. 2, de Gen. ad lit. c. 15. *Qualis*, inquit, *etiam luna facta ſit, multi loquacisſime inquirunt, atque utinam inquirentes loquantur, ac non potius docere conantes. Dicunt enim ideo plenam factam, quia non decebat, ut Deus imperfectum aliquid illo die faceret in ſyderibus quo ſcriptum eſt, quod facta ſint ſydera. Qui autem reſiſtunt, dicunt: Ipſa ergo debuit prima luna dici, non quartadecima, quis enim incipit ita enumerare? Ego autem medius inter iſtos ita ſum, ut neutrum aſſeram, ſed plane dicam, ſive primam ſive plenam lunam Deus fecerit,*

rit, feciſſe perfectam. Ipſarum enim naturarum eſt Deus autor & conditor. Omnis autem res quicquid progreſſu naturali per tempora congrua quodãmodo prodit atq; explicat etiam ante continebat occultũ, etſi non ſpecie vel mole corporis ſui, tamẽ ratione naturæ. VI. *probl.* Quid de ſole quater orto apud *Herodotum in Euterpe* aliiſque circa eum miraculis aut prodigiis, quæ vulgò narrantur. *Reſp.* Aut ad fabulas referenda, aut ad phaſes meteorologicas, & ad viſus fallacias.

DE CREATIONE.

PARS SEPTIMA,

Reſp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 20. *Octob.* 1638.

EFfecta & conſequentia ſtellarum ſunt 1. Motus. 2. lux & lumen. 3. Calor. 4. Influentiæ occultæ. 5. Tempus. 6. Significatio. De Motu quærunt philoſophi an ſit; an ſingularum ſit æquabilis & ordinatus, an vero vagus & varius; an ſuperiorum planetarum motus ab occidente in orientem ſit tardior; an motus ille ordinetur ad generationem & corruptionem rerum ſublunarium, ut vult *Ariſt. lib. 2. de Gener. & corrupt. c.* 10. contra motus ab oriente in occidentem ſit cauſa ſempiternæ durationis rerum; an ceſſante motu cœleſtium, ceſſare debeat omnis motus ſublunarium; an inferiores ſphæræ rapiantur motu diurno primi mobilis; Quid ſit aſpectus planetarum & quotuplex; quid eorundem ſtatio, progreſſio, directio, retrogradatio &c. de quibus *Commentator. ad Ariſtot. de Cælo*, *Baranz. in Vranoſcop.* & vulgares libelli aſtronomici & *Clavius à p.* 40. *uſque* 61., aliique ſupra *parte* ſcil. 6. indicati. Nonnulla atiam attingunt *Pererius*, imprimis *Zanchius* & *Daneus*. Nobis ſint iſta problemata 1. an proprii motus omnium cœlorum, aut ſtellarum ante finem mundi abſolvendi ſint? *Reſp.* Sunt nonnulli, qui putant non fore finem mundi, antequam ſydera omnia ad eam poſitionem redeant, quam habuerunt in principio creationis. Sed conjectura hæc merito rejicitur à *Pererio p.* 270. quippe quæ geminâ nitatur ſi non falſâ ſaltem incertâ hypotheſi. *Prior* eſt, motus orbium cœleſtium eſſe inter ſe commenſurabiles, ut ſimul omnes perfici & ad eandem poſitionem, quam ſemel tenuerunt, aſtra reverti queant. *Altera*, mundum tam diu duraturum, donec propriæ omnium cœlorum converſiones abſolvantur; hoc eſt, duraturum ab initio creationis 36000. annos:

tãtum enim tẽpus motui octavi cœli ab occasu in ortum assignatur à *Ptolomæo*: siquidẽ ulla ejusmodi observationibus fides. Vides ergo omnia incerta esse, & probari ignotum per magis ignotum. *Denique* sequerentur ex hac sententia, finem mundi ab Astronomis certo posse colligi ex certa & consummatâ cœlorum revolutione. Sed hoc absurdum ex *Marci* 13. astronomi nonnulli tale quid tentantes ἀναβάσῃ in vanitate sua deprehensi sunt: inter quos celebris *Regiomontanus*, qui annum 1600. finem mundi constituebat. 11. *probl.* An post finem mundi cessaturus sit omnis cœlestium motus? *Resp. Affi.* determinant passim *Scholast. ad* 4. *dist.*48.& 3.*qu.*91.*art.*2.sed omnia non adeo certa sunt quæ ab iis illic dicuntur. Argumenta eorum petita ex *Apocal.*10.*v.*6. & *Iesa.*60.19.20. quibus *Pererius lib.*2.*quæst* 6.addit *Ecclesiast.*1.*v.*2. 4. 5. cum *Rom.*8,20.& *Deuter.*4.19. sunt mera pseudographemata, ex malè intellectis scripturis: Nec ratio illa concludit; Motus cœli est propter generationem sublunarium: sed ille tum cessabit completo electorum numero. Nam ipsi motum diurnum cum *Thoma in* 2.*de cœlo cap.*10.negant esse propter generationem. Neque etiam solidi quid habent illæ, Motus cœli est propter quietem; quam si nunquam consequitur, erit frustra. Adhæc, quies est nobilior quam motus &c. Contra *Neg.*partem magis probabilem putat *Baranzan.Vranosc.p.*1.*qu.*7.*dubit.*2.*membr.* 4. eamque probat ex *Ier.*31.35.36.& indicat rationes ab universi decore & perfectione, cœlorum fine, terræ illuminatione, divina bonitate &c. deductas. Quas explicatius habet supplement, *Thomæ* modo *cit.* Vbi etiam additur *Genes.*8-22. Sed nihil hic solidum, quod assensum cogat: ut videre est in solutionibus ibi additis.Nisi quod in argumenti hujus enodatione admodum laboratur: Motus circularis est cœlo naturalis, atqui manente cœlo naturalia ejus manere necesse est. Thomas respondet in præsenti statu generationis sublunarium, motum esse de naturâ & perfectione cœli. *Pererius loc.cit.*hanc rejicit, & substituit: Non fore tunc in cœlo propensionem ad motum circularem, sed tantum aptitudinem &c.Sed videntur mihi familiares suos manes pati,difficillima & κάλως scil.faciendo ea (quæ alioquin per se plana essent) ex axiomate aliquo philosophico malè intellecto. Nam *primo*; Actio, non est perfectio agentis intrinsecè sed tantum signativè, ut alibi disputant.*Deinde*, inclinatio remota,ut & potẽtia activa seu vires naturæ possent manere in natura aliqua, quamvis non exeant in inclinationem actualem,aut in ipsum actum. Quod fieret per solam substractionem seu cessationem concursus divini cum tali inclinatione,& cum tali actu. Quid enim vetat hic dicere de cœlo, quod de corporibus glorificatis ipsi tradunt. Dicatur ergo

motus

motus circularis cœlo naturalis esse (in actu scil. primo) quomodo nutritio cum facultate receptrice, attractîce, expultrice &c. corpori glorificato naturalis est; aut tactus respectu omnis tactilis, qui tamen in actum respectu omnium & singulorum tactilium non est deducendus. Non est ergo quod fingamus cum *Alberto*, *Scoto*, *Durando*, motum cœlo nec naturalem nec violentum esse. *Denique*, naturam rerum à Deo usque ad finem mundi constitutam, non est quod cum mundo renovato & tunc superstite per omnia comparemus. Alium enim tunc statum fore quod ad motus & mutationes ipsi pluribus differunt, & *Pererius lib. 2. qu. 2.* quæ pertinent ad *loc. comm. de Fine Mundi*. Præterquam quod quies solis tempore Iosuæ, naturam rerum non sustulerit; nec solis facultati & inclinationi vim fecerit. Putamus hanc quæstionem in medio relinquendam; aut in utramque partem sobriè de eâ inquirendum; aut potius hãc adferendam conciliationem, ut dicatur cessaturus motus ab occasu in ortum (quem generationi rerum & signis ac καιροῖς destinatum statuunt) non verò ab ortu in occasum: quem supereſſe non repugnat; immo & forte conveniret; magis siquidem verè dicitur eum ordinatum esse ad conservationem. III. *Probl.* Vtrum secundum sacram scripturam astra sint immobilia, an verò per cœlum moveantur, sicut pisces per aquam, & aves per aërem. *Resp. Aff. Iustinus resp. ad qu. 93. Origenes lib. 1. περὶ ἀρχῶν cap. 7. & lib. 5. contra Celsum; Chrysost. homil. 6. & 13. in Genesin, Augustinus in 2. de Genesi ad lit. c. 10., Euseb. Emyss. Diodor. Tarsensis, Procopius in Genes. 1.* Addit *Philastrius in catal. hæres.* contrariam sententiam esse alienam fidei catholicæ ejusque assertores paganæ veritatis magis, quam Christianæ doctrinæ habere consortium. Ante illos opinio hæc frequentata fuit Stoicis apud *Cic. lib. 2. de Natura Deor. &* philosophis illis apud *Arist. l. 2. de Cœlo text. 43.* Et hodie ex parte revocata fuit à *Tychone Brahe* ejusque sectatoribus. Nec abnuunt recentiores quidam physici. Et multis rationibus tuetur *Fracastorius in libr. de Homocentricis.* Contrarium tamen tenent physici & astronomi quamplurimi, cum Scholasticis & hodiernis Theologis, in *commentar. ad Genes.* & in disputation. de Hexaemero; & ex profesſo probat *Clavius, ad c. 4. à p. 433. usque 458.* ex variis phænomenis dari non tantum orbes distinctos, sed & eccentricos atque epicyclos. *Pererius* putat omnino hanc opinionem tenendam. Sed ratio, quam adfert ex *Iob. 37. v. 18.* minus solida est: nec vagos illos astrorum motus, nec canales (quos quidam imaginantur) revincens: inspice modo verba textus & comment. *Mercerum*, & *Pinedam*, & ilico constabit agi ibi de aëre. *Damas tract. 4. c. 16.* spatium cóntinuum & unum esse concedit, sed diversis intervallis tanquam locorum spatiis & sedibus stellas à plane-

Digitized by Google

planetis distinctos,& fixas planetis loco esse superiores, quod innui putat *Amos c.9.v.6.* Nos, ut aliquid dicamus, opinionem *Tychonis & Danæi* non impugnamus; nec tamen putamus vulgatam sententiam Astronomorum scripturis repugnare. Quamvis enim motus cœlorum nunquam, astrorum semper meminerint; id ideo fieri potuit, quia hic in sensus nostros incurrit, ille minime. Relinquitur ergo veritatem hanc ex sensuum observatione & ratione investigandam. An scil. sint orbes, & an propter observatos motus stellarum ab oriente in occidentem, & vice versa, item ab austro in septentrionem,& ascensus ac descensus &c. epicycli sint ponendi. IV. *probl.* An velocissimi motus cœlestium corporum (quo scil. concipitur quævis stella in æquinoctiali posita conficere singulis horis 24.miliones miliarium & tertiã partem millionis) aliquod simile exemplum in motibus inferiorum sive naturalibus sive artificialibus dari possit: & motum illum tanquam Τερπλασίαν explodentibus hodiernis Copernicianis quid reponi possit, in quo ingenium suum exerceant, ut aut pariter mirari discant, aut proprias hypotheses, observationes, & metrias in dubium vocare. *Resp.Pr.Neg. Post. Aff.* idque triplici quæsito. Quorum primum exhibuimus *Thersit.Heautontimor.sect. 3.pag.* 261. Quo pari aut exemplo docebunt Copernicani terram unius horæ spatio 225. miliaria Germanica circumcurrere posse? Hæc enim est ipsorum sententia. Secundum est quomodo concipi potest Christum, Eliam, Enochum, & novissimo die omnes fideles (manente corporum materia, quantitate, & localitate) brevi tempore in supremum cœlum pervenire, cum statuant Ptolemaici apud *Clavium p.*215.216. terram ab octavæ sphæræ superficie concava distare 80.millionibus cum medio miliarium, atque adeo lapidem molarem inde descendentem indigere 90. annis, antequam terram attingeret (quamvis singulis horis descenderet ad ducenta miliaria,) & hominem directè hinc ascendentem ad eandem sphæram octavam, non perventurum ad ejus concavum intra bis mille annos (quamvis quotidie 100. miliaria conficeret.) Nec rursum à concavo ad ejusdem sphæræ convexum spatio 2000. annorum; nec denique à convexo ejusdem sphæræ ad cœlum empyreum spatio 2000.annorum. Iam verò si metriam & calculum Copernicianorum sequamur, infinities fere major erit distantia, & tanto magis difficilis atque ἀκαθαίρετος hujus quæsiti enodatio. *Tertium* est, motum & projectionem luminis in instãti, aut tempore imperceptibili, per tantum spacium, ut explicent, & simili aliquo veloci motu in natura illustrent, si possint. Quamvis enim corpus non sit, est tamen corporea qualitas. Nec desunt inter ipsos, qui corpus esse contendant. Sed fulminis & venti (exhalationis scil. &

con-

consequenter corporis) velociſſimum motum ubi dimenſi fuerint, oſtendant ſimile quid in aliis motibus. Itaq; aut anguſtias ingenii ſui hic profiteantur (præeunte ut opinor ſcripturâ *Iob.* 38. 19. 20. *Luca* 10. 18. *Math.* 24. 27.) aut adverſa fronte pugnantibus plerumque metriis ac obſervationibus ſuis uſque adeo non confidant, ut Spir. ſ. in ſcripturis loquentem, ἀγνωμίσῃ faciant. Alterutrum ut faciant, neceſſe eſt.

Nunc agendum de luce ac lumine, & phaſibus ſeu apparentiis inde ex- 2.
ortis. In ſcriptura multa occurrunt, alias indicanda: & Deus ipſe ac ſervator Chriſtus, ut & verbum Dei, dona & gratia ſpiritus ſ., & conſolatio ac conſcientiæ ſerenitas lumini comparantur. Oppoſitum ejus primarium ſunt tenebræ, ſecundarium umbræ, & ſuo modo crepuſcula. Quæ omnia mediocriter ſaltem à Theologiæ ſtudioſo cognoſci velimus ut tãto accuratius loca ſcripturę, & controverſias nonnullas, & practica per viam analogiæ explicare valeat. Phyſici & Optici ex profeſſo hoc agunt, inter quos celebres profeſſione Theologi *Abbas Maurolycus tract. de lumine & Vmbra*, *& Iohannes Epiſc. Cantuarienſis* author *Perſpectivæ* dictæ *communis*, & *Marinus Merſennus* inter Opticos hodiernos celebris: qui multa *cõmentariis* ſuis *in Geneſin* φιλοσοφικώτερα inſparſit. Denique *Athanaſius Kircherus* ſoc. Ieſu theologus, qui *Gnomonico-catoptrica* edidit. Quibus ex *Euclidis*, *Vitellonis*, *Alhaſeni*, *Kepleri Paralipomenis & Dioptrice*, *Nonii tract. de Crepuſculis &c.* operosè ea non vacat perdiſere, ii ſaltem *Opticam Riſneri* aut *Rhodii*, aut *compendium Timpleri*, aut (quod præſtat, & plenius eſt) *Alſtedii in Encyclopædia* familiare ſibi reddant. Adjungant autores phyſicos, & tract. *Ficini de lumine*, aut ſaltem imprimant quæ in Logicâ ſpeciali *Keckerm. themate de Luce* (quod *Polyanthæa Langii* edit. poſtr. inde etiam deſcripſit) & *Dionyſius* ille dictus *Areopagita* collegit *de div. nominibus part.* 1. *c.* 4. & *de Hierarch. cæleſti c.* 15. ubi 34. proprietates lucis recenſet. Admiranda & encomia lucis occurrunt paſſim apud patres in hexaëmero, & *Damaſc. l.* 2. *de Fide cap.* 7. *& Pinedam in commentar. ad Iobi* 38. *& Lorinum in eccleſiaſt.* 11. ubi & alii autores indicantur ad *Iob.* 38. cum quibus conferendi *Banchius*, *Danæus*, *Valeſius*, *Barthol. Anglicus* &c. & ſi qui ad ſpiritualia potiſſimum applicant, nominatim *Ambroſ. Hexaëm.* 4. *cap.* 1. adde quæ de ſole *præcedenti Diſput.* notata ſunt. Conſideranda imprimis Theologo extraordinaria lux, aut ſplendor *Luc.* 2. 9. *Math.* 17. 2. 5. *Actor.* 12. 7. & 22. 6. *Exod.* 13. 21. 22. *&* 34. 29. De ordinaria luce, & lucido ſive illud per ſe radiet (uti ſol, flamma) ſive lumen aliunde receptum reflectat (ut luna, ſpeculum) quæ à philoſophis quæſtiones moventur, pleraſque propoſuit *Timplerus*; & nonnullas *Baranz. in Vranoſcop. part.* 1. *&* 2. & *Maurolycus in appendice probl. ad libr. cit.* & inter Theologos *Themeſvar. part.* 2. *Roſarii in voce lux, dies*,

Nobis pro instituto sufficerit disquirere 1. An lux sit corpus ; aut substantia ? *Resp. Augustinus libr. 4. de Anima ad Vincent. cap.* 12. recenset inter corpora sed tenuissima , qualia & angelis tribuit. *Theodoretus quæst. super Genes. quæst.* 7. videtur facere substantiam : quem tamen *Pererius pag.* 10. studet excusare. Sed contra , probat *Thomas* cum suis 1. *quæst.*67, *artic.*2. & 3.non esse corpus , *quia* illuminatio fit in instanti , & quidem in omnem partem ; quod in motu locali corporis est impossibile.Deinde *quia*,daretur penetratio corporum. Esse autem qualitatem activam consequenter per se corpus lucens probat ib. Vide & Danei physic.Christ.tract.1.cap.10.Conimbric. ad 2. de cœlo c. 7.q.2. Breviter lux si substantia est, erit corporea aut incorporea. Non illa , quia daretur penetratio dimensionum , & plura corpora in eodem loco essent;Non ista,quia in sensus incurrit. Nec est,quod excipiatur cum recentiore quodam philosopho (*Frider.Bonaventura Vrbinate , in opusc.quomodo in sole calor producatur c.*21.) esse substantiam mediam inter corpoream & incorpoream. Tale enim dari unde probabit ? & cur entia absque necessitate multiplicabit ? 11. *probl.* An sit forma astrorum substantialis ? R. *Bonav.in* 2.*dist.*13.*art.*2. affirmat de luce quæ inhæret corpori lucenti ; à qua distinctum lumen (quod inde dimanat ad alia corpora) sit accidens.Sed opinionem hanc merito refutat *Scotus in* 3. *dist.*33. Et perspicuè hanc & superiorem Scoti sectator *Themes.Ros.l.*2. in voce *lux* n. 3. & 4. Vid. & *Conimbricens.in* 2.*de cœlo c.* 111. *probl.* An sit ens intentionale ? Resp.Neg. quia est qualitas admodum activa primi corporis alterantis,& tanquam primum atque universale instrumentum cœli producit calorem Pl. 19.& formas substantiales in his inferiobus; quo referri potest illa descriptio ab effectu Ephes.5.13. *Lux est quæ omnia manifestat.* Atqui hæc omnia intentionalibus tribui non possunt. Thomistæ specialiter de lumine probant , ad 1.*qu.*67.*art.*2. *tum* quia habet effectum realem : *tum* quia denominat medium: *tum* quia expellit oppositum , scil. tenebras. Sed eum oppugnat Scotus, contendens esse intentionem seu speciem lucis ; hac ratione , quia purum sensibile positum supra sensorium non facit sensationem. *Themes.var.n.*6.& 7.hanc habet conciliationem : per intentionem intelligi ens diminutum ; & lumen tale dici , quia non habet esse tam perfectum in medio,ac in suo fonte. 1v. *probl.* An sit actio & passio; an vero qualitas , an utrnmque : ita ut ad tria illa prædicamenta referri possit ? *R.* Tertium aff. *Thomas Gianninius philsophus Ferrariensis , in disp.de Lumine cap.*8. & 9.Sed non videmus hoc philosophice dici posse : cum natura qualitatis ab actione distincta sit , & ratio formalis unius non sit ratio formalis alterius.Actio est quid transiens,lux autem est permanens.

v. *probl.*

v. *probl.* An omni parti cœli conveniat lux , ab intrinſeco ſcil. ex propria natura. Reſp. *Baranz. part. 2. Vranoſc. qu. 3. dub. 20.* Aff. ſed rationes ejus minus ſolidę ſunt. Ipſa tamen ſententia in ſe non eſt improbabilis. Quid ſi dicatur cœlum , quod primo die conditum erat luminoſum (ut dictum in opere primi diei) aliquid lucis tamen retinuiſſe: poſtquam quarto die creata eſſent luminaria. VI. *probl.* An lux cœleſtis ſtellarum inter ſe & à ſublunari differat ſpecie? *R.* Vulgo ex Platonis Timęo, tres faciunt ſpecies ignis , 1. cœleſtem , qui eſt lux ſyderum plus lucens quam calefaciens. 2. aëreum, ut eſt flamma æquè lucens ac calefaciens, 3. terreum & denſum, qualis eſt carbo aut ferrum candens , parum ſcil. lucens & vehementer urens. Diſtinctionem ſpecificam ex Scholaſticis *Albertus, Richardus, Argentina , Ægidius* defendunt ad 2. *diſt.* 13. ducti ratione à diverſis effectibus deſumpta. *Thomas in ſcripto ſecundo ad diſt. cit.* diſtinguit , & cum illo *Themeſvar* ; ut lux ſtellarum naturalis ſeu inſita ſpecie differat à luce ſolis , ſed non lux à ſole recepta. *Baranzanus* loc. citat. probat eſſe ejuſdem ſpeciei : non diſſentiunt *Conimbricenſ. 2. de cælo , cap. 7.* nec video abſurdi quid illa ſententia contineri. Non malè tollit omnia argumenta adverſæ partis , negando diſtinctionem in effectibus ortis , & ſecundariis inferre diſtinctionem cauſæ ; ſed tantum effectum primarium ; qui hic in omni luce eſt unus idemque. Quod explicat Averroës in 2. de Anima : *Vna eſt natura in omni perſpicuo.* Et contra Albertum hoc ſic extendit Themeſvar n. 12. *In luce ignis* , inquit ; *& ſuperiorum corporum eſt eadem ratio proportionis ad actum; quia utraque lux eſt actio diaphani, & utraque facit colores in actu , & utraque ſubito immutat , illuminando ſcil.* &c. Forte etiam dici poſſet, effectus varios & contrarios eſſe ab influentiis occultis & non à luce ; aut à diſpoſitione ſubjecti ſeu materiæ , in quæ lux agit. *Daneus c. 10.* cœleſtem ab elementari (quam cum elemento ignis confundit) toto genere diſtinctam facit , quia ſcil. illa nullo pabulo egeat , nec unquam in cœlo exſtinguatur , & ſit pura , ab omni fuligine & fumis libera. Cui nihil aliud reponimus , quam colorem album, alium quemcumq; , qui ſit in corporibus glorificatis, nec pabulo egere, nec corrumpi aut alterari, & tamẽ non eſſe toto genere diſtinctum ab hac noſtra albedine: reducitur enim ad genus ſuum, id eſt , colorem; & ad ſpeciem, id eſt, albedinẽ; habetque eundem effectum naturalẽ , ac primarium, albicationem ſcil. VII. *probl.* An lux corporum glorioſorum , ſit ejuſdem ſpeciei cum luce ſolis. Reſp. Conjecturas & ficulneas rationes de hac aliiſque corporis glorioſi dotibus coacervant Scholaſtici ad 4. *diſt.* 49. Et ex iis *Themeſvar. libr.* 4. in voce *Dos*, n. 7. & 8. Ex recentioribus *Baranz. in Vranoſcop. quæſt. cit. in* 3, diſputat ſpecie differre : ubi tamen

men concedit candorem corporum glorioſorum fore ejuſdem ſpeciei cum noſtra albedine. Nos pleraque illa malumus doctè ignorare : interim remittentes lectorem ad loc com.de *Corpore glorioſo*. VIII. *probl*. An lux ſolis & ſyderum differat ſpecie à luce cœli Empyrei ? Reſp. *Baranzan. loc.cit.* non admodum negat. Idem *diglad.*18. th. 14.15. pluribus de luce illa philoſophatur ex pſeudo-Clemente Romano. Sed decidendum eſſet prius, An & quæ ſit ibi lux. Quod pertinet ad loc.comm.de *Cælo Beatorum*. X. *probl.* An lux ſolis ſit ejuſdem ſpeciei cum luce primo die creata? Aff. *Thomas in* 2.*diſt.*14.*&* 1.*qu.*67.*a.*4. *&* *qu.* 70. *art.* 1. quem ſequitur *Carthuſ.& Pererius p.*96. cujus rationes ibi vide. Contra Neg. *Themeſvar* cum *Gulielmo n.*20. hac ratione, quia ſecundum Magiſtrum ex iſta luce quarto die creatus eſt ſol. Sed videtur ſtatus controverſiæ confundi: Quæſtio enim eſt ; aut debebat eſſe : non de ſubjecto lucis (quod ſubſtantia eſt) aut de corpore luminoſo ſed de ipſa lucis qualitate. Eam autem dicere eandem eſſe ſpecie quid prohibet ? Modo relinquatur diſtinctio gradum. X. *probl.* An ergo lux ſolis ſit major. R.Aff. Pererius ibid.& ante illum communiter Sententiarii ad 2.*diſt.*13.*Gloſſa*, *Lyra*, *Abulenſis* aliique in Geneſ,qui pro ſe allegant *Tertull. Ambroſ.& Auguſt. Iunil. Hugonem*. Contra majorem fuiſſe lucem primi diei & circum ſeipſam collectam ac coacervatam circumiviſſe univerſitatem rerum ; poſtea nim. quarto die propriis quaſi particulis ad cognatas ſibi res redactam & diremtam ſtatuunt *Nyſſenus*, *Athanaſ. Theodoret. Procop. Engubinus*. *Alii* malunt fuiſſe utrobique æqualem, ut *Carthuſianus*, *Catharinus*, *Vielmius*, *Greg.de Valentia* ; quibus addit *Lorinus comment.in Sapient.*7.*v.*29. *Thomam qu.*67.*art.*4.*ad* 2.*& quæſt.*70.*art.*1. Sed aliud quid dicit Thomas : ſubſtantiam ſcil. luminarium primo die eſſe creatam, ſed informem ; quarto autem die eſſe formatam, non forma ſubſtantiali, ſed per collationem determinatæ virtutis : ita ut virtus illa illuminativa in communi, in ſpecialem & determinatam ad particulares effectus evecta ſit. Nos ſequimur ſententiam Pererii. VI. *Probl.* Iris, parelii, paraſelene, via lactea, & ſimiles phaſes ex varia lucis illuminatione exiſtentes, (quas vide apud *Zanch.l.*3.*c.*3.) an ſint entia realia an vero intentionalia. R. de omnibus Aff. excepta via lactea, quam cum Ptolomeo & recentioribus aſtronomis ac phyſicis credimus eſſe in firmamento & circulum cœleſtem, contra Ariſtot., qui putat eſſe meteorum apparens. *Clav:in Sacrob.p.*306. *imprimis Zanch.l.*3.*c.*3.*&* *Conimbr.Meteor.tr.*4.*c.*1.2. XII. *probl.* An Iris fuerit ante diluvium, etiam potuerit eſſe ante diem quartum creationis. Reſp.pr.Aff.poſt.Neg.idque conſtat ex difinitione Iridis, tam lunaris quam ſolaris. Poſita enim nube tenui, denſa, æquabili, rorida ſoli aut lunæ

Digitized by Google

lunæ ex adverſo objecta (quod fuit ante dilivium) ponitur Iris : ea non poſita (quod erat ſaltem ante quartum diem) non datur Iris. Videndi de Iride *Mauvobycus*, qui gloriatur ſe demonſtratam dediſſe : cum ante ipſum multa dixiſſent Optici, ſed nihil fere demonſtraſſent. Et qui poſt illum, *Riſnerus*, *aut Rhodius*. Ex Theologis eam fusè explicat *Zanch. c.cit.* adde *Conim.tr* 5. XIII. *probl.* An pulchritudo columbæ Pſ 68.14. quæ ex coloribus conſurgit ſit realis an vero intentionalis. R. Lorinus in comment. ſecutus experientiam (ut putat) & judicium *Senecæ natur.qu. lib.*5.*c.*5.*Ciceron.Academic.qu.*4.*Lucretii lib.*2.&c. non obſcurè inclinat in illam ſententiam, quæ ſtatuit colorem in collo columbino eſſe unum, ſed videri plures : itaque omnem illam pulcritudinem eſſe κατ' ἴμφασιν, & comparat cum Iride. Contra *Vlyſſes Aldrovrandus* 15.*Ornithol.cap.* 11. putat diverſos eſſe colores, & diverſas ſuperficies ex diverſarum pennularum portionibus radiantes. Ex eo & cum eo idem fere habet *Frantzius in Hiſtor.ſacra Animal.pag.*464. Quid ſi utramque ſententiam conjungamus, præeunte Maurolyco tract. jam laudato lib.2. p. 74. *Illud notandum colores Iridis in rorida nube non eſſe inſeparabile accidens, tanquam colores in panno, aut in collo columbarum, ſive in plumis pavonum. Nam ſi ſic eſſet, colores Iridis in uno tantum loco apparerent. Quod non eſt, nam diverſi ſpectatores, in diverſis locis Iridem vident.* (Quod demonſtrarat paulo ante theorem. 28.p.62.) *Generantur igitur illi colores in Iride ex reflexione receptæ lucis ad determinatum angulum. Colores autem in plumis pavonum ſunt realiter in ipſis plumis, nam ab omni ſpectatore ibidem videntur, hoc excepto quod mutantur & aliter apparent, ſi in rectum, quam ſi in obliquum pluma talis ſpectatur* &c. *Quoniam viſus perpendicularis inſpicit intima flamina; obliquus verò extremos floccos, qui alterius ſunt coloris.* Hæc analogicè aptata collo columbino, & verbis Pſal.68.14.explicabunt nobis puchritudinem κατ' ἀλήθειαν eandem, & κατ' ἴμφασιν variam, ad varium ſpectatoris cujuſque aſpectum mutabilem; juxta illud Lucretii :

Namque alias ſit uti claro ſit rubra pyropo,
Interdum quædam ſenſu ſic ut videatur
Inter cæruleum virides miſcere ſmaragdos.

XIII. *probl.* Quid de phaſi illa extraordinaria 2.Reg,3.22 ſtatuendum? Reſp. *Lyra* putat fuiſſe naturalem viſus fallaciam ex reverberatione ſolis. Sed non eſt credibile neminem Moabitarum naturale hoc intellexiſſe, & omnes pariter deceptos. Præſtat ergo dicere miraculum aliquod ſubeſſe: non quidem in reali converſione aquarum (quomodo Exod.7.17.) ſed in apparentia. An autem immediatè acciderit illud aquis, & radiis ſolis talem ſpeciem rubri coloris producentibus ; ut in Iride : an vero ipſi viſui Moabi-

Moabitarum ſive in organo,ſive in medio, ſive in ſpeciebus viſivis, quomodo Bileamo Num.22. 31.& Luc.24.16.& Ioh·20·14.15.)nō ita liquet. XIV *probl.* An lux ſolis ſepties augebitur,& lux lunæ erit ut lux ſolis. Reſp. ſic ex Ieſ.30.26. *Hieronymus, Haymo, Carthuſ. Lyra, A Lapide* : qui illud proprie accipiunt. *Richard. ad* 4. *diſt.* 48. addit hoc lumen accepturos ex ſplēdore corporum glorioſorum. *Gloſſa*,augendā eſſe lucē, eo quod per peccatum fuerit imminuta. Nos cum reliquis interpretibus malumus per metaphorā hyperbolicam interpretari de læto & felici ſtatu populi Dei in Chriſto. Ad tractatum de luce ſtellarum pertinent 1.qu. de eclipſibus, umbris,& de gnomonibus ad Iob.40·17.Pſal.102. 12.Ieſa.38·8.Hebr.10. 1. Math.27.45·Sed hæc requirenda in cōment.Pinædæ,Lorini, A Lapide, & autoribus ibid. citatis.2.*diſtinctio* lucis,luminis,radii fulgoris , coruſcationis ſplendoris : item luminoſi, diaphani, deniq; tenebrarum,umbræ, crepuſculi : De quibus Themeſvar & ſcholaſt. ibidem citati, & ex eo dictionarium theologicum Ioh. Altenſtaig,etiā Bartholom·Anglicus libr. 8.à c.41.uſq; ad finē. Plura ſi quis quærat,ipſos fontes,ſcriptores phyſicos, Opticos , Aſtronomos adeat , ſupra & in bibliotheca noſtra indicatos. Manaductionem ad definitiones & diſtinctiones terminorum præſtabit lexicon Philoſophic. Goclenii 3. *Conſideratio* parallaxeos, refractionis, ſcintillātionis , reflexionis : quæ accidunt luci & illuminationi ſtellarum. Parallaxis ſtellas nobis vidētibus ad horizontē magis deprimit. Refractio eaſdem ſupra horizontē magis attollit: *Refractiones* eſſe,hoc eſt ſtellarum refracte à nobis videri probant Widebergius diſp.1.aſtronom.Keplerus in Dioptrice,in præfat. Idem in Aſtron. Coperniciana l. 1.part.5.p.59. Et in Aſtron.Optica c.3.ſect.10. Quæ autem ſit cauſa parallaxios,an ſphæræ ignis concavo lunæ ſubjecti , an aër terræ circumfuſus, an exhalationes terreſtres & aqueæ aëri permixtæ;an vero bina ex illis,aut tria ſimul, diſquirunt Rhotman. in epiſt. aſtronom. Tychonis,Keplerus in paralipom: ad Vitellionē c.2. Vbi etiā p.104.docet nō omnibus locis & temporibus eaſdē eſſe refractiones. Ipſum adeat,cui vacat. De *ſcintillatione* agit Claromont. l.9 c.11. De *reflexione* radiorum ſolis & lunæ Idem l. 8.c. 5. 6. 7. 8.

3. Sequitur calor: quem vulgo diſtinguunt in cœleſtem , elementarem ; & inſitum ſeu innatum : de uno quoq; Phyſici & Medici conſulendi. Mirabilis & communis quidem eſt artifex mundi , & cognitione noſtra digniſſimus: ſed quod pauca videamus ad phyſicam ſacram adduci aut cum ea conferri poſſe, erimus hic parciores. De ſpeciali illo calore , quo utitur virtus plaſtica in procreatione hominis illuſtris eſt locus pſalm.51. 7. coll. cum Iob. 39. 14. 15. De calore cœleſti Pſalm.19. De caloris oppoſito , frigore , ſcil. & medio participationis tepore Apocal. 3. De calore arte temperato ad metallorum fuſionem,excoctionem,omnē-

que

que pyrotechniam Exod.32.4.20.Ier.6.29. 1 Reg.7.45.46.Cõfer quæ in Opere primi diei notavimus de Igni. De calore in genere quærunt philosophi : An calor elementaris specie differat à cœlesti: Quot modis producatur calor: An per motum,& quomodo : quomodo per attritionem: quomodo per raritatem: quomodo per lumen: an per radium directum: an motus cœli per se sit causa caloris &c.De quibus inter alios *Baranz. in Vranosc.* ; *Scaliger contra Card.* ; *& Pererius de quæst.ultima* ; *Conimbric, ad l. 2.de Generat.cap.3.quæst.8.*de quæstione prima.Quærimus hic 1.*probl.*An calor sit proprium internum;quod ab igni emanat?R.Aff.& analogicè probant illud philosophi;cum docent,quomodo aqua revertatur ad pristinum frigus.11.*probl.*An ergo possit ab igni separari,aut separatus fuerit in fornace Babylonico. R.N.Vide ibi *Pererium*,&*A Lapide*,*VVilletum*.111. *probl.*An possit communicari ferro.R.N.Vide disputationes de communicatione proprii , apud autores cit.in *disp.de potentia Dei.*

Præter lumen & calorem cœlo adscribuntur occultæ influentiæ : quæ 4.
vel ex sola operatione lunæ in omnia aquea , & ex generatione mineralium in profundis terræ , & vegetabilium atque animalium in fundo maris(quo radii solis non pertingunt) satis demonstrari videntur. Negat tamen eas Canonhierus in comment.ad Hipocratis aphorismos loc. cit. omnesq; illos effectus lumini adscribit. Nos duo solummodo de iisq; disquirenda proponimus 1. An occultæ influentiæ quas Ptolomeus lib. de *Inerrantium stellarum significationibus*: & post illum Astrologi Arabes,stellis in singula quæq; inferiora tribuunt,quorũ placita otiose & nimis credule neoterici quidam astrologi sequuntur,præsertim scriptores Almanachici; adhæc Empiricorum quorundam signaturę & sympathiæ inter signa Zodiaci & partes corporis humani , ratione aut experientia si non universali saltem mediocri aut aliqua probari possint ? R. Neg. & experientia vulgarium Almanachorum incertas cõjecturas cõfundit,cum illi ex Ptolomeo quotannis ex.gr.ad finem Ianuarii annotant: *Delphinus occidere incipit , Fidicula circa primam facem parte sui occidere incipit , vehementer flat aquilo cum imbre. Imbres cum nivibus permisti cadunt.* Et sic ad finem Februarii : *&Arcturus emergit , & pluit &c. Favonius late spirat.* Et ad initium Aprilis : *Scorpius occidit &c. Vergilia oriri &c, nebulosus aer per omnes terras.*

Confer egregiè in thematicis exercitati (teste Samuel. Wardo in præfat. ad Problema Catholicum) Gulielmi Perkinsi censuram vulgarium Almanachorum. 11. *Problem.* An directè influant in liberas voluntates & actiones hominum ? Resp. Neg. pugnat enim illud cum Theologiâ & Philosophiâ : quæ liberam hominis voluntatem in causam naturalem transformari , atque adeo ipsius à causis naturalibus dependentiã non admittit:quæq; omnes causas liberas soli providentiæ & concurlui

curſui divino directè ſubjicit. Quæ hypotheſes cum à Theologis & philoſophis partim in phyſicis partim in Ethicis & Metaphyſicis ſolidè probentur, hic à nobis ſumuntur & indicantur ſolummodo, ut breves ſimus. Ex his enim omnes claſſes argumentorum facile deduci poſſunt. III. *probl.* An ergo influxus illi, & mixturæ, amicitiæ atque inimicitiæ ſtellarum &c. ſaltem non inclinant (ſi non neceſſitant) voluntates humanas? Reſp. Sic quidem vulgo diſtinguunt. Et videtur hæc ſententia Ptolomæi Sic enim in Centiloquio n. 5. ex interpretat. Iovian. Pontani: *Poteſt qui ſciens eſt, multos ſtellarum effectus avertere, quando naturam earum noverit, ac ſeipſum ante illorum eventum præparat*, & n. 8. *Sapiens anima confert cœleſti operationi quemadmodum optimus agricola arando, expurgandoque confert naturæ.* Et n. 10. *In dierum horarumque electionibus, utere maleficis, perinde ut optimus medicus ad curationẽ venenis utitur moderatè* &c. Sed 1. *cur* magis influentiis illis diſpoſitivè ſubjiciuntur voluntates humanæ, quam catapotiis, apoſematis & toti officinæ Pharmacopæorum; quam aëri, aquis, & locis; quam ventis, pluviis, odoribus, ſapidis, ædium & utenſilium ſordibus ac purgationibus; atque adeo ſcopis, peniculis, lixis, calonibus, immo & ſterquiliniis, beſtiis, earumque morbis, mortibus, cadaveribus &c. Cur æque non conſtituuntur coproſcopi & ſpeculatores cloacini, qui obſervationes ſuas conſcribant, qui themata erigant & inde humanas actiones prædicent? Vnde conſtat mutationem complexionis e. gr. Hermachi aut Socratis, magis immediatè, aut neceſſario dependere, ex hoc vel illo influxu iſtius ſyderis, quam ex hoc ſuavi odore aut fœtore, ex fide & arte hujus cloacinæ aut coprotergii, ex hujus foci aut culinæ calore, ex hujus cibi qualitate aut quantitate, ex hujus coci aut focariæ arte & inertiâ. 2. Quod ſi dicant aſtra agere in hæc inferiora agentia naturalia; illa rurſum in naturam & complexionem corporis humani: & hanc in voluntatem inclinativè ſcil.: nullam adhuc evicerunt diſpoſitionem, niſi admodum remotam, & non uno modo incertam ac merè conjecturalem. Neque enim certas habent regulas & experientias, quibus quaſque ſuperiores naturas cum ſingulis inferioribus elementis ſcil. eorumque diſtinctis partibus & plagis, ut elementatis in regno minerali, vegetabili, animali certo connectant & adaptent. *Deinde*, nos Galeni libellum, *Quod animi mores ſequuntur temperamentum corporis*, quem in Diſp. Ethicis Piccolomineus aliique allegant (quod ad inclinationem ſcil.) ita ex Theologia & philoſophia explicandum putamus, ut homo ſeu compoſitum propriè dicatur principium actionum humanarum: & radicale principium, (ſi quod quæritur) anima, & quidem in ea τὸ ἡγεμονικὸν, non corpus. Prout animus bene aut malè fuerit affectus, utetur ſenſibus, appetitu

Digitized by Google

appetitu inferiori, atq; adeo humoribus & membris corporis ad bonum aut ad malum, juxta Rom.6. Et oſtendunt Theologi practici, quomodo Spir.ſ.non tollat, ſed ad bonum convertat ſingulos affectus, ut & complexiones frigidas, melancholicas, cholericas &c. Sed pluribus prætenſę influentiæ refutantur in controverſ.de Genethliacis. Rejicimus 1.Deliria Manichæorum & Mahummedis, quorum illi lucem ex Dei ſubſtantia, iſte ex mari productam ſomniant. II. *Influentias ſyderum in angelos aut dæmonas.* III. *Antiquas illas Gentilium ſuperſtitiones circa labores & Eclipſes ſolis & lunæ: de quibus Dalecamp.ad Plinii lib.2.c.12.*, & Salmuthus ad Pancirollæ nove reperta tit.9.& Voſſius de Idololatr.lib.2.c.20. IV. Lectiones ſtellarum, & *Statuas* (quas vocant) *Taliſmanicas erectas & confectas ad certas cæli poſitiones & conſtellationes, ut influentias inde recipiant: de quibus videndi Selden.in ſyntagm.de DIS Syris,& Delrio in Diſq.Magic. quas non puduit Gaſſarellum & quidem profeſſione Sacerdotem nuper defendere in libro cui tit.Curioſitez* Inouyes part.2.&4.Sed poſt primam hujus diſputationis editionē cōperi librum illum cenſui â notatum eſſe (& merito) à Sorbona Pariſienſi. Hæc ſimiliaque *ex parte etiam attigimus Diſp.*de Dæmonibus, De Magia, de Prophetia, de Superſtitione. V. Chaldæorum, aliorumque Gentilium vanitates genethliacas, & Rabbinorum מזלות *maſſalot.* 1. planetarias fortunarias fortunas, ſeu fata aſtrologica. De Fato in genere & ſpecie, ut & de fortuna (de quibus in ordinario curſu locorum communium diſſerere ſoleo ad cap. de Providentia Dei) ſæpius antehac promiſeram me diatriben quam editurum. Sed poſtquam prodiit multæ eruditionis tractatus de Idololatria, autore polyiſtore Gerardo Voſſio conſilium mutavi: contentus pauculis delibatis & indicatis autoribus in diſſertatione noſtra de Termino vitæ hic addidiſſe laudatum modo Voſſium qui lib.2.cap 42-51 pluribus agit de Fato & Fortuna. De Fotunâ ante ipſum nonnulla collegerant: Aretius in problem.tom.1.p.705.edit. in 8. Pererius diſp.phyſicar.lib.9. Ludovicus Vives in Auguſtinum de civitate Dei ibidem à Pererio citatus; Alexander ab Alexandro l 1.c.13. Et Iovianus Pontanus peculiari & prolixo tractatu. Chryphiander in tract.de Inſulis pag.81. Tholoſanus in commentar.ad lib.3.ſyntax.mirabil.c.12 Wendel. in contemplat. phyſ. ſect.1.c.4. Gevartius elect l 3.p.144. notat fortunam malam, Nemeſin, deorum invidiam aliquando pro eodem ſumi. Fuſe de Ethnicorum Fortuna Natalis Comes lib.4 cap.9.

5. Agendum nunc de tempore conſequente ſeu effecto ſtellarum. Eſt autem tempus vel abſolutum & intrinſecum: vel comparativum & extrinſecum. Non illud, ſed hoc conſequitur motus & poſitiones ſtellarum: eſtque quarto die demum con-

concreatum. Cujus mensura tripliciter consideratur 1. in metiendo motus omnes inferiores applicando iis motus superiorum, & cum iis comparando. 2. in discernendo dies & noctes, æstates & hyemes, menses & annos 3. in signando & designando καιρὸς sive rerum gerendarum occasiones tanquã naturalia signa diacritica. Quæ omnia indicantur Genes. 1.14. Hoc enim innuit vocabulum מועד. Porro de temporum differẽtias explicat. Computus Sacrobosci, & magis perspicuè ac luculente recentiores Astronomi Munsterus, Keckermannus, Alstedius, Mestlinus, ut & Scaliger in canonibus Isagogicis, aliique chronologi in bibliotheca nostra citati, & Francisc. Paduanus Veronensis. Vltimum consequens, seu effectus stellarum est significatio, seu signatura: cujus oppositum sunt pseudo-signaturæ, de quibus mox in appendicula ad hãc thesin. Sunt autem stellæ in signa, seu significationes; quæ ex objecto divisæ in 1. naturales, ut solis & lunæ eclipses. 2. mixtas, hoc est, naturali-civiles, de quibus Plinius lib. 18. c. 42. & Hesiodus in Oper. & dieb. Virgilius in Georgicis, Palladius, Varro aliiq; rei rusticæ scriptores. Quibus adde scriptores rei nauticę. 3. Super naturales, & extraordinarias, quales Ioelis 2. 31. coll. cum actor. 2. 19. Quæ signa rursum ex forma seu efficiente dividuntur in miraculosa, & non miraculosa. Confer disp. 1. de signis. Duas tantum hic quæstiones movemus 1. An prognostica tempestatum, & similia naturalia ex astris prædici possint? Resp. In genere quidem notum est & constitutionem inferiorum pendere à corporibus cœlestibus: & hoc probat locus Iud. 5. 20. coll. cum c. 4. vers. 15. ut egregie locum illum à Genethliacis objectum explicat Georg. Abotus in prælect. Theologicis. Sed hoc tamen incertum & indeterminatum, quæ stellæ hoc aut illo situ, aspectu, & oppositione aut conjunctione hunc aut istum effectum in inferioribus producãt: consequẽter prognosticis illis vix ulla certitudo. Major certe illis quæ ex elementis & elementatis sumuntur, hoc est, prognosticis rusticis & nauticis, quæ collegit Mizaldus in libello, cui tit. *Ephemerides aëriæ*. Quarum veritatem ἐκβασις, (hoc est, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ haut obscurè approbat servator noster Math. 16. 2. 3. & Luc. 12. 54. 55. Sed hæc supra tetigimus. 11. An eventus & actiones quæ à libera hominum voluntate dependent, & sua natura mere contingentes, ex astris certo prædici possunt. R. Neg. atque adeo Ptolomæi quadripartitum, & centiloquium, Iulii Firmici Materni, Bethem, Almasoris, Zahelis, Messala, Omar, Manilii, Boncontii, Ioh. de Indagine, Lucæ Gaurici, Cardani, Garcæi de erigendis cœli figuris & similes tractatus planetarios ac genethliacos lingua latina aut vernaculâ editos stultitiæ, ignorantiæ, superstitionis, merito arguimus.

mus. Nec satis mirari possumus, quod Christophorus Sthatmion Medicus Coburgensis circa ann. 1569. publico scripto contra Savanorolam & alter anonymus thesibus Academicis eam defenderit. Quibus Thomas Erastus peculiarem apologiam opposuit.

APPENDICVLA.

De Harmonia Mundi superioris & inferioris.

HArmoniam mundi in genere agnoscimus: est enim ordinata compages. Consistit autem hæc harmonia seu proportio potissimum in quantitate, & qualitate partium mundi. In quantitate, quoad numerum, pondus & mensuram. In qualitate quoad superiora inferioribus lucem & calorem infundunt &c. Vide *Valesium cap. 70. & Keplerí tract. de Harmoniâ mundi.* Sed varias quorundam speculationes nullâ scripturæ autoritate, nullâ naturalis luminis demonstratione subnixas rejicimus: imprimis propter periculum superstitionis & Magiæ. Sunt qui fingant harmoniæ tantum gradum, ut omnes naturæ in sensu quæq; proprio conveniant, & mutuò symbolizent. Huc tendere videtur commentum Campanellæ, de sensu rerum & Magiâ, peculiari tract. ab ipso celebratum. Alii harmoniam evehunt ad communem intellectum; quem quærunt in omnium naturarum communi formâ & animâ, quam animam mundi vocát. De quâ infra in appendice 3. ad disp. de Creatione. Harmoniæ seu concentui per quem Pythagoras mundum administrari volebat, apud *Empiricum c. Mathematicos p. 27.* non est quod immoremur. Vt brevẽ multorum cõmẽtorum, hypotyposin studiosis nostris exhibeamus, distinguimus hæc tria, *harmoniam, signaturas, sigilla.* 1. De harmoniâ mundi totius librum peculiarem scripsit *Franciscus Georgius Venetus*, editum *Parisiis* 1546. *apud Andr. Berthelium.* Librum illum hactenus videre non potui. Sed autor mihi satis notus ex cabalisticis conceptibus, quos inspargit problematis sacris, facile conjectandum relinqui, de quali harmoniâ philosophatus sit. Nos ex aliorum scriptorum lectione sic eam describimus: *Harmonia* est putatitia convenientia, symbolizatio, & mutua ἀντιπάθεια naturarũ & partium mũdi in virtutibus magneticis, seu sympatheticis & antipatheticis ad admirabili effectorum productionem. Putatitiâ voco: quia nec scripturę autoritate, nec rationis & experiẽtię certitudine nititur, sed merâ affirmatione dicentium. Dividitur illa 1. in harmoniam mundi sensibilis seu corporei, & mundi intelligibilis, seu angelici: quæ proximâ via est ad magiam, aliasque superstitiones. Huc refer commenta illa de

ſeptem intelligentiis, de angelis mediis inter bonos & malos deq; præfectura & affixione certorum angelorum ad rerum cœleſtium aut ſublunarium certas naturas, formas, qualitates, horas, tempora, actiones & paſſiones, ſitus, conjunctiones, oppoſitiones. De quibus *Trithemius*, *Abano*, *Agrippa* aliiq;, tum antiqui tum recētiores ſive Iudaici, ſive dicti Chriſtiani ſcriptores Cabaliſtici & Magici, alibi (in diſp. *de Magiâ*) indicati. 2. In harmoniam mundi corporei ſeu viſibilis macrocoſmicam, & microcoſmicam. *Illa* eſt convenientia ſympathetica & dependentia operativa inter totum mundum tum cœleſtem tum elementarem, & inter hominem, ſeu corpus humanum. Quam venantur & jactant imprimis recentiores Cabaliſtici, Hermetici, Paracelſici. Autores aliquot cum præcipuis Antagoniſtis ſupra notavimus. *Iſta* rurſum eſt duplex, *Una* eſt convenientia inter naturas & virtutes mundi cœleſtis & mundi elementaris; ad inter ſe mutuo, & utrarumque cum perpetuo mobili operationes (uti vocant) aſtrales non tantum producendas in his inferioribus; ſed etiam virtutes illas aſtrales iis communicandas: ſicuti magnes virtutem ſuam communicat ferro. Sic *Agrippa lib. 1. de occulta philoſoph. c. 11. & 16.* Hanc ſectantur philoſophi modo cit. & vani quidam aſtrologi, inde dicti judiciarii, genethliaci, prognoſtici: quorum aliquos ſequ. theſi indicamus. Si quis compendio inanias illas aſtrologorum noſſe cupiat, is adeat *Aſtrologiam Alſtedii*. Altera mundi ſenſibilis harmonia macrocoſmica, eſt naturarum elementarium inter ſe. Huc pertinent quamplurima vana aut incerta de admirandis virtutibus herbarum, lapidum, animalium &c. apud *Plinium*, *Albertum Magnum*, *Alexium Pedemontanum*, *Mizaldum*, *Weckerum* &c. Mundi hujus ſenſibilis harmoniam fundari volunt in animâ ſeu ſpiritu mundi, qui ſit vinculum occultarum qualitatum. Sic Agrippa lib. 1. de occultâ philoſophiâ cap. 14. Partes & ſpecies illius harmoniæ diſtinctè explicat Nollius phyſic. Hermetic. lib. 11. per totum: quem videant, qui compendio ſtudent. Dictat ibidem aliquid de cœlo cryſtallino, & de aquis ſupercœleſtibus, & elementis omnibus ſpiritualibus quæ ſint in cœlo empyreo non minus ac in mundo viſibili ſunt elementa corporea. Conſer quæ idem habet lib. 1. p. 133. ubi aquæ ſupercœleſtes cum diviniori aëre & igni ipſi cōſtituunt cœlum empyreum; idque ex ſcripturâ probare conatur. Sed opinionem de cœlo aqueo ſeu cryſtallino refutāt autores ſupra citati; inter quos *Fr. Fernandius de Cordua in didaſcal. multiplici.* Non eſſe autem hanc jactatam harmoniam totius medecinę fundamentum (ut volunt *Agrippa lib. cit. Crollius de ſignaturis*, & *Nollius lib. cit.* aliique neo-Hermetici) docet *Sennertus de Chymicor. conſenſ. & diſſenſ. cap. 18.* quem vide, & monet *Bartholinus in controverſ. anatomic.*

quæ-

qu.5.p.35. Ita quidē opinantur Paracelſici pæne omnes, qui vix aliud in ſuis Philoſophicis & Medicis fundamen reſpiciunt, in eo equidē, quod parvi cū magno Mundo cognationem & conſenſum diligenter eruere nitantur, hautquaquā culpandi: quamdiu ſuos intra cancellos ſe continet analogia. At ſi apud Theophraſtum Paracelſum, ejuſque complices ea abſtentis, extra limites evagetur liberius; Philoſophorum utique & Medicorum virgulam cenſoriam merebitur, atque incurret non immerito. Quis enim cum Paracelſo lib.4.de origine morb.inviſibili in initio; Paragrani 1. tract.2.& alibi ſtatuere ſuſtineret, nihil plane magno mundo reperiri aut animo concipi, cujus in parvo non ſit vera aliqua forma? Voluntque ejus ſequaces omnium Entium totius Mundi naturam & proprietatem in homine eſſe: nec curandam choleram vel melancholiam Microcoſmi, eo quod talia Macrocoſmus non agnoſcat; ſed Arſenicum & Alumen &c. parum memores iſtius: Omne ſimile claudicare; & omnem nutare Analogiam. Quocirca nos hoc argumento à negativâ Quæſtionis ſtabimus: Omne fundamentum verum & legitimum eſſe debet immotum, conſtans, & extra aleam dubitationis poſitum. Analogia, magni & parvi Mundi non eſt talis: Ergo. Propoſitio ſua luce lucet. Aſſumtum ex ſequenti Analogia examine diſpaleſcet. Initio conſtituunt Paracelſici orientem in ore, occaſum in ano, Meridiem in Vmbilico, ſeptentrionem in dorſo. At cur ortum in ore potius quam fronte vel naribus? Cur occidentem non in inpotius quam ano, ut orienti reſpondeat? Huc conferri poſſunt diſputationes, An Deus in cœlis poſuerit imagines animalium, animique hujus mundi inferioris, & an inferiora hæc imaginibus illis ſubjecerit &c. apud *Barthol.Sibyllam in quaſt. peregrin. dec.1.cap.9. p.377.* Et *Delrio in diſquiſit. Magic.* Sed hæc pertinent ad diſp. de Magiâ. 11. *Signatura* nihil aliud eſt quam inveſtigatio & deprehenſio dictæ harmoniæ macrocoſmicæ aut microcoſmicæ, ſeu occultarum virtutum, per ſigna quædam naturis ſingulis impreſſa. Artem vero illam & demonſtrationem ſignorum quærunt in ſimilitudine, ſive figurarum, ſive motuum, ſive aliarum paſſionum ſeu affectionum. Et in diſſimilitudine ſeu oppoſitione. De quibus *Agrippa lib. cit. cap.*15. 16. 19. 22. Ex cap.22. paucula hæc exhibemus:

Manifeſtū eſt quod omnia inferiora ſubſunt ſuperioribus, & quodam modo (ut inquit Proclus) ſibi invicem inſunt, ſcil. in infimis ſuprema, & in ſupremis infima: ſic in cælo ſunt terrena, ſed ſicut in cauſa modoque cæleſti, & in terra ſunt cæleſtia, ſed modo terreſtri, ſcil. ſecundū effectum: ſic dicimus eſſe hic entia quædam ſolaria, quædam lunaria, in quibus ſol & luna, cauſant aliquid ſuæ virtutis. Vnde res hujuſmodi recipiunt plures operationes & proprietates conſimiles operationibus ſtellarū ac figurarū, quibus ſubſunt ſic cognoſcimus ſolaria eſſe reſpectiva cordis & capitis, proter leonem ſolis domum, & arietem ſolis exaltationem: Et ex cap. 23. *Qua vero res cui ſtella vel ſigno ſubſint, cognoſcere difficile eſt valde: cognoſcuntur tamen*

Digitized by Google

per imitationem radiorum, vel motus vel figura ſuperiorum : quædam etiam per colores & odores, quædam etiam per ſuarum operationum effectus quibuſdam Stellis conſonantes. Sic ſolaria ſunt inter elementa ignis, & lucida flamma: in humoribus ſanguis purior, & ſpiritus vitæ : inter ſapores, qui eſt acetus, dulcedini mixtus. Inter metalla aurum propter ſplendorem : habetque a Sole, quod ſit cordis confortativum. Inter lapides vero qui aureis guttis ſolares radios imitantur : ſicut lapis aetites aureis guttis Solem imitans, virtutem habet contra morbum caducum, & contra venena : ſic lapis, qui dicitur Solis oculus, figuram habens ſimilem pupillæ oculi, ex cujus medio radius emicat, confortat cerebrum, confert viſui : Specialia ſignaturarum exempla ibidem capp. modo citatis ab *Agrippa* recenſentur, & ab *Oſvaldo Crollio in tract. de ſignaturis*; quem cum Chymicâ Baſilicâ edidit. Habet & nonnulla *Cardanus l. 16. de variet. rerũ c. 89. p. 1051.* *Agrippa lib. 1. cap. 33.* vocat ſignacula & characteres rerum naturalium, quos ſtellæ per ſuos radios in lapidibus, plantis, animalibus, eorumque membris producunt. *Unaquæque*, inquit, *res à diſpoſitione harmonica, & à ſua ſtella ipſam variante ſortitur ſpeciale aliquod ſignaculum, ſeu characterem ſibi impreſſum, illius ſtellæ ſive harmoniæ ſignificativum, ac ſpecialem in ſe continentem virtutem, ab aliis differentem, vel genere, vel ſpecie, vel numero præjacentis materiæ. Habet itaque quælibet res ſuum characterem ad aliquem peculiarem effectum ſibi à ſua ſtella impreſſum, maxime ab illa quæ in ipſa præ cæteris obtinet principatum, & hi characteres ſtellarum ſuarum proprias naturas, virtutes & radices in ſe continent atque retinent, earumque conſimiles operationes in res alias, ſuper quas reflectuntur, producunt, & ſtellarum ſuarum influxus provocant adjuvantque, ſive planetarum, ſive etiam ſtellarum fixarum, & imaginum, & ſignorum cæleſtium, quoties videlicet in debita materia, ſuo tempore, debitiſque ſolennitatibus fuerint fabricati.* III. *Sigilla* ſunt ſigna & imagines ſecundum harmoniam mundi, & ſignaturas modo dictas artificioſe ab hominibus facta, per quæ virtutes illæ putatitiæ harmoniæ macrocoſmicæ aut microcoſmicæ in rem aliquam aut perſonam transferantur, aut illiq; applicentur. *Cardanus lib. 16. de rerum varietate c. 89.* ſic de conſtructione ſigillorum philoſophatur : *Oportet autem quatuor in his convenire : facultates naturæ, & materiæ, & ſyderis, tum hominis qui eo uti velit. Velut ſi velim annulum ſigillumve ad concilianda ſomnum, eligam lapidem ſomniferum, qualis eſt hyacinthus, aut cryſtalli ſpecies cæruleo diſtincta & maculata in congreſſu lunæ cum venere in Piſcibus aut Tauro, & ut tum recte ſe habeat ad geneſim ejus qui ferre ſigillum voluerit : nam ſi congreſſus hic in oppoſito Martis ejus qui ferre debet, incidat, parum juvabit, aut etiam forſan vigiliæ inducet. Figura quoque in his quæ ad affectus animi pertinent, multum confert : veluti ad ſomnum inſculpemus hominem juxta rivum in ſylva dormiẽtem, nam &*

imitius

Digitized by Google

intuitus & memoria imaginis proderit. Quod si lapis viridis sit, ipso colore juvabit, aut ex aqueo & viridi commixtus, velut prassii species cum albis fasciis. Oportet autem scire duo esse genera sigillorum: quædam enim generalem vim obtinent, juvantque fere omnes in ea causa, sed nulli proprii sunt, & non facile fiunt, nisi in constitutionibus generalibus, quales sunt eclipses & conjunctiones magnæ, dum etiam luminaria coëunt aut invicem opponuntur. Propria autem unum juvant alium non: sed longe sunt efficaciora generalibus: ac facilius parantur. Oportet tamen illius pro quo fit sigillum, exquisite genesim esse notam. Rursus sigilla quædam ad bonum opus vim habent, quædam ad malum. Et quædam etiam ad honesta ac licita: quædam ad turpia, licet non mala. Nos ergo de generalibus tantum sermonem habebimus, licitis honestisque, ac ad bonum opus tendentibus: cujusmodi sunt ad somnum concilisandum, ad sanitatem, vitæ longitudinem, ad memoriam ingeniumque augendum, ad futurorum naturalem providentiam, ad divitias, honores, principum gratiam, continentiam, filiorum procreationem, amicos, ad securitatem, à fulmine, à serpentibus, à feris, ad animi tranquillitatem, atque cætera hujusmodi. Sunt etiam sigilla alia quidem planetarum, alia cœlestium figurarum: nec solum signiferi, sed etiam aliarum: nos vero solum de planetis, & signiferi figuris loquemur. Ob id novendecim sigillorum, præter eam quæ ad somnum jam tradita est, structurum docebimus. Et Agrippa lib. 1. c. 33. p. 68. *Quod considerantes antiqui sapientes, qui ad investigandas occultas rerum conditiones plurimum laboraverunt, stellarũ imagines, figuras, signacula, sigilla, characteres adnotarunt, quos natura ipsa per stellarum radios in istis inferioribus depinxit, alios in lapidibus, alios in plantis, & ramusculorum juncturis atque nodis, alios in animalium membris diversis: Nam laurus, lotus, heliotropium, plantæ solares in suis radicibus ac nodis præcisis, Solis characteres ostendunt: sic & in animalium ossibus, & spatulis: unde spatularia divinationis species processit.*

Idem pluribus omnis generis sigilla & imagines præscribit à c. 35. usque 52. per quas virtus aliqua attrahatur à corporibus cœlestibus. Inter sigilla ista sunt specula, annuli, collyria, suffitus, imagines, seu statuæ cap. 43. 44. 45. 47. & lib. 2. c. 36. usque cap. 51. Et lib. 2. cap. 29, 30. 31. docet characteres & sigilla spirituum: & cap. 38. quæ divina dona homo desuper à singulis cœlorum & intelligentiarum ordinibus accipiat. Huc pertinent, quæ supra ex Seldeno & Gaffarello indicavimus de statuis solis aliisque dictis *tali manicis*, hoc est, astralibus seu cœlestibus. De quibus in disp. *de Magiâ*.

De-

Digitized by Google

De opere Quinti diei.

6. QVinto die producti sunt pisces & aves. Hic in genere de brutis aliquid dicendum : deinde in specie de piscibus & avibus. De brutis quæritur 1. An ratione prædita sint : imprimis apes, formicæ, cercopitheci seu cynocephali, elephantes &c. Resp neg. contra Plutarchum id asserentem, & Virgilium, qui Georg.4. apibus vult esse partē divinæ mentis, & haustus Ætherios &c. & contra Franciscum Assisium, qui fratribus asinis & lupis, & sororibus corvis euangelium prædicasse, eosque ad resipiscentiam inflexisse dicitur. Præter rationes philosophicas apud Keckerm. alioſque, physicos indicamus pſ. 32. v. 9. & Iob. 39 20. Cum Francisci alterius scil. Muhammedi, hoc est, hominis lymphatici doctrinâ apprimè convenit ψευδοπροφήτης Muhammedi in Alcorano, & Zuna (referente Ioh. Andrea olim Mauro & Legisperito Muhammedano, post sacerdote Christiano in Confusione sectę Mahomecæ) quo statuit omnia animalia bruta, ipsaque volatilia die judicii esse in vitam reditura, ac Dei censuram subitura, & verveces & animalia castrata in paschate mactata à Saracenis, resurrectura in die judicii, paradisum ingressura, & vota factura pro occisoribus; cumque trutinabit angelus Gabriel animas, id est, opera bona & mala discernet, castratos in bonorum operum lances ascensuros, ut eorum pondus augeant. Et p. 563. ex Zuna refertur animal quoddā nomine *alborah*, quo vectus fuerat Mahometus in cœlum, cum ipso paradisum & quidem primum omnium animalium ingressurum. 11. *probl.* Quomodo bruta perfecta, imprimis reptilia, terrestria, &c. in novum orbem & ante & post diluvium pervenerint. Resp. Disquirit de eo Augustl. lib. de civ. Dei supra cit. & Lipſ. lib. 2. diſſ. 19. Nos putamus siquidem ad septentrionem cum orbe nostro terra continente, aut saltem angusto freto orbis ille non conjungatur, aut antehac conjunctus non fuerit (quod nondum plane compertum) partim natatione, partim navali vectione hoc factum. Confer supra part. 5. 111. *probl.* An bruta utantur sermone, & an se mutuo intelligāt, & an sint homines qui sermones brutorū intelligat. Resp. Nos Neg. & quidquid de iis refertur apud Delrio disq. Magic. 2. q. 19. & Salmuthumin Pācirolli l. 2 tit. 10. partim ad fabulas, partim ad dæmonum illusiones referimus. Confer infra part. 8. 1v. *probl.* An ex 4. elemētis producta. R. Aff. Quod autem Simplicius & Antinomus apud Iunium arg. 12. & 13. objiciunt Mosen dicere pisces & aves ex aquâ, hominem ex terra seu pulvere productum : id partim negamus, partim ad fallaciam à dicto secundum

Digitized by Google

dum quid ad dictum ſimpliciter referimus. De quo infra. V. *probl.* An quævis bruta generatione univoca producantur; an vero imperfecta nonnulla generatione æquivoca ex putri materia; alia etiam utraque generatione, ut mures &c. Reſp.pr.N.Aff. ſecundum,& tertium.Quomodo autem generatio fiat, & ex qua materia, diſquirit *Fortunius Lycetus in libr.de ortu ſpontaneo viventium*, & poſt illum ex profeſſo, & perſpicuè hanc materiam pertractat *Sennertus in Hypomnematis phyſicis*. Conferri poteſt Voſſius lib.4.c.64.65.66. VI.*probl.* An ergo ſint ejuſdem ſpeciei quæ diverſa generatione producuntur? Reſp. Quidni. Vide Perer. diſp. phyſic.lib.8.c.16.17.18. & Conimbr.in 2.de cœlo c.3 q.7. & facit hæc ſententia ad probandum Evam, Adamum, Chriſtum (Hebr.2.11.14.) nobiſcum eſſe ejuſdem ſpeciei, quamvis ortus ratio longe diverſa ſit. VII. *probl.* An intra ſex dies omnis generis bruta, etiam venenata, noxia; & inſectam ſint creata? Reſp. Baranz. diglad. 18. theſ. 28. cum Auguſtino ſtatuit culices, pulices, pediculos, & cætera inſecta ex ſudore hominum aut putrefactione genita non exſtitiſſe: quia hoc repugnabat hominis beatitudini. Idem potuiſſet dicere de culicibus, muſcis, vermibus, aliiſque homini nunc moleſtis. Poſt ſubjicit, ſiquidem cum Baſilio homil.7.admittendæ ſint ejuſmodi beſtiolæ, pulices canibus, pediculos ovibus cimices ſimiis eſſe relinquendos. Vide infra. VIII. *probl.* An bruta ſint in cibum data à prima rerum creatione? Reſp. Aff. contra Rabbinos nonnullos, qui volunt poſt diluvium Noachi demum hoc factum; ante illud tempus, nonniſi vegetabilia conceſſa Gen.1.29.30. Sed hoc ſapit Pythagoricum illud apud Ovidium; *Quid meruere boves animal ſine fraude doloque.* IX. *probl.* An ab aliquibus (lepoſita & abrogata nunc lege ceremoniali) per conſcientiam ſit abſtinendum. R. Neg. Quæ quæſtio pertinet ad diſp. de ſuperſtitione. Porro de animalibus quamplurima quæruntur & referuntur ab autoribus phyſicis,jã ſæpius cit.,ab autoribus admirandorum naturę (quos ſupra part.6.indicavimus),imprimis ab Hiſtoricis naturalibus, *Ariſtotele*, *Plinio*, *Æliano*, *Alberto*, *Vincentio Bellovacenſi*, *Barthol.Anglico*, ſuperioris ſæculi Plinio *Geſnero*, & *Bellonio* ac *Rondeletio de piſcibus* & poſtremo omnium tanquam Oceano, *Vliſſe Aldovrando*. Compendium hic laudabili ſtudio ſtudioſis Theologiæ paravit *VVolf.Franzius lib.de Animalibus ſacræ ſcripturæ*, cui adjungi poterit Buſtamãtinus de *Inſectis ſcripturæ*.Deinſectis in genere & in ſpecie exſtat tomus peculiaris *Aldrovandi*,& non pauca de iis collegit *Voſſius lib.4.cap.94.&c.* De animalibus in genere, deque eorum contemplatione ad theologiam ac pietatem applicanda multa ſuppeditat *Nierenbergius in hiſtoria Naturæ*. Qui imprimis videndus. Conſuli etiam poterit Theolog. Naturalis Alſtedii.

ſtedii. De origine & varietate ſuperſtitionis atq; idololatriæ circa animalia, *Voſſius tract. ſapius laudato* lib. 4. Si quis verſibus deſcriptam hiſtoriam animalium deſideret, is adeat *Oppianum* de piſcibus & de Venatione; & *Phyles* jambos, à Gregorio Berſmánio latinis verſibus expreſſos, Auſonii poëma, cui tit. *Moſella*; Ovidii fragmentum halieutici; & neoterici ſcriptoris, *Natalis comitis* poëma *de Venatione*, quod cum mythologia ipſius editum. Ad contemplationem de animalis natura in genere ſpectata pertinent iſti tituli 1. de generatione animalium; de qua Lycetus, Sennertus, Voſſius modo cit. 11. De anima ſenſitiva brutorum, quod ſit ſubſtantia, incompleta ſcil. non vero vigor aut calor, ut vult *Daneus part.* 2. *tract.* 5. *cap.* 8. nec aliquod aliud accidens. De quo videndi recentiores phyſici, Conimbricenſes &c. 111. De corpore, & partibus animalium deque humoribus, ſpiritibus, calido innato, complexionibus, 1v. De ſenſibus. v. De motu progreſſivo. v1. De ſomno & vigilia. v11. De fame & ſiti. v111. De ſanitate & morbo. 1x. De monſtris. De quibus autores in diſp. 1. de ſignis indicati.

7. De piſcibus & avibus Scriptores de animalibus modo cit,, quibus adde Atheneum; & ex Theologis non pauca Themeſvar; & Daneus. In genere quæritur. 1. An amphibia quinto die creata? Reſp; Nihil prohibet hoc affirmare, eaque nomine piſcium comprehendi putamus, qualia ſunt fiber, lutra, rana, crocodilus, hippopotamus. 11. Ex qua materia piſces & aves productæ? Reſp. 1. Becanus contendit (opinor, ut hymnum Eccleſię defendat) eſſe ex aqua productas aves æque ac piſces. *Primo* quia Auguſtin. Ambroſ. Baſilius, Rupertus, Eucherius, Damaſcenus, Hieronymus, & Scholaſtici ad 2. diſt. 15. *Secundo*, quia idem ſentit Eccleſia in hymno veſperar. feriæ quintæ: *Magna Deus potentiæ. Qui ex aquis ortum genus, partim remittis gurgiti; partim levas in ĕthra. Tertio*, quia eſt magis conforme ſcripturę Geneſ. 1. 1. 20. *Quarto*, quia multæ ſunt aves, quæ in aquis degunt. *Quinto*, quia piſces & aves in multis conveniunt. In eadem ſententia eſt Thomas cum ſuis 1. qu. 71. art. Baranz. digl. 18. th. 19. Et A Lapide ad v. 20. Zanchius, Daneus qui c. 26. pro ſe allegat Geneſ. 1. v. 20 & Auguſtin. lib. 3. de Geneſi c. 5. 6. Fulgent. de Fide ad Petrum c. 3. Sunt qui piſces ex aquis inferioribus, aves ex ſuperioribus accerſunt. *Alii* aves, quæ aquis delectantur aquæ, quæ vero terra, terræ attribuunt. Nos malumus dicere cum Cajetano, Catharino & Vielmio, piſces eſſe ex aqua, & aves ex terra, ſic tamen, ut ſynechdochice terrę & aquæ reliqua elementa admixta fuiſſe intelligantur: ut recte explicat Pr. Iunius ad 12. & 13. objectionem Simplicii & Antinomorum, & Pererius in Gen. p. 185. Probatur autem

hæc

hæc ſententia ex Gen.2.19. *Deinde* quia juſſit Deus aves multiplicari non in aquis (ſicut piſces Gen.1.22.)ſed ſuper terram Gen.1.30.nec vocantur aves maris ſeu aquæ Gen.1.96. cum Pſ.8. nec degunt in illo elemento aut proximam cognationem cum illo habent : quod tamen Deus in operibus trium dierum obſervavit, ut quælibet in proprio ſuo loco produceret. Pererius contrariam ſententiam cum exceptionibus ſuis ſatis egregiè refellit ; & originem ejus apud patres & Scholaſticos refert ad incommodam verſionem latini Interpretis : cum in textu hebræo, & Targum longè aliter habeatur. Poſſet addi, accentum Atnach. in textu, adhæc paraphraſin Arabicam,& comentatores Rabbinos favere huic ſententiæ. Sed tanti non ſunt, nec ita hanc rem urgemus. Suffecerit oſtendiſſe, ſine neceſſitate non raro laqueis ſe induere Doctores,nonnunquam inde opinionum decreta procudere, à quibus poſtea ſe nec expedire poſſunt,nec forte alios expedire volunt : ne Eccleſia,hoc eſt,ne ipſi videãtur alicubi tam oſcitanter ſcripturas legiſſe,aut tam pueriliter impegiſſe. 111 An piſces ſint imperfectiores aliis animalibus. Reſp. Aff. Scholaſtici, & recentiores : apud quos videor mihi obſervare iſtas rationes. 1. *quia* dicuntur reptilia *ἐρπετὰ*. Ref. ſed in hebræo eſt שרץ quod latiorem habet ſignificationem Exod. 1. Pſal.105.30. Levit.11.29. Nec fugit hoc Pererium pag.182. 2. *Quia*,totum genus piſcium eſt oviparum ; ſic Cajet. Ref. Multi piſces ſunt vivipari, ut priſtis, balena, vitulus, delphinus &c. 3. *Quia*, carent memoriâ : ſic Baſilius. Ref. Sed contrarium docet experientia, & ſolidè probat Auguſtin.lib.3.de Geneſ.c.8. & Perer. pag. 179. 4. *Quia* habent organa & membra obſcuriora : quam ſcil. alia animalia perfecta; nam inſectis pleroſque perfectiores eſſe indubium eſt. 5. *Quia* habent obtuſiores ſenſus ; & conſequenter minus ſunt dociles ; plerique ſcil. 6. *Quia* habent imperfectius *temperamentum corporis : quod ex eo patet, quia prabent exiguum alimentum : & ideo qui volunt jejunare & corpus affligere, ſolent abſtinere ab aliis animalibus, & comedere piſces.* Sic Becanus cap. 1æpius cit. Cui exhibeo non minus profundam quæſtionem Baranzani,qui digl. cit. diſputans aves æque ac piſces ex aqua productos, illudque probans ex magna inter utroſque convenientia,ſic ſibi objicit : *Dices,cur ergo tempore quadrageſimali permittantur piſces, prohibentur aves ? At quid me interrogas ? Interrogabo ego te, Cur diebus Veneris & Sabbathi permittuntur ova, lac, & caſeus, non pullus, vitulus, & caro, cum tamen idemmet cibus,qui in lac,caſeum, ovum convertit quoque poſſit, & ſæpe convertatur in pullum, carnem, ac vitulum? Non prima origo conſideranda ſed originatorum qualitas ad converſionem ſequens.* Sed, dicimus ab Ichthyophagis, & maris accolis in Norwegia, Lappinia &c. qui piſcibus abſque pane ; & in Hollandia, qui plerumque piſcibus

ſed cum pane ſe paſcunt, quærendum eſſe, an nõ homines labóris parientiſſimos, adhæc pingues & nitidos bene curata cute iſtic commonſtrare poſſint. Ne quid dicam de monachis Carthuſianis, omnibuſque abſtinentibus quadrageſimalibus in papatu. Lævinus Lemn.lib.2.de occ.Nat. mirac.c.36.docet, homines ad libidinem incitari eſu piſcium: præterquam quod palatum, & gula Apiciorum ſæpe magis iis irritetur, quam aliis carnibus: ut conſtat ex Plutarchi ſympoſ.& Athenæi dipnoſoph. 7. Interim non negamus piſces eſſe imperfectiores, & cibum hominibus præbere frigidiorem ac humidiorem: (De quo Medici;& Sennert. Inſtit. lib.4.part.1.c.3.) ſed hoc nihil ad ſcopum principalem inſtituti carnis privii, qui prætenditur. IV. An aqua ad creationem piſcium paſſivè tantum, an etiam activè concurrerit? Reſp.Pr. aff. cum Pererio. Huc analogicè applica quæ diximus de germinatione plantarum. *Rejicimus, opinionem Auguſtini lib. 3. de Geneſ.c.4. quod piſces hoc die non ſint actu creati, ſed tantum cauſaliter, ſeu potentialiter.* Ref. ex v. 20, 21. *Deinde*, ſi *nunc non ſunt creati, non pertinent ad hexaëmeron: nec poſtea creari potuerunt: quia repugnat Geneſ.*2.1.2. V. An terreſtribus aquatilium numerus major, & quod ad ſpecies, & quod ad individua? Reſp. Aff. teſte experientia, & ſapientibus in hoc genere, Ariſtot.lib. 3. de Generat. animalium c. 11. & Plinio lib. 9. cap. 2. & non male convenit cum Geneſ. 1. 20. cum Pſal.104.25. VI. An in iſtis ſint majora, quam in illis; Et an terreſtria ab aquatilibus ejuſdem nominis & robore vincantur, & magnitudine. Reſp. pr. Aff.& probat *tum* experientia, quæ docet maximum in terreſtribus eſſe elephantum (atqui ille cum cetis comparari nequit:) niſi forte ipſo majores nonnulli dracones, ſi vera ſunt, quæ habent Plinius lib. 9. c. 12. 13. 14. Ælianus lib. 15. cap. 21. Olaus Magnus lib. 21, c. 44. *tum* conſenſus ſapientum apud Plinium lib.9.cap.30. & lib. 32. c. 1. authoreſque ibid. à Dalecampio cit. *tum* etiam ſcripturæ Geneſ. 1. 21. cum Ionæ 1. 17. Pſal. 104.26. Iob.41. Ezech. 32.2. Pſal.149. 7. Poſter. aff. & probat experientia; ſi quis conferat cum Oppiano (lib.5. halieutic.) teſtudines, canes, pantheras, hiænas, arietes. VIII. *Probl.* Quid de anſeribus in Scotia, de remorâ, & ſimilibus ſtatuendum. *Reſp.* Valde dubito de fide eorum, qui illa referunt. Siquidem anſeres illi ita generentur; oportet in arbore eſſe ſeminarium aliquod. An remoræ fabula non ſit aurea legenda Pliniana, vehementer dubito. Interim videri poſſunt *Bodinus, Ionſtonus, Nierenbergius* lib.9.c.5. Imprimis de remorâ Voſſius lib.4.c.11. Cauſam manifeſtam hujus effectus, quam ibi adfert ex Rondeletio, admittat, qui volet: ego hactenus malim dubitare. De torpedine quæ ibidem adfert alterius ſunt generis. Agit enim animal in animal; non vero animal in ligneam navem.

navem. Sed hæc quod ad Theologiam non tanti ſunt. Majoris momenti, quod ſequitur. IX. *Probl.* An inter aves detur pellicanus, qui pullos mortuos ſanguine ſuo conſparſos vivificet; & phœnix, qui unicus ſit in mundo, & ſexcentos annos cum vixerit, ſeipſum comburat; ex cujus cineribus, alius denuo enaſcatur. Reſp. fabulæ; quæ cum adhibentur ad tuendam fidem reſurrectionis, inſigniter illam mihi videntur obſcurare. Sequeretur enim dari naturaliter regreſſum à totali privatione ad habitum, atque adeo à morte ad vitam. Fateor hiſtoricos naturales Plin. lib. 10. cap. 2. & Ælian. lib. 6. c. 58. Oppian. Philoſtrat. Herodot. Epiphanium phyſiolog. c. 8. 11. id teſtari; Patres etiam & oratores ſacros, inde amplificationes ſuas ditaſſe. Quin & ex recentioribus Theologis nonnulli, inter quos & Zanchius videtur fabulam de *Phœnice* admittere lib. 7. c. 1. pag. 588. autoritate patrum (quos ibi citat) adductus. Et Ribera in Iob. 19. 24. & 29. 18. ubi quamplurimos patres citat. Eoſdem, alioſque patres & autores ut & loca ſcripturæ juxta verſiones quaſdam vide notata apud *Cordũ c.* 7. & Hoeſthelium in notis ad Origen. c. Celſum, p. 484. & ad Photium p. 940. & *Conſalum Ponce de Leon in ſcholiis ad Epiphanii Phyſiologũ*: ubi tamen p. 33. hiſtor. pellicani pro fabula habet: *Quare verius puto, hanc Pelicani figurã roſtro pectus ſaucientem ac ſupra pullos ſanguinẽ inſtillantem, pro arbitrio pictorum hucuſque nobis exhibitam, nec ullam hujuſce naturæ avem uſquam eſſe: partimque ex Æliani loco de pietate ejuſdem avis in filios, partim ex Horo, qui vulturem ſcripſit femora ſauciare, & ex fluenti ſanguine pullos paſcere, hoc omne ſuiſſe effictum. Quod & Hebræorum ſententia comprobatur, qui fatentur ingenuè, neſcire ſe quæ avis ſit pelecanus. At liberum eſto (quid enim impediamus?) & inventis pro libito uti, & nova (ſi cui placuerit) etiam addere.* Nolim tamen probare quæ ibidem ſequuntur: *Nulla eſt in ſuggeſtis anagogia hac frequentior, in extruſis autem homiliariis tertio quoque verbo; quin & ipſis templorum, ſuburbium ac ruſticanorum prædiorum parietibus, poſt Chriſtum crucifixum Pelecano proximus datur locus, ut notiſſimæ ſcil. redemtionis noſtræ adumbrationi... Bene quidem: Chriſto enim Salvatori mirifice prædicta hujus avis natura convenit. Nec multum intereſt, ſi de illius veritate dubitetur.*

Sed ubi nunc phœnix? quis eum vidit? Cur illi qui Arabiam incolunt, & qui eam deſcribunt tale nihil produnt? Et quis hominum 600. annos vitæ ipſius obſervavit. Idem de pellicano quærendum. De Phœnice pleniſſimè diſſerit Cordua didaſc. mult. cap. 7. Quem vide: & prudenter Nierenbergius lib. 1. cap. 15. *Jactatur, An phœnix illo ingenio quo narratur, verè ſit in cenſu naturæ. Turba ſemper ſavit, artifex fabularum; Doctores dubitarunt. Ratio probabilis reſiſtit non levibus fundamentis ex penſis ipſius naturæ. In hac lite noſter obtutus adigendus ſequeſter: qui ſi alitem unicum in Univerſo vidiſſet ex cinere ſuo recreari contra omnem rationem, & re-*

Digitized by Google

pugnantia ſpeciem, extemplo aſſentiremur. Majora miracula naturâ credimus, & ſunt : at quia impoſſibile eſt, omnia, quæ in univerſo patent, uni patuiſſe, cum ejus omnes partes nondum viderimus (erat enim neceſſe cunctos ſcrutari prius angulos orbis, ut aſſeveretur unica iſta avis) quia etiam funus illud vitale, & cærimoniam moriendi nemo hactenus vidit, nemo fide dignus narravit vidiſſe quod videri poſſet, credendum non eſt. Etſi nulla ratio contra eſſet, ſatis jam damnavit ſenſus, quod nemini comparet. x. *Probl.* De aquilæ juventa an quid credendum ? Reſp. omnino, cum id habeat Pſal. 103.5. Quæ autem & qualis illa juventus docent ibid commentatores, inter eos Lorinus,& Franzius in hiſtor. animalium · Qui videndi. x1. *probl.* An piſcibus tribuenda ſit caro propriè dicta. R.Aff. Cum enim carnem vulgo diſtinguant anatomici (vide Batholin.p. 8.lib.5c.1).Et Laurentium)in glanduloſam,viſcerum, quæ παρέγχυμα dicitur;cujuslibet partis peculiarem,quæ proprio nomine caret, muſculoſam,quæ propriiſſimè caro dicitur: negari non poteſt quin etiam quævis & quidem propriiſſime dicta piſcibus competat. Quod probatur 1. Ex apertis ſcripturæ teſtimoniis 1.Corinth.15.§1. Numer. 11.4.5.13.22. Iob.41.v.23. ubi ceto marino caro adſcribitur. 2. *Ex* rationibus : *Primo* quia piſces cor habent, jecur, aliaque parenchymata, glandulas item, & muſculos; ergo. *Deinde*, quia ſanguis, proxima carnis materia, & cauſæ carnem procreantes piſcibus competunt; ergo. 3. *Ex* conſenſu phyſicorum & Medicorum. Vide Ariſtotelem libr. 8. hiſtor.animal.c.2.& 3.& 18.& lib.9.c.37.& lib.3.c.2. & de part. animal. lib.2.c.8. Hippocratem lib.2.de victus ratione ſect.4.& Galenum lib. 3. de facult.aliment., vbi dicit optinam eſſe carnem piſcium *qui in puro mari vivunt,præcipuè cum ventorum procellis agitatur &c.* Cardanus lib.7.de variet. rerum cap. 38. ubi p.495. *echinis proprium eſt carne carere : nam & piſces ſuam habent carnem.* Confer & Atheneum lib.7.& 8.ubi multa de piſcibus. Hinc ergo conſtat non tantum popularem errorem in Papatu de piſcium uſu tempore carniſprivii, omni rationi repugnare ; ſed & ipſum jus canonicum de conſecr.diſt.4.c.32. *carnem*: quaſi ſcil. piſces non eſſent caro.Ipſi eorum Myſtæ vi veritatis adacti carnem piſcbus tribuunt. Durantes lib.6. rationalis, rubrica 7.Bellarmin.lib.9.de bon.oper.c.4. Nierenbergius lib.7.hiſt:natur.c.19.ubi titulus capitis eſt, de *carnibus piſcium*.Confer quæ monent Medici diætetici & *Voſſius lib.* 4. *cap.* 22, *cap.* 31.*&c.* de piſcium carnibus minus aut magis ſalubribus, ſapidis &c. x11. *Probl.* An rationes allatæ apud Plutarchum lib. 4. ſympoſiac. probl. 4. probent theſin ibidem propoſitam : *juſtiſſimum eſſe obſonium quod è mari petitur.* Reſp. Non video cur ad Pythagoricas ſuperſtitiones referri non poſſint. x111.*Probl.* Vnde fit ut de piſcibus cetaceis aliquando du-

do dubitatum, an tempore carnis privii iis vesci liceret; teste *Rondeletio lib.16.de piscibus cap.1.* Resp. Quod ob magnam eorum cum terrestribus convenientiam, piscibus strictè dictis aliquando opponantur; ut ibidem habet Rondeletius. De iisdem sic Bellonius lib.1. de aquatilibus cap. 3.p. 4. *Ita comparatum est à natura piscium generi, ut quos præter cæteros majores, ac sanguine præditos efformavit, eos ad terrestrium animalium imitationem non carnibus atque ossibus modo communierit, verumetiam reliquorum more coire, ac vivos fœtus edere voluerit.* De aquatilibus amphibiis idem dubium à superstitiosis moveri posset, & aliquando motum dicitur; atque exemtum baptismo lutræ, hac formulâ, *Fiat piscis.* XIV. *Probl.* Quod piscis genus videatur fuisse ille à quo deglutitus Ionas? Resp. Conjicit *Vossius lib. 4.c.7.* fuisse *λάμιαν lamiam*, cui tam vastus oris rictus ut integrum hominem, & quidem loricatum deglutiat. Idem censent *Rondeletius lib.13. c.12.* Aldovrandus *lib. 3. de piscibus cap. 32.* & ex iis *Pineda de rebus Salomonis lib.4.c.12. Corn. à Lapide in Ionæ 2.v. 1.* quem videat, cui vacat. XV. *Probl.* An nefas sit ciconias in cibum aut alios usus hominum juxta cum aliis parare? *Resp.* Ita quidem popularis superstitio ferre videtur; quæ forte occasionem sumsit ex eo, quod antiquitus in Thessaliâ quæ multos habuit serpentes, capitale fuerit lædere ciconiam. Sed imprimis arbitror stolidam legem Papæ Zachariæ superstitionem hanc ingeneravisse, qui corniculas, graculos, ciconias, etiam lepores & fibros, *omnino cavenda* statuit ab *esu Christianorum.* Vide Concil. tom. 2. epistolam Zachariæ ad Bonifacium. Pythagorica hæc superstitio fuit; & similis fere Orientalium & Græcorum, quibus antiquitus religio erat delphinos comedere, apud *Athenæum lib.7.* ubi de pompilo & delphino; & *Oppianum lib.5. halieut.* ubi capturam ejus vocat *ἀποτροπον abominandam.* Hieronymi tempore similem abstinentiam viguisse, nec ab eruditis correctam, constat ex verbis Hieronymi lib. 2. contra Iovinianum: *Si omne quod movetur, & vivit, ad vescendum factum est, & præparatum gulæ: respondeant mihi, cur elephanti, leones, ursi, cur viperæ, scorpii, cimices, culices, pulicesque; cur vultur, aquila, corvus, accipiter; ceti, delphines, phocæ, minutæque cochleæ sint?* XVI. *Probl.* Quid de cantu emortuali cygnorum? *Resp.* Vulgari credulitate non tantum, sed & eruditorum complurium suffragiis *θρυλλούμενον* hoc decantatum fuit, & in proverbium abiit & rhetoricationes patribus & oratoribus ecclesiasticis etiã avidè usurpatas. Vide quæ congerit Talantonius in variar. & reconditar. rerum thesauro lib. 3. cap. 11. Sed credulitli inter se minimè conveniunt in fabulæ hujus narratione. Cesset ergo posthâc cantus hujus amplificatio fide experimentorum *Plinii lib.10. cap. 23.* in quibus etiam acquiescit *Franzius in histor. animal. p. 378.* Addit

Talan-

Talantonius loc. cit. *Lucianum lib. de electro & cygnis. Ælianum lib. 1. Alexandr. Myndium in Athenæi lib. 9. Scaligerum Exercit. 232.* Addimus Pierium Valerianum. Raderus ad Martialis lib. 13. epigr. 72. citatis utriusque partis autoribus videtur in medio relinquere. Hodierna experientia cum fileat, non dubitandum est, quin fabulosum sit.

DE CREATIONE.

PARS OCTAVA,

Resp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 27. Octob. 1638.

De Opere sexti diei.

1. HOC die producta sunt animalia terrestria, & homo. Illa in tres classes dividuntur *Genes. 1. 24. 25.* In *bestias*, quæ sunt fera & sylvestria: in *jumenta*, quæ sunt mansueta: in *reptilia*. De quibus omnibus quæritur. 1. An Deus omnes species tunc produxerit. *Resp. Affirm.* ex textu cit. cum *Genes. 2. 1. 2.* De speciebus adulterinis (ut muli ex equo & asino; leopardi ex lecœna & pardo; lyncis ex lupo & cervo; tityri ex ove & hirco;) quidam censent incertum esse an sint productæ. *Thomas 1. qu. 37. art. 1. Negat.* & *Pererius contra p. 194. putat.* in generatione istorum esse omnia naturalia, atque adeo non esse præter naturam, & consequenter sexto die creata. Quod autem Rupertus, Thomas & reliqui adversæ sententiæ patroni opponunt *Genes. 36.* & *Levitic. 19. 19.* respondetur ad prius, locum illum longè aliam posse admittere interpretationem (vid. Perer. A Lapide & Rivetum exercit. 144.) Ad posterius, non esse simpliciter vetitam diversarum specierum commixtionem, juxta Cajetanum & Hebræos. Sed de hac quæstione Scholastici ad *Thomæ 1. 2. q. 102. art. 6.* & comment. Serranus, Willetus, à Lapide ad *Levit. 19.* Franzius in histor. sacrâ animalium, videtur inclinare in negantem, ubi tamen subjicit *pag. 319. Porro quinque requiruntur ad aptam commixtionem brutorum si, quidem petulantia hominum non contenta est simplici naturæ cursu, excogitavit mixturas, quarum omnium auctor primus est Ana Genesis 36. qui reperit multos, cum pasceret asinos sui patris, id est, qui coëgit coire asinum & equam, ut inde nasceretur mulus. Primo ani-*

mo animalia miſcenda non debent multum diſcrepare in magnitudine. Non poſſunt miſceri canis & equus, ſed lupus & canis, aſinus & equus, Panthera & Leo. Sic Homo nefando concubitu coit cum equis, capris, vaccis, ſubus, &c. 2. Non poſſunt nasci bruta *ex commixtione diverſorum niſi geſtationis tempus in illis quæ miſcentur, ſuerit æquale. Ergo canis ex homine non poteſt nasci, neque equus ex Elephanto, quia homo abſolvitur 9. menſium ſpatio, ſed canis paucorum.* 3. Illa animalia quæ debent miſceri, *neceſſe eſt eſſe etiam ſalaciſſima, ut imprimis ſunt canes, vaccæ, hirci, ſues, aſini, &c.* 4. *Neceſſe eſt fieri mixtionem tempore idoneo, quod in pleriſque eſt vernum. Ita à natura comparatum eſt, ut certo & ſtato ſaltem tempore veneri indulgeant, & pauca ſint, quæ perpetuis ſtimulis veneris torqueantur.* 5. Neceſſe etiam eſt, ut hoc fiat ætate floreſcente, ubi & poſſint gignere ſemen, *illudque emittere, concipere, retinere. Hæ quinque regulæ ſi fuerint in promtu, non tantum ſponte miſceri poterunt animalia, verum etiam cogi ſolent à poſſeſſoribus ut miſceantur, & ut inde nova ſpecies producatur.* Finis vero, cur veteres coegerint bruta, *ut miſcerentur eſt hic: ut animalia, quæ ex tali mixtione producuntur, fiant fortiora.*

Sufficit ad determinationem præſentis quæſtionis dicere, ſpecies perfectas omnes eſſe productas. Iam vero dicta animalia, non eſſe ſaltem tales, ſiquidem nolimus dicere monſtra: quod inde conſtat, quod ſuam ſpeciem non propagent. Aut enim ſunt plane ſteriles, ut muli; aut ſi generant, pulli eorum in alterutram ſpeciem inclinant; nec tertiam quandam naturam ab utrâque ſpecificè diſtinctam conſtituunt, quamvis externa figura videatur miſcella. Sic canes *illi*, quos leopardos, leones &c. vocamus; revera ſunt canes; ut ut figura externa, & forte alia quædam, ſimilitudinem aliquam leopardi aut leonis referant. 11. An producta ſint animalia, quæ generantur ex putri materiâ? *Reſp. Aff.* Baſilius homil. 7. Diſtinguit Auguſtin. lib. 3. de Geneſi c. 14. nihil vetare, ſi dicatur ea producta quæ generantur ex putri materia terræ, vel aquæ, vel plantarum, vel fructuum. Sed minime producta eſſe, quæ generantur ex cadavere aliquo aut corruptione animalium: quod tunc nullum fuerit animal corruptum. Et ſic Thomas 1. qu. 72. Sed opinionem hanc merito refutant Pererius, & Becanus his rationibus. 1. quia eadem eſt ratio corruptionis animalium & aliarum rerum. 2. quia in principio nec ex putri materia plantarum, aut fructuum, nec ex corruptione animalium producta ſunt (quod eſt alioquin poſt naturam rerum conſtitutam ordinarium eorum ſeminarium, ſeu ſemen analogicum) ſicuti perfecta non ſunt producta ex ſemine (quia nullum tale erat, non magis quam cadavera animalium) ſed pariter omnia ex terra cum aliis elementis permixta ſuſcitata ſunt; in poſterum per ſeminaria tum univoca tum analogica propa-

ganda. Subjicio hic determinationem Valesii p.29. *Extiterunt à principio omnes rerum formæ, aliæ quidem actu, aliæ potentia; quoniam jam inde omnes, aut erant actu, aut poterant naturaliter oriri: neque quidem hoc durum videri cuipiam debet, quod in quibusdam exemplis videtur posse demonstrari cum enim sint quædam animalcula, quæ non aliam, quam ex hominis morbis, ac excrementis, generationem habent, ut pediculi, lentes, & acarus, animalculum inquam illud omnium minimum, quod scabiei est initium (aratorem vocant vulgo, & vulgares Chirurgi syronem) & lumbrici, tam lati, quàm rotundi, & ascarides vocari, & quædam alia animalcula innominata, quæ in quibusdam abscessibus, & in ossium carie reperta sunt, constat ea ab initio non extitisse: cum Adamus sine ullo morbo creatus à Deo sit, atque adeo perstiterit usque dum peccavit, quod perfecta jam mundi creatione, evenit. Itaque res quasdam vilissimas, & quæ ex putrescentia tantum fiunt, cujusmodi quæ dicta sunt animalcula, & algam, quæ putrescente aqua in lacunis gignitur, quæque sordes potius dicuntur quam res, ut inquit Arist. non dubito post exactam mundi creationem pullulasse. An vero res aliæ, quæ adeo viles non sunt, poterant tamen naturaliter oriri, ut metalla, lapides, & viventia, quæ utrunque ortum habent, ex semine inquam, & spontaneum, intra sex primos dies ornandi mundi gratia extiterint, an non, sed postea orta sint: haud habeo quod affirmem. Illud tamen mihi videtur probabilissimum, ea si in ipso mundi initio extiterunt, nõ tam creatione, quã properata generatione esse facta: nã receptissimum est illud Philosophorum axioma, naturam (multo magis Deum) nihil frustra facere.* Confer de generatione animalium ex putri materia Sennertum in hypomneatis physicis sect. ult. Et Nierēb. l. 5. c. 20. 21. III. *probl.* An in elemẽtoignis vivat & generetur aliquod animal? R. Videtur aff. Arist. l. 3. de Generat. animalium c. 11. sed, ut ex collatis loc. l. 2. de Gener. animalium c. 3. & 2. Gener. & corrupt. text. 21. ostẽdit Pererius, ex opinione veterũ. Affertur tamen chalcite lapide cremato in medio igni nasci pyrales sive pyraustas bestiolas muscis majores (referente Aristot. l. 5. hist. Animal. c. 19. & Plinio l. 11. c. 36.) & salamandrã in igni vivere. Sed supra part. 4. de hoc actum. IV. An sint Gryphes? R. Neg. cum Cardano, l. 17. de subtil. c. 97. Plinio l. 10. c. 49. Arriano hist. lib. 5. imprimis à Lapide in Levit. 12. Et Nierēb. l. 5. c. 22. Distinguint Keckerm. disp. 18. probl. 11. esse aliquod animal, sed non tale ac tantum, prout ab Herodoto, Mela, Philostrato, Alberto M. descriptum. V. *probl.* An sint Pegasi seu equi alati & Sphinges. R. Aff. Plinius lib. 8. c. 21. Sed nos utramque fabulam cum Brodeo miscell. lib. 5. cap. 24. & Dalecampio ad Plinii loc. cit. negamus. Nisi de posteriori velimus dicere cum Pausaniâ in Bæoticis p. 297. bestiam illam dictã Indis martiorã, Græcis ἀνδροκάμψ esse tigrim. VI. *probl.* An sit monoceros seu Vnicornis? Resp. In sacris quidem non infrequens mentio rẽ

רְאֵם *reem*, quod ubique moneceros vertunt 70. gr. & translatio latina vulgata Psal. 21. 22. & 92. 11. Iesa. 34. & sic passim explicant commentaria Rabbinor. ut & nostrorum, imprimis patrum. Sed manet tamen difficultas, an sit hoc animal, de quo tam multa historici naturales, Plinius, Solinus, Ælianus, Albertus, Isidorus, Franzius. Rationes sunt. *Prima* quia septem sunt animalium genera, uno cornu munita: ut notat Dalecamp. ad Plin. lib. 8. 21. & 11. 37.; & pluribus omnia animalia Vnicornia gressilia, aquatilia; volatilia, reptilia describit Thom. Bartholinus tract. mox citando. Si ergo alicui ex sex aptari possint textus scripturæ æque aut melius; quam dictæ unicorni; jam cadit hoc argumentum. *Secunda*, quia Deuter. 33. 17. Iob. 39. 9. (quæ loca inter alia allegat Baccius in lib. de Vnicornu, ut probet eum esse in rerum naturâ) & Numer. 23. 21. & 24. 8. vulgatus interpres vertit *rhinoceros*; & sic Aquila Iob. 39. Ex quo suspicatur Pineda eundem 70. gr. & Hieronymo esse unicornem, & rhinocerota. *Tertia*, quia descriptio quæ ex cit. scripturæ locis colligitur, convenire & aptari potest rhinoceroti; quem esse certo constat, non tantum ex historicis jam cit. & Strabone lib. 16. Diodoro biblioth. lib. 4. Oppiano lib. 2. de & venatione, Pausaniâ Eliac. 1. p. 159. & in Bœoticis pag. 297. (ubi vocat Ῥινοκέρωτα) Radero, aliisque ad Martialem; Et Pineda in Iob. 39. Politian. miscell. c. 65. Philippo Camerario lib. 1. succis. c. 25. sed imprimis ex recentiori experientiâ. Fuit enim ante paucos annos visus Madriti, Toleti, teste Pineda loc. cit. & anno 1515. ab Emanuele Rege Vlyssiponæ commissus cum elephante, ubi elephas succubuit teste Corn. à Lapide comm. ad Numer. 23. & Pineda loc. cit. Fuit & missus ab Emanuele ad Pontificem teste Iovio, & Camerar. sed naufragio periit. Tria autem רְאֵם *reem* in scripturâ tribuuntur, cornu altitudo, robur, ferocia. Quod rhinoceroti convenire dicitur (& Iob. 39. convenire pluribus disputat ibid. Pineda) dicto unicorni minime, cum in descriptione ejus autores non consentiant. Post primam hujus disput. editionem nuper legi Thomæ Bartholini tract. de Vnicornu anno 1645. editum: ubi cap. 24. rhinocerotem describit; sed ferociã ejus negat. *Quarta*, quia Tertullian. c. Iudæos cap. 10. & lib. 3. adv. Marcionem cap. 18. Gregor. M. 31. moral. c. 13. Beda in Iob. 39. Isidorus 12. etymol. 2. 1. (quem eo nomine carpit Marcilius ad Martial. spectac. lib. 9. p. 90.) & Albertus Mag. lib. 22. de Animal. pro eodem sumunt unicornu & rhinocerota. Quas rationes sufficere arbitramur, ut liceat medicis & physicis ex ratione & experientiâ hodie disquirere, *An unicornis sit in rerum naturâ*: ne quis putet cum Andr. Baccio Medico libr. cit. & Franzio Theologo, rem esse ibi determinatam: nec ausit propterea contra-

contrariam ſententiam amplecti, quamvis in eam propendeat. Quod ad autoritatem patrum, ea ut in aliis hiſtoriis, ſic imprimis in naturalibus admodum lubrica & infirma eſt: hinc credulè nimis, & quia amplificationibus eorum admodum convenire putabant, arripuerunt fabulas de Phœnice, Pellicano, Vnicornu &c. Vt autem Theologiæ ſtudioſi à cacoëthe iſto ſibi caveant, nec ejuſmodi fabulis ſaltem relationibus incertis, populum paſcendo, & ſcripturam ac res theologicas illuſtrando ſe ipſos naſutioribus deridendos propinent, ſuggerimus breviter iſtas rationes dubitandi de Vnicorni 1. quia tota hiſtoria à Plinio & Æliano, & qui illos ſequuntur abſque examine ex Cteſiâ videtur deſcripta, de cujus dubiâ fide Ariſtot. lib. 8. hiſtor. Animal. c. 18. *Secundo*, quia nemo ex veteribus ſcribit, ſe eum vidiſſe: ne Romę quidem in ſpectaculis, quo tamen tot rariora animalia; imprimis tempore Domitiani, Diocletiani, & Gordiani adducta. *Tertia*, quia intermediis ſæculis, ut & ſuperiori & hoc noſtro (quibus tot inauditæ peregrinationes inſtitutę, & tot rariſſima animalia Imperatoribus, regibus &c. præſertim Romano Pōtifici donata) nemo teſtatur ſe vidiſſe: Nam quod M. Paulus Venetus & Ludov. Vartomanus de monocerotibus à ſe viſis referunt, illud cum Plinii & veterum deſcriptione minime cō venit (confer *Scalig. Exerc.* 205). Fuerunt itaq; alterius generis animalia. *Quarta*, quia non meminerunt ejus ſcriptores, qui Africā, Ægyptum, Aſiam deſcribunt: quos tamen hoc admirā dum prætericturos fuiſſe, nemini fiet veriſimile. *Quinto*, quia deſcriptiones autorum modo cit. in nullo fere cōveniunt, niſi in unitate cornu. Sed in ejus ſitu, colore, magnitudine; ut & loco, mole corporis, figura, colore, & virtute illa tantū nō miraculoſa adverſus omnia venena, omnes morbos, etiam totius ſubſtantiæ aut incurabiles: magna diſſenſio eſt. Quod minime mirum, cum de re ignota loquantur, & non entis (ut opinor) nulla ſit affectio. *Sexto*, quia ex cornibus aut fruſtulis cornuum, quæ apud Magnates oſtētantur, colligunt unicornes, (qui tamen nuſquam comparent) hoc eſt ignotum ex ignoto. Nam merito quæritur: An tanta ſint cornuum iſtorum miracula? A quo, ubi, quando ea inventa ſint? unde allata? Quæ certitudo, quæ experientia, eſſe ea genuina: cum tam multiplex fraus & impoſtura hic intervenerit, teſte *Baccio & ex eo Kerckermanno diſput.* 18. *probl.* 15. Et *Anſelmo de Boot lib. & cap. mox. citando*; & Thoma Bartholino cap. 27. ubi etiam cornua quæ hic Vltrajecti in templo Mariano aſſervātur inter adulterina numeranda putat: *Neque hæc*, inquit, *monocerotis exactam referunt notam. Majora quippe ſunt, quam pro merito, & candidiora, quam ab antiquis depicta veniunt.* Cordua lib. & cap. cit. cornua quæ hodie circumferuntur putat eſſe piſcis, dicti monocerotis, non vero unicornu, aut

nu, aut asini Indici, aut rhinocerotis. Et sint alicubi genuina, hoc est, valeant contra venena, aut morbum aliquem, quod Medicis judicandum reliquimus, unde quæso demonstrabitur esse cornua dicti unicornis & non alterius animalis? Certè vulgaris Medecina in cornu cervino aliisque antidota invenire videtur. Sic enim Anselmus de Boot medicus Cæsareus l. 2. de lapidib. & gemmis c. 244. *Qui itaq; cum effectu verum unicornu cupit, is sibi vel Asini Indici cornu, vel rhinocerotis, vel illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiã fossile, quod prius ebur, cornu cervinũ, lignum juglandis aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adherentem, albam odoratam in vino bullientem continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quævis habebit medicamentum.* Ibidem pag. præced. tradit verum unicornu viribus expellendi veneni carere. Thomas Bartholinus l. cit. c. 29. satis innuit incertã esse hanc vulgo jactatam vim unicornu supra alia cornua, ut & incertã ejus per signa agyrtarũ notitiã p. 225. sic scribit: *Vnde ejus defectu Rhinocerotis cornu præscribunt: ut Ioh. Renodeus lib. 3. de med. mat. c. 21. de se testatur: Cum omnes ægroti æque non valeant opibus: debet tantum divitibus exhiberi unicornu, aliis fortunæ tenuioris cornu Rhinocerotis, ut cervi præscribo, successu non minus felici.* Idem testabatur pharmocopola Toletanus apud *Corduam in didascal. multipl. c. 9. Denique*, ut concludam, minime est probabile speciem hujus animalis esse deperditam: & cum subinde sub arena aut sub aquis, quæ sylvas inundarunt, inveniri dicantur cornua, (ut ante aliquot annos in Hollandia jactatum memini) à nemine unquam inveniri posse hunc cornigerum. An non ergo suspicari liceat, Philosopho-Theologos ob reverentiam scripturæ (sed malè intellectæ) ut & patrum: philosopho-Medicos ob honorem Magnatum, qui vel hoc cornu imprimis cornu suum in contẽtiosa thesaurorum, & ἀρχαιοθηκίαις magnificentiâ efferunt, hanc fabulam ἴνα τὸν αἴνον ἀίνον θήσῃ continuasse, saltem ad rigidum examen revocare vix ausos? Quod autem unicornem à nemine capi posse, sed per virginem cicurari tradiderunt nonnulli patres, & cum iis Alb. Magnus, illud cum Medicis Gesnero & Baccio explodit ipse Corn. à Lapide ad Numer. 23. quamvis generalem historiam ob reverentiam, ut opinor, modo dictam retineat. Alterum illud de duobus cornibus Monocerotis, & crucis figura per ea repræsentata alibi expendam in disp. de Cruce; & Cornel. à Lapide & Ribera loc. cit. conciliandum relinquo. Hæc hactenus cum anno 1639. in prima hujus disp. editione scripsissem, incidi in Fernandi Corduæ didascal. cap. 9. qui non pauca de unicornu ex autoribus notavit: ipse autem dubitanti magis similis videtur, quam credenti. Vidi etiam tractatum de Vnicornu nuper (anno 1645.) editum

à Thoma Bartholino, ubi ex professo & nominis & rei luculentâ descriptionem exhibet, & probare conatur esse unicornu, ex autoritate, & rationibus cap. 25. & 26. Tres autem cum disceptantium sint sententiæ, duæ extremæ (quarum affirmantem Baccius, negantem Marinus pecul. tract tuentur); tertiâ mediam seu limitatam à parente Casparo Bartholino antehac defensam ipse amplectitur: ut & Anselmus de Boot cap. cit. Qui ibid. cap. 241. 242. 243. agit de cornibus fossilibus, quæ pro monocerotis vulgò venditantur. De iisdem aliisq; affinibus multa Batholinus lib. cit. qui ob variam ac multiplicem eruditionem lectu dignissimus est. An autem persuaserit esse celebratum monocerotem, lectoris arbitratui permitto. Ego nondum video, cur non minus liceat de eo dubitare, ac de Phœnice, quem cap. 94. p. 164. pari passu cum monocerote ambulare facit. VIII. An sit basiliscus? Resp. occurrit צפע & פתן Iesa 11. 8. & 14. 29. Ierem. 8. 17. quod vertunt basiliscum; colligitur enim ex circumstantiis textuum esse genus serpentis venenatissimum. Sed hæc non juvant fabulas Plinianas lib. 8. c. 21. de catoblepa, basilisco, qui solo aspectu aut sibilo necat, qui erectus incedit, qui frutices afflatas perdit, herbas exurit, saxa rumpit &c. Non esse tamen fabulosa omnia, quæ narrantur de basilisco, exemplis allatis ostendit Scaliger Exercit. 246. Quid sit de visu eorum, & quomodo occidant, docent physici tit. de *Visu*, de *Venenis*, de *Serpentibus*. Geographus Arabs Nubiensis meminit magnorum serpentum, qui solo aspectu interficiant part. 4. clim. 1. unde & terram illam dicit vocari *terram serpentum*. *Basiliscus* seu *regulus* occurrit Psal. 91. Iesa. 11. & 14. &c. juxta interpretationem 70. gr. & vulgatam latinam. Esse talem serpentem testimoniis interpretum, patrum, physicorum & historic. naturalium antiquorum & recentiorum (inter quos ἀυτόπται Mercurialis & Mathiolus, à Lorino cum reliquis omnibus notati in commentar. ad Psalm. 91. v. 13.) probari videtur. Sed an vera sint quæ vulgò de ejus ortu ex ovo galli gallinacei excluso per bufonem deque ejus viribus referuntur, dubitat ibidem Lorinus. De ortu ex ovo galli excluso per bufonem affirmat *Encelius de re metallicâ*, experientiâ id testari. Idem credidit *Cardanus*. *Lemnius lib* 4. *de occult. naturæ miraculis cap.* 12. negat basiliscum Aphricæ aliisque præustis ac siticulosis regionibus peculiarem serpentem ex galli ovo nasci. Interim galli ovum non negat. *Ego* (inquit p. 402.) *ex conglobatâ intus concreatione putri, ac calore altis circumfusa testa tale quiddam provenire imaginor, præsertim cum à concumbendi usu & consuetudine defuefcit; tunc enim excrementum intus cohibitum coagulatur atque indurescit in ovum, quod ubi vel ab ipso gallo, vel alio animante foveri contingit, venenatus ex eo vermis, aut alia quadam virulenta bestia produ-*

citur

citur, quam Basiliſci nomine deſignant, quod ſerpentis genus Aphricæ aliiſque præuſtis ac ſiticuloſis regionibus peculiare. Vt autem lumbrici & vermes humanis corporibus innaſcuntur, atque ex humorum putredine, caloris beneficio animantur ac vivacem agilitatem concipiunt; ut veſpæ, ſcarabei, eruca, muſcæ ex fimo bubulo, aliiſque putridis humoribus enaſcuntur: curculiones in tritico, teredines in ligno glande, nucibus avellanis, caſeo, caloris atque ambientis aëris miniſterio ſcaturiunt: ſic ex hoc ovo venenoſus vermis, aut alterius generis nocens menſtroſaque beſtia Baſiliſco non abſimilis erumpit, quæ contactu, afflatu, halitu, expiratione, ſibilo obviis infeſta ſit atque exitioſa. Sic ex ſpinæ humanæ putrefacta medulla anguem progenerari memoria proditum eſt. Hæc probat Nierenberg. lib. 6. cap. 20. Ita ut communis illa & popularis Europeorum, imprimis etiam Belgarum noſtrorum opinio fabulis niti dicenda ſit. Quod autem ſolo ſibilo & aſpectu necare dicitur, illud aut fabuloſum eſſe, aut ſic accipiendum docent recentiores phyſici; cum diſputant, An viſus ſiat emiſſione, quod halitis venenati ex apertis corporis, imprimis ex oculis effluentes noceant, non vero ipſa viſio activa aut paſſiva. Sed luculentius hujus rei cauſas explicat Lemnius loc. cit. pag. 403.

Quod autẽ vulgus exiſtimet, ac ſerio ſibi perſuadeat in noſtris regionibus tã perniciоſum nocentemque ſerpentem aliquando produci buſonis incubitu, ac nonnunquam in ſubterraneis antris ac ſpecubus Baſiliſcos inferre mortem hominibus, ſiquando in ea loca ſe conferant, anile cenſeo, cum halitus viroſi fœdor, ſitus, graveolentia, fœditas, quæ à tetris horridiſque locis emanant, ſpiritum intercipiant, atque hominem nonnunquam ſtrangulent, quod etiam aliquando venenatas beſtias quæ in hujuſmodi latibulis deliteſcunt, perficere non eſt quod quis ambigat. Præter autores à Lorino cit. vide *Lemnium*, loc. cit. & Voſſium l. 4. cap. 52. & 56. & *Nierenbergium* loc. cit. qui duo obſervant multa commenta admiſceri hiſtorię baſiliſci, quæ ibidem enumerant.

XI. *Probl.* An ſint Dracones, & quidem alati? Reſp. Pr. aff. ex Apocal. 20. verſ. 2. qui tamen peculiarem ſpeciem non conſtituunt, ſed ſunt ſerpentes annoſi, & aucti. De eorum magnitudine, robore, aliiſque adjunctis vide Plin., Franz. in hiſtor. anim. & *Pinedam* in Iob. 13. Poſt. aff. Solinus c. 35. Scalig. Exerc. 189. Ex ſcriptura pro ſerpẽtibus alatis adferunt Iſ. 14. 29. & 30. 6. Et ſic accipiunt commentator. apud Corn. à Lapide. Rabbini tamen aliter: *Genus eſt ſerpentis* (inquit R. Sel. Iarchi ad Iſa. 30. 6.) *non quod ſint illi alæ ad volandum, ſed quod procul* קיפין ומרלן id eſt, ſubſiliat: ſeu inſiliat, Et ſic R. D. Kimchi in Iſ. 14. 29. Notãdum in hebræo eſſe vocem שרף *ſaraph*, quæ nõ ſignificat draconem, ſed שרפן ſerpentem ignitum ſeu urentem, quales Numer. 21. 6. 8. cum Deuter. 18. 15. Et abundant in deſertis Arabiæ. Dici puto preſteres ut & dipſades ab effectu:

quam-

quamvis R.Sel loc.cit.dicat eos ex ore ignem efflare ſeu vomere, & draconis igni vomi in Scotia an.1558.exemplum adferat Leſlæus in deſcript. Scotiæ & ex eo à Lapide in Num.21. Sed in θυμικῷ illo naturali, majoris experientiæ teſtimonium requirerem. De dipſadis & hebr. *Zimmaon* etymologia vide Voſſium lib.4.c.53. Draconibus olim numen aut divinum quid adſcriptum, & diabolum ac magos per ſerpentes, & dracones ſolitos fuiſſe homines dementare, aut maleficia ſua exequi, diſces ex iis quæ collegit *Fr:Fernand.Cordua in didaſc.cap.*1. Et Raynoldus in prælectionibus ad libros apocryphos, quod opus longe eruditiſſimum aliquando legent ſtudioſi. Conferantur & Voſſius lib.4.cap.45. Nierenb.lib. 12. c. 37. x. *probl.* An dentur elephanti, quales deſcribunt Plinius, Ælianus &c. & ex omnibus Lipſius centur.1. epiſt. & poſt illum pluribus admiranda elephanti perſecutus eſt Nierenb. l.9.c.84.uſq; 93. Reſp. Non pauca admiſceri fabuloſa, ſacris literis, rationi, experientiæ repugnantia: qualia imprimis de ſermone & ſcriptione elephantum. Nam hoc eſt attribuere illis rationem, cum mutuo ſe comitentur λόγῳ συνδρόμῳ & σοφιστικῷ. Vt ex Phyſicis, & Logicis ad Ariſtot.l.1.de interpret. tyronibus notum eſt. Hinc eleganter lingua Syriaca & Arabica animal brutum ſeu irrationale vocat חרש *chareſch*, *charaſch*, id eſt mutum. Sic enim interpres uterque vertit ἄλογον 2.Petr.12. & oppoſitum ejus τὸ λογικὸν vertunt באטק & מילא 12.c.1. & Arabs Geneſ.2.7.in *animam loquentem*, id eſt, rationalem. Cum quo convenit phraſis Belgica: Een ſtom vel een doom beeſt. Et exſerte ſcriptura ut brutis rationē Pſ.32.Iob.39. ſic & ſermonē negat 2 Petr. 2.16. Si quid autem ſimile alicubi accidit, id naturæ aut nobiliori phātaſiæ elephantis non eſt tribuendum, ſed operationi diabolicæ; ut loquela canis Simonis Magi; & pſittaci illius qui reſpondebat Pontifici, cujus alibi meminimus, & ſimilia multa, qualia de Apollonio Thyraneo Philoſtratus lib.4 c.de Dracone Expidaurio Romam allato refert Valer.Max.lib.1. c.8. Et quæ *Porphyrius* de ſermone brutorum, cujus etiam meminit *Angelus Rocca* in biblioth. Vaticana p.304.305. Vide Originē, c. Celſum mox citandum. Confer Voſſium lib. 3. cap. 44. *Denique* ſcriptura Iob.40.cum ſub nomine Behemot elephāti admiranda deſcribit (nam de diabolo cum pleriſq; patribus & Pontificiis exponere ineptum eſt; fatēte id etiam Fr.Georgio tom.5.Probl.ſect.2.p.108.aliiſque à Pineda notatis, qui idem operosè ſingula elephanti applicat: ut & de ſerpente, cum Buſtamantino ibid.apud Pinedam refutato: ne quid dicam de immenſa illa bellua Rabbinica apud Mercer.in Iobum, & Buxtorf.ſynag.Iud. c. 36. p.536 &c.1.pag.29.) aliquot iſtorum ſaltem meminiſſet. De ſermone alinæ Bileami rectè notant comentat Cajetanus, A Lapide &c. ad Numer.22.

mer.22.eum fuiſſe miraculoſum formatum à Deo aut angelo in ore aſinæ ; quem ipſa tamen non intellexerit. XI. *Probl.* An ſerpens *Geneſ.*3. fuerit verum animal ; & quale Serpentis genus fuerit; *Reſp. Aff.pr.* cum *Pererio* apud quem probatum vide, ut & apud *VVilletum*, & *à Lapide in commentar. Ad ſecundum*, de quo variæ antiquæ & recentiores conjecturæ apud *Perer.* & *A Lapide loc.citat.* dicimus docte ignorandum: quod etiam ſentit *A Lapide.* XII. *probl.* An ſerpens ante lapſum pedibus,aut ſaltem erecto inceſſu fuerit præditus? *Reſp.N.* cum recentioribus contra *Baſil.* & *Didym.* Eſt enim inceſſus, quem nunc habet, illi naturalis : ſed poſt lapſum factus fuit infamis, abominabilis & inviſus homini, & quaſi in ſignum ſeu monumentum pœnæ & deteſtationis peccati : Quomodo Iris, quæ erat ante diluvium, facta eſt in ſignum fœderis.Cui exemplo perperam addit A Lapide ad Geneſ.3.14.*mortem*, *quæ homini erat, quaſi naturalis, ſed poſt ejus peccatum cœperit illi eſſe pœna peccati.* Quod de inceſſu dicimus, idem de comeſtione pulveris intelligendum eſt.Nec eſt prætereundem à nonnullis noſtrorum addi hanc differentiam ; quod inceſſus ſuper ventrem in ſtatu integritatis non fuerit ſerpenti tam moleſtus, ac poſt lapſum. Sic fere de labore hominis & cultu terræ diſtinguitur *Geneſ.*3.*v.* 17.coll. cum 2.5.15. XIII. An ſerpenti aliiſque animantibus in Paradiſo ſermo tunc fuerit naturalis, ut vult *Fl. Joſephus* & *Baſilius*,(quod fabulis Platonicis conſonat, apud *Euſeb. præpar. Euang. lib.* 12.*c.*9.) an vero ad tempus facultas loquendi & intelligẽdi illi indita ſit ; ut vult *Ephrem* apud *Bar Cepha lib. de Paradiſo* ? *Reſp.* Vtrumque eſſe paradoxum, Sic *A Lapide*, *VVilletus* &c. XIV. An ante lapſum fuerit naturalis antipathia inter hominem & ſerpentes ? *Reſp. Aff.* quod ad potentiam, non vero quod ad actum : fuit enim tunc per gratiam & privilegium dominii hominum in animantia cohibita, poſtea permiſſa exire in actum. Sic fere *Pererius*, *VVilletus* aliique commentat. ad *Geneſ.* 3. XV. *probl.* Cur diabolus hominem tentavit in ſpecie ſerpentis potius, quam ovis aut aſini. *Reſp.* Non liquet : & nullius momenti cenſemus eſſe rationes ab *A Lapide* allatas ad *Geneſ.*3.1. XVI. *probl.* An verum ſit, quod ex Ariſtotele afferunt, ſalivam hominis cruciare ſerpentem,etiam, ſi fauces ejus tangat, necare ; eundem ſtatim interire, ſi caput ejus nuda mulieris planta prematur, quod habet *Rupertus* ; adhæc venenum deponere cum petit potum, ut vult *Epiphanius* ; & ſerpentem ſupra omnia animalia odiſſe hominem; denique moveri & affici ſupra omnia animantia incantationibus &c. *Reſp.* Pleraque fabuloſa eſſe ; reliqua incerta aut non abſque limitatione accipienda. Videndi de his Hiſtorici naturales ; & *Pererius lib.*6.*comment.in Geneſin.* XVII. *probl.* An ex *Pſalm.* 58.6.

ſtatuendum, aſpidem obturare aures contra incantationem. *Reſp. Aſſ. Lorinus in commentar. ad pſ.* 58; *& Franzius hiſt. animal. p.* 726. Et plerique interpretes; & *notæ Biblior. Belgicor. Negat Valeſius in Philoſoph. ſacra, cap.* 3. Vide & *Turnebium lib.* 15. *adverſar. cap.* 5 *& lib.* 30. *cap.* 34. Sed contra probat, ac quomodo fiat ope diaboli exponit *Raynoldus* in eruditiſſim. opere *prælectionum ad libros apocryphos.* XVIII. *Problem.* An viperæ fœmellæ mares in coitu trucident; & an in partu catuli moræ pertæſi lateribus matris perfoſſis vi erumpant; & an coëant cum murænâ. *Reſp.* Ita quidem ἐμπείρως naturales hiſtorici *Plinius*, & *Ælianus*, quos ſecuti inter alios nonnulli ex patribus; & inde ſucceſſivè inſervierunt illæ fabulæ oratoribus eccleſiaſticis. Sed quia fabulæ ſunt, prudentius ab iis abſtinendum cenſeo. Vnde autem orta ſit fabula indicat *Voſſius lib.* 4. *c.* 52. Quem cum fructu videant, quibus vacat. Imprimis operosè & doctè de his fabulis diſſerit *Fr. Fernand. Cordnan. cap.* 12. Vbi hiſtoricis, & patribus hanc opinionem ſecutis, rationes, autoritates, & experientias omni exceptione majores opponit. Videant illum, ſi qui penitus hæc noſſe cupiunt. XIX. *Probl.* Quid de charadrio ſerpente apud *Epiphanium in phyſiologo pag.* 98. *Reſp.* Puto eſſe fabulam. De ave iſtius nominis *Voſſius lib.* 5. *c.* 88. XX. *Probl.* An chamæleon ſolo aëre paſcatur, & quoſcunque colores induat. *Reſp.* ita quidem vulgo jactatum, & rhetoricationibus oratorum frequentatum. Sed fabulam eſſe ex frequenti experientia monent *Joh. Heſronita* & *Gabriel Sionita in tractatu*, quem ſubjungunt *Geographo Arabi Nubienſi cap.* 9. XXI. *Problem.* Quid de bombycum reviviſcentia ſtatuendum. *Reſp.* evenire tale quid comprobatur quotidiana experientia. Vide *Libavium*, apud *Jonſton. in Thaumatograph. lib.* 1. *pag.* 377. Et *Voſſium lib.* 4. *cap.* 66. Sed non eſt dicendum eſſe illic regreſſum à totali privatione ad habitum, ſeu reſurrectionem ejuſdem numero; ſed novam generationem æquivocam ex putri materia, hoc eſt ex cadaveribus bombycum: prout & animalia ex cadaveribus animalium & quidem ejuſdem ſpeciei naſci notum eſt: quamvis ſubinde non ſint vere mortua. Vide *Sennertum in hypomnem. phyſ. ſect. ult. cap.* 8. *p.* 465. Vbi tamen illa verba obeliſco notanda p. 466. *Vt nulla amplius ad vitam diſpoſitio adſit, ubi nihilominus nacta materiam anima latens priſtinum corpus format.* Atque hæc de terreſtribus de quibus curiosè quærunt Scholaſtici apud *Thomam*; & recentiores apud *Becanum*, & *Pererium*. Cur Deus non benedixerit terreſtribus & plantis, æquè ac piſcibus; & cur eodem die terreſtria & homo creata. Sed nihil hic ſolidè præter beneplacitum Dei allegari poteſt. Præterquam quod prior quæſtio ſumit, quod non conceditur:

Deum

Deum non benedixiſſe, quia Moſes hoc non ſcripſit. Vtilius inquiritur de Animalibus mundis & immundis, de Eſu ſanguinis animalium ad *Geneſ.* 9. Et quomodo ſe ſtiterint Adamo, ut nomina illis imponeret *Geneſ.* 2. & Noacho, ut in arcam adduceret *Geneſ.* 7. De quibus commentat. ad loca cit. Porro quæ de ſpeciebus, partibus, ſenſibus, aliiſque facultatibus eorum cognoſci poſſunt, quæque naturæ miracula in ſingulis ſpeciebus, invenient ſtudioſi apud autores à nobis ad quintum & ſextum diem aliquoties cit. Inter eos de animalium naturâ in genere ordinatè varias contemplationes digeſſit *Nierembergius à lib.* 1. *uſque ad* 9. qui legi poteſt cum hâc tamen cautione, ne omnia admiranda paris certitudinis eſſe exiſtiment; ſed ea cum judicio & delectu, rebus theologicis applicent. Sapienter de illis differit Origenes contra Celſum lib. 4. ſub finem: ex quo hæc tantum verba exhibemus, reliqua legant aliquando, quibus vacat p. 233. edit gr. lat. Hoeſchelii in 4.

Sed eſto eſſe aliquos qui ex inarticulata voce avium diſcentes prædicant abituras aliquo, facturaſve hoc aut illud: dicemus hoc quoque dæmonas indicaſſe hominibus, non in aliud, quam ut eos decipiant, eorumque mentem alienent a Deo abſtractam à cælo ad terram aut etiam inferius. Porro quod ad elephantos attinet, ubi nam Celſus juramentum eorum audiverit, eſſeque hos nobis religioſiores erga cæleſte numen, Deumque noſcere. Equidem memini narrari multa miranda de hujus animalis natura & manſuetudine, nemo tamen quod ſciam de elephantorum jurejurando prodidit, niſi fortaſſe fœdus cum homine ſemel initum perpetuoque ſervatũ intelligi vult hoc nomine: quod ne ipſum quidem verum eſt, nam & ſi raro, nonnunquam tamen eos oblitos conſuetudinis efferatos contra homines legimus, & ob id è dominorum ſententia necatos ut inutiles. Quoniam autem mox in argumentum pietatis, qua nos illis inferiores videri vult, adducit ciconias nutricationis vicem reddentes ſuis parentibus: reſpondemus, neque hoc ex reputatione officii ciconias facere aut ratione aliqua, ſed inſtinctu naturæ in brutis exemplum præbentis hominibus, ut pudeat eos gratiam autoribus vitæ ſuæ non referre. Quod ſi Celſus ſciret quantum interſit ratione hæc fiant an natura, nunquam in laude pietatis ciconias anteferret hominibus: at ille contentiosè palmam hanc brutis aſſerit, producens etiam Arabicam alitem, Phœnicem in medium, poſt multorum annorum intervalla in Ægyptum devolantem, eoque deferentem patrem ſuum defunctum in globo myrrhæ ſepeliendum in fano ſolis. Id narratur quidem, ſed naturale poteſt eſſe, ſi tamen verum eſt. Quæ de animalibus in ſcriptura occurrunt compluria diſquirit. *Fr. Georgius Venetus in probl. ſacris tom. 6. ſect. 6.* ſed cum judicio legendus.

Digitized by Google

De Homine.

2. DE Homine, quæ Theologico-philophicè diſquiri poſſunt referimus 1. ad eſſentiam & exiſtentiam. 11. affectiones. 111. differentiam ſexus. Circa eſſentiam conſideranda ſint. 1. principia eſſentiæ. 2. principia exiſtentiæ. Principia eſſentiæ conſid. vel *Metaphyſice* & logicè, ut genus & differentia; vel *Phyſice*, ut materia & forma humana. Reſectis hic quæſtionibus de imagine Dei, & ſtatu innocentiæ, quæritur. 1. *Probl.* An homo ſpecie differat ab angelo, idq; per formam ſuã, τὸ rationale ſcil. *Aff.* quamvis enim anima ſua cum angelis ſymbolizet, quod ad immortalitatẽ, ſpiritualitatẽ, & facultates intelligendi; nihilominus per eam, ſeu per τὸ rationale ut ſic, ab iis diſtinguitur. Angeli enim cũ Platonicis (apud *Alcinoũ de doctr. Platonis*, & *Prophyrium introductione ad Logicam Ariſtot.*) nõ ſunt dicẽdi animalia rationalia: quia ſunt ſpiritus cõpleti nec ad corpus animale ordinati. Vide *Thomã* 1. *q.* 50. *a.* 2. & 51. *a.* 1. 11. *Probl.* An ergo homo in angelum ſive bonum ſive malũ, & viciſſimnatura angelica in hominem transformetur. *Reſp. Neg.* nec quod ad corpus, nec quod ad animam, nec quod ad compoſitum: corpus enim illud πνεύματικον 1. *Cor.* 15. & τὸ ἰσάγγελοι *Math.* 22. de ſimilitudine actuum & qualitatum nõ vero ſubſtantiæ intelligenda ſunt. Confer *diſp. de Spectris*, & *de Dæmonibus*. 111. *Probl.* An homo in brutum aut viciſſim tranſmutetur? *Reſp. Neg.* & quid de jactata lycauthiopia, & phrenetico ac melancholico delirio Nebucadnezaris ſentiendum ſit, oſtendimus *Diſput. de Dæmonibus*. IV. *Probl.* An plures ſint ſpecies ſeu ſemi-ſpecies hominum, Præter unam? *Reſp. Neg.* quod non tantum ratione, ſed & ſcripturâ *Actor.* 17. 26. probatur. Itaque rejicimus quatuor hominum genera *Paracelſi*. Qui in *epiſt. ad Athenienſes*, ſive *de occulta philoſophia* diſſerit Deum præter homines Adami poſteros, alia quatuor hominum genera, carne & oſſibus, & ratione prædita creaſſe, eoſque in ſingulis elementis collocaſſe, in terræ viſceribus pygmæos & gnomes, in aquis nymphas & undenos, in aëre ſilvos & meluſinas, in igne Vulcanos & ſalamandras: & incertum adhuc eſſe, cui nam horum generi vera fides in Deum ſit data, & via ad ſalutem patefacta. Sic ex eo refert *Godelmanus de Lamiis*, & *Delrio diſq. Magic. lib.* 2. *q.* 27. Vide quæ *Diſp. de Spectris*, & *de Dæmonibus* dicta ſunt. Idem *Paracelſus* in unoquoque homine duplicem hominem conſtituit; de quo infra dicemus. v. *Probl.* An homo ante lapſum & poſt lapſum forma, ſpecie, & proprietatibus eſſentialibus idem ſit. *Reſp. Aff.* Nihil enim ſubſtantiale, aut eſſentiale, aut naturale abſolutum additum

aut

aut demtum. Quæ differentia fuerit in qualitatum & temperamenti ſymmetria, in ſtatura & pulchritudine, in nutritione & alimentis, in coitu & ſpeciei propagatione, in labore, in ordine & relatione ſuperiorum & inferiorum, explicandum eſt in loco comm. *de Imagine Dei.* Interim vide *Danæum part.* 1. *de Antiquitat. Mundi.* v. *Probl.* An ſint Gigantes: & diſtinctam ſpeciem conſtituant, aut ſaltem ſint monſtra? *Reſp. Poſterius utrumque Neg.* De priori dubitare nos non ſinunt *tum* ſcriptura. *Deut.* 2. & *Joſ.* 14. 15. 2. *Sam.* 21. 1 *Paral.* 20. *tum* experientia conſignata ab authoribus, qui de gigãtibus ſcripſere, *Danæus de Antiq. p.* 310. & 359. *Pererius & à Lapide in Gen.* 6. & 14. 5. & hic in *Num.* 13. & *Deuter.* 1. 28. & 2. 10. & 3. 13. & *Ieſa.* 26. 14. *Pineda in Iob.* 26. 5. *Maſius in Joſ.* 14. *Lipſius lib.* 3. *diſſ.* 5. & ante omnes *Magius tract. de Gigantibus* quem inſeruit *miſcellaneis ſuis* ſeorſim, & cum *Theſauro Critico Gruteri* editis. Idẽ *libellus Magii* à corpore miſcellaneorum avulſus ſeorſim editus fuit in 4. Adde *Delrio in Senecæ tragæd. & Diſquiſ. Magic. lib.* 2. *q.* 15. *p.* 164. *Fazellus in hiſt. Siciliæ* meminit gigãtum Siculorũ; *Benjamin p.* 56. Damaſceni; *Cãbdenus* Britannorũ & duorum ſtatuæ ligneæ etiam num hodie oſtenduntur in curiâ Londinenſi: *Pomponii* cujuſdam Læti epigramma Hetruſcorum; Brabanti, Antwerpiani ſui, quem à *Goropio Becano* explodi non patitur *Delrio loc. cit.*; Hollandi cujuſdam dicti Nicolai Kiten in vico Spartwou prope Harlemum; & alterius ruſtici ante annos aliquot orti ex Hollandia Boreali, quem cum ageret annum decimum nonum & etiamnum ſtatura creſceret, ipſe vidi Lugduni-Batavorum circa annum 1610. (ſi bene memini); alii aliorum. Sed omittendum non eſt ante aliquot annos libellum latine, & poſtea Belgice editum de oſſibus maximi gigantis in Gallia reperti, cujus ſepulcro inſcriptum erat: *Theutoborus Rex.* De gigantibus qui etiam hodie in India, & novo orbe reperiantur *Nieremb. l.* 8. *c.* 1. Sed vereor ne fabulæ ſint gigantes pæne canino vultu, roſtro & dentibus acuminatis. Adde & *Cardan. de ſubtilitat. liber.* 11. *pag.* 634. *de Varietat. rerum lib.* 8. *cap.* 40. *pag.* 527. & *cap.* 43. *pag.* 555. *Scaliger. Exercitat.* 263. *Valeſius in philoſoph. ſacra cap.* 8. Et *Lavaterus in* 1 *Paralipom.* 20. *Rhodigin. antiquar. lect. lib.* 2. *c.* 6. *Lorinum in Sapient.* 14. 6. Apud dictos autores habes citatos *Virgilium*, *Diodor. Plutarchum*, *Plinium*, *Solinum*, *Iſidorum*, *Melam*, *Herodotum*, *Philoſtratum*, *Philonem*, *Auguſtin. lib.* 15. *de Civitate Dei cap.* 9. (vide ibid. *Ludov. Vivem*) alioſque patres, *Marianum Scotum*, *Hectorem Boëthium*, *Olaum M.*, *Bocacium*, *Nauclerum*, *Surium*, *Fulgoſum*, *Majolum*, *Galeottum Martium*. Quin etiamnum hodie inveniri gigantes, oſtendunt navigationes Hiſpanorum, & ex autoribus cit. *Lipſius*, *Cardanus*,

nus, *Scaliger*, *Pineda*, *litera Ieſuitarum Iaponica ad ann.* 1555. Quæſtiones non inutiles moveri hic poſſent; 1. *Qu.* An metaphorice ſeu mythologicè ſint accipienda, quæ antiqui de gigantibus retulere ut videntur velle *Strabo lib.* 17. *pag.* *Macrobius lib.* 1. *Saturnal. cap.* 20. *Goropius*, *Becanus in Gigantomachia.* Peculiaris hic eſt opinio *Iacobi Bouldue* theologi ex ordine minorum Capuchinorum, *in tract. de eccleſia ante legem* an. 1630. edito, ubi *lib.* 1. *cap.* 8. 9. 10. contendit per gigantes in ſcriptura gr. γηγενὰς nihil aliud intelligi quam בני אדם *filios hominis*, hoc eſt, terrenos, mundi & carnis voluptatibus affixos, ſævos, ſuperbos, impios, minime vero intelligi homines inuſitata corporis mole & proceritate. Et citat pro hac opinione præter *Stabonem* & *Macrob. locis modo cit.*, *Philonem in libr. de Gigantibus*, *Flav. Ioſephum libr.* 1. *antiquit. cap.* 5. *Chryſoſtomum* & *Damaſcenum in catena in Geneſ.* 6. *Cyrillum Alexandrin. l.* 9. *cap.* 9. *c. Iulianum* Addit iſtos eſſe, qui in mythologicis antiquorum dicuntur Diis bellum intuliſſe, ac è cœlo detrudere voluiſſe. Ab illis diſtinguit antiquorum Titanas, qui Noahi filii & nepotes fuerunt, quique (teſte Diodoro Siculo lib. 5.) *quædam hominibus utilia invenerunt*, *& pro meritis apud univerſos mortales*, *immortâlem honorem & memoriam adepti ſunt.* Vide & confer *Danæum in antiquit. mundi modo cit.* Et *Natalis comitis mythologiam lib.* 2. *cap.* 1. *& lib.* 6. *cap.* 20. 21. *& libellum obſervationum ad Natalem comitem* ab anonymo viro docto adjectum, quem habet editio Genevẽſis apud Samuelem Criſpinum 1612. *cap. de Gigantibus.* Pergit modo cit. *Bouldue & cap.* 9., *&* 10. novem nomina hebræa *enim* Deuter. 10. 12. *Zamzummim* Deuter. 2. 20. *Rephaim* Geneſ. 14. 5. *Zuzim* Ibid. *Nephilim* Geneſ. 6. *Gibborim* ibid. *Enakim Alaphim Ramim*, paſſim *gigantum* voce tranſlata, non ſignificare corporis molem, ſed pietatis & veritatis robur ac præſtantiam, qua præditi fuerint ſanctiſſimi patriarchæ primi humani generis & cultus divini propagatores. Quod operosè probat de ſingulis vocabulis, ſed analogia textuum plerumque repugnante, imprimis *Deuter.* 3. & 1. *Paralipom.* 20. & 1. *Samuelis* 17. ubi exſerte corporis moles contra *Bouldueum*, & *Abulenſem*, quem pro ſe citat, demonſtratur. *Flavium Ioſephum* ad partes fruſtra ab eo adductum conſtat ex *Antiquit. lib.* 5. *cap.* 2. Adde Phlegontem in Mirabilib. cap. 9. p. 79. *Meſſenæ ante annos non multos*, *ut Apollonius auctor eſt*, *dolium & lapide confectum*, *vi tempeſtatum*, *& alluvione copioſa aquæ*, *ruptum & ex eo dolio effuſum caput*, *triplæ ad humanum quantitatis*, *duos habens dentium ordines.* Et cap. 12. p. 80. *In Dalmatia quoque*, *in ſpelunca*, *quæ Diana dicitur*, *videre licet multa corpora*, *quorum coſtæ* XVI. *ulnas excedunt.* Et cap. 14. p. 83. *Enimvero quibus locis terra à ſe divulſa fuit*, *ingentia ſunt reperta cadavera*, *quorum magnitudine ſtupefacti incolæ*, *non auſi ea*

loco

loco movere. indicii causa Romam miserunt dentem uni exemtum, qui pedis mensuram non attigit modo, sed etiam superavit: Et c. 15. p. 84. *Neque est huic fides derogandæ narrationi, cum in Ægypto quoque locus sit, Litræ appellatus, in quibus Litris corpora istis non minora ostenduntur, non obruta terra, sed in conspectu posita*: Et cap. 16. *Sed & Rhodi accepimus ossa tanta esse, ut comparati cum iis nostri homines, sint multo minores.* Plura vide ibid. cap. 17. 18. 19. & apud *Plinium loc. cit.* Et apud *Hieronym. Magium lib. cit.* Argumenta quæ ex ratione in contrarium adfert *Bolducus* ἀνωμαλίᾳ laborant, nec est quod iis examinandis immoremur. 2. *qu.* An vi dæmonum seu magica producantur, ut vult *Valesius.* Et *Fr. Georg. Venetus tom.* 1. *probl. sacr. sect.* 2. ubi concedit fuisse gigantes in scriptura, sed negat ibi dici, quod ex hominibus geniti essent. Sed fefellit ipsum memoria. Vide *Iosue* 15. & *Numer.* 13. 3. *qu.* Quæ ergo sit proxima causa, ubi parentes non sunt gigantes; an calor & vis plastica, ex parte parentum, item an materiæ ubertas, an aëris & corporum peculiaris temperies, an cœlestes influentiæ, an vero augmentatio, & calidi atque humidi radicalis bonitas in ipso gigante. 4. *qu.* an omnes pro ratione corporis, viribus & robore excellunt. 5. *qu.* An sint gentes, seu nationes integrę, an vero familiæ tantum, & quasi gentes; an tantum singularia & rariora naturæ miracula? 6. *qu.* An sint monstra? 7. *qu.* An phantasiæ & ingenii nobilitate, cum aliis ejusdem gentis aut climatis hominibus certare queant? 8. *qu.* Vnde est, quod aut omnes, aut plerique fuerint homines violenti & truculenti? 9. *qu.* An omnes sint deformes? 10. *qu.* An hodie ita effœta debeat dici natura, ut in iisdem regionibus minus, quam solet, tam vastas corporum moles producat. 11. *qu.* Nomina gigantum in scriptura *tum* propria, gentilitia, aut patronymica, *tum* communia, quæ sint & quæ notatio, significatio, & differentia. 12. *qu.* An hodie in bello tam essent formidabiles, ac solent; & an non majoris usus sint milites mediocris staturæ? Sed decet nos esse memores instituti nostri: præsertim cum studiosis facile sit per otium & exercitii causa ex autoribus à nobis indicatis justum aliquod mellificium parare. v. *probl.* An Pygmæi sint homines? *Resp.* Pumiliones & nanos non negamus, de quibus *Cardanus* & *Delrio loc. cit.* Sed *Strabonis libr.* 18. *Plinii libr.* 7. *cap.* 2. spythamęos, ternas spithamas longitudine &c. cum gruibus belligerantes, ad mythologica, aut ad brutorum genus referimus. Confer *Rhodigin. libr.* 4. *cap.* 3. *Cardan. de Varietat. loc. cit.* *Agellium lib.* 9. *c.* 4. *Aristot. de histor. anim.* 2. *c.* 12. ubi eos vocat Troglodytas, *Ludovic. Vivem ad Augustin. de Civit. Dei lib.* 16. *c.* 8. Imprimis *A Lapide in Ezech.* 27. ubi Pygmæorum fabulam pluribus refellit. De reperta nanorum provincia anno 1600. in Peruvia (cujus

Digitized by Google

jus meminit *Delrio*) ſic accipio, fuiſſe ibi homines minoris ſtaturæ. Quod ad locum *Ezech.* 27.11. ubi Aquila, vulgata גמדים vertunt *Pygmæos* ut & Tigurina cum *Vatablo*, *Pagninus*, *Forſterus*, *Scindlerus*; Et *R. D. Kimchi exponit* אנשי מרה קטנה, id eſt, *viri parvæ ſtaturæ*; quam expoſitionem etiam refert *R. Sel Iarchi*: ex eo ſtaturæ breviſſimæ Pygmæi certo colligi non poſſunt ut vult *Delrio*. Nam 1. *Hieronymus* quem hujus tranſlationis faciunt autorem, etymon deducit ἀπὸ τῆς πυγμῆς *luctæ* & *certamine*. 2. *Theodotio* retinet hebræum *gămadim*, Syrus & Arabs Pygmeorum non meminerunt; Targum exponit קפוטקאי, id eſt, *Cappadoces*. 3. *A Lapide* exponit cubitales, id eſt, cubitorum longitudine, gigantes ſcil. aut cubitantes, id eſt, cubitis validos, & decertantes; aut ſtationarios, ſtantes, quaſi alluderetur ad עמד. Sed hæ conjecturæ nimis longe petitæ & incertæ. 5. Præſtat dicere cum *Marino* & *Buxdorfio in Lexicis* eſſe nomen Gentis, (forte cujus urbem in Phœnicia *Plinius* corruptè *Gamalem* appellat *lib. 2. cap. 91.*) Et hoc convenit cum circumſtantiis textus; Pygmæi autem minime. Quidquid pro illis ex *Auguſtin. loc. cit.* ex Nonnoſo & Cteſia apud *Photium* 4 & 72. *pag.* 145. ex *Procopio lib.* 4. *de bello Gothico* aliiſque autoribus modo cit. *Olao* item *Magno* & *legenda Macarii* (quorum fidem confitit & ipſe *A Lapide loc. cit.*) adferri ſolet, nihil aliud ſuadent quam viſos eſſe ſimios. Hæc cum prima hujus diſp. editione ita ſcripſiſſem, legi poſtea *Geographum Nubienſem* qui *p.* 249. meminit hominum brevis ſtaturę, & *Nierembergium* qui *lib.* 5. *c.* 17. 18. diſq. de Pygmæis, & concludit eos dari. Et *Talantonium in abſcondit. rerum theſauro lib.* 3. *c.* 21. ubi utriuſque opinionis autoribus productis concludit, eſſe pygmæos, nixus imprimis teſtimonio *Ezechielis c.* 27. & Cteſiæ apud *Photium in bibliotheca*. Sed hæc ruinoſa fundamenta. VI. *Probl.* An ſint homines dicti Arimaſpi, Cynocephali, Sciapodes, & ſimiles apud *Plinium* alioſque hiſtoricos. *Reſp.* Inquirit de eo Auguſtin. loc. cit. & reſpondet *primo*: *Sed omnia genera hominum quæ dicuntur eſſe, eſſe credere non eſt neceſſe.* Poſtea autoritate ſcriptorum commotus ſubjicit: *Non itaque nobis videri abſurdum debet, ut quemadmodum in ſingulis quibuſq; gentibus quædã monſtra ſint hominum, ita in univerſo genere humano quædam monſtra ſint gentium.* Sed eo devenire non eſt neceſſe. Prior ipſius exceptio ſufficit. Et ſi quæ hominibus ſimilia viſa ſint, ea ad ſimios & ſimilia animantia referenda, quod *Diodoro*, *Solino* ſuboluit, de quo & ipſe *Auguſtin.* dubitat. VII. *Probl.* An dentur homines marini utriuſque ſexus, nominatim Nereides, & quid de fœmina illa quam in Noorthollandia prope Purmerendam & Edamum olim captam fama per manus apud noſtrates tradidit. *Reſp.* fabuloſas eſſe relationes, quæ univerſali experientiæ, rationi, & ſcripturæ repugnant. *Illi*, quia

Digitized by Google

quia à piſcatoribus aliiſque perpetuo in mari verſantibus nunquam invenitur hoc genus hominum : quo ergo receſſit ? *Iſti*, quia homines, & animantia iſtius generis indigent reſpiratione, ut probant phyſici & Anatomici : atqui illa non datur in aquis. *Huic*, *tum*, quia ſcriptura teſtatur hominum habitationi terram eſſe aſſignatam *Pſ.* 115. 16. *Actor.* 17. 16. cum *Geneſ.* 3. 37. 18. *tum*, quia hoc ſequeretur abſurdum, plures homines quam octo ſuperfuiſſe diluvio Noachico : omnes ſcil. marinos, contra 2. *Petr.* 2. 5. cum *Geneſ.* 7. 21. 22. Ad teſtimonia objecta ex *Plinio lib.* 9. *c.* 5. & 32. *Alexandro ab Alexand. genial. dier. libr.* 3. *c.* 8. *Petro Meſſia in var. lection. part.* 1. *c.* 21. 22. &c. reſpõdemus, ſiquidem vere quid viſum fuerit, aut fuiſſe piſces, quales ex. gr. ſimii marini, epiſcopi, monachi, & tritones, cippæ, (de quibus *Scal. Exerc.* 226. 12.) aliiq; piſces humana forma, quos in parte Indici maris orientali plures inveniri teſtatur *Cardanus de Variet. rerum lib.* 7. *c.* 73. Et *Bellonius de Aquatilibus c.* 5. *p.* 37. 38. : aut ſpectra & illuſiones diaboli, quomodo de diis & deabus marinis Gentilium Neptuno, Tritone, Glauco, Nireidibus, Syrenibus, Najadibus judicandum monuimus *Diſp. de Spectris.* Bruta eſſe non homines ſtatuunt *Bellonius*, *Cardanus*, *Scaliger. loc. cit.* De homine marino non breviorem quinque jugerum ſpatio, apud *Pauſaniam in Phocicis pag.* 319. nemo dubitat, quin fabula ſit. Quin ipſe *Plinius* Tritonem ac Nereidas *lib.* 9. *cap.* 4. & 5. & *lib.* 34. *cap.* 11. *Ælianus lib.* 13. *cap.* 21. *Pauſanias in Bœoticis* non aliter ac belluas Marinas deſcribunt : & ſic *Dalecamp. ad Plin.* & *Alex. ab Alexandro*, quamvis nonnulla minime belluina illis attribuere videatur. *Plinius l.* 32. *c.* 11. Tritonem dicit eſſe piſcem ex genere pelamidum ſeu orcymorum, ſeu thunnorum. Recentiores etiam inter piſces numerant *Geſnerus* de *aquatil. cap. de hominibus Marinis*, *de Nereidibus*, *de Tritonibus.* *Rondeletius lib.* 16. *c.* 20. *Sirenes*, tranſferunt gr. 70. & latinus vulgatus *Ieſa.* 13. ubi in hebræo textu eſt vox תנים *tannim.* Sed illa vox ſignificat animalia terreſtria, ſcil. dracones & ſerpentes, ut ex aliis locis, ubi occurrit, & ex circumſtantiis textus colligitur. Et ſic exponunt recentiores interpretes. *Iobi c.* 20. *v.* 29. *gr.* 70. ſic habent ; ἀδελφὸς δρακόντων. Sed ibi ex hebræo draconem, & rectè, exponunt recentiores, & ipſe latinus vulgatus. *Nierembergius lib.* 5. *cap.* 13. apud Ieſaiam ſirenes & onocentauros exponit dæmonas ea figura apparentes. Sirenes antiquis mythologis fuiſſe quod ad ſuperiorem corporis partem virgines, quod ad inferiorem aves, non piſces, notat *Natalis lib.* 7. *mytholog. cap.* 13. & poſt illum *Nieremberg. loc. cit.* & poſt hunc *Voſſius lib.* 3. *cap.* 94. Sed Occaſio fabularum phyſicarum de hominibus marinis partim ex ſpectris, partim ex idololatria Gentilium orta videtur : qui tanquam

Digitized by Google

numina coluerunt, ut alia animalia terreſtria, volatilia, ſic & aquatilia. Vide *Seldenum de DIs Syris ſyntagm.* 2. *cap.* 3. Et *Voſſium de Idololatr. lib.* 4. *c.* 51. coll. cum *lib.* 3. *cap.* 100. De crocodilo Ægyptiorum numine res notiſſima eſt. Vt ad rem redeamus, nolumus negare quin forma quaſi humana ſubinde viſa ſint, ſive piſcium genera fuerint ſive monſtra, ſive ſpectra diabolica: & huc referendæ hiſtoriæ, (ex parte tamen fabulæ, ut opinor) quas congerit *Nierembergius lib.* 5. *cap.* 14. Quod ad piſcem illum fœminam, quem in lacum (dictum Purmeram) poſt ſævas maris tempeſtates anno 1403. ejectum, ibique captum narrant *annales Hollandici*, & ex illis eruditiſſ. *Hadr. Iunius in ſua Batavia*; & *Petrus Amſterdamus in epiſtola ad Gilbertum* Phyſicum Romæ (ut referunt *Cardanus & Bellonius loc. cit.*) id quidem facile admitto: modo liceat mihi dubitare, de forma, quam fingunt & pingunt totam humanam, adeo ut nihil piſcis videatur referre: modo etiam liceat explodere tanquam fabellam ſui ſæculi, quiquid attexunt de muliebribus muneribus à piſce illo fœmina peractis, & humana cohabitatione cum mulieribus, aliiſque rationis humanæ operibus (quamvis ſermonis uſu deſtitueretur), & inſecuta ſepultura Chriſtiana (uti vulgo loqui ſolent) in cœmiterio; quod ſigna religionis ediditſet, inter alia crucem honoraſſet. De Vrinatoribus per integram horam, immo & tres aut quatuor in mari deliteſcentibus apud *Alexandr. ab Alex l.* 2. *c.* 21. *& Cardanum de Subtilit. l.* 11. *p.* 635. dicimus illos uti tubis, aliiſve inſtrumentis per quæ aër ad illos derivetur, aut remota aqua illos circumſtet, (quod factitatum putamus ab illis artificibus, qui ante paucos annos in Belgio ſub aquis candelam accenſam conſervabant, ſcribebant, canebant:) aut intercedere operam diaboli, cum tam diu deliteſcunt. Nam, quod *Keckerm. diſp.* 17. *qu.* 20. putat etiam ad peculiare pulmonum temperamentum referri poſſe, mihi quidem eſt ἀπίθανον: neque enim pulmo per ſe facit reſpirationem abſque aëre, non magis quam oculus videt abſque lumine: ut ipſe in *ſyſtem. phyſico*, cum omnibus phyſicis & anatomicis hoc docet. Porro Ionæ perduratio in ventre ceti fuit pure miraculoſa: quod ibi reſpirarit: quod à calore ceti non fuerit conſumptus, nec ab odore graviſſimo enectus, atque adeo virium corporis atque animi ita compos fuerit, ut Deo preces offerre potuerit. Recte *Hieronym. ad loc. cit.* eo modo Ionam ſervatum dicit, quo tres ſocii Danielis in fornace Babylonico. His ita determinatis, judicet lector an nimium indulſerit credulitati Ludov. Vives l. 2. de Verit. fidei p. 125. *At ſunt etiam homines in mari, ſicut in terra: quod pro indubitato eſt habendum vivere homines integros in mari, ſicut* Plinius *tradit, quorum unus captus eſt ante annos duodecim in Batavia, quem viderunt plurimi: etenim detentus eſt ſupra duos*

annos

annos mutus, & incipiebat jam fari, quoad ictus bis peſtilentia in mare eſt remiſſus gaudens & exiliens. Sed iſti quoque ex terreſtribus ſunt hominibus progeniti. Nam ſunt in quibuſdam locis maritimis homines maximo opere dediti natatui, cui exercitationi aſſuefaciunt pueros ſuos, ut hi diutiſſime poſſint durare ſub aquis. Filii horum in aquis pene geniti, nati, educati, habitatione hujuſmodi non aliter delectantur quam piſces, ita quemadmodum alii homines in arido, ſic hi vivunt in mari, cujuſmodi eſſe in extremis illis inſulis Oceani, locis calidiſſimis, ex iis quæ relationibus noſtrorum hominum accepimus, conjecturare licet. Raphael Volaterranus *refert, fuiſſe in Apulia ab hinc annos ducentos juvenem quendam, aſſuetum ab infantia in mari agere. Itaque inter marinas belluas complures dies verſabatur, & continuabat illæſus, haud aliter quam ſi una eſſet ex eis, penetrabat maris intima & remotiſſima, revertebatur ſæpe ad litus, & nautas de futuris tempeſtatibus præmonebat: Nicolaus prius dicebatur, poſtea Colapiſcis, quaſi Nicolaus piſcis.* VIII. *probl.* An molæ & partus, quos vocant, lunares, ſint homines, imprimis tales qui palpitantes videntur vivere. *Reſp.* Quid ſint molæ, quomodo generentur etiam abſque viro, docet *Lemnius de Occultis natur.mirac.l.* 1. *c.*8. *VVeinrichius epiſtol.quadam*, quam edidit cum tract. *Mirandulæ de Lamiis* & fusè *Laurentius e Anatom.l.*8. *qu.* 13. Quibus præceptoribus præeuntibus è Theologis problemata & caſus determinari poſſunt; An fœtus illi ſint reſurrecturi noviſſimo die, an baptizandi, cum vivunt nonnullorum opinione, cum revera non vivant, nec ſint animalia, an qui contuderit, aut abortum eorum procurarit, homicidium aut ab ortum perpetrarit &c. IX. *Probl.* An dato vivere aliquos fœtus vitam animalem (uti de quibuſdam, quos Belgæ Manchinderen / & ſuppers appellant), forte credi poſſet, ſiquidem videamus eos tactu præditos, an ilico ſtatuendum, eſſe homines, magis quam monſtra quævis, integra forma canina aut equinâ ex hominibus nata (de quibus mox dicemus,) aut quam vermes, ſerpentes, aliaque animalia per generationem æquivocam in humano corpore producta. Quidni enim in utero pari ratione produci poſſent animalia, aç in alia quavis parte corporis. Exempla ſuppeditant *Obſervationes Schenckii.* Quibus unum addo maxime memorabile in Anglia ann. 1637. ubi in corde nobilis juvenis annorum ætatis 21. poſt obitum diſſecti inventus eſt ſerpens. *Hiſtoriam & diſquiſitiones phyſicas* huc facientes patrio ſermone Londini 1639. edidit *Eduardus Bray* medicus extraordinarius ſereniſſimę Magnæ Britanniæ reginæ. De abortivis fœtibus idem quæritur apud Theologos, an ſcil. ſint homines, & noviſſimo die reſurrecturi? *Reſp.* Diſtinguendum eſt inter eos qui vixerunt in utero matris vita humana, & qui non vixerunt. De illis *Aff.* de his *Neg. Auguſtin.* 22. *de civitat. Dei c.*13. nec affirmare nec negare audet, ſic tamen ut in noſtram ſenten-

ciam inclinet. Sed in *Enchiridio c.*85. aperte eam profitetur, & cum eo *Beda* ac *Philippus presbyter ad Iob.* 3.16. Porro meminit etiam ſcriptura abortivi *Eccleſ.*6.3.& 1 *Corinth.*15.8. Ad ſextum præceptum decidendus eſt caſus: An procuratío abortus ſit homicidium. *Reſp.* de hoc caſu varii agunt. *Primo commentatores* ad *Exod.*21.*v.*22.23.*Secundo Thomas* aliique *ad* 4.*diſt.*31. *Tertio* Caſuiſtæ ad ſextum decalogi præceptum, & in voce *abortus.* Conferendi autores,qui ſcribunt de caſibus reſervatis, inter quos poſt omnes pleniſſime hoc egiſſe videtur *Fr.Coriolanus Theologus* ordinis Capuchinorum: quem vide *part.*4.*caſ.*6.*p.*736. *Quarto* Iuriſconſulti ad *l.aliquid* §.*abortionis*, & *ad l.Cicero D.de pœn.*& *ad l.ſi mulierem* & *ad l.*3.§. *ex ſenatuſconſulto D.ad leg.Corneliam de ſicar.* Conferēdi Criminaliſtæ. *Quinto* Canoniſtæ qui accurate & operoſe in hoc inquirunt ad *c.Moyſes* 32.*q.* 2. Conferendi eorum practici Criminales inter quos *Diaz* cum commentariis *Lopez de Salzedo.* Et *Bullæ ac conſtitutiones Pontificum*,eorumque collectores unde jura nova diſci poſſunt:ſunt autem *Flav.Cherubinus*, *Auguſt. Barboſa*, & *Steph. Quaranta*, ſæpius nobis citandi. Quorum poſtremus multa & varia hic annotavit, alioſque autores indicavit. Vt ſtudioſis aliiſque quibus non vacat in hæc operoſe inquirere, aut quibus libri ad manum non ſunt, in præſentiarum guſtum aliquem demus, iſtas ponimus concluſiones. 1. *Concl.* accurata determinatio caſus præſupponit & requirit ſcientiam phyſicorum & medicorum, de tempore quo animatur fœtus anima humana: ut rite judicetur,ſit ne commiſſum homicidium proprie dictum nec ne. *Exod.*21.*v.*22.23.docemur diſtinctionem hic adhibendam. Pontificii quamvis in theſi aut in hypotheſi dubium aliquod interveniret, illud tamen ſtatuendum cenſent quod tutius eſt, ut monet Quaranta loc.cit. *Dicitur*,inquit, *fœtus animatus in maſculo poſt quadraginta dies, in fœmina poſt octuaginta: & ſi dubitatur an maſculus ſit, vel fœmina, præſumendum eſt eſſe animatum poſt quadraginta dies.* Navar.in Manuali Confeſſor,cap.15.n. 14. *quia in dubio tutior pars eſt eligenda, & eſt communis opinio, quam ſequitur ſacra pœnitentiaria &c.* Recens Caſuiſta *Eligius Baſſeus*, eandem ſententiam ſequitur. Et *Coriolanus cap.cit.* qui tamen *c.*5. diſtinguit inter animam rationalem, & vegetantem ac ſentientem; & de ſola animatione per animam rationalem caſum intelligi vult. 2. *Concl.* Procurationem abortus,cum fœtus nondum eſt animatus,& procurationem & inductionē ſterilitatis eſſe graviſſimū peccatum contra naturalē hominum productionem & humani generis propagationem,nec ullo fine bono honeſtari poſſe, ſtatuit *Navarrus in Manuali cap.* 16. *n.* 33. Quidquid contra alii Caſuiſtæ,à *Baſſeo*, *Azorio*, *Bonacina*, *Diana*,annotatoribusad *Toletū* &c. citati, ſub variis diſtinctionibus ſatis periculoſe hic excipiant, & diſtin-

& distinguãt. Videatur *Genes.* 38. *v.* 7. *& ibi cõm. à Lapide.* Impediũt enim ne concipiatur fœtus humanus, aut ne conceptus animetur ; quod est contra *Genes.* 1. *v.* 28. 3. *Concl.* An in foro externo tam politico quã ecclesiastico talis abortus aut sterilitatis procuratio sit homicidium completum & stricte dictum, atque adeo pari pœna cum procurato abortu fœtus animati puniendum ; dubitatum fuit. Affirmare id videtur *bulla Sixti V.* anno 1588. quam habes in *Bullario Cherubini, & in constitutionibus Quarantæ.* Sed revocat illud *bulla Gregorii* XIV. *anno* 1589. & pœnas reducit ad terminos juris communis sacrorum canonum, & Concilii Tridentini. Pœnæ autem in foro politico, (indicante *Cherubino in notis ad bullam* prædictam) sunt exilium, vel alia arbitraria secundum qualitatem facti, personarum ; ut docent Criminalistæ civiles & canonici *ibidem cit.* Coriolanus loc. cit. dicit, *si nobilis est sceleris autor parte bonorum amissa relegatur ; si vero ignobilis damnatur in metallum ff. de pœnis l. si quis aliquid* §. *qui abortionis.* Mitiorem hanc Gregorii XIV. sententiam sequuntur nunc Casuistæ, & Canonistæ ; ut videre est apud autores modo cit. Distinctionem aliquam facere & suggerere videtur lex Mosaica *Exod.* 21. *v.* 22. 23. Vide comment. *à Lapide.* Quamvis ab homicidio in interiori conscientiæ foro coram Deo non liberatur ; ubi occasiones, initia, progymnasmata homicidii etiam remota & interna, analogice ad homicidium reducuntur. 4. *Concl.* Qui fœtum animatum occidit procurando abortum, verum & proprie dictum homicidium cõmittit, quia omne cõpositum ex corpore & anima humana est homo. Sic recte ex Canonistis *Coriolanus cas. cit.* § 2. 3. Et suos taxat, qui contrarium leviter dicunt. Sunt enim inter recentiores, qui in casibus quibusdam concedunt procurationem abortus, per potionem quæ directe tendat ad salutem matris, quamvis dubium esset secuturam occisionem fœtus. Sic *Thomas Zamchez.* Sunt & aliorum periculosæ disputationes, quas vide apud *Azorium tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. *qu.* 1. 5. *Concl.* Est homicidium procurare abortum fœtus animati, cum dubitatur an fœtus sit animatus. In papatu plerique docent irregularitatem à tali incurri, quia est dubius an sit homicida. Contrarium tamen tenet *Diana*, qui pro se citat ex Canonistis *Propositum* & *Gomesium.* Coriolanus distinguit cap. cit. n. 4. *Quod si dubitatur de fœtus animatione ; An Religiosus dans, seu procurans potionem pro abortu ; seu consulens, vel auxilium præstans incurrat in irregularitatem ? Resp. quod in foro contentioso, ubi agitur de pœna, interpretatio fieri debet in partem mitiorem*, l. interpretatione, ff. de pœnis, *sed in foro animæ, ubi agitur ad placandum Deum, & emendationem, debet quis se reputare homicidam, quia in talibus tutior via est eligenda, ut in* c. juvenis de spons. *& bonarum mentium est, ibi culpam timere, ubi culpa non est.* cap. ad ejus in fine, distinct. 5.

distinct.5.argum.cap.ad audientiam, de homicid. *Vide Navarr.* in Manuali, capite 27.num.223. 6. *Concl.* Crimine hoc teneri omnes quovis modo procurantes & consulentes abortum, statuit *bulla Sixti v.* & rectè. 7. *Concl.* Eodem crimine teneri; qui quamvis potione aut aliquâ alia ratione nó quidem directè aut immediate mortem inferunt, sed procurant ut ante tempus infans in lucem edatur, ita ut nó possit esse vitalis. 8. *Concl.* Itidem eos, qui abortum potione aut aliquâ aliâ ratione procurarunt quantum in se est; quamvis effectus propter aliquod impedimentum non fuerit secutus. Sic *Coriolanus*, & recte. 9. *Concl.* Abortum procurari posse variis modis potione, baculo, onere, per magiam & sortilegia: & consequenter crimen hic esse majus aut minus: semper tamen esse homicidium. Proponit *Coriolanus ibidem* dubios casus; An clericus introducens per tectum meretricem prægnantem, quæ si decidens moriatur vel abortiat, fiat irregularis. Et, An clericus qui jocatur aut saltat cum gravida muliere, quæ abortit, fiat irregularis. Et ad utrumque respondet affirmative. Sed hæc & similia alibi ventilanda. x. *probl.* An monstra ex homine nata sint homines? *Resp.* & *Aff.* siquidem anima humana sint prædita. Sic *Augustin. l.* 16. *de civit. c.* 8. vult homines omnes unius esse speciei ex uno Adamo, etiam monstra in quaque gente, aut monstrosas gentes in genere humano. Sed manet tota difficultas, quænam & quibus *κριτηρίοις* judicanda sint esse anima humana prædita. Nam *primo* omnia ut talia sint, non est affirmandum, ex.gr. serpentes, elephanti, hippocentauri apud *Plin. lib.* 7. *c.* 3. & *Iul. Obsequentem de prodig. c.* 218. & integra forma canis aut porci, &c. *Delrio lib.* 2. *qu.* 10. aut forma equi, quale anno 1627. Patavii ex fœmina Iudaica natum didici ex *Itinerario M.S. Nobiliss. D. Berckii* Belgarum ad Venetos Legati; & integrum felem exhibet *Lycetus lib.* 2. *de Monstris cap.* 53. Quo refer villosos illos vermes, quos ex diabolico concubitu à moniali Gandavensi uno partu editos narrat *Delrio disq. Magic lib.* 2. *Secundo*, admodum dubitatur de iis, quæ sunt formæ seu figuræ mixtæ: qualia non unius generis apud *Iulium Obseq. de Prodigiis & Plinium*, imprimis Historicos monstrorum, *Arnoldum scil. Sorbinũ* Theologum, *VVeinrichiũ* Medicum, & *Fortuniũ Lycetum in tractatibus de Monstris*; ut & apud *Lycosthenem in tractatu de prodigiis, Theatro Zwingeri*, & in *selectis Hist. Boistai Launæi, & Simonis Gaulartii*, occurrant. *Tertio*, nec difficultate caret, si edatur forma quidem maximã partem humana, sed tam portentose parva, ut sub illa quantitate corpus hominis organicum vix videatur cõsistere posse. *Quarto*, si biforme seu bicorpor sit idq; dupliciter 1. cõstãs altero corpore humano altero belluino, aut saltẽ alterutrius potioribus partibus. 2. constans gemino corpore humano,

Digitized by Google

humano, aut potioribus. De *primi* generis monſtris non videtur dubitandum, quin ſint bruta, quia nullum corpus organicum animæ humanæ ibi comparet, *Secundi* generis diſtinguimus in ea quæ ſuperioribus ventribus capite ſcil. & pectore hominem referunt, ſi non exactè, ſaltem magnam partem, inferiori vero ventre, atque artubus brutum, & in ea quæ illis ventribus brutum aliquod, inferiori vero aut artubus aut utriſq; hominem. *Illa* affirmarem eſſe homines; quia ex partibus continentibus concludere licet ibi eſſe viſcera hominum primaria, cerebrum ſcil. & cor humanum. Talis fuit puer ille apud *Zonaram tom.* 3. *annal.* ſine brachiis, & cauda piſcina uſque ad coxendices ſurſum porrecta, editus ſub Mauritio circa ann. 578. *Iſta* ſiquidem utroque ventre careant negarem, ſaltem affirmare non auſim. Quod ſi ſolum caput ſit humanum, aut pectus, quale illud in *Faſcic. Tempor. anno* 914. corpore humano & capite canino, dubitarem, quamvis in affirmantem facile inclinarem, ſi modo caput (ubi officina ſenſuum) ſit humanum. De *Tertii* generis, dubitarem, ſi ex. gr. ſint digiti auricularis magnetudine; quales embryones mulierem in Germania in pelvim ejeciſſe numero 150. & aliam 70. refert *Albertus Magn.*, ex eo *Dalecamp. ad Plin.* 7. *c.* 3. Minus dubitarem de infante quem magnitudine perdicis viderat *Nicephorus lib.* 12. *cap.* 37. Magis rurſum de vivis infantibus 365. quos Margaretam comitiſſam Hollandiæ magnitudine ſquillæ (minimæ credo, aut minimi vermiculi) enixam ἰσπρῶσι, ſeu potius fabulantur, de quo infra. Sed duæ hic oboriuntur quæſtiones *prima*; An monſtra ejuſmodi, ſi vivant, ſint baptizanda. *Altera*, an ſint necanda. Ad priorem *Reſp.* ubi dubitatio ſubeſt, exſpectandum donec adoleſcat, & plenius cognoſci poſſit, an ſit homo, nullum enim hic in mora periculum, cum baptiſmus non ſit neceſſarius neceſſitate medii: Saltem quidquid quis ſentiret de neceſſitate baptiſmi, nullum eſt faciendum malum ut eveniat bonum. Malum autem eſt baptiſmum monſtro conferre, quod neſcias homo ſit an brutum. Ad alteram. *Reſp. Neg.*, ſi vel minima dubitatio ſubſit. Statutum quidem id olim à Lycurgo, & à Romulo, teſte *Halicarnaſſ. lib.* 2. ut πῆρας ſtatim ἀπὸ λοχῆς occideretur & probat *Danæus in Ethic. Chriſtian.* Exemplum oc.ſi monſtri refert *Nicephor. libr.* 18. *cap.* 35. Equum illum ex Iudæa Patavii natum à Iudæis occiſum retulerat tunc domeſticis D. Legati Berckii, R. Leon primarius ſynagogæ Venetæ Rabbinus. Quæ neceſſitas occidendi, etiamſi certo ſint bruta, ſiquidem clam alantur, nec ferocia ſua hominibus noceant, aut publico aſpectu fœminis prægnantibus terrorem incutiant, non ita liquet. An forte reſpicitur lex Moſaica, quæ brutum, cum ipſo comburendum ſtatuit *Lev.* 20. 15. 16., an ad deteſtationem facti, & hominum, commo-

Digitized by Google

cõmonefactionem(quomodo ſerpens maledictus,*Geneſ.* 3.& bos lapidatur *Exod.*21.29.32.& brutũ occidituꝛ *Lev.*20.15.16.)an vero ad prævenièdos partus monſtroſos,ſiquidem contigiſſet impræguari : an vero utrumq; in finem ? De *quarti* generis monſtris dicimus lædi , etiam occidi poſſe alterum corpus brutum,ſiquidem corpori humano eo aliqua ratione ſuccurri poſſit. Adhæc humanum corpus aqua baptiſmi aſpergendum. Quod ſi utrumque corpus ſit humanum , aut ſaltem ſuperiori parte ſi geminum corpus humanum , judicari poteſt duas ibi eſſe animas , & conſequenter utrumq; ſeorſim baptizandum. Sed quid ſi unum pectus & duo capita ? *Reſp.* Vno corde exiſtente non putem duos eſſe homines. Admodum difficilem quæſtionem fecit juvenis ille ante biennium hic in Belgii civitatibus pretio á millenis hominibus conſpectus , ex cujus ventre prominebat alterius hominis ſed muti caput; quem anima,ejuſque facultatibus intellectivis & ſenſitivis à geſtante diſtinctum fuiſſe,& conſeqenter aliam fuiſſe perſonam (quamvis cõmunibus quibuſdam partibus corporis uterentur) vel inde conſtat , quod adverſis affectibus & animi perturbationibus in ſe mutuo concitarentur. Plura de monſtris humanis ſi quis requirat , is adeat *VVeinrichium* modo laudatum , aut potius *Fortunium Lycetum*,qui poſt omnes alios hiſtoriam novis quamplurimis exemplis auxit; & plenius in omnes monſtrorum differentias,& cauſas inquirit.x1.*Probl.* Quid de Centauris,Sylvanis,Satyris, Faunis &c. *Reſp.* Aut fuiſſe monſtra humana individua , alicubi conſpecta , ſive ea ex nefario concubitu hominum cum beſtiis , ſive ex alio quovis naturæ ἀμαρτήματι genita fuerint. Aut fuiſſe ſpectra diabolica, quæ hominibus ſubinde ea forma apparuerũt. Aut fuiſſe ſpecies brutorum , ſimios ſcil. ſimilesve beſtias, quæ aliqua ex parte ad figuram corporis humani accedunt:Aut ad fabulas & otioſorum hominum figmenta referenda,quæ de iis ſcribuntur. Hac determinatione exhauriri putamus quod olim ab autoribus antiquis , aut teſtibus autoptis hodie relatum , dubium movere poſſet; quaſi ſcil. eſſent diverſæ hominum ſpecies , aut integræ gentes ac nationes monſtroſæ. Confer quæ modo diximus de arimaſpis,cynocephalis,Nereidibus,Sirenibus&c.*probl.* ſcil, 6.& 7. Quid olim aut hodie de ejuſmodi dictis hominibus, ſcriptum creditum , dubitatum fuerit , vide apud *Nierembergium lib.* 8. *capp.* 1. 7. Qui collatus cum cõmentatoribus lucem adfert interpretationi locorum *Ieſa.* 13.*v.*21.22.& 34.14.*Levitic.*17.7.2 *Paralip.*11.17. Quid ſuperſtitio Gentilium de Faunis,Satyris,Pane, Sylvano,Silenis, &c. fabulata ſit vide apud *Natalem Comitem l.*6.*c.*6.-12. Centauros & Scyllas negat *Lucretius l.* 5. *Virgilius Æneid.*6. canit eos in veſtibulo inferorum ſtabulare cum ſomniis. Conſer & *tom.*1.*Theſauri critici* à Grutero editi , ubi *p.* 1115, de

centauri

Digitized by Google

de centauris & ſatyris. XII. *Probl.* Quid de ſtrigibus, aut fabulis. *Reſp.* Aut ſpectra eſſe; aut aves nocturnas, quas fœminas faciebant. Vide *diſp. de dæmonibus, & ſpectris* & commentatores ad *Ieſa.* 13.22. *Threnor.* 4. 3. *Mich.* 1.8. Gentilium fabulas explicat *Natalis Comes*; Iudæorum, *Buxdorf. in ſynagog. Iud.* De Harpyis tantundem credendum eſt. XIII. *Probl.* Quid de *cobalis*, ſeu virunculis montanis, quos homines, terreos appellant. *Reſp.* non eſſe homines, ſed ſpectra diabolica. *Agricola* aliique hiſtorici metallares, & ex iis *Cornmannus in templo Naturæ p.* 172. deſcribunt. Confer quæ *idem* habet *p.* 165. *de geniis* ſeu *ſpiritibus terreis & noſtram diſp. de ſpectris.* XIV. *probl.* Quid de aliis homunculis terreis, quos credunt habitare in occultis æduum locis, qui Germanis *roboldi*, Ruthenis *Kolzi* dicuntur? *Reſp.* Idem. XV. *Probl.* Quid de albis nymphis, quę & Sibillæ, dominæ nocturnæ, Italis *Fate*, Gallis *Fee*, Belgis Witte vrouwen dicuntur: de quibus *Delrio in diſquiſ. Magic. & Kornmannus p.* 113, & ſcriptores *de ſpectris. Reſp.* Idem. Vide *diſp.* noſtram *modo cit.* XVI. *Probl.* Quid de gentibus prodigioſis, quæ duas manus in latere dextro, auriculas aſininas, alterum crus equinum alterum humanum habere dicuntur; quæ in inſulâ quâdam invẽtæ dicuntur à navigantibus Hiſpanis in medio ad Colacutum itinere? *Reſp.* cum Nierenbergio lib. 8. c. 2. *Non omnem penitus fidem ſimilibus monſtris oppignero, ſed Auctores eam vindicent, maxime in his quæ ſequuntur. Nec prætermittenda duxi, non quia certò putem, nationes illas tantæ deformitatis eſſe, ſed quoniam probabile exiſtimem, ſingularia ſaltem nonnulla monſtra occaſionem fabulæ dediſſe.* XVII. *Probl.* Quid de hominibus dictis *Sterlochis*, qui alicubi in Arabiâ dicuntur tres habere oculos, aures ampliſſimas &c. *Reſp.* aut eſſe fabulas, aut monſtrum tale conſpectum. Idem dicẽdum de hominibus in Ægypto quos camelis ex parte ſimiles ferunt, aliiſque ex *Lycoſtheris libro de prodigiis*, à *Nierembergio ibidem & cap.* 3. notatis; de quibus ita concludit. cap. cit. p. 134. *Omnia hæc Lycoſthenes; plurima vana. Illud quod in Quæſtionibus naturalibus obſervo, nunc inculco, pleriſque monſtris fabulam dediſſe dæmones deformi apparentes ſpecie, quemadmodum D. Antonio ſub ſatyri & centauri vultu viſi in deſerto. Sed & Apoſtolico viro Balthaſari Barretio, ex noſtra Societate Ieſu in reditu è Benâ apparverunt varia monſtra. Putabat is initio, cum procul eſſet, nigritas eſſe patria incolas, ſed locus deſertus omnino erat & ſpiritus cognovit eſſe humanam figuram æmulantes. Accidit interdum, monſtroſos homines ex inceſtis aut dæmoniacis congreſſibus edi. In Braſilia è barbara mulieris cum incubo congreſſu horrendum monſtrum prognatum fertur, & in ſedecim palmorum altitudinem excreviſſe, dorſo lacerta pelle contecto, turgidis mammis, brachiis leoninis, oculis rigentibus, inſtar ignis ſcintillantibus, certiſque membris fœdiſſimis adſpectu.* Pari paſſu ambulant homines naſo ca-

Digitized by Google

tentes apud *Benjaminum Tudelenſem in Itinerario p.96.* Et capitibus belluinis apud *Geographum Nubienſem pag.71.* XVIII. *Probl.* Quid de hominibus caudatis in inſula *In Zignanin*, de quibus *Petrus Martyr in hiſt. novi orbis. Reſp.* Fabulam eſſe. Nieremberg. c.4. dubitat, an non ſit hiſtoria. Et addit: *Certius eſt in regno Lambri caudatos eſſe homines. Scribit Marcus Paulus Venetus, caudam unius palmi eſſe. Eadem infamia alii homines Europæ laborant.* Hoc ſcilicet erat, cur hanc fabulam magis quam alius iſtius commatis inter hiſtorias adoptaret. Cogitabat de miraculoſâ maledictione Auguſtini Anglorum Apoſtoli, per quam factum refert, ut homines in Anglia caudati naſcerentur. Ita ille *lib.1. de Mirac. natur. Europæ cap.83.* ex *Ioh. Majore l. 2. cap.9. de geſtis Scotorum. Geographus Arabs part.10. climat.2.* fide *autoris libri Mirabilium* refert in inſulâ Namaneg eſſe gentem caudatam, cui dominatur rex ex ipſiſmet. Sed illud tam verum arbitor, ac fabulam de ſimili gente in Hiſpania apud *Nieremberg. cap. cit.* & de fœminis quibus aſininæ tibiæ & caudæ *lib.8. hiſtor. natur. c.2.* XIX. *Probl.* Quid de hominibus cornutis? *Reſp.* Si alicubi tales conſpecti, ad monſtra referendi. Fuiſſe autem monſtroſos ejuſmodi homines unicornes, & bicornes, quibus non tantum ex capite ſed etiam ex naſo, ex dorſo, ex liene, ex pedibus, ex manibus cornua excreverint, docent hiſtoriæ medicæ: quas collectas vide à *Thoma Bartholino tract. de Vnicornu cap.1.2.*

DE CREATIONE.

PARS NONA,

Reſp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 3. Novemb. 1638.

Reſtant quædam de homine in genere.

I. XX. *Probl.* An vagiones, vulgo dicti *cambiones* Wiſſelkindtren ſint homines? *Reſp.* An tales ſint qui aliunde ablati à dæmonibus ſupponuntur, ut partum humanum mentiantur, dubitari poteſt: quamvis affirment *Sprengerus*, *Gulielmus Pariſienſis* aliique apud *Delrio lib.2. qu.15.* Sed ſi ſint, non video cur negandum ſit, eſſe homines ejuſdem ſpeciei

clei cum aliis. Neque enim mentitum puerperium, & ſuppoſitus infans, tollunt eſſentiæ humanæ veritatem. Alioquin dici poſſet, illos vagiones ſubinde eſſe dæmonas, qui ſpecie infantum ſe oſtendant : ſiquidem vera ſunt, quæ notat Merſennus commentar.in Geneſin pag. 651. *Hūc Paracelſi homunculū eundem eſſe exiſtimo cum diabolis, qui ſe ad inſtar infantium ali curant, quos aliqui* mont de gloire *vocant.* XXI. *Probl.* An Meluſina, *Merlinus* vates, aliiq; qui ex homine & diabolo geniti dicuntut apud *Delrio loc.cit.* ſint veri homines? *Reſp.* An ex diabolo quid gigni poſſit, infra dicendum. Sed ſi quid tale contigiſſet ; non eſſet negandum hominem ejuſdem ſpeciei : & conſequenter generationem univocam: cum ſit ex virtute plaſticâ, ejuſque vehiculo ſemine humano. Diabolus enim tantummodo ſe haberet ut inſtrumentum, applicando naturalia agentia paſſivis. XXII. *Probl.* Quid de ſpectris illis ſive monſtris, quæ vocant homines maledictos, qui ſcil. per peculiarem maledictionem & judicium Dei in bruta ſeu monſtra bruto-humàna, aut in ſpectra & dæmonas aut ſpiritus erraticos converſi dicuntur. *Reſp.* aut eſſe hominum figmenta : aut impoſturas diabolicas. Exemplum habet *Stumfius in chronico Helvetico ad ann.* 1520. Et ex eo refert *Cornmannus in Templo naturæ pag.* 173. De Meluſinâ modo memorata idem fabulantur. XXIII. *Probl.* An ſatyri, fauni, Cyclopes, Panes, Centauri, virunculi metallarii &c. ſint homines? *Reſp.* Aut nihil tale eſſe : aut ſi quid alicui apparuerit fuiſſe aut animalia ſylveſtria ex.gr. ſimios &c.; aut monſtra animalium; aut ſpectra diabolica : ut indicavimus *Diſp. de Spectris.* An ejuſmodi chimæræ poſſint generari diſquirit *Magius Miſcell. lib.* 1. *c.* 20. Sed ſupra *part.* 8, de iis egimus. Conferri poſſunt autores ibi citati.

XXIV. *Probl.* An Adamus, Eva, Chriſtus, reliquique homines ſint unius ſpeciei. *Reſp. Aff.* neque enim poteſt diverſus modus originis ſeu productionis, diverſam ſpeciem inferre. Rationes ſuggerunt philoſophi, cum diſputant animalia ex putri materiâ & ex ſemine genita eſſe ejuſdem ſpeciei. Nos addimus teſtimonia ſcripturæ *Hebr.* 2. 11. 12. 13. 14. 15. 16. cū *Actor.* 17. 26. An Chriſti generatio fuerit univoca, infra determinabitur.

XXV. *Probl.* Quid ſtatuendum de opinione cujuſdam, quæ aſſerit Melchiſedecum verum hominem ex nihilo creatum? *Reſp.* Repugnare *Actor.* 17. *v.* 26. & obeſſe defenſioni veritatis contra Anabaptiſtas. Conferenda quæ infra dicentur *part.* 10. *theſi* 3. XXVI. *Probl.* An homo dici poſſit naturæ miraculum, perfectiſſimum in univerſo, immo ejus perfectio, finis &c. quin & ipſum univerſum ſeu omnia, μικρόκοσμος, διασμάτιον, Deus quidam &c. *Reſp. Aff.* limitatè ſcil. ſecundum quid, certo reſpectu, & ſuo

Digitized by Google

modo. Nam 1. eſt totum univerſum, illudque in ſe complectitur tripſici ratione. *Secundū* eſſe reale: participat enim naturam mundi inviſibilis & viſibilis, incorporei & corporei: ſuperioris, inferioris, cœleſtis, elemētaris. Quæ omnia amplificata vide ab *Aiſtedio in Theologia naturali, Bartholino Anatom. quæſt.* 2. & 3. *Secundum* eſſe repræſentativum ſeu ideale. Eſt enim ut epitome ſeu compendium, ita ſpeculum, exemplum repræſentans omnes creaturas, earum virtutes & excellentias. *Secundum* eſſe intelligibile: quia intellectus ejus juxta Atiſtotelem, *eſt omnia*, per aſſimilationem ſcil. 2. Eſt perfectiſſimum in univerſo, nobilius & excellentius quid non tantum natura omni corporeâ, (de quo ſcriptores hexaëmeri ad diem ſextum) ſed etiam ipſis angelis, quia filius Dei hominum naturam adſumſit, non angelorum *Hebr.* 2. 16. & 11. *Philipp.* 2. 7. eoſque nominat fratres *ibid. v.* 12. & dicuntur *Epheſ.* 5. caro de carne ac os de oſſibus ejus. 4. Eſt ens proximum Deo in Chriſto ſcil. ὑπερφώνως. 4. Eſt perfectio & finis univerſi; mundi inferioris quidem in ſe cujus dominus conſtitutus eſt *Gen.* 9. 25. 26. *Pſ.* 8 *v.* 6. 7. 2 *Corinth.* 3. *v. ult.* ubi innuitur dominium hoc reſtitutum per Chriſtum, etiam mundi inviſibilis in Chriſto capite ſuo propter quem ſunt omnia *Hebr.* 2. 10. *Coloſſ.* 1. *v.* 16. quippe qui primo genitus eſt omnis creaturæ *Coloſ.* 1. *v.* 15. & poteſtatem accepit in cœlo & in terra, ſuper omnia, etiam thronos, poteſtates &c. *Matth.* 28. *v.* 18. *Epheſ.* 1. *verſ.* 21. 22. His limitationibus obſervatis elogia illa de hominis præſtantia apud *Manil. lib.* 1. *Lipſ. lib.* 3. *diſſ.* 2. & 3. *Boiſtaum L'Annæum in Theatro Mundi, Bartholinum loc. cit. Maymonidem part.* 1. *cap.* 72. Et *authores Cabaliſtic. à Piſtorio editos pag.* 130. 131. accipienda ſunt, & rectè explicari poſſunt. Atque ita ſatisfit rationibus *Maymonidæ in Moreh lib.* 3. *c.* 12. & 13. ubi diſputat, hominem nullam habere proportionem ad totam hanc mundi univerſitatē: Item entia omnia eſſe ſui ipſius causâ, & nō alterius, atque adeo nec hominis. XXVII. *Probl.* Quomodo ergo homo dicatur nihil, vanitas, pulvis, umbra, vermis *Geneſ.* 18. 17. *Pſ.* 62. 10. & 144. 3. 4. *Ieſa.* 40. 15. Quibus conſonant dicta Nebucadnezaris *Daniel.* 4. 32. & amicorum *Iobi* 4. 19. & 25. 6. quamvis per ſe non ſint authentica; & illud *Pindari* Χάιος ὕπνος &c. Et Chriſtus aſſumendo humanam naturam ſeipſum exinaniiſſe *Philipp.* 2. 7, *Reſp.* Non abſolutè & in ſe ſed *partim* comparativè ad Dei infinitam perfectionem, quia omnia habet à ſe, in ſe, per eſſentiam, immutabiliter, independenter, & perfectiſſimè (quomodo ſolus dicitur bonus, immortalis, ſapiens *Matth.* 19. 1 *Timoth.* 1. & 6. *partim*, propter accidens peccati & miſeriæ atque adeo abſque homine illo κατ' ἐξοχὴν Chriſto ſcil.; & extra gratiam Dei, per quam, in quâ ſunt quidquid ſunt, alias nihil futuri 1 *Corinth.* 15. 30. cum 2 *Corinth.* 12. 11. quo fit,

ut

ut fœtidus, abominabilis, viliſſimus omnium, immo nihil, & plus quam nihil, deterior omni nihilo habendus ſit; ita, ut ſi ab eo non liberetur, præſtitiſſet illi nunquam fuiſſe, hoc eſt, *nihil* fuiſſe *Math.* 26. 24. Hominis ἐξουθένημα vid. in *Plin. l. 7. præf. Plutarch. de Fortuna; commentatores ad Eccleſ.* 1. *Lotharii* poſtea Innocentii Papæ *opuſculo de contemptu Mundi*, *Boiſtai Theatro Mundi*, *Molinæi*, *Denniſon*, *Baylly*, *Beſſæi*, *Stellæ*, aliorumque Meditationibus de Vanitate & miſeriâ humanâ. Porro de *Hominis* natura & proprietatibus conſulendi vulgares Phyſici & Anatomici, ſcriptores de Vniverſo & Hexaëmero, (*Nemeſius ſive Nyſſenus de Natura hominis*, *Theodoret. de Curationibus græc. affect. ſerm.* 5.) *Cardanus de Variet. & ſubtilit. Ionſtonus libro ſæpe cit.* præter tractatus peculiares de Homine, de Mente aut de anima humana, de riſu & fletu, de affectibus, de barba, aliiſque innumeris, quos partim vidimus partim ab aliis citatos habemus. Denique de oppoſitis hominis, imprimis de Morte, ibidem pro inſtituto paraeneticè & exotericè *autores cit.* ſed acroamaticè agendum de ea partim á phyſicis & medicis, partim à Theologis; & ab his ſolis practicè, ut oſtendimus in *loc. communi de quatuor noviſſimis*, & in *Aſcetica*: forte aliquando dogmatica, hiſtorica, & practica in compendium unius diatribes redacturi.

Sic quidem de homine in genere: agamus nunc de principiis ſeu partibus eſſentiæ phyſicè ſpectatis, quæ ſunt corpus, & anima. Ac primo de corpore quæritur. 1. An ſit pars eſſentialis hominis? *Reſp.* in ſcholis philoſophicis de eo non dubitatur. Sed nuper novatores noſtri, dicti Remonſtrantes, in ſuâ *apologiâ* voluerunt in medio hoc relinquendum, an ſcil. corpus ſit tantum animæ inſtrumentum, an verò etiam pars eſſentialis compoſiti: ut ſuccurrant Socinianis, qui negando hujus carnis reſurrectionem negant tamen ſe negare Reſurrectionem: quod ſc. corpus ad eſſentiam hominis non pertineat. Sed Ref. *Primo* rationibus omnibus, quibus philoſophi probant, omnem materiam in genere, etiam animalis conſtituere eſſentiam rei & non ſolam formam, Item ex materiâ & formâ fieri unum per ſe. Vide *Zvvarez*, *Ruvium*, *Conimbric. Diſp. de Materia & forma*. *Secundo*, quia ſynechdochicè dicitur, *homo*, inſcripturis; & homo creatus, de terrâ formatus, ſumptus & in eam reverti *Gen.* 2. 7. & 3. 19. *Pſ.* 90. 3. & 139. 14. 15. cum tamen hoc ſit immediatè & primo ſecundum corpus. *Tertio*, quia veritas, & eſſentia humanæ naturæ in eo etiam conſtituitur, cum ſcriptura loquitur de incarnatione Chriſti *Hebr.* 2. *v.* 14. cum 10. 5. *Quarto*, quia corpus mixtum, vivens, animale eſt de eſſentia hominis, ergo & corpus humanum ſpecificè ita dictum. Valet conſequentia: *quia quidquid dicitur de genere etiam dicitur de ſpecie*. Iam verò cor- 5.

Digitized by Google

rò corpus animale ſeu animal,ut & vivens &c. non eſſe accidentale quid, ſed eſſentiale, conſtat ex illa regula logica : *Genus non eſt accidens,nec pars ſuæ ſpeciei. Quinto*, quia anima eſt actus corporis organici,quatenus organicum : ergo corpus eſt pars eſſentialis animæ coordinata & componitur eſſentia humana non tantum ex anima, ſed etiam ex corpore. Videantur *commentatores Ariſtotelis in explicatione definitionis animæ. Sexto*, quia anima humana jam ſeparata non poteſt ſpecificè & formaliter diſtingui ab angelo, niſi per eſſentialem ſeu ſubſtantialem ordinem & coordinationem ſui ad proprium corpus, & vice verſa : quæ coordinatio neceſſariò arguit & præſupponit duas partes eſſentiales,ſeu principia interna eſſentię. *Septimo*, quia alioquin nulla eſſet conſequentia in demonſtratione illa Chriſti *Matth.*22.32. Abraham, Iſaac, & Iacob vivunt (nunc ſcil.ſecundum animam); ergo & vivent ſecundum corpus : non eſt enim promiſſio facta animæ Abrahami,ſed Abrahamo conſtante ex anima & corpore. Experiatur quis an explicari & defendi poſſit illa demonſtratio Chriſti, ex hypotheſibus Socinianis. II. *Probl.* An corpus ſit in ſe aut per ſe malum, noxium, atque adeo cum Platonicis dicendum ſit animæ carcer, ſepulcrum, σῶμα σῆμα? *Reſp. Neg.* non magis quam anima : eſt enim. *Primo* partialiter eſſentia hominis, creatura Dei bona *Geneſ.*2. 7. *cum* 1.*v.*31. *Deinde*, illud nemo odiſſe debet, ſed τρέφει καὶ θάλπει *Epheſ.*5.29. *Tertio* filius Dei, illud adſumpſit in unitatem perſonæ, non minus, quam animam *Hebr.*2.11. 14. 15. 16. Eratque illa caro & ſanguis Dei *Ioh.* 6. cum *Actor.*20.28. III. *Probl.* An partium varietate, mutuâ coordinatione, ſpirituum nobilitate, exquiſitâ ſenſuum & organorum diſpoſitione, humorum & temperiei ad operationes animales exquiſitâ proportione &c. reliquis corporibus præſtet. *Reſp. Aff.* Si omnia complexim conſideres. Noſtri inſtituti non eſt hoc demonſtrare : conſulant ſtudioſi phyſicos & Anatom. & *Ambroſ.lib.*6.*Hexaemer. c.* 9. *Rhodiginum l.*3.*c.* 10.11. 12. autores de Excellentiâ hominis ſupra cit. Suffecerit indicaſſe *Pſalm.* 139.14.15. & proceſſum Dei in homine creando *Geneſ.*1.25. 26. & 2. 7. 8. cum de reliquis animalibus tantum dicatur : *producant aquæ* &c. *volatile volet in expanſo* &c. *producat terra* &c. IV. *Probl.* An detur temperies æqualis ad pondus, ejuſque excellentia ſic extollenda, ut effectus prodigioſi, immo & miraculoſi inde deriventur? *Reſp. Neg.* & merito rejiciuntur deliria eorum, qui operationes Magicas,divinationem,& miracula peculiari corporis complexioni adſcribunt. Indicavit paradoxos illos *Delrio lib.*1.*c.*3.*qu.*2. & refutavit ex profeſſo *Medina de recta in Deum fide lib.* 2.*c.* 7. V. *Probl.* An arte medica, ſpeciatim Paracelſico-hermetica, ad eam temperiem corpus humanum reduci poſſit,ut vita quaſi perpetuetur,juventus

ventus reſtituatur &c. *Reſp. Neg.* Verba ſunt & voces *Paracelſi, Crollii*, & ſimilium mirionum : quæ attigimus in *diſſ. de Term. Vitæ.* Ne diabolo quidem hoc eſſe poſſibile innuimus in *Diſp. de Dæmonibus* : nedum Enthuſiaſto-Hermeticis. VI. *Probl.* An in homine ſit duplex corpus, atque adeo duplex homo ; unus ſydereus, ineorporeus &c. alter elementaris, viſibilis &c. *Reſp.* ita quidem πεπαίλογῶς novi Hermetici, ſed ſine ratione ſine ſenſu : de quo vide *Semertum de Chymicorum & Ariſtotelic. conſenſu & diſſ. c.* 5. & 15. Hominem quidem μικρόκοσμον poſſe dici, atque adeo analogicè in eo mundum cœleſtem & elementarem inveniri concedimus ; & oſtenderunt hoc autores à nobis cit. inter eos *Bartholinus in Anatom. loc. cit.* & *Laurentius lib.* 1. *c.* 2. Sed non eſt ferendum ut hoc propriè intelligatur, atque adeo corpus hominis & ipſe homo in duo diſpeſcatur in cœleſtem, & elementarem. Vt rationes à philoſophis & Medicis allatas præteream, ſcriptura hoc commentum reſpuit : cum docet hominem creatum eſſe ex pulvere terræ *Geneſ.* 2. & 3. cum 1 *Corinth.* 15. *v.* 45. 46. 47. 48. 49. & nullum aliud corpus ab illo circumgeſtari, nullum in morte deponi & in elementa reſolvi, niſi unicum hoc terreſtre, corruptibile, & mortale 2 *Corinth.* 5. *v.* 1. 2. 3. 4. & 1 *Cor.* 15. *v.* 53. 54. Vbi eſt ergo lar ille, aſtralis, gabalis, dæmonium, Deus Paracelſi ? In utopiâ, credo. VII. *Probl.* Cur corpus humanum magis ſubjectum morbis & defectibus, quã aliorum animalium ? *Reſp.* Eſt pœna & juſtiſſimum judicium Dei in deteſtationem peccati : ut enim mors, ſic præludia ad mortem & totus ille calamitatum oceanus miſerum homuncionem inundavit, ſimulac peccatum introiit. *Geneſ.* 3. Hinc homo inter alia animantia peculiariter hebr. אנוש gr. ἄνθρωπος latinè *mortalis*, dicitur. Non eſt ergo quod de hominis creati infortunata ſorte aut natura noverca cum *Plinio* aliiſque infidelibus quiritemur. Et hæc quidem cauſa prima. Secundæ poſſunt aſſignari. 1. perfectius & nobilius ſyſtema corporis humani : hinc plures & frequentiores defectus illi accidunt, repagulo & privilegio illo imaginis divinæ remoto : bonum enim non niſi ex integra cauſa, & malum ex quolibet defectu. Et quo major rei perfectio, tanto proclivior ac frequentior ejus defectus. 2. Reliquiæ ſeu umbræ dominii circa electionem quarumvis creaturarum ; quibus cum pro ſtudio novitatis & mentis inſtabilitate utitur aut potius abutitur homo, hinc fit ut mutatus aër, locus, cibus, potus, dieta, (ne dicam de intemperantia) homini fiant venena & judicii divini ſatellites. Cum contra reliqua animantia, tanquam cauſæ naturales, ut plurimum iiſdem & conſuetis locis, cibis, laboribus, &c. affixa ſint. VIII. *Probl.* An melancolia, lycanthropia, mania, phrenéſis &c. ſint morbi animi, an vero corporis ? *Reſp.* Propriè & for-

Digitized by Google

& formaliter ſunt corporis : anima enim proprie & in ſe iis non laborat, niſi quod impeditur in actionibus ſuis, ad quarum executionem corporis organa requirit. Hinc eſt, quod Medici iſtorum malorum cognitionem & curam ſibi jure meritoque adſcribant, ut videre eſt in vulgaribus Inſtitut.Medicinæ. Morbi venefici aut ſymptomata à dæmonibns vexantibus, aut corporaliter poſſidentibus, aut à Magis ope dæmonum inflicta; etiam ad curam Medicorum pertinent; cum ſpecie non differant à morbis modo dictis aut aliis quibuſcunque. Conſer *diſp.noſtras de Energumenis, de dæmonibus, de Magia.* Et Baptiſtam Codronchum Medicum Imolenſem lib.4.de morbis veneficis ac venificiis à cap.4.uſque 10.ubi initio capitis quarti morborum iſtorum cognttionem & curationem Medicis ſuis contra Theologos Exorciſtas vindicat : *Et quoniam nonnulli Exorciſtæ poſuerunt falcem in meſſem medicorum, proponentes varia vomitoria; linimenta, ſuffitus, balnea, & alia hujuſmodi, quibus ſine ulla differentia, ac temere, artem hanc profitentes, utuntur, inſigni cum ægrotantium laſione ac periculo, ea propter, ne in poſterum circa uſum ipſorum error commitatur, ea figillatim, nec non omnia alia ſimplicia medicamenta, qua ad veneficia depellenda, cum antiquiores, tum recentiores uſurparunt, ad examen revocare decrevi* : De aliis partium humani corporis affectibus,morbis, & ſymtomatis,quorum cognitio aliqua Theologis in explicatione ſcripturæ, ant enodatione controverſiarum, aut determinatione caſuum, aut viſitatione ægrorum imprimis uſui eſſe poſſit, monuimus quid in *Bibliotheca Theologica.* Vbi videat cui vacat. Imprimis & quæſtionum, quæ pro Iuriſconſultis, Canoniſtis, Caſuiſtis à phyſicis & Medicis prædeterminandæ ſunt, repetitio huc revocari debet : Præcipuarum ſyllabum dedit Baptiſta Codronchius in tract.cui tit.Methodus teſtificandi, in quibuſvis caſibus Medicis oblatis. *Sunt autem iſtæ : Qua ratione morbum ſimulantes ſunt à medico deprehendendi, & quinam ſint morbi, quos potiſſimum fingere ſolent.*

Ægrotantes acuto præcipuè morbo, in cuſtodia poſitos, non niſi maxima cum difficultate ipſorumque diſcrimine, curari poſſe.

Traditur primo methodus univerſalis teſtificandi cum in ægrotantibus, tum in vulnerati,ſecundo particularis in ægrotantibus ubi quot in eorum prognoſtico attendenda ſint, pateſit, ac de morborum generibus, quantitate, ac qualitate, nec non deſignis ſalubribus, exitialibus agitur.

Quanam ratione de vulnerato teſtificandum ſit, ubi de ſignis, ac judiciis vulnerum agitur.

Quibus notis vulnera à venenatis armis illata,vel veneno infecta dignoſcantur.

Mortis, ac ſymptomatum repentinus eventus, an veneno exhibito, vel corruptioni humorum ſit aſcribendus, ubi deſignis venenorum in genere, & in ſpecie tra-

ctatur,

ſtatur, ac de ſignis mortui ex veneno.

Venena dare, vel vendere prohiberi, qua enumerantur

Vtrum qualibet veneni quantitas hominem jugulare poſſit.

De pubertate, ac ſignis pubertatis

De iis qui concumbere non poſſunt, ac de cauſſis.

Virginem incorruptam eſſe, quibus poſſit deprehendi.

Quibus ſignis mulier gravida dignoſcatur.

Vtrum medicus cognoſcere poſſit mulierem partum abegiſſe, ac de medicamentis abortivis.

Vtrum mulier poſt decimum menſem parere poſſit, & partus ille ſit legitimus.

Novimeſtris partus mulieris, qua viro defuncto poſt paucos dies alii nupſerit, cujus ſit cenſendus.

Quaſdam mulieres quinquagenarias concipere poſſe probatur.

Diſſimilitudo nati ad parentes, an ſit ſufficiens argumentum adulterii, ex quo de cauſſis ſimilitudinis, ac diſſimilitudinis filiorum cum genitoribus agitur.

Quid autem judicandum ſit de deſertionibus ſpiritualibus & tentationibus, cum quibus melancolia conjuncta eſt, & quomodo morbi illi ſpirituales (quorum cura proprié ad Thelog. pertinet) non ſint cum ea confundendi, cœpimus indicare *Diſp. de Deſertionibus.* Sunt & aliæ illuſtriores medico-philoſophicæ quæſtiones, de temperamentis; de calido & humido innato, & balſamo naturali, de humoribus, de ſpiritibus, de pulſibus; de reſpiratione; aliiſque infra ad finem *part.* 10. nominandi, de corporis unitate & continuitate, de dependentia animæ à corpore; de diſtinctis formis ſingularum partium corporis; de principatu, ſitu, figurâ, materiâ, uſu partium &c.; an detur corpus neutrum, hoc eſt, nec ſanum, nec ægrum; an capilli, ungues, quatuor humores, ſpiritus animales & vitales, lac. ſemen ſint animati; An toto nutritionis decurſu idem numero corpus perſeveret; &c. de quibus conſulendi Phyſici, & Anatomici jam ſæpe laudati: inter eos *Conimbric. in libros de Generat. & corrupt. Sennertus in Phyſica* & *in tract. contra Paracelſiſtas* jam ſæpe laudato; coll. cum Freitagio, ipſius Antagoniſta; & ex anatomicis *Laurentius* & *Bartholinus*, qui quæſtiones ſubjiciunt. Qui ſi ad manum non ſint, aut cui non vacat eos conſulere, is ad minimum legat vulgarem aliquam Phyſicam, & *Melanthonem de anima* cum *commentar. Magyri & Canſingeri.*

Accedimus nunc ad ſpeculationem de Animâ, de quâ *Primo* philoſoph. ſyſtematici & quæſtionarii ex recentioribus, Pontificiis, *Toletus, Complutenſes, Thomæ à Ieſu curſus Thomiſticus, Ruvius, Ariaga, Oviedo, Mendoſa, Maſſius, & Antonii Fabri phyſica Scotiſtica, Conimbricenſes*, apud quos omnis generis autores citantur. Ex noſtris ſcriptores phyſici in *Bibliotheca* indica-

ti : quibus addimus *Combachii Anthropologiam. Secundo, Scholastici ad* 1. *Thomæ* coll. cum 1. 2. Qui hic verè patres humanæ sapientiæ. *Tertio*, ex nostris locorum commun. scriptores quales *Grynæus*, *Tilenus*, *Polanus*, imprimis *Zanchius*. *Quarto*, si cui lubeat antiqua Græcorum philosophemata conferre, is consulat *Theodoretum serm.* 5 *de curation. gr. aff. Stobeum in eclogis physicis. Alcinii de doctr. Plat. c.* 17. & ex recentioribus *Eugubinum lib.* 9. *perennis philosophiæ* Complura etiam scitu dignissima collegit *Iul. Cæsar Bulengerius in Eclogis ad Arnobium lib.* 1. *cap.* 4. 5. &c. Post primam hujus disp. editionem vir nobiliss., idemque celeberrimus Polyistor in antiquis scriptoribus atque antiquitatibus versatissimus *Salmasius notas* edidit *in Epictetum & Simplicium*, anno 1640. ubi ex professo eruit Stoicorum aliorumque veterum philosophiam de animæ humanæ naturâ & facultatibus. Plurima etiam huc facientia suppeditabit polyistor *Vossius lib.* 3. *de Idololatr. cap*, 33. 40. 41. 42. 90. *Quinto*, Iudæorum opiniones habes in *Physica R. Aben Tibbon*, & in *Maymonida More Nevochim*; *ejusdemque Fundamentis legis*. Nos ista problemata perstringimus 1. *Probl.* An rectè dicatur spiritus? *Resp. Aff.* & Theologiam in *Scaligero* desideramus, cum hoc nomine flagellat Melanthonem *Exercit.* 307. *sect.* 39. Sic enim vocatur *Eccles. sast.* 12. 7. *Psalm.* 31. 6. *Luc.* 25. 26. *Actor.* 7. 59. Quamvis non negemus, & animas, brutorum sic appellari, cum additamento *vitæ*, vel *carnis Genes.* 7. 15. *Numer.* 16. 22. Porro quæ de differentiâ inter נפש, נשמה, & רוח φιλολογῶν Rabbini parum solida sunt, ut in prælectionibus nostris aliquoties docuimus. 11. *Probl.* An sit accidens, an crasis seu temperamentum, an corporea seu corpus, an spiritus animalis aut vitalis? *Resp. Neg.* Vide *Thom. contra Gentes lib.* 2. *c.* 63. *& in quæst. disp. de Anima artic.* 1. ex recentioribus *Conimbric. in* 2. *de Anima qu.* 1. *Zanchium lib.* 2. *c.* 5. 111. *Probl.* An sit pars Dei *R. Neg.* contra Cerdonem, Gnosticos, Manichæos &c. ut & Gentiles nonnullos, & recentiores Enthusiastas, qui Deum cum hominis substantiâ confundunt, Furores hos refutat *Augustin. lib. de origine Animæ c.* 2. & *Scholastici ad* 1. *qu.* 90. *art.* 1. 1v. *Probl.* An vera & substantialis hominis forma, & sic corpori uniatur, illudque substantialiter actuet & informet? *Resp. Aff.* sic ut unio sit non per accidens sed per se, non accidentalis sed substantialis, Scriptura enim duas illas partes hominis essentiales nominat, ex quibus homo constituitur *Eccles.* 12. 7. *Matth.* 10. 28. & 6. *v.* 25. 1 *Reg.* 17. 21. 22. jam verò corpus non potest dici informare animam; sed anima informat corpus, tanquam materiam seu subjectum suum; unde dicitur in eo esse, manere; ex eo egredi, emitti, efflari &c. *Zanchius lib.* 2. *c.* 6. declarat hanc unionem similitudine lucis unitæ cum aëre. Rejicimus ergo opiniones Simplicii, Philoponi, The-

Digitized by Google

ni, Themistii, Averrois, & eorum, quos meminit *Concil. Viennense*, & *Jus Canonicum in Clementin. c. ad nostrum de Summa Trinit. & Fide Catholic.*, aliorum itidem, quos respicit *Concil. Lateran. sub Leone* x. *sess.* 8. Rejicimus & Platonem, qui in Alcibiade statuit uniri eam corpori, ut motorem mobili, gubernatorem navi. Denique & *Cajetanum*, qui in 1. *qu.* 76. *art.* 1. sentire videtur animam secundum gradum intellectivum non esse formam corporis; sed tantum ratione facultatis vegetantis & sentientis. Porro pro veritate sentētiæ nostræ, contra istos similesque errores solidè disputant *Scholastici ad* 2. *dist.* 17. & *ad.* 1. *qu.* 76. *art.* 1. & *Conimbric. ad* 2. *de Anima c.* 1. *qu.* 6. Confer *corollar.* quod post appendices *hujus disp.* infra subjiciemus. v. *Probl.* An singulis hominibus sua cuique sit anima? *Resp. Aff.* Nam si una esset omnium aut multorum, sequeretur scientiam & ignorantiam, veritatem fidei & hæreses, virtutes & vitia, reatum & maculam culpæ, una cum justitia, innocentia, & consequentibus præmiis ac pœnis, ut & antecedenti gratia ac ἀδυναμία, esse in una eademque anima: quæ omnia absurdissima sunt. *Deinde*, si quælibet anima, quæ vivit vitam gratiæ, suâ fide vivit *Roman.* 1. quibus reliquæ contradistinctę dicuntur mortuæ; & si anima quæ peccaverit, ipsa morietur *Ezech.* 18. sequitur distinctas singulis esse animas. Porro rationibus propugnant hanc veritatem ex patribus *Greg. Nyssen. lib.* 2. *phil. c.* 7. & 8. *Epiphan. Panar. tom.* 2. *lib.* 2. Ex scholasticis *Durand.* & *Gregor. in* 2. *dist.* 17. *Scotus in* 4. *dist.* 43. *Ochamus, Gandavensis, Hervæus in quodlibet. Ægid. tract. de Intellectu, Thomas* 2. *contra Gentes c.* 73. Idemque & *Albertus tract. peculiar.* Ex recentioribus autores sæpe cit. Rejicimus ergo 1. Manichæos, Pythagoram, Platonicos, & similes fabulatores, qui μετεμψύχωσιν, hoc est migrationem animarum sive in bruta sive in homines credebant. De quibus vide autores cit. apud *Lipsium lib.* 3. *c.* 12. *Conimbric. in* 2. *de Generat. c.* 11. *qu.* 1. & *in* 2. *de Anima c.* 1. *qu.* 7. Eadem opinio etiam ad antiquos Gallos, Germanos, quin & ipsos Judæos pervaserat, ut colligimus ex *Matth.* 14. ubi vid. *commentator.* Nec ab eâ recedunt Thalmudici & hodierni Judæi, ut ostendimus *Disp. de Judaismo.* Idem dicendum de hodiernis Indis sub imperio magni Mogul viventibus: qui antiquæ philosophię & theologię Pythagoricæ sectatores sunt. Eorundem ante sæcula aliquot meminit *Benjamin Tudelensis in Itinerario p.* 34. Quod Albigenses fide Antonini iis adjungit *Lorinus in Sapient.* 2. 22. & *Alphonsus à Castro adverss. hæres. lib.* 2. *fol.* 63. id reliquis calumniis, quibus pii & orthodoxi illi homines à Papatu gravati sunt, accensemus. Ab hâc aliisque hæresibus quam longissimè illos abfuisse ostendimus *Desperat. Causa Papat. lib.* 3. *sect.* 2. 2. Averroëm, aliosque peripati sectatores Themistium, Simplicium &c. qui unum fin-

gunt universalem intellectum, separatum quidem à singulis hominibus, sed eisdem assistentem & conjunctum per imagines, quæ in cujusque phantasia insident. 3. Lycanthropiam, seu animæ humanæ unionem cum corpore lupino: de quo disseruimus *disp. de Dæmonibus.* 4. Innominatos illos apud *Philastr.* & *Augustin. de hæres. c.* 78. qui statuebant animas impiorum post mortem verti in dæmonas, & bruta. Priorem hujus opinionis partem *Augustin, c.* 86. tribuit Tertullian. Nos errorem hunc notavimus *Disp. de Dæmonibus* & *disp. de Spectris.* VI. *Probl.* An plures sint quam una anima in singulis hominibus; seu an vegetativa, sensitiva, rationalis in uno homine sint tres animæ realiter distinctæ? *Resp. Neg. Gennadius Eccles. dogm. cap.* 15. tanquam hæresin Iacobo aliisque disputatoribus imputat, quod duas statuerint animas in homine, unam animalem quâ animetur corpus & immixta sit sanguini, & alteram spiritualem, quæ rationem ministret: cum quâ opinione conveniunt illi, qui duas statuerunt & quidem oppositas, sensitivam scil. & rationalem, quarum illa mortalis hæc immortalis: apud *Clementem lib.* 2. *Stromat.* & *Theodoret. lib.* 5. *de curat. græc. affect.* Et *Ochamum in* 4. *dist.* 7. *Mayronis in* 2. *dist.* 17. *Mirandulanum de everstone sing. cert. lib.* 33. *Fuerunt* (inter quos *Didymus lib.* 3. *de Spiritu sancto,*) qui ex perperam intellecto 1 *Thessal.* 5. 23. in homine constituerent tres partes essentiales, corpus, animam, spiritum. apud *Gennad. c.* 20. *Hieronym. ad Hedibiam qu.* 12. *epist.* 150. *Autorem de Spiritu* & *Anima cap.* 49. Sed in responsione ad locum objectum ex orthodoxis Alii per *spiritum* intelligunt Spir. s. gratiam (*Gennad.* & *Hieronym.*) Alii ipsam animam, quæ pro diversis functionibus & respectibus dicatur *anima*, quod ad vivendum vel vivificādum animet corpus; & *spiritus*, sive quod spiret in corpore illudque vitale & spirituale faciat. sive quod substantia ejus sit spiritualis (*Auth. de Spir. & Anima, Gennad. loc. cit. Hieronym. lib.* 4. *in Math. c.* 27. *Tertullian. de Anima c.* 6. *Gregor. M. lib.* 11. *Moral. c.* 3. *Isidor. lib.* 11. *orig. c.* 1. Nos cum recentioribus interpretibus exponimus spiritum partem animæ rationalem, & *animam* partem reliquam quam cum brutis habemus communem. Sic fere distinguunt *Matth.* 22. 37. ψυχὴν & διάνοιαν. 3. *Manichæi* duas finxerunt, unam divinæ particulam auræ & omni culpâ vacuam: alteram vitiosam à principio malo productam, apud *Augustin. lib.* 6. *contra Faustum c.* 8. & *lib.* 10. *Genes. ad liter. c.* 13. 4. *Plato in Timæo* coll. cum *lib.* 9. *de Republ.* referente etiam *Aristotele lib.* 1. *de Anima cap. ult.* tres animas statuit. Hanc ejus opinionem à communi scholâ damnatam, revocavit superiori sæculo celebris philosophus *Zabarella, tract. de Facultatibus Animæ* (præeunte ipsi *Averroë*) quem unus atque alter postea secutus fuit, inter eos *Gulielm. Vrsinus*: qui contendit hanc esse sententiam

Arist.

Ariſtot. Diſp. p. 2. diſp. 2. Nos quamvis cum *Hervæo tract. de unitate formarum q.* 18. nolimus hanc opinionem dicere hæreſin, nec cum *Conimbricenſ. ad 1. de Gener. & corrupt. c. 4. qu. 21.* eſſe tunc hæreſin, cum una negat τὸ rationale eſſe formam hominis : tamen omnino putamus tenendum, tantum unam in ſingulis hominibus eſſe animam : *tum* propter rationes philoſophicas, à communi Theol. & Philoſophorum conſenſu allatas, nominatim à *Scholaſt. ad Thom. 1. q. 76. art. 3. & contra Gentes lib. 2. c.* 58. à recentioribus *Conimb. l. c. Ruvio in 2. de Anim. q. 5. 6. 7.* quibus addi poteſt *Zwarez diſp. Metaphyſ. 13. ſect. 3. & 16. ſect.* 10. ubi diſputat unius rei tantum unam dari formam. Et *Euſtachius de S. Paulo in ſumma philoſoph. p.* 173. Ex Theologis noſtris *Zanchius lib. 2. c. 3.* idem fusè & ſolide agit. Et compendiosè *Polanus ſyntagm. lib. 5. c. 32.* Rationes & autoritates patrum, ſcholaſticor. & philoſoph. à dictis autoribus prolatas hic non repetam. Tantum indico. *Primo* repugnare hanc opinionem ſacris literis, quæ ſecundum compoſita ſeu individua numerat animas, ſingulis ſingulas attribuens & ab iis denominans, *Geneſ. 46. 26.* cum *Actor. 7. 14.* & *Rom. 13. 1. Ezechiel. 18. 4. Deinde*, quia animam ſeu ſpiritum vitalem unum homini datum tradit, tam in prima creatione *Geneſ. 2.* quam in ordinaria generatione *Eccleſ. 12. 7.* cum *Zachar. 12. verſ. 1.*; eumque unum in morte hominis reddi, & à corpore ſeparari *Actor. 7. 59. Math. 27. 50.* cum *Pſal. 31. 6.* Nam ſi tres animæ ſunt datæ, in morte illę tres reddendæ eſſent : ſiquidem enim aut vegetativa, aut ſenſitiva maneret; jam viveret cadaver vitam plantæ aut animalis : quod abſurdum eſt. *Tertio*, ex *Math. 10. 28.* Omnis anima in homine, ab altera parte compoſiti, hoc eſt, à corpore diſtincta, eſt immortalis : ſed prætenſa ſenſitiva & vegetativa in homine non eſt incorruptibilis aut immortalis ; ergo nulla talis eſt anima in homine : ſed tantum duo illa, anima ſcil. humana, & corpus : quod alio argumento hoc confirmatur. *Quarto*, nullę ſunt partes eſſentiales, nulla principia eſſentiæ, nullæ ſubſtantiæ incompletæ conſtituentes hominem, præter eas quæ in inferno puniri aut in cœlo coronari poſſunt : at illæ ſunt anima, & corpus *Math.* 10, 28. Actor. 1. 18. 25. & 7. 59. cum 8. 2. *Quinto*, quia autores hujus opinionis difficultatibus aliquot dogma de incarnatione & conceptione, ut & de morte & reſurrectione Chriſti implicare videntur, & quidem abſque neceſſitate. Vnum ex. gr. quæro, an anima ſenſitiva manſerit in corpore poſt mortem Chriſti an non : ſi illud jam fuiſſet corpus ejus vivum in ſepulcro : ſin iſtud, aut ſeparata fuit & ſubſtitit extra corpus, aut interiit. Non prius ; quia dependet à materiâ ſeu corpore, nec ulla forma ab eo eſt ſeparabilis, exceptâ rationali. Non poſterius, quia debuiſſet alioquin eam in reſurrectione denuo creare aut

quocunque modo producere, atque adeo corpori in ſepulcro exiſtenti ſubſtantialiter unire: quæ omnia abſurda. Poſtquam hæc ita ſcripſiſſem in primâ editione, prodiit Tractatus Cl. *Voſſii de Idololatria*: ubi *lib.* 3. *c.* 40. ſententiam hanc judicat tutiorem. VII. *Probl.* An ergo dicendum embryonem ſucceſſivè tribus animabus informari; ut ſenſitivâ adveniente aboleatur vegetativa, & rationali adveniente aboleatur ſenſitiva? *Reſp.* Sic quidem cum *Thoma* 1. *qu.* 118. *art.* 2. *& contra Gentes* 2. *c.* 89. communiter *Scholaſtici*; & *Scaliger Exercit.* 297. 1. *&* 290. 2. *Conimbric. loc. cit.* aliique omnes philoſophi & Theologi Pontificii. Mihi tamen nunquam arriſit hæc opinio. Nunc circumſpiciens, an & alii mecum ita judicent, invenio *Goclenium in Exercit. ad Scaligerum qu.* 5. *p.* 55. dubitare, *Zanchium* verò *cap. cit.* apertè eam rejicere. Rationes eorum ibi vide. Mihi ſemper abſurdum viſum eſt 1. triplicem generationem & formę introductionem fingi; atque adeo triplicem ſpeciem naturæ viventis in actu conſtitui (anima enim eſt actus σύνθετου corporis organici) ita ut fœmina prægnans concipiat & geſtet primo non hominem, ſed plantam, & deinde brutum. 2. tunc abortus, qui accidit poſt animationem fœtus, non ſemper eſſet homo; ſed aliquando tantum planta aut brutum. 3. *Tum* non poſſet dijudicare, an abortivus fœtus eſſet baptizandus, & ſepultura (ut ipſi loquuntur) eccleſiaſtica honorandus: quia quamvis viveret & momento aliquo moveret ſe, nulla tamen certitudo, an anima rationalis eſſet introducta, & ſenſitiva abolita. De quo caſu imprimis debuiſſent cogitare Pontificii, qui de baptiſmi neceſſitate & ſepultura Eccleſiaſtica tam præcisè & anxiè diſquirunt. Hæc ego anno 1638. in prima hujus diſp. editione ad determinationem præſentis, & proximè præcedentis problematis ſic commentabar. Poſtea evenit ut exoleti aliqui conceptus de mente ſeu ſpiritu, ab anima humana, & corpore diſtincto, deque animali humano à nonnullis recentioribus recoquerentur: qui ſi cum *impiis* & hypotheſibus uſque ad finem defendantur, videntur incommodam & difficilem alicubi nobis reddere theologiam, præcipuè in elenchis Socinianorum aliorumque veterum ac recentium. Ego datâ hic nobis occaſione præſtructim philoſophis Chriſtianis & theologis conſiderandum dabam anno 1641. in *corollariis ad diſp. de Jubileo*, quæ incommoda mihi viderentur ſequi poſſe ex novo illo philoſophemate, de homine ente per accidens. Vide infra poſt *appendices Corollaria modo dicta*. Nuper etiam alibi diſputatum fuit de diſtinctione ſpiritus, animę, & corporis. Conſuli poſſunt libri de hâc controverſiâ editi. Conferatur *Calvinus lib.* 1. *Inſtitut. cap.* 15. §. 6. *Polanus lib.* 5. *ſyntagm. cap.* 32. *Zanchius part.* 2. *de operibus creationis lib.* 2. *cap.* 4. *Scholaſtici* cum *Thoma lib.* 2. *c. Gentes cap.* 58. *&* 1. *part. qu.* 7. 6. *artic.* 3. quam-

quamvis ſtatuant prius animâ vegetante, poſtea ſentiente, denique rationali fœtum informari, validè tamen negant tres animas ſimul in homine ſubſiſtere. Videantur rationes eorum, & conferantur ejuſdem quæſtionis articuli ſeqq. 4. & 5. Quas ſubtiliores & ſolidiores ſpeculationes non video à recentiorum opinionibus Platonico-Hermeticis, aut à Zabarellæ ſectatoribus refutatas eſſe. Et ſi in æquilibrio poſitæ eſſent rationes utriusq; partis, nihil abſurdi tamen committeret; qui in eam partem inclinare mallet, per quam tutius & expeditius Socinianorum aliorumque antiquorum & recentiorum errores refutari poſſent. Semper enim ſana & ſobria philoſophia veritati religionis, & Theologiæ Chriſtianę ancillari geſtit. Quinam autem ſint errores, operæ pretium eſſet diſci à philoſophantibus, ex *Gennadio*, *Auguſtino*, *Alphonſo*, *Prateolo*, aliiſque hæreſeon ſcriptoribus, quos alibi indicamus. Talium enim hiſtoriarum ignorantia ſæpe facit ut ſecurius hic diſceptetur. Quæ alea ubi jacta fuerit, pertinacem aliquando defenſionem, & turbas poſt ſe trahit. VIII. *Probl.* An anima ſit tota in toto, & tota in qualibet parte? *Reſp. Aff.* communiter Theologi & philoſophi, & nos cum illis. 1. *Sunt* qui animam negant eſſe in toto corpore; eam cum Stoicis collocantes in corde, ut Philo. (*Lipſ. lib.* 3. *diſſ.* 18.) Albertus, & aliqui recentiores. Et huc advocant ſcripturam, ex qua ſcil. conſtet animam in corde eſſe eſſentialiter ſeu ſecundum eſſentiam, in toto corpore virtualiter, in quo exerceat potentias ſuas per propria inſtrumenta, *Deuter.* 29. 4. *Rom.* 1. 21. *Math.* 15. 19. 2. *Alii* alligant eam cerebro, aut capiti, ut Xenocrates, Herophilus, aliique apud *Tertullian. de Anima*; & Platonici apud *Alcinoum de doctr. Plat. ſc.* 23. 3. *Alii* rurſum in abdito quodam loco, è quo quaſi aranea per totum corpus exigente neceſſitate diſcurreret. Sed reſpondetur, eſſe in corde tantum, non eſſentialiter aut informativè, ſed ſecundum peculiarem & organicum operationis modum, ut in fonte caloris, ſpirituum officinâ, ac ſede appetitus ſenſitivi. 4. *Alii* negant eam totam eſſe in ſingulis partibus, inter quos *Timplerus Metaph. lib.* 2. *cap.* 5. *qu.* 6. ſed quem puto hoc hauſiſſe à Conr. Vorſtio tunc temporis Theologo Steinfurtenſi, qui hanc opinionem tanquam hypotheſin ſubſternebat infami diſputationi contra Dei Immenſitatem. Ante eos idem ſaxum volverat *Simon Portius de Mente humana c.* 7. ſed cujus rationes, inquit *Zanchius*, facile refutari poſſunt. Nos cum *Auguſt. de Immort. Anima Nyſſeno de Opifici. hominis c.* 12. *Scholaſticis ad qu.* 76. *art.* 8. & recentioribus omnibus ſtatuimus eſſe totam in toto & totam in qualibet parte: & quia res eſt alicujus momenti, ut loquitur *Zanch. loc. cit.* Rationes ſint iſtæ. *Prima*, quia totum corpus humanum, & quælibet pars ejus ab animâ informatur; & ſubſtantialiter ei unitum

nitum est, & per eam vivit ac operatur; atque adeo est corpus humanum: non verò solum cor, aut cerebrum &c. *Secunda*, tum anima esset cum corpore unum per accidens, & sic compositum seu totum nullum essentiale & per se, sed nihil aliud remaneret quam corpus humanum æquivocum. *Tertia*, si per partes & non tota esset in singulis partibus, sequeretur esse divisibilem, quantam, corpoream, & corruptibilem per partes, & sic consequenter secundum se totam. Quæ omnia sunt absurdissima. Rationes adversæ solvuntur si notetur; 1. Animam non dici totum quantitativum, sed totum essentiale seu metaphysicum: 2. Adhæc esse totam in toto corpore adæquate tanquam in primo & proportionato perfectibili, in parte qualibet inadæquatè. 3. Esse in corpore non inhæsivè ut accidens in subjecto; nec adhæsivè ut locatum in loco; sed essentialiter & formaliter, ut forma in materiâ, & cum materia in composito: Post primam hujus disp. editionem, video dubia aliqua contra hanc sententiam moveri à *Vossio lib.* 3. *c.* 40. qui tamen profitetur se odiosè nolle de eo contendere. Quæ prudentia & modestia maximi viri ut placet; sic non video cur non obstantibus illis dubiis sententia recepta retinenda non sit. De extensione; quæ difficillimè concipitur vide Gall. de la Serna c. Sennerrum. 1x. *Probl.* An etiam facultates, seu potentiæ animæ sint in singulis partibus corporis. *Resp. & Aff.* de immaterialibus, scil. intellectu & voluntate: quo sensu *Scaliger Exercit.* 307. 37. ait, memoriam & intellectum esse in pede. De materialibus & organicis vulgo negant; apud *Thomam in* 1. *qu* 76. *art.* 8. *Conimbric. in* 2. *c.* 2. *qu* 9. Quam opinionem fulciunt ista hypothesi: Potentias illas non esse in anima tanquam in subjecto, sed in toto composito; *Thom.* 1. *qu.* 77. *art.* 5. Sed non video cur rejicienda sit sententia *Ianduni, in* 2. *de Animâ qu.* 7. *Ægidii quodl.* 3. *qu.* 10. *Soncinatis lib.* 7. *Metaph. qu.* 7. *Cajetani in de Ente & Essentia c.* 7. *qu.* 16. aliorumque, qui contrarium tenent. Itaque omnia conciliemus distinctione potentiæ in primam, & secundam. *Illa* emanat ex anima, & est, ubicunque anima: ex. gr. potentia videndi prima est in cœco, etiam omni organorum dispositione destituto, & sic potentia intelligendi in homine fatuo: Pari jure potentia videndi in pede. *Ista* verò includit & prærequirit debitum organum, ejusque aptam dispositionem; & sic visus, phantasia, memoria &c. non sunt in pede: non magis quam ingenium aut subtilitas imaginandi est in cerebro hominis fatui. His positis, elicimus hoc consectarium. *Potentias vitales non posse realiter separari ab anima sine implicatione contradictionis; quia habent immediatam ac necessariam connexionem cum anima, & ab eâ emanant non per actionem mediam, sed per immediatam efficientiam & dependentiam.* Sic *Cajetanus in* 1. *qu.* 54. *art.* 4. Et ante eum *Capreolus ad* 1. *dist.* 3. *qu.* 3. Et hoc contra recentiores apud *Ruvium in lib.* 2. *de A-*

Digitized by Google

de Anima tract. de potent. Anima qu. 2. Vbi tamen concedit non posse ita separatus uniri subjecto extraneo. Quod corollarium hypothesin nobis facit in controversia de Implicatione Contradictionis : de qua vide *disp. de Potentia Dei.* 2. *Probl.* An anima etiam sit in spiritibus, sanguine, aliisque humoribus, item semine, lacte, &c. hoc est, an illa sint animata. *Resp. Veg.* communiter apud *Thomam* 1. *quæst. ult. art.* 1. Et *Conimbric. in* 1. *de Generat. & corrupt. cap.* 4. *quæst.* 24. 25. Et *Ruvium in* 2. *de Anima quæst.* 8. ubi præter rationes solidas omnis generis autores Philosophi, Medici, Scholastici, patres adducuntur: quo studiosos, ut breves simus, remittimus. Tantum indicamus usum hujus disputationis esse multiplicem, 1. in Explicatione *Genes.* 9. 4. & *Levitic.* 17. 11. 14. *Deinde*, in enodatione quæstionis, an Christus personaliter & mediate univerit sanguinem divino suppositi: & quomodo intelligendum *Concil. Ephesin. can.* 5. & *Chalcedon. art.* 1. & 5. 3. An sanguis ille, qui alicubi ostentatur tanquam sanguis Christi, sit objectum formale adorationis, 4. An sanguis suo cuique corpori in resurrectione sit restituendus. 5. An siquidem sub speciebus hostiæ sit totum corpus Christi, etiam ibi sit sanguis in vasis suis. 6. An sanguis extra vasa effusus rectè dici possit concomitans corporis, idque tanquam aut pars, aut saltem tanquam quid necessarium ad vitam & sustentationem corporis. 7. An traductio animæ ita possit explicari, ut anima parentum in & cum semine decidi & transferri ac propagari dicatur. 8. An spiritus sint medium unionis essentialis, & vinculum animæ & corporis. 9. An iidem aliquo colore possint dici ipsa vita & anima hominis. 11. *Probl.* An capilli, ungues, sint animati. *Resp.* acerrimè hic degladiantur philosophi & medici pariter ac Theologi; quamvis hos non tantopere tangat hæc controversia ac superior. *Conimbric. loco cit. qu.* 23. tres opiniones æquè probabiles censent. *Prima* est, *Thomæ*, *Scoti*, *Iavelli*, *Vegæ*, *Viguerii*, qui animâ rationali eos informari volunt. *Secunda* est, *Bonaventuræ*, *Durandi &c.* qui ajunt vivere & informari non quidem animâ totius animalis, sed aliâ sibi propriâ, quæ solâ vegetandi facultate prædita sit. *Tertia* est, physicor. & Medicor. *Conciliatoris*, *Fracastorii*, *Fernelii*, *Garbii*, *Peramati &c.* *Conimbric. loc. cit.* in primam opinionem inclinant, & *Ruvius ad* 2. *de Animâ tract. de modo quo anima informat. qu.* 9. eam tuetur, *propter authoritatem Thomæ*, ut ibi loquitur. Secundam opinionem rejicit *Ruvius*, defendunt *Conimbric.* Cum quibus malim sentire, saltem quod ad capillos. Porro ad argumenta adversariorum tum in hac, tum in proximè præcedenti controversia facile est respondere. 1. *Objiciunt* ex ratione & autoritate *Aristotelis*, *Augustini*, *Thomæ*, sanguinem esse partem integralem viven-

tis. Ergo. Sic *Conradus, Hiſpalenſis, Medina, Toletus in 2. de Anima quæſt. 4. Scaliger Exercit.* 280. *Reſp.* ex philoſophis, & *Thoma* aliiſque ſententiariis *in 4 diſt.* 48. *qu.* 1. partes tripliciter dici, *primarias* pertinentes ad primariam conſtitutionem corporis, quales ſunt ſolidę, ut oſſa, carnes, nervi &c. *ſecundarias*, non pertinentes quidem ad primam conſtitutionem, ſed ſine quibus primariæ non poſſunt habere nec eſſe naturale, nec conſiſtentiam, nec operationem; quales ſunt fluſidæ, ut ſanguis &c. *Pertinentes*, ad ornatum & conſervationem aliquam corporis, non vero ad naturalem ejus conſiſtentiam, ut pili &c. 2. *Obj.* Filium Dei cum perſonaliter ſibi uniret naturam humanam, etiam adſumpſiſſe ſanguinem & humores, quia pertinent ad veritatem humanæ naturæ; ut communiter docent *Scholaſtici ad* 3. *quæſt.* 54. *art.* 1. *Reſp.* ſanguis & humores ab illo aſſumpti ſunt, non aſſumptionibus diſtinctis ſed eadem totali & completa, qua aſſumta fuit à principio natura humana; quæ una eſt per unam formam ſubſtantialem. Quamvis autem hæ partes ſecundariæ non informentur eadem forma ſeu anima, pertinent tamen ſub formis ſuis propriis & incompletis ad veritatem & integritatem ejuſdem naturę humanæ, ad quam & ad partes corporis primarias à principio ordinatæ fuerunt, tanquam neceſſarię pro conſiſtentia & ſtatu earum naturali, & tanquam inſtrumenta ad operationes exercendas, & tanquam materia tranſiens earum (ut ſanguis) quæ in partes primarias tranſeant. Sic *Ruvius* egregiè *loc. cit.* Conſer *Scholaſtic. ad* 3. *q.* 54. *art.* 2. 3. *Obj.* Spiritus ut etiam ungues, & capilli nutriuntur, & augentur. Sic adverſæ ſententiæ autores ſupra cit. De Spiritibus *Scalig. Exercit. cit.* ubi contendit non tantum inſitos, ſed etiam advenientes animatos eſſe. De unguibus *Valeſ. controv. lib.* 2. *c.* 21. ubi & tactum iis concedit. De unguibus & capillis *Thom.* 4. *diſt.* 44. *qu.* 1. *Iavellus* 2. *de Anima qu.* 10. *Viguer. Inſtit. Theol. c.* 21. *Reſp. Neg.* eſſe Propriam accretionem: ſed tantum apponi uni parti excrementum terreum, nec fit motus ſimul ad omnes poſitionum differentias. Haut aliter ac ignis, aqua &c. alicubi augentur. 4. *Obj. Leviticus.* 17. dicitur vita eſſe in ſanguine: ergo videtur ſanguis vivere. *Reſp.* Cauſaliter & concomitanter hoc accipiendum; quia vita omnis cauſatur, ſuſtentatur, & declaratur per ſanguinem. Ex ſanguine enim ſpiritus; ſpiritus ſerviunt ſenſibus, & in homine ſenſus rationi. Dicendum ergo ſanguinem eſſe vitam vitalem & viventem, non formaliter, ſed cauſaliter ſeu diſpoſitivè & conſervativè. Requiritur enim ſanguis in corpore tanquam diſpoſitio quædam neceſſaria ad hoc, ut anima in ipſo corpore tempore extenſo conſervetur. Quomodo cibus dicitur ſanus non formaliter, ſed conſervativè & medicamentum ſanum effectivè ac diſpoſitivè *Auguſt. l.* 2. *cap.* 6. *contra adv. legis &*

gis & prophet. hunc locum explicat: Quod anima dicatur ſanguis, *quomodo Petra dicitur Chriſtus: non quia hoc erat, ſed quia hinc ſignificabatur.* Ex Rabbinis *Aben Ezra* egregius alioquin philoſophus exponit vocem נפש *ſpiritum vitalem*; & verba *v.* 14. *ſanguis ejus in anima ejus*; דבק בנפשו i.e. cohæreat cùm anima (hoc eſt ſpiritu ejus vitali) ejus: quia ſcil. vaſa prodeuntia è ſiniſtro angulo cordis diviſa ſint in vehicula ſpiritus & ſanguinis. Sed melius *R. Sel Iarchi*: *Sanguis ejus*, inquit, eſt illi loco animæ; quia הנפש תלויה בו, id eſt, *Quia anima dependet ab eo.* Planiſſimè omnium נפש hic interpretamur *vitam*; quæ ſanguis dicitur, & eſſe in ſanguine, eo modo quo diximus. 5. *Obj.* Excipiunt *Cajetanus p.* 3. *qu.* 4. *art.* 3. duplicem eſſe ſanguinem; *imperfectum*, qui ad ultimam concoctionem non pervenit, qui ſcil. ſit nutrimentalis, quia habet rationem alimenti; & *perfectum*, qui magis depuratus ſit & ultimam concoctionem aſſecutus, atque adeo ad nutrimentum non pertineat, ſed ad veritatem & integritatem naturæ; *hunc* aſſumtum eſſe à filio Dei & in reſurrectione corporibus reſtituendum, *illum* vero minime. *Reſp.* ratio & experientia Phyſica ac medica duplicem ſanguinem ſpecie diſtinctum non agnoſcit. Itaque evanidum eſt hoc commentum. Quomodo filius Dei ſanguinem aſſumſerit; Deque ſanguine reſtituendo corporibus glorioſis in loc. com. *de Reſurrectione* & *Incarnatione* opportunè dicetur. 6. *Obj.* Excipiunt nonnulli ſanguinem tantum gradum vitæ ab animâ recipere. *Toletus* verò & alii recentiores cum illo, volunt eum non vivere, ſed tantum ab animâ illi tribui gradum corporis mixti: ut & oſſibus gradum vitæ, non ſentiendi, aliis perfectioribus partibus gradum ſenſus & motus, aliis inſuper gradum ſubſtantialem rationalitatis. *Reſp.* Dicitur quidem ſed non probatur, animam non tribuere omnes gradus eſſendi ſingulis partibus corporis, ſed plures vel pauciores ſecundum modum diſpoſitionis & organizationis. *Deinde* non video quomodo non recidant in abſurdas illas opiniones: Quod anima informet corpus mediante corpore ſeu diſpoſitione corporeâ; Item quod anima quà rationalis, ſeu ſecundum gradum intellectivum eſſentialiter non uniatur corpori, illudque informet. 7. *Obj.* Ex *Ariſtotele*, quod ſanguis ſecundum omnem loci differentiam moveatur in corpore. *Reſp.* Sed inde non ſequitur eſſe animatum: quia movetur non à ſe, ſed ab eâdem animâ, mediis ſpiritibus vitalibus tanquam inſtrumentis. *Probl.* 1. *An adeps anima informetur? Reſp.* Incl. in *Neg.* ſiquidem ſtatuatur eſſentialiter non differre à ſanguine. 2. *An & quomodo ſemen B. virginis dicatur peccato originali infectum & immundum fuiſſe. Reſp.* De eo dicemus in *diſp. de propagatione peccati originalis.* Atque hæc nos anno 1618. in primâ hujus diſp. editione pro modulo ita determinabamus. Sed nupe-

ræ velitationes quorundam pro vanitate & luxu ſeneſcentis mundi in ornatu capillorum, viris doctis occaſionem dedere accuratius in illas quæſtiones inquirendi, an capilli ſint pars corporis, an vero excrementum; & an vivant, ac quomodo. Inter alios nodum dextrè (meo quidem judicio) ſolviſſe videtur Rever. collega noſter *Carolus de Maets*, qui inſiſtens ſecundæ ſententiæ, non negat vivere capillos, ſed negat inde ſequi, eos vivere vitâ & formâ communi totius compoſiti, & conſequenter eſſe partem corporis propriè dictam; uti unus atque alter ex vanitatum capillarium patronis contendere voluerunt, ut huic problematicæ opinioni ſuperſtruerent, paradoxum, ſuum, de tondendis aut radendis capitibus fœminarum, deque alendis indefinitè aut infinitè capillis virorum, convenienter ſcil. ſaltem non repugnanter (ita loquar) naturæ aut honeſtati naturali, aut rectæ rationi: quæ ſcil. doceat partes corporis retinendas, foyendas &c. Credo ipſos velle Belgas noſtros reducere ad antiquum morem Indorum in inſulâ Formosâ, aut potius ad ſapientiâ Pygmæorum, de quibus Cteſias apud Photium in Myrobiblo p. 145. κομᾶν δὲ ἔχειν μακρὸν κόμην (N.B. uſum & ſignificationem vocis κόμης) *Comam alere longiſſimam ad ipſa uſque genua demiſſam, atque etiam infra, cum barba longiore, quàm apud ullos hominum. quæ quidem ubi illis promiſſior eſſe cœperit, nulla deinceps veſte uti; ſed capillos multò infra genua à tergo demiſſos, barbamque prater pectus ad pedes uſque defluentem, per totum corpus in orbem conſtipare & cingere, atque ita pilos ipſis ſuos veſtimenti loco eſſe.* Lector ipſe adeat collegæ noſtri *diatriben textualem ad 1 Corinth.* 11. Nuperrimè etiam edita eſt eximii Theologi & Medicinæ Doctoris *Joannis Heiſlii* Eccleſiaſtæ Brouvershavienſis in Zelandia *Diaſcepſis de pilis, An ſint pars corporis*: ubi rationum pondere & conſenſu phyſicorum ac Medicorum validè diſputat pro ſententiâ negante. Quo lectorem remittimus. De ſanguine an ſit animatus & an pars corporis, ſubtiliter diſquirunt *Zwarez aliique recentiores ſcholaſtici ad 3. qu.* 119. ubi hypotheſin facit ipſis in determinandâ quæſtione, An ſanguinis Chriſti in cruce effuſus per triduum divinitati adjunctus fuerit, & cum reſurrectione rurſum à Chriſto aſſumtus atque una cum toto corpore organico animæ ipſius unitus fuerit. Et fuit orta ſuper eo calidiſſima contentio inter Dominicanos & Minoritas, ſe mutuo hæreſeos condemnantes: adeo ut bullâ peculiari eam ſufflaminare debuerit Paulus 11. anno 1464. Hodie nonnulli putant à Pontifice illo definitum fuiſſe, ſanguinem effuſum divinitati per triduum adjunctum fuiſſe. Negat tamen id *Franc. Collius* Theologus collegii Ambroſiani Doctor in *tract. de ſanguine Chriſti l. 5. diſp. 4. cap. 2.* Et cum eo *Flavius Cherubinus in notis ad compendium Bullarii tom. 1. p. 67. XII. Probl.* An pili, ungues, ſanguis, lac, ſemen ſint partes anima-

nimales. *Resp.* Pendet ex determinatione præcedentis problematis. *Affir.* ex recentioribus *Arriaga in Cursu physico. Neg. Eustachius de S. Paulo in summa philosophiæ p.* 169. & *Conimbric. loc. cit., & Scholastici ad locum Thomæ cit.* Et ex professo hoc problema ut & præcedens ventilavit Angelus Morellius Aretinus Theologus & Philosophus Servitą in tract. de Trāsitu humanarum animarum in belluas &c. an. 1589. Patavii edito; ubi post rationes atque autoritates utriusq; partis expensas pro *Neg.* determinat. Operę prætium fecero si distinctiones ejus huc transcripsero. Quatern. E. *Secundo notandū est ex* Alexandro de Ales in summa sua parte secunda *quod viventia sunt in triplici discrimine: nam viventium quædam dicuntur proprie vivere, quædam minus proprie, quædam verò valde improprie.*

Declaro singula: illa proprie vivunt quæ uniuntur animæ perficienti ea, veluti sunt corpora organica, jam ab ipsa anima actu perfecta, unde dixit Philosophus, Anima est actus corporis Physici organici potentia vitam habentis.

Illa dicuntur minus propriè vivere, quæ conjunctione vivunt veluti sunt illa quæ animabus perficientibus non sunt conjuncta; sunt tamen conjuncta corpori habenti animam ut perfectionem: Hæc licet animam non habeant, habent tamen ratione illius conjunctionis cum corpore virtutem aliquam vitalem per quam habeat contigui vel continentis operationes consimiles rei proprie viventi: & hoc modo embrio ante ejus organizationem dicitur vivere: similiter ungues, capilli, pili, & poma arboribus conjuncta, & sic similiter de aliis fructibus terræ.

Tertio & postremo illa dicuntur vivere valdè improprie, quæ non sunt animæ unita neque ex colligatione, vel conjunctione cum corpore vivente recipiunt aliquam virtutem vitalem intra se veluti suscipiunt viventia secundo modo: sed ex illa colligatione cum corpore suscipiunt solum aliquam vegetationem: unde sunt in dispositione ad unionem cum corpore vivificato, & sunt sicut nutrimentum respectu vitalis virtutis, & isto modo vivere dicuntur spiritus, & humores, qui vitali virtuti deserviunt, secundum quam quodammodo in corpore vegetantur, augentur, sive instaurantur: Dicet quis humores quomodo vegetantur vel nutriuntur in corpore?

Dico quod vegetantur vel nutriuntur, communiter loquendo, eo modo, sc. quo dicimus aliquid vegetari in corpore, quatenus in corpore non putrescit neque corrumpitur: & isto modo humores inter quos connumeratur sanguis vivere dicuntur: Vivere itaque est in triplici gradu proprie ut sunt habentia animum: Minus proprie ut habentia tantum virtutem vitalem: Valde improprie ut sunt non habentia animam, neque virtutem vitalem, sit tantum vegetationem quandam: Et sic ex hac optima distinctione patet quomodo concedi possit sanguinem esse animatum: & quo pacto satisfieri queat omnibus probantibus sanguinem vivere, & animatum esse.

Terzo principaliter notandum est quod ungues pili & capilli corporis non sunt formaliter animata vel univentia: ratio est quia talia non dicuntur proprie sana, aut

Digitized by Google

ægra, ideo non ſunt formaliter vivenia, ut ſupra deductum eſt, & conſequenter dici poſſet quod non augmentantur vera augumentatione, ſed ſolum ex continuatione, vel additione quadam alicujus partis ſupervenientis addita ſeu continuata ad partem præcedentem, quemadmodum aqua, & cætera liquida augeri dicuntur. Et ad quæſt. ſecundam quatern. G. 1. *Diſtinctio eſt talis Aliquid eſſe de veritate integritate & parte hominis quatuor modis contingit.*

Primo ut ſit pars eſſentialis hominis neceſſario requiſita ſine qua homo eſſe non poteſt, ut materia, & forma reſpectu hominis, & cujuſlibet compoſiti.

Secundo ut ſit pars integralis humanæ naturæ, Partes integrantes requiruntur ad eſſe hominis ſine quibus tamen homo eſſe poſſet, ut caput, manus, pedes, brachia, & ſimilia membra, quibus homo quandoque caret: plures enim homines videmus ſine manibus, & ſine pedibus: Ratio hujus eſt quia tales partes integrales non ſolum includunt id, quod ad hominis eſſentiam attinet, ſed etiam includunt aliquid additum, id eſt, quantitatem talem, vel talem figuram:

Hæ partes eſſentiales ſcilicet & integrales intrinſecæ ſunt, quia intrinſece pertinent ad integritatem animalis; & inter has eſſentiales partes magis intrinſece attinent.

Tertio aliquid poteſt dici pars hominis non quidem intrinſecè ſed pure extrinſecè ſine quo, vel ſine quibus natura ſecundum communem curſum ejus ſalvari non poſſet, niſi tales partes adjungerentur, veluti ſunt humores, cholera, flegma, melancholia, ſanguis.

Quarto aliquid dicitur pars hominis quantum ad decorem, venuſtatem, ornatum, vel pulcritudinem ejus: & ſic omne quod attinet ad decorem hominis poteſt dici pars hominis, quemadmodum ſunt hæc, barba, ungues, & capilli.

XIII. *Probl.* An oſſa, pili, nervi, ſanguis, ſpiritus, cerebrum ſentiant? *Reſp. Aff. Campanella lib 2. de ſenſu rerum & Magiâ.* Quod non mirum, cum omnibus rebus ſenſum tribuat. Contrarium tamen determinat communis Medicorum & phyſicorum ſchola: quam nos tutò & abſque exorbitantiâ abſurdi ſequi poſſumus; præſertim cum theologiam & ſcripturam (quod ſciamus) hæc ita non attingant. XIV. *Probl.* An homo poſſit eſſe ſine liene, an pulmones deperditi reſtitui &c. *Reſp.* Ad errores populares hæc rejicienda (quamvis *Talantonius lib. 3. abſcondit. rerum Theſauri cap. 19.* diſputet lienem eximi poſſe;) & Medicis diſceptatio relinquenda. Theologiam enim noſtram (quod ſciam) non attingunt. De corde, ejuſque affectibus & vulneribus aliter ſe res habet: uti innuimus in *diſp. de Perfoſſo latere Chriſti.* Vt etiam de coſtis, & vulneribus circa illas: quia eorum meminit ſcriptura.

DE

Digitized by Google

DE CREATIONE.

PARS DECIMA,

Resp. LUBERTO SPRUITIO Vltrajectin.

Ad diem 10. *Novemb.* 1638.

11.*Probl.* ANimæ omnes sint æqualis perfectionis 1. substantialis; seu an una sit perfectior altera? *Resp. Aff. pr.* & *Neg. post.* de perfectione tum specificâ tum individuali. Et sic *Thomas* 22. *qu.*5.*art.*4.& 3.*qu.*69. *art.* 4. Cui contrariam sententiam à nonnullis Thomistis affingi operosè probat *Annibal Guaschus in Disput. peculiari de æqualitate animarum*. Recentiores tamen plerique aût problematicam seu quodlibeticam faciunt hanc quæstionem,ut *Conimbricenses in* 2.*de Anima c.* 1.*qu.*5. aut inæqualitatem acriter propugnant, *ut Barnes, Ruvius, & ante eos Capreolus, Iavellus, Ferrariensis, Cajetanus, Ægidius, Bonaventura, Richardus*, & scholastici fere omnes præeunte ipsis *Magistro* 2. *dist.*17. ut quidem ipsi ejus verba huc trahunt: quamvis ego censeam tale quid iis non contineri. Quin immo Parisienses inter articulos damnatos referunt sententiam oppositam. Vide syllabum *variorum articulorum erroneorum omnium pene facultatum in Angliâ & Parisiis studiosè & autoritativè condemnatorum, cum revocationibus eorundem*, qui cum Lombardo excudi solet. Vbi *cap.*8. habentur errores de Animâ & intellectu; inter quos & iste: *Item quod inconveniens est ponere aliquos intellectus nobiliores aliis: quia cum illa diversitas non possit esse à parte corporum, oportet quod sit à parte intelligentiarum: & sic animæ nobiles essent necessario diversarum specierum, sicut intelligentiæ. Error, quia sic anima Christi non esset nobilior animâ Iudæ.* Sententiam tamen hic condemnatam apertè amplexi sunt *Durandus, Argentina, Soncinas, Scotus, Toletus* 3. *de Animâ qu.*18. ubi addit oppositam opinionem temerariam & periculosam esse. *Fonseca* 5.*Metaphys.c.*26.*qu.*16. ubi etiam adducit autoritates patrum. Vt breves simus *Thomistæ cit. cum Ruvio* incrustant, & excipiunt, Individualem perfectionem *esse modum substantialem*, hinc aliam animam aliâ esse perfectiorem *substantialiter; modaliter scil. non essentialiter*. Ad hæc, Vnum hominem perfectius intelligere alio & melius penetrare naturam objecti, propter duo 1. quia habet meliorem intellectum & meliorem animum. 2. Propter inferiores potentias melius

melius disposita, nempe sensus internos & externos. *Resp.* Principium petitur. Hoc enim demonstrandum esset, substantialiter perfectiorem esse *tum* essentiam animæ *tum* facultatem intelligendi. Argumenta enim ipsorum nihil aliud conficiunt, quam potentias secundas esse perfectiores, hoc est ingenia hominum alia aliis esse perfectiora & nobiliora: quod nos concedimus. Sed inde falsa est consequentia ad potentias primas, & ipsam animæ substantiam. Præterea distinguenda est prima unio animę individuæ vestitæ suis facultatibus cum individuo suo corpore in unum substantiale compositum; ab unione secundâ in operationibus & ad operationes compositi. In istâ τὸ magis & minus locnm habet propter magis & minus in qualitatibus & dispositione organorum; in illâ verò minime. Probamus itaque vulgatum illud Aristotelis in scholis jactatum: *Si senex haberet oculum juvenis, videret ut juvenis*: Sed in sequentibus videbitur, sententiam hanc nostram dubiis nonnullis explicandis convenientiorem esse. XII. *Probl.* An per lapsum hominis essentialiter mutata sit natura humana, atque adeo deterior facta? *Resp. Neg.* Omnis enim mutatio est accidentalis, in potentiis secundis executricibus actionum humanarum. Quarum modificatio & dispositio per habitualem seu permanentem sanctitatem, aut adventitiam corruptionem, ad bonum aut ad malum determinat & specificat. Itaque nec essentialia constitutiva, ut corpus & anima, aut animal & rationale; nec consecutiva, ut mens, voluntas, earumque connaturales proprietates deperditæ, aut in se atque intrinsecè mutatæ sunt: nedum ut peccatum sit ipsa hominis substantia, aut essentialis hominis proprietas. Quod observandum contra Manichæos & Flaccianos; item contra Anabaptistas oppugnantes conceptionem Christi ex Mariâ peccato infectâ. XIII. *Probl.* An sit immortalis seu incorruptibilis; idque ex propriâ suâ naturâ, non verò per gratiam; & immortalitas ejus ex lumine & ratione naturali demonstrari possit? *Resp.* *Aff.* 1, *ab intus* scil. quia ipsius esse nullum habet dissolutionis aut desinendi principium, & ideo natura ejus postulat ut esse, quod semel accepit, perpetuo retineat; adeo ut, quamvis à Deo dependeat, per potentiam tamen ejus ordinariam destrui nequeat. Sed ἔξωθεν *ab extra* est corruptibilis, quia Deus per absolutam potentiam destruere potest. Et sic oppositè ad angelos & animas humanas, ipse solus dicitur habere immortalitatem 1 *Tim.* 6. Probatur autem animæ immortalitas, ex innumeris scripturæ testimoniis atque argumentis, quæ vide apud *Zanchium*, *Polanum*, *Alphons. à Castro* &c. 2. *Aff.* quia nulla est in eâ compositio ex contratiis, nullaque alia dissolutionis principia; ita ut per applicationem agentis naturalis, aut impedimenti seu objici à gratiâ positi

positi remotionem, corrumpi nequeat: quō nonnulli referunt illud *Mat.* 10. *Animam autem non possunt occidere.* 3. A posteriori rationibus quibusdam suaderi, quibus homo non omnino petulans aut pervicax moveri possit, & debeat, non est negādum: sed tamen evidentem hactenus demonstrationem inventam, qua mens humana à priori convincatur & cogatur, nō ita liquet. *Scotus, Cajetanus*, aliique sentiunt solâ fide cognosci: Contrarium tenent Scholastici fere omnes & recentiores apud *Conimb. & Ruvium*, nec non *Lorinum in Ecclesiast. 3. c. 12. citati.* Quidquid sit de certitudine demonstrationis, facilitas tamen ejus & evidentia hactenus nondum comparuit: præterquam quod omnis sit à posteriori. Et hoc non obscurè fatentur autores citati. Nihilominus veritatem fidei solidè defendi, & objectiones omnes ex lumine naturali dissolvi posse certissimum est: Et hoc voluerunt Scholastici, & ex nostris *Zanchius*, qui etiam objectiones Atheorum nominatim Simonis Portii dissolvit. Gentilium sententiam de Immortalitate animarum explicat *Theodoretus de curationibus græc. aff. serm. 5.* Et ex recentioribus *Eugubinus in perenni philosophia lib. 9. & Plessæus de Veritate relig. Christiana cap. 15.* Post quos idem egit *Iul. Cæsar Bullengerius in eclogis ad Arnobum lib. 1. ecl. 1. cap. 5. 6.* Ante hunc nonnulla collegerat *Turnebus in Phædonem Platonis.* Sed hæc non magis arguunt solius luminis naturalis evidentem demonstrationem, quam dicta Gentilium de Resurrectione corporis, beatitudine cœlesti, immo & Trinitate, satisfactione justitiæ Dei, & placamento per sanguinem. De Aristotelis sententiâ admodum disputatur. Sunt qui ajunt eum negare, alii dubitare, alii affirmare; sic *Thomas 2. contra Gentes c. 79. & ibid. Ferrariensis, & Naclantus Episcopus Clugiensis tract. peculiari. Eugubin. lib. 9. c. 18.* & recentiores fere omnes. Videndi imprimis textus ipsius *lib. 2. de Generat. Animal. c. 3. Metaphys. 11.* (latinis est) *lib. 12.) c. 3. & lib. 1. de Anima c. 4. & lib. 2. c. 1.* Negari tamen non potest intellectum patientem ab eo statui mortalem, solum agentem immortalem, ut patet inspicienti modo *cap. 6. lib. 3. de Anima*, & solidè ac perspicuè contra alios interpretes seu potius tortores textus Aristotelici ostendit hoc *Iulius Pacius in comm. Montecatinus in lecturâ ad c. cit.* subtilem quidem excogitavit evasionem & conciliationem, ut τῶν jungatur cum participio χωριστὸς, atque ita opponatur menti animæ &c. si ex verbis Aristotelis probari posset. Demonstrationes naturales communiores & solidiores sunt istæ. 1. Sumitur ex independentiâ operationis animæ, intellectionis scil. quæ non est organica, nec absolutè & necessario pendet ab organo corporeo. Quamvis enim secundum naturæ ordinem, quamdiu est in corpore, species accipit à sensibus, tamen Deus potest illi immediatè eas imprimere; potest etiam actiones sensuum suspē-

dere ; ut patet in ecſtaſi & raptu. De quo in *diſp. de Prophetiâ.* Hinc ergo infertur quod ſit independens in eſſe, & à corpore ſeparabilis. 2. Intellectus eſt potentia purè ſpiritualis , inorganica, percipiens ſpiritualia & univerſalia &c. ergo eſt independens à corpore &c. 3. A conſcientiâ & ſyntereſi naturali, & juſtitiâ ac providentiâ Dei : Vnde colligitur hominis aliquid ſupereſſe poſt mortem , quia in hâc vitâ bonis non eſt bene , nec malis malè, pro ratione operum. Ergo &c. Quam rationem ego omnibus præfero. *Scaliger Exercit.* 309. *ſect. vigeſimâ* duas has urget rationes ; quia eſt ſimplex, & quia quinta eſſentia, non elementaris : ergo nec diſſolubilis. *Antonius Sirmundus* ſocietatis Ieſu Theologus *tract. peculiari* anno 1635. edito hanc cauſam agit , & pro eâ has claſſes argumentorum adducit.

I. Ex autoritate divinâ, *Math.* 10. &c. II. Ex autoritate humanâ. III. Ratio , à providentiâ & juſtitiâ Dei. IV. A præſtantiâ hominis. V. A lege virtutes heroicæ. VI. A lege virtutis communis. VII. Quia anima habet operationem aliquam propriam, nim. ipſam ſui viſionem :

1. Per communia principia. 2. Per intelligibilitatem propriam ſine ſpecie. 3. Per intelligendi vim æqualem. 4. Per independentiam intellectionis à corpore. Porro mortalitatem animæ aſſeruerunt olim Saducæi ; Nazarei , Arabici (quamvis hi una cum corpore ſuſcitandam dicerent *Auguſtin. de hæreſ. c.* 83.) Samaritis eundem errorem tribuit *Philaſtrius* ; Et Albigenſibus *Prateolus lib.* 1. *p.* 23. Quæ ſatanica eſt calumnia: eumque ab Hermanno Kiſwich (ſcribendum eſt , *Rijſwijck*) Hollando ſuſcitatum teſtatur *Alphonſus à Caſtro lib.* 2. *fol.* 62. Idem habet *Prateolus* ; quod uterque deſcripſit ex *Luſſenburgio* , qui refert hunc Hermannum prius ad perpetuos carceres damnatum 1499. poſtea cum relapſus eſſet, combuſtum 1512. Hoc ſaltem conſtat nullibi hunc errorem vulgatiorem eſſe quam Romæ & in Italiâ , & ſpeciatim inter literatos ac Profeſſores Academicos , & Curiales Romanos , eoſque qui edunt ſub maxillis Papæ , Ignorare non poſſunt cur & contra quos conditum ſit decretum *Concil. Viennenſ.* , *ſub Clemente V. & Lateranenſ. ſub Leone X. ſeſſ.* 8. *coll. cum conſilio Delector. Cardinalium ſub Paulo* III. Inſuper editi ſunt tractatus *Niphi, Naclanti, Cani, Ioh. Cognati, Antonii Sirmundi, Leonardi Leſſii,* aliorumque *de Immortalitate Animæ, Iavellus contra Pomponatium , Fortunii Liceti contra Cremoninum* ; & *Talantonis diſſertatio in theſaurum rerum abſconditarum lib.* 2. *cap.* 7. Confer *diſp.* noſtram *de Atheiſmo.* XIV. *Probl.* An ſit ſubſtantiâ purè ſpiritualis ita ut in ſuâ entitate nihil corporis admixtum habeat ; idque ex lumine naturali probari queat. *Reſp. Pr. Aff.* ex *Eccleſ.* 12. 7. *Luc.* 23. 46. Vbi ſpiritus nec aërem, nec ventum, nec ſpiritus vitales, nec quid-

quidquam quod in & cum corpore (à quo anima ſeparatur) corrumpitur, ſignificare poteſt. Contrarium tamen cenſuerunt Luciferiani apud *Auguſtin. de hæreſ. c.* 81., & nonnulli ex patribus, qui angelis & animabus tenuia & ſubtiliora corpora tribuerunt: ut *Origenes, Tertullianus, Iuſtinus Martyr, Macarius, Caſarius, Claudianus de ſtatu animæ, Gennadius c.* 12. *& Iohann. Theſſalonicenſis in pſeudo-ſynodo Nicena* (quam 2. vocant) *actione* 5. *Auguſtinus* in eam partem loquitur: ſed melius ſe explicare videtur *epiſtol.* 18. *ad Hieronym.* Et fruſtra hos excuſare ſatagit, *Ruvius tract. de Anima Separata qu.* 2. Et *Conimb. in* 2. *c.* 1. *qu.* 1. Quod facile eſſet ad oculum demonſtrare, ſiquidem tanti eſſet, & chartæ anguſtia caperet. Contraria ſententia tenenda eſt, cum communi Theologiâ & philoſophiâ, & Scholaſticis apud *Thomam* 1. *qu.* 51. *art.* 1. *& qu.* 75. *art.* 1. *& apud Magiſtrum* 2. *diſt.* 8. *ut & Nazianzeno, Chryſoſtomo, Cyrillo, Nyſſeno,* aliiſque patribus, quos citatos video ab *Elmenhorſtio ad Gennadii c.* 12. *Poſterior* pars *aff.* à poſteriori ſcil. ex operationibus ejus propriis; cum enim non ſint corporeæ nec organicæ, certo ac proprio organo affixæ (uti ſenſitivæ) ſequitur nec facultates rationales eſſe corporeas, atque adeo nec animam rationalem ſecundum propriam entitatem. XV. *Probl.* An ſit ſimplex; an verò compoſita ex materiâ & formâ; aut ex potentiâ receptivâ reali, & actu reali, ſeu formâ in eâ recepta? *Aff. pr. Neg. poſt.* cum communi ſchola apud *Ariſtotelem* 2. *de Anima c.* 1. *&* 3. *& Thomam* 1. *qu.* 75. *art.* 5. ubi rationes vide. XVI. *Probl.* An ſit diviſibilis, an defatigetur, ſeneſcat, dormiat, patiatur directè à corpore aut rebus corporeis? *Reſp. Neg.* De pſychopannuchia, & animarum exuſtione per ignem ex profeſſo agitur in locis commun. De *ſtatu animæ ſeparatæ*, & *de inferno*. Interim conſulant ſtudioſi *autores tit. & Goclenii Exercit. ad Scaligerum p.* 51. XVII. *Probl.* An animæ humanæ excellentia & vires ita ſint amplificandæ, ut omnia ejus imperio ſubjecta dicantur, eique tanquam cauſæ directæ & phyſicæ divinatio, miracula, præſtigiæ, faſcinum attribuantur? *Reſp. Neg.* contra Magos, Hermetico-Platonicos, & Cardanum, Pomponatium, & ſimiles: de quo infra, & in *diſpp. de Miraculis, de Prophetia, de Magia.*

Hactenus de principiis eſſentiæ humanæ; nunc de principiis exiſten- 2.
tiæ, ſeu ortu hominis. Conſiderari is poteſt quadrupliciter 1. In primo prima creatione ex terra. 2. in ἀδιπεωπέτῳ creatione ex coſta viri. 3. In ordinaria generatione ex viro & fœmina. 4. In extraordinaria generatione, Chriſti ſcil. ex virgine per virtutem Spir. S. De primo & ſecundo productionis modo quæritur. 1. *Probl.* Ex qua materia primus homo productus, ex ſola terra, an vero ex quatuor elementis? *Reſp.*

Nihil vetat *Gen.*2.7.& 3.19. 1 *Corinth.*15. 47. per terram (quæ cum aqua eſt elementum prædominans in corpore humano juxta Scholaſticos *ad* 1.*qu.*99.*art.* 1.) ſynechdochicè intelligere quatuor elementa. 11. *Probl.* An corpus *primo* formaverit in modum ſtatuæ de limo ſeu luto aut argilla, quia pulvis ad plaſmationem non eſt idoneus; *Deinde* in luteam hanc ſtatuam paulatim induxerit diſpoſitiones carnis & corporis humani; *Denique* ſimul cum ultima diſpoſitione induxerit formas heterogeneas ſingularum partium, & cum iis ſimul creando infuderit animam? *Reſp. Aff.*communiter *Scholaſtici ad* 1.*q.*91.*art.*2. *& commentatores nonnulli Chryſoſtomus, Gennad. in catena, Corn. à Lapide.* Sed hæc incerta ſunt, nec ex ſcriptura probari poſſunt. Immo contrarium inde probatur de pulvere ex *Geneſ.* 2. 7. & 3. 19. 1 *Cor.* 15. 47. Nec ad rem faciunt loca *Iob.* 10. 9. *Ieremꝛ.* 18. 2. 111. *Probl.* An Adam fuerit creatus ex terra rubra, & quidem in agro Damaſceno, juxta *Hebron*; ubi & ſepultus dicitur; quo facere putatur *Ioſuæ* 14. 15. *Reſp.* Ita quidem tradunt Hebræi, & cum iis *Hieronymꝛ. Lyra, Hugo, Abulenſis*; & qui terram ſanctam deſcripſerunt *Burchardus, Bredenbachius, Saligniacus, Adrichomius.* Sed prius ex etymologia vocis *adamah,* fallaciter infertur; cum ea vox in genere ſignificet humum ſeu terram (quod terra intacta rubeat aut rubere videatur), & non tantum terræ aliquam partem rubedine ab alia diſtinctam: vide *Geneſ.* 4. 2. 1 *Samꝛ.* 4. 12. *Nehem.* 9. 1. *Exod.* 3. 5. &c. Reliqua quæ attexunt ſunt fabuloſa. Locum Ioſuah aliter explicandum, & nomen *Adam* ibi appellativum eſſe docet tum accentus qui hanc vocem à præcedentibus diſtinguit & cum ſequentibus conjungit; *tum* imprimis articulus præpoſitivus ה, qui cum nominibus propriis non conſtruitur. Et ſic *Targumꝛ*, Adam exponit per האנש, id eſt hominem. Ita ſimul exploditur commentum *Ioh. Lucidi*, qui Adamum facit maximum gigantem. 1v. *Probl.* An anima protoplaſti à Deo immediatè ſit infuſa, eaque ſignificetur per *ſpiraculum vitæ*? *Reſp. Aff.* anima enim ab effectu illo in corpore maxime neceſſario, reſpiratione ſcil. vocatur נשמה à rad. נשם *anhelavit, attraxit ſpiritum Ierem.* 18. 16. 1 *Reg.*9.1. hinc dicitur Deus in nares ejus inſufflaſſe *ſpiritum vitæ*: Et homo ſpiritum habere in naribus *Ieſa.* 2. 22. Non videmus ergo melius tranſtuliſſe Vulgatum interpretem *in faciem*;ut vult *A Lapide*,cujus πχαρακὸς vide in *comment. ad Geneſ.*2.7. Admittimus autem quod notant *Scholaſtici & commentat.* complecti hanc animam τὸ vegetativum, ſenſitivum, & rationale: ſed probationem ipſorum ex voce חיים *vitarum* ineptam putamus; eſt enim ea pluralis numeri, ut alia ætatum nomina. Vide *Pſalmꝛ.*16.*v. ult. &* 103. 4. *Iob.* 10. 12. *&* 24. 22. *Geneſ.* 17. 28.

Rejici-

Rejicimus Philaſtrium, qui ſententiam hanc inter hæreſes ſeu errores deputat; contendens per ſpiraculum innus ſpir. ſ. ſeu gratiam animæ Adami inditam. Sed merito eum refutat *Alphonſus à Caſtro libr. cit.* Et ante eum *Auguſtin. lib.* 13. *de Civit. Dei c.* 24 Hinc obiter nota, (quod etiam in *Deſperat. Cauſa Papatus lib.* 2. *ſect.* 1. *cap. penult.* monuimus) non omnes eſſe hæreſes, quas tales indigetat aliquis ex ſcriptoribus Hæreſeωn, *Epiphanius, Philaſtrius, Auguſtinus, Theodoretus, Gennadius, Damaſcenus, Leontius*; ut de recentioribus hæreſeωn nomenclatoribus alibi nominandis jam non dicam. v. *Probl.* An ex loco *Geneſ.*2.7. *&* *Eccleſ.* 12. 7. rectè probetur animam eſſe unam & formam informantem atque eſſentialem corporis? *Reſp. Aff.* VI. *Probl.* An revera Eva fuerit creata ex coſta Adami? *Reſp.* 1. *ſunt* qui hæc metaphoricè accipiunt, ut *Cajetanus.* 2. *Alii* ſimul creatam volunt fœminam cum viro, ſed dorſo aut latere illi conjunctam; ac poſtea ſeparatam; illudque indicari *Geneſ. cap.* 2. *verſ.* 21. 22. Sic *Rabbini apud Sel. Iarchi & Aben Ezra, in commentat. & Maymonid. in Moreh pag.* 280. quam opinionem arripit *Steuchus Eugubinus*: ſed refutatur ex textu coll. cum 1 *Timoth.* 2. 13. Vide *Zanchium.* 3. *Alii* revera Evam ex Adamo formatam juxtą literam textus coll. cum 1 *Corinth.* 11. 8. Sic *Auguſtinus lib.* 9. *ſuper Geneſ. ad lit. c.* 16. *&* communiter *commentatores, Scholaſtici, & locor. comm. ſcriptores*: quibus nos aſſentimur. Difficultas movetur de coſta Adamo ablata; fueritne alia reſtituta cum carne, cujus meminit *v.* 21. ut vult *Catharinus*? An verò Adamus habuerit tredecim coſtas, quarum una ablata manſerint illi & viris omnibus 12. pari numero cum fœminis, ut vult *Thomas* 1. *quæſt.* 92. *art.* 3. quem communiter Pontificii Theologi ſequuntur & ex noſtris *Zanchius.* Nos malumus ſentire cum *Catharino*: rationes enim Thomiſtarum nimis dilutæ videntur: Fuit itaque non nuda coſta ſed & caro cum ea Adamo ablata, & ex utraque fœmina formata *v.* 23. (quod ex recentioribus rectè tradit *Pererius*) & conſequenter cum carne & coſta reſtituta. Quod *Aben Ezra* aliique Rabbini ſtatuunt per צלע ut alibi ſic & hic ſignificari ſynechdochicè צד id eſt, *latus* (haut aliter ac græcorum πλευρὰ) id quidem nihil in ſe abſurdi habet: & rationes nondum video, cur illa interpretatio huic præferenda ſit; cum textui conveniat. VII. *Probl.* Qualis fuerit ſomnus Adami naturalis & ordinarius, an verò extraordinarius? *Reſp.* Ex Rabbinis *Aben Ezra* obſervat תרדמה plus dicere quam שנה, & rurſum שנה plus quam חנומה. Eſt enim ſopor arctior & profundior. Hinc *Symmachus* vertit κῶμον (quo vocabulo Medici notant deperditionem ſenſus & motus in toto animalis corpore, illeſâ manente ſpirandi facultate.)

Digitized by Google

Et 70. gr. ὕπνον. Nos cum patribus, Scholasticis, & nostris putamus duo fuisse in hoc somno extraordinaria 1. quod esset arctior somno naturali, & supernaturaliter, atque immediatè immissus; & hoc illi cum somno 1 *Sam.* 26. commune. 2. Quod esset ecstaticus, seu conjunctus cum ecstasi; & hoc illi commune cum ecstasi quæ dormientibus obtingit, de qua *Numer.* 12.6. & Elihu *Iob.* 33.15. Quod autem *August. tract.* 9. *in Iohannem, & lib.* 9. *de Genes. c.* 19. *Bernardus ser.* 2. *de septuagesima*, & recentiores *Pererius*, *& A Lapide* &c. attexunt Adamum tanquam ecstaticum & prophetam mente sua vidisse spirituale conjugium Christi cum ecclesia, id eadem facilitate rejicimus quâ ἄπαξ γράφεις adfertur. Multo magis rejicimus commentum *Richardi in* 2. *dist.* 23. *art.* 2. (à quo non abhorret *Thomas* 1. *qu.* 94. *art.* 1.) quo statuit Adamum in hac ecstasi vidisse divinam essentiam. Quam opinionem de visione Dei in hac vita refutat *A Lapide in* 2 *Corinth.* 12. VIII. *Probl.* An anima Adami, tempore prior fuerit composito; & an producta sit extra corpus? *Resp. Negat.* cum *Nysseno lib. de creatione hominis cap.* 29. 30. *Hieronymo epist.* 61. *ad Pammachium. Theodoret. de curat. lib.* 5.; quo etiam propendet *Augustin.* 12. *de Civit. Dei c.* 23. quamvis *lib.* 7. *de Genes. c.* 24. aliter statuisset. Rationes vide apud *Scholast. ad Thom.* 1. *qu.* 90. *art.* 4. cum quibus faciunt recentiores: nisi quod *Becanus in Theolog. Scholast.* contrariam sententiam probabilem putat; *Bonaventura* eam præferat, & *Magister* 2. *dist.* 17. in dubio relinquat. Sed propter errorem Origenis infra notandum, sententiam communem amplecti convenit. IX. *Probl.* Quomodo Adami costa eximi potuit sine sensu doloris. *Resp.* duo modi possunt excogitari. *Unus* est, ut Deus vim tangendi suspenderit quod ad actum secundum: quod fit sola suspensione concursus sui cum causa secunda ad actum talem per facultatem sensitivam naturaliter sibi insitam, producibilem. *Alter* est, ut sopore illo & ecstasi ita obstupefecerit sensus omnes, ut officio suo non fungerentur. Nec id impossibile debet videri, cum experientia doceat homines, obsessione diabolica, morbo lethargico, symptomate epileptico, immo & narcoticis quibusdam arte factis reddi ἀναισθήτους. Ne quid dicam de fascino & maleficio, raptibus seu ecstasibus diabolicis, mania, phrenesi, melancholia, ebrietate &c. quibus phantasiam turbari ac sensum non parum hebetari notissimum est. Exempla sagarum refert *Tostatus in c.* 13. *Genes. qu.* 354. & presbyteri cujusdam *Augustin.* 14. *de Civit. Dei c.* 24. Ejusdem fere commatis sunt raptus Anabaptistarum Monasterienses; & monachuli illius Bernensis, quo abutebantur Dominicani Bernates ad probandam sententiam suam de conceptione Mariæ. Historia peculiari libello descripta est, Eandem repetit *Lavaterus de Spectris part.* 1. *cap.* 7.

Delrio

Delrio disquis. Magicar. lib. 2. *qu.* 1. ex professo docet quando & quibus causis indolentia induci possit. Quem vide. Confer *Disp. de Energumenis.* x. *Probl.* An corpus primorum hominum prius tempore formatum fuerit, quam anima sit creata & corpori infusa? *Resp. Affir.* antiqui & recentiores non pauci, nec ignobiles. Negans tamen tenenda est cum *Augustino, Nysseno, Damascene, Thom. in* 1. *qu.* 91. *art.* 4. *ad* 3. & recentioribus, qui illum sequuntur: propter rationes ab ipsis allatas, quas ibi vide, & ex parte apud *Pererium lib.* 4. *in Genesin qu.* 4. XI. *Probl.* An angeli creârint hominem, aut aliquid contulerint ad ejus creationem; an anima hominis sit ex substantia Dei non verò ex nihilo; an Eva creata sit die septimo; an fœmina sit per se, an verò per accidens producta; an conjugium Adami & Evæ naturaliter fuerit indecens & illicitum, quod hæc ex illius costa formata esset? *Resp. Neg.* & quia abrumpendum; ablegamus studiosos ad autores jam sæpe laudatos. XII. *Probl.* An Adam creatus fuerit extra Paradisum, Eva verò in paradiso; an ætate & statura corporis perfecta; an origo hominis per creationem, & quidem ex terra etiam Gentilibus nota fuerit? *Resp. Affir.* Vide eosdem, quos supra; nominatim *Pererium.* Et de postremo *Lapsium lib.* 2. *diss.* 4. *Eugubin. lib.* 9. *cap.* Et *Danæum de prima mundi ætate cap.* 3. *art.* 2. XIII. *Probl.* An in formatione hominis aliquid de cœlesti natura ad mixtum fuerit: Cur Adam extra Paradisum, Eva intra sit creata: cur fœmina ex costa viri & non ex terra: cur Deus voluerit ex Adamo dormiente Evam formari: cur unam mulierem tantum crearit; an creata sit ex costa per rarefactionem, an verò per additionem alterius materiæ; cur Moses non memoret creationem animæ mulieris; cur Deus non æque potum ac cibum assignarit protoplastis &c. *Resp.* Quia partim curiosa sunt, partim incerta & dubia de quibus in utramque partem dici potest, putamus doctè ea ignorari posse, saltem chartæ nostræ parci. Si quis scire aveat quid Scholastici & commentatores hinc exsculpsant, is adeat *Pererium.*

Quæsita de tertio ortus humani modo, generatione scil. ad tres classes 3.
referimus 1. de Generatione in genere. 2. de origine animæ. 3. de formatione corporis. Primę classis quæstiones illustres sunt 1. An homo possit generari ex putri materia? *Resp. Negatur*, contra probrosas disputationes *Casalpini* celebris alioquin philosophi *lib.* 5. *qu.* 1. *& Cardani de subtilit. lib.* Quorum ille à *Taurello in Cæsis Alpibus*, iste à *Scaligero Exercit.* 19. 3. refutantur. Ante illos simile quid somniasse videntur *Avicenna lib.* 6. *Natural. Plato in Menoxeno* & alibi. Empedocles & Parmenides apud *Plutarchum lib.* 5. *de placitis cap.* 7. Cum quibus colludit vanitas Atheniensium, qui *αὐτόχθονες* se jactabant. (Confer infra *probl.* 9. fuit etiam per-

vulgata

vulgata antiquorum Gentilium & hodiernorum Sinenſium opinio, homines è terrâ natos, tantamque Æthiopiæ & Ægyptii cœli Nilique indultu fuiſſe fœcunditatem, ut non tantum volatilia, aquatilia, terreſtria, ſed & homines ſpontaneo ortu fungorum inſtar illic naſcerentur. Vide *Diodorum Siculum lib.1.cap.1.& 7. Iuſtinum lib.2. cap.1.& 6. cum notis Bernecceri; Euſebium lib.7. præpar. euang. c.17. Iuſtinum Martyrem, in paræneſi, Lactantium lib.2.c.12. Cæl. Rhodigin lib.2.c.19. Plinium lib.9. c.58. Gryphiandrum de Inſulis cap.8.§. 60. Salmuthum ad Pancir. novè repert. tit.10. p.212. Othonem Heurnium in Iudico cap.13.* Poëtæ more ſuo de ortu ex lapidibus, aut ex dentibus fabulantur : *οὐ μόνον γηγενεῖς, ἀλλὰ καὶ σπαρτοὺς ἀνθρώπους γεγονέναι φασι* : ut loquitur *Theodoretus de curat. gr. aff. ſerm.5.* Huc refer fabulas de funginis hominibus apud *Caſp.Barthium lib.8.adverſar.cap.17.* Sed hanc opinionem detegere eſt refutare. Vide tamen *Lactantium loc. cit.* abſurdis quibuſdam eam urgentem. Et *Averroem in 3. de Animâ* apud *Rhodigin. loc. cit.* Paracelſus per artem Chymicam homines produci poſſe docet in Paramiro, ubi tres partes hominis facit, elementarem, cœleſtem, & divinâ: duas priores negat venire in cœlum. Ibidem ſic ſcribit : *Dubitatum fuit à philoſophis, num fieri poſſit, ut extra uterum muliebrem homo naſceretur : ad quod ego reſpondeo, artis Chymiæ ac naturæ id non repugnare, ſed perfacile eſſe. Dampra in cucurbitulâ concluſa, vel lutata in equino ventre per dies 50. putrefactione ſummâ putrefiat, dum moveatur, quod facile eſt cernere. Poſt id temporis, ſimiles quodammodo fiet Onechſinemum : attamen citra corpus pellucida. Hanc deinceps ſi humano ſanguine quotidie prudenter cibes, ſeu alas, & in æquabili ventris equini calore conſerves, ac foveas, membris omnibus ornata inſtar infantis ex muliere nati apparebit, minor tamen quantitate. Hanc nos rem homunculum appellamus, qui poſtmodum tanquam verus puer ſeu infans accuratâ ſollicitudine ac diligentiâ educari debet, dum adoleverit. Hoc ex ſummis miraculis unum eſt, adeoque arcanorum omnium ſecretum maximum, quod tamen Pygmæis & gigantibus jam olim cognitum fuit, ut qui originem hinc acceperint.* Addit ibidem eos qui ita nati ſunt omnia arcana & abſcondita intelligere, quæ alias homines ſcire impoſſibile eſt, *quia* ſcil. *arte vitam ; corpus, carnem & oſſa acquiſierunt, idcirco ipſis artes & ſcientia connaſcuntur*, nec aliunde diſcere opus habēt. Addit Merſennus citans hæc verba Paracelſi in Geneſ.p.651. in margine : *Hunc Paracelſi homunculum eundem eſſe exiſtimo, cum diabolis, qui ſe ad inſtar infantium ali curant, quos aliqui* mont de gloire *vocant. Tholoſanus lib.9. Syntax. artis mirabil. cap.2.* refert ex *Paracelſi philoſophia magna tract.1.& 2. libro de homunculo*, homines alios eſſe Adamicos, quales nos, alios non Adamicos, quorum alii undenæ in aquis, alii Pigmæi & Sylphæ in terris, alii Gnomii in montibus, alii Salamandræ in igne degentes.

Non

Non reperimus ab illis dicta. Breviter ſtudioſis noſtris conſiderandum ſuggerimus,an talis origo hominis conveniat cum *Pſal.* 139.& *Iob.* 10.aut cum nobili & admirabili corporis atque organorum ſtructurâ. Vide opinionem hanc rejicientes *Vegam lib.* 2. *de arte Medica ſect.* 6. & *Lorinum in commentar.ad Eccleſiaſt.*3.20. 11. *Probl.* An ex diabolo? *Reſp.* Oſtendimus in negantem ſententiam nos inclinare *Diſp.de Dæmonibus*: nunc abſolute negamus cum autoribus ibi cit. ob rationes ibidem, & à cit. autoribus allatas; imprimis negamus de dæmone ſuccubo: de quo ipſe *Delrio*, quamvis de incubo concedat. Congreſſum illum nefarium fieri poſſe concedit ex noſtris *Rivetus exercit.*50. *in Geneſin*; ſed negat conceptum & partum hominis inde exiſtere poſſe. Hæc ita ſcribebam anno 1638. Poſtea legi & contuli Fort. Lycetum lib.2.de Monſtris cap. 73. p. 231.ubi modos omnes enumerat,quibus per dæmonas monſtroſi partus edi poſſunt & ſolent. Quæ quia huic problemati affinia ſunt, huc tranſſcribam: *Inprimis enim poteſt perfectus fœtus à parentibus ortus vi dæmonis illudentis conſpicientium ſenſus monſtroſus apparere; ut enim praſtigiis homo videatur ſibi,& aliis figuram aſini induiſſe; ſic nullo negocio poteſt infans variorum animalium membris compaginatus apparere malo Dæmone aſpicientium ſenſus illudente. Deinde poteſt Dæmon idem malus aliunde ſublatum monſtrum aliqua ex propoſitis cauſſis enatum paturienti clandeſtine ſupponere, vero partu ablato, aut ficta graviditate. Deinceps poteſt Dæmon monſtri conſtitutionem promovere applicando, ut dici conſuevit, activa paſſivis, nempe ſingulas antea propoſitas monſtrorum cauſas in uterum afferendo; nam vi Dæmonis, permittente Deo, poteſt tum generatrix, ac efformatrix virtus in ſemine degens adeo in quibuſdam partibus enervari, ut ſimilem parentibus fœtum conſtituere nequeat: tum ſeminis natura aliqua ex parte in viliorem eſſentiam deturbari, quæ non niſi animantis imperfectioris membra conſtituere apta ſit: tum materiæ fœtus partes aliquæ ineptæ reddi formæ ejuſdem ſpeciei cum parentibus: tum virtus fœtus altrix labefactari ne poſſit alimento partibus applicato earum figuram conciliare: tum materies alimentaris iis diſpoſitionibus aliqua in parte privari, quæ neceſſariæ ſunt ad induendam effigiem membrorum, quibus applicatur: tum in corpore fœtus morbus induci, quo ejus effigies in ferinam deformetur: tum imaginationis parentum ejuſmodi ſpectrum alte infigi, quo monſtroſus fœtus enaſcatur: tum in uterum fœminæ variorum animalium ſemen prolificum latenter infundi, quorum miſtione nuper novimus hujuſmodi monſtrorum cauſam exiſtere: tum etiam in alvo gravidæ animantis ſemiformata fœtui adjungi aliunde ſuſceptum ex utero feræ jemieffictum catulum,& humano conceptui conglutinari in monſtri conſtitutionem. Cujus quidem monſtri cauſa efficiens proprie phyſica eſt; dæmon autem miniſter eſt, atque artifex apponens activa paſſivis, ingerens diſpoſitiones,removens, aut adducens impedimenta, ſolum motu locali*

Digitized by Google

monſtrorum cauſas agitans. III. *Probl.* An ex homine & bruto? *Reſp.* Vix auſim concedere. Exempla aliquot ab hiſtoricis *Caſtanneda Luſitano, Saxone Grammatico, Olao Magno, Iohanne de Barros, Nierenbergio lib.* 5. *cap.* 6. & 7. adferuntur & illud notiſſimum in Belgio, apud *Delrio lib.* 2. *q.* 14. Sed forte reſponderi poſſet, aut diaboli fraudibus partum bruto ſuppoſitum, aut monſtra fuiſſe non homines, quamvis figura hominibus ſimilia fuerint: Quod autem *Delrio loc. cit.* ea dicit nec homines eſſe nec bruta, ſed mixtum quoddam ex utroque, haut aliter ac mulus ex equo & aſino: id ſane probare non poſſum. Si enim animali alicui ratio & anima humana non adfuerit, jam neceſſario eſt brutum; nullum enim datur medium ſeu tertium. Poſt primam hujus diſp. editionem cogitavi accuratius hæc diſtinguenda. Eſt ergo una quæſtio: An ex homine patre, & bruto matre homo generari poſſit? Altera quæſtio eſt, an ex bruto patre, & homine matre homo generari poſſit. Ad priorem *Ariſtoteles* ex hypotheſi ſententiæ ſuæ de ſemine mulierum, abſque magnâ difficultate, affirmativè reſpondere poſſet. Sed cum ſententia ejus à veritate abludat, difficilior eſt determinatio. *Si*, inquit Nierenbergius loc. cit. p. 76. *utriuſque parentis efficacitatem fœtus deſiderat, non niſi fœminea vulva hominem verũ & mente exornatum novit, nec noviſſe poteſt: at ſi maris ſolùm vis fœtum fabricat, & fœmina ſolùm officina eſt, fortaſſe juxta Phyſicos poſſibilis erit poſt nefandum coitum hominem foveri in belluino utero præjacto humano ſemine. ſed illud numquam contigiſſe, Theologos potiùs decet aſſerere. Quare ſi qui veri partus beſtiarum fuerunt, unde fœtus homini-formes prodiere, inanes potiùs mente fuerunt, & ſemper cum pignore aliquo irrationalis naturæ. Fertur quidam apud Belgas vir pius è vaccâ genitus; dubia tamen mihi fides eſt.* Ad poſteriorem poſt recitata exempla quæ feruntur, ibidem cap. 7. per dubitationem reſpondet: *Non tamen liberaliter iſta credi oportet. Nec etiam puto eſſe ultra naturæ vires, ſi mulierbre ſemen efficax eſt.* Sed *Fortunius Lycetus lib.* 2. *de Monſtris capp* 68-73. validè pro utriuſque quæſtionis affirmante contra Mart. Delrio, alioſque contendit. *Primò* per exempla quamplurima ex antiquis & recentibus hiſtoriis atque obſervationibus collecta. Quæ ibi videnda. In quibus tamen plus æquo credulus mihi videtur. Omnia tamen in dubium trahere nolim. *Deinde*, per allatas rationes, quæ una ſint fontes ſolutionum, unde oppoſitæ objectiones & exceptiones dilui poſſint. Inter Rationes ejus præcipua eſt, quod non tantum ex plantis ſed etiam ex brutis diverſæ ſpeciei inter ſe commixtis, plantæ & bruta generentur, imprimis ſi naſcendi tempus utriuſque coëuntis ſpeciei æquale ſit, aut ſaltem non admodum inæquale. Minorem probat ex quotidiana experientiâ, & teſtimoniis Ariſtotelis. Majoris conſequentiam firmat cap. 71. *quod homi-*

ne

nec non magis ſpecie diſſent à canibus, urſis, equis, aſinis, ſimiis, quam platani à malis, caſtaneæ à fagis, orni à pyris &c. Sed magis ſtrinxiſſet argumentum ſi dixiſſet, quam canes à leonibus aut lupis, quam glires à cuniculis, quam equi ab aſinis. *Cap.*70. ad probationem majoris & ſolutionem exceptionis addit, Quia homo cum brutis communem habet animalis naturam, communemque animam, & facultates ſenſitivas ac vegetantes : inter quas eſt generatrix cum ſuis ſubordinatis. Et ne inæqualitas efformationis fœtus & geſtationis nimium obſtare videretur, notat à *Petro Coſteo* celebri Medico probatum homines undecimo & duodecimo menſe natos, *lib. de Tempore partus cap.* 10.27.28. *Secunda ratio* eſt : Quod uterus e. gr. vaccinus, aptus locus eſſe poteſt, *quo* non minus quam utero humano fœtus humanus conſervari, foveri & omnes functiones neceſſariæ circa ejus efformationem & perfectionem edi valeant : uti patere ait ex iis quæ ſcripſit in *libro de perfecta hominis conſtitutione in utero cap.*23.24. *Tertia ratio eſt*, Quia ex iiſdem alimur ex quibus conſtamus, teſte *Ariſtotele.* Atqui lacte ferino, vaccino &c. ali poſſunt infantes : ergo ex ſemine & ſanguine yaccino generari poſſunt. Atque hæ præcipuæ iſti rationes, quas in illo obſervare potuimus. Quæ quamvis non omnes cum ſuis proſyllogiſmis æque ſolidæ, aut evidentes : tantum tamen cum allatis exemplis efficiunt, ut ſententię huic nunc obloqui nō auſim. Idem *Lycetus cap.* 72. diſtinctè explicat quomodo ex nefario congreſſu viri cum ferâ & mulieris cum bruto triplex partus edi poteſt humanus ſcil. aut ferinus, aut formæ (externæ ſcil.) ſeu figuræ mixtæ, aut duarum formarum humanæ beſtialis pro ſeminis humani aut belluini victoriâ ac prædominatione, aut pro genuino ac ſeparato congreſſu mulieris cum homine & bruto : ita ut fiat ſuperfœtatio. Hæc philoſophemata uſum ſuum habent apud Theologos, cum caſus determinandi ad ſextum decalogi præceptum, de conceptis aut in lucem editis fœtibus ex monſtroſa ac nefaria illa commixtione occidendis aut non occidendis. Certe homo ſi conceptus, aut in lucem editus ſit quamvis ex vaccâ, non videtur occidendus. Brutum ſi conceptum aut editum ſit quamvis ex muliere, occidi poſſe, paſſim vix dubitatur. Et tamen lex Moſaica *Levitici* 20. indiſtinctè pronuntiat brutum à viro ſubactum comburendum: nulla habitâ ratione aut diſtinctione conceptus, ſi quis fuerit, & qualiſcunque fuerit, veri hominis aut veri bruti. Alterutrum hic dicendum eſt aut verum hominem non potuiſſe concipi à bruto fœmina: aut ſi conceptus eſt, Deum pro abſoluto dominio ſuo potuiſſe ejus occiſionem in & cum materno utero bruti præcipere. 1v. *Probl.* An naturaliter generetur homo ex ſene centenario? *Reſp.* Hoc quæro propter textum *Roman.*4. 19. Si enim miraculosè

culosè intentę fuerunt vires Abrahami, jam dicendum erit naturaliter fuiſſe impoſſibile. Atqui contrarium evincunt non tantum exempla hominum ante diluvium *Geneſ.* 5. ſed & hodierna, quamvis rara. Dicendum ergo Abrahami corpus fuiſſe tunc ἀνεκφυῖον, hoc eſt ineptum ad generationem, quippe laboribus, peregrinationibus, aliiſque moleſtiis tractum atque enervatum. Aliena eſt altera iſta ſolutio *Auguſtini* 16. *de civit. Dei* c. 28. non fuiſſe corpus ejus abſolutè ineptum, ſed tantum reſpectu Sarę. Longè abſurdior *Pererii in Geneſ* 18., ubi dicit ineptum fuiſſe non revera, ſed opinione ſua. Sed de hoc pluribus agebamus cum prælectionibus publicis explicaremus *epiſt. ad Romanos.* v. *Probl.* An homo generetur ex puero aut puella ante maturam eorum ætatem? *Reſp.* Non videtur negandum, ſiquidem recipimus exempla à *Scaligero in Elencho chronolog.* adducta: quamvis ſuſpicari liceat, non raro fraudem ibi ſubeſſe. Quod ſi non ſit, jam dicenda erunt raro contingentia, & naturæ miracula. VI. *Probl.* An homo naturaliter generetur ex virgine abſq; conjunctione cum viro: idq; per imaginationem, aut quamcunque prætenſam virilis ſeminis attractionem? *Reſp.* Omnino negandum eſt, ne miraculoſam conceptionem virginis Mariæ (quam Chriſtiani non tantum, ſed & ipſi Saraceni juxta Alcoranum ſuum credunt) infidelibus elevandam proſtituamus. Autor incertus Septemcaſtrenſis tract. de Moribus & religione Turcarum cap. 14. de religioſis eorum ſic ſcribit: *Illud vero magnum portentum, de quo magnus inter eos eſt rumor (ſcilicet plures conceptos eſſe & natos ſine virili ſemine, qui Neſes ogli dicuntur, de quibus etiam in ſequenti capitulo fit mentio) credendum eſt, fieri per fœminas non corruptas carnalis corruptione. Poteſt tamen eſſe, quod ipſæ matres talium, ſint uxores religioſorum, & propter prodigium continentiæ eorum, naſcantur eis filii modo non naturali: ſed modo alio diabolicæ diſpenſationis, hominibus occulto. Unde propter hoc ipſis Turcis non videtur inſolitum, quando Chriſtiani dicunt, imò ipſimet dicunt, & confitentur, Chriſtum ex Maria conceptum, & natum ſine humano ſemine. Quocunque igitur hoc modo fiat, licet ſit inſolitum & mirabile auditu, non tamen impoſſibile videbitur diabolicæ potentiæ, ſi cætera ejus opera inſpiciantur, quæ in eis & per eos operantur.* Sed hæc tam vera ſunt ac ſomnia nativitatis Antichriſti aut Melchiſedeki, aut ementiti quorundam fanaticorum natales. Quod ſi *Luc.* 1. 34. 35. *coll. cum Math.* 1. *v.* 20. 21. & *Ieſa.* 7. attentius perpendiſſent *Thomas quodlib.* 6. *art.* 18. *Sanchez de Matrimonio tom.* 2. *lib.* 7. *diſp.* 113. *Toſtatus in Exod.* 5. & 7. & *Ieſa.* 7. *Navarrus conſilior. lib.* 4. *conſ.* 2. *Henricus Henriquez lib.* 11. *de matrim. c.* 15. *Molina tom.* 3. *de Iuſtitia & jure tract.* 3. *diſp.* 104. utique non dixiſſent fœminam abſque congreſſu viri, & ſalva virginitate poſſe concipere: nec Medicis ludibrium debuiſſent. Sed nimis facile crediderunt hiſtoriolæ iſti apud

Digitized by Google

sti apud *Thomam loc.cit.* de puella quæ ex patre conceperat, absque coitu; & alteri apud *Averroën* de conceptione in balneo &c. & tertiæ, de puero Romæ ex virgine nato, & jussu aruspicum in insulam deportato. Ad primam rectè respondet *Canonhierus in Aphor. Hippocratis pag.* 427. fabula illa fuisse palliarum flagitiosum incestum. Ad secundam & tertiam esse meras fabulas. Videat, cui vacat, & qui capere potest, *Canonhierũ*, operosè & ἀκεσῶς ista ventilantem, quæ pudor nobis nõ sinit hic exhibere. Mirum sane præstantiss. philosophum & Medicum *Valesium in paradoxam* hanc opinionem inclinasse, cum diceret, fœminam calidissimam sine viro generare aut concipere posse: quem notat *Laurentius lib.* 2. *anatom. cap.* 4. *quæst.* 4. Attingit etiam hanc quæstionem ὁ παρόλης *Delrio lib.* 2. *qu.* 15. Quod autem injicit, Calvinistas negando Mariam peperisse clauso utero, maximam partem miraculi obfuscare: iniquum & indoctum est. Neque enim consistit virginitas in eo, quod ipse cum *Canonhiero loc. cap. cit.* & scholasticis suis fingit: de quo hic plura dicere vetat pudor, & chartæ angustia. *Vid. Tol. Maldon.* & *A Lapide in Luc.* 2. 23. & *VVillet. Rivet. in Exod.* 13. Et *A Lapide aliosque commentatores ad Deuter.* 21. & *Severini Pinai tract. de notis virginitatis.* Sufficerit ad calumniæ depulsionem hic notasse: virginitatem formaliter esse nec substantiã nec accidens, nec positivum quid, sed privationem, conjunctionis scil., seu copulæ carnalis cum viro: ut colligimus ex verbis beatæ virginis *Luc.* 1, 34. coll: cum *Iudic.* 11. 37. 38. 39. *Genes.* 24. 19. Quam definitionem seu descriptionem virginitatis nemo sanus negare potest. Porro hujus problematis contra hominis naturalem conceptionem ex virgine determinatio facit ad tutiorem defensionem miraculosæ conceptionis Christi. Problemati huic nostro de generatione hominis ex virgine affines sunt quæstiones. 1. *An* uxor per fortem imaginationem vigilans aut somnians concipere possit ex marito absente: sic ut marito tanquam genuino patri infans ille adjudicandus sit. *Resp. Negat.* vide de viribus imaginationis quod ad miraculosa se non extendant, *Delrio in disquisit. Magic.*, *Sennertum in libro de Chymicor.* &c. *cap.* *Thomam Fienum in tract. de Viribus Imaginationis.* Ante annos octo aut novem libellus in Galliâ editus, & ex Gallico in Belgicum idioma traductus, qui continebat historiam nescio, an fabulam parabolicè aut per ludibrium fictam de ejusmodi filio ex imaginatione fœminæ alicujus concepto, absente per triennium marito: qui tamen à curiâ quâdam illi marito tanquam legitimus filius adjudicabatur. 2. *An* Dæmones possint efficere ut virgines mente & corpore incorruptæ absque ullo congressu viri concipiant, infundendo scil. in uterum ipsis dormientibus & non sentientibus semen fœcundum aliunde accersitum? *Resp. Affir. Delrio lib.* 2. *disq. magic. qu.* 15.

Sed merito vapulat à maximo Theologo *Riveto Exercit.* 50. *in Geneſin*: quem vide. Cogitent Pontificii an tam paradoxis diſputationibus non præjudicetur miraculoſæ conceptioni Chriſti ex virgine ſine virili ſemine. 3. *An* mola in virginibus abſque congreſſu virili generari poſſit? *Reſp. Aff.* cum *VVeinrichio, in erudita epiſtola* de hâc quæſtione editâ, & *tract. Mirandula de Lamiis* ſubjectâ in edit. in 8. quam Weinrichius præmiſsâ inſigni præfatione recudendum dederat. Vbi rationem oſtendit quomodo hoc fieri poſſit. 4. *An* puer 10. aut 11. annorum generare poſſit? *Reſp. Aff. Ioſephus Scaliger in elencho orationis chronologicæ Parei.* Vbi exempla aliquot adferuntur. Sed ut verum fatear nolim tam liberalis eſſe in credendo. Sæpe enim impuræ fœminæ conceptum ex puero fingerent, ut adulterium aut inceſtum tegerent. 5. *An* detur partus undecim aut duodecim aut etiam quindecim menſium; & utri marito partus certò adjudicari poſſit aut debeat, cum fœmina maturè tranſit ad ſecundas nuptias. *Reſp.* Vide quæ operose hic collegit *Salmuthus ad Pancir. novè reperta tit.* 10. *p.* 202.-211. ubi autores complures Medici pariter ac Iuriſconſulti indicantur. VII. *Probl.* An uno partu 365. homines edi poſſint, & quidem tamdiu vivere, ut omnes baptiſmo tingantur: ut quidem de Margaretâ uxore comitis Hennenbergii, & filiâ Florentii IV. Comitis Hollandiæ referunt tum noſtrates ſcriptores *Iunius in Batavia p.* 346. & ante eos *Eraſmus* & *Ludovicus Vives* (uti ibidem refertur,) *Bertius in tabul. Geographic.* Et *vulgaris hiſtoricus* noſtras unus atque alter qui vernaculo ſermone ſcripſerunt: tum etiam extranei, inter quos memoriæ nunc occurrunt *Guicciardinus in deſcriptione Belgii*, *Goclenius in Phyſica*, *Laurentius Anatom. lib.* 8. *qu.* 21. *Salmuthus ad Pancir. reperta tit.* 10. *p.* 216. *VVendelinus in Admirandis Nili cap.* 24. *Corn. à Lapide in Deuteronom.* 24. Quin & hodie in templo Looſdunenſi oſtentatur inſcriptio, & pelves in quibus baptizati dicuntur. *Reſp.* Si quis in miraculum illud inquirat, inveniet non pauca huic fabulæ explodendæ. Nos duo ſolummodo notamus. *Vnum*, eſt quod incidiſſe dicatur in illud tempus, (annum ſcil. 1276.) quod ſtupendâ ignorantiâ & mendacibus miraculis fœtum, ejuſmodi fabulis ſpolia clericorum (reditus intelligo eccleſiaſticos) in immenſum augere ſolet. Fuit autem abbatia Looſdunenſis hujus hiſtoriæ unica & mater & nutrix; quam eâ occaſione à rerum novorum avidis imprimis ditioribus & magnatibus non infrequentius viſitatam nôrunt omnes, qui nôrunt quæ fuerint aucupia monaſtica. *Alterum* eſt, quod *chronicon M. S. quod accuratiſſimè res in Hollandiâ geſtas, quæ quidem alicujus momenti, conſignavit*, & etiamnum (ut didici ex amico fide digno) aſſervatur in camerâ Rationum, miraculi hujus non meminerit. Præterquam quod hiſtorici extranei tan-

nei tantum miraculum in tam illuſtri perſonâ editum non reticuiſſent. Cum ergo naturaliter tam multi fœtus uno partu edi non potuerint;nec temerè credendum ſit nobis divinum miraculum : liberanda eſt patria & hiſtoria noſtra ab inſulſâ ejuſmodi fabulâ,ne exteris naſutioribus deridẽdos nos propinemus. *Dalecampus in Plinii lib.7. c. 3.* non obſcurè prodigioſi hujus partus fidem elevat. Alios autem minus ipſi paradoxos *ibid.* refert. & *Laurentius loc.cit.* Et *Salmuth. ad Pancir. reperta tit.10.p. 26.* Et *Camerarius centur 2 medic.hiſtoric.c.66.* Inter alia referunt ex *Alberto Magno* de 150. embryonibus auricularis digiti magnitudine in pelvim uno partu ejectis : quod non multum abludere mihi videtur à miraculo Hollandico. *Hadr. Iunius loc.cit.* adducit exemplum æqualis partus (365.) ex Margaretâ uxore comitis Holſteinii , qui accidit anno triceſimo ſeptimo poſt partum Hollandicum; teſtibus ſcil. *annalibus Brunſwicenſibus,* & *Albertο Crantſio* , & Erneſto Anhaltinorum Principum hiſtorio-grapho. Idem ſed ſubdubitans refert A Lapide comment. in Deutet.24.19. *Celebre,& omnium ore vulgatum exemplum extat in Hollandia : uxor enim Comitis Hollandiæ pauperculam mendicantem repellens,eamque inſimulans adulteriis , eò quod tam numeroſam prolem haberet , ab ea maledicta eſt , ut tot proles pareret quot ſunt dies in anno.Maledictionem exaudiit Deus , fecitque ut uxor Comitis uno partu 365. proles pareret , quæ omnes baptizatæ ſunt , & mox poſt baptiſmum mortuæ. Extat hujus prodigii pictura in monaſterio virginum inter Leydam & Hagam Comitis. Idem prorſus contigiſſe Margaretæ uxori Comitis Holſteinii narrat* Crantzius in hiſt. Wandaliæ, & annales Brunſvicenſium *anno Domini 1313.An idem ſit hoc prodigium cum priore , ut eos ſefellerint vicinæ voces Holſteinii & Hollandiæ , non labore ; dummodo rem veriſſimam eſſe non dubitemus.* Exempla πολυθυίας , quatuor ſcil. quinque, ſeptem , duodecim &c. Quære apud *Marcellum Donatum in hiſtor. mirab. c. 24.* Et *Schenckium tom.2.obſerv.* 162. & *Salmuthum loc.cit. Boxhornius in Theatro Hollandiæ pag.* 173. fœcundæ mulieris Mutinenſis exemplum habet ; quæ aliquoties quaternos,& ternos,& decies gemellos pepererat : ita ut ante 40. annum ætatis 42. filiorum mater eſſet. Atque hactenus anno 1638. in primâ hujus diſp. editione hanc hiſtoriam in dubium traxeram : poſtea viſum fuit a gumenta noſtra inſtruere & in claſſes digerere, ut lectorum oculis ſubjici poſſint.

Rationes contra hiſtoriam monſtroſi partus Comitiſſæ Hennenbergicæ Margaretæ.

1.Quia vulgatum *Chronicon Rhytmicũ Hollandiæ* (cujus author eo tempore vixit)ne ſemel quidem hujus miraculi meminit.Vt nec *Beka in hiſtoria Vltraject.* qui vixit anno 1358.Nec *Chronicon M.S.* quod aſſervatur in camerâ rationũ Hollandiæ:in quo res maximè memorabiles annotantur:Vti mihi retulit amicus fide dignus,& epoptes.Si quis curioſius in iſta inquirat,archiva

chiva cameræ rationum Hollandicæ consulat, ad quæ provoco. Nec etiam diplomata comitum Hollandię, apud *Boxhornium loc. cit.* 11. Quia historia ipsa se suspectam reddit: ut uno in utero gestentur 365 infantes, & quidem vivi, perfectè conformatis omnibus membris, & tamdiu vixerint; ut fuerint baptizati. Videant Physici, Medici, & Iurisconsulti. *Dalecampium* jam citavimus. Addimus ex Salmuthi loco cit. p. 213. *De multiplici autem fœtus numero multa tam varia, & incredibilia tradi Paulus ait, ut fabulis annumerentur. Nam & quatuor pariter puellas à matrefamiliâs natas esse.* l. antiqui 3. ff. si pars hæredit. petat. *& Divo Augusto imperante, ancillam Cæsaris in agro Laurente uno partu quinque enixam pueros* Gellius *scribit.* lib. 10. cap. 2. *& Romæ fuisse Alexandrinam mulierem, quæ itidem quinque simul peperisset, & tum habuisset incolumes*, Vlpianus *testatur* in l. si pater. 36. §. nam & Aristoteles ff. de solut. *&* Cajus in l. utrum. 7. de reb. dubiis. *Cui insigniter adstipulantur* Simon Majolus dier. canic. part. 1. colloq. 3. pag. 45. 96. & seq. Ioh. Schenckius tom. 2. observ. Medicin. lib. 4. observat. 162. *qui quamplurima miræ fœcunditatis, numerosaque prolis uno partu susceptæ exempla sincera fide recensent.* 111. Quia circumstantiæ suspectam reddunt totam historiam. 1. Mater filia scil. comitis Hollandiæ, & uxor comitis Hennebergii in genealogiâ comitum de Hennenberch, non comparet. Nunquam enim comitum illorum quisquam, filiam comitis Hollandiæ duxit. Vide scriptores Genealogicos, inter eos *Michaelem Eytsingerum & Pontum Heuterum.* 2. Nec comparet Hermannus comes Hennenbergius. 3. Quia nihil absurdius & fabulosius illâ occasione, quæ refertur, hujus miraculi: quod comitissa non potuerit credere, fœminam gemellos potuisse ex uno viro concipere. 4. Quia Otto Episcopus Vltrajectinus patruus hujus Margaretæ, quem dicunt in personâ (alii per suffraganeum Guidonem) hos infantes baptizasse: non fuit illo tempore in rerum naturâ anno scil. 1276. (in quod tempus pleriq; hanc partum referunt). Erat enim tum Episcopus Iohannes Nassovius; & ante eum Henricus Vianensis. 5. Nomen puerpęræ. *Margaretæ;* Sic *Chronicon Holland.* vernaculum in *fol. Divis.* 117. *c.* 11. *Snoyus, Bockenbergius. Aliis Machtildis,* sic *Heda, Meyerus, & Chronicon Holland. modo cit. Divis.* 14. 6. *Annum* hujus partus quidam faciunt annum 1314. quos errare dicit *Meyerus. Marcus van Varnewijck in de Historie van Belgis lib. 4. n. seu c. 68.* ex *certo* quodam *chronico*, annum 1244. *Parvum Hollandiæ chronicon* vernaculum (referente eodem *Varnewijck*) annum 1266. *Magnum Hollandiæ Chronicon & chronica Brabantiæ* annum 1276. *Meyerus* annum 1287. 7. Numerum (infantum quorum dimidia pars masculi dimidia fœmellæ) alii statuunt 365., alii 364. 8. *Magnum chronicon Belgis* ex bibliothecâ Pistorii Francofurti editum 1607. dicit

cit matrem poſt partum aliquot annis vixiſſe & demum obiiſſe 1277. Alii omnes, ſtatim cum infantibus expiraſſe. IV. Quia probationes, quibus fulciri ſolet hæc hiſtoria, partim fabuloſæ & nugatoriæ ſunt, partim dubiæ & ſuſpectæ. 1. *eſt*, ex pelvibus, & tabulâ in templo Looſdunenſi ſuſpensâ, in quâ etiamnum hodie inſcriptio legitur. *Reſp.* Inſcriptionem hanc eſſe novam, quam poſt mutatam religionem in Belgio ante annos 60 aut 65. præter propter interpolandam atque ibi ponendam curavit Iohannes Meurſius Paſtor Looſdunenſis, parens Ioh. Meurſii variis ſcriptis criticis & philologicis notiſſimi; uti memini ipſum admodum ſenem mihi anno 1617. hoc retuliſſe, cum affectu & credulitate non vulgari pro hiſtoriæ hujus veritate diſſereret. Vides ergo quantæ autoritatis ſit novella illa inſcriptio. Dices, antea fuiſſe inſcriptionem aliquam in abbatiâ Looſdunenſi, quam ſecutus fuit paſtor Looſdunenſis, & quam exhibet *Adrianus Iunius* in ſuâ *Batavia*, & ex illo *Marcus Zuerius Boxhornius*. Sic eſt, ſed & illam, præterquam quod ab hodiernâ differat, conſtat recentem eſſe, & à rhytmica illa, quam ex *M.S. Chronico Friſiæ* deſcribit ibidem *Boxhornius*, quamque autor ante centum annos ibi lectam fuiſſe ait, multum diſſidentem. Secundam ergo inſcriptionem novitas, eandem & primam una cum pelvibus unicè ſuſpectas reddit, quod oſtentatæ fuerint in abbatiâ Looſdunenſi. Quid veri ex Papalibus monaſteriis, de miraculis, & revelationibus exſpectandum ſit nôrunt omnes, qui decipi nolunt. 2. *Eſt*, quod in ripâ Moſæ in agro Bommeliano arx Pouroyen condita fuerit, 365. feneſtris in memoriam hujus partus inſtructa & à *pueris*, *Puroyen* dicta; teſte ſcil. *Rein. Snoyo*, Sed quam putidum hoc commentum ſit, inde cognoſces, quod neque ex hiſtoriis, (præſertim Geldricis & Hollandicis) nec ex conſtanti famâ per manus traditâ in illo tractu quidquam conſtet de tali arcis etymologiâ, deque 365 feneſtris in memoriam illius partus conditis. Quin contra docent hiſtoriæ arcem illam conditam circa annum 914. à Roberto Heuſdæ dynaſtâ, qui toparchiam Poudroyen condidit, & unum ex filiis natu minoribus eâ donavit. De quo partim *Chronicon Heuſdanum M.S.* quod in patriâ meâ ſervatur, partim *Hiſtoria Geldrica Pontani lib. 5. p. 65.* Qui idem ex actis Tilenſibus refert *lib. 7 p. 270.* arcem illam primum conditam à Iohanne Moliart. anno 1356. Potuit fieri ut arx bellicis furoribus diruta, denuo ab illo inſtaurata ſit. Quidquid ſit nihil referunt hiſtoriæ de 365. feneſtris in memoriam partus illius conditis. Præterquam quod Cingarorum aut Andabatarum lingua, tam mirabilem vocis formationem & etymologiam admitteret, non Belgica aut latina. Quamvis enim prima ſyllaba *pu* aliquid ex nomine *pueri* referret, quid facies duabus ſyllabis *royen*?, quid illæ ſignificant, aut conſigni-

ficant? & quâ lingua? Et obliti ſunt fabulatores, non vocari arcem & toparchiam illam *Puroyen*, ſed *Poudroyen*, aut contractè *Pouroyen* aut *Poeyroyen*. Quærere etiam liceat, quare ibi tam procul à Looſdunen loco partus, & quidem alieno in ſolo, in comitatus Teiſterbantiæ parte illa, quæ primum ad dynaſtiam Heuſdanam, poſtea ad ducatum Geldricum pertinuit, quare, inquam, ibi monumentum hujus miraculoſi partus exſtare voluiſſent, & quidem illi conditores modo memorati. 3. *Eſt*: quod hiſtorici aliqui hoc referant. *Reſp.* Quid hiſtoriis & hiſtoricis ſæculi illius decimi tertii verè mythici ſeu fabuloſi & ſequentium uſque ad tempora reformationis tribuendum ſit, cum verſantur in materia miraculorum, ego jam non dicam, legantur *Ludovicus Vives*, *Melchior Canus*, aliique alibi à nobis cit. in *deſper. cauſa Papat.* & in *diſpp. de Miraculis.* v. Addo ex recentioribus antiquitatum Hollandicarum ſcriptoribus in hanc ſententiam noſtram (quæ procul dubio ſi non evidenter vera, ſaltem tutior eſt) inclinare Clariſſ. viros *Petrum Schriverium* & *Marcum Zuerium Boxhornium in deſcriptionibus Hollandiæ*: qui legi poſſunt. Hæc non ineptè, ut arbitror, per digreſſionem hac occaſione addere volui, ut Phyſici, Medici, Theologi præſertim exteri moneantur ne exemplum hoc ſine examine, tam facile inſtituto ſuo aptent. Mirari ſubiit cur *Corn. à Lapide* hoc exemplo potius locum communem moralem, de pauperibus contumeliâ non afciendis *loc.* modo *cit.* illuſtrare voluerit, quam Hattonis Epiſcopi Moguntini à muribus corroſi. Niſi inter fabulas cum *Nicolao Serrario in Moguntiâ* poſterius numerare placuerit. Cujus hiſtoricam veritatem vindicatam vide à *VVendelino in admirandis Nili cap.* 21. IX. *Probl.* An homines in novo mundo, aut in quâcunque terrâ vaſtis Oceani ſpatiis ab antiquo orbe, ſeclusâ, atque adeo antehac nec cognitâ nec frequentatâ, aliud ortus ſui habeant initium, quam Noachum, & Adamum? *Reſp. Neg.* ex *Actor.* 17. 26. & *Geneſ.* 10. Ex profeſſo ſententiam hanc tuetur, *Auguſtin.* 16. *de Civit. Dei c.* 8. Hinc ergo videmus quid de Ægyptiorum & Athenienſium contentiosâ gloriatione ſtatuendum, qui αὐτόχθονας & γηγενεῖς hoc eſt ſuæ terræ filios ſe jactabant, nullâ Gentium migratione, nullo extraneo progenitore intercedente: quam glorationem ipſis cum lumbricis & muribus communem ajebat Diogenes. Vide de contentione Schytarum, Athenenſium, & Ægyptiorum ſuper antiquitate originis *Juſtinum hiſtoricum*, *Diodorum* alioſque autores ſupra ad 1. *Probl.* citatos. Simile quid habet *Polydor. Virgilius de Anglis*; ut notavimus *Deſp. Cauſæ Papat. lib.* 3. *ſect.* 1. Reſtant & aliæ quæſtiones, An conſiſtat generatio in productione formæ, aut materiæ, aut totius compoſiti, ſeu in unione materiæ & formæ; an in generatione hominis detur actio quæ animam (ſiquidem

dem ſtatuatur à Deo creari) intrinſecè attingat ; quodnam ſit tempus geſtationis & partus , quænam ad conceptionem hominis neceſſario concurrant ; quæ cauſæ ſterilitatis : item abortus &c. Sed anguſtia chartæ & temporis non patitur ea nunc perſtringere, quamvis ad quorundam ſcripturæ dictorum explicationē facerēt. Videātur Phyſici & Anatomici à nobis ſæpe cit. aut alii ſi qui accuratius hoc agant. Poſt primam hujus diſp. editionem recuſi ſunt Lugd.-Batavor. *tractatus Pinæi* , *Bonacioli* , & *Plateri de conceptione & formatione fœtus*. Exſtat & *Fortunii Liceti tract. de perfecta conſtitutione hominis in utero*. Et *Petri Coſtæi libellus de tempore partus*. Difficiles ſunt quæſtiones , quo tempore animetur fœtus ; & quodnam proximum ac internum principium formationis fœtus : quæ uſum ſuum habent in explicatione quorundam locorum ſcripturæ ex. gr. *Eccleſiaſt.* 1. *Pſalm.* 139. & in diſpp. de perſonâ Chriſti , & in caſibus quibuſdam circa abortum & homicidium ad ſextum decalogi præceptum. Peculiari *tract. in animationem fœtus* inquiſivit *Thomas Fienus* : ubi variantes opiniones & autores indicatos invenies. Ipſe tamen à communi & receptâ Medicorum ſententiâ (quos patres, ſcholaſtici , noſtri & philoſophi & theologi hactenus ſecuti ſunt.) Agunt etiam de hâc materiâ *Sennertus*, ejuſque Antagoniſtæ *Gallego de la Serna & Freitagius*. Sed de hac quæſtione vide infra *appendicem* 1. *theſin* 4. De incommodis & naturę *ἀμφετήμοις* , quæ in formatione & geſtatione fœtus intervenire ſolent ſive à cauſis externis naturalibus, artificialibus , ſupernaturalibus , (dæmonibus ſcilicet ,) ſive ab internis, imaginatione ſcil. concipientis aut prægnantis fœminæ, inter omnes (quos novi) pleniſſimè egit *Fortunius Lycetus tract. de Monſtris* : cum quo conjungi poſſunt modo citati, & infra citandi ſcriptores de Imaginatione. De quæſtione, an ſemen utriuſque parentis ſit materiale principium generationis ; infra *theſi* 5. *Probl.* 3. & in *prima appendice ad diſp. de creatione*, data occaſione verbulo monebimus.

4. De conceptione Chriſti ex profeſſo agitur in loc. comm. de Incarnatione. Vnum hic ſolummodo determinandum : An Chriſti generationi ex virgine univocè & propriè conveniat definitio generationis phyſicę. *Reſp. Aff.* ſi ſpectes eam quod ad eſſentiam & ea quæ pertinent ad conceptum ejus quidditativum : quæ ſunt hæc duo 1. tranſitus à privatione formæ ad formam in materia. 2. Vnitio formę ſubſtantialis cum materia. Sin verò ſpectes hanc generationem quod ad extrinſeca & connotata quædam , non exigua eſt differentia. Quod enim exhibet mater ad generationem materiam ſcil. & activitatem ejuſque vehiculum & inſtrumentum, contulit & beata virgo pro ſua parte : ſed quod activè præſtare ſolet pater, opera ac virtute Spir. ſ. hic ſuppletum fuit, eademque excita-

Digitized by Google

ta vitalis facultas & concurſus virginis ad evocandam attrahendamque materiam in lócum conçeptionis, & ad delineandum, efformandumque pro ſua parte corpus Chriſti. Addunt *Scholaſtici ad Thomæ* 3. *qu.* 33. *art.* 1. momento temporis corpus Chriſti efformatum fuiſſe, non verò ſucceſſivè: de quo in præſentiarum non diſputabimus; quamvis hactenus nullam rationem vidérimus qua ſolidè hoc probatur. Sed de hoc dubio infra *in appendice* 1. *theſi ult.* Similiter differentię aliquot inter productionem protoplaſtæ, & ordinariam generationem aſſignari poſſunt. Fons ſolutionum contra adverſam ſententiam ſit iſte: Eſſentiam, univocationem, & identitatem rei non variari per principium activum, aut per modum faciendi, aut per perſonam: cum ab iis per ſe non pendeat, ſed à forma. Et hæc eſt ſententia multorum Scholaſticorum apud *Capreolum in* 1. *diſt.* 5. *qu. unica art.* 2. Vſus autem hujus doctrinæ elucet in defenſione Concil. Epheſini, Chalcedonenſis & VI. ubi orthodoxè definitum fuit, Mariam propriè eſſe matrem Dei. Conferant ſtudioſi *ſcholaſticos ad Thomæ locum modo cit.* Et *Conimbricenſes ad Ariſtot. lib.* 1. *de Gener. & corrupt. cap.* 4 *qu.* 14.

5. De Origine animæ multa diſquiruntur: nos hæc imprimis ad Theologiæ noſtræ illuſtrationem ventilanda proponimus 1. An ſint creatæ in principio; aut ſaltem exſtiterint ante corpora ſua, & unionem cum iis? *Reſp.* Affirmantis alterutram tenuerunt 1. Ex Gentilibus *Plato in Timæo*, qui eas in corpora ut carcerem detrudi ſomniat, ut delictorum pœnas luant. 2. Ex Iudæis Thalmudici & Cabaliſtici plerique, ut videre eſt apud *R. Menaſſe Ben Iſrael de Creatione probl.* 15. 16. *& Archangelum de Burgo novo in Cabaliſtic.* quem citavimus *Diſſert. de Termino vitæ*: ubi vide: 3. Ex Doctoribus Chriſtianis *Iohannes Hieroſolymit. apud Hieron. in epiſt. ad Pammachium; & Origenes lib.* 1. περὶ ἀρχῶν. Quin & *Philaſtrius* contendit eſſe hæreſin, ſi quis dicat, prius corpus Adami formatum, & deinde animam. In ſententia Platonico-Cabaliſtica tria falſa occurrunt: Quod exſtiterint animæ ante corpus ſuum, & ante compoſitum: Quod à principio creationis exſtiterint: Et quod fuerint in ſtatu peccati ſeu demeriti. Prudenter & candidè diſcernendum quouſque alii huic errori affines ſint. Refutant hunc errorem, *Epiphanius epiſtol. ad Iohannem Hieroſolym. Hieronymus Epiſtol. citat. Auguſtin. epiſtol.* 28. *Cyrillus Alexandrin. in Iohann. libr.* 1. *cap.* 9. *Scholaſtici ad* 1. *quæſt.* 90. *art.* 4. aliique indicati ab *Elmenhorſt. ad Gennad.* Nos breviter indicamus hæc argumenta. *Primo*; Animæ ante unionem cum corpore nullum peccatum admiſerunt ex *Rom.* 5. 12. 13. coll. cum 9. 12. & 2 *Corinth.* 5. 10. *Deinde*, ſi in pœnam uniretur anima cum corpore, tum unio non eſſet naturalis, nec eſſet bonum & perfe-

perfectio naturæ, ſed potius malum quid, ſicuti eſt omnis pœna: quod abſurdiſſimum eſt. *Tertio*, Prius eſt in re illud quod ei eſt naturale, quam quod eſt præter naturam: ſed ſeparatio animæ & ſubſiſtentia ſeparata eſt præter naturam, unio verò ſecundum naturam; ergo hæc illa prior fuit, non contra. *Quarto*, Si Deus in principio creaſſet animas ſeparatas, tum non creaſſet omnes res ſecundum perfectionem cujuſque naturæ congruentem ac debitam. Ratio conſequentiæ eſt, quia propriam & connaturalem ſibi perfectionem obtinet anima in corpore, non verò extra corpus: quippe quæ nativam habet propenſionem ad ſuum corpus, ut docent communiter ſcriptores de Animâ ſeparatâ, & *Scholaſtic. ad 1. quæſt. art. 76. 1.* *Quinto*, & animæ exiſtunt ante corpus aut ſunt in viâ, aut in termino ſeu in patriâ, aut in neutro. *Non illud*; ut jam dictum eſt ex *Rom. 9. 12. 2 Corinth. 5. 10.* quia non eſt via aut curriculum ſalutis, niſi in hoc mundo & hâc vitâ. *Non iſtud*; quia terminus & merces non obtinetur, niſi poſt laborem & certamen hujus vitæ *Hebr. 12. 1. 2.* *1 Corinth. 9. 25. 27.* *2 Corinth. 5. 1. 2. 3.* *2 Timoth. 2. 5. 12.* cum 4. v. *Neque hoc*; quia nulla eſt creatura rationalis, quæ non ſit ὑπόδικος & ὑπόνομος, ſubjecta Deo in genere moris, & conſequenter cujus actiones non ſortiantur rationem virtutis aut vitii. (Confer *diſput. de Iure & Iuſtitia Dei*:) Niſi forte dicant animas dormire, hoc eſt, quaſi mortuas eſſe & vitâ intellectuali deſtitutas: Aut cum detruduntur in corpus omnium ilico obliviſci, quæ antea ſciverunt, ita ut diſcentiæ ſint reminiſcentiæ (quomodo *Tertullian.* vertit Platonicum illud: ὃν δὲ μαθήσεως ἀναμνήσεις.) Quod commentum refutatum vide à *Tertullian. de Anima*, *Auguſtino 12. de Civit. Dei cap. ultimo*, *Thoma cont. Gentes 2. cap. 83.* & *Ariſtotele* cum ſectatoribus *in 1. poſter. cap. 1. & 3. de Anima cap. 4. 11. Probl.* An anima ſit producta, an verò pars divinæ eſſentiæ. *Reſp. Pr. Aff. Poſt. Neg.* contra nonnullos Gentiles, & antiquos hæreticos. Vide ſcriptores hæreſeon, & philoſophorum Diſputationes de Animâ. *111. Probl.* An ſint per immediatam Dei operationem ſeu creationem ex nihilo, an vero per traductionem ſeu inductionem. *Reſp.* Si quæ vexata ſit controverſia, hæc una eſt. Tot tractatus & diſputationes exſtant & Theologiæ & Philoſophiæ, ut de copia magis conquerendum putent multi, quam de inopia. Ego tamen copiam præfero. Qui creationem tuentur unanimiter ſtatuunt eam creando infundi, & infundendo creari. Credunt autem & ſcriptura, & rationibus ex lumine naturæ petitis hoc demonſtrari. Quin immo ex patribus plerique & cum iis Scholaſtici ac recentiores putant

Digitized by Google

tant immortalitatem animę labefactari, ſiquidem traductio ejus concedatur, adeo ut paſſim aut inter hæreſes, aut ſaltem inter periculoſos errores opinionem hanc deputent. Vide *Gennad. c.* 14. coll. cum *c.* 18. *Thomam* 1. *qu.* 118. *art.* 2. *Scholaſticos ad* 1. *qu.* 90. *art.* 3. *Lorinum in Eccleſiaſt.* 12. *& Pinedam in Iobum*; denique *Alphonſum, Prateolum*, alioſque hæreſ. ſcriptores: & recentiores *philoſophos in* 2. *de Anima c.* 1. Monemus autem delectum rationum habendum, ne omnia, quæ adferuntur, promiſcuè arripiamus. Sunt autem nobis iſtę 1. *Ex Geneſ.* 2. 7. ubi anima non ex materia ſua tranſeunte, terra ſcil. (quæ analogicè erat tunc ſemen ſeu ſeminarium corporis humani) ſuſcitata, ſed à Deo formata corpori unita. Conferenda eſt autem hæc hiſtoria creationis hominis, cum creatione reliquorum animalium. 2. *Ex Eccleſiaſt.* 12. 7. cum *Hebr.* 12. 9. addi poſſet *Zachar.* 12. 5. Quibus locis peculiare quid tribuitur Deo in productione animarum; oppoſitè ad productionem aliorum viventium. 3. *Ex* conceptione Chriſti, qui cum ſimiliter ut nos carnis & ſanguinis particeps factus fuerit, *Hebr.* 2. 11. 12. 13. 14. 15. habuit animam ex creatione, non ex traduce. Si enim habuiſſet ex traduce utique à patre (hic enim autor traducis à pleriſque ſolus, ſaltem primarius ab omnibus ſtatuitur.) Sed patrem non habuit. Et quamvis animam ex ſemine matris non tuliſſet, tamen filius fuit matris ſuæ, & Davidis, Abrahami, Adami. 4. *Nulla* virtus corporea poteſt attingere effectionem ſubſtantiæ ſpiritualis: quia nulla virtus agit ultra ſuum genus. Iam verò anima intellectiva excedit totum genus ſubſtantiæ corporeæ. 5. Generatio corporis ſi cauſa ſit producens animam, ergo diſſolutio ſeu corruptio corporis erit cauſa corrumpens; ſed poſterius abſurdum, Ergo. Eſt autem traductio ſeminis propria cauſa generationis corporis. 6. Omne agens naturale, quod agit dependenter à materia, nihil producit niſi quod à materia dependeat: ſed anima non dependet à materia, quia poteſt ſubſiſtere extra corpus. 7. Accedit conſenſus omnium patrum (uno atque altero excepto.) Et antiquorum philoſophorum; quorum omnium verba vide apud *Zanchium*; adhæc ſcriptorum intermediæ ætatis; & Scholaſticorum, denique recentiorum Theologorum, Philoſophorum, Medicorum tum Pontificiorum tum eorum qui à Papatu diſceſſerunt, exceptis *Sohnio tom.* 2. *pag.* 563. *Peucero tract. de Ortu Animæ, Combachio Anthropol. cap.* 2. *Timotheo Brighto in phyſicam, Scribonii p.* 18. Et omnibus, qui ſe Lutheranos dicunt, quos autoritas Lutheri in contrariam ſententiam aut ſaltem in *ἀπορίαν* adegit. Ex noſtris *Muſculus in loc. comm. & Piſcator Diſput. de peccato*, in medio relinquunt. *Martyr* putat ex ſcripturâ traductionem non poſſe refutari. Ex rationibus adverſæ partis quæ alicujus momenti ſint, 1. unica re-

re &

re & ſola, quam *Auguſtinus*, *Lutherus*, & Lutherani, ut & noſtri modo cit. ſive aſſerentes ſive dubitantes prætendunt, eſt propagatio peccati originalis. Vide *Auguſtin. Sohnium*, *Combach. loc. cit.* Et ex Lutheranis, *Meiſnerum philoſ. ſobriæ part.* 3. *Reſp.* Sed ſive modum illum explicare queant ſive non, conſtat tamen fundamentalis theſis ex ſcriptura, quod ſit peccatum originale, & quod propagetur in poſteros Adami. Præterquam quod modum aliquem iſtius propagationis oſtenderint ex noſtris recentiores *Tilenus*, *Molinæus*, *Baronius* philoſophiæ & poſtea theologiæ profeſſor Abredonenſis; & ante eos *Zanchius lib.*2.*c.*5. quem modum nos ulterius explicare & hypotheſibus fulcire conati ſumus in *Diſp. de propagatione peccati Originalis.* 2. *Alteram* rationem nunc attexunt, ex *Geneſ.*1. 22.28. & 9. 1. conjunctim, cum axiomatis phyſicis homo generat hominem, & naturaliſſimum opus viventis eſt generare ſibi ſimile &c. ergo homo producit animam. Sic *Sennertus*, *Sperlingius*, *Havenruterus*, *Libavius*, *Taurellus* aliique Medici & philoſophi Lutherani, imprimis *Bartholinus in Inſtit. Anatomicis qu.* 9. *Reſp.* reſponderunt jam ſatis ſuperque ſcholaſtici ad Magiſtrum, *Thomam*, & recentiores philoſophi tum noſtri tum Pontificii *Scaliger*, *Pererius*, *Toletus*, *Conimbric. Ruvius*, *Timplerus*, *Goclenius* &c. ex Theologis *Zanchius loc. cit.* Nos unum hoc ſuggerimus : Mariam verè genuiſſe filium ſuum, & propriè dici ipſius matrem, ac Chriſtum filium ejus, ut & Davidis, Abrahami &c. quamvis anima ejus non fuerit producta à matre. 3. Exprobrat *Bartholinus* à Calviniſtis hanc ſententiam defendi, ut elevent peccatum originale. *Reſp.* Quaſi illi primi aut præcipui ſint authores hujus ſententiæ. Quid ergo fiet antiquis philoſophis, patribus, Scholaſticis, & univerſæ philoſophorum ac theologorum per totum Chriſtianiſmum ſcholæ (quam magnam partem citat *ibid. Barthol.*) ſolis Lutheranis exceptis? Præterquam quod nec eruditione nec zelo minori hoc egerint & etiamnum agant Orthodoxi (quos Calviniſtas vocat) et per hanc doctrinam, ſolidiſſime tueantur ſimul & peccatum originale, & animæ ἀφθαρσίαν ac immaterialem ſubſtantiam, atque ut tanto felicius Manichaica, Flaciana, ſimiliaque deliria profligent. Vide *VVithakerum*, alioſque *de peccato Originali.* 4. Epiphonemati Bartholini : *porro niſi quis manibus pedibuſque in caſtra Pelagii ſecedere velit, qui peccatum originis negavit ; animæ traductionem per parentes ſtatuat neceſſe eſt* : duo opponimus. *Primo* ἀνεχλῶ *Melanthonis in libr. de Anima*, qui hanc controverſiam vetat attingere, & *Auguſtin lib.*5. *adv. Iulian. c.*3. qui in medio relinquit ; & modeſtiam ac timorem Lutheri, qui publicè nihil affirmaturum ſe dicebat, ſed privatim ita ſenſurum (referente ipſo *Bartholino p.*73.81.) *Deinde* conſequentias & determinationes à patribus, Conciliis, nominatim *Damaſcen.*

lib.

Digitized by Google

lib. 2. de fide c. 12. & communi ſcholâ fractas; idque imprimis ad defendendam animæ ſpiritualem, incorruptibilem & à corpore independentem eſſentiam. Ad illa à *Conimbric. Ruvio*, & Theologis ad 1. *qu.* 118. & 75. *art.* 4. & *Bellarmino de amiſs grat. lib.* 4. *c.* 11. allata ipſius eſt ſolidè reſpondere. Nobis hic nihil feritur, aut metitur. Neque enim traducem defendimus; nec tamen hæreſeos aut quaſi hæreſeos aſſertores traducis inſimulavimus. 4. Patres etiam quoſdam hujus opinionis fuiſſe notat *Bartholinus*, nominans *Lactantium*, *Auguſt.* &c. ſic *p.* 97. *Reſp.* Atqui de Auguſtino rectius paulo ante *p.* 81. Quidam malunt ἰνίκιον, ut *Auguſtinus*. Et paſſim probant hoc de eo Pontificii jam cit.; quibus adde *Lorinum in Eccleſiaſt.* 12. Confer ex Lutheranis *Elmenhorſtium ad Arnob. l.* 2. *ſol.* 49. Et *ad Gennadium cap.* 14. ubi citat autorem de Spiritu & animâ *c* 48. Et *Auguſtinum de hæreſibus cap.* 81. De Lactantio cum idem affirmant *Ruffinus*, & *author dialogi de Animâ* reſpondet *Elmenhorſtius ad Gennad. c.* 14. *Ambo apertiſſimè falſilo qui, ut apparet ex Lactantio de opificio Dei c.* 19. Si quis ex patribus pro hâc opinione allegandus eſſet, is eſt *Cyrillus*, & aliqui latinorum præſumptores ut loquitur cum *Gennadio Author de Spiritu & anima*; hoc eſt, (indicante ibidem *Elmenhorſtio*) *Tertull. l. de Animâ c.* 19. 22. 27. 36. Ne quid dicam de Anaſpychianis & Apollin. ut & Luciferianis cætera orthodoxis apud *Auguſt. de hæreſ. c.* 81. Nos omnibus expenſis, non videmus cur à communi, receptaque patrum & totius Chriſtianiſmi atque adeo communi philoſophorum ſententiâ recedendum ſit: præſertim cum negantes ſibi in certâ aliqua ſententia hactenus conſtare non potuerint. Quærunt enim nec inveniunt in quo acquieſcant. 1. An anima producatur ex ſubſtantia ſeminis, ſeu ex potentia ejus eliciatur: affirmantes mirè ſe torquent, ut hoc explicent. Sunt qui dicunt ſemen eſſe materiam ex qua, reſpectu partis ſpiritualis in ipſo latitantis; atque ita delineato corpore accedere demum eductam & excitatam ex potentia ſeminis per virtutem plaſticam. Sunt alii, qui non obſcurè ut ſemen plantarum, animalium, ſic & hominum faciunt ſubjectum & vehiculum animæ: Vnde ſequeretur ſemen eſſe animatum, & conſequenter hominem: niſi forte inferiores & diſtinctas animas ſtatuant. 2. An educatur de potentia materiæ, & ſimul traducatur ac propagetur ab anima parentis (ſicut lux de luce accenditur) atque cum ſemine tanquam vehiculo, ipſo conceptionis momento communicetur ſoboli, quando certò ſecutura eſt generatio. In hanc opinionem nunc delati hodierni philoſophi Lutherani, ut ἴδιον ſuam contra Calvinianos quamvis in vita philoſophia ἀλοφυλάττων, ut videre eſt apud *Meiſnerum in philoſ. ſobr. Anti-Calvin. ſect.* 3. *cap.* 6. *Bartholinum loc. cit. Sennertum cum hyperaſpiſte ſuo, Sperlingio in tract. de*

Origine

Digitized by Google

Origine formarum contra Freitagium : tale quid tradunt ex Theologis eorum *Chemnit. p. 1. loc. comm. loc. 7. de Peccato orig. c. 4. Gesner. disp. 2. in Genes. qu.* 18. Sed hæc opinio, à *Timplero*, imprimis *Freitagio adversus Sennert.* & *Sperling.* absurdis quibusdam consequentibus ita urgetur, ut non videam quomodo post multas exceptiones & effugia tandem non recidere cogatur, aut in semen actu animatum ; aut in eductionem è potentia materię : aut in generationem & propagationem substantiarum spiritualium sive per decisionem, sive per sui multiplicationem; aut in creationem, ita ut anima parentum manens talis absque sui immunitione & corruptione dicatur creare ex nihilo animam filii sui. Nam simile illud de candela accendente candelam, præterquam quod non probat, rem hanc minime illustrat. Si enim præcise intelligis lumen, illud est accidens & quidem corporeum; at quæstio hic est de generatione substantiæ spiritualis. Sin verò intelligis ipsam flammam, illa est corpus, quippe ignis, immo pro impuritate ignis nostri usualis, est corpus mixtum, æque ac carbo. Sed quæ consequentia à generatione ignis, aut corporis mixti, ejusque conjunctione & συνδρόσει cum aliquo corpore (ex. gr. in ferro candente) ad generationem spiritualem (qualem hanc faciunt) quâ spiritus producit spiritum, ;. & Labyrinthea quæstio est, an traducatur à solo patre, & corpus à matre; an à sola matre : an ab utroque parente. Primum maximè probabile censet *Bartholin. qu.* 10. Secundum, minus. Tertium, quod amplectitur *Horstius*, minime. Ita videmus pluribus absurdis, & unde minus se expedire queant, undique premi hanc opinionem : ac propterea receptæ atque antiquæ non esse substituendam : saltem quamdiu patroni ejus, sibi & aliis non melius satisfaciunt. Particulares rationes & exceptiones eorum, ut & alia quæ restant de Formatione corporis, de facultatibus & proprietatibus hominis deque diversitate sexus aliisque accidentalibus, &c. nunc examinare non possumus, quia typographus monet abrumpendum. Reservamus illa peculiari appendici, quâ aliquando coronidem huic *Disp. de Creatione* σὺν θεῷ imponemus. Interim confer infra *appendicem* 1. *ad disp. de Creatione* : ubi de vexatâ hâc quæstione nonnulla de novo commentati sumus.

Probl. An origo carnis Christi ex virgine rectè olim negata fuerit ab Anabaptistis, hoc argumento, quod mulieres non habeant semen. *Resp. Neg.* De semine earum prolifico disputant Medici & Philosophi. Vide pro affir. *Laurentium in anatomia lib.* 8. *cap.* 2. *qu.* 4. pro Neg. ac pro Aristotele *Cremonini philosophi Patavini tract. de semine.* Nos tutius in aff. sententiâ acquiescendum putamus : & sic *Conimbricenses in* 1. *de gener. & corrupt. c.* 4. *qu.* 28. Præsertim cum ad Medicorum argumenta accedat, quod se-

Digitized by Google

men & ſeminificatio illis tribui videatur *Levit.* 12. 2. & Chriſtus vocetur ſemen mulieris, Abrahæ, Davidis; fructus item ventris Mariæ, & lumborū Davidis. Cl. Præceptor noſter *Gomarus* ſuggerebat nobis in explic. *Gen.* 3. locum ad *Hebr.* 11. *v.* 11. Qui tamen, cum aliam etiã admittat interpretationem, pĕr ſe non videtur ſtringere. Huic problemati affinis eſt quæſtio, An mulieres activè ad generationem concurrant. Negantem ſententiam *Ariſtotelis* rationibus ex profeſſo, & communi (uti ait) Theologorum, Iuriſconſultorum, & Politicorum conſenſu tuetur *Canonhierus in lib.* 2. *aphoriſm. Hippocratis p.* 647. ubi tamen diſtinguit, ad membrorum delineationem proximè fœminam concurrere, non tamen activè ad animationem fœtus, ſeu ipſam formæ introductionem. Idem ſentiunt non pauci philoſophi Ariſtotelici, & ex Scholaſticis *Thomas part.* 3. *qu.* 32. *art.* 3. aliique, quos citatos vide à *Conimbric. in* 1. *de gener. & corrupt. c.* 4. *quæſt.* 27. Vbi ipſi in medio relinquunt: magis tamen inclinare videntur in partem affirmantem, & pro eâ non tantum Medicos, ſed etiam aliquot ſcholaſticos adducunt. Quos ibi vide inter eos *Cajetanum ad* 22. *qu.* 154. *art.* 12. Et videtur omnino hæc ſententia tutior, & phraſi ſcripturæ convenientior, & explicationi conceptionis ac generationis Chriſti.

Paralipomœna ad diſp. 10.

de Creatione.

HÆc hactenus anno 1638. in primâ hujus diſp. editione ita ſcripſeram. Interim occaſio non fuit integrum anthropologiæ ſupplementum tunc promiſſum pertexere & publicis diſputationibus proponere. Tantum anno 1643. tres dedimus appendices, quas infra ſubjicimus. Earum duæ priores explicant nonnulla problemata ad anthropologiam ſpectantia. Ne tamen ſtudioſis noſtris hâc in parte deſit manuductio & indicium, breviter hanc anthropologiæ ſciographiam delineamus.

AD hanc contemplationem conferent autores phyſico-medici, & phyſico-theologi, quales *Cardanus, Cornelius Gemma, Libavius, Aquapendente, Lycetus, Grynæus, Cõbachius*, aliiq; *in Bibliotheca* indicati. Ipſa autem Anthropologia univerſa iſtis ſectionibus circumſcribi poteſt. 1. De hominis principiis. 2. De affectionibus. 3. De diviſione. 4. de admirandis: quam ſectionem, quamvis tribus prioribus contineatur, melioris tamen doctrinæ cauſa ſeorſim ab aliis pro

Digitized by Google

pro arbitrio quiſque ſuo delineare poterit. Nos tantum indicem materiarum ſpeculationi noſtræ hic objectarum,& præcipuorum aliquot autorum, qui nobis noti ſunt aut nunc occurrunt notabimus.

Sect. I. Principia ſunt vel eſſentiæ, vel exiſtentiæ ſeu originis. Illa ſunt anima humana, & corpus humanum. I. De *anima* ſupra non pauca breviter perſtrinximus, indicatis, ubi opus, autoribus: & infra in *appendice* 1. & 2. aliqua addimus. II. De *corpore* in genere & collective ſumto,ſupra etiam nonnulla attigimus. III. De *partibus* corporis Anatomicis & Medicis alibi indicatis, agendum relinquimus. Theologorum eſt exemplo *Zanchii* & *Danæi* loca ſcripturæ, in quibus phyſiologica hæc occurrunt, quæ non pauca ſunt, annotare, & genuinam eorum interpretationem ſibi aliiſque parare. IV. Ad tractatum de corpore humano ejuſque partibus referenda eſt ſpeculatio de *Monſtris humanis*: in quâ inter alios anteceſſorem agit *Fortunius Lycetus tract.* jam aliquoties laudato;cum quo jungi debet *Bauhinus de Hermaphroditis*, mox infra rurſum indicandus. V. De origine ſeu productione hominis ſupra egimus. Quæ vel prima, per creationem: vel ſecunda,per generationem; eamque vel miraculoſam, Chriſti ſcil. ex virgine; vel naturalem & ordinariam ex mare & fœminâ. Huc pertinent contemplationes de conceptione, de formatione fœtus, & geſtatione, de partu, corumque omnium affectionibus & ſymptomatis. Præter ſcriptores anatomicos, nonnullos alios, qui peculiaribus tractatibus hoc agunt, ſupra indicavimus.

Sect. II. Affectiones hominis dividi poſſunt in abſolutas,quæ vel vitales, vel animales,vel humanæ: & in comparatas,eaſq; compoſitas ſeu comparatas & in oppoſitas. Nos ſumma earum capita ordine hic indicamus. I. De *Vitâ*. Huc pertinet ſubtitulus, de vitæ brevitate & longitudine, & de *longævis*:de quibusplurima,cum autoribus annotata invenies in *diſſert. epiſtolicis de Termino Vitæ à Ioh.Beverovicio* editis. II. De variis hominum ætatibus, infantiâ,pueritiâ,virili ætate,ſenectute:de hâc *tract.medicus Andr. Laurētii*.Hucaliquo modo referri poſſunt tract.*Plutarchi* & aliorū *de Educatione puerorū*.Et *tract.Cardinalis Paleoti de bono Senectutis*. III.De alimentis & nutritione, ſeu de cibo & potu; deque fame & ſiti. De his varii tractatus Medicorum. Inter quos etiam *tract. Lyceti de Abſtinentibus*. Et *tract.Cardani* alicujus (ſi bene memini,) non Hieronymi,in 8. *de non edendis cibis fœtidis*; quem ante complures annos habui, nunc autem is ad manum non eſt. Huc etiam referri debent *Schola Salernitana*, *Ludovicus à Fonſeca*, *Ranzovius*, *Leſſius*, *Goclenius* filius aliiq; qui *de diæta & ſanitate tuēdâ* ſcripſerunt. Speciatum *de Literatorum ſanitate tuendâ*, *Marſilius Ficinus*, & *Gulielmus Gratarolus*. Extat ejuſdem *Gratarolī tract. de Vino & omni potabili*. Huc referri debent *tract.Grevini*, *Henrici Bra*, & *Libavii de venenis*. IV.De ſenſibus

Digitized by Google

ſibus externis, eorumque affectionibus, tum in genere, tum in ſpecie. De his præter phyſiologiam Medicorum, & vulgaria ſyſtemata phyſica, agit *Plempius in Opthalmographiâ*; *Hieronymus ab Aquapendente de oculo, viſione, auditu*, *Andreas Laurentius de viſus excellentia & conſervatione* I. gallicè, *&c.* Conferendi ſunt ſcriptores Optici, & Acouſtici in *bibliothecâ* noſtrâ indicati. Huc refer *tract. de ſomno, & inſomniis*: de quibus ſcriptores *de divinationibus*, quales *Peucerus*, *Delrio in diſquiſit. Magicis*, aliique, apud quos alios autores citatos invenies. Et de Noctiſurgis ſeu noctambulonibus: de quibus *Horſtius*,& *Tandlerus*;& *Keckerm. in diſpp. Phyſicis.* v. De ſenſibus internis. Hic imprimis dominatur ſpeculatio de viribus Imaginationis, de quibus *Delrio in diſquiſ. Magicis*; & peculiari atque erudito *tract. Thomas Fienus*; & *Hieron. Nymannus oratione quâdam, cum Tobiæ Tandleri nonnullis Phyſico-medicis diſſertationibus* Wittebergæ anno 1613. edita. Ad tractatum de phantaſia refer, læſiones phantaſiæ per phreneſin & maniam; imprimis per deliria melancolica: de quibus *Tandlerus libro cit.* Et *Andreas Laurentius tract. peculiari*, ſed gallicè ſcripto. Non pauca etiam ante ipſos notaverat *Levinus Lemnius in tract. de Complexionibus.* Sunt & alia internorum ſenſuum ſymptomata, quæ vulgò à Medicis diſtingui & enumerari ſolent. Vide *Sennertum lib. 2. Inſtit. part. 3. ſect. 1. c. 7. & ſect. 3. c. 4. 5. 6* Sed ibi non comparet Corybantiaſmus, de quo aliquid notârunt Magni πολύιστορες *Scaliger in Catullū* & *Salmaſius in exercit. Plin. ad Solilini cap. 52. p. 1086.* Niſi forte per *νόμος ἀγγειτικὸς* (quod cum Hippocrate ita vocat) malum hoc *loc. cit.* deſignârit *Sennertus*. De *hydrophobia* agit *Ambroſ. Pareus in operibus chirurgicis*, & *Julius Palmarius* Conſtantinus Medicus Pariſienſis in *tract. de morbis contagioſis.* Huc etiam facit *Bauhini* libellus Germanicus *de lupis rabidis*, quem ibidem citat. Hæc θεῖα (ita loqui liceat) ſymptomata aliaque num. 7. mox nominanda anthropologiæ ſtudioſi contemplatoris, præſertim theologi cognitione digniſſima ſunt: ut tanto felicius de faſcino & morbis veneficis, deque energeumatis, de raptibus, ecſtaſibus ac divinationibus diabolicis, denique de tentationibus & deſertionibus (cum quibus omnibus affinitatem aliquam habent,& ſubinde conjuncta ſunt) judicare poſſit. Confer *diſpp.* noſtras *de Dæmonibus, de Energumenis, de Magia, de Miraculis, de Prophetia, de Deſertionibus.* VI. De affectibus vulgò libelli Phyſici & Ethici, & Rhetores inter quos eruditè hoc egit *Gerh. Joh. Voſſius.* Idem utiliter ac diligenter præſtitit *Gutberlethus tract. peculiari.* Sed imprimis ad ſolidam eruditionem hic conſulendi *Scholaſtici ad Thomæ* 1. 2. *qu.* 22.-49. Sunt & libelli morales ac practici tum de paſſionibus in genere, tum de una aliqua in ſpecie ex gr. amore ira, metu &c. quos prolixum eſſet recenſere. In *Bibliotheca noſtra* & in *diſp. nonnullos* indicavimus. VII. De cupiditatibus. Hic

Digitized by Google

Hic imprimis occurrit titulus de fame & siti: ad quem referenda bulimia, & abstinentia. De quibus *historiæ Medicæ Donati* & *Schenckii* & *tract. Fort. Lyceti modo cit.* De appetitu Venereo multa (forte nimis multa) scriptores de Amore. VIII. De locomotiva. Huc refer tit. de respiratione de quo præter Medicos philosophus in parvis naturalibus; ad quæ commentati sunt *Albertus Magnus*, *Niphus*, *Gesnerus &c.* Idem philosophus scripsit de progressu animalium. Symptomata facultatis motricis sunt paralysis, spasmus, ἀφωνία & vocis læsio (de quâ mox sub alio tit.) tussis, sternutatio, oscitatio, pandiculatio, horror, rigor: de quibus *Sennertus cap.* 8.; quarum cognitionem aliquam si degustent philosophi & theologi anthropologiæ studiosi, de nonnullis sui fori rectius judicare poterunt. Imprimis hic commendari debet cognitio aliqua affectuum, qui non tantum motrices, sed & alias omnes aut pleraſque actiones lædunt, quales *cap.* 9. referuntur à *Sennerto*, lethargus seu veternus, caros, catalepsis & catochus, apoplexia, epilepsia, vertigo, ephialtes seu incubus: Quibus adde suffocationes uterinas. Sequuntur affectiones humanæ. Hic occurrit speculatio. I. de *Intellectu*: de quo fusè recentiores ad *Aristotelem de Anima*, *Conimbricenses*, *Complutenses*, *Ruvius*, *Mendoza*, *Ioh. à S. Thoma* &c. ubi alii citantur. Imprimis & *scholastici ad Thomæ* I. & ex nostris Theologis *Zanchius*, *Polanus &c.* De *Ingenio*, exstat celebris tractatus *Ioh. de Huarte* Hispanicè scriptus tit. *Examen de Ingenios para las scientias* excusus Lugd. Batav. 1603. in officinâ Plantinianâ; quem in gallicum traduxit Gabriel Chappuis. Nonnulla etiam quæ huc faciant, invenies apud *Alstedium in præcognit. philosoph.*, & *Eduardũ Herbert* Baronem Anglum in *tract.* gallico, cui tit. *de la Verite* &c. Et *Robertũ Brooke* itidem Baronem Anglum *in tract.* anglico, *de Natura veritatis, ejusq; unione & unitate cum anima* anno 1641. De *Memoria*, præter vulgares physicos, agit *Gul. Gratarol. de servanda, reparanda* &c. Sed plenius omnia explicuit *Alsted. in systematis Mnemonici libris septem.* De *habitibus Intellectualibus*, *autores* modo *cit.*; inter alios *Alstedius in præcognit. philosoph.* Quibus addendi vulgares philosophi in proemialibus ad Logicam, & Physicam, & in commentar. ad 5. Ethicor. Nicomach. Patres & fontes speculationum subtiliorum hic sint tibi *Scholastici ad* I. 2. II. *De sermone*: præter vulgares scriptores Physicos & Medicos, consulendi, qui de linguis scripserunt, alibi & alia occasione forte à nobis indicandi, in *disp.* textuali *ad Genes.* II. *de linguis.* De symptomatis & vitiis sermonis (quæ *Sennertus* explicat *lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 5.) peculiaribus tractatibus agunt *Baptista Condrochus*, *& Hieron. ab Aquapendente.* III. De *voluntate* ejusque libertate recentiores scriptores in systematis physicis & Ethicis; & disput. ad *Aristot. de Anima.* Quorum omnium fontes sunt

Digitized by Google

ſcholaſtici ad 1. 2. Nos infra in *append.* 2. aliquid de voluntatis determinatione delibabimus. Quod ad libertatem ejus, occaſio nobis antehac data fuit eam explicandi ac diſtinguendi, in *diſſert. de Termino Vitæ.* IV. *De Riſu & fletu*, præter vulgares phyſicos, *Rodolph. Goclenius tract. peculiari.* Moraliſtæ & Theologi nonnulla huc conferunt: quos indicatos vide in *diſp. de Lachrymis.* Atque hæc de affectionibus abſolutè conſideratis: ſequuntur relatæ & comparatæ, tum compoſitæ tum oppoſitę. I. Compoſitę affectiones inter ſe, ſunt ſympathiæ hominum. De quibus ſcriptores de ſympathiis ſupra (ſi bene memini) indicati. II. Comparatæ & compoſitæ affectiones hominum ſunt cum creatúris homine ſuperioribus, angelis ſcil.; & cum creaturis homine inferioribus. III. Oppoſitæ affectiones ſunt hominum inter ſe; & quæ inter hominem atque alias creaturas intercedunt. De quibus ſcriptores de antipathiis & occultis qualitatibus. Huc pertinet ſpeculatio de Venenis ſupra indicata: inſuper de Morbis,& de Morte tum corporis tum animæ. De illis agunt Medici. De hâc ſoli theologi. De iſta, præter Medicos, Phyſici & Theologi. Autores alibi, & alia occaſione forte indicabuntur. Huc pertinent contemplationes de cadaveribus, & de iis, quæ accidunt circa cadavera. Farraginem variorum dedit *Cormannus* in *tract. de Miraculis mortuorum*, ubi multa fabuloſa ex quibuſvis autoribus enotata comparent, quæ ipſe minime probat. Nos in *diſpp. de ſortis aliiſque divini nominis abuſibus* diſquirimus de præſumpta cruentatione cadaverum.

Sectio III. Diviſio hominum variè inſtitui poteſt, ſcil. 1. per gradus ætatis, quæ pertinet ad phyſicos. 2. per complexiones, quæ ad Medicos; 3. per diverſas facies, voces, inceſſus, geſtus, quæ quia individualis & quaſi infinita eſt, à nobis pertranſiri non poteſt, interim admirationem divinæ ſapientiæ & providentiæ in nobis relinquere debet. 4. per tempora, quæ ad chronologos 5. per loca, quæ ad geographos ſeu topographos. 6. per ſtatus, vocationes, & opera varia civilia & artificialia: de quibus hiſtoricè & technicè nonnulla tractat *Thomas Gerſoni in Piazza univerſale &c.* Vbi & alii autores indicantur. Et practicè ac moraliter Ieſuita *Buſeus lib. poſthumo de Statibus hominum.* 7. per ſtatus, vocationes, opera, & miniſteria ſupernaturalia tum ordinaria, tum extraordinaria, miracula ſcil. prophetias, aliaque chariſmata. De quibus theologi. 8. Per ſexus differentiam: ſic ſunt vel mares, vel fœminæ. Quò referri debent tituli de Eunuchis, & de Hermaphroditis. De illis præter phyſicos, & antiquarios, theologi *commentatores ad Math.* 19. De iſtis *Ambroſ. Pareus in operibus chirurgicis*, & pleniſſimè *Bauhinus tract.* peculiari *de Hermaphroditis.* De *Fœminis* contemplationes variè inſtitui poſſunt. *Aut* ſecundum ſcientias,

phyſicè

physicè scil., Medicè, Ethicè & Theologicè, Oeconomicè, Politicè & Iuridicè. *Aut* secundum diversos status earum; Hic occurrit, *primo* vita animalis & naturalis; de quâ Physici & Medici. Inter quos *Hippocrates* quatuor libris, præter ea quæ *aphorismis*, aliisque operibus inseruit. Et ex recentioribus *Ioannes Libaut* Medicus Parisiensis in *Thesauro remediorum contra morbos fœminarum*, qui ex latino gallicè editus Parisiis apud Marcum Orrii anno 1597. *Secundo*, vita Ethica & Theologica. Hic de vitiis & virtutibus, scientiis fœminarum. De quibus *Philippus Bergomas de præclaris fœminis*; *Marconville de laudibus & vituperiis fœminarum*, *Cornelius Agrippa in declamatione de fœminis*; *Bongus de mysteriis numerorum*, ubi multa num. 11. in vituperium fœminarum. Omnes exhausit & superavit Cl. *Beverovicius* in *tract. de fœminis*. *De studiis sapientiæ huic sexui non denegandis*, egit nobilissima & eruditissima virgo *Anna Maria Schurman* urbis & Academiæ Vltrajectinæ ornamentum. *Tertio*, vita œconomica. Hic occurrit agendum de virgine, nuptâ, viduâ. De quarum statibus & officiis nobilissimus & amplissimus vir, Belgicorum poëtarum Phœnix Iacobus Cats eques, & Illustr. Hollandiæ Ordd. syndicus. Libellos alios asceticos & paræneticos, alibi indicamus: *Georgium* scil. *Vivienum de matre familias*, *Casp. Stiblini Coropædiam*, *Erasmi viduam Christianam*, *Ambrosium de vidui*, *Fulgentium epistol.* 1. 2. 3. *Quarto* vita politica. De quâ passim scriptores politici. Quo refer tractatum de Iure fœminarum, quem ante annum unum atque alterum promittebat Iurisconsultus quis in Belgio. (An nunc prodierit, nescio) *& Ioh. Irenæi aliorumque apologias pro fœminis.*

Sectio IV. Continet excellentiam, & admiranda hominis: quæ quamvis superioribus sectionibus pertractari possint & debeãt, tamen melioris doctrinæ causa ad peculiarem hanc sectionem ea rejicimus. Scriptores admirandorum istorum, sunt *Ionstonus in thaumatograph. sect. ult. Petrus Boaistæus in Theatro mundi*, *Lemnius de occultis naturæ miraculis*, *Cornelii Gemma cosmocritica*, *Canonhierus in aphorismos Hippocratis*, *Thomas Gersoni in seraglio di miravigli*, *Cardanus de rerũ varietate*, aliiq; autores admirandorum supra *part.* 6. & anthropologici *part.* 10. indicati. Sunt autem admiranda illa quinque generum, naturæ, artis, virtutis & prudentiæ, scientiæ, pietatis. 1. Naturæ sunt, tum in se spectatæ, tum quod ad sui corruptionem. *Illa* sunt, admiranda ingenii, memoriæ, roboris, celeritatis, formæ. Huc refer exempla prodigiosorum ingeniorum, apud *Paschasium in recherces p.* 579. memoriarum apud *Alsted. in Mnemonica*; similitudinis facierum apud *Paschasium in recherches p.* 570. 582. *Ista* morborum & symptomatum. De quibus *historiæ Medicæ Donati*, *Schenckii*, *Fabritii Hildani*, *Amati Lusitani*; quibus adde *Lycosthenem de prodigiis*, & scriptores de monstris supra cit.

cureorum, Platonicorum; & nonnulla Ariſtotelis: quę, ſi quis in philoſophiâ hiſtoricâ minus exercitatus ſit, aut à libris non ita inſtructus, annotata videbit apud *Corn. à Lapide in Actor.* 17. *& in Iacobi* 3. *p.* 139. 140. Conferat, qui poteſt, *Libavii ſchediaſmata contra Rennemannum*, ubi Platonica; *& Lipſii phyſiolog. Stoicam*, ubi Stoica recenſentur. Imprimis etiam *Alcinoum de doctrinâ Platonis, & Plutarchi libros quinque de placitis philoſophorum*, & *Laertii* atque *Eunapii vitas philoſophorum*. Cum his antiquorum hæreticorum & hodiernorum Libertinorum, & Enthuſiaſtarum opiniones frequenter conſpirant. Hodie Neo-Platonici, Paracelſo-Hermetici, Et dicti fratres roſeæ crucis, aliaque vertiginoſa, aut Libertinica & Sceptica capita illis affinia ſpecie veritatis inveniendæ aut illuſtrandæ, nihil niſi fumos ſpargunt, ſtudiaque diſcentium & docentium pro virili perturbant. Contra quos juventus fideliter præmonenda: etiamſi ſexcentis ſatyris, & libellis famoſis, quæ odium & vindictæ cupiditas ob inſcitiam caſtigatã & protritam dictare ſolent, nos excepturi eſſent. Cum enim illi nænias & φλυαρίας ſuas ſuperbè jactatas cum phyſicâ Moſaicâ & ſacrâ conciliare nequeant, immo & nonnulli divortium ab eâ non obſcurè profiteantur, Theologis intercedendum eſt, non minus quam ſi hæreſes ſub ſpecie theologiæ à pſeudo-theologis procuderentur. Atque hoc conſilio tres appendices ad diſp. de Creatione antehac edidimus; quas hic pauculis immutatis reponimus. Quia autem materia de animâ humanâ longè latèque per latifundia phyſicæ & theologiæ ſe diffundit, & ab hæreticis ac heterodoxis non parum vexata eſt, primâ hac appendice ab eâ initium faciemus. Sint ergo iſta problemata. *Probl.* 1. *an ſpiritus & anima differant in homine? Neg.* Loquimur autem de diſtinctione reali, quæ eſt à parte rei, an ſcilicet Spiritus in homine ſit alia res, quam anima, quæ eſt in eodem. Poteſt enim diſtinctio quædam rationis ſtatui inter hæc duo, quod nempe ſpiritus & anima notent quidem eandem entitatem partialiter hominem conſtituentem, ſed diverſo reſpectu: ſpiritus quidem ſecundum eſſe abſolutum, quod habet in rerum natura; anima autem eandem rem notet ſed ſecundum eſſe relativum, quod obtinet in ordine ad corpus, illud actuando. Quod autem hæc duo realiter non differant in homine probatur 1. quia ſcriptura loquens de homine in eo unum duntaxat ponit præter corpoream ſubſtantiam. vid. *Gen.* 2. *v.* 7. 2. quia ſcriptura pro eodem paſſim ſumit *ſpiritum & animã*. Loco enim Geneſeos aſſignato illud quod acceſſit pulveri vocatur *nepheſch* anima, & *Eccl.* 12. *v.* 7. *rouach* ſpiritus. 3. quia alias duæ ſubſtantiæ poſt mortem hominis ſupereſſent. Nam ſpiritus poſt diſſolutionem redit ad Deum *Eccl.* 12. *v.* 7. & *Matth.* 10. *verſ.* 28. dicitur anima ſupereſ-

ſe poſt mortificationem corporis. Quò autem abeat *anima* (ſi ponatur diſtincta eſſe à *ſpiritu*) poſt mortem, non immeritò quæritur. Quia ſancti morientes ſolum geſſerunt curam ſpiritus, illum Deo commendantes. Vt Chriſtus *Luc.* 23.46. & Stephanus *Actor.* 7.*v.* 59. Abſurdum autem eſſet dicere animas eorum, quorum Spiritus à Deo ſuſcipitur, diabolis in prædam cedere, nec tertium dici poteſt, cum duę tantum ſint viæ morientium. *Luc.* 16. Obj. celebris locus apoſtoli 1 Theſſ. 5. v. 23. *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos omnino perfectos : & integer veſter ſpiritus : & anima, & corpus inculpatè in adventu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſervetur.* Simile quid occurrit *Hebr.* 4. 12. Hunc locum arripuerunt, *Arabici Thnetopſychitæ* ad ſubvertendam animæ humanæ immortalitatem : quod conjicimus ex collatione theologiæ novorum *Thnetopſychitarum* qui ex Scholâ Socini prodierunt. Eſt autem hæc : *mortuos annihilari : corpus evaneſcere ; Spiritum redire ad eum qui dederit eum : animam nec voluptatem ſentire nec dolorem.* Sic anonymus tract. belgico edito an. 1631. Per Spiritum autem qui ad Deum redit minimè intelligunt *Spiritualem, & immortalem ſubſtantiam, ſuo intellectu, & voluntate pollentem, ſed tantum divinæ particulam auræ, quæ nullam habeat extra Deum in ſe, & per ſe exiſtentiam.* Idem anonymus, & Volkelius de vera religione lib. 3. cap. 11. Breviter : *negant eſſe ex ipſa creatione in homine agnoſcendum quicquam immortalis vitæ. Socinus Epiſt. ad Volkelium* 5. *pag.* 484. De animæ humanæ, ſeu ſpiritus immortalitate actum eſt ſupra *part.* 10. *theſ.* 1. reſponſum etiam ad loc. 1 *Theſſ.* 5. *verſ.* 23. *parte nona th.* 3. *Probl.* 6. Addimus, optimè nobis placere expoſitionem autorum novæ tranſlationis Belgicæ, qui per ſpiritum intelligunt mentem (ut 1 *Cor.* 2.12.) per animam, voluntatem & affectus (ut *Ieſ.* 26.8. 9.) Quod attinet loc. *Hebr.* 4. *v.* 12. videtur anima & ſpiritus ibi pro eodem ſumi. Adeo ut vocabulum *ſpiritus* habeat ſe ἐξηγητικῶς ad vocabulum *animæ*, ut ſimile exemplum occurrit *Iohan.* 3. 5. ut hinc appareat vis ſermonis Dei, quippe qui penetret & pertingat ad diviſionem animę, quæ ſpiritualis natura eſt. Et eodem verſu in fine copulantur duo, quæ idem ſignificant. Porro originem ſpiritus ab anima diſtincti ſic explicat I. A. Comenius in Synopſi ſua Phyſica cap. 11. §. 11. *componitur* inquit *homo è tribus : corpore, ſpiritu, & anima.* Probat ex 1 *Theſſ.* 5. 23. & 1 *Corint.* 14. *v.* 14. *diſtinguit* inquit *ibi Apoſtolus inter ſpiritum & mentem.* *Et revera*, inquit ibidem, *ita eſt : corpus habemus ex elementis conflatum æquè ut bruta, ſpiritum habemus ex ſpiritu mundi, ſed anima ſeu mens ex Deo eſt.* vid. ibid. prolixius. Quid autem ille Spiritus mundi (quam & animam mundi vocat) ſit, explicat idem c. 2. Synopſeos. p. 25. *Eſt ipſa vita* inquit *mundo infuſa ad operandum omnia in omnibus.* Ex hoc generali Spiritu ſingula corpora participant, & dicuntur tunc ſuos ſpeciales

ales & particulares ſpiritus habere, ex quo corpora partialiter ſecundum *Comenium* componuntur. Vt dicit eodem *c.* §. 111. in expoſitione paragraphi. *p.* 31. Cum autem vitam dicit eſſe hunc ſpiritum, vel eam propriè intelligit & abſtractè pro forma per quam vivens conſtituitur in eſſe viventis, ut album per albedinem album eſt, ſeu in actu primo; & ſic componere nequit: quandoquidem ſic ſumpta vita non eſt aliquid reale ſed certus modus exiſtentiæ & durationis, ſeu *ipſa animæ cum corpore unio prout dicit potentiam ad* ἀνταλίσματα *communia exercenda.* Si metonymicè pro eo quod vivificat, jam contradicit ſcripturæ; quæ effectivum & formale principium vitæ, id eſt, actionum vitalium dicit animam eſſe, vocat enim eam ſpiraculum vitæ. *Gen.* 2. Quicquid ſit nondum probatur talis ſpiritus. Nam quod ex loco *Gen.* 1. 2. adfertur ſine rationibus cogentibus ex analogiâ textus & fidei, & contra communem Chriſtianiſmi interpretationem & vindicias contra Pneumatomachos & hodiernos Socinianos; eâdem facilitate à nobis rejicitur, quâ adfertur. Quod ad locum 1 *Cor.* 14. *v.* 14. vocabulum νοῦς non vertendum *mens* ſed intelligentia ut *Beza* & alii. Vult apoſtolus ſignificare; ipſum ſibi quidem intus in corde precari licet aliena linguâ utatur, ſed fructum inde nullum auditores percipere poſſe. vid. *verſ.* 16. Philoſophema hoc de animâ mundi tetigimus *part.* 2. *theſi* 8. in Platone, ejuſque ſectatoribus; & infra *append.* 3. pluribus de eo diſquiremus. Sed Comenii ſententia videtur inclinare ad ſpeculationes Paracelſiſtarum. *Dornavium* Paracelſiſtico-ſcripturarium ibidem citavimus. Conferat, cui vacat, ipſum *Paracelſum* huc etiam collimantem *in tract. de Creatione hominis p.* 757. vid. etiam *p.* 761. 11. *Probl. An mens non differat ab animâ? Affirm.* ut accidens à ſuo ſubjecto, eſt enim mens facultas animæ, quâ apta nata eſt diſcernere inter verum & falſum: bonum & malum. Sæpius tamen à Philoſophis *mens* & *anima* pro eodem ſumuntur, Synecdochicè ſcil. 111. *Probl. An mens ſit cogitatio: uti nonnemo ex recentioribus philoſophantibus loqui amat? Neg.* differunt enim ut agens *quo* & ipſa actio. Eſt enim mens facultas animæ, quâ mediante ipſa cogitat: cogitatio autem eſt effectus animæ per mentem. Imprimis ex ſtatu animæ ſeparatæ liquidiſſimè evincitur diſtinctio rei ſubſiſtentis ac permanentis animæ ſcil. humanæ tanquam ſubſtantiæ vitalis, ſpiritualis, incorruptibilis, ab actione tranſeunte atque evaneſcente (cogitatione ſcil.); pariter & diſtinctione ejuſdem actionis ab activo principio *quo*, virtute ſcil. ſeu facultate cogitandi & intelligendi, hoc eſt à mente ſeu intellectu, qui in animâ ſeparatâ eſt tanquam in ſubjecto ſuo, & ex eâ emanat: quomodo omnia propria ex ſubjectis ſuis emanant. Si quis animam hominis, cum mente & cogitatione confundat per incogitantiam aut idioticam inſciti-

am, ſeu ignorantiam puræ negationis, utique judicandum eſt de craſſo hoc conceptu, quod de altero illo, quo nonnunquam anima confunditur cum halitu ex ore prodeunte: ſed ſi talia proferantur & ſtudiosè urgeantur ab iis qui philoſophiam didicere, immo ejuſdem eximiam ſcientiam profitentur, utique merito ſuſpicari liceret, monſtri aliquid ab iis hic ali, quod tandē in ſcepticiſmum aut Epicureiſmū aut Sociniſmum deſineret; ſiquidem moniti non deſiſtant. Ita ut hâc occaſione Theologis contra periculoſa hæc philoſophemata opportunè vigilandum ſit, ne juventus Academica, præſertim theologiæ ſtudiis dicata, iſtis corrumpatur; & ne profani homines in cogitationes illas deveniant, quod anima ſit res, evaneſcens & corruptibilis. IV. *Probl. Quid de diviſibilitate & extenſione animarum rationalium ſtatuendum? Reſp.* Nodum explicare conatus eſt *Fort. Lycetus tract. peculiari.* Ex illo & poſt illum idem aggreſſus eſt *Sennertus in Hypomnematis phyſicis*, 4. *cap.* 6. Poſt hunc & contra hunc *Ioh. Gallego de Serna tract. de origine animarum cap.* 3. ubi determinat eas non eſſe diviſibiles aut per ſe aut per accidens (conſequenter nec extenſas) haut aliter ac angelos; quia ſunt ſubſtantię ſeu formæ ſpirituales, corpori oppoſitæ, & quantitatis incapaces. Reliquas autem animas quippe formas materiales, eſſe extenſas & diviſibiles per accidens, ad diviſionem corporum: magis tamen aut minus. Sic minimè partes animalium perfectorum à toto abſciſſæ vivunt; magis partes animalium imperfectorum ſeu infectorum; maximè partes plantarum. Tandem caput hoc contra Sennertum ita concludit: *Conſtat enim animas omnes materiales eſſe diviſibiles ad diviſionem quantitatis, vel occultè, ut in brutis animantibus, vel conſpicuè, ut in annuloſis & in plantis, & plantarum animas per diviſionem, & non per traductionem, ut vult* Sennertus, *multiplicari: quemadmodum reliquas omnes materiales animas per generationem fieri.* In cujus ſententiâ acquieſcere malo: in reliquis hujus naturæ arcanis doctam ignorantiam profeſſus. Conferendi Schol. ad 1 q. 75. Supra autem breviter perſtrinximus quæſtionem. *An anima ſit tota in toto, & tota in qualibet parte.* Quæ cum hâc noſtrâ ferè coincidit, aut certè illi admodum affinis eſt. Nos de toto eſſentiali, deque totalitate eſſentiæ & virtutis affirmamus. Quo faciunt aurea verba Auguſtini lib. c. epiſtol. fundamenti cap. 16. *Singulis ſui corporis particulis tota præſto eſt, cum tota ſentit in ſingulis &c. neque ita utrumque teneas, ut aliam partem hic habeas, & alibi aliam, ſufficiens exhibere ſe ſingulis locis ſimul totā &c.* Et lib. de ſpiritu & animâ cap. 28. *Sicut Deus unus ſemper ubique totus eſt, omnia gubernans, movens, vivificans, ſic anima in ſuo corpore ubique tota viget, vivificans illud, movens, & gubernans.*

2. Circa ortum animæ rationalis tria quæri poſſunt. 1. *à quo ſint.* 2. *ex quo*; an è nihilo ſint, an verò ex re præjacente. 3. *quando facta ſint aut fiant;* an

an ab æterno, an in tempore. Circa primum hæc problemata proponi poſſunt 1. *an Deus non utatur miniſterio angelorum ad productionem animæ rationalis*? Ita voluerunt præter Avicennam Seleucus & Hermias; quam poſtea hæreſin Meſſaliani ſecuti fuiſſe dicuntur. Sed imprimis Carpocrates, qui omnium primus ſenſit, mundum totum ab angelis creatum fuiſſe, eoque & animas. *Iren. lib.* 1. *cap.* 24. Sed cum animę producantur per creationem, quæ infinitam virtutem requirit in agente, & angelus ſuâ natura finitus ſit, nullo modo ipſi animarum productio adſcribi poteſt. Nec etiam per modum inſtrumenti. Sequeretur enim angelos diſponere ad productionem effectus quem intendit agens principale, hæc enim cauſæ inſtrumentalis ratio eſt: ſed hoc eſſe non poteſt, quia creatio, cum fiat in momento, & ex nihilo, nullam prorſus diſpoſitionem prȩcedentem requirit, nec admittere poteſt: præcedens enim diſpoſitio non poteſt eſſe in nihilo, quod perpetuò eſt æquè indeterminatum. Confer quæ ſupra dicta ſunt *part.* 1 *th.* 4. 11. *An anima immediatè a Deo producatur? Aff.* 1. quia earum productio nulli in ſcripturis aſſignatur niſi ſoli Deo *Geneſ.* 2. *verſ.* 7. *Zach.* 12. *v.* 1. *Eccleſ.* 12. *v.* 7. *Hebr.* 12. *v.* 9. 2. Ratio id quoque docet quia animę per creationẽ producuntur, (ut poſtea probabitur) requirit autem illa infinitam virtutem in agente, & ea in Deo ſolum reperitur. Ergo. Itaque meritò eccleſia cõtrarium errorem damnavit, ut teſtatur Leo primus epiſt. 93. ad Turbium epiſcopum c. 10. ubi, poſtquam recenſuiſſet errores Priſcillianiſtarum de animâ, ſubjecit hæc verba: *Sed omnes eos* (Priſcillianiſtas) *catholica fides à corpore ſuæ unitatis abſcidit: conſtanter prædicans, atque veraciter, quod animæ hominum priuſquam ſuis inſpirentur corporibus non fuere: nec ab alio incorporentur niſi ab opifice Deo: qui & ipſarum creator eſt, & corporum.* Reliqua ad hanc quæſtionem pertinentia vide infra *theſi* 3. 11. Quod ad ſecundum *ex quo* animæ fiant. Quæritur 1. *An ex ſubſtantia Dei fiant?* id opinati ſunt poſt Stoicos Manichæi & tandem etiam Priſcillianiſtæ: ii enim ſtatum illum de quo *Geneſ.* 2. è ſubſtantiâ Dei profectum fuiſſe exiſtimarunt. Sed hæc ſententia tanquam impia, & hæretica ab eccleſia fuit damnata, quemadmodum patet ex *epiſtola Hieronymi ad Marcellinum*: & ex *epiſt. Auguſtini ad Hieronymum* 28. Item *ex lib. de Origine animæ primo. cap.* 4. *& lib.* 2. *cap.* 3. Clariſſime verò *ex Leone primo Epiſt.* 93. *ad Turbium cap.* 5. Pluribus rationibus hunc impium errorem refutavit *Thomas cont. Gent. lib.* 2. *cap.* 85. idem fecerunt alii Scholaſtici *ad Lombardum lib.* 2. *diſt.* 17. Verba autem Moſis de inſufflatione Dei in nares Adami, unde occaſionem ſuæ hæreſeos ſumpſerunt hæretici, πνοὴν ζωῆς intelligenda ſunt; quia Deus non habet corpus quo poſſet corporaliter flatum ex ſe mittere. Significatur ergo hac Phraſi, Dei juſſu,

& quasi flatu creatam inditamque fuisse corpori Adami animam : aut insuflasse in nares, id est, fecisse flare nares, spirare & respirare, quæ actiones animæ intus agentis indicia sunt. Vid. *Zanch. lib.* 1. *de creatione cap.* 1. *art.* 6. §. 2 ratio hæc una sufficit ad evertendam istam hæresim. Quia Deus est indivisibilis, & propterea ex eo fieri nihil potest : nisi dicere velimus hoc productum esse ipsum Deum : quod absurdissimum. Deinde, quia omnes animæ una essent : est enim Deus indivisibiliter unus.

3. 2. Quæritur, *an animæ per traducem propagentur, an vero novæ quotidie creentur?* cujus quæstionis hæc est sententia, utrum, sicut corpus hominis ex materia seminis, quod à generante deciditur, formatur, eodem modo etiam anima fiat, & producatur, vel ex aliquo semine, vel quocunque alio modo, ita tamen ut à generante derivetur, ac quodammodo ex ipsius animâ decidatur, an verò à Deo creetur, & hoc modo corpori uniatur? tractavit copiosè hanc quæstionem *Augustinus*, præsertim *T.* 2. *tota epistola* 28. *ad Hieronymum*, item *Epist.* 157. *ad Optatum*. *T.* 3 *de Genes. ad litt. ubi totus liber septimus*, & *decimus*, hanc disputationem continet. Deinde *T.* 7. *quatuor libri*, qui sunt *de anima & ejus origine*. Est etiam inter opera *Hieronymi dialogus in t.* 4 à nescio quo conscriptus, in quo breviter collecta est sententia Augustini, & Hieronymi, ex utriusque patris scriptis. Vid. etiam *Zanch. lib.* 2. *de creatione capit.* 5. *art.* 11. item. *Goclenium* qui in lib. quodam qui inscribitur, ψυχολογία recenset commentationes, & disputationes quorundam theologorum, & Philosophorum nostrę ætatis super hac quæstione. Et *Rodolphi Lavateri tract. peculiarem*. Cæterum dissidentes admodum super hoc quæsito sententiæ doctorum virorum reperiuntur. Quod ad patres attinet eorum antiquissimus *Tertullianus*, qui hoc nomine *à Gennadio lib. de Eccl. dogm. cap.* 14. *præsumptor* vocatur, animam ex traduce esse asseruit, ut liquet ex ejus *lib. de anima cap.* 9. 19. 22. 26. 36. cujus sententię sectatores fuerunt Luciferani, Cyrillus, & aliqui alii Latini. Alii docuerunt animas nullo modo per parentes posse propagari; sed à Deo quotidie fabricari. Quæ sententia est *Hilar. lib.* 10. *de Trinitate*. *Ambros. lib. de Noë, & arca cap.* 4. *Hieronymi lib.* 3. *apolog. adv. Russin. Chrysost. Hom.* 23. *in varia Matthæi loca*. *Theodor. lib.* 5. *de curationibus græcor. affect.* Postremò quidam maluerunt, nihil determinare, sed potius fateri se animæ rationalis originem prorsus ignorare : idque arrisit imprimis *Augustino* ut liquet ex *lib.* 10. *Genes.* item *ex quatuor lib. de origine animæ*. Item ex *epist.* 28. *ad Hieron. & ex epist.* 157. *ad Optatum*. Denique ex *lib.* 2. *retract. cap.* 56. Quantum ad Scholasticos, ii non tantum docuerunt animam nostram immediatè à Deo creari, sed insuper contrariam de *traduce* sententiam ut erroneam non tantum, sed ut hæreticam rejecerunt. Vid. *Mag. Sent.*

Sent. lib. 2. *dist.* 17. & 18. item *Thom. part.* 1. *quæst.* 118. *art.* 2. ad eumque locum *Cajetanus* aliosque ipsius commentatores; eosque sequuntur promiscuè doctores Pontificii. Videndus *Lorinus in Ecclesiast.* 12. *& Franc. Zwarez de opere sex dierum lib.* 3. *c.* 8. ubi rationibus quibusdam probare conatur, esse hoc de fide. Idem ex & cum Zwarezio contendit *Ioh. Gallego de la Serna* Medicus Regis Hispaniarum *in declamatione de origine animarum c. Sennertum cap.* 8. ubi *p.* 108. contrariam Sennerti opinionem dicit esse *hæreticam, & satis in fide suspectam.* Postremò inter eos qui reformationem amplexi sunt, in varias quoque sententias concessum est, plærisque qui se à Luthero denominant apertè traducem propugnantibus (videantur *Meisnerus in philosoph. sobria* & *Bartholinus in Anatomia*, & *Sennertus in hypomnematis physicis*, antehac citat. & *Eckhardus in fascic. controvers. c.* 10. & *Sperlingius in Physica*); quibus accedunt ex reformatis unus, atque alter, *Peucerus tract. de ortu animæ*: *Georgius Sohnius* Theologus quondam in Academia Heidelbergensi, ut liquet ex *tom.* 2. *operum* ejus, & Cl. Theologus, idemque eximius philosophus *D. Combachius*, in suâ *Anthropologia.* Plerisque tamen creationi animarum subscribentibus. Sunt etiam, qui ἀφίχυσιν & in medio relinquunt, ut *Musculus, Piscator.* Remonstrantes quamvis videantur nobiscum sentire; argumenta tamen ex scripturis allata rejiciunt, nec meliora substituunt, apud *Corvinum contra Molinæum c.* 10. Nos breviter, quid de totâ hac re sentiendum sit aperiemus. Statuimus autem, cum Scholasticis & reformatæ ecclesiæ doctoribus (paucis duntaxat exceptis) immediatè à Deo animas creari; putamusque in hâc sententiâ tutius acquiescere aliquem posse, quod immortalitas animæ ratione naturali melius sic defendi possit: Subnixi partim Scripturæ sacræ testimoniis, partim etiam Philosophicis rationibus idem evincentibus: Ex testimoniis scripturæ & argumentis scripturariis, quæ pro hâc sententiâ adduci solent, nos tantum seligimus *Eccles.* 12. 7. *Zachar.* 12. 1. *Hebr.* 12. 9., quibus præmissis & ritè explicatis, addi posset *Genes.* 2. 7. Reliqua, quæ adferuntur ex *Psalm.* 33. 15. *Iesa* 57. 16. &c. nos studio præterimus, quia nondum videmus solidè aut evidenter ex iis quidquam contra adversarios concludi. Eccles. 12. 7. *Pulvis redit in terram quemadmodum fuerat; Spiritus autem redit ad Deum, qui dederat eum.* Hic tria distinctè videmus. 1. Apertam oppositionem pulveris sive corporis, & Spiritus sive animæ. 2. Spiritus dicitur redire ad Deum, quod dici non posset si non prius à Deo esset profectus. Quod diversam planè animæ & corporis arguit originem. 3. Nominatim dicitur Deus dedisse Spiritum. Nec hoc intelligi potest de communicatione, qua Deus omnia ut causa prima concurrens cum causis secundis producit, sic enim & corpus

dat.

dat. Emphaticè autem Deus Spiritum dicitur dare, non verò hoc de corpore dicitur, quod clarè diverſum originis modum nobis ingerit. Excipit Cartwrichtus in commentariis ad hunc locum & in hunc modum: *Qui, inquit, ex hoc loco conantur traducem evertere parum firmo nituntur fundamento. Nam liquidum eſt Eccleſiaſten ad Protoplaſti formationem reſpicere; cum Deus animam inſpiravit Adamo, ſicut ex corporis figmento apparet, quod ex terrâ extitiſſe dicitur.* Sed contra. Ad primi hominis creationem reſpici non poteſt, quia ex vi creationis iſtius anima primi hominis non erat ſeparanda, ut ſic ſola ad Deum rediret. Et peccatum, quod cauſa fuit reditus hujus animæ ad Deum, non tantum Adamum tangit, ſed omnes ejus fœderatos. Quapropter ſententia mortis Geneſ. 3. 19. *pulvis es, & in pulverem reverteris* non uni Adamo lata, ſed & omnibus qui in eodem antiquo & primigenio fœdere, cum Adamo cenſebantur. Quapropter & hic locus non ſolum de Adamo, ſed de omnibus Adami filiis debet intelligi. Pro hac ſententia etiam facit locus ille Prophetæ Zachariæ cap. 12. v. 1. *dictum Iehovæ qui extendit cælos, & fundat terram formatque ſpiritum hominis in medio ejus.* Expreſsè hic de Deo dicitur quod ſit formator ſpiritus hominis. Nec quicquam valet illa exceptio, quod quidem Deus formet animam humanam, ſed quod ex hoc loco nondum ſatisfiat quæſtioni: an è ſubſtantiâ parentum, an verò ex nihilo. Nam cum ſcopus Spiritus S. in hoc loco ſit prædicare potentiam Dei, non uſque adeo accommodatum foret ſi adferret talia, quæ etiam ab hominibus poſſunt fieri. Propterea quoq; conjungitur iis, quæ etiam abſq; cõtroverſiâ ex nihilo creata à Deo ſunt. Vt denotetur animam ejuſdem ordinis eſſe quoad modum efficiendi, cum cœlo, & terra. Nec etiam quicquam hic facit diſtinctio inter mediatam, & immediatam Dei productionem. Nam ſi mediata hæc eſſet productio, jam homo in participationem facti admitteretur, quod non fert textus qui productionem animæ, ut & cœli ac terræ, ut peculiarem Deo aſſignat. Huc quoque à non paucis adfertur locus *Heb.* 12. 9. ubi Apoſtolus ait: *Patres quidem carnis noſtræ caſtigatores habuimus, & reveriti ſumus: annon multo magis ſubjiciemur patri ſpirituum & vivemus?* hic expreſsè diſcriminantur patres carnis & animæ. Si verò anima ex traduce foret; iidem corporis, & animæ parentes eſſent. Duo ad hunc locum excipiuntur. 1. quod vocabulum *carnis* homonymum ſit & non notet hic corpoream ſubſtantiam, ſed corruptionem ingenitam: ut ſumitur *Ioh.* 3. 6. ſimiliter & vocabulum *Spiritus*; quod hic non ſignificet animam, ſed dona ſpiritualia. 2. quod Deus quidem ſit pater animarum ſed mediatè. Sed prior exceptio non eſt congrua. Nam *Spirituum* nomen eſt plurale, illa autem antitheſis tum valet cum σαρξ πνεύματι non πνεύματα opponitur. Secunda

cunda exceptio non magis firma eſt. Nam ſibi nõ conſtaret ãtitheſis *patrũ carnis*, id eſt, qui corpora genuerunt & *patris Spirituum* id eſt qui procreavit Spiritus. Deinde & ſic corrueret vis adhortationis apoſtolicæ, ad majorem obedientiã Deo, quam patribus terreſtribus præſtandam. Quod ad locum *Geneſ.* 2. 7. quem antehac in prælectionibus & diſpp. noſtris adducere ſolemus, didicimus poſt primam hujus diſp. editionem, cum etiam urgeri à *Fr. Zwarez lib. modo cit. cap.* 7. & Ioh. Gallego de la Serna pag. 107. Sed longè alia ratione, ac nos, inde argumentantur: *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ &c. Vbi aſſerunt, ſpiraculum vitæ fuiſſe rem creatam habentem ſimilitudinem cum ipſo Deo creante, in intelligendo, immaterialitate, & in immortalitate. Et affert locum Theod. qu.* 23. *in Gen. agentis adverſus hæreticos, qui dicebant, ſpiraculum vitæ eſſe aliquid de ſubſtantia Dei. Et inquit Theod. Extremæ impietatis eſt, & blaſphemiæ ſententia hæc: nam per hoc Scriptura divina facilitatem creandi demonſtravit, & ipſius animæ naturam obſcure declaravit: nempe ipſam eſſe ſpiritum creabilem, inviſibilem, intellectivum, & expertem craſſitudinis corporis, &c. ubi non ſolum animas Adæ, & Evæ creatas fuiſſe aſſerit, quia primorum duorum hominum animæ erant, ſed quia revera erant de natura creabili, & nullo modo de natura generabili, ex ſubſtantia ſcilicet incorporea. Vnde cum omnes animæ rationales conveniant in eſſentia, quæ ex ſua natura ſit creabilis, omnes proculdubio debent per creationem multiplicari. Quod quidem eſſe de fide, & eſſe veritatem Catholicam, vulgatiſſima eſt in dictis libris Franciſci Suares ſententia, ſigillatim ſcilicet in ſingulorum hominum productione.* Nos miſſa hac explicatione & argumentatione, aliter & tantum ex loco inferimus, accеſſiſſe animã humanã, nec intrinſecè ex aut cum corporis Adami è ſubſtantia corporea (terræ ſcil. ſeu elementorum) materialiter producti principiis ortam fuiſſe. Nec abs re eſt animadverſio illa Toſtati ad Gen. 1. fol. 76. *In omnibus aliis animalibus & plantis dicebatur; producat terra, vel aquæ: de homine autem non ſic dicitur; quia materia reliquorum animalium & plantarum eſt terra, & de potentia materiæ diſpoſitæ educitur forma, cum non ſit aliquid, quod eſt. Non ſic autem de anima hominis, quæ inter formas altiſſimum gradum tenet.* Durior tamen videtur mihi hæc determinatio Toſtati, quæ ibid. ſequitur: *Ille dicitur generare compoſitum; qui formam conjungit materiæ, cum Deus ſolus animam creare poſſit, & ſolus creatam corpori formaliter unire, dicetur hominem producere propriè. Etſi dicamus quod unus homo gignit alium, hoc accipitur large, prout miniſtrat materiam, & virtutem diſpoſitivam, ſcil. vim formativam & organizativam &c.* Sed vide loci *Geneſ.* 72. genuinæ interpretationis vindicias apud *Rivetum Exercit* 17. *in Geneſ.* An *Iobi* 33. *v.* 4. una cum *Geneſ.* 2. 7. hanc præſentem quæſtionem aptari poſſit (ut quidem vulgo à Pontificiis theologis aptari ſolet) merito dubitatur. Per ſpira-

culum enim, Deus aut ſpir.ſ. commodiſſimè intelligitur: ita ut unum idemque dicatur in parte poſteriori illius verſus, quod in priori, במלות שונורית (ut loquuntur Rabbini); Hoc enim in ſcripturâ, præſertim in libris Iobi, pſalmorum, Ieſaiæ frequentiſſimum. Ioh. Pineda in comment. ad loc. cit. in hanc interpretationem inclinare ſe ſatis profitetur: *Quod autem hoc loco dicitur Deus ſpiritus feciſſe hominem, dicerem idem ſignificari, quod parte ſequente per ſpiraculum: niſi obſtaret, quod prima pars fere ſemper pertinet ad corporis formationem, ſicut ſecunda ad vivificationem animæ.* Succedunt Philoſophicæ rationes idem confirmantes. 1. Si animæ fiant ex traduce, per traducem vel intelligitur ipſa parentum anima, ut ita ex anima parentum propagari dicantur: vel ſemen. Sed neutrum dici poteſt. Non prius, quia anima rationalis indiviſibilis eſt. Vel totam igitur animam ſuam communicare parentes liberis oportet, & ſic ipſi non habebunt; vel nullo modo, & hoc eſt quod volumus. Lubet præterea ſcire, an anima fœtus decidatur ex anima patris, an matris, an utriuſque. Non ex anima utriuſq; nam ſic neceſſario anima fœtus foret compoſita ex partibus integrantibus, ſaltem duabus, illa quæ à patre & illa quæ à matre deciſa eſt. Quod abſurdum. Nec ratio dari poteſt quare non ex utriuſque, cum pater & mater in generatione fœtus ſint agentia coordinata, & unum totale principium effectivum, nec mas ſine fœmina, ſicut nec fœmina ſine mare, generare poſſit. Nec etiam anima fieri poteſt ex ſemine. Quia quod ex corpore fit corporeum eſt. Anima vero corpus non eſt. Deinde ſequeretur ſemen humanum eſſe animatum: quod iis abſurdis premi poteſt, à quibus non facile ſe expedituri ſint hujus ſententiæ patroni. Nec ſemen concurrit ad animæ productionem ad modum principii intrinſecus conſtitutivi, quod tamen per particulam *ex* denotatur. Vnde porro ſequeretur quod corporis & animæ eadem forent principia, & per conſequens eſſentia eadem. Quod quam ſit abſurdum nemo non videt. Inde quoque concludimus, quod quandoquidem nec anima parentum, nec ſemen eorundē poſſit intrinſecus conſtituere, & ipſa tamen habeat eſſentiam, per quam conſtituatur in eſſe ſuo, neceſſario illam habeat ex nihilo & per conſequens à Deo creētur, quod intendebamus. Sed forſitan ex virtute plaſticâ, quæ ſemini eſt impreſſa, animæ proſeminantur: ſed nec hoc dici poteſt, quoniam virtus plaſtica habet ſe ad modum agentis inſtrumentalis & quidem corporei, ad conſtitutionem rei intrinſecus concurrentis. Deinde cum anima ſubſtantia ſit, & virtus plaſtica ſit accidens, quomodo ex ea anima fieri poſſit inexplicabile eſt, niſi in virtute agentis principalis ſeu ſubſtantialis, atqui hoc eſt corporeum, ſeu corpus. 11. Si anima

ma ex traduce fiat, jam dependebit in fieri à corpore. Quo posito nõ video quomodo cõmode probari, & naturaliter satis defendi possit animæ rationalis immortalitas, cum hęc sit optima illam probandi via. Immò veteres orthodoxi, propterea animam cum corpore interire negarunt, quia cum corpore nõ seminatur. Sic enim habetur in lib. de definitionibus Orthod. fidei, sive ecclesiasticis dogmatis c. 18. Tom. 3. operum Aug. *anima humana non cũ carne moritur, quia non cũ carne seminatur, sed formato in ventre matris corpore Dei judicio creatur, & infunditur, ut vivat homo intus in utero, & sic procedat nativitate in mundum.* Quid, quod necessario consequi veteres docuerint animam videl. Morti obnoxiam fieri, si ex traduce sit. Sic enim Hieronymus Lib. 2. cont. Ruffin. ad Pammachium & Marcellum Tom. 2. *Si capit, inquit, anima ex traduce, humanarum igitur animarũ quas aternas fatemur, & brutorum animantium, quæ cum corpore dissolvuntur eadem conditio est.* & Thom. quæst. 118. art. 2. ait *cum anima sit immaterialis, immortalis, & per se subsistens substantia, debetur ei esse & fieri non per generationem, sed per creationem.* III. Nec ullum agens naturale, quod in agendo dependet à materia, quid ab eadem independens producere potest, sed quicquid producit à materia dependentiam habere debet. Quæ cum nulla ratione animæ rationali quæ etiam extra corpus subsistere potest, possit convenire, non potest etiam provenire per traductionem seminis, utpote quod materiale est. IV. Varia etiam absurda ex hac opinione sequerentur, quæ ex parte nunc indicavimus: & hæc addimus 1. Si anima produceret animam sequeretur spiritum producere spiritum & se propagare sive per generationem, sive per quamcunque aliam productionis speciem. Immo animam seorsim generare, non vero compositum. Atqui hæc omnia absurda. 2. Si ex semine produceretur anima, sequeretur concurrentibus seminibus, statim animari fœtum. Atqui hoc absurdum. 3. Sequeretur animam humanam latere in semine, siue ut in potentia materiæ, sive actu in receptaculo seu domicilio suo: quod utrumque absurdum. 4. sequeretur animam patris aut transfundi & infundi cum semine & dependenter à semine paterno in uterum fœminæ, ibique die 40 aut 30 aut quocunque alio (quo fœtus anima dicitur) producere animam filii, per, dessionem, aut luminis accensionem, aut quemcunq; alium propagationis & productionis modum: aut semine paterno adhuc in corpore ejus existente animam filii in eo & dependenter ab eo per animam patris actu produci & extra causas suas constitui. *Si prius* dicatur, explicandum porro an & quomodo tota anima paterna (neq; anima divisibilis somnianda est), ex utero fœmineo ad patrem revertatur? & an ac quomodo pater tamdiu absq; anima sua subsiterit? *Si posterius* dicatur: jam sequeretur animam filii á patre una cum excre-

excretione seminis in uterum fœmineum infundi,& consequenter fœtum à primo momẽto receptionis seminis paterni esse animatum, quin immo jam ante in corpore paterno fuisse animatum antequam effunderetur. In quamcunque partem hic se verterint, non video quomodo ab absurdis se extricare queant. 5. Adde quod in quæstione de concursu, animæ maternæ ad hanc productionem, sibi non satis constent, nec sibi aliisque satisfacere possint. *Obj.* 1. Gen. 1. 28. *fœtificate & augescite.* Hinc concludunt hominis eandem, quæ belluarum, rationem esse, earumque instar tum animam tum corpus ejus produci, quia de his *vers.* 22. idem dicitur. Sed conseq. infirma est, quia ex eo quod eadem verba de utrisque dicantur, non potest colligi quod per omnia similis sit generatio bestiæ & hominis; & textus respicit composita proseminanda ex utraque specie: augescunt enim & homines & bruta, dum ex iisdem alii homines, alia bruta secundum similitudinem speciei producuntur. Nec fœtificatio consistit in productione formæ, sed in ejus cum materia unione, quod in homine similiter usu venit, ut adeo, non obstante productione animæ immediata à Deo, dici tamen possit homo hominem generare. Ita Maria virgo dicitur peperisse Christum *Luc.* 2. 7. & ipsa mater ejus *ibid. vers.* 51. *Ioan.* 2. 3, 5. 12. *Ob.* 2. ex *Gen.* 2. 2. 3. quod Deus dicatur quievisse ab omni opere. Verum si simpliciter hoc intelligatur falsum est: Deus enim etamnum & mediatè & immediate operatur: mediate, concurrendo cum omni agente naturali ad productionem omnium effectorum ab ipsis procedentium; immediate, ad conservationem universi, ad quam non utitur Deus operâ ullius creaturæ, cum non sit minus quid, quam creatio, immo de ea ratione solummodo differens. Et Christus in genere testatur patrem suum etiánum operari & se cum eo *Ioh.* 5. 17. Intelligendus igitur locus de productione novarum specierum. *Obj.* 3. *Gen.* 46. 26. ubi 70, animæ egressæ dicuntur ex femore Iacobi. *Resp.* est ignoratio Phrascos S. Scripti, in qua anima pro toto animato sumitur. Vt etiam ex textu patet. Nam propriè animæ non venerant in Ægyptum, sed homines. Deinde, quia dicuntur ex femore ejus processisse: processerant autem homines, denique ex seq. vers. ubi filii Ioseph dicuntur duæ animæ, per synechdochen. Accedit, quod vocabulum animæ pro cadavere sumatur *Lev.* 19. 28. & 21. 1. cur non etiam Synechdochice pro toto homine? *Obj.* 4. *Heb.* 7. 10. ex antithesi, quæ inter Levi & Christum ab Apostolo instituitur, quasi Christus tantum fuerit in lumbis Abrahæ secundum corpus, Levi vero ratione corporis & animæ. Sed fallacia est non causę pro causa. Vult enim apostolus ibidem extollere sacerdotium Melchidecianum supra Leviticum seu Aaronicum: ex eo, quod ipse Levi, qui caput erat ordinis Aaronici

ronici decimas penderit Melchisedeco, & typice Christo. *Obj.* 5. continens præcipuum argumentum, sumitur à propagatione peccati originalis. Putant enim eos, qui creationem statuunt, eo compelli necessario, ut aut peccatum originis negent, aut Deum peccati autorem constituant: Cum autem neutrum scriptura admittat, sequi consequenter animã ex traduce esse. Sed hæc difficultas satis evidenter à Thologis & Philosophis sublata est. vid. *Zanch. lib. 2. c. 5. art. 6. &* apud *Goclenium in ψυχολογία* passim in sententiis eorum qui creationem defendunt, &c. aliosque in *disp. nostra de propag. peccati originalis* cit. Breviter hic repetimus Adamum cum justitia creatum à Deo, ut posset creatorem super omnia colere si vellet, voluntaria malitia defeciisse ad amorem creaturarum, atque ita sibi meritum privationem justitiæ originalis, & omnibus posteris, qui in eodem cum ipso fœdere censebantur, quod in Adamo ut radice & capite fœderis omnes peccassent. Porro illud ipsorum demeritum cõpleri in actu justitiæ vindicativę Dei, cum creando animas, nõ increat aut cõcreat gratiã habitualem, uti factum ab initio. Nec tamen illã non concreationem peccati rationem habere, sed tantum antecedẽtis peccatum. Illa enim non datio seu privatio privans à parte Dei & negative considerata habet se ut justa & debita pæna (cujus oppositum, datio scil. non est debita): sed privatio privata (ita loqui liceat) à parte hominis & in homine considerata, formaliter est peccatum & injusta culpa; quia habitualis quædam aversio est à Deo & conversio ad creaturam, qui defectus culpabilis est. Vide sententiam hanc nostram pluribus explicatam & defensam in *disput. de propagatione peccati Originalis. Obj.* 6. seu potius instantia & exceptio, qua à præcipuis argumentis & absurdis, quibus urgentur, se expedire satagnnt: Quia flamma per sui multiplicationem producit flammam, & seipsam propagat, & lumen oritur ex lumine; ergo & anima eodem aut simili modo producit animam? R. Nihil absurdius hac instantia, seu consequentia. Flamma & ignis sunt corpora, estq; ignis in vapore, qui accenditur, tanquam substantia contenta in substantia continente, ut aqua in spongia; lumen vero in flamma est accidens in illo corpore, in igni scil. immediate, & in vapore mediate. Sed quæ consequentia à productione substantiæ corporeæ, de corpore in corpus & comproductione accidentis corporei in & cum suo corpore ad productionem substantiæ spiritualis de substantia spirituali? 4. *probl.* An animę hominum sic *τυγχάνουσι* adveniant ut ex alieno corpore humano aut belluino transmigrent *R.* propter affinitatẽ materiæ hic rursum notamus *μετεμψύχωσιν*, quã supra attingimus & in *disp. de Iudaismo*. Fuit hęc olim sententia Platonis in Timeo & Pythagoræ: de qua vide *Laertium in vita ejus, & Lactantium lib. 7. c. 12. Plutarchum in lib. de*

dæmone proprio: Iustinum contra Triphonem, Plutarchum lib. 5. de placitis cap. 2. Porphyrium in lib. de abstinentia animalium, Augustin. lib. 16. de civit. Dei, Basilium in Hexaëmer. Apulejum in metamorphosi. Eandem ab illo haustam usque in hodiernum diem mordicus tenent Indi sub regno magni Mogul, quotquot scil. Ethnicismum suum cum Mahumedismo non permutarunt. Vide *Mogoronicas relationes & epistolas à Iesuitis editas. Benjamin Tudelensis p. 34. Itinerario* meminit Ethnicorum quorundam, quos *Dogziin* appellat, apud quos idem placitum tunc obtinebat. Ad Iudæos etiam absurdam hanc opinionem jam ante tempora Christi una cum Pharisaismo migrasse discimus ex *Fl. Iosepho lib. 2. de bello Iuda. cap. 7.* cum quo confer quæ Rabbini in *Iob* 33. 26. & recentiores, *Elias in Tisbi* in voce גלגול, *lexicon Rabbinum Buxdorfii*, ejusdemque *abbreviatura in* ארם, *& pentaglotton Schindleri, Menasse ben Israel in Conciliatore quæst. 43. in Genesin, & lib. 2. de Resurrectione cap. 18.* & *R. Leon Venetus in disput. de Iudaismo* à nobis *citatus.* Quæ facient ad intellectum loci *Math. 16. v. 14.* Vbi videndi recentiores commentatores. Non desunt tamen ex Rabbinis, qui sententiam hanc repudiant; quorum aliquos indicat *Menasse ben Israel loco cit.* Et sunt inter eos qui hanc & similes fabulas metaphorice accipiendas dicunt. Et sic Pythagoram ac Platonem interpretantur *Boethius lib. 4. de consol. philosoph.* & ibidem *Thomas in commentariis.* Et ex professo peculiari dissertatione hoc agit *Angelus Morellus Aretinus* Theologus Servita, tit. *De transitu humanarum animarum in belluas explicatio pro Pythagora & Platone.* Sed morem hunc interpretandi, seu potius torquendi autores per excogitata commenta, probare nequeo. Quæ enim enthusiastica, hæretica, magica, cabalistica hac ratione defendi, & in mysticam sapientiam tandem transformari non poterunt? Certe longè aliter de Pythagoræ & Platonis sententia judicarunt autores supra citati, & evincunt Indi genuini Pythagoræ discipuli, non tantum in ista, sed in aliis opinionibus, de abstinentia ab animalibus &c. De Iudæis dubitare nos non sinit textus *Math. 16. 14. & Fl. Ioseph. modò cit.*

4. De tempore productionis animæ quæri possunt. 1. *Probl. An animæ fuerint ab æterno creatæ. Resp.* nihil certius, quam illas ab æterno non fuisse; nihil enim æternum est nisi Deus: nam quæcunque creata sunt aut cum ipso tempore, aut in tempore sunt facta. Quia *in principio creavit Deus cœlum & terram*, Genes. 1. 1. Immò implicare existimamus si creatura ab æterno esse statuatur, cum omnino de ratione earum sit novitas essendi. vid. rationes, quæ in genere contra sententiam quæ statuit creaturam ab æterno esse potuisse, allatæ sunt. *Disp. prima de creatione thes. VIII. num. X.* Quibus forsan addi posset argumentum à naturâ æternitatis potitum

titum. Est enim ea ad minimum *duratio ab ante interminabilis*: creatura autem omnis de intrinseco dicit ordinem ad creatorem, ut ad efficientem causam. Iam vero *causa omnis effecto prior est*; sufficitque priorita§ naturæ (nam ab æternitate simpliciter prioritas removenda est.) Ex hoc enim consequitur quod existentia creaturæ de intrinseco dicat terminationem ad existentiã creatoris; quærenti enim quid fuit ante primum momentum existentię creaturæ? necessariò respondetur momentum existẽtiæ creatoris. Vt enim omnis bonitas resolvitur in bonitatem primã, omnis causa in causam primam, sic etiam omnis duratio, in durationem primam, id est, Dei. Hinc puto colligi creaturam nullam ab æterno esse potuisse, quia non potest exhaurire omnia momenta durationis: quia non potest exhaurire illud momentum existentiæ, quod necessariò præsupponendum est primo momento existentiæ ipsius. Alioqui non video quomodo creatura magis dependeat à creatore, quam ille ab ipsa; & sibi mutuo non subordinanda, sed coordinanda sint: quod tamen est contra rationem entis *à se* & entis *ab âlio*. Vide hanc sententiam prolixè propugnatam à *VVendel. contempl. Phys. Sect.* II. *c.* XV. §. XIII. & XIII. II. *Probl. An in principio creationis omnes animæ simul creatæ sint. Resp. Origenes* videtur statuisse omnes animas à principio mundi certo numero esse conditas, & vel in stellis, atque cœlis, vel nescio quibus Dei thesauris latuisse, deinde verò in corpora aut sponte venire, aut jussu Dei detrudi. Vide *Zanch. lib.* II. *de creatione cap.* V. *th.* I. §. 4. Iudæorum & Cabalistarum commentum, ut & Platonis attigimus in *Dissert. de Termino vitæ*. Sed convellitur 1. per Scripturam Zach. 12. vers. 1. *qui fingit Spiritum hominis in medio ejus*: ubi expressè propheta dicit quod anima formetur in corpore, ergò non in cœlo, aut in principio mundi cum corpus nondum esset. Ratio idem suadet, anima enim forma est corporis humani; quoniam homo & anima & corpore constat: est autem naturale formæ ut suę uniatur materię, & præter naturam est, ut sit à materiâ suâ separata. Ergò si animæ fuissent omnes à principio mundi conditæ, præter naturam fuissent diu à suâ quæque materia separatæ. Hoc autem esse absurdum patet; quia in omnibus rebus sic naturâ comparatum est, ut quod est per se prius sit eo, quod est per accidens. Si igitur animę fuissent priores sine corporibus, prius fuisset illud quod per accidens est & contra naturam quam quod est per se, & secundum naturam. III. *Probl. quo tempore anima infundatur corpori*. Hæc quæstio licet quoad substantiam & directè sit Physiologica: in Theologiâ tamen ejus usus est, in quantum ex ea accersitur decisio casus illius qui occurrit. Exod. 21. 22. ubi Deus legem sancit de percutientibus gravidam. Verba sic habent: *Si rixati fuerint*

rint viri, & percußerint mulierem prægnantem, & egreſſi fuerint nati, & non fuerit mors, puniendo punietur, quemadmodum impoſuerit ſuper eum dominus mulieris: & ſi mors fuerit, dabis animam pro animâ. Vbi aperta diſtinctio eſt inter prægnantes in quibus fœtus animatus eſt, & in quibus non. Expedit igitur cognoſcere quando animetur. Sennertus Hypomn. IV. cap. 3. §. III. *Secundo*, inquit *certiſſimum eſſe puto animam mox à primâ conceptione, quam primum ſemen patris & matris conjunctum eſt, & in utero matris retinetur, & corpus formari incipit, adeſſe, & qui contrarium ſtatuit, ſive traducis ſive infuſionis animæ patronus ſit aberrare eum à vero.* Alii qui negant ſtatim à conceptione infundi animam, non conveniunt inter ſe, quo tempoſis puncto, ſeu quot dierum tranſacto ſpatio anima intellectiva corpori uniatur. Valleſius lib. 2. controv. cap. 9. ad finem ait: *fœminas nunquam formari ante diem quadrageſimum, mares verò formari diebus triginta aut triginta quinque.* Communiorem ſententiam dicunt eſſe Conimbr. in lib. II. Ariſt. de anima q. 4. art. 2. §. 2. quam & ipſi ſequuntur: *in maribus abſolvi conformationem corporis & conſequenter animam infundi circa quadrageſimum diem, in fœminis circa octogeſimum.* Fienus in tract. de formatione fœtus quæſt. & concl. II. *anima*, inquit, *rationalis infunditur tertio circiter a ſeminis conceptione die, intelligo ſi conceptus abeat in vitam & non ſit irritus.* Quicquid ſit, de præciſo tempore infuſionis, ſtatuendum eſt animam induci in corpus organizatum & recipiendæ animæ accommodatum. quod prob. 1. *Zach.* 12. *v.* 1. ubi dicitur Deus fingere ſpiritum in medio hominis. Non poteſt autem id dici, ſi ſemini infundat; quia ſemen nihil hominis eſt, niſi potentiâ duntaxat. 2. *Ex ratione.* Quia contra naturam, & per accidens contingit animæ non eſſe unitam corpori, prius autem antea diximus eſſe illud quod per ſe eſt, quam quod eſt per accidens, ergò prius convenit animæ unitam eſſe corpori, quam eſſe non unitam. Sed unita eſſe non poteſt, niſi materia ſit prædiſpoſita: ergò in univerſum prærequiritur, ut corpus ſit diſpoſitum, quam exiſtere poſſit anima. Hæc argumenta premunt ſententias *Sennerti & Fieni.* Quibus & hoc addas contra utramque: Si tertio à conceptione die, quando probabile eſt conformationem nondum eſſe perfectam, & conſequenter animam corpori nondum eſſe unitam, contingat ut ſemen corrumpatur, aut ex utero ejiciatur; quid futurum de anima iſta? Non probabile eſt annihilandam eſſe. Nec ultimo judicio unietur iſti informi ſemini; homines enim reſurgent duntaxat, & illa hominis pars nunquam fuit: nec ſeparatim ſemper exiſtere poteſt, cum hoc ſit contra naturam ejus, utpote quæ dicit naturalem ordinem ad corpus. Aptentur huc quoque quæ attulimus contra ſententiam, quæ ſtatuit animas omnes in creationis principio conditas eſſe. Vbi probavimus

mus non ante conditas esse quam materiæ unitas: loquimur autem de prioritate temporis. Quod attinet opiniones illas, quæ animationem masculi assignant diei trigesimo, vel trigesimo quinto a conceptione: fœminę autem quadragesimo; vel quæ masculi quadragesimo, fœminæ octogesimo: vix credibile est ultra periodum prioris sententię adscendendum esse, adeo ut posterior illa nimis longe extendere videatur animationem fœtus. Qui longissimè extendunt, ad suadendum id quod sentiunt, proferunt legem purgationis, quam tulit Moses *Lev.* 12. 2. Vid. *Maldonatum in cap.* 2. *Luc. Toletum ibid. annot.* 34. qui cum aliis rationem duplicatorum dierum purgationis sumunt ex diebus quibus fœtus animatur, masculus quadraginta fœmina verò octuaginta elapsis. Præmonet *Hurtadus disp. de generat.* 2. §. cx 1. Doctores hujus sententiæ non conari ex eâ lege ostendere dies formationis, sed supponere ex Aristotele & aliis Philosophis eam opinionem, quâ positâ reddunt discrimen inter purificationem parientis filium, & filiam. *Conimbr.* tamen *loc. citato* directè hinc suam, & hanc sententiam probant: Sed fundamentum lubricum est: Non enim constat nobis ex isto loco rationem legis istius esse, certam formationis periodum. Ex eodem loco concludere quis posset die septimo aut decimoquarto animari fœtum, quod scilicet membra tunc conformata sint, licet perfecta formatio extendatur ad quadragesimum, aut octuagesimum, cum illa etiam simpliciter non sit necessaria ut anima recipiatur. Probabit autem ex eo, quia gravior impuritas terminatur octavo, si marem, decimo autem quinto, si fœminam peperisset. Hurtadus disp. citat. §. 112. *quæ sit*, inquit, *embryonissmi periodus, & quod animationis initium, nec Hippocrates, nec Galenus, nec Aristoteles sciuns: novit autem qui omnia novit.* Etenim præcisam rei istius definitionem nec patitur seminis ipsius subinde diversitas, nec differens uteri, aut totius matris dispositio. Corn. à Lapide in comment. ad *Levitic.* 12. post oppugnatam sententiam Maldonati, concludit: *Propria & genuina causa hujus sanctionis & disparitatis est voluntas & beneplacitum Dei*, &c. *Idque appositè ad naturam, ob majorem scilicet in partu fœminæ humorum fluxus, & sanguinis corruptionem, ac parientis majorem languorem; nam ut docet* Theodoretus *gravius laborare solent mulieres dum fœminam pariunt, quam dum masculum.* Huic junge congruentiam Franc. *Valesii*, (quem vide cap. 18. de sacr. Philoloph.) *quod scil. fluxus sanguinis in partu maris durare possit ad* 40. *diem, in fœmina ad* 80. *aut potius quod hos terminos nunquam excedat: ita ut si termini definiant non tam maximum sive plurimum quod sic, quam plurimum & maximum quod non.* Sufficiat dixisse, litem hanc Medicorum & physicorum nostram non esse: modo cautum sit genuinæ explicationi dictorum scri-

rum ſcripturæ, & Theologicis veritatibus de incarnatione Chriſti. Interim nihil habemus contra illam opinionem, quæ ſtatuit, non eſſe credibile animationem ultra diem trigeſimum, aut trigeſimum-quintum in maribus & quadrageſimum in fœminis extendi. IV. *Probl. An ſtatim poſt deciſionem ſeminis à B. Virgine anima Chriſti formata ſit.* Qui hoc ſtatuunt, nolunt quidem animam rudi ſemini fuiſſe infuſam, ſed materiam unico temporis momento ita fuiſſe diſpoſitam, ut recipiendæ animæ accommodata fuerit. Explicant ſententiam hanc Conimb. loc. cit. *Hanc tamen,* inquiunt, *ſucceſſivæ formationis legem non ſervavit corpus Chriſti ſervatoris noſtri in utero virginis matris: nam quod naturæ vi quadraginta dierum ſpatio paulatim effingendum erat divinâ virtute & Sp. S. operâ momento perfectum abſolutumque fuit.* Eſtque ea communis Scholaſticorum opinio. Vide *Thom. cont. gent. lib.* 4. *cap.* 44. Idem ſentit inter reformatos magni nominis Theologus *Hieron. Zanchius lib.*2.*de incarnat. Filii Dei qu.* VIII. *theſ.*1. & cum ipſo plures alii. Nos autem, ut candidè ſenſum noſtrum explicemus, nunquā videre potuimus, quare contraria ſententia rejicienda ſit. Et *Heb.*2.14. dicit Apoſtolus Chriſtum *cōſimiliter* participē eſſe factum carnis & ſanguinis, ut pueri, & *v.*17. unde debuit *per omnia* fratribus ſimilis fieri. Nec rationes in contrarium afferri ſolitæ aliud evincunt. Potiſſima eſt: quod λόγος nunquā fuit ὑπόστασις alicui embryoni, ſed tātum veræ humanę carni rationali animâ præditæ. Verbum enim caro factum eſt, id eſt, verus homo; non autem primum ſanguis, deinde ſemen in corpore virginis Mariæ, tum embryo & poſtmodum homo. Sed hæc ratio præſupponit perſonam verbi aſſumpſiſſe carnem ſtatim à conceptione: quod tamen nos negamus, & ſtatuimus, quod quemadmodum alii fœtus animantur, diſpoſita jam materia, ſimiliter & Chriſtus animatus ſit, & quod ſic anima donatum corpus aſſumpſerit perſona Verbi; non vero quod humana natura ſubſtiterit aliquando extra perſonam Filii Dei; ſed quod ordine naturæ humanitatis aſſumptionem & unionem perſonalem præceſſerit infuſio animæ.

APPEN-

APPENDIX AD DISPVTATIONES DE CREATIONE SECUNDA.

Resp. CORNELIO BRUYNVISCH Zirizea-Zelando.

Ad diem 16. Septemb. 1643.

IN *disputationibus de Creatione part.* 10. *thes.* 1. ostensum est animam esse immortalem & incorruptibilem idque ex propria natura non verò per gratiam; adhæc immortalitatem ejus ex lumine & ratione naturali probari posse. Sed duę insuper quęstiones huic affines circa materiam hanc excutiendæ restant. 1. *An ita cum hac animæ immortalitate comparatum sit, ut cum ea nullo modo cònsistere possit intervallum quoddam seu status quidam non existendi propria existentia, saltem ad tempus aliquod quod terminetur à morte, & resurrectione hominis?* Videtur talequid à Socinianis statui. Quod sc. animæ justorum cum ex corpore migrarunt, vivant, & existant in Deo: quod ipsis interpretibus nihil aliud est, quam animas justorum, cum ex corpore excesserunt, non quidem vivere, & existere, vita & existentia propria distincta ab existentia Dei, sed quod tales natura sint ut à Deo, in quo vivere & existere dicuntur, vitam & existentiam propriam recipere possint, quam etiam reipsa dein recepturæ sunt, cum corpori in die judicii reunientur. Sed absurdi in eo sunt, qui Socinum sectantur. Implicat enim apertè animam esse immortalem & tamen aliquando non existere; nam τὸ non existere rem, est signum rem illam esse mortuam; effectum enim immediatum mortis est non existentia rei quæ vixit, seu exstitit; mortuum autem esse & immortalem esse contradicunt. Ineptum insuper effugium est, quo contendunt, licet in se non existant, existere tamen in Deo, id est, dicere relationem ad potentiam Dei activam, à quâ restitui possunt & restituendæ sunt: sic enim sequeretur, omnia in tempore producta etiam fuisse ab æterno, quia ab æterno fuerunt in potentia Dei activâ, id est, à Deo produci potuerunt; & suo quæque tempore producenda erant. Quid quod existentia nihil aliud sit quam modus, quo aliquid extra suas causas constitutum esse intelligitur, ut passim docent Metaphysici: quo posito rursum implicat esse in potentia Dei ut causa existendi, & existere, quod simul ab ipsis in anima ponitur. Probatur idem ex Scri-

1.

ptura, quæ teſtatur animas exiſtere in ſe & per ſe, etiam poſt ſeparationem à corpore & ante reſurrectionem. Matth. 22. 32. *Ego ſum Deus Abrahami, Iſaaci, Iacobi: Deus non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum*, ubi Chriſtus diſertè probat, Patriarchas ſecundum quid, id eſt, animas ſuas (nam corpora in pulverem redierant,) vivere ſeu exiſtere, idque in ſe, exiſtentiâ propriâ, quod ex textu patet, ita enim vivi ſeu vivere dicuntur, ut opponatur ſtatus eorum ſtatui mortuorum, quos conſtat & ipſos habere exiſtentiam in Deo (abſit ἀκυρολογία) ſeu exiſtentiam potentialem, nihil igitur reſtat, quod dici poſſit, quam Patriarchas etiam tum habuiſſe exiſtentiam actualem, diſtinctam ab exiſtentia aliorum entium. Similiter & Luc. 23. v. 43. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.* Ad hunc locum excipere ſolent, Latroni quidem promiſſum fuiſſe Paradiſum cœleſtem, ſed dandum demum poſt reſurrectionem: dixiſſe autem Chriſtum hodie eris mecum in Paradiſo propter certitudinem rei futuræ, ſicut Prophetæ, res futuras per præſens, aut præteritum efferunt: hodie igitur non temporis, ſed aſſeverantis particula erit. Verum enim verò hoc nimis audacter abſque exemplo communem vocabuli & naturalem ſignificationem evertit. Et quis non videt, per adverbium *hodie* Chriſtum reſpondere voluiſſe ad illud adverbium *quando* quod in petitione Latronis continetur, memento mei quando veneris in regnum tuum; ut ſit ſenſus hodiè erit illud quando, ſeu tempus, in quo à me petis recordationem tui, & etiam hodiè. 1. hodierno tempore mecum eris in regno meo. Sed evidentius adhuc patebit veritas aſſertionis noſtræ ex tractatione ſequentis problem.

Quæritur ſecundò, *An animæ poſt ſeparationem à corpore uſque ad reſurrectionem dormiant, & nec afflictiones nec gaudia percipiant.* Affirmat. Anabaptiſtæ invexerunt. Videantur Antagoniſtæ Anabaptiſtarum *Abrahamus Doreſlaer & Petrus Auſtro-Sylvius*, ubi agunt de quatuor noviſſimis. *Prothocol. Embd. Fol.* 360. & 361. Adſtipulantur iis, Sociniani, qui & ipſi contendunt, animam etiamſi exſtiterit, exiſtentia propriâ, ſaltem non ſentire dolores nec gaudia. Sic enim hac de re Smalcius diſput. de extremo judicio contra Frantzium. pag. 409. *Quemadmodum*, inquit, *corpus abſque ſpiritu cadaver eſt, ſic viciſſim ſpiritus ſine corpore nullas actiones exercere poteſt; hinc ſpiritus poſt mortem nullo ſenſu eſt præditus*, & idem ibid. *An Spiritus ille qui ad Deum redit, & à corpore ſeparatus eſt, ſenſu aliquo præditus ſit, & an voluptate aliqua fruatur ante Adventum Chriſti, & ante conjunctionem novam ſpiritus cum corpore glorificato valde dubitamus, immò aliter ſe rem habere credimus*, & diſp.

disput. 8. contr. Frantz. de Ecclesia: *Error est*, inquit, *dum thes.* 25. *Ecclesiam partitur Frantzius in triumphantem & militantem: nulla enim revera nunc est triumphans, sed olim futura est, cum Christus Iesus venerit redditum unicuique secundum opera ipsius.* Vnde etiam hoc problema hisce verbis concipitur interdum, an detur ecclesia quædam triumphans ante resurrectionem, quod fecit. *Cl. Maccovius colleg. Theol. part.* 3. *disp.* XII. An Remonstrantes ab hâc opinione plane alieni sint, aut non sint, haut ita dici potest; nec ipsi apertè dicent. Scrupulum movere alicui possent verba *Episcopii disput. Theol.* 22. *thes.* 7. Vbi statuit animas justorum post hanc vitam usque ad diem judicii nullam extra se habere operationem, nec quidquam sentire. Vide verba ipsius, & confer cum *disp.* 23. *thesi.* 2. & 4. Et cum ejusdem *defensione Catecheseos Remonstrantica contra D. Heidanum ad quæst.* 100. 101. coll. cum *Apologiâ Remonstrantium cap.* 19. Nos in nostrâ *catechizatione catechismi Remonstr. ad qu.* 100. lectori expendenda obtulimus excerpta ex horribili libello Sociniano, quem in vernaculum nostrum sermonem transtulisse & edidisse putatur Sociennus quidam Remonstranticus, olim inter ipsos verbi Minister, qui nomen suum primis literis D.R.C. (*Diedericus Raphael Camphuysen*) notatum præfixit. Vbi anonymus Socinianus ex Papistarum & Gentilium Poëtarum nugis ac fabulis profluxisse dicit, quidquid vulgò creditur de infernali cruciatu, pœnâ & damnatione animæ separatę, & animæ ac corporis post diem judicii. Addit dictus modo Remonstranticus interpres Belgicus (D. R. C.) pag. 214. 215. Neminem tantum præstitisse in instauratione collapsi Christianismi, quantum Socinus. *Nullus tamen*, inquit, *mihi tam excellens videtur, & pietati tam utilis, quam quod per spissas & communes tenebras fabulosi inferni & infinitæ damnationis perviderit, & præclarum hoc lumen hominibus restituerit, &c. Quod ad me attinet, gratias ago ex intimo corde Deo patri domini nostri Iesu Christi. Hæc enim illuminatio in hoc articulo (ad quam proprio ingenio pervenire non potueram) fecit ut cum jamjam totam Christianam religionem reprobaturus fuissem, eam cœperim amare, magni facere, rationalem deprehendere, & vitæ ac moribus hactenus per Dei gratiam ex omnibus viribus exprimere.* Et posteà 219. *Ita ut confidenter asserere ausim, Papisticum hoc, aut potius Ethnicum figmentum* (de pœnis infernalibus post hanc vitam) *esse unum ex maximis impedimentis, quæ impediunt, ne Christiana religio purgari possit à falsis dogmatis & peccatorum pulvinaribus, qualia sunt de meritis & satisfactione Christi, de imputata Iustitia impœnitentium, impossibilitate & non-necessitate Christianæ obedientiæ &c.*

An quid aversus hæc excerpta excepturi sint Remonstrantes, & an ipsis

Digitized by Googl

inſciis aut invitis tales Socino-Libertiniſmos tam aperte vomuerit prædictus ſociennus ipſorum ; non vacat nunc inquirere. Saltem hactenus nihil reponunt, nec ſe purgant. In Apologia ſua fol. 218. ſtudent Socinianos ab opinione hac purgare : dum ajunt , *incertum eſſe an negent animam intra ſe vitales operationes habere, iiſque frui, ſic ut non dormiat. Nonnulli eorum id videntur aperte ſatis affirmare.* Sed remiſſo lectore ad excerpta ex Socino & Socinianis, quæ *catechiſatio* noſtra *modo cit. ad quæſt.* 100. exhibet , nos ſententiam hanc de dormitione animarum,cujuſcunque illa ſit,rejicimus, ſtatuentes : piorum animas ſimulac ex hac vitâ diſceſſerunt voluptate , & impiorum cruciatibus affici. De piis probatur ex Ioh. 5. v.24. *amen amen dico vobis, qui audit ſermonem meum, & credit eum qui miſit me habet, vitam æternam, nec venit in condemnationem , ſed ex morte tranſit in vitam.* Vbi conſecutiò vitæ æternę immediatè morti ſubjungitur : non eſt autem vita illa ſine voluptate; hinc gaudium dicitur Matt. 25. 21. *Vade in gaudium Domini tui.* Eſtque ille ſtatus quem oculus non vidit, nec auris audivit &c. 1 *Cor.*2.*Prob.*2.ex deſideriis ſanctorum quibus ſtatum illum , qui eſt poſt mortem, appetiverunt. 2 *Cor.*5.*v.*2.*&* 4. *Phil.* 1.21. *Rom.*7. 24. quod fieri non poſſet, niſi melius quid ſibi conferendum exiſtimaſſent : appetitus enim fertur, tantum in bonum, & magis in id, quod melius eſt. Iam vero ſtatum vitæ hujus appeterent potius quam futuræ, ſi in futura vita locus nullus gaudio niſi poſt judicium , quia melius eſt ſpirituali lætitia frui licet inchoata (1 *Petr.* 1.) quam nulla. Quod impii ſtatim à morte cruciantur. Prob.ex Act. 1. 25. *ivit in locum ſuum*, locum ſcil. perditionis ubi plenitudo eſt omnium cruciatuum *Marc.*9.43.44. Ille enim erat locus ejus, qui filius eſt perditionis. *Ioh.* 17.12. Probatur denique de piis & impiis ſimul ex *Luc.* 16. ex parabola divitis & Lazari : diſpares enim erant ſtatim poſt mortem ille miſer,hic beatus : quod fieri non potuiſſet , ſi & hujus & illius anima dormiviſſet , tunc enim pares fuiſſent , quod non permittit ſcopus parabolę. *Obj.*1. quod mortui commnniter in Scripturâ dicantur dormire *Matt.*9. *Ioh.* 11. *Reſp.* non corpus , nec anima in ſcripturis dicuntur dormire ſed mortui , id eſt , compoſita : nam ut corpus non eſt mortuum , nec anima, ſed vivens ; ſic nec corpus nec anima dormiunt, ſed quod ex his conflatum fuit. Inde autem animæ quies concludi non poteſt, Immo contra quemâdmodum per ſomnum naturalem impediuntur quidem operationes corpori & animę communes , non autem quæ proprię ſunt animæ , ut patet ex illapſibus iſtis Dei in mentes prophetarum per quos mirabilia ipſis patefacere olim aſſueverat, ſic etiam in ſomno hoc qui præter & contra naturam eſt non quidem exerceri poſſunt operationes communes, ſed quin proprię poſſint, nihil vetat. Innuitur

tur autem hac phrasi in Sacris litteris resurrectio mortuorum : nam quemadmodum ii, qui dormiunt, aliquando dormire desinunt ; sic ii, qui mortui sunt ex mortuis aliquando resurgent *Obj.* 2. Heb. 11. 39. 40. *Atque omnes hi testimonio ornati per fidem, non obtinuerunt promissum illud, quoniam Deus de nobis potius quidquam providerat, ne absque nobis consummarentur. Resp.* 1. hoc argumento Sociniani bona conscientia uti non possunt, quandoquidem negant patribus in V. T. vitam æternam promissam fuisse. 2. per promissum illud non intelligitur vita æterna, sed exhibitio Christi in carne, hæc enim promissa erat patribus, sed non præstanda ante plenitudinem temporis, propositio itaque ista : *ut ne sine nobis perficerentur* nihil aliud notat quam : ut ne perfectam habeant cognitionem de Christo sibi promisso, antequam ad tempora nostra esset deventum. Sed controversia de psychopannuchia propriè referenda ad tract. de quatuor novissimis. Interim conferri poterunt Antagonistę Anabaptist. & *Calvinus*, cujus *tract. peculiaris* exstat.

Facultates animæ rationalis quà talis duæ sunt : intellectus & voluntas. 3. Intellectus est facultas animæ rationalis, ad verum, & bonum cognoscendum ordinata. Res enim sub duplici ratione intellectui objiciuntur, vel prout sunt in se, vel prout se habent in ordine ad nos. Priori respectu cognoscit eas speculativus, posteriori practicus. Quæstionibus plerisque hinc amandatis, quod sint fori philosophici, disquiremus hic primo de ordine qui observatur in facultatibus hisce quantum ad operationes ipsarum, *An in universum intellectus prior agat, an voluntas ?* sive *an imperium, quod est inter illas facultates in respectu ad se invicem, intellectui deferendum sit an voluntati ?* Sententia *Bonaventuræ* 2. *tom. opuscul. tractatu de mystica Theologia quæst. unica*, hæc est, non solum aliquam, sed etiam perfectissimam voluntatis operationem in hac vita, sine intellectione, & objecti propositione contingere : eandem secutus est *Vercellensis in paraphrasi* 1. *capitis dicti Areopagita de mystica Theologia in principio, & fine.* Eãdem docuit *Gerson Alphab.* 66. *litt. O & tractatu de mystica theologia*, pro eadem etiam refertur *Gregorius de Arimino in* 2 *dist. qu.* 1, *concl.* 2. *ad* 3. *rationem.* In contrarium verò abeunt *Gabriel Vasquez in* 12 *disp.* 35. *qu. part.* 1. *Zwarez*, aliique recentiores Philosophi & Theologi Scholastici; idem docet *Henricus Quodlibet.* 1. *qu.* 15. affirmans oppositum esse impossibile. Confer *disp. nostras de Meditatione.* Nobis autem probabilior videtur illa sententia, quæ & communior est, prius agere intellectum, nec voluntatem operari nisi consequenter ad actionem & motionem intellectus, movet itaque intellectus voluntatem non effectivè quidem, quemadmodum Deus, qui ut causa prima influit in agentem & actionem, sed moraliter & per modum

ſuaſionis, per antecedentem objecti, & finis notitiam, unde non tantum actio voluntatis ſimpliciter, ſed etiam talis, & talis actio oritur : ſiquidem voluntas ab intellectu non modo quoad exercitium actus, verum etiam quoad ſpeciem movetur. Intellectus enim proponit voluntati objectum, à quo tanquam à principio formali externo actus voluntatis ſpeciem ſumunt. Probatur hæc ſententia 1. ex eo, quod *ignoti nulla Cupido* ſit, ut vulgò fertur. Voluntas proportionata eſt duntaxat ad bonum, nec fertur in rem aliquam niſi bonitate ejus allecta. Si autem voluntas propter bonitatem rem perſequitur, oportet bonitatem antea eſſe cognitam, & per conſequens præſtrui actum intellectus : cognoſcere enim intellectus eſt, voluntas autem cæca eſt. 2. Sequeretur volumtatem ferri poſſe in malum quà malum. Quod naturæ ejus adverſatur. Patet conſequentia. Ponatur enim quis appetere adulterium, quod legis divinæ conſcius abſoluto judicio perſuaſus eſt eſſe malum : quæro ſub quâ ratione appetat? certè non ſub ratione adulterii : Iam enim ſub ratione mali appeteret. Non poteſt igitur ferri in illud niſi quod ex ſe & in ſe malum eſt, per accidens induat rationem boni v. g. jucundi. Quod neceſſariò fit per intellectum, qui luctam ſpiritus & carnis in regenitis, ſeu carnis metuentis & concupiſcentis in irregenitis ſic determinat, ut honeſtati voluptas præferatur, ſeu melior judicetur. Atque hoc à voluntate fieri non poteſt. Voluntas enim volendo bona appetibilia non facit, ſed fertur in appetenda ; objectum enim voluntatis adæquatum eſt *bonum*. Oportet igitur bonum eſſe antequam appetatur à voluntate. Quia objectum quà tale, ſeu in ratione objecti, prius eſt actu in ipſum tendente. Eſt itaque objectum voluntatis bonum antequam appetatur à voluntate. Vnde autem habeat illam bonitatem, quod in ſe malum eſt, non video, niſi ab intellectu. Relinquitur igitur prærequiri actum intellectus, ſaltem in talibus, quo voluntas promoveatur ad exercitium actus ſui. Quod de rebus in ſe malis diximus, de bonis quoque in ſe ſimiliter intelligendum eſt : quia rem licet in ſe bonam non appetet quiſquam, niſi & ſibi ſit bona. An autem cuiquam hoc loco, hoc tempore, hoc ſtatu ſit bonum, judicium eſt penes intellectum practicum. Confirmatur etiam *Auguſtini* auctoritate 8. *de trin. cap.* 4 *& lib.* 10. *cap.* 1. ubi docet voluntatem nihil diligere poſſe, niſi aliquo modo cognitum, ſi non ſcitum ſaltem creditum. Et cum cap. illo primo propoſuiſſet difficultatem contra hanc doctrinam, quia voluntas deſiderat aliquando ſcire incognitum, eam tollit in hunc modum : *intelligendum eſt non hoc idem dici cum dicitur, amat ſcire incognita, & amat incognita; ut autem amet incognita non poteſt; non enim fruſtra ibi eſt poſitum ſcire, quoniam qui ſcire amat incognita, non ipſa incognita, ſed ipſum ſcire amat, &c.* quibus ver-

bus verbis oſtendit, non ſolum nunquam contingere ut in incognita affectu feramur, ſed etiam id fieri non poſſe, & ideo, cum ſcire aliquid cupimus, tunc nos ferri affectu noſtro in ipſam ſcientiam, quam apprehendimus ut jucundam & utilem, atque adeo non in id quod ignoramus ferimur, ſed in ſcientiam ejus, quod ignoramus, quę nobis incognita non eſt. Dicere quiſquam poſſet, experimur nos animum noſtrum applicare ad aliquid cognoſcendum vel ab eo retrahere cum volumus, videtur itaque voluntas intellectum ad agendum applicare. Contra: nos nolumus intelligere, niſi intellectus jam ante volendum judicaverit.

Demonſtratum eſt intellectus cognitionem tanquam præcedaneam ad actum quemcunque voluntatis requiri. Sed reſtant adhuc aliæ quæſtiones præcedenti *ἐχομένως* connexæ: quarum *prima* eſt, *quis & qualis actus intellectus requiratur.* Quod ad priorem: cum in ordine ad voluntatem, quatuor poſſint eſſe actus in intellectu, notitia ſcil. apprehenſiva; judicium quo judicatur rem eſſe bonam vel malam; judicium aliud ſeu practicum dictamen, quo intellectus rem quam præcedenti judicio bonam aut malam eſſe decreverat, judicat amplectendam aut fugiendam eſſe; ſyllogiſmus practicus ſeu diſcurſus, quo ratio hujuſmodi dictamen concludit. Dubitatur an ad omnem voluntatis actionem prærequiratur ſaltem præter cognitionem apprehenſivam ſeu qualemcunque notitiam objecti, inſuper cognitio bonitatis ſeu convenientiæ ipſius objecti, hoc eſt, judicium quo intellectus cenſeat & decernat objectum bonum aut malum eſſe, ſalutare aut noxium, jucundum aut moleſtum. Negantem partem ſequuntur *Scotus & Gabriel ad* 2. *diſt.* 6. Et *Marſilius in* 2. *q.* 16. *art.* 1. ſtatuentes ſufficere ſolam notitiam apprehenſivam, & quidem ſimplicem, abſque ulla compoſitione & diviſione. Affirmantem partem tenent *Petrus de Aliaco & Gregorius ad* 1. *diſt.* 3. & *Valentia ad* 1. 2. *qu.* 9. *art.* 1. *diſp.* 2. *qu.* 4. *puncto* 1. qui hic pro ſe allegat *Thomam* 1. 2. *qu.* 9. *art.* 1. Ratio hæc adfertur, quia niſi voluntati oſtendatur objectum ſub ratione boni, nondum oſtenditur illi ſuum proprium objectum, quoſt eſt bonum & convenieus: eſt enim voluntas potentiæ cœca, quæ demonſtratione objecti ſui ab intellectu facta opus habet. Explicationem & deductionem hujus rationis, ut & ſolutionem vide apud *Valentiam*; imprimis etiam apud *Conimbricenſes in* 3. *de Anima cap.* 13. *quæſt.* 4. qui utramque ſententiam probabilem faciunt. Nos tamen cum *Valentia* ſequi malumus affirmantem. *Secunda* quæſtio eſt, *An præter ſimplex judicium de convenientia & bonitate objecti, requiratur præterea ulterior quidam actus rationis practicæ, qui imperium nominatur,* ut vo-

4.

ut voluntas moveatur & eliciat ſuum actum. Aſſ. Thomas 1.2. *qu.* 17. *art.* 1. *&* cum eo *Valentia diſp.*2.*qu.*4.*p.* 1. imprimis 12. *puncto* 1. & inter alia præcipuum fundamentum ejus in eo ſtatuit, quod oporteat ex parte intellectus peculiarem & propriam cauſam aſſignari, cur voluntas eliciat actum circa objectum aliquod, & erga illud moveatur. Sed apprehenſio & judicium de bonitate objecti non ſunt propria & ſufficiens cauſa. Admittendum ergo hoc imperium. Conſequentia probatur; quia alioquin voluntas non niſi caſu, & fortuito, & ſine ratione videretur moveri. Quid autem ſit illud imperium, & quis ordo inter imperium & inter uſum voluntatis, docet *Thomas ibid. artic.* 2. *&* 3. cujus mentem exponit *Valentia qu.* 12. *puncto* 2.3.4. Et poſt eum *Sylvius ad quæſt. & artic. cit. Tertia* quæſtio eſt, *An & quando voluntas moveatur ab intellectu & vice verſa.* De quo *Thomas cit. qu.* 9. *art.* 1. ubi ſtatuit ſic moveri voluntatem ab intellectu quoad ſpecificationem ſui actus, ut quoad exercitium ab eodem non moveatur, ſed ipſa potius moveat intellectum, & cæteras potentias ad ſuos actus quod ad exercitium illorum. Sed difficultatem in hac ſententiâ invenit *Valentia*; quam tamen tollit poſſe putat quibuſdam diſtinctionibus, quas vide apud ipſum *diſp.*2.*qu.*4.*p.*1.*pag.*205.206. Et *Sylvium ad qu.* 9. *art.*1. Porro modum quo intellectus movet voluntatem explicat Thomas ibidem his verbis: *ſicut præſentans ei objectum ſuum.* Et uberius qu. 22. de Veritate artic. 11. ad 5. *Intellectus regit voluntatem, non quaſi inclinans eam in id, in quod tendit, ſed ſicut oſtendens ei quò tendere debeat.*

5. *Quarta* quæſtio: *An voluntas non ſolum dependeat, ſed etiam determinetur à practico judicio intellectus, ſeu an voluntas poſito practico judicio intellectus determinetur ad illud ſequendum, præſertim ſi ſit ultimum, quod exprimi ſolet his verbis: hoc nunc, omnibus conſideratis, eligendum aut faciendum eſt.* Variant hic doctorum ſententiæ. Quidam enim ſtatuunt voluntatem à practici intellectus judicio determinari quoad ſpecificationē, non vero quoad exercitiū Sic *Thomas* & ſectatores ejus. Cui ſententiæ iſtam hypotheſin præſtruit *Thomas* 1.2.*q.*9.*art.*1. quod intellectus mōvet voluntatē quoad ſpecificationem, voluntatem vero intellectus quoad exercitium. Quod *Greg. de Valentia ibidem diſp.*2.*qu.*4.*puncto* 1. ita accipiendum putat, Vt intellectus in movendo voluntatem ſuapte natura reſpiciat primario ſpecificationem actus voluntatis, voluntas vero in movendo intellectum primario reſpiciat exercitium actuum illius. Mox tamen ſubjicit; ſe dubitare an hoc ita revera ſit, nec adeo magni referre id certo ſcire. Alii nec quoad ſpecificationem, nec quoad exercitium: ſic *Becanus in ſumma Theol. Schol. ſec. Partis, parte* 1.*tract.* 1.*cap.* 11.*qu.*5., *Zwarez, Ariaga* aliique mox citandi. Alii & quoad ſpecificationem & quoad exercitium. Atque hanc ſententiam

ex Re-

ex Reformatis Theologis *Iohannes Camero* ante annos aliquot in scholas reduxit, & ex professo *peculiari tract.* adversus epistolam viri docti defendit; quem exinde Theologi & Philosophi reformati, non pauci secuti sunt. Inter quos publicè pro hâc sententiâ scripsit *Ioh. Maccovius tom.* 1. *disp. miscellan. p.* 455. Et *Rivetus in disp. de libero arbitrio*, anno 1631. 7. Februarii. Probatur autem hæc sententia. 1. Ex Scripturâ, Psal. 9. 11. *qui nomen tuum cognoscunt, fidunt in te.* Si cognitio igitur non determinaret voluntatem, fieri posset, ut cognoscentes nomen Dei non fiderent in Deo. Ioh. 4. 10. *Si scires donum illud Dei, & quis sit is, qui dicit tibi, da mihi bibere, tum ab illo aquam vivam peteres.* Si itaque intellectus non determinaret voluntatem potuisset Samaritana scire donum Dei & non petere à Deo aquam vivã; & sic falsum dixisset Christus 11. Si contingeret ut voluntas non semper sequeretur dictamen intellectus; posset charitas separari à vera Christi cognitione: cum tamen Apostolus Iohannes neget, eos qui proximum oderunt Deum vidisse aut cognovisse 1 *Ioh.* 2. 9. 10. 11. 111. Si voluntas post intellectus judicium posset suspendere actum, jam posset non appetere sui conservationem, quia posset non appetere bonum quo conservato ista promovetur: sed hoc modo creatura rationalis brutis esset deterior. 1v. Voluntas naturaliter ad bonum est proportionata: contra naturam igitur ejus erit si rejiciat bonum bene cognitum. v. Si voluntas non determinaretur à judicio intellectus practici: sequeretur eam ferri in incognitum. Atqui hoc absurdum. Ergo. v1. Cum hoc ferè convenit argumentum: Voluntas est potentia cœca: Ergo indiget directione intellectus. v11. Homo rogatus cur tale quid faciat; respondet, quia judicat sibi hoc ita esse faciendum. v111. Si voluntas contrarium appeteret bono ab intellectu monstrato, posset appetere malum sub ratione mali. Patet; quia si non occidere innocentem hic, nunc, habeat rationem boni; contra occidere innocentem hic, nunc, habebit rationem mali. Si igitur intellectus dictet insontem non esse occidendum, voluntas contra velit insontem occidere: appetet malum sub ratione mali: quod absurdum. 1x. Quod si fieri posset, ut quis eligeret contra dictamen rationis, posset etiam fieri, ut in voluntate esset peccatum sine ignorantiâ, seu ullo errore vel defectu in ratione seu intelligentiâ: quod est contra illud Salomonis *Prov.* 14. 22. nonne errant, qui fabricant malum: Et peccatum dicitur חטא q. d. *aberratio, error*, gr. ἁμαρτία *Hebr.* 9. *v.* 7. coll. cum *Levitic.* 16. Sic peccatores passim dicuntur *insipientes* & justi dicuntur *sapientes, prudentes.* Vide & *Iesa.* 53. 6. *Rom.* 3. 11. x. Quia voluntas eget intellectus repræsentatione: ergo nisi repræsenteretur res hic & nunc amanda, non poterit voluntas in eam moveri. x1. Si judicium

esset indifferens, non posset voluntas moveri ad ullum determinatum per illud : nam à principio indifferenti non oritur actio determinata. Altera extrema & huic opposita sententia defenditur à *Zwarezio*, *Fonseca*, *Vasquez*, *Ariaga*, *Hurtado de Mendoza*, *Oviedo*, aliisque doctoribus hypotheticis. Probatur autem istis rationibus. *Arg.* 1. Si voluntas determinetur ab ultimo judicio practico intellectus : non manebit libera, sed ex necessitate feretur in actum : sed hoc absurdum ; ergo & illud. Prob. antecedens. *Primo* quia de ratione causæ liberæ est, quod positis omnibus ad agendum requisitis possit agere & non agere: hæc enim differentia est inter potentias liberas & naturales, quod hę ad unum determinatæ sint, & requisitis omnibus ad agendum positis, non possint non agere : hæ secus. Confirmatur *Secundò*, quia potentia libera debet esse indifferens : quando autem voluntas determinatur ab intellectu, ipsa non est indifferens, sed ad unum determinata : ergo non manet libera. Confirm. 3. si quis moveret manum pueri ad scribendum cui puer non posset resistere, non esset puero liberum scribere, sed necessarium. Si ergo intellectus movet voluntatem ad suas actiones ; voluntas non est libera ad eas exercendas, sed necessaria, supposito quod non possit resistere, aut secus agere. *Arg.* 11. Si voluntas necessario determinatur à judicio intellectus sequitur 1. voluntatem non posse eligere minus bonum, relicto majori, quia intellectus semper judicat (nisi forte erret) majus bonum minori præponendum esse : at hoc est contra experientiam, quia sæpe eligimus minus bonum. Huc facit vulgatum illud : *Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido, Mens aliud suadet, video meliora, proboque, deteriora sequor.* 11. Sequitur voluntatem ex duobus bonis æqualibus neutrum posse eligere, quia rectum judicium rationis neutrum alteri præponit. *Arg.* 111. quod tantum moraliter agit, id non determinat voluntatem ad unum : sed intellectus tantum moraliter agit circa voluntatem, objectivè sc. seu finaliter ipsam movendo : ergo non determinat eam ad unum. Minorem hanc ita probat & diducit *Zwarez in Metaphys.* Quia judicium intellectus non movet voluntatem, nisi mediante objecto, quod proponit. Atqui propositum objectum non semper infert necessitatem, aut determinat ad unum, nec hoc est necessarium, ut voluntas possit tendere in suum objectum : Ergo determinatio illa ex parte judicii non est necessaria, immo nec possibilis. Voluntatem autem non moveri à judicio intellectus nisi mediante objecto, sic probatur. Aut movet judicium ratione objecti tantum, aut ratione sui, ita ut peculiarem efficaciam habeat ad determinandam voluntatem. Sed posterius est absurdum. *Primo*, quia talis efficacia repugnaret libertati voluntatis. *Secundo*, quia talis movendi

vendi modus plane alienus eſt à munere intellectus, cujus eſt tanquam principii activi extrinſeci illuminare, dirigere & regulare actiones voluntatis, non verò aut tanquam principii extrinſeci aut intrinſeci elicere formalem actionem voluntatis. *Tertio*, quia movendi modus objectivus proprius eſt voluntati. Neque enim neceſſitatur & determinatur ad unum ab alio, niſi à ſolo Deo quoad exercitium, & niſi à bono in communi & ſimilibus objectis quoad ſpecificationem. *Arg.* IV. Quod non poteſt ſequi intellectus judicium in bono ſpirituali niſi ſpecialiter gratia & efficaci motione Dei adjutum, illud non determinatur à judicio practico: Sed voluntas non poteſt ſequi intellectum niſi ſpecialiter à Deo adjuta: non igitur ab intellectu ad unum determinatur. Confirm. minor: Si enim poſſet ſequi abſque ſpeciali motione gratiæ, tum homines mortui in peccatis, traditi in reprobum ſenſum, damnati, Item Dæmones poſſent intellectum bene præfinientem pro menſurâ ſc. cognitionis ſeu aſſenſus in mente ſequi: Sed contrarium verum. *Arg.* V. Ducitur à peccantibus in Sp. ſ.: illi enim contra dictamen intellectus practici abnegant voluntariè cognitam penitus veritatem, ratione incaſſum renitente. *Argum.* VI. Quia ſequeretur omne peccatum ex tali judicio procedere; & conſequenter omnem peccatorem eſſe hæreticum. Atqui hoc abſurdum: Ergo. Hoc argumentum eſt *Arriaga in phyſicis diſp.* 8. *de Anima ſect.* 2. *Arg.* VII. Quia ſequeretur hominem ſimilem eſſe brutis, quorum cognitiones qualeſcunque ſint, ita determinant appetitum, ut illum non relinquant indifferentem. Hoc argum. eſt *Hurtadi de Mendoſa in Phyſicis, diſput.* 14. *de Anima ſect.* 8. *Arg.* VIII. Sequeretur hominem non poſſe committere peccatum contra conſcientiam: Atqui hoc falſum. Sæpe enim homines, qui mentem habent illuminatam malum faciunt contra dictamen mentis ſuæ. *Arg.* IX. Quia Adamus tranſgreſſus eſt non tam intelligendo, quam volendo. *Arg.* X. Quia error in intellectu, non habet rationem culpæ; ſed potius mali triſtis. *Arg.* XI. Quia angeli tranſgreſſi ſunt; quorum tamen intellectus erat bonus. *Arg.* XII. Quia *Ezechiel.* 12. populus dicitur non habere oculos ad videndum, quod rebellis eſſet. Sed his argumentis ita occurri poſſet ab oppoſitæ ſententiæ autoribus. Ad 1. *Primo*, negatur libertatẽ voluntatis in eo cõſiſtere, ut poſſit agere contra ultimum judicii practici dictamen: ſed ſufficit, ut ab ea potentia moveatur, quæ non eſt determinata ad unum, ſed ad plura indifferens. Intrinſecè enim libertatem & indifferentiam ſuam ad oppoſitum retinet, etiam cum ſecuta determinatione judicii practici ſe determinet. Sicut enim poterat objectum ab intellectu ſub alia ratione proponi, ſic & ipſa poterat aliud eligere. Omninò inficiandum eſt, de ratione cauſæ liberæ eſſe indifferen-

tiam ad oppoſita, poſitis omnibus ad agendum requiſitis: quod innumeris inſtantiis oſtendi poteſt. 1. ad hoc ut Deus in tempore mundum crearet, & redimeret, unum ex requiſitis erat æternum Dei decretum, quo ſtatuerat eum creare & redimere: quamvis autem non poſſent hæc ſimul componi, & Deum ab æterno decreviſſe mundum condere, redimere, & ipſum non condere nec redimere: liberrime tamen eum & condidit & redemit. 2. poſito quod Deus voluntatem humanam moveat ad aliquid; huic poſitioni incompoſſibile eſt quod voluntas ad illud non moveatur; & tamen non obſtante hac incompoſſibilitate repugnat voluntatem moveri à Deo ex neceſſitate, ſed manet actus ejus contingens, & liber: implicat enim voluntatem quantum ad elicitos actus neceſſitari. Nihil jam dico de beatis, qui non ſunt indifferētes ad amorem Dei clarè viſi & tamen liberè amant; nihil de Chriſto, qui dum adhuc in via eſſet, non erat indifferens ad obedientiam aut inobedientiam erga legem divinam, & tamen liberè obedivit. Hoc ſaltem 3. additur: non poteſt voluntas appetere bonum ſpirituale, niſi per ſpecialem gratiam convertentem præmoveatur. Eſt igitur gratia illa requiſitum ad appetendum bonum ſupernaturale; quo poſito non poteſt voluntas non appetere, ita ut hæ propoſitiones componi poſſent: voluntati adeſt gratia efficax & tamen non movetur ad appetendum. Ratio hæc eſt: quia gratia de formali dicit infallibilitatem eventus. Concluditur ergo poſſe voluntatem eſſe liberam in actu ſuo, licet poſito ultimato intellectus judicio, non poſſit non appetere, quod intellectus appetendum dictavit; quia neceſſitas ex ſuppoſitione, qualis reperitur in hoc caſu, non evertit libertatem ſimpliciter. Confer *diſſertationem* noſtram *de Termino Vitæ*. Sciendum igitur, quod, cum dicitur intellectum determinare voluntatem, non hoc velint autores, quaſi ipſam uni parti affigeret; ſed quod eam efficaciter & ſuaviter moveat: efficaciter quidem, faciendo ut ipſa infallibiliter operetur; ſuaviter autem, faciendo, ut operetur juxta modum ſuæ naturæ proprium, id eſt; liberè. Nec differentia inter cauſam neceſſariam & liberam in eo cōſiſtit, quod una poſſit agere & non agere poſitis omnibus ad agendū requiſitis: altera non poſſit non agere. Sed quod determinatio quæ eſt in hiſce cauſis, in altera ſit naturalis & abſoluta, in altera ex ſuppoſitione tantum. V.g. ignis non habet facultatem intrinſecam, qua poſſit non comburere ligna ſibi vicina; eo quod per ſuam formam ſit naturaliter determinatus ad unum, ſcil. ad combutendum combuſtilia legitime approximata. Voluntas autem retinet adhuc intrinſecè potentiam ad non agendum in ſenſu videlicet diviſo, ſecundum quem eſt indifferens ad unum, etiam tum cum actu ad unum eſt applicata. Ad 3. confirm. *Reſp.* non

non futurum puero liberum scribere, si contra voluntatem ejus manus moveatur ab alio ad scribendum, si autem eo volente moveatur, libere scribet. *Ad arg.* 2. *Resp.* infirmam esse consequentiam illam, fieri enim posse nó negamus ut voluntas appetat minus bonum relicto majori, tum scil. cum intellectus in judicãdo aberrat, minus bonum majori hic & nunc præferendum esse judicans. Etiam conceditur, quod si intellectus duo bona æqualiter judicet appetenda, voluntas non sit electura unum præ alio. Quia electio de formali suo importat melioritatem quamdam, in eo, quod eligitur, præ eo, quod relinquitur, Et ad vulgatum illud, *Video meliora, proboque &c.* dicendum, intellectum absolutum à comparato distingui: Illum non sequitur voluntas, istum sequitur. *Ad* 3. *arg.* conceditur illud, quod moraliter tantum agit, non posse determinare ad unum, in genere scil. causæ efficientis physicè & directè operantis; in genere causæ finalis negatur. *Ad.* 4. *arg. Neg. conf.* licet enim intellectus judicio posito requiritur adhuc aliquid ad id, ut actu operetur, præveniens scil. motio Dei, qua ad agendum applicetur: ita tamen cum ea comparatum est, ut posito intellectus judicio infallibiliter voluntas operetur; talem enim ordinem Deus constitutum à se infallibiter exequitur. Deinde in hoc argumento ἀσύνδετα conjunguntur, posse scil. intellectum esse renovatum, nec tamen voluntatem, quod falsum: Iohan. 6. *Qui audivit à patre & didicit venit ad me. Ad.* 5. *arg. Resp.* Peccantes in Sp. S. judicare quidem absolutè veritatem non esse abnegandam, quia id malum in se est: judicare nihilominus comparate, id est, in hisce aut illis circumstantiis, id esse faciendum, ut V.g. odio suo obsequantur, & hoc respectu rationem boni habet. Accedit quod Christus *Matth.* 12. ubi agit de peccantibus in Spir. s. vocat eos (Pharisæos scil.) cœcos cœcorum duces, h.e. errantes in judicio. Et *Heb.* 6. dicitur quod non possint renovari ad resipiscentiam, μετάνοιαν: atqui sapere, est us mentis. *Ad* 6. *argum. resp.* per distinctionem. Quodlibet peccatum est hæresis, non formaliter aut specificè, sed implicitè & reductivè. Sic quando quis in genere recte sentit abusum nominis divini, ebrietatem &c. esse peccata, & tamen ea committit, non est propriè hæreticus dicendus; sed factum ejus implicat hæresin quam, seu analogum quid hæreseos. Breviter hæresis dicit de formali ratione suâ errorem circa quæstionem juris. Atqui in facto peccantis ebrietate, aut abusu nominis divini est tantum error circa quæstionem facti. *Ad* 7. *argum. Negatur consequentia* Manet enim hæc latissima dissimilitudo, quod homo agit ex præelectione secundum judicium intellectus practicum & sic liberrime, atque indifferenter, in sensu scil. diviso: bruta vero minimè. *Ad* 8. *argum. Negatur* consequentia. Nam contra

con-

conſcientiam eſt omne peccatum quod eſt contra judicium abſolutum & generale dictamen ſyntereſeos, quamvis ſit ſecundum judicium intellectus comparatum. *Ad 9. Argum.* Immo & intelligendo & male judicando trangreſſus eſt. juxta illud 2.*Corinth.* 11.*v.* 3. ubi Eva dicitur decepta. Hic vitium & error in judicio. *Ad* 10. *argum.* Antecedens eſt falſum. Vide 2.*Theſal.* 1.*v.* 8. Et ſi virtutes theologicæ & intellectuales, ut fides, ſapientia, prudentia ſunt virtutes; ergo oppoſita eorum ſunt vitia; conſequenter non ſunt mala merè triſtia. *Ad* 11. *argum.* Contrarium patet ex *Iohann.* 8.44. ubi dicuntur in veritate non manſiſſe, hoc eſt, judicium intellectus eorum fuiſſe corruptum. Quomodo de hominibus 1. *Timoth.* 6.5. & 2.*Corinth.* 4.4. *Ad* 12. *argum.* Illud *quia* poteſt notare rationem à poſterori ſumtam ut ſcil. ratio conſequentiæ aſſignetur, unde conſtet eos non recte videre & judicare. Vt ſcil. rebellio ſit effectum aut conſequens & ſignum malæ mentis at perverſi judicii, non vero cauſa, aut antecedens. Ad argumenta oppoſitæ ſententiæ non pauca dici & applicari poſſent, ex diſputationibus Scotiſtarum, contra Thomiſtarum imperfum intellectus & recẽtiorum Semi-Pelagianorum, diſputantium pro concurſu liberi arbitrii, ut *Zwarez*, *Fonſeca*, *Hurtadi*, *Ariaga*, *Oviedo*: aliorumque quos citat *Oviedo controv.* 8. *de Anima puncto.* 5. Nec non ex *Vaſquez. in* 1.2.*tom.* 1.*diſp.* 128. ubi negat ad defectum voluntatis in agendo neceſſario prærequiri defectum intellectus. *Iavellus* Thomiſta in *lib.* 9.*Metaphyſ. quæſt.* 4. & quidem ſecundum viam Thomæ (ut ibid. loquitur) determinat libertatẽ eſſe radicaliter & originativè in intellectu, ſed formaliter & completè in ſola voluntate. Adhæc intellectum & voluntatem eſſe quidem potentias rationales & liberas, voluntatem tamen eſſe liberiorem intellectu: quia ſcil. non habet cauſam moventem intrinſecam in genere cauſæ efficientis neceſſitantem ipſam ad agendum, quia eſt motiva effectivè & ſui ipſius, & intellectus, & aliarum potentiarum; intellectus vero tantum eſt motiva voluntatis in genere cauſæ finalis. *Conimbricenſes in diſp. Ethicis diſp.* 4.*quæſt.* 2. utrum notitia intellectus concurrat etiam activè cum voluntate ad ejus actus eliciendos, dicunt utramq; ſentẽtiam ſibi admodum probabilem videri. *Idem in* 3.*de Anima cap.* 14.*qu.* 4. Vtrum ut voluntas ſuum eliciat actum requiratur in intellectu judicatrix notitia; utramque ſententiam probabilem cenſent. Ex noſtris Theologis *Gulielmus Amefius in medulla* ſua paſſim pro voluntatis indeterminatione & principatu pugnate præſertim propter problema illud (uti videtur.) An fides ſit in intellectu, an vero in voluntate. Sed rationes ejus pro theologia & fide in voluntate ſolide non concludere, alibi oſtendimus. Nec fruſtra aut temere cum eximiis theologis *Beza*, *Zanchio*, *Perkinſo*, *Piſca-*

Piſcatore, Gomaro, Maccovio fidem in intellectu ſubjectari, & à fiduciâ tãquã ſuo proprio eſſentiali & ἀχωρίστῳ accuratè diſtingui. Non prætereundum, quod Remonſtrantes in Apologiâ ſuâ fol. 89. inferunt ex determinatione hâc ſequi, nullos eſſe, aut poſſe eſſe habitus pravos in voluntate; nam ſi, inquiunt, poſito aut ſublato judicio practico, volitio neceſſario bona aut mala eſt; non *magis prava ſit ſi judicium rationis falſum ſequatur, per annorum aliquot centurias, quam ſi ſequatur illud pene ad unicum, ita dixerim, momentum. Breviter, voluntas mali prava eſt juxta Cenſorem* (Theologum ſcil. reformatum, cui ſententiam de determinatione adſcribunt) *ſicut hominis cæci loco motiva alioquin ſana, prava ſive inordinata eſt; non quia ei privatio habitualis inhæret, ſed quia luce dirigente deſtituta actu tantum in movendo ſe aberrat, aut in incertum vagatur, ordinatè ſtatim ſe motura, ſi modo lux oculis reſtituatur.* Eodem *capite* 7. *ad ſect.* 2. *fol.* 81. alias quaſdam rationes contra hanc ſententiam proponunt, quas *Iſaacus Junius in ſua Antapologia* arbitratur facile poſſe diſſolvi. Vide *ibid.* ipſius ſolutiones. Sunt autem iſtæ rationes. I. Quia tum ſequeretur libertatem voluntatis, ſiquidem illa conſiſtat in ſolâ indifferentiâ judicii practici, eſſe in voluntate, extrinſecam denominationem tantum, quia intellectus eſt voluntati extrinſecus. II. Conſequenter non erit libertas, voluntatis proprietas à Deo impreſſa. III. Eſſet libertas tantum indifferentia paſſiva; qualis eſt intellectus in ordine ad hoc vel illud objectum. IV. Sic libera volitio in ordine ad judicium rationis plane neceſſaria erit, non minus quam appetitus ſenſitivus neceſſarius eſt in ordine ad ſenſuum dictamen, quod non poteſt non ſequi. V. Voluntati non magis poſſe ferri legem pœnæ comminatione ſancitam, quam appetitui ſenſitivo. VI. Peccatum tantum erit in intellectu ſeu judicio, non in voluntate. VII. Nullum poterit dari peccatum contra conſcientiam. VIII. Nullâ opus erit reformatione voluntatis, nulla immediata Dei in illam operatione, quando hominem convertit; ſed ſufficiet reformatio judicii, quam neceſsario ſequetur voluntas. IX. Nulla corruptio immediatè in voluntate facta dici poterit. X. Sequetur voluntatem in omni ſtatu, eodem modo & pari libertatis gradu liberam eſſe, & manere. Nam quidquid antecedenter neceſsarium eſt, id uno tantum modo neceſsarium eſt. XI. Si indifferentia judicii ſufficeret ad rationem liberi arbitrii, ſequeretur tum 1. Voluntatem non poſſe ex duobus æqualibus bonis unum eligere: Quia judicium de æquali eſt indifferens. 2. Nec quando judicium rationis unum alteri prætulerit, poſſe minus bonum eligere: quia non eſt voluntas indifferens, niſi poſita judicii indifferentia; Atqui ea

tum ceſſat, quando unum bonum alteri prælatum, aut altero melius judicatum eſt. Atque hæ quidem rationes pro utraque ſententia. Nos, neutram tanti ponderis eſſe putamus, ut propterea per alterutram negemus ſtabiliri naturalem voluntatis libertatem, & gratiæ divinæ efficaciam contra Pelagianos. Vtriuſque enim ſententiæ aſſertores, ad communem ſcopum neceſſariæ veritatis collimare & contẽdere poſſunt, quamvis non paſſibus æquis, propter diſſenſionem in hac hypotheſi. Forte conciliatio, aut ſaltem proprior unio diſſidẽtium inſtitui poſſet per diſtinctionẽ imperii directivi, ab imperio motivo (quam innuunt *Salaſar, Viguerius, & Oviedo in phyſicis diſp. de Anima loco cit.*); quorum illud intellectui, iſtud voluntati tribuatur. Cui addimus diſtinctionem inter imperium motivum, quo voluntas imperat intellectui; & imperium motivum, quo intellectus motus jam à voluntate viciſſim movendo dirigit & quaſi determinat voluntatem. Ita ut voluntas à ſeipſa determinetur, tum mediatè per intellectum dirigentem ipſam juxta imperium antecedaneum voluntatis, tum immediate per imperium ſuum motivum juxta directionẽ ſeu judicium antecedaneum intellectus. Hic autem difficultas objicitur. An tum voluntas & intellectus per circulum ſe mutuo moveant: & an non primam iſtam motionem voluntatis qua movet intellectum ad ultimam determinationem, præcedere neceſſe ſit aliam quandam motionem ſeu determinationem intellectus, & an ſic non ſit proceſſus in infinitum. Quomodo autem huic difficultati potiſſimum occurrendum ſit, diſquirunt *commentatores Thomæ ad* 1.2. *qu.* 9. *art.* 1. Communiter diſtinctionibus illis ſe expediunt. Omnis cognitio Intellectus diſtincta prærequirit volitionem ſeu motum voluntatis; non vero cognitio confuſa, nec actus intellectus, qui eliciuntur naturaliter & qui nullo modo nobis ſunt voluntarii e. gr. cum excitati ab objecto aliquo ſenſibili, illud etiam per intellectum apprehendimus. Rurſum Actus ſeu motiones voluntatis neceſſario & ſemper præcedunt deliberatos & liberos actus intellectus, ſaltem implicitè & virtualiter, non vero explicitè. Videatur *Gregor. de Valentia loc. cit.* Cujus ordinem actuum humanorum hac occaſione exhibemus, quia facit ad propoſitæ quæſtionis intelligentiam. Sic ergo ille diſp. cit. quæſt. 12. puncto 5. p. 276. 277. 278. *Igitur omnium illorum actuum voluntariorum, atque adeo propriorum hominis, quos à quæſtione tertia hujus diſputat. hucuſque monſtravimus, ordo eſt iſte.*

Primo *apprehenditur finis, id eſt, res aliqua abſolute ſecundum ſe.* Secundo *judicatur res eſſe conveniens, id eſt, bona.* Tertio *practicè proponitur voluntati per* imperium, *quod ſupra oſtendimus neceſſario præcedere quemcunque actum voluntatis.* Quarto *ſequitur quidem actus voluntatis, qui eſt ſimplex ſive* abſoluta volun-

voluntas, *qua nimirum placet homini, atque probatur res ipsa.* Quinto *apprehenditur præterea res, ut possibilis ad consequendum.* Sexto *proponitur rursus per imperium ipsi voluntati tanquam consequenda.* Septimo *voluntas proinde* intendit *illam consequi.* Octavo *voluntas per usum applicat intellectum ad consultandum de mediis, quibus res sit consequenda; id quod potest etiam implicitè fieri hoc ipso videlicet, quod voluntas potest saltem velle, ut intellectus ita consulat. Nam postquam intellectus apprehendit rem, ut possibilem ad consequendum per media, bene potest ex hoc solum moveri, ut ulterius procedat ad inquirenda media, etiamsi ad hanc inquisitionem non impellatur expressa & actuali motione voluntatis.* Nono *concluditur per consilium & judicium practicum, hoc aut illud medium esse reliquis præferendum.* Decimo *proponitur rursus per imperium voluntati id medium, ut utile præ aliis.* Undecimo *voluntas actum, per quem inclinatur in tale medium & talis actus diversa ratione est tum consensus in medium, tum electio medii*: consensus *quidem, quatenus per illum voluntas adhæret absolute tali medio proposito à ratione.* Electio *autem, quatenus adhæret illi medio præ aliis.* Duodecimo *sequitur deinde aliud imperium rationis, quo voluntati intimatur, ut utatur potentiis aliis ad exequendum medium.* Decimo-Tertio *voluntas* utitur, *id est applicat potentias efficaciter ad ejusmodi executionem.* Decimo-Quarto, *ipsa potentiarum* executio *tandem sequitur. Qua quidem executio, quatenus per illam obtinetur finis, etiam est realis consecutio ipsius.* Decimo-Quinto *sequitur tandem* fruitio *voluntatis de fine jam obtento, qua fruitio non aliud est secundum rem, quam delectatio & quies appetitus in re jam obtenta.*

Hoc, inquam, ordine eliciuntur hi actus sive illi directe referantur ad rem ipsam & objectum, circa quæ unusquisque versatur, sive etiam reflexe ad se invicem. Nam ut consideranti patebit, possunt etiam isti actus eodem ordine reflexè cadere in se ipsos. Nam qui consultat, verbi gratia, de medio eligendo, etiam consultat de Electione medii, & sic de aliis.

Atque hæc quidem hactenus de anima humana, ejusque facultatibus & actibus antehac visum fuit delibare. Statueram nonnullas alias quæstiones, quæ theologico-philosophicas hac secunda editione perstringere, sed quia operæ typographicæ properant, hac vice nunc supersedeo, contentus quæstiones illas indicasse. Est ergo. 1. *Quæst.* An anima sit homo. Vide *Thomam* cum interpretibus suis 1. *qu.* 75. *art.* 4. II. An sit pars Dei, aut aliquid è divina natura decerptum: uti voluerunt Platonici, & Epictetus apud *Arrianum lib.* 1. *dissert.* 14. Et cum illis Cerdo, Gnostici, Priscillianistæ apud *Augustin. de hæresibus cap.* 46. & 70. Et hodierni Enthusiastę, confundentes substantiam Dei & hominis; quorum furores detectos vide in tract. nobilis. viri & longè eruditissimi theologi *Philippi Marnixii in tract. belgico contra Enthusiastas.* Nec satis cautè hic locutus est *Lactantius*

Digitized by Google

Rantius lib.2.cap. 11. Hæc deliria refutata vide *apud Auguſtin. de origine anima cap.2. Thomam* 1.*qu.*90 *artic.*1. *Conimbricenſes ad* 2.*de anima qu.*1.*artic.*6. 111. An ſit corporea, aut materialis, aut ex aliquo corporeo ſeu materiali orta; ita ut ſit aliqua ipſius materia conſtituens aut tranſiens:an vero ſit naturæ ſpiritualis? Prius volebant ex antiquis non pauci nec ignobiles: quamvis forte eos per ἀκυρολογίαν quidam excuſari putent.Quomodo & *Auguſtinus* Tertullianum excuſare ſatagit *de hæreſib. cap.* 86. *& lib.*1.*de origine anima cap.* 3. Sed vix fidem faciet illis qui legerint ipſum *Tertullianum de Anima cap.*2.*&* 9. Quodammodo tamen,& certo aliquo extrinſeco reſpectu corporea & materialis dici poteſt, non quidem in eſſe ſuo abſoluto, ſed in eſse reſpectivo, quatenus ſcil. ut ens incompletum à naturæ autore deputata & creata eſt ad unionem cum corpore, ejuſque informationem, & cum eo totius compoſiti conſtitutionem, ac cum eo atque in eo communem vitam atque operationem. Præterquam quod comparatè ad Dei abſolutiſſimam ſimplicitatem & ſpiritualitatem, aliquo modo materialis dici poſſit: quomodo & omnia entia creata, quin & ipſe homo qui proculdubio eſt ens, *nihil* dici poteſt cõparatè ad Deum, primum entis analogatum, qui per eſſentiam eſt quod eſt. *Philipp.* 2.7. coll. cum *Pſalm.* 62.10.*&* *Danielis* 4.35. *Eccleſiaſt.* 1.2. Vbi videndi commentatores. Sed de animæ immaterialitate conſulendi inter recentiores *Anton. Ruvius* & *Conimbricenſ. ad Ariſtotelem de Anima.* Huc pertinet quæſtio, An anima poſſit pati ab igni,aut alia aliqua re corporeâ. De quâ theologi in controverſiis de inferno & purgatorio.Confer & *diſp.* noſtrã *de Dæmonibus.* 1v.An ſit ejuſdẽ ſpeciei cum angelis, ut voluit *Origenes lib.*1. περὶ ἀρχῶν *cap.*5. *&* 8. an vero eſſentiali nobilitate inferior angelis. Vide de hâc quæſtione *Thomam* cum ſuis 1.*qu.* 75. *art.* 7. *Conimbricenſes de anima ſeparata diſp.*1.*artic.*7. v. An & quomodo ſit ſimplex,& à quâ compoſitione abſoluta. *Reſp.* Ex partibus eſſentialibus, & ex integrantibus ſeu quantitativis. An etiam ex genere & differentiâ? *Neg.* Quamvis ſit naturę incompletæ. Quis enim neget animam ſeparatam eſſe conſtitutam ſub aliquo genere, & per differentiam τοῦ rationalis contrahi ad certam ſpeciem atque ab angelis eſſentialiter ac ſpecificè diſtingui? vi. An ſit diviſibilis? *Reſp.* de diviſione quantitativâ negatur. Videantur *Scholaſtici ad* 1.*qu.*76.*artic.*8.*&* *Conimbric.ad* 2.*de anima cap.*1.*qu.*8.*&* *tract. Gallego de la Serna contra Sennertum*,jam aliquoties citatum. *Thomas* 2.*contra Gentes cap.* 72. omnibus formis perfectorum animatorum indiviſibilitatem tribuit. Quod tamen cum limitatione accipiendum. Ex hac quæſtione pendet alia, de extenſione animarum: de quâ iidem autores modo cit.

Digitized by Google

cit. Et nos ſupra. VII. An individuatio compoſiti humani per prius ſit ab anima tanquam principio intrinſeco; ſpeciatim in reduniono animæ ſeparatæ cum ſuo corpore. De poſteriori hoc dubio *Naclantus in tract. de contingentia, animæ immortalitate &c. p.* 82. VIII. An portio ſuperior & inferior in animâ ſint diſtinctæ potentiæ. De hoc diſputant ſententiarii *Scotus, Bonaventura, Durandus, Richardus ad* 2. *diſt.* 24. & ex recentioribus ex profeſſo *Rhada in controverſ. inter Thomam & Scotum part.* 3. *controv.* 10. *artic.* 1. IX. An & quomodo affectus à voluntate, & inter ſe diſtinguantur. De hâc quæſtione. Vide *ſcholaſticos ad* 1. *qu.*80. *art.*2. *& qu.* 81. *art.*2. *&* 12. *q.*22. *art.*3. *& q.*23. X. An in ſenſualitate formaliter ſit peccatum; an vero in ſolâ voluntate; ſeu an ſit ſubjectum proximum peccati. De hoc *Scholaſtici ad Thomæ* 1.2. *qu.*74. *artic.*2. Et *Rhada part.*2. *controverſ.*18. *artic.* 1. & 2. Huic affinis eſt quæſtio, an virtutes morales ſint in appetitu ſenſitivo. De quâ *Conimbricenſes in diſputationibus Ethicis diſp.* 7. *quæſt.* 5. & *Scholaſtici ad Thom.* 1.2. *qu.*65. *art.*4. Et *Rhada part.* 3. *controv.* 15. *artic.* 1. Quorum ſententiam ex Ariſtotele hauſtam meritò oppugnat *Ameſius in medulla lib.*2. *cap.* 1. XI. An animi mores ſequantur temperamentum corporis; an vero potius dicendum, temperamentum & executrices corporis potentias, ut & omnia membra corporis ſequi animam? Nos poſterius affirmamus. Anima enim ſanctificata & renovata per ſpiritum Dei utitur ſanguinea complexione ad promtitudinem, alacritatem & gaudium in bonis operibus & officiis pietatis. Melancolica in profundâ rerum cœleſtium contemplatione, & ſeriâ praxi pœnitentiæ, perpetuo mundi & alliciorum ejus faſtidio. Cholericâ in zelo, fervore, & ſanctâ contentione pro cauſâ Dei, omniumque conſiliorum & expeditionum ſpiritualium celerrimâ executione. Contra anima perverſa & non ſanctificata utitur temperamento & membris corporis tanquam armis injuſtitiæ, e.gr. complexione ſanguineâ ad facilem prolapſum in ſecuritatem, & ad oblectationes mundanas. Melancolicâ ad ſolitarias machinationes malas, proditiones, hæreſes, ſuperſtitiones. Cholericâ, ad rixas & contentiones. Sententia affirmans *Galenum* habet autorem, qui *peculiarem* de eâ *tractatum* ſcripſit. Vulgo diſtinguunt inclinari nos in moribus à temperamento, non neceſſitari. Sed merito diſquiritur, an non temperamentum, quatenus executrices partes & potentias corporis afficit ac modificat, per prius inclinetur ab animâ, non vero contra. Sed quidquid ſit de hâc diſtinctione, ſaltem conſtat Gentilem eſſe ἀθεολογίαν, quâ analyſis bonæ indolis ſeu docilitatis, & conſequenter converſionis noſtræ ad Deum fit in temperamentum ſeu complexionem, & in educationem. Quid Remonſtrantes hic ſentiant, docebunt hæc ipſorum verba in Apologiæ cap.

10. fol. 118. *Neque vero negandum omnino videtur, conditionem temperamenti cujuſque hominis vim magnam habere ad mores animi, ad virtutes & vitia. Pro ratione ejus aptior vel ineptior quiſque eſt ad docilitatem & probitatem animi conſequendum, Præcipuam tamen vim habent educatio & inſtitutio. Atque inde ferè diſcrimen petendum eſt. Non videtur hoc negare Cenſor, ideoque per cautelam addit,* ubi de vera docilitate & de vera probitate, quæ ad res divinas requiritur, quæſtio agitatur. *Atqui docilitas, quæ nos aptos reddit ad virtutes, ſive ad honeſtatem morumque caſtitatem, quomodo non reddat nos aptos ad res divinas? Docilis probuſque animus quas res citius libentiuſque admittat, quam virtutes divinas, utpote æquitati & rationi rectæ maximè conſentaneas, & ejuſmodi argumentis adſtructas quibus & qualibus cæteræ diſciplinæ omnes carent?* Reliquas quæſtiones de Intellectu & voluntate humana, aliiſque animæ facultatibus vide in recentioribus phyſicis ſcholaſticis (ii enim hic imprimis audiendi) *Toleto, Conimbricenſibus, Ruvio, Arriaga, Oviedo, Mendoſa,* quibus addatur tract. *Conimbricenſium de anima ſeparat â:* Si quis medius inter Thomiſtas & Scotiſtas incedere malit, per nos licet ſecundum communes iſtas hypotheſes, quæ ſufficiunt explicandis & tuendis Theologicis veritatibus de libero arbitrio & gratia. Sunt autem iſtæ. 1. Intellectum ſeu facultatem cognitivam diſtingui à voluntate, ſeu facultate appetitiva. 2. Voluntatem in actionibus ſuis neceſſario prærequirere cognitionem intellectus, eamque non tantum apprehendentem, ſed theoretice ac practicè judicantem. 3. Non tamen produci actum voluntatis efficienter à Iudicio tanquam à formali & intrinſeco principio. 4. Nec habere ſe voluntatem, ut potentiam purè paſſivam & determinabilem, ratione intellectus, aut cujuſcunque alterius agentis. 5. Nec intelligendum eſſe voluntatem ita determinari, ut ab intellectu ipſi imprimatur qualitas, aut motus, aut influxus quis; aut neceſſitetur neceſſitate coactionis aut naturali aut abſolutâ, aut ut moveatur & determinetur phyſice, ſed tantum ab antecedente, & ut à conditione, ac propoſitione objecti, & quadam morali quaſi applicatione & determinatione. 6. Vt hinc ſequatur tantum neceſſitas conſequentiæ, ſecundum quid, ſeu ex hypotheſi. 7. Atque ipſa voluntas nihilominus liberè ſeu voluntariè & ſponteneè ut principium activum, formale, proprium, proximum & intrinſecum ſe determinet, & moveat in objectum ſuum, poſt ſcil. præcedaneam judicii practici determinationem. Haut aliter ac poſt prælectionem intellectus, eligit voluntas. 8. Vt voluntati non denegentur ineſſe aut ineſſe poſſe habitus boni aut mali. 6. Neque negetur immediata Dei operatio in voluntatem & intra voluntatem ſive naturalis, ſive ſupernaturalis, ſed maneat Dei præcurſus & influxus in utrumque, & concurſus

cum

cum utroque immediatus : quamvis ille ordine naturæ prior sit, iste posterior.

APPENDIX AD DISPVTATIONES DE CREATIONE TERTIA.

Resp. CORNELIO BRUYNVISCH Zirizęa-Zelando.

Ad diem 9. Decemb. 1643.

QVæstionibus de anima rationali propter affinitatem materiæ inserimus & istam : *An mundo aut saltem cœlo insit anima rationalis, sed intellectiva, aut alia quacunque anima.* Attigimus eam ante hac *part. 2. thesi.* 8. & *part. 3. thesi* 2. non quidem ex professo examinantes, sed solummodo tanquam rancidam & satis explosam opinionem rejicientes. Nunc quia videmus eam interpolatam cum scriptura non tantum conciliari, sed etiam ex eadem astrui, ab instituto & professione nostra non alienum forè putamus, si hac occasione de opinione illa ὡς ἐπὶ παρόδῳ disquiramus, & ostendamus rationes non esse cur ab hodierna & communi scholarum totius Christianismi sententia aut à patrum & scholasticorum, nostrorumque Theologorum placitis, sacris literis, & rationi naturali sic satis convenientibus saltem non repugnantibus recedamus. Hoc autem præmoneo, me particulares & proprias hypotheses, aut consectaria hujus opinionis, aut diversos explicandi modos nolle consectari, sed tantum collimare ad commune paradoxum, in quod omnes omnium opiniones tandem recidere necesse est. Quod moneo, ne quis putet me nescium in varias sectas opinionem hanc scindi : dum alii intelligentiam motricem, animam cœli faciunt : alii præter intelligentiam, propriam animam illi tribuunt, eamque aut rationalem & sensitivam, sed instructam solum superioribus sensibus, & utentem non informantẽ, ut Academici & ex iis *Simplicius 2. de cælo com. 3.*; aut sensitivam solum, sed sensu tantum interiori præditam, imaginatione scil. ut *Avicenna 9. Metaphys. c. 2.* Ex autoribus Theologis, quos hic sequor & defendo indico nunc *primo* Quintam synodum universalem Constantinopolitanam scil. quæ postulante & procurante imperatore Iustiniano an. 538. anathemate percussit eos, *qui cum Origene dicerent cælum, solem, lunam, stellas & aquas, quæ super cælos sunt, animatas quasdam esse & materiales virtutes*

1. teste

teſte Nicephoro lib. 17. hiſtor. eccleſ. cap. 72. qui ibidem dicit ſe ex actis ſynodi anathematiſmos illos deſcripſiſſe. *Baronius ad ann.* 535. *n.* 6. 7. dicit ſe eoſdem deſcripſiſſe ex M.S. Antonii Auguſtini. Adde huic ſynodali decreto *Lactantium lib.* 2. *c.* 5. *Baſilium Hexam. homil.* 3. *& in Pſalm.* 48. *Cyrillum Alexandrin. lib.* 2. *c. Iulianum in fine*, *Ambroſium lib.* 3. *Hexam. c.* 4. *Auguſtinum lib.* 1. *Retract. c.* 5. *& lib.* 2. *c.* 7. *Hieronymum in Deuteron.* 32. 1. *& in Ieſa* 1. *v.* 2. & imprimis *in epiſtolis ad Pamachium & Avitum. Damaſc. lib.* 2. *de Fide cap.* 6. *Thomam p.* 1. *qu.* 70. *art* 3. cum commentatoribus, omnibuſque recentioribus Scholaſticis. *Bonaventuram*, *Durandum*, *Occamum*, *Argentinam ad* 2. *diſt.* 14. *Lyranum in Ierem.* 10. *Toſtatum in Exod.* 23. *qu.* 47. *Eugubinum in Pſalm.* 19. Et ex recentioribus *Lorinum in Pſ.* 19. *verſ.* 2. *Scaligerum c. Cardanum exercit.* 6. *num.* 2. *Pinedam in eccleſiaſt.* 1. *v.* 8. *Pererium in Geneſin lib.* 2. *qu.* 7. *&* 19. *Nierenbergium lib.* 2. *hiſtor. naturalis cap.* 4. *&* 9. *&* 15. *Dandinum de corpore animato p.* 479. *Conimbricenſes ad* 2. *de cœlo cap.* 1. *qu.* 1. *artic.* 1. *Claramontium lib.* 1. *de Univerſo cap.* 11. 12 3. *VVendelinum lib.* 2. *contemplat. phyſicar. ſect.* 2. *cap.* 6. *& ſect.* 3. *cap.* 2. *Voſſium lib.* 2. *de Idololatria cap.* 33. 40. 41. Pluresque alios recentiores ſcholaſticos, commentatores in Geneſin, Phyſicos, quos nimis operoſum eſſet hic recenſere. Non prætereundus tamen, *Eſpenceus* Theologus Pariſienſis, *qui peculiari tract.* animationem cœlorum in Paulo Ricio oppugnavit. Ex noſtris *Daneus Phyſica lib.* 1. *c.* 14. ubi ex profeſſo & graviter hanc opinionem perſtringit. Qui mundum, aut ſaltem cœlum animatum eſſe voluerunt, fuerunt olim non pauci: *Timæus Locrus de anima mundi*, *Anaxagoras apud Laertium*, *Plato in Cratylo & epinomide* Vide *Alcinoum cap.* 14. Et *Stobeum in eclogis phyſicis cap.* 25. Stoici apud *Lipſium lib.* 2. *phyſiol. Stoica diſſert.* 7. 8. 9. 10. Hoc ſecuti ſunt ex antiquis hæreticis Priſcillianiſtæ apud *Auguſtinum lib. contra Priſcill.*, Iudæi apud *Maymonidem in More Nevochin part.* 2. *cap.* 4. *&* 8. coll. cum *Buxdorfii ſynagoga cap.* 17. Philoſophi Arabes, Avicenna, Averroës &c. Ex recentioribus Paulus Ricius, aliique Cabaliſtæ, quos vide editos à Piſtorio. *Campanella lib.* 2. *de ſenſu rerum & Magia cap. ultimo. Bodinus in naturæ theatro. Baranzanus part.* 1. *Uranoſcop. quæſt.* 2. *dubit.* 4. *Ioh. Iacobus Paveſius diſp.* 5. *Metaphyſ. c.* 26. *Baſſo lib. p.* 331. 341. *Stephanus Theupolus lib.* 5. *contempl. Academic. cap.* 2. *Franciſcus Patritius lib.* 4. *Panſuchiæ.* Nec immunis fuit ab hoc abſurdo Origenes, ut ſupra *diſp. de Creatione part.* 3. oſtendimus. De Auguſtino infra dicemus. Anonymus autor *Enchiridii phyſicæ reſtitutæ* Pariſiis anno 1623. in 8. editæ apud Nicolaum Buon. 5. 5. 6. 7. Naturam facit duplicem, unam increatam ſpiritum ſcil. Dei creatorem mundi, qui primum aquis incubuit: alteram creatam, ſeu ſecundam primæ miniſtram, ſpiritum ſcil. univerſi, ſive luminis in principio creati, & in corpus ſolare contra-

contracti virtutem vivificam & secreta fœcunditate dotatam. Quam etiam vocat spiritum igneum, & ignem invisibilem. Vtrumque autem hunc spiritum dicit vocari animam mundi: priorem quidem ex propria sententia; posteriorem ex sententia Zoroastri & Heracliti. De quâ postea §. 30. *Non citra probabilitatem philosophorum nonnulli animam mundi in sole, solem autem in centro universi constituerunt.* Sed an per creatum hunc spiritum universi intelligi velit animam propriè dictam & vitalem non liquet. Saltem pessime spiritus s. mundi creator statuitur anima mundi. Quod fere convenit cum παιδιλογία Arabis illius apud *Maymonidẽ in more Nevochim part. 3. cap. 29.* qui Deum faciebat spiritum cœli. Recentiores Platonico-Hermetici & Paracelsici, quid sibi velint, nec alii, aut ipsi satis intelligunt. Aut enim idem dicunt quod Peripatetici cum philosopho *lib. 3. de generat. animalium cap. 11.* & cum autore libelli *de Mundo cap. 4.* aut inexplicabile & indemonstrabile figmentum somniant. De quo vide *Sennertum de chymicor. cum Aristotel. & 6. cap. 7.* Dornavius Paracelsista novas scripturæ interpretationes, & ex iis animam mundi seu spiritum procudit. Vide supra. *Henricus Nollius lib. 1. physic. Hermetic. cap. 3.* animam mundi & spiritum universi idem facit cum igni. Hunc ignem dicit fuisse primævum & in chao, & non tantum aquam primævam in chao vivificasse, sed & omnia alia ex chao producta. Eundem ignem definit, quod sit *spiritus per universam primævam aquam subtiliter diffusus, ut eam ad suscipiendum varias variarum specierum formas disponat.* Addit ibidem, eam extra aquas non subsistere, & elementatis inesse per aquæ primævæ communicationem, & sine externo subsidio suas virtutes & operationes non potuisse exercere, sed Deo chaos movente per verbum suum cœpisse operari, nec tamen esse corpus, sed illud aliunde assumere atque ad suam naturam tincturarumque varietatem variè disponere, *Denique omnium rerum ideas in se habere, & pro virtute imaginationis sua per divinum verbum impressa (N. B.) secundum eas ideas seminum rationes varias in se recipere.* Quis non putet Hesiodum de sua Pandora & tota Deorum genealogia μυθολογεῖν? Omnia tamen illa cum dixit, tandem concludit p. 103. *Ignis primævus nihil aliud est, quam natura ipsa, quæ Aristoteli definitur principium motus & quietis &c.* Nihilominus p. 104. circulatione facta ad mythologiam suam redit: *Ignis superior* (qui scil. est in astris) *ubi in impuritatum sentina ignem inferiorem* (elementarẽ scil.) *occultum esse persensit, à Deo impetravit ut ei subsidio veniret, & ad se tanquam ad puritatis fontem perduceret.* Alibi tamen spiritum hunc mundi seu animam in cœlo collocare videtur. Confer supra *disp. de creatione part. 6. thesi 3. probl. 3.* Præsupponit hęc fabula Paracelsica de Anima mundi, alteram fabulam de chao. De quo *Nollius lib. cit. cap. 2. 3. 4.* illudque definit pag. 89.

Corpus ex aqua, igne vivifico actuata constans, eoque fine consistens, ut omnia quæ mundo comprehenduntur, ex eo per Dei verbum producerentur. Kepplerus more suo in physicis παραδοξολογῶν animam tribuit mundo ejusquè partibus & speciatim terræ: de qua sic quærit lib. 1. epitomes astron. Copernicanæ pag. 126. *Si anima est in terra, sub quam igitur speciem animæ refers?* R. *Constituit ipsa peculiarem speciem: nec enim crescere facit terram, nec sentire, nec ratiocinari, veluti per discursum, sed tantum movet, & promovet dicta opera, omnia solo instructu expediens.* Et paulo ante p. 125. Quærit, *Quæ sunt illa indicia animæ versantis in corpore telluris?* Ibidemque respondet:

1. *Calor subterraneus perpetuus & sensibilis. Materiæ namque quatenus talis, proprium est frigus: Omnis contra calor est animæ vestigium, vel prægressæ vel præsentis; Nam etiam ignis materiam, qua pascitur & superest, Animæ facultatibus progenitam obtinet.*

2. *Opera animæ propria, ut sunt, Generatio Metallorum, Mineralium & Fossilium: exsudatio humoris, unde ortus fluminum ex montibus perennis, exsudatio nebularum, & exhalationes humidæ vel aridæ perpetuæ, unde varii generis Meteora. Sic ex sanguine, bili, pituita, ex muco, sudore, saliva, excrementis, ratiocinamur de variis Animæ facultatibus.*

3. *Facultates eorum quæ ex Terræ visceribus eruuntur, ut quod sunt calida potestate, inflammabilia, inque lucem, cui est anima cognata, convertibilia: Talia sunt Sulphur, Mercasita, scintillas, percussi, reddentes; ignes denique ipsi subterranei. Et hæc spectantur tantummodo in exteriori cortice terræ, quanto mirabiliora censes condi spacioſissimo ejus sinu interiore, per mille septingenta millaria? Rectè igitur à Natura generatorum argumentamur ad causam generantem: Sic enim etiam alias rectè ratiocinamur, quæ res oleum intra se concoquat, quod est calidum potestate & inflammabile, illam conformari ab Anima.*

4. *Facultas formatrix in aëre, unde locustæ, muscæ, adeoque & figura nivis sexangula; sic pediculi nati in corpore hominis, indicium faciunt alicujus facultatis Animæ præsentis in illo corpore. Formatrix facultas in Marinis & fluvialibus aquis, unde Oceanus monstrorum pater dictus; formatrix in Terræ superficie, unde tot stirpium genera spontanea, tot insecta, Formatrix in intimis terræ visceribus, plane similis ei, quæ est in fœmellis: species foris occurrantes intus exprimat, Naves Pisces, Reges, Pontifices, Monachos, Milites, fossiles.*

5. *Geometriæ exercitium, quod circa Mentis & sic animæ operam præstari nequit. Exprimit enim quinque corpora regularia in lapillis, sexangulas figuras in Crystallis & salibus. Sic enim etiam ex sexangula figura cellularum, rectè concludimus, Apes fictrices esse animæ præditas & Geometriæ suo modo capaces.*

6. *Geometriæ extraneæ & cœlestis, quæ consistit in radiorum concursu, & perceptio, & secundum illam agitatio materiæ subterraneæ. Nam Terra exsudat me-*

teoræ

teora ad præscriptum Aspectuum, quorum rationes formales sunt mere Geometricæ. Sic enim & illud animal quod movet pedes ad leges alicujus cantilenæ, rectè concludimus & percipere cantilenã, & mensuram intelligere, denique ab Anima regi.

Etsi hæc omnia habet & percipit anima Telluris, instinctu primævo, non discursu & ratiocinatione & profectu, ut homines.

Baranzanus part. 1. Vranoscopiæ quæst. 2. dubit. 4. membro 1. pag. 60. animam cœli facit alterius ordinis, ac sunt animæ sublunares: *& esse inter illas tantum analogicam convenientiam, qualis est inter vitam angelorum & brutorum, & sic animas cœlestes nos esse vegetantes, neque sensitivas, neque intellectivas.* Antiquorum Platonicorum & recentium Hermeticorum sententiam ex professo incrustat *Conradus Asclachus in Physica & Ethica Mosaica* anno 1613. edita *cap.* 12. ubi inter alia argumenta adducit locum Nehemiæ 9. v. 6. *Et tu vivificas hæc omnia.* Animam vero & vitam ibidem exponit per virtutes activas, vires, & facultates energeticas. Quamvis autem contra opinionem de anima mundi antea nonnihil dixisse videatur in *tractatu de triplici cælo lib. 2. cap.* 11. & lectori suo animæ hujus expugnationem apud *Danæum* & *Casmannum* commendasse, hic tamen pro eadem ad dictum tractatum *p.* 100, & ad Orationem suam de Anima mundi provocat. Sunt qui Platonicorum sententiam excusare satagant, quasi Deum creatorem & conservatorem universi per animam mundi designare voluerit. *Chalcidius super Timæum* ait Platonem per animam mundi intelligere, quod Christiani per spiritum s. Idem habet *Cyrillus Alexandrin. contra Iulianum lib. cit. Philo Iudæus in libello* περὶ ἀφθαρσίας κόσμου animam mundi facit providentiam Dei. *Sennertus cap. 7. de Chymicorum cum Aristotelic. &c.* videtur cum *Ficino lib. 4. de theolog. Platonis cap.* 1. animam Platonicam de διάφωνα contrariarum rerum συναγωγὴ interpretari. Sed quamvis aliquando Deum cum mundo manifestè & crasse confundat (ut supra *part.* 2. ostendimus, & testatur idem *Cicero lib.* 1. *de natura Deorum*) sibi minime constans, nec seipsum nec alios intelligens & poëticis acurologiis, allegoriis, lusibus & picturis potius μυθολογούμενος, ac instar Protei in omnes formas se vertens, lectoremque exotericum & verborum sectatorem oblectans, quam serio atque acroamatice disputans: effugere tamen non potest, quin absurdæ hujus opinionis de anima mundi à Deo mundi opifice distincta cõdemnetur tum ex propriis verbis, tum ex antiquorum & recentiorum sectatorum consensu. Videantur ejus verba in Timeo. Ex sectatoribus ejus *Proclus comment. in Timæum*, instar omnium audiatur *Alcinous de doctrina Platonis cap.* 10. Vbi Deum, quem partem cujusquam esse negat, & totum ex partibus constitutum, exserte ab anima hac distinguit. *Ex voluntate enim sua omnia seipso complevit, mundi animam excitans &*

Digitized by Google

ad ſe convertens : quippe cum intellectus ejus (ſcil.animæ mundanæ) *ſit cauſa* , qui (intellectus) κοσμηθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς , ἀμφιέννυται πλὴν φύσιν ὁμοίαν τῷδε τῷ κόσμῳ *quia à patre adornatus , naturam viciſſim hujus mundi totam exornat.* Et cap.14.quod eſt de anima Mundi ſic de ea philoſophatur : pag 489,*Anima præterea mundi , quæ ſemper fuit , non efficitur à Deo , ſed ornatur tantum , eaque ratione illam facere nonnunquam aſſeritur , quod excitat eam , & ad ſeipſum ejus mentem velut ex corpore & profundo quodam ſomno convertit , ut intelligibilia ejus intuens , ejuſque notiones affectans , ſpecies inde recipiat formaſque. Unde perſpicuum eſt , & animal eſſe & mente donatum eſſe mundum à Deo. Nam quum optimum hunc eſſe vellet , merito quoque animatum atque intelligentem efficere debuit.* Stobeus eclogar. lib.1.c.25. *Plato*,inquit ; *mundum dixit eſſe animal & ratione præditum* ζῶον ἔμψυχον ἐννοοῦν τι *quod à ſe nutriatur ; ejus autem principatum* τὸ δὲ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ *in cælo poſuit.* Ibidem producit verba Platonis ex Timæo. Eodem modo ſententiâ Platonis interpretatur *Cicero lib.* 2.*de natura Deorum.Plutarchus in qu. Platonicis q.*1.Sed *Plinius l.*2.*c.*7.Platonis inſtar fluctuare videtur ; modo Deum cum mundo & anima mundi confundens , modo ab iis diſtinguens : *Quapropter effigiem Dei formamque quærere , imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt Deus (ſi modo eſt alius) & quacunque in parte , totus eſt ſenſus , totus viſus , totus auditus,totus animæ, totus animi, totus ſui.* Et poſtea in fine capitis. *Per quæ declaratur haud dubiè naturæ potentia,idque eſſe quod Deum vocamus.* Sunt & alii,qui mundum non tantum animatum & intelligentia præditum cõtenderunt, ſed & Deum. Inter quos Sextus Empiricus adverſus Mathematicos p.326. Xenophantem numerat , quem Socraticè differentem & ſic concludentem inducit : νοερὸς ἄρα ὁ κόσμος· ἐν ᾧ δὲ τοῦτο θεός *eſt ergo mundus mente præditus , ſeu intelligens, & ideo Deus.* Nec abfuit Plato ab enthuſiaſtico hoc delirio:ut ſupra *part.* 2.indicamus. Auguſtinus ſatis indecore fluctuat in enchiridio ad Laurentium cap.58. *Sed nec illud quidem certum habeo , utrum ad eandem ſocietatem* (angelorum ſcil.) *pertineant ſol & luna , & cuncta ſydera , quamvis nonnullis lucida corpora eſſe , non cum ſenſu & intelligentia videantur.* Sed hic fructus nimium æſtimatæ Platonicæ philoſophiæ : uti bene in *commentario ad locum cit.* obſervavit *Danæus*: quomodo olim de Origene Nicephor.*Calliſtus lib.*17. *cap.*17. Alibi tamen *Auguſtinus* negat aſtra eſſe animata & argumenta adverſariorum diſſolvit *lib.contra Priſcillianiſtas cap.*8. 9. Quod autem Plotinus , Numenius , Amelius animam mundi Platonicam interpretati ſunt ſpiritum ſanctũ(teſte *Theodoreto de curat.gr.aff.ſerm.*2.*pag.*33.) id Platonem invitum juvare non poteſt & doctrinæ ſacræ ab autoribus illis minime intellectæ corruptionem & heterogeneam confuſionem arguit. Illi enim (ut *loc. cit.*obſervat *Theodoretus*)poſt adventum ſervatoris

vatoris cum venerint, euangelia audierunt & multa theologię Christianæ mysteria suis libris inseruerunt.

Vt de opinione hâc tanto melius judicemus, conclusiones aliquot po- 2.
nimus; quarum prima sit. I. *Concl.* Mundus non habet unam numero formam substantialem. Probatur I. *Quia* completæ naturæ non habent unam formam substantialem. Atqui species rerum in mundo sunt completæ naturæ ex. gr. cœlum, elementa, omniaque ex iis composita mineralia, vegetabilia, animalia. II. *Quia* non possent particulares quælibet naturæ in hoc mundo à se invicem specificè distingui, tanquam naturæ completæ. Quod absurdum, & contra scripturam, quæ naturas completas specificè distinctas docet, & ex eo admirabilem Dei sapientiam ac potentiam demonstrat. Vide *Psalm.* 104. per totum, & *Genes.* I. II. 12. 21. 24. 25. ubi exsertè adhibetur nomen מין, *species*. Confer *Genes.* 6. 20. & 7. 14. *Levit.* 11. 14. 15. 16. 19. Vide *Zanchium de operibus creat. lib.* I. *c.* 2. §. 4. 5. Patet consequentia: quia distinctio omnis specifica est à forma; ideoque quæ unam habent formam, non distinguuntur specie, sed sunt essentialiter unum seu essentia una, aut in essentiam & naturam unam, quod ad esse scil; completum. III. *Quia* hac opinione negantur & subvertuntur naturę ac causæ quælibet particulares, earumque particularia principia activa & specificæ agendi facultates à formis dependentes. Quidquid enim specificarum operationum his per se & primò tribui solet tanquam principiis, illud per hanc opinionem ad formam mundi amandatur. IV. *Quia* per hanc universalem totius naturæ formam, hoc est, principium activum, subtrahitur speciali providentiæ divinæ, quæ immediatè immediatione virtutis & suppositi omnia in omnibus operatur, non tantum conservando per continuum influxum, sed movendo, præmovendo, & applicando seu determinando eam ad singularitatem & ad specificationem singulorum actuum: dum influit & in causam secundam, & cum ea in effectum. Breviter quidquid formæ huic universali adscribitur, illud necessario subtrahitur aut causis & naturis particularibus, aut divinæ providentiæ. *Si illud dicas*, jam repugnas toti philosophiæ, & per indirectum etiam Theologiæ, quæ cum Augustino sentit, Deum sic omnia administrare, quæ creavit, ut etiam ipsa proprios suos motus agere & exercere sinat, (*Augustin. de Civit. Dei lib.* 7. *cap.* 10.) & consequenter respuit opinionem tanquam stultam & impossibilem, quæ statuit causas secundas otiari, & solum Deum agere ad præsentiam earum. Vide *Thomam c. Gentes lib.* 3. *cap.* 69. & *pag.* I. *qu.* 105. *art.* 5. & modernos commentatores ad eum, nec non ex Metaphysicis *Zwarezium*. *Sin illud* admittas, jam simile quid fingis paradoxo Durandi, qui negat concursum Dei,

omnemque providentiam ſpecialem. In abſurdum tale manifeſtè ſe detrudi patitur Campanella lib.2.c.32.pag. 194. ubi dicit animam hanc *totius curam gerere.* Et pag. 195. *Alii Deo tribuunt hos ſecretos actus. Ego vero inquam Deum infinitum eſſe, nullamque creatam naturam præſertim inferiorem poſſe ejus ſuſcipere influxum infinitum, ſed cum modificatione finita; non enim eſt ſuſtinere apta, ut & Bernhardus dicit: Hac de cauſa prius obumbrationem feciſſe in matre Jeſu, quanto magis ergo naturaliter geſta indigent modificatione, & obumbratione in tanta luce?* 5. *Qua* hinc infirmatur, ſi non proſternitur argumẽtum illud pro providentia Dei contra Atheos & Epicureos deſumtum à rerum diſtinctiſſimarum & repugnantium, ac mutabilium immutabili ordine, mutua dependentia, coordinatione, ſubordinatione, coaptatione, ſucceſſione, viciſſitudine, diſcorde concordia in omnibus operationibus ſuis, tum, ad proprium cujuſque, tum ad commune totius univerſi bonum. Si enim hæc omnia vel in totum vel ex parte ad proprium, ἐκτὸς & intrinſecum univerſale principium, formam ſcil. mundi reduci poſſunt, utique rima ſatis lata, ſi non oſtium aperitur exceptioni contra hanc providentiæ demonſtrationem. Videatur autem hæc demonſtratio apud ſcriptores de Providentia, & contra Gentiles, Atheos, &c. alibi citatos. Atque hæc argumenta noſtra: ad quæ ſi quid excipi poſſit, coram in ipſa diſputatione diluemus. Perſtringamus nunc ſolummodo objectiones. Quarum 1. *Object.* Quidquid forma non continetur, illud aut confuſum & indigeſtum eſt, aut vi quadam extrinſeca præter naturam ordinatum eſt (uti omnia artificialia,) & conſequenter durare nequit. Sed neutrum de mundo dici poteſt: eſt enim ordinata quædam compages, & durat in æternum, æternitate ſcil. Phyſica. *Reſp.* Axioma illud, ſi abſolutè & univerſaliter accipiatur, falſum eſt. Nam angeli una forma non continentur, nec animæ ſeparatæ, immo nec anima quælibet in corpore; nec etiam una forma continerentur plures mundi ſi Deus eos produceret: nihilominus tamen ſubſiſterent. Adhæc, Deus potenti verbo ſuo conſervat & continet omnia, in ſe, tanquam cauſa efficiens (*Heb.* 1. 3. *Pſalm.* 104.29.30.) & hinc eſt quod non diſſiliant, nec confundantur. 11. *Object.* Si non detur univerſalis forma, ſequetur Deum omnia agere per proximas & particulares rerum naturas. Sed poſterius abſurdum. Ergo. *Reſp. Minor Neg.* Immo abſurdum eſſe Deum non agere per particulares qualque naturas ſecundum legem ac diſtinctionem in prima rerum creatione inditam. Fruſtra enim naturæ illæ eſſent, ſi ipſæ non haberent ſpecificas ſuas activitates, & ſecundum eas agerent. Quin & ſcripturæ manifeſtè hoc repugnaret, *Hoſ.* 2, 20. 21. coll. cum *Gen.* 3. 17. *Deut.* 28.23. *Inſtantia*: Hoc ſi admittatur, jam Deus & natura idem erunt

quod

(quod eſt commentum Stoicorum,) Deuſque inſtar formæ rebus omnibus præeſſe dicendus eſt : quod abſurdum. *Reſp. Neg.* conſequentia : Deus enim eſt principium externum , natura quælibet principium internum ; Deus præeſt omnibus, tanquam efficiens, non tanquam pars, aut forma. III. *Object.* Si non detur univerſalis forma , ſequeretur gravia non poſſe tendere ſurſum, levia deorſum : Sed poſterius abſurdum, ſæpe enim gravia ſurſum tendunt &c. *Reſp.* Conſequentia nititur iſta falſa hypotheſi, quod gravia ſponte ſua, naturaliter, & per ſe tendant ſurſum. Quod negatur : ſit enim hoc per accidens , & præter naturam gravium , per vim ſcil. extrinſecam particularium agentium, ex.gr. ſolis, qui attrahit vapores, & hominis qui projicit lapidem. Ita ut nulla univerſalis ſeu communis forma hic requiratur. IV. *Object.* Si res viliſſimæ in natura indigeant ſubſtantiali formâ, quæ nectat partes earum; qua diſſoluta partes ſolvuntur : ergo multo magis ipſi mundo tam variis & tam diſtantibus partibus adornato forma aſſignanda eſt. *Reſp.* Conſequentia gratis nectitur , nec ulla ejus ratio aſſignari poteſt. Deo ſapientiſſimo architecto nihil in mundi opificii ex noſtra imaginatione mechanica præſcribendum eſt. Res à Deo creatæ ſunt menſura ſapientiæ noſtræ, non contra. Vide & expende *Iob.* 38. & 39. & 40. & 41. Plura fecit Deus , & plura facere poteſt, quam nos capimus. Ne quis autem putet , deſertam eſſe mundi compagem, ac mox diſſolvendam aut avolaturam , niſi imaginaria illa forma ligetur, occinimus illi ex Boëthio lib.4.de conſol. philoſ. *Tu numeris elementa ligas, ut frigida flammis, & Arida conveniant liquidis , ne purior æther Evolet, & merſas deducant pondera terras.* Quis continet terram, aquam, &c. intra limites ſuos ? Vide *Iobum modo cit.* & *Pſal.* 104. & 42.

II. *Concl.* Mundus non habet animam neque vegativam , neque ſenſitivam; & conſequenter non eſt animal Prob. 1. *Quia* , omnia in mundo non ſunt animata , nec ſentiunt, nec ſpirant ſpiraculo vitæ : ergo non datur communis anima. Probatur antecedens tum ſcripturâ, tum ratione, & experientiâ & ipſo ſenſuum teſtimonio. Scriptura exſerte diſtinguit inter creaturas viventes & non viventes *Gen.* 1. 20. 21. 22. & 7. 15. 21. *Pſalm.* 150.6. Rationes ſunt iſtæ. *Quia* omne animatum habet corpus organicum certa ratione per commiſſuras arctiſſimè adunatum & compactum *Eph.* 4. 16. Atqui mundus tale corpus non habet. *Quia* omne animal habet animam ſuam in corde & ſanguine juxta *Deut.* 12. 23. & *Gen.* 9. 4. coll. cum 1 *Corinth.* 15. 39. Sed multæ partes mundi nec carnem nec ſanguinem habent : *Quia* nullas actiones vitales edunt , quales ſunt nutritio, auctio, reſpiratio aut tranſpiratio, motus progreſſivus, ſeu animalis, appetitus ſenſitivus tum iraſcibilis tum concupiſcibilis. 2. *Quia* 3.

ſeque-

Digitized by Google

ſequeretur mundum alium mundum, aut mundos ejuſdē ſpeciei ſecum, univoca generatione poſſe producere. Eſt enim naturaliſſimum opus viventis (juxta philoſophum) generare ſibi ſimile. Quo autem perfectius eſt animal, eo perfectior apparet generandi ratio. Atqui mundus fingitur animal eſſe perfectiſſimum. Nam quod inter animalia muli non generent, aut ſorte inſecta quædam; hoc fit, quia illi ſunt monſtra ſeu naturæ ἀμορφώματα, & iſta imperfectiſſima. III. *Quia*, ſequeretur unumquodque animal (ex. gr. canem, equum, hominem) duplici animâ informari, & propria ſua, & communi anima mundi; & conſequenter duum generum animales ac ſpecificas operationes à duplici illo intrinſeco ac formali principio procedentes edere. Sed oſtendantur, quænam ſint diſtinctæ illę operationes in homine, aut cane, quæ ad animam humanam aut caninam tanquam ad ſuum principium reducendæ non ſint, ſed ad ſolam animam mundi. IV. *Quia*, ſequeretur animalia nē quidem perfecta & perfectiſſima (qualia equus, leo, elephas, homo,) eſſe naturas per ſe completas, ſeu animalia propriè dicta, ſed eſſe partes perfecti animalis (mundi ſcil.) integrantes: haut aliter ac nos judicamus de capite, corde, cauda, pede &c. animalis. Atqui hoc abſurdum, ſcripturæ & ſapientibus repugnans. Vide *Geneſ.* 1. *Pſ.* 8. & 104. *Iob.* 39. & 40. ubi animalium nomenclatura & diverſitas. V. *Quia*, ſequeretur animal nullum propriè mori; ſaltem non quod animam mundi: quippe quæ nunquam ab ullo corpore ſeparatur au ſeparari poſſet. Nec videmus quomodo corpora animalium poſſent diſſolvi & in pulverem redigi, quippe per ultimum actum & ultimam formam, animam ſcil. mundi eſſentia & unitate ſua contēta. Quod ſi dicas duas mortes, quarum una ſit ex ſeparatione animæ particularis (ex. gr. humanæ aut caninæ,) & altera ex ſeparatione animæ univerſalis. Iam peto conciliari iſtam diſtinctionem cum infinitis textibus ſcripturæ, qui vitæ, mortis, & mortalitatis meminerunt. Deinde quæro, an, & quomodo anima mundi noviſſimo die ſeparanda ſit à mundo, & ſingulis animantibus, ac hominibus tum mortuis, tum viventibus tunc immutandis juxta 1. *Corinth.* 15. Ab his aliiſq; ſe extricent hujus opinionis fautores, ut verum vero per totam Theologiam & philoſophiam undique conſonet. VI. *Quia*, ſequeretur animas omnes particulares, nominatim etiam humanas, aut partes eſſe illius animæ mundi atque ab illa oriri, & decidi; aut formaliter ab illa contineri, atque adeo formas aliam & ulteriorem per formam informari, animas per animam animari. Quodcunque hic dicatur non video quomodo non incommodis & difficultatibus multis urgeri poſſit. Videamus nunc objectiones. 1. *Obj.* Vniverſi corpus eſt omnium conſenſu præſtantiſſimum; ergo animatum: nam

nam animata ſunt præſtantiſſima. *Reſp.* 1. Falſum præſupponitur, eſſe ſc. unum corpus; cum ſit aggregatio multorum corporum. Demus inſtantiam in ordinato exercitu (nam illi mundus comparatur *Geneſ.* 2. *Ieſ.* 40.), ubi eſt corpus præſtantiſſimum ex tot nobiliſſimis creaturis, hominibus ſcil. coagmentatum: quis tamen inferat, una & communi anima intellectiva eum animatum eſſe. Idem dico de eccleſia, quæ unum corpus eſt (*Epheſ.* 1. 23. & 4. 4.), non tamen naturaliter, ſed & ſupernaturaliter nobiliſſimum. Conclude ergo, una forma eſſentiali, unâ numero anima intellectiva, & una numero gratia regenerante ac fide informari, & ſic unam eſſe naturam ac eſſentiam per ſe, unamque ſupernaturam. II. *Obj.* In mundo plurima apparent opera vitalia, omneſque ejus partes dicuntur plenæ anima: Ergo anima præditus eſt. *Reſp.* 1. Opera vitalia, ad particulares animas viventium reducenda ſunt: niſi quis animas omnes & vitalia principia contra ſcripturam, rationem, & ſenſuum cognitionem negare velit. Non eſt igitur neceſſe propterea ponere animam mundi. 2. Quod omnes ejus partes dicuntur anima plenæ, id ſi quis intelligat de continentia locali & unione per accidens, quomodo ſpongia dicitur plena aqua, concedi poteſt, de mari, terra, aëre, tanquam partibus continentibus. Sin vero quis intelligat omnes & ſingulas partes & continentes & contentas eſſe anima vivente præditas: Nos negamus, & petitur principium. III. *Object.* Vniverſum ſaltem cœlum, continenter in orbem movetur: ergo in eo eſt anima motus circularis principium *Reſp.* 1. Cœlum moveri conceditur: ſed inde nulla eſt conſequentia ad univerſum, ejuſque animam. 2. ex motu præſertim circulari forma aliqua & natura cœli rectè concluditur: ſed non anima aut natura vivens & ſentiens. 3. Si animalis, immo & voluntarius eſſet hic motus corporeus: expediēdum eſſet quomodo & cur non fatigaretur animal continua iſta & rapidiſſima circumgyratione, & Motus ille, ut omnes alii animales, non eſſet in fine remiſſior. IV. *Obj.* Mundus propria figura clauditur; ergo & propria anima terminatur? *Reſp.* Antecedens negari poteſt: neq; enim mundus per ſe & immediatè propria aliqua figura clauditur, ſed extimum corpus cōtinens. Quomodo circumvallatio caſtrorum milites, & navis, aut domus, aut templum, aut civitatis murus homines, aliaſque res ibi contentas claudere dicuntur: unde tamen non ſequitur propriam continentis corporis figuram, eſſe propriā omnium cōtentorum. 2. Negatur etiam conſequentia. Quia lignum, aqua in vaſe, lapis &c. propria & particulari figura terminatur, non tamen propria & particulari anima. V. *Obj.* Plurima corpuſcula obſcuræ & viles mundi partes, ut muſcæ, vermes &c. anima præditæ ſunt. Ergo abſurdum eſſet,

mundi corpus abſolutiſſimum carere anima. *Reſp.* 1. Rurſum præſupponitur falſum, mundum eſſe unum corpus. 2. Inconſequens conſequentia. Quid ſi ſimilem nectam, corpuſcula illa anima ſentiente prædita ſunt, & cicadæ tantum ſonum edunt, & philomelę tam ſuaviter cantillant: ergo multo magis ſol & luna; ut ſit harmonia cœlorum Pythagorica. Rurſum nani ſeu pumiliones anima rationali præditi ſunt: ergo multo magis corpora cetorum & elephantum, quorum præſtantiam ipſa ſcriptura tam magnifice prædicat *Iobi* 40. & 41. Rurſum corpuſculum pulicis anima præditum, ergo multo magis corpus ordinati exercitus una anima humana informatur. VI. *Obj.* Mundus unum cum ſit, per cõſenſum partium, à divina providentia diſpoſitarum: ſequitur dandã eſſe animã, ſine qua partium unio & conſenſus ſervari nequit. *Reſp.* Conſequentia petitur nõ probatur. Nos eam negamus & ſufficere putamus intrinſecum principiũ naturæ cujuſq; particularis, & extrinſecum divinæ manutenentiæ & gubernationis ſpecialis. VII. *Obj.* Sequeretur mundum eſſe monſtrum, ſiquidem quædam partes ipſius eſſent animatę, & nõ ipſe totus. *R.* 1. Cadaver bruti aut hominis non eſt monſtrũ, quãvis nõ ſit animatum, quia non abit à natura cadaveris. Sic equus non eſt monſtrum, quod nõ ſit homo. Præſupponitur ergo falſum & nõ probatur, ſingulas partes mũdi natura ſua eſſe aut debere eſſe animatas. 2. Non magis abſurdum & monſtroſum eſt, quam omnes plantas non ſentire æque ac animalia, aut omnia bruta non ratiocinari æque ac hominem, aut animalia omnia non volare, ęque ac aves. 3. Nolo huc adferre, quod philoſophi ſtatuunt, nec excrementa, nec ſanguinem animalium eſſe animatum: & tamen nihil in corporibus illorum eſſe ζωοπῶδες. VIII. *Obj.* Si mundus non eſſet animatus, tum homo non poſſet dici parvus mundus: nam talis dicitur præcipue quod ad animam. *Reſp.* Simile non eſt idem. Si quis metaphoricam iſtam phraſim etiam ad animę eſſentiam & facultates extendat, illi probandum eſſet mundum habere voluntatem, & conſequenter in æternum ſalvandum aut damnandum.

4. III. *Concl.* Nec mundo, nec cœlo, nec octavę ſphæræ, nec ſtellis anima intellectiva, ſeu mens creata attribuenda eſt, quę tanquam principium univerſale & forma ſive informans ſive aſſiſtens omnia contineret, dirigeret, produceret, aptaret, moveret. Probatur. I. *Quia*, S. Scriptura præter Deum nullas naturas intellectivas agnoſcit, quam angelos & homines. II. *Quia*, omnis natura intellectiva ſeu mens habet rectam rationem, & voluntatem, & conſequenter ſua natura ordinatur ad primam ac ſummam rectam rationem ac voluntatem, hoc eſt, ad Deum: & ſic ſublex cum ſit, capax eſt æternæ beatitudinis aut miſeriæ. Quæ omnia de mundo,

Digitized by

mundo,aut cœlo affirmare perquam abſurdum eſt. III. *Quia*,ſequeretur lapides,metalla, ſtellas , aquas , ventos , terras , montes , & bruta omnia in aére , mari , terra non minus non tantum ſenſu ſed & ratione prædita eſſe quam homines ; quippe quę ut partes univerſi æque ac homines anima illa informenter. IV. *Quia*,labyrinthus difficultatum & ἀλόγων paratus videtur huic opinioni. Ne autem multis argumentis ad abſurdum cumulandis nimis otiosè eã gravare videar, indicabo ſolummodo nónulla ζητήματα,à quibus cómode ſe expedire debent. Sunt autẽ iſta. 1. *An* anima hæc ſit diviſiblis,& tota in toto,ac tota in qualibet parte;an vero indiviſibilis. 2. *An* animę humanç, & brutorum pariter ex illa communi anima derivẽtur. 3. *An* ſit incorruptibilis ab intra,uti anima humana & angelus. 4. *An* mortalitate humana per peccatum in mundũ ingreſſa atq; una ſervitute illa corruptionis (*Rom.* 8.20.21.) totius mundi ; anima illa mutata ſit quod ad eſſentiam,aut quod ad qualitates, atque operationes ſuas. 5. *An* in finali conflagratione mundi, anima illa corrumpẽda, aut annihilanda ſit;an vero ut aliæ animę ac formæ intellectivæ,tantiſper à corpore ſuo ſeparãda ſit,& ſeorſim extra corpus ſubſtitutura,ac poſtea illi redunienda. 6. *An* animet & informet totum mundum, inferiorem & ſuperiorem , viſibilem & intelligiblem hoc eſt, cœlum empyreum , infernum, angelos bonos,& malos, animas hominum ſeparatas, etiam animam Chriſti ſeparatam , cum eſſet in ſtatu mortis , imo & totum Chriſtum ſecundum humanam naturam tam in cœlo nunc exiſtentem , quam in diebus carnis. 7. *An* poſt noviſſimum judicium , animatura atque informatura ſit beatos in cœlo , an vero intelligentia ejus tum ceſſatura ſit. 8. *An* in brutis aliiſque viventibus ſecundum totum mortalis , in hominibus vero forma incorruptibilis. 9. *An* ſit forma materialis , ſeu immerſa materiæ,atque ab ea dependens ; an vero ſit immaterialis ? 10. *An* intellectivam hanc animam crearit Deus ad imaginem ſuam nec ne ? 11. *Quod* ſi prius dicatur , an legem illi poſuerit , & pepigerit cum ea fœdus ſpirituale, & quibus conditionibus ac promiſſionibus ? 12. *Quod* ſi fœdus interceſſerit : quæritur an in eo perſtiterit,& ad terminum pervenerit,ac nunc in eo ſit, itidem ut angeli boni. 13. *An* vero per fœdus gratiæ ſalvanda ſit ? 14. *An* non ſequatur hanc animam in uno animali mundano proximè repræſentantem unius Dei imaginem, & intimè omnibus rebus præſentem atque operantem omnia in omnibus, eſſe hac ratione excellentiorẽ angelis, cõtra *Heb.*1.*v.*5.6.7.13.14.immo & ipſa anima humana Chriſti. Admittit hoc abſurdum Campanella l. 2.de ſenſu rerum &c.c. 32.ubi dicit animam hanc *quocunque angelo præſtantiorem eſſe* , item *excellentiſſimam nec non beatiſſimam, quæ in prima mente , quid agendum ſit , & juxta ejus ideas operetur in materiis*

teriis ac formationibus particularibus; denique esse mentem divinam. Quæ deliria an hæresin sapiant, judicet Christianus lector. 15. *An* posito hoc creato spiritu, hac anima primo die creata, per quam sequentia opera quinque dierum creata sint & etiámnum sustententur in esse & operari, non infringatur placitum Theologiæ nostræ, *Socino contra VViekum*, aliisque fanaticis oppositum: Quod nihil præter Deum sit causa creationis principalis aut instrumentalis: & consequenter quod ex creatione deitas contra Atheos, & deitas Christi contra Arrianos & Photinianos solidè demonstretur. Vide *disp. de Creatione part.* 1. & *disp. de Atheismo part.* 4. & *Ioh. Iunium in examine respons. Socini contra VViekum class.* 6. *cap.* 1. 16. *An* sicuti in homine à nonnullis ponitur corpus, & anima humana (unde constet animal humanum,) & præter ea tertium, spiritus scil. seu mens, quæ personaliter uniatur cũ animali humano; sic etiã præter animal mundanum conflatum ex corpore & anima, constituendus sit spiritus seu intelligentia aliqua quæ personaliter animali mundano uniatur? v. *Quia*, recoquit hæc opinio rancidas illas & obsoletas Platonicorum opiniones ab ecclesiis & scholis Christianis unanimi cõsensu explosas: aut viam sternit ad præcipitia Stoicorum; & paradoxa recentiorum ut *Campanellæ de sensu rerum & Magia*, ut & Abayliardi atque antiquorum Priscillianistarum, de vita cœlorum & astrorum, apud *Bernardum in epistolis*, *epist.* 190. & *Augustinum de hæresibus*: & ad Philonis Iudæi opinionem, quod mundus perfectiori ratione imaginem Dei in se habeat, quam homo. Vide hãc opinionẽ refutatã apud Scholasticos in 1. *q.* 93. *art.* 3. Et *Pererium in Genesin lib.* 4. *q.* 2. *de imagine Dei*. Vt jam non dicam de Arrianorum essentiato Deo seu vice Deo, per quem omnia creata conserventur; de Socinianorum virtute & potentia Dei à Deo realiter distincta; deque eorundem luce inaccessa, & spatio, seu loco, qui Deo coæternus; de Valentini æonibus; De *Cornelii Agrippæ* infusis virtutibus occultis per rationes animæ mundi, deque spiritu mundi, qui sit vinculum occultarum qualitatum, denique de vitalibus, intellectualibus & divinis donis desuper detrahendis &c. (Vide *lib.* 1. *de occulta philosophia capp.* 11. 14. 37. 38.) Adhæc de Iudæorum decem Sephirot (de quibus *disp. de Creatione part.* 2.), de Averrois universali intellectu agente; de Enthusiastastica confusione Dei cum creaturis, & harum in illum transformatione; deque recentiorum Paracelsistarum, Weigelianorum, & similium febricitãtibus seu potius fanaticis somniis, de Gentilium idololatrico cœlorum cultu, immo & totius mundi sub nomine Panis, & ἀβίωλε seu πολυβίωλε, de cujus origine vide *Vossium loco* supra *cit.* Et *Maimonidem in Moreh part.* 3. *c.* 29. de Magorum & Genethliacorum impiis superstitionibus, de qui-

de quibus in *diſp. de Magiâ.* Ad hæc ſimiliaque portenta (quorum aliqua attigimus *diſp. de creatione part.* 2. *theſi* 8.) facilis eſſet prolapſus ; ſaltem eorundem per defenſionem hujus animæ non tam facilis ac tuta refutatio. Imprimis cum ex Platonicis & Paracelſico Weigelianis & enthuſiaſmis tota hæc Pandora conflata videatur. Videndi & conferendi hic Antagoniſtæ Alcorani, Cabaliſtarum Iudaicorum, Trithemii, Agrippæ, aliorumq; Magorum, Platonicorum, Stoicorum, Paracelſiſtarum, Weigelii, Iohannis Bohemi, Fratrum Roſeæ crucis, omniumq; aliorum Enthuſiaſtarum tam in philoſophia, quam Theologia : quos alibi partim indicavi, partim indicabo. Nominatim hic commendo *Nierembergium lib.* 2. *cap.* 4. *&* 9. *&* 15. qui periculoſa ἀτόπωτα & præcipitia hujus figmenti oſtendit. Ab his abſurdorum ſive conſequentiis ſive præcipitiis ſententiam ſuam non ſatis liberant, ſi dicant ſe illa non admittere, nedum pertinaciter tueri ; atque adeo ſe non eſſe hæreticos aut hæreticis affines, ideoque abſurdis illis non eſſe urgendos. Quidquid enim ſit de hæreſi, deque eorum pervicacia, & particulari intentione, nec non de ſententiæ ipſorum limitatione & contractione, deque ſollicita præciſione quarundam hypotheſeωn & conſectariorum, quibus fanatici luxuriant (de quibus omnibus nunc judicium nobis hac vice non ſumimus) : ſaltem negare non poſſunt, quin fanaticorum modo dictorum manus imprudenter confirment, & ſibi ac nobis non minimum ſolidæ refutationis apparatum eripiant, rudioribus aut volaticis ingeniis occaſionem impingendi, & inventis eorum aliquid addendi (quod facile) præbeant ; atque adeo otioſæ eorum ſpeculationes & diſputationes, ad minimum ſint erroneæ, malè ſonantes, periculoſæ, ſcandaloſæ, piorum aurium offenſivæ. Confer infra *conſectar. ad theſin* 6.

IV. *Concl.* Anima mundi non eſt perſona ſive per ſe, ſive cum mundo unita conſideretur. Probatur 1. *Quia*, nullæ ſunt perſonæ creatæ præter homines & angelos. 2. *Quia*, definitio perſonæ illi non competeret : dato quod eſſet aliqua forma mundi. Quod per partes deduci poteſt. 3. *Quia*, talis perſonalitas & perſonalis unio, incommodat Theologicæ explicationi ac defenſioni de perſonis trinitatis, & de perſona Chriſti, ut & de compoſitis ac perſonis humanis. Quocunque enim modo commenta illa de perſonalitate animæ mundi, deque unione ejuſdem cum animali mundano colorentur, obfuſcant & turbant veritates Philoſophicas & Theologicas tanto cum labore & tam anxiâ cum cautelâ in luce poſitas. 5.

V. *Concl.* Anima hæc mundi non eſt ad imaginem Dei condita. Prob. 1. *Quia* ſolis hominibus & angelis hoc tribuit ſcriptura : uti ex theologiâ catechetica norunt catechumeni. 2. *Quia*, tum capax eſſet fœderis ſpiritualis,

Digitized by Google

ritualis, atque æternæ beatitudinis; nec tantum ipsa, sed & totum animal mundanum ab illâ informatum. VI. *Concl.* Animam illam nec esse, nec dici posse primam intelligentiam, hoc est, angelum, per quam Deus tanquam ministram & vicariam, regat mundum. Prob. 1. *Quia*, de nullis angelis in individuo, certi quid sciri potest, nisi ex verbo Dei. Atqui hujus supremę intelligentiæ verbum Dei non meminit. 2. *Quia*, angelus hic esset bonus, aut malus. Non est bonus: quia tum esset electus, ad beatitudinem æternã, & esset spiritus minister qui mitteretur pro re natâ, ad ministerium piorum in hoc mundo *Hebr.* 1. Non malus, quia Deus non faceret illum perpetuum ministrum & vicarium suum, hoc est, immediatum rectorem mundi. Tertium genus angelorum neutralium, aut purè naturalium non datur: nisi in commentis Magicis Platonicorum, & Pselli, & *Abbatis Trithemii in libro de septem Intelligentiis, & in Steganographia*: quæ attigi in *disp. de Dæmonibus.* VII. *Concl.* Non else ergo triada illa in mundo naturam seu corpus, animam, mentem. Nedum ut imago Trinitatis in triade illâ ostendi, aut quæri debeat.

6. Annotemus nunc breviter objectiones, quæ adversus *Concl.* 3.4.5.6. ad ferri solent, aut possunt. 1. *Obj.* ex *Genes.* 1. *vers.* 2. *Resp.* Tutissima & plerorumque antiquorum ac recentiorum expositio est, intelligi Spiritum sanctum. Vti ex professo docent *Zanchius de oper. creat. lib.* 1. *c.* 2. *Rivetus in Genesin Exercit.* 2. *Peterius ad loc. cit.* Quamvis autem duas alias ibidem adferat, nusquam tamen comparet anima mundi: ne quidem in expositione *Cajetani*, quam non sine stomacho ibidem rejicit. Conferantur & antagonistæ Socinianorum *Ioh. Iunius*, aliique *cit.* Imprimis & *note bibliorum Belgicorum, & Anglicorum.* Expositio hæc Platonico-Paracelsica non paucis absurdis & difficultatibus implicatur. Quæri enim potest, quando sit creatus hic spiritus mundi informator? An à primo momento mundum animaverit? Si non, quid ergo mundum tantisper informaverit, & subsistere fecerit? An vero mundus tamdiu fuerit materia sine forma, corpus sine vita, chaos Platonicum? II. *Objct.* Ex *Psalm.* 104. *v.* 30. *Resp.* Non intelligitur illic fictitia ista anima seu spiritus mundi, sed Spir. sanct. A quâ Ecclesiastica & communi interpretatione dum sine ratione receditur, & argumentum tollitur, quod inter alia adhibent *Athanasius*, *Ambrosius*, *Didymus*, *Nyssenus* &c. ad probandam deitatem Spir. sanct. III. *Obj.* ex *Psalm.* 19. *v.* 1. *Resp.* Hinc nõ tantum anima mundi seu cœli, sed & cõcentus ille Pythagoricus a nonnullis probatus fuit: ut videre est apud *Maymonidem in Moreh Nebuchim cap.* 6. Sed hæc retulisse, est refutasse. Vide autores pro concentu cœlesti & contra eum citatos apud *Lorinum in Psalm* 19. *v.* 1. & 4. IV. *Obj.*

Digitized by Google

Obj. Ex *Pſalm* 136.5. unde *Cajetanus* probabilem fecit ſententiam, de animatione cœlorum. Vide *Lorinum in comment. ad locum. Reſp.* Intellectus laudatur, non cœli, ſed Dei: quomodo *Proverb.* 3.19. *Ierem.* 10.12. & 51. 15. v. *Obj.* Ex *Iob.* 38. *v.* 7. per ſtellas metaphoricè intelligi poſſunt angeli. Quod ſi proprie accipias, dicendæ ſunt laudaſſe Deum, ut *Pſalm.* 19.1. & 4. uti oſtendit *Pineda in comment. ad locum.* VI. *Obj.* *Quia* pulcerrimum quodque mundo tribuendum eſt, atqui hoc eſt intellectu præditum eſſe. *Reſp.* Quid ſi idem dicas de brutis, de lapidibus, de peponibus & fungis: ſunt enim opera Dei. Omnes fabulæ Thalmudicæ & Alcoranicæ, de gallo gallinaceo intelligentia prædito, de fide aſtrorum, de ſalute & paradiſo animalis alborach, & vervecum mactatorum in paſchate, & ſimilia ſexcenta ſcum Æonibus Valentinianorum, & tota Heſiodi Theogonia, ex eadem affirmatione defendi poſſent. Idem dico de ſuaviſſimo concentu cœlorum, quem Pythagoras ſomniavit. VII. *Obj.* Quia tam ordinata omnium rerum diſpoſitio abſque intelligentia ſubſiſtere nequit: ea autem nulla eſt, niſi hujus animæ mundi, cum Deo immediatam & ſpecialem omnium iſtarum conſervationem & motionem tribuere abſurdum & indignum ſit. *Reſp.* Immo abſurdiſſimum eſt in tanta euangelii luce non didiciſſe Chriſtianos ex elementis catecheticis etiam minimorum & viliſſimorum providentiam Deo tribuendam. Nolo me ad hæc catechetica inculcanda diffundere. Videantur *Locorum communium ſcriptores de Providentia*, & quæ nos partim de eadem diſſerimus in *tract. de Termino Vitæ*: ubi præſtantiores aliquot autores indicavimus. Sunt & aliæ objectiones, quas habent *Conimbricenſes ad* 2. *de cælo cap.* 1. *qu.* 1. *art.* 1. & Recentiores quidam Platonici, aliique paradoxologi apud *VVendelinum in contemplat. Phyſicis ſect.* 2. *cap.* 6. quæ quia ibidem accurate & operoſe ſolvuntur, nec quidquam habent peculiare, ab iis perſtringendis ſuperſedeo; præſertim temporis anguſtia nos monente. Conferantur autores antagoniſtæ animationis mundi & cœlorum ſupra *theſi.* 1. citati.

Conſectarium.

OPinionem de animatione mundi aut cœli cum *Bonaventura ad* 2. *diſt.* 14. *& Conimbricenſibus queſt. cit. art.* 3. falſam & erroneam eſſe cenſemus; non hæreticam. Addimus, poſſe tamen ab aliquo iis cum hypotheſibus & conſectariis defendi, ut accedente pertinacia in hæreſin deſineret. Non enim putandum eſt quidquid titulo & ſchemate philoſophico in ſcenā producitur, libertatis & ſubtilitatis philoſophicæ ſalvo cōductu ab hæreſeos

Digitized by Google

reſcos ſuſpicione aut accuſatione in perpetuum immune præſtari. Pineda in Eccleſiaſt. l. v. 1. mediam viam tenet, & ſententiam communem non quidem de fide, ſed tãquam dogma eccleſiaſticum fidei proximum aſſerit: *Si non certa fide*, inquit, *conſtare tamen cælum & aſtra non eſſe animata, tanquam dogma eccleſiaſticum fidei proximum, frequentiſſimum inter patres, receptiſſimum inter ſcholaſticos, jam à nemine, niſi cum gravi temeritatis notâ, non ſuſcipiendum.* Idem fere habet & Thomæ aliorumque teſtimoniis probat *Eſpenceus tract. cit.* Confer quæ ſupra monemus *theſi quinta in fine.* Nierenbergius libr 2. cap. 9. pag. 22. aliter cenſet: *Ceterum his non irritantibus, mite judicium de animatione cælorum tulerunt, multi, & cum Fidei venia & pace. Ego ſevere jus dicam. Puto iſtam opinionem oppido alienam doctrinæ & Religioni noſtræ. An, quæſo, mentes illorum corporum Deo fruuntur? an in via ſunt ad delinquendum habiles? an in judicio Chriſti comparebunt vaſti illi rei? Tum ſi fruitura Deo ſunt, anne tranſmittenda in empyreum erunt? Cur* Ieſus, *qui omnia nobis nota fecit velut amicis, de iſtis concivibus noſtris tacuit? An pro illis mortuus fuit? Cur de illis ſiluit Moyſes, qui tanto apparatu, & occupatione divina, humanam conditionem deſcripſit? Cæli enim, ſi animalia ſunt ratione prædita, homine nobiliores ſunt, nec tranſcurſim & perfunctorie enarratio originis eorum debuit contemni. Cur in ſecundo & quarto die perfectæ perfectiores creaturæ, cũ proceſſus ab imperfectioribus fuerit? An nobiliſſima iſta corpora propter hominem ignobiliorẽ ſunt? nonne rationabilius eſſet, ignobilem homuncionem propter ipſa? Adhæc, ſi Dei conſpectu fruuntur, quid fecerunt cur deterantur demum, diſſolvantur, aduranturin fine ſæculi? corpora beatarum animarum, & quæ ſemper innocentes fuerunt, tam peſſime habenda non ſunt. At pericula damnant iſtam opinionem, plurimarum hæreſum matricem. Viderint Menandriani, Carpocratiani, Simoniani, Cerinthiani, Archontici, de ſuis Principibus mundi poteſtatibus. Ad hæc, quam obnoxia ſuperſtitioni licentia Aureoli cælos permittentis adorari dulia?* Concilium quintum ſub Iuſtiniano inter impietates & hæreſes numerat & autori hujus opinionis, Origeni ſcil., non minus anathema dicit, quã Arrio, Eunomio, Macedonio, Neſtorio, Etycheti. Vide *Nicephorum, Calliſtum lib. 17, hiſtor. eccleſiaſt. c. 27.*

PRopter affinitatẽ materiæ ſubjungimus *diſpp. de Creatione* corollaria quædã impertinentia una cum *diſp. de Jubileo* propoſita ann. 1642. menſe Decembri. Quod qua autoritate & qua occaſione factũ ſit, & quam mendaciorũ ac calumniarũ tempeſtatem inde nonnulli in hanc Academiam, præcipuè & nominatim in me tunc ejus Rectorem concitarint, diſces ex publicâ Academiæ apologia, cui tit. *Teſtimonium Academiæ Ultrajectinæ, & Narratio Hiſtorica qua defenſæ, qua extermmatæ novæ Philoſophiæ* &c. & ex libello Belgico, qui continet *inchoatũ proceſſum Nobiliſſ. & Ampliſſ. Senatus Ultrajectini contra Renatum des Cartes, ejuſq; libellos famoſos.*

COROL-

Digitized by Google

CORÒLLARIA.

Ventilanda 18. *& rursum* 24. *Decembris, horis & loco solitis.*

I. ASsertio παραδιξολόγου *Taurelli in Triumpho philosophiæ*, in præmissis axiom. D. 4. & D. 5. quam ex illo adoptare voluit *David Gorlæus in Exercit. Philosophicis Exerc.* 14. *p.* 267. qua statuitur, *hominem ex anima & corpore compositum esse ens & unum per accidens, non vero per se*: absurda est & multis modis impingit.

II. Rotatio terræ diurna & annua (quam nostra ætate Keplerus, aliique nonnulli Mathematici ex oblivionis tenebris eruerunt) veritati divinæ sacris literis revelatæ directè & evidenter repugnat, nec convenit cum rationibus luminis naturalis, quas philosophia hactenus affatim suggessit. Dubia quædam, ut & conjecturæ partim incertę, partim absurdæ, quæ contra afferri solent, nullam solidam philosophiam, in qua mens veritatis avida acquiescat, fundare queunt.

III. Negativa philosophia de substantialibus rerum formis earumque propriis ac specificis facultatibus, seu qualitatibus activis, & consequenter specificis rerum & distinctis naturis, (quam *Taurellus*, *Gorlæus*, *Bassonis* in scenam nostra hac ætate reducere conati) non satis cum physica Mosaica & sacra hactenus nobis conciliari posse videtur. Consulant studiosi nostri *Danæum*, *Zanchium*, *commentatores in Genesin*, *& Scholasticos ad Lombardum & Thom. Deinde* quidquid sit de summa rei, quam philosophorum disquisitioni relinquimus, hoc unum saltē hypomnema studiosis nostris subjicimus: Achillei argumenti istius, quo formas explodere conantur, consequentiam suspectam habeant; quæ hęc est, negatur essentia & existentia formarum, quia earum origo, seu modus originis incertus est aut explicari non potest, sic ut patroni formarum & sibi & aliis in eo satisfaciant. Hoc periculoso axiomate semel hausto proclive erit vanitati, scepticismo & petulantiæ humani ingenii, disputare, non dari animam rationalem, nec generationem & conceptionem hominis in utero matris, nec ventum, nec lumen, nec processionem divinarum personarum, nec assumtionem carnis & unionem hypostaticam in Christo nec peccatum originale, nec miracula, nec prophetias, nec illapsus Dei in mentem & voluntatem hominis, nec regenerationem hominis per gratiam Dei, nec energemata dæmonum intra corpus hominis aut circa ejus mentem, &c. quod modus originis istorum teste experientia, & scriptura de nonnullis (*Psal.* 139. *Eccles.* 1. *Johan.* 3. *&c.*) sic explicari nequeat,

Digitized by Google

nitio nihil tale ad evitandã πολυπραγμοσύνης ſuſpicionem cogitanti, gratiſſimã occaſionẽ daret in capitalẽ quæſtionẽ de formis ſubſtantialibus excurrendi; quam alioquin ad veſtrum forum ablegaram: quòd libens faterer veſtram eſſe philoſophiam (nominatim, phyſicam) & κλῆσιν & χρῆσιν; Theologos neceſſario & ſobrio uſu ut plurimum poſſe eſſe contentos. Hæc quia bonâ cum venia veſtra ita evenere, non potui non telam exorſam pertexere & paulò latiorem diſputandi campum Gymnaſiis noſtris aperire, indicatis rationibus, dubiis, & hypotheſibus nonnullis, quæ hactenus à faſtidioſa formarum cum ſuis appendicibus, negatione, qualecunque judicium meum abduxerunt. Non ſtatui falcem immittere in veſtram meſſem, aut carpere moderatam ac philoſophicam libertatem de quæſtionibus ejuſmodi accuratiùs, ac vulgò fieri ſolet, diſquirendi; quam vos admittitis, modò ſumma rei, & tota ſchola philoſophica non tollatur: Hoc tantũ ago, ut oſtendam me quæcunq; potui, veſtra & veſtri ordinis prædeceſſorum ingeniosè inventa, ſolerter obſervata, ſubtiliter dijudicata, rationibus ſuffulta libenter pro modulo meo ac ratione temporis & didiciſſe hactenus, & etiamnum ſubinde diſcere χαίροντα ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενον; atque ita vobis ſapientiæ naturalis myſtis jure meritoque applaudere velle; ubi vero non datur ultra prodire, vobiſcum in docta ignorantia acquieſcere. Addere quidem poſſem, me nihil ἀτόπου commiſſurum, ſi adoleſcentes vix elementis philoſophiæ imbutos hac ratione moneam, ne tam facile abſque evidenti & valida demonſtrationum evictione, omnem ſcholarum philoſophiam exſibilent, antequam terminos ejus intellexerint: atque ita, ubi ad ſtudia facultatum ſuperiorum ſe applicuerint neceſſario præſidio deſtituti, cogantur autores omnes ſine fructu legere, lectiones & diſputationes tanquã κωφὰ πρόσωπα, aut ſtatuæ Dedaleæ audire: quippe incocta condimentis ignotæ ipſis philoſophiæ. Sed præſtat nunc manum de tabula. Suffecerit, ad commune veritatis depoſitum, in quo & veſtræ & omnes aliæ diſciplinæ communi vinculo cum Theologia ſociatæ conſpirant, hoc qualecunque areolum noſtrum contuliſſe. Valete & de Academia, quod facitis, bene mereri pergite.

De rerum naturis & formis ſubſtantialibus.

NOn ingerimus hæc ſtudioſis, ut omnes nunc ſtante pede formas cum appendicibus ſuis neceſſario credant, aut pro iis mordicus contendant, ſed ut ſaltem tantiſper ἐποχὴν à peremtoria ſententia ejuſque executione, qua miſera & innoxia entia de antiqua ſua poſſeſſione deturbentur; donec ſcholarum philoſophiam, nominatim logicam, metaphyſicam, phyſicam, ſi non 1.

accuratiſſimè, ſaltem mediocriter perdidicerint, & paucula hæc, quæ ſubjicimus hypomnemata ſolide determinata, inq; iis ſibi ſatisfactum viderint. Vtcumq; tandem judicarint, operam non luſerimus, ſi eos è feroce contemtu & fuga ſtudii philoſophici, inſuper ab idiotica ruſtica & ſuperba ignorātia interea temporis revocaverimus, ut ſaltem de iis alibi diſſentientibus aliquando dici poſſit illud jactatum apud Arabes: *Sapiens cum errat, errore erudito errat.* Sunt autem hypomnemata noſtra triplicia, 1. Præjudicia quædam, quæ diſceptantibus ſuggero. 2. Rationes pro formis, quæ perſpicuè ſolvendæ. 3. Rationes contra formas & pro Vicariis illis accidentibus, quas recentiores quidam formis ſubſtitutas velint, quæ convenienter & dubia quæ cum principiis, & conſectariis ſuis defendenda.

2. Primi generis hypomnemata ſunt 1. Cõſiderent, an ſibi ſatisfaciant incõciliatione hujus opinionis cum ſacra ſcriptura. Verum enim vero cõſonat: Et millies doctam ignorantiam profitebuntur philoſophi Chriſtiani, quam ut vel minima ſpecie præjudicium adferant veritati divinę. Vide *Gen.* 1. 11. 21. 22. 24. 25. *Proverb.* 30. 24. 25. 26. 25. Vbi permanentes naturas, facultates, & ſpecies rerum diſtinctas innui putamus. 11. Videndum, an non ab opinione negante, ſaltem facilior quam ab affirmante eſſet prolapſus in dubitationem; An ullæ ſint formæ ſubſtantiales, quæ corpus hominis actuent, & unum compoſitum cum eo conſtituant? Quod ſi quis hoc neget, & Galeni κρᾶσιν, aut particulam divinæ auræ ſeu animæ mundi, aut univerſalem intellectum Averroîs, aut Platonis mentem, tanquam πνεῦμα genium in ergaſterium corporis detruſum eique alligatum, ut Promotheus Caucaſo, ſi quis dico tale quid ſubſtituat; quibus rationibus illum felicius & tutius retunderes, quam aſſertores formarum. 111. Videndum, quomodo ſtante hac opinione, commode explicari ac defendi poſſit diſtinctio inter entitatem ſubſtantiæ & accidentis. Nulla enim, juxta ipſos, haberi poſſet differentia ſubſtantialis inter lupum, ovem, balenam, elephantē, ſerpentem, lapidem, napellum, aconitum, triticum, ſolem, lunam, terram; adde & horologium, ligneum equum Trojanum, Phalaridis bovem æneum, volantem columbam Archytæ, caput æneum Sylveſtri Papæ, ſtatuam loquentem Alberti M. domum, ſellam, veſtem &c. Sed regerent forte ſubſtantias illas eſſentialiter differre per quinque illa accidentia motum, quietem, poſituram, figuram, quantitatem. *Reſp.* Dato hoc ita eſſe (de quo nunc non diſputamus;) difficultas tamen hoc effugio non tollitur. Manet nihilominus, Subſtantias à ſubſtantiis aliter non diſtingui quam accidentia à ſubſtantiis & accidentia inter ſe, illa enim & iſta accidentibus diſtinguuntur. 1v. Videndum an non hinc proclivior prolapſus, cum quis rationibus

&

& conſequentiis urgetur, in abſurdam hanc opinionem : Non da-
„ri cauſas ſecundas propria cauſalitate prędditas, ſed tantum cauſam pri-
„mam ac univerſalem agere ad præſentiam, & diſpoſitionem cauſa-
„rum ſecundarum. Abſurdum hujus opinionis vide commonſtratum à Scholaſticis, & recentioribus metaphyſicis ac theologis, in loco de Providentia, de concurſu Dei cum creaturis. Conſequentię, quibus urgeri poſſent, ſint iſtæ. 1. Non dari Dei concurſum, nec motionem primi motoris accommodatam ad naturas & proprietates cauſarum ſecundarum, ſive illæ neceſſariæ ſint, ſive contingentes. 2. Non eſſe in ſubſtantiis creatis motorem intrinſecum, & principium ſubſtantiale motus internum ac proprium : nam diſpoſitio mobilis ad motum à quantitate, figura, poſitura non eſt activitas aut cauſalitas cauſæ efficientis, ſed tantum conditio requiſita, & cauſa ſine qua non. 3. conſequenter, cum nullum mobile potentia poſſit ſe actu movere aut ad motum determinare ; relinquitur quærendus aliquis motor externus, qui potentiam deducat in actum. Quem autem hic dabunt ? animam mundi Platonico-Virgilanam, aut intelligentias, aut Deum, aut atomos, aut globulos cœleſtes. Aliquid hic dicendum erit. v. Videndum ne negatio qualitatum propriarum, quæ internè emanant ex forma & ſubſtantia rei (quarum negatio ad formarum negationem ſequitur, haut aliter ac vara vibiam tra-
„hit) in hæc abſurda nos adigat. 1. Subſtantias creatas eſſe immediatum
„ſuæ operationis principium ; cum nullę ſint qualitates activæ, quibus mediantibus operantur ſubſtantiæ : quod vide excuſſum à metaphyſicis, & Theologis, cum agunt de ſimplicitate Dei, deque diſtinctione attributorum divinorum. 2. Nullas eſſe omnino qualitates, ut nec ſecundę, aut tertiæ, ita nec primæ ſpeciei; hoc eſt, nullos eſſe habitus: contra communem Philoſophorum & Theologorum ſcholam. Velim videre quomodo ii, qui negant facultates ſeu potentias naturales, contra Atheos, Scepticos, infideles vindicaturi ſint habitus (quorum neceſſitatem ſcriptura & ratio ſuadet) ne pariter in pentagonum illud ergaſterium Motus, quietis, quantitatis, poſituræ, figurę compingantur. VI. Ex hac opinione ſequitur, nullas dari definitiones ſubſtantiarum : cum non dentur formæ, aut propria prima & interna eſſentialia, unde differentia deſumi poſſit. Quod quam ſapiat logicorum filiis cujuſcunque ſectæ, omnibuſque ingeniis acroamaticis, & quarumcumq; diſciplinarum profeſſoribus,
„ipſi viderint. VII. Sequitur & hoc abſurdum: Omnes ſubſtantias cre-
„atas, ipſum etiam hominem (& quid ni angelos & animas ſeparatas ?)
„eſſe entia per accidens, collectiva, aggregata: non vero eſſentias ſeu naturas unas per ſe. Ita ut nulla eſſentia videatur eſſe per ſe ; niſi forte ato-

tomi, aut globuli ætherii, aut particulæ insensibiles, aut ideæ Platonicæ (quas ille vocabat *αὐτοάνθρωπον, αὐτοίππον*, &c.) aut chimæræ bombinantes in vacuo &c. Hominem autem debere dici ens & unum per se, infra docebimus. VIII. Sequeretur facultates proprias, & intrinsecas earumq; principia in animalibus, alterius generis nulla esse, quam in automatis, aut statuis Dedaleis, & consequenter opificia Dei & naturę per creationem aut generationem producta, essentialiter & univoce eadem essé cum operibus artis: quod quomodo cum *Ps.* 104.29. & 7.14. 15. *Num.* 16. 22. & 27.16. *Hebr.* 11.9.10. *Hab.* 2.19. satis cóveniat, fateor me nódum videre. IX. Sequeretur nullam esse generationem aut corruptionem rerum naturalium. Sed de hoc *Thesi* 4. X. Cum quantitati & figurę tribuitur efficientia & motus, qui formis earumque qualitatibus activis tribui solet; videndum ne aliquando adolescentes imprudenter per consequentiam admittãt axioma illud Magicum ab omni theologia & philosophia Christia-
„na hactenus rejectum, Quantitatis & figuræ aliqua est efficacia, eaq; aut
„per se aut cum aliis concurrit tanquam activum transmutationis princi-
„pium. XI. Dubium hoc solvendum: Quomodo non sit processus in infinitum, aut circularis demonstratio fere similis demonstrationi quam prætẽdit decantata fides carbonaria Pontificiorum? Vt tantundẽ faciat ad illud: Quare movetur ex.gr. terra *R.* quia sic movent ejus situs, positura, figura; & quare illa ita movent, & unde hoc est, an ab atomis, an à globulis ętheriis &c. Quod si ais, rursum, quęro, mundus ille atomorum, aut globulorum, quomodo movetur, & quare? Tantundem auferes; itq reditq; viã. XII. Opprobrium de hac opinione quasi omniscia tollendum, quod illi
„imponitur: Quod multo minus quam sententia opposita, immo nihil
„explicet aut solide demóstret in naturæ arcanis. In genere quidem & indefinitè dicit esse effectus naturales à quinquercione illo accidentium, quod Chorebus quisque unius atque alterius horulæ spatio doceri posset: sed nec in specie nec in individuo determinatè explicat aut probat, de rebus & motibus cœlestibus, de iis quæ in visceribus terræ, in fundo maris, in internis corporum motibus, de iis, inquam, quæ hactenus alios naturæ indagatores latuerunt. Sed de hoc sequenti *Thesi* 4.

3. Rationes, quæ à formarum assertoribus adferri solent primum pernoscendæ, deinde perspicuè & solidè solvendæ. Hunc in finem accuratè legendus est junioribus aliquis ex recentioribus disputatoribus physicis aut metaphysicis; quales *Zwarez*, *Pererius*, *Ruvius*, *Toletus*, *Conimbricenses*, *Complutenses*, *Arriaga*, *Mendoza*, &c. Ex omnibus pleniſſime & subtiliſſime hanc causam agit *Zwarez*. Nos in præsentiarum has tres rationes defendemus. *Prima* ratio sumpta est ab actionibus pro-

propriis rerum naturalium,quæ promanant quæque ex ſuis diſtinctis perfectionibus & qualitatibus:Illæ autem perfectiones aliquam naturam ſubſtantiamque perficiunt. Hinc infertur in quolibet compoſito dari principium unum & radicem omnium potentiarum & operationum : quod non eſt materia , (quæ communis;) nec accidentia , quæ non poſſunt eſſe ultimatum principium , relinquitur ergo , nihil aliud eſſe quàm formam. *Secunda* ratio : Datur aliqua prima radix , primuſque conceptus cujuſque entitatis,ex.gr. humanitatis,equinitatis &c. quæ cõſtituat rem in proprio eſſe & ab aliis eſſentialiter diſtinguat : Atqui illa non eſt materia , quippe communis , nec accidentia aliqua , quia non poſſunt componere aut conſtituere ſubſtantiam , eique dare entitatem: Ergo eſt illud quod formam, εἶδος ,τὸλ ἐν οἱαις ,ἐντελίχειαν , perfecti habeam , naturam κατ' ἐξοχὴν (quippe actuantem & informantem materiam & cum ea conſtituantem compoſitum) appellamus. *Tertia* ratio : Ex corruptione ſubſtantiali hoc colligimus. Aufertur eſſentia hominis , equi , canis , &c.ita ut ſecundum ſcripturam & naturalem rationẽ dicantur non eſſe. Sed hic materia,non deſiit eſſe, quippe in ingenerabilis & incorruptibilis : ergo forma; quo factũ ut diſſolveretur compoſitum , & fieret *non-ens*, hoc ſcil. , puta , equus,canis &c. Quod ſi quis dicat per interitum ſolam fieri accidentium mutationem : regerimus , tum hominem , leonem , canem &c.mortuum , accidentaliter differre & non ſubſtantialiter à vivo ; non magis quam Socrates ægrotus differt à ſano , ſedens à ſtante , doctus ab indocto, ſenex à puero. Alias objectiones , quas *Baſſonis lib.* 3. opponit coram in diſputatione diluemus.

Rationes , quæ contra formas adduci ſolent , philoſophice ita demon- 4.
ſtrentur neceſſe eſt , ut intellectum veritatis avidum cogant , & quieſcere faciant. Quod hactenus nequaquam factum , nos nunc pro virili defendemus. 1. Ratio , & quidem palmaria ac Achillea eſt : quia ortus , ſeu modus originis formarum non poteſt explicari , aut ita demonſtrari , ut difficultas nulla ſuperſit. *Reſp.* reſponſionem noſtram ad hujus argumenti majorem ejuſque conſequentiam , quam in corollario innuimus , non repeto , ſed rurſum defendendam ſumo : addita hac cautela , ſi adoleſcentes imprudentiores illa chorda oberrare non deſinant , & tam ruinoſo , ac putrido tibicine ſubverſionem & ſubſannationem totius ſanæ ſobriæque philoſophiæ fulcire : eo tandem per ſolidas conſequentias adigendos eſſe , ut fiant aut beſtiæ aut athei. Sed vide *corollarium noſtrum*. Fuiſſe autem hoc negantis ſententiæ argumentum Achilleum , conſtat ex *Gorlæo Exercit.* 14.*p.* 267.& *Baſſone lib.* 1.*Intent.* 3.*&* 4. ubi ex hoc argumento præmiſſo concludit *p.* 159.*linea* 3.*p.* 161. coll,cum *indice* , *in voce forma* , nul-

las

Digitized by Google

las esse formas substantivas, & antiquos facile potuisse ostendere, quomodo, à quo, & ex quo fiant formę; dixerunt enim animam formamque cujusque rei esse instrumentum, & consistere in certa rei partium compositione & proportione. Porro de difficultatibus & multiplici disquisitione Philosophorum, ut explicent modum originis formarum, consulendi præter *Basonem lib. 3. loc. cit.* imprimis *Sennertus Hypomnem. physicor. 1. cap. 3. & Zwarez disp. metaph. 15.* *Secunda* ratio est quam innuit *Gorlaus*: Entia non esse multiplicanda absque necessitate, cum effectus rerum naturalium per alia principia sufficienter explicari, & ad ea reduci possint. Sed principia illa non uno modo explicant. Aliter enim veteres, quos laudat *Bassonis* & refutat *Aristotel. l. 2.* Κεφ. 6. aliter recentiores: quamvis plæreque sententiæ in uno aliquo communi conveniant, quo negato aut refutato & ipsę concidunt. Nos rancidas & explosas jampridem tum veterum tum recentium Paracelsistarum, Hermeticorū opiniones (quas frustra *Dornavius* cum sacris literis conciliare cōnatus est) nunc non refodiemus: sed solummodo demōstrari petimus eam, quæ hodie aut heri emersit statuentem à quantitate, figura, situ seu positura, motu, quiete, omnia derivari, omniaque arcana naturæ optime per ea explicari ac demonstrari posse: quod nos negamus. Rationes adferuntur istæ. *Prima*, ut horologium movetur sola dispositione partium suarum, per quantitatem, figuram &c. sic & res naturales: Sed verum prius: Ergo & posterius. Negavimus majorem & minorem. Ad probationem minoris atque alias insuper instantias diximus, horologium bene dispositum & aptatum, actu tamen non moveri sine externo movente, manu scil, hominis, aut vicaria ejus, ponderis depressione ac tractione: quomodo clavicimbalum, cythara, testudo optimè ad cantum dispositа & aptata, actu non canit sine accidente externo motore, manu scil. artificis; ut & molæ optime dispositæ actu non molunt sine externo impulsu aut tractione aquæ, venti, equi aut asini &c. Addimus nunc hydraulica organa aut clavicimbala sine motu aut pulsu aquæ in tubulis subterraneis actu non sonare; nec tamen aquam illam dici posse partem organi, nedum motorem ejus internum. *Secunda* ratio: Quia cor animalis movetur sola dispositione partium R. moveri ab anima seu forma informante, mediantibus qualitatibus tanquam principiis *quo*, aliisque instrumentis ad motum animalem requisitis. *Instantia*: atqui potest imminui cordis motus immo plane cessare aut tolli, etiā vivente animali, ergo nō est ab anima: siquidem enim ab anima esset, utique præsente anima illa, præsens esset motus. *Resp. Negatur majoris consequentia.* Ratiocinatio est ab anima rationali, & tamen ab infante recens nato abest illa, quamvis non absit anima rationalis. Siç dato motum cordis

dis ceſſare in vivente animali,non tamen inde ſequitur,animam ſeu formã non eſſe principium iſtius motus. Quod enim motus aut imminuitur aut ceſſat,illud eſt ab organis & ab impedita facultate. *Inſtantia.2.* Si forma illa eſſet principium motus,& uteretur ad illud qualitatibus & inſtrumentis,tum ſequeretur formam illam uti ratione ſeu ratiocinari *Reſp.Neg.conſequentia* : quia formæ per facultates naturales operantur ſine ratiocinatione ; ſic animalia inſtinctu naturali, immo & vegetabilia noxia fugiunt, convenientia ſibi proſequuntur ; ſic ex.gr. hirundo abſque uſu rationis chelidonia adhibita ſanat oculos pullorum , & ſtomachus noſter , jecur &c. concoquunt , nec ſunt ſubjecta directioni rationis. Addimus lapidem cadere deorſum , aſtra oriri , omnia denique naturalia motus ſuos peragere abſque ratione : ſic enim creata ſunt à Deo , & ſecundum impreſſas ſibi facultates ad fines ſuos tendunt , haut aliter ac ſagitta ad ſcopum. Vide Metaphyſicos diſputantes de cauſa finali. Ad minorem ſyllogiſmi reſponſum eſt , De imminutione motus cordis concedi , eam accidere , ſed tum nullam ſpeciem conſequentiæ eſſe , ſiquidem imminutus motus etiam ſit motus. Totalem ceſſationem motus non concedi , ſed deferri hoc ad experientiam Medicorum. Quis autem hoc expertus ſit , non patere :Et quid? ſi quis nullum ejus motum aliquando extrinſecus percipiat , ideo non eſt dicendum , nullum intus aut exterius eſſe motum , Facile enim regeri poſſe , motum eſſe inſenſibilem , prout de ſyſtole in pulſu quidam ſtatuunt. Atque hæ quidem rationes hactenus ventilatæ. Eædem ut de novo tanto melius urgeantur , & aliæ deinceps adjiciantur , appendicem hanc conſcripſimus.

Conſectarii loco adjicimus aliquid de qualitatibus omnibus occultis: 5. Non eſſe temere rejiciendam ſententiam philoſophorum & medicorum. 1. *Quia* melius convenit cum docta ignorantia (de qua aliquando,ſi Deus volet , ex profeſſo agemus:) quam ſententia oppoſita , quæ panſophiam, & quidem abſque difficultate , ſpirare & promittere videtur ; Quod non poteſt non eſſe ſuſpectum. Videantur interim dicta ſcripturæ *Iobi* 38. *&* 39.*&* 26.*&* 42.*Eccleſ.*1.*Pſ.*29 .11 *Quia* occultæ qualitates , quas ſagaces naturæ indagatores ipſis objecerunt explicandas , nondum ab illis explicatæ ſunt. Vide quæſo *Sennertum de conſenſu Chymicor. cum Ariſtotel.c.*8. imprimis *Hypomnem Phyſ.* 2. Et ſi quas tentent explicare (quod tamen raro fit) *rationes adferunt ineptas & ridiculas , aut ea negant quæ etiam experientia confirmata ſunt* , ut ibid. loquitur eruditiſſimus Sennertus. Quamvis autem noſtri fori propriè non ſint,tamẽ quia ſyrma conſequentiarum nimis dilatant ad exploſionem totius Philoſophiæ: nos pro modulo & exercitii gratia nunc defendemus , venena , hydrophobiam , peſtis

contagium, immo ne magnetem quidem ab ipſis explicari poſſe per motum, quietem, ſitum, quantitatem, figuram.

Probl. Cur homines quidam præſentia felium (quam ipſi ignorant) ita afficiantur, ut pene ſyncopen patiantur, alii, ſi inſcii particula caſei veſcantur, ita commoveantur, ut inde nonnunquam gravem & periculoſum morbum ſibi contrahant?

6. Addimus verbulum de omni motu locali circulari, de agitatione partium inſenſibilium, de globulis ætheriis, de craſſiori mundi parte in variarum figurarum particulas diſtributa, quæ à ſubtilioribus elementis circumrapiatur in gyrum & in cometarum ac planetarum globos variè pro partium ſuarum diverſitate à ſole diſtantes, compingatur; & ſi quæ ſimilia; poſſe ea audiri tanquam ingenioſas conjecturas, aut nova inventa; non autem recipi pro ſolida & probata philoſophia, ut ita inſtar Glauci Homerici temere mutemus χρύσεα χαλκείων, niſi ab *autore Dioptræ Gallicæ*, qui novam philoſophiam promittere videtur, aut quibuſcunque aliis ἀνδεαζι ἀλφεστῆις longe evidentius demonſtrentur, quam formæ, & facultates rerum tum manifeſtæ tum occultæ aliaque ſcholarum philoſophemata hactenus à patronis ſuis demonſtrata ſunt. Meminerint autem φιλομαθῶν hanc demonſtrationem fieri debere aut ſenſui noſtro per ἀναλυσιν, aut rationi per ſolidas argumentationes: quas paulo evidentiores eſſe velimus, quam illa, quibus *Renatus de Cartes in Methodo ſua pag.* 34. 35. 36. demonſtrat eſſe Deum: *Cogito*: inquit, *ergo ſum.* &c. De quo ex profeſſo erudit. *Merſennus aliique Pariſienſes tract.* nuper edito; & nos forte alias.

7. In Corollar. 1. dixeram opinionem *Taurelli* & *Gorlæi* de homine ente per accidens, multis modis impingere. Argumentum, quo moventur talc eſt. Duo entia ſeu ſubſtantiæ completæ faciunt unum per accidens & non per ſe: ſed corpus & anima hominis ſunt duæ ſubſtantiæ completæ? Ergo. *Reſp. Major* non eſt univerſaliter vera; & *minor negatur.* Quod coram in ipſa diſputatione ut pluribus & uſq; ad extrema ventiletur, curſim nunc indicamus iſtas hypotheſes 1. Hominẽ eſſe ſpeciem ſubſtantię & animalis unã inunam eſſentiam ſeu naturam ex anima & corpore creatam, innui putamus *Gen.* 3. *v.* 7. 1 *Cor.* 15. 45. coll. cum *Gen.* 1. 26. 27. 11. Chriſtus θεάνθρωπος (in quo duæ naturæ ſeu ſubſtantiæ completæ) eſt unum per ſe & non per accidens: facta eſt enim unio naturarum in unum ſuppoſitum ὑποστᾶς. Vide Theologos de perſona Chriſti. Multo magis ergo ſubſtantialiter & per ſe facta eſt unio inter animam & corpus hominis, quippe quæ tam longe non diſtant, nec tam ſunt completæ ſubſtantiæ, ac divinitas & humanitas. 111. Chriſti humana natura vera non eſſet magis

gis ſubſtantia una per ſe,quam eadem mortua;nec in vivẽte magis fuiſset ſubſtantialis unio animæ & corporis,quam in mortuo ; quod videtur abſurdum. IV.Subjectum adæquatum & totale virtutis & peccati;& conſequenter præmii & pœnæ non eſset compoſitum & ſuppoſitum humanum ſecundum animam & corpus , corpus ſecundum omnes corporeas facultates & partes;ſed tantum Mens ſeu anima hominis, niſi forte excipiatur glandula pinealis, quod facultas animalis & mens humana illi proprius & magis immediate videatur aſſiſtere & cum ea conjungi aut in ea habitare. Vide 1.*Cor*.5.5.*&* 7.34.*&* 6.19.20.1.*Theſ*.5.23.*Rom*.6.12.13. V.Non tã cõmõde refutari poſsent Sociniani;qui negant corpus eſse partem eſsentialem hominis , aut cum anima conſtituere ſubſtantiã & ſuppoſitum humanum,conſequenter idem numero corpus non eſſe reſuſcitandum. De quo Antagoniſtę Socinianorum,& nos in pręlectionibus locorum cõmunium. VI.Sequeretur angelum,Dæmonem in corpore energumeni,(imprimis ſi aſſiſtat glandulæ pineali,aut illã præ aliis partibus corporis energemate ſuo inſideat)non magis aut minus eſſe unum,quam animã exiſtentem in corpore : idem enim utrobique eſſet genus & modus unionis,ſcilicet per accidens ; nec hic magis quam illic eſſet unio ſubſtantialis aut una ſubſtantia ſeu natura. VII. Idem ſequeretur de anima ſeparata,ſi quidem alteri homini , aut corpori alicui humano aſſiſteret. VIII. Quia ex hypotheſi *Taurelli* & *Gorlæi* (quibus omne compoſitum eſt ens per accidens , & ſolum ſimplex ens per ſe)per conſequentiam educi poſſet , etiam angelos & animas ſeparatas eſſe entia per accidens , quippe realiter compoſita ex duobus entibus completis , ſubjecto ſcilicet & accidente. Breviter in tota rerum natura nullas eſſe ſubſtantias aut naturas, quæ ſint unum per ſe,niſi forte excipiant atomos,aut ideas,aut quinteſſentias,aut ſimilia. IX. Impingit etiam hæc opinio in plurima dogmata metaphyſica , ut partim autores ejus concedunt, partim per conſequentias illas imponi poteſt. Ex pluribus propter temporis anguſtiam iſta nunc indicamus. 1. De entẽ , eſſentia & exiſtentia , natura & ſuppoſito. 2. De uno , unione compoſito , toto , dequę per ſe & per accidens. 3. De principiis & cauſis , nominatim de cauſa univoca & æquivoca, de principio interno & externo , de forma informante & aſſiſtente. 4. De diſtinctione ſubſtantiali ; & accidentali , de diſtinctione rei naturalis ab artificiali , de diſtinctione monſtri (quod qua tale eſt ens per accidens) à natura humana debite ſecundum leges naturæ conſtituta. 5. Quod homo non ſit ſubſtantia nec directe pertineat ad prædicamentum ſubſtantiæ : ſed tantum indirecte, & per accidens eo referatur , quippe ens per accidens & collectivum. 6. Quod unus homo non magis ſit unum per ſe, quam exerci-

Digitized by Google

tus, civitas &c. ubi homines multi collective. 7. Quod consequenter homo essentiali & perfecta definitione non possit definiri. 8. Quod materia & forma compositi sint propriè materia, & forma ejus sit unio, hoc est accidens, seu purus modus, relatio scilicet. Vide *Gorlæum Exercit.* 14. *p.* 266. 9. Quod unio humanæ animæ cum ejus corpore, sit quærenda in mero accidente aliquo ex illis quinque, & quidem in situ seu positura: ut quidam videntur concedere. 10. Quod corpus non sit natura hominis, sed tantum ejus instrumentum, per quod anima in corpore existens operatur.

8. In Corollar. 2. Diurnam rotationem terræ, quam contra *Keplerum, Galileum*, aliosque neotericos nonnullos astronomos excussam vide apud *Alexandrum Rosseum in libello contra Lansbergium & Carpentarium*; imprimis apud *Froymundum in Ant-Aristarcho*, & *ejusdem Apologia*; diximus repugnare & veritati divinæ sacris literis revelatæ, & rationibus naturalibus. *Priorem* classem argumentorum constituemus nunc *Iosuæ* 10. *vers.* 12. 13. 14. *Ecclesiast.* 1. *vers.* 4. 5. 6. 7. *Psalm.* 19. *vers.* 5. 6. 7. Defendemus ergo exceptiones ad hęc loca quæ apud *Lansbergium, Keplerum, & Foscarinum* (qui omnium acutissime & uberrime hoc egit, ut videre est in ipsius *epistola* Lugd. Batavorum anno 1635. una cum *Galileo de systemate mundi* edita) occurrunt; esse infirmas, atheologas, periculosas & nimis leviter in sacris ludentes ac luxuriantes, contra *Rom.* 12. *vers.* 2. *Iesa.* 66. *vers.* 2. Vt antehac ostendimus in *Thersite nostro Heautontim. Posteriorem* classem argumentorum instructam vide apud *Froymundum*. Nos ex ea, has decerpimus 1. Pondus non relapsurum ad perpendiculum in eandem terrę partem: quod *Aristoteles* objecit 2. *de cælo c.* 13. idem dicimus de pondere ex altissima turri, quod non ad ejus pedem, sed procul inde ad partem occidentalem casurum esset; quod objiciunt *Tycho, Thomas Fienus, Froymundus*. Sed fortius stringet de globo ex majori tormento bellico versus palum aut arborem à septentrione in meridiem, aut vice versa emisso. Si ergo sagitta recta sursum per axem horizontis emissa, non rediret in idem terræ punctum, sed fere quatuor miliaribus Germanicis (secundum calculum *Tychonis in epist. ad Rothmannum*) inde versus occidentem relapsura esset, si modo unicum horæ minutum itione & reditione consumeret; quanto magis id fiet in globo ferreo. Exceptiones, quæ adferri solent de terræ vi magnetica, de aëris rotatione, absurdum hoc sanare non possunt, immo absurdiora ei, & absurdissima addunt. Et ut præstructim verbulo replicem. Quomodo ergo globus ab occidente versus orientem emissus majori velocitate non fertur, quam ab oriente versus occidentem? Immo quomodo potest globus ab oriente versus occiden-

Digitized by Goo

cidentem ex tormento exire & curſum ſuum confice re, ut non retineatur & retro rapiatur ab aëre. 11. Ædificia, & terra, ſaltem ſuperiores ejus partes, item maria, flumina, tam rapida circumgiratione (quæ ſingulis horis abſolvit 225 miliaria Germanica) diſſilirent. 111. Mare faciens unum globum cum terra & ab occidente verſus orientem fluens, navigationem celeriorem efficeret: ſed contrarium experientia nautarum Luſitanorum Affirmant *Conimbricenſes in Meteorologicis.* Argumenta pro motu terræ ex ſcripturâ quidem & Phyſica ridicula ſunt: ex hypotheſibus & obſervationibus Aſtronomicis incertæ conjecturæ ſunt aut entia rationis, aut imaginaria: ut oſtenſum ſatis ab autoribus modo cit. Palmarium quod habet *I. Lanſb.*, quomodo concludat vide apud *Froymundum in Apologia p.* 106. & 117. *Ad alterum* palmarium, quod habet *Galileus*, de motu Martis & planetarum circa ſolem tanquam centrum, in ipſa diſputatione reſpondebimus.

Epimetri loco ſint hęc hypomnemata de inventione, conſtitutione & augmento ſcientiarum, 1. Bene inventis & bene conſtitutis nolle uti, frui: ſed ea per ſe aut alia ipſorum loco velle de novo invenire eſt multiplicare entia abſque neceſſitate, & ingenio ac eruditioni injuriam facere: *cum ars ſit longa, vita brevis, experientia fallax.* 11. Studioſi in Academico curſu non tam obſervationibus & experientiis occupantur, quam inventorum perceptione & impreſſione: Et ſic cum *Ariſtotele Metaph. 1. cap. 1.* ſtudioſum doctum & non expertum præferrem indocto, & experto. Si tamen experientiæ πάθος, doctrinæ ἔργον jungi poſſit (quod hic fit) utique feliciſſimam illam Academiam judicavero. 111. Fallax & inutilis eſt illa methodus inveniendi & conſtituendi ſcientias, ut quis 1. omnes univerſales experientias, omnia inventa, omnia dogmata tot ſęculis ab univerſo ſapientum choro, per novas atque iteratas experientias, per ſubtiliſſimas argumentorum reciprocationes examinata & probata, dediſcat, obliviſcatur, abjiciat, & quaſi ejuret: ſpe ſcil: novæ & melioris Philoſophiæ à ſe aut aliis inveniendæ. 2. Vni aut alteri experientiæ circa unam rem aut circa unius rei unum effectum naturalem, perpetuo inhæreat, & tantillam particulam pro genuina Philoſophia venditet: ſuſque deque habita omni Philoſophia & experientia communi, ſaltem longe frequentiori quam ſua, & quidem circa omnes aut pleraſque res naturales. 3. Tam infelices ſæpe conſequentias anguſtæ experientiæ illi ſuperſtruat, & incerta, lubrica, non ſatis probata principia, axiomata, definitiones, & demonſtrationes inde fabricare cogatur, aut vadimonium deſerere. 9.

Quantum eſt quod neſcimus.

DE HIERARCHIA COELESTI, ET ANGELIS TUTELARIBUS.

Resp. IOHANNI PASCHASIO Amisfurtensi. *Ad diem* 30. *Mart.* 1639.

De Angelis in genere, & de bonis in specie, multa disquiri solent à vulgatis Thesium & locorum communium Scriptoribus. Nos iis nunc post habitis (quia alia magis urgent) duas quæstiones solùmmodo in præsentiarum de Hierarchiis, & angelis tutelaribus *ventilabimus. Reliqua qui desiderat, is adeat locorum communium scriptores*, & Zwarez lib. 8. de Angelis, reliquosque scholasticos ad 1. Thomæ, *sed cum judicio legendos*; *Et* Ioh. Gulielm. Stuckium de angelis angelicoque præsidio, Casmanni angelographiã. *Adde* Stephani Clotz tractatum de Angelolatria, *ubi controversiam de cultu angelorum c. Pontificios plene pertractat*; *Et* Vossium lib. 1. de Idololatr. à c. 6. usque ad 10.

1. AD prioris quæstionis intelligentiam præmittimus istas conclusiones 1. *Concl.* nullam certam rationem esse cur angeli sint dicendi specie differre: quidquid hic disputent *Scholastici ad Thomam p.* 1. *qu.* 50. *art.* 4. *& sententiarii ad* 2. *dist.* 3. 2. *Concl.* Consequenter imparitatem eorum in naturali dignitate non constituendam. Pelbartus Themesvar in aureo rosario theologiæ lib. 2. in voce *angelus* III. 37, post recensitas scholasticorum opiniones, magis sobriè sic determinat: *Sed an de facto sint in una specie angelica plura individua? Resp. secundum* Scotum *simul &* Gulielmum *ac* Bonaventuram *è* dist. 3. part. 1. art. 2. q. 1. *colligendo, quod quãmvis de hoc certam scientiã non habeamus: tamen habemus probabilem sententiã quia ex quo nobis non innotescit vel apparet per scripturam nec per dicta sanctorum, nec per officia vel per operationes angelorum tanta in eis distinctio ut quilibet angelus specifice distinguatur ab alio, præsumptuosum est ergo hoc dicere. Est ergo positio sobria & catholica quod in angelis est etiam ponere distinctionem personalem tantum vel numeralem sub eadem specie: aut in omnibus: aut saltem in aliquibus.* III. *Concl.* Non ita certo ut dogma fidei determinari posse, an angeli officiis & gradibus distinguantur: affirmantem tamen maxime esse probabilem ex *Coloss.* 1. 16. *Ephes.* 1. 21. coll. cum 1 *Thessal.* 4. 16. IV. *Concl.* Nullo modo sciri posse aut investigari debere, quomodo officiis distinguantur, 1. an scil. relate ad homines tantum, an vero etiam superioritate & subjectione inter se. 2. rursum, an officiis cuique peculiariter assignatis, an vero promiscue pro re nata & Dei imperio

rio modo huic modo illi impoſitis. Hic docta ignorantia locum habet. Contra Pontificii temere & indocte admodum determinant ſequentia theoremata, quibus multa conſectaria αὐτολόγως ſuperſtruunt, de quibus infra. I. Eſſe novem ordines ſeu choros angelorum. Quod probant partim ex *Coloſſ.* 1 & *Epheſ.* 1. partim ex novem iſtorum nominum explicatione aliiſque argumentis infra recenſendis. II. Ordines illos diſtinctos eſſe in tres claſſes, ſeu terniones, (ex ſuperſtitioſa imitatione trinitatis in Deo) quos *hierarchias* vocant. III. Hierarchias illas officiis diſtingui, ut prima ſeu ſuprema immediatè Deum & divina cognoſcat, & ſequentem doceat & hæc rurſum tertiam. Quod probant ex *Iſ.*6.3.& 63.12.*Zachar.* 1.13.& 2.*verſ.*5.6.*Hezek.*9.4.5.*Daniel.*8.16. *Pſ.* 24.6. IV. Eaſdem dignitate & gradibus ſic diſtingui, ut prima ſecundæ, & ſecunda tertiæ imperet. V. Præterea primam aſſiſtere tantum, non miniſtrare; Mediam (excepto ordine *dominationum*) & infimam miniſtrare, hoc eſt hominum hierarchiis imperare, præcepta Dei à ſuperioribus accepta annuntiare aut exequi. VI. Infimum ordinem (*angelos* ſcil.) tantum deputari ad ſingulorum hominum cuſtodiam particularem: de quo poſtea. VII. Hinc hierarchiæ definitionem recentiores talem ex pſeudo-Dionyſio cap. 3. conſtituunt: quod ſit, *ſacer ordo, ſcientia, & actio, quæ ad divinitatis ſimilitudinem, quoad ejus fieri poteſt, accedit, & proportione illuſtrationum quæ ei divinitus data ſunt, ad Dei intentionem traducitur.* Sic *Vaſquez in Thomæ* 1. *diſp.*224. Gabriel in 2. diſt. 9. antehac ſic definierat: *Hierarchia creata eſt ſacra quædam poteſtas, plures continens ordines, communicans inferioribus determinato ordine quod à prima poteſtate divina ſuſcepit.* Diſtinguitur ipſis in univerſum hierarchia ſecundum triplicem ſubſtantiam intellectualem, divinam, angelicam, & humanam, in *ſupercæleſtem*, quæ eſt Trinitatis, *cæleſtem*, quæ eſt angelorum; *eccleſiaſticam*, quæ eſt hominum. Cœleſtis dividitur in *eparchiam*, ſeu ſupremam; *meſarchiam* ſeu mediam; *hyparchiam*, ſeu infimam. *Proprietates* quibus diſtinguuntur, ſunt ordo, ſcientia, operatio. *Actus* hierarchici ſunt tres, purgare, illuminare, perficere: qui in ſubſtracto ſupponunt pro eodem ſcil. inductione ſcientiæ; in connotato vero ſic differunt, ut *illuminatio* notet objecti manifeſtationem; purgatio præcedentis ignorantiæ remotionem, *perfectio* ſubjecti elevationem & melioracionem. Suprema purgatur, illuminatur, perficitur à ſupercœleſti ſeu divina; media à ſuprema, & ſimul purgat, illuminat, perficit infimam; infima purgatur &c. à media, & purgat &c. hierachiam humanam. *Ordo* in genere definitur ex Lombardo *multitudo cæleſtium ſpirituum, qui inter ſe aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut in naturali donorum participatione conveniunt.* Quam definitionem vide declaratam apud *Gabrielem ad* 2. *diſt.*9.

dist.9.qu.1. Speciales ordinum singulorum proprietates, officia & consequenter definitiones ex notatione vocum sic elicit dictus Dionysius, *Seraphim*, qui præ reliquis caritate præditi sunt. *Cherubim*, qui multitudine cognitionis. *Throni*, qui quasi θεοφόροι sunt, & Deum insidentem capiunt. *Dominationes*, qui à subjectione soluti veræ dominationis cupiditate flagrant, & ad veram ejus similitudinem se & reliquos sequentes se formant. Aliter tamen *Gregor M.* & *Bernardus. Virtutes* δυνάμεις qui invictam fortitudinem ad divina omnia obeunda habent, & virtutem inferioribus conferunt. Aliter *Gregor. M. Potestates*, qui habent liberam in rebus divinis dispositionem, & in ea servanda aliis præeunt. *Principatus* qui principatum obtinent, seu qui archangelis & angelis præ sunt; ut quidem vult interpres Dionysii *Pachymerius*. *Archangeli*, qui angelis præsunt. *Angeli*, qui hominum hierarchiis imperant. Et sic communiter fere de angelis philosophantur, seu potius fabulantur *Scholastici ad 2.dist.9. & 11. & ad 1.qu.108. & 112.113.* Et cum illis commentatores ad loca scripturæ infra citanda, præsertim ad *Ephes.1. & Coloss.1.* Ex philosophis *Franc. Patricius in Panarchia.* Ex Polemicis cum contentione defendunt illa *Baylius in Catechesi part.2.qu.45. Coccius in Thesauro Catholico tom. 1. lib. 3.* Quibus præivit *Pseudo-Dionysius*, cum suis interpretibus, commentatoribus, & vindicibus, Interpretes sunt *Ioh. Erygena* Scotus, *Ambrosius Orator* monachus Camaldulensis, *Ioh. Sarracenus*, *Ioachimus Perionus.* Commentatores sunt, ex Græcis *Maximus* & *Pachymerius*, ex latinis *Hugo de sancto-Victore*, *Albertus Magnus*, *Dionys. Carthusianus*; quibus jungi possunt *Vercellensis*, qui extractiones fecit; & *Ambr. Orator* ac *Faber Stapulensis* qui scholia adjecerunt. Vindices sunt, *Baronius ad Annum 109. Possevinus in apparatu sacro, in voce Dionysius Areopagita. Bellarminus in scriptor. Eccles. Martinus Delrio disquis. Magicar, lib.6.* & peculiari quodam libello contra Scaligerum cui tit. *Vindiciæ Areopagiticæ*, denique *Matthæus Galenus* peculiari tract. cui tit, *Areopagitica.* Confer infra *thesin 4. object. 4. in fine.* Præter Pseudo-Dionysianas speculationes, nonnulla de hierarchiis occurrunt apud *Greg. Magnum homil. 34. in Euangelia*, & *lib. 32. in Iobum c. 24.* sed quæ ab Areopagiticis nonnihil dissentiunt. Hinc est quod tum Scholastici tum recentiores in explicandis hierarchiis non usque quaque conveniant. De *Ignatio*, aliisque patribus, quos citat *Coccius*, infra dicemus.

Hierarchiæ

Digitized by Google

Hierarchiæ tres.	Prima	Seraphim	1.	Chori sive Ordines novem.
		Cherubim	2.	
		Throni	3.	
	Media	Dominationes	4.	
		Virtutes	5.	
		Potestates	6.	
	Infima	Principatus	7.	
		Archangeli	8.	
		Angeli.	9.	

Audiamus nunc rationes, quibus commentum hoc refutetur. I. Quia non potest sciri per lumen & rationem naturalem, nec per scripturam. Prius ipsi adversarii agnoscunt: & *Zwarez disput. Metaphy.* 35, *sect.* 3. enumerans attributa angelica naturaliter scibilia, hierarchiæ & ordinum non meminit. Posterius constat ex inspectione omnium scripturæ textuum, quæ à *Dionysio* & sectatoribus ejus adferri solent. Non est ergo hic sapiendum supra id quod scriptum est, præsertim cum *Coloss.* 2. 18. de angelis dicatur ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων. II. Quia fundamento hujus speculationis sublato, cadit tota. Fundamentum est discrimen nominum, unde distinctio & definitiones ordinum desumuntur. Atqui præter novem illa nomina, occurrunt adhuc alia, *Filii Dei* Iob. 1. & 2. *Stellæ matutinæ* Iob. 31. 7. (quod de angelis exponi ab omnibus Græcis & Latinis, ut & Chaldæo & 70. gr. agnoscit *Pineda in commentar.*) *Dii* Ps. 8. 6. & 97. 7. *Vigiles* Daniel 4. 15. *Exercitus cæli* Luc 2. 13. *Viri* Genes. 18. *Spiritus* Hebr. 1. 7. *Fortes* Ps. 78. 25. *oculi Dei* quæ duo postrema si non solide saltem ad hominem concludere debent: quia scil. plerique patres de angelis accipiunt: Adde *montes*, & *Lapides*: quorum illud ex *Nazianzeni*, istud ex *Hieronymi* in *Ezechiel.* 28. & *Gregor M. lib.* 32 *moral. c.* 25 sententia de angelis explicandum: referente & probante *Ioh. Lud. de la Cerda l. de Excellentia cæleſt. spirit. cap.* 30. Ergo deberent adhuc octo aut decem ordines angelorum constitui. Accedit, quod argumenta ex etymologia seu notatione vocum demonstrativè non concludunt (ut norunt tyrones Logici) nisi ipse Deus docuerit. Ne dicam, etymologias aliquot *Dionysii* supra allatas esse ineptas aut incertas. III. Quia in scriptura non fit mentio archangelorum, sed tantum archangeli: qui proprietatibus scientiæ, actionis, & officii non postponitur *principatibus* (quod est commentum *Dionysii*) sed iis æquatur, ut colligitur ex *Daniel.* 10. 13. coll. cum *Iudæ vers.* 9. IV. Quia nullæ proprietates ex notatione vocum istarum eruuntur, quæ omnibus angelis non sint communes. Omnes enim cognoscunt Deum, fervent ejus amore, Deus iis insidet tanquam thronis &c. V. Quia repugnat scriptu-

rx *Hebr.*1.14.cum *Pſal.*91.11.*&* 34.7.) diſtinctio illa in aſſiſtẽtes & miniſtrãtes; quaſi ſcil. ſola infima hierarchia, aut infimus ordo ad miniſteria hominũ deputentur. Nec valet exceptio per diſtinctionẽ *&* mediatè & immediate: *tum*, quia ex ſcriptura nõ probatur: *tum* etiã quia angeli parvulorum (qui ipſis ſunt angeli cuſtodes, ex infimo ſc. ordine) immediate diſcunt à Deo eique aſſiſtunt: *Math.* 18.10. Quæ ratio valet ſaltem ad hominem & ex hypotheſi communis interpretationis Pontificiorum: quam tamen non ita ſolidam aut certam eſſe, infra oſtendemus. VI. Quia hæc Platonica & Ethnica magis ſunt, quam theologica? Illi enim diſtinguebant genios ſuos in ſupercœleſtes, cœleſtes, & ſubcœleſtes ut videre eſt apud *Iamblichum in myſteriis Ægyptiorum p.* 180. Et *Proclum in Alcibiadem Platonis p.* 408. Ex recentioribus conferri poſſunt *Eugubin. de perenni philoſ. lib.* 8. *c.* 14. *Patricius loc. cit.* Conferantur & Stoica apud *Lipſium phyſiol. Stoica lib.* 1. *diſſ.* 18. 19. Et *Voſſium lib.* 1. *de Idololatr. cap.* 6. Hos imitati ſunt Rabbini & Cabaliſtæ, qui hos ordinẽs recenſent, 1. *Chajot kadoſch.* 2. *Ophannim.* 3. *Arelim.* 4. *Chaſmalim.* 5. *Seraphim.* 6. *Malachim.* 7. *Elohim.* 8. *Bene elohim.* 9. *Cherubim.* Sub quibus ponunt *Iſchim.* Vide hos ordines explicatos apud *Archangelum de Burgo novo commentar. in dogmata Cabaliſt. p.* 738. Et *Franciſc. Georgium tom.* 6. *problem. ſacror. ſect.* 5. §. 173. ubi eos ex ſcriptura probare conatur, ſed more ſuo, id eſt, admodum abſurdè & inepte. Similes fere ſunt ſpeculationes Gnoſticorum & Valentinian. de Æonibus apud *Irenæum*, & Magorum de Intelligentiis apud *Trithemium lib. de ſeptem Intelligentiis*, *&* *Agrippam loco* infra *cit.* VII. Curioſas & vanas has ſpeculationes condemnant patres *tum* tacite ſilentio ſuo (primis enim quadringentis annis de hierarchiis illis altum ſilentium) *tum* expreſſe, Iræneus lib. 2. c. 45. ubi promiſcue & indiſtinctè recẽſet *ãgelos, thronos, dominationes, poteſtates, innumerabiles.* Nazianz. Orat. de Theol. in fine. *Vides quemadmodũ hac in oratione, quâdam velut vertigine correpti hæreamus, neq; progredi ulterius poſſimus, quã quod eſſe ſciamus quoſdam nuncios, & principes nuntios, & thronos, & dominatus, & principatus, & poteſtates, ſplendores & gradus & copias mentis vi præditas.* Auguſtinus enchirid. c. 58. *Quomodo autẽ ſe habeat beatiſſima illa & ſuperna ſocietas, qu ibi ſint differentiæ perſonarum, ut cum omnes tanquam generali nomine angeli nu cupentur, ſicut in epiſtola ad Hebræos legimus: Cui enim angelorum Deus dixi aliquando, Sede à dextris meis, hoc quippe modo ſignificavit omnes univerſaliter angelos dici: ſint tamen & illic archangeli: & utrum iidem archangeli nominenti virtutes, atque ita dictum ſit, Laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omn virtutes ejus: ac ſi diceretur, Laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omn archangeli: & quid inter ſe diſtent quatuor illa vocabula, quibus univerſam ipſa cœleſtem ſocietatem videtur Apoſtolus eſſe complexus dicendo; Sive ſedes, ſi dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates: dicant qui poſſunt ſi tam*

poſſ

possunt probare quod dicunt, ego me ista ignorare confiteor. & contra Priscillinia-stas ad Orosium cap. 11. *Imo vero ne præcipiti suspicione in fabulas sacrilegas irruamus, clamat scriptura divina: Altiora te ne quæsieris, fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcepit dominus illa cogita semper, ut magis in istis temeraria præsumptio quã cauta ignoratio culpanda videatur. Certe ait Apostolus: Sive sedes, sive dominationes, sive principatus, sive potestates. Et esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in cœlestibus apparatibus, firmissime credo, & differre inter se aliquid indubitata fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quænam ista sint, & quid inter se differant nescio. Nec ea sane ignorantia periclitari me puto, sicuti in obedientia si domini præcepta neglexero.* (Quamvis *de civit. Dei lib.* 11. *& lib. de Genesi ad literam cap.* 12. copiosius nonnulla tradat; quæ tamen cum placitis Dionysianis & Scholasticis non ita conveniant) Cyrillus Hierosolymit. Catechesi 11. *Cum enim thronos & dominationes, quæ sunt Christi opera: cum & principatus & potestates ignorant, ipsum factorem curiose scrutari aggrediuntur. Dic mihi primum, ô audacule, quid thronus differat a dominatione, & tunc sis curiosus circa Christum: dic mihi, quid sit principatus? quid potestas? quid virtus? quid angelus? & tunc factorem perquire curiose.* Bernardus serm. in Festo Martini (quamvis & hic Dionysianas fabulas à se in nonnullis immutatas sectetur *serm.* 19. *in Cantica.*) *sic sunt cœlestes spiritus & terrestres: nec minor sane distantia inter eos. Angeli, archangeli, virtutes, principatus, potestates, dominationes, throni, cherubim, & seraphim. Bene nomina novi. Forte hoc totum est. Quid enim amplius capiam terrigena de cœlestibus: carnalis homo de spiritualibus & divinis? Veruntamen & si ignoro quid lateat in his tantis appellationibus, illud equidem certissime novi: quod magnum & mirabile aliquid sub hac tanta verborum majestate clausum & signatũ.* His annumera *Theodoretum in Coloss.* 1. & *Russinum in expositione symboli*, qui statuunt hæc officiorum nomina relationem habere ad homines. VIII. Nec prætereundum Pontificios nec secum nec cum sociis satis convenire, imprimis admodum eos fluctuare & incertos esse, quod *Gregor. M.* aliter choros ordinet & explicet ac *Dionysius*. Et hinc arbitror *Concilium Tridentinum* nihil contra nostros statuere, aut hæreses circa angelos indicare ausum fuisse. *Bellarminus in controversiis* hujus temporis, hierarchicas omnes præteriit. Becan. disp. de officiis Angelorum c. 1. sect. 8. 11. 12. 13. 16. ingenue fatetur, *incertum esse quænam sit distinctio hierarchiarum: De serie ordinum & dispositione ex Dionysio nihil certi haberi posse. Multo minus posse affirmari, quomodo distinguantur inter se ordines* &c. reliqua quæ in hanc sententiam *loc. cit.* dicuntur, lector ipse legat chartæ enim & formæ Thesium nobis consulendum est. Vasquez ad 1. Thomæ disput. 226. c. 1. *Dionysium hæc non nisi per revelationem discere potuisse, ex Paulo scil. ut ipse testatur* c. 6. subdit Gregorium M. ex aliorum cõmemoratione sua scripsisse;

Auguſtinum ingenue ignorantiam fateri : Cauſam fuiſſe,quod libri Dionyſii diu ſuppreſſi latuerint.

12. Demonſtratione noſtra defuncti, ſubjicimus hæc conſectaria. Vanitatis & curioſitatis argui ſequentes diſputationes & determinationes,ac ſponte ſua concidere: 1. Theologiam hanc non eſſe neceſſariam, aut de fide, nec ad praxim tam utilem; ut quidem *Coccius in Theſauro* nomine *catholiciſmi* eam venditat, & *Bayllius* tanquam caput catecheticum proponit *part.2. catecheſi qu.45.* & Gabriel Biel ad 2.diſt.9.ejus uſum ad praxim & devotionem inculcat. *Ex parte hominis congruum fuit & neceſſarium, ut eum ab inviſibili adverſario angelus defendat. Quia enim homo non habet tantum colluctationem adverſus carnem & ſanguinem,ſed adverſus mundi rectores & adverſus ſpiritualia nequiciæ in cœleſtibus ut dicitur Apoſt.* Ephel.6.*quot ſunt hoſtes inviſibiles. debet per oppoſitum habere inviſibiles adjutores ad ſui ipſius defenſionem. Et quia adverſarius undique impugnat nos. Nam rationem ſeducit per aſtucias. Voluntatem allicit per blandicias. Virtutes executivas corporales : id eſt membra ut in obſeſſis opprimit per violentias.Ideo neceſſe fuit bonum angelum ſpecialiter ad hoc dari ut hominem defendat ab oppreſſione. Vt hominem erudiat & dirigat contra fallaciam. Vt hominem exhortetur & concitet ad bonum contra blandicias. Et quia diabolus homine erat fortior & in propoſito malicie pertinatior competebat homini ut daretur angelica cuſtodia que comprimeret pietantem adverſarii in præmiſſis.* Sic & *Pelbartus Themeſvar in Roſario.* Quod idē ex recentioribus facit Ioh. Ludovicus de la Cerda tract.de Excellentia cœleſt. Spirituum,ubi c.9.ſic loquitur : *Angelorum ordines eſſe novem certum eſt.* 11. Vanas & futiles eſſe diſputationes Scholaſticorum de angelis ſupremæ hierarchiæ,an unquam ad homines mittantur:negant id *Dionyſius cœleſt.hierarchia c.13.Gregor.M. lib.17.Moral.c.9. Damaſcenus lib.2.de fide cap.3.Thomas* 1.*qu.* 112. *artic.* 2. quem Scholaſtici plerique ſequuntur ; & ex recentiſſimis *Hieron. Medices* abſolute id negat. Contra affirmant alii,ex quibus *Corn.à Lapide in Daniel.*10.*& Hebr.*1,*& Ioh.Lud.de la Cerda cap.*4. operosè illud probant ex *Hebr.*1.*Gen.*3.*Ieſa* 6.*Ezechiel.*9.*Daniel.*10.13.*&* 12.1.*Luc.*1.19.*&* 2. 13. coll.cum *pſ.*97.*Matth.*25.*&* 18.10.*Apocal.*1.4.*&* 5.6.*Tobiæ* 12. ubi angeli Deo aſtantes nominatim *Cherubim, Seraphim* dicuntur miſſi fuiſſe ad Eccleſiam. Addit ibidem patres, *Cyprianum in præfat.ad Cornelium Papam, Origenem in Philocalia c.*22.*Primaſium in Heb.*1.*Greg. Nyſſ.de Vita Moyſis, Autorem meditationum ſub nomine Auguſtin.lib.*3.*c.*3. *Chryſoſtomum Orat. in Paraſceve, Hieronymum in epiſt.ad Damaſum, Athanaſium ſerm.* 3.*contra Arrianos.* Cum prædictis Theologis Ieſuitis faciunt ejuldem Societatis *Becanus in Diſput de Officiis angelorum circa homines.* Et *Vaſquez ad* 1.*Diſput.* 242. Quibus præiverunt *Durandus* & *Scotus*, qui tamen cum recentioribus nonnullis limitant, mitti eos extraordinario, non vero ordinariò.

Vaſquez.

Vaſquez quamvis Thomæ rationes omnes refutet, fatetur diſp.cit.cap.2. *nullum eſſe firmum fundamentum in ſcripturâ aut patribus pro alterutra ſententia.* Hinc judicet lector, quam certa ſit fides & devotio, praxis & religio Papiſtica, quæ incertis illis conjecturis & quodlibetis ſuperſtruitur. III. Vanas eſſe diatribas de diſtinctione angelorum aſſiſtentium & miniſtrantium, ex *Pſeudo Dionyſii cap.7.* Iudæi quatuor faciunt aſſiſtentes, Raphael, Gabriel, Vriel, Michael. Vana etiam eſt diſtinctio illa, qua ſe hic expedire ſtudent recentiores, Quod aſſiſtentia quæ dicit immediatam viſionem divinæ eſſentiæ, omnes ſancti angeli Deo aſſiſtant, ſed quod omnes non aſſiſtant aſſiſtentia, qua dicit immediatam ſecretorum Dei revelationem & notitiam. Sic *Hieronymus Medices in explicatione formali ſummæ Thomæ p.1.q.112.art.3.* IV. Vanas etiam eſſe ſpeculationes illas de ſeptem angelis coram Deo aſſiſtentibus; qui ſunt *Principes aulæ cœleſtis, Eccleſiarum omnium præſides, Dei adminiſtri, hominum mediatores & præpoſiti*: quorum officia deſcribunt *Pineda de rebus Salomonis lib.5.cap.15. Ioh. Lud. de la Cerda lib.cit.cap.5. Cornelius à Lapide in Apocal.1.* ubi complures autores citat: Et hamaxis argumentorum (quorum nullum eſt ſolidum) ſpeculationem hanc hyper Dionyſianam probare ſatagit, ut ſcil. ἀγγελοθρησκεία Papiſtica aliqua ratione palliari poſſit. Nomina eorum recenſent *Serrarius comment.in Tobiæ c.12.v.15.* Michaël, Gabriel, Raphael, Vriel, Sealthiel, Iehudiel, Barachiel. Anxie de nominibus his in Papatu contenditur. *Alii* ea ad Iudaica & Magica commenta referunt, ut revera inde origenem habere conſtat ex *Agrippa occultæ philoſoph.lib.3.c.24. Abbate Trithemio lib.de Septem intelligentiis*, quem poſteriorem etiam pro confirmatione ſententiæ ſuæ advocat *Corn.à Lapide loc.cit.* Quin & *Papa Zacharias in Concilio Romano* nomina angelorum (exceptis Michaele, Gabriele, Raphaele) damnavit anno 745. & nomina dæmonum vocavit: Circa quod decretum *Ioh.Lud.de la Cerda cap.4.* & *Delrio diſquiſ.lib.1.c.4.qu.4.* & *Serrarius loc.cit.* admodum ſudant ut illud cum ſuo ſeptem angelorum cultu concilient. *Alii* ſeptem nomina & officia partim ex ſcriptura, partim ex traditione, autoritate Doctorum, & revelationibus haberi putant. Vide *à Lapide loc.cit.* Alii artificiali quadam methodo & regula Thalmudico-Cabaliſtica, ex ſcripturis ea eliciunt & formant. Artem illam ex Iudæis exhibet *Agrippa cit.c.25.* quæ gemina fere eſt lapadi venatoriæ Pſeudo-Dionyſii, qua ille in ſcripturis inveſtigavit ſuos novem choros. Idem *Agrippa c.26.27.* duas inſuper alias methodos indicat. *Alii* eoſdem faciunt ſeptem illos aſſiſtentes Spiritus cum angelis planetariis, ſeu intelligentiis orbium motricibus; ut *Trithemius, Agrippa.* Et ex Theologis *Franciſcus Georgius problem.ſacrorum tom.6.prob.* 186. alii tamen dubitant, inter

Digitized by Google

quos *Cornel.à Lapide loc.cit.* & *Serrarius in Tobiæ* 12. *Ioh. Lud. de la Cerda* c.4. dicit ſententiam hanc debere merito eſſe ſuſpectam. Quod *Papa Zacharias modo cit.* inter tria nomina, quę excipit, etiam ponit *Raphael*, id fine judicio factum. Cum ejus nulla alia origo niſi ex fabulis Iudaicis, & *libro Tobiæ* illis fabulis conſperſo. In *Bereſchit Rabba ſect.*48. dicuntur nomina angelorum aſcendiſſe ex Babel, ſcil. Raphael, Michael, Gabriel. IV. Superſtitioſum nō tantum, ſed & ex hypotheſi incertæ fidei Papalis vanum atque incertum eſſe ſpecialem cultum ſeptem angelorum, tanquam præſidum totius mundi, ſpeciatim hominum, qui ſcil. per ſe aut per alios à ſe miſſos defendant nos à ſeptem vitiis capitalibus, hortentur ad contrarias virtutes, obſiſtant tentationibus, occaſiones peccati removeant &c. ut quidem hæc philoſophantur *Serrarius, de la Cerda*, & *à Lapide loc. cit.* Miras & novas fabulas ultima hac mundi ſenecta procudit Papatus de Septangelico regimine & cultu. Panormi in Sicilia 1516. vetuſtæ effigies & adſcripta nomina ſeptem archangelorum repertæ ſunt. Antonio Ducę ſacerdoti anno 1527. revelatum fuit Thermas Diocletiani Romæ eſſe locum ſeptem ſpirituum ante Deum aſtantium: (ſunt autem editæ illæ revelationes Venetiis, & deinde Romæ anno 1555.) hinc factum ut locus ille anno 1551. dedicatus ſit B. Virgini angelorum, hoc eſt, ſtipatæ & circumdatæ ſeptem angelis. Annō 1555. alia viſione ſignificatum eſt eidem ſacerdoti Thermas illas ad honorem ſeptem angelorum in templum conſecrandas. Quare Pius IV. curavit templum illic ædificari idque μετὰ πάσης φαντασίας dedicavit, anno 1561. & titulo Cardinalitio ornavit. Idem templum poſtea novis privilegiis & ornamentis illuſtrarunt Pius V. & Gregorius XIII. Ab illo tempore per invocationem horum ſeptem angelorum, qui coluntur ad S. Mariæ angelorum, multi energumeni liberati dicuntur: ſi qua fides *Chronico dicti templi*, & Ieſuitæ *Corn. à Lapide*, qui illud legit. Conferri poſſunt *Victorellus de Miniſteriis angelorum c.*21. *Anton. Spinellus tract. de Feſtis & Templis Deiparæ, Pancirolus in Theſauris Romæ abſconditis c. de S. Maria angelorum & libellus de* 7. *angelis* Neapoli editus anno 1594. Vt autem ſcias quam firmum hujus templi & cultus ſeptem angelorum ſit fundamentum, referunt *Chronica ejuſdem templi* & *Chronica ordinis S. Franciſci part.*4. *l.*6. *c.*30. B. Amadæo ann. 1460. nomina eorum ſupra à nobis recenſita fuiſſe revelata, ſed notat *Corn. à Lapide* præter hanc revelationem, ibidē haberi & multas alias partim paradoxas partim ad Scotiſticam Theologiam efformatas, ut non ſine causâ (inquit *A Lapidē*) vir gravis dixerit: *Angelus B. Amadæi fuit Scotiſta.* Et hæ quidem ac ſimiles revelationes fundant celebres devotiones angelicales in Sicilia, Neapoli, Romæ, & per totam Italiam: ut & ſodalitium

tium Imperatorium ſeptem angelis Panormi inſtitutum : inſuper deciſiones Doctorum ; qui ſeptem hæc nomina approbant, quales *Alcazar, Galatinus in Apocal. Salmeron tom. 3. c. 3. Maſſellius l. 3. de B. virgine c. 5. Spinellus, Victorellus*, aliique jam citati. De Exorciſmis & benedictionibus per ſeptem hæc nomina *in diſp. de Magia, de Superſtitione*, de *Exorciſmo*, de *Benedictionibus*, & de *Antidoto Peſtis* proprie agendum. Quod ad cultum angelorum ſive in univerſum ſive ſecundum hierarchiarum & ordinum proprietates conſideratorum attinet (quem ex profeſſo buccinant *Drexelius, de la Cerda*, & ſimiles practici jam cit.) is examinatur *cap. de Idololatria* & ex profeſſo à *Stephano Clotz* theologo Argentinenſi *tract. de Angelolatria*. Ad cultum refer Templa Angelis dedicata (de quibus *la Cerda c. 49.*) & Feſta, de quibus in *Diſp. de Feſtis*. v. Futilem & vaniſſimam eſſe diſquiſitionem, an ſeptem illi principes ſint ex ordine Seraphim an ex ordine Principatuum &c. Vide Andabatarum inſtar digladiantes *Salmeronem, Vaſquez, Serrarium loc. cit. & Corn. à Lapide in Ezech. 1. & Danielis 7. Apocal. 1.* qui poſtremus tamen rei difficultate, & contradictionibus victus fatetur, non conſtare. Poſt illum tamen *Ioh. de la Cerda libro cit. c. 5.* ſtatuit, omnino eſſe ex Seraphinis. Nec mirum cum ibidem etiam determinare auſit non tantum contra judicium *Rangolii in lib. 1. Regum c. 20.* & *Baronii tom. 9. an. 745. n. 3.* ſed & ipſius Papæ Zachariæ ac Concilii Romani, *videtur*, inquit, *Concilium damnare voluiſſe hos poſteriores angelos* (inter quos *Vriel*) *in odium Adelbrechti hæretici, quamvis alioquin Vriehs ſit mentio apud Catholicos in bono & catholico ſenſu*, & adducit ibid. *Eſdræ lib. 4. Iſidor. lib. 7. etymol. c. 5. Miſſam Æthiopum tom. 4. biblioth. patrum fol 120. Ambroſ. lib. 3. de Fide ad Gratian. c. 2.* VI. Non minus futilem eſſe diſputationem de quatuor Cherubim *Ezech. 1.* An quia curæ ſublunarium competat quaternarius, an ſint quatuor ordines angelorum, qui præſint orbi & eccleſiæ, an ſint quatuor principes, conſiliarii, & quaſi præfecti Dei *Michael, Gabriel, Raphael, Vriel* : quod poſtremum tanquam maxime literale & genuinum probant *Pineda de rebus Salom. lib. 5. c. 4. Alcazar in Apoc. 4. Corn. à Lapide in Ezech. 1.* habentur enim hæc quatuor nomina in *Miſſa Æthiopum*, & reperta ſunt in ſepulcro Mariæ conjugis Honorii Imper. inſcripta laminæ aureæ, teſte *Marliano in topograph. urbis Romæ l. 5. c. 21.* VII. Incerta & vana eſſe theologemata de angelo Mich. & Raph. & cultum Papalem iis ſuperſtructum. De illo vide *A Lapide* & *Lorini commentar. in epiſtolam Iudæ*. De iſto audi Ludovicum Balleſter, in Onomatographia in voce Raphael : *Hinc ergo canit in ſancti Michaelis laudum hymno Eccleſia*,

O Chriſte,

Ange-

Angelum nobis medicum salutis
Mitte de cœlis Raphael, ut omnes,
Sanet ægrotos, pariterque nostros
Dirigat actus.

Apud *S. Augustinum serm. 226. ait ipse Raphael*: Ego sum minister curationis, Deus est auctor sanitatis. *De Raphaele duas refert opiniones* magister sententiarum lib. 2. dist. 10. *unam, esse ipsum ex ordinibus altioribus: alteram ex infimo, & hanc sequitur* eo loco D. Thomas *dicens Michaelem ex ordine Principum esse, Gabrielem ex Archangelorum, Raphaelem ex Angelorum. Non defuit qui scriberet proprium & tutelarem Tobiæ Angelum fuisse Raphaelem, alii docuerunt è virtutum ordine. sane proprium Tobiæ, vel etiam Saræ custodem non fuisse perspicuum videtur, quod ipsi Tobiæ, vel Saræ antea non adesset, sed ad eos missus tunc fuerit, cum preces ambo suas Domino fudissent*, & cap. 12. *non se tutelarem eorum Angelum ait, sed unum è septem, qui astant ante Dominum: ordinis vero cujusnam sit, minus explanatè est significatum. Archangelum tamen fuisse probabilissimum est, é septem illis qui ante Deum astant, unus fuit. Deinde in eadem sententia videntur veteres: Nam lib. de promissionibus parte 2. cap. 39. S. Prosper*, Raphael, *inquit*, Archangelus missus à Deo, non tantum captivis solatia, quantum etiam beneficia cœlestia orantibus ministravit. *Similiter Archangelum eum vocat D. Severius Episcopus Minoricensis in Epistola de Iudæorum conversione, quæ Domini an.* 418. *apud Cardinalem* Baronium tom. 5. annalium *legi potest. Vocat etiam* D. Isodorus originum l. 7. c. 4. *Raphaelem Archangelum. Æthiopica quoque Missa sicut Michaelem & Gabrielem, ita & Raphaelem è majoribus splendidioribusque Angelis unum constituit. Hoc quoque* Septuaginta *interpretes significant, dum eum non simpliciter Angelum Raphaelem, sed magnum Angelum appellant, sicque ex Angelis præcipuum sacrunt.* VIII. Inepta esse & ἀβιολογα quæcunque de Principe angelorum Lucifero ex *Iesa* 14. *& Io.* 41. tum *Scholastici ad Thomæ* 1. *qu.* 63. 7. tum commentatores Pontificii *ad loc. cit.* vulgo ineptire solent. IX. Atq; una corruere, quidquid inquirunt de angelis ex quaque hierarchia apostatantibus; & de hierarchiis atq; ordinibus diabolorum: quod attigimus in *Disp. de dæmonib.* X. Curiosa & incerta plane esse philosophemata, de generibus angelorum, an scil. sint plura intermedia, an vero unum tantum genus proximum: quæ vide apud *Scholast ad* 1. *qu.* 50. *a.* 4. & *Zwarez disput. Metaph.* 35. *sect.* 3. *n.* 43. 44. XI. Vanam itidem & hanc quæstionem, Vtrum ordines mansuri sint post diem judicii: de qua *ad* 1. *qu.* 108. *art.* 7. XII. Incertum esse, quidquid determinatur, de illuminatione & purgatione ab ignorantia, quam superiores angeli dicuntur præstare inferioribus: de quo *ad* 2. *dist.* 9. *&* 11. *& ad* 1. *Thomæ quæst.* 109. ex recentioribus operose

Digitized by Google

rosè *Vasquez. disp.* 216. & 217. XIII. Vanam esse disceptatiònem, An angeli superiores intelligant per species magis universales, quam inferiores; de quo *ad* 1. *qu.* 55. *art.* 3. XIV. Vt & illam, an distinctio ordinum & hierarchiarum sit à natura, *ad qu.* 108. *art.* 4. XV. Vanissimam, & absurdissimam simul, Vtrum homines ita possint mereri, ut assumantur ad ordines angelorum; *ad qu. eandem art.* XVI. Frustra & inepte ex hierarchica hac Theologia demonstrationem aut imitationem hierarchiæ ecclesiasticæ & monârchiæ Papalis deduci, ut & septem diaconos & septem cardinales: De primo vide solide disputantem *Chamierum tom.* 2. *l.* 9. *c.* 11. De secundo agendum in controversia de æqualitate ministrorum, & de Episcopatu. De tertio nugatur *A Lapide in Apoc.* 1. quæ indicasse est refutasse.

Objectiones adversariorum in ipsa disputatione diluemus, hic 4. solummodo ingratiam opponentium eas indicamus 1. *Object.* est ex *Coloss.* 1. & *Ephes.* 1. coll. cum *Ezechiel.* 22. *Iesai.* 6. 1. *Thess.* 4. *Genes.* 3. *Judæ v.* 9. ubi reliqua nomina occurrunt: quod est argumentum Pseudo-Areopagitę sectatoribus commune. Variæ quidem loci ad *Coloss.* 1. & *Ephes.* 1. interpretationes adferuntur, quos hic non examinabimus. Vide *commentar. Gomari & Davenantii in epistol. ad Colossenses.* Nos saltem indefinite aliquam angelorum distinctionem ibi agnoscimus, *tum* propter particulam disjunctivam εἴτε; *tum* quod principum *Daniel.* 10. 21. & archangeli 1 *Thessal.* 4. 16. *Judæ v.* 9. mentionem fieri videmus. Sed negamus definite ex locis illis sciri posse, qualis, & quanta sit illa differentia. 11. *Obj.* Addit *Baylius in catechesi part.* 2. *qu.* 45. locum *Matth.* 11. *v.* 11 *Coccius* 1 *Petr.* 3. 22. & sub eodem titulo: *Asserunt sacræ literæ*, comprehendit citationes Liturgiarum Petri, Marci, Iacobi. Quam inepta, immo quam impostoria hæc theologiæ methodus. 111. *Obj.* Rationes & congruentias satis ficulneas adferunt *Scholastici ad* 2. *dist.* 9. inter alios Gabriel: quarum hæc una est: Sumitur distinctio hierarchiarum secundum proprietates, quas ponit *Dionysius*, quæ sunt scientia, ordo, actio. Vel aliter accipitur hęc distinctio & clarius secundum tres status & officia, quæ sunt status contemplativorum, & activorum. Thomas in scripto secundo super 2. dist. 9. art. 1. ingeniosè quidem, sed absque scripturis excogitavit sufficientiam hujus distributionis. Qui uno modo generali participant divina, sunt unius hierarchiæ. *Iam vero prima*, inquit, *hierarchia percipit divina mysteria quæ ad ministerium angelorum spectant, in ipso suo fonte hoc est, Deo: & propter hoc ejus ordines nominantur in respectu ad Deum.* Secunda *percipit divina mysteria in quibusdam rationibus universalibus: quare & ordines ejus exprimunt potestatem non limitatam.* Tertia *percipit ea in rationibus specialibus: unde ejus ordines habent potestatem limitatam ad hominem, vel Provinciam.* Distinctionem

rx *Hebr.*1.14.cum *Pſal.*91.11.*&* 34.7.) diſtinctio illa in aſſiſtētes & miniſtrātes; quaſi ſcil. ſola infima hierarchia, aut infimus ordo ad miniſteria hominū deputentur. Nec valet exceptio per diſtinctionē *&* mediatè & immediate: *tum*, quia ex ſcriptura nō probatur: *tum* etiā quia angeli parvulorum (qui ipſis ſunt angeli cuſtodes, ex infimo ſc. ordine) immediate diſcunt à Deo eique aſſiſtunt: *Math.* 18.10. Quæ ratio valet ſaltem ad hominem & ex hypotheſi communis interpretationis Pontificiorum: quam tamen non ita ſolidam aut certam eſſe, infra oſtendemus. VI. Quia hæc Platonica & Ethnica magis ſunt, quam theologica? Illi enim diſtinguebant genios ſuos in ſupercœleſtes, cœleſtes, & ſubcœleſtes ut videre eſt apud *Iamblichum in myſteriis Ægyptiorum p.* 180. Et *Proclum in Alcibiadem Platonis p.* 408. Ex recentioribus conferri poſſunt *Eugubin. de perenni philoſ. lib.* 8. *c.* 14. *Patricius loc. cit.* Conferantur & Stoica apud *Lipſium phyſiol. Stoica lib.* 1. *diſſ.* 18. 19. Et *Voſſium lib.* 1. *de Idololatr. cap.* 6. Hos imitati ſunt Rabbini & Cabaliſtæ, qui hos ordines recenſent, 1. *Chajot kadoſch.* 2. *Ophannim.* 3. *Arelim.* 4. *Chaſmalim.* 5. *Seraphim.* 6. *Malachim.* 7. *Elohim.* 8. *Bene elohim.* 9. *Cherubim.* Sub quibus ponunt *Iſchim.* Vide hos ordines explicatos apud *Archangelum de Burgo novo commentar. in dogmata Cabaliſt. p.* 738. Et *Franciſc. Georgium tom.* 6. *problem. ſacror. ſect.* 5. §. 173. ubi eos ex ſcriptura probare conatur, ſed more ſuo, id eſt, admodum abſurdè & inepte. Similes fere ſunt ſpeculationes Gnoſticorum & Valentinian. de Æonibus apud *Irenæum*, & Magorum de Intelligentiis apud *Trithemium lib. de ſeptem Intelligentiis*, *&* *Agrippam loco* infra *cit.* VII. Curioſas & vanas has ſpeculationes condemnant patres *tum* tacite ſilentio ſuo (primis enim quadringentis annis de hierarchiis illis altum ſilentium) *tum* expreſſe, Iræneus lib. 2. c. 45. ubi promiſcue & indiſtinctè recēſet *ăgelos, thronos, dominationes, poteſtates, innumerabiles.* Nazianz. Orat. de Theol. in fine. *Vides quemadmodū hac in oratione, quâdam velut vertigine correpti hæreamus, neq; progredi ulterius poſſimus, quã quod eſſe ſciamus quoſdam nuncios, & principes nuntios, & thronos, & dominatus, & principatus, & poteſtates, ſplendores & gradus & copias mentis vi præditas.* Auguſtinus enchirid. c. 58. *Quomodo autē ſe habeat beatiſſima illa & ſuperna ſocietas, quæ ibi ſint differentiæ perſonarum, ut eum omnes tanquam generali nomine angeli nuncupentur, ſicut in epiſtola ad Hebræos legimus: Cui enim angelorum Deus dixit aliquando, Sede à dextris meis, hoc quippe modo ſignificavit omnes univerſaliter angelos dici: ſint tamen & illic archangeli: & utrum iidem archangeli nominentur virtutes, atque ita dictum ſit, Laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus: ac ſi diceretur, Laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omnes archangeli: & quid inter ſe diſtent quatuor illa vocabula, quibus univerſam ipſam cœleſtem ſocietatem videtur Apoſtolus eſſe complexus dicendo; Sive ſedes, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates: dicant qui poſſunt ſi tamen*

poſſunt

possunt probare quod dicunt, ego me ista ignorare confiteor. & contra Priscillinia-stas ad Orosium cap. 11. *imo vero ne præcipiti suspicione in fabulas sacrilegas irruamus, clamat scriptura divina: Altiora te ne quæsieris, fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcepit dominus illa cogita semper, ut magis in istis temeraria præsumptio quã cauta ignoratio culpanda videatur. Certe ait Apostolus: Sive sedes, sive dominationes, sive principatus, sive potestates. Et esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in cœlestibus apparatibus, firmissime credo, & differre inter se aliquid indubitata fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quænam ista sint, & quid inter se differant nescio. Nec ea sane ignorantia periclitari me puto, sicuti in obedientia si domini præcepta neglexero.* (Quamvis *de civit. Dei lib.* 11. *& lib. de Genesi ad literam cap.* 12. copiosius nonnulla tradat; quæ tamen cum placitis Dionysianis & Scholasticis non ita conveniant) Cyrillus Hierosolymit. Catechesi 11. *Cum enim thronos & dominationes, quæ sunt Christi opera: cum & principatus & potestates ignorant, ipsum factorem curiose scrutari aggrediuntur. Dic mihi primum, ô audacule, quid thronus differat a dominatione, & tunc sis curiosus circa Christum: dic mihi, quid sit principatus? quid potestas? quid virtus? quid angelus? & tunc factorem perquire curiose.* Bernardus serm. in Festo Martini (quamvis & hic Dionysianas fabulas à se in nonnullis immutatas sectetur *serm.* 19. *in Cantica.*) *sic sunt cælestes spiritus & terrestres: nec minor sane distantia inter eos. Angeli, archangeli, virtutes, principatus, potestates, dominationes, throni, cherubim, & seraphim. Bene nomina novi. Forte hoc totum est. Quid enim amplius capiam terrigena de cælestibus: carnalis homo de spiritualibus & divinis? Verumtamen & si ignoro quid lateat in his tantis appellationibus, illud equidem certissime novi: quod magnum & mirabile aliquid sub hac tanta verborum majestate clausum & signatũ.* His annumera *Theodoretum in Coloss.* 1. & *Russinum in expositione Symboli*, qui statuunt hæc officiorum nomina relationem habere ad homines. VIII. Nec prætereundum Pontificios nec secum nec cum sociis satis convenire, imprimis admodum eos fluctuare & incertos esse, quod *Gregor. M.* aliter choros ordinet & explicet ac *Dionysius*. Et hinc arbitror *Concilium Tridentinum* nihil contra nostros statuere, aut hæreses circa angelos indicare ausum fuisse. *Bellarminus in controversiis* hujus temporis, hierarchicas omnes prætermisit. Becan. disp. de officiis Angelorum c. 1. sect. 8. 11. 12. 13. 16. ingenue fatetur, *incertum esse quænam sit distinctio hierarchiarum: De serie ordinum & dispositione ex Dionysio nihil certi haberi posse. Multo minus posse affirmari, quomodo distinguantur inter se ordines* &c. reliqua quæ in hanc sententiam *loc. cit.* dicuntur, lector ipse legat chartæ enim & formæ Thesium nobis consulendum est. Vasquez ad 1. Thomæ disput. 226. c. 1. *Dionysium hæc non nisi per revelationem discere potuisse, ex Paulo scil. ut ipse testatur* c. 6. subdit Gregorium M. ex aliorum cõmemorationesua scripsisse;

Auguſtinum ingenue ignorantiam fateri : Cauſam fuiſſe, quod libri Dionyſii diu ſuppreſſi latuerint.

12. Demonſtratione noſtra defuncti, ſubjicimus hæc conſectaria. Vanitatis & curioſitatis argui ſequentes diſputationes & determinationes, ac ſponte ſua concidere: 1. Theologiam hanc non eſſe neceſſariam, aut de fide, nec ad praxim tam utilem; ut quidem *Coccius in Theſauro* nomine *catholiciſmi* eam venditat, & *Bayllius* tanquam caput catecheticum proponit *part.2. catecheſi qu.45.* & Gabriel Biel ad 2.diſt.9.ejus uſum ad praxim & devotionem inculcat. *Ex parte hominis congruum fuit & neceſſarium, ut eum ab inviſibili adverſario angelus defendat. Quia enim homo non habet tantum colluctationem adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus mundi rectores & adverſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus ut dicitur Apoſt.* Ephel.6. *quot ſunt hoſtes inviſibiles. debet per oppoſitum habere inviſibiles adjutores ad ſui ipſius defenſionem. Et quia adverſarius undique impugnat nos. Nam rationem ſeducit per aſtutias. Voluntatem allicit per blandicias. Virtutes executivas corporales: id eſt membra ut in obſeſſis opprimit per violentias. Ideo neceſſe fuit bonum angelum ſpecialiter ad hoc dari ut hominem defendat ab oppreſſione. Vt hominem erudiat & dirigat contra fallaciam. Vt hominem exhortetur & concitet ad bonum contra blandicias. Et quia diabolus homine erat fortior & in propoſito malitiæ pertinatior competebat homini ut daretur angelica cuſtodia quæ comprimeret pietantem adverſarii in præmiſſis.* Sic & *Pelbartus Themeſvar in Roſario.* Quod idē ex recentioribus facit Ioh. Ludovicus de la Cerda tract.de Excellentia cœleſt. Spirituum, ubi c.9. ſic loquitur: *Angelorum ordines eſſe novem certum eſt.* 11. Vanas & futiles eſſe diſputationes Scholaſticorum de angelis ſupremæ hierarchiæ, an unquam ad homines mittantur: negant id *Dionyſius cœleſt.hierarchiæ c.13. Gregor.M. lib.17.Moral.c.9. Damaſcenus lib.2.de fide cap.3. Thomas* 1.*qu.* 112. *artic.* 2. quem Scholaſtici plerique ſequuntur; & ex recentiſſimis *Hieron. Medices* abſolute id negat. Contra affirmant alii, ex quibus *Corn.à Lapide in Daniel.*10.*& Hebr.*1,*& Ioh.Lud.de la Cerda cap.*4. operosè illud probant ex *Hebr.*1.*Gen.*3.*Iſa.*6.*Ezechiel.*9.*Daniel.*10.13.*&* 12.1.*Luc.*1.19.*&* 2.13. coll.cum *pſ.*97.*Matth.*25.*&* 18.10.*Apocal.*1.4.*&* 5.6.*Tobiæ* 12. ubi angeli Deo aſtantes nominatim *Cherubim, Seraphim* dicuntur miſſi fuiſſe ad Eccleſiam. Addit ibidem patres, *Cyprianum in præfat.ad Cornelium Papam, Origenem in Philocalia c.*22.*Primaſium in Heb.*1.*Greg. Nyſſ.de Vita Moyſis, Autorem meditationum ſub nomine Auguſtin.lib.*3.*c.*3. *Chryſoſtomum Orat. in Paraſceve, Hieronymum in epiſt.ad Damaſum, Athanaſium ſerm.*3.*contra Arrianos.* Cum prædictis Theologis Ieſuitis faciunt ejuſdem Societatis *Becanus in Diſput de Officiis angelorum circa homines.* Et *Vaſquez ad* 1.*Diſput.* 242. Quibus præiverunt *Durandus* & *Scotus*, qui tamen cum recentioribus nonnullis limitant, mitti eos extraordinario, non vero ordinariò.

Valquez.

Vaſquez quamvis Thomæ rationes omnes refutet, fatetur diſp.cit.cap.2. *nullum eſſe firmum fundamentum in ſcripturâ aut patribus pro alterutra ſententia.* Hinc judicet lector, quam certa ſit fides & devotio, praxis & religio Papiſtica, quæ incertis illis conjecturis & quodlibetis ſuperſtruitur. 111. Vanas eſſe diatribas de diſtinctione angelorum aſſiſtentium & miniſtrantium, ex *Pſeudo Dionyſii cap. 7.* Iudæi quatuor faciunt aſſiſtentes, Raphael, Gabriel, Vriel, Michael. Vana etiam eſt diſtinctio illa, qua ſe hic expedire ſtudent recentiores, Quod aſſiſtentia quæ dicit immediatam viſionem divinæ eſſentiæ, omnes ſancti angeli Deo aſſiſtant, ſed quod omnes non aſſiſtant aſſiſtentia, qua dicit immediatam ſecretorum Dei revelationem & notitiam. Sic *Hieronymus Medices in explicatione formali ſummæ Thomæ p.1.q.112.art.3.* IV. Vanas etiam eſſe ſpeculationes illas de ſeptem angelis coram Deo aſſiſtentibus; qui ſunt *Principes aulæ cæleſtis, Eccleſiarum omnium præſides, Dei adminiſtri, hominum mediatores & præpoſiti*: quorum officia deſcribunt *Pineda de rebus Salomonis lib.5.cap.15. Ioh. Lud. de la Cerda lib.cit.cap.5. Cornelius à Lapide in Apocal.1.* ubi complures autores citat: Et hamaxis argumentorum (quorum nullum eſt ſolidum) ſpeculationem hanc hyper Dionyſianam probare ſatagit, ut ſcil. ἀγγελολατρεία Papiſtica aliqua ratione palliari poſſit. Nomina eorum recenſent *Serrarius comment.in Tobiæ c.12.v.15.* Michaël, Gabriel, Raphael, Vriel, Sealthiel, Iehudiel, Barachiel. Anxie de nominibus his in Papatu contenditur. *Alii* ea ad Iudaica & Magica commenta referunt, ut revera inde origenem habere conſtat ex *Agrippæ occultæ philoſoph.lib.3.c.24. Abbate Trithemio lib.de Septem intelligentiis*, quem poſteriorem etiam pro confirmatione ſententiæ ſuæ advocat *Corn.à Lapide loc.cit.* Quin & *Papa Zacharias in Concilio Romano* nomina angelorum (exceptis Michaele, Gabriele, Raphaele) damnavit anno 745. & nomina dæmonum vocavit: Circa quod decretum *Ioh.Lud.de la Cerda cap.4.* & *Delrio diſquiſ.lib.1.c.4.qu.4.* & *Serrarius loc.cit.* admodum ſudant ut illud cum ſuo ſeptem angelorum cultu concilient. *Alii* ſeptem nomina & officia partim ex ſcriptura, partim ex traditione, autoritate Doctorum, & revelationibus haberi putant. Vide *à Lapide loc.cit.* Alii artificiali quadam methodo & regula Thalmudico-Cabaliſtica, ex ſcripturis ea eliciunt & formant. Artem illam ex Iudæis exhibet *Agrippa cit.c.25.* quæ gemina fere eſt lāpadi venatoriæ Pſeudo-Dionyſii, qua ille in ſcripturis inveſtigavit ſuos novem choros. Idem *Agrippa c.26.27.* duas inſuper alias methodos indicat. *Alii* eoſdem faciunt ſeptem illos aſſiſtentes Spiritus cum angelis planetariis, ſeu intelligentiis orbium motricibus; ut *Trithemius, Agrippa.* Et ex Theologis *Franciſcus Georgius problem.ſacrorum tom.6.prob.186.* alii tamen dubitant; inter

quos *Cornel.à Lapide loc.cit.*& *Serrarius in Tobiæ* 12. *Ioh.Lud.de la Cerda c.*4. dicit ſententiam hanc debere merito eſſe ſuſpectam. Quod *Papa Zacharias modo cit.* inter tria nomina, quę excipit, etiam ponit *Raphael*, id fine judicio factum. Cum ejus nulla alia origo niſi ex fabulis Iudaicis, & *libro Tobiæ* illis fabulis conſperſo. In *Bereſchit Rabba ſect.*48. dicuntur nomina angelorum aſcendiſſe ex Babel, ſcil. Raphael, Michael, Gabriel. IV. Superſtitioſum nō tantum, ſed & ex hypotheſi incertæ fidei Papalis vanum atque incertum eſſe ſpecialem cultum ſeptem angelorum, tanquam præſidum totius mundi, ſpeciatim hominum, qui ſcil. per ſe aut per alios à ſe miſſos defendant nos à ſeptem vitiis capitalibus, hortentur ad contrarias virtutes, obſiſtant tentationibus, occaſiones peccati removeant &c. ut quidem hæc philoſophantur *Serrarius, de la Cerda*, & *à Lapide loc. cit.* Miras & novas fabulas ultima hac mundi ſenecta procudit Papatus de Septangelico regimine & cultu. Panormi in Sicilia 1516. vetuſtæ effigies & adſcripta nomina ſeptem archangelorum repertæ ſunt. Antonio Ducę ſacerdoti anno 1527. revelatum fuit Thermas Diocletiani Romæ eſſe locum ſeptem ſpirituum ante Deum aſtantium: (ſunt autem editæ illæ revelationes Venetiis, & deinde Romæ anno 1555.) hinc factum ut locus ille anno 1551. dedicatus ſit B. Virgini angelorum, hoc eſt, ſtipatæ & circumdatæ ſeptem angelis. Annō 1555. alia viſione ſignificatum eſt eidem ſacerdoti Thermas illas ad honorem ſeptem angelorum in templum conſecrandas. Quare Pius IV. curavit templum illic ædificari idque μετὰ πάσης φαντασίας dedicavit, anno 1561. & titulo Cardinalitio ornavit. Idem templum poſtea novis privilegiis & ornamentis illuſtrarunt Pius V. & Gregorius XIII. Ab illo tempore per invocationem horum ſeptem angelorum, qui coluntur ad S. Mariæ angelorum, multi energumeni liberati dicuntur: ſi qua fides *Chronico dicti templi*, & Ieſuitæ *Corn.à Lapide*, qui illud legit. Conferri poſſunt *Victorellus de Miniſteriis angelorum c.*21. *Anton. Spinellus tract. de Feſtis & Templis Deiparæ, Pancirolus in Theſauris Romæ abſconditis c. de S. Maria angelorum & libellus de* 7. *angelis* Neapoli editus anno 1594. Vt autem ſcias quam firmum hujus templi & cultus ſeptem angelorum ſit fundamentum, referunt *Chronica ejuſdem templi* & *Chronica ordinis S. Franciſci part.*4. *l.*6. *c.*30. B. Amadæo ann.1460. nomina eorum ſupra à nobis recenſita fuiſſe revelata, ſed notat *Corn. à Lapide* præter hanc revelationem, ibidē haberi & multas alias partim paradoxas partim ad Scotiſticam Theologiam efformatas, ut non ſine causâ (inquit *à Lapidē*) vir gravis dixerit: *Angelus B. Amadæi fuit Scotiſta.* Et hæ quidem ac ſimiles revelationes fundant celebres devotiones angelicales in Sicilia, Neapoli, Romæ, & per totam Italiam: ut & ſodalitium

tium Imperatorium ſeptem angelis Panormi inſtitutum : inſuper deciſiones Doctorum ; qui ſeptem hæc nomina approbant, quales *Alcazar, Galatinus in Apocal. Salmeron tom. 3. c. 3. Maſſellius l. 3. de B. virgine c. 5. Spinellus, Victorellus*, aliique jam citati. De Exorciſmis & benedictionibus per ſeptem hæc nomina *in diſp. de Magia, de Superſtitione*, de *Exorciſmo*, de *Benedictionibus*, & de *Antidoto Peſtis* proprie agendum. Quod ad cultum angelorum ſive in univerſum ſive ſecundum hierarchiarum & ordinum proprietates conſideratorum attinet (quem ex profeſſo buccinant *Drexelius, de la Cerda*, & ſimiles practici jam cit.) is examinatur *cap. de Idololatria* & ex profeſſo à *Stephano Clotz* theologo Argentinenſi *tract. de Angelolatria*. Ad cultum refer Templa Angelis dedicata (de quibus *la Cerda c. 49.*) & Feſta, de quibus in *Diſp. de Feſtis*. v. Futilem & vaniſſimam eſſe diſquiſitionem, an ſeptem illi principes ſint ex ordine Seraphim an ex ordine Principatuum &c. Vide Andabatarum inſtar digladiantes *Salmeronem, Vaſquez, Serrarium loc. cit. & Corn. à Lapide in Ezech. 1. & Danielis 7. Apocal. 1.* qui poſtremus tamen rei difficultate, & contradictionibus victus fatetur, non conſtare. Poſt illum tamen *Ioh. de la Cerda libro cit. c. 5.* ſtatuit, omnino eſſe ex Seraphinis. Nec mirum cum ibidem etiam determinare auſit non tantum contra judicium *Rangolii in lib. 1. Regum c. 20.* & *Baronii tom. 9. an. 745. n. 3.* ſed & ipſius Papæ Zachariæ ac Concilii Romani, *videtur*, inquit, *Concilium damnare voluiſſe hos poſteriores angelos* (inter quos *Vriel*) *in odium Adelbrechti hæretici, quamvis alioquin Vriehs ſit mentio apud Catholicos in bono & catholico ſenſu*, & adducit ibid. *Eſdræ lib. 4. Iſidor. lib. 7. etymol. c. 5. Miſſam Æthiopum tom. 4. biblioth. patrum fol 120. Ambroſ. lib. 3. de Fide ad Gratian. c. 2.* VI. Non minus futilem eſſe diſputationem de quatuor Cherubim *Ezech. 1.* An quia curæ ſublunarium competat quaternarius, an ſint quatuor ordines angelorum, qui præſint orbi & eccleſiæ, an ſint quatuor principes, conſiliarii, & quaſi præfecti Dei *Michael, Gabriel, Raphael, Vriel* : quod poſtremum tanquam maxime literale & genuinum probant *Pineda de rebus Salom. lib. 5. c. 4. Alcazar in Apoc. 4. Corn. à Lapide in Ezech. 1.* habentur enim hæc quatuor nomina in *Miſſa Æthiopum*, & reperta ſunt in ſepulcro Mariæ conjugis Honorii Imper. inſcripta laminæ aureæ, teſte *Marliano in topograph. urbis Romæ l. 5. c. 21.* VII. Incerta & vana eſſe theologemata de angelo Mich. & Raph. & cultum Papalem iis ſuperſtructum. De illo vide *A Lapide* & *Lorini commentar. in epiſtolam Iudæ*. De iſto audi Ludovicum Balleſter, in Onomatographia in voce Raphael : *Hinc ergo canit in ſancti Michaelis laudum hymno Eccleſia*,

O Chriſte,

Ange-

Angelum nobis medicum ſalutis
Mitte de cœlis Raphael, ut omnes,
Sanet ægrotos, pariterque noſtros
Dirigat actus.

Apud *S. Auguſtinum ſerm. 226. ait ipſe Raphael*: Ego ſum miniſter curationis, Deus eſt auctor ſanitatis. *De Raphaele duas refert opiniones* magiſter ſententiarum lib. 2. diſt. 10. *unam, eſſe ipſum ex ordinibus altioribus: alteram ex infimo, & hanc ſequitur* eo loco D. Thomas *dicens Michaelem ex ordine Principum eſſe, Gabrielem ex Archangelorum, Raphaelem ex Angelorum. Non defuit qui ſcriberet proprium & tutelarem Tobiæ Angelum fuiſſe Raphaelem, alii docuerunt è virtutum ordine. ſane proprium Tobiæ, vel etiam Saræ cuſtodem non fuiſſe perſpicuum videtur, quod ipſi Tobiæ, vel Saræ antea non adeſſet, ſed ad eos miſſus tunc fuerit, cum preces ambo ſuas Domino fudiſſent*, & cap. 12. *non ſe tutelarem eorum Angelum ait, ſed unum è ſeptem, qui aſtant ante Dominum: ordinis vero cujuſnam ſit, minus explanatè eſt ſignificatum. Archangelum tamen fuiſſe probabiliſſimum eſt, é ſeptem illis qui ante Deum aſtant, unus fuit. Deinde in eadem ſententia videntur veteres: Nam lib. de promiſſionibus parte 2. cap. 39. S. Proſper*, Raphael, *inquit*, Archangelus miſſus à Deo, non tantum captivis ſolatia, quantum etiam beneficia cœleſtia orantibus miniſtravit. *Similiter Archangelum eum vocat D. Severus Epiſcopus Minoricenſis in Epiſtola de Iudæorum converſione, quæ Domini an.* 118. *apud Cardinalem* Baronium tom. 5. annalium *legi poteſt. Vocat etiam* D. Iſodorus originum l. 7. c. 4. *Raphaelem Archangelum. Æthiopica quoque Miſſa ſicut Michaelem & Gabrielem, ita & Raphaelem è majoribus ſplendidioribuſque Angelis unum conſtituit. Hoc quoque Septuaginta interpretes ſignificant, dum eum non ſimpliciter Angelum Raphaelem, ſed magnum Angelum appellant, ſicque ex Angelis præcipuum faciunt.* VIII. Inepta eſſe & ἀθεολογα quæcunque de Principe angelorum Lucifero ex *Ieſa* 14. & *Io.* 41. tum *Scholaſticis ad Thomæ* 1. *qu.* 63. 7. tum commentatores Pontificii *ad loc. cit.* vulgo ineptire ſolent. IX. Atq; una corruere, quidquid inquirunt de angelis ex quaque hierarchia apoſtatantibus; & de hierarchiis atq; ordinibus diabolorum: quod attigimus in *Diſp. de dæmonib.* X. Curioſa & incerta plane eſſe philoſophemata, de generibus angelorum, an ſcil. ſint plura intermedia, an vero unum tantum genus proximum: quæ vide apud *Scholaſt ad* 1. *qu.* 50. *a.* 4. & *Zwarez diſput. Metaph.* 35. *ſect.* 3. *n.* 43. 44. XI. Vanam itidem & hanc quæſtionem, Vtrum ordines manſuri ſint poſt diem judicii: de qua *ad* 1. *qu.* 108. *art.* 7. XII. Incertum eſſe, quidquid determinatur, de illuminatione & purgatione ab ignorantia, quam ſuperiores angeli dicuntur præſtare inferioribus: de quo *ad* 2. *diſt.* 9. & 11. & *ad* 1. *Thomæ quæſt.* 109. ex recentioribus operosè

rosè *Vasquez. disp.* 216. & 217. XIII. Vanam esse disceptationem, An angeli superiores intelligant per species magis universales, quam inferiores; de quo *ad* 1. *qu.* 55. *art.* 3. XIV. Vt & illam, an distinctio ordinum & hierarchiarum sit à natura, *ad qu.* 108. *art.* 4. XV. Vanissimam, & absurdissimam simul, Vtrum homines ita possint mereri, ut assumantur ad ordines angelorum; *ad qu. eandem art.* XVI. Frustra & inepte ex hierarchica hac Theologia demonstrationem aut imitationem hierarchiæ ecclesiasticæ & monârchiæ Papalis deduci, ut & septem diaconos & septem cardinales: De primo vide solide disputantem *Chamierum tom.* 2. *l.* 9. *c.* 11. De secundo agendum in controversia de æqualitate ministrorum, & de Episcopatu. De tertio nugatur *A Lapide in Apoc.* 1. quæ indicasse est refutasse.

Objectiones adversariorum in ipsa disputatione diluemus, hic 4. solummodo ingratiam opponentium eas indicamus 1. *Object.* est ex *Coloss.* 1. & *Ephes.* 1. coll. cum *Ezechiel.* 22. *Iesai.* 6. 1. *Thess.* 4. *Genes.* 3. *Judæ v.* 9. ubi reliqua nomina occurrunt: quod est argumentum Pseudo-Areopagitę sectatoribus commune. Variæ quidem loci ad *Coloss.* 1. & *Ephes.* 1. interpretationes adferuntur, quos hic non examinabimus. Vide *commentar. Gomari* & *Davenantii in epistol. ad Colossenses.* Nos saltem indefinite aliquam angelorum distinctionem ibi agnoscimus, *tum* propter particulam disjunctivam εἴτε; *tum* quod principum *Daniel.* 10. 21. & archangeli 1 *Thessal.* 4. 16. *Judæ v.* 9. mentionem fieri videmus. Sed negamus definite ex locis illis sciri posse, qualis, & quanta sit illa differentia. 11. *Obj.* Addit *Baylius in catechesi part.* 2. *qu.* 45. locum *Matth.* 11. *v.* 11. *Coccius* 1 *Petr.* 3. 22. & sub eodem titulo: *Asserunt sacræ literæ*, comprehendit citationes Liturgiarum Petri, Marci, Iacobi. Quam inepta, immo quam impostoria hæc theologiæ methodus. 111. *Obj.* Rationes & congruentias satis ficulneas adferunt *Scholastici ad* 2. *dist.* 9. inter alios Gabriel: quarum hæc una est: Sumitur distinctio hierarchiarum secundum proprietates, quas ponit *Dionysius*, quæ sunt scientia, ordo, actio. Vel aliter accipitur hęc distinctio & clarius secundum tres status & officia, quæ sunt status contemplativorum, & activorum. Thomas in scripto secundo super 2. dist. 9. art. 1. ingeniose quidem, sed absque scripturis excogitavit sufficientiam hujus distributionis. Qui uno modo generali participant divina, sunt unius hierarchiæ. *Iam vero prima*, inquit, *hierarchia percipit divina mysteria quæ ad ministerium angelorum spectant, in ipso suo fonte hoc est, Deo: & propter hoc ejus ordines nominantur in respectu ad Deum.* Secunda *percipit divina mysteria in quibusdam rationibus universalibus: quare & ordines ejus exprimunt potestatem non limitatam.* Tertia *percipit ea in rationibus specialibus: unde ejus ordines habent potestatem limitatam ad hominem, vel Provinciam.* Distinctionem

ctionem ordinum ibidem deducit ex diverſis actibus. *Primo*, Quia tres reſpectus rationalis creaturæ ad Deum, 1. inhabitari ab eo per gratiam. 2. ferri in ipſum per cognitionē. 3. ferri in ipſum per amorem: hinc *throni*, *cherubim*, *ſeraphim*. *Deinde* quia tria requiruntur ad aliquem, qui habet poteſtatem generalem regendi aliquam multitudinem 1. in operando diſponere. 2. imperium per robur poteſtatis munire. 3. Exequi quę ad officium regiminis pertinent: Hinc *dominationes*, *virtutes*, *poteſtates*. *Denique* quia actus ſunt 1 vel ſuper unam gentem. 2. vel ſuper unum hominem, de his quæ pertinent ad gentem. 3. vel ſuper unum hominem, de his quæ ſpectant ad eum ſingulariter: & hinc *principatus*, *archangeli*, *angeli*. Sed ut ut ingeniosè hæc proponantur, de iis tamen dicendum eſt illud philoſophorum Scholaſticorum: *Sufficientias plerunque eſſe inſufficientes*. IV. *Obj.* Ex autoritate *Dionyſii in cæleſt. hierarchia cap.* 6. 7. 10. quem fingunt ex Paulo myſteria illa didiciſſe. Sed Pſeudo-Dionyſius ille quiſquis eſt, à noſtris (nominatim *Illyrico in catalogo teſtium veritatis lib.* 1. *Beza in Actor.* 17. *Scaligero de Emendatione temporum lib.* 6. *pag.* 539. ſed imprimis & plene à *Riveto in Critico ſacro*, & *à Coco in cenſura patrum*); & ante ipſos ab *Eraſmo in reſponſo ad Cenſuras Pariſienſes tit.* 31. *p.* 181. *Cajetano*, item & *Valla ad Actor.* 17. ſatis detectus eſt; non eſt quod hic actum agam. Conſulantur ipſi *autòres modo cit.* Aut ſi quis compendio ſtudeat, ſolus *Rivetus*. Sane ſiquidem Dionyſius audiviſſet à Paulo (quod audacter affirmat *Corn. à Lapide in Epheſ.* 1.) ea quæ audierat & viderat raptus in tertium cœlum 2. *Corint.* 12. mirandum ſane eſſet. 1. *Paulum* ea non potuiſſe ſcribere aut eloqui. 2. *immo* & prohibuiſſe *Coloſſ.* 2 3. *tam* multa vana, falſa, ſcripturis & veritati hiſtoricæ repugnantia doctrinæ Paulinæ intertexuiſſe, quæ â cit. cenſoribus notata vide. 4. denique eo ſtylo fuiſſe uſum, qui cum Pauli ſcriptis tam bene convenit: ac ſtylus Pindari, aut Ariſtotelis, in libris phyſicæ ἀκροάσεως & organo ſogico. *Deinde*, Dionyſius non eſt ſcriptor διδακτός, nec eum Paulo aut apoſtolis quiſquam Pontificiorum auſus fuit equiparare. *Tertio*, ipſe dictus *Dionyſius* non credidit à Paulo ſe hæc didiciſſe: alioquin in ſcripturæ interpretatione non fluctuaſſet, (ut *cap.* 6.) nec Timotheo libertatem diſſentiendi reliquiſſet; quod facit cap. 13. *Quæ tibi*, inquit, *itidem trado. Tua jam erit ſpiritualis diſcretæque ſcientiæ, aut altera ex his cauſis omni ambiguitatis abſolvi ſcrupulo, eamque alteri honorem præferre, ut quæ conſentanea ratione ac fortaſſis veritate ſubnixa ſit, aut abs ſe ipſo aliquid invenire; ſive ab alio diſcere, quod ſit integerrimæ veritati propinquius &c.* Librum de divinis nominibus ſimili epilogo exornat: *Porro ſi hæc aut minus recte, aut minus plene diximus, & à veritate ſeu in toto ſeu in parte aberravimus &c.* *Quarto*, Dato non conceſſo eſſe genuinum illum Areopagitam hujus doctrinæ autorem,

rem, non magis tamen ei credendum eſſet quam Papiæ, qui ex inſtitutione & traditione apoſtolica putabatur hauſiſſe opinionem chiliaſticam, de quo vide noſtram *Diſp. de Regno millenario.* *Quinto* : ne ipſi quidem Pontificii in Dionyſii autoritate acquieſcunt: qui in explicatione ordinum eo poſthabito adhærent Gregorio Magno : imprimis opinionem ejus de non miſſione primæ hierarchiæ ad homines ex ſcriptura & patribus refellunt : ut videre eſt apud *Vaſquez*, *A Lapide*, *de la Cerda*, *alioſque ſupra cit.* *Martinus Delrio* peculiari *libello contra Scaligerum tit. Vindiciæ Areopagiticæ*, & in *diſquiſ. Magicis lib. 6. cap. 2. ſub finem* acriter pro hoc Dionyſio contendit, & teſtes producit, qui Areopagitã operis hierarchici autorem agnoſcant, *B. Maximum*, *Georgium Pachymerium*, *Ioh. Syneopolitanum*, *Mich. Syngellum*, *Photium* & Theodorum preſbyterum apud *Photium in bibliothec.* qui libro peculiari hierarchicum hoc ſcriptum Areopagitæ vindicare voluit, *Andream Cretenſem*, *Iohannem Damaſcenum*, *Suidam*, *Anaſtaſium Sinaitam*, *Anaſtaſium Nicenum*, *Anaſtaſium bibliothecarium*, *Liberatum in breviario*, *Billium Prumeum lib. 1. ſacrat. obſervat.*, *Hilduinum Francum*, *Gregorium Magnum*, *Martinum Papam & Martyrem*, *Agathonem.* Sed quam facile eſſet delectu inſtituto, pleroſque ab antiquitate, alios ab autoritate eccleſiaſtica, etiam in Eccleſia Romana. & conſequenter a teſtimonio dicendo removere. *Deinde* verbis ſingulorum inſpectis & examinatis, quidam ex ſiculneis & vanis ſuis ratiunculis ſive conjecturis deprehenderentur teſtes nimis creduli, & conſequenter nimis leves. *Denique* videndum eſſet an antiquiores *Chryſoſtomus*, *Nazianzenus*, *Dionyſius Corinthius*, qui à recentioribus illis teſtibus dicuntur agnoviſſe hæc ſcripta Dionyſii, aut ex iis multa deſumſiſſe, eàdem hæc ſcripta, quæ hodie exſtant, intellexerint ; & ſpecialiter omnes illos σοφιζομένους μύθους de hierarchia cœleſti. Ne quid dicam, de antiquorum patrum ſilentio & dubitatione, circa dictam hierarchiam, uti ſupra *theſi* 1. *ſub finem* oſtendi. Sed nil opus operosè nugas illas conſectari : Dionyſii ſcripta inter canonica aut autenthica hactenus referre non audent; aut ſententiam ejus tanquam de fide aut neceſſarium & cõmune dogma eccleſiaſticum determinare ac ſancire. v. *Obj.* Ex autoritate *Ignatii epiſtolæ ad Trallianos*. Sed de *epiſtolis Ignatii* quid ſtatuendum ſit, docuerunt modo nobis laudati *Cocus* & *Rivetus* & nuperrime *Iacobus Vſherius* vaſtę lectionis & eruditionis theologus inque antiquitate eccleſiaſtica verſatiſſimus, in nova editione *epiſtolarum Ignatii* an. 1644. ubi in prolegomenis *cap.* 3. & 15. invictis argumentis & ipſorum adverſariorum teſtimoniis oſtendit epiſtolas illas in multis fuiſſe corruptas & quidem ab homine hæretico. Idem notat locum hunc pro hierarchia citatum, Inde ἐκ τῶν ἀγγέλων uſque ἵνα μαθητὰς ὦμεν, non exſtare in antiquo codice Anglicano, qui peculiarem verſionem latinam

Digitized by Google

epiſtolarum Ignatii continet. Inſuper obſervat in *annotationibus ſuis ad epiſtol. cit. p.* 23. Ignatii propoſitionem juxta verſiones Morellii & Verlenii eſſe negantem, non verò affirmantem. Sic enim Morellius; *Nam & ego non quemadmodum vinctus ſum, ita cæleſtia intelligere poſſum.* Et Verlenius: *Etenim & ego, non quatenus vinctus ſum, etiam cæleſtia intelligere poſſim.* Et Petrus Halloixius apolog. pro ſcriptis Ignatii cap. 2. *Ex innata ſibi humilitate dixiſſet, ſe non perinde ac vinciri potuit, etiam poſſe intelligere cæleſtia: quemadmodum apoſtoli videlicet, quibus utrumque contigit; ut & ipſi à tyrannis vincirentur, & intelligerent. Illud enim τὸ δύναμαι ſignificat, etiam poſſum, ita poſſum. Qui ſenſus eſt facillimus, maximeque obvius, & modeſtiæ ſanctiſſimi martyris longe convenientiſſimus. Alioquin non reperitur, quo illa negationis particula ὐ referatur.* Adde quod occurratur in hoc interpolato textu Ignatii *æones*, (*αἰώνων τε μεγαλέπηβος*, i. *æonum magnificentias*), quod nec ſcripturam, nec antiquitatem eccleſiaſticam ſapit, ſed hæreticą deliria Gnoſticorum & Valentini. De quibus vide *Irenæum*, *Tertullianum*, & *Auguſtinum in libro de hæreſibus.* Hoc argumento inter alia aſſumentum hoc interpolatoris *epiſtolæ ad Trallianos*, ante annos aliquot convincebat *Nic. Vedelius Exercit.* 8. *ad epiſtol. cit.* Concludimus ergo, audacem Pontificiorum mythologiam hierarchicam, Ignatii autoritate ſtabiliri minime poſſe: cum ipſe *Ignatius ibidem loc. cit.* neget ſe cœleſtia illa de ordinibus angelorum intelligere poſſe, cumque ea ibidem explicuerit. VI. *Object.* Ex *Clementis conſtitut. lib.* 8. *c.* 12. *Reſp.* Sed notha eſſe illa ſcripta Clementis à noſtris (*Riveto* & *Coco*) jam ſatis probatum, accedente propria adverſariorum confeſſione. Nuperrimè oſtenſum ab *Vſſerio in proleg. ad epiſtolas Ignatii capp.* 10. 11. 12. 13. 14. ab eodem interpolatore & Clementina & Ignatiana corrupta eſſe. VII. *Object.* Ex *Gregorio M. libr.* 32. *in Iobum c.* 25. qui ex *Ezech.* 28. 13. & *Epheſ.* 1. & dicto *Dionyſio* argumentantur. *Reſp.* quia pſeudographemata ipſius manifeſtè redarguuntur facile conſtat quanti hic valere debeat ipſius autoritas. Adde quod Pontificii eam non ſequantur, ut ſupra dictum. VIII. *Object. in Theſauro catholico* Addit *Coccius Irenæum*, *Hippolytum*, *Clementem Alexandr.* alioſque magno numero: ſed quorum pars ne γρῦ quidem habeant de angelographia Areopagitica; alii patrum nomine ne in Papatu quidem veniunt, quales ex. gr. *Lombardus*, *Otho Friſingenſis*, *Cæſarius Heiſterbachius*, *Bernardus Senenſis*, *Turrecremata*, *Henr. Gorrichemius* &c. IX. *Object.* Specialiter appendicem illam, de ſeptem angelis Principibus, qui tanquam univerſaliores rerum mundanarum adminiſtratores ſint qui tamen mittantur nonnunquam ad univerſaliora negotia: probant à *Lapide in Apocalyp.* 1. & *de la Cerda lib. cit. c.* 5. *Primo*, ex ſcripturæ teſtimoniis, *Apocal.* 1. coll.

Digitized by Google

1.coll. cum 5.& 8.15.& 16.& 17. ex *Zachar.*3.& *Tobiæ* 12. Deinde, ex autoritate patrum. *Tertio*, ex revelationibus. *Quarto*, ex rationibus quibusdam. *Quinto*, ex consensu Rabbinorum, & philosophorum: addere debuissent, & Magorum. *Sexto*, *De la Cerda* præter septem nomina indicat insuper etiam alia, Ieremiel, ex *Esdræ.*4.*c.*4. Eromiel, Saniel, Azael ex *libr.*2. *Sibyllinorum carminum*, Rumiel, & Phaniel ex *Bedâ in collectaneis.* Rationes autem illas, seu potius inanias in; theses has minutim ut transcribam & refutem chart a non patitur. Annoto tantum sapientissimum monitum Corn. à Lapide, cujus velim & ipse & omnes Pontificii Heptangelici cultores, Exorcistici &c. probè meminissent; commentar.in Ezechiel.1.4. *Ita isti* (Iudæos & *Corn. e Agrippam. l.* 3.*c.*47. designat) *aut Magi, aut nominũ & portentorum figuli, quos non Vriel, Magiel sed aut Vaniel & Stultiel nescio quis exagitat. Scriptura enim aque ac ecclesia, non nisi tria angelorum nomina agnoscit*, Michael, Gabriel, Raphael: *atque hasce patrum cum angelis familiaritates ignorat.* Quæ quomodo cum libro *de la Cerda*, & ipsius portentis de cultu Heptangelico ad *Apocal.* 1. (quorum supra meminimus) & cum *Hieronymi Mengi Flagello ac fuste Dæmonum*, aliisque Exorcisticis conciliari possint, videant quorum interest.

De Angelis Tutelaribus.

ANgelorum officia, & ministeria circa alias creaturas, præsertim circa homines multisi, sed maximam partem ἀγεφόως, de- 5.
scribi solent. Primo faciunt Tutelares, quosdam universales, septem scilicet angelos de quibus jam diximus. Præter illos sunt Tutelares particulares, iique triplices 1. *vel* creaturarum quarumvis, & ad effectus particulares: sic diversi ordines (ait ex Gregorio *Thomas* 1. *quæst.*113.*artic.*2.) deputantur diversis rerum generibus, ex.gr. *potestates* ad arcendos dæmones, *virtutes* ad miracula facienda in rebus corporeis &c. 11. *vel* communitatum seu nationum, Provinciarum, civitatum *Thomas* 1. *qu.*113.*a.*2. *De la Cerda cap.*31. Doctorum testimoniis, revelationibus, exemplis & historiis probare conatur, eos præesse regnis, civitatibus, muris, juri Episcoporum &c. Idem *cap.*20. probat eos *esse* bellorum præsides. 111. *Vel* singulorum hominum, qui specialiter dicuntur angeli custodes: de quibus hæc tanquam indubitata ponunt 1. *Singulis* hominibus angelum bonum custodem præfectum; singulis, in quam, tam non prædestinatis quam prædestinatis, tam Gentilibus quam Christianis: etiam ipsi Anti-Christo. Vide *Scholasticos ad* 2. *dist.*

Digitized by Google

11,& *ad* 1.*qu.*113.*art.*5. Et *de la Cerda cap.* 39. ubi ad Mariam virginem, & Adamum ante lapsum extendit, solumque Christum excipit. Et hæc est communis scholasticorum & recentiorum opinio: exceptis *Altisiodorensi lib.* 2.*summæ & Argentina aliorumq; quæ ad* 2.*dist.* 11. & dicti *Dionysii c.* 4.*cœlestis hierarchiæ.* Vt hinc videas quanti Pontificiis sit autoritas Dionysii, cum ipsis aliter placet. 2. *Etiam* angelum malum singulis hominibus assignatum, sed à Dæmonum principe deputatum: sic *Lombardus*, 2.*dist.* 11. & *Bonaventura ac Gulielmus ad loc. cit.* Vocant autem hunc dæmonem *exercentem.* 3. *An* autem bonus angelus datus sit ab ipsa conceptione, à nativitate tantum, an à baptismo disceptatur ad *Thomam loc.cit.* Ipse secundum affirmat, eumque sequitur ex recentioribus *Vasquez disp.* 145.*c.* 1. Primum tamen, præfert *Bonaventura*, & cum illo *de la Cerda cap.* 39. 4.*Custodem* illum permanere usque ad finem vitę. 5. *Eundem* nunquam hominem ex toto dimittere. Quamvis enim loco eum dimittat (cum scil. est in cœlo) nunquam tamen dimittit quoad effectum custodiæ. Sic *Thomas qu.* 113. *art.*6. 6. *Permittere* aliquando ut homo labatur in malum culpæ aut pœnæ, 7. *Non tamen* tristari, quando hominibus aliquid mali evenit. 8. *Custodes* omnes esse ex infimo ordine. 9. *Officia* seu effectus custodiæ varie enumerant ad *Thomæ qu. cit.& ad* 2.*dist.* 11. Et *de la Cerda tract.cit.* prolixè. *Gerson part.* 3.*tract.super Magnificat* enumerat septem: alii quatuor ut *Bonaventura*; alii quinque; ut *Corn.à Lapide in exod: cap.* 23. aut octo, ut idem *A Lapide in Math.* 18. 10. alii duodecim, ut *Gabriel ad* 2.*dist.* 11. qui eos colligit ex scripturis. *Primus* est pro delictis increpare *Iudic.*2. *Secundus*, à peccatorum vinculis absolvere, *Actor.* 12. quod intelligendum est dispositivè. *Tertius* impedientia à bono auferre, quod figuratur *Exod.* 12. ubi percussit primogenitos Ægypti. *Quartus* arcere dæmones *Tobiæ* 12. *Quintus*, docere & intus illuminare *Daniel.* 9. *Sextus*, secreta revelare *Genes.* 18. *Septimus*, consolari afflictos, *Tobiæ* 5. & 6. *Octavus* in via Dei confortare 1 *Reg.* 19 ubi Eliæ dicit. Surge & comede &c. *Nonus*, in via deducere & conducere, *Tob.* 5. *Decimus*, hostes dejicere *Ies.* 37. *Vndecimus*, tentationes mitigare *Gen.* 32. ex lucta Iacobi, & benedictione ãgeli. *Duodecimus*, Oration. deferre, *Tob.* 12. Addit *de la Cerda c.* 22. 24. alios speciales effectus circa crucem domini, & eucharistiam. *Idem c.* 21. enumerat aliquos speciales effectus circa mortẽ: & exemplis ex *Cantipratensi*, *Speculo exẽplorum &* similibus fabulatoribus probare conatur. *Antonius Dauroultius in Floribus Exẽplorũ seu in catechismo historiali c.* 3. *t.* 43. addit hunc effectum, quod animæ, cujus custodia ipsis commissa, lumen cognitionis, solamen, & subsidium præstant in purgatorio. *Corn.à Lapide in actor.* 12. addit, quod subinde induant personam & speciem suorum cli-

clientum, eorumque negotia in hac vita curare, ipsorum vices supplere, cum ipsi absunt, & nihil tale faciunt, immo sæpe insciisunt, aut turpiter negligunt. Idem habet *Thyræus de apparitionib.* 2 *c.* 10. Qui idem *lib.* 1. *c.* 12. tradit eos mortuorum personam & speciem assumere. De quo in *disp. de Spectris.* Exempla ab utroque ex fabulosis scriptoribus allata ibi videat cui vacat. Et conferat explicationem istorum mysteriorum ac collationem cum Theologia Ethnica apud *Delrio lib.* 2. *disquis. qu.* 26. *sect.* 2. Nec omittendus ille effectus, quod aliquando bonos & justos corporalibus pœnis puniant. Probat id *Lorinus ad Ps.* 77. (nobis 78.) *v.* 49. exemplo Franciscæ Romanæ à Paulo V. inter sanctos relatæ, (vide *Bullarium*), quam assessorem angelum habuisse dicit, monitorem interdum & correctorem, nonnulla etiam illata pœna. *Corn. à Lapide ad Ieremiæ c.* 51. *v.* 8. ex Origene tradit, angelos animam impiam quæ correptiones & inspirationes eorum in vita contempsit, deserere in agone. Particulares omnes effectus angelorum custodum fusissimè exponit *Feuradentius in appendice ad Alphonsi à Castro lib.* 1. *de hæresibus.* Præter hæc jam enotata, Problematicè quærunt Scholastici 1. quomodo angelus deserat prædestinatum seu fidelem. 2. An etiam singulis rebus, aut saltem generibus singulorum singuli angeli præficiantur. Ac *Thomas* quidem affirmantem hic censet probabilem *qu.* 113. *art.* 2. Sunt & aliæ istiusmodi disquisitiones, quas collectas vide apud *Themesvar lib.* 2. *rosarii, in voce* angelus *sect.* 10. & *Iosephum Angles in floribus theologic. quæst. ad* 2. *sententiar. part.* 1. *dist.* 11. *quæst. unica & Barthol. Sibyllam in speculo peregrinar. quæst. decad.* 2. *pag.* 426. *& deinceps.* Sed plenius philosophiam hanc pandunt Cabalistæ & Magi, & ex iis *Agrippa de occulta philosophia lib.* 3. *cap.* 20. 21. 22. Atque hæc hactenus de angelis tutelaribus, seu custodibus juxta Pontificios. Qui theologiam hanc de angelo custode unicuique homini à nativitate assignato necessariam faciunt. Vide Binsfeldium suffraganeum Trevirensem de confession. maleficor. prælud. 17. p. 186. Vbi tamen dolose terminos mutat, & statum controversiæ pervertit, ut aliquo cum colore Calvinum calumniari posset. Sic enim habet theorema: *Sicut unicuique homini ab ortu nativitatis suæ, ad tutelam & custodiam, deputatus est bonus Angelus, secundum sacras literas, & sanctorum Patrum doctrinam: Ita etiam ad exercitium ac tentationem malus spiritus destinatus cuilibet, ut Doctores sentiunt.* Commentarius vero, qui subjicitur, sic habet: *Angelorum custodiam calumniatur* Calvinus in institutionib. sect. 7. c. 14. & in cap. 18. Matth. *& alibi, quem sequuntur ejusdem farinæ homines: sed Catholica Ecclesia Angelorum tutelam firmiter amplectitur.* Cum hoc fere conveniunt *A Lapide in Math.* 18. 10. & *Actor.* 12. Vbi vide. Imprimis *Zwarez lib.* 6. *de angelis cap.* 17.

ubi

Digitized by Google

ubi complures autores cit. Videatur *& Renatus Laurentius in Tertullian. de Anima*, & *Sirenius lib.*5.*de Fato cap.*4. qui duo cum Ethnicorum theologia comparant. Quod etiam ex professo factum à *Steucho Eugub. l.* 7.*de perenni philos. c.* 18. Lorinus in commentar. ad Ps. 91. 11. insigniter controversiæ statum occultat, atque ita occasionem se invenisse putat nostros per latus Calvini calumniandi : *Caterum locus hic totus convincit angelos nostri curam gerere, si quis alius, ex multis, adversus errorem Calvini, qui videt velut paganicam doctrinam, atque per eam Dei gratiam malignè extenuari, diabolum hoc æstu fiduciam nostram aliqua ex parte conari minuere, pugnare cum tota scriptura; falsum & profanum commentum esse.* Ex uno nosce omnes, & reliqua omnia. Inspiciantur *loca Calvini* in margine notata, & judicet lector, an vel minima specie de angelorum protectione & custodia hæc dixerit Calvinus, an vero de duobus geniis à nativitate cuilibet homini assignatis, de angelorum custodum religioso cultu. Magis candide & verecundè Maldonatus ad Math. 18. 10. *Illud etiam non perpetua traditione solum, sed plusquam probabilibus scripturæ testimoniis superest creditum singulos Christianos singulos angelos bonos habere &c.* Et postea : *Calvinistæ tamen, ut sapientissimi suo judicio sunt, nihil credunt: tantum dicunt omnes angelos omnium hominum esse custodes &c.* Sunt ex nostris qui reliquis consectariis posthabitis ut probabilem opinionem admittunt, de bono angelo custode singulis hominibus, saltem, fidelibus assignato, inter quos *Zanchius de Oper. Creat. lib.* 3. *c.* 13. Et nuper eam sententiam ex professo defendit *Alstedius in supplemento Chamieri, de Eccles. lib.* 5. *c.* 7. Nuperrime etiam in eandem inclinare se haut obscure indicat *Vossius lib.* 1. *de Idolol. c.* 7. *Grotius in notis ad Math.* 18. 10. pro hac sententia stare videtur : in fine tamen eam destituit aut in medio relinquit. Autoritate patrum (quorum aliquos ibi citant, plures Pontificii supra indicati) aliquo modo uterque moveri videtur. Nos tamen amplectimur sententiam *Calvini in Institut. lib.* 1. *cap.* 14. §. 7. *& commentar. in Ps.* 91. & in *Math.* 18. aliorumque reformatorum, qui opinionem illam ut vanam & curiosam rejiciunt; & putamus antiquis patribus, ex philophia Platonica, & theologia mythologica Gentilium aliquid hic adhæsisse.

Rationes hujus sententiæ sunt. 1. Quia scriptura communiter angelis adscribit nostri custodiam *Ps.* 34. 8. *&* 91. 11. coll. cum *Math.* 4. 6. *Heb.* 1. 14. *Luc.* 15. 10. *&* 16. 22. 11. Quia effectus particulares angelorum custodum ex scripturis non probantur : immo nonnulli scripturis ἀναίτιοι, repugnant, ut delatio & oblatio orationum nostrarum : quod Antagonistæ Pontificiorum, nominatim *Raynoldus* solide probavit in *censura Apocryphor. tom.* 1. *prælect.* 62. Qui videndus. Ex recentiss. scriptoribus de interpreta-

pretatione loci *Apocal.*8.v.3.4. 5. fusè agit *Stephanus Clotz* theolog. Argentin. *de Angelolatria disp.*12. 111. Ab absurdo consequenti : quia nec rationi nec scripturæ convenit, quod infidelibus , blasphemis (à quibus Deus recessit) dicatur adesse angelus custos , usque ad horam mortis. 1v. Quia magis facit hæc opinio , quam opposita , ad *ἀγγελοθρησκείαν* , aut saltem ad affectationem familiaritatis cum proprio suo angelo;item cum angelis seu geniis loci , nationis &c. atque ita proclivior hinc prolapsus in idololatriam aut superstitiones Magicas. v. Quia convenit cum Theologia Ethnica, Mahumedistica, Rabbinico-cabalistica. De Rabbinico-cabalisticis commentis super angelis tutelaribus, genethliacis , puerperii , pestis,mortis &c. consulantur *Buxdorfii synagog.Iudaica* .Et *autores Cabalistici à Pistorio editi.*Et Fr. Georgius Venetus in problematis sacris tom. 6.*sect.*5.§.174.p.373.*Quæ sunt Angelorum officia? Nonne Daniel refert,quod Angelorum alii sunt assistentes,divino tribunali videlicet,Deum continue laudãtes: alii vero ministrantes ipsi , & nobis scilicet. Quibus assistentibus ministrantes respondent.Horum autem aliqui præsunt quatuor noctis custodiis: de quibus Christus meminit dicens. Et si venerit in secunda & tertia vigilia , noctis videlicet. Matthæus vero & Marcus de quarta noctis vigilia mentionem faciunt , dicentes. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos , scilicet Iesus , ambulans supra mare. Duabus vero primis vigiliis , quando erit durus influxus , durumque judicium , quod Hebræi* דין *Din appellant , acriores & ex latere Aquilonari Angeli præsunt : duabus autem postremis mitiores , Australes videlicet. Alii quoque præferuntur quatuor anni custodiis , per quatuor stationes Solis , à cardine .videlicet in cardinem distinctis : ut alibi disseruimus. Alii vero præsunt Planetis , quorum nomina in Harmonia memoravimus. Alii quoque præsident duodecim signis : de quibus Iohannes meminit dicens, quod in portis id est signis , quæ (ut Plato ait) sunt portæ cœli , sunt duodecim Angeli: Et , cum signorum istorum aliqua sint Orientalia,aliqua Occidẽtalia,aliqua Meridionalia,aliqua vero Aquilonaria: Hinc ipse Iohannes subinferẽs inquit. Ab oriẽte portæ tres,ab Aquilone portæ tres,ab Austro portæ tres,& ab Occasu portæ tres. Alii vero Angliæ tutelæ & custodiæ nostræ addicti sunt.Alii præsidẽt animãtibus.Alii præsunt plantis : alii lapidibus, qui pretiosi dicũtur:ut secretiores Theologi & veri Sapientes affirmãt.Alii quoq præsunt bello:alii paci. Alii Regibus & Prælatis præsident. Alii vero provinciis & regionibus sunt præfecti : quæ moribus differunt , juxta differentiam custodum suorum. Et adeo omnibus rebus & operationibus Angeli præficiuntur: ut Deus in Mũdo hoc inferiori per Angelorum ministerium omnia operetur. Ideo Paulus horum sacramentorum non ignarus ait. Omnes sunt administratorii spiritus , in ministerium missi.* Conferantur hæc cum *theologia Magica,* quæ cum Rabbinico-Cabilistica & antiqua Chaldaica convenit , vide *Agrippam de occulta philosoph .l.*2.*c,*58.59. & *l.*3.*c.*10.16.17.20.21.22.24.*&c.*

Et *Abbatem Trithemium in epiſtol. ad Imper. Maxmilianum.* Et quæ paſſim indicat *Gilbertus Gaulmin in notis ſuis ad librum Rabbinicum de vita & morte Moſis. Mahumediſtica theologia*, cum Rabbinica hic convenit, quippe ex fecibus illis hauſta. Phil. Lonicerus tom. 1. chronic. Turcicor. cap. 24. *Omnium*, inquit, *Mahometarum firma hæc eſt opinio, ſingulis infantibus, ut primum nati fuerint, binos addi angelos, quorum alter dextram, alter ſiniſtram muniat, perpetuique per omnem vitam eorum ſint cuſtodes.* Vide *eundem cap.* 19. de angelis duobus, qui mortuum jam quartam horæ partem ſepultum & novo ſpiritu divinitus infuſo vivificatum de vita anteacta examinent. Cum Ethnicis hanc theologiam convenire, fatetur Binſſeldius loc. cit. *Ad hanc*, inquit, *doctrinam Platonici accedunt.* Apulejus *multa ſcripſit* de Dæmone Socratis. *Ægyptiorum doctrina traditum eſt, ab Dæmonum præſide Deo pro ratione propoſitæ vitæ, Dæmonem aſſignari, non ab aſtro aut Planeta: quod ſenſiſſe Porphyrius putatur, ut auctor eſt* Iamblicus. *Philoſophorum varias ſententias de Dæmonibus cuique aſſignatis refert* Cœlius Rhodiginus, lectionum antiquarū l. 1. c. 31. *Hinc illud pulchrum apud* Plutarchum in l. de Romana fortuna *exemplum. Cum Marcus Antonius & Auguſtus, ſingulari amicitia & benevolentia junctī, habito otio ſæpè luſibus inter ſe diverſis tranſmittere ſoliti eſſent, & M. Antonius ſemper victus abiret: Quidam apud eum divinandi peritia clarus, audacter ita admonere cepit. O Antoni, quidnam tibi cum adoleſcente iſto? Refuge ipſum, & vita. Tu quidem illuſtrior es, natu item grandior, ſed plurium quoque imperator, bella multa exantlaſti, peritia rerum præſtantior es. At neſcio, quo pacto hujus ipſius Dæmonem Dæmon reformidet tuus. Quin tua quidem fortuna ampla eſt ex ſe, ſed fortuna adoleſcentis ſubblanditur. Quod ni abieris procul, ad illum defecturum apparet.* Dubium eſſe poteſt: An mutato loco, mutetur & Dæmon? *Quidam enim abſurdum arbitrantur, eodem referente* Cœlio lib. d. cap. 32. *quod Dæmon unus ita in mancipium venerit, ut ne latum quidem unguem à nobis diſcedat, quantumvis longinqua terrarum ſpacia abierimus: Qui etiam in ea ſunt opinione, ex eadem radice, quod homo in uno loco ſit fortunatior, quam in alio. Quia cum in qualibet Dæmonum decuria, plura ſint dignitatis & virtutem diſcernicula, variatis locis varii ſunt rerum eventus. Sic fœlicior & fortunatior erit in loco, qui potentiorem Dæmonem adeptus fuerit, infœlicior, qui inferiorem & debiliorem, ut exemplo à* Plutarcho *relato oſtenditur.* Et ſic quidem theologiam Papalem cum Ethnica componit *Binſfeldius*, Quod etiam facit *Delrio lib. 2. diſquiſ. Magic. qu. 26. ſect. 1.* Quem vide. Et hujus rei fidem faciunt celebres illi verſus Menandri apud Ammian. Marcellinum lib. 21,

Κπιτὰ δαίμων ἀνθρώπῳ γινόμενος
Κπιτῶ ἐπὶ μυστηρίῳ βίω.

Et

Et dictum Arriani in Epicteto lib. 1. c. 14. Ἐπιτρέπει ἑκατοστρόϊσιν τὸν ἑκάστου δαίμονα, καὶ παρέδρευειν φυλάττειν αὐτὸν αὐλῇ, καὶ τούτου ἀκούεσθαι καὶ ἀπαγγέλλειν. Et *Maximi Tyrii dissert. 26. & 27. de dæmonio Socratis, per totum.* Tantum ex dissert. 26. in fine p. 270. hæc enoto, quia apprime conveniunt cum Theologia Papali: *Ita ii quos dixere dæmonas, inter Deos sunt hominesque. Hi sunt qui mortalibus sese offerunt, mortales affantur: qui media in natura hominum versantur, abundeque quicquid humanum desiderat genus, solent præstare. Magnus eorum est numerus.*

Ter sunt mille etenim per terræ uberrima regna.
Gens immortalis famuli Iovis.

Horum alii morbis medentur, alii in rebus ambiguis consilium dant, alii occulta nunciant, alii in exercendis auxilio sunt artibus; alii itinerum sunt comites. Rursus alii urbani, alii sunt rustici: alii sunt marini, alii sunt terrestres. Alius rursus aliud corpus habitat. Hic Socratem, ille Platonem, ille Pythagoram. Xenonem ille, ille Diogenem. Hic terribilis, ille hominum amantissimus, hic civilis, ille militaris. Quot denique hominum sunt ingenia: tot & dæmonum sunt genera:

Namque Dei similes peregrinis sæpe colonis,
Quolibet induti percurrunt corpore terras.

In eo tamen à Papali angelographia dissentit, quod impiis nullum genium assignet: Hac enim limitatione verba præcedentia concludit: Εἰ δὲ τὴν μαιμονὰ δείξεις ψυχήν, ἀοίκητον ἄνομον καὶ ἀνηγεμόνευτον. i. *At vero si animam mihi ostenderis impiam, scias illum neque incolam, neque vitæ suæ habere præsidem.* Huc refer quæ habent de suo cujusque genio, de spiritibus παρέδροις, de dæmonio Socratis, de Genio Antonii, apud *Plutarchum in ejus vita.* Quod ad angelos tutelares locorum, nationum &c. invenies illos in Gentilium Theologia; de Diis præstitibus, vialibus, tutelaribus, geniis ioci, laribus, penatibus &c. & quæ Plato cum suis passim philosophatur de Diis & Dæmonibus: illos enim esse angelos nostros observat *Theodoretus de Curat. gr. aff. sermone, de Materia & Mundo.* Confer *Engubin. perenn. philos. lib. 5 c. 12.* Et Antiquitatum scriptores, *Gyraldum, Rosinum & Dempsterum, Natalem Comitem*, aliosque ubi de Diis Gentilium, deque geniis agunt. De geniis paredris vide *Lipsii physiolog. Stoicam lib. 1. cap. 19. Delrio loc. cit. & Erasmi Schmidi commētar. in Pindari olympia p. 322. & 19. Pythia p. 118. Vossium lib. 1. de Idolol. cap. 7. & 11.* Et *Rodiginum loco modo cit. & Natalis comitis mytholog. lib. 4. cap. 5.* Vbi observat, non tantum hominibus, sed & plantis, ædificiis, locis aliisque rebus genios fuisse attributos. Confer de eodem *lib. 3. c. 6. p. 205.* Et *Max Tyrium dissert. modo cit. Alcinoum de doctr. Platonis cap. 15. vi.* Ipse *Magister* dubitat *in 2. dist. 11. §.* ideoque.

Digitized by Google

Et *Abbatem Trithemium in epistol. ad Imper. Maxmilianum.* Et quæ passim indicat *Gilbertus Gaulmin in notis suis ad librum Rabbinicum de vita & morte Mosis. Mahumedistica theologia*, cum Rabbinica hic convenit, quippe ex fecibus illis hausta. Phil. Lonicerus tom. 1. chronic. Turcicor. cap. 24. *Omnium*, inquit, *Mahometarum firma hæc est opinio, singulis infantibus, ut primum nati fuerint, binos addi angelos, quorum alter dextram, alter sinistram muniat, perpetuique per omnem vitam eorum sint custodes.* Vide *eundem cap.* 19. de angelis duobus, qui mortuum jam quartam horæ partem sepultum & novo spiritu divinitus infuso vivificatum de vita anteacta examinent. Cum Ethnicis hanc theologiam convenire, fatetur Binsfeldius loc. cit. *Ad hanc*, inquit, *doctrinam Platonici accedunt.* Apulejus *multa scripsit* de Dæmone Socratis. *Ægyptiorum doctrina traditum est, ab Dæmonum præside Deo pro ratione propositæ vitæ, Dæmonem assignari, non ab astro aut Planeta: quod sensisse Porphyrius putatur, ut auctor est* Iamblicus. *Philosophorum varias sententias de Dæmonibus cuique assignatis refert* Cœlius Rhodiginus, lectionum antiquarū l. 1. c. 31. *Hinc illud pulchrum apud* Plutarchum in l. de Romana fortuna *exemplum. Cum Marcus Antonius & Augustus, singulari amicitia & benevolentia junctí, habito otio sapè lusibus inter se diversis transmittere soliti essent, & M. Antonius semper victus abiret: Quidam apud eum divinandi peritia clarus, audacter ita admonere cepit. O Antoni, quidnam tibi cum adolescente isto? Refuge ipsum, & vita. Tu quidem illustrior es, natu item grandior, sed plurium quoque imperator, bella multa exantlasti, peritia rerum præstantior es. At nescio, quo pacto hujus ipsius Dæmonem Dæmon reformidet tuus. Quin tua quidem fortuna ampla est ex se, sed fortuna adolescentis subblanditur. Quod ni abieris procul, ad illum defecturum apparet.* Dubium esse potest: An mutato loco, mutetur & Dæmon? *Quidam enim absurdum arbitrantur, eodem referente* Cœlio lib. d. cap. 32. *quod Dæmon unus ita in mancipium venerit, ut ne latum quidem unguem à nobis discedat, quantumvis longinqua terrarum spacia abierimus: Qui etiam in ea sunt opinione, ex eadem radice, quod homo in uno loco sit fortunatior, quam in alio. Quia cum in qualibet Dæmonum decuria, plura sint dignitatis & virtutem discernicula, variatis locis varii sunt rerum eventus. Sic fœlicior & fortunatior erit in loco, qui potentiorem Dæmonem adeptus fuerit, infœlicior, qui inferiorem & debiliorem, ut exemplo à* Plutarcho *relato ostenditur.* Et sic quidem theologiam Papalem cum Ethnica componit *Binsfeldius*, Quod etiam facit *Delrio lib. 2. disquis. Magic. qu. 26. sect. 1.* Quem vide. Et hujus rei fidem faciunt celebres illi versus Menandri apud Ammian. Marcellinum lib. 21,

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συγγενὴς ἅμα
Ἅπαντα ἐστι μυστιγωγὸς ἐν βίῳ.

Et

Digitized by Google

Et dictum Arriani in Epicteto lib. 1. c. 14. *Επιτρεπει ἐπιστρωφᾶσθαι τὸν ἐκάστου δαίμονα, καὶ παρέδρευειν φυλάττειν αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκούειν καὶ διαλέγεσθαι.* Et *Maximi Tyrii dissert. 26. & 27. de dæmonio Socratis, per totum.* Tantum ex dissert. 26. in fine p. 270. hæc enoto, quia apprime conveniunt cum Theologia Papali: *Ita ii quos dixere dæmonas, inter Deos sunt hominesque. Hi sunt qui mortalibus sese offerunt, mortales affantur: qui media in natura hominum versantur, abundeque quicquid humanum desiderat genus, solent præstare. Magnus eorum est numerus.*

Ter sunt mille etenim per terræ uberrima regna.
Gens immortalis famuli Iovis.

Horum alii morbis medentur, alii in rebus ambiguis consilium dant, alii occulta nunciant, alii in exercendis auxilio sunt artibus; alii itinerum sunt comites. Rursus alii urbani, alii sunt rustici: alii sunt marini, alii sunt terrestres. Alius rursus aliud corpus habitat. Hic Socratem, ille Platonem, ille Pythagoram. Xenonem ille, ille Diogenem. Hic terribilis, ille hominum amantissimus, hic civilis, ille militaris. Quot denique hominum sunt ingenia: tot & dæmonum sunt genera:

Namque Dei similes peregrinis sæpe colonis,
Quolibet induti percurrunt corpore terras.

In eo tamen à Papali angelographia dissentit, quod impiis nullum genium assignet: Hac enim limitatione verba præcedentia concludit: *Εαν δὲ μοχθηρὸν δείξῃς ψυχήν, ἀνίατον ἀνάγκη καὶ ἀπροστάτευτον.* i. *At vero si animam mihi ostenderis impiam, scias illum neque incolam, neque vitæ suæ habere præsidem.* Huc refer quæ habent de suo cujusque genio, de spiritibus *παρέδροις*, de dæmonio Socratis, de Genio Antonii, apud *Plutarchum in ejus vita.* Quod ad angelos tutelares locorum, nationum &c. invenies illos in Gentilium Theologia; de Diis præstitibus, vialibus, tutelaribus, geniis ioci, laribus, penatibus &c. & quæ Plato cum suis passim philosophatur de Diis & Dæmonibus: illos enim esse angelos nostros observat *Theodoretus de Curat. gr. aff. sermone, de Materia & Mundo.* Confer *Engubin. perenn. philos. lib. 5 c. 12.* Et Antiquitatum scriptores, *Gyraldum, Rosinum & Dempsterum, Natalem Comitem*, aliosque ubi de Diis Gentilium, deque geniis agunt. De geniis paredris vide *Lipsii physiolog. Stoicam lib. 1. cap. 19. Delrio loc. cit. & Erasmi Schmidi commentar. in Pindari olympia p. 322. & 19. Pythia p. 118. Vossium lib. 1. de Idolol. cap. 7. & 11.* Et *Rodiginum loco modo cit. & Natalis comitis mythолog. lib. 4. cap. 5.* Vbi observat, non tantum hominibus, sed & plantis, ædificiis, locis aliisque rebus genios fuisse attributos. Confer de eodem *lib. 3. c. 6. p. 205.* Et *Max Tyrium dissert. modo cit. & Alcinoum de doctr. Platonis cap. 15. VI.* Ipse *Magister* dubitat *in 2. dist. 11. §.* ideoque.

Digitized by Google

7. Objectiones Alstedii sunt I. ex *Math.* 18.11 Ex *Actor.*12. III. Ex historia *Tobiæ.* Præter has habent Pontificii etiam sequentes. IV. *Bonaventura Ies.*29. *Ecclesiastic.*17. Alii *Daniel.*10,12. *Iesa* 37.36. *Coccius in thesauro Cathol.*, *Genes.*48.16, *Exod.*14.19. *Ps.*91.11. *Iudith.*13.20. *Hebr.*1.14. V. *Scholastici ad* 2. *dist.*11. rationes & congruentias : nonnullas etiam *de la Cerda cap.* VI. Idem à *Cerda*, & imprimis *Corn. à Lapide in Actor.*12. revelationes, exempla, fabulas. VII. *Coccius* & *de la Cerda* autoritatem patrum. Ad quas objectiones in ipsa disputatione respondebimus : ne his diutius immoremur, præsertim cum nihil difficultatis habeant. Ad locum *Math.*18. extat erudita responsio in *myrothecio*, aut *in operibus Cameronis.* Conferantur etiam *Dubia Evangelic. Spanhem. part.* 3. *dub.* 61.62. ubi ad loca *Math.*18. & *Actor.*12. plene respondet. Non est ergo quod actum agam.

8. Hinc educimus porismata. I. Vanas & futiles esse disquisitiones. An Christus, aut B. Virgo habuerint angelos custodes ; An angeli à custodia, cui deputati, aliquando amoveantur, ut vult *Fr. Georg. Venetus sect. cit.* §. 177. aliasque istius generis ineptas & absurdas quæstiones quas videat, cui vacat, apud *Zwarezium in tract. de angelis*, & scriptores de angelis tutelaribus mox infra nominandos. II. Non esse doctrinam de angelo custode catholicam, aut necessariam, nec facere ad peculiarem fidei ac pietatis praxin : ut quidem volunt *Vasquez disp.*245. *c.*1. *n.*2. *Baylius in Catech. p.*2. *qu.*47. *Coccius in Thesauro*, *Binsfeldius loc. cit. De la Cerda tract. cit. per totum.* III. Non salutandum quotidie angelum custodem, nec familiaritem cum illo affectandam. IV. Vanum esse & idololatricum omnem cultum religiosum, quem Pontificii angelis custodibus deferunt ; & angelis omnibus in genere & collectivè per quascunque devotiones, & per festum omnium angelorum ; de quo *Gavantus tom.*2. *p.*164. De cultu angelorum custodum vide apparatum precum & devotionum quem ex variis Angelolatris collegit *De la Cerda à p.*512. *usque ad finem.* Confer Iesuitarum *Drexelii horologium auxiliaris tutelaris angeli custodis*, *Fr. Albertini tract. de angelo custode* : Ejusdem *apparatus angelicos* cum *diurnali aureo angeli tutelaris. Nigroni Officium angeli custodis* ; *Collegii Insulensis Peregrinationem Paradisi rebus ad cœli iter necessariis instructam duce Angelo*; *Iacobi Hautini de angelo custode* ; *Martini Roa beneficia S. angeli custodis* ; *Pauli de Barry de devotione erga angelos* ; *Petri Hermandes de Ovalle Obligationẽ colendi angelos custodes*; *Petri Cottoni meditationes & conciones*, inter *quas* sexta est de ãgelis custodibus ; *Didaci de Celada in commentar. liter. & morali in Iudith*, ubi *ad cap.* 13. *v.*11.-21. §. 24. de angelis custodibus. Invenio *in bibliotheca Philippi Alegambe p.*490, mentionem fieri discursuum de Angelo custode *tom.*2.

Lusi-

Lusitanicè autore *Antonio Vasconcellio* Iesuita. Idem *Alegambe p.*502. servari dicit in collegio Romano *Francisci Foliani tomos septem de angelis tutelaribus*, ubi cœlestia perfectionis sensa, quæ ab eo sibi indita prædicabat, annotavit. Atque hæc quidem Ieluitæ ad promotionem novæ religionis angelorum tutelarium. Illis adde carmen *Ioh. Hemelarii* canonici, Antwerpiæ ann. 1621. cui tit. *Paraneticon angeli custodis ad Hugonem Grotium* &c. Et publicas preculas ad angelum custodem in vulgaribus libellis asceticis: inter quas illa vulgata est in Officio B. Mariæ.

Angele, qui meus es custos pietate superna
Me tibi commissum salva (N.B.) defende, guberna;
Terge meam mentem vitiis & labe fluentem.
Assiduusque precor mihi sis, relevesque cadentem.

Denique officium & festum angeli custodis celebrari concessum à Paulo V. Quod vide *in officiis Ordinis Minorum* editis cum *Diurnali Romano*; & de concessione Papæ *Gavantum tom.* 2. *Thesauri sacr. Rituum p.* 164. Habet etiam quid de festo & officio angelorum custodum *Molanus in diario ecclesiastico Medicorum*. Anno 1601. 16. May. concessa est à S. congregat. Rituum angeli custodis Missa pro congregatione annunciatæ societatis Iesu. Ab eadem congreg. approbatur angeli missa 6. April. 1615. Eadem decernit ut angeli custodis offi cium sit duplex minus 2. Octobr. 1627. Et celebrandum prima die non impedito officio novem lectionum post festum S. Michaelis; cedit etiam dominicæ 12. Martii 1618. Porro de controversiis, utrum angelorum custodum festum sit duplex majus, ita ut debeat utrasque vesperas habere integras, & quibus festis cedere aut non cedere debeat, vide nugantem *Gavantum loc. cit.*; ubi etiam determinat; festum angelorum custodum fieri concessum ex devotione & non ex præcepto. Originem ducit hic cultus ab Ethnicismo, uti constat ex *auctoribus thesi præced. citatis.* Substernebantur huic theologię, philosophemata Pythagorica & Platonica: Esse & requirimediam potestatem, quæ homines conjungat cum Deo τὸ δαιμόνιον scilicet. Quam potestatem tribus potissimum nominibus insigniunt, aut in tria distinguunt, Ἡ ἀγγέλους ϑεοὺς, δαίμονας: quorum illi cum diis proxime cohæreant; isti cum hominibus, hi in medio positi. Vide *aurea carmina Pytha-goræ.* Et *Maximi Tyrii dissert.* 26. *sub finem*, & *dissert.* 27. *per totum.*

Digitized by Google

DE NATURA ET OPERATIONIBUS DÆMONUM.

Resp. HENRICO BORNIO Vltrajectino. *Ad diem* 17. *Februar.*

Disputationibus de Spectris, Energumenis, Magia, Exorcismo *antehac editis, hanc de Dæmonibus tanquam fundamentum substernimus.*

I. ANgelus malus in veteri testamento appellatur. I. שטן *Satan* 1. *Paral.* 21. 1. *Zachar.* 3. 1. 2. (quamvis exponat *R. Aben Ezra* cum *R. D. Kimchi* de Sanballat & sociis, *Ar. Montanus* de Antiocho Epiphane) *Iob.* 1. & 2. 70. *gr.* transferunt διάβολος alibi cum non de spiritu sed de homine adversario usurpatur, vertunt ἐπίβουλος 1 *Sam.* 29. 4. & Σατὰν 1. *Reg.* 11, 14. 23. 25. Paraphrastes Chaldæus retinet *Iob.* 1. & 2. *Satan*, sed *Zachar.* 3. vertit חטאה *chattaah*. i. peccator, κατ' ἐξοχὴν scil. quomodo in N. T. ὁ πονηρός. II. שד, *Deuteron.* 32. 17. cum *Ps.* 106. 35. ubi gr, 70. vertunt δαιμόνιον: *Targum*, מזיק *mazzik Ps.* 135. sed *Deut.* 32. & alibi retinet *Schedin*, Quam & Syrus habet *Ps.* 106. Arabs Interpres transfert שיטאן *Saitan*, quam vocem etiam impurus *Muhammed in Alcorano* suo passim usurpat. III. שעיר *Sagnir Levitic.* 17. 7. *Targum* & Rabbini exponunt per *Schedim*; *R. Aben Ezra* addit etymologiam, quod forma pilosi animalis seu hirci hominibus apparerent, & illa sub imagine à Gentilibus, atque adeo ab Israelitis culti fuissent in Ægypto *Gr.* 70. transferunt δαιμόνιον h. e. idolum. Arabs *Saitan.* IV. Rabbinis dicitur מריא plur. מריאים, quod *Aruch* adfert ex *Bereschit Rabba sect.* 7. In novo testamento occurrunt tria nomina hebraica, quorum priora duo sunt communia, seu appellativa *Satanas*, (semel Satan. 2. *Cor.* 12. 7.) & *Belial* 2. *Cor.* 6. quod traductum ex V. T. ubi tamē non nisi de hominibus usurpatur *Deut.* 13. 13. *Iud.* 19. 22. &c. *Tertium* est proprium, *Beelzebul*, *Matth.* 10. 25. & 12. 24. &c. quo certus dæmon. princeps scil. aliorum denotatur. Derivari autem illud ex Deo μυίαγρος seu μυῖδης Accaron 2 *Reg.* 1. *v.* 2. non dubitamus, nec tamen concedimus criticam falcem in græcum textum mitti, & juxta exemplum vulgatæ & Syriacæ versionis scribi *BeelZebub.* Vbique enim, hoc est septies, exemplaria græca constanter habent *Beelzebul*, quæ sequitur Arabs & plerique patres. Ita notat *Dominum flercoris*, seu *flercoreum*: (quomodo idola dicuntur *gilloulim* i. flercorei *Ezechiel.* 22. 3. & 14. 4.) eleganti paranomastica detorsione Spiritui S. non inusitata, ut ostendit *Drusius ad* locum *Matth.* 10. & doctiss. *Seldenus syntagm.* 2. *de Dis Syris c.* 5. Et *Scultetus lib.* 2. *exercit. Evangelic. c.* 57. qui videndi ab illis, qui philologiam sacram & antiquitates sectantur. Præterquam quod nomina

Digitized by Google

mina propria in alias dialectos tradu&ta, aliter ſcribi & pronuntiari minime ſit inſolens : quin immo & in eadem lingua ; ſic e. gr. *Nebucadnezar.* 2 *Reg.*24.1 *Daniel* 1.1.&c.ſcribitur *Ierem.*21.1.*Ezechiel* 29.18. *Nebucadrezar* : nec tamen dicimus textum eſſe corruptum. Quod autem *Seldenus* fatetur cum *Origene* ſe ignorare ob quam rem ad principem dæmonum denotandum uſurpetur τὸ *Beelzebub* : nos ſalvo aliorum judicio putamus non fuiſſe prius nomen impoſitum dæmonio deinde idolo, ſed vice verſa ab idolo Gentilium nomen hoc populo Dei, atque adeo ex uſu loquendi ab ipſo Sp.S.fuiſſe tradu&tum ad ſignificandum diabolum;idque hoc fundamento, quod Gentilium idola interpretative nihil aliud eſſent quam dæmonia 1 *Corinth.*10.20. De Beelzebub principe dæmonum, vide infra *part.*2.*theſi ult.* Nomina græca in N.T.ſunt iſta 1. Ἀβαδδὼν *Math.*4. *Actor.*13.&c.quod Syrus transfert אבל קרצא *Ochel kartſo* i.criminator,promulgans calumniam. Reliqua nomina fere exponit per ſuam דיוא *dajavo*, cujus originem ducunt ad hebr.דאה i. *vultus*, *milvus*. II. δαιμόνιον & δαίμων *Math.*7.22.& 83.1.quæ vox alioquin apud Platonem alioſque profanos authores in bonam partem accipitur, quin & ipſum Deum notat, in Cratylo. III. ὁ πονηρὸς Matth.6 & πανοπλίαν τῆς πονηρίας Epheſ.6. IV. πνεῦμα ἀκαθαρτὸν Luc. 4. 39. & πνεῦμα Epheſ.2. 2. Actor. 23. 8. Luc. 8.29. & 9. 39. & πνεῦμα πονηρὸν Luc. 7.21. V. ὁ ἄρχων & ὁ θεὸς τοῦ κόσμου & ὁ κόσμος οὗτος Iohann. 12. 31. 2.Corinth. 4.4. ἀρχὴ, ἐξουσία, κοσμοκράτωρ, ἀρχων τ ἐξουσίας δυνάμις Epheſ. 6.12. & 2. 2. Rom. 8. 38. VI. ἄγγελος abſolute Rom. 8.38.1 Corinth.6.3.& cum adjectione ἄγγελος Σατανᾶ 2.Corinth.12.7. ἄγγελος τοῦ διαβόλου Math.25.41. VII. Serpens 2 *Cor.* 11. 3.& magnus draco, antiquus ſerpens *Apoc.*12.9.& 32.9.VIII. 1.Sunt qui addunt ex *Apoc.* 9.11. nomina Angeli abyſſi, Ἀπολλύων heb.Abaddon, quibus admodum congruere putat *Selden. loc.cit.*hebræorum *Aſchmedai* à radice שמד *Schamad* exterminavit, perdidit. Sed nos malumus per illa Antichriſtum intelligere, diaboli ſcil. primogenitum. Atque hæc nomina ſacra. Apud profanos ſcriptores uſitata eſt vox *mali genii*. Dæmonis, dæmonii : videatur *Plato in Cratylo*, *Macrob.Saturnal.lib.*1.*c.*23. *Philoſtratus paſſim in vita Apollonii Thyanei* ; Δαιμόνιον φωνὴ occurrit apud *Plutarchum in Dione*. Apud *eundem in convivio*, *ad quæſt.* πῶς λιμὸν *Reſp.* Thales eſſe θεὸν ; & *ad qu.* πῶς λοιμοπαθὲς ; Idem reſpondet, eſſe δαίμονα. Tertullian.cap.22. apologetici ait : de hortatorium (ſcilicet dæmonium) *plene à bono omnes ſciunt poëtæ.* Porro de nomine dæmonis multa colligit ex Gentilibus ſcriptoribus *Eugubinus l.*8.*de per.philoſoph.cap.*19.20.33.34.Vnde etiam conſtat dæmones malos illis non fuiſſe incognitos. Quamvis à nonnullis hæc ſententia improbata, uti innuere videtur *Auguſtinus lib.*9.*cap.*1. De quo mox

infra

infra *theſi* 2. Sed alii & ſubinde confundebant Deum ſeu Deos, cum dæmonibus : alii eos diſtinguebant;uti patet ex *Auguſtini loc.cit.*,& *c.*2.3. Hinc ſententiarum varietas & confuſio : ut alii dividerent Deos in bonos & malos ſeu invidos ; alii negarent Deos aliquos aut dæmonas eſſe malos. Confer quæ infra *theſi* 2. de hac confuſione notamus.Reliquæ fere Rabbinis , Cabaliſtis , philoſophis , Magis & vulgo uſitatæ ſunt aut individuorum , aut ſpecierum , ita loqui liceat : de quibus *theſi ultima*. Porro nominum iſtorum philologica conſideratio à vulgatis lexicographis , nec non ſcholiis ad ſcripturam petenda : ne huc nimis prolixi ſimus.

Conſectar. I. Ridiculè & imperitè *R.Menaſſe Ben Iſrael probl.*22.*de Creatione* שר *Sched* à שרה i.e.*agro* derivat. II. Non eſt veriſimile,*Ketebh Pſ.*91. 6. aut *Sagnir Ieſa* 13. 21. & 34. 14. notare diabolum ; quidquid ſit de expoſitione vulgati interpretis , 70.gr. Targum , Rabbinorum , & patrum , ac recentiorum quorundam. III. Multo magis inſulſum eſt per Behemot & Leviathan *Iob.*42. & 41. cum patribus & commentatoribus Pontificiis intelligere diabolum. IV. Nec loca *Pſalm.*78. 49. & 109. 6. huc velimus trahi : ne tam infirmis probationibus proſtituamus Theologiam noſtram : cum aliam & concinnam interpretationem textus illi admittant. V. Longe abſurdiſſimum eſt , quod de *Lilith Ieſ.* 34. 14. *R.* Sel *Iarchi* : שם שירה i.e.nomen eſt diabolæ ; & nuper *R.Menaſſe loc.cit. Spiritus fœminei ſexus.* Ex qua lepida interpretatione nata eſt mythologia Rabbinica de Matre diabolorum , quæ fuerit prima conjux Adami (vid. infra theſin 4.) Rectius *Aben Ezra* & *David Kimchi in ſcholiis ibid.* avem nocte volantem exponunt. VI. לי"ש *Laiſch.Iob.* 4. 11. quod gr. μυρμηκολέων vulgatus *tygris* , non notat diabolum, ut vult Eulogius apud *Photium in Myrobiblo* 280. VII. *Mammona Math.*6. *verſ.* 24. non eſt nomen dæmonis , ut vult *Lombardus lib.*2.*diſt.*7. VIII. Omiſſa ridicula etymologia *dæmonis* quaſi *dimon* , à latina voce *divitiis* & Syriaca *Mammon* ; & *diabolo* à *dia* i.e.duo & *bolus* i.e.morſellus , quia mordet duo ſcilicet corpus & animam , ut ex Catholico & Gemma gemmarum Scholaſtici nonnulli , inter eos *Guliel mus* , & *Themeſvar.* Quæritur quid reſpexerit Iſidorus lib.8.c.11. *Diabolus hebraice dicitur deorſum fluens &c. ſuperbiæ pondere deorſum corruens cecidit &c.* quem ſequuntur *Bonaventura ad* 2.*diſt. qu.* 1. & *Gerſon tract.*8.*ſuper Magnificat.* Doctiſſ. *Mathias Martinius in Onomaſtico* conjicit eum quamvis perperam dicat vocem eſſe hebræam , reſpexiſſe בול *boul* , quod vertitur *Ieſa.*64.4. ἐκρυῆναι *defluere* : aut potius linguam Arabicam , דבל *dabala flaccefcere , tabefcere* , unde *debon* id eſt maraſmus. Sed *Iſidorus* vocem διάβολος non dicit eſſe origine hebraicam, nec ſi dixiſſet tantam

tam puto in illo fuiſſe hebraiſmi & Arabiſmi cognitionem, ut de radicibus illis cogitarit. Simpliciter ergo dicendum, Iſidorum contuliſſe ſynonymum hebraicum, quod ipſius opinione fuit נָפַל à rad. *naphal* id eſt, cecidit, dejecit ſe, defecit, corruit: *Geneſ.*6.4. Vbi alioquin gigantes intelligendi ſunt, quos plurimi antiquorum credebant eſſe à diabolis genitos, nonnulli diabolos ab ipſis genitos. De quo infra.

Voce explicata accedamus ad quæſtiones *An ſit*, *Quid ſit*, *cur ſit*, Primum quidem eſſe angelos malos ſeu dæmonia, *conſtat* I. ex innumeris ſcripturæ teſtimoniis, quorum aliqua his theſibus citamus. II. Ex ſpectris; quæ ad cauſas naturales referri non poſſunt, nec ad Deum aut angelos bonos, propter effecta eorum mendacia & improba. Ex hoc argumento collegerunt hanc veritatem Gentiles antiqui, & hodierni, aliique extranei, ut Mahumediſtæ. Vide *diſp. de Spectris.* Ad hanc claſſem argumentorum refero oſtenta & prodigia. Cujus argumenti vim ut Gentiles viderunt, ſic declinare nõ potuit ipſe Machiavellus l. 1. diſcurſuum c. 56. p. 231. *Hujuſmodi rerum cauſas ab iis explicari poſſe credo, qui rerum, naturalium ac ſupra naturalium cognitione inſignes ſunt: à qua me alienum eſſe fateor: niſi forte cum philoſophis quibuſdam pronuntiandum cenſeamus, aerem plenum ſpiritibus & intelligentiis eſſe, quæ res futuras prævidentes, & caſibus humanis condolentes, eas hominibus per hujuſmodi ſigna prænuntient, ut ſe adverſus eas tempeſtivius præparare & communire queant. Vtut ſe res habeat, Experientia certe compertum habemus, talia ſigna ſequi ſolere magnos aliquos motus.* III. Ex Oraculis quæ è terræ cavernis, ex arboribus, ex ſtatuis edebantur. Quod eædem conſequentia, ac præcedens argumentum urgendum. Vide *diſp. de Prophetia.* IV. Ex energematis & energumenis, per eandem conſequentiam. Confer *diſp. de Energumenis.* V. Ex effectibus & maleficiis magicis, per eandem conſequentiam. Confer *diſp. de Magia.* VI. *Deinde*, ſi quid valeat apud Atheos & Libertino-Scepticos, accedat conſenſus omnium cujuſcunque ſectæ ſapientum, Iudæorum, ſcil. Mahumediſtarum, Gentilium. Poſtremorum teſtimonia vide apud *Eugubinum lib.* 8. *de perenni Philoſophia. Rejicimus ergo.* I. Errores Saducæorum qui dæmonia negabant *Actor.* 23.8. *Epiphan. lib.* 1. *tom.* 1. 14. *Nazianzen. orat.* 6. quæ eſt de Spiritu S. II. Quorundam inter Gentiles, qui exiſtimabant dæmonum naturam ab omni malo prorſus abhorrere. Sed confundebant illi angelos bonos & malos, & Deos cum dæmonibus. Quomodo *Heſiodus* de aurei generis hominibus canit, Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς, Ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων. &c. De quo vide *Theod. curat. ſerm.* 8. *p.* 111. Confer & *Eugubinum lib.* 8. *cap.* 31. 33. Et Heinſium introductione ad Heſiodi opera & dies cap. 10. p. 239. ubi hanc Gentilium theologiam ſic

2.

Digitized by Google

explicat: *Horum igitur γηγενῶν duo constituenda genera: quorum alteri dissolue-bantur; alteri in speciem* λογικῶν *convertebantur, & constituebant nobilius quid & aerium. In omni vita tria statuunt Platonici;* βίον, θάνατον, λῆξιν, *sicut Proclus loquitur: vel ut nos mallemus,* βίον, τελευτὴν, μοῖραν *id est, vitam, vitæ finem, & quod vitæ finem sequitur. Primi igitur sæculi homines quotquot nobiliores erant, post emensum tempus sunum* λῆξιν Δαιμονίαν, *sive* τοὺς Δαίμονας τοὺς ἐπιχθονίους *constituunt. Secundi* τοὺς ὑποχθονίους. *Tertii sine* λήξει *interierunt. Quarti Heroas. Quinti* ψυχικὸν ἀνθρωπίνου, *quos Hierocles* θεῖα ζῶα, *in libro de fato & providentia vocat, ubi eos tertios facit post* τὰ οὐράνια, *quos Deos dicimus: quos sequuntur* τὰ αἰθέρια *quos Dæmones appellamus.* ὧν δὲ μὴν πρῶτόν , *inquit* ἐμάνια τε καὶ θεοὺς καλοῦσι· τὰ δὲ μετ' ἐκεῖνα δεύτερα μὲν ἴσχει τάξεις, λογικὰ αἰθέρια τε καὶ ἀγαθοὺς δαίμονας ὀνομάζεται, τρίτα δὲ τὰ συμφυῆ τὸν ἀνθρώπων σώματι ἔμψυχα τε καὶ ἀθάνατα γινόμενα, τὸ δὲ ἀνθρώπινον τέταρτον πάντων πάξιν ἴσχει. οὓς θείους ζῶα καὶ ἀνθρωπίνας ψυχάς, καὶ (ὡς ἀνίσποι Πλάτων) ἀθανάτους ὀνομάζομεν θνητούς. Et paulo post adducto loco Platonis, sic pergit: *Vt ex verbis aliquid constituamus duplices illarum ætatum facit homines alteri perpetua quadam serie humanum genus constituebant: qui autẽ puriores & præstantiores erant* λῆξιν *divinam consequebantur, & inter Dæmones referebantur. Atque hæc causa est, cur ex ætatibus illis* λῆξιν *constituat Poeta, &* τὰ λογικὰ *e quibus omnibus unum solum instituto suo applicat. Id autem est* τὸ τῶν Δαιμόνων. *Repetit enim paulo post hæc de iisdem.*

Τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

III. Fanatici Enthusiastæ *Davidis Georgii*, qui diabolos transformat in corruptionem voluntatis humanæ, pravosque animi motus, aut cum iis confundit: qui demum exstiterint post lapsum Adami, ut convincitur ex *lib. Mirabilium part. 2. cap. 28. 29. 30. 117.* & evidenter ac compendiosè ex *Apologia ipsius ad Annam Oldenburgicam Comitissam Embdanam cap. 5.* Nec negare ausus fuit hanc ejus hæresin, novissimus omnium Hyperaspistes larvatus Andreas Hugelmumsonus; quem detexit & refutavit *Vbbo Emmius* historicus & Professor, cum viveret, Groninganus. IV. Aristotelis, & quicunque absque mixtura Christianæ fidei in omnibus illum sectantur (quales imprimis Avicenna, Averroes & Averroistæ superioris sæculi in Italia); quem dæmonas nullos agnoscere, sed omnia eorum effecta aut fabulosa ducere aut ad causas naturales reducere certum est iis, qui modo scripta ejus inspexerint. Vide ex professo de hoc disputantem *Pomponatium de Incantamentis cap. 9. &* 10. Qui in quascunque formas se verterit, *Aristotelem* excusare non potuit: quod ipse fatetur. Idem evenit *Eugubino lib. 8. c. 27.* & *Scaligero Exercit.* 155. quamvis ille non ita fateatur. V. *Platonis in Cratylo & Epinomide*, & sectatorum Plotini, Proclì, Porphyrii, Iamblichi, Alcinoi qui dæmonibus bonitatem attribuunt & benigna

Digitized by Google

benigna officia erga homines, atque adeo angelos bonos cum malis cõfundunt, ut constat ex *Augustino lib.* 10. *de civit. Dei cap.* 11. *Eugubino l. cit. c.* 22. 23. 24. Pseudo-philosophiam illam recoxit Psellus refutatus à *Delrio disqu. Magic. lib.* 3. Eamque tanquam primarium Magiæ fundamentum & allicium avide arripuerunt Doctores Magici Agrippa, Trithemius &c. Nec satis ab ea alienos se ostendunt *Pomponatius*. *Cardanus loc. cit.* & si qui sunt istius commatis philosophi. Modo enim ajunt, modo negant, Sed optime id constabit, si videatur ipse *Psellus* nuper *gr. lat.* cum notis editus à Gilberto Gaulmin, & conferatur cum eo *Iamblichus de mysteriis Ægyptiorum.* VI. *Timothei Brichti disputationem*, quam habet *in animadvers. ad Physicam Scribonii* contra divisionem angelorum in bonos & malos, putamus non esse heterodoxiam Theologicam, sed meram λογικαλοχίαν dialecticam, circa technologema *Divisionis.*

Quid sit dæmon explicabit hæc descriptio: Est *angelus in integritate creatus, qui propter propriam defectionem, malitiæ & miseriæ immutabili subjectus providentiæ ac gloriæ Dei inservit etiam invitus.* Genus facimus *Angelum* id est substantiam spiritualem. De essentia ejusque proprietatibus, ut & de existentia & personalitate nihil hic dicendum; præsupponuntur illa ex tract. de Angelis in genere. Differentiam specificam, qua à bonis distinguitur, immutabilẽ malitiam & mileriam: Cujus causæ subjiciuntur. Rejicimus hic errores 1. Platonis, qui in Epinomide materiales facit dæmonas, & quidem animalium numero comprehendit, quibusdam corpora tenuiora ex aëre, aliis ex æthere attribuens. II. *Porphyrii in* 2. *de Abstinentia*, ubi non tantum cum aliis Gentibus delirat dæmonas nidoribus & sanguine hostiarum delectari sed & corpuscula illorum aeria iis pinguescere. Ad quæ miror Eugubinum subjicere cap. 30. *Quæ forte vera sunt, ut proinde locis humidioribus inhæreant. Sed mihi cum primis vestigantur, quæ multorum testimoniis confirmata, ob id veriora noscantur. Sic ambulantes, per loca arida, & sine humoribus, & aqua, non habent* ubi conquiescant. Manifeste nimis hanc λαχρείαν dæmonibus attributam evincunt, ea quæ occurrunt apud *Iustinum*, *Athenagoram*, *Minutium*, *Chrysostomum serm. de S. Romano. Tertullian. cap.* 22. *Originem c. Celsum* fere *circa finem. Porphyrium* sibi contradicentem & hæc incrustantem vide quomodo ex Pythio confundat *Theodoret. de curat. serm.* 12. *p.* 138. III. Thalmudicorum & Cabalistarum, qui corporeos eos statuunt & rebus corporeis affici, cibis vesci, generare, mori instar hominum. Quas rancidas nugas ambitiosè venditat R. *Menasse ben Israel problem. de creatione* 22. ubi etiam ex *ps.* 104. *v.* 4. probare conatur, corpora eorum ex igni & aere esse composita. Sed de origine, essentia & natura dæmonum fluctuant, & in varias opiniones scissi sunt: quas,

3.

ne prolixus ſim, verbis ſinguiorum autorum citandis, pleraſque compendiosè recenſet Munſterus in notis ad Levitic. 17. *De his aëreis dæmonibus, Hebræi mirabiles habent opiniones. Nam ajunt: ſicut Deus à principio quaſdam fecit creaturas corporeas ex quatuor elementis, ſic quoque fecit quaſdam ex duobus tantum elementis, puta ex igne & aëre: & hæ exterioribus ſenſibus percipi non poſſunt, ſicut nec anima jumenti, eo quod corpus habeant quodammodo ſpirituale. Et ſicut corpora ex quatuor elementis compoſita, diſſolvi poſſunt per mortem, & reſolvi in elementa, ita quoque memoratæ ſubtiles creaturæ poſſunt mori, & corpus illud inſenſibile reverti poteſt in ſua elementa. Et habẽt iſti dæmones tres proprietates angelorum miniſterialium, & tres proprietates filiorum hominum. Nam habent alas ut angeli, (memẽto me referre opinionẽ) volant perniciſſimi ut angeli, præſciunt futura ut angeli, edunt & bibunt ut homines, generationi operam dant ut homines, moriuntur ut homines. Movent ſe celeriter de loco in locum, quod omni deſtituantur gravedine. Nam ſi avis, quæ de terra & aqua aliquid habet, tam velociter ſe movere poteſt, quomodo non velocius dæmones iſti aërei per aëra movebuntur, qui nulla onerantur gravi materia? Cibus & refrigerium eorum eſt ut lambant liquiditatem aëris, & odorem hauriant ignis. Vnde & à necromanticis ſuffitu ſumi facile ad votum haberi poſſunt. Et quod futura præſcire dicuntur, id non habent ex ſua natura, ſed cum in æthereis partibus circumvolitent, multa diſcunt à rectoribus orbium cæleſtium, quæ ipſi deinde aliis, quibus volunt, revelant. Non tamen cognoſcere poſſunt ea, quæ poſt multos annos futura ſunt, ſed quæ præſens cælum minatur. His nulla commiſſa eſt autoritas aut poteſtas, ut nec nocere quidẽ nec prodeſſe poſſint homini. Sunt rurſus alii, qui de dæmonibus aliam habent opinionem, nempe quod omni careant corpore elementari, ſed nudæ ſint animæ, creatæ à principio mundi priuſquam corpora pro eis formarentur. Nam cum ſabbatum jam illuxiſſet, & illæ nondum corpora à domino accepiſſent, relicti ſunt nudi ſpiritus abſque corpore. Et id ajunt Hebræi innui per hæc verba, quæ in principio Geneſeos ſcribuntur.* Quæ creavit Deus ut faceret. *Vocantur autem proprio nomine* שדים *quod ſuperiorum influentias devaſtent & immutent: quod & magi facere dicuntur, eorum freti auxilio. Induunt nonnumquam corpus ut horrore videntes concutiant. Sunt rurſum alii, qui adhuc abſurdiorem habent opinionem, nempe quod ex ſomniali hominis ſemine hi naſcantur cacodæmones, aut ſaltem corpus aſſumant præſertim ſi dormienti carnalis & turpis imaginatio ſeu illuſio obverſetur: & hos vocant* מזיקים *id eſt nocentia dæmonia, quæ homini tandiu inſidiantur, donec ſublatus fuerit de mundo. Vnde ſapientes Hebræorum dicũtur ordinaſſe quod cum funus aliquod in ſepulchrum eſt mittendum, ſeptenæ fieri debeant circa illud circulationes: fugiunt enim ab illis dæmones, & tunc ſubito mittendum eſt corpus in foveam priuſquam dæmon redeat & cadaver, unde ipſe factus eſt, inficiat atque inquinet. Mira invenies de his portentis apud Rabi* Abraham *autorem* faſciculi myrrhæ. IV. Hæreticorum, qui diabolum aut ex

triceſimo æone natum,ut Valentiniani, Archontici; aut corporeum dixerunt ut Meſſaliani;aut ãgelos cum mulieribus cojiſſe ad homines procreandos,ut Sethiani. De quibus videndi *Epiphan.* & *Auguſt.* aliique hæreſiũm ſcriptores. Nec ſunt plane immunes ab hac opinione illi ſcriptores, qui abuſi loco *Geneſ. 6. v.* 2.putarunt angelos genuiſſe ex mulieribus gigantes, aut dæmonas ac propterea è cœlo dejectos ut *Philo de Gigantibus, Iuſtinus* 17.*orat. ad ſenatum Romanum, Clemens Stromat.* 3. *Tertullian. de habitu mulierum, Lactantius lib.* 2. *cap.* 15. *Alii* eodem loco *Geneſ.* 6. abuſi putarunt eſſe dæmonas, (dictos filios Dei, quia natura tales ſint), qui corporei cum ſint, inſtar hominum generarint, ut *Franciſc. Georgius tom.* 1. *problem.* 74. Alii eundem locum ſic acceperint, ut putent dæmones primum ſuccubos à potentiſſimis viris validiſſimum ſemen excepiſſe, quod deinde iidem incubi in validiſſimas fœminas transfuderint, unde gigantes nati; ut *Burgenſis in Geneſ.* 6. & *Valeſius philoſ. ſacr. c.* 8. v. Mahumedis qui *Surat.* 65. homines ex umbra, diabolum ex flamma ignis conditum ait. VI. Cujus furores ſuperat delirium idiotici & phantaſtici cujuſdam nuperi Enthuſiaſtæ *Iohannis Boëmen*, qui dæmonem ex ſubſtantia Dei creatum dicit, & partem eſſe eſſentiæ divinæ. *Apolog.* 1. germanice *c. Balthazar. Tyleken ſect.* 521. VI. *Ethnicorum*, qui improborum animas transformatas putabant, in manes, lemures, larvaſque circum vagantes, territantes, atque infeſtantes. Ita teſtatur Iſidorus lib. 8. origin. *Larvas in hominibus factos dæmones ajunt, qui meriti mala fuerint.* Sed vide ipſum *Apulejum de Deo Socratis & apolog. part.* 1. Et *Philoſtratum de vita Thyanei lib.* 3. *cap.* 2. Hujus ſententiæ fuerunt etiam Iudæi, ut patet ex *Fl. Ioſepho lib.* 7. *de bello Iudaico cap.* 33. Ex Chriſtianis *Athenagoras in legatione* affirmat angelos *Geneſ.* 6. 2. genuiſſe gigantes, quorum defunctorum animæ in dæmonas ſint mutatæ, & circa mundum pererrant. Patrum quorum aliqui Ethnicos & Platonicos ſecuti dæmonas fecerunt guloſos,qui nidoribus & ſanguine hoſtiarum allicerentur, ut *Athenagoras*: aliqui theogoniis & genealogicis fabulis Ethnicorum, Iudæorum, & hæreticorum inſiſtentes, diabolis attribuerunt luxuriam & congreſſum cum fœminis, quales illi quos infra citamus. Alii & quidem complures cum Platonicis corporeos eſſe & corporeis affici;ut *Iuſtinus Martyr. quæſt. Græc. confus. Origenes* περὶ ἀρχῶν *in prologo. Tertullian. de carne Chriſti c.* 6. & *c. Marcionem lib.* 3. *c.* 9. (quamvis hunc excuſet *Pamelius in paradoxis Tertullianis*, dicendo quod vocem *corporis* late acceperit pro *ſubſtantia*); *Lactantius lib.* 2. *cap.* 15. *Caſarius Dialog.* 1. *Macarius homili* 4. *Claudianus de ſtatu animæ lib.* 3. *Gennadius de Eccleſiaſt. dogmat. c.* 12. *Auguſtinus de civit. Dei lib.* 8. *c.* 16. *Geneſi ad lit. lib.* 3. *c.* 10. *Epiſtol.* 111. & 115. *Retractat. lib.* 1. *c.* 26. *ad quæſt.* 47. Vt vel hinc videant Pontificii

Digitized by Google

(qui hanc opinionem hodie rigide & communi fide rejiciunt) quam dextre interpretatio & praxis patrum cynósura sanæ Theologiæ statuatur. Quid item de actis Conciliorum, ad quæ tam promptè confugere solent: Cum in *Concil. Niceno* 2. *act.* 5. Ioh. Episc. Thessalonic. dicat: *ita ecclesiam catholicam docere.* Sed de hoc plura contra Pontificios in *disp. de patribus.*

Ex recentioribus theologis & philosophis Pontificiis eandem opinionem fovent *Cajetanus in Genes.* 4. & *in Ephes.* 1. Et *Niphus tract.* 3. *de dæmonibus cap.* 34. An autem dæmones afficiantur rebus corporeis infra *thesi* 9. disquirimus. VIII. Inter recentiores vastæ lectionis & eruditionis vir Gerard. Ioh. Vossius tract. de Idololatr. (quem post primam hujus disp. editionem vulgatum, commodùm nunc confero) lib. 1. c. 6. de sententiarum discrepantia sic judicat: *Etsi vero cum nemine contentionis funem duxero, qui angelis corpora tribuat, laxius hac voce accepta: non tamen assentiendum Thalmudistis, qui eos nugantur productos ex sinistro massæ latere: vel Platonicis, qui definire non verentur, corpora iis esse rotunda, ac his ætherea, illis aërea, vel alius elementi. At extra controversiam ponimus, etsi humana sæpius corpora assumant; minimum tamen corporeos esse discendos, quatenus perfectæ sunt substantiæ per se, nec ordinem habent naturalem ad corpus: contra quam in animis sit humanis, quæ citra quidem corporis organa, sed modo subsistunt imperfecto: puta ut pars perfectæ substantiæ constitutiva; unde nonnisi indirecte & reductive ad substantiarum seriem pertinent.* Nos in sententia scholasticorum quippe tutiori, & quæ nihil absurdi habet, manemus. In qua secuti sunt Patres, qui dæmonas faciunt ἀσωμάτους, Autor sub nomine *Iustini quæst. Græcanicis confut. q.* 2. *Cyrillus in Ioh. l.* 2. *c.* 10: *Nazianz. orat.* 2. *de Theolog.* & 38. *de natali Christi, Chrysostom. orat.* 1. *de Provid. Theodoret. de curat. gr. aff. serm.* 3. Et *in Genesin quæst.* 36, Adde iis *Pseudo. Areopagitam*, & *Damascenum.*

4. Causa efficiēs diaboli, quatenus creatura est seu secundum id quod Deus illum fecit, est solus Deus, ut in loc. comuni de Angelis docetur: quatenus vero ut diabolus seu formaliter malus consideratur, & secundum id quod seipsum fecit, nulla alia est causa efficiens (seu potius deficiens) quærenda extra ipsum. Est ergo obstinatæ malitiæ, quæ lapsum eius excepit, si consideretur ut culpa, diabolus solus causa efficiens physica: sin vero consideretur ut pœna, idem solus est causa moralis meritoria. Lapsus autem seu primi sui peccati solus est causa physica, nam hic meritoria nulla locum habet. Denique omnis miseriæ & pœnæ qua talis à Deo inflictę ac porro infligendæ, diabolus est causa meritoria, Deus vero per justam & efficacem providentiam suam causa physica operando & cessando ab actione, subtrahendo, permittendo. Veritas autem, hujus assertionis nostræ probatur 1. *quia* Deus creavit omnia valde bona *Genes.* 1. 31.

Digitized by Google

1.31. 2.*quia* Deus nullo modo eſt aut eſſe poteſt autor mali culpæ; quod alibi ex profeſſo probatum, hic pręſupponimus: ſed Deus eſt autor mali pœnæ, quod cum ſit bonum juſtitiæ ab alio nullo eſſe poteſt tanquam ſummo domino, rectore, & judice, quam ab ipſo; ut ſuo loco demonſtrandum eſt. 3. *Quia* ſcriptura diabolum exſerte facit authorem lapſus & malitię ſuæ 2*Petr.*2.4.*Iudæ v.*6.*Iohann.*8.44.4. *Quia* ſi Deus eſſet author peccati diabolici, eſſet per aliquam actionem, quæ Deo circa hoc peccatum adſcribitur. Sed per nullam earum eſt. Non per præſcientiam & decretum tum permittendi tum ordinandi in bonum: quia ſunt actiones immanentes. Non per creationem, quia creavit eos bonos,& angelos lucis *Iohann.* 8. 44. *Iudæ v.* 6. Non per permiſſionem, quod labentes non inhibuit aut ſuſtentavit, quia permiſſio non eſt actio, ſed ceſſatio ab actione ſeu non actio. Non per actualem ordinationem, qua lapſum hunc convertit ad aliquid bonum, ad gloriam ſcil. *tum* Iuſtitiæ erga diabolos & improbos qui ab illis cruciantur; *tum* caſtigationis paternæ electorum, qui ab illis exercentur; tum providentiæ generalis in hoc univerſo, ubi miniſterio eorum uti novit; tum immediate gratiæ & erga angelos electos, & miſericordiæ erga hominem lapſum: Nam tota hæc emanans ordinatio ſeu gubernatio, ſequitur lapſum, eumque præſupponit, ergo non eſt cauſa. Adhæc validiſſime evincit Deum eſſe cauſam non mali ſed boni, quippe qui ex ipſis tenebris lucem educat & deſperatiſſimo malo contra & præter naturam ſuam & contra ſeu præter intentionem malefici in bonum utatur. Porro ſi quis quærat an & quomodo lapſus hic fuerit poſſibilis (de quo diſputant *Scholaſtici ad Thom.* 1.*qu.* 63. *art.*1. Et idem *Thomas contra Gentes lib.* 3. *qu.* 109. & 110.) reſpondemus ſimpliciter ad quæſtionem *an ſit*, ex eventu tanquam à poſteriori id conſtare. Ad quæſtionem *cur ſit* ſeu *quomodo*, nihil ita reſponderi poteſt quin ſemper maneat aliquid ingeniolo noſtro in hac vita ἀπερίληπτον, non minus quam circa modum illum quo diabolus decepit Evam 2 *Corinth.*11. 3. A parte diaboli non fuiſſe impoſſibile ut deficeret, ſuadet ſtatus ejus mutabilis: neque enim voluntas ejus recte agendi lex ac norma fuit, nec veritas & juſtitia illi eſſentialis, nec abſolutè bonus erat & per eſſentiam (quod ſoli Deo proprium) ſed omnia illa erant in illo ἐκμίσῳ, per participationem, accidentaliter, atque adeo mutabiliter. A parte Dei fuiſſe poſſibile nec inconveniens ut lapſum permitteret, docet ex eventu & à poſteriori ſumma ipſius ſapientia, perfecta bonitas, & ſummnm ac abſolutum in omnes creaturas jus ac dominium, ſecundum quod ita voluit; cujus voluntatis cauſa quæri non debet, nec aſſignari à nobis poteſt. Conſiderentur loca *Rom.*9. 15. 18. & 11. 35. Rationes

nes alias, quas congruentias appellant, quæ ab *Augustino*, Scholasticis, Metaphysicis contra extraneos è fide adferri solent, suo loco relinquimus; modo ne statuantur ratio adæquata & à priori, aut causa necessaria cur Deus potius permiserit malum ingredi in mundum primo per angelos, deinde per homines; quam utrosque aut alterutros in bono confirmarit, cum pro summa & libera potestate ac potentia sua potuisset. *Rejicimus* ergo 1. *Judæorum*, & Christianorum quorundam (quos supra *thesi* 3. notamus) opinionem de dæmonum ortu ex congressu angelorum cum hominibus. 2. *Eorundem* Iudæorum opinionem de ortu dæmonum ex conjugio Adami cum priore uxore, cum qua ante Evam copulatum fuisse Adamum fabulantur, eamque *Lilith* appellant: quæ ipsis mater dæmonum. De qua fabula videndus liber *Ben Sira*, ut hebraicè ab ipsis Iudæis editus est. 3. *Eorundem* opinionem de quamplurimis dæmonibus maribus genitis ab Adamo ex commixtione cum dæmonibus fœminis totis 130. annis, quibus propter luctum ex morte Abelis à congressu cum uxore Eva abstinebat; & quamplurimis dæmonibus fœminis, quas iisdem 130. annis pariebat Eva ex commixtione cum dæmonibus maribus. *Bereschit Rabba sect.* 20. & 24. Et *R. Selomo in psam.* 89. *v.* 33. qui *ibidem* paulo aliter, quod geniti sint ex fluxu seminis nocturni, dum separatus esset ab Eva. Idem secutus *Thalmud*, ait separationem hanc fuisse factam per excommunicationem Dei, propter gustatum fructum vetitum. Variat ergo ab iis R. *Abraham* Hispanus apud *Munsterum in notis ad Mattheum hebraic. cap.* 14. 4. *Alias* Iudæorum, ut & Gentilium & Christianorum tum hæreticorum, tum orthodoxorum opiniones de ortu dæmonum *thesi præcedenti* attigimus. Confer infra *thesin* 8. *sub finem*.

Consectar. Scholastici ad 1. *qu.* 63. *art.* 1. & *ad* 1. 2. *qu.* 58. *art.* 2. & *qu.* 77. *art.* 2. & *ad Magistrum* 2. *dist.* 22. & 23. disputant, An possit Deus creare angelum seu creaturam rationalem quæ sit impeccabilis per naturam, sive contra finem & præcepta naturalia, sive contra supernaturalia: Et an possit dari intellectus creatus cum ea perfectione naturali, ut clare & intuitivè videat Deum. Nos rejecta falsa hypothesi de primo instanti ævi seu morula angelorum, qua illi fuerint absque gratia in puris naturalibus, ut vocant; cum *Thoma p.* 3. *qu.* 16. *art.* 1. & 1. 2. *qu.* 4. *art.* 4. contra *Durandum* & *Scotum* statuimus posse creaturam fieri impeccabilem per gratiam unionis, aut per claram Dei visionem, aut per peculiarem quandam assistentiam seu confirmationem: Præterea, affirmativam sentẽtiã saltem de impeccabilitate circa finẽ & materiam virtutis supernaturalis præjudicare doctrinę de necessitate gratiæ. Cui vacat de præceptis naturalibus sive à natura inditis sive positivis superadditis eos videre dimicantes, is adeat

Caje-

Cajetanum, aut potius *Vasquez* qui fusè de eo agit *ad* 1.*qu.* 63.*art.* 1. aut *Becanum Theolog.Scholast.part.*1.*tract.*3.*c.*4. qui compendiosè.

Vt autem defectionem dæmonum tanto melius percipiamus, consideranda sunt ista 1. Vnde cecederint. 2.qui & quales ceciderint. 3. quot ceciderint. 4. Quis ordo seu processus. 5. Quis locus. 6. quod tempus. 7. Quodnam genus peccati. 8. Quantum sit peccatum. 9. Quænam consequentia hujus peccati. 1. Defecerunt à statu integritatis in quo conditi erant : quem statum non tantum constituimus in puris naturalibus (ut ex Scholasticis *Bonaventura*, *Henricus*, *Scotus* cum suis &c. hic distinguere solent) sed in gratia imaginis divinæ, quæ & naturalis & supernaturalis diverso respectu dici potest, quomodo Theologi nostri contra Pontificios de imagine Dei in Adamo determinant. Eam putamus notari voce *veritatis* Iohan.8. 29. haut aliter ac imago Dei in homine voce *rectitudinis* Eccles,7. *Vasquez* sententiam hanc nostram tuetur & contrariam refutat in *p.*1.*disputat.*217.*c.*4.*&* 4. 11. Fuerunt ex angelis cœlestibus, qui ceciderunt. Hic quærunt Scholastici, an ex uno ordine, an vero ex omnibus aliqui ceciderint : Et posterius *Lombardus* cum suis affirmat. 2 *lib. dist.*6. Ex recentioribus *Becanus c.*4.*qu* 3. probari id dicit ex *Ephes.*6.12. & ex patribus ; quos tamen nullos ibi adducit. *Themesvar.Rosar.lib.* 2.in voce *Dæmon*, duas adfert rationes. *Prior est*, quia de summo ordine aliquis cecidit, puta Lucifer, ergo multo fortius de ordinibus inferioribus aliqui ceciderunt. *Altera*, quia ad singulos ordines angelorum aliqui homines assumentur, ex quibus angelorum ruina reparabitur ; Ergo. Quas rationes etiam innuit *Thomas* 1.*q.*63.*art.*4. Sed inanias illas falsis aut incertis hypothesibus subnixas detexisse est refutasse. 111. Numerus lapsorum in scriptura non est definitus. Sufficit ergo nos indefinitè hoc scire, multos fuisse; quod à posteriori ex multitudine dæmonum colligitur. Quod autem Scholastici cum *Thoma art. cit.* definiunt ex 2*Reg.*6.16. plures angelos permansisse in gratia quam peccasse ; parum soliditatis habet. Plus vanitatis habet quod Rusca lib. [illegible]. de inferno & statu dæmonum cap.3. *Certo hoc statui posse* &c. *id theologi unanimi ore fatentur.* Adhuc plus temerariæ curiositatis habet determinatio [illegible]ermi Parisiensis de Vniverso part.3.c.8. *Theologi Christianum*, ait Parisiensis, *produnt decimum ordinem solum cecidisse, sic intelligentes, non secundum plenum litteræ, quia decimus ordo nunquam fuit : sed secundum æqualitatem, quod est dicere, quia tot ceciderunt quot unus ordo continet, ceciderunt inquam secundum eos, ita quod ex uno quoque ordinum aliqui, ita quod ex omnibus simul aggregatis summa unius complectitur.* Ad hæc verba Parisiensis sic commentatur Rusca loc.cit.

Cum ergo juxta hujuſce autoris mentem (part. 2. de Vniverſo cap. 94. 95.) *tot legiones ſint in unoquoque ordine ſubſtantiarum abſtractarum, quot ſunt in una legione angeli, legionis autem numerus ſit ſex millium ſexcentorum ſexaginta ſex, apparet evidenter, ſic dicamus ad numerum integri ordinis Angelorum, aſcendere multitudinem dæmonum peccantium: cecidiſſe ſex mille, & ſexcentas ſexaginta ſex legiones malorum Angelorum, quæ conſtituunt numerum* 4443 5556. *dæmonum. Incerta prorſus res, quam, uti dictum, ſacræ litteræ, & veteres religionis noſtræ magiſtri reticuerunt, contenti ſcire,* Quod novit Deus, qui ſunt ejus. *Mea ſententia, longe major eſt dæmonum numerus, ut ea inſinuant, quæ initio capitis diximus. Adjicio ſemper unicuique hominum dæmonem aſſiſtere, immò nonnunquam uni, infinitam illorum multitudinem. Si moris eſſet, frequenter exempla adhibere multis id oſtenderem. Sane quindecim millia dæmonum adfuerunt morti cujuſdam Cunionis vitæ probitate inſignis, ut teſtis eſt* Cæſarius Heiſterbachenſis, *Dæmon ipſe, ut ſcribit idem* Cæſarius, *retulit Vualtero cuidam, in pergrandi ſylva non extitiſſe tot arborum folia, quot dæmones aderant morienti cuidam Abatiſſæ, quæ ſanctiſſime vixerat. His, ut temere fidem non abrogo, ſic non imprudenter mihi videor conjicere, infinitum prope malorum ſpirituum numerum, in vaſta hac totius mundi univerſitate, ad decipiendos mortales, commorari, ac longe excedere definitam à Pariſienſi ſummam.*

IV. Ordinem & proceſſum defectionis abſque ſcripturis ita ex ſententia quorundam patrum deſcribunt Scholaſtici, Vt primo unus aliquis (quem principem Angelorum & Luciferum appellant) ceciderit; idemque alios omnes ad lapſum perſuaſione & exemplo ſuo impulerit. Nec videndentur ex noſtris quidam ab illa ſententia abhorrere (excepta fabula de Lucifero,) inter quos nonnemo ex Theologis hodiernis præſtantiſſimus, & ante eum *Danæus Iſagog. part. 2. c. 19.* adducti loco *Math. 25. 41.* & *Apocal. 12. 9.* & *20. 2.* Sed conſequentia illa non videtur ſatis ſolida, quia nunc inter dæmonas aliquis eminet, ideo in lapſu fuiſſe anteceſſorem. Malumus itaque doctam ignorantiam hic profiteri. Quod ſi quis inſtet, Nunc inter dæmonas eſt unus pejor omnibus aliis, & graviores pœnas ſuſtinet: ergo ab initio fuit quis angelus omnium princeps, qui primus tempore peccarit, cujus peccatum graviſſimum propter cauſalitatem, quia ille à nemine ſeductus, omnes alios ſeduxit. *Reſp.* conſequentiam eſſe infirmam. Potuiſſet enim pejor fieri incremento malitiæ, & ab initio per primum peccatum talis non fuiſſe. *Deinde* antecedens falſum eſſe quod ad prius membrum; & plane incertum, quod ad poſterius membrum Plures enim dæmonas (& non unum) pejores eſſe aliis conſtat ex *Luc.* 11. *v.* & *Math. 17. v.* De maxima vero unius ſupra omnes alios pœna nihil habet ſcriptura. Cómmentum autem illud de principatu Lucife-

ri,

by Google

ri, quod poſt Scholaſticos quinque argumentis ſtatuminat *Bellarmin. de Pontifice lib.* 1.*c.*9. vide refutatum à *Chamiero*, *Whittakero &c.* Alteram diſputationem de inſtanti & morula inter peccatum luciferi & aliorum, & inter condemnationem ac lapſum è cœlo ut curioſam & incertam Bonaventuræ & Schotiſtis relinquimus. v. Locum, ubi defecerunt, fuiſſe cœlum beatorum docet ſcriptura *Iudæ v.*6. Itaque putamus audaces ſatis eſſe opiniones eorum, qui angelos aliquos in aere, aut cœlo ſtellato, aut mundo inferiori creatos volunt. Vide *Pererium in Geneſ.* 1. & *Corn. à Lapide in epiſtolam Iudæ.* VI. Tempus lapſus non definit ſcriptura. Hoc ſaltem indefinite conſtat, præceſſiſſe lapſum Adami; itaque non fuiſſe integritati moram longiorem quam à prima creatione mundi, uſque ad lapſum Adami excluſive. Opinionem *Eugubini*, quod peccarint primo creationis ſuæ inſtanti, & diſputationes Scholaſticorum de tribus morulis ſeu inſtantibus, quorum ſecundo aut tertio demum gratia puris naturalibus fuiſſet ſuper addita, &, an peccare potuerint primo creationis inſtanti, ipſis relinquimus, cum non pauca partim abſurda partim incerta intercurrant. Hoc ſaltem recipimus, inter morulam ſeu inſtans viæ & inſtans termini (in quo lapſi & condemnati ſunt dæmones) diſtinguendum eſſe. Conſulat eos qui volet *ad* 2.*diſt.*5. *&* 1.*Thom.q.*63. *ar.*6. ex recētioribus imprimis *Vaſq. ad Thom., & Rhadam part* 2.*contr.*11.*art.*1.*&* 3. VII. Genus peccati cum patribus (quos citat *Vaſquez*) non paucis definiunt *Scholaſtici ad Magiſtri diſt.cit.* & *Thom.q* 63.*a.*2.& recentiores Pontificii in *comm..ad* 2 *Pet.*2. *&* *Iud.v.*6. fuiſſe ſuperbiam. Cui incerto fundamēto, ſed ipſis certiſſimo, ſuperſtruunt & has Diſputationes: An objectum ſuperbiæ angelicæ fuerit divinitas per eſſentiam? an vero unio hypoſtatica? an beatitudo ſua naturalis? an dominium & prælatio, ut ſcilicet voluerit præeſſe angelis, aut hominibus, aut utriſque? Quæ omnia eadem facilitate rejicimus, qua abſque ſcripturis adferuntur. 2. Alii dicunt fuiſſe invidiam ex *Sapient.*2.24. ſic *Cyprianus de zelo & livore.* Scholaſtici conjungunt illam cum ſuperbia, & in duas opiniones hic abeunt. Sunt qui peccatum hoc ab illis commiſſum dicunt cum adhuc eſſent in via. Contra alii cum eſſent in termino & in ſtatu damnationis, tunc enim homini invidiſſe gloriam quam ipſi perdiderant. 3. *Alii*, ut *Occam*; *Biel*, *Themeſvar* peccata ſic plenius deſcribunt, ut fuerint ſucceſſive tria capitalia, quibus addunt alia novem acceſſoria & quidem mortalia. Peccatum ſeu lapſus diaboli conſideratur vel quantum ad *inchoationem*, & ſic fuit ſuperbia præſumptionis & tumoris, quam comitabatur ingratitudo, nimius amor ſui & peccatum omiſſionis, quod non cohibuerit illam præſumptionem: Quantum *ad medium* fuit ſuperbia ambitionis; quam comitabatur rapina

& appetitus, appetiit gloriam modo indebito, ſcil. ſine meritis; denique quod cito eam appetiit ſcil. cum adhuc eſſet viator. Quantum ad *conſummationem* & confirmationem fuit averſio odii, ex quo enim non potuit obtinere quod appetebat, cœpit odiſſe Deum. Quod comitabatur invidia, obſtinatio, deſperatio. 4. *Alii*, Mendacium ex *Iohan.* 8. 44. 5. *Alii*, luxuriam, ex *Gen.* 6. 2. Eam enim iis tribuit non tantum opinio *Ioſephi* & *Philonis*; ſed & patrum *Athenagoræ*, *Iuſtini*, *Clementis Alexandrini*, *Tertulliani*, *Lactantii*. Abſurditatem hujus opinionis non eſt quod hic perſequamur. Videantur *Commentatores in Geneſin.* 6. & *Eugubinus perenn. philoſoph. lib.* 8. *cap.* 42. 9. *Alii*, Remiſſionem & minorem attentionem circa contemplationem Dei: jam enim incipiebant aciem mentis à Deo ad ſe ipſos convertere & excellentiam ſuam admirari. Sic ex noſtris eximius quis Theologus *Diſp. de Angelis*: qui ibidem negat ſuperbiam peccatum angelorum. Sed, ut verum fatear, non video quomodo non recidat in opinionem ſcholaſticorum, quam rejicit. Quando enim de lapſu protoplaſtωn aut dæmonum quæritur, non intelligitur primum cogitationis aut appetitus initium, ſed peccati completi & conſummati ſpecies. Nos defendemus certiſſimam hic eſſe doctam ignorantiam: nullam ex omnibus opinionibus certam, quamvis illa de ſuperbia videatur reliquis probabilior. VIII. De Magnitudine peccati quærunt Scholaſtici, an omnium peccatum fuerit æquale? an omnes peccarint ex deſtinata malitia? an vero aliqui ex errore, ignorantia, ſeu actuali inadvertentia & inconſideratione cujuſdam circumſtantiæ actui ſuo apponendæ? Pugnant hic Scotiſtæ cum Thomiſtis. Nos pugnæ tantum ſpectatores erimus, omnia illa in medio relinquentes, ne ſapiamus ſupra id quod ſcriptum eſt. Idem dicimus de quæſtionibus, cur peccatum eorum ſit irremiſſibile? cur non poſſint pœnitere? An Deus poſſit illis infundere bonam voluntatem? Et ſi non; quodnam ſit impedimentum? Quare Deus tam breve tempus illis præfixit pro miſericordia obtinenda. Quæ operosè ventilantur à *Bonaventura*, *Occamo &c.* & eorum compilatore *Themeſvar.* Videntur etiam nonnulli ex noſtris (inter quos ſupra citati) nimis tribuere patribus & Scholaſticis, in rationibus aſſignandis cur hominibus lapſis facta fuerit gratia, diabolis non. Nos autem putamus nullam hic demonſtrativam & cogentem rationem poſſe adferri, præter liberum Dei beneplacitum *Math.* 11. 27. *Rom.* 9. *v.* 15. *&* 11. 35. *Epheſ.* 1. 11. à reliquis rationibus abſtinendum, ne fidelibus paleas pro doctrina ſcripturarum, & adverſariis conjecturas noſtras pro ſolidis reſponſionibus venditemus; Et ne viam ſternere videamur ad analogicum aliquod meritum de congruo, propter quod hominibus magis liberatio obtigerit,

Digitized by Google

rit, quam dæmonibus. Aureum eſt monitum Aquinatis pag. 1. quęſt. 32.a.1. *Cum quis ad probandum fidem Chriſtianam inducit rationes, quæ non ſunt cogentes: cedit in irriſionem infidelium. Credunt enim, quod hujuſmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus.* Quod utinam applicaretur ſexcentis aliis conjecturis, congruentiis, & aitiologiis quæ ad ſingula fere conſilia, dicta, facta, Dei aut Chriſti ſervatoris, eorumque ordinem & circumſtantias otioſè à pluribus commentatoribus & Poſtilliſtis adferri ſolent. Porro rationes illas (quas pleraſque *Bonaventura ad 2. diſt. 7.* fatetur eſſe congruitatis nō neceſſitatis) inter recentiores Pontificios etiamnum ex patribus obtrudunt *Vaſquez in 1. qu. 73. art. 2. diſp. 249. c. 7.* Et *Corn. à Lapide comment. in 2. Pet. 2.* ubi eas videant, quibus vacat. IX. Conſequētia peccati dæmonum fuerunt partim in ipſis, partim in hominibus. In ipſis; eſt lapſus triplex de ſtatu gratiæ, quam habuerunt, de ſtatu gloriæ quam habituri fuiſſent, & de cœlo domicilio ſuo; Hinc continuitas & obſtinatio in peccando (de qua *theſi 7.*) & miſeria perpetua (de qua *theſi penult.*) In hominibus eſt lapſus, ad quem eos incitavit.

Rejicimus I. Porphyrium, qui (apud *Auguſtin. de Civit. Dei lib. 10. c. 11.*) ſtatuebat Dæmonas quoſdam eſſe naturaliter malos. II. Manichæos & Priſcillianiſtas (apud *Auguſtin. de hæreſibus c. 46.*) qui negant diabolum eſſe angelum, ſed contendunt eſſe quandam naturam mali & alterius Dei, quæ à ſeipſo debellata ſit. III. Eos qui apud *Danæum* (*Iſag. part. 2. c. 20.*) volunt dæmonas non eſſe angelos cœleſtes, qui primam originem deſeruerunt; ſed fuiſſe alios angelos præter iſtos malos. IV. Recentem Iudæorum ſcriptorem R. *Menaſſe Ben Iſrael*, qui 22. *problem. de Creatione*, non obſcurè innuit malos dæmonas eſſe à Deo creatos, in & cum inferno. Quamvis ipſe coram in colloquio famliari, quod per occaſionem mecum hic habuit, affirmaret, ſe neſcire an ſint diaboli: de angelis quidem certum eſſe ex ſcriptura, de diabolis vero non itidem. V. Antiquiores Thalmudicos & Cabaliſtas, qui fingunt diabolos ortum habere per generationem ex Adamo, & Lilith ejus priori uxore, matre dæmonum. Vide eos apud *Buxdorf. Synagog. cap. 2. p. 7. 76. 77.* R. *Abraham Hiſpan.* apud *Munſterum in ſchol. ad Matthæum hebraic. c. 14.* Confer quæ ſupra notamus *theſi 4.* VI. Platonicos, alioſque Gentiles (quos citamus *diſp. de Energumenis theſi 6.*) qui diabolos ex improborum animabus in ipſos poſt mortem tranſformatis originem ducere ſomniabant. VII. Patres nonnullos *ibidem cit.* qui Thalmudico Platonico hoc delirio puritatem fidei & ſcripturæ ſimplicitatē cōtaminarunt. Cum quibus faciunt illi, apud *Photium Myrobl. num. 232.* qui inſuper addebant Gigantes ex angelis & fœminis progenitos cum brutis congredientes genuiſſe homines prodigioſos

digioſos & dæmonas, tam virili quam muliebri ſpecie. VIII. *Joſephum*, *Philonem*, *& patres modo cit.* qui putarunt angelos eſſe corporeos, & luxuria primum peccaſſe *Geneſ.*6.2.atque ita factos diabolos & cœlo dejectos. Quaſi jam ab initio diabolus non peccaſſet 1.*Joh.*3.8.& *Joh.*8.44, & hominem ad peccatum ſeduxiſſet *Geneſ.*3. IX. *Alexandrum Ales*, *Lombardum*, *Henricum*, *Bonaventuram*, *Scotum* cum ſuis, qui negant Dæmonas creatos eſſe in gratia. X. Curioſitatem *Thomæ* cum ſectatoribus *p.* 1. *qu.* 64.*art.*2.& *contra Gentes l.*4.*cap.*9.ubi diſputat, Potuiſſe diabolos agere pœnitentiam, ſi Deus ipſis tempus & auxilium gratiæ conceſſiſſet. Contrarium tuentur *Durandus*, *Scotus*, *Richardus*, *Gabriel*, *Major &c.* XI. Curioſitatem *Bonaventuræ*, *Occami*, *& Themeſvar*, qui definiunt, Diabolum ſicuti ab initio, ſic & nunc appetere æqualitatem Dei; quamvis tunc cum ſpe ejus obtinendæ, nunc vero abſque illa ſpe. XII. Curioſas eſſe nugas ejuſdem *Occami* & ex illo *Themeſvar*, cum determinant, caſum illum dæmonum è cœlo in aerem fuiſſe motum temporis modici & quaſi inperceptibilis, ex *Luc.* 10.*v.*18. Sed ſenſum citati textus non eſſe literalem, ſed myſticum potius fatetur *Corn.à Lapide in commentariis* : ubi non paucos ex patribus & Pontificiis citat, qui idem hic ſenſerunt quod *Scholaſtici* modo *citati.*

Probl. 1. an certum ſit primum peccatum dæmonum fuiſſe in Spiritum ſanctum ſtrictè & propriè ita dictum; atque eo diſtinctum à peccato hominum, & irremiſſibile? *Neg.* 2. Quo loco habenda quæ in *Homero*, *Empedocle*, *Plutarcho* &c.de lapſu dæmonum occurrunt (vide *Eugub.lib.*8.*cap.* 39. *Reſp.* Ex certa ratione aut theologia naturali non profluxiſſe; ſed ex fama & traditione inter Orientales ſparſa, & inde ad Græcos traducta; deinde in mythologias transformata : quæ tamen Gentilibus inſultantibus fidei noſtræ tanquam argumenta ad hominem (ut vocant) opponi poſſunt : ut ſcil. illa ridere in theologia Chriſtiana quorum ſimilia in ſuis autoribus & theologicum applauſu & admirationes ſaltem ſine offione hactenus legerunt.

Finales cauſæ diaboli, qua talis nullæ aſſignari debent, quia malum non habet finem. Quamvis autem finis nullus ſit operis (ut vocant) in ſe & per ſe; eſt tamen operantis Dei, qui omnia propter ſeipſum *Prov.* 16.4. Certo enim fine & creavit illum in ſtatu integritatis, & permiſit defectionem, & dereliquit illum in lapſu, & malitiam ejus ordinavit ad multiplex bonum, Eſt igitur finis ultimus gloria Dei; ſubordinatus uſus diaboli tanquam inſtrumenti providentiæ divinæ, in hac vita ad vexandos homines, pios ad exercitium tantum, impios ad vindictam & victoriam : poſt hanc vitam ad torquendos impios : Ita Deus in utriſque

tropheum

tropheum & gloriam inculpatæ juſtitiæ ſuæ erigit. Diſputant *Scholaſtici ad 4.diſt.47.* an etiam poſt judicium dæmones torturi ſint impios. Ego rationem nullam video cur affirmativa non poſſit admitti : quamvis dogma fidei nolimus inde exſtrui. Cum enim diabolus mortis habeat imperium *Hebr.2.14.* Et Deus ipſo nunc utatur ad impios in hoc mundo, &in inferno torquendos,non obſtante, quod ipſe condemnatus ſit & torqueatur *Iohan.16. 11. Math. 8. 29. Iacob.2. 19* : Quidni dici poſſet eundem poſt extremum judicium impiorum tortorem fore?Saltem ex ſcriptura probari non poteſt, hoc non fore , aut abſurdi quidquam & contradictorii implicare. Si quis autem à fide extraneus hanc ſapientiſſimam Dei gubernationem arrodat, ei opponimus iſtas rationes. *Prima*, non eſſe abſurdum ſi Deus malos ſpiritus adhibeat ; quia ipſe abſolute præeſt omnibus creaturis, & eas ſibi ſervire facit, quamvis ſe corruperint. Neque enim æquum eſt ut malitia creaturæ ceſſare faciat dominium creatoris & mundi gubernationem. *Secunda*, perfectiſſima ſapientia, bonitas & potentia Dei inde magis eluceſcit, quod utitur tã malis inſtrumentis ad bonum. *Tertia*, In magna domo ſunt vaſa ad viliſſima miniſteria deputata, ad quæ præſtantiſſimis uti nolumus Sic angelis non poſſet uti divina povidentia mala permittens & in bonum ordinans ad tyrannos & pſeudo-prophetas inſtigandos *1.Reg.22.22.23.* & ſimilia ſcelera. *Quarta*, Vt ad majorem Dei gloriam, ſic ad majorem fidelium laudem & conſolationem, quod tam potentes & improbos adverſarios fide & panoplia ſpirituali à Deo inſtructi tandem vincant. *Rom. 16.20. 2 Cor.12.9.Iac.4,7.* Hinc conſectarii loco elicimus uſus practicos : ne quis putet Theologiam hanc eſſe mere ſpeculativam. *Primus*, eſt reprehenſionis. Quod tam ſecuri & ignavi ſint homines in opere ſalutis, in vitæ hoc curſu & certamine. Cum tamen tam antiquum, tam δυσμενῆ & verſipellem, tam improbum, tam iratum, tam potentem habeant adverſarium : Et Deus homines aliquando tam horrendis modis per illum affligat. *Secundus* eſt, Excitationis, ad meditationem & admirationem virtutis in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui hoſtem hunc exuit & triumphavit *Coloſſ.2.13.1.Ioh,3.8. Tertius* adhortationis ad invocationem Dei,vigiliam ſpiritualem,cautionem & conſtantiam in hoc certamine &c. *Epheſ.6.13, 1 Pet.5.Iacob.4.7.* Confer *Chryſoſt.in Epheſ.6.homil.22. Quartus* conſolationis, ex eo quod tantus adverſarius, hactenus per ſpecialem & paternam Dei providentiam ita coercitus ſit, ut nobis non tantum non prævaluerit,quod ad æternam ſalutẽ, ſed pleriſque nihil,aliis parum damni in cõrpore aut bonis externis hactenus intulerit. Ergo in futurum bene ſperemus, & fortiter inſultibus ejus nos opponamus, quandoquidem ſine pa-

ne patris noſtri voluntate, ne porcis quidem, nedum corporibus aut ſanitati noſtræ nocere poſſit *Math.*8.31.& 103.31.

Probl. 2. An diabolus tentator repulſus, relegetur in infernum, nec poſſit denuo tentare, ſaltem non eundem, aut ad idem vitium. *Reſp.* Sunt qui ita ſenſerint referente *Thoma q.*114.*art.*5.& videtur inter eos fuiſſe ipſe *Magiſter lib.*2.*diſt.*9.*cap.ult.*& *Origenes* ab illo cit.quod agnoſcit *Themeſvar.* Fluctuant hic *Durandus*, *Bonaventura*, *Richardus*, ipſe *Thomas* (credo, ut honori Magiſtri conſulant). Hoc enim omnes videntur velle concedere: dæmonem ſaltem aliquo modo, (ut loquitur *Themeſvar*) aut ad tempus aliquod (ut *Thomas*) à tentatione ceſſare. *Themeſvar* ait diabolum (Luciferum ſcil.) qui primus tentavit Adamum, deinde Chriſtum, à quo victus, nunc ceſſare & ligatum eſſe uſque ad tempus Antichriſti *Apoc.*20. Nos omnia illa tanquam γραώδεις μύθους rejicimus.

7. Accedimus nunc ad adjuncta ſeu propria dæmonum: quæ ſunt vel ratione eſſentiæ & ſubſiſtentiæ, vel ratione accidentium. De illis omnibus agendum eſt loc.comm.de Angelis: Vt & de iſtis pleriſque ibidem. Quæ ergo hic peculiarem merentur conſiderationem 1.mentis, 2.voluntatis, 3.potentiæ, 4. poteſtatis, ſunt iſta. 1. Ratione mentis tum negativa, tum privativa, tum poſitiva. *Negativa* duo ſunt 1. quod non præſciat, (neque adeo certo prædicere poſſit) futura, libera aut contingentia, neque ex cauſis ſuis quia ibi ſunt indeterminata: neque in ſeipſis, aut per ſpiritum proprium (quod eſt ſolius Dei); aut per revelationem divinam (hoc enim ordinario eſt privilegium angelorum & prophetarum). De futuris naturalibus, quæ in cauſis ſuis determinata ſunt aliter ſtatuendum. 2. Quod certo aut intuitive non cognoſcant cogitationes aut volitiones ſive angelorum, ſive dæmonum, ſive hominum, nec futuras, nec præſentes. Quod poſterius eſt contra *Durandum in* 2.*diſt.*3.*qu.*5. Quidquid ergo de iis norunt, probabiliter & per conjecturam tantum colligunt ex geſtibus aut operibus exterioribus tanquam ſignis & effectibus cogitationum. Rationes ſunt iſtæ. *Prima*, quia ſoli Deo hoc tribuitur 2 *Paral.*6.6.*v.*30.*Pſ.*44.22.*Ierem.*17.9.*Actor.*1.14. Et ipſi cogitanti ſive angelo, ſive homini 1.*Cor.*2.11. *Secunda*, Quia voluntas rationalis ſoli Deo immediate objicitur, & ab eo dependet, & ille ſolus in eam operari poteſt *Prov.*21.1.*Pſ.*33.14. hæc ratio eſt *Thomæ p.*1.*q.*47.*a.*4. *Tertia*, quia non habent illarum cognitionum ſpecies acquiſitas aut concreatas; ergo non habent ſufficiens principium ad cognoſcēdum. Species illas eſſe ipſis concreatas perperam ſtatuitur à Thomiſtis. *Privativa* mentis adjuncta ſunt 1. quod careant habitibus cognitionis ſupernaturalibus quamvis ſupernaturalia multa cognoſcant. Ratio eſt, quia tales habitus ſunt

à gra-

à gratia quæ extrinſecus accedit, & quâ natura perficitur, & adhærens corruptio, ſi non quod ad omnem exiſtentiam, ſaltem quod ad dominium tollitur. Atqui gratiam aliquam dæmonibus à Deo conferri, quâ natura eorum inclinaretur, determinaretur, & perficeretur, ex ſcriptura probari nequit. 2. Hinc eſt, quod in illis ſit multiplex ignorantia, dubitatio, error in iis quæ à ſupernaturali Dei ordinatione pendent. 3. Etiam oblivio. Non quod ſpecies innatas amiſerint, ſed quod actualiter recordari nec velint nec poſſint multa bona. Sic *Richardus* & *Bonaventura*. Hinc *Vaſquez* (ſi bene memini) alicubi ſtatuit, quod mutaverit opinionem de Chriſti morte, quod in ea eſſet deceptus. Saltem à malitia & deſperatione propria eum ad inſanias & vertigines in cõſiliis & decretis circa particularia facta & negotia nonnunquam adigi cõſtare videtur ex tentatione Chriſti *Matth.*4. & concitatione Iudæ, Pilati, & Iudæorum ad Chriſtum crucifigendum. *Rejicimus tamen illa*, quæ interpolator epiſtolarum *Ignatii epiſtol. ad Philippenſes* infarxit de diaboli ignorantia: quæ fere conveniunt cum iis, quæ habet Pſeudo-*Clemens l.*6. *Conſtitut. apoſtolicar. c.*6. Et fruſtra *Meſtræus* editor *Ignatii in notis ad epiſtolam ad Philipp. n.*13. contra *Sculletum* hoc excuſare conatur aſſerendo, Dæmones nunquam opera Chriſti, tanquam à vero Dei filio facta cognoviſſe. Quod exſerte repugnat *Marci* 1.v.24.34. & 3.11.12. *Lucæ* 4.41. Et Tertullianus adverſus Praxeam: *Hoc & Satanas cum in tentatione agnovit: ſi filius Dei es. Hoc & exinde dæmonia confitentur: ſcimus qui ſis, filius Dei.* Et contra Marcionem lib.5. *Ieſum & ſecundum noſtrum euangelium diabolus quoque in tentatione cognovit; & ſecundum commune inſtrumentum, ſpiritus nequam ſciebat eum ſanctum Dei eſſe, & Ieſum vocari, & in perditionem eorum veniſſe.* Aliter *Halloixius c.*5. *apologia pro ſcriptis Ignatii* per diſtinctionem temporis, & *Vedelius in notis criticis ad epiſtol. ad Philippenſ.* per varias diſtinctiones ac limitationes dictum Ignatium expedire conantur. Sed fruſtra, ut erudite oſtenſum ab multæ lectionis & eruditionis Theologo *Vſſerio* in nupera editione *Ignatii*, *prolegomen. cap.*12. Qui videri poteſt. *Zwarez ad* 3. *qu.* 41. *art.* 1. diſputat Chriſtum uſque ad illud tempus (ſcil. tentationis Chriſti) non cognoviſſe diabolum, Chriſtum eſſe verum Deum. Et ſic fere *Ioh. de Turrecremata* in *quæſtionibus ſuper euangeliis* de tempore & de ſanctis *quæſt.*3. *ad dominic.* 1. *quadrageſ. fol.* 42. 6. ad objectionem, quod virtus Chriſti erat nota dæmonibus &c. ex Luc. 4. Reſpondet:, *Negando minorem*, ſcil. *Quod virtus Chriſti eſſet* &c. Vbi de verbo ad verbum deſcribit Thomam p.3.qu.41.artic.1.ad 1. Qui habet: *Ad primum ergo dicendum, quod ſicut* Auguſt. *dicit in* 9. de civ. Dei *Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit: non per id quod eſt vita æterna, ſed per quædam temporalia*

ralia ſuæ virtutis effecta: ex quibus quandam conjecturam habebat Chriſtum eſſe filium Dei. Sed quia rurſus in eo quædam ſigna humanæ infirmitatis videbat, non pro certo cognoſcebat eum eſſe filium Dei: & ideo eum tentare voluit. Et hoc ſignatur Matth. 4. *ubi dicitur, quod poſtquam eſuriit, acceſſit Tentator ad eum: quia, ut Hilarius dicit, tentare Chriſtum diabolus non fuiſſet auſus, niſi in eo per eſuriei infirmitatem, quæ ſunt hominis, recognoſceret. Et hoc etiam patet ex ipſo modo tentandi, cum dixit, Si filius Dei es. Quod exponens* Greg. *dicit, Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus niſi quia cognoverat Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per infirmitatem corporis non putabat?* Vbi ſic Cajetanus: *Inſeruit autem verbum Lucæ Euangeliſtæ de ſcientia dæmonum in principio prædicationis Chriſti: quoniam licet Lucas dicat illa verba inter narrandum de miraculis Chriſti: non tamen dicit quod tunc primo didicerunt dæmones illum eſſe Chriſtum. Et propterea illud Lucæ verbum quia ſciebant illum eſſe Chriſtum, ad præteritũ tempus inculpabiliter & rationabiliter ab Autore relatum videtur. Viderunt ſiquidem dæmones, & quæ ab Angelis in die nativitatis Chriſti dicta ſunt & quæ à paſtoribus geſta, & quæ à Magis duce ſtella, & quæ à Simeone & Anna dicta ſunt: & poſtea Chriſti verba ad matrem in templo, de Patre ſuo, & dicta à Ioanne Baptiſta de Chriſto. Ex quibus facile erat cognoſcere, illum eſſe Chriſtum abſque ulterioribus miraculis; collatione præſertim facta cum prophetiis.* Sed contra & certius autor de Cardinal. Chriſti operibus ſerm. de jejunio & tentationibus ſub nomine Cypriani aſſerit *divinitatem potiſſimam ex ipſis effectibus negari non potuiſſe.* Quod autem in tentatione dixerit, Si tu es filius Dei, ita explicat: *Nec vult fateri, nec præſumit diabolus diffiteri Chriſtum filium Dei: ſed dubie diſpenſeque conſulens tendiculis blandis inmeſſit ſermonibus &c. Poſitiva* adjuncta ſunt 1. Quod in mente retinuerint habitus & cognitiones naturalium, etiam ſupernaturalium, quæ Deum ejuſque opera & cultum concernunt: Deus enim lumen naturæ initio datum conſervat, & generali auxilio ei cooperatur; ut rectè notat *Bonaventura ad 2. diſt. 7. 2.* Quod multum ſcientię experimentalis ſibi de novo comparent ex longo ævo, aſſidua mundi partium circumitione, ſumma in negotiis ſcrutandis ſagacitate, multo rerum uſu, arte phyſiognomica, Magia naturali & profunda occultorum naturæ ſpeculatione, intelligentia prophetarum. 3. Quod ſubinde cognoſcant quædam ex ſingulari Dei revelatione *Iob.* 1. 1 *Reg.* 22. Et ſic forte accipienda prædictio dæmonis de morte Saulis, 1. *Sam.* 28. 4. Atq; hinc multa futura etiam libera & contingentia aut certo, aut ſagacitate conjecturali admodum probabiliter ſciunt, eaque per ſe aut per magos prænuntiant.

Probl. 1. An rectè ab *Oecumenio in* 1 *Pet.* 5. ex Iuſtino Martyre cauſa aſſignetur, cur diabolus poſt Chriſti adventum nunc magis furioſè inſidietur homi-

Digitized by Google

hominibus quam ante, quia ſcil. tunc non adeo aperte norat vim ſui ſupplicii, quippe quam Prophetæ ænigmatice tantum, Chriſtus vero aperte denuntiaſſet? *Cum autem*, inquit, *Dominus advenisſet, & aperte diabolo ejuſque angelis ignem æternum repoſitum ac paratum eſſe dixiſſet, hoc ille, audito non ceſſat fidelibus inſidiari, multos habere volens ſuæ defectionis conſortes, ne ſolus huic adhærens pudefiat, frigida hac & invida conſolatione ſibi plaudens.* ψυχεᾶ τινὶ καὶ κρύᾳ συμμυθίᾳ ἀλεκτρυόνος. 2. An diabolus ſit Atheus? *Aff.* in ſummo gradu, diſtinctionibus illis adhibitis, quas in *diſp. de Atheiſmo* explicuimus. 3. An ergo ignoret eſſe Deum, ignorantia ſive puræ negationis ſive pravæ diſpoſitionis? Neg. 4. An in eum cadat deceptio circa præſentia, & oblivio circa prætertia? *Aff.*

II. Ratione voluntatis adjuncta ſunt tum Privativa, tum poſitiva. *Privativa* ſunt 1. quod ſit mala & corrupta habitualiter. 2. Quod quando operatur, nil niſi malum operetur. 3. quod non poſſit operari bonum, nec rurſum bona fieri; atque adeo ſit immobiliter fixa & obdurata in malo. Quæſtio, quæ hic agitatur inter Thomiſtas & Scotiſtas, an unquam poſſit habere bonam voluntatem, mera logomachia videtur, & ſola diſtinctione termini *poſſe* ſeu *potentia* expeditur. 4. Quod etiamnum creſcat ejus malitia 5. Quod malitia illa comparate ad homines malos intenſive ſit maxima, non tamen ſimpliciter & abſolute eſt maxima ſeu ſummo gradu; quia impoſſibile eſt dari ſummum malum, ſicuti datur bonum. 6. Quod eadem malitia comparata cum humana extenſive ſit maxima: extendit enim ſe ad quævis peccata. Sed diſtinctio Scholaſticorum ad *Thomæ p.* 1. *qu.* 20. *art.* 1. & 63. *art.* 2. hic obſervanda. Peccata omnia ſunt in diabolo *ſecundum reatum*, (quid ſi potius dicamus *ſecundum communicationem* ſeu *participative*) quia poteſt homines ad ea incitare: non vero *formaliter*, ſecundum *affectum* aut *actum proprium*, ex. gr. luxuria, gula. Eſt enim ſpiritus, nec afficitur ſenſilibus. Sunt ergo iſta in eo formaliter, ſuperbia, invidia (quæ habet *Thomas qu.* 63. *art.* 2.): quibus addimus blaſphemiam, idololatriam, præſumptionem, quæ opponitur ſpei, infidelitatem non quidem per poſitivum diſſenſum ſed per privationem aſſenſus, ſpeciale peccatum inobedientiæ, mendacium & calumniam, Injuſtitiam, odium adverſus Deum, angelos, homines, & in ordine ad homines adverſus alias Dei creaturas, *Geneſ.* 3. 1. *Petr.* 5. *Epheſ.* 6. *Iohan.* 8. *Matth.* 8. Quæritur an ira & acedia etiam cadat in diabolum. *Reſp.* De priori dicimus cum *Vaſq. ad Thomæ loc. cit.* non videre nos cur eam neget *Thomas*; cum exſerte ſcriptura iram ei tribuat, *Apocal.* 12. *v.* 12. Eſt ergo in illo cum diſtinctione illa, quam ex *Thom. qu.* 20. *art.* 1. huc applicat *Becanus tract. cit. c.* 4. *qu.* 2. Duo in ira conſiderari τὸ *materiale* acceſſionem ſanguinis circa cor, & τὸ formale

appetitum vindictæ. Secundum hoc est in diabolo. De acedia negat cum Scholasticis *Becanus*, quia scil. dæmones careant corporibus. Atqui distingui hic potest, & idem à nobis responderi, quod à *Becano* de ira. Et ex definitione acediæ constat eam cadere posse in diabolum: *Est enim tristitia de bono spirituali, ut ad ipsum hominem attinet.* Sic cum *Scholastic. ad* 22. *qu.* 35. *Toletus* aliique Caluistæ. *Positiva* adjuncta sunt 1. Quod per peccatum non sit ablata naturalis libertas voluntatis: atque adeo cum necessitate peccandi (quam omnes Scholastici hic admittunt, quãvis in radice & ratione ejus designanda varient) illa conciliari possit ac debeat. 2. Quod voluntatis (ut est potentia seu facultas vitalis à Deo creata) bonitas naturalis seu metaphysica, quæ cum entitate convertitur, non sit deperdita: atq; hoc sensu pessimus diabolus secundum essentiã & proprietates naturales possit dici bonus seu bonum quid, quatenus sc. est creatura Dei. 3. Quod voluntas ejus subinde feratur in bonum aliquod, quod materialiter, objective, in se & revera sit tale e.gr. cum vult affligere improbos in hac aut in futura vita, afflictio illa est bonum justitiæ; cum vult veritatem etiam fidei profiteri & docere, cum vult alicui in paupertate, morbo, periculis succurrere. 4. Nunquam tamen voluntas ejus facit aliquod bonum morale, quia in bona illa fertur non bene: Ex circumstantiis enim & intentione omnia illa fiunt & sunt, quod ad ipsum, subjective & formaliter mala. Itaque non est in illo aliquod bonum morale, sive ad modum actionis transeuntis unde formaliter possit dici bonus. 5. Bonitas autem extrinseca in ordine ad finem bonum, quod Deus illo utatur tanquam medio & instrumẽto ad bonum, ejus respectu tota est per accidens: intrinseca autem est mere naturalis & essentialis: neutra moralis.

9. III. *Adjuncta* ratione potentiæ sunt duplicia, vel passivæ vel activæ. *Passivæ potentiæ* adjuncta sunt 1. Quod non possit violenter destrui, aut contundi, aut vulnerari à rebus corporeis e. gr. igni, aqua, ferro &c. 2. Quod ab intrinseco & in se non sit corruptibilis aut mortalis, nec potentia propinqua nec remota: nulla enim sunt in ipso principia corruptionis; quãvis θέσει corruptibilis sit, quippe qui à Deo possit destrui. 3. Quod nõ afficiatur dolore aut voluptate à rebus sensilibus nec ab iis allici aut fugari possit. Rejicimus ergo deliria 1. eorũ qui statuunt dæmonas subjici corporibus cœlestibus, quos refutatos vide ad *Thom. p.* 1. *qu.* 115. *art.* 5. Ratio autem unica hæc sufficit, quod non sint naturæ corporeæ, nedum sublunaris & elementaris, ergo cœlum nihil in illis imprimit. 11. eorum qui qualitatibus specificis seu astralibus (ut vocant) mineralium, herbarum, animalium, præterea manifestis qualitatibus primis aut secundis e.g. fulgoribus, coloribus, odoribus, sonis animatorum & inanimatorum, vocibus

vocibus humanis, cantu vocali aut inſtrumentali, peculiaribus diſpoſitionibus & temperamentis corporum &c. dæmonas allici aut fugari ſtatuunt. Qualia non tantum apud *Plinium l.* 21. *c.* 16. *& l.* 32. *c.* 1. *Philoſtratum in vita Apollonii l.* 2. *c.* 2. *Fl. Joſephum l.* 8. *c.* 22. & Magos Cabaliſtas, Platonicos, *Porphyrium*, *Proclum*, *Iamblichum*, *Pſellum*, *Agrippam* &c. occurrunt; ſed etiam apud Theologos alioſque autores Pontificios, *Burgenſem in* 1. *Sam.* 16. *Mengum in flagello dæmonum Exorciſmo* 3. 4. 5. 6. *Serrar. in Tobiæ c.* 6. *&* 8. *Grillandum de ſortilegiis qu.* 3. *num.* 23. *Delrio diſquiſ. Magic. lib.* 2. *qu.* 32, *ſect.* 3. *& l.* 6. *c.* 2. *Cardanum de varietate rerum l.* 16. *c.* 93. *Pomponatium de incantamentis p.* 242. *Rhodiginum l.* 2. *c.* 28. *Lambert. Hortenſium comment. in Virgilii Æneid.* 6. *Albertum M. lib. de Virtutibus lapidum &c.*, *Barthol. Fayum in Energumenico*, &c. Rationes omnibus illis opponimus iſtas; quarum *Prima*, Dæmones ſunt incorporei; ergo nullo modo poſſunt pati aut cogi à re corporea aut naturali ſive ſit ſubſtantia ſive accidés, ſive actio ſive paſſio; ut ſcilicet accedant aut recedant, agant aut ceſſent. Res enim incorporeæ omni modo corporeas ſuperant. *Secunda*, quia non ſunt capaces voluptatis aut doloris ſenſitivi, deſtituuntur enim ſenſibus & organis ſenſuum, quorum objecta ſunt res ſenſibiles, quæ voluptatem aut dolorem adferunt. Naturaliter ergo à rebus corporeis affici aut pati non poſſunt: ut *Serrarius in Tobia* 8. *qu.* 3. imperite dixerit, efficientiam illam *fumi fuiſſe quadantenus naturalem*. Sed *excipiunt*: Deum in vindictam criminum diabolos ſubjeciſſe rebus ſenſilibus, quamvis natura ſua iis ſint ſuperiores: ita ut potentia ſeu virtus illa afficiendi ſit ſupernaturalis. Sic *Grillandus loc. cit.* & adducitur *Raymundus Lullius l. de Quinta eſſentia.* Simile quid habet *Valeſius Philoſoph. ſacra cap.* 16. *&* 28. *Reſp.* Hoc gratis dicitur, & ſine ſcripturis. Et falſum eſt naturam ac proprietates naturales per peccatum mutatas eſſe. Rurſum *objiciunt*, Animas rationales affici à corporibus, Ergo & dæmonas. *Reſp.* Longe diverſa eſt ratio. Animæ uniuntur corporibus ſuis tanquam formæ, & requirunt certas in corporibus diſpoſitiones, quibus læſis anima triſtatur, & ablatis anima cogitur recedere. Sed diaboli tantum adſunt aut inſunt corporibus tanquam extrinſeci motores localiter. Denique *objicitur*, multiplex experientia. *Reſp.* 1. Multæ hic intercurrunt fallaciæ tum hominum ignorantium, tum Magorum impoſtorum, tum ipſorum dæmonum, qui cum factis aut verbis præ ſe ferunt ſe rebus illis affici, torqueri, fugari, more ſuo mendaces agunt. 2. Etiamſi daremus res quaſdam diabolo moleſtas aut gratas eſſe, non tamen inde ſequeretur, eum ideo cogi ad veniendum aut recedendum, ad agendum aut ceſſandum: Eſt enim libero arbitrio prædituſ. 3. Totum illud, ſi quid ſit, eſt per accidens. Neque

enim rebus illis ſenſibilibus alliciuntur dæmones propter ipſas, ſed propter aliquid aliud illis conjunctum ſive incluſum ſive ab iis derivatum. Fit autem illud tribus modis, ut bene explicat *Thomas de Potentia qu.6. art.ult.* *Vel quia* res corporales ſunt aptæ & diabolo idoneæ, ad perficiendos effectus mirabiles applicando agentia paſſivis. Sic e. gr. delectatur melancholica complexione, herbis & beſtiis venenatis, pharmacis incitantibus ad libidinem, plenilunio aliiſque infelicibus ſyderum conſtitutionibus, quibus melancholia aliique noxii humores abundant &c. *Vel quia*, homines per eas in peccatum adducuntur, ſic e.gr.delectatur lautis conviviis, choreis, comœdiis &c. *Vel quia*, ſunt ſigna & ſacramenta ſuperſtitionum, quibus dæmones ex pacto delectantur, non tanquam cibo & potu (ut loquitur *Auguſtin.de civit.Dei lib.*21.*c.*6.) ſed tanquam ſignis. Conferantur quæ de hac controverſia præter Scholaſticos, erudite diſputat *Raynoldus in cenſur.libr.apocryphor.lect.*47.48.49. Quas aliquando leget lector, quiſquis omnimodam & diffuſam eruditionem amat. Cum ergo nec naturalem nec ſupernaturalem vim habeant, & priori conjecturæ ſtare non auſit *Serrarius loc. cit.*,& poſteriorem aperte *ibidem* oppugnet, ſequitur fruſtraneum confugere ad virtutem mediã ſive mixtã, Quę hoc argumento eliditur:Quod neque ſupernaturale neque naturale illud nõ eſt *quadantenus*(uti loqui amat *Serrarius*) naturale aut ſupernaturale.Ratio cõſequentiæ patet ex regulis Topicis, Quia quod nullo modo eſt tale, aut, quod ſimpliciter negatur tale, illud non poteſt dici, quadantenus aut aliquo modo tale. Quod autem *Serrarius* hic efficientiam refert ad ſupernaturalia tria ſcil. remotionem cauſæ h.e. libidinis; & preces Tobiæ ac Zaræ, & ſignificationem in fumo duplicem, tum paſſionis Chriſti, tum exſtinctionis ſeu debilitationis earum partium: id omne ſine ſcripturis, & gratis dicitur, & diſerte repugnat ipſis verbis textus libri *Tobiæ c.* 9.*v.*8. uti ſibi contradicens eum exponit ipſe Serrarius.p.81. *Primo* Fumi adverſus dęmonem efficientia fuit quadantenus naturalis. *Quia ut ſupra indicatũ, Angelus c.*2.*v.*8.*vim efficientiãq; iſtam eo modo deſcribit, quo naturales rerum vires contra morbos, deſcribi ſolent.* Cordis, *ait*, ejus particulam ſi ſuper carbones ponas, ſumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, ſive à viro ſive muliere. *Quis Dioſcorides, Plinius, aut Matthiolus inſitam herbæ vim aliter enunciet? Quibus aliis verbis, quæ natura ſuggerit medicamenta eloquantur Theophraſtus, Hippocrates, & Galenus. Res naturalis recenſetur*, cordis particula: *præparatio item naturalis*: ſi ſuper carbones ponatur. *Verbum deinde, quod agendi vim importat, additur*, extricat, *id eſt extricandi & expellendi vi prædictum eſt, ut ſupra dictum. Neque* c.6. verſ.6.*Tobias, niſi de naturali harum rerum vi, rogat, cum ait*, Quod remedium habebunt iſta quæ de piſce ſerva-

re

re juſſi? *Raphaelem enim hominem tantummodo putabat, ſed qui non fruſtra ſervari hæc vellet, peritiamque ipſorum efficacitatis aliquam haberet. Hoc enim & Raphael ipſe* v. 6. *indicarat.* Sunt hæc neceſſaria, ad medicamenta utiliter. *Et in Græco modum exponit, paulo quidem aliter quam in Latino* v. 8. *ſed ita tamen, ut eadem omnia, & paulo fortè clarius, indicaret:* Ἐὰν τινα ὀχλῇ δαιμόνιον, ἢ πνεῦμα πονηρὸν, τοῦτο δεῖ καπνίζειν ἐνώπιον ἀνθρώπου ἢ γυναικὸς καὶ μηκέτι ὀχληθῇ. *id eſt.* Si vexet aliquem dæmonium vel malus ſpiritus, oportet hæc (*cor & hepar*) ſuffimigare coram homine vel fœmina, & non vexabitur amplius.

Secundo, Videtur naturalis hæc efficientia, non tum primo ſimpliciter, ſed in creationis principio, ab ipſo naturę authore, cordi & jecori fuiſſe impreſſa. *Primo quidem quia Angelus eo ipſo medicamenta eſſe ait* cap. 6. *ſignificat vim quandam medicandi fixam & conſtantem iis ineſſe. Secundo conſentaneum videtur, ut Deus, quemadmodum adverſus eos, quos poſt Adami lapſum futuros videbat, morbos & ulcera, medicas quibuſdam rebus vires indiderat: ſic etiam inderet adverſus Dæmones, quos non animas tantum, ſed & hominum corpora læſuros prævidebat.*

Cum ergo nec ſupernaturalis nec naturalis vis efficientię fingi poſſit, fruſtra recurritur in quæſtione de fumo, aut aliis quibuſcunque ad ſignum: ita ut per modum ſigni, corporalia dici poſſint agere in dæmonas. Nam recurrit idem probandi onus, Eſſe ſignum naturale aut ſupernaturale. De illo norunt eſſe ſomnium. De iſto poſtulatur revelatio, inſtitutum, promiſſio, mandatum Dei: antequam ſine audaci ſuperſtitione & Dei tentatione adhiberi poſſit. *Potentiæ activæ* adjuncta ſunt. 1. Quod talis potentia operativa ad extra ſit in dæmonibus, realiter ab intellectu & voluntate diſtincta. 2. Quod ſe exſerat per actionem tranſeuntem in exteriam materiam. 3. Quod ſe exſerat partim per actionem immediatam, motum ſcil. localem; per actionem mediatam, (ſcil. generationem, corruptionem, alterationem, augmentationem) quæ ſequitur ad motum localem mediante alio ſuppoſito, ejuſque virtute applicata ad agendum. Per illam frequentiſſime agit, & plurimum poteſt, quia materia corporalis illi obedit, de quo *Thomas* 1. *p. qu.* 53. *& qu.* 110. *art.* 3. per iſtam etiam non pauca operatur, ſcil. illa quæ cauſæ naturales poſſunt, dum iis utuntur tanquam inſtrumentis, & per localem motum applicando agentia paſſivis, ut agant juxta naturalem modum & activitatem ſuam. Hinc eſt quod mirabiles effectus producant, quas cauſæ naturales nunquam per ſe produxiſſent. 4. Quod potentia locomotrix dæmonum ad extra, non ſit realiter diſtincta ab ea, qua ſeipſos localiter movent. 5. Quod potentia operativa dæmonum non extendat ſe ad quævis promiſcue in natura rerum

Digitized by Google

rum efficienda. 6. Quod tamen, si comparatio instituatur, in se longe superet omnem potentiam & artem hominum, & quod ad nos magis sit admiranda. Rationes sunt, *tum* quia norunt multas occultas rerum virtutes & accommodata applicandi tempora, quæ nos ignoramus; *tum* quia celerrime operantur; *tum* quia modo nobis insensibili & occulto.

10. IV. Potestatis & Dominii diabolici, quod habet in homines, & in ordine ad hominem, in pleraſque alias creaturas hæc sunt adjuncta 1. Quod sit non primum, supremum, & ἀντοκρατορικὸν, sed subordinatum. 2. Quod consequenter non sit absolutum aut in se aut ratione exercitii, sed limitatum per providentiam divinam. 3. Quod non sit naturale, primævum, sed tyrannicum & propter peccata introductum. 4. Quod ordo quidam sit in ἀναρχίᾳ & Tyrannico illo regimine; Quis autem & qualis infra dicetur. 5. Quod ratione impiorum sit dominium proprie dictum, & simile videatur dominium proprie dictum, utili (si ita loqui liceat) immo & directo: qua ratione *Regnum* dicitur, & diabolus Princeps, Deus, Rex. Quod regnum delineatum vide apud locor. comm. scriptores, & Catechistas ad 2. petitionem Orationis dominicæ. 6. Quod ratione fidelium proprie nec regnum sit nec dominium (*Col.* 1. 13.) sed potius antiqui dominii umbra, reliquiæ, & vestigia aliqua tantum ad vexationem, pugnam & exercitium. *Iob. VVierus* scripsit de *pseudomonarchia daemonum*; sed tractatum illum cum secunda editione editum nunc conferre non vacat: quod solummodo prima editio *VViери de praestigiis* ad manum sit.

Probl. An cuique homini malus genius seu tentator à Lucifero sit destinatus, & an illud recte probetur à *Cassiano collat.* 8. *c.* 17. ex loco *Zachar.* 3. *v.* 1. ? *Resp. Neg.* utrumque. Conferantur quæ de genio bono & malo à nativitate cuilibet homini assistente, dicta sunt in *disp. de Hierarch. &c.* & *angelis tutelaribus.*

DE

Digitized by Google

DE NATURA ET OPERATIONIBUS DÆMONUM
PARS POSTERIOR.

Resp. HENRICO BORNIO Vltrajectino *Ad diem* 3. *Mart.* 1638.

NAtura & proprietatibus dæmonum ita expoſitis, agendum porro de eorum effectis ſeu operationibus, quæ & negative & poſitive conſiderandæ ſunt. Præmittimus autem hypotheſes quaſdam, quas ex generali doctrina partim de *Ente creato*, partim *de Spiritibus* præſupponimus & hic ſolummodo indicamus; quarum *Prima* eſt, Diabolus non eſt omnipotens nec intenſive nec extenſive: ſed potentia ejus ſecundum modulum naturæ ipſius definita eſt. *Secunda*, nō eſt ἀπεράντως, nedum ut ſit infinitus. *Tertia*, non continet in ſe univerſam naturam rerum, ne quidem inferiorem ſeu elementarem. *Quarta*, Non habet in ſe facultates aliarum rerum, immo ne unius quidem ab ipſo ſpecifice diſtinctæ; non habet, inquam, neque formaliter, quia non habet formam illius rei, nec eſt illa res ſeu natura; neque eminenter, quia non eſt cauſa univerſalis & prima. *Quinta*, Non poteſt extra ſe agere immediate, non immediatione virtutis ſi agat motu locali, non immediatione aut virtutis aut ſuppoſiti, ſi agat alio aliquo genere motus. *Sexta*, non ſubjiciuntur illius potentiæ res potentiâ receptivâ naturali niſi mediate, mediante ſcil. potentia activa aliarum rerum naturalium, qua utitur, (excepto motu locali, quem propria virtute immediate peragit.) Subjiciuntur autem illi potentia obedientiali, eodem modo, quo lignum arti aut artifici qui in illud introducit formam ſtatuæ, aut menſæ. Nunc deſpiciamus de Operationibus dæmonum *negative*, quid non operentur: idque vel in genere vel in ſpecie. *In genere* non poſſunt 1. creare creatione mediata aut immediata: eſt enim hoc propriū Dei *Iſ.* 44. 23. cum *Rom.* 1. *v.* 19. 20. 11. Conſequenter, nec annihilare. 111. Non poſſunt perdere hunc mundum ſive per ſe, ſive mediantibus virtutibus aliorum corporum e. gr. ignis, aquæ &c. Hoc enim ſoli Deo reſervatur 2 *Petr.* 3. Accedit, quod nulla pars inclinationem aut poteſtatem habere debet ad ſubvertendum totum? Confer *Auguſtin. lib.* 2. *de Trinitate*, *Thomam quæſt.* 16. *de Malo art.* 9. & *contra gentes lib.* 3. *c.* 102. IV. Conſequenter non poſſunt invertere leges & ordinem univerſi, nec ſupera inferis miſcere, nec cœlum aut integra elementa loco ſuo movere aut partes integras mundi continentes ſc. exturbare, aut cœli & ſyderum curſum, lumen, influentias ſiſtere aut

Digitized by Google

vacuum inducere ne in minimo quidem aëris ſpatio, quia ordo univerſi poſtulat ut omnia ad conſervationem ejus ſint contigua. De quibus mox diſtinctius agendum. v. Non poſſunt ullam ſpeciem novam producere, aut aliquam ex ſpeciebus creaturarum à Deo creatis plane abolere. vi. Non poſſunt actiones naturales, animales, humanas proprie & univoce ſic dictas edere: quidquid imitentur & fingant, neque enim in ſe continent principia iſtarum actionum, potentias ſcil. requiſitas. vii. Non poſſunt miracula facere. Mira illorum quantum differant à veris miraculis dicimus *Diſp. de Miraculis*. viii. Non poſſunt motu locali agere in diſtans nec alicubi, ubi ſecundum ſubſtantiam localiter non ſunt præſentes. ix. Non poſſunt immediate de termino ad terminum diſtantem moveri, nedum corpora portare, ut non tranſeant ſpatium intermedium. Sic recte cum *Bonaventura*, *Scoto & Scotiſtis ad 2. diſt. 2. qu. 12.* ex recentioribus *Rhada part. 2. controv. 7. art. 5.* idque contra *Thomam p. 1. q. 3. art. 2.* x. Quamvis multi poſſint eſſe localiter uno in loco ſeu ſpatio, (non enim daretur penetratio dimenſionum, ubi non eſt quantitas aut corpus) non poteſt tamen unus eſſe in diverſis locis non continuis aut contiguis: quod colligitur ex motu locali angelorum & mutatione præſentiæ ad aliquid hic aut alibi operandum *Luc. 2. 9. 13. 15. Iohann. 1. 51. Matth. 28. 2.* xi. Non poſſunt movere in inſtanti nec ſeipſos, nec corpora naturalia de loco in locum diſtantem, & conſequenter mira ſua cum agunt, quamvis ſæpe breviſſimum, aliquod tamen tempus ad id requirunt.

12. Notemus nunc in ſpecie, quæ dæmon efficere nequeat. Diſtribuimus autem ea ſecundum objecta, quæ ſunt vel intellectualia vel pure naturalia. Illa doctrinæ cauſa conſtituemus 1. Chriſtum. 2. angelos. 3. animas ſeparatas. 4. homines in terris. Ac primo 1. circa Chriſtum 1. nihil nūc nunc agit locali ſuo motu, cum ſit in gloria extra omnem paſſionem & vexationem. 2. Nihil etiam tantum in illum potuit, cum eſſet in terris, *Ioh. 14. 30.* ut opus redemptionis impediretur. ii. Circa angelos 1. nihil operatur quo illos vincat aut in munere impediat, aut unde illi reali aliqua paſſione afficiantur. Nam paſſio intentionalis non afficit proprie ſubjectum, ſed tantum terminat actionem agentis. 2. Non poteſt etiam eos localiter movere. Quęſtionem hic movent Scholaſtici, an ſi velint angeli, poſsit eos movere. Nobis ea ſatis vana videtur. iii. Circa animas ſeparatas 1. tantum non poteſt ut animas fidelium ſaltem ex cœlo & quiete ſua evocet, eas pro libitu moveat, circumducat, infeſtet, aut ad alios infeſtandos iis abutatur. Confer *diſput. de Spectris theſi ult.* Rejicimus ergo contrariam opinionem *Iuſtini Martyris in Dial. cum Triphone*, ubi etiam dæmonibus tribuit poteſtatem revocandi animas juſtorum. Quod

etiam

etiam ante non fecit *R. la Torre tract. 2. de Potestate ejiciendi Dæmones disput.4.*Nec ad eas pervenire, aut iis se immiscere potest: cum ex cœlo qua sit extrusus 2 *Pet. 2. Iud.v.6.*cum *Eph.2.7.*& 6.12 Vnde putamus tutius esse si *Iob. 1.v.6.7.* & 1 *Reg.22.*accipiamus tãquã hypotyposin parabolicã res describatur.Contra ac nonnemo ex hodiernis Theologis sentit. 3. Animæ impiorum in inferno ab illo moveri, vexari & torqueri concedimus; sed eas inde in terras ab eo duci & in infernũ reduci minime credẽdũ est: nec absque ulla rationis necessitate stabiliẽda sunt mystica Magorum axiomata de ψυχαγωγια. Recte R.la Torre tract.2.de Potestate Ecclesiæ coercendi Dæmones disp.4. *Licet attenta sua naturali virtute possent animas separatas localiter movere quo vellent tamen à Deo prohibentur* : quod etiam impiorum animabus applicat *p.207.* IV. Circa hominem considerabimus operationes ejus primum in genere circa quosvis; deinde in specie circa electos & fideles. In genere quæri solet quid agat vel magis circa totum compositum, vel magis circa animam ejusque facultates internas. Circa totum compositum quæritur 1.*quod ad ortum*, an diaboli producant homines. 2. *Quod ad actum* & vitæ cursum, An eos transforment in lupos, feles, aliasque bestias, & viceversa. Item, an μετεμψύχωσιν procurent, denique, An per ecstasin animam ad tempus separent à corpore. 3. *Quod ad defectum* & interitum, An à morbo lætali ad sanitatem, à senecta ad juvenilem ætatem seu potius complexionem, à mutilatione membrorum ad integritatem, à privatione sensus externi ad habitum, ut e.gr. à cœcitate ad visum, Denique à morte ad vitam reducant. Ad *primam quæstionem*, notandum triplicem modum productionis hominum cogitari posse, per creationem scil., per generationem æquivocam ex putri materiâ, per generationem univocam. Primus modus diabolo simpliciter est impossibilis, quia solus Deus est creator, ut modo diximus. Secundus modus impossibilis est; quia tantum naturæ vires miraculosè intendere non potest, ut homo tam perfectum animal, ex putri materia, instar insectorum & similium suscitetur: quamvis illud naturaliter fieri posse defenderint celebres philosophi *Andr. Cæsalpinus*, & *Cardanus*. Illum merito exagitat *Taurellus in Cæsalpibus lib. 4. qu. 1.* Istum *Scaliger. Exercit.* 193. Tertius modus itidem impossibilis est, quia desunt illi facultas, materia, & instrumenta ad hoc requisita. Sed manet adhuc difficultas, & variantibus sententiis apud Theologos & Philosophos acriter contenditur, An diabolus non possit esse saltem instrumentum generationis hominum applicando naturalia agentia passivis: ut virtutem plasticam ejusque vehiculum semen virile aliunde adferat, & quam celerrimo motu locali, & per fabricata ad id corpora atque instrumenta transferat atque applicet cor-

Digitized by Google

pori fœmineo, ut inde ſequatur conceptio : ita ut pater ſit is ex cujus ſemine gigneretur ille homo, mater vero illa quæ illud excepit & poſitis ponendis, ac collatis ex ſua parte, quæ juxta leges naturæ conferenda ſunt, concepit, geſtavit, peperit. Hiſtoriæ non paucæ proferri ſolent, quæ occaſionem dant huic diſputationi præterquam quod neceſſaria ſit ad genuinam expoſitionem *Geneſ.*6.2. contra philoſophos, hæreticos, patres, & recentiores nonnullos tuendam. Heroas ſive ſemideos Gentilium, (inter quos Sileni, crediti mortales; quippe; quorum ſepulchra oſtenderentur, ſiquidem vera dicat *Pauſanias in Poſterioribus Eliacis*) ex homine & Deo aut Dea (hoc eſt dæmonio) genitos jactabat antiquitas. Fabulis & commentis ſuis aut confundunt aut alio trahunt illa poëtæ, & Platonico-Cabaliſtæ ad *Platonis Cratylum.* Si revera tales geniti ſunt, ad dęmonas hoc referendum. Multa etiam ex confeſſionibus Magorum & ſagarum, de dæmonibus incubis & ſuccubis referunt ICC. & Theologi, qui cauſas illas tractarunt : Accedit hiſtoria celebris iſtius Merlini Angli nati, ut ferunt, anno 440.& puellæ illius quam in Marthonia Scotiæ ex diabolo concepiſſe refert *Hector Boethius hiſtor.Scotica, lib.*8.& quæ refert *Ludovic.Vives ad Auguſtin.lib.*15.*cap.*23.& *Delrio lib.*2.*qu.*15 Quid hic dicemus? Aut omnia rejicienda tanquam ficta:ſed ſorte hoc nimis durum videtur; quamvis de pleriſque hoc ſtatuere auſim. *Aut* genitos illos, quos dicunt, ex diabolo non fuiſſe homines ſed dæmonas humana ſpecie : Sic *Timplerus Metaphyſ.l.*4.*c.*4. *qu.* 26. *Aut* dicendum, fœminas cum dęmone vere aut imaginario congreſſas, & poſtea per eum, ita affectas tanquam uterum geſtantes; & tempore partus aliunde infantem ſuppoſitum. Quod eſt reſponſum nonnullorum qui negativam opinionem tuentur : inter quos *Hyperius Method. Theol. l.*2. *p.* 304.& *Paulus Friſ.*Sed mihi ἀνώδυνον & inexplicabile videtur quomodo in illis caſibus, qui recenſentur, ita decipi potuerint fœminę parientes cum obſtetriçibus aliiſque ſi quæ adfuerint (ut nunc deceptionem imaginarii coitus in medio relinquamus.)Præterquam quod vix poſſibile fuerit ſemper infantes recens natos aliunde ad ipſum partus punctum ſurreptos ſupponere. Nihil ergo reſtat, quam ut conceſſo coitu, de conceptione & generatione hominis ex dęmone ſuccubo aut incubo doctam ignorantiam profiteamur. Quod ad affirmantem ſententiam, vix mihi ſatisfacio in illo dubio : Quomodo ſemen illud ſit prolificum & ſpiritus genitalis in eo conſervetur,quod non ſine aliqua temporis morula aliunde transferre poteſt diabolus : & ſtent philoſophemata de Generatione hominis Phyſico-Medica apud *Ariſtot. de Generat.&Animal.lib.*2.*c.*3. & Anatomicos omnes. Nequid dicam de lege naturæ, qua Deus ſtatuit, ut ex congreſſu viri & fœminæ naſcantur homi-

Digitized by Google

homines *Geneſ.*1.& 2. Supra quam ſolus Deus ex virgine ſemel naſci fecit hominem, noſtrum ſcil. Immanuel. Tenent Affirmativam Theologi *Scholaſtici* & Pontificii fere omnes ad 2.*diſt.*8.& *Thomæ p.*1.*qu.* 51. *a.* 3. Et *commentatores in Geneſ.*6.& ſcriptores de Rebus Magicis inter quos noviſſimus & inſtar omnium (ubi alii citantur) *Delr.l.*2.*qu.*15. cum quo confer *Serrarium in Tobiæ* 6.*qu.*2.3.4.5.Excepto *Pererio in Gen.* 6. & *Tirneſvar.n.*74.qui dubitant, & *Euſtachio de S.Paulo*, qui *Phyſicæ* ſuæ *part.*3. *tract.*2.*qu.*3 tantum probabile putat.Præterea philoſophis & ICCis.nonnullis, *Nic.Remigio, Brodæo, Cardano, Baptiſta Porta, Vlrico Molitore &c.* Paucis his exceptis reliqui Medici,Philoſophi,Philologi,ICC.,Canoniſtæ cum Theologis conſentiunt:liberos tamen ex tali coitu natos volunt eſſe hominis illius, à quo ſemen excretum eſt, non dæmonis. *Guliel-mus Pariſienſis de Vniverſo part.ult.*addit ex tali coitu natos eſſe monſtroſos, craſſis ventribus,minutis membris,ſtrumis magnis, quibus lactandis & nutriendis quinque mulieres non ſufficiant. Sed non video qua experientia hoc probari poſſit, ut à fabularum numero eximatur. Ex noſtris ſententiæ accedunt *Zanchius de Operib.Creationis part.*1.*lib.*4.*c.*16.*th.* 1.Quamvis non habeat pro dogmate tã neceſſario,ut impium ſit contrarium ſentire. *Hemmingius tract.de Magia, Danæus tract.de Sortiariis; Zepperus de legib.Moſaicis lib.*4.*c.*11.*n.*463.*Caſmannus Angelograph.lib.*2. *c.* 21. *qu.*5.& 6. vulgarem ſententiam de Incubis & ſuccubis non negat: Dicit tamen ſe ambigere: Generationem autem hominis ex tali coitu haut obſcure rejicit. *Rivetus Exerc.*50.*in Geneſin & VVillet.in Gen.*6.de Incubis de ſuccubis concedunt; ſed de conceptione inde exiſtente negant. Negativam ſententiam amplectuntur ex noſtris Theologi, Philoſophi & ICC. non pauci. *Timplerus Metaphyſ. lib.*4.*cap.* 4. *queſt.* 26.27.qui contrarium affirmare dicit eſſe impium. *VVierus de Præſtig.Godelmannus de Lamiis.Reginaldus Scot.lib.*3.*c.ult.* Cujus tamen liber ut in Anglia combuſtus,ſic alię paradoxæ opiniones à Theol. Anglis *Raynol.* & *Perkinſo* refutatæ ſunt. *Hyperius loco cit.Paulus Friſius citatus à Caſmanno in Angelographia.* Qui omnes non tantum hominis nativitatem ex nefario illo concubitu negant,ſed & incuborum & ſuccuborum horrendas tragœdias aut ad fabulas relegant, aut ad morbum Ephialtem & ad meram phantaſiæ illuſionem & deceptionem. Nos congreſſum nefarium fieri poſſe concedimus; in generationem autem ab aliis diſq.permittimus: quamvis in Negantem malimus inclinare; quæ proculdubio etiam tutior eſt. Quod ad conceptionem, generationem, & partum virginum ſine coitu, qui fingitur, ex ſemine virili per dæmonem in uterum inſenſibiliter injecto,eam ut impoſſibilem & contradictoriam nec non aſylum omnium

impuritatum, inceſtuum, adulteriorum, abſolute negamus. Confer *diſp. de Creatione part.* 10. *theſi* 3. *probl.* 2. & 6. Non poſſum quin adſcribam hic verba Cyrilli c. Antropomorphitas lib. 1. c. 17. p. 78. ubi negat gigantes à dæmonibus genitos: ex editione B. Vulcanii in 40. *Stultum autem eſt exiſtimare, dæmones incorporeos corporis munia exequi poſſe, quodque à natura ſua alienum eſt efficere. Neque enim quicquam eorum quæ in rerum natura exiſtunt aliquid præter ſuam naturam præſtare poteſt; ſed unumquodque ut factum eſt, ita manet, ſuum cuique munus præſcribente Deo. Ipſe enim eſt author ac Dominus omnium ortus, cujus nutu atque arbitrio unumquodque eorum quæ ſunt, eſt id quod eſt.* *Ad ſecundam* quæſtionem de transformatione & in ſpecie de *Lycanthropia* reſpondemus, eam nunquam factam nec fieri poſſe: Ratio eſt, quia tum diabolus poſſet creare, & facere miracula. Sed ſcriptura & ratio hoc negant. Quidquid autem ex luce factorum & experientiâ adferri ſolet apud rerum Magicarum diſquiſitores, item *Auguſtin. lib.* 18. *de Civit. Dei c.* 16. 17. *Plin. lib.* 8. *c.* 22. & *lib.* 10. *c.* 44. illud ipſum ſi fabuloſum non ſit *aut morbo* imputandum, quem medici *lupinam melancoliam ſeu inſaniam lycanthropiam*, vocant, & ſpeciem faciunt Melancoliæ: *Æginet. l.* 3. *c.* 16. *Aëtius l.* 6. *c.* 11. *Codronchus de morbis veneficis l.* 3. *c.* 7. *Sennertus Inſtitut. Medecin. l.* 1. *part.* 2. *ſect.* 1. *c.* 7. *Aut* corruptioni phantaſiæ per diabolum, qua fit ut homines falſo imaginentur ſe beſtias eſſe & hæc aut illa agere. *Pomponatius de Incantam. c.* 12. duriuſcule loquitur: *immutando ipſorum mentes.* 3. Siquidem duo ſuperiores modi propoſitis exemplis aptari non poſſint, diabolicis præſtigiis hoc tribuendum per quas *aut* hominem (dictum lycanthropon) aſpectui aliorum ſubtrahit & alio tranſfert interim phantaſiæ ipſius illudit, & verum lupum aut aliam beſtiam (ſeu mavis ſpectrum & ſpeciem ejus) ſubſtituit: *aut* hominem illum ſive exuviis ſive ſpecie corporis lupini circumfundit, & ipſe ſive immediate, ſive mediate per illum lycanthropon homines & jumenta vexat, quin & nonnunquam eundem viciſſim ſecundum apparentiam in corpore lupino, ſecundum rei veritatem in corpore ſuo humano ſinit contundi & vulnerari. Et hæc ſententia de præſtigiis eſt *Auguſtini lib.* 18. *de Civ. Dei c.* 18. *Thomæ de Miraculis art.* 8. *&* 1. *p. q.* 114. *art.* 3. *& ibidem* commentatorum. *Raph. la Torre tract.* 1. *diſp.* 4. *Leonardi Vairi de Faſcino*; *Delrio diſq. l.* 2. *c.* 18. & *commentar. in Seneca Agamemnon.* Quampluri autores citantur ab illo in Diſquiſ. *Corn. à Lapide comment. in Daniel. cap.* 4 *p.* 1300. Et ex noſtris *Danæi tract. de Magia*; *Lavaterus de ſpectris. Reynoldi prælect. in libri apocryphos* 92. 93. *Caſmanni lib.* 3. *c.* 18. *qu.* 6. Ex Medicis & Philoſophis *Danielis Sennerti Inſtitut. Medecin. loc. cit. Timpler. cap. cit. qu.* 28. *Peuceri de Divinationibus*, ubi de ecſtatica. *Cardani, Vvieri, Reginaldi Schot, Eraſti, Martini*

tini Biermanni tract. De Magia. Et ICC. *Godelmanni, Greg. Tholoſ., & Althuſ.* *Quartus modus* evaſionis, ad hominum belluinos mores hoc referens; quem innuit *Timæus Locrus l. de Animo mundi*, & poſt illum *Plato in Epinomide* cum ſectatoribus, (De quo *Rodigin. lib. 9. c. 21. & Vives ad Auguſtini loc. cit.*) quia ludicrus & allegorico-Mythologicus eſt, difficultatem non tollit nec ingenia acromatica paſcit. Rationem contra ſubſtantialem transformationem hominum adferimus iſtam. *Quia* anima humana non poteſt informare corpus belluinum, nec vice verſa. Quælibet enim forma ſubſtantialis requirit proportionatas & peculiares ſibi diſpoſitiones, & corporis organizationem: ut conſtat ex definitione animæ. Nec tamen probamus incredulitatem *VVieri lib. 4. cap. 23. Cardani lib. 8. de Varietate rerum cap. 8. Reginaldi Schot. in Detectione Magiæ l. 4. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Dalecampii ad Plin. lib. 8. c. 22.* Qui omnia pro fabulis habent, quæcunque de lycanthropis referri ſolent: aut morbo melancolico, aut diabolicæ illuſioni & imaginationis corruptioni imputant. *Reſp.* omnes hiſtorias & experientias falſi arguere nimis temerarium eſt; præſertim cum nec ſcripturæ, nec rationi repugnet, nec contradictionem implicet modus ille metamorphoſeos præſtigiatoriæ à nobis oſtenſus. Et neceſſario ille ſtatuendus eſt cum non tantum ſibi ſed & aliis videntur lupi, canes &c. Ab altera parte multo magis improbamus nimiam credulitatem *Mallei Maleficarum, Olai Magni, Bodini in Damonomania, Remigii l. 2. dæmodolatr. c. 5. Spondani commentariis in Homerum*, Addit Ioh. Fredericus Wolfeſhuſius philoſophus Lipſienſis in Oratione de Lycanthropis ibidem habita an. 1561. *Paracelſum, Pomponatium, Peucerum, Fernelium* (quorum verba non vacat nunc conferre & expendere), iiſque ille accedere ſe profitetur, & ex profeſſo Bodini ſententiam defendit: ſic tamen, ut adductis quamplurimis hiſtoriis de hominibus in lupos, aſinos, feles transformatis, limitationem hanc addat p. 41. 42. *Non ſimpliciter in beſtias verti, ſed tantum externa figura & forma; ſalvo ſpiritu & ratione humana, diaboli tamen arte ut plurimum ſopita, & inſolitorum phantaſmatum objectu oppreſſa.* Quod idem teſtetur Homerus de Vlyſſis ſociis, Et Boethius lib. 4. de conſolat. metro incipiente, *Vela Naricii ducis* &c. Ita ut in dicta *metamorphoſi non ſit κτίσις*, nec *γένεσις*, *ſed ἀπολλωσις*; *ſitque homo ille tranſmutatus non ἄπο ſed ἀπολωλὸς*, *& tali individuo* per tranſmutationem non *διαφορὰ*, ſed *ἐπιβολὴ quædam acceſſerit.* Sed ne tale quid à diabolo fieri poſſe malim ſtatuere cum Iac. Capell. in Hiſt. ſacr. & exotic. ad annum mundi 3428. p. 241. Verba ejus de Nebucadnezare hic exhibeo, *Modus captus noſtri modum ſuperat. Sit ſane lycanthropiſmus, ſit corybantiaſmus, ſit furor melancholicus. Modo ſciamus nec hominem reapſe in feram mutatum: Sed exter-*

Digitized by Googl

ternam figuram, non essentialem formam mutationem illam suscepisse : nec tale quidquam à malefica superstitionis hominibus aut ab ipso Satana præstari posse, quale hic patravit Deus, demonstrandæ potentiæ suæ & contundendæ principum superbientium insolentiæ. Fredericus Wolteshusius modo cit. mutationis modum physice sic explicari posse censet p. 5 1.5 2. *Verisimile itaque, ad transformanda hominum corpora & membrorum lineamenta externa materiam à dæmone talem seligi, & per occultos meatus corporibus immitti, cui naturalis secundum propositam effectionem alterandi facultas insit. Quia vero materia corporea ob nativam crassitiem inepta est ad penetrationem in quamlibet partem alterabilis, recte, puto, cum Cæsalpino dixerim, tenuiorem ex rebus substantiam, quæ operi accommoda sit, à dæmonibus elici. Vt enim Medicos ad tuendam sanitatem succos videmus exprimere, & Chimistas per sublimationem ex omnibus terra nascentibus purissimam elicere essentiam, quam Quintam vocant : ita omnino credibile est, spirituosam substantiam ab omni fæculentia probe expurgatam, & veluti formam materiæ crassitie liberam dæmonum industria à rebus separari & pro instrumento proximo ad formam peregrinam corpori affingendam usurpari. Atque hinc ist proculdubio, quod affectiones quascunque fere momento temporis induunt, cum spiritus nimia tenuitate undiquaque penetret, ac, quod in pestilenti aëris statu, serpentum venenis & omnibus fere morbis contagiosis patet, brevissimo tempore operetur.*

Sic autem agit (opinor) dæmon, postquam intra corpus accepta est apta materia contagio, quemadmodum Anima, quæ alendo & augendo animalis corpori est attributa. Vt enim hæc innati spiritus & caloris adminiculo sanguineum alimenti succum ad extimos venarum tubulos deductum miro subigit artificio, percoquit, densat, novaque & solidiore carnis specie vestit, illa tamen pro multiplici animalium natura & crasi, multiplice ac diversa : (sic in homine, teneriore ac glabra cute molliter apparet obducta, duriuscula vero hirtaque pelle intecta in quadrupedibus : Atque illis in pedum manuumque digitos sectim, & decenter excrescit, hic in rigentes ungulas & incurvos horribilesque ungues desinit.) Ita dæmon in corpora Lycanthropon invisibili spiritu illapsus materiam corpoream, suo mediante pharmaco, pro arbitrio turbat, varie commovet & commiscet, transfert, componit, dividit, motus celeritate & efficacitate pharmaci momento perficiens, ut materia, quæ alendo & amplificando corpori proxima est, peregrinis qualitatibus inquinata, naturam ab insita diversam assumat, & ita non in partes humani corporis, sed membra bestiarum abeat, motum materiæ pro lubitu intus moderante ac dirigente spiritu. Inde mox pilis efflorescunt Lycanthroporum corpora, novoque unguium genere pedes & manus obarmantur, diducuntur aures, decora ac venusta facies in novam oblongo rictu oris deformem excrescit, transitque totus aspectabilis habitus naturæ rationalis, ad cæli contemplationem divinitus erecta, in figuram naturæ brutæ, depresso corpore & inclinata facie terram obtuentis.

Credi-

Credibile autem eſt, in tali metamorphoſi non modo vi novarum qualitatum alterari & immutari membra extima, ſed peculiari quoque machinatione dæmonis contrahi, diduci, explicari, dirigi, totumque adeo corpus incurvari, eo modo, quo VVierus impoſtorem quendam (è Joſepho Scalig. & Matthiolo) ſcribit effeciſſe, ut quis digitum ori inſertum mordicus non ſine dolore & clamore invitus premeret, tinctu cujuſdam pulveris convulſis faucibus, ut incurvatus haud erigere ſe poſſet, ſimul amens etiam fieret miroſque geſtus exhiberet, quadam unctione circa temporum & carpi arterias vim tantam faciente. Rationes peculiares pro limitata. *Prima*, quia Nebucadnezar transformatus fuit in beſtiam *Daniel* 4. & aſinæ Bileami ad tempus indita fuit ratio humana, *Numer.* 22. 23. cum 2 *Petr.* 2 16. idē de ſerpente *Geneſ.* 3. aſſerit. *Ephrem. Reſp.* negatur utrumque. Poſſunt enim illa abſque difficultate aliter explicari. 1. Nebucadnezar non fuit transformatus quod ad eſſentiam, ſed tantum quod ad habitum & cultum corporis & accidentia quædam interna atque adeo uſum rationis per ferinam melancoliam. Sic præſtantiores Theologi citati *à Corn. à Lapide & VVilleto commentar. in Daniel* 4. 2. Aſinæ Bileami non indita fuit ratio humana (hoc enim implicaret contradictionem ut aſina manens ratione ſit prædita,) ne quidem ſermo humanus univoce & proprie ſic dictus, ſed ad ſimilitudinem ſermonis humani; Quomodo de ſermone ſerpentis *Geneſ.* 3. judicant plerique Theologi, qui videri poſſunt apud *Pererium*, *& A Lapide*, *VVilletum*, alioſque commentatores. 3. De ſerpente ad tempus ratione prædito juxta Ephrem apud *Bar Cepha* recte *Corn. a Lapide in Geneſ.* 3. eſſe paradoxa. Sed meminerit nos idem Papiſtis repoſituros, ſi quid ex eodem Epſtremo pro Papiſmo ſuo allegent. *Ad tertiam quæſtionem. Reſp.* poſſe diabolum quidem immittere ecſtaſin ſeu raptum ſuum, aut hominem vita privare, non vero animam ſeparare à corpore mox reduniendam, aut ad alia corpora migraturam. Ratioprioris eſt, quia illa eſſet idem quod reſuſcitatio ex mortuis; atqui illa diabolo impoſſibilis eſt, ut mox dicemus. Ratio poſterioris eſt, quia quælibet anima ſuo corpori non tantum ſpecie eidem (ut modo dictum) ſed & numero aptata & unita eſt, & vice verſa. Immo contrarium ut fiat putamus implicare contradictionem: Eſſet enim compoſitum ae ſuppoſitum hocunum numero & rurſum hoc aliud numero, hoc eſt eſſet unum & non unum. Quod implicat. Hæcceitas enim compoſiti nullum aliud internum ſuæ individuationis principium habet, quam unionem ſingularem hujus individuæ formæ cum hoc corpore organico, ſeu ſingularem reſpectum & adaptationem unius ad alterum, unde fit ut ſit hic homo, nempe Socrates. Fundamentum autem & primum principium iſtius unionis ſingularis, ex proportionatione ſingulari & reſpectu mutuo iſtarum par-

tium exſurgente nullum aliud quærendum eſt quam externum determinatio ſc. cauſę primę, quę ut res omnes, actioneſque ſic & ſubſtantias ad ſingularitatem ſuam determinat, ut hæc ſit, & nō hęc alia. Cum autem ſemel adaptavit, applicuit, & determinavit hanc materiam ad hanc formam, non poteſt hoc mutari, niſi ſimul individuum & hæcceitas ejus mutetur. Quod enim factum eſt infectum fieri nequit. Ad *quartam* quæſt. *Reſp. Non* poſſe à morbo letali quenquam reſtituere. *Non* poſſe viſum reſtituere cœco, cui ſcil. cœcitas obtigerit per carentiam oculorum; aut humorum, aut tunicarum in oculis aut ſimilium ad viſionem neceſſariorum: aliter ſe res habet in cœcitate quæ ex debilitate, aut intemperie organorum, aut oppilatione quadam oritur. Ratio autem eſt, quia illud eſt miraculoſum. *Non* poſſe viſcera aut artus principales reſtituere. De quo infra. *Non* poſſe ex ſene facere juvenem. Contra ſentiunt *Delrio libr. 2. qu. 23. & Baranzanum in qu. novis digl. 19 theor. 13.* Sed ad exempla ibi allata dici poteſt, aut nihil tale accidiſſe, aut fuiſſe ſecundum apparentiam magna ex parte; quidquid præterea fuerit, revera non potuiſſe eſſe complexionē juvenilem, ejuſdem ſcil. gradus, ſiquidem juventus non ſpeciem complexionis ſed gradum dicit. *Multo minus* poſſe mortuos ſuſcitare; quia hoc eſt proprium Dei *Iohann. 5. 20. 21. Rom. 4. 17. 2 Corinth. 1. 9. Hebr. 11. 19.* Et valet hic theorema Ariſtotelis: *A privatione totali ad habitum non datur regreſſus*; ſcil. naturaliter. Ad exempla, quæ adferuntur ex Philoſtrato aliiſque apud *Delrio lib. 2. qu. 29. ſect. 2.* reſpondemus, ſiquidem ficta non ſunt, fuiſſe *aut* ſpectrum diabolicum ſpecie hominis defuncti; *aut* cadaver defuncti ad tempus geſtatum & motum à diabolo (exempla habes in pſaltria Bononienſi apud *Peucerum de Divination. p. 14.* & convictore quodam Cornelii Agrippæ apud *Delrio diſquiſ. Magic. lib. 2. qu. 19. ſect. 1.*) *Aut* hominem illum non fuiſſe revera mortuum, ſed ita viſum: quod in caro, apoplexia, ſyncope, hyſterica paſſione aliiſque ſymptomatis haut inſolens, adeo ut nonnunquam per errorem vivi homines ſepulti ſint; (quod Doctori Subtili Iohanni Duns Scoto Coloniæ anno 1308. accidiſſe ferunt.) *Aut* hominem illum à diabolo ita ſopitum, omnemque ipſius motum ita cohibitum, ut aſtantibus mortuus videretur. Quod porro objicitur de muſcis aliiſque inſectis naturaliter reviviſcentibus. *Reſp.* Siquidem ſunt mortuæ, non eſſe eaſdem numero, ſed ex putri materia alias produci & conſequenter nullam eſſe reſuſcitationem à morte. Confer *diſp. de creatione. Deinde*, non valere conſequentiam à productione muſcarum, quæ calore cœleſti ex putri materia ſuſcitantur, ad productionem perfecti animalis, nedum hominis. Objicitur à *Delrio* pro reſtitutione juventutis exemplum ſerpentis & aquilæ. *Reſp.* Iuventus illa dicitur non ſpecifice talis, ſed analogicè & meta-

metaphoricè. Conſect. 1. *Rejicimus* Pomponatium, qui c. 10. p. 199. *ait reſurrectionem eſſe naturalem, & arte & conſequenter à dæmone curari poſſe.*

v. Circa animam humanam ejuſque facultates iſta non operatur. 1. Non illabitur in mentem aut voluntatem, nec intra eas operatur, nec circa eas ita operatur, ut phyſica actione faciat eas quidquam intelligere aut velle. 11. Conſequenter non operatur immediate in intellectum patientem, qui ſolus intellectionem elicit, judicat & intelligit: nec recipit patiens intellectus ſpecies intelligibiles ab illo, ſed à ſolo intellectu agente. 111. Non elicit intellectionem, nec format conceptum formalem, nec phyſice facit ut intellectus judicet judicio ſpeculativo aut practico. 1v. Voluntatem immediate & phyſicè non applicat, determinat ad agendum, ſive per judicium practicum, ſiquidem ſtatuatur voluntas ab eo determinari. v. Immo non tantum non operatur intra voluntatem, & in voluntate, ut operatio eius ſit per modum actus, ſed ne quidem immediate voluntatem attingit, pulſat, aut circa eam operatur per modum objecti ſeu proponentis objectum, ſeu inſtrumenti proxime diſponentis: A ſolo enim intellectu res voluntati proponitur ut in eam feratur. v1. Hinc ſequitur hominem non excuſari à peccato, nec illud imputari poſſe diabolo, tanquam cauſæ propriæ directe & ſufficienter illud producenti: cum tantum agat per modum proponentis & ſuadentis appetibile & quidem remote: (Vide *Scholaſticos ad* 1.2.*q.*80.*art.* 1.) & quidquid egerit diabolus nulla tamen exiſtat actio humana proprie & formaliter ſic dicta, niſi ex libera voluntatis ad alterutrum oppoſitorum inclinatione & converſione procedat. v11. In Phantaſiam & reliquas facultates ſenſitivas multa cum poſſit diabolus, non tamen omnia. 1. Non poteſt phantaſiam hominis immutare novæ ſpeciei impreſſione, ideo non poteſt efficere ut cæcus à nativitate recte de coloribus imaginetur. 2. Non poteſt affectus omnes, aut aliquem affectum e.g. triſtitię, metus &c. plane quod ad radicem & ſpeciem ab homine tollere. 3. Nec poteſt cauſalitate phyſica certo & inevitabiliter immittere alicui affectum e.gr. odii, amoris &c. erga tale vel tale ſingulare objectum. v111. Cum ergo circa affectus hominis & voluntatem rationalem tantum non poſſit diabolus, nimis liquidum eſt, ſtolidam eſſe opinionem de philtris & faſcinis, quæ per varias actiones, ceremonias & res naturales arte & ope dæmonum amorem aut odium τοῦ δαίνα inprimere credita ſunt. Videat, qui volet, fabulas illas apud *Virgilium* in *eclogâ* 8. cui *tit. Pharmaceutria per totum*, & *Æneid.* 4. cum *commentariis Servii, Hortenſii, Taubmanni, La Cerda, Pimpontii, Petri Nannii &c.* Et apud *Theocritum Idyllio* 2. cum ſcholiaſte græco; Et apud *Horatium Epod.* 5. *in Canidiam*, cum *commentariis variorum* ſimul editis & ſeorſim *Lambini, Torrentii, Chabotii.*

Et apud *Plinium lib.* 8. *cap.* 42. Et *Aristotelem lib.* 2. *de animalibus cap.* 14. *& lib.* 6. *cap.* 22. *& Albertum M. lib.* 22. *de animalibus*, *Ficinum* Theolog. Platonic. *lib.* 13. *Pomponat. de Incantamentis c.* 8. *Calcagnium peculiari tract. de Magia Amatoria*; & qui multa ex omnibus autoribus collegit *Delrio lib.* 3. *part.* 1. *qu.* 3. *sect.* 1. *&* 3. *&* 2. qui vel solus sufficere possit illi; cui libri & otium non sit: ubi etiam nullitatem istorum Philtrorum magicorum, & antidotorum probat. Inter alia, quæ amore conciliando adhiberi solent celebratum est τὸ ἱππομανὲς, quod *Theocritus loc. cit.* appellat φυτὸν, quod vulgo ibi transfertur *planta*. Et sic accipit scholiastes græcus, atque hoc nomine Theocritum castigat. Sed *Casaubonus in lectionibus Theocriticis cap.* 3. φυτὸν exponit per φῦμα: quo poeta à censura scholiastæ liberatur. Fertur hippomanes esse caruncula in fronte pulli equini recens nati, juxta illud Virgilii, *Quæritur & nascentis equi de fronte revulsus, Et matri præreptus amor.* Describit eam *scholiastes Theocriti loc. cit.*, & ante eum Plinius lib. 8. c. 42. *Et sane equis amoris innasci venenum, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim edito partu devorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem ad genus agitur. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ educantorbũ.* Theophrastus apud *Photium in bibl. num.* 278. ad invidiam refert quod equa ἐπιθυμοῦσα πόλυ πίνουσα ἢ γὰρ ἢ ἔστω ἢ ὅπως ἔνια χρήζουσα *Var. Phavorinus in lexico* suo describit, quod sit ἡ μεγάλη ἐλατηρία ἐπὶ τὸ, μικρὸν, πλατὺ, περιφερὲς, ἐν δὲ εἰς πολὺ λεπτὸν Sed qua autoritate, aut qua experientia hoc post Theophrastum, Plinium, & Scholiastem Theocriti affirmet, fateor me non videre. Vsus enim superstitiosos aut magicos quis non videt esse inutiles? Diximus quid non possit circa hominem: Addimus tribus verbis, Quid specialiter non possit circa electos. Non potest 1. in genere eos privare æterna salute *Rom.* 8. *v. ult.* 11. Consequenter non potest eo occidere, aut totalem & finalem phrenesin seu maniam immittere ante actualem conversionem. 111. Nec potest Ecclesiam de mundo tollere: consequenter non potest ecclesiam catholicam uno tempore in hoc mundo viventem ita cribrare & vastare, ut omnes vel ad tempus abnegent fidem Christi.

Probl. *An vere fidelium & sanctorum sive viventium sive mortuorum specie apparere possit?* Resp. *Quidni?*

Consectar. Quod *Thomas quodlib.* 2, *at.* 7. negat dæmonem influere in animam rationalem. Et *Hieronym. in Math. lib.* 2. *c.* 15. cogitationes a diabolo immitti, & *Gennadius cap.* 83, *Didymus de Spir. san. lib.* 3. substantialiter aut secundum substantiam animam vel mentem hominis implere, id omne juxta distinctiones positas recte exponi potest.

14 Circa pure naturalia non potest 1. quidpiam in mundo cœlesti, ut mutet

Digitized by Google

tet aut ſubſtantiam, aut qualitates, aut ordinatos, motus, aut ſitus cœli & ſyderum? nec tempora & tempeſtates quæ inde dependent. Non poteſt lunam de cœlo deducere, non lucem ſtellarum nec luminis & influentiarum diffuſione tollere, non curſum mutare aut ſiſtere; hæc enim immutabili naturæ legi à Deo fixæ repugnarent, & nonniſi per abſolutam ejus potentiam mutari poſſunt, *Geneſ.* 8. 21. cum *Ierem.* 33. 20. 25. *Mat.* 24. cum 2. *Petr.* 3. De mutatione circa ſolem vide *Exod.* 10. 2 *Reg.* 23. *Matth.* 27. Rejicimus ergo eos qui lunã à Magis è cœlo deduci putant (vide apud *Delrio lib.* 2. *qu.* 9.) aut diabolos aſtrales influentias pro libitu poſſe fingere, refingere, augere, iiſque ita impreſſis in res ſublunares uti ad mirabiles operationes. II. Tantum non poteſt in mundo elementari, ut integra elementa ſeu corpora cõtinentia mutet aut quod ad ſubſtantiam aut quod ad qualitates & primarias & ſecundarias. Idem de loco ſitu, contiguitate ſuis cuique adjunctis corporibus intelligendum eſt. Sic e. gr. non poteſt efficere ut tota aqua deſinat eſſe humida, frigida, à terra ſeparata quãvis uno globo cõjuncta, ut ceſſet omnis curſus fluminum, omnis maris affluxus ſcil. & refluxus, intumeſcentiæ & detumeſcentiæ, ab Oriente in Occidentem &c. *Probl. An poſſit efficere ex monte vallem ex inſula continentem & vice verſa. Incl. in aff. e diſt.* Non poteſt terram loco movere *quia* non eſt proportionatum ipſius potentiæ ut mutet ordinem elementorum mundi: Nulla etiam eſt potentia paſſiva ſeu inclinatio terræ ut ſit extra locum ſibi aſſignatum. Eandem terram in loco ſuo movere & rotare nequit: quia hæc eſt lex naturæ univerſalis ut terra immobilis perſtet in loco ſuo *Eccleſ.* 1 *Pſ.* 104. III. Circa corpora quævis ex elementis compoſita, tantum non poteſt. 1. Vt per ſe, directè & propria virtute, hoc eſt per localem motum immediatè producat aliquam formam ſubſtantialem aut accidentalem corpoream ſcil. & permanentem. Nam incorpoream aliquam aut ſpiritualem, ſeu potius intentionalem ut & corpoream debilis entitatis & cito interituram eum communicare non negamus; ut infra videbitur. 2. Vt conſequenter formas novas introducat in rebus. 3. Vt etiam mediatè per agentia naturalia non univoca, eorũmque virtutes animalia perfecta producat, ſive ut cauſa æquivoca, ſive ut univoca. Rationem adfert *Thomas* 1. *p. q.* 110. *ar.* 2. & *contra Gentes l.* 3. *q.* 103. & *queſt. de Damon. art.* 9. quia corporale non poteſt fieri niſi ab agente corporali aut ab eo qui eminenter illud cõtinet. Quidquid enim fit, à ſibi ſimili fit. 4. Vt poſſit efficere carnẽ, ſanguinem, oſſa, nedum corda, cerebra, pectora, capita, jecora &c. & hujuſmodi partes integrales animalium. Ratio eadem eſt quæ ſupra. Et debent omnino à principio vivente vitâ vegetativâ & animali illa produci. 5. *Nec* poteſt corpus aliquod ſibi unire ſubſtantialiter in unam naturam

aut hypoſtaſin : Idem de materia , forma , & partibus integrantibus corporum dicendum eſt. 6. Nec in corpore accidentaliter aſſumpto , aut extra illud opera vere vitalia exercere , e.gr. loqui , comedere, audire &c. De quibus conſulantur *Scholaſtici ad* 1.*qu.* 111. &c. & ex recentioribus *Delrio , la Torre , Tannerus loc. cit. & Pererius , A lapide , VVilletus , in Exod.* 7. *Martyr locor. comm. claſſ.* 1.*c.* 2. *Zanchius de operibus creationis l.* 4. *Hyperius Meth. Theol. lib.* 2. *Caſmannus Angelogr. lib.* 2. 7. *Nec* poteſt confirmare , acuere, actuare oculos & viſum hominis, ut ipſe objectum quamvis remotum per quævis corpora opaca , & denſa ſine ſpecie viſibili videat : aut ita confirmare & multiplicare ſpecies viſibiles , ut ſe ſpargant per quævis loca opaca, etiã remotiſſima: aut ut ſpecies ab objecto non eliciendo, ſe ſolo ubilibet eas poducat. Hæc enim , ſi abſolute fieri poſſint , ſoli Deo tribuenda. Vide quæ commentatores afferunt ad explicationem viſionis Stephani *Actor.* 7. & Moſis *Numer.* 27. 12.

Problema, An non poſſit apparere corpore ſeu ſpecie agni , aut columbę ; aut etiam hominis abſque manifeſto aliquo defectu aut deformitate ? *R.* Affirmantem opinionem ad γεφύρας μύθους relegamus ; quamvis à nonnullis aſſeratur.

15 Reſtat operationes diaboli poſitive conſideremus , primo in genere quid faciat , deinde in ſpecie quomodo ſingula efficiat. In genere ergo 1. Non pauca fingit & ipſe & Magi , quaſi geſta eſſent, in quæ ſi quis inquirat, deprehendet falſa. 11. Plurima & quidem maximè miranda facit non revera , ſed in ſpecie & externa apparentia , qua ludit & fallit ſenſus exteriores , de quibus præſtigiis poſtea. 111. Præter hæc multa internæ hominis ſive dormientis ſive vigilantis phantaſię injicit , tanquam quæ revera fiant ; cum tamen non fiant. 1v. Multa etiam efficit , quę revera ſunt talia ; eaque per motum localem imprimis & immediate, deinde etiam per alios motus mediate : dum ſcil. applicat agentia naturalia ſuis paſſivis aut ab iis ſeparat , aut inſtrumenta artificialia adaptat operi fabricando. v. Omnia illa fingit , præſtigiatur , movet , mutat , aut per ſe aut per Magiam & Magos ? Hâc tamen cum diſtinctione, quod ea quæ vires & artes humanas ſuperant, ipſe solus proprie & formaliter operetur : & homines ſe habeant aut tanquam ſubjecta pure paſſiva aut inſtrumenta moralia. v1. His operatiqnibus ſuis ut nihil niſi malum intendit , ſic etiam efficit , quantum in ſe eſt. Animas , corpora & bona hominum , familias , ſcholas , Eccleſias , Reſpublicas infeſtat , concutit , & quantum in ſe eſt ſubvertit: Dei & mediatoris noſtri gloriam obfuſcat, ſe in Deum evehit & colendum proponit. Quod ſi non obtineat , ut fiat aperte , uti apud teterrimos Magos , & cœcos Calecuthanos ? aut fiat aliquo Deorum

titulo

Digitized by Google

titulo & ſchemate ac forma ſeu imagine illa, qua ipſis apparere ſolet, uti apud antiquos Gentiles; ſaltem per conſequentiam, practicam & interpretativam dæmonolatriam inducit: dum in horrenda flagitia homines pertrahit & carni ac mundo ſervire docet. VII. Boni (in genere ſuo, objective & materialiter ſic dicti) ſiquid facit, illud ipſum eſt in malum. Sic ſanat ut lædat, veritatem dicit ut fallat, vitam pollicetur immo & aliquando præſervat ut perimat, δῶρα quædam ἄδωρα confert ut iis animam, ac corpus in æternum crucianda lucretur, ſcientias & artes docet ut timorem Dei dedoceat, actus aliquos religionis & virtutis ſuadet ut peremptoria deceptione hypocritas, ſuperbos, idololatras efficiat. De veris & bonis à diabolo peſſime exhibitis vide quæ notamus in *Deſper. cauſa Papatus lib. 3. ſect. 2.* Effecta pleraque diabolica breviter & eleganter enarrat Tertullianus Apologet. cap. 22. *Et qua illi accuratior paſcua eſt, quam ut hominem è cogitatu veræ divinitatis avertat præſtigiis falſis? quas & ipſas quomodo operetur expediam. Omnis ſpiritus ales eſt. Hoc angeli & dæmones. Igitur momento ubique ſunt. Totus orbis illis locus unus eſt, quid ubi geratur tam facile ſciunt quam enuntiant. Velocitas, divinitas creditur; quia ſubſtantia ignoratur. Sic & auctores interdum videri volunt eorùm, qua annuntiant. Et ſunt plane malorum nonnunquam, bonorum tamen nunquam. Diſpoſitiones etiam Dei, & tunc Prophetis concionantibus excerpunt, & nunc lectionibus reſonantibus carpunt. Ita & hinc ſumentes quaſdam temporum ſortes æmulantur divinitatem, dum furantur divinationem. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in eventus, ſciunt Cræſi, ſciunt Pyrrhi. Cæterum teſtudinem decoqui cum carnibus pecudis Pythius eo modo renuntiavit, quo ſupra diximus; momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris, & vicinia ſyderum, & de commercio nubium cæleſtes ſapere paraturas, ut & pluvias, quas jam ſentiunt, repromittant; beneficii plane & circa curas valetudinum. Lædunt enim primo, de hinc remedia præcipiunt, ad miraculum nova, ſive contraria, poſt qua deſinunt ladere, & curaſſe creduntur. Quid ergo de cæteris ingeniis, vel etiam viribus ſallacia ſpiritalis edidiſſet? Phantaſmata Caſtorum, & aquam cibro geſtatam, & navem cingulo promotam, & barbam tactu irrufatam; ut numina lapides crederentur, & Deus verus non quæreretur.*

Conſectar. Nullum ergo commercium hominis cum diabolo eſt licitum, ut aliqua in re diſcenda aut facienda ipſius conſilio & opera utatur directè aut indirectè, mediate aut immediate. Vide *Diſputat. noſtras de Magia & de Exorciſmo.*

In ſpecie operationes ejus ſunt vel circa cauſas intelligentes, vel circa 16
puræ naturales. Illę ſunt Chriſtus mediator, angeli boni, animæ ſeparatæ, dæmones inter ſe, homines in terris. *Quod ad Chriſtum*, eum tentavit, de loco in locum tranſtulit, vexavit *Matth. 4. Luc. 22. 53. Iohan. 14. 30.* *Circa*

angelos

angelos operationem ejus indicat ſcriptura *Iudæ v.*9.cum *Pſ.*15.11.& 34.8. unde colligimus contentionem , repugnantiam , & impeditionem tum gloriæ tum operis ipſorum, quantum in ſe eſt. *Circa animas ſeparatas* , in inferno ſcil.opus eſt,eas torquere.Huc pertinet motus localis animarum. *Mendoza in quæſtionibus p.*401.diſputat , an poſſit eas hinc inde trahere. *Circa ſe mutuo* , hoc eos operari volunt Scholaſtici & ſcriptores exorciſtici ut contendant ſcil.& hoſtiliter alii alios inteſtent,de poſſeſſione deturbent &c. Quod nos cum grano ſalis accipiendum putamus ex *Matth.* 12. 26. *Luc.* 11.16. Recte alibi *Scholaſtici ad* 1.*qu.*109.*art.*2.*ad* 2.cum diſtinctione reſpondent inter dæmones eſſe concordiam quandam , non quidem ex amicitia , ſed ex nequitia provenientem. *Circa hominem* effecta ejus diſtribuimus , in ea quæ tendunt. 1. In totum compoſitum ejuſque adjuncta.2. magis in corpus. 3.magis in animam. 1. *In totum compoſitum* : 1. Aſſiduo & occulte eos circumit , ſaluti æternæ & temporali inſidiatur,eos oppugnat , 1 *Petr.*5 .*Epheſ.*6.12.13.2, terticulamentis & ſpectris in vita & morte infeſtat ; de quo *Diſp.de Spectris.* 5. Calumniis ſuis eos differt apud Deum , homines , & ſeipſos *Iob.*1.*Apocal.*12.10. 4. Bonis eorum multis modis nocet ſive immediate , ſive mediate per Magos,alioſque improbos à ſe concitatos.De hoc pluribus in *Diſp.de Magia Io.* 1.*v.*5.Vbi videat, cui vacat,commentar. *Ioh.Pineda.*Nonnunquã vitam adimit *Iob.*2.*v.*6.Exempla quamplurima a *Launæo* , *Simone Goulartio* , aliiſque miſcellæ hiſtoriæ & exemplorum ſcriptoribus adferuntur. Quibus adde funeſta illa Doctoris Fauſti , & Chriſtoph. Aurigarii, a viro pio & fide digno una cum vitis & geſtis ipſorum deſcripta. 6. Denique improborum animas , & deinde corpora , atque adeo ipſos totos in infernum præcipitat & tanquam tortor excruciat. 11. *In corpus* 1. *De loco* in locum illud transfert. Negant quidem illud *Wierus* , *Regin.Scotus* , *Agrippa* , *Fr.Samuel Minorita* , *Martinus de Arles* , *Ponzinibius*, *Baptiſta Porta*, *Alciatus* , *Duarenus* , *Ærodius* , *Michael Montanus* , *Philip.Camerarius* , *Vlricus Molitor* , *Godelmannus* , *Leonardus Vairus*, *Marcus Antonius Zimara in tract. de Magia cap.* 15. Quem de ſuo auxit *Cæſar Longinus* : qui ibidem pro ſua opinione citat *Luth.Melanthonem*, *Alciatum* , *Duarenum*, *Ærodium* , *Camerarium* , *Vairum lib.*2. *de faſc.c.* 3. qui ad illuſiones phantaſticas & diabolicas referunt omnem illam fagarum aut aliorum hominum tranſlationem de loco in locum , idque per hircum aut arundinem &c. Sed nihil hic eſſe impoſſibile , & committere autores nominatos paralogiſmum a particulari , prolixe oſtenſum a *Delrio libr.*2.*quæſt.*16.& *Raph.la Torre tract.*2.*diſputat.*5. & ibidem *Tannero quæſt.*3.*pag.*59. & *Scholaſticis ad part.* 1. *quæſt.* 110. *art.* 3. & 3.*quæſt.* 41.*artic.*4. Et *Libavio in ſingul.part.*1.*tit. de Strigiportio.* 2.*Extrinſecus* illud pulſat , tundit , vulnerat, luxat. *Actor.* 19. *verſ.*16. Accedit multiplex

expe-

experientia ; quam qui prætensâ phantaſiæ corruptione eludit; næ is mentem corruptam gerit. 3. *Variis* morbis veneficis per ſe aut per Magos inflictis excruciat. De quo in *Diſp. de Magia.* 4. *Localiter* intra corpus operatur illudque poſſidet. De quo *Diſp. de Energumenis.* 5. *Proprias* corporis vires delaſſat ac tollit, dum ſuas vires ad inuſitatos impetus (*Matth.* 8.) illis commodat : ut videre eſt in δαιμονιοφορήτοις, qui paroxyſmo arreptionis ceſſante, cum ad quietem ſe recipiunt, plerumque ſolo incidunt ſemianimes viribus debilitatis. Docet hoc præter textum *Matth.* 17. experientia. Confer *Diſp. de Energumenis.* 6. *Senſibus* externis ſeu organis ſenſuum non uno modo illudit. *Auribus*, ſcil. fictis ſonis, tactui qualitatibus tactilibus una cum ſubſtantia ſeu ſubjecto ſuo artificiosè fabricatis &c. Hic diſputant *Scholaſtici* & poſt alios *Vaſquez Diſp.* 184. *cap.* 2. & 3. an corpora animalium, imprimis hominum ab angelo aut diabolo ex aëre & craſſiori materia compacta diſcerni poſſint a veris animalium carnibus, aut hominum corporibus. Reſpondet *Cajetanus* 22. *q.* 25. *a.* 3. & *Vaſquez loc.* ſi attente quis conſideret non quidem per viſum de colore & figura corporis, ſed per tactum de vera duritie oſſium, & mollitie carnium judicare poſſe ex *Luc.* 24. Idem dicunt de vocibus brutorum, de cantu & voce humana (quæ imitari ſolet.) Et ſigna diacritica hæc addunt, quod voces ſint ſtridulæ &c. Vide *Thyræum de Dæmoniacis*, *R. la Torre tr.* 2. *diſp.* 8. Nos illam diſcernendi ἀκρίβειαν & artem profiteri non poſſumus ; itaque in medio & ipſis relinquimus, quippe qui per Dei gratiam ex frequēti cum dæmonibus converſatione & colloquio (qualia ipſi jactant) experientia cum ipſis certare neque velimus neque poſſimus. Porro quod de lotione pedum, & lucta Iacobi ad *Geneſ.* 18. & 19. & 32. movet *Auguſtin. in Enchiridio c.* 59. quomodo non deprehenſa ſint corpora illa alia eſſe quam humana, cum non potuerint habere eam intrinſecam duritiem, non eſt hujus loci decidere. Imprimis autem oculis illudit variis præſtigiis, De quibus & hic & *Diſp. de Magia* (ubi de præſtigiatrice) multa quæri poſſent. Vt breves ſimus, dicimus præſtigias & fallacias illas fieri vel ex parte objecti ; vel ex parte medii, vel ex parte organi, vel ex parte omnium ſimul. *Ex parte objecti* : e.gr. circa viſionem (ubi plurimæ deceptiones contingunt) decipit dupliciter *vel* corpus phantaſticum de novo efformando illudque objiciendo, ſive illud ipſe aſſumat ſive alteri rei circumponat, ut res aliter appareat, quam eſt : *vel* objectum ſenſibile alias efformatum varie movendo dum celeriter illud agitat, varié collocat, ſeparat, latenter conglutinat &c. Quæ ex artificioſis præſtigiis Circulatorum, ex admirandis tum ſpeculationibus, tum operationibus Opticis illuſtrari poſſunt. *Ex parte medii*, aëris ſcil. *vel* cum impediuntur ſpecies viſibiles ne ad oculum deferantur,

interjecto ſcil.aliquo ſpecierum impeditivo, quo fit ut totum objectum aut pars occultetur: *Vel cum* moto aëre moventur ſpecies; *vel* cum medium aliqua qualitate afficitur e.gr. colore aliquo;quo ſpecies per medium tranſeuntes ita afficiuntur,ut objectum non repræſentēt quale eſt: *Vel cum* medium circa ipſum objectum condenſatur: *Vel cum* varie conformantur & multiplicantur ſpecies ſenſibiles ab objecto uſque ad ſenſum emiſſæ. *Ex parte organi* dupliciter,(ut egregie *Thomas in Lombardi l.2.diſt.8.qu.unica art.5.ad 4.*) *vel cum* ſpecies ex theſauro imaginationis per motionem localem à dæmone cientur, ut ad organa ſenſuum fluant & illic uniantur, ac ſi extra res eſſent præſentes & actu ſentirentur: quale quid in inſomniis naturaliter fieri videmus; quamvis ibi ſpecies organa exteriora non attingant, quia per ſomnum ſunt ligata. Eſt autem hæc præſtigiatrix & diabolica illuſio maxime mirabilis, ac propterea multis viſa impoſſibilis. Sed ſubtiliter & docte defendit eam & Thomam, *Raph.la Torre tract.2.diſp.6.*& ante eum explicuit *Molina ad 1.qu. 111.art.4.* Ex quo *Delrio lib.2.qu.2.* Exempla autem deceptionum & ludificationum diaboli circa ſenſus plurima invenies apud *Guliel.Pariſienſem part. ult. de Vniverſo c. 22.* & aliqua apud *Delrio loc.cit.* *Alter modus eſt*, cum ipſius organi ſitus mutatur, item cum humores agitantur & perturbantur, cum craſſiori humore obſtruitur via, ne ſpiritus optici ad organum perveniant, denique quando alia quacunque ratione vis videndi hebetatur. De ſcotomate Sodomitarum *Geneſ. 19.* & deceptione viſus in diſcipulis *Luc.24.16.*& Mariæ Magdalenæ *Ioh.20.14.15.* Et quod capturi non noverint Chriſtum *Iohann.18.* Et quod Bileam non viderit angelum quem aſina videbat *Numer.22.* alibi inquirendum eſt.

17 Et hæ quidem operationes circa corpus. 111. Circa animam *in genere collective* ſcriptura illi attribuit, quod immitit in cor *Ioh. 13.2.*quod illud implet *Actor.5.3.* quod νόημα excœcat 2 *Corinth.4.verſ.4.*quod in hominem ingreditur *Luc.22.3.Iohann.13.27.* Quod tentat ad malum (de quo *Diſp.de Tentatione*) unde Tentator *Matth.4.* Quod ſeducit ad quævis peccata 2 *Corinth.11.3.In ſpecie & diſtributive*, docet experientia illum ſeducere ad Idololatriam, Magiam, Hæreſin: non tantum interne illa ſuggerendo,ſed etiam externa objecta,occaſiones,media,emiſſarios & proxenetas ſuos ex hominibus aſſumptos adhibendo. De quibus *Diſp.de Magia & de Hæreſi.* Inter ſuggeſtiones & illuſiones tanquam extraordinariæ eminent *Apparitiones* ſeu *viſiones* diabolicæ, quæ ſunt vel internæ vel externæ, Illæ ſunt inſomnia, ecſtaſes, raptus, & enthuſiaſmi diabolici: de quibus agendum *Diſp. de Prophetia.* Iſtę ſunt, externa ἐνέργεια tanquam Chriſti, aut angeli, aut ſancti à Deo miſſi, &c. Vtriſque quantopere graſſatus ſit Satan, docent exempla antiquorum & recentiorum hæreticorum

rum & Enthusiastarū inter quos excellunt Anabapt. Monasterienses aliiq; quorum furores cum iconibus & gestis eorum peculiari libro descripti habentur. Nec prætereundi sunt Monachi, Clerici, & sanctuli Papales, cū revelationibus & visionibus suis, tot ferreis legēdis & Vitis decantati. Si quis modo dęmonas specie divinarum visionū ipsis illudentes cognoscere velit, is nobis non habeat fidem, sed Iesuitæ *Delrio*, qui pudenda matris suæ Romanæ hic strenue detexit, *lib.4.quæst.3.* Ex diabolica phantasiæ læsione tot falsas apparitiones, ecstales, & revelationes notant *Augustin de cura pro-Mortuis c.12. Cajetanus in 22.qu,95.a.3. Victoria de Magia num.35. R.la Torre tract.2.disp.6.* Sed propius hic expedienda est difficultas illa, an & quousque diabolus agat in animam humanam: de quo anxie disputatur, à Scholasticis. Vix est tamen, ut non maneat aliquid caliginis & *ἀλύτου*. Nos istis conclusionibus tyrones pro modulo manuducemus; quarū *Prima concl.* Diabolus potest internè & immediate operari circa facultates animæ sensitivas & corporeas, sensum scil. communem; phantasiam & memoriam: & consequenter circa appetitum irascibilē & concupiscibilē. Ratio est, quia corporei sunt; & omne corpus obedit spiritui, quantum ad motum localem. *Secunda concl.* In sensum communem sensata tum ex exemplis, spectaculis & sermonibus objectis, tum ex præstigiis & illusionibus externis orta defert: & inde porro operatur. *Tertia concl.* Circa phantasiam ita agit ut intra eam & in eam agat directe ac immediate; (est enim facultas corporea) idque triplici ratione 1. ipsam facultatem roborando, aut infirmando, quod ad organa sua, idque *vel locali motu*, dum spiritus animales agitat & variis modis movet, aut ventriculos cerebri dilatat ac comprimit; *vel motu alterationis & augmentationis*, dum spiritus animales auget & minuit, aut humoribus *concitatis* & alteratis eos cum ventriculis varie afficit. Quomodo in phreneticis, & ex febri aut melancolia delirantibus naturaliter hoc fieri videmus. 2. species sensatas in memoriâ sensitiva repositas excitando & producendo, ut homo per eas imaginetur, easque varie componat & dividat. 3. Species insensatas & à sensu communi non suppeditatas de novo introducendo & nova phantasmata fabricando. Quod facit tum immediate & per motum localem, tum mediate & per alterationes aliasque actiones. *Illo modo*, cum conjungit & varie commiscet species quæ partim a sensibus externis per sensum communem suppeditantur, partim ex thesauro memoriæ sensitivæ ab illo concitatæ regurgitant, ex quarum commixtione novæ species & insolita phantasmata oriuntur. *Isto modo*, cum concitat humores & vapores (ut jam dictum) suo instituto accommodatos, aut circumcirca ventriculos phantasiæ affigit, aut intra cerebrum intromittit. Alterutro ergo aut utroque modo;

Digitized by Google

aut potius (ut de ſenſibus exterioribus ſupra dictum eſt) ex parte objecti, medii & organi ſic illudit diabolus, ut hominibus ſive dormientibus ſive vigilantibus qualia vult, phantaſmata immittat, & homines deceptorias illas imaginationes in phantaſia ſua obvolvant, eaque ſe putent videre aut audire, quæ re vera nec vident, nec unquam viderunt.

Conſect. *de regnis mundi quæ diabolus oſtendit Chriſto Matth.*4. *Luc.*4. *ſtatuendum cenſemus*, cum *Scholaſticis ad* 3.*qu.*41.*artic.* 4. eum in alto monte confuſe cujuſque regni plagam & ſitum oſtendiſſe; atque inſuper omnium regnorum imagines in aëre à ſe condenſato per varias fulgoris Solis refractiones inſtar pictoris quaſi pinxiſſe & repręſentaſſe, uti volunt ex commentatoribus *Theophylactus*, *Ianſenius*, *A Lapide &c.* Sunt qui cum *Autore de Iejunio & tentat.Chriſti* (in operibus *Cypriani*), volunt diabolum egiſſe in Phantaſiam Chriſti, ibique per phantaſticam viſionem (hoc eſt, illuſionem) non vero ſenſibilem externam repræſentaſſe Chriſto omnia regna. Sed prior ſententia tutior eſt. Alios modos viſionis, qui hic fingi poſſent, dæmoni non eſſe poſſibiles, modo dictum.

18 *Quarta concl.* Hinc ſequitur interius agere in intellectum, ſed mediate: quia & quatenus agit in phantaſiam, à qua licet non quod ad actum, ſaltem quod ad objectum intellectus dependet, juxta illud Philoſophi: *Oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari.* Sed hoc quæritur an non præter hunc operandi modum alius inſuper immediatus ſit ſtatuendus: Scholaſtici plerique negant directe eum operari in intellectum. Nonnulli de modo ulteriori dubitant, & videntur ſubinde quid dicere, ſed ita ut dicendo nihil dicant. Sit ergo *Quinta concl.* Diabolus aliqua ratione immediate & directe agit in mentem, non quod attingat intellectum patientem aut intellectionem eliciat, ſed quod immediate intellectui agenti ſpecies intelligibiles tanquam principia intelligẽdi imprimat per modum objecti & ſic lumen aliquod intellectuale cõmunicet, ſeu illuminet, hoc eſt manifeſtet ut ſcibile, ſive id verũ ſit ſive falſum, ſive verbale ſive reale, ſive notionale. Videmur nobis affirmantem ſententiam poſſe colligere 1.*partim* ex locis ſcripturæ modo cit. quæ de ſola operatione, in phantaſiam & mediante illa in intellectum exponere nimis coactum. 2. *partim* ex ſpiritualibus tentationibus, injectionibus, & ſuggeſtionibus earum propoſitionum, diſcurſuum de Deo & rebus divinis, quorum minima fama aut notitia ad homines illos pios & idiotas, qui inviti colaphos illos Satanę patiuntur, nunquã ante illud tempus pervenit. 3. *partim*, ex cognitione multarum rerum particularium, quę alibi tunc geruntur, aut nuper in remotis orbis partibus geſta ſunt, quę tamen Magi aut Enthuſiaſtę aut Pythonici illi per naturam aut artem & induſtriam hominum ſcire non poterant, nec diabolus externe

terne ipſis proponit, nec phantaſiæ ipſorum ita imprimit, ut intellectus inde deſumat & intelligendo diſcat, eſt enim phantaſia per ſe & qua talis incapax continuatę orationis & prolixi colloquii, qualia ſæpe referunt. Relinquitur ergo illa immediate menti ipſorum imprimi & communicari. 4. *Partim* ex cognitione rerum philoſophicarum, aut Theologicarum, aut exoticarum linguarum; quas nunquam ante tenuerunt homines, nec tam brevi tempore multiplicatis exercitiis & actibus intellectus diſcere potuiſſent, formando ſcilicet ſpecies earum intelligibiles. Anguſtum enim illud tempus non eſt tam longo operi proportionatum; ut nec vires humani cerebri & ſpirituum. Præterquam quod phantaſia non illuſtret phantaſmata, nec producat ſpecies intelligibiles, nec per ſe faciat ut objectū repræſentetur in ſpecie intelligibili, quippe quæ non abſtrahat & præſcindat à conditionibus individuantibus, nec producat univerſalia, nedum ut ultimata abſtractione producat & ſpeculetur entia rationis. Iam vero univerſalia ſunt τύπων objectum omnium ſcientiarum, & entia rationis Aſtronomiæ, Logicę &c. Atqui dictas ſcientias quas ipſe novit, communicat nonnunquam menti humanæ, non per modum paulatim proponentis conceptus objectivos, & ſic obſtreticantis externe tantum (quod Socrates aliique pręceptores faciunt) ſed per modum pręformantis & imprimentis interne ſpecies intelligibiles, & quidem tempore imperceptibili: Non etiam per modum agentis ſolitarii, ut homo nihil agat (quomodo. abſconditarum rerum ſcientiam depromit ordinario in energumenis, qui habent ſe mere paſſive) ſed ut lumine ſpeciei intelligibilis per ipſum introducto homo pro perverſa voluntate ſua utatur, eoq; tanquam principio intelligendi ad conceptum formalem de ſcibili illo ante ignoto prompte facile formandam atque intellectionem eliciendam juvetur. Et ſic *Thomas* 22. *qu.* 16. non negat diabolum artes & ſcientias docere per locutionem & manifeſtationem ſui conceptus, quamvis *qu.* 16. *de Malo art.* 12. neget id fieri influendo ſpecies in ipſum intellectum. Sed nos non videmus, cur hoc neget. Exempla autem hujus luminis intellectualis (ita loqui liceat) à diabolo comunicati ſuppeditant fanatici quidam hæretici, qui abſque ullo ſtudio ſuo, cum antea eſſent literarum ignari & ἀναλφάβητοι, ſubito ſcripturam ſacram & res theologicas memoria pronuntiare cœperunt: Tale quid refert *R. de la Torre diſput.* 6. penes ipſum fides ſit, potuiſſet addere ex Ieſuitis *Ribadeneira in Vita Ignatii*, & *Delrio lib.* 4. *diſquiſ. Magic. c.* 1. Exemplum Ignatii Lojolæ, cui diabolus tantam copiam divinarum intelligentiarum in animam influebat. Nos referimus artem notoriam apud eundem *Delrio*, præterea illos impie φιλοσοφοῦς & πανσόφους affectatores, qui omniū rerum ſcientiā pollicentur & jactant nonnunquā aliqui multarum habuiſſe

probantur, mediis tamen neceſſariis natura, methodo & exercitatione ut & tempore deſtituti. De quo myſterio multis libris ſuper dicta Fraternitate Roſeæ crucis editis ante annos aliquod certatum eſt. Si vera ſint, quæ ipſi tenebriones dicunt in *fama & confeſſione* & in *ſubjecta epiſtola Medici cujuſdam*, utique luminis intellectualis à diabolo accepti aut exſpectandi non minimam nobis faciunt ſuſpicionem. Conſulant, quibus vacat, *relationem Georgii Moltheri Medici* de ignoto quodam fratre Roſeæ crucis Francofurti ad Mœnum ann. 1617. edita, una cum *Fama & confeſſione Fraternitatis*, Germanice in 8. De ſtudioſo illo Patavino qui 30000. vocabulorum ſemel audita ordine ſe repetiturum gloriabatur, & inſigni aliquo ſpecimine fidē faciebat (apud *Muretum in variis lection. l. 3. c. 1.*) idem eſto judicium. Veræ tamen ſive naturali ſive artificiali memoriæ, & divinis compendiis ad univerſalem aliquam aut multiplicem ſcientiam perveniendi nihil volumus præjudicatum. 5. *Partim*, ex ſermone angelorum cum angelis dæmonum cum dæmonibus, quem ex ſententia communi peragunt imprimendo immediate alterius menti ſpeciē intelligibilem quæ intuitive repreſentat propriam & internam ipſius cogitationem. De quo *Scholaſtici ad 1. qu. 107. art. 2.* Sic tamen ut nulli creaturæ tribuatur potentia immutandi mentem & voluntatem; quamvis immediate & directe in eam quid imprimat, eamque huc uſque moveat. Non video cur talis impreſſio & communicatio in mente hominis ſeparata immo & cum corpore conjuncta locum non habeat. Breviter dæmon agit in intellectum dæmonis, angelus in intellectum angeli, uterque in animas ſeparatas, & hæ in ſe invicem, intellectualiter loquendo & immediate communicando & afficiendo abſque media phantaſia aut phantaſmatis, in quæ ſola immediate & directe agere à vulgo ſcholaſticorum affirmari videtur. Quidni ergo dæmon in intellectum cum corpore conjunctum agere poſſit ſive mediate ſive immediate proponendo & imprimendo ſpecies intelligibiles? An etiam eas varie inter ſe miſcendo & conturbando, quomodo de phantaſmatis communiter affirmatur? De mixtione, conturbatione, & confuſione, quæ fiat intendente, immediate & proxime præcedente actuali intellectione & volitione hominis; videtur facilius affirmari poſſe. In talibus enim qui diabolo in ſervitutem ſe mancipant, impletur illud apoſtoli 2. *Corinth.* 4. *verſ.* 4. *excæcavit* &c. Sed de mixtione & confuſione ſpecierum, quę fieret abſque propria hominis intellectione & volitione amplius inquirendum; diſquiſitiones ac ſuffragia ſapientum audienda. Accedit & hęc ratio quod ex Thomiſtarum quorundam ſententia ſpeciem & lumen intelligibile ab eo produci ſtatuunt & ex theoremate illo, quod apud *Scholaſticos ad 1. qu.* 111. *art.* 1. de Angelorum illuminatione in confeſſo eſt

De

Dedæmonum illuminatione, qua ſuperior illuminat inferiorē affirmat *Vaſquez. diſp.* 217. *num.* 10. *Raphael la Torre* ait *tract.* 2. *diſp.* 6. *p.* 225. 226. etiam dęmonas attenta ſua naturali virtute, poſſe movere hominum intellectum, eum illuminando, quia in naturalibus æqualis ſunt poteſtatis, juxta omnes Theologos. Quod autem ibidem ſubjicit *Thomam de Veritate qu.* 11. *art.* 3. & in 2. *diſt.* 1. *qu. unica art.* 5. *ad* 6. *& qu.* 16. *de Malo*, *&* 1. 2. *qu.* 80. poſſe quidem dæmonas imprimere hominum intellectibus lumen intelligibile, non producendo ſcil. novum lumen aut novam formam, ſed lumen naturale jam productum & prehabitum fortificando per immiſſionem ſpecierum; nunquam tamen intellectum confortare lumine intelligibili propter odium & malitiam ſuam: quin immo contra intellectum tenebris obnubilare & in errorem inducere, id totum mihi logomachia videtur. Quocunque enim modo & in quem finem diabolus intelligibile manifeſtet, & intellectum ad intelligendum res antea incognitas promoveat per ſpecies intelligibiles, quas commiſcet concinnat & intellectui imprimit, habemus quod volumus hoc eſt diabolum non tantum phantaſię phantaſmata, ſed etiam menti immediate ſpecies imprimere. Tertullian in apologetico c. 22. videtur ab hac ſententia noſtra non alienus eſſe, quamvis diſtincte & acroamatice non ita exprimat; *Itaque corporibus valetudines infligunt, & aliquos caſus acerbos, animæ vero repentinos & extraordinarios per vim exceſſus. Suppetit illis ad utramque ſubſtantiam hominis adeundam ſubtilitas, & tenuitas ſua: multum ſpiritualibus viribus licet, ut inviſibiles & inſenſibiles in effectu potius, quam in actu ſuo appareant &c. Eadem igitur obſcuritate contagionis aſpiratio damonum & angelorum mentis quoque corruptelas agit furoribus, & amentiis fœdis, & ſævis libidinibus, cum erroribus variis, quorum iſte potiſſimus, quod eos ipſos captis & circumſcriptis hominum mentibus commendat &c.* Et cap. 27. *Ille &c.* (dæmon. ſcil.) *de mentibus veſtris ad adverſus nos præliatur, occulta inſpiratione modulatis & ſubornatis ad omnem, quam in primordio exorſi ſumus, & judicandi perverſitatem & ſæviendi iniquitatem. Sexta concl.* Quæri poſſit an etiam immediate operetur in memoriam intellectivam, ſpecies inde auferendo atque ita oblivionem inducendo, aut in theſaurum ejus novas inducendo abſque intercedente & præcedente actuali intellectione. *Reſ.* De *Poſteriori* amplius inquiri malim, quam quidquam determinare. De *Priori Aff.* Sed an ablatio illa fiat immediatâ aliqua & intrinſeca operatione in facultatem intellectualem memorativam, an vero mediata tantum, ſcilicet læſione organi & per eam infirmatione facultatis? *Reſp.* Si experientia doceat non promiſcue quaſvis ſpecies eximi & diffluere, ſed certarum rerum tantum, utique in affirm. prioris inclinari poſſet. *Septima concl.* Quæritur an ad mentes vigilantium non tantum, ſed etiam ad dormientium diabolica hæc operatio

Digitized by Google

peratio extendi possit? *Resp.* Non video, quid prohibeat. Vt enim vigilantibus raptus & ecstases; sic dormientibus somnia immittunt, per somnia futurorum, ignotorum notiones. Vide de dæmonibus & magis ἀνεμπτώτως *Tertullian. apologet. c. 23. Irenæum lib. 1. c. 12. 24. Justinum apol. 2. Euseb. lib. 4. histor eccles. c. 7.*

Consectar. I. *Controversiæ hujus de Dæmonum potentia & modo operandi interno circa mentem hominis, maximus usus est, in Theologia practica capitibus de Tentationibus & desertionibus spiritualibus.* II. *Hoc saltem ἐν παρόδῳ inde hic delibamus: Hominem à diabolo solo tentari posse absque tentatione carnis præcurrente, aut concurrente* III. *His hypothesibus nititur consolatio, quam suggerunt practici adversus injectiones quasdam Satanæ, quæ à corrupta fidelium mente (quatenus adhuc talis est) non proficiscuntur, & ad quas illi actus intellectus & voluntatis suæ nullos conferunt, sed tantum & quidem inviti eas recipiunt ac patiuntur à Satana intellectui agenti instar fulgetri, aut semel aut repetitis vicibus injectas & impressas.* IV. *Esse tales Satanæ vexationes & quasi mera spectra spiritualia seu mentalia innuimus in* Disp. de Desertionibus, ad th. 9. *Quomodo autem & quibus signis à nostris peccatis distingui possint dicendum erit* Disp. de Tentatione. VI. *Usus doctrinæ de deceptionibus diaboli circa sensus internos & externos illustris est* 1. *in Processu adversus Magos & Sagas: ut si qui sint innocentes & absque voluntate sua tales, hoc est decepti à diabolo non pœna sed commiseratione digni habeantur.* 2. *In probatione spirituum, visionum, & revelationem: ne ex somniis, deliriis, & deceptionibus phantasticorum & à diabolo ludificatorum extruantur dogmata ad fidem moresque vivendi. De superborum illorum contemplativorum deceptoriis imaginationibus monuerunt etiam ex Pontificiis Theologis celeberrimi: supra cit. non advertentes interim, se fundamenta præcipua superstitionum suarum subruere.*

Probl. An nulla sit mala cogitatio absque proximo & præsenti instinctu diaboli? *Neg.* cum *Gennadio de Eccles. dogmat. c. 82.* & *Beda in Marcum l. 2. cap. 7. homil. 40.* Cum quibus faciunt *Scholastici ad 1. qu. 114. art. 3.* ubi citant *Chrysost. Basil. Nazianz. Gregor. M.* Sed de his aliisque quæstionibus in *Disp. de Tentatione.*

19 Circa naturas seu creaturas corporeas irrationales in specie quid possit diabolus, ut distincte cognoscamus, percurrendæ sunt singulæ. De cœlestibus in mundo superiori jam diximus; & addimus quidquid ibi operationum præ se fert, aut Magi aliique imprudentiores eum posse jactitant, ad meras præstigias & ludificationes referendum: ita ut hominibus tantum appareant, revera autem non sint, quod esse videntur, e.gr. lunæ & stellarum de cœlo deductio, motuum & luminationum inhibitio, tardatio, acceleratio, confusio, anomalia, &c. Breviter nec ille naturæ in esse & operari à diabolo, nec vicissim ipse ab iis directe dependet. Aliena

hic

hic eſt nihilominus vana & curioſa Scholaſticorum quæſtio: An intelligentiæ motores orbium (quod eorum officium illi ſine ulla ratione præſupponunt) poſſint tardius orbes ſuos movere.

Reſtat ergo quæramus de naturis mundi inferioris, elementis ſcil. & iis quæ ex elementis compoſita, tum imperfecte, tum perfecte mixtis. 1. *Elementaria corpora* movere poteſt 1. motu locali ſecundum naturam quamque ſuam motu recto gravium & levium, ubi utitur ipſorum qualitatibus naturaliter inſitis. Non quod moveat in inſtanti à termino ad terminum diſtantem, ſed tempore breviſſimo; & nobis imperceptibili, ita ut putetur eſſe inſtans. 2. Præter & contra naturam eorum particularem motu violento, vectione, tractione, gyratione, ubi ipſe localiter præſens eſt cauſa continens, ſeu agens ſecundum ſubſtantiam conjunctam cum patiente. 3. Adhæc projectione, ubi ipſe eſt cauſa disjuncta. Hic dubia moventur. *Primum*, An in diſtans agit virtute quadam à ſe emiſſa, quomodo ignis per calorem ſuum, ſol per lumen, aut per occultas influentias, Magnes aliaque naturalia per antipathias & ſympathias. *Reſp. Neg.* nullum enim commercium eſt ſpiritibus completis cum corporibus per corporeas qualitates, ſed tantum per motum localem: neque enim qualitates illas naturalium in ſe habent aut formaliter aut eminenter. *Secundum*, An producere poſſit in patiente mobili à ſe projecto *impetum* (quem vocant) ſeu ei imprimere qualitatem aliquam, qua mediante illud ab ipſo localiter disjunctum porro moveatur ad terminum ſuum. *Reſp.* Nihil abſurdi eſt, ſi hoc dicatur: quandoquidem ab homine impetum talem imprimi lapidi a ſe projecto tanquam qualitatem motivam cito evaneſcentem, nunc apud acutiſſimos philoſophos definitum ſit. *Tertium*, an qualitates alias præter vim pulſivam in iis per ſe immediate, & ſolo motu locali producat. *Reſp. Neg.* Sed non niſi mediante natura & agentibus naturalibus, Applicando ſcilicet ea ad patiens. 11. Ipſa elementa dupliciter conſiderantur vel ut ſunt partes mundi, vel in ordine ad mixtionem. *Illo reſpectu*, ſecundum ſui totum aut maximam aut magnam partem non poteſt ea mutare diabolus, quod ad ſubſtantiam, aut qualitates, aut locum. Sed minores partes poteſt 1. *localiter movere*, continuitatem ac terminos utriuſque mutare, diſtrahendo, conjungendo, confundendo e.gr. ignem aut aerem, ex ſuperioribus inferiora hæc deducere (quo referendum putamus *Apocal.* 13. 13. quamvis etiam dici poſſit, per generationem productum eſſe; de quo mox agemus) & rurſum terram aut aquã aut exhalationes earum ſolis ſyderumque virtute educi cœptas in altum ſubvehere, in tranſverſum impellere, in gyrum rotare. 2. *Conſequenter rarefacere*, condenſare; facere magnas & parvas, idque per rarefactionem, condenſationem, aut per ap-

positionem & detractionem partium. Sed quæritur *Primo* an possit eas reddere magis fluidas, aut solidas, duras aut molles &c. *Resp.* Potest sed mediate, utendo qualitatibus naturalibus, easque applicando passivis. Immediate quin possit per motum localem non quidem fluiditatem & mollitiem aëris & vaporum aut corporum ex iis compactorum in se mutare, sed ita sustinere & fulcire ut tactui humano resistant, atque adeo appareant duræ ac solidæ, non videtur negandum, cum *Vasquez*. *Secundo*, An circa quantitatem in se & absolute dictam quid possit: ut e. gr. ut corpus sit sine quantitate sua, aut sub alterius quantitate, aut ut dimensiones se mutuo penetrent & duo corpora sint in uno loco, aut unum corpus in pluribus locis. *Resp. Neg. Tertio*, An possit procurare substantialem elementorum generationem & corruptionem, e.gr. aëris in aquam, & vice versa. *Resp. Affirm.* mediate scil. per applicationem agentium naturalium. Si enim per chymicas operationes separantur & extrahuntur elementa, (quæ illi vocant) si unum in alterum convertitur, si ignis sola attritione, coitione, vel antispasi, vel alia simili alteratione excitatur; quidni diabolus ignem generet ex lapidibus, speculo concavo &c. immo ex aëre: cum possit conterere, comprimere, unire &c. immo & per alterius elementi victoriam in illud convertere. 2. *Qualitates* tum primas symbolicas & non symbolicas, tum secundas intendere & remittere per contrariorum approximationem aut admixtionem, immo & novas introducere. Sic ex. gr, aquam calefacit, aërem frigefacit, peregrinis coloribus inficit, venenatis qualitatibus replet, unde pestis aliique morbi maligni; de quo *in disp. de Peste*. III. Elementa in ordine ad mixtionem, atque adeo ipsam mixtionem si consideremus potest 1. varia elementa & proxime ex illis composita miscere ac temperare, sic tamen ut mixta sint ejusdem speciei cum naturalibus, in genere ita considerata; sed mixtio sit aut imperfecta, aut potius imitatio & similitudo tantum, si comparetur ad diabolum tanquam agens instrumentale & artificiale. 2. Hinc fit ut varias formas ac figuras corporum naturalium per multiplicem illam contemperationem ex elementis fabricet, quæ revera quidem sunt vere corpora illa, quæ imitantur & esse putantur e.gr. hominum, bestiarum &c. sed tantum externam figuram & formam referunt, interna essentiali destituta. De quibus puto idem dicendum, quod de meteoris, specie illa non differre ab elementis & corporibus unde facta sunt, & quia forma externa accidentali atque adeo artificiali tantum distincta sunt, mera entia per accidens. 3. Corporalia illa fabricata ab illis assumuntur, & deinde deposita, in sua elementa resolvuntur. 4. Dicit autem assumptio illa *primo*, quod sint locales eorum motores. *Secundo*, quod aliqua ratione in iis repræsentantur.

tur. 4. Non poſſunt ergo dici illa corpora organica, quamvis ſint mixta. Quia cum inveniantur in corpore organico hæc tria, mixtio, complexio, organizatio: duo poſteriora hic locum non habent: ſed tantum primum.

Conſect. 1. Negant *Scholaſtici* quidam & *Ruſca l.5. cap.7.* in elemento ignis (quod an ſit ſub concavo lunæ, nos in medio relinquimus) & in aëris ſuprema regione non verſari nec operari dæmonas. *Reſp.* nos putamus curiosè & temere hoc definiri. 2. Alii *ad 2.diſt.1.* ſtatuunt angelos ex parte aëris ſuperiori & pura formare ſibi corpora quæ aſſumant: diabolos ex parte aëris inferiori ſeu caliginoſa. Nos utrumque aſſertionis membrum vanitate & curioſitate ſua non carere aſſeveramus.

Circa imperfecte mixta, hoc eſt meteora quid poſſit, ſatis ardua eſt diſ- 20
quiſitio: imprimis an tonitrua, fulmina, ventos, pluvias, terræ motus &c. producat, aut producta hac illac agitet. *Scholaſtici*, & non pauci ex noſtris affirmant ex *Iob.* 1. cum *Eph.* 6. & multiplici experientia (exempla vide apud *Delrio lib.2.c.quæſt.*x1.) Alii plane negant, ut *Seneca libr.quæſt.Natural.qu.*4. & Theologi quidam, (quos taxat *Baranzanus diglad.*19. *theor.*5.) & *Godelman. VVierus, Regin. Scotus &c.* Alii diſtinguunt: ut *VVilletus in Exod.* 7. qui ſtatuit Diabolus ea non excitare, ſed excitatis uti. Et videntur huic ſententiæ favere omnia illa dicta ſcripturæ, quæ Deo noſtro hæc opera peculiari ratione vindicant, *Pſ.*18. & 29. & 68. & 147. *Iob.*40. Nos, ut verum fateamur, non videmus cur prima ſententia defendi non debeat: cum vis locomotiva dæmonum ſufficere videatur, ad exhalationes primitus è terra & aqua extrahendas, aut ſaltem ad eas jam eductas & aſcendentes ſecundum partem aliquam intercipiendas atque ita ſurſum, deorſum, vorſum, prorſum agitatas & accidentalibus formis meteorologicis indutas immittendas in quoſcunque velint, Deo ipſis id permittente. Rationes quæ in contrarium afferri ſolent diluit *Delrio l.2.q.*11.

Circa perfecte mixta tum animata tum inanimata 1. Variis præſtigiis pro- 21
ductionem eorum fingit. 2. Inanimata corpora, ut metalla, lapides aliaque mineralia producit; non minus quam per artem alchymiſticam verum aurum fieri poſſe perſuadent ſibi præſtantiores aliquot philoſophi, nec ſine ratione. 3. de Vegetabili; idem eſto judicium in quibus non unâ ratione ludit ars & induſtria humana: ut videre eſt apud *VVeckerum in Secretis*, & *Portã in Magia naturali.* 4. Animalia imperfecta generat ex putri materia obſervato & mediãte tẽpeſtivo calore & influẽtiis cœleſtibus. Sic communiter Scholaſtici. 5. Corpora quævis ſẽſitiva, nõ inanimata movet, circumfert, quo vult, iis aſſiſtit ut motor ſuo mobili, in iis actiones non quidẽ animales aut vitales ſed iis ſimiles exercet & efformat. Sic pecudes, equus

Achillis, columbæ Dodones, canis Simonis Magi, immo & Cauſus flumen, carina navis Argus, ſtatuæ dicuntur locuta. Sed ſermo ille non fuit proprie & univoce humanus. Eadem eſt ratio aliorum actuum facultatis progreſſivæ animalium, ſive in ſtatuis aliiſque arte factis, ſive in corporibus naturalibus, animatis & inanimatis, quin & ipſis corporibus humanis, ſive in corporibus à ſe factis & aſſumptis diabolus eos imitatus ſit. *Quæritur* de comeſtione an ea vera ſit an vero per præſtigias ficta? *Reſp.* Tria ſunt in ea, maſticatio cibi, in ſtomachum injectio, & concoctio ſeu digeſtio. Tertium & præcipuum cum abſit, negamus eſſe veram comeſtionem, ſed tantum ejus aliquam fictionem: 6. Corpora ſive animata, ſive inanimata variis modis alterat, corrumpit: tum immediate per coarctationém, compreſſionem &c. alioſque violentos motus locales; tum mediate per applicationem cauſarum naturalium & inſtrumentorum artificialium. Ita vulneribus, morbis, doloribus afficit & excruciat, etiam occidit, partim extrinſece, partim intrinſece de quo *Diſputat. de Energumenis* & *de Spectris.*, & *de Magia.* 7. *Rurſum* tamen vulnera, luxationes, & morbos ſanat non quidem in inſtanti ſed brevi tempore. Quo refer opliatriam ſimileſque ſanandi modos de quibus *Diſp. de Magia.* 8. Ad mediatas ſuas operationes utitur omnis generis corporibus animatis, inanimatis & ſpeciali quadam ratione *venenatis* herbis, aut beſtiis de quibus *Pſ.* 58. *v.* 5. 6. frequētiſſime ſerpentibus. Quo refer Æſculapii & dæmonum cultum Gentilibus frequentatum ſub forma ſerpentis. De his vide quæ notat *à Lapide ad apocryphos, addit. Danielis*; imprimis quæ docte & operoſe collegit *Fernand. Cordua cap.* 1. *didaſcal. multiplic.*

Conſect. 1. *Baranz. digl.* 19. *th.* 7. negat Theologos demonſtrare, nō poſſe dæmonē producere formas materiales per ſe ſcil. & immediate. Sed frivolæ ſunt ejus rationes. *Quia* angelus rotat cœlum, & producit motum vel ſaltem impulſum mere materialem. *Quia* anima rationalis coagit cum potentiis materialibus materialiter agentibus. *Quia* Deus qui ſimpliciſſimus ſpiritus eſt, omnes res corporeas producit & conſervat: ad quas in ipſa *Diſputatione* reſpondebimus. 11. Perfectorum animalium ſpeciem ut mutare nequit, ſic nec ſexum individuorum in unaquaque ſpecie: contra *Delrio lib.* 2. *qu.* 22. 111. Hominem ſine cibo ad longum tempus per illum conſervari, videtur concedendum cum *Delrio lib.* 2. *qu.* 13. & *Baranzano th.* 16. ubi varios modos oſtendit quomodo id fieri poſſit. 1v. An colores & figuræ quibus apparet diabolus, ſint reales, an vero intentionales, qui certa in poſitione nobis tales videantur, revera tamen non ſint? *Reſp.* Reales eſſe negat *Vaſq. diſp.* 184. *c.* 2. & cum ac ex illo *Ludovicus à Cerda de Excell. cæleſt. Spirit.*

Digitized by Google

Spirit. cap. 47. ſed tantum lucis mixtionem, ut in iride. Ratio eſt, quia materia aſſumptorum corporum nimis ſimplex & ſubtilis; ac propterea incapax ſecundarum qualitatum. Ergo vehementer dubitem an omnia corpora ab illo fabricata & aſſumpta tam ſubtilia ſint. Quod pendet ex ſolutione ſequentis dubii. v. An & quomodo cum corporibus aſſumptis penetret loca in concluſa. *Reſp.* An quia aliquando tam ſubtilia, ut inſtar aeris facile penetrent per rimas alioſque poros? An vero corpora ex tempore in conclavi, ex aëre aliaque materia, ſi quę adſit, fabricet? An denique, ſiquidem craſſiora & ſolidiora ſunt, januas aut feneſtras latenter aperit & rurſum claudit, aut partem & lapides ſive tigna parietis aut lignei ſepti removet & reponit?

Ex his adjunctis ſeu attributis tum affectionibus tum effectis dę- 22
monum reſultant duo attributa orta, quæ tanquam affectiones & effecta modo recenſitorum conſiderari poſſunt: ſunt ea, Mimica dæmonum, & impoſtura. Vtramque innuit apoſtolus 2. *Corinth.* 11. *v.* 3. 14. 15. & 1 *Timoth.* 4. 1. 2. & utraque ad illos textus explicari & tractari poteſt. *Mimica* dæmonum eſt fallax expreſſio & aſſimilatio Dei & operum ac ſervorum Dei à dæmone peculiari arte, & ſtudio frequentata. Hic conſideranda 1. Perſonæ quas; 2. Res & actiones in quibus. 3. Formę & modi ſub quibus, ſeu quibus, aut per quos, imitatur. Ex horum combinatione variæ hujus mimeticæ genera, variæ partes, ac formæ reſultant. 1. Perſonas divinas imitatur & mimicè ſic repræſentat, cum videtur retinere antiquam veritatem, ut eam callidiſſimè intervertat & hominibus excutiat. Sic Palladem hoc eſt ſapientiam è cerebro Iovis natam, dum fingit, mimicè pingit & pingendo veritatem tollit de actionibus Dei ad intra, generatione ſcilicet filii ex patre. Vide *anonymi libellum obſervationum ad Natalis Comitis mythologiam* in voce *Pallas*. Cõfer ſimilia de Baccho, Hercule &c. à *Iuſtino* & *Tertulliano* mox infra citandis notata. Nomen Dei proprium *Iehova*, ſibi attribuit, & ſub nominibus deflexis aut defractis *Iovis*, *Iao* &c. apud Gentiles ſe coli fecit: De quo vide *Parkeri l.* 1. *de deſcenſu ad inferos*. Dei proprietates fingit, & in ſe ita colorat, ut hominibus frequenter perſuadeat. Quod in actionum divinarum imitatione mox elucebit. Actiones Dei externas & proprias, mundi creationem, conſervationem, gubernationem mimicè ſibi attribuit, ſub titulis Iovis, Neptuni, Plutonis, geniorum, animæ mundi, Parcarum, Fortunæ &c. De operibus redemtionis idem dicendum, Vitam æternam & temporalium bonorum affluentiam promittit, idololatriam, ſuperſtitiones, multa alia flagitia operantibus. Probant id non tantum

vana & idololatrica, ſed & nefanda ac flagitioſa Gentilium, Iſraelitarum apoſtatantium, antiquorum hæreticorum (apud *Auguſtinum de hæreſibus*) ſacra. Quo refer impuri Mahumedi promiſſum paradiſum, revera lupanarium omnium lupanar; Aſſaſinorum, paricidarum, & eccleſiæ Chriſti perſecutorum paradiſum in Romana Eccleſia promiſſum. Vide & confer *commentatores* practicos *ad* tentationem dæmonis *Geneſ.* 3. & *Matth.* 4. 2. *Religionem* & cultum tum naturalem ſcil. fidem, ſpem, invocationem; tum inſtitutum (verbum ſcil. ejuſque prædicationem, & ſacramenta ac ſigna, inſuper vota, preces earumque formulas &c. ſuis conſecraneis preſcribit. Vti abunde hoc conſtat, ex horrendis Gentilium, & Magorum ſacris. Sed evidentiſſime hoc probatur ex *Matth.* 4. *v.* 8. Hinc *Zoroaſtri cantica*, quaſi panegyrica dæmonum, *hymni Orphei* & *Callimachi*. Adde & confeſſiones peccatorum. *Maphæus in epiſt. Indicis l.* 1. refert dæmonas dictos Quigoqui in Iaponia confeſſiones peccatorum extorquere. Quas ſi confitentes rite non peragant, eos de rupe præcipitant, & in fruſta comminuunt. Nec deſunt martyria & martyres, qui pro Atheiſmo ſeu Epicureiſmo, pro Turciſmo, Gentiliſmo, Iudaiſmo, ſanguinem fundunt, aut in honorem dæmonum, & ut cum illis glorioſe vivant, mortem ſibi inferunt. Vide morem Iaponenſium apud *Fr. Solier* Ieſuitam *tom.* 1. *hiſtor. eccleſiaſtic. Iaponica lib.* 1. *cap.* 14. Confer *diſp. de Συνφωνία & de Martyrio.* Huc refer media ſubordinata cultui inſtituto, Sabbatha, eccleſiam inſtitutam, ejuſque, conventus & cœtus, miniſteria & miniſtros ſacrorum &c. Sunt autem conventus & conventicula Magorum, Atheorum, Libertinorum, Gentilium, aliorumque à fide extraneorum, hereticorum, profanorum & improborum, eorumq; Dogmatizationes, ſcripta &c. 3. *Quin & religionẽ* ac cultum novi fœderis per mediatorem mimetice fingit. Huc enim faciunt, Deorum & Deaſtrorum, herôum, ſemideorum apud Magnum Deum interceſſiones; Adhæc omnis generis anathemata, & devota capita, (qualia e.gr. Iphigenia, virgines Carthaginenſium, atque omnes hominum mactationes,) luſtrationes, expiationes, ſacrificia Gentilium propitiatoria, omniaque placamentorum genera, quibus & olim & hodie in Iaponia, Mexica, aliiſque novi orbis partibus Deum aut Deos (revera dæmonas) iratos placare ſolent. Eodem pertinere putat *Anonymus in obſervat. ad Natalis mythologiam*, fabulam de Pallade. Adde univerſum illud mimicæ ceremonialis choragium, per ſacerdotia, veſtes, coronas, ſuffitus, feſta, epulas, jejunia, templa, lucernas ſeu lampades, munditiem & immunditiem &c. Quę ex præſcripto Dei, evangelii ſeu fœdus gratiæ ejuſque promiſſiones typice conteſſerabant; ſed à dæmone corrupta & ad dæmonolatriam detorta ſunt. 5. *Denique* opera Dei extra-

extraordinaria ſervare & imitari ſe fingit, qualia ſunt miracula, vaticinia De variis miris diabolicis, & quomodo ea differant à miraculis Dei, vide *commentator, ad Exod.* 3. *Actor.* 8. 2. *Theſſal.* 2. *&* noſtram *diſp. de Miraculis.* De oraculis aliiſque divinationibus, ac vatibus diabolicis imprimis raptibus, ecſtaſibus, & enthuſiaſmis, eorumque ceremoniis & formalitatibus, vide *diſp. de Prophetia, de Magia, de Hæreticis.* II. Angelos bonos mimicè mẽtitur in miſsionibus & mandatis divinis, apparitionibus, ſermonibus, revelationibus, actionibus tum defenſivis tum offenſivis. Vide *commentatores ad* 2 *Corinth.* 11. & *Delrio lib.* 4. *diſquiſ. Magic. cap.* 1. *quæſt.* 3. ubi exempla aliquot refert. III. Pios & fideles Dei ſervos, in toto ſyſtemate veræ pietatis erga Deum, & caritatis ac juſtitiæ erga proximum mimice repræſentat: dum hęreſin fidei; fidem magicam ſeu diabolicam fidei divinæ: preſumtionem & carnalem ſecuritatem certitudini, fiducię & ſpei Chriſtianæ; ſuperbiam ſpiritualem humilitati; cultum atque obedientiam ſui ipſius hoc eſt, θελοθρησκείᾳ cultui divino; caritati ἀνυποςάτῳ ſpectrum aut larvam; juſtitiæ, clementiæ ſummã injuſtitiam & crudelitatem; ac zelo Dei furorẽ carnalem *Ioh.* 16. 3. ſupponit. Huc refer, omnẽ ſuperſtitioſam devotionem, iñ precibus, în peregrinationibus, in votis, caſtrationibus & abſtinentiis religioſis, aliiſque infinitis ſuperſtitionibus apud Magos, Gentiles, Mahumediſtas, Iudæos, Pontificios uſitatis. Et ſi quis percurrat totum decalogum inveniet nullam eſſe virtutis ſpeciem cujus mimicam non exerceat. Vti vere dictum eſt, Illum eſſe Dei ſimium; ita etiam dici poteſt illum eſſe ſimium ſanctorum. Eſt autem mimica illa vel magis immediata & propria: vel magis mediata & communis. *Illa* rurſum poſſet diſtingui in elicitam & imperatam: cum ſcilicet aut per ſe aut per Magos & prophetas ſuos veritatem dicit & nonnunquam publice prædicat, ut fallat; vitam ac ſanitatem pollicetur immo & nonnunquam curat, ut perimat; divitiis, honoribus, aliiſque hujus vitæ præſidiis auget, inque eum finem ad tempus miniſterio obnoxium ſe facit aut ſaltem ſimulat, ut anima ipſi in prædam cedat: cujus rei fidem faciunt ſpiritus Ioh. Fauſti, & Chriſtoph. Aurigarii, ſimileſque paredri. *Iſta* eſt cum in hypocritis & dealbatis parietibus, ſive civiliter honeſtis tantum inter extraneos à fide, ſive inſuper fidem & pietatem profeſſis in gremio eccleſiæ, oculos mentis excœcat, & corda eorum pervertit, aut docet & facit eos pervertere ac decipere, ita ut ſibi gratiæ & glorię divinę communionem ſpondeant: vel exteriori oſtentatione tantum & mendaci profeſſione eorum hominibus, vel etiã interiori ſenſu & fallaci perſuaſione imponit. De hac mimica vide *diſp. de Simplicitate & hypocriſi*: ubi præter *Perkinſum* practicorum Homerum, indico profundę & piæ eruditionis tractatus *Danielis Dijck* & *Roberti Bol-*

ton

roni. Vt autem dæmon communem atque ordinarium ſpiritum fidei, reſipiſcentię, & novæ obedientiæ & abnegationem ſui ipſius (ut in Mithræ ſacris apud *Nazianzen. Orat. 2. in Iulianum*) in ſuis falsâ quâdam boni ſpecie & imagine imitatur; immo & excellentem ejus gradum in heroico zelo, uſque ad confeſſionem, & martyrium, adeo ut non deſint diaboli zelotæ, confeſſores, martyres, etiam ἀντίφωνοι: ſic etiam extraordinarios & peculiares motus ac ſpiritus ſanctorum imitatur, ut Abrahami oblationem *Geneſ.* 22. à quo exemplo malè deductæ mactationes liberorum Cananæis & vicinis gentibus uſitatæ. *Pſalm.* 106.

Corollarium: Proxenetę & præcipui miniſtri mimicæ dæmonum fuere poëtæ Epici, Parænetici, Tragici, Comici, Lyrici, Hymnographi, &c. quibus tanquam theologis ſuis, myſtis, doctoribus & buccinatoribus cultus ſui uſus eſt; quos ideo *Tertullianus apolog. c.* 47. meritò *adulteros veritatis* appellat. Vide *Homerum, Heſiodum, Orpheum, Pindarum, Euripidem, Callimachum, Aratum, &c.* eorumque imitatores latinos. De horum Theologiâ mythologicâ junctim cum philoſophicâ ſic Tertullianus Apologet. cap. 47. *Omnia adverſus veritatem de ipſa veritate conſtructa ſunt operantibus æmulationem iſtam ſpiritibus erroris. Ab iis adulteria huiuſmodi ſalutaris diſciplinæ ſuborta, ab his quædam etiam Fabulæ immiſſæ, quæ de ſimilitudine fidem infirmarent veritatis, vel etiam, ſi poſſent, evincerent, ut quis ideo non putet Chriſtianis credendum quia nec poetis, & philoſophis, vel ideo magis poetis, & philoſophis exiſtimet credendum, quia non Chriſtianis. Itaque & ridemur Deum prædicantes judicaturum. Sic enim & poetæ, & philoſophi tribunal apud inferos ponunt. Si gehennam tõminemur, quæ eſt ignis arcani ſubterraneus ad pœnã theſaurus, proinde decachinnamur. Sic enim & Pyriphlegethon apud Mortuos amnis eſt, & ſi paradiſũ nõminemus locũ divinæ amœnitatis recipiendis ſanctorũ ſpiritibus deſtinatũ, materia quadã ignea illius zonæ a notitia orbis communes ſegregatũ, elyſii campi fidem occuparunt.* De eodem Mimicæ artificio *Iuſtinus apol. 2.* Confer *Raynoldũ in lib. apocr. præl.* 228. De Orphei aliorumq; antiquorum poëtarũ, & Theologorum Platonicorũ & Pythagoricorum Magiâ alibi forte dicendum. Atque hæc quidé de mimica dæmonum. De connexâ illi *impoſturâ*, ſeu deceptione, ex ſcripturâ & experientiâ quamplurima notari quidem poſſunt, ſed multa ignorantur adhuc. Hoc tamen agendum, ut τὰ βάθη ipſius cognoſcamus *Apoc. 2. 24.* & ne cogitationes ejus nobis ignotę ſint 2 *Cor. 2. 11.* Quod imprimis neceſſarium in praxi quotidianâ, & explicatione theologię practicæ de deceptione cordis humani ſeu hypocriſi, & de Tentationibus. Et in explicatione ſtratagematum Satanæ, in ſeductionibus hæreſeon, & in pellaciis ſuperſtitionis & idololatriæ. Modum deceptionis non ita explicabilem hîc tranſilimus: contenti certa ſcientia ☞ An ſit & Quod ſit, ex 2 *Corinth.* 11. *v.* 3.

v. 3. & 1 *Reg.* 22. *Iohann.* 8. Iudicium nunc tantum facimus, quorundam capitum, ad quæ pleraque revocari poſſunt. Sunt autem 1. aperta & craſſa mendacia: qualia nónulla occurrunt in tentatione *Geneſ.* 2. & *Matth.* 4. *Iob.* 1. Et in ore prophetarum ejus 1 *Reg.* 22. aliorumque mentientium *Actor.* 5. Huc refer mendacia & calumnia quibus olim, & hodie præjudicari ſolet vera religio. *Iam vero*, inquit Iuſtinus apolog. 1. ſub finem: *& illud, ut à malis quibuſdam hominibus fieret, pravi effecerunt genii. Nam ad ſycophanticam adverſus nos calumniam nonnullos necantes &c. ut per cruciatus horrendos & formidabiles eorum, quæ ſermonibus vanis atque fabuloſis feruntur, flagitiorum extorquerent confeſſionem* &c. 11. Mendacia palliata: qualia obtrudere ſolet 1. *per* cauponationes fabularum poëticarum tum ante tum poſt Chriſtum: ut veritates de Chriſto, deque aliis fidei myſteriis ſuſpectas redderet, aut loco moveret. De quo egregiè *Tertullianus cap.* 47. *ſupra cit.* Et *Iuſtinus apolog.* 2. non procul à principio, & ex omnibus compendiosè *Ioh. Langius in præfat. ad dictam apolog. Iuſtini.* Loca nimis prolixa ſunt: itaque non deſcribam, ſed lectori ea inſpicienda relinquam. 2. *Per* ſubornationes pſeudo-Chriſtorum ut Theudæ, Iudæ Galilęi, Moſis Cretenſis: aut ſuſcitationes æmulorum gloriæ & admirationis, quæ Chriſto obtigerat per miracula. Quales fuerunt inſignes duo impoſtores, Simon Magus, & Apollonius Thyaneus. De quibus *Euſebius*, *Iuſtinus*, aliique & ex illis *Baronius in annal.* 3. Per æquivocationes, amphibolias, reſervationes ſeu reſtrictiones, item fallacias compoſitionis & diviſionis, aliaque ſophiſmata. Argumento ſunt ipſius oracula. *In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in eventus, ſciunt Cræſi, ſciunt Pyrrhi*: inquit *Tertull. apol. c.* 22. Videantur ea edita & collecta ab Obſopœo, cum *Oraculis Sibyllinis gr. lat.* Confer *diſp. de prophetiâ.* Huc refer fraudes & deceptiones in ore hominum, nominatim Ieſuitarum, qui artificia æquivocationum publicè profitentur. 111. Fallaciæ tantum aut magis internæ ac ſpirituales: quæ per ſophiſmata, ἀναπόλυτα, pſeudographemata, paralogiſmos peraguntur. Quæ notata vide in practicis variorum commentariis ad *Matth.* 4. in libris de Tentationibus; in ſophiſmatis & impugnationibus apoſtatarum & hæreticorum. Adderem etiam *Acontii ſtratagemata Satanæ*, ſiquidem medullam praxeos propius attigiſſet, nec ſtratagemata illa (prudenter an imprudenter, Deus judicabit) admiſcuiſſet, quæ in *diſpp. de Trinitate*, & *de Erroribus Fundamentalibus* notavimus. 1v. Fallacię & præſtigię; ex parte externę & ſenſuales cum quid pro quo ſupponit, & mentitur, verbis aut factis, aut figura & ſpecie externa. 1. *Cum* apud Gentiles Deum ſeu numen mentitus eſt, & vero Deo ſeipſum ſubſtituit Tertull. apolog. c. 22. *Et quæ illi accuratior paſcua eſt, quam ut hominem è cogitatu veræ divinitatis avertat præſtigiis falſis?* Et

poſt in fine capitis: *Vt numina lapides crederentur, & verus Deus non quæreretur.* Confer *cap.* 23. ubi ſubtiliter mendacium illud redarguit. 2. *Cum* fallaci apparitione & revelatione Chriſtum, aut angelum, aut animam ſancti ex cœlo oſtentat; & variis pſeudo-vaticiniis homines decipit. Exempla vide apud *Delrio lib.* 4. Confer *Thyreum de apparitionibus*, & *diſp.* noſtram *Spectris*, & *de Prophetia.* 3. *Cum* hominis cujuſcunque, aut de alterius creaturæ ſpecie, ignis ſcil. luminis &c. ſe tegit, ut homines decipiat, ne familiaritatē ejus reformidarent. Confer *diſp. de Spectris.* 4. *Cum* per præſtigias ſenſus humanos decipit; aut reales operationes atque opera admiranda revera à ſe producta divinis miraculis ſupponit. Tertullian. cap. cit. *Lædunt enim primo, de hinc remedia præcipiunt ad miraculum nava ſivè contraria, poſt quæ deſinunt lædere, & curaſſe creduntur. Quid ergo de cæteris ingeniis, vel etiam viribus fallacia ediſſeram? Phantaſmata Caſtorum, & aquam cribro hauſtam, & navem cingulo promotam, & barbam tactu irrufatam &c.* Confer *diſp. de Miraculis.* v. Fallaciæ & ſimulationes in patiendo: cum ſcil. fingit ſe ab illis hominibus, à tali fide & cultu, talibus verbis, characteribus, figuris, rebus naturalibus aut artificialibus ligari, cogi, torqueri, fugari. Vide *diſpp. de Magia, Spectris, Energumenis, Exorciſmis.*

24 Cum dæmonibus conveniunt & in ſcriptura comparantur 1. animalia, quædam homini infeſta, ut Leo 1. *Pet.* 5. Serpens & Draco 2 *Cor.* 11. 3. *Apocal.* 12. quam ſimilitudinem explicat *Cyprian. tract.* 3. *de Simplic. Prælator. Baſilius in aliquot ſcripturæ loca*, comparat Pardali, *Gregor. M. lib.* 33. *Moral. in c.* 14. jumento, draconi, avi. 11. Homines profligatè mali & noxii, & κατ' ἐξοχὴν hęretici, Magi, tyranni, Eccleſiarum & Rerumpubl. Alaſtores & everſores, qui filii, fratres, ſocii, conſiliarii & emiſſarii diaboli. Ita Iudas dicitur diabolus *Ioh.* 6. 70. Iudæi filii diaboli *Ioh.* 8. 44. ſynagoga Satanæ, ubi thronum habet. *Apocal.* 2. 9. 13. Et univerſim peccatores filii diaboli, ex diabolo eſſe, ire poſt Satanam 1 *Ioh.* 3. 8. 10. 1 *Timoth.* 5. 15. Polycarpus Marcionem hæreticum vocabat primogenitum diaboli apud *Euſebium lib.* 4. *cap.* 13. In *Concil. Conſtantienſi ſeſſ.* 2. in articulis accuſationis *artic.* 3. 21. 22. Papa Iohannes xxiii. titulo *diaboli incarnati* cohoneſtatur. Et certe non tantum putidus ille, ſed & reliqui Antichriſti formaliter ita cōſiderati primogeniti diaboli, & diaboli incarnati dicendi ſunt; quia diabolus dedit utriq; beſtiæ Romanę poteſtatē & thronum ſuum *Apoc.* 13. 2. 11. 12. 111. Omnia peccata; imprimis mendacia *Ioh.* 8. invidia, ſuperbia, blaſphemia, idololatria &c. 1v. ſpecialiter autem dæmonolatria, ſeu cultus dæmonum ſive magis craſſus & apertus, qualis Calicuthanorum; ſive magis ſubtilis aut palliatus qualis Magorum: unde tract. *Nicol. Remigii* non ſine ratione titulum præfert de *dæmonolatria*, & *Fileſaci* theologi Pariſienſis, de *Idolo-*

Idololatria Magica; & *Nicol. Iaquerii* Dominicani, Flagellum hæreticorum fascinariorum. Antiquorum Gentilium cultus ad dæmonolatriam reducitur 1 *Corinth.* 10.; quod Deos & cœlestes virtutes, aut heroas & animas illustrium hominum eos putarent. Hunc cultum à dæmonibus affectari constat ex *Matth.* 4. Eumque hominibus persuasum & imperatum, atque ab iis præstitum evidenter contra Gentiles evincunt *Augustinus lib.* 10. *de civit. Dei cap.* 9. & 10. ubi vide *commentar. Lud. Vivis. Theodoretus curat. serm.* 3. *qui est de angelis, Diis, & dæmonibus pag.* 47. 48. *Eusebius lib.* 4. *præparat. Evangel. c.* 11. & *l.* 5. *c.* 2. *Origenes l.* 8. *c. Celsum.*

Oppositа seu pugnantia diaboli sunt tum personæ, tum res & actiones. 24
Personæ sunt 1. Divinæ in unitate deitatis, & peculiari ratione Christus qua mediator *Genes.* 3. 16. 1 *Ioh.* 3. 8. *Iohann.* 12. 31. & 16. 11. 11. Angeli; quo referri posset illud *Apocal.* 12. 7. 111. Homines pii & fideles, qui omnes sunt jurati ejus Antagonistæ, *Iacob.* 4. 7. 1v. Inter eos orthodoxi & zelosi animarum pastores. v. Dono exorcistico à Deo præditi, qui peculiari quadam ratione diabolum oppugnant. De quibus *Disp. de Exorcismo.* Res & actiones diabolo repugnantes sunt vel *putatitiæ*, vel *revera tales.* Putatitias indicavimus *Disp. de Spectris*, *De Energumenis*, *de Exorcismo.* Res & actiones revera repugnantes diabolo pertinent, vel *malitiæ*, adversus eum, oppugnationem; vel ad *pœnas* à Deo impositas. Illæ sunt partim *extraordinariæ*, *Exorcismi & ejectiones* eorum qui charismate illo præditi; quæ qualem habeant efficaciam indicavimus *disp. de Exorcismo*: *partim ordinariæ*, armatura scil. spiritualis *Ephes.* 6. & resistentia per eam præstita *Iacob.* 4. 1 *Petr.* 5. denique victoria *Rom.* 16. De quibus *Disp. de Tentatione.* In *Pœnis* diabolo impositis consid. 1. gradus 11. partes. 111. Consequẽtia. 1v. Adjuncta seu circumstantiæ. Ac 1. de gradibus observandum, esse pœnam eorum usque ad diem judicii infernalem eandem specie cum ea, quam post judicium perpessuri sunt, gradu tamen ab ea distinctam, idque colligi ex *Matth.* 25. 41. *Apoc.* 20. *v.* 10. 1 *Cor.* 6. Itaq; rationẽ nõ video cur *Vasq. disp.* 243. *n.* 15. cõtra *Cajetanũ* neget pœnã dæmonum, qui in aëre mãserunt (ego dicerem omnium) esse augendã post diem judicii. Certè crescere pœnã eorum ad diẽ judicii nõ quidẽ essẽtialiter sed accidẽtaliter tradiderunt ãtiqui *Scholastici*, inter quos *Richardus*. An autem mereantur novã pœnã (de quo *Vasq. disp.* 241. *n.* 19.) videtur esse logomachia: vocem enim meriti si restringas ad viam *Neg.* facta enim sunt opera eorum in termino. Sin late accipias. *Aff.* 11. Partes pœnæ (si ita loqui liceat) sunt pœna damni & sensus. *Illa* consistit in privatione beatitudinis, non quatenus illam sentientes tristantur (nam hic est sensus) sed quatenus reipsa damnificantur. Sic bene distinguunt Scholastici. *Ista* est omne malum, quod eatenus est disconveniens

Digitized by Google

veniens quatenus cognitum triſtitiam affert. Hic diſputant *Scholaſtici*, An igni corporali crucietur? Quomodo hoc fieri poſſit? Vbi variæ ſententiæ. Communior nunc videtur, eum cruciari per allegationem? Rurſum anxie diſputant. An & quomodo Dæmones in aëre relicti igni infernali crucientur? &c. Operoſas illas nugas vide ad *Thom.p.* 1.*q.*64.*art.*4.& apud *Ruſcam.lib.*5.*c.*22.*uſque* 32.& *Corn.a Lapide commentar. in Iudæ v.*7. Porro fabuloſis poëtarum figmentis ſimilia ſunt (ut candide *Corn.à Lapide in* 2 *Pet.*2.4.) quæ *Cyprianus* habet *de Laudibus Martyrii*, niſi metaphoricè exponãtur. Vtinam non alibi ex ſimilibus patrum Metaphoris dogmaticam Theologiam procudiſſent Pontificii. 111. Conſequentia ſunt dolor, deſperatio, invidentia, odium, blaſphemia. De quibus *Scholaſtici ad Thom.quæſt.cit.art.*3. 1v. De circumſtantia loci; eſſe infernum colligimus ex 2 *Petr.*2.*Scholaſt. ad loc. Thoma* ait.& *Ruſca c.*6.7.8.10. de aere caliginoſo tanquam proprio receptaculo ſi non omnium ſaltem plurimorum dæmonum, uſque ad diem judicii, abſque neceſſitate ſe excruciant. Quid vetat ſimpliciter dici omnium receptaculum & locum deſtinatum eſſe infernum; quamvis inde in hunc aerem, in quo nos ambulamus, atque adeo in terram ſæpiſſime commeent. Quomodo angelorum domicilium & ſtatio in cœlo eſt, quamvis ſæpiſſime aſcendant aut deſcendant. De *duratione* pœnę dicendum, eſſe ęternum. *Matth.*25.41. *Apoc.* 20.10. Rejicitur ergo ſententia *Origenis*, ſiquidem tam abſurda viro illi tribuenda ſit: de æterno Euangelio poſt judicium prædicando per quod dęmones & damnati ad reſipiſcentiam, gratiam, & ſalutem admitterentur. Eundem errorem admiſcuerant nonnulli ſcriptis *Gregorii Nyſseni*: quem apologetico purgat Germanus Patriarcha Conſtant. apud *Photium in Mirob.*233. An autem *Origenes* tale quid ſcripſerit, an vero *libris* ejus poſt mortem ab hæreticis infarctum ſit, denique an verba ejus benigniorem interpretationem admittant; & olim & hodie certant eruditi, & adhuc ſub judice lis eſt. De quo videndus *Ruffinus*; & ex recentioribus *Merlinus* Theologus Pariſienſis *in prolegom.ad Opera Origenis* latinè. *Ruſca lib.*5.*cap.* 30.31.32.*Elmenhorſtius ad Gennadium c.*19. *Baronius* Annaliſta *Poſſevinus in appar.*&c. Et quæ ſupra notamus in *diſp. de Chriſto dvvoɔɹd.*

Probl. An dæmones lætitiam & voluptatem ex vexatione & victoria hominum atque adeo levamen cruciatus ſui percipiant. *R.* non eſſe veram lætitiam: ſed conatu & affectu magis quam effectu. Putat invenire requiem & quærit, ſed revera non invenit nec ſentit, cum malum ſuum complevit: haut aliter ac ſi homo prę dolore & deſperatione inſiliat in ignem, ut punctiones & ictus gladii effugiat.

25. Subjicimus Diviſiones *Dæmonum*: non quod ſpecifice per eſſentiales diffe-

ferentias (nullam enim rationem videmus, cur omnes non dicantur unius ſpeciei); Sed quod tum inter ſe, tum ſinguli à ſeipſis per adjuncta quædam diſtingui poſſint: uti illud indefinitè colligitur ex *Epheſ.*6. *v.* 12. Sed temerarium eſt varios illos ordines, & differentias definite explicare, quæ, quales, quod ſint; cum ſcriptura taceat. Nullum autem præter ipſam certum cognitionis principium hic fingi poteſt. Ex lumine & principiis naturæ nihil demonſtratur; & relationi ipſorum dæmonum (unde Magi, aliique ſuperſtitioſi pleraſque vanas ſuas ſpeculationes hauſerunt) credi non debet. Breviter tamen indicamus diſtributiones adferri ſolitas: quarum 1. eſt certa & ſcripturaria, in principem & legatos ſeu ſubditos, ex *Matth.*25.45. *Apocalyps.*12.9. Princeps eſt qui inter omnes alios excellit, iiſque præeſt. Qui ſynechdochice & κατ' ἐξοχὴν vocatur ἄρχων *Matth.*25.75. *Apocal.*12.9. & Satanas *Apocal.*12.9. ὁ δράκων ὁ μέγας ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, *Ibid.* Et forte idem dicitur ὁ ἀρχων τοῦ κόσμου τούτου *Iohann.*14. 20. Quamvis communiter & promiſcue dęmones dicantur κοσμοκράτορες *Epheſ.* 6.12. Eidem etiam ſive κατ' ἐξοχὴν, ſive per appropriationem, ſive ut principali agenti omnis dæmonũ actiones & paſſiones tribuuntur *Apoc.*10. 2. *Ioh.*16. *Luc.*10. De tentatione Chriſti an peracta ſit ſingulariter & tantum à principe dæmonum, vide diſquirentes *Scholaſt. ad* 3. *qu.*41. Dubium hic moveri poſſet, an demonſtratio theologica, quę vulgo exſtrui ſolet ex *Matth.*12. *v.*24.26. & 10.25. pro diſtinctione dæmonum in principem & ſubditos, & pro appellatione propria principis, ſcil. *Beelzebub*, ſit certa ac ſolida. *Reſp.* Nos malimus negare, aut ſaltem ἀπέχειν. Sunt enim verba Phariſæorum; quorum theologia non erat infallibilis. Et Chriſtus dum hanc hypotheſin eorum repetit ſolummodo, exſerte eam nec probat nec improbat, ſed tantum aſſertionem principalem impugnat, Quod Satanam per Satanam ejiceret. De voce Beelzebub lector philologię & antiquitatum ſacrarũ curioſus indagator adeat longe eruditiſſ. *Seldenum ſyntag.*2. *de Diis Syris c.*5. Et *Druſiũ* ac *Sculteũ loc.* ſupra *cit.* Rabbini principẽ dæmonum vocant. *Aſchmedai*, à radice שמד *perdidit*, *exterminavit*. *Seldenus loc. cit.* & *Buxdorfius in lexico Targumico* citant ex *Targum in eccleſiaſt.* 1.12. אשמדי מלכא id eſt, *Aſmedai Rex dæmonum* id eſt רשירי Sed verba hæc ibi non invenio in editione Baſilienſi in fol. In Bereſchit Rabba *ſect.* 36. vocatur אשמדון רברון דרוחתא *aſchmedon princeps ſpirituum*. Principem hunc alias faciunt Samael, de cujus hiſtoria & magico cultu apud hodiernos Iudæos vide *Buxdorfium in ſynagoga cap.* 21. *ſub finem*, & *Seldenum loc. cit.* De principis dæmonum cultu apud antiquos Gentiles & Magos Grotius in notis ad Matth. 12. *v.* 24. *p.* 232. Verba hic exhibemus, quia omnibus forte non vacat librum emere aut legere:

Digitized by Google

Inter impuros ſpiritus unum eſſe qui præſideat & Iudæorum & Apoſtolorum ſcripta nos docent. *Is eſt* ἄρχων κόσμου, Ioh. XII. 31. XIV. 30. XVI. 11. ἄρχων δαιμονίων τούτου 1 Corinth. II. 6. 8. ἄρχων ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, Epheſ. II. 2. *Hic cur Beelzebub à Iudæis diceretur ſupra attigimus. Solebant autem incantatores ubi omnia tentando nihil proficerent, poſtremo adverſus dæmones uti vi ac poteſtate illius dæmonum principis, cujus etiam arcanum nomen enuntiaturos ſe minabantur.* *Apud* Lucanum Erichtho:

An ille,
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non excuſſa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnyn,
Indeſpecta tenet vobis qui Tartara, cujus
Vos eſtis ſuperi, Stygias qui pejerat undas?

Tireſias apud Papinium:

Spernite ne, moneo, & nobis ſævire poteſtas:
Scimus enim & quicquid dici noſcique timetis,
Et turbare Hecaten, ni te Thymbræe vereret,
Et triplicis mundi ſummum quem ſcire nefaſtum eſt
Illum, ſed taceo.

Porphyrius *hunc principem dæmonum* τῶν ἀσωμάτων (*ut ipſe loquitur*) τὸν καταδαιμόνων δύναμιν, *vult dici Serapin, cujus hæc ſunt verba:* τοὺς ὑπηνεῖς δαίμονας ὅπου εἰκὸς ὑπὸ τὸν Σαράπιν ὑποπίπτοντα & alibi: μήποτε ἔστι καὶ αὐτὸν ἄρχειν ὁ Σάραπις τῆς τῶν ζυμβόλων ὁ τρικάρηνος κύων· τοῦτ' ἐστὶν ὁ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις ὕδατι, γῇ, ἄιδι πυνηὸς δαίμων: *qui locus Statiana illa de triplici mundo, ni fallor, illuſtrat.* *Idem Porphyrius alio loco quem citat* Theodoretus ſermone de Angelis: Βέλονται δὲ εἶναι Θεοὶ, καὶ τῶν ἀσωμάτων αὐτῶν δύναμις ὀνομᾶ Θεὸς εἶναι μίαν. *Ad eundem pertinent verſus illi apud eum quem dixi* Porphyrium:

Δαίμων ἀλιτρονόων ψυχῶν ἀλάστορας λοιγοὺς
Ἤδιον ὑπαίθρῃ μυχῶν, χθονίων δ' ἐφύπερθεν.

& minarum formulæ apud Iamblichum libro VI, c. 5, & 7. *Hi ſunt ſecretarum artium ritus, quibus affantur neſcio quas poteſtates, ut ait* Arnobius. Curiosè diſputant *Scholaſtici ad* 1. *qu.* 109. *art.* 2. & *ad Magiſtr.* 2 *diſt.* 6. & *Gulielm. Pariſienſis de Univerſo part.* 2. *c.* 14. 15. 16. *Antonius Ruſca de inferno & ſtatu dæmonum lib.* 5. *c.* 11. 12. 13. 14. An in ordines ſecundum hierarchias ſint diſtributi, hoc eſt in tres claſſes tribus conſtantes ordinibus. An ſecundū ſpeciem alii aliis ſint ſuperiores, & prælatio ſit fundata in eorum naturâ. An dæmonum Imperantium & obſequentium ordo ſit partim à divina inſtitutione, partim ab ipſorum natura, partim à propria voluntatis electione. An dæmonum delegatio ad homines oppugnandos fiat à Deo ordinante

nante, an verò ab aliquo præcipuè imperante. Quo ordine princeps Satanicus ſuis ſatellitibus officia detulerit. Quomodo inferiores ſuperioribus libenter pareant, cum ſint ſuperbiſſimi? An mutuam in malum conſenſionem, aliqua charitas conſequatur. Sunt & aliorum problematum diſcuſſiones & determinationes apud *Sententiarios ad* 2. *diſt.* 6. 7. 8. Sed nos ex iis (cum partim falſis partim incertis hypotheſibus nitantur,) vix guttam ſanæ ac ſolidæ theologiæ elicere poſſumus, propterea eas illis relinquimus. Videant, an hæc nō aliquo modo conveniant cum Magicis & Ethnicis opinionibus antiquorum Ægyptiorum, qui humano corpore in triginta ſex partes diſtributo, cuique dæmonem quendam ætherium aſſignabant: alii plures dicebant, aliis alios attribuentes, eoſque ſua lingua nominabant *Chumen*, *Chnachumen*, *Cnat*, *Sicat*, *Biu*, *Eru*, *Erebiu*, *Romanor*, *Rejanoor* &c. Vti refert & refutat *Origenes c. Celſum lib.* 8. 11. Secunda diviſio eſt, ex malitiæ imparitate: quam innuere putamus ſcripturam *Luc.* 11. 26. cum *Matth.* 17. 21. 111. Ex imparitate potentiæ naturalis an diviſio inſtitui poſſit, nobis certo non conſtat; quamvis Scholaſtici quidam de eo diſquirant. Et ſic quidem inter ſe alii ab aliis diſtinguuntur. IV. Ex formis apparitionum variè diſtribuuntur: de quo *Diſput. de Spectris* Inter eos ſunt שעירים *piloſi*, *hirci*, id eſt dæmones hirſuti, & ſilveſtres, quod apparerent ſpecie ſeu forma hircorum. Et *Targum Levit.* 17. 7. *Ieſa.* 13. 21. & 34. 14. hanc vocem exponit per שירין. Alibi iſtius formæ dæmonas vocat עפרירין *Pſalm.* 121. 6. *Cantic.* 4. 6. quaſi dicat *ſpectra matutina*. Cum his proximè conveniunt ſemicapri *Fauni* (ſi non ſint iidem) & *Centauri*: de illis vide antiquitates Gentilium apud *Natalem Comitem lib.* 5. *cap* 9. De iſtis, quorum meminit Interpres vulgatus ad *Ieſaiæ cap.* 34. vide comment. *A Lapide*; & confer *Plinium lib.* 7. *cap.* 3. & *Natalem l.* 7. *cap.* 4. imprimis *Fr. Fernandis de Cordua c* 8. *didaſcalica*, ubi poſt omnes recentiores, cornucopiā lectu digniſſimā exhibet. Quod autē diſputat olim fuiſſe & etiānum poſſe exiſtere in rerum naturâ hippocentauros & onocentauros, quæ ſint monſtra, ſed bruta, non minus quā ſatyros, quamvis externā forma ſeu figura ſit mixta & humana & belluina; facile admittimus, modo ne negētur iiſdem formis apparuiſſe, & etiānum apparere poſſe dæmonas. De ſatyris, Pane, Sileno, *Natalis lib. cit. c.* 6. 7. 8. Confer de variis dæmonum formis ſeu apparitionibus *diſp. de Spectris*. Hoc tamen obſervandum nō poſſe hinc propriè conſtitui diviſiones dæmonum in ſe & inter ſe. Siquidē ſinguli dæmones omnibus illis formis apparent quotieſcunque ipſis viſum, & Deus permiſerit. V. Ejuſdem rationis eſt diſtinctio, ex locis & temporibus ſumpta: ut alii dicantur metallarii, aquatici, Sylvani, ruricolæ, noctturni, meridiani, ſubterranei ſeu Telchines, ut eos vocat *Cardanus lib.* 19.

de

de ſubtilit. circa principium, &c. Omnes enim quibuſvis locis temporibus apparere queunt ; & nemo eorum ad certam figuram, formam, aut tempus, aut locum condemnatus atque aſtrictus eſt. VI. Denique ejuſdem generis diſtributio eſt in paredrum, & non paredrum. Ille eſt, qui certo homini ſe in ſervitutem & obſequium tanquam aſſecla & apparitor addixit, qui ſcilicet præſto ſit ad quævis officia præſtanda ; & quidem in annulo, aut ſpeculo, aut vitro, aut aliâ quâcunque re, aut formâ naturali, artificiali à Dæmonibus factâ, cui per allegationem eos localiter & ἀχωρίστως inſidere aut præſentes eſſe ſibi perſuadent Magi. Talem paredrum à patre ſuo 30. annis habitum aperte profitetur *Cardanus de ſubtilit. lib.* 19. *p.* 963. Talem Ioh. Fauſtus 24. annis ſub forma Monachi, & Chriſt. Aurigarius ſeptem annis ſub forma ſimii circum ducebat. Hiſtorię utriuſque hujus magi peculiaribus libellis germanicè & belgicè (an etiam latinè, neſcio) ſeorſim deſcriptę exſtant. Apud antiquos Gentiles nihil frequentius. *Lucianus in Calumnia* vocat θεὸν παρέδρου καὶ ἀλιτήριον. *Tertullian. apologet. cap.* 23. *Dæmonum aſſiſtentem poteſtatem.* De iiſdem paredris occurrunt nonnulla apud *Tertullian. de Anima*, *Irenæum*, *Iuſtinum Martyrem*, *Euſebium*, *Epiphanium* : quæ huc tranſcribi non patitur ratio Theſium.

Rejicimus hic curioſas aut incertas diſputationes I. *Scholaſticorum ad* I. *qu.* 109. & *Ruſca mod. cit.* Quinam ſint ordines & claſſes dæmonum ? Et an Hierarchia illa permanſura ſit poſt diem judicii ? De quibus modo quid monuimus. II. Opinionem Iudæorum, de diſtinctione Dæmonum in ſexum maſculinum & fœmininum. De quo jam dictum. III. Diſtributionem Magicam in noxios & innoxios : (de quo ſupra) à quâ non videtur abhorrere recens Iudæorum ſcriptor *R. Menaſſe de creat. probl.* 22. ubi refert quoſdam damnum non inferre cum duobus hominibus apparent. IV. Diſtributionem in cœleſtes, & elementares, Spiritus ignis, aëris, aquæ : Item ſpiritus Saturni, Iovis, Martis &c. De illis more ſuo differens Pſellus pag. 82. 83. alios facit ἀμιγεῖς igneos, alios ἀερώδεις πολυχιδῆ κινησιν τῶν φαντασιῶν varia imaginatione præditos. *Subterranei, vero*, inquit, *& luciſugi è diverſo ſe habent. Inde fit, ut haud pluribus formis utantur, quippe qui nec pluribus phantaſmatum generibus præditi ſint, nec corpus agile verſatiléve habeant. Aquei verò & terreſtres ante dictorum intermedii, ut plures ſubinde formas induere nequeant, in iis certè quibus gaudent, perenniter perſeverant. Quotquot enim humidis in locis vivunt, molliorèque victu utuntur, in aves illi & fœminas ſeſe tranſformant. Inde fit, ut eos Græci Naiadas, Nereidas, & Dryadas genere fœminino appellant. Quotquot autem in locis aridis, ſeu teſquis inhoſpitis, verſantur, eis ſubarida quoque ſunt corpora : cujuſmodi Onoſceles, quaſi dicas aſininis cruribus dæmones eſſe feruntur, & in viros ſeſe transformant.* Ibidem pag. 84. *Itaque nihil eſt,*

quod

quod mireris dæmonium, quo vexantur puerpera, forma muliebri apparere, cùm sit lascivum, & immundis humiditatibus gaudeat, quia formam induit, quæ grato, sibique arridenti vitæ instituto respondeat. De spiritibus Saturni, Iovis &c. more suo philosophantur *Trithemius* & *Cornelius Agrippa*. Dausqueus in notis ad aliquot orationes Basilii p. 117. ex precipitio porcorum in λιμνὴν (*Matth.* 8.) sic colligit: *Existimo dæmonum hoc genus* palustre *fuisse. Nam ut dæmonum alii sunt ἄεροι, alii ἐπιχθόνιοι, sive χαμαιχθόνιοι, ὑποχθόνιοι alii: ita nonnulli ἔνυδροι. Lactantius Firmianus libro* 1. *cap.* 7. Δαίμονες, οἱ φοιτῶσι κατὰ πόντον, *vertit* Dæmones, & terras, & diffusum æquor oberrant. *Orpheus*: Δαίμονας ἀέριους, καὶ χθονίους, καὶ ἐνύδρους. *Nec aliud quam aquaticolæ dæmones*, Tritones, Leucothæ, Melicertæ, Matutæ: *similes exoletæ, superstitionis quisquiliæ. Forte Luc.* 11. *& Matt.* 12. *cap.* Spiritus nequam qui perambulabat loca stagnosa, *non habebat requiem: quia stagna, paludes, aquosa suetus habere.* Sed abstinendum potius à nimium curiosis ejusmodi conjecturis. v. Distinctionē secundum Provincias, homines, vitia, & negotia, quibus præfecti & destinati dicuntur. De quo *Scholastici ad Thom. loc. cit. & Lombard* 2. *dist.* 7. & *Rusca libr. cit. Corn. à Lapide in Ephes.* 6. Qui videri possunt: Enoto tantum hæc verba Themesvar lib. 2. *dæmones* sect. 2. §. 29. *Qualiter in dæmonibus assignantur diversi principatus eorum. Nota quod secundum* Guliermum dist. 9. *In dæmonibus diversi sunt principatus: ut dicit* Magister. *Vnde ad minus sunt septem principes generales, juxta septem peccata mortalia. Et omnium horum Principum Lucifer est imperator. Hæc ille. Itaque ut dicit* Magister, *Dæmones secundum modum scientiæ majoris vel minoris prælationes inter se habent alias majores alias minores: unde majores plures sciunt, quam minores. Et quidam, inquit, uni provinciæ, alii uni homini, aliqui vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & hujusmodi. Quia de illo vitio maximè potest homines tentare, à quo nominatur, & decipere &c. Proinde secundum aliquos Lucifer dicitur princeps superbiæ, Mammon avaritiæ, Asmodeus Luxuriæ, Sathan iræ & discordiæ, Beelzebub gulæ, Leviathan invidiæ, Beelphegor accidiæ &c.* VI. Distributionem in astutos seu callidos, & in fatuos seu stolidos: Quam habent liber *Zohar*, & ex eo *R. Moyse Gerundensis*, & *R. Av.* VII. Distinctionem individuorum, & nomina dæmonum, qualia apud Thalmudicos *Hasmeday, Higueret, bat Mahalat, Nahama*; qui etiam diabolum illum seductorem Evæ vocant *Samael. Rambam* in *More Nebuchim lib.* 2. *c.* 31. Occurrunt apud paraphrasten *Ionathanem* 6.4. inter angelos qui de cœlo ceciderunt *Schimchassai* & *Vsiel*. Confer de nominibus dæmonum Asmedai, Samael &c. apud Iudæos usitatis, *Lexica Buxdorfii* & *Schindleri*, & *Seldenum de Diis Syris syntagm.* 2. *c.* 5. & 6. Huc refer nomina illa Ægyptiaca apud *Origenem contra Celsum lib.* 8. Quinimmo & totam faunorum, satyrorum, dryadum, Najadum, Nereidum; Larium,

Digitized by Google

natum, lemurum progeniem; atque adeo totam Gentilium theogoniam, & theographiam: siquidem dii Gentium, docente apostolo 1. *Corinth.* 10., dæmonia fuerunt. Et dæmonas ab iis cultos fuisse ex ipsorum theologis & sapientibus convincunt *Origenes*, *Iustinus*, *Eusebius*, *Theodoretus*, *Tertullianus*, *Augustinus* &c. supra *cit.* Quamplurima etiam apud nefarios Magos, nominatim apud *Trithemium lib. de septem Intelligentiis* hic non memoranda occurrunt.

Imprimis *Agrippam lib.* 3. *de occulta philosophia* ubi à *cap.* 24. *usque* 32. ex Rabbinis, Cabalistis, Magis, congerit rationes investigandi dæmonum nomina, characteres, signacula. Quæ omnia tam inepta, stolida, & absurda sunt, quam superstitiosa. Atque hæc quidem breviter pro ratione instituti de dæmonibus. Si qui φιλομαθεῖς omnifariam eruditionem atque historiam, & varias sententias lustrare desiderent, ii adeant præter autores de angelis in genere, *præcedenti disput.* indicatos *Scholasticos ad* 2. *dist.* 6. 7 8. & ex iis *Themesvar. lib.* 2. *Rosarii in voce damon*, sed multæ ibi quæstiones ineptæ & curiosæ. Imprimis *Delrio lib.* 2. *disq. Magic.* ubi & complures alii citantur: *Ioh. Laurentii Anania* & *Antonii Rusce* supra à nobis aliquoties *citati*, (sed infirmioris judicii) tract. peculiares de dæmonibus. Adde *Barthol. Sibyllam in speculo peregrinar. quastion.*, Et *Alphonsum Mendosam in quæstionibus*, *Francisc. Georgii problemat. tom.* 6. *sect.* 5. Ex nostris locorum communium scriptoribus *Hyperium*, *Martyrem*, *Zanchium*. Ex Medicis, Philosophis, Philologis *Augustinum Niphum*, cujus *tractatus de Dæmonibus* tribus libris constans una cum sex libris *de Intellectu* impressus Venetiis in fol. anno 1554. apud Hieronymum Scotum. Vbi *lib.* 2. *cap.* 7. 8. 9. 10. contra Peripateticos existimantes dæmonas esse teretismata & figmenta sapientia &c. (ut ipse *cap.* 4. *lib.* 1. indicat), probat esse tales dæmonas ex artibus & effectibus Magicis. Hæc aliaque complura scitu digna ex ratione naturali ibidem probat. Tractatus ille non sine fructu legi aliquando poterit, ab illis, qui philosophiæ, & theologiæ naturalis omnimodam scientiam ambiunt. Adde *Andream Cæsalpinum in tract.* cui tit. *Investigatio dæmonum*. *Cardanum lib.* 19. *de subtilitate*, & *de veritate rerum*: sed qui inepta & absurda non pauca intermiscet. Conferantur scriptores de Magia, de Energumenis, de Spectris, in *dispp. nostris* citati.

DISPV-

Digitized by Google

DE SPECTRIS.

Resp. ANDREA ESSENIO. *Ad diem* 28. *Octob.* & 4. *Novembris* 1617.

Vt juniorum judicia de spectris dextre informemus, & contra opiniones Sadducæorum ac Pontificiorum muniamus I. *præmissa spectri descriptione* II. *controversias principales ventilabimus,* An sit, & quid sit spectrum. III. *Problemata aliquot subjiciemus.*

VOX *Spectri* (ut & *speciei*, *spectus*, *spectionis*) deri vatur à verbo *specio*, id est, attente video, quod respondet I. gr. σκοπιω & Hebr, שקף & שעה. Synonyma ejus sunt, ὄψις, ὄφασμα, φαντασια, latine *visum*, *visio*, sic exponit *Cicero libr.* 1. *Acad. quæst.* & *phantasma* apud *Plinium* nepotem *lib.* 7. *epistol.* 27. Vbi *Casaubonus* legendum putat *phasma*, sed absque necessitate. Græcis enim notione hac non tantum φάσμα (à φαίνω) sed etiam φάντασμα (à φαντάζω) usitatum est. Vt profanos autores præteream occurrit *Matt.* 14. 26 *Marc.* 6. 46. ubi vulg. retinet, phantasma, *Erasmus* & *Beza* exponunt *spectrum*, Isidor. Clarius *spectrum* & *terriculum* vel *terriculamentum nocturnum.* Gallica translatio *fantosme.* II. *Spiritus* gr. πνεῦμα *Luc.* 24. 37. 39. & *apparitio spiritus.* III. Εἴδωλον, quomodo apud *Euripidem in Hecuba*, Vmbra Polydori εἴδωλον & φάντασμα dicitur. *Philostratus in vita Apollonii Thyanæi lib.* 3. Gangis regis Indorum ab ipsis interfecti simulacrum quocunque euntes prosequens φάσμα appellat. IV. Terriculamentum, terriculum, μορμὼ, μορμολύκειον, larva. *Olympiodorus in Phædonem* Platonis vocat σκιώδη φασμάτια. Plutarchus, φρικώδη πάθη. *Apulejus in apologia*, *formidamina*, *terriculamenta*, *occursacula* quod postremum convenit cum hebr. נגף *pegah.* V. Infestatio, κατ' ἐνόχλησιν scil. Hinc *loca infesta.* Dicitur & *illusio.* VI. absolute etiam dicitur δαιμόνιον. Sic *Lucianus in Asino* : οὐδὲ τὰ δαιμόνια δίδοιγες. VII. Porro speciales magis sunt appellationes, *manium*, *umbrarum* &c. passim apud *Virgilium*, & *lemurum* apud Persium satyr. 5. *Tunc nigri lemures* &c. Elegãs locus est apud Apuleium in Apologia *At tibi* &c. aut *Deus iste* &c. *semper obvias species mortuorum*, *quidquid umbrarum est usquam*, *quidquid lemurum*, *quidquid manium*, *quidquid larvarum oculis tuis oggerat* : *omnia noctium occursacula*, *omnia bustorum formidamina*, *omnia sepulcrorum terriculamenta.* Idem de Deo Socratis, differentiam docet inter manes, lemures, laram, larvam. Vide eadem differentias explicatas à *Gutherio lib.* 2. *de Iure manium c.* 16. Et quæ polyistor *Salmasius* notat ad explicationem δαιμόνων κατοχίων apud *Pythagoram in aureis carmin.*, *præfat. ad Cebetis tabu-*

lam gr. Arabicè,& lat.editam VIII. Rabbinis dicitur מזיק *maſsik*,ideſt,nocens à rad chaldaica נזק *neſak*. id eſt , nocuit , læſit *Daniel*.2.6.& 6.2.*Ezra* 4.15.13.22. Hinc Targum *Pſ*.106.37.מזיקיא. Item פגע *pegang* ,.Id eſt, *occurſus* à פגע *occurrit* , *incurrit*. Vtuntur priori vocabulo *R.Sel Iarchi* in *commentar.ad Pſalm.*91.5.6.& Tranſlatio Hebraica *Matth.* 14. *v.*26. Poſterius exſtat in *Targ.*ſecundo *Eſther.*1.2. Poſt primam hujus diſp. editionem prodiit præſtantiſſ.illud *lexicon Rabbinicum Buxdorfii* : quo factum ut ab oriẽtali hac philologia ſecundis curis uberius excolẽda tuto ſuperſedere mihi liceat. Ad ipſum noſtros φιλομαθεις remitto *p.* 658.877.1139.1917. *Syrus paraphraſtes Matth.*14.& *Marci* 6. transfert חזוא דגלא *cheſvo daggolo* , id eſt, viſio fallax ſeu falſa. x. Arabs חיאל *chaiala* q. d. *phantaſma*,à verbo חיל id eſt , imaginatus eſt , phantaſiavit. xi. Belgice Spooch Spoochſel / Spoocherpe: Atque hæc quidem de ſpectrorum onomatologia.Conferre poterit , cui vacat , *Delrio diſquiſ.Magic.lib.*2.*qu.*27.*ſect.*2.

2. Vt autem definitonem ſpectri rite inveſtigemus , diſtinguamus prius phaſma , apparitionem ſeu viſum quodvis in divinum , naturale , artificiale,diabolicum. *Divinum* eſt quod à Deo exhibetur immediate aut extraordinario : de quo in *Diſp.de Prophetia* & *revelatione* agendum. *Naturale* eſt,quod ex principiis naturalibus ortum ſuum habet, ſive ſit καθ' ὑφασιν ſive καθ' ὑπόστασιν ; de quibus phaſibus ſeu phaſmatis Optici , in cap.de Viſione reflexa & refracta , & Phyſici in Meteoreologia. *Artificiale* eſt , quod hominum induſtria,& expedito motu oſtenditur de quibus pręſtigiis , ut vocant , licitis , alibi in *diſp.de Magia* : aut etiam per Magiam naturalem applicando naturalia agentia ſuis paſſivis : aut per magiam Mechanicam. De utriuſque Magiæ artificiis conſulenda *Baptiſtæ Portæ Magia Naturalis* , & *VVeckeri ſecreta* , & *Cardanus de varietate rerum* ; & libellus cui tit. *Delitiæ Mathematicis* gall.& belgicè editus.*Diabolicum* eſt quod à diabolo objicitur. Ad cujus intelligentiam notandum eſt diaboli exiſtentiam alicubi ſeu ubicationem reſpectu noſtri poſſe diſtingui in abſentiam aut præſentiam. Illa eſt , cum exiſtit in inferno , aut alio in loco à nobis remoto. Iſta eſt , cum circa nos exiſtit. Quæ præſentia rurſum duplex eſt , perceptibilis aut imperceptibilis. Hæc eſt cum nullis actionibus aut ſignis ſuam præſentiam prodit. Perceptibilis eſt vel interna vel externa.Illa eſt cum diabolus aut in corpore per obſeſſionẽ,aut in phãtaſia ſive dormientium ſive vigilantium per turbationes & ingeſtiones variorum phãtaſmatum, aut quacunque alia ratione homines infeſtat.Extern a eſt quævis circa hominem adſiſtentia aut præſentia , de qua proprie nobis hic agendum,& ratione perceptionis noſtræ ſpectrum dicitur.Quod deſi-

gitized by Google

definimus : *apparitionem diaboli externam, homines aut alias res propter homines infestantem.* In hac definitione dicimus esse *apparitionem diaboli* ut à præsentia aut assistentia Dei, angelorum, rerum naturalium, hominum distinguamus. *Apparitionẽ*; ut excludamus assistentiam seu præsentiam localem quamcunque diaboli, sed imperceptibilem, & nullis operationibus aut signis proditam. Apparitionis vocem laxa seu lata significatione hic accipimus, denominatione facta à principali specie. Neque enim ignoramus, varias esse præsentias & infestationes diabolicas sine externa visibili specie. *Externam*, ut ab interna infestatione sive intra corpus, sive circa animam distinguatur. *Infestantem homines* &c. Quia ab effectu hoc circa homines pròprie spectrum, phantasma, apparitio spiritus, & infestatio dicitur.

Quamvis autem diabolo mille sint nocendi artes, mille apparitionum formæ, atque adeo omnes illæ enumerari non possint; divisiones tamen spectrorum aliquas duce experientia ad faciliorem cognitionem moliri haut absonum. Sit ergo 1. divisio ex perceptione nostra. Primaria sunt visibilia & audibilia, quæ auditu aut visu: Secundaria, odorabilia aut tactilia, quæ odoratu aut tactu percipiuntur. Sunt & mixta quæ variis sensibus objiciuntur, ut visui, auditui &c. *Visibilia* sunt, cum colores & figurę sive reales sive apparentes exhibentur. De quibus mox dicemus. *Audibilia* sunt, cum soni percipiuntur sive *naturales*, ex. gr. pulsus, strepitus, crepitus, qualis esse solet ventorum, aquarum, flammæ, corporum collisorum, aut fractorum: sive *animales*, ut hinnitus, rugitus, mugitus, &c. sive *humani*, ut risus, fletus, sermo, cantus vocalis, instrumentalis. *Odorabilia* sunt, cum tetri & insoliti fœtores excitantur. *Tactilia*, cum punctio, impulsus, vectio, tractio aut motus quicunque localis, item calefactio, frigefactio, similisve alteratio non naturalis percipitur. 11. Ratione materiæ, ita loqui liceat. Sic applicamus illis distinctionem illam quam *Aristoteles* phasmatis naturalibus, quod alia sint κατ' ἀλήθειαν alia κατ' ἐνέργειαν id est, apparentia aut vera. *Illa* sunt quæ nulla constant reali materia aut reali corpore, sed tantum coloribus & formis (ut vocant) intentionalibus; quæ non tam res sunt seu entia, quam imagines eorum, sicut imago in speculo, colores Iridis; ad hæc falsę apparitiones naturales, ex. gr. baculus fractus in aqua, turres quadratæ quæ videntur rotundæ &c. De quibus Physici & Optici cum tractant de Fallaciis visus. Quæ peculiari ratione & propriissime *illusiones*, *præstigiæ*, *simulacra*, *falsa imagines*, dicuntur. Hinc appellationes illæ à potiori & frequentiori desumptæ, omnibus in universum spectris tribuuntur. *Illa* sunt, quæ constant aut corporibus ex ære formatis, aut corporibus & cadaveribus hominum, a-

liorumve corporum ex inanimatorum aut animatorum genere tantisper assumptis. III. Ratione formæ & figuræ externæ. Et sunt vel candida, vel atra, vel rubra & ignea, vel alterius coloris. Rursum vel formæ insolitæ & terribilis, vel placidæ & familiaris. Quam distinctionem habent nefarii Magiæ Doctores, inter alios *Trithemius* Abbas Spanhemensis in sua *Steganographia lib.2.c.1.& lib.1.cap.8.* Adhæc apparent forma, quadrupedum, avium, serpentum, insectorum, hominum quocunque habitu &c. Item forma monstrosa. Hinc orta illa nomina; *Striges*, *Mormones*, *Lamiæ*, *Gorgones*, *Empusæ*, *Dicola sive Heracea sive brimones*, *Alcones*, *Alphitones*, *Lares*, *Lemures*, *Penates*, *Fauni*, *Satyri*, *Sileni*. *Onocentauri*, *Onosceli*. *Hippocentauri*, *Sphinges*, *Scillæ*, *Harpyiæ*, *Tritones*, *Najades*, *Nereides*, *Sirenes*, *Napeæ*, *Oreades*, *Dryades*, *Hamadruades*, *Panes*, *Plutones*, *Charontes*, *Cerberi*, *Erynnyes*, *Alastores*, *Gellones*, *Parcæ*, *Fatæ*; *Elva*, *Sibyllæ seu dominæ albæ seu dominæ nocturnæ cum* sua regina *Habundia*; *ad hæc Gobali*, *Koboldi*, *Pygmei* seu *virunculi*, quos Belgæ vocant **Kabboutermannekens**/ *Herlekini* aliiq; armatorum ordines &c. Quę nomina vide à philologis, lexicographis explicata, imprimis *Delrio disq. Mag.l.2.qu.27.*, ubi distinctos modos, formas, & operationes apparitionum breviter describit. Confer proxime *praced. disp. de Dæmonibus part. 2. in fine.* Et *disp. de creatione part.9.&* 10. ubi anthropologiam explicamus; & nonnulla putatitia hominum genera ad spectra relegamus, autoresque ibidem annotamus. IV. Ex efficiente seu origine. Sic alia sunt spontanea seu à solo dæmone objecta, alia sunt Magica à Magis evocata & hominibus immissa. Ex posteriori genere fuit spectrum Samuelis, & similia Necromantiæ effecta. V. Ex effectis, alia dicuntur nocentia & infausta, alia benefica & prospera: quamvis nulla benefaciant nisi ad malum. Rursum alia sunt placida, quieta, tantum apparentia, absque strepitu, voce, agitatione, insultu aut terriculamento; alia turbulenta quæ terrorem incutiunt apparente insultu seu incursu, comminatione, agitatione, verberibus, violenta translatione, incendio, &c. VI. Ex rebus quas fingunt. Ita dicuntur *lemures*, *manes*, *umbræ*, *lares*, *larvæ*, *cerriti*, quo mortuos repræsentant & animas defunctorum mentiuntur. *Præstites*, *Genii*, *Dii tutelares*, quæ Deos; quo refer totam catervam Deorum Gentilium, *Iovem*, *Neptunum*, *Dianam*, *Cererem* &c. quorum monstrosas formas depictas exhibet *Vincentii Cartari liber* aliquoties nobis *laudatus*. & spectra quæ in Papatu toties tum forma quadam externa tum verbis præ se tulerunt, se esse Christum, aut angelos, aut sanctos, nominatim Mariam. Quorum exempla ex experientia & historicis suis congessit testis hac in re nobis fide digniſſimus Iesuita *Delrio*. VII. Ex locis. Alia sunt aëria, aquea, terrestria, subterranea, inter quæ eminent *Telchines*, seu spectra in metalli fo-

dinis

dinis &c. Ad aquea ſpectra referendos putem Caſtorem & Pollucem gr. Διοσκόρους, quorum fit mentio *Actor.* 28. *v.* 11. De quibus *Gyraldus ſyntagm. 7. de Diis Gentilium*, *Natalis l.* 8. *cap.* 9 *Corn. à Lapide in commentar. ad Actor.* 28. Aliquid etiam de eorum cultu delibat *Voſſius l.* 1. *de Idolol. c.* 38. Quamvis autem interpretes theologiæ mythologicæ rationes varie aſſignent, cur hi à navigantibus culti ſint: ego tamen non varie conjicere mihi videor, duas potiſſimum fuiſſe rationes, *tum* apparitiones naturales ignium lambentium & fatuorum (meteorologicis ſatis notorum;) tum apparitiones dæmonum in navibus aut ſupra aquis, qui errore populari circa meteora modo dicta uſi, dæmonolatriam ſuam hac occaſione ſtabilierunt. Huc facere videtur narratio illa de duabus ſtellis ſuper capitibus Caſtoris & Pollucis inter reliquos Argonautas apparentibus, ad quarum conſpectum tempeſtas ſedata fuit. Tale quid ſi factum ſit, ad nullum niſi ad dæmonem ſpectrorum autorem referendum eſt. Confer *diſp. de Dæmonibus.* Cœleſtia & ignea quæ apud *Orpheum*, *Apulejum*, *Pſellum*, *Trithemium* occurrunt, merito explodit *Delrio l.* 2. *qu.* 37. Ratione locorum poſſunt dividi in vaga, aut loco cuidam pro arbitrio dęmonis affixa. Ad poſterioris generis ſpectra referimus *Penates*, *Oreades*, *Najades*, *Sylvanum*, *Panem*, &c. Denique omnia quæ eodem numero loca ſive naturalia ſive artificialia, ut *domum*, *curiam*, *monaſterium*, *cæmiterium*, *Sepulcrum*, *templum*, &c. familiariter perambulant, infeſtant: unde loca illa dicuntur *infeſta.* De ſpectris diurnis & meridianis (inter quæ celebratus olim Gentilibus Pan, apud *Theocritum Idyll.* 1.) interpretantur Rabbini aliqui cum *paraphraſte Chaldæo*, illud *Pſ.* 91. 6. Sed ſine ratione. Notum enim quid ſit קֶטֶב ex *Hoſea* 14. VIII. Ex circumſtantia temporis. Hinc alia diurna. Rurſum, alia tranſeuntia, quę ſemel tantum apparent, alia ſtatis temporibus, aut frequentius recurrentia. IX. Spectra humana (ita loquar) ex ſexu & variis hominum formis diſtingui poſſunt. Sic alia ſpecie virorum & quidem magnorum, parvorum, mediocrium, integrorum, mutilatorum, monſtroſorum; alia ſpecie formoſarũ mulierum & virginum apparent, quæ antiquis lamiæ, Empuſæ &c. dicebantur. De quibus vide *Delrio lib.* 2. *qu.* 27. *ſect.* 2. & philologos ad illud Horatii, *Et pranſæ lamiæ vivũ puerũ extrahat alvo.* Cum his conferenda quæ de incubis & ſuccubis diſquirimus in *diſp. de Dæmonibus.* Hodie lamię & ſtriges dicuntur non dæmones aut ſpectra, ſed mulieres veneficę ſeu ſagæ. Vnde *tract. Eraſti de Lamiis.*

Cauſæ ſpectrorum ſunt, *Efficiens* quidem, *prima*, Deus Opt. Max. per 4.
gubernationem, qui ad omnes motus reales dæmonum concurrit & cooperatur, quique malitiam ſeu ἀνομίαν eorum permittit, eandemque ordinat & in bonum convertit, bonum, inquam, & *gloriæ* ſuæ & caſtigationis,

nis, aut probationis, aut pœnæ hominum. *Secunda*, propria & particularis, eademque principalis & proxima est Satan. *Proegumena* est odium ipsius adversus genus Humanum. *Procatartica*, est hominum vitiositas, ingratitudo, in specie superstitio, idololatria, à vera Dei cognitione & vero cultu aversio. Hinc videas in Gentilismo & Papatu ubivis spectra grassari. Testes sint ipsorum *legenda*, *vitæ sanctorum* & similis farinæ *historiæ*, recentiores scriptores de Spectris, dæmonibus, & Magia *Delrio Thyræus*, *Lelojerus* &c. aliique infra citandi. Distinctio tamen hic adhibenda, quod omnium spectrorum & infestationum particularis causa non sit enorme aliquod peccatum, aut universalis impietas eorum qui infestantur. Quomodo de cœco *Ioh.9.v.1.2.* Considera exempla *Iobi cap.* 1. & *Pauli.* 2 *Corinth.*12. *Finalis* causa *respectu diaboli* est ignominia divini nominis, & hominum perditio; *respectu* Magorum, si qui huic negotio se intermisceant, exsaturatio ambitionis, avaritiæ, vindictæ cupiditatis, voluptatis; *respectu Dei* permittentis & ordinantis, vel probatio & tentatio, quo applicari potest *Deuteron.* 13.1.2.3.4. vel justa reproborum punitio (confer *Thomam p.*1.*q.*14.*art.*1.)vel hominum ad servilem saltē metum numinis excitatio & præparatio, juxta Illud Silii Italici: *Primus in orbe Deos fecit timor.* Causa *materialis* omnium assignari non potest, nisi eorum,quę peraguntur per corpora ex aere, terrâ,aquâ, aut vaporibus condensata & compacta, aut corpora naturalia, aut cadavera mortuorum, aut corpora artificialia,quæ mutuatur ut pro tempore vehat & ostentet diabolus.Quomodo autem & quousque hoc possit dictum in *Disp. de Natura & operationibus Dæmonum.* *Forma* interna substantialis hic assignari nulla potest, quia spectrum non est ens unum per se, sed ens per accidens ex genere concretorum & συνδύασμένων.Constituitur n. ex *diabolo* tanquam materiali suo & specie & forma aut signo externo tanquam formali.Cum spectrum est visibile, forma ejus externa varia est: cujus aliquot species *thesi præced.* enumeravimus.

Ex *Adjunctis* seu propriis sive absolutis sive comparatis, sive positivis sive negativis,nunc ista tantum notamus.1. Quod sæpe, non semper, antecedentia aut concomitantia aut consequentia sint,mortis luctuosi casus, publicę mutationis,bellicæ calamitatis aut cladis.Exempla habent *Lavat.l.* 1.*c.*17.*Munst.à Vortl. in tract.de Spectris*;& *Simon Goulartius in select Historiis.* & anonymus in hist.spectrorum 11. Quodq; ideo rationem habeant ostenti aut prodigii. Cujus tamē à priori nulla certitudo præsumenda;sed tantum à posteriori, observationi alicui locus relinquendus. Ratio est, quia hæc aut illa spectra tanquam παρέργα, cùm his aut illis eventibus non reciprocantur, nec infallibilem cum iis habent connexionem. Nusquam enim

aut

aut ex ſcriptura, aut ex ratione & univerſali experientia certæ regulę conſtitui poſſunt. Quamvis non diffiteamur ſpectra mortem prȩcedere ſolita fere ſemper mortis prænuntia eſſe. III. Diſtinctio inter ſpectra, & divinas, angelicaſque apparitiones; negative quidem & à poſteriori, ſed non æque poſitive & à priori, communi judicio hactenus ſtatui potuit. Si quę forte apparitiones ſint, quæ nulla ſigna ſequãtur, unde à poſteriori deprehendi poſſint (quod rariſſime puto contingere) non eſt quod multum de iis laboremus. Suffecerit, ſiquidem ad ſpectrorum claſſem nolimus eas redigere, ut ἀδιαφόρως nos præſtemus, & nunquam culpanda ἐποχὴ in medio relinquamus, ſi forte in poſterum melius dijudicandas ſe offerant. Quìa circumſtantiæ nullæ nunc ſatis comparent, quas ad unicam regulam probationis ſpirituum exigamus, ſacram ſcil. ſcripturam: Et quia Deus extraordinariam ſpiritus revelationem nobis non ſuppeditat, nec ſuppeditaturum ſe promiſit, nec nos eam exſpectamus aut deſideramus; habentes quippe Moſen & prophetas, in quibus acquieſcimus. De quo in *Diſp. de Probationibus Spirituum.* IV. Nihil ergo à ſpectris diſcendum tanquam formaliter docentibus *nec cum iis familiaritas colenda, aut ſocietas ineunda.* Aliud autem eſt ſi dicantur materialiter & objective & cauſaliter ſeu occaſionatè, h.e. metonymice nos docere, ſicut omnes creaturæ *Pſ.* 19. *v.* 1. 2. &c. Et nos ab iis diſcere; ipſorum ſcil. malitiam, non imitandam, & Dei providentiam adorandam. *Probl. Quæritur an colloquia cum illis protrahenda, aut diſputationes habenda. Reſp.* Nos arbitramur eſſe hoc opus otioſum; *Primo* quia margaritæ κατ' ἐξοχὴν porcis objiciuntur, contra *Matth.* 6. 7. Neque enim dæmones à nobis convincentur, & nos ab iis convinci, aut ſaltem diſputando ad ſolidorem eruditionem exerceri & informari nolumus. *Deinde*, diſputando & reſpondendo occaſionem plura dicendi, quantum in nobis eſt, ipſis ſuggerimus; cum potius exemplo Chriſti *Luca* 4. 41. & Pauli *Actor.* 16. 17. 18. hoc agendum, ut etiam vera dicentium ſermones abrumpantur, ſiquidem per nos id fieri poſſet. Nolim tamen negare, quin aliquando conducat calumnias & ſtrophas ipſius detegi & refutari, ſi videantur ex auditoribus aut ſpectatoribus aliqui iſtis commoveri, & in dubitationes pravaſque opiniones abduci. v. Loca quædam particularia, non propria aliqua conditione, aut naturali neceſſitate, ſed libero diaboli erbitrio, Denique juſtiſſima ac liberrima providentia, ſpectris præ aliis infeſta eſſe, docet experientia: à quibus, cum domus mutant dominos aut inhabitatores, aliquando liberantur, aliquando non. *Probl.* I. *An domos infeſtas non emere aut conducere, aut etiam iis excedere, ſi commode fieri poſsit, intrinſece & per ſe ſit peccatum, Reſp.* non arbitror: quamvis forte migratione illa parum quis proficiat cum ſpectra locis

alligata non ſint, & migrantem facile ſequi poſſint, ac nonnunquam ſoleant. VI. Nulla ætas, nulla hominum conditio, nullum tempus vitæ à ſpectris quaſi privilegio quodam immune eſt. Moribundos etiam iis ſubinde infeſtari docet experientia. Sed Quæritur, an etiam piis tunc appareant. *Reſp.* Nullam video rationem cur hoc negetur. Eſt enim illud imprimis tempus militiæ ſuper terra. Iam vero inter hoſtes, qui pios oppugnant, primus eſt diabolus. Exemplum illuſtre refert Senarclæus in præfatione ad Bucerum hiſtoriæ Iohannis Diaſii à ſe editæ pręmiſſa: *Cum iſtis ſummis theologis confer mihi, ſi videtur, agricolam quendam, qui nuper in oppido Turingiæ, Friburgo, longe alia magnitudine animi in Domino diem obiit. Decumbebat ruſticus gravi morbo afflictus: cumque jam eſſet vicinus morti, qui cum eo erant in habitatione, virum quendam ingredientem cubiculum decumbentis viderunt vaſto corpore, truculento aſpectu, flammantibus oculis, ex quibus quaſi ſcintillas ignis jaculari videretur. Is converſus ad ægrotum, dixit: Tibi eſt hodie moriendum, & ego jure meo tuam animam poſco. Ægrotus autem præſenti animo reſpondit: Equidem ſum paratus hinc emigrare, quandocunque ab Imperatore meo fuero vocatus, qui meam animam in hoc domicilio corporis tanquam in præſidio quodam collocavit: eique ſoli hanc quam tu inique poſtulas, animam tradam, qui eam à ſervitute mortis ac peccati ſuo ſanguine liberavit. Tum ille: Tu es, inquit, multis ſceleribus inquinatus, egoque in hoc adſum tantum, ut tua peccata omnia deſcribam. Cumque hoc dixiſſet, ſubito extraxit de ſinu chartam & atramentum, quaſique ad ſcribendum paratus, aſſedit menſæ, quæ ibi tum forte erat appoſita. Tum ruſticus: Scio me eſſe multis peccatis contaminatum, ſed tamen rurſus ſcio ea omnia ſublata eſſe in crucem Domini noſtri Ieſu Chriſti, propter quem mediatorem certo confido me habere patrem placatum. Si autem cupis mea peccata deſcribere, nihil reformido: equidem libenter tibi dictabo. Scribe igitur: Omnes juſtitiæ noſtræ immundæ ſunt, tanquam pannus menſtruatus, quæ non poterunt ulla ratione in judicio Dei ſubſiſtere. Scripſit ille ſceleratus, ac rurſus ut hunc in modum pergat dictari cohortatur. Tum ægrotus: Sed tu æterne & vive Deus promiſiſti: Propter me, propter me deleo iniquitates tuas. Promiſiſti item: Si fuerint peccata veſtra ſicut coccinum, tanquam nix dealbabuntur. Hæc verba prætermiſit impoſtor, ac valde inſtat, ut in eo tantum argumento permaneat, de quo ab initio cœperat dictare. Tum ægrotus magna cum animi alacritate & conſtantia dixit: Apparuit filius Dei, ut deſtruat opera diaboli. Cum hoc dicto ſubito evanuit perverſus ille quadruplator, ac brevi tempore poſt ad æternam illam beatorum ſocietatem ſancta illius agricolæ anima commigravit.*

Imprimis improbi ut terriculamētis phantaſiæ & conſcientiæ internis, ſic & ſpectrorum externis, in die illo malo ſæpiſſime excruciantur. Rejicimus tamen commentum Iudæorum, de ordinaria apparitione angeli mortis

tis ad cujus conſpectum omnes moribundi exanimentur: Vide de hac fabula *Buxdorfii ſynagog. Iudaicam* ex Rabbinis *cap.* 35. Meminit ejuſdem angeli *Targum in Pſalm.* 89 .49. *Habac.* 3. 4. *Ruth.* 4. 21. ubi מלאכא מותא, VII. Poteſt diabolus facere, ut eadem ſpectra ab his præſentibus videantur, ab illis non; turbando ſcil. medium & ſpecies viſibiles, aut alio quocunque modo viſum impediendo.

Conſectar. *Anile & vulgare eſt commentum, de hominibus quibuſdam belgice dictis* Weelt-wit (*etymo mihi hactenus ignoto*), *quos facultate aut dono videndi ſpectra nocturna, ſpeciatim manium & funerum præditos creditum eſt.*

Circumſtantiæ loci, & temporis indeterminatæ ſunt; quia diabolus eſt 6.
ſpiritus intellectu & voluntate præditus, atque adeo cauſa voluntaria, non naturalis. *Loca* quædam à nonnullis aſſignantur ubi theſauri abſconditi, ubi injuſta cædes perpetrata, ubi quis ſibi manus intulit &c. Sed nec ſemper, nec tantum ibi ſpectra apparent. Sunt qui dæmonas in certas claſſes atque ordines diſtribuant, ut alii talibus locis, temporibus, & negotiis delectentur, aſtricti ac præfecti ſint, alii aliis. Sic *Trithemius in lib. de ſeptem Intelligentiis* & de *Steganographia.* Sed hæc vana ſunt & Magica. In montibus, ſylvis, locis deſertis *Luc.* II. 24. cum 4. v. 1. 2. & tempore nocturno, ſi frequenter vagantur ſpectra, id fit propter ſolitudinem, ut tanto magis homines vexent, tentent, terreant. Sic tempore tempeſtatum, fulminum &c. aliquando comparent, & phyſicis cauſis ac effectibus ſe immiſcent, *tum* ut homines fallant, *tum* ut afflictis afflictionem & exteritis terrorem majorem addant. Idem judicari poteſt de Ephialte, Lycanthropia, melancolia, febri, aliiſque morbis naturalibus, quibus quin aliquando ſe immiſceant apparitiones & operationes diabolicæ, negari non poteſt.

Conſectar. 1. *Supra aërem in cælo beatorum, aut etiam ſtellato, ſpectra comparere, nec ſcripturâ nec ratione probari poteſt* (Eph. 2. 7. *cum* 6. 12. & Iudæ v. 6.) *Eſt itaque narratio illa* Iobi 1. 5. 7. *parabolica deſcriptio ſeu fictio, ut* Luc. 16. 23. 24. Hoſeæ 1. 2. 1 Reg. 22. 19. 20. 21. II. *Hinc ſequitur gratis obtrudi nobis ſpeculationes, de dæmonibus cæleſtibus in cælo ſydereo* (à Piello *aliiſque* ſupra cit.) *aut ſupra illud in vaſto illo inani, quod dæmonibus repletum eſſe* (*ne ſcilicet daretur vacuum*) *aſtronomus quis nuper aſſerit.* III. *Eſſe dæmonia ſeu ſpectra meridiana & quomodo illa ab aliis diſtinguantur ex* Pſ. 91. 5. 6. *probari non poteſt: quamvis tale quid habeant* paraphraſis chaldaica, Interpretes græci 70. Aquila, Symmachus, Interpres Syrus, Vulgatus latinus, *& nonnulli ex commentatoribus Rabbinis. Nam voces,* קטב, רבר *planiſſimam & ſolitam ſuam admittunt ſignificationem, quod etiam evincunt circumſtantiæ textus. Ita ſimpliciter* τὸ קטב *exterminium, luem, pernitiem interpretantur, ex ipſis Pontificiis* Pratenſis, Pagninus,

gninus, Ar. Montanus, Vatablus, Simeon Muis: *quidquid pro vulgata verſione & dæmonio ſuo meridiano, contendat* Delrio l. 2. q. 27. *Lorinus in commentariis ad locum cit*: quãvis hanc interpretationem conetur tueri; fatetur tamen ibidem, plures explicare de morbo peſtilente. Adducit ibidem ex comentar. ſub nomine Hieronymi hæc verba: *Licet multorum opinio ſit eſſe dæmones meridianos; videri tamen ſibi hanc eſſe frivolam: ſed eo tempore dæmonium habere poteſtatem in nos & ingredi in nos, quando peccamus, ſive mane ſive meridie, ſive veſperi.*

7. *Effecta*, I. Terrent homines. II. Turbant & impediunt eorum negotia atque actiones. III. Pulſant, trahunt, trudunt, violenter vehunt aut transferunt, de loco in locum, verberant & contundunt. Mirabile exemplum præbet ſpectrum illud in oppido quodam Sileſiæ, quod tamdiu omnes fere domos, incolas & advenas, infeſtabat, ut peregrinantes oppidum illud tanquam ſpectris infame evitarent. Hiſtoriam prolixe deſcribit *VVeirichius* Medicus *in præfat. ad Strigem Pici Mirandulæ.* Plura exempla vide in libro Anonymi edito per Groſium bibliopolam Lipſienſem & in 4. excuſum Iſlebiæ anno 1597. tit. *Magia, ſeu mirabilium hiſtoriarum de ſpectris & apparitionibus ſpirituum &c.* IV. Incendia, ruinas ædium, morbos, peſtes procurant. De poſtremo effecto notavimus nonnulla in *Diſput de peſte.* V. Homines non tantum vulnerant, luxant &c. ſed & occidunt. Exempla habent *Lavaterus*, *P. Boiſtaus Launæus in ſelectis hiſtoriis.* VI. Ad ſuperſtitiones & idololatriam ſeducunt. Spectrorum apparitionibus & reſponſis maximam partem Gentilium & Papiſtarum errores ac idololatriæ originem ſuam debent. De Papiſtis εἰς τὸ παράδοξον probavimus in *Deſper. cauſa Papatus lib. 2. ſect. 2. c. 10. p. 177. 179.* De Gentilibus notum eſt ex oraculis & reſponſis idolorum, & apparitionibus putatitiorum Deorum, aut heroum. Idemque obſervarunt inter patres *Tertullianus*, *Juſtinus &c.* citati in *diſp.* præcedenti *de dæmonibus.* Imprimis conſulendum puto à πολυμάθιον: *Theodoretum in curat. gr. aff. ſerm. 3. de Angelis, Diis & dæmonibus, & ſerm. 12. de Oraculis.* VII. Nonnunquam etiam hominibus benefaciunt aut benefacere videntur. Hinc antehac ſub tenebris Papatus apud avos & proavos noſtros multus ſermo de Pygmæis (boutermãnekens) operas domeſticas famulorum & ancillarum de nocte peragentibus: quorum incolatum ſeu converſationẽ in ſuis domibus etiam felicem populari errore putare ac prædicare ſolent. Huc facit exemplum ſpectri hominem educentis è carcere, quod relatum vide à *Petro Meſſia part. 2. variar. lection. cap. 22.*

8. Conveniunt aliquo modo cum ſpectris, ab iis tamen accurate, diſtinguenda, 1. phaſmata quædam naturalia ſive καθ' ὕφασιν ſive καθ' ὑπόστασιν: de qui-

quibus authores Meteorologici. II. Apparitiones omnes insolentiores, ubi visibile radiat radio reflexo aut refracto, de quibus scriptores Optici & Catoptrici. III. Spectra per artem Magiæ Naturalis exhibita. De qua arte *Cardanus de Varietate rerum, & Porta in Magia,* Et *VVeckerus in secretis.* IV. Fallaciæ visus ortæ ex vitio oculi & visus imbecillitate; de quibus Medici; inter eos *tractatibus* peculiaribus *de visu aut oculo, Fabritius ab Aquapendente* & *Fortunatus Plempius,* V. Insomnia diabolica & phantasmata interna à diabolo immissa aut concitata. De quibus scriptores de divinationibus, in *disp. de Prophetia* & *Magia*, indicati. VI. Quibus adde sonorinâs imagines τῶν κρεμαστῶν. De quibus autores à me notati in *disp. de creatione part.* 10. VII. Noctisurgium, noctambulorum. De quo Physici & Medici. Inter alios tract. peculiaris *Tobiæ Tandleri* Medici Witebergensis, cum aliis *opusculis* ipsius editis. Et *Keckermann. in disput. physicis c. de somno & insomniis.* VIII. Spectra quæ ex illusione nimii metus, aut melancoliæ, aut phreneſios aut alterius morbi vigilantibus observari videntur, cum revera non obversentur. De quibus vide *Gutherium de Iure manium loco* supra *cit.* Et scriptores de Melancholia alibi cit. Quibus adde historias Medicas mirabiles.

Opposita sunt vel ratione veritatis, vel ratione malitiæ. Ratione *veritatis* opponuntur 1. opiniones falsæ, de spectris in genere: de quibus infra, in parte Elenctica. 2. Apparitiones falsæ, seu spectra putatitia. Quæ sunt vel per fallaciam nostram, vel per fictiones aut fraudes aliorum. Per *fallaciam nostram* sunt, cum aut naturali visus fallacia, aut oculi visusque & auditus vitio & imbecillitate, aut melancoliæ alteriusve morbi delirio, aut nimio metu & phantasiæ perturbatione putant homines se videre aut audire ea, quę revera nec vident nec audiunt. Memorabile est exemplum Antiphontis, apud *Aristotelem lib. 2. de Anima* qui ambulans ad latus suum semper videbat suam imaginem. Plura vide apud *Delrio. lib. 2. qu. 27. sect. 1. Lavaterum lib. 1. c. 2. 3. 4. 5.* & *cap. 11.* ubi de rebus physicis, quæ pro spectris habentur. Sic imperitum vulgus olim ignes lambentes, ignes fatuos, dracones volantes, aliaque meteora pro spectris habuit: ut & inter artificialia aquilas & columbas volantes, Dædali statuas ambulantes &c. De his aliisque pluribus monemus in *disp. de Erroribus* &c. affecta, quam aliquando in gratiam studiosorum nostrorum, si Deus velit, edituri sumus. Per *fraudes* hominum putatitia spectra nimis quam multa fabricari solent. Morem illum ad gloriam Papatus scil. depingit *Erasmus in colloquio Exorcismus sive Spectrum*, & in *epistolis*; quin & ipse *Delrio*, quamvis Erasmum propter indicium hoc factum cohonestet titulo Luciani Batavi, exempla quædam in medium profert, inter quæ Bonifacii VIII. per tubum suum loquentis & simplicem Celestinum ad Papatus resignationē 9.

cohortantis. Ex noſtris videndi *Rivius, Godelmannus*, *Lavaterus lib.* 1. *c.* 6. 7.8.9.10. Per *fictiones* & pura mendacia plurima ſpectra paſſim per ora hominum volitant. Lege modo *legendas Papiſtarum*, & vitas *monachorum ac clericorum*, quos illi ſanctitate claruiſſe velint. *Ratione malitiæ*, opponuntur ſpectris 1. apparitiones divinæ atque angelicæ. 2. Antidota. *Apparitiones divinæ*, ſunt vel *audibiles de cælo*, ut *Matth.* 3.16.17.& 17.3.5. *Iohan.* 12.28. *Act.* 2.2.& 9.3.4. *In terra* 2 *Reg.* 7.6.2 *Sam.* 5.24. Vel *viſibiles*, ut nubis, columnæ ignis *Exod.* 13, 21. & nubis in templo 1 *Reg.* 8. Huc refer ἐγκύμονα prophetis oblata, ex.gr. caniſtros ficuum, baculum &c. adhæc apparitiones angelorum, de quibus ut & modis omnibus revelationum divinarum alibi ex profeſſo agendum: Vel mixtæ, *Actor.* 2. *Matth.* 3. & 17. *Antidota* ſpectrorum, falſa rejicienda; vera capeſſenda. *Falſa antidota* ſunt partim *vana*, partim *ſuperſtitioſa*. Quo referimus. 1. arma, præcipue bellica tormenta, ignem, animalia homini fida; præcipue canes & equos, multitudinem hominum & fortium, quæ admodum commendat *Cardanus de Varietate rerum lib.* 16. *cap.* 93. Similia occurrunt apud *Pſellum de dæmonibus pag.* 35. *in diſput. de Dæmonibus* citatum. Cujus ſuperſtitioſas nugas ipſi Pontificii jure merito explodunt, Delrio & Ludov. Balleſter Ieſuitici ordinis Theologus in onomatographia, in voce dæmon p. 112. ubi ſic ſcribit: *Et alibi alium Dæmonem manifeſte ferreum vocavit: ut cum dixit*. Cum videris venientem Dæmona σιδήρεον, ſacrifica lapidem μυάζιον inconſtans. *Quibus in locis ipſe Pſellus pleraque videtur non à ſuperſtitione aliena afferre. Eſt vero apud Perſas Mnuzirin lapis, ut idem Pſellus ſignificat, vim habens evocandi Macorem dæmona alterum.* Confer *diſputat. de dæmonibus*, ubi oſtenſum dæmonas non affici rebus corporeis. Et *diſp. de Energumenis*, ubi lapidibus, herbis, aliiſque rebus naturalibus vim fugandi dæmonas falsò tribui docemus. 11. Adde hic faces accenſas ad ſepulcra mortuorum, quod crederent animas defunctorum circa ſepulcrum ſuum aliquot annis oberrare. Morem lampadum ſepulcralium ex variis autoribus Gentilibus probatum recte à Chriſtianis, ſed alio fine, ſervari & porro ſervandum contendit *Henr. Spondanus in t raſt. de cœmeteriis ſacris lib.* 1. *part.* 3. *cap.* 20. Vide quæſo *canonem* 34. *Concil. Eliberitani.* 111. Muſicam, quam diabolo exoſam, eaque illum fugari *Bodinus in demonomaniâ lib.* 4. *c.* 6. perperam colligit ex 1. *Samuel* 16. Vide *Valeſii ſacr. philoſophiam. cap.* 28. Et *commentar. Serrarii & Caſp. Zanchez ad loc. cit.* Vbi tamen in ipſis non probo, quod velint etiam dæmonem per verba Pſalmi decantati pulſum fuiſſe. *Mendoza in quæſtionibus p.* 255. diſquirit, An diabolus oderit Muſicam. Sed fruſtra hæc quæruntur: cum nulla alia cauſa ſubſit: quam quod morbus melancolicus à dæmone concitatus, & cui

dæmon

dæmon ſe immiſcet, naturaliter ſuavitate & oblectatione Muſicæ leniri poſſit uti recte probatũ ab *autorib.* modo *citatis.* Confer *diſp. ſequ. de Energumenis.* Vbi tamen cavẽdum, ne nimium Muſicę tribuantur. Αὐθάδια ſane mihi videntur, quæ habent *Plutarchus lib. de Muſica* & *Mart. Capella lib. 9. præfat. in fine.* IV. Defoſſionem mortuorum, ſi cognati fuerint, ſub foco: quam apud Pilappios à ſpectris aſſiduo infeſtatos, unicam panaceam eſſe teſtis eſt *Peucerus de Divinat. c. de Theomantia p. 213.* V. Sepultorum, quorum ſpectra oberrant effoſſionem, & à carnibus denudationem: quamdiu enim cadaverum illorum integra manet caro, tamdiu eorũ animas ſive ſpectra graſſari finguntur. Hoc antidotum refert, nec improbare videtur *VVeinrichius præfat ad Strigem Mirand. ſupra cit.* VI. Diras & execrationes. VII. Verba ludicra, jocoſa, inania, obſcœna, deriſiones, ſarcaſmos &c. Vide *Mengi Flagell. dæm.* ubi docet formulam, ut *Cocus* inferni dicatur, quaſi viliſſimo loco & miniſterio ibi dehoneſtatus ſit: quem contemtum ait diabolum non poſſe ferre. *Maximil. ab Eynatten Manuali Exorciſmorum*, habet formulas exprobationum. *Franciſcus Aſſiſius* docebat quẽ ex ſuis monachis diabolum fugare per iſta verba: aperi os tuum, & in illud ſtercorizabo. Luthero ſimile fere quid objicit *Serrarius in cap. 8. Tobiæ q. 2.* neſcius ſcil. manticæ quid eſſet in tergo. Sed probatio *Serrarii* ex ſympoſiacis Lutheri nulla eſt: quia non eſt liber Lutheri, nec unquam ab illo viſus. Longè aliter illud referunt Colloquia Luth à Rebenſtock edita p. 119. VIII. Magicas ſuperſtitiones, res conſecratas, amuleta, Exorciſmos Papatus, quæ habet *Delrio l. 6.* qui videndi; & nos recenſuimus maximam partem in *Diſp. de Magia, de Exorciſmo*, & *Energumenis.* coll. cum *diſp. de Benedictionibus & Sacramentalibus*, *de Agnis Dei*, *de Superſtitione.* IX. Superſtitioſas luſtrationes à Gentilibus adhiberi ſolitas, aliaque remedia ipſo malo pejora; inter quæ nefanda ſacrificia, luſtrales ſalivæ (de quibus *Perſius ſatyr. 2.* & *ibid. Caſaubon.*) Caput allii mane comeſtum (*Perſ. ſatyr. 5.*) aliaque infinita depulſoria, euphemiſmi &c. de quibus *Lavaterus l. 3. de ſpectris c. 4. Delrio l. 6. p. 921. & c.* edit. in 4. Et *Thyræus de apparit. Spirit. part. 3. cap. 57.* Sed duo poſteriores omnia pſeudo-antidota non enumerant. *Plinius l. 21. 2. c. 3. 4. & auth. ibid.* à *Dalecampio* annot. & *Caſaubonus in commentar. ad Perſii loc. cit.* coll. ejuſdem commentar. ad *Theophraſti characteres cap. de ſuperſtitione Gutherius de Iure manium loc. cit. Deſider. Heraldus lib. 2. adverſar. cap 9.* In *diſp. de Benedictionibus & de ſacrificiis* notamus quid de καθαρμοῖς & de luſtrationib. antiquorum quibus diabolus mimetice exprimere dum videretur luſtrationes typicas à Deo præſcriptas, eas revera ſubvertebat. Imprimis abominandæ illæ luſtrationes, quę ſacrificiis humanis ſpectra & dæmonas averruncare putabantur. Quales à Timeſa civitate Loctenſium in Italia peractas refert

fert *Ælianus lib.*8. IX. ſuperſtitioſa antidota Iudæorum , quas lege in *Buxdorfii ſynagog.cap.*2.*p.*76.77. edit, prima. X. Superſtitiones Mahumedicas , quales ſunt lectio *Alcorani* , quæ amuletum dicitur contra dæmonas , *Suratt.*27. Sydera , quæ dæmonas expellere , iiſque timorem incutere dicuntur *Suratt.*75. XI. *Probl.*1. Quæri poſſet quo loco habendæ exſuſflationes dæmonum antiquis Chriſtianis uſitatæ, & deſputationes etiam hodie populari conſuetudine an errore non inuſitatæ. De illis *Tertullian.lib.*2.*ad uxorem cap.*5.*Ireneus lib.*1.*cap.*9.*Sulpitius in vita Martini lib.*3. *Prudentius in agone Romani.* Et tranſlatum hoc ad ritus baptiſmi , uti conſtat ex dicto *Areopagita in hierarch.eccleſiaſt.cap.*2. *R.* Siquidem tanquam amuleta adhibuerint ; utique ad ſuperſtitiones relegãda. Et forte ex Ethniciſmi luſtralibus ſalivis aut ad imitationem earum cacoëthes hoc retinuerant.Sin vero arbitrarium abominationis & contemtus ſignum ipſis fuerit : utique aliter judicandum eſſet. Sed præſtat abſtinere , ne videamur iis fugare velle dæmonas , & cum vanis aliorum obſervationibus colludere. *Probl.*11. Quid de ſigno crucis iiſdem antiquis uſitato. *Reſp.* Si ut cauſam efficientem aut objectum adhibuerint , quaſi ſcil. effectivè dæmonas pelleret , aut ſaltem quaſi dæmon eam ferre nequiret : utique à ſuperſtitione excuſari non poſſunt. Sed minime credit *Balduinus in Caſibus lib.*3.*cap.*7.*caſu* 8. illis tale quid in mentem veniſſe. Ego de poſteriori , nempe objectiva depulſione non auſim cum *Balduino* credere. Sin vero ut externo fidei ex profeſſionis Chriſtianæ ſymbolo tantum liberè ſe muniverint contra diabolum , utique licitum putat ibid.*Balduinus*. Nos ab eo abſtinendum cenſemus.Confer *diſp.de Staurolatria* & de *Idololatria indirecta.* Atque hæc quidem de pſeudo-antidotis indicaſſe ſuffecerit. Cum quibus conveniunt ea quæ in *diſp.de Energumenis* , & *de Magiâ*,præſertim diſp.*de Exorciſmo* notavimvs. Adjurationibus enim apud Pontificios triplici in caſu uti ſolent , adverſus ſpectra , adverſus dæmonas ex obſeſſis , adverſus faſcinum & maleficia magica. Conferat , ſi quis velit, *Balduinum lib.*3.*Caſuum c.* 7.ubi *caſ.*6.7.8. Pontificiorum & Thyræi pſeudo-antidota refutat.*Genuina antidota* pie & rectè proponantur ab eodem *Balduino* , *caſ.*4. Qui videndus. Nos in prima hujus diſp.editione digito noſtratis nihil addimus.*Vera antidota* ſunt nulla alia , quam quæ ſuggeruntur *Epheſ.*6.12.13, 14. Inter quæ cum excellat precatio , hoc eſt , cum omnia alia precationem ingrediantur , proculdubio & clypeus & gladius ille in hac militia arripiendus : Ita non immittet ea Deus , aut ſi immiſerit , nos confirmabit uſque in finem. Et cum in ſilentio & patientia omnis fortitudo noſtra adverſus hujus vitæ mala : non erga Deum hic murmurandum (*Pſ.*39.*v.*9.) nec clamoribus & multiloquio nedum maledi-

lectis cum dęmonibus contendendum, ad imitationem Archangeli Michaelis *Iudæ v.*9. & populi Iſraeliticis, quamvis alio in caſu *Ieſa.*36.21.

Reſtant controverſiæ. Quarum prior eſt *An ſint ſpectra.* Quæ nobis perſtringendæ, propter plurimos noſtri ſæculi novos Epicureos, Saducæos, Libertinos, David-Ioriſtas, Luciacinos irriſores, qui ut omnem fidem angelis malis, ita & omnem experientiam atque hiſtoriam de eorum apparitionibus tanquam aniles fabulas aut melancholica deliria explodunt. Quomodo olim inter Gentiles, teſte Plutarcho in vitâ Dionis, ratio hæc erat quorundam, τῶν ἀναιρούντων τὰ τοιαῦτα, qui hæc omnia tollebant ſeu negabant: *nemini cordato viſum dæmonium vel ſimulachrum obſervari; verum pueros, mulierculas, & deliros ex corporis imbecillitate, homines, quum aliquo tenentur mentis errore, vel intemperie corporis opiniones alienas atque abſonas admittere dum malum dæmonium ſuperſtitioſè credunt ſe invaſiſſe.* Non longe ab his recedit *Strabo lib.* 1.*p.* 13. ubi lamiam, Gorgonem, Incubum, larvam fabulas eſſe dicit terrendis pueris. Et *Polybius lib.* 6. ſub finem, ubi totum hoc de Diis & inferis & quidem haut præter rationem apud Romanos excogitatum & tragicè deprædicatum dicit, ut metu incerto & hujuſmodi tragœdia Romanam plebem retinerent. Conſer & *Halicarnaſſeum lib.* 2. Opinio hæc magis vulgaris eſt, ubi maximè viget impietas, atheiſmus, Epicureiſmus, Scepticiſmus. Alexander lib.4.Genial.dierum c.19.vocat *popularem errorem*, in Italia ſcil. Verba ejus ſunt: *Multas quoque malorum dæmonum illuſiones perſæpe apud ſanctos viros fuiſſe legimus, quas noſtra non ſemel vidit ætas. Quibus ſalutaribus exemplis admonemur, ut præmuniti adverſus illorum inſidias ſimus, qui nobis inimici infeſtique ſunt, & tanquam in ſpecula in inſidiis ſtantes, néve deſides & ignavi concepta opinione populari, illorum iſta minimè credunt, in aliquod diſcrimen delabamur* Marinus Merſennus *in digreſſionibus contra Atheos*, quas *commentar.* ſuis in priora aliquot capita *Geneſios* inſeruit, ſpectrorum negationem atheis ſeu Deiſtis ibidem adſcribit. Idem, ut & *Raphael la Torre in tractat. de poteſtate Eccleſiæ* citato in *diſput. de Energumenis*, dæmonum apparitionibus & operationibus Atheos etiam convincendos cenſent. Nos ſtatuimus præter fictiones & mendacia hominum, præter fraudes & pręſtigias artificiales, præter fallacias ac deluſiones phantaſiæ & ſenſuum exteriorum, præter apparitiones divinas & angelicas, præter phaſmata purè naturalia, pręter phaſmata ope artis in naturalibus exhibita, dari ſpectra ſeu apparitiones ſpirituum, *Prob.* 1. Ex ſcripturæ teſtimoniis *Matth.*14.26.*Marc.*6.49.*Luc.*24.37.38.39, cum *Iohan.*6.19.20.1 *Sam.*28. ubi hiſtoria ſpectri Samuelis. Vbi vide commentatores. Addit *Beza Matth.*4.1.2.3. *in not. ad Matth.*14. & circumſtantiæ tentationis illius ſatis innuunt fuiſſe externam diaboli apparitionem. Quod

&alii commentatores antiqui & recentiores ſtatuunt, II. Ex ratione eadem qua probavimus eſſe energumenos. Illa quæ audiuntur, aut videntur, aut alio ſenſu percipiuntur ſive ſint κατ' ἔμφασιν ſive κατ' ὑπόστασιν; aut ſunt ab hominibus, aut à cauſa naturali, aut à Deo, aut ab angelis. Valet conſequentia à plenâ enumeratione. Sed non ſunt ab hominibus neque à cauſa naturali; quia multa agunt & loquuntur ſpectra, quæ omnem humanam & naturalem potentiam excedunt; Nec ſunt à Deo aut angelis, quia plurima agunt, dicunt, docendo aut jubendo ad Dei contumeliam & hominum æternam perditionem. Sic e.gr. *Luc.* 24. 37. quod putabant ſe videre apoſtoli (nec Chriſtus in theſi talem opinionem redarguit, ſed potius concedit, tantum in hypotheſi probat applicationem ad ſe malè fieri), non poterat eſſe aut ab illis concipi angelus bonus: quia ille objectâ ſpecie corporis Chriſti, apoſtolos fallere iiſque illudere non poterat. III. A paribus; ſi dantur energumeni, & diaboli inſidentes; ergo dantur ſpectra, hoc eſt diaboli adſiſtentes; & apparentes. Antecedens probatum eſt *Diſp. de Energumenis.* IV. Si datur Magia, & operationes Magicæ, ergo dantur ſpectra. Antecedens invictis argumentis ex ſcriptura probavimus *Diſp. de Magia.* Conſequentia manifeſta eſt: quia pacta magica, familiaritas cum Dæmone, adjurationes & operationes nefariæ exerceri non ſolent ſine apparitionibus ſpirituum. V. Si ſunt dæmones, qui pervagantur aërem, terram &c. qui hic operantur in hominibus & circa homines juxta *Eph.* 2. & 6. & 1 *Pet.* 5. &c. utique nulla ratione negantur eorum ſenſibiles apparitiones, hoc eſt, ſpectra. VI. Ex Hiſtoria *Iobi cap.* 1. & 2. Quæcunque circa Iobi perſonam, liberos, bona à diabolo peracta ibi narrantur, abſque ſenſibili aliqua præſentia & apparitione ejuſdem vix intelligi queunt. Vide *commentat. ad loc. cit.* VII. In ipſo ſtatu innocentiæ ſi quædam fuit apparitio diaboli *Geneſ.* 3. 1. 2. cum 2 *Corinth.* 11. v. 3. quis negabit eſſe ſpectra poſt lapſum? VIII. Probat denique univerſalis experientia & teſtimonium plerorumque Chriſtianorum, Gentilium, Iudæorum, Mahumediſtarum, ἔτ τυχόντων non tantum (quãvis vox populi vulgo dicatur vox Dei) ſed etiam *ſapientum*, Theologorum, Iuriſconſultorum, Medicorum, Philoſophorum, Hiſtoricorum, Poëtarum, Oratorum. Ex *Chriſtianis* nobis ſuffragantur omnes (quod ſciam) Theologi antiqui, & recentiores tam Reformati quam Pontificii. Ex antiquis videantur *Auguſtin. in lib. de cura pro mortuis*, *Ambroſ. ſerm.* 80. *Vita Chryſoſt.*, *Vita Greg. Taumaturgi* per *Nyſſenum* deſcripta, *Sozomenus hiſtor. Eccleſ. lib.* 6. *c.* 28. & *lib.* 7. *c.* 23. Et omnes qui commentantur ad loca ſcripturæ modo cit. aliique quamplurimi à *Delrio citati lib.* 2. *qu.* 28. ſed quorum dicta alio torquet. Ad recentiores accedo atque una *bibliothecam* inſtruo. Præter

ter ſcriptores de dæmonibus, Magia, Energumenis, Exorciſmo ſuos quoſque locis indicatos, ſunt *primo* autor anonymus, qui collegit hiſtorias ſpectrorū editas à bibliopola Lipſienſi Iſlebiæ anno 1594. in 40. *Deinde Theologi recētiores* ex *Proteſtātibus, Lutherus*, qui nō raro ea expertus eſt, vide ejus vitā. Plura tanquā ipſius Lutheri ex ſermonib. Mēſalibus ab Aurifabro collectis adferri ſolēt, & aliis ab anonymo collectis & an. 1571. à Rebēſtock Frācofurti editis tit. *Colloquia, meditationes, cōſolationes, conſilia, judicia, reſponſa facetia D. Martini Lutheri &c.* Sed hæc promiſcue Luthero tribui nō debēt & nōnulla cum grano ſalis accipiēda. *Melanthon. in libro de anima*, & in *Examine Theologico*, & ex eo *Manlius in collectan. loc. commun. tit. de Spectris*, & *Satisfactione*, *Martyr. in loc. communib. Claſſ. 1. cap. 9. Danæus Iſagog. part. 2. cap. 34. Simon Goulartius lib. cit. Honſdorfius & Lonicerus in theatro ad 2. præceptum p. 141. 165. & ad 3. præcep. 236. Aretius probl. part. 1. Balduin. in Caſibus lib. 3. c. 7. Lavaterus tract. peculiari.* Adde *commentatores ad loca ſcripturæ*, & *locor. communium ſcriptores. tit. de Anima ſeparata*, *Purgatorio*, *Dæmonibus*. Nec prætereūdus *Raynoldus in prælectionibus ad libros apocryphos*. Et Pōtificiis, peculiares tractatus ediderunt *Thyræus*, tit. *de apparitionibus ſpirituum*. *Nicol. Taillepied* tit, *Traité de l'apparition des Eſprits*. Pleraque etiam congeſſit *Delrio l. 2. diſq. Magic. q. 26. 27. 28.* qui unus inſtar multorū eſſe poſſit: Nonnulla etiam attingit *Mendoza in quæſtionibus p. 392. Barthol. Sibylla decadis 1. cap. 4. qu. 1. & 2.* Vt commentatores, locorum communium ſcriptores, Caſuiſtas, Exorciſticos nunc prætéream. Præter Theologos omnium ordinum ſapientes huic veritati adſtipulātur. Ex *philologis & Hiſtoricis Zwingerus in Theatro exemplorū, Baptiſta Fulgoſus de dictis & factis memorabilib. l. 1. c. 8. Magius Miſcel. lib. 3. cap. 12. Polydor. Virgil. de Inventoribus l. 6. c. 20. Rhodiginus l. 9. c. 9. Gutherius l. 2. c. 16. Phil. Camerar. cent. 2. c. 14. 15. 16. Voſſius l. 1. de Idol. cap. 6. Joh. Rivius tract. pecul. de ſpectris. Kornmannus in tract. de miraculis mort.* Ex *Philoſophis & Medicis, Tobias Tandlerus* Medicus Witebergenſis *tract. pecul. de Spectris. Mirandula in Strige, cum præf. VVeinrichii. Cardanus de rerum varietate l. 16. c. 93.* prolixe. *& lib. 19. de ſubtil. Marſilius Ficinus* cit. à *Delrio*. Ex *Iuriſconſ. & Politicis*, *Alexander ab Alexandro Genial. dier. l. 1. c. 10. & 2. c. 8. & 3. 14. Leloyer. Pontif.*, & *Joh Munſterus à Vortlage* noſter *tract.* peculiaribus *de ſpectris*: quibus addatur *Godelmannus, de Magia*. Adde etiam omnes qui commentantur *ad L. 31. ff. de V. S.* Et *Petr. Gregor. Tholoſan. de Republ. lib. 12. c. 20. & ſyntagm. Iuris lib. 34. c. 16. Althuſ. Dicaiolog. lib. 1. c. 101.* Ex *Gentilibus*, *Plato in Phædone*, & *epiſt. ad Dionyſium*; quem ſequuntur, *Olympiodorus*, *Porphyrius*, *Athenæus*, *Iamblichus, Pſellus, Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis c. 1. Apulejus in Apolog.* aliiq; Platonici. *Plinius. l. 21. c. 2. 2. 4. & l. 7. c. 52.* imprimis nepos ejus *7. epiſt. 27. Valerius Maximus*, *Iulius Obſequens*

*de Prodigiis, Perſius ſatyr.*5.ubi ſpectra vocat *nigros lemures.* Porro *Homerum, Ovidium in Faſtis*, ubi de Lemuralibus, *Plautum in Moſtellaria, Virgilium*, ſimileſque quamplurimos, cum antiquis ſcholiaſtis & recentioribus commentatoribus ut hic producam, non fert ratio theſium nec inſtituti noſtri. Videat cui vacat, *Martinum Delrio in Senecæ Octaviam v.*117. & *Oedipum v.*172.174.& *Herculem furentem v.*123.& *Medeam v.*355.831. 960.732.& *Servium* cum *Ludovic. à Cerda* & *Taubmanno in Virgilii Æneid.* 2. ad illa verba.

Infelix ſimulacrum, atque ipſius umbra Creuſæ.

& *commentat. ad Lucani lib.*1.Conferantur *Suetonius in Iulio Cæſare, Plutarchus in vitis Cimonis, Dionis, Bruti, Theſei; Dion Caſſius lib.*55.in initio; *Iulius Capitolinus de Pertinace, Flavius Vopiſcus de Tacito, Ammian. Marcellinus l.* 21.*de morte Conſtantii* & *lib.*125.*de Iuliano; Pauſanias in Atticis, in Eliacis, in Baoticis*; Breviter quidquid ex Gentilium Theol. & ſcriptis congeſſerunt, *de Diis Gyraldus in ſyntagmate* & *Vincentius Cartarus* ex Italico in Gallicum traductus ab Ant. Verdiero, *de Sacrificiis Stuckius, de religione VVilh. Choul* gallicè, *de Mythologia Natalis Comes, de Idololatria Gerh. Ioh. Voſſius*, id ſuo modo apparitiones ejuſmodi Deorum hoc eſt ſpectrorum comprobat: Siquidem quidquid ſacrificant Gentes, dæmoniis ſacrificarunt 1 *Corinth.* 10.20.Dæmoniis ſcil.quorum aliqui ipſis apparuerunt, unde primum idoli forma deſumpta & fabricata. Vide quomodo Gentilium ſapientum ſuffragiis propriaque experientia contra Gentiles nonnullos hoc negantes probet *Gerh. Ioh. Voſſius lib.*1.*de Idololatria cap.*6. *Ex Iudæis*, ſpectra agnoſcunt *R. Sel. Iarchi in Pſ.*91.aliique Rabbini quorum meminit *Munſterus in ſcholiis ad Matth. Hebr. cap.*14. Hodierni Iudæi communiter credunt eſſe ſpectra; ſed ſuo more ridicula hæc addunt, excitari ea per medullæ ex oſſibus excuſſionem; efficaciam eorum tolli per gallorum alas complosas ut nemini amplius nocere poſſint; ea inſidere manibus nondum lotis(*Buxdorf. Synagog. Iudaic. c.*7.*p.*209.& *c.*4.*p.*117.232. Nequid dicam de infeſtationibus dæmonii Samael, aliorumq; *ſchedim*, tam in vita quam poſt mortem Iudæorum: de qua vide *Buxdorf. c.*7.*p.*219. *Mahumediſtas* hanc veritatem admittere, probari poteſt ex ipſorum *Alcorano*, ubi in *Suratta Ioſephi in initio*, Satan dicitur hoſtis manifeſtus humani generis. Ex qua manifeſta hoſtilitate, externæ & ſenſibiles infeſtationes colliguntur, *Surat.*29. Lectionem *Alcorani* amuletum facit contra dæmonas, Confer *Iul. Cæſ. Scaliger. Exerc.*355.*p.*1090. ubi notat fidem & experientiam Maurorum hac in parte.

Altera controverſia eſt, *Quid ſint ſpectra.* Ad ejus determinationem faciet collatio loci ſeu quæſtionis de Probationibus Spirituum: de qua ſuo loco

loco in *disp. de Signis.* Nunc breviter istis conclusionibus sententiam nostram exponimus I. Non esse mera hominum figmenta. II. Nec impostorum aut ingeniosorum hominum prestigias: Quamvis sæpe tales spectris supponantur. Vide exempla istarum deceptionum apud *Erasmum* supra *notatum* Ex antiquitate nonnulla notat *Vossius lib. 1. de Idololatria c.* 8. Celebre est factum monachorum Aurelianensium apud *Sleidanum*, & Dominicanorum Bernensium apud *Lavaterum de Spectris*, & *Delrio in disquisitionibus.* III. Nec phases naturales, quales multæ meteorologicæ, item pisces, lapides, ligna nocte lucentia, & soni quidam naturales in corporibus humanis, in montibus, speluncis, sylvis, quales illi montis Ætnæ, quos damnatarum animarum ejulatus facit *Anton. Rusca libr. de Inferno & statu damonum.* IV. Nec εἴδωλα per artem Magię naturalis exhibita De quibus supra. V. Nec fallacias læsæ phantasiæ, aut illusiones sensuum. VI. Nec animas improborum propter scelera in diabolos transformatas, quæ sepulcra & corpora viventium oberrent, sive loco pœnæ à Deo inflictæ, sive ex odio in homines nonnullos, sive etiam ex amore erga alios, aut erga propria corpora, ut volebant Platonici: de quo *Olympiodorus in Phædonem Platonis.* Adde *Apulejum* supra *thesi* I. *cit.* Et *Plinium epistolis* 27. *lib.* 7. Confer autores notatos in *disp. de Energumenis.* Opinionem hanc refutat *Chrysostomus homil.* 29. *in Matthæum.* Ex recentioribus *Pareus in Exercitationibus Oratoriis pag.* 188. Conferendus *Raynoldus in prælect. ad libr. apocryphos*, aliique Antagonistæ Pontificiorum. V. Nec animas heroum eadem fere munera obeuntes, quæ in corpore solent. Animas Achillis & Patrocli, in insula Achillis (quę in de dicta *heroũ* insula) observatas fuisse, & navigãtibus in somno & vigilia apparuisse, atque ad hanc insulam pręcedentibus succurrisse opinati sunt Gentiles, teste *Dionysio periegete*, & *Arriano in periplo ponti Euxini* fere sub finem. De Dioscuris in mali aut antennæ fastigio navigantibus apparere solitis, qui propterea dicti & culti tanquam *ἀστρωνυ κολῶσι* (apud *Theocritum Idyll.* 27.) simili fuit opinio Vide de iis *Natalem Comitẽ.* Sed de heroum animabus in universum plene & planè ex sententia Platonicorum *Max. Tyrius dissert.* 27. qui cum aliis legendus. Verba enim nimis multa, quam ut hic exhibeantur. Cui penitius noviſse lubet discrimen heroum, ad Diis & dęmonibus is conferat *notas Heinsii ad locum cit. Tyrii* & *Salmasii præfat. ad Cebetis tabulam.* VIII. Nec animas quorumcunque defunctorum, quamdiu corpora insepulta manerent. Antea enim non putabant eas quiescere, sed plorantes circa sepulcrum obberrare. Vide quæ de plorante anima notat *Gevartius lib.* 3. *Electorum p.* 134. & *Gutherius l.* 2. *de Iure Manium cap.* 10. Hinc apud Gentiles, justam plenam sepultu-

ram defunctis parabant, aut si id fieri non posset, injectione pulveris & cenotaphiis vagantibus animabus succurrebant. De quibus vide quamplurima ex antiquitate notata à *Spondano l. de cœmeteriis part.* 1. *cap.* 11. Et *Gutherio l.* 2. *c.* 16. 17. aliosque scriptores de Funeribus. IX. Nec animas oberrantes eorum, qui volenta & iniqua morte perierant, quamdiu vindicta sumpta non esset, & cadavera sepulta, etiamsi justa ætas, quam naturaliter & sibi relicti vixissent, completa esset. De quo Servius Æneid. 4. *Dicebant physici biothanatorum animas non recipi in originem suam, nisi vagantes legitimi tempus fati cõplevissent*: Et Tertullianus c. 56. de Anima: *donec reliquatio compleretur ætatis, quâ cum pervixissent, si non intempestivè obiissent.* Ibidem paulo post ait absolutissimam illam fuisse sepulturam cum animæ *justâ ætate sopitæ, probâ morte disjunctæ, prompta humatione dispunctæ* fuissent. Videat, cui vacat, quæ ad *Tertullianum* notant *Nicol. Rigaltius, & Ioh. Lud. de la Cerda*, & hic idem in *Virgilii* 4. *Æneid.* Et quæ collegit *Henr. Spondanus lib.* 1 *de cœmeteriis part.* 1. *cap.* 11. Et *Gutherius de Jure manium l. cit. c.* 18. Quo referendum figmentum illud de sanguine ex corpore occisi ad præsentiam homicidæ ab anima occisi. De quo in *disp. de Sortis &c. abusibus.* X. Nec spiritus ex Adamo genitos centum & triginta illis annis cum abstinuit ab Eva, ut fabulantur Iudæi. Vide verba *R. Abraham Hispani à Munstero* descripta ad *Matth.* 14. XI. Nec *Lilith*, quam fingunt Iudæi primam fuisse Adami uxorem, quę sit mater dęmonum, quęque infestet imprimis puerperas & infantes recens natos juxta *Ben Sira* apud *Buxdorf. Synagog. cap.* 2. *p.* 7. 67. 77. XII. Nec animas impiorum in infernum quidē post mortem detrusas, sed quę tamen justo Dei judicio in has terras nonnunquam remittantur: Quæ est opinio *VVeinrichii in præfat.* aliquoties laudata. Quamvis autem nihil impii in se contineat, tamen cum nullo rationis momento fulciatur, tam facile rejici debet ac adfertur. Eandem opinionem amplectuntur Pontificii; uti colligimus ex variis historiis quarum duas tanquam veras refert *Delrio l.* 6. *c.* 2. *sect.* 3. *qu.* 3. *p.* 990, XIII. Nec apparitiones angelorum, aut divinas extraordinarias. De vulgaribus enim spectris, etiam mortis aut tristis alicujus casus prænuntiis hoc nullo solido argumento affirmari potest. Et si extraordinarium aliquando se offerat, (ut de Ionis nonnullis ante mortem per angelos excitatis conjicere velit *Thyræus l.* 3. *c.* 9.) quod quidem externis indiciis non prodat quid δαιμονιώδες: dicendum est *primo*, illud regulam nullam facere. *Secundo*, neminem posse in hanc partem certo statuere, nisi Deus extraordinario illi revelet. Tantisper ergo sequenda est regula nec admittenda exceptio. Saltem, si contrarium quis sentire nequeat, in medio

dio res relinquenda. Nec esse feras, aut alias quascunque bestias, uti de lamiis opinari videtur *Dio in histor. Lib.* 2. verba descripta habes apud *Lud. Bellester in Onomatographia in voce Dæmon* (ipse enim autor mihi nunc ad manum non est); ubi addit, lamias etiam videri agnosci ab *Esaia cap.* 34 & *Ierem. in threnis cap.* 4. Sed nullum est argumentum, quod ex vulgatæ translationis opinione ducitur. Aliter transferunt hebraismi periti. De feris puto opinionem natam ex confusione seu abusu vocabulorum. Sicut enim metaphorice diabolus vocatur serpens, vere tamen non est, sic etiam spectra quædam Magis antiquis dicta sunt θῆρες χθονὸς id est *feræ terræ* & κύνες χθόνοι id est *canes terrestres* apud *Psellum*, quod scil: tali formâ appareant. Hinc patet quid judicandum sit de πτηνοῖς seu avibus illis quæ in insula Achillis templi ædituæ & custodes, de quibus *Arrianus in periplo Ponti Euxini.* XIV. Nec esse animas mortuorum per incantamenta ad corpus suum revocatas, uti opinabantur Ethnici. Vide *Lucanum lib.* 6. ubi de Erichto maga jussu Pompeii evocante animam militis, ut ex eo eventum belli cognosceret. Et *Plinium lib.* 28. *cap.* 2. *Homerum Odyss.* λ. *Horatium* 1. *satyr.* 8. *Papinium in Argonautic. Dionem in Caracalla. Max. Tyrium dissert.* 22. Hanc necyomantiam tangunt *Origenes c. Celsum lib.* 1. *Tertullianus in apolog. c.* 23. & *de Anima cap.* 7. *Iustinus apolog.* 2. *Augustin. lib.* 7. *de civit. Dei cap.* 35. Et vocabant spiritus illos evocatos teste *Tertull. De animâ c.* 28. catabolicos, paredros, Pythonicos. Conveniebat cum hâc magica superstitione Gentilium praxis Pythonissæ 1. *Samuel.* 28. Ad quem locum consule eruditum *commentar. P. Martyris*, seu ejusdem *class.* 1. *locor. commun. cap.* 4. ubi varia ex autoribus collegit. Confer *disp. de Magia.* XVI. Nec esse animas separatas justorum, ut in gratiam purgatorii, indulgentiarum, missarum aliorumque suffragiorum pro mortuis & totius culinæ Romanæ disputant *Delrio & Thyræus loc sit.* post *Bellarminum*, *Stapletonum*, *Perronum* reliquosque Desperatæ causæ patronos. Argumenta hęc illis opponimus. *Primum*, quia nusquam scriptura inculcat talem animarum reditum, oberrationem, ad instructionem viventium (ut volunt Pontificii) sed potius cõtrarium *Luc.* 16. 28. 31. cum *Ies.* 8. 19. 20. & *Eccles.* 7. 10. *Secundum*, quia oberratio illa tam misera tam luctuosa potius convenit statui viventium & viatorum, quam perfectionis, quietis, & beatitatis eorum, qui jam non amplius peregrinantur à domino, nec cognoscunt amplius ex parte 1 *Corinth.* 13. 9. 10. 2. *Cor.* 5. *v.* 7. *Apocal.* 14. 13. Confer *Disput. de Purgatorio. Tertium*, Quia minime convenit animabus justorum, ut homines non tantum impios, sed etiam pios & olim in hac vita maxime charos tam crudeliter infestent, & terreant. Nihil hic excipi potest, quam Dei voluntate tum ad sui tum ad aliorum pœnam aut probationem huc remitti & ad opus illud depu-

deputari. Regerimus de tali voluntate Dei nihil constare : Est itaque mera principii petitio. Atqui instant & disputant *Delrio* , aliique *modo cit.*cum iis *Mendoza in quæstionib. p.*413.& 423. Samuelis animam fuisse reductam. *Resp.* Obscurum per multo magis obscurum probari, Nos cum *autore quæstion.& respons.* sub nomine *Iustini qu.*52. (Cum quo tamen ipse *Iustinus in dialog.cum Thryphone* pugnare videtur , quamvis *Langius in commentar.*eum conciliare studeat, sed frustra meo judicio) *Tertulliano de anima c.* 57.*August.lib.*2.*ad Simplicianum qu.*3.cum *Iure Canonico* 26. *qu.* 5.*c.nec mirum*,aliisque patribus à nostris in controvers.de de Purgatorio & *Reynoldo in censura tom.*2.adductis,& cũ Pontificiis nonnullis statuimus diabolum effinxisse animam Samuelis 1. quia Deus noluit respondere Sauli 1 *Sam.*28.6.quomodo jam responderet per mortuos & necromantiam.2. quia diabolus & ars Magica non habet potestatem in animas justorum , nedum tanti prophetæ. 3. Aut nolens & compulsus Samuel rediit aut volens. Prius absurdum , quia alio quin subjectus fuisset Magiæ & diabolo. Posterius non minus absurdum , quia sequeretur tanti viri animam hoc facto suo stabiliviſse necromantiam. 4. Verus Samuel non adegisset Saulem ad desperationem , sed potius hortatus fuisset ad resipiscentiam. 5. Quia contraria adversariorum sententia non leviter stabilitur Goëtia & necromantia cujus principium hoc est : *Posse defunctorum spiritus reduci.* *Quartum* arg.ad hominem est. Si *Raph.de la Torre cit* in *Disp. de Energumenis* solide probat non esse animas hominum , sed diabolos à quibus homines obsidentur : adhæc si *Thyræus lib.*1.*c.*9. cum *Delrio lib.* 2. *qu.* 28.*sect.*2.*p.* 302.& *qu.*27.*sect.*2.*p.*295.& *Gulielmo Parisiensi ibidem cit.*recte demonstrant apparitiones Deorum apud Gentiles, & armatorum spectrorum nominatim *Hellequinorũ* seu de *familia Hellequini* , non esse bonos spiritus, sed illusiones & spectra diaboli:Vtiq; concluſum est pari certitudine de prætensis justorum animabus,esse mera Satanæ ludibria.Quod et. iam ex Pontificiis nonnulli agnoverunt , inter quos *Hieronymus Magius Miscellaneor. lib.*4.*c.*12. Et *Leloyerus de Spectris lib.*4. Sed ne forte excipiant autores citatos non fuisse professione seu formatos Theologos, addo illis *Cardin.Turrecrematam* , & Barthol.Sibyllam Ord.prædicator.theologum clarissimum (Sic habet titulus libri) in speculo peregrinar. quæstion.decad.1.cap.4.quæst.1.p.247. Vbi sic loquitur : *Angeli mali propter deceptiones incantatorum,corporibus etiam assumtis exeunt receptacula sua , & apparent vivis , sicut Sauli petenti pythonyssam , ut divinaret , & Samuelem suscitaret,non apparuit Samuel quia à quiete sua non est excitatus,sed aliquod phantasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus facta , quam scriptura Samuelem appellavit. Sicut imagines nominibus rerum suarum aliquando appellantur , primi*

Regum

Regum vigesimo octavo. Hæc dominus Iohannes de Turre Cremata Cardinalis in cap. tempus. 13. qu. 2. *Quintum*, Quidquid disputent, manet tamen dogmata plurima Papatus, & quotidianam nundinationē ac dispensationem suffragiorum quæ ex indicio & revelationibus spectrorum pendent & applicantur, esse incerta; quia propria confessione *Thyræi*, *Malderi*, *Delrio* (quos citavimus *Desper. Caus. Papat. lib. 2. sect. 2. c. 10.*) omnis probatio spirituum apparentium incerta est, sintne scil. animæ damnatæ, an vero justorum, an angeli, an spectra diabolica. *Sextum*, ex testimoniis patrum à *Raynoldo*, *loc. cit.* & Antagonistis Pontificiorum de purgatorio adductis. Quæ hic nolo reponere, sed ad ipsos autores lectorem meum ablego. Vnicum tantum hic exhibeo, quia forte alicubi non semper citatum occurrit, & Athanasius gr. non omnibus ita ad manum est. Athanas. de virginit *Οὐκ ἔστι γὰρ τοῖς δικαίοις θάνατος, ἀλλὰ μετάθεσις, μεταθέντων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, εἰς τὸ αἰώνιον καὶ ἀπαύστου: καὶ ὥσπερ τις ὑπὸ φυλακῆς ἐξέλθοι, οὕτως οἱ ἅγιοι ἐξέρχονται ὑπὸ τοῦ μοχθηροῦ βίου τούτου εἰς τὰ ἡτοιμασμένα αὐτοῖς. Non est mors quæ justis evenit, sed translatio: translati enim sunt ex hoc mundo in requiē æternā; & quasi quis ex carcere egrederetur, sic sancti exeunt ex hâc molesta seu laboriosa vita ad bona ipsis præparata.* Hactenus rationes nostræ. Argumenta adversariorū à Delrio studiosè instructa responsionem non merentur. Sunt autem ista 1. à communi opinione Gentilium. *pag.* 226. 236. *Resp.* Hæc scil. demonstratio fidei Papisticæ, ex tali principio. Dignum patellâ operculum 11. Ex ratione. Quia Deus potest, quidquid non implicat contradictionem. Sed apparitio animarum nō implicat, nec repugnat naturæ animæ &c. ergo. *p.* 227. *Resp.* Est ignoratio elenchi: non enim quęritur de potentia Dei absoluta, sed de voluntate & de facto. 111. Quia decet & utile est Deum hoc aliquādo permittere, quia facit ad Dei gloriam & multorum utilitatem *p.* 232. *R.* Gratis hoc dicitur sine ulla probatione ex verbo Dei. De cultu instituto deque ejus ordinatis mediis & principiis, non nisi ex Dei voluntate judicādū est. 1v. Ex authoritate humana *p.* 236. *R.* Non facit fidem divinam, cui non possit subesse falsum. Atqui talis virtus theologica hic requiritur. v. Ex scriptis quorundam astrologorum *Ptolomæi*, *Firmici*, *Albumazar* aliorumq; Arabum, qui quāvis censerent animarum apparitiones ab astrorum conjunctione & influxu dependere, eas tamen non negarūt, ut in eo hæretici hodierni judicētur ipsis deteriores. v1. Ex opinionibus Chaldæorum, Mahumetanorum, Cabbalistarū & Rabbinorū &c. *pag.* 217. v11. Ex legibus, tribunalibus, ICC. *Budæo*, *Alciato*, *Porcio*, *Ferrono*, *Covarruvia*, *Brissonio* &c. qui manes agnoscunt. *Resp.* ad arg. 5. & 6. 7. idem quod ad 1. &. 4. v111. Ex perpetuo Ecclesię sensu, in V. T. 1 *Sam.* 28. in N. T. *Matth.* 17. 2. 3. *Luc.* 24. 37. *Actor.* 12. 25. & sic per omnia sæcula, ex quibus omnis generis scri-

ptorum farraginem adducit à *p.*240.*usque* 266. *Resp.* quod ad argumentum 4. Confer *disput. nostram de patribus* : Quamvis in specie multa adversus allegationes illas excipi possent. Sed haut opus. Ad locum *Matth.* 17. dicimus extraordinarium miraculum propter Christum tunc exhibitum non facere regulam, non magis quam apertos cœlos *Matth.* 3. vocem è cœlo missam *Ioh.* 12. Ad *Luc.*24. *R.* tantum probari spectra.

12 *Probl.* 1. An hominibus in fide radicatis spectra nulla appareant. *Neg.* Si enim diabolus eos vexare & colaphizare possit (*Iob.* 1. & 2 *Corinth.* 12.) quin ipsum Christum externa apparitione persequi *Matth.*4. & quoscunque fideles corporaliter possidere : eos ex obsessis (*Actor.*16.) alloqui : in eorum præsentiâ homines rapere, tundere, vulnerare (*Actor.*19.); Eosdem ex obsessis & per obsessos ridere, conspuere, collutulare, precibus eorum scurriliter & profane obstrepere atque obloqui, & eas quantum in se est impedire : denique tentationibus variis, præsertim blasphemiæ & horrendis injectionibus oppugnare : quidni spectrorum objectione? 11. *Probl.* An diabolus speciem fidelium ostentare, eorumque personam mentiri possit? *Aff.* & huic rei probandæ apud reformatos sufficit exemplum Samuelis. Et quod Satanas transformat se in angelum lucis 2 *Corinth.* 11. etiam ostentat ac mentitur externa apparitione apostolum Christi; nedum vulgarem quemque fidelem. Pontificiis insuper ad hominem ex propriis historiis objici possunt exempla apparitionum specie angelorum, sanctorum, immo ipsius Christi. 111. *Probl.* Quare apud antiquos Gentiles, & Gentes novi orbis (teste *Lud. Vive lib.* 1. *de Veritate fidei* & *Vossio l.* 1. *de Idololatria cap.* 16. & *Cardano l.* 16. *de rerum varietate cap.* 93. *p.* 126.) & apud populos Indiæ Orientalis ac Iaponiæ &c. (testibus *epistolis & relationibus Indicis*, *Mogoronicis*, *Iaponicis &c.* in Papatu editis), & apud Septentrionales, imprimis Islandos & Lappinos (teste *Olao Magno lib.* 2. *cap.* 3. & *Peucero loc. cit.*); & Papistas etiam clericos & monachos tam familiariter & potenter grassantur spectra, non vero ita in Anglia, Scotia, Belgio fœderato, &c. Et ubicumque obtinet reformatio : cum tamen potestas & præsentanea remedia adversus dæmonas in *disp. de Magia*, *de Exorcismo*, *de Energumenis*, *de Spectris* recensita apud illos præsto, apud nos non sint, ut quidem gloriantur. *Resp.* Nos luci Euangelii tanquam potentiæ Dei ad salutem illud tribuimus. Illique merito applicamus illud *Lucæ* 10. *v.*17. 18. Vbi ad prædicationem Christi Satan tanquam fulgur de cœlo cecidisse dicitur. Huc confer, quæ de oraculorum defectu, de idolorum exstirpatione, de nefandorum sacrificiorum cessatione, deque aliis dæmonum ubiq; grassantium coercitionibus ad prædicationem euangelii per apostolos, veritatis Christianæ adversariis Gentilibus & Iudæis ab antiquis

quis *Tertulliano in apologet.* 1. *Iustino* &c.& à recentioribus opponuntur. Ad quæ omnia æq; excipiant Pontificii, ac adversus nostram in domino gloriationem excipere solent, dicendo, Hoc ideo fieri quia diabolus reformatos certo certius potestati suæ subjectos habet, Pontificios vero minime; ideo nobis dimissis aut præteritis Pontificios infestare. IV. *Probl.* An ex spectrorum apparitionibus & responsis quidquam certi concludi aut credi possit, de rerum nostrarum particularium statu, aut eventu felici, aut infelici; item de proximi nostri innocentia aut culpa in facto aliquo; speciatim de instante morte viventium. *R. Neg.* Est enim diabolus mendax. Fatemur quidem exemplis aliquibus doceri, & inde observatum, in obitu hominum spectra forma & specie morituri aut mortui apparuisse; aut strepitus, ac pulsus auditos (vide *Ioh. Munsterum à Vertlage*, & *Lavaterum*); aut specie parentum, amicorum, aliorumque jam mortuorum apparuisse mortem nuntiantia, aut minitantia: sed ex illa qualicunque observatione nihil certi concludi potest. Neque enim est Experientia perpetua & universalis, ut aliqua inductionis species inde exstrui possit: multo minus est revelatio divina. Naturalis autem rationis demonstratio *dem* hic locum non habet: quia diabolus est causa voluntaria, non naturalis. V. *Probl.* An ex iis dogmata fidei & regulę pietatis exstrui, aut confirmari possint. *Resp.* Minime: contra Pontificios, qui magnam partem suæ superstitionis & apostasiæ diaboli oraculis & responsis tum in energumenis tum in spectris hauserunt. De quo diximus in *Descr. causa Papatus lib.* 2. *sect.* 2. *cap.* 10. Vide modo & confer disp. eorum de transubstantiatione & missa, de purgatorio & suffragiis pro mortuis, de Mariolatria, de Rosariis, de cultu & canonizatione aliorum sanctorum, item cultu imaginum, reliquiarum, rerum consecratarum, de usu amuletorum sacrorum deque exorcismis, de monachis, & fraternitatibus &c. Quod ad diaboli responsa in energumenis, habemus reos haut obscurè confitentes. Confer *disp.* nostras *de Magia*, *Energumenis*, *de Exorcismis*. Quod ad responsa in spectris & apparitionibus, satis probari potest illos per ordinariam revelationem nulla fide divina, nulla etiam ratione naturali certos esse An sint angeli, an diaboli, an animæ cœlestes, an animæ damnatæ, an animæ purgatorii. Idque patet ex *Martini Delrio dissertatione*, quam habet *l.* 2. *qu.* 12. Et ex miseris *κριτηρίοις*, quæ hactenus excogitarunt, ad discernendos spiritus malos à bonis Vide quæso *Thomam cum commentator. suis p.* 3. *qu.* 32. *artic.* 3. *& in Magistrum lib.* 4. *distinct.* 45. *artic.* 1. *qu.* 3. alioque de quibus in *disp. de probationibus spirituum*. VI. *Probl.* An spectra seu dęmones possint apparere in formâ Christi, seu fingere se esse Christum? *Resp. Aff. Mendoza in quæstionib. p.* 393. *&* 440. Et *Delrio lib.* 2. *qu.* 28. *sect.* 3. ubi

ut non dubitaret de animæ ſalute? quem nihilominus Satan juxta prædictionem ipſius octavo die poſt rapuit, & occidit. Vbi Lutherus mox ſubjicit hoc judicium: *Mihi videtur illos, qui ſic pereunt, non pro damnatis habendos, Deus enim animas illorum ſervare poteſt, & certiſſimum eſt, quod ii, qui laqueo vel alio modo mortem ſibi conſciunt; quod mortui ſunt, & diabolus acceperit laqueum, & illorum manibus & collo implicaverit, probans exemplis. Quidam cum ſic tentaretur, ad deſperationem uſque equitans ruri, de equo pedibus humum tangens, loro ſe ſuſpendit, Maſchans nomine. Goldbergæ adoleſcens quidam ſtudioſus Biſchoffs VVerdenſis, ita mortuus eſt, qui in ſuo ſolus cubiculo, de fuſte ſatis fragili ſe ſuſpendit, ſtans ſuper terram.* Fateor quidem hæc & ſimilia inſolita, gravia, & terribilia judicia Dei, ſæpius & ut plurimum evenire impiis, contemtoribus, hypocritis, humani generis Alaſtoribus: ſed ideo cum amicis Iobi, & diſcipulis *Iohan.* 9. *v.* 1. concludendum non eſt nunquam hæc evenire poſſe fidelibus; quod non ordinario aut ſæpe, ſed raro aut ſi mavis rariſſimè eveniant. Quis enim ſtatuere auſit ex hoc tam triſti eventu de metalli foſſoribus duodecim Annæbergæ in fodina dicta coronâ roſæ ſimul à ſpectro ſpecie equi, aliiſque alibi occiſis, de quibus *Georgius Agricola in lib. de ſpiritibus ſubterraneis*, & citat, *Anonymus in hiſt. mirabilib. lib.* 1. *p.* 250. IX. *probl.* An cuilibet morienti dæmones ſemper appareant? *R. Aff. Barthol. Sybyllæ ſpeculo peregrinar. qu. p.* 573. Sed nos putamus hoc temere dici. Aliud autem eſt diſquirere, an ibi adſint dæmones hominem inviſibiliter tentaturi, etiam fidelem; & aliud eſt an ibi appareant, ſenſibili aliquo ſpectro. Poſſe utrumque fieri, etiam fideli, & actu aliquando fieri, non Neg. & ſupra illuſtri exemplo probavimus. Sed ſemper fieri nondum vidimus probatum, quamvis à *Sibylla* & autoribus ibidem cit. aſſeratur. X. *probl.* An animæ infãtum ex limbo appareant? *R.* diſputat de hac quæſtione *Mendoza p.* 439. Sed nos dicimus eſſe diſputationem de non ente: quia nullus eſt limbus. Populari errore olim creditum in Papatu, ignes errantes, ſeu fatuos (belgicè ſtalheerſen) eſſe animas infantum non baptizatorum. Nec hactenus didicimus è ſacerdotibus Pontificiis (qui ex meteorologia ſua ignorare non debebant quid eſſent ignes fatui) huic errori admodum occurſum fuiſſe.

Sequuntur nunc problemata quædam partim textualia, partim practica, partim hiſtorica. Textuale 1. *probl.* An ex locis *Ieſaiæ* 13. *v.* 21. & 34. *v.* 14. ubi occurrit vox שעיר, quæ alibi dæmonem illa forma apparentem ſignificat, ut *Levitic.* 17. 7. 2. *Paralip.* 11. 15., ſpectra ſolide probari poſſint? *R.* Quandoquidem vox illa ambigua eſt & pleriſque in locis animal pilo- 13
ſum ſignificat, & in ſpecie hircum, ut *Geneſ.* 37. *Levitic.* 4. & 17. &c. videtur ex vi vocis, nec repugnantibus circumſtantiis textus ſed potius faventibus

ventibus, rectè dici posse, animal aliquod potius notari, atque adeo demonstrationem solidam inde non posse exstrui, quamvis *Targum, Kimchi*, & nonnulli ex Christianis Doctoribus, & cum iis *Balduinus in casibus lib. & cap. cit. p.* 818. locum ita interpretentur. 11 *probl.* An ex *Psal.* 91. *v.* 5. 6. *R. Neg.* est enim Pseudo-graphema ex mala translatione & explicatione textus: de quo supra monuimus. 111. *probl.* An ex *Sapientiæ* 17. *v.* 4. *R. Affi.* Pontificii, apud *Abulensem* & *Pererium in Exod.* 7. *num.* 66. & *Lorinum in commentar. ad loc. cit.* Quibus tamen adversantur *Bonaventura*, *Holcot*, *Carthusianus* (ut ibidem fatetur *Lorinus*), qui tantum de phalmatis imaginationi objectis hæc accipiunt. Nos censemus ex libro apocrypho dogmata theologica minime demonstrari posse: præsertim cum nullam hujus historiæ mentionem faciat Moses, aut ullus scriptor canonicus. Problemata practica sint ista 1. *probl.* An interna melancolica deliria, hoc est mera terriculamenta seu spectra imaginaria, corruptæ phantasiæ & ratiocinationis nostræ idola & à meris principiis naturalibus producta, ab internis spectris, hoc est à speciebus dæmonum, mortuorū aliorumq; terribilium visorum seu phãtasmatum phantasiæ seu imaginationi nostræ interne objectis semper promptè & de præsenti discerni possint: & rursum an utraque interna pariter discerni possint tum ab externis præstigiis, & meris ludibriis κατ' ἐμφασιν per magos aut dæmonas externe repræsentatis, tum à spectris κατ' ὑπόστασιν & propriissime dictis, quæ auribus, aut oculis, aut tactu, aut omnibus simul percipiuntur: denique an externa à se invicem discerni possint? *R.* 1. *Nos* non videmus, quibus certis κριτηρίοις ab iis, quibus ea apparent, & qui ipsi sensibus internis tantum aut etiam externis ea percipiunt, stante pede discerni possint. 2. Nec videmus, quomodo prompte illo eodem tempore quo apparent, ab aliis, qui adstant, nec ipsi ea tunc percipiunt, interna aut externa à se invicem distingui possint. Tutissimum ergo est, si judicium discretionis peremtorium tantisper differatur, donec ex consequentibus post factis, aut gestibus aut dictis amplius deprehendatur, an diabolus interne illudendo phantasiæ immo & intellectui (uti limitatè hoc concessimus in *disp. de dæmonibus*), aut externè sensibus externis per præstigias, aut infestando per realia spectra, se melancolicis aut phreneticis deliriis immisceat. 11 *probl.* An certo discerni possint, spectra personalia, quæ unum tantum hominem assiduo, aut sæpe, aut per recurrentia intervalla infestant, ab illis quæ domos, sepulcra, urbes, vicos, speluncas, montes, sylvas, metalli fodinas: Et quæ immediatè proprie & directe homines infestant, ab illis quæ bruta, arbores aliasque res. *R. Neg.* Neque enim quod semel atque iterum, hoc loco, hoc tempore, hoc modo, hac forma apparet, & in hoc aut illud subjectum

ctum sic operatur, regulam aliquam facit, aut certam differentiam ex πεμψεσις suis certo deprehendendam. Est enim diabolus agens liberum seu voluntarium, mille nocendi artifex, & in mille formas se vertens, nec possunt ejus cogitationes, & τὰ βάθη à nobis penetrari. III. *probl.* An ergo interest considerationis & conscientiæ Christianæ, ut data occasione & quantum fieri potest, ad hæc propius attendat, ut cum apostolo dicere possit se ὐκ ἐγνωκὼν τὰ νοήματα ἀυτῦ, an vero susque deque omnia habenda. *R. Aff. pr. Neg. poster.* Eundum est quo possumus, ut hostium nostrorum vires, stratagemata, insidias, excursiones, oppugnationes exploratas habeamus: atque una ductum providentiæ divinæ in permissione & ordinatione malorum. Nisi cum Epicureis omnia, quæ naturam corpoream excedunt exsufflare, & cum Peripateticis, atque iis, qui fundamenta eorum secuti sunt (teste *Augustino Nipho lib. 1. de dæmonibus cap. 4.*) dicere velimus, *dæmonas esse teretismata & figmenta.* IV. *probl.* An aliqua cum certitudine & soliditate in causas spectrorum, & hæc aut illa objecta & loca infestationis eorum inquirere, & de illis determinare quidquam possimus, *R. Balduinus lib. 3. cap. 7. casu* 2. has colligit causas cur spectra tumultuentur & infesta sint. 1. Quia amant spectra loca superstitioni dedita. 2. loca solitaria & non habitata. 3. Quia liberi quidam sunt immorigeri, & in parentes injurii. 4. Quia homines quidam sunt tyranni & crudeles. 5. Quia in quibusdam locis multa patrantur scelera. 6. Quia quædam corpora inhumata relicta fuerunt. Sed hæc omnia sunt contingentia (quamvis nonnulla) ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ & tantum εἰκόλα, conjecturas, & probabilitates generare possunt: *tum* quia diabolus est agens liberum; *tum* quia simulator & impostor est, qui illud maxime fingit & præ se fert, quod minime aut non ita intendit; & vice versa. V. *probl.* An forma, actiones, dicta, effecta spectrorum, motiva & causas spectrorum accurate & cum cura ideo inquirere liceat, ut de rebus divinis aut de rebus humanis tum privatis tum publicis, ex eorum actionibus, effectis, dictis, monitis, prædictionibus tanto melius instrui possimus, & consequenter rebus & negotiis nostris tanto melius prospicere. *R. Neg.* Diabolus est mendax. Sive ergo verum dicat sive falsum, sive boni quid agat (materialiter intelligo, non formaliter; nam hoc modo semper male agit), sive quid mali: illud nobis in medio relinquendum, & nihil inde in hanc aut illam partem post deliberationem statuendum, ut quid faciamus, aut omittamus. Ἐχθρὸν ἀδελφὸν δῶρον. Tantum in genere infestationes & variæ ejus artes notandæ, & animus ad gratiam Christi, qui diabolum devicit, & ad Dei paternam providentiam elevandus. Et hoc quidem consilium, quod ad res humanas. De fide & rebus divinis supra diximus: & multo minus ad diabolicas appa-

ritiones

ritiones: in iis quid ſtatuendum. Quandoquidem nunquam certi eſſe poſſumus in genere de apparitione ſpiritus, ſitne diabolica an divina. Et de apparitione ſpectrorum certum eſt, ea mendaciis ſuis (ipſis Pontificiis fatentibus) ſæpe hominibus perſuaſum velle, quod ſint Chriſtus, aut angeli boni, aut animæ juſtorum. Exempla requirenda indicamus ſupra *theſi* 12.; ubi etiam citamus ipſam confeſſionem Pontificiorum, de nulla certa ſpirituum diſcretione. Et optime illud norunt Exorciſtæ Papales. Vide ſcriptores artis Exorciſticæ. Hieronym. Magius l. 4. Miſcellan. cap. 12. p. 200. candidiſſime: *Impp. Theod. & Valent. in* libro legum novellarum Tit. 5. *dicunt, animas amare ſedem corporum relictorum, & neſcio qua ſorte rationis occultæ, ſepulchri honore lætari.* Lactantius Firmianus l. 2. Div. inſtit. cap. 2 *ſua quoque ætate vulgo creditum fuiſſe dicit, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias errare. Verum non anima defunctorum fuerunt, aut ſunt, ſpectra & phantaſmata, quæ circa ſepulchra aut cæmeteria ſe noctu conſpicienda præbebant, aut præbent, ſed Dæmones.* Iamblichus in l. De Ægyptiorum myſteriis, ſegmento. 3. c. 32. *ex Porphyrio refert ſubdolum quoddam genus Dæmonum ſimulare animas defunctorum, Deos, & Genios, quos ipſe Iamblichus Cacodæmones, non bonos Dæmones eſſe contendit.* Philoſtratus quoque lib. 3. De Vita Apollonii Tyanei commemorat, *Dæmonem quendam, qui in pueri corpus illapſus eſſet, aſſeruiſſe idolum ſe eſſe hominis in bello interfecti.* Chryſoſtomus Concione 2. de Lazaro, ad cap. 16. Lucæ, & Homil. 29. in cap. 8. Matthæi, *interfectorum animas Dæmones fieri, quoſdam ſua ætate exiſtimaſſe, ait, quod tamen ipſe verum eſſe negat. Dæmonem vero rem hanc perſuadere ſtuduiſſe, ut Martyrum, qui violenta morte deceſſerunt, gloriam conſoderet, obrueretque, ac ut maleficos ad tenera multorum adoleſcentium corpora trucidanda impelleret, ea quidem ſpe ut in Dæmones illi evaderent, quibus tanquam famulis, & adminiſtris mox uterentur. Idé interfectorum animas vel etiam eorum, qui ſalute donantur, hic oberrare negat. Ego quoque Dæmoniacos non paucos vidi, in quibus immundi ſpiritus dum à ſacerdote adjurarentur, ſe interfectorum quorundã animas eſſe mentirentur, eorumque veras voces, & arcanas quaſdã res proferrent, ac ſibi juſta fieri orarent.* Plura habet *Sybilla dec. 3. c. 3. q. 6.* VI. *probl.* An non liceret ergo ex ſpectris adjuratis aut nõ adjuratis quærere, quales & qui ſint, unde veniãt, quid velint &c. *R. Neg.* Cum diabolus ſit pater mendacii, cumque nihil veri aut boni ex illo & per illum diſcere velimus aut debeamus, & nobis nõ ſit datum extraordinarium illud donum ſpiritus infallibiliter explorandi. Sed de hoc vide *diſp. de Exorciſmo*, & *de Magia.* VII. *probl.* An neceſſario omnia inſomnia aut viſa in ſomno ad ſpectra diabolica, aut illuſiones diabolicas, ſeu ſomnia diabolica ſint referenda, & nulla ad ſomnia θεοπεμπτα, & angelorum monita? *R.* Si ſint de rebus futuris, aut arcanis nobiſque plane ignotis,

gnotis, aut quæ ingenio, arte, & induſtria noſtra dicere & cognoſcere non potuimus, & ita eveniat ac prædictum eſt, nihilque mali (quod ſciat mus) admixtum aut adjunctum habeat, utique ſi quis nolit ea abjicere, tutiſſime, meo judicio in medio relinquere poteſt. Vide *Melanthonem, Peucerum, Manliũ*, alioſque Melãthonis diſcipulos, & Balduinũ qui ad angelos, angelicaq; præſidia hæc referre velint. Malim ego prius inveſtigari & ſtatui (ſi fieri poſſit) certa quædã πάμφεια. Quãdoquidem enim hæc raro contingentia, & moniti ſumus diabolũ ſe transformare in angelũ lucis, non video illum peccare in fidem & pietatem qui malit hic ἰσχύειν, quam certi quid ſtatuere. Si autem viſa illa nocturna nihil contineant, niſi quod ingenio, arte, & ordinaria induſtria ſua ſomnians aſſequi poſſit, utique ad naturalia & humana ſomnia referenda ſunt. Sed aliquid forte de ſomniis alibi dicendum. VIII. *probl.* Quid de terrore panico judicandum? *R.* Alibi de eo egimus in *diſp. de Signis.* IX. *probl.* Quid de confuſo terrore noctu aut in ſolitudine vigilantibus immiſſo, quem deſcribit *Iohannes Downamus*, inter Anglos diligentiſſimus Theologus pacticus *tom.* 1. *de Militia Chriſtiana lib.* 2. *c.* 1. qui quibuſdam hominibus occaſio eſt converſionis: cujus experientiã ipſe olim habui in viro quodã ad fidei, confeſsionis & religionis praxin ilico converſo? *R.* Conſtat ad ſpectra propriè dicta, hoc eſt, externa ſive κατ' ὑπόστασιν, ſive κατ' ἐμφασιν, illum non referendum: nec ad illuſiones nocturnas in ſomno, ſeu ad inſomnia diabolica; quia aut vigilantibus obtingit, aut ab evigilantibus primum ſentitur. Deſpiciendum an non referẽdus ad motũ angelicum; aut ad θεῖον & extraordinarium; aut ad effectum melancolicum; aut ad præparatorios actualis reſepiſcentiæ & fidei motus, ſed à ſpiritu regenetante & ſpeciali Dei gratia profectos: quales fere *Actor.* 16. *v.* 29. 30. quãvis in eo differt, quod hunc præcederet præſentis miraculi conſpectus. Ego nihil certi adhuc ſtatuam, donec aliorũ judiciũ audivero. Downamus ad dæmonis tentationẽ refert X. *probl.* Idẽ quæri poſſet de viſis nocturnis, per quę quis monitus ad reſipiſcentia, & fidẽ ſe confert: cujus illuſtre exemplũ habet *Auguſtinus, de Cura pro mortuis* c. 12. *R.* *Auguſtinus ibid.* ad angelos refert. Et forte ſimile aliquo modo eſt apparitioni illi *Act.* 10. per quã Cornelius monitus de mediis ſalutis. Nos tãtiſper ἐπέχομεν: donec cogente argumento id evictum viderimus, nullo modo poſſe aut velle diabolum boni aut veri quid hominibus proponere, eoſq; ad illud nonnunquam hortari. In contrarium exempla adferri poſſẽt ex Gentilibus quod ad bona quędam, ad quæ Dii ipſorum h. e., dæmones exſtimulabant, & ex Pontificiis, à nobis cit in *deſper Cauſa Papatus*: ſiquidem iis fides hac in parte habenda ſit. XI. *probl.* An jure quis deſerere poſſit domum infeſtam à ſe inſcio conductam; ſic ut liberetur à neceſſitate

ſolvendi penſionem. *Reſp.* Supra *theſi* 5. quæſitum eſt an in foro conſcientiæ liceat domum illam deſerere. Hic autem quæritur, quid liceat in foro externo, & de pretio locationis. *Aff.* ex ICCis *Covarruvias lib. 4. variar. cap. 6. num. 7.* cum hac limitatione, dummodo locatori id inſinuaverit, reddita clave. Idem *Aff. Charondas. 2. reſp. 76. Diodor. Tuldenius ad C. l. 4. tit. 65. qu. 13.* Rationes adferuntur, *Quia* juſto timore periculi migravit. Et, *Quia* ob peſtem licet migrare. *Gaill. 2. obſervat. 23. n. 7.* Hæc opinio æquitati Chriſtianæ mihi magis convenire videtur, quam *Renati Choppini*, qui *l. 2. ſacr. politiæ c. 7.* abſolute *Neg.* aitque ita placuiſſe Senatui Pariſienſi. Quidquid ſit de opinione ipſius, ſaltem rationes quas ibidem adfert, minime ſtringunt. *Prima*, Quia vanus eſt metus. *Reſp.* Non eſt, ut ex hac *diſp. noſtra*, & experientia conſtat: & poteſt ſane talis metus cadere in virum fortem. *Secunda*, Aut ſi quid tale contingat, ſibi id imputare debent: eſt enim ex indignatione Dei ſceleratos hic ſpectris agitantis. *Reſp.* Minor laborat: convenit enim cum falſa hypotheſi amicorum Iobi, & diſcipulorum *Iohann. 9.*, & repugnat directe *Eccleſiaſt. 9. v. 2. 3.* *Deinde* conſequentia falſa: poteſt quis debite fugere, aut declinare famem, ferarum laniationes, pyraticam, latrocinia, bella, hoſtium inſidias, calumniæ morſus, fraudes, &c. quamvis hæc aliaque omnia mala propter peccata hominibus immittantur. Applicentur huc analogice rationes, quæ pro fuga perſecutionis à theologis adferri ſolent.

15 Problemata hiſtorico-theologica, ad ſcripturam, ad hiſtoriam antiquam & novam, hic addere ſtatueram: ſed quia operę typographicæ feſtinant, & tribus verbis omnia perſtringi non poſſent; cogor mutare conſilium, contentus unum propoſuiſſe, alterum ſolum indicaſſe. 1. *probl.* Quid de conſilio *Lutheri in colloquiis* ſæpius *cit. tit. de ſpectris*, quo ſuadebat, ut puerum ſuppoſititium (dęmonem ſcil. ſub ſpecie pueri) putatitiis parentibus & educatione admodum moleſtum, in aquam projicerent? *R.* In genere non improbandum, quod ad derelictionem aut abdicationem, aut fugam ejuſmodi pueri. Quod in ſpecie ſuadebat, ut in aquam projicerent, puto ſpecialem illum derelictionis, aut abalienationis, ſeu ſeparationis modum ipſius ſententiâ non niſi adiaphorum & arbitrarium fuiſſe, & non tanquam amuletum, aut peculiaris efficaciæ antidotum contra infeſtationes & illuſiones dæmonum. Quod ad me, cenſerem ſimpliciter ſufficere, ut diſcedant à dæmone, aut eum ſibi relinquant. Sed hoc addo nihil tale tentandum: niſi certis indiciis conſtet, eſſe dæmonem, & non hominem: ne qua ratione homicidium committatur. Fuiſſe autem nonnunquam ejuſmodi ſuppoſititios infantes (revera dæmones), quos Germani, & Belgæ Wiſſchel-kinderen vocant, docuiſſe experientiam, &

autores

autores nonnullos referre , diximus in *diſp. de Creatione.* Et eventus infantis Halberſtadenſis (de quo ex Luthero *Honſdorfius in theatro p.* 142.) in aquam projecti , idem à poſteriori demonſtravit. Nec videtur ulla ſolida ratio hujus rei impoſſibilitatem evincere. Huc advocentur rationes pro dæmonibus, incubis & ſuccubis. Sed exhibemus ipſam hiſtoriam deſcriptã ex Theatro Honſd. & Loniceri ad præc. 2. p. 142. *Fuit quoque monſtrum tale Deſſoviæ, quod Martinus Lutherus & vidit & contrectavit , cum jam duodecim eſſet annorum, omnibus lineamentis humanamprolem repræſentans. Vnicus hujus labor erat cibo ſe diffarcire, & quidem tanto, quantum vel quatuor robuſti triturarores non abſumerent , cibos ingerendo & excernendo erat fœdum admodum & immundum. Si attrectaretur , turpiter plorabat, rurſus ſiquid turbaretur in ædibus , riſum & cachinnos tollebat. Qua de cauſa principem Anhaltinum tum temporis monebat Lutherus , ut diabolicum iſtum fœtum in præterfluentem amnem Moldaviam projiceret. Sed nec princeps Anhaltinus , nec Elector princeps Saxoniæ , qui tum Deſſoviæ morabatur , Lutheri probabant conſilium. Kurſus ergo monuit Lutherus , ut in Chriſtianorum Eccleſia aſſiduis precibus rogetur Deus, ut partum iſtum Satanicum auferre dignetur. Quod cum quotidie fieret , ſequenti ſtatim anno partus iſte extinctus eſt.*

Anno milleſimo quingenteſimo, quadrageſimo primo , hujus rei Lutherus VVittenbergæ in cœna meminit , ubi cum ex eo quæreretur, curnam principi Anhaltino auctor fuiſſet , fœtum iſtum in aquas demergendi? Reſpondit ſe prorſus ſibi perſuaſum habere fœtus hujuſcemodi nihil aliud eſſe, quam maſſam carnis animæ expertem. Nam ex permiſſu Dei perfacile eſt Satanæ talem maſſam formare quemadmodum è contrario hominem ratione , imo corpore & anima præditum , eo modo perdit, dum corporaliter eum obſidet , ut omnibus orbatus ſenſibus , nec audiat , nec videat , nec tangat , mutuſque ſit ſurdus atque cæcus. In maſſis itaque iſtis carneis vices animæ ſuſtinet ipſe Satanas , cujus ingens eſt potentia , quippe qui & mentes noſtras occupet , nedum corpora , Deo id ipſum ei permittente. Ne contemnamus Satanam, ut qui vel mille artium ſit quam peritiſſimus. Ex relationibus Lutheri. 11. *probl.* Quid ſtatuendum de ſpiritu illo Poſonii in Vngaria à 24. Iulii an, 1641. uſque ad 29. Iunii 1642. virgini cuidam ex purgatorio apparente &c. cujus admirabilis rei narratio autoritate & juſſu Archiepiſcopi Strigonienſis an. 1643. evulgata? *Reſp.* De hoc , quia nunc feſtinamus , opportune ſeorſim , aut *diſp. de Probationibus ſpirituum* propediem , ſi Deus volet, diſquiremus.

Digitized by Google

DE ENERGUMENIS.

Resp. IACOBO HOVIO Twiſcha-Batav. *Ad diem* 14. & 21. *Octobr.* 1637.

Aliqua mali hujus cognitio Philoſophis, Medicis, Iuriſconſultis utilis, Theologis neceſſaria. Philoſophi ſpeculationem ſuam de Spiritibus abſolvere nequeunt, niſi ad has aliaſque eorum operationes deſcendant. Medici inter morbos purè naturales, & inter veneficos, ut & νόσους dæmoniaca non recte diſtinguent, nec curam ſuam ex arte inſtituent, ſi in hac cognitione plane ſint hoſpites: præeunt ipſis Lemnius de Occult. Natur. l. 2. c. 2. Valeſius de ſacr. phil. c. 15. 28. *ubi in hanc rem inquirunt: imprimis* Baptiſta Condrochus libro peculiari de Morbis Veneficis; *quibus adde*, Wierum de præſtigiis lib. 4. c. 16. 17. Cardanum lib. 14. de Varietate rerum c. 76. Fernelium de abditis rerum cauſis l. 2. c. 16. *Iuriſconſulti impoſtorum deceptiones & illuſiones, quæ multoties occurrunt, non deprehendent, nec ex juſtitia ſuum cuique tribuent, niſi de hac ſpeculatione quid deguſtarint: ne quid dicam de intelligentia* c. Exorciſtica diſt. 23. & c. omnidie de Conſecrat. diſt. 5. *ſiquidem illos tangit cura Iuris Canonici. Aurem etiã vellit eruditiorum aut ſaltem φιλομαθῶν ſedulitas* Cœli Rhodigini *qui* lib. 2. c. 13. & Alciati *qui* Parerg. lib. 8. c. 23. Hieron. Magii *qui* Miſcellaneor lib. 4. c. 12.; Ioh. Bodini, *qui* l. 3. dæmonomaniæ c. 6 *nonnulla de his annotarunt;* & Barthol. Faji *conſiliarii in Senatu Pariſienſi, qui peculiarem tractatum ſcripſit cui* tit. Energumenicus. *Theologis imprimis non proletaria cognitio hic affectanda; tum propter loca ſcripturæ* Matth. 4. & 8. &c. *aliaque infra cit. tum propter Conciliorum, patrum & Iuris Canonici lectionem & collationem, ubi frequenter iſtorum fit mentio: tum denique propter locos communes & cõtroverſias de Exorciſmis, miraculis, potentia dæmonum, Tentationibus diaboli, ejuſdem infeſtationibus & ſpectris, Magia & ſuperſtitione &c. Ex Pontificiis de hac materia tractant* Thyræus tract. peculiari; *cum quo conferri poſſunt*, Delrio lib. 3. diſquiſ. Raph. la Torre in tract. de poteſtate Eccleſiæ coercendi dæmones. Scriptores Exorciſtici in diſp. de Exorciſmo *indicati. Quibus addendi, Scriptores de dæmonibus*, in diſp. de Dęmonibus *indicati. Ex noſtris non ita occurrunt, quod ſciam, qui extra locos communes aut commentaria in ſcripturam, aut tract. de dæmonibus, aut de Exorciſmo ex profeſſo & abſolute hanc materiam explicarunt. Videndi ergo qui occaſione facti aut hiſtoriæ particularis, aut in controverſiis, aut practicis tale quid ὑ παρέργου, aut etiam pluribus agunt. Quales* Ioh. Darrel. pecul. libello *Anglico, continente* narrationẽ de ſeptẽ energumenis *in Lancaſtria*, & Wilhelmo Somers *Noitingamenſi ann.* 1600. Melanthon

lanthon in Conſiliis infra cit. Lutherus in colloquiis Balduinus in Caſibus l. 3. cap. 3. Nos ergo abs refacturi non ſumus, ſi 1. in genere doctrinam de Energumenis & in ſpecie de Lunaticis, ἐγγαστριμύθοις &c. εἰς ἐντύπωσιν proponamus. 11. Ad problemata & caſus quoſdam reſpondeamus.

ΕΝεργούμενος occurrit apud dictum *Dionyſ. Areopagitam de hierarch. Eccleſiaſtic.* & ſignificat à *dæmone vexatum*, ſeu *dæmonio correptum* ab ἐνεργεῖν *afficere*, *permovere*: unde diaboli hominem vexantes dicuntur ἐνεργοῦντες, *ibid.* apud Pſeudo-*Areopagitam*; in ſcriptura πνεῦμα πονηρὸν & ἀνάπαυσιν, à *Concil. Eliberino can.* 29. *ſpiritus erraticus. Et* ἐνέργημα *vexatio dæmonum.* Eadem ſignificatione apud *Aretham commentar. in Apocal.* 6. ἐνεργημένη id eſt, *poſſeſſa à dæmone.* Apud latinos ſcriptores Eccleſiaſticos, & Scholaſticos permanſit uſus hujus vocis *Energumeni*, quamvis *Beza in notis ad Matth.* 4. reſtringat ad illos poſſeſſos, qui jam in ordinem catechumenorum recepti erant. *Alciati etymologia* quam *lib.* 8. *parerg. c.* 23. ex *Rhodigin. lib.* 2. *c.* 13. mutuatus eſt (ut opinor) quaſi ἐνεργούμενοι ἀπὸ τοῦ ἐνέργειν *detineri*, *claudi*, *unde & ergaſtula dicta*, aliena mihi videtur. Synonymum ejus eſt δαιμονιζόμενος & δαιμονισθείς latine *dæmoniacus*, *Matth.* 4. 24. & 8. 16. *Marc.* 5. 18. & 8. 36. δαιμονίζομαι quod occurrit *Matth.* 15. 22. Et ſic in dictis canonibus Apoſtolorum can. 79. & apud *Photium in Nomocanone tit.* 1. *c.* 15. & 3. *c.* 13. &c. *Niceta* dicitur δαιμονιάζεσθαι in *Iſacio Angelo lib.* 1. Dicitur & *Arreptitius*, quia à Dæmone ſubito raptus eſt; quem Onomaſticon latino-gr. ἀνάρπαστον Gloſſ. *Iſidori. vriolum*, *furioſum* exponit. Græcis Gentilibus etiam dicitur ita arreptus & agitatus δαιμονᾶν. Inter antiquos *Iuſtino Martyri apolog.* 2. δαιμονιόληπτος. Et *concilio Ancyrano can.* 17. κατεχόμενος. Præterea *obſeſſus* & *poſſeſſus* gr. κατεχόμενος qui tenetur & poſſidetur à dæmone; cujus ſynonimum eſt δαιμόνιον ἔχειν *Matth.* 8. 27. Syriace דיוונא *daivono*, Arabs paraphraſtes N. T. circumſcribit: *In quo eſt diabolus.* Vt & Interpres Hebr. Matthei *à Munſtero* editus. 1.

Ne autem laboremus ambiguo, ἐνέργημα, de quo apud ſacros & Eccleſiaſticos ſcriptores, primo diſtinguendum, deinde definiendum. Sumitur autem vel *in bonam partem* pro afflatu, motione, operatione, & efficacia ordinaria aut extraordinaria ſpiritus boni, quomodo *Philipp.* 2. 13. *Coloſſ.* 1. 29. 1. *Theſſ.* 2 13. *Gal.* 3. 5. *Matth.* 14. 1. 1 *Corinth.* 12. 6. 13. vel *in malam partem*, pro motione & operatione ſpiritus mali & ſic eſt duplex vel *ſpirituale* vel *corporale.* *Illud eſt*, cum diabolus dicitur poſſidere & implere mentes & corda impiorum, in ea & ipſos venire, in iis ἐνεργεῖν *Act.* 5. 3. *Luc.* 22. 3. *Ioh.* 13. 2. 2.

13.22 *Theſſ.*2.9. *Eph.*2.v.2. *Corporale* eſt vel *mediatum* per puras res naturales applicando agentia paſſivis, aut per pacta & artificia Magica, vel *Immediatum*, quod à diabolo immediate infertur. Quod rurſum eſt vel *ab extra*, & ſic comprehendit omnes vexationes extrinſecus à diabolo homini illatas, vel ab intra, cujus generis ἐνέργημα eſt, de quo nobis nunc agendum. Definimus autem illud afflictionem ſeu *vexationem non naturalem homini illatam à diabolo immediatè & localiter intra corpus exiſtente & operante, illudque ad tempus ſubigente.* Sunt ergo requiſita hujus mali 1. Vt ſit paſſio deſtructiva ſeu corruptiva (ut vocant) corpori & naturæ ejus adverſa. 2. Vt ſit in homine tanquam in proprio ſubjecto: haut aliter ac Eclipſis eſt paſſio lunæ. Nam de ingreſſu dæmonis in bruta, eorumque arreptione & agitatione (cujus exemplum *Matth.* 8.) hic proprie non agimus. 3. Vt ſit à ſolo diabolo immediate operante. 4. Et quidem localiter intra corpus exiſtente hoc eſt, ut non tantum ſit in corpore, ſed intra corpus, quod fit, cum operatur intra terminos quantitatis corporum. 5. Ibidemque tanquam in proprio ſuo quaſi domicilio permanente, aut ſaltem illud exercente. Defectu primæ conditionis, motio quæcunque localis, qua corpus commode abſque læſione aut dolore de loco in locum à diabolo transfertur, non facit dæmoniacum. Defectu ſecundæ conditionis, bruta aut vegetabilia aut etiam cadavera defunctorum per quæ & in quibus diabolus quid ἐνεργεῖ, non dicuntur energumena. Defectu tertiæ conditionis, non dicuntur energumeni qui maleficio aut venificio aliquo affecti ſunt: eſt quidem hoc malum à diabolo, ſed non à ſolo aut immediate. Defectu quartæ & quintæ conditionis, non ſunt omnes illi energumeni, quorum corpora violenter rapit, ruit, pulſat, vulnerat diabolus, aut de loco in locum transfert. Sic ex.gr. Iob non erat dæmoniacus; multo minus Servator noſter *Matth.*4.

3. *Eſſe autem tale malum dæmoniacum*, & *tales energumenos* probatur 1. ex ſcripturæ teſtimoniis *Matth.*4.24.& 8.16.28.& 9.32. & 12.22.& 15.22. *Actor.*8.7.& 19.12.13. *Luc.*4.32.11.11. Quia Chriſtus, diſcipulis poteſtatem dedit dæmonas illos ἐκβαλλειν ejiciendi & energumenos liberandi *Matth.*10. *Luc.*9. *Marc.*16. 111. Quia effectus nonnulli in energumenis ad dæmonem ibi exiſtentem & agentem neceſſario reducendi ſunt. Sunt autem illi, ſermo linguæ antea plane ignotæ, revelatio rerum antea incognitarum, etiam abſentium & occultarum, vectio & tranſlatio magnorum ponderum & ſimiles operationes: qui effectus cum naturæ aut humanæ induſtriæ atque arti adſcribi non poſſint; relinquitur eſſe eos referendos ad cauſam altiorem & ſupra-naturalem ac ſupra humanam: atqui illa eſt aut Deus, aut angelus bonus, aut diabolus. Non priores duo,

duo, quia blaſphemiæ in Deum & pietatem, mendacia in pios &c. ut plurimum illis admiſcentur, quæ nullo modo ſunt à Deo aut angelo. Ergo. IV. Experientia univerſalis tum antiqua tum recentior in omni genere, idem evincit. Adde conſenſum patrum, Conciliorum, & Theologorum noſtrorum, Auguſtanæ confeſſionis & Pontificiorum, ut & Locor.commun. Caluiſtarum, & qui peculiares tractatus hac de re ediderunt. Inter alios, nunc indicamus, ex Pontificiis *Thyræum de Dæmoniacis*, & *Raph.la Torre de poteſtate Eccleſiæ*, *Delrio in Diſquiſit. Magicis*; Ex Auguſtanæ confeſſionis Theologis *Balduinum in Caſibus l.3.c.3.* ex noſtris *Caſmannum in Angelographia*, *Martyrem loc.commun.part.4.c.9.* & ſi qui præter ipſum ex profeſſo agunt de Exorciſmo, ut *Aretius problem.part.altera p. 637.* Adde *Fulgoſum l.9.c.12.* adhęc *Magium, Rhodiginum, Alciatum, Valeſium, Fernelium* alioſque modo cit., & varia concilia apud *Photium in Nomocanone tit.1.c.15.* & *tit.3.c.13.* &c. Et *Concilium Eliberinum can. 29. & 35.* Et hiſtorias atque autores infra *theſi 4.cit.* Agmen claudat in pleriſq; παράδοξ& *Theophr.Paracelſus in ſeptẽ defenſionibus, def.2.* Contra hanc veritatis lucem eſſe etiamnum hodie qui diſputent, innuere videtur *R. de la Torre* quos credo eſſe Atheos, aut abſurdos Philoſophos, aut ſimiles: à quibus haut procul abſunt hodierni Libertini & Semi-Saducæi, qui fere omnes operationes diabolicas explodunt, quia ſc.ipſi non capiunt aut experti non ſunt. Conſer *diſp.de dæmonibus*, & *de Spectris.* Quid in Italia partim ſentirent tempore Cardani, ipſe innuere videtur, lib.14.de varietate rerum c.76.p,959.ubi poſt relatã hiſtoriam 70.puellarum in orphanothrophio Romano, ſic loquitur: *Sed ſi quis obſirmato animo ſecum reputat talia omnia eſſe vana & dolis plena, facile ſubolebit fucus. At dæmone corripi ſeu inſanire, quis vanum non eſſe dubitat? utinam eſſet. Si ergo hoc abſque fuco contigit, futurorum temporum & Antiſtitum improbitatem declarat: nam ſicut innoxia ætas in peſſimum exemplum tranſiit, ita qui præeſſe debent religioni, in improbum ſenſum tradentur. Vnde non ſolum execrandi explodentur & irridebuntur, ſed etiam damnabuntur.* Et ſunt, qui naturalibus cauſis, & aſtrorum influentiis, aut hominum deceptionibus & deluſionibus atque externis omnia illa attribuunt; etiam iſtis ratiunculis τὸ ἄπιστον κ) ἀδύνατον hujus rei demonſtratum eunt. *Primo* Quia diaboli non poſſunt intus adeſſe ſimulacris ſeu idolis Gẽtilium, ergo minus corporibus humanis. Antecedens probant ex *gloſſa ad Habac.2.v.20.* *Secundo*, cum anima rationalis ſit tota in toto, & tota in qualibet parte; ſequitur nullibi in corpore habitare dæmonas: *tum* quia in eodem loco non poſſunt eſſe cum anima, *tum* quia operationes eorum non poſſunt ibi conſiſtere cum operationibus animæ, alioquin confunderentur. *Tertio*, quia ingredi corpora in illis eſſe, & inde ejici, nihil aliud

Digitized by Google

aliud notat in ſcriptura, quam ſic illic operari & accipere poteſtatem ſic operandi, & ab operatione ceſſare. Si enim ultra quid notetur, tum etiam angelis bonis dum nos cuſtodiunt, & diabolis, dum homines intus tentant aut exterius vexant, aut quocunque modo circa homines operantur, obſeſſio eſſet tribuenda. *Quarto*, quia dæmones non poſſunt illabi animabus hominum,nec intra eas eſſe (hoc enim eſt ſolius Dei) ergo nec poſſunt eſſe intra corpora aut in ea illabi. *Quinto*, animæ ſeparatæ defunctorum non poſſunt corpora viventium intrare & poſſidere ergo nec dæmones. Harum objectionum ſolutiones molitur *R. de la Torre loc. cit.*: nos eas, miſſis reſponſionibus ipſius, tribus verbis ſic retundimus: quia reſponſionem vix merentur. Ad 1. *R. Neg.* ridicula & ſtraminea conſequentia; cum ſtraminea probatione minoris. Ad 2. *Reſp.* primo *Neg.* conſequentia majoris. Cum enim nec dęmon nec anima, ſint corporea & quanta, nihil impedire, cur minus in eodem corpore localiter ſubſiſtant: quamvis diverſo modo, ille ut forma aſſiſtens, & externa, per modum adjuncti & accidentaliter; iſta ut actus ſeu forma informans, interna, & eſſentialis, per modum eſſentiæ incompletæ & eſſentialiter. Secundo Quod ad poſteriorem probationē, ab abſurdo conſequēti quia ſequeretur tum confundi operationes dæmonis & animæ; *R.* nihil tale metuendum. Facultas vegetativa, & ſenſitiva, & rationalis operantur localiter in uno cerebro: nec tamen operationes illæ confundūtur. Ad 3. *R.* Tam facile à nobis negatur, ac ab aliis aſſeritur. Addimus probationis ſubjectæ conſequentiam eſſe inconſequentem. Ad 4. *R.* Non valere conſequentiam, ab anima ad corpus. Tantundem eſt, ac ſi quis dicat dæmon non poteſt totaliter corrupere aut occidere animam hominis, ergo nec corpus. Ad 5. *R.* Poſſe negari minorem. Neque enim hoc implicaret contradictionem, ſi localiter corpus ingreſſa illud moveret, & intra illud ageret.

4. Quid autem & qualis ſit hæc obſeſſio liquidius fiet, ſi diſtincte conſideremus 1. ſubjectum. 2. Cauſas efficientes & finales. 3. Adjuncta & effecta. 4. Comparata. 5. Oppoſita. 6. Partes, gradus, & ſpecies. *Subjectum* totale ſeu adæquatum eſt homo, & quidem immediate in corpore, mediate & per ſympathiam in anima. Hominem cum dicimus, intelligimus cujuſcunque ſexus, ætatis, conditionis. Infantes, pueros, puellas ab hoc malo non eſſe immunes teſtis Hieronymus epiſt. ad Paulam de dormitione *Bleſillæ*: *Quæ cauſa*, inquit, *ut ſæpe bimuli, trimulive & ubera materna lactantes dæmonio corripiantur*? Memorabilem hiſtoriam habet Cardanus lib. 15. de Varietate rerum cap. 16. *Romæ in orphanotropheio omnes puellas (numero circiter 70) una nocte fuiſſe factas dæmoniacas, nec ullā per integrum biennium*

biennium curari potuisse. Et alteram *Bodinus lib.* 3.*dæmonom.c.*6.*de* 30. pueris simul possessis Amsteldami anno 1556. Habet etiam insignem historiam unam atque alteram *Fernelius l.*2.*de abditis rerum causis cap.*16. Sed præter experientiam antiquorum & recentiorum, suffragatur historia sacra *Marc.*9.21.ubi quis παιδιόθεν, id est, *ab infante* dicitur fuisse dæmoniacus. Qnod ad conditiones hominum, magni pariter & parvi, docti & indocti, justi & injusti, Iudęi, Gentiles, Christiani huic malo obnoxii sunt. De Iudæis constat ex Evangelistis & *Actor.*19. & *Fl.Iosepho antiquit.l.*7.*c.*25.& ex patribus *disp.de Exorcismo* cit.qui initio nascentis Ecclesiæ à Christianis possessores illos frequenter ejectos gloriantur. Videatur *Ambrosii serm.*90.*& scripta apologetica Tertulliani, Iustini Martyris* in *disp. de dæmonib.& de Exorcism.cit.* Huc trahenda quæ de Pythonibus & arreptitiis apud profanos scriptores occurrunt. Apud Iaponios,aliasque nuper detectas Gentes frequens esse hoc malum testantur Historici, & ex iis *Zánchez comment.in Actor.*19.13. *De Christianis, & inter eos sanctissimis, non est quod dubitemus*, si modo textum 1.*Petr.*4.17.18.& exempla Iobi,fœminæ istius *Luc.*13.16.& *Pauli* 2. *Corinth.*12.7. analogice huc applicemus.Subjectum partiale primarium sunt viscera principalia organa facultatum naturalium, & vitalium,& sensuum interiorum & exteriorum, cor sc. cerebrum, stomachus, pulmones, lingua cum palato,larynge aliisque instrumentis sermonis.

Causæ efficientes hujus mali, *prima & universalis* est Deus per efficacem & justam, providentiam, sine qua ut nullum malum homini obtingere potest, sic nec diabolica aliqua vexatio *Iob.*1.*Matth.*8.31.32. cum 10.*v.* 30.31 Causa *particularis & propria* est diabolus qui δαιμόνιον & πνεῦμα ἀκάθαρτον & πονηρὸν in scriptura dicitur, cujuscunque ordinis aut conditionis ille sit: neque enim distinctionem aliquam nos docet scriptura. Statuimus ergo, posse vel unum vel plures obsidere hominem ex *Marc.*4.6.ubi legionis, hoc est, 6000.& *Luc.*8.2.ubi 7.fit mentio: & tunc plures illi possunt dici totum hominem possidere & ἐνεργεῖν omnia & singula mala tanquam causæ partiales unius & ejusdem motus, vel totales quæ stant pro una; vel possumus concipere singulos in propriis & distinctis corporis partibus residere ibique ἐνέργειαν suam exerere cruciando & torquendo, vel denique possunt dici omnes esse quidem in omnibus partibus hominis, sed quoslibet diversa operari mala aut diversis modis, ut hic scilicet viscera constringat, alius distendat ac discerpat, alius percutiat & contundat &c. Quocunque ex illis modis rem hanc concipiamus, non implicabitur contradictio. Doctores Pontificii hic difficultates multas non tam inveniunt, quam inferunt (Vide *R.la Torre disp.*26.) id-

que propter authoritatem *Thomæ p.1.qu.52.art.3.* ubi asserit, Plures angelos non posse esse in eodem loco. Quod porro inquirunt *Abulensis in Matth.12,qu.60.Thomas p.1.qu.109.art.1.& 2.* de ordine quem servant dæmones in procurandis hominum malis; & cujus ordinis sint dæmones obsidentes, & an soli gradus infimi hoc faciant, aliis superioris ordinis in infernum detrusis(*Thyræus de Dæmoniacis p.4.c.12.La Torre disp.27.*) id vanitate suâ non caret, & argumentis magnam partem siculneis ab utrâque parte certatur, non pauca etiam revelatione & testimonio dæmonum subnixa sunt. Nobis suffecerit scire dæmones omnes in perniciem & vexationem hominum conspirare, & sedulo pro viribus eos persequi *Matth.12.25.26.Ephes.5.12. 1.Pet.5.8.* tentando, obsidendo, infestando. Quo ordine autem, quibus imperantibus hic aut alibi mala inferantur, scriptura non aperit; & per consequens nos illud doctè malumus ignorare,quam ex diabolo discere.Diabolum autem cum causam dicimus hujus energematis, intelligimus causam in actu, & quidem moventem ac operantē duplici causalitatis modo, quorum *unus* est motus alterationis, quo producit pravam complexionem & morbos ut ex.gr.lycanthropiam, epilepsiam, melancholiam, phrenesin &c. *Alter* est motus localis quo plurimum aut semper utitur in cruciatu ἐνεργουμένων, nimium scil. coarctando viscera, aut dilatando, aut humores ciendo & evocando ad cerebrum aliasve corporis partes, qui motus à nulla corporali dispositione pendet tanquam causa directa, aut tanquam antecedente necessario & causa sine qua non. Causæ impulsivæ hujus mali, externæ sunt 1. in genere peccatum hominum sive originale sive actuale, sive utrumque: absque peccato dæmon nullam haberet potestatem in homines. *In specie*, peccata & scelera ita assignari nō possunt,propter quæ Deus potissimum hoc malum immittat.Exempla & experientiæ,ex quibus regulas cōficiunt Pontificii *Thyræus part.2.c.29.Raph.la Torre disp.21.*sine judicio non nunquā ex scripturâ & hist. accumulantur.Concedimus aliquando, non vero semper, peculiaria obsessorum flagitia præcedere: ut maneat illud *Iob. 9. v. 1. 2.* Cum qua cautione recipimus dicta *Augustini* de culpa obsessorum *l.4.de civit.Dei c.32.& lib.10.c.22.* 11. *Hominum maledictio* atque imprecatio, quæ triplex esse potest, sanctorum, Magorum, Profanorum seu quacunque ratione hic peccantium. Sanctorum posse esse causam impulsivam analogice colligimus ex maledictione Eliæ & Elizæi 2.*Reg.1.*& 2.Petri *Actor.5.4.* Confer *disp. de Benedictionibus.* Quæ adferuntur de traditione Satanæ ex 1.*Corinth.5.*& 1 *Timoth.1.* aliam recipiunt interpretationem. *Magorum* scil.sive imperium sive postulatum hic intercedere nonnunquam,nolimus plane negare,suadet enim illud natura

artis

artis & maleficii magici, & exemplum Simonis Magi, ſiquidem vera de illo dicat *Anaſtaſius Nicænus qu.* 23. Habet etiam exempla *Fern eius lib.* 2. *de abditis rerum cauſis cap.* 6. coll. cum ejuſdem *lib.* 1. *c.* 11. Et *Bodinus lib.* 3. *dæmonom. cap.* 6. Refutare hoc conatur *VVierus lib.* 4. *cap.* 18. ſed nulla ſolida ratione ductus. Videat contra, ſi cui vacat, & hoc tanti eſt, *Balduinum lib.* 2. *c.* 3. *caſu* 2. Interim diſplicent nobis probationes *Thyræi c.* 6. ex dictis dæmonum deductæ. Quas *Balduinus loc. cit.* non videtur rejicere. Idem indicamus, de ſuperioribus dæmonibus, qui inferiores immittunt; pro quo axiomate palmarium ſe reperiſſe putat ibid. *Thyræus. Hoc multorum* (ſc. dæmonum) *confeſſione edocti ſumus. Profanorum* autem hic exorbitantium diras atque imprecationes hoc malo punitas eſſe in ipſis, aut ipſorum liberis, docent exempla eorum qui à dæmone contuſi, ablati, obtruncati, poſſeſſi, notantur in *Theatro Honſdorfii* & *Lonicери ad* 2. *præc.* Adde illis exemplum ex Bezæ concione 26. in paſſionem: *Scio quendam in Gallia fuiſſe patrem familias cognitione veritatis donatum & eandem amplexatum, qui quum per iracundiam unum ex filiis Diabolo devoviſſet, repente à Diabolo filium correptum, quo deinde licet ardentibus & aſſiduis Eccleſiæ ad Deũ precibus ejecto, tamen adoleſcentem illum vix ſanitati redditum paulo poſt morte ſublatum eſſe.* III. *Impellens interna eſt*, odium diaboli in genus humanum, affectatio imperii aut ſaltem umbræ imperii in hominem, affectatio honoris divini, quod quidem apud Gentiles & olim & etiamnum hodie obtinuit, qui ab illo vexati ſacrificiis & divinis honoribus eum placare ſolent. *Quæſtio hic movetur*; An lætitiam, & aliquod pœnarum levamen ex ingreſſu hominum percipiant & quomodo intelligendum ſit illud *Matth.* 8. 29. *Marc.* 5. 7. 10. 12. *Luc.* 8. 31. 22. *Reſp.* cum diſtinctione: 1. ut συγχαρτικὰ in genere dæmonibus recte tribuitur, ſic etiam ſpeciale hoc gaudium, quod tamen leve & evanidum eſt: quia a malo eſt, invidia ſc. & odio, & in majus ipſorum malum ceſſurum. 2. Non tamen ſublevatur pœna & cruciatus eorum, nam ubicunq ſunt in inferno, in aere, in corporibus hominum aut pecudum, infernum ſuum ſemper circumferunt. Hinc videmus cur cupiverint dæmones manere in illâ regione, & non ablegari in infernum, quia fruuntur hic non quidem quidem majori bono in ſe aut majori pœnæ ſuæ levamine, ſed vexatione hominum. In hanc fere ſententiam it *Thomas* 1. *qu.* 64. *art.* 3. & *R. de la Torre diſp.* 24. ubi etiam objectiones ſolvit. Difficultatem quam ipſe & *Scholaſtici ibid. cit.* movent de igni infernali, quomodo ille in aëre, aut in corporibus hominis pœnâ ſenſus afficiat dæmonas æquè ac in inferno, ad nugas & inanias otioſorum hominum relegamus. IV. Impulſiva, ſeu occaſio, quam nonnunquam obſervat diabolus, eſt melancholica aut quævis

mala complexio, quæ mediatis quibuſdam vexationibus & maleficiis magis idonea videtur. Cauſæ inſtrumentales nullæ ſunt ex neceſſitate agentis diaboli; niſi cum ſubinde diabolo ut agenti voluntario placuerit cruciatus, & documenta homini inferre per ſenſilia quædam, ut ignem, aquam, (*Marc* 9.22.) venenata aut noxia mineralia, plantas, animalia &c. Cauſas Finales reſpectu diaboli vexantis non eſt quod recenſeamus, cum ex impulſivis modo deſcriptis colligi queant. Reſpectu Dei immittentis communes ſunt, ut impœnitentes puniendo, pœnitentes caſtigando, aut probando, gloriam juſtitiæ, miſericordiæ, potentiæ, & ſapientiæ ſuæ exerat. Speciales magis, ut hinc ſpirituum iſtorum potentiam, indefeſſam invidiam, iram, vexandi libidinem & conatum cognoſcamus, à peccatis & eorum conſortio abhorreamus; ad Dei præſidium confugiamus; diſcamus quantas miſericordiarum patri debeamus gratias, ſi nos & noſtros à malo hoc hactenus immunes præſtiterit; Poſtremo cogitemus optimam miſericordiæ & beneficentiæ erga afflictos illos, & contentionis in precibus pro illis, occaſionem hic nobis divinitus paratam. Conſideretur exemplum illud *Marci* 9.17.18.22.23.24.

Problem. 1. An dici poſſet cum *R.la Torre diſp.*21. in hunc finem eſſe energumenos, ut pateſcerent veritates de ſpiritualibus ſubſtantiis, & animarum immortalitate, nec eſſe tam abſurdas, ac quidem cum Saducæis Epicurei & Libertini Athei opinantur. R. Ego quidem plè ſic cenſeri poſſe atbitror. Confer infra *part.*2.*theſi* 5.*probl.*8.

11. Veris hujus mali cauſis expoſitis, errores quidam capitales circa has detegendi. Sunt ergo qui hujus mali cauſam adſcribunt. 1. naturali diſpoſitioni corporis, quaſi totum illud *ἐνέργημα* melancolia ſit aut furor, aut inde promanans: ita ſæpe maniaci, furioſi & dæmoniaci pro ſynonymis uſurpantur, ſed perperam *Ariſtoteles* omnia effecta energumenica ex naturalibus cauſis explicat *Problem.ſect.*11.*prob.*27. Videtur enim nulla portenta, nullos dæmonas agnoviſſe. Confer quæ hic notata in *diſp.de dæmonibus & de Spectris*. Nelcio quid ſibi voluerit dubitatio Cardani, cum loc.cit.ait.*cauſam ex habitu loci provenire potuiſſe, aut ex aqua; aqua enim pilos & humores mutat*.lib.16.cap.93.p.3098.*homo per malas cogitationes & ſordidas, quæ vel à malis proveniunt operibus aut atra bile, fit cacodæmonum ſedes ac domus.* Simile quid habet opinio *Lav. Lemnii de occult. nat.mirac. lib.* 2. *c.* 2. ubi contendit, humores atroces & violentos melancolicis, maniacis, phreneticis peregrinas linguas extorquere. Diſputationi ſuæ ſubſternit haec *Mentem hominis immbutam eſſe artibus ante illarum uſum* &c. *& noſtrum ſcire nihil aliud eſſe, quam reminiſci.* Invenio nunc antiquitus medicos quoſdam cauſam hujus mali adſcripſiſſe: naturalibus

cauſis

cauſis. Photius in epitome Philoſtorgii lib. 8. cap. 10. laudat medicum Poſidonium ſub Valente: ſed quem eo nomine reprehendit, quod dicere ſolet: οὐ δαιμόνων σωφρονούντων ἀνθρώπους ἐκβακχεύειν hoc eſt, *Homines non dæmonũ vi furore debacchari, ſed humorum quorundam cacochymiam hunc affectum operari, nullam quippe dæmonum vim eſſe, quæ naturam hominum damno afficiat.* *Serrarius*, *Delrio*, *Burgenſis in* 1. *Sam.* 16. volunt ingreſſum & egreſſum dæmonis ἐνεργοῦντος pendere à diſpoſitionibus corporalibus. Quam eorum opinionem infra *part.* 2. *in problematis* attingimus. Fatemur quidem nonnunquam corpora melancolica ingredi, & occaſionem illam ciendi humores & turbandi ſenſus obſervare, ſic tamen ut tali diſpoſitioni non ſit aſtricta ipſius ἐνεργείας: tum quod ſit agens liberum mente & voluntate præditum; tum etiam quod agere poſſit & agat ibi plerumque per motum localem, & non per motum alterationis. Quâ cautione adhibitâ, & non aliter, admittimus, quæ *Valeſius c.* 15. & 28. & *Conrad. VVimpina de Superſtit. l.* 2. *c.* 10. 11. 12. Et *VVierus de præſtig. l.* 4. de melancoliâ & obſeſſione philoſophantur. 11. Alii aſtrorum influentiæ tribuunt, ut illi quos notat *Hieron. in Matth.* 4. Et *Pomponatius de animâ*, ubi illum ſermonem infantis 24. horarum (quem refert vulgo dictus *Commentator in Probl. Ariſtot. ſect.* 11. *probl.* 27.) ad aſtrorum influxum, per quem varia in phantaſiam ſimulacra imprimantur, reducit. *Idem l. de Incantationib. p.* 124 125. ſtatuit de omnibus ἐνεργουμένοις effectibus, etiam de prædictione futurorum. 11. *Andreas Cattanius in tract. de Cauſis Mirabil. effectuum* (citante *Magio Miſcellan. lib.* 4. *c.* 12.) has tres ſtatuit cauſas intellectum agentem, intelligentias cæleſtes quæ homini jungantur, & ſuccum corporis cæleſti diſpoſitioni ac ſtellis quibuſdam reſpondentem. 1v. Sunt qui dicant animas defunctorum intrare & poſſidere corpora. Et rationes pro hâc opinione adferri ſolent. *Prima*, quia ipſi ſæpe hoc dicunt. *Secunda* quia animæ ſeparatæ habent hanc poteſtatem mediante virtute motivâ, quâ & ſe & corpora de loco in locum movere poſſunt. Fruſtra autem eſſet illa potentia, ſi non duceretur in actum. *Tertia*, quia faciunt operationes artificiales, quas defuncti facere ſolebant, & non alii. *Quarta*, quia revelant multa ſecreta quæ ſoli homines, quorum animas ſe profitentur, noſſe poterant. *Quinta*, Multa utilia, & ſancta monent eſſe facienda, ſuffragia petunt vt ab his aut illis malis liberentur, reſtitutionem ablatorum ſuadent; at illa non ſunt à diabolo, ergo ab animabus ſeparatis. Ad rationes has candide & ſatis reſpondet *la Torre diſp.* 28. immemor interim ſe eadem operâ & conſequentiâ profligare ſpirituum apparitiones mentientium ſe animas defunctorum à quibus tam multa didiciſſe Papatum notavimus *Deſper cauſa Papat. l.* 2. *ſect.* 2 *c.* 10. Porro quan-

Digitized by Google

tum hoc mendacio profecerint dæmones, & quam *varios errores dissemina-rint* (ut loquitur la Torre) *& quam multos in flagitiosa opera adegerint*, constat ex longe lateque grassante opinione, qua diaboli animabus suppo-nuntur, aut cum illis confunduntur. *Rhodigin. lib.* 2. *c.* 13. vocat vulgarem opinionem, ab animis flagitiosorum corpora obsideri. Non tantum Iudæi hac opinione afflati fuerunt, (*Iosephus lib.* 7. *de Bello Iudaico c.* 33.) sed & Christiani, *Athenagoras*, statuit gigantum (de quibus *Genes.* 6. 1.) defunctorum animas in dæmonas esse transformatas, Iustinus Martyr. apol. 11. οἱ γὰρ ψυχὰς ἀποθανόντων λαμβανόμενοι καὶ μιγνύμενοι αὐτοῖς, οὓς δαιμονιολήπτους ἐ μαινομένους καλοῦσι. Apud Gentiles vulgata erat opinio animas hominum, qui male vixerant, huc illuc vagari & in dæmonia transformari. Vide *Chrysostom. ad c.* 16. *Lucæ & c.* 8. *Matthei. Isidor. l.* 8. *Origin. in voce, Larva. Apulejum apolog. part.* 1. *& de Deo Socratis. Philostrat. lib.* 3. *de Vita Apollonii cap.* 2. *Plato in Phædone*, ad quem sic commentatur Olympiodorus: ἐπὶ τῶν φιλοσωμάτων ψυχῶν χωρίζεσθαι μὲν τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, οὐ μὴν ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος· αἷμα γὰρ καὶ πνεῦμα ἔστι σύστασις αὐτῶν καὶ τῶν ὑμοιχθόνων ζώων. ἐξ ὧν καὶ τὰ σκιοειδῆ φαντάσματα καὶ τὰς τάφους ἐπέρχεσθαι. ὡς καὶ ὁ ποιητὴς λέγει περὶ τῆς Πατρόκλου ψυχῆς. Οἳ πότμον γόωσα, λιποῦσ' ἀϊδρότητα καὶ ἥβην. Ex mente Platonis sic Macrobius lib. 1. in somn. Scipionis c. 9. ubi de anima improborum: *Sed nec post mortem facile corpus relinquit, quia non facile corporeæ excedunt pestes: sed aut suum oberrat cadaver, aut novi corporis ambit habitaculum, non humani tantummodo, sed ferini quoque &c.* Confer *disp. de spectris & de dæmonibus.* Omnes autem opiniones nunc recensitæ refutantur argumentis iisdem, quibus supra probavimus esse dæmoniacos. Specialia argumenta contra postremam opinionem hæc addimus 1. *Quia* dicunt & faciunt illa ad quæ animæ separatæ non sufficiunt. Dicunt enim occulta, quæ nullus hominum novit; nec etiam defunctus, cujus se animam mentiuntur. Faciunt tam difficilia & admiranda, quæ anima humana unita nunquam potuit, nedum ut separata possit: quæ minus valet quam unita. 2. Deinde *Quia* ἐνεργοῦσι spiritus localiter corpora intrant eaque violenter movent quo volunt, invitis animabus, quę ea vivificant & informant: Atqui animæ sunt essentia & specie æquales; & æquale non ita agit cum plena victoria in æquale. Si autem dicantur potentia inæquales esse, tum fortior esset anima unita quæ est in suo esse naturali & à modo illo essendi vigorem suum accipit. Contra separata esset imbecillior, quia est extra suum esse naturale, & habet se tantum ut motor & forma assistens. 3. *Denique*, Animæ illę intrantes corpora, essent justorum, aut injustorum. Non illę, quia sunt in cœlo in statu quietis ac glorię: repugnat autem illi statui labor iste oberrandi, & vexandi, (*Hebr.* 4. *Apocal.* 14.); item cupiditas cruciandi sæpe piissimos, & olim in hac vita sibi charissimos. Non istę, quia in hac vita tanquam

Alasto-

Alaſtores proximum ſuum, & inter eos vere fideles ſatis perſecuti ſunt: militia illa morte terminata eſt, ut pariter mali vexare & boni ab illis vexari deſinant. *Eccleſiaſt.* 9. *Iobi* 3.

Adjuncta hujus mali concipi queunt ad modum proprii, ſeu requiſiti, aut ad modum effectorum & ſymptomatum, aut ad modum ſignorum. *Propria* ſeu requiſita ſunt 1. Quod diaboli affligant & poteſtatem uſurpent in corpus & non in animam, vi hujus poſſeſſionis ſcilicet. Nam quod mediate & per ſympathiam etiam afficiatur anima malo triſti aut malo turpi aliquo, & quod multi energumeni una ſubjiciantur poteſtati ſpirituali diaboli juxta *Epheſ.* 2:2. & 2. *Corinth.* 4. 4. hoc eſt per accidens. II. Quod intra corpus exiſtant & intra terminos quantitatis ejus operentur, non intra animam, aut terminos eſſentiæ ejus: quia ſolus Deus in eam illabi, & intra eam operari poteſt. III. Quod poteſtas diaboli poſſidentis quam uſurpat in corpus humanum, dicat aliquid permanens & plus quam actionem tranſeuntem: ut conſtat ex *Marc.* 5. 2. 8. *Matth.* 7. 22. *Luc.* 8. 2. & 13. 11. 16. & 11. 24. ubi notandæ phraſes exeundi, ejiciendi, ingrediendi, domicilii, habendi, vinciendi. Quid autem illud ſit an qualitas, an relatio, an verò extrinſeca denominatio, quæri poſſet. Nos putamus poteſtatem illam, quam peculiariter in hoc aut illud corpus ſibi vindicat & uſurpat diabolus, concipi debere ut relationem, haut aliter ac Pythonico-enthuſiaſmos, aut ſi fas hoc ſimili uti, ut prophetiam & dona miraculorum. Nam ut diabolus tot annis continuo in corpore aliquo ſecundum ſubſtantiam ſuam permaneat (*Luc.* 13. 16. *Mar*, 9. 22.) & localiter ubicetur, aut ſaltem raro inde recedat quod volunt *Thyræus*, *part.* 1. *cap.* 8. & *la Torre*, mihi non fit veriſimile. IV. Quod quamdiu continuatur poſſeſſio diabolica, non pariter continuetur actualis ejus arreptio & agitatio: ſed malum inſtar febris habeat ſuos *paroxyſmos*, & intermiſſiones, vel quia non ſemper agit; vel quia non ſemper intra corpus aut circa illud eſt diabolus, & conſequenter ibi non operatur motu locali: eſt enim extra ſphæram activitatis ejus. Non negamus tamen poſſe dici diabolum etiam abſentem corpus energumeni agere & torquere, non immediate ſed mediatè, mediante effectu aut ſymptomate aliquo quod impreſſit & ibi reliquit. Intermiſſionem autem & remiſsionem colligere licet ex *Luc.* 9. 39. Et ecce ſpiritus λαμβάνει αὐτὸν &c. καὶ μόγις ἀποχωρεῖ &c. Conferri poteſt 1 *Samuel.* 16. *v. ult.* V. Quod hoc ipſo non ſint formæ informantes corporum, ſed tantum motores extrinſeci ſeu ab extra, (neque enim ſunt de ratione aut eſſentiâ compoſiti) & formæ (ut vocant) aſſiſtentes. VI. Quod propterea actiones, quas in corpore edunt, non ſunt naturales, aut animales, aut humanæ univocè ita dictæ, ſed æquivoce

voce tantum Neque enim motus ille eſt à diabolo tanquam principio interno per ſe: ut conſtat ex definitione Naturæ apud *Ariſtotelem*. Diabolus invitum hominem ingreditur, & violento motu agitat, ac membris ipſius utitur. VII. Actiones in energumenis quædam ſunt propriæ diaboli, quædam hominis, quædam utriuſque. Diaboli ſunt operationes tranſeuntes; quæ duum generum. *Primi generis*, vulneratio, mẽbrorum diſtractio aut compreſſio, organorum ſenſitivorum corruptio, virium debilitatio &c. *Alterius generis*, velociſſimus curſus, aſcenſio, catenarum ruptio, onerum ſupra humanas vires portatio &c. In omnibus illis homo habet ſe paſſivè, & membra ejus tantum paſſivè ad eas concurrunt. Hominis ſunt actiones immanẽtes ut intellectio, volitio, ut & ſenſatio tã interna, quam externa, imaginari ſc. videre &c. priores diabolo tribui non poſſunt juxta 1. *Corinth.* 2. 11 nec poſteriores, quia neceſſario proveniunt ab organo corporeo, quo dæmones carent. Sermo ut & ululatus, & rugitus, riſus &c. aliquando poteſt provenire à dæmone *Matth* 8. 29. 31. *Marc.* 5. 7. 9. 10. & 9. 25. 26. aliquando ab homine. Quod autem quidam dubitant, an dæmones poſſint formare voces articulatas quia forte modum ignorant, quomodo hoc fiat: illi certè experientiæ & authoritati ſcripturę reclamant. Vide *Geneſ.* 3. *v.* 1. 2. & ibidem commentatores. Triplici autem modo (ut obſervat Abulenſis in *Matth.* 8. *qu.* 114.) ſermonem edit diabolus aut aſſumendo & adhibendo corpora, quæ omnino carent organis ſermonis; aut utendo animatis inſtrumentis brutorum, ut linguâ & ore bovis, aut aſini, aut pſittaci; aut utendo organis humanis. Sunt autem homines illi vivi, aut jam pridem, aut recens mortui. Per illorum corpora poſſe loqui, jam dictum eſt; per iſtorum nullo modo poſſe, quod organorum temperies tota diſſipata ſit; per horum imperfecte & impedite poſſe loqui affirmat *la Torre Diſp.* 19. Nos tamen hoc minime credimus. Si enim in corporibus aërïis aſſumptis, ſi in quercu Dodonæa &c. efformat ſermonem, quid ni in corpore mortuo. Sed quæſtio eſt an & quomodo ſermo hominis à ſermone diaboli poſſit diſcerni. *Reſp.* *Abulenſis loc. cit.* quinque potiſſimum hæc ſigna attendi vult. 1. ſi loquantur dæmoniaci quæ neſciunt, & nunquam didicerunt, ut ex. gr. Hebraica. 2. ſi de rebus altiſſimis, quæ captum eorum excedunt. 3. Si poſtquam ceſſant vexari, neſciunt reſpondere de his, quæ locuti ſunt. 4. Si de rebus ſecretis loquantur. 5. Si in eorum poteſtate non eſt, ut taceant; quamvis ad hoc inducantur aut compellantur. In vulgaribus ſermonibus, quibus nihil mirabile ineſt, certum diſcrimen ſtatui nequit, nec etiam opus eſt. Sufficit energumenos conditionaliter moneri, ſi verba quædam blaſphema, aut *ματαία* aut otioſa ipſi

ſa ipſi emiſerint, ut ſerio de iis reſipiſcant; ſin minus, ut patienter hanc injuriam Deo & ſibi à Satana illatã ferant: actiones ipſius minimè ipſis imputatum iri. Standũ hic erit ſolo energumeni teſtimonio. VIII. Nõ eſt neceſſe ut corporea forma, aut ſpecie homines poſſideãt & affligant. Cum enim ſpiritualibus poteſtatibus res corporeæ immediate ſubjiciãtur, ut ab iis localiter moveri poſſint, nihil hic juvaret corpus, aut ſpecies corporis: Quamvis non negemus diabolum pro libero arbitrio ſuo ſub corporea aliqua ſpecie nonnunquam poſſe apparere, puta aranei aut muſcæ &c. ſub aut ſuper lingua, aut in alia aliqua corporis parte. Incertæ & vanæ conjecturæ ſunt, quas adfert Thyræus part. 1. c. 3. Diabolos invitos & a Deo coactos vili iſta forma illis adſiſtere ut confundantur &c. *cujus argumentum non leve* (certe leviſſimum) *dixerim quòd propemodum*, inquit, *in ſolis exorciſmis, hiſce ſuam præſentiam prodant &c.* & *cap.* 16. latere eos in aliqua corporis parte *in corde ſcil. aut non procul* à corde, aut etiam in *quatuor humoribus* &c. Cui rei firmandæ vaniſſimum Exorciſmum ex Rituali advocat, quo præcipitur diabolis ne ſe *occultent in quatuor humoribus, in carne, oſſibus, nervis, medullis &c.* IX. *Antecedentia* hujus mali nonnunquam ſunt 1. verba & colaphizationes, agitationes, quibus eos rapit, ruit, contundit, poſternit &c. 2. apparitiones terribiles ſub forma defuncti, aut draconis, aliorumque bſutorum horribilium, aut nigri felis, aut hirci &c. quibus vexantur obſidendi: cujus etiam meminit *Sacerdotale Romanum c.* 1. *in Exorciſmis.* 3. ventorum ſonus, ſtrepitus vectium colliſorum, aut per terram tractorum. 4. terribilia ſomnia. X. Nonnunquam cum malo hoc, & alia conjuncta ſunt, deſertiones ſc. & tentationes ſpirituales; item morbi, ſpeciatim melancolia, mania &c. ut *Matth.* 8. (quæ inter effecta mox numerabimus); inſuper externæ vexationes, apparitiones, & terriculamenta diabolica. XI. Quod miſera ſit conditio τῶν ἐνεργουμένων, immo comparatè ad alia quæcũnque corporis mala, ſit miſerrima. Directe corpori multa mala (de quibus paulo poſt); indirecte & conſequenter animæ non pauca inferuntur. Præter animi dolorem, peccatum ipſis hac occaſione eſt magis ἐναπίσιτον, impediuntur in multis actibus & exercitiis virtutum. Sic tamen omnia à clementiſſimo & ſapientiſſimo patre gubernantur, ut cedãt in bonum iis qui diligunt ipſum *Rom.* 8. 28. XII. Quod Deus poteſtati huic Satanę in hominem modum & menſuram ponat; nec ſinat illum furere pro libitu *Luc.* 4. 35. Sequuntur nunc adjuncta ad modum effectorum conſiderata. *Effecta & ſymptomata* in genere ad hæc quinque genera reduci poſſunt, Virium infirmationem, membrorum diſtractionem aut coarctationem, corporis impulſum ſeu propulſionem, organorum corruptionem, fantaſiæ faſcinationem. Speciatim vero

melioris doctrinæ causa sic enumeramus I. Quod agitent & distendant membra corporis *Marc.*9.20.26.in solitudines & sepulchra propellant *Marc.*5.3.*Math.*8.26.*Luc.*8.27.in aquam & ignem conjiciant *Marc.*2.22. occultis & exquisitis cruciatibus homines torqueant *Math.* 15.23. II. Quod usu sensuum & locomotivæ eos priuent *Luc.*11.14, hinc rigor & stupor membrorum. III. Quod formam, figuram, situm ac gestum corporis immutent ac deforment, *Luc.* 13.16.*Marc.*9.20.huc refer inflationes & tumores. IV. Quod humores conturbando & varia phantasmata ingerendo aut objiciendo imaginationem corrumpant & homines in rabiem ac furorem agant *Math.*8. V. Quod ad mortem sibi inferendam homines impellant, aut ipsi eos in mortis pericula conjiciant, nonnunquam etiam crudeliter exstinguant. Prioris exemplum est *Marc.*9.22. Posterioris adfert *Isidorus* & *Sigebertus in Chronico*, de Gunderico Vandalorum rege, qui à dæmone possessore trucidatus est. VI. Quod noceant aliis hominibus sive domesticis, sive spectatoribus, sive aliis quibuscunque quos ipsi petunt, aut in quos, data occasione, incurrunt; iis plagas, vulnera quin & mortem inferant. *Math.*8.28. & *Marci* 5.3.4.6. *Actor.*19.16. Idem de bestiis; quas ingrediuntur, intelligendum est, ex *Math.*8.31.32. Non quod primo & directe hoc intendant & talia domicilia appetant, sed ut hominibus hac ratione incommodent. VIII. Quod horrendos clamores rugitus, ululatus, despumationes, dentium stridorem, aliosque inconditos & enormes gestus cieant. *Signa* assignantur duplicia *ingressus* seu possessionis, & *egressus* seu liberationis. *Ingressus* signa à signis inhabitationis seu possessionis distinguit *Thyraus* & post fluctuationes ac conjecturas suas tandem hæc adfert ex *Rituali Romano c.*1.*de Exorcismis*: 1.formam externam qua terret hominem possidendum 2.ventum & tumultum. 3. afflictionem & molestiam, qua prius eum afficit. 4. mirabiles rerum species quas ante somnianti ingerit. Eadē habet *Balduinus lib.& cap.cit.casu* 1. Sed incertum est an hæc ut plurimum ingressum & possessionem præcedant. Balduinus sibi non constat cum loc.cit.p 618, sic loquitur: *Etsi autem non adeo facile est vere obsessum agnoscere: certa tamen ejus rei signa dari possunt. Primum compertum fuit, diabolum ipsum certis signis interdum ostendere suum in corpus hominis ingressum, quod quidem non de necessitate est, ideo nec semper fit, nec certa & definita signa dari possunt: facit tamen hoc quando, quotiesque vult; qua in re, ut in multis aliis, Dei sit simia: nam & is adventum suum interdum certis prodromis annunciat, ut inter cætera historia* Eliæ *testatur* 1.Reg 19.v.11. Adferamus ergo & seligamus ex scriptura & experientia (testantibus Pontificiis hactenus cit.& *Balduino* & *Ioh.Darrel*) *signa possessionis* quæ majorem certitudinem

dinem facere videntur, quæ *Balduinus* vocat, consequentia possessionem. Sunt autem illa. 1. Occultorum præteritorum, præsentium, futurorum revelatio; & quidem absque ulla honesta causa, plerumque ad Dei contumeliam & proximi injuriam *Actor.* 16. 16,17. 2. Peregrinarum linguarum, adhæc canendi, scribendi legendi, rerum, & disciplinarum nullo studio comparata scientia. Vide exempla à *Balduino* notata. 3. *Onerum* quæ humanum omne robur superant, gestatio, velox & valida corporum agitatio aut dimotio. *Marci* 1. 24. & 5. *v.*5.15. *Luc.*4.24.& 9.39.42. sic tamen plerumque, ut crura, aliaque ossa, aut systema corporis non frangatur *Luc.* 4. 35. 4. *Corporis* energumenici admirabile pondus, ejusdemque rigor, & inflexibilitas. 5. *Voces* boum, porcorum, ursorum. 6. *Gravis vexatio* intus in visceribus & partibus corporis *Matth.*17.15. & 15.22. 7. *Quod affligantur* immediate ante dispossessionem, seu egressum dæmonis *Luc.*9.42.8. *Marc.* 5. 7. 8. *Quod* non raro sed sæpe affligantur à diabolo. *Luc.*9. 9. *Cessatio* sensuum tam internorum quam externorum & locomotivæ *Luc.*8.27.35. *Marc.* 1.24.Sic quidam muti, surdi, cœci &c. in terram cadunt &c. 10. *Quod* projiciantur in aquam & ignem, & ipsi se studeant, aut potius diabolus ipsos studeat interficere; nonnunquam interficiat; 11. *Quod* accedunt aliquando teribiles apparitiones. 12. *subita* ventris, aut aliarum partium intumescentia. 13. *Deformatio*, seu defiguratio vultus. 14. *Loquela*, quæ fiat aperto ore absque organis sermonis. *Thyræus de obsessis part.*2.*cap.*25. ait sex genera esse corporalium signorum, quæ magnas suspiciones generant, sed tamen certa & indubitata non sint. *Cap.*22. Duodecim alia signa rejicit, tanquam incerta. *Cap.*26. recenset res sacras, quas obsessi jubentur proferre, aut quæ ipsis silentibus adhibentur, quales sunt invocatio divini nominis, prolatio nominis Iesu (quod etiam *casu cit.*§.7.ponit *Balduinus*) psalmi aut alicujus piæ orationis recitatio: Aut cum convitiantur, terrentur, impotentes fiunt, blasphemant, quoties sanctorum imagines, agni Dei, crutces, aqua lustralis, corpus Christi ipsis adhibitum: aut cum non ferunt in aurem insusurrari peregrina, quam norunt, lingua, *Deum qui te genuit, dereliquisti*; & *Oblitus es domini creatoris tui*: Denique, si exorcismos intentatos, vel non ferant, vel impatienter. Sed hæc signa aut incerta sunt, aut vana ac superstitiosa. Quod ad duodecim signa supra posita, & scriptura textibus munita, illa τετραπλῆ non sunt fatente ipso Thyræo cap.22. §.277. *Addo, quod nec ipsa signa, quæ in Obsessis iis reperiuntur, quorum Evangelica historia meminit; certa & sustinentia sint obsessorum hominum argumenta. Fuerunt quidam illorum cæci, alii surdi, alii muti: quidam in se, quidam in alios*

alios fuerunt crudeles, Obſeſſorum illa videbantur opera, at obſeſſorum non erant ſigna, niſi forte omnes cæcos, mutos, & ſurdos: omnes item barbaros, & crudeles homines ad Obſeſſorum claſſem revocare velimus. Et Balduino.caſu cit.in fine p.612. *Hæc ſunt præcipua ſigna vere obſeſſorum: ſed cum nonnulla etiam in epilepticis, lethargicis, phreneticis & ſimilibus reperiri poſsint, ideo præſtat, cum de obſeſsis faciendum eſt judicium, ne ex ſingulis, ſed aliquot conjunctis judicetur, nam omnia & ſingula, ut ſemper concurrant, neceſſe non eſt.* Sed nec omnia *Balduini* ſigna ſimul ſumta, nec *Thyræi*, quæ reſpondent primo, ſecundo& tertio à nobis recenſito, certitudinem obſeſsionis evincunt: ſed bene aliquem dæmoniacum, ſive dæmonis aſsiſtentis aut apparentis, ſive obſidentis. Sunt ergo propria illa quę dæmoni obſidenti convenire poſſunt & ſolent, ſed non ſoli; ſiquidem obſeſsionem ſtricte ſumptam & ſupra definitam intelligas. Ergo hinc τεκμήρια obſeſsionis peti non debent. Quod enim *Iohann. Darrel pag. 2.libelli anglici modo cit.* ſibi ſumit, & præſupponit, Non poſſe dæmonem extrinſecus aſsiſtentem aut infeſtantem ita torquere corpus humanum, illudque ita membratim & interne regere, ac movere; illud puto eſſe nimis μέγα αἴτημα, quod ſolide prius probandum. Reliqua ſigna minus evincunt, ſi tria iſta in dubium trahi poſsint. *Signa* diſceſſus & liberationis, *author* idem *Iohann. Darrel* hæc enumerat. 1.Quod diſcerpat. 2.Quod clamans exeat. 3.Quod energumenus poſt egreſſum jaceat inſtar mortui.4.Quod ſentiant aliquid de ſe egredi. 5. Vomitus. Sed hæc non ſunt reciproca, itaque nec certa ſigna.

8. *Comparata* hujus mali, ab illo tamen ſpecificè diſtincta, & cum illo minime confundenda, ſunt tum *affectiones* quædam corporis aut ſenſuum interiorum & exteriorum, tum aliæ *operationes* diabolicæ. Illę ſunt lycanthropia, Apoplexia ſive ſideratio, paralyſis, carus, ſyncope, catalepſis ſeu κατοχὴ, lethargus, hyſterica paſsio ſeu ſuffocatio uterina, delirium melancholicum, cum mania, phrenitide, & paraphrenitide, hydrophobia, Coribantiaſmus, tarantulæ morſus ſeu chorea(ut vocãt) S. Viti. Imprimis & proxime codveniunt *noctiſurgium*, *Ephialtes*, & *epilepſia* ſeu morbus comitialis, quę propterea ab imprudentibus cum energemate dæmoniaco ſæpe confunduntur. Quinam autem ſpecificè & quales ſint naturales illi morbi, ex *Fernel.l.5.pathol.c.2.3.12.& l.6.c.6.& ex Sennerto*, aliiſve Medicis diſcendum eſt: ut tanto accuratius ab obſeſſione diſtinguantur. De corybantiaſmo in *Sennerto*, aliiſque vulgaribus medicis, qui quidē mihi ad manum ſunt, non invenio. In *diſp.de Creatione* indicavi polyiſtoras *Scaligerum* & *Salmaſium*. Quibus nunc addo *Alciatum l.4.parerg.con.c.19.* De noctiſurgio, Horſtius &c. ibid indicati. Operationes diabolicę ſunt vel circa hominem, vel circa res alias. *Circa hominem* ſunt mediatæ aut immediatæ. *Illæ*, quæ

quæ per Magos aut applicationes cauſarum naturalium fiunt, vocantur facina, maleficia, veneficia & morbi venefici, inter quæ morbi tabifici, cruciatus ἄδηλοι, impotentia ad generandum &c. vulnera, mẽbrorum fractura, luxatio &c. *Iſtæ* ſunt quæ immediate à diabolo non intus corporaliter poſſidente, ſed extrinſecus adſiſtente & infeſtante aut interius, aut exterius homini inferuntur. *Interius*, tẽtationes, Suggeſtiones & injectiones diabolicæ, de quibus agendum *Diſp. de Tentatione*. Adhæc Enthuſiaſmi, ſeductiones ad errores, peccata &c. 2 *Cor*. 4. 3. 4. & 11. 3 *Act*. 5. 3. *Luc*. 22. 3. Deſertiones ſpirituales quomodo differant à poſſeſſione dęmoniaca diximus *Diſp. de Deſertionibus*. *Exterius* inferuntur, alloquia, locales motiones, tranſlationes, arreptiones, verbera, vulnera, contuſiones &c. apparitiones, terriculamenta, & quævis corporales ac ſenſibiles infeſtationes diabolicæ. De quibus: in *Diſp. de Spectris*, Ad exteriores has operationes referimus cadaverum circumgeſtationes, & in iis motus ac operationes: Quarum memorabilia exempla ſuppetunt in virgine pſaltria Bononienſi (de quâ *Peucerus de Divinat. p.* 14.) & in ſtudioſo illo convictore Cornelii Agrippæ à Dæmone enecto (in *memorabilibus Petri Boiſtai Launai*, & *Delrio l.* 2. *qu.* 29. *ſect.* 1.) Huc etiam pertinent *Spiritus* paredri ſeu familiares, qui vitro aut annulo incluſi (ut quidem præ ſe ferunt) aut alio quovis modo ac forma hominem affectantur, aut evocati præſto ſunt, quorum opera homines diſcunt & agunt, quæ inferiorem naturam & humanam artem ſuperant. De quibus in *Diſput. de Potentia & operationibus Dæmonum*. Diabolicæ *operationes circa res alias*, quæ aliquam cum obſeſſione habeant cognationem, ſunt vel *circa res artificiales*, inter quas eminent Magorum & Idololatrarum ſtatuæ ambulantes, loquentes, capita ænea loquentia, queis inſidebant aut aſſiſtebant dæmones, de quibus annotamus quid in *Deſper. cauſ. Papatus l.* 1. *ſect.* 4. Videndus *Seldenus de DIS Syris, ſyntagm.* 1. *caput.* 2. Ejuſdem genii fuerunt oracula imaginum in Papatu, nominatim lignei illius crucifixi, cujus hęc feruntur verba ad Thomam Aquinatem: *Rectè de me ſcripſiſti Thoma*. Vel circa *res naturales*, è regno minerali & vegetabili, ut e.g. quercus Dodonæa, & arbores illæ (ſi bene memini) ex quibus apud Gentes novi orbis Diabolus dicitur reſponſa dare: è *regno animali*, cum bruta poſſidet, aut iis inſidet, aut aſſiſtit diabolus, inque iis agit, loquitur &c. *Geneſ.* 3, 1. 2. 3. Nota ſunt de cane Simonis Magi, de ſimio Chriſtoph. Aurigarii &c. Ex oſtentorum libris ſimilia exempla adferri poſſunt, Suffecerit nunc indicaſſe illud Virgilii Georgic. 1. in fine. *Pecudeſque locutæ*; & hiſtoriam (quam habet *la Torre p.* 145,) de pſittaco cujuſdam Cardinalis Romæ, ex quo cum quæreret Pontifex, quid cogitas? reſpondit: *Cogitavi dies antiquos*

& annos æternos in mente habui. (verba sunt Ps. 77. vers. 5.) Quo cum consternati essent, Cardinalis suum illum psittacum, quem in deliciis tantopere habuerat, postea curavit occidi. Et alteram, quam indicat *Ioh. Ludov. de la Cerda de Excellentiâ cælest. spirit. cap. 46. p. 489.* de corvo, qui dæmone plenus mirabilia faciebat & loquebatur.

9. Opponuntur sanæ doctrinæ de obsessis 1. falsæ opiniones, perversa judicia & deceptiones. 11. Falsa methodus curandi aut levandi hoc malum. 111. Opponuntur ipsi malo, antidota vera & salutaria. *Falsæ opiniones* sunt, cum negatur esse obsessos, aut omne illud aliis causis, quã diabolo, adscribitur: de quibus supra. Adhæc, cum putatur, omnia illa per expurgationem atræ bilis similiaque medicamenta tolli posse, *Conciliator* & cum illo *Pomponatius de Incantamentis p.* 141. ubi exemplis hoc probare conatur. *Præterea*, somnium illud quorundam, de Diabolo compescendo per res corporeas; inter eas est flagellatio, quam etiam phreneticis adhiberi testatur *Bodinus in Theatro naturæ p.* 612. Sed de his aliisq; actum est *in disp. de Exorcismo. Denique* delirium ejusdem *Pomponatii*, de *ἰδιοδυγεσίᾳ* quorundam hominum *& dono cæli* (ut loquitur) per quod illi magnetica quadam ratione malum hoc curant. De *Incantation p.* 242. Confer *Delrio lib.* 1. *p.* 14. *Perversa* judicia tum medicorum tum Theologorum. *Illi* sæpe hic falluntur, dum naturalem morbum judicant & tanquã talẽ curant, sed frustra, teste experientiâ, & medicis *VVier. lib.* 4. *de præstig. c.* 17. & *Cornelio de abditis rerum causis lib.* 2. *c.* 16. *Isti*, vulgares scil. Theologi in Papatu infinitarum fallaciarum causæ sunt, dum quidvis fere insolens *& ἀπαιδευσία* ac *ἀπειρία* suæ inauditum malum inter energumenica aut veneficia numerant. *Deceptiones* hic nimis quam frequentes, cum multi simulant se obsessos cum non sint. Hinc est quod olim in *Concilio* VI. *Generali*, *Constantinop.* decretum contra tales statutum sit *can.* 60. Exempla habet *VVierus lib.* 4. *c.* 26, 27. Fallaciis illis imprimis infesta est Papalis synagoga juxta textum 2. *Thess.* 2. 10. 11. Fallunt Clerici juxta ac laici eorum & falluntur: & fallacia alia aliam ibi trudit, superstitionum & idolarriæ, Magiæ &c. De Tragico-Comœdia Marthæ Brosseriæ apud Gallos agitatâ diximus in *Disp. de Exorcismo.* Exstat & est in manibus viri docti libellus antehac (sed quo autore nescio) editus, de falsò possessis, & falsis jejuniis. Sed eum videre non contigit. Indico tamen, ut eum inquirant, qui harum rerum curiosi investigatores sunt. Huc referri debent, absurdæ & ineptę narrationes, de quibusdam obsessis, quæ subinde in Papatu edi solent, qualis e. g. de Tribus energumenis Parisiis; de moniali Ioh. Fery obsessâ & postea liberatâ Montibus Hannoniæ ao. 1584 quæ jussu Archiepisc. Cameracensis Duaci edita apud Ioh. Bogart, Gallicè in 8. Apud nostros rarissimè tales impostores comparent, quia nullum

lum facturi essent operæ pretium, præter virgidemias, & stigmata; quod experta est fœmina illa, quæ ante annos aliquot Amstelredami lucrosæ stipis causa satis diu & artificiosè finxerat dæmoniacam : cujus historiam cum miraculis *S. Raspini de Ergastrio* patriâ linguâ evulgavit Anonymus. 11. Perversam methodum curandi hoc malum, magicam, Iudaicam; Ethnicam, Papisticam perstrinximus *Disp. de Exorcismo.* Addimus nunc, peregrinationem ad S. Dympnam, & obsessorum adjunctionem ad ejus delubrum ubi colitur in vico **Geel** in agro Sylvęducensi Brabantiæ, quod illa credatur energumenorum, immo & maniacorum ac similium mente motorum peculiaris patrona. Ejus etiam meminit *Augustinus VVichmans in Brabantiâ Marianâ, lib. 2. cap.* 6. dicit eam non tantum per Brabantiam sed per ecclesiam universam coli & audire *Dæmono-mastigem*, & diaboli flagellum : idque merito custoditę virginitatis suę. Confer de eâdem *Surium in vitis sanctorum ad* 15. *Maji* Et *Molanum in Natalibus sanctorum Belgii. VVichmans loco cit.* similem virtutem tribuit S. Agneti : imprimis etiam B. Mariæ ad quam hoc nomine populi concursus in nosocomio energumenorum in vico *Herenit.* Addit p. 275. *Atque ideo mater Ecclesia in Exorcismis energumenorum, primum & potissimum, opem sanctissimæ Dei-paræ implorat, præmissis ordinariè ejus sacris Litaniis Laureti dici solitis, & recensitis totius ejus vitæ mysteriis. Quam specialem prærogativam, puto etiam B. Virgini Mariæ collatam, intuitu eximiæ illius virginitatis, quam Deo prima omnium voto consecravit, dicta* Virgo Virginum, *& quæ in virginitate*

Nec primam similem, visa est, nec habere sequentem :

ut nimirum in diabolum, qui spiritus est immundissimus, virginitatis omnis & puritatis juratus hostis & ad libidinem jugis instigator, quam plurimum valeat. Unde & plerique Sanctorum, qui singulari à Deo ejiciendorum immundorum spirituum privilegio sunt donati, peculiariter in castitate & virginitate resplenduerunt: deniq; nolim præterire pseudo-medicam methodum Paracelsi, quam ipse jactat in tract. cui tit. Septem defensiones, defens. 2. pag. 25. *Dicite mihi quæso, num solùm in herbis, radicibus, lignis, lapidibus, gemmisque medicina consistit? num planè nihil verbis tribuendum? & posthac quoque, de verbo meam sententiam dicã. Quod enim est, quod verbũ efficere nequeat? Qualis est morbus, talis & medicina: si herbis cõmittitur, tunc herbis curatur: si gemmis destinatus est, tunc gemmis quoque sanatur: si adjejunium mõrbus ordinatus, tunc per jejunium tollatur necesse est. Dæmonio malo obsessum aliquẽ esse, extremum malum est & deterrimus morbus. Si autẽ Christus contra talem morbum remedium, & medicinam promittit exhibetque, cur istam medicinam non perscrutarer, ut quid in morbo sit, quidque in receptis contineatur scirem? Cœlum homini morbos adfert, illos medicus depellit : si cœlum ipsum medico cedere cogitur? ergo & Satban, ergo & dæmones mali cedent, si re-*

cte ac

Ete ac juſto modo medicina ordinetur. Melanthon in conſiliis tom.2.p.115.117. 18. ubi agit de energumenis. Sed videtur etiamnum hodiè ordinariis miniſtris concedere imperium ſeu poteſtatem in dæmonas poſſidentes, & conſequenter probare uſum Exorciſmi.Sed de hoc in *diſp.de Exorciſmo.* III. Vera ergo antidota, ut adverſus omnia hujus vitæ mala, ſic adverſus illas dæmonum arreptiones, ſunt praxis ſpiritualis reſipiſcentiæ, fidei, precum &c. *Epheſ.*6.12.13.14.1.*Petr.*5.8.9. Naturalia nulla adhiberi poſſunt,quia nihil valent contra dæmonas; niſi indirectè adverſus morbos, ſymptomata, vulnera, plagas, aliaque effecta à diabolo poſſidente relicta. Sic licet ex.gr. cum melancolia præceſſit obſeſſionem, aut ex eâ conſequitur, quod plerumque fieri obſervat *VVierus loc.cit.* medicè eam expugnare; licet vulnera inflicta curare, crus luxatum reſtituere, dolores ex coarctatione aut dilatatione atq; extenſione membrorum ortos(ſimili fere modo ac dolores parientis aut ejus qui in rotâ aut equuleo torquetur) lenitivis ſedare. Quod ex I. *Samuelis* 16.*v.ult.* rectè inferri arbitramur. Sed de hac *quæſt.*in *diſp. de Exorciſmo.* Quæ reſtant de diviſione & ſpeciebus hujus mali, una cum problematibus alteri *Diſput.* parti reſervamus.

DE ENERGUMENIS.

PARS ALTERA,

Reſp. ANDREA DEMETRIO Dord. *Ad diem 26. Octobr.1637.*

I. ENergumeni variè diſtribui poſſunt. I. ex ſubjecto tum totali, tum partiali. Et ſunt infantes aut adulti; fideles, aut infideles, pii, aut impii; ſani, aut morbidi, ex.gr.melancolici, maniaci, epileptici &c. viri, aut fœminæ; Magi, de compacto ſcil. accerſentes ſibi poſſeſſionem, idque ad mira prædicenda; quibus opponuntur illi qui innoxii, aut ſaltem inviti patiuntur poſſeſſionem, &c. II. Ex causâ efficiente principali, alii ſunt, poſſeſſi ab uno dæmone, alii à pluribus; qui rurſum dividuntur à diverſâ plurium operatione (de qua actum priori parte); alii à pejori diabolo, alii à minus malo aut ſaltem minus malefico obſeſſi, ex *Math.*17.*v.* 21. *Luc.*11.*v.*26. Huc refer diviſiones ex cauſâ impulſiva, aut inſtrumentali, aut occaſione.Sic alii ſunt maledicti per legitimam, aut illegitimam maledictionem: alii faſcinati, ſeu male ficiati &c. Diviſiones alias ſecundum cauſas impulſivas, & inſtrumentales pete ex ſuperioribus. III. Ex fine ſeu intentione Dei, alii ſunt poſſeſſi ad pœnam & vindictam, alii ad caſtigationem paternam, utrique ut gloria Dei in illis manifeſtetur.

Digitized by Google

tur. IV. Ex adjunctis & effectis divisiones non persequemur, cum facile ex jam dictis desumi queant. Tantum notamus hic tres species, de quibus paucis agendum, lycanthropos sc. Pythones seu ἐγγαστρίμυθους, lunaticos. V. Ex circumstantiis *temporis*; 1. alii longo tempore immo ab infantia, alii breviori tempore. 2. alii paroxysmo arreptionis sæpius aut rarius recurrente, eodemq; diutius aut brevius durante possessi sunt. 3. alii semel tantum aut bis arrepti sunt: *Loci*; alii solitarii & magis ἄγριοι sunt, in desertis, sylvis, speluncis commorantes (qualis ille *Matth.* 8.), alii in societate hominum permanentes.

Vt omnes energumeni non sunt lycanthropi, sic nec omnes lycan- 2.
thropi sunt energumeni. Alii enim mero naturali melancholiæ delirio laborant; de quibus Medici; Alii insuper turbationem phantasmatum, à diabolo extrinsecus operante patiuntur, ut imaginentur, se lupina quædam imitari, quæ interim Magi per diabolum, aut diabolus perpetrat. Alii eadem deliria & phantasmatum turbationes ac correptionem patiuntur à diabolo intrinsecus operante ac possidente, & extrinsecus corpus eorum agitante, atque abutente ad actiones quasdam λυκανθρώπους, morlum scil. & perditionem hominum, aut jumentorum. Atque hi triplices lycanthropi sunt innoxii. Sunt & alii ab illis distincti, noxii scil., qui pacto inito cum Magis, aut immediatè cum diabolo per præstigias formâ lupinam assumere videntur, inque eâ lupinam sævitiem erga homines aut jumenta exercent. De quibus egimus *Disput. de Dæmonibus.* Sola tertia species huc pertinet, quæ est adjunctum & effectum peculiare quorundam ἐγγαστριμύθων. Valesius cap. 28. censet, & recte meo judicio, ex eorum numero fuisse dæmoniacum *Luc.* 8. *& Matt.* 8. verba ejus sunt: *Ex hac narratione facile constabit cuivis, qui vel summis labiis degustaverit medicinam, hunc hominem laborasse ea maniæ specie, quæ vocatur à Medicis Lycanthropia, seu lupina insania. His enim præcipuè accidentibus definitur is morbus, quod ita affecti domi contineri non possunt, sed circa sepulchra frequenter vagantur.*

Sunt & ἐγγαστρίμυθοι ex adjuncto, alii fatidici, alii non fatidici. Priores 3.
tales dicuntur, non quod diabolus possidens in illis solis divinet (nam de rebus absentibus, aut præteritis occultis, aut futuris si non plerumq; saltem subinde garrire solet in quibusvis energumenis); sed quia in illis magis, quam in aliis, ex professo, ex instituto, & certa ac compositâ quasi formâ ac specie divinandi hoc agat, atque adeo officinam divinationum ibi constituat. Atque hi dici solent pythones, & fœminę pythonissæ (*Actor.* 16. *v.* circumscribitur, pythonissa: ἔχουσα πνεῦμα Πύθωνος.) cujus synonymum est ἐγγαστρίμυθοι *ventriloqui Deut.* 18. 11. &c, synechdoche speciei, quod hebr. אוב (q. d. *uter*) transfertur *loc. cit.* & *Levit.* 19. 31. & 20. 6.

27.1.*Sam.*28.*&c.* Est & alterum synonymam, πνεῦμα πύθωνος de quibus vide *Peucerum lib. de divinatione pag.* 258. *ult. edit.* Potest autem vox πνεῦμα πύθωνος hebr. אוב latè sumi per synechdochen generis, vel pro omni diabolicâ seu magica divinandi arte. 2. *vel* pro ipso spiritu hoc est pro πνεύματι aut possidente dæmone, per quem divinant. Vtramvis significationem applicare potes 1.*Sam.*28.*v.*8. 3. *vel*, pro ipso homine per quem diabolus, seu qui per diabolum divinat. *Stricte* sumi potest 1. *pro eo* qui πνεῦμα habet seu familiarem spiritum divinantem habet; qui consulenti respondeat. 2. *pro*, eo qui extrinsecus subinde assistentem; & accedentem habet; cujus accessu, & afflatu divinet. 3. *Pro* eo, qui interno spiritus raptu, & diabolico enthusiasmo affectus divinat. De raptu diabolico, & divino, eorumque à se invicem distinctione, vide in *disp. de prophetiâ.* 4. *Pro* eo, qui volens & per provocationem pacti ac carminis magici corporaliter à diabolo divinante possidetur, atque arripitur ad divinandum. 5. *Pro* eo, qui invitus possessionem, arreptionem, & cum eâ conjunctos diabolicos enthusiasmos, & divinationes patitur. Duę postremę species huc pertinēt, quia continent inse energema propriè dictum. Ejusmodi energumenos Phythonicos, putamus fuisse memoratos veteribus Corybantes, Bacchantes, Mænades, Sibyllas, Colophonios, Trophonios, Soractines, Gentiles sacerdotes apud Indos: aut si fabulæ aliquę hic misceantur, illas ex diabolicis ejusmodi raptibus, possessionibus, agitationibus, & vaticiniis occasionem habuisse: quamvis difficulter dici queat, quæ species Pythonismi in singulis locum habuerit. Sed de Enthusiasmis, Pythonibus, Sibyllis &c. alibi. Interim videant, qui hæc desiderant *Macrobium lib.*4 *Saturnal.c.*2. *Peucerum de Divinationibus.p.*259.& qui post illum de iisdem sublegerunt; *Hieron. Magium in Miscellan*; *Oracula Sybillina cum prolegom.& notis Obsopœi*; *Delrio Disquis. Magicar. lib.*4. *Reynoldum prælect. in libros apocryphos*; *Seldenum de Dis Syris syntagm.*1.*c.*2. *Bapt. Condrochum de Morbis Veneficis lib.*1.*c.*8. *Vlricum Molitorem*, qui *dialogos* scripsit *de Pythonicis* sed quem hactenus videre non potui; aliosque in *disp. de prophetiâ* notatos.

4. Lunatici *Matth.*4. σεληνιαζόμενοι *Hebr.* ירחנאין in evangelio hebr. edit. *Munsteri*, *Hutterus* transfert בני ירח *filios lunæ. Syrus*, רבר אנרא, quod *Tremellius* vertit *filium agrorum*; Fullerus, *qui extra tecta degunt*: contra quē disputat Ludov. de Dieu in Matth 4.& transferri vult: *filium tecti*, quasi dicas, amantem tecta, tectis addictum: *hoc enim*, inquit, *lunaticorum seu noctambulonum proprium est, dum dormiunt, surgere, & instar felium tecta adium conscendere.* Sed sicuti ille putat hallucinari *Fullerum*, quod lunaticum *Matth.*4.& 17. confundat cum dæmoniaco-maniaco: sic ego puto non

non rectè ab ipso confundi noctambulonem, cum lunatico epileptico. Legantur modo Medici de utroque affectu. Nunquam puto auditum ab epilepticis æque ac Noctambulonibus tecta conscendi. Quidquid sit de interpretatione Syrâ, saltem constat lunaticos *Matth.* 4. exsertè à dæmoniacis distingui. Hinc dubium moveri posset, an malum innuatur compositum ex supernaturali & naturali; an vero simplex sive dæmoniacum, sive naturale, morbus scil. comitialis. Posteriorem sententiam amplectitur *Cl. Heinsius in exercitat. ad Matth* 8. & putat intelligendum de morbo illo quem *Trallianus* aliique medici *comitialem*, vocant, eundemque morbum esse cum sacro; Cui amuletum dictum σάκος (apud *Hesychium*) puerorum collo appendere solent: Ejusdem fere opinionis videtur esse Euthymius, qui causam ejus naturalem simpliciter ad lunam refert. Sed præstat de malo dæmoniaco & composito cum omnibus aliis saltem plerisque interpretibus hic exponere. Præsertim, si conferamus δαιμονιζόμενοι *Matth.* 17. v. 15. de quo exserte σεληνιάζεται. Et *Marci* 9. *vers.* 25. πνεῦμα ἄλαλον καὶ κωφόν & ibid. πνεῦμα ἀσθενείας. Sunt ergo lunatici *energumeni*, *qui una epilepsia aut mania laborant.* Potest autem vox *lunatici*, notare 1. Eum qui crescente lunâ, naturali morbo aut morbi exasperatione affligitur: quomodo lunatici dicuntur quivis epileptici. Quorum morbus etiam vocatur comitialis, caducus, sacer, Herculeus, magnus, Affectus puerilis. Serenus Sammonicus cap. 57. quod est de morbo comitiali aliam rationem lunaticæ denominationis adferre videtur. *Ipse Deus memorat dubia per tempora lunæ, Conceptum, talis quem sæpe ruina profudit.* Et sic *Jul. Firmicus lib. 4. Matthes. Si luna malè fuerit collocata, aut spasticos aut caducos facit.* 2. eum qui cum diabolico energemate, seu arreptione conjunctum habet malum maniacum aut epilepticum: Quod rursum dupliciter contingere potest; vel ut diabolus possessor illud symptoma producat, humores scil. corporis concitando, turbando, miscendo, & sic vitiando; vel ut morbum talem inveniens in corpore, occasionem paroxysmi ejus observet, eique & ἐπιχείαν suam jungat atque admisceat. Quod eum tanquam causam libere operantem ita agere non est insolens: ita ut hinc minime sequatur, Diabolum rebus naturalibus affici, ligari, aut subjici, aut ab iis trahi, dependere, determinari. Totum enim hoc est arbitrarium ita, ut diabolus agat cum luna in corpus non autem luna immediatè agat in diabolum; & sic mediatè in corpus, Confer. *Disp. de Dæmonibus.* Porro lunationes, seu lunam per lumen suum crescens & decrescens, aut etiam per occultas influentias agere in hæc inferiora; nominatim in corpora hominum; & sic morbos, aut morbi causas aut symptomata producere, aut exasperare per humorum intem-

periem, apud physicos & Medicos tam notum est, ut hic à nobis explicari haut sit necesse. Vide *Plinium lib.2.c.41.& lib.9.c.2.& Aristot. de Generat. Animal lib.2.c.2.& de part. Animal. lib.4.c.5.* Quod autem peculiariter maniam & epilepsiam hic statuo (cum tamen alii morbi à diabolo observari, aut ab illo induci queant, ut ratio & experientia docent, & *Condrochus lib. 3. de Morbis Veneficis cap. 5.*) ratio hæc est; quod descriptio lunatici illius *Matth.17.15.* cum *Marci 9.20.26.* conveniat epilepsiæ. *Constat*, ait Valesius cap.28,pag.224., *fuisse epilepticum*: ita enim dicitur, Et attulerunt eum,& cum vidisset eum statim spiritus conturbavit illum, & elisus in terram volutabatur spumans. *Constat vero elidi in terram, ac volutari, & cieri spumam circa os, certissimas notas esse epilepsiæ. Deinde*, quod epilepticis & maniacis crescat malum cum ipsa luna: Maniacis quidem & epilepticis ex atrâ bile aut succo bilioso exusto,crescente luna; epilepticis vero ex pituita & crudis succis, decrescente luna. Illius ratio est, quod lumine lunæ aucto, & calor ac calefactio ejus augeatur & sic mediante illo calore cieantur ac fundantur magis exusti humores melancolici. Hujus vero ratio est; quod humores pituitosi & vitrei, imminuto illo lumine ac calore lunæ, hoc est, majori moderato frigore magnopere augeantur: uti demonstrat *Valesius sacr.philosoph.c.71.* Interpres Arabs (quisquis ille sit ab Erpenio editus in 4o.& Romæ *quatuor Evãgelistæ* in fol.Arab lat.in typogr.Mediceâan.1619.)*Matt.5.*& *Matth.17.* sentit epileptico-dæmoniacos, tũ simpliciter agitari seu ruere;tum valde vexari simulac luna incipit crescere. Sic enim de eo, qui proculdubio epilepticus erat, *Matth.17.* מאנה יערח חרא סי רוום אלאחלה, id est, *quia ipse vexatur valde in principiis lunationum.* Conjici forte posset, ab antiquis Gentilibus tales dæmoniaco-epilepticos aut maniacos fuisse dictos lunaticos: quod Magicam nocendi vim lunæ inesse crederent! quippe magicis carminibus de cœlo detractæ, & eo adactæ, ut despumaret in herbas, virosque iis infunderet, quo Magi efficacius iis uti possent ad homines vexãdos. De quo vidẽdi *Virgil.ecl.8. Horatius Epod. Ode 5. Ovidius metamorphos.8.& 14. Seneca in Medea act.4. Lucanus l.6, Martialis l.12.epigr.57.* Imprimis & *Plinius lib.2.c.9.& 12.* cum suis quique commentatoribus. Hinc etiam factum ut lunæ laboranti succurrerent, clamoribus & aeris crepitu, ne nomina Magica audiret. De quo vide notas *Dalecãpii ad Plinii loc.cit.* *Alexander Aphrodiseus* (citante ibid. *Dalecampio*) putat crepitu illo abigi pravos dæmones, tum feroces & insultantes, cum vim suam in terras deficiens sydus non potest homini salutarem mittere.

5. Sequuntur problemata:quæ dispescimus 1.in dogmatica.2.practica.3. textualia, 4.historica. Dogmatica sint ista. 1. An unius hominis corpus

pus multi dæmones intrare & poſſidere queant ; & an non ſequatur hinc dæmonem eſſe in dęmone , hoc eſt unum intra terminos eſſentiæ alterius. *Reſp.* e *Aff.pr.* ex *Matth.*8. *Neg.poſt.* Quia eſſentia cujuſque eſt intrinſece ſeu ab intus finita & definita. 11. An determinari poſſit aut debeat , qua via,quave parte , corpus humanum diabolus ingrediatur? *Reſp. Neg.* Et miramur otioſas diſputationes Pontificiorum ; nominatim *la Torre , diſp.*25 .cum tamen agnoſcunt dæmones eſſe immateriales. Quæ ergo ratio erit cur dicatur per ſubſtantiam pectoris , aut ventris , minus ingredi , quam per os ? Vnde collige quam vana & ſuperſtitioſa oſcitantium , ſignantium os ſuum cruce ne ſcil.diabolus intret. De quo vide *diſp. de ſuperſtitione.* 111. An lunatiſmi epileptici aut energumenici cauſa ſit , lunæ maligna quædam facultas ſive frigida ſive humida ; aut lunæ mala & infauſta quædam collocatio , tempore nativitatis humanæ, ut poſterius hoc volunt Genethliaci ? *Reſp. Neutrum.* Genuina cauſa jam fuit indicata. Et genethliacorum vanitas horum aliorumque omnium eventuum cauſas ex horoſcopo deducēs, alibi ex profeſſo refutatur. 1v. An etiam piis & fere fidelibus immitti poſſit hoc malum;quorum corpora ſunt templa ſpiritus ſ. ? *Reſp.* e *Aff.* & analogice illud colligitur , ex vexatione Iobi , tentatione Chriſti , percuſſione ſeu tentatione Pauli 2. *Corinth.* 12 , morbo malefico fœminæ illius *Luc.*13.poſſeſsione lunatici ab infantia *Marc.*9.Conferat , cui vacat , *Balduinum in caſibus p.*613.633.*la Torre p* 144. v. An diabolus ita poſſideat , ſeu potius arripiat energumenum,ut nullus rationis uſus ſuperſit ? *Reſp.* Aliquando, immo & plerumque hoc fieri minime dubitandum per organorum, humorum,ſpirituum diſlocationem impeditionem &c. ipſi arreptii ab illo dimiſsi declarant , ſe omnium quæ dicta & geſta ſunt, eſſe ignaros. v1. An ergo in omni arreptione , aut poſſeſsione ; ſemper ſe habent mere paſsive & omni culpa carent ? *Reſp.* Non videtur affirmandum de arreptione : imprimis cum prava phantaſmata & ſuggeſtiones obtrudit , quibus cum non reſiſtunt , ſed cedunt & utuntur,immo & ſermone aut opere aliquo executioni mādant. Nec etiam de ingreſſu, obſeſsione , poſſeſsione , & permanentia. Homines enim volentes aut allicientes ſive ante ſive poſt ingreſſum , immo & cum illo nefariè contrahentes aliquando poſsidet & *ἐνεργεῖ* : uti docent exempla plerorumque pythonicorum. De aliis , quamvis non-pythonicis ,idem affirmatur : e.gr. de *Iohannâ Fery* moniali Montenſi in Hannonia : ſiquidem vera ſint horrenda illa , quæ refert *hiſtoria* juſſu Archiepiſcopi Cameracenſis anno 1586. Duaci edita gallice in 8. v11. An lunatiſmus ſit malum mixtum ſeu compoſitum ex naturali & ſupernaturali ; ſeu an ſit alterutrum ; & utrum ſit formaliter? *R.* formaliter eſſe malum ſupernaturale ſeu dæmoniacum ,

ἐνέργημα scil. seu possessio. Epilepsiam v. aut similem morbum lunaticum, aut præsuppositive tanquã occasionem, aut consecutive tanquam adjunctum seu concomitans symptoma ad illud pertinere. Confer supra *thes.* 4. VIII. An Athei, Deistæ ex energematis illis, ut & Saducæi, Libertini & theoretice convinci, & practice moveri possint ac debeant. *Resp. Affirm.* ut jam indicavimus ex *Raph. de la Torre disp.* hujus parte priori: & merito *Mersennus in commentar. in Genesin*, inter classes argumentorum contra Atheos retulit hanc de dæmonibus, eorumque operationibus, e.g. spectris, ἐνεργείαις &c. IX. An ex possessione infantum (quam docet textus *Marc.* 9. & experientia) antiqui & recentiores Pelagiani possint convinci, de peccati originalis reatu, & statu iræ, quem negant? *Resp. Affirm.* & non video quomodo hic Deum vindicaturi sint ab injustitia: quum de obsessione dicere nequeant, quod de morte & morbis solet: *naturam esse homini non pœnã.* X. An omnis fatidici seu Pythonici dæmonis possessio sit mere involuntaria, & violenta? *Resp. Neg.* potest enim esse ex intercedente voluntario pacto & operatione, seu provocatione Magica & diabolica: idque ad quæstum, aut vanam gloriam, quæ ex divinatione captatur; confer, quæ modo diximus ad *probl.* 6. Sæpe tamen involuntariam esse non negamus. XI. Vnde dignosci queat voluntaria ab involuntaria? An ex adjuncto seu concomitante enthusiasmo, & afflatu diabolico, quem sequuntur, & secundum quem ipsi divinant, cum contra in aliis ipse diabolus abusus ad id organis ipsorum, aur aliquin voce in corpore ipsorum ipsis invitis, sæpe etiam insciis efformata, immediate divinet? An etiam ex cruciatuum diversitate, quia illic aut fere nulli, aut saltem non tanti, nec tam multiplices & molesti sint. *Resp.* Videtur affirmandum, saltem prius. XII. An solus raptus, seu enthusiasmus diabolicus absque energemate, hoc est per se, & qua talis sit cum dolore & cruciatu conjunctus. *Resp. Neg.* XIII. An omnes, arreptitii, ipso arreptionis paroxysmo omni sensuum tã internorum quã externorum usu privẽtur? *R.* Plerumq; quidẽ ita fieri certum est; non tamẽ semper. Probatur id exemplo juvenis nobilis ex familiâ equitum Michaelis in Galliâ, cujus meminit *Fernelius loc. cit p.* 372. *Caput*, inquit, *inconcussum jacebat, lingua & locutio libera, mens sana, omnesque sensus integri vel in convulsionis ferociâ &c. Vera epilepsia judicari poterat, si mentis, sensuumque læsio accessisset.* XIV. An actiones quæ in ipsa arreptione eduntur, sint animales & humanæ? *Neg.* & jam ante hoc determinavimus. XV. An dari possint certa & præsentia signa totalis discessus seu ejectionis dæmonii possidentis? *Resp.* Si statis aut consuetis tẽporibus ad *Sacrificium* suos non revertatur Satan; & quies satis diuturna ac continua energumeno concedatur, utique admodum probabile est, malum hoc jam cessare.

XVI. An

XVI. An dæmonum obſidentium acceſſus, aut receſſus pendeat ex aliquarum rerum naturalium corporali diſpoſitione : & conſequenter ſan poſitâ illâ diſpoſitione corporali cogatur accedere, & ablatâ diſcedere & ſic directè aut ſaltem indirectè cogantur & fugentur per res corporeas? *R. Neg.* contra Lullum, Burgenſem, Delrio, Serrarium, Grillandum, Fayum, Corn. Agrippam, Mengum, alioſque. De quo ex profeſſo agitur in *diſp. de exorciſmo.* Confer *& diſp. de Dæmonibus, & de Spectris.* XVII. An melancolia homini cauſa eſſe poſſit aut divinationis & revelationis occultorum ; aut ſermonis peregrini, & quidem de rebus atque artibus antea plane ignotis *R.* Ita quidem *Lemnius l.2.de occultis mirac. cap.1. coll.cum lib.2.de complex cap.6.* qui cum aliis nonnullis corruptę imaginationi, ſeu malignæ ſpirituum qualitati adſcribit. Cum eodem facit *Foreſtus l.10.obſervation.obſerv.19.* Wiero eandem Sententiam impingit Fayus, eumque acriter perſtingit. Sed non videtur Wierus diabolum phantaſmata & humores melancholicos cientem ac turbantem excludere. Conf. *l.2.de præſtig. cap.24.25.27. Anton. Gujanerius* celeberrimus Medicus practicus *tract.15 cap.4.* adſcribit impreſsioni planetæ, qui nativitati præſidebat, per quem in memoriam revocãtur notitiæ illæ, quas anima habuit ante unionem cum corpore, & obliterata eſt, poſtquam corpori immerſa fuit. *Iohannes Huartus lib.de Examine Ingeniorum cap.* linguæ latinæ cum animâ rationali conſonantię hoc tribuit. Sed merito omnes illæ opiniones rejiciuntur à *Ionſtono in Thaumatographia, ſect.* 10.*c.7.artic.1.* & à ſanioribus Medicis ac philoſophis a Condrocho, Valeſio, Fernelio, locis jam aliquoties cit., & Tobia Tandlero iu diſſertationibus phyſico-medicis, ubi ex profeſſo eas, præſertim Guianerii, refutat. Et rectè *R. la Torre diſp.27.p.161.* vocat delitia Lemnii, atque unicâ ratione refutat non poſſe melancolicum, artes & linguas proferre. quas nunquam ſcivit aut didicit : *Qnomodo erit in ore, quod non fuit in mente? & quomodo in mente, quod nõ prius in ſenſu?* Addo ego, videri Lemnium ſibi contradicere *c.cit.* cũ concedit dęmones ſe humoribus immiſcere, morbos ſæviores efficere &c. Cur ergo in dæmonem hos effectus non refert *Conf. Del.l.4.c.2.qu.6.* Sunt & alia problemata dogmatica, quæ in priori parte determinata ſunt : An Dæmon habitet in corpore ſecundum eſſentiã; An animæ defunctorum intrent & poſſideant corpora, An dęmon poteſtatẽ uſurpet in animam, an vero tantum in corpus, An in animam illabatur ; An intra eam operetur ; An lætitiam & pœnarum levamen percipiat ex poſſeſſione ; An ſint diverſi ordinis dæmones poſſidentes; An inter ipſos poſſeſſos ſit diverſitas ordinis, idque certo ex *Math.19.* concludi poſſit. De his aliiſque vide *diſp. cit. coll.* cum *Diſp.de Dæmonibus*, & de *Magia.*

Sequun-

7. Sequuntur problemata practica; quæ sunt 1.Moralia. 2. Ascetica. 3. Ecclesiastica. 4.Politica.5:Medica. Moralia sunt ista. I. An omnes sermones & actiones arreptitii, ipsi tanquam peccata formaliter ab illo præstita, imputanda. *Resp.* siquidem sint diaboli abutentis organis & membris corporis, ipso inscio aut invito, *Neg.* Sin vero ipse quid egerit, aut malis quibusdam actionibus diaboli consenserit. *Aff.* Conferat, cui vacat, *Thyræum part.*1,*p.*41.*num.*261. Et *Raph.la Torre qu.*95. *artic.* 3. 11. Quid si accedant interni raptus & enthusiasmi diabolici? *Resp.* si per eos intelligas puras putas injectiones & suggestiones ad *ἀνθφωνίαν*, blasphemiam &c. quas constanter detestatur, nec ullo modo iis cedit.*Neg.* habet enim se pure passive; sicuti cum diabolus extrinsece per visum aliquod horrendum sensibus nostris objicit;aut cum Christo ostendit regna mundi, eum tentavit, eum detulit ad pinnas templi, in montem &c. Sin vero operatio aliqua intellectus patientis, seu cogitatio aliqua ipsius energumeni (sive formata sive informis) intercedat,jã non est sine peccato.III. Quę remedia spiritualia huic malo sint adhibenda,&non? *Resp.* Vide *disp.de Exorcismo.* & supra *part.*1.*thesi ult.* IV. An recte oscitantes, juxta veterem consuetudinem, voces, ô *domine*, ô *domine*, in ore habent & cum oscitationis actu protrudunt ac proclamant (& quidem sine attentione aut devotione); item os suum cruce muniant. *Resp.* Fit hoc ex falsa persuasione; diabolum per os aut aperta corporis intrare; & signo crucis abigi; & prolato nomine Domini, aut Iesu. Est ergo superstitio. Defendit morem illum *la Torre p.* 152.*disp.*25.Confer *disp. nostram de superstitione.* IV.e*An* methodus illa universalis exorcistarum in Papatu sit probanda, qua primo omnium adjurantes diabolum ex eo quærunt quod fuerit speciale peccatum, propter quod ingressus sit hominem? *Resp.N.* Nam ut totum illud superstitionum choragium nunc non examinem,nititur falso illo axiomate *Ioh.*9.*v.*1.2. coll.cum perversa disputatione amicorum Iobi, & cum opinione Melitensium *Actor.* 28.4. V. An ex diabolo quærendum, aut discendum, Quis sit, & quod ejus nomen: item per cujus sancti merita sit ejiciendus: uti habet pastorale Romanum, libri Exorcistici, & praxis Romana historiis de possessis (nominatim de moniali Montensi in Hannonia) descripta. *R.Neg.* quia prius est inutile,vanum, curiosum. Posterius idololatricum. Vtrumque absurdum, idololatricum, & diabolicum. Nam os diaboli consulitur, qui est pater mendacii, hostis generis humani, & consequenter non audiendus, cum sponte quid dicit exemplo Christi *Luc.*4.nedum consulendus,aut sollicitandus. VI. An à diabolo obsidente signa discessus petenda: quod facere solent Exorcistæ in Papatu: & specialiter quæ signa potissimum petenda,

tenda, an ſcil. ut lumen candelæ accenſę exſtinguant, aut vas vitreum ſeu teneſtellam diſrumpant; ut vult *R.la Torre diſp.*57.§. 30.*Reſp. Neg.* propter rationes eaſdem modo allatas. Adde, totum hoc magicum choragium vanum eſſe & nugatorium. *Si quæras*, inquit, la Torre *quæ erunt ſigna infallibilia diſceſſus, & omnimodæ liberationis obſeſſorum. Vix invenio.* Paulo ante ibidē negat, clamores ſcil. inſolitos, vomitum ingentem rerum putidarum, fœtorem gravem, alliſionem in terram, membrotum diſcerptionem, parietum & domus dirutionem, quæ ſæpe accidere ſolent, eſſe *ſigna infallibilia* : *quia non raro ea edunt dæmones, ipſis adhuc permanentibus in obſeſſo, neque ſemper ſigna dant ſui diſceſſus. Aliquando egrediuntur nullis datis ſignis.* Adeo ut curioſa cognitio diſceſſus ex ſignis, quam ibidem exorciſtis injungit *la Torre* aliunde probari non poſſit, quam ex ſuperſtitionibus Magicis. Prout eam *Fajus in ſuo energumenico* diſerte probat *p.*145, ubi citat hæc verba Fl.Ioſephi lib.8. antiquit.Iud.cap.2.p.206. *Volens dein Eleazarus his qui aderant oſtendere ſuæ artis efficaciam, non lōge inde ponebat poculū aut polubrum aqua plenum, imperabatq; dæmonio hominem exeunti, ut his ſubverſis ſignum daret ſpectantibus quod reliquiſſet hominem, quo facto nemini dubium erat quanta fuiſſet Solomonis ſcientia & ſapientia.* VI. An arreptitii virgis ſint cædendi, fumo torquendi; aut ſaltem comminationes iſtorum adhibendæ? *Reſp.Neg.* omnia enim hæc ex anili & vulgari opinione orta; nec in ſcriptura aut ulla naturali ratione fundamentum habent. Diabolus enim directe & phyſice non afficitur rebus corporeis: ut diximus *Diſp.de Dæmonibus.* Sed de hoc problemate pluribus in *diſp.de Exorciſmo.* VII. An liceat aliis accedere ad arreptitios, ſpectandi causa? *Reſp.* Ex curioſitate aut mera rerum novarum cupiditate non licet. Et quid opus ſe otiosè exponere alicui periculo. Sed ad contemplanda Dei judicia, & juſtiſſimam providentiam, ad hæc iram & perſecutionem Satanæ; inſuper ad conſolationem, ac levamen afflictis afferendum, & licet & expedit: quod analogice colligitur ex *Eccleſ.*7. 3. *Matth.* 25.36. VIII. An liceat interrogare diabolum obſidentem ut ab illo ea reſciſcas & diſcas, quæ faciunt ad ædificationem proximi (uti habet *Paſtorale Romanum*): ſive per modum deprecationis, ſive per modum imperii, ſive per modum familiaris colloquii. *Reſp.Neg.* Nullum enim nobis commercium cum diabolo. Vide *Diſp.de Exorciſmo.* IX. An ad omnia ejus dicta reſpondendum ſit, an vero ſimpliciter tacendum? *Reſp. Diſt.* Non eſt reſpondendum aut approbando, ſi quid boni & veri dicat (nolumus enim veritatem ex illo audire, aut ejus teſtimonio confirmari) aut refutando, ſiquid falſi & mali: Margaritæ non ſunt objiciendæ porcis *Matth.*7. nunquam enim illum paſſive convinces, aut meliorem red-

Digitized by Google

des. Prestat ergo exemplo Hiskiæ omnibus astantibus præscribere, ne quid respondeant: nisi forte infidelium aut infirmorum, qui adsunt, quique sermonibus aut factis ejus seduci possent, necessitas & ædificatio suadeat mendacia & blasphemias ejus verbo retundere. Vide exemplum Christi *Lucæ* 4.35.41. & Pauli *Actor.* 16.17.18. x. An actiones energumenon, ut ex.gr. in homines insilire, eos vulnerare *Actor.* 19. coll. cum *Matth.* 8. item veritatem religionis profiteri, Christum colere aut orare *Matth.* 8. cum *Luc.* 4. sint actiones humanæ, & consequenter moraliter bonæ aut malæ? *R. Neg.* Neque enim profiscuntur à principio actionum humanarum, mente scil. & voluntate, sed à puro puto arbitrio diaboli, hominis inscii aut inviti corpore ad executionem earum abutente. Vide & confer *la Torre disput.* 20. *Thyræum cap.* 23. & 27. *Balduinum in Casibus pag.* 627.

7 Problemata practica ascetica sunt. I. An liceat à Deo petere hoc malum? *R. Neg.* nullum enim mandatum ejus in scriptura. II. Quo dolore energumenus deplorabit male dicta aut facta in arreptione. *Resp.* Sua si quæ fuerint sive directe sive indirecte & per participationem, deplorabit *dolore resipiscentiæ*; aliena hoc est, quæ sunt solius diaboli *dolore detestationis* & justę indignationis, eo quod adversus gloriam Dei; & dolore *commiserationis seu condolentiæ*, siquidem in damnum & vexationem proximi patrata. Quod ad damnum & vexationem sibi illatam, possidebit animam in patientia immo & Deo gratias aget hac in parte, uti analogice colligitur ex *Iacobi* 1.2.3. & 5.10.11; coll. cum *Iobi* 1.21. & 2.10.11.111. Quid faciendum ab amicis, aliisque astantibus ante & post arreptionem? *Resp.* Consolationibus ex verbo Dei depromptis animum ejus erigant & confirment: præterea precibus suis Deo illum commendent. IV. An expedit statim cessante arreptione energumenis referre omnia absurda, ridicula, blasphema, terribilia, noxia & tristia, quæ durante arreptionis paroxysmo in corpore, aut per membra ejus diabolus designavit? *Resp. Neg.* quia miseris illis corporis vires ita prostratæ, membra quasi contracta & contusa, humores imprimis melancolici & per illos phantasia ita turbata est, ut tristium & terrtbilium relatione afflictis afflictio non fit addenda. Sed lætis, ac suavibus consolationibus animus reficiendus, corpus etiam curandum. Potest tamen ac debet alias dilucido aliquo intervallo relatio istorum fieri; *tum* ut tanto magis humilientur sub potenti manu Dei; *tum*, ut vera fide & resipiscentia tanto ardentius Deum quęrant, & precibus apud illum contendāt. Imprimis omnis illa tragœdia ipsis exponenda, postquam à malo totaliter liberati fuerint; ut tanto majores Deo gratias agant, & tanto magis in posterum à peccatis sibi caveant. V. An durante arreptione con-

conveniat verbum Dei legere; ut quidam ſolent magna vocis contentione, quaſi diabolum conſternaturi? *Reſp. Neg.* Verbum Dei nullum uſum habet niſi inſtitutionis ſeu informationis, tanquam morale inſtrumentum 2 *Timoth.* 3.15.16. At ille locum non habet inarreptitio, qui nec audit, nec intelligit: nec in adſtantibus, qui illa rerum turbatione, illis corporis jactationibus, horrendis boatibus, & clamoribus, non poſſunt adferre attentionē lectioni ſacræ debitā. VI. An precibus ſit contendendum, dum diabolus ſævitiem in miſeros illos exercet? *Reſp.* De mentalibus & tacitis, nemo dubitat. Sed ut quis ſive miniſter, ſive alius clara voce ibi præeat, vix cum ædificatione fieri poteſt: niſi aut in alium locum ſecedant amici ſive aſtantes, aut arreptio ſit abſque clamoribus, & vehementi ſtrepitu. Breviter quidquid lectionis, conſolationis, orationis adhibetur: hoc ſedulo cavendum, ne faciamus ex iis opus operatum, aut exorciſmum; ſed totum dirigatur ad inſtructionem arreptitii, aut aſtantium, aut utrorumque. VII. An in crepationes, diræ, exprobationes, comminationes dæmoni ſævienti ſint ingerendæ. *Reſp. Neg.* Vide *Diſp. de Exorciſmo.*

Problemata Eccleſiaſtica ſunt. I. An energumeni in templa ſint de ferendi? *Reſp.* De vacuis aut lateritiis ædificiis ſeu templis negamus: Nulla enim iis ineſt vis, nulla efficacia. Vide *Diſp. de Benedictionibus*: & *de Templis.* De cœtibus eccleſiaſticis. *Diſt.* Siquidem ipſi ab arreptione nunc liberi, velint & poſſint commode cœtibus ac precibus publicis ibidem pro liberatione ſuâ conceptis intereſſe, fiat. Sed ut arrepti eo deducti aut delati exercitia perturbent, minime convenit τῷ ἐυχαμόνως καὶ εὐτάκτως 1. *Corinth.* 14. Quod in agendis eccleſiaſticis requiritur. Quod olim in eccleſiis pernoctare ſolent, ut dæmonum terrore & metu liberarentur, ut ex *can.* 93. *Concil. Carthag. notat Albaſpinus ad can.* 27. *Concil. Eliber.* id ſane nimis fuit ἀκριβῶς II. An ad cœnam ſint admittendi? *Reſp.* in ipſo paroxyſmo. *Neg. tum* quia turbaretur, & infidelium ſcandalo aut ludibrio proſtitueretur tota actio publica; *tum*, quia ipſi eam animi præparationem, eam meditationis ſpiritualis attentionem ac devotionem, quæ in legitima cœnæ perceptione requiritur, adferre nequeunt. Quando vero ad tempus intermittit vexatio diabolica, *Aff.* Nihil enim excludit à cœnâ domini, niſi infidelitas & impœnitentia. Quod olim ad perceptionem, immo ne quidem ad contemplationem ſeu ſpectaculum euchariſtiæ (de quo infra) admitterent energumenos, catechumenos, pœnitentes; ſed eos ante conſecrationem exire jubebant, id inter ſtipulas referendum eſt. Videntur aliquam quaſi ceremonialem immunditiem, 8

rebus ſacris & ſpiritualibus non convenientem, ſibi imaginati eſſe. Quod docent infrunita illa Conciliorum ſtatuta, de Menſtruatis à baptiſmo aut cœnâ abſtinendis, (*Photii Nomoc.tit.* 3 18.*& tit.*4.16.) de leproſis à cœtu fidelium precantium ſeparandis *Conc.Ancyr.c.*17.& de *Energumenis Can. Apoſt.*78. Et ne energumenorum nomina ad altare cum oblatione recitentur. *Conc.Elibet.can.*29. Vbi vide *comment.Gab.Albaſpini.* Quid velit Balduinus l. 3.c.3.caſu 5.non ſatis capio: *Non ſunt*, inquit, *admittendi obſeſſi, qui à primâ quaſi infantia ſine ceſſatione à diabolo vexantur.* Siquidem intelligit perpetuo ſymptomate maniæ laborantes, utique extra controverſiam eſt. Sin vero perpetuo poſſeſſos; non video cur arcendi ſint, ſiquidem ſeipſos explorent. Nam ut per omnem vitam continuos paroxyſmos arreptionum, atque adeo rationis turbationem patiantur, non puto ex experientia conſtare. Habet quidem Albaſpinus in commēt. ad can. 37.Conc. Eliber.hanc diſtinctionem: *Eorū qui ab immundis ſpiritibus infeſtarentur duo erant genera quidam perpetuo agitabantur, alii lucidis intervallis gaudebant.* Sed ἀνίκω. 111. An adultus ante paroxyſmum præparatus & offerens ſe ad baptiſmum, in ipſo paroxyſmo ſit baptizandus, ſiquidem mors inſtare videatur? *Reſp.* Nullam video neceſſitatem. Notat *Photius Nomocan. tit.*4.*cap.*15.aliquo canone definitum fuiſſe, quomodo δαιμονοξόμενοι & mente capti, eſſent baptizandi. Sed qualis ſit ille canon, & quomodo determinaverit, mihi inde non liquet, nec vacat nunc amplius inquirere. Simile quid habet *can.*37.*Conc.Eliber.* 1v. An ad ſacros ordines, ſeu miniſteria eccleſiaſtica ſint promovendi? *R.Neg.* cum Canone apoſt.quem notat *Photius tit.*1.*c.*15.*& cū Iure Canonico diſt.*33.*ubi* Gregorii 1. Pii, Nicolai, Gelaſiiſtatuta exhibentur *Conc. Araus.c.*16 addit, non tantum non aſſumendos, ſed etiam *jam ordinatos ab impoſito officio eſſe repellendos*, & rationes ſunt manifeſtæ: quia patiuntur ea quæ ab imperitis ſæpe ipſis adſcribuntur aut de quibus peritiores dubitant, an à ſolo dæmone, an vero etiam ab illis proficiſcantur. Quod ſane miniſterium ab indecoro, ſcandalo, contemptu minime vindicat. Accedit quod vexationes illę, ad eccleſiaſtica obeunda, eos ineptos reddunt, ſaltem ſæpe impediunt. Quod autem *Concil.Eliber.c.*37.vetat lucernas ab iis accendi, nullius momenti eſt: & fatetur Albaſpinus *ſe conjectura ulla aut divinatione aſſequi non poſſe, cur id energumenis potius, quam aliis prohibeatur.* Ipſe enim lucernas intelligit, in feſtis Gentilium accendi ſolitas Sed quid vetat accipere de lucernis, quas νυκτοζηλία quâdam in tēplis Chriſtianorum ſive in feſto luminum, ſive aliâ occaſione tunc temporis accendere ſolent. Quod *jus Canon.d.diſt.c.maritum*, &c. Clericis, & cum eo *Toletus lib.*1, *Inſtr.c.*64.determinat non eſſe promovendos, aut ad majores

jores aut ad minores ordines, etiamsi vel semel vexati fuerint, id nimis durum mihi videtur. Vt & alterum; *si hujusmodi vexati erant promoti in minoribus, quando arrepti sunt, etiam sani & liberi ad majores nunquam ascendunt*; juxta *can. Clerici dist.* 33. v. An baptismus aut cœna domini sit conferenda energumenis: ut sacramenti ipsius virtute vel muniantur ab incursu dæmonum, vel purgentur, ut vult *Concilium Arausic.* 1. *c.* 1. *apud Bochellum in Decret. Eccles. Gallicanæ. Resp. Neg.* si ex opere operato, directè & immediate sacramentum talem effectum producere intelligatur. VI. An Ecclesiæ, aut ministrorum sit curare hoc malum, & quidem aliâ ac peculiari magis ratione, quam morbos veneficos, aut quævis mala corporalia. *R. Neg.* vide *Disp. de Exorcismo.*

Problemata politica sunt. 1. An fictiones hujus mali ad palliandam illicitam mendicitatem, aut alium aliquem in finem, aliquando contingant, & an illæ à Magistratu detegendæ accoercendæ sint? *R. Affirm.* Quod ad prius membrum: & docet id experientia Vide *Wier. l.* 4. *c.* 26, 27. 28. *Affirm.* itidem, quod ad posterius membrum. 11. An simulatoribus seu deceptoribus illis imponendi sint in pœnam tales, tantique cruciatus quales ac quantus vere possessis imponuntur ut à diabolo liberentur. *Resp.* Ita quidem habet *Concil.* 11. *Constantin.* (quod est VI. generale) *can.* 60. Sed eo nihil absurdius. Qualis enim pœna canonica, seu ecclesiastica quæ per verbera & virgas (arma verè carnalia, contra 2 *Corinth.* 10.) infertur? Adde crudelitatem esse cum Magica superstitione conjunctam, verberibus & flagris corpori energumenon illatis dæmonem velle expellere. Pœna politica ad synodi διαγλῶ non pertinet. Nos autem quærimus hic an pœna à Magistratu sit irroganda, & qualis. De priori nemo dubitat cum sit delictum, & quidem grave. Posterius judicis arbitrio relinquendum; qui pœnas aggravat in talibus, aut mitigat, pro ratione circumstantiarum. 111. An Exorcistæ (sive ordinis ecclesiastici, sive utriusque prætextu artem illam venditent) in Republica sint tolerandi. *Resp. Neg. ex tit.* de *Maleficis & Mathematicis*. collato cum *Deuter.* 18. *Exod.* 22 *Levitic.* 20. Iam vero Exorcistas quoslibet, etiam Papales Clericos, reos esse Magiæ, & familiaritatis ac societatis cum dæmonibus, probavimus in *Desperata causa Papatus lib.* 1. *& disp. de Magia, & de Exorcismo.* Sed contra vulgaris *Instantia* est: Atqui tamen sæpe, saltem nonnunquã ab illis ejicitur diabolus. *Resp.* Fingit, & decipit diabolus, & sic sponte cedit, non vero coactus ab Exorcista. Addimus, dæmonas fingere ligationem, coactionem & subjectionem suam, ad quasvis de murmurationes & ceremonias magicas. Sic etiam ex homine posseso discedunnt ad ceremonias & imperium Magorum, quos sortilegos appellant; ut te-

ſtis eſt *Sprengerus in Malleo Maleficarum.* Adde morem illum olim in Germania receptum ; de quo mox ex *Bodino. Fl. Ioſephus lib.* 8. *antiquit. c.* 2. refert vidiſſe ſe ab Eleazaro Iudeo dęmonem ex naribus poſſeſſi præſente Veſpaſiano cum filiis Tito & Domitiano extractum, idque per admotum annulum, cujus ſignaculo radix à Salomone reperta erat ſubdita: eundemque dæmonem certa conjuratione proſcriptum. Quid ergo ? Ex ſucceſſu concludes illas artes non eſſe vetitas ? Longe aliter cenſet *Ioh. Salisburienſis Policratic. lib.* 2. *c.* 27. quam egregiam diſſertatiõē tranſcripſerũt *Wierus de Præſtig. lib.* 3. 5. *c.* 23. *& Balduinus lib. cit. c.* 3. *caſu* 9. Miror tamen Eleazarum illum, & Flavium Ioſephum tam ſeriò & tanta cum contentione contra Wierum defendi à *Fayo in energumenico. p.* 98. 99. IV. *An* ergo ordinarii Exorciſtæ Papales à Magiſtratu ſint coërcendi, & puniendi : non obſtante quod ex perſuaſione religionis ſuæ, & ad ejus bonum ac propagationem hoc agere ſe proteſtentur ? *Reſp. Aff.* 1. Quia mundus non regitur opinionibus. Pravas ſuas & præjudicatas opiniones divinaculi, agyrtæ, & impoſtores ad unum omnes prætexent. An ideo *tit. de maleficis* &c. ex *Codice Iuſtiniani*, & *tit.* 13. *cap.* 20. ex *Codice Canonum Photii* eruendus eſſet ? 2. Quia hac ratione, homines emungunt argento; & factioni ſuę Romano-Hiſpanicæ (qualis eſt Clericorum apud nos) tanto arctius devinciunt. 3. Quia praxis eorum exorciſtica involvit, & promovet abominandas ſuperſtitiones, Idololatricas, & magicas. 4. Quia lata porta aperitur omnis generis fraudibus & fictionibus Exorciſticis : quas hic frequenter intercurrere norunt, illi qui in Papatu verſati ſunt, aut qui in *hiſtoriis Sleidani* & *Thuani* & *epiſtolis Cardinalis D'oſſat*, quin apud ipſum Ieſuitam *Delrio in Diſquiſ. Magicis* legerunt de ſpectro Aurelianenſi, de Martina Broſſeria, de Dominicanis Bernenſibus, de Elizabetha puella Anglica tempore Henrici VIII. (quam ſacram virginẽ Cantiam appellabant) de Magdalena de la Cruz. 5. Quia occaſio ipſis relinquitur, homines ſimpliciores dementandi; alios jam fucum eorum ſubolfacientes, & ad ſaniorem in religione ſenſum aſpirantes, vinculis, flagris, aliiſque cruciatibus cogendi & retinendi : cujus fraudulentæ tyrannidis exemplum nuper dederunt Lugduni Batavorũ. 6. Denique quia Medicis publica autoritate conſtitutis magnam partem praxeos, & miſeris hominibus ſanitatem intervertunt, dum pleroſque morbos, & ſymptomata fingunt eſſe venefica, energumenica, ut ſcil. quæſtum ſuum promoveant. Vide inter Medicos Pontificios *Condrochum* & *Valeſium. ſupra cit.* V. An liceat permittere, ut quis ſagam ſibi ſuſpectam verberibus cogat, energumeno aut maleficiato benedicere ? *R. Neg.* tales enim dum Magiam perſequi videntur, revera magiam exercen-

Digitized by Google

cent, quia à diaboli & diabolo cliẽtibus auxilium quęrunt. *Bodinus Dæmonom. lib.* 3. *c.* 6. refert per judices in Germania, immo per ipſam Imperii cameram ſolere imponi ſagis, ut coram homine affecto verba illa pronuntiarent; *Benedico tibi in nomine patris, & filii, & Spiritus ſ., in tuis bonis, ſanguine, & armento.* Quo facto illico eos ſanatos fuiſſe. VI. An uxore facta dęmoniaca, conjugii diſſolutio marito concedenda ſit. *Reſp. Neg.* ordinario ſaltem, non magis, quam propter lepram, epilepſiam, maniam, aliumve morbum incurabilem. Refert *Photius in cod. canon. tit.* 13. *c.* 30. & ibidem *Balſamo in ſcholiis*; In *Digeſtis* propter diuturnum furorem abſque ſpe reſtitutionis, certo in caſu concedi: ſed illud abrogari *novella* 117., ubi inter cauſas repudii, furoris nulla fiat mentio. Rurſum tamen in *conſtitutionibus Leonis* 111. & 112. poſt exactum triennium viro, poſt quinquennium mulieri concedi. VII. An energumeni poſſint fungi muneribus publicis? *Reſp.* ſiquidem ea ſint hæreditaria, autlegitimâ ſucceſſione ad ipſos devoluta, & vicario aut optione in iis uti poſſint, ipſique dilucida habeant intervalla, non videtur negandum. Reliqua munera non convenit iis imponi, aut impoſita iis relinqui quamdiu ab hoc malo liberati non ſunt. VIII. An conducat energumenos ad ſolitudinem & certa quædam loca redigi, iiſque includi; an vero promiſcua & publica frequentatio locorum ac hominum iis permittenda. *Reſp.* Medium hic tenendum eſt: ut & publico multorum, & ipſorum bono proſpiciatur. IX. An poſſint teſtes eſſe, teſtamenta condere, contractus inire, tutela ſuſcipere &c. *Reſp.* Horum ſolutio pendet, ex determinatione de furioſis per dilucida intervalla. Quidquid enim iſtis, etiam illis concedi poteſt. Niſi quod energumeni furioſis ſint præferendi, quia pauci eorum continua mania aut furore laborant.

Problemata Medica ſunt 1. Quinam de Energumenis & morbis male- 10
ficis debeant judicare & malum hoc curare. *Reſp.* Medici: aliquo modo etiam Theologi, & Philoſophi ex ſuis Metaphyſicis ac Pneumatologicis. Medici quidem, quia de morborum cauſis, ex arte ſua cognoſcunt. Ergo hic determinant an cauſæ propinquæ, & proximæ ſint pure naturales, nec ne. Si judicent non eſſe; tum de cauſa ſupernaturali cogitandum: & hic ſuas partes habent Theologi & Philoſophi, qui ex ſcriptura & ratione de ea commentantur. De morbis & ſymptomatis, quę diaboli ἐνέργεια aut invenit aut auget, aut de novo excitat, Medicus judicat, eaque ſolus curat. Nihil hic facit Theologus, quod immediatè & directè per ſpecificum aliquod remedium reſtituat ſanitatem. Nam preces apud Deum, & conſolationes ex verbo Dei non aliam in hoc malo habent rationem, quam in quovis alio corporis morbo. Vltra illud, quidquid

ab

Digitized by Google

ab apoſtolis utrobique factum legimus , erat ex peculiari privilegio & charifmate. Quod in morbis maleficis non magis imitari nunc debent Theologi,quam claudis dicere : *Surge & ambula.* Hic ergo capitalis vulgi error : Quod homines maleficio affectos à Theologis ſeu viris Eccleſiaſticis aut in totum aut ex parte curandos putant. De epilepſiâ tamen, vulneribus , fracturis , luxationibus ab ipſo dæmone illatis longè aliter judicant : chirurgum enim tunc advocant, non Theologum. Sententiam hanc de judicio Medicis deferendo habet *Balduinus l. 3. cap. 3. caſ. 1.* Ex Pontificiis *Condrochus Medicus, l. 1. de Morb. venef. c. 13.* cujus verba exibemus in *diſp. de Creatione.* Confer *eundem de methodo teſtificãdi cap.* 1. Valeſius c. 28. ſacræ Philoſophiæ poſtquam graviter diſſeruit dæmonas non affici rebus corporeis, ſic tandem per diſtinctionem concludit *p.* 231. *Hæc cum ita ſe habeãt conſtat ex his omnibus quæ dicta ſunt , veriſimile eſſe, plurimos eorum , qui Dæmonis opinione ad exorciſtas deferuntur, Dæmonem non habere ; ſed morbis aliquibus eorum qui dicti ſunt , teneri & præ inopia conſilii , cum tentatæ ſint aliæ curationes antea , neque ſufficiant , deferri ad illos, id quod meritò ab* Hippocrate libro de morbo ſacro *reprehenditur : eſſe tamen etiam aliquos , quibus talium morborum cauſa eſt Dæmon , illiſque curationem naturalem non eſſe ſatis, conferre tamen, non ob ipſos Dæmones per ſe, ſed ob morbos ipſos, aut eorum ſymptomata , aut internas cauſas , quas Dæmon ciet. Exemplo eſt Saul, qui cum à Dæmone torqueretur , ſuavitate Davidicæ citharæ delinitus mitius ferebat ; nimirum , ut melancholico occupatus morbo. Neque enim eſt quod quiſquam ſibi perſuadeat , Dæmonem eſſe qui muſicæ ſuavitate captus miteſceret , atque adeo illum torquere ſineret. Hoc enim refutatum jam antea eſt , diſputatumque de ea re adverſus quoſdam Platonicos* capite 15. *hujus operis in explicatione* cap. 2. Levitici *quod bis jam citavi. Solum fortaſſe ſupereſt , quod hoc loco quiſpiam dubitet , qua ratione fiat , ſi Dæmones nihil habent commune cum ullo corpore , ut melancholicos homines magna ex parte invadant , aut melancholicos ipſi morbos inferant. Mihi quidem videtur ad eorum nequitiam referendum , non ad naturam : nimirum melancholicus ſuccus , maximè omnium paratus eſt in inſaniam & deſperationem adigere , quæ illi nequam maxime exoptant.* Vbi Medicorum artem & curam prudenter limitat , ne quis cum Paracelſo putet per medici (& quidem ſignate Paracelſici) pietatem , preces ; jejunia , tanquam ſpecificum & peculiare remedium nullis aliis conceſſũ aut quacunque artem myſticam malum energumenicum curandum eſſe. Ingenue itidem Fernelius lib. 2. de abdit rerum cauſis cap. 16. fatetur Medicos ſæpiſſime in judicio & curâ ſuâ hic errare,& ſibi cum aliis hoc eveniſſe , circa juvenem ex equeſtri familiâ , quem decies ad minimum quotidie corporis concuſſione & quaſi convulſione agitatum adhibitis omnibus

Digitized by Google

mnibus remediis malum illud tanquam convulsioni finitimum expugnare satagebant. Sed frustra: *quoniam* inquit *omnes longe aberamus à cognitione veri. Nam mense tertio primum deprehensus dæmon quidam totius mali author voce insuetisque verbis ac sententiis tum Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans esset) se prodens. Is multa assidentium maximèque medicorum secreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circumvenisset, quodque irritis pharmacis corpus hoc pene jugulassent.* 11. An morbi venefici sint naturaliter incurabiles, aut symptomata energumenica. *R.* Vulgaris multorum error sic censet: Hinc est, quod Medicos non advocant; sed aut Theologos, aut agyrtas, aut mirabiliarios empiricos, aut deliras anus, aliquando etiam Magos & hariolos: in quibus putatur θεῖον seu δαιμονιῶδες quid latere. Qu od perstringit *autor Libri de morbo sacro*, qui exstat sub nomine Hippocratis. Verba ejus exhibet *Valesius cap.* 28. Incurabilis est hic omnis morbus, qui alioqui extra ἐπῳδὰς aut veneficium incurabilis, apud Medicos habetur, ut ex. gr. absolutus hydrops, perfecta lepra, confirmata podagra. 2. Difficulter aut vix curabilis est omnis morbus, qui extra hunc casum est talis; ex. gr. inveterata melancolia, epilepsia &c. 3. Absolute incurabilis est omnis vel minimus morbus, cujus causa synectica & proxima est aut motus localis diaboli, aut causa quædam physica per motum localem diaboli & sic per applicationem agentis naturalis ad suum patiens producta & continuata. Quamdiu enim causa morbi non cessat, morbus curari nequit. Iam vero contra dæmonem intra corpus continuo operantem, frustra naturalibus suis antidotis extrinsecus operatur medicus. Ex. gr. dum ille coarctat aut distendit viscera, dum humores aut spiritus ciet, agitat, transfert, confundit, Perturbat, quomodo Medicus restituet? Vide apud *Fernelium lib. 2. de abditis rerum causis cap.* 16. *& Wierum lib* 4. *de præstig. cap.* 17. quam frustra laborarint Medici in istiusmodi cura. 4. Symptomata quædam ipsius arreptionis, ut clamores, risus, vultus contortus, ventris intumescentia, rugitus, & quæ similia incurabilia sunt: & tantum speculativè circa ea se habet Medicus juxta cum aliis astantibus. 5. Corporis & artuum jactationi, si quod remedium adhibere possit aut debeat; id non ex officina Hippocraticâ, sed à vinculis, catenis (*Marc.* 5. 3. 4.) & Herculeis hominum manibus petendum est. 6. Mala corporis complexio, aut malum quodcunque morbificum, cessante arreptionis paroxysmo, alibi curabile & hic curari potest: sive illud ante possessionem fuerit in corpore eoque diabolus usus fuerit, sive ex possessione ortum, aut inde incrementum sumserit. Ratio est; quia affectio spiritualis seu possessio non aufert planè naturam, seu balsamum naturale, quo morbi sanantur, & cujus minister est medicus.

Accedit experientia; quam inter alios allegat *Condr. l.* 3. *c.* 15. *& l.* 4. *c.* 2. ubi tamen fatetur propter rationes ibidem allegatas, curationem ſæpe eſſe mancam & imperfectam. Confer & *Valeſ. c.* 28. III. An morbi energumenici & venefici differant ſpecie à ſui ſimilibus abſque intercedente energemate, aut maleficio corpus infeſtantibus: e.gr. epilepſia ab epilepſia, tabes à tabe, vulnus à vulnere, mania à mania &c. *Reſp. Neg.* Originis, modi, & graduum differentiam agnoſcimus, ſed illa non infert differentiam formæ & ſpecici. Quod dixi de differentia originis, & inde modi ac graduum, diſcimus ex harum rerum expertiſſimo *Conacho lib.* 2. *c.* 13. ubi obſervat, naturales morbos ſenſim ut plurimum vires acquirere, donec ad ſtatum perveniant, veneficos vero frequenter ſtatim ab initio nullis peccantibus humoribus in cauſa exiſtentibus, cum graviſſimis ſymptomatibus ac doloribus ſe prodere, adhæc inconſtantes eſſe, & raro periodos ſervare, quamvis periodicam naturam referant. Addit *lib.* 4. *c.* 2. dæmonas uti tenuiori ac ſubtiliori quadam ſubſtantia ex rebus naturalibus elicita ad infligendos morbos: & quia hujuſmodi particularia venena nos lateant, latere etiam particularia ſeu ſpecifica eorum alexipharmaca (quod idem de veneno peſtis, ex Medicis retulimus Diſput. *De Peſte*); itaque ex generalibus & probatis antidotis iis utendum eſſe quæ magis ſpiritibus conveniunt, cum iis permiſceri, & ſic eos penetrare, atque alterare poſſunt. IV. An Morbi & languores energumenici ſpecie differant, ab aliis dæmoniacis, item à veneficis? ex.gr. tabes à tabe, contuſio à contuſione &c. *Reſp. Neg.* Diabolus enim tanquam cauſa directè & phyſicè agens omnes infert, quamvis illos intra corpus agens illudque poſſidens; iſtos corpori aſſiſtens; hos item aſſiſtens ſed intercedecente pacto, operatione, & poſtulato Magorum. V. An ſoli naturali corporis diſpoſitioni, energemata & mala veneficia ſint adſcribenda; & conſequenter noxii humoris expurgatione, & complexionis correctione ſanitas obtineri poſſit. *Reſp. Neg.* Et videntur Medici non pauci (ut notat *Condrochus lib.* 3. *c.* 13.) errore hoc teneri: quos tamen fruſtra ſe fatigaſſe, & malum auxiſſe teſtatur ibid. Confer eundem *lib.* 2. *c.* 1. *Wierus l.* 5. *c.* 30. & *Levinus Lemnius lib.* 2. *c.* 1. & 2. videntur huic errori quodammodo favere, forte ſecuti judicium Hippocratis aut Aëtii, aut Avicennæ: quos citatos vide apud *Valeſium cap.* 28. niſi forte nimium & aniles ſuperſtitiones, ac vulgares errores voluerint perſtringere. Quomodo Hippocratem accipi poſſe non abnuit Valeſius. Similem fere conjecturam de Poſidonio celebri Medico ſub Valente, quem taxat Philoſtorgius, habet *Iacobus Gotthofredus in notis ad l.* 8. *Philoſtorgi c.* 10. An forte hoc tantum dixerit, *Incubum non eſſe damonem*, uti Poſſidonio hoc tribuit

Aëtius

Aetius tetrabibl. 2. serm. 2. cap. 12. Et an non hanc ipsius opinionem minime malam, huc traxerit Philostorgius. Siquidem diabolus hujus mali autor sit, (qui est causa libere agens, nec corporeis rebus obnoxia) utique sequitur, omnibus peccantibus humoribus expurgatis, ipsum tamen simul non expulsum, nisi velit: aut nisi aliis & convenientibus remediis expellatur. Vide Valesium & Condrochum *loc cit.* Qui tamen in eo non sequendi quod errore sue religionis exorcismos ecclesiasticos admittunt. *Barthol Fayus in suo energumenico* nimium superstitioni Pontificię velificatur, dum Wieri modo cit. opinionẽ perstringit *p.* 100. 101. VI. Quænam sint symptomata, qui morbi, quos præ aliis plerumque immittunt diaboli. *Resp.* Puto hoc vix determinari posse: cum illi sint mille nocendi artes. Enumerat tamen eos *Condrochus loco cit.* Et passim particulares historiæ obsessorum. Sed de his alibi potius agendum, ubi de Magia, seu veneficiis. VII. An eâdem methodo omnes illi morbi curandi; quod faciunt Agyrtæ, & delirę anus *R. Neg.* Repugnat hoc Medicinæ & facile omnes percipiunt, quibus cerebrum non est in calcaneo. Nunc sufficerit verbo monuisse, ex principiis philosophicis: quamvis causa communis omnium sit una & eadem (diabolus scil.) causas tamen particulares & proximas, quibus utitur, non esse easdem: & consequẽter non esse adhibenda una eademque antidota, & unam curandi methodum particularem. VIII. Quæ ergo sint præstantissima antidota, speciatim cathartica, anodyna, confortantia. *Resp.* Hoc Medicorum est determinare; qui communia passim tradunt: & quidquid hic particulare observandum, videtur indicasse *Condrochus*: nisi quod contra artem suam, eam sc. cum nobili ingenio captivans exorcisticis aliisque superstitionibus Papatus, admittat suffimigia obsessis prodesse; rutam à veneficiis defendere, fœniculum, sclaræam oculos præcipuè ab ingressu diaboli, quia efflat ex his cum odore halituosa quædam substantia &c. *l.* 4. *c.* 2. Quæ confer cum *Mengi Flagello*, & *Fuste Daemonum*, & similibus Doctoribus Exorcisticis. Longe sanior eo hac in parte *Valesius loc. cit.* Omnibus Medicis Põtificiis impotentior *Fayus in energumenico*, ubi *p.* 98. 99. defẽdit *Fl. Iosephum* (relatum sc. ab Hieronimo in catalogum scriptorum ecclesiasticorum) *lib.* 8. *cap.* 2. *antiquit. Iudaicar.* cabalistico magicas superstitiones spirantem. Confer *disp. de Exorcismo.*

Problemata textualia breviter tantum indicamus potius quam explicamus, quia Typographus monet abrumpendum. Loca scripturæ quæ huc potissimum faciunt & ad quæ multa philologicè, historicè, philosophicè, theologicè quæri possent, sunt *Daniel* 4. 33. 34. *Matth.* 17. *coll. cum Marci* 5. 2. 3. 4. 5. 6. *Luc.* 13. 11. *Actor.* 16. 16. & 19. 14. 15. 16. 1. De

Nebucadnezaris Mania quid ſtatuendum. *Reſp.* Egimus de eâ in *Diſp. de Dæmonibus.* Hoc nunc addimus, videri admixtum fuiſſe energema : ita ut à diabolo & ſeipſo primum extruſus rb hominibus, & ſic ab ipſis hominibus, volentibus nolentibus deſeatus fuiſſe videatur : *haud aliter ac* ἀλογιζόμενος *Matth.* 8. *luc* 8. conſer utramque hiſtoriam. Nam veriſimile non eſt, ob puram maniam, aut melancolica deliria, à miniſtris & ſubditis ſuis ſive extruſum, ſive aufugientem in ſylvis ac deſertis relictum II. Quid de ſpiritu malo Saulis, & Muſica Davidis ? *Reſp.* Iam determinatum *Diſp. de Dæmonibus.* Conferat præter autores ibidem cit. cui vacat *Magii Miſcellanea in Theſauro Critico à Grutero edita p.* 1429. *Brodei Miſcellan. lib.* 4. *c.* 31. *Valeſium cap.* 28. III. Quid de lunatico *Matth.* 17. *cum Marci* 5. R. Supra *theſi* 4. breviter explicuimus. Conferantur per occaſionem ab iis, quibus vacat, pręter Commentatores, *Cameronis prælect. tom.* 2. *aut Myrotheeium ad loc. cit. Schulteti Exerc. lib.* 2. *c.* 48. *Lemnius de Occultis Naturæ mirac. p.* 136. 137. *Delrio lib.* 3. *Diſq. Mag. ſect.* 5. *Valeſius c.* 71. *Heinſius in exercitat. ſacris ad Matth.* 4. *Voſius lib.* 2. *de Idololatr. c.* 19. *Ludov. de Dieu in notis ad Matth.* 4. *Fullerus l.* 2. *miſcellaneor. cap.* 17. IV. Quid de ſpiritu infirmitatis, quo diabolus ligaverat fœminam *Luc.* 13. *R.* Morbus fuit à diabolo immiſſus, tanquam cauſa non obſidente, ſed aſſiſtente uti *Iobi* 2. 7. An à continuo adſtiterit, an vero ſemel aſſiſtens morbum incurabilem inflixerit, aut morbum poſt ſe reliquerit, qui progreſſu temporis incurabilis factus ſit, diſqu. poſſet. Nos malumus dicere diabolum continuo ſaltem tunc non adſtitiſſe cum Chriſtus eam ſanaret : quia alioquin illum increpaſſet, aut ei diſceſſum & ceſſationem à malefitio imperaſſet. Porro morbos à diabolis infligi, alibi docendum eſt. De quo commentatores ad loc. cit. Et *Pineda in Iobum*, *Delrio in diſquis. Magic*, *Condrochus loc. cit. Valeſius cap.* 28. *Fernelius lib.* 1. *de abdit. rerum cauſis c. ult. & lib.* 2. *c.* 16. V. An ex *Pſal.* 78. 49. certo probetur morbos à dæmonibus immitti ? ut vulgo ad hoc citari ſolet *Reſp.* Neg. ſiquidem textus hebraicus propriùs inſpiciatur. Quod agnovit Simeon Muis. in comment. ad locum : *Ezra*, inquit, *& Kimhi volunt* malachæ, *id eſt* angelorum *ſyntacticum eſſe pro abſoluto : id quod alias interdum contingit. Ego mihi videor poſſe hoc nomen in regimine, quod vocant, accipere ac vertere,* immiſſionem (legationem) nuntiorum malorum, *hoc eſt, rerum malarum, & per nuntios rerum malarum poſſe intelligere Moſen & Aronem, per quos tot mala Ægyptiis fuiſſent prænunciata, atque etiam inflicta.* VI. An Syracides *cap.* 27. 13. alludat ad lunaticos; ut vult *Valeſius c* 28.*. Videtur nimis longe petitum præſertim cum obvia ſit analogia ipſius lunæ, & ſtulti, quam docte & prolixe explicat *A Lapide in comm. ibid.* Conferri poſſunt commentator. ad *Apocalypſ.* 12. 1.

Reſtant

Reſtant Problemata hiſtorica : quæ diſtinguimus in ea quæ antiquitates, & in ea quæ novitates eccleſiaſticas concernunt. Proris generis paucula iſta nunc indicamus. I. An & cur fuerint in Iudæâ plures Δαιμονιζόμενοι tempore Chriſti & plures inter gentes tempore primæ propagationis Euangelii per apoſtolos eorumq; diſcipulos, & ſucceſſores, quam aut ante, aut poſt. *Reſp.* Fuiſſe plures colligimus ex hiſtoria eccleſiaſtica. Cauſa primaria fuit, ut Chriſtus & Euangelium ejus ejectionibus dæmonum glorificarètur. II. An antiqua eccleſia ſemper & ubiq; energumenos à communione euchariſtiæ, & precum eccleſiaſticarum excluſerit. *Reſp.* Ita quidẽ videretur ſtatuendum ex *canone Apoſt.* 78. *Pſeudo-Areopagitâ in Hierarch. Eccleſiaſt.* Et *Concil., Eliberino c.* 29.; *& ſic ſtatuunt Micrologus obſerv. eccleſiaſt. c.* 5. *l.* 51. *Maximus, Cabaſila, & Germanus in Liturgicis ſuis. Durantes in Ration. l.* 4. *fol. & l.* 6. *f.* 129. *Albertus Magn. de Offic. Miſſa tract.* 3. *c.* 23. *Alcuin. de div. Offic. Thomas* 3. *qu.* 80: *art.* 4. Sed contra adſerimus *Concil. Arauſicanum* I. *can.* I. *Et Eliberin. Concil. can.* 37. qui quomodo non contra dicat *canoni.* 29. ego nondum video ; nec expedire ſe poteſt *Albaſpinus Epiſ. Aurelianenſis*, *in Commentar. ad dictum Concil.* Vt vel hinc videas, quam tuto à ſcriptura, ad patres, & antiquam eccleſiam confugiant nonnulli. Quidquid ſit, non fuit hoc ſtatutum de Energumenis, (ut ut antiquum) catholicum. Et tamen huic ſimilia ſexcenta ab antiquitatis oſtentatoribus obtrudi ſolent. Si quis conjecturis locus ego putem errorem hunc ortum ex eo, quod energumenos arreptos à baptiſmo, euchariſtia, precibus & exercitiis publicis excludi voluerint, etiam energumenos Gentiles, ſed liberationem petentes & exſpectantes in eccleſia Chriſtiana à fidẽlibus chariſmate illo præditis. Sed conjectura eſt: fere tamen tam certa, ac maxima pars conjecturalis Theologiæ, quæ ex conſenſu & praxi antiqua univerſalis Eccleſiæ tam ſpeciosè venditatur. III. An dictæ Sybillę fuerint energumenæ? *Reſp.* Siquidem tales fuerint, qualem unam deſcribit *Virgilius Æneid.* 6. *Bacchatur vates* &c. utique fuerunt Pythoniſſę energumenæ. Sed de illis alibi, in *diſp. de Prophetia.* IV. An epilepſiæ, & maniacis deliriis aut enthuſiaſmis diabolicis Muhammedi adfuerit energema? *R.* Non video cur hoc negandum ſit, ſi vitam & actiones ejus intueamur, Et exſertè de illo probat *Iohannes Andreas Maurus in Confuſione ſecte Mahometicæ. cap.* I. cum à Meccanis civibus pro fatuo & obſeſſo, & à Propriâ uxore pro Phrenetico & à Satanę tentationibus deluſo fuiſſe habitum. *Idem ibid.* & *Philippus Guadagnolo in apologiâ contra Achmedum Alabadin c.* 10. *ſect.* I. ex libris Saracenicis *Agar* & *Aſſiſa* probant eum ex vita eremitica, & nimio jejunio factum fuiſſe inſomnem & furioſum, & in ſpelunca commorantem audiiſſe voces & ſermones loquentis

quentem autem neminem vidiſſe. Ita cum furioſis & dæmoniacis Enthuſiaſtis, ac phrophetis Monaſteri enſibus quos patrum noſtrorum ætas vidit, in eo comparari poſſit.

Ex novitatibus Eccleſiaſticis hiſtorica problemata ſint iſta 1. An Franciſco Aſſiſio,& Prophetis Anabaptiſticis Monaſterii,& in Hollandia(quorum vitæ & icones peculiari libello edita) enthuſiaſmus diabolicus, energema, æque tribui non poſſit, ac Muhammedo? *Reſp.* non videtur improbabile. De Anabaptiſtis homicidia intonantibus, & patrantibus, vix dubitem. Franciſcum ridiculè μωρολογοῦντα ad minimum maniacis & deliris accenſendum putem. II. An plures ſint hodie energumeni, & maleficiati inter Gentiles in Iaponia &c. quam inter Chriſtianos; & rurſum inter Pontificios quam inter Reformatos. *Reſp. Aff.* utrumque. III. An Enthuſiaſmus quis, & energema *Iohannæ* Lotharingicæ (vulgo dictę, Virgini Aurelianenſi) ſit attribuendum. *Reſp*, Diabolicum & Magicum; quid interveniſſe judicabant Theologi & judices eccleſiaſtici, qui illam vivicomburio devoverunt. Sed cauſam ejus defendunt ex altera parte viri docti nec pauci nec ignobiles; inter quos ex recentioribus *Delrio in Diſq. Magic.* ubi vide plures antores citatos. Nuper ICus Lotharingus peculiari libro Iohannam à criminibus intentatis purgare conatus. Ego ut divinum prophetiæ & miraculorum donum ipſi adſcribam, nondum adduci poſſum. De Magia nolim tamen affirmare. Verum, quia non tantum animo imperterrito, ſed corporis robore in præliis ſupra vulgares milites quid prętitiſſe creditur: quid vetat ſuſpicari energema; & quidem innoxium, ſiquidem fidem ac pietatem ejus contra adverſarios evincant. Aut, dicatur vehemens ac ſingularis impetus, & fortitudo in ipſa fuiſſe, cui aliquid tamen dementiæ, aut melancolię admixtum fuerit: quo factum ut minimè metuerit. Sed in hanc hiſtoriã prolixius & accuratius inquirimus *in diſp. de Miraculis.* III. Quid de Lutheri tentato exorciſmo quem tam infeliciter ipſi ceſſiſſe clamant Pontificii? *Reſp.* Merum eſſe mendacium: quod doctrina & praxis Lutheri validè contundit. Hiſtoriam genuinam energumenæ ad Lutherum adductę vide apud *Balduinum in Caſibus p.* 646. 647. & autores ibid. citatos. IV. Quid cenſendum de hiſtoria induciarum, quas omnibus energumenis dabant dæmones Lovanii, eo die, quo ad funus Lutheri profecti erant; quam ex Bredenbachio nobis objiciunt *la Torre p.* 152. & *Thyræus p.* 15. *Reſp.* Analyſin hujus fidei Papiſticæ eſſe in veracitatem diaboli. Ex loco illo inventionis non raro argumentantur Pontificii, Diabolus dixit; ergo. *Thyræus cap.* 6. dicit ſe edoctos eſſe: nempe ex teſtimonio, ſeu confeſſione dæmonum poſſidentium. Mirum eſt non inſeri ab i-

ab ipsis hunc locum Dialecticæ Fonsecæ, aut Hunnæi. Non est ergo, quod amplius tam ægre feramus Calvini stigmata probari, ex testimonio unius Bolsseci: neque enim magis intestabilis est, quam diabolus. COROL. Disquisitione dignum est, quid sibi velit & *quomodo cum doctrina & praxi arti: Exorcistica in papatu, & ordinibus sacris, qui Exorcistis juxta formulam Pontificalis Romani conferuntur, conveniat novella & particularis illa constitutio Philippi Roveni, prætensi archiepiscopi Philippens. & Vicarii apostolici per unitas Belgii Provincias facta die 12. Decembris anno. 1638. & eximius Lavani apud Bernardinum Masium, sub viridi cruce anno 1638. pag. 12*

„*Nullus omnino sine licentia nostra, vel subdelegatorum Nostrorum Energumenos*
„*exorcizare præsumat, neque utatur exorcismis aliis quam ab Ecclesia approbatis,*
„*aut in Rituali Romano contentis. Mulieri energumenæ exorcismum adhibiturus, id*
„*præstet duabus saltem personis probatæ vitæ præsentibus. Neque ad eas exorcizan-*
„*das faciles sint Sacerdotes, sed omnia diligenter examinent, ne detur locus malis*
„*suspicionibus vel scandalis.*

DE PECCATI USIBUS PER ACCIDENS.

Resp. IOHANNE LE FEBRE *Mediob. Zeland.* 18. *Novemb.* 1643.

Amplificationes practicorum, & disputationes dogmaticorum ad loc. communes de Providentia Dei in malo, & permissione peccati, & de prædestinatione, sapissime occasionem suggerunt disquirendi de usu seu abusu peccati. Nos ad postulatum quorundam symbolam nostram ad explicationem hujus controversiæ collaturi I. Præmissis præcognitis & hypothesibus, II. Quæstionem determinabimus. III. Problemata nonnulla subjiciemus.

I. Ermini de quibus in hac controversia præcognoscendum, sunt *malum, peccatum, usus, per accidens.* 1. Mali natura nulla est, sed amissio boni mali nomen accepit, *Augustin. lib.* 11. *de civitate Dei cap.* 9. Nullum malum quâ tale est ens positivum, metaphysice & proprie acceptum. 2. Malum est in bono & ad bonum. 3. Non habet propriè causam efficientem sed deficientem, 4. Non datur malum per essentiam, aut malum summum. 6. Nec ullum malum est eligibile. 6. Nec appetibile sub ratione mali. 7. Malum culpæ majus & magis est tale, quam malum pœnæ. 8. Malum culpæ & pœnæ,

næ, quamvis specifice & rationibus formalibus distinguantur, nec unum possit esse alterum, nec unum prædicari de altero: possunt tamen in uno subjecto seu substrato concurrere seu subjectari; ita ut unus idemque actus concretè sumtus possit dici & culpa & pœna, quippe utriusque formã (ita loquar) sustinens. De his aliisq; axiomatis, videndi *Augustinus cõtra Manichæos, Thomas in summa utraq; & in q. disp. de malo*, necnon vulgares Scholastici ac Mer[illegible] infra, & *disp. de propag. pec. original.* 1. [illegible] sumitur aliquando abstractè, aliquãdo concretè: illo modo notat ἀνομίαν seu deformitatem à lege Dei formaliter & ut sic: isto modo notat totum quoddam complexum constans ex actu substrato, & ἀνομίᾳ seu vitio & peccaminositate, & ex ordinabilitate aut actuali ordinatione ad bonum. 2. Substratum, seu materiale & subjectum peccati, id est, actio naturalis, in qua est ἀνομία, ut in genere naturæ præcisè & abstracte consideratur, metaphysice & naturaliter bona est; ut vero in genere moris consideratur, neutra & adiaphora est. 3. Divina permissio peccati quæ opponitur impeditioni divinæ, quâ Deus impedit ut creatura non possit aut non velit producere actum peccati; ut & tota Dei providentia circa totum complexum peccati concrete scil. cum subjecto substrato & eventu ac omnibus consequentibus sumptum, ab ipso peccato quà tali, seu ipsa ἀνομίᾳ in se, per se, & præcise accepta accurate distingui debet. Idem dicimus de decreto permittendi, & de decreto exequendi totam actualem atque efficacem peccati complexe sumpti gubernationem. 4. Pariter & actus substratus ut formaliter procedit à creatura tanquam causa propria & particulari; a Deo agente, ejusque providentia, concursu, præcursu, tanquam causa prima distinguendus est. 5. Ordinabilitas & ordinatio peccati sive concretè sive abstracte accepti distingui potest in activam & passivam: seu distingui potest ejus attingentia activa & passiva: seu ordinatio distinguitur in ordinantem & ordinatam. 6. Ordinabilitas passivè accepta, notat potentiam obedientialem (ita loqui liceat,) seu non repugnantiam, in ordine ad potentiam Dei, qui omne malum potest convertere in bonum, seu ex malo bonum elicere: ita ut *ex* notet antecedens, præsuppositum, & occasionem (per accidens scil.) ad quam Deus producit aliquod bonum. 7. Ordinatio passive accepta, dicit terminum & quasi subjectum operationis divinæ: simili fere modo ac nihil, ex quo Deus cœlum cum elementis produxit; & tenebræ, ex quibus lucem; & terra, ex qua hominem & animalia terrestria. 8. Ordinatio active accepta, seu ut attenditur à parte Dei, est ipse Deus cum relatione rationis ad ea ordinanda seu ordinabilia consideratus. 9. Consequentia & eventa peccati quædam sunt & dicuntur effecta ejus per se, quædam per acci-

dens

dens seu potius nullo modo effecta, si ipsum peccatum qua tale, & intẽtionem atq; operationem per causas consideres. III. Vsus rei identificatur cum ipsius fine tùm principali tum minus principali, tum per se, tum per accidens. 2. Vt ergo omnis finis est bonus, & boni; sic etiam omnis usus: respicit enim usus propiè τὸ bonum utile & ab illo denominatur. Dicit enim duplicem respectum, ad bonum aliquod tanquam medium, quo quis utitur aut uti potest; & simul ad bonum aliquod tanquam finem, ad quod quis medio illo utitur. 3. Vsui opponitur abusus, cum scil. quis utitur re præter & contra naturam & finem ejus. IV. Per accidens opponitur τῷ per se, in se, ex se, de se. Quomodo autem, & quot modis dicatur per accidens à vulgaribus formalistis & lexicographis Philosophis explicatur: unde juniores ea discant, aut repetant. Suffecerit nobis hic præsupponere: 1. Quidvis de quovis ferè posse prædicari per accidens; modo combinatio & connexio sit adjuncti concomitantis, antecedentis, consequentis, cum subjecto aut principio, aut objecto aliquo. 2. Propter hanc heterogeneorum concretionem & connexionem varias esse prædicationes Logicè improprias, Rhetoricè metonymicas, immo & catachresticas; quæ propriè acceptæ falsæ sunt, impropriè acceptæ, veræ sunt? Quia non verificantur, nisi solo extrinseco respectu, in alio sc., per aliud, & propter aliud; atque in ordine ad aliud, non vero ut de ipso subjecto in se ac per se accipiuntur ac prædicantur.

His præcognitis, quæritur an aliquis sit usus peccati, seu an peccatum 2.
aliqua ratione & aliquo respectu dici possit conducere alicui & ad aliquid, aut utile esse, aut bonum esse, aut melius esse. Aut an saltem autores, si qui tale quid dixerint, excusari, & ab errore, hæresi, impietate, vindicari possint, contra temerarios calumniatores. Sunt autem ex nostris 1. *Dogmatici* (vide *Synopsin Theologiæ Leidensem cap. de peccato originis. Elenctici* in *libro* nostro vernaculo *contra Danielem Tilenum*, & in *disp. de calumnia, Quod Deus autor peccati &c.* indicati 3. *Practici* ut, *Plesseus* aliiq; in *libro* nostro *contra Tilenum* notati. Et nos *ibidem* passim, ut *p.* 90 106. Et *p.* 83. 84. 86. sed cum distinctione. Addimus nunc *Paulum Baines* inter practicos Anglos eximium, *concione in Apocal.* 2. Et inter Belgas præstantiss. *VVill. Teellinck* in *tract.* vernaculo cui tit. *Exercitium pietatis p.* 36. 44. Nec omittenda insignis *explicatio catechetica q.* 115. ubi de nostra imperfectione. Nos istis conclusionibus determinamus. I. *Concl.* Concomitantia & Consequentia omnia peccati (exceptis iis, quæ sunt peccata formaliter sic dicta) in se & per se sunt bona ac utilia: & ratio est, quia à Deo producuntur, vel immediatè, vel mediatè in & cum creaturis tanquã causis secũdis operante & cooperãte. II. *Concl.* Ipsum peccatũ abstracte & præcise pro ἀνομίᾳ acceptum seu

peccatum quà tale, in se, ac per se, & de suâ naturâ atque intrinsecâ ratione formali tantum est malum, & ad malum; consequenter est inutile, noxium, damnosum, nullum habet usum, nec ad aliquid conducit. Ratio est, quia malum nec finis est, nec ad finem est, seu non habet finem; idque quia non habet causam efficientem proprie dictam. IV. *Concl.* Peccatum improprie aut catachrestice dicitur utile, ejusque aliquis esse usus aut evētus seu effectus bonus, sed per accidens sc. *tum* actus substrati; *tum* permissionis divinæ, quæ permittit ipsam ἀνομίαν; *tum* ordinationis divinę, & intentionis, qua & secundum quam ordinat ἀνομίαν seu actum peccaminosum eumque convertit in bonum. Ita ut utilitas & bonitas illa. 1. Inhæreat per se *primo* operationi, permissioni, ordinationi, & intentioni divinæ, seu omnibus actibus providentiæ Dei circa peccatum; *deinde*, effectibus providentiæ divinæ, nempe subjecto peccatis substrato, & effecto seu eventui cuilibet bono ex peccato, seu potius occasione peccati, seu ad & post existentiam peccati educto & producto. 2. consequenter de illis per se & Proprie prædicetur: contra vitiositati formaliter ita dictæ, seu actui vitioso qua vitioso, nulla ratione insit, nec de illo prædicetur; nisi per accidens rei aut actionis bonæ cum ipso ἀνομήματι connexæ; seu per aliud & propter aliud illi malo adjunctum, hoc est, propter bona τῇ ἀνομίᾳ συνέχοντα: ita ut malo tanquam occasionipassivę boni productio attribuatur, sed prædicatione impropria. Ad hanc conclusionem firmandam faciunt illa quę subtiliter & distincte determinat *Bonaventura, cum suo comentatore Petro Capullo ad 1. dist. 46. quæst. 6 puncto 1. & 2.* Malum scil. culpæ, prout ex ipso elicitur bonū esse pulcrum in ordine. Et conferre ad pulcritudinem universi occasionaliter scil. & per accidens non quatenus est malum, nec ratione deformitatis, sed triplici ratione; 1. prout ex eo elicitur bonum. 2. in quantum ipsi malo culpæ debetur pœna. 3. quatenus bonum oppositum apparet magis bonum ex comparatione mali. Thomas in secundo scripto ad Magistrum 1. dist. 46. artic. 3. ubi ad quæstionem an mala fieri sit bonum, sic respondet: *Dicendum quod dupliciter de malo loqui possumus. Vno modo secundum se. Alio modo secundum ordinem ad aliud, & hoc dupliciter. Vno modo secundum ordinem per se. Alio modo secundum ordinem per accidens. Bonitas ergo de malo secundum se considerato dici non potest, nec de malo secundum ordinem quo per se ad aliquid ordinatur. Sed in ordine quo malum per accidens ordinatur ad aliquid, potest aliqua ratio bonitatis inveniri, inquantum mala sunt occasiones bonorum: Et ideo omnes in hoc concordant quod malū non est bonum, quia per hoc removetur bonitas à malo absolute Similiter & in hoc, quod facere mala non est bonum, quia vēr hoc designatur ordo mali per se ad suam causam. Sed in hoc quod dicitur mala fieri vel esse importatur*

ordo

Digitized by Google

ordo malorum ad alia communiter : ad per se & per accidens, quia cum dicimus mala fieri vel esse nihil aliud significamus quam mala invenirı inter res. Si ergo videtur dicendum quod mala fieri , per se loquendo est malum , sed per accidens est bonum , inquantum ex malo aliquod bonum occasionatur : & quia quod est per se , verius dicitur quam quod est per accidens , ideo verior est opinio qua posuit quod mala fieri est malum , quam quæ posuit quod mala fieri est bonum. V. *Concl.* Hinc etiam usus illi per accidens sic dicti ratione Dei ejusque providentiæ per se sunt & proprie dici possunt abusus peccati : quia Deus , ut extrinseco respectu & ad se ac modo & fine bono bene utitur peccato ; ita intrinseco respectu & in ordine ad ipsam naturam peccati atque intentionem peccatoris , eo abutitur , atque illud detorquet ac divertit (velint nolint diabolus & peccatores) ad bonum. Quomodo proditione , perfidia , ambitione , avaritia , aut quocunque alterius peccato , homo aliquando recte uti , & simul abuti potest , diverso scil. respectu. Quomodo etiam mala aliqua in Republica (quæ vocantur & revera sunt necessaria), usum suum habent non in se, perse,aut propriè; sed per accidens, & impropriè, ratione scil. debitæ tolerantiæ,quando illa in se& per se bona ac laudabilis est:virtute & prudētiâ Magistratus versāte & exerēte se immediate ac directe circa tolerantiam mali , non vero circa ipsum malum. Ita ut per se &proprie laudabilis usus , & utilitas sit tolerantię; non vero abusus : contra vero ipsius mali in se non tam usus quam abusus : quia vtitur eo præter & contra naturam ipsius , & præter ac contra intentionem eorum , qui illud malum fovent.De quo infra *in problematis.* VI.*Concl.* Hinc tamen non sequitur peccatum esse bonum , aut aliqua ratione eligibile , aut laudabile , aut excusabile , aut de eo non esse serio resipiscendum , aut esse minus studiosè evitandum. Nam boni, quod sequitur ad peccatum seu quod Deus occasione peccati producit , solus autor est Deus , ideoque laus omnis in solidum ipsi tribuenda est : mali vero omnis culpa remanet soli creaturæ peccatrici. Tantum enim abest ut Deus ulla specie mali particeps esse possit , ut potius ostendat se esse tam infinite perfectissimè bonum, ut etiam malum convertat in bonum. Ita Spiritus S, ipse distinguit *Iesa.*10.5.6.7. *Luc.*22. 23. *Actor.*2. 23.*Rom.*3.3.4.5.*&* 6.*vers.*1.2. Quæ loca si expendantur,satis superque retundent Remonstrantium , aliorumque atroces calumnias, quibus manus Atheorum & Epicureorum contra sanctissimam providentiam Dei , & autoritatem scripturæ non parum cōfirmant,prudentes an imprudentes , ego non dicam. Vide scriptum vernaculum *Tileni* , *de praxi doctrinæ synodi Dordracenæ*, & nuperum *Grotii votum pro pace Ecclesiæ* , Ejusdemque *vindicias notarium suarum ad* 2.*Thessal.*2. , & scedulam anonymi verna-

culo ſermone ante annos aliquot in Hollandia ſparſã, cui tit. *Recapitulatio concionis Feſti Hommii* tunc Paſt.Leyd.alioſq;complures cit.in *diſp.de calumnia, Quod Deus autor peccati &c.* Eſt ergo & dicitur utile ſeu bonũ reſpectu peccati ut ſcil. bonus ſit actus ſubſtratus peccati, *tum* in ſe & per ſe,bonitate ſcil.naturali ſeu in genere naturę,ſeu metaphyſicè conſideratus ut eſt ens;quia bonum & ens convertuntur: *tum* conſideratus ut ordinabilis eſt & ordinatur ad bonum,id eſt ad conſecutionem alicujus finis. Eſt enim bonum utile quod ad finem bonum ducit,vel eſt via ad bonum : ut habet definitio dicti *Areopag.c.4.de div.nominib.* Quia autem tribus modis aliquid poteſt ducere in finẽ bonum (ut rectè obſervat *Bonav.ad 1.diſt.46.*)aut tãquã cauſa illius, aut tanquã caſus,aut tanquã occaſio; occaſio autẽ duplex eſt tanquam activa,& tanquam paſſiva : dicimus cum eodem *Bonav.* ſubſtratum ſeu materiale peccati eſſe Deo occaſionem activam ad eliciendũ bonum;formale autem ejus ſeu ἀτοπίαν eſſe tantum occaſionem paſſivam. (de quo ſupra) VI.*Concl.* Hoc ſẽſu, & his reſtrictionibus à nobis indicatis, paſſim ſcriptores eccleſiaſtici tum veteres tum novi,cujuſcunque Profeſſionis in Chriſtian. non verentur rei aut actioni alicui aliquid attribuere, nominatim peccatis utilitatem & uſum,qui tamẽ illi tantum per accidẽs, nõ in ſe,aut per ſe & proprie convenit,ſed rei aut bono alteri peccatis illis conjuncto. Sic loquitur. 1.ſcriptura *Primo* in materia peccati *Rom.* 11.*v.* 11.12.15.31.32. Quod accipiendum eſt per accidens,& per ac propter aliud peccato illi conjunctum, & conſequenter ſecundũ quid,ſolo extrinſeco reſpectu quodam,adeoq;improprie & catachreſtice.Quod tamen alibi negat,addita diſtinctione atq;explicatione, *Rom.* 3.*v.*7.8.& 6.*v.*1.2.15. coll.cum *c.*5.*v.*20.21.*Ieſ.*10.7.*Gen.*50.20. Sunt qui huc citant loca *Rom.* 8 *v.*28.*Pſ.*83.17. Sed an illa de peccato accipienda ſint,infra diſquiretur. *Secundo* in materia de malo triſti cui bonitatem,utilitatem & appetibilitatem attribuit,*Phil.*1.11.23.*Rom.*5.3.2.*Cor.*12.9.10.2*Pet.*3.12.Quod totũ eſſe intelligendum per accidens,& per ac propter aliud cõſtat ex egregia diſtinctione qua hanc rem explicat apoſtolus 2.*Cor.*5.*v.*4. *Tertio* in materia de rebus in ſe ac per ſe bonis & tantum bonis e.g.Chriſto,euangelio, lege Prophetis Dei *Luc.*2.34. 1. *Petr.*2.7.*Ieſ.*6.9.10.coll.cum *Ioh.*12.*Ioh.*9. 39.*Rom.*7.5.Quibus malum cauſaliter tribuitur.Sed illud per accidens intelligendũ docet diſtinctio & cautela apoſtoli *Rom.* 7 10.11.13. *Quarto* in aliis paradoxis ſcripturariis & Theologicis,quorum ſyllabus alibi exhibendus,qualia e.g. Mors eſt vita,maledictio eſt benedict. vide & 2*Cor.*6.*v.*10 11.& 12.*v.*10. 11.Specialiter in hâc materia ſic loquuntur Patres,Aug.l. 14.de civ.Dei c.13. *Audeo dicere ſuperbis eſſe utile, cadere in aliquod apertũ manifeſtumq; peccatum unde ſibi diſpliceant, qui jam ſibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus ſibi diſpliceat quando flevit, quam ſibi placuit quando præſumſit.* Simile quid habet tom.7.l.de corr.& gratia c.9. *Talibus* (prędeſtinatis ſc.) *Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonũ uſq;adeo prorſus omnia, ut etiam ſiqui eorũ*

deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atq; doctiores. Discunt enim in ipsa via justa cum tremore se exultare debere, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundãtia sua, non movebor in aternum. Et lib.c.1.p.1325. *Quod autem ad subversionem quorundã apud vos molitus est inimicus, Deo miserante, & ejus insidias in suorum servorum provectum mirabili bonitate vertente, ad hoc potius valuit, ut nulla vestrũ distruerentur in pejus, sed nõnulli instruerentur in melius.* Idẽ tom.1.confess. l.5.c.7.p.104. *Ita ille Faustus, qui multis laqueus mortis extitit, meum quo captus eram relaxare jam caperat, nec volens, nec sciens. Manus etiã tua Deus meus in abdito providentiæ tuæ non deserebant animã meam.* Et l.9.c.8.p.154.ubi de vitio bibacitatis quod matri in pueritia obrepserat: *Vndecurasti? Vnde sanasti? Nõne protulisti durum & acutum ex altera anima convitium tanquam medicinale ferrum ex occultis provisionibus tuis, & uno ictu putredinẽ illam præcidisti? Ancilla enim cũ qua solebas accedere ad cuppã, litigãs cũ domina minore, ut fit, sola cũ sola, objecit hoc crimẽ amarissima insultatione, vocans meribibulam. Quo illa stimulo percussa respexit fœditatẽ suam, confestimq; damnavit atq; exuit. Sicuti amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumq; corrigunt. Nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt retribuis eis. Illa enim irata exagitare appetivit minorem dominam, non sanare, & ideo clanculo: aut quia ita eas invenerat locus tempus litis: aut ne forte & ipsa periclitaretur quod tã sero prodidisset. An tu divine rector cælitum & terreno rũ, ad usus tuos cõtorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiã de alterius anima insania sanasti alteram, ne quisquã cum hoc advertit, potentiæ suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur quẽ vult corrigi.* Nazianzenus orat.1.in Iulianum prolatis; verbis psalm.119. *Ita*, inquit, *humilitatem mediam inter delictum & resipiscentiam statuit, utpote ab illo quidem ortum, hujus autem procreatricem. Peccatum enim humiliationis (N.B.) parens est, resipiscentia autem humilitas. Theodoretus de curat.gr.aff.l.6.p.97.* edit.gr.lat. Commelini laudat Plotini doctrinam, qua statuit etiam malitiam non nihil utilitatis ad universum adferre &c. Quamvis autem *Plotinus* maxime videatur agere de malis tristibus, verba tamen extendi possent ad mala turpia, si quis accuratius attendat. Gregorius Magnus l.33.in Iobum c.16. *Ecce qui de virtute se extollit, per vitium ad humilitatem redit.* Et cap.18. *Secreto ergo dispensationis ordine, unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei.* Notum est vulgatum illud Gregorii, quo felicem vocat *culpam* Adami, *quæ tantum meruit habere redemptorem.* Hic accedat ex posterioribus scriptoribus Anselmus ad Rom.8.v.28.p.61.qui extendit *omnia* ad lapsus fidelium; quod inde humiliores & prudentiores fiant. *Et dilectoribus Dei omnia cooperantur, id est, simul fiunt cuncta in bonum: quia in bonum vertuntur illis omnia quæcunque ipsis accidunt, non solum illa quæ appetuntur ut molesta. Vsque adeo prorsus omnia, ut etiam si qui eorum deviant & exorbitant etiam hoc ipsum eis proficiat in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores, & robustius atque cautius post insistunt bonis actibus.* 111. Ex Pontific. Lyranus ad Rom.8.28. *Istis*

Digitized by Google

enim & peccata in bonum perveniunt, quia fortiores & cautiores resurgunt. Et etiam in gloriâ ad bonum eorum facit memoria peccatorum, sicut cicatrices ad gloriam militis, qui finaliter in bello triumphavit. Thomas in Roman. 8. lectione 6. *Sed nunquid etiam eis peccata cooperantur in bonum? Quidam dicunt quôd peccata continentur non sub hoc quod dicit omnia quia secundum Augustinum peccatum nihil est & nihil fiunt homines cum peccant. Sed contra hoc est quod in gloss. sequitur. Usque adeo talibus Deus omnia cooperatur in bonum ut si qui horum deviant & exorbitant etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum. Unde & in Psalmis dicitur. Cum ceciderit justus non collidetur quia dominus supponit manum suam. Sed secundum hoc videtur quod semper tales in majori caritate resurgant quod bonum hominis in caritate consistit quam si non habeat apostolus se nihil esse recognoscit* 1. Cor 13. *Sed dicendum est quod bonum hominis non solum consistit in quantitate caritatis sed præcipue in ipsius perseverantia usque ad mortem secundum illud* Math. 24. *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit. Ex hoc autem quod justus cadit resurgit cautior & humilior. Unde in glossa subditur postquam dixerat quod hoc ipsum faciat eis in bonum proficere quod sibi humiliores redeunt atque doctiores. Discunt enim cum tremore se exultare debere, non quasi arrogando sibi tanquam de sua virtute fiduciam permanendi.* Bonaventura ad 1. dist. 46. artic. unico ad quæstionem motam à Magistro, an bonum sit peccata fieri, sic quæst. 3. §. 20. *Ad prædictorum intelligentiam notandum quod in operibus illud est dicere bonum vel utile sive conferens quod in finem bonum ducit sive est via ad bonum. Ducere autem ad bonum tripliciter dicitur aliquid scilicet per modum causæ, vel per modum casus, vel per modum occasionis, & differũt hæc tria. Nam causa per se ducit circa illud circa quod ponitur quod est producens & intendens. Sed casus privat intentionem sed non operationem sicut patet in fodiente qui invenit thesaurum præter intentionem. Occasio autem privat utrumque non enim dicit principium producens, sed magis dicit aliquid quod principium afficit ut efficiat, sicut aliquis ex verbo audito percutit alium, verbum auditum fuit occasio non efficiens percussionem, nec cooperans efficienti, sed quodammodo afficiens. Et hæc occasio duobus modis est: Quædam enim est quæ quodammodo habet rationem activi quæ quodammodo excitat efficientem sicut malum exemplum ad peccatum. Vel quod habet rationem passivi. ut ex quo aliquis assumit rationem. sicut aliquis ex malo alterius excitat se ad faciendum bonum per hoc intelligendum. quod malum duo dicit scilicet privationem. & naturam ordinabilem. & ratione malicia comparatur ad bonum quod elicitur sicut occasio passiva, ratione boni quod substernitur sicut occasio aliquo modo activa propter quod malum dicitur occasio boni. Cum ergo aliquod ducat in bonum his tribus modis. habet sic differentiam in ducendo, Aliquod etiam potest ducere aliquod ad alterum, aut ex se aut per aliquod sui & tunc tenet rationem causæ per se. Aut potest ducere per alterum ad quod tamen non ordinatur*

tur

tur, ſed illud ordinat ad tercium ſumpta occaſione ex illo. & ſic tenet rationem occaſionis. Aut ducit cum alio ad quod tum non ordinatur, nec illud ad tercium, ſed ambo ſimul & ſic tenet rationem caſus qui ex concurſu eſt cauſarum. Ex hoc ergo patet quod illud quod ducit per modum cauſæ habet intra ſe rationem ordinationis in finem. & ideo in ipſo eſt bonitas, & ideo recte denominatur bonum. Quod vero ducit per modum occaſionis; nullam habeat intra ſe rationem ordinationis in finem, nec bonitatem & propter hoc non poteſt denominari bonum per ſe niſi cum additione illius per quod ordinatur, in quo ſcilicet conſiſtit ratio ordinationis & bonitatis & circa quod ponitur bonitas. Cum ergo malum non ducat ad bonum ex ſe, ſed per illud quod elicitur ex ipſo à ſapiente Deo, abſolute loquendo malum fieri non eſt bonum, immo omnes conſimiles ſunt negandæ, quia bonitas notatur poni circa ipſum malum. Si autem addatur bonum quod elicitur vel ipſe eliciens, ſic concedendæ ſunt huiuſmodi locutiones. malum fieri eſt bonum ei qui novit ordinare in bonum, ſimiliter malum fieri eſt bonum ut electi probentur. Petrus Capullus in commentariis ad Bonaventuram diſt.cit.qu.3. p.777. *Sanctus Bonaventura in dub. 3. lit. ſubtiliſſimè, ac doctiſſime hoc examinat, diſtinguendo quod cooperari in bonum alicui poteſt eſſe tribus modis, uno modo adiuvando, quemadmodum gratia cooperatur libero arbitrio, & è converſo, ſecundo excitando, ut paupertas, & miſeria quæ excitant ad amorem Dei, tertio obſiſtendo ſicut aqua calida fortius congelatur, quia dum reſiſtit, vigoratur actio contrarii, & ſic malum dicitur cooperari, vel quia facit hominem ad bonum magis excitari, vel magis, quia dum obſiſtit, & homo prævalet, Vigoratur virtus gratiæ, & ferveſcit.*

Vel ſub aliis verbis, & redit in idem, ampliando tamen, & declarando aliquid cooperatur alteri in bonum tribus modis.

Primo ut directius, quia per ſe eſt ordinatum in bonum, ſicut virtus gratia, & huiuſmodi per ſe ordinantur in bonum.

Secundo aliquid cooperatur alteri in bonum, ut velocius, vel facilius ſicut paupertas, vel infirmitas faciunt moveri in bonum.

Tertio modo ut ferventius, & ſic peccatum, nam ſicut frigus quanto vehementius recedit, tanto relinquitur calor ferventius, ſic peccatum recedens inducit vehementiam doloris, & majorem ardorem ad melius operandum, unde Apoſtolus ad Rom.8. *diligentibus Deum cooperantur in bonum illi, qui ab eo recedit.*

Si ſunt angeli mali, tunc etiam cooperantur in bonum quia malus angelus tentando promovet, & exercet, & fabricat coronas æternis, ut teſtatur S.Gregorius utile eſt ſanctis tentari, probari, & examinari, ut cum probati fuerint coronam accipiant. Iacobi 1. *beatus vir, qui ſuffert tentationem; aut eſt bonum proprium ſicut anima noſtra & hæc etiam cooperatur in bonum, ibi enim invenit homo illuminantia & inflammantia, cum ſe videt ad imaginem Dei, ſi autem eſt malum, cooperatur in bonum quia pœna purgat à culpa, & culpa ad portandum juvat, unde bene*

mi-

utitur malis, quæ facit, qui exinde fit humilior in conscientia, fervent ior in patientia, solicitior in cautela, hoc clarissime testatur Sanctus Augustinus in l. de correctione & gratia *sic dicens, talibus scilicet diligentibus usque adeo Deus omnia cooperatur, in bonum, ut si qui horum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores ut Petrus, illa etiam mala, quæ ab iniquis fideles pie perferunt, ut ait* Augustinus in lib. de Trin. *ipsis utique prosunt, vel ad delenda peccata, vel ad exercendam, probandamque justitiam, vel ad demonstrandam hujus vitæ miseriam, ideoque & Iob Dei manum & Apostolus Satanæ stimulum sensit, & uterque bene profecit, quia malum bene portavit.* Dionys. Richel Carthusianus in Rom. 8. 28. *Omnia tam bona quam mala &c. Bona enim, id est, opera virtuosa cooperantur in eis bonum directe, mala vero indirecte. Nam & abundavit iniquitas, abundavit & gratia* Rom. 5. *Ideo scriptum est de vero justo, omnia quæcunque faciet prosperabuntur. Sæpe enim contingit, ut quo se gravius peccasse perpendunt, eo humiliores & ferventiores reddantur.* Titelmannus in elucidatione in epistolas, Rom. 8. 28. *Scimus vero, quoniam iis quæ diligunt Deum, ejusdem spiritus beneficio, omnia sive prospera sive adversa sive læta sive tristia, cedunt in bonum, & ad fructum crescunt meritorum: Ita ut nulla via possint (N. B.) ab ea ad quam prædestinati sunt gloria, impediri: his (inquit) qui secundum propositum divinæ prædestinationis vocati sunt ad fidem Christi in sanctitatem.* Cajetanus in Rom. 8. 28. *Et dicendo omnia, nihil excludit spectantium quomodolibet ad sanctos &c. ad cujus bonum non est dubium Deum omnia ordinare, etiam infernum.* Corn. à Lapide in commentar. ad Rom. 8. expositionem Augustini, Anselmi, Thomæ probat, & subjicit explicationis gratia: Sic è cõtrario *S. Aug. serm.* 78. *de temp. & Soliloq. c.* 28. Improbis, *ait*, & reprobis omnia cooperantur in malum, & ipsa oratio eorum vertitur eis in peccatum. *Quod intellige non proprie & per se, sed per accidens, quia scilicet omnis gratia, omniaque dona Dei, ac consequenter ipsa etiam oratio cedit reprobis in culpam, & graviorem damnationem, hoc ipso, quo hisce Dei donis abutuntur, dum iis uti & per illa se convertere, suamque salutem procurare nolunt.* Pererius in Genesin lib. 1. ad cap. 1. v. 31. p. 209. edit. in 8. *Mala culpæ, vere ac simpliciter mala sunt, nec in se quicquam habent boni, hæc sunt peccata: tanta est tamen Dei bonitas sapientia & potentia, ut ea quoque ad bonum aliquod ordinentur & perficiantur. Deus enim tam bonus est ut velit, tam potens ut possit, tam sapiens ut sciat ejusmodi omnia mala convertere in bonum: ut etiam quæ nec facit ipse, nec vult fieri, ad id tamen quod facturus est, mirabiliter applicet & adaptet. Aut enim peccata condonat, quo eximiam clementiam & misericordiam suam ostendit; aut vindicat & suppliciis æternis castigat, & in eo rectitudinem & rigorem justitiæ suæ demonstrat; facitque ut electis suis etiam peccata proficiant in bonum: scilicet ut ex lapsu surgant humiliores*

Digitized by Google

lieres & cautiores, & ad bona opera alacriores atque ferventiores. Illustre hujus rei argumentum simul & exemplum, Adami peccatum nobis exhibet, quod quam grave fuerit, quam longe lateque virus & exitium diffuderit, quam severe vindicatum fuerit, in confesso est apud omnes: hoc tamen tantum malum, qua Dei est bonitas & potentia, ad maximum bonum & praclarissimum Dei operum mirabiliter conversum est, ad incarnationem videlicet, passionem, & mortem Filii Dei. Ut non inconsulte aut temere quodam loco exclamet Gregorius, *O felix culpa, qua talem ac tantum meruit habere Redemptorem.* Lorinus in commentar. ad Pſ. 83. approbat ſententiam *Auguſtini lib.* 14. *de civit. Dei cap.* 13. & Nazianzeni orat. 1. in Iulian, quas modo citavimus; & addit: *Itaque ignominia & confusio aut est culpæ, in quam labi finit Deus, aut oritur ex turpitudine peccati considerata, aut extrinsecus ex aliqua alia causa infamiæ, aut damni. Omnibus istis modis ignominia confert (N. B.) ad quærendum nomen domini.* Thomas à Kempis lib. 3 de Imit. c. 8. *Facti sunt inopes & viles relicti, qui in cælū posuerunt in dum suum: ut humiliati & depauperati discant non in alis suis volare, sed sub pēnis meis sperare.* Petrus Montanus Minorita in expolitione in paſſionem domini, ita notat ad lapſum Petri: *Sic nota & vide, quam verum sit quod dixit Paulus, iis qui diligunt Deum omnia cooperari in bonum. Ludovicus Bloysius cap.* 8. *Inſtit. Spiritualis* conſolatur pios adverſus vitia & defectus, quos vincere non poſſunt, quod ſint tanquam fimus, quo ager animæ ſtercoratus, tanto plures fructus profert. Eandem utilitatem peccati explicat Capullus in commentar. ad Bonaventuram ad 1. diſt. 1. art. 1. qu. 2. punct. 3. p. 55.

Num opera vitiosa sint utibilia.

Tangitur hæc dubitatio a S. Doctore in tertio, & quarto argumento, cui sic est satisfaciendum, opera vitiosa possunt considerari tribus modis, uno modo secundum se, alio modo in quantum sunt elicita à peccante, tertio modo prout voluntas potest circa ea habere aliquem actum, puta displicentiæ, & detestationis, primo modo non sunt utibilia, quia non sunt referribilia in Deum, secundo modo similiter non sunt utibilia, quia sic deviant omnino ab ultimo fine, tertio modo possum: dici utibilia nam ut ait Apostolus Rom. 8. *scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum; quo constat, quod mala culpæ cooperantur electis in bonum, sicque per ea juvantur in bonum.*

Quod, ut clarè intelligatur, advertendū quod malū culpæ non habet ex sua natura, ut dirigat nos ad Deum vel cooperetur in bonū, sed accidentaliter & occasionaliter tantum in quantū aspirante, & præveniente gratia Dei ex consideratione proprio-rum excessuū magis compungimur, & humiliores, cautiores, servētioresq; reddimur, ita ut ubi abundavit iniquitas, abundet & gratia, sicque martyres bene usi sunt crudelitatibus tyrannorum.

Observat S. Doctor, quod ratio ordinationis in bonis est ex parte ordinantis, & ordinati, quia bona de sua natura sunt utilia & ordinabilia, in malis vero est ratio ordinationis non ex parte ordinatorum, sed potius ex parte ordinantis.

Pro cujus dicti dilucidatione notandum, quod duplex est ordo rei, unus est ipsius rei particularis, in quem secundum suam particularem naturam ordinatur, alius est ordo universalis divinæ providentiæ, qui nunquam deficit, sed est infallibilis, v.gr. homo ordine suæ particularis naturæ ordinatur in Deum per gratiam, quam habet, & per habilitatem, & capacitatem suæ naturæ, hic ordo per peccatum perditur, quia perditur gratia; sed tamen ordine universalis providentiæ Dei est ordinatus homo peccator ad pœnam, & ad manifestationem divinæ justitiæ.

Rursus advertēdum secundum S. Doctorem in 1. dist. 46. q. 5. *quod licet malum non sit ordinabile per se, nec in se, quia non habet in se bonitatem, nec ordinabilitatem, nihilominus ratione boni materialis, in quo sustentatur, dicitur per accidens ordinari.* Idem ad *dist.* 1. *artic. puncto* 1. *part.* 55. verba modo exhibuimus. IV. Ex aliis, partim adversariis doctrinæ de gratia Dei, & providentia, partim religionis nostræ accusatoribus, partim ejusmodi autoribus quos adversarii probant. *Erasmus in paraphrasi ad Rom.* 11. de Iudæorum lapsu & apostasia affirmat, quod feliciter conduxerit &c. Lutherus commentar. in Genes. 52. p. 249. 250. edit. lat. in fol. eleganter exponit illa verba: *Vos cogitastis malum* &c. & adducit *Rom.* 8. 28. solvit etiam malam consequentiam, quam nonnulli hinc educunt. Verba ejus sunt: *Ita Deus ex tanto malo summum bonū effecit. Facile igitur vobis ignosco, cum videam Deum vestro pessimo consilio mihi & infinitis aliis plurimum profuisse.*

Atque hoc est quod Paulus ait Rom. 8. *Scimus quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti. Et* Augustinus *alicubi inquit: Tam bonus est Deus, ut non permittat malum fieri, nisi ingens bonum inde possit elicere.*

Sed inde non sequitur hoc, quod colligunt homines profani, & à Paulo refutatur Rom. 3. *Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquā peccator judicor, & non sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidā nos dicere: Faciamus mala, ut veniant bona? Addit enim Paulus: Quorum damnatio justa est.* Vide & Brentiū in Exod. 4. p. 60. 61. edit in 8o. *Et hac indurationeutar non in vestrā pernitiem, sed in vestram salutem, & in gloriam nominis mei &c. Cum igitur Deus in hoc verbo: Indurabo cor Pharaonis, maxime omnium ad cōsolationē Israelitarū respiciat, non debet intelligi, Deum esse autorem peccati in Pharaone, sed potius intelligi debet, quod Deus significet se tam industrium esse, ut mala Pharaonis induratione, bene ad illustrandam gloriam nominis sui utatur.* & Chemnitium in Examine sess. 6. cap. 6. *Sape etiam malitia illa, que ab ipsa homi-*

hominum voluntate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus utitur ad irrogandas meritas pœnas illis, quos juſto ſuo judicio vult viſitare. Imprimus & Arminium diſputat de Iuſtitia & efficacia providentiæ Dei in malo theſi 15. *Quum vero actus, quanquam potentiæ & voluntati creaturæ permiſſus, poteſtati ejuſdem ademptus ſit per legiſlationem, & propterea ſæpenumero futurum ſit, ut creatura non omnino in malo obdurata, actum quia peccato junctus ſit patrare nolit, niſi argumentis quibuſdam & occaſionibus, quæ velut incitamenta ſunt ad illum patrandum, objectis; iſtius quoque objectionis adminiſtratio penes Dei providentiam eſt, qui irritamenta iſta objicit, tum ut exploret an creatura à peccando abſiſtere velit, etiam irritamentis incitata, quandoquidem exigua laus abſtinentiæ ubi illa abſunt, tum ut, ſi creatura velit iſtis incitamentis cedere, ille ſuum opus per actum creaturæ efficiat, non neceſſitate impulſus, quaſi opus ſuum citra actus creaturæ interventum producere nequeat, ſed voluntate multiformis ſuæ ſapientiæ illuſtranda permotus.* v. Ex ſcriptoribus Chriſtianis communiter cujuſcunque ſint profeſſionis, 1. *Omnes* illi qui ſcribunt pro veritate religionis Chriſtianæ contra Atheos, Gentiles, Epicureos, Manicheos &c. cum defendunt & explicant quomodo bonum ſit, eſſe malum. Vide *Euſebium lib. 3. præpar. euangel. cap. ult. Auguſtinum lib. 1. de civit. Dei c. 8. & ſeqq. & lib. 11. c. 18. Thomam contra Gentes l. 3. c. 9.* Eundem in *quæſtionib. diſput. de Malo* Et ſententiarios ad 1 *diſt.* 46. cum determinant iſtas quæſtiones: Vtrum mala fieri ſit bonum: Vtrum malum ſit ordinabile à Dei voluntate: Vtrum malum ſit de decore & complemento univerſi: An poſſit dici pulcrum: An conferat ad pulcritudinem univerſi. *Pleſſeum de veritate religionis c. 12. Eundem in meditationibus gallicis, part. 2. ad textum prov. 16. 4.* 2. *Omnes* locorum communium & controverſiarum ſcriptores, ubi agunt de permiſſione peccati, de providentiâ Dei in malo, de peccato pœna peccati, de lapſu Adami, de peccato originali, de lapſu diabolorum & derelictione eorundem in peccato. 3. *Omnes* practici de tentatione, de conſolatione & excitatione piorum adverſus imperfectionem in hac vita, diſtractiones, inſenſibilem devotionem &c. VI. Denique ex philoſophorum, oratorum, aliorumque ſapientum axiomatis, & gnomis vulgo uſitatis, quæ per τὸ per accidens explicanda ſunt; qualia ex. gr. generatio unius eſt corruptio alterius. Ex malis moribus bonæ leges, Privatio eſt principium rerum naturalium.

VIII. *Concl.* ſpecialia conſequentia peccati & uſus per accidens ſic diſtribuimus, quod alii conſiderentur propriè ſeu magis in ordine ad Deum, alii in ordine ad homines, eoſque tum ſalvandos, tum non ſalvandos. Vſus per accidẽs in ordine ad Deum in univerſum ſunt, illuſtratio gloriæ, ſapientiæ, potentiæ, miſericordiæ, juſtitiç. Quod probatur & ex pro- 3.

feſſo explicant autores, cum agunt de providentia, de prædeſtinatione & de permiſſione peccati, & permiſſione lapſus Adami. *Peccatum* (inquit Vrſinus in vol.tractat.theologicar.diſp. de providẽtia p.187.)*itaque per ſe ſive ſua natura, cum ex incredulitate & ex contemtu Dei perpetretur, intentione peccantium: Deum afficit contumelia & merito ſuo mortem æternam affert peccantibus: gloriæ autem Dei & electorum dejectioni coram Deo & imprecationi miſericordiæ & juſtitiæ Dei ſervit per accidens, hoc eſt, ex Dei miſerentis vel punientis miſericordia & juſtitia.* Sunt ergo hic diſtincte & per partes notandę, 1. *Illuſtratio* glorię miſericordię in iiſdem illis ſalvandis qui peccarunt *Rom.*11.*v.*31.32.*Galat.*3.22. Et huc facit exemplum lapſus Adami, qui occaſio fuit exſerendæ infinitæ illius dilectionis & miſericordiæ divinæ qua datus eſt in ſponſorem filius unigenitus, eique impoſita noſtra peccata, præſtita reconciliatio & ſatisfactio, eaque nobis applicata in remiſſionem peccatorum *Roman.*8.*Iohan.*3.16.2.*Corinth.*5.18.19.*Epheſ.*1.*v.*6. 7. Quod à practicis & concionatoribus tum antiquis tum recentioribus amplificatur ad textus cit. & ad hiſtoriam nativitatis, ac paſſionis Chriſti. Et hinc illud per vulgatum hyperbolicum & catachreſticum Gregorii Magni: *O felix culpa, quæ talem meruit habere redemtorem* 2. *Illuſtratio* gloriæ miſericordiæ in prima converſione peccatoris à morte ad vitam, ejuſdemque receptionis in gratiam. Et huc faciunt exempla latronis in cruce, peccatricis fœminæ *Luc.*7., perſecutoris Pauli *Act.* 9.coll. cum 1. *Thimoth.*16.Commentarienſis *Actor.*16.*v.*27.Quorum profundi lapſus, & illuſtria ac ſplendida peccata, quibus ſupra alios peccatores ante eminebant & quæ ſæpe proximè ante converſionem excellenter peccantia erant, illuſtrarunt gloriam immmenſæ ac immeritæ miſericordiæ divinæ *Rom.*5.*v.*20.*Luc.*7.*v.*47. Ita contraria juxta ſe poſita magis eluceſcunt 3. *Illuſtratio* glorię miſericordiæ & longanimitatis in reſtitutione fidelium à gravi lapſu, atque hac occaſione in ingenerandis, augendis, & excitandis novæ creaturæ actibus ac virtutibus Chriſtianis; profundo ſc. dolore ac pudore ac humiliatione ſuper peccatis *Zachar.*12. 2.*Corinth.*7. lætitia & conſolatione in renovato gratiæ divinæ ſenſu, prudentia & ſolicitudine adverſus peccata in futurum, zelo & abundantia in bonis operibus, prolixa caritate tolerantia, ἐπιείκια, & commiſeratione erga proximum in peccatis etiamnum viventem, aut in ea lapſum ac relapſum. Conſideretur exemplum Petri, *Matth.*26.coll. cum *Luc.*22.*Ioh.*21. & *Actor.*2.Et Eccleſiæ Corinthiacę 1. *Corinth.*4. coll.cum 2 *Corinth.*7. Vbi videndi commentat. & concionatores: præter dicta autorum *præced.theſ citata*; & *commentatores ad Rom.*8.28. & *Pſalm.*83.*v.*17.Vbi inter alios *Lorinus* citat.ac probat dictum *Auguſtini* ex *lib.*14.*de civit.c.*13. & *Nazian-*

zeni

Digitized by Google

zeni orat. 1. *contra Iulianum* : Culpa eſt mater humilitatis, & *Auguſtinus in confeſſionibus* ſuis *lib.* 5. *cap.* 7. & *lib.* 9. *cap.* 8. omnes uſus quod ad ipſos peccatores, & quod ad alios egregie in ſuo exemplo demonſtrat. Aurea ejus verba ſupra exhibuimus. 4. *Illuſtratio* gloriæ miſericordiæ adverſus alios, quos occaſione alienorum peccatorum & lapſuum, mirabili modo à lapſu præſervat, aut labentes ſuſtentat & erigit, aut lapſos ad ſalutarem reſipiſcentiam, & per eam ad ſe reducit. De omnibus illis viis domini, modo recenſitis merito exclamet quis cum apoſtolo *Roman.* 11. *v.* 33. ὦ βάθος &c. Hinc *Miſericordia ejus abyſſus juſtitiæ, & juſtitia ejus abyſſus miſericordiæ.* Huc pertinet illud vulgatum, *Periiſſem niſi periiſſem.* Et duo ſimilia, quorum unum deſumitur ex theriaca, quæ ex venenis conficitur ad venena ſuperanda, alterum à lethargo, ad quem ſuperandum Medici in laborante febrim, ſiquidem ea adſit, relinquere dicuntur, aut eandem, ſi non adſit, excitare. 5. *Illuſtratio* gloriæ ſapientiæ, potentiæ, & juſtitiæ divinæ. Sapientiam ſuam πολυποίκιλον oſtendit Deus occaſione peccati, cum illud mirabiliter permittit, tolerat, gubernat, in principio, in progreſſu, in egreſſu ſeu eventu. De quo videndi autores de providẽtia Dei in malo, imprimis etiã *Arminius in diſputationibus*, tit. peculiari. Potentiam & juſtitiam oſtendit, cum omnipotẽti facilitate frangit ac vincit peccatum miſericorditer condonando; aut vincit ac contundit peccatorem ſive juſte & ſevere puniendo ac vindicando, ſive paterne caſtigando ac corrigendo; aut terret alios peccatores. Huc pertinet exemplum Pharaonis *Rom.* 9 & Sodomitarum, & primi mundi. *In ordine ad homines* uſus ex jam dictis facile deſumi & applicari poſſunt. *Convertendi* hac occaſione convertuntur, & in abyſſum, lutum profundum prolapſi inde eruuntur; qui procul ſunt appropinquant per viam ſalutaris pudoris & deſperationis ad deſiderium, quęſitionem, atque apprehenſionem gratiæ Dei in Chriſto enitendo. *Actor.* 2. *v.* 17. & 16. *v.* 30. lapſi & recidivam paſſi, tanto promptius & alacrius reſurgunt, & renovata quaſi aquilæ juventute ad perfectionem contendunt, *Iſa.* 40. Quæ per ſingulas ſanctitatis, ſeu novę obedientiæ conditiones, partes, actus, gradus deduci & amplificari poſſunt. Sed de his in Aſcetica, titulo Praxis reſipiſcentiæ. 2. *Pii* etiam fortiſſimi in fide, hinc habent materiam patientiæ, fortitudinis, humilitatis, vigiliæ, contentionis in precibus, fiduciæ & ſpei in Deum, dependentiæ à ſola ejus gratia &c. Huc facit exemplum Pauli 2 *Corinth.* 12. Et dictum *Bloyſii ſuprà cit.* quo ex experientia affirmat Deum relinquere aliquando in Gymnaſtis ſpiritualibus moleſtos quoſdam defectus, quibus tanquam ſimo ager animæ ipſorum ſtercoretur &c. 3. *Non convertendi*, confunduntur magis, & in ſe ipſis con-

Digitized by Google

vincuntur, & *Εαυτοπαμφάρμακοι* turpitudinem, maculam, vilitatem, reatum pœnasque omnes peccatorum in se sentiunt ac sustinent. Quod egregiè docet apostolus *Rom.* 1.24.26.27.28. 4. *Alii peccatores* tum convertendi, tum nō convertendi, aut salutariter aut *πρὸς ἀναπολογησίαν* confunduntur. Hos alioq;usus & effectus per accidēs, ipsi adversarii cognoscere coguntur, quidquid alias contra prævaricentur, quoties in innoxiam nostram doctrinam de providentia & prædestinatione incurrunt. Videatur *Arminius adversus Perkinsum sect.*7.8.9. Idem in *disp.de providentia Dei in malo thesi.*5.16:23. Et in *disp.de primo primi hominis peccato thesi* 10. Inde enim necessario sequitur peccatum posse dici conducibile seu ordinabile in bonum, immo & actu conducere & ordinari in bonum, cum fit scil. materia seu occasio exercendæ divinæ misericordiæ, justitiæ, potentiæ: quod bonum homo peccator non intendit, nec sequitur ex ipso peccato naturaliter & per se; sed Deus libere illud intendit ac vult, & consequenter occasionem illam arripit, eaque non minus, recte utitur respectu intentionis suæ, quam abutitur respectu intentionis peccatorū, & respectu naturę ipsius peccati. Et hinc peccatū, quod fit libere permittēte Deo, existit necessario necessitate sc. consequentiæ: quod ex ipsis *Arminii* verbis p. 157. solide educitur. Vide & *p.*167.161.162. De quo pluribus in *disp. de Methodo respondendi calumniis, de Deo autore peccati.* Sed omnibus calumniatoribus atque adversariis, qui quidem scripturæ autoritatem adhuc agnoscunt, propono quæstiones illas, ad quas si categorice respondeant, videbunt etiam calumnias suas absersas. 1. An Deus permittat peccatum. 2. An ab æterno decreverit permittere? 3. An utrumque faciat frustra; an vero certo aliquo fine? 4. An etiam ordinet seu convertat peccatum in bonum, hoc est, an occasione peccati operetur aliquod bonum. 5. An peccatum arripiendo & faciendo materiam ac occasionem boni à se inde producti, ipse fiat autor peccati illius; aut peccatum illud desinat esse peccatum. 6. An permissio peccati, ejusque ordinatio & conversio in bonum, sit bona, & utilis, quippe per se medium illustrandæ glorię divinæ? 7. An hoc respectu ipsum peccatum aliquo modo, improprie sc. & catachrestice possit dici utile, & tanquam medium: quod per accidens tale sit, seu tale fiat, per accidens scil. admirandæ sapientiæ & gubernationis divinæ: cum alioquin in se & per se mere malum sit, consequenter nec utile, nec medium, nec finis, nec ad finem. 8. An & quomodo Deus dici possit hunc usum peccati per accidens voluisse & intendisse, sive directe sive indirecte. 9. An saltem non possit usus & utilitas aliquo respectu tribui peccato concrete & complexim cum omnibus circumstantiis sumto. Vbi nos docuerint quid hic respondendum sit, non puto

puto ullam reſtituram controverſiam, ſed meram ac caſcam calumniam, quæ ab ipſis revocanda eſt, ſi conſcientiæ ſtudeant : aut ſaltem meram nugationem & otioſam temporis fallaciam ; qualem committit *Arminius contra Perkinſum p.* 124. 125. Neque enim Perkinſus, aut ullus noſtrorum tam craſſe philoſophatus eſt, ut peccatum quà tale diceret bonum, aut in eo quà tali bonum aliquod inveniret ; aut etiam peccatum per ſe bonum eſſe, aut ad bonum ordinari contenderet.

Subjicimus paucula problemata. 1. *probl.* An *Roman.* 8. *v.* 28. proprie agatur de omnibus malis, non tantum triſtibus, ſed etiam turpibus, *Reſp. Neg.* cum noſtris interpretibus, & quibuſdam Pontificiis. Neque enim putamus circumſtantias textus permittere ut ad mala turpia extendatur: quãvis cum *Auguſtino c. 9. de corrept. & grat.* huc extendant *Lyranus, Anſelmus, Thomas* aliiq; Pontificii ſupra *theſi 2. cit.* Siquis per accommodationem aut alluſionem verba illa huic negotio applicare velit, non repugnamus. 11. *probl.* An *Pſ.* 83. 27. directe & proprie intelligẽdum ſit peccatum, hocq; evincat interpretatio *Auguſtini R. N.* ut patet locum inſpiciẽti. 111. *probl.* An dici poſſit Deum propter aliud, bonum ſc. univerſi (uti loquuntur) & propter gloriam ſuam velle peccatum? *R.* Sunt qui affirmant Deum velle fieri peccatum, ſeu decreviſſe, ut ſit aut ut fiat peccatum : non quidem, ut ipſe faceret, ſed ut permitteret. Pro qua ſententia ſubtiliter diſputat *Twiſſus in vindiciis gratiæ.* Alii malunt dici, Deum velle aut decernere permiſſionem peccati, ſeu ut exiſtat peccatum, non vero ipſam peccati exiſtentiam, ſeu ut ſit peccatum. Alii putant dicendum, Dei volitionem non verſari immediate circa peccatum, ſed circa permiſſionem peccati. Sic *Arminius cõtra Perkinſ.* Idem tamẽ ibid. p. 162. *volebat Deus Iſraelem punire, & Achabum menſuram ſcelerum ſuorum implere.* Nos, quamvis putemus ſententias illas ad ſanum ſenſum inflecti, & conciliari poſſe, malimus tamen cum limitatione ſemper rem ita efferri : Deus vult ſeu decernit permittere peccatum; Et Deus vult peccatum non quà peccatum ſed quà ordinabile, aut quatenus ordinatur & convertitur in bonum univerſi & gloriam nominis ſui. Sic enim exempli gr. vult Deus pœnas peccati, quæ ut loquitur Arminius contra Perkinſ. p. 127. *non permittuntur à Deo, ſed à juſto judice infliguntur, habent ipſum Deum autorem.* Iam vero peccatum eſt pœna peccati. *Rom.* 1. *v.* 23. 24. 25. 26. 1v. *probl.* An Deus cum autor eſt pœnæ, autor etiam ſit peccati illius, quo aliud peccatum punitur. *Reſp. Neg.* Deus enim producens actum peccato ſubſtratum, atque inſuper actum peccaminoſum ſeu peccatum concretè acceptum convertens & ordinans in & ad bonum juſtitiæ, autor eſt boni tum præſuppoſiti & τῇ ὑποκειμένῳ ſubſtrati, tum conſequentis ſeu concomitantis

4.

tis ex peccato jam posito seu commisso per ipsius sapientiam, justitiam, & potentiam eductis, hoc est, occasione peccati divinitus productis: quod propriè vocatur bonum justitiæ. Vnus ergo idemque actus adjunctam seu adhærentem habet & ἀτοπίαν & pœnalitatem, ideoque simul est & vitiosus & pœnalis. Sed ideo non est utriusque & pœnæ & culpæ eadem ratio formalis; nec unum est aliud: quamvis utrumque sit in uno & circa unum. Quomodo quantitas non est qualitas, quamvis unum idemque corpus sit quantum & quale; nec albedo est dulcedo, quamvis unum idemque lac aut saccarum sit album & dulce. Ita ut ridiculum sit argumentum illud *Arminii* & *Perkinsum*: Malum culpæ & pœnæ totis essentiis distinguuntur; Ergo peccatum non est pœna, nec debent opposita attributa distincte enuntiari de peccato quà culpa, & quà pœna. Vide *Twissum*, & passim Scholasticos. Etiam ipsum *Arminium in disp. de providentia Dei in malo*, & *de primo peccato Adami*, & *de peccato originali*. v. *probl.* An omne peccatum habeat rationem pœnæ. *R.* *Aff.* de omni originali, & de omni actuali: excepto primo peccato protoplasti. vi. *probl.* An peccatum sit medium reprobationis, aut illustrationis glorię divinæ? *Resp.* Proprię aut per se *Neg.* sed permissio peccati. vii. *probl.* An reatus, aliaque consequentia seu effecta peccati per se, habeant rationem culpæ an pœnæ. *Resp.* *Aff.* posterius. viii. *probl.* An dictum Gregorii Magni: *O felix culpa* &c. excusari ac defendi possit. *Resp.* *Aff.* saltem non minus quam Grotii ἀκυρολογία, qui in scripto dogmatico elenctico *de satisfactione* ait peccatum esse causam impulsivam satisfactionis Christi. Quidquid enim quiritetur *Arminius contra Perkinsum*, nihil aliud hac hyperbole ac catachresi indicare voluit *Gregorius* quam felicem & utilem nobis fuisse eventum istius peccati per missionem Christi; in quo plus lucrifecimus, quam in Adamo perdidimus. Martyr in Roman 5. de hoc eodem dicto sic censet: *Quæ verba ego non facile dixerim; siquidem in illa causa nihil video, quod non sit miserum & flebile. Quod enim tanta salus consecuta sit, id divinæ bonitati acceptum ferendum est, non culpæ Adami. Nam ab eâ tantum bonum non nisi per accidens derivatum est.* Sed pace tanti viri dictum sit, suspicari non licet Gregorium tam stupidum fuisse, ut aliud quid aut aliter intelligeret. ix. *probl.* An dici possit Deum permittere peccatum, quà peccatum? *Resp.* Si intelligatur de malitia formaliter dictâ, & quà notet propter se, *Neg.* Vide *Bonaventuram ad* 1. *dist.* 49. supra citatum. Et locor. communium scriptores ac scholasticos tit. de permissione peccati. Et hoc sensu putamus *Rollocum à Twisso* notatum negasse talem permissionem. Quidquid enim contra disputare videatur, sic tamen se explicat cap. 24. de Vocatione, p. 144.

Sed

Sed jam illud malum, quà malum, Dei permittentis & deserentis respectu per accidens fit, non per se; cum Deus in deserendo malum quà malum est; non proposuerit, sed contra qua boni rationem habet, & medium est gloriæ suæ, præsertim per misericordiam, consequendæ. Nam omnia media, sive ea faciat ipse Deus, sive ea permittat à malis instrumentis fieri, primo loco & destinantur à Deo, & diriguntur ad gloriam misericordiæ, quæ est ex salute creaturæ: Concluſit Deus omnes in contumacia, ut omnium misereretur. Secundo autem loco propter duritiem hominis, & cor quod resipiscere nescit, peccata & mala quæ fiunt à malo instrumento, inserviunt gloriæ quam sibi ex justitia sua & justis pœnis acquirit. Sin vero tantum notet ipsam malitiam, seu peccatum in se consideratum *Aff.* Quia Deus impedimentum non ponit aut voluntati aut potentiæ peccantis, seu ipsi peccato qua tali: & *hoc est permittere.* X. *probl.* Addimus propter materię affinitatem aliquam, quamvis propriè pertineat ad partem theologiæ moralem: An & quo modo homo exemplo Dei uti possit aliorum hominum peccatis, in bonum suum, aut proximi, præsertim Reipublicæ, aut ecclesiæ? *R* 1. *Potest* uti peccato seu mavis actu aliquo hominis adiaphoro, immo & bono atque utili, sed qui cum peccato conjunctus sit: hâc cum distinctione, ut directe versetur circa actum, rẽ, eventum seu effectum bonum aut adiaphorum; vel sic, ut circa efficientiam moralẽ, actus adiaphori, aut boni, directe occupetur, ejusq; usum atq; applicationem ad scopum & opus suum honestum directè intendat & pro viribus exequatur; Sed per accidens, indirecte, & necessitate consequentię, versetur circa vitium illi eventui & effectui, per culpam alterius, non suam, conjunctum. Breviter, utitur actu bono aut adiaphoro alterius non obstante, quod cum peccato conjunctus sit: qua actus est per se utilis aut necessarius, non qua vitio seu defectu aut adhęrente, aut conjuncto contaminatus; seu ut in se spectatus, non ut in ac cum peccato conjunctus, quod totum est per accidens. 2. *Quomodo* autem sine peccati participatione uti possit peccato alterius, breviter sic determino: si scil. circa initium actus vitiosi nihil ipse agat aut physicè aut moraliter; sed tantum licite permittat aut toleret; & in bonum ordinet ac convertat. Quando autem & quousque liceat aut non liceat omittere actus seu cessare ab actibus quibus impediatur peccatum, idque ad bonum publicum aut privatum, spirituale & temporale, absolutum aut comparatum seu majus bonum, & ad evitationem mali, absoluti aut comparati seu majoris mali, in genere determinandum est in parte morali seu Casuisticâ; ibique specialiter applicandum ad casus, de mutuo à fœneratoribus sumendo, de utendo proditore aut proditione, item rebellione, seditione aliorum, insuper ebrietate, juramento per falsos Deos, Et-

tiam tyrannorum, pyratarum, aut Papæ, aut monachi, aut Episcopi, Papalis Imperii defensione, jurisdictione, & judicio politico &c. Adscribimus hic derminationē Durandi ad 1. dist. 2. qu. 4 S. *De malis autem culpæ alia ratio est: deordinantur enim a Deo: propter quod non videntur referri in Deum: sed quia scriptum est* Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: & glosa hoc verbum extendit ad mala: dicens ut si aliqui deviant: & exorbitant hoc ipsum faciat eis proficere in bonum: quia redeunt humiliores: & doctiores. Ideo aliter dicendum est, scilicet quod illud quo utimur dicitur multipliciter. quo ut potentia utente & hæc est voluntas: ut patet ex præcedenti quæstione. quo ut habitu & hæc est caritas qua omne quod diligitur in Deum refertur: refertur quo ut actu formali & hoc est ipsum uti. Et neutro istorum modorum utimur peccato quia peccatum non est potentia nec habitus. Est autem actus: sed deordinatus a fine: propter quod non est usus proprie loquendo: sed abusus. Et hoc modo procedit instantia. Alio modo utimur aliquo ut objecto tamen: & sic quærimus nunc: & hoc modo possumus uti peccato: non quidem peccando: quia peccatum non solum esset objectum sed actus: sed referendo peccatum ab alio vel a nobis commissum ad utilitatem nostram: non quidem per causam, sed per occasionem: & hoc sufficit ad usum: Nam & Deus hoc modo utitur malo: ut dicit* Augustinus in Ench. *quod cum Deus sit summe bonus nullo modo sineret mala fieri nisi sciret ex malis bona elicere. Sic ergo homo potest malo culpa uti objective inquantum ex peccato à se vel ab alio commisso, cognita propria fragilitate efficitur cautior: & humilior.*

DE PROPAGATIONE PECCATI ORIGINALIS.

Resp. Samuele Lydio Dordraceno *Ad diem* 2. *Julii* 1636.

Peccatum originale Gentiles ignorant, Iudæi & Hæretici negant, & consequenter necessitatem gratiæ Christi vel in totum, vel maxima ex parte tollunt. Ex Iudæis R. Lipman *author verulenti libri* Nizzahon *acerbè perstringit Christianos, quod dicant Deum propter rem exiguam, morsum scilicet unius pomi, Adamum, qui hoc ex errore fecit, cum omnibus posteris suis perdidisse, in hoc & in futuro sæculo, vide verba ejus cit. apud* Munsterum in notis ad Matth. hebraic. c. 1. *quamvis* Aben Esra in commentar. ad Genes. 3. *gravius faciat hoc peccatum: &* author Fasciculi Myrrhæ *fateatur, omnes natos ex Adamo, fieri impios & durâ fronte, propter peccatum Adami: aliique etiam Rabbini subinde meminerint rei* יצר רע ietzer rang *figmenti mali, sic enim vocant peccatum inhabitans. Hodierni tamen Iudæi haut obscurè tollunt. Sic enim* R. Iuda de Modena *archisynagogus Venetus in tract. Italico* de doctrina & ritibus

tibus Iudæorum cap.50.*peccatum Adami non damnare animas,sed tantum nocere animæ,quatenus infert corpus Adami: hinc est quod bene facere sit difficilius posteris ex Adamo genitis. Non requiri itaque aliam justificationem à peccato originali,quam quod Messias sublaturus sit illius difficultates & impedimenta corporea, reddendo corruptam nostram naturam minus imperfectam & aptiorem ad colendum Deum. Ex Hæreticis negarunt Peccatum Originis Pelagiani*, Aug. de hæret.c.88.Ioh.de Laet, & Vossius in tract.de Pelagianis: *quos hodie sequuntur Anabaptistæ, Cornhertus, Socinus.* Vide & *Remonstr.in* Apol.p.84. 87.& Resp.ad D.D.Profess.Leid.p. 97.98. *Contra omnes illos cognitionem hujus veritatis, & rectam fidem in Ecclesiis nostris retineri necesse est, ut miseriam nostram agnoscamus, de nobis desperemus, in nobis humiliemur, ad omnimodam Christi gratiam suspiremus, eam firmiter apprehendamus, eique soli innitamur,ei salutem nostram adscribamus,& pro eâ Deo nostro misericordiæ patri gratias dignè agamus. Quod ut fiat, nos pro modulo symbolam aliquam collaturi perpetuum & palmarium illud dubium de modo propagationis pressius his thesibus explicare tentabimus, si forte ad accuratiorem hujus rei investigationem & evidentiorem cognitionem,aut saltem ad doctiorem ignorantiam aliqui φιλομαθεῖς adduci possint.*

AN, Quid, Quale, sit peccatum originale ex professo non explicabimus, ne actum agamus, aut obvios cuique locorum communium & synopseon authores,studiosis è manibus excutiamus. Tantum assertiones aliquot præmittimus, & tanquam hypotheses determinationi quæstionis nostræ substruimus.Hypotheses de peccato sint nobis istæ. *Prima*, dari malum,& malum esse aliquid. *Secunda*, mali nullam esse naturam, sed amissionem boni accepisse nomen mali, ut loquitur *Augustin.de Civit.Dei lib.*11.*c.*9. id est, malum quà tale non esse ens positivum, sed privativum.Distinctè autem cum *Gul. Altissiodorensi in summa aurea l.*2.*tract.*26.*qu.*2.*fol.*85.accipimus hic privationem non ut dicit absentiam alicujus rei, sed ut dicit id quod privat & corrumpit aliquam rem. Augustinus de malo sic philosophatur Enchrid.c.11. *Quid est aliud, Quod malum dicitur, quam privatio boni? nam sicut corporibus animalium nihil est aliud morbis & vulneribus affici, quam sanitate privari*, &c. Vide *ibidem cap.*13.14. & *de Civit. Dei lib.*11.*c.*18.& *lib.*14.*c.*13. Et consensum aliorum patrum, quos citat *Zwarez Metaphys. p.*1,*disp.*11. Adde *Thomam in* 1.*p.qu.*48.49.& *qu.*71. *art.*6..cum *Cajetano,Valentia, Bannes, Sylvio*, reliquisque commentatoribus. Et *lib.*3.*contra Gentes c.*10.*cum comment.Ferrar.*& *in quæst.disputatis de* 1.

Malo. Et 1.2.*qu.*61.*artic.*6.*Guliermum* alioſque ſententiarios *ad* 2.*diſt.*46. ubi docent peccatum eſſe nihil ſeu non ens. *Bonaventuram ad* 2.*diſt.*37. ubi Magiſtrum cum Auguſtino dicentem peccatum eſſe nihil, explicat, quod peccatum aliter ſit nihil, ac illud quod nullo modo eſt. Imprimis ex recentioribus *Zuarez Metaphyſ.part.* 1.*diſp.*11 *Rhada in controv.inter Thomam & Scotum part.*2.*controv.*16. Confer noſtros, ut *Pleſſeum de Veritate Relig.Chriſtiana,cap.*12. Et ex eo *Eilhard.Lubinum in Phoſphoro; Martyrem in loc.comm.de Peccato. Rollocum de vocatione efficaci cap.*24.*Melanthonem in loc.commun.* Et ex eo ac cum eo *Victor.Strigelium part.*1.*locor.comm. p.* 28. *Pezelium part.*3.*argum. & reſponſio n. p* 397.409. ubi accurate & perſpicuè hæc tractantur. *Zanchius lib.*1.*de ſtatu peccati & legali cap.*2.ubi breviter & philoſophice hæc determinat. Ita ut iſta prædicata eſſentialia ſic ſubordinentur, 1.labes originalis.2. peccatum ſeu malum culpæ. 3.malum. 4.privatio, ſeu ens aut non ens privativum. Et vice verſa ſic illa dividantur & deſcendant.. Privatio, ſeu malum eſt vel culpæ, vel pœnæ. Malum culpæ eſt peccatum. Peccatum eſt vel originale vel actuale. Peccatum originale eſt peccatum. Secundę huic hypotheſi apud omnes patres,ſcholaſticos, hodiernos philoſophos ac theologos receptæ opponit ſe præter *Danaum* infra citandum *Marcus Frider.VVendelinus lib.*1.*philoſophiæ moralis c.*3.*qu.*7.quia ſcil. peccatum omiſſionis ſit pura privatio, ſed commiſſionis e. gr. furtum ſit poſitiva actio cui deformitas accedit. Itaque, inquit, plurimum differunt, eſſe puram privationem, & aliquid, quod per rationem ſuam formalem ſit privativum: Sed uno verbo hæc difficultas tolli poteſt, quod quæſtio hic ſit de peccato in abſtracto, ſeu de ἀτοπία & vitioſitate formaliter dicta, non vero de peccato in concreto quatenus una cum materiali & ſubſtrato ſuo conſideratur. Eſt enim diviſio illa peccati per materiales differentias, quæ attenditur ſecundum naturalem ſpeciem actuum: ut rectè *Vigerius in Inſtitut cap.* 18.*v.*2. *Tertia*, peccatum non habere cauſam poſitivam, quà talem, directè & per ſe efficientem, & proprie dictam, ſed potius deficientem, ſeu per accidens efficientem. Vide *Thomam* cum ſuis 1.*qu.*75.*art.*2.*&* 3. *contra Gentes cap.*12.*& qu.*1.*de Malo artic.*3. *Durandum ad* 2.*diſt.*25.*qu.*3. *Martyrē in loco de Peccato,Pleſſeum & Lubinū modo cit.* qui omnes ſequuntur *Auguſtin.lib.*12.*de civit.Dei c.*7. Opponit ſe iterum *VVendelinus loc.cit. qu.*4. Sed diſtinctione illa quam *Keckermannus* ab ipſo oppugnatus, *lib.*1. *logicæ cap.*15.& in *ſyſtem.theolog.lib.*2.*cap.*4.imprimis etiam *Zvvarez loc.cit.* ex ſcholaſticis adhibet facile hæc controverſia componitur. *Quarta*, rem malam propter ſui diminutionem atque imperfectionem difficilius à nobis intelligi, atque adeò concipere nos illam, & loqui de eâ non raro tanquam

quam de ente positivo: Sic tamen ut ἀπυξία, ineptitudo, & vitium rei positivæ, quod est quasi formale peccâti, seu formaliter ipsum peccatum, ab ipsa re, seu actione, sive qualiiate, accurate debeat distingui tanquam à suo materiali & subjecto, quod bonum est cui inhæret: aut adhæret (ita loquamur) τὸ malum: ne malum cum ipsa actione, aut qualitate naturali (quæ bona Dei creatura, seu mavis, concreatura est) imperite cõfundamus; cõtra novos errones, qui dicunt: Malitiã esse ipsis rebus essẽtialem & negantin peccato actum subsstratum seu motum naturalem aut vitalem, à vitio actus semper distinguendum esse. Vide autores modo cit. & omnes omnium Scholasticorum ac recentiorum Philosophorum disputationes, & Theologorum locos communes, & libellos Metaphysicos. *Quinta*, malum rectè distribui in culpæ & pœnæ, quorum illud dicitur malum turpe, malum morale seu in genere moris, & appropriato nomine *peccatum*, quod definitur 1. *Ioh.* 3. ἀνομία, & à *Thoma* 1.2. *qu.*61.*a.* 6. *aberratio à regula & scopo*. *Sexta*, unum idemque diverso respectu posse esse malum culpæ & malum pœnæ, sic tamen ut non coincidant malum culpæ & pœnæ, contra imperitos coccysmos, & ineptas principii petitiones quorundam, qui magistraliter de his judicare audent, & quidem in publico orbis theatro, antequam terminos artis didicerint. Vide meum *Therstt. Heautontimor. sect.* 1. *cap.* 4. & *disp. de Vsibus peccati per accidens*: cum omnibus systematicis & Polemicis nostris, ubi agunt de peccato, de providentia Dei, de peccato primo Adami, & de originali. Confer & *Sententiarios ad* 2. *dist.* 36. *& scholasticos ad* 1.2. *qu.* 87. *artic.* 2. Quamvis in eo dissentiat, An ipse defectus peccati ut justè à Deo permissus, quatenus formaliter est privatio boni convenientis naturæ (boni scil. honesti) sit pœna tum peccati præcedentis, tum sui ipsius. Sed affirmantem, tanquam magis probabilem cum multis aliis statuit, & defendit *Valentia in* 1.2. *disp.* 6. *qu.* 17. *puncto* 3. Ita ut secundum ipsos defectu peccati ut est damnum quoddam animæ, vindicetur peccatum formaliter, quatenus est defectus voluntarius perfectionis debitę. Et sic damnum hoc referatur ad Deum tanquam causam non tam efficientem quam juste deferentem, *Becani Theol. Schol. p.* 2. 1. *tr.* 2. *c.* 4. *q.* 4. *Septima*, peccatum recte distribui in originale & actuale. *Octava*, Originale illud esse & dici non imitatione sed propagatione, illudque propriè esse peccatum, cum universo Christianismo, contra Pelagianos. Vide *Thesaur. Catholicum Coccii, tom.* 2. *lib.* 2. *art.* 2. *Ioh. Latii, & Ger. Ioh. Vossii historiam Pelagianam, cum Harmonia Confessionum*, & publicis privatisque catechezibus, adhæc commentatoribus omnibus *in Rom.* 5. & locor communium scriptoribus; denique Antagonistis Cornherti, Socinianorum,

Remonſtrantium, Fr. Puccii, Samuelis Huberi, Alberti Pighii, Ambroſii Catharini. Diſtinguuntur quidem opiniones eorum in quibuſdam partibus, aut formalitatibus: ſed quod ad ſummam rei, conveniunt. Quinam erroris iſtius, autores oppugnarint, indicamus in *Bibliothecâ noſtrâ.* Hic ſolum addo, Pighium & Catharinum, à noſtris non tantum, *Calvino* (cil. *in opuſculis*, & *Whittakero in tract. de peccato Originali*, ſed & à Pontificiis, *Gregor. de Valentia ad* 1.2. *diſp.* 6. *qu.* 12. *punct.* 1. *p.* 761. Et *Bellarmino lib.* 5. *de amiſſ. grat. cap.* 16. refutari. Peculiarem opinionem Dominici à Soto, quam obtulit Concil. Tridentino (de quo vide *hiſtor. Concil. Tridentini lib.* 2. *p.* 199.) refert *Zanchius lib.* 1. *de ſtatu peccati & legali c.* 4. *Nona*, Peccatum hoc eſſe geminum, ſeu mavis bimembre (ſi ita loqui liceat) imputatum ſeu primum, & inhærens ſeu à primo ortum: quorum illud in uno ſuppoſito perdidit univerſum genus humanum ordinariâ lege generationis ex illo uno propagandum, tanquam *culpa originalis totam in ſua radice corrumpens inficienſque naturam, atque æternæ promerens felicitatis carentiam, tam primo parenti, quam ejus poſteritati*, ut loquitur Carthuſ. in refut. Alcoran. lib. 1. cap. 13. hoc vero in & per communem communis naturæ participationem, inficit ac perdit unumquodque ſuppoſitum; quia ſecundum liberrimam & juſtiſſimam Dei voluntatem, data fuerat juſtitia orginalis Adamo, non tantum ut ſingulari ſuppoſito, ſed etiam tanquam *generativo* (addo, & fœderali) *humani generis principio*, ut ib. *Carthuſianus. Decima*, Peccatum primum ſeu imputatum eſſe cauſâ meritoriam peccati inhærentis, & conſequenter hoc illius eſſe juſtam pœnam: quod inter & poſt multos alios dextrè explicabat & tuebatur *Tilenus in M. S. collatione cum Ioh. Corvino*, antequam in Remonſtrantiſmum prolaberetur. Imputationem autem hanc primi peccati Adami communi Chriſtianiſmi antiqui & hodierni conſenſu teneri, per inductionem probavit peculiari libello *Andr. Rivetus tit. Decretum ſynodi Nationalis &c. habitæ Charentoni* 26. *Decembr.* 1644. *&c.* Qui videndus. Nec tamen diſſimulandum, manente illa theſi principali, quæſtionem nihilominus poſſe moveri, etiam à nonnullis de facto moveri, inter quos *Ioh. Maccovius in diſp. de Modo quo peccatū originale ab Adamo, ad omnes ejus poſteros derivat* 1r *anno.* 1643. *Reſp. Nicol. Arnoldo Polono*, An ideo imputetur, quia ſinguli in Adamo peccatum illud cum ipſo peccarunt; an verò tantum ex mero Dei beneplacito; ita ut intelligantur ſinguli peccaſſe in Adamo non ſubjective, ſed tantum cauſaliter, quia ſcil. per illud peccatum Adami reatus ejuſdem ſubjective in nobis eſt & conſequenter peccatum originale inhærens: cui quæſtioni, cohæret ſeu ſubordinatur hypothetica ſeu textualis quæſtio, An *Roman.* 5. 12. ἐφ' ᾧ ſit exponendum

in

in quo. De quibus nos forte aliquando acturi *in disp. problematicis. Decima*, peccatum originale inhærens esse simul, sed diverso respectu, & justam pœnam propter primum Adami peccatum inflictam; & injustam culpam; quia debet quisque habere rectitudinem & conformitatem cum lege dispositivam & habitualem, seu inhærentem inclinationem & modificationem, omnium facultatum & virium suarum ad Deo in omnibus semper, prompte, serviendum. Vnde non male à Theologis dicitur in singulis decalogi præceptis, imprimis in decimo, vetari peccatum naturæ seu originale inhærens & contra mandari oppositum ejus, imaginem Dei, seu habitualem rectitudinem, promtitudinem, ac dispositionem ad omne bonum debitum per cogitata, dicta, facta. Quod si dicas, non teneri hominem ad carentiam ejus, quod naturali necessitate illi ab ortu inest, & non potest non inesse: nec teneri ad ejus possessionem seu habitionem, quod jam antequam nasceretur, in Adamo perditum fuit: *R.* debuisse imaginem ab ipso conservari in Adamo, capite & radice fœderali fœderis operum. *Vndecima*, Peccatum illud inhærens esse radicem, semen, fontem, principium & originem omnium peccatorum actualium: quo respectu verè pièque à Catechesi nostra dictum, nos esse propensos ad omne malum. De quo diximus in dissertatione adversus novatores in *Thersite Heautontim. sect.* 1. *cap.* 5. *Duodecima*, prius natura esse pœnam divinam, quam culpam humanam. Illud enim præcedit: hoc sequitur in signo rationis, seu ordine consequentiæ. Quia enim Deus ita punit (sive juste negando imaginem suam, sive subtrahendo, aut positiva actione infligendo, de quo infra) e.gr. Titium, hinc est quod tenebris & morbo illi originali obnoxus sit necessariò, necessitate consequentiæ: sicuti non præsente aut collato lumine, aerem occupant tenebræ, & operiunt terram; non data sanitate, adest & inest morbus. *Decimatertia*, partes ejus (ita loqui liceat) seu momenta in eo considerandа esse hæc duo, aversionem à bono, & conversionem ad malum, vel (ut alii loqui malunt,) carentiam justitiæ & pravitatem naturæ, quam etiam morbum, dispositionem malam, dispositionem ad malum, propensionem, proclivitatem appellant; ubi enim principia actionum humanarum non habent lucem imaginis divinæ nec rectitudinem justitiæ originalis, ibi necesse est succedere tenebras & irrectitudinem. Et sic *Scholastici ad* 1.2. *qu.* 82 *art.* 1. dicunt, non esse puram privationem, sed inordinationem partium animæ. *Decimaquarta*, Peccatum originale non esse hominis substantiam, nec qualitates, seu primas potentias naturales à forma subjecti emanentes, nec potentias secundas, nec habitus acquisitos aut infusos; sed affectionem malam seu malignam naturę dispositionem,

nem,ac moralem corruptionem, ſeu permanentem deordinationem,quæ per accidens ſupervenit, & nunc inheret ac inſidet potentiis atque earum activitatem impedit ac pervertit, quotieſcunque in actum exituræ ſunt : haud aliter ac infirmitas & languor corporis ; & ſicuti infans claudo pede in lucem editus ad claudicationem propenſus eſt,& claudicat ſimulac actu pedẽ moverit.Primò autẽ mediatè ac per ſe ſubjectatur in potentiis intelligendi & volendi,non quidem primis nec abſolutè & in ſe conſideratis , ſed in ordine ad objecta tum naturalia tum ſupernaturalia. In ordine ad iſta plane mortuæ ſunt; & ſic recte *Lutherus* dixit liberum arbitrium eſſe purum putum nihil: in ordine ad illa languent , quia nec debito modo & fine,nec plene in ea ferri poſſunt.*Decimaquinta*,Quod autem multi ex noſtris determinant , peccatum originale non eſſe puram privationem ſeu defectum & carentiam juſtitiæ originalis ; ſed etiam inclinationem & naturæ pravitatem,juſtitiæ illi contrariam, & in locum ejus ſuccedentem, atque adeo poſitivam qualitatem; & quod hoc nomine *Danæus* Auguſtinum reprehendit *in commentar. ad libr. de Doctr. Chriſt. c.* 11.: id ſic accipiendum eſt 1. illos oppoſitè ad quoſdam Doctores Pontificios aut alios Neo-Pelagianos ita loqui , qui puram juſtitię abſentiam abſque ullo reatu aut ratione peccati , hominemque tanquam medium ſubjecti in puris naturalibus, atque adeo peccatum originis tanquam purum non ens negativum hic ſomniant : de quo errore vide *VVittaker. de pecc. origin. lib.* 1. *c.* 1. *&* 9. *Chamierum panſtrat. tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 9. 10. *Timoth. Bucatium l.* 2. *de imagine Dei c.* 1. 11. *Aut* dici poteſt eos hoc velle , non eſſe hanc privationem otioſam , qualis eſt quies , cœlibatus , virginitas , ſed eſſe talem quæ afficiat ſubjectum mala diſpoſitione ut tyrannis, anarchia , *morbus*: quo poſtremo ſimili plerique utuntur , cum poſitivum urgent (*Danæus loc. cit. Keckermann. in ſyſtem. Theologiæ*): jam vero morbus eſt ens privativum non poſitivum , ſi proprie loquamur , & attendamus ad definitionem morbi ; *Morbus eſt læſa actio* ; ſeu ut plenius Sennertus ; *Eſt partium viventium humani corporis ad actiones naturales exercendas impotentia* ſeu ineptitudo *ab earundem conſtitutione præter naturam ortum habens.* Inſtit. Medecin.lib.2.part.1.c.1. Eſt enim morbus ponendus in impotentia ad agendum , ut eſt apud *Galenum* 1.*de differ. Morbor.c.*2. Sic etiam peccati ratio formalis & eſſentialis eſt , privatio rectitudinis debitæ in eſſe actui aut principio activo , in ordine ad legem , ſeu privatio conformitatis ad legem. *Sane Keckermannus l.* 2. *ſyſtem. theologici cap.* 4.pari ratione dicit peccatum in genere non eſſe nudam & ſimplicem privationem (qualis eſt quies) quæ nullam inferat malam impreſſionem & diſpoſitionem;ſed eſſe privationem male afficientem & diſponentem ſubjectum ſicuti morbus.

Et

Digitized by Google

Et *cap.*5. ubi vult peccatum originale esse qualitatem positivam, advocat huc & laudat dictum Thomæ qu. 3. de Malo art. 1. *Non est simplex Privatio, ut cæcitas, sed retinet aliquid de eo, quod privatur, ut morbus. Matth. Martinius in methodo Theolog p.* 388. eodem fere modo τὸ privativum peccati in genere explicat. 111. Quid si dicamus, illos loquì non de ἕξει seu peccato quà tali, formaliter, abstractè & præcisè, sed potius concrete de peccato, cum & in subjecto suo actione sc. vel qualitate, vel cum objecto, occasione & quasi materia ex qua. 1v. Quod si de peccato quà tali loquuntur, dicendum est illos per positivam qualitatẽ seu τὸ positivum intellige-re aliquid revera & subjective inhærens ad modum habitus, seu quasi habitum (ut *Zanchius* aliique cum Scholasticis loquuntur) non autem sola cogitatione, aut etiam per solam imputationem: quo modo Pighius & Catharinus explicant totam rationem peccati originalis. Qualem significationem *positivi* notat *Goclenius in lexico.* Aut & positivum ab illis non accipi Physice (nam sic est à Deo) sed Logice ut sit idem quod qualitas affirmata inhærens subjecto, & sic opponitur τῷ negativo, ut late notet quodcunque adjunctum & attributum rei, logico: ut dicamus, non tantum non est justitia originali præditus, seu non tantum est destitutus illa justitia & rectitudine, (quomodo lapis aut canis eadem caret) sed etiam est plane distortus, corruptus &c. Sic de Tiresia dicimus non tantum non videt, sed est cœcus. Quomodo de præfecto seditioso dicitur, non tantum non servat ordinem quem debet, sed insuper omnia turbat: Et de homine guloso, Non tantum non servat debitam diætam, sed quotidie ebrius est: & de homine afflictæ valetudinis, Non tantum non fruitur illa valetudine & robore, quo solet, sed etiam multis morbis obnoxius est: Notum est apud Rhetores κατ' ἀρσιν & κατ' θεσιν. Sic in peccato distinguunt Scholastici aversionem à Deo, & conversionem ad commutabile bonum: illá vocant inordinationem privativam, hanc positivam (*Scotus in* 2. *dist.* 35. *Cajetanus in* 1. 2. *qu.* 71. *& qu.* 72. ubi & positivum eadem notione usurpatur. Et subtilissime ostendit *Rhada in* 2. *controversiæ* 16. ad rationem formalem peccati non posse pertinere positivum & privationem simul; & si quæ mali moralis entitas positiva attenditur, eam non esse peccatum, quia in se sit bona & à Deo naturæ authore. Sic etiam vulgo *Scholastici cum Thoma suo* 1. 2. *qu.* 82. *art.* 1. & cum iis *Bellarminus lib.* 5. *de amiss grat. & statu peccati cap.* 5. concedunt quidem esse habitum corruptum qui non solum continet privationem justitiæ, sed & perversionem omnium potentiarum: vel esse languorem & depravationem totius naturæ per modum habitus se habentem. Sed nullo modo volunt esse ens positivum propriè sic dictum. Vt videre est apud eundem *Bellarmin. lib. cit. cap.* 2. fere

ſub finem. Confer noſtros mox citandos. v. Dici etiam poſſet eos quidquid hic poſitivi aut poſitivæ qualitatis admittunt, nihil aliud intelligere voluiſſe aut potuiſſe, quam quod Ethici, cum dicunt vitia tanquam qualitates inhærentes virtutibus ſpecialibus non privative ſed contrariè opponi. Quod quomodo fiat explicat Thomas 3. c. Gentes c. 9. *Malum non repugnat bono poſitive, niſi ratione alicujus bonitatis.* Confer eundem *qu. 2. de malo artic. 1. 2. 3. 4. & qu. 3. de potentia artic. 6. 11.* Et ex recentioribus *Zwarezium part. 1. Metaph. diſp. 11. ſect. 1. §. 17. 22.* Vbi doctè oſtendit malum ratione actus, quem includit, contrarie opponi actui ſeu bono virtutis & proportionaliter habitui. Ita ut hæc nihil vetent, quin peccatum qua tale ſeu ἀποφατικὸν formaliter accepta & ab ente ſeu bono ſubſtrato diſtincta, ſit formaliter & propriè dicta privatio; & non ſit ens poſitivum proprie & ſtrictè dictum, ſed cótra ab illo toto genere diſtinctum.

VI. Deniq; dici poteſt comparative hic atq; adeo improprie, non verò propriè & ſtricte accipi τὸ poſitivum: quomodo una privatio cõparate ad aliã habet ſe ad modum habitus aut entis poſitivi. Sic virginitas formaliter eſt privatio, & tamen in ordine ad oppoſitam defloration em ſeu devirginationem omnemque fornicationem, eſt habitus; & rurſum defloratio & fornicatio reſpectu virginitatis non tantum pura & inefficax privatio eſt, ſed etiam actuoſa, actus ſcil. & quaſi poſitivùm quid idque ratione ſui ſubſtrati. Sic tyrannis reſpectu ἀνεχ'ὰς ipſi ſuccedentis habet ſe ad modum habitus poſitivi: & tamen eſt hic privatio privationis. Eodem modo ſe habet pōlygamia, reſpectu divortii, aut repudii, per quod omnes illæ uxores dimittuntur. Et lethargus aut morbus pectoris, qui impeditur & ex parte curatur per febrẽ, & gangræna per membri ablationẽ aut mutilationem: hic privatio per aliam privationem tollitur, morbus per morbum (quod quomodo fiat, & qua diſtinctione hoc dicendum ſit, Medicis explicandum relinquo), & privatio privata habet ſe ad modum habitus; nec tamen deſinit eſſe privatio in ſe & abſolute ſpectata. Sed aliud ſimile adferam theologis familiariſſime notum. Peccatum commiſſionis formaliter eſt & manet privatio, juxta definitionem mali & peccati, & tamen à loc or. commun. ſcriptoribus ac ſcholaſticis, dicitur conſiſtere in actu (qui poſitivum quid), & non in pura privatione; oppoſitè ſcil. & comparate ad peccatum omiſſionis: idque totum intelligendum eſt ratione actus ſubſtrati. Vide Scholaſticos de peccato omiſſionis ſubtiliter inquirentes. Sit ergo & dicatur habitus, ſeu realis ac poſitiva qualitas metaphorice & improprie, quia ad modum habitus eſt quid inhærens & permanens, & tanquam principium *quo* ſeu elicitivum actus omnes vitioſos ex ſe producit: nihilominus in ſe, formaliter & abſtracte conſideratum eſt privatio, cujus Deus non eſt cauſa. Diſtinctionem hanc privationis

vationis non male explicat Bonaventura ad 2.dist.22.de secundo principali q 2.§.33. *Dicendū quod dupliciter est loqui de ipsa concupiscentia. Aut secundū quod est pœna, aut secundū id quod est concupiscentia. Si loquamur de ipsâ secundū quod est pœna sic dicit ordinē ad culpam, & hoc modo habet causam promerentē & causā ordinantem. Meretur enim homo habere talē rebellionē ex sua culpa & inobedientia. Deus vero hoc malum ad aliud præexistens ordinat ex sua justitia. Alio modo est loqui de concupiscentia secundum id quod est, & sic concupiscentia duo dicit. Dicendo enim appetitum, dicit nihilominus in actu appetitus excessum. Appetitus inquam ille substratus bonus est & a Deo est, excessus autem ille in appetendo etsi videatur esse positio, plus tamen est privatio, nec habet causam efficientem sed deficientem, & ideo quia Deus nullius est causa deficiens. hoc modo non ponitur esse à Deo, sed est potius a libero arbitrio per culpā deficientem, & a Diabolo instigante. Quod autem concupiscentia ratione excessus privationem dicat, quamvis videatur dicere positionem, hoc planum est. Hoc enim est concupiscentia respectu virtutis appetitivæ, quod est paralisis respectu motivæ. Et quemadmodum membrum paraliticum tremulat & movetur velocissime, & hoc non venit ex virtutis augmento, sed potius ex virtutis detrimento, nec ex virtutis fortificatione, sed potius ex dissolutione, sic & in concupiscentia intelligendum est, quod appetitus in amore rei temporalis exardescit, nec potest seipsum continere, immo in continuo motu & concupiscentiæ iteratione consistit. Hoc inquam intelligendum est provenire ex defectu retinaculi, sicut moventur feræ ruptis vinculis, & naves destructis gubernaculis. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quod concupiscentia non sit a Deo, prout concludunt de concupiscentia secundū id quod est.* Hac aut simili ratione mens theologorum nostrorum explicari potest, imo & debet. Rationes sunt istæ 1. *Rat.* quia alioqui discederent à thesibus & hypothesibus Patrum, Scholasticorum, Philosophorum, immo & â propriis principiis atque axiomatis de natura mali & peccati. Vide authores supra cit. *thesi* 1 *hypothesi* 2. & adde *Augustini scripta contra Manichæos*, & *Rhada loc.cit. & Becani Theol.Scholast.p.2.tom.1.sect.1.cap.5.qu.1.* Et *Plesseum de Verit.religionis cap.12.* Et *Phosphorum Eilhardi Lubini de Malo.* Imprimis & *Pezelium*; *Zanchium*, &c. Denique Logicos & Metaphysicos omnes reformatos & Lutheranos in cap.de Malo & de privatione. 11. *Rat.* Quia odiosæ consequentiæ, quibus supra *thesi* 1.& mox infra *rat.7.cit. Bellarminus lib.5.de amiss.gratiæ &c.c.1.* nostros gravat alioqui solide refutari & præscindi non possunt, nec suspicio aut calumnia de affinitate cum Manicheismo, & de Deo autore peccati perspicue removeri. Sic enim Bellarminus l. 5.de grat.& statu peccati cap.2.p.448. edit. in 8. *At revera utrique videntur Manichæi & Illyricus, & adversarii ejus Lutherani, sed ipse magis. Illi quidem dum realem & positivam qualitatem peccatum originis esse definiunt, coguntur omnino dicere, vel Deum non esse causam illius qualitatis malæ, ac per hoc*

non esse causam omnium rerum, quæ revera existunt, qui est unus ex erroribus Manichæorum: vel certe causam esse peccati, qui est error gravior, quam fuerit Manichæorum. Velim quis tentet hujus consequentiæ solutionem. III. *Rat.* Nec etiam consequentia Illyrici, qua orthodoxos urget, accurate & expedite refutari posset. Est autem ista: Qui ponunt in homine substantiam bonam, & qualitatem malam, illi sunt Manichęi: Sed hoc faciunt orthodoxi; Ergo. Accedit, quod nimium concederetur Illyrico, immo & Manichęis, si peccatum aliquod statueretur realis & positiva qualitas. Quia illa necessario deberet esse à Deo: Deus enim omnis entitatis causa prima. IV *Rat.* quia alioquin non posset retineri & defendi vulgata definitio peccati originalis ex Anselmo, quod sit carentia justitiæ originalis debitę inesse. Quam tamen retinet & defendit *apologia Augustanæ Confessionis &c. colloquium VVormatiense, Melanthon*, & cum *Pezelio lib. cit. p.* 438 439.440. & *Martyr. locor. cl.* 2. *c.* 1. §. 19. v. *Rat.* Nec posset defendi definitio peccati 1. *Ioh.* 3. quod sit ἀνομία. Alpha enim στερητικὸν ex usu linguæ græcæ, manifeste indicat privationem. Et nostri defendunt illam definitionem, tanquam veram & legitimam essentiæ explicationem. Ergo non est de essentia ejus realis & positiva qualitas. VI. *Rat.* Quia committerentur alioquin hæc absurdorum absurdissima: *primo*, ut quidquid inest generi tam proximo, tum propinquo, non tamen inesset speciei, & quidquid est de essentia generis, non esset de essentia speciei. Malum ejusque subjecta species, peccatum scil. essentialiter essent privatio, seu ens privativum; & tamen species illa peccati ac mali, quam vocamus peccatum originale non esset essentialiter privativum quid, sed positivum.* Et ad quæstionem, quid est peccatum originale, respondendum esset, esse qualitatem positivam & ens positivum proprie dictum, prout privatio opponitur. Quod *absurd. secundo*, Quia sequeretur oppositum genus prædicari de altera specie disparata, ens positivum scil. de peccato originali, quod tamen continetur sub ente privativo, quasi quis sensitivum aut animal prędicaret de lapide. Quod absurdum. VII. *Rat.* Quia sequeretur *apologiam Augustanæ Confessionis*, & *Melanthonem*, aliosque theologos nostros cũ passim recentiores Pontificios de puris naturalibus contra labis originalis corruptionem pro libero arbitrio Pelagianizantes ex *Bonaventura*, *Thoma* & *scholasticis ad* 1. 2. *qu.* 82. refutant, eorumque veritatem huic quæstioni determinandæ idoneam approbant, ipsis quid affingere. Certum est *Thomam* cum scholasticis intelligere nullum aliud positivum, nisi cum cauda & comparate sic dictum (uti modo explicuimus); non vero positivum ens proprie & absolute sic dictum, quod privativo proprie dicto opponitur. Nullum enim peccatum *Thomas* sic appel-

appellare ſolet, ut conſtat ex 1.*qu.*48.49.*&* 3.*contra Gentes cap.* 10. Et *quæſt.diſp.de Malo.* Si quid aliud *Thomæ* tribuerent, utique manifeſtè eum torquerent, & mentem ejus perveterent. Nihil minus ille per ſuum *poſitivum*, & ad *modum habitus* intellexit quam realem & poſitivam qualitatem. Hanc enim aperte repudiant, ut videre eſt apud *Bellarminum, & Valentiam loc. cit.* Confer *Synopſin Leidenſem diſput.*15. VIII. *Rat.* Quia de omni peccato, & ſpeciatim de actuali peccato cõmiſſionis dicunt theologi quod ſit qualitas aut actio, & quod ſit poſitivum quid. Vide *Zanchiũ loc. cit.* & Rollocum de vocatione efficaci, c.24 p.142. ubi ſic definit: *peccatum eſt qualitas ſeu actio creaturæ rationalis ἀνομῶ, ſeu pugnans cum lege Dei.* Confer *eundem c.*27.*p.*161. Quod de peccato concrete, ut conſtat ſubſtrato & ἀνομίᾳ intelligendum nemo non videt. Niſi eos ſibi turpiter contradicere velit. Peccatum commiſſionis formaliter eſt privatio: & tamen oppoſite ac peccatum omiſſionis dicitur poſitivum quid. IX. *Rat.* Accedat præſtantiſſimorum theologorum conſenſus, qui aut apertè & contra diſtincte determinant eſſe privationem aut ſaltem poſitivum illius ſic explicant, ut privativo proprie dicto non opponatur, ſed cum eo coincidat, aut ad illud reducatur. Melanthon in conſiliis part. 1. p. 533. Rectè propriè & verè dicitur peccatum originis eſſe privationem juſtitiæ, quam Deus indidit homini in creatione. Σίγησις hic ſignificat, quod uſitate Dialecticis ſignificare ſolet, *ut cum dicimus: Tenebras eſſe privationem lucis, aut confuſionem privationem ordinis.* Et poſtea, *Cum igitur dicimus eſſe privationem, ſeu amiſſionem, ſeu ſpoliationem, planè & propriè loquimur, & intelligimus σίγησιν eſſe formæ, quæ poteſt adeſſe* Et pag. 534. *Illam cavillationem ſic dilue*: Nihil non puniendum eſt. Peccatum nihil eſt. Ergo non puniendum eſt: *Aliud eſt nihil negativè, aliud nihil privativè. Nam nihil privativè eſt in ſubjecto exiſtente; corruptio & confuſio: ut ruina domus eſt confuſio illius ordinati ædificii. Deinde verum eſt, poſt privationem lucis & juſtitiæ, ſequi multos errantes motus & erroris, ut averſa voluntas à Deo ardet amore ſui, & voluptarum malarum ſine Deo. Mens cæca, ignara Dei ludit opinionibus de Deo, alius aliud fingit, ut oſtendunt πολυλογίαν omnium gentium. Ita poſt privationem ſequuntur poſitiva, ut vulgo loquuntur, & tamen deformitas vel ἀταξία in illo ipſo poſitivo etiam eſt σίγησις.*

Quantum ego videre poſſum, hæc perſpicue & dextre dicuntur, & nihil habent abſurditatis, & ſunt germana ſententia doctrinæ Prophetica & Apoſtolicæ. Fortaſſis naturæ cavillatrices multa inveniunt: quæ argute objicere poſſunt: Sed explicari a peritis cavillationes ille facile poſſunt. Nam vera ſunt firma, ut Demoſthenes *ait.* ἰσχυρὸν τὸ ἀληθὲς Pezelius ad Examen Melanthonis part. 1. p. 442. dicit eſſe accidens privativum non poſitivum. Et p. 432. laudat has de-

finitiones Bonaventurę: *Cum quaeritur, quid ſit originale peccatum, recte reſpondetur, quod ſit Concupiſcentia immoderata: Recte etiam reſpondetur quod ſit debitæ juſtitiæ carentia, & in una iſtarum reſponſionum includitur altera.* Hemmingius in ſyntagm.inſtit.tit. de peccato theſi 19.20. *Iam cum certum eſt originalem juſtitiam (cujus carentia eſt peccatum originis) duo complecti, nempe integritatem omnium virium in Adam, & approbationem, qua Deo acceptus erat Adam: ſequitur, quod peccatum originis, ſit defectus, corruptio, & reatus. Qualis autem ſit defectus, & qualis corruptio peccatum originis, rectius ſciri non poteſt, quam ex integritatis partitione. Nam cum integritas humanæ naturæ, ſuit imago Dei, obedientia & ὑποταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis erga Deum: ſequitur quod iſte defectus & corruptio, ſit inductio imaginis Dei, & ἀταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis.* Zanchius lib. cit.cap.4. theſi.2.§.5. *Hic complector primo, totius juſtitiæ originalis privationem dicendo, injuſtos omnes eſſe factos, id eſt, privatos omni juſtitia & rectitudine, quæ in ipſos ſuiſſet propagata, ſi Adamus non peccaſſet. Secundo loco complector etiam totam naturæ corruptionem nomine corrupti. Neque enim aliter fieri potuit, quam ut ablata juſtitia originali, qua integer erat & rectus Adamus, ſequeretur corruptio totius naturæ. Hac de cauſa adjeci etiam voces illas,* toti quanti ſunt, anima & corpore, *ut oſtendam totum hominem fuiſſe & ſpoliatum juſtitia originali omniq; rectitudine, & per conſequens, totum fuiſſe corruptum.* Et poſt in fine paragraphi: *Ab* Auguſtino *præter alia etiam ἀταξία vocatur, affecta qualitas, & morbus: Significare cumprimis voluit naturæ corruptionem ac pravitatem. Cæpimus deinde explicare effecta hujus peccati.* Aretius in Examine theolog.loc.3. qui eſt de peccato originali p.105.

Quid eſt peccatum originale?

Eſt totius naturæ humanæ depravatio, ac corruptio. Veteres definierunt, quod ſit carẽtia juſtitiæ originalis, quæ ineſſe debuit. Polanus l.6 ſyntag.c.3.p.337. Poſitivum *hic intelligimus non rem ſubſiſtentem à Deo conditam, ſed quod non eſt ſimpliciter nihil, nec ſimplex privatio ſicut mors eſt privatio vitæ aut tenebræ ſunt privatio lucis; ſed quod ſimul eſt defectus & deſtructio rei poſitivæ à Deo creatæ, & habitus vitioſus excitans & gignens motus internos & externos à lege Dei aberrantes Deoque diſplicentes. Nihilominus recte concupiſcentia illa dicitur privatio, quia eſt aberratio à Lege Dei.* Rivetus in ſynopſi theol.Profeſſ.Leid.diſp.15. theſi 26. *Scriptura certe quoties peccatũ originale nobis inſinuat, non meram privationem, ſed aliquid quodammodo poſitivum, id eſt, affirmativum, ſolet inculcare: nimirum tale vitium quo* caro concupiſcit adverſus ſpiritum, *id eſt, per quod homo ad malum pronus, & divinæ legi contrarius ſit; ut* Rom.6. 12. Ameſius lib.1.medullæ cap.13.theſi 5. *Peccatum hoc dicitur exorbitatio vel deviatio hominis, quia eſt in homine habitualis privatio conformitatis debitæ ad legem homi-*

homini impoſitam a Deo, in qua debuit ambulare tanquam in via ſua. Maccovius in diſp.locor.commun.part. 2.diſp.14.p.257. *Theologi primam partem vocant qualitatem privativam, ſecundam poſitivam.*

Poſitiva non Ethice nec Phyſice, nam cum qualitas Ethice poſitiva ſit virtus, Phyſice qualitas naturalis à creatore vel natura exiſtens; per ſe utriuſque qualitas non eſt, niſi à recta ratione & à Deo.

Logice ergo: logice vero qualitas poſitiva eſt qualitas affirmata inhærens ſubjecto bona vel mala. Rollocus cap.25.de vocatione efficaci, ubi poſitivam qualitatem fecit partem peccati originalis, ſic ſe explicat: pag. 153. *Atque hac hactenus de peccati originalis materia triplici. Ha partes materiæ peccati originalis, cum totidem entia ſint, & ab authore Deo ſint, inſitam ſibi qualitatem bonitatis habent ſingula: Nam apoſtaſia ſive defectio in ſe ac per ſe bona eſt; item carentia originalis juſtitiæ; cum entis cujuſdam rationem habeat, & res quædam ſit facta motu illo defectionis; carentia, inquam, à Deo eſt, & in ſe bona eſt; denique qualitas illa poſitiva, quæ ſuccedit in locum ſanctitatis & imaginis Dei, à Deo eſt tanquam principali efficiente, & per ſe bona eſt. Prout igitur triplex eſt entitas, ita triplex eſt bonitas.* Vbi manifeſte oſtendit ſe poſitivum facere peccatum originale materialiter acceptum: quomodo omne peccatum actuale dici poſſit poſitivum ens, reale, immo & bonum; ratione ſcilicet materiæ & actus ſubſtrati. Quod amplius explicat p.154. *Quemadmodum autem peccati originalis materia triplex eſt: ita triplex eſt ἀνομία: Vnaquæque enim materiæ pars ſuam habet ἀνομίαν & adventitiam formam, in qua poſita eſt peccati ratio: Apoſtaſia ſuam habet ἀνομίαν, carentia ſuam, poſitiva denique qualitas ſuam. Hæc triplex ἀνομία non eſt à Deo efficiente, verum a malis inſtrumentis, Diabolo primum, Adamo deinde, eo denique homine, quiſquis is eſt, qui ex Adamo naſcitur: Nam & nos quoq; qui laboramus hoc morbo hæreditario ipſi cauſa ſumus morbi noſtri.* Et manifeſtiſſimè p.158.ubi pro defenſione ſententiæ Lombardi c.Bellarminum de poſitiva qualitate male ſic diſtinguit: *Ad aſſumptionem reſpondemus. In poſitiva illa qualitate mala, duo ſunt; primum, qualitas ipſa, quod ens eſt; ſecundũ, malitia ſive ἀνομία, quæ privatio eſt. Qualitatis ipſius & entis Deus eſt author & efficiẽs principalis: Malitiæ vero & ἀνομίας non Deus, ſed malum inſtrumentum, efficiens eſt.* Conſer autores infra cit. theſi penultimâ. x.*Rat.* Si cui hęc ad conciliandas explicationes orthodoxorum theologorum à me allata non ſatis faciant, peto ab illo ut abſque contentione aut infectatione uberiora ac meliora candide communicet: Et quidem primum doceat, an & quomodo ℞ privativum hujus peccati propriè & logice acceptum, & poſitivum pravitas ſc. ſeu corruptio ſeu morbus naturæ, ſeu diſpoſitio aut inclinatio habitualis ad malum, realiter inter ſe ita diſtinguantur; ut poſterius nullo modo concipi & dici debeat privatio ſeu ens privativum proprie ſecundum logicos & Metaphyſi-

taphyſic.) acceptum. Meminerit autẽ me quærere nõ de pravitate naturę ſeu prava diſpoſitione concrete, ut in ſe continet ſubjectum ſubſtratum (quod eſt realis & poſitiva qualitas), ſed abſtracte, formaliter, præciſe, ut ſic. & qua tali, ut exſerte à ſubjecta qualitate toto genere diſtinguitur. Hæc cum ſecundis curis ita explicuiſſem, viſum eſt abundantem cautelam adverſum imperitorum calumnias conferre recentiores noſtros theologos Belgicos eorumque conſenſum explorare. Et ecce obtulerunt ſe mihi *Altingius in problematis* nuper editis, ubi hanc quęſtionem, accuratè determinat, dicendo peccatum abſtractive ſumtum eſſe qualitatem poſitivam non ethicam aut phyſicam, ſed logicam, hoc eſt, qualitatem affirmatam, ſed malam, inhęrentem ſubjecto, qualis eſt lepra, curvitas: & cauſam ejus poſitivam facit hominis arbitrium libere ſe avertens à Deo. *Rom.*5.12. 1.*Timoth.*2.14. Rationes quibus πὶ poſitivum probat ſatis oſtendunt mihi cum ipſius conceptibus quod ad ſummam rei optimè convenire. Sed lector ipſum autorem conſulat. Nicolaus Vedelius in diſputatione. 2. de peccato originali habita Franequeræ anno 1641. Reſp. Ioh. Roldano qu,5. Vbi ad objectionem. *Corvini contra Molinæum cap.*8 *p.*120.*& Bellarmini lib.*5.*de amiſſ.grat.c* 15. ſic πὶ poſitivum defendit: *Ludunt*, inquit, *ambiguitate phraſeos qualitatis poſitivæ; quam nos non ſumimus ſtricte ſeu phyſice, vel etiam proprie logice, ſed improprie & late, in quantum ſcil. actuoſa & operoſa eſt; quomodo morbus præter privationem*, quę ęqualitas temperamenti ſublata eſt, etiam poſitivi aliquid habet, nimirum ipſos humores inordinate diſpoſitos, ut Thomas loquitur, *& corpus turbant & vexant. Ex hac diſtinctione ambiguæ vocis cætera etiam argumenta Bellarmini facile ſolvuntur.* Cloppenburgius in diſp. de ſtatu hominis ſub lapſu Franekeræ habitis an. 1646. diſp. 5. quę eſt 2. de peccato originis planiſſime hanc quęſtionem determinat, exſertè impropriam ac duriuſculam nonnullorum phraſin de πῶ poſitivo corrigit: Et hoc argumento rectè eos urget th. 8. *Enimvero qui, citra illam hæreſin Manichæiſmi interpolati, ita loquuntur, invitâ ἀκριβείᾳ & ἀκριβολαχείᾳ quaſi cenſeant* Peccatum Originale eſſe aliquid poſitivum, *ſive habitum, ſive aliam qualitatem: non aliter tueri poſſunt ſententiam ſuam, quam ut horum alterutrum ſtatuant: vel* Animas eſſe ex Traduce, *& in earum generatione, ſimul ingenerari poſitivo actu peccatum: vel* Creari quidem illas à Deo puras, ſed infici à Semine vel Carne impura. Et theſi 14. *Propter has & ſimiles quæſtiones intercurrentes, omnino tutius creditur, Peccatum originis formaliter eſſe Privationem juſtitiæ originalis, quam eſſe aliquid Poſitivũ: Cum eo ipſo, non minus quam ex iſta hypotheſi, credatur* eſſe veri nominis Peccatum, *& habitualis averſio naturæ à Deo.* Maccovius in opuſculis poſthumis nuperrime editis, in Anti-Socino pag.83. *Nempe in peccato inhærente*

nali inhærente dicitur esse : Qualitatem positivam *&* negativam. *Hanc vocant carentiam justitiæ originalis, sive non posse bonum ; illam vocant pravitatem naturæ sive poße tantummodo malum : De hoc vero ultimo quæritur.* Qua ratione dicatur positivum, cum omne positivum ens est, & omne ens est bonum? Resp. *Positivum multipliciter Philosophis dici. In præsentiarum hæc significata tantum adferemus, dici nempe positivum* physice, *ut qualitas corporis, & ita physice positivum bonum est. Positivum* ethice, *ut virtutes, ita etiam hæ bonæ sunt. Positivum* logice, *& hoc est affirmatio, Hoc pacto dicitur hæc qualitas positiva ad discrimen prioris partis peccati, quæ negative effertur, cum affirmative efferatur. Vide hac de re* Zwinglium. *Decimaquarta.* Quia Mathias Flaccius Illyricus, non satis provide hic versatus fuit circa distinctionem privativi & positivi, factum est ut *an.* 1561. in collatione Vinariensi cum Victorino Strigelio, positivam rem seu essentiam fecerit peccatum originale, humanæ naturæ essentialem seu de ejus essentia, immo & substantialem, seu substantiam ejus. Quem absurdum & crassum ejus errorem refutatum vide *à VVigando, Heshusio, Morlino, Chemnitio & Schlusselburgio in catalogo hæreticorum ; Pezelio ad Examen Melanthonis, & part. 3. object. & responsionum.* Sed ex recentioribus Lutheranis instar omnium sit *Meisnerus Anthropolog. dec. 1. disp. 6. qu.* 1. ubi breviter, & tamen satis plene totam hanc controversiam exponit. Adjungi potest, ex Pontificiis egregius scholasticus *Greg. de Valentia ad* 1. 2. *disp.* 6. *qu.* 12. *puncto* 1. Et *Bellarminus lib.* 5. *de amissione gratiæ & statu peccati cap.* 1. 2. 3. Historiam autem hujus certaminis habes apud *Schlusselburgium in catalogo hæreseon.*

Addimus hypotheses philosophico-Theol. de homine subjecto peccati originalis; quas *edit. primâ hujus disp. an.* 1636. postea plerasque ex professo tanquam theses explicuimus & probavimus *in disp. de Creatione anno* 1638. *ejusdemq; appendicibus an.* 1643. *Prima hypoth.* post primam hominis ex terrâ creationem, Deum hanc naturę legem fixisse, ut homo generaret hominem *Genes.* 1. contra eos qui statuunt ex putri materiâ posse generari, Vide *Scalig. exercit.* 103. *sect.* 1. & *disp. nostram de Creatione, Secunda.* Partes hominis essentiales esse animam & corpus; contra novam opinionē seu dubitationem, de qua vide *Apol. Remonst. c.* 19. *p.* 129. *Tertia,* Animam hominis esse unam; contra Heracleonitas, qui hominem triplici essentiâ cōstare, & Manichæos cum Gnosticis, qui animā humanā duplicis essentiæ & diversæ naturę esse affirmabant, quarum una esset à Deo altera non, ut & contra recentiorem Philosophum Zabarellam. *Quarta,* Non esse mentē quandam omnium hominum communē, sed multiplicari eas pro multiplicatione suppositorum, contra Averroem. *Quinta,* Ani- 2.

mam non esse partem divinæ essentiæ ; contra antiquos quosdam Philosophos , & hęreticos Gnosticos , Manichæos , Priscillianistas. *Sexta*, Animam esse essentiam spiritualem, incorpoream, formam immaterialem, contra Tertullianum & Luciferianos qui corpoream, & contra Nazareos cum Manichęis qui eam ejusdem naturę cum animabus brutorum , & contra hæreticos dictos *Arabicos*,(apud *Augustin.de hæres.cap.*83.) & recentiores Atheos , qui mortalem statuunt. *Septima* , Animam hominis non esse creatam ab Angelis contra Seleucianos, Hermianos, Proclianos. *Octava* , Animam ex animâ non nasci contra Apollinaristas. *Nona*, Animas non migrare de corporibus in corpora contra μετεμψύχωσιν, quã tribuunt Ægyptiis *Herodotus in Vterpe*, Pythagoræ *Diogen. Laërtius* , *Augustin.de Gen.ad literam c.*9.& 11. Platoni *Epiphanius Panar.lib.*1.*p.*7. *Lactantius libr. de divino præmio*, antiquis Iudæis *Matth.*14.*vers.*2.*cum Iosepho l.*2.*de bello Iud.* c.7.sequentibus Rabbinis *Elia in Thisbi voce gilgut.*(Confer *disp.de creatione* , *& de Iudaismo*) Tertulliis hæreticis , qui improborum animas in bruta & in Diabolos converti somniabant, *Augustin. de hæres. cap.*78. *Decima* , animas non esse ex traduce , de quâ quæstione tam multa recentiores Philosophi & Theologi. Videri possunt ex Pontificiis *Scholastici in* 1. *Thomæ qu.*118.*artic.*2. & *Conimbricenses* , *Ruvius*, *Toletus &c. in Physicis* , ex nostris *Zanchius* , *Tilenus* , *Danæus* , *&c.*& *Rudolph. Lavaterus*, *Pembellus in pecul.tract.* Et *Baronius in Philosophia Theologiæ ancillante exercit.* 2. Vide etiam variorum sententias uno libro editas *à Rud.Goclenio*. Quamvis Non desint enim Philosophi & Theologi qui contrariam sententiam teneant, aut saltem dubitent, propter ἄλυτον illud (ut ipsis videtur) de propagatione peccati originalis. Vt hodierni Lutherani theologi & Philosophi omnes quod sciam;& ex nostris *Georg.Sohnius*, *Combach.*, *Phil. Marnix.* Ἐποχὴ suadet *Musc.in loc.com.th.*101.suum cuiq; judicium relinquit *Pisc.in disp.de peccato th.*101. cui adstipulatur *Herm.Ravensperger in disp.cui tit.Adamus miser*, *Martyr* negat ex sacris literis opinionem de traduce expugnari posse. In antiquitate habuit hęc sententia suffragatores. Tertull., Apollinarē, aliosq; Orientales teste *Hieron.epist.*45.*ad Marcellin.*& *Anapsychiam*. Nec abhorruit multum ab ea *Augustin.epist.*157.ad *Optatum* & *epist.* 28.ad *Hieronymum* , *& lib.*1.*retract.c.*1.*& lib.*10.*in Genes.ad liter.cap.*23. Vt nec Ruffinus , si fides *Hieronymo* hoc nomine ipsum perstringenti *lib.*2.*apolog.* fere circa initium. Quin ex recentioribus Lutheranis sententiam de traduce, quamvis sibi contradicentes moderationem aut ἐποχὴν profiteri videantur, necessariam faciunt. Sic enim tom.2. disput. Giessensium disp. 12. thesi 65.p.423.*ab eâ tamen sententia , quæ peccati propagationem tuetur , & missis hominum argutiorum vanis & spinosis quæstionibus , simplicitatem sectatur , desce-*

Digitized by Google

discedere religio nobis est. Et hujusmodi ex omnibus aliis ea sola est, quæ traducem propugnat, sententia. Et thesi 49. p. 417. *Omnes etiam, qui traducem negant, & originem peccati in anima naturali ejus cum corpore conjunctionis acceptam ferunt, quid consequenter aliud faciunt, quam Deum peccati originalis autorem & parentem constituunt?* Et sic fere *Meisnerus Anthropol. decad. 1. disp. 5. qu. 3. §. 4.* Et *Eckhardus in fasciculo cap. 10. appendice de traduce argum. 2 p. 259. Vndecima*, sed animas à Deo creari & creando corporibus uniri uno eodemque instanti; ita ut momenta quidem rationis seu naturæ hic distincte observari debeant, nulla verò instantia temporis per prius aut posterius concipi: ita ut Deus 1. creet animam. 2. Vniat eam corpori. 3. Anima informet & actuet illud corpus. 4. Atque ita inde resultet & existat ipsum compositum seu generatio & productio compositi, Contra opinionem Platonis, Origenis, Cabalistarum qui statuunt animas ante corpora seu compositum productas esse & tempore aliquo exstitisse, quod ulcus tetigimus in *dissertatione* nostrâ *de termino vitæ.* Nunc videmus opinionis ejusdem defensionem ex scriptura venditari à recenti Iudæorum scriptore *Menasse ben Israel in problematib. de Creatione.* Confer *disp. de creatione. & Scholasticos ad 1. qu. 118. art. 3. Duodecima*, Subjectum absolutum peccati in genere, ut & peccati originalis non esse animam aut partem inferiorem animæ tantum, aut corpus, sed totum hominem, totum compositum, subjectum vero quo, secundum quid, seu limitatum & quidem primo & formaliter esse intellectum & voluntatem; *secundo & participative* esse inferiores animæ facultates seu sensualitatem, tanquam potentiam executricem. Nam corruptio naturæ quam contraximus, per peccatum primi parentis, ex communi sententiâ nostrorum & Pontificiorum (fatente *Becano in Theol. Scholastic. part. 2. tom. 1. tract. 2. qu. 3.*) complectitur quatuor illa naturæ vulnera, quæ enumerat *Thom. 1. 2. qu. 85. art. 3.* nempe ignorantiam in intellectu, malitiam seu aversionem in voluntate, infirmitatem in appetitu irascibili, & concupiscentiam in appetitu concupiscibili. Consectarium: Minus accuratè, aut proprie dici videtur à *Thoma 1. 2. qu. 83. art. 2. peccatum originale esse primario in essentiâ animæ, secundario in voluntate.*

His præmissis accedimus ad ipsam quęstionis nostrę enodationem. Prę- 3.
monemus autẽ, ne fallacia πολυζητήσεως cõmittatur (quod ante hac non raro confusionem & obscuritatẽ hic peperit) bimembrẽ esse hanc quæst., seu duas esse quæst. admodum distinctas, quarum prior: *Quomodo in posteros Adami propagetur, & ad omnes homines transeat morbus ille Originalis* seu *quæ & qualis sit ejus origo, & quanam ad illam concurrant.* Quæ rursus bimembris est: 1. *An sit per imitationem, & per crebros actus ac consuetudinem contractum*

(ut volunt antiqui & novi Pelagiani) : *an vero per generationem propagatum* ? 2. *An generationis modus ſit per animæ traducem, atque hac ratione, & non alia fiat peccati propagatio* (ut volunt hodierni Lutherani) : *an vero per animæ immediatam creationem & infuſionem.* Poſterior eſt: *Poſito, generationis modum eſſe per animæ creationem & infuſionem, Quænam tunc peccati hujus, ſeu exiſtentiæ hujus peccati cauſa propria & proxima directe efficiens* (deficiens ſcil.) *vel quodnam ſit principium & quod & quo, per quod exiſtat primùm, & inhæreat peccatum originale* Titio aut Mævio, ita ut ejus ſit peccatum ſingulare, cjus ſolius culpa & ipſe inde juſtiſſime reatum ſingularem ſibi contrahat. Quomodo in Phyſicis longe differt quæſtio de generatione & quænam ad illam concurrant, à quæſtione, quænam propria & proxima cauſa geniti. Cauſa enim propria geniti unica tantum eſt, ſed ad generationem multa concurrunt, materia, forma, privatio, diſpoſitiones pręparatoriæ, generans, virtus plaſtica &c. Ad priorem quæſtionem unde ſit peccatum originale in Titio, quomodo ibi primo ingreſſum ſit, quomodo ab Adamo uſque ad Titium propagatum & traductum? *Reſpondemus* cum omnibus orthodoxis Anti-Pelagianis, antiquis & hodiernis, reformatis & Lutheranis in loc. comm. & in controverſiis, eſſe per generationem propagatum, non per imitationem contractum aut acquiſitum: hoc eſt, eſſe ex primo peccato ſeu propter culpam primi parentis per generationem & cum generatione naturali atq; ortu Titii in Titio ortam. *Gen.* 5. 3. *Iobi* 14. 5. *Pſ.* 51. 7. *Ioh.* 3. 6. *Eph.* 2. 3. *Rom.* 5. *v.* 12. 19. Addimus, cum Reformatis traducē negantibus, oriri & exiſtere in Titio per ejus defectibilitatem, Deo juſtiſſime judice per providentiam ſuam ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, non donante Titio imaginem ſuam, ſed juſtiſſime ſubtrahente. Concurrunt ergo ad hanc propagationem ſed longe diverſa ratione 1. Adamus. 2. ſinguli homines. 3. parentes. 4. Deus. I. *Adamus* concurrit peccato ſuo tanquam caput & radix ut generis humani, ſic etiam peccati & demeriti, quod ex *Rom.* 5. abunde demonſtratur, *à verſ.* 12. *uſque* 20. II. *Homo quiſque* concurrit, *tum* ut *ſubjectum*, *tum* ut *cauſa efficiens*; *procatractica* quidem hanc plagam mortiferam promerita in lumbis Adami; ad hæc ut *cauſa efficiens* (proprie deficiens) *directa, propria, proxima, emanativa* ſcil. hujus venenatæ qualitatis. Aut ut melius me exprimam, (quamvis vereor, ut ſatis adęquatè & accurate hæc à me exprimi poſſint), concipi poteſt defectibilis ejus intellectus & voluntas deſtituta imaginis divinæ perfectione tanquam cauſa ſynectica hujus morbi, defectus, imperfectionis & inhærentis irrectitudinis. Homo enim cogitari poteſt, & tanquam ſubjectum recipiens, & tanquā cauſa interna emanativa hujus ἀταξίας ſeu deordinationis, in quo,

ex

ex quo,& à quo illa reſultat & emanat una cum potentiis ſeu facultatibus primis & ſecundis , ut ad operationem ordinatæ ſunt, tanquam earum qualificatio & affectio inſeparabilis , & naturalis in hoc ſtatu lapſus.Nam facultates illæ ad operationem neceſſario diſpoſitæ & modificatæ ſunt aut benè aut malè;bene ſi adſit lux imaginis divinę,male ſi abſit.Sicut hominis viſus male diſpoſitus eſt ad legendum ſi abſit lumē, (quod tantundem eſt ac ſi dicas , ſi adſint tenebræ) ; bene , ſi adſit lumen. III. *Parentes* concurrunt per generationem naturalem,& ſic per virtutem plaſticam,conjunctionem conjugalem , ſemen &c. Quæ omnia ſunt cauſa ſine qua non , ſeu antecedens , non vero cauſa per ſe ; ſubſtituunt enim tantum & applicant ſubjectum in quo peccatum Adami producat ſuum effectum , id eſt , peccatum originale. Hoc enim & nihil aliud vult *Martyr* , aliique reformati Theologi , quos ſibi & nobis contradicere , & velint nolint,traduci animæ favere velint ex Lutheranis Eckhardus cap. cit. p.262.cum dicunt : *Semen eſt inſtrumentum, quo hoc peccatum à parentibus traducitur in filios.* Et , *Via , qua homines peccati Adæ poſſunt eſſe participes, non poteſt inveniri ulla alia , quam ſemen & generatio.* IV. *Deus* concurrit juſta & efficaci ſua providentia, idque *Primo*,efficienter procurando propagationem hominum tanquam cauſa prima , quod ad productionem compoſiti; & tanquam cauſa ſola quod ad immediatam productionem atque intuſionem animæ : ſine qua propagatione nulla eſſet propagatio peccati: *Secundo*,efficienter procurando & producendo tum tanquam cauſa prima , tum tanquam cauſa ſola , ſubſtratum hujus peccati cui inhęret & adhæret , facultates ſcil.& vires naturales humanas : Omne enim malum fundatur in bono. *Tertio* , permittendo ut omne peccatum , ſic & originale : *Quarto*, non ſuppeditando (quod fecit in prima creatione) donum imaginis ſuæ , ſine quo tamen non poteſt evitari peccatum originale. Alii vocant hoc ſubſtractionem & privationem imaginis; quę tamen intelligenda eſt, ut dicemus *theſi* 4.Neque enim actio realis & poſitiva hic intercedit,ſed tantum nõ actio,ſeu ceſſatio ab actu.Poſtremus autē hic actus Dei ſeu potius ceſſatio ab actu , eſt opus juſtitiæ punientis propter reatum primi peccati omnibus communem. Et reſpectu hujus providentiæ divinæ momenti peccatum originale per extrinſecam denominationem vocatur pœna , quamvis intrinſece , & ſua natura ſit peccatum ; haut aliter ac peccata nonnulla actualia dicuntur pœnæ aliorum peccatorum , & Deus dicitur indurare , in mentem reprobam tradere, pervertere, ſeducere , efficaciam erroris immittere. Diſtinguitur enim privatio Dei privans , induratio indurans , excœcatio excœcans , &c. hoc eſt Dei providentia propter peccatum hominum , *peccatum permittens, gratiam non*

ſuppeditans, media & auxilia quædam ſubtrahens, Satanæ & improbis frena laxans, adhæc peccatum illud poſitive ordinans, dirigens, ac convertens in bonum, h.e. *malo illo tanquam occaſione & quaſi materia bonum aliquod ſive juſtitiæ ſive miſericordiæ educens & producens*, ab ipſa cœcitate, duritie hominis ſeu indurationе indurata, &c. Illud enim eſt pulcherrima providentia & juſta pœna à Deo autore, hoc vero eſt turpiſſima macula & injuſta culpa ſolius hominis, tanquã ſubjecti & tanquã cauſę. Deus enim ejus nullo modo eſt author, ſed tantum antecedentium illorum, quę modo diximus, ad quæ ſequitur peccatum neceſſitate conſequentiæ. Pluribus hæc perſequi anguſtia Theſium non patitur. Interim videri poſſunt de peccato, pœna peccati, Scholaſtici *ad* 1.2. *qu.* 27. *art.* 3. & ex iis *Becanus part.* 2. *theol. ſcholaſtic. tom.* 1. *tr.* 2. *c.* 8. *qu.* 4. Ex noſtris *Rivetus in Hoſeam p.* 149. *Twiſſus contra Arminium*, *Makkovius in Colleg. Diſputat. anno* 1625. Ipſe *Arminius* pleraque noſtra propoſuit, *in Diſput. de Provident. Dei in malo.* Et *Vorſtius in Apolog. contra Ieſuitas Monaſterienſes.* Conf. *Diſp. de Vſibus peccati per accidens.* Si quis porro variantes de propagatione opiniones, earumque examen videre deſiderat, is adeat ſententiarios in 2. *diſt.* 31. *& Thomam in* 1.2. *qu.* 81. cum commentator. Eundem *in quaſt. diſp. de peccato originali qu.* 4. *art.* 3. *Viguer. in Inſtit c.* 18. *Bellarmin. lib.* 4. *de amiſſ. grat. c.* 11. 12. cum Antagoniſtis imprimis *Ameſius in Bellarmino Enervato*, & *Chamier. Becan. Theolog. Scholaſt. p.* 2. *tom.* 1. *tr.* 2. *Meiſner. Philoſoph. Sobr. Molinæi diſput. de peccat. Originali, & anat. Armin. c.* 10. alioſque authores paſſim his Theſibus citatos. Conſect. 1. *Hinc conſtat abſurdè diſputari de propagatione peccati per corpus, aut per animam. Cum per neutrum propagetur: neque enim vel ad momentum exſtitit unquam hominis generandi anima aut corpus complete organicum ſeorſim ante & extra compoſitum.* Conſect. 2. *Nec ſatis feliciter diſtingui triplicia tempora, ſeu momenta, quibus corruptio hujus peccati hominem inficit; ſcil conceptionis, formationis, nativitatis. Cum non inficiat nec inhæreat aut inexiſtat ante illud naturæ & temporis momentum, quo generatio peragitur, & homo dicitur genitus.* Conſectar. 3. *Rejicimus nugamentum illud Thalmudicum, de concupiſcentia ſubrepente in nativitate & non in plaſmatione; quia alioquin infans ſtreperet.* Refert *Paulus Ricius* converſus Iudæus *in epitome doctrinæ Thalmudicæ p.* 264. ex edit. Piſtorii cum illis ſcriptoribus Cabaliſticis, in fol.

4. Et hæc ad quæſtionem priorem: ad poſteriorẽ reſpondemus iſtis concluſionibus. *I. Concl.* Deum aut per creationẽ & infuſionem immediatam animæ, aut per concurſum cum generatione hominis, qua homo generat hominem, non eſſe cauſam per ſe aut proprie dictam peccati originalis qua talis, aut principalem, aut meritoriam, aut inſtrumentalem: Vel ſic, Deum nec ut creatorem per primam hominis creationem; nec ut guber-

Digitized by Googl

gubernatorem per providentiã aut circa primum peccati Adami, aut circa generationẽ e.g. Titii, eſſe ullâ ratione originalis peccati, qua peccati cauſã per ſe aut propriè dictam: quamvis ut gubernator & juſtus judex ſit cauſa pœnę iſtius ſeu pœnalis & juſtę ſubſtractionis, quaſubtrahit, id eſt non cõfert & cõproducit imaginẽ ſuam cum confert & producit animã humanã (quod alioquin fecit in generatione Chriſti hominis) ſit etiã cauſa omniũ aliorum antecedentium peccati originalis conjugii ſc. productionis animę humanę & totius cõpoſiti, ad quæ neceſſario ſequitur & exiſtit in homine quovis peccatum originale. Subtractio, de qua loquimur, conſiſtit non in actu poſitivo ſed formaliter in defectu ſeu deficientia negativa, & propriè in non datione imaginis ſeu doni dirigentis, perficientis & modificantis mentem & voluntatem; quod donum alioquin abſoluté dare poſſet, quodq; ex lege & inſtituto primæ creationis ſemper dediſſet: Non enim in ſuppoſito ſuo antea Titius, aut anima Titii habuit innocentiam & imaginem Dei, quam Deus per corpus & unionem cum corpore poſtea auferret; ſed ablatio tantum dicitur reſpectu ejus doni imaginis quod habuit in Adamo ratione communis naturæ, tanquam in communi radice naturali & fœderali in quâ naturaliter & moraliter ſeu fœderaliter exſtitiſſe & reputatus eſſe intelligitur & quod habuiſſet ad exemplum Adami in ſe ipſo ſeu in *ſuppoſito* ſuo in & cum primo generationis ſuæ momento, æque ac habet naturam & eſſentialia hominis, ſimulac genitum eſt compoſitum humanum (uti habuerunt illud Adamus, Eva, Chriſtus) niſi peccatum primum protoplaſtn interceſſiſſet, & reatum Titio impoſuiſſet, propter quem juſtè hoc eximio dabili & alioquin dando dono deprivatus eſt. *II. Concl.* Conjugium & conjunctionem conjugalem, aut generationem hominis, aut parentes generantes, aut ſemen, aut corpus, non eſſe cauſam per ſe aut proprie dictam ſive principalem, ſive inſtrumentalem: ſed eſſe cauſam per accidens, hoc eſt propriè antecedens, ad quod neceſſario neceſſitate conſequentiæ ſequitur peccatum originale, ſeu eſſe medium aut cauſam ſine qua non traduceretur ad Titium, aut in illo exiſteret. Quia enim per illa producitur ſubjectum peccati, Titius ſcil. (ſine quo non eſt peccatum Titii) vulgo (ſed improprie) generatio qui ſimulac eſt, ſine morbo illo (poſito nunc lapſu Adami) non erit: hinc generatio ordinaria ex ſemine humano dicitur cauſa, medium, inſtrumentum propagationis & productionis peccati; quod de cauſa ſine qua non ſeu per accidens propriè intelligendum eſt. Porro ut ex omnibus antecedentibus neceſſariis deſumuntur ſigna neceſſaria & σημέια quę neceſſarium ſunt argumentum, & ratio conſequentiæ & cognoſcendi; nec tamen pura antecedentia ſunt cauſa exiſtentiæ ſeu eſſendi

ſendi per ſe: ſic etiam ex ordinaria generatione humana, & ortu homini s per illam infallibiliter concludimus, hominem illum eſſe labe originali infectum, juxta illud Ioh.3. *Quod genitum eſt ex carne caro eſt.* Nec tamen dicendum generationem, aut materiam, aut inſtrumenta, aut cauſas generationis eſſe cauſas directe & per ſe peccatum inprimentes. Nam alioquin ſequeretur Manichaicum illud delirium, Conjugium, & actum conjugalē eſſe malum, & conſequenter generationē hominis. Quod enim per ſe & ex ſe eſt cauſa & medium peccati, illud ipſum eſt malū & illicitū, & conſequenter vitandum: Sed conjugium & actus conjugalis eſt tale; ergo. Et hinc ſequeretur Deum naturæ & conjugii autorem, & cauſam primam generationis, in cauſas generationis ſecundas, & in effectum juxta communem legem concurſus influentem, eſſe authorem mali: juxta vulgatam regulam, quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Atqui hęc omnia abſurda. Atque hanc cautelam in explicatione propagationis (quam accuratè ſemper adhiberi velim) invenio nunc vidiſſe longe eruditiſſ. Theol. *Martyr. in loc. comm. p.* 137. *& Calvin. cum Danæo loc.* infra *cit.*, ubi exſertè negant generationem eſſe cauſam per ſe. Quod ab aliis pleriſque theologis ita notatum non memini: quamvis notari hoc neceſſe ſit, ne incauti in ſemi-manichaicos conceptus incidant. 1. Conſect. *Nimis craſſe loquitur* Lombardus lib. 2. diſt. 31. *& poſt eum* Gregorius, Henricus, Driedo; *dum ſtatuunt corpus Adami poſt lapſum contraxiſſe contagium, quod non ſolum fuerit in carne ejus, ſed & in ſemine, atque hinc fieri, ut omnes poſteri contrahant eandem qualitatem in carne, ex quâ ſimilis qualitas derivatur in animam, idque in puncto conceptionis.* Quam opinionem meritò refutant *recentiores ad* 1. 2. *qu.* 82. *artic.* 1. Et inter eos Greg. de valent. loc. cit. & Bec. Theol. Schol. part. 2. tom. 1. tr. 2. c. 9. qu. 4. 11. Conſectar. *Falluntur etiam qui quacunque ratione corpori aut corporeis partibus ac qualitatibus traductionem, & impreſſionem peccati adſcribunt. Inter quos ſunt illi, qui opinantur animam puram & innocentem in corpus impurum, ab impuris parentibus derivatum infundi & detrudi, atque ab eo infici, haut aliter ac vinum purum â vaſe impuro. Refert hunc modum* Auguſtin. lib. 5. c. Iulian. c. 3. *& probat eum* Lothar. Diacon. *poſtea* Papa Innocentius III. lib. 1. de contemptu Mundi c. 3. Gerſ. in compendio th. de vitiis natur. *Ex noſtris* Wittak. l. 1. de pecc. orig. c. 8. Polanus lib. 6. ſyntag. cap. 3. *quamvis poſtea explicet de ſemine ut inſtrumento traductionis. Vt &* Altingius *mox infra citandus. Ante illos* Beza in epiſt. *& cum eo* Gryneus diſp. theol. part. 2. p. 437. qui ib. p. 445. Bezæ epiſtol. *inſerunt.* Et Mart. in loc. com. p. 136. Sed Ref. 1. *quia* abſurdum eſt & inexplicabile & omni ſanæ philoſophiæ repugnans, ſi dicatur ſpiritus (qualis eſt anima rationalis) affici, infici, & corrumpi à rebus corporeis. Vi*detur hac opinio accedere ad commentum illud Pontificiorum de* [redacted]
paſſione

paſſione animæ per ignem corporeum,& de paſſione dæmonũ per res corporeas. Quod tangimus in diſpp. de Dæmonibus, de Spectris,de Exorciſmis: *ubi vid.* 2. quia,*præſupponit animã aliquo tempore aut ſaltẽ aliquo momento præexiſtere puram antequam labe originali infecta ſit. Quod abſurdum & Platonico ac Cabaliſtico delirio(ſupra notato,adfine.* 3.quia, *præſupponit ãnimã humanã aliquo tempore, aut ſaltem momento præexiſtere ante unionẽ eum corpore,& ante compoſitum. Quod abſurdũ,& philoſophiæ repugnans.Vide* ſcholaſticos,& diſp.noſtram de Creat.*Videbathoc judicioſustheologus* Zachar.Vrſinus,*qui eũ* in diſp.de peccato (*quæ habetur in* volum.tract.theologicar.) p.204.*ad objectionẽ ex ſententia hac reſpondiſſet,corpus ex parentibus ortum peccati reum eoq; infectum animã etiam corrumpere;aliã reſponſionem mox ſubjicit priori diſſidens, immo eam ſatis refutans.Verba ejus* theſi ultima *exhibemus: ubi vide.Conferantur rationes eorum,qui commentum Platonico-Cabaliſticũ Origenis,quod animas demittit in corpora tanquã in loca ſupplicii, confutant:quales ex veteribus* Cyrill.Alexandr.1.in Ioh. cap. 9. Epiph. epiſt.ad Ioh.Hieroſolymit.Auguſt.epiſt.28.*ex recentioribus* Bellarmin.lib. 4.de grat.& ſtatu peccati c.11. 4.quia, *ex præſtãtioribus theologis aliqui accuratius hac re perpenſa exſerte modũ hunc refutant & rejiciunt:inter quos* Danæus p.43.Iſagog. c.18.& 19.Vrſinus modo cit.Andr.Rivetus in diſp.15.theſi 15.in ſynopſi Theol.D.profeſſ.Leidenſ.5.quia *autores hujus opinionis non ſatis diſtincte ſe & opinionem ſuam explicant,An ſemen ſit ſubjectum inhærens peccati originalis iſtius individui e.g.Titii cũ eſſet in corpore patris & matris,an vero cum eſſet deciſum & quidem ad conceptionem,an v.cum inde embryo formari cœptus eſſet.Rurſum,An corpus Titii jam formatum inſtanti ante animationẽ ſit ſubjectum ejuſdem generis cum ſemine unde corpus ipſis formatum;An & quomodo ſemen illud ſit aut fiat ſubjectũ individui iſtius peccati originalis e.g.Titii,& ſimul inſtrumentum,ſeu cauſa per ſe & directe producens? Et ſit inſtrumentum an ante deciſionem an poſt deciſionem ad conceptum; an poſt inchoatam embryonis formationem, an poſt abſolutam; an poſt animationem fœtus corpus ſit demum fiat inſtrumentum traductionis in animam. Quod ſi per omnia illa momenta, & omnes illos (ita loquar) ſtationes,ſit non tantum ſubjectum inhæſionis,ſed & cauſa inſtrumentalis traductionis, atque adeo peccatum in ſe contineat & formaliter & virtualiter; explicandum eſſet an ejuſdem modi & generis continentia a primo ad ultimum hic ſtatuenda ſit, nec ne? Neceſſe eſt in terminis his ſibi conſtent: alioquin difficultates non evolvit. Video enim eos, ut & opinionis tertiæ (quam mox* conſectar. 4.*notabimus) ſectatores in proceſſu defenſionis variare, & modo abſolute ſubjectum, modo ſubjectum quaſi remotum & materiam tranſeuntem peccati, modo cauſam potius ſive materialem ſive efficientem appellare.* 111. conſectar. *Nec accurate ſatis loquuntur, qui temperamento corporis* atque adeo ſenſualitati tanquã cauſæ trahenti animum deorſum & propter abſentiam juſtitiæ originalis *neceſſario*

hoc agenti, seu tanquam allicio & sollicitationi peccati originalis ortum aut incrementum adscribunt. Hoc enim est obscurum per multo magis obscurum, & partim incertum, partim falsum, explicare. Hunc modum habent Alensis, Bonaventura, *& nonnulli ex nostris. Quod animi mores falso, aut periculosè, aut saltem indistincte dicantur sequi temperamentum corporis notavimus in* dilp.de creatione. *Velim etiam ab istius sententiæ fautoribus explicari, quomodo temperamentum corporis dispositum sit & animam disponat, inclinet, ac pertrahat ad spiritualia & subtiliter magis peccata e.gr.mendacium, perjurium, hæresin, magiam, superbiam, invidiam, atheismum &c.* IV confect, *Non tollit difficultatem modus ille, quem tanquam communem defendit* Baronius *professor Aberdonensis in Scotia,* in Philosoph.ancillante exerc.2.a.6.*& ante ipsum tanquam peculiarem quendam & quasi novè excogitatum aut interpolatum indicarat* Keckermannus lib.2.syst.theolog. c.17. *Eundem modum defendit* Altingius in problematis theologic. *Statuit inde à primordio conceptionis inhærere in semine & embrione, sed inchoative, dispositivum materialiter. Nec dissentit* Kelletus lib. 1.miscel.theologic.(*Anglice scriptorum*) cap. 6. *Quasi infectio spiritualis esset in semine, quæ non sit actu seu formaliter peccatum, sed virtualiter: quomodo infectio in semine leprosi non est lepra vel morbus formaliter, sed solum virtualiter. Cum hoc convenit fere explicatio* Zegedini in loc.commun.p.236 Thomæ in qu. disp.de originali qu.4.art.4.& in 1.2.qu.83.& 3.art.1.*ejusque commentatorum*, Cajetani, Valentia, loc.cit. *Verba Alagona in compendio Thomæ* 1.2.*qu.*83.*hæc sunt:* peccatum originale,ut in prima causa est in Adam; ut in causa instrumentali est in semine corporali,non in carne; ut in subjecto, quia caro non est capax culpæ, nisi ratione pœnæ,est in anima. *Addit* Valētia loc.cit.*corpus semē & rem semi-natam non infici subjective qualitate prava, sed tantum dici inquinari causaliter (dispositive ait* Stapletonus) *quatenus sunt instrumenta quædam quibus culpa Adæ ad posteros ordinario modo generatos derivatur. Modum hunc authores explicare non valent, nisi aut præsupponant animam creatam existere puram & sanctam, (quod falsum, vid.* Fr.Iun.in Genes.2.): *aut saltem Physicam actionem corpori in animam tribuant, idque vel occulto Dei judicio,* ut Pareus contr.Bellarm.l.4.de amiss.grat.c. 12. *vel per naturalem concomitantiam & communicationem quæ est inter materiam & formam,* ut Estius in 2.dist.31.a.1.*vel per Dei ordinationē, qua statuit ut labes illa à capite Adamo in omnes flueret & derivaretur, idque per semen tanquam vehiculum.* Zanch.de statu peccati & legali lib.1.cap.thes. 3. ad arg.4. *ubi distinctionibus & cautelis adhibitis studet hanc sententiam contra exceptiones & rationes tueri. Et citat ibidem pro se* Calvinum lib.2.Instit.cap.1.§. 7. Idem de operib.creat.part.3.l.2.c.5. *Sed refutatur hæc opinio* 1.Quia,*actionem physicam corporis in animam,saltem nostri theologi, concedere non possunt,*

nisi

nisi una desinant oppugnare opiniones Pontificias de actione rerum corporalium, & ignis in dæmonas atque animas damnatas, deque directa actione aquæ baptismalis in animam baptizatorum. 2. Quia, *præsupponitur semen esse subjectū infectionis seu peccati virtualiter. Atqui velim probari & explicari peccatum virtuale, ab actuali distinctum; & semen, aut corpus esse subjectum peccati, & non solum hominem.* Zanchius loco cit. *ad difficultates huic suæ opinioni objectas sic respondere conatur. Quod contagium & peccatum hoc primum sit in carne tanquam in radice, eoque per inchoationem seu inchoative &c. sed quando accessit anima, in ea illud perficitur atque magis accenditur, tanquam in materia seu subjecto accommodato. Quod similibus quibusdam ibi explicat.* Ref. *Explicatio quidem perspicua & ingeniosa, sed probatio nulla. Nam semper petitur principium, & hypotheses illæ; de semine humano, & de embryone, subjecto peccati: de contagio corporali corporaliter per corpus propagando: de infectione animæ per corpus; quasi scil. peccatum esset substantia Flacci Illyrici (haut aliter ac vapor fœtidus aut venenatus in rebus corporeis); aut saltem realis & positiva qualitas patibilis, in tertia specie qualitatis. Quæ omnia nimis cruda sunt, quam ut à philosophico stomacho concoqui possint. Et posset hæc opinio iisdem fere rationibus impugnari, quibus* Wittakerus lib. 1. de pecc. origin. cap. 8. *impugnat opinionem* Thomæ 1. 2. q. 3. a. 1. *Sed pluribus hunc modum infra oppugnamus* thesi 3. v. consectar. *Nec explicant modum, aut ad posteriorem quæstionem* thesi 3. *distincte propositam quidquam respondent, qui dicunt modum propagationis esse generationem ex semine corruptibili terminatam ad suppositum humanum. Hic tantum ad quæstionem priorem* thesi 3. *propositam respondetur, & quidem non nisi ad ejus membrum prius: ita ut posterius membrum inexplicatum & indecisum maneat, & ne quidem generationis modus per animæ traductionem ex parentibus excludatur. Ita ut si comparetur hæc explicatio cum iis quæ indecisa relinquuntur, sit mera explicatio τῶν ὅλων, nulla vero διὰ aut causalis: q. d. propagatur per generationem, cum homo generat hominem.* VI. conlectar. *Difficultatibus plerisque jam tactis subjecta manet opinio Vedelii in opusc. theologic. novis, ubi in quæst. controversiis de Deo & creatione pag. 226. sic loquitur*: quoad posteriorem partem (*scilicet positivam corruptionem totius naturæ*) parentes mediante seu cooperante anima sua, quæ vim generandi habet producunt corpus infantis & per illud inficiunt animam illius. Et sic ab anima parentū inficitur, ut à causa principali, à corpore ut causa instrumētali animæ parentum. VII. consect. *Nec satisfacit distinctio* Alagona in compendio summæ Thomæ 1. 2. q. 83. art. 1. c. *Anima infusio, ut dicit ordinem ad Deum, non est causa peccati, sicut nec Deus; sed in ordine ad carnem, cum infunditur, sic. Item melius est ut sit corpore corrupto, quam non esse: maxime cum possit per gratiam mundari.* Ref. *hæc opinio iisdem argumen-*

lis, quibus præcedentes. quia, *præsupponit carnem per se, & seorsim, absque anima, esse subjectum corruptionis peccaminosæ: Inde derivari in animam, & per prius infici essentiam animæ, ac deinde potentias à corrupta carne.* Addimus *distinctionem ipsam infusionis animæ in ordine ad Deum, & in ordine ad carnem, obscuritate & ἀκυρολογίᾳ (ne quid gravius dicã) laborare. Si enim recte dici potest, Deum infusione sua in ordine ad carnem, in quam animam infundit, esse causam peccati: quomodo pari ratione dici non possit Deum infusione & impressione gratiæ primæ & secundæ in hominem peccatorem aut imperfectum, esse causam peccati, non quidem in ordine ad Deum, sed in ordine ad hominem, e.gr. Petrum, cui gratia imprimitur. Quod si nostri, in controversia de operum nostrorum & sanctificationis nostræ imperfectione in hac vita (de qua vide* Bezæ *eximium* tract. & *post eum* Davenantii de Iustificatione) *dixissent*], *Impressionem divinæ gratiæ seu spiritus s. esse causam peccati & defectus culpabilis, ut dicit ordinem ad hominem corruptum aut imperfectum, totaliter aut ex parte carnalem, cui gratia infunditur aut imprimitur non esse causam peccati, ut dicit ordinem ad Deum: an non clamarent Deum statui autorem peccati.*

III. *Concl.* Animam patris producendo animam Titii, aut quacunque alia traduce, vel ex semine quodam spirituali & incorporeo, sic (*Brightus in Physic. Scribonii*) non esse causam hujus peccati, ut voluerunt Luciferiani, & plerique Doctorũ Occidentalium, teste *Hieronym. ad Marcellin. & Anapsychiam*: quorum opinionem impugnat *epist. ad Pammach. contra Ioh. Hierosolmit. & apolog. 2. in Ruffinum*, quamvis *Augustinus* fluctuet, ut constat ex *l. 2. retract. c. 56. & lib. 10. de Genes. ad literam*, & *lib. de origine Animæ.* Totum hoc inventum, quod ab hodiernis Lutheranis adoptari videtur nititur falsis illis hypothesibus. Generationem positam esse in productione formarum. Quod vide refutatum à Scholasticis, & recentioribus qui ex illis philosophantur, Animam esse adęquatum subjectum peccati. Quod quamvis *VVittakerus lib. 1. c. 8.* contra Pontificios urgeat, recte tamen corrigitur à *Pareo in Rom. 5. v. 12. p. 492.* Et peccatum esse positivam qualitatem, aut corporeum quoddam contagium, quod prius sit in anima, inde in corpus transeat, & illi communicetur. Non produci, aut non posse produci animam humanam per immediatam Dei creationem. Quæ omnia cum gratis præsupponantur, eadem facilitate negamus. Præterquam quod nullam certam traducem explicare possint adversarii creationis animarum, quamvis in quinque sectas divisi, quinque modos excogitarint, quos omnes refutatos vide apud *Baron. loc. cit.* IV. *Concl.* Relinquitur ergo nullam aliam esse particularem, propriam & proximam causam efficientem (deficientem) peccati originalis, quam quemque hominem, in quo est peccatum originale, idque per peccatum suum in

Adamo

Adamo tanquam cauſam meritoriam ; & per defectibilitatem ſuam, quæ quia obex à Deo ex juſtitia propter primum peccatum nullus ponitur, neceſſario & conſequenter in defectum & pravam diſpoſitionem deſinit atque erumpit, ſimulac homo eſt homo. Deſtitutus enim deſtituit ſe, ſunditque ex ſe & in ſe ac manat (ita loqui liceat) una cum facultatibus & activis ſuis principiis hanc irrectitudinem, ſicut ſole lumen ſuum non miniſtrante, actu ſunt tenebræ. Eſt ergo quiſque ſui individui peccati originalis & proximum principium & ſubjectum ſimul & author & poſſeſſor, ſicuti homo ſuarum facultatum naturalium, & ſuorum habituum acquiſitorum ; Et ipſe Adamus hujus morbi originalis in propria ſua perſona. Si quis ulteriorem cauſam quærat, ea dari non magis debet aut poteſt, quam defectus ſeu lapſus Adami, cum mutabilitas ejus allegata eſt. Si quis ergo quærentibus, quæ ſit intrinſeca, proxima, phyſica & directa cauſa efficiens (ſeu potius deficiens), per quam labilitas Adami ad actualē lapſū promota ſit, & per quā mutabilitas ejuſdē de juſtitia in injuſtitiā devenerit, primumq; actualem motum peccaminoſum ſeu primam actualem ἀνομίαν produxerit, aut producere facta ſit ; accuratè & in terminis reſpondere queat, ſic ut ſibi & aliis ſatisfaciat: ille etiam pari ratione ſciſcitantibus de cauſa proxima, phyſica, directa, per quam primo ingeneretur & in quoque homine actu reſultet & exiſtat peccatum originale inhærens, reſpondebit & ſatisfaciet. Sin ſupra illud quale nos jam attulimus in explicanda origine peccati inhærentis, aſcendere ſe poſſe negabit in explicanda origine & cauſa prima intrinſeca, phyſica, directa primi peccati τῶν protoplaſtῶν, & conſequenter doctam ignorantiam fateri malet, quam abſurdis αὐλολόγίαις & ἀλογοις λόγοις ſuum, lectorumque ingenium implicare: utiq; nos abſurdis quæſtionibus ultra obtundere, & minus certa ac ſolida elicere deſinat. Quicunq; enim hic ulterius quærunt, illi abſurdè videntur, fingere & imaginari. 1. Eſſe realem & poſitivam cauſam per ſe, quæ reali actione cauſalitate peccatum hoc producat. 2. Et conſequenter cauſalitatem, propagationem, & communicationem hic eſſe poſitivam & Phyſicam; non privativam & moralem. 3. Peccatum tranſfuſum eſſe quaſi liquorem, aut qualitatem patibilem, atque adeo traduci ſicut calor ab igni in lignum, aut odor ex flore aut aromate in manum aut veſtes &c. traducitur. Cum potius concipi debeat ad eum fere modum, quo circa participationem jurium & dominiorum (quam proles acciperet in primo conceptionis ſeu nativitatis inſtanti (ex vi contractus paterni, qui ante multos annos initus eſſet) ex oppoſito concipitur privatio aliqua privilegiorum, item paupertas, ignominia familię propter crimen genitoris impoſita. Explica, quæſo, quomodo illa propagetur,

traducatur, & explicueris analogice propagationem peccati: de quâ quidquid hic nobis maneat ἀνωβάλητον, cum Auguſtino concludimus lib. 2. de Nupt. & concupiſc.cap.22. cum Iulianus Pelagianus quæreret, *per quam latentem rimam intraſſet*: *Quid quæris*, inquit, *latentem rimam, cum habeas apertam januam? Per unum hominem, ait Apoſtolus, peccatum intravit in mundum.* Et lib.5.de moribus Eccleſ.c.21.ubi fatetur, *nihil eſſe notius quam peccatum originale traduci, nihil obſcurius quam quomodo traducatur.* Et cum Wittakero lib.1.de peccato originali c.8. *& quemadmodum ab Adamo ad poſteros propagatum fuerit, magis credi debet, quam quari, & quæri facilius quam intelligi poteſt, & melius intelligitur quam explicatur.* Dixi quod potui in quæſtione tam obſcurâ & tam vexata, ut objectioni adverſariorum perſpicue & ſolide ſatisfieri poſſit, quæ hæc eſt: Si peccatum ex parentibus in poſteros propagatur, aut per animam propagatur, aut per corpus. Non per animam: quia tum ex corrupta anima parentum, aut ex ſemine corrupto per traducem eam propagari neceſſe eſſet; aut anima peccato infecta à Deo crearetur, & corpori uniretur: atqui utrumque abſurdum. Non per corpus: quia tum corpus aut ſemen peccati ſubjectum eſſet & corpus infectum inficeret animam, antea puram, ſimulac ei uniretur. Quæ omnia ſunt abſurda & inexplicabilia. Et fuit hoc olim præcipuum Pelagii & ſectatorum argumentũ, ut etiam Pighii, & hodiernorum Pelagianorum. *Et revera*, inquit Zanchius loc. cit, ad 9. arg. *non eſt de nihilo.* Si quis plura & meliora aut magis expedita ad rei hujus illuſtrationem nobis adferat, utique gratias illi agemus. Ne tamen, ut cavillatorum hodie magnus proventus, ſuſpicione gravemur, quaſi novas & vanas curioſitates immo & heterodoxias ſectari voluerimus, circumſpexi more meo poſt primam hujus diſp. editionem, quoſnam theologos hac in parte ſuffragatores laudare poſſem, ut hac nube teſtium ſecundam editionem exornarem. Et ecce obtulerunt ſe, Vrſinus in tract. theologic.p.204. *Sed etiamſi obtinere totam Minorem poſſent, tamen alia eſt reſponſio ad Majorem ſufficiens, ut neque de traduce, neque de modo propagationis peccati originalis anxiè diſputare ſit neceſſe. Etſi enim animas ſingulorum hominum cum vivere incipiunt, à Deo creari concedamus: tamen non eſt fingendum, eſſe aliquandiu animas, antequam corporibus inſerantur. Simul enim & creantur, & uniuntur corpori; ſicut dicitur*, Inſpiravit in faciem ejus ſpiritum vitæ. *Sicut autem corporum etiam ſubſtantia, quamvis ex parentum ſubſtantia ſumitur, tamen à Deo creari, hoc eſt, formari recte dicitur, & hominum pariter ac Diabolorum peccantium ſubſtantiæ à Deo conſervantur, neque tamen propterea Deus peccati aut malitiæ ipſorum autor vel conſervator exiſtit: ita & animarum ſubſtantiam & naturales facultates, Deus ſimul & creat, & privat donis ſuis, quæ*

Adamo

Adamo ea conditione dederat, ut etiam posteris ipsius daret, si ipse illa retineret, non autem daret, si ipse sua ingratitudine illa abjiceret: anima vero spiritu & luce divina destituta, etsi ad appetitiones & operationes inclinata est, tamen cæca est, & non ad tales appetitiones & actiones, quales lex Dei requirit inclinata: Atque hac ratione inclinationes rectitudine sua spoliatæ, sua sponte existunt malæ, & cum lege divina pugnant. Defectus autem illi in mente & voluntate, & corde primorum parentum, quatenus à Deo infliguntur ipsis & ipsorum posteris justæ sunt peccati à parentibus & a sobole in parentibus admissi, pœnæ: inclinationes autem his defectibus vitiatæ, & ipsi defectus, quia faciunt ut homo divinæ legi neque sit conformis, neque possit esse, quatenus ab hominibus, & sibi & soboli, peccando attrahuntur, & ab ipsis, & à sobole recipiuntur, & in utrisque existunt, peccata sunt. Summa igitur est, quod à Deo creantur, & tanquam pars sobolis parentum peccatum, privatione justitiæ puniuntur animæ: atque simul dum ista fiunt, primorum parentum culpa corrumpantur, & peccato contaminantur, qui hanc privationem sibi & posteris peccato suo attraxerant, juxta dictum: Vnius transgressione multi sunt mortui. *Item:* Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. *Hoc membrum divisionis cum in majore omissum sit, nulla est argumenti consecutio.* Danæus 3. parte Isagog. c. 18. & 19 de quo imprimis gaudeo, quod exserte neget generationem esse causam, etiam quæstiones duas accurate distinguendas moneat. Sic ergo ille c. 19. p. 151. *Aliis denique aliud comminiscuntur, ut modum hunc explicent. Verum hoc ex parte jam à nobis explicatum est: Modus enim istius propagationis est ab illius causa prorsus separandus. Est enim alia quæstio, quæ sit causa istius propagationis: alia quis sit ejus modus. Causa febris est abundantia bilis flavæ: Modus concitandæ sunt vel potus nimius, vigiliæ nimiæ. De causa, eam esse justam Dei de peccato primi hominis ordinationem ac legem. Modus igitur restat exponendus, etsi jam ex parte, ecquis sit, superiore capite diximus. Est autem propagatio hominis ex homine quæ fit ex ea lege naturæ, qua unumquodque procreat sibi simile. Sic ex equo equus: ex bove bos proseminatur: ex serpente serpens: ex vipera vipera nascitur, idque naturali lege, ex nobili nobilia, ex ignobili ignobilia, Ergo ex homine, & eo quidem corrupto homo & ipse corruptus quoque procreetur necesse est, uti ex venenato serpente serpens venenatus, ex Elephantiaco, seu leproso patre filius leprosus. Quæ ratio propagationis nihil habet obscurum, aut difficile. Quamobrem lege nascendi ex parentibus peccatoribus, liberi peccatores fiunt. Atque hic est modus propagandi Originalis peccati, sed, uti dixi, non causa, quoniam homo sit, necesse est, qui hoc peccato inficitur: ergo ex homine nascatur oportet. Quare modus propagandi istius peccati est procreatio hominis ex homine: Causa vero, quia sub lege, ac pœna à Deo imposita Adami peccato nascitur. Verum quæritur, quum anima humana à Deo creetur,*

Digitized by Google

ac proinde pura, ex Anima vero patris anima filii non traducatur, quomodo peccatum in ea inhærere, & ineſſe poſſit, quæ pura eſt, neque ex traduce animæ jam pollutæ procreatur. Reſpondeo vero id fieri ex juſta Dei ordinatione punientis peccatũ Adami non in ipſo ſolũ Adamo: ſed etiam in omnibus, & ſingulis ejus poſteris. Sic quum quiſpiam propter crimen læſæ Majeſtatis à ſe commiſſum, ex nobili fit ignobilis, omnes ejus poſteri eandem ignobilitatem velut paterni criminis pœnam ſerunt, fiuntque ac naſcuntur & ipſi ignobiles. Ergo pollutа eſt filiorum anima, & in ea peccatum ineſt eodem temporis momento, quo creatur à Deo, non poſtea: Neque tamen illa, quatenus eſt res, & eſſentia a Deo de novo creata, pollutа eſt: Sed quatenus eſt in humana pecie Individuum, juſta lege Dei & ordinatione huic pœnæ obnoxium naſcens. Et cap. 18. pag. 150. *Caterum hujus peccati, uti cæterarum rerum, ſunt quatuor principales cauſæ, nimirum hæ, efficiens. Eſt autem ex parte hominis, illa primi hominis infidelitas, & rebellio libera. Item materia ſeu ſubjectum. Eſt autem hominis anima, ſeu facultates. Anima enim proprie eſt peccati Originalis ſedes. Forma peccati originalis eſt depravatio totius humanæ naturæ, nempe tenebræ in mente: & ἀταξία rebellioque in voluntate hominis. Vnde reatus ſequitur in nobis ipſis coram Deo: & fomes perennis, ſive fons peccandi: & peccata ipſa actualia, quæ tria ſunt iſtius peccati juſtiſſima effecta,* Ibid. paulo poſt: *Denique peccati originalis efficiens cauſa ex parte Dei eſt juſta ipſius ordinatio, non ipſa naturalis vis gignendi, quæ eſt in nobis à Deo & illius Dei benedictionis,* Creſcite &c. *effectum. Sic quoque Auguſt. Modus propagandi illud ad poſteros, eſt generatio quidem & procreatio, per quam homines ex hominibus naſcuntur lege naturæ, ſed eadem generatio non eſt propagationis iſtius cauſa. Calvinus in commentar. in Geneſ. cap. 3. verſ. 6.* exſerte negat peccatum hoc naturaliter propagari. Quod non de modo naturali ſed de cauſa naturali accipiendum, quomodo ſe explicat lib. 2. Inſtitut. cap. 1. ſect. 7. *Nihil ergo abſurdi, ſi ſpoliato eo, natura nuda inopſque deſtituitur: ſi illo per peccatum inquinato, in naturam contagio ſerpit.* Et paulo poſt *Neque enim in ſubſtantia carnis aut animæ cauſam habet contagio: ſed quia è Deo ita fuit ordinatum, ut quæ primo homini dona contulerat, ille tam ſibi quam ſuis haberet ſimul ac perderet.* Et ſic Calvinum explicat Altingius in Exegeſi confeſſ. Auguſtanæ art. 2. p. 18. *Primo igitur ex diviſionis fallacia calumniam ſtruunt adverſarii: inde quoque ex ambiguitate vocabuli* naturaliter. *Quod ipſi de modo naturali accipiunt; Calvinus vero de cauſa interpretatur in hunc ſenſum: peccatum Adæ omnibus ejus poſteris imputatur, & corruptio naturæ exinde contracta in omnes generando propagatur; id non fit naturaliter, h.e. ejus prima ac propria cauſa non eſt natura, ſive animæ corporiſque ſubſtantia, ſed id omne ex Dei ordinatione pendet: qui ſicuti totam humani generis naturam in uno homine ornaverat præſtantiſſimis dotibus: ita in eodem ipſam iis nudavit ac orbavit.*

vit. Rollocus loco ſupra cit. *theſi* 1. Vbi verba ejus vide. Et adde p. 156. ubi modum propagationis per contagium corporis tanquam probabilem ſic explicat *Deus eodem momento, quo animam creat & infundit, juſto ſuo judicio eam deſerit, permittitque corpori corrumpendam: Ergo eodem momento & temporis puncto anima creatur, infunditur, deſeritur à Deo, corrumpitur à corpore.* Et mox propoſito alio modo, qui eſt per culpam Adami *per quam tanquam per portam tranſmiſit in omnes poſteros ſuos quidquid fuit in ipſo mali*, ſubjicit, *Quares, unde ſit iſta efficacia primi illius peccati, ad propagandum peccatum in omnes & ſingulos Adami poſteros.* Reſp. *Efficaciam illius peccati ex verbo & fœdere quodam Dei eſſe, quod in prima creatione pepigit cum Adamo, his quaſi conceptis verbis: Quod ſi ſteterit homo in ea innocentia, in qua creatus eſt, ſtabit ſibique ſuis: ſin minus ſteterit, ſed lapſus fuerit, labetur ſibi & ſuis: & quodcunque malum in ipſo eſt, id omne transmittet in poſteros ſuos. Atque hic modus poſtremus propagationis peccati originalis, cum nitatur authoritate & verbis Apoſtoli, nobis magis arridet, & moderatis ingeniis omnibus debet ſatisfacere*: Tilenus in ſyntagm. part. 1. c. 56. theſi 25. 27. 28. 29. 31. *Hanc corporis in ſpiritum actionem, cum natura reſpuere videatur, recte in Dei potentiſſimam juſtitiam & juſtiſſimam potentiam referimus, hoc malo pœnæ ulciſcentis malum illud culpæ, quo primus parens noſter, ſpiritum carni ſubigendum ultro proſtituit, & hoc pacto in neceſſitatem peccandi, & ſe, & poſteros ſuos omnes conjecit. Eſt ergo anima pura quidem, qua a Deo conditur: ſed tamen jam tum rea debiti illius in primo parente contracti, & ab hæredibus ejus diſſolvendi: At qua carni hypoſtatice unitur, hominemque conſtituit; non modo reatum, ſed etiam culpam habet: quippe non integram Dei, quam debebat, ſed corruptam Adami imaginem & ſimilitudinem gerens,* Gen. 5. 3. Vide diſput. noſtram de origine animæ. *Extra hunc Adami lapſum, aliam portam, rimamve quærere, per quam irruperit hoc malum in genus humanum; hominum eſt in clariſſima Scripturæ luce cacutientium*, Rom. 5. 15. *Libidinis fervor in uſu conjugii, etſi δυσχέρεστον perperam tamen à quibuſdam pro alveo, tubulove ſtatuitur, per quem hæc peſtis à parentibus in liberos derivatur; cum neque ἄζηλος ſit hic pruritus τῆ τεκνογονίᾳ, neque caritura ſit naturæ illa lue proles ſine libidine genita: quippe in Adamo lapſa, & rea. Igitur ipſa generatio, & σπερματικὸς, modus eſt, quo in homines promanat hoc malum; qui & ano hoc modo ab Adamo pendent. Hermannus Ravenſpergerus in diſp.* cui tit. *Adamus miſer. theſi.* 34 ſententiam Tileni, prolatis ipſius verbis, approbat. Rivetus in diſp. de peccato habita Leidæ 1621. May. 25. Reſp. Iac. Fontano theſi 16. *Modus autem quo propagatur peccatum originis; nec eſt per imitationem, ut volebant Pela-*

giani, nec per animam tantum, nec per corpus tantum, nec per ſemen, ut alii, ſed primo momento Conjunctionis animæ cum Corpore, ut ſit homo, ſit filius hominis; ac proinde peccato & pœnæ obnoxius, cum propter Adami peccatum à Deo deſeratur juſtè, & ſine originali juſtitia naſcatur, Secundum illud, quo die comederis morte morieris. Molinæus in anatome cap. 10. poſt refutatam propagationem per ſemen & corpus, aut per animam de anima ſatam tãquam lumen de lumine, tandem §. 17. p. 52. concludit : *His poſitis dico Deum creare animas hominũ bonas, ſed deſtitutas donis cæleſtibus & luce ſupernaturali, idque merito, quia dona quæ Adam ſibi & poſteris acceperat, ſibi & poſteris amiſit. Non dare autem lucem ſupernaturalem menti, non eſt indere peccatum voluntati, etſi cæcitatem mentis averſio voluntatis poſtea conſequatur. Nam voluntas deſtituta hac luce & cognitione bonorum ſupernaturalium non poteſt ſe movere ad ignota, ſed tãtum ad præſentia & nota, qualia ſunt voluptates corporis, opes &c. Quæ quidem cum naturaliter bona ſint, avertunt tamen voluntatem à ſtudio rerum ſupernaturalium. Tum amor noſtri, qui naturaliter bonus eſt & neceſſarius, incipit eſſe moraliter malus, quia locum, qui debebatur amori Dei, invadit. Hinc propenſio illa ad malum, quæ exiſtit ex inordinato amore ſui ipſius, quem lux ſupernaturalis non dirigit. Quam lucem Deus non dans animæ, idcirco ei indit peccatũ. Ameſius lib. 1. medullæ caſ. 17. theſi* 6.7.8. Verba non exſcribimus, quia autor in omnium manibus eſt, *Scharpius in curſu theologico tom.* 1. in loco *de peccato p.* 245. plane nobiſcũ ſentit. Verba nimis multa ſunt, quam ut hic deſcribantur, & liber ſatis obvius. Maccovius *in diſp. de locor. comm. part. 2. diſp.* 14. Et in diſp. poſt editos loc. comm. habita, de modo propagat. peccati originalis R. Nicol. Arnoldo Polono an. 1643. Vbi ſic theſi 22. *Atque hinc jam manifeſtum evadit quomodo originale inhærens peccatum tranſit in poſteros Ada ex illo naturaliter propagatos, nam poſtquam Deus imputat, quia peccato huic inter alia debebatur mors ſpiritualis, quod eſt hoc peccatũ, ut diximus, plectit Deus morte hâc poſteros iſtos. Hinc non male reſpondet Catechetes dum quarit : An peccatum originale tranſeat in poſteros per corpus an per animam? datur inquit tertium, nim. per Adæ culpam.* Imprimis in ſcriptis poſthumis, in AntiSocino p. 77. 1. *Deus efficit ſubtrahêdo gratiam ab ipſa natura, ſubtracta autem gratia res in nihilum abit, & hoc factum eſt in privatione imaginis divinæ. 2. Efficit ſubtrahendo vim ſuam conſervantem, non à natura, ſed à qualitatibus naturæ. Verbi gratiâ, iſtis quæ ad bonum ferri debebant, ſubtrahit gratiã, non ut qualitates non ſint, ſed in eo ne bene ſint. Nam ne pravitas quidem naturæ noſtræ, quæ videtur poſitivum eſſe aliquid, eſt aliquid poſitivum, defectus enim eſt. Ita ergo in peccato originali inhærente non egit niſi ſubtrahendo; ſubtraxit autem juſte, quia merito ſubtraxit propter peccatum Adæ imputatũ. Sed nondũ difficultas videtur expedita. Nã iſta videtur adhuc poſſe objici.*

Alite-

Alstedius in quæstionibus theologic.c.18.qu.25.p.128.Quomodo peccatum originis propagetur? *Iusta Dei imputatione,& ordinaria lege generationis. Cum primum enim anima rationalis infunditur corpori à parentibus tracto , existit persona rea in Adamo , cui Deus negat gratiam suam atque ita ob primævam apostasiam existit in homine corruptio.* Matthias Martinius in Methodo Theologiæ , in notis ad lib.3.cap.19.p. 412. *Peccatum autem originis propagari scio à parentibus justo Dei judicio , qui ut Adami & Evæ animas , quæ in puritate creatæ erant,destituit sapientia & justitia salutari post lapsum:ita etiam destituit eorum naturales posteros. Hæc est pœna , quam meriti sumus , quæ peccatum est , quatenus nos meriti sumus istam cæcitatem & ἀδυναμιαν ad bonum, & quatenus ea adhuc delectamur , & sapientes ac justi videri volumus , quasi re bene gesta.*

Cætera spinosiora in castra curiositatis ablego,vide eruditissimum Iohannis Spinæi tractatum *de curiositate,inter eos,quos* de animi tráquillitate *scripsit.* Perkinsus in serie caular.salutis &c. cap.12.p.27.*Propagatur peccatum à parentibus in filios , vel quod anima corporis contagione, ut unguentum impuro vase afficitur ; vel quia Deus animam , eodem momento , quo est creata & infusa , deserit. Nam* Adamus , *imaginem Dei ut sibi & aliis accepit , ita sibi & aliis amisit.* Parkerus lib. 3. de descensu ad Inferos §. 65. pag. 121. *Non igitur illa* Vrbani(Metaphras.pl.51.) *placent : Anima à Deo infusa corpori labefactato , taliter maculatur : sicut in vase non sincero vinum infusum , licet optimum inficitur , & acescit. Et in illa infusione, ipsa anima damnationis sententiam in se justam accipiens , culpam contrahit & reatum , & pœnæ perpetuæ obligatur. Nec vero , veræ illa* Fausti Rhegiensis *sunt. Sola caro in Adamo peccavit , anima polluitur propter consensum corporis , cui infunditur. Ita enim se res habet. Vt fons loco cænoso erumpens,vitium habet,non ab aqua sola,nec terra sola, sed ab utraque : sic homo nec ab anima sola, nec à corpore solo, sed ab utroq; peccatũ propagatum recipit.* Sic Magister sententiarum.*Ipsius carnalis concupiscentiæ causa , nec est in anima sola , nec in carne sola , ex utraque enim fit. Quomodo etenim potest , corpus ut Adæ solum posteros inficiat , cum non corpus sed anima ipsum Adamum primitus infecerit ? Ad hoc illustrandum citat* Augustinum. *Non fuit corruptio corporis , quæ aggravat animam , causa prima peccati , sed pœna: nec corruptibilis caro animam peccatricem fecit,sed peccatrix anima,carnem corruptibilem fecit. At si peccatum propagatur per animam dices , tum non creatur à peccato pura:ista sequetur,Deum peccati authorem esse.Facilis huic & expedita responsio est.Deus non solum ut creator considerandus a nobis est, sed etiam ut judex.Creator est animæ quoad substantiam, cujus respectu,cum creatur , pura est. Iudex est præterea Deus, dum animam creat, quo ad hanc circumstantiam scilicet , quod non anima simpliciter ei sit creanda , sed unius ex Adæ filiis ani-*

ma. Hoc respectu justum ei est, animam deserere, quoad suam imaginem in Adamo amissam: ex qua desertione sequitur carentia justitiæ originalis, ex qua carentia peccatum ipsum originale propagatur. Paulus Ferrius in Ichola-stico orthodoxo cap.20.p.195. *Dico igitur non dari aliquam causam realē quæ actione reali producat originale peccatum in parvulis. Ratio est, quia in formali cōceptu peccatum illud non connotat entitatem aliquam realem, sed privationem, ut dictum est.* Et postea: *Ergo etiam impossibile talē privationē introduci per naturalem & physicam expulsionem: & ideo realem esse causam ejus traductionis. Moralis tamen datur, quæ est vel generale peccatum, quo omnes in Adamo peccavimus, vel naturalis propagatio* Et paulo post: *Vnde quoque patet ipsum actuale peccatum, quo omnes peccavimus in eo, directe causare istud originale: generationem autem sive propagationem tantum applicative, substituendo nimirum subjectum, in quo peccatum illud commune producat suum effectum: quamvis vero jam multis annorum millibus transierit, non impedit quin producat effectum, moralis enim causa, non realis: moralem autem, dum producit effectum suum, existere non est necesse.* Et p.197. *At nec in corpore aliquod vitium inesse negamus: concupiscentiam enim ipsi sentimus in carne seu inferiori parte, quæ sensualitas dicitur: de quo etiam tam multa D. Paulus, & præcipue* Rom.7. *ubi loquitur de malo inhabitante in carne, & repugnante legi mentis. At illud vitium non esse positivam qualitatem diximus, sed est ipsa sensualitas quatenus nata est, & prona ad non obediendum rationi, sed concupiscendum contra rectam rationem: non ex aliqua insita qualitate eam indicante, sed ex carentia justitiæ originalis, quæ eam perfectæ rationi subjiciebat.* Cloppenburgius in gangrænâ theolog. Anabaptist.disp.4.thesi 12. Remonstrantes *Dimanationem seu propagationem mali explicant, (hactenus quidem non male) illa naturæ conditione quam ex Adamo peccatores trahunt, quæ privata bono gratiæ & gloriæ, non aliter quam posteros eodem bono privatos proseminare potest*, pag.57.*versa.* Ex Pontificiis, Lorinus fere idem inculcat, nisi quod errorem de peccato originali ablato admiscet, commentar.in Ecclesiast.12.7.p.489. *Sufficit attingi ab homine generante animæ conjunctionem cum corpore, quod fecit & præparavit, in ejusmodi vero genitum hominem cum natura ipsa subit statim originale peccatum toti naturæ commune, tali generatione propagatæ, posita vetere illa* DEI *lege, & pacto cum primo parente tanquam cum Actore, & Capite totius hominum deinceps generandorum universitatis, licet anima generantis careat peccato originali, à quo jam sit justificata.* Et sic fere *Bellarminus lib.4.de amissione gratiæ*, & ante eum Durandus ad 2.dist.31.qu.2.ubi rejiciunt modum propagationis per carnē& infectionem animæ ex carne; & tandē quod ad summam rei nobiscū concludunt. Verba Durandi qui forte omnibus ad manum non est, hic exhibeo: *Nec aliter traducitur, nisi quia natura defectuosa traducitur ab eo, qui se & nos hujusmodi*

jusmodi defectibus ex sua culpa subjecit. Et post ad dist. 32. qu. 2. *Talis reatus, qui peccatum dici potest provenit in nobis a primo parente: ipsa tamen pœna, quam incurrimus, est nobis a Deo.* Et paulo post: *Peccatum originale, prout nominat reatum, non contrahitur ex hoc quod anima carni unitur absolute &c. sed cõtrahitur per hoc quod totum compositum ex anima & corpore traducitur modo, quo supra dictum est, ab eo qui peccavit.* Idem fere statuit *Scotus ad 2. dist. 32.* Partem verborum ejus exscripsit *Scharpius loc. cit.*

Addimus problemata quædam huic controversię affinia. 1. *probl.* An si ita explicetur, utraque quęstio à Pontificiis uti nos nunc explicuimus & in genere utrimque statuatur pravitas seu corruptio naturæ, quæ sit formaliter privatio; aliqua remaneat realis controversia internos & ipsos. *R. Aff.* quia ipsi (saltem plerique) privationem illam constituunt in defectu doni per se supernaturalis (puta originalis justitię), quo absente homo tamen habeat liberum arbitrium ad bonum & ad malum. Vide *Bellarmin. loc. cit.* & *Gregor. de Valentia ad 1. 2. disp. 6. quæst. 15. puncto 1.* aliosq; à duobus illis citatos. Et confer ex nostris *VVittakerum toto lib. 2.* Prętera positivam inclinationem seu propensionem ad malum, dicunt esse appetitus inferioris seu sensualitatis, &c. non voluntatis: quod nos *Neg.* Vide *VVittakerum lib. 1. à cap. 1. usque ad finem.* Insuper defectum justititiæ originalis & destitutum appetitum sensitivum secundum se consideratos volunt habere rationem pœnę tantum & non culpæ; sed quod secundum extrinsecam denominationẽ quodammodo habeat rationẽ culpę, quatenus hic defectus refertur ad primum peccatum Adami, à quo per vitiatam originem producitur. Sic *Thomas 1. 4. qu. 82. art. 4. Viguerius in Instit. cap. 18. §. 5. vers. 1. fol. 244.* Quod nos non concedimus. Denique finitum dicunt esse adiaphorum quid & occasione peccati: sed proprie & formaliter non esse peccatum. 11. *Probl.* Quid de sententia *Arminii* statuendum in *disp. 31. thesi 10. R.* Quod si nihil aliud voluerit, quam quod nos supra diximus, & distinctionem illam admiserit circa π privativum & positivum, quam theologi nostri supra citati inculcant; utique cum illo non contendimus. Sin latuerit anguis ille Pelagianorum & Pontificiorum sub herba illa, & ad extenuandam peccati & corruptionis efficaciam, & liberi arbitrii vires ad bonum asserendas π positivum hic impugnat, uti *Corvinus contra Molinæum cap. 8. p. 119. 120.* assertio hæc nobis suspecta est. 111. *Probl.* An & quomodo Christus fuerit & non fuerit in Adamo, ita ut à peccato originali imputato & inherente immunis fuerit? *R.* Christum in Adamo fuisse physice secundum originem carnis suæ *Actor. 17. coll. cum Luc. 3. v. 23. 38.* statuimus contra Anabaptistas, & Weigelianos. Erat enim Adamus commune prin-

cipium & radix humani generis, ex cujus lumbis omnes homines longa ſerie ſucceſſive orti ſunt : & inter eos David, ex quo per interjectos majores Chriſtus *Matth.* 1. *v.* 1. *Actor.* 2. 30. cujus generatio fuit univoca, quāvis modus fuerit ſupernaturalis. *Negamus* tamen eum fuiſſe in Adamo moraliter & fœderaliter ſecundum fœderationem cum Adamo tanquam principio, radice, capite repræſentativo communi iſtius fœderis à Deo initam. *Negamus* conſequenter eum conſortem, participem & confœderatum fuiſſe Adami ſic conſiderati, & pacti fœderaliter cum eodem & participantibus ipſius (ita loquar) initi; Quod à poſteriori, ex ipſo evētu & facto ἀναμφιλεξίως *Hebr.* 7. 26. nobis innoteſcit, & ex antithetica comparatione Adami primi & ſecundi, ac confœderatorum membrorum utriuſque ut & fœderis operum ſeu antiqui, & gratiæ ſeu novi, *Rom.* 5. & 1. *Corinth.* 15. *Negamus* denique Chriſto imputari debuiſſe, aut etiam potuiſſe reatum peccati Adami & conſequenter pravitatem naturæ in illum pœnaliter traduci potuiſſe ; quia non fuit in Adamo, nec quidquam illi cum eodem fuit commune, tanquam confœderato, membro & participi fœderis Adamici, nec conſideratus aut reputatus fuit in illo tanquam capite & radice fœderali. Quis enim locus ſecundo Adamo & alteri capiti ac oppoſitę radici fœderali, mediatori novi fœderis, in fœdere antiquo aut in capite antiqui fœderis. Atque hanc puto eſſe ſuperiorem cauſam, ad quam aſcendendum ſit, cum quæritur, quare Chriſtus non fuerit obnoxius peccato, æque ac alii homines ? *Reſponde*, Quia ex juſtitia Dei non incurrit pœnam illam, quam nos omnes incurrimus. Si quæratur cur non incurrit ? *R.* quia nec peccavit in Adamo, nec fuit in Adamo reputatus & conſideratus quà capite & radice primi fœderis, & conſequenter non pervaſit ad illum κρῖμα & reatus primi peccati. Si quæratur quare non fuit in Adamo ſic conſiderato ? *R.* 1. *Quia* beneplacitum Dei (quod unicum fundamentum noſtræ incluſionis & reputationis in Adamo tanquam communi principio & capite fœderali) fuit, ut non eſſet in eo. 2. Et *Quia* ſecundi Adami ac mediatoris nulla conſideratio aut reputatio, nulla ejus neceſſitas in veteri fœdere, & nulla ipſi illic pars. 3. *Addo etiam*, *Quia* abſolute non poterat eſſe & conſiderari in illo fœdere, hac conditione, ut ſtante principio & radice ſtaret cum illo, cadente caderet. Implicaret enim contradictionem ſi de humanâ naturâ à Deo hypoſtatice aſſumtâ aut aſſumenda, atque adeo de perſona divina diceretur, poteſt peccare, poteſt non peccare, conſequenter poteſt propter Adamici fœderis tranſgreſſionem pœnaliter ſubjecta eſſe peccato originali, tum imputato tum inhærenti, & ſic peccatis actualibus inde orituris. De quo alibi egimus in *diſp. de Potentia Dei.* Scio à theologis non

paucis

Digitized

paucis assignari hanc rationem immunitatis à peccato originali, quia ex virgine per optationem spiritus sancti genitus sit, & non secundum ordinariam legem carnalis generationis. Sed hæc ratio non videtur adæquata, nec ad primam radicem hujus immunitatis, jus ipsum scil. assurgere: sed tantum ipsum effectum seu eventum aut ad summum, aliquod sive medium sive conditionem subordinatam explicare. Nam si quis nobiscum non negaret exserte Christum fuisse in Adamo, & primi ac communis fœderis, ejusque transgressionis participem fuisse, quomodo poterit tueri ejus immunitatem à reatu & peccato, eamque cum justitia & veritate divina conciliare. Rursum pone Deum alium aliquem hominem extra communem & ordinariam generationis legem producere (quod fieri posse non implicat) qua ratione eum immunem præstabis à pœna peccati originalis, nisi probare possis eum non fuisse in Adamo fœderaliter, atque adeo immunem ab illo fœdere ejusque transgressione. Conter *Molinæum in anatome Arminianismi cap.* 10. §. 16. *axiom.* 1. Ex hâc nostra explicatione puto jam liquere quid sit respondendum ad objectionem Corvini, qua urget *Molinæum*, qui in *Anatome Arminianismi cap.* 7. §. 6. concesserat (& rectè) *Christum fuisse in Adamo, quippe unum de ejus posteris.* Breviter qui in Adamo fuerunt tantum originaliter, naturaliter, seminaliter, radicaliter, (uti Christus,) & non etiam moraliter, & fœderaliter (uti in eo fuerunt omnes alii homines, præter Christum) illi non participant reatum, & pœnam mortis ac corruptionis spiritualis. Quod alii ad istam objectionem respondent per distinctionem principii, passivi seu materialis tantum, & non effectivi seu activi; ita ut utrumque fuerit Adamus respectu omnium aliorum hominum; prius tantum & non posterius respectu Christi: id mihi difficultatem alia difficultate (forte difficiliori) tollere videtur: uti aliquando in *disp. problematicis* Cui 9to ostendemus. Quod si nobis & aliis satisfacere non possimus, acquiescendum potius erit in consilio *Melanthonis*, quod vide *part.* 2. *consilior p.* 127. IV. *probl.* Quomodo animæ humanę quæ in Adamo non fuerunt, nec ex eo per traducem propagatæ sunt, possunt esse subjectæ peccato originali & imputato & inhærenti? *R.* Quamvis hanc animæ substantiam non trahat ex Adamo sed ex immediata Dei creatione, nec in Adamo fuerit anima ipsius quod ad originem essentiæ; fuit tamen totus homo seu compositum humanum constans anima & corpore in Adamo & moraliter seu reputative tanquam in principio capite & radice fœderali, & naturaliter tanquam in radice & principio originis per generationem; fuit etiam ipsius anima in Adamo quod ad originem subsistentiæ: homo enim ille totum hominem genuit, & ille rursus alium; & quamvis non produxerit

duxerit eum ſecundum ſubſtantiam animæ, attigit tamen unionem corporis cum anima à Deo ſecundum ordinariam generationis legem productа: in quo propriè & formaliter conſiſtit generatio. Et in hac ſententia quod ad ſummam rei video convenire *Zanchium lib.* jam *cit. p.*63. edit. in quarto & *Franc. Iunium in diſp. de peccato originali, theſi.* 14. 15. *Pareum in ediſſ. ad Rom. cap.* 5. *v.* 12. *Rivetum in ſynopſi theol. Leidēſi loc. ſupra cit.* Et *Altingium in problem. theolog. part.* 1. *probl.* 27. Et Parkerum lib. de deſcenſu ad Inferos §.65. p. 120. cujus verba digniſſima quæ hic exhibeantur: *Corpus & anima perinde ab Adamo fluunt, modo tamen propagandi diſpari: illud quidem ex traduce eſt, hac vero ex infuſione, quæ hoc reſpectu à parente eſt: quod non animam creat Deus qua animam ſimpliciter, ſed qua unius de Adami filiis anima eſt, unde & creando infunditur, & infundendo creatur, & non extra corpus ſubſiſtentiam ullam habet: ſed unione ad corpus, & creatur & infunditur.* Doctè Athenagoras *Chriſtianorum legatus. Non anima animam gignit, ſed homo hominem: id eſt: anima ex traduce minime eſt, a parente tamen, ea nempe quam jā diximus ratione. Hoc a* Cyrillo Alexandrino *explicatur ſuſius ita. Terreſtrium hominum mātres, natura ad generandum famulantes, in utero quidem carnem habent paulatim coagulatam. Deus autem fœtui ſpiritum, modo quem novit, immittit. Eſt autem alia carnis, alia anima ratio. Verum tamen licet corporum tantum quæ ex terra ſunt, matres fiant: attamen totum hominem, qui ex anima & corpore conſtat, non partem illius parere dicuntur. Neque enim quiſquam Elizabeth* ſarkotokon, *& nō* pſuchotokon *dixerit. Accommodat iſta ad ipſum Chriſtum* Pacianus Barcilonenſis. *Noviſſimis temporibus,* animā *utique cum carne, accepit Chriſtus,* ex Maria; *hanc venit ſalvam facere, hanc apud inferos nō relinquit, hanc ſpiritui ſuo conjunxit, & ſuam fecit. Atq; ut anima ab Adamo ipſo propagatur: ita & peccatū æque atq; corpus, ab Adamo propagat. Adam etenim genuiſſe filios dicitur in imagine ſua* Gē. 5. 3. *imago autem in anima eſt, nō corpore ſolo. Quod gignitur à carne caro eſt* Ioh. 3. 6. *caro hic & ipſam naturalis hominis animam comprehendit.* VI. *probl.* An ſatis accurate à *Polano cap. cit. p.* 337. peccatum originale quod proprie & formaliter peccatum eſt, dicatur prius ordine generationis & temporis (ut loquitur *Thomas in qu. diſp. de peccato origin. qu.* 4. *artic.* 3.) exiſtere in ſemine. Et an ab alio theologo recte dicatur prius exiſtere in corpore jam animato & deinde in anima; idque propter hanc rationem, quia corpus ex ſemine immundo concipitur & corpus ante unionem infectum eſt principio & diſpoſitione quadam peccati; anima vero pura à Deo creatur, & ſic in pœnam primæ tranſgreſſionis tum puritate ſua privatur tum corporis contagione intecta corrumpitur. *R. Neg.* Quia varias hypotheſes falſas aſſumere debeant, quas ſupra rejicimus, & ſibi ipſis ac noſtris orthodoxis theologis contradicere, ſiquidem ad finem hanc theſin

ſuam

Digitized by Google

ſuam tueri velint. Ego contra ſtatuendum puto. *Primo*, adæquatum & primum ſubjectum peccati eſſe hominem, ſeu totum compoſitum; non vero ſanguinem, aut ſemen, aut embryonem; quę ne quidem animalia, aut viventia ſunt, nedum ut ſint rationalia, & libero arbitrio prædita, conſequenter bonitatis aut malitiæ moralis, pœnæ & pręmii capacia. *Secundo*, Ipſum corpus organicum & animæ unitum proprie non eſt ſubjectum peccati: immo ne quidem, utraque pars eſſentialis ſimul ſumta, non unita in naturam & ſuppoſitum humanum. Eſt enim perſona humana ſubjectum peccati proprie dictum. Nam quod ſcriptura aliquando corpori tribuit peccatum & partibus integralibus corporis, illud incomplete, ſynechdochice, & impropriè, mediate & per aliud intelligendum eſt: quatenus ſcilicet partes ſunt in toto, & totum conſtituunt, in quo immediatè & per ſe eſt peccatum. *Tertio*, Quod ſi dicendum ſit peccatum hoc per prius ineſſe alterutri parti, potius cum omnibus fere theologis animæ hoc tribuendum quam corpori: idque ex lege contrariorum, imago enim Dei, omniſque virtus theologica aut moralis ſive in actu ſive in habitu aut principio elicitivo conſiderata, per prius eſt in anima, & non in corpore: ergo idem dicendum eſt de ejus oppoſito, peccato ſcil. ſive originali ſive actuali. *Quarto*, nullum datur morale malum, ſeu peccatum, quod tantum inchoative ſit tale, ac tantum fomes peccati, non vero formaliter ſit malum aut peccatum. Sed quidquid eſt præter bonum morale, aut malum morale, eſt purum putum adiaphorum & neutrum, quod de ratione ſua formali nullam moralem impuritatem, turpitudinem, infectionem, depravationem aut pravitatem dicere poteſt. Et certe non video, quomodo hunc fomitem ſuum, explicare & tueri poſſint eſſe moralem corruptionem, pravitatem, & malam diſpoſitionem (quæ tamen formaliter non ſit peccatum, nec pœnam mereri poſſit), tanquam tertium quoddam à peccato & oppoſita virtute diſtinctum, & tamen ſolidè refutare Pontificiorum, Socinianorum, Remonſtrantium (*apolog. p.* 84. *&* 86.) fomitem cui formalem rationē peccati & reatus tribui nolunt. *Quinta*, quod ad tēperamentum, à quo tanquam principio directo, & per ſe ſeu cauſa proprie dicta & per ſe ſuſpendunt infectionem & inexiſtentiam peccati originalis per prius in corpore jam informato, & deinde in anima, atque adeo toto compoſito, & in quo totum fere hujusmodi traducendi peccati præſidium ponunt; dico illud in ſe & per ſe eſſe morale adiaphorum & neutrum, non malum aut vitioſum, non magis quam humores, omneſque partes, omnia membra corporis. *Quia*, qualecunque illud ſit in quovis homine, eſt directe & per ſe à Deo productum, tanquam à cauſa pri-

ma & eſt Dei creatura Et *quia*, eſt ſubjectum ſubſtratum, ſeu bonum illud, in quo eſt pravitas moralis : ergo non eſt ipſa pravitas aut diſpoſitio peccaminoſa. *Quia* etiã eſt occaſio, & fomes (ſi ita loqui liceat), oppoſiti boni ſeu virtutis ; ſed per accidens. Per accidens enim & per interventum ſpiritus regenerantis temperamenta ex. gr. melancolica, cholerica, ſanguinea fiunt inſtrumenta, quibus ut & membris corporis, uti poteſt & utitur, aut ad profundam humiliationem ſuper peccatis & gravitatem ac conſtantiam in viis domini, aut ad zelum fervorem, & animoſitatem in opere domini, aut ad lætitiam ſpiritualem & ἐνθύμησιν in gratia Dei &c. Sicut eadem temperamenta ſunt occaſiones & (per accidens ſc. animę corruptę ſeu non ſanctificatę) inſtrumenta fiunt hęreſion, rixarum, ἐνθυμήσεων &c. Sunt enim apta nata fieri inſtrumenta juſtitiæ & injuſtitiæ ; quamvis ex ſtatu lapſus ad juſtitiam non habeant potentiam receptivam ſeu paſſivam, niſi remotam & obedientialem ; quia ſpiritum mundus non poteſt recipere *Iohann.* 14. *Praterea quia* concupiſcentia naturalis & tota ſenſualitas nec materia nec forma eſt ullius peccati, nec aliquid in ſe vitioſum habet (ut recte *Polanus lib. ſyntagm. 6. cap.* 3.); ergo pariter nec temperamentum corporis, immo multo minus. *Denique quia* cum iſti philoſophemati de temperamento tantum hic tribuunt, videndum ipſis ne quid concedatur docilitati Remonſtranticæ ſeu bonę indoli in primo converſionis momento, quam in temperamentum & educationem referunt, *Apol. c.* 10. *fol.* 118. 119. &c. Confer ſupra *app.* 2. *ad diſp. de Creatione p.* 849.

METHODUS RESPONDENDI excerptis & calumniis de Deo autore peccati. &c.

Reſp. PETRO KALNAI Hungaro *Ad diem* 24. *Aprilis.* 1647.

Quamvis crambe cavillationum & calumniarum non tantum δὶς καὶ τρὶς, ſed millies (ita loquar) recocta, tandem nauſeam, quibus opponitur, parere deberet: tamen cum ab una parte Epicurei & Sociniani contra Dei providentiam, ab altera parte omnes hodierni Pelagiani & Semi-Pelagiani contra eandem, ut & contra gratiam Dei, partim palam partim clam tumultuari & rudiores turbare non deſinunt, haut abs re facturus videar, præſertim nunc à nonnullis, quibus id negare non poſſum, conſulius, ſi compendioſam, expeditam & certam methodum calumnioſis ejuſmodi excerptis & conſequentiis occurrendi ante hac in curſu lectionum ſæpius propoſitam, ſtudioſis noſtris aliiſque veritatis amatoribus brevi hoc ſcripto exhibeam, & publica diſputa-

tioni

tioni ſubjiciam. Quod ut methodice fiat, agam I. de Excerptis & conſequentiis. II. oſtendam quomodo iis occurrendum ſit.

DE excerptis hæc præcognoſcenda. 1. Vnde ea exhibeant. 2. Quinam ea exhibeant. 3. Qualia. 4. Quâ forma, ac modo. 5. In quem finem. 1. *Primo*, ſubinde, ſed rarius, exhibent ea ex ipſis confeſſionibus, aut catecheſibus, aut declarationibus, apologiis, collationibus, actis & libris communibus, publicis ex. gr. ex *Confeſſione Belgica*, aut *canonibus ſynodi Dordracenæ*. Huc referri poſſunt *conſidrationes Remonſtrantium in confeſſionem & catecheſin Belgicam*, quas vide in ſcriptis eorum Antiſynodalibus. Imprimis noſtros obtundere ſolent cavillationibus ſuis ad *quæſt.* 5. 60. 114. Quæ nos ex profeſſo & operoſe refutavimus in *Therſite Heautontimorumeno*. Sed plerumque aut fere ſemper excerpta ſua exhibent ex ſcriptis *Lutheri*, *Zwinglii*, *Buceri*, *Calvini*, *Bezæ*, *Marlorati*, *Martyris*, *Zanchii*, *Zegedini*, *Vrſini*, *Pezelii*, *Piſcatoris*, *Perkinſi*, *Huberti Sturmii*, *Parei*, *Polani*, *Gomari*, aliorumque, quos vide in *ſcriptis & actis Remonſtrantium ad Synodum Dordracenam ſcriptor dogmatic. ad* 1. *artic. p.* 25. 47. & *artic.* 3. *p.* 203 218. & in tabellis excerptorum, aliiſque libris polemicis hac *diſp. citandis*. II. *Secundo*. 1. *excerpta* ejuſmodi calumnioſè paſſim exhibentur in vulgaribus libellis Pontificiorum latine aut vernaculè editis, qui plerumque ea ex *Bellarmino de amiſs. grat. & ſtatu peccati lib.* 2. *cap.* 2. 3. 4. aliiſque majorum Gentium ſcriptoribus polemicis deſcribere ſolent, ipſis autoribus noſtris non conſultis, immo ſæpe non viſis. Confer *Feuardentii Theomachiam Calviniſtic. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 12. *Prateoli elenchum hæreſ. lib.* 2. *in voce* Calviniſtæ. *VVilhelmum Reginaldum & Giffordum lib.* 1. *Calvino-Turciſmi cap.* 7. Omne maledicentiæ & calumnię punctum hic tuliſſe videntur Ieſuitæ Monaſterienſes in libello, cui tit. *Credo Calviniſequarum*. Sed profeſſores Theologiæ ſcholaſticæ, in ipſorum Academiis hic ipſos docere poſſent, non videri ab ipſis quid manticæ ſit in tergo. Saltem non ſine magna imprudentia & rerum ſuarum ac noſtrarum pudenda imperitia, hoc agere ipſos perſuadent retorſiones noſtræ & excerpta ex ſcriptoribus Pontificiis; de quibus infra. 2. *Adjunxerunt* ſe Pōtificiis Neo-Lutherani, inter quos excelluere *Conradus Schluſſelburgius l.* 1. *theol. Calvin. art.* 8. *Philippus Nicolai*, *Mentzerus*, aliique *Theologi* ipſorum *Marpurgenſes & Gieſſenſes in diſp. theologicis*. Quibus jungendi Wittenbergenſes, Ienenſes, Tubingenſes, aliique qui ſcriptis Irenicis & ſyncretiſticis Heidelbergenſis Academiæ, Lampadii, Parei &c, ſe oppoſuerunt, quales *Nicolaus Hunnius*, *Iohannes Himmelius*, *Iohan-*

Digitized by Google

Iohannes VVeberus. Sed compendium ſi quis facere velit legat *Eckardi faſciculum controverſ.c.*10. *qu.*2.& 3.& *c.*15.*qu.*3.4.Sed quam prudenter, & perite ſaxum hoc volvant, ipſi aliquando ut ſpero videbunt,ubi ex veterno illo contentionum evigilantes recordati fuerint ſcripti *Lutheri de ſervo arbitrio* & antiquorum Lutheranorum, qui cum illo hic ſenſerunt, nec non quorundam à ſuis dictorum & ſcriptorum , quorum excerpta in *problematis* noſtris, *in tabellis tit.de providentia ſubjectis* , exhibemus : denique doctrinę orthodoxæ de ſervo arbitrio & certitudine ſalutis , quam contra Pontificios & ſynergiſtas etiamnum tuentur. 3. *Cornhertiſtæ* , Anabaptiſtæ , & ſimiles obſcuri atque idiotici diſputatores, qui ſubinde quid ſibilant,nullo numero nobis ſunt.4.*Sociniani* cum antiquos & recẽtiores Pelagianos , Anti-trinitarios , immo & Epicureos complectantur,non tam excerpta & durius aut incommodius dicta in auctoribus quibuſdam reformatis conſectantur , quam ipſas veritates fidei & confeſſiones reformatorum , immo & totius Chriſtianiſmi ; quas aperte & directe oppugnant , & quantum in ſe eſt , funditus ſubvertunt. 5. *Remonſtrantes* , omnes omnium adverſariorum & calumniatorum tã antiquorum quam recentiorum conatus ſuperare voluerunt. Nec mirum , cum unicum hoc & extremum cauſæ ſuæ pręſidium poſt omnia fruſtra tentata,ſibi relictum videant.Hinc eſt quod Methodum noſtram hac vice ad illos propriè accommodabimus , certi illorum abſurdis calumniis profligatis , reliquis adverſariis nihil ſuperfore , quod aliqua cum ſpecie reponere poſſint.III. *Tertio*, Videndum nunc qualia exhibeant. Sunt ęa partim *κοιναι* dogmata , & ipſę theſes principales quinquarticulanę , inter nos & ipſos controverſiæ : partim & ut plurimum hypotheſes quædam, quæ in theſium iſtarum probationibus , & objectionum atque exceptionum ſolutionibus apud autores noſtros occurrunt. Atque hic imprimis occaſionem quærunt phraſes aut voculas quaſdam durius , aut incommodius (ſive ipſorum judicio, ſive revera) in fervore diſputationis prolatas venandi , & excerpendi. Loci communes , circa quos ferram hanc reciprocant , ſunt , imprimis de decretis & providentia Dei , deque prædeſtinatione , gratia, & libero arbitrio, fide & perſeverantia. IV. *Forma & modus* hæc excerpta exhibendi varius eſt. 1. *Quando* nuda excerpta ex autoribus , quaſi in tabella exhibentur , abſque additis particularibus concluſionibus aut conſequentiis , aut gloſſis. Talis tabella inter alias vernaculo ſermone hic Vltrajecti in fol.patẽte à Remonſtrantibus edita anno 1618. Et M. SS. quam plures etiamnum quotidie ſimplicioribus obtruduntur. Nonnunquam Remonſtrantici miniſtri fidem citationum in talibus tabellis publice orali collatione defendẽdam ſuſcipere voluerunt

luerunt, tanto audaciores quanto indoctiores. Cujus temerarii & infelicis ausus duo exempla mihi nunc succurrunt: in oppido Goedereede, cujusdam neophyti Adriani Romani, minime ad hoc negotium idonei, uti apparuit in synodo Provinciali Delfensi 1618. cujus acta de hoc infelici promacho & Pyrgopolinice videri possunt. Tentatum idem in vico Blepswyck prope Rotterdamum ab homine nullius studii, nullarum literarum, nullius etiam probitatis, Henr. Slatio tunc indigno ministro in Blepswyck, & indigne atque αὔξνως ad ecclesiasticum ministerium promoto, postea per intentatum celsiss. Principi Mauritio paricidium, aliasque horrendas in patriam ac supremo Magistratus conjurationes ac proditiones celebritatem nominis, & infame supplicium adepto 2. *Quando* excerpta illa nude & quasi in tabella conferuntur cum excerptis Mahumedicis, Manichaicis, Stoicis &c. & doctrina reformata cum Turcica, Manichaica &c. Exemplum hujus in Belgio nostro dedit tabella ab anonymo edita, & Arnhemi à suprema curia ducatus Geldriæ rogo adjudicata an. 1617. Tabellam hanc Remonstrantes scripto vernaculo tit. zedich Onderzoeck &c. reposuerunt, eamque defendere, & factum curiæ Geldricæ condemnare tentarunt: quibus orthodoxus quis sub nomine Eusebii Philalethii abunde respondit eodem an. 1617. tit. Antwoozt op seecker lasterschrift geintituleert / zedich Onderzoeck &c. 3. *Quando* excerptis adjunguntur operosi consequentiarum nexus, aut dissertationes, quibus falsitas, absurditas, immo & blasphemia atque ἀθεότης sententiarum in se, & convenientia earundem cum Turcicis, Iudaicis, Manichaicis, Borboriticis, Enthusiastico-Libertinicis, Stoicis &c. lectori cuivis persuaderi possit. Vernaculorum librorum tam ante quam post synodum Dordracenam editorum innumerum numerum nunc non indicabo. Inter alios unus, qui sit instar omnium, non prætereundus, *Iohann. VVtenbogardi Defensio decreti ordinum Hollandiæ*, cui plene & erudite respondit Cl. *Triglandius*, tit. *Defensio doctrinæ & honoris reformatarum ecclesiarum* &c. Latinis scriptis hoc egerunt Remonstrantes imprimis actis & *scriptis Dordracenis Antisynodalibus*, & in famosa ipsorum *Apologia*, quæ communi nomine edita sunt. Quibus adjungi possunt *Dan. Tileni notæ ad canones synodi Dordracenæ*, & *Bertii* (postea apostatæ & Papistæ) *disp. de Theologia occulta & revelata, ejusdemque scriptum contra Piscatorem* Et *Grotii* Papizantis *appendix de Antichristo, subjecta notis in Euangelistas pag.* 64. 65. ubi absque citatione autorum (suâ scilicet affirmantis autoritate) hanc cramben recoquit. 4. *Quando*, positionibus seu thesibus quibusdam sensum excerptorum, & per Remonstranticam consequentiam, omnium ecclesiarum reformata-

rum, exhibere ſe putant. Hoc factum anno 1617. in ducatu Geldriæ ubi famoſæ factæ decem poſitiones, earumque revocatio. De quibus videnda *hiſtoria VVilhelmi Baudartii*, Belgico ſermone conſcripta; & *narratio* præmiſſa *actis ſynodi Dordracenæ*. 5. *Quando*, nudis quæſtionibus ſententiam, aut dictum autoris reformati vellicant & torquent. Quod ab anonymo quæſitore nuper factum in libello vernaculo *contra corollarium aliquod diſputationi* Rever. collegę noſtri *D. Caroli de Maets* ſubjectum, tit. 12. *Stupidæ quæſtiones*. Cui concinnè eodem idiomate reſpondit. D. *Cralingius* miniſter, cum viveret, Woerdanus. Ipſe etiam collega noſter in *diſp.* 8. *part.* 3. *de Chriſto Mediatore*, hominis illius craſſam ignorantiam breviter perſtrinxit. Quem lector conſulat. v. *Finis* calumnioſorum excerptorum eſt partim particularis & proximus, partim univerſalior & remotior. *Ille eſt*, ut Deus reformatorum ſtatuatur autor peccati; præterea, injuſtus, tyrannus, ſimulator; adeoque omne diſcrimen inter honeſtum & inhoneſtum tolli, omne ſtudium pietatis, omnis conſolatio funditus ſubrui dicatur; denique loco Dei idolum quoddam, immo Deus malus Manicheorum, & diabolus erigi, & impietas, Epicureiſmus, atheiſmus inter homines promoveri. *Iſte* eſt, ut doctrina reformatorum apud rudiores imprimis & imprudentiores quovis quęſito colore odioſa reddatur, homineſq; à cõmunione eccleſiarum noſtrarum abducantur, & in conventiculis Remonſt: retineantur, aut de novo quidam eò pertrahantur. Quibus addi poſſent fines alii particulares tum operis tum operantium, ut vindictæ cupiditati ſatiſfaciant, ut ambitioni ſuæ velificentur, ne fruſtra videantur erraſſe & eccleſiam turbaſſe &c. Sed hæc magis ad hiſtoriam factorum, quam ad elencticam theologiam pertinent. Itaque nolumus ea hic perſequi.

2 Morbo nunc detecto, indicanda remedia & media, quibus illi occurrendum. Duplici ratione cum calumniæ omnes, nominatim etiam adverſus religionem & eccleſiam abſtergi ſoleant, vivâ voce, aut ſcripto ſeu editis libellis: priorem ſemper præferendam duxi, ſiquidem haberi poſſit collatio coram auditoribus utriuſque partis, aut potius coram cœtibus Remonſtranticis, ubi ipſi autores citati inſpici, legi, & ſenſus eorũ explicari, atq; omnibus cognitoribus & auditoribus ad oculum demonſtrari poſſent; ut ita ἐπαυτοφώρῳ deprehẽdatur malæ cauſæ miſeria, quę in unico hoc cavillationũ & calumniarũ morbo omne præſidium quęrit. Nõ male hoc ceſſit an. 1617. in agro Roterodamẽſi, in vico Blepſmyck; cum ad provocationẽ Henr. Slaetſii poſtea paricidæ, ibi poſtulatus ab orthodoxis compareret Rever. D. Ioh. Cloppenburch quondam in miniſterio eccleſiaſtico conjunctiſſimus mihi collega, nunc Profeſſor

feſſor Theolog. in Acad. Franequerana , & calumnioſam publicè quæ affixam excerptorum tabellam expugnaret,atque infelicem ejus autorem publicè confunderet. Quod ſi prior hæc navigatio obtineri nequeat , utendum eſt ſecunda , hoc eſt , ſcriptione aut etiam editione purgationis ſeu apologiæ ; ut cauſa Dei & eccleſiarum reformatarum à rancidis illis calumniis Pelagianis apud eos , quorum intereſt , liberetur. Factum hoc hactenus à quam pluribus , ſermone tum vernaculo (quos alios nunc non indicabo , præter pauculos ſuperiori theſi nominatos) *tum* latino ; inter quos nunc occurrunt directè Remonſtrantibus oppoſiti autores *ſecundæ Contrà-Remonſtrantiæ quæ demonſtratur Remonſtrantes novam doctrinam introducere* , traditę Ordd. Hollandiæ.anno. 1617.*p.*80. *novit.* 1.2.5. *Cenſura Profeſſor. Leidenſ. in confeſſionem Remonſtranticam* , cum *antapologia Iſaaci Iunii cap.*6.8.9. Quibus addi poſſunt, quamvis directè Remonſtrantibus non reſponderint , ſed Pontificiis aut Neutralibus aut phanaticis deriſoribus , *Calvinus in reſponſo ad calumnias nebulonis de occultâ Dei providentia* ; *Rivetus in Catholico orthodoxo contra Baylium* ; *Gomari conciliatio doctrinæ orthodoxæ de providentia*; *Georgius Abotus* theologus Angelus *in prælectionibus aliquot* in Germania editis, inter quas *una de Deo autore peccati*; *Hēricus Salcobrigienſis in Becano baculo*; *Conr. Vorſtius in apologia oppoſita Credo Cavini ſequarum Ieſuitar. Monaſter* ; *Petrus Molinæus in libello de Providentia Dei*, *Ameſius in Bellarmo enervato tom.*4. *diſp.*5.6.7. qui ſubtiliter & accurate calumnioſa excerpta retundit. Et inter eos qui Socinianis reſponderunt, *Ioh. Iunius in refut. prælectionum Socini.* Inter eos , qui Lutheranis ſe oppoſuerunt , Reſponſum Germanicum Theologor. Heidelbergenſ. tit. Auffuhrtliabericht &c. ; *Parei Eirenicon* ; & *Ioh. Polyandri à Kerckhoven miſcellaneæ tract.theologi ca* , ubi agit cōtra *Theſes antiſynodales Balthas.Mentzeri.Ludovicus Lucius* Profeſſor Philoſophiæ Baſilenſis *in tract.c.Andream Libavium de prædeſtinatione. Mathias Martinus c.Philippum Nicolai* ; *Henr.Altingius in exegeſi confeſſ. Auguſtanæ artic.*19. Addi poſſunt *epiſtolicæ diſſertationes de termino vitæ* , editæ à Ioh. Beverovicio ; Etiam ex Pontificiis poſt *Thomam* & *Cajetanum* , *Didacus Alvarez*,*Sumel* , *Bannes* , *Sylvius* , aliique à noſtris *Riveto* , *Ameſio* , *Twiſſo* , *Ferrio* , & in *diſſertationibus de termino vitæ* paſſim *citatis* ; qui imprimis facient ad diſtinctionum & terminorum preſſam & accuratam acceptionem & applicationem,nec non ad retorſionem contra Pontificios. Nos , ne plane actum agamus , nec tamen fratrum quorundam deſideriis plane non ſatisfaciamus , non tam operoſe rem ipſam ſeu methodum (ita loquar) utentem , quam compendioſe modum agendi & methodum docentem delineabimus. Ejus autem membra aut genera ſta-

tuimus

tuimus tria : quorum primum eſt , *rejectio* ; *ſecundum retorſio* ; *tertium* , *directa reſponſio*. Cujuſque autem arbitrio & prudentiæ relinquimus , an tria illa ordine , an vero omiſſis duobus prioribus , ſolummodo tertium ad temporis , ſermonis , & ſcriptionis compendium faciendum, adhibere velit : imprimis , ſi qua ſpecie videretur ſuis , aut mediis & neutralibus tergiverſari & circuitione aliqua uti. Veritas non quærit latebras,& ſemper *geſtit occurrere adverſario* , ut loquitur *Tertullianus*. Hoc etiam arbitratui cujuſque relinquendum , ut videat quo ordine membra hujus Methodi diſponenda , à quo incipiendum , & in quo deſinendum. Quod ſi ſcriptis cauſa hæc agitetur , ego (ſalvo meliori judicio) conſultius putarem , ut nullum eorum omittatur , & à tertio initium fiat : quo lectorum oculis quam primum ſubjiciatur , quod maxime urget, & cujus explicatio ſcrupulum animis eorum proprie, directe, immediate, & proxime eximit. Tertio abſoluto ad ſecundum aut ad primum accedatur ; prout cuique pro ratione auditorum aut lectorum , aut pro importunitate adverſariorum , hoc maxime conducere videbitur.

3. *Rejectio* ergo erit negatio concertationis aut apologiæ ſuper aut pro iis excerptis. Eſtque duplex, vel excerptorum omnium quæ ex privatis ſcriptis doctorum exhibentur ; vel quorundam excerptorum. *Prior* omni modo juſta & legitima eſt , ob iſtas rationes. I. *Quia* nemo reformatorum ſive miniſtrorum in receptione ad miniſterium , *ſive* membrorum in profeſſione fidei , *ſive* Remonſtrantium in palinodia , aut in reconciliatione cum noſtris eccleſiis obligatur , ad excerpta illa in iis autoribus cognoſcenda, aut ſi cognoſcat amplectenda, nedum ad ea præſtanda , aut eodē ſimilive modo de rebus illis loquendum, quotieſcunq; neceſſitas illud poſtulaverit. Neq; enim phraſes aut dicta Lutheri , Bezæ , Calvini,Zanchii &c.hac in parte ſunt τὸ ὁμοούσιον ſynodi Nicenæ,aut ὁ θεοτόκος, ἀληθείᾳ &c.ſynodi Epheſinæ. II. *Quia* non pertinet ad communē objectivam fidem eccleſiarum noſtrarum ſeu ad veritates fidei , excerptorum illorum genuina explicatio & dijudicatio ; an ſcil.ſenſus falſus & abſurdus iis contineatur , nec ne. Sed tantum pertinet hæc diſquiſitio ad facta & ad hiſtoriam , an ſcil.hic aut ille autor hoc dixerit, & quo ſenſu hoc dixerit. III. *Quia* non pertinet ad fidem cujuſque internam ſeu qua credit, certo ſtatuere quod autor ille ſic & non aliter ſit explicandus , quodque hunc & non alium ſenſum verbis illis intendere potuerit aut voluerit ; nedum ut ad ſidem cujuſquam pertineat, (qui ſcil.nondum perſuaderi poſſit , quin ſenſus falſus & abſurdus iis excerptis contineatur) eidem ſenſui aſſentiri , eumque in conſcientia probare & adverſus contradicentes defendere : Sed tantum pertinet, ad theologicam & multam

tam lectionem variamque eruditionem ; insuper ad caritatem fraternam & gratitudinem erga labores tantorum virorum , ut in benigniorem partem , siquidem fieri possit, potius eorum verba accipiamus,quam secus: & eos pro virili dextre explicemus. Cogitandum enim quid nobis fieri velimus , & quid præscribat apostolus 1. *Corinth.* 13. Vulgo notum est dictum illud Hieronymi: *sceleratum esse in verbis alicujus velle hæresim quærere , cum noris sensum illius esse sanum.* IV. *Quia*, non tantum vera fides & fundamentum salutis (in quo omnes unius ecclesiæ cives convenire debent , & quæ ad esse ecclesiæ requiritur) ab particularibus aliquot Doctoribus, nedum à pauculis aliquot eorum dictis dependet ; sed ne quidem declaratio externi consensus & explicitę communionis, per expressas formulas symbolorum,confessionum , catechesêon , qui ad bene esse ecclesiarum requiritur , à dictis excerptis dependet. Quin contra ecclesiæ nostræ à consensu & communione suâ rejiciunt omnia illa, quæcunque falsa aut periculosa , aut male sonantia , aliqui forte minus benigne de sensu autorum illorum judicantes, putarent eorum verbis contineri , & per consequentiam inde educi. Vide quæso Synodi Dordracenæ conclusionem judicio quinquarticulano subjectam , *Actor. Dordracen. part.* 1. *pag.* 275. edit. in fol. V. *Quia* , excerptis illis ventilandis & exagitandis veritatem non tam quærere , quam fugere videntur , & compendia temporis , studii, & brevium ac perspicuarum determinationum dilapidare , suisque & aliorum ingeniis , judiciis, memoriis turbandis , distrahendis , onerandis , obruendis & confundendis potius, quam juvandis & expediendis incumbere. De quo à nostris data occasione satis actum fuit. VI. *Quia* , Remonstrantes hac methodo uti solent , quotiescunque ipsis visum fuit , compendiosissime se expedire , aut tutissime odiosas causas & consequentias declinare. Quam autem libertatem ipsi sibi sumunt , aliis negare non debent. Sic declinabant passim quidquid heterodoxiarum ex Adolpho Venatore , Petro Bertio , Conr. Vorstio ipsis objiceretur. Grevinckhovius contra Amesium pag. 15. *An Vorstius meo patrocinio se commisit.* In *Responso Remonstrantium ad tabellam Amsteldamensem p.* 29. Se non teneri ad apologiam eorum quæ à Vorstio , Venatore, Arminio ,Nicolao Grevinckhovio , Bertio , Borrio dicta sunt. *Iohannes VVttenbogaert* in libello Belgico cui tit. Oprecht ende Noot Wendich bericht &c. Quid hoc inquit , ad Remonstrantes ? An in remonstrantia quidquam de eo habetur.

Retorsionis Methodo adhibita occurritur adversariis, 1. *Cum* nuda excerpta primario in eadem hac materia , & secundario atque epimetri loco in aliis materiis ex autoribus propriis (ex.gr. Pontificiis ex Pontifi- 4.

ciis, Remonſtrantibus ex Remonſtranticis, &c) excerptis eorum opponuntur ; quorum obſcuritatem aut duritiem (ita loquar) aut ambiguitatem ac lubricitatem eâdem , ſi non, majori ſpecie per eandem conſequentiam exagitare deberent,ac poſſent,iiſdemq; abſurdis ipſos gravare. Quod cum nec faciant , nec facere velint ; conſtat eos peccare in caritatem , & mera proſopolepſia , invidia , vindictæ cupiditate , contentionis ſtudio , aut alio quo animi morbo , non judicio , non veritatis ſtudio , excerpta illa cum odioſis conſequentiis in noſtros intorquere. Excerptorum ejuſmodi ſpecimina ex Pontificiis , Remonſtrantibus , Socinianis , Anabaptiſtis, Lutheranis ſuppeditamus in *Prima parte ſyllabi problematum theologicor* ubi poſt locum de providentia triplex tabella exſtat. Et in *catechizatione catechiſmi Remonſtràntici* , vernaculo ſermone, ubi excerpta illa auximus : Quæ hic non repetimus. Videat ibi , cui vacat,tabellam ſecundam & tertiam. II. *Cum* conſequentiis calumnioſis, quibus noſtros gravant , ſimiles conſequentias per parodiam fabricatas opponimus , & vel domeſticos ipſorum autores , vel communem ipſorum doctrinam , quam adhuc cum orthodoxis tenent , iiſdem urgemus, atque ipſorum reſponſum & apologiam flagitamus.Quid quid hic reſponderint , id parodicè analogice dictis noſtrorũ applicabimus,& reſpõſi loco ipſorũ male cõſutis conſequentiis & criminationibus reponemus. Quod ſi pura ἀποδοκὴν, ſeu rejectione hic agere velint ; utique nobis majorem occaſionem dabunt primæ noſtræ methodo in hærendi. Neque enim probant nobis magis autenticos eſſe noſtros autores, quã ipſis.Sin etiam propriam doctrinam,quam communiter adhuc tenere ſe profitentur,deſerãnt;utiq; haſtam abjiciunt, & oſtendunt ſe eſſe ἀνθελεγξίλαιρητους , & ſcepticos magis ac vertiginoſos quæſitores, quam theologos docentes & reſpondẽtes.Hunc retorſionis modum ſecuti ſunt,cõtra *Pontificios* quidẽ *Ameſius* & *Rivetus*;cui addi poteſt *Chamierus tom. 3.panſtratiæ lib.2.3.7.8.* Contra *Remonſtrantes* idem *Ameſius in reſcriptione c.Grevinckhovium*, & in *refutatione Anti-ſynodalium*;Et nos paſſim in *ſcripto Belgico cõtra Tilenũ.*Cõtra *Lutheranos* , *Pareus in Eirenico cap.28.art.I.II.* Et *Kimedoncius in præfat. ad librum Lutheri de ſervo arbitrio.* III. *Cum* quæſtiones quæſtionibus opponuntur , & ſic per anti-quæſtiones tacite abſurditas & ineptia propoſitarum quæſtionum arguitur. Aut enim ſilentio ſuo hoc fatebuntnr adverſarii, cum ad anti quæſtiones non reſpondent ; aut reſponſione ſua qualicunque viam & modum oſtendent ad ſuas quæſtiones reſpondendi. Optime hæc methodus anti-quæſtionum adhibita fuit à *Iacobo Cralingio duobus libellis Belgicis adverſus ſtupidum quæſitorem.* IV. *Cum* imprimis talia excerpta ex communi doctrina , aut ex propriis autoribus

toribus in primâ acie ipſis opponuntur, quæ nó ſpecie aliqua per contortas conſequentias, ſed revera & evidenter, aut abſurda, falſa, aut ſaltem male ſonantia, periculoſa, ſcandaloſa, uti iſti noſtrorum dictis falſo & immerito hęc imponunt. Qualia ſunt partim communes aut ſaltem publicè currentes opiniones, partim dicta particularia ex tabellis noſtris modo cit. hic ſolummodo indicata. *Ex communibus opinionibus, aut currentibus diſputationibus* ſunt iſtæ. 1. *Pontificiorum* de inclinatione ſenſualitatis ad malum ante lapſum. *Bellarmin. lib. 6. de ſtatu peccati cap. 5. 6. 7.* De mortalitate hominis, quæ non ſit pœna peccati. *Ibid. 8. 9.* Vnde inferri poſſet Deum eſſe autorem mali. De fato pluſquam fatuo & Stoico, cui Deum ſubjiciunt & implicant, per novum commentum ſcientiæ conditionatæ omni libertate & ſupremâ poteſtate illi ademtâ. De quo vide *diſp. noſtram de ſcientia Dei*, & *diſſertationem de termino vitæ.* Quod Deus æternis & internalibus cruciatibus homines plane innocentes affligere poſſit: de quo monuimus in *diſp. de Iure & juſtitia Dei.* De æterna dánatione omnium infantium in cómunione fœderis ex fidelibus parentibus natorum & in infantia ſine baptiſmo morientium *Bellarmin. lib. cit. cap. 2.* Et hanc ſententiam communiter nunc tenent Lovanienſes & Duaceni; ut videre eſt in libello anno 1641. Lovanii vulgato tit. *Querimonia Iacobi Zegers Typographi p. 64 65.* Hac ſcil. doctrina Deum magis miſericordem faciunt, quam reformati & mitiorem ſcil. ſententiam habent de ſalute parvulorum, quam Reformati. Silicet. Quod Chriſtus aſſumere & perſonaliter ſibi unire potuiſſet naturam humanam peccatricem, hoc eſt, quod vera potuiſſet eſſe hæc propoſitio: Deus eſt peccator; & conſequenter, Deus eſt damnatus. Item, quod Deus præcipere poſſit mendacium, odium ſui &c. Hęc ſcil. theologia magis quam reformata, vindicabit ſapientiam, ſanctitatem, veracitatem Dei. Confer. *diſpp. noſtras de Iure & Iuſtitia Dei & de potentia Dei.* 2. *Remonſtrantium*: De ſcientia Dei conditionata: unde ipſis æque ac Ieſuitis fatum Stoicum impingi poteſt. De inclinatione illa appetitus inferioris ad repugnandum rectę rationi, deque mortalitate, non defectioni, ſed hominis naturæ & conſequenter Deo naturæ autori adſcribenda: Vnde ipſis idem, quod Pontificiis & antiquis Pelagianis, impingitur. Dubitatio an Chriſtus potuiſſet non facere voluntatem patris. Præterea, quod certum non ſit peccatorem in fine vitæ pœnitentem & deſiderantem gratiam à Deo ſuſcipiendum. Sic ſcilicet cum Socinianis Dei miſericordiam exaltant, & magis univerſalem atque extenſam faciunt. Quod impoſſibile ſit, ut quis ſciens eſſe vitam æternam, & credens leſum eſſe à Deo conſtitutum &c. omni diligentia viam hanc non ingrederetur

retur. Sic illi in ſua *catecheſi quæſt.46.* Et hoc ſcilicet eſt aſſerere libertatem voluntatis humanę. Quod Chriſtus ſponſor paſſione, & juſtitia ſua nobis aut ulli hominum proprie non acquiſiverit remiſſionem peccatorum & ſalutem æternam ; ſed Deo acquiſiverit, ut potuerit ſalva juſtitia aliud fœdus denuo cum homine lapſo inire : adeo ut omnes potuiſſent eſſe damnati, interveniente omnium incredulitate. Hoc ſcil. eſt decatare univerſaliorem & extenſiorem gratiam Dei & meriti Chriſti plenitudinem ac ſufficientiam. Quin potius eſt negare omnem vim & ſufficientiam meriti Chriſti. Vide quęſo conſequentiam intortam ab *Ameſio in reſcriptione c. Grevinchovium,* & *in refut. ſcriptor. Antiſynodal. Ex dictis particularibus* ſunt iſta. 1. *Pontificiorum* ; Quod Deus voluntatibus malis *præſidet, eaſque regit, gubernat, torquet & flectit* ; ut *licet vitio proprio mala ſint, tamen à divina providentia ad unum potius malum, quam ad aliud ordinentur.* Sic Bellarm. lib. 2. de amiſſ. gratiæ cap. 13. ſect. 8. p. 222 edit. Ingolſtad. in 80. Et quod voluntates malas poſitive inclinet in unum, & avertat ab alio. Sic *Thomas in cõment. ad Rom. 9.* Quod *ſicut non eſt malum Deum cooperari actionibus peccatorum, quantum ad bonitatem naturæ : ita malum non ſit illas præcipere.* Sic *Cajetanus in Ientaculis N. T. Ientac. 6. quæſt. 2.* Vbi ad verba domini dicta Iudæ proditori. *Quod facis, fac citus*, notat in negotio proditionis triplex bonum inveniri : *primum*, ſecundum effectum, qui eſt paſſio Chriſti. *Secundum*, bonum naturæ ipſarum actionum Iudæ. *Tertium*, ordo mali culpæ, hoc eſt, peccati ipſius Iudę. De ſecundo bono ſic loquitur in terminis: *Omnis enim actio quantumcunque mala moraliter, quum ſit res aliqua, bona eſt bonitate naturæ : & ut ſic eſt à Deo. Et quantum ad hoc, verba hæc domini ſunt præceptiva, & ſignificant ordinem divinæ providentiæ ad accelerandum actiones Iudæ, ut tempore ſtatuto à divina prædeſtinatione adimpleretur paſſio Chriſti.* 2. *Remonſtrantium*, Quod cum creatura in malo omnino non obdurata, actum quia peccato junctus ſit patrare nolit *niſi argumentis quibuſdam & occaſionibus, quæ velut incitamenta ſunt* &c. *Deus irramenta iſta objicit.* Sic *Armin. in diſp. de providentia Dei in malo.* Cur hic non clamant, Deum conſtitui cauſam moralem peccati? Inſuper, Quod Deus hominem ſtultum, hypocritam, amatorem vanitatis, dementat. Sic Remonſtrans anonym. in libello, cui tit. *accuratum Examen &c. p. 59.* 3. *Lutheranorum*, Quod Deus immeritos damnat. Sic *Lutherus de ſervo arbitr. p. 262.* edit. lat. in 80. Et quod mala per malos faciat *p.* 218. Et quod agit in Satana & impio totaliter, quales illi ſunt, & invenit. *Ibid.* Vide & *p.* 220. 221. Hæc excerpta aut aperte falſa ſunt, & conſequenter rejicienda ; aut ſaltem male ſonantia, & periculosè dicta, & con-

& consequenter corrigenda ; aut impedite , obscurè,& improprie dicta, & consequenter accuratius , distinctius , & commodius enuntianda; aut in speciem dura , quamvis alioquin in se verissima quæ ab indoctis & ἀσυνέτοις in malam partem accipi possent , & consequenter explicanda & defendenda.

Directa responsio est, quæ fit per excerptorum genuinam explicationem calumniosarum consequentiarum relectionem & refutationem,& autoris accusati defensionem , excusationem. Hujus methodi duę sunt partes : quarum. 1. *Prior* detegit & redarguit crimen falsi , siquod ab autoribus librorum , tabellarum , & excerptorum committitur , cum ea adscribunt autoribus quæ 1.*aut* nullo modo in iis habentur 2.*aut* non sic habentur , ut ab iis citantur. Quod posterius quatuor potissimum modis fieri consuevit. *Primo* Quando verba quædam proxime antecedentia , aut proxime consequentia , aut in medio sententię posita omittuntur. *Secundo* , quando verbum aliquod aut verba aliqua in aliud aut in alia mutantur , & calumniatoris verba aut verbum autoris citatis verbis aut verbo substituuntur. *Tertio* , Quando conjuncta dividuntur & divisa conjunguntur. *Quarto*,quando verba à toto corpore contextus aut disputationis avulsa , præter & contra scopum ac filium orationis & autoris in contrarium plane sensum detorquentur : ita ut aliquando objectio pro responsione , aut aliena sententia , quam refert autor , pro ipsius sententia , aut argumentum ad hominem , aut ratiocinatio ex hypothesi , aut absurdum consequens , quo adversarium premit, pro ipsius peremtoria ac propria determinatione accipiantur. Alios speciales modos falsi referre hic possem : sed ad hæc summa capita omnes revocari posse arbitror. Conferat , cui vacat ICtos , de crimine falsi , & Casuistas de testimonio falso, & de calumnia. Et commentatores ad Matth. 26. 61. Pontificii in hac ipsa materia frequenter criminis falsi à nostris convicti sunt. Videantur inter autores nostros supra citatos, *Conr. Vorstius in apologia pro ecclesiis Orthodoxis &c. contra Credo-Calvinisequarum Monasterienſem.* Et *Joh. Brantius in Examine apostasiæ Cudsemii part. 4. c. 11.* Et ex Antagonistis Bellarmini , *Pareus*, Et *Henr. Salcolbrigiensis in Becano-baculo p. 32. 46.* Sed falsitatibus istorum detegendis aut indicandis nunc non immorabor. Accedo ad Remonstrantes , qui à crimine falsi in hujus causæ disceptatione excusari non possunt.Specimen dederat infamis memoriæ *Henr. Slatio* in famosa sua *tabella* in citandis verbis Parei , & in translatione vocabuli *reus* per belgicum **verdoemt** : ut coram in collatione illi tunc ostensum est. Charta non patitur, ut ex quisquiliis libellorum Belgicorum loca omnia exhibeam, ubi additione aut detruncatione,

5.

catione , aut mutatione , & ſubſtitutione aut infida tranſlatione (e. gr. transfertur *neceſſitas* per noodwanckt, *permitto* per ick ſtaetoe; quod poſterius notavit *D. Triglandius in præfat. libri ſupra cit.*) , aut totius theſeos transformatione , in calumnia præſidium ſuum poſuerunt. Duo tantum ſpecimina lectori partium ſtudiis non occœcato exhibebo , *tum* quia nos proprius hic tangunt , *tum* quia nuper in MSS. excerptorum tabella in agro Delfenſi ſparſa , & ante octiduum ad nos per amicum tranſmiſſa , comparent. Sit ergo *primum ſpecimen* in citatione verborum *Caluini ex Reſp. ad ad calum. Nebulonis artic.* 13.14. Quod occurrit in tabella in ducatu Geldriæ Arnhemi per ſententiam ſupremę curiæ exuſta , de qua ſupra *theſi* 1. ; & in tabella Vltrajecti anno 1618.edita ; & in MS.tabella Hollandica anno 1647. modo dicta. Verba Calvini plerumque ſic citantur ex tractatuum theologicor.part.2.claſſe 6.Reſp.ad calumnias nebulonis de occulta Dei providentia p.748.col.b.(edit. Genevenſis apud Ioh.Vignon anno 1617.)*Negas Deo licere niſi propter facinus damnare quenquam mortalium. Tolluntur e vita innumeri adhuc infantes. Exere nunc tuam virulentam contra Deum , qui innoxios fœtus à matrum uberibus avulſos in æternam mortem præcipitat.* Aliquando etiam priora verba detruncant , & ſola poſteriora exhibent, incipiendo inde : *Exere nunc tuam* &c. uti factum in tabella MS. in Hollandia circumambulante. Ex his verbis populo perſuaſum volunt , homines innoxios , etiam infantes à Deo damnari , ex ſententia Calvini. Sed quomodo contrarium ibidem ſtatuatur à Calvino , & quomodo hæreſin adverſarii ſui negantis peccatum originale , ejuſque reatum , hoc abſurdo conſequenti urgeat, quod ipſe tanquam blaſphemiam aperte deteſtatur , cognoſcat lector ex verbis Calvini , quæ integra hic exhibemus *Quod etiam obiicis , neminem niſi propter facinus & poſt facinus juſte damnari , de priore tibi mecum lis non eſt : quando ubique doceo , neminem niſi juſto Dei judicio perire. Quanquam diſſimulare non licet ſubeſſe in tuis verbis occultum venenum : quia ſi admittitur ſimilitudo quam proponis , injuſtus erit Deus , qui reatu originalis peccati involuit totum genus Abrahæ. Negas Deo licere niſi propter ſacinus damnare quemquam mortalium. Tolluntur è vita innumeri adhuc infantes, Exere nunc tuam virulentiam contra Deum , qui innoxios fœtus à matrum uberibus avulſos in æternam mortem præcipitat. Hanc blaſphemiam , ubi palam detecta eſt , quiſquis non deteſtabitur, mihi pro ſua libidine maledicat. Neque enim poſtulandum eſt ut ab eorum convitiis,qui Deo non parent, immunis ſim ac liber. Secundum ſpecimen* eſt in citatione corollarii ex diſp. Rever.collegę noſtri D. Caroli de Maets : quod factum ab anonymo quæſitore ; in libello in 8. cui tit. Twelf plompe vragen ; nec non ab autore

Digitized by Google

tore quisquis est tabellæ Hollandicæ MS. hoc anno in Hollandia in agro Delfensi sparsæ. Crimen falsi à priore manifeste commissum notavit Iac. *Cralingius in præfat. libelli*, quem quæsitori illi tunc opponebat. Et postea data occasione Rev. collega utrumque corollarium suum sic explicuit & defendit *disp.*8.*de Christoservatore part*:3.3° *thesi* 25. ut non videam quomodo aliquo cum colore contra hiscere possint, nisi prius cum Epicuro providentiam Dei & cum Socino præscientiam ejus negent. Nos etiam de utroque quid diximus in *dissert. de termino vitæ.* In hac ergo disputatione defendemus crimen falsi post *rescriptionem D.Cralingii*, & *apologiam* collegæ nostri *modo cit.* ab autore M. S. tabellæ denuo committi, cum sic verba collegæ proponit: Quod *Deus decrevit & determinavit, ut omnes res fierent eo tempore, eo modo, eo loco, & ordine, quo nunc in tempore fiunt: & quod juxta hoc decretum & divinam determinationem, homo non plus boni aut mali facere potest, quam facit aut omittit.* Primum corollarium transeat, quia quod ad rem non male transtulit. Secundum, quod illi immediate subjicitur, plane omisit, quod sic sonat: *Prædeterminatio hæc rerum contingentiam non tollit.* *Quartum* sic sonat: *Respectu hujus prædeterminationis divinæ nemo plus boni aut mali facere aut omittere potest, quam facit aut omittit. Licet in sensu diviso possit.* Hic primum quidem fidem & candorem in ipso desidero, cum verba hæc cum primo corollario immediate conjunxit, quasi una esset continua oratio, nullis aliis verbis interjectis; imprimis quod secundum corollarium, quo primum limitabatur, & explicationi quarti via muniebatur, plane omisit,& quidem nullo ejus omissionis facto indicio. *Deinde* aperte criminis falsi eum arguo, quod detruncaverit verba illa: *licet in sensu diviso possit.* Quantum ea momentum huc adferant, non ignorant illi, qui has controversias inter Thomistas & Iesuitas, & inter nostros ac Remonstrantes acriosque adversarios agitatas vel à limine salutarunt. Possem adjicere & tertium specimen falsitatis hic Vltrajecti ante annum unum atque alterum in collatione cum concionatore Remonstrantico detectum à tribus theologiæ tunc studiosis, nunc ecclesiarum pastoribus. Sed quia relationem iteratæ seu secundæ collationis coram Ampliss. DD. Cons. & delectis quibusdam Senatoribus habitam & publica autoritate munitam, & forte totum illud antecedens privatum colloquium ipsi DD. collatores aliquando edituri sunt; hac vice supersedeo, & ad alteram methodi hujus partem me confero. 11. *Posterior* historice & candide *primo explicat* citatos autores; *ostendit* deinde eorum verba in alienum plane sensum torqueri. Explicatio verborum, accurate, compendiose, distincte, evidenter fieri potest, præcognitis & præmissis distinctionibus terminorum

rum qui partim loco prædicati, aut circa modificationem prædicati, *neceſsitatis*, *poſsibilis*, *impoſsibilis*, *voluntatis divinæ*, *prædeterminationis*, ſeu *prædefinitionis*, *libertatis*, *contingentiæ*, *inevitabilitatis*: partim loco ſubjecti, (*peccatum*, *malum*, *induratio*,) adhiberi ſolent. Terminorum diſtinctiones circa prædicatum Rever. collega *theſi citata* in luce poſuit. Et nos in diſſertatione de *Termino Vitæ*, ubi exſertis ſcripturæ teſtimoniis, variiſq; argumentis, & ipſo quorumcunque adverſariorum (ſolis Socinianis exceptis) conſenſu evicimus omnium actionum & eventuum neceſſitatem ſcil. ſecundum quid, nempe conſequentiæ ſeu ex hypotheſi. Suntque hæc obvia in *Ameſio*, *Maccovio*, & inter Pontificios *Bannes*, *Alvarez*, *Sylvio*: aliiſque Thomiſtis; immo & vulgaribus Metaphyſicis. Inter eos, qui loco ſubjecti adhibentur, frequentiſſimus eſt terminus *peccati*: cujus diſtinctionem hic breviter repetimus. Sumi ergo poteſt *vel* abſtracte pro peccato qua tali, ſeu ἀνομία, & vitio actus humani ſtricte ac preciſe ſic dicto, ut contra actum ſubſtratum ſeu ipſam actionem & motionem, in genere entis phyſicè ſeu metaphyſicè ſpectatam contradiſtinguitur. *Vel* concrete, pro toto complexo, quod conſtat iſtis tribus. 1. *actu ſubſtrato*, cui ἀνομία inhæret; 2. *ipſa ἀνομία ſeu vitio morali*, quod actui illi inhæret. 3. *ordinabilitate* & ordinatione illius actus peccaminoſi in aliquod bonum: ſive illud ſit bonum juſtitiæ vindicativæ, ſive caſtigationis & medecinæ paternæ, ſive admonitionis & præmunitionis fidelis, ſive quodcunque aliud. De quo videnda *diſp.* noſtra, *de peccati uſibus per accidens* Quod ſi in prima ſignificatione accipiatur peccatum, jam dicimus nullum poſitivum decretum ſeu nullam voluntatem efficiendi, ſed tantum permittendi; nullam item poſitivam realis providentiæ executionem, determinationem, & cauſalitatem, ſed tantum puram putam permiſſionem Deo circa peccatum poſſe tribui. Sin vero in ſecunda ſignificatione; jam cum autoribus noſtris contendimus, non nudam permiſſionem Deo ſolummodo tribuendam, ſed inſuper realem ſecundum poſitivum & efficax voluntatis decretum operationē, ejuſque adjunctum ſeu affectionem neceſſitatem; non quidem abſolutè ſed limitatè, quod ad actum ſubſtratum, & ordinabilitatem atque ordinationem in bonum: hæc enim à Deo ſummo bono & prima cauſa effici nemo, niſi Epicureus, negat. *Oſtenſio ſeu* demonſtratio, quod verba autorum in alienum ſenſum detorquentur hac ratione peragitur, Si dicamus. 1. *Scripturam* partim expreſſis verbis ſic loqui, ut noſtri autores, de hominibus malis & pravis eorum voluntatibus, & peccatis; partim implicitè & indirectè ſeu per conſequentiam ſic loqui de iiſdem peccatis, cum loquitur de rebus & eventibus in hoc mundo, quæ ſine inter-

interventu peccati dæmonum & hominum non fiunt & exiſtunt, immo nec fieri, nec exiſtere poſſunt: qualia ex.gr. crucifixio innocentis Chriſti, perſecutiones eccleſiæ &c. Pronuntiat autem ſcriptura hæc quatuor de iis: *Primo*, quod Deus ea prædefiniverit, deſtinarit, voluerit, & quod ea facta non ſint nec exſtiterint ſine conſilio, decreto, & voluntate Dei *Luc.*22.22.*Actor.*2.23.24. & 4.27.28. *Secundo*, quod Deus in tempore ea non tantum nude permiſerit, *Geneſ.*20.*verſ.*6.& 31.7.*Actor.* 14.16.2.*Paralipom.*32.*v.*31. ſed & executus fuerit, ſecundum prædeſtinationem & conſilium ſuum, eaque produxerit, fecerit, & ſimilibus phraſibus, quæ Dei actionem, motionem, providentiam phyſicam notare ſolent. *Ieſa* 63.17. *Amos.* 3.6.*Pſalm.*105.*v.*25.*Ieſai.*10.5.6.15.& 2.*Samuel.*12.11.12.1.*Reg* 12.15.2.*Theſſal.*2.12. Adde textus de induratione. *Exod.*4.21.*Rom.*1.24.& 9.18.*Iob.*10.40 *Tertio*, Quod Deus ea mandaverit, ſeu dixerit, aliiſq; ſimilibus phraſibus (quę alibi proprie efficientiam, actionem & providentiam moralem notare ſolent) 2.*Samuel.*16.10.& 17. 24.*Threnor.*3.37. 8. 1. *Reg.*22. 22.23. *Ieſaiæ.*10.6.& *Quarto*, Quod conſequenter, reſpectu providentiæ & decreti Dei neceſſitas & impoſſibilitas eventibus & actionibus illis hominum tribuitur *Mat.*18.7.*Luc.*17.1. & 24.26.*Ioh.*12.37.38.39.40 *Act.*1.16.1.*Corinth.*11.19.2 *Theſſal.* 2. 3. *Quinto*, Quod quamvis circa idem objectum, ad eundem actum, ad productionem ejuſdem rei & eventus ſimul agant & concurrant Deus & homo, non tamen hominis culpam participat Deus, nec Dei virtutem ſeu puritatem homo; ut ille culpæ affinis, hic ab ea immunis ſit *Luc.*22.*v.*22. *Matth.*26.24.18.7. *Actor.*2.23.*cum verſ.*28.*Ieſai.*20.*verſ.*1.2.*cum verſ.*4. *Iohan.*12.*verſ.*29.*verſ.*35.36.& *cap.*9.*cum* & 15.*Exod.*4.21.*cum verſ.* 23. & *cap.*51. Ita ut Deus ideo juſte, ſincere, & abſque ſimulatione homini præſcribere non poſſit debitum officium, & homo non teneretur illud præſtare, & Deus non poſſit illum, ſiquidem non præſtet, juſte punire. Cujus ratio aſſignatur, latiſſimum diſcrimen, quod eſt inter agentem Deum (qui eſt primus & ultimus, abſolute independens, & nemini quidquam debet *Rom.*11.35.) & inter cauſam ſecundam, creaturam ſc. rationalem: ut & in modo agendi, ac fine *Ieſai.* 10.6.7. His ita indicatis poſtulantur Remonſtrantes, Pontificii, Lutherani, ut has enuntiationes ſcripturæ, quas cum antiquis logicis *exponibiles* vocare poſſumus, commode explicent: quod ſi aut non velint, aut non poſſint, jam cauſam religionis Chriſtianæ Atheis, Epicureis, infidelibus, libertinis tradunt. Sin tentent & ſerio hoc agant, jam neceſſe eſt diſtinguant, inter hæc tria: actum ſcilicet quemvis peccato ſubſtratum, quem Deus ut cauſa prima producit *Actor.*17.28. *Epheſ.*1.11.; & *ἀνομίαν* ſeu

Digitized by Google

vitium actus ; & ordinabilitatem seu ordinationem actus illius vitiosi in bonum aut ad bonum. Hanc distinctionem observat *Arminius in disp. de providentia Dei in malo*, & *Zuarez. in relect. de libertate voluntatis divinæ disp.* 1. 2. *n.* 14. aliique recentiores, imprimis hodierni *Thomistæ ad* 1. *qu.* 18. *artic.* 4. Nunc applicamus. *Cum* Dei effectiva voluntas seu positivum decretum, & providentia ac motio ejus actualis tum physica tum moralis circa rem & eventum cum peccato conjunctum versari dicitur, id limitate & cum distinctione accipiendum, respectu scilicet istorum trium, *tum* actus substrati ; *tum* ordinationis ; *tum* bonitatis moralis, quę cunque in toto illo collectivo seu complexo actionum intercurrit : quę tria absque dubio bona sunt & à Deo : non vero respectu peccati qua talis, seu malitię formaliter sumtæ. De primo quin à Deo sit nemo negat aut negare potest, nisi Epicureus aut Socinianus. Vide *Zwarez. loc. cit. & Melch. Canum locor. theol. l.* 2. *c.* 4. *& Scholasticos ad* 1. *qu.* 18. *artic.* 4. *Et Sylvium* Theologum Duacenum in tract. de *Motione primi Motoris*. De secundo vulgatum est omnibus illud *Genes.* 50. 20. Et illud Augustini: *Deus non est autor malarum voluntatum, sed ordinator*. De tertio concluſum est contra Pelagianos cum Augustino, Omne *bonum nostrum* esse *aut Deum ipsum, aut à Deo*. *Cum* simplex & nuda permissio, & voluntas permittendi, seu decretum permissivum (quod negativum subinde vocatur) Deo circa tales eventus tribuitur, id etiam limitate & cum distinctione accipiendum, respectu scilicet ἀνομίας in se, seu peccati quà peccati, ut sic, seu præcise, abstractè & formaliter sumti ; non vero respectu actus substrati & ordinationis in bonum, nec respectu peccati concrete, & pro toto complexo sumti. *Cum* vero Deus homines malos, voluntates pravas, peccata hominum, res & eventus cum peccato conjunctos, seu quibus peccatum aliquod necessario implicatur, pręscire, regere, ordinare circa ea versari, hoc est, quid curare, disponere, operari dicitur, id indistincte accipiendum. 2. *Patres*, scholasticos, ac recentiores Pontificios, immo & Arminium, Lutherum aliosque sic vulgo explicari à suis, & vindicari à calumniosis consequentiis. 3. *Nostros* autores eodem modo posse & debere explicari: quod evinco istis rationibus. *Primo*, Quia aliter aut durius locuti non sunt, quam ipsa scriptura (uti ex inductione & comparatione locorum ostendi poterit) ; immo scripturæ illa dicta ut plurimum expresse inseruerunt, & illius verbis, non suis, loqui voluerunt. Quod locis ex *Calvino*, *Martyre &c.* vulgo citari solitis probari potest. Vide hac apologia egregie defunctum *Calvinum tract. de prædestinatione* supra *cit. p.* 716. Nec durius, quam ipsi patres, ut *e. gr. Augustinus epistol.* 48. *& de gratia & liber arbitr. cap.* 20. *&* 23. Nec

durius

durius quam ſcholaſtici, & recentiores Pontificii, Lutherani, aliique in tabellis noſtris ſupra citatis indicati, quorum dicta aliquot ſupra repetimus. Adde *Zwarez loco modo cit.* Atqui ſcripturę, patres, ſcholaſtici, alii autores ſic loquentes commode explicantur: Ergo & noſtri ſic explicari debent. Confer *diſp.* noſtram de *patribus*, ubi indicamus quomodo patres etiam minus commode loquentes à noſtris & Pontificiis explicari ſoleant. *Secundo*, Quia ipſi iiſdem illis locis, quæ ad calumniam citari ſolent per verba antecedentia, & conſequentia, & totum filum diſputationis ac ſcopum contextus, ſe ſatis explicant, & à conſequentiis illis ſe purgant. Aut ſaltem alibi evidenter & accurate diſtinguunt, & ſententiam ſuam aperiunt. Vide imprimis *Calvinum contra Libertinos cap.* 14. & *commentar. in Iacobi* 1. *v.* 15. *Vrſinum in tract. theologic. diſp. de peccato*, & *de providentia. Pezelium part.* 2. *object. & reſponſion.* collato ibidem ad finem ſubjecto judicio *Zanchii*, *p.* 409. Ipſum *Zanchium lib.* 1. *de ſtatu peccati & legali cap.* 2. *&c.* Sed conferendi autores noſtri ſupra cit. qui ſigillatim loca *Calvini*, *Zwinglii*, *Martyris* &c, à Pontificiorum, Remonſtrantium, & Lutheranorum calumniis vindicarunt. In quæſtione, ſeu potius calumnia, de ſublato naturali libero arbitrio, habemus ex rigidiſſimi adverſarii pectore atque ore veritatis vim erumpentem, Zwarez in opuſculis de concurſu Dei lib. 1. cap. 2. num. 5. & 6. Vbi ſic ait: *Deus autem cum ſit voluntatis autor & dominus poteſt quomodo voluerit ipſam movere, impellere, aut impedire.* Et adducto ibid. Proverb. 21. 1. ſic pergit: *Non ſolum in actibus ipſis habet verum, ſed & in modo operandi.* Et poſtea ſubjecit: *Vnde idem eſt ſenſus Sanctorum omnium cum ad liberum uſum voluntatis hanc conditionem ex parte Dei requirunt: videlicet, ut eam moveri ſinat modo ſibi proprio, ſupponentes poſſe Deum, pro ſuæ potentiæ efficacitate, eum operandi modum impedire ſi velit, tamē pro ſuavi ſuæ providentiæ diſpoſitione, id non facere: vel ſi interdum faciat, inter miracula, quæ communi providentiæ rationem exſuperant, eſſe annumerandum.* Et tandem num. 7. concludit: *Vnde hujus temporis hæretici non negant quidem, operari eos ex perfecto judicio, & advertentia rationis: experiuntur enim ſe ab ipſis objectis non cogi, neque neceſſitatem pati: negant tamen nos libere operari: quod Deus ſua omnipotenti voluntate nobis neceſſitatem imponat. In quo à Catholicis non reprehenduntur, eo quod aliquid aſſerant, quod vel in reipſa contradictionem aut repugnantiam involvat, aut Dei omnipotentiam ſuperet: ſed redarguuntur eo quod ex divinis Scripturis, aliiſque fidei principiis conſtet, Deum ordinario non uti nobiſcum ea efficacia & omnipotententia ſua, neque id eſſe ſuæ ſapientiſſimæ ac ſuaviſſimæ providentiæ conſentaneum.* *Ibid. num.* 11. exſerte diſputat, voluntatem creatam à Deo poſſe neceſſitari. Ergo tam abſurde & blaſpheme locuti

cuti non ſunt noſtri theologi, cum phraſibus ſcripturę dicunt peccatorē impulſum aut motum à Deo. Quod qua cum diſtinctione accipiendum alibi & pro ſcriptura & pro ſe ſatis explicant. *Tertio*, Quia probari non poterit ullum ex noſtris autoribus, ſub diſtinctionibus à nobis jam allatis locutum non fuiſſe, aut ſaltem noluiſſe diſtinctiones illas adhiberi. Breviter nominentur illi, qui præter nudam permiſſionem, Deo decretum effectivum ſeu poſitivum, & actualem efficientiam ſive phyſicam ſive moralem tribuerunt, circa peccatum quà peccatum ſive circa *ἀνομίαν* formaliter, ut ſic, præciſe, & abſtracte ſumtam, atque actui ſubſtrato ut & ordinationi in bonum contra diſtinctam. Aut, ut clarius dicam, qui ita diſſerentes de efficaci permiſſione, ordinatione, gubernatione, & operatione Dei in malo & circa malum, noluerunt ipſi diſtinguere aut ab aliis diſtingui, inter peccatum concrete ſumtum pro toto complexo & conflato ex omnibus illis ſupra poſitis, & inter peccatum abſtracte, pręciſe, & formaliter ſumtum, hoc eſt, *ἀνομίαν* quà talem. Hoc ubi fecerint, ego talium autorum dicta non excuſanda aut defendenda, ſed corrigenda immo & aperte rejicienda ac damnanda dicam. *Quarto*, Quia nullo modo veriſimile eſt viros illos in ſcripturis, & partibus nominatim *Auguſtino*, nec non *Lombardo & Thoma Aquinate* eorumque ſectatoribus, inſuper in linguis, artibus & Philoſophia ſatis verſatos, tam craſſa, ſtupida, abſurda, contradictionem implicantia, horrida, blaſphema, & ſcandaloſa, contra omnem theologiam, & univerſalem Chriſtianiſmi conſenſum, contra omne dictamen luminis naturalis, & rectę rationis, contra propria placita, propoſuiſſe aut defendiſſe. Cogitetur quales & quanti fuerint *Lutherus*, *Zwinglius*, *Bucerus*, *Calvinus*, *Beza*, *Martyr*, *Zanchius*, *Danaus*, *Perkinſus*, *Gomarus*, &c. Certe Calvinus, qui immerito omnium calumniarum incus & ſcopus eſſe ſolet, tam aperte & toties ſeipſum hic explicuit, ut nihil deſiderari poſſit. Vnum ejus locum nunc citabo, ex parte. 2. tract. theolog. claſſe 6. in brevi reſp. ad calum. p. 732. *Nec vero aliud conſilium occultat, quo iniquitatem, quam apud homines damnat, apud ſe vel amet, vel abſolvere velit: ſed mirabiliter judicia ſua exercet, ut pro ſua inæſtimabili ſapientia & æquitate in bonum finem dirigat atque ordinet quæ mala ſunt. Neque enim malum per ſe, hoc eſt, quatenus malum eſt, Deum velle Calvinus concedet: ſed in hominum ſceleribus reſulgere Dei judicia, ſicut per inceſtos concubitus Abſolom, Davidis adulterium punivit.* *Tandem* ergo (quod tertio loco nobis agendum) concludamus autores noſtros ab imputationibus & calumniofis illis conſequentiis jure meritoque liberandos atque abſolvendos: ſaltem, quidquid incommodius aut etiam falſo dictum in aliquo eorum occurreret, inde communi cauſæ religionis & eccleſiæ reformatæ præjudi-

judicium nullum adferri posse. Quod si adversarii contra lucem factorum, contra apologiæ evidentiam non desinant σκιλλίζειν & ζυγοφαντῶν, cogitabimus simile quid eveniſſe Christo servatori, & in hac eadem materia apostolo Paulo (vide *Rom.* 3.& 5.& 9.) & *Augustino*, cui ut invidiam conflarent Pelagiani, sexdecim articulos imponebant. Eandem sortem hodie subeunt Lovanienses, aliique Augustini & Thomæ sectatores; quorum causam Iesuitæ sparsis excerptis apud proceres & populum odiosam reddere conantur. De quo vide libellum tit. *Querimonia Zegers typographi &c. in fine.* Voluissem etiam ex abundanti ad quæstiones & dubia, quæ moveri solent circa particulares quasque theses, aut phrases, & modos loquendi, respondere; sed quia plus æquo prolixus fui, & in *dissertatione de termino vitæ* pleraque illa satis expediviſſe mihi videor, hâc vice supersedebo.

Paralipomena quædam, quæ tunc cum prælum curreret in mentem non veniebant; aut in variis & confusis scedulis notata, præterita fuerunt; aut ex libris postea forte inspectis, aut etiam aemum editis observata sunt.

Pag. 9. *lin. penult.* Addenda hic imprimis, quę tam magnificè prædicant Iesuitæ in *Imagine primi sæculi lib.* 3. *cap.* 3 *pag.* 340. 341. de forma syllogistica & de didactico-scholastica methodo à suis adhibita in scholis & in disputationibus contra hæreticos. Videat locum, cui vacat.

Pag. 17. *lin.* 26. Conferantur etiam consensus autorum, qui masorcticam autoritatem deprimunt, quales *Augustinus Steuchus in notis ad Genes.* 3. 17. *Genebrardus in præfat. ad commentar. in psalmos.* Et *in ipsis commentar. ad Ps.* 2. 6. & 4 4. & 26. 6. & 24. 4. & 27. 8. imprimis *ad Ps.* 78. 47. *Marinus Mersennus in commentar. ad Genes. cap.* 3. *v.* 15. *Corn. à Lapide in* 2. *Thess.* 2. *vers. Marcus Marinus in arca Noah.* in voce שבב *ad locũ Deuter.* 28. 30. *Philippus Guadagnolus in apologia cõtra Acmedem Mahumedistã tract.* 1. *cap.* 6. Atque hi quidem Ponficii, qui non tantum Masoretarum autoritatem elevant, sed insuper ipsum קתי"ב h.e. hebraicum textum, ut nunc scriptus est, ab iis corruptum volunt. Ex nostris *Scaliger lib.* 5. *de emendat. temporum p.* 204. Sed qui menda in ipsum textum hæbraicum, ut nunc est, Iudaicorum librariorum culpa irrepsisse contendit, ut videre est in ipsius *Elencho chronologico. Gomarus in disp. de nomine Iehova.* Autor *arcani punctationis* (qui est *Ludov. Capellus*) *lib.* 1. *cap.* 17, *Ludovicus de Dieu præfat. grammatica Hebr. Chald. Syr.*

Pag. 38. *lin.* 7, adde hic. VI. Probl. *An interpretes scripturæ, præterito*

כהיב tuto & prudenter transferant קרי R. *Nos præsuppositis iis, quæ jam dicta sunt*, Neg.

*Pag.*40.*lin.*8.qui docte hanc rem explicuit: Post *Parkerum* nuperrime idem præstiterunt anonymi aliquot Londinenses in tract. Anglico, cui tit. *Defensio juris divini* &c. in 40.Londini 1647.

*Pag.*50.*lin.*22.Idem *Scaliger* non tantum *in quæstionibus & numeris chronologicis*, ad hoc criticæ sacræ asylum confugit locis supra in *disp. de Autoritate scripturæ citatis*, sed etiam in aliis quibuscunque ubi id ipsi ita usu venerit.

Pag 59.*lin.*9. Adde autoribus cit. *Rivetum* & *Chamierum* locis supra (*pag.*54.)citatis, Et *Parei Calvinum Orthodoxum.*

*Pag.*63.post. *lin.*22.Post hæc septem insolubilium specimina ex Pontificiis Antagonistis excerpta, mihi tria alia oblata sunt à discipulis nostris, & tunc temporis, ac postea in collegio quæstionum ad historiam sacrã V.& N.T.pro modulo determinata.Quorũ primum ex 2 *Chronic.*5. 10.coll cùm *Heb.*9.4.alicujus, secundum & tertium maximi momenti esse videbatur.Quod ad primum dico duplicem posse adferri conciliationem,unam, ex grammatica, alteram ex historia.*Illa*,rursum duplex est. *Una*, ut dicatur ἐν ᾗ *Hebr.*9. referri non ad proxime antecedens κιβωτὸς, sed ad propinquum, scil. σκήνῳ,in qua omnia illa memorata fuisse indubium est ex *Exod.*16.& *Numer.*17.Exempla similis interpretationis vide in notis & commentariis ad *Gen.*10.12.2.*Sam.*21.14. *Ps.* 99.7.*Marc.*2.3. 2.*Thessal.*2.9. Huic interpretationi, inter omnes alias à suis prolatas,favet. *Ribera in tract.de Templo lib.*2.*cap.*2. eamque rationibus non contemnendis confirmat. Quas videat, cui vacat. *Altera*, ut dicatur particulam hic significare *cũ*, sicuti *Ephes.*6.2.*Rom.*15.32.*Luc.*4.32.*Math.*6. 26.& 16.27. *Ista* conciliatio sc.ex historia,talis est;ut dicatur,cum staret tabernaculum, omnia illa fuisse in arca; sed cum edificaretur templum repositas in arcam, urnam vero & virgam Aaronis in alia aliqua parte templi fuisse servatam. Sunt qui velint nec stante tabernaculo nec tempore Salomonis fuisse in arca, sed demum ibi reposita fuisse tempore captæ urbis à Babiloniis, & una cum arca in terram defossa, ac deinde cum eadem post reditum ex captivitate refossa, & asservata usque ad ultimam eversionem templi per Titum,quo tempore prædata fuerint. Vide *Adrichomi Theatrum terræ sanctæ in descriptione Hierosolymæ p.*159.*a.*ubi *col.b.*addit omnia illa Romæ etiamnum asservari in ecclesia S.Ioh.Lateranensis. Sed historia hæc sive conjectura mihi nondum sit verisimilis. Episagma autem ejus in fabulis Romanis numeramus.Quod ad secundum attigimus illud *pag.*59. Sed quia illud sæpius postea repositum à studiosis

sis noſtris,omnibus expenſis putabam dicẽdum: Duplex eſt initium regni Ahaſiæ , primo cum patre, cum eſſet annorum 22,& deinde defuncto patre, cum eſſet annorum 42. ut anni illi 20. intermedii aliquando patri , qui non planè erat diſpoſitus, aliquando filio adſcribantur: prout etiam infra Iothſam cum & pro patre Vzzia quippe leproſo regnavit 2. *Reg.* 15. 5. *&* 2.*Paral.*27.21.Hoc poſito,ſolvitur jam prius dubium,regnaſſe nimirum Ioramum ſolum & immediatè tantum 8.annis, cujus vitę & regno ſi addas 20 illos annos,quibus ipſo vivente cum & pro ac nomine ejus regnavit Ahaſia filius, nulla difficultas remanet, tunc enim erit ſexagenarius , & dicetur 20 annis morbi ſui regnaſſe, quippe non plane deſpoſitus;& non regnaſſe,quippe ab hoſtibus protritus,turpi & immedicabili morbo afflictus & impotens factus Proceribus & populo exoſus & quaſi in angulum detruſus. *Tertium* eſt 2.*Reg.* 3.1.coll.cum 1. *Reg.* 16. 29.&2.*Paralip.* 6.13.& 1.*Reg.*22.41.& 52.& *c.*8. Hic quatuor dubia oriuntur.*Primum dubium* eſt,quomodo Iorã rex Iſrael dicatur cœpiſſe regnare anno 18.Ioſophati,& anno 2.filii ejus Ioram.*R.*Dicendũ regnaſſe Ioramum regẽ Iudeæ aliquot annis cum patre Ioſaphato adhuc regnante tanquã imperii conſortẽ aut vicarium.*Secundum dubium* eſt, quomodo Iorã filius Achabi dicatur ſuſcepiſſe regnum ann. 18. Ioſaphati (2.*Reg.* 3. 1.); cum pater ejus Achab eodẽ tẽpore cum Ioſaphato regnavit annos plenos 19.uti colligitur ex 1.*Reg.*16.29. coll.cum 2.*Paralip.*16.13. *R.* Duo regnandi initia tribui Ioramo regi Iſraelitæ , alterum anno 18. Ioſaphati, quando cum patre Achabo & fratre Achazia regnavit , alterum quando pro fratre Achazia mutuo regnavit *anno ſecundo Ioram* regis Iudaici , qui annus incidebat in annum 22. Ioſaphati. *Tertium dubium* eſt , Qua ratione dicatur Ioramus rex Iuda anno quinto Ioramı regis Iſrael regnaſſe ; cum è contrario Ioramus Iſraelites mortuo Achaziæ fratri ſuo , anno ſecundo Ioram regis Iudæ ſucceſſiſſe notetur 2.*Reg.* 1.17.*R.*cum Henrico Philippo Theologo Ieſuita in accurato Examine chronologiæ V. T. in notis & queſt.chronolog. ad Ioſuę, Iudicum &c.p.142. *Secundo quæſito facile ex dictis reſponderi poteſt : Ioramus enim ſæpius regnare dictus eſt.* 1. *anno quinto Ioſaphat , quando annos natus* 32. *rex deſignatus eſt.* 2. *confirmatus ad in regni adminiſtrationem admiſſus eſt circa annum* 21.*Ioſaphat, anno vero ſequenti alter Ioramus in Iſraelitide mortuo fratri ſucceſſit , Ioſaphato ad huc ſuperſtite. Anno denique quinto Ioramı Iſraelitæ , mortuo Ioſaphat Ioramus Iudeus tertium regnare dictus eſt , hoc eſt ſine parentis conſortio regni habenas moderari. Hanc doctrinam rejicere non poteſt Torniellus , qui ann. m.* 3427. *ex Scriptura colligit triplex initium regnandi , huic Ioramo tribuendum eſſe. Quartum dubium* eſt , Quomodo Ioramus rex Iuda dicatur regnaſſe anno 5. Ioſaphati , cum iſte

iſte annu s non inciderit in annum quintum Iorami Iſraelitæ. R. non eodem Henrico Philippo pag. cit. De hoc *quid ſentiam facilis eſt conjectura. Nimirum Ioram Iudæus cum patre ſuo regnare cæpit anno* 5. *Ioſaphat: poſtea regnum pro patre demortuo adminiſtravit anno* 5. *Iorami Iſraelitæ. Cum igitur diverſa fuerint regnandi initia, mirum non eſt, quod annus* 5. *Ioſaphat, cum anno* 5. *Iorami Iſraelitæ non concurrit.* Triginta *igitur* duorum annorum erat oràm *Iudæus* cum *anno* 5. *regni parentis ſui* regnare cœpiſſet & *cum eo* 20. *circiter annos regnavit: parente autem defuncto*, octo annis regnavit in Ieruſalem: *proinde ad annum vitæ ſexageſimum facile pervenit, quandoquidem filium Ochoziam annos* 42. *natum regni hæredem moriens reliquit. Dices id fieri non potuiſſe: ſiquidem* Ioſaphat erat 35. annorum cum regnaſſe cœpiſſet & 25. annis regnavit 2 Regum 22. verſ. 42. & 2. Paralip. 20. verſ. 31. *Ergo anno* 5. *regni ſui, agebat quadrageſimum ætatis ſuæ: quo tempore non videtur filium* 32. *annos natum habere potuiſſe. Reſpon. Ioſaphat fuit* 35. *annorum, non quando parenti ſucceſſit: ſed quando Aſa circa annum regni ſui* 31. *ipſum Ioſaphatum in regni collegam adſcivit: atque ita Ioſaphat cum parente* 10. *annos eo mortuo* 25. *regnaverit; univerſe* 35. *totidemque ante regni inſignia peregerat, quo fit ut totius vitæ illius ſpatium ad annos* 70. *dilatatum fuerit, & filius ejus Ioramus regnare cæperit, Ioſaphato jam quinquagenario.* Atque hæc non ex noſtris interpretibus aut chronologis ſacris, ſed ex Pontificiis, & quidem ex illo, qui poſt omnes aliorum ſententias expenſas proxime ſcopum attigiſſe & ſcripulos omnes ſuſtuliſſe videtur, adferre volui, ut videant Pontifici, non eſſe hæc vere ἄλυδα, ut quidem alias præ ſe ferre volunt; nec propterea ad vivum Papalis vocis oraculum, aut ad Platonico-Idealis eccleſiæ in ſede Romana magiſterium, confugiendum.

Pag. 119. *lin.* 20. Adde *Topſello* & *Kelleto Georgiũ Carletonum* poſtea Epiſcopum Aſaphenſem, qui anno 1618, 1619. celebri ſynodo nationali Dordracenæ interfuit, in *tract.* Anglico *de decimis* anno 1606. edito; in cujus titulo hęc verba comparent: *Quo contentioſi & prophani Atheiſtæ, & ſimulatores hypocritæ hujus temporis diſcant honorare miniſtros, & non defraudare eos, depradari eccleſiam.*

Pag. 120. *lin.* 6. *Illyricus in diſputatione de libero arbitrio & peccato originali*, in Acad. Ienenſi propoſita & edita anno 1562. cum *actis colloquii Vinarienſis inter Illyricum & Strigelium* habiti anno 1560 pag. 313. à nobis citata, uſque pag. 317. quam plurimis rationibus & vehementer quidem impugnat principia illa innata de Deo, & theologiam congenitam ſeu innatam quod idem facit in ipſo *colloquio cum Strigelio p.* 72. 73. Sed tamen *pag.* 317. *modo cit.* ita concludit illam diſputationem atque ita in ipſo curſu ſe explicat, ut quamvis ſubinde verba ipſius in fervore contentionis videan-

tur

itized by Google

tur hoc prę ſe ferre, quod Pontificii ipſi impingunt, tamen ſenſum ejus ab hac ſententia alienum fuiſſe æquis arbitris ſatis conſtare poſſit. Sic enim loquitur pag. cit. *Aliqui tamen boni ac docti viri putant, eſſe omnino adhuc aliqua principia in homine de Deo. Non dicunt quidem illi de uno Deo, multo minus de vero Deo: ſed tantum quod ſit aliqua divinitas, & aliqua potentia ſupra hominem. A quibus quidem mea ſententia non multum diſcrepat. Reſpiciunt enim illi, ut opinor, ad illud quod Paulus affirmat, inter opera carnis eſſe idololatriam: quod etſi ad pravas ratiocinationes & profanam audaciam, quivis in religione temere fingentem, ut modo ab uno verogue Deo diſcedat, referri poſſet, ad quem fontem & Paulus reducit idololatrias hominum,* Rom. 1. *tamen per me licet cuivis ſentire, eſſe adhuc in homine quoddam perverſum ac diſtortum lumen (ut in quodam libello de hac re ſupra prolixius diſſeruimus) quod verum quidem Deum, ejuſque religionem ut extremam ſtulticiam damnet, falſos vero Deos ac cultus pro veris monſtret: ut ſicut olim imago Dei tantum verum Deum monſtravit aut repreſentavit, ita nunc contra hæc præſens Satanæ imago idola ac falſas religiones ipſoſque diabolos monſtret, ac colendos eſſe præſcribat ac præcipiat. Tale quoddam fallax, impoſtorium aut deceptorium lumen eſſe jam in homine facile conceſſerim, & ſupra in prædicto libello abundè oſtendi.* Et in ipſa diſput. Vinarienſi p. 74. *Paulus bis in Actis urget, Ethnicos ex beneficiis Dei collegiſſe eſſe Deum* Actor. 14. & 17. *Non dicit eos prius ſciſſe Deum, & ex innata Dei noticia collegiſſe de ejus operibus.* Vnde manifeſte, ut & ex toto diſputationis filo colligere mihi videor. 1. Illyricum diſtinxiſſe quæſtiones, *An* & *quid* ſit Deus, à quęſtione *quis* ſit verus Deus. De iſta abſolute negaſſe; de illa non ita. 2. diſtinxiſſe circa quęſtionem, *Quod ſit*, & *Quid eſt* inter notitiam diſtinctam, & confuſam; inter debitam ſeu neceſſario ad ſalutem requiſitam, & inter talem qualem; inter notitiam naturalem in ſe & abſtracte conſideratam, & inter eandem ut eſt in ſingulis hominibus corruptis, ſeu ſubjective conſideratam. 3. Diſtinxiſſe inter innatam ſeu congenitam potentialem, & tanquam radicem, ſemen, ac principium conſideratam; & inter actualem ipſo actu percipientem, aſſentientem, concludentem, ratiocinantem. De poſteriori negat, & rectè conformiter iis quæ nos *p.* 141. determinamus; de priori non itidem.

Pag. 115. *lin.* 31. 32. Adde teſtimonium Arnobii lib. 3. contra Gentes: *quantumlibet nos impios, irreligioſos vocetis aut Atheos.*

Pag. 116. *lin.* 2. à fine. Et *Iac. Billium* abbatem Prunæum *lib. anthol. ſacræ epigramm.* 106. *p.* 255.-258. Et *Beſoldum in ſynopſi politicâ, in præcognitis* §. 59.

Pag. 140. *lin.* 10. Videntur idem fere ſentire *Vorſtius in apologet. Exegeſi p.* 5. *Timplerus* philoſophus ipſius collega *lib.* 4. *Metaphyſ. c.* 2. *qu.* 3. Et *phy-*

*ſica Empſychologica lib.*3.*cap.*3 *probl.*8.Et *Exercitat.philoſophic.ſect.*1.*qu.*11. *&ſect.*5.*q.*50.51.54.An ſimplici errore & inadvertentia hoc dixerint;an vero Ariſtotelem ſecuti cum & ſub diſtinctione illa quam *p.* 141. adhibemus mentem ſuam explicari patiantur ; an denique certo ſtudio & ſcopo hoc egerint , hic non eſt diſquirendum. De *Iulio Cæſare Scaligero Exercit.*207.*ſect.*18. nihil aliud ſuſpicari poſſumus , quam illum pure philoſophice hic diſquirentem præceptoris ſui Ariſtotelis veſtigiis inhæſiſſe.

Pag. 144. *lin.*30. Et *Martinus Fotherby in Atheomaſtige lib.*1.*cap.*3. *Ibid.lin.*35.Adde commentatoribus locor. commun.ſcriptores , *Danæum part.*1.*lib.*1.*cap.*1.*Muſculum loco* 1.*p.*2.edit.*in* 8.

*Pag.*153.*lin.*5 Huic ſimile eſt exemplum Coſmi Itali hominis literati , ſed Magi, quæ in Armorica an.1615.obiit.De quo *ſupplementum Thuani* & Compendium hiſt. Vniverſalis p.716.Iohannis Læti: *Prorſus*,inquit, *Atheus ex hac vita migravit. Moriturus nec* Parochum,*nec* Capuchinos *ferre voluit.monitus extremum reformiaret judicium , affatim riſit* , ſtulti *inquit* abite , nulli ſunt Diaboli , niſi hoſtes noſtri, qui nos in hoc Mundo vexant, neque alius Deus eſt , præterquam reges & Principes , qui ſoli nos poſſunt juvare & nobis benefacere.

*Pag.*168.*lin.*6.à fine. Adde *Zegedini ſpeculum Pontificum.* Et exemplum Pauli 111.de quo in *MSS.locis comm.*(*tit. Epicureiſmus fol.* 284.)per eruditus & piſſimus Theologus Wernerus Helmichus Vltrajectinus,refert ex ore celeberrimi quondam Medici Delfenſis Foreſti , qui hiſtoriam hanc in Italia (cum illic verſaretur) omnibus notam creditamque fuiſſe affirmabat ; Quod ſcil. cum Papam hunc morti vicinum Franciſcanus theologus conſolaretur , & hortaretur ut de futura vita , in quam mox ingreſſurus eſſet, cogitaret; ipſe reſponderit, *Eſtne aliqua?* Cui cum modeſte reponeret Franciſcanus , *Vos ſapete ben. Vos bene noſtis* ; cumque loqui pergeret ; Pontifex cum indignatione & cum averſatione reſponderit : *Non mi rompa la teſta : Io vedro adeſſo.Ne caput mihi rumpas* (*obtundas*) : *Mox videbo.*

*Pag.*170.*lin.*5.adde , *Gregor. Nyſſenum de providentia cap.*1. *Ibid. lin.* 20. Adde *Laurentii Pollot Dialogues contre la pluralite des religions , & l'Atheiſme.*

Pag 173.*lin.*16. Adde theologis cit. imprimis *Mart. Fotherby in Atheomaſtige lib.* 1.*cap.*4.Et confer autores *infra notatos p.*173.

*Pag.*180 *lin.* 2.Mitiſſimi ingenii theologus Melanthon. part. 1. conſilior.p.300.ſic cenſet : *Morale & naturale mandatum eſt prohibere & punire idololatriam ac blaſphemias , quia prohibentur in primo & ſecundo præcepto , quæ ſunt moralia , ſicut omnes gentes puniverunt perjuria. Et haud dubie Magiſtratus debent*

debent punire profanos seu ἀθέους, qui delectantur Epicuræis sermonibus de Deo & providentia. Daniel. 3. *extat illustre exemplum Regis Ethnici Nabuchdonosor, qui edictum proponit: ne quis dicat blasphemiam contra Deum Israel: Pertinet igitur ad secundum præceptum lex de blasphemis interficiendis.* Levit. 24. Idem part. 2. consil. p. 364. *Magistratus est custos legis videlicet utriusque tabulæ Decalogi in externa disciplina: id est, Magistratus debet curare, ut populus recte doceatur de Deo, & prohibeantur & puniantur Epicurei sermones, blasphemiæ, & perjuria, ut scriptum est* Levit. 24. Qui dixerit blasphemiam contra nomen Domini, morte moriatur. Et p. 266. *Gradus etiam in talibus delictis considerentur. Non sit lentus Magistratus in atrocibus blasphemiis, sed ardeat justo Zelo, sicut scriptum est*: Iniquos odio habui, *sed præcedant legitima judicia. Minor autem sit, si delicta minus sunt atrocia: sed tamen contagia errorum prohibeantur.* Historice refero hic tantum, quid Melanthon censuerit. Alibi sententiam meam aperui, pluribus data occasione hoc agturus. Theologi Angli (inter quos *Robertus Hull in commentar. ad 2. Petr. 3. p. 314. 315.*) omnes, ni fallor, jam inde à prima reformatione hanc sententiam Melanthonis expresserunt.

Pag. 184. *lin.* 13. Sed consulendi hic Iurisconsulti Criminalistæ, Lutheranæ & reformatæ religonis. Etiam scriptores politici ejusdem professionis; inter quos *Althusius Politica cap.* 28. §. 52. 55. 57. 71.

Pag. 187. *lin.* 5. post, *refutent*: adde, Probatur hoc imprimis exemplis omnium theologorum, qui unquam ex professo & præscriptis titulis, aut aliud agentes, Atheismos & Atheos sive in genere sive nominatim, publicis libris oppugnarunt.

Pag. 190. *lin. ult. Concertatio Ecclesiæ Anglicanæ part.* 3. quæ continet apologias Martyrum, *p.* 294. & 386. *b.* per opinionem de primatu Regio in Anglia *Atheismo, Epicureismo, Turcismo, Paganismo* aditum longe facillimum in regnum quodcunque patere. *Gulielmus Raynoldus contra VVittakerum cap.* 4. probare conatur ipsissimam viam esse ad atheismum & infidelitatem, vulgata editione bibliorum repudiata ad hebraicam græcamque editionem, cæteraque varias translationes, quas Protestantes ediderunt.

Pag. 192. *lin.* 3. Vide & confer *disp.* nostram infra, de *Methodo respondendi calumniis de Deo autore &c. Ibid. lin.* 5. Quod de *Dorscheo* dico error est: in quem me induxit bibliopola, qui *Dorschei* Theologi Argentoratensis *tract. de nomine Iehova in* 4. cum hoc tractatu, de Theologia morali Iesuitarum &c. junctum simul vendebat, tanquam ejusdem autoris & typographi, quum nomen neutrius ibi prænotetur, tantum numerus anni 1645. Charta autem & characteres utriusque libelli similitudine etiam

Digitized by Google

ſuadere videntur ibidem excuſum aut recuſum eſſe. Cujuſcunque conſilio, & apud quemcunque typographum ſive ibi, ſive alibi in Germania recuſus ſit; colligo nunc cum totum perlego, imprimis appendicem Quatern.C.& D, eum ſcriptum eſſe à Pontificiis,& quidem Sorboniſtis Pariſienſibus Ieſuitarum juratis & perpetuis adverſariis. Nolo tamen hic celare Ieſuitæ *Stephani Bauny* Moſonenſis *theologiam moralem*, (quæ ibi & in *tract.gallico Sorbonæ contra Ieſuitas* ann. 1643. frequenter citatur) Romæ an. 1640 Octobris 26. juxta cum aliis quibuſdam aliorum libris prohibitam eſſe à SS. congreg. Indicis librorum prohibitorum. Quorum decretum poſtea Coloniæ in fol.patenti editum aut recuſum fuit.

Pag. 198.*lin.*29. Nuperrime (menſe ſcil.Septembri 1647.) dum quędam lego in Franciſci Albertini corollariis & quæſtionibus theologicis, quæ deducuntur ex principiis philoſophicis, incidi in hæc ejus verba quæ tom. 1.corollar.1.ex primo principio philoſoph.quæſt.24. pag. 87. *Eſt igitur prima opinio* Pomponatii in l.2.*quem edidit de animæ immoralite contra Sueſſionenſem, quamvis expreſſis verbis non dicat animæ immortalitatem eſſe contra lumen naturale; rationibus tamen conatur oſtendere,immortalitatem animæ eſſe contra lumen naturale: interrogatus tamen oppoſitum dixit,ut patet ex* epiſtola,*qua impreſſa eſt nomine ipſius* Pomponatii in Iavellum, *in qua petit per preces emendari & corrigi, ſi quid involuntariè lapſum ab ore fuerit, & approbat Reſponſiones ipſius Iavelli ad ſua argumenta.*

*Pag.*206.*lin.*30. Idem de eodem Politiano ſic refert Gabriel Putherbeus, in Theotimo. ſeu de tollend. & expungendis libris malis l.1.pag. 81. *Politianum*, inquit, *tota ſacra lectio offendebat: interim religiosè quærebat, ac quiritabatur etiã,dicendumne ſit,Carthaginenſis an Carthaginieſis: ſcribendum Primus an preimus, Intelligo an intellego, Virgilius an Vergilius: & de hiſce magis inſtruebat centurias, quibus ordinandis deſeßus, transferebat ſe ad componendum feſtivum aliquod epigrammation de maſcula venere, Græcum, ut haberet plus veneris, & Latini non intelligerent. O hominum curas, propter quas merito pietatem vel contemnerent vel negligerent.* *Idem ibid. p.*79.80.81.82.83. graviter & merito perſtringit improbos & Ethnicizantes literatos Italorum, Epiſcopum ſcil.Sipontinum, Beroaldum, Bocacium, Domitium Calderinum, Petrum Calabrum (qui ſe nominabat Pomponium Lætum), Poggium. Et *p.* 83.84.85.86.& p.22.24. inter Gallos, impuros poetas, & impurorum librorum Italicorum interpretes etiam Epiſcopos; quales libros dicit publicis ibi honorari privilegiis à centum virali Senatu, à præfectis prætorio, à Principe.

*Pag.*207.*lin.*4.à fine. Adde teſtimonium Putherbei Pontificii tract. cit.lib.2.p. 180. 181. quod ipſo adhuc vivente publice editum anno 1549.

1549. *Vtinam*, inquit, *vel apud illos sit Rabelesus cum suo Pantagruelismo, ut scurrilis hominis scurrili voce abutar, si quidem inter homines ille adhuc agit. Nam Cardinalium turbam ineunte nuper hoc regno Romam dimissam & ablegatam secutus fuerat. Certe si quid callet bonæ artis, cogatur in ea tandem sese exercere: alioqui tam impius homo, quam publice suis nefariis libellis pestilens. Etsi enim Genevæ palam impie vivatur, impiè etiam scribatur, tamen non usque eo depuduerunt Genevæi, ut impietati velint pro palam scortationem, vagam libidinem, cæteraque vitia miscere videri. Enimvero huic nostro Rabelesо quid ad absolutam improbitatem deesse potest, cui neque Dei metus inest, neque hominum reverentia? qui omnia, divina, humanaque proculcat, & ludibrio habet? Quis Diagoras magis de Deo præposterе sensit? Quis Timon de rebus humanis pejus meruit? μιλωτοποιὸς sit, sit γλωσσοχάσκος, sit & δημολὸχος quoque. Tolerabile utcunque fuerit. At quod ἀπροφόρητον simul est, quod præterquam quod totos dies nihil aliud quam perpotat, helluatur, græcatur, nidores culinarum persequitur, ac cercopissat, ut est in proverbio, miseras etiam chartas nefandis scriptionibus polluit, venenum vomit, quod per omneis longe lateque regiones dispergat: maledicentias & convitia in omneis passim ordines jactat: bonos viros ac pietatis studia, honestatis item jura proscindit, homo impie impotenterque dicax, & improbitatis invictissimæ quis tandem æquo animo ferat? Adeo ut vehementer mirum sit, ab Antistite nostræ religionis viro primario, eodemque doctissimo, tantam bonorum morum publicæque honestatis labem, & porro hostem pertinacissimum, ad hæc impurum fœdumque hominem cui loquentiæ permultum, sapientiæ quam minimum sit, foveri, ali, convivio quoque ac colloquio familiaribus adhiberi.*

Pag. 208. *lin.* 14. De Postello postquam scriptis inclarescere cœpit, varie judicatum est. Pontificii, in quorum communione vixit, alicujus, immo & magni illum feciſſe videtur propter linguas & peregrinationes Orientales, ut opinor. An etiam propter vertiginosam theologiam, dubito. Nostri eum tanquam hominem fanaticum & profanum perstringunt; ut *Beza in notis ad Iohann.* 21. 22. ubi dicit illum post tot blasphemias Lutetiæ à Sorboniſtis adhuc toleratum fuiſſe. Author Turco-Papiſmi (Math. Sutlivius) lib. 1. p. 187. vocat illum hominem *impurissimum & plane atheum.* Ioſephus Scaliger in epiſtol. epiſt. 362. p. 706. refert eum in carcerem alicubi, cum contubernio ipſius uti cœpiſſet, conjectum (Lutetiæ, uti conjicio.) Et ibidem ſubjicit, *hominem fuisse, quem insania ab omnis malitiæ ſuſpicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Certe fanaticum & vertiginoſum fuiſſe ſatis arguunt ſtolidi tituli librorum ipſius, quorum catalogum nuper quis dedit cum opuſculo cui tit. *Abſconditorum à conſtitutione mundi Clavis &c. Gulielmo Poſtello ex divinis decretis exſcriptore* &c. Amſteldami 1646. Præ-

terea quod jactaret se Adami animam esse ; & quod impostorem illum, qui se dicebat Iohannem Euangelistam, postea Tholosæ crematum, fratrem suum appellaret ; referente *Beza ad Iohan.21.loc.cit.*

Pag.216.lin.29. De multitudine atheorum in Europa & Papali celebre est testimonium Corn.à Lapide in Zachar.13.v.8. *Sola pene Europa est Christiana. Iam in Europa dimidia fere pars est hæreticorum, politicorum, Atheorum.* Quo etiam referri possunt verba Caramuel Lobkowits in philosophia rationali & reali præfat.ad lectorem : *Notato*, inquit, *duabus hodie Atheistarum pestibus Europam laborare videlicet physica & morali. Athea physica negat causarum causam : Ethica finium finem.* Confer etiam *proloquiũ Martini Delrio ad disq.Magicas* in fine, ubi de crescente atheismo.

Pag.218.lin.5. Præter conversationem Italicam (quæ alibi notata est causa hujus mali) & Italos emissarios, quales Vaninus, Cosmus, item Nannes, Grossius, Orefius Florentini, apud *autorem de abdicatione Henricii III. pag.191.* Et præter curiam Romanam quę peculiari quodam genio suo communis impietatis mater est, occurrit nunc tertia causa hujus tradacis ex Italia in Galliam, scriptio scil.malorum librorum Italica, eorundemque in gallicum sermonem traductio. Quam impietatis tradactæ & Gallis affrictæ causam gravissime explicat Gabr.Putherbejus in Theotimo, de malis libris &c. lib.1. Et magnam partem Episcopis ac Clericis in Gallia hoc imputat & tandem p.79.concludit : *Atque nobis consultum esset bene, si suas merces odores, unguenta, si suos libellos in se continuisset, sibique tantum habuisset Italia.* Ibidem etiam p.77.78 graviter conqueritur de Ethnicismo scriptorum, imprimis poetarum quibus Italia, atque adeo ipsa Roma atque inde Gallia repleta erat. *Ibid. lin.* 23. Adde *Francisci Garassi* Iesuitæ *doctrinam curiosam*, qua reddun-tur ridiculi libertini & Athei. Ejusdem *summam theologicam* contra Atheos Ejusdem *apologiam* summæ. Adhæc tractat.gallicos *Serres*, & *Ioh. Arnoux* Iesuitæ *de Immortalitate animorum. Polleti dialogos gallicos*, & *Alex. Capelli tract.gall.c. Atheos* jam citavimus.

Pag.219.lin.penult. à fine. Iosephus Scaliger qui in Gallia natus & educatus, tam multis annis vixerat, de ea sic testatur, in epist. ad Ioh.Douzã, quæ est prima in volum.epist.p.45. *Sed in Atheos, quorũ illud sæculum feracissimũ erat* &c. De iisdẽ Galliæ Atheis Corn.à Lapide in comment.ad 2. Petr.2.v.18.p.284. *Hinc Epicureismus ita invaluit, & indies magis invalescit* (*N.B.*), *ut Calvinus ipse admiretur in sola Gallia tot esse examina Doctorum, qui illi seminando sedulo operam navant, ac discipulorum infinitam multitudinem.*

Pag.221.lin.13. Quidquid autem autores hactenus citati de atheismis & atheis in Gallia conqueruntur, ne credamus illos tam futiles esse, ut hoc

hoc intelligi velint, de atheis directis, & aperte negantibus ac defendentibus, non esse Deum. Minime. Tales enim pauciſſimi ſunt, & forte præter unum atque alterum e.gr. Vaninum, Coſmum &c. nulli tales noti ſunt. Si enim eſſent, utique Gallia vivicomburio (uti docuit exemplum Vanini & Godofridi à Valle) jam dudum à monſtris illis liberata fuiſſet. Vnde rurſum liquet à Theologis Antagoniſtis Atheorum aut tantum, aut ſaltem ut plurimum intelligi atheiſmum indirectum, aut participatum, aut practicum. *Ibid. lin.* 23. Adde *Poſſevinum in Atheiſmis hæreticorum cap.* 11. ubi affirmat, atheiſmum maxime vigere inter omnes penè hæreticos, & in Anglia potiſſimum regnare. *Ibid. lin.* 30. *Tractatibus Anglicis p.* 173. indicatis, adde hic imprimis commentar. *Roberti Hull in* 2. *Petr.* 3. hoc titulo anno 1611. editum: *Saint Peters propheſie of theſe laſt daies, diſcouering the iniquitie of the time, and Atheiſme of the age &c.* Et inſtar multorum poſſit eſſe ſcriptio & editio Atheomaſtigis lingua vulgari per Martinum Fotherby Epiſcopum Sariſburienſem an. 1622. quem tamen vir eruditiſſimus morbo & morte præventus abſolvere non potuit. Videatur præfatio ad lectorem. B. 2. B. 3. B. 4. ubi inter alia monet p. B. 3. *Atheiſmum hujus temporis fundatum eſſe non tam ſuper ignorantia quam ſuper opinione ſcientiæ.* Ibid. lin. 2. concludit: *Nomen Chriſtiani non poſſe hominem immunem præſtare ab Atheiſmo nec recitationem articulorum fidei poſſe facere verè fidelem.* Confer teſtimonia *Perkinſi, Topſelli, Kelleti, Carletoni* ſupra *p.* 118. 119. *cit.*

Pag. 222. *lin.* 3. à fine. Quod ad atheiſmum Machiavellicum, eo candorem Germanicum nunc paſſim infici, ex hiſtoriis rerum geſtarum facile colligi poteſt, & ex ſcriptis politicis jam inde ab initio belli Bohemici & Germanici uſque in hunc diem editis. Huc arbitror facere apopthegma uſitatum celeberrimo philologo I. Grutero bibliothecario Heidelbergenſi: *Quiſque carpit Machiavellum, & quiſque eum praxi ſua exprimit* (germ. practicatur): referente *Iulio VVilhelmo Zinkgreſen, apopth. Germanicis part.* 1. *p.* 262. Quod ad Atheos practicos; avaritiæ ſcil. aut ventris mancipia, Epicuri de grege porcos, quin tales multi ſint in Germania & alibi, præſertim etiam in Belgio noſtro, minime dubitandum eſt: ut in illos quadret illud Hieronymi: *In mea patria Deus venter eſt & ſanctior ille, qui ditior.*

Pag. 223. *lin.* 5. Idem *Iunius* graſſantes atheiſmos innuit, titulo, præfatione, & refutatione argumentorum, contra hiſtoriam creationis; quam ſubjecit *analyſi* 3. *cap. Geneſios. Ibid. lin.* 28. Remonſtrantes in libello, cui tit. **De Rechte Remonſtrantſche theologant** / conqueruntur de atheorum frequentia in Belgio. Autor anonymus *accurati Examinis c. primam*

mam meam disputationem Vltrajecti habitam, ait homines passim prolabi in atheismum. Quo sensu & scopo querelas illas istic effuderint, jam non inquirimus. Interpres Belgicus (quisquis est) Mercurii Trismegisti editi anno 1643. in postmonitis ad lectorem p. 145. ait se translationem illam elaborasse, ut convinceret homines illos (in Belgio scil.) qui negare audent angelos, diabolos, animas immortales, immo ipsum Deum.

Pag. 226 *lin.* 17. post illa verba: *Scripta Sorbonistarum.* Adde, *Steph. Paschasius in Recherches lib.* 3. *cap.* 42. 43. 44. Non mirum ergo in regno Papali tam longe lateque vagari atheismum, cum clerici & theologi, præsertim Iesuitæ antecessores se præbeant. De Papis, Episcopis, Cardinalibus, aliisque clericis gubernantibus supra dictum: & sufficit huic rei probandæ sola historiæ temporum inspectio. Summam habes in *Mysterio iniquitatis Plessei* & in *Sleidani historia* sub Carolo V. deinde in *historia Thuani, cum supplemento.* De concionatoribus, & theologię lectoribus aliisque clericis minoribus multa exhibet *Henr. Stephani tract. præparat. ad apologiam Herodoti.* De concionatoribus, qui viva voce & scriptis tantopere in Machiavellum declamare solent, vere dictum à Steph. Paschasio, in Recherches de France lib. 6. c. 38. *Mais je suis contraint de le corner à son de trompe en cette calamité où nous sommes venz plongez. Parce que si vous oyez les Predicateurs du jourd'huy dedans leurs chaires ils n'ont autres declarations dans leurs bouches que celles qu'ils font encontre Machiavel: & neantmoins il n'y a celuy d'eux qui ne soit vrayement Machiavelliste, si nous appellons Machiavelliser quand un Predicateur est aux gages d'un grand Seigneur pour induire le peuple à le suivre.* Breviter si quis Machiavelli, aut subtiliorem quam pseudo politiam à Papali Clero in praxin deductam videre velit, is legat modo *Historiam Concil. Tridentini*, latine aliisque vulgaribus linguis editam. Cujus lectio efficiet, ut facilius carere queant lectione Taciti, similiumque scriptorum, si quibus ea propter alias occupationes obtingere non potest. De Perrono qui postea ad Episcopatum & Cardinalatum promotus fuit, retuli in *Desper. causa Papatus*, quomodo se obtulerit in aula Henrici III. ad probandum, Non esse Deum; & propterea ex aula pulsus sit. De Iulii II. Leonis X., Bembi, aliorumque Pontificum, Cardinalium & prælatorum atheis apopthegmatis, de Episcopi Iovii quasi-Ethnicismo &c. ab aliis & à nobis alibi ex parte quid indicatum fuit. Consulendi autores, qui vitas Pontificum scripserunt; quos in bibliotheca nostra enumeramus.

Ibid. lin. 20 *Sit hæc Appendix ad disp. de atheismo cõscripta mense Sept.* 1647. Ad Atheorum & atheismorum voces, eorumque synonymas audias hodie

die nonnullas iniqua aut imperita indignatione commoveri, adeo ut vix per ipsos liceret homines rudiores aut imprudentiores contra periculosa & fanaticas ejusmodi vertigines, ad Dei gloriam & animarum salutem monere. Visum est ergo hanc appendicem ad abundantem cautelam, & uberiorem disputationis nostræ (præsertim *p.* 133-136. *& p.* 154. *& pag.* 168. *& p.* 181. *& p.* 183. *& p.* 189-208. *& p.* 216-226.) apologiam subjicere. Sunt autem eorum, qui scævis illis atheismorum vocibus aliquem mortalium, saltem confitentem aliquod numen, urgeri non ferunt distincti gradus. Alii enim per ignorantiam idioticam, aut errorem popularem hic impingunt. Alii sunt semi-docti, sed in scriptis & Theologiæ naturalis & supernaturalis planè hospites, immo ne terminorum & distinctionum philosophicarum & theologiarum levissima cognitione imbuti. Alii docti quidem, sed prejudicio aut animi morbo hic contradicunt, quia scil. ita volunt, aut ipsis aliqua particulari in causa ita usu venit. Alii forte, quia putant se tangi & suam causam agi (ipsi enim optime seipsos nôrunt), omnem istarum vocum usum molestissime ferunt. Alii minime mali, quia vident nimis temere atheismos sæpe impingi iis, quorum genuina fides & pietas plane contrarium suadet, aut de quibus saltem ex regula caritatis meliora sperare possent, hinc fit ut quasvis harum vocum usurpationes fastidiant. Nos omnibus illis unius thesеos propositione sic occurrimus. Thesis hæc est: *Non est illicitum (nedum ut crimen sit politicè & graviter puniendum) homines deitatem seu numen non negantes, immo aperte Deum profitentes, insuper formam aliquam religionis publicæ in Ethnicismo, aut Mahumedismo, aut Iudaismo, aut etiam in Christianismo exercentes, nominatim in Papatu, ostensis periculis & consequentiis atheismi, disputado urgere, atq; adeo falsæ doctrinæ eorũ atheismos (indirectos sc. & participatos) impingere; ut illi de falsitate doctrinæ suæ tanto melius convinci possint, aut saltè alii rudiores & incautiores præmoneri.* I. *Quia*, scriptura hoc agit quę omnes Gentiles vocat impios, Atheos &c *Ephes.* 2. *v.* 12. coll. cum 1 *Thessal.* 4. 5. Eadē aliquos in medio Christianismo consequentiis atheismi premit. 1. *Corinth.* 15. 32. 33 34. *Philipp.* 3. 19. 2 *Pet.* 3. 17. coll. cum *Psalm.* 14. 1. *&* 94. 7. 8. Qui tamē Deum aliquem norant, & cultum aliquē numinis etiā Christianum exercebant. II. *Quia*, probat hoc exemplū & cōsensus patrum, qui non tantū Gentiles passim atheos, Epicureos, impios appellabant, uti dictum est *p.* 179. & nominatim imperatorē suum Julianum *Ibid.*; Sed & Christianum nomen profitentes hæreticos, ut Gnosticos, apud *Irenæum l.* 2. *cap.* 58. Et Marcionitas, Valentinianos, Basilidianos, Saturnianos aliosque hæreticos apud Iustinum Martyrem in dialogo cum Thryphone *p.* 45. edit. Parisiensis anno 1551. & fol. 37. 6.

edit.lat.Paris.an.1565.in 8.& p.77.tom.2.edit.lat. Langii in folio ; ubi ait eos nomine Christianorũ nominatos docere ἄθεα καὶ βλάσφημα & dicere & facere ; eosque ibidem exsertis verbis propterea appellat & à Christianis credi dicit ἀθέους ἐ ἀσεβεῖς, καὶ ἀδίκους ἐ ἀνόμους. i. *atheos, irreligiosos, injustos iniquosque.* Ecce hic communem antiqui Christianismi fidem & professionem, de hominibus Christianis, sed heterodoxis seu hæreticis, propter absurdas, peregrinas, & blasphemas assertiones seu opiniones. Ἀντὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν σέβειν, ὀνόματι μόνον ὁμολογεῖν Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς λέγειν, ἐν τρόπον ἂν ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἐπισεμφῶσι τοῖς Χειροποιήτοις, καὶ ἀνόμοις καὶ ἀθέοις πλάσμασι προσνέμε. *Eo quod nomine tantum confiteantur Iesum, re autem nequaquam colant, quantumvis Christianos se appellitent: quemadmodum Gentiles Dei nomen adscribunt manufactis statuis, quod mox profanant impiis & illicitis mysteriis.* III. *Quia*, prę it hic exemplum reformatorum theologorum aliorumque eruditorum qui passim gravant 1. *Pontificios* prę sertim Papas, curiam Romanam, consistorium, Episcopos, Iesuitas &c. quod ipsorum hæreses, modus disputandi, barbara persecutio veritatis & pietatis, impia facta &c. aut atheismum, Lucianismum, Scepticismum, Libertinismum, blasphemiam sapiant, aut ad ea ducant. Vide quæ passim per totam hanc disputationem enotavimus, præsertim *p.*192.193.133. Quibus adde imprimis autorem *Turco-Papismi lib.*2. ubi passim reponit Pontificiis quod nobis objiciunt. Et *Ios. Scaligerum*, qui in *refutatione fabulæ Burdonum* Gasp. Schioppium alios que obtrectatores suos aliquoties atheismi consequentia percutit. II. *Socinianos*, eorumque assecłas aut affines de quibus *p.*194.189. Adde Bezam in epistolis, epist.16.p.111. Vbi dicit, *neminem in ecclesia sensisse, aliud esse Arrianismum, quam Atheismum.* Socinianis adjungo Vorstium, de quo *pag.* 120. Quem imprimis Atheismi accusabat eximius philosophus & Medicus *Eglisemmius in Crisi Vorstiani responsi p.*4.6.15.& *in Hypocrisi p.*15.41. III. *Libertinos*, Enthusiastas, Scepticos. De quibus supra *p.*118.222. Hic adde *Bezæ tract. de hæreticis puniendis*, ubi adversarios suos titulo *novorum Academicorum* insignit. Et *Ioh. Iacobi Grynæi disp. theolog.part.* 1. ubi certitudinem doctrinæ probat contra Academicos & Pyrrhonios. Et Lucę Osiandri tract.c.Franc.Puccium anno 1593. Tubingę cum approbatione facultatis theologicæ ibidem & consistorii ecclesiastici Stutgardiani editum : in cujus titulo dicitur, *Puccium scripto suo Satanico omnium religionum confusionem, & ex ea consequentem Epicureismum introducere conatum.* Et p.196.hortatur pios Magistratus, ut *Puccii libellum blasphemum, hoc est, Alcorani Turcici compendium, & Epicureismi fundamentum, conquirant, supprimant, aboleant.* IV. *Neutrales*, & malos Syncretistas. De quibus liber *VVigandi de Neutralibus.* Et exstat de iis testi-

teſtimonium Melanthonis in commentar. ad Roman 24. pag. 411. edit. Argentorati anno. 1540. in 8. *Exoritur autem quoddam novum genus ſapientum, qui cum ſint ἄθεοι, nulla prorſus volunt moveri de religione certamina, laudant pacem, & concordiam, execrantur omnes, qui quocunque modo ſerunt diſcordias, hos tanquam κοσμήματα, & peſtes generis humani tollendos eſſe cenſent. Hæc eſt una philoſophia, Pontificum, Cardinalium, Regum, Canonicorum & plurimorum, qui perhiberi volunt viri politici, qui ſcilicet ocium ſuum interturbari nolunt.* v. *Antinomos*, alioſque fanaticos hodie in Anglia emergentes impietatis, & atheiſmi arguunt ſcripta aliquot idiomate gentis edita. Ex quibus Honorius Reggius Kemnatenſis ſua excerpſit, & latino ſermone edidit. Verba ejus p. 50. 51. hæc ſolũ exſcribo: Paget in Epiſtola dedicatoria Hęreſiographiæ; *Ecce*, inquit, *amota Hierarchia, ſubito ingens hæreticorum numerus, ut locuſtæ, Eccleſias Anglicanas obruerunt, Familiſtæ, Anabaptiſtæ, Donatiſtæ, Antinomi, Independentes, Arminiani, Sabbatarii, Anti-Sabbatarii, Traskitæ, Millenarii, Hetheringtonii, Sociniani, Ariani, Atheiſtæ.* De Atheiſtis ſic inquit: *Magnus eorum numerus eſt. Quidam coram judice Provinciali incarnationem I. C. irridebat. Pater ejus Toloſæ in Gallia combuſtus fuit, ſed apud nos filius impunitus evaſit. Concionantur, excudunt & exercent hæreticas opiniones ſuas palam.* Ante illos Melanthon idem ipſos aſperſerat, part. 2. Conſilior. p. 357. 358. ubi Antinomis & quidem profeſſione publicis theologis adſcribit, *furores, ſycophantiam, ſcurrilitatem ſophiſticam, præſtigias*; & conciones eorum dicit eſſe *Cynicorum* potius quam *Chriſtianorum*, tandem pag. 361. ſic concludit: *Manifeſta igitur inſania eſt, & Cyclopum, & Cynicorum furor, dicere, obedientiam, quam leges divinæ præcipiunt, non eſſe neceſſariam. Ac magiſtratuum ſeveritate coercendi erant, qui tales opiniones defendunt contumelioſas contra Deum & pernicioſas moribus. Quid interest inter pecudes & homines remota Dei, & legum notitia?* VI. *Pelagianizantes* quos in diſput. contra prædeſtinationem & gratiam Dei, impios & *Scepticos* appellat *Calvinus in tractat. theolog. p. 292. a. & 724. a.* VII. *Philoſophos*, Medicos, philologos &c. De quibus vide *p. 123. 131. 200.* Adde *Sennertũ in tract. de Chymicorum & Galenicorum conſenſu & diſſenſ.* Et *Libavium in refutatione confeſſionis & famæ Fraternitatis Roſeæ crucis* & in ſuis *ſingularibus part. 1.* ubi philoſophos & Medicos Hermeticos ſeu Paracelſicos *impietatis*, ſtultitiæ, factionis arguit. Nec prætereundus *Mericus Cauſaubonus*, qui in *Pietate* Galp. Schioppio tribuit ἀθεΐαν eumque vocat Atheum. Conferri etiã poſſint conſequentię, quibus aliqui ex reformatis utuntur in examine novæ *methodi probandi Exiſtentiam Dei*; quam primus, uti putat, mundo exhibuit *Renatus des Cartes* quod ad religionis profeſſionem Pontificius, & quidem Ieſuitarum diſci-

pulus atque æſtimator: uti ipſe gloriatur. Autores mox *rat.* 5. citabo IX. *Pſeudo-politicos*, ſeu malos Politicos; de quibus vide *p.* 117. Addi poſſent veri cætera Politici & legitimi Principes ac Magiſtratus, qui ex profeſſo religionem & eccleſiam reformatam ferro & flamma perſequi non deſinunt: ſiquidem argumentari velimus ſaltem ad hominem ex illo axiomate quod habet Didacus Celada in commentar. in Iudith. cap. 7. v. 18. ubi §. 24. titulus ſic habet : *Qui pios & juſtos perſequitur, ſacrilegus fere eſt, & ſuſpectus atheiſmi.* Sed nolimus has machinas adhibere: cum exemplum Pauli eccleſiam perſequentis conſideramus. X. Homines vitioſos, quamvis profeſſione Chriſtianos, quales ſunt avaritiæ, ambitionis, luxuriæ mancipia. De quibus *pag.* 119. 124. XI. *Mahumediſtas*, Iudæos, Paganos, à fide alienos. p. 122. Sic autor *Turco-papiſmi l.* 1. *cap.* 8. Mahumedum plane impium & ἄθεον vocat. XII. *Quinimmo* orthodoxi theologi aliquando ſe mutuo gravant, propter diſſidia circa politiam eccleſiaſticam & externos ritus. Quod hiſtorice ſolum hic refero, nec judicium depromo: quia non eſt hujus loci. Vide *pag.* 195. Et adde titulum libelli cujuſdam theologi Angli, *Profanus Puritanus* &c. quem in *diſp. de ſuperſtitione* refutamus. Viciſſim Anti-hierarchici in Anglia Epiſcopali hierarchiæ occaſionem & originē atheiſmi imputant. De quo vide ſcriptum nuper {editum tit. Honori Reggii Kemnatēſis, in prolegom. p. penult. *Multorum animos tum ſubjit recordatio illius quod venerabilis Beza non ſine prophetiæ ſpiritu olim reſcripſit Cnoxo, eccleſiæ Scoticæ reformatori*, Sicut Epiſcopi papatum peperunt: ita oculis pene ipſis jam cernitur Pſeudo-epiſcopos, Papatus reliquias, Epicureiſmum terris invecturos. *Cujus certum vaticinii eventum parum abſuit quin Eccleſiæ Scoticæ pene experta eſſent, niſi Deus* &c. Ibid. p. ult. *Atq; hæc præmittere viſum ut eo manifeſtius eſſet Britanniam diutius Epiſcopos non potuiſſe ferre, niſi in Papiſmum & Atheiſmum labi vellet. Eant nunc illi, & glorientur de antiquitate ſua & neceſſitate* ! Plura collegit Ieſuita *Fitz Simon in Miniſtro-machia Britannica.* Lutherani ſatis frequenter reformatis atheiſmos imponunt propter dogmatica nonnulla, in quibus ab ipſis diſſident. Quod nobis operoſe probandum non eſt: Collegit illos Floſculos ex Lutheranorum libris *Andreas Iurgiewicius* canonicus Vilnenſis *in Bello quinti Evangelii p.* 110 *&c.* Quid? quod *Conradus Schuſſelburgius lib.* 1. *Theolog. Calviniſtarum*, *art.* 29. *&* 30. propter euchariſtiam ad ægrotos aut moribundos, non deferri ſolitam apud Reformatos, & propter non uſitatam adorationem Chriſti in cœna, Calviniſtas vocat ἄθεους. Ex quibus ſaltem conſtat, nullum alium Atheiſmum, Scepticiſmum, Libertiniſmum &c. niſi indirectum, aut participatum, aut ſaltem alterutrius pericula & occaſiones intel-

intellectas ipsis fuisse. Et proculdubio illi seipsos sic interpretarentur. Nec memini unquam criminis politici & gravissime vindicandi à reformatis, ubi rerum potiuntur, accusatos aut condemnatos Lutheranos, antecessorum suorum consequentiis & affirmatione adductos, ut hæc de Calvinistis crederent, ac publice profiterentur. IV. *Quia*, ipsi Pontificiis ordinario hoc sale perfricat adversarios suos: jure an injuria, hic non disputabo. Sufficit historica relatio ad homines Papalis professionis sive clericos sive laicos commonefaciendos, ne tam ægre ferant, siquidem à reformatis simili stylo, seu mavis argumentis & consequentiis ad absurdum deducentibus excipiantur; & ut ipsi videant, quid & quibus subdistinctionibus respondendum sit consuetis querelis, de blasphemiis & atheismis per reformatos sibi impositis: quas querelas renovarunt & serio ab horrendis illis se purgare voluerunt in nupero *colloquio Thorunienſi an.* 1645. *sess.* 11. *Septembr.* 13. Vtuntur autem his armis Pōtificii 1. *Cōtra reformatos* & Lutheranos. Vide *p.* 190. 191. 122. 123. Adde Barthol. Fayi in senatu parisiēsi cōsiliarii, in suo Energumenico p. 128. *Multis*, inquit, *in fide mutantibus &c.* Et *Giffordum ac Reginaldum in Calvino-Turcismo lib.* 1. & *in præfat.* & *cap.* 1. & 2. ubi nominatim Hollandis, aliisq; Belgis fœderatis maledicit, quasi blasphemiam illam *de tribus Impostoribus* probarent. *Spondanus in tract. de Cœmeteriis p.* 7. idem satis confidētur agit. Renatus des Cartes quāvis theologus nō sit, sed mathematicus aut philophus, hic inter testes Pontificios & Iesuitarum discipulos atq; æstimatores locum forte mereretur, quod mihi atheismum haut obscure impingat in libello sub forma epistolę ad me, edito: sed quia causa doctrinę Papisticę immo & suę philosophicę perfunctorie perstricta ad personales infamationes dilabitur, & hoc nomine ipsius famosi libelli in hac urbe nostra proscripti sunt, nolo hanc camarinā hic movere. II. *Cōtra* Libertinos, Socinianos, Anabaptistas, Neutralistas, aliosque extra cōmunionem ecclesiæ Romanæ constitutos. Sed haut opus pluribus hoc probari, cum omnes libri contra istos adversarios scripti, titulis illis passim respersi sint. *Possevinus in apparatu sacro*, *in voce* Iustus Lipsius, scriptorem Dialogistam (Theod. Cornhertum), qui in caput aliquod Politiæ Lipsianæ inscripserat, vocat *Atheum.* III. *Contra*, subditos propriæ suæ ecclesiæ, qui in causa aliqua politica ad nutum sacerdotum omnia non agunt & loquuntur: aut qui tolerantiam externam seu politicam religionis reformatæ concedunt: aut qui reformatos ad libitum & nutum sedis Romanæ non persequuntur: aut qui aliquam rationem unionis inter reformatæ, & Romanæ ecclesiæ subditos concedunt; aut qui revera athei sunt, & tales vita se declarant, quidquid externe simu-

ſuadere videntur ibidem excuſum aut recuſum eſſe. Cujuſcunque conſilio, & apud quemcunque typographum ſive ibi, ſive alibi in Germania recuſus ſit; colligo nunc cum totum perlego, imprimis appendicem Quatern.C.& D, eum ſcriptum eſſe à Pontificiis,& quidem Sorboniſtis Pariſienſibus Ieſuitarum juratis & perpetuis adverſariis. Nolo tamen hic celare Ieſuitæ *Stephani Bauny Moſonenſis theologiam moralem*, (quæ ibi & in *tract.gallico Sorbonæ contra Ieſuitas* ann. 1643. frequenter citatur) Romæ an. 1640 Octobris 26. juxta cum aliis quibuſdam aliorum libris prohibitam eſſe à SS. congreg. Indicis librorum prohibitorum. Quorum decretum poſtea Coloniæ in fol.patenti editum aut recuſum fuit.

Pag. 198. *lin.* 29. Nuperrime (menſe ſcil.Septembri 1647.) dum quædam lego in Franciſci Albertini corollariis & quæſtionibus theologicis, quæ deducuntur ex principiis philoſophicis, incidi in hæc ejus verba quæ tom. 1.corollar.1.ex primo principio philoſoph.quæſt.24. pag. 87. *Eſt igitur prima opinio* Pomponatii in l.2.*quem edidit de animæ immoralite contra Sueſſionenſem, quamvis expreſſis verbis non dicat animæ immortalitatem eſſe contra lumen naturale; rationibus tamen conatur oſtendere,immortalitatem animæ eſſe contra lumen naturale: interrogatus tamen oppoſitum dixit,ut patet ex* epiſtola,*quæ impreſſa eſt nomine ipſius* Pomponatii in Iavellum, *in qua petit per preces emendari & corrigi, ſi quid involuntariè lapſum ab ore fuerit, & approbat Reſponſiones ipſius Iavelli ad ſua argumenta.*

*Pag.*206. *lin.*30. Idem de eodem Politiano ſic refert Gabriel Putherbeus, in Theotimo. ſeu de tollend. & expungendis libris malis l.1.pag. 81. *Politianum*, inquit, *tota ſacra lectio offendebat: interim religioſè quærebat, ac quiritabatur etiã,dicendumne ſit,Carthaginenſis an Carthaginieſis: ſcribendum Primus an preimus, Intelligo an intellego, Virgilius an Vergilius: & de hiſce nugis inſtruebat centurias, quibus ordinandis deſeſſus, transferebat ſe ad componendum feſtivum aliquod epigrammation de maſcula venere, Græcum, ut haberet plus veneris, & Latini non intelligerent. O hominum curas, propter quas merito pietatem vel contemnerent vel negligerent. Idem ibid. p.*79.80.81.82.83. graviter & merito perſtringit improbos & Ethnicizantes literatos Italorum, Epiſcopum ſcil.Sipontinum, Beroaldum, Bocacium, Domitium Calderinum, Petrum Calabrum (qui ſe nominabat Pomponium Lætum), Poggium. Et *p.* 83.84.85.86.& p.22.24. inter Gallos, impuros poetas, & impurorum librorum Italicorum interpretes etiam Epiſcopos; quales libros dicit publicis ibi honorari privilegiis à centum virali Senatu, à præfectis prætorio, à Principe.

*Pag.*207. *lin.*4.à fine. Adde teſtimonium Putherbei Pontificii tract. cit.lib.2.p. 180. 181. quod ipſo adhuc vivente publice editum anno 1542.

by Google

1549. *Vtinam*, inquit, *vel apud illos sit Rabelesus cum suo Pantagrueliſmo, ut ſcurrilis hominis ſcurrili voce abutar, ſi quidem inter homines ille adhuc agit. Nam Cardinalium turbam ineunte nuper hoc regno Romam dimiſſam & ablegatam ſecutus fuerat. Certe ſi quid callet bonæ artis, cogatur in ea tandem ſeſe exercere: alioqui tam impius homo, quam publice ſuis nefariis libellis peſtilens. Etſi enim Genevæ palam impie vivatur, impiè etiam ſcribatur, tamen non uſque eo depuduerunt Genevæi, ut impietati velint pro palam ſcortationem, vagam libidinem, cæteraque vitia miſcere videri. Enimvero huic noſtro Rabeleſo quid ad abſolutam improbitatem deeſſe poteſt, cui neque Dei metus ineſt, neque hominum reverentia? qui omnia, divina, humanaque proculcat, & ludibrio habet? Quis Diagoras magis de Deo præpoſtere ſenſit? Quis Timon de rebus humanis pejus meruit? γλωπτοιὸς ſit, ſit γλωσσογάστωρ, ſit & ὠμολὸχος quoque. Tolerabile utcunque fuerit. At quod ἀπόφθεγμα ſimul eſt, quod præterquam quod totos dies nihil aliud quam perpotat, helluatur, græcatur, nidores culinarum perſequitur, ac cercopiſſat, ut eſt in proverbio, miſeras etiam chartas nefandis ſcriptionibus polluit, venenum vomit, quod per omneis longe lateque regiones diſpergat: maledicentias & convitia in omneis paſſim ordines jactat: bonos viros ac pietatis ſtudia, honeſtatis item jura proſcindit, homo impie impotenterque dicax, & improbitatis invictiſſimæ quis tandem æquo animo ferat? Adeo ut vehementer mirum ſit, ab Antiſtite noſtræ religionis viro primario, eodemque doctiſſimo, tantam bonorum morum publicæque honeſtatis labem, & porro hoſtem pertinaciſſimum, ad hæc impurum fœdumque hominem cui loquentiæ permultum, ſapientiæ quam minimum ſit, ſoveri, ali, convivio quoque ac colloquio familiaribus adhiberi.*

Pag. 208. *lin.* 14. De Poſtello poſtquam ſcriptis inclareſcere cœpit, varie judicatum eſt. Pontificii, in quorum communione vixit, alicujus, immo & magni illum feciſſe videtur propter linguas & peregrinationes Orientales, ut opinor. An etiam propter vertiginoſam theologiam, dubito. Noſtri eum tanquam hominem fanaticum & profanum perſtringunt; ut *Beza in notis ad Iohann.* 21. 22, ubi dicit illum poſt tot blaſphemias Lutetiæ à Sorboniſtis adhuc toleratum fuiſſe. Author Turco-Papiſmi (Math. Sutlivius) lib. 1. p. 187. vocat illum hominem *impuriſſimum & plane atheum.* Ioſephus Scaliger in epiſtol. epiſt. 362. p. 706. refert eum in carcerem alicubi, cum contubernio ipſius uti cœpiſſet, conjectum (Lutetiæ, uti conjicio.) Et ibidem ſubjicit, *hominem fuiſſe, quem inſania ab omnis malitiæ ſuſpicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Certe fanaticum & vertiginoſum fuiſſe ſatis arguunt ſtolidi tituli librorum ipſius, quorum catalogum nuper quis dedit cum opuſculo cui tit. *Abſconditorum à conſtitutione mundi Clavis &c. Gulielmo Poſtello ex divinis decretis exſcriptore* &c. Amſteldami 1646. Præ-

hoc intelligi velint, de atheis directis, & aperte negantibus ac defendentibus, non esse Deum. Minime. Tales enim pauciſſimi ſunt, & forte præter unum atque alterum e.gr. Vaninum, Coſmum &c. nulli tales noti ſunt. Si enim eſſent, utique Gallia vivicomburio (uti docuit exemplum Vanini & Godofridi à Valle) jam dudum à monſtris illis liberata fuiſſet. Vnde rurſum liquet à Theologis Antagoniſtis Atheorum aut tantum, aut ſaltem ut plurimum intelligi atheiſmum indirectum, aut participatum, aut practicum. *Ibid.lin.* 23. Adde *Poſſevinum in Atheiſmis hæreticorum cap.* 11. ubi affirmat, atheiſmum maxime vigere inter omnes penè hæreticos, & in Anglia potiſſimum regnare. *Ibid.lin.* 30. *Tractatibus Anglicis p.* 173. indicatis, adde hic imprimis commentar. *Roberti Hull in* 2. *Petr.* 3. hoc titulo anno 1611. editum: *Saint Peters propheſie of theſe laſt daies, diſcouvering the iniquitie of the time, and Atheiſme of the age &c.* Et inſtar multorum poſſit eſſe ſcriptio & editio Atheomaſtigis lingua vulgari per Martinum Fotherby Epiſcopum Sariſburienſem an. 1622. quem tamen vir eruditiſſimus morbo & morte præventus abſolvere non potuit. Videatur præfatio ad lectorem. B. 2. B. 3. B. 4. ubi inter alia monet p. B. 3. *Atheiſmum hujus temporis fundatum eſſe non tam ſuper ignorantia quam ſuper opinione ſcientiæ.* Ibid. lin. 2. concludit: *Nomen Chriſtiani non poſſe hominem immunem præſtare ab Atheiſmo nec recitationem articulorum fidei poſſe facere verè fidelem.* Confer teſtimonia *Perkinſi, Topſelli, Kelleti, Carletoni* ſupra *p.* 118. 119. *cit.*

Pag. 222. *lin.* 3. à fine. Quod ad atheiſmum Machiavellicum, eo candorem Germanicum nunc paſſim inſici, ex hiſtoriis rerum geſtarum facile colligi poteſt, & ex ſcriptis politicis jam inde ab initio belli Bohemici & Germanici uſque in hunc diem editis. Huc arbitror facere apopthegma uſitatum celeberrimo philologo I. Grutero bibliothecario Heidelbergenſi: *Quiſque carpit Machiavellum, & quiſque eum praxi ſua exprimit* (germ. practicatur): referente *Iulio VVilhelmo Zinkgreſen, apopth. Germanicis part.* 1. *p.* 262. Quod ad Atheos practicos; avaritiæ ſcil. aut ventris mancipia, Epicuri de grege porcos, quin tales multi ſint in Germania & alibi, præſertim etiam in Belgio noſtro, minime dubitandum eſt: ut in illos quadret illud Hieronymi: *In mea patria Deus venter eſt & ſanctior ille, qui dicitur.*

Pag. 223. *lin.* 5. Idem *Iunius* graſſantes atheiſmos innuit, titulo, præfatione, & refutatione argumentorum, contra hiſtoriam creationis; quam ſubjecit *analyſi* 3. *cap. Geneſios. Ibid.lin.* 28. Remonſtrantes in libello, cui tit. **De Rechte Remonſtrantſche theologant** / conqueruntur de atheorum frequentia in Belgio. Autor anonymus *accurati Examinis c. primam*

Digitized by Google

mam meam disputationem Vltrajecti habitam, ait homines passim prolabi in atheismum. Quo sensu & scopo querelas illas istic effuderint, jam non inquirimus. Interpres Belgicus (quisquis est) Mercurii Trismegisti editi anno 1643. in postmonitis ad lectorem p. 145. ait se translationem illam elaborasse, ut convinceret homines illos (in Belgio scil.) qui negare audent angelos, diabolos, animas immortales, immo ipsum Deum.

Pag. 226 *lin.* 17. post illa verba: *Scripta Sorbonistarum.* Adde, *Steph. Paschasius in Recherches lib.* 3. *cap.* 42. 43. 44. Non mirum ergo in regno Papali tam longe lateque vagari atheismum, cum clerici & theologi, præsertim Iesuitæ antecessores se præbeant. De Papis, Episcopis, Cardinalibus, aliisque clericis gubernantibus supra dictum: & sufficit huic rei probandæ sola historiæ temporum inspectio. Summam habes in *Mysterio iniquitatis Plessei* & in *Sleidani historia* sub Carolo V. deinde in *historia Thuani, cum supplemento.* De concionatoribus, & theologię lectoribus aliisque clericis minoribus multa exhibet *Henr. Stephani tract. præparat. ad apologiam Herodoti.* De concionatoribus, qui viva voce & scriptis tantopere in Machiavellum declamare solent, vere dictum à Steph. Paschasio, in Recherches de France lib. 6. c. 38. *Mais je suis contraint de le corner à son de trompe en cette calamité où nous sommes veuz plongez. Parce que si vous oyez les Predicateurs du jourd'huy dedans leurs chaires ils n'ont autres declarations dans leurs bouches que celles qu'ils font encontre Machiavel: & neantmoins il n'y a celuy d'eux qui ne soit vrayement Machiavelliste, si nous appellons Machiaveliser quand un Predicateur est aux gages d'un grand Seigneur pour induire le peuple à le suivre.* Breviter si quis Machiavelli, aut subtiliorem quam pseudo politiam à Papali Clero in praxin deductam videre velit, is legat modo *Historiam Concil. Tridentini*, latine aliisque vulgaribus linguis editam. Cujus lectio efficiet, ut facilius carere queant lectione Taciti, similiumque scriptorum, si quibus ea propter alias occupationes obtingere non potest. De Perrono qui postea ad Episcopatum & Cardinalatum promotus fuit, retuli in *Desper. causa Papatus*, quomodo se obtulerit in aula Henrici III. ad probandum, Non esse Deum; & propterea ex aula pulsus sit. De Iulii II. Leonis X., Bembi, aliorumque Pontificum, Cardinalium & prælatorum atheis apopthegmatis, de Episcopi Iovii quasi-Ethnicismo &c. ab aliis & à nobis alibi ex parte quid indicatum fuit. Consulendi autores, qui vitas Pontificum scripserunt; quos in bibliotheca nostra enumeramus.

Ibid. lin. 20 *Sit hæc Appendix ad disp. de atheismo cõscripta mense Sept.* 1647. Ad Atheorum & atheismorum voces, eorumque synonymas audias hodie

Digitized by Googl

die nonnullas iniqua aut imperita indignatione commoveri, adeo ut vix per ipsos liceret homines rudiores aut imprudentiores contra periculosa & fanaticas ejusmodi vertigines, ad Dei gloriam & animarum salutem monere. Visum est ergo hanc appendicem ad abundantem cautelam, & uberiorem disputationis nostræ (præsertim *p.* 133-136. *& p.* 154. *& pag.* 168. *& p.* 181. *& p.* 183. *& p.* 189-208. *& p.* 216-226.) apologiam subjicere. Sunt autem eorum, qui scævis illis atheismorum vocibus aliquem mortalium, saltem confitentem aliquod numen, urgeri non ferunt distincti gradus. Alii enim per ignorantiam idioticam, aut errorem popularem hic impingunt. Alii sunt semi-docti, sed in scriptis & Theologiæ naturalis & supernaturalis planè hospites, immo ne terminorum & distinctionum philosophicarum & theologiarum leviss-sima cognitione imbuti. Alii docti quidem, sed prejudicio aut animi morbo hic contradicunt, quia scil. ita volunt, aut ipsis aliqua particulari in causa ita usu venit. Alii forte, quia putant se tangi & suam causam agi (ipsi enim optime seipsos nôrunt), omnem istarum vocum usum molestissime ferunt. Alii minime mali, quia vident nimis temere atheismos sæpe impingi iis, quorum genuina fides & pietas plane contrarium suadet, aut de quibus saltem ex regula caritatis meliora sperare possent, hinc fit ut quasvis harum vocum usurpationes fastidiant. Nos omnibus illis unius theseos propositione sic occurrimus. Thesis hæc est: *Non est illicitum (nedum ut crimen sit politicè & graviter puniendum) homines deitatem seu numen non negantes, immo aperte Deum profitentes, insuper formam aliquam religionis publicæ in Ethnicismo, aut Mahumedismo, aut Iudaismo, aut etiam in Christianismo exercentes, nominatim in Papatu, ostensis periculis & consequentiis atheismi, disputado urgere, atq; adeo falsæ doctrinæ eorũ atheismos (indirectos sc. & participatos) impingere; ut illi de falsitate doctrinæ suæ tanto melius convinci possint, aut saltẽ alii rudiores & incautiores præmoneri.* I. *Quia*, scriptura hoc agit quę omnes Gentiles vocat impios, Atheos &c *Ephes.* 2. *v.* 12. coll. cum 1 *Thessal.* 4. 5. Eadẽ aliquos in medio Christianismo consequentiis atheismi premit. 1. *Corinth.* 15. 32. 33 34. *Philipp.* 3. 19. 2 *Pet.* 3. 17. coll. cum *Psalm.* 14. 1. *&* 94. 7. 8. Qui tamẽ Deum aliquem norant, & cultum aliquẽ numinis etiã Christianum exercebant. II. *Quia*, probat hoc exemplũ & cõsensus patrum, qui non tantũ Gentiles passim atheos, Epicureos, impios appellabant, uti dictum est *p.* 179. & nominatim imperatorẽ suum Julianum *Ibid.*; Sed & Christianum nomen profitentes hæreticos, ut Gnosticos, apud *Irenæum l.* 2. *cap.* 58. Et Marcionitas, Valentinianos, Basilidianos, Saturnianos aliosque hæreticos apud Iustinum Martyrem in dialogo cum Thryphone *p.* 45. edit. Parisiensis anno 1551. & fol. 37. 6.

edit.lat.Pariſ.an.1565.in 8.& p.77.tom.2.edit.lat. Langii in folio ; ubi ait eos nomine Chriſtianorū nominatos docere ἄθεια καὶ δολόφρονα & dicere & facere ; eoſque ibidem exſertis verbis propterea appellat & à Chriſtianis credi dicit ἀθέους ἐκ ἀσεβεῖς, καὶ ἀδίκους ἐκ ἀνόμους. i. *atheos, irreligioſos, injuſtos iniquoſque.* Ecce hic communem antiqui Chriſtianiſmi fidem & profeſſionem, de hominibus Chriſtianis, ſed heterodoxis ſeu hæreticis, propter abſurdas, peregrinas, & blaſphemas aſſertiones ſeu opiniones. Ἀνὰ δ' τὸν Ἰησοῦν τίθεσιν, ὀνόματα μόνον ὁμολογεῖν Χριστιανοῖς ἐαυτοὺς λέγουσιν, ὃν τρόπον οἱ ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἐπιγράφουσι τοῖς χειροποιήτοις, καὶ ἀνόμοις καὶ ἀθέοις πλάσμασι κοινωνοῦσι *Eo quod nomine tantum confiteantur Ieſum, re autem nequaquam colant, quantumvis Chriſtianos ſe appellitent: quemadmodum Gentiles Dei nomen adſcribunt manufactis ſtatuis, quod mox profanant impiis & illicitis myſteriis.* III. *Quia*, præit hic exemplum reformatorum theologorum aliorumque eruditorum qui paſſim gravant 1. *Pontificios* præſertim Papas, curiam Romanam, conſiſtorium, Epiſcopos, Ieſuitas &c. quod ipſorum hæreſes, modus diſputandi, barbara perſecutio veritatis & pietatis, impia facta &c. aut atheiſmum, Lucianiſmum, Scepticiſmum, Libertiniſmum, blaſphemiam ſapiant, aut ad ea ducant. Vide quæ paſſim per totam hanc diſputationem enotavimus, præſertim *p.*192.193.133. Quibus adde imprimis autorem *Turco-Papiſmi lib.*2. ubi paſſim reponit Pontificiis quod nobis objiciunt. Et *Ioſ. Scaligerum*, qui in *refutatione fabulæ Burdonum* Gaſp. Schioppium alioſque obtrectatores ſuos aliquoties atheiſmi conſequentia percutit. II. *Socinianos*, eorumque aſſeclas aut affines de quibus *p.*194.189. Adde Bezam in epiſtolis, epiſt.16.p.111. Vbi dicit, *neminem in eccleſia ſenſiſſe, aliud eſſe Arrianiſmum, quam Atheiſmum.* Socinianis adjungo Vorſtium, de quo *pag.* 120. Quem imprimis Atheiſmi accuſabat eximius philoſophus & Medicus *Egliſemmius in Criſi Vorſtiani reſponſi p.*4.6.15.& *in Hypocriſi p.*15.41. III. *Libertinos*, Enthuſiaſtas, Scepticos. De quibus ſupra *p.*118.222. Hic adde *Bezæ tract. de hæreticis puniendis*, ubi adverſarios ſuos titulo *novorum Academicorum* inſignit. Et *Ioh. Iacobi Grynæi diſpp. theolog.part.*1. ubi certitudinem doctrinæ probat contra Academicos & Pyrrhonios. Et Lucę Oſiandri tract.c.Franc.Puccium anno 1593. Tubingę cum approbatione facultatis theologicæ ibidem & conſiſtorii eccleſiaſtici Stutgardiani editum : in cujus titulo dicitur, *Puccium ſcripto ſuo Satanico omnium religionum confuſionem, & ex ea conſequentem Epicureiſmum introducere conatum.* Et p.196.hortatur pios Magiſtratus, ut *Puccii libellum blaſphemum, hoc eſt, Alcorani Turcici compendium, & Epicureiſmi fundamentum, conquirant, ſupprimant, aboleant.* IV. *Neutrales*, & malos Syncretiſtas. De quibus liber *VVigandi de Neutralibus.* Et exſtat de iis teſti-

teſtimonium Melanthonis in commentar. ad Roman 24. pag. 411. edit. Argentorati anno. 1540. in 8. *Exoritur autem quoddam novum genus ſapientum, qui cum ſint ἄθεοι, nulla prorſus volunt moveri de religione certamina, Laudant pacem, & concordiam, execrantur omnes, qui quocunque modo ſerunt diſcordias, hos tanquam κοπρίσματα, & peſtes generis humani tollendos eſſe cenſent. Hæc eſt una philoſophia, Pontificum, Cardinalium, Regum, Canonicorum & plurimorum, qui perhiberi volunt viri politici, qui ſcilicet otium ſuum interturbari nolunt.* v. *Antinomos*, alioſque fanaticos hodie in Anglia emergentes impietatis, & atheiſmi arguunt ſcripta aliquot idiomate gentis edita. Ex quibus Honorius Reggius Kemnatenſis ſua excerpſit, & latino ſermone edidit. Verba ejus p. 50. 51. hæc ſolũ exſcribo: Paget in Epiſtola dedicatoria Hęreſiographiæ; *Ecce*, inquit, *amota Hierarchia, ſubito ingens hæreticorum numerus, ut locuſtæ, Eccleſias Anglicanas obruerunt, Familiſtæ, Anabaptiſtæ, Donatiſtæ, Antinomi, Independentes, Arminiani, Sabbatarii, Anti-Sabbatarii, Traskitæ, Millenarii, Hetheringtonii, Sociniani, Ariani, Atheiſtæ.* De Atheiſtis ſic inquit: *Magnus eorum numerus eſt. Quidam coram judice Provinciali incarnationem I. C. irridebat. Pater ejus Toloſæ in Gallia combuſtus fuit, ſed apud nos filius impunitus evaſit. Concionantur, excudunt & exercent hæreticas opiniones ſuas palam.* Ante illos Melanthon idem ipſos aſperſerat. part. 2. Conſilior. p. 357. 358. ubi Antinomis & quidem profeſſione publicis theologis adſcribit, *furores, ſycophantiam, ſcurrilitatem ſophiſticam, præſtigias*; & conciones eorum dicit eſſe *Cynicorum* potius quam *Chriſtianorum*, tandem pag. 361. ſic concludit: *Manifeſta igitur inſania eſt, & Cyclopum, & Cynicorum furor, dicere, obedientiam, quam leges divinæ præcipiunt, non eſſe neceſſariam. Ac magiſtratuum ſeveritate coercendi erant, qui tales opiniones defendunt contumelioſas contra Deum & pernicioſas moribus. Quid intereſt inter pecudes & homines remota Dei, & legum notitia?* vi. *Pelagianizantes* quos in diſput. contra prædeſtinationem & gratiam Dei, impios & *Scepticos* appellat *Calvinus in tract. theolog. p. 292. a.* & 724. a. vii. *Philoſophos*, Medicos, philologos &c. De quibus vide *p.* 123. 131. 200. Adde *Sennertũ in tract. de Chymicorum & Galenicorum conſenſu & diſſenſ.* Et *Libavium in refutatione confeſſionis & famæ Fraternitatis Roſeæ crucis* & in ſuis *ſingularibus part.* 1. ubi philoſophos & Medicos Hermeticos ſeu Paracelſicos *impietatis*, ſtultitiæ, factionis arguit. Nec prætereundus *Mericus Cauſaubonus*, qui in *Pietate* Galp. Schioppio tribuit ἀθεΐαν eumque vocat Atheum. Conferri etiã poſſint conſequentię, quibus aliqui ex reformatis utuntur in examine novæ *methodi probandi Exiſtentiam Dei*; quam primus, uti putat, mundo exhibuit *Renatus des Cartes* quod ad religionis profeſſionem Pontificius, & quidem Ieſuitarum diſci-

pulus atque æſtimator: uti ipſe gloriatur. Autores mox *rat.* 5. citabo 11. *Pſeudo-politicos*, ſeu malos Politicos; de quibus vide *p.* 117. Addi poſſent veri cætera Politici & legitimi Principes ac Magiſtratus, qui ex profeſſo religionem & eccleſiam reformatam ferro & flamma perſequi non deſinunt: ſiquidem argumentari velimus ſaltem ad hominem ex illo axiomate quod habet Didacus Celada in commentar. in Iudith. cap. 7. v. 18. ubi §. 24. titulus ſic habet : *Qui pios & juſtos perſequitur, ſacrilegus fere eſt, & ſuſpectus atheiſmi.* Sed nolimus has machinas adhibere: cum exemplum Pauli eccleſiam perſequentis conſideramus. x. Homines vitioſos, quamvis profeſſione Chriſtianos, quales ſunt avaritiæ, ambitionis, luxuriæ mancipia. De quibus *pag.* 119. 124. xi. *Mahumediſtas*, Iudæos, Paganos, à fide alienos. p. 122. Sic autor *Turco-papiſmi l.* 1. *cap.* 8. Mahumedum plane impium & ἄθεον vocat. xii. *Quinimmo* orthodoxi theologi aliquando ſe mutuo gravant, propter diſſidia circa politiam eccleſiaſticam & externos ritus. Quod hiſtorice ſolum hic refero, nec judicium depromo: quia non eſt hujus loci. Vide *pag.* 195. Et adde titulum libelli cujuſdam theologi Angli, *Profanus Puritanus* &c. quem in *diſp. de ſuperſtitione* refutamus. Viciſſim Anti-hierarchici in Anglia Epiſcopali hierarchiæ occaſionem & originẽ atheiſmi imputant. De quo vide ſcriptum nuper ſeditum tit. Honori Reggii Kemnatẽſis, in prolegom. p. penult. *Multorum animos tum ſubjit recordatio illius quod venerabilis Beza non ſine prophetiæ ſpiritu olim reſcripſit Cnoxo, eccleſiæ Scoticæ reformatori*, Sicut Epiſcopi papatum peperunt: ita oculis pene ipſis jam cernitur Pſeudo-epiſcopos, Papatus reliquias, Epicureiſmum terris invecturos. *Cujus certum vaticinii eventum parum abſuit quin Eccleſiæ Scoticæ pene expertæ eſſent, niſi Deus* &c. Ibid. p. ult. *Atq; hæc præmittere viſum ut eo manifeſtius eſſet Britanniam diutius Epiſcopos non potuiſſe ferre, niſi in Papiſmum & Atheiſmum labi vellet. Eant nunc illi, & glorientur de antiquitate ſua & neceſſitate* ! Plura collegit Ieſuita *Fitz Simon in Miniſtro-machia Britannica.* Lutherani ſatis frequenter reformatis atheiſmos imponunt propter dogmatica nonnulla, in quibus ab ipſis diſſident. Quod nobis operoſe probandum non eſt: Collegit illos Floſculos ex Lutheranorum libris *Andreas Iurgiewicius* canonicus Vilnenſis *in Bello quinti Evangelii p.* 110 *&c.* Quid? quod *Conradus Schuſſelburgius lib.* 1. *Theolog. Calviniſtarum*, *art.* 29. *&* 30. propter euchariſtiam ad ægrotos aut moribundos, non deferri ſolitam apud Reformatos, & propter non uſitatam adorationem Chriſti in cœna, Calviniſtas vocat ἀθέους. Ex quibus ſaltem conſtat, nullum alium Atheiſmum, Scepticiſmum, Libertiniſmum &c. niſi indirectum, aut participatum, aut ſaltem alterutrius pericula & occaſiones intel-

intellectas ipsis fuisse. Et proculdubio illi seipsos sic interpretarentur. Nec memini unquam criminis politici & gravissime vindicandi à reformatis, ubi rerum potiuntur, accusatos aut condemnatos Lutheranos, antecessorum suorum consequentiis & affirmatione adductos, ut hæc de Calvinistis crederent, ac publice profiterentur. IV. *Quia*, ipsi Pontificiis ordinario hoc sale perfricat adversarios suos: jure an injuria, hic non disputabo. Sufficit historica relatio ad homines Papalis professionis sive clericos sive laicos commonefaciendos, ne tam ægre ferant, siquidem à reformatis simili stylo, seu mavis argumentis & consequentiis ad absurdum deducentibus excipiantur; & ut ipsi videant, quid & quibus subdistinctionibus respondendum sit consuetis querelis, de blasphemiis & atheismis per reformatos sibi impositis: quas querelas renovarunt & serio ab horrendis illis se purgare voluerunt in nupero *colloquio Thorunienſi an.* 1645. *sess.* 11. *Septembr.* 13. Vtuntur autem his armis Pōtificii 1. *Cōtra reformatos* & Lutheranos. Vide *p.* 190. 191. 122. 123. Adde Barthol. Fayi in senatu parisiēsi cōsiliarii, in suo Energumenico p. 128. *Multis*, inquit, *in fide nutantibus &c.* Et *Giffordum ac Reginaldum in Calvino-Turcismo lib.* 1. & *in præfat.* & *cap.* 1. & 2. ubi nominatim Hollandis, aliisq; Belgis fœderatis maledicit, quasi blasphemiam illam *de tribus Impostoribus* probarent. *Spondanus in tract. de Cœmeteriis p.* 7. idem satis confidētur agit. Renatus des Cartes quāvis theologus nō sit, sed mathematicus aut philophus, hic inter testes Pontificios & Iesuitarum discipulos atq; æstimatores locum forte mereretur, quod mihi atheismum haut obscure impingat in libello sub forma epistolę ad me, edito: sed quia causa doctrinę Papisticę immo & suę philosophicę perfunctoriè perstricta ad personales infamationes dilabitur, & hoc nomine ipsius famosi libelli in hac urbe nostra proscripti sunt, nolo hanc camarinā hic movere. II. *Cōtra* Libertinos, Socinianos, Anabaptistas, Neutralistas, aliosque extra cōmunionem ecclesiæ Romanæ constitutos. Sed haut opus pluribus hoc probari, cum omnes libri contra istos adversarios scripti, titulis illis passim respersi sint. *Possevinus in apparatu sacro*, *in voce* Iustus Lipsius, scriptorem Dialogistam (Theod. Cornhertum), qui in caput aliquod Politiæ Lipsianæ inscripserat, vocat *Atheum.* III. *Contra*, subditos propriæ suæ ecclesiæ, qui in causa aliqua politica ad nutum sacerdotum omnia non agunt & loquuntur: aut qui tolerantiam externam seu politicam religionis reformatæ concedunt: aut qui reformatos ad libitum & nutum sedis Romanæ non persequuntur: aut qui aliquam rationem unionis inter reformatæ, & Romanæ ecclesiæ subditos concedunt; aut qui revera athei sunt, & tales vita se declarant, quidquid externe simu-

lent. Hos communiter nomine politicorum, atheismi & libertinismi incessunt, imprimis Principes & Magistratus. Et palmam aliis omnibus Clericis & theologis in Papatu, hic præripiunt Iesuitæ. Vide quæ notamus *p.* 115. 116. & *p.* 216. & in *paralipom.* ad illam paginam. Quod si suæ religionis & ecclesiæ cõfortes ita excipiunt, certe minus stomachari debent patres illi aut eorum discipuli, si quis reformatus atheismi & scepticismi pericula & consequentias noxiis aut periculosis alicujus commentis opponat. Quia (ut de talione nihil dicam) justæ hic causæ sunt *tum* communes ex parte totius Papatus, quas notamus *p.* 192. 193. *tum* speciales ex parte Iesuitarum, quas indicamus *p.* 116. 226. 192. & pluribus aliquando deducemus. Quod si accedant causæ speciales, periculosorum quorundam theologematum, aut philosophematum; quæ ipsi Iesuitæ & totus papatus communiter condemnaret, saltem pro suis non agnosceret, utique non importune consequentiæ illæ urgentur, de occasione Scepticismi, Libertinismi, atheismi suppeditata, deque manuductione ad eam (quidquid sit de intentione autoris) per labyrintheas, periculosas disputationes, per novas & absurdas hypotheses, quibus scripturæ autoritas labefactatur, firmamenta pro veritate religionis adferri solita infirmantur, hominibus imperitis, incautis, aut in bevio positis dubii, perplexi vertiginosi absurdi conceptus circa Deum (de quo etiam vera dicere periculosum est) & res divinas suggeruntur, atque ita nonnulli à simplicitate receptę & communis fidei avertuntur. IV. *Contra* philosophos, lureconsultos, scriptores politicos, Theologos. Vide *p.* 117. Si quis legat nuperas *disp. Parisiensium contra Meditationes primæ philosophiæ Renati des Cartes*: imprimis scriptum peculiare *Gassendi* in 4. mirabitur forte cur illis cõsequẽtiis, quibus utuntur, & cur tacite monere illum voluerint, in posterũ accuratius & aliter Scepticismo ostium, immo & rimam occludendam. *Iulium Cæsarem Scaligerum* qui ut erat Atheismo & Atheis infestissimus (teste dignissimo tanti patris filio *epist.* 1. quæ est ad *Ioh. Douzam*) sic satis acriter subinde urget Cardanum. Cui *Cardanus* vicissim ob periculosa & absurda argumenta, (ipso judice) Impietatem impingit. *p.* 1129. apologiæ, quæ postremę editioni operis Subtilitatum in 8. Basileæ, addita est. v. *Contra* Reges, Principes, Proceres. Vide *pag.* 116. & 117. Adde *autorem* libri *de justa abdicatione Henrici* III. ubi refert Regem cum de rigore vitæ differeretur, mirabundum & dubitanti similem dixisse: *An vero fieri potest, ut sit unus Deus. Et Petrum Matheum* qui, in *historia ad ann.* 1602. inquirit in Atheismum Mareschalli Bironi, eumque publice victuris chartis pandit. Ejusdem Bironi atheisticum apopthegma, refert Cambdenus (sed historicus reformatus) in Annalibus

Anglic.

Anglic.ſub Elizabetha part.4.p.805. *Licet*, inquit, *hanc pietatem* (comitis Eſſexii in morte) *ut miniſtello quam viro bellicoſo digniorem Bironus & alii prophani ſubſannarent, quaſi formido inferni non ſit Chriſtiani fortitudo.* Quid alii hiſtorici, Politici, theologi, aliique ſcriptores Pontificii, de Imperatore Friderico, De Henrico VIII. rege Angliæ, de regina Elizabetha, de Regibus Galliæ, Hiſpaniæ, Sueciæ, Bohemiæ, de Senatu Veneto, de Principe Tranſylvaniæ Gabriele Bethlemo, de principe Auriaco Wilhelmo, de Ill. Belgii fœderati Ordd. ſcripſerint ſupra ex parte & paſſim notavimus. Et ne Ieſuitæ, aut qui ex ipſorum diſciplina prodierunt, hic ſe extra quærant, ſuggerimus harum rerum curioſo lectori, perluſtret modo *Bibliothecam Philippi Alegambe*, & inter alia inquirat in illa quæ politico-theologica aut liberis tractatibus, aut aſtricte ad & contra Machiavellum à Ieſuitis edita. Imprimis in tractatus politico-pragmaticos, ſeu politico ſpeciales, quos quamplurimos & plerumque ſuppreſſis ſuis, non raro etiam fictis alienis nominibus evulgarunt. Vide catalogum & clavem eorum apud *Alegambe p.* 447-453. VI. *Quia* alii quicunque Antagoniſtæ reformatorum, Sociniani ſcil., Anabaptiſtę, Remonſtrantes, aliique ſubinde aut exſertis verbis aut per conſequentiam atheiſmum, impietatem, blaſphemiam impingunt innoxiæ noſtræ doctrinæ. De Socinianis, Anabaptiſtis, aliiſque jam non probabo. Tantum indico Remonſtrantes, quorum calumnias p. 195. notamus, non tantum reformatis propter doctrinam de providentia, & prædeſtinatione divina & perſeverantia, ſed & univerſo Chriſtianiſmo propter hæreſes Socinianas & forte illis deteriores anathematizatas earumque publicas profeſſiones non toleratas, imponunt, quod *patentiſſimam atque ampliſſimam portam craſſo atheiſmo* aperiant. Et hinc fieri, *quod atheorum aut hypocritarum, aut ſtupidiſſimorum innumerus pene numerus ſit omnibus in locis ubi vis dominatur, & libertas conſcientiarum* (exercitii & conventuum intelligunt) oppreſſa jacet. Sic illi in Vindiciis *ſeu Vedelio Rapſodo cap.* 10. *p.* 187. ubi vide: & confer imprimis *pag.* 92. 93. Vide & *refutationem* noſtram *libelli Danielis Tileni*, quam vernaculo ſermone conſcripſimus. Ergo Sociniani, Remonſtrantes eorumque fautores, item hybridæ, πολυπάθειλοι, Sceptici, Lucianici, Neutrales in religione, cum myſtis Machiavellicis & Epicureis, qui ubique volunt unguis eſſe in ulcere, ſecum habitent, nec tantopere paratragœdientur, ſi forte à reformatis *atheiſmum* aut *Scepticiſmum*, nominari contingat, dum ad abſurdum adverſarios abſurdiſſimos redigere ſtudent, ut ad veritatē convertantur, aut alii ſaltem ab ea non avertantur. v. *Quia*, Academię, & ſcholę, eccleſię reformatæ in Belgio exemplo ſuo docere voluerunt poſſe quibuſdam in caſibus

debito

debito modo & fine, duros ejuſmodi cuneos adhibere. Quamvis enim exſerte voces *atheiſmi*, Scepticiſmi, Epicureiſmi &c. ſemper non uſurpent, tamen cum rationes tales adhibent, & tales voces ſynonymas uſurpant, ex quibus lectores Atheiſmi Scepticiſmi, Libertiniſmi pericula aut conſectaria elicere poſſent. Hiſtorice tantum nonnulla referam, quæ mihi nunc memoria ſuggerit: non quod eo ipſo ſingula ſingulorum dicta & ſcripta uſque ad minimos apices mea faciam aut tanquam mea approbare & præſtare tenear: Intercurrunt enim nonnulla, quæ quod ad materiam ſeu conſequentiam particularem exſerte improbo. *Primum exemplum* ſit in cauſa Puccii. Vide tr. *Fr. Iunii contra Puccium*. *Secundum* & celebre exemplum in cauſa Conradi Vorſtii. Vide p. 120. & ipſius Antagoniſtas *Sibrandum Lubbertum*, *Mathæum Iadum*, Leovardienſes *Smoutium*, *Donteclokium* & eximium philoſophum *Egliſemmium*. *Tertium* exemplum datum in cauſa Remonſtrantium, ut illa nunc eſt poſt editam apologiam. Hic videnda imprimis *Vedelii arcana Arminianiſmi*, quorum prima pars à facultate theologica Leidéſi approbata fuit. *Quartũ* exemplũ datum in controverſia inter Barlæum profeſſorẽ in Gymnaſio Amſteldamenſi & inter Vedelium Theologum Daventrienſem, poſt Franekeranũ. Vide *Vedelii Deũſynagoga* & anonymi (*Martini Schoock* tunc profeſſoris Vltrajectini, poſt Daventrienſis, nunc Groningani) *Vorſtium redivivum* pro Vedelio ſcriptum, ſed quem Vedelius probavit atque edi curavit. *Quintum* exemplum nuper datum in Examine novæ Methodi probandi Deum. Hic videnda *Maccovii diſputatio* Franekerę habita: *Revii Zwarezius repurgatus diſp.* 29. & 30. cujus ſententiam quod ad impugnationem argumenti de idea probat *Mareſius* Theologus Groninganus *in diſp.* 7. *ad confeſſionem Belgicam*, *theſi.* 1. *Stuarti* philoſophi primarii, in Academ. Lugd.-Batava, *diſputatio* eidem *novæ methodo oppoſita*: *D. Triglandii corollarium diſp. de certitudine fidei* ſubjectum, quod *blaſphemiam* methodo illi imponit: Si qui porro libros & diſputationes, *Fr. Iunii*, *Gomari*, *Riveti*, *Polyandri*, *Maccovii*, *Altingii*, *Vedelii*, aliorumq; profeſſorum Belgicorum percurrat, videbit eòs non abſtinere in totum à terminis blaſphemiæ, impietatis, ſcepticiſmi, atheiſmi, Libertiniſmi, Epicureiſmi &c., cum Pontificios, alioſque adverſarios ſive theologos ſive philoſophos oppugnãt; nec tamen à quoquam reformato theologo, nedum à judicio eccleſiaſtico, aut politico, aut Academico infami injuriarum & calumniæ crimine condemnatos fuiſſe, & conſequenter alicui ex adverſariis eorum ſive Ieſuitici ſive alterius ordinis aut gradus Papiſtæ, aut Remonſtrantico, ſive theologo ſive philoſopho, ſive nobili ſive ignobili hactenus cauſam præadjudicatam, modo ſcil. rei illi

in

Digitized by Google

in quæstione status inficialis de facto convicti essent. Imprimis nihil tale factũ in Academia & ecclesia Groningana, cum professores ejus supra alios Belgicos zelum contra nonnullos adversarios suos tum heterodoxos tum orthodoxos seu ejusdem confessionis socios objectis *impietatis, atheismi, scepticismi, blasphemiæ* præcipitiis ostendere voluerunt. Vt jam nihil dicam de scriptis *Vbbonis Emmii* scholæ Groninganę Rectoris, post historiarum in Acad. Professoris *contra Davidem Georgii*, & *Kircherum Medicum* Emdanum, quibus etiam primarii aliquot ex nobilibus & viris Politicis in Belgio haut leviter tanguntur; vel unus *Altingius in suis problematicis* huic rei probandæ sufficeret. Ibi enim probl. 2. pag. 17. Metaphysicam omnem, ejusque usum eliminaturus, hoc argumento (quod est ordine tertium) inter alia pugnat: *In utramque partem disputat omnia, & vix quidquam certi habet.* Hinc Sceptica theologia *nata, quæ tandem exit in Atheismum.* Quo telo non tantum Pontificii, sed & omnes theologi, philosophi, ac professores Academici Lutherani pariter & reformati petuntur, quotquot scil. Metaphysicæ studiosi, cultores, scriptores, doctores audiunt; non obstante, quod omnes illi quam maxime scepticismum & atheismum, etiam & vel imprimis cum metaphysicantur, se oppugnare profiteantur. Zelum præstantissimi theologi pro causa veritatis (secundum scientiam ipsius) hic suo loco relinquo: quid tamẽ de judicio illo, & consequentię firmitate judicandum sit, candide & libere indico in *disp. nostra problematica de theologia.* Proxime succedat *Freitagius* medecinæ *ibidẽ* professor, qui in *Refutatione novæ sectæ Sẽnerto-Paracelsicæ* publicis disp. in Acad. Groningana instituta *disp. 9. p. 398.* & *in apologia dispp. præmissa p. 9. 10. 11. 14.* Sennerti & Sperlingeri professorum Wittenbergensium opinionibus, quas scripturę repugnare contendit, *blasphemiã, impietatẽ, dãnatas hæreses impingit*, & omnes Theologos cõtra ipsos advocat. Simile quid egit *Martinus Schoock* philosophię professor ibidẽ nõ tantum in opusculis antehac editis, sed & in disputationibus quibusdam philosophicis istic habitis, inter quas excellunt, tres *dispp. de Scepticismo.* *Maresius* theol. ibid. professor, adversarios suos consequentiis *atheismi* aut *Libertinismi*, aut *impietatis* data occasione oppugnat: ut cõstat ex libris ab illo editis, contra Pontificios, Grotium Papizantem, Nuperum anonymum autorem libelli cui tit. *Ad legem & testimonium* &c. Sic e. gr. in libello gallico c. Leodienses cui tit. *La Chandelle* &c. *in præfat.* Pontificiis objicit formalem notam seu characterem atheismi. Eosdem Pontificios sic incessit, in Collegio Theolog. Groningę habito, ibidemq; edito anno 1645. loc. 1. thesi 14. *Perperã ergo distinguunt inter conclusiones theologicas, & fidei, quarum illas* deductas *vocant, has*, expres-

ſas; *nõ alio fine quã ut ſuorũ rixas perpetuas in graviſſimis theologiæ capitibus ſ elevent, & quendam Sceptici ſmum invehant inter Chriſtianos.* Hæc in viros eruditos & publicos theologos abſque injuriâ ſevere in foro politico vindicandâ ſi ita dici poterant, utique dicere poſſent theologi Belgii ſupra indicati, viri mathematici & atheologi novam Methodum probandi Deum, pari, ſi non majori jure, à ſe ſic oppugnatam fuiſſe. Idem una cum Altingio conſtituens tunc facultatem theologicam anno 1644. 15. Kal. Septembr. ſex quæſtiones earumq; aſſertiones philoſophicas diſputationibus Ant. Deuſingii tunc philoſophiæ profeſſ. Harderoviceni, nunc Medec. profeſſoris Groningani à Theologo tunc Harderoviceno nunc Franekerano Ioh. Cloppenburgio facultati oblatas condemnavit: non tantum tanquam *periculoſas ex fabulis Iudæorum ac Platonis, Origenis aliorumque deliriis derivatas, quæ ſanam philoſophiam, maxime naturalem, corrumpunt, ſed etiam falſas, profanas,* (N.B.) *directe incurrentes in creationem & providentiã Dei* &c. Apud *Cloppenburgium in Re judicata &c. p.* 11. Idem in diſp. philoſophicis in Gymnaſio Sylvæ-ducenſi, ubi tunc profeſſorem agebat, diſp. de Mundo Reſp. H. Ruſchio anno 1639. theſi 11. *Et qui Chriſtiani illam Ariſtotelis ſententiam aliquâ ratione tuentur, ſtatuentes non repugnare, Mundum fuiſſe ab æterno, Athei mo clam militare videntur.* Plura forte ex ſcriptis hujus theologi excerpi poſſent: Sed hęc ſuffecerint: ad oſtendendum morem theologorum Belgicorum. Quo magis mirandum eximio mathematico, ſed in metaphyſica ac theologia tum ſcholaſtica tum ſcripturaria minus exercitato Ren. des Cartes, qui ex Galliis & Ieſuitarum diſciplina in Belgium noſtrum advenit, ibiq; complures annos tranſegit, tam inſolens viſum fuiſſe, quod nuperrime Theologus Leidenſis novis ipſius philoſophematis de Deo blaſphemiam objecerit: adeo ut ab ampliſs. DD. curatoribus inclytæ Acad. Leidenſis petere auſus fuerit, ut ille theologus Cl. ad palinodiam aut aliam quamcunque ſatisfactionis rationem adigeretur. Sed longe fallit virum illum quamvis eximium mathematicum, calculus juridicus, non minus quam theologicus. Si hiſtorias noſſet, & prudenter ſimilia cum ſimilibus, præterita cum præſentibus componeret utique manibus palparet, parum à Cl. Triglandio præſtitum eſſe, præ iis quę ab ipſo, & ſocienno ipſius Merſenno, & facultate theologica Pariſienſi, & præceptoribus ipſius Ieſuitis contra reformatos theologos non tantum ſed & contra philoſophantes & novam rationem ac methodum philoſophandi affectantes Pontificiæ, Reformatæ, Lutheranę religionis præſtita ſunt. Multa non congeram, nec longe abibo. *Merſennus* theologus Pariſienſis, ex ordine minimorum de S. Paula, in *commentariis in Geneſin, in problematis Fr. Georgii Veneti*, in

libro

libro Gallico c. Atheos seu Deistas, & in libro Gallico cui tit. *Quæstiones theologicæ, physicæ* &c. non tantum reformatis theologis & philosophis, sed & Pontificiis, Franc. Charrono, *in libro c. Deistas*, Gaffarello, Archangelo Burgo, Gulielmo Postello, Georgio Veneto, omnibusque Cabalæ sectatoribus (quales in Papatu quamplurimi) in *commentar. in Genesin c.* 3. 21. atheismum, Magiam &c. tum exsertis verbis tum quod ad sensum & per consequentiam objicit & in eos tanquam atheos, brachium sęculare advocat. Eadem fidelia ibidem denigrat Robertum Flud philoso-Anglum. Cui ἀπομειδόμενος Gaffarellus in abditis divinæ Cabalæ mysteriis p. 72. reponit: *Etenim Respublica in ipsum merito deberet animadvertere, cum non cabalam, cujus inscius est, sed ipsam diabolicam magiam palam scriptis doceat.* Confer quę *ibidem* persequitur *p.* 73. 74. 75. 76. Atque hic Mersennus, quamvis novam hanc philosophiam Renati des Cartes antea strenue improbaverit, immo etiam refutationem ejus serio à se susceptam aut suscipiendam mihi per literas indicaverit, postea tamen nescio quo vento subito afflatus eam tanquam ῥόπτρον suspicere voluit, aut saltem ita præ se tulit. Addo Sorbonam seu facultatem laudante & evulgante eodem *Mersenno* in *q. theologicis physicis* &c. *q.* 28. *Amphitheatrum Henrici Kunrath* philosophi & Medici Germani religionis Lutheranæ solemni decreto 1. Martii 1625. condemnasse; *quod repletum*, uti loquuntur, *impietatibus, erroribus*, & quod *perpetuâ ac sacrilega profanatione textuum scripturæ abutatur; pluribus religionis catholicæ mysteriis, & lectores ducat ad artes prohibitas atqùe abominabiles.* Quod si Iesuitis Renati venerandis præceptoribus, Mersenno theologo ex ordine minimorum, Theologis Sorbonæ Parisiensis liceat non tantum suæ religionis homines (Georgium Venetum, Gaffarellum &c.) & iis in regnis aut locis commorantes, ubi ipsorum autoritas agnoscitur, sed & nostræ religionis theologos, philosophos, Medicos in Germania aut Anglia libere (uti prætendunt) & hactenus absque censura ecclesiarum & theologorum suorum philosophantes, publicis libris & solemnibus decretis condemnare: utique tantopere indignari non debet, si theologus reformatus in Batavia pro jure cathedrę theologicę noxias dubitationes Papistarũ, & inter eas peculiarẽ illam dubitandi methodum Renati des Cartes oppugnet & certitudinem scripturę, fidei Christianæ, & reformatę vindicet, ne incautiores à recto religionis tramite abducãtur, aut periculosis ac labyrinthcis conceptibus implicentur, præsertim cum libri ejusdem manibus studiosorum, & aliorum reformatæ religionis consortium, passim terantur, ipseque autor cum sequacibus in Batavia habitet atque Academiæ illi immineat. Ante hac jure suo sed non ita simili plane in casu Acad. nostra Vltrajecti-

na decretum condidit, ab Ampliſſ. hujus urbis Senatu approbatũ, & non ſine autoritate ejus evulgatum, quod judicium depromit de libello & nova philoſophia Profeſſoris cujuſdam Vltrajectini, ad neceſſariam juventutis Academicæ præmonitionem, & publicam Academiæ à novorum paradoxorum infamia liberationem. Quod ſi quis Germanus aut Belga reformatæ religionis, in Gallia habitans libello famoſo (qualis eſt *epiſtola Renati des Cartes ad Dinetum* Provincialem Ieſuitarum) tit. epiſtolæ ad theologum Reformatũ in Germania & Belgio, decreta Academiæ Pariſienſis in *Ieſuitarum theologia moralẽ*, aut in *Gaſſarelli curioſitates inauditas*, aut in monachorum Hybernorũ opiniones, aut in *Henr. Kunrath Amphitheatrum* aut in quemcunq; Academiæ Pariſienſis profeſſorem aut civem, publice ita excipieret, & nominatim Rectorẽ Academię cõquiſitis mẽdaciis & calumniis obrueret; quo loco putaret res reformati illius Germani aut Belgæ in Gallia futuras? Quid ſi inſuper Henr. Kunrath aut Robertus Flud, aut alius quis in Gallia habitans à Rege aut ſuprema curia cõtentiosè petat & quidẽ per epiſtolam, ut Merſennus & Sorbona ad palinodiam adigantur, aut ad compenſationem injuriæ infami calumnia condẽnetur; Quid putat futurum? Sed cogitet corollarium illud contra plus quam papiſticam ἐποχὴν in Academia Batava propoſitum vix folium eſſe novæ ipſius metaphyſicæ & theologię naturali injectum: arbores potuiſſe in eam cadere, & forte poſt caſuras, ſiquidem tota facultas theologica, immo omnes facultates in Belgio exemplo Pariſienſis, eam ex profeſſo examinent, & contra eam judicia ac decreta ſua emittant, ſi forte ibi invenirent propoſitiones *erroneas*, *malè ſonantes*, *ſcandaloſas*, *piarum aurium offenſivas*, (ut loqui ſolent Pariſienſes alięque facultates in Papatu) *hæreticas*, *profanas*, *aut blaſphemiam*, *ſcepticiſmum* &c. redolentes. Quod ſi tale judicium de ipſius, aut cujuſcunque alterius periculoſa philoſophia aut theologia aliquando ferretur, an non credit poſſe per theologos & collegia eccleſiaſtica à ſupremis Belgii poteſtatibus verę religionis & pietatis defenſoribus impetrari ut libri tales proſcribantur, & autores, ſi contra ordinem conſtitutum tumultuari pergant, debitè coerceantur? Sed dicet forte hanc poteſtatem, hunc morem non eſſe reformatis Academiis: Et ſi eſſet, non debere ipſos male judicando abuti iſta poteſtate: Saltem non debere perſonalibus injuriis & calumniis judicia ſua commaculare: etiam ferendum quidem eſſe ut philoſophia refutetur, explodatur; modo odioſis conſequentiis & criminibus blaſphemiæ, Libertiniſmi, Scepticiſmi &c. ipſi autores ejus non graventur. Reſpondemus ad 1. De poteſtate & more reformatarum eccleſiarum & Academiarum, nominatim in Belgio, ipſius non eſt ſtatuere, ſed alio-

rum

rum ad quos hoc pertinet. Ad 2. An justo titulo & potestate sua abutantur Academiæ, aut facultates theologicæ, aut collegia ecclesiastica, judicabunt illi, ad quos hoc pertinet. Ad 3. respondebit theologus, cujus corollarium novam philosophiam pupugit, nihil tale à se factum. Idem responderent facultates theologicę, siquidem talia in ipsius scriptis inventa, qualia sibi objici aliquando non ignorat, condemnarent. An per metamorphosin eandē hic sperat realia sc. argumēta philosophica aut theologica desumta ab absurdis consequētibus, blasphemię, scepticismi, Libertinismi, atheismi ad libitum ipsius ilico mutanda in puras putas calumnias personales magis, quam decreta Sorbonæ cōtra Henr. Kunrath, aut Gaffarellū; quia forte in Parnasso suo somniat alibi apud bonos Belgas hoc illi semel ita successisse. Ad 4. non patientur theologi aut theologicæ facultates, sibi à novorum philosophematum seminatoribus præscribi, quibus potissimum argumentis ad absurdum deducentibus ea confossuri sint. Præterea veritatem historicè cur non exponerent, siquidem theologica aut philosophica aliqua Scepticismo, Libertinismo, Manichaismo, Epicureismo, Stoicismo, Socinismo, Mahumetismo, aut deliriis Platonicis aut Marcioniticis, Valentinianis, Gnosticis, &c. affinia contineant, aut ad præcipitia illa ducant. Sexcentis exemplis patrum, Pontificiorum, nostrorum hoc probari posset. Componeré etiā cum Renati querelis de Theologis Leidēsibus & de Vltrajectnis decretis, decreta cōgreg. Cardinalium, & Inquisitorum, quibus Romæ Galilęo, Foscarino aliisque istius sectæ philosophantibus, silentium imposuerunt. Sed quia ut Sorbonæ decreta Sequanam vix transire dicuntur, sic Cardinalium decisiones Alpes forte non transvolant, saltem Belgium nostrum, quod nunc incolit non ingrediuntur, supersedebo, eumque & lectorem meum ad *Froymundi* theologi Leovanienſis *Anti-Aristarchum* & *Vestam* amandabo. Atq; hęc quidē occasione corollarii in Acad. vicina propositi, & quęrelæ Cartesianę de injuria & calumnia inde enatæ, hic visum fuit monere: Non quod eo ipso corollarium illud tanquam à me propositum confiteri velim (apage tā insulsas novorum sine Codice Iurisconsultorum consequentias), aut ea defensione Academiam vicinā indigere putē; sed quod non possim ferre calumnias aliquorum contra theologos & philosophos illos, qui pro veritate & pace scholarum, ecclesiarum, Rerum publicarū invigilant. Vide porro & confer de fanaticis & periculosis philosophematis *disp. de Creatione part.* 6. & 7. Concludo dicto Sexti Empirici contra Doctores Dubitantios & Scepticos, quod habet l. 1. contra Mathematicos cap. 1. *In contradicendo iis qui profitentur disciplinas, idem videtur esse animus Epicureorum & Pyrrhoniorum: nonest autem eadem affectio.*

Ad *disp. de scientia Dei p.*251. *lin.*14. Formalia verba Boethii lib.5. de consolatione philosophiæ sunt: *Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.* Addi potest dictum Ignatii in epistola ad Ephesios fere sub finem: Οὐδὲν λανθάνει τὸν κύριον, ἀλλὰ οὐδὲ τὰ κρυπτὰ ἡμῶν ἐγγὺς αὐτοῦ ἐστι. Πάντα οὖν ποιῶμεν, ὡς αὐτοῦ ἐν ὑμῖν οἰκοῦντος, ἵνα ὦμεν αὐτοῦ ναοὶ, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν θεός. i. *Nihil enim latet dominum: sed etiam occulta nostra coram ipso sunt. Omnia ergo faciamus tanquam ipso in nobis habitante: ut simus ejus templa & ipse habitet in nobis.* Et Basilii in Asceticis seu in quæstionibus compendio explicatis, quæst. 29. πόσῳ πρόσω ἀγνοεῖν τις μὴ ἐρεῖ ζεσθαι, ἀεὶ θεὸν ἐπόπτην, καὶ τὸν κύριον παρόντα ἐνοπτεύεσθαι πάντι. Διὰ τί γὰρ ὑπόκριτος ἔρχεται πρὸς τὸ ὀφθαλμοῖς ἄρεσκος πρὸς ὀφθαλμοὺς τινὸς τῶν μὴ ἀρεσκόντων αὐτῷ. i. *Quomodo quis poterit non irasci?* Resp. *Si Deum inspectorem, & dominum præsentem semper inspicere putat. Quis enim subditus aliquando audet ob oculos principis aliquid quod illi displicet?* Similia in casu actus conjugalis habet Hieronymus in commentar. ad *Tit.*2., quæ hic studio non describo. Videat, cui vacat. Non prætereunda est aurea sententia Epicteti apud Arrianum lib.1.cap.14. ὅταν κλείσητε τὰς θύρας καὶ σκότος ἔνδον ποιήσητε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν, οὐδὲ μόνος εἰμὶ· οὐ γὰρ εἶ μόνος ἀλλ' ὁ θεὸς ἔνδον ἐστὶ καὶ ὁ ὑμέτερος δαίμων ἐστί. Καὶ τίς λύχνου χρεία φωτὸς, εἰς τὸ ἐλέγχειν ἃ ποιεῖτε. *Cum januis adductis tenebras in conclavi feceritis, cavete ne unquam dicatis, vos esse solos: non enim estis soli: sed Deus vobiscum est intus, etiam genius vester adest;* (Ethnicè loquitur) *quibus quid tandem opus esse putatis illato lumine, ad videndum ea, quæ agatis?*

Ad *disp. de Iure & Iustitia Dei pag.*371. *lin.*24. Quin & ipse Calvinus mentem suam satis explicat, & sententiam nostram confirmat in tract. theologic., de æternâ Dei prædestinatione p.728. *Memoria quidē repetendum est quod ante dixi: nihil nisi optima ratione facere Deum: sed quia certissima justitiæ regula est ejus voluntas: nobis præcipua, ut ita loquar, rationum omnium ratio esse debet. Nam fidei humilitas, quum ex divinæ justitiæ reverentia nascatur, minime stupida fingenda est. Quis enim, nisi persuasionem hanc penitus animo infixam habeat, justum esse Deum, & recta ejus opera: in solo ejus placito acquiescet? Itaq; Sorbonicū illud dogma, in quo sibi plaudunt Papales Theologastri, detestor, quod potentiam absolutam Deo affingit. Solis enim lucem à calore avellere, imo suum ab igne calore, facilius erit, quam Dei potentiam separare à justitia. Facessāt ergo procul à piis mentibus monstrosæ illæ speculationes: plus aliquid Deum posse quàm conveniat: vel eum sine modo & ratione quicquam agere. Nec verò commentum illud recipio, Deum, quia lege solutus sit, quicquid agat, reprehensione vacare: Deum enim exlegem qui facit, maxima eum gloriæ suæ parte spoliat, quia rectitudinem ejus ac justitiam sepelit. Non quod legi subjectus sit Deus,*

Digitized by Google

Deus, niſi quatenus ipſe ſibi lex eſt. Talis enim eſt inter potentiã ejus ac juſtitiam ſymmetria & conſenſus, ut nihil ab ipſo, niſi moderatum, legitimum, & regulare prodeat.

Ad *diſp. de potentia Dei p.* 410. *lin.* 8. Addantur Origenes lib. 3. c. Celſum : Δύναται δὲ καθ' ἡμᾶς πάντα ὁ θεὸς, ἅπερ δυνάμενα τῷ θεῷ εἶναι, καὶ τῷ ἀγαθὸς εἶναι, καὶ τῷ σοφὸς εἶναι οὐκ ἐξίσταται. i. *poteſt ſane Deus juxta noſtram opinionem omnia, per quorum potentiam à deitate, bonitate, & ſapientia ſua non excidit.* Et Chryſoſtomus homil. 10. in Iohannem : Εἰ δὲ λέγοιεν, ὅτι θεὸς πάντα δύναται, ἀπὸ δὲ τούτου μεταπεσεῖν ἐδύνατο οὐκέτι φησὶν αὐτοὺς ἐρῶμεν, ὅτι πάντα δύναται ὡς ἂν μὴ θεὸς ᾖ &c. i. Quod ſi dicant, Deum omnia poſſe ita ut etiam in carnem mutari potuerit. Hoc illis reſpondemus, Deum omnia poſſe quouſque Deus manet. Si vero mutationem ſuſcepiſſet, & quidem in pejus, quomodo eſſet Deus? Nam mutatio procul abeſt à ſimplici Dei eſſentia.

Pag. 427. *lin.* 5. à fine: Adde ibid. apolog. 187. 118. imprimis etiam Reſponſum Eorundem ad excerpta &c. pag. 11. *Non deſuerunt inter ſcholaſticos, nec deſunt hodie qui aſſeruerunt, aſſeruntque ſine ullo periculo Chriſtum non tantum potuiſſe non obedire ſed etiam potuiſſe peccare. Ibid. p.* 428. *lin.* 11. Adde *Bellarminum l.* 5. *de Juſtificatione c.* 11. qui rectè defendit, Chriſto etiam in humana natura fuiſſe intrinſecum & naturale, non peecare propter unionẽ hypoſtaticam ipſius cum deitate, quæ humanitatem regebat : ideoque Chriſtum abſolutè & ſimpliciter non potuiſſe peccare. Olim opinio hæc de Chriſti peccabilitate in Ario tanquam *impia, ſtulta, blaſphema*, condemnata fuit à Concilio Niceno : teſte ipſius epiſtola ad eccleſiam Alexandrinam &c. apud *Socratem lib.* 1. *cap.* 6. Propter eandem ſynodus Alexandrina Arianis anathema dixit, apud *Theodoretum lib.* 4. *cap.* 3. Confer porro de hac damnata opinione *Socratem lib.* 1. *cap.* 3. & 6. *Theodoretum lib.* 1. *c.* 4. & 8. & *l.* 2. *cap.* 8. *Sozomenum lib.* 1. *cap.* 14.

Ibid. p. 431. *lin.* 12. verba *Hieronymi* exſtant in *epiſtola ad Euſtachium de cuſtod. virginit.* Mirum quid ſibi voluerit *Accurſius in gloſſ. un. C. de nupt. virgin.* Cum à ſententia Hieronymi (quam per lapſum memoriæ Auguſtino tribuit) diſſentiens ſtatuit : *à Deo poſſe reſtitui non ab homine.* Studet quidem illum excuſare Conr. Rittherſhuſius lib. 4. ſacr. lection. cap. 7. pag. 268. *Reſpexit credo, ad reatum ſive effectum peccati, quæ eſt obligatio ad pœnam tranſgreſſoris. Hunc enim effectũ tollere poſſe Deum, & pro infinita ſua bonitate tollere in lapſis pœnitentibus* &c. Sed hæc excuſatio non convenit. Neq; enim credendum, tam abſurdum aut imperitum fuiſſe Accurſium ut putaverit Hieronymum, & compilatores Iuris canonici, negaſſe Deo poſſibilem eſſe remiſſionem peccati à virgine commiſſi; de qua blaphema aſſertione ne quidẽ per ſomniũ cogitarunt. Et ipſe Ritterſhuſius paulo

paulo poſt eadem p. 268. ſatis innuit huic excuſationi ſtandum non eſſe *Veruntamen hæc delictorum venia atque abolitio eam vim non habet, ut ob eam deſinat vera eſſe illa enuntiatio: David occidi curavit Uriam ut ejus conjuge &c.*

Eadem pag. 431. *lin.* 25. Aliquos ex illis autoribus indicamus *in diſp. de Creatione part.* 10. *ſub finem.*

Ad diſp. de Chriſto ἀνυπόστατον *Pag.* 350. *lin.* 1. Adde: obſervat *Caſaubonus ad characteres Theophraſti cap. de adulatione, voces,* ἰκεσίου & ἄνωθεν & ſervorum & diſcipulorum fuiſſe, quas honoris cauſa propriorum nominum loco uſurpabant, cum de dominis aut præceptoribus ſuis loquerentur. Idque ex ſcriptoribus græcis & latinis eorumque ſcholiaſtis ibidem probat.

Pag. 459 *lin.* 14. Adde etiam & Pontificiis repone dictum Occami in centiloquio, concl 62. *Chriſtus*, inquit, *ſecundum exiſtentiam divinam non eſt filius Dei.* Ipſi ſecum habitent, & Occamum ſuum explicent.

Pag. 460. *lin.* 31. Adde eundem *Whittakerum in Defenſione c. Guliem: Raynoldum, ad præfat.* §. 14. 15.

Ad *diſp. de neceſſ. & util. dogm. de Trinitate pag.* 485. *lin.* 29. Adde precationem *Nathanis Chytræi ad ſpir. ſ. in Viatico itineris extremi pag.* 242. Et precationem ad patrem, filium & ſpir. ſ. Steph. Knyghts martyrio in Anglia coronati anno 1555. quam exhibet ibidem *Chytræus pag.* 426. *ex Foxi commentar. rerum in eccleſia geſtarum lib.* 4. *p.* 427. edit. Baſil.

Ad *diſp. de adoratione Chriſti mediatoris p.* 552. *lin.* 9. 10. Supplementum hoc invenies in *diſpp.* noſtrarum *volum.* 2.

Pag. 557. *lin.* 19. Eandem fere ſententiam tenet *Scheiblerus* theologus Lutheranus *lib.* 2. *Metaphyſ. cap.* 3. *art.* 3.

Pag. 569. *lin.* 2. Adde *Conimbricenſes ad* 8. *phyſic. cap.* 2. *qu.* 6.

Pag. 587. *lin.* 10. Adde ex recentioribus *Claramontii l* 16. *de Univerſo c.* 12

Pag. 601. *lin. penult.* Et *Majolum colloqu.* 14.

Pag. 601. *Lorinus in comment, ad ſapientiæ c.* 16. *p.* 555. de ſalmandra in eundem fere modum autorum, (quos quamplurimos ibidem citat) ſententias conciliat. Idem fere & luculenter agit *Lælius Biſciola in horis ſubceſivis cap.* 1. Qui uterque videri poteſt.

Pag. 628. *lin.* 19. Adde *Fr. Paduani tract. de Ventis, & terræ motu*, in fol. *Ibid. lin.* 20. Habet etiam nonnulla *Joh. Manelphius in diſp. Urbanis ad* 1. *ſect problem. Ariſtot.* Et plura *David Chriſtiani lib.* 2. *Geograph. in appendice.*

Pag. 644. *lin.* 21. *Joach. Vadianus in epiſtola ad Rud. Agricolam Rhætum*, quæ ſubjecta eſt *ipſius commentariis in Melam.*

Pag. 645. *lin.* 9. Inter Geographicos illos *Joach. Vadianum epiſtol. ad præced. probl. citata.*

Pag.

*Pag.*646.*lin.*2.à fine.*Salmuthum ad Novè reperta Pancirolla tit.*1.*per totum.*

*Pag.*650.*lin.*4.à fine. Inquirit etiam in incrementa Nili *Magius lib. miſcellan.cap.*10. Et *Geographus eArabs Nubienſis p.*98.edit.lat. Et complures alii. Sed omnibus exhauſtis & collectis omnes alios hic ſuperarunt *Ioh.Bapt.Scorcia & Frid.VVendelinus modo indicati.Ibid.lin.*10.Et, *Iulii Caſaris Recerpiti nuncius de Veſuviano incendio.* Et *Voſſius lib.*2.*cap.*68. *Ibid.lin.*21. Imprimis etiam *Majolus colloq.*10.11.12.13.

*Pag.*651.*lin.*19. Tantum adde *Henricum Heers* Medicum Eburonem qui nuper ſcripſit *de Acidulis Spadanis. Ibid.lin.*27. Quibus adde *Petr.Meſſiam part.*2.*variar.lection.c.*24.25.

*Pag.*662.*lin.*9.à fine. Balſami cognitio ad faciliorem locorum quorundam ſcripturæ explicationem faciet. De *vite* & *vino* idem dicendum. Exſtant tract.*Gratarolí de vino & omni potabili*; & *Canonhieri de admirandis vini virtutibus* ; & *Theologia de Vite viniſera.* Ex antiquis conferri poteſt *eAthenæus lib.*1.*&* 2.

*Pag.*665.*lin.*22. Huc pertinet contemplatio Euripi , ſeu ponti Euxini. Sed contra illa quæ de ſeno fluxu & refluxu ejus vulgo apud autores occurrunt,dubium merito moveri poſſet , an non ad fabulas phyſicas referri debeant. Certe *Gyllius in Boſphoro Thracio lib.*1.*cap.*4. teſtatur ſe diligenter in hanc narrationem inquiſiviſſe , & didiciſſe ex molitoribus , qui frequentes in ejus littore , nonniſi bis de die (naturali ſcil. 24.horarum) affluere & bis refluere : ſed ſubinde certum hunc curſum non ſervare. Addunt alii impetuoſum eſſe ejus fluxum. Sic Thomaſo Porcacchi in deſcriptione celebrium Inſularum.Livius dubium hoc tollere videtur : *Non ſepties die (ſicut fama ſert) temporibus certis reciprocat , ſed temere in modum venti , nunc huc nunc illuc verſo mari velut monte præcipiti devolutus torrens rapitur.* Sed Gyllius loc.cit. intercedit : *Equidem* , inquit , *in Chalcidem cum veniſſem , Livii ſententiam probare non poteram , cum nullo flante vento certis temporibus contemplarer modo ferri ab ortu ſolis , modo ab occaſu , tanto impetu , ut ventos contrarios & plena navigia contra navigantia ſecum aſportaret, molaſque multas ab eo verſari vidi aliquot horas ab ortu ad occaſum ſolis , aliquot ab occaſu ad orientem.* Videtur ex motus irregularitate , quæ ſubinde contingit , Et perpetua impetuoſitate enata eſſe vulgata opinio de ſeptuplici ejus fluxu.Certe ex recentioribus Anton.Maginus in Geograph.Ptolomæi , ultra incertam famam nihil agnoſcit : *Velocis ac varii fluxus eſt mare ibi quater in die , aut ſeptíes (ut alii dicunt) reciprocantur æſtus.* Boterus in relationibus multo apertius , quater affluere & refluere, *quãvis communiter dicatur ſeptíes* &c.Et ex antiquis *Strabo*

Digitized by Google

nihil certitudinis oſtentat, cum ait εἰς φερόμενα. *Pauſanias in* luculenta ſua *Græcia deſcriptione* ejus non meminit, nec *Thucydides in ſua hiſtoria*, ubi tamen frequens Eubœæ mentio occurrit.

Ibid. lin. 29. *David Chriſtiani*; qui *lib.* 2. *ſyſt. Geographici cap.* 12. 13. 14. quindecim opiniones recenſet; & omnibus aliis rejectis tanquam falſis, quod illis poſitis æſtus non ſemper actu ponatur, nec ſublatis tollatur; ultimam tanquam magis communem & probabilem admittit: quod ſcil. luna per incrementum & decrementum luminis ſui, aut per motum localem ſupra horizontem, aut per naturalem ſympathiam aquas marinas alterat, & ſic æſtum concitat. Rationes ibidem adfert, & ſuffragia autorum; inſuper objectiones ſolvit, & ad problemata quædam, quæ hypotheſin aut conſectarium hic faciunt, reſpondet.

Pag. 670. *lin.* 3. Confer *Ionſtoni Thaumatograph. claſſ.* 2. *cap.* 1. *art.* 5.

Pag. 671. *lin.* 4. De lucernis ejuſmodi in ſepulcris teſtatur etiam *Lazius l.* 3. *de Republ. Romana cap.* 18. Et *Vlyſſes Aldovrandus ornithol. l.* 2.

Pag. 696. *lin. ult.* Vide eundem *Benjaminum p.* 214. edit. hebr. lat. l'Empereur in 8.

Pag. 703. *lin.* 19. Ex *Medicis Valerius Martinius* Medicus Venetus *libr. duobus de colore, luce, lumine &c.* Adde *Thomam Bartholinum de luce Animalium.* Attingunt hæc etiam ſuo modo ſcriptores de Viſu, &c. de oculo, quales *Fortun. Plempius, Fabritius ab Aqua pendente.*

Pag. 718. *lin.* 2. Adde *Pareum in Ex-ertitat. p.* 70.

Pag. 719. *lin.* 4. à fine. Adde *Mouſeti theatrum inſectorum*, Londini ann. 1634. Sed imprimis phyſica de locuſtis Theologo cognoſcenda, ad explicationem locorum ſcripturæ *Matth.* 3. *Ioel.* 1. & 2. *Levitic.* 11. 21. 22. Vbi poſt *Bezam ad Matth.* 3. ſupra omnes alios (quos ego vidi) manuductionem & indicium autorum præſtant *commentar. Cornelii à Lapide, ad loc. cit.* Et *Voſſius lib.* 4. *c.* 78.

Pag. 723. *lin.* 11. à fine. De pellicano vide etiam *Voſſium l.* 3. *c.* 80. 83. 84.

Pag. 724. *lin.* 7. Vide etiam fabulam phœnicis refutatam à *Voſſio lib.* 3. *cap.* 99. & *Franzio.* Ego inter rationes ab illis, & *Nierembergio* ac *Cordus loc. modo cit.* aliiſque allatas, ex theologiæ armamentario duas illas imprimis urgerem. Quarum una, quod hac ratione reſurrectio mortuorum, ſeu regreſſus à privatione totali ad habitum ſtatuatur naturalis; & quod conſequenter propria fides ac ſpes Chriſtianorum hac fabula non leviter oppugnetur; tantum abeſt ut per eam ſtabiliatur. *Altera* ratio eſt, quod hæc ſucceſſio Phœnicis, per traducem cinerum aut carnis putrefactæ repugnet benedictioni *Geneſ.* 1. 22. peculiariter avibus factæ. Nec excipi poteſt, cineres illos, aut putrefactam phœnicis mortui carnem,

nem, esse putrem materiam unde vi solis aut influentiarum cœlestium novus phœnix generetur: quia hoc in insectis secundum legem naturæ locum habere posset, sed non in animalibus perfectis, immo perfectissimis, qualis phœnix esse dicitur. Atque hinc colligimus ignorantiam & multiplicem ἀβλεψιάν plerorumque patrum in rebus non tantum pure scripturariis & theologicis, sed imprimis etiam philosophicis & historicis. Sed omnes omnium fabulas & nugas superavit Pseudo-Clemens lib. 5. Constitut. apostolicar. cap. 7. ubi ait, eum *quingentesimo quoque anno in Ægyptum ad aram solis &c. volare, exstantem ad orientem, ut aiunt, solem precari, & sponte incendi atque in cinerem redigi.* Quamvis autem epistola ad Corinthios sub Clementis nomine nuper in Anglia edita, tam late fabulam non extendat, non potest tamen ab ignorantia & absurdo atheologico excusari, nedum ut in canonicis aut quasi canonicis scriptis numerari debeat. Phœnicem enim pro verissimo resurrectionis argumento haut obscurè adhibere videtur: uti hoc olim in ipso reprehensum, apud *Photium in Myrobiblo, lib. seu tract.* 126. Vossius loc. cit. Clementem excusaturus observat, illo tempore fuisse hanc communem de phœnice opinionem. Præterea non esse necesse credere, Clementem scripti ecclesiastici autorem *omnia naturæ arcana scivisse: cum ne quidem de apostolis id credere opus sit.* Nam illud Iohann. 16. 13. *restringendum esse ad veritatem earum rerum, quæ ad salutis negotium pertineant* &c. Sed nos priori consideratione nunc præterita, ad posteriorem respondemus: Pertinere ad autoritatem scripturæ, ut credamus scriptores θεοπνεύστους religionē viva voce aut scriptis infallibiliter docentes, nunquam argumenta ad probandum, aut similitudines ad illustrandum à rebus naturalibus duxisse, ut in ἰσεῖαν physicam, aut rei veritatem impingerent. Vide & confer *disp.* nostram *de Autoritate scripturæ.*

Pag. 725. *lin.* 26. Et forte jam inde à majoribus Gentilibus primo illud promanavit: qui sacrum quid in ciconiis statuebant, ut notat *Dalecamp. ad Plinii lib.* 10. *cap.* 23.

Pag. 728. *lin.* 2. à fine. De pegoso vide *Vossium lib.* 3. *c.* 99. *Ibid. lin.* 23. Et *Vossium lib.* 4. *cap.* 66.

Pag. 732. *lin.* 13. Ex theologis nostris *Ioh. Iacobus Grynæus disp. theologicis* inseruit epistolam de unicornu. Videtur etiam vulgo dictus monoceros defendi à *Scaligero Exercit.* 205. Sed historiæ & experientiæ ibi fere nullæ comparent, præter testimonium unius Lud. Vartomanni, qui duos vidisse se dicit.

Pag. 733. *lin.* 8. à fine. Adde *Scaligeri Exercit.* 186. Sed rectius id negabat Cardanus; quem defendit *Vossius lib.* 4. *c.* 59. Quem vide.

Digitized by Google

*Pag.*734.*lin.* 5. *Idem lib.*4.*c.*56.*Ibidem lin.*10. Idem *Voſsius lib.* 4.*cap.* 63.*Ibid.*à fine. Et de Elephantis notas *Davidis Hoeſchelsi ad Origenem c.Celſum pag.*488.

*Pag.*736.*lin.*6. à fine. Vide etiam de bombycibus *Franc. Fernand. de Cordua in didaſcal.multipl.c.*7. De muſcarum reviviſcentia alterutrum ſimiliter ſtatuendum. Item de hirundinum hyeme in fundo arundineti deliteſcentium. Si de echino, quod refertur, à *Plinio lib.*11.*c.*36.fabuloſum non ſit, dici poſſet animam diviſibilem eſſe, & partes diſſectas etiamnum animatas uniri. Sed malim credere, eſſe fabulam.

*Pag.*688.*lin.*9. Adde *Bellonii obſervationes rerum memorabilium in Græcia, Aſia &c.*

*Pag.*740.*lin.*1. Et *Ioſephus à Coſta in deſcriptione novi orbis lib.*7.*cap.*3. Et ex eo *Iohannes de Laet in notis ad diſſerationem Grotii de Origine Gentium Americanarum p.*82.coll.cum *p.*202.ubi refert etiã hodie in variis partibus Americæ reperiri homines, qui noſtri orbis homines proceritate multum ſuperant. Et anno 1586. Mexicę in ſepulcro gigantis repertum dentem molarem, qui ſuperabat pugnum humanum. Idem *A Coſta lib.*1.*c.*7. refert in Peruvia multam memoriam eſſe gigantum quorum adhuc oſſa deformis magnitudinis reperiantur juxta Mantam & Porto Vieyo, qui triplo proceriores fuerunt, quam hodierni Indi.

*Pag.*742.*lin.*5.à fine. *Voſsius lib.*3.*c.*99. conjicit gentis Arimaſporum in Schytia fabulam inde ortam, quod Schytæ optimi cum eſſent ſagittarii, in collimando uno uterentur oculo, altero clauſo.

Pag.746.*lin.*7. Et *Scaliger in commentar.ad Ariſtotelem de animalibus*,ubi de fœminis marinis. Et *Vincentius Cartarus de Deorum Imaginibus*. Et *Fortunius Licetus de monſtris cap.* 86. ubi etiam alii autores ab illo citantur.

*Pag.*746.*lin.*9. *Annales & hiſtoriæ Belgarum* ſcriptæ *à Iohanne à Leidis, Reinero Snoio, Ioh. Reigersbergio, Iacobo Mejero, Vincentio Siſrido.*

*Pag.*747.*lin.*18. Adde *P. Zacchiam in quæſt medico-legal. lib.*1. *tit.* 3.

*Pag.*748.*lin.*11. Inter Iureconſultos imprimis operosè de abortivis agit *Alphonſus de Caranza* I.C.Hiſpanus *tract. cit.* Cum quo jungẽdus *Zacchias lib.*1.*quæſtion. Medico-legalium tit.*2.*quæſt.*10.

*Pag.*751.*lin.* 22. De abortuum & monſtrorum reſurrectione agit *Auguſtinus in Enchiridio cap.*85. 86. 87. Quem vide, cum *commentar. Danæi.*

*Pag.*753.*lin.*5. De Strigibus & Harpyis Vide *Voſsium lib.*3.*c.* 99.

Pag. 754. *lin.*28.De mediis animalibus inter homines & bruta, quod ſcri-

Digitized by Google

ſcribit *Albertus Magnus* citãte *Vadiano in epiſtola ad Agricolã, cum comment. ipſius ad Melã* edita Ff. 3. ad fabulas naturales referendũ judicamus. Verba Alberti apud Vadianum (ipſum enim Alberti librum non vacat inquire & inſpicere) ſunt iſta: *Pygmæi ergo, ut ad inſtitutum revertamur, quos Auguſtin. c. octavo, lib. 16. Civit. Dei. Græcis à cubito, quemadmodum Euſtathius, nomen obtinuiſſe ait, Spithamæi, id eſt palmares, ob miram eorum brevitatem, tres dodrantes non excedunt. Græcis certe πυγμὴ cubitus dicitur. Horum illuſtres ſcriptores perſæpe meminerunt quadam tamen ſitus diverſitate. Nam cum eos inter Indiæ gentes Plinius cenſeat, Pomponius l. 3. in ea ponit Arabiæ parte, quæ ultra ſinum Arabicum in Æthiopiam vergit. Strabo lib. decimoſeptimo in iiſdem locis fuiſſe creditos quidem, ſed confictos exiſtimat: hinc occaſione fictionis ducta, quod in interiori Æthiopia, qua extima ejus terræ inhabitari videbantur, omnia ferè animalia exigua provenire compertum ſit. Contra vero Philoſtratus, qui lib. 3. ait, Pygmæos ſub terra degentes, ſupra Gangen poſita loca incolere, & vivere non vanum eſſe. Cui cum Ariſtot. in eo quod ſpecus habitari ab eis ait, convenit. Albertus lib. de animalibus 21. eſſe & vivere eos quidem, humanæ tamen rationi exactum uſum habere negat: Eamque ob rem c. 3. l. 1. eos homines ſylveſtres nominat, aliquid noſtræ naturæ habentes in quadam, ut ait, deliberatione, & cap. 4. 2. tract. 1. l. Simiam & Pygmæum hominis ſimilitudinem habere inquit, Plin. cap. 11. 4. & Solin. in Thraciæ deſcriptione ad Geraniam urbem juxta Hæmum, & Strymonem Pygmæos creditos fuiſſe, Catiſos barbaris dictos, & gravis pulſos ait. Noſtri quam eleganter de ipſis Iuven. & Gel. ſcribant.*

Pag. 739. lin. 31. Imprimis *Rainoldum prælect. 234. in libr. apocr.*

Pag. 742. lin. 26. Quos *Geographus Arabs*, & *Olaus Magnus loc. cit.* in inferiori receſſu Iagog & Magog ſeu Cathaię homines eſſe dicunt: eos *Athanaſius Kirckherus in Copto prodromo c. 4. p. 95.* ſuſpicatur eſſe cobalos & munculos ſeu virunculos (quos vocant) montanos: de quibus *Agricola lib. ult. de Animalibus ſubterraneis.* Sed alia forte conjectura fabulæ Pygmæorum adferri poſſet. Ex libro Iovii de legatione Moſcovitarum, cum dicit: *Ultra Laponas in regione inter Corum & Aquilonẽ perpetua oppreſſa caligine Pygmæos reperiri, aliqui eximæ fidei teſtes retulerunt, qui poſtquam ad ſummam adoleverint, noſtratis pueri denũm annorum menſuram vix excedant* &c: Laponos ſeu Lappinos ſeu Pilappios pleroſque eſſe brevis ſtaturę ſi verum ſit, uti refertur, forte nimium amplificata hæc brevitas occaſionẽ dedit hiſtoriæ Pygmæorum. Cõcludo verbis Raynoldi in 254. prælect. ad libros apocryphos p. 1507. cum de Pygmæis & prodigioſis gigantibus egiſſet: *Verum iſtiuſmodi portentoſa fabula miro artificio Satanæ excogitata ſunt ad varios errores ſeminandos. In quo parum ſibi caviſſe videntur ſcriptores*

res Christiani, qui nimia credulitate fabulosa istiusmodi pro veris memoriæ commendarunt, quæ tamen possent ex circumstantiis historiæ, idque manifestissimis vestigiis redargui. & p.1510. *Verum istiusmodi nugis patefecit viam Philostratus, idque ad artificium Satanæ promovendum de quo dixi, ut veteres illi putarentur dii atque heroës, ac pro numinibus ab hominibus colerentur.*

*Pag.*755.*lin.*24. De variis homnibus sylvestribus & incultis proxime ad bestias accedentibus, quamvis ratione prœditis; deque hominibus, qui alterius formæ externæ esse dicuntur, omnia fere collegisse mihi videtur *Majolus in diebus Caniculär.colloq.*2. qui videndus.

*Pag.*760.*lin.*25. Sed longe Condrochum præcipuas aliquot quæstiones perstringentem superat *Paulus Zacchias* Medicus Romanus, qui operose hoc egit in *libris quatuor quæstionum Medico-legalium*: quem nuper demum nactus sum. Recusus est liber Lipsiæ in 8.ann.1630.

*Pag.*762.*lin.*15. De Iudæorum, imprimis Saducæorum, & Mahumedistarum sententiis nonnulla lectu digna observat *Theodorus Hacspan in notis ad Nizzachon R.Lipman p.*243-248

*Pag.*777.*lin.*8.Notandum hic Tres esse distinctas quæstiones,quarum *Prima*, An immortalitas animæ sit contra lumen naturale h.e.an ex lumine naturali necessario deducatur, Animam esse mortalem. *Secunda*, An possit lumine naturali demonstrari. Prioris quæstionis affirmativam tenuisse dicitur Pomponatius, aliique philosophi in Italia; quorum opinio hæreseos damnata fuit sub Leone x.in postremo *Concil. Lateran.*, Ad alteram quæstionem negative respondet *Scotus*, *Iandunus*, *Cajetanus &c.* Vtramque opinionem examinat *Albertinus in corollar.theologic.tom.* 1.*p.*87.88.89. Qui videndus,& autores ibidem citati, *Tertia* est, quæ fuerit mens & philosophia Aristotelis. De qua quæstione ibidem *Albertinus p.*89.90.91.92. ubi varias autorum sententias refert; quorum alii *aff.* Aristotelem pro immortalitate stetisse, & quamplurima loca, ex eo adducant. Alii *Negant.* Alii distinguunt, quod ad essentiam animæ in se immortalem ab ipso statui: sed quod ad existentiam,mortalem. Videant ipsum, quibus vacat: Et quæ nos mox eadem hac pag. notabimus. Priores duas quęstiones serio examinandi necessitatem nobis imponunt ex inferis emergẽtes denuo philosophorum Italorũ superiori & prœcedenti sæculo sepultæ disceptationes. Alibi ergo & alias ex professo & operosius hæc ventilanda, *disp.* scil.peculiari.

Pag. 790.*lin.*17. Et *Zacchiam lib.* 1. *tit.* 2. *Ibid.lin.*26. Adde inter Medicos *Schenckium in observationibus*, & post illum *Zacchiam in qu. Medico-legalibus lib.*1.*tit.*2.*qu.*8.*p.*195.qui historiam hanc admittit tanquam veram, *Constat*, inquit, &c.

Pag.

*Pag.*791.*lin.*28. *Schenckius loc.cit.*ex Aventino refert uno partu 1514. editos esse. Sed *Zacchias loc.modo cit.* fidem non adhibet; & merito. *Ibid. Picus Mirandulæ* princeps *lib.*1.*Examinis doctrinæ Gentium cap.*16. refert Dorotheam quandam uno partu novem & altero undecim edidisse.

*Pag.*795.*lin.*28. Adde *Salmuthum ad Pancirollæ reperta tit.*10. Post hæc ita excusa autoresque indicatos, nactus sum *tract.* *Alphonsi à Caranza* IC. Hispani *de partu naturali & legitimo*; ubi etiam multa occurrunt de abortu, de partu numeroso, de monstris, de superfœtatione, de conceptu &c. Et *Pauli Zacchiæ* medici Romani *quæstiones Medico-legales*: ubi non tantum quæsita de generatione, conceptione, & partu hominis aliisque affinibus, sed & omnia alia physico-medica Anthropologiã spectantia, ad illustrationem tum juris civilis, tum scripturæ & theologiæ pertractantur. Quem post, & supra Condrochum sæpe laudatum studiosis theologiæ commendo, tum propter quæstionum multitudinem; tum propter respectum ad scripturę textus & quæstiones theologicas; tum propter indicium complurium autorum Medicorum, philosophorum, & Iurisconsultorum. Liber apocryphus *sapientiæ c.*7. *v.*2. decem menses gestationi tribuit; ubi vide omnis generis autores quamplurimos de tempore partus à *Lorino in commentariis* citatos. Et pertinere etiam ad se putant non tantum Iureconsulti, sed & theologi disquisitionem physico-Medicam de tempore partus, tum propter alios casus, tum imprimis propter gestationem & nativitatem Christi. De quo vide *Scholasticos ad* 3.*qu.*33. imprimis *Zwarez m* 3.*tom.*2.*disp.*20.*sect. ult.* Et confer *disp.* nostram *de Tempore nativitatis Christi.*

*Pag.*802.*lin.*7. à fine. Adde imprimis *Majoli dies canic. coll.* 2. 3. 4. *& ult.*

*Pag.*803.*lin.*22. Adde, *p.*795. & *paralipom.ad illam pag.* *Ibid.lin.ult.* Adde tract. *Valerii Martinis de qualitatibus totius substantiæ* mox citandum. Et quæ *Vossius l.*3.*c.*68. & *lib.*4.*c.*61. sublegit de remediis adversus venena. Vbi etiam inquirit, in causas antipathiæ Psyllorum & Marsorum. Vide sis.

*Pag.*804.*lin.*26. Adde *Ios. Aramatariis de tract.de Rabie contagiosa* Venet. 1625. in 4. Non pauca etiam de veneno hydrophobico habet *Valerius Martinius* Medicus Venetus in *tract.de proprietatibus totius substantiæ lib.* 2. *c.*3.4.5. De eodem carptim egregia quędam notat *Vossius l.*4.*c.*37. *& l.*3.*c.*72.

*Pag.*806.*lin.*14. Et de Monstris, etiam supra indicata.

*Pag.*808.*lin.*6. Adde *Majolum colloq.*23.*seu ult.* ubi fuse agit de admirandis

Digitized by Google

randis operibus hominum. *Ibid.lin.*24. Accedat ejusdem *Cormanni tract. de Miraculis vivorum*:quem video citati à *Paulo Zacchia* Medico;sed nondum librum illum videre contigit.

*Pag.*978.*lin.*8.à fine. *Hieronymus tom.*2.*ad epist.*ℰ*Avitũ* ex Origenis libris περὶ ἀρχῶν illi opinionem de duplici euangelio imponit: quorum alterum sit æternum post hanc vitam in cœlis ad salutem dæmonum prædicandam. De salute dæmonum somniavit etiam Mahumedus: quem eo, nomine perstringit *Cantacuzenus orat.*3.ex recentioribus *Philipp.Guadagnolo c.Achmedum Persam tract.*2.*c.*8.

*Pag.*1001.*lin.*21. Adde *Binsfelsium* officialem Trevirensem in tract.de *confessionibus Maleficarum, prælud.*12.& *dub.*1.& 2.

*Pag.*1018.*lin.*13. Sed omnes, qui post omnes Medicos modo cit. de hac materia scripsit, superat *Zacchias* Medicus Romanus *in quæst. Medico-legalibus lib.*2.*tit.*1.*qu.*18.quem voluissem ante relectas & recusas Theses meas mihi visum fuisse.

*Pag.*1034.*lin.ult.* Historiam Nicolę in oppido Vrevino in Veromanduis in Gallia, oppugnatam libello anonymi (religionis reformatæ addicti), ex professo defendendam sumit *Barthol.Feyus* Regius in Senatu Parisiensi consiliarius, in tract.quem hac occasione scripsit,cui tit. *Energumenicus.*

INDEX

INDEX RERUM
MAXIME OBSERVANDARUM
In primà parte disputationum Theologicarum.

A

Abortus procuratio an sit homicidium, 748.

Abortivi fœtus an sint homines, & noviſſimo die reſurrecturi, 747.

an ab accidente ſine implicatione abeſſe poſsit inhærentia in ſubjecto, 420, 421.

Actio injuriarum an inſtitui poſsit adverſus reformatum theologum aut philoſophum qui abſurdam alicujus philoſophiam aut theologiam atheiſmi conſequentiis grævat, ut incautos tanto melius præmoneat, 181. *an in judicio publico injuriarum comdemnari debeat, ſiquis puro mentis errore aberraret in novis & periculoſis philoſophematis; præſertim circa Theologiam naturalem per abſurdas ſcepticiſmi, atheiſmi conſequentias revincendis; ita ut illæ conſequentiæ aut omnes, aut partem aliquam ſive revera & in ſe, ſive judicio particulari unius atque alterius præjudicio laborantis aut theologi non ſatis ſolide, ſaltem non ſatis evidenter concluderent*, 182. *an in caſu intentati per conſequentiam atheiſmi æque permittenda non eſſet heterodoxis pariter & orthodoxis, ac in caſu intentati furti, adulterii, perjurii &c.* 183. *an reformatis theologis enormiter diffamatis competat in libertinum aut pontificium libelli famoſi authorem, & tribunalia reformata hanc cauſam ad ſe delatam ex æquo & bono terminare debeant, non obſtante quod pontificius conqueratur ſuam doctrinam viciſsim ab illo diffamatam*, 185.

Actionem injuriarum an poſsit fundari privata ſuſpicio & metus de alicujus inclinatione ad Atheiſmum quem quis amico privatim ad neceſſariam cautelam aut mali præventionem aperit, 186.

Actiones Dei ſunt 1 *ad intra & ad extra &c.* 239, 403. 2 *perſonales & communes*, 403. 3 *immanentes & emanantes*, ibid.

Actiones humanæ in externis quibuſdam ad vitam hominis animalē & civilem converſationem pertinentes ſecundum legem moralē ſunt menſurandæ, 395.

Adamus non fuit obligatus ad impoſsibile ante lapſum, 393.

Adami corpus quomodo creatum fuit, & ex qua terra, 780. *anima à Deo immediate fuit infuſa*, 780. *ſomnus qualis fuerit, ordinarius, an extraordinarius*, 781. *coſta ablata, fuit reſtituta cum carne*, 781. *anima non fuit tempore priorcompoſito*, 782. *coſta quomodo eximi potuit ſine ſenſu doloris*, 782.

Adeps an anima informetur, 771.

Adiaphorum an omne illud poſsit dici

Digitized by Google

quod & quin non ſit ſemper & abſolute obſervatu neceſſarium, ita oppoſitum ejus aliquando à Deo mandari, & homine ſine peccato fieri poſſit, 396, 397.

Adorabilitas diſtinguenda ab adoratione, 522.

Affligere creaturam innocentem an poſſit Deus ſine demerito, 384. *an infernalibus cruciatibus.* 392.

Agnoia Dei actualis eſt triplex 1 *negativa* 2 *privativa quæ duplex* 3 *contraria, quæ rurſum exterior vel interior,* 151.

Agur filii Jake dicta an & quomodo fuerunt authentica, 42.

Amphibia an 5 *die creata,* 720.

Angelus malas vide Dæmon.

Angelum Cuſtodem ſingulis hominibus, aut ſaltem fidelibus datum refutatur quinque argumentis, 900. & ſeq. *objectiones indicantur* 904. *poriſmata educuntur,* 904.

Angeli an ſpecie differant, 882. *an officiis & gradibus diſtinguantur,* ibid. *quomodo officiis diſtinguantur nullo modo ſciri poteſt aut inveſtigari debet* 882, 883. *Tutelares à Pontificiis diſtinguuntur in univerſales, & particulares,* 897.

Angelorum protectionem, & cuſtodiam non negat Calvinus, 900. *ordines & chori ſecundum Pontificios explicantur,* 883, 884, 885. *refutantur,* 885, 886, 887. *objectiones adverſariorum indicantur,* 893, 897. *de Angelorum choris vanæ & curioſæ diſputationes, ac determinationes pontificiorum,* 888 889, 890, 891, 892.

de Angelis qui ſcriptores conſulendi, 882 *Cuſtodibus quæ tanquam indubitata docent Pontificii,* 897, 898.

Anima recte dicitur Spiritus, 762. *non eſt accidens, craſis, corpus &c.* ibid. *non pars Dei,* ibid. *eſt vera & ſubſtantialis hominis forma,* 762. *ſua cuique eſt ſingulis hominibus,* 763, 781. *una tantum eſt in ſingulis hominibus,* 764, 765. *eſt tota in toto & tota in qualibet parte,* 767. *an ſit in ſpiritibus, ſanguine, ſemine, lacte, capillis &c.* 769. & ſeq. *per lapſum hominis non eſt mutata eſſentialiter,* 776. *eſt immortalis ex propria ſua natura,* ibid. *an ejus immortalitas ex lumine & ratione naturali demoſtrari poſſit,* ibid. *v.* 777, 778. *eſt ſubſtantia pure ſpiritualis,* 778, *eſt ſimplex,* 779. *non eſt diviſibilis, non defatigatur nec ſeneſcit, nec dormit,* 779. *anima & Spiritus non differunt in homines realiter,* 813, 814. *anima & mens differunt,* 815. *an ſit homo,* 847. *an pars Deitatis,* ibid. *an corporea aut materialis,* 848. *an & quomodo ſimplex,* 848, *an ſequatur temperamentum corporis, an vero hoc animam,* 849. *an mundo aut ſaltem cælo inſit,* 851. *&c. hominis eſt una,* 1093. *multiplicatur pro multiplicatione ſuppoſitorum,* ib. *non eſt pars divinæ eſſentiæ,* 1094. *non migrat de corporibus in corpora,* ibid. *non eſt ex traduce,* ibid. *à Deo creatur & creando corpori unitur,* 1095. *una non tribus animabus ſucceſſive informatur Embrio,* 766.

Animæ facultates ſunt in ſingulis partibus corporis, 768.

De Anima quinam ſcripſerunt, 761 762.

Animæ omnes ſunt æqualis perfectionis ſubſtantialis, 775. *non exſtiterunt ante corpora ſua nec creatæ in principio,* 796, 827. *ſunt per immediatam Dei operationem, ſeu creationem ex nihilo, non vero per traductionē,* 797, 798, 799, 800 & 818. *uſq; ad* 825. *rationales non ſunt diviſibiles,* 816. *non producuntur à Deo miniſterio Angelorum,* 817. *ſed immedia-*

mediate à Deo,817. *non fiunt ex ſubſtantia Dei*, 817. *non ex alieno corpore humano, aut bellumo tranſmigrant*,825. *non fuerunt ab æterno creatæ*, 826. *quo tempore infunduntur corpori*, 827, 828, 829, 830. *cum earum immortalitate nullo modo conſiſtere poteſt ſtatus quidam non exiſtendi propria exiſtentia, ſaltem ad tempus aliquod quod termimetur à morte & reſurrectione hominis*, 831. *poſt ſeparationem à corpore uſque ad reſurrectionem non dormiunt, ſed aut afflictiones aut gaudia percipiunt*, 832, 833, 834. *facultates duæ*, 835 *defunctorum corpora non intrant nec poſſident*, 1025, 1026.

An animal aliquod vivat aut generetur in elementò ignis, 728.

Animalium terreſtrium ſpecies, 726. *an omnes productæ ſexto die* ibid. *an producta animalia, quæ generantur ex putri materia*.727.

De Animalibus Scriptores, 719.

Anna mater Samuelis an fuerit προφῆτις, ejusque canticum, quod habetur 1. *Sam.* 2, 42.

Anthropologiæ univerſæ accurata delineatio, 802. *uſque ad* 808.

Antichriſtus an ſit futurus atheus, 168.

Antidota generalia adverſus Socinianos 434.

Antipodes an ſint, 645.

Apoſtoli exotica Poetarum &c. applicarunt ex immediata & infallibili revellatione & directione Spiritus S. 44. *non fuerunt infallibiles ante accepta dona Spir. S.* 47.

in Apoſtolis ſingulis an poſt pentecoſten cognitio actualis æqualiter ſe extenderit, 43.

Aqua an ſit calida, an frigida, an neutra, 652

Aquæ ſupra expanſum ſunt nubes, 625, 626. *an ſint aliæ quam meteorologicæ*, 628.

Aquarum congregatio in unum locum an & quomodo facta fuerit, 632, 633, 934, 635.

Aquatilia plura an & majora quam terreſtria, 722.

P. Aretinus magnus atheiſmi doctor, 206.

Articulus fundamentalis vide dogma neceſſarium, 468.

Atheus vel catachreſticè aut æquivoce ſic dicitur tantum, 115. *vel eſt revera talis, qui deſcribitur*, 116. *varie appellatur, ubi indicantur ſynonima hujus vocis*, 116, 117. *dici poteſt indirecte practicus & ſpeculativus*, 142. *directe externè diſputans, contradicens, negans, internè, ignorans, dubitans, opinans, certitudinem affectans*, 142, 143.

An ſint Athei hoc eſt homines qui non credunt eſſe Deum, 142, 143. *Speculative nulli ſunt athei, qui certo perſuaſi ſunt non eſſe Deum*, 143, 144. *&c. an dici poſſint omnes homines athei propter naturæ ſuæ corruptionem, quamdiu non converteruntur*, 167. *Speculativi atheiſmum profitentes & ſpargentes in remp. an admittendi & in ea tolerandi*, 179. *an poſſint & debeant à magiſtratu coerceri & quomodo*, 179. *politici reliquos atheos numero vincunt*, 189. *an athei fuerint Diagoras Mileſius, Melius Protagoras, Theodorus &c. qui inter omnes atheos antiquos celeberrimi habiti ſunt*, 197. *Julianus Apoſtata*, 197. *Pomponatius*, 197. *Bonaventura de Periers, Cardanus* 198. *Nicolaus Taurellus*, 200, 199. *Julius Cæſar Vanimus*. 202. *Paulus Jovius*, 204. *Joh. Caſa*, 204. *Petrus Aretinus*, 205, 206. *Cremoninus Philoſophus* 206. *Politianus, Hermolaus Barbarus, Muretus, Lipſius*, 206, 207. *Eraſmus*, 207. *Fran. Rableſius*, 207. *Epicu-*

Digitized by Google

picurus,207.
Atheorum infelix & ignominioſa mors, 135.
contra Atheos bibliotheca, 210. *convincendi methodus*, 212,213.
Atheiſmus dividitur Primo *in participatum*,118. *& proprium qui vel directus, vel, indirectus, eſtque vel practicus*, 118. *vel theoreticus. qui itèrum primarius*, 119. *ſecundarius*, 120. Secundo *ex cauſis*, 120. Tertio *ex ſubjecto*, 121. Quarto *ex adjunctis, ſtatibus & vocationibus hominum*, 121. Quinto *ex quantitate*. ibid. *Dividi etiam poteſt in craſſum*, 121. *ſubtilem ac palliatum & ſubtiliſsimum. qui indirectus aut participatus: ille eſt internus & ſecretus in cogitationibus hominum*, 122. *vel externus ſeu oralis, qui vel magis theoreticus, conſideraturq; collective vel ſigillatim*, 123. *vel magis practicus, in genere omnium formaliſtarum, & craſſorum hypocritarum*, 123. *in ſpecie machiavellicorum & pſeudopoliticorum*, ibid. *avarorum ſæneratorum, voluptuariorum*, 124.
Atheiſmus an ſemper coercitus & punitus fuit, 188. *quomodo exſtirpandus & proſtigandus: hic adhibenda prophylactica & antidota tum publica, tum privata*,209. *&c. diſtribuitur* primo *in eum qui fuit, ante natũ Chriſtum eſtq; ante Diluvium, poſt diluvium*,215: *poſt natum Chriſtum primis ſeculis, intermedia ætate & ſequioribus ſeculis*,216. deinde *ſecundum factiones religionũ*, 216. tertio *ſecundũ nationes, eſtq; vel in Italia*,219. *Hiſp.* 218, *Gall.* 219,220. *Polonia*, 221. *Anglia*, 221. *Germania*, 222. *Dania*,222. *Belgio*, 223,224,226. *an atheiſmus expeditiſsime detegi ac proſtigari poſsit, ſi viri cætera honorati & in dignitate conſtituti, veramque religionem profitentes, hominibus atheiſmi ſive indirecti ſive directi & participati vulgo ſuſpectis familiariter utantur, eoſque in cælum evehant, quin & cauſam eorum contra veritatis & pietatis zelotas pertinaciter defendendam ſuſcipiant*, 181. *an non ſit crimen capitale, æquiparandum graviſsimis ſceleribus, immo omnia delicta publica rebellionis, proditionis &c. longe excedens & politicam infamiam, ac ſupplicium capitale attrahens*, 184. *atheiſmus an aliquo colore noſtræ religioni adſcribatur*, 189,195. *an Socinianis & ſimilibus antitrinitariis*, 189,194. *an Papatui*,192. *an Libertinis, Enthuſiaſtis, præſertim Henrici Nicolaitis & David-Georgianis*, 194.
Atheiſmi & Atheorum meminit S. Scriptura, & Theologi paſſim 114, 115. *diſtinctio in ſpeculativam & practicam an ſit legitima*, 166. *gradus aliquis, an poſsit cadere in electos nondũ actualiter vocatos*,167 *cauſæ principales*,125. *impellentes & adjuvantes quæ vel internæ tum communiores*, 125. *tum ſpeciales in intellectu*, 126, 127. *voluntate*, 127. *actionibus*, 128. *vel externæ inſtrumentales*,130,135. *& impulſivæ, improprie dictæ, quæ tales per accidens*, 129. *proprie dictæ, & quæ per ſe ſunt tales*, 130. *ad cauſas adjuvantes referendi ſunt prætextus ſpecioſi quibus atheiſmi myniſterium peragitur*, 131, 132, 133, 134. *adjuncta concomitantia, & conſequentia*,135, 138. *Signa*, 138, 139: *cognata*, 139. *pugnantia*, 140. *anteceſſores in papatu ſunt clerici & theologi, præſertim Jeſuitæ*, 1148.
Atheiſmi conſequentiis diſputando urgere homines Deitatem non negantes, immo aperte Deum profitentes, inſuper formam aliquam religionis publicæ in Ethniciſmo, aut Mahumediſmo, aut Judaiſmo, aut etiam in Chri-

Christianismo, nominatim in Papatu exercentes non est illicitum, 1149, *usque ad* 1158.
Atheismum fugere & detestari debemus totis viribus, media indicantur, 208. *indirectum aut tantum, aut ut plurimum, intelligunt Theologi antagonistæ Atheorum*, 1147.
ab Atheismo an quis converti possit, 167.
quinam Atheismorum vocibus aliquem mortalium, saltem confitentem aliquod numen, urgeri non ferunt 1149.
Α'θεότης *an sit minus malum, quam* δεισιδαιμονία, 198.
Απιστία & ἄλυξις *in scriptura quinam jactent*, 48. *antidota varia contra illa*, 49, 50. *inter quæ tutissimum & optimum si genuinis interpretationibus adhibitis aut quæsitis locorum istorum authoritatem & integritatem vindicemus*, 50, 51.
Attributa Dei dividuntur in primi generis & secundi generis 226, 246. *sunt ipse Deus, nec realiter inter se differunt*, 233, 234. *quomodo inter se distinguantur*, 233.
Avari sunt athei, 124.
Aves ex qua materia productæ, 720.
Αὐγὴ *vox varias habet significationes*, 449.
Αὐγοειδὴς *vox apud Patres exstat. à scholæ Platonicæ consuetudine profluxit*, 442. *ejus usus & sensus*, 443, 450. *Dei filius est* ἀυγοειδὴς *quod contra Origenem, Arrianos &c. statuerunt Orthodoxi Patres*, 444. *idem probatur*, 446, 454. *&c fontes solutionum*, 461.
Axiomata practica, quæ lumine naturali innotescunt, non sunt juris divini naturalis, 346.

B

Basiliscus an sit, 732, 733.
Batsabe matris Salomonis dicta an authentica, 43.
ברא *quas habeat significationes, & an semper ex vi sua & per se denotet productionem rei ex nihilo*, 553, 554.
Blasphemia est palliata vel aperta, 135.
Blasphemiæ pœna, 179.
de Bombycum reviviscentia quid statuendum, 736.
Bona ecclesiastica usurpantes athei insigniuntur, 119.
Bonaventura de Periers an Atheus, 199.
Bruta an ratione prædita, 718. *quomodo perfecta, imprimis reptilia, terrestria &c. in novum orbem ante & post diluvium pervenerant* ib. *an utantur sermone*, ibid. *an ex 4 elementis producta*, ib. *an quævis generatione producantur*, 719. *omnis generis an intra sex dies sint creata*, 719. *an sint in cibum data à primâ rerum creatione*, 719.

C

Calor an proprium internum ignis, 709. *an possit ab igne separari*, 709.
de Calore quæ habeat scriptura, 708.
Calumniæ omnes, nominatim adversus religionem qua ratione abstergi solent, 1122.
Campanella an Atheus, 201.
Canonici homines voluptuarii, 124.
Capilli an sint animati, 769. *an sint pars corporis*, 772. *& seq.*
Cardanus an naturalium Atheorum numero eximendus, 198.
Joh. Casa an atheus & quid de eo judicandum. 204, 205.
Centauri, sylvani, fauni &c an fuerint homines, 752.
Chameleon an solo aëre pascatur, & quoscunque colores induat, 736.
Chaos seu confusa omnium naturarum materia non fuit creata primo die, 600.
Christus sub quo formali adorandus, an qua mediator? hujus problematis

1.occaſo 520,540. &c. 2 explicatio,& terminorum præcognitio, 521, 522. 3. controverſum, 525. 4 determinatio, 529, &c. conſenſus authorum pro parte negante, 537. 5 momentum & pondus, 544, 521. 6 fontes & occaſiones hallucinationum tum in explicatione hujus problematis, tum in defenſione partis affirmantis, 548. an & quomodo Chriſtus fuerit & non fuerit in Adamo ita ut a peccato originali imputato & inhærēte immunis fuerit, 1113,1114.

an Chriſtus potuerit aſſumere humanam naturam peccatricem, 427, 428. an formatio corporis Chriſti & unio ejus cum anima facta fuit uno inſtanti, 428.

Chriſti generationi ex virgine univoce & propie convenit definitio generationis phyſicæ, 795, 796. carnis originem malè negant Anabaptiſtæ hoc argumento quod mulieres non habent ſemen, 801. anima ejus an ſtatim poſt deciſionem ſeminis à B.virgine formata ſit, 830. pro veritate de Chriſto θεανθρώπῳ antidota generalia adviſus Socinianos, 434, 435.

Chymicorum ciniſionum, Hermeticorum recentium, Paracelſiſtarum, & dictorum fratrum roſeæ crucis Superbia & Vanitas, 678, 679, 680, 681, 682, 683.

Ciconias in cibum parare an nefas, 725.

Clementis epiſtola ad Corinthios nuper evulgata, & quid de eâ tenendum, 103.

Cælum Empyreum primo die creatum, 598. viſibile primo die creatum, 602. conſtat materia & forma ibid. non eſt animatum, 602. movetur à propria forma 604. aqueum ſive cryſtallinum refutatur, 626, 627.

Cognitio Dei naturalis congenita datur, 140. exceptiones atheorum adverſus noſtra argumenta, 163. &c. explicatur, 141, 142. plane & omnino amitti, aboleri & abjici non poteſt, quod probatur contra Remonſtrantes, 145, 148. fontes ſolutionum, 148, 153. objectiones Remonſtranticæ exhibentur, & notis illuſtrantur, 153. eſt vel actualis, quæ ſæpe abeſt & aliquo in caſu ſine peccato, vel habitualis, quæ nunquam abeſſe debet, nec totaliter abeſt, 149. an omnis Cognitio eorum, quæ ad vitam humanam, moreſque vivendi pertinent poſſit dici naturalis, 394.

de Cometis qui ſcripſerunt, 826.

Communicatio eſſentiæ divinæ ad extra eſt quintuplex, 243.

Compoſitio Virtualis ex natura Dei non datur in Deo, 237. neque actualis per operationem intellectus noſtri, ibid. quomodo definienda, 238.

Compoſitionis ſpecies omnes à Deo removentur, 229. requiſita non inveniuntur in Deo, 238.

Conſequentiæ atheiſmi ſi non ſatis ſolide, ſaltem non ſatis evidenter concluderent. an propterea in judicio publico injuriarum condemnari debeat, qui illas formavit 182, 185.

Conſequentiæ de Deo authore peccati. vide de Deo authore peccati excerpta.

Conſequentias à diſputationibus nobiſcum habendis abſurdiſſime removent Pontificii, 6. conſilium adverſus imbellis hujus methodi inſultus, 11.

qui Conſequentiis atheiſmi periculoſam alicujus theologiam ut philoſophiam, urgent an tantundem faciunt ac ſi honeſtos cives ſeditionis, rebellionis &c. publice inſimulent, 184. quorum philoſophemata durioribus conſequentiis urgentur, an illico illi philoſophi hæreſeos aut atheiſmi in forma accuſantur, 188.

Conſequentiis in theologia elenctica utendum eſſe probatur adverſus Pontifi-

cios IX *claſsibus argumentorum*, 7, 8, 9, 10. *ſcepticiſmi, atheiſmi & libertiniſmi premi poſſunt philoſophemata quibus tuta & trita via demonſtrandi Deitatem ſubmovetur*, 174, 175. *atheiſmi ſi quis abſurdam & periculoſam alicujus philoſophiam aut theologiam urgeat an contra eum actio injuriarum inſtitui poſsit*, 181.

Contradictionis primum principium ipſe Deus, 412. *non tamen ſola Dei voluntas*, ibid.

quænam Contradictionem implicant explicatur IX *concluſionibus* 413, 414, 415. *ſigna indicantur unde quis deprehendat implicari contradictionem*, 415, 416. *An contradictionem implicat ſi adjuncta propria de ſubjecto ſuo negentur*, 416, 417, 418. *item ſi accidens non ſit in ſubjecto*, 420, 421, *ſi proprium unius ſubjecti communicatur alteri ſubjecto realiter diſtincto*, 424. *Contradictionem implicantia in particulari enumerantur ſecundum ordinem diſciplinarum; ac primo in Theologia*, 425. &c. *ſecundo in Metaphyſica & Phyſica*, 430.

An contradictorium prædicatum poſsit ſubjecto conciliari per aliquam diſtinctionem, 424.

an Corpus humanum ſit pars eſſentialis hominis, 757 *an in ſe, aut per ſe malum, noxium, animæ carcer*, &c. 758. *an præſtet reliquis corporibus partium varietate, mutua coordinatione, ſpirituum nobilitate* &c. 758. *an arte medica reduci poſsit ad eam temperiem, ut vita quaſi perpetuetur* &c. 758. *an ſit in homine duplex* 759. *cur magis ſubjectum morbis & defectibus quam aliorum animalium*, 759.

Creatio diſtinguitur in primam & ſecundam, 554 *in completam & incompletam*, 554. *in activam & paſsivam*. ib. *à concreatione*. ibid. *active ſumpta explicatur*, 565. *non eſt formaliter volitio divina*, 565. *eſt actio unica & ſimpliciſsima*, ibid. *eſt actio ad extra & emanativa*, 566. *non ſucceſsiva ſed inſtantanea*, 565. *temporalis*, 568.

Creationi s præſuppoſitum & antecedens 555. *Efficiens*, 555. *Deus ſolus*, 555, 556, 557, 558. *impellens interna*, 558. *ordinatrix*, 556. *executrix*, 558. *exemplaris*, ibid. *finis*, 559. *Terminus à quo* 560. *ad quem*, 563. *Modus qui* X. *adjunctis explicatur* 565. &c. *conſequentia & connexa*, 569. *comparata*, 570. *uſus practici*, 570. *operæ primæ diei*, 598, 599, 610, 614, 620, 624. *ſecundæ diei*, 625. *tertiæ diei*, 633. *quartæ*, 689. *quintæ*, 718. *ſextæ*, 726.

Creationem ex præjacente materia factam, qui putarunt. 561.

de Creatione quinam ſcripſerunt ex theologis, 552.

Creatura tripliciter potest conſiderari, 571. *quid ſit*, 572. *ſynonima hujus vocis*, 571.

Inter ens creatum & increatum quæ fingantur neutra ſeu media 577, 578.

Creaturæ ſeu entis creati principium internum, 572. *externum*, 573. *affectiones quæ pertinent vel ad exiſtentiam, vel ad operationem, vel ad eſſentiam, ſuntque poſitivæ*, 574. *negativæ*, 576. *comparativæ*, 577. *pugnantia*, 577. *diviſiones*, 580.

Cremonimus Philoſophus quatis, 206.

Crimen falſi quot modis ab authoribus excerptorum committitur, 1129, 1130. 1131.

de Cygnorum cantu emortuali quid ſtatuendum, 725.

Dæmon

Digitized by Google

D

DÆmon quæ nomina habet in V. & N T. 906. quæ apud profanos ſcriptores, 907. ficta & falſa nomina indicantur, 908. quod ſit probatur ſex argumentorum claſſibus, 909. rejiciuntur qui dæmonas nullos agnoſcunt, 909, 910. quid ſit explicatur, 911. rejiciuntur hic errores Platonis, Porphyrii, Thalmudicorum & Caballiſtarum, 911. Hæreticorum, Mahumedis, Enthuſiaſtæ, Joh. Boemen, Ethnicorum, Patrum quorundam 913. An Dæmon tẽtator repulſus relegetur in infernum, nec poſſit denuo tentare, ſaltem non eundem, aut ad idem vitium, an ſpecrem fidelium oſtentare, eorumque perſonam mentiri poſſit, 1008.

Dæmonis cauſa efficiens quatenus ut diabolus, ſeu formaliter malus conſideratur non eſt Deus, ſed ipſe Diabolus, 914, 915. lapſus ejus an & quomodo fuerit poſſibilis explicatur, 915. rejiciuntur varii errores de ortu Dæmonum, 916. hic quæritur an poſſit creare Deus Angelum, ſeu creaturam rationalẽ quæ ſit impeccabilis per naturã ſive contra finẽ & præcepta naturalia, ſive contra ſupernaturalia, 916. cauſæ finales reſpectu operantis Dei, 922. non eſt abſurdi quod Deus malos ſpiritus adhibeat, 923. hinc & uſus practici, 923.

an Dæmonem obſidentem liceat interrogare, ut ab illo ea diſcas quæ faciunt ad ædificationem proximi, 1045.

à Dæmone an & quomodo formari poteſt ſermo hominis, 1028.

Dæmones unde defecerint, 917. qui & quales ceciderint, ibid. quot, ibid. quis ordo & proceſſus defectionis, 918. quis locus, 919. quod tempus, ibid. quodnam genus peccati, ibid. quantum ſit peccatum, 920. quænam conſequentia hujus peccati, 921. Rejiciuntur hic errores & curioſitates, 12. ibid. quo loco habenda que in Homero, Empedocle, Plutarcho &c. de lapſu Dæmonum occurrunt, 922. an lætitiam ex vexatione & victoria hominum, atque adeo levamen cruciatus ſui percipiant, 978, 1023. dividuntur in principem & ſubditos, 979. aliæ diviſiones indicantur, 981. curioſæ & incertæ rejiciuntur, 982.

Dæmonum adjuncta 1 ratione mentis negativa duo, 924. privativa tria ib. poſitiva tria, 926. non cognoſcit diabolus certo aut intuitive cogitationes aut volitiones hominum, 924. eſt Atheus in ſummo gradu, 927. 2 ratione voluntatis privativa ſex, 927. poſitiva quinque, 928. an & quomodo omnia peccata ſint in Diabolo, 927. an ira & acedia etiam cadat in Diabolum, ibid. 3 ratione potentiæ paſſivæ tria, 928. activæ ſex, 931. Dæmones nec allici, nec fugari poſſunt qualitatibus ſpecificis mineralium, herbarum, animalium, aut manifeſtis qualitatibus primis vel ſecundis e. gr. coloribus, odoribus &c. 928, 929, 930, 931. 4 ratione poteſtatis, & Dominii in homines, & in ordine ad homines in pleraſque alias creaturas ſex, 932. Dæmonum operationes conſiderantur negativè in genere, 933, in ſpecie ubi quæ Dæmon efficere nequit 1 circa Chriſtum, 934. 2 Angelos, ibid. 3 animas ſeparatas, ibid. 4 Hominem in genere quoſvis, 935. hic quæritur an diaboli producant homines, 935. an non poſſint eſſe ſaltem inſtrumenta generationis hominum applicando naturalia agentia paſſivis, ibid. & 936, 937. an tranſformentur homines in lupos, feles, aliaſque beſtias & vice verſa, 938, 939, 940, 941. an per ecſtaſin animam ad tempus ſeparant à corpore, 941. an à morbo lætali ad ſanitatem

tem, à ſenectâ ad juvenilem ætatem, à morte ad vitam reducant, 942. *circa animam humanam ejuſque facultates quæ non operatur*, 943. *in ſpecie circa electos*, 944. 5 *pure naturalia*, 944, 945. *poſitive in genere*, 946, 947. *in ſpecie* 1 *circa Chriſtum*, 947. 2 *Angelos*, 948. 3, *Animas ſeparatas*, ibid. 4 *Hominem & quidem totum compoſitum*, ibid. *corpus*, ibid. & 949. *animam*, 960. *quibus modis illudit ſenſibus externis*, 959. *quouſq; agit in animam humanam explicatur ſeptem concluſionibus*, 961. *& quarum antepenultima quod aliqua ratione immediate & directe agat in mentem, non quod attingat intellectum patientem, ſed quod immediate intellectui agenti ſpecies intelligibiles imprimat per modum objecti, probatur quinque claſſibus argumentorum*, 962, 963, 964. 5 *creaturas corporeas irrationales*, 966. *elementaria corporea movere poteſt*, 967. *Elementa prout ſunt partes mundi ſecundum ſui totum aut maximam partem non poteſt mutare*, ibid. *minores partes poteſt localiter movere & rarefacere*, ibid. *circa elementa in ordine ad mixtionem quid poſſit*, 968. *quid circa meteora*, 969. *nec nō circa perfecte mixta tum animata tum inanimata* ib. 970.

Dæmonum attributa orta ſunt mimica & impoſtura, 971. *quomodo Perſonas divinas imitatur & mimicè repreſentat*, ibid. & 972. *Angelos bonos*, 973. *pios & fideles Dei ſervos*, ib. *præcipui miniſtri mimicæ Dæmonum fuerunt Poetæ*, 974 *Impoſtura Dæmonum ad quæ capita revocari poteſt explicatur*, 975. *pugnantia*, 977. *in Dæmonum pœnis conſiderantur* 1 *gradus* 2 *partes*, ibid. 3 *conſequentia*, 978. 4 *circumſtantiæ*, ibid. *operationes quæ aliquam cum obſeſſis habent cognationem*, 1032, 1033.

cum Dæmonibus quæ comparentur in ſcriptura, 976.

de Dæmonibus qui autores conſulendi, 984.

Dæmoniacus vide Energumenus.

Decreta Dei ſunt ipſe Deus, 239. *rationes pro ſententia negante*, ibid. *fontes ſolutionum*, 240.

Deus quomodo ſit in omnibus rebus, 242. *quomodo ad extra communi & eſſentiam vitam & bonitatem ſuam*, 243. *an velit peccatum propter aliud*, 1075. *an cum autor eſt pœnæ autor etiam ſit peccati illius, quo aliud peccatum punit*, ibid. *Deus in Scripturâ dicitur peccata, voluntates malas, res & eventus in hoc mundo quæ ſine interventu peccati non ſunt & exiſtunt* 1 *prædefinire, deſtinare, velle*, 2 *exequi, producere, facere*. 3 *mandare quorum ratione neceſſitas & impoſſibilitas eventibus & actionibus illis hominum tribuitur*, 1133. *quomodo hæ eruditiones explicandæ*, 1134.

Deum eſſe an liceat probare diſputando, 167. *an optime & expeditiſſime probetur contra Atheos ex revelationibus gemina & certa facilis in V. & N. T.*, 169-172. *an hactenus inventa ſit ratio Deitatem contra Atheos &c. defendendi ſic ut ſolide, atque evidenter convicti ſint ſi non paſſive, ſaltem activè*, 172. *an probari poſſit via cauſalitatis ſeu conſequentia ab effecto ad cauſam*, 172, 173. *an cognitio ſenſuum probationi Deitatis inſerviat & præſupponatur, & an recte hoc medium cognoſcendi Deitatem adhibeatur*, 174.

in Deo quotupliciter ſint creaturæ, 242.

de Deo authore peccati excerpta 1 *unde exhibeant*, 1119. 2 *quinam ea exhibeant*, ibid. 3 *qualia exhibeant*, 1120. 4 *quâ formâ ac modo*, 1120, 1121. *in quem finem*, 1122. *quomodo iis re-*

Digitized by Google

ſpondendum, 1122. & ſeq. *qui ſcriptione reſponderunt*, 1123. *an ejuſmodi excerptorum rejectio ſit juſta & legitima*, 1124. *quomodo retorſionis methodus adhibenda*, 1125, 1126, 1127. *quomodo directè reſpondendum*, 1129. *an noſtri authores eodem modo, quo Scriptura, Patres &c. vindicantur, poſſunt & debent explicari*, 1134.

Diluvium univerſale naturaliter fieri non poteſt poſtquam ſemel terra ab aquis fuit ſeparata, 639.

Diluvii cauſæ, 658. *effecta*, 659. *Noachici memoria etiam aliqua apud Gentiles remanſit*, 659.

Dionyſius non didicit myſteria de cæleſti hierarchia à S. Paulo, 894.

Dogma neceſſarium dicitur dupliciter, 468, 470.

Dracones anſint, & quidem alati, 733.

Dubitationem univerſalem de omnibus principiis & veritatibus qui hominibus perſuaſum eunt, ut inſtar raſæ tabulæ cognitionem omnino novam de novo ſibi quærat, refutantur, 176.

ad hunc Dubitationis ſtatùm amatori ſapientiæ deveniendum non eſt ad illuſtrandam & perficiendam philoſophiam, 177.

E

Elementa primo die creata, 605. *ſunt quatuor*, ibid. & 606, 607. *quo ordine hoc univerſo*, 608.

Elephanti an dentur, quales deſcribunt Plinius, Ælianus &c. 734.

Elihu Baracelis dicta an ſint authentica, 41.

Ἐνέργεια definitur, 1020. *ejus requiſita*, ibid. *errores capitales circa illud reteguntur*, 1024.

an Ἐνέργεια etiam piis & fidelibus immitti poſſit, 1041.

Ἐνεργούμενον ſubjectum totale, 1020. *partiale*, 1021. *cauſæ efficientes*, 1021. *impulſivæ externæ*, 1022. *interna impellens*, 1023. *occaſio*, 1023. *finales*, 1024. *errores capitales circa cauſas deteguntur*, 1024, 1025, 1026. *adjuncta propria ſeu requiſita*, 1027. *antecedentia*, 1029. *conjuncta ubi effecta & ſymptomata*, ib. & 1030. *ſigna*, 1030, 1031, 1042. *comparata*, 1032. *oppoſita*, 1 *falſæ opiniones, perverſa judicia & deceptiones*, 1034. 2 *perverſa methodus curandi hoc malum*, 1035, 1044, 1045. *antidota vera & ſalutaria*, 1036.

an ex Energematis illis Athei &c. moveri poſſint ac debeant, 1042.

Energumenus quo dolore deplorabit male dicta aut facta in arreptione, 1046. *an dum arripitur verbum Dei legendum, & precibus contendendum*, 1047.

vocis ἐνεργέω & etymologia, ſynonima, diſtinctio, 1019.

an Energumenum ita poſſideat diabolus, ut nullus rationis uſus ſuperſit, 1041.

an ad Energumenum & arreptitium ſpectandi cauſa licet accedere, 1045.

an in uno Energumeno multi Dæmones poſſint eſſe, 1041. *an determinari poſſit quâ viâ, quave parte ipſum ingrediatur Diabolus*, 1041.

an Energumena facta uxore, conjugii diſſolutio marito ſit concedenda, 1051.

Energumeni dividuntur 1. *ex ſubjecto*, 2 *cauſa efficiente principali*, 3 *fine ſeu intentione Dei*, 1036. 4. *adjunctis & effectis*, 5 *circumſtantiis temporis*, 1037. *omnes Energumeni non ſunt Licantrophi nec omnes Lycantrophi energumeni*, 1037. *an iis inducias dabant Dæmones Lovanii eo die quo ad funus Lutheri profecti erant*, 1058.

an Energumeni in omni arreptione ſemper ſe habēt mere paſſive, 1041. *an in templa deferendi*, 1047. *ad cœnam admittendi*, ib. *an Baptizandi adulti ante*

paroxy-

paroxyſmum præparati, in ipſo paroxiſmo, ſiquidē mors inſtare videatur, 1048. *an ad mmiſteria eccleſiaſtica promovendi*, ib. *an fungi poſsint muneribus publicis*, 1051. *an poſsint eſſe teſtes, teſtamenta condere &c.* ibid. *an & cur fuerint plures in Judæa tempore Chriſti, & inter gentes tempore Apoſtolorum, eorumque ſucceſſorum, quam ante aut poſt*, 1057.

Energumeni fictitii à Magiſtratu coercendi & quomodo, 1049.

an Energumenorum & arreptitiorum actiones & ſermones omnes, ipſis tanquam peccata formaliter ab ipſis præſtita, ſint imputanda, 1044.

Energumenorum cognitio Philoſophis, Medicis, Juriſconſultis utilis; Theologis neceſſaria eſt, 1018.

an Energumenos antiqua eccleſia ſemper & ubique à communione euchariſtiæ & rerum eccleſiaſticarum excluſerit, 1057.

Energumenos eſſe probatur 19 *rationibus*, 1020. *objectiones ſolvuntur*, 1021, 1022.

in Energumenis actiones quædam ſunt propriæ Diaboli, quædam hominis, quædam utriuſque, 1028, 1246.

an Energumenis ceſſante arreptione referenda ſint omnia abſurda, blaſphema &c. quæ durante arreptionis paroxyſmo in corpore, aut per membra eorum diabolus deſignavit, 1046.

de Energumenis qui debent judicare & eos curare, 1051.

Epicurus an Atheus dici poſsit, 207.

Eraſmus an Atheus ſive Lucianus, 207.

Euangeliſtæ omnes non fuerunt ſimul, 46.

Eva revera fuit creata ex coſta Adami, 781.

an Exorciſtæ in Rep. ſint tolerandi, 1064. *an exorciſtæ papales à magiſtratu ſint puniendi*, 1050.

an Exorciſtarum in papatu univerſalis illa methodus ſit probanda, 1044.

F

de Fato *& fortuna quinam ſcripſerunt*, 711.

Fidei divinæ falſum ſubeſſe non poteſt nec probatur exemplo Abrahami, 383, 384.

an Filius Dei ſit Αὐτοθεὸς 445, 446, 447, 448, & 454–464. *an rectè dicitur Deus à ſe ipſo, Eſſentiam habere à ſe*, 447.

de Filio Dei variæ diſtinctiones, 461, 464.

an Filio Dei non eſſentia ſed perſonalitas ſit communicata, 465.

Firmamentum ſecundo die creatum quid ſit, 625. *unde creatum*, 627.

Flammæ in mari, puteis & fontibus, 660.

Flumina Paradiſi quæ fuerint, 685. *quæ ſint hodie, aut olim fuerint juxta Geographiam Veterum flumina illa Piſon, Gihon, Ghiddekel, Perat*, 685.

quid de Fluvio Sabbathico, 659.

de Fluviis Tameſi & Trenta, aliiſque ſiſtentibus curſum ſuum per integrum diem, 659.

de Fœminis contemplationes variæ inſtitui poſſunt, 806, 807.

Fontium & Fluminum origo, 656 *quid de miraculoſis fontibus & aquis vinoſis, ſanguineis, rerum & qualitatum humanarum diacriticis*, 957.

Forma non eſt accidentale quid nec tota rei eſſentia, 616. *quam habeat originem forma materialis*, 616, 617. *cælorum & elementorum in primâ creatione an producta ſit de potentia materiæ*, 617. *ſemel facta in hac materia non poteſt conſervari ſine illa, aut informare aliam, ſeu plura ſubjecta*, 619.

Formæ rerum ſubſtantiales earumque propriæ, ac ſpecificæ facultates non ſunt negandæ, 869. *præjudicia pro formis ſubſtantialibus*, 872. *rationes*

Digitized by Google

pro iiſdem, 874. *rationes quæ contra eaſdem adduci ſolent ſolvuntur*, 875.
Formale ſeu objectum formale, ſive ratio formalis quid ſit, 524. *in objecto ſcientiarum tripliciter conſideratur à Philoſophis*, 524.
Foſſilia quando creata, 668. *cur Moſes eorum non meminerit*, ibid.
Foſſilium ſpecies, 667. *una ſpecies in aliam hominum induſtria mutari poteſt*, 668.
de foſſilibus qui autores ſcripſerunt, 667.
an Franciſco Aſſiſio enthuſiaſmus diabolicus tribui poſſit, 1058.
Fraternitas non eſt colenda Reformatis cum Remonſtrantibus, 512.
Fratres Roſeæ crucis, 678.

G

Generatio hominis vide Homo.
Gigantes an ſint, & diſtinctam ſpeciem conſtituant, aut ſaltem ſint monſtra, 739. *an metaphorice, ſeu mythologice ſint accipienda, quæ antiqui de Gigantibus retulere*, 740. *an vi Dæmonum ſeu magica producantur*, 741.
Gryphes an ſint, 728.

H

Hæreſis omnis an deſinat in Atheiſmum, 182. *ſpeculativa damnabit*, 499.
Harmolaus Barbarus an atheus, 206.
Harmonia mundi ſuperioris & inferioris in genere agnoſcitur, 713. *in quo conſiſtit*, ibid. *rejiciuntur quorundam commenta*, 713, *deſcribitur putatitia* ib. *dividitur*, 713, 714. *explicatur*, ibid. & 715, 716, 717.
Herbæ noxiæ, venenatæ &c. tertio die ſunt creatæ, 663.
Hiſtoria Eccleſiaſtica deſcribitur, explicatur ejus objectum, 104, 105. *finis & uſus*, ibid.
Hiſtorici eccleſiaſtici non ſunt principium & norma fidei, 103, *dividuntur, antiqui ſigillatim recenſentur*, 205.
Homo ſpecie differt ab Angelo, idque per τὸ rationale, 738. *non tranſformatur in Angelum, vel brutum*, 738. *ante lapſum & poſt lapſum formâ, ſpecie, & proprietatibus eſſentialibus idem eſt*, 738. *dici poteſt naturæ miraculum, perfectiſſimum in univerſo, ipſum univerſum &c.* 755, 756. *& contranihil, vanitas, pulvis, umbra, vermis*, 756, 757. *primus ex quâ materia productus*, 779. *non poteſt generari ex putri materia*, 783, 784, *neq; ex Diabolo*, 785. *an ex homine & bruto*, 786, 787. *an naturaliter generetur ex ſene centenario*, 787, 788. *ex puero aut puellâ ante maturâ ætatem*, ibid. *ex virgine abſque conjunctione cum viro, idque per imaginationem &c.* 788, 789. *an uno partu* 365. *homines edi poſſint, & quidem tamdiu vivere ut omnes baptiſmo tinganturut refertur de Margareta uxore Comitis Hennenbergii, & filiâ Florentii IV Comitis Hollandiæ*, 790, 791, 792, 793. *non eſt ens per accidens*, 878, 879.
de Hominis admirandis qui ſcripſere, 807. *ſunt illa admiranda quinque generum*, ibid.
ex Homine nata monſtra an ſint homines, 750.
Homines marini utriuſque ſexus an dentur, 742, 743. *&c. quid de fœmina illa quam in Noorthollandia prope Purmerendam, & Edamum olim captam fama per manus apud noſtrates tradidit*, 742, 746. 747. *an homines ſint molæ & partus, quos vocant lunares*, 747.
Hominum tantum eſt una ſpecies, 738, 755.
Homicidium an ſit abortus procuratio, 748, 749, 750. *quid judicandum de hominibus cobalis, Roboldis, ſterlogis dictis*, 753. *de caudatis in inſula inſignis*, 754. *de cornutis*, ibid.

Idea

Digitized by Google

OBSERVANDARVM

I.

IDea in genere describitur, 259. *tres requirit conditiones*, 259. *distinguitur ab exemplari*, ibid. *dividitur*, ibid. *Divina sumitur vel personaliter vel essentialiter*, 259. *describitur & explicatur*, 260.

Ideæ divinæ propriæ, 260, 261. *oppositæ*, 262, 264. *Platonicæ*, 262, 263.

Jesuitæ excogitarunt scientiam mediam, 255.

Jesuitarum sententia de gratia & libero arbitrio condemnata, 255.

de Ignatii epistolis quid statuendum, 895. 896.

Ignis elementum, an sub sphera luna secundo die collocatum, 628.

Igni an aliqua animalia vivant, 609.

Ignes admirandi, quorum mentio sit in scriptura, 609.

Ignorantia docta, 126.

Illyricus an theologiam innatã negaverit, 1140, 1141.

ad Impossibile an possit Deus obligare hominem, 393.

dependentiæ Dei est in essendo, operando, à subjecto, causis, principio. 227.

Individuatio quid sit, 572, 573. *ejus nullum aliud internum principium quæri debet aut potest*, 573. *quodnam ejus principium sit*, ibid.

Infernus quando creatus, 383.

Influentiæ occultæ stellarum, 709.

Influxus mixturæ, amicitiæ & inimicitiæ stellarum an non saltem inclinant, si nõ necessitãt voluntates humanas, 710.

Injectiones purè diabolicæ in mentem hominis circa quæstionem an sit Deus an dicendi sunt atheismi, 169. *atheisticæ Diaboli quomodo expugnandæ*, 180.

Insulæ distinguuntur, 660. *an fuerint à die tertio creationis*, ibid. *naturales quomodo oriuntur*, 661. *casuales quomodo nascuntur*, 661.

Insularum mirabilia, 661.

Intellectus quid sit, 835. *in universum prior agit quam voluntas*, 835, 836. *censet & decernit objectum bonum aut malum esse*, 837. *imperat voluntati, ut eliciat suum actum*, 837, 838. *an Voluntas non solum dependeat sed etiam determinatur à judicio practico intellectus*, 838, *usque ad* 846. *an intellectus & voluntas se mutuo per circulum moveant*, 146.

Inundationes, vide Diluvium.

Jobi dicta & disputata omnia an fuerint authentica, 41.

Jodellus poeta gallicus an atheus, 137.

an Johannæ Lotharingiæ (vulgo dictæ virgini aurelianensi) enthusiasmus quis & energema sit attribuendum., 1058.

Joramus rex Juda quomodo dicatur regnasse anno 5 Josaphati cum iste annus non inciderit in annum 5 Jorami Israelitæ, 1139. *quot annos regnavit, quâ ratione dicatur anno 5 Jorami regis Israel regnasse, cum e contrario, Joramus Israelites anno secundo Joram regis Judæ successisse notetur*, 2 *Reg.* 1, 17. 1139.

Joram rex Israel quomodo dicatur cæpisse regnare anno 18 *Josaphati, & anno* 2 *filii ejus Joram*, 1139. *Filius Achabi quomodo dicatur suscepisse regnum anno* 18 *Josaphati cum pater ejus Achab eodem tempore cum Josaphato regnavit annos plenos* 19, ibid.

P. Jovius an Atheus, 204.

Iris an fuerit ante diluvium, etiam potuerit esse ante diem quartum creationis, 706, 707.

Judices omnes à Mose ad Samuelem an fuerint [illegible], 40.

Julianus Apostata quo sensu Atheus appellatus, 197.

Jus an idem quod Fas, 339, 340. *variè dividitur à Scholasticis & Iurisconsultis*, 340. *optimè dividitur in finitum*

ſeu creatum & infinitum ſeu divinum, 341. finitum eſt vel angelicũ, vel humanum, ibid. *infinitum dicitur improprie vel proprie. cſlq; ad intra vel ad extra,* ibid. *& ſpectari poteſt, vel ut tenet ex parte Dei tũ active, tum terminative, 342. vel ut tenet ex parte creaturæ rationalis, eſtque naturale, 342. liberum, 342, 343.*

Jus divinum naturale, non habet locum in beſtiis, 344. differt a iure naturali, jureconſultorum & ſcholaſticorum, 345, 346. à lege æterna ſcholaſticorum, 347.

Jus divinum tum naturale tum liberum an poſtulat pœnas peccatis debitas, 352. an ut ipſe peccator pœnas luat, ibid. *& 353. jus ſeu διαταγμα, aliud eſt ante lapſum, aliud poſt lapſum quod rurſum vel veteris, vel novi Teſtamenti, 359.*

an ſit Jus aliquod divinum in Deo immanens, neceſſarium, & immutabile, ita ut Deus abſque implicatione contradictionis per abſolutam ſuam potentiam & poteſtatem non poſſit velle, aut non velit poſſe aliquid mandare aut facere, quod juri illi repugnet? aff. defend. 365. &c. negativa excutitur, 371. argumenta negativæ examinantur, 372. &c. in Deo eſt neceſſario & immutabiliter Ius ſubjiciendi ſibi, & obligandi creaturam rationalem ad obedientiam, 365, 366.

Jus forenſe Moſaicum in omnibus Rebuſpubl. Chriſtianis vim legis nec habet, nec habere debet, 377. ne quidem in pœnis capitalibus, ibid.

Jus naturæ eſt vel abſolutum, vel hypotheticum, 396.

Jus naturale ſtricte ſumptum pro ſola natura nota, non repugnat ſupernaturali, 398. non poteſt ex eo deduci, aut ſub eo ſubſumi modus colendi Deum, 398. non cognoſcitur ab omnibus hominibus, 398.

Juris divini diſtinctiones 343, 344. attributa problematis explicantur, 344.

Juris naturalis, an ſint axiomata practica & præcepta omnia, quæ lumine naturali innoteſcunt aut certò demonſtrari poſſunt, 146. an ſint omnia præcepta moralia quæ ad decalogũ pertinent, 347, 349, &c. an fuerit ut ſponſor noſter eſſet Deus & homo, 353. præcepta juris naturalis an poſſint deleri de cordibus hominum, 348. an poſſit Deus iis diſpenſare, 348, 349, 350, 351. an recte conſtituantur, honeſte vivere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere, 351.

Juri divino naturali repugnat, ſi præcipiat peccata, 351. ſi ea remittat abſque ſatisfactione, 352, 360. non repugnat ſi peccata noſtra in alio & quidem innocente puniantur, 353.

de Jure & Juſtitia Dei duplici ratione in Theologia tractari poteſt, 339.

Juſtinus Martyr an non collocet errores Socinianorum extra communionem eccleſiæ Chriſtianæ, 300.

Juſtitia Dei concipitur aliquando tanquam virtus univerſalis, aliquando tanquam particularis, quæ deſcribitur, dividitur, 357, 358.

Juſtitia Dei punitiva in Deo eſt neceſſaria quod ad egreſſum ſcil. ſeu exercitium, 360, 361, 362. perſtringuntur præcipuæ objectiones, 362, 363, 364.

Juſtitia Chriſti Mediatoris qua talis vocatur juſtitia Dei, 359. habet rationem pœnæ, ſatisfactionis, meriti, gratiæ, 360.

Juſtitiæ vindicantis, & punitivæ adjuncta, effecta, 358. finis, comparatum, 359. oppoſitum, 360.

L

Lapis Philoſophicus, quis, qualis & unde, 677.

ex quo Lapide facti cultri quibus filius Moſis, & Iſraelitæ circumciſi dicuntur,

Digitized by Google

tur, 673. *& an fuerint cultri lapidei*, 674.-677.
Leges humanæ & magiſtratus ſunt vel permittentes, vel approbantes, 399. *quomodo honeſtas actionis alicujus ab iis derivari ac ſuſpendi poſsit explicatur*, ibid. *civiles quomodo verſantur circa rem in ſe illicitam & malam*, 401, 402.
Legis naturæ an poſsit dici omnis cognitio eorum, quæ ad vitam humanam moreſque vivendi pertinent, 394.
ad Legem naturæ an revocandæ ſunt actiones in externis quibuſdam ad vitam hominis animalem, & civilem converſationem ſpectantibus, 395.
Libertas prætenſa philoſophandi, 131, 132. *prophetandi*, 132.
Lipſius an Atheus, 207.
Locus diſtinguitur 1 *in ambientem & ſuſtentantem*, 412. 2 *in internum & externum*, 413,414,621. *nullum corpus poteſt eſſe in diverſis ſpatiis nec vice verſa plura corpora in uno ſpatio*, 622.
Logicam naturalem & artificialem à diſputationibus nobiſcum habendis removent Jeſuitæ, 6.
Lollardi hoc eſt Waldenſes non docuerunt Deum nec ſcire, nec punire mala, quæ ſub terra fiebant, 253.
de Lucernis & Lampadibus perpetuis quid ſtatuendum, 669,670,671.
Lulli Theologia ab omnibus fere ſcholis communiter deſerta, 20.
Lumen cognitionis naturalis eſt duplex, 1.
Luna cur appelletur luminare majus Gen. 1,16.697. *an creata in pleni-lunio*, 698.
Lunæ maculæ quid ſint, 697.
in Lunâ an novus quidam orbis, 697.
Lunaticus non eſt noctambulo, 1039. *deſcribitur*, ibid. *varie poteſt accipi*, ib. *cur ſtatuatur lunaticos epilepſia laborare*, 1040. *quid ſtatuendum de Lunatico, Matth.*17. *cum Marc.* 5. 1056
an Lunatiſmus ſit malum compoſitum ex ſupernaturali & naturali, 1041, 1042.
Lunatiſmi epileptici cauſa, 1041.
quid de Lutheri tentato exorciſmo quem tam infeliciter ipſi ceſsiſſe clamant Pontificii, 1058.
Lux primi diei fuit propriè lux, 610. *accidens productum in ſubſtantia*, 611. *creata ex nihilo*, 611. *producta & diſperta in toto cælo ſtellato, quarto autem die in creatas ſtellas contracta*, 612. *an ſit corpus*, 704. *an forma aſtrorum ſubſtantialis*, 704. *an ſit ens intentionale*, ibid. *an ſit actio*, ibid. *an omni parti cæli conveniat*, 705. *cæleſtis ſtellarum inter ſe & à ſublunari an differat ſpecie*, ibid. *corporum glorioſorum an ſit ejuſdem ſpeciei cum luce Solis*, 705. *Solis an ejuſdem ſpeciei cum luce primo die creata*, 706. *Solis an major luce primi diei*, ibid. *an ſeptiès augebitur, & lux lunæ erit ut lux Solis*, 708.
de Luce & Lumine quinam autores ſcripſerunt, 703.
Lycanthropi vel ſunt innoxii, vel noxii, 1037.

M

Malum diſtribuitur in culpæ & pœnæ, 1081. *& unum idemque diverſo reſpectu poteſt eſſe malum culpæ & malum pœnæ*, ibid.
de Malo axiomata, 1059, 1060.
Mali nulla eſt natura, 1079.
Magnetis vires & operationes, & an omnium earum manifeſtæ cauſæ poſſint explicari, 672.
Mare univerſale naturaliter continetur intra littora, 640. *an altius terra*, 640. *eſt unum*, 653.
Maris origo quæ ſit & an fuerit ab initio, 652. *ſalſedo unde*, 653,654. *æſtus, aliorumque motum cauſæ*, 654, 655, 656. *ad-*

Digitized by Google

656. *admiranda, ſeu miracula*, 660.
de Mari, fontibus, fluviis, lacubus, fretis, &c. quinam autores ſcripſerunt, 650, 651.
an Margareta uxor Comitis Hennenbergii, & filia Florentii IV. Comitis Hollandiæ uno partu 365. *homines ediderit, qui tam diu vixerunt ut omnes baptiſmo tincti ſint*, 790 *& ſeq.*
Materia prima Ariſtotelica à Deo eſt creata, 615. *Eſt unica ſpecie & numero*, ibid. *non intelligitur per cœlum & terram initio creatam*, 616.
Melancolia, mania, lycanthropia &c. ſunt morbi corporis, 759.
an Melancolia homini cauſa eſſe poſſit aut divinationis & revelationis occultorum, aut ſermonis peregrini & quidem de rebus, atque artibus antea plane ignotis, 1043.
Melchiſedec non fuit homo ex nihilo creatus, 755.
Mediatio non eſt objectum formale Adorationis, 530, 531.
Mediatoris & Mediationis vox quid ſignificat, 722.
Meliſſna, Merlinus vates, &c. an ſint homines, 755.
Mens non eſt cogitatio, 815.
an Metalli diſtincta ſpecies ſit Orichalcum, 668.
ſi Metalla viliora in aurum per hominum induſtriam tranſmutari poſſit an hoc repugnet ordini creationis, 668.
Meteora an producta ſecundo die, 628.
ex Meteoris prædictiones an ſint licitæ, 631.
de Meteoris mentio in ſcripturis, 628. *de quibus fuſius diſquirendum Theologiæ ſtudioſo*, 628.
Methodus quâ adverſus Atheos, Gentiles, Saracenos, Libertinos utimur pro authoritate S. Scripturæ in tribus conſiſtit, 113. *præpoſtera, quando incipiunt quidam à ſummis eſt cauſa impellens Atheiſmi*, 128, 129.
Molæ, & partus, quos vocant, lunares an ſint homines, 747.
Monoceros an ſit, 728, 729.
Monſtra ex homine nata, an ſint homines, 750, 751. *an ſi vivant ſint baptizanda*, 751. *an necanda*, ibid.
Montes an fuerint ante diluvium, 649. *quinam ſint maximi & celebratiſſimi*, 649. *ignivomi*, 650. *& an ratio naturalis incendii illius dari poſſit*, ib.
an Morbi veneficî ſint naturaliter incurabiles, 1053. *an Morbi energumenici & veneficî differant ſpecie à ſui ſimilibus abſque intercedente energemate aut maleficio corpus infeſtante*, 1054. *an morbi energumenici ſpecie differant ab aliis Dæmoniacis, item à veneficiis*, 1054. *an ſoli naturali corporis diſpoſitioni ſint adſcribendi*, ibid. *an omnes eadem methodo curandi*, 1055.
Morbos maleficos qui debent curare, 1051, 1052.
Mors infelix & ignominioſa Atheorum, 135.
Motus primo primi in fidelibus aliæque cogitationes ac ſuggeſtiones carnis de Atheiſmis an ſint formaliter malæ, & an illis inde ſit tribuendis Atheiſmus, 169.
de Motu quæſtiones Philoſophorum, 699. *Theologorum*, ibid. *& ſeq.*
an Muhammedi Energumena adfuerit Epilepſia, & Enthuſiaſmis diabolicis, 1057.
Mulieres an habeant ſemen, 801. *an activè ad generationem concurrant*, 802.
Mundus non habet unam numero formam ſubſtantialem, 857, 858. *non animam neque vegetativam, neque ſenſitivam*, 859, 860, 861, 862. *non denique animam rationalem*, 862-865. *autores qui animam mundi rejecerunt*, 851. *quem defenderunt*, 852. *uſque ad* 857. *an ſit æternus*, 568. *ratione naturali poſſit demonſtrari quod in tempore*

pore ſit creatus, ibid. *an potuerit eſſe ab æterno*, 569. *vel eſt viſibilis & corporeus vel intelligibilis*, 580. *novus antiquis non fuit cognitus*, 646.
Mundi anima non eſt perſona ſive per ſe, ſive cum mundo unita conſideretur, 865. *non ad imaginem Dei condita*, ibid. *non eſt prima intelligentia hoc eſt Angelus*, 866.
de Mundi aut cæli animatione opinio falſa & erronea eſt, non hæretica; poſſet tamen ab aliquo iis cum hypotheſibus & conſectariis defendi, ut accedente pertinacia in hæreſin deſineret, 867.
Mundi nomina & ſynonima, 580. *diſtinctio*, 581. *definitio*, 584. *principia externa*, 585. *interna*, ibid. *affectiones quæ unitas*, 586. *finitas*, 587. *Tempus quod mundo convenit quod ad progreſſum, quod ad principium, ubi quæritur quando ſit creatus*, 587. *quantum temporis effluxerit, ab initio creationis in hunc uſque diem*, 590. *laus* 590. *figura*, 590 *contiguitas*, 591. *perfectio*, 591. *quæritur hic inter alia an ſpecies quædam rerum eſſe deſierint*, ibid. *pulchritudo*, 593. *dependentia*, 593. *mutatio*, 594. *ubi explicatur, an & quomodo ſit corruptibilis*, 594. *ſuperioris & inferioris harmonia*, 713. *vide harmonia.*
in Mundum novum quomodo pervenerint homines, 647.
admiranda in Mundo inferiore à quibus notata, 688.
Muretus an Atheus, 206.

N.

NAtura vel eſt primigenia, ſecundum quam omne bonum morale, & contra quam omne malum morale, vel corrupta, 394. *ut eam vulgo ex Ariſtotele deſcribunt, philoſophiæ ſacræ non repugnat*, 614.
de Nebucadnezaris mania quid ſtatuendum, 1056.
Negatio Dei eſt exterior & verbalis, interior conſcientiæ, 148.
Nereides an dentur, 742.
Neutrales ad cujuſcunque religionis ſuſceptionem & profeſſionem athei, 119.
Nihil ſeu nihilum diſtinguitur, 560.
Notitia Dei, vide Cognitio Dei.

O.

OBjectum diſtinguunt philoſophi in materiale & formale, 594. *immediatum, mediatum primum, principale, ultimatum, terminans; & mediatum ac movens*, 550. *formale, vide formale.*
Obſeſſio Diaboli, vide Energumenus & Daemon.
Origenes qualis Doctor, & varia de eo judicia, 451, 452.
Originale peccatum, vide peccatum originale.
an Originale peccatum probari poſſit ex poſſeſſione infantum, 1042.
an recte Oſcitantes, voces o domine, o domine, in ore habeant, & cum oſcitationis actu proclament, 1044.

P.

PAracelſiſtarum ſuperbia & vanitas, 678.
Paradiſus quoto die creatus, 684. *eſt locus in parte aliqua terræ*, 684. *ubi ſitus*, 686. *an hodie ſuperſit*, 686.
Paradiſi flumina, 685. *quantitas*, 686. *qualitates & adjuncta*, 687. *decor quamdiu ſuperſtes fuerit*, ibid.
de Paradiſo ſcriptores, 684.
Pater Eccleſiæ aut fidelium dicitur 1. *ſolus Deus.* 2. *homo tanquam adminiſter gratiæ divinæ*, 75. *atque ſic accipitur latè, ſtrictiſſimè, ſtrictè*, 75.
Patris titulus uſurpatur tripliciter propriè, analogicè, æquivocè, 76.
Patres dividuntur in Græcos & Latinos, quorum catalogus exhibetur, 77. *notanda circa illum catalogum*, 79. *libri ſuppoſititii qui ſubinde citantur nomi-*

ne antiquorum Patrum, 78. de Patrum vitâ, scriptis, operum editionibus qui consulendi, 78. describuntur, 79. possunt etiam dividi ratione graduum, æstimationis & authoritatis, quos obtinuerunt, 79. secundum materiam & Methodum tractandi, ibid. eos non ferociter contemnit, nec planè rejicit ecclesia Reformata, 88, 89. non sunt aut principium, aut norma fidei, nec judex supremus infallibilis in controversiis de fidei dogmatis, & interpretatione scripturæ quod probatur, 93, 94-101. an præferendi sunt recentioribus Theologis, 102. an studioso Theologiæ inchoandum sit a Patribus, ibid.

Patrum causæ efficientes, 79, 80. requisita unde causæ efficientes à posteriore colliguntur, ibid. adjuncta sunt tum absoluta, quæ positiva, privativa, negativa, tum comparata, 80, 81, 82.

ad Patrum testimonia à Pontificiis objecta quando respondendam quæ sint observanda, 84, 85.

Patrum errores, & contradictiones, 94. scripta pauca habemus, imprimis ex antiquitate antiquissima, 94. multa notha & incerta, 95. editiones incertæ, 96. consensus quid sit nondum constat, ne quidem in papatu, 97.

ex Patrum consensu non possunt idoneè controversiæ inter nos & papatum explicari & decidi, 101.

Patribus quantum tribuant Pontificii, 91. quantum Reformati, 92.

Patristicæ Theologiæ usus est vel primarius, qui 1 per se & spontaneus, 83. 2 per accidens propter importunitatem Pontificiorum, 84. vel secundarius, 85, 86. studium quotuplex & quomodo instituendum, 86, 87.

Paulus III. Papa de vita futura an scil. aliqua esset dubitavit, 1142.

Peccatum diversimode sumitur, 1060, 1137. ejus permissio divina accuratè distingui debet ab ipso peccato quâ tali, 1060.

an Peccatum proprie & directe intelligatur, Rom. 8, 28. Psalm. 83, 27. 1075. an illud Deus velit propter aliud, ibid. an ejus author sit Deus, quo aliud peccatum punitur, cum autor est pœnæ, ibid.

an peccato Peccatum punitur, 1075.

an omne Peccatum habeat rationem pœnæ, 1076. an Deus permittit peccatum quâ peccatum, 1076.

Peccatum originale qui ignorant, & negant, 1078, 1079. est proprie peccatum, 1081, 1082.

Peccatum non habet causam efficientem propriè dictam, sed potius deficientem 1080.

Peccatum originale est bimembre imputatum & inhærens, 1082. imputatum est causa meritoria inhærentis, 1081. inhærens est simul & pœna & peccatum: est principium & origo omnium peccatorum actualium, momenta in eo consideranda duo, 1083. non est hominis substantia, sed affectio mala, seu maligna naturæ dispositio, 1083, 1084. quomodo multi ex nostris determinarunt illud non esse puram privationem justitiæ originalis, sed etiam positivam qualitatem, 1084. usque ad 1093. an fit contractum per imitationem, & per crebros actus ac consuetudinem, an vero per generationem propagatū, 1095, 1096. quomodo ad hanc propagationem concurrant, 1 Adamus 2 homo quisque, ib. 3 parentes, 1097. 4 Deus ibid. quomodo vocetur pœna peccati. ibid. quænam sit peccati hujus, seu existentiæ hujus peccati causa propria & proxima directè efficiens, deficiens, 1096, 1098. an accurate dicatur prius existere in semine, aut in corpore jam animato, & deinde in anima, 1116.

Digitized by Google

1116.
Peccati ordinabilitas distingui potest in activam & passivam, 1060. *utraque explicatur*, ibid. *consequentia & eventus quædam sunt effecta ejus per se, quædam per accidens*, ibid. *per accidens opponitur τῷ per se*, 1061.
Peccati usus per accidens distribuitur in ordine ad Deum 1071, 1072, 1073. *in ordine ad homines*, 1073. *peccati substratum, seu materiale est metaphysicè bonum, moraliter adiaphorum*, 1060.
an peccati aliquis sit usus, seu an peccatum aliqua ratione & aliquo respectu dici possit conducere alicui & ad aliquid, 1061. *explicatur 5 conclusionibus*, 1062, 1063, 1064. *probatur*, 1064, *& seqq.*
Peccati subjectum, 1095.
Peccati originalis causa per se & proprie dicta non est Deus, 1098. *non conjugium, aut parentes generantes, aut corpus* 1099, 1100, 1101. *aut temperamentum corporis*, ibid. *&* 1102. *aut semen*, 1102 *&* 1117, 1118. *non anima Patris producendo animam Titii* 1104. *sed quisque homo in quo est peccatum originale*, ibid. *&* 1105. *contra peccati originalis propagationem ex parentibus argumentum Pelagianorū*, 1106. *sententia authoris de peccati originalis propagatione confirmatur consensu Theologorum* 1106, *usque ad* 1113.
per Peccatum non est essentialiter mutata hominis natura, 776.
à Peccato originali quomodo Christus fuerit immunis, 1113. *quid de illa ratione judicandum quam non pauci Theologi assignant, quia ex virgine per operationem Spiritus sancti genitus sit, & non secundum ordinariam legem carnalis generationis*, 1115.
Peccato originali quomodo subjectæ esse possunt animæ humanæ, quæ in Adamo non fuerunt, nec ex eo per traducem propagatæ sunt, 1115.
an & quomodo Peccatis aliorum hominum homo uti possit in bonum suum aut proximi, 1077, 1078.
Pegasi seu equi alati an sint, 728.
Pellicanus an sit, 723.
Perroni Cardinalis Atheismus, 118.
Personæ Divinæ quomodo distinguantur, 1 ab essentia 2 inter se, 235, 238. *non faciunt in essentia divina compositionem*, 235-238.
Persuasio differt à volatica cogitatione, dubitatione, opinione, 148, 149.
Phœnix an detur, 723.
Pietatis prætextus, Atheismi causa adjuvans. 124.
Piscis genus quod fuerit ille à quo deglutitus Jonas, 725. *an sint pisces fossiles*, 665.
Pisces ex quâ materiâ productæ, 720. *an imperfectiores aliis animalibus*, 721. *an habeant carnem*, 724.
Piscium numerus an terrestrium animalium major & quod ad species & quod ad individua, 722. *an in istis sint majora quam in illis*, ibid.
Plantanimalia tertio die non producta, 661.
an Plantæ noxiæ ac venenatæ &c. tertio die sint creatæ, 663.
ad Plantarum productionem an terra etiam activè concurrerit, 662, 663.
Plantas actu produxit Deus, 662. *etiam aquaticas in fundo marium aut fluminum crescentes*, 663.
de Plantis quinam scripserunt, 662, 664.
Poëtæ fuerunt præcipui ministri mimicæ Dæmonum, 974.
Pomponatius an ad classem atheorum referendus, 197.
Positivum accipitur, 1 vel physice vel logice, 1085. *2 vel comparativè & impropriè, vel strictè & propriè*, 1086, 1087, 1088, *& seq.*

Digitized by Google

non Potest Deus infernalibus cruciatibus affligere creaturam innocentem, 392.
an Possit Deus contradictoria, 409. *an Deum quædam non posse recte secundum scripturas dicatur*, 409.
Postellus, 1145.
Possibile in genere describitur, 408. *distinguitur*, ibid.
Possibilitatis & impossibilitatis origo & fundamentum primum nullibi quærendum quam in Deo, 412.
Potentia quæ & quatenus in Deo locum habet, 403. *distinguitur in internam & externam, ad intra & ad extra, communem & personalem*, ibid. *usus harum distinctionum in conciliatione quæstionum problematicarum*, ibid.
Potentia Dei stricte dicta est in Deo, 44. *quid sit explicatur*, 405. *dividitur in ordine ad varias actiones*, ibid. *attributa ejus sex*, 408. *an Deus quædam possit de potentia quæ non potest de jure*, 407. *an actualis omnipotentia coincidat cum ordinata*, 407. *an potentia & voluntas æque late pateant*, ibid. *an committatur circulus cum dicitur Dei potentia se extendit ad omne possibile*, 410.
an Potentiam Dei absolutam negarit Calvinus, 410, 411.
Prætextus specioſi quibus Atheismi mysterium peragitur, 131.
Prædictiones & prognostica ex ventis an licita, 631. *ex astris*, 712, 713.
Pravitas seu corruptio naturæ si in genere statuatur à Pontificiis & nostris, quæ sit formaliter privatio, an remaneret realis controversia inter nos & ipsos, 1113.
Principium fidei duplex est ex quo seu externum, & quo, seu per quod sive internum, 2.
Principium existentiæ seu individuationis quod sit, 573.
Principia theologiæ naturalis sunt, *Theoretica* { *universalia*, *particularia*, 141. *Practica* { *universalia*, *particularia*, 142.
Principia creaturæ, 572. *distinguuntur*, 619.
Privatio quæ principium rerum naturalium ab Aristotele explicatur non intelligitur per tohu vabohu, 619.
Privatio est vel otiosa, vel male afficiens, 1084, 1089.
de Privatione speculatio utilis Theologo 619.
Privationes an etiam sint creatura, 527. *ens creatum*, 572.
Problematicæ controversiæ sunt sex generum, 22.
Prognostica tempestatum & similia naturalia an ex astris prædici possint, 712.
an Proprium unius subjecti possit communicari alteri subjecto realiter distincto, 424.
an si Propria quarto modo negentur implicetur contradictio, 416, 407. &c.
Pseudo-politici athei sunt, 123.
Puncta vocalia V.T. sunt authentica, 33.
Pygmæi an sint homines, 741.
Pythones & fœminæ pythonissæ quæ, 1037. *authores qui de iis scripserunt*, 1038.
Πυθῶν & *vox vel latè sumitur, vel stricte*, 1038.
Pythonicorum Energumenorum exempla, 1038.
an omnis Pythonici Dæmonis possessio sit mere involuntaria, 1042. *unde dignosci queat voluntaria ab involuntaria*, ibid.

Q.

QUa particula determinat partem enunciantem dupliciter. 523. *non est semper unius, ejusdemque significationis apud Philosophos*, 523. *hujus signi synonima*, 523. *usus in quamplurimis gravissimis controversiis Theologicis*, 546.

Digitized by Google

Qualitates à Deo ſunt creatæ, 623. *occultæ, antipathiæ ſcil. & ſympathiæ dantur*, 623. *non ſunt temerè rejiciendæ*, 877.
Quantitas dividitur, 620. *ſaltem eſt primum corporis πάθος*, 621. *per ſe nullam habet efficaciam*, 621. *eſt finita actu*, 621. *à quantitate non poteſt tolli extenſio ad locum*, 410, 411, 415.

R,

Rableſius, 1145.
Ratio humana, Socinianis eſt judex & norma fidei, 1. *quæ denotet*, 1. *conſiderari poteſt vel in ideâ, vel concrete & ratione certi ſtatus*, 2 *eſt ſubjectum fidei recipiens, item inſtrumentum & principium elicitivum fidei & cognitionis actualis*, 2. *non eſt principium quo, ſeu per quod, aut ex quo ſeu cur credamus, quod probatur* 9 *claſſibus argumentorum*, 3, 4, 5.
Rationem humanam quâ talem, ſeu ut ſic ſuperant veritates ſupernaturales fidei, non tamen ei repugnant, 3 *eam rejiciunt & removent à collationibus & diſputationibus nobiſcum habendis Jeſuitæ*, 6.
Refutatio prætenſa hereſeωv & atheiſmi ducit ad atheiſmum, 133, 134.
Relationes divinæ perſonales ſunt reales, & realiter inter ſe diſtinctæ, 238. *non proprie modificant eſſentiam Dei*, 229 *dividuntur in relationes,*

ad intra, quæ { *propriæ, communes.*

ad extra quæ triplices, 241. *ad intra communes ſunt rationis non reales*, 241. *ad extra nihil inferunt quam denominationes*, 241.
Religionis crebra mutatio cauſa atheiſmi, 128.
Remonſtrantes ſe non purgant ab hæreſibus Socinianis, §14, §15. *non ſerio offerunt, nec poſſunt offerre ſyncretiſmum* 1 *Reformatis eccleſiis in Belgio*, §16. 2 *omnibus Chriſtianis profeſſionibus*, §17.
ex Remonſtrantibus miniſtris non pauc occulte moliti ſunt Sociniſmi introductionem ante Synodum Dordracenam, 488.
Remonſtrantiſmus quid, §12, §13.
cum Remonſtrantiſmo non eſt Reformatis colenda unio & fraternitas, §13. *nec Juriſconſ. Chriſtiano ut ut Remonſtrantibus accedenti in quinquarticulanis*, §18. *nec auditoribus Remonſtrantibus*, §18.
de Remora quid ſtatuendum, 722.
Renati des Cartes novis philoſophematis blaſphemiam objecit Theologus Leydenſis, 1158. *querela Carteſiana de injuria & calumnia inde enata*, ibid. & 1159, 1160, 1161.
Reprobare poteſt, & actu reprobavit Deus abſque peccati præviſi tanquam cauſæ aut neceſſarii antecedentis ſui decreti interventu, 354, 355, 356, 357.
Reprobationis momenta, 355.
Reprobatio diſtinguitur à damnatione, 357.

S.

Salvianus an cenſeat Arrianos errare animo pio, 500.
Samuelis anima an fuerit reducta 1006, 1007.
in Sanguine an ſit anima, 769, 772.
Satisfactio pro peccatis eſt neceſſaria abſolute ex neceſſitate naturæ divinæ, vel ſaltem hypothetice ex ſuppoſito Dei decreto, 360.
Satyrica omnis deriſio ſtolidarũ ſuperſtitionum, commentorum, fabularum, an atheiſmi & lucianiſmi merito accuſari poſſit, 195.
de Saulis malo ſpiritu quid ſtatuendum, 1056.
Si novi Sceptici in eccleſiis & ſcholis graſſari incipiant, an Theologi eſſent ardeliones aut ἀποστασιάρχαι

Digitized by Google

se talibus pro modulo opponerent, 187. *an si theologi ejusmodi neo-scepticismis obsistant, adhibitis etiam durioribus, veris tamen consequentiis, illico Philosophos illos hæreseos, aut Atheismi in formâ accusare dicendi sunt*, 188.

Scepticismus novus Lojoliticus circa principia fidei Christianæ, 106-114.

Scepticismus, 126.

de Schola qui autores consulendi, 12.

Scholastica Theologia, vide Theologia scholastica.

Scholastici Doctores dividuntur, 1 *secundum Sectas in Reales & Nominales*, 18. *Thomistas & Scotistas*, 19. 2 *ex gradibus authoritatis quam eorum doctrina in scholis obtinuit*, 19. 3 *ex modo & methodo scribendi*, ibid. 4 *ex circumstantia temporis*, 20. *à quibus perstringantur*, 24.

Sciendi impotens desiderium causa Atheismi, 126.

Scientia Dei distinguitur 1 *in necessariā*, 246. *& liberam*, 247. 2 *in simplicis intelligentiæ & visionis*, 247. 3 *in definitam & indefinitam*, 247. 4 *in speculativam & practicam*, 247. 5 *in simplicis notitiæ & enunciabilium*, 248. *distinctiones conciliantur*, 248. *cum voluntate conjuncta est causa rerum*, 250.

Scientia futurorum contingentium negatur a Gentilibus, Socinianis, à quibus non ita abhorrent Remonstrantes, 251. *asseritur* 9 *rationibus*, 252, 253.

Scientia media definitur, 254, 269. *argumenta nostra quibus refutatur*, 257, 258, 269, 270, 309, &c.

Scientiæ mediæ origo, 254, 255, 265. *fautores*, 256, 265, *interpolator*, 269. *adversarii*, 256. *argumenta quibus probatur recensentur*, 273, &c. *refelluntur*, 285, &c.

Scientiæ divinæ proprietates, 242. *usus*, 250, 251.

Scientiam Deo competere probatur, 246.

de Scientiarum inventione, constitutione, & argumento hypomnemata, 881.

Scriptores N. Test. an lingua alia (*Syriaca scil.*) *conceperint, quam scripserint, & alia* (*græca scil.*) *scripserint; quam conceperint*, 44. *Sacri, Prophetæ scil. & Apostoli an omnia intellexerint quæ scripserunt*, 45, 47. *an volentes, an vero inviti scripserint, aut docuerint*, 46, 47. *an conceptum & memoriam eorum quæ antea didicerant, aut per revelationem cognorant, de novo iis ingesserit*, *Sp.* 5. 46.

Scriptura tota authentica est authentia historiæ, 31.

Scripturæ authoritas duplex est historiæ vel normæ, 30. *utraque explicatur*, ibid. *Methodum, exornationem, phrasim, & stylum quinam humano ingenio attribuunt*, 32. *refutantur*, ib. *specialiter N. T. stylus barbarismi & solacismi male accusatur*, 33. *N. T puncta vocalia sunt authentica*, 33, 34. *lectiones marginales non sunt authenticæ*, 35. *authentia normæ, seu præcepti quousque se extendat*, 38, 39. *qui hic peccent* 1, *in excessu*, 2 *in defectu*, 40. *textus originalis non & corruptus*, 50, 51, 52. *insolubilia septem* (*ut vocantur*) *solvuntur & explicantur*, 52, 59, 60, 61, 62.

Solis sacræ Scripturæ libris innixus Christianus secluſa omni autoritate & confirmatione Ecclesiæ, Patrum, Traditionum &c. omnino certus esse potest, 1. *omnia quæ libris illis continentur esse genuinum verbum Dei*, 107, 108, 109. 2. *libros illos in totum conscriptos esse dictamine Spir. S.* 109. 3. *Scripturæ libros temporum intervallo nuspiā depravatos esse*, 110, 111. 4. *Saracenum non æque firmiter de-*

mon-

Digitized by Google

monſtrare poſſe Alcoranum Mahumedi eſſe verbum Dei, ac ipſe S. ſcripturas demonſtrat ac probat, 411.
Securitas carnalis cauſa atheiſmi, 128.
Serpens Geneſ. 3. *an fuerit verum animal, & quale ſerpentis genus*, 735. *an pedibus aut ſaltem erecto inceſſu praeditus fuerit ante lapſum*, ibid.
Serpenti, aliiſque animantibus in Paradiſo ſermo non fuit naturalis, 735.
Serpentem an cruciat ſaliva hominis, etiam, ſi fauces ejus tangat, necet, &c, 735.
de Serpente Charadrio apud Epiphanium quid ſtatuendum, 736.
inter Serpentes & hominem an fuerit naturalis antipathia ante lapſum, 735.
Simplicitas in genere quid, 227. *Deo attributa eſt vox negativa*, 227. *quae attributa ſint ejuſdem generis & momenti cum ſimplicitate*, ibid.
Simplicitatem Deo competere probatur ſex rationibus, 227-230. *qui eam oppugnarunt*, 230, 231. *eorum rationes diluuntur*, 232. *&c.*
ex doctrina de Simplicitate Dei poriſmata & uſus 8, 244.
Sociniani non poſſunt dici Chriſtiani niſi æquivocè, 440. *non ſunt in communione Eccleſiæ tolerandi*, 490. *ſunt turpiſſimi idololatriæ*, 491. *non diligunt dominum Jeſum*, 496. *non piè vivunt*, 498. *non ſunt tolerandi politice*, 501-508. *non poſſunt offerre fraternitatem Trinitariis, ut eos vocant, & inter eos Reformatis*, 518, 519. *iis unionem denegant Reformati in Polonia*, 519.
Sociniſmus damnat, 499.
Sociniſmi introductionem occulte moliebantur ante Synodum Dordracenam non pauci ex miniſtris Remonſtrantibus, 488.
Sol an ſit animatus, 696. *quæ de Sole quater orto apud Herodotum in Euterpe*, 699.
Spectrum diabolicum definitur, 987. *dividitur* ibid. & 988. 989. *an ex ſpectrorum apparitionibus & reſponſis quicquam certi concludi aut credi poſſit de rerum noſtrarum particularium ſtatu, aut eventu felici, aut infelici; item de proximi noſtri innocentia aut culpa in facto aliquo, ſpeciatim de inſtante morte viventium* 1009. *an ex iis dogmata fidei, & regulæ pietatis exſtrui aut confirmari poſſint*, ib. *an ſpectrorum formas, actiones, dicta, effecta, motiva & cauſas accurate ideo inquirere licet, ut de rebus divinis aut humanis tanto melius inſtrui poſſimus*, 1013. *an cum ſpectris colloquia habenda*, 991. *an domos ſpectris infeſtas non emere aut conducere, aut etiam iis excedere ſi commode fieri poſſit intrinſece & per ſe ſit peccatum*, ibid. *an appareant piis moribundis*, 992. *an ſupra aërem in cælo beatorum, aut etiam ſtellato*, 993. *an qui à ſpectris occiduntur omnes ſint damnati.* 1010. *an à ſpectris internis diſcerni poſſint ſpectra imaginaria, ſeu melancolica delira*, 1512. *an domum ſpectris infeſtam à ſe inſcio conductam jure quis deſerere poſſit, ſic ut liberetur à neceſſitate ſolvendi*, 1015, 1016.
Vocis ſpectri etymologia, 985. *ſynonima*, ibid. *diſtinctio*, 986. *quid ſtatuendum de ſpectro & ſpiritu illo Poſonii in Ungaria a 24 Julii an.* 1641 *uſque ad 29 Junii* 1642. *Virgini cuidam ex purgatorio apparente, &c.*
Spectrorum cauſæ efficientes, 989. *finalis*, 990. *materialis*, ibid. *forma* ibid. *adjuncta*, ibid. & 991, 992. *effecta*, 994. *cognata*, ibid. *oppoſita*, 995. *inter quæ antidota*, 996, 997. *hic quæritur de Antiquorum exſufflationibus & ſigno*

no Crucis, 998.
an ſint ſpectra meridiana, 993. an ſint ſpectra, 999, 1000, 1001, 1002. quid ſint ſpectra exponitur, XVI concluſionibus, 1002, 1003, 1004, 1005. quarum ultima, quod non ſint animæ ſeparatæ juſtorum, 1005, 1006. quare ſpectra tam familiariter & potenter graſſantur apud antiquos Gentiles, & Gentes novi Orbis, & populos Indiæ Orientalis & Japoniæ, & Septentrionales, & Papiſtas, non vero ita in Anglia, Scotia, Belgio fœderato, & ubicunque obtinet reformatio, 1008. an ſpectra nulla appareant hominibus in fide radicatis, 1008. an ſpectra poſſint apparere in forma Chriſti, 1009. an cuilibet morienti ſemper appareant, 1011. an cum plura numero ſpectra apparent ſpecie plurium beſtiarum &c. plures ſint Dæmones an unus, 1010. an ſpectra ſolide probari poſſint ex Jeſ. 13,21. & 34,14. 1011. ex Pſal. 91, 15, 6. ex Sapient. 17, 4. ibid. an ad ſpectra diabolica referenda omnia inſomnia aut viſa in ſomno, & nulla ad ſomnia ἐνυπνια & Angelorum monita, 1014. quid de conſilio Lutheri, quo ſuadebat, ut puerum ſuppoſititium (Dæmonem ſcil. ſub ſpecie pueri) putatitiis parentibus & educatione admodum moleſtum, in aquam projicerent, 1016. an ſpectra perſonalia certo poſſint diſcerni ab illis quæ domos, ſepulcra &c. infeſtant. 1012. an Chriſtiano hæc ſuſque deque habenda, 1013.
Sphinges an ſint, 728.
Stella Magorum quæ fuerit, 695.
Stellæ an poſſint numerari ab hominibus, 691. an de cœlo cadant, 692. an quarto die conditæ, 692. an ſint animatæ, aut rationales, ibid. an ſint formaliter calidæ, 693. an differant ſpecie ab orbe ſuo, ib. an habeant ex ſe lumen, an vero omne mutuentur à Sole, 694. an ſint immobiles, an vero per cœlum moveãtur ſicut piſces per aquam, 701. an directe influant in liberas voluntates & actiones hominum, 709.
in Stellarum ſcientia, & quæſtione de ſyſtemate mundi ſacræ ſcripturæ ratio eſt habendâ, 689.
Stellarum diſtantiæ a terra & ex ſe invicem an accurate menſurari poſſint, 691. ſtatus quis ſit futurus poſt finem mundi, 694. remotio à terra an ſit mutata, 694. effecta & conſequentia, 699. motus proprii an ſint abſolvendi ante finem mundi, 699. influentiæ occultæ, 709. motus an poſt finem mundi ſit ceſſaturus, 700. velociſſimi motus aliquod ſimile exemplii in motibus inferiorum dari non poteſt, 702, 703. ſignificationes dividuntur, 712.
de Stellis ſcriptores, 689. an ſtellis impoſita nomina Idolorum, & fabularum à Gentiliſmo, mutanda ſint à nobis, ſi fieri poſſit, 695. ex ſtellis an prognoſtica tempeſtatum & ſimilia naturalia prædici poſſint, 712. an eventus & actiones quæ à libera hominum voluntate dependent, ibid.
Stephanus Jodellius poeta gallicus an atheus fuerit, 137.
Subſtractio imaginis divinæ in quo conſiſtat, 1099.
an Sybillæ fuerint energumenæ, 1057.
Symbolum definitur, ejus etymologia, 64. diſtinguitur in brevius, quod eſt authenticum, 64. prolixius, quod nunc habemus tot articulis veſtitum, 65. quod formaliter eſt ſcriptum humanum, & eccleſiaſticum autoritatis humanæ, 67, 68, 69. teſtimonium Ruffini de origine & authoritate hujus ſymboli examinatur, 70. non eſt Apoſtolicum, 71, 72. an fidem ſufficienter contineat, 72. alia problemata inde, 73, 74.

Syn-

Syncretiſmus non ineundus cum Remonſtrantibus, 513. *vide Remonſtrantiſmus, cum Socinianis*, 490, 519. *v. Sociniani.* T.

Nic. Taurellus quomodo atheus Medicus vocetur à Theologis Heidelbergenſibus, 200.

Tempus duo notat, 623. *quamdiu fuit*, 623, 711. *diſtinguitur*, 711.

Temporum differentias quinam explicant, 712.

Terminus quomodo ſumitur in quæſtione de Adoratione Chriſti qua mediator 550. *diſtinguitur in terminum quod & quo in convertibilem & non convertibilem*, ibid.

Terra & aqua an unum conſtituunt globum unumque habeant centrum, 635.

Terra quibus fulcris innitatur, 636, 637. *an immobilis in medio mundi quieſcit*, 637, 638, 639. *an & quomodo accuratè menſurari poſſit*, 641. *an ſub & in terra carnes generentur, & conſequenter dentur carnes foſſiles*, 666.

Terra nec eſt animal, nec animata, 643. *an tota ſit habitabilis*, 644.

Terræ quantitas ſi cum cælo comparetur an punctum dici poſſit, 636. *quantitas major, an aquæ*, 641. *viſceribus contimentur animalia*, 665. *plantæ*, 666. *ignes, aer, foſſilia*, 667. *rotatio divina repugnat veritati S. litterarum, & rationibus naturalibus*, 880, 881.

de Terrore panico quid judicandum, 1015. *quid de terrore confuſo noctu aut in ſolitudine vigilantibus immiſſo*, ib.

Theologia naturalis ingenita, vide cognitio Dei, &c.

Theologia ſcholaſtica an ſit genuina Theologia, & in ſcholis retinenda, 27.

Theologiæ Patriſticæ ſtudium quomodo inſtituendum, 86, 87.

Theologiæ Scholaſticæ acceptiones, 13. *ſubjectum*, 14. *forma*, 14. *objectum occupans*, ibid. *Primus autor*, ibid. *antecedens remotum proximum*, 15. *occaſio*, 15, 25. *Ætas vetus, media, nova*, 16. *Adjuncta*, 17. *Cognata*, 18. *oppoſita*, 19. *Diviſiones*, 18. *cenſura*, 20, 22, 23, 24. *uſus*, 27. *ſtudium*, 29.

Tohu vabohu non eſt principium rerum naturalium ab Ariſtotele explicatum, 619.

Tolerabiliores ſunt Pontificii quam Sociniani, 491.

Tolerantia eſt duplex eccleſiaſtica politica, 487.

Trinitas an colligi poſſit ex plurali voce אלהים *conſtructa cum verbo ſingulari tertiæ & plurali primæ perſonæ additis utriuſque numeri pronominibus affixis, Gen.* 1. 26. 27. *cum* 3, 22, 566.

dogma de Trinitate quid ſit, 467. *in quibus theſibus conſiſtat minimum illud veritatis ſalutaris præcisè ad communionem eccleſiaſticam & animæ ſalutem neceſſariæ*, ibid. *quomodo ſit neceſſarium*, 469. *Remonſtrantibus eſt problematicum*, ib. *neceſſarium eſſe probatur*, 471, &c. *ſuos habet uſus practicos, proprios ſc. & peculiares*, 477. & *ſeq. exceptiones Remonſtrantium removentur*, 485. &c. *antidota generalia pro dogmate de S. S. Trinitate adverſus Socinianos*, 434. &c. *Anti-Trinitarii non unius ſunt ſectæ*, 488. *non ſunt eccleſiaſtice tolerandi*, 489, 490. & *ſeq. Remonſtrantium argumentis reſpondetur*, 495. *non etiam politice*, 501 &c. *argumenta palmaria Remonſtr. pro tolerantia eorum politica*, 509. *Reformati Theologi non ſunt anti-Trinitarii*, 509. V.

Vagiones an ſint homines, 754.

Julii Cæſaris Vanini, Atheiſmus, 147, 152, 204. & *mors*, 136.

Vapor qui irrigabat totam terram, Gen. 2. 6. *quid fuerit*, 629.

Digitized by Google

Ventorum ortus & via an ignoretur, 630. *qui, qualesne fuerint venti extraordinarii Exod.*14. 1 *Reg*,19,11. *item* 2, 11. *Job.*1. *Iohan.*1. *Act.* 2.631.
Viperæ Fœmellæ an mares in coitu trucident &c. 736.
an ex Virgine absque conjunctione cum viro naturaliter generetur homo; 788.
Virtutes morales an sint in appetitu sensitivo, 849.
Visibilitas non est proprium quarto modo aut corporis in genere, aut corporis humani, 417.
Ultimum & ultimatum quid sit, 550. *in quæstione quare Mediator adoratus, non est ultima responsio, nec ultimus terminus, quia est, mediator, sed quia est ὁμόουσιος cum Patre Deus*, 550, 551.
Unicornis an sit, 728, 729. *rationes dubitandi de unicorni*, 730.
Unio divinæ Christi naturæ cum humana in unam personam non est proprie dicta compositio, 243.
Unitas Dei est perfectissima, probatur 4 *argumentis*, 228.
Voluntas, vide Intellectus.
Voluntas Dei libera non est prima regula justitiæ & juris in Deo, 372. *quo pacto dici possit regulatum*, 380. *an normam & mensuram habeat se priorem*, 389.
Voluptuarii sunt Athei practici, 124.
de Urinatoribus quid judicandum, 746.
Urna aurea & Virga Aaronis an fuerit in Arca testamenti Heb. 9.4. 1138.
Usuræ mordentes non possunt à Magistratu sic determinari ut licita sint in conscientia, 400.

W.

Wissel-Hinderen/ 1016.

Z.

Zacharias an fuerit, ἰάμνδος. 43.

FINIS.

INDEX

Locorum S. Scripturæ: qui vel explicantur vel vindicantur Adversariis.

Genesis.

Cap.vers.	fol.	Cap.vers.	fol.	Cap.vers.	fol.
1. 1.	53,560,586, 591,598,600, 602,607,610, 650,826,937.	1 2.	600,607,610, 613,623,624, 629,633,643, 652,866,937.	6.	624,627.
				7.	624,627.
				8.	625.
				9.	629,632,633, 640,652.
2.	560,561,586,	3.	555,600,607, 610.		

Cap.

Digitized by Google

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Cap.vers. fol.

10. 604,652,653.
11. 575,599,614, 643,662,663, 857,872.
12. 599,614,857.
14. 610,623,625, 694,696,712.
15. 610,625,694, 696.
16. 696,697.
17. 605.
20. 599,606,668, 720,722,859.
21. 554,571,668, 722,857,859, 872.
22. 574,575,721, 824,859,872, 1166.
24. 726,857,872.
25. 614,726,757, 858,872.
26. 554,560,564, 758,878.
27. 554,571,564, 878.
28. 560,799,824.
29. 574,575,662, 719,799,1166.
30. 719,721.
31. 564,595,758, 915.
554,558,562, 568,575,584, 608,650,665, 860.
2. 1. 598,599,600, 602,605,608, 663,722,726.
2. 663,722,726, 737,824.
3. 554,824.
4. 554,600.
5. 628,663,735.
6. 629.
7. 571,757,758, 780,781,798, 813,817,819, 821.
8. 624.
9. 663.
10. 686.
13. 684,686.
15. 735.
19. 571,721.
21. 781.
23. 781.
759,815,861, 975.
3. 1. 687, 1000, 1028, 1033.
2. 1000, 1028, 1033.
3. 1033.
7. 878.
16. 977.
17. 594,595,735, 745,858.
18. 594,595,745.
19. 757,780,820.
20. 646.
23. 687.
24. 687.
38,619,735,752 759,888,893, 922,927,941.
4. 2. 780.
5. 1. 554.
3. 1096.
788.
6. 1. 1026.
2. 422,936.
4. 909.
7. 10. 649.
11. 627.
15. 762,859.
21. 745,859.
22. 745.
650,737.
8. 3. 600.
13. 600.
14. 600.
21. 643,945.
22. 595,700.
661.
9. 1. 799.
4. 769,859.
12. 576.
25. 756.
26. 756.
658,661,737.
10. 5. 646,661.
648,794.
11. 6. 273,285.
648.
12.12. 39.
14.22. 600,605,608.
15. 5. 630,691.
18. 685.
17.28. 780.
18. 17. 756,885,898, 959.
19. 609,959,960.
20. 2. 39.
22.17. 691.

Digitized by Google

INDEX.

Cap.vers.fol.

28. 570.
38. 974.
24. 19. 789.
25. 684.
27. 3. 35.
29. 684.
32. 898,959.
36. 726.
37. 1011.
38. 7. 749.
46. 10. 60.
11. 60.
26. 665,824.
27. 60.
48. 16. 904.
50. 20. 1064,1134.

Exodus.

1. 721.
2. 22. 49.
38.
3. 5. 780.
14. 228.
447,609.
4. 21. 1133.
25. 673,674.
6. 38.
7. 17. 707.
9. 16. 573.
10. 696,945.
12. 898.
13. 21. 609,703,996.
22. 703.
14. 1. 631.
13. 455.
19. 904.
22. 640.
24. 609.
19. 16. 609.

Cap.vers.fol.

20. 4. 581,637.
5. 360.
11. 567,605.
21. 8. 37.
22. 748,749, 827.
23. 748,749.
29. 752.
32. 752.
22. 25. 26,400.
1049.
23. 16. 588.
24. 10. 625.
28. 17. 668.
31. 17. 600,605.
32. 4. 709.
20. 709.
33. 1. 574.
3. 574.
4. 574.
34. 7. 360.
10. 554.
16. 273,285.
22. 588.
29. 273.285.
35. 3. 306.
39. 10. 668.

Leviticus.

4. 1011.
9. 24. 609.
11. 21. 37.
29. 721.
12. 2. 802,829.
16. 16. 553.
839.
17. 7. 752,906,981,
1011.
11. 769.
14. 769.

Cap.vers.fol.

770.
19. 19. 726.
28. 824.
31. 1037.
20. 6. 1037.
15. 751,752.
16. 751,752.
787,1049.
21. 1. 824.
25. 36. 37,400.
28. 9. 588.
10. 588.
40. 2. 609.

Numeri.

5. 657.
9. 15. 606.
11. 4. 724.
5. 724.
13. 724.
22. 724.
12. 6. 782.
13. 741.
15. 24. 36.
16. 22. 762,874.
30. 554.
609.
21. 6. 733.
8. 733.
30. 36.
22. 23. 941.
31. 708.
960.
23. 21. 629.
684.
24. 8. 729.
25. 38.
27. 16. 874.
18. 41.

28.

Digitized by Google

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Cap.vers.fol.

28. 24. 606.

Deuteronomium.

1. 7. 685.
2. 739.
3. 740.
4. 19. 700.
32. 554.
5. 23. 613.
6. 4. 228.
10. 22. 61.
11. 24. 685.
12. 23. 859.
13. 1. 990.
2. 990.
3. 990.
4. 990.
13. 906.
502.
18. 11. 1037.
15. 733.
1049.
21. 12. 396.
15. 401.
22. 5. 395.
23. 684.
24. 1. 401.
25. 5. 396.
28. 23. 594,858.
27. 37.
30. 37.
29. 4. 767.
23. 603.
32. 17. 906.
33. 17. 729.

Iosua.

1. 24. 685.
3. 16. 659.
5. 2. 673,674.

Cap.vers.fol.

668.
10. 13. 880.
14. 880.
638,696.
14. 15. 739,780.
15. 741.
17. 15. 553.

Iudicum.

2. 898.
4. 15. 712.
5. 20. 712.
7. 13. 36.
11. 37. 789.
38. 789.
39. 789.
12. 3. 36.
16. 21. 35.
38.
18. 11. 641.
19. 3. 36.
23. 906.

1 Samuelis.

2. 1. 41.
3. 37.
25. 374.
4. 12. 780.
5. 6. 37.
9. 37.
15. 11. 545.
16. ult. 1027,1036.
17. 23. 36.
740.
23. 11. 12, 274, 290, &c.
25. 22. 39.
26. 782.
27. 10. 39.
28. 4. 926.

Cap.vers.fol.

8. 1038.
999, 1005.
1007, 1038.
29. 4. 906.

2 Samuelis.

5. 24. 996.
7. 28. 451, 454.
11. 1. 36.
12. 11. 12, 1133.
14. 2. 37.
16. 10. 1133.
17. 24. 1133.
20. 23. 36.
21. 736.

1 Regum.

4. 29. 662.
35. 662.
6. 5. 62.
7. 45. 709.
46. 709.
8. 23. 581.
647, 996.
9. 1. 780.
11. 14. 906.
23. 906.
12. 15. 1133.
33. 36.
16. 29. 1139.
17. 14. 25.
21. 762.
22. 762.
18. 38. 609.
45. 630.
19. 11. 631, 1030.
898.
21. 8. 35.
22. 19. 993.

Digitized by Google

INDEX.

Cap.vers. fol.

20. 993.
21. 993.
22. 923,1133.
23. 923,1133.
41. 1139.
926,935,975.
23. 31. 36.

2 *Regum.*

1. 2. 906.
10. 609.
12. 609.
17. 1139.
1022.
2. 10. 274.
11. 609.
38,1022.
3. 1. 1138.
22. 707.
5. 12. 36.
6. 16. 917.
17. 609.
7. 6. 996.
8. 10. 37.
26. 59.
11. 631.
15. 5. 1139.
19. 15. 451,454,600.
12. 684.
20. 18. 36.
23. 29. 685.
33. 37.
945.
24. 1. 907.
7. 684.

1 *Chronicorum.*

1. 18. 60.
45. 36.
3. 6. 60.
12. 60.

Cap.vers. fol.

4. 7. 36.
6. 20. 36.
9. 5. 36.
17. 26. 45,454.
20. 739,240.
21. 1. 906.

2 *Chronicorum.*

5. 10. 1138.
ult. 49.
6. 13. 1138.
14. 581.
30. 924.
7. 1. 609.
9. 647.
11. 15. 1011.
17. 752.
16. 1. 49.
21. 17. 60.
22. 1. 60.
2. 49,59.
6. 60.
26. 15. 56.
27. 21. 1138.

Ezra.

4. 2. 37.
13. 986.
15. 986.
22. 986.

Nehemia.

2. 684.
9. 1. 780.
6. 451,454.
567,653.

Esther.

1. 2. 586.
986.

Iob.

1. 5. 993.
6. 935.

Cap.vers. fol.

7. 935,993.
20. 41.
21. 1046.
36,631,885,
906,926,948,
975,990,1000,
1008,1021.
2. 7. 1027.
10. 41,1046.
11. 1046.
885,906,
1000.
3. 1027.
4. 11. 908.
19. 756.
5. 13. 41.
9. 5. 649.
8. 555.
695.
10. 9. 780.
12. 780.
785.
14. 5. 1096.
7. 604.
20. 26. 613.
21. 7. 117.
14. 174.
22. 24. 647.
24. 22. 756.
25. 6. 756.
26. 6. 626.
7. 593,636,637,638.
13. 555.
659,877.
28. 16. 647.
19. 647.
31. 7. 885.
33. 4. 821.

Cap.

Digitized by Google

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Cap.vers. fol.
15. 782.
37. 18. 701.
38. 2. 41.
4. 637,638.
6. 598,637,638.
7. 569,598,867.
8. 640,658.
9. 640,658.
10. 640.
19. 703.
20. 703.
24. 630.
630,636,641.
650,653,656,
695. 859,877.
39. 3. 576.
9. 729.
14. 708.
15. 708.
17. 576.
18. 576.
19. 576.
20. 576,718.
34. 41.
35. 41.
36. 41.
37. 41.
585,630,734,
859,860,877.
40. 3. 41.
14. 572.
17. 708.
630,859,860.
861,969.
41. 2. 4.
23. 724.
722,859,862.
908.

Cap.vers. fol.
42. 2. 36.
6. 41.
7. 40,41.
877,908.
Pſalmi.
1. 1. 181.
4. 867.
7. 14. 874.
15. 874.
8. 2. 172,559.
4. 172,174,559.
6. 756,885.
7. 756.
570,608,696,
721,860.
10. 5. 36.
11. 174.
14. 1. 166, 118,129.
154,174,1149.
15. 11. 948.
16. 3. 181.
4. 181.
10. 36.
ult. 780.
695.
18. 4. 35.
5. 35.
8. 617.
13. 626.
969.
19. 1. 2, 172, 174,
559,866,991.
2. 991.
5. 604,620,880.
6. 575,604,620.
618,880.
7. 575,604,620,
638,880.

Pſal.vers. fol.
8. 49,478.
9. 478.
570,608,615,
696.708,867.
22. 17. 34, 49, 52 &
ſeq.
22. 729.
24. 1. 569.
2. 560,569,636.
661.
5. 35.
6. 883.
29. 10. 658.
11. 877.
969.
31. 6. 762,765.
32. 9. 10,718.
734.
33. 1. 559.
6. 558.
7. 614.
9. 559.
14. 924.
633.
34. 7. 886.
8. 900, 948.
36. 6. 649.
37. 5. 451.
39. 6. 574.
7. 574.
9. 998.
42. 859.
44. 22. 924.
45. 10. 37, 647.
50. 12. 569.
51. 6. 374.
7. 708. 1096.
12. 554.

Cap.

Digitized by Google

INDEX

Pſal.vers.fol.

56. 7. 35.
58. 5. 970.
6. 735;970.
59. 1. 559.
8. 174.
9. 559.
62. 10. 574,756,848.
65. 5. 653.
68. 14. 707.
969.
72. 5. 595,604.
6. 595.
17. 604.
73. 13. 42.
14. 42.
77. 5. 1034.
7. 42.
8. 42.
9. 42.
19. 591.
658.
78. 25. 885.
49. 908[illegible]056.
83. 13. 53.
17. 1064.
27. 1074.
84. 696.
89. 44. 674
90. 2. 649.
1. 757.
91. 5. 986,991,1012.
6. 908,986.989,
993,1012.
11. 886,900,904.
732.
92. 11. 729.
94. 7. 174,1149.
95. 555.

Pſal.vers.fol.

96. 5. 555.
97. 7. 885.
888.
102. 12. 708.
26. 602.
27. 228,602.
28. 228, 555,
623.
103. 4. 780.
5. 724.
11. 624,636.
12. 624.
636.
104. 2. 591,626.
4. 606,911.
5. 533, 600,
637, 638.
6. 600, 605,
633,640.
7. 600,633.
8. 600,633.
9. 640.
13. 585.
14. 585.
19. 604,696.
25. 636,722.
26. 722.
28. 570.
29. 574, 858,
874.
30. 574, 858,
866.
31. 569.
570, 636,
640, 650,
857, 859,
860, 945.
105. 25. 1133.

Pſal.vers.fol.

30. 721.
106. 19. 175.
33. 39.
35. 906.
37. 986.
974.
107. 23. 641.
33. 658.
34. 658.
650.
109. 6. 908.
114. 11. 658.
659.
115. 3. 566.
16. 554, 560,
658,745.
116. 11. 42.
119. 8. 478.
9. 478.
13. 53.
72. 478.
121. 2. 554.
6. 981.
125. 7. 626.
126. 5. 678.
130. 3. 37.
135. 8. 630.
25. 575.
906.
136. 1. 559.
5. 559,867.
6. 661.
8. 604.
9. 604.
10. 559.
696.
137. 5. 558.
6. 558.

Cap.

Digitized by Google

Pſal. vers. fol.
7. 558.
8. 558.
9. 558.
139. 2. 252.
3. 252.
4. 252.
5. 252.
6. 252.
14. 757.758.
15. 575, 757, 758. 585, 630, 785, 795, 869.
144. 3. 756.
4. 756.
145. 9. 558.
146. 5. 559.
6. 559.567.
147. 4. 691.
8. 575.
9. 576. 969.
148. 1. 559.
4. 554.
5. 554.
14. 559.
149. 7. 722. 625.
150. 6. 859.

Proverbia.

2. 7. 36.
3. 15. 36.
19. 867.
4. 3. 37.
5. 177.
6. 19. 35. 35.

Cap. vers. fol.
8. 22. 553, 568.
23. 568.
24. 568.
25. 649.
27. 590,620,635.
30. 596.
14. 22. 839.
16. 4. 373,559.575.
17. 13. 35.
19. 7. 37.
21. 1. 924.
22. 3. 35.
23. 23. 177.
25. 3. 696.
13. 651,652.
30. 1. 42.
4. 630.
17. 609.
24. 872.
25. 872.
26. 872.
27. 872. 630.
31. 1. 43.

Eccleſiaſtes.

1. 2. 574,700,848.
4. 638,700,880.
5. 590,638,700, 880.
6. 590,638,880.
7. 880. 641,664,684, 795,869,877, 945.
3. 1. 587.
7. 3. 1045.
10. 1005. 917.

Cap. vers. fol.
8. 11. 41.
12. 41.
9. 1. 41.
2. 41,1016.
3. 41.1016.
4. 37. 1027.
12. 1. 554.
7. 762,765,778, 781,798,813, 817,819.

Canticum Canticorum

4. 6. 981. 684.
5. 11. 647.

Ieſaia.

1. 3. 576.
20. 5.
2. 1. 528.
22. 780.
3. 15. 36.
16. 24,395.
5. 574.
6. 3. 883.
9. 412,1064.
10. 1064.
12. 36. 888,893.
7. 788.
8. 19. 1005.
20. 1005.
9. 3. 37.
5. 49.
10. 5. 1063,1133.
6. 1063,1133.
7. 1064.
15. 575.
11. 6. 594.

INDEX

Cap.vers.fol.

8. 632.
13. 10. 692.
16. 37.
21. 752, 908, 981, 1011.
22. 752.
14. 29. 732, 733.
17. 7. 554.
26. 8. 814.
9. 814.
12. 575.
28. 19. 35.
29. 16. 572. 904.
30. 6. 733.
26. 694, 708.
31. 4. 451.
34. 14. 729, 908, 981, 1011. 729, 1005.
36. 21. 999. 38.
37. 8. 638.
12. 684, 686.
16. 555.
36. 904. 696, 898.
38. 8. 708.
40. 12. 555, 569, 620.
13. 4, 249, 555, 567.
14. 252.
15. 569, 756.
18. 25, 455.
21. 172, 174.
22. 569, 590, 591, 635.
26. 172, 174, 555, 559.

Cap.vers.fol.

28. 555, 569. 636, 637, 861, 1073.
41. 4. 451.
7. 594.
42. 1. 529.
5. 554.
43. 7. 553.
10. 455.
15. 554.
44. 6. 227, 455.
23. 933.
24. 555.
45. 7. 554.
12. 554, 555.
18. 554, 555, 560, 606.
46. 10. 252.
48. 12. 455.
13. 555, 601.
51. 13. 559, 600.
53. 6. 839.
54. 10. 649.
55. 570.
57. 19. 554.
60. 19. 700.
20. 700.
61. 12. 10, 478.
63. 9. 37.
12. 883.
17. 1133.
64. 4. 908.
65. 7. 36.
17. 554.
66. 2. 880.

Ieremias.

2. 18. 685.
3. 2. 37.

Cap.vers.fol.

37. 1133.
4. 9. 600.
23. 600.
5. 22. 640, 659. 637.
6. 29. 36, 709.
8. 1. 1133.
7. 576.
17. 632.
10. 1. 570.
10. 172.
11. 490, 555.
12. 867.
13. 626, 630.
12. 1. 42.
2. 42.
15. 4. 35.
17. 9. 924.
10. 249.
18. 2. 780.
3. 36.
16. 780.
21. 1. 907.
23. 6. 49. 455.
24. 9. 35.
28. 1. 36.
29. 18. 35.
30. ult. 683.
31. 22. 554.
35. 692, 694, 700.
36. 692, 700.
37. 691.
40. 36.
33. 20. 945.
22. 691, 692.
25. 945.
41. 17. 35.

Cap. vers. fol.

18. 35.
51. 3. 34.
15. 867.
Ieremiæ Threni.
4. 1005.
Ezechiel.
2. 16. 17, 274.
9. 4. 883.
5. 883.
888.
12. 841.
14. 4. 906.
18. 4. 765.
763.
22. 3. 906.
893.
23. 47. 553.
27. 11. 742.
23. 684, 686.
28. 3. 896.
29. 18. 907.
32. 2. 722.
7. 694.
37. 10. 35.
47. 12. 594.
Daniel.
1. 1. 907.
2. 6. 986.
3. 609.
4. 11. 574.
15. 885.
32. 574, 756.
33. 1055.
34. 1055.
35. 848.
941.
6. 2. 986.
7. 3. 641.
8. 26. 883.

Cap. vers. fol.

9. 24. 36.
10. 4. 684.
12. 904.
13. 815, 888.
21. 893.
12. 1. 888.
3. 625.
Hosea.
1. 2. 993.
2. 20. 858.
21. 574, 575, 858.
22. 574, 575.
Ioel.
2. 38. 712.
Amos.
3. 6. 1133.
4. 7. 594.
9. 6. 702.
Iona.
1. 4. 659.
9. 653.
13. 659.
17. 722.
631.
Micha.
1. 10. 36.
Nahum.
1. 3. 360.
Habakuk.
1. 12. 13, 360.
2. 19. 874.
Haggai.
2. 7. 594.
8. 594.
Zacharia.
1. 8. 883.
2. 5. 881.
6. 883.

Cap. vers. fol.

3. 1. 906, 932.
2. 906.
897.
4. 2. 36.
12. 1. 765, 817, 819, 820, 827, 828.
5. 798.
1072.
13. 2. 695.
14. 2. 37.
Maleachi.
4. 696.
Euangelium Matthæi.
1. 1. 1114.
20. 788.
21. 788.
2. 23. 49.
3. 9. 246, 413.
16. 996.
17. 996.
564.
4. 1. 993, 999.
2. 993, 999.
3. 999.
6. 900, 1021.
8. 972.
24. 907, 947, 960, 962, 975, 977, 1019, 1020, 1038, 1039.
5. 18. 34, 51.
27. 49.
1040.
6. 7. 991.
9. 75.
24. 908.
25. 762.
28. 585.

Digitized by Google

INDEX

Cap.vers.fol.
30. 585.
907.
7. 22, 907, 1027.
1045.
8 16. 1019, 1020.
26. 1030.
27. 1019.
28. 1020, 1030.
29. 923, 1023, 1028.
31. 924, 1021, 1028,
1030.
32. 1021, 1030.
927, 949, 959,
983, 1020, 1029,
1030, 1037,
1041, 1046,
1056.
9. 32. 1020.
834.
10. 25. 906, 979.
28. 762, 765, 813.
30. 1021.
31. 1021.
777, 778, 1020.
11. 11. 893.
21. 274, 287, 288.
25. 45.
27. 45, 920.
12. 22. 63, 1020.
24. 906, 979.
25. 1022.
26. 948, 979, 1022.
32. 581.
843, 983.
13. 11. 4.
34. 1. 1019.
26. 985, 986, 999.
763.

Cap.vers.fol.
15. 19. 767.
22. 1019, 1020, 1031.
23. 1030.
16. 2. 631, 712.
3. 712.
14. 826.
17. 4, 5.
24. 5.
17. 2. 703, 1007.
3. 996, 1007.
5. 703, 996.
15. 1031, 1039, 1040.
21. 981, 1036.
918, 959, 1038,
1040, 1055.
18. 7. 1133.
10. 886, 888.
904.
19. 7. 8, 401.
26. 409, 413.
576, 756, 1043.
22. 29. 8.
30. 560.
32. 658, 832.
37. 497, 764.
38. 497.
39. 497.
44. 8.
738.
23. 9. 75.
35. 59.
24. 22. 274.
27. 703.
692, 945.
25. 21. 834, 907.
36. 1045.
41. 918, 977, 978,
979.

Cap.vers.fol.
43. 560.
568, 888.
26. 24. 757, 1133.
53. 246. 274.
1072, 564.
27. 9. 49, 59.
45. 708.
50. 765.
696, 945.
28. 2. 934.
16. 51.
18. 756.
19. 65, 471, 571.

Euangelium Marci.

1. 24. 925, 1031.
34. 925.
2. 22. 1031.
3. 11. 925.
12. 925.
29. 581.
5. 2. 1027, 1055.
3. 1030, 1053,
1055.
4. 1030, 1053.
1055.
5. 1031, 1055.
6. 1055, 1030.
7. 1023, 1028, 1031.
8. 1027.
9. 1028.
10. 1023, 1028.
12. 1023.
15. 1031.
18. 1019.
6. 16. 985, 986.
49. 999.
8. 46. 1019.

Cap.

Digitized by Google

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Cap.vers.fol.
9. 17. 1024.
18. 1024.
20.1030,1040.
21. 1021.
22. 1024,
1027,1030.
23.1024.
24. 1024.
25. 1028.
26.1028,1030,
1040.
43.834.
44. 834.
609,1041,
1042.
13. 630,700.
16. 9. 1010.
15. 571.
16. 471.
18. 663.
Euangeliũ Lucæ.
1. 1.47,33,531.
3. 47.
19. 888.
34.788,789.
35.788.
37.409,555.
67. 43.
70. 43.
71. 43.
572.
2. 5. 824.
7. 824.
9. 703,934.
13.885,888,
934.
15. 934.
25. 43.
26. 43.

Cap.vers.fol.
27. 43.
34. 43, 1064.
35. 43.
3. 23. 1113.
36. 49,60.
38. 1113.
4. 18. 35,53.
19. 35,53.
24. 1031.
32. 1020.
35. 1029,1031,
1046.
39. 907.
42. 925, 991,
1046.
962,1044,
1046.
7. 21. 907.
47. 1072.
1072.
8. 2. 1021,1027.
27.1030,1031.
29. 907.
31. 924,1023.
32. 1023.
35. 1031.
1037,1066.
9. 25. 1039.
39. 907,1027,
1031.
42.1031.
1020.
10.17.1008.
18. 703,922,
1008.
979.
11.16. 948.
24.993,1027.

Cap.vers.fol.
26.981,1036.
918,983.
12.10.581.
28.575.
54.631,712.
55.631, 712.
56.631.
13.11.1027,1055.
16.1021,1027,
1030.
1041.
15.10.900.
16.11.900.
17.34.
22.900.
23.993.
24.993.
28.1005.
31.1005.
814,834.
17.1. 1133.
5. 534.
21.25.696.
22.3. 960,1019,
1033.
22.1133.
23.1063.
1072.
23.43.832.
46.778,814.
24.16.708,960.
25.5.
26.1133.
27.5.
31.426.
37.985, 999,
1000,1007.

Cap.vers.fol.
38. 999.
39. 174,985,
999.
40. 174.
Euang. Iohannis.
1. 3. 586.
4. 555.
5. 4.
9. 140,228.
18. 4.
51. 934.
439.
2. 3. 824.
5. 824.
12. 824.
3. 5. 814.
6. 820,1096.
8. 630.
16. 1072.
570, 869,
1100.
5. 17.19,380,566,
824.
18. 566.
19. 566.
20. 942.
21. 942.
23. 471.
24. 834.
26. 455,521.
32. 235.
39. 8.
46. 8.
486.
6. 19.999.
20.999.
70.976.
758,843.
7. 28. 475.
8. 9. 454.
19. 471.
29. 917.
44. 844,915.
922,976.

Digitized by Google

INDEX.

Cap.vers.fol.

54. 471.
55. 471.
58. 471.
598, 927, 975.
9. 1. 990, 1011, 1022, 1044.
10. 36. 566.
37. 566.
38. 479, 566.
40. 1133.
11. 834.
12. 28. 996.
30. 412.
31. 907, 977.
37. 133.
38. 133.
39. 133.
40. 133, 412. 1064.
13. 2. 960, 1020.
22. 497.
27. 960.
14. 1. 471, 622.
2. 424, 622.
3. 424, 622.
4. 424, 622.
6. 530.
13. 947.
16. 235, 481, 486.
17. 481. 486.
20. 979.
23. 480.
26. 481.
28. 528.
15. 21. 471.
26. 486.
16. 3. 471. 499, 973.
7. 481.

Cap.vers.fol.

11. 923, 977.
13. 380, 481, 1167.
14. 380.
15. 380, 486.
23. 486.
27. 486.
979.
17. 3. 177, 455, 471.
5. 568.
10. 479, 480.
11. 479, 486.
12. 834.
21. 479.
22. 479, 480.
23. 479.
26. 486.
18. 960.
19. 11. 479.
20. 14. 708, 960.
15. 708, 960.
27. 174.
28. 454
31. 471, 480.
21. 17. 252.
25. 45. 1072.

Acta Apostolorum.

1. 14. 924.
16. 1133.
18. 765.
25. 765, 834.
2. 2. 996.
19. 609, 712.
23. 1063. 1134.
30. 1114.
37. 1037. 631, 692, 696, 996, 1072.

Cap.vers.fol.

3. 21. 584, 597.
4. 20. 47.
24. 567.
28. 552, 1133.
5. 3. 960, 1019, 1033.
4. 1022. 38, 975.
7. 14. 49, 60, 756.
59. 514, 762, 765, 814.
60. 479.
8. 2. 765.
7. 1015.
26. 49.
9. 3. 996.
4. 996. 1072.
10. 14. 43. 1015.
12. 7. 703.
15. 46.
25. 1007. 898, 904.
13. 20. 49, 62.
27. 5. 907.
14. 11. 579.
15. 172, 567, 579. 570, 559.
15. 8. 8.
9. 8.
16. 8.
17. 8.
18. 252.
37. 39.
38. 39.
16. 16. 1031, 1055.
17. 991, 1031, 1045.

Digitized by Google

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Cap.vers.fol.

18. 991,1046.
27. 1072.
29. 1015.
30. 1015,1073.
1008,1037.
17. 2. 5,8.
3. 570.
11. 8.
16. 745.
24. 583.
26. 26,646,738,
755,794.
27. 28,172,177.
28. 574.
29. 579.
559,575,698,
1113.
18. 12. 1020.
13. 1020.
14. 1055.
15. 1055.
16. 1055.
29. 8.
19. 16. 948.
1008, 1021,
1046.
20. 20. 758.
22. 6. 703.
23. 5. 44.
8. 907,909.
25. 9. 498.
10. 498.
11. 498.
26. 27. 37.
27. 631,650.
28. 4. 1044.
631.

Ad Romanos.

1. 2. 37.

Cap.vers.fol.

18. 140,143.
19. 2, 5, 144, 172,
174, 177, 557,
559, 571, 933.
20. 2, 5, 144, 172,
174, 177, 555,
557, 559, 679,
933.
21. 4, 398, 767.
22. 4, 398.
23. 4, 398, 579,
1074.
24. 1074, 1133.
25. 1074.
26. 1074, 1133.
27. 1074, 1133.
28. 1074. 1133.
32. 352, 360, 763.
2. 2. 5, 360.
3. 5. 360.
8. 352.
9. 352.
14. 2, 5, 140, 143,
177.
3. 3. 1063.
4. 1063.
5. 1063.
6. 360.
7. 1064.
8. 1064.
11. 839.
25. 26, 361.
28. 8.
29. 353.
30. 353.
353.
4. 11. 560.
17. 560, 610, 942.

Cap.vers.fol.

19. 787.
5. 3. 1064.
5. 480.
12. 698, 796, 1082,
1092, 1096.
13. 796.
19. 698, 1096.
20. 1064, 1072.
21. 1064.
1114.
6. 1. 1063, 1064.
2. 1063, 1064.
11. 8.
12. 879.
13. 879.
711.
7. 5. 1064.
10. 1064.
11. 1064.
13. 1064.
24. 834.
8. 3. 353.
15. 75, 148.
16. 148.
19. 576.
20. 594, 700, 863.
21. 594, 597, 863.
22. 576.
26. 148.
28. 1029, 1064,
1074.
29. 252.
38. 907.
ult. 944.
486, 584, 619,
1072.
9. 12. 796, 797.
15. 915, 920, 1133.

Cap.

Digitized by Google

INDEX

Cap.vers.fol.
17. 573.
18. 915,1133.
20. 572.
21. 573.
23. 560.
1073.
10. 2. 497,499.
3. 359.
13. 483.
14. 483,529.
16. 483.
645.
11. 3. 646.
11. 1064.
12. 1064.
15. 1064.
31. 1064,1072.
32. 1064,1072.
33. 4, 249, 567,
1073.
34. 4,249,567.
35. 227, 352, 372,
373, 567, 915,
920.
36. 227, 352,372,
373, 559.
ult. 455,575.
12. 2. 5,880.
7. 7,8,73.
19. 360.
20. 606.
13. 1. 765.
14. 23. 500.
479.
16. 20. 923.
22. 46.
977.
1. *Ad Corinthios.*
1. 2. 490.

Cap.vers.fol.
18. 5.
19. 5.
20. 5.
21. 5.
22. 5.
23. 4.
2. 11. 924, 1028.
12. 814.
13. 8.
14. 4.
16. 4.
834.
3. 1. 128.
6. 575.
9. 41.
490.
4. 7. 490.
15. 75.
1072.
5. 5. 979.
11. 181.
13. 499.
15. 499.
1022.
6. 3. 907.
4. 451.
19. 481, 879.
20. 481, 879.
977.
7. 12. 45.
25. 45.
34. 879.
40. 45.
8. 6. 559.
9. 16. 47.
25. 797.
27. 797.
10. 7. 175.

Cap.vers.fol.
11. 51.
16. 8.
20. 175, 907, 1002.
31. 395.
977.
11. 3. 528, 529.
8. 781.
13. 8, 365.
14. 8, 396.
19. 133.
12. 1. 472.
2. 472.
3. 472.
6. 472, 1019.
11. 472.
13. 1019.
16. 575.
570.
13. 9. 1005.
10. 1005.
12. 4.
14. 14. 814, 815.
16. 815.
29. 8.
1047.
15. 13. 490.
24. 531.
30. 756.
32. 175, 178, 181,
188, 1149.
34. 181.
39. 859.
40. 602, 696.
41. 694, 696.
45. 579, 878.
46. 759.
47. 759, 780.
48, 759.

Cap.

Digitized by Google

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Cap. vers. fol.
49. 759.
51. 724.
53. 759.
54. 759.
55. 490.
738, 860, 1114.
16. 22. 496.
2. *Ad Corinthios.*
1. 3. 1033.
4. 1033.
9. 942.
22. 481.
2. 11. 974.
3. ult. 756.
4. 4. 844, 907, 960, 964, 1027.
6. 560, 610, 611, 613.
18. 597.
610.
5. 1. 597, 759, 797.
2. 597, 759, 797, 834.
3. 597, 759, 797.
4. 759, 834, 1064.
5. 622.
7. 1005.
10. 796, 797.
18. 1072.
19. 1072.
6. 10. 1064.
11. 1064.
14. 181, 493.
17. 181.
906.
7. 1072.
10. 4. 5.

Cap. vers. fol.
5. 6.
149.
11. 3. 844, 907, 960, 971, 974, 976, 1000, 1033.
5. 45.
14. 971.
15. 971.
17. 45.
1008.
12. 7. 906, 907, 1021.
9. 923, 1064.
10. 1064.
11. 756.
894, 990, 1008, 1041, 1073.
13. 13. 471, 472, 479, 482, 486.
Ad Galatas.
1. 13. 499.
14. 499.
11. 39, 43.
12. 39, 43.
13. 39, 43.
14. 39, 43.
21. 175.
3. 1. 188, 490, 499.
2. 490, 499.
5. 1019.
22. 1072.
4. 2. 491.
6. 75.
8. 455.
9. 188.
19. 75.
5. 1. 499.
2. 175, 178, 188, 490, 499, 500.

Cap. vers. fol.
3. 490, 499.
4. 175, 178, 188, 490, 500.
10. 500.
12. 500.
6. 11. 47.
Ad Ephesios.
1. 4. 568.
6. 1072.
7. 1072.
11. 252, 567, 920.
17. 4, 8.
18. 4, 8, 483.
19. 404, 405.
21. 581, 756, 882.
22. 756.
23. 861.
893, 896.
2. 2. 907, 1020, 1027.
3. 1096.
6. 1000.
7. 935, 993.
12. 5, 116, 174, 1149.
13. 5, 116, 174, 1149.
3. 14. 75.
18. 620.
4. 4. 861.
14. 483.
15. 483.
16. 859.
17. 4.
18. 4.
23. 5.
30. 481.
5. 5. 175.

Digitized by Google

INDEX

Cap. vers. fol.

8. 4.
12. 1022.
13. 704.
29. 576, 758.
756.

6. 12. 907, 935, 948,
979, 993, 998,
1034.
13. 923, 948, 998,
1034.
14. 998, 1034.
927, 977.

Ad Philippenses.

1. 9. 482.
10. 482.
11. 1064.
21. 834.
23. 1064.

2. 7. 756, 848.
9. 521.
10. 581.
12. 756.
13. 1019.

3. 6. 498.
9. 359, 428.
19. 1149.
468.

4. 8. 395.

Ad Colossenses.

1. 1. 139.
13. 932.
15. 473, 486, 756.
16. 473, 486, 555,
559, 567, 580,
584, 586, 756,
882.
17. 473, 486.
18. 473, 486, 885.

Cap. vers. fol.

23. 473.
29. 1019.
434, 574, 893.

2. 2. 473.
4. 473.
6. 473.
7. 473.
8. 473.
9. 473.
10. 473.
13. 923.

3. 5. 175.
16. 482, 578.

1. *Ad Thessalonicenses.*

2. 13. 1019.
15. 497, 499.
16. 497, 499.

3. 11. 534.

4. 5. 1149.
16. 882, 893.
893.
21. 8.
23. 764, 814, 879.
481.

2. *Ad Thessalonicenses.*

1. 1. 39.
6. 352, 360.
7. 352, 360.
8. 609, 844.
9. 482.

2. 3. 1133.
9. 1020.
10. 1034.
12. 1133.
17. 534.

1. *Ad Timotheum.*

1. 13. 498.
15. 498.

Cap. vers. fol.

16. 1072.
17. 228, 250, 455,
499.
19. 20, 128.
20. 500.
756, 1022.

2. 13. 571, 781.
14. 1092.

3. 4. 595.
16. 4.

4. 1. 43, 971.
2. 971.
3. 576.
4. 564.
575.

5. 15. 976.

6. 3. 483.
5. 844.
16. 243, 455.
20. 483.
576, 756, 776.

2. *Ad Timotheum.*

1. 9. 623.

2. 4. 797.
5. 797.
12. 797.
13. 409, 413, 555.
15. 8.
17. 500.

3. 8. 45.
15. 521, 1047.
16. 5, 31, 482, 1047.

4. 6. 43.
14. 500.
15. 8.

Ad Titum.

1. 9. 8.

2. 13. 454.

Cap.

Digitized by Google

Cap.vers.fol.

Ad Philemon.

5. 63.

Ad Hebræos.

1. 2. 486.
3. 486, 574, 593, 653, 858.
4. 574.
5. 863.
6. 863.
7. 863, 885.
10. 555, 602.
11. 602.
13. 863.
14. 863, 886, 900, 904. 439, 888.

2. 5. 580, 581.
9. 454
10. 756.
11. 719, 755, 756, 758, 798.
12. 755, 798.
13. 755, 798.
14. 719, 755, 757, 758, 798, 830, 923.
15. 755, 758, 798.
16. 755, 756, 758.
17. 353, 830.

3. 4. 583.
7. 555.
9. 555.
12. 481.
13. 481.
18. 481.

4. 12. 8, 252, 814.
13. 571. 1026.

5. 14. 8.

Cap.vers.fol.

468.

6. 1. 490.
2. 490.
18. 409, 413. 843.

7. 7. 8.
10. 824.
26. 1114.

8. 2. 553, 591.

9. 4. 1138.
7. 839.
11. 553.

10. 1. 708.
5. 757.

11. 3. 560, 568, 607, 610.
9. 874.
10. 578, 598, 874.
11. 802.
19. 8, 597, 942.
39. 835.
40. 835.

12. 1. 797, 623.
2. 797.
9. 798, 817, 819, 820.
16. 117.
27. 597.
28. 597.

Iacobi Epistola.

1. 2. 1046.
3. 1046.
17. 228.

2. 19. 144. 177, 923.

3. 1. 128.
7. 614.

4. 7. 923, 977.

5. 10. 1046.
11. 1046.
19. 483.
20. 483.

1 Petri Epistola.

1. 2. 490.
13. 8.
17. 75.
25. 51. 834.

2. 7. 1064.

3. 2. 3, 395.
22. 893.

4. 17. 1021.
18. 1001.
19. 555.

5. 8. 1022, 1036.
9. 1036.
12. 45. 923, 927, 948, 976, 977, 1000.

2 Petri Epistola.

1. 21. 31, 37, 47.

2. 4. 915.
5. 745.
16. 734, 941. 598, 935, 945.

3. 1. 8.
3. 135.
5. 637.
6. 658.
7. 609, 658.
10. 602.
12. 1064.
13. 597.
17. 1149. 597, 661, 933.

1 Iohannis Epistola.

1. 5. 228.

Digitized by Google

INDEX

Cap.vers.fol.

8. 490,499.
9. 5.
2. 9. 839.
10. 839.
11. 839.
18. 473.
19. 473.
20. 473.
22. 473.
23. 473.
24. 473.
3. 8. 922, 923, 976, 977.
10. 976.
20. 252. 1081.
4. 1. 3,473.
2. 3,473.
3. 499.
8. 16,528. 490.
5. 7. 471,482.
9. 4,482.
10. 482.
11. 482.
12. 482.
13. 482.
20. 447, 454, 471, 472.

2 Iohannis Epistola.

10. 183.

Cap.vers.fol.

Iudæ.

1. 587.
6. 598, 915, 919, 935.
9. 885, 898, 948.
10. 395.
11. 130.
18. 135.
19. 123, 125.
25. 250.

Apocalypsis.

1. 4. 888.
8. 227, 455.
11. 455.
14. 251.
19. 109. 447, 889, 890. 891, 893.
2. 2. 251.
9. 251, 976.
13. 976.
18. 251.
23. 249. 1061.
3. 708.
4. 8. 455.
11. 559. 891.
5. 6. 888.
6. 15. 500. 1019.

Cap.vers.fol.

7. 17. 625, 626.
8. 3. 901.
4. 901.
5. 901.
9. 11. 907.
10. 5. 455.
9. 700. 979.
12. 1. 1056.
7. 977.
9. 907, 918, 979.
10. 948.
12. 927.
13. 1. 641.
2. 976.
11. 976.
12. 976.
13. 607, 967.
14. 7. 559.
13. 1005. 1026.
19. 20. 668.
20. 10. 977, 978.
12. 918.
21. 16. 591.
22. 9. 907.
20. 479.

Digitized by Google

INDEX

Authorum Citatorum.

A.
Abaillardus.
Abanus.
Abbas Maurolycus.
Abdias Babylonicus.
Aben Ezra Tibhon.
Abotus.
R. Abraham Doreſlaer.
Ramburtius
Abulenſis.
Accurſius.
Achabi Jejunium.
Acontius.
Acta quædam in Claſſe Schielandica.
Adrianus Junius.
Adrichomius.
Ægidius de Coninck.
Romanus.
Æginetа.
Ælianus
Æneas Gazæus.
Sylvius.
Aëtius.
Agaſelis
Agatha.
Agellius.
Agricola.
Agrippa.
Ainſworthus.
Alagona.
Albertinus.
Albertus Krätzius.
Magnus.
de Saxonia.
Albinus Flaccus.
Albumaſar.
Alcazar.
Alciatus.
Alcinous.
Alcoranus.
Alcuinus.
Aleardus Veronenſis.
Alegambe.
Alexander.
ab Alexandro.
de Alez.
Myndius.
Polyhiſtor.
Roſſeus.
Alexis Pedemontanus.
Algerus.
Alhaſenus.
Aliaco.
Alpharabius.
Alphonſus Curiel.
Mendoza.
Almaſor.
Almagnus.
Alſtedius.
Altenſtaig.
Althuſius.
Altingius.
Altiſiodorus.
Alvarez.
de Paz.
Alzarius.
Amama.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius.
Catharinus.
Pareus.
Orator.
Ameſius.
Ammianus Marcellinus.
Anaſtaſius.
Bibliothecarius.
Nicenus.
Sinaita.
Anaxagoras.
Andradrius.
Andreas Cartanius.
Craſtovius.
Cretenſis.
Jurgievvicius.
Philopatrus.
Angelus de Clavaſio.
Morellius Aretinus
Roccha
Anna Maria Schurman.
Annales Belgarū.
Brunwicenſes.
Hollandiæ.
Annibal Guaſcenus.
Annotatio ad Biblia Anglica.
ad Biblia Belgica.
Anonymus Remōſtrantium.
Anonymi Concluſiones Thomæ.
Anſbertinus.
Anſelmus.
Avelburgenſis.
Antigonus.
Antimachiavellus.
Antiſiodorienſis:
Antonini Summa.
Antonius Dauroultius.
Cujanerius.
Plantius.
Spinellus.
Vaſconcellus.
Aphrodiſæus.
Apologia Principis Arauſionenſis.
Remonſtrantiū.
Appollonius.
Apulejus.
Aquapendente.
Aquila.
Aratus.
Archangelus de Burgo.
Aretinus.
Aretius.
Argentinas.
Arias Montanus.
Ariminenſis.
Arminius.
Ariſtotelis.
Armandus de Belloviſu.
Arnobius.
Arnoldus Sorbinus.
Veſalius.
de Villa Nova.
Arriaga.
Arrianus.
Ars Jeſuitica.
Arthurus.
Arumæus.
Athanaſius.
Athenagoras.

Digitized by Google

INDEX.

Athenæus.
Aubertinus.
Aventinus.
Averröes.
Auguſtinus.
Epiſcop. Nebienſis.
Steuchus.
Avicenna.
Aulus Gellius.
Aurelius Augurellus.
Aureolus.
Auſonius.
Author de Abdicatione Henrici III.
Animadverſionum in hiſt. Thuani.
Arcani Punctationis.
de Moribus & Religione Turcarum.
Secretorũ Turco-Papiſticorum.
Azo.
Azorius.

B.

BAccius.
Bachoſius.
Bachovius.
Bajus.
Balduinus.
Baleus.
Balleſter.
Balſamus.
Balthaſar Lydius.
Bandini Sententiæ.
Bannes.
Baptiſta Fulgoſus.
Mantuanus.
Porta.
Baranzanus.
Barboſa.
Barerius.
Barlæus.
Barlandus.
Barlou.
Baronius.
Bartas.
Barthius.
Bartholdus Nihuſius.
Bartholomeus Anglicus.
Sibyllam.
Bartholinus.
Baruch Canephus.
Baſilius Magnus.
Moſcorum Dux.
Baſſeus.
Baſſo.
Baſſolus.
Baudartius.
Bauhinus
Bayllus.
Becanus.
Beda.
Beeckmannus.
Beka.
Bellarminus.
Bellonius.
Bembus.
Bencius.
Benedictus Fernandez.
Thalmannus.
Vernierus.
Benſeldius.
Benjamin Tudelenſis.
Benignus Saumaiſe.
Berengarius.
Bernardinus Scardeus.
Bernhardus.
Gomeſius.
Bereſchit.
Beroaldus.
Bertramus.
Bertius.
Beſoldus.
Beſſæus.
Beſſarion.
Bethem.
Beverovicius.
Beumlerus.
Beza.
Biblander.
Bibliotheca Patrũ.
Rabbinica.
Senenſis
Biermannus.
Bifeldius.
Billius.
Prunæus.
Binderus.
Binetus.
Binnius.
Blancanus.
Blondellus.
Bloyſius.
Bocacius.
Bochellus.
Bockenbergius.
Bodecherus.
Bodinus
Boërius.
Boethius.
Bogermannus.
Boiſtæus Launæus.
Bonacina.
Bonaventura.
de Perez.
Vulcanus.
Bonfrerius.
Bongus.
Bonincrontius.
Bonnefidius.
Boot.
Bor.
Boterus.
Boulduc.
Boxhornius.
Bradwardinus.
Bredenbachius.
Brentius.
Briſſonius.
Brito.
Brodeus.
Broeckerus.
Broughtonus.
Brutum fulmen.
Buccaferrus.
Bucerus.
Budæus.
Bulengerius.
Bullarius Cherubinis.
Bullæ Pontificum.
Bullingerus.
Bunderius.
Burchardus.
Burgenſis.
Buridanus.
Burrius.
Buſæus.
Buſtamantinus.
Buxtorfius.
Bzovius.

C.

CÆſar Cæſarius.
Heyſterbachus.
Longius.
Cæſius.
Cajetanus.
Calcagnius.
Calixtus.
Callimachus.
Calliſtus.
Calvinus.
Calviſius.
Cambdenus.
Cameranus.

Ca-

Digitized by Google

AUTHORUM.

Camero.
Campanella.
Campianus.
Canonhierus.
Canoniſtæ.
Cauſingerus.
Canus.
Cantipratenſis.
Capellus.
Capreolus.
Capullus.
Carantza.
Cardanus.
Cardinalis Paleotus.
de Turrecremata.
Sarnanus.
Carletonus.
Carolſtadius.
Carolus de Maets.
Carpzovius.
Cartwrightus.
Caſaubonus.
Caſmannus.
Caſparus Stiblinis.
Caſſander.
Caſſianus.
Caſſiodorus.
Caſtaneus.
Caſtalio.
Caſtanneda Luſitanus.
à Caſtro.
Caſus.
Catalogus Teſtimoniorum.
CatecheſisConcilii Tridentini.
Jeſuitica.
Heydelbergēſis.
Racoviana.
Remonſtrantiũ.
Catholicus.
Catullus.
Cavellus.
Cedrenus.
Celada.
Cenſuræ ConfeſſionisRemonſtrantium.
Centuriæ Magdeburgenſes.
Chabeus.
Chabotius.
Chalcidius.
Chamierus.
Charondas.
Chareonus.
Chavaſſus.
Chemnitius.
Cherubinus.
Chiconius.
Choretus.
Choppinus.
Chriſtophorus à Capite Fontium.
Sthatmion.
Chronicon Belgii,
Brabantiæ.
S. Franciſci.
Friſiæ M. S.
Heuſdanũ M. S.
Magnum Hollãdiæ.
M. S.
Rhytmicum.
Templi S. Mariæ Angelorũ.
Chryſologus.
Chryſoſthomus.
Chytræus.
Cicero.
Cirvellus.
Ciſalpinus.
Claudianus.
Clapmarius.
Claramontius.
Claudius de Carnin.
Duretus.
de Sainctes.
Taurinenſis.
Clavius.
Clemens Alexandrinus.
Romanus.
Cleomedes.
Cloppenburgius.
Clichtoveus.
Clingius.
Cluſius.
Cluto.
Cluverius.
Clypeus Veritatis.
Coccius.
Cocus.
Codex Canonum Eccleſiæ Univerſæ & Africæ.
Cœlius.
Collatio Hagienſis.
Collegium Complutenſe.
Conimbricenſe.
Inſulenſe.
Combachius.
Comenius.
Commentatores in Lombardum & Thomam.
Colloquium Ratiſbonenſe.
Mompelgardenſe.
Thorunienſe.
Wormatienſe.
Concilium Ancyranum.
Antiochenum.
Arelatenſe.
Arauſionenſe.
Chalcedonenſe.
Conſtans.
Conſtantinopolitanum.
Eleberinum.
Epheſinum.
Lateranenſe.
Nicenum.
Palæſtinum.
Toletanum.
Tridentinum.
Viennenſe.
Wormatienſe.
Conclave Ignatii.
Condronchus.
Confeſſio Belgica.
Fidei Chalcedonienſium.
Remonſtrantiũ.
Conradus Aſlacus.
Bergius.
Wimpina.
Conſilia Pacifica.
Principum Germaniæ.
Conſtitutio Sixti v.
Conſtitutiones Eccleſiaſticæ.
Contarenus.
Contzen.
Coornhert.
Copernicus.
Coppenius.
Corduba.
Cornelius Gemma.
á Lapide.
Muſſus.
Cornmannus.
Correrus.
Corvinus.
à Coſta.
Coſterus.
Cottonus.
Couvarruvias.
Cralingius.
Cramerus.
Cremoninus.

Cæl-

INDEX

Crellius.
Crineſius.
Criſtallinum Perſpicillum.
Crocius [Ludovicus.]
Cronijck vã Holland.
Crollius.
Cujacius.
Cumel.
Cumiramus.
Cuſanus Cardinalis.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Hieroſolymitanus.
Patriarcha.

D.

DAillæus.
Dalecampius.
Damaſcenus.
Damaſus.
Danæus.
Dandinus.
Daniel Dijcke.
Davenantius.
David Chriſtianus.
Gilbertus Ultrajectinus.
Georgius.
Kimchi.
Rungius.
Decretum Ordinũ Hollandiæ.
Delrio.
Dempſterus.
Deodatus.
Deſcriptio novi Orbis.
Detectio Orbis in Luna.
Diana.
Diazius.
Didoclavius.
Didymus Alexandrinus.
Dieſt.
Diodorus Siculus.
Diogenes.
Laertius.
Dion Chryſoſthomus.
Dionyſius Areopagita.
Alexandrinus.
Carthuſianus.
Corinthus.
Halicarnaſſeus.
Parigieta.
Richelius.
Dioſcorides.
Directorium Inquiſitorum.
Doctores Duaceni & Lovanienſes.
Dodonæus.
Dominicus Gravina.
à Soto.
Donatiſtæ.
Donatus.
Donteklockius.
Dornavius.
Dorneus.
Dorſcheus.
Downamus.
Drelincourt.
Drexelius.
Driedo.
Druſius.
Duarenus.
Dubravius.
Dulciloquia.
Durandus.
Durantus.
Duretus.
Dureus.

E.

ECkhardus.
Eckius.
Editores Operum D. Thomæ.
Eduardus Bray.
Herbert.
Kelletus.
Edwinus Sandis.
Eilhardus Lubinus.
Elias Levita.
Elienſis Epiſcopus.
R. Eliezer.
Eligius.
Elmenhorſtius.
Empedoclis.
Encelius.
Ephrem Syrus.
Epictetus.
Epiphanius.
Epiſcopius.
Epiſcopus Roffenſis.
Epiſtolæ Obſcurorum virorum.
ad Synodum Hollandicum.
Eraſmus.
Paſradus.
Sarcerius.
Schmidus.
Smit.
Eraſtus.
Erpenius.
Erygena.
Eſpencæus.
Eſtius.
Eucherius.
Euclides.
Eugubinus
Eunapius.
Euſebius
Euſtachius à ſancto Paulo.
Euthymius.
Eutychius.
Examen Accuratum.
Libelli Papiſtici.
Valerii Magni de Acatholicorum credẽdi Regula.
Reſponſi Vorſtiani.

F.

FAber.
Stapulenſis.
Fabritius Hildanus.
Fagius.
Fallerus.
Fallopius.
Fama & Confeſſio fraternitatis Roſeæ crucis.
Farinacius.
Faſciculus Temporum.
Fauchet.
Fayus.
Fazellus.
Felix de la Grace.
Ferdinandus Cordua.
Fernelius.
Fernandius de Cordua.
Ferrandus Diaconus.
Ferrarienſis.
Ferrius.
Fereonus.
Ferus.
Feſtus Hommius.
Feuardentius.
Ficinus.
Fienus.
Fileſacus.

Finc-

Digitized by Google

AUTHORUM

Finckius.
Fiſcherus.
Fitz.
Flaccius Illyricus.
Flavius Joſephus.
Cherubinus.
Fons Gratiæ.
Fonſeca.
Fontanus.
Forbeſius.
Fortalitiũ ſciẽtiæ.
Forſterus.
Poſcarinus.
Fotherbius.
Foxus.
Fracaſtorius.
Franciſcus Albertinus.
Cœlius.
Coriolanus.
Fabritius.
Folinus.
Georgius Venetus.
Junius.
Maturantius.
Paduanus Veronenſis.
Patritius.
Quareſmius.
Le Roy.
Frantzius.
Freytagius.
Fredericus Szembeck.
Bonaventura Urbinas.
Friſchlinus.
Fromondus.
Fuchſius.
Fulgentius.
Fulgoſus.
Fullerus.

G.

GAbriel Biel.
Buratellus.
Kaltmark.
Sionita.
Gaffarellus.
Gaill.
Galatinus.
Galenus.
Galeotus Martius.
Galilæus de Galilæis.
Gallego de la Serna.
Garaſſe.
Garbius.
Garcæus.
Garcias.
Gaſpar Varrerius.
Gaſſendus.
Gavantus.
Gaudentius.
Gelaſius.
Gemma Gemmarum.
Genebrardus.
Gennadius.
Gentiletus.
Geographia Nubienſis.
Georgius Bruno.
Egliſemmius.
Fournier.
Major.
Moltherus.
Pacardus.
Valla.
Vivienus.
Gerſon.
Geſnerus.
Gevartius.
Gigas.
Glareanus.
Glaſſus.
Gloſſæ Ordinariæ.
Giffordus.
Gilbertus.
Gaulmin.
Goclenius.
Godelmānus.
Goldaſtus.
Gomarus.
Gonſalus Ponce de Leon.
Gorlæus.
Gozopius.
Gorrutius.
Goſlarius.
Gothofredus.
Gothutius.
Goulartius.
Gratianus Proſper.
Grauwerus.
Graumontius.
Gregorius de Armino.
Cyprius.
Magnus.
Naziãzenus
Neo-Cæſarienſis.
Nyſſenus.
Papa.
Thaumaturgus.
Tholoſanus
Turonẽſis.
de Valentia.
Gretſerus.
Grevinckhovius.
Grevinus.
Grillandus.
Grotius.
Gruterus.
Grynæus.
Gryphiander.
Guadagnolus.
Gualtherus.
Epiſcop. Pictavienſis.
ab Hogelãde.
de Roy.
Gutberlethus.
Guevara.
Guicciardinus.
Guilandinus.
Guilbertus Porretanus.
Gulielmus Abbas S. Theodorici.
de Aſſonville.
Gibieuf.
Gratarolus.
Hamerus.
Pariſienſis.
Pepin.
Roſſeus.
Urſinus.
Guitmundus.
Guizeppe Pazzi.
Guliermus.
Gunterus.
Gutherius.
Gyllius.
Gyraldus.

H.

HAcwillus.
Hardingus.
Harmonia Cõfeſſionum.
Havenruterus.
Haymo.
Hayto.
Hayus.
Hector Boethius.
Heda.
Heidanus.
Heinſius.
Heizo Buſcherus.
Helvicus.
Hemmingius.
Henningius.
Henricus Antonides.
Bra.
Fits.
de Gandavo.
Gorichem.
Henriquez.
ab Heers.
Kunrath.
Philippus.
Salcobrig.
Stephanus.
Heraldus.
Hermannus Bodius.
Ravẽſperger.
Hermogenes.
Hermolaus Barbarus.
Hero.
Herodotus.
Hervetus.
Hervæus.
Heshuſius.
Heſiodus.
Heſychius.
Heurnius.
Hieronymus Medices.
Mengus.
ab Oleaſtro.
Rucelus.
Torrenſis.
Vielmus.
Hierotheus.
Hilarius.

Hilduinus Frācus.
Himmelius.
Hippocrates.
Hippolytus.
Hiſtoria Davidis Georgii.
Memorabilis Antigoni.
Mexicana.
Concilii Tridentini.
Hœſchelius.
Holcotus.
Homerus.
Hopcala.
HonoriusReggius.
Honſdorfius.
Hoockerus.
Horatius.
Hornejus.
Horſtius.
Hoſius.
Hoſpinianus.
Hotmannus.
Hubertus Sturmius.
Hugo de S. Victore.
Huguottus.
Hunnius.
Hurtadus Mendoza.
Hutterus.
Hypperius.

I.

JAcobus Andræas.
Ben-Chaim.
Böhmen.
Carpentarius.
EpiſcopusChriſtopolitanus.
Faber Stapulenſis.
Hautinus.
Laurentius.
Lectius J.C.
Martinius.
Merlinus.
ad Portum.
Rex Britanniæ.
de Valentia.
Zegers.
Jamblichius.
Jandunus.
Janſenius.
Janus Cornarius.
Javellus.
Jeremias Ferrier.
Patriarcha Conſtantinopolis.
Stephani.
Jeſuitarum Imago primi Sæculi.
Jethia.
Ignatius.
Index Expurgatorius.
Joachimus Abbas.
Perionus.
Tinchius.
Johannes Andreas Maurus.
Arnoux.
de Baccone.
Baptiſta.
de Barros.
Benedictus Bulgarus.
de la Caſa.
Dariel.
Epiſcopus Cantuarienſis.
Fragoſus.
Fredericus Wolfeshuſius.
Heiſtius.
Hemelarius.
Heſronita.
Hieroſoymitanus.
Hoornbeeck.
de Huarte.
Jacobus Paveſius.
Jebſenius.
de Indagine.
Ingegnerus.
Irenæus.
Iſaac.
Juſtus.
de Laet.
Langus.
Laurentii Anaſtasiæ.
Libaut.
Lucidus.
Ludovicus de la Cerda.
Maria.
Major.
Manelfus.
Maſculus.
Pappus.
Parvus.
Rupeciſſa.
Salisburienſis.
Sarracenus.
Scortia.
Syncopolitanus.
Terentius.
Theſſalonicēſis à S. Thoma.
Vivaldus.
Jonſtonus.
Jordanus Brunus.
Jornandus.
Joſephus Angles.
Cenedus.
à Coſta.
Hallus.
Jovianus Pōtanus.
Irenæus.
Irnerius.
Iſaacus Pontanus.
Iſidorus Clarus Hiſpalenſis.
Iſengrinius.
Itinerarium M.S. Berchii.
Juellus.
Julianus Medicus.
Julius Cæſar la Galla.
Cæſar Recupitus.
Clarus.
Firmicus.
Gabrielius.
Obſequens.
Palmarius.
Junctinus.
Junilius.
Junius (Johannes) [Iſaacus.]
Jus Canonicum.
Civile.
Græco-Romanum Leunclavii.
Juſtellus.
Juſtinus Martyr.
Juvenalis.

K

KAramuelLobkowitz.
Keckermannus.
Kelletus.
de Kempis.
Keplerus.
Keſlerus.
Kimedoncius.
Kingus.
Kircherus.
Kleyne Hollandtſche Cronijcke.

Kor-

Digitized by Google

AUTHORUM.

Kornmannus.

L.

LActantius.
Ladenſiũ ἀντεπιτάκτης.
Lælius Biſciola.
Lætus.
Lancelotus.
Lanfrancus.
Langius.
Lansbergius.
Lambertus Hortenſius.
Lambinus.
Lavaterus.
Laurentius.
Fabritius.
Ludovicus Valla.
Lauterbach.
Lazius.
Ledeſma.
Leloyerus.
Legenda Macari.
Lenſeus.
Leo Hebræus.
Papa.
Veneſtus.
Leonardus Garzonius.
Vairus.
Leſlæus.
Leſſius.
Levi Ben-Gerſon.
Levinus Lemnius.
Leunclavius.
Libavius.
Libellus Supplex.
Liber Concordiæ.
Libertatus.
Licetus.
Lindanus.
Lipman.
Lipomanus.
Lipſius.
Literæ Jeſuiticæ.
Lobelius.
Locrus.
Lombardus.
Longolius.
Lonicerus.
Lorinus.
Lotharius.
Lucanus.
Gauricius.
Lucas Loſſius.
Waddingus.
Lucianus.
Lucretius.
Ludolphus Carthuſianus.
de Saxonia.
LudovicusLucius.
d'Orleans.
de Ponte.
de Tena.
Vartomanus.
Vives.
LuiſiusTurrianus.
Lullius.
Lutherus.
Lutſenburgius.
Lychetus.
Lycoſthenis.
Lyranus.

M.

MAccovius.
Macchiavelius.
Macrobius.
Maginus.
Magius.
Magyrus.
Mahumed.
Majolus.
Malderus.
Maldonatus.
Mallum Maleficarum.
Mammotrectus.
Manaſſe Ben Iſrael.
Manelphius.
Manilius.
Mantuanus.
Manutius.
Mapheus.
Marbodeus Gallus.
Marcellus Donatus.
Marconville.
Marcus Antonius de Dominis.
Marinus.
van Varnewijck.
Mareſius.
Marianus.
Marius.
Marlianus.
Marloratus.
Marnixius.
Martialis.
Martianus Capella.
Martinengus.
Martinus de Arlas.
Papa.
de Ripalda.
Roa.
Marſilius Ficinus.
Martyr.
Maſius.
Maſorethus.
Maſellius.
Mathematiſche vermaeltjchijen.
Matthias Martinius.
Michou.
Stephanus.
Matthæus Galenus.
Mathiolus.
Maximilianus ab Eynatten.
Maximus.
Olcibius.
Taurinenſis.
Tyrius.
Maymonides.
Maytonis.
Medina.
Mejerus.
Meiſnerus.
Melanthon.
Meletius Patriarcha.
Mendoza.
Mengus.
Menochius.
Menrzerus.
Mercator.
Mercerus.
Mercurialus.
Mercurius Gallicus.
Gallo-Belgicus.
Mericus Caſaubonus.
Merlinus.
Merſennus.
Merula.
Meſſala.
Meſtreſatus.
Methodius.
Meurerius.
Meuriſſe.
Meurſius.
Meyerus.
Michael Eytſingerus.
Montanus.
Syngellus.
Miniſtri Collatores

Digitized by Google

INDEX

res in Disputatione Tiranensi.
Hanovienses.
Leovardienses.
Michael Montanus.
Minutius Felix.
Mizaldus.
Mogoronicæ Relationes.
Molanus.
Molina.
Molinæus.
Monstrolerus.
Montecatinus.
Morlinus.
Moscorovius.
Mosis Bar-Cepha.
Gerundensis.
Mouserus.
Mountacutius.
Muis.
Mullerius.
Munsterus.
à Vortlage.
Muretus.
Musculus.
Mysterium Iniquitatis.

N.

NAclantus.
Nannius.
Natalis Comes.
Navarrus.
Nicander.
Nicephorus.
Blemmidas.
Nicetas Choniates.
Nicolaus Aimericus.
de Clemangis.
Denise.
Jaquerii.
Oelschlegerius.
Papa.
Taillepied.
Taurellus.
Remigius.
Rigaltius.
Nierembergius.
Nigronus.
Niphus.
Nizachon.
Nollius.
Nonnus.
Nullitates Synodi Dordracenæ.
Nymannus.

O.

OCcamus.
Ocellus.
Ockam.
Oecolampadius.
Oecumenius.
Officium B. Mariæ.
Olaus Magnus.
Oleaster.
Olevianus.
Olympiodorus.
Olympius.
Omar.
Onuphrius.
Oppianus.
Optatus Milevitanus.
Origanus.
Origenes.
Orosius.
Orpheus.
Ortelius.
Osiander.
Ostorodus.
Otho Frisingensis.
Ovidius.
Oviedo.
Owenus.

P.

PAchymetius.
Pacius.
Pagetus.
Pagninus.
Palladius.
Paludanus.
Pamelius.
Pancirollus.
Panormitanus.
Pantenus.
Pantheus.
Paracelsus.
Paraphrastes Chaldæus.
Pareus.
Parkerus.
Parckes.
Paschalius.
Paschasius.
Patricius.
Paulinus.
Paulus de Barry.
Diaconus.
Frisius.
Jovius.
Riccius.
Venetus.
Pausanias.
Paxillus.
Pelargus.
Pelbartus Themesvar.
Peltius.
Penotus.
Peramatus.
Pererius.
Perkinsus.
Perpinianus.
Perronus.
Persius.
Petavius.
Petrus Abælardus.
Amsterdamus.
Austro-Sylvius.
Bongus.
Canisius.
de la Cavalleria.
Costeus.
Crinitus.
Hailloixius.
Hernandes de Ovalle.
Hispanus.
à S. Joseph.
Martinius.
Matthæus.
Messia.
Parisius.
Paulus Vergesius.
Severinus.
Victorius.
Peucerus.
Pezelius.
Pfochenius.
Philastrius.
Philippus Aquinas.
Bergomas.
Lonicerus.
Nicolai.
Presbyter.
Philo Judæus.
Philostorgius.
Philostratus.
Phyles.
Phlegon.
Photius.
Piccartus.
Piccolomineus.
Picus Mirandula.
Pierius Valerianus.
Pimpontius.
Pindarus.
Pineda.
Piscator.
Pistorius.
Pius II.
Placentinus.
Plato.
Plautus.
Plempius.

Ple-

Digitized by Google

AUTHORUM.

Pleſſæus.
Plinius.
Plotinus.
Plutarchus.
Podocatarus.
Poëſis Philoſophica.
Poggius Florentinus,
Polanus.
Politianus.
Polletus.
Pollot.
Polyander.
Polybius.
Polydorus Virgilius
Pollux.
Pomponatius.
Pomponius Mela.
Ponzinibius.
Pontus Heuterus.
Pontanus(Iſaacus.)
Popma.
Porcius.
Porphyrius.
Poſſevinus.
Poſtellus.
Pouelus.
Pratenſis.
Prateolus,
Preſtonus.
Primaſius.
Proclus.
Procopius.
Profeſſores Leidenſes.
Promachus.
Proſperus. Alpinus.
Prothocollũ Embdanum.
Prudentius.
Pſelſus.
Ptolomeus.
Puccius.
Purbachius.
Putherbeus
Pythagoras.

Q.

Quaranta.

R.

Rabanus Maurus.
Raderus.
Ramus.
Rangolius.
Ranzovius.
Raphael de la Torre.
Ratdichs Brotoffers Laxene.
Raudenſis.
Raymundus de Sabunde.
Raynoldus.
Rechten Remonſtrãtſchen Theologant.
Recueil des diverſes Pieces pour ſervir à l'hiſtoire.
Reginaldus. Scot.
Regiomontanus.
Reginonus.
Regourdus.
Reigersbergius.
Reinking.
Renatus des Cartes.
Laurentius.
Renodeus.
Reſponſio ad Profeſſores Leidẽſes.
Revius.
Rhada.
Rhutorfortis.
Rhætus.
Rhapſodiæ Juris Canonici.
Rhodiginus.
Rhodius.
Rothmannus.
Ribadineira.
Ribera.
Richardus de Media Villa.
Richeomus.
Riſpolis.
Riſnerus.
Rittangelius.
Rittershuſius.
Rivetus.
Rivius.
Robertus Bolton.
Brooke.
Comtæus.
Hull
Stephanus.
Rodericus Samorenſis.
Rogerus Bacon.
Rollocus.
Rondeletius.
Ronſard.
Roſinus.
Roſſetus.
Roſweidus.
Rothmannus.
Rüeus.
Royas.
Ruffinus.
Rulandus.
Rupertus. Linconienſis.
Tuitenſis.
Ruſca.
Ruvius.
Ruysbrochus.

S.

Sabellicus, Sacroboſco:
Sadeel.
Sagittarius.
Sala.
Salazar.
Salianus.
Saligniacus.
Salluſtius.
Salmaſius.
Salmero.
Salmuthus.
Salvianus.
Salzedo.
Sammarthanus.
Samuel Minorita.
Petitus.
Wardus.
Sanchez.
Sanctius.
Sanderus.
Savanarola.
Savilius.
Saxo Grãmaticus.
Scaliger.
Scharpius.
Scheiblerus.
Scheckius.
Schenckius.
Schindlerus.
Schluſſelburgius.
Schola Salernitana.
Scholaſtici.
Schoock.
Schramus.
Schriverius.
Scotus.
Scribanius.
Scribonius
Scripta Sorboniſtarum.
Schroderus.

Digitized by Google

INDEX

Schuſelburgius.
Sculterus.
Sebaſtianus Francus.
Medices.
Sebizius.
Seidelius.
Seldenus.
Selomon Jarchi.
Seneca.
Sennertus.
Sententia definitiva in favorem Lullianæ Doctrinæ.
Seraphinus Capponi.
Serranus.
Serratius.
Serres.
Severinus Pinæus.
Severius Epiſcop. Minoricenſis.
Sextus Empyricus.
Aurelius Victor.
Sibyllina Oracula.
Sidonuis Apollinarius.
Sigebertus.
Simletus.
Simon Gaulartius. Jeſuita.
Simonis Religio.
Simplicius.
Portius.
Sirmondus.
Sirenius.
Sixtus Senenſis.
Sladus.
Sleidanus.
Slekerus.
Slichtingius.
Smalcius.
Smiglecius.
Smiſing.
Smithus.
Smoutius.
Snoyus.
Socinus.
Socrates.
Sohnius.
Solier.
Solinus.
Soncinas.
Sopingius.
Soto.
Sozemenus.
Spachius.
Spangenberger.
Spanhemius.
Speculum Tragicum.
Conſtantiæ.
Sperlingius.
Spondanus.
Spongia Eraſmi.
Sprecherus.
Sprengerus.
Staphylus.
Stapletonus.
Statera c. Erycium.
Puteanum.
Statius Papinius.
Stechmannus.
Srella.
Stephanus Bauny.
Clotz.
Moquot.
Theupolus
Stobeus.
Strabo.
Strabus.
Strigelius.
Stuartus.
Stuckius.
Stumfius.
Suetonius.
Suidas.
Sulpitius Severus.
Sumel.
Surius.
Sybrandus Lubbertus.
Sylburgius.
Sylvius.
Symbolum Athanaſii.
Conſtantinopolitanum.
Nicenum.
Symmachus.
Syneſius.
Synodus Dordracena.
Ephiſina.
Synopſi Theologiæ Profeſſor. Leidenſ.

T.

TAffinus.
Talantonus.
Tandlerus.
Tannerus.
Targum Hieroſolymitanum.
Talmudicum.
Tarnovius.
Tarraretus.
Tatianus.
Taubmannus.
Taurellus.
Teellingius.
Terentius.
Tertullianus
Teleſius.
Themeſvar.
Theatrum Chymicum.
Theocritus.
Theodoretus.
Theodorus Petrejus.
Theodoricus Philippi.
Theodotius.
Theologi Helvetii. Heydelbergēſes.
Theophilus.
Folengius.
Theophraſtus.
Theophylactus.
Theſaurus Fidei.
Thyræus.
Thomas Aquinas.
Catena.
Ganinius.
Gerſoni.
Jameſius.
à Jeſus.
Lydiat.
Minadeus.
Nageorgius.
Rhædus.
Thomaſo Procacchi.
Thomſonus.
Thuanus.
Thucydides.
Tigurinus.
Tilenus.
Timæus.
Timotheus Brightius.
Timplerus.
Titelmannus.
Toletus.
Topſel.
Torniellus.
Torrentius.
Toſſanus.
Toſtatus.
Trallianus.
Trelcatius.
Tremellius.
Triglandius.
Triſſinus.
Trithemius.
Tuldenus.
Turnebius.

Tulre-

Digitized by Google

AUTHORUM.

Turretinus.
Twisk.
Twissus.
Tycho Brahe.

V.

VAdianus.
Valentinianus.
Valentinus Gentilis.
Valerius Maximus.
Martinius.
Valesius.
Vallo.
Vaninus.
Varro.
Phavorinus.
Vasquez.
Vatablus.
Ubbo Emmius.
Vedelius.
Vega.
Velcurio.
Venantius.
Venator.
Vercellensis.
de Verdier.
Verron Exploitat.
Versio Anglica.
Gallica.
Italica.
Vicomercatus.
Victor.
Victorellus.
Victoria.
Viegas.
Vielmius.
Vignierus.
Vigüerius.
Villavincentius.
Vincentius Alzarus.
Bellovacensis.
Cartarus.
Sifridus.
Vindiciæ Gallicæ. seu Vedelius Rhapsodus.
Viretus.
Virgilius.
Vitello.
Vitruvius.
Ulenburgius.
Ulricus Molitoris.
Ulpianus.
Ulysses Aldrovandus.
Voetius.
Voidovius.
Volkelius.
Vorstius.
Vossius.
Ursinus.
Usserius.
Usuardus.
Vulcanus.
Uytenbogardus.

W.

WAldenses.
Waleus.
Wathonus.
Weckerus.
Weemsus.
Weitsius.
Weinrichius.
Wendelinus.
Werembergius.
Wesselus Groningensis.
Westhamerus.
Wichmans.
Widebergius.
Wiekus.
Wierus.
Wigandus.
Wilhelmus Choul.
Lado.
Lomers.
Willetus.
Winterus.
WintoniensisEpiscopus.
Withakerus.
Withgistus.
Wittefeatley.
Wolfgangus.
Wollebius.
Wolphius.
Wympfelingus.

X.

XEnophon.
Xiphilinus.
Xistus Betulejus.

Z.

ZAbarella.
Zacchias.
Zacchæus Boërius.
Zahel.
Zanchius.
Zanctius.
Zarnovecius.
Zegedinus.
Zemach David.
Zepperus.
Zimara.
Zinckgrefen.
Zonaras.
Zoroastrus.
Zuarez.
Zuingerus.
Zuna Mahumedica.
Zutlivius.
Zwinglius.
Zydlovius.

FINIS.

ERRA-

Digitized by Google

Errata Typographica

in Præfatione.

*** 3. 6. *ſatus* l. *ſatis.*
diſciſſæ l. *diſcuſſæ.*

Pag. *lin.*
1. 9. *Pyrrhioniis* l. *Pyrrhoniis.*
53. 3. *ſententiæ* adde *noſtræ.*
84. 16. *partibus* l. *patribus.*
20. *expenda* l. *expendant.*
89. 32. *Witte Featly* l. *Fr. White, Daniel Featly.*
119. 22. *Fileſari* l. *Fileſaci.*
173. 23. *Martianus* l. *Martinus.*
ibid. poſt. *Atheomaſtige*, dele *comma.*
ibid. ult. poſt. *Empiricus* adde *adverſus Mathematicos* p. 317. 319.
ibid. & lin. 1. pag. 174. poſt *diſſert.* 1. dele. *Alios complures vide citatos apud Pleſſæum cap. 2. & 12. adverſus Mathematicos* pag. 317. 319.
174. 3. poſt *Rom.* 1. 19. l. *Alios complures &c.* ut ſupra.
175. 31. *ſapientium* l. *ſapientum.*
178. 30. poſt *&* dele *ſic.*
34. *Pyrrhionii* l. *Pyrrhonii.*
179. poſt *aut* dele *&.*
184. 29. *Pontificios in* l. *in Pontificios.*
339. 30. *act.* l. *art.*
446. 5. *Damnaſcenus* l. *Damaſcenus.*
494. ult. 1635. l. 1645.
495. 1. *Oblita* l. *Oblata.*
26. *Apolog.* l. *Theologant.*
547. 31. *parte* l. *patre.*
550. 32. *ſed* l. *ſeu.*
628. 23. *part.* 6. *Theſ.* 3. l. *part.* 5. *theſ.* 2.
638. 31. *apud aut* l. *aut apud* poſt l. 1. adde *Syſt. Geograph.*
655. 29. *Majolus lib.* 1. dele *lib.* 1.
649. 2. *debe* l. *debent.*
682. 15. *Sennertum* l. *Sennertus.*
683. 24. *Rupertes* l. *Rupertus.*
728. 29. *part.* 4. l. *part.* 3. *Theſi* 4.
753. 1. *aut fabulis* l. *ſeu lamiis.*
792. 28. *hinc* l. *hunc.*
807. 17. *vidui* l. *viduitate.*
905. 31. 32. Ἀγγέλους ϛοας l. ἀγγέλους Ἡρώας.
1105. 28. poſt *actione* adde *&*
1113. 25. *finitum* l. *defectum.*
26. *occaſione* l. *occaſionem.*
1151. 1. 24. l. 14.

In Titulo Indicis locorum S. Scripturæ poſt *vindicatur* adde *ab.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google